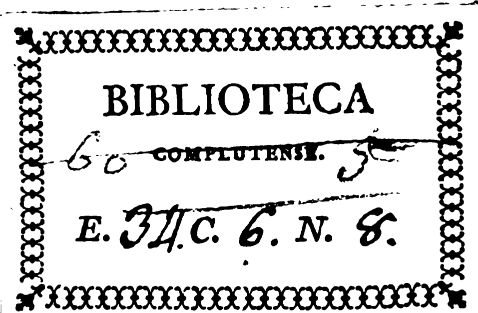

BIBLIOTECA
COMPLUTENSE.
E. 34. C. 6. N. 8.

COLLEGII SALMANTICENSIS
FF. DISCALCEATORUM B. MARIÆ DE MONTE CARMELI PRIMITIVÆ OBSERVANTIÆ
CURSUS THEOLOGIÆ MORALIS.
TOMUS QUINTUS,
QUATUOR CONTINENS TRACTATUS.

QUORUM
- I. De Principijs Moralitatis.
- II. De Primo Præcepto Decalogi. Ubi de Fide, Spe, Charitate, & Religione, necnon de vitijs his virtutibus oppositis.
- III. De Secundo Præcepto Decalogi. Ubi de Adjuratione.
- IV. De Tertio Præcepto Decalogi. Ubi de Ecclesiæ Præceptis.

Per P. F. SEBASTIANUM A SANCTO IOACHIM *Carmelitam Excalceatum, olim in suo Salmanticensi Collegio Primarium Lectorem &c.*

EDITIO TERTIA.

CÆTERIS CORRECTIOR: CUI ACCESSERE PROPOSITIONES A SUMMIS Pontificibus utroque Alex. VII. scilicèt, & VIII. necnon Innocentio XI. novissimè damnatæ, earumque notulæ sub signo ☞ proprijs in locis, prout visum fuit decursu Operis opportunum.

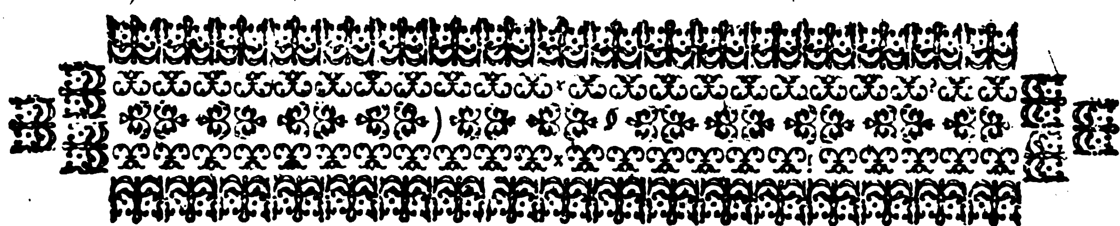
CUM PRIVILEGIO REGIS.

Anno 1727.

MATRITI:

Ex OFFICINA REGIA, apud IOSEPHUM RODRIGUEZ DE ESCOBAR, Sanctæ Cruciatæ, & Hispanicæ Academiæ Typographum.

PROTO-PARENTI ELIÆ.

Cœli Clavigero. (1)
Baalitarum Gladio. (2)
Currui Iſraël, & Aurigæ eius. (3)
Igni, & Faculæ ardenti. (4)
Primo mortuorum Suſcitatori. (5)
Regum Deiectori ad perniciem. (6)
Potentium potentiæ Confractori. (7)
Conciliatori cordis Patrum ad filios, & Reſtitutori tribuum Iacob. (8)
Diuini honoris Zelatori. (9)
In diebus Antichriſti omnium Reſtitutori. (10)
Transfigurationis Chriſti Teſti, & Conſiliario. (11)
Olivæ, & Candelabro in conſpectu Domini terræ ſtanti. (12)

(1) 3. *Reg.* 17. *v.* 1.
(2) 3. *Reg.* 18. *v.* 41.
(3) 4. *Reg.* 2. *v.* 12.
(4) *Eccleſiaſt.* 48. *v.* 1.
(5) *Eccleſiaſt.* 48 *v.* 5.
(6) *Eccleſiaſt.* 48. *v.* 6.
(7) *Eccleſiaſt.* 48. *v.* 6.
(8) *Eccleſiaſt.* 48. *v.* 10.
(9) 1. *Machab:* 2. *v.* 58.
(10) *Matth.* 17. *v.* 11.
(11) *Luc.* 9. *v.* 30.
(12) *Apocalip.* 11. *v.* 4.

Angelo terreſtri, & homini Cœleſti. (13)
Præſtantiſsimo Prophetarum Principi. (14)
Prophetarum Capiti. (15)
Prophetæ Sanctiſsimo, & Viro Sancto, Iuſto, Devoto. (16)
Sublimi meritis. (17)
Eximio virtute. (18)
Spiritifero, Mirifico homini, & pleno Spiritu-Sancto. (19)
Amico, & Domeſtico Dei, imò domeſticorum, & amicorum præcipuo. (20)
Sacerdoti magno, & Prophetæ ſolitudinis habitatori: excellenti ingenio prædito, in laboribus forti, & metu mortis intrepido. (21)
Eccleſiæ Defenſori, & etiam poſt mortem Prædicatori, novique teſtamenti Conſumatori. (22)
Monaſticæ vitæ Inſtitutori, & Principi. (23)

(13) D. Chriſ. *in Cat. ad cap.* 4. *Luc.* & *ibi Cartul.*
(14) Damaſc. *ſerm.* 2. *de S. Vitali.*
(15) D. Ambr. lib. *de Viduis.*
(16) D. Chriſ. Homil. 2. *de Elia, tom.* 1. *pag.* 248.
(17) D. Aug. lib. 20. *de Civit. Dei, cap.* 29.
(18) Niſen. *orat.* 3. *in Cant.*
(19) D. Cyril. Hieroſol. *Catecheſ.* 16.
(20) Drogon. Hoſt. ſer. 1. *de Paſsion.*
(21) D. Iſidor. lib. *de Ortu, & Interitu Proph. cap.* 35.
(22) Tertull. lib. 4. *Contra Marcion. cap.* 22. & lib. *de Anim. cap.* 50.
(23) D. Aug. lib. 1. *Inſt. cap.* 2. D. Cyril. *lib.* 2. *ad Euſeb.* D. Hieron. *Epiſt. ad Paulinum.*

Christi Apostolo, & Præcursori. (24)
Puritatis Virginis Deiparæ Præscio, & Imitatori. (25)
Hoc opus de Decalogi Præceptis ex toto corde litat, & consecrat filiorum suorum minimus.

(24) D. Ambr. 1. *ad Corinth. cap.* 4. n 9. & ibi D. Anselmus.

(25) D. Methodius Homil. *de festo Purificationis.*

Fr. Sebastianus à Sancto Ioachim.

NON Diu, Sanctissime Parens, anceps, suspensusvè steti, cui (veteri adhærens consuetudini, nostris etiam temporibus approbatæ) hasce mei laboris præcoces primitias, quas non sine magno studio, opera, & labore conscripseram, dicarem, quibusquè aris suspenderem. Nam si, vt ait Ecclesiastes: *Ad locum, vnde exeunt, flumina revertuntur; vt iterum fluant:* (26) Cùm mei ingenij qualiscumque sapientiæ limphæ, seu doctrinæ rivuli à magni Eliæ perenni scaturiant fonte: æquum, imò necesse, erat, vt iterùm ad Te perfluant, vt rursùs cum maiori vndarum copia Ecclesiæ vireta irrigent, & fœcundent. *Quid enim,* ait Galfridus, *erit, si in mari non influant? Fontes exsiccari necesse est.* (27) Exsiccabitur certè meæ doctrinæ scatebra, nisi ad Te, Carmeli fontem illimem, vnde fluit, refluat. Quare, cùm hoc opus Tibi lito, meritò dicere possum cum David, pretiosa munera Deo liberè offerente: *Quis ego, & quis populus meus, vt possimus hæc tibi vniversa promittere? Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.* (28) Nihil enim nec in hoc opere, aut in me est, quod Te non cognoscat Auctorem, aut non fateatur Dominum. Dicit Iurisconsultus, quòd *Si quis in alieno solo ex sua materia domum ædificaverit, illius sit domus, cuius & solum est.* Et iterùm num. 33. *Litteræ quoque, licèt aureæ sint, perindè chartis, membranisvè cedunt, ac solo cedere solent, ea quæ inedificantur, aut inseruntur. Ideòque, si in chartis, membranisque tuis carmen, vel historiam, vel orationem Titius scripserit, huius corporis, non Titius, sed tu Dominus esse videris.* (29) Cum ergo, Sanctissime Parens, gloria Libanni data sit Tibi, decor Carmeli, & Saron, hoc est, huius Salmanticensis Collegij sis non solùm Parens, verùm & in Patronum, & Tutelarem, non sine singulari Dei providentia, electus, meritò dicere fas est, quòd *tua sunt omnia,* quæ in eo sunt: quòd tuæ sunt litteræ, *licèt aureæ*, quæ in membranis, chartisvè tuis ab huius Eliopolis filijs inscribuntur; tui sunt quotquot libri, & chartæ, non qualemcumque histororiam, carmen, vel orationem continentes, vt aiebat Iurisconsultus, sed Sacram Theologiam Scholasticam, Moralem, Mysticam, & Expositivam, nec non mirabilem illam Historiam Propheticam eructantes, qui non sine totius litterarijs Orbis admiratione, & plausu ab huius Salmanticensis Collegij filijs hucusque sunt editi in lucem, & plures alij, qui edendi typis parantur, & iam iam sub prælo gemunt.

(26) Ecclesiast. cap. 1. v. 7.

(27) Galfrid. *in Ecclesi. cap.* 1.

(28) 1. Paralip. cap. 29. v. 14.

(29) *In Institut. lib.* 2. *tit.* 1. *de Rerum divis. & acquisit. ipsarum dominio, n.* 14. & 33.

Quomodò enim excubiarum huius Salmanticensis Collegij fœtus possent ita fausto edi sydere, ita ab omnibus gratanti excipi voto, nisi tuæ cœlitùs instilatæ sapientiæ excoquente fervore essent concepti, tuoquè fulmigante verbo essent dictati? *Surrexit Elias Propheta*, ait Ecclesiasticus, *quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat.* (30) Ignis, ad Baalitas vrendos, Facula, ad fideles illuminandos: Ignis, ad vitia eradicanda, accendendo auditores ad amorem divinum, vt ait Lyranus, Facula ad discipulos edocendos, vt luce doctrinæ eius ardentia fundant verba, non inflantia, sed cunctos inflamantia.

(30) Ecclesiast. 48. v. 1.

Meritò ergo, iuxta Chrysostomomum, Elias interpretatur *Elios*, seu Sol. (31) Optimè, iuxta Sedullum, nomen, & Solis proprietas ei adaptantur, vt eleganter his verbis dilucidat.

Quàm benè fulminei prælucens semita Cœli
Convenit Eliæ, meritòque, & nomine fulgens,
Hac ope dignus erat; nam, si sermonis Achivi
Vna per acentum mutetur littera, Sol est. (32)

Quia sua luce, & tenebras discutit, & ignorantiæ noctem dissipans cunctos illuminat. Vnde observat Pater Clavius in Sphera Ioannis de sacro Bosco: *Rectè Solem dici luminare maius, quia non tam suum splendorem continet in corpore suo, sed etiam in Lunam, Stellas, ac Planetas in totum orbem diffudit.* (33) Rectè etiam Proto-Parens noster Elias Sol interpre-

(31) Chysost. Homil. 3. *de S. Elia.*

(32) Sedulius.

(33) Clavius *in Sphæra Ioannis de sacro Bosco.*

terpretatur, quia est luminare maius Ecclesiæ, non solum in se continens splendorem sapientiæ, sed etiam per filios suos, & maximè per huius Salmanticensis Collegij Alumnos, quos Prophetas, & successores post se facit, tanquam per Lunam, Stellas, ac Planetas, suæ doctrinæ radios circumquaquè diffundit, & ignorantiæ obfusas tenebras igne divini amoris, & verborum facula dispellit.

Testes huius veritatis, pluribus alijs omissis, tantùm invoco tot insignes Magistros, ac Doctores, qui ex ac Heliopoli, seu Eliani Solis domo, velut ex equo Troiano prodeunt, non ferro obarmati, sed litterarum facibus instructi; non affectata eloquentia Tulliana, subtilitateque Tertuliana crispati, sed sapientia divina imbuti; qui non (vt verbis vtar Apostoli) *in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis* (34) illustrant doctos, instruunt ignorantes, & denique totum litterarium orbem illuminant. Hoc clamitat vterque Theologicus Salmanticensis Cursus, Scholasticus scilicet, & Moralis, qui omnium iudicio nullis alijs Doctoribus sunt impares, ne dicam, quòd plerosque superant. Audiamus Illustrissimum Caramuel, virum absque dubio doctissimum, & libertatis sentiendi, vt ipse fatetur, amatorem: hic ergo ingeniosissimus Doctor in Comment. ad Regul. D. Benedicti, quæst. 34. num. 345. in laudem filiorum huius Salmanticensis Collegij sic effatur: *Qui Carmelitarum doctrinam admirari voluerit, legat libros, quos temporibus varijs ediderunt Salmanticensis Theologiæ Cursui Thomisticæ sententiæ, aliàs probabiles, debent, quòd sint inexpugnabiles, securæ, & certæ. Commendo scholam, laudo libros; illam, quia nulla melior; illos, quia nulli meliores. Liberè dico; si deberem Scholæ alicuius nomen dare, illi potius, quàm alteri: & in illa; illis potiùs, quàm alijs vterer, sed amo sentiendi libertatem.* (35) Vnde ergo hanc miram sapientiam ebibere possent huius Salmanticensis Collegij filij nisi ab scaturigine fontis Eliæ, qui in hoc litterarum Carmelo maiorem vndarum emittit copiam? Vnde tam micantibus, coruscantibusque doctrinæ radijs orbem illuminare valerent nisi ab Eliæ Sole, qui splendidiùs in hac Heliopoli, tanquam in propria domo, micat, lucem mutuarent, & splendore sapientiæ collucerent? Quapropter, si par est reddere *Quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*; (36) Tibi, Sanctissime Parens, hoc opus dicare, & litare debemus, dicereque ex toto cordis affectu: *Servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.* (37) Quia *Omnia, quæcumque audivi à Patre meo nota feci vobis.* (38) Et ideò quia *tua sunt omnia, quæ de manu tua accepimus, reddimus tibi.* (39)

Sed licèt ex dictis pateat, omnes huius Salmanticensis Collegij litterarios sudores Tibi ex iustitia dicari, & offerri debere; tamen hic noster labor, Quintusque Theologiæ Moralis Tomus iniuria esset, si alterius Mœcenatis patrocinium quæreret. Si enim Egyptij (vt refert Bungus) quinarium numerum cœlestibus Astris dicabant; (40) potiori titulo Tibi, non cuiuscumque Ecclesiæ militantis Astro, sed inter omnes, vt Sol, lucis splendore radianti, debet Quintus hic Cursus Moralis Salmanticensis Collegij Tomus offerri, & consecrari. Si *Septem Sapientes Græciæ* (inquit Divinus Plato) *facto Concilio, ex communi consensu has Delphici Appollinis templo primitias sapientiæ dedicarunt, quæ templo inscriptæ ab omnibus celebrantur: Cognosce te ipsum: Nihil nimis.* (41) Consonum rationi vtique est, vt has mearum excubiarum præcoces primitias tuis suspendam aris, cùm in eis contineantur Decalogi præcepta, in quibus propria humanæ fragilitatis, & omnipotentiæ Divinæ cognitio præcipitur, & omnis super proximum indebita exaltatio prohibetur.

(34) 1. Ad Corinth. 2. v. 4.

(35) Caram. in Comment. ad Regul. D. Benedicti, q. 34. n. 345.

(36) Matth. 22. v. 21.

(37) Luc. 17. v. 10.

(38) Ioann. 15. v. 15.

(39) Paralipom. vbi supr.

(40) Bungus de Numeris, num. 5.

(41) Plato in Protagoras pag. mihi 167.

Enim verò, estò insinuatæ rationes sat essent, vt meæ electionis bonitas patefieret; attamen, si verum fatear, ad eam efficaciùs compulit, quòd, cùm in præsenti volumine de præceptis Fidei, Spei, & Charitatis, alijsque Decalogi, & divinæ legis mandatis edisseratur, eorumque inviolabilis observantia zeletur, necnon ipsorum transgresio curetur vitari; & nullus alius hucusque in militante Ecclesia inventus fuerit, qui, sicut magnus Elias, sit Divinæ legis Zelator, hæresum Debellator, idololatriæ Depopulator, & peccatorum Eversor, ita vt communi plausu per antonomasyam Divini honoris Zelotes dicatur, ideò cùm quasi naturali pondere, sicut ad centrum, ad te, Santissime Elias, hic noster decurrat labor, tuumque potentissimum exoptet auxilium, tuo altari illum dicare adstringimur.

At, vt meliùs magni Eliæ divini honoris, & Decalogi legum ardens zelus præ omnibus alijs innotescat, sinopsym gestorum eius accipite. Vix enim Elias noster conceptus describitur, cùm, ad ostendendum eius ardorem in divinam legem edocendo, & transgressores arguendo, Patri eius Sabac huiuscemodi cœlestis visio, iuxta Epiphanium, & alios, apparuit: *Viri niveum quendam præferentes habitum, pusionem salutabant, Matrisque vberibus in ignem evellebant, quin & flammam ignis cibi loco ministrabant.* En cœlestis visio, ecce divini Oraculi interpretatio: *Cùm enim Sabac* (prosequitur Epiphanius) *visa ad Sacerdotes retulisset, respondit illi Chrematismus, hoc est, Oraculum, sive Responsor: Cave manifestum facias; erit quippe lumen filij huius domicilium, sermoque eius demonstratio, ac sententia, & iudicabit Israël cum in igne, tum rhomphæa.* (42) Cuius visionis, & prophetiæ veritatem posteà decursus vitæ probarunt eventus.

Sed quia munus, ad quod cœlitùs destinatus erat, non modicam præexigebat sanctimoniam, verboque, & exemplo vias Domini Israëlitico populo demonstrare ope-

(42) Epiphan. de Vitis Prophetar. Isidor. de Obitu Patrũ. Doroth. & alij apud Cornelium in Ecclesiast. cap. 48. Et Camart. de Gestis Eliæ, cap. 3. sect. 16.

ita pretium erat, ideò dicunt Doctores relati, quòd more Baptistæ vix ei rationis vsus affulsit, dum, Paterno domo aufugiens, se abdidit in Silvas, solitarios penetravit recessus, & mollibus exutus vestimentis, horrentem saccum induit; hirsutam pellem, quam pellicea etiam constringit zona, humeris circundat; nudat caput; calceos deponit; lectulum non mollibus cervicalibus substratum, sed qua saxis, qua vepribus contextum horrida præbet humus, limpha potum, cibum legumina, domicilium antrum. Ibi sedebat solitarius, & tacebat, (43) & pro peccatis suæ gentis ex intimo pectoris recessu alta trahebat suspiria; iugiter pœnitentiæ, & orationi vacabat divinam intendens proprijs cruciatibus placare iram. His exercitijs deditus, non humanam, sed cœlestem agebat vitam, se tanquam in palæstra ad futura certamina disponens. Sed, dum Deus magnum Eliam tot virtutibus ornatum videt, iamque prædicationis muneri maturum conspicit, cœlesti monitu præcipit, vt se Acabo impio, & Idolatræ Regi ostendat, populique idololatriam in dies subcrescentem eradicet, evertat, & puniat. Egreditur ergo è latebris divini honoris Zelator pallido ore, fulcata facie, grascilentibus artubus, hirsuto, & quasi elephantico corio circumtectis. Feram crederes, non hominem. Samariam adit, Regiam aulam ingreditur, ante Regem stat; & quin (vt alij assolent) dulcissonis verbis benevolentiam captet, eius idololatriam publicè, & liberè reprehendit, & diris adeò verbis castigat, vt non loqui, sed tonare, & fulmigare videretur: *Vivit Dominus* (inquit Elias) *in cuius conspectu sto, si erit annis his ros, & pluvia, nisi iuxta oris mei verba.* (44) Quibus dictis, statim Dei mandato à conspectu Acabi subtrahens, abscondit se in torrente Carith, qui est contra Iordanem, vbi de torrente bibens, corvi cibum necessarium per aliquot annos ministrarunt. Igitur propheticam sententiam, inquit Chrysostomus, reveritus est Deus, & honorem iuramento dedit. (45) Nam tunc subitò anhelat terra, fugantur nubes, siccatur Cœlum, sitiunt omnes fontes arescunt, omnis humor ima petit, supera deserit, aër fervet, serenitas torquet, æstuant noctes, dies arescunt, sata torrentur, arbusta ægrotant, prata deficiunt, nemora languent, campi ieiunant fames, subcrescit, & denique omnis creatura iram Dei testatur, idolatriæque Regis, & populi punit peccata. O magna vis propheticæ dignitatis! Humanus sermo est Divinus effectus. In terra Elias loquitur, & imperio eius cœlestes obediunt potestates. Commovit omnem creaturam vnus sermo Prophetæ, & miro modo humi sonans aëra, cœlumque concussit. A sæculis instituta elementorum harmonia contabuit, cum sicco humidum, calido frigidum negaretur. At elementa pœnam suam læta suscipiunt, dummodò vel in salute hominum, vel in honore proficiat Conditoris. Intereà solus Elias altior mundo, proximus Cœlo, montis habitaculo & Dei colloquio fruebatur.

(43) *Thren. cap. 3. v. 28.*
(44) 3. *Reg.* 17. *v.* 1.
(45) *Chrysost. vbi sup.*

At Deus Omnipotens, & Clemens, cuius natura bonitas, cuius voluntas potentia, cuius opus misericordia est, post tres, & dimidium siccitatis elapsos annos, condolens Israëlitici populi miseriam, & famem iam iam vniversam ferè devastantem terram, iterum Eliæ præcipit, vt Achabo se ostendat, &, de magno zelo aliquid remittens, pluviam ei promittat. Obtemperat Elias divino præcepto, & apud Achab comparet, qui acerbitatem, quam in Prophetam conceperat, evomens, inquit *Tu ne es ille, qui conturbas Israël?* (46) Ad quem Elias, sermonem in Regem convertens, ardenti zelo, & ignem ore spirans, eius impietatem constanter sic obiurgat: *Non ego turbabi Israël, sed tu, & domus Patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, & sequuti estis Baalim.* (47) O mira Eliæ zelotypia! O infracta Prophetæ potentia! O facies Tesbitis maximi silice, & adamante durior! (48) Qui *deiecisti Reges ad perniciem, & confregisti facilè potentiam ipsorum, & gloriosos de lecto suo.* (49) O *sermo vivus, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad divisionem animæ, ac spiritus, compagum quoque, ac medullarum, & discretor cogitationum, & intentionum cordis!* (50) Qui tumidum, & inflatum Regem idolatram mitescens, ita terret, vt propriæ cogat subjici voluntati: vndè præcipit ei dicens: *Mitte, & congrega ad me vniversum Israël in Monte Carmeli, & Prophetas Baal quadrigentos quinquaginta, Prophetasque lucorum quadringentos, qui comedunt de mensa Iezabel.* (51) Quos cùm in Carmelo congregatos vidisset, alta voce, fide intrepida, ardentique zelo ait: *Usquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum; si autem Baal, sequimini illum. Ego remansi Propheta Domini solus; Prophetæ autem Baal quadringenti, & quinquaginta viri sunt. Dentur nobis duo bobes, & illi eligant sibi bobem vnum, & infrusta cædentes, ponant super ligna; ignem autem non supponant: & ego faciam bobem alterum, & imponam super ligna; ignem autem non supponam. Invocate nomina Deorum vestrorum, & ego invocabo nomen Domini mei: & Deus, qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus.* (52) Quæ vtique conventio, cùm vt vtilem vniversus approbasset populus, statim executioni mandata est. Baalitæ ergo sacrificant bobem, infrusta dividunt, & super struem lignorum absque igne supposito collocant. Incipiunt invocare Baal, & cùm non responderet, nec cœlitus ignem super holocaustum emitteret, multiplicant petitiones, lanceolis, & cultris se compungunt, donec proprio sanguine commadent, & altare cruentant. Videre erat Sacerdotes, suo more infulatos, crudelissimi dœmonis sacrificulos, rubentes sanguine, hinc inde circum victimam saltantes, & rugientes ad Deum surdum, qui eos exaudire non valet. Unde eos subsanans magnus Elias

(46) 3. *Reg.* 18. *v.* 17.
(47) 3. *Reg.* 18. *v.* 18.
(48) *Ezechiel* 3. *v.* 9.
(49) *Ecclesiast.* 48. *v.* 6.
(50) *Ad Hebr.* 4. *v.* 12.
(51) 3. *Reg.* 18. *v.* 19.
(52) 3. *Reg.* 18. *v.* 21. 22. 23 & 24.

ita

ita aiebat: *Clamate voce maiori, Deus enim est, & forsitan loquitur, aut in diversorio est, aut in itinere, aut certè dormit, vt excitetur.* (53) Sed cùm à mane vsque meridiem frustrà ad Baal clamassent, & nihil apud illos esset nisi risus, & ludificatio; tunc Elias ad se convocat populum, altare ædificat, componit ligna, superimponit bobem membratim divisum, &, vt veritas fidei, & miraculosi ignis patefieret, iussit quatuor hydrias aquæ desuper infundi. Et vix supplex ad Dominum clamavit, dum è Cœlo cecidit ignis Domini, & voravit non solùm holocaustum, verùm etiam lapides, pulveremquè excedit, & aquam, quæ erat in aquæductu elinxit; vt sic meliùs agnosceretur, ignem illum alteriùs esse naturæ ab elementari, qui aqua extinguitur. Quo miraculo stupefactus populus, in faciem adorabundus, & supplex procidens, clamavit, dicens: *Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus.* (54)

(53) 3. Reg. 18. v. 27.

(54) 3. Reg. 18. v. 39.

Victor ergo de Baalitis Elias, ne idololatriæ auctores iterum Israël seducerent, iussit populo, vt omnes apprehenderet, & apprehensos iustissimè, tanquam Proto-Inquisitor Generalis fidei ad torrentem Cisom enecari fecit, ne terra Sancta, inquit Cornelius, (55) eorum scelesto sanguine pollueretur, & ne eorum cadavera aërem inficerent, vel aliquando idololatriæ vipereum venenum pullularet, in aquis decurrentibus sepelivit. Unde Leo X. ait Sylveira (56) in Bullis, quæ circumferuntur in Directorio Inquisitorum, eum proponit in exemplum Archiepiscopis, Episcopis, inquisitoribus, vt illius exemplo informentur hæreses extirpare, ita vt non permittant aliquam illarum scintillam permanere. Hac ergo parta de Baalitis victoria, verticem Carmeli ascendit orare, & meritis purissimæ Virginis Mariæ, sub typo nubeculæ parvæ cœlitùs agnitæ, aquam promissam impetravit.

(55) Cornel. in præsenti.

(56) Sylveir. opusc. 1. resol. 1. n. 27.

Sed occisionis Baalitarum notitia ad Iezabel statim transvolat; ira scandescit impia, idolatraque Regina; minas in Eliam evomit, & crastina morte plectendum iurat. Intentionem Iezabelis agnoscit Propheta Domini, & statim celere pede aufugit pavidus, non quia timeret mortem, quam ardenti animo exoptabat, sed, vt ait Cornelius: *Ne videretur à Iezabele superatus & victus, & cum ipso vera Dei religio. Iezabel enim iactasset, se occidisse Eliam, & cum eo supplantasse Dei fidem, & cultum.* (57) Defessus itaque via, sub vmbra Iuniperi deficientibus viribus, lassoquè corpore, sedit humi, & dormivit; donec excitatus ab Angelo, paneque cœlesti pastus, vsque ad montem Dei Oreb deambulavit, & ibi in spelunca diù latitans, à Domino sic de otio increpatur: Quid hic agis Elia, dum veri mei cultus religio in idololatriam est conversa? Cui ille: *Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filij Israël, altaria tua destruxerunt, Prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam, vt auferant eam.* (58) Hoc est, vehementissimo amore legem tuam zelavi. Quapropter Divus Thomas definit zelum dicendo: *Est amor intensus non patiens consortium in re amata.* (59) Vnde Vatablus vertit: *Mira zelotypia teneor pro Domino Deo.* (60) Idest crucior in honorem Dei quasi zelotypia, cùm videam Sinagogam, quæ est Dei sponsa, ab eo deficere, & ad Baal, quasi ad adulterum, transire. Crucior, quia, me occisso, nullus superest Propheta, nullus Zelator, qui Dei cultum propugnet, Baalitisque se opponat. Crucior, quia actum est de vera Religione. Crucior, quia omnia Iezabel occupat: vbique colitur Baal: vbique exundat perfidia: vbique idolatria regnat. Crucior, quia video mala gentis meæ, quibus mederi non valeo, cùm derelictus sim ego solus, & ideò crucior, & divinæ legis zelo conficior, morique, potiùs quàm vivivere exopto.

(57) Cornel. in 3. Reg. c. 19.

(58) 3. Reg. 19. v. 10.

(59) D. Thom. de Verit. q. 26. art. 4. fine.

(60) Vatabl. in præsenti.

Sic ergo Elias Domino suæ fugæ causam sciscitanti respondet: sed divino confortatus consortio, denuò redire ad pugnam cœlesti monitu cogitur. Tunc, divino oraculo obtemperans, iterum è Sylvarum, præruptæque rupis recessu commigrat in hominum turmas. Primòque Reges, & Prophetas vngit, qui, eo curru igneo ad Cœlos evecto, Idolatras occidant, & peccatores verberent. Deinde descendenti Regi ad vineam Naboth, iniustè lapidibus obruti, occunpandam, Dei monitu occurrit, & in huius homicidij pœnam Achabo, & Iezabel mortem prophetat, & quòd eorum carnes, & sanguinem canes edacitate inexplicabili lingent, & vorabunt. Quod & factum est, sed non statim: Nam, cùm Rex acri Eliæ reprehensione commotus sceleris pœniteret, pijssimus Deus, videns Acab humiliatum, necem licèt distulerit, totaliter tamen sententiam non mutavit.

Sed, his gestis mirabilibus in divinæ legis zeli testimonium, alia egregia non minùs facinora aggreditur. Mortuo enim Achabo in prælio, clavum Regni filius eius Ochozias tenuit. Qui, cùm ob casum per cancellos cœnaculi ægrotaret, misit nuncios, qui, Israël Deo spreto, Beelzebuth Deum Acaron consulerent, an vivere, nec ne posset, & ex infirmitate illa convalere? Sed ecce Elias, ardens Divini honoris zelo, nuncijs Regis obius occurrit, & mortem ob tantum scelus Regi nunciare, & ad eum reverti iubet. Furit nuntio, mittitque statim quinquagenarium Principem, vt, si vltro venire recusaret, ad se Prophetam vinctum reducat, vt vel Oraculi rationem reddat, aut audaciæ pœnam morte luat. At tantæ iniuriæ vltor divinus extitit ignis. Nam, ex divina inspiratione orante Elia, ignis cœlestis descendit, qui Principem, & quinquaginta comitantes milites devoravit. Sed impius Rex, hac pœna nihilo melior factus, secundum Quinquagenarium misit: quem similiter ad Prophetæ preces ignis divinus

consumpsit, vt repetitis pœnis eius frangeretur audacia ; & ira territaretur effrenis. At suorum morte ingravescit Regis furor, & tertium Quinquagenarium contra Prophetam expedit: qui, præcedentium calamitate animadversus, ante Eliam stratus orat suplex, vt, vitæ eius misertus, dignetur secum ad aulam Regiam descendere. Cui humili supplicationi annuens Elias, & monitu Angelico validatus, descendit de Carmelo, properavit ad Regis domum, & qui anteà mulieris minas trepidarat, nunc militari Legione cinctus, impio Regi adstat, Tyrannum adit, Sacrilegum terret, & exitium zelo divini honoris ardens indicit scelesto.

Hucusquè vidimus Eliæ ardentissimum zelum, quo leges Dei, & præcepta divina servari ab Israelitis totis viribus, dùm nobiscum ageret, curavit. Videamus quomodò, ad Paradysum translatus, zelum legis divinæ zelare non destitit. His ergo pro honore divino peractis, iterum ad Carmelum redit, filios in vita monastica, & eremitica instruit, domum orationi dicatam ædificat, quæ *Semnion* dicebatur ; vbi, vt ait Ioannes Patriarcha Hierosolymitanus, (61) tribus vicibus Elias, eiusque discipuli quotidie conveniebant, tum ad Creatorem omnium Litanijs, & orationibus supplicetur placandum, tum ad fideles in lege Domini edocendos. Undè, vt colligitur ex 4. Reg. cap. 4. v. 23. ex tunc Eliæ discipuli Kalendis, & Sabbathis populum concionibus instruebant, & cantu divinarum laudum ad pietatem excitabant.

(61) Ioan. de Hierosol. lib. de Instit. Monach. cap. 16.

Cum ergo omnipotens Deus Eliam suum tota corporis, & animi devotione zelantem, post multorum laborum sudores, post dirarum persequutionum gravissimas fatigationes, post tantorum bellorum magnas, illustresquè victorias optima de mundo, & diabolo spolia referentem, igneo curru, atque equis fulgentibus ad sua Regna voluerit pervenire, cœlesti monitu de imminenti raptu admonet, &, vt priùs Prophetici Ordinis visitet Collegia, iubet. Divinis monitis paret, & sic illicò, vnico Elisæo stipatus, de Carmelo descendit, & filijs, qui erant in Galgalis, Bethel, Iericho invisis, iter versus Iordanem dirigens, & ad eius ripam perveniens, pallio tangit aquas, quæ in vtramque scissæ partem, securam viam obedientes pandunt, &, redundante fluminis alveo repentinè siccato, pulverulento transmigrarunt vestigio. Cumque incedentes sermocinarentur, ex improviso currus, & equites apparuere flammantes: Eliam vt viderunt, subsistunt, & vt ascensuro currum præberent, terga spontè convertunt. Intrepidus igneam rhedam ingreditur, nec incalescunt omninò vestigia: totum corpus ignis ambit, nec læditur: per colla, per latera flamma discurrit innoxia. Quia quidquid cœlestis est naturæ, ignis non vrit, sed munit; non inflammat, sed illuminat; non incendit, sed defendit. Pio ergò suscepto onere, in auras, ventosque prosiliunt, & rapidis per inane passibus, aëris spatia corripiunt. Hoc illis aër, quod campus erat; hoc inane, quod terrenum. Vbi, rogo, alternos figunt pedes, dum citis saltibus glomerant cursus? Quod in aëre solum, quod duro calcibus cornu feriunt? Vbi rotarum instabilis illa sic currit inversio, vt, impetu globoso continuo in semet volubilitate redeunte, radiorum discrimine velox vertigo confusa luce Prophetam cœlitùs elevet? Mirum prorsùs, & incredibile penè spectaculum equis currere supinis ad Regna Cœlestia tendentibus. Vidit mirabilem raptum Elisæus, & Patris absentiam egrè ferens, clamabat dicens: *Pater mi, Pater mi, Currus Israël, & Auriga eius.* (62) Sed misertus Elias ei pallium dimisit, & in eo duplicem eius spiritum contulit, iterque suum ad terrestre Paradysum convertit, venturus, iuxta Malachiæ prophetiam, antequàm veniat dies Domini magnus, & horribilis, ad convertendum cor Patrum ad filios, & cor filiorum ad Patres eorum, & restituendum tribus Iacob. (63) En triumphalis ascensus Eliæ, ecce translatio eius in Paradysum, vbi cœlestem vitam agens adhuc honoris divini, Decalogique legum ardens existit Zelator.

(62) 4. Reg. 2. v. 12.

(63) Malach. cap. 4. v. 6.

Cum enim, novem decursis annis post eius raptum, pio Regi Iosaphat impius Ioram successisset, vix in solio Regio resedet, dum sex fratres suos, & quosdam de Principibus Israël iniustè gladio occidit, idololatriam suscitavit, & in vijs perversis Achab filios Israël ambulare fecit. Quæ vt cognovit magnus Elias, minaces Regi impio litteras è Paradyso misit, (64) in quibus antiquum zelum spirando, minitat, & prædicit gravissimum morbum, ita vt eius vitalia, ac viscera paulatim difluerunt, donec in doloribus, & fætoribus, vt posteà accidit, vitam exhalaret. O verus Divini cultus Zelator, qui, adhuc in Paradyso commorans, Israëlis clavum non dimittis, & legis divinæ observantiam omni conatu moliris. Undè fortissimus, & invictus Matathias exemplo Protoparentis nostræ Eliæ suos obarmavit milites, roboravit ad pugnam, divinæque legis zelum exacuit, vt illius imitarentur exempla: Qui *dum zelat zelum legis ; receptus est in Cœlum.* (65) Et Christus Dominus, triumphum Eliæ de Antichristo in vltimis diebus reportandum decantans, ait: *Elias quidem venturus est, & restituet omnia.* (66) Hoc est, exponit Angelicus Doctor: *Restituet omnia, quia, veniente Antichristo, omnes seducentur, sed mortuo Antichristo, omnes restituentur ad fidem per prædicationem Eliæ.* (67) O flagrans charitatis ardor, Iudæorum obdurata corda emoliens! O vehemens divinæ legis zelus Antichristi perfidiam, & potentiam devincens! O mira Prædicatoris lingua, omni gladio ancipiti acutior, & cordium intima penetrans, quæquè sub dira Antichristi tyrannide gemebundos homines ab eius dominio redimens, ad viam veritatis convertit! O ad-

(64) 2. Paralip. cap. 21.

(65) 1. Machab. 2. v. 58.

(66) Matth. 17. v. 11.

(67) D. Thom. ibi.

admiranda Eliæ sapientia, qui in vltimis diebus venturus est, &, vt vertit Syriacus: *Docebit vos omnia.* Omnia vtique fidei mysteria, verum Dei cultum, Decalogique præcepta, quæ Antichristi sophismatibus seducti homines errores credebant.

Si ergo hoc nostrum quintum de Decalogi præceptis volumen, nihil aliud edocet, quàm Deum pura mente colere, vitare hæreses, idololatriam fugere, superstitionem respuere, Deum, & proximum ardenti charitate diligere, venerari Sanctos, fugare è corporibus dœmones, & denique Christianos animos omni virtutum genere imbuere; quem Patronum eligere fas est, nisi Proto-Parentem Eliam? Tu enim, Sanctissime Parens, es idololatriæ Vindex, Hæreticorum Gladius, Ecclesiæ Arx, Synagogæ Taumaturgus; vtriusque Testamenti angularis Lapis; Cœli Claviger, Præcursor gloriæ, divinæ iracundiæ Lenitor; naturæ Moderator; Triumphator mortis; martyrij Complementum, virginitatis Antesignanus; Apostolorum Apex; totius orbis Apostolus, Prophetarum Vertex; Verbi incarnati Consiliarius, Monachorum Princeps, Patrum Ecclesiæ Pater, Israëlis Currus, & Auriga, & denique Doctor in Paradyso laureatus. *Tu es* (vtor verbis Divi Bernardi; quibus alloquitur Pontificem Eugenium) *Forma iustitiæ, sanctimoniæ Speculum, pietatis Exemplar; Assertor veritatis; fidei Defensor, Doctor gentium, Christianorum Dux::: Magister insipientium, Refugium oppressorum, pauperum Advocatus, miserorum Spes; Tutor pupillorum, viduarum Iudex, Oculus cœcorum, Lingua mutorum, Baculus senum; Vltor scelerum, malorum Metus, bonorum Gloria, Virga potentium, Tyrannorum Malleus, Regum Pater; legum Moderator; Sal terræ, orbis Lumen Sacerdos Altissimi, Vicarius Christi, Christus Domini, & denique Deus Pharaonis.* (68)

(68) D. Bernard. lib. 4. *de Considerat. cap. 7.*

Ergo iustissimè hic noster labor ad te, Sanctissime Pater, properanter currit, tuum Patrocinium exoptat, tuamque tutelam inhiat; ac proinde hoc nostrum Collegij Salmanticensis Theologiæ Moralis quintum volumen, tot rationibus debitum, tibi dico, lito, consecro, tuoque tholo appendo. Suscipe igitur de manu mea hoc munusculum, licèt non tanta maiestate dignum, offerentis tamen filij parvitati proprium. Non est aurum, non argentum, non lapis Regum donarijs oportunum; sed inculta verborum libatio, sensu prodita grossiore; parva satis oblatio, sed plena vigilijs, & labore. Tu ergo, cuius ope in camino pressurarum sub gravi mole non defeci, sed, vtcumque respirando, opus cœptum in tuo nomine iam perfeci; nunc oblatum suscipe benignè, emenda misericorditer, emendatum dilige, dilectum ab impugnatione defende. Iam enim hora est, vt, licèt non à litore, à littera tamen solvam.

LICEN-

LICENTIA REVER. PATR. GENERALIS ORDINIS *Discalceatorum B. Mariæ V. de Monte Carmelo.*

FR. Michael à Sancta Maria, Generalis Ordinis Fratrum Discalceatorum Beatæ Mariæ Virginis de Monte Carmelo Primitivæ Observantiæ. De consensu nostri Diffinitorij generalis, vt liber cuius titulus est: *Cursus Theologiæ Moralis, Tomus Quintus de Præceptis Decalogi*, à P. Fr. Sebastiano à Sancto Ioachim, suis elucubrationibus accuratè compositus, atque à gravioribus, doctisque viris nostræ sacræ Religionis (quibus ipsum videndum, & examinandum commisimus) recognitus, & approbatus, typis mandetur, & in lucem prodeat, quantum ad nos attinet, tenore præsentium licentiam concedimus. Data in nostro Conventu Matritensi die vigesima sexta Septembris, anno Domini millesimo septingentesimo vndecimo.

Fr. Michaël à Sancta Maria,
Generalis.

Fr. Matthæus à S. Ioseph,
Secretarius.

LICENCIA DEL ORDINARIO.

NOS el Licenciado Don Francisco Antonio Ramirez Piscina, Dignidad, y Canonigo de la Santa Iglesia Primada, y Vicario de esta Villa, y su partido, &c. Por la presente, y por lo que à Nos toca, damos licencia, para que se imprima el libro, intitulado: *Tomo Quinto del Curso Theologico del Colegio de la Universidad de Salamanca de los Descalços de Nuestra Señora de Monte Carmelo de la Primitiva Observancia.* Atento que de nuestra orden, y comission se ha visto, y reconocido, y parece no contiene cosa alguna, que se oponga à nuestra Santa Fè Catholica, y loables costumbres. Dada en la Villa de Madrid à veinte y ocho de Septiembre, año de mil setecientos y doce.

D. Francisco Antonio Ramirez.

Por su mondado,

Domingo de Goytia.

SUMA

SUMA DEL PRIVILEGIO.

TIene privilegio de los señores del Real Consejo de Castilla, por diez años, la Religion de los Padres Carmelitas Descalços, para imprimir los seis tomos, intitulados: *Collegij Salmanticensis Fratrum Carmelitarum Discalceatorum, Cursus Theologiæ Moralis.* Sin que otro alguno los pueda imprimir, ni traer à vender en los Reynos de España los que en otros Reynos se imprimieren, sin la facultad, y licencia de dicha Religion, como mas largamente consta de su original, despachado en la Secretarìa de dicho Real Consejo. Dada en San Lorenzo à veinte de Agosto de mil setecientos y veinte y dos.

CERTIFICACION DE LA TASSA.

TAssaron los Señores del Consejo este libro, intitulado: *Tomo Quinto Salmanticense Moral*, à ocho maravedis cada pliego, el qual tiene ciento y quarenta y seis, sin principios, ni tablas, que al dicho respecto monta mil ciento y sesenta y ocho maravedis. Y à este precio mandaron se venda; y que esta Certificacion se ponga al principio de cada tomo; como mas largamente consta de la Certificacion despachada en la Secretarìa de Don Lorenzo Bibanco, en veinte y ocho de Febrero de mil setecientos y catorce.

CENSU-

CENSURA RR. P. FR. BARTHOLOMÆI ATIENZA *Ordinis Prædicatorum, Magistri in Sacra Theologia, in insigni Divi Gregorij Vallis-Oletani Collegio Regentis Iubilati, Diffinitoris Generalis Capituli, & Conventus Dominæ Nostræ* del Rosario *Matritensis reelecti Prioris.*

DE mandato D.D. Francisci Ramirez de la Piscina, Sanctæ, ac Metropolitanæ Ecclesiæ Toletanæ Hispaniarum Primatis Canonici Dignitatis, huiusque Villę Matritensis Vicarij, summa animi alacritate, ac dulci voluptate illectus legi, & perlegi Tomum quintum Moralis Theologiæ, quem in quatuor Tractatibus distributum dare prælo pręoptat Sapientissimum Salmanticense Collegium Venerabilium Patrum Discalceatorum Primitivę Oservantiæ. Et ingenuè fateor, me innixum viriliter expoliari ab illo cordiali affectu (ni dicam pia affectione) quo prosequor, atque diligo filios illius Inclitę Matris, Seraphicæque Doctricis, quæ se in passione Dominicam esse gloriabatur, sanè intendi, & conatum adhibui investigationi doctrinæ tam subtiliter, ac luculenter enucleatæ, nedum ob solidiora fundamenta, quibus innixa resplendet, ob materiarum varietatem, quas disponit acutè, ob tot virorum sapientiam, qua protegitur, & illustratur, verùm ob miram dexteritatem, qua propulsat, & eliminat argumenta, & tenebrarum phalangas, quæ ingruentes apparenter videri poterant lucis adeò claræ se radijs opponi. Itaque ni blandiar ardenti studio, optimæque occupationi illius, qui in hoc quinto Tomo quintam exprimit essentiam tam pervtilis doctrinæ (absit à me exageratio! ne mireris; cùm meus Angelicus Thomas, inter SS. Doctores quintus, fulciat, ac roboret huius operis conclusiones cunctas) absque adulatione dicebam: quòd quisquis Volumen legerit istud, quantò plus legat, tantò magis inveniet quid addiscat, iam ob evitanda damna, quæ vitiorum pernicies secum affert; iam ob principalium, & Theologicarum virtutum commoda iucunda amplectenda; iam ob detestationem totius superstitionis, atque iam ob Divini cultus nitorem diligendum. Cumque requisita hæc tam sint necessaria, veluti æstimabilia ad nostrę fidei puritatem, Catholicorumque morum integritatem servandam; censere debeo, & iudicium profero (alijs doctioribus salvis) dictum quintum Tomum dignissimum esse typis mandari, quando ad publicæ vtilitatis æternitatem conspirat. Sic ex animo censebam in Conventu Rosarij Matritensis die 13. Septemb. anni Domini 1712.

Fr. Bartholomæus Atienza.

CENSU-

CENSURA R.P. PETRI DE QUINTANA, EX SACRA CLERICORUM Minorum Familia, Lectoris Iubilati, Archiepiscopatus Toletani Examinatoris Synodalis; supremi Senatus Fidei ex munere Censoris, Provinciæ utriusque Castellæ olim Præsulis; nunc Assistentis Provincialis.

DE mandato supremi, Regijque Senatus hunc introspexi, & legi librum; serius, ac iunior Plinius cani loquantur sensus: *Omnibusque numeris absolutum*: Cui titulus talis: *Collegij Salmanticensis Fratrum B. Mariæ de Monte Carmelo Curs. Theol. Mor. Tom. V.* Legi, inquam, Mantuani Censoris verbis hisce edoctus: *Tanta animi voluptate, quanta luculentia splendet, quantoque iusto utique, & reverentiali amore; eiusque Authorem, Authoresque doctissimos semper sum prosequutus.*

Ergo in tantorum Patrum scripto fundatissimo hocce (veritas me cogit) fateor Pliniana resumere verba: *Censoriæ virgæ, nihil; laudis, & admirationis multa digna, imò cuncta dignissima reperi*: Etenim doctrina sana Collegium hoc illustrissimum mores, non secus ac Claudianus Mamertus, de quo Sidonius: *In scripto isto instruit, ut Hieronymus; insanam verò morum pseudodoctrinam destruit, ut Lactantius; moralis disciplinæ regulas adstruit, ut Augustinus; in eisque edocendis atolitur; ut Hilarius.* Quid plura! In eisdem elucidandis elevatur, & elevat, ut Angelic. alter Thomas. Lib. 4. Epist. 2.

Fidelissima sanè rei experientia magistra, publicè hoc spei testabitur, & utilitati vocitabit legentis cultos; ex isto litterarum moralium amænissimo cumulo flores aticos, aut Christiani potius hominis fructus ethicos: nam absque dubio eis probabit operis huius lectio, & opus, & Opifices verè SS. Patrum, & Doctorum Theologos filios mentes per omnia eorum imitantes.

Ergo nè, primo, alterove ab invidia monte avulso, simili frondescit virga, non Virgiliana, aut fabulosa; sed religiosissima, & verax, Salmantinum scilicet PP. Carmelitarum Excalceatorum Collegium, quasi fertilissima Divinæ Minervæ oliva, sapientiæ pretiosissimo omnigenæ metallo? Certè. Et nec mirum adeò, ut incredibile appareat, quòd Ordinis Prophetarum Eliæ, & Elisæi: *Ossa pululent de loco suo; nam & corrobaverunt Iacob, Dei gregem doctrina omni, & redemerunt se in fide virtutis de sæculo nequam isto.* Hic ille est campus germinans, & germinans de profundo nimio salubris abisso disciplinæ salutiferos sophiæ omnimodæ virgultos cedrinos, quibus data libani gloria, decorque Carmeli; ascendentesque, & excrescentes, & sapientia, & virtutibus coram Deo, & hominibus. Eccl. cap. 49. v. 12. Sap. cap. 19. v. 7. Isai. cap. 35. v. 2.

Fateor cum Casiodoro, sæculis suis produxit, & reproducet in ævum, nobilis vena Ordinis Eliani Primarios, hisque æquales omninò, Scriptores, & Magistros: At præsertim inter Primarios, illi, quos nobilissima Collegij Salmantini assiduè procreat lapidreina, hacque sacratissima in dies excissi sunt petra. Etenim nescit inde aliquid nasci mediocre. Lib. 3. ep. 6.

Hæc mens nostra, & tantis Authoribus, & operibus tantis digna. Quippè, ut Genadius Patriarcha, *apud nostrum R.P. Laurentium de Aponte*, aiebat, si quis scriptis D. Thomæ animum adhibuerit, hunc alijs non indigere opinor: ita & nos, alijs non indigere opinamur eum, qui aureas D. Thomæ, & SS. PP. venas (alicui ferè exaustas videndas) Salmanticensium Patrum aurife- Cap. 9. Sap. Homil. 13.

aurifero Cursu Morali, & perenni effosione; introspexerit benè. Hic enim apud nos eruditissimus habetur, qui libros illorum quàm maximè intelligit, ac lingua versat, auribus instilat. Unus, omnium loco, studiosis ad eruditionem comparandam sufficit. Hæc mihi liceat è Casiodoro vsurpare: Sed, & veræ Theologię Panoplia, Thomisticę Armamentarium disciplinæ, Turrisque Davidica, ex qua mille clipei pendent, fidei catholicæ, & veritatis Vindices, oppositęque eis falsitatis, & corruptorum morum Expugnatores vt perpetui fœlicissimi.

Lib. 8. epist. 37.

Cum igitur, hucusque dicta sine adulationis nota sint prolata, & à sordibus fictionum libera, finaliter assero, librum istum, nil catholicæ fidei, strictiorique disciplinæ morali dissonum redolere; ob quod illum aura publica quantociùs dignum censeo. In hac Spiritus-Sancti Matritensi Domo Patrum Clericorum Minorum, die decima Novemb. anni Domini 1712.

P. Petrus de Quintana,
Clericorum Minorum.

INDEX

INDEX TRACTATUUM, CAPITUM, PUNCTORUM, ET PARAGRAPHORUM,

QUÆ IN HOC QUINTO VOLUMINE CONTINENTUR.

TRACTATUS XX.

De Principijs Moralitatis.

Punct.

TRACTATUS XXI.

De Præceptis Decalogi.

Proœmium.

Punct.

TRACTATUS XXII.

De Secundo Decalogi Præcepto.

Procemium.

CAPUT UNICUM, DE ADIURATIONE.

TRACTATUS XIII.

De Tertio Decalogi Præcepto.

TRA-

TRACTATUS XX.

DE PRINCIPIJS MORALITATIS.

PROOEMIUM.

INCHOATAM nostri Salmanticensis Cursus Theologiam Moralem peracturus, Decalogique præcepta explicanda agressurus, quo aptius vtar exordio, quàm vt ad regulas, & principia generalia moralitatis tradenda, & eorum satis implexas difficultates superandas, animum, & operam primò admovere curem. Cum enim Theologia Moralis, sicut & quælibet alia scientia, ex proprijs principijs vnicè dependeat, impossibileque sit, scientificam cognoscere conclusionem, nisi eam deducendo per resolutionem ad principia; &, vt inquit Bald. in leg. 1. ff. de Origine Iuris: *Ignoratis principijs, ignorantur principiata*: Ideò, ne mutilus, aut mancus hic noster videatur Cursus, priusquam ad Decalogi præcepta descendam, generalia principia ad omnes actus morales, eorumque malitiam, aut bonitatem cognoscendas, tradere in animum duximus. Si ergo actus moralis talis dicitur, quia regulatur per conformitatem, aut deformitatem ad regulas rationis, & hinc accipit vel bonitatem, vel malitiam, qnomodò agnoscere possumus eius perfectionem, aut defectum, si ignoremus regulas, quibuscum consonet, aut discrepet? Quare primò agemus in hoc Tractatu vigesimo de moralitate actuum humanorum in communi, acturi posteà in particulari de eorum principijs tàm intrinsecis, quàm extrinsecis, & consequenter de peccatis, seu vitijs. In Tractatu verò xxi. erit nobis sermo de Decalogi præceptis iuxta illorum ordinem. In omnibus tamen à methodo tradita in alijs Tractatibus nec ad vnguem discedam, semper alta mente repositum habens illud Iob 12. num. 12. *In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.* Et Ecclesiast. 39. num. 1. *Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens.* Et Proverb. 22. num. 28. *Ne transgrediaris terminos antiquos;*

quos, quos posuerunt Patres *tui.* Unde D. Bernard. Epist. 174. *Novitas mater temeritatis, soror superstitionis, filia levitatis.* Quæ si fugienda est in omni doctrina, in morali verò penitùs execranda. Vnde meritò in Solonem Athenis morali Philosophia florescentem exclamavit ille senex Ægyptius apud Iustinum Martyrem or ation. contra Græcos: *O Solon, Solon, vos Græci semper estis pueri, nulla apud vos cana disciplina: nullam penitùs in animis antiquam habentes opinionem.* Ex Græcis autem nullus est senex. Iudicans nihil indignius esse Philosopho Morali, quàm, contempta antiquitate, novitati studere. Sed si hæc in illa ætate protulit, quid nunc in nostra proferret? Quid hac tempestate frequentius deploramus, quàm innatam aliquorum opinandi licentiam, novasque quotidie cudendi in animarum pernitiem laxitates? Quam Scyllam vitare cupiens, antiquas Sanctorum sententias tradam, sed novitate illustratas, varijsque Recentiorum rationibus locupletatas. Crescat igitur doctrina moralis à maioribus accepta; sed ab eodem semper semine erumpat: recentes habeat flores; sed annosum agnoscat truncum: nova glorietur in fructu; sed antiqua tamen in radice vivat. Vndè cum Lirinense *cap.* 28. dicam. *Crescat, vehementerque proficiat sapientia, sed in suo duntaxat genere. Imitetur animarum religio rationem corporum, quæ licèt annorum processu numeros suos evolvant, & explicent, eadem tamen, quæ erant, permanent. Ita Christianæ religionis dogma annis consolidetur, dilatetur tempore, sublimetur ætate, incorrumptum tamen, illibatumque permaneat. Addatur licèt forma, species, distinctio, eadem tamen cuiuscumque generis natura permaneat. Absit, vt rosea illa Catholici sensus plantaria in carduos, spinasque vertantur. Absit, vt in isto spirituali paradyso de cinnamomi, & balsami surculis lolium repentè, atque aconita proveniant. Fas est, vt prisca illa cœlestis Philosophiæ dogmata processu temporis exornentur, limentur, poliantur; sed nefas est, vt commutentur, vt detrucentur, vt mutilentur.* Quod, præeunte nostri Doctoris Angelici luce, & assequi spero, & ab ea nunquam discedere promitto. Ipsum enim & Altissimus illumiuavit, vt in lumine eius omnes videamus lumen: &, tali Angelo Duce, ad primum moralitatis principium, quod Deus est, fœliciter perveniamus.

CAPUT

CAPUT I.

De Moralitate in communi actuum humanorum.

LIcèt huius tractatus finis sit explicare Moralitatis principia; tamen quia ipse titulus supponit moralitatis existentiam, & quia eius naturæ notitia ad accuratam eorum, quæ dicenda sunt, intelligentiam non parùm conducit; ideò hoc caput, vt viam ad alia demonstrans, cæteris præmittimus. In quo per tria Puncta de his, quæ ad moralitatis constitutivum requiruntur, agemus.

PUNCTUM I.

Quid sit Moralitas actuum humanorum: Et in quo eius essentia consistat?

Ethymologia moralitatis.

1 PRiusquàm moralitatis essentiam aperiamus, breviter hic adnotare licet, quid significet, & vnde sumatur hoc nomen *Moralitas.* Quare sciendum est, *moralitatem,* si ad nomen præcisè attendamus, à *more* derivari, sicut *animalitas* ab *animali*, & *humanitas* ab *homine*, Quid verò sit mos: Non est omnium Doctorum vna sententia. Lorca *disp.* 23. ait., solùm significare consuetudinem. Sotus, prǽter istam significationem, duas alias addit *lib.* 1. *de Iustit. quæst.* 7. *art.* 2. Prima est, quòd *mos* sumatur pro inclinatione naturali, aut quasi naturali, ad aliquid agendum: Secunda, quòd accipiatur pro actu libero, & eius frequentatione, ex qua nascitur consuetudo. Sed D. Thom. 1. 2. *q.* 58. *art.* 1. *in corpor.* sic explicat, quid significet *mos*: *Mos autem* (ait Angel. Doct.) *duo significat: Quandoque enim significat consuetudinem, sicut dicitur Actor.* 15. *Nisi circumcidamini secundùm morem Moysi, non poteritis salvi fieri. Quandoque verò significat inclinationem quandam naturalem, vel quasi naturalem, ad aliquid agendum: Undè & etiam brutorum animalium dicuntur aliqui mores. Vndè dicitur* 2. *Machab.* 11. *Quòd leonum more irruentes in hostes, prostraverunt eos: Et sic accipitur mos in psalm.* 67. *vbi dicitur: Qui habitare facit vnius moris in domo... Dicitur autem virtus* moralis à more, *secundùm quòd mos significat quandam inclinationem naturalem, vel quasi naturalem, ad aliquid agendum. Et huic significationi* moris *propinqua est alia significatio, qua significat consuetudinem: nam consuetudo quodammodò vertitur in naturam, & facit inclinationem similem naturali.*

Moralitas propriè invenitur in actibus humanis.

2 Undè ex D. Thom. habemus, quòd *mos* idem sit, ac repetitus modus operandi. Sed, si hic oriatur ex voluntaria determinatione operantis, propriè dicitur tunc *mos*, moresque dicuntur *boni*, aut *mali*. Et sic ait D. Ambrosius prǽfation. in Luc. in fin. *Mores propriè dicuntur humani*: Hoc est, quòd actus humani, & liberi propriè dicuntur *morales*, seu ad mores spectantes. Cæterum, si illa repetitio operandi fiat sine libera voluntatis determinatione, vt accidit in canibus, & alijs brutis, tunc non dicitur propriè *mos*, sed *assuetudo.* Quæ minimè inducit laudem, aut vituperium, meritum, vel demeritum; sicut accidit in moribus humanis, quæ propriè dicuntur *laudabiles*, vel *vituperabiles.* Et hinc provenit, quòd moralitas propriè solùm invenitur in actibus humanis & liberis, quibus meremur, aut demeremur. Quare, si alia dicuntur *moralia*, vt habitus, obiecta, iura, leges, consilium, imperium, contractus, &c. est, quia dicunt ordinem ad illos, vel effectivè, vt habitus; vel obiectivè, vt obiecta; vel regulativè, vt lex æterna, conscientia, & omnes alij actus rationis practicæ, & similiter quæ ex prædicta ratione oriuntur, vt leges, iura, &c. Supposita ergo existentia, & denominatione, aut ethymologia moralitatis:

Tres sententiæ circa cõstitutivũ moralitatis referuntur.

3 Inquires, in quo consistat essentia, & natura illius? Circa quam quæstionem diversæ sunt sententiæ. Prima sententia constituit moralitatem in libertate, & indifferentia, taliter quòd idem sit esse morale, ac esse liberum. Ita Scotus, & alij, quos dabimus punct. seq. vbi exprofessò examinabimus hanc difficultatem. ¶ Secunda sententia asserit, moralitatem consistere in solo *esse* rationis. Ita Vazq. *tom.* 1. *in* 1. 2. *disp.* 73. *cap.* 9. & *disp.* 95. *cap.* 20. ¶ Tertia sententia ait, consistere in denominatione extrinseca, sumpta vel à natura rationali, vel à lege, aut libertate. Sic docent Suarez *tract.* 3. *de Bonit. & malit. disp.* 1. *sect.* 2. & Salas *disp.* 1. Et probant *primò*: Quia moralitas in obiectis est ens rationis, aut aliqua denominatio extrinseca: ergo etiam in actibus; cùm debeant illis proportionari. ¶ *Secundò*: Nam idem actus potest transire de bono in malum, quin intrinsecè mutetur: ergo moralitas non est aliquid intrinsecum, sed præcisè extrinsecum. Antecedens patet, tùm in actu esus carnium continuati à feria quinta in feriam sextam; qui cum sola extrinseca mutatione temporis, & legis prohibentis illum transit à bono in malum: Tum etiam in motu primo voluntatis; qui, si continuetur cum advertentia, fit peccaminosus: ergo absque mutatione intrinseca transit idem actus de bono in malum; quod accidere non posset, si moralitas esset ens reale. ¶ *Tertiò*: Quia actum esse prohibitum, vel non dependet vnicè ex voluntate Legislatoris; sed hæc non ponit aliquid intrinsecum in nostris actibus, vt patet in Magistratibus, officijs, & digni-

nitatibus, quæ nihil intrinsecum accipiunt à voluntate ea conferentis, vel designantis: ergo nec etiam actus humanos esse morales est aliquid intrinsecum eis superadditum.

Quarta sententia, & verior eligitur.

4 Quarta sententia, & vera, defendit, moralitatis essentiam non consistere in aliquo ente rationis, aut aliqua denominatione extrinseca; sed in aliquo modo dicente relationem realem transcendentalem ad obiectum vt regulabile per rationem. Hęc conclusio, quoad omnes partes, est Ang. Doct. 1. 2. *quæst.* 18. *art.* 4. quem sequuntur *ibi* Caietanus, Medina, Cornejo, Araujo, Ioannes à S. Thoma, Montesinos, N. Salmant. & Gonet. Et quidem quoad primam liquet: Nam ens rationis tantùm habet esse obiectivè in intellectu; sed moralitas independenter à fictione intellectus est in actibus voluntatis: ergo non est ens rationis. ¶ *Præterea*: Bonitas, & malitia, quę sunt species moralitatis, verè existunt à parte rei, cùm à parte rei sint contrariæ, seque expellant ab eodem subiecto: ergo moralitas etiam existit à parte rei. ¶ Quoad secundam etiam patet. Tùm ex D. Thom. *loc. citat.* vbi *ad* 2. loquens de moralitate actus, ait, quòd *inhæret actioni*; sed denominatio extrinseca non inhæret, vt ex se liquet, aliàs non esset extrinseca: ergo non consistit in denominatione extrinseca. ¶ Tertia denique pars, in qua directè quęsito respondetur, probatur: quia de entibus moralibus eodem modo debemus philosophari, ac de entibus artificialibus; sed in artificialibus tota ratio formalis artefacti consistit in ordine ad regulas artis: ergo in entibus moralibus tota ratio moralitatis debet sumi ex ordine, aut relatione, quam actus moralis dicit ad suam regulam. Tunc sic; sed actus moralis solùm dicit ordinem, seu relationem transcendentalem ad suum obiectum vt regulabile, & commensurabile ad regulas rationis: ergo in hac relatione consistit tota essentia moralitatis. Hęc minor subsumpta est expressa D. Thomę 1. 2. *quæst.* 18. *art.* 8. vbi sic ait: *Actus omnis habet speciem ab obiecto; & actus humanus, quia dicitur* moralis, *habet speciem ab obiecto relato ad principium actuum humanorum, quod est ratio.*

Moralitatem actus consistere in ordine ad obiectum, vt regulis morum subditũ, vlterius à ratione probatur.

5 Et insuper ostenditur à ratione. *Primò*: Quia actus humanus in *esse* physico sumit suam essentiam ab ordine ad obiectum in *esse* physico: ergo moralitas, seu actus moralis constituitur in suo *esse* per ordinem ad suum obiectum secundùm *esse* morale, seu secundùm quod dicit commensurabilitatem ad regulas rationis. ¶ *Secundò*: Actus moralis non tendit ad legem, nisi mediante obiecto, sicut lex non regulat actum, nisi proponendo illi obiectum vt prosequendum, aut fugiendum: ergo moralis actus immediatè terminatur ad obiectum vt propositum per legem. ¶ *Tertiò*: Si actus moralis constitueretur in suo *esse* per ordinem ad legem, omnes actus morales, qui respicerent eandem legem, essent eiusdem speciei, & essentię; sed hoc est falsum, cùm restitutio, & retentio rei alienæ sint diversæ speciei, & naturę in *esse* morali, estò respiciant eandem legem iustitiæ, quę iubet reddere vnicuique, quod suum est: ergo non constituitur actus moralis per ordinem ad legem, sed ad obiectum vt regulatum per legem. ¶ *Præterea*: Furtum, v. g. respicit leges essentialiter, & specificè distinctas, nimirum divinam, naturalem, & humanam; & tamen ipsum in *esse moris* non distinguitur: ergo essentia actus moralis non sumitur per ordinem & relationem ad legem, sed ad obiectum vt regulatum per legem rationis. ¶ Ex quibus liquet, quòd talis relatio, constitutiva actus moralis, non sit prædicamentalis, sed transcendentalis precisè. Nam relatio prædicamentalis non est genus ad contraria, vt docet Aristot. cap. *de Relatione*, & ex illo N. Complut. Abbrev. *in Log. disp.* 14. *quæst.* 8. *num.* 51. sed moralitas est genus ad contraria, scilicèt bonum, & malum: ergo moralitas non constituitur per relationem prędicamentalem: ergo, cùm sit intrinsecè ordo & respectus ad obiectum, debet constitui per relationem transcendentalem ad illud.

Moralitatis relatio nõ est prædicamentalis, sed trãscendentalis.

Primi argumenti solutio.

6 Ad argumentum, Respondetur, admittendo antecedens; sed negando consequentiam. Quia, estò moralitas in obiectis esset ens rationis, aut denominatio extrinseca, adhuc non sequeretur, moralitatem in actibus esse rationis. Et ratio est: Quia quamvis relatio prædicamentalis exigat terminum realiter existentem; tamen relatio transcendentalis illum non exigit, sed potest optimè salvari cum solo respectu ad ens rationis. Ut liquet in Logica, quę licèt sit habitus realis; tamen eius obiectum est ens rationis: Similitèr honores, dignitates, & alia huiusmodi sunt denominationes rationis; & tamen ea ambiunt homines medijs actibus realibus: ergò licèt moralitas in obiectis esset ens rationis, adhuc moralitas actus poterat esse realis. Et radix omnium est, quòd inter actum, & obiectum non exigitur proportio in esse rei, sed solùm in ratione attingentis, & attingibilis; per actum autem realem potest (vt vidimus) attingi obiectum, quod est ens rationis. ¶ Notanter diximus, *admittendo, moralitatem in obiectis esse ens rationis*: Nam moralitas obiectiva propria, & proxima non est ens rationis; sed ratio quædam intrinseca obiecto, indistincta ab entitate realiter; exprimens tamen modum habendi se sub lege tanquàm sub mensura, cui vel consonat, vel dissonat, inquantùm terminat voluntatis actum: quæ quidem, cùm realis sit, optimè potest specificare, & terminare habitudinem actus realis, qualis est moralitas.

Solvuntur secundum, & tertium argumentum.

7 Ad secundum, Respondetur, quòd prædicti actus, licèt in *esse* physico non varientur; semper tamen variantur in *esse* moris. Quia ante prohibitionem habent respectum ad obiectum vt rationi consonum; & post illam ad obiectum vt rationi dissonum: qui quidem respectus sunt specificè diversi in esse moris. ¶ Ad tertium, Dicimus, esse magnam disparitatem inter *esse* morale officiorum, dignitatum, &c. & *esse* morale actuum voluntatis. Licèt enim vtrumque à voluntate humana dependeat; aliter tamen, & aliter: nam moralitas officiorum, dignitatum &c. provenit immediatè à voluntate conferentis, vel designantis; moralitas verò actuum voluntatis solùm ab ea dependet mediatè, & indirectè. Licèt enim leges humanas præcipientes, aut prohibentes supponat; tamen ab illis immediatè suam essentiam non accipit,

sed

sed præcisè ab ordine & respectu transcendentali, quem dicit ad obiectum vt subiectum regulis morum. Quare licèt illę denominationes sint extrinsecæ; tamen moralitas in actibus quid intrinsecum esse potest; & prout sic causari potest ab aliena voluntate in humanis actibus.

Quid sit moralitas in cõmuni.

8 Ex quibus constat, moralitatem vt sic, prout abstrahit à moralitate actus, & obiecti, nihil aliud esse, quàm *Respectum realem regulabilitatis, seu commensurabilitatis cum regulis rationis.* Et notanter non dixi *convenientiæ, aut disconvenientiæ ad rationem*: Quia hæ explicant bonitatem, & malitiam, quæ sunt determinatæ species moralitatis; at commensurabilitas, aut regulabilitas vt sic, abstrahendo à convenientia, aut disconvenientia, constituit moralitatem in communi, prout contrahi potest per species convenientiæ, aut disconvenientię, seu bonitatis, aut malitiæ. Nota etiam, exprofessò dixisse *cum regulis rationis*; non verò cum lege, aut præcepto: Quia sunt aliqui actus morales, qui non præcipiuntur *directè* per aliquam legem, sed manent sub consilio; vt ingredi Religionem, virginitatem servare &c. Quare solùm sunt morales per conformitatem ad rationem, & non ad aliquam determinatam legem. Undè sufficientèr manet explicata essentia moralitatis in communi, & amplius ex dicendis patebit.

PUNCT. II.

Vtrùm ad Moralitatem requiratur libertas?

Libertatem aptitudinalem sufficere ad moralitatem aliqui dicunt.

9 POstquàm essentiam & naturam moralitatis explicuimus, recto ordine progredimur ad tradenda, quæ ad illius constitutivum aliquomodo spectant; & cùm libertas valde conducat ad moralitatem, videndum nobis est, an essentialiter requiratur ad illam libertas actualis, an aptitudinalis solùm? Prima sententia defendit, ad moralitatem non requiri essentialiter libertatem actualem, sed solùm in potentia seu aptitudinalem. Et probatur *primò*: Quia si vir, & fœmina amentes carnaliter se cognoscerent, talis actus esset moralis; cùm peccaret de facto, qui eos coniungi suaderet, vel ad id impelleret; etsi non peccaret, si duo pecora coniungeret: & tamen talis actus non est liber actualiter: ergo absque libertate actuali datur actus moralis. ¶ *Secundò*: Quia homicidium, aut incestus factus ab ebrio sunt actus non liberi; & tamen sunt morales, & retinent aliquam malitiam, cùm nullus possit de eis complacere: ergo sunt actus mali ob solam libertatem in potentia seu aptitudinalem. ¶ *Tertiò*: Quia ebrius peccat, quando in ebrietate committit aliquod homicidium; sed tunc non habet libertatem in actu, sed in potentia: ergo &c. ¶ *Denique*: De essentia actus moralis solum est, quòd sit regulabilis per rationem, non verò quòd actu reguletur: ergo non quòd sit liber actu, sed tantùm in potentia. Sic docet Lorca *disp.* 23. Araujo *super q.* 18. *art.* 1. 1. 2. *D. Thom. dub.* 1. Idem tuetur vt probabile, & refert pro ea Caietan. *in hac* 1. 2. *quæst.* 34. *art.* 3. & Ferrariensem 3. *Contra gent. cap.* 26.

Verius est requiri libertatem actualem.

10 Secunda, & probabilior sententia asserit, libertatem actualem esse omninò necessariam ad moralitatem actus. Et probatur *primò*: Actus moralis est dignus laude, vel vituperio, sed actus necessarius non est dignus laude, aut vituperio, cùm necessariò eveniat: ergo actus moralis petit libertatem actualem in se, aut in causa. ¶ *Secundò*: Actus moralis debet esse regulabilis à lege, quia vbi non est lex, nec prævaricatio; sed hæc regulabilitas solùm potest esse in actibus liberis: ergo &c. Probatur minor: Quod est regulabile, debet esse indifferens ad sic, vel sic determinari; si enim est necessariò ad vnum determinatum, nequit regulari ad vnum, quod ratio dictat: ergo regulabilitas, quæ est propria moralitatis, solùm potest inveniri in actibus liberis. ¶ *Tertiò*: Actus moralis est actus humanus (vt ait D. Thom. 1. 2. *quæst.* 1. *art.* 1.) hoc est, prout homo à brutis distinguitur in modo operandi; sed modus, quo homo distinguitur à brutis in modo operandi, est quia agit liberè: ergo omnis actus moralis debet esse actualiter liber. ¶ *Quartò*: Regula ad hoc datur in actibus, vt eos ab extremis ad medium rationis reducat; sed actus necessarius non est variabilis ab extremis ad medium, sed, hoc ipso quòd necessarius sit, est determinatus ad vnum: ergo actus necessarius non est regulabilis per rationem, & consequenter nec moralis. Undè hanc sententiam defendit D. Thom. 1. 2. *quæst.* 1. *art.* 1. *& quæst.* 18. *art.* 9. *& pluries alibi*: quem sequuntur Greg. Mart. *super D. Thom. loc. cit. dub.* 2. N. Gornej. *tract.* 6. *disput.* 5. *dub.* 4. Vazquez *disp.* 55. *cap.* 3. Araujo *dub.* 1. *num.* 11. Montesinos *disput.* 22. *quæst.* 2. *num.* 15. Ioannes à S. Thom. *disp.* 8. *art.* 1. Gonet. *disp.* 1. *n.* 1. & alij.

Solvitur primum argumentum.

11 Ad primum argumentum sententiæ contrariæ, Respondetur, quòd si amentes se cognoscerent ex vi alicuius actus voluntatis, & intellectus, quo anteà talem congressum & intenderunt, & voluerunt; tunc talis actus esset malus moralitèr, prout elicitus ex imperio illius præcedentis voluntatis: at si se cognoscerent absque prævio illo imperio voluntatis; tunc talis copula nec esset mala in se, nec vllo modo actus moralis; & sic solùm tunc differret à congressu pecorum quantùm ad substantiam, non verò quantùm ad modum libertatis. ¶ Nec obest, quòd, si aliquis ad eam copulam eos induceret, peccaret, imò etsi amentes essent coniugati; quod tamen non ita accideret in procuratione congressus pecorum: Nam ratio huius differentiæ magna est: Etenim talis copula ideò nequit appeti, nec procurari, quia est obiectivè peccaminosa (non verò quia in se sit formalitèr mala) quod enim est obiectivè malum, nunquam licet appeti: Congressus verò pecorum nullo modo est malus, & ideò potest sine peccato procurari, & appeti.

Nota pro vberiori solutione.

12 Sed pro pleniori intelligentia solutionis nota ex nostris Salmant. Scholasticis *tom.* 4. *disp.* 10. *dub.* 6. §. 3. *n.* 218. & ex Moralibus *tom.* 3. *tract.* 13. *cap.* 2. *punct.* 4. *per totum*, quædam esse ita per se & ab intrinseco mala, vt nunquam à malitia denudari possint, nec concipi sine deformitate ad rationem: Talia sunt pollutio voluntaria, periurium, mendacium, occisio innocentis (nisi ex mandato Dei fieret) sacramentorum profanatio, blasphemias dicere, & idolis

thus

thus adolere, & similia. Alia verò sunt, quæ licèt, prout certis nominibus significantur, malitiam præseferant, & sic honestari nequeant; tamen absolutè ipsa substantia operis potest honestari: quia aliquando potest exui & denudari omni conditione, à qua vitiatur: Huiusmodi sunt, quæ sola lege positiva prohibentur, vt omissio sacri in die dominica, esus carnis feria sexta, & alia similia: quæ licèt, dum viget prohibitio, nullo modo excusari à malitia queant; tamen, ea suspensa, aut impedita per superiorem causam, aut gravius præceptum, denudantur ab omni malitia, desinuntque esse illicita: Et sic omissio sacri, ad subveniendum infirmo, est licita; quia tunc suspenditur illa obligatio ob superius præceptum charitatis. Huiusmodi etiam sunt quędam, quæ lege naturali prohibentur, vt furtum, & homicidium: nam licèt furtum, vt isto nomine significatum, sit *Ablatio rei alienæ, invito Domino rationabilitèr*; & homicidium sit *Iniusta hominis occisio*, & prout sic accepta nequeant esse licita; tamen substantia actionis accipiendi rem aliàs alienam, occidendique hominem sæpius honestatur, vt quando fit, Deo iubente: Sicque hæbrei ex Dei pręcepto ægyptios licitè expoliaverunt: Aut quando iniustè est invitus Dominus, vt si dare nolit, quę ex iustitia solvere tenetur: tunc quippè licitè potest vti occulta compensatione, auferendo ab eo quantum debet. Similitèr occisio hominis est licita, quando non est iniusta, v. g. quando Deus illam præcipit, vel homo ille est malefactor: tunc enim licitè à Iudice ex vi auctoritatis illi à Deo collatæ suspenditur.

Applicatur doctrina tradita.

13 Ex quibus iam plenè intelligitur doctrina solutionis datæ. Congressus enim carnalis duorum amentium est actio ab intrinseco mala, sicut fornicatio, aut pollutio, & sic nunquam potest intendi, aut procurari. Et ratio est: Nam copula inter homines ordinatur à natura ad filios educandos cura parentum: cùm autem copula illa inter amentes, etsi essent coniugati, non posset consequi hunc finem, sicut nec consequitur in simplici fornicatione; ideò, sicut simplex fornicatio est ab intrinseco mala, & nullo modo potest appeti, aut procurari, adhuc in alio; ita similiter congressus carnalis duorum amentium est actio intrinsecè mala obiectivè, & consequenter nullo modo denudabilis à malitia. Quare licèt ex defectu libertatis copula illa non esset respectu amentium mala formalitèr, & consequentèr nec moralis actio; tamen respectu illius, qui illam intenderet, & procuraret, esset mala obiectivè, & intrinsecè, seu esset obiectum actionis formalitèr moralis, liberæ, & peccaminosæ. Unde solùm sequitur, quòd illa copula non sit actio moralis respectu amentium; sit tamen obiectum operationis moralis respectu eam intendentis, & liberè procurantis; & sic, eam appetendo, aut procurando, mortalitèr peccaret.

Solvitur secundum argumentum.

14 Ad secundum etiam liquet. Homicidium enim ab ebrio perpetratum, si nullo modo est prævisum, aut imperatum ab actu aliquo libertatis, non est peccatum, & consequenter nec respectu illius est actus moralis; vnde nihil mirum, si careat libertate. ¶ Nec contra hoc obest, quòd nemo possit de homicidio ab ebrio perpetrato complacere. Nam hoc ideò est, quia remanet in ratione homicidij, & sic adhuc est iniusta hominis occisio, & consequenter obiectivè malum, incapaxque, vt aliquis de eo aliquando complaceat, & gaudeat, quin committat grave peccatum. ¶ Sed nota *primò*, pro plena intelligentia huius solutionis, quòd (sicut diximus tom. 3. tract. 11. cap. 2. punct. 10. n. 158.) aliud est, quòd aliquis non obligetur lege; aliud verò quòd quis excusetur à transgressione legis, manendo tamen sub eius obligatione. Nam qui excusatur à lege, seu non est lege obligatus, malum non facit, etsi operetur contra legem; vt infans, qui non peccat, estò die veneris carnes comedat, quia non est sub lege: At qui excusatur à transgresione legis vel ob infirmitatem, vel ignorantiam, manendo tamen sub illa, licèt non peccet, operando contra legem, tamen facit malum obiectivè. ¶ Nota *secundò*, leges naturales, & divinas omni tempore, & loco omnes obligare: quare nulla causa esse potest, per quam aliquis extrahatur ab earum obligatione; licèt possit esse causa, per quam excusetur ab earum transgressione, vt est defectus libertatis, ebrietas, amentia &c. At præcepta Iuris positivi, & humani non obligant nec omnes, nec semper, & pro semper; sed solùm habent vim sub quadam tacita conditione, *si non sis impeditus, vel infirmus, aut defessus*: & sic plures sunt causę, ob quas non solùm excusamur ab eorum transgresione, sed etiam extrahimur ab eorum obligatione. Vnde licèt pueri, amentes, & infirmi extrahantur à legibus humanis, & positivis; tamen à lege naturali, & divina non extrahuntur, estò excusentur à culpa ob defectum rationis. Quare optimè intulimus loc. citat. cap. 3. num. 48. licitè posse quempiam concurrere imperando, consulendo, aut in eis ministrando, ad actiones illorum, qui sunt à lege extracti: v. g. ministrando carnes infantibus, amentibus, & infirmis: quia sicut isti non aliquid faciunt, quod sit adhuc obiectivè malum, ita nec tu peccas ad illud cooperando. Econtrà verò peccas, concurrendo ad actiones illorum, qui etsi excusentur à culpa ob defectum libertatis, vel ob alias causas; tamen non taliter excusantur à transgressione legis, vt sub ea non adhuc maneant. Et ideò peccas, ministrando carnes ignorantibus, & ebrijs &c. Similitèr, incitando amentes furiosos ad aliquid, quod sit contra ius naturæ, vt sunt homicidium, pollutio, & ebrietas &c. Quia isti, estò excusentur à transgresione legis, tamen manent sub lege, & ideò faciunt aliquid, quod est obiectivè malum. ¶ Ex quibus iam constat, & patet argumenti solutio, & quare illicitum sit complacere de homicidio, aut incesto facto ab ebrio. Quia scilicèt istę actiones sunt obiectivè malæ, & à lege naturali, & divina prohibitæ. Ex quibus etiam patet ad tertium.

15 Vndè Innocentius XI. circa hoc tres propositiones iustè damnavit. Prima, quæ est 15. sub hac forma: *Licitum est filio gaudere de parricidio Patris à se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.* Et 14. *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris; non quidem vt malum Patris, sed vt bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.* Et denique 13. *Si cum debita moderatione facias, potest absque peccato mortali de vita alicuius tristari, & de illius*

illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum. Et licet in 13. & 14. propositione solùm damnet summus Pontifex gaudium; & desiderium mortis naturalis hominis ob motivum boni temporalis, quæ mors ab intrinseco; & obiectivè non est mala, & sic eius desiderium potest honestari ob finem superiorem ad damnum proximo illatum; tamen in 15. propositione loquitur de homicidio propriè, & formaliter, quod semper est obiectivè malum: vnde licet respectu ebrij illud perpetrantis non sit malum, nec peccatum ob defectum libertatis; tamen respectu liberè illud desiderantis est malum obiectivè; causatque in actu ad illud tendentis malitiam formalem; quin sufficiat, ad honestandum illud, aliqua convenientia temporalis. Quare ex argumento solùm colligitur, illud gaudium esse actum moralem; & peccaminosum, homicidium verò obiectum talis actus moralis; at in se, respectu ebrij, nec esse actum moralem, nec peccaminosum; & sic nihil mirum, quòd liberum non sit. Dicta hoc duplici numero tenent Navarr. *cap.* 14. *num.* 15. Toletus *lib.* 5. *cap.* 1. Trullench. *lib.* 4. *cap.* 1. *dub.* 2. *numer.* 3. Bonacin. *tom.* 2. *disp.* 6. *quæst. vnic. punct.* 3. *num.* 3. Sayrus *in Clavi lib.* 7. *cap.* 5. *num.* 7. & 8. Villalob. 2. *part. tract.* 41. *diffic.* 6. *num.* 1. & 2. Leander *tom.* 8. *tract.* 1. *disp.* 2. *quæst.* 4. &, *apud ipsum,* Sylvester, Grafflius, Reginaldus, Bassæus, Rocafful, Fagundez, noster Lumbier *in Explication. proposit. damnat. ab Innocent. XI. à n.* 1812. & alij.

Vltimo argumento respondetur.

16 Ad vltimum, Dico, quòd de ratione actus moralis est, quòd hic & nunc sit regulabilis per regulas rationis; actus verò eliciti ab amentibus hic & nunc non possunt regulari per rationem: quia ad hoc requiritur, quòd essent liberi, & indifferentes, vt possent ad vnum determinari per regulas moralitatis: cùm ergò, prout eliciuntur ab amentibus, sint determinati, & necessarij, sicut alia opera, quæ à brutis fiunt; provenit, quòd nec sint commensurabiles, nec regulabiles per rationem, & ex consequenti nec morales.

PUNCRUM III.

Vtrùm libertas requiratur ad moralitatem, vt constitutivum illius, an verò vt fundamentum, seu conditio essentialis?

Prima sententia asserit, moralitatem esse idem *formalitèr* cum libertate.

17 Supposito, libertatem ad moralitatem requiri, vt communis tenet sententia, restat inquirere, quomodò ad illam concurrat, an vt fundamentum, an verò vt illius essentiale constitutivum? Prima sententia asserit, libertatem concurrere ad moralitatem, vt formam intrinsecè constitutivam illius, & consequenter actum moralem esse *formalitèr* idem cum actu libero. Et probatur primò. Secundùm D. Thom. 1. 2. *quæst.* 1. *art.* 3. idem est actum esse moralem, ac esse humanum: sed idem Sanct. Doctor docet *ibi art.* 1. *Illæ actiones propriè vocantur* humanę, *quarum homo est dominus: Est autem homo dominus suorum actuum per rationem, & voluntatem.* Et paulò pòst: *Illæ ergo actiones propriè* humanæ *dicuntur, quæ ex voluntate deliberata procedunt:* Ergò iuxta Div. Thom. idem est esse actum moralem, ac esse liberum: ergo libertas est forma constitutiva moralitatis. Idem tenet *de Malo, quæst.* 2. *art.* 6. Et 3. *Contra Gentes, cap.* 10. *post medium* ait: *Ex hoc dicitur actus* moralis, *quia est voluntarius.* Videatur etiam in 2. dist. 40. *quæst.* 1. *art.* 1. & *quæst.* 2. *art.* 1. ¶ *Secundò*: Posita libertate in actu; ponuntur proprietates moralitatis, scilicèt esse dignum laude; aut vituperio, præmio; aut supplicio: ergo ponitur etiam eius essentia. ¶ *Tertiò*: Posita libertate in actu, ponitur moralitas, &; ea substracta; aufertur, etiam quacumque alia formalitate in eo permanente; ideò enim peccatum veniale ex indeliberatione non est perfectè peccatum; nec perfectè actus moralis, quia non est perfectè liberum: ergo moralitas, & libertas prorsus idem sunt. ¶ *Quartò*: Ideò odium Dei in amente; & motus primo primi de obiecto peccaminoso non sunt bona; aut mala, quia non sunt libera: ergo libertas constituit *esse* morale. Hanc sententiam docent Durandus *in* 2. *dist.* 38. *quæst.* 1. *num.* 5. Henricus *lib.* 13. *quæst.* 11. Scotus *dist.* 40. *quæst. vnic.* §. *De secundo principali*, Sotus *lib.* 1. *de Iustit. & Iure, quæst.* 7. *art.* 2. Henriq. *quodlib.* 13. q. 10. Valent. *in* 1. 2. *quæst.* 13. *punct.* 1. Granad. *disp.* 2. *sect.* 2. Salas *disp.* 1. *sect.* 2. & ex parte non dissentit Suar. *tract.* 3. *in* 1. 2. *disp.* 1. *sect.* 2. *n.* 16.

Verior est secunda sententia negans, libertatem constituere *formalitèr* moralitatem.

18 Secunda, & verior sententia asserit, libertatem non esse formam constitutivam moralitatis; requiri tamen vt fundamentum, ad eius essentiam constituendam. Probaturque *primò*. Ratio liberi, & ratio moris pertinent ad ordines diversos: ergò distinguuntur. Patet antecedens. Siquidem ratio liberi pertinet ad ordinem physicum naturæ, sicut gradus intellectivus; ratio verò moris pertinet ad genus morale. Tunc sic: Sed quæ pertinent ad distinctos ordines, seu genera, physicum scilicèt, & morale, non sunt formalitèr idem: ergo libertas non est idem formaliter cum moralitate. ¶ *Secundò*: Possunt variari species moralitatis, quin varietur libertas, & econtrà: ergo non sunt idem formalitèr. Probatur antecedens. Cum eadem specie libertatis, v. g. quoad specificationem, potest vnus actus esse bonus, alter malus; econtrà verò; volitio omittendi ieiunium, & omissio illius sunt in eadem specie moralitatis; & tamen non est eadem vtriusque libertas, sed vna est libera *directè*, alia verò *indirectè*: ergo possunt variari species moralitatis, quin varietur libertas, & econtrà: & consequenter libertas non est forma constitutiva moralitatis, sed quid præsuppositum ad illam. ¶ *Tertiò*: Actus liber, & moralis dicunt relationem habitudinis ad diversa formaliter principia: ergo non sunt prorsus idem. Probatur assumptum. Actus liber respicit intellectum, & voluntatem vt principia indifferentia ad eius productionem; actus verò moralis respicit intellectum vt dictantem illum sub ratione honesti, aut turpis, & voluntatem sub eisdem rationibus illum amplectentem: sed istæ rationes sunt formaliter diversæ, sufficientesque ad distinguendos prædictos actus: ergo libertas, & moralitas prorsus in eis distinguntur. ¶ *Quartò*: Antequam intelligamus moralitatem in actibus, intelligimus libertatem: ergo distinguntur. Antecedens patet. Pro priori ad moralitatem intelligimus intellectum proponere voluntati bonitatem physicam

sicam obiecti non adæquantem eius capacitatem, & voluntatem illam amplecti cum indifferentia: sed tunc adhuc non intelligitur aliqua ratio moralis, seu respectus ad regulas rationis, vel ad aliquam legem præcipientem, aut prohibentem: ergo pro priori ad moralitatem intelligimus adæquatè totum ordinem libertatis: ergo libertas non est forma constitutiva moralitatis: quare, cum aliàs ad illam, vt vidimus *punct. anteced.* requiratur, necessariò fatendum est, ad moralitatem concurrere libertatem tanquam quid præsuppositum, & illius fundamentum. Hanc sententiam defendunt omnes discipuli D. Thomæ, specialitèr Greg. Martinez *in* 1.2. *dub.* 2. *conclus.* 2. Arauj. *art.* 1. *dub.* 1. *n.* 8. Montesinos *disp.* 22. *quæst.* 3. *num.* 23. Ioann. à S. Thom. *disp.* 8. *art.* 1. *resolut.* 1. N. Salmant. *tom.* 3. *tract.* 11. *disp.* 1. *dub.* 2. *§.* 2. & alij.

Solutio primi, & secundi argumenti.

19 Ad primum argumentum, Dicimus, D. Thomam non loqui *ibi* formalitèr, sed vel causalitèr, vel materialitèr; quia omnis actus, vt sit moralis, petit libertatem *præsuppositivè*, vt causam, aut fundamentum. Vel dic, dominium esse duplex; aliud naturale, quod pertinet ad genus naturæ, consistens in potestate ad operandum, vel non operandum; aliud morale, consistens in eo quòd possit quis operari, & non operari conformitèr, aut difformiter ad regulas rationis: Quando ergo D. Thomas asserit, quòd illæ actiones sunt humanæ, & morales, quarum homo est dominus, loquitur non præcisè de dominio physico, sed etiam de dominio morali; in hoc sensu est locutio formalis. Si autem velis insistere, loqui de dominio physico, & naturali; tunc dicimus, loqui causalitèr, seu materialiter, aut concomitanter, quatenus moralitas est inseparabilis à libertate. ¶ Ad secundum, Respondetur, esse dignum laude, aut vituperio non esse proprietates moralitatis in communi, sed specierum illius, scilicèt boni, & mali: quare ad moralitatem solùm se habent mediatè; at verò respectu libertatis tantùm se tenent concomitanter, quatenus, vt diximus, essentialiter illam præsupponere debent.

Solutio tertij, & quarti argumenti.

20 Ad tertium, Negatur antecedens. Nam, adhuc posita libertate in actu, requiritur ad moralitatem illius, quòd intelligatur cùm respectu ad obiectum, vt subditum regulis morum; & sine hoc actuali ordine, licèt esset liber, non tamen esset moralis. Nec vrget instantia peccati venialis. Quia solùm probat, quòd ad moralitatem requiratur libertas; non verò quòd requiratur vt forma illius, sed tantùm vt fundamentum essentiale. ¶ Ad quartum patet ex immediatè dictis. Ideò enim odium Dei in amente, & motus primo primi de obiecto peccaminoso non sunt peccata; quia etsi libertas non sit forma constitutiva malitiæ illorum; requiritur tamen essentialitèr vt quid præsuppositum ad illam: si enim deficit libertas in actu, nequit esse regulabilis per rationem. Quare hoc argumentum, & similia tantùm probant, libertatem requiri ad moralitatem vt fundamentum, & concomitanter, quod non negamus; non verò vt formam, quod defendimus.

Sufficit ad moralitatem libertas contradictionis, & non est necessaria libertas contrarietatis.

21 Sed rogabis: An ad moralitatem sufficiat libertas contradictionis; an vlterius requiratur libertas contrarietatis? Supponit quæsitum distinctionem, & divisionem libertatis in libertatem *contrarietatis*, & *contradictionis*, quæ in eo consistit, quòd libertas contrarietatis versatur inter extrema contrariè opposita, vt amor, & odium; libertas autem contradictionis in eo, quòd voluntas possit appeti extrema contradictoriè opposita, vt amor, & carentia amoris. Qua distinctione libertatis brevitèr prælibata, dico, sufficere ad moralitatem libertatem contradictionis. Et probatur *primò*: Illa libertas sufficit ad moralitatem, quæ sufficit ad meritum; sed ad meritum sufficit libertas contradictionis, vt liquet in Christo: ergo libertas contradictionis sufficit ad moralitatem. ¶ *Secundò*: Illa libertas sufficit ad moralitatem, quæ satis est, vt actus possit dirigi à regulis morum: sed ad hoc solùm requiritur libertas contradictionis: nam ex hoc quòd actus sit liber quoad exercitium, potest lex illum regulare, præcipere, aut prohibere, & plenè cadit sub eius dominio: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Hoc ipso quòd actus non sit à natura determinatus, vt sit, vel non sit, potest lex illum ad extremum rationis determinare: sed hoc ipso est commensurabilis cum regulis moralitatis: ergo actus gaudens sola libertate contradictionis est moralis formalitèr. ¶ Nec obest, quòd *Eccles.* 31. laudatur *Qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala, & non fecit*: ergo libertas (inferes) contrarietatis requiritur ad meritum, & moralitatem actus. ¶ Nam ad hoc facilè respondetur, quòd ibi solùm commendatur specialitèr ad meritum libertas contrarietatis, vtpote digna maiore laude; non verò quia sit essentialitèr necessaria ad illud, vt vidimus suprà; cùm similitèr salvetur meritum cum sola libertate contradictionis.

CAPUT. II.

De Regulis Moralitatis.

CUM Moralitas sit ordo, & respectus ad morum regulas; postquam Capite præcedenti de essentia moralitatis egimus, rectus ordo exigit, vt de illius regulis sermonem instituamus. Quarum declarationi præsens Caput, duobus Punctis divisum, dicamus.

PUNCTUM I.

Quæ sint Regulæ Moralitatis?

Notanda pro resolutione.

1 SIcut ordo artificialis desumitur per comparationem ad regulas artis, de quarum conceptu est, quòd sint ita indefectibiles, vt

vt per respectum, & comparationem ad illas rectitudo, aut obliquitas artefacti mensuretur; ita de ratione ordinis moralis est, quòd subdatur regulis ita rectis, vt ex earum indefectibilitate mensuretur bonitas, & malitia totius entis moralis, hæc per recessum ab illis; illa verò per adæquationem cùm eis. ¶ Sed nota, quòd tota rectitudo tàm in regulis artis, quàm ordinis moralis sumitur per ordinem ad finem proprium vniuscuiusque: finis autem ordinis, & regulæ artificialis est, quem artifex intendit; finis verò ordinis moralis est finis vltimus totius vitæ humanæ; omnis enim moralitas dirigitur ad consequendum Deum, qui est vltimus finis totius vitæ humanæ. Quod eleganter docet D.Thom. 1. 2. *quæst.*21. *art.* 2. *ad* 2. his verbis: *Ad secundum, dicendum, quòd ratio aliter se habet in artificialibus, aliter in moralibus. In artificialibus enim ratio ordinatur ad finem particularem, quod est aliquid per rationem excogitatum: In moralibus autem ordinatur ad finem communem totius humanæ vitæ.* Vnde, cùm finis, & principium mutuò sibi correspondeant, si finis ordinis moralis est Deus, necesse est, quòd prima regula moralitatis, vtpote principium dirigens ad eius assequutionem, illi proportionetur. Quæ verò sit hæc regula, sequens resolutio monstrabit.

Aliqui dicunt primam regulam moralitatis esse naturam rationalem.

2 Inquires, quæ sit prima regula moralitatis? Prima sententia asserit, primam regulam moralitatis, in ordine ad quam sumitur bonitas, & malitia moralis, esse naturam rationalem, prout antecedit omnem legem, & dictamen rationis. Probaturque *primò*: Plura sunt, quæ ex sola habitudine conuenientiæ, aut disconueniencię ad naturam rationalem, antequam aliquæ lege pręcipiantur, aut prohibeantur, sunt bona, aut mala; vt liquet in amore Dei, qui pro priori ad naturale præceptum est bonus; & in odio Dei, quod, antequam prohibeatur per legem naturalem, est intrinsecè malum: ergo nulla lex ęterna, aut creata, sed tantùm natura rationalis est regula moralitatis illorum. ¶ *Secundò*: Et si nulla esset lex Diuina, aut humana, adhuc homo operaretur moraliter benè, seruando castitatem; & male, mentiendo: sed horum actuum moralium sola natura rationalis tunc esset prima regula, cùm, vt supponitur, alia non esset: ergo modò ita se habet. ¶ *Tertiò*: Deus operatur moraliter, exercendo actus misericordiæ, & iustitiæ: & tamen *Filius Dei* (ait D. Thom. 1. 2. *quæst.* 93. *art.* 4. *ad* 2.) *non est à Deo factus, sed naturaliter genitus, & ideò non subditur Diuinæ prouidentiæ, aut legi æternæ, sed magis ipse est lex æterna per quandam appropriationem*: ergo lex non est regula moralitatis. ¶ *Denique*: Actus consilij, & supererogationis non cadunt sub pręcepto alicuius legis: & tamen sunt morales, & boni: ergo in his non est regula moralis lex. Vndè hanc sententiam amplectuntur Scotus *quodlibet.* 18. Vazquez 1. 2. *disp.* 73. 95. & 97. Suarez *disp.*2. *sect.*2. Salas *disp.*1. *sect.* 2. & alij.

Verius est primam regulam esse legem ęternam, & proximam conscientiā.

3 Secunda sententia (& tenenda) ait, primam regulam moralitatis esse legem ęternam Dei; proximam verò esse dictamen rationis practicum, seu conscientiam. Sic D. Thom. 1. 2. *q.* 71. *art.* 6. & eius discipuli *ibi*, Caietanus, Medina, Zumel *disp.*1. & 10. N. Cornejo *disp.*4. *dub.* 2. Greg. Martinez, Gonet *disp.*1. *art.* 2. & alij. Probaturque *primò* auctoritate D. Thomę, qui *loc. cit.* sic ait: *Habet autem actus humanus esse malus, ex eo quòd caret debita commensuratione. Omnis autem commensuratio cuiuscumque rei attenditur per comparationem ad aliquam regulam, à quâ si diuertat, incommensurata erit. Regula autem voluntatis humanæ est duplex: Vna propinqua, & homogenea, scilicèt ipsa humana ratio; Alia verò est prima regula, scilicèt lex æterna, quæ est quasi ratio Dei.* Vndè concludit, formale peccati consistere in eo quòd sit contra legem æternam. Idem docet quæst. 19. *art.* 4. & quęst. 2. *de Malo*; *art.* 4. ita loquitur: *Bonum, & malum in actibus humanis consideratur, secundùm quòd actus concordat rationi informatæ lege Diuina, vel naturali.* Et *de Virtutibus q.* 5. *art.* 2. ait: *Bonum in actibus inuenitur per hoc, quod pertingitur ad regulam humanorum actuum; quæ quidem est vna, quasi homogenea, & propria homini; alia autem est simpliciter prima mensura transcendens, quæ est Deus.* Ergo ex mente Angel. Doct. prima regula moralitatis est lex æterna in mente diuina existens; proxima verò est ratio humana, quod est idem, ac dictamen practicum rationis.

Probatur vtraque pars à ratione.

4 Probatur etiam vtraque pars à ratione. Et prima sic ostenditur. Regula prima moralitatis debet esse indefectibilis, in dirigendo actus morales in proprium finem, qui, vt vidimus ex D. Thom. *supr. num.* 1. est Deus: sed nulla natura rationalis, sicut nec quælibet alia creatura, potest esse prima regula indefectibiliter dirigens in Deum, sed solùm lex ęterna in mente diuina existens: ergo sola hæc est prima regula moralitatis. ¶ Secunda pars etiam ostenditur. Illa debet esse proxima regula moralitatis, per quam lex æterna hominibus intimatur, & proponitur vt adimplenda: sed talis est conscientia, seu dictamen practicum rationis: ergo hæc est proxima regula moralitatis. Probatur minor: Diuersó modo lex æterna communicatur irrationabilibus, ac hominibus: sed irrationabilibus, quæ sunt expertia libertatis, communicatur per modum cuiusdam inclinationis naturalis, per quam indefectibiliter tendunt in suos fines: ergo hominibus non communicatur per modum inclinationis naturalis, sed per directionem moralem, media qua liberè tendant in finem vltimum. Tunc sic: sed solo medio dictamine rationis, seu conscientia proponuntur hominibus, quæ secundùm legem Dei æternam agenda, vel fugienda sunt absque præiudicio suæ libertatis: ergo lex æterna hominibus proponitur media conscientia, seu dictamine practico rationis. Quę eleganter expressit D. Thom. *quæst.* 19. 1. 2. *art.* 4. his verbis: *Quòd autem ratio humana sit regula voluntatis humanæ, ex qua eius bonitas mensuretur, habet ex lege æterna, quæ est ratio diuina.* Vnde in Psalm. 4. dicitur: *Multi dicunt, quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Quasi diceret: Lumen rationis, quod in nobis est, intantùm potest nobis ostendere bona, & nostram voluntatem regulare, inquantùm est lumen vultus tui, id est à vultu tuo deriuatum.*

Solutio primi, & secundi argumenti.

5 Ad primum argumentum, Respondetur, negando antecedens. Si enim amor Dei non præciperetur aliqua lege, non esset bonus *formaliter*, sed tantùm *fundamentaliter*: & similiter

litèr odium Dei, nisi aliqua lege prohiberetur, tantùm esset malum, & peccatum initiativè, & fundamentalitèr. Quia omne bonum, aut malum dicitur, & est tale per conformitatem, aut difformitatem cum lege æterna Dei, quæ participatur ab alijs legibus, sivè naturalibus, sivè humanis: Vnde, si hæc lex deficeret, nihil esset formaliter bonum, aut malum, sed solùm aptitudinaliter, hoc est aptum natum, vt per illam præcipiatur, aut prohibeatur. ¶ Ad secundùm patet ex dictis. Et insuper addi potest solutio, quam D. Thom. simili argumento adhibet 1. 2. *quæst.* 71. *art.* 6. *Ad quartum, Dicendum, quòd cùm dicitur, non omne peccatum ideò est malum, quia est probibitum, intelligitur de prohibitione facta per ius positivum. Si autem referatur ad ius naturale, quod continetur primò sub lege æterna, secundariò verò in iudicatorio rationis humanæ, tunc omne peccatum est malum, quia probibitum. Ex hoc enim ipso quòd est inordinatum, iuri naturali repugnat.* Vbi vides, quòd ius naturale nihil prohibet, quia malum; sed ideò est malum, quia illud prohibet: vnde absque aliqua lege nihil esset formaliter bonum, aut malum; & consequenter sola lex æterna est prima regula totius moralitatis.

Solutio tertij, & quarti argumenti.

6 Ad tertium, negatur minor: Quia etsi Deo non sit imposita ab alio aliqua lex, tamen eius ratio est perfectissima lex, & iuxta illam regulantur omnes actus Dei liberi, practiceque movetur eius voluntas ad agendum, & volendum. Videantur Salm. Scholast. *tom.* 1. *tract.* 5. *disp.* 2. *dub.* 2. vbi Deo attribuunt actum formaliter imperij. ¶ Ad quartum, Respondetur, quòd opera consilij, & supererogationis, etsi non cadant sub aliqua lege absolutè, benè tamen ex suppositione quòd fiant. Nam licèt verum sit, quòd non sit aliqua lex ea præcipiens, & sic qui ea omittit, non peccat; tamen datur lex præcipiens, quòd, hoc ipso quòd homo opera supererogationis eliceat, omnes eis debitas circunstantias apponat. Verum enim est, quòd non est aliqua lex determinata, quę præcipiat quotidie sacrum audire; tamen datur lex religionis, quòd ex suppositione, quòd sacrum audiatur, fit reverenter, & cum debita attentione ad tantum mysterium, & sacrificium: vnde licèt opera consilij, & supererogationis absolute non cadant sub legè, bene autem ex suppositione, quòd fiant. Quare nunquam verificatur, quòd sit aliqua moralitas, & quòd eius regula non sit lex divina, vel aliqua eius participatio in lege naturali, aut dictamine conscientiæ. Per quod patet ad omnia argumenta, & ex dicendis *punct. seq.* amplius patebit.

PUNCT. II.

Vtrùm de essentia Moralitatis sit esse iuxta, vel contra aliquam ex eius Regulis?

Declaratio quæstionis.

7 Suppositò, quòd duplex datur regula moralitatis, nimirum lex æterna in mente Divina existens, quæ est prima regula, & sub qua continentur, & sunt illius participationes, aliæ leges positivæ, sivè divinę, sivè humanæ, sivè canonicæ, sivè civiles; & dictamen rationis, quod est proxima, & per quod omnes aliæ hominibus intimantur; restat scire, an sit de ratione earum, ita esse regulas moralitatis, vt nulla inveniri possit, quin sit vel iuxta, vel contra legem æternam, & dictamen conscientię; taliter quòd bonitas sic dicatur, quia conformatur cum lege æterna, vt nobis intimata; & malitia ita sit, quia ab illa recedit. Vt tamen confusionem, & terminorum multiplicationem vitemus, difficultatem solùm versabimus circa moralitatem malitię: & quidquid de ea dictum fuerit, proportionabiliter poterit applicari bonitati, cùm sint species æquè dividentes moralitatis genus.

Prima sententia proponitur.

8 Prima sententia docet, non omnem moralitatem ita dici, quia sit iuxta, vel contra aliquam ex regulis, & legibus assignatis; sed moralitatem malitiæ, scilicèt eorum quæ sunt contra ius naturale, esse pro priori ad prohibitionem legis æternę, aut humanæ intimatæ per dictamen rationis, seu conscientiam. Probatur *primò*: Pro priori ad prohibitionem iuris naturalis datur in furto, aut mendacio malitia moralis: ergo non sunt mala, quia prohibentur per aliquam ex regulis moralitatis. Probatur antecedens. Pro priori ad prohibitionem datur in his rebus aliquid, quare à iure naturali potiùs hæc prohibeantur, quàm (v.g.) amor Dei: sed hoc non potest aliud esse, nisi quòd ex se mala sunt: ergo pro priori ad prohibitionem legis æternę, & naturalis datur moralitas malitię in his actibus. ¶ *Secundò*: Supponamus, Deum non intimare hominibus legem æternam prohibentem furtum (quod fieri posse non est dubitandum; cùm talis intimatio sit libera Deo) Sed tunc adhuc esset malum moralitèr furtum, vt liquet: ergo non est de ratione moralitatis malitiæ esse prohibitam per legem æternam. ¶ *Tertiò*: Quia si omnis malitia moralis esset talis, quia prohibita per legem ęternam, omnia peccata essent eiusdem speciei; cùm respicerent obiecta sub ratione prohibiti: sed hoc est falsum: ergo etiam quòd malitia sumatur per respectum difformitatis ad legem ęternam, quæ est prima regula moralitatis. Ita sentiunt Greg. *in* 2. *dist.* 34. *quæst.* 1. *art.* 2. Almaynus *tract.* 3. *moral. cap.* 16. Vazq. 1. 2. *disp.* 97. & ex parte Montesinos *disp.* 3. *quæst.* 8. Corduba *lib.* 3. *quæst.* 10. & alij.

Secunda, & verior docet, omnem moralitatem dependere à lege ęterna.

9 Secunda sententia (& verior) asserit, de conceptu moralitatis esse dicere ordinem ad legem æternam; & sic actus humanos ideò esse bonos, aut malos, quia per illam vel sunt præcepti, aut prohibiti. Hæc sententia ostenditur *primò* ex D. Augustino *lib.* 2. *de Peccatorum meritis, & remiss. cap.* 16. vbi, loquens de malitia morali peccati, sic ait: *Sed nec peccatum erit, si quid erit, nisi divinitùs iubeatur, vt non sit.* Et D. Dionysius *de Divinis Nominib. cap.* 4. ait: *Bonum hominis est secundùm rationem esse: malum autem quod est præter rationem.* Hoc est, iuxta, vel contra legem æternam, prout nobis intimatur per dictamen rationis. ¶ *Secundò*: Omnis malitia est contra dictamen rationis: sed hoc dictamen est ipsa lex naturalis: ergo omnis malitia moralis est contra legem æternam, cuius participatio est lex natu-

naturalis. Maior, in qua est difficultas, suadetur: Nam etiam illa, quæ intrinsecè sunt mala, si non sint contra dictamen rationis; non sunt peccata, vt patet in eo, qui ex invincibili ignorantia furatur ad elargiendam eleemosynam; qui ideò non peccat; quia non operatur contra dictamen rationis; quod est proxima regula moralitatis: ergo omnis malitia debet esse talis, quia est contra legem æternam, & naturalem; seu dictamen rationis. ¶ *Tertiò*: In artificialibus, & naturalibus nihil est defectuosum, nisi quod est deficiens à regulis naturæ, & artis: ergo in moralibus nihil erit malum, nisi quod est contra dictamen rationis: quæ est proxima regula moralitatis. Ita sentiunt D. Bonavent. *in 2. dist. 35. dub. 4.* Alvarez *in 1. 2. disp. 130.* Medina *diffic. 4.* N. Cornejo *disp. 4. dub. 2.* Greg. Mart. *dub. 2.* & alij.

Solvitur argumentum.

10 Vnde restat solùm respondere argumentis. Et ad primum, Dico, furtum, & mendacium; ante ipsam prohibitionem legis æternæ, & naturalis habere sufficientem malitiam, vt prohibeantur per illas. Sed hæc malitia ante prohibitionem non est *formalis*, sed *fundamentalis*, & *initiativa*, consistens in eo quòd ex se repugnent alicui prædicato divino, v.g. mendacium summæ veracitati, & furtum summæ æquitati: At malitia formalis horum actuum vnicè desumitur; ex eo quòd lex æterna, & naturalis, quæ est eius participatio, illa prohibeant; ex quo oritur, quòd illi primæ, & æternæ regulæ dissonent. ¶ Ad secundum, Respondetur, quòd si Deus non intimaret hominibus suam legem æternam prohibentem furtum, aut mendacium; tunc illi actus non essent complete, & formaliter peccatum; cùm peccatum sit legis prævaricatio, & vbi nulla est lex, nec etiam esset legis prævaricatio; & consequenter nec peccatum: Esset tamen tunc mendacium peccatum initiativè, & dispositio physica mala; & contraria naturæ rationali, sicut est error invincibilis. ¶ Ad vltimum, Respondetur, proprium specificativum malitiæ moralis non esse legem; sed obiectum, vt subditum legi, seu vt dissonans legi: vnde, cùm obiecta sint diversa, etiam malitiæ morales. Præterquàmquòd, etsi lex æterna sit vna entitativè, est virtualiter multiplex; iuxta diversas materias, quas præcipit, aut prohibet ex diversis motivis: vbi verò rationes formales, & motiva sunt diversa, etiam diversificatur formaliter lex; & consequenter per subjicibilitatem, aut recessum ab illa distinguntur malitiæ morales, seu peccata.

Ratio deinceps agendorum.

11 Ex dictis toto hoc Capite constat, legem æternam esse primam, & heterogeneam regulam moralitatis; alias verò leges esse proximam, & homogeneam, inquantùm per dictamen rationis, & conscientiam nobis intimantur. Quare horum occasione Authores latè hic disputant de lege æterna, naturali, Divina, positiva, & humana, canonica, & civili. Sed quia de his pro meritis materiæ latè egimus *in tom. 3. huius Cursus, tract. 11.* ne hic actum agamus, ab hac materia supersedemus, remittentes ad prædictum locum lectorem. Quapropter hic solùm nobis erit sermo de Conscientia, quæ, vt vidimus ex D. Thom. est proxima moralitatis regula, & per quam aliæ leges hominibus intimantur.

CAPUT. III.

De Conscientia in communi.

Relicta in præsenti prima regula moralitatis, nempè lege æterna, aggredimur navigandum abyssum conscientiæ. Hac nomenclatura eam insignivit D. Bernardus *in princip. lib. 2. de Conscient.* per hæc verba: *Sicut profundum abyssi exhauriri non potest, ita cor hominis exhauriri non potest. Est enim quasi mare magnum, & spatiosum manibus, vbi reptilia quorum non est numerus: Quia sicut reptile latenter repit, & sinuosis anfractibus huc, illucque deambulat, ita & hominis in conscientia venenatæ cogitationes suaviter intrant, & exeunt, vt nesciat homo, vnde veniant, aut quò vadant.* Cui pelago plures se commisisse, & feliciter, videmus; Vtinam & hos tranquillum portum, superata secundis ventis tàm difficili navigatione, tenere possimus. Quam disputationem etsi promiserint N. Salm. Schol. *tract. 11. in Exposition. q. 18. art. 10. pag. 551. & tract. 13. disp. 13. dub. 1. n. 6. in fin.* rem attentiùs considerantes, huic N. Cursui Morali differendam reliquerunt. Quod nos per quinque capita præstabimus: & primum dividitur in duo Puncta.

PUNCTUM I.

Conscientiæ essentia, & cuius potentiæ sit actus, explicatur.

1 Priusquàm conscientiæ essentiam tradamus, eius diversas acceptiones proponere consonum rationi visum nobis est: quas Angel. Doct. *in 2. Sentent. dist. 24. quæst. 2. art. 4. in corpor.* sic describit: *Dicendum, quòd conscientia multis modis accipitur: Quandoque dicitur* conscientia *ipsa res conscita; & sic sumitur* 1. ad Timoth. *Charitas procedit de conscientia bona: Quandoque dicitur habitus, quo quis disponitur ad consciendum: & secundum hoc ipsa lex naturalis, & habitus rationis consuevit dici* conscientia. *Quidam autem dicunt, quòd conscientia quandoque potentiam nominat. Sed hoc nimis extraneum est, & impropriè dictum! Quod patet, si diligenter omnes potentiæ animæ inspiciantur. Nullo autem horum modorum conscientia sumitur, secundùm quod in vsu loquentium venit, prout dicitur ligare, & aggravare peccatum: nullus enim ligatur ad aliquid faciendum, nisi per hoc quod considerat, hoc esse agendum. Vnde quandam actualem considerationem rationis per conscientiam communiter loquentes intel-*

Variæ ex D. Thom. conscientiæ acceptiones.

intelligere videntur. Sed quæ sit illa actualis rationis consideratio videndum est. ¶ Et, postquàm ex Philosopho tradit, quòd ratio in eligendis, & fugiendis, quibusdam syllogismis vtitur, vt patet in hoc: *Omne malum est vitandum* (& hæc propositio est à synderesi) *sed adulterium est malum* (& hęc est à ratione superiori, vel inferiori) *ergo hoc adulterium est vitandum* (quam conclusionem, ait, ad conscientiam pertinere) reddit huius rationem: *Quia conscientia, & factis remurmurat, & faciendis contradicit; & inde dicitur* conscientia, *quasi cum alio scientia: quia scientia vniversalis ad actum particularem applicatur: vel quia per eam aliquis sibi conscius est eorum, quæ fecit, vel facere intendit; & propter hoc etiam dicitur* sententia, *vel dictamen rationis.* Vnde concludit, tradendo definitionem illius: *Et secundùm hunc modum patet, qualiter differant synderesis, lex naturalis, & conscientia: quia lex naturalis nominat ipsa vniversalia principia iuris; synderesis verò nominat habitum eorum, seu potentiam cum habitu; conscientia verò nominat applicationem quandam legis naturalis ad aliquid faciendum per modum conclusionis cuiusdam.* Vel, vt ait in 1. part. quæst. 19. *art. 5. Conscientia nihil aliud est, quàm applicatio scientiæ ad aliquem actum.* Idem docet q. 17. *de Verit.* art. 1.

Conscientiæ definitio.

2 Quibus Sanct. Doct. verbis consonant alia Hugonis à Sanct. Vict. *lib. 2. de Anima*, qui sic definit conscientiam: *Conscientia est* Cordis scientia. *Cor noscit se, & alia: quando autem se noscit appellatur* conscientia, *quando præter se alia noscit, appellatur* scientia. Eadem verba traduntur à D. Bernard. *lib. de Conscientia, cap. 4.* Et lib. *Meditationum*, cap. 13. ait: *Quocumque vado, conscientia mea mecum est, secum portans quidquid in ea posui sivè bonum, sivè malum. Vnde ab aliquibus solet dici, quod conscientia est idem, ac comes scientia.* Ex quibus omnibus patet, qualiter definienda, aut describenda sit conscientia. Sanchez *lib. 1. de Matrimon. disp. 41. num. 2. & lib. 1. in Decalog. cap. 9. num. 1.* sic eam definit: Conscientia est *Iudicium, quo aliquid bonum esse, aut malum iudicamus.* Palaus verò *tom. 1. tract. 1. disput. 1. punct. 1.* ait: Est *Dictamen rationis iudicans aliquid esse sequendum, aut fugiendum*; cui Contonius, Busembaum, & Layman consentiunt. Tapia *loc. supr. cit. lib. 1. quæst. 8. art. 1. §. 2.* similiter loquitur: Est *Dictamen intellectus practici præscribens, quid sit agendum.* Ioannes à Sanct. Thom. *disp. 22.* inquit: Conscientia est *Actus intellectus, quo quis applicat suam scientiam practicam, seu dictamen rationis ad aliquid agendum.* Contenson. *Spec. 1. Quæres 1. pag. 549.* ita ait: Est *Actus intellectus practici, ex principijs synderesis deducens conclusionem syllogismi prudentialis dictans hic, & nunc quæ agenda sunt.* Palancus *tom. de Conscientia, quæst. 1. §. 3.* sic eam definit: Est *Actus intellectus, quo quis applicat suam scientiam vniversalem de honestate, vel inhonestate operis ad opus singulare proprium.* Sed quia omnes istæ definitiones in idem ferè conveniunt, & aliàs plures ex illis continent aliquas particulas redundantes, & superfluas; ideò aliam tradam ex D. Thom. quæ paucis verbis sic explicat totam illius essentiam: Conscientia est *Dictamen rationis applicatum ad opus.* Quæ sic breviter explicatur. Dicitur *dictamen rationis*, ad innuendum, esse actum iudicij intellectus practici: additur *applicatum ad opus*, ad significandum, iudicare de opere, quod hic, & nunc est fugiendum, vel amplectendum. Div. Thomam sequuntur S. Bonavent. *in 2. distinct. 39. quæst. 2. num. 7.* D. Antoninus *part. 1. tit. 3. cap. 10.* Capreolus *dist. 39. quæst. 1. conclus. 2.* Caspensis *tract. 11. disp. 1. num. 4.* Malderus *tract. de Conscientia, disp. 82. conclus. 5.* Mont. *disp. 29. quæst. 1.* N. Salmant. Scholast. *tom. 3. in Arbore prædicamentali, §. 5. num. 28. in fin.* Caramuel *in Theolog. Mor. tract. 3. in Procemio*, Villalobos *in Summa, tract. 1. num. 1.* Escobar *in Theolog. Mor. lib. 2. sect. 1.* Bardi *disput. 1. num. 4.* & Gonet. *de Conscient. tom. 3. art. 1.*

Relatis varijs conscientiæ diffinitionibus, tradita à D. Thom. explicatur.

3 Sed inquires *primò*: An conscientia se habeat per modum actus; an verò per modum potentiæ, aut habitus? ¶ Esse habitum tenent Gabriel *in 2. distinct. 39. quæst. 1. art. 2. conclus. 5. & 6.* Scotus *ibi quæst. 1. §. Ad quæstiones istas*, Corduba *lib. 3. quæst. 1.* Durandus *in 2. dist. 39. quæst. 4. & ibi* D. Bonavent. & D. Antonin. citati à Lorc. *disp. 36.* asserunt esse potentiam. Pro eaque potest argui: *Primò*, ex Div. Hieron. qui super illa verba Ezech. 1. *Quatuor facies vni*, vocat conscientiam *synderesim*; sed synderesis est habitus principiorum operabilium: ergo conscientia est habitus. ¶ *Secundò*: Conscientia habet plures actus, scilicèt obligare, testificari, & alios, quos infrà dicemus: ergo ipsa non est actus, sed habitus. ¶ *Tertiò*: Conscientia manet in dormientibus; sed tunc non est actus, qui sit conscientia: ergo &c. ¶ *Quartò*: Si conscientia non esset habitus, sequeretur, *primò*, quòd qui est in peccato mortali habituali, dicendus esset homo bonæ conscientiæ, quando exercet bona opera moralia; cùm pro illo tunc habeat dictamen bonum; sed hoc est falsum: ergo &c. *Secundò*, quòd nullus operaretur contra propriam conscientiam: quandoquidem quicumque operatur, operatur ex proprio iudicio, & electione: ergo, si conscientia est proprium iudicium, nunquam operari poterit contra propriam conscientiam.

Apud aliquos conscientia nõ est actus, sed habitus, aut potentia.

4 Secunda sententia asserit, conscientiam non esse potentiam, sed actum. Ita expressè D. Thom. tàm quæst. 17. *de Veritate, artic. 1.* quàm 1. part. quæst. 79. *art. 13.* Probaturque *primò* auctoritate simul & ratione *ibi* adducta à D. Thoma: *Conscientia deponi potest, non autem potentia: ergo conscientia non est potentia.* Rursus: *Conscientia importat ordinem scientiæ ad aliquid: nam conscientia dicitur cum alio scientia: applicatio autem scientiæ ad aliquid fit per aliquem actum: ergo ex ratione nominis patet, quòd conscientia sit actus.* ¶ *Secundò*: Conscientia non est habitus innatus, acquisitus, aut infusus à Deo: ergo est actus. Probatur antecedens quoad omnes partes. Quoad primam quidem: Nam conscientia potest deponi; habitus verò naturalis est invariabilis. Quoad secundam etiam liquet. Tum quia habitibus non summus laude digni, benè tamen propter bonam conscientiam. Tum quia habitus generantur per actus; conscientia verò vnico actu formatur, & supponitur vt regula mensurans omnes hominis actus. Tertia denique pars etiam patet. Alioqui enim nulla conscientia esset

Certius est conscientiam esse actum.

esset mala, & erronea; cùm Deus infundat habitus supernaturales, & nequeat esse causa erroris. Ergo nullo modo conscientia est habitus; innatus, acquisitus, aut infusus: cùm ergo aliàs non sit potentia, sequitur debere esse actum. Vnde D. Thomam sequuntur eius discipuli, vt Cornejo, Montesinos, Gonet, Palanco, & alij suprà relati, cui etiam nos libenter adhæremus.

Solutio argumentorum.

5 Ad primum argumentum, Respondet D. Thom. *vbi suprà*, conscientiam denominari *synderesim*: Et redditrationem: *Consuetum enim est, quòd causa, & effectus adinvicèm nominentur.* ¶ Ad secundum, Dicimus; conscientiam non habere plures actus, sed ipsam intransitivè esse illos actus per ordinem ad diversa obiecta: Nam conscientia, respectivè ad opus faciendum, dicitur obligare; respectivè ad opus factum, dicitur testificare: vnde non sequitur; quòd habeat illos actus; sicut potentia, aut habitus illos continet. ¶ Ad tertium, Respondetur, conscientiam manere in dormientibus, eo modo quo alij actus manent; & quia alij, si non retractentur, dicuntur manere moraliter in illis; ita dicimus manere conscientiam, & denominare hominem *bonæ*, aut *malæ conscientiæ*. Videatur Div. Thom. *loc. cit. ad* 3. ¶ Ad quartum, Negatur antecedens, & ad eius primam probationem, Dicimus; quòd licèt existens in peccato mortali exerceat aliquod opus bonum moraliter; compossibile tamen cum illo statu, nequit dici homo bonæ conscientiæ simpliciter; sed tantùm secundùm quid; cùm reverà perseveret in illo actuale dictamen pravum de opere mortaliter peccaminoso. ¶ Ad secundam etiam liquet. Quia estò voluntas non possit liberè operari, quin sit conformiter ad aliquam conscientiam; tamen operari potest iuxta conscientiam pravam, & contra conscientiam rectam; hoc est, iudicando præferendum esse bonum delectabile bono honesto, quod conscientia recta dictabat esse præponendum; quare licèt non operetur contra aliquam conscientiam pravam, operatur tamen contra conscientiam rectam; quę semper clamat: *Non tibi licet hoc facere.*

Ad quam potentiam pertineat conscientia.

6 Supposito ergo, conscientiam esse actum, & non habitum, aut potentiam; adhuc inquires *secundò*: An iste actus pertineat ad intellectum; an verò ad voluntatem? ¶ Circa quam difficultatem duplex etiam versatur sententia. Prima tenet, esse actum voluntatis. *Primò*: quia 1. ad Timoth. *cap.* 1. dicitur: *De corde puro, & conscientia bona.* Et ad Hebræos 9. *Sanguis Christi emundavit conscientiam nostram ab operibus mortuis.* Et ad Titum 1. dicitur: *Inquinatæ sunt eorum & mens, & conscientia*: Sed bonum, & malum pertinet ad voluntatem: ergo conscientia est actus voluntatis. ¶ *Secundò*: Quia, vt suprà diximus, conscientia est applicatio, seu vsus scientiæ practicæ vniversalis ad aliquam particularem operationem; sed vsus, iuxta D. Thom. 1. 2. *quæst.* 16. est actus voluntatis: ergo & conscientia. ¶ *Tertiò*: Proprium obiectum, & munus conscientię est inclinare in bonum, & avertere à malo; sed bonum, & malum à sola voluntate respiciuntur: ergo &c. *Quartò*: Si conscientia esset actus intellectus, sequeretur, quòd qui haberet meliorem cognitionem, gauderet meliori conscientia; hoc est absolutè falsum: ergo conscientia est tantùm actus voluntatis. Sic sentit Henricus *quodlib.* 1. *quæst.* 18. & ex parte Durandus, docens *in* 2. *dist.* 39. *n.* 11. ex æquo ad intellectum, & voluntatem pertinere.

Eligitur vera sententia.

7 Sed alij meliùs tenent, conscientiam esse actum intellectus. Quod ostenditur. *Primò*, ex authoritate S. Scripturæ, & SS. Patrum: Nam 2. ad Corinth. *cap.* 1. *vers.* 12. dicitur: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Et ad Roman. 14. *Omne quod non est ex fide peccatum est.* Vbi D. Ambros. Chrysostomus, Theofil. & Div. Thom. nomine *fidei*, *conscientiam* legunt. *Deniquè* ex Ecclesiastès cap. 7. vers. 23. *Scit conscientia tua, quia & tu crebrò maledixisti alijs.* Sed testificari, scire &c. sunt actus intellectus: ergo & conscientia. Ex Patribus etiam ostenditur. Nam Div. Basilius vocat eam *Naturale iudicatorium animæ*, Chrysostomus *Testem fidelissimum*: Similiter loquitur Div. Augustin. *in Psalm.* 37. & alij; videndi apud Cornel. Alapid. *in cap.* 26. *Levitic. vers.* 36. Sed iudicare, & testificari sunt actus intellectus: ergo &c. ¶ Deinde probatur à ratione. Quia conscientia dicitur *vera*, *erronea*, & *probabilis*; sed error, scientia, & opinio pertinent ad intellectum: ergo etiam conscientia. ¶ *Tùm etiam*: Conscientia dicitur à *conscire*; & eius munera sunt testificari, iudicare; redarguere, & reprehendere; sed hæc dicunt cognitionem: ergo eius essentia in actu cognoscitivo consistit. Sic sentiunt D. Thom. 1. *part. quæst.* 79. *art.* 13. & Scholastici omnes tàm in 1. 2. quæst. 19. quàm in 2. dist. 39. specialiter D. Bonavent. Scotus, Ricardus, Gabriel. & in 1. 2. Lorca *disp.* 26. Ioannes à Sanct. Thom. *disp.* 12. Montesinos *disp.* 29. Gonet. & alij. Et ex Moralistis Sanchez *in Summ. lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 1. Tapia *quæst.* 8. *art.* 1. §. 1. *num.* 1. Escobar *lib.* 2. *sect.* 1. Villalobos *tom.* 1. *diffic.* 1. Cotonius *lib.* 1. *controv.* 5. *cap.* 1. *n.* 5. Laym. *tom.* 1. *cap.* 2. Caramuel *lib.* 3. *in Proœmio.* Gordon. *lib.* 1. *q.* 9. *cap.* 2. *n.* 7. & alij.

Solutio argumentorum.

8 Ad primum, Dicimus, conscientiam appellari *bonam*, & *malam* regulativè, eo modo quo etiam intellectus practicus dicitur *bonus* in Psal. 110. *Intellectus bonus omnibus facientibus eum*, quia regulat opera bona: cùm ergo conscientia sit actus intellectus practici, idem de ea dicitur. ¶ Ad secundum, Respondetur, conscientiam non esse vsum formaliter, sed applicationem regulativam, hoc est, inquantùm format aliquod dictamen particulare iuxta regulas scientiæ vniversalis, seu synderesis. Sicut enim, illatio conclusionis ex præmissis, in speculativis est applicatio principiorum ad conclusiones; & tamen non dicitur *vsus* voluntatis, sed quædam illatio intellectus; sic similiter accidit in practicis: nam hæc applicatio practica, formando dictamen de eo quod in particulari agendum est, non est vsus voluntatis; sed quidam actus intellectus applicans principia vniversalia ad aliquod opus particulare, qui nomine abstracto dicitur *conscientia*. ¶ Ad tertium, Dicitur, non esse munus, aut obiectum conscientiæ bonum vt bonum, sed sub ratione veri practici, vt docuit Div. Thom. 1. *p. quæst.* 79. *art.* 11. *ad* 2. sub quo munere non pertinet ad voluntatem. ¶ Ad vltimum, Conceditur sequela, si procedat de scien-

scientia practica, non verò si sit de speculativa; Quare si aliqui sunt viri docti in moralibus, & aliàs vitiosi; licet abundent scientia speculativa, carent tamen practica, quæ est ipsa conscientia; & sic practicè errant.

PUNCTUM II.

Quotuplex sit Conscientia?

Prima conscientiæ divisio in rectam, & erroneam.

9 POstquàm conscientiæ essentiam explicuimus, eiusque definitionem, & cuius sit potentiæ actus, tradidimus; rectus ordo postulat, vt ad eius divisionem aperiendam, hic gradum faciamus. Primò ergo dividitur conscientia ex parte obiecti in *rectam*, & *erroneam*. Recta est, quæ per verum syllogismum ex principijs practicis rectè applicatis veram sententiam concludit: v. g. *Præceptum Divinum servandum est; sed datur præceptum Divinum de non mentiendo: ergo hoc præceptum servandum est.* Quandoque accidit, quòd applicatio principij practici est falsa speculativè, sed practicè vera; & tunc conscientia etiam est recta: vt liquet in exemplo Jacob accedentis ad Liam, qui tunc sibi hunc discursum, vel formaliter, vel virtualiter efformavit: *Licitum est accedere ad propriam vxorem: sed hæc est mea vxor (vt prudenter iudicare debeo) ergo mihi licitum est nunc ad eam accedere.* ¶ Conscientia *erronea* illa dicitur, quæ ex falso principio practico falsam deducit conclusionem; vt liquet hoc exemplo: *Omne illicitum non est faciendum; sed iurare est illicitum, iuxta illud Matth. 5. Ego autem dico vobis, non iurare omnino: ergo non est iurandum.* Vbi ex falsa intelligentia illius textus concludit sententiam falsam. Hæc conscientia erronea dividitur in *invincibilem*, & *vincibilem*. Invincibilis est, cuius error moraliter nullo studio, & diligentia superari potest; & ideò ad nullam culpam imputatur. Vincibilis est, cuius error studio, & diligentia vitari potuit, ac debuit; quare culpabilis est, & peccat, qui, sequendo hanc conscientiam, operatur. *Rursus* conscientia erronea vincibilis subdividitur in culpabilem ex ignorantia *affectata*, & culpabilem ex ignorantia *crassa*, seu *supina*. Prima est, quando quis errat, quia data opera, & ex consilio ignorare vult, quò liberiùs, & cum minori remorsu peccet, iuxta illud Psalm. 35. *Noluit intelligere, vt benè ageret.* Secunda est, quando aliquis errat ex desidia, & maxima negligentia addiscendi ea, quæ debet, & tenetur scire, nihilque curat de ea abigenda: & dicitur *crassa*, sumpta denominatione ab hominibus crassis, qui valdè desides esse solent. Et magna est differentia in his duabus conscientijs: nam secunda, licèt non totaliter excuset à culpa; tamen aliqualiter diminuit: prima verò illam auget. Sed de his latiùs posteà.

Conscientia erronea dividitur in vincibilem, & invincibilem.

Dividitur vlterius in certam, probabilem, dubiam & scrupulosam.

10 Secundò dividitur conscientia, ex parte actus, seu modi operandi, & dirigendi actiones, in *certam*, *probabilem*, *dubiam*, *scrupulosam*. Conscientia *certa* est, quæ dictat sine formidine aliqua, aliquid esse faciendum, vel fugiendum: & hoc invenitur tam in recta, quàm in erronea; & sic non constituit speciem distinctam. Conscientia *probabilis* est, quæ assentitur vni parti cum formidine alterius; vt cum quis ita existimat vnam partem esse veram, vt tamen habeat timorem, ne contraria vera sit, quia scilicèt ratio, ob quam vni parti adhæret, tantùm probabilis est, & non omnino certa. Conscientia *dubia* ea est, quæ, perpensis rationibus vtriusque partis, nec assentitur alicui ex illis, nec dissentit, sed anceps, & in ambiguo manet: si verò in aliquam partem magis se inflectat, cùm tamen non ei assentiatur, erit suspicio. Conscientia *scrupulosa* est, quæ vni parti adhæret cum formidine partis contrariæ, orta tamen ex levibus motivis & rationibus. ¶ An autem tàm conscientia dubia, quàm scrupulosa vera conscientia sit? Variant Authores: Negantes aliqui; quia illæ non important iudicium, & dictamen rationis: Affirmantes verò alij; quia in eis cognoscunt iudicium, saltem de dubietate assensus. Videantur Ferre, Palanco, & alij Scholastici. Dicta his duobus numeris tenent Azor *tom.* 1. *Instit. Moral. lib.* 2. *cap.* 8. *quæst.* 1. Sanch. *lib.* 2. *de Matrim. disp.* 41. *num.* 2. *& lib.* 1. *in Decalog. cap.* 9. *à num.* 1. Ioan. Sanchez. *in suis Select. disp.* 41. *num.* 2. Bonacin. *tom.* 2. *disp.* 2. *quæst.* 4. *punct.* 6. Sayr. *lib.* 1. *cap.* 3. Filliuc. *tract.* 21. *cap.* 4. *num.* 115. Tapia *lib.* 1. *cap.* 8. §. 1. Palaus *tr.* 1. *disp.* 1. *punct.* 1. *n.* 2. Bardi *lib.* 1. *de Conscient. cap.* 5. & alij.

Qualiter diffiniantur opinio, dubium, & scrupulus: & quomodo inter se differant?

11 Ex quibus constat iam, quid sint, & qualiter diffinienda, opinio probabilis, dubium, & scrupulus. Opinio enim est: *Assensus vnius partis cum formidine alterius oppositæ.* Dubium verò est: *Suspensio assensus circa obiectum apprehensum.* Scrupulus denique est: *Innanis apprehensio, seu suspicio ex levi motivo orta de eo, quòd sit malum, quod reverà non est.* Similiter etiam liquet differentia inter dubium, suspicionem, scrupulum, & opinionem. Nam dubium excludit assensum vtriusque partis. Suspicio, licèt etiam excludat illum; tamen magis flectitur in vnam, quàm in alteram. At opinio assentitur determinate vni parti, licèt cum formidine veritatis alterius. Scrupulus autem convenit cum opinione in eo, quòd habet assensum vnius partis; sed tamen differt in eo, quòd ex levi fundamento circa illam ambigit, & est nutabundus. V. g. aliquis scit non esse peccatum spuere in Ecclesia; tamen ex levissimo fundamento cogitur aliquantulum dubitare, an sit peccatum. Et hæc ambiguitas ita crescere solet, vt inducat hominem ad omittendum, quod facere tenetur. Vnde iam patet, quomodo differat scrupulus ab opinione.

Probatur rectitudo divisionis conscientiæ.

12 Denique etiam constat, divisionem conscientiæ, suprà traditam, esse rectam. Et ratio est: Quia tunc divisio est recta, quando membra dividentia ita adæquant divisum, vt illud non excedant; sed talis est prędicta divisio: ergo est recta. Probatur minor: Nam tot sunt membra, & species conscientiæ, quot sunt modi tendendi ad obiectum; sed conscientia solùm potest tendere ad suum obiectum vel certò, aut falsò, vel probabilitèr, vel dubiè, aut scrupulosè: ergo tot tantùm erunt species, & divisiones conscientiæ: ergo conscientia adæquatè dividitur in certam, falsam, seu erroneam, probabilem, dubiam, aut scrupulosam. ¶ Scio contra hanc divisionem esse

esse aliqua argumenta. Sed quia parum momenti sunt, & eius solutio est propriè Theologiæ scholasticæ; ideò ad Scholasticos remittimus lectorem.

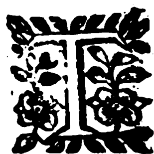
13 Inquires tamen hic, quot sint actus conscientiæ? Respondetur, ex D. Thom. 1.p.q. 79. art. 13. & 1.2.quæst. 19.art. 13.in corpor.quòd; cùm conscientia sit applicatio nostræ cognitionis; vel scientiæ ad ea quæ agimus; iuxta triplicem applicationem eiusdem cognitionis, vel scientiæ triplex illius assignatur actus. Nam si primò applicamus cognitionem ad ea quæ fecimus; vel facere omisimus, tunc conscientia dicitur *testificari*: iuxta illud ad Roman. 2. *Testimonium reddente illis conscientia ipsorum*. Et Eccles. 7. *Scit conscientia tua, te crebrò maledixisse alijs*. Si verò secundò applicamus cognitionem; vel scientiam ad ea quę facienda, vel omittenda sunt; dicitur conscientia *ligare*, vel *instigare*: vnde sicut, qui ligatus est, non potest ad alium locum diverti, sic ita ligat conscientia voluntatem nostram ad operandum, vel non operandum, vt contra eius dictamen sine peccato operari non possit. Et ita intelligitur, iuxta communem Patrum sententiam, illud ad Roman. 14. *Omne, quod non est ex fide* (id est, ex conscientia) *peccatum est*. Si autem tertiò applicetur cognitio, secundùm quod per conscientiam iudicamus, quòd aliquid, iam quidem factum, sit benè; aut non benè factum, tunc conscientia dicitur *excusare*, vel *accusare*, seu *remordere*: iuxta illud ad Roman. 2: *Inter se invicem cogitationibus accusantibus; vel etiam defendentibus*. ¶ Nec hinc infertur, quòd hic triplex conscientiæ actus ab ipsa tanquam ab habitu proveniat: quia isti actus non sunt quid distinctum ab ipsa conscientia; sed quilibet ex ipsis est intransitivè ipsa conscientia, quę per ordinem ad diversa obiecta his diversis nominibus nuncupatur. Videantur à nobis dicta *in hoc tract. cap. 3. punct. 1. num. 5. ad 2.* & N. Salmant. Scholastici *tom. 3. in Arbore Virtutum, n. 28. in fine*. Caiet. *in 1. 2. D. Thom. art. 13.*

Triplex est actus cõscientiæ: testificari, ligare, & accusare.

CAPUT IV.

De Conscientia Recta.

Traditis ergò, quæ circa essentiam, & divisionem conscientię in communi institutum morale concernunt; rectus ordo exigit, quòd de conscientijs in particulari discutiamus. Sed quia, quæ primum nobis se offert, est conscientia recta, cuius essentiam Puncto antecedenti tradidimus; ideò, eius natura supposita, ad differendas aliquas difficultates, quæ circa illam controvertuntur, calamum applicabimus. Caput hoc continet tria Puncta.

PUNCTUM I.

Utrùm peccet, qui agit contra conscientiam rectam?

1 PRO decisione eorum, quæ dicenda sunt; Supponimus *primò*, dupliciter posse conscientiam rectam dictare aliquid esse bonum: Primò per modum *præcepti*; & secundò per modum *consilij*. Si hoc modo dictet, certum est, non obligare (& idem dicimus, si dictaret aliquid, quòd sit indifferens, in sententia illorum, qui concedunt actus indifferentes in individuo) Quod ex se patet; cùm consilium solùm respiciat, quæ in via salutis perfectionem dicunt; non verò ea quæ ad illam absolutè necessaria sunt. Quare in hoc differunt bonum, & malum in ordine ad conscientiam, quòd bonum potest ab ea dictari & sub præcepto; & sub consilio; sed malum morale semper dictatur vt sub præcepto prohibitum, & consequenter vt fugiendum. Vnde solùm vertitur difficultatis cardo circa conscientiam rectam, quandò aliquid bonum dictat sub præcepto, an tunc absque aliqua labe peccati liceat contra illam agere?

Conscientia potest dictare per modum præcepti, & per modum consilij.

2 Ad quęsitum ergo, Respondetur, conscientiam rectam obligare taliter, quòd, qui ageret contra illam, vel illius ductum non sequeretur, absdubio peccaret. Ita Divus Thomas 1. 2. *quæst. 19. art. 5. & 6.* & ibi eius Expositores, maximè Ioannes à Sancto Thoma *quæst. 12. art. 2.* N. Cornejo *tract. 7. disp. 2. dub. 5.* Montesinos *disp. 19. quæst. 2.* Martinez *quæst. 19. dub. 1.* Suarez *disp. 12. sect. 3. & 4.* Gordonius *lib. 1. quæst. 9. num. 14.* Corduba *lib. 3. per multa capita*, maximè *quæst. 5.* Navarrus *cap. Si quis autem, de Pœnitent. disp. 7.* & alij. Probaturque *primò* ex illo Pauli ad Rom. 14: *Omne, quod non est ex fide, peccatum est*. Quem locum, licèt D. Augustin. 4. *Contra Iulianum, cap. 3.* D. Hieronymus, & Beda intelligant de fide infusa; tamen non negant, accipi posse pro conscientia: & sic illum locum interpretantur alij Sancti Patres, pręsertim Div. Bernardus *lib. de Præcepto, & dispensatione*: quem sequuntur Innocentius III. *cap. vltim. de Præscriptionibus, & cap. Litteras, de Restitutione spoliatorum*. Sed omnibus clariùs prædictum textum explicat D. Thom. *in quæst. 17. de Veritate, art. 3. in argument. Sed contrà*, his verbis: *Secundò, per illud ad Roman. 14. Omne, quod non est ex fide, peccatum est &c. dicit Origenes: Vult Apostol. vt nihil dicam, vel cogitem, nihil agam, nisi secundùm conscientiam*: ergo conscientia ligat. Tunc sic: ergo ex hoc textu D. Paul. sequitur, quòd, qui agit contra conscientiæ rectæ dictamen, peccatum committat. Probatur *secun-*

Qui agit contra conscientiam rectam, peccat.

cundò à ratione. Agere contra legem æternam est peccatum: ergo etiam erit agere contra conscientiam rectam. Patet consequentia: Ideò agere contra legem æternam est peccatum, quia est regula remota, licèt prima, totius actus moralis; sed conscientia recta est regula proxima illius, taliter quòd, si lex æterna per conscientiam non proponatur voluntati, non obligat: ergo multò magis erit peccatum agere contra conscientiam rectam, & propriam. Quare dixit Cicero: *Viro bono fixum in vita est transversum vnguem à recta conscientia non discedere.*

Agere contra conscientiam esse distinctũ peccatum ab eo quod est contra legem aliqui sentiũt.

3 Sed inquires: An agere contra conscientiam rectam sit speciale peccatum distinctum ab eo, quòd contra legem, vel præceptum committitur? Angestus *in Moralibus*, *cap.* 7. *dub.* 3. asserit, quòd, licèt agere contra conscientiam erroneam, non sit duplex peccatum; tamen, qui agit contra conscientiam rectam, duplex committit peccatum V.g. quando conscientia dictat non mentiri; si agat contra illam, committit vnum peccatum contra dictamen conscientiæ, & aliud contra virtutem veracitatis. Idem sentit Adrianus *in* 4. *de Sacramento Confessionis*, *quæst.* 4. Et vnicum fundamentum huius sententiæ sic se habet: Qui agit contra duplex præceptum specie diversum, duplex committit peccatum; sed qui agit contra conscientiam dictantem de non mentiendo, agit contra duplex præceptum specie distinctum, scilicèt contra præceptum naturale non discordandi à propria conscientia, & præceptum speciale non mentiendi, quæ ex se sunt specie diversa: ergo agit contra duplex præceptum specie diversum; & consequenter duplex committit peccatum.

Non committit speciale peccatũ, qui agit contra rectam conscientiam.

4 Secunda, & verior, communisque sententia tenet, non esse speciale peccatum agere contra conscientiam rectam; & consequenter eum, qui in die ieiunij non ieiunat, minimè committere duplex peccatum, alterum contra conscientiam dictantem ieiunium, & alterum contra legem illud præcipientem. Sic tenent D. Thom. 2. 2. *quæst.* 19. *art.* 5. *ad* 3. Valent. *disput.* 2. *quæst.* 14. *punct.* 4. *dub.* 2. Vazq. *disput.* 53. *cap.* 3. Medina *loc. D. Thom. cit. art.* 6. Sayrus *cap.* 4. *num.* 21. Corduba *lib.* 3. *quæst.* 4. *dub.* 1. Azor *lib.* 2. *cap.* 8. *quæst.* 4. Ioannes à Sanct. Thom. 1. 2. *disp.* 12. *art.* 2. Cornej. *disput.* 2. *dub.* 5. Montesinos *disput.* 29. *quæst.* 2. *n.* 22. & alij. Et suadetur: Nam intimatio legis non est lex distincta ab ea, quæ intimatur, sed potiùs quid pertinens ad illam vt eius complementum; cùm nulla lex habeat vim obligandi absque promulgatione: sed conscientia recta est intimatio legis æternæ; cùm lex æterna non aliter intimetur voluntati, quàm medio dictamine practico rationis: ergo conscientia non est lex distincta ab ea, quæ aliquem particularem actum præcipit: Igitur agens contra conscientiam rectam non committit duplex peccatum. Et ex dictis corruit fundamentum oppositæ sententiæ. ¶ Confirmatur *primò*. Nam (vt dicunt N. Salmant. Moral. *tom.* 4. *tract.* 15. *cap.* 6. *n.* 106. *punct.* 10. & nos infrà latiùs agemus: Multiplicitas legum, & præceptorum circa eandem materiam, vel circa eundem actum virtutis non multiplicant peccata, quando procedunt ex eodem motivo: & sic, estò furtum sit prohibitum lege naturali, divina, & humana, est vnicum peccatum: similiter, si vigilia alicuius Sancti die veneris in quadragesima cadat, daretur tunc triplex præceptum abstinendi à carnibus; & tamen vnicum esset peccatum vesci eo die carnibus: ergo, estò conscientia esset lex distincta ab alijs; quia tamen sub eodem motivo præcipit, non erit speciale peccatum contra illam agere. ¶ *Secundò*: Lex, & conscientia sunt sibi subordinata: ergo sicut ob hanc subordinationem lex, & præceptum Magistratus non multiplicant peccata, ita lex, & conscientia. ¶ *Tertiò*: Quando aliquis agit contra aliquam legem vniversalem, imbibitam tamen in particulari, non committit duplex peccatum, sed vnicum (nisi expressè intendat agere contra illam legem vniversalem) vt liquet in eo, qui Ecclesiæ ieiunium frangit: hic enim, licèt operetur contra legem naturalem dictantem esse obediendum Superiori legitimè præcipienti, & contra legem particularem ieiunij; tamen, quia illa lex, vt superior, imbibitur in ista inferiori, non committit duplex peccatum: sed qui in eodem casu ieiunij agit contra conscientiam rectam, operatur contra duplicem legem, alteram vniversalem dictantem sequendam esse rectam conscientiam, alteram particularem præcipientem ieiunium: ergo sicut in primo casu, qui violat duplex præceptum, non committit duplex peccatum, nec etiam in secundo. Per quod liquet ad fundamentum sententiæ contrariæ.

Non opponitur speciali virtuti agere contra conscientiam.

5 Sed adhuc inquires: Cui virtuti opponatur hoc, quod est *agere* contra propriam, & rectam conscientiam? Respondetur ex Div. Thom. 1. 2. *quæst.* 19. *art.* 5. *ad* 3. vbi sic ait simili quæsito: *Ad tertium, Dicendum, quòd ratio, quando apprehendit aliquid vt malum, semper apprehendit illud sub aliqua ratione mali: putà quia contrariatur divino præcepto: vel quia est scandalum, vel propter aliquod huiusmodi; & tunc ad talem speciem malitiæ reducitur talis voluntas.* Unde qui operatur contra conscientiam dictantem non furandum, peccat peccato opposito virtuti iustitiæ; & sic de reliquis. Et ratio est, quam supra tetigimus, quia scil. *agere* contra propriam conscientiam est ratio generalis imbibita in omnibus peccatis. Etenim ratio generalis, & transcendens per omnia peccata non constituit peculiarem malitiæ speciem (vt optimè explicans Salmant. Scholast. loquendo de conceptu iniustitiæ contra Deum repertæ in omni peccato, *tom.* 9. *tract.* 21. *disp.* 1. *dub.* 1. *num.* 11.) ergo, cùm *agere* contra conscientiam sit circunstantia transcendens per omnia peccata, non debet constituere particularem speciem malitiæ. Verum tamen est, quòd istæ circunstantiæ generales solent præstare actui particularem speciem malitiæ: Sed hoc solùm est, quando sunt per se volitæ ex parte obiecti: vt siquis frangat præceptum, v.g. misericordiæ, vt Deo neget obedientiam debitam: Tunc enim iste actus, vltra malitiam impietatis, continet etiam inobedientiæ. Et hoc etiam dicimus in nostro casu, quòd si quis furatur v. gr. expresè intendens agere in hoc contra conscientiam, tunc committeret duplex peccatum, & iniustitiæ, & inobedientiæ: vt colligitur ex D. Thom. 2. 2. *quæst.* 56. *art.* 2. & *quæst.* 164. *art.* 2. *ad* 1. Sed hic modus operandi cum simili reflexione rarissimè accidit. Et ita agere contra cons-

conscientiam rectam communiter vnicam malitiam importat oppositam virtuti, cui opponitur obiectum, circa quod versatur talis actus.

PUNCTUM II.

An, qui agit contra conscientiam rectam dictantem aliquid esse malum, peccet moraliter, an verò venialiter?

Prima senten tia defendit esse mortale.

6 Huic dubio sub distinctione respondendum est. Quia vel conscientia dictat, esse peccatum mortale, aut veniale; vel tantùm dictat, esse peccatum: Si primum, certum est, quòd agere contra conscientiam erit vel mortale, vel veniale, sicut in ipsa conscientia repræsentatur. Si secundum, in eius resolutione variant Authores: Aliqui enim sentiunt esse mortale. Et eorum fundamentum est: Quia, qui vult malum cum ignorantia, an sit grave, vel leve, exponit se periculo peccandi mortaliter: sed, qui sciens, & volens exponit se periculo peccandi mortaliter, peccat mortaliter: ergo est peccatum mortale agere contra conscientiam dictantem, aliquid esse malum, & peccatum, sine determinatione an sit mortale, aut veniale. Ita Vazquez *disp.* 59. *cap.* 3. Zumel 1. 2. *q.* 74. *art.* 8. Sayrus *cap.* 4. *num.* 17. Rodriguez *in Summa, part.* 1. *cap.* 71. *conclus.* 4. Sanchez *in Summa, tom.* 1. *cap.* 1. *n.* 9. *&* *cap.* 11. *n.* 6. Azor 1. *part. lib.* 2. *cap.* 8. *dub.* 6. Montesinos *disp.* 29. *q.* 2. *num.* 29. Bonacin. *disp.* 2. *quæst.* 4. *punct.* 6. *numer.* 22. Ioannes à Sanct. Thoma *disp.* 12. *art.* 2. *fol. mihi* 722. *pag.* 2. *in fin.* Et idem diximus *tract.* 17. *cap.* 2. *num.* 155. de eo qui iurat sine cautela, an sit verum, vel falsum, quod iurat. ¶ Alij verò tenent, in prædicto casu solùm esse veniale agere contra conscientiam. Sic Valentia 1. 2. *q.* 14. *disp.* 2. *dub.* 4. *§. Sed quid*, Franciscus de Lugo citatus à Bardi *tract. de Conscientia*, *cap.* 8. *num.* 2. *in Theolog. Moral. cap.* 1. *quæst.* 2. *conclus.* 2. Lopez 1. *part. Instructorij conscientiæ*, *cap.* 3. Sapientissimus Navarr. *tom.* 3. *prælud.* 9. *num.* 9. *fol.* 18. qui sic probat suam sententiam: *Nam* (vt ait Baldus *leg.* 1. *ff. de Senator.*) *in causato non potest esse plus virtutis, quàm in id potentia causæ infundat. Pro quo facit cap. Licet ex quadam, de Testibus: & conscientia, quòd aliquid sit veniale, vel simpliciter peccatum, non infundit in id gravitatem lethalem, quam non habet.* Quæ ratio in forma sic proponi potest: Nequit actus esse gravior, quàm est obiectum illius; sed obiectum præscindens à malitia mortali, & veniali non continet malitiam mortalem, sed ad summum venialem: ergo actus tendens ad illud solùm erit peccatum veniale, & non determinatè mortale. Minor difficilis sic ostenditur: Malitia præscindens à mortali, & veniali essentialiter includit malitiam venialem, cùm debeat esse malitia competens veniali, & mortali: ergo non continet determinatè malitiam mortalem: ergo voluntas tendens contra dictamen rationis, sic illam proponens, adhuc est intra limites venialis.

Tertia sententia procedit cum distinctione.

7 Tertia denique sententia sic distinguit: Vel ille, qui agit contra prædictam conscientiam, dictantem esse peccatum, sufficientem diligentiam adhibet ad inquirendum, an sit mortale, aut veniale; vel, omissa tali diligentia, operatur contra conscientiam? Si secundum tenet cum prima sententia, tunc peccare mortaliter: quia temerè exponitur proximo periculo, & evidenti peccandi mortaliter; & qui amat periculum, peribit in illo. Si autem secundo modo operetur, censet, esse veram sententiam secundam. Sed non ob rationem illius; sed quia eo ipso, quòd sufficientem adhibeat curam, & adhuc ignoret, an sit determinate mortale, aut veniale, est sufficiens fundamentum ad iudicandum esse tantùm veniale. Et ratio est: quia, vbi agitur de obligatione, & de pœnis, iuxta regulam iuris, mitior pars est eligenda; sed hìc agitur de obligatione, & pœnis: ergo, vbi non constat esse mortale, veniale peccatum reputandum certò est. Sic expressè docens Salas *tract.* 8. *disp. vnic. sect.* 3. *n.* 33. Ludovic. Lop. 1. *p. Instruct. conscient. cap.* 3. *corolar. Ex quo sequitur*, post tertiam conclusion.

Esse peccatũ mortale amplectimur cũ prima sententia, & respondetur cõtrarijs argumentis.

8 Sed ex his sententijs omnino tenenda est prima, cum nostris Salmant. Scholast. *tom.* 4. *disp.* 10. *dub.* 4. *§.* 4. *à n.* 160. Et, vltra rationem allatam, insuper ostenditur: Nam qui ita operatur contra conscientiam, virtualiter, & ex vi operandi amplectitur omnem malitiam, quæ, attenta illa cognitione, potest in obiecto reperiri, & quæ positivè non excluditur per illam; sed ex vi cognitionis potest in obiecto reperiri malitia mortalis: ergo ex modo operandi illam etiam amplectitur. ¶ *Deinde*: Qui scit se posse in operando deficere, tenetur facere quod in se est, ad evitandum talem defectum; aliàs illi imputabitur: sed qui operatur contra conscientiam dictantem aliquid esse peccatum cum ignorantia gravitatis, vel levitatis illius, non facit quantum potest, & tenetur: ergo temerè, & imprudentèr operatur, exponendo se periculo peccati mortalis: Et, quantum est ex parte affectus, malitiam mortalem amplectitur. ¶ Per quod liquet ad argumentum tertiæ sententiæ. Si enim adhuc post sufficientem diligentiam manet dubius, & incertus de quantitate malitiæ, & operatur contra conscientiam; adhuc etiam exponit se periculo graviter peccandi: sed ob hanc rationem, si ante diligentiam adhibitam operaretur, peccaret: ergo etiam peccat, si operetur post illam. Imò & graviùs: Quia reflexè operatur contra conscientiam de opere illicito, & post sufficientem diligentiam non cognito determinatè vt veniali. ¶ Ad fundamentum secundæ sententiæ, Respondetur, sub malitia in communi non minùs contineri mortalem malitiam, quàm venialem: ergo nulla est ratio, cur potiùs actus tendens in illam sit venialis, quàm mortalis. Imò potior ratio est, vt sit mortalis: Quia sic operans, illam, vt diximus, virtualiter vult, & amplectitur.

Volo agere in omnibus contra conscientiam non importare speciem determinatam malitiæ, tenent aliqui.

9 Vlteriùs rogabis: Quale peccatum sit, & in qua specie, hic actus: *Volo agere in omnibus contra conscientiam?* Vazq. *disp.* 59. *cap.* 3. & Valent. *q.* 14. *disp.* 2. *punct.* 4. *quæstiunc.* 2. sentiunt, huiusmodi peccatum non esse in aliqua specie determinata: *Nam* (Valentiæ *fol.* 279. *col.* 1. verba transcribo) *cùm genus morale totum contineatur respectu quodam ad hominis voluntatem: sicut potest fieri voluntate humana, vt species morales disparata, & diversæ coniungantur in eodem actu*

actu, ita videtur, voluntate humana fieri posse, vt nulla species determinata addatur ad communem rationem, in qua conueniunt omnia peccata. Et in responsione ad primum dicit: *Non est necesse, vt omnis actus malus moraliter sit in aliqua specie mali, vt iam explicatum est.* ¶ Sed hæc ratio omnino falsa est: Nam impossibile est, esse aliquod indiuiduum contentum sub genere physico, & quod non sit determinatè sub aliqua specie: ergo etiam impossibile est in moralibus; cùm genus morale quid reale etiam sit.

10 Undè meliùs respondetur cum Azorio *quæst. 6. cap.* 8. Montesinos *num. 26.* & N. Cornejo *num. 9.* talem actum esse vnicum peccatum, & consequenter habere determinatam speciem malitiæ. Et ratio est: Quia, estò obiectum sit vniuersale, & commune; modus tamen tendendi in illud est specialis; quod sufficit ad tribuendam particularem speciem actui. Quod liquet his exemplis: Nam obiectum sensus communis est sensibile in communi: obiectum metaphysicæ est ens: obiectum intellectus, & voluntatis sunt verum, & bonum: Quæ omnia sunt communia, & analoga; & tamen, quia circa sua obiecta speciali modo tendunt, accipiunt ab eis speciem determinatam: ergo, cùm hic actus speciali modo, ac reliqua peccata, tendat in obiectum, debet per ordinem ad illud sumere speciem determinatam. Quod insuper ostendi potest exemplo illius actus, quo quis diceret: *Volo in omnibus honestè viuere.* Qui actus (vt dicunt N. Salmant. Scholast. *tom. 3. tract. 11. disp. 3. dub. 2. à num. 25.*) habet determinatam, & specificam bonitatem: ergo similiter actus ille contrarius: *Volo in omnibus inhonestè viuere, seu agere contra dictamen conscientiæ.* ¶ Sed dices: Cuius habitus vitiosi sit hic actus? ¶ Salmant. *loc. cit. n. 26.* negant esse alicuius habitus vitiosi, sicut actum contrarium ad aliquam virtutem pertinere. Vel dic cum D. Thom. *in verbis suprà allatis*, quòd qui agit contra propriam conscientiam in aliquo determinato, vel in omni materia, semper ad hoc mouetur ex aliquo motiuo vtili, aut delectabili; & ex hoc motiuo proueniet species, & agnoscetur vitiosus habitus, à quo oritur talis actus.

Talem actum continere speciem determinatam mali-gia verius est.

PUNCTUM III.

Utrùm teneamur ex præcepto naturali conformari conscientiæ rectæ: & an hoc præceptum sit à Deo dispensabile?

11 Postquàm obligationem dictaminis conscientiæ rectè aperuimus, scire opus est, cuius præcepti sit hæc obligatio. Quod breuiter resoluimus: dicendo, ex præcepto naturali homines teneri rectæ conscientiæ se conformare. Ita Corduba *sect. 3. cit. numer. 31.* contra aliquos. Quæ assertio facilè suadetur: Nam recta conscientia est ipsa lex naturalis, dictans aliquid esse nobis agendum, vel omittendum: ergo ex præcepto naturali in cordibus nostris impresso tenemur conscientiæ rectæ conformari. Consequentia tenet. Et antecedens docet D. Thom. 1. 2. *quæst. 71. art. 6. ad 4.* his verbis: *Ius naturale continetur primò in lege æterna, secundariò verò in naturali iudicatorio rationis humanæ.* Et infrà *quæst. 91. art. 2.* ex eo probat dari in nobis legem naturalem ex impressione legis æternæ, quia datur dictamen, & lumen rationis, discernens quid sit bonum, & prosequendum; quid sit malum, & fugiendum: De quo lumine ait Psalmista: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Et explicat D. Thom. *Quasi lumen rationis naturalis, quo discernimus, quid sit bonum, & quid sit malum, quod pertinet ad naturalem legem, nihil aliud sit, quàm impressio diuini luminis in nobis:* Sed hoc dictamen rationis est conscientia, vt suprà diximus: ergo conscientia nihil aliud est, quàm lex naturalis dictans, quid sit nobis hìc, & nunc sequendum, & quid sit fugiendum.

Sequi dictamen cõscientiæ est præceptum naturale.

12 Sed hìc venit inquirendum: An conscientia propria magis obliget, quàm quodlibet humanum præceptum? ¶ Huic dubio sic respondet D. Thom. *in 2. dist. 39. q. 3. artic. 3. Ad tertium, Dicendum, quòd conscientia obligat non virtute propria, sed virtute præcepti Diuini. Non enim conscientia dictat aliquid esse faciendum hac ratione, quia sibi videtur; sed hac ratione, quia à Deo præceptum est. Vnde per accidens ex virtute Diuini præcepti obligat, inquantùm dictat hoc, vt præceptum à Deo: & ideò dictamen conscientiæ plus obligat, quàm præceptum Prælati; sicut & præceptum Diuinum, in cuius virtute ligat.* Ita etiam sentiunt Armilla verb. *Conscientia, num. 1. & 2.* Medina *quæst. 19. art. 6.* ¶ Secunda sententia (quam tenet D. Bonauent. *ead. dist. artic. 1. quæst. 3. ad vltim.*) ait, quòd plus standum est præcepto Prælati, quàm conscientiæ; maximè verò quando Prælatus præcipit id, quod potest, & debet. ¶ Tertia sententia, & media, distinguit inter conscientiam rectam, & erroneam; & ait, quòd si quis per conscientiam rectam iudicat, aliquid esse malum, estò adueniat præceptum Superioris, tenetur sequi propriam conscientiam; secùs verò, si ista est erronea. Sic D. Antoninus 1. *part. tit. 3. cap. 3. §. 10.* Syluest. verb. *Conscientia, quæst. 2.* Alexander 1. *p. quæst. 120. memb. 3. art. 2.* Gerson *alphab. 30. lit. Z.* ¶ Vazquez verò 1. 2. *tom. 1. disp. 61. cap. 1.* & ex illo Salas *tract. 8. disput. vnic. sect. 3. quæst. 6.* sic distingunt: Nam vel loquimur de conscientia erronea *inuincibili*, vel *vincibili*. Si loquimur de prima; sentiunt maiorem esse obligationem conscientiæ erroneæ inuincibilis, quàm præcepti Superioris, & Prælati. Si autem sermo sit de secunda; tenent subijciendam esse propriam conscientiam iudicio, & præcepto Superioris. ¶ Sed, his non obstantibus, sequenda est sententia D. Thomæ. Quia (vt ait Montesinos 1. 2. *disput. 29. quæst. 3. num. 71.*) siue conscientia propria dictet, aliquid esse contra legem naturalem, diuinam, vel humanam, & hoc dictet vel rectè, aut erroneè, semper illicitum est operari contra illam. Quia, vt ait Diu. Thom. operaretur contra Dei præceptum, quod maiorem vim habet, quàm quodcumque aliud Superioris præceptum. Nam, vt dicitur Actor 4. *Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.*

Præceptum Superioris nõ obligat contra dictamen cõscientiæ.

13 Secunda dubij pars quærit: An hoc præceptum naturale conformandi se cùm propria

Licèt nullus Superior ... tus possit ...

pensare in conscientiæ præcepto; iuxta tamen aliquos potest Deus in illo dispensare.

pria conscientia sit à Deo dispensabile? ¶ Antequam sententias referamus, supponendum est, obligationem non agendi contra dictamen propriæ conscientiæ adeò strictam esse, vt à nullo Superiori humano relaxari possit; taliter quòd non sit peccatum contra conscientiam agere. Et ratio est: Quia, cùm hoc præceptum sit de iure naturali, & diuino absoluto, & non de iure naturali pendente ex prævio consensu humano; à nullo Prælato, & Superiori creato est dispensabile. Quare difficultas est, an sit à Deo dispensabile? Prima sententia asserit, posse Deum relaxare obligationem non agendi contra conscientiam; ita vt non sit peccatum contra illam operari. Quod *primò* probat: Quia agere contra conscientiam non est agere contra aliam legem, vel præceptum, quàm quod per conscientiam propriam proponitur; & sic suprà diximus, non esse distinctum peccatum ab eo, quod est contra legem, aut præceptum: sed Deus potest dispensare in alijs præceptis, maximè si non sint Decalogi: ergo etiam poterit dispensare, vt contra propriam conscientiam agatur. ¶ *Secundò*: Actus, quo Deus prohibuit homines agere contra conscientiam, est illi liber: ergo absolutè potuit illum non prohibere; vel prohibere illum pro isto, & non pro illo; & pro vno tempore, & non pro alio: & sic nunc poterit in illo dispensare. ¶ *Tertiò*: Quia in alijs, quæ sunt de iure naturę, potest Deus dispensare: ergo etiam in pręcepto non agendi contra conscientiam. Ita sentiunt Almain. *tr.* 3. *Moral.* Andr. de Castronov. relatus à Corduba *lib.* 3. *q.* 10.

Non potest Deus dispensare in præcepto non agendi contra conscientiam.

14 Secunda sententia, & verior, asserit, impossibile esse, quòd Deus dispenset in præcepto non agendi contra propriam conscientiam. Et ratio prima ea est: Quia estò concedamus posse Deum dispensare in præceptis naturalibus (de quo dicam infrà *in responsione ad tertium argumentum*) tamen nequit dispensare in eo, quòd non sit peccatum agere contra propriam conscientiam: Nam propriè dispensare in aliquo præcepto est (vt diximus *tom.* 3. *tr.* 11. *c.* 4. *punct.* 3. *n.* 18.) quòd, manente præcepto, eius obligatio relaxetur: sed Deus nequit facere, quòd, manente quocumque præcepto, obligatio relaxetur, aut operari contra illud licitum sit: ergo impossibile est, quòd, manente præcepto conscientiæ veræ, aut erroneæ, sit licitum contra illam operari, seu (quod idem est) eius obligatio relaxetur. ¶ Confirmatur, & explicatur. Dispensare in aliquo præcepto est tollere præceptum respectu alicuius, etsi maneat in sua vi, & obligatione respectu aliorum: sed, manente conscientia dictante aliquid esse vel licitum, vel illicitum, manet præceptum respectu illius, in quo est conscientia; cùm ipsa conscientia præceptum naturale sit: ergo est impossibile, quòd sit dispensabile præceptum agendi contra conscientiam, in eo in quo est conscientia. ¶ *Ulterius*: Quod dictat conscientia; Deus dictat, & præcipit: ergo agere contra conscientiam est agere contra id quod Deus pręcipit; & quando actualiter præcipit: sed est impossibile, quòd sit licitum, & à Deo, agere contra eius præceptum, & quando actualiter præcipit: ergo præceptum non agendi contra conscientiam non est à Deo dispensabile. Quare hanc sententiam defendunt Vazq. 1. 2. q. 19. *disp.* 61. *cap.* 2. Ioan. à S. Thom. q. 12. *art.* 2. Cornej. 1. 2. *circa* q. 71. *disp.* 2. *dub.* 4. Montesin. *tom.* 1. *disp.* 29. q. 2. *n.* 30. Corduba *lib.* 3. q. 10. *proposit.* 3.

Enodantur primum, & secundum argumentum.

15 Ad primum argumentum, Respondetur, negando maiorem. Licèt enim agere contra conscientiam non sit distinctum peccatum ab eo, quod est contra legem; tamen est contra aliam legem distinctam à particulari, quæ per conscientiam proponitur, nimirum contra legem vniversalem naturalem de non agendo contra conscientiæ dictamen; quæ, quia est lex vniversalis, & contenta in particulari, eius transgressio non importat malitiam specialem: Quare, etsi Deus possit dispensare in alijs præceptis, non tamen (ob rationem *supr.* traditam) potest obligationem non agendi contra propriam conscientiam remittere, seu relaxare. ¶ Ad secundum, negatur antecedens. Estò enim sit Deo liberum permittere, vel non permittere existentiam actus agendi contra conscientiam; tamen talem actum Deo displicere, est illi necessarium: Quia, cùm prædictus actus obiectiue & necessariò malus, & peccaminosus sit; debet etiam displicere necessariò Deo, cui omne malum morale necessariò opponitur: Quare nec pro aliquo tempore, aut pro aliquo particulari individuo potest Deus dispensare, vt conscientię obligatio, non scilicèt agendi contra illam, relaxetur.

Nota primò pro tertij argumenti solutione.

16 Pro tertij argumenti solutione, Notandum est ex dictis *tom.* 2. *tract.* 9. *cap.* 5. *punct.* 2. *à num.* 41. *& tom.* 3. *tract.* 11. *cap.* 4. *punct.* 4. *à num.* 47. *& cap.* 3. *part.* 10. *num.* 158. *& cap.* 1. *num.* 26. præcepta legis naturalis ad duas classes redigi à D. Thom. 1. 2. *quæst.* 94. *art.* 4. *&* 6. *Ad legem naturalem* (verba sunt D. Ang.) *pertinent primò quidem quædam præcepta communissima, quæ sunt omnibus nota.* V. g. quod bonum est faciendum, malum est fugiendum: Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris: ad quę etiam attinent præcepta Decalogi primæ tabulæ; v. g. Deum esse colendum, & non esse peierandum &c. Et in his communis omnium sententia est; Deum nec propriè, nec impropriè dispensare posse. *Quædam autem secundaria præcepta* (prosequitur Angel. Doct.) *magis propria, quæ sunt quasi conclusiones propinquæ principijs.* Et hæc sunt præcepta Decalogi secundæ tabulæ, vt homicidium, furtum, & alia, quæ ex illis primis principijs vt remotiores conclusiones deducuntur; vt præcepta de vitandis polygamia, & vsuris &c. Et in his, licèt Scot. & Almayn. *tract.* 3. *Moral.* 15. citans Andręam de Castronovo, teneant posse à Deo dispensari, & probabile reputet Corduba *lib.* 3. *cit. quæst.* 10. *proposit.* 3. Tamen; prout his nominibus exprimuntur, sunt etiam indispensabilia à Deo. Quæ omnia sic mirificè explicuit D. Thom. 1. 2. q. 100. *art.* 8. *in corpor: Præcepta autem Decalogi continent ipsam intentionem Legislatoris, scilicèt Dei. Nam præcepta primæ tabulæ, quæ ordinantur ad Deum, continent ipsum ordinem ad bonum commune, & finale, quod Deus est. Præcepta autem secundæ tabulæ continent ordinem iustitiæ inter homines observandæ: vt scilicèt nulli fiat indebitum; & cuilibet reddatur debitum: secundùm hanc enim rationem sunt intelligenda præcepta Decalogi: & ideò præcepta Decalogi sunt omninò indispensabilia.* Et ratio est: Quia tunc datur dispensatio, quan-

quando, manente lege naturali sub eisdem circunstantijs, aliquis eximitur ab obligatione legis: sed hoc nequit Deus facere; cùm, quandiù manet lex naturalis sub eisdem circunstantijs, dicat conformitatem ad rectam rationem, & consequenter obligationem inducat: ergo, nisi Deus mutet circunstantias, vel materiam, taliter quòd iam non sit prohibitum per legem naturalem, quod anteà erat, in ea dispensare non potest.

Nota secundò, & solvitur argumentum.

17 Secundò nota, aliqua ex iure naturæ esse, quæ in sua materia nequeunt variari, & consequenter nec illis contrarium fieri honestum; & huiusmodi sunt, quæ tendunt tam contra præcepta generalia, quàm præcepta Decalogi primæ tabulæ, vt malum facere, bonum non amplecti, & agere contra conscientiam; similitèr odium Dei, mendacium, & Idolorum cultus: quæ omnia nunquam fieri possunt licita. Alia verò sunt, quorum materias potest Deus mutare; vt furtum, homicidium, fornicatio &c. quæ, licèt sub his nominibus non sint licita; tamen potest Deus variare eorum materias, taliter quòd iam non sint furtum, homicidium, fornicatio, quæ talia essent, si Deus materias non mutaret. Et sic accidit, quando iussit, vt Abraham interficeret Isaac: Hæbrei spoliarent Ægyptios: Oseas accederet ad mulierem fornicariam: & idem accidit in actibus humanis, quæ sunt materia iuramenti, voti, promissionis &c. quorum materiæ sunt mutabiles, & sic eorum obligationes relaxabiles. ¶ Ex quibus iam constat ad argumentum: Dicimus ergo, Deum in nullo præcepto naturali *propriè* dispensare posse: At *impropriè* dispensare quidem in illis præceptis, quorum materia mutari potest, vt furtum, homicidium &c. Sed in alijs (qualia sunt primæ tabulæ) quorum materiæ sunt immutabiles, nec *propriè*, nec *impropriè* dispensare potest, & sic nunquam fieri potest à Deo licitum, quod est illis contrarium: Agere verò iuxta propriam conscientiam, est non solùm præceptum naturale, sed ex illis, quæ sunt prima, & vniversalia principia; & consequenter nunquam potest taliter mutari materia illius, quòd sit licitum agere contra propriam conscientiam: & ideò in illo nec *propriè*, nec *impropriè* Deus potest eius obligationem cassam reddere, aut in ea dispensare.

Subtilis doctrina D. Th. pro explicatione solutionis datæ.

18 Sed, vt clariùs appareant, quæ his duobus numeris diximus, opportanum duximus sequentia Div. Thomæ verba ex 1. 2. q. 100. *art.* 8. transcribere: *Ad tertium, dicendum* (procedebat argumentum ex eo, quòd leges iubent homines malefactores occidere) *quòd occisio hominis prohibetur in Decalogo, secundùm quod habet rationem indebiti; sic enim præceptum continet rationem institiæ: Lex autem humana hoc concedere non potest, quòd licitè homo indebitè occidatur; sed malefactores occidi, hoc non est indebitum: Vnde hoc non contrariatur præcepto Decalogi, nec talis occisio est homicidium, quod præcepto Decalogi prohibetur. Et similitèr, si alicui auferatur, quod suum est, si debitum est, quod ipsum amittat, hoc non est furtum, vel rapina, quæ præcepto Decalogi prohibetur. Et ideò quando filij Israël præcepto Dei tulerunt Ægyptiorum spolia, non fuit furtum, quia hoc eis debebatur ex sententia Dei: similiter & Abr aham, cum consensit occidere filium, non consensit in homicidium: quia debitum erat eum occidi per mandatum Dei, qui est Dominus vitæ, & mortis... Et similitèr etiam Oseas, accedens ad vxorem fornicariam, non est mæchatus: quia accessit ad eam, quæ sua erat secundùm mandatum divinum, qui est author institutionis Matrimonij. Sic igitur præcepta ipsa Decalogi, quantùm ad rationem iustitiæ, quam continent, immutabilia sunt; sed quantùm ad aliquam determinationem per applicationem ad singulares actus (vt scilicet hoc, vel illud sit homicidium, furtum, vel adulterium, aut non) hoc quidem est mutabile; quandoque sola authoritate divina, in his scilicèt quæ sunt à Deo instituta, sicut in Matrimonio, & alia huiusmodi; quandoque etiam authoritate humana, sicut in his quæ sunt commissa hominum iurisdictioni.* Hucusque Divus Thomas firmans doctrinam à nobis traditam.

CAPUT V.

De Conscientia Erronea.

POst considerationem conscientiæ rectæ, explicanda se nobis offert conscientia erronea, quæ rectę directè opponitur. Et supposita eius essentia ex dictis *cap.* 3. *punct.* 2. quæ in nullo alio consistit, quàm in *Dictamine rationis, quod falsò iudicat, bonum esse, quod est malum; aut malum esse, quod est bonum*: & supposita etiam, ex ibidem traditis, eius divisione in conscientiam erroneam *invincibilem*, & *vincibilem*; restat aliqua dubia moralia de eius obligatione in hoc Capite resolvere, & quomodo deponenda sit edocere: quod per tria Puncta declarabimus.

PUN-

PUNCTUM I.

De Obligatione Conscientiæ erroneæ.

IN præsenti puncto, quem de obligatione, quam conscientia erronea inducit, instituimus, videndum est *primò*, an teneamur conscientiam erroneam sequi. *Deinde* quid agendum est, quando ex conscientia erronea invincibili quis iudicat, vtramque contradictionis partem esse peccaminosam: & *vltimò* qualem existentiam debeat habere iudicium erroneum, vt obligationem inducat. Quas difficultates, quia non leves sunt, tribus §§. seorsim resolvemus.

§. I.

Utrùm sit peccatum discordare à conscientia erronea?

Refertur sententia asserens non esse peccatum discordare à cõscientia erronea.

1 ALijs terminis solet hoc dubium excitari à DD. *An scilicèt conscientia errans obliget*? Vel *An teneamur dictamen conscientiæ errantis sequi*? Sed omnes hi modi in idem coincidunt: Quia (vt ait D.Thom. 1.2.*quæst.* 19. *art.* 5.*in corpor.*) idem est quærere, vtrùm voluntas discordans à ratione errante sit mala; quòd quærere, vtrùm conscientia errans obliget. Quare circa illud aliqui opinantur, quòd, sivè conscientia erronea præcipiat aliquid vt bonum, quod aliàs est malum; sive prohibeat vt malum, quod est bonum, non obligat: & ex consequenti, nec est peccatum discordare ab ea. Quòd suadere conantur. *Primò*: quia conscientia nequit obligare ad id, quod est contra legem Dei: sed conscientia erronea aliquando est contra legem Dei, vt quando dictat, & præcipit mendacium (v. g.) ad salutem, & vitam proximi: ergo in isto casu nequit obligare. ¶ *Secundò*: Deus nequit obligare ad id, quod est intrinsecè malum: sed mendacium est intrinsecè malum: ergo Deus nequit ad illud obligare: multò ergo minùs conscientia erronea, cùm sit inferior. ¶ *Tertio*: Deus nequit sibi esse contrarius: sed si mandaret sequi conscientiam erroneam, esset sibi contrarius: ergo &c. Prob. min. Deus nobis præcipit ob nullam causam esse mentiendum; conscientia verò erronea dictat ob salutem proximi esse mentiendum: sed hæc sunt sibi contraria: ergo, si Deus præciperet sequi in isto casu conscientiam erroneam, esset sibi contrarius. ¶ *Quartò*: Deus nequit esse author alicuius conscientiæ erroneę: ergo nec eam tenemur sequi. Patet consequentia: Quia intantùm nos obligare potest, inquantùm est lex particularis à Deo derivata, ab illoque accipiens vim obligandi. ¶ *Quintò*: Qui sequitur conscientiam erroneam vincibilem, peccat: sed nemo potest obligari ad peccandum: ergo neque ad sequendum dictamen conscientiæ erroneæ vincibilis. Hanc sententiam defendunt aliqui citati à D. Thom. 1. 2.*q.*19. *art.* 5. & à Glossa *in cap. Omnes* 28.*q.* 1. & dicitur fuisse etiam sententiam Guillelm. Parisiens. *tract. de Vitiis, & Virtutibus.*

2 Secundam sententiam, & certam, asserentem esse peccatum discordare à conscientia erronea invincibili, aut vincibili, tenet D. Thom. tum *loc.cit.* tum etiam *de Veritat.q.*17. *art.*3. *in* 2.*dist.* 39.*q.* 3. *art.* 3.*& alibi*: Quem sequuntur omnes Scholastici, Caiet.Conrad. Bonav. *in* 2. *dist.* 39. *art.* 1.*q.* 3. Ricard. *art.*2.*q.* 3. Vazquez *in* 1.2. *disp.* 59.*cap.* 2. Durand, *q.* 5. Gabriel *q. vnic.art.* 3. *dub.* 3. N.Cornej.*disp.*2.*dub.*1.Montesin. *disp.*19.*q.*3. & alij Thomistæ: Similiter eam defendunt Corvarrub. 1. *Variar. cap.* 1.*n.*1. Silvest. *in Summ.* verb. *Conscientia*, Navarrus *in Summ. tom.* 3. *prælud.* 9.*n.*9.*cap.* 27. *n.* 278.*&* 280. cap. *Siquis, de Pœnitent. dist.* 7.*n.*82. Sanchez *in Summ. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 1. Sayr. *lib.* 1. *cap.* 4.*num.*3. Palaus *disp.*1.*punct.*2. Villalob. *tract.* 1. *diffic.* 2. Salas *tract.*8. *disp. vnica*, *sect.* 3. *à num,* 16. Corduba *lib.* 3.*quæst.*4. Tapia *lib.* 1.*quæst.*8.*art.*3. Bardi *discept.* 3. *cap.*3. *num.* 4. Laym. *tract.*1.*cap.*4.*num.*3.Scobar *Theolog. Moral.lib.*2. *cap.* 4.*num.*32.Et alij: Ex quibus Vazq. & Sanchez defendunt esse de fide. Quæ quidem sententia:

Est peccatum discordare à conscientia erronea vincibili, aut invincibili.

3 Probatur sic à D.Thom. in argument. *Sed contrà* quæst. 19. art. 5. citati: *Conscientia nihil aliud est, quàm applicatio scientiæ ad aliquem actum: scientia autem in ratione est: voluntas ergo discordans à ratione errante est contra conscientiam: sed omnis talis voluntas est mala*(*dicitur enim* Rom. 14. *Omne, quod non est ex fide, peccatum est, id est: Omne, quod est contra conscientiam*) *ergo voluntas discordans à ratione errante est mala.* Et quod in hoc textu loquatur Apostolus de conscientia erronea, latè probant Salas *à num.* 16. & Cornej. *n.*1. Sed nobis sufficit pro millibus sola D. Thom. authoritas. ¶ Insuper ostenditur *secundò* ex cap. *Per tuas, de Simonia*, & ex cap. *de Sententia excommunicat.* vbi dicitur: *Quòd agens contra iudicium conscientiæ committit offensam, & ædificat ad gehennam.* ¶ Probatur *tertiò* etiam à ratione. Nemo potest sine peccato discordare à conscientia recta: ergo nec ab erronea. Patet consequentia: Ideò non potest primum, quia conscientia recta proponitur, vt lex præcipiens aliquid, vt faciendum, aut fugiendum; sed etiam conscientia erronea nobis proponitur vt lex dictans, licèt falsò, aliquid faciendum, aut fugiendum: ergo, si discordare à prima est peccatum, etiam erit discordare à secunda. ¶ *Deinde*: Voluntas humana non aliter tenetur obedire preceptis, nisi eo modo quo ab intellectu ei proponuntur, cùm sit potentia cœca: ergo, estò falsò ab intellectu proponatur ei aliquod præceptum, tenetur illi obedire. ¶ Ulteriùs ostenditur exemplo adducto à D. Thom. *ad* 2. Si aliquis crederet, quòd præceptum Proconsulis esset præceptum Imperatoris, contemnendo præceptum Proconsulis, contemneret præceptum Imperatoris: ergo quando ratio errans proponit aliquid vt præceptum Dei, tunc idem est contemnere dictamen rationis, ac Dei præceptum.

Authoritatè, & ratione probatur dicta conclusio.

4 Per quæ iam patet ad argumenta. Ad primum, Dicimus, conscientiam posse obligare ad id, quod aliàs est contra legem Dei, quando hæc lex ignoratur: Quia leges non aliter obligant, nisi prout sunt in iudicio practico intellectus: cùm ergo tunc non sit in illo lex divina prohibens mendacium, & aliàs sit contraria lex, licèt falsò aprehensa, orta ex lege divina, & naturali,

Argumentorum solutio.

turali, iubente sequendum esse dictamen conscientiæ; tenemur mentiri ad vitam proximi servandam. ¶ Ad secundum, Concedimus, Deum non posse obligare immediatè ad mentiendum; benè autem conscientiam erroneam. Et ratio differentiæ est: Quia Deus nequit habere iudicium erroneum, sicut habet intellectus, qui ratione illius potest per accidens ad mentiendum obligare. ¶ Ad tertium, negamus, Deum præcipere sibi contraria: Nam Deus non præcipit non mentiendum in omni casu tàm persè, quàm peraccidens; sed solùm, quando lex de non mentiendo proponitur sine errore. Vndè in legibus à Deo immediatè latis nulla potest esse contrarietas, etiam materialis. At in legibus, quas sibi ratio humana præscribit, potest esse contrarietas materialis, ob diversa iudicia practica; non verò erit formalis, cùm semper conformentur legi naturali præcipienti sequendum in omnibus esse dictamen conscientiæ: in quo conveniunt omnia præcepta; cùm ligare non possint, nisi vt à rationis dictamine proponuntur. ¶ Ad quartum, Respondetur cum nostris Salmanticensibus Scholast. *tract.* 17. *de Fide*, *disp.* 2. *n.* 48. quòd, quando obligat conscientia erronea, duplex datur iudicium: primum, quo aliquid iudicamus prohiberi, quod reverà non prohibetur: secundum, quo practicè iudicamus, aliquid faciendum, aut omittendum conformiter ad legem falsò, & erroneè apprehensam: illud est falsum, & sic non est à Deo; istud est verum practicè, ac proinde à Deo: Nam verum est, esse conveniens facere, quod iudicamus bonum; & inconveniens, quod iudicamus malum: veritas enim huius iudicij non consistit inadæquatione cum re secundùm se sumpta, sed prout dictatur à conscientia. Vnde in dicto casu conscientia non præcipit mendacium, vt dicit falsitatem, sed vt importat conformitatem cum ratione, & rectitudinem operationis: & consequenter quòd mendacium fit, non est à Deo, nec à conscientia; sed tantum est ab illis, quòd mendacium benefiat: quare rectitudo illius reducitur in Deum, falsitas verò in creaturam. ¶ Ad quintum, Dicimus, quòd per accidens potest homo esse necessitatus ad peccandum, ex suppositione conscientiæ erroneæ vincibilis. Cæterum, quia hæc conscientia est vincibilis, & error vinci potest, absolutè potest non peccare. Quippè potest, & tenetur, deponere illam conscientiam, & indagare veritatem; quo errore deposito, non peccabit. Et sic *absolutè* non est necessitatus ad peccandum, sed tantùm *ex suppositione*. In quo nullum est inconveniens.

Non est differentia inter ligare, & obligare cóscientiam.

5 Sed nota hic, quòd licèt vtraque conscientia erronea, vincibilis, & invincibilis, obliget ad operandum secundùm earum dictamen, tamen aliter, & aliter: Nam invincibilis, supposito errore, obligat tantùm ad eam sequendam: Sed vincibilis, primò obligat ad faciendam sufficientem diligentiam ad eam deponendam; at, supposito quòd non deponatur, obligat etiam ad eam sequendam: quia hoc ipso, quod perseveret, est proxima regula directiva operationis; & consequenter eius dictamini tenemur conformari. Quare exclusa manet doctrina Durandi *in* 2. *dist.* 39. *quæst.* 5. *n.* 7. & Valentię *tom.* 2. *disp.* 2. *quæst.* 14. *punct.* 4. asserentium esse differentiam inter conscientiam vincibilem erroneam *obligare*, & *ligare*. Nam *obligare* dicitur respectu illius, quod tenemur facere, aut fugere; *ligare* verò, quando est aliquis impeditus, taliter, quòd ad neutram partem potest sine peccato flecti, aut inclinari; sumpta metaphora ab eo, qui est corporaliter ligatus, qui per nullam viam incedere potest: & consequenter opinantur, conscientiam erroneam vincibilem non verè, & propriè *obligare*, sed *ligare*, cùm omnis operans cum illa semper peccet. ¶ Hæc, inquam, doctrina, nullo impellente, ruit ex his quæ concedit. Nam, si *ligare conscientiam* est non posse procedere hominem ad aliquam partem sine peccato: ergo obligat, ne declinet ad aliquam partem, aliàs posset illam sequi sine peccato. Sed hæc quæstio, vt ait Corduba *quæst.* 4. *dub.* 3. est de nomine, & sic inutile in eius impugnatione immorare.

Conscientia erronea vincibilis positivè obligat ad eî sequendam.

6 Sed inquires: Ad quid obligat ista conscientia erronea vincibilis? Huic quæsito sic respondet Vazquez *disp.* 60. *cap.* 2. *num.* 4. *Si sermo sit de conscientia erronea ex ignorantia vincibili, dicendum est, eam ligare, & obligare: non quidem ad hoc, vt quis ipsam positivè sequatur, sed ad hoc vt contra illam non faciat: quæ duo sunt omnino distincta; ac si diceretur, obligat negativè, non positivè.* Et explicat exemplo illo, quando dictat conscientia esse mentiendum ad salvandam vitam proximi: quę (ait) non obligat, vt mentiamur, sed quòd non faciamus contra conscientiam; aliàs sequeretur, quòd nos obligaret ad id, quod est peccatum. ¶ Sed hæc doctrina, licèt acuta, est tamen falsa. Nam si quis habet conscientiam erroneam mentiendi ob salutem proximi, tenetur non agere contra illam: ergo tenetur agere secundùm quod illa dictat, quod est mentiri. Patet consequentia: quia teneri non agere contra illam, est *intransitivè* teneri non omittere mendacium. Quod etiam constat ex illo Pauli ad Galat. 5. *Testificor omni homini circumcidenti se, quòd debitor sit universæ legis faciendæ*: ergo tenetur agere secundùm conscientiam erroneam vincibilem: De hac enim loquitur Apostolus (vt explicatur à D. Thom. ibi *lect.* 1.) cùm loquatur de illis fidelibus, qui post susceptum Evangelium per conscientiam erroneam iudicabant, teneri circuncidi ad salutem consequendam. Quibus præcipit, quòd, nisi deponant illam conscientiam erroneam, tenentur sequi eius dictamen de circuncisione. Nam (vt optimè vidit Lorca) aliud est, ad quid teneatur, qui habet conscientiam erroneam; aliud, ad quid ipsa obliget: Certum est enim, hominem teneri deponere illam conscientiam: sed conscientia non obligat ad eam deponendam, sed ad eam positivè sequendam: quare, quandiù perseverat, *positivè* obligat, vt eam sequamur.

§. II.

Quid dicendum de eo, qui ex conscientia erronea iudicat, vtramque contradictionis partem esse peccatum?

Qui est perplexus ex cóscientia erronea vincibili, debet, prius quam operetur, curare eam deponere.

7 Huic dubio cum distinctione respondendum est. Nam vel iudicat ex conscientia erronea vincibili, vtramque contradictionis partem esse peccatum, aut ex invincibili? V. g. Mulier, cui commissa est infirmi cura,

ra, iudicat peccare, non audiendo sacrum, & simul peccare deserendo infirmum: vel pastor ovium credit peccare, sacrum omittendo, & simul etiam peccare, eas derelinquendo. Si ergo hoc credat ex ignorantia vincibili, & ob eam in hac perplexitate sit constitutus; tenetur primò se à tali errore expedire, deponendo conscientiam erroneam, vel per se, aut per virum doctum, quem debet consulere; aliàs operando peccabit: Quia cùm hæc ignorantia sit vincibilis, non est simpliciter perplexus, nec in absoluta necessitate peccandi, sed ex hypotesi, & ex consequenti: sibi ergo imputet, quòd, perseverante tali conscientia, necessariò peccet; cùm teneatur, & possit, talem conscientiam erroneam deponere. Sic tenent D. Thom. 1.2. *quæst.* 19. *art.* 6. *ad* 3. D. Bonav. *in* 3. *distinct.* 39. *art.* 1. *quæst.* 3. Ricardus ibi, *quæst.* 3. *art.* 1. Gerson *tract. de Conscientia ad* 3. *quæst.* Corduba *lib.* 3. *quæst.* 4. *proposit.* 5. Vazquez *disp.* 60. *art.* 2. Tapia *in Catena Morali, lib.* 1. *cap.* 8. *art.* 4. Laym. *tract.* 1. *cap.* 4. *num.* 4. Bonacin. *de Peccat. disp.* 2. *q.* 4. *punct.* 7. *num.* 27. & alij. Si autem nec per se, nec per alium (quia non habet virum doctum, quem consulat) potest se à tali errore expedire; tunc debet eligere, quod minus malum apparet, quod est, v. g. omittere sacrum in conspectu desertionis infirmi, & gregis ovium. ¶ Sed, si adeò sit perplexus, vt, post adhibitam sufficientem diligentiam, adhuc agnoscere non potest, quod sit minus malum; quid dicendum est de eo, qui cùm tali ignorantia operatur? Bonacina *n.* 27. Sanchez *num.* 12. optimè dicunt, teneri tunc pœnitere de tali ignorantia vincibili, & culpabili; & per pœnitentiam redditur invincibilis: Quia peccatum præteritum ad alia peccata compellere nequit, & in nostra potestate est præcavere futura de præteritis pœnitendo; & ita tunc eodem modo iudicandum est, ac de conscientia erronea invincibili. At si aliquis eò perplexitatis deveniat, vt neque aliquo ex modis relatis possit devincere errorem, nec ei occurrat de illo pœnitere; tunc iam erit conscientia erronea invincibilis, de qua erit nobis sermo, *num. seq.*

Qui ex ignorantia invincibili vtramque contradictionis partem iudicat esse peccatum, quamcumque eligat, peccare sentiunt aliqui.

8 Si verò aliquis ex conscientia erronea invincibili iudicet, vtramque contradictionis partem esse peccatum, quæres: An peccet alterutram partem amplectendo? (Qui casus quidquid aliqui dicant, satis frequens in rusticis est) Aliqui ergo sentiunt hunc, quamcumque contradictionis partem eligat, semper peccare. Et ratio ea est: Nam qui tendit liberè in obiectum cognitum vt malum, & prohibitum, peccat: sed talis homo, v. gr. ovium pastor, liberè tendit in obiectum cognitum vt malum, & prohibitum; cùm cognoscat ex conscientia erronea tale obiectum esse malum; & aliàs liberè potest gregem deserere, & audire sacrum; & econtrà custodire gregem omisso sacro: ergo hic homo, quamcumque contradictionis partem amplectatur, peccat. ¶ Unde alij, ne admittant absolutam peccandi necessitatem, ad divinam providentiam se confugiunt, putantes ad illam pertinere, vel hunc hominem illustrare, vel hypothesim non permittere. Sic Medina 1. 2. *q.* 19. *art.* 6. *q.* 1. & alij.

Certius est in tali casu non peccare.

9 Secunda sententia, & verior, asserit, talem hominem in prædicto casu non peccare, eligendo quamcumque contradictionis partem. *Tum,* Ne admittatur perplexitas simpliciter, & casus, in quo hominem peccare absque sua culpa necessum sit: quod apud omnes Doctores falsissimum est. *Tum etiam*: Quia, licèt ille actus sit absolutè liber libertate *physica* in ordine ad entitatem illius, quatenus fertur in obiectum cognitum vt malum; non tamen est liber *moraliter*, seu in ordine ad culpam vitandam: cùm, quavis parte electa, peccatum necessariò committatur; sed, vt aliquis peccet, est necessum, quòd taliter operetur, vt possit non operari, non solùm libertate quoad entitatem actionis secundùm esse *physicum*, sed etiam secundùm esse *morale* illius, & quoad culpam vitandam: ergo hic homo, eligendo quamcumque contradictionis partem, non peccat. ¶ Nec refert, quòd feratur in obiectum cognitum vt malum: Nam non fertur in malum vt possibile vitari: libertas autem moralis in actu necessariò petit tendere in obiectum malum, inquantùm sub ratione mali est vitabile; aliàs non liberè, sed necessario in illud tenderet. Per quod iam patet ad rationem dubitandi. Hanc sententiam tenent Rodriguez *in Summ. part.* 2. *cap.* 51. *num.* 6. Castro Palaus *tom.* 1. *disp.* 1. *punct.* 5. Bardi *disceptat.* 3. *cap.* 6. Cardin. de Lug. *de Libertat. Christ. disput.* 26. *sect.* 1. Franciscus de Lugo *part.* 3. *Theolog. cap.* 1. *quæst.* 6. *n.* 32. Reginaldus *lib.* 13. *n.* 86. Bonacina *de Peccatis, disp.* 2. *q.* 4. *punct.* 6. *n.* 27. Sanchez *in Summ. lib.* 1. *cap.* 11. *n.* 14. Laym. *lib.* 1. *tr.* 1. *cap.* 4. *n.* 4. Becanus *tract.* 1. *cap.* 4. *quæst.* 8. *n.* 7. Ioannes Sanchez *in Select. disp.* 41. *num.* 13. Caspensis *tract. de Conscientia, disput.* 2. *sect.* 2. *num.* 11. Et novissimè Corella *in Practica, tract.* 3. *cap.* 1. *n.* 4.

§. III.

Quæ existentia requiratur in iudicio erroneo vincibili, vt eius operatio sit peccatum.

10 Pro quæstionis propositæ intelligentia inquires: An, vt operari secundùm conscientiam erroneam vincibilem sit peccatum, requiratur, quòd actualiter sit iudicium erroneum, dum exercetur operatio; an sufficiat præcessisse? Prima sententia defendit, non esse necessarium actu esse tale iudicium erroneum, nec sufficere adesse habitu; sed opus esse *virtualiter* perseverare: & hanc virtualem permanentiam adesse sentit, quando tale iudicium præcessit, & non est retractatum. Sed huius sententiæ Authores variant in assignando tempus sufficiens, ad hoc vt dicatur virtualiter tale iudicium permanere: Nam quidam nullum assignant, sed dicunt sufficere præcessisse, sivè sit parvo, aut multo tempore: & sic siquis anteà erroneè iudicasset, esse furtum vsurpare aliena in extrema necessitate; & posteà, immemor illius iudicij, nec eo revocato, aliena vsurparet sibi extrema necessitate laboranti, peccaret contra conscientiam erroneam. ¶ Alij verò dicunt, necessarium esse præcessisse parvo tempore, vt virtualiter existat. Huius sententiæ Authores sunt Medina 1. 2. *quæst.* 19. *art.* 6. Manuel 1. *tom. Summa, cap.* 71. *num.* 2. ¶ Secunda sententia tenet,

Referuntur sententiæ.

tenet, necessarium esse, tale iudicium erroneum actu perseverare, vt operatio contra conscientiam erroneam vincibilem peccaminosa sit. Sic Azor *tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 8. *quaest.* 12. Salas *tract.* 8. *sect.* 3. *num.* 29. Vazquez 1. 2. *disp.* 60. *cap.* 3. *num.* 13. *dubiolo* 3. Sanchez *tom.* 1. *Summae, lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 7. Palaus *tom.* 1. *disp.* 1. *punct.* 4. Et moventur *primò*: Quia, vt virtualiter dicatur tale iudicium perseverare, nihil refert, an brevi, an longo tempore praecesserit, sed requiritur esse aliquid ex vi illius, in quo perseveret: sed non est aliquid, in quo tale iudicium perseveret, dum operatio exercetur: ergo requiritur, quòd actualiter existat. ¶ *Secundò*: Quia aliàs sequeretur, infidelem, existimantem ad actionis bonitatem opus esse, vt referatur in Idolum, peccare in operibus ex obiecto bonis, v.g. in elargiendo eleemosynam, estò illius iudicij tunc immemor sit: sed hoc est absurdum: ergò opus est, quòd actualiter existat tale iudicium. Et tunc *actu* dicitur permanere conscientiae iudicium (concludit Vazquez) ita vt agere contra illud sit peccatum; quandò aliquomodò reclamat, vel per plenum iudicium, vel per aliquam dubitationem.

11 Sed nos media via inter has sententias incedimus. Sentimus enim, non esse necessarium actualiter existere iudicium erroneum, nec sufficere virtualem illam existentiam, quam Authores primae sententię ponunt; sed requiri necessariò aliam, quam infrà declarabimus. Prima pars facilè probatur: Quia, vt communis fert sententia cum D. Thom. 3. *part. quaest.* 64. *art.* 8. *ad.* 3. non requiritur in Ministro Sacramentorum intentio actualis, sed sufficit virtualis, vt diximus *in hoc Cursu Morali, tom.* 1. *tract.* 1. *cap.* 7. *punct.* 4. *num.* 42. Similiter ad peccandum sufficit voluntarietas in causa, vt dicunt N. Salmant. Schol. *tract.* 13. *disp.* 5. *dub.* 6. ergo sufficit etiam virtualis existentia iudicij erronei, vt operatio sit peccaminosa, quin vlterius existentia illius actualis requiratur. ¶ Secunda etiam liquet: Quia, vt eam optimè impugnat secunda sententia, si ex illo iudicio erroneo nullus effectus procedit, in quo existat, quomodò dici potest virtualiter existere? Quia quod nec in se, nec in alio existit, inintelligibile est virtualiter existere, nec consequenter causare aliquid posse. Et hac vnica ratione, licèt efficacissima, convincuntur N. Salmant. Schol. *tract.* 22. *tom.* 11. *disp.* 4. *dub.* 6. §. 2. (& nos probabilem iudicavimus *loc. suprà cit. cap.* 5. *punct.* 5. *num.* 67. vltimam prolaturi decisionem, cùm de Sacramentis in particulari ageremus) ad negandum, Sacramenta non imprimentia characterem cum fictione suscepta, recedente illa, causare gratiam: quia, cùm nec in se, nec in aliquo effectu existant, nequeunt virtualiter permanere, & consequenter nec gratiam causare.

Media via eligitur.

12 Sed, vt nostram aperiamus mentem, nota ex dictis *tom.* 1. *tract.* 1. *cap.* 7. *punct.* 4. & ex nostris Salmant. Scholast. *tract.* 11. *disp.* 4. *n.* 41. intentionem, sicut & quamlibet aliam rem, triplicem posse habere existentiam. Prima est *actualis formalis*, v. gr. quando aliquis actualiter vult, aut elicit hunc actum: *Volo.* Secunda est *actualis virtualis*: quae dupliciter contingere potest; *primò* quando intentio actualis formalis non est interrupta per actum contrarium; vt quando quis, habens intentionem celebrandi, è domo egreditur, sacras vestes induit, offert sacrificium, & denique consecrationis verba profert; in quo casu, estò priorem intentionem non repetat, tamen virtualiter actualiter permanet, & in virtute illius Sacramentum perficit. Secundo modo contingit, quando, estò prima intentio interrumpatur, repetitur saltìm in communi, & in confuso, ab eaque sic repetita imperantur sequentes actus; vt quando quis, habens intentionem, aut votum visendi limina D. Iacobi, multis diebus peregrinatur: quae intentio, licèt per somnum interrumpatur, neque, quoties evigilat, expressè eam repetat; tamen in confuso, & in communi eam repetit, & virtute illius inceptum iter prosequitur: si enim non haberet virtualiter hunc actum: *Volo pergere, quò anteà intendi*, nulla esset ratio, quare potiùs iter D. Iacobi, quàm aliud arriperet; & sic dicitur *virtualiter* permanere illa prima intentio, quam haec secunda quasi per modum obiecti respicit. ¶ Tertia denique intentio dicitur *habitualis*: quae, estò aliquando fuerit actualis, tamen nunc nec existit in se, nec in alio, nec in communi, nec in confuso repetitur: & haec, licèt tempore Div. Thom. sumeretur pro eo, ac est intentio virtualis; tamen in praesenti eam, vt modò à nobis explicatam, iam communiter accipiunt Theologi. Qui asserunt, quòd licèt intentio praecisè *habitualis* non sufficiat ad merendum, aut demerendum; tamen tàm intentio *actualis formalis*, quàm vtraque *virtualis*, suprà à nobis explicata, sufficiunt ad hoc, vt operationes ex vi, & imperio illarum elicitę nobis ad meritum, & demeritum imputentur. Et quod diximus de intentionis existentia, faciliter iudicio erroneo applicari potest.

Pro resolutione nota.

13 His ergò suppositis: Dicimus, vt operatio iuxta conscientiam erroneam vincibilem sit peccatum, non sufficere illam existentiam virtualem à prima sententia traditam: sed requiri, & sufficere aliquam ex illis, quas numero antecedenti explicuimus; vt si quis, habens iudicium erroneum dictans esse peccatum ieiunare feria sexta, dicat pridiè: *Volo ieiunare feria sexta*, & ex vi talis actus applicetur ad ieiunandum tali die; tunc operatio illa erit peccatum. Et ratio est: Quia (vt optimè ait Caietanus 2. 2. *quaest.* 19. *art.* 5.) vt operatio conscientiae erroneae sit peccatum, non sufficit, quòd ratio erret; sed opus est, quòd talis ratio errans applicetur ad opus: Cumque in praedicto casu ex vi illius actualis intentionis, & iudicij erronei tale opus eliciatur, permanendo in illa prima intentione virtualiter repetita saltem in confuso, sat est, vt tale ieiunium, etsi tunc sit immemor praedicti iudicij erronei, & intentionis praeteritae, sit peccatum, & imputetur ad culpam ex vi praecedentis conscientiae errantis. Si autem tantùm habeat iudicium erroneum vincibile dictans esse peccatum, v. gr. ieiunare feria sexta; &, nihil de tali iudicio cogitans, aut dubitans, ieiunat; tunc distinguendum est: Si praevidit posse facere ante talem diem sufficientem diligentiam ad se liberandum à tali errore, & propterea tunc illam non facit; credo non peccare, si omnino immemor talis iudicij erronei ieiunet. Immò etsi recordetur, quando nequit

Propria mens aperitur.

quit facere sufficientem diligentiam: Quia tale iudicium nullo modo est applicatum ad opus, nec in virtute illius, adhuc in confuso, fit, & ita tunc taliter operans est, ac si operaretur cum ignorantia invincibili illius. Nec est necesse (vt ait N. Cornejo *tract.* 8. *disp.* 2. *dub.* 6. *num.* 11.) quòd saltem pœniteat de errore præterito: Quia cùm tale iudicium erroneum non sit causa, nec influat, adhuc virtualiter, in tale ieiunium, non est necesse illud revocare, vt excusetur à commissione peccati novi; sed solùm erit necessarius dolor illius, vt liberetur à peccato fortè præterito. Si verò prævideat, se non posse facere sufficientem diligentiam ad dimittendum errorem, antequàm ieiunet, & defacto tunc eam omittat facere; ieiunium erit peccatum, etsi tunc sit immemor illius iudicij erronei. Quia tale iudicium erroneum manet tunc virtualiter; & in virtute applicatur ad illud opus per voluntatem, qua vult nullam facere diligentiam ad deponendum tale iudicium erroneum, quando potest, & tenetur; ac proinde virtualiter vult ipsum ieiunium. Et in hoc casu verum est, quod dixit N. Cornejo, teneri dolere de prædicta negligentia, ob quam est positus in tali angustia, vt excusetur à peccato.

14 Ad argumentum secundæ sententiæ, Respondetur, esse aliquid in quo illud iudicium erroneum perseveret, quandiù non retractatur; nimirum in voluntate formali, qua quis vult feria sexta ieiunare; vel in voluntate virtuali, qua non vult facere diligentiam, quam potest, & tenetur, vt deponat illam conscientiam erroneam. Vt in simili diximus *tract.* 13. *cap.* 1. *punct.* 14. *num.* 264. agendo de moroso detentore; cuius pravum propositum retinendi aliena virtualiter perseverat in voluntate, quia omittit restitutionem, quin discontinuetur per longum tempus, aut somnum, nisi præcisè per contrariam voluntatem restituendi aliena. ¶ Ad secundum, Respondetur, allatum inconveniens militare contra eos, qui existimant, iudicium erroneum præteritum sufficere in omni eventu ad refundendam malitiam operibus faciendis ex tali conscientia, quandiu non retractatur. Sed nos parùm premit: Nam dicimus, quòd si infidelis, ex vi talis iudicij erronei, vult omnia referre ad Idolum, vel formaliter actualiter, quia de facto actu ea omnia refert; vel virtualiter, quia vult nunquam deponere talem errorem, etiamsi posit; tunc non renuimus confiteri, omnes actus illius esse peccaminosos; nisi retractet prædictam voluntatem, vel actualiter per oppositam voluntatem; vel virtualiter per contrarium actum. Quod tunc contingit, vt benè ait Medina, quando facit aliquem actum bonum ex obiecto motus ex pietate naturali; v. gr. quando elargitur eleemosynam, vel curat infirmum: quia dare ex pietate, & propter Idolum contraria sunt: & sic tunc virtualiter retractatur iudicium erroneum oppositum, saltem prout extendebatur ad tale opus. Quare, si hoc sensu procedat argumentum, nullum illud reputamus inconveniens.

Enervantur argumenta.

*** *** *** ***

PUNCTUM III.

An sit gravius peccatum sequi, quàm non sequi, conscientiam erroneam vincibilem; & ad quam speciem reducatur?

15 SUpposito esse peccatum sequi, & non sequi conscientiam erroneam vincibilem, vt suprà *num.* 7. diximus; inquiri solet: Quodnam sit graviùs peccatum, sequi prædictam conscientiam, aut contra illam agere? Circa hanc quæstionem, Basolis *in* 2. *dist.* 39. *quæst. vnica*, *art.* 3. & Ricardus *eadem dist. artic.* 2. *quæst.* 2. *ad* 4. tenent, esse gravius peccatum sequi erroneam conscientiam vincibilem, quàm contra illam agere. Et ratio illorum est, Quia graviùs peccatum est agere contra legem Superioris, quàm contra legem inferioris: sed lex, v. gr. prohibens furtum, est lex Superioris, nempè Dei; conscientia verò erronea, dictans oppositum, est lex inferioris; scilicèt hominis, sibi falsò eam imponentis: ergo gravius peccatum est agere contra illam, quàm contra istam.

Prima sententia supponitur.

16 Alij verò, & meliùs (vt Azor *tom.* 1. *Instit. Moral. lib.* 2. *cap.* 8. *quæst.* 9. Sayrus *in Clavi Regia*, *lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 24. Medina 1. 2. *quæst.* 19. *art.* 5. *quæst.* 2. Vazquez *in* 1. 2. *disp.* 60. *cap.* 3. Thom. Sanchez *lib.* 1. *Summ. cap.* 11. *n.* 15. Salas *tract.* 8. *disp. vnic. sect.* 3. Sylvest. Verb. *Conscientia*, *quæst.* 2. N. Cornejo *tract.* 8. *disp.* 2. *dub.* 2. *num.* 3. Montesinos *disp.* 29. *in* 1. 2. *q.* 3. *n.* 63. Bonac. *de Peccatis*, *disp.* 2. *q.* 4. *punct.* 6. *n.* 15. Palaus *tom.* 1. *disp.* 1. *punct.* 6. *n.* 2. Tapia *in Catena Morali*, *lib.* 1. *q.* 8. *art.* 6. *n.* 4. Bardi *discept.* 3. *cap.* 5. *num.* 6. & alij) sentiunt, certam regulam in hoc non posse præscribi: Nam aliquando est gravius peccatum erroneam conscientiam sequi; aliquando verò contra eam agere, secundùm gravitatem, aut levitatem materiæ, quam iudicat præceptam, aut prohibitam. Nam obligatio conscientiæ non est alia ab obligatione præcepti, quod apprehendit: sed quò gravius est præceptum, gravior est illius transgresio: ergo tunc erit gravius peccatum agere contra conscientiam, quando præceptum ab ipsa falsò propositum fuerit gravius; & tunc levius, quando fuerit leve. Sit exemplum: Dictat conscientia sub præcepto mentiendum esse hìc, & nunc ad salvandam vitam proximi: si omittis, graviùs peccas, quàm si ageres iuxta conscientiam, mentiendo: Quia, mentiendo, peccares tantùm venialiter contra præceptum non mentiendi; omittendo vero mendacium, peccares mortaliter contra præceptum misericordiæ subveniendi proximo. Econtrà verò dictat conscientia, te debere furari ad elargiendam eleemosynam pauperi: gravius peccas furando, quàm omittendo furtum: Quia in primo agis contra iustitiam; & in secundo casu contra misericordiam; & superius, & gravius est præceptum iustitiæ, quàm misericordię. Quandoque etiam accidere potest esse eiusdem gravitatis agere iuxta conscientiam, ac agere contra illam; vt si quis erroneè iudicaret dari præceptum iustitiæ obligans ad furandam pecuniam ab aliquo, ad solven-

Probabilius est in hoc certam regulam non posse assignari.

solvendum debitum creditori: tunc enim, si agis contra conscientiam, non furando; peccas contra iustitiam, non solvendo creditori; si agis iuxta conscientiam, peccas contra iustitiam furando: ergo æqualiter peccas, agendo contra conscientiam, vel iuxta illam. Unde provenit, quòd in hoc certa regula assignari non possit.

Ex genere præcepti, & cæteris paribus, gravius est agere cōtra conscientiam vincibilem, quàm iuxta illam.

17 Notant tamen hic optimè Bardi *loc. cit. num.* 7. & N. Cornejo, quòd ex genere prohibitionis, & præcepti, cæteris paribus, gravius peccatum est agere contra conscientiam erroneam vincibilem, quàm iuxta illam. Et ratio est: Quia (vt docet D. Thom. 1. 2. *quæst.* 6. *art.* 8. *& q.* 73. *art.* 4.) ignorantia minuit peccatum: sed qui peccat, sequendo conscientiam erroneam vincibilem, peccat ex ignorantia; & qui peccat contra prædictam conscientiam, peccat scienter, id est, cum cognitione peccati, quod committit agendo contra prædictam conscientiam: ergo maius peccatum est, cæteris paribus, agere contra conscientiam erroneam vincibilem, quàm iuxta illam. ¶ Ad rationem dubitandi, suprà positam, facilè respondetur. Quod enim aliquando sit levius peccatum agere contra conscientiam, quàm iuxta illam, non oritur ex eo, quòd conscientia nostra sit lex inferior; sed quia aliquando proponitur vt maior lex illa, contra quam iudicat homo, se peccare, si sequatur conscientiam, quàm sit illa, contra quam putat se peccare, si contra eam agat: vel quia gravior est materia præcepti aprehensi, operandi contra conscientiam, quàm secundùm illam agendi. Vel dic, conscientiam non esse legem ipsius hominis, sed intimationem legis divinæ existimatæ: vnde secundùm qualitatem legis existimatæ gravitas peccati illam violantis pensanda est. Et hæc pro prima parte puncti propositi. Circa secundam verò:

Peccatum contra conscientiam rectam, & erroneam non differunt specie, nec hæc circunstantia debet explicari in confessione.

18 Inquires *primò*: An peccatum contra conscientiam rectam specie differat à peccato contra conscientiam erroneam? V. g. Aliquis sciens in vigilia alicuius Apostoli obligare præceptum ieiunij, illud omittit; & similiter iudicans erroneè, feria secunda esse præceptum ieiunandi, illud etiam omittit. In isto casu quæritur, an istæ, omissiones differant specie, ita vt debeant in confessione aperiri. ¶ Affirmat Navarrus *in Manuali, cap.* 6. *num.* 14. ¶ Sed cum Merola *tom.* 1. *disp.* 3. *dub.* 3. *num.* 33. negativam partem amplectitur. Nam applicationis diversitas non variat obiectum in suo esse specifico: sed conscientia, sive recta, sive erronea, solùm se habet per modum applicationis voluntatis ad obiectum prohibitum, proponendo illud, vt malum: ergo sive in illud obiectum proponatur verum malum, sive falsò apprehensum, non variatur in suo esse specifico: & consequenter actus peccaminosi non distinguntur specie, nec in confessione est necesse explicare, an peccaverit ex conscientia vera, an ex erronea. ¶ Nec etiam necesse est in confessione explicare, an scienter contra conscientiam peccaverit. Nam (vt diximus *tom.* 1. *tract.* 6. *cap.* 8. *num.* 66. *punct.* 4.) eiusdem speciei, & malitiæ est peccatum scienter, ac cum ignorantia commissum. Licèt verum sit, quòd, cæteris paribus, magis peccet, qui, iudicans aliquid esse malum, illud committit, quàm qui cum aliqua inadvertentia culpabili illud operatur, quia est magis voluntarium. Sic Sayrus *num.* 22. Bonac. *num.* 29. Sanchez *num.* 5. *locis iam suprà cit.* ¶ Sed ab hac doctrina excipiendi sunt aliqui casus: Quorum primus est, quando error excusat à censura incurrenda, iuxta dicta *tract.* 10. *cap.* 1. *punct.* 15. *à num.* 191. Tunc enim pœnitens debet fateri errorem, vt Confessarius agnoscat, eam non incurrisse. *Secundus*: Quando furtivè aliquid accipit, v. g. ab Ecclesia, & posteà agnoscit esse suum: tunc enim, licèt non liberetur per errorem à peccato; benè autem à restitutione, & à censura, si fortè posita est. *Tertius*: Si confiteatur, se non audivisse sacrum die Iovis maioris hebdomadæ, tenetur dicere, illud omisisse ex conscientia erronea: aliàs Confessarius iudicabit, non confiteri illud vt peccatum, sicut re ipsa tale non est; sed vt aliquam imperfectionem. In his, & similibus casibus circunstantia conscientiæ erroneæ explicari debet. Sic Lugo Cardinal. *de Pœnitent. disp.* 16. *à n.* 503. Dicast. *disp.* 9. *à n.* 707. & alij.

19 Sed rogabis *secundò*: Ad quam speciem malitiæ, & culpæ quantitatem reducitur peccatum contra dictamen conscientiæ erroneæ? ¶ Respondetur, reduci ad illam, quam falsò apprehendit. Quare, si iudicat erroneè esse peccatum mortale contra religionem expuere in ecclesia, peccabit mortaliter contra religionem, expuendo: Similiter, si carnaliter cognoscit aliquam fœminam iudicans habere votum castitatis, peccatum sacrilegij committet, etsi tale votum non habeat; & consequenter tenetur explicare in confessione circunstantiam & qualitatem malitiæ falsò aprehensam, quando contra conscientiam erroneam peccavit. Et ratio est: Quia tota malitia operationis contra conscientiam erroneam consistit in eo, quòd discordat à dictamine illius: ergo tanta, & talis erit malitia, qualis depingitur à conscientia errante. Sic D. Thom. 1. 2. *quæst.* 19. *art.* 5. *ad* 3. Medina *ibi, art.* 6. *dub.* 4. Caietan. *in Summ.* verb. *Conscientia*, Navarus *tom.* 3. *prælud.* 9. *num.* 9. Cordub. *lib.* 3. *q.* 4. *post solut. ad* 2. *contra* 1. *propos. dub.* 1. Azor *tom.* 1. *Instit. Moral. lib.* 2. *cap.* 8. *q.* 4. Salas *tr.* 8. *disp. unic. sect.* 3. *n.* 17. Sayrus *lib.* 1. *cap.* 4. *n.* 19. Valentia *tom.* 2. *disp.* 2. *q.* 14. *punct.* 4. *dub.* 2. Vazquez *in* 1. 2. *disp.* 59. *cap.* 3. Sanch. *lib.* 1. *Summ. capit.* 11. *n.* 5. Bonacin. *de Peccatis, disp.* 2. *q.* 4. *punct.* 7. *n.* 20. Laym. *lib.* 1. *tract.* 1. *cap.* 4. *n.* 2.

Peccatū contra conscientiam erroneā est speciei quam falsò apprehendit.

20 Sed hìc duo notare licet: *Primò*, quòd si conscientia erronea dictet esse veniale, quod re ipsa est mortale; tunc distinguendum est: Nam vel talis conscientia erronea est vincibilis, aut invincibilis: si vincibilis, erit mortalis: quia ignorantia culpabilis non excusat à culpa: si invincibilis, tunc agere contra illam solùm erit veniale: quia ignorantia inculpabilis, & invincibilis excusat à culpa; & sic solùm importabit ille actus malitiam, quam conscientia dictat, nimirùm venialem. ¶ *Secundò*: Quòd si aliquis detentus in carcere iudicat peccare mortaliter, sacrum non audiendo; hic nullo modo peccat, illud omittendo. Et ratio est: Quia nequit esse peccatum absque libertate: sed hic non habet libertatem ad omittendum sacrum, vt constat: ergo nec peccat mortaliter, non audiendo sacrum. Nec obstat dictamen erroneum conscientiæ: Quia tunc dictamen erroneum est causa peccati, quando

Circa traditā doctrinā duo notanda.

do applicatur ad opus, hoc est, quando influit in operationem; sed tale dictamen tunc non influit in talem omissionem, cùm hæc solùm proveniat ab alijs causis extrinsecis: ergo nequit constituere omissionem illam peccaminosam; vnde tale dictamen in prædicto casu solùm est falsum speculativè, non verò practicè. ¶ Hìc solet inquiri: An sit gravius peccatum agere contra conscientiam erroneam, quàm contra præceptum Prælati; & an hoc obliget in conspectu illius? Sed de hoc iam *suprà* diximus, agendo de conscientia recta, *num.* 12. Quare ab hac quæstione supersedemus. Videantur circa dicta Vazquez *disp.*61.*cap.* 1. Azor *lib.* 2. *cap.*8. 9. *&* 10. Palaus *loc. cit. punct.*6.*num.* 4. Sanchez *cap.* 11. *cit. num.* 16. Bonacin. *loc.cit. n.* 17. licèt hic Author solùm eam teneat, loquendo de conscientia erronea invincibili, non autem vincibili: & idem sentit Sayr. *in Clavi Regia*, *lib.* 1. *cap.* 4. *n.*35. *&* 28.

Conformare se conscientię erroneæ invincibili est bonum, secus autem si conformetur cõscientiæ vincibili.

21 Deinde rogabis *tertiò*: An, sicut suprà diximus esse malum discordare à conscientia erronea; sit bonum, se illi conformare? ¶ Respondetur *primò*, quòd si conscientia est invincibilis dictans vt bonum, quod ex se est malum, tunc conformare se prædictæ conscientię est actus bonus, & illius virtutis, ac si obiectum esset bonum, & conscientia recta. Ita Salas *tract.* 8. *disp. vnic. sect.* 3. *num.* 20. Azor 1. *part. lib.* 2. *cap.*8. *quæst.* 13. Cornejo *in* 1. 2. *quæst.* 19. *disp.* 2. *dub.* 6. *conclus.* 2. Suarez *disput.* 12. *tract.* 3. *in* 1. 2. *sect.* 4. *num.* 8. Sanchez *cap.* 11. *cit. num.* 17. & alij communiter. Probaturque *primò* à ratione: Talis conformatio in individuo non est mala: ergo est bona. Patet consequentia: quia, vt communis tenet sententia, non datur actus indifferens in individuo. ¶ *Secundò*: Quia illud dictamen prudentiale, quod habuit Iacob, quòd Liæ reddendum erat debitum in illis circunstantijs, quæ illam vt vxorem proponebant, erat rectum, supposita ignorantia invincibili, qua existimabat esse Rachelem: ergo erat talis actus bonus: ergo pertinuit ad speciem iustitiæ coniugalis, cùm in alia specie collocari non possit. ¶ Secundò dicimus, quòd si illa conscientia erronea vincibilis est, sive dictet vt malum, quod est bonum, vel vt bonum, quod est malum; conformare se prędictę conscientiæ est peccatum. Sic D. Thom. 1. 2. *quæst.* 19. *artic.* 6. N. Cornejo *loc. cit. dub.*6.*num.* 10. Bonac. *punct.cit. n.*14. & alij. Quia cùm in nostra potestate sit deponere hunc errorem, si non deponimus, omnia, quæ ex tali conscientia procedunt, nobis imputantur ad culpam.

Conformari se conscientię dictanti aliquid indifferens, est actus indifferens.

22 Sed quid dicendum, quando proponit talis conscientia invincibilis aliquid vt indifferens; eritne peccatum, aut bonum conformare se tunc prędictæ conscientię? ¶ Aliqui recentiores, apud Salas *n.* 21. sentiunt, tunc actum esse indifferentem: Quia sicut facere, quod conscientia erronea iudicat bonum, est bonum, & facere quod iudicat malum, est malum; ita similiter facere, quod iudicat indifferens, erit indifferens. ¶ Sanchez verò *n.* 17. Salas *n.* 21. dicunt, non esse talem actum indifferentem. Et ratio est: Tum quia, secundùm veriorem sententiam, huiusmodi actus non datur in individuo. Tum quia, vt actus sit bonus, non requiritur, quòd obiectum iudicetur bonum; sed satis est, quòd in eo resplendeat aliqua convenientia absque aliqua turpitudine. ¶ Sed hæc ratio falsa omnino est: Nam si in eo resplendet aliqua convenientia, iam in eo apprehendit aliquam rationem boni; si enim non iudicat obiectum illud vt bonum, est impossibile, quòd illud apprehendat vt conveniens: ergo falsum est dicere ex vna parte, illud obiectum non iudicari bonum; & ex alia apprehendere in illo aliquam convenientiam. ¶ Quare meliùs cum N.Salm. Scholast. *tract.* 11. *disp.* 6. *dub.* 2. §. 4. dicendum est, quòd conformari se conscientiæ erroneę, invincibiliter dictanti opus indifferens, ignorantique esse peccatum operari ob finem indifferentem, esse actum nec bonum, nec malum, sed per accidens indifferentem in individuo. Et ratio est: quia qui invincibiliter ignorat, malum esse operari ob finem indifferentem, non peccat sic operando; cùm ignorantia invincibilis excuset à peccato; sed nec talis actus est bonus, cùm nec obiectum, nec finis, nec alia circunstantia illius sint bona: ergo operari iuxta dictamen conscientiæ erroneæ invincibilis, dictantis aliquid vt indifferens, est actus in individuo per accidens indifferens. Hanc sententiam tenent Curiel, Cornejo, Valentia, Granados, Suarez, & alij apud Salmanticens. *loc. cit.*

PUNCTUM III.

Quomodò deponenda est conscientia erronea, ne sit peccatum contra eam agere. Et Confessarius qualiter se gerere debeat cum pœnitenti tali conscientia laboranti?

Conscientiam posse deponi absque vlla ratione, & ad libitum tenent aliqui.

23 SI deponatur conscientia erronea rationabiliter, nullum esse peccatum agere contra illam, sæpiùs suprà diximus, & concors Theologorum sententia est. Quare restat nunc videre, quomodò sit deponenda, vt sine culpa ab ea discordemur. Prima sententia est Caietani 1. 2. quæst. 19. art. 5. vbi sic ait: *Advertat Confessor, quòd depositio erroneæ rationis fit non solùm per oppositam rationem, aut veritatis cognitionem, sed etiam per exclusionem ad applicationem ad opus. V. gr. Mulier audiens à Prædicatore, quòd vti alienis capillis est peccatum mortale, quia est simulatio, concipiensque ex ratione audita, & authoritate Prædicatoris, talem vsum esse peccatum mortale; & ex alia parte vellet vti huiusmodi capillis, &, inde ratione, hinc appetitu movente, nescit solvere motiva rationis erroneæ contrariæ appetitui suo: tamen, putans absque solutione rationis, id sibi licere, vtitur talis capillis: in hoc, & similibus non est voluntas discordans à ratione errante, quia non fit contra conscientiam. Et ratio est: quia licèt maneat ratio errans in se, non tamen manet applicata ad hoc velle nec actualiter, nec virtualiter; sed deponitur applicatio illa, ac per hoc erronea conscientia, quæ in applicatione consistit. Licitè autem hoc absque vlla ratione fit, etiamsi ex impetu, vel libito fiat: quia ratio erronea non habet in se, vnde liget, sed quatenus acceptatur: vnde, ex quacunque causa non acceptetur vel in se, vel in applicatione, non ligat.*

ligat. Sic Caietanus. Ex quibus verbis constat, conscientiam erroneam posse deponi ad libitum, & absque vlla ratione per solam exclusionem iudicij erronei. Caietanum sequuntur Navarrus cap. *Siquis autem*, *num*. 62. *de Pœnitent*. *dist*. 7. Valent. 1. 2. *disp*. 2. *quæst*. 14. *punct*. 4. *q*. 3. Azor *tom*. 1. *Instit*. *Moral*. *lib*. 2. *cap*. 19. Sayr. *in Clavi Regia*, *lib*. 1. *cap*. 4. *n*. 18. Ioan. Sancius *in Select*. 99. *disp*. 41. *n*. 27.

Proponitur sententia cōtraria.

24 Secunda sententia asserit, conscientiam erroneam non esse deponendam ad libitum, sed ex aliqua ratione, & authoritate sufficienti. Et ratio est: Tum quia temerè, & imprudenter deponeretur, si hoc fieret absque sufficienti ratione; & aliàs exponeret se periculo peccandi. *Tum etiam*: Quia illa conscientia vel ex rationibus probabilibus, vel ex moraliter certis, secundùm propriam æstimationem errat; sed, quocunque modo hoc fit, debes habere rationes adminùs æquè probabiles in contrarium, vt eam prudenter & rationabiliter deponas: ergo sine ratione sufficienti nequit deponi solùm pro libito operantis. ¶ *Prætereà*: Quia conscientiam veram non potes pro libito deponere; sed illa conscientia erronea tibi videtur vera: ergo non tibi licet pro libito deponere. ¶ *Denique*: Nam intellectus nequit variare iudicium, quin ei proponatur ad hoc aliquod motivum rationale: ergo impossibile est, intellectum mutare iudicium illud erroneum, quìn aliqua gravis ratio ei proponatur, vt assentiat contrario dictamini. Sic tenent Corduba *in suo Quæstionario*, *lib*. 3. *quæst*. 12 *fine*, Medina, cap. *de Confessione*, *tract*. 2. in quæst. *de Tempore, quo confiteri oportet*, Vazquez 1. 2. *quæst*. 19. *art*. 6. *disp*. 67. *cap*. 1. *in fine*, Salas *quæst*. 21. *tract*. 8. *disp*. vnic. *sect*. 3. *n*. 30. Granad. *part*. 2. *contr*. 2. *tract*. 12. *disp*. 7. *sect*. 5. Castro Palaus *disp*. 1. *dub*. 6. *num*. 5. Tapia *lib*. 1. *Cat*. *Mor*. *quæst*. 8. *art*. 7. N. Cornejo *disp*. 2. *dub*. *vltim*. *conclus*. 2. *num*. 12. Bardi *discept*. 3. *cap*. 11. Palanco *quæst*. 10. §. 2.

Media via procedendum est.

25 Sed inter has extremè oppositas sententias media via eligenda est. Nam vel illa conscientia erronea concepta est rationabiliter, & prudenter, hoc est, ex aliqua causa, & ratione sufficienti; vel absque illis? Si primo modo concepta est, tenendum est cum hac secunda sententia, non excusari à peccato, qui absque sufficienti motivo, & ratione illam deponit (Et notat hìc Vazquez, quòd si illa conscientia ratione probabili concepta est, debet deponi alia efficaciori: Nam, si sit minùs efficax, non erit sufficiens ad generandum assensum contrarium. Quam sententiam etiam amplectitur Corduba, contra Sanchez *num*. 10.) Si verò secundo modo concepta est; tunc, ad illam deponendum, non requiritur aliqua nova ratio in oppositum; sed sufficit advertere debilitatem iudicij erronei, & illud deponere formando sibi iudicium, & conscientiam de honestate operationis. Et hoc modo explicata sententia Caietani vera est, eamque in hoc sensu admittunt, & tenent Navarrus *tom*. 1. in cap. *Siquis*, *de Pœnitent*. *distinct*. 7. *num*. 115. Medina, Sanchez, Bardi, & Vazquez *loc*. *citatis* Et ratio huius secundę partis est: Quia, cùm talis conscientia erronea absque vlla ratione temerè formata sit, neque innitatur aliqua probabili authoritate, sufficit, ad licitè operandum, temeritatem illam agnoscere; & sic poterit deponi licitè. Nam res per easdem causas dissolvitur, per quas nascitur; sed concepta, & orta fuit absque vlla ratione: ergo absque illa dissolvi potest. Per quod vtraque sententia conciliatur, & qualibet ex illis veritatem continet.

Ad deponendā conscientiam erroneā, tenetur homo adhibere diligentiā ordinariam, & moralem.

26 Sed inquires: Qualiter se debeat habere ad deponendum conscientiam erroneam, qui illa se irretitum vtcumque cognoscit? ¶ Pro solutione, adverte, duplicem esse diligentiam, quarum vna est ordinaria & moralis, alia extraordinaria, summa, & exactissima. Prima est expendere rem apud se, consulere viros doctos, & etiam, quando ad hoc non est recursus, preces ad Deum fundere, ieiunijs, eleemosynis, alijsque pijs operibus lucem à Deo exposcere præsertim pro rebus difficilibus, & quę ad salutem animæ concernunt. Secunda est ad alia media non ita obvia recurrere, vt provincias peragere ad consulendos viros doctos, & ab eis veritatem inquirere, & similia. ¶ Ex quibus iam quæstioni respondetur, dicendo, hominem irretitum conscientia erronea vincibili teneri non secundam, sed primam adhibere diligentiam, scilicèt ordinariam & moralem; at si hanc omittit, non satisfacit suæ obligationi. Et ratio est: quia quilibet tenetur, quantum in se est, vitare peccatum, & periculum peccandi; sed qui non adhibet diligentiam ordinariam & moralem, non facit, quantum in se est, & moraliter potest, & quantum communiter præstant alij homines in similibus negotijs ad peccata vitanda: ergo iste amat periculum, & peribit ex sua negligentia in illo. ¶ Verum tamen est, quòd diligentia hæc assignata non debet esse æqualis in omnibus; & pro quolibet negotio, sed iuxta qualitatem, gravitatem, & dignitatem illius; & ita hoc committendum est arbitrio prudentis, qui, rerum, & personarum qualitate perspecta, attentisque occurrentibus circunstantijs, iudicet, quæ diligentia sit hìc & nunc moralis, & sufficiens ad modum prudentem operandi, & quam alij viri timorati, & cordati pro similibus negotijs præstare solent: Et, ea adhibita, si conscientia erronea vincibilis non vincitur, nec deponitur, iam iudicanda est invincibilis, & consequenter minimè imputabilis. ¶ Non tamen tenemur (per quod secunda pars assertionis solvitur) adhiberę summam, & exactissimam diligentiam ad eam vincendam. *Tum*: Quia hic modus operandi non est communis, sed superat moraliter humanam facultatem. *Tum*: Quoniam qui aliquem finem assequi intendit, non tenetur vti omnibus medijs possibilibus, sed solum illis quæ ordinata, & requisita persè sunt ad illius consecutionem; sed summa, & exactissima diligentia non est persè ordinata ad vincendam conscientiam erroneam, sicut nec ad quodcunque aliud negotium, etiam salutis æternæ: ergo talis diligentia necessaria non est; sed sufficit diligentia ordinaria & moralis ad conscientiam erroneam deponendam; & si, hac adhibita, vinci non potest, invincibilis deinceps est iudicanda. Sic Victoria *Relectione de Indijs*, *part*. 2. *num*. 8. & 9. Sotus *in* 4. *dist*. 5. *quæst*. *vnic*. *art*. 2. Vega *lib*. 6. *in Concil*. *cap*. 18. Caietan. 2. 2. *quæst*. 64. *art*. 8. Valent. 1. 2. *disp*. 6. *quæst*. 6. *punct*. 1. Sayr. *lib*. 2. *cap*. 9. *num*. 22. Sanchez *lib*. 1. *Summæ cap*. 16. *num*. 34. Cornejo 1. 2. *q*. 19. *disp*. 2. *dub*. *vlt*. *n*. 13. & alij.

Inqui-

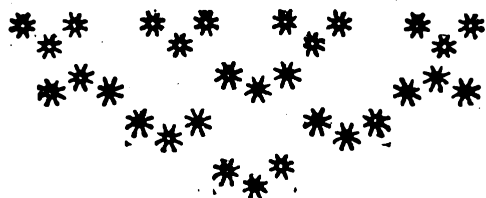
Tenetur Confessarius instruere pœnitentem, si laborat ignorãtia erronea vincibili; sed si talis sit invincibilis, sub distinctione respondetur.

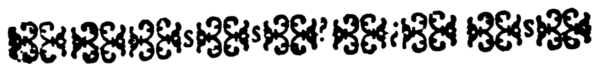
27 Inquires tandem: Qualiter se gerere debeat Confessor cum illo, qui conscientia erronea laborat? ¶ Respondetur breviter, ex dictis *tom.* 1. *cap.* 12. *à num.* 33. & ex Bardi *tom. de Conscientia. discept.* 3. *cap.* 12. quòd vel pœnitens laborat conscientia erronea vincibili, aut invincibili: Si primum, tenetur Confessarius veritatem illi manifestare, antequàm illi impendat absolutionem: quia, cùm illa conscientia non excuset à culpa, erit, quandiù illa laborat, in statu peccati mortalis, & consequenter incapax absolutionis: Si verò secundum, hoc est, si laboret ignorantia invincibili & inculpabili, sub distinctione respondendum est: Nam si ignorat ea quæ sunt media necessaria ad salutem; vt si ignoraret mysteria Trinitatis, Incarnationis, Eucharistiæ, & similia; aut iudicaret erroneè, non requiri dolorem ad confessionem peccati mortalis; tunc tenetur Confessarius eum instruere; aliàs incapax est absolutionis, vt ait Innocent. XI. damnando sequentes propositiones: 64. *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, & etiam si per negligentiam, etiam culpabilem, nesciat mysterium sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini nostri Iesu Christi.* 65. *Sufficit illa mysteria semel credidisse.* 22. *Non nisi fides vnius Dei necessaria videtur necessitate medij, non autem explicita Remuneratoris.* Et sic in his casibus, & similibus est obligatio in Confessario instruendi pœnitentem, ab eoque removendi illam ignorantiam invincibilem. Si autem ignoret alias res, quarum ignorantia eum incapacem absolutionis non reddit, adhuc distinctione opus est: Si ex veritatis manifestatione fructus non speratur, sed potiùs timentur gravia scandala, aut peccata, quia pœnitens etiam post admonitionem in eo statu perseveraturus est: vt si cognoscat nullitatem alicuius matrimonij, & timeat, quòd, patefacta veritate, nec pœnitens petet dispensationem, nec à coniugio, & cohabitatione abstinebit: & similiter, si cognita obligatione restitutionis, probabiliter timet, post admonitionem à pœnitente non esse restituendum; tunc potiùs debet dissimulare, quàm veritatem aperire: Quia Confessarius solùm tenetur manifestare veritatem, quando cognoscit, talem monitionem pœnitenti profuturam, & non nocituram; sed tunc talem manifestationem, seu monitionem cognoscitur non profuturam; sed potius nocituram, & in spiritualem ruinam pœnitentis esse futuram: ergo non tenetur tunc veritatem impedimenti, & restitutionis aperire; sed debet pœnitentem in bona fide anteà habita relinquere. Cui consonat illud D. August. relati in cap. *Siquis, de Pœnitent.* dist. 7. *Si scirem non tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem.* Sic tenent Sanchez *de Matrimonio, lib.* 2. *disput.* 38. *num.* 8. Granados *p.* 2. *controvers.* 2. *tract.* 12. *disput.* 7. *sect.* 5. *num.* 32. Cardinal. Lug. *de Pœnitent. disp.* 22. *sect.* 2. §. 1. *num.* 24. Noster Francisc. Bonæ-Spei *disp.* 12. *num.* 35. Noster Antonius à Spiritu-Sancto *num.* 1424. *in Director. Confess.*

Quid agendum, quando dubium est, an admonitio sit profutura, aut nocitura?

28 Sed quid faciendum, quando dubium est, an monitio pro futura sit? Respondetur cum Lugo *loc. cit. num.* 31. & Fillucio *tom.* 2. *tract.* 28. *num.* 135. quòd, si nullum timeatur damnum, debet pœnitentem monere: Quia, quando nullum timetur inconveniens, & speratur profectus, monendus est pœnitens, & ab ignorantia deturbandus. Et ita etiam docet Granados 2. 2. *tract.* 12. *disput.* 1. *num.* 6. loquendo de correctione fraterna. Si verò dubium est de damno, & profectu sequendis ex tali admonitione; tunc comparatio debet fieri inter vtilitatem, & damnum; & eligendum est, quod arbitrio prudentis, & cordati viri præponderari videtur. Sed hæc non vlna metaphysica dimetienda sunt, sed morali prudentia libranda. ¶ Sed adhuc vrgebis, Si, post omnia vndique discusa, omnia adhuc apparent æqualia, quid tunc est eligendum? ¶ Responderi potest ex his, quæ docent Theologi, & maximè Bonacina *de Charitat. disp.* 3. *in Decalog. quæst.* 4. *punct.* 7. *num.* 8. loquendo de fraterna correctione; & nos infrà *tract.* 21. *cap.* 7. *num.* 67. docebimus, quòd in tali dubio cessat obligatio corrigendi, nisi in articulo mortis, & quando ex omissione correctionis sequitur damnum contra bonum commune, aut in detrimentum innocentis: Sic ergo & nunc dicimus, quòd in tali dubio, & sub circunstantijs relatis non tenetur Confessarius pœnitentem monere, veritatem illi aperiendo, & à conscientia erronea liberando. ¶ Nota tamen, quòd si de contrahendo matrimonio agatur (aut quocunque alio contractu ineundo) tunc monere debes pœnitentem, aut consulentem, etiamsi damna timeantur. Tùm quia omnibus maior est reverentia sacramenti. Tum etiam, quia post contractum matrimonium solet error agnosci, & cum scientia nullitatis in peccata ruunt, & difficillimè à coniugio separantur. His duobus numeris dicta adnotare volui: quia sunt aliqui Confessarij adeò inexpertes, vt statim, ac dignoscunt aliquem pœnitentem conscientia erronea invincibili laborare, ei veritatem detegunt; &, quando medicinam sibi videtur applicare, venenum propinant: quia ex tali monitione cum peccatis repetunt, quæ sine culpa anteà exequebantur. Quare maxima prudentia in Confessario necessaria est, vt sciat, quando debeat veritatem aperire; & quando eam expediat celare. Sed de his latiùs, dum *loco citato* de præcepto correctionis sit nobis sermo.

Hìc agendum nobis erat de conscientia probabili: Cœterum quia difficultates, & quæstiones, quæ circa eam movent Doctores, sermonem exigunt prolixiorem, quàm methodus huius Cursus Moralis patitur; ideò pro nunc ab illarum discussione supersedemus, remittentes Lectorem ad ea, quæ in diversis locis huius nostri Cursus de licito vsu opinionis probabilis, licèt per transennam, docuimus.

CAPUT VI.

De Conscientia dubia.

BReviter ab hoc capite nos expediemus, quia plura, quæ ad conscientiam dubiam attinent, manent decisa in diversis huius Cursus tractatibus. Nam in tract. 9. cap. 15. *punct.* 4. egimus de redditione debiti in matrimonio dubio: In tract. 10. *cap.* 1. *punct.* 16. diximus, quomodò se gerere debeat, qui dubius est, an censuras incurrerit: & de Irregularitatibus capit. 7. punct. 3. num. 42. Tract. 11. cap. 2. punct. 6. egimus de lege dubia: & tract. 17. capit. 1. punct. 6. §. 2. de voto, & iuramento dubio: & tract. 18. cap. 1. punct. 6. de privilegijs dubijs: & de alijs dubijs circa diversas res alibi etiam resolvimus. Quare hic solùm, quæ alibi desiderantur, decidere in hoc capite per tria puncta curabimus.

PUNCTUM I.

An sit peccatum, & quale, operari cum conscientia dubia: & quomodò sit deponenda?

Pro dubij decisione aliqua notantur.

1 TItulus quæstionis innuit, dari conscientiam dubiam: quare, priusquàm ad eius difficultates resolvendas, gradum faciamus, aliqua supponenda, & breviter probanda sunt. Supponendum ergo *primò* est, dari conscientiam dubiam. Quę non aliter meliùs probari potest quàm experientia ipsa: quotidie enim experimur, intellectum nostrum dubium & ancipitem manere, quin possit inflecti magis in vnam, quàm in alteram partem. Quare, cùm conscientia in communi sit applicatio scientię vniversalis ad opus: & conscientia in particulari (v.g. recta, aut probabilis) applicatio rationis rectæ, aut probabilis ad opus determinatum; conscientia dubia erit: *Applicatio dubij vniversalis, ad dubitandum de opere particulari*, an scilicet sit hìc & nunc licitum, aut non. ¶ Secundò supponendum est, hoc dubium posse esse vel speculativum, aut practicum: Dubium speculativum est, quando quis in communi dubitat, an liceat hoc, vel illud agere; vt si dubitatur, an die festo liceat iter agere? Practicum est, quando dubitat de hoc opere in particulari, an liceat hìc, & nunc illud agere; v.g. an sit mihi licitum die festo hunc contractum inire, vel non? ¶ Tertiò supponendum est, dubium esse posse, vel de iure, vel de facto: De iure, quando dubitatur, an detur hæc, vel illa lex; hoc, aut illud præceptum? De facto, quando dubitatur, an recitaveris officium canonicum; nec ne? ¶ Denique supponendum est, quòd, stante dubio speculativo, nequit aliquis in legem licitè operari, nisi adsit aliqua circunstantia nova, aut distincta efficax ratio, quibus illud deponat: Aliàs operaretur contra rationem. Vt si dubites, an aliqua levis infirmitas sit causa sufficiens ad omittendum sacrum, nequis illud omittere cum simili ægritudine, nisi illud deponas ob aliquam circunstantiam de novo advenientem, vel ex Medici consilio, quo practicè iudices, hìc & nunc talem omissionem esse tibi licitam. Dicta tenent Corduba *lib.* 3. *quæst.* 5. *dub.* 5. *post primam proposition.* Vazquez 1. 2. *quæst.* 19. *disp.* 65. *cap.* 1. *n.* 2. Suarez *tom.* 5. *in* 3. *part. disp.* 40. *sect.* 5. *n.* 24. Sanchez *in Dec. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 7. & 8. & *de Matrim. lib.* 2. *disp.* 41. *num.* 6. Montesinos 1. 2. *tom.* 1. *disp.* 29. *quæst.* 4. *num.* 76. Bardi *discep.* 5. *cap.* 1. *n.* 9. Palaus *disp.* 3. *punct.* 1. *n.* 4. & alij. His suppositis:

2 Dicendum est, semper esse illicitum operari cum conscientia practicè dubia. Probatur *primò*, ex D. Thom. *quodlib.* 8. *art.* 13. *sup. cit.* vbi ait: *Qui dubitat, an sit licitum habere plures præbendas, si, manente tali dubitatione, plures præbendas habeat, periculo se committit; & sic proculdubiò peccat, magis amans beneficium temporale, quàm propriam salutem.* Quę ratio D. Thom. est adeò clara, vt non sit necesse eam ampliùs expendere. ¶ Secundò ostenditur. Ad licitè operandum, debet homo cognoscere bonitatem obiecti; sed qui dubitat, non cognoscit bonitatem obiecti, circa quod operatur: ergo licitè non operatur. At econtrà ad malè operandum sufficit non cognoscere bonitatem obiecti, & aliàs cognoscere malum sub dubio: quod quidem facit, qui sub dubio operatur: ergo est malum & illicitum operari cum conscientia practicè dubia. ¶ *Tertiò*: Sub dubio operans legem Dei contemnit; cùm interpretativè faciat hunc actum: *Hoc volo facere, sive sit contra legem Dei, sive non*; sed ita operari, cum virtuali divinæ legis contemptu, est peccatum: ergo qui sub dubio operatur, committit peccatum. Vnde hæc sententia est communis, eamque expresè docent Suarez *tom.* 5. *in* 3. *p. disp.* 40. *sect.* 5. *num.* 2. Vazquez *disp.* 65. *in* 1. 2. *cap.* 1. *n.* 4. Sanchez *in Decal. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 2. omnes Summistæ, verb. *Dubium.* Navarr. cap. *Siquis, de Pœnit. dist.* 7. *à num.* 81. Montesinos 1. 2. *disp.* 29. *q.* 4. *n.* 73. & 82. N. Cornejo *tract.* 8. *disp.* 4, *dub.* 1. *num.* 1. Sotus *in* 4. *dist.* 18. *quæst.* 2. *art.* 5. *ad* 5. Azor *tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 18. *quæst.* 4. Laym. *tract.* 1. *lib.* 1. *cap.* 5. §. 1. *num.* 3. Bonacin. *de Legibus, disput.* 1. *quæst.* 4. *punct.* 7. *num.* 3. N. Lezana *tom.* 2. verb. *Dubium, num.* 3. Prado *cap.* 1. *de Conscientia, quæst.* 8. *num.* 5. Palaus *disp.* 3. *punct.* 1. *num.* 5. Tapia *tom.* 1. *lib.* 1. *quæst.* 8. *artic.* 8. Bardi *discept.* 5. *cap.* 2. *num.* 1. Palancus *quæst.* 15. & alij. Ex qua sequitur, quòd si aliquis du-

Operari cum conscientia dubia est peccatum.

dubitans an sit mortale, aut veniale, operatur; peccabit, vel mortaliter, aut venialiter pro dubij qualitate: quia periculo illius peccati, de quo dubitat, se exponit; & consequenter erit eiusdem speciei, & malitiæ cum illo. Sic Sanchez *cap.* 10. *n.* 2. & 6.

Ad conscientiam dubiam deponendam, requiritur diligens veritatis inquisitio.

3 Inquires secundò: Quomodò est deponenda conscientia dubia, vt licitè operemur? ¶ Respondetur, quòd, vt conscientia dubia deponatur, adhibenda est omnis diligentia ad inveniendam veritatem; vel curandum est quærere aliquam rationabilem causam ad dubium licitè deponendum. Unde, si hæc deficiant, absdubio erit peccatum operari contra talem conscientiam. ¶ Nota verò hìc, sufficientem diligentiam non solùm esse eam, quæ sufficit ad dubium deponendum; sed etiam illam, quæ possibilis est fieri pro vrgentia rei faciendæ. Unde, si ex vna parte vrget operari; & ex alia oportunitas temporis, & loci non permittit omnem necessariam diligentiam adhibere; sufficit, si ponatur ea, quæ tunc est possibilis; & ea adhibita, poterit conscientiam dubiam deponere, & contra illam operari: Quia tunc ignorantia veritatis est prorsùs involuntaria, & practicè nullum est peccati periculum.

Aliquis autumant, possessionem non sufficere ad dubium deponendum.

4 Rogabis tertiò: An si, adhibita diligentia, veritas ignoratur, sit sufficiens titulus ad dubiam conscientiam deponendam possessio in materia iustitiæ? ¶ Adrianus *in* 4. *de Restit. q. de Præscript.* §. *Hoc supposito*, & *quodlib.* 2. *punct.* 2. *in solut.* 2. *confirmation. primi argument.* docet, possidentem bona fide teneri restituere, si post adhibitam sufficientem diligentiam adhuc manet dubius. Et ratio est: Quia iuxta regulam illam, desumptam ex cap. *Si quis autem, dist.* 7. *de Pœnit.* ex cap. *Ad audientiam, de Homicid.* & cap. *Iuvenis, de Sponsalibus,* In dubijs tutior pars est eligenda; sed in dubio an res sit sua, tutius est eam restituere, quàm retinere: ergo debet eam restituere: Igitur in tali casu nequit deponere conscientiam dubiam, eam retinendo, ob titulum possessionis. ¶ Alij verò censent, sic dubitantem teneri dividere rem cum persona, de qua dubitat, an sit verus dominus; vel, si hic non appareat, cum pauperibus. Ita Sotus *lib.* 4. *de Iustit. quæst.* 5. *art. vlt. ad fin.* vers. *Post hæc autem* Martinus de Ledesma 2. *p.* 4. *q.* 8. *art.* 1. *dub.* 14. *pag.* 231. Arag. 2. 2. *q.* 62. *art.* 1. *tract. de Dominio*, *ante* §. *His constitutis*, & reputat probabile Corduba *lib.* 3. *q.* 6. *ad* 3. *in* 1. *solut.* quos allegat Sanch. *lib.* 2. *de Matrim. disp.* 41. *n.* 11.

Si, adhibita sufficienti diligentia, veritas ignoratur, possessio satis est ad dubiam conscientiam deponendam.

5 Sed verior est sententia defendens, in tali casu posse deponere dubiam conscientiam, & licitè retinere rem, quam possidet; imò, & dispensare, aut consumere. Quia, iuxta regulam illam iuris: *In dubijs melior est conditio possidentis.* Et, vt ait regula 5. *de Regul. iuris*, in 6. *In pari causa potior est conditio possidentis*: Sed, quando dubitas, an res sit tua, vel aliena, æqualiter dubitas: ergo, cùm aliàs possideas, melior erit tua conditio. ¶ *Deindè*: Licèt sit dubium, an res sit tua; non tamen est dubium, te illam possidere: ergo habes duplex ius, alterum dubium, & alterum certum possessionis: sed duplex ius superat vnicum dubium & incertum: ergo pro te est fortius ius, & potior conditio. ¶ *Ultimò*: In foro externo nullus in dubio spoliatur re, quam bona fide cœpit possidere: nam, vt ait regula 11. *de Regul. iuris*, in 6. *Cùm sunt partium iura obscura, reo potiùs favendum est, quàm actori*; & sic requiritur evidens probatio, vt illa privetur, vt dicitur lib. 1. in fine cap. *de Conditionibus insertis*: Sed forum internum conformatur cum externo, nisi hoc falsa præsumptione innitatur, vt communis Theologorum fert sententia, apud Sanchez *in Decalog. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 11. ergo in casu posito non debes te spoliare re possessa; neque cum alio, de quo dubitas, an sit illius dominus, eam dividere. Ita tenent Covarrub. *reg. possessor.* 2. *part.* §. 7. *n.* 4. Vazquez 1. 2. *disp.* 66. *cap.* 7. *num.* 42. Salas *tract.* 8. *disp. vnic. sect.* 23. *num.* 223. Anton. Perez *in sua Laurea, certam.* 10. *scholast. num.* 127. Molin. *tom.* 1. *de Iustit. tract.* 2. *disp.* 35. *in fin.* Villalobos *tom.* 1. *Summ. tract.* 1. *diffi.* 20. *num.* 1. Sayr. *in Clavi, cap.* 13. *num.* 13. Tapia *tom.* 1. *Caten. Moral. lib.* 1. *q.* 8. *art.* 9. *num.* 3. Palaus *tom.* 1. *disp.* 3. *punct.* 2. *num.* 4. Escobar *lib.* 2. *sect.* 2. *problem.* 35. *num.* 142. N. Lezana *tom.* 2. verb. *Dubium, num.* 4. Et nos tract. 13. *cap.* 1. *punct.* 3. §. 3. *num.* 64. eandem sententiam docuimus, simulque ab hac regula exclusimus accipientem rem à principio cum tali dubio. Videantur ibi dicta *à num.* 62. ¶ Sed hìc interim nota (vt tacitam obiectionem diluas) quòd dubium impedit bonam fidem in possidente, quando cum illo incipit rem possidere; secus verò, si posteà suboriatur. Et ita, dum apertè non probatur, rem esse alienam, pro possidente est præsumptio, vt dicitur in capit. *Si virgo* 34. *quæst.* 1. per hæc verba: *In iure prædiorum tandiù vnusquisque possessor bonæ fidei dicitur, quandiù possidere se ignorat alienum.* Quare possidenti favendum est, quin debeat aliquid pro dubio restituere, iuxta leg. *Is, qui destinavit, ff. de Rei vendic.* & §. 3. *Retinendæ.* Instit. *de Interdictis.* ¶ Per quod patet ad obiectionem positam: Quia principium *In dubijs tutior pars est eligenda* non tenet in materia iustitiæ, quando favet possessio. Tunc enim solùm vim habet aliud in nostra conclusione positum: nimirum *Melior est conditio possidentis.* Vide etiam dicta à nobis tr. 10. cap. 7. punct. 3. n. 47. vbi explicuimus regulam iuris nobis oppositam.

In sola materia iustitiæ favere titulum possessionis, ad deponendam conscientiam dubiam, aliqui sentiunt.

6 Inquires *quartò*, & difficiliùs: An in materia aliarum virtutum, extra iustitiam, sit sufficiens ratio, ad deponendam conscientiam dubiam, titulus possessionis? ¶ Prima sententia est negativa. Et probatur *primò* ex cap. *Ad audientiam*, & cap. *Significasti*, & cap. penult. *de Homicidio*: vbi, in dubio an Sacerdos quidam homicidium commiserit, censetur irregularis: & reddit rationem: *Cùm in dubijs semitam debeamus eligere tutiorem*: & cap. *Significasti*: *In hoc dubio, tanquam homicida debet haberi Sacerdos: cùm in hoc casu cessare sit tutius, quàm temerè celebrare.* ¶ Ulterius probatur, ex cap. *Illud dominus, de Clerico excommunicato ministrante*, vbi Pontifex decernit, Episcopum dubium de excommunicatione deponendum esse, si celebravit: Et causam offert: *Quia tamen in dubijs via est tutior eligenda, etsi delata in eum sententia dubitaret, debuerat potiùs se abstinere, quàm sacramenta pertractare*: Ergo, extra materiam iustitiæ, titulus possessionis non est sufficiens ad conscientiam dubiam deponendam. ¶ Probatur *secundò* ab incon-

inconvenienti: Quia aliàs nullum præceptum in dubio obligaret, cùm semper adsit possessio libertatis: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Quia contraria sententia non tradit regulam certam ad diiudicandum, quando pars minùs tuta sit sequenda, & quando libertas possidet in dubio: ergo possessio non est sufficiens regula ad deponendam conscientiam dubiam. Sic tenent plurimi Iuristæ in cap. suprà citat. qui videri possunt apud Sanch. *in Decalog. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 10. Insuper ex Theologis eam defendunt Azor *tom.* 1. *Instit. Moral. lib.* 2. *cap.* 19. *q.* 10. *& lib.* 11. *cap.* 15. *q.* 2. Sayr. *in Clavi Reg. lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 6. Vazquez 1. 2. *disp.* 65. *cap.* 3. *num.* 13. Anton. Perez *certam.* 10. *scholast. num.* 132. Salas *tract.* 8. *disp. vnic. sect.* 17. *num.* 162. Tabiena verb. *Dubium*, *n.* 3. *q.* 2. Manuel. 2. *tom. Summ. cap.* 15. *n.* 6. *concl.* 4. N. Cornej. *tr.* 8. *disp.* 4. *dub.* 2. *n.* 2. Montesin. *disp.* 29. *q.* 4. *n.* 112. & alij.

Verius est in omni materia valere.

7 Secunda sententia, & verior, asserit, etiam in materia aliarum virtutum extra iustitiam titulum possessionis cum bona fide esse sufficientem ad deponendam conscientiam dubiam. Hanc conclusionem insinuavimus tr. 11. cap. 2. punct. 6. n. 109. Et probatur: Ideò in materia iustitiæ valet, quòd in dubio melior sit conditio possidentis, quia possessio est novus titulus; sed vbi datur novus titulus, in quacunque materia sit, est potior cõditio, & fortius ius: ergo, sive sit in materia iustitiæ, sive religionis, vel temperantiæ, titulus possessionis est sufficiens ad dubiam conscientiam deponendam. ¶ *Secundò*: Quia semper, quando iura sunt paria, favendum est reo, potiùs quàm actori, &, nisi hic planè probet, absolvendus est reus; sed possidens est quasi reus: ergo illi favendum est in dubio, seu quando sunt iura paria. ¶ *Tertiò*: Quia voluntas possidet suam libertatem: ergo nemo ea privare potest, nisi certò probet onus, seu præceptum iustum. Quare hanc sententiam tenent Sanch. *lib.* 2. *de Matrim. disp.* 41. *num.* 32. *& in Decal. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 11. Suarez *tom.* 5. *in* 3. *part. disp.* 40. *sect.* 5. *num.* 14. Navarr. cap. *Siquis autem, num.* 34. *de Pœnit. dist.* 7. *& in Summ. cap.* 27. *n.* 281. Villalob. *tom.* 1. *Sum. tract.* 1. *difficult.* 21. *à num.* 1. Ioannes Sanchez *disp.* 42. *num.* 7. Garcia *tom.* 2. *de Benefic. part.* 7. *cap.* 2. *num.* 14. Filliuc. *tom.* 2. *tract.* 21. *cap.* 4. *num.* 165. Tapia *tom.* 1. *lib.* 1. *q.* 8. *art.* 9. *§.* 1. *num.* 4. *& de Legib. q.* 15. *art.* 2. Bard. *discep.* 5. *cap.* 4. *n.* 4. D. Anton. 1. *part. tit.* 3. *cap.* 10. *§.* 10. *post* 6. *regulam*, Palaus *tract.* 1. *de Consc. disp.* 3. *p.* 6. *n.* 1. Lop. 1. *p. cap.* 45. *§. Dubitans de voto*, Raphaël de la Torr. 2. 2. *tr.* 1. *q.* 88. *art.* 3. *disp.* 3. *n.* 4. Bonac. *de Restit. disp.* 1. *q.* 2. *p.* 2. *§. Incidenti*, Rocaful *lib.* 4. *cap.* 3. *n.* 22. Prad. *de Consc. cap.* 1. *q.* 9. *§.* 2. *n.* 10. Dian. 4. *p. tract.* 3. *resol.* 3. & alij.

Primæ sententiæ argumentis respondetur.

8 Ad argumentum primum, Respondetur, S. Pontificem legem statuisse irregularitatis in casu homicidij dubij, ob decentiam rerum sacrarum: ad quod vsus est illo principio, quod *In dubijs tutior pars est eligenda*: Non quia semper est obligatorium, vt rectè vidit Suar. *tom.* 5. *in* 3. *p. disp.* 40. *sect.* 6. *n.* 9. sed quia est regulis prudentiæ magis consentaneum. Vnde diximus tr. 10. cap. 7. n. 47. quòd triplicem exceptionem patitur illa regula iuris, in qua verificari nequit. Prima, quando dubius est in possessione. Secunda, quando sequitur damnum & incommodum possidenti. Tertia, quando, estò tutior pars non eligatur, non exponitur periculo peccandi. Quare talis regula est consilium, non præceptum semper observandum. ¶ Ad alium textum, in cap. *Illud domin. de Cleric. excom.* Respondetur, Pontificem optimo iure punire excommunicatione Episcopum illum: quia non adhibuit diligentiam ad veritatem illius indagandam; & sic, quia temerè celebravit, iustè sententia excommunicationis debuit feriri: nam, quando non adhibetur diligentia ad sciendam veritatem, non favet possessio, vt suprà diximus, sed tunc tutior pars est eligenda. ¶ Ad secundam probationem, Negatur sequela: Quia non semper possidet libertas, sed multoties præceptum vt infrà magis patebit; & tunc obligat contra libertatem. Ad tertium etiam constabit ex dicendis.

Traditur certa regula ad cognoscendũ, pro quo individuo stet possessio.

9 Inquires *quintò*: Quæ sit regula certa ad cognoscendum, quando in dubio stet possessio pro lege, & quando pro libertate? ¶ Repondetur cum Sot. *lib.* 7. *de Iust. q.* 3. *art.* 2. *col.* 3. versic. *Hic verò*, Arag. 2. 2. *q.* 88. *art.* 9. *notab.* 2. Sanch. *lib.* 1. *in Decal. cap.* 10. *n.* 13. quòd pro eo, quo stat præsumptio in foro externo, stat possessio etiam in foro interno: vnde, si in foro externo stat pro lege, pro ea erit possessio; si verò stet pro libertate, pro ea etiam erit possessio. Et ratio est: quia ius nihil sine causa præsumit; alioquin temerarium esset, quod non est credendum, maximè cùm præsumptio iuris sit verisimilitudo quędam sufficiens ad rem dubiam credendam: ergo, cùm iuris præsumptio stat pro aliqua lege, etiam in foro conscientiæ obligare contra libertatem credendum est. At, si præsumptio iuris sub lite sit, aut probabilis, vt nulla censenda est: quia tunc pro nulla parte supponitur, certa, & consequenter erit nulla. Sic præter sup. cit. docent Bonac. *disp.* 2. *de Peccat. q.* 4. *p.* 7. *n.* 14. Rocaful 3. *p. lib.* 1. *cap.* 3. *n.* 16. Menoch. *de Præs. lib.* 4. *præs.* 82. *n.* 62. Molin. *tom.* 1. *de Iust. disp.* 196. *col.* 3. Palaus *disp.* 3. *de Consc. p.* 6. *n.* 2. Prad. *cap.* 1. *de Consc. q.* 9. *§.* 3. Bard. *discep.* 5. *cap.* 5. *n.* 4. *&* 7. Baptist. *disp.* 209. *dub.* 9. *concl.* 2. plures alios referens, Salas *tr.* 8. *disp. vnic. sect.* 23. *n.* 233. & alij. ¶ Investigare in præsenti, pro quibus in particulari sit iuris pręsumptio, esset (vt optimè dicunt Prado, & Palaus) totam Moralem Theologiam percurrere, & à proprijs locis extorquere. Quare, quia nos iam in proprijs tractatibus egimus, pro quibus in dubio de peccato, de censuris, matrimonio, lege, iuramento, voto, & privilegis, stet possessio; ideò, ne actum agamus, ad propriam sedem lectorem remittimus; quæ autem in alijs materijs desiderantur, decursu operis explicabuntur. Interim vide Magistrum Barnabam Gallego *loc. cit.* qui de Consc. dubia centum, & triginta duo dubia edisserit, Caramuel. qui in *Theolog. fundam.* plurima discutit, & denique Bardi, qui vsque ad nauseam *à pag.* 109. *vsque ad* 329. innumerabiles quæstiones resolvit.

Sub distinctione respondetur quæstioni positę.

10 Denique inquires: An si, facta sufficienti diligentia, maneat dubium, pro quo stet possessio, possit quis partem, quam maluerit, eligere? ¶ Huic quæstioni sub distinctione necesse est respondere: Nam quando, facta diligentia, adhuc sub dubio est, quę pars possideat; vel agitur de actione elicienda, quæ dubitatur, an sit illicita; vel de rei alicuius dominio, an ad hanc

hunc, vel illum pertineat? Si primum, supersedendum est ab actione: quia tunc adhuc est practicè dubius;&,si cum hoc dubio eliceret aliquam actionem, absdubiò peccaret; cùm se committeret peccandi periculo. Si secundum;& res est divisibilis, dividenda est inter litigantes, iuxta qualitatem dubij; si verò est indivisibilis,erit sortienda, aut iuxta arbitrium vtriusque partis componenda. ¶ Sed quid dicendum, quando necessariò est operandum, & ignoratur, quod preceptum possideat? Respondetur, tunc vtrumlibet posse eligi:quia,cùm vtrunque impleri non possit,non est ratio, quare vnum alteri præponatur. Ita Sanchez *lib.* 1.*cap.*10.*n.*19.Corduba *lib.* 3. *q.* 5. *post* 2. *prop. in* 1.*reg.* Medin. 1. 2.*quæst.*19. *artic.* 6. *concl.*4. *q.*4.& alij.

PUNCTUM II.

Utrùm,ad deponendam conscientiam dubiam,liceat vti EpiKeia?

Ostenditur quid sit epikeia.

11 EPiKeia,si ad nominis ethimologiam attendamus, nihil aliud est, quàm quædam Iuris benignitas. Et sic ait Panormitanus in cap.vlt.*de Transact.*n.5.*EpiKeia est iustitia dulzore misericordia temperata.* Quia eius munus est legis rigorem pro aliquibus casibus temperare,& declarare,Legislatorem,in aliquo casu particulari noluisse obligare, ob occurrentes circunstantias. Unde differt à rigorosa legis interpretatione: quia interpretatio versatur circa verba legis, quando sunt obscura; an habeant hunc sensum, vel illum; at epikeia supponit determinatum sensum verborum; & insuper tales personas comprehendi sub lege; sed in hoc casu particulari,ob aliquam circunstantiam occurrentem,præsumit,noluisse Legislatorem obligare, & sic subditum esse excusatum à lege servanda. His suppositis.

Affirmat aliqui, in dubio licitam esse epikeiam.

12 Quæritur *primò*:vtrùm liceat vti tali epikeia in casu dubio obligationis legis humanæ civilis, aut ecclesiasticæ; si potest consuli Superior? ¶ Affirmant Sylvester verb. *Papa*, Corduba *lib.* 3. *q.* 13.*ante regul.*1.Henriquez *lib.* 4. *de Irregul. cap.* 3. & Salas 2.*p.tr.*8.*disp.vnic.sect.*25.*n.*259. & 260. Et fundamentum illorum est: quia voluntas possidet, ante legem, suam libertatem;sed in dubio nequit ea privari: ergo in dubio potest se excusare à lege, vtendo epikeia. ¶ Negant, & veriùs, D.Thom. 2.2. *q.*120. *art.*1. *in corp.* & 1. 2.*q.*96.*art.*6.*ad* 2.Caietan.*ibi*,Medina *cap. de Pœnitentia,tr. de Ieiunio, q. de His, qui tenentur ad ieiunia*, Sotus *lib.*1. *de Iustit.q.*6.*art.*8.*conclus.*3. Thom. Sanchez *lib.* 2. *de Matrim.disp.* 41.*num.* 37. Suarez *lib.*6.*de Legibus,cap.*8. *num.*10. Vazquez *de Eucharist.disp.*219.*cap.*4.*n.* 43. Palaus *disp.*3.*punct.*8.*num.*2.Merol.*tom.*1.*disp.*3.*cap.*3. *dub.*2.*n.* 128. Sanch. *disp.*43. *n.* 8. Bræsseus *de Conscientia,lib.*4. *cap.*17.*num.*179.Bardel.*tom.*1. *lib.*5.*disp.*47. *n.*16.& alij: Et nos etiam docuimus tract. 11. cap. 4. num. 41. Probaturque *primò* authoritate Div. Thom. ex loco cit. 1. 2. vbi ait: *Si enim dubium sit, debet vel secundùm verba legis agere, vel Superiorem consulere.* Ex quibus sic arguitur: Operari cum conscientia dubia, quando deponi potest,est peccatum; sed in casu posito dubitatur, an voluerit illum comprehendere sub lege, & aliàs dubium deponi potest ex consilio Superioris: ergo non licet vti epikeia in tali dubio, Superiori in consulto. ¶ *Secundò*: In tali casu lex est in possessione, & mens Superioris volentis subditum in hoc casu ab ea eximere est dubia: ergo, si adiri potest Superior,non est principium ad conscientiam deponendam,inconsulto Superiori, vtendo epiKeia. ¶ Per quod patet ad argumentum. Non enim possidet libertas, sed lex, quæ est certò lata, & supponitur iusta, & recepta; & solùm est dubium,an hic,aut ille casus sub illa comprehendatur. Quippe, si ad non possessionem legis sufficeret, quòd anteà possideret libertas; nunquam daretur casus, in quo lex possideret, cùm pro priori ad omnem legem possideat libertas: tollitur ergo talis libertas per promulgationem legis iustæ, & acceptatæ.

13 Rogabis *secundò*: An in dubio obligationis legis in hoc, aut illo casu possit vti epikeia, quando non potest consuli Superior, & vrget operatio, casusque sit moræ impatiens? ¶ Affirmant *supr.* relati Authores. Nam nimis durum est (aiunt) obligare homines legibus non certis, seu dubijs; sed in casu posito dubia est legis obligatio: ergo non possunt homines per illam obligari. ¶ *Quinimò* Corduba *quæst.*13. *lib.*3. explicando quartum modum deponendi conscientiam, asserit, interpretari leges in foro contentioso pertinere quidem ad Legislatorem: In foro verò conscientiæ ad quemlibet in facto suo dubio interpretari, & epijkiezare, si ipse est doctus, spectare. ¶ Negat secunda sententia, & veriùs: quam defendunt Div. Thom. Caietan. Medin. Vazquez, & vterque Sanchez *suprà* relati, quibus adhærent Bonacina *disp.*1. *de Legib. q.*1.*part.vlt.* §.2.*num.* 10. Laym. *lib.* 1.*tract.*4.*cap.*19.*n.*4. Pellizar. *in Man. Reg.tr.*4.*cap.*2.*n.*394.Pal. *disp.* 3.*p.*8. *n.*4. Bardel. *tom.*1.*lib.* 3. *disp.*37.*num.*16. & alij. Et prima ratio est: quia lex est certa, & solùm est dubia nolitio Superioris: ergo, dum hæc non probatur, pro lege standum est. ¶ *Secundò*: Nam impotentia adeundi, & consulendi Superiorem, non tollit, quòd lex certò non possideat: ergo hic nequit habere locum epikeia. ¶ Per quæ solvuntur argumenta. An autem sit licitus vsus epikeiæ respectu legis naturalis,& divinæ,resolvimus tr.11.cap.4.punct.3.num.42.

Non est licitũ vti epikeia in casu dubiæ obligationis, etsi Superior adiri non possit.

PUNCTUM III.

An licitum sit Crucifixi Imaginem apparentem venerari, quando dubitatur, an sub illa specie lateat dæmon.

Describitur occasio dubij.

14 OCcasionem dedit huic dubio,quod refert Sanctissima, Doctissima, & Gloriosissima Mater nostra Teresia in lib. Vitæ suæ, *capit.* 29. *col.*5. *pagin.*193.& in lib. Fundat. *cap.* 8. vbi narrat, quendam Confessarium ei præcepisse, vt digitis sannas ostenderet Christo sub propria imagine apparenti, ob dubium quod habebat de veritate illius revelationis, & appa-

apparitionis, & quia iudicabat sub illa figura dœmonem apparere. Sed audiamus eius verba loc. cit. lib. Vitæ: *Como las visiones fueron creciendo, vno dellos, que antes me ayudaba (que era con quien me confessaba algunas vezes, que no podia el Ministro) començò à dezir, que claro era demonio. Mandabame, que ya que no avia medio de resistir, que siempre me santiguasse, quando alguna vision viesse, y diesse higas, y tuviesse por cierto era demonio; y con esso no vernia.* An autem hoc licitum sit, ad trutinam & examen revocamus.

Non posse licite à apparentem Crucifixum adorare, qui dubitat sub illa figura dœmon delitescere, aut ab illo esse fabricatam, tenent aliqui.

15 Thom. Sanch. *lib. 2. de Matrim. disp. 41. n. 43. & 53.* occasione cuiusdam argumenti, & Bard. *de Consc. discep. 6. cap. 3. §. 22.* docent, non posse Crucifixum apparentem adorare eum, qui dubitat sub illa figura dœmonem esse, aut ab ipso tunc efformari. Quorum vnica ratio est: quia venerans Crucifixum sub prædicto dubio se committit periculo idololatriæ, nimirum dœmonem adorandi; sed periculo idololatriæ se committere est intrinsecè malum: ergo in dubio posito licitum non est Crucifixum adorare: & consequenter honestum est sannas irrisorias simili apparitioni exhibere. ¶ *Urgetur*: Nam quando sannas ostendebat Virgo purissima Teresia, & conquerebatur cum Christo de tam acerba obedientia; respondit ei, optimè operari, præceptum Confessarij adimplendo: *Deziame, que no se me diesse nada, que bien hazia en obedecer, mas que èl haria, que se entendiesse la verdad*: Sed, quod Christus approbat, licitum est: ergo licitum est Crucifixum apparentem convitiare, quando dubitatur, an sub illa figura lateat dœmon, aut ab ipso sit tunc confecta. Et hanc sententiam tunet Medin. *tom. 1. in 3. p. q. 25. art. 3. concl. 2. pag. 557.* cui adhæret Vazquez *disp. 108. cap. 5.* citans pro se D. Bonavent. Alexandrum, & Adrianum: asseritquè peccatum idololatriæ committere, qui imagines apparentes Christi, & aliorum Sanctorum venerantur absolutè, & absque hac explicita conditione *Si verè Deus, aut verè Sanctus est, & non aliter, te adoro.* Et rationem reddit: quia, cùm sub eisdem aliquando dœmon deliteat, exponit se periculo dœmonem adorandi: quod est illicitum.

Persè loquendo, potest tales imagines quilibet adorare.

16 Dicendum tamen est *primò*, persè licitum esse apparentes imagines Christi, aut Sanctorum adorare; etsi dubium sit, an sub illis delitescat dœmon, vel illas, efformaverit (& consequenter est illicitum talibus imaginibus convitia dicere; & sannas ostendere.) Hanc sententiam tenet, & docet expressissimè Sanctissima, Sapientissima, & Seraphyca M. N. Teresia *lib. Mansionum, mansion. 6. cap. 9.* per hæc verba: *Dezia vn gran letrado, que el demonio era vn gran pintor, y si le mostrasse muy al vivo la imagen del Señor, que no le pesaria, para con ella avivar la devocion, y hazer al demonio guerra con sus mismas armas: que aunque vn pintor sea muy malo, no por esso se ha de dexar de reverenciar la imagen, que haze, si es de todo nuestro bien. Pareciale muy malo lo que algunos aconsejan, que dèn higas, quando viessen alguna vision: porque dezia, que adonde quiera que veamos pintado à nuestro Rey, le hemos de reverenciar. Y veo que tiene razon; pues aun acà se sentiria, si supiesse vna persona, que quiere bien à otra, que hazia semejantes vituperios à su retrato, ni gustaria de ello; pues quanto mas es razon, que siempre se tenga respeto adonde vieremos vn Crucifixo, y qualquier retrato de nuestro Emperador? Aunque he escrito esto en otra parte, me holguè de ponerlo aqui, porque vi, que vna persona anduvo afligida, que la mandaban tomar este remedio: no sè quien le inventò, tan para atormentar à quien no pudiere hazer menos de obedecer, si el Confessor le dà esse consejo, pareciendole và perdida, sino lo haze. El mio es, que aunque os lo dèn, le digais esta razon con humildad, y no le tomeis. En extremo me quadraron las buenas, que me diò, quien me lo dixo en este caso.* Hucusque Seraphyca Virgo Spiritu-Sancto plena, & in schola cælesti erudita. Sed, quia apud omnes eius doctrina in corde, & votis est, molestum minimè erit aliam eius authoritatem addere, ex lib. Fundationum, *cap. 8. pag. 235.* desumptam, vbi sic omnes edocet.

17 *Yo sè de vna persona, que la traxeron harto apretada los Confessores por cosas semejantes, que despues à lo que se pudo entender, era Dios; y harto tenia, quando veia su imagen en alguna vision, que santiguarse, y dàr higas, porque se lo mandaban ansi. Despues, tratando con vn gran letrado Dominico, Fray Domingo Bañez, dixo, que era mal hecho, que ninguna persona hiziesse esto: porque adonde quiera, que veamos la imagen de Nuestro Señor, es bien reverenciarla, aunque el demonio la aya pintado: porque èl es gran pintor; y antes nos haze buena obra, queriendonos hazer mal, si nos pinta vn Crucifixo, ò otra imagen, tan al vivo, que la dexe esculpida en nuestro corazon. Quadròme mucho esta razon; porque quando vemos vna imagen muy buena, aunque supiessemos la ha pintado vn mal hombre, no dexariamos de estimar la imagen, ni hariamos caso de el pintor, para quitarnos la devocion.* Hæc Seraphyca Doctrix. Eamque sequuntur eius filij, & inter eos singulariter N. Salmant. Sholast. *tom. 10. tract. 21. disp. 37. dub. 3. §. 5. n. 53.* Fr. Antonius ab Annuntiatione *in Discept. Mystica, tract. 4. quæst. 1. art. 5. numer. 21.* P. Gratianus *tract. de Verb. Spirit. capit. 2. part. 2.* Ioann. à Iesu Maria *in Schol. Oration. tr. 13. dub. 28.* & alij.

Prosequitur eadem doctrina.

18 Probaturque hæc sententia ratione desumpta ex verbis relatis: Quia imaginem non aliter adoramus, nisi quatenus prototypum repræsentat; sed quælibet imago Christi, etsi à dœmone picta, Christum verè, & propriè repræsentat: ergo illam adorare possumus. Maior probatur ex 7. Synodo *actor. 7.* vbi sic ait: *Imaginis enim honor in prototypum resultat, & qui adorat imaginem, in ea adorat quoque descriptum argumentum.* His consonat Div. Thom. *3. part. quæst. 25. artic. 3. in corpor.* his verbis: *Relinquitur ergo, quòd exhibeatur imagini reverentia, solùm inquantùm est imago: & sic sequitur, quòd eadem reverentia exhibetur imagini Christi, & ipsi Christo.* Idem docet 2. 2. quæst. 81. artic. 3. ad 3. & in 3. distinct. 9. quæst. 1. art. 2. quæstiunc. 2. ergo imagini solum debetur cultus, prout prototypum repræsentat. Tunc sic; sed licèt dubium sit, an dœmon illam depinxerit, vel fabricatus sit, non tamen est dubium, sed potius evidentia, quòd crucifixum vere,

Insuper ostenditur ratione.

verè, & realiter repræsentet: ergo illam licitè possumus adorare. ¶ Confirmatur: Nam imagines Christi; & Sanctorum non adoramus propter earum artifices; sed ob prototypum quem repræsentant (Plerumque enim scimus; plures imagines depictas, & fabricatas esse à gentili, hæretico, vel catholico, licèt vitijs, & criminibus coinquinato; quo non obstante, eas adoramus, quia in *esse* repræsentativo sunt vel Christus, Beata Virgo Maria, aut alius Sanctus) sed imagines fabricatæ à dæmone, etsi in eis delitescat, verè, & propriè sunt in *esse* repræsentativo Christus, aut Beatissima Virgo Maria: ergo licitè possumus illas adorare.

Semper est illicitum talibus Imaginibus convitia dicere.

19 Dicendum est *secundò*: quòd licèt in casu dubij, an author illius imaginis sit dæmon, possimus abstinere à veneratione illius; tamen semper illicitum est illi convitia inferre, & sannas ostendere. Et probatur *primò* authoritate Matris nostræ, aientis vbi suprà: *Si el Confessor le dà esse consejo, pareciendole và perdida, sino lo haze. El mioes, que aunque os le dèn, le digais esta razon con humildad, y no le tomeis*: Ergo es mente D. Teresiæ licitum non est, imagini Crucifixi apparenti, etiam sub dubio an illius author sit dæmon, convitia dicere, & sannas manifestare. ¶ Deinde ostenditur ratione eiusdem Cœlestis Doctricis: Quia calumnia illata imagini directè infertur prototypo, & in illius convitium redundat; cùm in *esse* repræsentativo sit idem cum illo; sed talia convitia Christo inferre blasphemum est: ergo & illa dicere contra illius imaginem. Sed audiamus D. Teresiam: *Si supiesse vna persona, que quiere bien à otra, que hazia semejantes vituperios à su retrato, no gustaria de ello; pues quanto mas es razon, que siempre se tenga respeto, quando vieremos vn Crucifixo, y qualquier retrato de nuestro Emperador?* Vndè, ægrè ferens tale consilium, concludit: *No sè quien inventò este remedio tan para atormentar.* ¶ Probatur *secundò*: Quia, vt dicunt Suarez *loc. cit.* & Lorca *quæst.* 25. *art.* 3. *disp.* 93. *num.* 20. licèt non sit præceptum affimativum obligans semper imagines adorare, tamen est præceptum naturale negativum non inferendi eis iniuriam, cùm hæc redundet in prototypum: ergo est gravissimum peccatum illis convitia dicere, aut sannas monstrare. Quare vt illicitum, reprobandum est, vt docet etiam ipse Suarez *disp.* 64. *in* 3. *p. sect.* 6.

Argumentis respondetur.

20 Ad argumentum primum contrariæ sententiæ, Respondetur, in adorando imaginem Crucifixi, sub qua delitescit dæmon, nullum esse periculum idololatriæ; cùm non colatur, quod delitescit sub imagine, sed quod imago repræsentat. Quippè nullus catholicus est adeò stolidus, vt vel materiam, ex qua imago fit, vel dæmonem, qui sub illa delitescere potest, adoret: agnoscit enim solùm adorare debere Christum, qui per illam repræsentatur. Vt his verbis Concil. Nicen. Deum venerari nos docet:

Hoc Deus est, quòd imago docet; sed non Deus ipsa.
Hanc videas, sed mente colas, quod cernis in ipsa.

Quod clariùs, loquendo de Christo, hi duo sequentes versus explicant:

Effigiem Christi, cùm transis, pronus adora;
Nec tamen effigiem; sed quòd designat, honora.

Hoc ergo modo Christi imaginem venerando, evidens est, nullum esse idololatriæ periculum. ¶ Ad secundum, Dic, Christum laudare prontam D. Teresiæ obedientiam; non verò illius materiam, quæ illicita certè est, vt ait Suarez *tom.* 1. *in* 3. *p. disp.* 64. *sect.* 6. §. *Dico* 3.

Per accidens poterit esse illicitum tales imagines adorare.

21 Dixi in prima conclusione, *per sè* esse licitum apparentem Crucifixum adorare, cuius authorem esse dæmonem dubitatur: quia, licèt per sè possit quis illi tunc tribuere adorationem; per accidens tamen convenit ab ea abstinere. Et ratio est: quia, cùm frequenter per talem imaginem dæmon animæ alloquatur, si ejus verbis credat, facilè deceptionem patitur. Quare optimè dicit N. Ioannes à Iesu Maria *loc. supr. citat. num.* 28. *fol.* 614. in his visionibus magna circumspectione opus esse: non quia tales imagines adorare sit illicitum; sed quia ex colloquijs cum dæmone poterit quis facilè deludi. Vndè, si aliquis Crucifixo sic apparenti cultum tribueret, & aliàs in his, quæ ab illo audit, cum cautione procederet, non credendo nisi ea quæ iuxta regulas Theologiæ Mysticæ prodesse possunt; tunc, vt sæpissimè ait Seraphyca Teresia, non damnum ex illa visione pateretur, sed potius magnum lucrum reportaret. Sed ad ita procedendum magna cautela opus est, qua plerumque fœminæ carent. Quare optimè consulunt N. Salmantic. *loc. cit.* in dubijs de authore imaginis apparentis, cessandum esse ab adoratione illius: quia hoc præceptum adorandi est affirmativum, & sic non semper obligat, & maximè in nostro casu. At animadverte, omninò esse illicitum illis iniuriam, aut convitia inferre: & hoc est, quod Seraphica Doctrix D. Teresia execratur. Sed de hac quæstione infrà *tract.* 21. *cap.* 10. *n.* 95. aliquid dicemus.

CAPUT VII.

De Conscientia scrupulosa.

VLtimò discutiendam se nobis offert conscientia scrupulosa, quæ cùm ex inani apprehensione oriatur, ideò quæstiones parùm etiam difficiles de ea moventur. Sed quia præcipuè sunt circa essentiam, causas, & remedia, quibus scrupulosi medentur; ideò eas duplici tantùm puncto resolvere decrevimus.

*** *** *** ***

PUNCTUM I.

Quid sit Scrupulus: Quæ eius causæ: & quibus remedijs medendus?

Ethymologia, & essentia scrupuli traditur.

1 NOn accipitur in præsenti scrupulus, seu conscientia scrupulosa, iuxta mentem vulgi, apud quod *scrupulosi* dicuntur, qui observantiæ legis divinæ accuratè student: Sed assumitur hìc magis propriè, vt distinguitur ab opinione, & dubio. *Scrupulus* enim, si ad vocis significationem attendamus, est diminutivum, & oritur à *scrupo*, qui significat lapillum, qui in calceo latet, & dolorem causat. Vnde vsurpatur iam scrupulus ad significandam molestiam, & anxietatem animi ortam ex aliqua falsa apprehensione. Quare, secundùm hanc acceptionem, ità ab omnibus Doctoribus definitur: *Levis quædam suspicio peccati ex levibus orta fundamentis.* Sic illum definiunt Sanchez *in Decalog. cap.9. num.* 2. Vazquez 1. 2. *disp.* 67. *cap.* 2. *num.* 8. Salas 1. 2. *tract.* 8. *disp. vnica, sect.* 29. *num.* 291. Perez *certam.* 10. *schol. num.* 40. Palaus *disp.* 4. *punct.* 1. Tapia *q.* 8. *lib.* 1. *art.* 22. ¶ Et quòd hæc definitio sit recta, patet: Nam per illam distinguitur scrupulus à conscientia recta, vt patet ex se: à dubia, quia hæc est suspensio: ab opinione, quoniam hæc oritur ex gravibus fundamentis. Constat etiam ex hac diffinitione scrupulum consistere principaliter in actu intellectus, & secundariò in actu voluntatis: cùm ex parte intellectus importet illam suspicionem, seu falsam existimationem; & ex parte voluntatis timorem cum animi anxietate. Et sic S. Antoninus, declarans quid sit scrupulus, ait: *Esse vacillationem quandam cum formidine.* Ergo hæc definitio est recta: cùm sufficienter explicet naturam scrupuli, & distinctionem à conscientia certa, dubia, & probabili. Videatur laudatus Doctor 1. *p. tit.* 3. *cap.* 10. *§.* 9. qui latè de hoc disputat.

Referuntur causę scrupulorum.

2 Diversæ sunt causæ, ex quibus hæc spiritualis ægritudo oritur. Nam quædam sunt intrinsecæ, aliæ verò extrinsecæ; ex quibus quædam sunt naturales, & supernaturales aliæ. Causæ intrinsecæ naturales corporales plures sunt: quia quandoque nascitur ex abundantia atrabilis, seu melancholiæ. Cuius ratio assignari potest: quia scilicèt cùm valdè terrea sit, & frigida, comprimit partes, nè calor cordis eas laxet, & dilatet, transmittendo spiritus ad illas. Quapropter frigida complexio auget valdè scrupulos: quia, vt ait Aristotel. lib. 2. *de Partibus Animal.* cap. 4. *Metus causat frigiditatem; & frigiditas fovet metum.* Ulteriùs, iuxta Philosoph. *in Parvis natural. cap.* 4. melancholici facilè moventur phantasmatibus. Et rationem reddit *ibi* D. Thom. *lect.* 8. quia, cùm tales homines terrestrem naturam habeant, apti sunt, vt in illis formentur phantasmatum impressiones. Interdum etiam oritur ex debilitate capitis, & læsione imaginativæ. Sed, dum ex his causis provenit, magis indiget, vt ait Hieron. *epist. ad Rustic.* remedijs Hipocratis, aut Galeni, quàm Theologorum consilijs. Causæ extrinsecæ solent esse familiaritas cum scrupulosis, lectio librorum de casibus conscientiæ tractantium: & aliquando Deus solet in pœnam peccatorum, aut ad Sanctorum magis, ac magis elaborandam coronam, scrupulos ingerere: Imò & permittere, vt dœmon immutet potentias indirectè, commovendo melancholiam, aliosque humores, & sic animam scrupulis torqueat. ¶ Causę etiam intrinsecæ huius ęgritudinis sunt nimius amor proprius, ignorantia, pusillanimitas, superbia, & aliæ, quas longum esset referre. Videantur interim D. Antoninus 1. *p. tit.* 3. *cap.* 10. *§.* 9. D. Laur. Iustin. *de Disciplin. Monastic. cap.* 12. & 16. Gerson. *tract. de Pusillanim.* Ludovicus Granatensis *p.* 2. *de Devot. cap.* 3. *§.* 3. *pag.* 164. qui, vt assolet, non minus devotè, ac eleganter de hoc nervosè agit.

3 Sed inquires: Quibus remedijs conscientia scrupulosa est medenda? ¶ Antequàm respondeamus, Nota, quòd necesse est ante alia cognoscere hanc infirmitatem: si enim hæc ignoratur, quomodò conveniens medicina ei adhiberi poterit; & non minus periculosum est pharmaca sanis applicare, quàm infirmos incuratos relinquere. Cognoscet autem spiritualis Medicus, tunc pœnitentem hac laborare infirmitate, quando viderit eum sæpius existimare sine fundamento, esse peccatum, quod reverà non est; & hoc sivè sit in vnica materia, sivè in pluribus: si enim hoc pluries deprehendit, debet pœnitentem scrupulosum iudicare. Sed notare hìc debet Confessarius, esse duo genera horum infirmorum: quidam enim scrupulis torquentur tàm circa futura, quàm præterita, & præsentia: alij verò præcisè circa præterita; v. gr. an integrè confessi sint; an sit mortale retro-acta operatio; an consenserint tentationibus: & tamen nihil curant de futuris. Quapropter his mederi difficillimum est. ¶ Quo supposito, Respondetur, dupliciter posse Medicum contra hanc ægritudinem se gerere: primò, adhibendo remedia, quibus præveniantur scrupuli, ne insurgant: secundò, postquàm insurgunt, applicando pharmaca spiritualia, quibus evellantur, aut sedentur. Et de his agemus in præsenti. — Notantur aliqua.

Præcipuum medium est humilis obedientia.

4 Præcipuum huius ægritudinis remedium est obedientia humilis, prompta, & cœca erga animæ Rectorem, aut Prælatum, spiritualem, & doctum. Dixi: *Erga Rectorem animæ, spiritualem, & doctum*: quia talis esse debet spiritualis Pater. Qui enim spiritui accuratè non student, spiritu Dei non aguntur, nec spirituales filios generant; sed potiùs prioribus suæ ignorantiæ desiderijs configurant. Coniungat etiam spiritualis Pater cum spiritu sapientiam, vt sit in doctrina verax, & viam Dei in veritate doceat. Confessarij enim vix limina sapientiæ salutantes (ait Seraphica nostra S. Theresia) multùm animæ obsunt. Requirat ergo scrupulosus Rectorem conscientiæ spiritualem, & doctum, & huic vnicè fidem præstet, & vocem eius audiat. Non cursitet diversos Medicos: quia, experientia teste, multiplicitas Medicorum, & medicinæ infirmos occidit: Non adeat varios Casuistas, donec inveniat, qui ad libitum respondeat, proferatque ex probabilissimi thesauro sententias cupiditatibus suis congruentes, non verò conscientiæ scrupulis oppositas; sed quærat talem suæ animæ Rectorem, vt Magistrum suum Christum in omnibus redoleat, & imitetur; huicque vnicè credens, ab hoc spirituali morbo magis in dies convalebit: Nam (vt dicitur in cap. *Inquisitio-*

sitionis, de Sentent. excommunication.) Conscientia levis, & temeraria explodi debet ad sui Pastoris consilium.

5 Aliqua tamen observare debet Confessarius erga scrupulosos: Primum, vt ipsos suaviter, & benignè pertractet; non tamen permittat sæpius de scrupulis alloqui. Secundum: *Quod, si videat pœnitentem vehementer scrupulis cruciari, potest* (ait Vazquez 1.2. *disp.* 67. *cap.* 2. *n.* 8.) *ei tale consilium præbere, vt nihil putet esse mortale, nisi quod manifestè, & absque formidine mortale ipsi videatur. Imò interdum potest aliquis esse adeò scrupulosus, vt nisi iurare possit illud esse mortale, credere non debeat mortale esse; & hoc etiam ei consilium aliquando præbere oportebit.* Hucusque laudatus Author. Tertium, vt non curet satisfacere omnibus scrupulis; sed plures contemnat, breviterque aliquibus respondeat: aliàs nunquam scrupulorum vena exhaurietur. Alias regulas, seu remedia, ad vitandos scrupulos, tradit Sylvester verb. *Scrupulus*, per hæc verba: *Prima regula pro scrupulis est, vt homo se præparet ad gratiam dolore præteritorum, cautela futurorum. Secunda, solicita sacræ Scripturæ indagatio. Tertia, continuatio devotæ orationis, quæ est optimum remedium; sed eo scrupulosi parùm vtuntur, & malè.* Qui plura voluerit, ad medendum huic ægritudini, laudatos Authores consulat.

Quæ debeat observare Cõfessarius erga scrupulosos.

6 Sed inquires *primò*: Quæ medicina applicanda est his, qui scrupulis vexantur circa peccatorum confessionem, doloris defectum, & in suggestionibus consensum? ¶ Ad primum, Respondetur, Confessarium admonere debere tali scrupulo laborantem, quod, nisi certò sciat, tale peccatum fassum non fuisse, illud in confessione aperire non teneatur. Imò non solùm Vazquez *suprà* citatus, sed & Saà verb. *Dubium*, Sanchez *in Decalog. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 82. Azor *tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 20. Bonacin. *de Præceptis, disput.* 2. *quæst.* 3. *punct.* 8. Palaus *tom.* 1. *tract.* 1. *disp.* 4. *punct.* 2. *num.* 4. Tapia *tom.* 1. *lib.* 1. *quæst.* 8. *art.* 23. *num.* 3. Delugo *part.* 1. *Prævij decursus, cap.* 4. *sect.* 2. *num.* 15. & alij iudicant, accidere posse ita aliquem scrupulis torqueri, vt, nisi iureiurando affirmare posset, quòd tale peccatum sit mortale, vel quòd non confessus fuerit, non teneatur clavibus confessionis illud subijcere. ¶ Secundo scrupulo, scilicet de doloris defectu, est occurrendum, persuadendo illis certum esse habuisse sufficientem dolorem: Quia præsumptio pro illis stat: cùm ex vna parte sciant ad validam confessionem esse necessarium supernaturalem dolorem; & ex alia à peccatis abhorruerint, & divina præcepta observare studuerint. ¶ Tertio scrupulo, de suggestionum consensu, satisfieri potest, dicendo illi debere practicè deponere conscientiam illam scrupulosam: quia vt in plurimum in similibus hominibus similis anxietas, & dubitatio est imprudens. Unde, si fortè talis consensus sit verè talis, excusabitur per accidens à confessione ob conscientiæ scrupulosæ naturam; & maximè, si id fiat prudentis Confessarij consilio.

Quomodo medendũ est scrupulosis circa confessionem, & doloris defectum.

7 Inquires deinde: Quomodò se gerere debeat Confessarius cum scrupulosis circa recitationem Officij divini? ¶ Ad quod dicunt Navarrus *de Oratione, notab.* 13. *num.* 28. Suarez *de Religione, tom.* 2. *lib.* 4. *de Horis Canonicis*, Brasserus *lib.* 6. *de Conscient. scrupulos. cap.* 13. *num.* 167. Bardi *discept.* 7. *cap.* 6. §. 4. *num.* 3. & alij, quòd si scrupulosus dubitat, an, in Officio divino recitando, prætermiserit hos, vel illos psalmos, aut hymnos; tunc Confessarius debet illi dicere non teneri, nec debere eos repetere. Quia sufficiens causa est deponendi scrupulum, incepisse, imò & finisse talem Horam, aut Officium. Et idem dicendum est, quando dubium est de necessaria attentione ad debitè recitandum. At si dubium esset non de parte Horæ canonicæ inceptæ, sed de tota Hora; tunc videndum est, an sæpius tali dubio laboret, an non? Si primum, vt inanis scrupulus habendus est: si secundum, tenebitur iterùm recitare. ¶ Hìc placuit scribere remedium, quod adhibere, nec infructuosè, vidi scrupulosis circa Officium divinum persolvendum: nimirum illis præcipere, vt flexis genibus Horas canonicas, de quibus dubitant, recitent. Hoc remedio, experientia teste, pluribus mederi compertum est. Et ratio est clara: Quia, cùm scrupulosi amore sui inordinato redundent, laborem effugiunt; & timore huius medicinæ Confessorem adire metuunt, & ita per seipsos curant scrupulis satisfacere. Unde evenit, quòd brevi tempore, inconsulto Confessore, illis occurrant, & denique ab eorum cruciatu liberentur.

Quid sit dicendum de scru pulosis circa Officium Divinum.

8 Sed quomodò medendum erit illis scrupulosis, qui circa præterita valdè scrupulis vexantur; at de peccatis imposterùm vitandis parùm curant? ¶ His, aiunt Vazq. Tapia *lib.* 1. *Caten. Moral. quæst.* 8. *artic.* 24. §. 2. *num.* 4. & Sanchez, difficillimè remedium adhiberi posse. Quare quod illis applicare congruit, est, vt frequenter ad confessionem accedant: sic enim à peccatis expiati, apti fiunt, vt remedijs alijs vti possint. Sed si hoc etiam renuant, & reverà scrupulosi sunt circa præterita, eodem modo cum illis agendum est in eorum dubijs, ac cùm cæteris scrupulosis. Sed hìc notat optimè Sanchez, hos minimè circa præsentia crimina scrupulis vexari, sed solùm cruciari circa præteritorum confessionem: Unde tunc, si agnoscat Confessarius, sufficienti diligentia adhibita, ea aliquando integrè in confessione patefecisse, poterit illis suadere, ne illorum repetant confessionem, nisi fortè certò sciant, tale peccatum in confessione minimè manifestum fuisse. Hæc tantùm remedia hìc adnotare volui: qui plura voluerit, citatos Authores adeat, qui ad abigendos scrupulos non pauca remedia adhibent.

Quid dicendũ de illis scrupulosis, quibus fuę conscientiæ cura non est.

PUNCTUM II.

An liceat agere contra conscientiam scrupulosam?

9 PRincipale, & salubrius remedium ex his, quæ scrupulosis sunt adhibenda, est contra scrupulos audacter, & fortiter agere; sic enim pusillanimitas, qua foventur scrupuli, vincitur, & dissipatur. Quare tota difficultas est: An quando scrupulus dictat, aliquod esse peccatum, liceat agere contra illum, adhuc eo pungente, & perseverante? ¶ Prima sententia tenet, id non licere; sed priùs esse deponendum scrupulum. Cuius.

Non licere agere contra scrupulos in eis perseverãtibus, aliqui sentiunt.

ius prima ratio sic se habet: Nam in cap. *Inquisitionis*, *de Sententia excommunicationis*, loquendo de vxore habente scrupulum de valore matrimonij, ac quærente, an teneatur ab eius vsu abstinere; sic resolvit S. Pontifex: *Conscientia levis, & temerariæ credulitatis explossa, licitè potest non solùm reddere, sed exigere debitum coniugale.* Vbi sentit S. Pontifex, quòd, vt petitio, & redditio debiti sint licitæ, oportet priùs illud dubium scrupulosum deponere: ergo, ad honestè operandum, scrupulus est abigendus, priusquàm contra illum agamus. ¶ Probatur *secundò* alio eleganti textu ex cap. *Per tuas*, *de Simonia*: Vbi quidam ordinatus ab Episcopo, qui dicebatur simoniacus, permittitur in suscepto Ordine ministrare; non tamen ad alium promoveri, donec deponat errorem ex scrupulo ortum: ergo non licet operari, scrupulo non deposito. ¶ *Tertiò* à ratione: Scrupulus tollit assensum de honestate actionis; sed ad licitè operandum requiritur determinatus assensus de honestate actionis: ergo, nisi deposito scrupulo, non licet operari. Sic tenent Ludovic. Lopez *in suo Instr. p.* 1. *cap.* 3. verf. *Ex quo sequitur*, *in fine*, & Rodrig. *in Summ. tom.* 2. *cap.* 51. *n.* 3.

Communis sententia est posse agere contra illos, etsi non deponantur.

10 Secunda sententia, & vera econtrà affirmat, licitum esse operari contra scrupulosam conscientiam, & ea non deposita. Quod efficaciter ostenditur *primò*: Quoniam scrupulus non tollit determinatum assensum de honestate actionis: ergo, eo non deposito, potest licitè operari. Assumptum probatur: Nam scrupulus consistit (v. g.) in eo, quòd aliquis determinatè iudicans, officium divinum persolvisse, suspicatur ex levibus indicijs, an recta intentione, vel an integrè illud recitavit: ergo scrupulus non tollit assensum determinatum de honestate actionis. Quare (vt optimè dixit Caiet. *in Summ.* verb. *Scrupul. medicina*) *Dubia scrupulosi non sunt vt dubia reputanda*: Etenim, vt ait Regius vates psalm. 52. vers. 6. *Illic trepidaverunt timore, vbi non erat timor*: ergo &c. Probatur *secundò*: Quia scrupulus, in omnium sententia, distinguitur à dubio; sed dubium ex propria ratione tollit assensum determinatum de honestate actionis, facitque intellectum ancipitem manere: ergo scrupulus, licèt obnubilet, & quasi suffocet levibus rationibus iudicium determinatum de honestate actionis; non tamen potest radicitùs illud tollere. Unde non solum esse licitum, sed & aliquando necessarium, agere contra scrupulos tenent Navarrus in cap. *Si quis autem*, *n.* 64. & 65. & *in Manuali prælud.* 9. *num.* 9. Gerson 2. *p. tract. de Preparat. ad Miss. alphab.* 37. *lit. F.* D. Antonin. 1. *p. tit.* 3. *cap.* 10. §. 10. Sylvest. verb. *Scrupulus*, Caiet. *loc. cit.* Salas *tract.* 8. *disp. vnic. sect.* 29. *n.* 298. Sanch. *in Decalog. lib.* 1. *cap.* 10. *n.* 80. Sayr. *lib.* 1. *cap.* 14. *n.* 4. Tapia *lib.* 1. *q.* 8. *art.* 24. *n.* 3. Villalob. *tr.* 1. *Summ. diffic.* 27. *n.* 5. Palaus tom. 1. *tract.* 1. *disp.* 4. *punct.* 1. *n.* 2. Merolla *tom.* 1. *disp.* 3. *cap.* 3. *dub.* 3. *n.* 379. Bard. *discept.* 7. *cap.* 4. *n.* 5. Prado *cap.* 1. *q.* 10. §. 2. *n.* 11. Scobar. *lib.* 2. *cap.* 8. Bonac. *de Peccat. disp.* 2. *q.* 1. *punct.* 8. *n.* 5. Filliuc. *tr.* 21. *n.* 176. & alij.

Contrarijs argumentis occurritur.

11 Per quę iam patet ad tertium argumentum desumptum à ratione. Ad alia duo, ex diversis testibus deprompta, respondetur. Et ad primum ex cap. *Inquisitionis*, *de Sententia excommunication.* Dicimus, ibi loqui de conscientia levis, & temerariæ credulitatis, quæ non erat scrupulosa, sed dubia, vt ait Glossa; & dubitans ex errore tenetur, vt licitè operetur, deponere illam conscientiam dubiam erroneam: quia hæc explodit iudicium rectum de honestate operationis, non verò conscientia scrupulosa. Vel cum Thom. Sanchez dic, textum prællegatum intelligi non de explosione totali, itaut scrupulus nullatenus pungat, hoc enim impossibile est; sed de explosione, itaut illi non acquiescat, vel consensum præstet, formando determinatum iudicium, quòd illa res non liceat. ¶ Ad secundum textum nobis obiectum, eodem modo respondetur; dicendo, ordinatum illum non habuisse scrupulum, sed errorem, quo non deposito, illicitum est operari; cùm tollat iudicium certum de honestate operationis: quod contrarium accidit in scrupulo, cùm sit levis suspicio, quæ tale iudicium explodere nequit. ¶ Hìc autem breviter nota, quòd scrupulus converti solet in iudicium erroneum determinatum: & tunc, si sit vincibile, est illicitum, eo non deposito, operari: at si invincibile est; poterit licitè cum illo operari, vt suprà diximus, quando egimus de conscientia erronea invincibili.

Aliquando est obligatorium contra scrupulos agere.

12 Inquires *primò*: An non solùm sit licitum agere contra scrupulos, sed etiam aliquando obligatorium? ¶ Respondetur affirmativè: Ita docent Sayrus *in Clavi Regia*, *lib.* 1. *cap.* 14. Valentia *disp.* 2. *quæst.* 14. *punct.* 4. Thom. Sanchez *cap.* 10. *lib.* 1. *in Decalog. n.* 83. Montesinos 1. 2. *disp.* 29. *q.* 6. *n.* 255. Baldellus *tom.* 1. *lib.* 4. *disp.* 21. *n.* 9. Ioannes Sanchez *in Select. disp.* 41. *num.* 7. Bræsserus *lib.* 6. *cap.* 4. Palaus *tom.* 1. *tract.* 1. *disp.* 4. *num.* 2. Bardi *de Conscient. discep.* 7. *cap.* 4. *n.* 3. & Tapia *tom.* 1. *Caten. Moral. lib.* 1. *q.* 8. *art.* 24. *n.* 2. *in fine*. Quod sic *primò* ostenditur: Tum, quia scrupulos fovere affert notabile damnum non solùm corpori, sed etiam animę: ergo est illicitum. Probatur antecedens: quia scrupulosus, ob vehementiam illarum inanium apprehensionum spiritus vitales atterentium, periculo amentiæ se exponit, ad proprium munus obeundum se inutilem reddit, & denique à communione, & confessione interdum ob passionis impetum se retrahit: ergo exponitur gravi periculo corporis, & animæ: ergo, ob hæc vitanda incommoda, tenentur scrupulos abigere: Et *Debent* (vt ait Gerson *loc. supr. cit.*) *scrupulosi audacter contra tales scrupulos operari*; *aliàs nunquam pacem habebunt*. Attamen credo, plerumque excusandos esse à culpa scrupulosos, qui abigere scrupulos non nimis curant: quia impetus huius spiritualis ægritudinis adeò vehemens esse solet, vt discursum obnubilet, & libertatem adimere aliquibus videatur; & sic cum illis agendum est tanquam cum gravi morbo laborantibus.

Qualiter scrupulus deponi possit ex motivo minùs probabili.

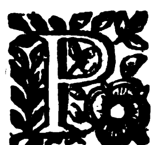
13 Inquires *secundò*: An liceat deponi conscientiam scrupulosam assentientem per vsum opinionis minùs probabilis? ¶ Respondetur, quòd resolutio huius difficultatis dependet ab illa quæstione, an liceat sequi opinionem minùs probabilem in conspectu æquè probabilis, seu probabilioris? Si ergo affirmativam partem teneas (vt docent gravissimi Doctores) poteris deponere scrupulum per vsum opinionis minùs probabilis; si verò negativam sequaris, negativè quæstioni præsenti respondere teneris: cum vsus opinionis minùs probabilis, iuxta hanc gra-

gravissimam sententiam (quam defendunt non minùs classici Doctores) sit illicitus, & peccaminosus.

CAPUT VIII.

De Peccatis in communi.

Ostquàm egimus de principijs moralitatis vt sic, seu præscindentis à bonitate, aut malitia; restat nunc sermonem instituere de causis, & principijs moralitatis, prout ad malitiam contractæ, quæ dicitur *peccatum*. Circa quod priùs disputabimus de eius essentia, & divisione. Secundò de distinctione numerica, & specifica. Et denique de illius causis, tam concurrentibus ad eius malitiam, quàm ab ea excusantibus.

PUNCTUM I.

Declaratur essentia, & quidditas peccati.

Diffinitio peccati tradditur ex D. Aug.

1 NOn aliter essentiam, & quidditatem alicuius rei meliùs venari possumus, quàm ex eius definitione. Quare, vt breviùs eam calleamus, accipe illam desumptam ex D. Augustin. & approbatam à D. Thoma 1.2. *q.* 71. *art.* 6. omnibusque Scholasticis cum Magistro *in* 2. *dist.* 35. quæ sic se habet: *Dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam.* Ita D. August. *lib.* 22. *contra Faustum, cap.* 27. *in princip. tom.* 6. Nec huic est dissimilis alia tradita à D. Ambrosio *lib. de Parad. cap.* 8. nimirùm: *Transgressio divinæ legis, & inobedientia cælestium mandatorum.* Quòd autem prædicta D. August. definitio sit recta, patet tum ex communi consensu Doctorum: Tum, quia (vt rectè observat D. Thom.) tam quod est quasi materiale, quàm quod est formale in peccato, apprimè explicat. Dicitur enim peccatum *dictum, factum, vel concupitum*: Ad ostendendum comprehendere omnia peccata cordis, oris, & operis. Licet enim malitia primariò sit in actibus voluntatis; tamen etiam intrinsecè reperitur in alijs potentijs, vt in irascibili, & concupiscibili motis à voluntate; & denominativè & extrinsecè in membris corporis, & sensibus externis, vt docent N. Salm. Scholast. *tom.* 4. *tr.* 13. *disp.* 10. *dub.* 1. §. 1. *&* 2. Per quę verba etiam excludit S. Doct. aliquorum errores, qui vel solùm exteriores actus, vel solas concupiscentias, & actus interiores lege divina prohiberi, & peccata esse iudicabant: cùm certum sit, omnes actiones oris, cordis, & operis lege divina prohiberi. Dicitur *contra legem æternam*: quia omnia peccata sive contra legem naturalem, sivè contra legem humanam sunt contra legem ęternam Dei saltem indirectè. Cùm omnis alia lex ab illa derivetur, & emanet, iuxta illud Luc. 10. *Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit*: & Proverb. 8. *Per me Reges regnant, & legum Conditores iusta decernunt.* Quare optimè prædicta definitio explicat genus peccati per prima verba; & per sequentia differentiam, & sic est vndique recta. Et vt talem eam defendunt Mrgister, & Div. Thom. *locis citatis*, Sanchez *in Summ. lib.* 1. *cap.* 1. Azor 1. *p. lib.* 4. *cap.* 1. *Clavis Reg. lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 4. Becanus *tom.* 2. *tract.* 2. *cap.* 1. *num.* 1. Prado *cap.* 2. *quæst.* 1. Bonacina *de Peccatis, disp.* 2. *q.* 2. *punct.* 1. *num.* 1. Tapia *tom.* 1. *lib.* 3. *quæst.* 1. *art.* 1. *n.* 1. Araujo *in* 1. 2. *quæst.* 71. *art.* 6. Vazquez *disp.* 97. *cap.* 1. Villalobos *tract.* 3. *diffic.* 1. *tom.* 1. *Summ.* N. Salmant. *tom.* 4. *in expositione art.* 6. *quæst.* 71. Layman *tract.* 3. *cap.* 1. *n.* 3. Scobar *lib.* 3. *sect.* 1. *n.* 3. & alij.

Proponuntur, & solvuntur quædam obiectiones.

2 Sed dices: Peccatum omissionis, vel habituale non est *dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam*, cùm non sit actus, vt ex se liquet: ergo diminuta est hæc definitio; cùm non conveniat omni definito. ¶ Confirmatur *primò*: Quia odium Dei, & alia peccata, etsi non esset lex æterna, essent peccata: ergo, vt sit aliquod opus peccatum, non requiritur, quòd sit contra legem æternam. ¶ Confirmatur *secundò*: Peccatum veniale non est contra legem Dei, sed præter legem Dei (vt ait D. Thom. 1. 2. *quæst.* 88. *art.* 1. *ad* 1.) ergo non est de ratione peccati esse contra legem æternam. ¶ Sed his, licet non levem difficultatem ingerentibus, breviter respondetur. Et ad argumentum: Fatemur, D. August. directè solùm definivisse peccatum commissionis: At indirectè etiam definivit peccatum ommissionis. Et ratio est: Tum quia omnis omisio debet importare actum, qui sit causa, aut occasio omittendi. Tum etiam, quoniam (vt constat ex leg. *Si mora*, Curata Glossa verb. *Facto, ff. Soluto Matrimonio*) affirmatio, & negatio ad idem genus reducuntur; ac proinde idem est dicere *Dictum, factum &c.* ac *non dictum, non factum &c.* Quæ omia dilucidè complexus est D. Thom. *ad* 1. his verbis: *Dicendum, quòd affirmatio, & negatio reducuntur ad idem genus, sicut in divinis genitum, & ingenitum ad relationem, vt Augustinus dicit in* 5. *de Trinit. Et ideò pro eodem accipiendum dictum, & non dictum, factum, & non factum.* Et quod dictum est de peccato omissionis, cum proportione dicendum est de peccato habituali, cùm generetur per actus peccaminosos; & sic indirectè sub illa diffinitione comprehenditur. ¶ Ad primam confirmationem patet ex dictis cap. 2. punct. 2. à num. 9. vbi diximus, ad essentiam moralitatis pertinere esse vel iuxta, aut contra legem æternam: vnde, si nulla lex esset, nullum etiam esset peccatum formaliter tale; sed solùm fundamentaliter, inquantùm haberet exigentiam, vt à lege prohiberetur. Quare, si tollerentur omnes leges, odium Dei non esset formaliter peccatum, sed tantùm fundamentalirer, inquantùm opponitur amori divino; & sic est dignum, vt per æternam legem prohibeatur. Videantur dicta loc. cit. Secunda confirmatio tangit gravem difficultatem, quam num. seq. decidimus.

Venialia esse contra legem aliqui sentiũt.

3 Rogabis: An peccatum veniale sit contra

tra legem; an verò præter legem? ¶ Durandus *in* 2. *dist.* 42. *quæst.* 6. *ad* 1. Vega *lib.* 14. *in Tridentin. cap.* 13. Salas *tom.* 2. *in* 1. 2. *tract.* 13. *disp.* 16. *sect.* 9. *num.* 27. Bonacin. *de Peccatis*, *disp.* 2. *quæst.* 2. *punct.* 1. *num.* 2. Vazquez 1. 2. *disp.* 143. *cap.* 3. Zumel *quæst.* 88. *art.* 1. *disp.* 3. Azor *tom.* 1. *lib.* 4. *quæst.* 3. Medina 1. 2. *quæst.* 88. *art.* 1. *post* 6. *conclus.* Petrus Soto *lect.* 6. *de Peccatis*, & alij sentiunt, venialia esse verè contra legem; & sic convenire illis definitionem Div. August. Quorum fundamentum primum est: quia Ecclesiast. 7. prohibetur omne mendacium, his verbis: *Noli velle mentiri omne mendacium: assiduitas enim illius non est bona*: ergo omne peccatum veniale est contra aliquam legem. ¶ *Secundum*: Quoniam *ubi non est lex, nec prævaricatio* (iuxta Apost. *ad Rom.* 4.) sed peccatum veniale est verè prævaricatio, seu peccatum: ergo quia opponitur legi. ¶ *Tertium*: Peccatum veniale non est contra consilia evangelica: aliàs non servare virginitatem esset peccatum, quod est hæreticum, & contra Apostolum, *Si nupserit virgo, non peccabit* 1. Corinth. 7. ergo est contra aliquod præceptum, seu legem. ¶ *Quartum*: Matth. 5. ait Christus: *Ego autem dico vobis, non iurare omninò*. Quibus verbis prohibet omne iuramentum sine causa, aut necessitate; sed sic iurare est peccatum veniale: ergo opponitur veniale Christi præcepto. ¶ *Ultimò*: In politicis præcipiuntur aliqua vt necessaria ad reipublicæ conservationem; & aliqua vt solùm vtilia ad prædictum finem: ergo in ordine ad bonum spirituale hominum quædam præcipiuntur, vt necessaria simpliciter ad finem vltimum vitæ æternæ consequendum; & quędam vt præcisè vtilia, & ad melius esse, quorum transgressio non deviat à prædicto fine, nec excedit veniale.

4 Scotus verò *in* 2. *dist.* 21. *q.* 1. §. *Dico ergo*, & Gabriel *in* 4. *dist.* 16. *quæst.* 1. *art.* 1. *notab.* 1. dicunt, peccatum veniale non esse contra aliquam legem, sed contra consilia. ¶ Denique Alensis 2. *part. quæst.* 106. *memb.* 1. §. *Contra* 5. *ad* 3. Magister *in* 2. *dist.* 35. (iudicans, diffinitiones suprà traditas verificari de solo peccato mortali) docent, non esse contra legem, sed præter legem: Idem tenet D. Bonavent. *in* 4. *dist.* 16. *part.* 2. *art.* 3. videturque expressa D. Thom. 1. 2. *q.* 88. *art.* 1. *ad* 1. vbi, postquam dixit, divisionem peccati in mortale, & veniale esse analogi in analogata, subjicit hæc verba: *Peccatum autem veniale non est contra legem: quia venialiter peccans non facit, quod lex prohibet, nec prætermittit id, ad quod lex per præceptum obligat; sed facit præter legem; quia non observat modum rationis, quem lex intendit*. Et probant hanc conclusionem ex illo Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*: Ioann. 1. cap. 4. *Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est*. Nam, estò quis peccata venialia committat, ad vitam æternam ingreditur, & diligit Deum: ergo servat Dei mandata, & leges: & consequenter peccata venialia non sunt contra Dei mandata.

Econtrà alij defendant, venialia esse prę ter legem.

5 Sed istæ duę sententiæ solùm in vocibus differunt, vt benè notant Caietan. 1. 2. *quæst.* 88. *artic.* 1. *ad* 3. Montesinos *disp.* 18. *quæst.* 3. *à num.* 42. Martin. *dub.* 3. *conclus.* 3. Alvarez *disput.* 189. *num.* 6. & alij. Quare dicendum est, vtramque veritatem continere, si rectè explicetur. Pro quo nota *primò*, omnia peccata venialia per aliquam legem prohiberi: quia, cùm malum hominis sint, discordant regulis moralitatis, & rectæ rationi: Vnde lex, quæ prohibet furtum in materia gravi, etiam illud prohibet in materia levi: & quæ prohibet mendacium in re gravi, etiam illud prohibet in re levi: quare nullum est veniale, quod alicui legi non opponatur, & per illam non prohibeatur. ¶ Nota *secundò*: quòd in qualibet lege & est considerare id quod in ea se habet vt substantia; & id quod se habet vt modus illius. Primum est illud, sine quo talis lex nequit homines ad finem vltimum perducere: & hæc sunt præcepta sub gravi culpa obligantia; ob horum enim transgressionem homines ab vltimo fine avertuntur: Secundum est illud sine quo, licèt cum aliqua imperfectione, potest lex homines ad finem vltimum perducere: & hæc sunt præcepta obligantia sub veniali. Unde (vt benè notat Sanchez *in Sum. lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 3.) lex per ordinem ad primum dicitur absolutè *lex*; sed per ordinem ad secundum dicitur *lex* secundum quid: Ad modum quo per peccatum mortale denominatur homo simpliciter *peccator*; & per veniale solùm secundùm quid talis: quia, vt communiter dicitur, *Analogum per se sumptum stat pro famosiori*.

Pro resolutione aliqua notantur.

6 Ex quibus iam constat, qualiter vtraque sententia verum dicat. Nam prima, quæ docet, peccatum veniale esse contra legem, verificatur de lege, prout venialia prohibet, quæ verè lex est. Secunda, quæ asserit non esse propriè contra legem, loquitur de lege, prout obligat sub mortali, quo pacto absolute, & per antonomasiam dicitur *lex*. Contra hanc, verum est, minimè directè procedere peccatum veniale: quia licèt destruat aliquem nitorem, & modum illius; tamen minimè pertingit ad destructionem substantiæ, nec ad avertendum hominem à fine vltimo legis: Unde dicitur optimè esse *præter legem*, non autem *contra legem*. Sed audiamus D. Thom. *quæst.* 7. *de Malo*, *art.* 1. *ad* 1. hæc dilucide his verbis docentem: *Convenienter dicitur, quòd peccatum veniale non est contra legem, sed præter legem; quia si in aliquo recedit ab ordine legis, non tamen ipsam corrumpit; quia non corrumpit dilectionem, quæ est plenitudo legis, vt dicitur ad Roman.* 12. Vbi clarè docet Angelic. Doctor, peccatum veniale non corrumpere substantiam legis, sed aliquem modum perfectionis illius. Quare veniale vtrunque habet, & esse contra legem, & esse præter illam: & sic vtraque sententia conciliatur, nec aliquam inter se repugnantiam continent. Aliam expositionem vide in Caiet. & in nostris Salmant. Scholast. *tom.* 4. *disp.* 19. *dub.* 1. *à num.* 10. ¶ Hic solet ab aliquibus inquiri: Utrùm peccatum sit Dei offensa; & qualis hæc sit? Sed quia primum est omnibus notum, & secundum late disputant N. Salmant. *tom.* 9. *disp.* 1. *per totam*, & aliàs hæ difficultates magis propriè sunt Theologiæ Scholasticæ; ideò ab his in præsenti supersedemus.

Concordantur sententiæ suprà relatæ.

*** *** ***

PUN-

PUNCTUM II.

Divisio peccati traditur.

Dividitur peccatum in originale, & personale actuale, & habituale, carnale, & spirituale, & in proprium, & alienum.

7 POst traditam essentiam peccati, restat eius divisionem declarare. Dividitur ergo primò peccatum in *originale*, & *personale*: Originale est, quod à primo Parente derivatur, & per originem, & generationem transfunditur: Personale est, quod propria voluntate peccantis committitur, & ab alio non derivatur. ¶ Secundò dividitur peccatum personale in *actuale*, & *habituale*: Illud est actus malus difformis regulis moralitatis: istud verò est quædam privatio voluntaria gratiæ sanctificantis, relicta ex peccato actuali non retractato: quæ privatio, quia permanet, donec per gratiam sanctificantem auferatur, dicitur peccatum *habituale*. ¶ Tertiò dividitur in peccata *carnalia*, & *spiritualia*: de quibus sic loquitur Apostolus 2. ad Corinth. 2. *Emundemus nos ab omni inquinamento corporis, & spiritus*: hoc est, ab omnibus peccatis corporalibus, & spiritualibus. Peccata *carnalia* ea dicuntur, quæ perficiuntur in delectatione carnali, vt luxuria, & gula. *Spiritualia* verò sunt, quæ in delectatione spirituali consumantur, vt superbia, invidia &c. quæ in sola delectatione alicuius obiecti aprehensi perficiuntur. Vnde ait D.Gregorius 31. *Moral.* citatus à D. Thoma 1. 2. quæst. 72. artic. 2. *Septem capitalium vitiorum, quinque sunt spiritualia, & duo carnalia.* ¶ Quartò peccatum dividitur in peccata *propria*, & *aliena*: Illa sunt, quę ab ipso peccante committuntur; ista verò, quæ licèt ab alio committantur, nobis tamen imputantur ratione consilij, iussionis, suasionis, protectionis, adulationis, aut carentiæ correctionis. Vel (vt explicat D. Augustin. *in Psal.* 18.) Peccata aliena ea sunt, quæ ex aliorum suasione committimus; propria verò, quæ, nullo instigante, aut suadente, motu proprio perpetramus.

Prosequitur divisio in peccata cordis, oris, & operis.

8 Quintò dividitur peccatum (vt ait Div. Thom. 1. 2. *quæst.* 72. *art.* 7.) in peccata *cordis*, *oris*, & *operis*. Quæ divisio multipliciter potest accipi, vt notant Sayrus *lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 4. Herrera *disput.* 31. *quæst.* 8. Azor *tom.* 1. *lib.* 4. Reginald. *lib.* 15. *cap.* 1. *num.* 7. Malderus 1. 2. *quæst.* 72. *art.* 7. Escobar *lib.* 3. *sect.* 1. *cap.* 1. *num.* 15. Layman *tract.* 3. *cap.* 4. *num.* 7. & alij: *Primò*, itaut sit generis in species completas: Quatenus sunt aliqua peccata, quę perficiuntur corde, aut cogitatione, vt hæresis, desperatio, odium Dei, & alia: Quædam verò sunt, quæ ore consumantur, vt detractio, perjurium, blasphemia &c. Alia denique, quæ opere complentur, vt homicidium, & furtum. Quæ divisio, licèt sit essentialis; est tamen (vt notat Div. Thom. *loc. citat. ad* 3.) coniuncta cum accidentali. ¶ Secundò accipi potest, itavt sint tres gradus eiusdem peccati, taliter quòd vnus sit dispositio ad alterum; vt cùm quis irascitur, & vindictam appetit: *Primò quidem perturbatur in corde* (ait Div. Thom. 1. 2. *quæst.* 72. *art.* 7. *in corpore*) *secundò in verba contumeliosa prorumpit: tertiò verò procedit vsque ad facta iniuriosa. Et idem patet in luxuria, & in quolibet alio peccato.* Et sic videmus, quòd luxuriosus primò intendit fornicationem, secundò mulierem verbis provocat, & denique fornicationem actu committit. ¶ Tertiò sumitur, prout sunt tres species peccatorum, sed imperfectæ, & inchoatæ; vt cùm quis fornicationis cogitatione delectatur, nolens turpia loqui, aut facere: alius & delectatur, & loquitur, non procedens ad operis exequutionem: tertius delectatur, loquitur, & opus exercet. Estò enim sint gradus subordinati; tamen possunt ex operantis intentione separari: ita vt primus peccatum cordis, secundus oris, & tertius operis tantùm committat; &, vt sic separata, sunt peccata numero distincta.

Insuper dividitur in peccata contra Deum, & contra proximum; & in peccata ex passione, ignorantia, & malitia.

9 Sextò dividitur in peccata, quæ sunt *contra Deum*, & *contra proximum*, & *contra se ipsum*: Quia licèt omnia peccata sint contra Deum, cùm ipsum offendant; & contra seipsum, cùm ipsum maculent: tamen quædam sunt, quæ specialiter tendunt contra Deum, contra proximum, & contra ipsummet peccatorem. Peccata contra Deum sunt, quæ contrariantur virtutibus, quarum obiectum est Deus, cuius modi sunt fides, spes, charitas, & religio: contra proximum sunt, quæ violant virtutes ad ipsum pertinentes, vt immisericordia, iniustitia: & contra ipsum peccatorem dicuntur illa, quę violant eas virtutes, per quas propriæ passiones moderantur, vt intemperantia &c. Et hanc divisionem proponit, & latè probat Angel. Doctor 1. 2. *quæst.* 72. *artic.* 4. *in corpor.* ex triplici ordine, quem homo habet: Primus est ad regulam divinę legis, per quam in omnibus dirigi debet: Secundus ad regulam rationis, prout omnes actiones, & passiones debent secundùm regulam rationis commensurari: Tertius est ad alios homines, quibus convivere debet. Contra primum dicitur peccare hæreticus, sacrilegus, & blasphemus: contra secundum, gulosus, luxuriosus, & prodigus: contra tertium, homicida, fur, & iniustus. Cui triplici ordini satisfacit homo, si facit quod Dominus ait per Prophetam Micheam cap. 6. vers. 8. *Indicabo tibi.... quid Dominus requirat à te, vt ique facere iudicium* (quantum ad seipsum) *diligere misericordiam* quod respicit ad proximum) *& solicitum ambulare coram Domino Deo tuo*: quod pertinet ad Deum. ¶ Septimò dividitur in peccatum *ex passione*, *ex ignorantia*, & *ex malitia*. Primi generis sunt, quando commituntur ex vi alicuius gravis tentationis trahentis hominem ad consensum. Secundi generis dicuntur, quę oriuntur ex ignorantia vincibili, & culpabili. Tertij generis sunt, quæ ex plena voluntate patrantur, nulla ignorantia, aut passione incitante, vel excusante.

Vltimò traditur divisio in peccatum commissionis, & omissionis, veniale, & mortale.

10 Octavò dividitur in peccatum *commissionis*, & *omissionis*: Primum consistit in aliquo actu, vt difformi regulis morum: secundum in carentia alicuius actus debiti: Primum opponitur pręcepto negativo non ponendi talem actum: & de eo intelligitur illud Eccles. 48. *Quidam ipsorum fecerunt quod placeret Deo; alij autem multa commiserunt peccata.* Secundum contrariatur pæcepto affirmativo, negligendo

exe-

exequi actum, qui præcipitur: & de hoc verificatur illud Iacob 4. *Scienti bonum, & non facienti.* ¶ Nonò dividitur in peccatum *mortale*, & *veniale*: illud est, quod mortem animæ affert, privando eam vita spirituali, quæ est gratia sanctificans, iuxta illud Ezech. 18. *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.* Et 1. Ioann. 3. *Qui non diligit, manet in morte.* Istud verò, seu veniale, est, quod non privat gratia Dei, nec ab eo avertit animam, sed quasi divertit, & retardat, minuitque fervorem, & nitorem charitatis; diciturque *veniale*: quia levitèr offendit, & dignum maximè est, vt facilitèr dimittatur.

Subdividitur veniale in veniale ex genere, ex materia, & inadvertentia.

11 Sed nota ex Sanchez *lib. 1. Sum. cap. 1. n.* 3. Layman *tom. 1. tract. 3. cap. 5. num. 1.* Azor *tom. 1. lib. 4. cap. 9. quæst. 7.* Sot. *dissert. 1. lect. 6.* & alijs communitèr, peccatum veniale triplex esse: Aliud, quod ex genere, & natura sua est veniale: quia eius obiectum, seu materia, secundùm se inspecta, non habet gravem cum lege Dei repugnantiam, vt cogitatio vana, mendacium jocosum, & verbum otiosum: Aliud dicitur, & est veniale, ex materiæ parvitate: quia licèt adversetur præcepto sub mortali obliganti, tamen tale præceptum in re parva transgreditur: vt furtum vnius assis, tressis, aut fortè denarij. ¶ Adverte tamen, aliqua esse, quæ, etsi ex se parva videantur; formalitèr tamen gravia sunt: quia omnis quantitas deformitatis in eis reperitur, vt in odio, infidelitate, periurio, & alijs huiusmodi. Unde (vt posteà magis explicabimus) parvitas materiæ non tàm attendenda est ad rei quantitatem, quàm ad finem Legislatoris, & præcepti. ¶ *Denique*: Veniale aliud est ex imperfecta deliberatione, & advertentia: quia licèt materia sit gravis, tamen, cùm ad rationem peccati sit necessarium, quòd perfectè sit volita, & libera, ex defectu huius plenæ libertatis non gravitèr, sed levitèr, & aliquomodò involuntariè frangitur præceptum. Et hæc de divisionibus peccati. Sed quia tam circa peccatum originale, quàm circa peccatum mortale, & veniale commissionis, & omissionis plures, & gravissimæ se offerunt difficultates, ideò eas resolvere diversis capitibus decrevimus.

CAPUT IX.

De Peccato originali.

POstquàm de essentia, & divisione peccati in communi egimus, rectus ordo postulat, vt ad eius species in particulari descendamus. Quapropter, cùm peccatum originale sit fons, & principium, à quo cætera dimanarunt, compellimur ad primùm de eo in hoc Capite disputandum. In quo quæstiones morales, quę circa eius essentiam, traductionem in posteros, effectus, & miserias inde nobis provenientes, desiderantur, tribus punctis explicabimus.

PUNCTUM I.

Explicatur essentia peccati originalis; & quomodò sit parvulis voluntarium.

Supponitur, vt de fide, existentia peccati originalis.

1 LIcèt consideratio peccati originalis magis ad Theologos scholasticos, quàm morales attinere videatur; tamen, *quia adeò est necessaria peccati originalis notitia* (ait D. Augustin. *lib. 5. Contra Iulianum, cap. 2.*) *vt, qui illud negant, ipsa fidei fundamenta nitantur evertere*; ideò, prementes vestigia ferè omnium qui methodo morali Theologiam scripserunt, de illo brevitèr in hoc capite disputabimus. Sed quia eius existentia est diffinita à Concilio Tridentino *sess. 5.* toto decreto *de Peccato originali*, specialitèr can. 2. vbi illud probat ex illo Apostoli ad Rom. 5. *Per vnum hominem peccatum in mundum intravit, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertransit, in quo omnes peccaverunt*: Ideò, ea supposita, gradum facimus ad eius essentiam indagandam: Remittentes interim lectorem ad nostros Salmant. *tom. 4. Scholast. disp. 14. dub. 1.* Montesinos *disp. 21. tom. 2. in 1. 2. quæst. 1.* Gonet *tom. 3. de Peccatis, disp. 7. art. 1.* Vazquez *disp. 130.* & alios, qui latè eam contra hęreticos propugnant, & varijs textibus S. Scripturæ, & rationibus efficacibus probant. Circa quidditatem ergo peccati originalis:

In quo consistat essentia peccati originalis.

2 Inquires *primò*, in quo eius essentia consistat? ¶ Omissis hæreticorum erroribus: Aliqui Catholici senserunt, essentiam peccati originalis consistere in quadam qualitate morbida causata ex sibilo serpentis. Sic Gregorius Ariminiensis, & Albertus Friguis. ¶ Ambrosius verò Catherin. collocat eam in peccato Adami, prout parvulos extrinsecè denominat *peccatores*. ¶ Durandus *in 2. dist. 30. quæst. 3.* in reatu pœnæ. ¶ Martinez *hic quæst. 82. art. 1. dub. 1. conclus. 4.* Herrera *de Concept. Virgin. cap. 15.* Nuño *3. part. quæst. 86. art. 2. dub. 2.* in habitu causato in nobis ex Adami peccato, inclinante hominem ad bonum commutabile, vt vltimum finem. ¶ Sed istæ sententiæ falsæ sunt. Quare dicendum est cum nostris Salmant. *tract. 13. tom. 4. disp. 14. dub. 5.* Gonet, & communitèr omnibus recentioribus Thomistis, essentiam peccati originalis consistere in privatione iustitiæ originalis, voluntaria nobis ex vi peccati Adami, vt tollit solùm primarium effectum iustitiæ originalis, scilicèt rectificare animam ad Deum. Quod probatur *primò* ex D. Anselmo *lib. de Concept. Virgin. cap. 26.* vbi sic ait: *Peccatum originale aliud intelligere nequeo nisi nuditatem iustitiæ.* Non minùs clarè loquitur D. Thom. *in 1. 2. quæst. 82. art. 3.* his verbis: *Peccatum originale materialitèr quidem est concupiscentia: formalitèr verò est defectus iustitiæ originalis.* Et quæst. 5. *de Malo*, art. 2. ita ait: *In peccato originali non est conversio, sed sola aversio, vel aliquid*

quid aversioni respondens, scilicet destitutio animæ à iustitia originali. Insuper probatur à ratione. Peccatum originale consistit in eo, quòd primò tollitur per baptismum; cùm hoc Sacramentum sit institutum ad illud delendum: sed persè primò per baptismum tollitur privatio iustitiæ originalis; cùm communicetur gratia sanctificans immediatè animam Deo coniungens: ergo tantùm consistit in privatione iustitiæ originalis, vt nobis voluntaria ex Adami peccato. Præter citat. Author. hanc conclusionem defendunt Palaus *tract.* 2. *disp.* 2. *punct.* 1. *num.* 3. Salas *sect.* 3. *num.* 38. Bonacina *disp.* 2. *de Peccat. quæst.* 1. *punct.* 2. *n.*4. Tapia *tom.* 1. *lib.* 3. *q.* 13. *art.* 4. *num.* 1.

Quomodò peccatum originale est parvulis voluntarium.

3 Rogabis *secundò*: An peccatum Adami sit parvulis voluntarium? ¶ Dicendum est, peccatum originale esse parvulis voluntarium intrinsecè; non *formaliter* per modum exercitij, sed *terminativè* per modum effectus; non *physicè*, hoc est, iuxta propriam voluntatem, sed *moraliter* in ordine ad voluntatem Adami, quatenus ex Dei voluntate continebat voluntates posterorum. Et quidem, quòd tale peccatum debeat parvulis esse voluntarium, patet ex eo, quòd sit peccatum illorum: Nam de ratione peccati est, quòd peccanti sit voluntarium. ¶ Quòd autem non sit per modum exercitij, liquet: Quia peccatum originale non est actuale, sed habituale ex Adami peccato causatum; sed peccatum habituale solùm est voluntarium terminativè: ergo & originale. ¶ Vltima denique pars, scilicèt non fuisse parvulis physicè voluntarium; sed præcisè moralitèr, inquantùm Adamus continebat voluntates hominum, est D. Thomæ 1. 2. *quæst.* 81. *art.* 1. Et probatur exemplo S. Doctoris: Homines respectu Adami sunt sicut membra respectu corporis: *sed actus vnius membri corporalis* (verba sunt D. Augustini) *non est voluntarius voluntate ipsius manus; sed voluntate animæ, quæ primò movet membrum... Sic igitur* (concludit Ang. Doctor) *inordinatio, quæ est in isto homine ex Adam generato, non est voluntaria voluntate ipsius, sed voluntate primi parentis; qui movet motione generationis omnes, qui ex eius origine derivantur, sicut voluntas animæ movet omnia membra ad actum.* ¶ Deinde ostenditur. Nam Adamus considerari potest vt persona particularis, & vt constitutus à Deo Caput totius generis humani: ergo licèt, vt persona particularis, eius peccatum non fuerit voluntarium posteris; fuit tamen eis voluntarium, inquantùm illud commisit vt Caput generis humani. Patet consequentia: quia, hoc ipso quòd Adamus sit morale Caput, nos sumus illius membra: & ex Capite, & membris constituitur communitas humana in modum corporis mystici, sicut aliæ communitates consurgunt: sed voluntas membrorum alicuius communitatis est moraliter in voluntate Capitis, & peccatum Capitis est moraliter peccatum commnitatis: ergo hoc ipso, quòd Adamus sit à Deo constitutus Caput hominum, & involuntatem illius transtulerit voluntatem generis humani, peccatum originale, quod est peccatum Capitis, fuit illis moraliter, licèt non physicè, voluntarium. Ita Scholastici omnes, præsertim N. Salmant. *tr.* 13. *disp.* 14. *dub.* 2. §. 2. Gonet *disp.* 7. *art.* 2. Vazquez *disp.* 131. *cap.* 2. & 3. & alij. Ex moralistis verò Azor *Instit. lib.* 4. *cap.* 29. *in fine*, Pal. *tr.* 2. *disp.* 2. *num.* 3.

Contra secundam partem conclusionis quædam replica enervatur.

4 Contra secundam partem conclusionis, Dices: Peccatum originale est formaliter peccatum: ergo erit etiam formaliter, & non tantùm terminativè voluntarium. Patet consequentia: cùm peccatum esse nequeat sine voluntario. ¶ Sed huic replicæ respondetur, negando consequentiam: quia aliunde sumitur ratio peccati, ac ratio voluntarij: Nam voluntarium dicitur *à principio intrinseco se movente cum cognitione*: vnde quod, dum est in seipso, voluntati non subest, & ab ea formaliter emanat, nequit dici voluntarium *formaliter*: Ratio verò peccati sumitur per ordinem ad legem prohibentem, aut præcipientem, iuxta definitionem suprà positam, scilicet: *Dictum, factum, aut concupitum contra legem*: & ita, quod in se à lege prohibetur, quomodocumque à voluntate procedat, dicitur *in se*, & *formaliter* peccatum. Vnde videmus, quòd omissio Sacri die Dominica est formaliter peccatum, estò non sit voluntaria in se, sed in causa: v. gr. quia deditus fuit somno, prævidens periculum omissionis Sacri. *Similiter*: Projiciens breviarium in mari, prævidens aliud non habiturum, formaliter peccat, dum omittit recitare; & tamen, estò peccatum hoc sit formaliter tale, est voluntarium tantùm interpretativè, & in causa; non in se, & formaliter: ergo malè arguitur: *Est formaliter peccatum: ergo est formaliter voluntarium.*

Contra tertiam partem arguitur.

5 Contra tertiam partem, Objicies, ex Durando *loc. cit. quæst.* 1. contendente non esse propriè peccatum respectu parvulorum ex defectu voluntarij. Voluntarium liberum debet esse ab intrinseco cum cognitione, & esse in potestate illius, cui est voluntarium; sed peccatum originale nec est ab intrinseco cum cognitione; cùm sit ab Adamo, & sine cognitione parvulorum vsu rarionis carentium: nec in potestate illorum, sed Adami: ergo non est illis voluntarium. ¶ Confirmatur *primò*: Ad hoc vt illud, quod alter operatur, sit mihi voluntarium, necesse est, vt vices meas ego illi commiserim; sed parvuli proprias vices in Adamum non commiserunt, cùm tunc non existerent: ergo nequit peccatum originale esse illis voluntarium. ¶ Confirmatur *secundò*: Parvuli contrahunt originale non solùm vt partes naturæ, sed etiam vt sunt personæ particulares; sed sine voluntario personali illud contrahunt: ergo sine voluntario capitali, seu naturæ. Cœtera constant. Et maior probatur. Nam Deo invisi, & inimici per originale parvuli sunt non solùm vt partes naturę, sed etiam vt personæ particulares: ergo, &c. ¶ Confirmatur *tertiò*: Quia si originale fuit nobis voluntarium, prout eramus in Adamo: ergo solùm peccavimus, prout eramus in illo; & sic non erit intrinsecè in nobis tale peccatum.

Notabile primum pro solutione, vbi explicatur, quot modis fit voluntariũ morale.

6 Pro harum obiectionum solutione, Nota *primò*, quòd duplex est voluntarium, aliud *physicum*, aliud *morale*. Primum est, quod à voluntate proprię personæ procedit, sivè actualiter, sivè habitualiter: secundum est, quod procedit à voluntate alicuius, reputata vt propria, quia alter in alium suum transtulit consensum. Quæ translatio quatuor modis fieri potest: Primò, cùm aliquis per seipsum dat consensum alteri, vt quidquid ab illo actum fuerit, ipse ratum habeat:

habeat: & hoc modo voluntas mandantis transfertur in mandatarium, & eligentis procuratorem, in procuratorem sibi constitutum. Quapropter diximus tract. 9. cap. 3. punct. 3. dub. 4. n. 83. matrimonium per procuratorem contractum esse validum: & constat ex cap. fin. *de Procurator. in 6.* & leg. *Sufficit, ff. de Sponsalibus.* Secundò hæc translatio fieri potest dispensatione iuris, & Iudicis: Qua ratione voluntas Tutoris censetur voluntas minoris; Curatoris pupilli; & mariti vxoris: & patet ex leg. *Cùm plures §. Quæ bona fide, ff. de Administrat. & peric. Tutor.* Tertiò, quando vnus continetur naturaliter sub alterius dominio: vt voluntas filiorum impuberum continetur sub Patris voluntate. *Leg. Sed si plures, §. Ad substitutos, ff. de Vulg. & pupill. substit.* Quartò ex pacto, quod acceptat aliquis pro se, & in se contentis: vt si Paulus accipiat à Rege privilegium sibi, & posteris suis, ex conditione quòd hoc, aut illud adimpleat, sin minùs omnes illud amittant: vnde, si Paulus non adimpleat illam conditionem, tam pro se, quàm pro suis posteris illud privilegium amittit.

Secundum notabile probans Deum trāstulisse voluntates parvulorum in voluntatem Adami.

7 Nota *secundò*, quòd Deus de facto transtulit voluntates omnium hominum in Adami voluntatem in ordine ad conservationem, vel omissionem iustitiæ originalis; itaut cum illo pactum inivit Deus, quòd eius consensus, aut dissensus pro omnium consensu, aut dissensu haberetur. Et hoc liquet ex illo Oseæ 6. *Ipsi, sicut Adam, transgressi sunt pactum; ibi prævaricati sunt in me.* Et Apostolus ad Rom. 5. *In quo omnes peccaverunt.* Et ex communi SS. Patrum consensu. ¶ Et insuper à ratione probatur. Quia supremi Legislatores habent potestatem transferendi voluntates parvulorum in alios homines, scilicèt Curatores, & Tutores: ergo multò magis Deus in voluntatem Adami, qui erat Caput naturale totius generis humani: Patet consequentia. Quia Deus habet maius, & excellentius dominium nostrarum voluntatem, quàm alij homines; vt eleganter dixit D.August. *de Correct. & gratia, cap.* 14. *Magis habet Deus in sua potestate hominum voluntates, quàm ipsi suas.* Ergo, si Legislator humanus potest transferre, in ordine ad consensum, vnam voluntatem in aliam, multò magis Deus Legislator Divinus poterit hoc facere. Et de facto ita fecisse probant authoritates allegatæ, & aliæ plurimæ, quæ ex SS. PP. & Concilijs referri poterant, obviæque sunt in citatis Authoribus.

Argumentis respondetur.

8 Ex quibus iam est facilis solutio obiectionum. Ad argumentum, Dicimus, peccatum originale esse ab intrinseco cum cognitione, eo modo quo est voluntarium: Cùm autem sit nobis voluntarium non physicè, sed moraliter, inquantùm fuimus in Adami voluntate, sufficit, quòd in Adamo sit à principio intrinseco cum cognitione. Et idem dicimus de eo quòd non sit in potestate parvulorum: Nam hoc peccatum, quia originale, non est voluntarium *personale*, sed *capitale*; & sic sufficit, quòd sit in libertate Capitis. *Peccatum originale* (ait D.Thom. *in* 2. *dist.* 30. *quæst.* 2. *art.* 1. *ad* 2.) *cùm non sit vitium personæ, vt persona est, sed quasi per accidens, inquantùm habet talem naturam; ideò non oportet, quòd sit in potestate huiusmodi personæ hunc defectum habere, vel non habere; sed sufficit, quòd sit in potestate alicuius, qui est Caput in natura illa.* ¶ Ad primam confirmationem patet ex primo, & secundo notabili: Ibi vidimus, quomodò Deus possit transferre voluntates parvulorum in Adami voluntatem, & de facto transtulerit. Videatur Concil. Trident. *sess.* 6. ¶ Sed nota, hoc solùm posse à Deo fieri in ordine ad peccatum, quod sit originale, seu naturæ; non verò in ordine ad peccatum personale: hoc enim essentialitèr postulat commiti à voluntate propria. Et sic nunquàm evenit, peccatum personale alicui tribui ex transmisione voluntatis, quin priùs transmittens in illud consenserit. Vnde si peccatum mandatarij tribuitur mandanti, est, quia ipse priùs consenserit in illud. ¶ Ad secundam confirmationem, Concedimus, parvulos peccare vt personas particulares: sed hoc est secundariò; primariò verò solùm peccant vt partes naturæ. Vnde, cùm voluntarium sequatur conditionem per se primò peccantis, non debet esse personale, sed sufficit esse naturale, seu capitale. ¶ Ad vltimum, Negatur sequela: Quia peccatum capitale descendit cum natura infecta: Vnde sicut natura in se infecta descendit ad membra in seipsis; ita descendit infectio, seu peccatum ad eadem membra, in seipsis consideratis.

PUNCTUM II.

De traductione Peccati Originalis: & quos comprehenderit?

Explicatur ad quos, & qua virtute traductum sit peccatum originale.

9 Constat ex dictis *num.* 1. dari peccatum originale, & hoc maculasse non tantùm Adamum, sed etiam eius posteros: Vnde solùm restat inquirere, quomodò hæc malitia vsque ad posteros potuerit traduci: & quæ virtus sit hæc, quæ post tot annorum millia, totque successivas generationes, possit puerum nunc in lucem editum inficere? Cui difficultati respondetur, Dicendo, Adamum, medio semine ex antecedenti culpa infecto tanquam instrumento, traducere peccatum originale in posteros. Ita docet D. Thom. 1.2. *quæst.* 83. *art.* 1. his verbis: *In semine corporali est peccatum originale, sicut in causa instrumentali, eò quòd per virtutem activam seminis traducitur in prolem simul cum natura humana.* Vnde nota cum nostris Salmant. *tract.* 13. *disp.* 14. *dub.* 3. §. 3. Gonet. *disp.* 7. *art.* 3. Ferrariensi 4. *Contra Gent. cap.* 5. Conrad. *hic, quæst.* 81. *artic.* 1. Lyra *in cap.* 5. *Epist. ad Rom.* iustitiam originalem communicatam fuisse Adamo pro se, & posteris, qui ab eo per originalem propagationem descenderent, sub pacto vt in innocentia permaneret. Vnde in semine & erat virtus instrumentaria ad causandam iustitiam originalem; & simul virtus naturalis ad propagandam naturam. At post peccatum, licèt manserit in semine virtus naturalis, non tamen supernaturalis; sed potiùs defectus, & privatio illius virtutis orta ex peccato Adami, secundùm quam est instrumentum vel peccati, vel Adami, ad communicandum defectum iustitiæ originalis. Quare, sicut ante peccatum erat instrumentum Dei, ad propagandam cum natura iustitiam origina-

ginalem; ita post peccatum est instrumentum ipsius, ad communicandum defectum iustitiæ originalis. Quod eleganter expressit D. Thom. *q.4. de Malo, art. 1. ad 9.* his verbis: *Ex peccato primi Parentis destituta est caro eius illa virtute, vt ex ea possit decidi semen, per quod originalis iustitia in alios propagaretur. Et sic in semine defectus huius virtutis est defectus moralis corruptionis: & ex hoc est etiam ibi virtus ad similem imperfectionem, sicut est ibi virtus ad productionem humanæ naturæ in prole generata.* En vbi D. Thom. asserit, quòd, sicut ante peccatum erat virtus in semine, ad propagandam cum natura iustitiam originalem; ita post illud est defectus virtutis, ad similem imperfectionem communicandam: ergo peccatum Adami fuit causa efficiens principalis defectus, seu privationis originalis iustitiæ parvulorum; & semen, physicum illius instrumentum. Sed, hac stabilita doctrina:

Siquis miraculosè absque seminis commixtione, vel ex solo semine mulieris formaretur, non contraheret originale.

10 Inquires *primò*: Vtrùm si quis miraculosè absque seminis commixtione ex humana carne formaretur, contraheret peccatum originale? ¶ Respondetur negativè cum D. Thom. *1.2. q.81. art. 4.* Et ratio est: Quia non descenderet iste homo per seminalem propagationem ab Adamo; sed iuxta Concilium Tridentinum *sess.6. cap. 3.* *Homines, nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur iniusti:* ergo qui miraculosè ita nasceretur, non contraheret originale. Sic Scholastici *super D. Thom.* & insuper Azorius *lib.4. cap. 30. quæst. 9.* *Becanus tract. 2. cap. 9. q. 10.* Bonacina *de Peccatis, disp. 10. q. 1. punct. 3. n.7.* ¶ Ex quibus oritur, quòd si quis ex semine solius mulieris formaretur, non contraheret originale: at econtrà si ex solo semine viri ad vulvam, vel divina virtute, vel dæmonis arte transportato quis nasceretur; absdubiò contraheret originale. Ratio vtriusque casus est: Quia ille non descenderet per seminalem propagationem; secus verò iste: ergo hic solum originale contraheret. Nec hæc conceptio dici posset miraculosa quoad substantiam, sed solùm quantùm ad modum, seu applicationem virtutis; cùm originem traheret ex virili semine ab Adamo descendenti.

Alij casus particulares deciduntur.

11 Ex dictis patet, quid dicendum sit pro alijs casibus. Quorum primus est: an si mulier aliquo ex bruto conciperet (vt testatur Nicolaus Florentinus *tr. 1. cap. 23.* accidisse, quòd ex fœmina, & vrso natus fuerit filius probus, & strenuus, à quo Vrsinorum familia fuit exorta) tunc talis filius cum originali conciperetur? ¶ Secundus est: An si Deus miraculosè alicui communicaret iustitiam originalem, eius filij sine originali peccato nascerentur? ¶ Tertius casus est: an si Deus aliquem hominem ex semine viri formaret, sicut ex sanguine formare potest, taliter quòd semen non concurreret activè, sed passivè, peccatum originale contraheret? ¶ Sed his facilè respondetur. Ad primum ergo, plurimi negant tam hunc, quàm alios similes casus, quos historiæ narrant: quia (aiunt) repugnant veræ Philosophiæ. ¶ Sed non tam difficile videtur; cùm ex gravissimis Doctoribus referat similia exempla Eminent. Aguirre *in Ludis Salmant. lud. 4. excurs. 2. à n. 31.* & nunc anno 1707. ex equo, & mula monstrum, vtrique partim simile, natum & genitum fuerit in villa *Morales* prope Tautum. At (quidquid sit de hoc) admisso, disputationis gratia, tali casu negamus contraxisse originale: cùm virtus generativa per lineam virilem ab Adamo non descenderit. Sic Bonacina *loc. cit. n.8.* & alij. ¶ Ad secundum, Dicimus, quòd si Deus conferret illi homini iustitiam originalem pro se, & suis posteris, tunc filij non contraherent: at si pro se solo illam communicaret, peccatum incurrerent. Et ratio primi est: Nam tunc tota natura reintegraretur, talisque homo Caput morale posterorum constitueretur: *Et, si hoc fieret* (ait D. Thom. *1.2. q. 82. art. 4. ad 3.*) *proculdubiò geniti absque originali culpa nascerentur.* Ratio verò secundi est: Quia tunc tale beneficium esset personale tantùm: & sic semen ab illo descenderet infectum, & vitiatum per privationem vigoris ad transfundendam iustitiam originalem. ¶ Ad tertium; Respondetur negativè; cùm semen viri, quod solùm passivè ad generationem concurreret, non sit *formaliter* semen, sed præcisè *materialiter*: Vnde eodem modo concurreret tunc, sicut concurrit limus, ex quo Deus Adam formavit; & sanguis purissimus Virginis, ex quo humanitas Christi formata fuit.

Beatissima V. Maria non contraxit originale peccatum: Benè autem debitum illius.

12 Hic solent Authores quærere: An Beatissima Virgo Maria originale contraxerit? ¶ Plurimi antiquitùs affirmativam tenuerunt. Sed nunc contraria non solùm est vera, sed etiam communis: Ob speciale privilegium, quod pie credimus à Christo purissimæ eius Matri concessum fuisse. Et licèt hęc nostra sententia non sit definita ab Ecclesia; certò credimus, ad filiorum tantæ Matris solatium; breviter definiendam esse. Interim tamen Alexander VII. prohibet *in Bulla de hoc edita*, alterutram ex his sententijs errore, aut hæresi notare: & insuper, pro conservando vinculo pacis, innovat pœnas à suis prędecessoribus impositas contra eos, qui verbo, aut scripto aliquid docuerint contra piam sententiam immaculatæ Conceptionis. Idem præcipit Gregogorius XV. in quadam Bulla, quam ad verbum refert Bonacina *tom. 3. de Censuris in particulari, disp. 3. q. 6. punct. 5.* Quare ab hoc supersedendo: ¶ Inquirunt *secundò* Theologi: An etiam à debito contrahendi originale fuerit B. Virgo exempta? ¶ Affirmant aliqui neoterici, sequentes Catherinum *lib. de Peccato originali, cap. vltimo.* Negant verò Caietanus *opusc. de Peccato origin. cap. 4.* Zumel *quæst. 81. art. 3. propos. 3.* Bonacin. *de Peccat. disp. 2. punct. 3. n.2.* Suarez *1.2. disp. 9. de Peccat. Origin. sect. 4. num. 4.* N. Cornejo *tom. 2. in 3. part. tr. 3. ad q. 27. dub. 3.* Azor *lib. 4. cap. 34. q. 3.* Salas *1.2. tr. 13. disput. 11. sect. 5. q. 11. num. 69.* Palaus *tract. 2. disp. 2. punct. 3. n. 3.* Bellarminus *tom. 1. de Remissione gratiæ, cap. 16.* (asserens, illam Catherini sententiam non videri sibi admodùm tutam) & alij: quibus libenter subscribimus. *Tum*: quia hæc præservatio prævisionem peccati originalis pręcedit: ergo nequit B. Virgini competere. Antecedens est certum. Et consequentia probatur: Si hæc præservatio à debito contrahendi originale Virgini competeret, deberet esse ex meritis Christi, vt sic per illum diceretur redempta; sed, si præcessit prævisionem peccati originalis, non potuit esse ex meritis Christi, qui post peccatum originale fuit decretus vt Redemptor;

tor: ergo nequit Virgini competere. ¶ *Deinde*: Habere debitum contrahendi, & non contrahere magis extollit Virginis dignitatem; cum demonstret copiosam illius redemptionem: ergo &c. ¶ *Prætereà*: Ex sententia contraria sequeretur, quòd, si Adamus non peccaret, B. Virgo non haberet ex pacto Dei cum Adamo iustitiam originalem, seu gratiam, sed aliunde ex alia providentia divina; sed hoc non est conforme Scripturæ sacræ, sanctisque Patribus: ergo tenendum est, tale debitum incurrisse; vt maior Beatæ Virginis dignitas extollatur, congruentiusque intelligantur S. Scripturæ, & SS. Patrum testimonia. ¶ Inquires *tertiò*: An, Adamo non peccante, si Eva peccasset, filij eorum peccatum originale contraherent? ¶ Respondetur negativè, cum D. Thoma 1. 2. *quæst*. 81. *art*. 5. quem ferè omnes sequuntur, vt Durandus 2. *dist*. 31. *quæst*. 1. Alexander *part*. 2. *quæst*. 105. Azor *lib*. 4. *cap*. 30. *q*. 9. & communiter alij. Et ratio est: Quia ille solus potest in alios transfundere originale peccatum, qui est illorum Caput morale; sed solus Adamus constitutus est Caput morale posterorum, cùm solùm cum illo inierit Deus pactum transfundendi iustitiam originalem: ergo solùm ab illo derivaretur peccatum originale, & non ab Eva, aut aliquo alio.

Si Adamus ante peccatũ genuisset aliquem filium, ab hoc posteà geniti originale contraherent.

13 Inquires *quartò*: An in casu, quo Adam genuisset aliquem filium ante peccatum; & talis filius alios procreasset post Adæ peccatum, contraherent originale? ¶ Aliqui respondent negativè: Quia Adamus non transmittit peccatum originale, nisi medijs proximis Parentibus; sed in casu posito proximi Parentes non possent esse media per quæ Adamus transmitteret peccatum originale; cùm ipsi (vt supponitur) non contraxerint, nec acceperint ab illo semen corruptum: ergo tales filij originale non contraherent. ¶ Sed veriùs dicendum est, tales filios contracturos originale peccatum. Ita docent Azorius *lib*. 4. *cap*. 30. *quæst*. 8. Salas 1. 2. *disp*. 11. *q*. 7. *n*. 72. Suarez 1. 2. *disp*. 9. *sect*. 4. *n*. 4. *de Peccato Originali*, Bonacina *disp*. 2. *de Peccatis*, *q*. 1. *punct*. 3. *n*. 10. & alij. Quod probatur: quia per peccatum Adę tota natura est infecta: ergo omnis natura, quæ post peccatum derivatur ab Adam est infecta: Sed, si talis natura est infecta, individua illius debent nasci infecta: ergo in casu posito tales filij originale contraherent. Videatur D. Thom. 3. *p*. *q*. 8. *art*. 5. *ad* 1. ¶ Ex quo sequitur, quòd filij geniti ante Adæ peccatum non essent contracturi peccatum originale. *Tum* Quia tales filij haberent iustitiam originalem vt beneficium personale; sed beneficium personale non amittitur, nisi per proprium peccatum personale: ergo per Adami peccatum illam non amitterent. ¶ *Tum etiam*: Quoniam originale non contrahitur, nisi medio semine infecto; sed quando tales filij nati sunt, non erat semen Adæ infectum, sicut nec natura humana: ergo non illud contraherent. Quod etiam tenent Authores citati. ¶ Ad argumentum, Respondetur, tunc Parentes non esse medium, seu instrumentum ad diffundendum peccatum originale; esse tamen conditionem *sine qua non*, vt naturam humanam corruptam reciperent, & sic originale contraherent.

14 Inquires *quintò*: An solum primum peccatum Adami fuerit causa traductionis culpæ originalis? ¶ Prima sententia est negativa: tenetque eam Alensis 2. *p*. *q*. 22. *memb*. 3. *art*. 3. Catherinus *Opusc. de Peccat. origin. p. vltim.* Montesin. *disp*. 11. *q*. 7. *n*. 94. Suarez *de Opere sex dier. lib*. 6. *cap*. 13. *n*. 8. Meratius *disp*. 14. *de Peccat. sect*. 4. & 5. & alij recentiores, sentientes solum peccatum comedendi de ligno vetito, etsi alia peccata præcessissent, traducturum originalem culpam. Et probatur *primò*: Quia solum peccatum comedendi de ligno vetito est peccatum capitale, vt patet ex illo Genes. 2. *De ligno scientiæ boni, & mali ne comedas: in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris*; sed solum peccatum capitale est quod derivatur ad posteros: ergo solum peccatum comedendi de ligno vetito, sivè esset primum, sivè secundum, est quod derivatur ad posteros. ¶ *Secundò*: De facto primum peccatum, quod Adamus commisit, fuit superbiæ, vt docet D. Thom. 2. 2. *q*. 163. *art*. 1. & videtur colligi ex illo Genes. *Eritis sicut Dij*: Et tamen peccatum, quod transmittitur in posteros, non est superbiæ, sed inobedientiæ, iuxta illud Apostoli ad Roman. 5. *Per vnius inobedientiam peccatores constituti sunt multi*: ergo non fuit primum peccatum, quod de facto transmittitur in posteros. ¶ *Tertiò*: Iustitia originalis solùm transmitteretur per obedientiam præcepti de non comedendo de ligno vetito; & sic, estò Adamus esset fidelis, aut castus, non transmitteret in posteros iustitiam originalem: ergo sola inobedientia, seu transgresio illius præcepti est, quæ transmittit in posteros culpam originalem: ergo non quia *primum*, sed quia *tale* peccatum Adami fuit capitale, seu originale.

Sententia asserens peccatum de comedendo de ligno vitæ esse causam originalis culpæ, non quia primũ, sed quia tale.

15 Secunda sententia, & verior, est affirmativa: docens, ex vi pręsentis decreti, solum primum Adæ peccatum, præcisè quia *primum*, non verò quia *tale*, transmissurum in posteros culpam originalem. Ita D. Thom. 2. 2. *q*. 163. *art*. 3. *ad* 2. Vbi, loquendo de pœna originali causata à peccato illo, sic ait: *Dicendum, quòd magnitudo pœnæ, quæ consequuta est illud primum peccatum, non correspondet ei secundùm quantitatem propriæ speciei, sed inquantùm fuit primum*: Sed pœna correspondet culpæ: si ergo quantitas pœnæ correspondet illi peccato, quia *primo*; etiam debet correspondere quantitas culpæ. Clariùs loquitur *in* 2. *dist*. 33. *in fine exposit. ad* 2. *diffic*. Vbi loquendo de vitio, quod naturæ intulit originale, addit sequentia: *Quodcumque autem aliud peccatum fuisset hoc modo primum, etiam similem effectum habuisset, sivè fuisset peccatum operis, sivè voluntatis*. ¶ Secundò ostenditur à ratione: Ideò Adami peccatum originavit prædictam culpam in posteros, quia per illud amisit iustitiam originalem toti naturæ collatam; sed per quodlibet primum peccatum talem iustitiam amitteret: ergo & prędictam culpam originaret. Cœtera constant. Et minor probatur: Quia iustitia originalis, vtpote includens gratiam sanctificantem, est incompossibilis cum quolibet peccato: ergo per quodlibet eam amitteret. ¶ Confirmatur *primò*: Hoc ipso, quòd per primum peccatum denudaretur iustitia originali, non haberet iam vigorem ad communicandam iustitiam posteris; cùm

Sententiam contrariam, vt veram, amplectimur.

cum vigor ille comitetur iustitiam: ergo omnibus, quos posteà genuisset, communicaret naturam, vt in se habebat: sed in seipso erat infecta culpa originali: ergo tali culpa infectam naturam communicaret. ¶ Confirmatur *secundò*: Supposito alio primo peccato, non posset Adamus transmittere in posteros iustitiam originalem, vt manet probatum: ergo transmitteret peccatum. Patet consequentia: Quia, hoc ipso quòd Deus constituerit Adamum Caput morale totius generis humani, debebat in illud aliquid transmittere: ergo vel gratiam, vel peccatum, cùm non detur medium; sed non gratiam, cùm illam amiserit: ergo peccatum. Hanc sententiam tenent cum D. Thom. Durandus *in 2. dist. 33. q. 1.* Curiel *de Peccat. art. 1. dub. vltim.* Alvarez *disp. 171.* Martinez *art. 2. dub. 2.* Gonet *tom. 3. disp. 7. de Peccat. art. 4. n. 53.* & alij, N. Salmant. *tr. 13. disp. 14. dub. 5.*

Respondetur sententię contrarię.

16 Ad primum argumentum, Respondetur, peccatum de comestione de ligno vetito fuisse capitale; non quia *tale*, sed quia *primum*: vnde, si alia peccata præcessissent, absdubiò originalem pœnam transmitterent. Quod eleganter dixit D. Thom. *in 2. dist. 33. in expositione textus*, his verbis: *Sed in hoc ostenditur, quòd, etiam si alia peccata commisisset, similem pœnam sustinuisset.* Et rationem reddit: Quia graviora sunt præcepta naturalia, quàm positiva. Quare si Deus specialiter intimavit pręceptum non comedendi, & non aliud naturale; erat, quia, cùm illud esset positivum, non esset absque tali intimatione cognitum præceptum; non verò, quia iustitia originalis non amitteretur per transgressionem cuiuscumque pręcepti naturalis, si esset primum peccatum. ¶ Ad secundum, Respondet D. Thom. 1. 2. quæst. 82. art. 2. ad 1. *In peccato primi Parentis, quod per originem traducitur, fuerunt plures deformitates, scilicèt superbia, inobedientia, gula, & alia huiusmodi.* Ex quibus verbis sequitur, quòd licèt superbia in illo fuerit priùs prioritate naturæ in genere causæ finalis, quia ex fine assimilationis ad Deum motus fuit ad comedendum; tamen omnes malitiæ fuerunt simul simultate temporis, & quasi partes illius primi peccati. ¶ Ad tertium, Respondetur, quòd, etsi præceptum illud observasset; si tamen priùs alia præcepta vel naturalia, vel positiva non custodiret, minimè transmitteret iustitiam originalem: vnde necessaria pro priori fuit totius legis observantia.

PUNCTUM II.

De effectibus, seu Pœnis debitis pro peccato originali.

Peccatum originale causat mortem, morbos, aliosque corporales defectus.

17 Dicendum est *primò*, mortem, aliasque miserias corporales esse effectus, & pœnas originalis peccati. Hæc conclusio est de fide: & patet ex Epist. *Ad Roman. cap. 5.* vbi ait Apostolus: *Per vnum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors.* Et cap. 6. *Stipendia peccati mors.* Et probatur ratione. Quia estò mors, morbi, fames, sitis &c. sint homini naturales, vtpotè ex contrarijs elementis composito; tamen iustitia originalis, quæ plenè subijciebat corpus animæ, hos defectus impediebat: vnde oritur, quòd peccatum originale, talem iustitiam destruens, sit causa per accidens mortis, & aliorum defectuum corporalium: & consequenter, si Adamus non peccasset, minimè mortis pœnam incurreret. Sic docent D. August. *lib. 7. Genesis ad litteram, & lib. 13. de Civit. cap. 15.* D. Thom. *1. part. quæst. 97. art. 1. & 4. & 2. 2. quæst. 164. per totam*, Abulensis *in cap. 13. Genes. q. 169.* Suar. *de Oper. sex. dier. lib. 3. cap. 14.* Gonet *tom. 2. tr. 8. disp. 6. art. 2. à num. 49. & tom. 3. tract. 5. disp. 8. art. 2.* Azor *Instit. Moral. lib. 4. cap. 32.* Salas *tract. 13. disp. 11. sect. 6. num. 74.* & alij plurimi, extendentes doctrinam non solùm ad mortem, morbos, & alias miserias corporales, sed etiam ad alias aliquomodò magis spirituales, vt concupiscentiam, fomitem peccati, ignorantiam, aliasque animę passiones.

18 Dicendum est *secundò*, peccatum originale causare in posteris pœnam damni; taliter quòd decedentes cum originali nunquam visuri sint Deum. Colligitur hæc assertio ex illo Ioanne 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu-Sancto, non potest introire Regnum Dei.* Idque definijt Synodus Palestina, vt refert D. August. *lib. de Gestis Pelagij, cap. 8.* ¶ Dicendum est *tertiò* cum D. Thom. *in 2. dist. 33. quæst. 2. art. 1.* quem sequuntur Salmeron *ad Roman. 5. disp. 48.* Suarez *tom. 2. in 3. p. disp. 57. sect. 6.* Salas *tract. 13. disp. 11. sect. 6. num. 74.* & alij, quòd pueri decedentes cum solo originali nullam pœnam sensus habituri sunt. Et ratio desumitur ex D. Thom. Quia pœna proportionatur culpę; ita vt aversioni, quę est in peccato, correspondeat pœna damni; & conversioni ad creaturam, pœna sensus: sed in peccato originali non est conversio, sed sola aversio; cùm non sit illorum peccatum actuale, sed habituale: ergo decedentibus cum solo originali non debetur pœna sensus, sed præcisè damni. Videatur etiam Div. Thom. *q. 5. de Malo, art. 2.* ¶ Hæc licèt communiter recepta sint; tamen est magna difficultas circa illos, qui simul cum originali decesserint cum aliquo veniali: quod n. seq. decidemus.

Pœnam damni patientur, qui cum originali decedunt.

19 Inquires ergo: An pueri decedentes cum originali, & simul aliquo veniali puniantur aliqua pœna sensus? ¶ Salas *tr. 13. disp. 18. sect. 6. & 7.* latè probat, posse aliquem decedere cum originali, & aliquo veniali: Quo supposito, ait Palaus *punct. 2. num. 1.* tunc talem puerum passurum non pœnam sensus ęternam, sed temporalem pro illo veniali. Et, designans locum huius pœnæ, addit, esse locum quendam vel inferni, separatum à damnatis; vel limbi, licèt à Doctoribus ignotum. Pro hoc modo dicendi citat Suarez *tom. 4. in 3. part. disp. 11. sect. 2.* & pro ea referri etiam possunt Durandus *in 4. dist. 4. quæst. 7.* D. Bonavent. *dist. 21. art. 1. quæst. 1.* Richard. *dist. 14. art. 3. quæst. 2.* Henriquez *quodlib. 5. quæst. 20.* Vazquez *disput. 149. cap. 2.* Lorca *disp. 63. memb. 2.* Valentia *disp. 6. quæst. 19. punct. 5.* Salas *loc. citat.* Azor *tom. 1. Instit. Moral. lib. 4. cap. 10. quæst. 6.* & alij. Ex quibus aliqui consentiunt cum Palao, in designando locum pro illo peccato pur-gan-

Sunt qui asserant, decedentes cū originali, & aliquo veniali habiturus pœnam sensus.

gando. Alij dicunt, vel Deum non permissurum aliquem cum solo originali, & veniali moriturum; vel, si permittit, ad eum attinere designare locum distinctum ab enumeratis pro purgando illo peccato.

Est evidenter contra D. Th. posse coniungi originale cum solo veniali.

20 Sed hęc sententia evidenter contraria est D. Thomæ 1. 2. *q*. 89. *art*. 6. vbi *in corpor*. sic determinat prædictam quæstionem: *Dicendum, quòd impossibile est, quòd peccatum veniale sit in aliquo cum originali peccato absque mortali.* Et ratio desumpta ex D. Thom. est: quia ante vsum rationis nequit esse peccatum; quando autem vsus rationis advenit, debet homo se in Deum convertere & ordinare vt ad vltimum finem: Et siquidem hoc omittit, absdubiò peccabit mortaliter; aliter faciens, remisionem originalis consequetur: ergo nequit aliquis decedere cum originali, & solo veniali. ¶ Deindè probatur ab inconvenienti, quod ibi infert D. Thom. in argumento *Sed contrà*: Nam dari nequit status in hac vita, cui in futura non correspondeat determinatum receptaculum; sed huic puero decedenti cum originali, & veniali non daretur, vbi reciperetur: *Quia* (verba sunt D. Thom.) *pro peccato originali puniuntur homines in limbo puerorum, vbi non est pœna sensus: in inferno autem detruduntur homines propter solum peccatum mortale: ergo non erit locus, in quo possit puniri illo, qui habet peccatum veniale cum originali solo.* Hæc D. Thom. Sed si D. Thom. latuit receptaculum, quod possit recipere decedentes cum originali, & veniali, credendum piè est, alijs non fuisse manifestatum: ergo falsa est contrariorum opinio. ¶ Sed nota, meritò D. Thomam solùm meminisse locorum limbi, & inferni: quia de cæteris certum est, non posse tale peccatum in illis puniri: Non quidem in purgatorio: quia ibi non puniuntur, nisi qui in gratia decedunt, vt, illo igni purgati, in cœlum ascendant: Neque etiam in limbo antiquorum Patrum: quia iste locus destinatus præcisè est pro detinendis Sanctis post omnia peccata plenè purgata. Ergo, cùm hæc sint receptacula, quæ ex Scriptura, & Sanctis Patribus nobis constat adesse, alia fingere voluntarium omninò est. Et per hæc patet ad rationes contrariorum. Dicta hoc numer. tenent omnes Thomistę, suo Angelico Doctori inhærentes, necnon multi Scotistæ, vt dicunt N. Salmant. *tom*. 4. *tr*. 13. *disp*. 20. *dub*. 2. *n*. 46. Montesinos *tom*. 2. *disp*. 20. *q*. 3. *n*. 27. *&* *disp*. 13. *n*. 15.

An qui decedunt cum solo originali patiantur aliquã tristitiam.

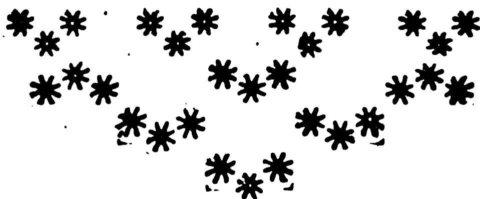
21 Denique inquires: An ex pœna damni pueri decedentes cum solo originali aliquam tristitiam patiantur ob carentiam visionis beatificæ? ¶ Prima sententia est affirmativa: Et tenent eam Abulensis *super cap*. 25. *Matth. q*. 666. *&* 671. Sotus *lib*. 1. *de Natura, & gratia, cap*. 14. Bellarminus *tom*. 1. *de Amissione gratiæ, & statu peccati, cap*. 6. Valentia *tom*. 2. *disp*. 6. *q*. 17. *punct*. 4. & alij. Et probatur *primò*: Quia tales pueri habent proportionem ad beatitudinem; cùm ad illam elevati sint, quando in Adamo fuit omnibus promissa; sed quilibet tristatur, si privetur eo beneficio, ad quod habet proportionem: ergo, cùm videant se privatos beatitudine, necessariò tristari debent. ¶ *Secundò*: Tales pueri privantur naturali felicitate; sed hoc ipso tristantur, cùm sibi eam cognoscant possibilem: ergo &c. ¶ Secunda sententia, & verior, est negativa: Quam defendunt Magister *in* 2. *dist*. 33. Ricardus, Bonaventura, Scotus, Durandus, Vazquez *disp*. 134. *cap*. 3. *num*. 8. Montesinos *tom*. 2. *disp*. 13. *num*. 18. & alij Thomistæ, vt Curiel, Zumel, Martinez, & alij Expositores D. Thom. *in hac quæst*. 89. 1. 2. quos esset prolixum referre: estquè expressa Angel. Doct. *in* 2. *dist*. 33. *q*. 2. *art*. 1. *&* *quæst*. 5. *de Malo, art*. 2. Probaturque *primò* ratione ex eo desumpta: Nemo tristatur de amissione illius quod non cognoscit esse sibi consequibile; sed pueri decedentes cum originali non cognoscunt, esse sibi debitam, vel consequibilem visionem beatificam: ergo de eius amissione non tristantur. Probatur minor (quia cætera constant) Prædicti parvuli habebunt quippè cognitionem rerum naturalium, non autem fidei; cùm nec in hac, nec in alia vita habeant lumen ad res supernaturales attingendas (sibi enim carent omni gratia, & auxilio supernaturali) ergo non cognoscent vt sibi debitam, & consequibilem visionem beatificam.

Respondetur argumentis sententiæ affirmativæ.

22 Per quod patet ad argumenta. Ad primum, Respondetur, negando maiorem, cum D. Thom. *in distinct. citata*, sic dicente: *Pueri autem nunquam fuerunt proportionati ad hoc, quòd vitam æternam haberent: Quia neque eis debebatur ex principijs naturæ, cùm omnem facultatem naturæ excedat; nec actus proprios habere potuerunt, quibus tantum bonum consequerentur; & ideò nihil omnino dolebunt de carentia visionis divinæ: Vnde sicut nullus sapiens* (sunt exempla Angel. Doct.) *affligitur de hoc, quòd non possit volare, sicut avis; vel quia non est Rex, vel Imperator, cùm sibi non sit debitum; ita pueri non dolebunt de amissione visionis beatæ, cùm nec sit debita, nec ad illam habeant proportionem.* ¶ Ad secundum, Respondetur, quòd licèt parvuli cognoscant beatitudinem vt sibi possibilem; non tamen agnoscent, se fuisse ad illam ordinatos, cùm talis ordinatio non sit naturalis, sed gratuita, ex Dei voluntate omninò dependens; & nemo sanæ mentis iustè tristatur de amissione perfectionis sibi non debitæ: vnde parvuli ob prædictam privationem tristari minimè possunt.

Species atoma peccati originalis est superbia.

23 Pro coronide huius capitis inquires: Quæ sit species atoma peccati originalis? ¶ Ad quod breviter respondetur, esse superbiam. Sic D. Thom. 2. 2. *quæst*. 173. *art*. 1. his verbis: *Primus homo peccavit, appetendo similitudinem Dei, quantùm ad scientiam boni, & mali::: Et secundariò quantùm ad propriam potestatem operandi*: Sed hæc pertinent ad superbiam: ergo talis fuit species atoma peccati originalis. Videantur N. Salmant. Scholastici *tr*. 13. *disp*. 16. *dub*. 6. *num*. 157.

CAPUT

CAPUT X.

De Peccato commissionis; & omissionis.

Celebris est apud Doctores divisio peccati in peccatum *commissionis*, & *omissionis*. Cæterum quia plures quæstiones, quæ circa illa moventur, purè scholasticæ sunt; ex his solùm extremis digitis attingemus; quæ ad maiorem doctrinæ moralis inteligentiam omninò desiderantur, nostram curam, & operam applicando his, quæ tantùm moralitatem concernunt. Vnde priùs agemus de essentia peccati commissionis, & omissionis, eorumque distinctione. Et denique de actu, qui prærequiritur vt causa, aut occasio omittendi.

PUNCTUM I.

De essentia peccati commissionis, & omissionis: & an differant specie, quando ex eodem motivo procedunt?

CUm ignorata essentia peccati commissionis, & omissionis, impossibile sit ad alias difficultates solvendas procedere; ideò ante omnia eorum quiditates declarare aggredimur.

Peccatum cõmissionis essentialiter cõstitui per malitiam privativam, aliqui opinantur.

1 Unde rogabis primò: In quo essentia peccati commissionis consistat? ¶ Ad quod prima sententia respondet, asserendo, essentiam peccati comissionis constitui per malitiam privativam, non verò per positivam. Et movetur *primò*: Quia, si essentia peccati commissionis in aliquo positivo consisteret, causaretur à Deo; cùm tale positivum esset ens; & ens, inquantùm ens, à Deo producatur: sed hoc repugnat infinitę Dei sanctitati: ergo etiam repugnat, quòd peccatum constituatur per aliquid positivum. ¶ *Secundò*: Nam peccatum habituale, quod est terminus peccati actualis; non consistit in positivo, sed in privatione gratię: ergo in eadem privatione consistit peccatum actuale comissionis. Ita Suar. *de Bonit. & malit. disp. 7. sect. 6.* Lorca *de Actib. human. disp. 25.* Azor *lib. 5. Instit. Moral. cap. 1. q. 6.* Salas *tract. 13. disp. 2. sect. 3.* Et ex Thomistis Araujo *in præsent. dub. 1.* & Montesinos *disp. 34.*

Probabilius est, constitui per malitiam positivam.

2 Secunda sententia, & verior, docet, essentiam peccati commissionis constitui per malitiam positivam; privativam verò esse extra illius conceptum essentialem. Quod sic probat *primò*: Nam primum, quod invenitur in peccato commissionis, est tendentia ad obiectum dissonum; sed hæc tendentia est malitia positiva, in qua fundatur privatio rectitudinis, quæ dicitur malitia *privativa*: ergo non in hac, sed in illa consistit essentia peccati commissionis. ¶ *Secundò*: Prædicta tendentia ad obiectum dissonum est pro priori ad privationem: ergo, cùm sit in genere moris, debet esse vel bona, vel mala; sed non primum: ergo secundum. ¶ *Tertiò*: Moralitas vt sic consistit in positivo (vt diximus suprà *cap. 1. punct. 1. n. 5.*) ergò in positivo consistit bonitas, & malitia. Patet consequentia: Cùm moralitas sit genus respectu earum. *Tunc sic*: Sed malitia, quæ in positivo consistit, nulla alia esse potest quàm peccati commissionis: ergo in prædicta malitia positiva tale peccatum consistit. ¶ Vnde infertur, quòd malitia privativa tantùm se habeat ex consequenti, & vt illius proprietas: Quia ex quo actus peccaminosus dicat tendentiam positivam ad obiectum dissonum, resultat, quòd careat rectitudine sibi debita. Ita Bañez. *1. p. q. 48. art. 1.* Ioannes à Sancto Thom. *de Actib. human. disp. 9. art. 2.* N. Salmant. *tract. 13. disp. 6. dub. 4. num. 63.* Gonet. *disp. 3. art. 1.* Filliucio *tract. 21. cap. 7. n. 255.* Bonacin. *de Peccatis, disp. 2. q. 2. punct. 1. n. 13.* & alij.

Argumentis contrarijs respondetur.

3 Ad primum argumentum, Respondetur, malitiam illam positivam posse considerari sub ratione *entis*; & sub ratione *malitiæ*: Primo modo non explicat deformitatem; & sic de facto causatur à Deo: Secundo modo dicit deformitatem; & ideò à Deo nequit produci. ¶ Nec obstat, quòd prædicti duo conceptus identificentur, ad hoc vt vnus possit à Deo produci, non verò alius: Quia plures rationes in Theologia videmus identificatas, quæ in ratione termini separari possunt: Sicut essentia Divina, quæ vnitur Beato sub ratione *speciei*, & humanitati Christi sub ratione *subsistentiæ*, & *existentiæ*, quin vniantur sub ratione *intellectionis*, & *naturæ*; estò sint inter se omnes isti conceptus realiter identificati: ergo identificatio realis nil obest, quominùs malitia positiva causetur à Deo sub ratione *entis*, & non sub ratione *malitiæ*. ¶ Ad secundum, Respondetur, peccatùm habituale non esse terminum primarium peccati actualis, sed præcisè secundarium: Nam terminus primarius, quando illum habet actuale peccatum, est habitus vitiosus, vel dispositio facilè mobilis, quæ non habent rationem peccati habitualis. Diximus, *quando peccatum actuale habet terminum*: Quia actus immanentes peccaminosi, licèt ex se sint fœcundi, & potentes gene-

generare habitum, aut dispositionem; tamen per se non indigent illum producere; cùm sint actus perfecti, & de genere qualitatis.

Quæ sit essentia peccati omissionis.

4 Rogabis *secundò*: In quo essentia peccati *omissionis* consistat? ¶ Respondetur cum Div. Thom. 2.2.q.79.art. 3. Bonac. *de Peccat. disp.* 2. *q.* 2. *punct.* 1. *n.* 14. Filliuc. *tract.* 21. *cap.* 7. *n.* 256. & communiter alijs Theologis Scholasticis, & Moralistis, consistere in carentia, & prætermissione actus præcepti; taliter quòd nullus actus potest ingredi ad constituendam eius essentiam, sed ad summum concurrere potest vt causa, aut occasio ommittendi. Et ratio est: Quia, cùm omissio actus præcepti sit non ens, seu carentia, implicat, quòd aliquid positivum eam intrinsecè constituat: ergo, cùm actus positivum quid sit, implicat intrinsecè constituere omissionem, seu non ens. Quod, cùm apud omnes certum sit, maiori non indiget probatione.

Peccatum commissionis non distinguitur specie à peccato omissionis.

5 Rogabis *tertiò*: An peccatum commissionis, & omissionis sint eiusdem speciei in genere moris, si ex eodem motivo procedant? ¶ Respondetur affirmativè, cum D.Thom. 1.2. *q.* 72. *art.* 6. Et colligitur ex illo celebri effato D. Ambrosij: *Si non pavisti, occidisti*: Hoc est, eiusdem malitiæ est omittere ministrare egeno, ac occidere. Suadetur insuper à ratione. *Primò*: Quia peccata distinguuntur specie iuxta eorum motiva: ergo, si peccatum commissionis, & omissionis ex eodem motivo procedunt, erunt eiusdem speciei essentialis. ¶ *Secundò*: Facere bonum, & omittere malum ex eodem motivo sunt partes integrantes iustitiæ (iuxta illud Psalm. 33. *Diverte à malo, & fac bonum*) & consequenter est eiusdem speciei: ergo econtrà facere malum, & omittere bonum ex eodem motivo sunt partes integrantes eiusdem speciei. Quare non distinguuntur specie peccata, quæ committit avarus (exempla sunt D. Thom.) quando, ad congregandam pecuniam, rapit, ac quando non elargitur ea, quæ dare debet: & similiter eiusdem speciei peccata committit gulosus, quando ad satisfaciendum gulæ superflua comedit, ac quando ieiunia debita prætermittit: Ergo peccatum commissionis, & omissionis, quando ex eodem motivo procedunt, ad eandem speciem pertinent. D. Thom. sequuntur Caietanus, Medina, Serra, & communiter alij discipuli D. Thom. *apud Gonet disp.* 3. *art.* 5. & *N. Salmanticenses tract.* 13. *disp.* 8. *dub.* 1. *num.* 4. Idem docent Azor *tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 3. *q.* 1. Valent. 1.2. *disp.* 6. *q.* 2. *punct.* 1. Escobar *lib.* 3. *sect.* 1. *cap.* 2. *n.* 20. Filliuc. *tr.* 21. *cap.* 7. *n.* 259. & alij.

Proponuntur aliquæ obiectiones contrariæ.

6 Sed objicies *primò*, cum Vazquez *disp.* 97. *n.* 25. & Bonac. *disp.* 2. *de Peccatis*, *q.* 4. *punct.* 4. *num.* 1. alios referente, quibus arridet sententia contraria: Si peccata commissionis, & omissionis essent eiusdem speciei, minimè necessarium foret illa seorsim in confessione explicare, sed sufficeret dicere, se peccasse peccato talis speciei (maximè in nostra sententia, quam secuti sumus in hoc Cursu *tract.* 6. *cap.* 8. *punct.* 2. *n.* 23. asserentes, non esse necessarium aperire in confessione circunstantias aggravantes, seu non mutantes speciem) sed hoc est falsum; aliàs qui omitteret actum charitatis, quando vrget præceptum, & ex eodem motivo Deum odio haberet, sufficeret dicere, se peccasse contra charitatem: ergo signum est, prædicta peccata commissionis, & omissionis non esse eiusdem speciei. ¶ *Secundò*: Qui, legitimè vocatus, non vult iurare, peccat contra iustitiam legalem per omissionem; econtrà verò, si iurat falsum, peccat contra religionem per commissionem, etsi ad vtrunque procedat ex eodem motivo; sed peccata contra iustitiam legalem, & religionem sunt diversæ speciei: ergo dantur peccata commissionis, & omissionis ex eodem motivo procedentia, quæ sint diversæ speciei. ¶ *Tertiò*: Qui non exhibet reverentiam debitam Parentibus, peccat contra pietatem; at, si vlteriùs ex eodem motivo eos contumelijs afficiat, peccat contra iustitiam; sed hæc sunt peccata commissionis, & omissionis: ergo aliqua peccata commissionis, & omissionis distinguuntur specie, etsi ex eodem motivo procedant.

Fit satis obiectionibus immediate positis.

7 Sed hęc levia sunt, vt communem infirment sententiam. Ad primam ergo obiectionem (relicta solutione Araujo, & Montesinos admittentium sequelam) Respondetur, circunstantiam peccati commissionis, & omissionis, estò sint eiusdem speciei, deberi in confessione explicari. Et ratio est: Quia (vt tract. 6. suprà allegato diximus) circunstantię, quæ se habent, vt partes integrantes substantiam speciei peccati, debent expressè confiteri. Et ideò ibi *num.* 11 supposuimus, peccatum externè commissum deberi confiteri, & non sufficere dicere actum precisè internum, quia scil. exterior actus non tam est circunstantia, quàm pars substantiæ peccati, eiusque complementum. Peccata autem commissionis, & omissionis, quando ex eodem motivo procedunt, se habent vt partes integrantes vnicam speciem peccati; cùm hæc adæquatè constituatur, per hoc quòd prosequamur malum, & omittamus bonum: vnde nihil obest, quominùs sint circunstantiæ necessariò aperienda in confessione.

8 Ad secundum, Dicitur, illud exemplum non habere idem motivum proximum: Nam qui, legitimè vocatus, non vult iurare, habet, tanquàm motivum, malum seu damnum quod bono communi infert; qui verò iurat falsum, intendit adducere Deum in testem mendacij: Vnde nihil mirum, si sint peccata diversæ speciei.

9 Ad tertium, Respondetur, non exhibere Parentibus debitam reverentiam, & illos contumelijs afficere, pertinere ad eandem speciem impietatis, & nullo modo ad speciem iniustitiæ: & sic nihil contra nostram doctrinam concluditur.

Peius est peccatum commissionis, quàm omissionis.

10 Denique rogabis *quartò*: An peccatum *commissionis*, cæteris paribus, sit gravius quàm peccatum *omissionis*? ¶ Respondetur affirmativè, cum D.Thom. 2.2. *q.* 79. *art.* 4. Bonacina *de Peccat. disput.* 2. *q.* 4. *punct.* 4. *num.* 2. Filliuc. *tract.* 21. *cap.* 7. *num.* 260. & alijs communiter. Et rationem tradit Angelicus Doctor: Quia peccatum commissionis est directè contrarium virtuti, secùs autem peccatum omissionis: sed vnum contrarium magis distat à suo contrario, quàm negatio illius; plus enim distat nigrum ab albo, quàm non album: ergo plus distat à virtute peccatum commissionis, quàm omissionis. *Tunc sic*: Sed, quod magis distat à virtute, gravius, & peius est: ergo gravius, & peius absolute est peccatum commissionis, quàm omissionis. ¶ Confirmatur, & explicatur. Plus recedit à virtute charitatis, qui positivè odit, quàm qui non

non amat; sed primum est peccatum commissionis, & secundum omissionis: ergo peccatum omissionis plus recedit à virtute contraria; & consequenter est gravius quàm omissionis.

PUNCTUM II.

Qualiter vitientur actus, qui ad omissionem peccaminosam concurrunt?

Omissio peccaminosa necessario petit actum.

11 Licèt ad omissionem voluntariam, & peccaminosam non requiratur actus, qui per se, seu tanquam constitutivum essentiale ad eam pertineat: Tamen, cum probabiliori sententia in via D. Thom. supponendum est *primò*, non posse dari peccatum omissionis sine actu, qui sit causa, aut occasio omittendi. Et ratio est: quia omissio peccaminosa debet esse exercitium liberum voluntatis: sed pura omissio nequit esse exercitium liberum voluntatis; cùm voluntas se moveat per actum, & non per negationem actus: ergo neque esse peccaminosa. Qui plura voluerit, legat N. Salmant. tùm tract. 10. disp. 4. dub. 1. tùm etiam tract. 13. disp. 5. dub. 2. Gonet *tom. 3. tr. 5. disp. 3. art. 2.* Filliucium *tract. 21. cap. 7. num. 264.* Contra Suarez *de Voluntario, disp. 1. sect. 5.* Azor *lib. 4. Instit. Moral. lib. 4. cap. 3. quaest. 3.* Bonacina *de Peccat. disp. 2. quaest. 4. punct. 4. n. 12.* affirmantes, posse dari omissionem peccaminosam sine aliquo actu.

Actus, qui est causa vel occasio omissionis peccaminosę, vitiatur ab ea.

12 Ex quibus supponendum est *secundò*, quòd si actus, qui necessariò requiritur ad omissionem peccaminosam, est causa, aut occasio illius, etiam si ex proprio obiecto sit bonus, ab omissione vitiatur. Et ratio est: quia, qui liberè dat causam, & occasionem omissioni peccaminosæ, illam virtualiter vult: ergo peccat. ¶ *Tùm*: Nam, vt dicitur Eccles. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo*; sed qui elicit actum, qui sit causa, aut occasio omittendi peccaminosè, amat periculum peccandi: ergo peribit in illo, seu peccatum committet. Vnde non solùm actus, quo quis (v.g.) intendit ommittere sacrum, est malus moraliter; sed etiam est malus ludus, aut venatio, imò & studium, vel oratio, quando propter hæc aliquis Missam audire omittit: quia tunc talis actus, etiam si sint honesti, vitiantur ab omissione peccaminosa, cuius sunt causę. ¶ Nota tamen, traditam doctrinam esse veram, quando omissio praecepti est peccaminosa; si enim talis non sit, tunc actus, qui est causa omittendi, non est culpabilis. Quare actio qua quis curat infirmum, vel moribundo assistit, etsi ob hæc omittat sacrum, non est mala: quia in præsenti casu omissio auditionis sacri est bona, & obligatoria, vnde necessitas, quæ tunc excusat omissionem à culpa, à fortiori etiam excusat actum, qui est causa omittendi. Ita Vazquez *disp. 93. cap. 2.* Gonet *disp. 3. art. 3.* Sayrus *in Clavi Reg. lib. 2. cap. 6. num. 11.* Becanus *2. p. tr. 2. cap. 3. q. 3. n. 4.* Azor *lib. 1. cap. 12. q. 5.* Filliuc. *tr. 21. cap. 7. q. 7. à n. 266.* Bonac. *de Peccatis, disp. 2. q. 4. punct. 4. à num. 13.* Layman *tr. 3. cap. 4. n. 2.* & alij communiter.

Actus coexistentes omissioni peccaminosæ ab illa non vitiantur.

13 His ergo suppositis, solùm est in hac materia lis inter Doctores circa actus concomitantes, seu coexistentes omissioni. Vnde inquires *primò*; An actus, qui nullo modo sunt causa, aut occasio omissionis, ei tamen coëxistunt, vitientur ab illa? ¶ Respondetur negativè, cum communi sententia. *Tum*: Quia prædicti actus nullo modo influunt in omissionem: ergo ab ea vitiari nequeunt. *Tùm etiam*: Quia actus coëxistentes omissioni peccaminosæ possunt cadere sub voto: validum enim esset votum dandi eleemosynam, aut aliquas preces recitandi eo tempore, quo quis sacrum præceptum omittit: ergo sunt moraliter boni, & nullo modo peccaminosi. Quapropter, siquis decernat non audire sacrum preceptum, & tempore quo vrget obligatio, ne otiosus sit, legat, aut recitet; tales actiones non sunt peccaminosæ: quia solùm concomitanter, & per accidens ad dictam omissionem se habent. ¶ Sed dices: Prædicti actus concomitantes fiunt tempore indebito, scilicèt quando sacrum audiendum erat: ergo ratione temporis indebiti nequeunt non vitiari. ¶ Respondetur, negando antecedens: quippè prędicti actus minimè fiunt tempore indebito. Et ratio est: Quoniam præceptum audiendi sacrum solùm prohibet actus incompossibiles cum illius adimpletione, qui verè sint causæ omissionis auditionis sacri: cùm ergo actus præcisè concomitantes non sint causa omissionis sacri; hinc est, quòd non fiant tempore indebito, nec à tali præcepto prohibeantur.

Iuxta aliquos, explicantur actus qui dicuntur concomitantes

14 Inquires *secundò* (& est gravior difficultas) Qui actus, qui coniunguntur omissioni peccaminosæ, dicendi sunt *purè concomitantes*, seu nullo modo in eam influentes? ¶ Aliqui Doctores, vt Valentia *loco allegato punct. 4.* Lorca *disp. 6.* Azor *lib. 4. cap. 3. q. 5.* & alij, sentiunt, solùm esse actus concomitantes, qui simul esse possunt cum actu omisso, ita vt recitatio officij canonici sit actus concomitans respectu auditionis sacri, quia coniungibilis licitè est cum auditione sacri; alios verò actus, v.g. studium, aut deambulatio, quia sunt incompossibiles cum adimpletione præcepti de audiendo sacro, esse non præcisè concomitantes, sed verè in omissionem peccaminosam influentes. Et ratio eorum est: quia, eo ipso quòd sint tales actus incompossibiles cum adimpletione pręcepti, sunt impeditivi illius: ergo verè sunt causa omissionis auditionis sacri. ¶ Alij docent, tunc actum esse concomitantem, quando sequitur ad voluntatem determinatam ad omittendum; dummodò talis determinatio ita parùm distet ab executione, quòd non sit probabilis spes, quòd eam voluntas revocet. Sic Gonet *disp. 3. art. 3. n. 117.* & alij.

Refellitur vterque modus dicendi.

15 Sed vterque dicendi modus à veritate deficit. Et quidem primus: Etenim plures actus incompossibiles cum adimpletione præcepti, eiusque omissioni coëxistentes sunt boni: vt patet in eo, qui domi maneret iam determinatus omittere sacrum ob pluviam, aut aliud motivum: si enim voveret docere tunc ignorantem, aut pascere esurientem, validum esset tale votum, & prædicti actus essent honesti, & boni; & tamen sunt incompossibiles cum adimpletione præcepti: ergo falsum est, quòd omnis actus incompossibilis cum adimpletione pręcepti sit vera causa omissionis peccaminosæ, & non merè concomitans. ¶ Similiter displicet secundus dicendi modus. Quia sivè voluntas omittendi distet multùm, sivè parùm ab omissione, semper manet libera

bera voluntas ad exequendam omissionem; sive nihil exterius agendo, sive exercendo actum incompossibilem cum eo qui omittitur: ergo quicumque actus, vt incompossibilis cum adimpletione præcepti, assumitur, post voluntatem omnino determinatam ad omittendum, verè influit in omissionem. ¶ *Præterea*: Licèt aliquis sit determinatus ad omittendum præceptum, adhuc potest servare illud; cùm conservet libertatem ad prædictam determinationem mutandam: ergo omnis actus, qui tunc assumitur incompossibilis cum adimpletione præcepti, verè influit in omissionem illius. Patet consequentia: Quoniam talis actus, licèt supponat causam omissionis intrinsecam, scilicèt determinationem ad omittendum; tamen non supponit causam extrinsecam, sed potius hanc ipse constituit, & adæquatè complet: ergo verè influit in prædictam omissionem peccaminosam; & sic non est purè concomitans. ¶ Vnde oritur, quòd Clericus navigans, qui projicit Breviarium in mare, postquàm efficaciter decrevit Officium canonicum non recitare, peccat per dictam proiectionem Breviarij: Quia semper erat capax retractandi propositum; &, projiciendo Breviarium in mare, fit totaliter incapax adimpletionis præcepti. *Similiter*: Qui habet firmum propositum omittendi sacrum, & hora vndecima, seu duodecima se somno tradit, peccat somno se tradendo: Quia omnino necessitatur per hunc actum ad non mutandum antecedens propositum, & ad omittendum sacrum. Igitur falsum est, quòd tunc est actus concomitans, quando subsequitur ad voluntatem determinatam parùm distantem ab omissione.

16 Vnde, his modis dicendi derelictis, Dicendum est, quòd tunc censendus est actus concomitans respectu omissionis, quando subsequitur ad omnem causam tàm intrinsecam, quàm extrinsecam illius; & hoc verum est, sive talis actus sit compossibilis cum adimpletione præcepti, sive sit incompossibilis: si verò talem causam non supponit, & aliàs est incompossibilis cum adimpletione præcepti, non est concomitans, sed influens in omissionem. Prima pars huius nostræ conclusionis liquet: Quia si supponit totam causam omissionis, nequit esse aliquomodò eius causa; cùm, iuxta communem sententiam Theologorum, & Philosophorum, eiusdem effectus nequeat esse duplex causa totalis, sive sit moralis, sive physica. ¶ Secunda pars etiam facilè ostenditur: Quoniam actus incompossibilis cum adimpletione præcepti, hoc ipso quòd non præsupponat causam adequatam omissionis, tollit indifferentiam vltimam voluntatis, & eam totaliter ad omittendum determinat: ergo verè est omissionis causa, & non actus purè concomitans. Quod amplius patet sequenti exemplo: Nam etsi voluntas sit omnino determinata ad omittendum sacrum; tamen, quoties illud non omittit, potest mutare animum, & adimplere præceptum: cæterùm, si post hanc determinationem se venationi committit, ita vt ad Ecclesiam iam redire non possit, quando vrget præceptum, totaliter impeditur per hunc actum ad eius adimpletionem: ergo talis actus complet causam adequatam omissionis præcepti; & consequenter non est purè concomitans, sed verè in omissionem influens. Sic N. Cornejo *disput. 3. dub. 9.* Montesinos *disp. 2. quæst. 3.* N. Salm. *tract. 13. disp. 5. num. 74.* & alij.

Propria mens aperitur.

17 Nec ab hoc modo dicendi multùm deviat opinio Becani *loc. citat. quæst. 4.* Filliucio *tom. 2. tract. 21. cap. 7. num. 268.* Bonacina *disp. 2. cit. quæst. 4. punct. 4. num. 16.* nimirum, quòd tunc dicitur actus *influens*, & causa omissionis, quandò ex proposito omittendi eligitur, vt incompossibilis cùm actu præcepto: reliqui verò actus, qui, post electionem primi operis incompossibilis cum adimpletione præcepti, secundariò, & ex alijs motivis eliguntur, sunt purè concommitantes, sive sint incompossibiles, sive non cum observatione dicti præcepti. Ratio primi est: Quia tales actus verè influunt in omissionem præcepti, & ex vi illorum sequitur eius transgressio: ergo sunt veræ causæ dictæ omissionis. ¶ Ratio secundi est: Quia actus, qui eliguntur secundariò, & ex alijs motivis, post electionem primi actus incompossibilis cum adimpletione præcepti, nullo modo influunt in eius omissionem; cùm supponant totam causam adæquatam tam intrinsecam, quàm extrinsecam prædictæ omissionis; & vnius efectus (vt numer. antecedent. diximus) nequeant esse plures causę totales: ergo respectu illius de materiali se habent; & sunt purè concomitantes. Sed explicare oportet vtranque partem sequenti exemplo: Missam omittere efficaciter decrevisti; & ad hoc extra locum, oppidumvè iter aggressus fuisti: & posteà amicum venantem, aut piscantem reperisti, eique te adiungis, & in venatione, aut piscatione exerces: In hoc casu, licèt deambulatio, vt incompossibilis cum auditione sacri, & primò intenta ad eam omittendam, influat in eius omissionem, sitque vera eius causa; venatio tamen, seu piscatio; licèt incompossibilis cum auditione Missæ, non influit, nec defactò causat omissionem dicti præcepti. Cùm enim iam supponat causam illius adæquatam, sive in illo tempore vacares piscationi, aut venationi, sive non, eodem modo sequeretur omissio sacri ex vi primi actus electi vt incompossibilis cum adimpletione præcepti, qualis est deambulatio: ergo sola deambulatio est actus influens, & causa omissionis Missæ; venatio verò, seu piscatio est purè concomitans, materialis, & minimè in eam influens: & consequenter actus incompossibiles cum adimpletione præcepti, si primò eligantur ex proposito omittendi, erunt causa omissionis; si verò post hos alij quasi secundariò, & ex alijs motivis eligantur, etsi etiam sint verè incompossibiles, sunt actus purè concomitantes, nulloque modo influentes in omissionem præcepti ex vi priorum actuum causatam.

Alius dicendi modus satis probabilis.

18 Inquires *tertiò*: An actus, qui est causa omittendi culpabilitèr, habeat malitiam moralem numero, aut specie distinctam ab omissione peccaminosa? ¶ Affirmat prima sententia. Et movetur *primò*: Quia studium, v. g. quando est causa omissionis sacri, non solùm opponitur religioni, verùm etiam virtuti studiositatis. Etenim studiositas prohibet inordinatum modum studendi: sed studium, in casu posito, habet modum inordinatum; cùm non fiat quando oportet: ergo opponitur non solùm virtuti religionis, sed etiam studiositatis; & consequenter continet duplicem malitiam specie diversam. ¶ *Secundò*: Qui ob studium

Prima sententia asserens actum, qui est causa omissionis, habere malitiam moralem ab ea distinctam.

dium omittit sacrum, sic facit ob inordinatum affectum studendi: ergo prius affectus ille est inordinatus, & culpabilis, quàm sit causa omissionis sacri; & sic habet & malitiam oppositam studiositati, & virtuti religionis. Ita sentiunt Gabriel *in 2. dist.4.q. 1. art. 3. dub. 3.* Henriq. *quodlib. 12. q.24.* Suarez *de Peccat. disp. 3. sect. 3. num. 4.* Granad. *disp. 3. sect. 3. num. 22.* & alij.

Probabilius est oppositum

19 Secunda, vera, & communis sententia docet, vnam tantùm malitiam moralem continere, desumptam ex omissione, & consequenter actum, & omissionem vnicum moraliter constituere peccatum. Quod facile suadetur. *Primò*: Quia studium, in casu posito, ideò est malum, quia est causa omittendi sacrum: ergo solùm ex hac omissione accipiet malitiam. ¶ *Secundò*. Studium non habet malitiam contrariam virtuti studiositatis; sed ob hanc rationem docent contrarij habere duplicem malitiam: ergo eam non habet. Probatur maior à paritate: Qui furatur, vt det eleemosynam; non committit malitiam contra virtutem misericordię, sed solum contra iustitiam: ergo, qui omittit sacrum, vt studeat, non committit malitiam contra virtutem studiositatis, sed precisè contra religionem. ¶ *Tertiò*: Quia ex opposità sententia oritur, quòd qui omittit sacrum ob studium, plus peccaret, quàm qui omittit, manendo otiosus; cùm hic solum committeret vnum peccatum contrà religionem: sed sequela est per se manifestè falsa: ergo &c. ¶ *Quartò*: Etiam sequeretur ex contraria opinione, teneri pœnitentem explicare in confessione motiva omissionis sacri; an, v. g. omisserit ob studium, venationem, ludum, &c. sed hoc est contra praxim; & sententiam communem Theologorum, vt probavimus tr. 6. cap. 8. punct. 4. *num.* 109. ergo actus, qui sunt causa omittendi, non habent distinctam specie malitiam ab omissione; nisi aliàs sint ex se pravi & peccaminosi. ¶ Ex quibus constat, prædictos actus, moraliter loquendo, non constituere distinctum peccatum ab omissione. Et ratio est: Quia actus subordinati, concurrentes ad integrandum vnum peccatum, non constituunt diversa numero peccata, licèt malitiæ sint phisicè numero diversę; vt patet in actibus volitionis furandi; consilij, iudicij, electionis, imperij, & vsus, qui constituunt vnicum peccatum furti: sed actus, qui est causa omissionis, ordinatur ad omissionem: ergo non constituit diversum numero peccatum. Hanc conclusionem docent Zumel *q.71. art.5. disp.3.* Medina *dub.2.* Salas *tract. 13. disp. 2. sect.7. n.103.* N. Cornejo *disp.3. dub.6.* Montesinos *disp.2. q.3.* Sayr. *lib. 2. cap.7. n. 14.* Bonac. *de Peccatis, disp.2. punct.4. num.26.* Azor *lib. 4. cap.3. q.5. & 7.* Becanus *2. p. tr.2. cap.3. q.5.* Filliuc. *tract.21. cap.7. n.270.* Leand. *de Pœnit. disp.8. §.6. q.8.* Dicastill. *disp.9. dub.8. n. 693.* & alij.

Respondetur obiectionibus contrarijs.

20 Ad primum argumentum, Dic, studium, in prędicto casu, non opponi virtuti studiositatis: Quia hæc solùm prohibet inordinatum modum studendi intra propriam lineam, hoc est, nè ad res prohibitas, & inanes feratur; non enim ad illam attinet alios inordinatos modos ad alias materias pertinentes moderari: Circunstantia autem indebiti temporis non est inordinatus modus studij, cùm hoc nullum tempus determinatè excludat; sed præcisè est modus inordinatus, quia tunc impedit audire sacrum: vnde ad virtutem religionis pertinet moderare hunc inordinatum modum, non verò ad studiositatem. ¶ Ad secundum, Respondetur, quòd, estò admittamus, ob nimium affectum studendi omitti sacrum; tamen hic affectus non est priùs inordinatus, & nimius, quàm causa omittendi; cùm ideò sit nimius, quia causat omissionem sacri: vnde non est priùs culpabilis, quàm sit causa omissionis; imò potiùs de illo verificatur, quòd ideò est culpabilis, quia est omittendi causa. ¶ Hic solent disputare Authores: An actus, qui est causa omissionis, sit dicendus peccatum *omissionis*; an verò *commissionis*? Aliqui sentiunt esse commissionis: Quia talis actus est operatio positiva: Alij esse omissionis: Quia constituit idem peccatum cum omissione. ¶ Sed benè notant N. Salmantic. *n. 67.* & Gonet *num.139.* quęstionem esse de nomine: Vnde ad illam dicendum, quòd si quæstio sit de actu realiter sumpto, est peccatum commissionis; si de actu in esse moris, seu peccati, est omissionis.

21 Inquires deinde: An quando actus, qui est causa omittendi, est distinctum peccatum ab omissione (vt quando quis omittit sacrum ob furtum) sufficiat confiteri vtrumque seorsim? ¶ N. Cornejo *disp.3. dub. 8.* sentit, deberi vtrumque simul confiteri: Quia, ex quo furtum sit causa omissionis sacri, advenit illi circunstantia notabiliter aggravans eius malitiam, & econtrà: ergo debet vtrumque peccatum simul confiteri. ¶ Sed contraria sententia est omnino tenenda, cum Angelo verb. *Interrogationes, §. 6.* & Navarr. *in Manual. cap.6.* & alijs communiter. *Tum*: Quia (vt fusè à nobis relinquitur probatum tom. 1. tr. 6. cap.8. punct.2.) circunstantiæ, quæ speciem peccati non mutant, sed pręcisè sunt notabiliter aggravantes intra eandem speciem, non debent necessariò confiteri: sed ex hoc motivo docet sententia contraria deberi vtrumque peccatum simul confiteri: ergo ad id minimè tenetur pœnitens. ¶ *Tum etiam*: Quia, qui furatus est ad fornicandum, sufficit ad integritatem confessionis confiteri divisivè, se commisisse peccatum furti, & posteà peccatum fornicationis (vt tenent Diana *tom.1. tract. 7. resolut.23.* alios referens, Cardinalis Lugo *de Pœnit. disp. 16. num. 265.* Leander *ibi disp.8. §.6. q.5.* & alij, quos sequuti sumus *tract.6. cap.8. punct.4. num.112.*) ergo sufficit etiam confiteri, qui omisit sacrum ob furandum, se commisisse vnum peccatum contra religionem; & posteà addere: *& alterum contra iustitiam.*

Quādo actus, qui est omissionis causa, ex se est malus, potest cōfiteri seorsim ab omissione.

PUNCTUM III.

Utrùm ommittens culpabiliter peccet, non solùm quando ponit causam; sed etiam quando sequitur omissio; etsi tunc non sit sui compos?

Duplicem partem continet difficultas proposita; & ideò duplici §. & conclusione eam resolvere curabimus.

*** *** *** ***

§. II.

§. I.

Deciditur prima pars difficultatis propositæ.

Peccatum omissionis, iuxta aliquos, solùm imputatur, quando vrget præceptum.

22 MArsilius *in 2. quæst. 21. art. 2. supposs. 2. & conclus. 2. & 4.* Palatius *dist. 35. disp. unic. circa fin.* & Sylvester verb. *Omissio* docent, peccatum omissionis solùm imputari, quando adest, & vrget præceptum exercendi actum; non verò quando quis apposuit causam omissionis. Et probari potest hæc sententia: *Primò*, ex D. Thom. 2. 2. *quæst. 79. art. 3. ad 3.* vbi sic ait: *Dicunt quidam, quòd tunc incipit peccatum omissionis, quando, quis se applicat ad actum illicitum, & incompossibilem cum illo actu, ad quem tenetur. Sed hoc non videtur verum: Quia, dato quòd excitaretur per violentiam* (loquitur de somno habito ob ebrietatem) *& iret ad matutinas, non omitteret. Vnde dicendum, quòd omissio incipit imputari ad culpam, quando fuit tempus operandi*: Ergo, iuxta D. Th. peccatum omissionis non incipit imputari, quando apponitur causa, sed quando vrget præceptum. ¶ Secundò ostenditur à ratione: Omissio est violatio præcepti affirmativi, v. g. audiendi sacrum: ergo non committitur peccatum omissionis sacri, nisi quando violatur præceptum affirmativum audiendi sacrum. *Tunc sic*: Sed præceptum audiendi sacrum non violatur, nisi tempore quo Missa erat audienda: ergo tunc violatur, & datur omissio præcepti. ¶ Vrgetur: Præceptum affirmativum non violatur per actum, sed per omissionem, ad distinctionem præcepti negativi, quod violatur per actum: ergo præceptum sacri non violatur per actum internum, quo illud homo non vult audire, aut per actum studij incompossibilis cum illo. Quæ omnia sic complexus est D. Thom. 1. 2. *q. 71. art. 5. ad 3. Dicendum, quòd peccatum omissionis contrariatur præcepto affirmativo, quod obligat semper, sed non ad semper: & ideò solùm pro illo aliquis, cessando ab actu, peccat, pro quo præceptum affirmativum obligat.*

Rectiùs alij sentiunt, quòd incipit imputari, quando ponitur illius causa.

23 Sed veriùs docent Zumel *disp. 5. opinion. 1.* Lorca *disp. 7.* Medina *hìc, §. Est aliud dubium*, Sayrus *lib. 2. cap. 6. num. 4.* Henriquez *lib. 5. de Pœnitent. cap. 5. num. 5.* Bonacina *disp. 2. quæst. 4. punct. 4. num. 5.* Montesinos *disp. 2. quæst. 4. num. 41.* Salas *tract. 13. disp. 2. sect. 9.* Sanchez *in Summ. lib. 1. cap. 17. num. 17.* Becanus *loc. suprà citat. quæst. 6.* Filliucio *tract. 21. cap. 7. num. 271.* Reginaldus *lib. 15. cap. 2. n. 18.* Pensantius *part. 2. quæst. 71. art. 5. disp. 3.* & alij communiter, quòd peccatum omissionis incipit imputari ei, qui dat voluntariè causam omissioni, etsi tempus præcepti non advenerit. Et probatur *primò* ex D. Thom. 1. 2. *quæst. 76. art. 4. ad 4. & 77. art. 7. & 2. 2. quæst. 150. art. 4.* vbi docet, effectus sequutos ad somnum, aut ebrietatem imputari etiam ad culpam, quando liberè homo posuit causam. ¶ Et insuper probatur à ratione. Quando aliquis vult directè omittere sacrum, peccat: ergo etiam quando illud indirectè vult omittere: sed qui ponit actum, qui sit causa, vel occasio omittendi, indirectè vult omittere sacrum: ergo peccat. ¶ Explicatur: Quando quis actu interno vult fornicari, incipit ei imputari malitia fornicationis (iuxta illud Matth. 5: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo*) ergo, eo ipso quòd culpabilis omissio sit adhuc indirectè volita, incipiet ei imputari eius malitia, antequàm exterior omissio ponatur à parte rei. ¶ Confirmatur. Qui se exponit periculo peccandi, peccat; sed qui apponit actum, qui sit causa omittendi, v. g. sacrum, se exponit periculo peccandi: ergo, sivè posteà sequatur, sivè non, omissio, iam in positione causę peccavit.

24 Ad authoritatem D. Thom. Respondetur, quòd Angel. Doct. est expressissimè pro nostra sententia locis allegatis: Vnde eius mens in alijs solùm est dicere, quòd peccatum omissionis in suo esse perfecto, & consumato incipit, quando est tempus operandi, & vrget præceptum: Non tamen negat, quòd absolutè incipiat, quando quis posuit liberè causam omissionis illius: vt videre licet in locis pro nostra conclusione citatis. Et satis se explicat D. Thom. in loco vltimo nobis obiecto: vbi dixit, peccatum omissionis committi, cessando ab actu, quando præceptum affirmativum obligat: Ad denotandum, huiusmodi peccatum etiam committi antecedenter per actum positivum, qui fuit causa, aut occasio talis cessationis. ¶ Ad secundum, Dic, præceptum audiendi sacrum dupliciter obligare, *perfectè* scilicet, & *imperfectè*: Primo modo obligat, quando vrget tempus audiendi illud: imperfectè, quando quis vult apponere causam impeditivam illius: vnde violatur perfectè, quando datur omissio sacri; & imperfectè, quando quis vult vel directè omittere; vel quando indirectè vult; hoc est, apponendo causam omissionis. ¶ Ad tertium, Respondetur, quòd licèt præceptum affirmativum directè violetur per omissionem; indirectè etiam violatur per actus, qui sunt causæ illius, & incompossibiles cum observantia præcepti.

Argumenti respondetur.

§. II.

Proponitur altera pars dubij, & deciditur; an peccatum omissionis imputetur ebrio, aut dormienti, qui dedit liberè causam omittendi?

Omissionem voluntariam tempore somni contingentem non esse in se peccatũ, sentiunt aliqui.

25 PRima sententia, circa propositam difficultatem, ait: Si omissio alicuius præcepti contingat tempore somni, aut ebrietatis; tunc, etsi hoc ex causa libera, & voluntaria procedat, non imputari ad culpam, nec talem omissionem esse in se peccatum, sed effectum peccati. Et probatur *primò*: Nam intantùm est aliquid peccatum, inquantùm est liberum, & voluntarium: sed in casu posito, omissio non est libera, nec voluntaria in se, sed in causa: ergo non in se, sed in causa erit peccatum. ¶ *Secundò*: Libertas in causa non sufficit ad sacramenta conficienda; vndè, estò quis vellet proferre in somnis verba consecrationis supra debitam materiam, & de facto diceret ea, absdubiò non consecraret: ergo nec eadem libertas in causa sufficit ad culpabiliter omittendum. Et idem dicendum est

est de eo, qui in somnis diceret convitia, & blasphemias; quæ non reputarentur vt peccata, etsi ex causa libera procederent: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Quia ex contraria sententia sequitur, *primò*, quòd si quis, prævidens omissiones ieiunij, auditionis sacri, recitationis, quę ad infirmitatem consequuntur, inciderit in illam ex causa voluntaria, omnes omissiones imputentur illi ad culpam: sed hoc non est dicendum, vtpote contra communem sententiam Theologorum: ergo quia omissiones sequutæ ex causa voluntaria non sunt in se peccata. Secundò sequitur, quòd quis peccet dormiendo: Vt quando aliquis posuit causam alicuius omissionis, & postea retractavit voluntatem ante effectum sequutum, ac proinde iustificatus fuit; attamen, ipso dormiente, quia non potuit impedire anteà virtutem causę, sequitur omissio: Tunc enim absdubio, iuxta sententiam contrariam, peccabit; cùm illa omissio sit voluntaria in causa: ergo, cùm hoc sit absurdum, falsa erit prædicta opinio. Tertiò sequitur, quòd si quis propinaret venenum; tandiù esset actualiter peccans, quandiù duraret veneni virtus, etsi esset per integrum annum: hoc admitti non videtur: ergo &c. ¶ Vltimò probatur hæc sententia: Ad merendum non sufficit libertas in causa: ergo nec ad demerendum. Vnde hanc sententiam defendunt D. Bonavent. *in* 2. *dist*.22. *art*. 1.*q*.3. Maior *in* 4.*dist*. 9. *conclus*.4. Paludanus *ibi*, Covarrubias in clement. *Si furiosus*, *p*.2.*n*.4. Vazquez *disp*. 94. *cap*. 2. & 3. *num*.4. Granados *tract*. 4. *disp*. 3. Bonac. *disp*.2.*q*.4.*punct*.4. Azor *tom*.1.*lib*.4.*cap*. 3.*q*.4. Sayr. *in Clavi Regia*, *lib*.2.*cap*.6.*n*.15. Filliucio *tr*.21.*cap*.7.*n*.272. & Laym. *tr*.2.*cap*. 3.*n*. 5.

26 Secunda sententia (& omnino tenenda) defendit, omissionem voluntariam in causa culpabili imputari omittenti, & esse in se peccatum: etsi tunc, vel ob ebrietatem, aut somnum, impedire eam non possit. Et ratio est: quia, vt aliquid sit formaliter peccatum, sufficit, quòd sit indirectè, & in causa liberum, & voluntarium: sed omissio sacri in somno contingens, quando anteà prævidetur, est voluntaria in causa: ergo est formalitèr peccatum. Maior, in qua est difficultas, patet, & declaratur exemplis. Nam in cap. *Mulieres*, *de Sentent. excomun*. dicitur, quòd siquis voluntariè se inebriet, prævidens occisurum Clericum, incurrit excommunicationem maiorem, sequuta occisione: sed excommunicatio incurritur ob peccatum: ergo tunc peccat. *Similiter*: Siquis polluatur in somnis ex causa voluntaria prævisa, putà ex turpi cogitatione, aut tactu, peccat: vt docet D. Thom. 3. *p*. *quæst*. 80. *art*. 7. *Præterea*: Si virgo eo animo inebrietur, vt tunc à viro defloretur, peccat, non solùm quando apponit causam, sed etiam, quando in ebrietate amittit virginitatem: ergo sufficit libertas in causa, vt aliquid sit peccatum: ergo omissio libera in causa est in se peccatum. ¶ Confirmatur *primò*: Quod in se non est peccatum, sed effectus peccati, licet desiderare; vt patet in muliere, quæ potest desiderare partum fœtus ex adulterio concepti: & in comedente feria sexta carnes, qui potest desiderare, posteà illis nutriri: sed omittere sacrum tempore somni ex causa voluntaria non est licitum desiderare: ergo quia talis omissio non est effectus peccati; sed verè, & in se peccatum. ¶ Confirmatur *secundò*: Omissio, v.g. sacri opponitur pręcepto affirmativo audiendi illud: ergo est in se peccatum. Patet consequentia. Et antecedens probatur: Ideò actus, qui est causa omissionis, opponitur præcepto audiendi sacrum, & ab eo prohibetur; quia est causa illius omissionis: ergo potiori titulo ipsa omissio debet opponi tali præcepto, & ab eo prohiberi; & consequenter erit in se peccatum; cùm hoc nihil aliud sit, quàm omissio voluntaria, aut actus contra præceptum. Sic docent Glossa, cap. *Quia verò fin. dist*.6. Abulens. *cap*.5. *Matth*. *q*. 246. *ad finem*, D.Th. 1.2.*q*.76.*art*.3.*ad* 3.& *q*.77.*art*.7. & 2.2. *q*.150.*art*.4. Caietan. *ibi*, N.Salmant. *de Peccatis*, *tract*.13. *disp*.5. *dub*.6. Sotus *in* 4. *dist*. 12. *q*.1. *art*.7. Corduba *lib*.2. *quæst*. 23. Medina *dub*.4. N.Cornejo *disp*.3. *dub*.13. Alvarez *disput*. 127. Suarez *de Peccatis disp*.3. *sect*.4. *n*.9. Araujo *dub*. 3. Lorca *disp*.4. Salas *tract*.13.*disp*.2. *sect*.9. plures referens, Lopez 2.*part*. *Instruct*. *de Eucharist*.*cap*.76.§.2. Navar. *in Summ*. *cap*.16. *num*.8. Sanchez *lib*.9.*de Matrim*. *disp*.45. *à num*.27. Villalobos *tom*.1. *tr*.3. *diffic*.16.*n*.3. Gordonius *lib*. 1. *q*.11.*cap*.8.*n*.44. & alij, quos citant Diana 3.*p*. *tract*.6.*resol*.52. & Palaus *tract*.2.*disp*.1.*punct*.3. *num*.6. Ex quibus:

Verius tamen est esse in se peccatum.

27 Ad primum argumentum sententiæ contrariæ. Dicitur, quòd, vt aliquid sit formaliter peccatum, sufficit, quòd sit virtualiter liberum, & voluntarium: Quia liberum, & voluntarium dicuntur à principio intrinseco liberè se movente: vnde quod in seipso à voluntate non emanat, non est formaliter liberum, & voluntarium, sed solùm in causa: Peccatum verò sumitur per ordinem ad legem; vel prohibentem, vel pręcipientem: vnde, quod ab ea pręcipitur, aut prohibetur, quomodocunque à voluntate procedat, dicitur *peccatum*: Quare cùm omissio in se prohibeatur, etsi indirectè à voluntate procedat, dicitur *in se* peccatum; licet *in se* & *formaliter* voluntaria non dicatur, sed tantùm in causa: ¶ Ad secundum, Respondetur, quòd, qui in somno, aut ebrietate profert verba consecrationis, aut blasphemiæ, neque consecrat, nec blasphemat: Quia ad hęc requiruntur verba, quæ sint talia formaliter: verba autem prolata à dormiente, aut ebrio non sunt talia formaliter: quia hæc debent actualiter significare: vnde tantùm sunt quidam soni, aut verba materialiter, sicut quæ referuntur à psitaco, vel pica. Quare, quòd sacramenta non conficiant, non provenit ex defectu libertatis in causa; sed ex defectu verborum, quæ formaliter verba sint. ¶ Ad tertium, Negatur prima sequela: Quia, qui per aliquā actionem extrahitur ab obligatione legis, non peccat in non adimpletione illius (vt latè probavimus tract. 11. cap.2. punct.10. à num.158. & cap.3. punct.4. n. 47.) per infirmitatem autem extrahitur homo ab obligatione legis ieiunij, recitationis officij divini, & auditionis sacri: vnde licèt peccet, dando causam infirmitati; tamen omissiones posteà sequutę non sunt prohibitę, nec consequenter peccaminosę. Vide *ibì* differentiam, quæ est inter *excusari*, & *extrahi* à lege; & à quibus legibus possit homo extrahi, & à quibus non. ¶ Secunda sequela etiam negatur: Quia, eo ipso quòd ille homo iustificatus est, iam retractavit causam, & ex consequenti effectum: vnde licèt hic sequatur, erit involuntarius. ¶ Tertiam sequelam admittimus;

Diluuntur rationes in contrarium positæ.

Solvuntur alia duo argumenta.

dum non retractat voluntatem. ¶ Ad vltimum argumentum, Negatur antecedens: Quia si quis se traderet somno, prævidens in illo passurum martyrium; si posteà in somno in odium fidei occideretur, certum videtur, quòd iste mereretur coronam martyrij: ergo voluntarium in causa sufficit ad merendum. Licèt notent N. Salmant. Scholast. *disp.* 5. *dub.* 6. quòd raro in somnis dabilis est actus meritorius; cùm exigat directè oriri à voluntate, vt sit bonus; & in somnis difficillimum sit directè ab illa oriri.

In confessione declaranda est non solùm causa, sed etiã omissio.

28 Ex nostra sententia sequitur, contra Vazquez *cap.* 4. *num.* 16. Bonacinam *num.* 8. Dianam *tract.* 8. *p.* 1. *resolut* 74. & 75. Layman. *num.* 5. necessariò aperiendum esse in confessione non solùm causam peccati, sed etiam omissionem, & effectus ad illam consequutos. *Tum*: Quia in se sunt peccata, & complementum illius primi peccati: Atque ideò explicandos esse docuimus tract. 6. cap. 8. punct. 2. num. 11. *Tum*: Quia aliàs nullus teneretur confiteri pollutionem, aut occisionem, sed solùm causam illius: quod apertè falsum est, & contra communem fidelium praxim. Quare, si tegulam è tecto projecisti, perspecto manifesto periculo hominem occidendi, debes explicare, an mors sequuta sit, nec ne. Nostram illationem tenent Sotus *in* 4. *dist.* 12. *art.* 7. Lopez 1. *part. Instruct. cap.* 31. & 2. *part. cap.* 36. Sanchez *de Matrim' lib.* 9. *disp.* 45. Ledesma 1. *p. cap.* 4. *quæst.* 21. *art.* 7. *dub.* 1. §. *Et argumenta*, Palaus *tract.* 2. *disp.* 1. *punct.* 3. *num.* 7. & alij communiter. ¶ Ex quo oritur etiam, quòd non solùm ratione restitutionis debitæ pro homicidio, aut censuræ pro illo impositæ, debes illud confiteri, vt notant ex contrarijs Vazquez, & Bonacina; sed etiam ratione ipsius operis exterioris; cùm in se sit peccaminosum.

Si retractatã est causa, non est fatenda omissio, nec ob effectus inde sequutos incurritur excommunicatio.

29 Sed hìc nota, quòd si ante subsequutum homicium, aut omissionem retractes efficaciter per pœnitentiam causam, est satis verisimile, quòd non tenearis fateri homicidium, aut omissionem, & effectus subsequutos ad illa: Quia iam non sunt voluntarij; cùm causa etiam voluntaria non sit. Ita docent Azor *lib.* 1. *Instit. cap.* 7. *q. vnica*, §. *In hac re*, Salas *loc. cit. n.* 116. Villalobos *tract.* 3. *difficult.* 6. *num.* 4. Sanchez *loc. citat. num.* 29. ¶ Ex quibus etiam oritur, quòd in casu posito, etsi effectus subsequantur post causæ retractationem, non incurritur censura contra illos imposita. Et ratio est: Quia cùm hæc petat contumaciam, & inobedientiam; iamque sit obediens, & in gratia Dei constitutus; nequit illam incurrere: Vt latè probavimus *tract.* 10. *cap.* 1. *punct.* 12. *num.* 153. agendo de eo, qui occisionem mandavit, & posteà retractavit mandatum; sed eius revocatio non innotuit mandatario, vnde sequuta est occisio. Videantur ibi dicta, quæ hanc doctrinam non leviter confirmant. Et in specie nostri casus, eam defendunt Henriquez *lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 5. *litt. H.* Tabiena verb. *Excommunicatio* 5. *caus.* 1. Palaus *tom.* 1. *tract.* 2. *disp.* 1. *punct.* 3. *num.* 2. ¶ Sed hæc, licèt vera sint circa omittendam, aut non confessionem eorum, quæ sequuntur post retractationem causæ, & excommunicationem non incurrendam: tamen falsa sunt circa restitutionem faciendam: Quare si mandasti servo occidere Petrum, etsi pluries revoces mandatum; si tamen non innotuit mandatario, teneris ad restitutionem, si post revocationem homicidium commissum fuit: Quia iam tuum mandatum fuit efficax causa damni illati. Sic communiter Authores relati, & cum eis illud docuimus *tract.* 13. *cap.* 1. *punct.* 3. *n.* 115.

Quæ sint omissiones indirectè volitæ in positione causæ.

30 Sed rogabis hìc: Quæ omissiones, & effectus intelligantur indirectè voliti, quando aliquis vult causam apponere? ¶ Respondetur, illos solos intelligi volitos, qui in tali causa poterant prævideri. Vnde qui die festo, quando vrget præceptum audiendi sacrum, se tradit ludo: vel qui, curam habens alicuius portę civitatis obsessæ, se committit somno, & ob id inimicus ingreditur Civitatem, & cives occidit; tunc implicitè vult omissionem sacri, & mortes inde sequutas; & illi imputantur, vt in causa volitæ. At verò, si quis incidat in infirmitatem ex causa voluntaria, licèt ad illam sequantur omissiones ieiunij, & auditionis sacri, non censentur ab illo in causa volitæ: Quia homo non tenetur in illa eas prævidere; cùm hoc communem providentiam, & ordinarium modum prævidendi superet. Imò extrahuntur à lege, vt *supr.* diximus.

Gravitas omissionis sumitur ex nobilitate actus omissi, licèt diminuatur ob bonitatem causæ.

31 Rogabis denique: Vnde sumatur gravitas omissionis? ¶ Respondetur, cum D. Thom. *de Malo, quæst.* 1. *art.* 1. *ad* 13. Azor *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 3. *q.* 8. Medin. *q.* 71. *art.* 5. Vazq. *disp.* 94. *cap.* 5. *num.* 18. Maior *in* 4. *dist.* 42. *q.* 2. *ad* 5. Zumel *q.* 71. *art.* 5. *disp.* 8. *punct.* 1. Angles *in* 2. *dist.* 35. *disp.* 37. *q.* 2. *diffic.* 9. gravitatem omissionis sumi ex nobilitate actus oppositi debiti. Et probatur evidenter: Quia omissio actus præcepti est privatio actus debiti; sed omnis privatio sumit gravitatem ex nobilitate actus, vel formæ, qua privat: ergo omissio sumit gravitatem à nobilitate actus, quo privat. Quare gravior est omissio sacri, quàm ieiunij: Quia actus, quo prima privat, est actus religionis, & actus, quo privat secunda, est abstinentiæ; & nobilior est actus religionis, quàm abstinentię. ¶ Sed quid dicendum erit, si omittat sacrum ob aliquam actionem honestam, verb. grat. propter studium: An scilicet tunc sit levius peccatum omittere sacrum ob studium, quàm ob ludum? ¶ Negant Vazquez, & Azor: Quia bona intentio non minuit malitiam pravæ electionis. ¶ Sed affirmant rectiùs Angles, Medina, Zumel, & alij *suprà* citati, & insuper N. Salmant. Scholastici *tom.* 3. *tr.* 11. *disp.* 5. *dub.* 2. *dum.* 11. & plures *ibi* videndi: Qui docent, finem bonum minuere malitiam actus mali: ergo etiam minuit omissionis malitiam. Et ideò minus peccat, qui furatur ad dandam eleemosynam, quàm qui furatur ex nimia cupiditate: Unde docet D. August. *lib. contra mendacium*, quòd levius peccat, qui mentitur ad salvandam vitam proximi, quàm qui ex libidine, aut alia causa parvi momenti: ergo gravius peccatum est omittere sacrum ob ludum, quàm ob studium, aut alium finem honestum.

*** *** *** ***

CAPUT

CAPUT XI.

De peccato Mortali, & Veniali.

Reviter ab hoc capite nos expediemus, suppositis his quæ de peccatis in communi *suprà cap.*8. diximus. Unde solùm hic agemus de essentia, & distinctione peccati mortalis, & venialis: & qualiter peccatum mortale posit fieri veniale; & econtrà veniale transire in mortale: Quod duplici puncto præstabimus.

PUNCTUM I.

Aliquibus suppositis, declaratur, qualiter peccatum mortale ex genere suo fiat veniale.

Declaratur essentia peccati mortalis tàm actualis, quàm habitualis.

1 SUpponendum est *primò*, peccatum actuale mortale nihil aliud esse, quàm *dictum, factum, vel concupitum contra legem simpliciter.* Veniale verò esse *Dictum, factum, vel concupitum contra legem secundùm quid.* Explicantur hæ diffinitiones. Dicitur peccatutum mortale *dictum, factum, vel concupitum contra legem*: quia per hoc convenit cum alijs omnibus peccatis: & additur *simpliciter*, ad distinguendum illud ab omni peccato veniali: quia licèt veniale sit aliquomodò contra legem; non tamen est contra legem simpliciter talem, hoc est, quam simpliciter est necessarium servare ad vltimum finem consequendum; sicut est lex, contra quam tendit peccatum mortale, vt diximus cap. 9. à n. 5. Ex peccato mortali, & veniali actuali oritur peccatum habituale tam mortale, quàm veniale. Peccatum mortale habituale nihil aliud est, quàm *Privatio voluntaria gratiæ*; vt latè probant Salmantic. Scholast. *tom. 6. tr.* 15. *disp.* 1. *dub.* 1. Peccatum verò habituale veniale est: *Privatio fervoris charitatis*; vt dicunt ipsimet Patres *loc. cit. num.* 13. & *disp.* 2. *dub.* 8. §. 3. & 5. Vnde constat, in quo vtriusque peccati essentia consistat. Ratio verò, quare denominentur *mortale*, & *veniale*, est: Quia, cùm primum privet gratia, quæ est vita spiritualis, dicitur, verè, & propriè *mortale*, hoc est, mors animæ: Et quia secundùm non privat gratia, quæ est principium veniæ (inquit D. Thom. *q.*7. *de Malo, art.* 2.) aptissimè dicitur *veniale*.

De facto dantur peccata mortalia, & venialia.

2 Supponendum est *secundò*, de facto dari huiusmodi peccata. Quod, præterquàm quòd experientia liquet, probatur ex D. Paulo ad Roman 1. *Qui talia agunt, digni sunt morte*: Et ad Galat. 5. *Qui talia agunt, Regnum Dei non consequentur*: Sed mors animæ, & Regni Dei privatio sunt effectus peccati mortalis: ergo tale peccatum datur. Deinde Matth. 7. dicitur: *Qui vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides.* Et Proverb. 24. *Septies in die cadit iustus*: quæ authoritates explicantur, & intelliguntur ab omnibus Theologis de peccatis venialibus: ergo dantur peccata mortalia, & venialia inter se distincta. Videantur Concil. Trident. *sess.* 14. *cap.* 14. D. Thom. 1. 2. *quæst.* 72. *art.* 5. & *ibi* eius discipuli. ¶ Sed dices: Iuxta D. Matth. cap. 5. *Qui solverit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, nimimus vocabitur in Regno cœlorum*: ergo nullum datur peccatum veniale; cùm hoc non efficiat hominem minimum in Regno cœlorum. Deindè cap. 19. dicitur: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*: sed qui peccat venialiter, ad vitam ingreditur: ergo servat mandata: ergo non est peccatum veniale. ¶ Sed hæc facilè diluuntur. Ad primum, Dicitur, Christum vocare hìc *minimum* præceptum legis Dei; non quia tale sit; sed quia à Pharisæis tale existimabatur. Ipsi enim iudicabant, legem Dei non prohibere actus internos, sed tantùm externos; & sic præceptum circa actus internos *minimum* appellabant: Et de his dicit: *Qui solverit vnum de mandatis istis minimis, minimus vocabitur in Regno cœlorum*, hoc est, *nullus*; vt interpretantur *hìc* D. Chrysostomus, & Theophilatus; quasi indignus admitti in illa cœlesti gloria. Vel, vt ait D. Thom. in Catena, *despectissimus, & vilissimus ab his, qui sunt in Regno.* Vide Cornel. ¶ Ad secundum, Respondetur, loqui de præceptis gravibus, quæ necessum est servare, vt vitam æternam consequamur.

Proponuntur capita, ex quibus mortalia distinguuntur à venialibus.

3 Supponendum est *tertiò*, peccatum mortale, & veniale multipliciter differre. Primò differunt, in eo quòd mortale est contra legem *simpliciter* talem; & veniale contra legem *secundùm quid*. Quæ, qualiter intelligenda sunt, explicuimus cap. 9. à n. 3. Secundò, quoniam peccatum mortale opponitur gratiæ, & charitati, & destruit illas; veniale verò solùm opponitur fervori charitatis. Tertiò, quia peccatum mortale deordinat voluntatem circa finem; at veniale tantùm circa ea, quæ sunt ad finem. Quartò differunt, quia peccatum mortale meretur pœnam æternam tam sensus, quàm damni; secùs autem veniale. Quintò: Nam mortale maculat *simpliciter* animam: veniale autem, si aliquam maculam relinquit, est *secundùm quid*, & impropriè. ¶ Alij Authores distingunt peccatum mortale à veniali, per hoc quòd primum est contra præceptum; secundùm verò contra consilia. Ita Scotus *in* 2. *dist.* 21. *q.* 2. §. *Dico ergo*, Gabriel *in* 4. *dist.* 16. *quæst.* 1. *art.* 1. *notab.* 1. Basolis *in* 2. *dist.* 22. *q.* 1. *dub.* 1. Sed hæc differentia communiter rejicitur à Doctoribus: Quia consilium, etsi transgrediatur, non inducit reatum alicuius peccati; & ita nullum est peccatum cœlibatum non servare: ergo per hoc talia peccata inter se non distinguntur. Sic sentiunt Caietanus 1. 2. *q.* 72. *art.* 1. Salmant. Scholast. *tr.* 13. *disp.* 19. *num.* 6. Prado

cap. 2.

cap. 2. *q.* 1. *num.* 13. Azor *lib.* 4. *cap.* 19. *q.* 2. Gregor. Martin. 1. 2. *q.* 88. *art.* 1. *dub.* 3. & communiter alij Theologi.

Quale sit peccatum mortale; & quale veniale?

4 Supponendum est *quartò*, peccatum mortale, & veniale dividi in illud, quod *ex genere* est tale; & in illud, quod *peraccidèns* sic dicitur. Peccatum mortale *ex genere* est, quod ex se opponitur graviter charitati Dei, vel proximi: vnde omnia peccata, quæ sunt contra Deum, vel proximum, sunt ex genere gravia: Et talia dicuntur, quę opponuntur fidei, spei, charitati, & iustitiæ. Peccatum veniale *ex genere* est, quod ex se non opponitur charitati Dei, vel proximi, v. g. simplex mendacium, verbum iocosum, immoderatus risus, inanis gloria, & similia. Peccatum verò mortale, aut veniale *peraccidèns* est, quando ex aliqua adiuncta circunstantia fit ex mortali veniale; vel ex veniali mortale. Quibus modis peccatum mortale fiat veniale, aut econtrà, constabit ex proximè dicendis.

Peccatum mortale ex genere fit veniale, ex defectu perfectæ deliberationis, seu cōsensus.

5 Dicendum est ergo *primò*, peccatum mortale *ex genere* dupliciter posse transire in veniale: primò ex defectu perfectæ deliberationis, & consensus: secundò ex parvitate materiæ. Primam partem docet D. Thom. 1. 2. *q.* 88. *art.* 6. his verbis: *Potest tamen id, quod ex genere est mortale, esse veniale propter imperfectionem actus, quia non perfectè pertingit ad rationem actus moralis, cùm non sit deliberatus, sed subitus.* Et ratio est: quia gradus malitiæ moralis attenditur secundùm gradum libertatis; sed actus semi-deliberatus est etiam imperfectè liber: ergo etiam habebit imperfectam malitiam. ¶ Confirmatur: Deus ob peccatum mortale totum hominem damnat: ergo debet totus homo peccare; sed, quando semiplena deliberatione aliquis peccat, non peccat totus homo, cùm deficiat nobilior pars, nimirùm facultas rationalis, & deliberativa: ergo non peccat mortalitèr. Hanc conclusionem defendunt communiter Doctores, & specialiter Vazquez *disp.* 107. Sylvest. verb. *Decertatio*, *q.* 1. *p.* 4. Caiet. *in Sum.* verb. *Delectatio*, Sanch. *in Summ. lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 6. Palaus *disp.* 2. *punct.* 6. *tract.* 2.

Fit veniale ex parvitate materiæ.

6 Dicendum est *secundò*, peccatum mortale *ex genere* posse transire in veniale ex parvitate materiæ, vt siquis (v.g.) modicum surripuerit: quippè licèt furtum ex genere suo sit mortale; at, si materia est parva, erit tantùm veniale. Et ratio est: quia qui in re parva agit contra legem, leviter illi offendit; sed qui leviter legi offendit, mortaliter non peccat: ergo qui in re parva agit contra legem, mortaliter non peccat, sed tantùm leviter, seu venialiter. Ita defendunt communiter Doctores, Valent. *tom.* 2. *disp.* 6. *quæst.* 18. *punct.* 2. Navarr. *in Manuali, prælud.* 9. *n.* 11. Reginald. *lib.* 15. *n.* 30. Sayrus *lib.* 2. *cap.* 14. *n.* 9. Bonacina *disp.* 2. *quæst.* 3, *punct.* 3. *n.* 10. Medina 1. 2. *q.* 88. *art.* 2. Toletus *de Peccat. mort. cap.* 2. Palaus *tr.* 2. *disp.* 2. *punct.* 7. Sanchez *lib.* 1. *Sum. cap.* 4. *numer.* 1.

Non in omni genere peccatorum datur parvitas materię.

7 Sed rogabis *primò*: An in omni genere peccatorum parvitas materiæ inveniatur? ¶ Respondetur negativè. Quia sunt aliqua peccata, in quibus integra offensionis, & irreverentiæ ratio in qualibet materia indivisibiliter salvatur: ergo, cùm ex genere suo sint mortalia, in qualibet minima materia tota eorum gravitas continebitur. Huiusmodi sunt peccata infidelitatis, odij Dei, simoniæ, perjurij, & alia quæ immediatè contra Deum versantur: Nam quodcunque minimum mysterium fidei neges, negas divinam veritatem: si Deum odis, infinitam bonitatem odisti: si falsum iurasti, Deum testem mendacij facis: &, si rem spiritualem temporali pretio vendidisti, simoniam commisisti: Quod extendunt Doctores ad ieiunium naturale ad Eucharistiæ sumptionem requisitum; quod per minutissimam cibi sumptionem frangitur: Ergo non omnia peccata, *ex genere* mortalia, possunt in venialia transire ratione parvitatis materiæ. Hæc doctrina, licèt difficilis videatur Palao *tract.* 2. *disput.* 2. *punct.* 7. *n.* 2. tamen ab omnibus admittitur: Eamque defendunt Navarr. super extravag. *de Datis pro iustitia, vel gratia, notab.* 10. *num.* 20. verf. *Per quæ omnia*, Suarez *tom.* 1. *de Religione*, *lib.* 4. *cap.* 3. *n.* 5. & *lib.* 3. *de Legibus*, *cap.* 28. *num.* 23. Hugolin. *tr. de Simonia*, *tabula* 1. *cap.* 17. *num.* 3. Sanchez *lib.* 1. *Sum. cap.* 4. *num.* 1. Bonacina *disp.* 2. *quæst.* 3. *punct.* 3. *n.* 11. Tapia *lib.* 4. *quæst.* 9. *art.* 5. *n.* 1. & 4. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 5. *dub.* 3. *n.* 16. Prado *cap.* 2. *de Peccatis*, *q.* 12. *§.* 7.

Modus insufficiens ad cognoscendū materiā esse gravem, aut levem.

8 Rogabis *secundò* (& difficiliùs) Quomodò cognoscemus materiam esse gravem; vel levem? ¶ Navarr. *de Oratione*, *cap.* 10. *n.* 43. Azor *tom.* 1. *lib.* 10. *cap.* 7. *quæst.* 3. asserunt, gravitatem, & levitatem materiæ accipi in ordine ad totam materiam præceptam; & deinceps asserunt, esse gravem materiam tertiam partem cuiusquam totius. ¶ Sed hæc regula fallax est, vt inter alios notant Sanch. *lib.* 1. *Sum. cap.* 4. *n.* 18. Bonacina *disput.* 2. *de Peccatis*, *quæst.* 3. *punct.* 3, *num.* 14. Layman *tr.* 3. *cap.* 5. *num.* 10. Nam multoties tertia pars materiæ præceptæ adeò exigua est, vt incapax sit obligationis gravis: vt liquet in tertia parte vnius argentei, tertia parte vnius horæ canonicæ, aut rosarij. Deinde (vt optimè vidit Azor) multoties tertia pars alicuius totius potest esse ita magna, vt parva materia nequeat dici, & apud prudentes vt talis existimari: vt liquet in præcepto servandi aliquem diem festivum in honorem alicuius Sancti, vbi octo horæ, quæ sunt tertia pars totius diei, nequeunt esse materia parva: neque centum aurei, qui sunt tertia pars trecentorum aureorum, queunt iudicari, in ordine ad restitutionem, levis materia: ergo tradita regula pro dignoscenda gravitate, aut parvitate materiæ inefficax, & obliqua est.

Tres regulæ traduntur, ad cognoscendā gravitatem, aut parvitatem materiæ.

9 Quare, iuxta dicta tract. 11. *de Legibus*, cap. 2. punct. 2. à num. 22. tres regulæ assignandæ sunt. Prima est: Tunc materia dicenda est gravis, quando actus pręceptus, aut imperatus multùm conducit ad charitatem Dei, vel proximi; si verò ex genere parùm conducit, erit levis. Secunda: Si res præcepta multùm conducit ad finem Legislatoris, etsi sit in se levis, gravis iudicanda est; si verò parùm conducit, absolutè levis dicenda est. Tertia: Videndum est, an res præcepta admittat parvitatem materiæ (si enim illam non admittit, semper gravis iudicanda est; vt diximus numer. 8.) Si parvitatem materiæ in se admittit; inspicienda est per comparationem ad subiectum, circa quod versatur, & pręceptum à quo prohibetur, aut præcipitur: nam per ordinem ad illa venanda est illius gravitas, aut levitas. Quare, iuxta primam regulam, peccata, quæ sunt

sunt contra Deum, vt amandum, honorandum, sperandum, & credendum, vel contra proximum, vt non lædendum, sunt in materia gravi. Et hæc sunt peccata hæresis, blasphemiæ, odij Dei, adulterij, furti, fornicationis &c. Iuxta secundam: silentium, & ingressus cellularum est materia gravis respectu superioris Religiosi: Et similiter, respectu Principis sæcularis gubernantis rempublicam, arma nocte portare, & canales purgare: quia hæc valdè conducunt ad reipublicæ pacem, & sanitatem; & illa ad religiosam observantiam. Denique ex tertia regula oritur, quòd, si omittas duos psalmos, est levis respectu totius psalterij; gravis verò respectu vnius horæ canonicę. Similiter furtum vnius regalis est materia gravis respectu pauperis; & levis respectu divitis: quia finis iustitiæ est vitare damnum proximo illatum; pauperi autem furtum vnius regalis magnum nocumentum infert, non autem diviti. Ex his ergo regulis agnosci aliquomodò potest gravitas, aut levitas materię: Licèt enim (vt Sanchez fatetur) certa regula absolutè pręscribi nequeat, nihilominus traditas regulas docent Vazquez 1.2. *q.96. art. 4. disp.* 158. *cap.6.n.* 56. Suarez *de Legibus, lib. 3. cap.25.n.4.* Sanch. *lib.1. Summ. cap. 4. n.2. & 3.* Sayr. *lib.3.cap.7. n.14.* Valent. 1.2. *disp. 7. q. 5.punct.6.* Palaus *tract. 2. disp.2. punct.7. n. 4.* Layman. *tract. 3.cap.5. n.* 10. Bonacina *disp.2.q.3. punct.3. num.* 12. Azor *lib. 1. cap. 7. quæst. 3.* Tapia *lib. 4. quæst.9. art. 4. & 5.* & alij.

PUNCTUM II.

Ostenditur, quomodò peccatum veniale possit transire in mortale.

Sensus quæstionis ex mente D.Th.

10 POstquàm tradidimus, quomodò peccatum mortale possit fieri veniale; restat videre, quomodò veniale possit transire in mortale? Quod etiam inquirens D. Thom. sub eisdem terminis, ait 1.2. *q.88. art. 4.* quòd quæstionis titulus potest habere triplicem sensum: *Vno modo, quòd idem actus numero primò sit peccatum veniale, & posteà mortale. Alio modo potest intelligi, vt id, quod est veniale ex genere, fiat mortale, inquantùm constituetur in eo finis. Tertio modo, quòd multa venialia constituant vnum peccatum mortale.* Cuius morem gerentes, eodem ordine etiam propositam quæstionem decidemus.

Idem actus peccaminosus, moraliter sumptus, nequit transire ex peccato veniali in mortale.

11 Dicendum est *primò*, quòd idem actus numero, sumptus in esse *moris*, nequit esse successivè peccatum veniale, & mortale; benè tamen sumptus in esse *naturæ*. Prima pars probatur à D. Thom. his verbis: *Peccatum principaliter consistit in actu voluntatis, sicut & quilibet actus moralis: vnde non dicitur vnus actus moraliter, si voluntas mutetur, quamvis etiam actio secundùm naturam sit continua.* Probatur etiam à ratione: Peccatum mortale, & veniale in genere moris essentialiter distinguntur: ergo nequit peccatum veniale transire in mortale absque variatione specifica; & consequenter non erit idem numero moraliter actus venialiter peccaminosus cum eo, qui posteà est mortaliter peccaminosus. ¶ Quoad secundam partem etiam liquet: Idem numero actus physicus ortus ex semiplena deliberatione potest fieri plenè liber per solam continuationem: ergo, si cum semiplena deliberatione erat peccatum veniale; ex plena deliberatione posteà elicitus erit mortale. ¶ *Ulterius*: Actus comedendi immoderatè carnem feria quinta est peccatum veniale; si tamen continuetur post horam duodecimam, erit mortale: ergo idem actus physice sumptus, seu in esse naturæ potest ex veniali transire in mortale. Divum Thomam sequuntur Martinez *dub. 1. concl.* 2. Sylvest. verb. *Peccatum, quæst.* 4. D. Antonin. *1. p. tit.10. cap. 1. §. 3.* Sayr. *lib.2.cap.13.n.20.* Bonacina *disp. 2. q.3. punct.5.n.21.* Prado *cap. 2. de Peccatis, quæst.2.n.7.* & alij.

Peccatū veniale transit in mortale, si in eius obiecto constituatur ratio vltimi finis.

12 Dicendum est *secundò*, peccatum veniale posse fieri mortale, si in obiecto illius constituatur vltimus finis. Pro cuius maiori intelligentia sciendum est, quòd dupliciter potest aliquis constituere rationem vltimi finis in obiecto peccati venialis: Primò directè, & formaliter: quod tunc continget, quando aliquis ex errore intellectus existimat, tale obiectum esse vltimum finem, & vt ad talem defert honorem. Secundò virtualiter, & interpretativè: hoc est, quòd taliter illud obiectum diligat, vt ob illud non recuset committere aliquod peccatum mortale. Et hoc adhuc dupliciter: vel quia de facto eligit tale peccatum mortale ob prædictum finem; vt si quis, ad ostendendam inaniter suam fortitudinem, aliquem occideret: vel quia licèt de facto illud non eligat; tamen est ita affectus ad obiectum peccati venialis, vt, data occasione, illud præeligeret, ne illo privaretur: vt quando avarus est ita affectus ad pecunias, vt non dubitaret, oblata occasione, potius committere mortale, quàm illis carere. Et hoc modo peccatum veniale transire in mortale docent cum D. Thom. Caietan. *in Summ.* verb. *Ambitio*, Sylvest. verb. *Peccatum*, Montesinos 1.2. *q.88. art. 3. n.76.* Salmantic. *in Commentarijs* 1.2.*q. 88. art.4. pag.* 878. Curiel *ibi art. 4. §.2.* Sanchez *lib.1. Summ. cap.5.n.14.* Suarez *de Pœnitent. disp.22. sect.4. n.11.* Navarrus *in Summ. prælud.9. n.18.* Sayr. *lib.2.cap.13. n. 13.* Reginald. *lib.15. cap.3. num.32.* Bonacina *de Peccat. disp. 2. quæst. 3. punct. 5. num. 2. & 3.*

Cuius speciei erit simile peccatum: & an sit necessariū circunstantiā vltimi finis explicare.

13 Si autem roges: Cuius speciei sit peccatum illud mortale, per quod constituitur finis vltimus in obiecto peccati venialis? ¶ Respondetur, quòd si ita operatur, ex errore iudicans creaturam esse vltimum finem: tunc tale peccatum erit in specie idololatriæ. Si autem constituat vltimum finem in obiecto peccati venialis ex tali affectu ad illud, vt paratus sit actualiter quodcumque peccatum committere propter ipsum; tunc constituitur tale peccatum vel in specie temeritatis; vel nullum erit speciale vitium, ad quod pertineat (vt dicunt Salmantic. tom. 4.tr. 13. disp.13. num.81. & nos diximus supr. cap.4. punct.2. num. 10.) sed reducetur ad communem defectibilitatem voluntatis. Si denique constituat vltimum finem, committendo aliquod peccatum mortale ex affectu ad ipsum; tunc constituitur tale peccatum in specie illius, quod commisit: vt si quis ob mendacium fornicetur, tunc transit mendacium in speciem fornicationis. ¶ Et

que

quo oritur, quòd in casibus positis (quidquid in contrarium dicant Sanchez *n.*15. & Tapia *q.*17. *art.*8.*n.* 5.) non est necessarium declarare circunstantiam vltimi finis: Sed satis est, si in primo casu dicas: *Commisi peccatum idololatriæ.* In secundo: *Habui affectum actualem committendi quodlibet peccatum.* Et tertio: *Peccavi peccato fornicationis.* Et ratio est: quia, cùm peccata venialia non teneamur (iuxta Tridentinum) confiteri; & aliàs circunstantia vltimi finis constituat peccata prædicta in specie, confitendo eam, ad nihil amplius tenemur. Sic sentiunt Bonacina *de Peccatis*, *disp.* 2. *quæst.* 3. *num.* 2. *& de Pœnit. disp.*5.*q.*5.*sect.*2.*punct.*2.*difficult.*3.*n.*27.*§.* 18. Reginaldo *lib.*6.*n.*129. Azor *lib.* 4. *Instit. cap.*3. *q.*7. Palaus *tr.*2.*disp.*2.*punct.*9.*§.*1.

Multiplicatio venialium nō potest integrare vnum mortale.

14 Dicendum est *tertiò*, peccata venialia, quantumvis multiplicentur, non posse constituere vnum mortale. Hæc conclusio, intellecta de ipsis malitijs venialibus formaliter sumptis, est D. Thom. loc. cit. in corpor. *Quodsi sic intelligatur, quòd ex multis peccatis venialibus integraliter constituatur vnum peccatum mortale, falsum est: non enim omnia peccata venialia de mundo possunt habere tantum de reatu, quantum vnum peccatum mortale ::: Si verò intelligatur, quòd multa peccata venialia faciunt vnum mortale dispositivè; sic verum est.* Et insuper ostenditur alia ratione, præcludendo argumenta contraria: Quia licèt plures materiæ leves, v. g. furta parva, possint per continuationem constituere materiam gravem, & sufficientem, vt vltimus actus furti, etsi levis, per conotationem præcedentium fiat gravis; tamen malitiæ plures in se formaliter sumptę, si sint veniales, nequeunt vniri ad constituendum vnum peccatum mortale; cùm solùm augeant malitiam extensivam, non autem intensivam: ergo ex pluribus malitijs levibus nequit integraliter constitui vnum peccatum grave. ¶ *Præterea*: Per peccatum mortale constituitur homo inimicus Dei, & avertitur ab illo tanquàm ab vltimo fine: sed nihil horum habet peccatum veniale, vt ait Trident. *sess.* 14. *cap.*5. ergo, etsi multiplicetur, non poterit vnquam pervenire ad malitiam mortalis. ¶ *Vltimò*: Quia, vt ait D.Thom. pœna sensus, vel damni correspondens peccato mortali est æterna, & infinita; at omnes pœnæ correspondentes peccatis venialibus sunt temporales, & finitę. cùm ergo finitum ad infinitum nulla sit proportio; quantumvis venialia multiplicentur, minimè poterunt adæquare gravitatem vnius peccati mortalis. Sic docent communiter Doctores (sequentes Div. Thom. *loc. cit.* maximè Medina, Caietan. Conrad. & alij Scholastici, similiter eam tenent Suarez *de Legibus*, *lib.*3. *cap.*28. *num.*9. Becanus 2. *p.tr.* 2.*cap.*2.*q.* 5.*n.*2. Sayr. *lib.*2.*cap.*14.*num.*18. Filliuc. *tr.* 21. *cap.*6.*n.*253. Sanchez *lib.*1.*Summ. cap.* 4. *n.* 9. Bonacina *disp.*2. *de Peccat. quæst.*3. *punct.* 5.*n.* 22. Laym. *tr.* 3.*cap.* 5. *num.* 7. Palaus *tr.*2. *disput.* 2. *punct.* 9. *§.*4. Prado *cap.* 2. *quæst.*2.*§.*8. Tapia *tr.* 3.*quæst.*17.*art.*8.*n.*1. & alij.

Obiectiones in contrariū.

15 Contrariam sententiam tribuit Castro Palaus Vazquio 1. 2. *quæst.* 96. *disp.* 158. *cap.* 6. *n.*60. Sed immeritò (vt benè notat Prado) cùm nostram, & communem expressis verbis doceat, & rationibus D. Thom. eam comprobet *disp.* 146. *cap.* 2. *num.* 3. ¶ Potest tamen contra illam objici: Primò, ex D. August. *tr.* 12. *in Ioann.* D. Chrysost. serm. *de Levium peccatorum periculis*, D. Bernard. *serm.* 59. *in Cantic.* & alijs: Qui dicunt, *quòd minuta peccata, si negligantur, occidunt; & si colligantur, opprimunt, sicut vnum aliquod grande peccatum*: ergo ex multis peccatis fieri potest vnum mortale. ¶ *Secundò*: Propositum committendi omnia peccata venialia est mortale, vt docet Sanch. *lib.*1. *Sum. cap.* 5.*num.* 4. *& lib.*6.*cap.* 4.*num.* 18. & sic dicunt plurimi probabiliter, vt vidimus tract.15. cap.1. *num.*23. Religiosum, qui haberet animum, & propositum servandi ea, quæ in Religione præcipiuntur sub mortali, non verò ea quæ ordinantur sub veniali, esse in pravo statu, & graviter peccare: ergo quia plura peccata venialia efficiunt vnum mortale. ¶ *Tertiò*: Quia plura furta levia, si adunentur, constituunt vnum grave, & in vltimo est peccatum mortale: ergo idem quod priùs.

Enodātur obiectiones propositæ.

16 Sed horum facilis est solutio. Ad authoritatem primi argumenti desumptam ex D. Augustino, sic respondet Angelic. Doctor 1.2.q.88. art.4. *Ad primum ergo, Dicendum, quòd Augustinus loquitur in illo sensu, quòd multa venialia dispositivè causant mortale.* Unde hanc doctrinam, lectu dignam, infert Caietan. in fin. art. 3. *Et hinc habemus, quantùm à venialium consuetudine cavendum sit, cùm tot modis, & illis periculosis disponant ad mortale. Propter quod frequentibus contritionibus non superficie tenùs singula secundùm suas species distinguenda sunt; ne, habituatis nobis in illis, occurrentes tentationes animos dispositos propinquè ad mortale inveniant.* ¶ Ad secundum, Respondetur, prędictum propositum non vitandi vllum veniale, secundùm se, & secluso alio quocumque periculo, aut contemptu, non esse mortale. Et ratio est: quia tota ratio peccati in actu voluntatis desumitur ex obiecto, ac proinde actus nequit habere maiorem malitiam formalem, quàm obiectum obiectivam; sed omnia peccata venialia non pertingunt ad constituendum vnum peccatum mortale: ergo nec per modum obiecti possunt malitiam mortalem tribuere actui in se tendenti. Quare quando Sanchez, & alij Authores dicunt, prędictum propositum esse mortale; moventur ex eo, quòd sentiant, in illo esse proximum periculum lethaliter peccandi. ¶ At verius est, nec in hoc casu, nec in eo quo Religiosus habeat animum servandi ea, quæ obligant sub mortali, & nihil curat de his, quæ sub veniali pręcipiuntur, tale propositum esse proximum periculum incidendi in mortale; cùm videamus, plures venialia non curantes vitare non incidere frequenter in mortalia. Sic sentiunt Salas *tom.*2.1.2.*q.*88.*tract.*13.*disp.* 16. *sect.* 26. Suarez 4.*tom. de Statu Religioso*, *tract.* 8.*lib.*1. *cap.*4. *n.*19. Layman *lib.* 1. *tract.*3. *cap.* 3.*num.*2. N.Fr. Anton. à Spiritu-sancto *Direct. Regul.tr.*3. *disp.* 1. *sect.* 2. *num.*45. Palaus *tom.* 1.*tr.* 2. *disp.*2.*punct.*9.*§.* 4. *num.* 3. *& tom.* 2. *disp.*2. *punct.*9.*§.*3.*n.*5. & alij, quos dedimus tract.15.*cap.*1. *à num.* 24. Sed negare non possumus, tale propositum habentes, & secundùm illud operantes, esse in probabili periculo mortaliter peccandi. Et fortè de facto scandalum prębent cæteris Religiosis, eos videntibus passim

sum silentium, v.gr. ingressumque cellularum violantes: vt benè notavit Palaus *loc. cit. num.* 3. & Sanch. *in Decalog. lib.6.cap.*4. *n.*18.

Solutio tertij argumenti.

17 Ad tertium, Respondetur, eum, qui plura furtiola committit, si advertat vel formaliter, vel virtualiter ad furta præcedentia, illorumque continuationem, peccare mortaliter in illo furto, quo completur materia gravis: vt diximus tract. 13. cap. 5. punct. 2. num. 20. Sed hoc non ideò accidit, quia ex pluribus peccatis venialibus integretur vnum mortale; hoc enim impossibile est; cùm peccatum mortale, & veniale differant plusquam specie; quæ quidem in invicem transire non possunt. Ratio ergo est: Quia materia ex se levis, si continuatur cum præcedentibus, non est iam levis, sed gravis; at acceptio rei gravis peccatum mortale est: ergo qui accipit, vel furatur rem levem, quæ fit gravis, quia moraliter continuatur cum rebus parvis ablatis in alijs furtiolis, mortaliter peccat. ¶ Ex quibus oritur, quòd qui in die ieiunij, post plures leves comestiones, aliquid comedit, per quod complet gravem quantitatem; tunc peccat mortaliter, & ieiunium frangit. *Similiter*: Si laboras pluries die festo, etsi singulis vicibus parum temporis consumas, peccas mortaliter; quando ad duas horas pervenis (si hæc est notabilis, quantitas) Quia omnes illi labores moraliter vniuntur, & quasi in eodem tempore facti reputantur. At hæc (vt diximus) exempla, non ideò veritatem continent, quia ex pluribus venialibus fiat vnum mortale; sed quia vltima materia, etsi in se levis, fit gravis ob continuationem cum alijs: & ideò actus tendens in illam non est leve, sed grave peccatum. Videantur dicta tract. 13. cap. 5. punct. 2. *num.* 22. vbi plurimos Authores pro hac solutione citavimus. Et præter ibi relatos insuper eam defendunt Sotus *de Iustitia, q.* 3. *art.* 3. *ad* 3. *§. Sed aliud*, Medina 1.2.*q.*88.*art.*4. Alvarez *ibi*, Vazquez *disp.* 146. *cap.* 2. Sanchez *lib.* 1. *Summ. cap.* 4. *num.* 9. *&* 10. Azor 3.*p.lib.*5.*capit.*13. *q.*4. Prado. *cap.* 2. *de Peccatis, q.* 2. §.9. *n.* 62. & alij.

Alij modi quibus veniale tråsire potest in mortale.

18 Præter modos assignatos à D. Thom. *art. cit.* quibus veniale transit in mortale; alios tres referunt Authores. Primus est, ratione periculi proximi incidendi in mortale. In quod periculum incidere videtur ille, qui habet animum non vitandi venialia, iuxta illud Ecclesiast. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo.* Sed iam ad secund. argument. diximus, propositum committendi omnia venialia non esse ex se proximum periculum peccandi mortaliter. Quidquid in contrarium sentiant Sanchez *lib.* 6. *cap.* 4. *num.* 20. Valentia *tom.* 2. *disp.* 6. *quæst.* 18. *punct.* 2. Sayrus *lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 17. Bonacina *disp.* 2. *quæst.* 3. *punct.* 5. *num.* 17. & Prado, qui nervosè conatur eam probare. Sed de hoc latiùs, quando egimus in tom.1. de occasione proxima. ¶ Secundus est, ratione formalis contemptus: vt si aliquod veniale committatur in contemptum legis divinę, aut humanæ non obligantis ad mortale, vel etiam consilij: putà si Religiosus in contemptum regulæ non servaret silentium, vel aliquis in contemptum virginitatis duceret vxorem: Quia tunc talis contemptus cedit in dedecus potestatis Legislatoris divini, & humani. Secùs autem accideret, si aliquis silentium non observaret, non quia præceptum; sed quia res parva in se est: tunc enim solùm peccaret venialiter: quia non est contemptus formalis Legislatoris, sed materialis, & præcisè rei præceptæ. Et licèt de his plura possem dicere, ab eis supersedeo; cùm de illis actum nobis iam sit tract. 11. cap. 2. punct. 2. *toto §.*4. ¶ Tertius est, ratione scandali: vt si mulier se nimis exornaret, credens probabiliter ob id proximum peccaturum: vel Parochus, aut Religiosus diceret coram alijs turpes fabulas. Tunc enim, licèt hęc in se pecccata venialia sint; ratione tamen scandali inde insurgentis mortaliter peccarent. Sed plura omittimus, quia de his erit nobis sermo in primo præcepto Decalogi. Interim videantur Sanchez *lib.* 1. *Sum. cap.* 6. Navarrus *prælud.* 9. *n.*18. & nos etiam aliquid tetigimus tract. 13. capit. 1. *numer.* 114.

CAPUT XII.

De Distinctione specifica, & numerica peccatorum.

Notitia distinctionis specificæ, & numericæ peccatorum valdè necessaria est tàm Confessarijs, quàm pœnitentibus. Cùm enim illi debeant ferre iudicium de culpis pœnitentium; & isti teneantur eas secundùm speciem, & numerum confiteri, nequeunt huic muneri plenè satisfacere, nisi aprimè distinctionem eorum specificam, & numericam calleant. Quam, Deo favente, maiori claritate, qua possimus, per septem puncta in hoc capite trademus. Vnde primò agemus de distinctione specifica; deinde verò de numerica. Sed quia ex diversis principijs, v. gr. obiectis, legibus, & circunstantijs, specificam peccatorum diversitatem quærunt Doctores; ideò, eorum morem gerentes, hanc ex eisdem investigare curabimus.

§. I. *Prima radix distinctionis numericæ peccatorum est interruptio moralis actuum.*

§. II. *Secunda radix distinctionis numericæ peccatorum est diversitas totalis, & integra obiectorum.*

PUNCTUM I.

Utrùm distinctio specifica peccatorum sumatur ab obiectis?

Distinctio specifica peccatorum sumitur ab obiectis.

1 Scotus *in 2. dist. 35. q. 2.* Becanus *tom. 2. tract. 1. cap. 5. q. 2.* Valentia *tom. 2. disp. 6. q. 2. punct. 1.* Bonacina *disp. 2. q. 4. punct. 3.* Pensantius, & alij tenent, distinctionem specificam peccatorum desumi per ordinem ad diversas specie perfectiones, quibus privant. Quorum fundamentum est: Nam peccatum formaliter sumptum consistit in privatione debitæ perfectionis; sed privatio specificatur à forma, cuius est privatio: ergo peccatum specificatur à perfectione, qua privat: vnde, si istæ sunt specie diversæ, distinguentur etiam specie peccata. ¶ Sed contrariam (vt veram) sententiam tenent Divus Thomas 1. 2. *q.* 72. *art.* 1. omnesque Scholastici: & ex Moralistis Prado *cap. 2. q. 3. §. 1. n. 2.* Tapia *tom. 1. suæ Catenæ, lib. 3. q. 2. art. 1.* & alij: Docentes id, à quo primò & persè specificantur peccata, esse obiecta specie diversa; peraccidens verò ad talem specificationem concurrere inordinationem privativam actus. Et ratio Divi Thomæ sic efformatur: Peccatum est actus voluntarius malus; sed actus voluntarius specificatur ab obiecto, in quo tendit: ergo actus voluntarius malus, quod est peccatum, specificatur per ordinem ad obiecta. ¶ Quoad secundam partem etiam constat: & ostenditur ex Div. Thoma: quia omnis privatio est malum; sed (vt dicit Divus Dionysius *cap. de Divinis Nominibus*) nullus intendens ad malum operatur: ergo nullus peccat intendens, & habens pro fine privationem ordinationis ad legem: ergo non persè primò, sed persè secundò concurrit ad specificationem, & distinctionem actus peccaminosi.

Contrariæ sententiæ rationi satisfit.

2 Ad argumentum sic respondet Divus Thomas loc. citat. *Ad secundum, Dicendum, quòd peccatum non est pura privatio, sed est actus debito ordine privatus: & ideò peccata magis distinguntur specie secundùm obiecta actuum, quàm secundùm opposita. Quamvis, etiam si distinguantur secundùm oppositas virtutes, in idem rediret: virtutes enim distinguntur specie secundùm obiecta, vt suprà dictum est.* Ex quibus constat, quòd peccatum, cùm sit actus peccaminosus, debet persè primò specificari ab obiecto, sicut alij actus: & quia importat persè secundò privationem; hæc etiam ingreditur ad specificationem illius, inquantùm privat rectitudine inventa in virtutibus contrarijs. Vnde sententia, quæ docet, distinctionem specificam peccatorum desumi per ordinem ad virtutes oppositas, coincidit cum nostra; cùm species virtutum ab obiectis sumatur. Quare, si virtutes specie distinguantur, necesse est, quòd peccata illis opposita distinguantur: & ideò si peccatum iniustitiæ distinguitur specie à peccato intemperantiæ, est, quia opponitur virtuti iustitiæ specie distinctę à temperantia. Et hæc regula cognoscendi per oppositionem ad virtutes specie distinctas distinctionem specificam peccatorum, ait Illustrissimus Tapia, est planior, & facilior pro his, qui Philosophię, & maiorum facultatum studijs non incumbunt; sed duntaxàt casuum moralium resolutioni operam navant.

3 Sed dices: Dantur aliqui actus boni, vel mali, qui totam bonitatem, aut malitiam sumunt ex fine operantis, & non ex obiecto: ergo conclusio nostra est falsa. Probatur antecedens: Actus, qui versantur circa verba, accipiunt bonitatem, & malitiam ex fine operantis; & ideò, si quis proferat verba secundùm se gravia, & iniuriosa zelo disciplinæ, intendens his proximum proficere, talis actus est in specie virtutis: si verò ea proferat animo convitiandi, est in specie contumeliæ: si autem, vt is, qui audit, erubescat, est in specie irrisionis: ergo dantur actus, qui non ab obiecto, sed à fine extrinseco operantis sunt boni, aut mali: & sic nec virtutes, nec peccata distinguntur specificè ex ordine ad obiectum. ¶ Respondetur, fines assignatos non esse extrinsecos, sed intrinsecos, & de ratione propria obiecti: Quia talia verba solùm sunt obiecta illorum actuum, vt formalitèr verba sunt; nec sunt formaliter verba, nisi inquantùm exprimunt loquentis conceptum, & ad placitum significant; vnde talis modus significandi non est in illis circunstantia accidentalis, sed differentia essentialis obiecti: quapropter, quia significatio pendet ex se ex animo & intentione loquentis, ex variatione intentionis variatur finis operis pertinens ad rationem intrinsecam obiecti: quando autem finis est intrinsecus, coincidit in specificando cum obiecto: vt dilucidè explicat D. Thom. 1. 2. *quæst. 72. art. 1. ad 1.* his verbis: *Dicendum, quòd finis principaliter habet rationem boni; & ideò comparatur ad actum voluntatis, qui est primordialis in omni peccato, sicut obiectum: vnde in idem redit, quòd peccata differant secundùm obiecta, vel secundùm fines.* Ex quibus liquet, prædictos fines in verbis dictis esse intrinsecos, & de linea obiecti. Unde semper distinctio specifica peccatorum sumitur ab obiecto tàm in verbis, quàm in alijs actibus.

Alia replica diluitur.

* *

PUN.

PUNCTUM II.

An sumatur distinctio specifica peccatorum ex diversitate praeceptorum, seu legum?

Peccata distingui specificè ex diversitate praeceptorum, aliqui sentiunt.

4 AFfirmant Navarr. *in Summ.lat.cap. 6. n.3. & cap. 11. n.* 4. Granados *controvers. 6.tr.2. disp. 1. sect.7.* Lopez *1.p. cap. 29. §.Tertiò dico*, Tanner.*disp. 4. de Peccatis, q. 2. dub.* 3. & alij: asserentes tot esse malitias in confessione aperiendas, quot sunt praecepta, quibus tale peccatum prohibetur. Et probant *primò*: Peccatum ideò dicitur tale, quia dicit difformitatem ad legem: ergo, cùm prohibetur per legem naturalem, & divinam, dicit difformitates & malitias specie diversas; sicut lex divina, & humana specie differunt. ¶ *Secundò*: Inobedientia contra legem divinam est diversae speciei ab inobedientia contra legem humanam; sicut diversae speciei est obedientia, qua Deo obedimus, quàm ea qua obedimus hominibus; sed haec distinctio solùm provenit ex parte praeceptorum: ergo ab hac provenit distinctio specifica peccatorum. ¶ *Tertiò*: Quando sunt diversi fines ex parte praecipientium, peccata distinguntur specie ex diversitate preceptorum, vt est sententia communis; sed semper, ac sunt diversa praecepta, sunt diversi fines ex parte praecipientium: nam, quando furtum, v. g. prohibetur lege divina, naturali, & humana, Deus vult rectificare humanam voluntatem in ordine ad beatitudinem supernaturalem, Author naturae in ordine ad beatitudinem naturalem, & Legislator humanus in ordine ad pacem reipublicae: ergo ex diversitate praeceptorum distinguntur specie peccata.

Diversitas tantum praeceptorum non causat distinctionem specificã in peccatis.

5 Sed huic difficultati duplici conclusione respondendum est. Dico ergo *primò*, quòd, si praecepta praecisè distinguantur ex parte precipientis, diversitas praeceptorum non inducit distinctionem specificam in peccatis. Quod probatur *primò*: Nam diversitas praecipientium non facit, quantum est ex se, praeceptum esse multiplex formaliter, sed solùm facit praecipientes esse multiplices, & praecepta materialiter multa; sed haec multiplicitas materialis non distinguit specificè peccata: ergo praecisa distinctio, & multiplicitas praeceptorum, & praecipientium non diversificant peccata, nec ea specie distingunt. ¶ *Secundò*: Peccata distinguntur specie ex parte conversionis, & non ex parte aversionis, vt ait D. Thom. 1. 2. *quaest. 72. art. 6. ad* 2. his verbis: *Peccatum etiam non habet speciem ex parte aversionis, quia secundùm hoc est negatio, vel privatio: Sed ex parte conversionis, secundùm quod est actus quidam. Vnde secundùm diversa praecepta legis non diversificantur peccata secundùm speciem*: Sed peccata non respiciunt precepta, & leges, se convertendo ad illa, sed potius ab eis avertendo: ergo per ordinem ad precepta solitariè sumpta non arguitur distinctio specifica peccatorum. ¶ Tertiò ostenditur ab exemplis: Desiderium rei alienae, & furtum eiusdem rei non sunt peccata specie distincta, imò nec numericè, quando desiderium vnitur cum acceptione illius; & tamen diversis praeceptis decalogi prohibentur: ergo &c. *Similiter*: Furtum prohibetur lege divina, naturali, & positiva, comestio carnium in vigilia alicuius Sancti concurrentis in die veneris, & omissio sacri in die Sancti Ioannis, si eius festum in die Dominica venerit, prohibentur duplici praecepto ecclesiastico; & tamen non sunt peccata specie distincta ex distinctione praeceptorum: ergo distinctio, aut multiplicitas praeceptorum per se sola non multiplicat, nec dat diversam speciem peccatis. Quare diximus tr. 10. cap. 1. punct. 14. n. 177. quòd si ab vno Superiore pluries eadem excommunicatio feratur, vel à pluribus habentibus eandem potestatem, qui contra illam operaretur, vnam tantùm excomunicationem incurreret, quia scilicet sunt plures praecipientes materialiter, non verò formaliter. Authores huius primae conclusionis dabimus, n. seq.

6 Dicendum est *secundò*, quòd si praecepta distinguntur vel ex parte rei prohibitae, vel ex parte motivi prohibendi, multiplicitas illorum infert distinctionem specificam in peccatis. Et probatur ratione: quia si praecepta differunt ex parte rei praeceptae, vel motivi prohibendi (loquimur de motivo intrinseco & operis, non verò extrinseco & operantis) tunc peccata illis opposita habent distinctum obiectum formale, & motivum intrinsecum; sed peccata habentia distinctum obiectum, & motivum formale, seu intrinsecum distinguntur specie: ergo praecepta sic distincta causant distinctionem specificam in peccatis. ¶ Confirmatur alia ratione à Bonacina accepta: Praecepta lata ex diversis motivis constituunt actus praeceptos intra obiectum illarum virtutum, ex quarum motivis illos praecipiunt, & consequenter illorum omissio est peccatum contra tales virtutes; sed peccata opposita virtutibus specie diversis distinguntur specie: ergo praecepta lata ex diversis motivis inferunt distinctionem specificam in peccatis. Utranque conclusionem defendunt cum Div. Thom. eius discipuli, vt Caietan. Medina, Alvarez, Montesinos, N. Cornejo, & alij, exponentes quaestionem 72. 1. 2. insuper eam tenent Vazquez *disp. 98. cap.* 2. malè citatus à Prado pro contraria, Valentia 2.2. *disp. 6. quaest. 2. punct.*1. Salas *tract.*13.*disp.*2.*sect.*2.*n* 9. & 14. Sanchez, plures alios referens, *lib. 9. de Matrim. disp. 15. num. 3. & in Sum. lib.1. cap. 14. num.* 9. Azor *lib. 4. cap.2. quaest. 6.* Henriquez *lib. 5. Sum. cap.5. §. 6.* Sayr. Layman *lib. 1. tract. 3. cap. 2. num.*1. Coninch. *disp. 7. dub. 6.* Prado *cap. 2. quaest.3. §. 2. num.9.* Palaus *tract.2.disp. 3. punct.*1. Bonacina *de Peccatis, disp.2.q.4.punct. 3. n. 5. propos.*2. Tapia *tom.1. Catenae Moral. lib. 3. q. 2. art.3. n.2. &* 4. & alij. Ex quibus facile est sententię contrariae respondere.

Diversitas preceptorum, quando habent diversũ motivũ praecipiendi, facit peccata specie differre.

Solvuntur argumenta.

7 Ad primum argumentum, Dicitur, peccatum esse contra legem, sumpta lege formaliter, non verò materialiter; quando autem lex divina, & humana prohibent (v. g.) furtum, hoc peccatum non est contra duas leges formaliter diversas, sed tantùm materialiter, cùm habeant idem motivum: prohibent enim illud, ad evitandum damnum proximo inferendum: & sic non accipit ab illis multiplicitatem distinctionis specificae. ¶ Ad secundum (datis, & non

non concessis, premissis) Negatur consequentia: quia hoc est speciale in inobedientia. Hæc enim præceptum Superioris respicit vt proprium obiectum, & per modum termini *ad quem*: vndè, cùm vitia distinguantur specie ex parte obiecti, provenit, quòd inobedientia respectu præcepti divini sit specie distincta ab inobedientia respectu præcepti humani: Alia autem peccata, cùm non respiciant præcepta per modum obiecti, sed per modum termini *à quo*, ab illis non accipiunt distinctionem specificam. ¶ Ad tertium, Respondetur, fines illos esse extrinsecos, non intrinsecos, seu operis, iuxta quos distinguntur specie peccata. Finis enim intrinsecus operis, seu legum illarum, in prohibendo furtum, tantùm est conservatio bonorum proximi, seu vitatio damni alieni: vnde, cùm in hoc conveniant omnes illę leges, divina, naturalis, & humana, solùm distinguntur materialiter; & sic non causant distinctionem specificam in furto.

Illustratur doctrina duplicis finis, intrinseci, & extrinseci.

8 Sed pro maiori huius solutionis claritate, Nota, duplicem finem communiter à Doctoribus assignari; alium extrinsecum, & intrinsecum alterum. Finis extrinsecus est ratio motiva, quę absolutè movet Legislatorem ad condendam legem: Finis intrinsecus est ipsa res præcepta vt pręcepta: quæ aliquando præcipitur nudè sumpta; aliquando verò, prout subest alterius fini. V. gr. finis extrinsecus prohibentis homicidium est pax reipublicæ: quia ipsa est, quæ movet Principem ad illud prohibendum: At finis intrinsecus ipsius præcepti non est pax reipublicæ, sed iniustitia, quæ fit proximo, secundùm se. Quod si fiat in loco sacro, non solùm erit finis intrinsecus præcepti ecclesiastici ipsum homicidium, vt est iniustum; sed prout subest fini religionis, videlicèt prout est sacrilegium: quia vt sic prohibetur à lege ecclesiastica. ¶ Ex quibus liquet solutio argumenti: Quia fines illi ab arguente relati non sunt intrinseci, ex quibus vnicè pensanda erat specifica distinctio in furto.

Quando agnoscitur, fines legũ esse intrinsecos, & quando extrinsecos.

9 Sed quęres: Quando agnoscemus, leges conditas esse ob diversos fines intrinsecos; aut propter eundem? ¶ Plura conglomerat Oviedo 1. 2. *tract. 6. controvers. 5. punct. 2. à numer. 9. vsque ad 99.* Et, postquam per omnia motiva virtutum, & vitiorum spatiatur, concludit, hoc prudentum iudicio relinquendum esse. Quod estò verum esse cognoscamus; tamen accipe hanc generalem regulam pro diversis finibus, aut motivis intrinsecis cognoscendis. Quotiescumque præceptum trahit actum ad specialem actum virtutis, in affirmativis; vel in negativis ad specialem oppositionem, etiam erga eandem virtutem, vel aliquam eius specialem rectitudinem; tunc apparet nova ratio, seu motivum intrinsecum præcepti; secùs verò si ad id non trahat. Ratio huius regulę sumitur ex doctrina communi omnium Doctorum: Quia motivum proprium, & intrinsecum condendi legem est custodia alicuius rectitudinis, vt est certum apud omnes: ergo quælibet lex affirmativa efficit actum, ad quem obligat, materiam alicuius virtutis: & similiter præceptum negativum habebit ratione prohibitionis factæ per negativam legem, quòd actus prohitus oppositionem dicat cum rectitudine alicuius virtutis: Ergo ex eo, quòd præceptum trahat actum ad specialem virtutem, vel oppositionem cum illa, cognoscetur, an lex sit condita ob eundem, an verò ob diversum finem.

10 Ex hucusquè dictis libet, pro maiori claritate, aliqua corollaria deducere. Infertur ergo *primò*, Sacerdotem, committentem carnis peccatum, duo peccata specie distincta committere; alterum contra castitatem, & alterum contra religionem: Nam hoc peccatum est prohibitum Sacerdotibus, & cuicunque initiato ordine sacro, & ex motivo castitatis, & ex motivo religionis. Et ob eandem rationem, qui Sacerdotem occidit, committit peccatum homicidij, & sacrilegij; cùm sit etiam prohibitum ab Ecclesia ob reverentiam Sacerdoti debitam. Ita omnes. ¶ Infertur *secundò*, quòd, siquis voluntariè sanguinem in loco sacro effundit, duo peccata committit, vnum contra iustitiam, alterum contra reverentiam loco sacro debitam, & ex præcepto Ecclesiæ præscriptam ex motivo religionis. — Aliqua inferuntur corollaria.

11 Infertur *tertiò* (iuxta aliquos) Religiosum Franciscanum, qui non ieiunat die veneris, in quem incidat vigilia alicuius Sancti ex pręcepto colenda; vel Minimum, quia eadem feria sexta carnes comedit, duplex peccatum committere: Quia Franciscanus ex suæ regulæ præcepto tenetur ferijs sextis ieiunare; & aliàs vovet regulam observare: Et similitèr Minimus adstringitur quarto voto vtendi semper cibo quadragesimali: Unde, vltra obligationem iuris communis, & præceptum Ecclesiæ ex motivo temperantiæ, adest alterum ex motivo religionis. Ita Vazquez *tom. 1. in 1. 2. disp. 98. cap. 3. num. 10.* Montesinos *tom. 2. disp. 4. quæst. 4. num. 70.* Bonacina *de Peccatis, quæst. 4. punct. 3. num. 7.* Sanchez *lib. 9. de Matrimon. disput. 15. num. 6.* ¶ Sed contrarium est probabilius, vt benè docent Caietan. 1. 2. *quæst. 186. art. 4. §. Dicitur ad hoc*, N. Cornejo *tom. 1. in 1. 2. disp. 5. dub. 8. num. 10.* Leander *Præcept. 4. Ecclesiast. tract. 5. disp. 9. q. 6.* N. Salmant. Scholast. *tract. 13. disp. 8. n. 33.* Et ratio est: quia Religiosi non vovent regulam, nec ea quæ in illa traduntur, sed solùm secundùm illam vivere: at regula non præcipit Franciscanis simile ieiunium ex motivo obedientiæ, sed ex motivo temperantiæ; nec Minimis, vt eliciant votum quartum abstinentię ex motivo religionis, sed temperantię: ergo violatio ieiunij in Franciscanis, & abstinentia quadragesimalis in Minimis non est distinctum peccatum, etsi fiat in vigilia alicuius Sancti. — Tertia illatio

12 Infertur *quartò*, Sacerdotem beneficiarium ommittentem divinum officium non committere duplex peccatum, contra religionem, & contra iustitiam, si non velit suos facere fructus correspondentes omissioni. Fundamentum est: quia ratione beneficij solùm se obligavit cum Ecclesia ad non faciendos fructus suos, si recitationem omittat: ergo si non habet animum faciendi fructus suos, quando recitationem omittit, solùm peccabit contra religionem, ex cuius motivo præcipit Ecclesia Beneficiarijs officium divinum recitare. Sic, contra Bonacina, Layman, Suarez, & alios, docuimus tractat. 16. capit. 2. punct. 3. §. 1. numer. 32. Et insuper eam defendunt Garcia *de Beneficijs, tom. 1. part. 3. cap. 1. numer. 125.* Azor — Beneficiarius omittens Divinum officiũ si non veli facere fructus suos, vnum tantùm peccatum committit.

Azor 2. *part. lib.* 4. *cap.* 8. *quæst.* 6. Diana 2. *p. tract.* 12. *resolut.* 23. & 4. *part. tract.* 4. *resol.* 219. Trullench *tom.* 1. *Decalog. lib.* 7. *cap.* 23. *n.* 3. & alij. Nec similiter verum est, quod addit Bonacina *de Horis canonic. disp.* 1. *q.* 5. *punct.* 1. *num.* 4. Sacerdotem scilicet, etiamsi non sit Beneficiarius, omittentem officium divinum duplex peccatum committere, vnum contra religionem, & aliud contra specialem obedientiam Ecclesiæ debitam, quia videlicet in cap. *Dolentes, de Celebrat. Missarum* imponitur illis præceptum in virtute obedientiæ, vt omnes hoc faciant. ¶ Etenim hoc nullatenus credimus: Quia hoc præceptum non imponitur ad addendam novam obligationem, sed ad antiquam confirmandam. Sicut, licet Alexander III. in cap. *Ita quorundam, de Iudæis*, & Clemens III. in cap. *Quod olim, eodem titul.* prohibuerint sub excommunicatione deferre arma Sarracenis; qui semel ea deferret, vnicam tantùm excommunicationem incurreret, nimirùm quia secunda prohibitio solùm fuit primæ confirmatio: ergo similiter dicendum est respectu Beneficiarij recitationem officij divini omittentis.

PUNCTUM III.

Utrùm distinctio specifica peccatorum sumatur ex circunstantijs?

Circunstantia moralis est extra essentiam actus moralis; & quotuplex sit?

13 Postquàm inquirit D. Thom. 1. 2. *quæst.* 72. *art.* 1. an peccata distinguantur specie ex obiectis: Quærit *art.* 9. an etiam distinguantur ex circunstantijs? Quod in præsenti ad examen vocamus. ¶ Pro cuius clariore luce, Supponendum est *primò*, circunstantias morales esse illas, quæ, cùm sint extra essentiam actus moralis, illum quodammodò circunstant, & afficiunt moraliter; vel in seipso, vel ratione principij, effectus, aut causæ. Quod tunc fit, quando circunstantia importat rationem convenientiæ, aut disconvenientiæ ad actum morale: Quare, quòd quis furetur argentum, aut aurum eiusdem valoris, mentiatur sedens, aut stans, non est circunstantia moralis, sed physica, non distinguens, nec aggravans peccati malitiam.

Septem describuntur circunstantiæ actus moralis.

14 Supponendum est *secundò*, circunstantias esse septem, illo Tullij versiculo comprehensas (vt refert D. Thom. 1. 2. *quæst.* 7. *art.* 3.) *Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodò, quando*. *Quis* denotat operantis personam, vt si sit vxoratus, aut Sacerdos, laicus, vel Religiosus. *Quid* significat circunstantiam materiæ, & obiecti; vt si furtum magnum sit, vel paruum. *Quibus auxilijs* denotat instrumenta, & media, quibus actio exercetur; vt si percusit alterum ense, baculo, aut lapide, vel virginem solicitavit, mediatrice aliqua. *Cur* innuit finem extrinsecum (nam intrinsecus coincidit cum obiecto) vt si furatur, ad dandam eleemosynam, vel fornicandum. *Quomodò* denotat modum actus; vt si fuit voluntarius, vel non, intensus, aut remisus. *Quando* dicit circunstantiam temporis; vt si exercetur die festivo, aut feriali, si est brevis, aut diuturnus.

15 Quare autem circunstantiæ non sint plures, aut pauciores, docet D. Thom. *loc. cit.* Nam, cùm circunstantia sit accidens quoddam attingens actum extra propriam substantiam, tot erunt circunstantiæ, quot fuerint modi attingendi moraliter actum; sed isti sunt septem: ergo septem sunt circunstantiæ. Minorem sic probo ex Angelic. Doct. Nam actus tripliciter potest attingi, vel secundùm se, vel ratione causæ, vel ratione effectus: Si primum, aut erit per modum mensuræ, sicut tempus, & locus; vel per modum qualitatis actus, sicut modus agendi: & sic resultant tres circunstantiæ, *Quando, vbi, quomodò*. Si secundum, aut ratione causæ efficientis principalis, & hæc est circunstantia *quis*: aut ex parte causæ instrumentalis, & hæc est circunstantia *quibus auxilijs*; aut ex parte causæ finalis, & hæc est circunstantia *Cur*: Si denique tertium, hoc est, ex parte effectus, erit circunstantia *quid*: ergo, cùm non sit excogitabilis alius modus circunstandi, & afficiendi moraliter actum, septem tantùm erunt circunstantiæ morales. *Quare circunstantiæ sint tantù septem.*

Circunstantiæ aliæ sunt mutantes speciem, aliæ verò aggravantes præcisè.

16 Tertiò supponendum est, circunstantiam dupliciter posse afficere actum pravum moralem: Primùm, transferendo illum ad aliam speciem distinctam ab ea, quam habet ex obiecto proprio: vt siquis furatur aliquid in loco sacro; tunc species peccati furti habita ex proprio obiecto, quia nimirum accepit invito domino rem non suam, ratione circunstantiæ loci sacri transfertur in speciem sacrilegij: & similiter, si Religiosus fornicetur cum vxorata, speciei simplicis fornicationis, consistentis in eo quòd accedat ad non suam, superadditur alia duplex species malitiæ, sacrilegij scilicet, ob votum Religiosi, & iniustitię, ob vinculum matrimonij. Secundo modo potest circunstantia afficere peccatum, non transferendo illum ad aliam speciem, sed intra illam augendo eius malitiam: vt si quis furatur maiorem quantitatem: vel Religiosus absque causa violat Ieiunium: Nam illa maior quantitas ablata causat maiorem gravitatem in furto: & circunstantia Religiosi, cui ex statu convenit corpus mortificare, auget malitiam violationis ieiunij. Quare istæ circunstantię solent dici *aggravantes*: quia, licèt speciem peccati non mutent, tamen illius malitiam aggravant.

Alię sunt leviter, aliæ graviter aggravantes.

17 Sed nota *primò*, quòd circunstantiæ aggravantes sunt in duplici differentia: aliæ enim sunt leviter aggravantes; & aliæ notabiliter aggravantes: Primæ dicuntur, quę taliter afficiunt, & constituunt pravum actum, vt veniale non excedat: Vt si quis loco, & tempore non competenti, ac modo non debito recitet officium divinum; si putà fiat absque debita attentione, & extra tempus consuetum, ac in loco minùs decenti; tunc enim ratione circunstantiarum, *vbi, quando*, & *quomodò*, aggravatur leviter actus malus recitationis. Secundę sunt, quæ taliter augent malitiam peccati intra eandem speciem, vt per se sufficerent ad constituendum grave peccatum: Vt si quis furatur mille aureos; & alius octo: furari mille aureos est circunstantia notabiliter aggravans malitiam illius furti supra aliud; cùm excessus per se tantùm sit sufficiens materia peccati mortalis: Vnde hæc, & similes dicuntur circunstantiæ *notabiliter aggravantes*. An verò istæ circunstantiæ notabiliter aggravans

vantes sint necessariò in confessione explicandæ, celebris est quæstio, quam negativè decidimus tract. *6. de Pœnit.* cap. 8. punct. 2. ¶ Deinde nota *secundò*, quòd aliæ sunt circunstantiæ non aggravantes, sed minuentes malitiam peccati, vti sunt metus, ignorantia, inadvertentia, & parvitas materiæ, seu, vt meliùs dicam, minor gravitas materiæ. Quæ similiter dividi possunt in eas, quæ minuunt malitiam peccati intra eandem speciem; vt si quis metu incuso mentiatur, aut die veneris carnes comedat; vbi ratione metus, qui aliquomodò tollit voluntarium, minuitur peccati gravitas: & in eas, quæ extrahunt peccatum à graviori specie, & constituunt illud in minori; vt qui accedit ad vxoratam cum ignorantia status illius mulieris, qui, ratione ignorantiæ talis circunstantiæ, transfert adulterium in simplicem fornicationem: & istæ dicuntur *minuentes mutantes speciem*, vt ait Tapia *tom.* 1. *lib.* 3. *q.* 3. *art.* 1. *n.* 8.

Peccata distinguũtur specie ex circunstantijs, quę specialem oppositioné dicunt ad rationem.

18 His ergo suppositis, Dicendum est, peccata distingui specie ex circunstantijs, quæ specialem deordinationem habent ad rectam rationem. Et ratio est: quia distinctio specifica peccatorum desumitur à diverso motivo, seu diversa deordinatione à recta ratione: ergo, quando accrescit diversum motivum, & distincta deordinatio ad rectam rationem ob circunstantiam denuò advenientem, erit distincta species peccati; sed pluries accidit, ratione circunstantiæ denuò advenientis, dari diversum motivum, & diversam deordinationem à ratione in actu peccaminoso, vt quando quis furatur in loco sacro, vel fornicatur cum habente votum castitatis, aut vxorata: ergo tunc ratione circunstantiæ datur distinctio specifica peccatorum. ¶ Hic explicare oportebat, in quibus casibus omnes septem suprà assignatæ circunstantiæ tribuant actibus, quos afficiunt, diversas species: Sed quia hoc decisum relinquimus tract. 6. cap. 8. punct. 4. *à n.* 51. ideò ad ibi latè dicta remittimus lectorem. Videatur etiam Tapia *tom.* 1. *lib.* 3. *q.* 3. *per totam.*

Circunstantię variantes alię dant primam speciem peccati, aliæ secundam.

19 Nota tamen, quòd quęlibet circunstantia potest variare speciem actus dupliciter: Primò, dando primam speciem peccati: vt quando taliter afficit actum, qui ex se erat bonus, quòd illum vitiet, reddatque pravum; sicuti qui venit audire sacrum ob alloquendam fœminam, vel qui elargitur eleemosynam ob vanam gloriam: tunc enim actus, qui ex se erant boni, vitiantur ex prava circunstantia: quare hæc non tàm habent rationem circunstantiæ, quàm obiecti, quod ab actu in genere moris directè respicitur. Secundò modo potest variare speciem peccati, non dando illi primam, sed addendo aliam distinctam: vt qui rem habet cum Religiosa: Licet enim tunc votum castitatis habeat rationem obiecti respectu sacrilegij; at in ordine ad fornicationem, habet rationem circunstantiæ speciem variantis: vnde non tribuit primam speciem malitiæ, sed secundam.

Si speciem nó mutant, debent necessariò aggravare, vel minuere malitiam.

20 Dicendum est *secundò*, quòd si circunstantiæ non habent specialem deordinationem ad rationem; tunc, si sint ex aggravantibus, augebunt intra eandem speciem malitiam peccati; si verò sint ex minuentibus, illam diminuent. Et ratio est: quia de ratione circunstantiæ est minuere, aut tribuere aliquam bonitatem, aut malitiam actui, cui adiungitur: ergo omnis prava circunstantia, si non variat speciem, augebit, vel minuet malitiam obiecti. Probatur antecedens: In naturalibus maior, aut minor perfectio rei tribuitur non solùm à forma substantiali, sed etiam accidentali, ita vt sine ista non sit perfecta substantia complete: sed circunstantiæ se habent vt accidentia actus moralis: ergo ab illis proveniet in actu morali maior, aut minor bonitas; maior, aut minor malitia. ¶ Confirmatur: Ratione circunstantię peccatum est magis, vel minùs rationi oppositum: ergo ab illa accipiet maiorem, aut minorem malitiam. Probatur antecedens: Furtum ratione maioris, aut minoris quantitatis ablatæ est magis, aut minùs rationi oppositum: homicidium ex plena advertentia commissum gravius peccatum est; quàm ex semiplena, aut ex subita ira patratum: ergo ratione circunstantiæ vel aggravantis, vel minuentis crescit, aut minuitur peccatum, & deordinatio ad rationem: ergo, cùm hoc sit intra eandem speciem peccati, augebit, vel minuet illius malitiam. Ita Magister *in* 2. *distinct.* 38. & 40. Scotus *ibi. quæst.* 1. Almay. *cap.* 14. *tract.* 1. *Moral.* Montesinos *tom.* 1. *in* 1. 2. *disput.* 23. *quæst.* 2. *numer.* 39. N. Cornejo *disput.* 4. *dub.* 1. Lorca 1. 2. *quæst.* 18. *conclus.* 1. Medina 1. 2. *quæst.* 18. Tapia *tom.* 1. *Caten. Moral. lib.* 3. *quæst.* 3. *art.* 1. & alij.

PUNCTUM IV.

Utrùm maior, aut minor gravitas peccatorum sumatur ex circunstantijs non mutantibus speciem, & ex dignitate virtutum, quibus opponuntur?

Aliqui sentiunt, gravitatem peccati superioris non posse excedi à peccato inferiori.

21 EX dictis punct. antecedenti constat, gravitatem essentialem peccatorum sumi ex obiecto, & circunstantijs variantibus speciem: Nunc videndum est, an maior, aut minor gravitas peccatorum, absolutè loquendo, proveniat etiam à circunstantijs non mutantibus speciem, & ab oppositione cum virtutibus. Pro cuius resolutione est non levis difficultas, quam tàm Scholastici, quàm Moralistę movent hic: *Vtrùm* scil. *Peccatum ex obiectio levius possit, ratione circunstantiarum non mutantium, aut variantium speciem, excedere gravitatem peccati superioris speciei?* ¶ Negant Durandus *in* 4. *dist.* 22. *q.* 1. *n.* 8. Vazquez 1. 2. *q.* 73. *art.* 3. *n.* 21. Montesinos *ibi, disp.* 5. *q.* 6. *à num.* 71. Curiel §. 2. Martinez *dub.* 2. *conclus.* 2. Quorum fundamenta sic se habent: Quia species sunt sicut numeri; sed numerus inferior, quantuncunque crescat, nequit adæquare speciem numeri superioris, sicut quantuncunque crescat cœlum, nequit adequare formicæ perfectionem: ergo species inferior peccati, quantuncunque crescat intra eandem speciem ratione circunstantiarum, nequit adæquare, nedùm excedere gravitatem superioris. ¶ Confirmatur *primò*: Peccatum illud est gravius, quod magis avertit à Deo; sed peccatum gravius ex obie-

obiecto, & specie magis à Deo avertit, cùm convertat hominem ad peius obiectum: ergo est absolutè gravius quocunque alio peccato, quod est levius ex obiecto. ¶ Confirmatur *secundò*: Maior, aut minor gravitas in peccatis sumi debet ex his, quæ illis conveniunt persè; non autem peraccidens; sed gravitas desumpta ex obiecto convenit peccatis persè; quæ verò desumitur à circunstantijs, convenit peraccidens: ergo maior, aut minor gravitas peccatorum desumi debet ex obiecto, & non ex circunstantijs: Et sic, quantuncunque istæ crescant in peccato speciei inferioris, non adæquabunt gravitatem peccati superioris.

22 Sed veriùs affirmant Caietan. 1. 2. q.94. Suarez *de Peccatis, tr.5. sect.2. n.5.* Medin. 1. 2. q.73. art.3. Salas *tr. 13. disp. 5. sect. 2.* Lorca *disp.19. memb.1.* Alvarez *disp.35.* Soto *de Iustit. & Iure, lib.5. q.10. art.3.* Tapia *in Caten. Moral. tom. 1. lib. 3. quæst. 5. art. 5. num. 3.* Prado *cap. 2. de Peccatis, quæst. 4. §.3. num.11.* Sayrus *lib. 5. cap.4. num.9.* Azor *tom.1. lib.4. quæst. 4. fin.* Palaus *tr. 2. disp. 3. punct. 4. num. 3.* & alij communiter. Probaturque *primò* ex D. Thom. 2.2. *quæst.10. art. 3. ad 1.* vbi sic ait: *Nihil prohibet, peccatum, quod est gravius secundùm suum genus, esse minùs grave secundùm aliquas circunstantias.* ¶ Ostenditur insuper à ratione: Gravitas essentialis peccati superioris est finita: ergo, licèt *physicè* non possit excedi à malitia peccati speciei inferioris, moraliter tamen excedi poterit: Sicut licèt aurum physicè excedat argentum, tamen moraliter, & secundùm æstimationem prudentum potest ita augeri, vt excedat in valore morali aurum. ¶ Probatur deinde ab exemplis: Periurium gravius peccatum est ex obiecto, quàm homicidium, & furtum; & tamen, si quis occiderit mille viros, vel furaretur ærarium publicum, vnde pauperes aluntur; vel milites rempublicam defendentes stipendiantur, graviora in æstimatione morali essent hæc peccata, quàm periurium: ergo &c. *Præterea*: Sodomia; & bestialitas sunt graviora peccata in esse moris, quàm furtum, & periurium, vt colligitur ex illo Levit. 18. *Cum masculo non commiscearis coitu fœmineo: quia abominatio est*: & docet D. Thom. 2.2. *quæst. 144. art.3.* & tamen periurium, & furtum sunt superioris speciei, cùm sint contra iustitiam, & religionem, quę sunt virtutes perfectiores, quàm temperantia, contra quam sunt sodomia, & bestialitas, vt dicunt, & eruditè explicant Salmant. Scholast. *tom. 3. in Arbore prædicamentali virtutum, §. 13. num.123. pag. 774.* ergo peccatum levius ex obiecto potest ratione circunstantiarum superare in malitia peccatum gravius.

Peccatum levius ex obiecto ex circũstantijs excedere potest gravitatem peccati speciei superioris.

23 Ad primum argumentum, Respondetur, solùm habere veritatem loquendo de peccatis sumptis modo physico & in esse *rei*, non autem in esse *moris*; vt liquet ex exemplis positis pro nostra conclusione. Nec mirum est, quòd peccata consideremus modo *physico*, & modo morali; nam etiam de actibus virtutum eodem modo philosophamur, estò non minùs quàm peccata ad genus moris pertineat: Et sic licèt actus religionis excedat actum temperantiæ, si physicè sumatur; tamen actus religionis potest esse adeò remissus, & actus temperantię adeò intensus, vt, moraliter loquendo, sit iste perfectior illo: Eodem ergo modo discurrimus in peccatis, quæ estò *physicè* considerata; ea quæ sunt graviora ex obiecto excedant alia, quę sunt levia ex obiecto; tamen, si moraliter considerentur per ordinem ad totum conflatum ex obiecto, & circunstantijs, poterit peccatum, quod est levius ex obiecto, superare ratione circunstantiarum, quod est gravius secundùm speciem. ¶ Ad primam confirmationem, Dicimus, peccatum levius ex obiecto, quando sit gravius ex circunstantijs, magis offendere Deum; quàm illud quod præcisè est gravius ex obiecto. Quis enim dubitavit; quòd velle violare mille virgines non magis Deum offendat; quàm vnum interficere hominem; estò hoc peccatum sit gravius ex obiecto? ergo ex gravitate pręcisè specifica ex obiecto non arguitur maior offensa Dei. ¶ Ad secundam confirmationem; Respondetur, gravitatem ex circunstantijs desumptam, physicè loquendo; esse per accidens; at moraliter, & in æstimatione prudentum se habet persè.

Sententia cõtraria diluitur.

24 Sed vlterius inquires, cum D. Thom. 1. 2. *quæst. 73. art. 4.* Vtrùm gravitas absoluta peccatorum sumatur secundùm dignitatem virtutum, quibus opponuntur? ¶ Dicendum est, illud peccatum esse gravius, quod opponitur directè perfectiori virtuti. Ita D. Thom. Et probat illud ex Philosopho 8. *Ethicor. cap.10.* per hęc verba: *Pessimum optimo contrarium est.* Ex quo sic infert D. Thom. (in argument. *Sed contra*) *Optimum autem in moralibus est maxima virtus; pessimum autem gravissimum peccatum: ergo maxima virtuti opponitur gravissimum peccatum.* Ex quibus sic probatur conclusio à ratione: Illud peccatum est gravius, quod destruit maius bonum; sed peccatum, quod opponitur perfectiori virtuti, destruit maius bonum: ergo eò peccatum est gravius, quò opponitur pefectiori virtuti. Sola minor indiget probatione, quam sic ostendo: Peccatum, & virtus contrariè directè opposita habent pro obiecto eandem materiam, licet illam respiciant diverso modo; virtus enim per modum accessus, & prosecutionis; & peccatum per modum fugæ, & recessus: sed qui recedit à maiori bono, quod est materia perfectioris virtutis, destruit maius bonum; cùm destruat commensurationem illius cum ratione: ergo peccatum, quod opponitur perfectiori virtuti, destruit maius bonum: & consequenter est gravius. ¶ Confirmatur: Quò obiectum est melius vt attingibile per virtutem, eò est peius vt attingibile per peccatum; & sic, quò Deus est melior, & dignior, vt attingatur per charitatem, eò est magis improportionatus & indignus, vt attingatur per odium: ergo quò obiectum virtutis est melius, & dignius, vt attingatur per perfectiorem virtutem, eò erit indignius, & peius, vt attingatur per peccatum: igitur sicut virtus sumit suam perfectionem à maiori bonitate obiecti; ita & peccatum suam gravitatem à maiore bonitate virtutis, cui opponitur.

Maior gravitas peccatorũ oritur ex oppositione ad virtutem perfectiorem.

25 Sed dices: Hęc doctrina est contraria exemplis in conclusione antecedenti positis; & alijs de facili addendis: quia sodomia, & bestialitas sunt graviora peccata, quàm furtum; & tamen hoc opponitur iustitiæ, quæ lon-

Quædam replica opponitur.

longè excedit temperantiam, cui illa opponuntur: ergo doctrina tradita ruit. *Secundò*: Schisma, invidia, odium proximi, & alia, contrariantur charitati; sed, hoc non obstante, infidelitas, & desperatio, fidei, & spei oppositæ, illam superant in gravitate: ergo &c. *Similiter*: Homicidium est gravius, quàm omissio sacri; & tamen hæc est levius peccatum, licèt opponatur religioni, quæ est perfectior quàm iustitia, cui homicidium opponitur: ergo gravitas peccatorum non sumitur ex dignitate virtutum, quibus opponuntur.

Notabile primum pro solutione illius.

26 Vt his obiectionibus satisfiat, Nota *primò*, cum Caietano 2.2. *q.* 94. *art.*2. §. *Ad obiectionem*, Medina 1. 2. *q.* 73. *art.*4. Alvarez *ibidem*, *notabili primò*, Salas *tract.*13. *disp.*5. *sect.* 3. quòd comparatio peccatorum, ad cognoscendum quòd sit maius, aut minus, debet fieri inter maxima peccata vtriusque virtutis; & sic semper erit gravius, quod perfectiori virtuti opponitur. Vnde, quia occidere Regem, aut destruere rempublicam est maximum peccatum contra iustitiam, est etiam gravius, quàm quodlibet peccatum intemperantiæ, etiam contra naturam, vt est sodomia, aut bestialitas. Si autem maximum peccatum intemperantiæ comparatur cum mediocri iniustitię, sine dubio poterit esse maius peccatum intemperantię, sicut est bestialitas respectu furti. Et quod diximus respectu peccatorum, verificatur etiam in actibus virtutum: Iustitia enim est virtus præstantior fortitudine; & tamen vendere merces iusto pretio non excedit omnem actum fortitudinis, v. gr. fortiter rempublicam defendere: comparatio igitur tàm virturum, quàm vitiorum, ad cognoscendas dignitates, aut gravitates eorum, debet fieri maximi ad maximum. ¶ Si autem quæras: Quando actus virtutum, aut vitiorum sint maximi? ¶ Breviter respondeo, tunc hoc accidere, quando virtus tendit in obiectum primarium, & principale; & vitium secundùm idem obiectum directè opponitur illi. Vnde oritur, quòd licèt charitas sit principalis virtus, & odium Dei peccatum maximum; tamen odium proximi non est, licèt ei opponatur, vitium gravissimum: quia scil. non opponitur ei directè, & secundùm obiectum primarium, sed secundùm obiectum secundarium: vt eleganter docuit D. Thom. 2.2. *q.*39. *art.* 2. *ad* 3. omnino videndus.

Secundum notabile.

27 Deinde ad peccatorum gravitatem cognoscendam, nota *secundò*, an peccatum contra inferiorem virtutem includat etiam oppositionem cum virtute superiori: si enim hoc evenit, absdubiò poterit superare peccatum, quod perfectiori virtuti opponitur. Et ideò peccatum nefandum excedit furtum: quia nimirùm, vltra oppositionem cum castitate, adversatur iustitiæ: fit enim iniuria proli per emissionem seminis extra locum aptum generationi. *Similiter*: Idololatria (vt ait D. Thom. 2. 2. *q.* 94. *art.*3.) quæ opponitur religioni, est gravius peccatum quàm infidelitas, & desperatio, quæ opponuntur fidei, & spei; quia, vltra oppositionem cum religione, opponitur fidei: Nam, vt docet Div. Thom. ad primum argument. *Idololatria præsupponit interiorem infidelitatem, & adjicit indebitum cultum*: Ergo, ad metiendum peccatorum gravitatem, attendendum est etiam, an opponatur superiori virtuti.

Fit satis replicæ positæ.

28 Ex quibus facilis est solutio argumenti positi. Ad cuius primum exemplum liquet ex primo, & secundo notabili: Ideò enim sodomia est gravius peccatum, quàm furtum, quia non fit comparatio maximi ad maximum, sed maximi ad minimum: & quia sodomia habet etiam oppositionem cum iustitia: imò, vt ait D. Thom. 2.2. *q.*154. *art.*12. *ad* 1. cùm sit peccatum contra naturam, facit Deo iniuriam. Vnde ex vtroque capite oritur in sodomia maior gravitas. Ad secundum patet ex primo notabili: Quia schisma, invidia, & odium proximi non contrariantur charitati directè, sed indirectè secundùm obiectum secundarium: & sic nil mirum, si superentur ab infidelitate, & desperatione, quæ directè opponuntur fidei, & spei. Ad tertium liquet etiam ex primo notabili: Quia videlic. contrarietas homicidij, & omissionis sacri ad virtutes non est in vtroque æqualis, & directa; cùm prima sit contraria; & secunda privativa: Et hic diversus modus oppositionis sufficit ad variandam gravitatem inter peccata.

PUNCTUM V.

Vndè distinctio numerica peccatorum desumenda sit?

Quid in hoc puncto est explicandum.

29 AGgredimur quæstionem æquè difficilem, ac vtilem, imò & valdè necessariam, ad dignè sacramentum pœnitentiæ suscipiendum, & ministrandum. Nam cùm præcipiat Rituale Romanum (*in Rubric. de Pœnitentia*) *Quòd si pœnitens numerum, speciem, & circunstantias explicatu necessarias non expresserit, Sacerdos eum interroget*: Et Concil. Trident. *sess.*14. *can.* 7. definiat: *Necessarium est iure divino confiteri omnia, & singula peccata mortalia*; clarè constat, teneri pœnitentem aperire in confessione speciem, numerum, & circunstantias peccatorum explicatu dignas; &, si ita non fecerit, Confessarium debere de illis interrogare. Vnde, quia impossibile est pœnitentem aperire, & Confessarium quærere, quæ vterque ignorat; postquàm tradidimus, quæ attinent ad distinctionem specificam peccatorum, tàm ex parte obiecti, quàm circunstantiarum, restat explicare, vnde distinctio numerica illorum sumenda sit. Qua difficultate pressum se esse fatetur Palaus *tract.*2. *disp.*3. *punct.* 2. *num.*1. & difficillimam esse explicatu docet Navarrus, cap. *Consideret, in princip. distinct.*5. *num.* 13. vers. *Pone item.* Sed quia *tract.* 6. *cap.* 8. *punct.* 1. *n.* 9. promisimus de hac distinctione numerica in præsenti agere; curabimus (estò difficile facinus aggredi non ignoremus) Deo præeunte, eam maiori, qua potuerimus, luce, duplici §. & conclusione declarare.

*** *** *** ***

§. I.

§. I.

Prima radix distinctionis numericæ peccatorum est interruptio moralis actuum.

Distinctio numerica peccatorum sumitur ex interruptione morali actuũ.

30 Dicendum est *primò*, distinctionem numericam peccatorum tàm exteriorum, quàm interiorum, circa idem obiectum, desumi ex morali interruptione actuum. Ita D. Thom. *in* 2. *dist*. 42. *quæst*. 1. *art*. 1. Suarez *lib*. 5. *de Voto, cap*. 6. *num*. 10. Azorius *tom*. 1. *lib*. 4. *cap*. 4. *quæst*. 4. Caietan. *tom*. 1. *Opusc. tr*. 31. *respons*. 15. *ad* 2. *dubitation*. Navarr. *in Sum. cap*. 6. *n*. 16. *& de Pœnitent. dist*. 5. cap. *Consideret*, Bonacina *disp*. 2. *de Peccat. quæst*. 4. *punct*. 2. *num*. 5. Salas *tr*. 13. *disp*. 5. *sect*. 8. *num*. 84. Palaus *tr*. 2. *disp*. 3. *punct*. 2. *n*. 2. Prado *cap*. 2. *q*. 5. §. 3. *n*. 30. plures alios referens *num*. 19. Tapia *lib*. 3. *q*. 4. *art*. 2. & alij. Et ratio est: quia peccatum (vt docet D. Thom. 1. 2. *quæst*. 18. *art*. 2.) est motus liber, aut quasi motus tendens in suum terminum, scilicèt obiectum; sed motus accipit suam distinctionem numericam ab interruptione temporis, vt docent N. Complut. *lib*. 5. *Physic. disp*. 22. *q*. 3. ergo peccatum sumit distinctionem numericam à morali interruptione actuum: Et consequenter tot erunt peccata numero distincta, quot fuerint actus voluntatis moraliter interrupti.

Traditur regula, ad cognoscendum, quando actus voluntatis interrumpuntur moraliter.

31 Sed quæres *primò*: Quando actus voluntatis peccaminosi sint moraliter interrupti? ¶ Respondetur, cum Bonacina, tunc esse huiusmodi actus moraliter interruptos, quoties non perseverant formaliter in se, nec virtualiter in aliquo effectu. V. gr. peccatum hæresis, quod Petrus commisit herì, distinctum est à peccato hæresis, quod hodie committit: quia videlic. actus herì elicitus nec in se perseverat, nec virtualiter in aliquo effectu. Econtrà verò actus, quo intendi, & decrevi inimicum occidere, non est distinctus moraliter ab eo, quo iterum, atque iterum renovo prædictam voluntatem: quia nimirum, cùm primus non sit retractatus, virtualiter permanere censetur. ¶ Sed vt hæc pleniùs capiantur: Advertendum est ex suprà dictis, & ex doctrina D.Th. *in* 1. 2. *q*. 72. *art*. 7. peccatum dividi in peccatum *cordis, oris*, & *operis*. Peccatum *cordis* dicitur, quod non habet pro obiecto aliquod opus externum, sed in ipso corde omninò completur, & consummatur: vt peccatum odij Dei (quidquid in contrarium dicat Salas *num*. 85.) & proximi, hæresis, iræ, invidiæ, avaritiæ, iudicij temerarij, &c. Peccatum *oris* dicitur, quod in ipso ore omninò consummatur: quale est mendacium, periurium, blasphemia, falsum testimonium, convitium &c. Peccatum denique *operis* illud est, quod in ipso opere externo perficitur: vt homicidium, adulterium, idololatria, fornicatio, furtum, & alia. Et pro his omnibus peccatis supponimus, totaliter interrumpi per actum voluntatis contrarium, quo vult non esse illorum, aut primam intentionem retractat. Quare sola difficultas est, an interrumpantur per temporis discontinuationem?

Peccata cordis multiplicantur numero secundùm distinctionem actuum voluntatis.

32 Dicimus ergo, quòd si peccata sint *cordis*, hoc est consummata perfectè in intellectu, & voluntate, non solùm per expressam retractationem, sed eo ipso quòd actus voluntatis multiplicentur, interrumpuntur moraliter: Vnde quot sunt actus voluntatis, tot peccata multiplicantur numero. Et ratio est clara: quia huiusmodi peccatum, postquàm committitur, nullo modo manet nec formaliter, nec virtualiter; vnde, statim ac perficitur per actum intellectus, aut voluntatis, desinit esse, & solùm manet vt peccatum habituale; sed peccatum, quod in se non manet nec formaliter, nec virtualiter, nequit continuari cum alio: ergo huiusmodi peccatum *cordis*, hoc ipso quòd semel fiat, nequit cum alio sequenti actu continuari, sed moraliter interrumpitur: & sic tot sunt peccata, quot actus intellectus, aut voluntatis tempore aliquo interiecti. Ex quo oritur, quòd quando aliquis eliciens actum odij Dei, vel proximi, invidiæ, hæresis, iudicij temerarij delectationis morosæ, ambitionis &c. peccat; si immediatè pòst repetit eosdem actus circa idem obiectum, tot multiplicat numero peccata, quot elicit actus. Ita docere videtur D. Thom. *in* 2. *distinct*. 42. *quæst*. 1. *art*. 1. Armil. verb. *Peccatum*, & expressè tenent Azor *tom*. 1. *lib*. 4. *cap*. 4. *q*. 4. Salas 1. 2. *tract*. 13. *disp*. 5. *sect*. 8. *n*. 89. Vazquez *disp*. 75. 1. 2. *cap*. 1. *num*. 2. Navarr. *Summ. cap*. 6. *num*. 16. Busembaum *lib*, 5. *Sum. cap*. 1. *art*. 4. *n*. 2. Montesinos *tom*. 1. *disp*. 28. *num*. 93. Filliuc. *tr*. 21. *cap*. 8. *n*. 313. Tapia *loc. cit. n*. 3. Bonacin. *disp*. 2. *q*. 4. *punct*. 2. *n*. 10. Palaus *tr*. 2. *disp*. 3. *punct*. 2. *n*. 2. & Laym. *tr*. 3. *cap*. 3. *n*. 3. citans Suarez *3. p. tom*. 4. *disp*. 22. *sect*. 5.

Sola retractatione voluntatis interrũpi peccata, alii qui docent.

33 Contrariam tamen huius conclusionis sententiam defendit Canus *in Relect. de Pœnit. part*. 5. quem sequuntur Ioannes à Cruce *in Direct. conscient. p*. 2. *de Sacram. pœnitent. q*. 3. *dub*. 6. Petrus Fay *disp. de Sacram. pœnit. in Addit. ad* 3. *p. D. Thom. q*. 9. *art*. 2. *disp*. 5. *ad* 4. *argument*. Pitigian. *in* 4. *Sentent. tom*. 2. *dist*. 17. *q. vnic. art*. 5. *circum. quantum*, Homobonus *de Examin. Eccles. punct*. 1. *tr*. 5. *cap*. 13. *q*. 83. *apud Dian*. 3. *part. tr*. 4. *resol*. 95. quam opinionem probabilem reputat *in fine resolut. citatæ*. Sentiunt enim omnes hi Authores, quod licèt actus voluntatis peccaminosi, qui in ipsa consummantur, interrumpantur per contrariam voluntatem, non tamen si interruptio illorum fiat naturali oblivione, somno, aut inconsideratione: quare asserunt, quod, si quis elicuit hodie actum odij, & post quindecim dies repetit eundem actum contra eundem hominem, nõ committit plura peccata, sed vnum: Quia, cùm prædictus actus non fuerit retractatus, continuatur (aiunt) cum sequenti. ¶ Alij Authores, vt Filliuc. & Busembaum *loc. cit*. iudicant esse probabile, quòd si interruptio sit brevis, & accidat per somnum, aut naturalem inadvertentiam, & inconsiderationem; tunc interruptio illa est physica, & non moralis.

Improbatur prædicta sententia.

34 Sed hanc sententiam *falsissimam* vocat Vazquez *tom*. 4. *in* 3. *p. q*. 91. *art*. 1. *dub*. 5. *n*. 11. & Suarez *tom*. 4. *in* 3. *part. disp*. 22. *sect*. 5. *num*. 9. *incredibilem*: quos sequuntur Nugnus *in Addit. ad* 3. *part. tom*. 2. *q*. 9. *art*. 9. *dub*. 1. &, quod pluris est, Diana *loc. cit*. Et ratio est: quia isti actus voluntatis, sivè interrumpantur per actum contrarium, aut voluntariam advertentiam (in quo non est dubium) sivè per somnum, aut inconsiderationem, vel inadvertentiam, vnus ex alio non dependet: ergo nequeunt moraliter continuari. Et sic,

sic, si ad numerum facilè reduci possunt, debent omnes interruptiones explicari: Sed si commodè determinatus numerus illarum haberi non potest; tunc explicetur saltim tempus continuationis in illo pravo actu odij, delectationis morosæ, aut invidiæ. ¶ Vnde non approbo, quod ait Suarez *num.* 11. quòd licèt reipsà sint distincta peccata tales interruptiones; non distinguuntur in ordine ad confessionem: Quia (inquit) humano modo cognosci nequeunt, quando est brevis interruptio. Hoc (inquam) vniversaliter loquendo & cum tanta amplitudine, falsum est: Quia licèt aliquoties tales interruptiones cognosci nequeant; multoties distinctè percipiuntur: & tunc tenetur pœnitens eas aperire in confessione, cùm sint peccata numero distincta. Licèt enim, quando eas distinctè non percipit homo, Deus non iubeat in particulari confiteri, nec sint per accidens moraliter distincta peccata in ordine ad confessionem; attamen, quando eas distinctè percipit, in particulari patefacere per se tenetur & vt distincta peccata Confessori aperienda sunt. Et ratio est: nam præceptum confessionis obligat ad confitenda ea peccata vt distincta, quæ in se distincta sunt, & eo modo quo in se distincta sunt (Nec enim inducit novum modum ea numero distinguendi, sed, supposita distinctione quam in se habent, obligat ad illa vt sic distincta declaranda; & ideò, si in se sunt numero distincta peccata, sunt etiam distincta in ordine ad præceptum confessionis) sed per tales interruptiones sunt in se distincta peccata: ergo sunt distincta etiam in ordine ad obligationem eas in confessione manifestandi.

35 Si verò actus voluntatis versentur circa peccata, quæ exteriùs consumantur, vt sunt peccata *oris*, & *operis*, vt si quis intenderet furari, aut occidere; tunc tales actus discontinuantur moraliter, quando peccatum exteriùs consumatur, vel quando intercedit inter ipsos aliqua notabilis temporis morula, si non vniantur in aliquo effectu ex ipsis orto, qui conducat ad finem intentum, & consummationem peccati. Ratio primæ partis constat: quia illi voluntatis actus eatenùs sunt peccata, quatenùs ordinantur ad obiectum pravum: ergo, si obiectum pravum, seu peccatum, consumatur; consumatur, & perficitur malitia illorum actuum: igitur, si posteà adveniant alij actus, non continuantur cum præcedentibus, sed erunt distincta peccata. Quare, qui habet propositum furandi, & illud statim executioni mandat; si posteà repetat idem propositum committit duo peccata: quia scil. primum propositum interruptum fuit per consumationem operis exterioris. ¶ Ratio secundi est: nam actus voluntatis nequeunt permanere virtualiter nisi in aliquo effectu ab ipsis orto; sed ad continuationem requiritur, quòd permaneant virtualiter: ergo nequeunt continuari, ad constituendum aliquod vnum peccatum, nisi vniantur in aliquo effectu ab ipsis orto, & conducente ad finem intentum, & peccati consumationem. Vnde qui haberet animum vlciscendi se de inimico, & immediatè voluntariè per aliquod tempus ad alia se divertat; si posteà repetat idem propositum, sunt tales actus voluntatis duo peccata numero distincta: quia nimirùm prima voluntas, cùm non permaneat in aliquo effectu ab illa orto, discontinuatur moraliter à secunda. Videantur Salmanticenses Scholastici *tom.* 3. *tr.* 11. *disput.* 5. *à n.* 40. *&* 31.

Declaratur, quando peccata exteriùs consumata multiplicentur.

36 Ex quibus colligitur *primò*, quòd qui furari intendit, & statim viam arripit, ponit scalas, & furatur, etsi in via repetat pluries primam intentionem, vnum peccatum committit. Et rationem reddit D. Thom. *in* 2. *dist.* 42. *q.* 1. *art.* 1. his verbis: *Contingit esse actus plures, secundùm quod ad genus naturæ referuntur; qui tamen sunt vnum, secundùm quòd in genere moris considerantur: vt patet in eo qui furatur: quia omnes actus eius, qui ad finem furti ordinantur, peccatum sunt, cùm mala intentione fiant, qui possunt valde multi esse; & tamen omnes computantur vt vnum peccatum, quia non habent rationem peccati, nisi secundùm quòd per vnam voluntatem in perversum finem ordinantur.* ¶ Colligitur *secundò*: Si quis intendens occidere inimicum arma præparat, viam carpit, Salmanticam ad hoc venit, & per multos dies inimicum quærit, & tandem occidit, etsi pluries repetat prædictam intentionem, vnum peccatum committit: & satisfacit præcepto confessionis, dicendo se homicidium perpetrasse, quin sit necessarium declarare, quo tempore duravit in illa prava voluntate, & quoties eam inculcavit: quia videlic. omnia illa opera, & media ad occisionem, nec non repetitæ voluntates ortum habuerunt à prima, in quibus hæc virtualiter perseverat, & ideò vnicum peccatum constituunt. Ita tenent Vazquez 1. 2. *disp.* 75. *cap.* 2. *& de Pœnit. disp.* 91. *art.* 1. *dub.* 5. *n.* 12. D. Bonavent. *in* 2. *dist.* 41. *art.* 1. *q.* 3. Caietan. *tom.* 1. *Opusc.* 17. *q.* 3. Pensatius *punct.* 2. *q.* 20. *art.* 3. *disp.* 1. *versic. Secundò dico*, Navarr. *in Sum. cap.* 6. *num.* 16. *& in cap. Consideret, dist.* 5. *n.* 48. Henriquez *lib.* 2. *de Pœnit. cap.* 5. Salas *tr.* 13. *disput.* 5. *sect.* 8. *n.* 87. Bonacin. *de Peccatis, disp.* 2. *q.* 4. *punct.* 2. *n.* 8. Sylvest. verb. *Peccatum* 1. *§.* 2. Tapia *tom.* 1. *lib.* 3. *q.* 4. *art.* 2. *à n.* 4. Prado *cap.* 2. *q.* 5. §. 3. *n.* 30. N. Cornejo *tom.* 1. *in* 1. 2. *tr.* 7. *disput.* 3. *dub.* 13. *n.* 28. & alij.

Illationes ex doctrina superioti consequutæ.

37 Colligitur *tertiò*, quòd qui statuit non restituere rem alienam, si non retractat efficaciter voluntatem, vnicum peccatum committit, etsi per vnum annum in ea voluntate persistat, pluriesque idem propositum repetat: imò etsi interim offerantur occasiones restituendi, vel alienetur, aut consumatur res, aut debitor impotens reddatur ad restituendum, aut somno se tradat, vel aliò distrahatur. Et ratio est: quia illa prior voluntas virtualiter permanet in ipsa retentione, & læsione rei alienæ, quæ existit, donec fiat restitutio; & ex illa prima voluntate oriuntur, & dimanant sequentes voluntates. Sic docent Salmanticens. Scholast. *tom.* 3. *tr.* 11. *disp.* 5. *dub.* 5. *n.* 32. *&* 40. Lugo *de Pœnitent. disp.* 16. *sect.* 14. *n.* 548. Diana, plures referens, 1. *p. tr.* 7. *resol.* 58. *&* 2. *p. tr.* 16. *resol.* 25. & alij, quos sequuti sumus in hoc Cursu Morali, *tom.* 3. *tr.* 13. *cap.* 1. *punct.* 14. *n.* 264. insuper eam tenet Trullench *lib.* 7. *cap.* 14. *dub.* 10. *n.* 7. *& cap.* 5. *dub.* 3. Contra Vazquez 1. 2. *disp.* 75. *cap.* 2. *&* 3. Suarez 3. *p. tom.* 4. *disp.* 22. *sect.* 5. Palaum *loc. cit. n.* 2. contendentes, voluntatem interrumpi per somnum, & per inadvertentiam. ¶ Sed hæc interruptio nimis metaphysica est, non moralis, & ad multiplicanda peccata conducens. Imò addit Lugo *num.* 551. quòd si retractatio voluntatis

Quot peccata committat, qui per annũ statuit nõ restituere.

tatis

tatis sit brevissima, itaut statim iterum decernat non restituere, aut retinere rem alienam; non interrumpitur illa prima voluntas. Et exemplum ponit in eo, qui die ieiunij in fine prandij decernit amplius non commedere: Si enim, antequàm è mensa surgat, commedit aliud ferculum; tunc (ait) hæc commestio, & voluntas comedendi non discontinuantur à prima: quia hæc adhuc post retractationem permanet moraliter ratione loci, & temporis. Quod docent Villalob. *in Summ. tom.* 1. *tract.*23. *diffic.*6.*n.*2. & alij, quos refert Diana *tom.* 1. *part.* 1. *tract.*9. *resol.* 32. Et idem dicendum est de eo, qui in die veneris comedit carnes; si post finitum prandium immediatè aliud ferculum ministraretur: quippe tunc vnica tantùm comestio peccaminosa esset.

38 Si denique scire cupis; quando isti actus voluntatis permanere virtualiter iudicentur? ¶ Pro resolutione supponere debes, esse aliquas interruptiones breves, & communes, vt quæ fiunt per somnum, inadvertentiam, aut brevem morulam, vt per lectionem epistolæ. Alias esse extraordinarias, & diuturnas, in quibus moraliter præsumitur; primam intentionem perseverare non posse; vt interruptio per mensem, sabbatum, diem, aut horam; secundùm qualitates actionum exteriorum. ¶ Deinde supponendum est, inter peccata externa, ad quæ tendunt illi actus voluntatis; esse aliqua, quæ longiùs, alia, quę breviùs durant, seu maiorem, & minorem admittunt extensionem; vt contumeliæ, & iniuriæ peccata maiorem admittunt latitudinem, quàm odium proximi; & furtum. ¶ His ergo suppositis, Dicendum est, quòd licèt in hoc certa regula assignari non possit; tamen tunc voluntatis actus censetur permanere moraliter, quando tantùm discontinuatur per interruptiones breves, & communes. Et ideò furandi, aut fornicandi intentio permanet virtualiter in æstimatione morali; etsi discontinuetur per somnum, comestionem, lectionem epistolæ, amici salutationem, & similes interruptiones: Vnde, estò post eas iterum repetas hoc pravum propositum; vnicum peccatum committis: Quia videlic. cùm prima voluntas permaneat virtualiter, vnitur, & continuatur cum secunda. At, si discontinuatur actus voluntatis per interruptiones extraordinarias, & diuturnas, non censetur prima voluntas virtualiter permanere. Quare, si comedas, transactis vna, aut duabus horis post prandium; hæc secunda voluntas, & comestio est moraliter discontinuata à prima; & sic, si fiat in die ieiunij; erit peccaminosa: quippè illa interruptio censetur apud homines nimis diuturna, impotensque ad constituendam vnicam comestionem, & vniendum duplicem illum actum voluntatis. Idem dicendum est de eo, qui hodie intendens, & quærens inimicum ad occidendum, & non inveniens, iterum post mensem intendit illum occidere: Quia ob diuturnam illam interruptionem censetur illa prima voluntas interrupta moraliter; & sic secunda constituit novum peccatum numericè distinctum à prima. Et hęc sunt, quæ in hac implexa materia de distinctione numerica peccatorum, iuxta primam illius radicem, cum maiori claritate, & probabilitate statuere potuimus.

Quando actus volũtatis permanere virtualiter dicantur?

§. II.

Secunda radix distinctionis numericæ peccatorum est diversitas totalis, & integra obiectorum.

39 TRadita prima radice, à qua provenit distinctio numerica peccatorum, restat agere de secunda. Dicimus ergo multiplicari numero peccata, si versentur circa obiecta plura, integra, & totalia numero distincta: Et hoc est verum, sivè sit per vnicum actum, internum, aut externum; sivè per plures. Explicatur conclusio. Dicimus multiplicari numero peccata; si versentur *circa obiecta plura*, *integra*: quia, si obiectum non sit integrum, sed pars alterius, seu ordinatum ad constituendum cum alio aliquod totum, nequit multiplicare peccata. Addimus, *numero distincta*: quia si distinguantur specie, tunc multiplicabunt peccata non solùm numero, sed etiam specie. Vltimò diximus, *sivè sit per vnicum actum internum, aut externum, sivè per plures*: quia regula tradita de omnibus loquitur, & verificatur. Sic nostra conclusio intellecta; probatur: Peccata distinguuntur specie penes obiecta specie distincta: ergo debent numero distingui penes obiecta totalia, & adęquata numero distincta. Patet consequentia: *Tum*: Quia peccata distinguntur specie ex obiectis, quia ordinantur ad illa, inquantùm sunt specie diversa; sed etiam ordinantur ad obiecta, inquantùm sunt tantùm numero diversa: ergo sicut à diversitate specifica obiectorum distinguntur specie; ita à distinctione numerica illorum distinguentur numero. *Tum etiam*: Quia peccatum est motus, aut quasi motus tendens in obiectum tanquàm in terminum; sed motus sumit suam vnitatem numericam à termino: ergo peccatum sumit suam vnitatem, & distinctionem numericam ab obiecto. Ita tenent Azor *tom.* 1. *Instit. Moral. lib.* 4. *cap.*4.*q.*3.5.& 6. Ægidius Coninch. *disp.* 7. *de Pœnit. dub.*6. Lopez 1.*part. Instruct. cap.* 29. §. *Tertiò dico*, Salas *tom.* 2. *in* 1. 2. *quæst.* 73. *tr.*13. *disp.*5.*sect.*13.*n.* 107. Vazquez 1. 2. *q.*75. *cap.*1. & 2. *n.*7. & 10. Tapia *tom.* 1. *lib.*3. *quæst.* 4.*art.* 3. Montesinos *tom.* 1. *in* 1. 2. *disp.* 28. *quæst.*4.*dub.*3. Sayr. *lib.* 2. *cap.* 5.*n.*14. Diana 3.*p.tr.*4.*resolut.* 164. & 1.*p.tr.*7. *resol.*29. & 9. *part. tr.*9.*resol.*55. plures alios citans; Trullench *lib.*5. *in Decalog. cap.*5. *dub. vltimnum.*7. N. Anton. *Direct. Confess. tract.* 5. *disp.* 9. *sect.* 1.*n.*645. Caramuel *in Theolog. fundament. num.* 740. Lugo *de Pœnit. disp.*16.*num.* 358. & alij.

Ex diversitate numerica obiectorum sumitur multiplicitas peccatorum.

40 Ex qua conclusione infertur *primò*, quòd, si Iudex sæcularis duos homines eadem actione morali extraheret ab Ecclesia, vnicam excommunicationem incurreret: Quia videlic. talis extractio est prohibita ob reverentiam debitam loco sacro; & sic per vnicam actionem vnicè violaretur. Sic docuimus tr. 10. cap. 1. punct. 14. n. 180. ¶ Infertur *secundò*, iuxta dicta loc. cit. n. 183. quòd si quis vnico, aut pluribus actibus successivè blasphemaret contra duodecim Apostolos, vnicum peccatum committeret: Quia irreverentia Sanctis irrogata, est moraliter vna; cum

Qui extrahit simul duos homines ab Ecclesia, vel qui blasphemat contra duodec. Apostolos, vnicum peccatũ committit.

cùm conveniant in vna ratione, ob quam sunt digni veneratione: Et ideò obiectum formale, & totale est vnicum, estò obiectum materiale sit multiplex. Ita docent plures Authores *ibi* relati.

Qui eodem tempore aliquem diversis contumelijs afficit, semel peccat.

41 Infertur *tertiò*, quòd, si eodem tempore plures blasphemias in Deum effutias, aut diversis verbis contumeliosis afficias aliquem, dicendo esse furem, adulterum, homicidam &c. vnicum peccatum committis: Quia licèt materialiter specie distinguantur; tamen moraliter conveniunt in eo, quòd lædant honorem: & sic sunt partes vnius obiecti totalis pluribus blasphemijs, & contumelijs lacessiti; & aliàs non interrupti moraliter. Vnde Glossa in cap. *Lotharius, dist.* 31. *quæst.* 2. ait, quòd qui vno impetu in iudicio tèr appellavit, semel apellasse dicitur: Et in leg. *Cùm quæstio*, Cod. *de Legatis*, §. *Sed & alia*, dicitur, quòd qui eandem rem cuipiam in testamento bis, aut ter legavit, proinde est, ac si semel legaverit: Ergo idem dicendum est de blasphemijs, & contumelijs continuò prolatis. Quam sententiam sequuti sumus tract. 6. cap. 8. *num.* 74. & 75. Et præter ibi relatos tenent Navarr. *in Summ. cap.* 6. *n.* 17. & 18. Simancas *in Instit. cap.* 8. Et probat ex leg. *Infitiendo*, §. *Infans*, *ff. de Furtis*, Covarrub. 2. *Variar. cap.* 10. *n.* 8. Tapia *loc. cit. num.* 6. Fagundez *de Pœnitent. lib.* 3. *cap.* 5. *n.* 3. Leander *de Pœnitent. disp.* 8. §. 3. *quæst.* 10. plures alios referens, Dicastillo *disp.* 9. *num.* 77. N. Anton. *disp.* 9. *num.* 653.

Si contumelias dicas contra plures homines, plura committis peccata.

42 Infertur *quartò*, quòd si has contumelias dicas contra plures homines, tot committis peccata, quot sunt subiecta contumelijs affecta: Quia respectu iniuriarum, sivè sit in honore, sivè in alijs, diversitas cuiuscunque subiecti est integra, & adæquata. Et ratio est: nam peccati multiplicatio attenditur secundùm diversum damnum, quod infertur; & damnum diversum secundùm diversum ius damnificatum; sed ius, quod habet Petrus ad suum honorem, est diversum ab eo, quod habet Paulus: ergo damnum illatum Petro est diversum ab illato Paulo: igitur est diversum peccatum. Huic sententiæ adhæsimus tract. 10. cap. 1. punct. 4. *n.* 183. tenent etiam Bonacina *de Sacram. disp.* 5. *q.* 5. *sect.* 2. *punct.* 2. §. 3. *diffic.* 3. *n.* 16. Henriquez *lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 4. & alij apud Dianam 1. *p. tr.* 7. *resol.* 29. Fillincio *tom.* 2. *tract.* 21. *cap.* 9. *n.* 325. Iribarne *in* 4. *tom.* 2. *dist.* 17. *disp.* 15. *sect.* 8. Azor *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 4. *quæst.* 5. Vazquez *tom.* 4. *in* 3. *part. q.* 91. *art.* 1. *dub.* 4. *n.* 10. & alij.

Qui tres homines occidit, tria committit peccata.

43 Vnde infertur *quintò*, quòd, si quis vnico actu tres homines intendat occidere, aut de facto occidat, tria peccata numero distincta committat. Sic tradidimus tract. 6. cap. 8. num. 5. & tract. 10. cap. 1. n. 185. Quia, vt diximus, diversitas actionis moralis contra iustitiam sumitur ex diversitate iuris læsi; sed in quolibet homine occiso est diversum ius læsum: ergo & diversa actio moralis peccaminosa. Vide Authores ibi citat. & insuper Tapiam *n.* 7. Azor *lib.* 4. *cap.* 4. *quæst.* 6. Vazquez *de Pœnitent. q.* 91. *art.* 1. *dub.* 4. Econtrà verò, si quis tribus incessanter ictibus hominem occidit, non committit tria peccata, sed vnicum: Quia illi tres ictus sunt partes vnius homicidij, & ad illum ordinantur. Vnde in cap. *Pro causa, de sentent. excommunicationis*, dicitur, quòd ob verberationem Clerici factam in dormitorio, & continuatam per claustrum vnica excommunicatio contrahitur, estò sint plures percusiones: quia nimirùm reputantur vt vna. Sic Suarez *de Censur. disp.* 5. *sect.* 3. *num.* 8. Sayr. *lib.* 1. *cap.* 10. *n.* 9. Vgolin. *tab.* 1. *cap.* 16. §. 3. Bonacina *disp.* 2. *de Peccatis*, *quæst.* 4. *punct.* 2. *num.* 11. Navarr. *de Pœnit.* cap. *Consideret*, *num.* 46. Azor *lib.* 4. *cap.* 4. *q.* 5. Caramuel *in Theolog. Fundament. fundament.* 29. *num.* 732. N. Anton. *loc. cit. n.* 649. Dicastill. *de Pœnitent. disp.* 9. *num.* 73. Lugo *disp.* 16. *num.* 544. Perez *disput.* 36. *sect.* 3. *num.* 2. & alij.

Si oves diversorum dominorum furaris, diversa peccata facis.

44 Infertur *sextò*, qui vnico actu plures oves, aut boves plurium dominorum furatur, licèt ex eodem grege, tot peccata numero distincta committit, quot sunt domini; cùm lædat illa actione iura multorum realiter numericè distincta. Ita Azor *lib.* 4. *cap.* 4. *q.* 5. Molina *tom.* 4. *disp.* 41. *n.* 4. Henriquez *lib.* 5. *cap.* 5. *n.* 4. & insinnavimus tract. 10. cap. 1. num. 183. Estque contra Tapia *lib.* 4. *tom.* 1. *quæst.* 4. *art.* 3. *n.* 8. Sed, si essent vnius domini, qui illas diversis vicibus eadem nocte expilaret, vnicum peccatum committeret: Quia moraliter non discontinuantur furta, & aliàs sunt partes vnius furti totalis. ¶ Infertur *septimò*: qui vnico actu statuit non ieiunare tota quadragesima, aut toto mense non recitare divinum officium, tot peccata committit, quot sunt ieiunia quadragesimæ, & mensis dies: Quia illa obiecta sunt totalia, & numero distincta. Et similitèr qui eadem nocte pluries coit cum muliere, pluries etiam mortaliter peccat: Nam copulæ non accipiunt distinctionem à fœmina, sed à delectatione venerea, quę in qualibet copula est distincta totaliter ab alia; & sic constituunt distincta peccata. Ita docent Borgia *quæst.* 6. *n.* 13. *in suis Quæstionibus selectis*, N. Anton. *de Pœnitent. tract.* 5. *in Direct. Confess. disp.* 9. *sect.* 1. *n.* 650. Caramuel *in Theolog. Fundament. n.* 740. & communiter Doctores.

Tactus antecedentes, & subsequentes ad copulam vnicum peccatum faciunt.

45 Infertur *octavò*, non solùm tactus, & oscula antecedentia ad copulam, sed etiam subsequentia, immò & delectationem immediatè subsequutam de copula habita, vnicum peccatum constituere: quia sunt partes integrantes, & complentes copulam illam. Vnde videmus, quòd nullus iudicat, se teneri confiteri delectationem comitantem copulæ: Cur ergo immediatè subsequentem? cùm hæc, sicut illa, sit pars vltimò complens copulam. Ita Navarr. *in Summ. cap.* 6. *n.* 16. & 17. Lugo *de Pœnitent. disp.* 16. *n.* 553. & 555. Leander *disp.* 8. §. 6. *q.* 9. Ioann. Sanch. *disp.* 6. *n.* 6. Moya *in Select. tom.* 1. *tr.* 3. *disp.* 2. *quæst.* 1. *num.* 24. & alij: Contra Suarez, & Vazquez. ¶ Sed sunt hæc intelligenda, quando tactus, oscula, & delectationes subsequuta non fiunt animo alterius subsequentis copulæ: tunc enim multiplicant peccata. Si verò sine prædicto animo fiant, communiter docent Doctores non esse distinctum peccatum. ¶ Ostenditur ergo alio exemplo doctrina tradita: Si quis occidat inimicum, & statim gaudeat de morte, iuxta communem sententiam, non committit distinctum peccatum: ergo idem dicendum erit de delectatione copulæ immediatè habitæ. Ita Henriquez

quez *lib.* 5. *Sum.* *cap.* 5. §. 5. Salas *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 8. *n.* 91. Azor *loc. cit. q.* 6. *in fin.* & alij apud Lugo, Dicastillo *de Pœnitent. disp.* 9. *num.* 72. N. Anton. *disp.* 9. *n.* 649. ¶ Nota tamen (contra Moyam *in Select. tract.* 3. *disp.* 2. *quæst.* 2. referentem pro se Delgadillo, & Oviedo, & insuper contra Leandrum *de Pœnit. disp.* 8. §. 6. *q.* 10.) quòd, si quis deosculatur fœminam sine animo fornicandi, & posteà, mutato animo, eam carnaliter cognoscit, committit duplex peccatum mortale; ac proinde vt distincta esse explicanda in confessione. Et ratio est: quia licèt tactus, & oscula habeant suam malitiam in ordine ad copulam; tamen diverso modo opponuntur virtuti castitatis. Copula enim opponitur vt actus consummatus; at oscula, & tactus opponuntur non solùm vt dispositiones ad illam, ob periculum quod afferunt, sed etiam ob delectationem turpem, quam in se, & ex se habent: quare, si in ipsis sistitur, vt quando ab operantis intentione non ordinantur ad copulam, constituent distinctum numero peccatum à copula. Et ideò hanc propositionem ordine 40. damnavit Alexand. VII. *Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantùm veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus vlterioris, & pollutionis.* Quod explicari licet in eo, qui haberet animum solùm graviter aliquem vulnerandi; &, post vulnus inflictum, cum alio vulnere graviori percuteret, & occideret: Tunc enim duplex peccatum absdubiò committeret, vnum percussionis gravis, & alterum homicidij: ergo eodem modo dicendum est in casu posito. Et in hoc sensu dicta defendunt Navarr. in cap. *Consideret*, *num.* 48. & *in Summ. cap.* 6. *num.* 16. Canus *de Relect. de Pœnitent. punct.* 5. §. *Hinc, & aliud*, Vazquez *de Pœnitent. quæst.* 91. *art.* 1. *dub.* 5. *num.* 27. Hurtado *disp.* 9. *diffic.* 6. Lugo *disp.* 16. *sect.* 14. *n.* 556. Diana *tom.* 5. *tract.* 4. *miscell. resol.* 205. Dicastillo *de Pœnitent. disp.* 9. *n.* 96. N. Anton. *de Pœnitent. tract.* 5. *in Direct. Confess. disp.* 9. *sect.* 1. *n.* 649. & alij.

Qui plures confessiones successivè audit in peccato mortali, vnicum peccatum mortale committit.

46 Infertur *nonò*, eum, qui in peccato mortali plures confessiones successivè audit, vnicum peccatum mortale committere. Quod sic ostenditur: Illæ omnes actiones, licèt materialiter sint diversæ; tamen in ordine ad irreverentiam Deo, & Christo factam, cuius sacramenta irreverenter tractantur, adunantur formaliter; quippe non fit irreverentia iuri alicui residenti in sacramentis, sed iuri existenti in Authore sacramentorum; aliàs ex fine, & intentione agentis non separantur: ergo sicut qui successivè plura vasa sacra furaretur, vnicum peccatum committeret; & semel peccaret, qui culpa gravi infectus plures homines simul absolveret; ita dicendum est de eo, qui successivè plures confessiones in peccato mortali audiret. Ita docuimus tom. 2. tr. 10. cap. 1. punct. 14. *n.* 182. cum Rodriguez, Lugo, Diana, Fagundez, Leandro *ibi cit.* & insuper eam tenent Remigius *tr.* 5. *cap.* 5. §. 20. Ludovicus à Concept. *in Exam. verit. tr.* 5. *de Pœnitent. illat.* 10.

Diversitas præceptorum non multiplicat malitias, nisi quando habent obiecta num. distincta.

47 Vltimò infertur ex hucusque dictis, peccata non multiplicari numero ex diversis præceptis, nisi quando talia præcepta prohibent diversa obiecta numero distincta, vel quando prohibent eandem rem sub diversa ratione formali numero distincta. Exemplum primi casus est, quando quis vno ictu occidit multos homines: Quorum occisio est prohibita in particulari, quatenus quælibet persona est numericè ab alia distincta: & sic multiplicantur peccata in illis, non præcisè quia prohibitæ sunt tales occisiones lege divina, naturali, & humana, sed quia sunt obiecta numericè distincta. Exemplum secundi casus est in adultero, qui rem habet cum adultera: vbi præter peccatum simplicis fornicationis est aliud duplex peccatum numero distinctum contra iustitiam: Quia nimirùm idem adulterium est prohibitum sub diversa ratione formali solo numero distincta, nempè propter iniustitiam quam infert propriæ vxori, & propter iniustitiam quam infert marito alterius, quam adulterio polluit. Ex qua doctrina alij plures casus deduci possunt. Sed, quia brevitatem amamus, posita sufficiant.

Argumentum primum contra conclusionem, & illationes.

48 Sed contra nostram conclusionem, & illationes deductas, sic arguitur. *Primò*: Qui intendit totam familiam occidere, non committit tot peccata, quot sunt homines illius familiæ: ergo, qui vno ictu tres homines occidit, vel in bonis temporalibus graviter per furtum damnificat, non committit plura peccata: nec consequenter iniuriæ multiplicantur secundùm diversa obiecta integrè damnificata. Cætera constant. Et antecedens ostenditur, *primò*: Nam familia in Iure pro vnica persona reputatur, *leg.* 1. *ff. Si familia furtum fecisse dicatur*; sed qui intendit occidere vnam personam, vnicum peccatum committit: ergo qui intendit totam familiam occidere, vnicum peccatum committit. Ita docent Bonacina *de Peccat. disp.* 2. *q.* 4. *punct.* 2. *num.* 1. Filliuc. *tract.* 21. *cap.* 8. *quæst.* 12. *n.* 320. Navarr. *in Summ. cap.* 6. *n.* 18. & *in nova edit. Lugdunens.* vers. *Infertur* 4. Probatur *secundò* idem antecedens: Sicut domus est quoddam totum ex pluribus partibus constans, ita familia est collectio multarum personarum; sed qui totam domum vellet comburere, vnicum peccatum committeret: ergo & qui occidere intenderet totam familiam. ¶ Confirmatur ex Bonacina: Qui profert vnam blasphemiam in duodecim Apostolos, dicitur vnicum peccatum committere: ergo non tot sunt peccata, quot obiecta, in quæ vnicus actus tendit.

Respondetur.

49 Ad argumentum, Respondetur, quòd licèt fictione iuris familia vna persona dicatur; tamen reverà plures personæ in ea sunt: & consequenter plura peccata omnes illas occidere. Sicut, siquis vellet totum exercitum occidere, nemo dicet, plura peccata non committere; & tamen exercitus est collectio plurium personarum: ergo estò familia sit plurium personarum collectio, qui eam intenderet occidere, tot, quot in illa personæ, peccata committeret. ¶ *Præterea*: Si in ea familia essent aliqui Clerici, talium occisiones essent peccata sacrilegij specie distincta à cæterorum homicidijs: ergo quia occisio totius familiæ non est vnicum peccatum, sed multiplicatur, & distinguitur secundùm speciem, & numerum personarum, quæ in illa sunt. ¶ Neque nos vrget paritas combustionis domus, aut aliæ similes, quales sunt furtum totius bibliothecæ, tritici cumuli, vel gregis ovium, quorum furtum vni-

cum peccatum est: Quia in his partes totum componentes sunt verè partes illius: At in familia, personæ componunt illam non vt partes, sed vt personæ, quarum quælibet est quoddam totum distinctum ab alia, & vt sic prohibetur occidi quinto decalogi præcepto. Quare, si prædictæ domus partes non acciperentur vt partes, sed vt totum distinctum ab ipsa domo; tunc illarum combustio esset peccatum distinctum: sicut diximus, agendo de grege ovium ad plures dominos pertinente; vbi ratione diversi dominij, & iniustitiæ illatæ, sunt plura peccata illum abigere. Ita docent Azor *lib.4.cap.4.q.3.* Salas 1. 2. *tom.* 2. *tract.* 13. *disp.* 5. *sect.* 6. *n.* 65. Ad confirmationem patet ex dict. n. 40. illat. 2.

Secundum argumentum.

50 Sed replicabis (& erit secundum argumentum) Si quis lædat ius, quod habet aliqua Communitas, aut Civitas, v. gr. possidendi, aut eligendi, non committit tot peccata, quot sunt personæ illius Communitatis, aut Civitatis; & tamen omnes personę damnificantur, cùm sint partes illius inquantùm personę: ergo non multiplicantur peccata, quot sunt personæ damnificatæ, aut occisæ. ¶ Confirmatur: Actus, quo quis vult dare eleemosynam decem pauperibus, non habet tot bonitates, quot sunt obiecta: ergo neque actus, quo quis vult decem homines occidere, habebit tot malitias, quot sunt personæ damnificandæ.

Respondetur.

51 Ad hanc replicam (quę non levem continet difficultatem) vt respondeamus, Notandum est, quòd ius alicuius Communitatis potest dupliciter ad illam pertinere, vel vt Communitas est, & per modum vnius, vel vt diversa capita in ea sunt. Primo modo competit ius Communitati persè primò, vt est quædam persona ficta, sed individuis illius in particulari & in se nullum ius competit. V. gr. Civitas, aut Capitulum, vel Religio habet ius eligendi, nominandi, aut possidendi; hoc ius competit illis Communitatibus secundùm se, & vt vna persona ficta sunt, & nullo modo competit individuis illius in particulari, & sic totum ius residet vnicè in Civitate, Capitulo, aut Religione. Vnde oritur, quòd, si quis lædat prædictum ius, vnicum peccatum committit: Quia licèt sint physicè plures patientes damnum, solùm læditur ius Communitatis, quod vnicum est. Secundo modo competit ius Communitati, non vt Communitas est, sed vt diversa capita sunt, vnumquodque habens ius suum, taliter quòd ius illud primò competat individuis illius, & ratione illorum Communitati. V. gr. Infamatur aliqua familia, quòd sit ex genere iudæorum, aut hæreticorum; tunc hoc dedecus non tangit familiam, vt Communitas est, sed personas particulares illius familiæ: Quia hæc non est capax huius infamiæ, nisi quatenus singulæ illius personæ sunt capaces similis dedecoris. Quare, si iniustè talis familia infamatur, tot sunt peccata, quot illius individua; cùm ius, quod quælibet persona illius familiæ habet suę famæ servandę, lędatur; & ius cuiuscunque individui sit totaliter distinctum ab alio. ¶ Per quod iam patet ad argumentum. Quia ius, quod habet Capitulum, aut Civitas, pertinet ad illam, vt Communitas est; & sic nil mirum, si peccata non multiplicentur iuxta numerum personarum: at ius, quod quilibet habet ad conservandam vitam, est proprium personæ; & ideò toties, quoties læditur, committitur distinctum peccatum.

Qui vult dare plures eleemosynas, elicit vnicum actũ virtutis.

52 Ad confirmationem, Respondet Navarrus in cap. *Consideret*, quem sequuntur aliqui moderni, negando antecedens: Iudicat enim, tot esse bonitates in actibus virtutum, ac malitias in vitijs; & quòd, sicut diversitas obiectorum multiplicat malitias in vitijs; ita & bonitates in virtutibus. ¶ Sed meliùs Respondetur cum Dicastill. *de Pœnitent. disp.* 9. *n.* 249. esse disparitatem magnam inter virtutes, & vitia. Virtutis enim actus non sumit suam vnitatem, & bonitatem ab affectu, & effectu, sed à motivo. V. gr. Bonitas eleëmosynæ non multiplicatur ab effectu dandi plures eleëmosynas, sed à motivo honestatis illarum: Vnde, si velis decem eleëmosynas dare vnico actu, & per modum vnius obiecti, ob vnicum motivum erit tantùm vnicus formaliter actus virtutis; licèt in elargitione sint plures eleëmosynæ. At peccata multiplicantur formaliter ad multiplicationem effectuum, seu damni proximo illati voluntariè, saltem indirectè: nec enim requiritur, quòd directè illud amet, sed sat est, si indirectè illud velit, alia amando. Quare qui cognoscit, effectus pravos esse plures, etsi eos velit directè ob vnicum motivum, censetur eos indirectè velle vt plures: quia ad indirectè peccata amandum sufficit illa cognitio. Vnde, cùm contrarium accidat in virtute, quæ debet amare effectus bonos reduplicativè ob honestatis propriæ motivum; hinc est, quòd, qui intendit dare decem eleëmosynas, vnicum virtutis actum elicit: at qui decem homines vult occidere, plures actus pravos operatur; & consequenter tot peccata committit. Videantur à nobis dicenda tract. 21. cap. 10. punct. 4. *à n.* 33.

Tertium argumentum, & eius solutio.

53 Arguitur *tertiò*: Qui vult occidere multitudinem hominum, cuius numerum ignorat, non committit tot peccata, quot sunt homines in illa multitudine, cùm *nihil volitum, quin præcognitum*; & tamen essent plures personæ damnificatæ in affectu: ergo non multiplicantur peccata iuxta numerum personarum, quæ læsionem patiuntur. ¶ Respondetur facilè, negando maiorem: Quia qui vult occidere multitudinem hominum, saltem in confuso cognoscit personas illius; quæ cognitio confusa sufficit, vt tot peccata committat, quot homines apprehendit. Nemo enim vult occidere multitudinem, quin in illa apprehendat, saltem confusè, numerum occidendorum; v. gr. posse esse centesimum, aut octogesimum plus, minusvè, aut saltem timeat ad illum posse pervenire; & hęc confusa apprehensio, aut timor prudens sufficit ad multiplicanda peccata iuxta numerum apprehensum.

Quartum argumentum.

54 Arguitur *quartò*: Qui eadem nocte plures copulas cum eadem amasia habuit, plura peccata commisit, vt omnes defendunt contra Zanardum *in Direct. Confess. punct.* 1. *de Sacram. pœnitent. cap.* 18. ergo, qui plures contumelias simul evomit, aut indignè plures confessiones successivè audit, plura peccata committit. Patet consequentia: nam ideò primum est verum, quia fornicatio completur in vnica copula; sed etiam contumeliæ, & confessiones complentur in vnico verbo contumelioso, & in vnica absolutione, cùm vna ad aliam non ordinetur: ergo, si in primo

mo casu sunt plura numero peccata, etiam erunt in secundo.

Traditur solutio praecedentis argumenti.

55 Ad hoc argumentum, cuius non levem difficultatem Caramuel *in Theolog. Fundament. fundament.* 29.*num.*733. fatetur sensisse, Respondetur, cum Suarez *tom.*5. *in* 3. *p.disp.*5.*sect.*3. *n.* 7. Constantino de Castro *in Collectione Theolog. Moral. tract.* 1. *cap.*6. *art.*4. *sect.* 4. Bonacina *de Censuris, disp.*1.*q.*1.*punct.*5.*n.*6.*& de Poenitent. disp.*5.*q.*5.*sect.*2.*punct.*2.§.3.*diffic.*2.*n.*7. Diana *punct.*11.*tr.*1.*resol.*2. Notando, quòd sunt aliqua peccata, quorum actiones habent terminum praefinitum, in quo complentur, nec vltrà possunt progredi: talis est fornicatio, pollutio, homicidium: vna enim fornicatio non ordinatur ad aliam (& idem dicendum est de pollutione, & homicidio) neque ex eo, quòd sequatur secunda fornicatio, prima intenditur, aut perficitur, sed aequè perfecta est, ac si aliae non subsequerentur: Et in his, multiplicatis actionibus, multiplicantur peccata. Alia verò peccata sunt, quorum actiones non habent terminum definitum, sed indefinitum & incertum, vt percussio, quae amplius & amplius vsque ad mortem, in qua completur, potest extendi; & sic vnica percussione potest mors induci sicut per plures: Et in his, quando moraliter continuantur ex eodem impetu, aut tempore, non multiplicantur peccata; vnde vnicum peccatum committit, qui pluribus ictibus continuatis hominem interfecit. Et idem explicari poterat in actionibus continuatis extrahendi triticum ex eodem horreo, & libros ex eadem bibliotheca, quae sunt actiones termino definito carentes. ¶ Ex quibus iam liquet ad argumentum. Respondetur ergo, concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et disparitas stat in eo, quòd actio fornicandi habet terminum definitum; econtrà verò actio absolvendi terminum indefinitum habet. Nam Confessarius eadem absolutione posset simul plures absolvere, nec completur omninò in absolutione vnius: vnde, estò multiplicentur actiones absolvendi, seu excipiendi indignè multorum confessiones, vnicum peccatum committitur. Videantur dicta tract. 10. cap. 1. punct. 14.*n.* 181. *&* 182. De contumelijs statim dicam.

Fit satis paritati plures contumelias in alterum simul evomentis.

56 Ad paritatem desumptam ex contumelia (& idem dici potest de alijs actibus, qui in ore consumantur) Respondetur, verba exteriùs prolata aliquando complere voluntatis actum, variando illum moraliter; & aliquando insinuare illum. In quibus haec est differentia, quòd, quando complent, sunt tot peccata, quot verba; secùs verò, quando solùm insinuant; tunc enim, si successivè repetantur, vnicum peccatum efficiunt. Explicatur exemplis: Si quis actum, quo vult occidere Paulum, saepiùs incessanter repetat, dicendo, *Volo Paulum occidere*, non committit plura peccata, sed vnum: quia illa verba, etsi saepiùs repetita, non complent, sed testantur voluntatem occidendi. Si quis verò proferat successivè plura mendacia, talia verba complent voluntatis actum, & non praecisè indicant: quare tot erunt peccata, quot sunt verba mendacia prolata. Ex quibus constat ad instantiam contumeliae: Istae enim, etsi saepiùs repetantur eodem irae impetu contra aliquem hominem, non constituunt plura peccata, sed vnicum: quia talia verba non complent, sed testantur mentem iniuriantis; & non constituit plura peccata testari saepiùs medijs verbis habere actum pravum convitiandi. Quare, licèt illae contumeliae sint plures physicè, tamen prolatae in eadem rixa moraliter vniuntur in illo impetu voluntatis intendentis alium contumelijs afficere. At copulae eadem nocte habitae cum amasia, cùm ex se sint completae, eo ipso quòd sint physicè plures, multiplicantur etiam moraliter; cùm nec inter se, nec cum alio vniri moraliter possint.

Vltimum argumentum.

57 Vltimò arguitur: Secundùm D. Thom. & doctrinam nostrorum Salmantic. Scholast. *tom.* 1. *tract.* 1. *disp.* 2. *dub.* 1. non potest dici, quòd duo accidentia solo numero distincta queant esse in eodem subiecto; sed ex hucusque dictis sequitur, duas malitias morales esse in eodem actu: ergo doctrina in hoc puncto stabilita est contra D. Thom. & N. Salmant. Hoc argumentum tangit difficultatem adeò gravem, vt iustè mereatur sequenti puncto illi satisfieri.

PUNCTUM VI.

An in eodem actu possint esse plures malitiae morales solo numero distinctae?

Pro resolutione, aliqua vt certa supponuntur.

58 PRo huius difficillimae quaestionis decisione, supponendum est *primò* ex dictis à N. Salmant. Scholast. *tom.* 1. *tract.* 1. *disp.* 2. *dub.* 1. duo accidentia physica solùm numero distincta non posse esse in eodem subiecto: Quia cùm haec individuatio sit materialis, debet sumi à subiecto: ergo, si subiectum est vnum absque aliqua distinctione numerica, accidentia impossibile est numero multiplicari. Quare difficultas praesens est circa accidentia moralia. ¶ Pro quo, supponendum est *secundò*, in eodem actu posse esse plures malitias specie diversas: Quia cùm vnitas specifica non sumatur à subiecto, sed ab obiectis sub diversa ratione formali inspectis; eo ipso quòd obiecta in esse talium specie distinguantur, poterit idemmet actus habere plures malitias specie diversas. Vt patet in eo, qui habens votum castitatis fornicatur: quippè hoc vnico actu duo peccata specie distincta committit, vnum contra virtutem castitatis, & alterum contra virtutem religionis, ob diversos respectus oppositos his virtutibus. Et similitèr, si illam copulam haberet cum coniugata, adderet tertiam speciem malitiae illi actui, nimirùm contra iustitiam, violando matrimonij ius. In quo conveniunt communiter Doctores. Vnde difficultatis cardo solùm vertitur circa distinctionem numericam, an scilicet sicut in eodem actu physico videmus esse plures malitias morales specie diversas; ita possint esse plures malitiae solo numero distinctae?

In eodem actu non posse esse plures malitias morales, aliqui dicunt.

59 Circa quam difficultatem, prima sententia tenet, in eodem actu physico non posse esse plures malitias morales solo numero diversas. Ita Suarez *tom.*4. *in* 3.*part. disp.*22.*sect.*5. *n.* 34 Filliuc. *tract.*21.*cap.* 8.*num.*320. Layman *lib.* 1.*tract.*3.*cap.*3.*n.*2. Duardus *in Bull. Coenae, lib.*3. §. 3.*q.*2.*n.*3. Megala *in* 1.*p.lib.*5.*cap.* 12.*n.* 4. Curiel

Curiel 1. 2. *q.* 72. *art.* 6. *dub.* 3. §. 3. & N. Cornejo, *tom.* 1. *tract.* 7. *q.* 71. *disp.* 5. *dub.* 8. *n.* 9. §. *Confirmatur* videtur eam tenere: Expresse verò eam sequuntur Rodriguez *tom.* 2. *Summ. cap.* 82. *num.* 9. Lugo *de Pœnitent. disp.* 16. *à n.* 131. Leander *de Pœnitent. disp.* 8. §. 3. *q.* 19. 20. 21. & 22.

Fundamenta huius sententiæ.

60 Probaturque *primò* Suarij argumento: Quia malitia moralis est relatio transcendentalis respiciens obiectum vt legi dissonum; sed relatio transcendentalis fundata in entitate vnius actus nequit multiplicari ob materialem distinctionem obiectorum; cùm indivisibiliter tendat in illa per modum vnius: ergo malitia moralis actus pravi, quo quis, v. gr. vno ictu occidit tres homines, nequit multiplicari numerò ob diversa obiecta, quæ per modum vnius respicit. ¶ Confirmatur, & explicatur: Licèt quodlibet ex illis obiectis sit sufficiens ad tribuendam distinctam malitiam actui, si solitariè ab illo inspiceretur; vt cadunt tamen sub tali actu, nequeunt illam tribuere; cùm respiciantur per modum vnius: ergo talis actus per respectum ad illa diversa obiecta non est capax habendi plures malitias. Alias rationes ponit Suarez, desumptas ex eo quòd actus, quo quis vult dare decem pauperibus eleemosynam, non habet decem bonitates: ergo nec actus, quo vult decem occidere, habebit plures malitias. Sed huic rationi iam punct. antecedenti satisfecimus. ¶ Probatur *secundò*: Actus, quo quis vult ieiunare integram sacram quadragesimam, vnicam bonitatem habet: ergo etiam vnicam malitiam habebit actus, quo quis non vult talia ieiunia observare; cùm sit privatio rectitudinis illius actus. ¶ *Tertiò*: Quia, iuxta Salmantic. *loc. cit. num.* 13. omnia accidentia etiam transcendentaliter respectiva, vt habitus, & potentiæ, individuantur à subiectis, non ab obiectis; sed malitia moralis est accidens transcendentaliter respectivum, vt diximus cap. 1. punct. 1. *à n.* 4. ergo tantùm accipit suam vnitatem, aut distinctionem numericam ab actu, in quo recipitur: ergo, si hic est entitativè vnus, non poterit habere plures malitias per respectum ad obiecta diversa.

Verius est, posse esse in eodem actu malitias morales numero diversas.

61 Dicendum tamen est conformiter ad doctrinam traditam tom. 1. tract. 6. cap. 8. punct. 1. *num.* 8. in eodem actu posse esse plures malitias morales moraliter acceptas solo numero distinctas. Ita docent Vazquez *in* 3. *part. tom.* 4. *q.* 91. *art.* 1. *dub.* 4. *à num.* 4. & 1. 2. *disp.* 98. *cap.* 3. Hurtado *de Pœnitent. disp.* 9. *diffic.* 6. & *de Peccat. disp.* 2. *diffic.* 6. Salas 1. 2. *tom.* 1. *tr.* 13. *disp.* 3. *sect.* 1. *num.* 19. Azorius *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 4. *q.* 5. Henriquez *lib.* 5. *cap.* 5. *n.* 4. Sayr. *lib.* 2. *cap.* 5. *n.* 14. Granados *controvers.* 6. *de Peccatis, tr.* 2. *disp.* 5. *n.* 10. *de Pœnit. tr.* 9. *disp.* 9. *num.* 21. Diana 1. *p. tr.* 7. *resol.* 17. & 3. *p. tract.* 4. *resol.* 164. Dicastillus *de Pœnitent. tract.* 8. *disp.* 9. *dub.* 4. & 5. Caramuel *in Theolog. Fundament. fundament.* 29. *n.* 730. (Videat lector, an sit sibi contrarius *in Theolog. Regulari, disp.* 62. *num.* 910.) Godoy *tom.* 1. *in* 1. 2. *tr.* 3. *disp.* 27. *n.* 16.

Probatio ex D. Thoma.

62 Probatur *primò* nostra conclusio ex D. Thom. Iuxta Angelicum Doctorem individuatio accidentis moralis non sumitur à subiecto, in quo recipitur: ergo possunt esse in eodem actu plures malitiæ morales solo numero diversæ. Consequentia patet: cùm ob individuationem à subiecto doceant communiter Thomistæ, duo accidentia physica solo numero diversa non posse recipi in eodem subiecto. Antecedens probatur ex D. Thom. *in* 2. *dist.* 42. *art.* 1. vbi docet, aliqua esse plura physicè, & vnum moraliter; & econtrà esse vnum physicè, & plura moraliter; sed hoc minimè posset fieri, si accidentia moralia individuarentur à subiectis physicis: ergo &c.

Verba Divi Thomæ.

63 Sed quia verba D. Thomæ assumptum explicant, & dilucidant, fastidiosum non erit hic ea transcribere. Inquirit ergo loc. allegato, vtrùm voluntas peccati, & actus exterior sint duo peccata? Resolvit in corpor. esse vnicum peccatum; & pro eius doctrina sic ait: *Sicut autem superiùs ostensum est, actus non ponitur in genere moris nisi propter voluntatem, scilicèt secundùm quòd est à voluntate elicitus, aut imperatus; & ideò secundùm vnitatem voluntatis est sumendum iudicium de vnitate eius, quod in genere moris dicitur: Vnde contingit, aliquid, quod est vnum in genere naturæ consideratum, vt vnum motum continuum, esse plures, secundùm quòd ad genus moris retorquetur, si voluntas in actu varietur; vt quando bona intentione quis incipit, & mala terminat, vt suprà ostensum est.* En à D. Thom. probatam secundam partem antecedentis, scilicet stare, quòd aliquid sit vnum physicè, & multiplex moraliter.

64 Accipe nunc, quomodò prosequitur Angelicus Doctor, ostendendo primam: *Econtrariò contingit esse actus plures, secundùm quòd ad genus naturæ referuntur; qui tamen sunt vnum, secundùm quòd in genere moris considerantur; vt patet in eo, qui furatur: quia omnes actus eius, qui ad finem furti ordinantur, peccatum sunt; cùm mala intentione fiant, qui possunt valdè multi esse; & tamen omnes computantur vt vnum peccatum: quia non habent rationem peccati, nisi secundùm quòd per vnam voluntatem in vnum perversum finem ordinantur*: Ergo ex mente D. Thomæ stat, aliqua esse vnum physicè, & plura moraliter; & econtrà esse plura physicè, & vnum moraliter: Et consequenter individuatio malitiæ moralis non sumitur à subiecto, seu actu physico, in quo recipitur, sed ab alio principio: vnde nulla est repugnantia, quòd plures malitiæ morales solo numero diversæ in eodem actu physico reperiantur.

65 Confirmatur: Nam cùm in eodem loco *argument. quint.* Angelicus Doctor ita sibi obiecisset: Vnum accidens non potest esse in diversis subiectis; sed actus interior est in voluntate, exterior verò in potentia movente organum: ergo non potest esse vnum peccatum, cùm peccatum sit quoddam accidens: Sic respondet: *Ad quintum, dicendum, quòd peccatum sicut in primo subiecto est in voluntate, sicut suprà dictum est: & ideò non est inconveniens, vt & peccatum in diversis actibus consistat: quia, inquantùm sunt actus, habent subiecta diversa, potentias scilicèt elicientes actum; inquantùm verò ad genus moris pertinent, habent vnum subiectum voluntatem.* En quomodò Div. Thomas distinguit in actu interiori voluntatis, & exteriori peccati formalitatem actus physici, & malitiæ moralis, & docet, quòd formalitas vtriusque actus physicè sumpta, requirit diversa subiecta; formalitas

verò

verò actus moralis, seu malitia moralis vtriusque recipitur in vnico subiecto, scilicèt voluntate: ergo sicut hęc duplex malitia moralis actus interioris, & exterioris; potest esse in eodem subiecto; ita etiam & plures aliæ malitię morales valebunt reperiri in eodem actu.

66 Similiter loquitur Angelicus Doctor quæst. 2. *de Malo*, art. 2. in corpor. Vbi, postquàm docet, deformitatem peccati inveniri in actu interiori, & exteriori, sibi proponit sequens argumentum, in ordine 12: *Idem accidens non potest esse in duobus subiectis; sed deformitas comparatur ad actum deformem; sicut accidens ad subiectum: cùm ergo vnius peccati vna sit deformitas, non potest vnum peccatum consistere in duobus actibus, scilicèt interiori, & exteriori.* Ad quod respondet: *Dicendum, quòd in vtroque actu consistit deformitas peccati; sed tamen vna deformitas est vtriusque: Quod ideò est, quià in vno eorum causatur deformitas ex alio.* Si ergo non repugnat, quòd vna malitia sit in duplici subiecto; nec repugnabit, quòd plures sint in eodem actu.

Probatur à ratione.

67 Probatur *secundò* conclusio à ratione. Distinctio numerica malitiæ peccatorum non solùm sumitur à subiectis, sed ab obiectis adæquatis, & integris solo numero diversis; vt suprà diximus; sed idem actus physicè sumptus potest respicere plura obiecta integra, & adæquata solo numero diversa: ergò potest ab eis accipere plures malitias soló numero diversas. ¶ *Deindè*: Malitia actus consistit in respectu contrarietatis ad rationem, & virtutem; sed actus pravus, qui versatur circa plura obiecta solo numero distincta, dicit plures respectus contrarietatis ad rationem, & virtutem: ergo habet plures malitias. ¶ Confirmatur, & explicatur: Copula coniugati cum coniugata habet duplicem malitiam adulterij, ob iniustitiam factam propriæ vxori, & marito alterius; vt omnes fatentur, & sic tenetur pœnitens illam circunstantiam aperire; sed hoc ideò est, quia dicit duplicem respectum contrarietatis ad virtutem iustitiæ solo numero diversum: ergo quoties idem actus dicit plures respectus contrarietatis solo numero diversos ad eandem virtutem, habebit in se plures malitias solo numero diversas; atquì dantur plures actus, qui plures respectus solo numero diversos habent, vt actus quo quis vult occidere decem homines, vel non ieiunare per totam quadragesimam, & alij: tales ergo habebunt plures malitias solo numero diversas.

Vlterius à ratione assertio nostra probatur.

68 Tertiò ostenditur conclusio: Iuxta D. Thom. 1.2. *quæst.* 18. *art.* 2. malitia peccati est velut quidam motus tendens in suum terminum, seu obiectum: ergò in eodem actu physico poterit esse duplex malitia moralis. Patet consequentia: Ideò in eodem subiecto nequeunt esse duo accidentia physica solo numero diversa, quia vnicè individuantur à subiecto; sed malitia moralis, cùm sit motus, non individuatur vnicè à subiecto, sed ab obiecto, seu termino: ergo ratione termini, seu obiecti poterunt malitiæ multiplicari in eodem actu; & sic esse in illo plures malitiæ solo numero diversæ, ob plures respectus ad terminos solo numero diversos. ¶ Confirmatur: Licèt obiectum, si inspiciatur præcisè vt obiectum, tribuat distinctionem specificam actui; vt benè dicunt Salmanticens. Scholast. *loc. citat.* at, quandò inspicitur ab actu non præcisè vt obiectum, sed vt effectum, nihil obest, quominus tribuat illi distinctionem numericam; sed in actibus, in quibus dicimus posse esse plures malitias morales solo numero diversas, obiecta diversa non pręcisè respiciuntur ab illis vt obiecta, sed vt effectus, vt liquet in actu, quo quis simul occidit tres homines, infamat, aut eorum bona furatur: ergo licèt in actu respiciente plura obiecta vt pura obiecta non possint esse malitiæ solo numero diversæ; at in actu respiciente illa non vt pura obiecta, sed etiam vt effectus numero diversos, poterunt esse plures malitię solo numero diversę. ¶ Tandem Caramuel *loc. cit. Theolog. fundament. num.* 731. probat nostram sententiam hac ratione, ad breviorem methodum redacta. Actus, quo quis, v.g. vult occidere quatuor homines, licèt sit vnus physicè, est tamen quadruplex moraliter; sed, si est quadruplex moraliter, continet quatuor malitias morales, & complectitur quatuor peccata mortalia: ergo in eodem actu physico potest esse quadruplex malitia moralis.

Respondetur argumentis.

69 Ad primum argumentum, & confirmationem ex Suarez desumptam, Respondetur, illud evidenter instando: Si quis eodem actu vellet occidere tres homines, quorum vnus esset Clericus, committeret duo peccata specie diversa, vnum homicidij, & alterum sacrilegij; & tamen respiceret illos per modum vnius obiecti: ergo sicut ad vnitatem, & distinctionem specificam malitiarum non sufficit respicere obiecta per modum vnius, sed insuper attenditur ad vnitatem, & diversitatem specificam obiectorum; ita ad vnitatem, & distinctionem numericam malitiarum non sufficiet respicere obiecta per modum vnius, sed insuper requiretur videre, an obiecta sint totalia, & numero distincta: Quare sicut obiecta prava specie diversa, quià opponuntur diversis virtutibus, estò per modum vnius inspiciantur ab vnico actu, tribuunt diversitatem specificam; ità obiecta prava numero distincta, quia eidem virtuti opponuntur per plures respectus solo numero diversos, estò ab eodem actu inspiciantur vt vnicum obiectum, tribuent illi diversitatem numericam malitiæ.

Secundo argumento respondetur.

70 Ad secundum, etsi pateat ex dictis Punct. antecedenti *num.* 52. insuper respondetur: Dicendò, privationes bonitatis non mensurari penes bonitatem actus, sed secundùm rationes causæ, quæ sunt in illo, & effectus mali, quæ ab eo causantur, aut efficaciter intenduntur. In actu autem, quo quis vult frangere omnia ieiunia quadragesimalia, aut de facto frangit, dantur plures rationes causę, & effectus: Nam cùm violatio ieiunij primi diei vt distincti à secundo sit specialiter interdicta, in actu, quo vult ea omnia non observare, aut de facto non observat, dantur plures rationes causæ, & effectus: & consequenter plures privationes bonitatis actus præcepti. Quis enim negabit, quòd privatio bonitatis, quæ est in actu, quo primi diei ieiunium frangitur, non sit distincta ab ea, quæ est in actu, quo secundi diei ieiunium violatur? Igitur privationes bonitatis non mensurantur penes bonitatem actus abstinentiæ, quo vult ieiunia quadragesimalia observare, sed penes rationes causæ, & effectus actus, quo vult ea omnia fran-

frangere. Si autem in actu, quo vult quis per modum vnius plura bona, non est, nisi vnica bonitas, ideò est: quia virtus vnitatem, aut multiplicitatem bonitatis sumit ab vnitate, vel multiplicitate obiecti motivi, quod propter se ipsum amatur: sicut peccatum accipit vnitatem, aut multiplicitatem malitiæ à multitudine effectuum, qui ad ipsum sequuntur: Cùm ergo in prædicto actu virtutis abstinentiæ, quo vult observare omnia ieiunia quadragesimalia, sit vnicum motivum, scilicèt virtutis abstinentiæ, ac in actu, quo vult omnia illa ieiunia frangere, sint plures effectus; nil mirum, quòd primus actus habeat vnicam bonitatem, & secundus plures malitias contineat.

Tertiò argumento fit satis.

71 Ad tertium, Dicendum est, N. Salmant. loco citat. tantùm loqui de accidentibus absolutis; & respectivis physicis, non de moralibus: Vel si etiam de his loquitur, accipit illa metaphysicè, aut physicè, non verò moraliter: Quia esto accidentia moralia, vel malitiæ morales, si physicè, aut metaphysicè sumantur, individuentur præcisè à subiecto, sicut reliqua accidentia; at moraliter accepta individuantur principaliter ab obiectis: & sic, per ordinem ad diversa obiecta, possunt esse plures malitiæ in vnico actu physico. Poterit etiam responderi, Salmant. loqui de accidentibus respectivis, quæ respiciunt obiecta præcisè vt talia; non verò de respectivis, quæ respiciunt obiecta etiam vt effectus, qualia sunt plura accidentia moralia.

Estò diversitas obiectorũ non multiplicet malitias; tamen est circunstantia in confessione aperienda.

72 Pro huius dubij coronnide, Nota, quòd licèt Suarez, & alij Authores sententiæ contrariæ defendant, in actu quo quis plures homines occidit, aut occidere vult, malitiam vnicam esse; censent tamen, teneri pœnitentem fateri in confessione tot obiecta, quot vult occidere: Quia cùm hoc sit circunstantia notabiliter aggravans, & in Suarij, & aliorum sententia sint in confessione istę circustantię necessariò aperiendæ; iudicant debere pœnitentem pluralitatem obiectorum manifestare. ¶ Sed nos, qui probabilius docuimus tract. 6. cap. 8. punct. 2. numer. 23. tales circunstantias non esse necessariò confitendas, conformiter ad hanc doctrinam, dicere debemus, in illo casu (iuxta sententiam Suarez, & aliorum) talia obiecta non esse in confessione aperienda; & sic sufficere dicere: *Feci*, aut *intendi facere homicidium.* Vnde, si hoc videtur parùm tutum, agnoscant, in quas angustias deveniunt, negantes, in actu, quo tres homines simul occiduntur, plures esse malitias, & peccata numero distincta. Videantur Vazquez 3. *part. tom.* 4. *quæst*: 91. *art*. 10. *dub*. 4. *num*. 8. & Trullench *lib*. 5. *in Decalog. cap*. 5. *dub*. 4.

PUNCTUM VII.

An detur in individuo actus humanus, & deliberatus, qui sit indifferens, hoc est, nec bonus, nec malus?

Pro decisione notantur aliqua.

73 Licèt Salmant. Scholastici *tract*. 11. *disp*. 6. *dub*. 2. de hoc latè disputaverint; quia tamen huius dubij resolutio valdè necessaria est ad plenam intelligentiam constitutionis, & distinctionis peccati, & alias plures Moralistæ in hac quæstione illud ad examen vocant; ideò hìc breviter, methodoque morali agere de illo consentaneum duximus. Pro cuius intelligentia, Notandum est *primò*, in præsenti aliud vt certum supponi, & aliud in dubium vocari: Nam vt certum supponitur, dari aliquos actus humanos indifferentes secundùm suam speciem, hoc est, ex parte obiecti, qui nec sint boni, nec mali. Quod licèt Scotus negaverit *in* 2. *distinct*. 17. *quæst. vnica*, § *Sed primò dico*: At D. Thom. 1. 2. *q*. 18. *art*. 8. expressè illud docet. ¶ Notandum est *secundò*, in titulo positum esse *Actus humanus*, & *deliberatus*: ad denotandum non esse in præsenti disputandum de actibus indeliberatis, & antecedentibus omnem libertatem: quia tales actus absdubiò carent omni bonitate, aut malitia, quæ in libertate fundantur. His suppositis.

Sententia affirmativa cũ suis fundamentis.

74 Pater Vazquez 1. 2. *disput*. 52. *cap*. 2. & 3. Becanus *part*. 2. *Summæ*, *tract*. 1. *cap*. 5. *quæst*. 6. *num*. 4. Scotus, Almay. *tract*. 1. *moral*. *cap*. 14. *dub*. 2. Angest. *cap*. 8. *suorum Moral*. & alij apud N. Salmantic. asserunt, posse dari actum, qui nec sit bonus, nec malus in individuo. Quod probant *primò* à ratione: Nullum est præceptum naturale, aut positivum obligans ad ordinandum nostras actiones, quando liberè operamur, in finem honestum: ergo absque peccato possumus operari ob finem indifferentem; & sic talis operatio erit in individuo indifferens. ¶ *Secundò*: Sunt aliquæ actiones, vt *ambulare* (vtor verbis D. Hieronym. *Epist*. 89. *ad August*.) *digerere alvi stercora, capitis naribus purgamenta projicere, sputis reumata iacere: hoc nec bonum, nec malum est*. Et maximè cùm non tendant istæ actiones, & aliæ similes in obiectum, vt est consonum, aut dissonum rationi, sed tantùm prout habent aliquam commoditatem ad naturam humanam: quare nec sunt materia voti, nec confessionis: Ergo dantur actiones indifferentes in individuo. ¶ Tertiò: Quia dabilis est in individuo omissio indifferens: ergo & actus ad omissionem terminata. ¶ *Quartò*: Qui habet ignorantiam invincibilem referendi omnes actus in finem honestum, vel operatur cum inadvertentia naturali ad illud, vel saltem existimat hanc sententiam esse probabilem, potest ita exercere aliquam actionem indifferentem ex obiecto, vt scalpere barbam, aut levare festucam, sine aliquo bono, aut malo fine; sed tunc talis actus erit indifferens in individuo: ergo, saltem in hoc casu, est dabilis talis actus.

75 Sed vera sententia docet, nullum posse esse actum deliberatum, qui sit indifferens in individuo, sed necessariò debet esse bonus, aut malus moraliter. Ita Div. August. Basil. Gregor. Div. Thom. & alij SS. PP. vt ipse Vazquez testatur: insuper eam tenent omnes discipuli Div. Thom. necnon Suarez *de Indifferentia actuum voluntat. disput*. 9. *sect*. 3. Salas *disput*. 4. *sect*. 2. Montesinos *disput*. 25. *quæst*. 2. Lorca *disput*. 29. Azor *tom*. 1. *lib*. 2. *cap*. 4. *quæst*. 3. Navarr. *in Summ. prælud*. 6. *num*. 3. & *cap*. 23. *num*. 1. & *cap*. 23. *de Vitijs capitalibus*, *numer*. 1. Bonac. *de Peccatis*, *disput*. 2. *quæst*. *punct*. 4. & alij.

Sententia negativa est vera.

76 Probatur *primò*: Nam loqui aliquod verbum indifferens sine honesto fine est peccatum,

tum, vt colligunt communiter Sancti ex illo Matth. 12. verſ. 36. *Omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij*: Hoc eſt, quodcunque verbum homines loquantur ſine fine honeſto, punięndi ſunt de eo in die iudicij: ergo etiam erit peccatum facere aliquod opus indifferens ſine honeſto fine: Patet conſequentia; cùm opera plus ſint, quàm verba. Vnde D. Hieronym. *pſalm.* 16. ſuper illud verſ. *Vt non loquatur os meum opera hominum*, ita concludit: *Si de verbis otioſis redditur ratio, quantò magis de operibus hominum: nam plus eſt facere, quàm dicere.* ¶ Secundò oſtenditur: Quando homo agit ex deliberatione, agit vt rationalis, & inquantùm diſtinguitur à brutis: ergo tenetur agere propter finem proprium rationis; ſed finis propriùs rationis eſt bonum honeſtum, vt diſtinguitur à bono delectabili, quod eſt proprium brutorum: ergo tenetur ſemper agere ob finem honeſtum: Igitur, ſi quando homo agit circa obiectum indifferens, non refert illam actionem ad finem honeſtum, abſdubiò non operabitur, quod tenetur; & conſequenter peccabit. ¶ Confirmatur: Agentia naturalia agunt iuxta principia propria naturæ, & conformiter ad finem naturæ conſonum; ergo agentia libera, quando ex deliberatione operantur, tenentur ordinare ſuos actus ad finem naturæ rationali conſonum: ſed hic eſt bonum honeſtum: tenentur ergo per ordinem ad illud operari; &, ſi ſecùs fecerint, eorum actiones erunt defectuoſæ, & peccata. Ex quo patet ad argumenta.

Reſpondetur primo argumento.

77 Ad primum ergo, Reſpondetur, dari præceptum naturale ordinandi noſtras actiones in finem honeſtum: Quia ſicut agentia naturalia determinantur ab Authore naturæ ad operationes ſibi convenientes; ita agentia libera per leges, & præcepta determinantur à Deo, vt primò libero, ad operationes convenientes naturæ rationali; aliàs Deus non provideret agentibus liberis, ſicut providet neceſſarijs. ¶ Sed ſi quæras: Ad quod præceptum decalogi pertineat? Reſpondent Salas, Monteſinos, Cornejo; & alij, ad nullum in particulari pertinere: Quia eſt præceptum generale contentum in omnibus alijs; nec eius tranſgreſſionem eſſe contra aliquam ſpecialem virtutem: ſicut ſuprà diximus de hoc actu, *Volo in omnibus inhoneſtè vivere.* ¶ Sed veriùs dicendum eſt cum N. Salmant. *n.* 36. pertinere ad primum decalogi præceptum, nimirum, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis*, ex quo tenetur homo ſe, & omnes ſuos actus in Deum, & bonum honeſtum, tanquam in finem, ordinare. ¶ Si denique roges: An hoc peccatum ſit commiſſionis, vel potius omiſſionis? Reſpondetur, eſſe peccatum commiſſionis, habens malitiam omiſſionis: Quia eſt contra præceptum negativum prohibens operari ſine honeſto fine: in quo clauditur præceptum affirmativum referendi talem actionem in finem honeſtum. Pro cuius maiori luce, Nota, quòd in actu eundi in agrum ſine bono fine, duo debent conſiderari, & omiſſio circunſtantiæ boni finis, & commiſſio actionis ſine debita circunſtantia. Et ſicut prima malitia ſit omiſſionis; at quia hæc contrahitur, & determinatur per ſecundam, abſolutè dicendum eſt, huiuſmodi peccatum eſſe *commiſſionis*. Et eſt exemplum in eo, qui orat ſine attentione, & celebrat ſine veſtibus ſacris: Cuius peccatum dicitur *commiſſionis*, quamvis eius malitia ſit omiſſionis, proveniens ex omiſſione debitæ circunſtantiæ. Sic ergo diſcurrimus de eo, qui exit in agrum abſque debito fine: huius enim peccatum eſt comiſſionis; eſtò malitia ex carentia debitæ circunſtantiæ ſit omiſſionis.

Reliquis argumentis ſit ſatis.

78 Ad ſecundum, Reſpondetur, Divum Hieronymum in loco cit. ſuper Div. Matth. clariſſime ſtare pro nobis. Quare, quando in loco nobis obiecto, ait prædictos actus eſſe indifferentes, loquitur de indifferentia ex parte obiecti, etiam ſecundùm eſſe individuale ab illo acceptum, ſeu ſecundùm ſpeciem individuatam. Vel dic cum Monteſinos, quòd quando Divus Hieronymus dicit, quòd operari tales actiones, *nec bonum, nec malum eſt: nec iuſtitiam, nec iniuſtitiam habebit*; intelligitur in ordine ad meritum vitæ æternæ: Quia peccata venialia, vt ſunt ſimiles operationes, non ſunt ſimpliciter demeritoriæ vitæ æternæ. ¶ Et ad probationem ibi imbibitam, Dic cum Suarez; quòd ſi huiuſmodi actiones homo faciat in commoditatem naturæ, vt animalis eſt, hoc eſt, ob delectationem ſenſibilem, ſunt malæ, & inepta voti materia: At ſi eas operetur, vt rationalis eſt, ſervando regulam rationis, & ordinando in conſervationem individui expreſsè vel implicitè; tunc erunt materia voti, niſi aliàs ſint maioris boni impeditivæ. ¶ Ad tertium, Negatur dari poſſe puram omiſſionem voluntariam, atque ex conſequenti indifferentem: Quare, cùm debeat dari actus, qui ſit cauſa omittendi; hic ſemper erit bonus, aut malus, ſi omiſſio eſt bona, aut mala: ſi verò ipſa ſit indifferens, debet actus terminari ad illam ſub aliquo fine honeſto; & ſi ſic terminatur, erit bona; ſecùs verò, ſi propter ſe, aut propter alium finem malum, aut indifferentem operatur. ¶ Ad vltimum argumentum, Reſpondetur cum Suarez *vbi ſuprà*, Valentia *diſp.* 2. *circa diſputation.* 18. *Div. Thom. q.* 13. *punct.* 6. *in fine*, Lorca *ibidem diſp.* 29. N. Salmant. *n.* 26. verum eſſe, in huiuſmodi caſu dari actum indifferentem. Sed hoc minimè eſt contra traditam doctrinam: quia concluſio noſtra tantùm intelligitur perſè loquendo, & ex natura ſua, non verò per accidens ratione ignorantiæ invincibilis, aut inadvertentiæ.

CAPUT XIII.

De Advertentia, & Conſenſu requiſitis ad peccatum mortale.

UM ad rationem, & eſſentiam peccati non ſolùm requiratur conſenſus voluntatis, ſed & advertentia intellectus, iuxta illud *Nihil volitum, quin præcognitum*; ideò, Divi Thomæ prementes veſtigia, priùs in hoc capite, ſeptem punctis diviſo, de advertentia ex parte intellectus agemus: & deinde de conſenſu ex parte voluntatis tractavimus.

PUNCTUM I.

Vtrùm ad peccatum mortale requiratur expressa, & formalis advertentia; vel an sufficiat virtualis?

Quomodò voluntas ductú intellectus sequatur?

1 PRo plena inteligentia præsentis difficultatis, Notandum est *primò*: quòd, cùm voluntas sit cœca, debet in omnibus ductum sequi intellectus: quare eo modo, quo illi intellectus proponit obiectum, illud vel amplectitur, vel odio habet. Sed si scire velis, quo pacto res è sensibus ad intellectum, & ex intellectu ad voluntatem perveniant: Breviter sic explicatur, iuxta Philosophorum doctrinam. Nam res primò sensibus corporis repræsentatur: quæ perceptæ appetitum sensitivum, & animalem excitant, & quadam suavitate demulcent. Mox ex sensibus externis ad facultatem imaginandi, cogitandi, & memorandi transvolant, & commovent eorum præsentia desiderium, aut delectationem. Tandem res in mentem veniunt: & intellectæ, in appetitu rationali, qui est voluntas, sui desiderium excitant, & sua iucunditate delectant, si vt bonæ, proponuntur; si verò vt pravę, odium in illo generant. Quod eleganter expressit Divus Thomas 1. 2. q. 75. *art.* 2. his verbis: *Actus autem humani potest accipi causa interior, & mediata, & immediata. Immediata quidem causa humani actus est ratio, & voluntas, secundùm quam homo est liber arbitrio; causa autem remota est apprehensio sensitivæ partis, & etiam appetitus sensitivus. Sicut enim ex iudicio rationis voluntas movetur ad aliquid secundùm rationem, ita ex apprehensione sensus appetitus sensitivus in aliquid inclinatur, quæ quidem inclinatio interdum trahit voluntatem, & rationem, vt patebit q.* 77. *art.* 1. Hucusque Divus Thomas.

Cognitio intellectus est triplex, indeliberata, semideliberata, & deliberata.

2 Nota *secundò*, cognitionem hanc intellectus esse triplicem, primam omninò indeliberatam, secundam semideliberatam, tertiam denique plenè deliberatam. Cognitio omninò indeliberata invenitur, quando intellectus ita rapitur ab obiecto sibi oblato, vt in illo percipiat rationem delectabilis, quin advertat aliquid mali, aut impedimentum boni: tunc enim omnimodam habet determinationem ad vnum, scilicèt ad appetibilitatem talis obiecti: Quare hic actus nec erit bonus, nec malus, estò obiectum sit moraliter pravum, aut honestum: Et ideò dicitur advertentia *indeliberata*. Ita N. Salmantic. *tract.* 13. *disp.* 10. *dub.* 3. *num.* 135. & Azor *lib.* 4. *cap.* 5. *quæst.* 4. & 1. ¶ Cognitio semideliberata datur, quando licèt intellectus in obiecto advertat aliquam indifferentiam, non tamen hæc indifferentia plenè cognoscitur, aut firmo iudicio tenetur, sed quadam veluti transeunte luce percipitur: vt accidit in semidormientibus, & semiebrijs, qui non plenè intelligunt, quę tunc apprehedunt: Vnde hæc cognitio vocatur advertentia *semideliberata*. Tertia cognitio, plenè scilicèt deliberata, accidit, quando pleno, & firmo iudicio discernimus ea, quæ cognoscimus: vt accidit in his, qui sunt evigilantes, & sui compotes, quando non sunt aliò distracti: Quare hæc, cognitio appellatur advertentia *plenè deliberata*.

Triplex est motus, primò primus, secundò primus, & deliberatus.

3 Huic triplici cognitioni correspondet tàm in ratione, & voluntate, quàm in appetitu sensitivo triplex motus: scilicet *primò primus*, *secundò primus*, & denique *deliberatus*. De quibus agit D. Thom. *quæst.* 7. *de Malo*, *art.* 6. & *in* 2. *distinct.* 24. *q.* 2. *art.* 2. quem sequuntur communiter Doctores. Motus *primò primos* antiqui Theologi dixerunt esse, qui non solùm rationem, sed etiam imaginationem antevertunt: quales sunt, qui sensus corporis vim naturalem, aut vitalem, sivè altricem facultatem consequuntur: huius generis sunt, sitis, fames, libidinum titilatio, & alia blandimenta, quæ nobis natura gignit. Similiter motus *secundò primos* vocarunt, qui imaginationem rerum absentium consequuntur. Sed iam omnium votis receptum est, quòd motus *primò primi* vocentur, qui antevertunt omnem advertentiam rationis, sivè sensum corporis, sivè imaginationem subitò consequantur; & ideò sunt omnino necessarij. Motus verò *secundò primi* dicuntur illi, qui fiunt cum aliquali, & semiplena advertentia; & sic sunt imperfectè liberi, ac proinde in eis solùm

solùm esse potest venialis malitia. Motus denique *deliberatus* appellatur, qui procedit cum advertentia rationis plenè deliberata, & completa; & sic est mortalis malitiæ capax. Ita Caietan. *in Summ.* verb. *Delectatio*, Vazquez 1.2. *disp.*107. *cap.*4. Curiel 1.2. *q.*74.*dub.*1. *art.* 8. *conclus.* 2. Sanchez *lib.*1.*Summ.cap.* 1. *num.* 10. N. Salmantic. *tract.*13. *disp.* 10. *n.* 108. Azor *loco cit. q.*3. Tapia *lib.*3. *q.*7. *art.*4.*n.*2. Bonacin. *disp.*2.*de Peccat.à n.*1. Navarr. *in Summ. prælud.* 9.& alij.

Advertentia potest esse vel entitatis physicæ, vel moralis.

4 Nota *tertiò*: quòd, sivè cognitio, aut advertentia sit tantùm semiplene, aut plenè deliberata, dupliciter potest terminari ad obiectum sibi præsentatum: Primò attingendo illud secundùm quod est sibi physicè vtile, aut delectabile; sed non cognoscendo malitiam, aut prohibitionem illius: vt qui in die ieiunij, nihil de prohibitione cogitans, cœnat, aut carnes commedit: hic plenè advertit delectationem sibi, & carnis, imò & potest deliberare circa modum illius, iuxta temperantiæ regulas; quin ex hoc advertat præceptum ieiunij illam cœnam prohibens: Quia diversi generis est deliberare de convenientia, & vtilitate physica cœnæ, ac deliberare de morali eius malitia, aut prohibitione, neque ex vno aliud necessariò infertur; & ideò talis homo comedendo carnes, aut cœnando, non peccat. Secundò terminari potest advertentia ad obiectum non solùm secundùm *esse* physicum, sed etiam secundùm *esse* morale, nimirum secundùm malitiam, & prohibitionem: Et tunc adhuc multipliciter potest illud cognoscere: vel in communi, advertendo esse malum; vel in particulari, cognoscendo speciem, aut quantitatem malitiæ, an sit mortalis, aut venialis: aut denique cum notitia certa, probabili, dubia, aut scrupulosa talis malitiæ, tàm in ipso obiecto secundùm se sumpto, quàm in sua causa. Igitur, iuxta omnium sententiam, ad peccatum non sufficit præcisa cognitio entitatis physicæ subiecti peccaminosi, sed vlteriùs requiritur cognitio, & advertentia eius malitiæ moralis, saltem in communi. Et sic in præsenti solùm agendum est de advertentia malitiæ moralis, non verò entitatis physicæ obiecti pravi. Videantur Vazquez 1. 2. *disput.* 105. *numer.* 13. *&* 14. *& disp.* 107. *cap.*3.*numer.*6.*&* 7. Azor *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.*5.*quæst.*4.*&* N. Salmanticens. *tract.*13.*disp.* 10. *dub.*4. *à numer.*148.

Aliqui sentiunt, ad mortale sufficere advertentiam interpretativam.

5 His prænotatis: Prima sententia asserit, advertentiam malitiæ moralis necessariam ad peccatum mortale, non esse formalem, & expressam, sed virtualem, & in causa. Ita Caietan. 2.2. *q.* 88. *art.* 1. *dub.* 3. *§. Verùm ne fallaris*, Medina 1.2. *q.*19.*art.*6. Araujo *dub.* 1. & alij, quos refert Lopez 1.*part. Instruct. cap.*3. *q.* 3. Serra *dub.* 3. *conclus.* 3. Martinez *quæst.*74. *de Delect. morosa*, *dub.* 1. *conclus.* 3. Lorca *disp.* 29. *de Peccat. memb.* 1. Tapia *lib.* 3. *quæst.*7. *num.*3. Prado *cap.* 2. *quæst.*6. plures alios, licèt non fideliter, pro hac sententia referens. ¶ Probaturque ex D. Thom. 2.2.quæst.53. art.4.vbi ita ait: *Inconsideratio est peccatum: ex hoc quòd contemnit, vel negligit attendere ea, ex quibus rectum iudicium procedit*: Ergo cum inconsideratione, & advertentia virtuali malitiæ stat peccatum mortale. ¶ *Deinde*: Si esset necessaria advertentia expressa, sequeretur *primò*, quòd nunquam daretur peccatum mortale cum aliqua ignorantia, & inadvertentia: Quod quidem est contra Scripturam, *Luc.*23.*vers.* 34. vbi dicitur de Christo, quòd è cruce pendens ita ad Patrem pro persecutoribus oraverit: *Pater dimitte illis; non enim sciunt, quid faciunt.* Et etiam contra Div. Thom. 1. 2. *quæst.* 76. *art.* 2. vbi probat, ignorantiam eorum, quæ quis scire tenetur, esse peccatum: Et sic concludit: *Vnde propter negligentiam, ignorantia eorum, quæ aliquis scire tenetur, est peccatum*: Ergo ad peccatum sufficit advertentia virtualis, seu interpretativa; quæ datur, quando potest homo, & tenetur advertere; & expressè non advertit. ¶ Sequeretur etiam, quòd, qui ex prava consuetudine sine expressa advertentia periurat, non committeret peccatum mortale. ¶ Sequeretur denique, quòd neque peccarent hæretici, iudæi, aut gentiles, suas sectas, & hæreses sequendo, aut christianos occidendo; cùm id faciant absque vllo conscientiæ remorsu, seu advertentia alicuius malitiæ; imò, vt ait D. Ioannes *cap.* 16. arbitrantur in hoc obsequium se præstare Deo: ergo ad peccandum mortaliter non requiritur expressa advertentia malitiæ, sed sufficit virtualis, & interpretativa.

Alij econtrà, esse necessariam ad mortale advertentiam expressam, & formalem.

6 Secunda sententia defendit, hominem non posse peccare mortaliter absque plena, & expressa advertentia malitiæ: Et ideò, si advertentia est tantùm virtualis, etsi materia sit gravissima, peccabit tantùm venialiter. Ita Angest. *cap.* 6. *Moral.* D. Antonin. 2.*p. tract.*5. *cap.*1.§.5. Sylvest. verb. *Delectatio*, *quæst.*1. *punct.*4. Caietan. *in Summ.*verb. *Delectatio*, Vazquez 1.2.*disp.*107. *cap.* 3. *à num.* 6. *& cap.*4. Medina *art.* 6. *docum.* 4. *&* alij apud N. Salmantic. *tract.*13. *disp.* 10. *num.* 140. Insuper eam tenent Thom. Sanchez *lib.*1. *Summ. cap.* 1. *à num.*8.*& cap.* 16. *n.* 21. Bonacina *de Peccat. disp.*2. *q.* 2.*punct.* 3. *n.* 12. Diana 3. *part. tr.*4.*resolut.* 161. Layman *lib.* 2. *tract.* 2.*cap.*4. *n.*6. Escobar *lib.*1.*sect.*2. *problem.* 17. Salas 1.2. *tr.*13.*disp.*8.*sect.vltim.n.*87. Francisc. Lugo *de Actibus humanis*,*cap.*4. *q.*4. Oviedo 1. 2. *tract.*4. *controvers.*1.*punct.*4.*n.* 48. plures alios referens.

Dantur fundamenta huius sententiæ.

Quæ assertio probatur *primò*: Ad peccatum mortale requiritur plena libertas; sed, quando datur virtualis advertentia, datur semiplena libertas, cùm plena libertas petat plenam & expressam advertentiam: ergo cum sola virtuali advertentia non committitur peccatum mortale, sed veniale præcisè, etsi sit obiectum graviter pravum. ¶ *Secundò*: Per peccatum motale damnatur totus homo ad æternam pœnam; sed implicat, totum hominem damnari, si expressè non advertit ad malitiam peccati, vel ad periculum illius; cùm, deficiente expressa advertentia, desit pars principalis hominis, ergo sine expressa advertentia malitiæ nequit peccatum mortale committi. ¶ *Tertiò*: Malitia obiecti, quantumvis pravi, nequit imputari, quando nulla præcesit illius cognitio & advertentia; sed quando non datur expressa cognitio & advertentia malitiæ, aut ipsius periculi, nulla præcedit cognitio seu advertentia: ergo nequit malitia obiecti tunc imputari. ¶ Nec tunc est verum dice-

dicere, quod potest cognoscere obligationem advertendi. Quia, ad hanc cognoscendam, requiritur advertentia expressa illius; sed tunc hæc non datur: ergo absque expressa advertentia obiectum, quantumvis pravum, nequit imputari ad culpam mortalem. ¶ *Vltimò*: Iuxta suprà traditam divisionem ab omnibus veneratam, motus primò primi non sunt peccata; quia antecedunt omnem advertentiam: & secundò primi sunt peccata venialia, quia gaudent semiplena advertentia: & denique, motus plenè deliberati circa illicita sunt mortalia; quia plena potiuntur deliberatione: ergo signum est, quòd ad peccatum mortale necessaria est formalis & expressa advertentia.

Concordantur præcedentes sententiæ.

7 Sed vtranque sententiam conciliant N. Salmant. *tract.* 13 *disp.* 10. *num.* 143. & vtranque veritatem continere, si attentè introspiciatur, defendunt. Sed pro explicatione, & decisione quæstionis distinctione opus est. Nam vel loquimur de toto processu cognitionis, ex quo homo incipit cogitare, quousque sistat vltimò in obiecto peccaminoso; vel de illa cognitione obiecti in seipso, quæ supponit alias cognitiones circa causas, aut principia illius? Si loquamur iuxta primum modum, necessariò debet esse, & præcedere, saltem in principio illius processus, advertentia expressa & formalis deliberatio malitiæ obiecti, vt hæc imputetur ad culpam, ob advertentiam interpretativam. *Tum*: Quia omnis interpretativa advertentia debet fundari supra aliquam expressam advertentiam; sicut voluntarium indirectum fundatur supra voluntarium directum, & in eius virtute continetur: ergo, nisi priùs sit in intellectu aliqua advertentia formalis, nequit esse advertentia interpretativa circa obiectum peccaminosum. ¶ *Tum etiàm*: Quoniam advertentia interpretativa supponit potentiam, & obligationem advertendi; sed, seclusa omni advertentia expressa & formali, non est potentia, aut obligatio advertendi; cùm nulla potentia sit expedita, nec obligatio existat, nisi priùs advertatur, & cognoscatur: ergo, seclusa omni advertentia, nequit esse advertentia interpretativa: & consequenter in omni processu intellectus debet esse, saltim in principio, aliqua advertentia formalis, vt inde oriatur advertentia interpretativa, ratione cuius operatio illa sit peccaminosa. ¶ Si autem loquamur secundo modo: tunc dari potest deliberatio, seu advertentia interpretativa sufficiens ad peccatum: Quia ex quo aliquis advertat plenè circa vnum obiectum, ex quo alia oriuntur, debet ex consequenti deliberare circa illa: quare, si hoc omittat, redditur hæc omissio illi voluntaria, & peccaminosa in virtute prioris advertentiæ: Et dicitur tunc talis omissio deliberationis *advertentia interpretativa.* Igitur in hoc sensu veritatem continet prior sententia; in primo, posterior. Et hæc est etiam ratio, quare pro vtraque sententia video citari plures, & eosdem Authores Thomistas.

Explicatur, in quo sensu rationes vtriusque opinionis vera sunt.

8 Vnde breviter libet explicare, in quo sensu intelligi debeant vtriusque opinionis argumenta. Ad primum ergo primæ opinionis, Dicimus, procedere, quando adest advertentia aliqua expressa obligationis considerandi: Tunc meritò ait D. Thom. omissionem considerationis esse peccatum. ¶ Secundum, de ignorantia, eodem modo intelligitur, scilicèt quando præcedit obligationis addiscendi cognitio. In quo casu optimè ait Christus, ignorantiam esse peccaminosa, dignamque Divina venia. ¶ Reliqua argumenta de hæreticis, infidelibus, alijsque ex prava consuetudine sine conscientiæ remorsu peccantibus, vera quidem sunt: Sed hoc ideò est, quia præcessit advertentia formalis & expressa, quando liberè tales errores acquisierunt, & consuetudinem compararunt: quare dum posteà eadem peccata repetunt, adest advertentia virtualis ex illa prima dimanans. ¶ Posterioris sententiæ rationes, maximè prima, & secunda, veritatem continerent, si saltem in principio operationis non adesset plena advertentia. At, quando hæc adest, sufficit, vt in toto processu operationis sit plena libertas, & peccatum toti homini imputetur. ¶ Per quod etiam patet ad alias rationes: Quia iam datur, saltem in principio, advertentia expressa malitiæ, & obligationis advertendi: si verò hæc saltem non daretur, sequens operatio, etsi circa obiectum graviter peccaminosum, non posset esse prava moraliter. ¶ Hìc disputandum erat, an ad peccatum lethale sufficiat advertere malitiam in communi, ignorando, an esset gravis, aut levis; an verò requiratur necessariò cognoscere esse mortaliter pravum? Sed quia hoc dubium decisum manet capit. 4. punct. 2. *à n.* 6. ideò ab eius discussione supersedemus.

Motus primò primi non sunt peccata.

9 Ex dictis aliqua licet deducere ad praxim valdè necessaria. Infertur ergo *primò*, motus illos appetitus sensitivi circa obiecta illicita, qui dicuntur *primò primi*, hoc est, absque vlla rationis advertentia surgentes, non esse peccata adhuc venialia. Et ratio est: quia de ratione peccati est esse liberum; sed motus, qui insurgunt in appetitu sensitivo, pro priori ad omnem advertentiam malitiæ eorum, non sunt liberi: ergo nec peccata. Imò, etsi ratio advertat ad nudam delectabilitatem physicam obiecti, quando insurgit motus sensualitatis, si nihil malitiæ, aut periculi in tali obiecto cognoscat; tunc (& maximè si est semiplena advertentia entitatis physicæ) talis motus non erit peccaminosus, etsi sit in ratione aliqua potentia ad illum cohibendum: Quia tota illa libertas, & advertentia cognitionis vltimo sistit in physicis, quin gradum faciat ad illius moralitatem.

Nec alij motus similes primò primis.

10 Infertur *secundò*, quòd inter motus primò primos numerant Doctores alios motus necessariò provenientes ex aliqua physica alteratione nobis non libera facta in corpore absque nostra libertate: vt cùm percutitur, calefit, infrigidatur &c. quippè alteratio adeò magna potest esse, vt motus appetitus inde surgentes omnino ad se trahant rationem, & apprehensionem. At, si alteratio non ita necessariò rapiat apprehensionem, vt aliquo modo posit ab ea talis motus cohiberi; vel etsi in principio rapiat, postmodùm remittitur, taliter quòd posit aliò distrahi apprehensio; tunc talis motus non est dicendus *primò primus*, & *necessarius*, sed aliquando liber. Vnde necesse est, rationem esse pervigilem ad cognoscendum, quando tales motus sunt naturales, & quando liberi: quia (vt ait D. Thomas 3. *part. quæst.* 41. *articul.* 1. *ad* 3.) *Sicut Apo-*

Apostolus dicit, Christus in omnibus tentari voluit absque peccato. Tentatio autem, quæ est ab hoste, potest esse sine peccato: quia fit per solam exteriorem suggestionem. Tentatio autem, quæ est à carne, non potest esse sine peccato: quia huiusmodi tentatio fit per delectationem, & concupiscentiam. Et, sicut August. dicit: Nonnullum peccatum est, quando caro concupiscit adversus spiritum. Et ideò Christus tentari voluit ab hoste, sed non à carne. Ex quibus liquet, quàm difficile sit, vt, advertente ratione, in nobis insurgant motus carnis, & absque aliqua macula, & peccato, saltem veniali, eos statim respuamus. Et ideo Angelicus Doctor similes motus, & tentationes carnis à Christo Domino, eiusque Sanctissima Matre omninò relegat. Hinc etiam provenit, quòd Caietan. 1. 2. *quæst.* 74. *art.* 3. Durandus *in* 2. *distinct.* 21. *quæst.* 1. *num.* 9. & alij distinguant inter motus insurgentes ex alteratione corporis, & inter eos qui insurgunt ex apprehensione obiecti illiciti; & dicant, quòd, licèt primi non sint venialia, secùs verò secundi: cùm adveniant homini, advertente ratione; & aliàs sint adeò glutinosi, vt impossibile sit, quòd inter advertentiam, eorumque resistentiam efficacem non intercedat aliqua brevis morula temporis ad veniale sufficiens.

Alia corollaria.

11 Infertur *tertiò*, non committere peccatum mortale, qui, non plenè à somnio excitatus, pollutionis voluptate fruitur: Quia tunc non plenè advertere potest ad eius malitiam. Ita Caietan. verb. *Delectatio.* ¶ Infertur *quartò*, quòd quando in actu est duplex malitia moralis, si peccans solùm vnam advertat, vnicum peccatum committit. Et ratio est: quia nihil potest esse volitum, quin sit præcognitum; sed secunda malitia non cognoscitur: ergo nequit esse volita, seu voluntaria: Tunc sic; sed respectu malitiæ non voluntariæ nequit dari peccatum: ergo in prædicto casu actus tendens in obiectum duplici malitia infectum, si vnam tantùm advertat, erit vnicum peccatum. Sic Vazquez 1. 2. *disp.* 107. *cap.* 3. *num.* 10. Bonacina *disp.* 2. de Peccat. *q.* 2. *punct.* 3. *n.* 10. Sanchez *lib.* 1. *Summ. cap.* 1. *n.* 8. Fagundez *lib.* 9. *Decalog. cap.* 1. *n.* 7. & alij. Vnde sequitur, quòd qui occidit hominem non advertens esse Clericum, committit peccatum iniustitiæ; non verò sacrilegij. Similitèr qui accederet ad mulierem non suam ignorans esse maritatam, peccaret peccato fornicationis, non verò iniustitiæ: quia nimirùm, cùm non cognoscuntur circunstantiæ speciem peccati mutantes, nequeunt esse voluntariæ, & peccaminosæ.

PUNCTUM II.

De Consensu voluntatis necessario ad peccatum mortale.

Duplex datur cōsensus, alius expressus, & alius virtualis: & declaratur, quomodò voluntas circa obiectum se habeat.

12 Postquàm egimus de advertentia intellectus ad peccatum lethale requisita, ordo doctrinæ exigit, vt de consensu voluntatis omnino ad illud necessario disseramus: Quia, vt ait Div. Augustin. citatus ab Angelic. Doctore 1. 2. *quæst.* 74. *art.* 1. *argument.* Sed contrà: *Voluntas est, qua peccatur, & rectè vivitur.* Et clariùs lib. *de Vera Religione*, cap. 14. fatetur, voluntatem esse, quæ principaliter ad peccatum concurrit: vt liquet ex his verbis: *Aut negandum est peccatum committi; aut fatendum est voluntate committi.* Quare opus nobis est in præsenti decidere, quis consensus voluntatis sufficiat, & requiratur, ad peccandum mortaliter? ¶ Pro quo supponendum est *primò*, duplicem dari consensum, alium expressum & formalem; alterum implicitum & virtualem. Primus est, quando quis vult directè aliquam rem: vt si velit orare, furare, aut occidere hominem &c. Secundus est, quando quis vult causam, aut principium connexum cum effectu; ex hoc enim virtualiter & implicitè dicitur velle effectum: vt qui vult subversionem navis, ex consequenti implicitè vult omnia damna, quæ ex illa actione sequuntur. Et vtrun que istum voluntatis consensum esse sufficientem ad peccandum, vt certum apud Doctores supponimus. ¶ Secundò supponendum est: quòd, postquàm intellectus plenè advertit surrexisse motum sensualitatis circa obiectum sub mortali prohibitum, voluntas potest tripliciter se habere. Primo modo, directè consentiendo in illum: & hoc, vt ait Sanchez *lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 1. dupliciter; vel cum affectu efficaci consequendi, quod delectat, vel fugiendi, quod displicet; vel cum inefficaci affectu, cum sola scilicet complacentia, aut displicentia illius absque executionis desiderio; & hæc dicitur *delectatio morosa*, seu consensus delectationis, de qua posteà agendum nobis est. Secundo modo potest voluntas circa illum versari, neque positivè consentiendo, nec positivè dissentiendo; sed negativè se habendo, non reprimendo talem motum. Tertio denique circa illum se habere potest, positivè resistendo, & efficaciter curans, motum illum expellere. In hoc vltimo casu, certum est, non esse peccatum; sed potius meritum: In primo verò, etiam est evidens adesse peccatum. Quare sola difficultas est circa secundum; videlicet, an tunc censeatur habere consensum indirectum? qui etiam (vt diximus) sufficit ad peccandum.

Iuxta aliquos, peccat mortaliter voluntas negativè se habens circa resistentiā motus illiciti.

13 Vnde rogabis: An, quando voluntas neque positivè consentit, neque dissentit in motus appetitus sensitivi circa obiectum sub mortali prohibitum, sed negativè se habet permittens talem motum, censeatur habere indirectum consensum in illum, & consequenter peccare mortaliter? ¶ Prima sententia est affirmativa, etiam si cesset tunc periculum consensus. Cuius prima ratio desumitur ex D. Thom. *q.* 74. *art.* 5. & 6. Quia voluntas tenetur dirigere vires inferiores, & passiones appetitus sensitivi, non solùm non consentiendo in motus inordinatos, sed eos compescendo, quando plenè illos intellectus advertit: ob id enim à natura constituta est Regina potentiarum; vt videtur colligi ex illo Genes. 4. v. 7. *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaveris illius*: ergo peccat, non solùm quando movet ad consentiendum in motus inordinatos, sed etiam quando eos non coërcet. Vnde ait D. Thom. *art.* 5. *cit. in corpor.* peccare rationem, *quando inordinatos actus inferiorum virium vel imperat, vel etiam post deliberationem non coërcet.* ¶ *Secunda*; Quoniam, siquis per tactus hos motus inor-

inordinatos in te excitaret, tenereris eos reprimere: ergo etiam teneris, quando à natura moventur; cùm eodem modo ad peccata provocent. ¶ *Tertia*: Ad peccandum mortaliter sufficit consensus interpretativus, consistens in eo, quòd voluntas possit, teneatur, & non faciat; sed in casu posito datur consensus interpretativus; siquidem voluntas non resistit, cùm possit, & teneatur aliquomodò; aliàs non peccaret tunc nec venialiter, quod etiam apud adversarios est falsum: ergo peccat mortaliter, negativè & permissivè se habendo. ¶ *Quarta*: Velle hos motus, maximè venereos, ideò est mortale, quia sunt causa proxima pollutionis; sed eodem modo sunt causa pollutionis, quando permittuntur: ergo erit etiam tunc mortale. ¶ *Quinta*: Est impossibile appetitum sensitivum delectari circa obiectum illicitum, & voluntatem merè negativè se habere, seu non consentire, aut condelectari; sicut est impossibile sensum sentire, & intellectum sensationem non percipere: ergo repugnat, quòd in casu posito, si positivè motibus non resistit, saltem interpretativè, in illos non consentiat. Ita tenent Valentia 1. 2. *disp.* 6. *q.* 4. *punct.* 3. Zumel. *q.* 74. *art.* 8. *disp.* 2. Vazq. *disp.* 108. *cap.* 2. *n.* 2. Suarez *de Peccat. disp.* 5. *sect.* 5. Montesin. *disp.* 7. *q.* 2. *n.* 32. Sayr. *lib.* 8. *cap.* 7. *n.* 3. Petr. Ledesm. 2. *p. Summ. cap.* 27. Lessius *de Iustit. lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 117. Tapia *tom.* 1. *lib.* 3. *q.* 7. *art.* 5. *n.* 5. Prado *cap.* 2. *q.* 9. §. 6. *n.* 21. (licèt posteà *n.* 31. in quodam casu particulari amplectatur contrariam sententiam) & N. Anton. *in Direct. Confess. tr.* 5. *disp.* 8. *sect.* 2. §. 25. *n.* 520.

Sentiunt non nulli, secluso periculo consensus, nec venialiter peccare, negativè se habendo.

14 Secunda sententia defendit, cessante periculo consensus, nec venialiter peccare, qui permittit hos motus appetitus sensitivi, negativè se habendo circa illos; & maximè si præcedat displicentia in voluntate. Ita tenent expressè Ioann. Sanch. *in Select. disp.* 21. *n.* 3. Tanerus *disp.* 4. *de Peccat. q.* 4. *dub.* 4. *num.* 83. & contendit, esse probabile, Ovied. 1. 2. *tr.* 6. *controv.* 4. *punct.* 3. *conclus.* 4. *n.* 19. & pro ea refert plurimos Authores Salas 1. 2. *tom.* 2. *tract.* 13. *disp.* 6. *sect.* 3. *n.* 30. Quam opinionem probant *primò*: quia præceptum divinum, *Non concupisces*, non refertur ad carnem, quæ libera non est, sed ad voluntatem, & ad animam, quæ liberæ sunt, præceptique capaces: vel, si intelligitur etiam de carnis concupiscentia, debet intelligi taliter, quòd non quærantur carnis concupiscentię cum periculo consensus; sed vbi non datur præceptum, vel, si datur, non est periculum consensus, non est obligatio vitandi sub veniali motus appetititus: ergo in casu posito non erit peccatum veniale se habere merè negativè seu permissivè circa motus illicitos. ¶ Sed hæc sententia improbabilis est, proindeque ab omnibus rejicitur: ad eiusque rationem ex dicendis patebit.

Verũ tamen est, in casu prędicto peccare venialiter, non verò mortaliter.

15 Tertia denique, & vera sententia, & inter relatas media, tenet, cessante periculo consensus, non esse mortale, sed veniale, non reprimere motus illicitos, negativè se habendo circa illos. Probaturque *primò* ratione D. Thom. ex 1. 2. quæst. 74. art. 4. desumpta, quæ valdè efficax, & clara est (estò eam reputet Salas *num.* 4. intellectu difficilem) Nam inordinatio non corrumpens principium vitæ spiritualis non causat mortem spiritualem animæ; sed huiusmodi est inordinatio appetitus sensitivi, quando ratio, & voluntas non consentiunt, cùm ordinare in finem vltimum, qui est principium vitæ spiritualis, sit proprium, & præcipuum munus rationis, & voluntatis, & non appetitus sensitivi, adhuc in homine, vt ex se liquet: ergo, secluso consensu voluntatis, talis inordinatio appetitus sensitivi non est mortalis. ¶ Confirmatur, & explicatur. Appetitus sensitivus non est, adhuc prout in homine, liber simpliciter, sed tantum secundùm quid; & ita secundùm se capax tantùm peccati venialis, vt docet D. Thom. 1. 2. *q.* 74. *art.* 3. *ad* 3. & pluribus alijs in locis, quæ eruditè expendunt N. Salmant. Scholast. *tom.* 4. *disp.* 10. *dub.* 2. sed ad peccandum mortaliter requiritur plena libertas, quæ oritur, & provenit vnicè à voluntate: ergo, secluso consensu voluntatis, motus inordinatus appetitus sensitivi non erit mortalis, sed venialis.

Probatur vlterius ab inconvenienti.

16 Probatur *secundò* ab inconvenienti: Nam si homo teneretur omnes motus appetitus sensitivi positivè resistere, obligaretur sub mortali ad impossibilia, salusque æterna esset difficillimè consequibilis; sed hoc non est credendum de divina misericordia: ergo &c. Maiorem probat Caietan. Nam omnes istos motus collectivè sumptos est impossibile vitare: tum quia sunt infiniti: tum quia eorum singuli sunt valdè difficiles vitare, vt experientia liquet: ergo &c. ¶ *Deinde*: Si homo teneretur eos reprimere, teneretur etiam sub mortali omnia cavere, ex quibus prævidemus, vel debemus prævidere, hos motus esse excitandos: Nam si, postquàm excitati sunt, tenetur eos reprimere, etiam tenebitur impedire, nè excitentur. Vnde, si agnoscat homo, hos motus suscitari ex eo quòd tali, vel tali modo accubat, tenebitur aliter decumbere, imò surgere, & se verberare: Quod durissimum est. Similiter teneretur fœminam non alloqui, nec videre, aliaque similia omittere, ex quibus agnoscit hos motus excitari: Quod est difficillimum, iugumque Christi redderetur non suave, sed durum. Igitur certum est, sub mortali non teneri hominem, eos reprimere, solùmque peccare venialiter, circa illos negativè se habendo. Pro hac sententia refert Salas *tr.* 13. *disp.* 6. *sect.* 3. *n.* 25. & 29. plusquam triginta Authores, videndos apud ipsum: Tenent eam insuper D. Thom. *q.* 15. *art.* 4. *ad* 10. Navarr. *in Sum. cap.* 11. *num.* 12. Manuel Rodriguez *tom.* 1. *Sum. cap.* 212. Armilla, Gerson, Rosella, Cordova, & alij citati à Thoma Sanchez *lib.* 1. *Summ. cap.* 2. *num.* 13. Defendunt etiam hanc opinionem Granados *controvers.* 6. *de Peccat. tract.* 4. *disp. vltim.* Castro Palaus 1. *part. tract.* 2. *disp.* 2. *punct.* 10. §. 5. *n.* 3. Ioannes Sanchez *in Select. disp.* 21. *n.* 3. & esse probabilem docet Bonacina *tom.* 1. *q.* 4. *de Matrim. punct.* 7. *num.* 8. & expressè tenent Sanchez *lib.* 1. *Summ. cap.* 2. *num.* 13. & N. Salmantic. *tract.* 13. *disput.* 10. *dub.* 5. *à numer.* 180.

Argumentis respondetur.

17 Ad primam rationem contrariæ sententiæ, Respondetur cum Caietano, Thoma Sanchez, & Palao, verum esse, voluntatem teneri regere appetitum sensitivum: Sed hæc obligatio est gravis solùm in ordine ad curandum, ne taliter prorumpat, vt trahat secum consensum voluntatis: In ordine verò ad resistendum positivè illius motibus illicitis, est obligatio levis, secluso peri-

periculo consensus. Quare, dum huic obligationi non satisfacit, negativè circa illos se habendo, tantùm venialiter peccat. Et de hoc peccato veniali loquitur D. Thom. quando in loco allegato ait, quòd ratio peccat, non coërcendo actus inferiorum virium. ¶ Ad secundam, Respondetur, motus adeò turpes, ab alio in te excitatos, regulariter secum afferre periculum consensus, & pollutionis; ob idque semper vitandi sunt: Imò etsi in te non esset tale periculum (quod non credam) tamen, ob non cooperandum alterius peccato, teneris evitare. Quod non accidit, quando à natura proveniunt: Tunc enim non est adeò proximum periculum consensus; & sic minuitur obligatio. Vt videmus in pollutione: quam quidem debemus vitare, si alius eam moveat: At, si proveniat à natura, secluso periculo consensus, possumus permittere fluat. ¶ Ad tertiam, patet ex dictis: Quia videlicet voluntas non tenetur graviter ad positivè reprimendos hos motus, nisi quando est periculum consensus: vnde, isto cessante, obligatio solùm est levis. Ad modum quo homo absolutè tenetur simpliciter resistere, non consentiendo tentationibus; at resistere magna diligentia non tenetur graviter, sed imperfectè, & secundùm quid: quare in hoc tepide resistere est præcisè veniale. ¶ Ad quartam, Respondetur, ideò velle directè motus venereos esse mortale, quia vult causam pollutionis; & qui vult causam pollutionis, vult ipsam pollutionem, & est illius causa: at, qui permittit hos motus à natura provenientes, non est propriè causa illius ex vi præcisè permissionis. An verò permissio motus venerei trahat secum periculum pollutionis, aut consensus, posteà dicemus. ¶ Ad quintum, dicitur: Tum, quòd argumentum destruit quæstionem; cùm supponamus, voluntatem merè negativè se habere. Tum etiam, quia falsum est, quod intendit. Nam, vt docet D. Thom. 1.2.*q.* 10.*art.* 3. voluntas non movetur de necessitate ab appetitu inferiori. Probatque hoc in argument. *Sed contrà* ex illo Genes. 4.vers.7. *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaveris illius.* Et ita respondet ad primum argumentum, dicendo: *Quòd etsi voluntas non possit facere, quin motus concupiscentiæ insurgant; tamen potest voluntas non velle concupiscere, aut concupiscentiæ non consentire.*

Quando est periculũ consensus, tenetur sub mortali positivè resistere motui illicito.

18 Ex dictis sequitur, quòd si ex permissione motus illiciti appetitus sensitivi sequatur periculum consensus, aut alterius gravis damni; tunc voluntas nequit negativè se habere circa illum, sed tenetur ei positivè resistere. Sic docent Authores pro contraria, & nostra sententia relati. Et ratio est evidens: Quia eadem obligatione, qua quis tenetur evitare peccatum, tenetur etiam evitare periculum peccandi, nam qui amat periculum peccati, censetur peccatum amare: sed qui non vitat consensum in motum illicitum, peccat graviter: ergo etiam graviter peccabit, qui non fugit periculum consensus. Videatur Thom. Sanchez *in Summ.loc.cit.n.*14. *& de Matrim.lib.*9.*distinct.*47.*n.*25.

Declaratur, in quibus motibus illicitis sit periculum cõsensus.

19 Sed quæres: Quando aliquis poterit cognoscere, esse periculum consensus, alteriusvè gravis damni ex permissione motus illiciti appetitus sensitivi? ¶ Respondetur, in hoc certam regulam assignari non posse: cùm hoc dependeat ex qualitatibus, & virtute subiecti, & ex materia delectationis magis, aut minùs glutinosa, & periculosa. Plerumque enim motus appetitus sensitivi, qui respectu illius, qui est debilis virtutis, affert periculum consensus; illud non inducit respectu illius, qui robustiore gaudet perfectione, animoque in bono firmiori. Et similiter minùs extorquet consensum motus illicitus iræ, quàm delectationis venereæ. Communiter tamen sentiunt Doctores, quòd si delectatio venerea est gravis ex parte actus, hoc est, cum magna commotione carnis, aut libidinis, tenetur sub mortali voluntas positivè illi resistere: Quia estò in alijs materijs motus appetitus vehemens plerumque non trahat secum periculum consensus; at in venereis delectationibus, commotio, etsi non admodum gravis, secum affert periculum consensus, & pollutionis; vel saltem notabiliter in illam influit. Quare in hac materia habenas carnalis, & effrænis appetitus potiùs contrahendas, quàm laxandas esse, semper iudicavi. Monuerimque omnes tàm robustæ, quàm debilis virtutis, vt statim ac cognoscunt inordinatum motum, cuiuscunque fuerit materiæ, in appetitu excitari, curent ei positivè resistere. Tum quia aliàs levem ad minùs committent culpam. Tum etiam, quia res est valdè periculosa; & qui magis in se confidit, proclivior est ad lapsum, & citius in præceps ad vitia ruit.

Proponuntur causæ permittendi hos motus.

20 Vltimò quæres: Quando possunt isti motus inordinati permitti, negativè se habendo voluntate circa illos post eorum plenam advertentiam, quin graviter quis in hac permissione peccet? ¶ Respondetur, motus hos posse permitti, quando insurgunt ex causa iusta, & moraliter inevitabili: v. gr. quando moventur ex lectione necessaria, aut vtili librorum de hac materia tractantium, ex auditu confessionum, ex tactu ad medendum necessario, & alijs similibus: tunc enim, etsi insurgant motus tentationum, amoto consensus periculo, & aliàs habendo firmum propositum antecedens nunquam consentiendi, non tenemur sub mortali occasionem, & opus inceptum omittere, aut reprimere positivè hos motus (nisi hoc facere possimus facili negotio, & absque interruptione operis incepti) sed possumus tunc eos permittere, negative nos habendo circa illos, quin in hoc peccatum mortale committatur. Similiter non peccabit, qui circa hos motus negativè se habet, quando scit, & expertus est, quòd, dum motui excitato magis resistit, amplius irritatur, & roboratur; &ècontrà quòd minuatur, dum despicitur. In his, & alijs huius generis sentiunt Authores non esse peccatum mortale negativè se habere circa illos. Et ratio est: quia, sicut consensus interpretativus sufficit ad peccandum; ita ad non peccandum sufficit dissensus interpretativus: sed in his casibus talis dissensus datur: tum quia supponimus, esse virum timoratæ conscientiæ, habentemque firmum propositum non consentiendi: tum etiam, quia habet aliquam illius virtualem displicentiam, existentem in continuatione operis ex necessitate, aut vtilitate inceptę; vel in volitione suspensionis animi; aut in cura non consentiendi, quę, licèt sit inefficax ad reprimendum motum appetitus, est tamen efficax ad reprimendum voluntatis consensum; & sic, vt ait Sanchez *in Sum.lib.*1. *cap.*

cap. 2. *num.* 13. est tunc illius delectationis displicentia: Ergo in his casibus, etsi sit veniale peccatum, negativè se habere ob tepidam resistentiam illius motus; tamen peccatum mortale non est. Ita docent Caietan. *in Summ.* verb. *Delectatio*, Rodriguez *tom.*1.*Summ. cap.* 212. *num.* 1. Toletus *lib.*5. *cap.* 14. Corduva *lib.*1.*q.*23.*dub.* 10. *art.*7. Prado *cap.* 2. *de Peccat.q.*9.§.8. Tapia *tom.*1.*Caten. Moral. lib.*3.*q.*7.*artic.* 6. Layman *tom.*1.*tr.*3.*cap.*6.*n.*7. Lopez *punct.* 1. *Instruct. cap.*2. §. *Quinto modo*, & alij apud citatos Authores.

PUNCTUM III.

Quando dicatur, voluntatem consentire in illicitos effectus ex applicatione causæ liberæ.

21 PRo huius quæstionis resolutione, Nota, quòd ex causis influentibus in effectus illicitos quædam sunt influentes persè, & quædam peraccidens. Persè influunt, quæ ex natura sua ad effectum illicitum concurrunt, vt propinatio veneni ad mortem, & tactus, aspectusque lascivi ad pollutionem. *Peraccidens* dicuntur influere causæ; vel quia concurrunt removendo prohibens, sicut omissio gubernationis in Prælatis est causa defectuum in subditis; vel quia alijs effectibus, in quos directè influunt, iunguntur alij peraccidens, vt quando ex hoc, vel illo modo accubandi sequitur pollutio. Deindè ex his causis *persè* quædam sunt notabiliter influentes, vt in ordine ad mortem veneni propinatio: & quędam leviter, vt respectu pollutionis tactus levis manus fœminæ. ¶ Praetereà aliquæ ex causis *persè* solùm habent concurrere ad effectum illicitum; vel, si ad alios concurrunt, est mediante illo, vt veneni propinatio. Alię verò sunt, quæ primò influunt in effectum licitum, & eo mediante in illicitum, vt tactus Chirurgi concurrit immediatè ad curationem; & mediatè, si sit in verendis, potest concurrere ad pollutionem. ¶ Vltimò nota, quòd plures causæ, quę leviter influunt in effectum illicitum respectu vnius personæ, possunt graviter influere respectu alterius, vt experientia liquet. Vnde, ad cognoscendum quę causæ sint leviter, aut quæ graviter influentes, ad qualitatem materiæ, & subiecti attendendum est. His notatis:

Quales sint causę influentes in effectus illicitos.

22 Dico *primò*, voluntatem tunc directè consentire in effectus illicitos, quando applicat causam, quæ vel est determinata ad effectum illicitum; vel præcisè, eo mediante, in effectum licitum potest influere. Et ratio est evidens: quia qui liberè vult causam præcisè habentem effectum illicitum, vel si alium habet, est mediante illo, non vult causam nisi ob effectum illicitum: ergo directè vult effectum illicitum. Præterea applicans causam habentem immediatè effectum illicitum eligit illum effectum vt medium ad alium, qui sit licitus; sed qui eligit medium illicitum ad effectus licitos, vult quod est malum & peccatum: ergo qui applicat causam habentem vel tantùm effectum illicitum; vel, eo mediante, alios effectus licitos, directè vult effectus illicitos. Ita docent Caietan. *in Summ.* verb. *Aborsus*; Sylvester verb. *Medicus*, Araujo *de Peccatis*, *art.*10. *dub.*2. Alvarez *disp.* 147. Thom.Sanch. *lib.*9. *de Matrimon.disp.*20.*n.*14. N.Salmant.*tr.*13.*disp.*10.*dub.* 6. & alij.

Quando voluntas, ex applicatione causę, directè consentiat in effectus illicitos?

23 Dico *secundò*: Si causa priùs, aut æquè persè primò habet effectum bonum, ac malum & adest sufficiens necessitas iuxta gravitatem materiæ, potest licitè applicari ad effectum bonum; itaut voluntas, licèt effectus malus prævideatur, non ex hoc dicatur illum velle. V.gr. mulier gravida, si periculosè laborat, potest sumere medicamentum, quod est inductivum sanitatis, etsi sit, cum aborsus periculo (dummodò non mediante illo intendat expellere infirmitatem, & inducere sanitatem) tunc enim, etsi causet aborsum, est præter intentionem. Alio exemplo potest conclusio declarari, desumpto ex Thom. Sanchez *loc. cit. num.* 20. Qui iure belli potest expugnare aliquam Civitatem, potest etiam medijs tormentis bellicis, aut igne illam devastare, etsi prævideat, ignem, & tormenta bellica æquè illatura mortem nocentibus, quàm innocentibus: Quia scil. tunc innocentium mors est præter intentionem illius, estò non sit præter prævisionem. Et ratio horum est: quia effectus pravus, qui non est directè, aut indirectè volitus, sed præcisè permissus in applicatione causæ, non imputatur ad culpam; sed effectus relati non sunt voliti directè, aut indirectè: ergo, non imputantur ad culpam, neque est peccatum applicare causas illorum, etsi prævideantur futuri. Probatur minor, quoad primam partem: quia ad directam eorum volitionem requiritur, vel expressè eos velle, vel esse præintentos in applicatione causę, aut ex intentione alicuius finis, ad quem ipsi sunt media necessaria; sed in casu assertionis nihil horum accidit, cùm solùm quæratur salus prægnantis, & devastatio iustaCivitatis, & omnes alij effectus sunt præter intentionem causas illorum applicantis: ergo tales effectus subsequuti non sunt directè voliti. Nec etiam sunt voliti indirectè: quia ad hoc requiritur obligatio eos evitandi; sed in casu posito cessat hæc obligatio, cùm sit causa gravis, & vrgens ad applicandam causam ob effectum bonum inde emanandum. Igitur effectus pravi ex applicatione causæ sequuti non sunt voliti nec directè, nec indirectè; & consequenter voluntas non peccat in applicatione causæ, nec consentit in effectus pravos. Accuratè nota, esse necessariam gravem necessitatem ad applicationem causæ boni effectus, ex qua prævidetur malum futurum: cùm vnusquisque teneatur ex lege charitatis, & iustitię, quantum licitè potest, vitare damnum proximi, & alienum malum.

Quando ex aliqua causæ applicatione effectus indirecti ad culpam non attribuantur.

24 Dico *tertiò*, quòd estò causæ sint per accidens; si tamen ex eis prævidentur futuri effectus graviter nocivi, censetur voluntatem eos velle in applicatione illarum, quando non vrget ad hoc gravis necessitas; & sic tenetur abstinere ab applicatione illarum. Et ratio est: quia qui vult causam, ex qua prævidet futurum effectum pravum, si non vrget necessitas, censetur velle malum futurum; sed in casu posito vult causam, ex qua, licèt per accidens, futurus est effectus pravus: ergo, si aliàs non vrgeat necessitas ad ponendam causam, censetur velle in positione illius effectum futurum. ¶ Sed quæres: Quę necessitas suffi-

De necessitate requisita ad applicandas causas indirectè in effectus pravos influentes.

sufficiat, vt non censeatur effectus pravus sequutus ex applicatione causæ, volitus? ¶ Respondetur, debere esse vrgentem & gravem iuxta materiæ qualitatem, & cui non possit alia via tunc occurri; quippè, si potest alia via occurri, iam non erit vrgens & necessaria applicatio illius causæ. Determinare autem in particulari, quando est necessitas gravis & vrgens, est latissima provincia, dependens ex materia virtutum: pro harum enim diversitate, & gravitate mutatur gravitas necessitatis: vnde hoc prudentis, & sapientis iudicio relinquendum est. Omittimus pro nunc agere de causis influentibus persè, & per accidens in venerea, quia propriam sedem habent in sexto decalogi præcepto. Videantur interim Alvarez, & alij *suprà* relati.

PUNCTUM IV.

An consensus in delectationem, seu delectatio morosa obiecti mortalis sit peccatum mortale.

§. I.

Aliqua pro difficultatis resolutione supponuntur.

25 PRo huius dubij resolutione, Supponendum est *primò*, quòd delectatio morosa sic definitur communiter à Doctoribus: *Simplex complacentia obiecti pravi cogitati sine intentione efficaci executionis illius.* Pro cuius intelligentia, Nota cum Sanchez *in Summ. lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 1. duplicem esse affectum voluntatis: Primus est consequendi quod delectat, qui dicitur *efficax voluntas*: secundus est simplex complacentia obiecti, quod delectat, absque executionis desiderio: & hic dicitur *delectatio morosa.* Quę non solùm potest esse in voluntate, sed etiam in appetitu sensitivo: cum hac tamen differentia quòd, si sit in voluntate, est actus purè immaterialis, sicut est voluntas; at, si sit in appetitu sensitivo, est materialis & sensibilis: cùm hic appetitus corporeus sit.

Definitio delectationis morosę.

26 Secundò est supponendum, quòd delectatio non dicitur *morosa*, quia temporis mora mensuretur: Nam, vt docet D. Thom. 1. 2. quæst. 74. art. 6. ad 3. *Delectatio dicitur morosa non ex mora temporis; sed ex eo quòd ratio deliberans circa eam immoratur, nec tamen eam repellit, tenens, & volvens libenter, quæ statim, vt attigerunt animum, respui debuerunt.* Accidere enim potest, quòd delectatio diù persistat, & morosa non sit; vt si voluntas resistat toto illo tempore: & econtrà potest delectatio esse morosa, etsi duret per vnicum instans; vt si voluntas statim, ac illam advertit, plenè consentiat: quare ex solo pleno consensu cognoscendum est, an sit, vel non delectatio morosa. Sed advertere licet, quòd delectatio morosa potest esse de obiecto honesto, & de obiecto pravo: si sit de obiecto honesto, est bona & laudabilis; si verò sit de pravo, erit mala & peccaminosa. Sed estò hæc vera sint; tamen ex communi acceptione *delectatio morosa* sumitur in malam partem, pro delectatione scil. obiecti turpis: Vnde in hoc sensu de illa loquendum est nobis in præsenti.

Dicitur delectatio morosa à mora volũtatis, non temporis.

27 Tertiò supponendum est, cum D. Thoma 1. 2. *quæst.* 74. *art.* 8. duplicem esse delectationem morosam: prima de cogitatione ipsius obiecti: secunda de ipso obiecto cogitato. Quæ distinctio non est intelligenda, quasi in prima nullo modo ingrediatur obiectum cogitatum, nec in secunda illius cognitio, vt nonnulli iudicant: sed taliter, quòd in prima ingrediatur cogitatio tanquam obiectum *quod* delectationis; obiectum verò pravum, vt quid se habens de materiali: in secunda autem econtrà obiectum pravum ingrediatur tanquam obiectum *quòd*, cogitatio verò vt conditio illud applicans voluntati; vt optimè notant Vazquez 1. 2. *quæst.* 74. *art.* 8. *disp.* 109. *cap.* 1. *num.* 1. Sanchez *in lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 3. & alij. Delectatio autem de congitatione obiecti pravi, si absit periculum consensus, non est mala, sed aliquando potest esse bona: Quia hęc delectatio specificatur à cogitatione obiecti pravi: sed hęc cogitatio, nisi sit vana, aut cum periculo consensus, est bona; vt cùm quis cogitat rem pravam causa consultationis, prædicationis, audiendi confessiones, libros scribendi, aut ignorantes edocendi: ergo talis delectatio potest esse bona. Sic docent Salas 1. 2. *tract.* 13. *disp.* 6. *sect.* 7. *à num.* 61. plurimos referens, Lessius *lib.* 4. *de Virtute, cap.* 3. *dub.* 15. *num.* 109. Bonacina *de Matrim. quæst.* 4. *punct.* 8. *num.* 4. Sanchez *loc. cit.* Tapia *tom.* 1. *Caten. Moral. lib.* 3. *q.* 7. *art.* 2. *n.* 1. Prado *cap.* 2. *q.* 10. §. 4. *n.* 16. & alij.

Delectatio potest esse de cogitatione obiecti, & de ipso obiecto cogitato.

28 Sed quæres: Quibus indicijs discernendum est, an delectatio sit de cogitatione, aut de obiecto turpi cogitato? ¶ Fateor esse difficillimum cognitu: sed nihilominùs pro eius cognitione aliqua signa tradam. Primum est, ex Div. Thom. *loc. cit. art.* 8. attendere ad affectum & intentionem operantis: Nam, si cogitatio rei turpis est ex bono motivo, evidens indicium est, delectationem esse præcisè de cogitatione. At verò, si est ex affectu ad rem malam cogitatam, certum est esse delectationem de re prava: Quod frequentius contingit in his, qui tali vitio dediti sunt. *Ex abundantia* autem *cordis os loquitur*: & sic quos videmus passim de turpibus rebus confabulari, non leve indicium prębent, non de cogitatione, sed de obiecto turpi esse delectationem. Secundum signum est, videre ex qua occasione oritur delectatio: si enim oritur ob studium, confessionem, prædicationem &c. potest præsumi, delectationem illam esse præcisè de cogitatione obiecti turpis: At, si procedat, quia (v. gr.) vindictam aliquando de inimico sumpsit, vel cum fœmina rem habuit; præsumendum est esse de re prava, & obiecto turpi. Ita Caietan. Sylvest. Petrus Soto, Herrera, Salas *loco citat. num.* 63. & alij apud ipsum, Tapia *lib.* 3. *q.* 7. *art.* 2. *num.* 2. Palaus *tr.* 2. *disp.* 2. *punct.* 10. §. 1. *n.* 5. Sanchez *lib. Summ. cap.* 2. *n.* 7. alios referens.

Indicia, quibus cognoscitur, delectationem esse de cogitatione obiecti, nõ verò de obiecto cogitato.

29 Quartò supponendum est, delectationem morosam ab obiecto specificari. Hæc suppositio est communis; imò Salas *disp.* 6. *sect.* 6. ait, contrarium esse inopinabile. Et ratio est evidens: quia omne respectivum specificatur à termino, & obiecto, quod respicit; sed delectatio est actus respectivus, cùm sit moralis: ergo speci-

Delectatio morosa specificatur ab obiecto.

cifi-

cificatur ab obiecto, quod respicit: Et sic erit eiusdem speciei cum obiecto, de quo delectatur. Ita omnes Scholastici, & ex Moralistis Sanchez *lib.* 1. *Summ. cap.* 2. *num.* 11. Azor *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 6. Villalobos *tom.* 1. *tract.* 3. *diffic.* 3. Filliuc. *tract.* 30. *cap.* 10. Angelus verb. *Cogitatio*, Sà verb. *Luxuria*, Armilla verb. *Delectatio*, Bonacina *quæst.* 4. *de Matrim. punct.* 8. *num.* 19. Tapia *lib.* 3. *quæst.* 7. *art.* 2. *num.* 4. & alij plures à N. Salmant. Scholast. citati tom. 4. disp. 9. dub. 1. n. 1.

Negant aliqui, delectationem sumere speciem à circunstantijs obiecti.

30 Sed gravior difficultas est: An sumat delectatio morosa speciem non solùm ab obiecto, sed etiam à circunstantijs illius? ¶ In qua quæstione conveniunt Doctores, quòd si non tantùm substantia obiecti pravi, verùm etiam circunstantia illius est ratio motiva delectationis; tunc accipit speciem ab obiecto, & circunstantia illius: vt si quis (v. gr.) delectetur de homicidio Petri, quia homo est, & quia Sacerdos est; delectatio non solùm est in specie homicidij, verùm etiam sacrilegij. At, si circunstantia obiecti ex se speciem mutans non est ratio motiva delectationis, sed præcisè concomitans, estò ab appetente cognita, dividuntur Authores. Nam, in hoc casu, non diversificari speciem delectationis, sentiunt Vazquez 1. 2. *disp.* 112. *cap.* 2. Sayrus *in Clavi Regia, lib.* 9. *cap.* 7. *num.* 10. Reginaldus *tom.* 2. *lib.* 12. *cap.* 2. *num.* 13. & aliqui ex Nostris; licèt ab hac doctrina excludat delectationem veneream: tenent etiam Palaus *tract.* 2. *disp.* 2. *punct.* 10. §. 14. *n.* 2. Diana 1. *part. tract.* 7. *resol.* 48. & 2. *part. tract.* 4. *resol.* 67. & alij: nisi aliàs ipsæ delectationes diversimodè specialiter opponantur virtuti castitatis, vt delectatio de copula sodomitica, vel bestiali, quas circunstantias Palaus, & Vazquez tenent confitendas esse. Quorum ratio pro conclusione est: quia delectatio, cùm sit simplex complacentia, tendit in rem, prout est sibi vtilis; ad distinctionem gaudij, quod est complacentia tendens in obiectum, prout est in se: sed quando quis delectatur de copula habita cum coniugata, aut Moniali, circunstantia coniugij, aut voti non auget, estò cognoscatur, delectationem, & vtilitatem, sed potius minuit, & temperat illas: ergo circunstantia obiecti non tribuit morosæ delectationi malitiam specie diversam. ¶ Notant tamen, & bene, isti Authores, quòd doctrina tradita non tenet in delectatione, quando circunstantia mutans speciem se tenet ex parte subiecti delectantis, vt si sit coniugatus, aut Religiosus: tunc enim sentiunt diversificari speciem delectationis, estò talis circunstantia non sit motiva ratio, cur delectatio eveniat.

Vera est sententia affirmativa.

31 At communis, & amplectenda sententia asserit, circunstantias mutantes speciem, & si se teneant ex parte obiecti, diversificare specificè malitiam delectationis morosæ; & ideò qui delectatur de copula cum coniugata, duplex peccatum committere, scilicèt fornicationis, & adulterij. Quæ conclusio ostenditur *primò*: Ut delectatio sumat malitiæ speciem à circunstantijs personæ se delectantis, non requiritur, quòd tales circunstantiæ moveant ad illam; sed satis est, quòd cognitæ non removeant appetitum à delectatione obiecti pravi: ergo, vt delectatio accipiat speciem malitiæ à circunstantijs obiecti, de quo quis delectatur, non requiritur, quòd ad illam moveant; sed satis est, quòd cognitæ ab ea non retrahant. ¶ *Secundò*: Actus, & eius delectatio, iuxta Philosoph. *lib.* 10. & *hic cap.* 3. & 5. eiusdem prorsùs bonitatis, aut malitiæ sunt; sed actus sumit speciem bonitatis, aut malitiæ à circunstantijs obiecti: ergo & delectatio. ¶ *Tertiò*: In delectatione de morte parentis fatenda est circunstantia; nam committitur peccatum impietatis: ergo in qualibet alia delectatione est fatenda circunstantia mutans speciem. ¶ *Quartò*: Ut circunstantia obiecti maculet delectationem morosam, non requiritur, quòd sit motiva, sed satis est, si sit terminativa; vt patet in eo, qui delectatur de furto ob fornicationem, vbi non solùm fornicatio, quæ est ratio motiva, sed & furtum, quod est ratio terminativa, tribuit delectationi malitiam; sed circunstantiæ obiecti, si semel cognoscuntur, sunt terminativæ: ergo ab eis accipit malitiam delectatio. ¶ *Ultimò*: Quia sivè actus sit efficax vt desiderium, sivè inefficax vt delectatio, semper accipit speciem ab obiecto, vt docet D. Thom. 1. 2. *quæst.* 18. *art.* 2. & *quæst.* 19. *art.* 1. & 2. & *quæst.* 72. *art.* 2. Et ratio est: quia hoc ipso, quòd in illud tendat, approbat per affectum quidquid in obiecto est pravum: cùmque à circunstantijs habeat etiam esse malum & pravum, approbat tam malitiam obiecti, quàm circunstantiarum: ergo ab illis omnibus sumit speciem. Per quod iam patet ad rationem dubitandi. Nostram sententiam defendunt Sanchez *lib.* 1. *Summ. cap.* 2. *num.* 11. referens Caietan. D. Anton. Sotum. Navarr. Alcocer, & Azor *lib.* 4. *Instruct. cap.* 6. *quæst.* 3. Sylvest. Angest. Armilla verb. *Cogitatio*, & *delectatio*, Lugo *de Pœnitent. disp.* 16. *sect.* 6. *num.* 377. Candid. *disquisit.* 24. *art.* 23. *dub.* 16. Tapia *tom.* 1. *Caten. lib.* 3. *quæst.* 7. *art.* 2. *num.* 4. Lessius *lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 15. *num.* 123. Bonacina *de Matrim. quæst.* 4. *punct.* 8. *num.* 19. loquendo de delectatione venerea, Fagundez *lib.* 9. *in Decalog. cap.* 4. *num.* 25. Villalobos *tom.* 1. *tract.* 3. *difficult.* 3. *num.* 4. Prado *cap.* 2. *de Peccat. quæst.* 11. §. 2. & denique N. Salmant. *tract.* 13. *disp.* 11. *dub.* 3. *num.* 54. N. Anton. *in Direct. Confess. tract.* 5. *disp.* 8. *sect.* 2. *num.* 534.

Præcisio intellectus non obest, quominus circunstātiæ tribuant speciem delectationi.

32 Unde minimè approbamus doctrinam Lugonis *num.* 384. Leand. *de Pœnit. tract.* 5. *quæst.* 20. & Azor *lib.* 4. *cap.* 6. *quæst.* 3. asserentium, quòd si quis delectetur de copula cum vxore aliena cognita vt tali, præscindendo tamen per intellectum, quòd sit aliena, & solùm se delectando, quia gracilis, aut pulchra, non accipit illa delectatio speciem adulterij; sed precisè simplicis fornicationis. Hæc, inquam doctrina falsa est: quia ex virtute castitatis obligamur, non solùm ad nolendum expresse circunstantias pravas speciem mutantes; sed etiam, ob illas, ad respuendendum obiectum delectationis: quoties ergo appetitus non retrahitur à delectatione obiecti, eo ipso censetur virtualiter velle illius circunstantias: vnde tota illa præcisio per intellectum frivola est, & tantùm velle verbis ludere, aut potius illudere. Quod facilè illustro hoc exemplo: Si Religiosus diceret intra se: *Volo delectari de copula, sed non inquantum Religiosus sum, sed inquantùm homo sum*: Numquid, quia ita præscindit, illa delectatio non erit contra religionem? Minimè: ergo similiter futilis est illa commentitia præcisio intellectus, impotensque, nè à circunstantijs cognitis accipiat malitiam prædicta delectatio. Quare sicut est inefficax illa præcisio, nè obiectum tribuat

buat

buat delectationi malitiam; ita erit, nè illam conferant circunstantiæ. Ita Doctores suprà citati. ¶ Et in his præcisionibus intellectus, maximè rerum quæ iuri naturali interdicuntur, cautè & pedetentim procedendum est, præcipuè post damnationem sequentium propositionum ab Innocenc. XI. ex quibus decimatertia sic ait: *Si cum debita moderatione facias, potest absque mortali peccato de vita alicuius tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare; non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.* Decimaquarta: *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris; non quidem vt malum Patris, sed vt bonum cupientis, quia nimirum obventura est pinguis hæreditas.* Decimaquinta: *Licitum est filio gaudere de parricidio Parentis à se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.* His suppositis.

---

§. II.

Deciditur difficultas proposita.

Delectatio obiecti mortalis est peccatum mortale.

33 AD principalem ergo puncti quæstionem deveniendo, an scilicèt consensus in delectationem obiecti mortalis sit peccatum lethale? (quod, vt notat benè Sanchez *lib.* 1. *Summ. cap.* 2. *num.* 1. & 3. est idem ac quærere, an delectatio morosa obiecti mortalis sit mortalis?) Dicimus, quòd delectatio morosa obiecti mortalis est peccatum lethale. Et ratio est: quia delectatio morosa est actus humanus; sed omnis actus humanus sumit suam malitiam ex obiecto: ergo delectatio morosa sumit malitiam ex obiecto: Et sic, si obiectum est mortale, delectatio erit mortalis. ¶ Confirmatur: Delectationis actus est motus in obiectum pravum, sicut tendit in illud actio externa exequens; sed actio externa exequens obiectum pravum, sumit malitiam ab illo: ergo etiam ab eo sumit malitiam morosa delectatio. ¶ Denique probatur ratione Div. Thom. 1. 2. *quæst.* 74. *art.* 8. Delectatio præsuponit in voluntate affectum illius, de quo est delectatio: ergo qui delectatur de aliquo obiecto mortali, habet affectum ad illud; sed habere affectum deliberatum ad obiectum illicitum mortaliter est peccatum mortale: ergo omnis delectatio morosa obiecti mortalis est peccatum mortale. Ita docent communitèr Scholastici, & Moralistæ sequentes D. Thom. maximè N. Salmant. Scholast. *tom.* 4. *disp.* 11. *dub.* 2. Caietan. Medina, Alvarez, & alij: Insuper eam tenent Petrus Ledesma *in Sum. tract.* 27. *de Abstinentia, cap.* 17. *conclus.* 1. alter Medina *Cod. de Restit. q.* 21. §. *Mihi tamen*, Azor *tom.* 1. *Instit. Moral. lib.* 4. *cap.* 6. *quæst.* 1. Montesinos 1. 2. *quæst.* 74. *art.* 8. *disp.* 7. *quæst.* 3. *num.* 64. Suarez 1. 2. *disp.* 5. *de Causis intrinc. peccat. sect.* 7. §. 7. Sanchez *lib.* 1. *Summ. cap.* 2. *num.* 8. Prado *cap.* 2. *quæst.* 10. *à num.* 1. Fagundez *lib.* 9. *Decalog. cap.* 2. Illustris. Tapia *tom.* 1. *Caten. lib.* 3. *art.* 2. *n.* 3. N. Anton. à Spirit. Sanct. *in Direct. Confess. tract.* 15. *disp.* 8. *sect.* 2. §. 25. *num.* 529. Layman *tract.* 3. *cap.* 6. *num.* 4. & alij.

34 Contra propositam resolutionem duplicem invenio sententiam. Prima asserit, delectationem morosam obiecti mortalis non esse peccatum mortale, secluso periculo consensus in opus. Ita aliqui, quos, suppresso nomine, refert D. Thom. *art.* 8. *citat.* & eam approbans, vt probabilem, Corduba *in suo Quæst. lib.* 1. *quæst.* 23. §. *Opinio* 2. tribuit Martino de Magistris. Quæ suaderi potest his argumentis. *Primò*: Quia delectatio morosa non prohibetur aliquo præcepto, scilicèt sexto, aut nono, decalogi; in his enim tantùm prohibetur opus externum, aut desiderium illius: ergo non est peccatum mortale. ¶ *Secundò*: Idem est delectari de cogitatione obiecti pravi, ac de ipso obiecto cogitato; sed delectatio de cogitatione non est mortale, vt docet D. Thom. *loc. cit.* ergo neç erit mortalis delectatio morosa de obiecto pravo. ¶ Secunda sententia est Vazquez 1. 2. *quæst.* 74. *art.* 8. *disp.* 111. *cap.* 3. 4. & 5. Sayr. *in Clavi Reg. lib.* 8. *cap.* 7. *num.* 14. Castro Pal. *tract.* 2. *disp.* 2. *punct.* 10. §. 1. *num.* 1. citans Bonacina *de Matrimon. quæst.* 4. *punct.* 8. *num.* 15. & 16. Basil. Legion. *de Matrimon. cap.* 16. §. 1. *num.* 7. asserentium, non omnem delectationem obiecti graviter illiciti esse mortale, sed tantùm quando malitia huius delectationis continet ex se notabilem deformitatem ad aliquam virtutem, vt delectatio sodomiæ, & bestialitatis. Quorum potissimum fundamentum sumitur ex differentia, quam esse dicunt inter actum efficacem, & inefficacem, qualis est delectatio, scilicèt quòd actus efficax voluntatis accipit speciem ex opere externo, secùs verò delectatio (sed tantùm est lethalitèr mala, aiunt, si oppositionem habeat notabilem cum aliqua virtute) ergo non sumitur mortalis malitia delectationis ab obiecto graviter pravo. ¶ Deinde confirmatur ab exemplis: Potest delectatio esse mortalis, quin mortale sit obiectum; & econtrà esse obiectum mortale, & non illicita eius delectatio: Primum patet in vidua nunc se delectante de actu coniugij præterito: qui quidem fuit bonus; & tamen est mortalis delectatio. Secundum etiam liquet in Religioso se delectante in magnis sumptibus propria authoritate erogandis: quæ delectatio est bona, etsi elargitio esset mala: Ergo non omnis delectatio obiecti mortalis accipit ab illo malitiam lethalem.

Referuntur duæ sententiæ, nostræ resolutioni oppositæ.

35 Sed hæc non enervant vim nostræ sententiæ. Ad primum ergo primę sententiæ, Respondetur, quòd illis præceptis non solùm prohibetur consensus in opus, sed etiam delectatio ipsius operis. ¶ Ad secundum liquet ex suppositionibus; vbi diximus, delectationem de cogitatione obiecti pravi esse distinctam à delectatione ipsius obiecti cogitati: cùm in prima cogitatio se habeat per modum obiecti; & in secunda, ipsum obiectum seu terminus cogitationis: quare prima potest esse honesta, sed secunda nunquam erit licita. ¶ Ad primum argumentum secundæ sententiæ patet ex rationibus probativis nostræ. Et insuper respondetur, quòd omnis actus, sivè sit efficax, sivè inefficax, vt delectatio, sumit malitiam ab obiecto, vt suprà diximus. ¶ Ad confirmationem, negatur antecedens. Et ad primum exemplum viduæ infrà *punct.* 6. amplius patebit. Pro nunc dicimus, quòd talis delectatio non est mortalis, si non fiat cum delectatione venerea, & motibus libidinosis; secùs si fiat cum illis: Quia cum talibus motibus ipsa delectatio est iam inchoata pollutio, & dispositio ad novam copulam. ¶ Ad secundum exemplum,

Refelluntur vtriusque sententię argumenta.

plum, Dic, quòd si Religiosus delectetur de magnis sumptibus elargiendis à se propria authoritate, si sibi esset licitum, non peccaret; secùs verò si delectaretur absolutè: Quia in primo casu talis elargitio iudicatur licita, & sic etiam erit delectatio: at in secundo absolutè est mala, & absque honesto fine: quare etiam erit mala illius delectatio. Ita Layman *lib.* 1. *tract.* 3. *cap.* 6. *numer.* 10. Suarez *tom.* 1. *de Religione, lib.* 8. *cap.* 15. *numer.* 8. & Vazquez 1. 2. *disp.* 111. *capit.* 3. *num.* 9.

Delectatio de prohibitis iure naturæ, & positivo, inquantùm prohibitis, est lethale.

36 Sed rogabis: An doctrina tradita verificetur non solùm de prohibitis iure naturæ, verùm etiam de prohibitis iure positivo? ¶ Respondetur, æqualiter procedere de omnibus, consideratis sub ea ratione qua prohibentur: Quia tunc non minùs est malum, prohibitum, & peccatum fornicatio, ac esus carnium in quadragesima: vnde eodem modo etiam erit peccatum delectatio esus carnium in quadragesima, ac fornicationis; cùm delectatio sumat malitiam ab obiecto vt malo, & prohibito. Quæ conclusio ab omnibus vt certa admittitur; & adeò veram esse vult Basilius Pontius *lib.* 10. *de Matrim. cap.* 16. *num.* 2. vt iudicet certam secundùm fidem. Quare in hoc nullum est discrimen inter ea, quę iure naturæ prohibentur, ac inter ea quæ iure positivo interdicuntur.

Delectatio de prohibitis iure positivo, quoad substantiam rei est licita; secùs in prohibitis iure naturę.

37 Sed maior difficultas est: An possit quis præscindere in prohibitis iure naturali, & positivo substantiam operis ab eius prohibitione, & malitia, & sic licitè de illa delectari? ¶ Respondetur affirmativè de iure positivo prohibitis; & negativè de prohibitis iure naturali. Et ratio est: quia ea, quæ prohibentur solo iure positivo, non sunt intrinsecè mala, sicut sunt quæ iure naturali prohibentur; sed in his, quæ non sunt intrinsecè mala, operis substantia potest apprehendi sine prohibitione, secùs verò in his quæ intrinsecè mala sunt: ergo potest licitè de illis, & non de istis, vt sic apprehensis, delectari. Probatur minor, in qua sola est difficultas: In his, quæ non sunt intrintrinsecè mala, v. gr. esus carnium die veneris, & omissio sacri die dominica, malitia illorum provenit omnino ab extrinseco ex prohibitione legis, & ea seclusa, eorum substantia est bona, & vt talis apprehendi potest; econtrà verò in his quæ sunt intrinsecè mala, & iure naturali prohibita, vt odium Dei, furtum &c. malitia provenit ab intrinseco operis; & ideò nequit concipi eorum substantia, quin malitia moralis concipiatur: ergo licèt in illis delectatio possit esse de substantia operis, præscindendo ab eorum prohibitione, ideòque bona; in istis verò, quia semper erit de malitia, vtpote impręscindibilis ab eorum essentia morali, nequit delectatio non esse mala. Hæc conclusio, circa prohibita iure naturæ, est communis: Circa prohibita iure positivo eam defendit Vazquez 1. 2. *disp.* 110. *cap.* 2. qui, licèt priùs impugnet rationes probativas aliorum; tamen alia ratione ex proprio cerebro deprompta, à nobisque sæpius impugnata *num.* 7. communem sententiam approbat: quam insuper tenent Lessius *lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 15. *à numer.* 114. N. Salmanticens. *tract.* 13. *disput.* 11. *dub.* 2. *numer.* 21. Oviedo 1. 2. *tract.* 6. *controvers.* 4. *punct.* 4. citans Reginaldo, Palao, Layman, Hurtado, Filliucio, Villalobos *tom.* 1. *tr.* 3. *diffic.* 3. *num.* 5. Trullench *lib.* 6. *Decalog. cap.* 1. *dub.* 13. Mendoza *lib.* 1. *sect.* 2. *problem.* 3. Tapia *lib.* 3. *quæst.* 7. *art.* 3. *num.* 4. Salas *tr.* 13. *disput.* 6. *sect.* 5. *num.* 52. Sanchez *lib.* 1. *Summ. cap.* 2. *n.* 10. Lugo *de Pœnitent. disp.* 16. *sect.* 6. *n.* 338. Diana 3. *part. tr.* 5. *resol.* 5. referens plures alios.

Quędam ex dictis inferuntur.

38 Ex quibus oritur: Primò, quòd siquis delectatur de fœmina coniugata, cognita vt tali, peccat non solùm peccato fornicationis, sed & adulterij. Quia circunstantia alienę vxoris est impræscindibilis moraliter ab obiecto; licet per intellectum velit illam circunstantiam præscindere, & accedere ad illam, non quia aliena, sed quia mulier. Sed si delectetur de fœmina in communi, abstrahendo à circunstantijs omnibus, erit peccatum præcisè simplicis fornicationis: nisi aliàs in illa apprehensione in communi velit quancunque fœminam, cuiuscunque status sit: quia tunc hæc delectatio habebit omnes species luxuriæ. ¶ Oritur secundò: Si quis morosè delectetur die veneris de esu perdicis, aut capi mente concepto non quia prohibito, sed quia stomachum, & palatum valdè oblectat, non peccat mortaliter. Quis enim, aiunt Villalobos, Salas, & Vazquez, audebit damnare peccati mortalis reum Charthusianum, qui videns hominem carnibus vesci, de illis, non quia sibi prohibitis, sed quia salubribus delectatur, ac si reipsà illas comederit? Ergo delectari de rebus prohibitis iure positivo, non quia prohibitis, sed ob aliam rationem, non est lethale. Hac ratione dicunt N. Salmant. *num.* 21. quòd sanus videns infirmum carnibus vescentem die quadragesimæ potest absque peccato de illis delectari, apprehendendo illis vesci: quia scilicet potest sibi objicere ipsam substantiam, præscindendo à circunstantia temporis prohibiti. Et Religiosus potest se delectari, apprehendendo se dispendere propria authoritate magnam summam in pauperes, non quia paupertatis voto ligatus, sed abstrahendo à voto, & status conditione, sub quibus illi non prohibetur.

Delectatio de modo artificioso rei pravæ non est mortale.

39 Vltimò inquires: An sit lethale delectari de obiecto mortali, non quia malo, sed quia quodam modo mirabili, & artificioso fuit perfectum? ¶ Respondetur negativè. Et ratio est: quia tunc delectatio non versatur formaliter circa rem malam, sed miram, vel, vt melius dicam, circa modum illius, hoc est, circa dexteritatem, ingenium, fortitudinem, velocitatem, quæ nullam malitiam important: sed delectatio, quę versatur circa rem, quæ non est mala, nequit esse peccaminosa: ergo dicta delectatio nõ est peccaminosa, sed potius licita. Vnde licitum est delectari de cogitatione, aut aspectu belli iniusti, non quidem ob cædes inde ortas, sed ob dexteritatem, & stratagemata pugnandi. Similiter poterit quis delectari de artificio, aut subtilitate in aliquo furto relucente; cum talis modus malitiam non contineat. Quare communiter, quando videmus aliquem in præceps ruere, aut narrantur fraudes, furta, aut bella, ridere, & delectari solemus: Sed quia non delectamur de casu, aut furto, sed de modo illius, in hoc nullus censetur peccare. Sic docent Sanchez *lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 5. Bonacina *de Matrimon. quæst.* 4. *punct.* 8. *numer.* 7. Palaus *tract.* 2. *disp.* 2. *num.* 5. Azor *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 6. *quæst.* 1. N. Anton. *in Direct.*

Direct. Confess. tract. 5. disp. 8. sect. 2. num. 19. & communiter Doctores.

Limitatur doctrina numeri praecedentis.

40 Nota tamen, posse esse lethale delectari de tali modo subtili, & ingenioso, si sit periculum eam committendi, aut consentiendi in ipsa re: vel modus artificiosus in se sit malus; cùm tunc sit delectatio de objecto pravo. Cognoscetur tamen, delectationem esse praecisè de ipso modo ingenioso, quando aequè delectat, si inveniatur in rebus licitis, ac in illicitis: At si jucundiùs, aut avidiùs leguntur, aut audiuntur carmina, & cantinelae de rebus turpibus, quàm de honestis, & pijs, estò aequè elegantia, & artificiosa sint, convincitur manifestè, delectationem non esse de modo artificioso, sed de substantia, & malitia rerum: vt benè notant Palaus, & alij. Eiusdemque peccati rei arguendi sunt, qui verba casù dicta, aliudque sonantia, ad turpia saepè deflectunt, imperitiam alterius accusantes, proprijque ingenij, vel potiùs genij, extollentes acumen. Similique iudicio, ait Salas *loc. cit. sect.* 8. deprehendimus, aliquos decipi latenti delectatione carnis, qui frequentiùs, & libentiùs loquuntur de ocultis partibus corporis, de aegritudinibus, medicinis, vestibus, & alijs ad eas pertinentibus, quarum memoria erumpit in risus incompositos, testes alicuius delectationis latentis. Unde monet cum Gersone *alphab.* 29. amatorem castitatis, cùm haec vel invitus audit, vel iusta de causa profert, debere nullum praebere signum letitiae, sed serenitatem & gravitatem vultus in omnibus servare, seque gerere, ac si loqueretur de aedificanda domo, vel ligno dolando.

PUNCTUM V.

An sit licitum delectari de malo proximi ob honestum finem, vel effectum inde ortum: vel de actione prava excusata à peccato ob ignorantiam, somnum, aut alias causas?

§. I.

Deciditur prima pars dubij.

Ob nullum finem licet delectari de damno spirituali proximi.

41 Plura continet sub se dubium propositum, quae gravi indigebant discussione: Sed, quia brevitati studemus, ea levi calamo tangemus. Inquires ergo: an sit licitum delectari de damno proximi spirituali, aut temporali ob bonum finem? ¶ Dicendum est *primò*, illicitum esse delectari, ex quocunque fine, de damno spirituali proximi, v. gr. de aeterna damnatione, vel de amissione gratiae. Et ratio est: quia ex lege charitatis tenemur cuilibet, quantumvis peccatori, desiderare aeternam beatitudinem; sed haec amittitur per damnationem aeternam, & impeditur per privationem gratiae: ergo nequit cum hac obligatione charitatis, & beatitudinis desiderio componi delectatio de aeterna damnatione, vel amissione gratiae. Cum hoc tamen componitur, quòd licitè delectemur de permissione peccati, quando ex Dei misericordia ordinatur ad maius bonum peccatoris, vt accidit in D. Petro, & Paulo: Quia tunc & ipsa permissio est bona, & effectus ex illa mediatè orti maiora bona peccatoribus afferunt.

De morte naturali ob finem honestū licet aliquando delectari.

42 Dicendum est *secundò*, licitè posse delectari de damno temporali proximi (vt de morte naturali, aegritudine &c.) ob finem bonum, & sufficienter honestum. Quod ostenditur *primò* ex Scriptura; vbi *Ioann.* 11. dicitur de Christo: *Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, vt credatis &c.* id est, vt videntes discipuli eius resurrectionem, confirmarentur in fide, vt interpretantur Caietan. Lyra, & alij, quos sequitur Maldonat. *Rursùs*: D. Paulus 2. *ad Corinth.* 7. dixit *vers.* 9. *Nunc gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad poenitentiam*. Ergo de morte, aut alio damno naturali possumus delectari ob finem honestum. Et ratio est; quia damnum temporale, v. g. mors naturalis, aut infirmitas, non est adhuc materialiter & obiectivè, peccatum, sed quid à Deo dispositum, afferensque maiorem vtilitatem, & convenientiam, quàm incommodum damnum proximo illatum: ergo licitè potest de illo delectari; cùm versetur circa bonum absolutè maius. Haec communia sunt.

Designantur fines, ob quos licet delectari de morte aliena naturali.

43 Sed difficultas est, quod bonum ex illo damno sequutum sit absolutè maius, vt licitè possimus de morte proximi complacere? ¶ Respondetur *primò*, quòd bonum spirituale proprium, & alienum excedit omne damnum temporale: & ideò ob illud possumus complacere de morte, & damno temporali proximi. Quare docent Toletus *lib.* 4. *Summ. cap.* 11. Bonacina *de Charitat. disp.* 3. *q.* 11. *punct. vltim. num.* 7. & 8. Navarr. *in Summ. cap.* 15. *numer.* 10. posse quemlibet complacere de infirmitate, & amissione bonorum delinquentis, vt à peccatis desistat: imò & de morte, si videas non convertendum; nè graviores in inferno luat poenas. Adduntque Navarr. *loc. cit.* Toletus *de Sept. peccat. mort. cap.* 66. & *lib.* 4. *Summ. cap.* 11. Reginald. *lib.* 17. *cap.* 116. Bonacin. *de Charit. disp.* 3. *q.* 4. *punct. vltim. num.* 7. Ioannes Sanchez *in Select. disp.* 2. *num.* 6. licere delectari de morte peccatoris scandalosi, ne alijs sit ruinę occasio. Et hinc oritur, quòd liceat delectari de morte haereticorum, & turcarum, imò & eam illis imprecari; nè aliquos eorum execranda haeresis pestis inficiant, & tyrannide alij pervertantur: Vnde ait Ecclesia in collect. *Et gentes paganorum, & haereticorum dextera tua potentia conterantur.*

Ob bonum Reipublicę licet complacere de morte malefactoris publica authoritate patrata.

44 Respondetur *secundò*, quòd si mors, aut infirmitas cedat in bonum reipublicae, licet de ea ob bonum temporale commune delectari. Et ita ex zelo iustitiae licet gaudere de morte malefactorum à publica authoritate patrata, quatenus est actus iustitiae vindicativae, cedensque in aliorum exemplum. Sic Ledesma 2. *p. Summ. tr.* 17. *concl.* 3. Tolet. *lib.* 4. *Summ. cap.* 11. Lesius *lib.* 2. *de Iustit. cap.* 47. *dub.* 4. *num.* 21. Quare N. Lumbier, & alij neotherici Summistae, explicando propositionem 13. & 14. damnatas ab Innocencio XI. asserunt, posse licitè Patres optare mortem filiae, aut filij, qui ob eorum turpitudinem, aut furta prudenter timentur infamiam allaturos familiae: Et fortassè moventur: quia familiae honor est bonum commune, quod particulari longè excellit.

Ob bonum particulare temporale illicitū est gau.

45 Respond. *tertiò*, quòd ob bonum temporale particulare non licet delectari de damno gravi proximi. Et sic illicitum est delectari de mor-

...re de mor-te naturali alterius.

morte naturali Patris, aut alterius ob hæreditatem inde provenientem, aut aliud particulare emolumentum. Et in hoc sensu iustissimè damnatæ sunt sequentes propositiones ab Innoc. XI. *Si cum debita moderatione facias, potest, absque mortali peccato, de vita alicuius tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.* 13. *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris; non quidem vt malum patris, sed vt bonum cupientis; quia nimirum obventura est ei pinguis hæreditas.* 14. ¶ Ex quibus prima erat Palai, *tom.* 1. *tract.* 6. *disp.* 4. *punct.* 1. *num.* 11. & secunda Tamburini *lib.* 5. *cap.* 1. §. 3. *num.* 29. & 33. Et ratio reprobationis earum est: quia ex charitate tenemur vitam proximi divitijs, & particulari emolumento temporali præferre; sed, si ob hæreditatem delectaris de morte proximi, præfers temporale emolumentum, & divitias vitæ illius: ergo peccas contra præceptum charitatis; & insuper pietatis, si fit delectatio de morte patris. ¶ *Vlteriùs*: Si doctrina harum propositionum esset tuta, quot scandala, & odia ex illis non pullularent? Licitum enim esset vxorato delectari, & cupere mortem vxoris, ad alienam, quam turpi amplectitur amore, sibi in matrimonium copulandam. Etiam liceret viro cælibi delectari de morte mariti, illamque cupere, ad viduam in vxorem ducendam; cùm eadem ratio vtrobique vigeat. ¶ *Deinde*: Ex licito desiderio, & delectatione mortis patris, ob hæreditatem capiendam, statim ebullirent odia, & tædia in parentes, machinationes mortis, & alia huius generis, quæ nimis longum esset referre: ergo meritò talis doctrina à Catholicorum libris abradi debet, & nostra penitùs amplectenda est.

Non licet optare mortem ob evitanda damna temporalia.

46 Nec approbamus doctrinam Azoris 1. *part. Summ. lib.* 3. *cap.* 12. *q.* 2. Bonac. *de Charit. disp.* 3. *q.* 4. *punct. vlt. n.* 7. & Palai *loc. cit. n.* 11. asserentium, posse matrem mortem filiarum optare, & consequenter de ea delectari, quia ob deformitatem, aut inopiam nequit eas iuxta animi sui desiderium nuptui tradere: vel si ob illam causam malè tractetur à marito, vel iniurijs afficiatur. Quia in hoc desiderio, & delectatione pervertitur ordo charitatis: cùm præferatur temporale emolumentum bono vitæ, quod longè excellentius est. ¶ Et ob eandem rationem minimè nobis placuit opinio Ioann. Sanchez *in Select. disp.* 2. *num.* 9. stabilita (quam sequitur Diana 5. *part. tract.* 14. *resol.* 29.) asserentis licere sibi, vel proximo optare mortem, ob vitandam molestiam infirmitatis, mendicitatis, vitæ pœnalis, à marito inflictę, atque ægritudinem, internam afflictionem, & similia. Hæc, inquam, opinio displicet: Et ideò tenendum est, cum Navarro *in Manual. cap.* 15. *n.* 15. Abulens. *in cap.* 19. *lib.* 3. *Reg. q.* 4. esse lethale, ob prædicta, sibi, vel alijs mortem exoptare. Et alia ratio est: quia vitium timiditatis, & pusillanimitatis est velle carere vita, ob vitanda aliqua mala minoris momenti: ergo peccat mortaliter, qui talia sibi imprecatur. ¶ Convenimus tamen cum illis, non statim esse damnandas de culpa mortali mulierculas, & maximè vetulas, quæ ob res minimas vociferantur, sibique mortem exoptant; cùm plerumque ex advertentiæ defectu hæc proferant. ¶ Nec damnamus vt illicitum, quòd coadiutor, aut successor in aliquo beneficio ecclesiastico; aut etiam pingui patrimonio delectetur de proventibus sibi ex morte alterius obvenientibus. Vel quòd mulier dirè à marito vexata gaudeat de eo, quòd à tanta miseria ob mariti mortem erepta sit. Sed monere debemus, materiam esse valde lubricam, & sic in ea pedetentìm procedendum: quia latet anguis sub herba, & delectatio emolumenti temporalis sępè sæpiùs oritur ex mortis alienæ gaudio. Videatur Trullench *lib.* 1. *capit.* 6. *numer.* 13.

47 Sed rogabis: An licitum sit delectari de peccato formaliter tali, v. gr. de homicidio iniusto, aut fornicatione, ob bonum effectum inde ortum, scilicèt pacem reipublicæ, aut filios optimè procreatos? ¶ Respondetur negativè (contra Vazquez 1. 2. *disp.* 111. Lessius *lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 106. Bonac. *de Matrim. cap.* 2. *q.* 4. *punct.* 8. *n.* 8. Palaum *tr.* 2. *disp.* 2. *punct.* 10. §. 2. *n.* 11. Salas *tr.* 13. *disp.* 6. *sect.* 32.) Et ratio est: quia eius, qui delectatur de fornicatione ob optimos filios inde ortos, ratio terminativa est fornicatio; licèt motiva sit bonus effectus illius, & sic terminatur ad rem intrinsece malam, estò ob finem bonum; sed actus terminatus ad obiectum intrinsecè pravum, estò sub fine bono, est malus: ergo delectatio de fornicatione, ob optimos filios inde ortos, est mala. ¶ *Deindè*: Deus nequit complacere de homicidio, aut fornicatione, etiam inquantùm conducere potest ad pœnitentiam, sed tantùm ea permittere: ergo nec nos. ¶ *Præterea*: Licèt finis sit bonus, est tamen medio peccato consequibilis; sed taliter consequi est illicitum: ergo & illius delectatio: Solùm ergo licet delectatio, ob finem bonum, illius obiecti, quod sine peccato effici potest. Nostram assertionem tenent Sotus *in* 4. *dist.* 12. *quæst.* 1. *art.* 7. *col.* 6. Medina 1. 2. q. 74. *art.* 6. *in fine*, Montesin. *tom.* 2. *disp.* 7. *quæst.* 7. *num.* 9. Tapia *lib.* 3. *q.* 7. *artic.* 3. *num.* 2. & alij.

Lethale est delectari de opere formaliter malo ob bonũ finem, aut effectum inde ortum.

---

§. II.

Resolvitur secunda pars dubij propositi.

De opere prohibito sub mortali, inculpabiliter tamen facto ratione ignorãtiæ, iuxta aliquos licet delectari.

48 PRo resolutione secundæ partis quæstionis, Rogabis, an sit mortale ob aliquem finem honestum delectari de opere prohibito sub mortali, facto tamen absque culpa ratione ignorantiæ, somni, ebrietatis, oblivionis, aut erroris invincibilis? vt si quis delectetur, ob aliquem bonum effectum inde ortum, de fornicatione, homicidio, & esu carnium die veneris, ex ignorantia perpetratis. ¶ Prima sententia, quam defendunt Adrianus *tract.* 4. *de Eucharist. quæst. incipienti*, Leonard. *lib.* 4. *de Iustit. cap.* 3. *num.* 106. Vazquez 1. 2. *disp.* 115. *cap.* 2. & 3. Corduba *q.* 30. *dub.* 1. Ledesma 1. *p. cap.* 4. *q.* 21. *art.* 7. *dub.* 5. Lugo *de Pœnit. disp.* 16. *sect.* 6. *n.* 389. & alij, docet esse licitum delectari de tali opere prohibito, facto tamen absque culpa, ratione ignorantiæ. Quorum primum fundamentum est: quia delectatio sumit maliam ex obiecto; sed homicidium, aut omissio sacri ex ignoran-

rantia facta non sunt mala, & peccata: ergo nec erit peccatum illorum delectatio. ¶ Secundum (quantùm ad obiecta solo iure positivo prohibita, de quibus aliqui ex contrarijs tantùm loquuntur) sic procedit: Non est peccatum delectari de omissione sacri ob infirmitatem: ergo neque ob ignorantiam, seu inadvertentiam.

Si per ignorantiam non liberatur prædictum opus etiam à malitia objectiva, non licet delectari.

49 Sed vera est sententia affirmans esse illicitum delectari de similibus operibus, aut omissionibus, sivè iure naturali, sivè positivo prohibitis, quando per prædictas causas excusantes tantùm liberantur à malitia formali, non verò obiectiva: si verò à malitia obiectiva etiam liberantur; tunc licitum erit de illis delectari ob effectum bonum inde ortum, aut ob alium finem honestum. ¶ Sed antequàm vtranque partem conclusionis probemus, Nota ex dictis tract. 11. cap. 3. punct. 4. aliquas causas esse; quæ ita liberant actionem à malitia formali, vt simul etiam liberent à malitia obiectiva: & alias causas esse, quæ tantùm liberant à malitia formali, non verò obiectiva: Primi generis sunt, quę operantes extrahunt à subiectione legis: secundi verò dicuntur, quæ licèt excusent à transgressione legis; non tamen extrahunt ab eius obligatione, sed manet adhuc sub illa operans. ¶ Nota deinde, esse magnam differentiam inter leges, aut præcepta naturalia, & positiva: Nam à præcepti naturalis obligatione nullus ob quancunque causam extrahitur, licèt ob aliquas ab eius transgresione excusetur: & sic licèt ignorantia, inadvertentia &c. excusent homines à peccato homicidij, & fornicationis, non tamen extrahunt illos ab obligatione legis naturalis hæc prohibentis: vnde homicidium, & fornicatio, licèt tunc non sint formaliter peccata, sunt tamen obiectivè mala. Præcepta verò positiva non obligant cum tanto rigore: quare non solùm dantur causæ excusantes ab eorum transgresione, verùm etiam extrahentes ab eorum obligatione: Et sic infirmitas, iuventus, amentia, &c. ita excusant à peccato frangentes ieiunium, vt simul extrahant illos ab eius obligatione: itaque respectu horum omisio ieiunij nec formaliter, nec obiectivè est mala. At ebrietas, oblivio &c. licèt excusent à peccato, non tamen extrahunt ab obligatione ieiunij, aut sacri: quare horum omisio manet tunc obiectivè mala.

Probatur assertio.

50 Ex his iam liquet probatio vtriusque conclusionis: Quia in his quæ, estò per aliquas causas excusentur à peccato, adhuc manent obiectivè mala, delectatio liberè, & cum sufficienti advertentia tendit ad id quod obiectivè est malum; sed delectatio, quæ liberè & cum plena advertentia tendit ad id quod est obiectivè malum, est formaliter mala, cùm liberè velit & approbet obiectum malum: ergo talis delectatio est mortaliter mala. ¶ Deindè probatur conclusio. Quia homicidium, v.g. perpetratum ab ebrio ex se malum est, & solùm non habet tunc malitiam formalem, quia ei deficit advertentia & libertas; sed hæc omnia adsunt in delectatione: ergo nihil est per quod à peccato excusetur. ¶ Vnde sequitur, quòd siquis delectetur de furto, homicidio, aut fornicatione factis in ebrietate, aut somno, peccat mortaliter: quia liberè delectatur de re obiectivè mala. Similiter est lethalis culpa, siquis delectetur de omisione sacri, aut ieiunij ex oblivione: quia oblivio, licèt excuset à culpa, non tamen extrahit omittentem à sacri, & ieiunij obligatione, & sic tales omisiones remanent adhuc obiectivè malæ. At siquis omittat ieiunium, quia est iuvenis; & sacrum, quia est graviter infirmus; tunc, etsi delectetur de his omisionibus, non peccat mortaliter: quia per illas causas extrahitur totaliter à lege, quare omisio sacri, aut ieiunij non est nunc adhuc obiectivè mala. Per quod liquet ad argumenta contraria. Hanc sententiam docent Paludanus 4. distinct. 9. quæst. 3. art. 1. num. 7. Adrian. quodlib. 10. art. 2. proposit. 3. litt. M. Azor tom. 1. Inst. Moral. lib. 4. cap. 6. quæst. 9. Sanchez lib. 1. Summ. cap. 2. n. 16. Sotus in 4. dist. 12. q. 1. art. 7. colum. 6. vers. Non desunt, Valentia de Peccat. q. 9. punct. 1. Montes. tom. 2. disp. 7. quæst. 7. numer. 108. Et hæc nostra sententia videtur expressè definita ab Innocent. XI. in prohibitione proposit. 15. quæ sic se habet: *Licitum est filio gaudere de parricidio parentis à se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate consequutas.* Si enim delectatio parricidij nequit honestari ob finem honestum consequendi hæreditatem, quia estò parricidium non sit peccatum vt commissum ab ebrio; est tamen semper obiectivè malum: Ergo similiter dicendum est de omni alia delectatione operis obiectivè mali: quòd nimirùm licèt, prout commissum ex ignorantia, aut inadvertentia, non sit formaliter malum, aut peccatum; tamen, vt est obiectivè malum, nequit esse obiectum delectationis morosæ liberæ & voluntariæ, quin ipsa delectatio sit mortaliter peccaminosa.

Aliqui asserunt, esse illicitum delectari de pollutione naturali nocturna.

51 Hinc oritur gravis difficultas: An sicut de homicidio facto in somnis nequit quis ob quencunque honestum finem delectari; ita similiter nequeat de pollutione naturali in somnis habita complacere in vigilia, ob sanitatem, aut tentationes carnis sedendas? ¶ Sotus in 4. dist. 12. q. 1. art. 7. colum. 6. Ledesma 1. part. cap. 4. q. 21. art. 7. dub. 6. Valentia 2. 2. disp. 9. in fine, Medina 1. 2. q. 74. art. 6. in fine, Lopez 1. p. Instruct. capit. 74. Azor tom. 1. lib. 4. cap. 6. q. 9. & Illustr. Tapia tom. 1. lib. 3. quæst. 7. art. 8. n. 3. referens Adrianum, Lorcam, Scotum, Cordubam, & Azor, & alij docent, esse illicitam delectationem naturalis pollutionis, quę habita fuit in somnis. Quorum primum fundamentum est: quia pollutio est intrinsecè mala, sicut homicidium: ergo semper illicita est de ea delectatio. ¶ Secundum quia aliàs esset licitum ponere media irritantia ad eam; sed hoc est falsum: ergo &c. Probatur sequela: Nam Authores contrarij dicunt non solùm esse licitam delectationem de pollutione naturali, verùm etiam illius desiderium; sed quod licet desiderare, licet procurare: ergo licet ponere media ad eam irritantia.

Verior est sententia affirmativa.

52 Sed verior est sententia contraria, docens licitum esse delectari de pollutione naturali habita in somnis; imò & eam desiderare inefficaciter; dummodò non sit desiderium adeò intensum, vt influat in pollutionem futuram. Hanc sententiam tenent Div. Thom. in 4. distinct. 9. quæst. 1. art. 4. questiunc. 1. ad 5. Palud. quæst. 3. art. 1. num. 10. Gerson. alphab. 38. litt. E. loquendo de complacentia, & nihil dicendo de desiderio. Sed audiamus D. Thom. sic loquentem: *Si autem placeat*, id est nocturna pol-

pollutio, *vt natura exoneratio, vel alleviatio, peccatum non creditur*. Docent eam, absolutè loquendo de eius delectatione, & desiderio; Navarr. *in Summ. cap.* 16. *num.* 7. *&* 9. Saà verb. *Luxuria*, Vazquez 1. 2. *quæst.* 115. *cap.* 3. *n.* 7. Sayr. *lib.* 8. *cap.* 5. *num.* 15. Sylvest. verb. *Pollutio*, Lessio *lib.* 4. *de Virtut. cap.* 2. *dub.* 4. Salas *tract.* 13. *disp.* 6. *sect.* 32. *num.* 215. plurimos referens Sylvest. verb. *Pollutio*, Tabiena verb. *Communicare*, Villalobos 2. *part. tract.* 40. *diffic.* 16. Bonacina *de Matrimon. q.* 4. *punct.* 10. *n.* 14. Thom. Sanchez *in Summ. cap.* 2. *n.* 18. Filliucio *tract.* 30. *cap.* 8. *quæst.* 5. *n.* 144. Caietan. 2. 2. *quæst.* 154. *art.* 5. N. Salmantic. Scolastic. *tract.* 13. *disp.* 11. *dub.* 3. *§.* 2. *à num.* 37. *ad* 40. Palaus *tract.* 2. *disput.* 2. *punct.* 10. *§.* 2. *n.* 11. Lugo *de Pænitent. disp.* 16. *sect.* 6. *num.* 389. Montesinos *tom.* 2. *in* 1. 2. *disp.* 7. *quæst.* 7. *à n.* 111. & maximè *in responsione ad* 1. Et ratio huius conclusionis, desumpta ex Thom. Sanch. & alijs, ita se habet: Pollutio à natura proveniens non est intrinsecè & obiectivè mala: ergo est licita eius delectatio, aut desiderium. Consequentia liquet. Et ostenditur antecedens Pollutio ita proveniens est actus merè naturalis, sicut evacuatio sudoris, vrinæ, aut sanguinis; sed isti actus non sunt intrinsecè mali: ergo nec pollutio vi naturali proveniens.

Confirmatur nostra conclusio. Et solvuntur argumenta contraria.

53 Confirmatur: Ideò fornicatio, & homicidium, quomodocunque fiant, sunt intrinsecè mala, quia ex se sunt actus hominis, postulantque ab intrinseco fieri liberè, & subjici hominis voluntati; sed pollutio à natura proveniens non est actus hominis, sed mera evacuatio naturalis, sicut emissio sudoris, vrinæ, &c. per quas natura se exonerat: ergo, estò homicidium, & fornicatio sint intrinsecè mala, & consequenter de illis nequeat delectatio esse licita; at pollutio naturalis in somno habita non est intrinsecè mala; & sic, si apponatur finis honestus, licita sunt eius delectatio, & inefficax desiderium. ¶ Per quod liquet ad primum argumentum. Ad secundum, Dicimus, cum Vazquez *loc. cit. n.* 10. & alijs, esse falsum, posse procurari ea quæ desiderare licet. Nam Sacerdos potest desiderare malefactores à iustitia suspendi, & non potest id procurare. Similiter, vt suprà diximus, licet proximo desiderare mortem ob bonum spirituale ipsius; non tamen licet ad eam media adhibere: Ergo, estò liceat desiderare inefficaciter pollutionem naturalem, non tamen eam quærere. Et ratio differentiæ est: quia quando quis eam procurat, vult eam violenter excitare, quod intrinsecè est malum, & consequenter illicitum.

Extenditur doctrina ad pollutionem naturalem diurnam.

54 Sed nota hìc *primò*, quòd Authores citati extendunt doctrinam traditam non solùm ad pollutionem nocturnam naturalem, sed etiam ad diurnam, & quæ in vigilia accidit, si præcisè ex vi naturali proveniat. Imò docent N. Salmanticens. *num.* 39. licitum esse delectari de illa, cùm præsens est, & consentire in illam, dummodò consensus sit inefficax, & nihil in illam influat. ¶ Sed hæc doctrina, licèt speculativè, & methaphysicè sequatur ex opinione circa delectationem, & desiderium pollutionis naturalis in somno, & vigilia, quæ esse licita docent Sanchez *num.* 19. & Vazquez *disput.* 115. *citat. capit.* 1. *num.* 2. nec maiorem contineat difficultatem ac delectatio, & desiderium illius: Tamen practicè rarò iste consensus potest esse adeò inefficax, vt in eam nullum præstet influxum, vel saltem non sit periculum illius: & quia aliàs in his lubricis materijs lapsus est facilis; ideò à frequenter contingentibus iudicandum est. Et ob id solent ad mortale damnare Theologi consensum in delectationem. Sed, attentè legantur, non loquuntur de consensu omninò inefficaci, de quo procedit nostra conclusio; sed de efficaci aliquomodò, influentique, vt pollutio citiùs emittatur. ¶ Nota tamen *secundò* cum Vazquez, Sanchez, & N. Salmantic. quòd si pollutio nocturna eveniat ex tactu proprio, vel alieno, aut ex aliquo turpi somno, sivè cogitatione, etiam non libera; tunc non est naturalis evacuatio, sed venerea, & sic obiectivè mala, de qua nequit delectatio honestari. Et ratio est: quia iam natura per se non se exonerat, sed ab alio non licito ad evacuationem impellitur. At si accidat ex causis per accidens, quas homo vitare non tenetur, vt ex moderato cibo, aut potu, vel quia audit confessiones fœminarum, aut dat operam harum rerum studio; tunc est pollutio naturalis, & sic licita eius delectatio. ¶ Notant denique, quòd, quando pollutio est merè naturalis, nihil obest, vt licitè possimus de ea delectari, estò secum attulerit delectationem, & commotionem sensibilem: quia hæc naturaliter pollutionem comitantur. At si, quando delectamur vel de pollutione naturali præterita, aut futuram desideramus, datur hæc spiritum vitalium generationi deservientium commotio; tunc delectatio, desiderium, aut consensus sunt lethales peccatum: Quia iam similes actus sunt venerei & lascivi, & consequenter obiectivè mali. Vnde nostra, & horum Authorum assertio intelligenda est de delectatione, desiderio, & consensu in pollutionem naturalem, quando tales actus sunt purè naturales, omninoque inefficaces, & absque vlla, ex vi illorum, corporis, & spirituum vitalium commotione. Sic ergo intellecta est omnino vera, minimè in hac lubrica materia habenas laxans.

PUNCTUM VI.

Vtrùm delectatio morosa in coniuge, vidua, vel sponso de copula habita, aut habenda, sit licita? Et an idem sit dicendum de delectatione conditionata?

Quid est dicendum de delectatione mariti in absentia vxoris.

55 TRiplicem continet difficultatem prima pars dubij propositi, quas seorsim decidemus. Circa primam inquiritur: an si coniuges in absentia alterius delectentur de copula habita, aut habenda, peccent mortaliter? ¶ De hac difficultate egimus tract. 9. cap. 15. punct. 6. n. 90. diximusque, quòd si delectatio hæc fiat cum titilatione, & spirituum deservientium generationi aliqua notabili commotione, esse mortale; secùs verò si absque illis eveniat. Quare, nè actum agamus, ad ibi dicta lectorem remittimus.

Secundùm aliques, vidua peccat, se delectando de copula præterita.

56 Circa secundam quæres: An vidua peccet mortaliter, se delectando de copula tempore matrimonij habita? ¶ Prima sententia asserit,

asserit, talem delectationem, sive voluntatis, sive appetitus sensitivi, esse lethalem, etsi non adsit consensus periculum, aut commotio motus libidinosi. Ita Vazquez 1. 2. *disp.* 114. *cap.* 2. *num.* 3. Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *disput.* 47. *num.* 7. Corduva *lib.* 1. *quæst.* 23. *dub.* 12. Lopez 1. *part. Instruct. cap.* 75. Azor 1. *part. lib.* 4. *quæst.* 6. Tapia *tom.* 1. *lib.* 3. *q.* 7. *art.* 9. *num.* 2. Palaus *tract.* 2. *disp.* 2. *punct.* 10. §. 2. *num.* 7. Layman. *lib.* 1. *tract.* 3. *cap.* 2. *num.* 14. Diana 3. *part. tr.* 5. *resol.* 2. & alij. Quorum fundamentum est: quia talis delectatio respicit copulam vt præsentem, estque illius inchoatio, cùm afferat persè commotionem spirituum deservientium generationi; sed copula præsens est solùm coniugatis licita: ergo etiam illis solis est licita eius delectatio.

Certius est, non peccare, si absit commotio libidinosa.

57 Secunda sententia, & vera, docet, si absint consensus periculum, & commotio libidinosa, quamlibet delectationem voluntatis, vel appetitus de copula habita tempore matrimonij esse viduis licitam. Quod ostenditur *primò*: quia idem est obiectum delectationis tempore viduitatis, ac tempore coniugij; sed tempore coniugij erat licitum & honestum tale obiectum, & consequenter eius delectatio: ergo etiam erit honestum & licitum tempore viduitatis, & ex consequenti de eo delectari; cùm temporum differentiæ speciem moralem minimè varient. ¶ *Secundò*: Iuxta Phylosophum 1. *Ethicor. cap.* 3. *ad fin.* eiusdem bonitatis, aut malitię est operatio, & eius delectatio; sed operatio, quam delectatio habet pro obiecto, est licita: ergo & delectatio. ¶ *Tertiò*: Licitum est delectari de commotione carnis, quando licita fuit, & de suspensione latronis, quando aliquis definit esse Iudex: ergo licita etiam erit delectatio in viduis de copula habita tempore matrimonij. ¶ *Quartò*: Non omnis delectatio, etiam appetitus sensitivi, est venerea afferens secum commotionem spirituum deservientium generationi, sed dabilis est delectatio illius à libidine abstracta, quæ respiciat copulam præteritam non vt delectabilem, sed vt vtilem ad finem aliquem honestum, qualis est filiorum procreatio: ergo similis delectatio morosa in vidua licita est. ¶ *Vltimò*: Quid malus est *approbare*, quàm *delectari*; sed in viduis cum fine honesto licitum est approbare copulam præteritam: ergo & delectari de illa. ¶ Diximus in conclusione: *Dummodo in tali delectatione absit periculum consensus, & commotio libidinosa*: Quia, si hæc adsint, talis delectatio est venerea, quæ ex se mortalis est, nisi per matrimonium fiat licita. Per quæ liquet ad argumenta contraria. Hanc sententiam defendunt Caietan. *in Summ.* verb. *Delectatio*, §. 2. Navarr. *in Summ. cap.* 16. *numer.* 11. Valentia 1. 2 *disput.* 6. *quæst.* 4. *punct.* 4. Medina 1. 2. *quæst.* 74. *art.* 8. *dub.* 2. & ibi Zumel *disput.* 4. *dub.* 3. Montesinos *disput.* 7. *quæst.* 6. *num.* 102. N. Salmantic. *disput.* 11. *num.* 46. Araujo *quæst.* 74. *art.* 10. *dub.* 3. *num.* 48. Sylvest. Armill. *in Summ.* verb. *Delectatio*, *n.* 3. Sà verb. *Luxuria*, & Bonacina *de Matrimon. q.* 4. *num.* 14.

Circa sponsos respondetur sub distinctione.

58 Circa tertiam quæres: An sit licitum sponsis delectari de copula futura? ¶ Ad quod, Respondent Authores pro præcedenti conclusione relati, eodem modo moralizandum esse de copula viduę, ac sponsi: quare, qui in primo casu negant, aut affirmant esse licitam, idem docent de secundo. Sed N. Salmantic. distinguunt, & optimè, dicendo, talem delectationem posse esse vel de copula futura secundùm *esse*, quod in se habebit tempore futuro, & nunc non habet; vel de *esse*, quod nunc habet in determinatione causarum: Si delectatio sit de copula primo modo sumpta, est mortale: quia tunc copula non est obiectum delectationis nisi vt præsens; cùm delectatio versetur circa obiectum vt præsens; sed vt pręsens est mala: ergo & eius delectatio. Si verò delectatio sit de copula secundo modo sumpta, est licita: quia tunc talis delectatio nihil aliud est, quàm delectari de futuritione copulæ, vel quia copula erit iuxta determinationem causarum; sed hoc bonum est, & præsens: ergo poterit de illo esse licita delectatio. ¶ Nec inferas ex hoc, delectationem in vidua copulæ habitæ, esse illicitam, cùm sit de re absenti. Quia illa copula fuit aliquando præsens, & in possessione: vnde per respectum ad illam præsentiam potest in illo quiescere & delectari appetitus. Videantur citati Authores, *numer.* 39. ¶ Nota tamen cum Montesinos, consulendas esse viduas, & sponsas, vt abstineant à delectatione copulæ præteritæ, & futuræ, & in his pedetentìm gradiantur: quia facilis est transitus à delectatione immateriali & licita, ad veneream & illicitam. Ob idque debent in confessione de his delectationibus, ob periculum turpitudinis, se accusare; nisi constet, terminos nostræ conclusionis non præterijsse.

Sententia asserens, delectationem de copula, sub conditione, quòd esset propria vxor, esse licitam.

59 Circa secundam partem, inquires *primò*: An sit peccatum delectatio obiecti prohibiti, sub conditione illud licitum constituente; v. gr. delectatio copulæ cogitatæ cum fœmina sub conditione, quòd esset eius vxor? ¶ Pro huius quęstionis resolutione supponendum est vt certum, quòd, si delectatio sit de prohibitis iure positivo, est licita: Et sic licitum est cuilibet delectari de comestione carnium die veneris, pro casu quo Ecclesia id non prohiberet: quia sub hac abstractione omnimodò est licita. ¶ At circa prohibita ab intrinseco, & iure naturæ, etiam casu quo fieret licita sub aliqua conditione, Sanch. *in Sum. lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 33. distinguit inter delectationem voluntatis, quæ dicitur *gaudium*, & inter complacentiam appetitus, quæ dicitur propriè *delectatio*; & asserit, quòd si delectatio sit voluntatis de obiecto conditionali, quod seclusa conditione esset mortale, tunc est licita; at, si delectatio est appetitus, est mortalis & illicita. Et ratio differentiæ (ait) est: quia delactatio voluntatis potest esse de obiecto conditionato; secùs verò delectatio appetitus. Et discrimen consistit in eo, quòd intellectus, ex cuius propositione oritur delectatio voluntatis, potest obiectum proponere sub conditione, & à malitia præcisum; at imaginativa, ex cuius apprehensione movetur delectatio appetitus sensitivi, nequit obiectum sub conditione proponere, & vt pręcisum à malitia: quia præcisio est propria intellectus, non sensus: Et sic delectatio voluntatis erit licita: at delectatio appetitus evadet mortaliter prava.

Verius est esse illicitam.

60 Sed verior est sententia negans, in casu posito, delectationem tam voluntatis, quàm appe-

appetitus sensitivi esse licitam. Ita tenent Caietan. *in Opuscul. tom.1. tract.* 14. *de Delectatione morosa, dub.1. & in Summ.* verb. *Delectatio*, Navarr. *cap.16. Summ.num.9.* Valentia 1.2. *disp.6. quæst.4. punct.4.* Medina 1.2. *quæst.74. artic.8. dub.4.* N. Salmatic. *num.49. loco cit.* & alij. Et ratio sumitur ex differentia inter consensum, & delectationem: Consensus enim tendere potest in obiectum conditionatum; at delectatio ex sua essentia est actus absolutus: quia nemo delectatur actualiter, nisi de eo quod actualiter possidet; cùm essentialiter sit quies: ergo sivè delectatio sit voluntatis, sivè appetitus sensitivi, debet habere præsentem, & possessam bonitatem rei, de qua delectatur: nihil enim delectat, quia erit, sed quia est, aut fuit: Sed delectari de bonitate copulæ vt actualiter possessa à soluto semper est malum: ergo illicita est similis delectatio. ¶ Deinde ostenditur ab inconvenienti: Quia, vt ait Medina, alioquin omnia replerentur delectationibus, & libidinibus: Nam Religiosus posset habere has delectationes, & Monachus in istis delectationibus conditionalibus occupari & delectari, aut complacere actu de copula, quam haberet cum Maria, casu quo non esset Religiosus, sed eius maritus; sed hæc satis absurda sunt: ergo falsum est, licitum esse delectari de obiecto iure naturæ prohibito sub conditione, qua esset licitum. Ex quo patet ad rationem contrariam. ¶ Unde oritur, in casu quæstionis, consensum, & desiderium simplex copulæ, sub conditione qua esset licita, non esse peccatum mortale: ob oppositam rationem; quia scilic. terminari possunt ad obiectum sub conditione: ergo, si talis conditio denudat obiectum à malitia, erit licitus illius consensus, aut simplex desiderium.

Absolute delectatio de obiecto gravi peccaminoso sub conditione si liceret, est peccatum.

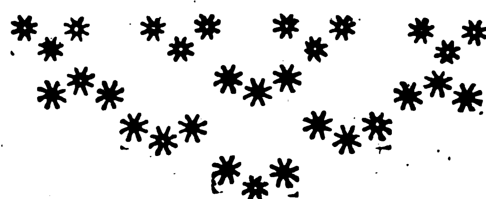
61 Inquires *secundò*: An sit licitum delectari de his rebus, quæ graviter peccaminosæ sunt, sub ea tamen conditione, *si licerent*, aut *malæ non essent*? ¶ Pro resolutione huius quæstionis, Nota, quòd dupliciter potest aliquis se gerere in casu posito: Primò, dicendo: *Si hoc liceret*, seu *non esset peccatum, delectarer de eo*. Secundò: *Delector de obiecto malo, & prohibito sub mortali, si peccatum non esset*, aut *sub conditione quòd esset licitum*. Igitur, si hoc modo aliquis delectatur, peccat mortaliter: Quia delectatio est absoluta, & de facto existens; & aliàs obiectum illius absolutè prohibitum: vnde conditio apposita ex parte obiecti se habet merè speculativè ad illud, & habetur vt non adiecta. Sic Caietan. & Navarr. *loco citat.* Montesinos *tom.2. disp.7. quæst.* 8. *numer.* 120. Azor *lib.4. cap.6. quæst.10.* Lorca *disp.28. memb.3. dub.2.* Araujo *quæst.* 74. 1.2. *artic.* 10. *dub.3. num.47.* Adrian. *quodlib.* 10. *artic.2.* Alvarez *disput.143.* & alij. ¶ Si autem primo modo sit delectatio, tunc non est peccatum mortale. Quia conditio non solùm se tenet ex parte obiecti, verùm etiam ex parte subiecti; & valet idem ac dicere: *Si hoc liceret, haberem delectationem, quam de facto non habeo.* Et hoc licitum est; cùm delectatio non sit præsens, sed futura sub conditione honestatis illius. Sic communiter Doctores.

Desiderium obiecti pravi, sub conditione quòd non esset peccatum, non est illicitum.

62 Quæres denique: An sit licitum desiderium alicuius rei graviter prohibitæ, sub conditione quòd mihi liceret, aut peccatum non esset? ¶ Respondetur affirmativè: imò etsi versetur tale desiderium circa prohibita iure naturæ, nedùm positivo. Et ratio est: quia desiderium sumit speciem ex obiecto vt sub conditione concupito; sed obiectum sub conditione, quòd non esset prohibitum, non est malum: ergo nec est malum tale desiderium. ¶ Nec ex hoc sequitur, vt ait Vazquez, quòd velit, non esse prohibita ea quæ iure naturæ prohibentur. Quia aliud est desiderare, quòd non sit prohibitio de aliquo opere iure naturæ prohibito; & aliud velle tale opus, ex suppositione quòd non esset prohibitum: primum est malum; sed non oritur ex desiderio à nobis admisso: secundum est bonum; & est quod defendit nostra conclusio. ¶ *Præterea*: Tale desiderium, circa iure naturæ prohibita (in quibus est maior difficultas) non est efficax, sed quædam in illa propensionis ostensio, casu quo licerent; sed Thom. Sanchez (nobis circa iure naturę prohibita contrarius) asserit *num.25.* quòd simile desiderium non est peccatum mortale: ergo nec desiderium in casu nostræ resolutionis. Ita tenent Vazquez 1. 2. *disp.* 116. *cap.* 2. Caietan. *in Summ.* verb. *Cogitatio*, Saà verb. *Peccatum.* Manuel *tom.1. Summ. cap.212. n.* 2. Sayr. *in Clavi Regia, lib.8. cap.7. num.28. & 29.* Salas *tom.* 2. *tract.13. disp. 6. sect.* 27. *num.180.* Bonacina *de Matrim. q.* 4. *punct.8. num.21.* Suarez *de Legibus, lib.3. cap.* 13. *num,10.* Palaus *tr.* 2. *disp.* 2. *punct.* 10. *§.2. num:10.* Montesinos *tom.* 2. *disp.* 7. *quæst.8. num.117.* Tapia *tom.1. lib.3. q.* 7. *art.* 7. *num.* 4. Thomas Sanchez *lib.1. Sum. cap.* 2. *num.25.*

Ex quibus quædam inferuntur.

63 Ex quibus infertur, cum Thoma Sanchez, esse lethale peccatum hic actus: *Nisi meum statum Religiosi, aut Præsbyteri spectarem, vindicarer*: Quia in hoc actu, quando voluntati verba consonant, conditio non aufert vindictæ malitiam; & sic voluntas est quasi absoluta. ¶ Infertur *secundò*, hunc actum, *Si hoc mihi accideret, quando eram iunior, vindicarer*, esse etiam peccatum mortale: dummodò adsit desiderium vindictæ, ac si eo tempore talis iniuria ei accideret: Quia illa conditio adhuc non tollit malitiam obiecti: ergo, &c. At si solùm per illam exprimat eius perversam conditionem, quæ talis erat, vt si in illo tempore accideret, vindictam sumeret; tunc caret omni culpa. ¶ Tertiò infertur, hoc desiderium, *Si Deus vellet, vt Petrus moreretur, gauderem*, si solùm per illud exprimat animum conformandi nostram voluntatem cum divina, esse licitum: si verò sensus illius sit, quòd voluntas nostra est optare, quòd Deus velit, vt Petrus moriatur, est mortale. Quare in his, & similibus desiderijs conditionatis, magna cum cautela procedendum est. Maximè quia communiter oriuntur ex pravo affectu: & sic potius est desiderium absolutum, quàm conditionatum, mortis proximi.

Punct.

PUNCTUM VII.

De Consensu in iactantiam, & vanam gloriam.

Aliqua notātur.

64 IActantia propriè loquendo, ait Div. Thom. 2.2. quæst. 112. art. 1. *Importare videtur, quòd homo verbis se extollat. Tunc autem propriè aliquis se extollit, quando de se supra se aliquid dicit.* Et hoc potest contingere dupliciter: Primò, se iactando supra id quod de eo alij opinantur; licèt non supra id quod in se est. Secundò, se extollendo per verba supra id quod in rei veritate in se est. Et de vtroque modo agendum nobis est in præsenti. ¶ Sed priùs supponendum est, quòd si te de peccato mortali iactes, non quantùm ad malitiam; sed quia illud hac, aut illa dexteritate, ingenio, aut solertia commisisti; non peccas mortaliter, dummodò absit periculum consensus, aut scandali. Et ratio est: quia tunc iactantia non est de peccato, sed de quodam bono naturali. Ita Sanchez *lib. 1. cap. 3. num. 4. & 12.* Lessius *de Iustitia, & Iure, lib. 2. cap. 47. dub. 6. num. 42.* Bonacina *quæst. 4. de Matrimon. punct. 8. num. 10.* Caietan. 2.2. *quæst. 112. artic. 2.* Palaus *tract. 2. disp. 2. punct. 11. num. 2.* Dicastill. *de Pœnit. disp. 9. dub. 8. quæsit. 8. num. 506.* N. Anton. *in Direct. Confess. tract. 5. disp. 8. sect. 2. §. 18. numer. 476.* qui benè notat, in hoc ad minus committi veniale. ¶ Secundò supponendum est, quòd iactantia ex genere suo, & per se solùm est peccatum veniale continens malitiam mendacij, & vanagloriæ, cuius est potissima filia. Sic colligitur ex D. Thom. *loc. cit. art. 2.* & tenet Lessius *n. 42.* & Ledesma *tr. 18. cap. 4.*

Iactantia de peccato est mortalis, aut venialis secūdùm eius gravitatem.

65 His suppositis: Dicendum est *primò*, quòd si iactantia sit de peccato veniali, erit venialis; si de mortali, erit mortalis. Ita Div. Thom. *loc. cit. art. 2.* per hæc verba: *Et sic quandoque est mortale, quandoque veniale. Mortale quidem, quando aliquis iactanter de se profert contra gloriam Dei: Quandoque verò est veniale, quando scilicèt aliquis de se talia iactat, quæ neque sunt contra Deum, neque contra proximum.* Et ratio est: quia quærere vanam gloriam ex opere peccaminoso, malum est: ergo, si sit ex opere venialiter peccaminoso, erit peccatum veniale; si verò peccaminoso mortaliter, erit mortale. ¶ Sanchez verò id probat, ex eo quòd iactantia de re mala illius approbationem continet, & de ea complacet; sed complacentia de obiecto pravo est mala iuxta malitiam obiecti: ergo iuxta illam erit iactantia etiam mala, seu prava. ¶ Sed hæc ratio solùm probat de malitia complacentiæ, non verò iactantiæ; Nam quando iactantiæ advenit complacentia est duplex peccatum, vnum iactantiæ & alterum complacentiæ, & tunc peccat homo, non solùm se iactando, sed etiam se complacendo. Et quia hoc frequenter contingit in omni iactantia, sæpè duplex in ea committitur peccatum. Ita docent Abulens. *capit. 6. in Matth. quæst. 8.* Caietan. 2. 2. *quæst. 132.* Sylvest. verb. *Vana gloria, & iactantia, quæst. 2.* Navarr. *in Summ. cap. 23. num. 12.* Azor *tom. 1. lib. 4. cap. 13. quæst. 2. num. 5.* Sanchez *Summ. lib. 1. cap. 3. à num. 4.* Palaus *tract. 2. disp. 2. punct. 11. num. 1.* & alij.

66 Et hic notare oportet, quòd immediatè dicta vera sunt, sive quis se iactet de peccato reipsà commisso, sivè falsò ficto: Quia in vtroque casu ex iactantia præcisè eadem deformitas reperitur: Cùm illius malitia consistat in eo, quòd quis assumat Dei offensam vt medium ad inanem gloriam captandam: ad quod de materiali est, quòd peccatum sit verum, aut falsum. Licèt in ordine ad complacentiam illius communiter adsit delectatio, quando est verum, secùs quando falsum. Sic Sanchez *loc. cit. num. 4.* referens Caietan. Sylvest. Angel. Navarr. Lessium: insuperque idem docent Palaus *tr. 2. dispu. 2. punct. 11. num. 1.* Lugo *de Pœnitent. disput. 16. num. 274.* N. Anton. *in Direct. Confess. tract. 5. disp. 8. num. 478.* Dicastill. *de Pœnitent. tract. 8. disp. 9. dub. 8. quæsit. 8. numer. 527.* — Doctrina tradita est vera, sive sit iactātia de peccato vero, aut falso.

In quibus casibus iactātia est mortalis.

67 Sed rogabis *primò*: In quibus casibus peccatum iactantiæ sit mortale. ¶ Respondetur ex Caietan. 2. 2. *quæst. 112. art. 2.* Lessio *lib. 2. cap. 47. dubit. 6. num. 42.* & Abulensi *in cap. 6. Matth. quæst. 8.* esse lethale: Primò, quando quis se iactat de eo quod est contra gloriam Dei, vt tribuendo sibi, quod est Dei proprium. Sicut dicitur de Rege Tyri (Ezech. 28.) *Elevatum est cor tuum, & dixisti: Deus ego sum.* Secundò, quando se iactat, proferendo ea quæ sunt contra charitatem proximi, contemnendo, & iniuriando illum, vt dicebat Pharisæus ille (Lucæ 18.) *Non sum sicut cæteri homines raptores, iniusti, adulteri; velut etiam hic publicanus.* Tertiò, si procedat ex inani gloria, & superbia mortifera, sibi arrogando dona Dei, quasi ab eo non illa accepisset, vel se illis dignum iudicando. Quartò, quando cum intentione damni proximi, aut ex cupiditate emungendi iniustè pecuniam, magnum Medicum, aut Advocatum quis se iactat; & sic corpora lædit, vel pecunias sugit, aut crumenas exhaurit. Tunc autem, vltra peccatum quod committit, tenetur damna illata restituere. *Argum. cap. fin. de Iniur. & leg. Qui occidit, ff. ad leg. Aquila.* ¶ Notat tamen hic, & optimè, Sanchez *num. 2.* quòd candidatus, quando aliquam cathedram ambit, & de more salmantino post lectionem finitam sua merita, & studia extollit, etsi in hoc notabiliter mentiatur, non peccat mortaliter: Quia Electores parùm ex his moventur ad cathedram conferendam, sed alia via veritatem inquirunt, scientes quemlibet sua merita laudibus vsque ad astra efferre. ¶ Quintò, quando ita captus est amore iactantiæ, vt paratus sit peierare, aut aliquod grave peccatum committere, potiùs quàm à iactando se abstinere. In his ergo, & alijs casibus, quos late refert Abulens. *loc. cit.* iactantia est peccatum mortale.

Qui laudat alīū de peccato cōmiss. so, peccat mortaliter.

68 Rogabis *secundò*: An laudans alterum de peccato mortali commisso, graviter peccet? ¶ Respondetur affirmativè: Quia idem est laudare de peccato commisso, ac illud approbare. *Deindè*: Qui sic alium in præsentia laudat, vehementer movet ad se in illo complacendum, aut committendum peccatum nondum fa-

ctum: Quare ad damna inde sequuta restituenda tenetur. Imò: Si hæc proferat coram consanguineis illius, in quorum honorem cedit peccatum, aut vindicta, de qua alterum laudat, committit peccatum scandali: Cum sit illis occasio ruinæ spiritualis, & iactantiæ, seu approbationis illius: vel, si nondum commissum erat, ansa illud patrandi. Ita Caietan. *in Summ.* verb. *Iactantia*, Navarr. *in Summ. cap.*23.*num.*13.Sanchez *Sum. cap.* 3. *à num.* 6. Lugo *de Pœnit.disp.*16.*numer.* 274. & Palaus *tract.*2. *disp.* 2. *punct.* 11. *num.* 4. Quod verum est, sivè peccatum sit verum, aut fictum; vt notant prædicti Authores. ¶ Nota verò, quòd si, quando alius te laudat de pecato, sivè vero, sivè ficto, vel falso, placida facie laudes acceptes; vel si falsò laudatus, advertens aliquod damnum notabile inde sequendum, non contradicis, quantùm oportet ad illud obviandum, peccas iuxta qualitatem peccati, & damni; nisi fortasse ex verecundia taceas: quare cordis tunc displicentia aliquomodò exteriùs vultu, aut gestu indicare debes: Quia aliàs censeris illi consentire. Ita Navarr. *num.* 13. Palaus *n.*3. Sanchez *n.* 3.

Audirè falsas alterius laudes, aut iactare se virtuosum, est veniale, nisi inde alijs obveniat grave damnum.

69 Rogabis *tertiò*: An si te iactes de falsis operibus virtutis, aut in hoc falsas alterius laudes acceptes, & de illis congaudeas, pecces mortaliter? ¶ Respondetur, quòd, si inde alijs grave nocumentum, aut scandalum non obvenit, solum est veniale. Imò tenent Navarr. *num.*13. & Sanchez *num.* 3. esse virtutis actum audire absque contradictione falsas laudes virtutis; non tamen quia falsæ, sed quia laudes propriȩ sunt valdè conducentes ad bonum nomen, & famam conservandam. Quare, quando vxor ocultè adultera laudatur de fidelitate, eam neque approbare, neque rejicere tenetur; sed potest licitè illas sereno vultu accipere, vt vtiles ad proprium honorem servandum. Vnde dicitur *Ecclesiast.* 41. *vers.*15. *Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri prætiosi, & magni.* Ex quibus oritur, quòd si opera virtutis fingeres, ad mundanam, & vanam laudem captandam, secluso aliorum gravi damno, non peccares mortaliter, sed tantùm venialiter: quippè hæc non videtur adeò gravis inordinatio, vt ob eam homines mortis ȩternæ reos esse iudicemus. Vnde hypocrita, qui factis vitæ sanctimoniam fingit, cupiens, & inhians bonus haberi, & prædicari, peccat venialiter tantùm, quia mentitur simulando se sanctum, & iustum. Diximus *secluso aliorum gravi damno*: quia si quis simulet se iustum, Prophetam, Doctoremque Catholicum, vt incautiùs hæreticam doctrinam seminet, peccat mortaliter, estque verè interiùs *lupus rapax*, licèt exterius veniat *in vestimentis ovium*, quos cavendos esse admonet Christus *Matth.* 7. 13. Similiter peccant mortaliter qui, vt ad ecclesiasticam dignitatem promoveantur, talia simulant; cùm Ecclesiȩ Dei iniuriam, vt indigni, irrogent. Et ideò D.Thom. 2. 2. *quæst.* 111. *artic.*4. *in corpor.* ait, quòd in his duobus casibus, & quando aliquis non curat sanctitatem habere, sed solus Sanctus apparere (vt faciunt plures politici huius ætatis, qui reprehenduntur in S. Scriptura, *Isa.* 16. *Iob*, 1. & *Threnor.* 4.) manifestum est, quòd est peccatum mortale: In alijs verò casibus est tantum veniale. Et rationem assignavit in argument. *Sed contrà* his verbis: *Prætereà intentio hypochrytæ est ad hoc, quòd videatur bonus: sed hoc non opponitur charitati: ergo hypochrisis non est secundùm se peccatum mortale.* Dicta hoc numero tenent Navarr. *in Summ. cap.* 23.*num.* 13. Azor *tom.*1. *lib.* 4. *cap.* 13. *quæst.* 5. Lessius *de Iustit. & Iure lib.*2. *cap.* 47. *dub.* 6. *num.* 45. Palaus *tract.*2. *disp.* 2. *punct.*11. *n.* 10. Sanchez *in Summ. cap.* 3.*n.*3.& alij.

Celebrare Sacrum, aut recipere Sacramenta ob vanam gloriã est veniale.

70 Rogabis *quartò*: An sit lethale efficere principaliter opera virtutum, & res, quantumvis sacras, ob iactantiam & vanam gloriam? ¶ Thomas Sanch. *lib.*1.*Summ.cap.*3.*n.* 1. referens Sylvestrum, Navarr. & Henriq. necnon Bonac. *de Matr.quæst.*4.*punct.*8.*n.*10.Palaus *loc.cit. punct.* 11. *num.* 9. tenent, esse tantùm veniale sacrum celebrare, & alia sacramenta ministrare ob vanam gloriam. Et ratio est: quia estò debitus finis in hoc pervertatur; ea tamen inordinatio non est adeò gravis, vt metam peccati venialis transgrediatur: cùm sit præcisè captare inanem gloriam ex bono opere, quod mortale non est. ¶ Pro contraria sententia Navarr. & Sanchez referunt Abul. *in cap.*6.*Matth.q.*3.*& q.*55. Sed neque *quæst.* 3. neque *quæst.*55. aliquid apud eum invenire potui. In tertia enim tantùm inquirit: An ambitio, & inanis gloria impediant rectitudinem finis? Et quȩ sint duæ conditiones honoris? Et quomodò honor, & gloria differunt? In 55. quærit, an ludus alearum, vel taxilliorum sit licitus? Et quot mala, & peccata reperiantur in ludo? Et quòd Clerici ad aleas prohibentur ludere, vel interesse ludo. At quæst. 2. docet, quòd Christus nos instruit cap. 6. Matth. quòd finis omnium operum nostrorum debet esse Deus: &, quando ponitur alius finis vltimus, error committitur; & ideò opus nunquàm erit bonum: Et quia inanis gloriatur, aut laudis appetitus distrahunt nos ab illo fine, faciendo vt interdum constituamus in eis finem operum nostrorum; vetat Christus hic illum, dicens, attendendum esse, id est, solicitè cavendum, nè faciamus opera nostra, vt videamur ab hominibus, vt ab eis accipiamus laudem, vel honorem, aut gloriam. Vbi nota, quòd nullo modo exprimit, an sit hoc mortale, vel potiùs veniale. Deindè quæst.8. ait, peccare mortaliter, qui operatur referendo intentionem suam ad gloriam tanquam ad vltimum finem, ad quem ordinet opera sua, & opera virtutis. Quod quidem verum est: quia mortale est constituere vltimum finem in alio, quàm in Deo. Similiter loquitur quæst.6. & 4. Nullibi tamen legi sententiam, quam prædicti Authores illi imponunt. ¶ Sed, quidquid sit de hoc, sententia Sanchez vera est: Quia qui principaliter sacrum dicit ob vanam gloriam, non ponit in ea vltimum finem, ita quòd principaliter intendatur ipsa actu, & habitu, sed tantùm intenditur principaliter actu: atqui hoc non est mortale: ergo nec efficere res sacras ob vanam gloriam. *Deindè* (vt benè ait Sylvster) ex sententia contraria sequeretur, quòd si quis glorietur de sacris vestibus, cantu Missæ, vel eruditione theologica, nullum alium finem actualiter intendens, peccaret mortaliter, & ita totus penè clerus esset in malo statu; sed hoc dicendum non est: ergo nec quòd sit lethale agere bonum ob vanam gloriam.

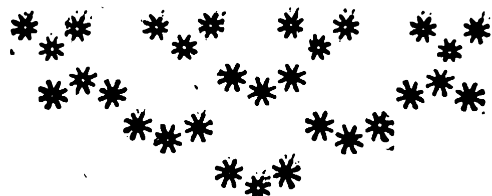
Roga-

Qui alium exprobrat de peccato mortali non commisso, lethaliter peccat.

71 Rogabis quintò: An qui alium exprobrat, de eo quod hoc, aut illud peccatum mortale non commiserit, peccet mortaliter? ¶ Respondetur affirmativè. Tum quia hoc est tale peccatum approbare: tum quia vehementer movet illum ad simile peccatum committendum; sed hæc mortalia sunt: ergo mortaliter peccat. Ex quo oritur *primò*, quòd teneatur specificare in confessione speciem peccati; de quo alterum exprobraverit: cùm ab ea sumat specificam vnitatem. Secundò oritur, quòd si alter, eius exprobratione commotus, opere perfecit illud peccatum, debet restituere damna inde sequuta: cùm sit efficax illorum causa. Ita docent D. Anton. 2. *part. tit.* 1. *cap.* 12. §. 12. Navarr. *lib.* 3. *de Restit. cap.* 3. Caietan. *Summ.* verb. *Iactantia*, Sanchez *in Summ. lib.* 1. *cap.* 3. *n.* 9. Palaus *tract.* 2. *disp.* 2. *punct.* 11. *num.* 4. Dicastillus *de Pœnitent. disp.* 9. *dub.* 8. *quæsit.* 8. *num.* 528. & nos diximus tom. 3. tract. 13. *de Rest.* explicando *num.* 124. *cap.* 1. particulam *Palpo*.

Iactantia sumit speciem à peccato, de quo aliquis gloriatur.

72 Vltimò rogabis: An iactantia sumat speciem à peccato, de quo aliquis se iactavit; & sic teneatur illud in confessione aperire? ¶ Duplicem sententiam retulimus tom. 1. tract. 6. cap. 8. *à num.* 78. vnam affirmativam; quam defendunt Thomas Sanchez *in Summ. lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 13. & alij ibi citati: alteram negativam; quam tenent Navarr. Palaus; N. Gabriel à S. Vincentio, N. Antonius, & alij: Discurrentes de iactantia peccatorum sicut de diversitate contumeliarum, quę estò materialiter sint distincta; formaliter tamen, in ordine ad privandum honore, non sunt diversa. Sed iam ibi affirmativam partem probabiliorem iudicavimus, & meritò eam selegimus. Quare, ne actum agamus, remittimus lectorem ad ibi non transcursim dicta; sed pro meritis stabilita; & non ignobilibus fundamentis comprobata. ¶ Hic verò addere visum nobis est, quòd quando petulantes iuvenes gloriabundi se iactant; & quasi certant, quis eorum plura commiserit peccata, non habendo rationem illorum specierum in particulari; sed tantùm se gloriando, & iactando in communi de peccatis vt mortalibus; tunc non debent explicare in confessione species peccatorum. Et ratio est: quia talis iactantia, seu gloriatio non respicit vt obiectum aliquam determinatam rationem peccati sed præcisè rationem communem peccati mortalis, in qua omnes conveniunt; atqui à ratione communi nequit actus accipere multiplicitatem specificam: ergo talis actus nequit specificè diversificari per ordinem ad illam. Igitur iactantia, in casu posito, habet vnicam speciei malitiam; & sic non tenentur explicare in confessione multiplicitatem specierum, quæ sub illa continentur, aut contineri possunt.

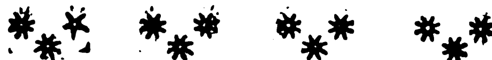

CAPUT XIV.

De Ignorantia.

POstquam Divus Thomas egit de consensu requisito ad peccandum, considerationem convertit ad causas ipsius peccati. Et primò agit de caussis intrinsecis: inter quas primatum tribuit ignorantiæ. Et quidem iure optimo: quia stultorum infinitus est numerus; ignorantiæque provincia longè, latèque adeò diffusa est, vt ab exordio mundi eius tenebræ essent super faciem abysi: & nunc, iuxta Isaiæ vaticinium: *Tenebræ operiunt terram; & caligo populos*; & sic nihil mirum, quòd Div. Thom. illi tribuat principatum: Maximè cùm solùm in cœlo viderit Ioannes librum apertum super thronum; in terreno verò solio non apertum, sed coopertum quotidie plangamus. Sed quoniam ignorantia est non minus errorum, quàm vitiorum mater, in eorumquè explicatione pluribus scateat difficultatibus, quæ densa caligine obnubilant intellectus aciem; & quia forsitàn illius tenebræ conculcabunt me; ideò, præeunte Solis Aquinatis luce, eas discutere, & fugare in præsenti curabimus. Sed quia iam egimus tract. 10. cap. 1. punct. 15. de ignorantia censuræ; & cap. 7. punct. 3. *num.* 48. de ignorantia irregularitatis; & tract. 11. cap. 1. *punct.* 6. *num.* 78. de ignorantia legis; & tract. 12. cap. 2. *num.* 115. diximus, qualiter ignorantia impediat præscriptionem; & tract. 18. cap. 4. *à num.* 9. qualiter excuset à reservatione; & tract. 18. cap. 4. punct. 1. *num.* 38. & tract. 10. cap. 1. *num.* 194. nec non cap. 7. *num.* 54. explicavimus, quomodò ignorantia excuset à petitione debiti; ideò alia dubia, & difficultates, quæ in hoc Cursu Morali desiderantur, per quinque puncta edisseremus.

PUNCTUM I.

Quid, & quotuplex sit ignorantia? Et an sit causa peccati?

Essentia ignorantię, & aliquæ eius divisiones.

1 ESsentiam ignorantiæ explicat Div. Thom. 1.2. *q.* 76. *art.* 2. dicendo, quòd ignorantia est *scientiæ privatio.* Et ratio est: nam dum aliquis caret scientia eorum, quæ aptus natus est scire, dicitur propriè habere ignorantiam; at quando non habet scientiam eorum, quæ aptus natus non est scire, non dicitur propriè habere ignorantiam, sed nescientiam, quam ponit Dionysius in Angelis, & Theologi in Christo respectu omnium possibilium, & eorum, quæ per scientiam acquisitam posteà scivit. Quia verò hæc nescientia parùm ad moralitatem conducit; ideò, ea omissa, ignorantiæ essentia, divisio, & effectus totam nostram in pręsenti rapient attentionem.

Dividitur autem primò ignorantia in eam, quæ est *puræ privationis*, & in eam, quæ est *pravæ dispositionis*: Illa est, quæ affert puram privationem scientiæ eorum, quę scire debebat, quin vlterius habeat errorem vllum in contrarium: hæc verò est, quę vlterius importat errorem contrarium. Vt si aliquis ignorat, hunc contractum esse vsurarium, habet ignorantiam puræ privationis; si verò vlteriùs existimet vsurarium contractum esse licitum, habet ignorantiam pravæ dispositionis. Secundò dividitur in ignorantiam *iuris, facti, & pœnæ.* Prima est, quando aliquis ignorat ius, aut præceptum prohibens aliquam rem: vt si Paulus, v. gr. ignorat, in vigilia Div. Ioannis esse pręceptum ieiunandi. Secunda est, quando scitur lex, sed ignoratur factum: vt si quis sciens esse censuram contra occisores Clericorum, ignoret hunc, quem occidit, esse Clericum. Tertia denique est, quando scitur lex; ignoratur tamen pœna à lege imposita: vt si in casu posito, quis sciret esse occisionem Clerici ab Ecclesia prohibitam; ignoraret tamen esse sub pœna censuræ. Sed hæc ignorantia pœnæ reducitur ad ignorantiam iuris; vnde aliqui hanc divisionem inter alias non annumerant, sed vt inclusam in ignorantia iuris supponunt.

Alia ignorãtiæ divisio. Ignorantia *iuris*, & *facti* aliquando est *vincibilis*, & aliquando *invincibilis*.

2 Subdividitur autem ignorantia iuris, & facti in *invincibilem*, & *vincibilem*. Ignorantia invincibilis (quæ ab aliquibus vocatur *antecedens, inculpabilis*, & *probabilis*) est quæ, adhibita necessaria diligentia ad prudentis iudicium pro qualitate negotij, vinci non potest: quare licèt hæc ignorantia vinci posset aliqua extraordinaria diligentia respectivè ad qualitatem negotij, & materiæ, vt aliquo extraordinario studio, oratione, pœnitentia &c. adhuc invincibilis esset: quia hæc non exigit humanus & communis modus operandi in illa materię qualitate; & ideò, si post illam ordinariam diligentiam ignoretur, talis ignorantia vt invincibilis iudicanda esset. Vnde quando D. Thom. 1. 2. *quæst.* 76. *artic.* 2. diffinit illam dicendo esse, *quæ studio superari non potest*, loquitur de studio & diligentia debita pro materiæ qualitate: non enim æqualis diligentia petitur in omnibus rebus, sed diversificatur iuxta gravitatem illarum; taliter quòd ea, quæ est sufficiens pro vna, sit insufficiens pro alia. Talis ignorantiæ exemplum est, quando quis, post adhibitam sufficientem diligentiam, iudicans aliquem hominem esse feram, in illum projicit sagitam, & occidit: Tunc enim talis ignorantia est invincibilis: quia licèt vinci potuerit, aliqua extraordinaria diligentia adhibita; tamen, quia adhibuit, quam viri cordati, & prudentes in simili casu solent adhibere, illa ignorantia invincibilis censenda est. Et ad hanc ignorantiam invincibilem reducitur tam inadvertentia, quam inconsideratio actualis; & solùm differunt penes hoc, quòd ignorantia dicit habitualem nescientiam rei; inadvertentiam verò & inconsideratio actualis dicunt actualem illius ignorantiam. ¶ Ignorantia verò vincibilis (quæ solet dici *voluntaria, iniusta, improbabilis*, & *consequens*) est, quæ studio, & diligentia necessaria, & debita iuxta arbitrium prudentis vinci potest. Quę rursus in plura membra secatur, de quibus num. sequenti.

Subdividitur ignorãtia vincibilis in *affectatam, crassam*, seu *supinam*.

3 Ignorantia ergo vincibilis subdividitur in *affectatam, crassam*, seu *supinam*. *Affectata* est, qua quis, data opera & ex consilio, vult ignorare, vt liberiùs & sine conscientiæ remorsu peccet: iuxta illud psalm. 35. *Noluit intelligere, vt benè ageret.* Ignorantia *crassa*, & *supina* parùm inter se differunt; cùm illa sit, quando aliquis, maxima desidia detentus, ferè nullam diligentiam apponit in addiscendo ea ad quę tenetur; ad modum quo homines crassi desides sunt ad discendum: Ista verò dicatur *supina* ob modicam curam ad eam depellendam; sicut qui in lecto supinus iacet, nihil de rebus curans. Vel, vt alij volunt, dicitur hæc ignorantia *crassa*, aut *supina* ad similitudinem hominis crassi, & supini, qui etiam coram se posita non videt; & sic ignorat ea, quæ communiter omnes sui ordinis, seu status sciunt.

Ignorantia antecedens, & concomitans reducitur ad vincibilem, & invincibilem.

4 Solent aliqui dividere ignorantiam in *antecedentem*, & *concomitantem*. *Antecedens* dicitur, non quia antecedat effectus ortos ex ignorantia; sed quia antecedit actum omnem liberum voluntatis; & sic non est nec directè, nec indirectè ab ea volita: quare coincidit cum invincibili. Ignorantia *concomitans* est illa, quæ comitatur actum voluntatis, taliter vt sine illa effectus eodem modo sequeretur: vt cum Ioannes (v.g.) occidit inimicum, credens esse feram, quem tamen eodem modo occideret, si sciret esse suum inimicum. At, si verum fateamur, estò hæc ignorantia constituat diversum membrum ab alijs; at in praxi coincidit cum invincibili, aut vincibili; vt optimè adnotant Suarez *tom.* 5. *in* 3. *p. disp.* 4. *sect.* 8. *n.* 8. & *in* 1. 2. *disp.* 4. *de Ignorantia, sect.* 2. *n.* 17. & 18. Sanchez *lib.* 1. *Summ. cap.* 16. *n.* 4. Nam vel talis homicida fecit sufficientem diligentiam ad quærendum, an talis fera erat inimicus, vel non? Si primum, talis ignorantia erit invincibilis: si secundum, vel id prævidit, aut non prævidit: si prævidit, & non fecit, erit vincibilis; si non prævidit, invincibilis erit: & ideò in ordine ad praxim non erit necessarium addere aliam ignorantiam ab alijs distinctam.

Aliqui negãt esse ignorantiam vincibilem mort...

5 Maior verò difficultas est inter Doctores: An præter ignorantiam crassam, aut supinam detur alia ignorantia mortaliter culpabilis,

tia, quæ dicitur *purè vincibilis*, distincta ab illis? ¶ Negant Suarez *de Censur.disp.4.sect.10. num.* 10. Lorca *de Peccat.disp.* 29. cui adhærere videntur Vazquez 1.2.*disp.*117.*cap.* 1. *n.* 3. Azor *tom.*1. *lib.*1. *cap.*12.*quæst.* 1. *divis.* 4. & expressè Palaus *tract.*2. *disp.* 2. *punct.* 15. *num.*3. non capiens qualiter peccare quis posit mortaliter, non apponendo diligentiam necessariam ad investigandam veritatem, licèt aliquam posuerit; & quod hæc negligentia non proveniat ex ignorantia crassa, aut supina: Cùm hæc detur, quando ponitur aliqua diligentia, licèt modica: ergo, si peccat mortaliter, quia non ponit diligentiam necessariam, sed solùm modicam, peccabit ex ignorantia crassa, aut supina; & sic non est excogitabilis alia ignorantia mortaliter culpabilis, quæ sit distincta à crassa, vel supina.

Item, quæ non sit crassa, aut supina.

6 Sed dicendum est, dari ignorantiam mortaliter culpabilem, quæ non sit crassa, aut supina. *Tum* Quia ignorantia crassa, aut supina est, quando modica & valdè exigua ponitur diligentia ad adiscendum, vt constat ex leg. reg. 9. vers. *Sed facto, ff. de Iur. & fact. ignor.* vbi dicitur, quòd ignorantia crassa procedit ex summa negligentia, his verbis: *Sed facti ignorantia ita demum cuiquam non nocet, si non ei summa negligentia objiciatur*: Sed potest aliquis peccare mortaliter, apponendo maiorem hac diligentiam, licèt non eam, quæ est necessaria ad non peccandum mortaliter: ergo potest dari ignorantia mortaliter culpabilis, quæ non sit crassa, aut supina. Probatur minor. Supponamus, diligentiam necessariam ad mortaliter non peccandum debere esse vt decem: si quis tunc apponit diligentiam vt duo, aliquam diligentiam apponit; sed adeò exiguam, vt quasi pro nulla reputetur; & sic tunc peccabit ex ignorantia crassa, aut supina: si verò alter ponat diligentiam, vt octo, etiam peccabit mortaliter; non tamen ex summa negligentia, quia ferè accedit ad diligentiam necessariam ad non peccandum mortaliter: ergo hic, licèt peccet, non tamen dici potest, peccare ex ignorantia crassa, aut supina; sed ignorantia purè vincibili, seu mortaliter culpabili: vnde dabilis est ignorantia mortaliter culpabilis, quæ non sit crassa, aut supina. ¶ *Tum etiam* Quia, vt dicitur cap. *Vt animarum*, de Constit. in 6. *Vt animarum periculis obvietur, sententijs, per statuta quorumcunque Ordinariorum prolatis, ligari nolumus ignorantes: dummodò illorum ignorantia non sit crassa, vel supina*: Ergo aliqua ignorantia excusat à censuris, quæ non est crassa, aut supina; sed illa nequit esse invincibilis, cùm de hac non posset esse prudens dubitatio, sed apud omnes est evidens excusare ab illarum incursione: ergo est alia, quæ sit mortaliter culpabilis, licèt non crassa, aut supina. Dicta hoc numer, tenent Valentia *tom.* 2. *disp.* 6. *quæst.* 6. *punct.* 1. Salas 1.2.*tract.*13. *disp.*8. *sect.*10. *n.*72. Thomas Sanchez *lib.*1.*Summ.cap.*16.*num.* 7. referens plurimos, Bonacin. *disp.* 1. *de Conver. quæst.*2. *punct.* 1. Escobar *lib.* 1. *sect.* 2. *problem.* 16. Prado *cap.*2.*quæst.*12. §. 3. *num.*13. & apud ipsum Sylvest. verb. *Culpa*, Navarr. *cap.*17.*num.* 158. Curiel 1.2.*quæst.*76. *in Præludio*, §. *Ex duobus*, Sotus *in* 4.*distinct.*18.*quæst.*3.*art.*3.*col.*3. §. *Sed est hic*: Denique N. Salmant. Scholast. *tract.* 13. *tom.*4.*disp.*13. *dub.* 1. *n.* 5. & nos iam hanc divisionem accepimus tom. 2. tract. 10. cap. 1. punct. 15. *num.* 197. nam licèt ibi non facile distingui in praxi à supina, & crassa visum nobis fuit; tamen eam absolutè non negavimus.

Datur ignorantia mortaliter culpabilis, quę non sit crassa, aut supina.

7 Sed quæres primò: An ignorantia sit causa peccati? ¶ Respondetur affirmativè. Et probari potest ex pluribus textibus S. Scripturæ: Primò ex cap. 15. Numer. vbi dicitur: *Si anima nesciens peccaverit, offeret capram anniculam pro peccato suo, & deprecabitur pro ea Sacerdos, quòd inscia peccaverit coram Domino.* Et ex 1. *ad Corinth.* cap. 2. *Si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*: Levitic. 4. *Si peccaverint Principes per ignorantiam*: Et Lucæ 23. *Pater dimitte illis; non enim sciunt, quid faciunt*: Et pluribus alijs locis idem passim repetit sacer textus: Ergo datur aliqua ignorantia, quæ sit causa peccati. ¶ Probatur *secundò* hæc conclusio ex Div. Thom.1.2.*q.*76.*art.* 1. Quia cuiuscunque effectus duplex esse potest causa; vna *per sè*, & alia *per accidens*; removendo prohibens; sed ignorantia, licèt non sit causa influens persè in effectum, potest tamen influere peraccidens, cùm sit privatio scientiæ perficientis rationem, quæ prohibet actum peccati, inquantùm dirigit actus humanos; sicut quando ignoranter vincibiliter quis occidit Patrem, illa ignorantia est privatio scientiæ, & cognitionis Patris, quæ scientia, & cognitio si adessent, non occideret Patrem: ergo estò ignorantia non sit causa persè, est tamen causa per accidens peccati. D.Thom. sequuntur omnes eius Comentatores *in præsenti quæst.* vt Caietan. Medina, N. Salmant. Vazquez, Valentia, Salas, & antiqui *in* 2.*dist.*22. Et ex Moralistis Sylvest. verb. *Ignorantia, num.*7. D. Antonin. 1.*part.tit.*6.*cap.* 1. §. 1. Vincent. *in Specul. Morali, punct.*2.*dist.* 5. Sayr. *lib.*2. *cap.*9. *num.* 4. Tapia *tom.* 1. *lib.* 3. *quæst.* 9. *art.* 2. Prado *cap.* 2. *quæst.* 12. *num.* 2. & alij. Vnde non rectè dixit Angles *in* 2. *distinct.* 22. *quæst.* 2. *art.* 2. ignorantiam affectatam esse persè causam peccati, quia est persè intenta. Etenim, estò quis persè intendat removere aliquod impedimentum lapidis v. g. non ex hoc dicitur esse causam *persè* descensus illius: ergo, estò quis directè intendat ignorantiam, quæ est impedimentum scientiæ, non ex hoc debet dici esse causam *persè* peccati ad defectum scientię consequuti. ¶ Sed nota, ea quę dicta sunt, tantùm tenere in ignorantia vincibili; non verò in invincibili; cùm hæc sit in omnium sentententia incapax omnis culpæ.

Ignorantia vincibilis est causa per accidens peccati.

PUNCTUM II.

Quid requiratur, vt aliqua ignorantia sit invincibilis? Et an omni excuset à peccato.

8 PRo resolutione dubij, quęres *primò*: An, vt aliqua ignorantia sit invincibilis, sufficiat, quòd nulla notitia, sive specialis, sivè confusa, iuris, aut facti, aut scrupulus præcesserit? ¶ Negant Zumel 1.2. *q.* 76. *art.*3. *disp.*2. *dicto* 4. Valentia 1.2. *disp.*6. *quæst.*6. *punct.*1. *corol.* 5. & alij relati à Sanchez *lib.* 1. *Summ. cap.* 16. *num.* 10. & à Salas *tract.* 13. *disp.* 8. *sect.* 11. *num.*

Ignorantiam non esse invincibilem ex defectu considerationis, & advertentiæ, aliquorum est opinio.

num.86. asserentes sufficere, vt ignorantia non sit invincibilis, quòd detur consideratio virtualis: quam adesse sentiunt, quando etsi actu quis malitiam non consideret, potuit tamen, & debuit illam considerare. Et moventur *primò*: Quia in regul. *Ignorantia*, *de Regul. iur. in 6.* habetur, quòd ignorantia facti, non autem iuris excusat: ergo quia, hoc ipso quòd tenearis leges scire, ignorantia illarum non est invincibilis, sed vincibilis. ¶ *Secundò*: In leg. *Quod te mihi* 5. *ff. de Rebus creditis*, dicitur, idem esse præceptum scire, ac illud debere scire; sed, si scires, & contra illud ageres, peccares: ergo peccas agens contra illud, quando debes illud scire; etsi non præcesserit aliqua advertentia illius. ¶ *Tertiò*: Tunc ignorantia est invincibilis, quando humano, & morali modo vinci nequit; sed, quando teneris advertere præceptum, potes humano modo illam ignorantiam vincere; cùm nemo teneatur ad impossibilia, & eadem lex, quæ præcipit aliquid, obliget ad advertendum præceptum: ergo, quando teneris advertere, ignorantia est vincibilis. ¶ *Quartò*: Instituta *de Leg. Aquilia*, §. *Præterea*, dicit, non excusare imperitiam in re ad proprium officium pertinente: aliàs excusarentur plurimi Confessarij, Iudices, Medici &c. qui tumidi præ stupiditate iudicant, sufficientem pro sui muneris debita administratione scientiam acquisiisse; cùm vix limina illius attigerint: ergo ignorantia horum non est invincibilis diiudicanda.

Sententia cõtraria est omninò vera.

9 Sed vera est sententia docens, dari ignorantiam invincibilem, quando, estò ex officio, & statu tenearis advertere, tamen non advertis ad obligationem, si sit ignorantia iuris: vel ad malitiam obiecti, si sit ignorantia facti, quia scilicet nulla de hoc dubitatio implicita, aut expressa, vel scrupulus pręcessit. Et ratio est: quia nequit ignorantia iuris, aut malitia alicuius obiecti imputari, quin intellectui objiciatur, cùm *Nihil volitum, quin præcognitum*; sed quando de illis non præcedit aliqua cognitio, aut scrupulus, non objiciuntur intellectui: ergo neque imputantur ad culpam. ¶ Confirmatur: Nam quantumcunque aliquis faciat contra suam obligationem, si inculpatè illam ignorat, non peccat; sed qui penitùs ignorat obligationem, inculpatè illam ignorat: ergo, faciendo contra illam, non peccat. ¶ *Deinde*: Nullus humano modo potest expellere & vincere ignorantiam legis, aut malitiæ obiecti, de quibus nulla occurrit advertentia, aut scrupulus; sed ignorantia, quæ humano modo vinci nequit, invincibilis est: ergo &c. Probatur maior: quia, seclusa omni advertentia, caret omni principio homo, quo possit circa legem, aut malitiam discurrere, aut inquirere ad vincendam illarum ignorantiam: quia prima cognitio, qua intellectus posset moveri ad inquirendum, est necessaria, & non existens in illius potestate: quare Arist. 7. *Ethicor.* illam fortunæ tribuit: Ergo, nulla existente advertentia, seu cognitione legis, aut obiecti malitiæ, invincibilis est prorsùs illarum ignorantia. Videatur D. Thom. *quæst.* 15. *de Verit. art.* 4. *ad* 10.

Nota.

10 Sed notant hìc Doctores, quòd cognitio obiecti in *esse* physico, seu secundùm vnam malitiæ speciem non est sufficiens principium ad inquirendum circa moralia, seu circa aliam speciem moralitèr distinctam: Quia entitas physica non ducit in cognitionem necessariam moralitatis; nec per vnam speciem moralem devenimus in notitiam alterius: potest enim quis contra præceptum temperantiæ immoderatè comedere, quin ex hoc agnoscat frangere ieiunium eo die præceptum: ergo &c. Sententiam num. antecedenti relatam tenent Salas *tract.* 13. *disput.* 8. *sect.* 11. *n.* 87. referens D. Antonin. 2. *part. tit.* 5. *cap.* 1. §. 5. Navarr. *prælud.* 9. *num.* 9. *& cap.* 16. *num.* 9. Angel. Tabienam, Armillam, Cayetanum, & alios: insuper eam docent Vazquez 1. 2. *quæst.* 123. *cap.* 2. *num.* 6. *& disp.* 124. *cap.* 2. *num.* 5. Sanchez *lib.* 1. *Summ. cap.* 16. *num.* 21. Sayr. *lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 11. Palaus *tract.* 2. *disput.* 1. *punct.* 15. *num.* 5. Tapia *tom.* 1. *lib.* 3. *quæst.* 9. *art.* 5. *&* 11. & denique N. Salmant. Scholast. *tom.* 4. *tract.* 13. *disput.* 13. *dub.* 1. *num.* 8. Qui optimè advertunt, quòd hac via excusantur plerumque homines à transgressione præceptorum pertinentium tùm ad generalem conditionem Christiani, tum ad proprium cuiuscunque munus, & officium: si enim illis nulla cogitatio, aut recordatio eorum occurrit, estò contra ea operentur, non peccant mortaliter, quia tunc ignorantia invincibilis iudicatur.

Argumento primo respondetur.

11 Ad primum argumentum, desumptum ex illa regula Iuris in 6. Dicimus, quòd, si veritatem continet, est quoad forum externum, non autem internum, seu conscientiæ: in hoc enim ignorantia invincibilis non solùm facti, sed etiam iuris admittitur. In foro autem externo verum est, quòd aliquando non admittitur similis ignorantia: Quia, cùm solemnitèr promulgetur, si sit lex Principis; vel, si naturalis, à natura, raro præsumitur adesse ignorantiam invincibilem. Diximus, *Aliquando non admittitur similis ignorantia*: quia non semel permittit ius eius probationem, ex multiplici capite: Primò ex coniecturis, iuxta textum in cap. *Cùm in tua qui matr. accusare possunt.* Et in cap. *Præsumitur*, vers. 3. *Quando probatur, de Regulis Iuris in 6.* Glossa *cap.* 2. *de Constit. in 6. notabili* 2. Abbas *cap.* 2. *n.* 9. *eodem titul.* Sylvest. verb. *Lex*, *quæst.* 7. Et coniecturæ sunt, vt tradit Menoch. *de Arbitr. Iudic. lib.* 2. *cent.* 2. *casu* 186. *num.* 16. si probes absentiam tempore publicationis: si laborasti infirmitate: aut eras in tenera ætate &c. Secundò probatur etiam ex iuramento: ex cap. *Si verò*, el 2. *de Sententia excommunicationis*, verb. *Propria*. Et ex cap. *Proposuisti* 82. *distinct.* cap. *Qui divinis*, verb. *Et humanis* 12. *quæst.* 2. Et licèt, quando alia via probari potest, iudicetur in foro externo iuramenti probatio inefficax, ex cap. *Præsentium*, *de testibus*, & ex cap. *Ex litteris de Præsumpt.* de quo videndus est Menoch. *loc. cit. à num.* 2. Tamen, quando deest aliqua alia probatio, valida est, vt benè notat relatus Author *numer.* 7. ex leg. 2. §. *Divus*, *el* 1. *de Iure fisci.* At in foro conscientiæ non solùm tenet probatio invincibilis ignorantiæ tam iuris, quàm facti per iuramentum, sed etiam per simplicem assertionem; vt ex communi sententia docet Sanchez *de Matrimon. lib.* 9. *disp.* 32. *num.* 5. Quia ibi res est de solo præiudicio confitentis, & sic illi credendum est.

Respondetur cæteris argumentis.

12 Ad secundum, Dic, idem esse scire, ac debere scire præceptum in ordine ad culpam: sed, quando non datur aliqua notitia obligationis, non teneris actu scire, vt manet suprà probatum. ¶ Ad ter-

tertium, Respondetur, quòd eo modo obligat lex ad sui adimpletionem, ac ad eius advertentiam: vnde sicut ad primum non obligat, nisi quando est sufficienter promulgata; ita nec ad secundum, nisi quando de illa advertentia datur cognitio, aut saltem scrupulus, seu dubium. ¶ Ad quartum, Dicimus, illam regulam non esse vniversaliter veram: quia, vt diximus in responsione pro nostrę probatione conclusionis, & ad primum argum. potest dari, & de facto datur, ignorantia invincibilis plurium legum, tàm ad communem Christiani conditionem, quàm ad proprium vniuscuiusque officium spectantium. Verum tamen est, quòd de legibus ad proprium statum, & officium pertinentibus non est ita facilis ignorantia invincibilis, ac de legibus communibus: quia de illis facilè occurrit dubitatio, secùs de istis: At si de omnibus nulla adsit cogitatio, dubium, vel scrupulus, æqualiter de illis salvabitur ignorantia invincibilis: Quia humanum superat captum vincere ignorantiam rei, cuius nulla occurrit cogitatio: cùm nihil sit vincibiliter & culpabiliter volitum, quin priùs sit aliquomodò præcognitum.

Triplex potest esse diligentia.

13 Supposito ergo quòd præcesserit aliqua advertentia, vel cognitio confusa, scrupulus, aut dubium de lege, aut obiecti malitia: Quæres, quæ diligentia sufficiat ad hoc, vt earum ignorantia sit invincibilis? ¶ Pro decisione huius difficultatis, Nota *primò*, quòd diligentia debet mensurari per negligentiam, cui opponitur: negligentia autem (sicut constat ex dictis tom. 3. tract. 13. cap. 1. punct. 2. *num.* 9.) est triplex, *lata*, *levis*, & *levissima*. *Lata* est, quando omittitur diligentia, quam homines illius status regulariter adhibent. *Levis* est, quando omittitur diligentia, quam diligentiores, & prudentiores adhibere solent. *Levissima* tandem dicitur, quando omittitur diligentia, quam vigilantissimi & studiosissimi præstant: simili ergo modo dividere possumus diligentiam in *communem*, *exactam*, & *exactissimam*: quarum explicatio liquet ex immediatè dictis circa negligentiam, cui opponitur, quin opus sit alia addere.

Quilibet tenetur scire quæ ad proprium munus spectant.

14 Secundò nota, quòd cùm ignorantia debeat esse eorum, quæ scire tenemur, & diligentia sit adhibenda ad illorum ignorantiam vincendam; operæ pretium est declarare, quæ debent homines scire. Primò ergo tenentur omnes scire omnia mysteria, & articulos fidei, qui in Catechismo parvo continentur; de qua obligatione, & necessitate dicemus infrà in primo decalogi præcepto. Insuper debent scire omnes leges communes ad mores pertinentes, quæ continentur in decem decalogi, & quinque Ecclesiæ præceptis: Et statuta, legesquè ad proprium statum, & officium spectantia. Quare Prætor debet scire quæ sunt propria Prætoris: Dux, quæ militiæ; Iudex, quæ iuris; Prælatus, & subditus, quæ Religionis; & denique Confessarius, si rectè munus suum, Angelicis humeris formidandum, adimplere vult, quæ ad omnium statum pertinent: Quia, cùm de omnium conscientijs iudicare debeat, omnium statuum, & officiorum fraudes, & errores callere oportet, vt discernat, quæ agenda, & quæ fugienda ab vnoquoque sint. ¶ Sed hìc deploranda est aliquorum stupiditas, vel audacia, qui vix limina Theologię moralis salutantes intrepidè se exponunt, etiam in civitatibus, audiendis confessionibus, sine discrimine cogniti, & incogniti, dextrorsùm, sinistrorsùmquè; absque vllo scrupulo, imò & cum iactantia omnibus absolutionem impendentes, relinquentesquè conscientias eisdem, imò & maioribus vinculis irretitas. Sed nunquid sanguis pœnitentium non exquiretur de manu illorum, terribileque fiet iudicium non tantùm eis, verùm & Prælatis id non ignorantibus, & fortasse permittentibus? Absit hoc suspicari; quin potius posteà, etsi inviti, Prælatus, & Confessarius sibi videbunt, & sanguineis plangent lachrymis, quando nullus iam erit medicinæ locus.

Ignorantia invincibilis dicitur illa quę, posita diligentia ordinaria, non vincitur.

15 His ergo suppositis: Dicendum est, quòd, vt in casu posito dicatur ignorantia *invincibilis*, requiritur, & sufficit, ad eam vincendam, apponere diligentiam communem & ordinariam, & non requiritur maxima aut exactissima; vnde si, eà posita, adhuc ignorantia permanet, iudicatur invincibilis, & effectus inde orti involuntarij. Et ratio est: quia, supposita advertentia legis, aut malitia obiecti, tenetur homo adhibere aliquam diligentiam ad eam vincendam; sed non requiritur, quòd adhibeat diligentiam maximam, sed tantùm communem & ordinariam: ergo, eà ex necessitate adhibità, si non vincatur, vt invincibilis tenenda est ignorantia. Minor quoad primam partem ostenditur: quia leges & præcepta obligant ad sui observantiam humano modo; sed hoc falsum esset, si, in casu posito, peterent diligentiam exactissimam, cùm hæc ferè sit impossibilis, & positu difficilis: ergo, ad vincendam ignorantiam, hæc non requiritur. Ex quo iam patet quoad secundam: quia, si aliqua diligentia adhibenda est, debet esse saltem, quam alij homines ordinariè adhibent in simili casu, & negotio; sed hæc dicitur *communis*: ergo hęc adminùs adhibenda est. ¶ Quæ autem diligentia sit communis, & necessariò adhibenda, ad ignorantiam pellendam, id arbitrio prudentis (vt notant Vazquez, & Tapia *locis infrà citandis*) diiudicandum est pro qualitate materię, & subiecti: quia diligentia, quæ in rustico est sufficiens ad non peccandum; insufficiens est pro docto & litterato: Et quæ satis est pro negotio aliquo temporali, inepta est pro re spirituali, & ex cuius notitia salus animæ pendet. Vnde dicunt optimè N. Salmant. Scholast. *tom.* 4. *tract.* 13. *disput.* 13. *num.* 9. Reges teneri summo studio veritatem, & iustitiam inquirere, quando volunt inferre bellum; cùm hoc sit res gravissima, innumera damna temporalia, & spiritualia inferens, & ex quo plurium damnatio, aut glorificatio pendet. Et addunt Tapia *lib.* 3. *quæst.* 9. *art.* 7. *n.* 12. Salmant. *num.* 7. Sanchez *lib.* 1. *Summ. cap.* 16. *num.* 39. quòd, vt ignorantia sit invincibilis in rebus fidei, tenetur homo priùs adhibere pœnitentias, orationes, & ieiunia, lucem à Deo expostulando: Quia hic modus operandi in rebus tanti momenti non est supra captum humanum & diligentiam moralem.

Exemplis explicatur doctrina tradita

16 Sed placet hucusque dicta aliquibus illustrare exemplis. Qui emit aliquam rem à venditore, non tenetur sciscitari ab illo, an res sua sit: Quia viri boni hoc facere non solent, nisi sit vehemens suspicio esse furatam: vt accidit in vase aureo, calice, & similibus, quæ ab hominibus

bus ignotis aurificibus solent vendi. Nec similiter comesturus oblatum cibum, tenetur consulere Medicum, an sit venenosus necne: Quia nullus prudens, sed fortasse aliquis mania laborans, id facit. Quare, diligentia communi adhibita, non ei imputantur effectus ex ignorantia provenientes: quia oriuntur ex ignorantia invincibili. Similitèr rusticus regulariter non peccat, exequendo ea, quæ Parochus, quem existimat doctum, docet: nec tenetur alios consulere ad difficultates vincendas: Vnde excusatur à culpa non servans ieiunia, & festa in illa hebdomada occurrentia, si Missę solemni (vulgò *maiori*) interfuit, vbi annuntiantur prædicta festa; & tunc Parochus ea non annuntiavit, aut promulgavit: quia iam illa ignorantia, respectu illius, manet invincibilis. Deniquè nec Iacob peccavit dormiendo cum Lia, quæ clàm fuit ei supposita: quia maritus non tenetur accedens ad vxoris lectum, cum ea dormiturus, explorare, lumine admoto, an sit propria, vel aliena vxor, quæ in lecto decumbit; cùm viri prudentes eam diligentiam minimè adhibeant, nec circunstantiæ præsentes Iacob aliquam suspicionem ingerere poterant; & ideò illius ignorantia fuit invincibilis. Igitur, vt ignorantia sit invincibilis, non requiritur, ad eam expellendam, adhibere omnem possibilem dilitiam, sed sufficit ponere ordinariam & communem pro negotij gravitate; & si, hac posita, adhuc non vincitur, effectus, qui ex tali ignorantia procedunt, nequeunt esse voluntarij, & consequenter nec pravi aut peccaminosi. Conclusionem prædictam tenent Caietan. 2. 2. *quæst.64.art.8.* Valentia 1.2. *disp. 6. quæst. 6. punct. 1.* Vazquez *ibi disp.* 124. *cap. 2. num. 5.* Suarez *tom. 5. in 3. part. disp. 4. sect. 8. à n. 16.* Tapia *tom. 1. Cat. Moral. lib. 3. quæst. 9. art. 6. & 7.* Azor *l. b. 1. Inst. cap. 16. quæst. 6.* Sayr. *lib. 2. cap. 9. num. 22.* Laym. *lib. 1. tr. 2. cap. 4.* Palaus *tr. 2. disp. 1. punct. 15. n. 5.* & alij.

17 Inquires deniquè: Si post adhibitam communem seu ordinariam & necessariam diligentiam ignorantia est invincibilis, an hæc excuset à peccato? ¶ Respondetur affirmativè cum D. Thom. 1. 2. *quæst. 76. art. 3.* Quia opus pravum perpetratum ex ignorantia invincibili non manet aliquo modo voluntarium; sed quod nullo modo est voluntarium, nequit esse culpabile: ergo opus factum ex ignorantia invincibili non est culpabile. Hæc sententia est contra Lutherum *in cap. 12. Genes.* sic in Scholasticos stomacantem: *Scholastici dicunt invincibilem ignorantiam reddere excusabiles. Tanta cæcitas in Papæ scholis, & Ecclesijs!* Est similiter contra Jansenium, qui lib. 2. *de Statu naturæ lapsæ*, cap. 2. sentit, ignorantiam invincibilem iuris naturalis à peccato non excusare. Sed hoc ostenditur in 2. propositione ab Alexandro VIII. damnatum, quæ sic se habet: *Tametsi detur ignorantia invincibilis iuris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat à peccato formali.* Ergo omnis ignorantia invincibilis excusat à peccato. At hæc nostra conclusio intelligenda est respectu illius circunstantię, de qua est ignorantia invincibilis; si autem sit scientia respectu alterius circunstantiæ eiusdem obiecti, respectu huius non excusabitur à culpa: vt si aliquis videns procul hominem illum occidit: Si enim ille homo esset eius pater, & ignoretur ab illo, excusabitur quidem, ob ignorantiam invincibilem, à delicto parricidij, non verò homicidij: vt habetur in leg. *Eum qui nocentem*, §. *Si injuria*, *ff. de Iniurijs*, & alijs textibus adductis à Covarr. cap. *Alma, part. 1. §. 10. à n. 13.* Vnde Iudas *Genes.* 38. ob ignorantiam invincibilem excusatus est ab incestu cum Thamar nuru sua, non tamen à fornicatione. Ita D. Thom. 1. 2. *quæst. 76. art. 2. & 3.* quem sequuntur communiter Doctores.

Ignorantia invincibilis excusat à peccato.

PUNCTUM III.

An detur ignorantia invincibilis iuris positivi Divini, & humani?

18 NOn leves sunt difficultates, quas titulus discutiendas offert. Et ideò à facilioribus priùs exonerari oportet, vt commodiùs, quæ sunt maioris momenti, diluamus. Pro omnium ergo resolutione, Notandum est, quòd, vt constat ex D. Thom. 1. 2. *quæst. 100. art. 1.* & 2. leges & præcepta sunt in duplici differentia: quędam enim sunt supernaturalia, vt pręcepta fidei, spei, charitatis, sacramentorum, & similia: quædam verò sunt naturalia: Quæ, vt constat ex ipso Angel. Doctore *eadem 1.2. quæst. 94. art. 5.* alia sunt communissima & vniversalissima principia naturæ, vt illud: *Bonum est faciendum, & malum est fugiendum:* & illud: *Quod tibi non vis, alteri ne feceris:* & alia sunt magis specialia, quæ immediatè & proximè deducuntur ex ipso iure naturali absque vlla ferè difficultate, vt *Deum esse colendum: Parentes esse honorandos:* Quę iterum subdividuntur: Nam alia sunt, quæ licet immediatè ex eisdem principijs inferantur, non tamen ita facilè, & evidenter ex eis deducuntur, sicut dicta; & talia sunt reliqua decalogi præcepta, v. gr. furtum, homicidum &c. Alia, quę ex eisdem naturæ principijs mediatè deducuntur, & cum labore maiori & difficiliori discursu, vt sunt præcepta de vitandis vsuris, de indissolubilitate matrimonij, & similia. Et ad hæc etiam reducuntur præcepta naturalia secundæ tabulæ, non secundùm se sumpta, sed vt vestita aliquibus circunstantijs: vt quòd mentiendum non est, etiam ob salvandam proximi vitam: nec furandum, ad elargiendam eleemosynam &c. Et de his omnibus agendum nobis est in præsenti. Pro quibus:

Præcepta alia sunt supernaturalia, & alia naturalia.

19 Inquires *primò*: An possit dari ignorantia invincibilis mysteriorum fidei? ¶ Aliqui, quos latè referunt Vazquez, Montesin. Salas, Prado *locis citandis*, asserunt non posse dari ignorantiam invincibilem mysteriorum fidei, sive sit inter hęreticos, sive sit inter fideles. *Primò*: Quia iuxta axioma illud, *Facienti quod est in se, Deus non denegat gratiam*: Ergo si datur ignorantia mysteriorum fidei, est, quia stat per hominem; & sic erit vincibilis & culpabilis. ¶ *Secundò*: D. Thom. *quodlibet. 3. art. 10.* (vt suprà retulimus, *cap. 6. de Conscient. probabili, punct. 3.*) ait: *In his verò, quæ pertinent ad fidem, & bonos mores, nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicuius Magistri; in tali-*

Secundùm aliquos, nequit dari ignorantia invincibilis mysteriorum fidei.

talibus enim ignorantia non excusat: alioquin immunes fuissent à peccato, qui sequuti sunt opiniones Arij, Nestoris, & aliorum hæresiarcharum. Et artic. 1. docet: *Peccare discipulos, qui sequuntur falsas doctrinas suorum Magistrorum; & tamen videtur istos habere ignorantiam invincibilem.* Ergo ex D. Thom. nequit dari ignorantia invincibilis mysteriorum fidei. ¶ Tertiò: *Sine fide nemo potest placere Deo*, vt dicitur *ad Hebr.* 11. sed, si posset dari ignorantia invincibilis mysteriorum fidei, posset quis Deo placere sine fide, cùm talis ignorantia non sit peccatum: ergo nequit dari ignorantia invincibilis mysteriorum fidei.

Sed affirmativà pars est vera.

20 Sed cum opposita sententia dicendum est, dari posse ignorantiam invincibilem mystriorum fidei. Quod ostendi potest *primò* ex illo Ioann. 15. *Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Quod explicat D. August. *tract.* 89. *in Ioan.* de peccato infidelitatis. Nam, vt ait Apostolus ad Roman. 10. *Quomodò credent ei, quem non audierunt? Quomodò autem audient sine prædicante?* sed tunc datur ignorantia invincibilis, quando humano modo vinci nequit: ergo, cùm sine prædicante, aut alijs medijs vinci non possit multoties ignorantia mysteriorum fidei, censenda est tunc invincibilis, & excusans à peccato. ¶ *Secundò*: Infidelitas negativa *In illis, qui nihil audierunt de fide, non habet rationem peccati, sed magis pœna*, ait D. Thom. 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 1. sed hæc ignorantia datur nunc in pluribus infidelibus circa omnia mysteria fidei, vt patet in Indijs, Chinis, & alijs barbaris: in quibus nullum esse vestigium fidei his temporibus repertum est; & evangelium apud illos nullo modo fuisse promulgatum: ergo potest dari, & de facto datur, ignorantia invincibilis mysteriorum fidei. ¶ Nec obest, quòd dicat Apostolus; *Numquid non audierunt. Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum:* ergo &c. *Tum:* Quia dicta verba continent prophetiam, quæ habet tractum successivum vsque ad finem mundi, vbi necessariò complebitur. *Tum:* Quia ad eius veritatem sufficit, fuisse evangelium prædicatum in omnibus provincijs, earumque principalibus Civitatibus: cum quo componitur, quòd alia opida ignobilia careant omninò eius notitia: Ergo dari potest ignorantia invincibilis mysteriorum fidei. Imò hæc carentia notitiæ mysteriorum fidei, saltem aliquorum, in veniri etiam potest in aliquibus fidelibus, maximè rusticis, vt experientia liquet. Licèt verum sit, quòd hoc accidit in paucioribus, & familiarior sit apud infideles. Vide interim circa hoc Vazquez 1. 2. *disp.* 121. Sayr. *lib.* 2. *cap.* 9. & alios. Nostram conclusionem principalem docent D. Thom. 3. *p. q.* 69. *art.* 4. *ad* 2. & 2. 2. *q.* 10. *art.* 1. & ibi Bañez, Aragon, Montesin. *in* 1. 2. *q.* 76. *disp.* 8. *q.* 6. *num.* 64. Salas *tr.* 13. *disp.* 8. *sect.* 4. *n.* 21. Azor *lib.* 1. *cap.* 13. *q.* 2. Sayr. *lib.* 2. *cap.* 9. *n.* 13. Sanchez *lib.* 1. *cap.* 16. *n.* 34. Prado *cap.* 2. *de Peccat.* *q.* 12. §. 14. Bonacin. *disp.* 2. *de Peccat.* *q.* 8. *punct.* 8. *n.* 9. Palaus *tract.* 2. *disp.* 1. *punct.* 15. *n.* 6. Leander *tom.* 1. *Decalogi, tract.* 2. *disp.* 3. *q.* 75. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 1. *dub.* 2. & alij.

Sententiæ contrariæ respondetur.

21 Ad primam obiectionem, Respondetur, axioma illud intelligi de faciente quod est in se *ex viribus gratiæ*: vnde, si illi desint tales vires, nil mirum, si habeat ignorantiam invincibilem, etiam eorum, quæ necessitate medij sunt necessaria ad salutem. Videantur D. Thom. 1. 2. *q.* 109. *art.* 6. *ad* 2. & *quæst.* 111. *art.* 2. *ad* 3. & N. Salmant. Scholast. *tom.* 4. *tract.* 13. *disp.* 20. *dub.* 1. ¶ Ad secundum, Dicendum est, loqui Divum Thomam, non de his qui habent ignorantiam invincibilem mysteriorum fidei, sed de illis, qui illa vincibiliter ignorant, eligendo potius sequi errores suorum Magistrorum conformiores carni, & appetitui, quàm adhibere sufficientem diligentia ad veram fidem tenendam, legibus carnalibus repugnantem, spiritui tamen valdè dulcem, & melifluam. ¶ Ad tertium, Respondetur, nullum posse sine fide placere Deo; & ideò: *Qui sic sunt infideles* (ait D. Thom. 2. 2. *q.* 10. *art.* 1.) *damnantur quidèm propter alia peccata, quæ sine fide remitti non possunt, non autem damnantur ob infidelitatis peccatum.*

22 Inquires hìc: An, sicut datur ignorantia invincibilis iuris positivi divini, possit etiam dari iuris positivi humani? ¶ Respondetur affirmativè. Et ratio est: quia tunc datur ignorantia invincibilis, quando humano modo vinci nequit; sed ignorantia, saltem alicuius legis aut præcepti humani, morali & humano modo vinci nequit, cùm impossibile sit vtriusque iuris civilis, & ecclesiastici leges etiam Doctori admodùm perito & studioso scire & agnoscere, & nullus sit ita doctus in aliqua materia, vt multa non ignoret: ergo datur ignorantia invincibilis iuris positivi. ¶ *Deindè*: Nequit dari ignorantia culpabilis, & vincibilis alicuius legis seu præcepti, nisi de illa priùs aliqua dubitatio, aut consideratio nobis occurrat; sed tot sunt leges, totque statuta tàm civilia, quàm ecclesiastica, vt impossibile sit, quòd de omnibus aliqua dubitatio, aut consideratio etiam litteraris occurrat: ergo impossibile est, quòd omnis ignorantia iuris humani sit vincibilis: Quapropter necessariò fatendum est, dari aliquam ignorantiam prædicti iuris, quæ invincibilis sit. Ita Vazquez 1. 2. *disp.* 123. Sayr. *lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 20. & alij communiter.

Datur ignorantia invincibilis iuris humani.

23 Ex quibus sequitur, admittendam etiam esse hanc ignorantiam invincibilem respectu legum seu præceptorum, quæ ad proprium statum pertinent: cùm impossibile sit quòd (v. gr.) Iudex, mercator, agricola, & alij similes sciant omnia præcepta & leges, quæ ad proprium statum pertinent; aliàs deberet quilibet ex his in omni scientiarum genere esse peritus. Sed licèt hęc ita sint; tamen fateri debemus, quòd in ordine ad leges, quæ proprium statum concernunt, facile cuilibet apparet ratio dubitandi, & ideò frequentiùs dicta ignorantia iudicanda est vincibilis. Sic Vazquez *disp.* 123. *cap.* 2. *n.* 6. Sanchez *lib.* 1. *Summ.* *cap.* 16. *n.* 27. Covarrubias *in Decret. punct.* 2. *cap.* 3. §. 1. *num.* 9. Suarez *de Censuris, disp.* 4. *sect.* 8. *num.* 15. Bonac. *de Peccat. disp.* 2. *q.* 8. *punct.* 3. *num.* 8. & 18. Salas *disp.* 8. *sect.* 4. Prado *cap.* 2. *q.* 19. §. 7. *num.* 34. & alij.

*** *** *** ***

PUN-

PUNCTUM IV.

An possit dari ignorantia invincibilis iuris naturalis?

De primis principijs iuris naturalis non datur ignorantia invincibilis.

24 ANte resolutionem difficultatis propositæ supponendum est, ex dictis *num.* 18. quòd nequit dari ignorantia invincibilis de primis principijs iuris naturalis: v. gr. *Bonum est faciendum: Malum est fugiendum: Castè est vivendum: Unicuique suum ius est tribuendum: Quod tibi non vis, alteri ne feceris, &c.* Nec de præceptis decalogi his primis principijs propinquis; *Deus est colendus: Pater est amandus.* Et licèt neotericus quidam aliqua ex his in dubium vertat; tamen ea omnia communiter docent Doctores. Et ratio est: *Primò*, quia dicta principia sunt per se nota, nulloquè indigent discursu, sed statim, ac termini manifestantur, eorum veritas à quolibet deprehenditur: ergo nullus homo potest de illis ignorantiam invincibilem habere. ¶ *Secundò*: Quia in speculabilibus non datur ignorantia invincibilis circa vniversalissima principia, qualia sunt: *Quodlibet est, vel non est: Totum est maius sua parte*: ergo neque in primis, & vniversalissimis principijs practicis, qualia sunt suprà relata. ¶ *Tertiò deniquè*: Quia illa duo decalogi præcepta, suprà relata, sunt adeò proxima principijs vniversalibus, vt à quovis rationis compote ex illis deduci possint, & facillimo negotio eorum veritas deprehendi; sed de veritate, quæ ita faciliter à quovis deprehendi potest, nequit dari ignorantia invincibilis: ergo de dictis primis principijs, & duobus decalogi præceptis non potest dari talis ignorantia. Sic Vazquez 1. 2. *disp.* 122. *cap.* 2. Sayro *lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 17. Azor *lib.* 1. *cap.* 13. *quæst.* 1. Sanch. *lib.* 1. *Summ. cap.* 16. *num.* 33. Prado *cap.* 2. *quæst.* 12. §. 5. *à num.* 16. Tapia *lib.* 4. *quæst.* 2 *art.* 5. *num.* 2. & plurimis relatis, Solorzanus *de Iure Indiar. lib.* 2. *cap.* 13. *à num.* 71. *pag.* 406. & alij communiter.

Nullius præcepti naturalis posse dari ignorantiam invincibilem tenent aliqui moderni.

25 Hoc ergo supposito, difficultas inter Doctores est: An circa alia præcepta decalogi, quæ licèt immediatè ex eisdem principijs inferantur, non tamen ita facilè sicut illa duo quæ modò diximus, possit dari ignorantia invincibilis? ¶ Negant plures moderni, etiam si dicta præcepta aliqua circunstantia aliàs bona sint vestita. Et probant *primò* ex D. August. *concion.* 25. *in Psalm.* 118. vbi ait: *Nullus est, qui faciat alteri iniuriam, nisi qui fieri sibi nolit; & in hoc transgreditur naturæ legem, quam non sinitur ignorari.* Sed de lege, quæ non sinitur ab aliquo (licitè quidem) ignorari, nequit dari ignorantia invincibilis: ergo nullius præcepti naturalis potest talis ignorantia dari. ¶ *Secundò*: Tunc datur ignorantia invincibilis de aliquo præcepto, quando humano & morali modo vinci nequit; sed ignorantia cuiuscunque præcepti naturalis humano & morali modo vinci potest: ergo &c. Probatur minor: Tum quia omnia Dei præcepta sunt homini possibilia, vt definit Concilium Tridentinum *sess.* 6. *cap.* 11. his verbis: *Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet, & facere quod possis; & petere quod non possis; & adiuvat, vt possis.* ¶ *Tum etiam*: Quia (vt docent N. Salmant. Scholast. *tom.* 5. *tract.* 14. *disp.* 2. *dub.* 1.) potest homo absque speciali gratia percipere quamlibet veritatem naturalem; cùm contineatur sub obiecto proportionato intellectus humani. ¶ *Tum deniquè*: Quia ius naturale est scriptum in cordibus hominum, & non legunt eius veritates, nisi qui nolunt, vt docet D. Augustin. *super Psalm.* 57. his expressis verbis: *Non enim & scriptum non habebant, sed legere nolebant*: ergo ignorantia cuiuscunque præcepti naturalis humano & morali modo vinci potest.

Opinio præcedens confirmatur.

26 Confirmatur *primò*: Lumen naturale, *quod signatum est super nos*, licèt post peccatum originale sit aliquomodò obnubilatum, non tamen taliter quòd non illuminet omnem hominem: ergo si aliquis illud non percipit, est, quia ad illud non attendit, sed potius naturali lumini oculos scienter claudit. ¶ Confirmatur *secundò*: Quia hoc lumen naturale in instanti vsus rationis confertur hominibus, vt in Deum se convertant: quo si malè vtantur, & non convertantur in Deum, peccant mortaliter, vt tradit D. Thom. 1. 2. *quæst.* 89. *art.* 6. Quia scilic. voluntariè oculos claudunt, & obstaculum culpabile ponunt radijs naturalis legis: & ideò ignorantia subsequens, vtpotè ex illo peccato voluntaria, est vincibilis & culpabilis. Si verò illo lumine naturali benè vtantur, est certissimum, Deum illis maiorem immissurum lucem, qua possint veritates, & præcepta naturalia cognoscere: Ergo nulla est veritas naturalis, quę ab hominibus cognosci moraliter non possit; & consequenter eius ignorantia non erit invincibilis, quin potiùs vincibilis & peccaminosa. Ita Palancus *de Conscientia humana, q.* 9. §. 3. Contenson *de Probabilit. dissert.* 6. *capit.* 1. *Quæres* 5. Genettus *tom.* 1. *tractat.* 1. *capit.* 2. *quæst.* 10.

Sententia asserens de præceptis Decalogi secundarijs apud nullũ hominem posse dari ignorantiam invincibilem.

27 Quidam modernus media via procedit, docens non posse dari ignorantiam invincibilem de præceptis naturalibus seu decalogi, si secundùm se accipiantur; benè verò si considerentur vt vestita aliqua circunstantia apparenter bona; aut sint ex illis præceptis naturalibus, quæ multo studio & labore ex decalogi mandatis deducuntur, vt vsura, polygamia, &c. ¶ Duplicem partem continet eius resolutio: quarum primam, in qua aliquomodò convenit cum sententia præcedenti, probat *primò* ex D. Thom. 1. 2. *quæst.* 94. *art.* 6. vbi postquàm distinguit præcepta naturalia, in ea quæ *communissima* dicuntur, de quibus nequit dari ignorantia invincibilis in vllo homine etiam rustico, & in ea quæ *secundaria* vocantur, suntquè conclusiones propinquæ primis principijs, sic de his loquitur: *Quantum verò ad alia præcepta secundaria potest lex naturalis deleri de cordibus hominum, vel propter malas persuasiones (eo modo quo etiam in speculativis contingunt circa conclusiones necessarias) vel etiam propter pravas consuetudines & habitus corruptos: sicut apud quosdam non reputabantur latrocinia peccata, vel etiam vitia contra naturam, vt etiam Apostolus dicit ad Roman.* 1. Sed ignorantia, quam gentes, & barbari habebant de hoc, quòd essent licita furta, fornicationes, pæderastiæ, adulteria, mendacia, &c. nequit esse invincibilis; cùm ea m incurrerent, vt ait D. Thomas, *ob eorum*

rum pravas consuetudines, & habitus corruptos, & ignorantia, quæ ob propria peccata incurritur, vincibilis sit, vt constat: ergo nulla ignorantia de præceptis secundarijs legis, vel decalogi, etiam in homine rustico, & illitterato, potest esse invincibilis. Quapropter Apostolus *ad Roman.* 1. probat, ex eo quòd gentes Deum non glorificaverint, sicut cognoverunt, eos tradidisse in desideria cordis eorum, in immunditiam, in mendacia, in pæderastiam, aliaquè vitia contra naturam, & reprobum sensum, cæcitatemquè circa legem naturæ; & ob id dignos esse morte, *non solum, quia ea faciunt, sed etiam quia consentiunt facientibus.* Igitur ignorantia legis naturalis, cùm incurratur ob pravas consuetudines & habitus corruptos, nequit esse etiam in rustico homine invincibilis. Quod etiam probat D.Thom. *super dicta verba Apostoli, lect.*7. omninò videndus. Legatur etiam D.Paulus *ad Ephes.*4.*à vers.*17.*ad* 20.

28 Ulteriùs confirmat suam sententiam ex eodem Angelico Doctore 3.*part.quæst.*80.*art.*4. *ad* 5. vbi ait: *Dicendum, quòd hoc, quòd non habet aliquis conscientiam sui peccati, potest contingere dupliciter: Vno modo per culpam suam, vel quia per ignorantiam iuris, quæ non excusat, reputat non esse peccatum, quod est peccatum; putà, si aliquis fornicator reputaret simplicem fornicationem non esse peccatum mortale: vel, &c. Et sic nihilominus peccat peccator sumens corpus Christi, licèt non habeat conscientiam peccati, quia ipsa ignorantia est ei peccatum.* Ergo, iuxta Divum Thomam, nullus homo potest habere ignorantiam invincibilem de eo, quòd simplex fornicatio non sit peccatum mortale contra ius naturale commissum. ¶ Deindè, & clariùs probat assumptum ex eodem Angelico Doctore 1.2.*quæst.*100. *art.*1. vbi, explicans diversitatem præceptorum legis naturalis, ita inquit: *Quædam enim sunt, quæ statim per se ratio naturalis cuiuslibet hominis dijudicat esse facienda, vel non facienda, sicut Honora patrem tuum, & matrem: Non occides; Non furtum facies. Et huiusmodi sunt absolutè de lege naturæ. Quædam verò sunt, &c.* En vbi D.Thom. æquiparat præceptum honorandi parentes cum præcepto non occidendi, & non furandi; sed apud omnes certum est, vt vidimus num.24. quòd nullus homo, etiam rusticus, & pro parvo tempore, potest habere ignorantiam invincibilem de præcepto naturali honorandi parentes: ergo nec etiam poterit habere de præcepto non occidendi, & non furandi: & consequentèr, cùm eadem ratio sit de alijs præceptis decalogi, legisquè naturalis, dicendum videtur, quòd de nullo præcepto naturali, secundùm se sumpto, potest dari, etiam in homine illiterato, & pro brevi tempore ignorantia invincibilis. ¶ Secunda pars huius sententiæ, scilicèt posse dari ignorantiam invincibilem præceptorum decalogi, & legis naturalis, si considerentur vt vestita aliqua circunstantia aparenter bona, patebit ex dicendis pro sequenti sententia.

29 Denique alij Doctores probabiliùs docent, posse dari ignorantiam invincibilem de præceptis decalogi nudè & secundùm se consideratis, respectu aliquorum hominum illitteratorum, per aliquod temporis spatium; secùs verò per totam vitam, & respectu alicuius gentis, seu provinciæ: cæterum, si sumantur vt vestita aliqua circunstantia, vel conditione apparenter bona, posse per totam vitam à pluribus invincibiliter ignorari. ¶ Prima pars huius conclusionis probatur: quia dicta præcepta non sunt per se nota, sed indigent aliquo discursu, vt ex primis principijs legis naturalis deducantur: ergo contingere potest, quòd vel propter ruditatem, aut defectum Doctoris, vel fidei aliquis homo in hoc discursu deficiat, & sic pro parvo tempore possit ea invincibiliter ignorare. Dixi *pro parvo tempore*, quia per longum tempus, & vt in pluribus hominibus talis ignorantia admittenda non est: Quia, cùm huiusmodi præcepta parùm distent à primis principijs per se notis, moraliter impossibile est, quòd eorum veritas aliquomodò non apareat, & peccati contra ea commissi turpitudo, & fœditas conscientiam non stimulent, & lancinent. Sic docent communiter Doctores, maximè Sayrus *lib.*2.*cap.*9.*num.*18. Azor *lib.*1.*capit.* 13.*quæst.*1. Valentia 1.2.*disp.*6.*quæst.*6.*punct.*1. Sanchez *lib.*1.*Summ.cap.*16. *num.*33. Suarez *de Legibus*, *lib.*1. *cap.* 8. *num.* 7. Sotus *de Iustitia*, *quæst.*4.*art.*4. Diana 3.*part.tract.*4. *resolut.*108. Prado *cap.* 2. *de Peccatis*, *quæst.* 12.*§.* 5.*&* 6. Tapia *tom.*1. *lib.*4. *quæst.*2. *art.*5. N. Salmantic. Scholast. *tom.*4. *disp.*13. *dub.*1. *num.*15. & alij, quos sequuti sumus tom.3. huius Cursus tract. 11. cap.1.*num.*27.

30 Secundam verò conclusionis partem, scilicèt posse dari ignorantiam invincibilem de præceptis naturalibus vt vestitis aliquibus circunstantijs ea aparenter honestantibus; & consequenter de alijs præceptis, quæ longo studio & sudore à Sapientibus ex decalogo deducuntur, sic probant Doctores relati: Primò ex D.Thom. 1.2.*quæst.* 100. *art.*1. vbi sic ait: *Quædam verò sunt, quæ subtiliori consideratione rationis à Sapientibus iudicantur esse observanda; & ista sic sunt de lege naturæ, vt tamen indigeant disciplina, quâ minores à Sapientibus instruantur; sicut illud: Coram cano capite consurge, & honora personam senis, & alia huiusmodi.* Idem repetit art.3.*in corpore*, *& art.*5.*ad* 1. *in fine*: Sed ignorantia præceptorum naturalium, quæ, vt cognoscantur, indigent subtiliore consideratione rationis, & disciplina, quâ minores à Sapientibus instruantur, potest esse invincibilis per longum tempus, & in pluribus; cùm stultorum maior sit numerus, & pluries ad manus habere Sapientes non possint, vt eos consulant, ab eisque instruantur: ergo in isto casu poterit per multum tempus, & in pluribus dari præceptorum naturalium ignorantia invincibilis. Unde paulò anteà dixerat Angelicus Doctor, *loco citato*, loquendo de præceptis naturalibus: *Quædam verò sunt, ad quorum iudicium requiritur multa consideratio diversarum circunstantiarum, quas considerare diligenter non est cuiuslibet, sed Sapientum*: Sed plurimi sunt insipientes, & illitterati: ergo ad hos non pertinet horum præceptorum, & circunstantiarum multa consideratio; & consequenter eorum ignorantia in illis poterit per longum tempus esse invincibilis.

31 Probant deindè *secundò*: Nam plures viri Docti habuerunt ignorantiam invincibilem per longum tempus de aliquibus præceptis naturalibus remotis à primis principijs: ergo potiori titulo similis ignorantia concedenda est in homini-

Confirmatur ex D. Thom.

Probabilior est opinio asserens, de præceptis naturalibus, secundùm se sumptis, posse in aliquo homine per breve tempus dari ignorantiam invincibilem.

De præceptis decalogi aliqua circunstantia vestitis, & de alijs à primis principijs remotis, potest per longum tempus dari ignorantia invincibilis.

Secunda probatio.

nibus illitteratis. Antecedens ostenditur. Nam viri Docti erant Durandus, Caramuel, Thomas Sanchez, & alij; & tamen primus *in 4. dist. 33. quæst. 2. num. 10.* docuit fornicationem non esse graviter peccaminosam ex lege naturæ. Secundus ait *in Theolog. Mor. lib. 3. num. 1603.* pollutionem non esse iure naturali prohibita: Tertius denique *lib. 3. Summ. cap. 6. num. 15.* opinatus est, licitam esse restrictionem purè mentalem: Si ergo post diuturnum studium hæc præcepta naturalia Sapientes ignorarunt; quid mirum, si homines agrestes, & illitterati simili ignorantia laborent circa præcepta naturalia, vel aliqua circunstantia falsò cohonestante vestita, vel à primis principijs remota?

Probatio tertia ab exemplis.

32 Denique probant hanc sententiam aliquibus exemplis. Nam *primò* refert Vazquez, se vidisse quemdam rusticum, qui pium existimabat ægrotum iam iam moriturum in alteram partem versare, vt citiùs animam exhalaret. *Secundò*: Simile exemplum audivi à viris fide dignis nostræ Religionis. Referebant enim de quodam fratre nostro Donato, cui nomen *Michaël ab Ascensione*, quòd, cùm Algelij paucis abhinc annis dura premeretur servitute, vidit Christianum quendam ex vngulis ferreis pendentem diù agonizare; & misericordia motus, ne tamdiù hoc acervo cruciaretur tormento, *illi* propinavit spongiam aqua spartea plenam, qua obbibita, vtpotè venenosa, statim animam exhalavit, iudicans relatus frater, se in hoc obsequium gratum præstare Deo, imò & peccare, si illud omisisset. Et huius ignorantiæ invincibilis signum erat, quòd, cùm posteà ab ea aliqui nostri Religiosi illum removere conarentur, valdè difficulter adduci potuit, vt talem actionem ex se malam esse tandem crederet. *Tertiò*: Referunt Indiarum historiæ, apud illas gentes consuetum, imò pium & religiosum esse homines, tanquam cruentas victimas, Dijs sacrificare, existimando huiuscemodi hostijs Deos placari, peccataquè lubentèr remittere. *Deniquè*: Multi litterati, vt Cassianus *collat. 17. cap. 17.* Origenes *6. strom.* Plato *3. de Republica*, & alij senserunt, mendacium aliquando licere: imò & Cicero Oratorum Princeps *de Officijs, lib. 1. cap. de Iustitia*, ait: *Primum iustitiæ munus esse, vt ne quis cui noceat, nisi lacessitus iniuria.* Et Thusc. *quæst. 1.* defendit, fas esse, mortem sibi inferre ad graviorem declinandam miseriam: ergo, vt ex his omnibus satis constat, de præceptis naturalibus, tam aliqua circunstantia fallacitèr honestante vestitis, quàm à primis principijs remotis, posse dari per longum tempus tam apud illitteratos, quàm doctos ignorantiam invincibilem.

Quædam ex dictis inferuntur.

33 Unde plura advertunt Doctores Catholici. Nam Sanchez ait, reperiri nunc multos invincibiliter ignorantes, esse peccatum periurium ob vitam, aut honorem, propria, vel aliena tuenda: & similiter, pollutionem esse peccatum, non semel contingere pueros invincibiliter ignorare. Quod an verum sit, discutiet Confessor, requirens, an in illorum mentem dubium aliquod, vel scrupulus de harum rerum malitia venerit: si enim nihil horum deprehenderit, iudicabit adfuisse ignorantiam invincibilem. Idem docent Salas *tract. 13. disp. 8. sect. 4.* Diana *3. part. tract. 4. resolut. 108.* & alij relati à Francisco Lugo *de Actib. human. punct. 2. cap. 4. quæst. 4. num. 40.* ¶ Similiter notat Azor, apud vulgares & rudes homines esse ignorantiam invincibilem, putantes esse licitum mendacium leve, aut officiosum, propter communem salutem, aut magnum aliquod bonum tuendum. ¶ Denique referunt Sotus *in 4. distinct. 33. quæst. 1 art. 2.* Alvarez *disp. 153. conclus. 4.* in multis adesse longo tempore ignorantiam invincibilem circa pluralitatem vxorum: quia præceptum naturale id prohibens magno studio acquiritur.

Solutio primi argumenti primæ sententiæ.

34 Iam ergo necesse est argumentis vtriusque sententiæ respondere. Ad primum ergo argumentum sententiæ, quæ absolutè negat dari posse ignorantiam invincibilem de aliquo præcepto naturali, sivè secundùm se considerato, sivè vestito aliqua circunstantia aparenter honesta: Dicimus multùm intendere probare; cùm saltem circa præcepta naturalia vt vestita aliqua circunstantia adesse posse ignorantiam invincibilem clarè demonstrent exempla suprà *num. 32.* posita: quippè valdè durum est; tam dictos homines, quàm alios ex ignorantia vincibili, & peccaminosa contra præcepta naturalia operatos fuisse. Neque aliud probat authoritas Divi Augustini *in Psalm. 118.* Nam Sanct. Doctor non loquitur de præceptis decalogi, seu secundarijs legis naturæ, sed de primarijs; cùm loquatur de illo primo principio; *Quod tibi non vis, alteri ne feceris*, vt patet ex eius verbis in expositione dicti psalmi.

Secundi argumenti solutio.

35 Ad secundum, negatur minor. Et ad primam eius probationem, Dicitur, quòd (si aliquid probat) probat, nullius præcepti naturalis, & divini posse dari ignorantiam invincibilem; cùm omnia præcepta sint à Deo, & Deus impossibilia non iubeat. Quare dicendum est, Concilium ibì tantùm loqui de præceptis secundùm se, quando ab hominibus cognoscuntur: Cæterum hoc non obstat, quòd ratione ignorantiæ ab aliquo adimpleri non possint; cùm non cognoscantur tanquam præcepta. ¶ Ad secundam, respondetur, loqui Salmanticenses de potentia antecedenti, non verò consequenti. Plures enim sunt veritates naturales, quæ tam ab illitteratis, quàm à doctis invincibilitèr non cognoscuntur. ¶ Ad tertiam, Dic, Divi Augustin. loqui ibì de iure naturali, quod continetur in illo primo principio, quod per hæc verba paulò antè traditur ibì à tanto Doctore, *Quod tibi non vis fieri, non facias alteri*: Hoc, & antequam lex daretur, nemo ignorare permissus est.

Secundæ sententiæ fit satis.

36 Ad primum motivum secundæ sententiæ, Fatemur, ignorantiam de præceptis naturæ, de quibus loquuntur Div. Thomas *art. 4. & 6.* & Apostolus *ad Roman. 1.* esse vincibilem; cùm ortum haberet à peccatis, quæ Gentes contra Deum commiserant. Nam (vt ait D. Thomas *super citat. locum Apostoli lect. 7.*) *Si ignorantia causetur ex culpa, non potest subsequentem culpam ignorantia excusare.* Cæterùm hoc non obstat, quominùs in aliquo homine Christiano, & illitterato detur per breve tempus ignorantia invincibilis de furto, aut homicidio; cùm hæc præcepta sint secundaria naturæ, & aliquo discursu indigentia, vt ex primis deducantur. ¶ Ad secundum, respondetur, cum Medina *1. 2. quæst. 76. art. 2. dub. 4. conclus. 3.* Alvarez *disp. 153. num. 4.* & Prado *loco citato, §. 6. num. 27.* Divum Thomam loqui

de

de Christianis: in quibus ferè nunquam admittenda est ignorantia malitię simplicis fornicationis. Cæterùm hoc non obest, quominùs in aliquo infideli, aut etiam Christiano doctrina carente, per breve tempus dicta ignorantia admittatur. ¶ Ad vltimum, Dicendum est, Divum Thomam æquiparare præceptum honorandi parentes cum præcepto non furandi, neque occidendi, quoad hoc, quòd hæc omnia sint de lege naturæ; non verò quoad modum, quo sub prædicta lege continentur. Et ratio est: nam mens D. Thom. eò collimat, vt explicet distinctionem, quę est inter hæc præcepta, & illa *Coram cano capite consurge* &c. per hoc quòd illa ratio naturalis statim dijudicat; hæc verò indigent disciplina sapientum, qua illitterati & minores de eis instruantur: ad quod necessarium non est asserere, Divum Thomam in eadem classe legis naturæ constituere præceptum honorandi parentes, ac præcepta non furandi, neque occidendi.

PUNCTUM V.

Qualiter ignorantia vincibilis sit peccatum, Illudque diminuat?

Ignorantia vincibilis potest esse venialiter, aut mortaliter culpabilis.

37 NOtitia ignorantiæ invincibilis viam sternit ad ignorantiæ vincibilis difficultates superandas. Quare supponendum est *primò*, esse aliquam ignorantiam, quæ sit causa peccati, vt docet Divus Thomas 1. 2. *quæst.* 76. *articul.* 1. & probavimus suprà *numero septimo*: cùm ergo ignorantia, quæ est causa peccati, nequeat esse invincibilis; cùm hæc sit involuntaria, & de ratione causę peccati habeatur, quòd sit directè, vel indirectè volita; sequitur, quòd talis ignorantia sit vincibilis. ¶ Supponendum est *secundò*, hanc ignorantiam posse esse vincibilem, seu culpabilem *venialiter*, vel *mortaliter*: Prima est, quando procedit ex levi negligentia addiscendi: secunda, quæ ex gravi negligentia procedit; vnde, licèt peccatum sit ex genere suo mortale, fit veniale, si oriatur ex ignorantia levi, seu veniali. Quibus suppositis:

Ignorantia vincibilis actualis est in se peccatum, non verò habitualis.

38 Rogabis *primò*: An ignorantia vincibilis sit in se peccatum, & distinctum ab eo, cuius est causa? V. gr. ignorat quis vincibiliter, esse hodie ieiunij præceptum, & ideò non ieiunat; quæritur, an illa ignorantia sit in se peccatum; & an distinguatur numero à peccato omissionis ieiunij? ¶ Ad primam quæstionis partem, Respondetur affirmativè, loquendo de ignorantia actuali. Et ratio est: nam omissio in actu secundo voluntaria actus debiti est in se formaliter peccatum; sed ignorantia actualis est omissio voluntaria in actu secundo actus debiti, scilicèt scientiæ: ergo est in se formaliter peccatum. Ita Sylvest. verb. *Ignorantia*, D. Anton. 1. *p. tit.* 6. *cap.* 1. §. 1. Vazquez *disp.* 118. *cap.* 2. Sayr. *lib.* 2. *cap.* 9. Salas *tr.* 13. *disp.* 8. *sect.* 2. & alij. Vnde sequitur, ignorantiam habitualem non esse peccatum, sed effectum, & terminum peccati; cùm in se non sit in actu secundo voluntaria.

Quando ignorantia per se prohibetur, est distinctum peccatum ab eo, cuius est causa.

39 Ad secundam partem sub distinctione respondendum est. Nam si ignorantia non est per se prohibita, sed ratione operis exequendi, non est distinctum peccatum ab eo, quod causat: vt si quis ex ignorantia vincibili omittat sacrum, ignorantia huius præcepti non est distinctum peccatum ab omissione illius: quia non prohibetur per se & ratione sui, sed inquantùm est causa transgressionis præcepti audiendi sacrum. Ita Montesin. *disput.* 8. *quæst.* 3. *numer.* 24. Vazquez *disp.* 119. *cap.* 3. Alvarez *disput.* 151. & alij. Si verò ignorantia prohibetur propter se, quia scilic. est carentia scientię, quam omnes, aut aliqui habere tenentur, vt omnes Christiani tenentur habere notitiam articulorum fidei, præceptorum Decalogi, & septem sacramentorum; & similiter Episcopi, Prælati, Doctores, & Confessarij debent scire omnia, quæ ad proprium munus attinent; in isto casu ignorantia eorum, quæ quis scire tenetur, est distinctum peccatum ab eo, cuius est causa. Et ratio est: quia talis ignorantia prohibetur propter se, & scientia, cuius est privatio, per se præcipitur; sed quando ignorantia per se prohibetur, scientiaque per se præcipitur, est distinctum peccatum ab illo, quod ex illis oritur: ergo talis ignorantia est peccatum distinctum ab illo, quod causat. Vnde, si aliquis ignorat fidei articulos, vel Confessarius ea quæ sui muneris sunt, independenter ab alio effectu pravo inde orto, committit speciale peccatum ignorantiæ, oppositum virtuti studiositatis, pertinensque ad vitium negligentiæ, oppositum per defectum prædictæ virtuti. Ita Azor. *lib.* 1. *cap.* 12. *q.* 5. *&* 3 Vazq. *disp.* 119. *cap.* 2. *&* 3. *& disp.* 124. Salas *tr.* 13. *disp.* 8. *sect.* 3. Tapia *tom.* 1. *lib.* 3. *q.* 9. *articul.* 3.

Omissionem præcepti ecclesiastici ex ignorantia mortaliter culpabili, non esse grave peccatum, aliqui sentiunt.

40 Rogabis *secundò*: An ignorantia in se mortaliter culpabilis, dummodò non sit crassa, aut supina, excuset à mortali transgressionem præcepti, cuius non est scientia? ¶ Prima sententia est affirmativa, in ordine ad præcepta humana; non verò circa divina. Et probatur *primò*: Quia Ecclesia (v. g.) in suis pręceptis se gerit, vt pia Mater, illaqueare animas hostili vinculo nolens, vt ait Caietanus; sed hostili vinculo illaquearet, si transgrediens ecclesiasticum præceptum ex ignorantia mortaliter culpabili, non tamen affectata, aut crassa, peccaret mortaliter: ergo licèt tale peccatum cum simili ignorantia detur, quando transgreditur præceptum divinum vel naturale; secùs verò quando transgreditur ecclesiasticum, vel civile. ¶ *Secundò*: Quia hæc est differentia inter ius naturale, aut divinum, & positivum humanum, quòd ius naturale, & divinum maiorem diligentiam exigit, ad eorum pręcepta adimplenda, quàm ius humanum, dum deficit fraus, seu ignorantia affectata, & crassa: ergo ignorantia, quę esset mortaliter culpabilis respectu præcepti naturalis, & divini, non est talis respectu ecclesiastici, & humani. ¶ Ex quo infert Sanchez *num.* 11. ex sententia Caietani, Sylvestri, Saà, Navarri, & aliorum, excusari à mortali eum, qui transgreditur pręceptum audiendi sacrum, vel ieiunij; si hoc faciat bona fide ex causa, quam putat sufficientem, etsi ea verè sufficiens non sit, & procedat ex ignorantia mortaliter culpabili. Nam, si isti Authores (contendit Sanchez) intelligendi essent de sola ignorantia venialiter culpabili; quare hanc doctrinam vt singularem in pręceptis humanis docerent? cùm ignorantia venialiter vincibilis excuset à culpa gravi trans-

transgressionem præcepti naturalis, & divini: ergo intelligendi sunt etiam, quando adest ignorantia mortaliter culpabilis. Vnde hanc sententiam tenent Caietan. 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 3. *dub.* 3. *& in Summ.* verb. *Ieiunium*, *cap.* 3. *&* verb. *Præcepti transgressio*, Armilla verb. *Præceptum*, Sylvest. verb. *Ignorantia*, *quæst.* 5. *num.* 10. *& quæst.* 8. *distinct.* 1. Navarr. *in Sum. cap.* 21. *&* 23. & alij, quos sequitur Sanchez *in Summ. lib.* 1. *cap.* 17. *num.* 20. *&* 21. insuper eam docent Reginald. *lib.* 11. *num.* 30. Bonacin. *de Peccatis*, *disp.* 2. *quæst.* 8. *part.* 3. *num.* 22. & 23. refert, respectu ieiunij præcepti, Navarr. Azor, Lessium, Salas, Suarez, Vazquez, Sanchez &c. & eosdem citat, & sequitur Leander *in* 5. *præcept. tract.* 5. *disp.* 8. *quæst.* 142. ¶ Sed hæc opinio non parùm favet, imo aliquantulùm adhæret propositioni 23. damnatæ ab Alexand. VII. & propositioni 52. ab Innocent. XI. prohibitę.

Omninò verum est, talem trãsgressionem esse culpam gravem.

41 Igitur hæc sententia mihi omninò falsa, imò inintelligibilis videtur (ita est dispar hominum genium) *Primò*: Quia, loquens Apostolus 1. *ad Corinth.* 14. ait: *Siquis ignorat, ignorabitur*: ergo, cùm vniversaliter loquatur de omni ignorantia mortaliter vincibili, absque fundamento restringitur ad ignorantiam iuris naturæ, vel divini. Quare cum eadem vniversalitate concludit D. Thom. 1. 2. quæst. 76. art. 1. in corpor. *Ex quo patet, quòd, nulla ignorantia invincibilis est peccatum. Ignorantia autem vincibilis est peccatum, si sit eorum, quæ aliquis scire tenetur; non autem si sit eorum, quæ quis scire non tenetur*: ergo, cùm scire teneamur tàm præcepta naturalia, & divina, quàm ecclesiastica, & civilia, omnis vtriusque ignorantia mortaliter vincibilis erit culpa mortalis. ¶ *Secundò*: Ignorantia mortaliter culpabilis non tollit voluntarium, quod sufficit, vt actus subsequens sit peccatum; sed ignorantia, quæ non tollit voluntarium, aut, vt ait D. Thom. *loc. cit. art.* 3. non causat involuntarium, non excusat à peccato: ergo, cùm talis sit ignorantia mortaliter culpabilis, respectu pręcepti ecclesiastici non excusabit à culpa. ¶ *Tertiò*: Inintelligibile est, quòd ignorantia illa sit mortaliter culpabilis, & quòd transgressio præcepti ecclesiastici, quæ est effectus illius, non sit mortaliter culpabilis; sicut est inintelligibile, quòd causa sit mortaliter culpabilis, & quòd illius effectus non sit etiam mortaliter culpabilis: sed illa ignorantia est mortaliter culpabilis, vt supponunt adversarij: ergo quælibet transgressio præcepti humani positivi inde orta erit mortaliter culpabilis. ¶ *Denique*: Quia licèt ignorantia, quæ est mortaliter culpabilis respectu iuris naturæ, aut divini, non sit mortaliter culpabilis respectu iuris humani, sed requiratur ad hoc gravior ignorantia, & negligentia (quod concedimus adversarijs) tamen est impossibile, quòd, si ignorantia est mortaliter culpabilis respectu iuris humani, peccatum ad illam subsequutum non sit mortale; sicut est impossibile, quod peccatum contra ius naturæ ortum ex ignorantia mortaliter culpabili non sit mortale: ergo impossibile est, quòd detur transgressio alicuius pręcepti ecclesiastici ex ignorantia mortaliter culpabili, & quòd ipsa transgressio culpa mortalis non sit. ¶ Et per hoc patet ad rationes dubitandi suprà positas. Nostram resolutionem tenent plures Authores pro contraria relati, vt priùs optimè notavit Prado, dicens expressè illam solùm tenuisse Valentiam, Sanchez, & alios neotericos. Nobiscum verò sentiunt Suarez *tom.* 3. *in* 3. *p. disp.* 82. *sect.* 3. Montesin. 1. 2. *q.* 76. *disp.* 8. *q.* 9. *à num.* 118. Palaus *tr.* 2. *disp.* 1. *punct.* 16. *n.* 3. Prado *cap.* 2. *de Peccatis*, *q.* 13. *§.* 1. *n.* 13. & alij.

Transgressio præcepti ex ignorãtia venialiter culpabili est leve peccatum.

42 Ex dictis sequitur, quòd, si ignorantia sit venialiter culpabilis, transgressio præcepti erit tantùm venialis. Et ratio est: quia *Ita se habet simpliciter ad simpliciter, sicut magis, & minus ad se*, vt commune tenet axioma; sed, si transgressio præcepti oriretur ex ignorantia omninò inculpabili, nullo modo esset peccatum: ergo, si oritur ex ignorantia venialiter culpabili, erit tantùm peccatum veniale. ¶ *Deindè*: Quando aliquod peccatum non est volitum in se, sed in sua causa, non importat aliam gravitatem malitiæ, quam eam, quam contraxit in sua causa; sed hæc tantùm est venialis, quando procedit ex ignorantia venialiter culpabili: ergo peccatum ex illa ortum erit tantùm veniale. Vnde qui frangit præceptum ieiunij, vel omittit auditionem sacri ex ignorantia culpabili venialiter, tantùm peccat venialiter Sic Sylvest. verb. *Periurium*, *q.* 1. Navarr. *in Summ. cap.* 12. *n.* 7. Alvarez 1. 2. *disp.* 161. Suarez *tom.* 3. *in* 3. *p. disp.* 82. *sect.* 3. Valentia, Zumel, & alij apud Sanchez *in Summ. lib.* 1. *cap.* 17. *num.* 17. Bonacina *de Peccat. disp.* 2. *quæst.* 8. *punct.* 3. *num.* 21. Reginald. *lib.* 11. *num.* 11. Layman *lib.* 1. *tract.* 2. *cap.* 4. *num.* 9. Franc. Lugo *de Actib. human. cap.* 4. *quæst.* 4. ¶ Hic agendum erat, an ignorantia vincibilis excuset à pœnis per legem taxatis. Sed quia de his latè actum nobis fuit tract. 10. cap. 1. punct. 15. & cap. 7. punct. 3. num. 48. ibi lectorem remittimus. Similiter erat disputandum, an peccatum ex ignorantia vincibili commissum esset eiusdem speciei cum peccato ex scientia patrato: At, quia hoc decisum relinquimus tom. 1. tract. 6. cap. 8. num. 66. & in hoc tract. cap. 5. *de Conscientia erronea*, punct. 2. n. 18. ab eius resolutione supersedemus.

Quot peccata committat ignorans vincibiliter.

43 Sed hic insurgit gravis difficultas à paucis tamen exagitata: scilicèt quot peccata committat, qui incurrit ignorantiam vincibilem, prævidens se exponere pluribus peccatis, quę ex tali ignorantia oriri possunt? V. gr. Confessarius, qui sine necessaria scientia, & cum ignorantia vincibili eorum, quę ad licitè obeundum proprium munus desiderantur, audiendis confessionibus se committit, prævidens ob illam se exponere periculo errandi circa honorem, vitam spiritualem, & corporalem pœnitentium, bona temporalia, & alia plurima, quæ ex indebita huius sacramenti administratione oriuntur, damna; de quibus, vt Iudex in foro conscientię, iudicare debet: In quo casu quęritur, quot peccata in illa vincibili ignorantia committit, an scilic. omnia, quę sequi possunt ex illa; an tantùm ea quæ prævideri possunt? Et idem dicendum est de quocunque alio Iudice, aut Prælato, qui sine debita scientia munus suum obijt. ¶ Salas *tract.* 13. *disp.* 8. *sect.* 9. *num.* 72. *in fine*. Thom. Sanchez *lib.* 1. *Summ. cap.* 17. *num.* 16. asserunt, quòd si tantùm prævidit imminere periculum alicuius peccati vagè; tunc committeret tantùm

tùm vnum peccatum, & illius speciei, cuius esset hic actus, *Volo aliquod peccatum*, nullum determinando: Si verò prçvidit imminere periculum duorum vel trium, sivè copulatim, sivè disiunctim; tot peccata committet, & illius speciei, cuius essent scienter commissa. Quç doctrina, licèt vera, indiget tamen maiori explicatione.

Notatio pro maiori explicatione doctrinæ.

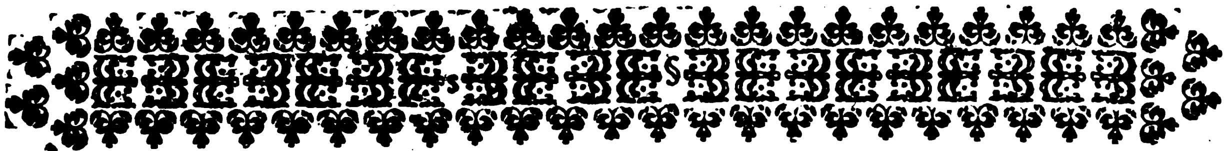
44 Pro qua, Nota, verùm esse, quòd ad hoc vt peccata, quç ex ignorantia vincibili oriuntur, imputentur, debent esse prçvisa in causa ab ignorante, dum scire neglexit. At hçc prçvisio non debet esse peccati, vt metaphysicè, sed vt (pro rerum qualitate) moraliter possibilis; hoc est, cuius periculum sit proximum, quia, supposita ignorantia, alia via humano & morali modo tale peccatum vitari nequit, & sic communiter non vitari: si enim alio modo, communiter & moraliter loquendo, vitari potest; iam non erit periculum proximum, sed remotum. Quod hoc ilustro exemplo: Qui, quando exprofessò operam navat studio casuum conscientiç, seu Theologiç Moralis, ad posteà confessiones excipiendas, negligit culpabiliter adiscere, quç necessaria sunt ad ritè hoc munus administrandum, prçvidens ex tali ignorantia periculum plurium errorum, & peccatorum; in hoc casu hoc periculum est proximum, & non remotum: Quia licèt verum sit, quòd vitari possit novo, & diligenti studio Moralis Theologiç; at hoc, licèt metaphysicè possibile sit, moraliter tamen raro contingit. Videmus enim communiter, quòd, postquàm Sacerdotes licentiam excipiendi confessiones habent, potiùs, quç addiscerant, obliviscuntur, quàm denuò alia studio comparent. Vnde prçvisum periculum futurorum errorum in his non est remotum, sed proximum.

Illustratur veritas nostrç sententiæ.

45 Ex quo iam patet, in quo sensu vera sit doctrina Sanchez suprà relata. Dicimus ergo, quòd non tot peccata, quç sequi possunt ex ignorantia vincibili, debent ad culpam imputari; sed tantùm, quorum periculum proximum prçvidetur in causa, aut prudenter & moraliter timeri potest; estò aliorum in mentem veniat suspicio aliqua, aut dubium. Sed quia moralia agimus, rem exemplis practicis dilucidemus: Proijcit quis ex culpabili inadvertentia (quod est idem ac ignorantia) lapidem per fenestram, vel ex illa versus viam publicam catapultum, vel sclopum explodit: In hoc casu, etiamsi ex illis possent sequi plura homicidia, aut vnicum homicidium, quod esset simul parricidium, aut sacrilegium; tamen, si non prçvidit, quòd possit tunc transire Pater, aut Clericus, quia id contingere rarum est; & solùm prævidit posse illùc transire alium indeterminatè hominem, quòd frequentiùs accidit; hoc periculum prçvisum erit proximum, & imputabitur ad culpam; secùs verò primum: vnde, si fortè accidat parricidium, aut clericidium, vt casuale quoad istas circunstantias iudicandum est: quia horum periculum est remotum, licèt ex illa inadvertentia sit possibile evenire. Idem dicimus de Iudice; qui ex ignorantia obijt munus suum: cui tantùm attribuuntur peccata, quorum proximum imminet periculum; & quç alia via nequeunt moraliter vitari; non verò alia, quæ ex illa aliàs remotè sequi possunt. Vnde patet, quid dicendum sit de Confessario cum ignorantia vincibili munus suum exercente. In quot enim peccatorum periculum proximum ob illam incidet; quotque culparum erit causa simili ignorantia laborans! Solus Deus, cui sigillum confessionis patet, testis, & Iudex erit reddens vnicuique iuxta opera sua; vel potius secundùm mortaliter culpabiles ignorantias, quibus non minuunt, sed potius augent pœnitentium peccata, animas novis illaqueantes vinculis. Et dicta pro hoc capite de ignorantia sufficiant. ¶ Post hæc disputandum erat de Metu; qualiter excuset, vel non à peccato, pœnisque incurrendis, & irritet contractus. Sed de primo egimus tract. 11. cap. 2. punct. 7. *per totum*: de secundo in tract. 10. cap. 1. punct. 15. num. 203. & denique de tertio, tract. 10. cap. 2. *per totum*, & tract. 14. punct. 2. Quare, nè actum agamus, ab eorum discussione calamum retrahimus.

(?§§?)

TRACTATUS XXI.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI.

PROOEMIUM.

UÆ hactenus diximus, præludia quædam sunt, planamquè sternunt viam ad claram Decalogi intelligentiam capessendam: cuius vtilitas, imò & necessitas, cuilibet non solùm cæcutienti, sed etiam vitijs obtenebrato patet. Hæc est enim illa lex, quam nobis Deus per manus servi sui Moysis populo Christiano intimavit. Hæc, quam in vertice fumante Synai in duabus tabulis dedit. Hoc est pactum, quod nobis Dominus ostendit: *Quod præcepit* (Deut. 4.) *vt faceretis, & decem verba, quę scripsit in duabus tabulis lapideis.* Hæc sunt verba, *quæ ego pręcipio tibi hodie in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens, atque consurgens. Et ligabis ea, quasi signum in manu tua, eruntquè, & movebuntur inter oculos tuos. Scribesquè ea in limine, & ostijs domus tuæ,* cap. 6. vers. 6. 7. 8. & 9. *Hæc sunt pręcepta :: quæ mandavit Dominus Deus vester, vt docerem vos, & faciatis. Audi Israël, & observa, vt facias, quæ pręcepit tibi Dominus, & benè sit tibi, & multipliceris amplius,* vers. 13. Hæc sunt mandata, *quæ ego pręcipio tibi, & filijs, ac nepotibus tuis cunctis diebus vitæ tuæ, vt prolongentur dies tui,* vers. 2. Hæc, per quæ sunt *Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud*, Lucæ 2. *Non enim*, ait Apostolus ad Roman. 2. *auditores legis iusti sunt apud Deum; sed factores legis iustificabuntur.* Hæc, de quibus dixit Christus, Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* ¶ *Hic denique est Decalogus legis* (vtor verbis D. August. lib. *de Decem chordis*, cap. 5. 6. & 9.) *qui decem præcepta habet, quorum tria priora ad Deum pertinent; alia verò septem ad homines. Hæc decem præcepta sunt decem chordæ psalterij, quas tangendo, feras peccatorum occidis*: quibus occisis, securus, & innocens in dilectione Dei, & humana societate versaris. *Tangis primam chordam, qua colitur vnus Deus; & cecidit bestia superstitionis. Tangis secundam, qua non accipis nomen Dei tui in vanum; cecidit bestia erroris nefandorum hæresum. Tangis tertiam chordam, vbi pro spe futuræ quietis facis, quidquid facis;*

facis; interficitur crudelior cæteris bestijs amor sæculi huius, propter quam laborant homines in omnibus negotijs. Tangis quartam chordam, vt honorem Parentibus deferas; cecidit bestia impietatis. Tangis quintam chordam, non occides; *cecidit bestia crudelitatis. Tangis sextam chordam*, non mæchaberis; *cecidit bestia libidinis. Tangis septimam chordam*, non furtum facies; *cecidit bestia rapacitatis. Tangis octavam chordam*, non falsum testimonium dices; *cecidit bestia falsitatis. Tangis nonam chordam*, non concupisces vxorem proximi tui; *cecidit bestia adulterinæ cogitationis. Tangis decimam chordam*, non concupisces rem proximi tui; *cecidit bestia cupiditatis. Ita, cadentibus omnibus bestijs, securus in Dei dilectione, & humana societate versaris. Nam in singulis chordis non singulas bestias, sed greges interficis bestiarum. Sic ergo canticum novum cum amore, non cum timore, in æterna beatitudine cantabis.* Ita D. Augustinus vtilitatem observantiæ Decalogi encomians, & satis eruditè viam, qua ad Deum pervenitur, demonstrans.

Et rectè vtique: quia, vt edocet Divus Thomas 1. 2. quæst. 100. art. 5. *Sicut præcepta legis humanæ ordinant hominem ad quandam communitatem humanam; ita præcepta legis divinæ ordinant hominem ad quandam communitatem, seu rempublicam hominum sub Deo.* Cum ergo ad hoc, quòd aliquis in aliqua communitate benè commoretur, duo requirantur: primum, quòd homo benè se habeat ad eum, qui præest communitati: secundum, ad alios communitatis consocios; ideò divina providentia cautum est, quòd tria prima præcepta ordinarent hominem ad Deum; reliqua verò ad proximos simul convenientes sub Deo. Primum adipiscitur homo per fidelitatem, reverentiam, & famulatum ad Deum, quod in tribus primis præcipitur. Secundum verò per hoc, quòd ius suum vnicuique servetur illæsum, reddendo debitum illis, quorum est debitor; v. g. deferendo Parentibus honorem, & alijs proximis neque opere, ore, aut corde nocumentum inferendo, quod in reliquis Decalogi præceptis à Domino iubetur. Et sic manet homo securus in Dei dilectione, & humana societate, & ad Deum perfectè ordinatus, vt possit hoc canticum novum cum amore, & sine timore, in æterna beatitudine lætus decantare.

Has ergo decem psalterij fides apprimè ferire, quin à vitijs contrarijs feriamur, nostri muneris in præsenti edocere est. Sed quia tertia fides vis pulsari valet, quin alias quinque cordas ecclesiasticæ chelys, hoc est, Ecclesiæ quinque præceptorum, tangamus; ideò ea huic operi inserere in animo est. Vtinam ita fœliciter, vt sic hoc psalterium & chelym pulsando (vt aiebat D. Augustinus) vitiorum feras interficiamus, & securi in Dei dilectione, & humana societate versemur, vt possimus cum amore in æterna beatitudide hoc canticum novum in conspectu Dei, & Agni perpetuò modulari.

CAPUT I.

De Decalogo in communi.

Uia difficillimum esset in præceptorum Decalogi disquisitione recta methodo procedere, nisi prælibata saltim in communi ipsius Decalogi notitia; ideò hoc caput instituimus, in quo de essentia, & præceptorum multitudine, necnon de eorum obligatione per duo puncta differemus. Caput hoc duo puncta continet.

Punct. I. *Quid sit Decalogus: quot eius præcepta: & quæ primæ, & quę secundæ tabulæ?* num. 1.

Punct. II. *Ostenditur obligatio præceptorum Decalogi; & an sint ab aliquo dispensabilia.* num. 13.

PUNCTUM I.

Quid sit Decalogus: Quot eius præcepta: & quæ primæ, & quæ secundæ tabulæ?

Quid sit Decalogus, & eius excellentia declaratur.

1 PRo limine expositionis præceptorum Decalogi, quædam prælibanda necessariò sunt, quorum notitia gradum planum facit ad singula illius præcepta declaranda. Pro quo rogabis *primò*: Quid sit Decalogus? ¶ Huic quæsito respondetur breviter, dicendo, quòd Decalogus est *Lex naturalis, & diuina decem præceptis comprehensa, digito Dei in duabus tabulis scripta, & per manum Moysis populo Hebræorum delata.* Quæ descriptio sic explicatur. Dicitur *lex naturalis*: quia omnia præcepta naturalia ad illum reducuntur, vel vt principia, vel vt conclusiones in ipso contentæ. Additur *Diuina*: quoniam à Deo fuit immediatè hominibus intimata, vt ait Div. Thom. 1. 2. quæst. 100. art. 3. *Decem præceptis comprehensa*: quia decem tantùm continet præcepta. *Digito Dei in duabus tabulis scripta*: quia ministerio Dei, vel, vt alij volunt, Angelorum, aut Moysis (de quo videatur N. Anton. à Matre Dei, *prælud.* 1. *digres.* 1.) in duabus tabulis lapideis hæc præcepta fuerunt exarata. Et denique additur *Et per manum Moysis populo Hebræorum delata*: quia Moyses iussu Dei ad populum israëliticum detulit; vt patet ex Exod. *cap.* 20. & 34. & Deuter. *cap.* 10. Unde Div. Augustin. *quæst.* 140. *super Exod.* ait, decalogum esse aliarum legum summam & epitomæ: Cui adhærent Div. Thom. *opusc.* 4. *in principio*, & Concil. Colon. *fol.* 161. §. *Cæterum*, dicendo: quòd sicut summa omnium, quæ credenda sunt, continentur in Apostolorum symbolo, &, quæ petenda sunt, in oratione Dominica; ita summa omnium, quæ agenda sunt, in decalogo exprimitur.

Decalogi encomia.

2 Quapropter primus omnium, qui hæc decem præcepta proprio nomine insignivit, fuit Clemens Alexandrinus, ea nomine incomplexo *lib. 6. Stromat.* appellans *Decalogum*: Quo posteà vsi sunt Origenes, Hieronymus, & alij græci, & latini Patres. Sed Iacobus Baius *in suo Catechismo* alijs duodecim nominibus, ex Scriptura decerptis, illum sic encomiat: Dicitur enim *Lex*: quia homines ligat. *Præceptum*: quod Deus per se tulit. *Mandatum*: quia per hominem dedit. *Eloquium, sermo, verbum*: quia per Filium à Patre emanavit. *Iudicium*: quia per illud homines iudicantur. *Iustitia, & æquitas*: quia vnicuique tribuit, quod suum est. *Iustificatio*: quia præcepit ea, per quę homines iustificantur. *Via*: quia est forma benè vivendi. *Semita*: quia rectè ad Deum ducit. *Testimonium*: quia testis est tum bonorum, tum malorum operum: vel quia Dei voluntatem nobis testificatur. At licèt hæc decem Dei præcepta hæc omnia nomina sub se comprehendant; tamen iam, vt proprium, nomen *Decalogi* sibi apud sapientes vnicè arrogant.

Præcepta Decalogi sunt tantùm decem.

3 Rogabis *secundò*: Quot sint decalogi pręcepta? ¶ Respondetur esse decem. Quod satis indicant ipsum *Decalogi* nomen, & scripturæ authoritas, *Exod.* 20. & *Deuteron.* 5. vbi decem tantùm sic enumerat. Primum: *Non habebis Deos alienos in conspectu meo. Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium, quæ in cœlo sunt desuper, & quæ in terra deorsum, & quæ versantur in aquis sub terra. Non adorabis ea, & non coles.* Secundum: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Tertium: *Memento, vt diem Sabbati sanctifices.* Quartum: *Honora Patrem tuum, & Matrem tuam.* Quintum: *Non occides.* Sextum: *Non mæchaberis.* Septimum: *Non furtum facies.* Octavum: *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.* Nonum: *Non concupisces vxorem proximi tui.* Decimum: *Non desiderabis domum proximi tui, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.* Ita Exod. 20. & Deuteron. 5.

Aliter Decalogum numerant Iudæi.

4 At hæc licèt ita sint; tamen Iudæi econtrà dicunt, primum præceptum tantùm esse: *Non habebis Deos alienos in conspectu meo.* Ac proinde secundum assignant: *Non facies tibi sculptile.* Et, ne numerus pręceptorum accrescat, duo vltima, scilicèt *Non concupisces vxorem proximi tui::: Non desiderabis rem proximi tui*, contrahunt in vnum. Ita Iosephus, Philo, & Origenes *lib. de Decalogo*, Athanas. *in Synopsi*, & alij: quos æquo animo sequitur Calvinus, vt Imaginum cultum de medio tollat. His etiam adhæret Hesichyus *in cap. 26. Levitici*, vbi pro primo præcepto assignat ea verba *Ego sum Dominus* &c. (quę à nobis relata pręcedunt) & omittit id, quod est de Sabbati sanctificatione, tanquam vnicè cœremoniale.

5 Sed hęc omnino falsa sunt: Tum quia *Non*

Falsa tamen est ista numeratio.

Non habebis Deos alienos... Non facies tibi sculptile, non sunt duo, sed vnicum præceptum; cùm ad vnum aliquid ordinentur, scilicèt Dei cultum. ¶ *Tum etiam*: Quia aliàs non decem, sed vndecim essent præcepta, contra illud Deuteron. 4. *Et ostendit vobis pactum suum, quod præcepit, vt faceretis; & decem verba, quæ scripsit in duabus tabulis lapideis*: ergo &c. Sequela est evidens: quia duo vltima præcepta suprà posita nequeunt ad vnum reduci. Nam præceptum (vt ait Abulens. *quæst.* 2. in cap. 20. Exod.) est quædam propositio regulativa actionis humanæ: quæ quidem regulatur iuxta diversitatem potentiarum; sed in illis dantur duæ potentiæ regulatæ, scilicèt potentia tactiva, in ordine ad delectationem carnalem; & cupiditas quædam spiritualis, in ordine ad rerum desideria: ergo nequeunt ad vnum reduci. ¶ *Deindè*: Nonum, & decimum præceptum habent idem obiectum, ac sextum, & septimum; cùm hac sola differentia, quòd hæc respiciunt actus externos, illa verò internos: ergo si sextum, & septimum nequeunt in vnum coniungi, nec etiam poterunt nonum, & decimum. ¶ Nec deniquè, quod addit Hesichyus, veritatem continet. Nam omne præceptum debet dari per verba imperativa; sed illud *Ego sum Dominus Deus tuus* &c. non datur per verba imperativa, sed assertiva & indicativa, quin in eis aliquid præcipiatur: ergo nequeunt talia verba primum præceptum constituere. ¶ Ad illud de Sabbatho, Dico esse præceptum naturale quoad substantiam, & tantùm cæremoniale quoad designationem temporis: vnde ob hoc à Decalogo nequit relegari. Videatur D. Thom. *loco immediatè citando*, *artic.* 3. *ad* 3. ¶ Quare dicendum est, præcepta decalogi esse decem, eo modo quo suprà ex Scriptura translata à nobis sunt. Ita Div. Augustin. *q.* 71. *in Exod.* Clemens Alexand. *lib.* 6. *Stromat.* D. Hieron. *in Psalm.* 32. & communiter Scholastici *in* 3. *dist.* 37. & D. Thom. 1. 2. *quæst.* 100. *art.* 3. *&* 11. & cum eo omnes eius discipuli, necnon Abulens. *in Cap.* 20. *Exod. q.* 2. Cornel. *in Cap.* 5. *Deuter.* Docent etiam Sotus *lib.* 2. *de Iustit. q.* 3. *art.* 3. Sayr. *lib.* 4. *cap.* 2. *n.* 6. Trullench *tom.* 1. *in Decalog. prælud.* 1. *n.* 9. Leand. *tract.* 1. *in Decalog. q.* 2. & alij.

Insufficiens modus supputandi quot præcepta essent in singulis tabulis.

6 At non levis est inter Doctores hæc difficultas: Quot, & quæ præcepta erant scripta in singulis tabulis? ¶ Hesichyus *loc. cit.* D. Hieronym. *in Cap.* 10. *Oseæ*, & Origenes in prima tabula ponunt quatuor ista præcepta. Primum: *Ego sum Dominus Deus tuus.* Et iuxta Origenem, loco huius: *Non habebis Deos alienos coram me.* Secundum: *Non facies sculptile.* Tertium: *Non assumes nomen Dei in vanum.* Quartum: *Memento, vt diem sabbati sanctifices.* In secunda tabula alia præcepta ad proximum spectantia collocant. ¶ Hebræi verò, vt ait Iosephus *lib.* 3. *Antiq. cap.* 6. in vtraque tabula quinque collocant, addendo præceptum de honorandis parentibus his quatuor de Dei dilectione; & alia quinque circa proximum in secunda tabula ponunt. Et ratio esse poterat: Tum quia tabulæ erant æquales: ergo in vtraque quina erant sculpta. *Tum* quia, cùm à Deo omnis paternitas oriatur, instar sui voluit parentes coli.

7 Sed Div. Thom. 1. 2. *quæst.* 100. *art.* 4. postquam *in corpore* has, & alias opiniones refert, sic quæstionem resolvit: *Convenientiùs Augustinus* (quæst. 71. in Exod.) *ponit sub vno præcepto* Non habebis Deos alienos, *&* Non facies sculptile. *Similitèr etiam concupiscentia vxoris alienæ ad commixtionem pertinent ad concupiscentiam carnis. Concupiscentia autem aliarum rerum, quæ desiderantur ad possidendum, pertinent ad concupiscentiam oculorum. Unde etiam Augustin.* (quæst. 71. in Exod.) *ponit duo præcepta de non concupiscendo rem alienam, & vxorem alienam; & sic ponit tria præcepta in ordine ad Deum, & septem in ordine ad proximum.* Videatur artic. 6. *ad* 2. & art. 8. *in corpor.* Quare & nos, sequentes tantum Doctorem, dicimus, illa verba *Ego sum Dominus Deus tuus* habere rationem exordij: & ideò in prima tabula esse tantùm sculpta tria præcepta ad Deum pertinentia, scilicèt: *Non habebis Deos alienos coram me; nec facies tibi sculptile, vt adores illud*, quod est primum præceptum decalogi: *Non assumes nomen Dei in vanum*, quod est secundum; & deniquè tertium: *Memento, vt diem sabbati sanctifices.* In secunda verò tabula reliqua septem erga proximum, nempè *Honora patrem tuum, & matrem tuam*, & alia num. 3. posita. D. Thom. sequuntur Abulens. in cap. 20. Exod. *quæst.* 2. Sotus *de Iustitia, & iure, lib.* 2. *q.* 3. *art.* 4. *&* 5. Sayr. *in Clavi Regia, lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 7. Reginald. *tom.* 1. *lib.* 16. *cap.* 4. *numer.* 46. Trullench *in Decalog. tom.* 1. *prælud.* 1. *num.* 10.

Vera doctrina traditur ex D. Thom.

Prima principia iuris naturalis, & præcepta de fide, spe, & charitate non pertinent ad Decalogum.

8 Rogabis *tertiò*: An prima principia iuris naturalis, vt *Bonum est faciendum*, & *Malum est fugiendum* &c. & præcepta dilectionis Dei, & proximi, necnon spei, fidei, & charitatis, & alia iuris naturalis in decalogo contineantur? ¶ Respondetur negativè, si loquamur de continentia expressa; & affirmativè, si sermo sit de implicita. Explicatione indiget conclusio. Pro qua, Nota ex suprà dictis, præcepta naturalia seu moralia esse in triplici differentia: Quædam enim sunt per se nota, vt *Bonum est faciendum* &c. Alia sunt, quæ statim ex primis principijs naturalibus deducuntur, vt *Pater est honorandus* &c. Ex quibus quædam solo lumine naturali ad hoc indigent; alia verò indigent, vt ratio naturalis divinitùs instruatur, vt *Non facies tibi sculptile.* Alia denique sunt, quæ vt deducantur ex principijs naturalibus, opus est consideratione plurium circunstantiarum, quas diligenter considerare solùm Sapientium est, vt *Coram cano capite consurge*, & *Honora personam senis.* Levit. 19. Quibus sic præsuppositis:

Doctrina D. Thom. illustratur assertio.

9 Ad quæstionem his verbis respondet D. Thom. 1. 2. *q.* 100. *art.* 3. *Illa ergo præcepta ad Decalogum pertinent, quorum notitiam homo habet per seipsum à Deo: Huiusmodi verò sunt illa, quæ statim ex principijs communibus primis cognosci possunt modica consideratione: & iterùm illa, quæ statim ex fide divinitùs infusa innotescunt. Inter præcepta ergo Decalogi non computantur duo genera præceptorum, illa scilicet, quæ sunt prima, & communia, quorum non opportet aliquam editionem esse, nisi quòd sunt scripta in ratione naturali, quasi per se nota: sicut, quòd homo nulli debet male facere, & alia huiusmodi. Et iterùm illa, quæ per diligentem inquisitionem*

Sapientum inveniuntur rationi convenire: hæc enim proveniunt à Deo ad populum, mediante disciplina Sapientum. Utraque tamen horum præceptorum continentur, in præceptis Decalogi; sed diversimodè: Nam illa, quæ sunt prima, & communia continentur in eis, sicut principia in conclusionibus proximis. Illa verò, quæ per Sapientes cognoscuntur, continentur in eis è converso, sicut conclusiones in principijs. Per quæ patet, quomodò principia communia iuris naturæ, & alia præcepta, quę sunt remotæ illius conclusiones, contineantur in decalogo. Ad præcepta dilectionis Dei, Respondetur ex D. Thom. *ibi ad* 1. esse principia prima, & communia legis naturæ: Vnde continentur in decalogo, sicut principia in conclusionibus. Videatur S. Doct. *art.* 1. *&* 11. *necnon art.*4.*ad* 1.

Applicatur præceptis fidei, & spei.

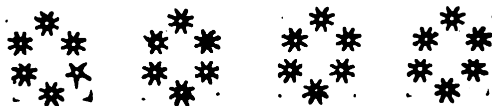
10 De præceptis fidei, spei &c. dicendum est ex D. Thom. 2. 2. *quæst.* 16. *art.* 1. *& quæst.* 22. *art.* 1. non esse de substantia legis, sed quædam præambula ad legem: quia sine illis lex existere nequit. Nam lex esse nequit, quin priùs sint subditi, qui eam accipiant: nullus autem subjicitur Deo nisi per fidem, iuxta illud Apostoli ad Hebræos 11. *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est*: ergo præceptum fidei est præambulum ad legem. *Similitèr*: Nisi homo speraret pręmium, & Legislatorem amaret, nequiret Legislatori subdi; sed sine subiectione ad superiorem, & Legislatorem nulla lex esse potest: ergo nec esset lex decalogi. Et ideò præcepta fidei, spei, & charitatis non sunt de substantia Decalogi, vt ait D. Thom. sed præambula ad illum. Angelicum Doctorem sequuntur Navarr. *in Summ. cap.* 11. *n.* 5. Caietan. 2.2. *quæst.* 64. *art.* 8. D. Antonin. 4. *part. tit.* 4. *cap.* 1. §. 1. Sayr. *in Clavi Regia, lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 1. *&* 2. Sotus *lib.* 2. *de Iustit. & Iur. q.* 3. *&* 4. Trullench *tom.* 1. *in Decalog. prælud. num.* 13. & Abulens. *q.* 33. *in cap.* 20. *Exod.* vbi eruditè totam hanc quæstionem resolvit, & explicat. Quare sic hanc doctrinam concludit sapientissimus Navarrus loc. cit. *Et consequenter errant, qui dicunt, primum decalogi præceptum esse de diligendo Deo. Est enim contra prædicta, & contra textum ipsius decalogi eod. cap.* 20. *Cuius primum est illud: Non habebis Deos alienos &c. Quibus verbis solùm peccatum superstitionis, & idololatriæ, quæ sunt contraria virtuti religionis, & latriæ prohibentur; quæ quidem virtus non est theologalis, sed moralis: nulla ibi fit mentio de dilectione erga Deum, & proximum, quæ pertinet ad virtutem charitatis, quæ theologa est. Errant etiam, qui putant, præceptum de credendo in Deum esse primum decalogi, eadem ratione, cùm fides sit virtus theologa, non moralis.*

Omnia præcepta naturalia ad Decalogum reducuntur.

11 Sed quia diximus, omnia naturalia præcepta, tàm prima, quàm quæ solùm Sapientibus nota sunt, & Deus per Moysem populo tradidit, appellanturquè à Div. Thom. artic. 11. quęst. 100. cit. *præcepta moralia decalogo superaddita*, pertinere vt principia, vel conclusiones ad decalogi præcepta; ideò (& quia hęc doctrina est valde necessaria Confessarijs, & pœnitentibus, ad peccatorum species dignoscendas) breviter ad illa curabimus ea omnia reducere. ¶ Ad primum ergo præceptum decalogi, in quo cultus alienorum Deorum prohibitus est, reducuntur imprimis, vt decalogi principia, & præambula, præcepta vniversalia iuris naturalis, & præcepta fidei, spei, & charitatis, vt vidimus numer. antecedent. ex Div. Thom. Deindè reducuntur omnia præcepta, quæ prohibent ea, quę ad cultum idolorum, & superstitionem idololatricam ordinantur, vt Deuteron. 18. *Non inveniatur in te, qui lustret filium suum, aut filiam suam ducens per ignem, nec sit maleficus, atque incantator, neque qui phytones consulat, nec divinos, & quærat à mortuis veritatem.* ¶ Secundum pręceptum prohibet periurium. Ad quod reducuntur præceptum prohibens blasphemiam: *Levit.* 14. & quando prohibet falsam doctrinam: *Deuteron.* 13. ¶ Tertio præcepto iubetur sanctificatio sabbati. Ad quam reducuntur omnia cœremonialia legis præcepta. ¶ Ad quartum præceptum de honoratione parentum ordinatur præceptum de honoratione senum; iuxta illud Levit. 19. *Coram cano capite consurge*, & *Honora personam senis*: Et consequenter omnia pręcepta circa reverentiam maioribus exhibendam, & beneficia ęqualibus, aut minoribus conferenda. ¶ Quinto præcepto, quod est de homicidij prohibitione, additur prohibitio odij, & cuiuscunque læsionis externæ opere exequutæ: sicut illud Levitic. 19. *Non stabis contra sanguinem proximi tui.* Et iterum: *Non oderis fratrem tuum in corde tuo.*

Prosequitur eadem materia.

12 Sexto præcepto, quod est de prohibitione adulterij, prohibetur omnis actus luxurię, sivè sit fornicatio simplex, iuxta illud Deuteron. 23. *Non erit meretrix de filiabus israël, nec fornicator de filijs Israël*: Sivè sit crimen nefandum, aut voluntaria pollutio, secundùm illud Levit. 18. *Cum masculo non commisceberis: cum omni pecore non coibis.* Et 1. ad Corinth. 6. vers. 9. *Nolite errare: nec fornicarij, nec adulteri, nec molles, nec masculorum concubitores... regnum Dei possidebunt.* ¶ Septimo præcepto, de non furando, additur prohibitio vsuræ; secundùm illud Deuteron. 23. *Non fœneraberis fratri tuo ad vsuram.* Et prohibitio fraudis; iuxta illud Deuteron. 25. *Non habebis in sacculo diversa pondera.* Et vniversaliter omnia, quæ ad prohibitionem calumniæ, & rapinę attinent. ¶ Ad octavum, quod est de prohibitione falsi testimonij, reducitur prohibitio falsi iudicij; iuxta illud Exod. 23. *Nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt à verò devies.* Et prohibitio mendacij: secundùm immediatè dicta, ibi: *Mendacium fugies.* Et prohibitio detractionis; iuxta illud Levit. 19. *Non eris criminator, nec susurro in populis.* Ad postrema autem præcepta nulla alia reducuntur: quia per ea vniversaliter omnis mala concupiscentia prohibetur, & omnis cohibetur sinistra cupido. Videantur D. Thom. *loc. cit.* Abulens. *in cap.* 20. *Exod. q.* 33. Sayr. *lib.* 4. *cap.* 1. *n.* 4. *&* 5. & Trullench *prælud.* 1. *n.* 18.

PUN-

PUNCTUM II.

Ostenditur obligatio præceptorum Decalogi: & an sint ab aliquo dispensabilia.

Præcepta decalogi sunt iuris naturalis, & divini.

13 PRiusquàm descendamus ad obligationem præceptorum decalogi tradendam, operæ-pretium est priùs explicare, an talia præcepta sint iuris naturalis, & divini? ¶ Ad quod dicendum est, esse vtriusque iuris. Et quidem quoad primum patet: Nam (vt ait D.Thom. 1.2.*quæst*.100.*art*.1.) omnia præcepta moralia sunt de iure naturæ: quia, vt scribit Apostolus ad Rom.2. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt*: hoc est, quæ ad bonos mores pertinent, vt explicat Angel. Doctor; sed præcepta decalogi moralia sunt, cùm ex natura sua ad mores dirigendos ordinentur: ergo sunt de iure naturæ. ¶ Quoad secundam etiam liquet: Quia ea sunt de iure divino, quæ Deus præcipit; sed hæc decem decalogi præcepta Deus per se ipsum, vel saltem ministerio Angelorum populo hebræorum præcepit, & proposuit, vt dicitur Exod.22. & docet D.Thom.*loc.cit.art*.3. & *quæst*.98. *art*.2.& 3. Sotus *de Iustit.& Iure, lib*.2.*quæst*.3.*art*.1. ergo sunt vtriusque iuris, naturalis scilicet, & divini.

Obligant etiā nunc in lege gratiæ.

14 Quibus suppositis, quæres *primò*: An talia præcepta decalogi obligent nunc in lege gratiæ? ¶ Ad quod respondendum est affirmativè. Et ratio est: quia licèt lex vetus quoad cœremonialia, & iudicialia morte Christi, sufficientiquè evangelij promulgatione, quoad obligationem cessaverit, vt diximus tract. 11. cap.1. §.4. & constat ex §. finali 6. *distinct*. & *cap*.1. *de Purificat. post part*. tamen quoad moralia, seu naturalia non cessavit, cùm hæc non dependeant ex alicuius positivi Legislatoris authoritate; sed præcepta decalogi sunt præcepta moralia, seu naturalia in lege veteri populo intimata: ergo eorum obligatio quoad ius naturale non cessavit morte Christi, sed potiùs denuò viget in lege gratiæ; cùm non venerit legem solvere, sed adimplere. Dixi *quoad ius naturale*: quia tertium decalogi præceptum continet aliquid de iure naturali, & aliquid de iure cœremoniali; & licèt quoad primum eius obligatio vigeat nunc in lege gratiæ, non tamen quoad secundum. Ita D.Thom. 1.2. *quæst*.103.*art*.3.& 4. & *quæst*. 100. *art*.2. Navarr. *in Summ. cap*.11.*num*.2. Bellarmin. *tom*. 3. *de Iustificat. lib*.4.*cap*.5. Bonacina *disp*. 3. *in* 1. *Præcept. decalogi ante quæst*.1. Fagundez *lib*.1. *in Decalog. initio num*.2. Trullench *prælud*. 2. *numer*.9.& 10. & Leander *tom*.1. *in Decalog.tract*. 1.*quæst*.6.

Illorum trāsgresio regulariter est mortalis.

15 Quæres *secundò*: An transgresio cuiuscumque præcepti decalogi sit mortalis? ¶ Respondetur, ita esse regulariter, nisi vna ex tribus causis excusetur. Prima est parvitas materiæ; vt qui parùm furatur, regulariter peccatum veniale committit. Secunda est defectus deliberationis; vt qui ex subitaneo motu vult occidere, vel qui tędium aut accidiam circa spiritualia subitò corripientem habet. De vtraque loquitur D. Thom. 1.2.*quæst*.88.*art*.5.& 6.& 2.2.*quæst*.59. *art*.4. *ad* 2. Tertia est defectus rationis vsus, seu iudicij; vt evenit in semidormientibus, seu ebrijs, qui plenè non advertunt obiecti malitiam: Ob quam causam excusatur à mortali in his pollutionis delectatio, aut consensus. His ergo causis non excusantibus, mortalis est transgresio cuiuscunque pręcepti decalogi. Et ratio est: quia quælibet decalogi transgresio avertit à Deo vltimo fine, destruendo charitatem, & iustitiam (omnia ad has duas virtutes reducuntur, Deum colendo, & honorando, & proximo damnum non inferendo, vt docet D.Thom. 1.2.*quæst*.100.*art*.2. & *q*.104. *art*.1.) sed quæ ex se avertunt à Deo vltimo fine, & destruunt charitatem, & iustitiam, sunt peccata mortalia: ergo quælibet transgresio decalogi, nisi excusent causæ suprà assignatæ, mortale peccatum est. D.Thomam sequuntur Caietan. 1. 2. *quæst*.15.*art*.4. Navarr. *in Summ.cap*.11.*num*.4. D.Anton. 2.*part. tit*.4.*cap*.5. §.7.& 8. Toletus *in Summ. lib*.4. *cap*.12. Sayr. *in Clavi Reg.lib*.4. *cap*.2.*num*.14. & Trullench *prælud*.4. *in Decalog. num*.6.

Esse propriè dispensabilia aliquorū fuit opinio.

16 Quærit D.Thom. 1.2. *quæst*.100. *cit. art*.8. vtrùm præcepta decalogi sint dispensabilia? De qua quæstione, licèt aliquatenus *tract*.9. *cap*.5.*à num*.41. & *tract*.11.*cap*.4.*punct*.3. & *in praeced. tract*.20. *cap*.4.*punct*.3. *à num*.13. actum nobis fuerit; tamen, quia in loco citato nonnulla desiderantur, quæ hìc propriam sedem habent; & aliàs hæc difficultas scitu dignisima sit, curabimus pro eius meritis de ea agere. ¶ Circa quam triplex versatur sententia. Prima est Occham 2. *Sentent. dist*.19. qui ait, non solùm omnia decalogi præcepta esse à Deo dispensabilia, verùm posse illis contraria præcipere, vt odium ipsius, mendacium &c. quæ in tali casu laudabilia essent. Cuius ratio est: quia iuxta illud effatum Angeli, Luc. 1. *Non erit imposibile apud Deum omne verbum*: ergo &c. ¶ Sed hæc sententia erronea est, & repulsu facillima: Cùm mereri per odium Dei, idem sit, ac per demerita mereri: quod ex terminis liquet esse falsum. ¶ Secunda opinio est Scoti *in* 3.*distinct*.37. asserentis, quòd licèt circa præcepta primæ tabulæ nulla posit cadere dispensatio; benè autem potest Deus dispensare in præceptis secundæ tabulę. Scotum sequuntur aliqui eius Scholares. Potestquè pro ea sic *primò* argui. In decalogo prohibitum est homicidium; sed in hoc dispensavit Dominus cum Abraham, vt charissimum filium immolaret, *Genes*. 22. cum Sansone, vt se cum Philistæis occideret, *Iudit* 16. & cum Eleazaro, qui ab Elephante, quem interfecit, oppressus occubuit: ergo potest Deus in decalogi præceptis dispensare. ¶ *Secundò*: Observatio sabbati est tertium decalogi præceptum; & tamen in illa dispensavit cum Machabæis *lib*.1. *cap*.2. concedendo eis licentiam, vt impugnarent eos, qui ad eos in bello venerint in die sabbatorum: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Deus dispensavit in sexto pręcepto cum Osea, præcipiendo ei, vt mulierem fornicariam reciperet, *Osea* 1. & in septimo cum filijs israël, imperando, vt ægyptiorum vasa aurea, & argentea surriperent, *Exod*. 22. ergo, cùm eadem ratio militet in his ac alijs pręceptis, poterit in omnibus dispensare. ¶ Denique legislator humanus potest dispensare in legibus ab ipso latis: ergo & Deus poterit dispensare in præceptis decalogi, quę ipse tulit.

Ter-

Vera sententia suadetur.

17 Tertia sententia,& à nobis amplectenda, docet non posse Deum, & ex consequenti nec alium humanum legislatorem, propriè in aliquo ex decalogi præceptis dispensare. Hæc conclusio ostenditur *primò* hac ratione D. Thom. *in præsent.art.* 8. In illis præceptis fieri potest propriè dispensatio, quorum si littera observaretur, in aliquo casu, contrariaretur intentioni legislatoris; sed intentioni legislatoris, qui est Dominus respectu decalogi, in nullo casu, observando litteram legis, & præcepti decalogi, potest contrariari: ergo nec vnquam in ea cadere propriè dispensatio. Probatur minor: Intentio Dei in præceptis primæ tabulæ est bonum commune, quod est ipse Deus; & in præceptis secundæ tabulæ est ordo iustitiæ inter homines servandæ, vt nulli fiat indebitum,& cuilibet reddatur debitum; sed, observando præcepta primæ, & secundæ tabulæ, adimpletur intentio Dei tam in ordine ad bonum commune, quod est ipse Deus, quàm ad particulare,quod est ordo iustitiæ apud homines: ergo nullo modo contrariatur intentioni legislatoris: & sic in nullo casu erunt dispensabilia. Quod vlteriùs docet D.Thom. his exemplis; *Si poneretur hoc præceptum in aliqua communitate, quòd nullus destrueret rempublicam, nec proderet civitatem hostibus, sive quòd nullus faceret aliquid iniustè vel malè; huiusmodi præcepta essent indispensabilia: quia continent intentionem legislatoris*, quę est conservatio boni communis, & ordinis iustitiæ; sed eodem modo se habent præcepta decalogi: ergo (concludit Angel. Doctor) *Præcepta decalogi sunt omnino indispensabilia.*

Confirmatur.

18 Confirmatur *primò*: Tunc datur propria dispensatio, quando lex non obligat, immutatis circunstantijs quæ obligationem causabant; sed Deus nequit facere, quòd lex naturalis in aliquo casu non obliget, manentibus omninò immutatis circunstantijs quæ ex natura sua obligationem inducebant: ergo nec poterit propriè in illa dispensare. Probatur minor: Licèt Deus possit facere, quòd ablatio rei aliàs alienæ non sit furtum, mutatis circunstantijs; tamen nequit facere, quòd, manente furto in ratione talis, non sit intrinsecè malum & prohibitum, lexquè illud prohibens non obliget: ergo nequit Deus propriè in illo dispensare. ¶ Confirmatur *secundò*: Lex naturalis prohibet, quod intrinsecè & ex natura sua est malum; & pręcipit, quod intrinsecè & ex natura sua est bonum: sed implicat, quod ex natura sua malum fiat bonum; & quòd ex natura sua bonum fiat malum, invariatis circunstantijs: ergo in præcepta naturalia nequit propriè cadere dispensatio; nec Deus potest concedere licentiam, vt, manente lege naturali quoad alios, aliquis contra illam licitè & honestè operetur. Ita docent Glossa in cap. *Sunt quidem* 25. *quæst.* 2. & in cap. *Proposuit,de Conces.præbend.*Covarrub. Reg. *Peccatum, punct.2.cap.6.* §.9. *num.*3. Barbosa *de Iure ecclesiastico universo*, *tom.* 1. *lib.* 1. *cap.2.num.*122. Suarez *de Legibus*, *lib.2.cap.*14. *num.*5. Navarr. *consil.*4.*de Desponsf.impub.n.*16. Thomas Sanchez *lib.*8.*de Matrimon. disp.*6. *n.*4. & apud ipsum plurimi: Vazquez *disp.*179.*cap.*2. Sotus *de Iustit. & Iur.lib.*2.*quæst.*3.*art.*8.Palaus *tract.*3.*de Legib.disp.*6.*punct.*2.*num.*5.Trullench *prælud.*5.*num.*5. 6. & 7. & latè Abulens. *in cap.* 20.*Exod.quæst.*35.

Respondetur primo argumento, & ostenditur, occisionem hominis iussu Dei factam non esse propriè homicidium.

19 Ad primum argumentum, deductum ex varijs exemplis Abrahę, Sansonis, & Eleazari, qui sanctè homicidium vel intenderunt, aut perpetrarunt, Respondetur,tunc Deum non dispensasse in homicidio, illud reddendo licitum; sed tantùm mutavit illius materiam, taliter quòd occisiones illæ non essent homicidia formaliter. ¶ Pro quo, Nota (præter ea quæ diximus tract.20. cap.4.punct.3. num.17.) quòd occisio hominis, quæ prohibetur in quinto decalogi præcepto,tantùm est illa, quæ est iniusta, seu contra iustitiam: Occisio autem, quam Deus facere præcepit, non est iniusta; cùm sit Dominus omnium rerum huius vniversi: Sicut enim qui est dominus (v. gr.) ovis, potest iustè, & licitè eam occidere;ita Deus potest, inquantùm dominus vitæ hominum,illum per se, aut per alium occidere, imò & omnes in nihilum redigere, quin in hoc vlli iniuriam inferat. Maximè, cùm nullus sit apud Deum innocens, & ad minus omnes ex Adami peccato mortem mereamur, iuxta illud Apostoli ad Hebr. 8. *Statutum est hominibus semel mori.* Videatur Abulens. *in cap.*3. *Exod.quæst.* 10. & *in cap.* 20. *quæst.*35. Unde, quando iussit Abraham (& idem dicendum de alijs exemplis)occidere filium, non dispensavit in quinto decalogi præcepto:quia hoc tantùm prohibet occisionem iniustam; non verò illam, quæ non est contra iustitiam, aut per quam alteri iniuriam non infertur, quales sunt in argumento relatæ; & quoties malefactor à Iudice occiditur. Videatur D.August. *lib.de Liber. arbit.*

Secundo argumento satisfit.

20 Ad secundum sic respondet D. Thom. loc.citat. *Ad quartum, Dicendum, quòd illa excogitatio magis fuit interpretatio præcepti, quàm dispensatio. Non enim intelligitur violare sabbatum, qui facit opus, quod est necessarium ad salutem humanam, sicut Dominus probat Matth.*12. Quæ interpretatio licèt posit fieri à quolibet iudæo in casu gravissimæ necessitatis, qualis erat præsens; convenientius tamen facta fuit à summo Sacerdote Mathatia, qui erat populi caput, & apud quem devolvebatur (vt patet ex cap. 17. Deuteron.) decisio cuiuscunque quæstionis dubię, & ambiguæ, sicut erat ista. Cùm enim retroactis temporibus dubium esset, an liceret in sabbatis pugnare, & hic casus nunquam accidisset, non erat tale dubium decisum. Quare iudęi, contra quos primò in sabbato pugnatum est, permiserunt se mori, dicentes: *Moriamur in simplicitate nostra*: At alij sanctiori consilio ducti, illudque approbante summo Sacerdote, crediderunt se iustè agere, & hunc casum in lege minimè esse comprehensum. Unde tunc non fuit aliqua dispensatio tertij pręcepti decalogi; sed interpretatio, quòd intentio Legislatoris non fuit obligare ad sabbati observantiam in casu mortis; aliàs vellet subitò de terra deleri populum à se dilectum.

Reliqua argumenta diluuntur.

21 Ad tertium, quoad primum exemplum Osee accedentis ad mulierem fornicariam, ait D.Thom. loc. citat. ad 3. *Non est mœchatus, nec fornicatus: quia accessit ad suam, quæ sua erat secundùm mandatum divinum, qui est auctor institutionis matrimonij*: hoc est, iussit Deus, quòd accederet post verum matrimonium, iussu Dei initum, ad mulierem fornicariam, scilicèt quę anteà fuerat fornicaria, vel cum alienis dijs (vt vo-

volunt aliqui) vel (vt alij sentiunt) cùm multis viris. Et ideò notanter dixit Deus: *Accipe vxorem fornicariam*: Nomen enim *vxor* mulierem maritatam, seu matrimonio viro copulatam significat. ¶ Ad secundum exemplum, de expoliatione Ægypti facta à Iudęis, idem dicendum est, ac de homicidio. Cùm enim Domini sit terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniversi qui habitant in eo; homines temporalia bona non possident vt domini principales, sed quasi oeconomi, aut veriùs vt precarij: & sicut precarium tandiù durat, quandiù dominus concedens bona precario patitur apud illum esse; ita nos tandiù iustè possidemus bona, quandiù Deus ea à nobis non aufert, alijsque concedit: cùm ergo Deus bona ægyptiorum abstulit ab eis, & Iudæis concessit, nulla iniuria eis fuit irrogata; nec expoliatio Ægypti ab hebręis, iussu Dei facta, fuit propriè furtum; cùm sit *ablatio, invito rationabiliter domino*. ¶ Ad quartum, & vltimum dicendum, Deum non posse propriè dispensare in lege naturali, seu præceptis decalogi: quia hoc divinam maiestatem valdè dedecet. Nam, vt ait Apostol. 2. *ad Thimot.* cap. 2. *Deus fidelis est, & seipsum negare non potest*; sed Deus iustus, imò ipsa iustitia est: ergo illam nequit negare: Negaret verò, si dispensaret, quòd haberemus deos alienos: negaret suam reverentiam, si dispensaret, vt assumeremus nomen Dei in vanum, &c. Et idem discurrendum esset de præceptis secundæ tabulæ: Nam sicut pręcepta primæ tabulæ ordinant nos in Deum, ita secundę in homines, secundùm actum iustitię quæ à Deo in homines dimanat: ergo, si in quolibet ex illis Deus dispensaret, negaret suam iustitiam, quod est impossibile. Quare, licèt homines in legibus à se latis possint dispensare; non tamen Deus in præceptis naturalibus. At hoc, non quidem ob impotentiam, sed ob suam potiùs omnipotentiam, per quam nihil sibi repugnans operari potest.

In quibus pręceptis possit indirectè dispensari.

22 Ex dictis habetur, in præceptis naturalibus, & decalogi à Deo, vel à legislatore humano propriè dispensari non posse. Unde videndum restat; an saltem impropriè, seu indirectè, mutando circunstantias & materiam, ab eis possit dispensari? ¶ Respondetur, quòd in his, quę sunt prima principia iuris naturalis, vt *Quod tibi non vis, alteri ne feceris. Diligendus est Deus, & proximus*: & quæ dicunt ex suo conceptu deformitatem, vt Dei odium, blasphemia, periurium &c. nec indirectè & impropriè Deus potest dispensare: Cùm enim sit ipsis ita intrinseca malitia, & disconvenientia cum lege Dei æterna, nunquam possunt apponi tales circunstantię, vt licita reddantur. In alijs verò præceptis decalogi solus Deus potest indirectè dispensare: quia solus ipse potest mutare illorum materias: vt patet in furto, & homicidio, quorum ipse potest ita mutare materias, vt iam non sit furtum, aut homicidium, quod anteà tale erat; non alij.

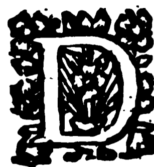
Legislator humanus nequit indirectè dispensare.

23 In alijs præceptis naturalibus nullus legislator humanus (etiam si sit summus Pontifex) potest adhuc indirectè dispensare, nisi in eorum materiam habeat potestatem dominativam, vel ad hoc specialem Dei concessionem obtineat: quam tantùm pro matrimonio rato, & voto datam esse S. Pontifici, concors Doctorum sententia fert. Dixi *nisi habeat potestatem dominativam supra eorum materiam*: quia, hac existente, possunt legislatores humani non tantùm dispensare, sed & obligationem irritare: Vt patet in Republica, quæ, quia habet potestatem dominativam supra bona suorum civium, potest, ob necessitatem communem sublevandam, ea expendere, auferendo à proprio domino; etsi illi ex iure naturæ non possit fieri iniuria, & debeatur servari ius suum illæsum: & in Prælatis, qui possunt irritare obligationem voti in subditis, etsi talis obligatio sit de iure naturæ. In his ergo, & similibus constat, posse humanum legislatorem indirectè dispensare, non verò in alijs: Et ideò diximus tract. 9. cap. 14. punct. 1. *num.* 1. summ. Pontificem in impedimentis matrimonij, quæ sunt de iure naturæ (vt error personæ, ligamen, impotentia perpetua, consanguinitas in primo gradu lineæ rectæ) non posse adhuc indirectè dispensare sine Dei speciali concessione, quam pro his non adesse ex praxi Ecclesiæ constat. Videantur pro stabilitis D. Thomas 1. 2. *quæst.* 100. *art.* 8. *&* 2. 2. *quæst.* 88. *art.* 10. *ad* 2. Palaus *tract.* 3. *de Legibus, disput.* 6. *punct.* 2. *num.* 7. Trullench *prælud.* 5. *n.* 8. Gordon. *lib.* 2. *quæst.* 6. *cap.* 2. *num.* 5. Sotus *in* 4. *distinct.* 18. *quæst.* 1. *art.* 5. Barbosa *de Iure Ecclesiastico vniverso, tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 119. *&* 121. *&* 123. Vbi probat, summ. Pontificem posse saltem declarare, & interpretari, in aliquo casu particulari & raro deficere obligationem alicuius præcepti decalogi. Et ita in cap. 2. *de Homicid.* clement. *Si Furiosus, eodem titul.* declaravit, homicidium in propriam defensionem non prohiberi quinto decalogi præcepto. Similiter in cap. *Discipulos, de Consecratione, distinct.* 2. cap. *Si quis propter, de Furto*, dicitur, in extrema necessitate non obligare septimum præceptum de non furando. Sed hoc propriè non est dispensare, sed per epikeiam declarare, cessare in hoc, vel illo casu obligationem legis, quod longè diversum est, & conceditur summ. Pontifici à Divo Thoma 2. 2. *quæst.* 54. *art.* 5. Soto *lib.* 1. *de Iustitia, & Iure, quæst.* 7. *art. vltim.* Sylvestro verb. *Papa, quæst.* 16. *in fine.* D. Antonin. *part.* 2. *tit.* 17. §. 20. & alijs.

CAPUT II.

De necessitate Fidei.

DE Præceptis Decalogi in communi in superiori tract. & capite immediato satis, abundeque egimus: vnde iam necesse est, de eis in particulari pro meritis differere: quia species, & individua suo generi supposita lucidiora fiunt. Primum ergo præceptum Decalogi non est (vt benè notat Sanchez *hic*; & nos cap. antecedent. *num.* 9. *&* 10. ex Div. Thoma, & alijs diximus) de diligendo Deum, vt vulgò dicitur; sed tantùm trina negatione traditur, nimirum: *Non habebis deos alienos: Non facies tibi sculptile: Non adorabis ea, nec coles.* Quibus verbis præcipitur in hoc primo Decalogi præcepto, quòd Deo summus cultus vnicè tribuatur, quod proprium est virtutis Latriæ, & Religionis. Unde per

per illud prohibentur omnis Idolorum cultus, vsus artis diuinatoriæ, & vanæ, superstitiosæque obseruationes. Sed quia D. Augustin. ait cap.2. Enchirid. *Si quæritur, quo colitur Deus? Respondeo, fide, spe, & charitate*: & aliàs, vt vidimus *suprà num.*10. ex Diuo Thoma, præcepta fidei, spei, & charitatis, licèt non sint de substantia legis Decalogi, sunt tamen præambula quædam ad legem, & ita ad primum Decalogi præceptum reducuntur: ideò hoc præceptum (vestigia ferè omnium Theologorum prementes) ab his virtutibus, seclusis quæstionibus purè scholasticis, exordiemur. Et quia *sine fide impossibile est placere Deo*: Et *accedentem ad Deum oportet credere*, vt ait Apost. *ad Hebræos* 11.*vers.*6. hac de causa à virtute fidei explicationem Decalogi primùm exequimur, docente nos Trident. sess.6. cap.8. in princip. *Fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis iustificationis.*

PUNCTUM I.

Quid sit fides: Quod eius obiectum: Et in quibus prædicta virtus inueniatur?

1 BReuiter ab hoc puncto expediemur, quia illius prolixior, & acrior disceptatio propria Scholasticorum est. Essentia fidei theologicæ (quæ nostri instituti propria est) licèt non sub diffinitionis forma, vt fatetur D. Thom. 2.2. *quæst.* 4. *art.* 1. *in corpor.* reipsà & quoad substantiam traditur à D. Paulo *ad Hebr.* 11. his verbis: *Fides est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium.* Quæ definitio sic declaratur ex Diuo Thoma. Dicitur, fidem esse *substantiam sperandarum rerum*: quia scilicèt prima inchoatio rerum sperandarum in nobis est per assensum fidei, quæ virtute continet omnes res sperandas. Habitudo autem actus fidei ad obiectum intellectus, secundùm quòd est obiectum fidei, designatur in hoc, quòd dicitur *Argumentum non apparentium.* Et sumitur *argumentum* pro argumenti effectu: per argumentum enim intellectus inducitur ad inhærendum alicui vero: vnde ipsa firma adhæsio intellectus ad veritatem fidei non apparentem vocatur hìc *argumentum.* Ita explicatur à Diuo Thoma. Et insuper eius perfectio, & bonitas sic possunt vlteriùs ostendi. Nam fides duo habet, & quòd

Diffinitio fidei ex Apostolo, & Diu. Thom.

quòd sit habitus faciens nos obscuris firmiter assentiri, & quòd sit basis totius fabricæ spiritualis, in qua fundatur omnis spes gloriæ: sed primum significatur per illa verba *Argumentum non apparentium*; & secundum per illa *Substantia sperandarum rerum*, vt patet ex explicatione Divi Thomæ: ergo talis definitio est bona. ¶ Verba verò Apostoli ad formam diffinitionis ita *loco citat.* reducit Doct. Angel. *Fides est habitus mentis, quo inchoatur vita æterna in nobis, faciens intellectum assentire non apparentibus.* Quapropter definitio D.August. *tract.*40. *in Ioann. in med. & lib.* 1. *Quæstion. evangel. quæst.* 39. scilicèt: *Fides est virtus, qua creduntur, quæ non videntur*, & alię ab alijs adductæ, ex mente Divi Thomæ, explicationes sunt huius, quam Apostolus ponit. Et quod dixit Divus Thomas de diffinitionibus fidei, quę suo tempore vigebant, dicimus & nos de hac, quæ his temporibus apud modernos invaluit, scilicèt: Fides est *Habitus, quo firmiter assentimur veritatibus à Deo revelatis, & ab Ecclesia propositis.* Videantur Bonacina *tom.*2. *disput.*3. *quæst.*1. *punct.*1. *num.*1. Fagundez *lib.*1. *in* 1. *Præcept. Decalog. cap.*1. *num.*1. Azor *tom.* 1. *lib.*8. *cap.*1. *quæst.*3. Tapia *tom.* 2. *Caten. libr.* 1. *quæst.*1. *num.*2. Trullench *lib.*1. *in Decalog. cap.*1. *num.*2. Prado *cap.*7. *quæst.*1. *num.*6. Palaus *tom.* 1. *tract.*4. *disp.*1. *num.*2. N. Salmantic. Scholast. *in Exposit. huius artic.* & alij D. Thomæ Expositores.

Ostenditur, quodnam sit obiectum formale, & materiale fidei.

2 Obiectum fidei, sicut & cuiuscunque alterius habitus, est duplex, nimirum *materiale*, & *formale.* Obiectum materiale (quod etiam obiectum formale *quod* dici solet, ad distinctionem obiecti formalis *quo*, seu rationis *sub qua*) est solus Deus: cætera verò, quę credimus, sunt obiecta secundaria illius. Et ratio est: quia illud est obiectum materiale adæquatum, seu formale *quod* fidei, quod per se attingitur ab ea, & cætera ratione illius; sed, quod primò & per se attingitur à fide, est Deus, & cæteræ veritates revelatę ratione illius, cùm divinum testimonium principaliter sit de Deo, & secundariò de creaturis, iuxta illud Ioann. 8. *Ego testimonium perhibeo de meipso*: ergo Deus est obiectum materiale, seu formale *quod*, & adęquatum fidei; aliæ verò veritates revelatę sunt obiectum secundarium. Videantur D.Thom. 2.2. *quæst.*1. *art.*1. N.Salmantic. *tom.*7. *tract.*17. *disp.*1. *dub.*1. & plurimi apud ipsos; insuper Prado *cap.*7. *quæst.*1. *§.*2. *num.*9. Tapia *tom.*2. *lib.*1. *quæst.*1. *num.*3. & alij. ¶ Obiectum verò formale *quo*, seu ratio formalis *sub qua* est prima veritas obscurè revelans. Quę assertio facilè ostenditur: Nam illa est ratio formalis *sub qua* fidei, quę est motivum & ratio, quare firmiter assentimur à Deo revelatis; sed hæc est tantùm veritas prima obscurè revelans: nam si ab aliquo quæras, cur hoc, aut illud credat; non aliter meliùs respondebit, nisi, *Quia à Deo prima veritate est revelatum*: ergo prima veritas obscurè revelans est ratio formalis *sub qua* fidei. Sic D. Thom. 2.2. *quæst.*1. quem sequuntur N. Salmantic. *loc. cit. dub.* 2. Araujo, Lugo, Ferre, Caietan. & alij apud ipsos: Prado *cap.*7. *quæst.*1. *num.*13. Tapia *loc. cit. num.*3. Coninch *disput.*9. *de Fide*, *dub.*3. *num.*22. Palaus *tract.* 4. *disp.*1. *punct.*2. *num.*1. Trullench *cap.*1. *dub.*1. *num.* 3. Bonac. *tom.*2. *disp.*3. *quæst.*2. *punct.*1. *numer.* 4. Laym. *lib.*2. *tract.*1. *cap.*3. *n.*1. Leand. *tract.*2. *in Decalog. disp.*1. *quæst.*3. & 4.

3 Ex quibus constat, triplicem actum à D.Augustin. *serm.*61. *de Verbis Domini*, *tom.*10. & à D.Thom. 2.2. *quæst.*2. *art.*2. assignatum, scilicèt *Credere Deo*, *Credere Deum*, & *Credere in Deum*, continere sub se omnem habitus fidei actum. Et ratio est: quia actus virtutis fidei tripliciter potest se habere ad suum obiectum: primò, prout illud respicit, inquantùm est obiectum, ad quod omnia credenda ordinantur; & sic dicitur *Credere Deo*: secundò, prout illud attingit tanquam medium & rationem formalem, quare omni credibili firmiter assentitur; & hic actus explicatur per *Credere Deum*: tertiò denique, prout tendit in suum obiectum tanquam finem moventem ad credendum; & ita dicitur *Credere in Deum* (quem actum posse habere peccatores, constat ex illo Ioann. 12. *Ex Principibus multi crediderunt in eum*) ergo triplex actus à Divo Augustino assignatus sub se continet omnem fidei actum. ¶ Ex dictis num. 2. & 3. etiam provenit infallibilitas & certitudo nostræ fidei. Cùm enim initatur prima veritate nobis aliquid revelante, & impossibile sit eam falli, aut fallere; similiter implicatorium est illi subesse falsum. Videantur Fagundez *libr.*1. *capit.*1. *numer.*2. Tapia *tom.*2. *lib.* 1. *quæst.* 1. *artic.* 1. *numer.*5. Quibus vt certis stabilitis:

Quomodò distinguantur credere Deo credere Deū: & credere in Deum.

4 Rogabis hìc: In quibus subiectis reperiatur hęc fides supernaturalis? Ad quod multiplici conclusione respondendum est. ¶ Sed priùs supponendum venit, fidem supernaturalem subiectari & recipi in intellectu: Quia obiectum fidei est *verum*; sed circa *verum* solùm versatur intellectus: ergo fides est virtus intellectualis, & consequenter in intellectu recipitur. Et hæc est ratio, quare nomine *visionis* eam explicet Apostol. 1. *ad Corinth. cap.*13. his verbis: *Videmus nunc per speculum in ænigmate.* ¶ Supponendum est *secundò*, hanc fidem esse duplicem: aliam perfectam, seu informatam charitate; aliam imperfectam, seu sine charitate: & dicitur *imperfecta*, quia sine alia nequit consequi beatitudinem, ad quam ordinatur. ¶ Quibus suppositis, Dicendum est *primò*, in beatis non esse fidem, nec quoad actum, nec quoad habitum. Et ratio est: nam nequit dari visio obscura, & clara respectu eiusdem obiecti, scilicèt Dei; sed beati habent Dei claram visionem: ergo nequeunt simul de eo habere visionem obscuram per fidem. Quare ait Apostol. 1. ad Corinth. 13. *Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus; cùm autem venerit quod perfectum est, evacuabitur, quod ex parte est*: hoc est, cognitio Dei per fidem evacuabitur per claram Dei visionem. Ita D.Thom. *quæst.*5. *art.*2. Trullench *cap.*1. *dub.*1. *num.*8. Palaus *tract.*4. *disp.*1. *punct.*6. *num.*7. Bonacin. *disput.*3. *quæst.*2. *punct.*1. *num.*7. Leand. *tract.*2. *disput.*1. *quæst.*7. N.Salmant. *tract.*17. *disp.*3. *dub.*2. & alij.

In beatis non datur fides.

5 Dicendum est *secundò*, in damnatis fidem supernaturalem minimè posse reperiri. Et ratio est: quia nequit esse fides supernaturalis sine pia affectione; sed hęc dari nequit in damnatis, cùm careant omni speciali auxilio supernaturali, sintque obstinati in malo: ergo in illis dari non potest fides supernaturalis. Unde, quando Div. Iacob.

In damnatis datur tantùm fides naturalis.

Iacob. *in Epist.cap.*2. ait, quòd *dæmones credunt, ac contremiscunt*, loquitur non de fide supernaturali; sed de naturali, & acquisita; cùm videant, mysteria fidei esse evidenter credibilia. Ita Div. Thom. *quæst.*5.*art.*2. quem sequuntur Bonacina *num.*9. Trullench *num.*9. Palaus *num.*6. *locis supra citat.* Ripalda *de Fide*, *disp.*19.*sect.*3.*n.*23. Gaspar Hurtad. *disp.*7.*diffic.*4. & alij apud Sanchez *tract.*17.*disp.*8.*dub.*2.

Animæ in purgatorio, sicut SS. Patres in sinu Abrahæ, conservāt fidem.

6 Dicendum est *tertiò*, animas purgatorij, sicut & SS. Patrum, quæ detinebantur in sinu Abrahæ, habere, & conservare ibi fidem. Et ratio est: quia fides est donum concessum viatoribus, vt constat ex illo 2. ad Corinth. 1. *Per fidem ambulamus*; sed animę in purgatorio, sicùt & SS. Patres in sinu Abrahę sunt viatores simplicitèr, licèt secundùm quid sint in termino: ergo ambulant per fidem. ¶ *Deindè*: Fides infussa non evacuatur nisi per visionem Dei, vel per dispositionem contrariam; sed animæ prædictæ nec in illo statu vident Deum, nec habent dispositionem contrariam fidei: ergo conservant habitum fidei. Sic Bonacina *num.*9. Trullench *numer.*11. Palaus *num.*8. & alij *suprà* citati.

Angeli, & homo in sui prima conditione habuerunt fidem.

7 Dicendum est *quartò*, Angelos, & hominem in prima sui conditione habuisse fidem. Quod sic probatur: Nam tam Angeli, quàm homines in prima sui conditione poterant accedere ad Deum, æternamquè mereri beatitudinem: sed (vt ait Apostol. *ad Hebr.cap.*11.) *Accedentem ad Deum oportet credere*: ergo Angeli, & homines in sua prima conditione habuerunt fidem. ¶ Sed quorum mysteriorum habuerint fidem, non est vna Doct. sententia. Unde, illis omissis, Dicendum est, cum Div. Thom. 1.*part. quæst.*57. *art.*5.*ad* 3. *& quæst.*64.*art.*1.*ad* 4. *& alibi*, cognovisse per fidem Deum vt Authorem supernaturalem, & Remuneratorem bonorum operum; & insuper mysterium Trinitatis, & Incarnationis, estò non expressè aliquas illius circunstantias. Et licèt contrarium, quoad mysterium Incarnationis, teneant Palaus *tract.*4. *disp.*1. *punct.*6. *n.*4. & apud ipsum Torres, & Vazquez: tamen Div. Thomas *locis citat. & insupèr* 2.2.*quæst.*5. *art.*1. Bañez *in præsenti conclus.*1. Suarez *lib.*1. *capit.*5. *num.*6. Castillo *disp.* 10. *quæst.*1. *punct.*1. *&* 2. Lorca *disput.*16. (Palaus quoad alia mysteria) N. Salmantic. *disp.*8.*dub.*1.& alij nostram defendunt conclusionem.

Hæretici carent fide supernaturali, & infussa.

8 Dicendum est *quintò*, hæreticos non habere fidem theologicam, etiam respectu illius mysterij quod credunt. Hæc assertio probatur *primò* ex Concilio Tridentino *sess.*6. *cap.*15. vbi supponit, fidem amitti infidelitate, illis verbis: *Asserendum est, non modò infidelitate, per quam & ipsa fides amittitur, sed etiam, &c.* sed hæresis est pars infidelitatis: ergo per quencunque actum hæresis fides amittitur. ¶ Deinde ostenditur à ratione ex D. Thom. desumpta. Nequit esse fides sine ratione formali illius, quę est veritas prima, prout nobis proponitur ab Ecclesia: sed hanc non habet hæreticus; aliàs crederet omnia, quę docet Ecclesia, cùm eadem ratio sit in vno articulo, ac in alio: ergo, si vnum credit, & alium negat, signum est, non habere rationem formalem fidei; seu, in credendo, non inhęrere primæ veritati, & Ecclesiæ illam nobis proponenti, sed potiùs adhærere propriæ voluntati. Undè oritur, quòd hæreticus circa vnum articulum fidem non habeat de alijs articulis; sed (vt ait D. Thom. 2. 2. *quæst.* 5. *art.* 3.) *Opinionem quandam secundùm propriam voluntatem.* ¶ Denique probatur: Sicut charitati opponitur quodlibet peccatum mortale, ita dissensus vnius articuli contrariatur fidei: sed charitas destruitur per quodlibet peccatum mortale: ergo & fides per dissensum cuiuscumque articuli. Quare, estò ad sensum videatur, post primum dissensum te adhuc eodem modo assentiri ac anteà reliquis fidei articulis, fallitur imaginatio: quia tunc non illis assentiris fide infussa, sed acquisita, quam anteà habebas. Ita D. Thom. *loc. citat.* Bañez, Caietano, Aragon, Araujo, & alij Scholastici communiter apud N.Salmantic. *loc.cit.dub.*3. Insuper eam tenent Bonacina *disput.*3. *quæst.*2. *punct.* 1. *num.*10. Palaus *tract.*4.*disp.*1.*punct.*6. *numer.*9. Trullench *cap.*1.*dub.*1.*num.*10. Leander *tract.*2. *disp.*4.*quæst.*40. & alij.

PUNCTUM II.

Utrùm fides sit necessaria ad salutem necessitate medij: & respectu quorum mysteriorum sit hæc necessitas?

9 Ante dubij præsentis resolutionem aliqua prælibare oportet. Primò ergo supponendum est, dupliciter aliquid esse necessarium ad salutem, scilicèt necessitate *medij*, & *præcepti*: Primum dicitur id sine quo, sive omittatur culpabiliter, sive inculpabiliter, salus obtineri non potest: Secundum est, quod solùm est necessarium ad salutem ex vi præcepti superioris: Vnde licèt, eo omisso culpabiliter, salus obtineri non possit; tamen, si ex ignorantia, aut alia causa excusante omittatur, salus æterna obtinebitur. Primi exemplum est in Baptismo, sine quo *in re* suscepto nullus parvulus salvabitur: Secundi verò est in restitutione: quę quidem ex pręcepto est necessaria ad salutem: At, si ex impotentia, aut oblivione prætermittatur, salus obtinebitur.

Necessarium potest esse, vel necessitate medij, vel necessitate præcepti.

10 Secundò supponendum est, hìc non loqui de habitu fidei: nam habitum fidei esse necessarium necessitate medij ad salutem, adeò certum est, vt nequeat in dubium vocari: Quia nemo potest consequi salutem sine gratia sanctificante: sed habitus fidei supernaturalis consequitur ad illam vt propria eius passio: ergo nullus potest consequi salutem sine habitu fidei. Vnde quæstio præsens est de actuali fide: Quæ rursùs duplex potest esse: alia nimirum explicita, & altera implicita. Fides actualis explicita habetur, quando aliquis articulus in particulari, & in seipso creditur: vt quòd *Deus sit vnus, & trinus*: quòd *Christus sit Deus homo, natus de Virgine &c.* Implicita verò, quando aliquid creditur in alio quasi principio vniversali, in quo continetur: vt qui credit mysterium Incarnationis, implicitè credit mysterium Trinitatis; & qui credit quidquid credit Sancta Ecclesia Romana, implicitè habet fidem mysteriorum Trinitatis, Incarnationis, Resurrectionis, Ascensionis &c. Videatur D.Thom.quæst.14.*de Veritat.*art.11.

In præsenti loquimur de actu, & non de habitu fidei.

Ul-

Salus est duplex: scilicèt prima, & secunda; vel iustificationis, & glorificationis.

11 Ultimò supponendum est, quòd salus supernaturalis, de qua in praesenti est nobis sermo, est duplex, prima scilicèt, & secunda; hoc est *iustificationis*, & *glorificationis*. Illa dicitur, per quam homo liberatur ab omni infirmitate peccati originalis, aut personalis: Innuiturquè ab Apostolo *ad Tit.3.* illis verbis: *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis.* Ista verò est, quam homo consequitur per gloriam, quę nos liberat ab omnibus miserijs huius vitae, iuxta illud Marc.16.vers.16. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit.* ¶ Nota tamen, quòd assensus fidei, quem dixerimus esse sufficientem, vel necessarium ad primam salutem, seu iustificationem, est similiter sufficiens, aut necessarius ad secundam salutem, seu glorificationem. Haec omnia communia sunt apud Doctores. Videantur nihilominùs Sanchez *lib.2. in Decalog. cap.2. numer.1. & 2.* Bonacina *disput.3.quaest.2.punct.2. à num. 1.* Prado *cap. 7. quaest. 2. §.1.* Trullench *lib.1.dub.2.num.1.& 2.* Palaus *tract.4. disput.1. punct.8.* Tapia *tom.2.lib.1.quaest.2.art.8.* & alij. His suppositis.

Fides explicita alicuius obiecti est necessaria necessitate medij.

12 Dicendum est, necessarium esse necessitate medij adultis rationis vsum habentibus explicitè credere aliquod supernaturale fidei obiectum, ad gratiam, & gloriam, seu primam, & secundam animae salutem consequendam. Haec conclusio clarè ostenditur ex S. Scriptura: Nam D. Paul. *ad Galat.3.* dicit: *Iustus ex fide vivit:* Et ad Hebr.11. *Sine fide impossibile est placere Deo*: Et Ioan.1. *Dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius*: Et ad Roman.3. *Arbitramur iustificari hominem per fidem.* Quibus satis constat, fidem esse medium necessarium ad salutem. Deinde Tridentin. *sess.6.cap.8.* vltima verba Apostoli explicans, sic ait: *Ut scilicèt per fidem ideo iustificari dicamur, quia fides est humanae salutis initium, fundamentum, & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium pervenire*: Sed hoc esse impossibile aliter fieri, arguit, fidem esse omninò necessariam necessitate *medij* ad vtramque illam salutem consequendam: ergo ita necessaria est. ¶ Probatur vlteriùs ratione D.Thom. *2.2.quaest.2.art.3.* Homo est elevatus ad beatitudinem supernaturalem adipiscendam: ergo necesse est, praeter operationes naturales, habere aliam actionem supernaturalem, qua dirigatur à Deo ad illam consequendam. *Tunc sic*: Omnis qui dirigitur ab alio, se habet tanquàm addiscens, & vt discipulus respectu Magistri: sed omnis addiscens, seu discipulus, ait D. Thom. *Oportet, quòd credat, ad hoc quòd ad perfectam scientiam perveniat: sicut etiam Philosophus dicit, quòd oportet addiscentem credere: ergo ad hoc quòd homo perveniat ad perfectam visionem beatitudinis; praexigitur, quòd credat Deo, tanquam discipulus Magistro docenti.* Doct. Angelic. sequuntur Thomas Sanchez *lib.2. Decalog. capit.2. num.3.* Trullench *lib.1. dub.2. num.3.* Bonacina *disp.3.quaest.2.punct.2.num.5.* Layman *lib.2. tr. 1.cap.8.* Reginaldus *lib.17.num.14.* Palaus *tr.4. disp.1.punct.8. num.2.* Prado *loc.cit. §.2.num.7.* Leander *tract.2.disp.2.quaest.1.* & alij: Contra Hereticos, & vnum, vel alterum Catholicum. ¶ Ex quibus oritur, parvulis esse necessariam fidem saltem habitualem ad salutem. Nam, cùm loca Scripturae generaliter loquantur, de omnibus intelligenda sunt: Vnde, cùm non sint parvuli capaces fidei actualis, sed tantùm habitualis, hanc esse illis necessariam necessitate *medij* fatendum est.

Necesse est ad salutem credere, Deum esse Auctorem supernaturalem.

13 Sed Rogabis: Quae mysteria explicitè credere sit necessarium, necessitate *medij*, ad salutem? ¶ Pro huius quaestionis decisione, Dicendum est *primò*, in omni statu necessarium fuisse credere explicitè, Deum esse & Remuneratorem, & Authorem donorum supernaturalium. Ita docet Apost. *ad Hebr.11.* his verbis: *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se Remunerator sit.* Sed, quia contraria sententia damnata est ab Innocent. XI. *in proposit.22.* quę sic se habet: *Non nisi fides vnius Dei necessaria videtur necessitate medij, non autem explicita Remuneratoris*: nostram assertionem vlteriùs, contra Caramuelem *de Probabilitate, epist.4.num.125.* rationibus non corroboro. Videantur Lastra *in dict.proposit.num.123.* & Lumbier *§.3. à num. 151.* ¶ Nota tamen, contra Suarium, Hurtado, & Lugonem *disp.12. sect.5.* Apostolum non loqui hic de existentia Dei vt Authoris naturalis (de hac enim plurimi nequeunt habere fidem, cùm ratione naturali evidenter eam demonstrent) sed de existentia Dei vt Auctoris, & Remuneratoris supernaturalis. Vnde dixit D. Thom. quaest.14. *de Verit.* art.9. ad 8. *Deum esse vnum, prout est demonstratum, non dicitur articulus fidei, sed praesuponitur ad articulos.... Sed vnitas divinae essentiae talis qualis ponitur à fidelibus, scilicèt cum omnipotentia, & omnium providentia, & alijs huiusmodi, quae probari non possunt, articulum constituit.* Videantur Thom. Sanch. *lib.2. Decalog. cap.2. num. 5.* Rocaful. *1. part. Praxis, lib.3.cap.1.num.1.* Trullench *lib.1. cap.1.dub.2.num.4.* Araujo *dub.3.num.20.* Prado *cap.2.quaest.3.§.1.& 2.* Bonacina *disp.3.quaest.2. punct.2.num.6.* Fagundez *lib.1.cap.2.numer. 15.* Can. *lib.12. de Locis, cap.4.* Tapia *tom.2. lib. 1. quaest.2. art.8. num.3.* & omnes ferè Scholastici apud N.Salmant. *tr.17.disp.6.dub.1.§.3.*

Fides implicita Christi ante Evangelij promulgationem fuit necessaria necessitate medij.

14 Dicendum est *secundò*: Post lapsum Adami, & ante evangelij promulgationem fides Christi, saltem implicita, fuit necessaria necessitate medij ad salutem. Haec assertio probatur *primò* ex Symbolo D. Athanasij, vbi dicitur: *Necessarium est ad aeternam salutem, vt incarnationem Domini nostri Iesu-Christi fideliter credat*: Et Apostol. ad Galat. 2. *Non iustificatur homo nisi per fidem Iesu-Christi*: Et Act.4. *Neque enim aliud nomen est sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*: Ergo, cùm haec saltem de fide implicita intelligenda sint, dicendum est, ante evangelij promulgationem fidem Christi implicitam necessariam esse necessitate *medij*. ¶ Et insuper ostenditur à ratione. Omnibus necessaria est fides, saltem implicita, medij, per quod beatitudinem sunt consequuturi: sed, supposito Adami peccato, omnes media passione Christi sunt consequuturi aeternam salutem: ergo omnibus necessaria est fides Christi, saltem implicita, post Adami lapsum, & ante evangelij promulgationem. ¶ Dixi *fides saltem implicita*: quia tantum mysterium *Explicite* (ait D.Thom. *quaest.2.art.7. in corpor.*) *maiores cognoscebant: minores autem sub velamine illorum sacrificiorum, credentes ea esse*

esse divinitùs disposita de Christo venturo, *quodammodò habebant velatam cognitionem*. ¶ *Præterea*: Concil. Trident. docet *sess.6. cap. 6.* hoc mysterium solùm quibusdam fuisse antiquitùs revelatum: ergo cæteri alij salvi fiebant sub sola fide Christi implicita. ¶ *Deindè*: Fides explicita incarnationis supponit explicitam cognitionem originalis culpæ: sed hæc clarè à multis non fuit cognita: ergo nec notitia clara incarnationis Christi. Ita D.Bernard. *epist.77. in 2.part.* D.Thom. *loc. cit.* Sanchez *lib. 2. cap.2. num. 7.* Fagundez *lib.1. in Decalog. cap.2. num. 17.* Prado *capit. 7. quæst.4.§.1.* Trullench *lib.1.cap.1.dub.2.num.5.* Palaus *tract.4.disp.1.punct.9.num.2.* Tapia *tom. 2.lib.1.quæst.2.art.8. num.4. & 5.* & alij: Contra Cordub. *in suo Quæstion. libr. 2. quæstion.5. ad 3.*

Post evangelij promulgationem fides explicita Christi est per se necessaria necessitate medij.

15 Dicendum est *tertiò*, post evangelij sufficientem promulgationem fides explicita Christi persè loquendo est necessaria necessitate medij, ad vtranque salutem, gratiæ scilicèt, & gloriæ, consequendam: At peraccidèns non est omninò necessaria. Hæc assertio est contra Ricard. *in 3.distinct.25.art.4.quæst.2. & art.3. quæst.1.* Furrian. & alios, quos refert, & sequitur Dian. *3.part.tract.5.miscel. resolut.46.* asserentes, solam implicitam fidem Christi, adhuc post evangelij sufficientem promulgationem, esse medium necessarium ad salutem. Est etiam *secundò* contra Araujo *dub.3. conclus.1.* Sanchez *in Decalog. lib. 2.cap.2.num.8.* Bonacina *disp.3.quæst.2.punct.2. num.6.* Trullench *lib.1.cap.1.dub.2.num.7.* Palaum *tract.4.disp.1. punct.9. num.7.* Tapiam *loc. cit. num. 6.* & alios: Existimantes, nunc fidem Christi explicitam esse omninò necessariam ad quancunque salutem animæ consequendam. ¶ Sed quia nostra conclusio duplicem continet partem, vtraque est seorsim probanda. Et prima, scilicèt esse persè necessariam fidem Christi explicitam, sic ostenditur: Nam, vt ait Apostolus 1. ad Corinth.3. *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus*: ergo est omninò necessaria *persè loquendo* cognitio, & fides explicita huius fundamenti, saltem vt Mediatoris, & Redemptoris, à quo tota salus hominum pendet. ¶ *Rursùs* Div. Athanasius *in Symbolo*, postquàm mysterium Incarnationis tradiderat, sic ait: *Hæc est fides Catholica, quàm nisi quisque fideliter, firmiterquè crederit, salvus esse non poterit.* Ergo, saltem persè loquendo, fides explicita huius mysterij, post evangelij sufficientem promulgationem, requiritur. ¶ *Ultimò*: Ante evangelium, ob antiquæ legis imperfectionem, erat necessaria fides Christi implicita, & nunc eadem fides pro alijs mysterijs requiritur: ergo respectu huius mysterij adeò excellentis, & iuxta perfectionem legis evangelicę, nunc est necessaria, *persè loquendo*, fides explicita Christi. Ita Div.Thom. *2.2.quæst.2.art.7.* quem ex Scholasticis sequuntur Medina, Suarez, Labat. & alij apud Nost. Salmant. & ex Moralistis Ledesma *tom.2. Summ. tract.1.cap.2.concl.3.* Azor *tom.1.lib.8.cap.6.q.6.* Villalob. *tom.2.tr.1.diffic.3.n.6.* Lugo *disput.12. sect.4.num.106.* Prado *cap.7.q.4.§.3.* & à fortiori tenent omnes, quos pro sequenti parte conclusionis contrarios citabimus.

16 Secundam verò partem præiactæ conclusionis, scilicèt quòd peraccidèns & in aliquo casu raro possit aliquis post evangelij sufficientem promulgationem iustificari cum sola fide Christi implicita, sic probo: Primò ex D.Thom. *2.2.quæst.2.art.7.ad 3.* his verbis: *Si qui tamen salvati fuerunt* (loquitur de Gentilibus) *quibus revelatio non fuit facta, non fuerunt salvati absque fide Mediatoris: quia licèt non habuerunt fidem explicitam; habuerunt tamen fidem implicitam in divina providentia, credentes Deum esse liberatorem hominum.* Ergo peraccidèns cum sola fide implicita Christi potest aliquis verè iustificari. ¶ *Deindè*: Eodem modo requiritur ad salutem animæ fides Christi, ac baptismus in re susceptum: sed in aliquo casu raro cum solo baptismo in voto suscepto potest quis iustificari: ergo in aliquo casu raro & peraccidèns cum sola fide Christi implicita potest aliquis consequi salutem. Vide Div. Thom. *3.part. quæst.69. art. 4. ad 2.* ¶ *Præterea*: Puer enutritus in silvis potest habere notitiam, ex divina illuminatione, Dei vt Authoris supernaturalis, quin nulla illi adsit cognitio incarnationis, & redemptionis Christi; sed cum tali notitia, & auxilio gratiæ posset perfectè se ad Deum convertere, & elicere actum charitatis, quo iustificaretur: ergo, cùm tunc solùm haberet fidem Christi implicitam, potest in aliquo casu sine explicita quis iustificari. Sic tenent Authores, *numer. antecedent.* relati, & insuper Soto *in 4.distinct.5.quæst.vnic.art.2.conclus.3.* Suarez *disp.12.sect.4.num.18.* Prado *cap.7. quæst.4.§.4. 5. & 6.* Ripalda *de Fide*, *disp.17.sect.15.n.243.* Arriaga *disp. 12.sect. 2.num. 7.* Saà verb. *Fides, num.1.* Coninch *disp.14.dub.9. num.163.* Vega *lib.6.in Trident.cap.20.* Cordova *lib.2. quæst.4.* Palaus *tract.4.disp.1.punct.9.num.7.* Leand. *tr.2. disp.2.quæst.13.* & N.Salmant. *tract. 17. disp. 6. dub.1.num.79.*

Peraccidèns sufficit ad salutem fides Christi implicita.

Fides Trinitatis eodem modo requiritur ad salutem, ac fides Christi.

17 Dicendum est *quartò*, fidem implicitam, aut explicitam mysterij sanctissimæ Trinitatis tam ante, quàm post evangelij promulgationem, esse persè ad salutem necessariam necessitate medij, eo modo ac de fide Christi dictum est. Probatur ex D.Thom. *2.2. quæst.2. art.8.* Ubi eodem modo loquitur de mysterio Incarnationis, ac sanctissimæ Trinitatis; sed fides explicita illius est persè necessaria necessitate medij: ergo eodem modo est necessaria fides mysterij Trinitatis. ¶ *Præterea*: Nam Christus, *Matth. cap.28. vers. 19.* præcepit baptizari *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus-sancti*: Et *Marc. 16. vers. 16.* ait; *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: Qui verò non crediderit, condemnabitur*: ergo fides explicita Trinitatis *persè* ad salutem requiritur. ¶ *Rursùs*: Mysterium incarnationis credi non potest sine fide secundæ personæ Trinitatis: ergo sicut requiritur fides explicita Incarnationis, ita & Trinitatis. ¶ Quòd autem peraccidèns sine fide illius possit aliquis salvari, ostenditur eodem modo, ac de incarnatione: Cùm possit Deus vt summè bonus cognosci, & amari sine expressa cognitione Trinitatis; & aliàs non sit textus expressus suadens necessariam esse illius expressam fidem. Sic Ripalda *disp. 17. sect. 15. num. 243.* Sanchez *lib.2. cap.2. num.10.* Tapia *lib.1.quæst.2. art.8. num.8.* N. Salmanticens. *loc. citat. §.4. num. 81.* Palaus *tract. 4. disput.1. punct.9. num.7.* Prado *cap.7.*

do *cap. 7. quæst. 4. §. 7.* Ledesma *2. p. Summ. tr. 1. cap. 2. concl. 4.* & alij pro antecedenti concl. relati: Contra nonnullos Doctores *num. 20.* citandos, qui tenent, explicitam fidem Trinitatis, & incarnationis esse præcisè necessariam ad salutem necessitate præcepti.

Aliorum mysteriorum sufficit fides implicita.

18 Ex quibus sequitur *primò*, fidem explicitam aliorum articulorum non esse necessariam necessitate medij, ad salutem consequendam, sed tantùm requiri implicitam. Quod patet: Tum ex communi sententia Doctorum, qui solùm disputant de Deo vt Auctore supernaturali, & Remuneratore bonorum operum, & de mysterio Trinitatis, & Incarnationis. ¶ *Tum etiàm*: Quia ad salutem sufficit cognoscere terminum, & medium illius: sed hæc adipiscuntur per cognitionem Dei, vt Auctoris supernaturalis, & Remuneratoris, & mysterij Trinitatis, & Incarnationis, vt liquet: ergo hoc præcisè est necessarium necessitate medij ad salutem. ¶ *Prætereà*: Prædicti articuli implicitè continent quidquid ad fidem pertinet: ergo sola illorum cognitio explicita est necessaria necessitate medij ad salutem. Vnde probata manet secunda pars, scilicèt requiri aliorum articulorum fidem implicitam. Sic Arriaga *2. 2. tract. de Fide, disp. 12. sect. 2. num. 7.* & alij apud Leand. *q. 4.* ¶ Sequitur *secundò*, non esse necessarium ad salutem cognoscere explicitè omnia mysteria, quæ ad Christi Incarnationem pertinent; sed sat est explicitam fidem habere divinitatis, & humanitatis Christi, redemptionis per mortem, & resurrectionem illius; cùm hæc sint præcipua nostræ salutis, & incarnationis mysteria. Ita Bañez *2. 2. q. 1. art. 8. dub. vltim. concl. 3.* Valentia *2. 2. disp. 1. quæst. 2. punct. 4.*

Ignorans mysteria Trinitatis, & Incarnationis incapax est absolutionis.

19 Sequitur *tertiò*, teneri Confessarium negare absolutionem sacramentalem pœnitenti ignoranti, sive culpabiliter, sive inculpabiliter, mysteria Incarnationis, & sanctissimæ Trinitatis. Et ratio, quoad ignorantiam culpabilem, liquet: Quia absolutionis incapax est qui cùm actuali peccato, & sine dolore illius accedit ad sacramentum pœnitentiæ: sed qui cum ignorantia vincibili mysteriorum Trinitatis, & Incarnationis accedit ad sacramentum pœnitentiæ, cum actuali peccato, scilicèt ipsa vincibili ignorantia, accedit, & sine dolore illius; cùm eam per scientiam non vicerit: ergo est incapax absolutionis sacramentalis. ¶ Quoad ignorantiam invincibilem probatur. Nam non est capax absolutionis, qui ad pœnitentiæ sacramentum indispositus accedit: sed qui laborat ignorantia, etsi aliàs invincibili, mysterij Trinitatis, & Incarnationis, indispositus accedit: ergo est incapax absolutionis. Minorem sic ostendo. Qui non ponit media necessaria ad salutem, per pœnitentiæ sacramentum conferendam, indispositus accedit: sed cognitio mysterij Trinitatis, & Incarnationis est medium necessarium ad salutem, vt manet suprà probatum: ergo qui laborat ignorantia, etsi invincibili, Trinitatis, & Incarnationis, ad pœnitentiæ sacramentum indispositus accedit. Videantur N. Salmant. *tract. 17. disp. 6. n. 85.* qui eruditè diluunt replicam, quæ huic rationi objici poterat. Ob quam rationem iustissimè damnavit Innoc. XI. hanc propositionem (quæ est 64.) ☞ *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei; & etiam si per negligentiam, etiam culpabilem, nesciat mysterium sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis D. N. Iesu Christi.*

Nota pro explicatione dictæ propositionis.

20 Sed, pro illius explicatione, nota *primò*, quòd per hanc propositionem non damnatur sententia, licèt nobis contraria, quæ docet fidem explicitam Trinitatis, & Incarnationis esse tantùm necessariam necessitate *præcepti* ad salutem: quam tenent Suarez, Ripalda, Vega, vterque Lugus, Azor, Palaus, apud Leand. *tr. 1. disput. 2. quæst. 8. & 13.* & apud Gonet *tom. 4. tr. de Fide. disp. 6. art. 5. n. 66.* Soto, Iavellus, Serra, Martinonus. Et ratio est: Quia, ad verificandam prohibitionem dictæ propositionis, sat est, quòd cognitio, & scientia mysteriorum Trinitatis, & Incarnationis sint præceptæ præcepto vel divino, vel ecclesiastico (de quo punct. sequent.) Nam hoc ipso, quòd aliquis illorum ignorantia vincibili laborat, indispositus accedit; & ita est omninò absolutionis incapax. ¶ Nota *secundò*: quòd, quando Confessarius agnoscit pœnitentem horum mysteriorum ignorantia laborare, debet illum instruere, vt saltim rudi minerva ea percipiat, & explicite quoad substantiam credat; & ita instructus, si aliàs de præterita ignorantia pœniteat, est absolutionis capax; cùm tunc rectè dispositus accedat. Videantur Gonet *tom. 3. dissertation. de Opinione probabili, num. 158.* Lastra *in dictæ propositionis explication. num. 180.* nec non plurimi Moderni, qui circa illam lingua vulgari sua scripta his temporibus typis mandarunt.

PUNCTUM III.

An detur præceptum credendi: Quale hoc sit: & quando obliget.

Datur fidei præceptum.

21 Disputatis his, quæ sunt necessaria necessitate *medij* ad salutem, restat agere de his, quæ sunt necessaria necessitate *præcepti*. Circa quæ tria quærit dubium propositum, & omnia per ordinem decidemus. ¶ Circa primam ergo difficultatem, communis est Doctorum resolutio, in asserendo, dari præceptum credendi fide supernaturali divina mysteria. Quod patet: Tum ex illo 1. Ioan. cap. 3. *Hoc est mandatum eius, vt credamus in nomine filij eius*: Et Ioan. 13. *Creditis in Deum, & in me credite*: Marc. vltim. *Qui non crediderit, condemnabitur.* Et D. Augustinus, citatus à D. Thom. *2. 2. quæst. 16. artic. 1. in corpore, tract. 83.* ait super Ioan. (exponens illud *Hoc est præceptum meum*) *Plurima sunt nobis de fide mandata*: Ergo est constans dari fidei supernaturalis præceptum. ¶ Tum à ratione: Quia fidei assensus est medium necessarium ad salutem: sed hoc ipso est necesse dari de illo speciale præceptum; cùm teneamur media apponere ad eam consequendam: ergo, & ¶ *Deinde*: Tridentin. *sess. 6. cap. 6.* ait, actus fidei esse dispositiones ad iustificationem adulti: sed dispositiones ad iustificationem cadunt sub præcepto: ergo & fides: ¶ *Denique*: Dantur præcepta confessionis, eucharistiæ, spei, & charitatis: ergo & fidei; cùm non minus requiratur ad salutem. Videantur omnes Scholastici *in materia de Fidei* & ex Moralistis Sanchez *lib. 2. Summ. cap. 1. num. 1.* Prad. *cap. 7. q. 5. §. 1.* Tapia *tom. 2. lib. 1. quæst. 2. art. 1.* & alij communiter. Quapropter iustissimè Innocent.

cent. XI. damnavit hanc propositionem Tamburini *tom.* 1. *in Decalog. lib.* 2. *cap.* 1. *§.* 1. & in ordine est 16. *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundùm se.* Videantur Filguera *in Lucer. Decret. proposition.* 16. N. Lumbier, Lastra, & alij.

Præceptum fidei esse omnino divinum, aliqui dicũt.

22 Circa secundam, quæres: An hoc præceptum sit Divinum; an verò Ecclesiasticum? ¶ Ad quod Bañez *q.* 2. *art.* 8. *dub.* 2. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 6. *q.* 4. *& cap.* 7. *q.* 2. Petrus Ledesma *tom.* 2. *Summ. tract.* 1. *cap.* 2. *concl.* 5. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 13. Lorca 2. 2. *q.* 2. *disp.* 23. *memb.* 2. *num.* 25. Lugo *disp.* 13. *n.* 20. Prado *cap.* 7. *quæst.* 5. *n.* 12. Respondent, tale præceptum esse præcisè Divinum. *Tùm*: Quia Christus dixit Apostolis: *Prædicate evangelium omni creaturę. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*: Sed quod Deus iubet prædicare, & credere est de præcepto divino: ergo summa Evangelij, quod Deus iubet prædicare, & credere, cadit sub pręcepto præcisè divino. ¶ Aragon verò 2. 2. *q.* 2. *art.* 6. *dub.* 2. docet, mysteria Trinitatis, incarnationis, passionis, resurrectionis, & adventus in iudicium explicitè credere, cadere sub præcepto divino; alia verò, quæ in symbolo continentur, cadere sub præcepto ecclesiastico. ¶ Sed huius distinctionis rationem non capio: Si enim omnia ad summam evangelij pertinent, quare aliqua sunt de præcepto divino, alia verò de præcepto ecclesiastico?

Verum tamen est, esse quoad substantiã divinum, & quoad determinationem Ecclesiasticũ.

23 Unde dicendum est, tale præceptum esse Divinum quoad substantiam, & ecclesiasticum quoad determinationem. Prima pars liquet ex dictis. Secunda verò suadetur: quia Ecclesia determinat quæ credere debeamus, proponendo symbolum: simul nobis declarat, quando actus fidei eliciendi sint, vt *infrà* dicemus: ergo sicut vsus sacramenti eucharistiæ, & pœnitentiæ est de iure divino, & ecclesiastico, quia de illis determinat, & declarat Ecclesia, quæ, & quando recipienda sunt; ita, cùm determinet Ecclesia de articulis fidei credendis, quę, & quo tempore obligent, erunt non solùm de iure divino, sed etiam ecclesiastico. Ia Filliucius *tr.* 22. *cap.* 2. *q.* 7. *n.* 48. Trullench *lib.* 1. *cap.* 1. *dub.* 3. *num.* 3. Suarez *disp.* 13. *sect.* 4. *num.* 13. & alij ex Scholasticis apud N. Salmant. *tr.* 17. *disp.* 6. *dub.* 2. *num.* 98.

Hoc pręceptũ est supernaturale tàm ex parte principij, quàm ex parte obiecti, seu termini.

24 Cum quibus nota *primò*, prædictum præceptum esse supernaturale ex parte principij, quod est Deus vt auctor supernaturalis; & ex parte obiecti, quod est etiam ipse Deus, & aliæ res supernaturales: At simul dici potest aliquomodò *naturale*: quia naturale est, quòd homo Deo credat, supposito quòd aliquid revelet. ¶ Nota *secundò*, hoc pręceptum credendi esse duplex; aliud affirmativum, & negativum alterum. Primum iubet elicere determinatè actus fidei, de quo dicemus immediatè, quando obliget: secundum præcipit non discredere vllum obiectum à Deo revelatum, & ab Ecclesia propositum. Quod præceptum, cùm negativum sit, obligat semper, & pro semper: & qui contra illud pertinaciter ageret, verè esset hæreticus; at *si ex simplicitate* (vt accidit in rusticis) *deficiant*, ait D. Thom. 2. 2. *q.* 2. *art.* 6. *ad* 2. *non eis imputatur.* Videantur D. Thom. *loc. cit. art.* 2. *ad* 2. Valentia *q.* 2. *punct.* 6. Sanchez *lib.* 1. *Summ. cap.* 1. *n.* 2. Trullench *lib.* 1. *cap.* 1. *dub.* 6. *n.* 2. Bellarmin. *lib.* 3. *de Memb. Eccles. cap.* 19. Leand. *tr.* 2. *disp.* 2. *q.* 14. & alij. Sed quia circa hoc præceptum negativum non est aliqua specialis difficultas; ideò cum Doctoribus calamum convertimus ad præceptum fidei affirmativum.

Fides obligat persè, quando est sufficienter proposita.

25 *Rogabis*: Quo tempore præceptum credendi explicitè obliget ad fidei actum interiorem exercendum? Quęstio proposita plura sub se continet, quæ diversis conclusionibus decidemus. Advertendo tamen, hanc obligationem posse esse vel *directam* ortam ex ipsamet fide, vel *indirectam* provenientem ex alia virtute Nunc ergo agemus de obligatione directa, acturi posteà de indirecta. ¶ Dicendum ergo est *primò*, infideles teneri persè directè elicere actum fidei, quando hęc illi fuerit sufficienter proposita. Et ratio est: quia infideles tenentur apponere media ad salutem necessaria, quando ea sufficienter vt talia cognoscunt; sed quando fides illis sufficienter proponitur, cognoscunt illam esse medium ad salutem necessarium: ergo tenentur hoc medium apponere, eliciendo actum illius. ¶ *Deindè*: Quia si tunc non obligaret, nec alio tempore obligaret; cùm non sit maior ratio pro vno, quàm pro alio: ergo si obligat, tunc maximè debet obligare Sic Sanch. *lib.* 2. *Summ. cap.* 1. *num.* 3. Palaus *tr.* 4. *disp.* 1. *punct.* 12. *n.* 4. Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *q.* 2. *art.* 2. *n.* 2. Valentia 2. 2. *disp.* 1. *q.* 2. *punct.* 5. Azor *lib.* 8. *cap.* 27. *quæst.* 8. Trullench *lib.* 1. *cap.* 1. *dub.* 6. *num.* 3. Villalobos *tom.* 2. *tr.* 1. *diffic.* 2. *num.* 2. Reginald. *lib.* 17. *cap.* 2. *sect.* 1. *n.* 16. Prado *cap.* 7. *q.* 5. §. 4. *num.* 14.

Quando censetur fides sufficienter proposita.

26 Sed quæres: Quando censenda est fides illis sufficientèr proposita? Pro resolutione, Supponendum est tanquàm certum, non teneri infideles statim credere vt veram fidem, quam quilibet vt talem prædicat. Et ratio est: quia *Qui citò credit, levis est cordè*, vt dicitur *Eccles.* 19. ¶ *Tum*, quia prudentis non est in rebus tanti momenti auditis statim assensum pręberet: ergo non tenentur infideles cuilibet dicenti, vel prædicanti credere. Ita D. Thom. 2. 2. *q.* 1. *art.* 4. *ad* 2. Caietan. *ibi*, Sanch. *num.* 4. & alij apud ipsum, Tapia *lib.* 1. *quæst.* 2. *art.* 3. ¶ Quo supposito, Dicendum est, tunc fidem sufficienter proponi, quando per Ministros, morum perfectione, vitæque sanctitate conspicuos, rationibus probabilioribus, minùs probabilem contrarium errorem convincentibus, proponitur; & maximè si vlteriùs veris miraculis mysteria credenda comprobentur. In hoc ergo casu, etsi sua secta adhuc infidelibus videatur credibilis; si tamen nostra fides illis appareat credibilior, tenentur statim illi assensum præbere.

Thom. Sanchez impugnatur.

27 Vnde confutata manet sententia Sanchez *numer.* 6. docentis, solùm teneri infideles credere nostram fidem, sibi propositam vt probabiliorem, quando sunt in articulo mortis. *Tum*: Quia Innocent. XI. *propositione* 4. damnat dicere: *Ab infidelitate excusatur infidelis, non credere ductus opinione probabili.* (Quod, iuxta veriorem sententiam, intelligitur, contra aliquos Modernos, de opinione probabili, tàm speculativè, quàm practicè) ergo, cùm S. Pontifex vniversaliter loquatur, damnat *vt illicitum* non prębere assensum in quocumque tempore nostræ fidei vt probabiliori propositæ.

¶ Tum

¶ *Tum etiam*: Quia si in articulo mortis concedit Sanchez, teneri circa fidem sequi opinionem probabiliorem; quare non extra mortis articulum? Si illud docet, quia in illo articulo agitur de extrema salute, & ideo ratio naturalis dictat, probabiliorem fidem esse amplectendam, vt ipse fatetur: Quis non videat, rationem naturalem id ipsum dictare alio etiam vitæ tempore; cùm fides sit medium necessarium ad salutem? Ergo, si primum concedit, inconsequenter negat secundum. Quod rectè notavit Palaus *punct.* 12. *n.* 13. qui vniversaliter docet, nullo tempore teneri assentire fidei, vt probabiliori propositæ. ¶ Sed hæc opinio potiori titulo inuritur Pontificis fulmineo sententia. Ex quo denuò roboratur nostra, & communis, docens, in omni materia fidei, & morum probabiliora sequenda. Dicta his duobus numeris tenent Bañez 2. 2. *q.* 10. *art.* 1. *dub.* 3. *concl.* 3. & 4. Petrus Ledesma *tom.* 2. *Summ. tract.* 1. *cap.* 5. *concl.* 4. Victoria *Relect. de Indijs, num.* 37. Villalob. 2. *part. tr.* 1. *difficult.* 8. *num.* 4. Aragon 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 1. *column.* 4. Trullench *loc. cit. num.* 3. Imò rectè convincit Palaus contra Sanchez, teneri infideles elicere assensum fidei, non solùm statim ac sufficienter proponitur, sed etiam in ipso instanti metaphysico propositionis. Videatur citatus Auctor *tr.* 4. *disp.* 1. *punct.* 12. *n.* 4. Coninch *disp.* 14. *dub.* 10. *à numer.* 25.

Nota.

28 Sed nota *primò* cum Villalobos *loco cit.* plerosque ex Indijs excusatos fuisse à peccato infidelitatis, quando fides nostra ab Hispanis fuit illis proposita: Quia eam plerumque illis annuntiabant, & evangelizabant homines strepitu armorum circumcincti, & nulla, aut exigua sanctitate, vel vitæ integritate ornati; quin potius (vt verum fateamur) divitijs, auro, & gemmis inhiantes, & ob eas crudelitatem, & sævitias non semèl patrantes, vt Indiarum referunt historiæ: quare talis fidei propositio fuit insufficiens, vt ex vi illius tenerentur Indij fidem Christi accipere: vnde ex quo non præberent tunc illi assensum, infidelitatis culpæ argui non debent. Videantur Sanchez *n.* 8. & Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *q.* 2. *art.* 3. *n.* 3. & 5. qui doctrinam huius conclusionis extendunt ad baptizatos, & ab infantia inter infideles, & hæreticos enutritos.

Postquam fides est sufficienter proposita, tenentur infantes illi assentiri.

29 Dicendum est *secundò*, pueros baptizatos, & inter fideles nutritos teneri elicere fidei actum statim, ac fidei mysteria audiunt, & illis fuerint sufficienter proposita: quod accidit in instanti vsus rationis, vt benè notant N. Salmanticens. *tr.* 17. *disp.* 6. *dub.* 2. *num.* 104. Et ratio est: Quia tunc instat obligatio se convertendi in Deum, vt ait D. Thom. 1. 2. *q.* 89. *art.* 6. sed nequit converti ad Deum, quem priùs per fidem non cognoscit: ergo tenetur elicere actum fidei puer perveniens ad vsum rationis, quando proponitur illi fides sufficienter credibilis. Sic Sanchez *n.* 3. Prado *loc. cit. n.* 14. Trullench *lib.* 1. *cap.* 1. *dub.* 6. *n.* 4. Bonacin. *tom.* 2. *disp.* 3. *punct.* 2. *n.* 8. ¶ Sed nota cum Sanchez *num.* 7. non eandem fidei propositionem sufficere quoad omnes: Nam rationes, quæ respectu vnius intellectus reddunt fidem probabiliorem, respectu alterius fortè non convincent illam adhuc probabilem. Vnde ad sufficientem fidei propositionem attendendum est, tùm ad ministros, & rationes, quibus illam proponunt; tùm ad subiecta, quibus fit propositio.

Præceptum fidei obligat persè in articulo mortis; sed gravis tentationis cōtra fidem tempore solùm obligat per accidens.

30 Dicendum est *tertiò*, obligare persè in articulo mortis elicere actum fidei, & (iuxta aliquos) quando contra fidem aliquis graviter tentatur. Prima pars conclusionis sic ostenditur: Fides est medium ad resistendum tentationibus, iuxta illud 1. Petri cap. 5. *Cui resistite fortes in fide*: sed in articulo mortis sunt graves tentationes contra fidem; cùm tunc gravius bellum diabolus ingerat animæ, quare Ecclesia præcipit ante receptionem Sacramentorum fidei confessionem facere: ergo tunc obligat *per se* præceptum credendi. Ex quibus probata manet secunda pars conclusionis. Et vtramque docent Suarez, *disp.* 13. *sect.* 5. Sanchez *lib.* 2. *Decal. cap.* 1. *n.* 3. Valentia 2. 2. *disp.* 1. *q.* 2. *punct.* 5. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 7. *quæst.* 6. Tapia *lib.* 1. *quæst.* 2. *art.* 2. *n.* 4. & 5. Ledesma 2. *part. tr.* 1. *cap.* 8. *conclus.* 8. Villalobos 2. *part. tr.* 1. *diffic.* 2. *num.* 5. & alij apud Suarez *loc. cit. à num.* 105. Contra Palaum *n.* 6. Trullench *num.* 8. Leand. *disp.* 2. *quæst.* 39. & alios: qui probabiliori fundamento docent, quòd hic modus, medio scil. actu fidei, resistendi tentationibus non est *persè* necessarius, sed alijs modis possent convenienter repelli. Sed de hoc infrà cap. 6. num. 13.

Tenentur persè omnes elicere actū fidei saltem semel in anno.

31 Dicendum est *quartò*, saltem semel in anno *persè* teneri homines exercere aliquem actū fidei. Et probatur *primò*: Quia præceptum pœnitentiæ, & Eucharistiæ ex ordinatione Ecclesiæ obligat saltem semel in anno: ergo etiam præceptum fidei obligat ad eliciendum actum illius saltèm semèl in anno; cùm hæc virtus sit adeò nobilis, & ad æternam salutem necessaria. ¶ *Deindè*: Quia si saltèm semèl in anno actum fidei non teneremur elicere, esset hæc virtus summè otiosa, valdè frigesceret, essentquè homines in periculo illam amittendi: ergo hæc obligatio vera est. Quare hanc sententiam expressè docent Bañez 2. 2. *q.* 22. *art.* 1. *dub.* 2. *conclus. vltim.* Ledesm. 2. *part. Summ. tr.* 1. *cap.* 8. *conclus.* 4. Tapia *lib.* 1. *q.* 2. *art.* 2. *n.* 6. N. Salmant. *num.* 107. contra Trullench *cap.* 1. *n.* 8. Sanch. *n.* 4. & alios. ¶ Sed notant optimè Suarez *loc. cit.* Prado *cap.* 7. *q.* 5. *n.* 20. huic præcepto fieri satis per exercitium aliarum virtutum, scilicèt religionis, ac charitatis, & sacramentorum receptionem, in quibus semper adest aliquis fidei actus. ¶ At approbare non possumus sententiam Scoti *in* 3. *dist.* 27. *q. vnica*, §. *Quantum ad secundum*, & Nider *in suo Præceptorio*: quorum primus asserit, præceptum fidei *persè* obligare omnibus diebus festis; secundus verò docet, teneri saltèm illis diebus, quibus prædicta mysteria celebrantur, circa illa elicere fidei actum. Quia licèt hæc repetitio vtilis sit, non tamen necessaria, & *per se* obligatoria.

Vlterius prædicta conclusio probatur.

32 Sed adverte, quòd ideo sententiam, quæ docet teneri homines elicere saltèm semèl in anno actum fidei, amplexati sumus: quia iudicamus non obscurè inferri, ratione materiæ, ex tribus propositionibus ab Alex. VII. & Innocent. XI. damnatis, seù potius ex illarum damnatione: quarum prima, & in ordine etiam prima, ex damnatis ab Alex. VII. sic se habet: *Homo nullo vnquàm vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis, ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

Secunda, quæ est 17. ab Innocent. XI. prohibita, sic ait: *Satis est actum fidei semel in vita elicere.* Et 65. circa mysteria Trinitatis, & Incarnationis sic loquitur: *Sufficit illa mysteria semel credidisse.* In quibus licèt expressè tantùm prohibeant, hominem ex vi fidei præcepti non teneri elicere vllum actum illius; vel illi satisfacere, vnicum eliciendo; tamen ex illis, & alijs convincitur, non tantùm pluries illum actum repetere teneri; sed etiam ad minus semel in anno. Quia scilic. cùm fides sit nostrę salutis fundamentum, si saltem semel in anno actibus illius non reficeretur, absdubiò rueret tota christianæ vitę fabrica. ¶ *Deindè*: Loquendo de actu charitatis, damnat Innocent. XI. sequentem propositionem, in ordine 6. *Probabile est, nè singulis quidem rigorosè quinquenijs, persè obligare præceptum charitatis.* Ex qua infert Lastra *tom.* 1. *num.* 101. hoc præceptum dilectionis *persè* obligare saltem semel in anno: Et anteà idipsum docuerant Ledesma *tom.* 2. *Summ. cap.* 5. *conclus.* 6. Petrus Hurtad. 2. 2. *disp.* 174. *sect.* 5. *sub sect.* 2. §. 26. Lorca 2. 2. *sect.* 3. *disp.* 58. *num.* 8. Trullench *lib.* 1. *in Decal. cap.* 5. *dub.* 3. *n.* 5. & alij apud ipsum: Ergo etiam obligat *persè* semel in anno præceptum fidei; cùm vtraque virtus valdè necessaria sit ad salutem animę conservandam. Et certè nobiscum valdè piè, & remissè agitur, dum semel repetere hos actus quotanis iubemur.

Per accidens obligat præceptum fidei ratione aliarum virtutum.

33 Hucusque diximus de obligatione *per se*; nunc verò dicendum est de obligatione *per accidens*. Dicendum ergo est, per accidens obligari homines ad eliciendum actum fidei, quoties hic prærequiritur ad actus aliarum virtutum, vt spei, charitatis, & pœnitentię. At, quia tunc omissio actus fidei non prohibetur *per se*, sed ratione præcepti adiuncti, nec constituit diversum peccatum ab eo, quod committitur contra præceptum aliarum virtutum, quod tunc obligat: nec est necessarium de illo se accusare in confessione; sed tantùm dicere, se omisisse actum charitatis, spei, aut pœnitentię. Sic Suarez *disp.* 13. *sect.* 5. *num.* 5. Fagundez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 1. *n.* 11. Trullench *lib.* 1. *cap.* 1. *dub.* 6. *n.* 7. Bonacin. *tom.* 2. *disp.* 3. *q.* 2. *punct.* 2. *n.* 9. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 1. *n.* 3. Leander *tr.* 2. *disp.* 2. *quæst.* 42. & alij. Vnde inferunt, quòd quando peccator tenetur se ad Deum convertere, & iustificari, debet elicere actum fidei: Quia nequit se ad Deum convertere, quin speret ab eo veniam peccatorum: sed nequit sperare à Deo veniam peccatorum sine actu fidei, cùm speremus quę fide credimus: ergo tunc tenetur credere; non quidem ex obligatione fidei, sed pœnitentię. Idem etiam dicunt de eo, qui tenetur ad orandum: Quia hoc prærequirit fidem; iuxta illud ad Rom. 10. *Quomodò invocabunt eum, in quem non crediderunt?*

Quid dicendum, quando obligat tyrannus abnegare fidem.

34 Sed maior difficultas est: An teneatur homo *per accidens* ad actum fidei, quando vrget tyrannus ad negandam fidem? ¶ Obligare *per accidens* tenent Sanchez *cap.* 1. *n.* 3. Fagundez *lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 10. Valentia 2. 2. *disp.* 2. *quæst.* 4. *punct.* 1. vers. *Dicam igitur*, Azor *tom.* 1. *cap.* 7. *q.* 6. Bonac. *disp.* 3. *q.* 2. *punct.* 2. *n.* 10. Leander *tr.* 2. *disp.* 2. *q.* 41. & alij: quos & nos libenter sequimur. Nam in tali casu tenetur homo exteriùs fidem confiteri: sed nequit exteriùs verè fidem confiteri sine actu interiori illius, quo credat veram esse talem fidem: ergo tunc teneatur *per accidens* ad actum interiorem fidei, ratione præcepti professionis exterioris fidei.

PUNCTUM IV.

Quæ mysteria Fidei, & quomodo teneantur ex præcepto ea Fideles explicitè *credere, & scire?*

§. I.

Ostenditur, qui Fidei Articuli sint ex præcepto explicitè *credendi.*

35 PLura offert titulus discutienda: quare diversis quęstiunculis opus est ea resolvere. Vnde rogabis *primò*: An omnes fideles teneantur explicitè credere, & scire omnes symboli articulos? Diximus *omnes fideles*, comprehendendo doctos, & indoctos: quia licèt, quoad modum sciendi illos, diversificentur; tamen, quoad substantiam, pares esse debent, cùm illi ad credendum adstringantur, quia fideles Christiani sunt. Addidimus *omnes symboli articulos*: quia aliqua debere scire, & credere; illa scilicèt quę sunt necessaria necessitate medij ad salutem, vt suprà *num.* 13. docuimus, communiter admittitur. Diximus *symboli*, & non vulgaris catechismi: quia in hoc numerantur quatuordecim articuli fidei, in symbolo autem Apostolorum tantùm duodecim; sed in his duodecim, illa quatuordecim continentur, vt docent D. Thom. 2. 2. *q.* 1. *art.* 8. Lugo *disp.* 13. *sect.* 4. *n.* 63. N. Salmant. *disp.* 6. *n.* 108. Ioann. à S. Thom. *disp.* 4. *art.* 2. *concl.* 4. Prad. *cap.* 7. *q.* 6. *n.* 9. Vltimò diximus *credere, & scire*: quia quod tenetur quis credere, tenetur scire: quomodò enim assentiri poterit eis, quę ignorat? Quare notant Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 7. *q.* 1. Sanch. *lib.* 2. *Summ. cap.* 3. *n.* 1. idem esse inquirere, quę teneantur fideles credere, ac quæ scire. Sed hæc licèt ita sint; tamen claritatis gratia vtrumque in titulo proposuimus, & in discursu quęstionis indifferenter vtemur. Quibus stabilitis. — Quædam pro resolutione notantur.

36 Prima sententia asserit, sufficere laicis, & rusticis implicitè credere mysteria fidei; credendo quidquid tenet Ecclesia. Ita aliqui Canonistę, quos refert Sanchez *cap.* 3. *num.* 3. ¶ Sed hanc sententiam esse hæreticam probant Bañez 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 3. §. *Sed advertendum*, & Prado *cap.* 7. *quæst.* 6. *num.* 1. contineri que inter hęreses damnatas à Gregor. XI. & relatas à Nicolao Eymerico *in* 2. *part. Direct. Inquisit. q.* 10. ¶ Secunda sententia docet, non teneri fideles *explicitè* credere, aut scire omnes articulos symboli, vel catechismi puerorum, sed quos Ecclesia solemni ritu celebrat. Quia hoc videtur (ait) intendere Ecclesia illos solemni ritu celebrando, vt eos facillimè omnes percipiant, & credant. Ita D. Bonav. *in* 3. *dist.* 25. *art.* 1. *q.* 3. ibi Scotus *quæst.* 1. §. *Sed posito*, Angel, & Sylvest. verb. *Fides*, & alij, quos sequitur Trullench *num.* 11. & videtur esse Div. Thom. 2. 2. *quæst.* 2. *articul.* 8. his verbis: *Post tempus autem gratiæ revelatæ, tam maiores, quàm minores tenentur habere fidem explicitam de mysterijs Christi,*

Non sufficit credere confusè quidquid credit Ecclesia; nec articulos, quos Ecclesia solemniter celebrat.

sti, præcipuè quantùm ad ea, quæ communiter in Ecclesia solemnizantur, & proponuntur. Sed hęc auctoritas D. Thomæ tantùm loquitur de mysterijs incarnationis; vt patet ex contextu: quæ quidem iam diximus esse explicitè credenda; & maximè ea quæ in symbolo continentur.

Quatuordecim articulos esse ex præcepto credendos aliqui docent.

37 Tertia sententia docet, fideles ex præcepto divino teneri scire quatuordecim articulos in puerorum catechismo, vulgari idiomate excussos, contentos: septem pertinentes ad naturam divinam; & alios septem pertinentes ad naturam humanam assumptam, & mirabili nexu cum verbo coniunctam. Et rationem tradit Sanchez: Quia scil. Ecclesia hos solemniter celebrat, & ex symbolo Nicæno, & Apostolico elicitos sic distinctè proponit, quasi ab omnibus *explicitè* credendos, vtpote prima fidei rudimenta. Ita Sanchez *loc. cit. n.6.* referens Armillam verb. *Credere*, Vazq. 1.2. *q.76. art.2. disp.121. cap.2. n.2.* Toledo *lib. 4. Summ. cap. 2. num.9.* Ledesm. *tom.2. tract.1. cap. 2. conclus.5.* & alios. Vnde ex consequenti docet, non teneri fideles, maximè rusticos, communionem Sanctorum explicitè credere. Tum, quia in fidei articulis non continetur: Tum, quia ita est difficilis cognitu, vt vix docti eam plene assequantur.

Vera sententia docet, tantùm articulos symboli esse præcepto credendos.

38 Quarta denique sententia (& nobis vera) ait, teneri fideles *explicitè* tantùm credere omnes fidei articulos, prout in symbolo Apostolorum continentur. Et probatur *primò*: Quia vt colligitur ex D. Augustino *lib. de Fide, cap.1. & serm. 191. de Tempore*, ex D. Cyrillo *cathesi 5.* & D. Leone *serm. 11. de Passione*, Apostoli omnes hoc symbolum in duodecim articulos distinctum ediderunt, vt fideles scirent, quæ ab eis erant necessariò credenda, vt ait D. August. *sermon.181. de Tempore*, his verbis: *Apostoli certam regulam fidei tradiderunt, quam secundùm numerum Apostolorum, duodecim sententijs comprehensam* symbolum *vocaverunt, per quam credentes catholicam tenerent vnitatem, & hæreticam convincerent pravitatem.* Ergo cùm non possimus dicere, Apostolos in hoc errasse, aut diminutè processisse, cùm spiritu divino repleti hæc tradiderint, tenendum est, prædictos articulos esse necessariò credendos, & sufficere hoc ad pręcepti divini adimpletionem. ¶ *Deindè*: Adultus non baptizatur, vt constat ex cap. *Ante baptismum*, & ex cap. *Baptizandos*, quin symbolum Apostol. sciat: similiter nec ad sacramentum pœnitentiæ, ex cap. *Deus qui, de Pœnitent. & Remission.* nec ad matrimonium admittuntur, qui illud ignorant: ergo quia symbolum ex pręcepto scire tenemur. ¶ *Prætereà*: Ex mysterijs, quæ in symbolo continentur, certum est apud omnes, teneri fideles aliqua scire: ergo & omnia; cùm non constet dari speciale præceptum quoad aliqua, & non quoad omnia. Hanc sententiam docent Gabriel *in 3. dist.25. q. vnic. art. 2. post 5. conclus.* Castr. *lib. 1. de Iusta hæret. punit. cap. 9. col.5.* Aragon *2.2. q. 2. artic.6.* Bañez *ead. quæst. artic. 8.* Valentia *2.2. disp.1. quæst. 2. punct. 3. conclus. 2.* Sayr. *libr. 2. cap.9. num. 15.* Coninch *disp. 14. dub. 10. concl. 2. num. 188.* Suarez *disp.13. sect. 4.* Bonacin. *disp. 3. q. 2. punct. 3. num.13.* Fagundez *tom.2, tr.22. cap. 2. num. 34.* Palaus *tr. 4. disput. 1. punct.10. numer.3.*

Aliquo modo conciliari possunt sententiæ vltimæ.

39 Sed, si verum fatear, credo tertiam, & quartam sententiam, parùm inter se differre, vt optimè notant Salm. *disp.6. dub.2. num.110.* plures referens Scholasticos pro hoc modo dicendi: imo & idem videtur asserere D. Thom. *2. 2. q. 1. art. 8.* vbi enumerans primò quatuordecim articulos fidei, septem ad divinitatem pertinentes, & alios itidem septem ad humanitatem Christi spectantes, statim ait: *Quidam tamen distingunt duodecim articulos fidei, sex pertinentes ad divinitatem, & sex pertinentes ad humanitatem.* Et eos explicans, nec approbat, nec improbat expressè alterutram ex his sententijs: vnde videtur concedere inter se coincidere. Quare plures ex Auctoribus pro tertia relati asserunt, fideles teneri credere explicitè duodecim articulos, qui in symbolo continentur, vel quatuordecim, qui in catechismo parvulorum numerantur: Et expressè ita sentiunt Azor *lib.8. Instit. Moral. cap.5. & cap. 6. q.4.* Navarr. *lib.5. Consil. tit. de Pœnit. & remiss. consil. 6. q.1.* & Fagundez *lib.1. cap. 2. num.30.* qui conciliat articulos symboli, & catechismi, dicendo: *Quia remissio peccatorum, & carnis resurrectio, quæ videntur alicui desiderari in 14. articulis; in illis etiam reperiuntur: remissio peccatorum in articulo, in quo Deus dicitur* Salvator; *carnis resurrectio, in quo Deus dicitur* Glorificator, *vt bene advertit Sanchez num.7.* Idem tenet Petrus Ledesma: & addit *in Explicatione doctrinæ Christianæ, fol. 142. in fine primæ partis Summæ*, ad articulum *Salvatoris* reduci articulum *Sanctorum communionem.* Circa *Ecclesiam catholicam*, dubitat Fagundez, an contineatur explicitè in quatuordecim articulis. Sed Azor *loc. cit.* ait, quòd continetur in articulo, quo Deus dicitur *Salvator.* Vel saltem, vt ait Vazquez, est adeò patens hic articulus etiam rudibus, vt etsi sub his vocibus videatur ab eis ignorari, non tamen quoad substantiam, nimirum dari congregationem fidelium sub vno Capite, scilicet Pontifice, extra quam nemo salvari possit: & ita quasi impossibile esse, credere quatuordecim articulos, quin prius assentiatur articulo *Credo Ecclesiam catholicam*; cum sit fundamentum, quo innititur fides nostra, & nihil teneamur credere, nisi quod, vt credendum, Ecclesia catholica proponit.

Respondēd sententijs oppositis.

40 Sed, si hęc non plenè concordant vtramque sententiam, facile potest responderi rationibus tertiæ opinionis. Et quidem prima, de publica horum mysteriorum celebratione, nihil convincit: Nam aliàs tenerentur omnes scire mysteria Circumscisionis, Transfigurationis, Adventus Spiritus-Sancti super Discipulos, Purificationis, & Pręsentationis B. V. Marię: cùm ergo hæc credere necessarium non sit, nec etiam, ex eo quòd publicè alia mysteria ab Ecclesia celebrentur, arguitur esse credenda. ¶ Nec secunda: Nam falsum est, quòd Ecclesia ea *vt credenda* proponat. *Tum*: Quia symbolum, quod in Hispania idiomate vulgari circumfertur, & quatuordecim articulis comprehensum à pueris memoriter discitur, vulgòque dicitur: *Los Articulos de la Fè*, non est toti Ecclesię commune, vt rectè observat Cardinal. de Lugo *disput. 13. sect.4. numer. 3.* & ex ipso Prado *capit. 7. quæst.6. numer. 8.* N. Salmantic. *numer. 108.* sed tantùm est in vsu apud Hispanos. Catechismus verò Ro-

Romanus ad Parochos editus iussu Concilij Tridentini, & Pij V. & alter à Bellarmino iussu Clementis VIII. compositus pro pueris instruendis tàm Romæ, quàm alibi, solùm continent symbolumApostolorum duodecim articulis comprehensum: ergo falsum est, quòd symbolum quatuordecim articulos continens, & apud Hispaniam vsitatum, ab Ecclesia, vt ab omnibus credendum, proponatur. ¶ Ad vltimam, de *Communione Sanctorum*, Dicimus, hunc articulum etiam respectu rusticorum non esse creditu, & scitu difficilem: Nam licèt sub his vocibus fortè non cognoscant; at sub alijs illum sufficienter, & quoad substantiam capiunt; cùm nullus adeò rusticus sit, qui non exoptet, quòd alij pro eo orent, & qui Sanctorum intercessionem valdè apud Deum valere non sciat, vt patet experientia: Nam quotidiè eorum intercessionibus se, suasque res commendant: Ex quibus satis deducitur, quemcumque hominem, etsi rusticum, prædicti articuli substantiam scire, & credere.

Referuntur articuli symboli Apostolorum.

41 Quapropter hìc libet proponere pro maiori claritate articulos symboli, eo ordine quo in ipso continentur.

Primus est: *Credo in vnum Deum Patrem Omnipotentem, Creatorem Cæli, & terræ.*

Secundus: *Et in Iesum-Christum Filius eius vnicum Dominum nostrum.*

Tertius: *Qui conceptus est de Spiritu-Sancto, natus ex Maria Virgine.*

Quartus: *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.*

Quintus: *Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.*

Sextus: *Ascendit ad Cælos, sedet ad dexteram Dei Patris Omnipotentis.*

Septimus: *Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos.*

Octavus: *Credo in Spiritum-Sanctum.*

Nonus: *Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem.*

Decimus: *Remissionem peccatorum.*

Vndecimus: *Carnis resurrectionem.*

Duodecimus: *Vitam æternam.*

Virginitas B. V. Mariæ est ex præcepto credenda.

42 Sed pro maiori intelligentia symboli, oportet quædam dubiola resolvere. Quæres ergo *primò* circa tertium articulum: An sit necessarium necessitate præcepti credere *Christum natum ex Maria Virgine*? ¶ Non esse necessarium *explicitè* credere Christum natum ex Maria Virgine, hoc est, quòd permanserit virgo tam ante partum, in partu, quàm post partum, tenent, maximè quoad secundam partem, Azor *lib.* 8. *cap.* 6. *q.* 5. Sanch. *lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 17. Fagundez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 2. *n.* 35. Quorum fundamentum est: Quia hoc esset nimis obligare rusticos, & vulgares homines. ¶ *Deinde*: Quia non invenitur expresse traditum in Scriptura, nec scitur fuisse hominibus explicitè ab Apostolis prædicatum. ¶ Sed debere homines explicitè credere *Christum natum ex Maria Virgine ante partum, in partu, & post partum* est omnino tenendum. *Tum*: Quia hoc satis exprimitur in symbolo, quando dicimus: *Natum ex Maria Virgine*: Cùm enim absolutè eam appellet *Virginem*, non debemus ea verba restringere ad aliquem statum determinatum, sed potiùs pro omnibus extendendum. *Tum etiam*: Quia hæc circunstantia maximè commendat excellentiam mysterij Incarnationis Dei Matris; & ideò in symbolo Patrum, & quatuordecim fidei articulis proponitur hoc credendum. Sic Suarez *disp.* 13. *sect.* 4. *num.* 7. Bañez 2. 2. *q.* 2. *art.* 8. *dub.* 2. Coninch *disput.* 14. *dub.* 10. *num.* 189. Granad. *tract.* 10. *disp.* 3. *sect.* 2. *num.* 8. Palaus *tract.* 4. *disp.* 1. *punct.* 10. *num.* 5. Tapia *lib.* 1. *q.* 2. *art.* 5. *n.* 4. Lugo *disp.* 13. *sect.* 4. *n.* 72. N. Salmanticens. *num.* 118. Diana *part.* 3. *tract.* 5. *resol.* 48. Leand. *tract.* 2. *disp.* 2. *quæst.* 24. *dub.* 1. & alij.

Difficultates patiendi sub Pontio Pilato, tertia die resurgendi, & sedendi ad Patris dexteram explicantur.

43 Quæres *secundò*: An *explicitè* teneantur fideles credere circunstantiam patiendi sub Pontio Pilato, & tertia die resurgendi? ¶ Respondetur negativè: Quia hæc parùm conducunt ad excellentiam redemptionis generis humani. Sic Ovied. *controv.* 7. *punct.* 4. *num.* 52. Lugo *num.* 76. Palaus *num.* 5. ¶ Circa tertiam circunstantiam, scilicet, quòd *sedeat ad dexteram Dei Patris* &c. Dicendum est, esse ex præcepto credendam. Et ratio est: Quia his verbis significatur æqualitas gloriæ, quam Christus *vt Deus* habet cum Patre; & simul ostenditur illius suprema potestas, vt homo est, in Angelos, & homines; iuxta illud Pauli ad Hebr. 1. *Ad quem Angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis*: sed hæc gloria, & potestas suprema debet ab omnibus credi: ergo, cùm explicitè non sit in alijs articulis declarata, necesse fuit, quòd hìc explicaretur, vt necessariò ab omnibus crederetur. Sic Bañez *loc. cit.* Suarez *tom.* 2. *in* 3. *part. disp.* 51. *sect.* 3. & *disp.* 13. *de Fide, sect.* 4. *num.* 9. Ioan. à S. Thom. *in Catechismo Hispano*, Fagundez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 2. *num.* 37. Palaus *tract.* 4. *disp.* 1. *punct.* 10. *num.* 5.

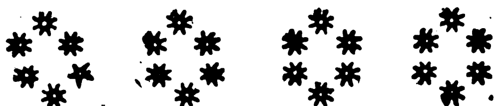
Tenemur explicitè credere esse crucifixum.

44 Quæres *tertiò*: An sit necesse sub præcepto, credere genus mortis Christi fuisse crucifixionem? Et quidem teneri credere Christum passum, & mortuum pro redemptione generis humani, nullus est, qui dubitet: Nam cùm debeat Christus credi vt Redemptor noster, necesse erat credere ad debitam huius beneficij gratitudinem sanguine, passione, & morte sua nos redemisse; cùm hæc sint media, & merita per quæ præcipuè nobis contulit salutem. Quare tota difficultas vertitur ad circunstantias assignatas. ¶ Circa crucifixionem ergo, licèt pauci hanc tetigerint circunstantiam; tamen iudicamus expressè credendam esse. *Tum*: Quia specialiter hæc excellentia passionis Christi prædicatur à D. Paulo 1. ad Corinth. 1. *Prædicamus Cristum crucifixum*. Et ideò ad 17. propositionem ex his quæ, decidendæ, sunt propositæ Innocentio XI. Pontifici Maximo à Ministris evangelicis pro conversione Chinarum, & sic se habebat: *Si tenentur Prædicatores Evangelij prædicare in illo Regno Christum crucifixum, & ostendere eius Imaginem sanctissimam; maximè in Ecclesijs nostris? Causa huius dubitationis est, quòd Gentiles scandalizantur ex tali prædicatione, & ostensione, & iudicant magnam stultitiam*: Sic respondent Patres S. Congregationis *de Propaganda fide* sub prædicto S. Pontifice, qui observandum hoc iussit anno 1645. sub excommunicatione sedi Apostolicæ reservata: *Censuerunt nulla prudentia, aut prætextu differendam esse doctrinam passionis Christi post baptismum, sed omninò præmittendam. Ad actualem verò prædicationem Christi crucifixi,* licèt

licèt non teneantur Ministri evangelici in singulis concionibus, sed ad proponendum verbum Dei, & divina mysteria prudenter & oportunè, & ad illa pro catechumenorum captu explicanda; non tamen à sermonibus passionis Domini nostri abstinere tenentur, ex ratione quòd Gentiles inde scandalum sumant, aut stultitiam putent. Censuerunt etiam conveniens esse, vt in Ecclesijs Imagines habeantur Christi crucifixi; & ideo curandum, vt, quoad oportunè fieri potest, exponantur. Ex quibus satis constat, quàm necessaria sit fides explicita crucifixionis Christi. Vnde, cùm aliàs contineatur expressè in symbolo, hanc explicitam notitiamChristi crucifixi esse necessariam, tenendum est. Sic Coninch *disp.* 14. *dub.* 10. *num.* 188. Lugo *num.* 78. & ex parte Angelus, Sylvest. Tabiena, & Armilla apud Sanchez *lib.* 2. *Decalog. cap.* 3. *num.* 14. Asserendo insuper, sub mortali debere fideles scire, se signo crucis signare.

Explicite non est necesse credere Christū esse sepultū; bene verò descendisse ad inferos.

45 Quæres *secundò*: An teneamur ex præcepto *sepulturam Christi, & descensum ad inferos* explicitè credere? ¶ Ad primam partem quæsiti, aliqui dicunt, hanc circunstantiam sepulturæ Christi non esse adeò gravem, & necessariam ad excellentiam mysterij redemptionis, vt sit mortale peccatum eam explicitè non credere; maximè cùm novam non ingerat difficultatem credere sepultum, cùm mortuum credamus. Ita Lugo *num.* 82. Palaus *num.* 5. Fagundez *num.* 36. ¶ Alij, vt Lorca, *disp.* 23. *memb.* 1. *num.* 5. Turrianus *disp.* 18. *dub.* 1. in communi docent esse ex præcepto credendos omnes symboli articulos. ¶ Nos verò credimus, sepulturam esse tantùm circunstantiam mortis, & resurrectionis Christi; & ideò non adeò necessariam, vt ex illa dependeant articuli mortis, & resurrectionis: Quare sicut aliæ circunstantiæ articulorum symboli non creduntur ex præcepto graviter obligante, ita dicendum erit de ista. Ita, præter *suprà* relatos, Medina *in* 3. *p. quæst.* 70. *art.* 1. ¶ Quoad secundam partem (quidquid velint Suarez *tom.* 2. *in* 3. *part. disp.* 43. *sect.* 2. Palaus *num.* 5. *art.* 10. *cit.* Coninch *dub.* 10. *numer.* 188. Fagundez *lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 35. Granado *tract.* 10. *disp.* 3. *sect.* 3. *num.* 8.) Dicendum est, ex præcepto teneri credere, descendisse animam Christi ad inferos. Et ratio est: Quia hic articulus, vt ab alijs distinctus, & non præcisè vt circunstantia alterius, ponitur non solùm in symbolo Apostolorum, sed etiam in symbolis Athanasij, & Niceno, & in communi Catechismo ex quatuordecim articulis composito: ergò, vt articulus fidei ex præcepto credendus est. Maximè cùm ex illo etiam cognoscatur clariùs vniversalitas, & redemptionis Christi efficacia, quæ vsque ad inferos penetravit, è manibus tenebrarum, & ex vmbra mortis animas sanctorum eruendo. Sic Medina *in* 3. *part. q.* 70. *art.* 1. Lorca *de Fide, disp.* 23. *memb.* 1. *n.* 20. Bañez 2.2. *quæst.* 2. *art.* 8. *dub.* 2. *conclus.* 2. & §. *sequenti*, Oviedo *de Fide, contr.* 7. *punct.* 4. *num.* 52. Lugo *disp.* 13. *sect.* 4. *num.* 85. Leand. *tract.* 2. *disp.* 2. *q.* 24. *dub.* 3.

§. II.

Annumerantur alia à Christi fidelibus explicitè credenda.

Sacramenta Baptismi, Pœnitentiæ, & Eucharistiæ ab omnibus scienda sunt, reliqua verò quando sunt suscipienda.

46 Hucusque egimus de credendis per sè primò ex fidei præcepto: Nunc agendum est de his, quæ credenda sunt ex consequenti, & propter operationem. Dicendum ergo *primò* est, teneri fideles credere Ecclesiæ sacramenta. Et quidem, si loquamur de baptismo, pœnitentia, & eucharistia, constans omnium Doctorum sententia est, debere fideles ea *explicitè* credere. Et ratio est: quia hæc omnia tenentur recipere: ergo & explicitè credere. Vnde scire debent eorum virtutem, & dispositionem requisitam ad ea debitè recipienda: Quare de baptismo sciendum est, esse necessarium ad salutem animæ consequendam: neminemquè sine illo in re, aut in voto suscepto, posse salvari. Deinde, qui in infantia baptizatus est, quando rationis vsum attigerit, tenetur eius effectum, & obligationem, quam ex illo contraxit, scire. ¶ De sacramento pœnitentiæ habenda est notitia ab omnibus etiam ante peccati lethalis commissionem: quia saltèm propter dubium, an illud commiserint, debent ad illud accedere. Quapropter tenentur scire, hoc sacramentum esse medicinam contra peccata mortalia post baptismum commissa, ad illudque esse accedendum, præmisso sufficienti examine conscientię, cum dolore, & proposito de cætero non peccandi. ¶ De eucharistia debent etiam habere notitiam, sub illis speciebus verum Christi corpus, & sanguinem contineri, nullumque, qui se gravi culpa maculatum senserit, posse ad illam suscipiendam accedere, nisi priùs confessionem præmittat. Sic Sanchez *lib.* 2. *Summ. cap.* 3. *num.* 9. Lugo *disp.* 13. *sect.* 5. *à n.* 116. Ledesm. *tom.* 2. *Summ. cap.* 2. *concl.* 9. Palaus *tr.* 4. *disp.* 1. *punct.* 10. *n.* 7. Suarez *disp.* 13. *sect.* 4. *num.* 12. Trullench *lib.* 1. *cap.* 1. *dub.* 3. *num.* 19. De reliquis sacramentis sentimus, solùm teneri ea scire, quando suscipienda sunt; & tunc debent agnoscere, cum conscientia peccati mortalis licitè à nullo recipi posse. Ita Auctores relati, & insuper Granado *disp.* 3. *sect.* 2. §. 10. *n.* 10. Lugo *disp.* 13. *num.* 124. Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *q.* 2. *art.* 6. *num.* 5.

Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ, & oratio Dominica scienda sunt sub mortali quoad substātiam, & sub veniali memoriter.

47 Dicendum est *secundò*, teneri etiam fideles habere explicitam notitiam præceptorum Decalogi, & Ecclesiæ, & orationis Dominicæ, quæ dicitur *Pater noster*. Quoad præcepta patet: quia vnusquisque tenetur scire legem, in qua vivit, vt eam absque aliquo peccato integrè servet: sed lex Christi continetur in decem præceptis Decalogi, & quinque Ecclesiæ: ergo tenetur illa scire. ¶ Quoad orationem dominicam, affirmant aliqui: Quia ex præcepto tenemur Deum orare; sed hanc orationem Christus nos docuit ad Deum exorandum: ergo debemus ea scire. Sic Tapia *numer.* 9. referens Bañez, Ledesmam, & Sanchez. ¶ Alij verò docent, non teneri illam memoriter scire, saltem sub mortali; sed sufficere scire, Deum esse orandum, & ab illo esse petenda bona spiritualia, & temporalia. Ita Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 7. *quæst.* 5. Villalobos tom.

tom. 2. *tract.* 1. *difficult.* 4. *num.* 12. Trullench *tom.* 1. *cap.* 1. *dub.* 3. *num.* 19. ¶ Sed credimus cum Lugo *num.* 132. & N. Salmant. *loc. cit. num.* 120. omnes Auctores, si rectè expendantur, in idem coincidere, scilicet teneri fideles omnes scire orationem Dominicam *quoad substantiam*, & tantum eam *memoriter* discere sub veniali obligari: aut, si tenetur sub mortali, erit ex præcepto ecclesiastico; vt videtur colligi ex Concilio Toletano 4. *cap.* 9. & ex Concil. Rhemensi *cap.* 2. Sed quia hæc Concilia provincialia sunt, nequeunt omnes Christi fideles cogere. ¶ Et quod dictum est de oratione Dominica, proportionabiliter applicandum est salutationi angelicæ: Quæ, cùm sit modus singularissimus, & instrumentum speciale deductum ex varijs textibus sacræ paginæ, quo B. Virginem tanquam communem totius generis humani Advocatam, & Opitulatricem colimus, & ob excellentissimam, & planè ineffabilem dignitatem maternitatis Dei veneramur, nequit non sub levi culpa cogere Christianos ea oratione Matrem Christi salutare. Ita docent Tapia *lib.* 1. *quæst.* 2. *art.* 6. *num.* 10. Suarez *tom.* 2. *de Religione, cap.* 6. *n.* 10. Villalobos *tom.* 2. *Summ. tract.* 1. *difficult.* 4. *n.* 10. Lugo *de Fide, disp.* 13. *sect.* 5. *num.* 134. Layman *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 9. *num.* 4. Diana 3. *part. tract.* 5. *resol.* 48.

Obligat sub veniali scire se signare signo crucis. Et quid de operibus misericordiæ.

48 Dicendum est *tertiò*, solùm sub veniali teneri fideles scire se signo crucis munire. Sic Sanchez *loc. cit. num.* 14. Trullench *num.* 19. Azor *lib.* 8. *cap.* 6. *quæst.* 3. Dian. 3. *part. tract.* 5. *resol.* 48. & Tapia *supr. n.* 12. qui notat, ignorantiam huius consignationis rarò apud Christianos inveniri. ¶ Circa misericordiæ opera iudicat Sanchez *num.* 10. satis esse, si in genere credant, patienti necessitatem animæ, aut corporis teneri subvenire. Idem docent Trullench *num.* 19. Palaus *num.* 8. Fagundez *lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 47. Leand. *tract.* 2. *disp.* 2. *quæst.* 56. & Tapia *numer.* 11. addit debere scire, talia opera in gravi necessitate obligari sub mortali.

Quomodò dicta scire debent fideles.

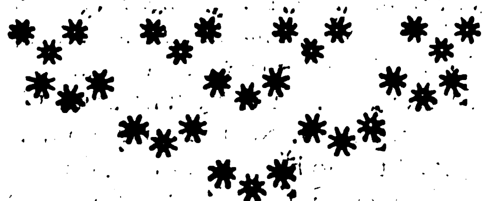
49 Sed rogabis: Quomodò hucusque dicta à fidelibus scienda sunt? ¶ Respondetur, quòd, si loquamur de communi fidelium cœtu, tenetur sub mortali scire quoad substantiam symbolum Apostolorum, præcepta Decalogi, & Ecclesiæ, & orationem Dominicam; at ea memoriæ mandare, eo ordine quo in Catechismo puerorum habetur, solùm obligari sub veniali. Hæc conclusio duplicem continet partem, & prima sic ostenditur: Quia omnes fideles tenentur sub mortali *explicitè* credere, quæ in symbolo continentur, & non operari contra ea, quæ in præceptis prohibentur: sed implicat, quòd huic obligationi satisfaciant, nisi eorum habeant notitiam, saltem quoad substantiam: ergo sub mortali eam debent habere. Ita Ledesma 2. *part. num.* 4. *q.* 16. *art.* 13. & alter Ledesma *tom.* 2. *Summ. tr.* 1. *cap.* 2. *conclus.* 8. Lopez 1. *part. Instruct. cap.* 41. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 7. *quæst.* 4. & 5. Sanchez *lib.* 2. *Summ. cap.* 3. *num.* 16. Palaus *tract.* 4. *disp.* 1. *punct.* 10. *num.* 9. ¶ Sed quid sit sensus, & substantia harum rerum? Latè explicant Lugo *disp.* 13. *sect.* 4. *à num.* 67. & alij, quæ longum esset ad vnguem referre. Sufficiat nunc dicere cum Azor, Ledesma, & alijs, *locis citatis*, sat esse, si fideles, interrogati de singulis articulis, rectè respondeant. V. gr. mysterium Trinitatis consistere in eo, quòd in vna natura divina sint tres personæ distinctæ realiter, quæ non sunt tres Dij, sed vnus tantum Deus; quin vlterius debeant scire, qualiter personæ à natura divina distinguantur, & aliæ subtilitates, quæ Doctorum torquent ingenia: Similiter, Incarnationem sitam esse in eo, quòd verbum divinum ex Maria Virgine carnem assumpserit, & ita Christum esse simul verum Deum, & hominem, conceptum non ex viro, sed de Spiritu-Sancto; natumque fuisse ex Maria, Virgine ante partum, in partu; & post partum: & sic proportionabiliter dicendum de alijs articulis. ¶ De præceptis Decalogi, sat est, si sciant esse peccatum mentiri, furari, occidere, mæchari &c. De oratione dominica, sufficit agnoscere, vniversa bona, tàm animæ, quàm corporis à Deo petenda esse, & ab eo nobis provenire. Videantur. Azor *lib.* 8. *cap.* 6. *quæst.* 5. Vazq. 2. 2. *q.* 76. *art. art.* 2. *disp.* 121. *cap.* 2. Bañez 2. 2. *quæst.* 2. *art.* 8. *dub.* 2. Sanchez *cap.* 3. *cit. num.* 17. Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *quæst.* 2. *art.* 5. Sed hìc adnotare licet, quòd vix credere possumus (vt etiam Lugo *num.* 139. visum est, Sanchez *num.* 18.) esse aliquem hominem adeò hebeti ingenio, vt hæc quoad substantiam capere non possit, quando habent idoneos Magistros, à quibus instruantur; cùm videamus quemlibet, etsi valdè agrestem, & obtusum, alia memoriter retinere, quæ maiorem diligentiam, vt percipiantur, exigunt: quare eorum ignorantia non invincibilis, sed prorsùs vincibilis iudicanda est. Curent tamen Confessarij non nimis vexare illitteratos disquisitionibus non necessarijs, & eorum captum superantibus; & contenti sint, si sciant, quæ ad licitè pœnitentiæ sacramentum excipiendum requiruntur.

Scire memoriter quoad verba materialia obligat sub veniali.

50 Secunda verò pars quæstionis, nimirum solùm teneri fideles sub veniali memoriter scire, eo ordine quo in Catechismo posita sunt, mysteria fidei, præcepta Decalogi, & orationem dominicam, est omninò vera: Quia licet Concilium Moguntinum tempore Caroli V. celebratum *cap.* 46. dicat: *Symbolum, quod est signaculum fidei, & orationem Dominicam discere semper admoneant Sacerdotes populum Christianum, volumusque, vt disciplinam condignam habeant, qui hæc discere negligunt*: Et Concilium Toroliense, sub Carolo, & Papino, decernat, quòd *Symbolum, & orationem Dominicam omnis Christianus memoriter sciat; omnis sexus, omnis conditio masculi, fœminæ, iuvenes, senes, liberi, pueri, coniugata, innuptaque puella: quia sine hac benedictione nullus poterit in cœlorum regno percipere portionem*: Et idem asserant Concilium Rhemiense *cap.* 1. Bracarense secundum, & Cabilonense cap. 46. relato *de Consecratione, dist.* 4. *cap.* 29. *& sequent.* & D. August. lib. *de Fide, & symbolo, à princip.* Tamen hæc omnia Conciliorum decreta, etsi rigidè videantur loqui, & ita intelligenda sint, quoad memoriter sciendam substantiam rerum, tamen quoad ipsa verba materialia memoriter scienda, consuetudo (ait Sanchez *num.* 19.) iam exposcit, obligationem hanc non tanti esse momenti, vt culpam venialem excedat illius transgressio. ¶ *Deindè*: Nam memoria verborum materialium, & ordinis illorum est certè materia levis in ordine ad scienda, & credenda mysteria fidei, & præcep-

cepta Dei, & Ecclesiæ; cùm ad hoc sat sit eorum substantiam intelligere: ergo propter illorum ignorantiam non est damnandus homo ad lethale peccatum. Ita Navarr. *in Summ. cap.* 11. *num.* 18. *in fine num.* 22. vt leges apud Sanchez, & Leandrum, Lopez 1. *part. Instruct. cap.* 41. verſ. *Veniale est*, Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 7. *quæst.* 4. & 5. Suarez *disp.* 13. *de Fide*, *sect.* 5. *num.* 8. Fagundez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 2. *num.* 62. Sanchez *libr.* 2. *Summ. cap.* 3. *num.* 19. Filliuc. *tom.* 2. *tract.* 22. *cap.* 2. *quæst.* 3. *numer.* 37. Palaus *tract.* 4. *disput.* 1. *punct.* 10. *numer.* 8. & 9. Layman *libr.* 2. *tractat.* 1. *cap.* 9. *numer.* 4. Leander *tract.* 2. *disp.* 2. *quæst.* 48. & 49. N. Salmantic. *tract.* 17. *disp.* 6. *dub.* 2. *art.* 119. Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *quæst.* 2. *art.* 7. *num.* 4.

Notantur quædam. 51 Sed licet hæc ita sint: Nota tamen *primò* cum Illustr. Tapia, quòd ordo materialis verborum symboli, præceptorum &c. non est contemnendus, sed enixè procurandus; cùm non parùm conducat ad substantiam articulorum memoriter retinendam; quippe si verba memoriæ non mandantur; facilè errare possunt illitterati, impropriis verbis, aut fortasse sensum contrarium habentibus vtendo. Et hæc est ratio, quare Concilia, & Doctores tam enixè curant, & præcipiunt, quòd fideles memoriter discant symbolum, præcepta Decalogi; & orationem Dominicam. Vnde, si ille ordo materialis verborum omninò requiratur, vt substantia mysteriorum fidei, & aliarum rerum sciatur, sub peccato lethali obligabit ad ea memoriæ mandanda, & adamussim in ea conservanda. ¶ Nota *secundò*, non esse necessarium, quòd fideles prædicta memoriter sciant idiomate vulgari, sed præcepto satisfaciunt, si addiscant, & referant idiomate latino; si huius sint conscij; secùs verò si illud ignorent: quia hoc est idem, ac nescire illa. Ita Bañez 2. 2. *quæst.* 2. *art.* 8. *dub.* 2. Petrus Ledesma *tom.* 2. *tractat.* 1. *cap.* 2. *conclus.* 8. Sanchez *lib.* 2. *Summ. capit.* 3. *num.* 19. *in fine*, Azor *lib.* 8. *cap.* 7. *quæst.* 5. Navarro *in Summ. cap.* 11. *num.* 18. Fagundez *lib.* 1. *cap.* 2. *numer.* 63. ¶ Ex quo sequitur, idem dicendum de eo, qui, etsi memoriter ea referat, tamen implicitè, & craso saltem modo non intelligit: Quia hoc est ea prorsus ignorare; cùm voces non sint propter se, sed propter significationem; & ex se ordinentur ad manifestandum conceptum mentis; quod minimè consequuntur, quando earum significatio non percipitur. ¶ *Præterea*: Quia prædicta retinere memoria ordinatur ad ea credenda, & profitenda: sed memoria retinere, & nihil percipere, nihil deservit ad credendum, vt ex se patet: ergo necesse est, vltrà memoria retinere, ea saltem craso modo, & quoad substantiam intelligere. Sic Auctores citati, & insuper Trullench *lib.* 1. *cap.* 1. *dub.* 3. *num.* 20.

PUNCTUM V.

Qualem fidei notitiam debeant habere Sacerdotes, Religiosi, Prædicatores, Parochi, Episcopi, & alij Ecclesiæ Prælati? Et quomodò examinare debeant pœnitentes circa doctrinam Christianam?

52 HUcusque egimus de rebus ad fidem catholicam pertinentibus, & quomodò ea scire omnes vtriusque sexus fideles debeant, & sub mortali teneantur: Nunc videndum est, qualiter Sacerdotes, Religiosi, Parochi, Prædicatores, & Episcopi ea debeant intelligere. ¶ Pro quo, Supponendum est vt certum, quòd, Ecclesiastici, saltem aliqui, & Doctores tenentur ad magis explicitam notitiam rerum, quæ ad fidem pertinent, quàm alij. Quia revelatio divina pervenit ad inferiores per superiores, nimirum ad homines per Angelos, & ad inferiores Angelos per superiores, vt ait D. Dionysius *in Cœlesti Hierarch. cap.* 1. & 7. ergo eodem modo explicatio fidei debet pervenire ad inferiores homines per maiores: sicut ergo superiores Angeli, quia inferiores illuminant, habent pleniorem notitiam de rebus divinis, vt inquit D. Dionys. *loc. citat. cap.* 12. ita superiores homines, qui alios debent erudire, tenentur habere pleniorem notitiam de credendis, & magis explicitè credere. Sic Div. Thom. 2. 2. *quæst.* 2. *art.* 6. Aragon *ibi*, Leandr. *tract.* 2. *disp.* 2. *quæst.* 63. Suarez *disp.* 13. *sect.* 6. *num.* 5. Dixi *Ecclesiastici*, & *Doctores*, quia plures laici sunt Doctores, & Magistratus, qui (quidquid dicat Suarez) tenentur ad maiorem cognitionem fidei, quàm alij laici: cùm ad rectam causarum decisionem debeant habere notitiam plurium canonum, & Conciliorum, potestatis Pontificis &c. quæ absdubiò à fidei principijs ortum habent, & dimanant. ¶ Vnde exclusa manet hæreticorum cavillus, docentium, teneri singulos fideles legere omnem scripturam, & eam intelligere, ad sciendum quæ credere debeant. Hic enim error confutatur ex dictis. ¶ *Tum*: Quia, vt ait Apostolus ad Rom. 12. *Omnia membra non eundem actum habent*: Et 1. ad Corinth. 12. verſ. 17. *Nam si totum corpus oculus, vbi auditus?* Ergo necesse est, quòd omnia Ecclesiæ membra non eodem modo scire fidei mysteria teneantur, sed alia se habeant vt pedes, alia vt manus, alia vt oculus, & alia vt caput. Quare D. Gregor. Magn. *lib.* 2. *Moral. cap.* 25. ad illa verba Iob. cap. 1. *Boves arabant, & asinæ pascebantur* (vt refert D. Thom. *loc. cit.* in argument. *Sed contrà*) ait, quòd minores, qui significantur per asinos, debent in credendis adhærere maioribus, qui per boves significantur: hoc est, debent minores sine proprio labore pabulo doctrinæ à Magistris, seu maioribus pasci. Valentia *tom.* 3. *disp.* 1. *quæst.* 2. *punct.* 3. Suarez *disp.* 13. *sect.* 6. *à num.* 2. Lugo *disp.* 13. *sect.* 5. *num.* 144. Palaus *tr.* 4. *disp.* 1. *punct.* 10. *numer.* 11. & Leander *tr.* 2. *disp.* 2. *quæst.* 61. Quare, his suppositis, videndum est, qualiter maiores in hoc se habere debeant. Pro quo: **Cognitio fidei explicita nò debet esse æqualis in omnibus.**

53 **Rogabis** *primò*: Ad quam fidei notitiam te-

Doctrina D. Thomæ de scientia fidei necessaria in Episcopis, & Parochis.

teneantur Sacerdotes simplices, Curati, & Confessarij? ¶ Huic quæsito respondet Div. Thom. *in Supplement. ad 3. part. quæst. 36. art. 2. in responsione ad argumentum primum*: Sibi enim objiciens illud Malach. 2. *Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem Dei requirent de ore eius: Ergo ipse debet totius legis habere scientiam*: Sic quæstioni fit satis: *Dicendum, quòd Sacerdos habet duos actus, vnum principalem circa corpus Christi verum, & alterum secundarium supra corpus Christi mysticum. Secundus autem actus dependet à primo, sed non convertitur. Et ideo aliqui ad sacerdotium promoventur, quibus committitur primus actus tantùm, sicut Religiosi, quibus cura animarum non committitur, & à talium ore lex non requiritur, sed solùm quòd sacramenta conficiant: & ideo talibus sufficit, si tantum de scientia habeant, quòd ea, quæ ad sacramentum perficiendum spectant, ritè servare possint.* Hæc D. Thom. quoad illos, qui merè Sacerdotes sunt. Et loquendo de Curatis, Confessarijs, & Episcopis, sic prosequitur: *Alij autem promoventur ad alium actum, qui est supra corpus Christi mysticum: & à talium ore populus legem requirit, vnde scientia legis in eis esse debet: non quidem vt sciant omnes difficiles quæstiones legis, quia in his debet ad Superiores recursus haberi; sed vt sciant ea, quæ populus debet credere, & observare de lege: sed ad superiores Sacerdotes, scilicèt Episcopos, pertinet, vt etiam ea, quæ difficultatem in lege facere possunt, sciant, & tantò magis, quantò in maiori collocantur.*

Sacerdotes simplices non tenentur ad magis fidei notitiam, quā laici.

54 Ex quibus oritur *primò*, Sacerdotes simplices non teneri scire explicitè nisi ea, quæ communiter laici tenentur, exceptis his, quæ ad proprium munus spectant. Et ratio est: quia ex vi muneris sacerdotalis ab eis non exigitur doctrina legis, nec committitur cura animarum, sed tantùm debita administratio sacerdotij: ergo solùm tenetur, ad sciendum quæ alij fideles scire debent, & quæ ad proprium munus ritè & debitè exequendum sunt necessaria. Ita Lugo *disp. 13. sect. 5. num. 149.* Leand. *tr. 2. disp. 2. quæst. 65.* Suarez *disp. 13. sect. 6. num. 6.* Licèt numer. 5. loquendo de toto ordine ecclesiastico, in illo exigat (sibi non constans, sed contrarius) maiorem, magisquè explicitam fidei cognitionem præ alijs fidelibus. ¶ Sed hoc falsum est. Tum ex his quæ dicta sunt de simplici Sacerdote. *Tùm*: Quia ad alios tam minores, quàm maiores ordines debitè recipiendos, sufficit, si præter explicitam fidei notitiam sciant linguam latinam, vt docet Tridentin. *sess. 23. cap. 11. & 13.* & nos diximus tract. 8. cap. 5. part. 2. *à numer. 43.* ergo falsum est, quòd ab omnibus Sacerdotibus vniversaliter exigenda sit præ alijs sæcularibus maior fidei notitia.

Ad quā fidei notitiam tenentur Parochi, Confessores, & Prædicatores.

55 Secundò oritur, Sacerdotes curatos, sivè Parochos, & Confessarios, necnon Prædicatores teneri ad sciendos fidei articulos, saltem iuxta declarationem, quæ est in Catechismo præsertim Romano pro Parochis elicito: hoc est, taliter quòd difficultates in eis communiter occurrentes possint proprijs ovibus declarare, & de eis instruere; aliàs debitè non adimplent munus proprij pastoris; cùm pabulo necessariæ doctrinæ eas non nutriant. Quapropter Concil. Tridentin. *sess. 24. de Reformat. cap. 4. vers. Idem etiam, & sess. 5. de Reformat. cap. 2.* præcipit, & admonet, vt omnes curam animarum habentes diebus saltèm Dominicis, & festis solemnibus, oves sibi commissas pro earum capacitate salutaribus verbis pascant, & fidei rudimenta doceant: Et si in hoc negligentes fuerint, peccant mortaliter, poteruntquè ab Episcopis puniri. Sic Petr. Ledesm. *part. 1. Summ. ad finem in tract. de Doctrin. Christian.* Machad. *lib. 4. part. 2. tr. 3. docum. 2. n. 4.* Trullench *lib. 1. in Decalog. cap. 1. dub. 4. à num. 7.* Ugolin. *de Offic. Episcop. cap. 16. § 4. num. 1.* & alij, quos sequitur Barbosa *de Offic. & potestate Parrochi, part. 1. cap. 15. à num. 1. & de potestat. Episcop. part. 3. allegat. 76. num. 39.* Tapia *tom. 2. libr. 1. quæst. 2. art. 10. num. 3.* Advertunt tamen Ledesma *part. 2. Summ. tr. 1. cap. 3. post 7. conclus.* Trullench *loc. citat.* huic obligationi satisfacere Parochos, si doctrinam Christianam in proprijs ecclesijs vel per se, aut idoneam personam doceant; & non teneri ad quemlibet in particulari instruendum: debent tamen parentes in Domino exhortari, vt filios suos doctrina Christianæ instruant, doceantquè ea, quæ ad honestè vivendum sunt omninò necessaria. Conclusionem principalem tenent Suarez *loc. cit. num. 6.* allegans aliqua iuris capita maximè caput *Omnes vtriusque sexus, de Pœnitentijs, & Remissionibus*, Coninch *disp. 14. num. 196.* Lugo *disp. 13. sect. 5. num. 152.* Trullench *lib. 1. cap. 1. dub. 3. num. 16.* Ledesma *tom. 2. Summ. tr. 1. cap. 2. conclus. 6.* citans Sylvest. verb. *Confessor*, Filliuc. *tract. 22. cap. 2. num. 36.* Palaus *tom. 1. tract. 4. disp. 1. punct. 10. num. 11.* Barbos. *allegat. citat. à numer. 42.* Tapia *loc. cit.* Qui omnes præfatam doctrinam extendunt proportionabiliter ad Confessarios, & Prædicatores; cùm omnes teneantur fideles doctrinam Christianam edocere, & de illa rationem reddere: quod exequi sine maiori mysteriorum fidei cognitione, & scientia impossibile est.

Quam scientiam fidei debeant tenere Episcopi, & alij Ecclesiæ Prælati, & Magistri.

56 Tertiò oritur, Episcopos (& idem dicendum est de alijs Ecclesiæ Prælatis, & sacræ Theologiæ Magistris) teneri non solùm scire, quæ hactenus de Parochis diximus; verùm etiam dissolvere difficultates, quæ in mysterijs fidei occurrunt, & eos, qui contradicunt, arguere, imò & convincere. Quod probatur tùm ex illo Pauli ad Titum cap. 1. *Oportet Episcopum esse iustum, amplectentem eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari, & eos, qui contradicunt, arguere.* Et ex illo epist. 1. D. Petri cap. 3. vers. 15. *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est spe.* Quapropter Concil. Trident. *sess. 22. cap. 2. de Reformat.* sic loquitur de scientia eorum, qui ad Ecclesias cathedrales assumuntur: *Scientia verò præter hæc eiusmodi polleat, vt muneris sibi iniungendi necessitati possit satisfacere. Ideòque anteà in vniversitate studiorum Magister, sivè Doctor, aut Licentiatus in sacra Theologia, vel iure canonico meritò sit promotus, aut publico Academiæ testimonio idoneus, ad alios docendos, ostendatur.* His consonant sacri canones, & plurima decreta, quæ videri possunt apud Gratianum *dist. 23. 36. 38.* & septimam Synod. *sess. vltim. cap. 2.* Et ratio huius illationis est: quia aliqui debebant esse in Ecclesia, ad quos ex officio pertineret fidem ab hæreticorum fallacijs vindica-

care, eiusquè implexas difficultates resolvere; sed hi sunt Episcopi, vtpote Apostolorum successores: ergo tenendum est, debere prædicta scientia pollere. ¶ *Deindè*: Apostolis dictum est, *Docete omnes gentes*: ergo, vt Doctores, debent fidem non solùm edocere; sed argumentis contrarijs respondere. Quare in eorum consecratione iuramento testantur, se scire novum, & vetus testamentum. Dicta tenent Suarez *disp.*13. *sect.*6. *num.*7. Ledesma 2.*part.Summ.tr.*1.*cap.*2.*conclus.* 7. Lugo *disp.*13.*sect.*5. *num.*149. Coninch *disp.* 14.*num.*196. Sanchez *lib.*2.*Summ. cap.*3.*num.*2. Filliuc. *tr.*22. *cap.*2.*num.*36. Leand. *tr.*2.*disp.*2. *quæst.*67. Trullench *lib.*1.*in Decalog.cap.*1.*dub.*3. *n.*17.Palaus *tr.*4.*disp.*1.*part.*10.*n.*11.

Quædam notatu digna.

57 Sed hic notandum est *primò* cum Trullench, quòd prædicta scientia, & explicita fidei notitia non debet esse in omnibus æqualis: quia ad plùs tenentur Episcopi, quàm Abbates, & alij minores Prælati: ad plùs Pontifex, quàm Episcopi: & denique ad plùs fidei Iudices, seu Inquisitores, quàm alij Magistri. Quare D.Thom. 2.2.*quæst.*2.*art.*6. resolvit, fidem explicitam credendorum non debere esse æqualem in omnibus, sed ad mensuram muneris vniciuique commissi: & in Supplemento *loc. cit.* concludit: *Et tantò magis, quantò in maiori gradu collocantur.* ¶ Notandum est *secundò* cum Coninch *num.*201. Palao, & Trullench, non esse necesse, quòd Episcopus adeò eruditus sit, vt ex tempore possit omnia argumenta adversus fidem insurgentia resolvere; sed satis esse, si adhibitis diligentia, sufficientiquè studio, & peritorum consilio, id per se assequi possit. Dixi *per se*: quia si totum hoc consequatur non per se, sed per alios, ait optimè Suarez, muneri proprio non satisfacere: quia per se obligantur Episcopi ad eam fidei cognitionem, & perfectionem doctrinæ, quæ iuxta temporum, & locorum oportunitates necessaria est, ad suum munus debitè implendum. Asserunt tamen Coninch *num.*201. Palaus *numer.*11. Lugo *num.*150. & ex parte consentit Granad. *disp.*13. *num.*13. minus doctum, & eruditum posse licitè præferri doctiori, & eligi in Episcopum, si prudentia, & potentia Ecclesiæ necessaria præcellat: Quia in Episcopo præter scientiam requiruntur, ad ritè oves gubernandum, prudentia; potentia ad adversarijs resistendum; auctoritasquè ad subditos compescendos: quæ quidem multoties in doctis desiderantur; & hac de causa sæpè, doctioribus exclusis, ad episcopatum, aliasquè dignitates ecclesiasticas eliguntur nobiles, & potentes, licèt minùs docti: quia hi efficaciùs Ecclesiam ab impugnatoribus defendent; & faciliùs suppletur defectus scientiæ, quàm prudentiæ, & potentiæ carentia. Semper tamen, asserunt, debere habere eam doctrinę supellectilem, qua possint lucem à tenebris distinguere, & proprij muneris obligationes sine dedecore vtcumquè per se adimplere.

Si detur ignorantia de mysterijs necessarijs necessitate medij, neganda est absolutio.

58 At pro fine huius puncti rogabis: An Confessarius possit absolvere pœnitentes laborantes ignorantia mysteriorum fidei? ¶ Ad quod respondetur, quòd si ignorantia sit de mysterijs necessarijs necessitate *medij* ad salutem, sivè sit vincibilis, sivè invincibilis, nequit pœnitens, nisi priùs de illis sufficienter instruatur, absolvi: Quia caret medio omninò necessario ad iustificationem; nam sine illo prima salus animæ acquiri non potest. Sic Palaus *tr.*4.*disp.*1.*punct.*11. *num.*7. Filliuc. *tr.*22.*cap.*2.*n.*42. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. dub.*4.*n.*2. Tapia *tom.*2. *lib.*1. *quæst.*2. *art.* 10.*n.*7. Lugo *disp.*13. *sect.*5. *n.* 140. & alij. Videantur à nobis suprà dicta *cap.*2.*part.*7.*n.*19. vbi docuimus, hanc conclusionem esse ad mentem Innocent.XI. damnantis sequentem propositionem, quæ in ordine est 64. *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei; & etiam si per negligentiam, etiam culpabilem, nesciat mysterium sanctissimæ Trinitatis, & incarnationis D. N. Iesu Christi.* At licèt ea explicitè ignoret; si tamen illis assentiatur, quando à Confessario proponuntur, ait Trullench, absolvendum esse; si vlteriùs promittat ea posteà memoriter, & explicitè scire. ¶ Sed capere non possumus, qualiter eliciat actum explicitum fidei circa illa, & tunc ea ignoret: Nam impossibile est credere explicitè, quæ ignorantur: ergo si, vt ait prædict. Doctor, illis assentitur, tunc ea non ignorat.

De mysterijs necessarijs necessitate præcepti diversimodè sentiunt Doctores.

59 Si verò ignorantia sit de mysterijs necessitate præcepti credendis, diversimodè sentiunt Doctores. Nam Medina *lib.*1.*Summ.cap.*7. *circa finem*; Lopez 1.*part. Instruct. cap.*27. asserunt, denegandam esse absolutionem; nisi pœnitens, limitat Lopez, sit servus, aut æthiops culpa domini ea nesciens. ¶ At Ledesma *part.*2. *Summ. tr.*1.*cap.*3.*post septimam conclus.* Bañez 2.2.*q.*2. *art.*8.*dub.*2. aiunt, non esse pœnitentem dimittendum, sed instruendum à Confessario: qui, si didicerit, absolvendus est, sin minus differenda absolutio. ¶ Azor verò *tom.* 1. *Institut. Moral. lib.*8.*cap.*8.*quæst. vltim.* Trullench *n.* 4. Filliuc. *tr.*22.*cap.*2.*n.*44. Sanchez *lib.*2. *Summ. capit.* 3. *num.*22. docent, quòd etsi pœnitens laboret ignorantia vincibili; & semel, aut iterum sit admonitus, & negligat addiscere, dum tamen ignorantiæ verè pœniteat, debet absolvi; secùs verò si sæpiùs admonitus adhuc scire neglexerit. Cœterùm Filliuc. innuit esse tantùm conveniens, ita cum similibus aliquando se gerere Confessarium; non tamen necessarium; maximè habita promissione, quòd ea quàmprimùm addiscent. Et Sanchez docet, nunquàm, aut rarissimè negandam esse absolutionem ob doctrinæ Christianæ ignorantiam: quia Confessor potest pœnitentes, quantumvis rusticos, sufficienter instruere, & sic instructos absolvere. ¶ Sed hoc admittere adeo vniversaliter non possumus. *Tum*: Quia ansam præbet negligentibus, vt nunquàm addiscant fidei mysteria. *Tum*: Quia semper, aut quasi semper verificabitur, quod damnat Innocent.XI. in propositione allegata, nimirum quòd *absolutionis capax sit homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei.*

Propria mens declaratur.

60 Quare dicendum est, quòd si ignorantia sit invincibilis de mysterijs ex necessitate præcepti credendis, tunc si proponat ea addiscere, absolvendus est. Similiter etsi ignorantia sit vincibilis, si tamen non sit à Confessarijs admonitus, proponatquè, cum dolore negligentiæ præteritæ, ea quàmprimùm scire, poterit absolvi; cùm tunc ritè dispositus accedat: quia ex vna parte dolet de peccato commisso, & proponit iterum illud non committere; & aliàs scientia illorum mysteriorum non est medium necessarium ad salutem con-

sequendam. Cæterum si bis, aut ter à Confessarijs admonitus de obligatione illa mysteria addiscendi, adhuc negligat, & ignoret, differenda est absolutio, donec prædicta sciat. Sic Azor *lib. 8. Instit. Moral. cap. 8. quæst. 5. in fine*, Sanch. *lib. 2. cap. 3. num. 21.* Palaus *tract. 4. disp. 1. punct. 11. num. 7.* Tapia *tom. 2. lib. 1. quæst. 2. art. 10. num. 7.* & Leand. *tract. 2. disp. 2. quæst. 69.*

Quid agendū cum moribundo ignorante doctrinam Christianam?

61 Rogabis *secundò*: Qualiter se gerere debeat Confessarius cum pœnitente constituto in articulo mortis, aut gravi infirmitate, ignorante mysteria fidei? ¶ Respondetur, quòd si ignorantia sit de mysterijs necessarijs necessitate medij ad salutem, tunc debet Confessarius ea illi explicare, & curare, quòd explicitè illis assensum præbeat: Neque defatigandus est infirmus, curando ea memoriter addiscere, cùm tunc ferè impossibile sit; sed sat est, si curet, quòd de præterita negligentia doleat, cum proposito tempore oportuno addiscendi. Ita Ledesma *tom. 2. Sum. tract. 1. tract. 3. post 7. conclus.* vers. *La dificultad es*, &c. Sanchez *loc. cit. cap. 3. num. 23.* Filliuc. *tr. 22. cap. 2. n. 58.* Trullench *lib. 1. cap. 1. dub. 4. n. 5.* Quare instruendus est de mysterijs sanctis. Trinitatis, & incarnationis, necnon de eo quòd Deus sit, & Remunerator supernaturalis. De alijs verò mysterijs necessarijs præcisè ex præcepto inducendus est pœnitens ad dolorem præteritæ negligentiæ culpabilis, quin opus sit de illis eum instruere: cùm transgressio præcepti ea addiscendi sit sicut aliæ transgressiones, pro quibus si adsit dolor, & propositum emendationis, non est differenda absolutio. Videatur Ledesma *loc. cit.* Lugo *disp. 13. sect. 5. num. 143.* ¶ Notant tamen Sanchez ex Soto *in 4. distinct. 6. quæst. 2. art. 1.* Suarez *tom. 3. in 3. part. quæst. 71. art. 2.* & Valentia *tom. 4. in 3. part. disp. 4. quæst. 3. punct. 3.* Tapia *tom. 2. lib. 1. quæst. 2. art. 11. num. 2.* aliter agendum esse cum adultis baptizandis: Hi enim catechizandi sunt, & instruendi taliter, vt sciant præcipua capita, & mysteria nostræ religionis, nè post baptismum sumptum allegent fuisse deceptos. Quare mortaliter peccabit, qui aliquem ignorantem simboli articulos, decalogi præcepta, & orationem Dominicam extra mortis periculum baptizaverit, vt tenent Sotus, & Sanchez. At crederem, idem dicendum esse, si nesciat Ecclesiæ præcepta, indisolubilitatem matrimonij, pluriumquè vxorum prohibitionem: Cùm hæc non parùm à baptismo suscipiendo gentiles deterreant. Attamen in mortis articulo sufficit catechumeno proponere, quæ explicitè credenda sunt necessitate medij ad salutem, vt tenet Sanchez *loco citato.*

Confessor tenetur sciscitari doctrinam Christianam à rusticis, & aliquando à nobilibus.

62 Rogabis *tertiò*: An teneatur Confessarius interrogare pœnitentes de doctrina Christiana? ¶ Respondetur teneri interrogare eos, quos probabiliter præsumere potest illam ignorare. Et ratio est: quia talis ignorantia est peccatum mortale; sed Confessarius tenetur interrogare ea peccata, quæ probabile est peccatorem comisisse: ergo debet interrogare doctrinam Christianam quos, verisimile est, eam ignorare. Sic Bañez *2. 2. quæst. 2. art. 8. dub. 2.* Ledesma *tom. 2. Summ. cap. 3. post 7. conclus.* Azor *tom. 1. lib. 8. cap. 8. quæst. 5. in fine*, Sanchez *lib. 2. Summ. cap. 3. num. 21.* Filliuc. *tr. 22. cap. 2. num. 55.* Trullench *lib. 1. cap. 1. dub. 4. num. 6.* Ex quibus inferunt prædicti Auctores, non teneri interrogare doctrinam Christianam personas nobiles, & quæ honestè in civitatibus sunt educatę, aut litterarum studio vacant, vel frequenter ad confessionem accedunt; cùm de his meritò præsumendum sit eam scire. ¶ Sed consulerem, hanc regulam non posse accipi adeò vniversaliter, & cum tanta amplitudine, maximè in his quos vitijs deditos agnoverit Confessarius: hos enim, etsi nobiles, non semel doctrinam Christianam interrogare conveniens esse iudico: Quia etsi fortè aliquando in pueritia eam didicerint, tamen, experientia teste, decursu temporis illius obliviscuntur; tùm ob desidiam semel, & iterum eam recitandi, & legendi; tùm quia mentis oculi ex peccatis caligant.

Qualiter pœnitens examinandus est circa doctrinam Christianam.

63 Attamen in hoc vellem Confessarium esse non magis solicitum, quàm prudentem. Quare cavere debet, nè sit nimis negligens, aut nimis severus in examinandis pœnitentibus: si enim ad primum extremum declinet, de manu eius ignorantia subditorum exquiretur: si ad secundam se vertat, pœnitentes deterrentur: vnde eveniet, quòd etsi doctrinam Christianam sciant, nihil de interrogatis respondeant. Curet deinde de ea quærere clarè, distinctè, & breviter: quia si aliter fiat, pœnitentes allucinantur, & ignorare videntur mysteria, quæ si ab eis aliter sciscitarentur, absdubiò ea scire cognosceret. Imò prudens Confessor indagare debet mentem pœnitentis alijs verbis, & circumloquijs: Vt si ab eo quæras, quæ persona carnem assumpserit? fortè allucinabitur nomine *personæ*, & aberrabit, dicendo *prima*: sed si iterum roges, an filius Dei carnem assumpserit? proculdubiò fatebitur ita esse, & hoc credere. Similiter si ab eo roges, quid sit, Deum esse Salvatorem? fortasse his verbis respondere nesciet: atsi iterum perscruteris: an sciat, Deum conferre gratiam, peccataquè condonare? respondebit, concedendo, hoc ita esse. Quare non facilè iudicandi sunt pœnitentes doctrinam Christianam ignorare, quia his, aut illis verbis interrogati multoties aberrent; sed alijs vijs, & verbis eorum scientia tentanda est. Sic communiter Doctores. Videatur Tapia *tom. 2. lib. 1. quæst. 2. art. 10. num. 8.*

PUNCTUM VI.

An, & quando teneamur persè ex præcepto divino affirmativo ad externam fidei confessionem?

POstquàm egimus de actu interiori & primario habitus fidei, restat nunc differere de actu exteriori & secundario: qui in nullo alio consistit, quàm in exteriori testificatione, aut confessione alicuius mysterij fidei. Fides enim (vt ait D. August. *lib. de Fide, & symbolo, cap. 1.*) *Officium exigit à nobis cordis, & linguæ.* Cœterùm, quia circa illam non leves moventur quæstiones morales, eis diversis punctis satisfacere curabimus. Sed priùs pro resolutione eorum, quę deinceps dicenda sunt:

Externa confessio est actus fidei.

64 Supponendum est *primò*, externam fidei confessionem esse actum fidei. Quæ suppositio, præterquàm quòd est expressa D. Thom. *2. 2. q. 3. art. 1.* & communis apud Authores Scholasticos,

& Moralistas, suadetur ratione tanti Doctoris. Nam actus exteriores sunt propriè actus illius virtutis, ad cuius finem secundùm suas species referuntur; sed confessio mysteriorum fidei secundùm suam speciem ordinatur sicut ad finem ad id, quod est fidei; secundùm illud 2. ad Corinth. 4. *Habentes eundem spiritum fidei credimus, propter quod & loquimur*: Ergo est propriè actus fidei. Hæc licèt ita sint, non est levis difficultas in declarando, qualiter hæc externa confessio oriatur ab habitu fidei. Sed quia hoc proprium est Scholasticorum, ad illos remittimus lectorem. Videantur Lugo *disp.* 14. *sect.* 1. à *num.* 2. Arriaga *disp.* 21. *sect.* 1. Granados *controv.* 1. *tract.* 11. *sect.* 1. Oviedo *controv.* 8. *punct.* 1. Bañez 2. 2. *q.* 10. *art.* 1. & alij.

Datur præceptum divinum, & Ecclesiasticum de actu externo fidei.

65 Supponendum est *secundò*, dari præceptum divinum, & ecclesiasticum externę confessionis fidei. De secundo posteà patebit. De primo constat ex illo ad Rom. 10. *Corde creditur ad iustitiam; ore autem confessio fit ad salutem*: Sed quod est necessarium ad salutem cadit sub præcepto divino: ergo datur præceptum divinum de externa confessione fidei. Videatur D. Thom. *art.* 2. & N. Salmant. *tract.* 27. *de Fide, tom.* 7. *disput.* 7. *dub. vnic.* §. 1. ¶ Tertiò est supponendum; hoc divinum fidei præceptum esse duplex; alterum affirmativum; & negativum alterum; illud præcipit confessionem fidei externam; violatur omissione; & non semper obligat: istud verò prohibet negationem fidei exteriorem, frangiturque actu positivo; & obligat *pro semper*! Rursus vtrumque violari potest expressè per verba, vel virtualiter per facta. De omnibus agendum nobis est; sed prius de pręcepto affirmativo; posteà verò de negativo erit disserendum. Pro quo:

In duplici casu obligat præceptū affirmativū cōfitendi exterius res fidei.

66 Rogabis *primò*: Quando obliget præceptum affirmativum divinum confitendi exteriùs fidem catholicam? ¶ Respondetur ex Div. Thom. 2. 2. *q.* 3. *art.* 2. in duobus casibus obligare: Primò; quando per omissionem huius confessionis subtraheretur honor debitus Deo: Secundò, quando etiam vtilitas proximi impendenda subtraheretur. Et ponit exemplum, putà si aliquis interrogatus de fide taceret; & ex hoc crederetur, vel quòd non haberet fidem, vel quòd fides non esset vera; vel alij per eius taciturnitatem averterentur à fide: ¶ Sed nota hìc cum Sanchez *lib.* 2. *Sum. cap.* 4. *num.* 4. & Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *q.* 3. *art.* 5. hanc substractionem honoris Dei, & vtilitatis proximi non esse merè negativam, qua (v. gr.) quis abstineret à fidei confessione, quæ in Dei honorem, & proximi vtilitatem redundaret; sed debere esse privativam, & contrariam; vt si Deus ignominia afficeretur, vel cessaret Dei honor, vel quando per confessionem alij ad fidem converterentur, aut esset aliquis in periculo fidei negandæ; & hoc damnum proximi impediretur per fidei confessionem: In his ergo casibus substrahitur propriè tam honor Dei, quàm proximi vtilitas, obligatque *per se* fidei confessionis præceptum. Alios casus proponunt Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 7. *q.* 7. & Palaus *tr.* 4. *disp.* 1. *punct.* 13. *art.* 6. Sed, vt benè notant Sanchez, & Trullench, ad duos à D. Thom. assignatos reducuntur, vt consideranti constabit. D. Thom. sequuntur omnes eius expositores, & in specie pręsentis casus Sanchez, Tapia, Palaus; & Azor *loc. cit.* Bonac. *tom.* 2. *disp.* 3. *q.* 2. *punct.* 3. *num.* 3. Filliuc. *tr.* 22. *cap.* 3. *quæst.* 1. & alij communiter. Sed pro maiori doctrinæ traditæ intelligentia:

Si quis, interrogatus de fide, taceat, peccare mortaliter, aliqui affirmant.

67 Rogabis *secundò*: An si, interrogatus de fide Catholica, taceas, pecces contra præceptum exteriùs fidem confitendi? ¶ Affirmant aliqui, sivè interrogeris à persona publica, sivè à privata. Quia hæc taciturnitas est idem, ac erubescere Evangelium; & substrahere honorem Dei debitum: sed hoc est peccatum: ergo &c. Quare D. August. relatus in cap. *Quisquis*; 11. *quæst.* 3. ait: *Qui metu potestatis veritatem occultat; iram Dei supra se provocat: quia magis timet hominem quàm Deum.* Et in Psalm. 115. *Non perfectè credunt; qui, quod credunt, nolunt loqui.* ¶ Deinde: D. Petrus non fuit interrogatus à persona publica, sed à privata, scilicèt à Caiphæ ancilla, & servis; & tamen, negando Christum, peccavit: ergo debemus manifestare nostram fidem, à quocumque de ea interrogemur. ¶ *Vlteriùs*: Nam Christus dixit: *Qui negaverit me coram hominibus, & ego negabo eum coram Patre meo.* Ergo qui non confitetur fidem, sivè interrogetur ab hominibus habentibus auctoritatem publicam, aut privatam, peccat mortaliter. Ita Abulens. *in cap.* 10. *Matth. quæst.* 129. Caietan. 2. 2. *q.* 3. *art.* 2. Silvestr. verb. *Fides, quæst.* 5. Angel. *ibi num.* 8. & alij apud Sanchez *num.* 6. insuper Suarez *disp.* 14. *sect.* 3. *n.* 6. & Prado *cap.* 7. *q.* 8. *num.* 3.

Alij tenent peccare, si sit interrogatus à persona publica, non verò à privata.

68 Alij negant, in tali casu peccare tacendo; si interrogetur à persona privata; secùs verò si sit à publica; vt Rege, Præside, aut alia iurisdictionem publicam habente. Et ratio primę partis est: *Tum*; quia ex quo in prędicto casu aliquis non respondeat, non potest argui, aut præsumi fidem non habere, aut negare, sed potius arguitur despectus interrogantis, & diceret virtualiter: *Quid ad te? Quid tua interest?* Aut, *quid me interrogas? Quid te constituit Iudicem super me?* Ergo potest licitè tacere; quando interrogatur à persona privata. ¶ *Tum etiam*: Quia ideò, quando Iudex iuridicè non interrogat, reus non peccat; non respondendo; quia interrogatur à persona privata: ergo similiter fidelis non peccat, non respondendo, quando de fide interrogatur à persona privata. ¶ Secundę partis ratio etiam est clara: Quia quando persona publica interrogat aliquem de fide, interrogat iuridicè: sed quando quis interrogatur iuridicè, tenetur respondere: ergo debet tunc palàm respondere, & fidem confiteri. ¶ *Prætereà*: Quandò fidelis sic interrogatur, magnus honor ex publica confessione in Deum redundat, qui tacendo absdubiò subtrahitur: ergo tenetur fidem manifestare. ¶ *Vltimò*: Quia præceptum publicè confitendi fidem aliquando obligat, vt manet probatum, & constat ex D. Matth. *cap.* 10. *vers.* 32. *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo; & qui me negaverit coram hominibus, negabo eum coram Patre meo*: Sed nullum oportunius tempus esse potest ad eam confitendam, quàm quando à Tyrano, vel Iudice interrogatur; cùm tunc agatur publicum fidei negotium: ergo tenetur manifestari. Et in hoc sensu videtur damnare Innocent. XI. 18. proposit.

quę

quæ sic se habet: *Si à potestate publica quis interrogetur, fidem in genere confiteri, vt Deo, & fidei gloriosum consulo; tacere, vt peccaminosum per se non damno.* Sic docent Bañez 2.2.*quæst.*3.*art.* 2. *dub.* 1. *conclus.* 3. Azor *tom.*1.*Instruct.Moral. cap.* 27. *q.* 1. Ledesma *tom.* 2. *Summ. tr.* 1. *cap.* 4. *conclus.* 6. Sanchez *lib.* 2. *Summ. cap.*4.*num.* 6. Bonacin. *disp.* 3. *quæst.* 2. *punct.* 3. *num.* 4. Villalob. *tom.* 2.*tr.* 1. *difficult.* 5. *num.* 5. Trullench *lib. in Decalog. cap.* 1. *dud.* 7. *num.* 6. Filliuc. *tract.*22. *cap.* 3. *num.* 63. & alij communiter.

69 Sed credimus vtramque sententiam veram esse, si non accipiatur vniversaliter. Nam nec certum vniversaliter est omnem, qui interrogatur in odium fidei à persona privata, non peccare mortaliter tacendo, seu fidem publicè non manifestando: nec similiter verum est, semper ac quis interrogatur à persona publica, debere fidem confiteri. Ratio primæ partis est: Quia, vt suprà vidimus ex D. Thom. tunc vrget præceptum fidem palàm confitendi, quando Deo debitus honor, & proximo spiritualis vtilitas substrahitur: sed aliquando accidit, quòd si fidelis interrogetur à persona privata, & taceat, Deo debitus honor, & hominibus vtilitas spiritualis subtrahatur: ergo non est vniversalitèr verum, quòd si quis in odium fidei interrogetur à persona privata, possit licitè tacere. Minor ostenditur exemplis ab Auctoribus contrarijs admissis. Nam si aliquis Christianus captivus fulgens apud omnes dignitate, doctrina, & virtute interrogetur in odium fidei à persona privata coram alijs concaptivis Christianis, & iste advertat ex eius taciturnitate alios scandalum passuros, & fortè in fide vacillaturos, aut defecturos, tenetur publicè illam fateri. Similiter si videat nostram fidem à multitudine particularium, etiam ex vulgari turba irridere, & Christianos convitiari, eo quòd non audeant confiteri fidem, tenetur publicè illam confiteri: Et ita fecisse Cordubæ coram Mahometanis irridentibus fidem Christianam S. Martyrem Tandillam, refert Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *quæst.* 3. *art.* 5. *num.*3. & est doctrina expressa D. Thom. *quæst.*3. *art.* 2. *ad* 2. *Deindè*: Petrus interrogatus in domo Caiphæ à personis valde privatis, & ignobilibus, peccavit non manifestando publicè fidem Christi: ergo non est vniversaliter verum, quòd Christianus interrogatus à persona privata non teneatur fidem publicè confiteri. Hæc exempla concedunt Sanch.*n.*6. Valentia 2.2.*disp.*1.*q.*3.*punct.*2. *dub.* 3. Bonac.*tom.*2.*disp.*3.*q.*2.*punct.*3. *n.*6. N. Salmant. *de Fide disp.*7.*dub.vnic.n.*8.& 9.

Conciliantur præfatæ sententiæ.

70 Ratio secundæ partis est: Quia licèt, quando Iudex interrogat *vt talis*, estò sit secretò, aliquem Christianum de fide, teneatur respondere: quia tunc agitur res fidei, & vt testis illius rogatur, vt docent Sanchez, Trullench, Filliuc. & alij *loc. cit.* Tamen non semper interrogat Iudex secretò *vt talis*, sed multoties vt persona particularis, & non re ipsa in odium fidei, sed ad divitias à Catholicis extorquendas: ergo quando sic secretò interrogatur fidelis, non peccabit tacendo: Imò poterit respondere: *Quid tua interest, an sim, nec nè Christianus?* Sic tenere debent Sanchez, Azor, Trullench, & quotquot negant vrgere præceptum hoc, quando à persona privata quis interrogatur. ¶ Nec in hoc sensu loquitur S. Pontifex, sed tantùm quando tyranus interrogat vt persona publica *formaliter* talis. Quare dicendum est, quòd licèt communiter, quando scilicèt Christianus in odium fidei interrogatur de illa à persona publica, teneatur publicè, & clàm respondere; & quando interrogatur à privata, possit licitè tacere, aut verbis ambiguis illudere; tamen hoc vniversaliter verum non est, sed tantùm tenet hæc regula, quando ex carentia talis confessionis, aut ex taciturnitate illius non substrahitur Deo magnus honor, & proximo spiritualis vtilitas, vt ait D. Thom. si enim hæc sequantur, sive interrogetur à persona publica, sive à privata, tenetur Christianus fidem manifestare. Et in hoc sensu credo loqui Auctores pro vtraque sententia relatos, vt legenti constabit. Videantur Suarez *de Fide disp.* 14.*sect.* 5.*n.* 36. Lugo *disp.*14.*sect.* 2.*n.*39. Granad.*tr.*11.*sect.*2.*n.*9. Hurtad.*disp.*48. §. 20. Coninch *disp.* 15. *dub.* 5. *à n.* 109. Leand. *tr.*2.*disp.* 2.*q.*9.& alij apud ipsos.

Vlterius probatur assumptum.

71 Ad argumentum num. 67. positum, Resp. iam manere probatum, taciturnitatem non tàm esse negationem fidei, quàm interrogantis despectum. Nec contrarium convincunt auctoritates Præexcelsi Parentis D. Augustini: Quia prima loquitur, quando fidelis interrogatur à potestate publica, vt ipsa verba indigitant. Secunda verò non agit de præcepto fidei, sed de perfectione fidei, vt ex illa etiam constat, quæ satis diversa inter se sunt. ¶ Ad secundum argumentum, Respondent N. Salmantic. *num.*8. ideo D. Petrum peccasse non confitendo palàm Christi fidem, quia fuit interrogatus, & accusatus, licèt non à persona habente iurisdictionem, tamen à pluribus, & satis publicè, in domo Principis Sacerdotum habentis auctoritatem, & vbi causa Christi agebatur: Et sub his circunstantijs debuit publicè fidem Christianam confiteri. Vel secundò responderi potest, ideò Div. Petrum peccasse, non quia tacuit fidem non manifestando, sed quia positivè ter negavit Christum, vt patet ex Evangelistis: quippè valdè distinctum est, quòd quis interrogatus taceat, ab eo quòd interrogatus neget: primum non est ab intrinseco, & in omni eventu malum; at secundum semper est peccatum, vtpotè prohibitum præcepto negativo fidei, quod *semper*, & *pro semper* obligat. ¶ Ad tertium constat ex immediatè dictis: Cùm Christus dicat, *Qui me negaverit coram hominibus &c.* vbi loquitur de positiva negatione, non verò de taciturnitate: Rursus dicit *Coram hominibus*, vbi satis innuit loqui, quando aliquis publicè, & à persona publica interrogatur. ¶ Secundæ sententiæ rationes convincunt intentum: Quia ea omia regulariter contingunt, quando quis interrogatur à persona habente publicam potestatem, & sub ea consideratione interrogante; at si contingat non ita sciscitari, sed ob avaritiam, pecuniæque cupiditatem, & hoc fit secretò; credo tunc non peccare fidelem subticendo, aut verbis æquivocis eum illudendo.

Rationibus contrarijs respondetur.

72 Rogabis *tertiò*: An videns Imagines sacras calcari, aut Christum contumelijs affici, teneatur fidem publica confessione tueri, & defendere illas ab improperantibus, & sacrilegis?

Qui videt sacras Imagines calcari, debet publica confessione fidem defendere.

legis? ¶ Negat Palaus *tract.* 4. *disp.* 1. *punct.* 13. *num.* 7. quatenùs licèt concedat, teneri confiteri fidem, si agnoscat hac confessione irrisores esse compescendos; tamen concludit, quòd si timeat irrisores ex confessione magis irritandos fore, non tenetur publicè illam manifestare; cùm cesset finis confessionis, nimirùm fidei Christianæ promotio. Et refert pro hoc modo dicendi Coninch *disp.* 15. *dub.* 5. *num.* 93. & 110. ¶ Sed dicendum est, cum Aragon 2.2. *quæst.* 3. *art.* 2. *dub.* 2. *post* 2. *conclus.* Manuel Rodriguez *in Summ. tom.* 1. *in* 2. *editione, cap.* 119. & *in alia cap.* 197. Sanchez *lib.* 2. *Summ. cap.* 4. *n.* 5. Filliuc. *tr.* 22. *cap.* 3. *q.* 4. *num.* 74. Bonacin. *tom.* 2. *disput.* 3. *quæst.* 2. *punct.* 3. *n.* 13. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 1. *dub.* 7. *n.* 5. & alijs, teneri tunc Christianum ad fidem confitendam: Quia in illo casu despicitur fides nostra, & Deo contrariè substrahitur honor debitus: ergo debet fidem publica confessione defendere, &, si potest, iniuriam Deo, & sacris Imaginibus illatam vi, aut armis propulsare, & repellere.

73 Rogabis *quartò*: Quando, & quibus licitum est fugere Tyranum, nè cogantur confiteri, aut negare fidem? ¶ Supponit quæstio, aliquando esse licitum declinare examen fidei à Tyrano extorquendum, & fugere persecutorem. Quod constat, tùm ex illo Matth. 10. *Cùm vos persequentur in civitate ista, fugite in aliam.* Et cap. 24. *Qui in Iudæa sunt, fugiant in montes.* Tum exemplis tam ipsius Christi, qui *Matth.* 4. *Ioann.* 10. & 11. Iudeorum sævitiam fuga declinavit; quàm D. Pauli, qui, vt ipse refert 2. *ad Corinth.* 11. volente Damasci Præposito illum comprehendere, per fenestram in sporta demissus est per murum, & sic effugit manus eius: necnon Protho-Parentis N. Eliæ 3. *Reg.* 19. fugientis Iezabel furorem: & plurium Sanctorum iram tyranorum declinantium, vt D. Athanasij, Sylvestri, Blasij, Policarpi, Cypriani, & aliorum plurimorum, vt refert Nicephorus *lib.* 10. *historiæ capit.* 10. & 16. Vnde contrariam sententiam Tertuliani negantis esse iustam fugam *lib.* 1. *de Fuga in persecutione*, vt hæreticam, sugillant D. Athanas. *in Apologia de Fuga sua*, Nazianzenus, & Cyprianus videndi apud Suarez *disp.* 14. *sect.* 3. N. Salmant. *disp.* 7. *num.* 12. Lugo *disp.* 14. *sect.* 2. *n.* 41. Nec non Nicolaum Papam relatum in cap. *Scifcitaris*, 7. *quæst.* 1. Et ratio est: Nam qui Tyranum fugit, potius per se confitetur, quàm negat fidem: ergo non peccat. Quare, si fugere aliquando est peccatum, non est ratione fugæ præcisè, sed ratione circunstantiæ occurrentis. Vnde si Apostoli peccarunt fugientes, relicto domino Iesu, hoc fuit, non propter fugam, sed vel ob scandalum, aut virtualem diffidentiam. Videatur Cornel. in *cap.* 26. *Matth. vers.* 31. & 56. Quo posito. ¶ Dicendum est *primò*, licitum esse fidelibus, imò & teneri persecutorem fugere: Primò, quando timent, nè possint tormentorum vim sustinere, & ob id cogendi sunt negare fidem: Quia aliàs peccarent, tentando Deum. Quod colligitur ex cap. *Scifcitaris.* Secundò, quando persona est tantę vtilitatis Ecclesiæ, vt eius vita valdè sit illi necessaria. Ita D. August. *tract.* 46. *in* Ioann. Et hoc confirmat exemplo D. Pauli, qui se servavit ob fidelium vtilitatem, vt constat ex illo 2. ad Corinth. 11. *Per murum in sporta demissus sum, & sic effugi manus eius.* Tertiò, si cognoscit ita secretè mortem subiturum, vt alijs esse non possit constantiæ exemplum. Palaus *punct.* 15. *num.* 3. Quartò, si timet sua morte Tyranum magis irritandum, & sæviendum esse, attrociùs Christianos cruciando. Sic docent Suarez *disput.* 4. *sect.* 3. *à n.* 10. Trullench *lib.* 1. *cap.* 1. *dub.* 7. *n.* 14. Palaus *tr.* 4. *disp.* 1. *punct.* 15. *n.* 3. Filliuc. *tr.* 22. *cap.* 3. *num.* 76. Leand. *lib.* 2. *disp.* 2. *q.* 14. & alij.

Aliquando est licitũ fugere Tyrani persecutionem.

Quibus casibus talis fuga sit licita, & obligatoria.

74 Dicendum est *secundò*, teneri non fugere, aut non declinare fidei confessionem, quando præsentia illius est necessaria ad fidem promovendum, in eaque imbecilles roborandos. Quod confirmari potest exemplo Incliti Martyris S. Sebastiani, qui aliquando se Christianum esse dissimulavit: at quando vidit in fide Marcum, & Marcellianum vacilari, tunc se prodit, & fidem Christi palàm confitens, eius exhortatione sic confirmavit, vt *pro Iesu Christo*, non solùm prædicti fratres; verùm (vt ait Ecclesia *in eius Legenda*) & *multi se vltrò tortoribus offerrent.* Quapropter in hoc, & similibus casibus obligat præceptum illud Christi, Ioann. 1. cap. 3. *Et nos debemus pro fratribus animas ponere.* Sic communiter Doctores suprà relati, & insuper N. Salmant. *tract.* 17. *disp.* 7. *num.* 16. Arriaga *disp.* 22. *de Fide, sect.* 7. *n.* 55. *conclus.* 5. Lugo *disp.* 14. *sect.* 2. *num.* 42.

Quando sit etiam illicita.

75 Sed rogabis: An Episcopi, Prelati, Parochi, seu Pastores teneantur non fugere, & etiam cum periculo vitæ non dimittere proprias oves? ¶ Ante resolutionem supponendum est *primò*, quòd si persecutio sit in solos Pastores, permittantque Tyrani reliquum populum pacificè vivere, poterunt fugere, dummodò sufficienter per alios inferiores ministros populus doctrina salutari occultè pascatur. Ita Coninch *disp.* 15. *dub.* 5. *num.* 95. & Palaus *n.* 4. Quia eorum fuga tunc ovibus non officit; imò & videtur conveniens. Hanc suppositionem amplexus est D. Thom. *cap.* 10. *Ioann. lect.* 3. his verbis: *Non enim, quia fugit, sed quia dimittit oves, vituperatur; vnde si posset fugere, non dimittendo oves, non esset vituperabile. Contingit enim aliquando, quòd quæritur persona Prælati; aliquando totus grex. Manifestum est autem, quòd si quæratur sola persona Prælati, possunt alij loco sui ad gregis custodiam deputari, qui vice sui consolentur, & gubernent gregem. Vnde si sic fugiat, non dicitur dimittere oves; & hoc modo in casu fugere licet.* ¶ Secundò supponendum est, posse fugere Prælatos, vt se in commodius tempus reservent. Nam, vt ait D. Ciprian. epist. 38. *Qui interim cedit, non fidem negat, sed tempus expectat: nam fortè, qui non secedit, negaturus remansit.*

Quid dicendum de Episcopis, & Pastoribus?

76 Quibus suppositis, quæsito sic respondit D. Thom. loc. immediatè citat. *Si autem quæratur totus grex, aut oportet, quòd Pastores omnes simul sint cum ovibus; aut oportet, quòd aliqui ex eis remaneant, & aliqui recedant. Si autem totaliter deserant gregem, tunc eis competit, quod hìc dicitur: Vidit lupum venientem, & dimittit oves, & fugit; & lupus rapit, & dispergit oves.* Ex quibus constat, teneri ex iustitia, & charitate Pastores, saltem necessarios pro defensione ovium, eas non deserere tempore persecutio-

Ex mente D. Thom. deciditur quæstio.

tionis: *Nam bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis: mercenarius verò videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit.* Ioann. 10. Quæ verba non vt consiliativa, sed vt præceptiva intelligenda sunt, inducentiaque gravem obligationem: Quam dilucidè explicat Nicolaus Papa in cap. *Sciscitaris*, exemplo nautæ: Qui quidèm sub mortali tenetur, etiam cum periculo vitæ, tempore tempestatis non deserere navem, sed clavum constanter tenere: Nam si hæc obligatio illos vrget, quando multis imminet damnum temporale, salutis scilicèt corporis; quantò potiùs vrgebit, quando periclitatur salus spiritualis animæ? Imò hanc obligationem iustissimè, ex charitate saltem, extendunt Doctores ad alios, quorum præsentia, ad infirmiores animandos, & in periculo iuvandos, est valdè necessaria. Ita Suarez *disp.* 14. *sect.* 8. *num.* 12. Arriaga *de Fide*, *disp.* 22. *sect.* 7. *n.* 55. N. Salmant. *disp.* 7. *num.* 16. Trullench *lib.* 1. *cap.* 1. *dub.* 7. *num.* 13. Palaus *punct.* 15. *n.* 4. Coninch *disp.* 15. *dub.* 5. *conclus.* 4. *à n.* 104. Lugo *disp.* 14. *sect.* 2. *num.* 42. Quos Pastores expediat fugere, quos remanere explicat D. Augustin. *epist.* 18. *ad Honoratum*, cuius verba afferunt Salmant. *n.* 17. quæ, quia diffusa, non transcribimus, & quia apud citatos Patres facilè videri possunt. ¶ Nota tamen cum Lugo *loc. cit.* & Coninch *numer.* 94. posse licitè Pastores, & Sacerdotes apud Iapones, & Hæreticorum provincias latere, & non se manifestare: Quia ita possunt alios instruere, & debiles in fide corroborare; & si se proderent, impedirentur vberes fructus, quos Ecclesia ex eorum instructione percipit; cùm statim caperentur, incarcerarentur, & de medio tollerentur. Imò dicendum est cum Suario *num.* 11. licitè posse è carcere fugere, vt fecit D. Petrus *Actor. cap.* 12. & alij innumeri Martyres.

PUNCTUM VII.

Qui, & quando teneantur ex præcepto affirmativo Ecclesiastico fidem exteriùs confiteri?

§. I.

Resolvitur difficultas, quoad Beneficiarios curatos, Canonicos, & Dignitates Ecclesiasticas.

Decreta Tridentini referuntur.

77 AD præceptum affirmativum divinum, de externa fidei confessione, immediatè subsequitur præceptum Ecclesiasticum etiam affirmativum, de eadem fide publicè confitenda: De quo nunc breviter explicandum est, quando, & qui ad illud teneantur. Quod aptius præstare non possumus, quàm transcribendo decretum Concilij Tridentini, quod *sess.* 24. *cap.* 12. *de Reformat.* sic se habet: *Provisi etiam de beneficijs quibuscumque curam animarum habentibus teneantur à die adeptæ possessionis ad minus intra duos menses in manibus ipsius Episcopi, vel, eo impedito, coram generali eius Vicario, seu Officiali Orthodoxæ suæ fidei publicam facere professionem, & in Romanæ Ecclesiæ obedientia se permansuros spondeant, ac iurent.* Hæc circa Beneficiatos; Et immediatè prosequitur circa Canonicos: *Provisi autem de Canonicatibus, & Dignitatibus in Ecclesijs Cathedralibus, non solùm coram Episcopo, seu eius Officiali, sed etiam in Capitulo idem facere teneantur. Alioquin prædicti omnes provisi, vt suprà, fructus non faciant suos, nec illis possessio suffragetur.* Hucusque in dict. cap. Concilium. ¶ Sed sess. 25. cap. 2. *de Reformatione* sic prosequitur: *Præcipit igitur Sancta Synodus Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & alijs omnibus, qui de iure, vel consuetudine Concilio provinciali interesse debent, vt in ipsa prima Synodo provinciali, post finem præsentis Concilij habenda :::: Veram obedientiam Summo Romano Pontifici spondeant, & profiteantur. Idemquè imposterùm quicumque in Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos promovendi in prima Synodo provinciali, in qua ipsi interfuerint, omninò observent.* Quod immediatè extendit ad omnes beneficia Ecclesiastica habituros, & ad Vniversitates, earumque Magistros, & Doctores. Ex quibus verbis, & ex titulo prædicti Concilij capitis colligunt Doctores, professionem fidei ab his omnibus esse etiam faciendam. Nam titulus sic ait: *Professio fidei emmittenda est ab omnibus gradum aliquem hic nominatum adepturis, aut beneficium ecclesiasticum obtenturis, ipsis Vniversitatibus, verbi Dei Interpretibus, & Doctoribus.*

78 Sed, quidquid sit de hoc, Pius IV. in quadam constitutione, quæ incipit *In sacrosancta*, & in Bullario novo est in ordine 114. vt refert Barbosa *in Concil. sess.* 25. *cap.* 2. *de Reformatione*, cuius tenorem offert Rodriguez *tom.* 1. *QQ. Regular. quæst.* 72. *art.* 2. iubet, emittere professionem fidei omnes Doctores, Magistros, Regentes, & cuiuscumque facultatis professores (Et S. Congregatio explicuit, comprehendere omnes Magistros Grammaticæ, Arithmeticæ, Musicæ, & aliarum artium, licèt hęc non in publicis Scholis, sed in privatis domibus doceant) sub pœna privationis omnium dignitatum, & officiorum; & inhabilitates ad alia imposterùm obtinenda; & insuper excommunicationis maioris. Prætereà Pius IV. in alio motu proprio, qui est 112. & incipit *Iniunctum nobis*, datum anno 1564. idibus Novembr. *tom.* 2. *pag.* 119. extendit prædictum Tridentini decretum ad omnes Prælatos Ordinum Regularium, & Militarium. Hæc sunt decreta, quæ de hac materia hucusque edita sunt: Qualiter ergo sint in viridi observantia, videndum nobis est. Bulla Pij IV.

79 Dicendum ergo est, Beneficiatos habentes curam animarum teneri fidei professionem facere in manibus Episcopi, aut eius Vicarij, vel Officialis intra bimestre à die pacificæ possessionis. Sic Garcia 3. *part. de Beneficijs*, *cap.* 3. *num.* 23. Barbosa *de Potestat. Episcop.* 3. *part. alleg.* 61. *num.* 12. & *in Concil. sess.* 24. *cap.* 12. *n.* 14. Palaus *tract.* 4. *disp.* 1. *punct.* 19. *num.* 3. Bonacin. *tom.* 2. *disp.* 3. *quæst.* 2. *punct.* 4. *num.* 1. Ledesma *tom.* 2. *Summ. cap.* 4. *conclus.* 10. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 1. *dub.* 8. *num.* 1. Hancquè obligationem esse sub mortali, tenent prædicti Authores. Et constat: Tum, quia est præceptum cadens supra materiam gravissimam, ad fideiquè excellentiam, & proventum satis conducentem: Tùm ex pœnis gravissimis sub quibus præcipitur. Nomine autem *provisi de beneficijs*, dicunt Barbosa *de Potestate Epis-*

Ad fidei professionem tenentur Beneficiarij Curati intra bimestre à possessionis die.

Episcopi, *allegat.61.n.12.* Garcia *part.4.cap.4.n.20.* intelligi Commendatarios aliquarum Ecclesiarum factos ad ipsorum vtilitatem, habentes facultatem disponendi de fructibus; sic enim sunt verè Beneficiarij: At si Episcopus illis curam Ecclesiæ precisè commendat, non tamen providentur de titulo parochiali, vt mos est in aliquibus Hispaniæ provincijs, ait Barbosa *loc. cit.* & *in cap. 12. Concil. sess. 24. suprà allegato*, non teneri professionem fidei emittere. Id etiam tenent Sanchez *lib.2. Summ. cap. 5. num.1.* Palaus *num.3.* & Bonacin. *num. 9.* ¶ Nota etiam ex Anton. Ricciul. *de Iure personarum extra gremium Ecclesiæ existentium*, *lib. 1. cap.14.* prædictum decretum intelligendum esse de curam animarum habentibus actualiter, non verò habitualiter: vnde provisum de parochiali, quæ olim habuit parochianos; sed nunc non habet, non tenetur fidei professionem emittere.¶ Denique nota, quòd si quis ratione doctoratus professionem emisit intra bimestre, postquàm beneficium accepit, non tenetur ratione beneficij ad aliam professionem emittendam: quia sufficienter videtur satisfecisse intentioni Concilij. Sic Rodriguez *tom. 2. Quæst. Regular. quæst.72. art.2.* Sanchez *num.6.* Bonacin. *num. 6.* Palaus 8. Contra Barbosam *de Potest. Episcop. dict. allegat.61. numer. 9.*

Idem dicendum est de Canonicis, & Dignitatibus Ecclesiæ Cathedralis.

80 Dicendum est *secundò*, Canonicos Ecclesiæ Cathedralis, & Dignitates illius teneri ad fidei professionem faciendam coram Episcopo, & Capitulo; vt patet ex verbis Concilij. Quod intelligitur, estò sint exempti, aut Regulares; cùm in eis militet ratio à Concilio intenta, scilicèt quòd ab altari, & Ecclesijs hæretici exulent, & abigantur, ac amandentur. Sic Ledesma *tom.2. tr.1. capit.4 concl. 10. dub.5.* Navarr. *lib.2. Consil. tit. de Iureiurando, concl. 9.* Garcia *de Benefic.3. p. cap. 3. n.21.* Sanchez *cap.5 n.2.* Palaus *punct. 19. n. 4.* Barbosa *allegat. 61. iam cit. à n. 5.* & *in sess.24. Concil. cap.12. n.26.* & *27.* At si, quando emisit fidei professionem coram Capitulo, aderat Episcopus, non tenetur eam coram illo denuò repetere: quia iam sufficienter decreto Concilij satisfecit. Sic Barbosa *dict. allegat.61. n.17.* Bonacina *n.7.* Garcia *n. 24.* Sed episcopali Sede vacante, debet fieri professio non solùm coram Capitulo, verùm etiam coram eius Vicario. Ita Barbos. *n. 18. in dict. allegat.* contra Bonac. *§.2. n. 3.* Quia per Vicarium, non per Capitum administratur iurisdictio episcopalis, & Episcopus meliùs repræsentatur. Ex quibus oritur, quòd minimè teneantur ad præfatam fidei confessionem Canonici provisi in Ecclesijs collegiatis, nec Coadiutores Canonicorum: Cùm illi non sint provisi in Ecclesijs cathedralibus, nec isti sint verè Canonici. Ita Garcia *cap.3. n.13.* & *cap.5. n.76.* Trullench *dub.8. n.2.* Sanch. *lib.2. Sum. cap. 5. n. 1.* Bonac. *punct.4. §.1. n.9.* Barbos. *allegat. cit. n.14.* & *15.* & *in Concil. n.25.* Palaus *n.4.* Et idem dicendum est de beneficijs simplicibus, portionarijs, & alijs Capellanijs in Ecclesia cathedrali provisis. Sic citati Auctores.

Qui culpabiliter omittit fidei professionem, non tenetur iuxta aliquos, ad restitutionem fructuum ante sententiam Iudicis.

81 Sed rogabis *primò*: An Beneficiarius, aut Canonicus, qui intra bimestre à die pacificæ possessionis non emittit culpabiliter fidei professionem, ita non faciat fructus suos, vt teneatur in conscientia ante Iudicis sententiam eos restituere? ¶ Prima sententia est negativa. Et probatur *primò*: Nam hoc decretum est lex pœnalis: sed lex pœnalis non obligat ante Iudicis sententiam, maximè quando ad sui executionem aliquam actionem hominis requirit: ergo &c. ¶ *Secundò*: Lex pœnalis benignè interpretanda est: sed verba huius legis, scilicèt quòd *non faciant fructus suos, nec illis possessio suffragetur*, possunt interpretari dicendo, intelligi post sententiam, saltèm declaratoriam, Iudicis: ergo ita est tenendum. ¶ *Tertiò*: Si Concilium intenderet, omittentem fidei professionem non facere fructus suos ante omnem Iudicis sententiam, id declararet; sicut fecit sess. 23. *de Reform. cap. 1.* vbi expresè asserit, non residentes, ante vllam Iudicis sententiam, teneri ad fructuum restitutionem: ergo, si hìc non fecit, est, quia voluit, quòd eos restitueret tantùm post Iudicis sententiam. Sanch. *dict. cap.5. n.10.* Navarr. *consil.3. tit. de Summ. Trinitate*, & *consil.12. n.1. sub tit.* de *Iure-iurando*. Palaus *tr.4. disp.1. punct.19. n.16.* Villalob. *tom.2. tr.1. diffic. 6. n.9.* Rodriguez *tom.2. QQ. Regul. q. 72. art. 3.* Barbos. *allegat. cit. num. 28.* & *in Concil. n. 33.* Trullench *lib. 1. cap. 1. dub. 8. n.8.* Tapia *tom.2. lib.1. q.3. art.12.* & alij.

Contraria sententia est verior.

82 Secunda sententia, & vera est affirmativa. Et suadetur *primò*: Quia Tridentinum asserit, provisos de beneficijs, aut canonicatibus non facere fructus suos: ergo alieni sunt: sed fructus alienos, quos quis percepit, tenetur ex iure naturali ante sententiam vllam Iudicis restituere: ergo ita faciendum est. ¶ *Secundò*: Concilium ait: *Illis possessionem non prodesse*: ergo eodem modo se habet circa illos, ac si possessionem beneficij non haberent: sed qui fructus beneficij possideret absque possessione, aut electione ad beneficium, teneretur ante omnem Iudicis sententiam illos restituere: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Ratio sententiæ contrariæ, ad eximendum similes provisos, est, quia talis restitutio est pœna: sed hæc ratio nulla est: ergo &c. Probatur minor ex proposit. 20. ab Alexand. VII. damnata, quæ sic se habet: *Restitutio à Pio V. imposita Beneficiarijs non recitantibus non debetur in conscientia ante sententiam declarativam Iudicis, eò quòd sit pœna*: Ergo ex quo sit pœna, nequeunt tales provisi eximi ab obligatione restituendi. ¶ *Quartò*: Nam, vt diximus *tr. 11. cap.2. punct.3. §.2. num.62.* sunt aliquæ pœnæ, quæ propriè pœnæ non sunt, sed inhabilitates ad actum; vt est illa, quæ imponitur non recitantibus officium divinum, scilicèt quòd restituant fructus beneficij pro rata: Similis huic est alia, quæ imponitur non residentibus in Ecclesijs suis, restituendi nimirùm fructus beneficij iuxta quantitatem temporis non residentiæ; & aliæ similes, quæ potius sunt inhabilitates ad non percipiendos fructus, quàm puræ pœnæ: Sed his similis est, quam ponit Concil. in casu nostræ quæstionis: ergo &c. Probatur minor: Nam sicut in non recitantes officium divinum Concil. Lateran. statuit *sess. 9. §. Statuimus*, vt quilibet *habens beneficium cum cura, aut sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio officium divinum non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus non faciat pro rata recitationis officij divini*, & *temporis*: Sic in præsenti Concil. Tridentinum præcipit omnibus professionem fidei omittentibus, quòd

quòd *fructus non faciant suos*: ergo sicut prima lex est inhabilitans ad fructus percipiendos, ita & secunda. ¶ *Quintò*: Nam, vt ait Ledesma, hæc lex non est pœnalis, sed conventionalis, aut conditionalis: sed lex conventionalis, aut conditionalis obligat ante sententiam Iudicis, quando non adimpletur conditio, vt pluribus exemplis demonstravimus *tract.* 11. *cap.* 2. *punct.* 3 *n.* 63. & tenent Sanchez, Tapia, Palaus, & alij ibi cit. ergo in casu posito in conscientia, ante Iudicis sententiam, Beneficiarius, aut Canonicus tenetur, non adimpleta conditione professionis fidei, ad restituendos fructus beneficij. Sic Azor *tom.* 2. *lib.* 7. *cap.* 2. *quæst.* 1. Garcia *cap.* 3. *n.* 45. Ugolinus *de Potest. Episcop. cap.* 1. §. 16. *num.* 4. Ricciol. *dict. cap.* 13. *num.* 43. Ledesma 2. *part. Summ. tr.* 1. *cap.* 4. *concl.* 10. *diffic.* 1. Villalob. *loc. cit.* cùm nostram *magis fundatam* esse dicat, Filliuc. *tract.* 22. *cap.* 3. *n.* 97. docens, hanc esse praxim S. Pœnitentiariæ, & Barbos. *dict. allegat.* 61. *num.* 28. vt patet ex titulo dicti numeri *in Summario citatæ allegationis*.

Respondetur rationibus cõtrarijs.

83 Ad primum, & secundum argumentum sententiæ contrariæ patet ex rationibus probativis. ¶ Ad tertium, Respondetur, satis Concilium innuere, imò & declarare propriam mentem, dicendo, quòd *fructus non faciant suos*; sicut declarat, & concedunt adversarij, in omittentibus recitationem officij divini. Deinde in cap. *Cùm singula, de Præbendis, in* 6. dicitur, quòd consequens secundum beneficium incompatibile cum primo, ipso iure privatur primo beneficio, &, si non renuntiet, redditur inhabilis ad alios suscipiendos: Et in cap. *Licèt Canon. de Elect. in* 6. decernitur, quòd habens beneficium Curatum, si intra annum non ordinetur Præsbyter, sit privatus beneficio: Et in Concil. Trident. *sess.* 23. *cap.* 2. *de Reformatione*, dicitur, quòd electus ad episcopatum, eo privatus maneat, si intra tres menses munus consecrationis non susceperit: & tamen in his omnibus, iuxta communem sententiam, non requiritur Iudicis sententia declaratoria, sed sine illa tales pœnæ incurruntur, estò talia decreta id non explicent, vt agit Concil. in loco nobis obiecto: ergo non est argumentum efficax ad negandum, hanc pœnam, aut quasi pœnam, ante Iudicis sententiam incurri, quòd Legislatores id non expresserint.

Extenditur doctrina ad eos, qui inculpabiliter omittunt.

84 Sed quid dicendum, quando similes provisi inculpabiliter omitterent fidei confessionem? ¶ Ad quod, Respondet Barbosa, plurimis Auctoribus citat. *dict. allegat. num.* 29. non teneri fructus dare ante Iudicis sententiam: Quia qui sine culpa aliquid facit, vel omittit, non meretur pœnam: sed hìc sine culpa omittit: ergo non meretur pœnam. Ita Auctores relati *num.* 81. & consequenter ad prædictam doctrinam. ¶ Sed credimus, quòd etsi inculpabiliter quis omittat fidei confessionem; tenetur ad fructus restituendos. *Tum*: Quia rationes à nobis supr. allatę, si veræ sunt, probant de omni omissione, sive culpabili, sive inculpabili, vt intuenti constabit. ¶ *Tum etiam*: Quia pœnę conventionales, seu inhabilitantes procedunt vniversaliter; nec fundantur in præsumptione culpæ; vt liquet in exemplis numero antecedenti allatis. Vnde si aliquando prærequirunt culpam, vt videtur asserere Concil. Lateran. supr. citatum, & docuimus tr. 16. *cap.* 2. *num.* 51. hoc est ex Ecclesiæ benignitate, & non quia similes pœnæ ex se id exigant: sive igitur culpabiliter, sive inculpabiliter provisi de beneficijs curatis, aut canonicatibus intra bimestre à die pacificæ possessionis publicam fidei professionem non emisserint, non faciunt fructus suos, sed ante omnem Iudicis sententiam, etiam declaratoriam, tenentur restituere. Ita Ledesm. 2. *part. tract.* 1. *cap.* 4. *concl.* 10. *diffic.* 2.

85 Ex quibus oritur *primò*, omittentem fidei professionem teneri restituere fructus omnes à die adimpletionis bimestris, vsque ad diem quo illam emittat. Et ratio primæ partis est: Quia intra bimestre non est in mora culpabili: ergo licèt teneatur restituere fructus post illos duos menses perceptos, non verò anteà obtentos. Sic Garcia *cap.* 3. *num.* 31. Barbosa *dict. allegat. numer.* 23. Palaus *punct.* 19. *num.* 14. Sanchez *num.* 10. ¶ Ratio secundæ est: Quia de aliquibus fructibus debet decretum Concilij verificari: ergo, si non de perceptis in illo primo bimestri, debet saltem de alijs posteà perceptis. Quod verum est, si à pacifica possessione incipit residere: quia sine illa residentia nullos fructus, nec distributiones percipere potest. Sic Auctores citati. Imò nec Capitulum eum pro pręsenti habere potest. Ita S. Congreg. teste Garcia *numer.* 51. ¶ Oritur *secundò*, quòd si professio fiat, postquàm aliquibus mensibus fuit in mora culpabili, nihil prodest ad fructus temporis pręteriti quęrendos, benè autem temporis futuri. Et ratio est: quia quæ ex se semel deperduntur, ipso iure iterum quæri non possunt; vt dicitur in cap. *Quàm periculosum* 7. *quæst.* 1. leg. *Qui res*, §. *Aream, ff. de solut.* Ergo licèt illa professio habilitet ad decurrendos fructus percipiendum; non tamen ad præteritos recuperandos. Ita Barbos. *n.* 23. *cit.* Sanch. *lib.* 2. *cap.* 5. *n.* 5. Tapia *loc. cit. art.* 10. *n.* 5. Palaus *numer.* 14. Ledesma *loc. cit. diffic.* 3. Azor *tom.* 2. *lib.* 7. *cap.* 2. *q.* 4. & 5. & alij.

Adimpleto bimestri, incipit obligatio restitutionis.

86 Oritur *tertiò*, sic omittentes non deperdere titulum beneficij. *Tum*: Quia Concil. de hoc nihil loquitur, & verba prohibitiva in rigoroso sensu sunt accipienda: ergo &c. ¶ *Tum etiam*: Quia solum dicit, quòd possessio non proficiat ad fructus percipiendos: ergo ita intelligendum est, & non vlterius extendendum. Vnde titulus, & possessio beneficij valida sunt: Et consequenter Canonicus habet vocem in Capitulo, lucratur alios fructus & proventus, si qui sunt, & distributiones quotidianas. Imò & in ordine ad titulum suffragari illi possessionem, & regulam Cancellariæ de trienali possessione, licèt non quoad fructus, ex S. Congregatione, pluribus relatis, docet Barbosa *allegat.* 61. *num.* 26. & 30. cui adhærent Palaus *num.* 15. Sanchez *numer.* 9. Tapia *art.* 11. *num.* 4. Azor *cap.* 2. *quæst.* 7. Garcia *num.* 60. Trullench. *cap.* 1. *dub.* 8. *n.* 6. Bonacin. §. 3, *num.* 2.

Non annullatur titulus, nec deperdũtur distributiones quotidianæ.

87 Rogabis *secundò*: An qui fidei professionem intra duos menses non fecerit, obligetur ad eam emittendam, quàm priùs possit? Et ratio dubitandi est, quia Concilium assignat tempus duorum mensium ad implendam hanc obligationem: ergo sicut pręceptum ieiunij, quia assignatur pro determinato die, eo transacto, non obligat, ita nec obligabit præcep-

Professio fidei obligat etiam transacto bimestri.

ceptum emittendi fidei professionem. ¶ Sed dicendum est tale decretum obligare ad emittendam fidei professionem etiam post duos menses. Et ratio est: Quia tale bimestre non assignatur ad finiendam, sed ad non differendam obligationem: Ex cap. *Cùm dilectus*, & ibi Abbas, *num.* 12. *de Dolo, & contumacia*, & leg. *Celsus*, *ff. de Recept. Arbitr.* Ergo, eo transacto, tenetur ad fidei professionem. Et patet exemplo illius, qui omisit votum ingrediendi Religionem intra annum: qui, si in illo non ingreditur, debet curare posteà, eo transacto, eam ingredi: ergo &c. Ita Navarr. *in lib.* 2. *Consil. tit. de Iureiurando, consil.* 11. *in Additione nova eiusdem*, vt referunt Barbosa *allegat.* 19. & Ledesma loco infrà citando, Sanchez *num.* 5. *cap.* 5. *cit.* Garcia *dict. cap.* 3. *num.* 29. *&* 30. Barbosa *dict. allegat. num.* 22. *& in Concil. num.* 22. Ledesma 2. *part. Sum. capit.* 4. *conclus.* 10. *diffic.* 3. Palaus *punct.* 19. *cit. num.* 2. & alij. ¶ Ad rationem dubitandi, Dicimus, obligationem ieiunij esse propriam illius diei, quare, eo transacto, non vrget: At nostri casus obligatio non limitatur ad bimestre; & ita non cessat eo transacto, sed durat vsque ad executionem professionis. Forma, qua dicta professio fidei emittenda est, traditur à Pio IV. constitutione, quæ incipit *Iniunctum*, & referunt Quaranta *in Summ. Bullar.* verb. *Fidei professio*, Francisc. Leo *in Thesauro fori Ecclesiast. capit.* 2. *cap.* 10. *num.* 23. & Lavor. *Variar.* Lescubrat. *tom.* 1. *tit.* 4. *cap.* 16. *num.* 41. quam infrà dabimus.

---

§. II.

Quid dicendum de alijs Prælatis superioribus, & inferioribus, ac Magistris: & an possit fieri talis fidei professio per Procuratorem?

Archiepiscopi, Episcopi &c. teneantur elicere actum fidei publicè.

88 Quæres primò: An Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, & Episcopi electi teneantur emittere fidei professionem? ¶ Respondetur affirmativè, ex Concil. Tridentino *sess.* 25. *cap.* 2. *de Reformatione*, vbi præcipitur, quod emittant fidei professionem in prima Synodo provinciali, sicut dicunt verba suprà relata *num.* 77. Et quantùm ad Episcopos, extat Bulla Gregor. XIV. quę incipit *Onus Apostolicæ servitutis*, data ann. 1591. die 15. Martij, præcipiens illis hanc fidei professionem. Cuius iuramenti forma traditur in Pontificali Romano iussu Clementis VIII. editi, vbi dicitur teneri præmittere illud in manibus Episcopi, cui per S. Pontificem, aut eius Nuntium, vel Legatum fuerit commissum. Bonac. *dicto punct.* 4. *§.* 1. *n.* 5. Tapia *q.* 3. *cit. art.* 10. *n.* 2. Trullench *cap.* 8. *num.* 1. Sanchez *cap.* 5. *n.* 1. Barbos. *allegat.* 61. *cit. num.* 4. & alij.

Extenditur obligatio ad Prælatos Regulares, vbi est in vsu.

89 Quæres secundò: An Prælati Regulares teneantur ad hanc fidei professionem emittendam? ¶ Plures refert, & sequitur Barbos. *loc. cit. n.* 7. illud affirmantes ex constit. suprà cit. Pij IV. quæ incipit *Iniunctum*. ¶ Sed Villalob. *in Sum. tom.* 2. *tr.* 1. *diffic.* 6. *n.* 3. Sorb. *in Compendio Privileg. Mendic.* verb. *Professio fidei*, Tamburin. *de Iur.* Abbat. *tom.* 1. *disp.* 8. *q.* 3. *n.* 3. Diana *p.* 3. *tract.* 2. *resol.* 78. Sanch. *cap.* 5. *n.* 3. Tapia *art.* 10. *n.* 7. Palaus *punct.* 19. *n.* 5. docent, non teneri, maximè in Religionibus in quibus non est in vsu. Et Sorbus cit. ait, ita declarasse S. Congregationem, & viros doctissimos à se consultos: Quia prædicta constitutio, quoad hoc, recepta non fuit, vel contraria consuetudine abrogata. ¶ Estò Ledesm. *cap.* 4. *cit. concl.* 11. hoc displiceat, doceatque, omnes Religiosos Prælatos eam tenere observare: Cùm talis lex, iusta, sancta, valdeque rationi sit consona. ¶ Sed in hoc credimus, consuetudini standum esse.

Doctores, & Magistri tenentur ad eam publicè eliciendam.

90 Quæres tertiò: An Doctores, & cuiuscumque artis liberalis professores, & Lectores in quibusvis gymnasijs publicis debeant fidei professionem emittere? ¶ Respondetur affirmativè: Ex decreto Pij IV. quod incipit *In Sacrosancta*, *in Bullario novo in ordine* 114. *& in Bullario Cherub. tom.* 2. *pag.* 94. *const.* 88. cuius verba ad vnguem referre vtpote non parùm necessaria ad conscientiæ remorsus tollendos, oportunum iudicavimus, quæ sic se habent: *Idcirco hanc fidei puritatem scientijs, doctrinisque quibuslibet, tum tradendis, tum addiscendis, tanquàm necessariam basim constituere, & nè simplicia nonnullorum adolescentium, res novas audiendi cupidorum, ingenia in naufragos blandientium hæresum scopulos imprudenter impingant, occurrere cupientes, motu proprio, & ex certa scientia nostra, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine, quòd deinceps nullus Doctor, Magister, Regens, vel alius cuiuscumque artis, & facultatis professor, sive Clericus, sive laicus, ac sæcularis, vel cuiusvis Ordinis regularis sit, in quibusvis Studiorum generalium, Universitatibus, aut Gymnasijs publicis, aut alibi ordinariam, vel extraordinariam Lectoris Cathedram assequi, vel iam obtentam retinere, seu alias Theologiam Canonicam, vel civilem censuram, Medicinam, Philosophiam, Grammaticam vel alias liberales artes, in quibuscumque civitatibus, terris, oppidis, ac locis, etiam in Ecclesijs, Monasterijs, aut Conventibus Regularium quorumcumque, publicè, vel privatim quoquomodò profiteri, seu lectiones aliquas in facultatibus huiusmodi habere, vel exercere.*

Nec Doctores ipsi, aut Vniversitatum, seu Gymnasiorum eorundem Rectores, Cancellarij, vel alij Superiores, sed nec etiam Palatini Comites, aut alij particulares facultatem eruditos viros ad eosdem gradus promovendi, etiam à nobis, & Apostolica Sede, vel alias vndecumque habentes, scholares, tàm laicos, quàm Clericos, & cuiusvis Ordinis regulares, vel alios quoscumque, quantalibet eruditione præditos, ad vllum gradum in eisdem facultatibus suscipiendum recipere, & admittere.

Nec Doctores, Magistri, & Scholares, ad electionem alicuius in Rectorem, vel Cancellarium Universitatis, aut Gymnasij procedere: Nec ipsi Scholares, vel alij quantumlibet docti, & alioqui habiles, gradus huiusmodi, vel eorum aliquem palam, vel privatim, recipere valeant, nisi Doctores videlicet, ac Regentes, Magistri, & alij professores iam ad Cathedras, & lecturas recepti in Italia infra tres, extra verò illam infra sex menses à die publicationis præsentium computandos; reliqui verò ad Cathedras, & alias lecturas ibidem imposterùm assumendi ante illorum receptionem in Rectoris, vel

vel aliorum Superiorum, eligendi autem in Rectores, vel Cancellarios ante illorum electionem, vel saltem admissionem in Ordinarij loci, vel eius in spiritualibus Vicarij. Ac promovendi Scholares, & alij præfati ante illorum promotionem in eisdem Ordinarij, seu eius Vicarij, aut Doctorum, aliorum vè promoventium manibus, prævio etiam processu, vel debita informatione, quantùm eis sufficere videtur, super Religione, Fideque Catholica, Rectorum, Cancellariorum, Doctorum, Lectorum, & promovendorum eorundem per ipsos locorum Ordinarios, vel eorum Vicarios rite facta præcedente, eandem Catholicam Fidem, verbis iuxta formæ infrascriptæ tenorem conceptis, palam, & solemniter profiteri teneantur. Et desuper instrumentum publicum confici, ac de processu, seu informatione, & fidei professione in privilegio Doctoratus, vel alterius gradus huiusmodi specialis, ac de verbo ad verbum mentio, & relatio fieri debeat, auctoritate Apostolica tenore præsentium perpetuò statuimus, & ordinamus. Et in sequentibus prohibet omnibus, quacumque dignitate etiam Regia, & Imperatoria fulgentibus, vt non permittant aliter aliquem promoveri ad gradus, vel quascumque facultates sub interdicto ab ingressu Ecclesiæ, quoad Antistites; at quoad inferiores, sub excommunicatione latæ sententiæ, necnon privationis omnium dignitatum, beneficiorum, officiorum, & fœudorum ecclesiasticorum per eos quomodolibet obtentorum, & inhabilitatis ad illa, & alia imposterùm obtinenda: & insuper omnes promotiones, electiones &c. secùs factas decernit nullas, invalidasque esse, nec cuipiam in iudicio, vel extra suffragari posse. Et in eodem sensu tenent Barbos. *dict. alleg.* 61. *num.* 3. & *in sess.* 25. *Concilij, cap.* 3. *de Reformatione, num.* 4. Riccius *loc. cit. lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 2. & 9. Garcia *capit.* 3. *num.* 4. Palaus *punct.* 19. *numer.* 6. Sanchez *num.* 4. (licèt errent hi duo Auctores dicendo, hanc constit. esse Pij V.) Tapia *quæst.* 13. *articul.* 10. *num.* 8. & *art.* 11. *num.* 1. Trullench *lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 4. Tamburin. *lib.* 2. *in Decalog. capit.* 1. §. 12. *numer.* 8. Leand. *tract.* 2. *de Fide, disput.* 5. *quæst.* 4.

Posse fieri fidei professionem per Procuratorem aliqui asserunt.

91 Vltimò quæres: An hæc fidei professio possit fieri per procuratorem? Hæc difficultas non levis in hac materia, non solùm aliquorum torquet ingenia, verùm & cogit Barbosam, & Sigismundum à Bononia in eius decisione verbis parùm dulcibus decertari, imò stomachari. ¶ Circa quam prima sententia est affirmativa. Et probatur *primò*: Quia communiter, vt constat ex leg. 1. *ff. de Procur.* cap. *Qui per alium*, & cap. *Potest quis, de Regul. iur. in* 6. *Quæ per nos metipsos facere possumus, potest & præstare per Procuratorem, nisi lex, aut Canon aliter decernat*: ergo, cùm hic nihil in contrarium videatur decerni, iuri communi standum: ergo &c. ¶ *Secundò*: Hæc fidei professio nihil aliud est, quàm solemne iuramentum: sed, vt dicitur in cap. *Tibi Domino* 63. *dist.* cap. *Metuentes*, vbi glossa verb. *De præsenti* 17. *quæst.* 4. tale iuramentum fieri potest per procuratorem: ergo. ¶ *Tertiò*: Professio solemnis in Religione potest fieri per procuratorem, vt dicunt plures, quos sequitur Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 3. *numer.* 7. & Bartholom. à S. Fausto *in Thesauro Relig. lib.* 5. *q.* 217. & nos docuimus *tract.* 15. *capit.* 4. *punct.* 1. *num.* 5. Similiter matrimonium, est communis sententia, vt diximus *tract.* 9. *cap.* 3. *dub.* 4. *n.* 83. & *punct.* 4. *num.* 97. posse fieri per procuratorem: Ergo idem dicendum est de externa fidei professione. Ita Ledesma *capit.* 4. *citat. conclus.* 10. *difficult.* 6. Navarr. *consil.* 11. *dict. numer.* 2. Sanchez *capit.* 5. *numer.* 7. Suarez *de Religione, tom.* 2. *quæst.* 89. *disput.* 72. Caietan. 2. 2. *quæst.* 89. *art.* 2. *in argum.* 4. Tamburin. *de Iure Abbat. tom.* 1. *disput.* 8. *quæst.* 3. *numer.* 11. Palaus *tract.* 4. *disput.* 1. *punct.* 19. *numer.* 10. Azor 2. *part. lib.* 7. *capit.* 2. *quæst.* 6. Barbosa *de Potestat. Episcop. allegat.* 61. *numer.* 20. & nervosè *lib.* 1. *de Iure univers. capit.* 21. *numer.* 56. & *tract. de Canonic. cap.* 17. *num.* 5. & alij apud ipsum.

Alij econtrà negant.

92 Secunda sententia est negativa, quæ sic ostenditur. *Primò*: Quia fidei professio est actus personalis: ergo non per alium præstari potest. ¶ *Secundò*: Nam Ecclesia in hoc intendit subditos in fide stabilire, & curare, vt capita Ecclesiæ alios suo exemplo in fide instruant, & confirment: sed ad hoc valde necessaria est personalis fidei professio: ergo &c. ¶ *Deniquè*: Quoniam exterior confessio est signum interioris assensus: ergo, cùm Ecclesiæ Superiores debeant, sicut in alijs, in fidei firmitate alijs præcedere, debent huius interioris assensus signum per externam confessionem omnibus patefacere. Sic Stephanus Gratian. *Discept. Forens. cap.* 166. *n.* 22. Ricciol. *in Praxi, tom.* 3. *resol.* 156. Schillante *de Obligat. Clericor. part.* 1. *n.* 91. Sigismundus à Bononia Capuccinus *de Elect. dub.* 50. *n.* 3. Vgolinus *de Offic. & Potest. Episcop. cap.* 50. §. 16. *n.* 1. Venet. *in Exam. Episcop. lib.* 5. *cap.* 44. *n.* 3. Gonzal. *in Regul.* 8. *Cancell.* §. 7. *Procem. n.* 169. Diana *part.* 5. *tr.* 14. *resol.* 23. Garcia *part.* 3. *num.* 75. & Trullench *dub.* 8. *num.* 6.

Propria mens aperitur.

93 Inter has duas sententias mediam eligimus viam, Dicendo, primam esse veram, attento Iure communi, & secundam nunc esse tenendam, attento iure particulari Concilij, Congregationisque Cardinal. eius Interpretum. Primam partem insinuare videntur illius Patroni: Cùm Barbosa eam defendere curet non absolutè, sed vt ipse ait, *iuris rigorem expectando*. Secundam verò, quam nunc omnes sequi, & amplecti debent, suadent diversæ S. Congregationis declarationes. Nam Farin. *in Trident. sess.* 24. *cap.* 12. *de Reformat.* refert declaratum fuisse à S. Cardinalium Congregatione, hanc professionem esse personaliter faciendam. Idem refert Additio ad Navarr. Consilia, *consil.* 11. *tit. de Iure-iurando*: Nicolaus Garc. *num.* 75. *cit.* asserit, ita S. Rotam tenuisse in causa Carthaginensi 19. Februarij anno 1588. similiter Diana *part.* 5. *tract.* 14. *resol.* 23. refert, ita declarasse S. Gongreg. die 18. Aprilis 1590. teste Garcia, & ex Barbosa *in Summ. Bull.* verb. *Professio fidei* 1. §. 2. die 12. Septemb. 1620. Ob quas declarationes tenendam esse hanc sententiam ob magnam auctoritatem S. Congreg. ex speciali iussu Vrbani VIII. docet idem Diana: Et Bellarmin. *in Notis ad Concil. cap.* 12. *num.* 7. hæc habet: *Quod iuramentum professionis est corporaliter præstandum, vt tradunt Doctores in cap.* Ego N. *de Iure iurando: vbi Abbas num.* 6. *Plat. lib.* 1. *decis.* 43. *Et sic oportet profitentem præsentem esse*; alioquin

quin non poterit dici corporaliter illam professionem præstare, id est coram Capitulo, & Episcopo. Plat. dicta decis. 43: *Professio fidei non potest fieri per Procuratorem; Plat. lib. decis.* 77: *in dicta Carthaginensi fructuum dicens, ita fuisse resolutum per Illustris. Cardinales Interpretes S. Congregat. Trident.* Hucusque hic purpuratus.

Confirmatur ex Tridentin.

94 Quod confirmatur *primò* ex verbis Concil. *seß.* 24. *cap.* 12. *num.* 77. relatis, vbi dicitur: *Ad minus intra duos menses in manibus ipsius Episcopi, vel, eo impedito, coram generali eius Vicario, seu Officiali, orthodoxæ suæ fidei publicam facere professionem, & in Romanæ Ecclesiæ obedientia se permansuros spondeant, ac iurent.* Sed hæc verba satis clarè indicant, hanc professionem per seipsos facturos: ergo &c. ¶ Confirmatur *secundò*: Fidei professio ab Episcopo debet fieri per seipsum, & non per procuratorem, vt docet Sanchez *cap.* 5. *num.* 7. ex duobus viris doctissimis à se consultis; & colligit ex verbis bullæ pontificiæ committentis certo Episcopo, vt prędictam fidei professionem nomine ipsius Pontificis acceptet, quæ sic se habent: *Ne propter hoc, ad Sedem Apostolicam accedendo personaliter laborare cogatur, volentes parcere laboribus, & expensis, fraternitati vestræ committimus &c.* Sed si posset illam per Procuratorem præstare, non esset necesse laboribus parcere, aut Pontificem alicui vices suas committere; sed posset Episcopus per aliquem procuratorem Romanum in manibus Pontificis prędictam fidei professionem præstare: ergo dicendum est, Episcopos debere per seipsos illam emittere. Quare, cùm Concil. eodem modo loquatur de alijs, quibus hanc imponit obligationem, dicendum est, nullum posse per procuratorem prædictam fidei professionem facere. ¶ Nec desunt exempla ad hoc confirmandum. Nam, vt constat ex Baldo *in leg.* 1. *ff. de Acquirendo rerum domin. & in cap.* 2. *de Ordin. cognit.* iuramentum fidelitatis in fœudis personaliter per vassallum, & non per procuratorem fieri debet. Similiter in cap. 3. *de Iudic. in* 6. cap. *Vnicum*, §. *Verum*, & ibi Barbosa *num.* 3. Franch. *num.* 2. *de Statu Regul. eod. lib.* Ricciol. *cap.* 13. *num.* 29. dicitur, quòd Abbatissa, quæ ad clausuram tenetur, si Monasterium fœudum habeat, ratione cuius alicui homagium pręstare debeat; & hic nolit consentiri, vt per procuratorem præstetur, poterit decenter associata clausuram deserere ad illud præstandum, vt docet Tambur. *de Iur. Abb. tom.* 1. *disp.* 8. *q.* 3. *n.* 14. ergo non est vniversaliter verum, quòd iuramentum, quod quis per se facere potest, possit & illud per procuratorem præstare.

Forma professionis fidei.

95 Sed hìc iam expedit formam fidei professionis emittendæ tradere ex Pij IV. constit. 88. relata in tom. 2. Bul. Cher. *pag. mihi* 97. cuius verba sic se habent: *Ego N. firma fide credo, & profiteor omnia, & singula, quæ continentur in symbolo fidei, quo S. R. E. vtitur, videlicet: Credo in vnum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cœli, & terræ, visibilium omnium, & invisibilium: Et in vnum Dominum IESUM CHRISTUM Filium Dei vnigenitum: Et ex Patre natum ante omnia sæcula. Deum de Deo, lumen de lumine. Deum verum de Deo vero. Genitum non factum consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt; Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis: Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine; & homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis; sub Pontio Pilato passus, & sepultus est: Et resurrexit tertia die secundùm Scripturas: Et ascendit in cœlum; sedet ad dexteram Patris: Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos, & mortuos, cuius regni non erit finis. Et in Spiritum-Sanctum Dominum, & vivificantem, qui ex Patre, Filioquè procedit. Qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas. Et vnam Sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor vnum Baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi sæculi. Amen. Apostolicas, & Ecclesiasticas traditiones, reliquasquè eiusdem Ecclesiæ observationes, & constitutiones firmissimè admitto, & amplector. Item sacram Scripturam, iuxta eum sensum quem tenuit, & tenet Sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu, & interpretatione Sacrarum Scripturarum admitto; nec eam vnquam, nisi iuxta vnanimem consensum Patrum accipiam, & interpretabor. Profiteor quoque septem esse verè, & propriè Sacramenta novæ legis à IESU-CHRISTO Domino nostro instituta, atque ad salutem humani generis; licèt non omnia singulis necessaria, scilicèt Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam-Unctionem, Ordinem, & Matrimonium; illaquè gratiam conferre, & ex his Baptismum, Confirmationem, & Ordinem sine sacrilegio reiterari non posse. Receptos quoque, & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus in suprà dictorum omnium Sacramentorum solemni administratione recipio, & admitto. Omnia, & singula, quæ de peccato originali, & de iustificatione in Sacro-Sancta Tridentina Synodo definita, & declarata fuerunt, amplector, & recipio. Profiteor pariter, in Missa offerri Deo verum, proprium, & propitiatorium sacrificium pro vivis, & defunctis, atque in Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento esse vere, & realiter, & substantialiter corpus, & sanguinem, vna cum anima, & divinitate Domini nostri IESU-CHRISTI; fieriquè conversionem totius substantiæ panis in corpus, totius substantiæ vini in sanguinem, quam conversionem Catholica Ecclesia* transubstantiationem *appellat. Fateor etiam, sub altera tantùm specie totum, atque integrum CHRISTUM, verumquè Sacramentum sumi. Constanter teneo Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragijs iuvari. Similiter & Sanctos, vnà cùm CHRISTO regnantes, venerandos, atque invocandos esse, eosquè orationes Deo pro nobis offerre; atque eorum reliquias esse venerandas. Firmiter assero, Imagines CHRISTI, ac Deiparę semper Virginis, necnon aliorum Sanctorum habendas, & retinendas esse, atque eis debitum honorem, ac venerationem impertiendam. Indulgentiarum etiam potestatem à CHRISTO in Ecclesia relictam fuisse, illarumquè vsum Christiano populo maximè salutarem esse affirmo. Sanctam, Catholicam, & Apostolicam Romanam Ecclesiam Matrem, & Magistram agnosco. Romanoquè Pontifici beati Petri Apostolorum Principis successori, ac Iesu CHRISTI Vicario*

rio veram obedientiam spondeo, ac iuro. Cætera item omnia à sacris Canonibus, & œcumenicis Concilijs, ac præcipuè à sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata indubitanter recipio, atque profiteor: simulquè contraria omnia, atque hæreses quascumque ab Ecclesia damnatas, & reiectas, & anathematizatas, ego pariter damno, rejicio, & anathematizo. Hanc veram Catholicam fidem, extra quam nemo salvus esse potest, quam in præsenti sponte profiteor, & veraciter teneo eandem integram, & immaculatam usque ad extremum vitæ spiritum constantissimè, Deo adiuvante, retinere, & confiteri; atque à meis subditis, seu illis, quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, & doceri, & prædicari, quantùm in me erit, curaturum. Ego idem N. spondeo, voveo, ac iuro, sic me Deus adiuvet, & hæc sancta Dei Evangelia.

PUNCTUM VIII.

De Præcepto Divino negativo fidei; & qui illud transgrediantur.

Datur præceptum Divinum prohibens negare exteriùs fidem.

96 Hactenùs disputavimus de præcepto affirmativo fidei tàm divino, quàm ecclesiastico: Quare restat hic agere de præcepto negativo divino, sub quo non leves latent difficultates. ¶ Pro quibus, Dicendum est, dari huiusmodi præceptum divinum obligans *semper*, & *pro semper* ad non negandam externè fidem. Quod contra Helcesaitas, Priscilianistas, aliosque hæreticos probatur *primò* ex cap. 10. Matth. vbi dicitur: *Qui negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* D. Paul. 2. ad Timoth. 2. *Si negaverimus, & ipse negabit nos.* Et pluribus alijs locis S. pag. & SS. Patrum, quæ congerunt Suarez in præsenti *disp. 14. sect. 1. & lib. 7. ad Regem Angliæ, cap. 9.* & N. Salmantic. *tract. 16. disp. 7. dub. vnic. §. 3.* Et probatur ratione: Quia negare Deo debitum cultum, est ab intrinseco malum: sed negare exterius fidem est negare Deo cultum debitum vt Creatori: ergo est ab intrinseco malum. ¶ *Deindè*: Nam vel fidem exteriùs negat cum animo interiori, iudicando esse falsam, vel sine tali animo? Si primum, hæc est propriè infidelitas, quę ab intrinseco est mala; cùm se opponat veracitati divinæ illam revelanti. Si secundum, estò fit ob metum, aut acerbitatem tormentorum, est mendacium gravissimum contra honorem Dei liberè prolatum; cùm coactio non tollat libertatem sed mendacium est ab intrinseco malum: ergo exterior negatio fidei semper est ab intrinseco mala, & peccatum; & consequenter præceptum divinum illam prohibens semper obligat. Sic Suarez, & Salmantic. *loc. cit.* Lugo *disp. 14. sect. 2.* Sanch. *lib. 2. Summ. cap. 4. n. 1.* Fagundez *lib. 1. Decal. cap. 3. n. 2.* Palaus *tr. 4. disp. 1. punct. 13. n. 1. & 2.* & communiter Doctores. ¶ Sed quia negatio fidei potest esse explicita verbis, aut factis; vel implicita per illicitam occultationem fidei; ideò in hoc puncto agemus de prima, & in sequentibus de secunda.

Qui negat esse Christianum, fidem negat.

97 Vnde rogabis *primò*: An neget fidem, qui negaret explicitè se esse Christianum, aut Papistam? ¶ Respondetur affirmativè; & consequenter peccaret mortaliter contra præceptum fidei negativum. Et probatur ex D. Augustin. *tract. 113. in Ioannem*, his verbis: *Debemus advertere, non solùm ab eo negari Christum qui dixit, eum non esse Christum; sed ab eo etiam, qui cùm sit, negat se esse Christianum.* Et ratio est evidens: Nam qui negat se esse Christianum, negat se credere in Christum, quia hoc profitetur nomine *Christiani*: ergo negat Christi fidem. Et hoc fuit peccatum triplicis negationis D. Petri, qui præ timore negavit esse Christi discipulum: & ob hanc rationem è contra laudat Ecclesia Sanctos Martyres, qui nè negarent se esse Christianos, constanter tormenta, & mortem pertulerunt. ¶ Sed nota *primò*, id quod dictum est de negante se esse Christianum, dicendum etiam esse de eo, qui diffiteretur esse *Papistam*, *Romanistam*, aut *Pontificium*: Quia hęc nomina, licèt ab hæreticis per contemptum imposita sint, tamen reverà significant fidei Ecclesiæ Romanæ sectatores, & agnoscentes Pontificem vt Ecclesiæ Caput. ¶ Nota *secundò*, nostram assertionem esse intelligendam, quando nomen *Christiani*, aut *Papistæ* sumitur vt nomen Religionis, & de illa agitur; non verò quando accipitur vt nomen nationis; sicut mos est apud Barbaros, Turcos, & Indos, quando gerunt bellum cum Christianis, qui prout hostes illorum sunt, eos nomine conciso, & communi *Christianos* vocitant: Tunc enim negare se esse Christianum non est negare fidem, sed esse illorum hostem. Vtramque partem docent *locis citatis* Sanch. *num. 7. & 8.* Suarez *num. 9. & 10.* Palaus *n. 3. & 4.* Fagundez *num. 6.* Trullench *lib. 1. cap. 1. dub. 7. n. 7.* Bonac. *disp. 3. q. 2. punct. 3. n. 4. & 17.* Arriaga *disp. 22. sect. 1. & 2. num. 15.* Azor *tom. 1. lib. 8. cap. 27. quæst. 1. & 2.* Ledesma *2. tom. Summ. tract. 1. cap. 4. concl. 4.*

Rogatus, an sit Sacerdos, & negans, nō diffitetur fidem.

98 Ex quibus oritur *primò*, quòd qui negaret esse Clericum, aut Sacerdotem, Religiosum, vel missam audivisse, etiam si ab hæreticis in odium fidei interrogetur, vt nunc accidit in Anglia, non peccare mortaliter contra prædictum præceptum: Quia hoc non est negare fidem, sed munus quoddam illius: Nam plures sunt verè Catholici, quin sint Sacerdotes, aut Religiosi: Imò poterit hoc facere absque veniali, si subsit causa vtendi aliqua amphibologia. Sic Suarez *n. 15.* ex Caietan. *in Summ.* verb. *Habitus*, quos sequuntur Sanchez *n. 10.* Palaus *n. 4.* Azor *q. 2.* Fagundez *cap. 3. n. 9.* Trullench *lib. 1. in Decalog. cap. 1. dub. 8. num. 10.* & Filliuc. *tr. 22. cap. 3. num. 66. & 70.*

Qui interrogatus, an sit Turca, affirmat, negat fidem.

99 Oritur *secundò*, quòd si quis rogatus, an esset Turca, vel Lutheranus, id affirmaret, peccaret absdubiò contra præceptum negativum fidei. Et ratio est: Quia idem est affirmare esse Turcam, aut Lutheranum, ac dicere non esse Christianum: cùm istæ sectæ contrarientur religioni Christianæ; & idem sit affirmare vnum contrarium, ac negare aliud: Vnde in illo actu non solùm esset, vt ait Suarez *numer. 11.* malitia superstitionis, falsam fidem profitendo, sed etiam malitia negationis fidei &c. Ita docent præter Suarez *loc. cit.* Sanchez *num. 9.* Caiet. *2. 2. quæst. 3. art. 2. dub. 1.* Palaus *numer. 3.* Trullench *num. 8.* Filliuc. *tract. 22. cap. 3. q. 4. num.*

num. 67. ¶ Sed limitant, & optimè, Suarez, & Sanchez doctrinam traditam, quando fit interrogatio exprimendo illis nominibus nomen, & professionem religionis: Nam si illis tantùm vellent exprimere nomen nationis, non erit contra præceptum fidei affirmare se esse Turcam: quia tunc non negatur fides, sed natio, aut patria. ¶ Nota tamen, quòd si hæc, aut alia etiam indirectè negantia fidem, quis dicat ioci causa, vt fit in comœdijs, & tragedijs populo exhibitis, non peccat: Quia hæc tunc non proferuntur seriò, sed repræsentationis gratia; & vt talia ab audientibus excipiuntur. Ita Azor *lib.* 8. *cap.* 27. *quæst.* 6. Sanchez *capit.* 4. *dum.* 15. Arriaga *disput.* 22. *sect.* 2. *num.* 16. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 1. *dub.* 7. *in fine*, & alij communiter.

Sunt qui affirmant licere thus idolo animo ficto adolere.

100 Rogabis *secundò*: An liceat homini, quando non obligat confessionis externę præceptum, etiam ob mortis periculum, adolere thus, aut genuflectere sine interiori consensu coram idolo, quin peccet contra hoc præceptum? ¶ Affirmant Adrianus *in* 4. *tract.* 1. *de Baptismo*, *q.* 1. *artic.* 1. *ad* 5. *argument.* & Lorca *de Fide*, *disp.* 24. *memb.* 1. Et suadere conantur *primò* exemplo Naaman Syri: Qui, ad veram fidem conversus, petijt à Părente N. Eliseo licentiam, vt, quando opus esset Regem suum comitari ad templum *Remmon*, posit, sicut ille, genuflectere; & adorare fictè idolum; cui videtur annuisse Eliseus, dicens: *Vade in pace*. 4. Reg. 5. ¶ *Secundò*: Nam Iehu simulavit se velle sacrificare Baal, vt posset melius omnes Prophetas illius occidere 4. *Reg.* 10. Quod factum videtur Deus approbasse, dicens: *Quia studiosè egisti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis.* ¶ *Tertiò*: Quoniam in Actib. Apostol. 16. refertur, D. Paulum circumcidisse Timothæum: Et cap. 24. cùm venisset Hierosolymam eleemosynam facturus, purificasse se in templo iuxta ritum Mosaycum: Et cap. 21. dicitur, in Cenchris caput totondisse, quia votum habebat: ergo illicitum non est vti simulatè actionibus falsæ religionis protestativis. ¶ *Quartò*: Simulatio materialis non est mendacium, & ita aliquando est licita, vt quando per illam homo non intendit falsum significare, aut alium decipere, sed tantùm eam intendit, vt medium vtile ad alium finem à se intentum, permittendo, quòd alius decipiatur: sed qui thus idolo offert, aut coram illo genuflectit, non intendit his signis declarare, idolum esse adoratione dignum, sed ob alios fines honestos ea elicit: ergo non est hoc illicitum.

Vera, & communis est sententia negativa.

101 Alij verò communiter, & benè, negant hoc esse licitum; & sic peccare contra hoc præceptum, qui tales actiones elicit, etiam absque interiori consensu. Et probatur *primò*: Hic actus offerendi thus, aut sacrificium idolo nullam aliam habet tunc significationem, quàm tribuere idolo cultum: sed tribuere idolo cultum est expressè factis negare fidem Deo ex precepto debitam: ergo directè, & expressè est peccatum contra prædictum præceptum. ¶ *Secundò*: Dicere se esse Turcam est negare expressè fidem, vt suprà manet probatum: ergo adolere thus idolo. Patet consequentia: Quia ideò antecedens est verum, quia verba illa, quando agitur de negotio fidei, nullam aliam habent significationem, & persè primò vsurpantur ad talem significationem: sed actiones illæ persè primò sunt institutę ad significandum religiosum cultum idolo exhibitum: ergo sicut, qui verbis affirmat, licèt animo ficto, se esse idolatram, expressè negat fidem; ita qui affirmat factis se esse idolatram, etiam negabit fidem, etsi aliud consultò intendat. *Tertiò*: Exterior fidei verę professio, quia dicit *ex se* ordinem ad actum interiorem, est laudabilis: ergo exterior falsę fidei professio, ob eundem ordinem, erit vituperabilis, & mala. ¶ *Quartò*: Sicut præcepto fidei affirmativo tenemur ad fidem confitendam non solùm interiùs, verùm & exteriùs; ita præcepto negativo tenemur ad non negandam fidem tàm interiùs, quàm exteriùs: ergo sicut, qui animo interiori negaret fidem, peccaret contra hoc præceptum, ita & peccant, qui exteriùs tantùm illam negaret: sed qui thus offert idolo, exteriùs negat veram fidem, cùm confiteatur exteriùs falsam illique contrariam: ergo agit directè contra præceptum negativum fidei. Ita Valentia 2. 2. *disp.* 1. *q.* 3. *punct.* 2. *dub.* 4. N. Salmantic. *tr.* 17. *disp.* 7. *dub. vnic.* §. 4. *à n.* 30. Suarez *disp.* 14. *sect.* 4. apud quos videri possunt plurima S. Scripturæ, Concil. & SS. PP. testimonia, Sanchez *cap.* 4. *n.* 14. Palaus *punct.* 16. *num.* 3. Leand. *tr.* 2. *disp.* 3. *q.* 26. Prado *cap.* 7. *q.* 8. §. 3. *n.* 7. Lugo *disp.* 14. *sect.* 5. §. 4. *n.* 115. & alij.

Respondetur primo & secundo argumento.

102 Ad primum argumentum sententiæ contrariæ deductum ex exemplo Naäman, Respondetur, Naäman non petijsse licentiam simulandi adorationem idoli, sed tantùm comitandi Regem in templo, & in munere politicæ observantię ministrando, scilicèt genuflectendo, vt Regem adorantem sustineret, quæ actio merè politica erat, & non cœremonialis. Vnde Nicolaus de Lyra, Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 27. *quæst.* 7. Becan. *cap.* 9. *quæst.* 5. *num.* 13. & alij apud Leand. *disp.* 3. *q.* 46. optimè dicunt, captivam Christianam solitam caudam dominę suę gestare, posse in templo genuflectere, & se prosternere, quando Domina genuflectit, & se prosternit: Quia istæ actiones sunt merè politicæ, & eodem modo hæc obsequia dominæ alibi præstat; & vt serva, aut captiva ad id tenetur: huiusquè generis, credo, fuisse actionem, quam Eliseus Naäman concessit. Videantur in illo loco Abulens. *q.* 25. Caietan. Burgensis, & Lyra. ¶ Ad secundum, sic respondet D. Thom. 2. 2. *q.* 111. *art.* 1. *ad* 2. *Simulationem verò Iehu non est necesse excusari à peccato, vel mendacio, quia malus fuit, vtpotè ab Idolatria Hieroboam non recedens. Commendatur tamen, & temporaliter remuneratur à Deo, non pro simulatione, sed pro zelo quo destruxit cultum Baal.* Idemquè docuerat Div. Augustin. *tom.* 4. *lib. Contra mendacium*, *cap.* 2. Et hæc duo Ecclesiæ Lumina sequuntur Caietanus, Suarez, *num.* 9. Salmant. *n.* 34. Palaus *tract.* 4. *disp.* 1. *punct.* 16. *n.* 4. Hurtad. *disp.* 48. §. 51. & alij communiter, vnico excepto Lugone, *disput.* 14. *sect.* 5. §. 4. qui fatetur, sententiam tot Doctorum sibi difficilem esse, & *à n.* 121. longè, latèque impugnat. Sed qua efficacia videat Lector, inferatque ex auctoritate Doctorum, quos deserit, nè dicam, impugnat.

Alijs argumentis fit satis.

103 Ad tertium, Dicendum, quòd quando D. Paulus, & alij Apostoli vsi fuerunt cœremonijs legis veteris, licèt essent mortuæ, non tamen

men mortiferę, quia nondum erat Evangelium sufficienter promulgatum: quare licitum tunc fuit eas exercere, tum ex animo colendi Deum: tum inquantùm vtiles ad Iudæorum animos conciliandos, vt probat D.Augustin. *epist*.19. *ad Hieron.* Videantur etiam Suarez *lib*.9.*de Legibus*, *à cap*.17. N. Salmant. *num*. 35. Lugo *num*. 140. ¶ Ad quartum, Dicendum, quòd licèt simulatio materialis sit aliquando licita; at in relatis actionibus nunquam potest esse talis simulatio: Quia *per se* sunt institutæ ad significandum falsum cultum; & ex intentione operantis nequeunt ab illa significatione detorqueri; nec, nisi media illa, ad aliud ordinari: vndè, cùm simulatio falsę religionis semper falsum significet, nunquam extrahi potest à simulatione formali, quę ab intrinseco mala est, vt D.Thom. 2.2. *quæst*.111. *art*.1. & in materia religionis peccatum gravissimum contra præceptum negativum fidei.

PUNCTUM IX.

An in hoc Præcepto, exteriùs non negandi fidem, possit esse, ob parvitatem materiæ, peccatum veniale?

De quibus procedit quæstio.

104 QUæstio in hoc puncto proposita, licèt circa preceptum negativum fidei singulariter moveatur; tamen eius resolutio communis est vitijs oppositis virtutibus, quę immediatę circa Deum versantur, & sic comprehendit peccatum odij Dei, desperationis, simoniæ, periurij &c. & alia, in quorum qualibet materia integra offensionis, & irreverentię ratio salvatur; vt in homicidio, fornicatione, confessionis sigillo, pollutione, ieiunio naturali, seu eucharistico, formis Sacramentorum; & in præceptis præscribentibus aliquem terminum indivisibilem, vt est ætas ad Ordines recipiendos, professionem emittendam, & matrimonium contrahendum &c. Quare, quidquid de fide dictum fuerit, eodem modo applicari debet alijs pręceptis easdem conditiones habentibus.

Quędam supponuntur, & casus quæstionis explicatur.

105 Pro quo: Supponendum est *primò*, quòd si detur assensus internus contra aliquod obiectum revelatum, quantumvis minimum, est peccatum grave hęresis, fideiquè destructivum; nunquàmque potest esse veniale ob materię parvitatem, sed ad summum erit aliquando ex defectu advertentię. Quod suaderi videtur ex illo Matth. 5. *Donec transeat cœlum, & terra, jota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege*: Ergo verba Dei nec in minimis falsa esse possunt, vtpotè à Deo, prima veritate, dicta: sed si aliquis interiùs dissentiret alicui veritati, vel verbo revelato à Deo, quantumvis levi, crederet, illa esse falsa, Deumquè non esse fide dignum; in quo gravissima, vt ex se liquet, illi irrogaretur iniuria: ergo gravissimè peccaret, qui non pręstaret fidem, vel interiùs dissentiret cuilibet veritati, etsi levi, quam sciret à Deo revelatam. ¶ Secundò supponitur ab Auctoribus contrarijs, quòd si id quod externè negatur, licèt ad sensum leve, esset de his, quæ pertinent ad dogmata fidei, Dei honorem, morumquè integritatem; vel de illo esset controversia cum hæreticis, & oporteret sanam doctrinam explicare; tunc esse grave peccatum exteriùs negare, vel ex industria, vel ex inadvertentia culpabili. Et ratio esse potest (quam silentio premit Lugo) Quia tunc talis res non est levis in ordine ad prædictos fines, sed gravis, valdèque ad illos conducens: ergo esset peccatum lethale illam negare. Videatur Lugo *disp*.14.*sect*.3.*num*.45. ¶ Quare quęstionis difficultas est: An Concionator, vel alius, qui in aliqua concione, aut sermone privato, sciens ex Scriptura *cap*.5.*Gen*. constare, Mathusalem vixisse nongentis, sexaginta, & novem annis, diceret, vt à Deo revelatum, vixisse tantùm nongentis sexaginta, & sex annis, peccet mortaliter contra fidem, an venialiter ob materię parvitatem.

Negativa sententia argumentis ostenditur.

106 Negant Salas *de Fide*, *in Manuscriptis*, *in præsenti art*.3.*dub*.1. cuius verba refert Lugo *n*. 51. Arriaga *in Cursu Theolog*.*n*.5.*disp*.21.*sect*.5. *n*.35. & alij, quos pro hac sententia stare conatur Lugo *num*.48.*sect*.3.*citat*. & licèt ipse *in fine numer*.51. asserat, se tantùm argumenta pro illa proponere, vt doctiores possent de illa iudicium ferre; tamen re ipsa illam tuetur; & ait plures, & graves Magistros Salmanticenses à se consultos, & argumentis infrà proponendis convictos, ita similiter sensisse. ¶ Sed videamus argumenta, quibus hanc defendit sententiam. Arguit ergo pro illa *primò*: Mendacium, iuxta communem sententiam, requirit, vt sit peccatum mortale, quòd sit graviter perniciosum: sed in casu quæstionis tale non est, cùm supponatur, ex illo audientibus nullum scandalum, aut grave damnum advenire: ergo non erit peccatum mortale. ¶ *Secundò*: Ideò hoc mendacium esset grave, quia *virtualiter* exteriùs diceret, Deum esse mendacem: sed hoc non dicit, quin potius dicit esse verum (v.g.) Mathusalem vixisse nongentis sexaginta, & sex annis, quia Deus illud revelavit; & consequenter fatetur, quod si oppositum esset revelatum, etiam esset verum: ergo nullam iniuriam irrogat divino testimonio. ¶ *Tertiò*: Quia si aliquis haberet revelationem privatam suæ mortis, possit quis, de ea interrogatus, sine peccato lethali eam negare, cùm nulli pręiudicet, & aliàs res levis sit: ergo poterit etiam sine illo negare, aliquam rem parui momenti esse in S. Scriptura. ¶ *Quartò*: Quia esset plurimis scrupulis expositum cogere sub mortali Concionatores ad referendas historias sacras adeò exactè, vt nullam circunstantiam, etsi levem, possint sine culpa gravi variare: ergo, cùm hoc sit præter morem, etiam hominum timoratorum, dicendum est, non esse mortale. ¶ *Ultimò*: Quia Sà verb. *Mendacium*, *num*.2. Caietan. *num*.110. *art*.4. Navarr. *cap*.18.*num*.4. docent, dari in hoc materiam levem; vt si quis allegaret vnum Prophetam pro alio, aut quid simile: quia hoc esset mentiri solùm circa accidentalia doctrinæ: ergo falsum est, esse mortale Scripturæ levissimum verbum ex consilio mutare.

Sententia affirmans peccare lethaliter, est prorsus vera.

107 Affirmant tamen, & verius, Caietan. 2.2. *quæst*.110.*art*.4. *& in Summ*.verb.*Prædicatorum peccata*, Ledesm.2.*part*.*tract*.18.*cap*.2.*in fin*. Azor *part*.3.*lib*.13.*cap*.1.*dub*.5. *& 6*. Navarr. *in Manuali*, *cap*.18.*num*.4. *& cap*.25.*num*.41. *De peccatis Prædicatorum*, Bonacin.*tom*.2.*disp*.10.*quæst*. 2.*punct*.2.*n*.7. Filliuc.*tract*.40.*cap*.2.*num*.40. S. Anton. *part*.2. *tit*. 10. *cap*.1. §. 3. Sylvest. verb. *Mendacium*, *quæst*.3. & alij: Probantque *primò*: Scri-

Scribere in libris aliquid, etsi leve, contra ea quæ Deus revelavit in Scriptura, est lethale: ergo & docere eadem verbis. Patet consequentia: Quia, vt ait D. August. *lib. de Doctrina Christiana, cap.* 3. citatus à D. Thom. 2.2 *q.* 110. *art.* 1. *ad* 2. sicut mentitur verbis, ita etiam, & signis: *Unde*, ait Angel. Doct. *ille, qui aliquod falsum nutibus significare intenderet, non esset à mendacio immunis:* Ergo, si est mendacium grave, peccatumquè mortale contra fidem, docere scripto aliquid contra divinam Scripturam, quia mentiretur signis, à fortiori erit illud verbis prædicare. Antecedens patet ex praxi Sanctæ Inquisitionis, quæ adeò exactè curat à libris expurgare quidquid vel leviter S. Scripturæ dissonum, aut contrarium esse potest; vt patet ex Expurgatorio novissimo anno 1707. pro Hispania edito. ¶ *Secundò*: Peccatum grave est contra fidem prædicare quodcumque falsum miraculum, quantumvis leve videatur, vt docent Caietan. 2.2. *quæst.* 93. *art.* 1. *fine*, Sanchez *lib.* 2. *Summ. cap.* 27. *num.* 9. & nos infrà dicemus; quia nimirum ex hoc sequeretur, quòd destrueretur fides circa vera miracula, quibus, vt ait D. Marc. *cap.* 10. nobis loquitur Dominus, iuxta illud: *Illi autem profecti prædicaverunt vbique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis*: Et Div. Augustin. *Epist.* 49. *quæst.* 6. *Deus miraculis loquitur*: Ergo etiam erit mortale, docere contra ea quæ nobis Deus verbis expressis in S. Scriptura loquitur. Patet consequentia: Quia, vt ait D. Thom. 2.2. *q.* 11. *art.* 2. *ad* 2. *Si sit inordinata loquutio circa ea quæ sunt fidei, sequi potest ex hoc corruptio fidei.* ¶ *Tertiò*: D. August. *lib. de Mendac. cap.* 14. ait: *Mendacium maximè perniciosum est, quod fit in his, quæ ad Christianam Religionem pertinent* (Quod approbant tàm D. Thom. 2.2. *q.* 93. *art.* 1. quàm alij Doctores) sed mendacium, de quo loquimur, est in rebus fidei, seu ad Christianam Religionem pertinentibus: ergo est maximè perniciosum. ¶ *Quartò*: D. Thom. *in* 2. 2. *q.* 110. *art.* 4. ait: *Unde huiusmodi mendacium* (scilicet quod est circa res divinas) *non solùm opponitur virtuti charitatis, sed etiam virtuti fidei, & religionis: & ideò hoc mendacium est gravissimum, & mortale*: Ergo omne mendacium circa res divinas, ob hanc vnicam rationem, est contra charitatem, & religionem, & consequenter lethale: sed tale est, quando Prædicatores docent aliquid contra S. Scripturam: ergo nulla pia intentione (ait Caietan.) excusari possunt à mortali peccato aliquid contra Scripturam docentes.

Exemplis propositionū prohibitarum roboratur.

108 Confirmatur *primò*: Nam vocare Deum in testem mendacij, quantumvis levis, est peccatum lethale: Quia in iuramento assertorio nequit dari parvitas materiæ, vt, pluribus relatis, docuimus tract. 17. cap. 2. part. 5. §. 1. *num.* 38. & novissimè definivit Innoc. XI. proposit. 24. sequenti:

Vocare Deum in testem mendacij levis non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem: Ergò mentiri leviter contra ea, quæ in sacr. Scriptura revelata sunt, est etiam mortale. Patet consequentia: nam ideò primum est verum, quia gravissima iniuria irrogatur summę, & primæ veritati, vocando illam in testem mendacij; sed idem accideret in casu, quo Concionator prædicaret aliquid, estò leve, contra id quod in Scriptura est revelatum; cùm diceret, vt revelatum à Deo, quod tale non erat; & negaret, quod revelatum erat: ergo &c. ¶ Confirmatur *secundò*: In materia luxuriæ non datur parvitas materię: ergo nec in materia præcepti negativi fidei. Antecedens patet: Tum ex propositione 40. damnata ab Alexand. VII.

Probabilis est opinio, quæ dicit esse tantùm veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus vlterioris, & pollutionis. Nam in hoc sensu explicant illam Lastra, & alij Moderni vulgari lingua eam explanantes. Tum etiam ex his, quę suprà docuimus tract. 20. cap. *de Conscientia probabili*, punct. 4. *in fine*, & N. Salmant. Schol. *tract.* 13. *disp.* 10. *n.* 267. contra Caramuel *in Theolog. Regul. n.* 1052. & alios. Consequentia verò probatur: quia non minor, aut inæqualior iniuria irrogatur Deo ex appetitu cuiuscunque obiecti lascivi, quàm ex quolibet mendacio circa res fidei: ergo sicut in materia luxurię non datur parvitas materię, nec in præcepto negativo fidei.

Argumentis respondetur.

109 Ad primum argumentum constat ex tertia, & quarta nostræ conclusionis probatione, ex D. Augustino, & Thomà desumptis: Qui ait, quòd mendacium *ex ipsa falsa significatione contrariatur charitati; quæ quidem, si sit circa res divinas, contrariatur charitati Dei, cuius veritatem aliquis tali mendacio occultat, vel corrumpit.* Verba sunt D. Thom. 2.2. *q.* 110. *art.* 4. quibus vides, quòd omne mendacium ex fine intrinseco proprio, & independenter à fine extrinseco operantis, & nocumento ab ipso intento, est valde perniciosum & nocivum. ¶ Ad secundum, Dicimus, quòd si minor teneret, probaret vtique, posse Concionatorem integram S. Scripturæ historiam variare, quin graviter peccaret contra fidem: Quia, iuxta contrarios, tunc non negat, sed potius affirmat esse verum, quod Deus revelavit; sed affirmare esse verum; quod Deus revelavit, non est peccatum: ergo licitè posset variare historias sacr. Scripturę, quin per hoc contra fidem ageret: Atquì hoc est aperte falsum: igitur, qui refert scienter S. Scripturæ historiam aliter ac in ipsa est, gravem iniuriam irrogat veritati primæ revelanti. ¶ Ad tertium, Concesso antecedenti, negatur consequentia. Et ratio disparitatis est: quia, vt latè probant N. Salmant. Scholast. *tract.* 17. *disp.* 1. *dub.* 4. *à num.* 104. fides nostra non innititur revelationibus privatis & particularibus; sed, vt ait D. Thom. 1. part. quæst. 1. art. 8. ad 2. *Innititur fides nostra revelationi Prophetis, & Apostolis factæ, qui canonicos libros scripserunt; non verò revelationi, si qua fuit, alijs Doctoribus factæ.* Vnde mendacia in privatis non sunt graviter perniciosa, & sic nil mirum quòd metas peccati venialis non transgrediantur. ¶ Ad quartum, Negatur hoc esse homines scrupulis terrere, sed illis potius viam veritatis edocere; nec credo timoratos Concionatores hoc agere. At si aliquando id evenit, erit ex inadvertentia, aut oblivione. Vel denique, vt ait Caietanus [Quando aliquis refert capitulum decimum pro duodecimo, aut Isaiam, pro Hieremia, vel Hieronymum pro Augustino, quia tunc non occurrit, & turpe putat sic pertransire; tunc peccat venialiter. Et ratio est: quia non committit

mittit mendacium in doctrina, sed in accidentibus eius] En vbi loquitur Caietan. quando contrarium tunc non scit, vel non occurrit memoriæ: si enim occurrat, & certò sciat Deum sic revelasse in sacr. Scriptura, & tunc meditatò, vltroneèque prędicet, aut asserat illi contrarium, quacunque intentione id fiat, minimè à peccato mortali immunis erit. Et in hoc sensu loquuntur Auctores relati, & insuper Azor *tom.* 3. *lib.* 3. *cap.* 1. *dub.* 6. Filliuc. *tr.* 40. *cap.* 2. *n.* 40. Sayr. *in Clavi Regia, lib.* 12. *cap.* 2. *n.* 15. & alij; cùm hi omnes iuxta mentem Caietani loquantur, vt apud ipsos videri potest. Per quod patet ad vltimum.

PUNCTUM X.

An sit licitum Catholico, vestibus, signis, aut actionibus proprijs infidelium occcultare fidem?

CONtra præceptum non negandi exteriùs fidem militat occultatio illius per vestes, signa, & actiones falsæ religionis protestativas, aut infidelium proprias. Sed, quia hæc omnia plures & graves sub se continent difficultates, eas diversis quæstionibus decidemus.

Multiplex apud nationes datur vestimenti genus.

110 Pro maiori difficultatis propositæ explicatione, Nota, vestes tripliciter posse esse infidelium proprias. Primò ex more patriæ, aut regni, in quo habitant infideles absque vllo respectu ad religionem; sicut est Cidaris apud Mauros, & alia vestimenta, quibus iuxta diversas nationes mos est homines indui. Vnde videmus, etiam apud fideles, aliter indui Hispanos, aliter Italos, aut Gallos, qui eodem modo vterentur proprijs vestibus, etsi infideles essent: quia non sunt religionis, sed nationis propriæ. ¶ Secundo modo, taliter vt vestes sint *per se primò* institutæ ad talem sectam profitendam, vel Auctori illius cultum exhibendum; vt apud Iudæos est vestis Summi Sacerdotis, & apud Mauros, aliosque Gentiles vestis habens depictam imaginem Maumethi, vel alterius Idoli, quod colunt. Et vniversaliter omnes vestes, quibus Sacerdotes induuntur ad sacrificia offerenda vero, aut falso Deo. ¶ Tertio modo dicitur vestimentum infidelium proprium, quando licèt non ordinentur ad religionis protestationem, tamen ordinantur *per se primò* ad distinguendos homines vnius sectæ ab alijs, ob finem politicum pacis, aut tributi. Vt accidit Romæ, vbi Iudæi vtuntur pileo flavi coloris, & fœminę pro capite velo itidem flavo, vt à fidelibus discernantur, dignoscantur, & caveantur: & idem dicendum est de Tobalia apud Turcas, & Sarracenos. ¶ Et vt certa ab incertis separemus, supponendum est, quemlibet ex iusta causa posse vti vestibus primi generis: Cùm tantùm sint proprię nationis, quæ mala non est; & aliàs non sint protestativæ, aut indicativæ religionis. Sic sentiunt communiter Doctores infrà referendi. Vnde tota difficultas ad alia duo genera vestimentorum reducitur: de quibus nunc agendum nobis est: & primò de his, quę sunt falsæ religionis protestativa. Pro quibus:

Vti vestibus falsæ religionis protestativis, iuxta aliquos, est licitum ex gravi necessitate.

111 Rogabis *primò*: An aliquando sit licitum fidem occultare vestibus infidelium *per se primò* institutis ad falsæ fidei protestationem, Authorique illius cultum tribuendum? ¶ Prima sententia affirmat, id licere ob finem honestum, gravemque causam, maximè ob vitam conservandam. Quod sic probat *primò*: quia tale vestimentum habet, & operire corpus, tegereque à temporum inclementijs, & simul falsam fidem significare: ergo licitum est, relicta hac significatione, ob aliam illud assumere. Patet consequentia: Nam licitum est, ad occultandam veritatem, vti verbis amphibologicis; imo & iuramento firmare, quando verba duplicem sensum æquè communem habent, vt diximus *tom.* 4. *tract.* 17. *cap.* 2. *à num.* 115. ergo licitum est etiam, ad fidem occultandam, vti vestimentis duplicem significationem habentibus. Ita Sanchez *lib.* 2. *Summ. cap.* 4. *num.* 20. estò num. 21. asserat (licèt parùm consequenter, vt notavit Palaus *punct.* 17. *num.* 6.) hoc non intelligi in vestibus destinatis ad Authoris falsæ sectæ cultum, Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *Institut. Moral. cap.* 27. *quæst.* 4. Coninch *disput.* 15. *dub.* 3. *num.* 66. Hurtado *disp.* 48. §. 57. &, vt probabilem, defendit Araujo 2. 2. *q.* 3. *art.* 2. *dub.* 3. *n.* 37. nec dissentit Suarez *disp.* 14. *sect.* 5. *num.* 7. & 8.

Contrarium omnino tenendum.

112 Sed omnino tenenda est sententia negativa, & communis. Et ratio illius est: Nam significatio vestimenti sumenda est ab eo, ad quod significandum est *per se primò* institutum; sed prædicta vestimenta *per se primò* sunt instituta ad falsæ religionis cultum significandum: ergo illum semper significant; non esse corporis operimentum. ¶ Confirmatur *primò*: Licèt genuflecti coram idolo, aut illi thus adolere, cœnam Calvinisticam sumere, actiones indifferentes sint; tamen, quando fiunt sub circunstantijs institutis ad falsam religionem protestandam, nequeunt assumi ad fidem occultandam, quia tunc est ab illis inseparabilis prædicta significatio: ergo licèt vsus talis vestimenti actio indifferens sit *ex se*; tamen postquam *per se primò* est institutus ad fidem falsam protestandam, cultumque idolo exhibendum, nequit ob alios fines esse licitus, & honestus. ¶ *Secundò*: Inseparabile est ab huiusmodi vestimenti vsu scandalum, quod alij iustè inde acciperent (Quis enim esset, qui prudentissimè non iudicaret, talem hominem falsam sectam profiteri, veramque fidem his actionibus negare?) quapropter gravissimis pœnis à Concilio Illibertino *canon.* 2. & 3. & Anzirano, *canon.* 4. mulctantur, qui similes actiones exercent: ergo, vt illicitus, & omni eventu contra præceptum negativum fidei, talis vestimentorum vsus explodendus est. Sic Suarez *lib.* 8. *Contra Regem Angliæ*, *cap.* 9. *num.* 30. & 31. & *de Fide disp.* 14. *sect.* 5. *num.* 8. & 13. Azor *tom.* 1. *lib.* 7. *cap.* 7. *q.* 6. Aragon. 2. 2. *q.* 3. *art.* 2. *dub.* 1. *concl.* 2. Lopez 1. *part. Instruct. cap.* 41. Becanus *cap.* 9. *quæst.* 5. *num.* 27. Arriaga *disp.* 22. *sect.* 3. *n.* 19. Navarr. *cap.* 11. *n.* 27. Tolet. *lib.* 4. *Summ. cap.* 2. *n.* 7. Caietan. *in Summ.* verb. *Habitus*, Palaus *tr.* 4. *disp.* 1. *punct.* 17. *n.* 7. Gonet, Ferre, Serra, & alij Scholastici apud N. Salmant. *tr.* 17. *disp.* 7. *dub.* 1. *n.* 39. Diana *p.* 3. *tr.* 5. *resol.* 49. & alij apud Leand. *tr.* 2. *disput.* 4. *quæst.* 28.

Argumenti solutio.

113 Ad argumentum, patet ex dictis pro conclusione: Nam prædictæ vestes non sunt institutæ, & ordinatæ *per se primò* ad corpus operien-

riendum, aut ornandum, cùm alijs vestimentis ad id institutis superimponantur; sed *per se primò* assumuntur ad protestandam falsam religionem; à qua significatione nequeunt per intentionem particularem vtentis removeri. Unde nullam similitudinem habent cum verbis æquivocis: hęc enim *per se primò* plura solent significare, & ad hoc ab hominibus sunt instituta: quare per intentionem loquentis possunt sumi in hac, vel illa significatione, quin per hoc audientes decipiantur, nisi aliàs ob eorum imperitiam hoc illis contingat, quod extra culpam loquentis erit. Ex qua differentia oritur, quòd estò licitum sit ex iusta, & honesta causa amphibologicè, verbisque æquivocis loqui, non tamen sit honestum, etiam ad vitam servandam, seu mortem vitandam; vti vestibus ad falsam fidem protestandam destinatis.

Quædam notanda limitatio.

114 Sed licèt hæc vera sint, credo, quòd si aliquis proprijs vestibus omninò expoliaretur, vt accidit, quando quis vel denudatur à latronibus, vel à Militibus expilatur, & tunc nihil aliud ad manus haberet ad se decenter operiendum, vel à temporis inclementia protegendum, posse *pro tunc* vti vestibus sacerdotalibus, aut alijs institutis ad falsę fidei professionem. Et ratio est: Quia, in casu posito, tales vestes deponunt significationem professionis falsę sectæ; nec sunt propriè sacerdotales, aut ad sacrificandum ordinatę; sed earum vsus est tunc purè materialis: ergo licitum erit illis indui. Probatur assumptum: Nam prædictæ vestes, inquantum sacerdotales, superimponuntur alijs vestimentis ad corpus tegendum institutis: sed in casu posito sic non superimponuntur: ergo amittunt sub prædictis circunstantijs significationem protestationis fidei. ¶ *Deinde*: Quis prudenter iudicaret, videns hominem præcisè, & immediatè indutum veste sacerdotali, illo vti ad fidem falsam protestandam, & non ad se potius decenter cooperiendum: ergo ex tali vsu nulli scandalum præberet. ¶ *Præterea*: Tunc talis vsus est illicitus, quando illo quis simulat veram religionem, & falsam protestatur: sed nihil ex his accidit in pręsenti casu: ergo tunc illius vsus non est peccaminosus. Sic tenent Ovied. 2. 2. *controv.* 8. *punct.* 5. *num.* 62. Fagundez *lib.* 1. *Decalog. cap.* 7. *num.* 10. Suarez *disp.* 14. *sect.* 5. *num.* 13. *in fin.*

Ulterius confirmatur tradita doctrina.

115 Nec his adversantur, quin potius in hoc sensu loquuntur Illustrissimus Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *quæst.* 3. *art.* 8. *num.* 2. & Eminentissim. Cardinalis Lugo *de Fide*, *disput.* 14. *sect.* 5. §. 1. *à num.* 82. asserentes, hanc quæstionem non absolutè, sed circunstantiarum discusione decidendam esse; ita quòd si ratione temporis, aut loci prudenter non possit præsumi, illis vti ad fidem veram occultandam, & falsam sectam profitendam, tunc talis vestimenti vsus illicitus non est. Quod suaderi potest doctrina tradita à nobis loc. suprà citat. *tract.* 17. *cap.* 2. *punct.* 8. circa amphibologiam verborum *num.* 147. Nam estò verba ex se ambigua, aut æquivoca non sint, tamen ratione circunstantiæ temporis, loci, personæ loquentis, ac modi loquendi, possunt aliam significationem habere, & illam intendendo loqui, & ex iusta causa permittere deceptionem audientis: ergo similiter, licèt vestes sacerdotales *per se primò* sint institutę ad sectam falsam protestandam, poterunt ratione circunstantiæ loci, temporis, personæ hanc significationem deponere, propriamque tegendi corpus vsurpare. Patet consequentia: Quia verba magis per se primò sunt instituta ad significandum, quàm signa, & vestes: ergo si illa, ratione circunstantiarum, possunt novam significationem habere, & antiquam deponere (vt ibi, pluribus citatis, docuimus, & expressè tenent quotquot super proposit. 26. 27. & 28. ab Innoc. XI. damnatas, scripserunt) similiter poterunt & ista antiquam deponere, & alia denuò acquirere.

116 Rogabis *secundò*: An liceat ob honestam causam vti vestimentis institutis ad distinguendos homines vnius sectæ ab alijs: vt inter Turcas est fascia, seu tobalia alba in capite; & Romæ, Pontificis iussu, pileum flavum pro Iudæis? ¶ Pro parte negativa sic arguitur *primò*: Si quis verbo profiteretur falsam fidem, peccaret: ergo etiam peccaret, si profiteretur facto: Nam, vt ait D. Thom. 2. 2. *quæst.* 111. *artic.* 1. *Non refert autem, vtrum aliquis mentiatur verbo, vel quocumque alio facto.* Tunc sic: sed qui vteretur vestibus institutis ad discernendum homines vnius sectæ, v. g. Mahometanæ, ab alijs, profiteretur factis prędictam sectam; cùm magis indicaret illarum gestatione, se esse Mahometanum, quàm si verbis illud exprimeret: ergo, sicut si verbis diceret se esse Iudæum, Gentilem, aut Mahometanum, prædictas sectas crederetur profiteri, & peccaret contra fidem, idem dicendum est de eo, qui factis, seu vsu vestium hoc exprimentium id manifestat. ¶ *Secundò*: Nequit tale signum distinguere infidelem à fideli, quin significet, illo vtentem esse infidelem, & saltem secundariò manifestet, talem sectam falsam profiteri: sed velle se ostendere esse infidelem, vel secundariò manifestare se falsam sectam profiteri, est intrinsecè malum, & fidei oppositum: ergo &c. Ita tenent Caietan. 2. 2. *quæst.* 3. *art.* 2. Navarr. *in Summ. cap.* 11. *num.* 25. D. Anton. *part.* 2. *tit.* 12. *cap.* 6. Toletus *lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 7. Arriaga *disp.* 21. *sect.* 3. *à num.* 20. Becanus *cap.* 9. *q.* 5. *à n.* 35. Leander *tract.* 2. *disp.* 4. *q.* 29. & alij.

Vestibus distinguentibus homines vnius sectæ ab alijs, vti, ad fidem occultandam, iuxta aliquos, est illicitum.

117 Sed dicendum est, ob iustam causam licitum esse Christianis vti vestibus institutis ad distinguendos homines vnius sectæ, seu religionis ab alijs: quare in terris Turcarum poterit Christianus vti tobalia, vt securus pertranseat. Et ratio est: Nam prędictę vestes *per se primò* non sunt protestativæ falsę religionis: sed ob hanc causam quæstione antecedenti diximus, non posse vti vestibus secundi generis: ergo potest quis illas licitè assumere propter suum vsum primarium tegendi corpus, relicta alia significatione secundaria distinguendi infideles à fidelibus. ¶ *Deinde*: Habitus monachalis non solùm habet significare esse operimentum corporis, sed etiam statum religiosum: & tamen ob necessitatem manus Prætoris fugiendi potest licitè sæcularis illud induere, quin ob hoc censeatur statum monachalem profiteri: ergo similiter poterit quilibet, vt incolumis per infidelium loca transeat, vti vestibus illorum sectæ proprijs, quin per hoc possit prudenter iudicari falsam sectam protestari. ¶ Confirmatur *primò*: Si esset illicitum, falsęque fidei protestativum gestare Romæ pileum flavum

Vera est sententia affirmativa, quando fit ob iustam causam.

flavum, qui ibi est distinctivum Iudæorum à Christianis, peccarent non solùm illum portantes, sed & Pontifex id præcipiendo: sed hoc est falsum: ergo etiam erit, quòd sit illicita talis signi gestatio. ¶ Confirmatur *secundò*: Quia voces *ex natura sua* institutæ sunt ad significandum hominum conceptus, illis vti non licet nisi iuxta significationem illis ad placitum impositam: sed vestes non sunt *per se* à natura destinatę ad significandum, sed potius ad alios fines: ergo estò vocibus vti non liceat nisi ad significandos conceptus loquentis, vestibus tamen vti possumus ad alios fines, scilicèt tegendi corpus. ¶ Confirmatur *tertiò*: Extra iudicium, licitum est verbis ęquivocis celare fidem: ergo & vestibus illam occultare, ludificando hæreticorum notitiam. Patet consequentia: Cùm vestes, de quibus loquimur, sint in sua significatione, quasi verba æquivoca. Ita Bañez 2. 2. *quæst.* 3. *art.* 2. *dub.* 2. *conclus.* 3. Valentia *disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 2. *dub.* 4. Suarez *de Fide*, *disp.* 14. *sect.* 5. *num.* 7. Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *quæst.* 3. *art.* 7. *num.* 3. Palaus *tract.* 4. *disp.* 1. *punct.* 17. *num.* 4. Sanchez *lib.* 2. *Summ. cap.* 4. *num.* 19. Lugo *de Fide*, *disp.* 14. *num.* 73. Gonet. *tom.* 4. *part.* 2. *disp.* 7. *art.* 2. *num.* 122. & Trullench *lib.* 1. *cap.* 1. *dub.* 8. *num.* 19.

118 Ad primum argumentum, patet ex dictis. Verba enim *per se* sunt instituta ad significandos proprios conceptus; vnde illis aliter vti non licet: & ideo, qui diceret se esse Iudæum, contra præceptum non negandi fidem peccaret: At vestes sunt signa non *per se* instituta ad exprimendos conceptus internos, sed possunt vsurpari ad alios fines: quare videmus, aliquos nigri coloris, seu pullas vestes vsurpare ad significandam mæstitiam internam ob propinqui mortem; & alios eas gestare, vel ob proprium commodum; aut quia pretiosores non habent: nec consuetudo eas vsurpandi ob signum mæstitię animi obest, quominùs ob alios fines aliqui eis vtantur: ergo licèt sit fidei negatio dicere se esse Iudæum; non tamen erit pilei flavi gestatio; cùm strictior, & limitatior sit verborum, quàm vestimentorum significatio. ¶ Per quod liquet ad secundum: Gestatio enim prædicti vestimenti non est, nec secundariò, falsæ religionis protestatio; sed tantùm conditio talium personarum, quæ debeant hanc, vel illam gabellam solvere, aut separatim ab alijs habitare. ¶ Sed limita doctrinam traditam, si in veste illa sit depicta Idoli imago, aut Mahometi figura: Quia gestatio illius esset *per se* eorum cultus, & veneratio, quod intrinsecè malum est. Ita Sanchez *cap.* 4. *citat. num.* 21. Suarez *dict. sect.* 5. *num.* 8. Palaus *punct.* 17. *num.* 4. *disput.* 1. *tract.* 4.

Argumentor. solutio.

119 Ex quibus oritur *primò*, speculatores Christianos, vulgò *Espias*, posse vti lingua, & vestibus infidelium: similiter pugnantes contra turcas, infideles, aut hæreticos posse affixere suis vexilis signa, quibus ipsi vtuntur, & gestare solent: Quia hoc est quoddam genus insidiarum, vel vt eorum arcana penetrent, vel vt incautos occidant; aut ne ab ipsis capiantur, quod licitum est: Maximè cùm talia signa non sint falsę religionis protestativa, sed tantùm, vt cognoscantur, sub quo Principe exercitus militat. At si talia vexilla haberent depictam imaginem Mahometi, Mercurij, aut alterius Idoli, tenendum est cum Sanchez *num.* 23. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 27. *quæst.* 6. Fagundez *lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 12. Palaus *punct.* 17. *num.* 5. Bonac. *tom.* 2. *disp.* 3. *quæst.* 2. *punct.* 3. *num.* 20. Trullench. *num.* 21. Leand. *tract.* 2. *disp.* 3. *quæst.* 32. & alijs, esse illicitum etiam stratagematis causa illis vti: Quia talia signa sunt *ex se* determinata ad cultum falsis Dijs tribuendum. Estò oppositum doceant Diana *part.* 3. *tract.* 5. *resol.* 49. Hurtado *disp.* 48. *sect.* 3. §. 58. Layman *tom.* 1. *lib.* 2. *tract.* 5. *cap.* 11. *num.* 4. *in fine*, vbi ait: Verùm hanc professionem, scilicet falsæ sectæ, generatim loquendo, non cogimus agnoscere: quandoquidem etiam apud Christianos, eiusmodi signa Mercurij, Veneris &c. tanquàm fabulosa ornatus gratia adhibentur. *Igitur non damnarem Milites nostros, si his, tanquàm indifferentibus, insidiarum causa in bello vterentur.* Nec hoc improbat Gonet *loc. citat. numer.* 127.

120 Oritur *secundò*, quòd si infidelis, aut hæreticus Princeps pręciperet omnibus existentibus in suis dominijs vti veste, aut signo in cultum, & honorem falsæ fidei, non possunt illud licitè gestare Christiani, etiam ob mortem vitandam. Quia tunc, cùm de omnibus indiscriminatim loquatur, talis signi vsus esset veræ fidei negatio. Ita Sanchez *cap.* 4. *num.* 27. Coninch *disp.* 15. *dub.* 3. *num.* 72. Arriag. *disp.* 22. *sect.* 3. *num.* 27. Palaus *punct.* 17. *num.* 8. Quæ doctrina extendenda est ad casum, quo solis infidelibus illud præciperet: Quia post Principis legem esset signum *per se* protestativum falsæ sectæ.

Quid dicendum de speculatoribus, & pugnatoribus contra fideles.

PUNCTUM XI.

An liceat Infidelium, Iudæorum, & Hæreticorum Templa adire, aut conciones audire; vel denique Idolothytis, aut carnibus in die veneris, sive quadragesimæ in eorum Provincijs vesci?

Plura & satis difficilia sub se complectitur titulus dubij: Quibus vt congrue respondeatur, diversos §. instituimus.

§. I.

Deciditur; quid sentiendum sit de ingressu Templorum, Hæreticorumquè concionibus audiendis.

121 Priusquàm ac difficultatem principalem accedamus, aliqua *vt certa* prælibanda sunt. Supponendum ergo est *primò*, licere Catholicis templa hæreticorum ingredi, inquantùm est domus apta ad habitandum, & se à cœli inclementia protegendum: vel vrgente bello, quia locus munitissimus est, vt se ab hostibus defendant. Et ratio est: quia tunc non illud ingrediuntur *vt templum*, sed vt domus privata est, & ad alios fines vtile: quod malum intrinsecè non est. ¶ Secundò supponendum est, ex dictis suprà *num.* 102. licere famulis, & ancilis suos Dominos.

Quædam, vt certa, præsupponuntur.

minos, aut Dominas ad templa hæreticorum, & infidelium comitari, & cum illis genuflectere, aut manibus sustinere, quando Idolum adorant: Quia tunc tales actiones solùm ordinantur ad debitum servile reddendum: quod licitum est. Quare milites comitantes Regem hæreticum templum intrantem possunt sacrificijs sacrilegis assistere, etiam detecto capite, prout coram Rege esse decet: Quia hæc famulatus merè civilis est, nulloquè modo ad religionem spectans: Vt ostenditur exemplo Naaman comitantis Regem ad templum Idoli; quod civile obsequium illi permisit Eliseus, vt constat ex 4. Reg. *cap.* 5. Ita Sanchez *cap.*4. *num.*27. Azor *tom.*1. *lib.*8. *cap.*27. *quæst.*7. Hurtado *disp.*48. §.56. & alij. ¶ Tertiò supponendum est, licitum esse catholicis Senatoribus adire templa hæreticorum, quando opus est illuc confluere ad aliquod civile negotium agendum: quia hic ingressus materialis præcisè est. Sanchez *loc. cit.* & alij communiter. ¶ Quartò est etiam supponendum, posse Christianos assistentes missæ Sacerdotis schismatici Græci, quando corpus Christi adorandum elevatur, illud adorare, imò, & debere; cùm validè consecratum supponatur: Item tenetur colere Imagines sacras in eorum templis existentes: Quia hoc non est signum approbationis cultus schismatici; sed cultus communis catholicis, & schismaticis. Videatur Azor *tom.*1. *lib.*8. *cap.*11. *quæst.*10.

Ex causa cōfutandi errores licitū est templa hæreticorum ingredi.

122 His suppositis, rogabis *primò*: An licitum sit Christianis curiositatis causa synagogas Iudæorum, templa hæreticorum, aut infidelium adire, eorumquè concionibus interesse? ¶ Supponit quæstio, quòd si absit perversionis periculum, ob honestam causam, licitum sit, maximè Doctis, ad refutandos posteà eorum errores, templa infidelium, hæreticorum, & iudæorum synagogas adire. Et ratio est: Quia hoc non est *ex se* falsæ fidei protestatio: ergo, adstante iusta, & honesta causa, poterunt, maximè Docti, prædictis concionibus, & ritibus interesse. Quod confirmat, vt refert Becanus *cap.*9. *quæst.*5. *disput.*3. *num.*16. praxis communis. Videmus enim sæpè homines probos his concionibus absque vllo scrupulo adesse. Idem docent Gaspar Hurtado *disp.*9. *diffic.*10. Palaus *punct.* 17. *num.* 12. Coninch *disp.*15. *dub.*3. *concl.*5. *num.* 55. Bonacin. *disp.*3. *quæst.*2. *punct.*3. *num.* 21. & Azor *tom.* 1. *lib.*8. *cap.*11. *part.*4. Addens, & rectè, esse necessariam triplicem conditionem, vt hæc licitè fiant: Prima, nè in Catholicorum animis vlla offensio generetur. Secunda, nè vlla sit communicatio ritus, cæremoniæ, ac impietatis hæreticæ. Tertia, nè vllum periculum immineat propriæ perfidiæ, & catholicæ religionis contemptus.

Talis ingressus ex se mortalis culpa non est; secùs autem si frequens sine causa fit.

123 Quibus stabilitis, principali quæstioni respondetur, quòd *ex se* peccatum mortale non est; at si frequenter illorum concionibus Catholicus assistat, absdubiò mortaliter peccabit. Ratio primæ partis assertionis est: Quia talis præsentia, maximè in partibus, vbi permixti sunt Catholici, & hæretici, non est signum protestationis hæresis, veræquè fidei abnegationis: ergo, si semel, aut iterum fiat ex sola curiositate, non erit lethale. Sic Arriaga *disp.*22. *sect.*7. *num.*51. ¶ Secunda verò pars facilè probatur: Nam qui frequenter adit, ad audiendas conciones, hæreticorum templa, prudenter iudicatur ab omnibus vt hæreticus, vel ipse saltem vult, vt talis videri: ergo scandalum præbet, & sic lethaliter peccat. ¶ *Deindè*: In tali ingressu, & assistentia frequenti est proximum periculum perversionis (corrumpunt enim bonos mores colloquia prava, vt experientia liquet, nuncquè in nostra Hispania, ob bella in illa grassantia, sanguineis deploramus lachrymis) sed sola curiositate committere se periculo perversionis, grave peccatum est: ergo talis assistentia frequens ex sola curiositate valde peccaminosa est. Sic Sanch. *lib.*2. *Summ. cap.* 4. *num.*26. Ægidius *disp.*15. *dub.*3. *num.*55. Coninch *disp.*15. *dub.*3. *concl.*5. *num.*55. Palaus *tom.*1. *tr.*4. *disp.*1. *punct.*17. *num.*12. Oviedo *contr.*8. *punct.* 7. *num.*88. Et quod dictum est de templis hæreticorum, proportionabiliter applicandum est ingredientibus synagogas Iudæorum.

Illicitum est obedire Principi præcipienti adire templa hæreticorum, & conciones audire.

124 Rogabis *secundò*: An si Princeps hæreticus sub gravi pœna præcipiat Catholicis, vt adeant hæreticorum templa, ad audiendas conciones in honorem suæ falsæ religionis, vt accidit in Anglia, possint licitè illi obtemperare? ¶ Respondetur negativè. Et ratio est: Quia Paulus V. de hoc consultus à Catholicis illius regni, sic illud definivit in Bulla edita anno 1606. decimo Kalendas Octobris, quam affert Suarez in defensione fidei, *lib.*6. *in proœmio*, vbi ait S. Pontifex: *Accepimus namque compelli vos, gravissimis pœnis propositis, templa hæreticorum adire, cætus eorum frequentare, concionibus illorum interesse:::: Nihilominus zelo Pastoralis officij nostri impulsi, & pro paterna solicitudine, qua pro salute animarum vestrarum assiduè laboramus, cogimur monere vos, atque obtestari, vt nullo pacto ad hæreticorum templa accedatis, aut eorum conciones audiatis, vel cum ipsis in ritibus communicetis, nè Dei iram incurratis: non enim licet vobis hæc facere sine detrimento Dei cultus, & vestræ salutis.* Idemquè subscripserunt, ait Sanchez *numer.* 27. vnanimi consensu multi viri doctissimi ab Anglicanis Catholicis consulti. Prætereà, videns Pontifex primum decretum ab aliquibus subreptitium existimari, aliud addidit anno 1607. decimo Kalend. Octob. primum instaurans, & confirmans. Quare contraria opinio iam improbabilis est.

Ostenditur etiam à ratione.

125 Nec, pro prædicta sententia confirmanda, desunt efficacissimæ rationes, tum ex periculo evidenti perversionis, tum ex scandalo, tum denique ex honore, plausu, & incremento hæresis depromptæ. Quis enim negabit ex concursu auditorum hæreses magnam sibi gloriam comparare? ¶ Nec valet dicere, Reges, & Principes his decretis tantùm intendere civilem subditorum obedientiam: Quia licet hoc verbis fortassè exprimant; tamen factis aliud dicunt, vt rectè notavit Sanchez ex verbis decreti editi ab Angliæ Regina, quæ sic se habent: *Modestè etiam, atque sobriè, dum preces persolvuntur, se gerere, & vsque ad finem dictarum precum, & concionum ibi manere teneantur.* Quare tenendum est, illicitum esse Catholicis in simili casu templorum gentilium, & hæreticorum ingressum, potiusquè mortem eligendam esse, quàm tam tyrano, & crudeli edicto obtemperare. Ita Sanchez *libr.* 2. *Summ. cap.*4. *num.*27. Palaus *tom.*1. *tract.*4. *disp.* 1. *punct.*17. *num.*13. Lugo *disp.*14. *sect.*5. §.6. *numer.*175. Bonacin. *tom.*2. *disp.*3. *quæst.*2. *punct.*3. *num.*

*num.*22. & 27. Trullench *lib.*1. *Decalog. capit.*1. *dub.*7. *num.*28. Granad. *tract.*11. *disp.*3. *sect.*3. *num.*18. Prado *tom.*1. *cap.*7. *quæst.*8. §. 2. *num.*5. Leand. *tract.*2. *disp.*2. *quæst.*45. Gonet. *tom.* 4. *disp.*7. *de Fide*, *num.*123. & alij.

Sed quid ad recipiendum sacramenta Baptismi, Pœnitentię &c. in extrema necessitate.

126 Rogabis *tertiò*: An sit licitum in articulo mortis, aut extrema necessitate ingredi templa hereticorum ad recipiendum ab eis baptismum, aut pœnitentię sacramentum, quando alius Catholicus minister haberi non potest? ¶ Ad quod affirmativè respondendum est cum Becano *cap.*9. *quæst.*5. *num.*19. Fagundez *lib.*1. *cap.*6. *num.*13. Et ratio est: Quia Baptismus Calvinistarum est verè baptismus, & non præcisè ritus illius sectæ, sed potius totius Ecclesiæ catholicæ: ergo licèt, vt innuimus tract.1. *cap.*4. *punct.*2. *num.*21. absque necessitate sit peccatum mortale ab alio quàm à Catholico suscipere; tamen, gravi vrgente necessitate, licitum erit. Circa sacramentum pœnitentię, etiam liquet: Quia, vt ait Tridentin. *sess.*14. *cap.*7. *In articulo mortis omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibusvis peccatis, & censuris absolvere possint.* Ex quibus verbis tanta amplitudine dictis, & pijs sanctæ Matris Ecclesiæ visceribus intulimus cum plurimis Doctoribus *tract.*6. *cap.*11. *punct.*2. *num.*20. omnes Sacerdotes, etiam excommunicatos, suspensos, irregulares, degradatos, non approbatos, imò & hæreticos, habere sufficientem iurisdictionem ad absolvendum ab omnibus peccatis, & sic, si cum debita intentione absolvant, verum conficient sacramentum: ergo in extrema necessitate licitum est ab illis petere pœnitentiæ sacramentum. Ita Fagundez *loc. cit.* quod etiam extendit ad Eucharistiam, & Extremam-vnctionem, in casu quo moribundus dubitaret de contritione, & non adesset, qui posset validè absolvere; & aliàs hæreticus vellet validè hæc sacramenta administrare; tunc enim posset recipere ab hæretico Eucharistiam, & Extremam-vnctionem, vt sic fieret ex attrito contritus: idemquè, pluribus relatis, docet Leander *quæst.*51. *tract.*2. *disp.*3. ¶ Similiter esse licitum amicitiæ causa assistere nuptijs, & funeribus hæreticorum, modò in cæremonijs, & precibus cum eis non communicetur, docent Palaus *tr.*4. *disp.*1. *punct.*17. *num.*5. Ægidius *disput.*15. *dub.*3. *numer.*62. Arriaga *disput.*22. *sect.* 7. *numer.*52. & Lugo *disput.*14. *sect.*5. §. 5. *numer.*156. & 159.

---

§. II.

Resolvitur secunda pars quæstionis circa esum carnium, quæ Idolis sunt consecratæ, vel ab Ecclesia prohibitæ.

Idolothytis illicitum esse vesci, aliqui sentiunt.

127 Duplex genus cibi esse potest, alterum carnis, panis, aut fructus, quę Idolo consecrantur, & *idolothytum* dicitur, & alterum carnis communis Idolo non consecratæ, attamen ab Ecclesia catholica certis diebus prohibitæ; & de vtroque genere loquendum nunc nobis est. Et circa primum inquires: An liceat Catholicis in extrema necessitate idolothytis vesci? ¶ Negativam sententiam docere videntur tum S. Scriptura in Actib. 15. vbi decreverunt Apostoli fideles teneri abstinere se *à contaminationibus simulacrorum*, id est idolothytis: Tum D. Augustin. qui *epist.*154. Publiolæ illum sciscitanti, an satius esset fame perire, quàm idolothyto vesci? Sic respondit: *Si ergo certum est, esse idolothytum, meliùs Christiana virtute respuitur.* Ergo, &c. Idem docet *lib.* 33. contra Faust. *cap.* 13. similiter etiam loquitur S. Leo *epist.*77. *cap.*5.

Si absit superstitionis, aut scandali periculum, licet.

128 Sed dicendum est, quòd quando abest species superstitionis, & cultus falsæ sectæ, aut scandalum adstantium, licitum est talibus cibis vesci. Et ratio est: Quia tales cibi *ex se* ordinati à natura sunt ad sustentationem vitæ: ergo, spreta infidelium superstitione, licitus est eorum vsus. ¶ Confirmatur ex Apostol. 1. ad Corinth. *cap.*8. & 10. vbi ait: *Omne quod vobis apponitur, manducatè, nihil interrogantes propter conscientiam. Si quis autem dixerit hoc immolatum est Idolis, nolite manducare propter illum, qui indicavit, & propter conscientiam dico, non tuam, sed alterius.* Ubi non prohibet comestionem idolothyti, nisi ob alienum scandalum: ergo talis cibus, hoc secluso, licitus est. Deinde ostenditur exemplo David: qui 1. *Reg. cap.*2. simul cum pueris comedit panes sacros, quos laicis comedere prohibitum erat: ergo &c. Nec dissentit D. Thom. *in* 4. *distinct.*38. *quæst.*2. *art.*4. *quæstiuncul.*3. *ad* 3. vbi ait: *Satius est fame mori, quàm idolothyto vesci; scilicèt cum scandalo: quia primum est malum pœnæ, secundum malum culpæ: non tamen debet aliquis se dimittere fame mori, antequàm cum scandalo idolothytum comedat: quia injiceret sibi manus, & sic cum malo pœnæ adiungeretur malum culpæ.* Quid clarius pro nostra assertione? Ita docent Vazquez 1.2. *disp.*162. *num.*32. *cap.*5. Arriaga *disp.* 22. *sect.* 6. Oviedo *controvers.* 8. *punct.*6. *num.*81. N. Salmantic. *tract.* 17. *disp.*7. *num.*51. Ægidius *disp.*15. *dub.*3. *à num.*54. Lugo *disp.*14. *sect.*6. §. 3. *num.*109. Leand. *tr.*2. *disp.*3. *quæst.*58. & alij. ¶ Ad authoritatem ex Actib. Apostol. respondet D. Thom. 1.2. *quæst.*103. *art.* 4. *ad* 3. illud præceptum iam cessasse, cessante causa suspicionis superstitionis in Iudæis, ob quam tunc iustissimè inductum fuerat. ¶ Ad dictum D. Augustin. Respondent communiter Doctores, illud non præcepisse, sed solùm consuluisse; & ideò dixit: *Meliùs Christiana virtute respuitur.* Ubi notanter ait *meliùs*, non necessarium; id est, *virtute*, non *lege* respuitur.

Licitum est carnibus apud infideles vesci diebus veneris.

129 Inquires secundò: An liceat Catholico, per terras hæreticorum transeunti, carnibus vesci diebus ab Ecclesia prohibitis, quando imminet illi vitæ, aut alterius gravis damni periculum ex earum abstinentia? ¶ Supponit quæstio, sine necessitate id minimè licere: Quia Ecclesiæ præceptum semper, & vbique, illa non existente, proprios subditos obligat: ergo &c. Quare tota difficultas est, adhuc existente gravi, & vrgente causa. ¶ Cui respondetur affirmativè. *Tum*: Quia esus carnium diebus prohibitis *per se* non est abnegatio verę fidei, & falsę protestatio, cùm varias ob causas eisdem diebus vtantur illis, etiam inter fideles, plurimi Catholici, quin hæresis arguantur: ergo &c. ¶ *Tum etiam*: Quoniam pręceptum abstinendi à carnibus diebus veneris, aut quadragesimæ non obligat cum periculo vitæ: ergo, quando tale periculum adest, licitus est

Sa-

earum vsus. Sic Sanchez *lib.2.Summ.cap.4.n.25.* Azor *tom.1.Instit.Moral.lib.7.cap.29.quæst.7.&* *lib.8.cap.27.quæst.3.*Becan.2.*part. Summ.cap. 9. num.* 22. Fagundez *lib. 1. in Decalog. cap.6. numer.*14.& Palaus *tom.1.tr.4.disp.1.punct.17.numer.9.*

Idem dicendum est, etiã si vescantur apud Anglos, & Calvinistas.

130 Sed gravior difficultas est: An licitum sit vesci carnibus, ad occultandam Christianam religionem, mortemquè vitandam, die veneris, in quo institutus est apud Anglos esus carnium ad hæresim Calvinianam protestandam? ¶ Circa hanc difficultatem, prima sententia est negativa. Et probari potest: Tum ex eo, quòd his diebus vescentes carnibus in illis locis, vt hæretici reputantur: ergo, si Catholicus eis vescatur, vt hæreticus haberi vult. ¶ *Tum etiam*: Quia licèt illi cibi habeant vsum corpus reficiendi; habent etiam simul significare in illis locis professionem hæresis calvinianæ: ergo tunc erit illicitus eorum vsus, etiam ad mortem vitandam. Ita Hurtado *disp.9.diffic.*10. Oviedo *controv.* 8. *punct.6.num.*80. Valentia 2.2. *disp.7. quæst.*15. *punct.6.quæst.*4. *casu* 4. ¶ Sed affirmativa sententia est vera, si absit in hoc scandalum, aut Religionis catholicæ contemptus: Quia cibi illi, etsi à calvinistis ordinentur ad ostensionem suæ hæresis, protestationemque libertatis à iugo Ecclesiæ Romanæ; tamen hoc non tollit, quod habeant simul, imò & priùs, vsus sustentandi vitam, corpusquè reficiendi: ergo, instanti iusta, gravique necessitate, licitum erit, postposita calviniana institutione, illis vti in ordine ad finem proprium sustentandi vitam. Quę doctrina confirmari potest exemplo vestimenti distinctivi vnius sectæ ab alijs: de quo diximus suprà *numer.* 117. Nostram sententiam tenent Sanch. *lib.* 2. *Summ. cap.4.num.*25. Azor *lib.*8. *cap.*27. *quæst.*3. Hurtad. *disp.*48.*sect.6.§.99.* referens Lyram, & Abulensem, Palaus *punct.* 17. *cit. num.*9. Lugo *disput.*14.*sect.*5. *num.*104. & quotquot num. citato retulimus.

Excipitur, quando tyranus in fidei contemptum carnis esum præcipit.

131 At licèt prædicta doctrina vera sit, tamen sub illa non comprehenditur casus, in quo tyranus in contemptum Christianæ religionis præcipiat Catholico edere die veneris carnes; cui, si aliter fecerit, minatur mortem. Et ratio est: Quia lege divina, & naturali, etiam cum mortis periculo, tenemur vitare contemptum religionis Catholicæ: sed in talibus circunstantijs comestio continet legis ecclesiasticæ, & religionis Catholicæ contemptum: ergo illum, etiam cum mortis periculo, vitare tenetur. Ita supponit Sanch. *loc.cit.* & tenent Coninch *disp.*15.*dub.*3.*num.*53. Hurtad. *disp.*48. *§.*100. Filliuc. *tract.*22. *cap.*3. *quæst.7.num.*48. Fagund. *loc.cit. n.*16. Trullench *lib.*1.*cap.*1.*dub.*7.*num.*24. ¶ Hìc inquiri poterat, an qui vi tormentorum, aut alterius gravis damni fidem exteriùs tantùm negaret, incurreret excommunicationem contra hæreticos latam? Sed ad hæc iam diximus tract.10. *cap.*4. *punct.*4. *numer.*48. illam non incurrere; cùm non sit verè hæreticus. Quam conclusionem tenent Suarez *disp.*14. *de Fide*, *sect.6. num.*4. referens pro ea Sylvest. Navarr. Azor, & alios; tenent etiam D. Anton. 2.*part.tit.*18.*cap.*5. Tolet. *lib.*4. *capit.*4. *num.*6. Arauj. *dub.*2.*conclus.*3. Prado *tom.*1. *cap.7.quæst.*8.§.5. *num.*14. & apud illum plurimi.

PUNCTUM XII.

An sit licitum Catholicis cum infidelibus Hæreticis de rebus fidei disputare?

Quædam notanda.

132 PRo resolutione quæstionis, Nota *primò*, disputationem de rebus fidei posse esse duplicem, *formalem* scilicèt, & *materialem*. Formalis est, quę fit ad defendendam, vel persuadendam veritatem: materialis verò est, quę habetur tantùm exercitij gratia, vel ad acuenda ingenia, vt accidit frequenter in scholis. ¶ Secundò nota, de hac re extare decretum in cap. *Quicumque*, *§. Inhibemus*, *de Hæreticis*, *in 6.* interdicens, & prohibens laicis publicè, vel privatim de rebus fidei disputare, sub pœna excommunicationis, non latæ, sed ferendæ; vt tradit Glossa verb. *Innodetur*: Et constat ex littera textus, quæ sic se habet: *Inhibemus quoque, nè cuiquam laicæ personæ liceat publicè, vel privatim de fide Catholica disputare, qui verò fecerit, excommunicationis laqueo innodetur.* Quæ verba, vt ex se liquet, excommunicationem non latam, sed ferendam significant; obligant tamen sub mortali. ¶ Nota *tertiò*, hanc prohibitionem non esse de disputatione materiali, sed de formali: Quia, cùm odia sint restringenda, in decreto pœnali verba sunt præcisè formaliter accipienda, nulloquè modo ad alia extra propriam, & formalem significationem extendenda. Sic Caietan. 2.2. *quæst.*10. *art.7. dub.*1. *&* 6. Bannez *ibi*, Navarr. *in Summ. capit.*11. *numer.*27. Sanchez *in Summ. lib.*2. *capit.6. num.9.* Trullench *lib.1.Decalog.capit.1.dub.9.num.1.* & Suar. *disp.* 20. *sect.*1. *n.*1. Ex quibus:

Disputatio materialis licita est, si fiat debitis circunstantijs

133 Nota *quartò*, disputationem materialem de rebus fidei inter Catholicos licitam *ex se* esse. Et ratio est: Nam talis disputatio ex obiecto est licita, cùm malitiam non importet: aliàs ex fine, & circunstantijs honestari potest, vt si fiat animo exercendi ingenia, vel ad doctrinam capessendam, solutionesque investigandas pro enodatione argumentorum, vt posteà, oblata occasione, melius, & nervosius illis posset satisfacere: ergo licita absolutè, & ex se est. Dixi *ex se*: quia ex adiunctis circunstantijs poterit illicita esse. Primò: si fiat coram indocta plebe, linguaquè vulgari: quia tunc illiterati facilè decipiuntur, vnum pro alio percipiendo, & solent difficultates percipere, non verò earum solutiones callere. Sic D.Thom.2.2.*quæst.*10.*art.*7. Secundò: si procedat ex aliqua dubitatione: quia, quod ex dubitatione procedit, non est ex fide; sed *quod non est ex fide*, iuxta Apost. ad Roman.14. *peccatum est*: ergo talis disputatio illicita, & peccaminosa est. Ac proinde reprobata tum per Concil. Calced. *act.5. in 2.diffinit.* tum per D. Leonem *Epist.*148. (aliàs 50.) *ad Martianum Augustum* his verbis: *In eam fidem, quam Apostolicis prædicationibus declaratam per antiquos Patres accepimus, nulla penitùs disputatione cuiusquam retractationis admissa, omnium corda concurrant, nè per vanam, fallacemquè versutiam, aut infirma videantur, aut dubia, quæ in Christo firmata sunt, & sine fine mansura.* Nec minùs clarè

clarè loquitur D.Thom. 2.2. *quæst.*10. *art.*7. *in corpor.* vbi sic ait: *Si enim disputet tanquàm de fide dubitans, & veritatem fidei pro certo non supponens, sed argumentis experiri intendens, proculdubiò peccat, tanquàm dubius in fide, & infidelis.* Videantur Sanchez *lib.*2. *in Decalog. cap.* 6. Arriaga *de Fide*, *disp.*23. *à sect.*1. Palaus *tom.* 1. *tract.*4. *disp.*2.*punct.*4.*num.*2. & alij. His suppositis:

Laicos Doctos non comprehendi suo hoc decreto, aliqui sentiunt.

134 Rogabis *primò*: An decretum prohibens laicis disputare cum hæreticis de rebus fidei, tàm publicè, quàm privatim, comprehendat laicos etiam doctos? ¶ Prima sententia est negativa. Et ratio illius potissima est: Quia, cessante fine legis, cessat ipsa lex: sed finis huius legis prohibitivæ cessat in præsenti casu: ergo cessat ipsa lex, eiusque prohibitio. Minor facilè suadetur à contrarijs: Quoniam finis huius legis est, nè ob defectum doctrinæ, quæ communiter in laicis invenitur, periculum propriæ perversionis, aut despectus fidei incurratur: Cùm ergo de Doctis sit casus, cessat finis huius legis, & consequenter eius prohibitio. Ita Caietan. 2.2. *quæst.* 10. *art.*7. *dub.*1. ibì Bannez, Petrus Ledesma *in Summ. tom.*2. *tr.*1. *cap.*5. *concl.*13. Granad. *tr.*15. *disp.*9. *n.*5. Reginald. *lib.*17. *n.*22. Petrus Hurtad. *disp.*75. *sect.*3. §.24. & alij.

Verius est laicos, etiam Doctos, non posse disputare de rebus fidei.

135 Sed conformiter ad dicta *tr.*11. *cap.* 4. *punct.*1. *num.*6. dicendum est, nullum laicum, quantumvis Doctum, posse publicè, aut privatim de rebus fidei disputare. Et ratio est: Quia, cessante fine legis in aliquo casu particulari, non ideò cessat lex; itaque licèt in aliquo casu particulari cesset finis legis naturalis prohibentis fornicationem, nimirum vitare pravam educationem prolis inde ortam; tamen adhuc non cessat ipsa lex: sed in præsenti casu solùm cessat finis legis in aliquo casu particulari: ergo non cessat ipsa lex. ¶ *Deindè*: Huius legis finis adæquatus non cessat in hoc particulari casu: cùm illa prohibeat disputationem fidei ob periculum perversionis, & fidei contemptus, quod communiter in talibus disceptationibus solet evenire (leges enim feruntur de his, quę non raro, sed communiter accidunt, *leg. Nam ad ea*, *ff. de Legibus*) sed hoc periculum licèt in hoc casu particulari non accidat, tamen communiter laico disputanti adest: ergo finis adæquatus legis semper salvatur; & sic lex obligabit etiam in illo casu particulari. ¶ Confirmatur *primò*: Quia si contraria sententia esset vera, illa lex esset inutilis; cùm nihil novum prohiberet laicis: nam, si isti sint indocti, iure naturæ sunt prohibiti, & inepti ad disputandum de rebus fidei, sicut etiam illiterati Clerici: ergo, si talis lex vim habet, comprehendit laicos etiam Doctos. ¶ Confirmatur *secundò*: Laici, estò litterati sint, prædicare prohibentur, vt constat ex cap. *Sicut in vno*, *de hæreticis*, *in 6.* ergo & disputare de fidei mysterijs. Patet consequentia: Cùm ob imperitiam communiter contingentem in laicis vtrumque prohibeatur. Sic Glossa in cap. *Quicumque*, Navarr. *lib.* 5. *Consil. tit. de Hæreticis*; *in* 1. *edit.* & *in* 2. *consil.*24. *num.*2. Farinac. *lib.* 5. *de Hæresi*, *quæst.*178. §.5. *à num.*112. Sanch. *lib.*2. *Summ. cap.*6. *num.*5. Azor *tom.*1. *lib.*8. *cap.* 26. *quæst.*1. Trullench *lib.*1. *cap.*1. *dub.*9. *numer.*1. Lugo *disp.*22. *sect.*5. *num.*139. Bonac. *disp.*3. *q.*2. *punct.*4. *n.*2. Palaus *tom.*1. *tr.*4. *disp.* 2. *punct.*4. *num.*4. & alij apud citatos. Et ex dictis sufficienter constat ad argumentum sententiæ contrariæ.

136 Hæc licèt ita sint; tamen credimus, quòd si adesset casus magnæ necessitatis, aut vtilitatis, vt si, nullo adstante Clerico, qui fidem defenderet, esset aliquis hęreticus, qui suis concionibus, & colloquijs ad errores traheret fideles; tunc poterat laicus Doctus, imò & teneretur, fidem tueri, & disputationibus tam publicis, quàm privatis curare hęretici os obstrudere, & effrænare. Et ratio est: Quia in illo casu finis legis cessat contrariè, cum iam sit de re non honesta, imò positivè ipsi fidei nociva: sed, vt diximus *loc. cit.* & docet Suarez *num.*11. quando cessat finis legis contrariè, etiam in aliquo casu particulari, cessat lex: ergo teneretur tunc laicus Doctus fidem ab hæreticorum argutijs, & cabillis defendere. Sic Sanchez *num.*7. Suarez *num.*11. Palaus *numer.*6. Lugo *num.*142. Coninch *disp.*18. *dub.*9. *n.*147. Tapia *tom.*2. *lib.*1. *quæst.*5. *art.*1. *num.*5. *in fine*, Bonacin. *tom.*2. *disp.*3. *quæst.*2. *punct.*5. *numer.*3. Quam doctrinam generaliter extendunt Palaus *num.*8. Suarez, Coninch *num.*148. Lugo, & alij *loc. cit.* ad provincias, in quibus admixti sunt Catholici, & hęretici: Quia talis lex ibì per contrarium vsum abrogata est: nam, videntibus Prælatis, laici litterati frequenter cum hæreticis disputant.

In casu necessitatis laicus Doctor posset disputare de rebus fidei.

137 Rogabis *secundò*: An nomine *laicorum* comprehendantur Religiosi, qui *laici*, *Donati*, aut *Conversi*, vel *mutilati* dicuntur? ¶ Affirmant Lugo *num.* 138. Petr. Hurtad. *disp.* 74. §. 32. acriter in eos invehens, Gaspar Hurtado *disp.*10. *difficult.*11. Ægidius *disp.*18. *dub.*9. *num.*145. & alij. Tum, quia verè sunt laici: tum quia carent doctrina ad id necessaria. ¶ Sed verius est, tales Religiosos non comprehendi: Quia sunt verè Religiosi, personæque ecclesiasticę, gaudentquè canonis privilegio: ergo &c. ¶ *Deindè*: Quia in Iure, quando laici distinguntur à Clericis, sub his comprehenditur totus status religiosus, vt constat ex cap. *Duo sunt*: ergo, cùm odia sint restringenda, & favores sint ampliandi, dicendum est, sub hac prohibitione Religiosos laicos non comprehendi. Ita docent Suarez *disp.*20. *n.* 10. *in fine*, Coninch *disp.*18. *dub.*9. *num.*145. Sanch. *cap.*6. *num.*6. Fagund. *lib.*1. *cap.*8. *num.*10. Palaus *tom.*1. *tr.*4. *disp.*2. *punct.*4. *num.*4. Leander *tr.* 2. *disp.*4. *quæst.*14. Et idem dicunt de Monialibus Lorca 2. 2. *quæst.* 10. *in Annot. art.* 7. Leander *quæst.*15. ¶ Sed nota, quòd si Donati, aut laici, vel alij Religiosi, etsi choro deputati, quando sunt illiterati, audeant disputare cum hæreticis de fide, licèt non peccent contra hoc præceptum ecclesiasticum, peccabunt tamen contra ius naturæ, ratione periculi in multis errandi, vt docent Azor *tom.*1. *lib.*8. *cap.*26. *quæst.*1. Sanch. *n.*8. Fagund. *lib.*1. *cap.*8. *num.*12.

Nomine laicorum non comprehenduntur Religiosi laici.

138 Rogabis *tertiò*: Quibus ergo licitum est de rebus fidei publicè, aut privatim cum hæreticis, aut gentilibus disputare? ¶ Respondetur omnibus, & solis Clericis, aut Religiosis sufficienti scientia ad tantum munus exequendum gaudentibus. Et ratio est: Quia licita est talis disceptatio cum hæreticis, vt ex se constat, docetquè Apostol. ad Tit. 1. *Ut potens sit:::: eos, qui contradicunt, arguere*: Etiam constat exemplis S. Scripturę: Nam Act. 6. dicitur: *Surrexerunt dis-*

Stabilitur quibus sit licitum disputare cum hæreticis de rebus fidei.

disputantes cum Stephano; & non poterant resistere &c. Et cap. 17. *Paulus disserebat de Scripturis secundùm consuetudinem.* Quod patet similiter exemplo Sanctorum Patrum, & Ecclesiæ Doctorum, qui frequenter cum hæreticis disputabant: Vnde D. August. *epist.* 48. ait: *Cum hæreticis verbis etiam agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum*: Sed hoc illicitum est laicis, vt suprà vidimus: ergo Clericis licitum erit, si polleant sufficienti scientia. Sic docent communiter Auctores suprà citati: quare supervacaneum est, eos in particulari referre. ¶ Ex quibus oritur, omnes Clericos sola prima tonsura initiatos; & Religiosos ad chorum destinatos, etsi prima tonsura careant, posse licitè cum hæreticis de fidei rebus disputare: Quia primi sunt verè Clerici, & secundi Religiosi: ergo &c. Primam partem defendunt Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 26. *q.* 1. Sanch. *n.* 6. Suarez *n.* 10. Fagund. *n.* 10. Palaus *n.* 4. Secundam verò etiam tuentur Suarez *num. loc. cit.* Palaus *n.* 4. Trullench *lib.* 1. *cap.* 1. *dub.* 9. *n.* 1. Lugo *n.* 138. Bonac. *tom.* 2. *disp.* 3. *q.* 2. *punct.* 5. *n.* 1. Sanchez *num.* 6. & alij.

Nequ'e disputari de fide coram Principe sęculari, tanquàm vt Iudice.

139 Pro coronide huius puncti, Nota, illicitum esse Catholicis disputare de fide cum hæreticis coram Principibus sæcularibus tanquàm coram Iudicibus. Tum, quia laici, etsi Principes sint, potius debent à Sacerdotibus res fidei discere, quàm de eis iudicare; cùm nullo modo Iudices in causa fidei sint, vt constat ex cap. *Si Imperator*, *dist.* 96. Ergo illicitum est coram illis, vt Iudicibus, disputare. ¶ *Tum etiam* Quia D. Ambros. vocatus ab Imperatore Valentiniano ad disputandum coram ipso cum Auxentio Episcopo Ariano, comparere noluit: Rationemquè reddit *epist.* 32. *ad eundem Imperatorem* his verbis: *In causa fidei, vel Ecclesiastici alicuius Ordinis eum iudicare debet, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis. Quando audisti, Clementissimè Imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse? :: At certè vel si Scripturarum seriem divinarum, vel vetera tempora tractemus, quis est, qui abivat in causa fidei Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare*: Ergo &c. Eandem sententiam tenent Fagundez *lib.* 1. *cap.* 8. *n.* 17. & Lugo *disput.* 22. *num.* 143.

CAPUT III.

De Vitijs, seu Peccatis oppositis Fidei.

1
Eccatum, seu vitium, quod immediatè opponitur fidei, est infidelitas; non negativa, seu quæ dicit hoc, quod est non habere fidem, quia hæc, quando nulla adest notitia fidei, ait D. Thom. 2. 2. q. 10. art. 1. *Non habet rationem peccati, sed magis pœna, quia talis ignorantia divinorum ex peccato primi parentis consequuta est: Qui autem sic sunt infideles, damnantur quidem propter alia peccata, quæ sine fide remitti non possunt, non autem damnantur propter infidelitatis peccatum*; sed est infidelitas privativa, seu contraria, qua scilicet aliquis repugnat auditui fidei, vel etiam contemnit illam: & hæc est, quæ propriè est peccatum infidelitatis fidei oppositum, de quo dicitur Ioann. 3. *Qui non credit, iam iudicatus est.* Hæc autem infidelitas privativa, seu contraria tres continet species, quas sic explicat D. Thom. 2. 2. *q.* 10. *art.* 5. & ex eo omnes Theologi: *Cùm enim peccatum* (ait) *infidelitatis consistat in renitendo fidei, hoc potest contingere dupliciter: quia aut renititur fidei nondum susceptæ; & talis infidelitas est paganorum, seu gentilium. Aut renititur fidei Christianæ susceptæ; vel in figura, & sic est infidelitas iudæorum; vel in ipsa manifestatione veritatis, & sic est infidelitas hæreticorum. Vnde in generali possunt assignari tres prædictæ species infidelitatis.* Quare eodem ordine in præsenti disputandum nobis de illis est: & sic à paganismo, & iudaismo exordium auspicamur: supponendo priùs ex immediatè dictis, relatas infidelitates, iuxta Divum Thomam, esse specie diversas, proindequè in confessione earum diversitatem explicandam: Quidquid in contrarium dicant Fagundez *lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 10. Suarez *disputat.* 16. *sect.* 4. *n.* 8. Coninch apud Palaum *tractatu* 4. *disputatione* 2. *punct.* 1. *num.* 4. Nostram resolutionem præter D. Thom. tenent N. Salmant. Scholast. *tom.* 7. *tract. de Fide, disp.* 9. *dub.* 2. §. 2. *à num.* 21. Prado *tom.* 2. *cap.* 8. *in princip.* Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *q.* 4. *art.* 9. *n.* 1. & 2. & alij: Apud quos videri possunt aliquæ obiectiones, quæ contra dicta fieri possunt. Hoc caput decem continet puncta.

PUNCTUM I.

Quid sit Paganismus, & Iudaismus: & an eorum Sectatores permitti, & Ritus tolerari possint ab Ecclesia?

Quid sit paganismus, & Iudaismus.

2 OMissis acceptionibus huius nominis *Paganus* videndis apud Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 24. Dicimus cum D. August. *lib.* 2. *Retract. cap.* 43. quòd *Deorum falsorum cultores, vsitato nomine* paganos *vocamus.* Quo supposito: Essentia paganismi ex traditis à D. Thom. *loc. cit.* explicari potest dicendo, quòd sit *Voluntarius error fidei nondum susceptæ resistens cum pertinacia.* Quæ definitio convenit etiam iudaismo cum sola differentia, quòd iste opponitur fidei aliquomodò in figura susceptæ; ille verò fidei nullo modo susceptæ. Pro harum diffinitionum intelligentia, Nota, hic non loqui D. Thom. de susceptione fidei subiectiva, sed obiectiva: Nam omnes iudæi, imò & plures hæretici sunt, qui nunquam habitum fidei habuerunt; cùm nunquam gratiam sanctificantem receperint, vt sunt adulti, qui cum errore circa aliquem fidei articulum baptizantur; & tamen fidem obiectivam habent, cùm credant plura fidei mysteria, licèt non omnia. Igitur D. Thom. & definitio ex illo à nobis tradita intelligenda sunt de susceptione fidei obiectiva, non autem subiectiva. In qua susceptione fidei obiectiva conveniunt iudęi, & hęretici, & discernuntur à paganis: quia isti ex vi revelationis divinę nullum fidei mysterium credunt, estò aliàs ex alijs titulis alicui fortasse assentiantur; at iudæi credunt vnicè vetus testamentum, & negant novum; hęretici verò vtrúque credunt, sed ex illis non omnia, sed quæ sibi tantùm placent; & per hoc distinguntur à iudæis.

3 Ex quibus oritur, quòd atheismus, & turcismus contineantur sub paganismo: quia atheista, etsi neget dari Deum, quem concedit paganus; tamen convenit in eo, quòd resistat fidei sufficienter propositæ, quod est de formali in illo, & sic ad eandem speciem paganismi attinet. Turca verò etiam vtrumque testamentum negat, resistitquè fidei nullo modo susceptæ, & ideo sub paganismo continetur: Nam estò aliqua novi, & veteris testamenti credat, tamen illis non ideo assentitur, quia à Deo, aut Christo revelata sunt; sed quia à Mahomete dicta; & sic nullo modo convenit cum iudęis, aut hæreticis, sed sub paganis comprehenditur. Videantur Palaus *tom.* 1. *tract.* 4. *disp.* 2. *punct.* 1. *à num.* 8. Vnde notat hic Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 2. *punct.* 7. *num.* 3. quòd si quis à fide Catholica decedit, amplectendo sectam iudæorum, aut turcarum, duplex peccatum specie diversum contra fidem committit; alterum hæresis, prout à fide deficit, & alterum paganismi, seu iudaismi, prout ad illa se convertit; proindequè teneri has circunstantias in confessione aperire.

Atheismus, & turcismus sub paganismo continentur.

4 Sed, deveniendo ad secundam dubij partem, rogabis *primò*: An Principes Christiani possint licitè permittere, paganos, & iudæos inter Catholicos commorari, & eorum ritus peragere? ¶ Huic gravissimæ quæstioni respondetur *primò*, illicitum esse *ex se* Christianis Principibus id permittere. Et ratio est: quia Princeps Catholicus nequit permittere etiam minora vitia, aliàs contra munus proprium peccaret: ergo nec potest permittere maiora, qualia sunt paganismus, & iudaismus. ¶ *Tum etiam*: Quia frequenter reprehendit Scriptura Principes, qui excelsa in Ierusalem non abstulerunt, seu permiserunt: & econtrà laudantur apud D. August. *lib.* 18. *de Civitate Dei* Principes Catholici, qui templa idolorum primò claudi, & posteà dirui fecerunt: ergo illicitum est *ex se* inter catholicos illa permittere. ¶ Respondetur *secundò*, posse prædicta permitti, & tolerari ex gravissima causa, putà si aliquod maius bonum inde proveniat, aut gravius damnum vitetur. Quod sic ostenditur *primò*: Quia Deus permittit aliqua mala fieri in vniverso, ad evitanda maiora: ergo id etiam permittere potest Legislator, seu Princeps humanus. ¶ *Secundò*: Div. Augustin. *lib.* 2. *de Ordin. cap.* 4. docet, licitè posse ob assignatam causam permitti in Civitate meretrices: vnde ait: *Aufer meretrices de rebus humanis, turbabis omnia libidinibus*: Et D. Iesus-Christus *Matth.* 13. permisit zizaniam inter triticum: *Ne fortè eradicantes zizania eradicetis simul & triticum*: Ergo vel propter bonum, quod inde provenit, vel ad evitandum maius malum, permitti possunt aliqua peccata. Et ita videmus Romæ nunc permitti iudęis suas sinagogas, & sacrificia, sicut permiserat D. Gregorius *in Registr. lib.* 11. *cap.* 15. his verbis: *Omnes festivitates suas, sicut hactenus ipsi* (Iudæi scilicèt) *& patres eorum per longa colentes tempora tenuerunt, liberam habeant observandi, celebrandique licentiam.* Idem docent D. Thom. 2. 2. *quæst.* 10. *articul.* 11. Lugo *disput.* 19. *sect.* 2. §. 4. Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *quæst.* 5. *artic.* 3. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 24. *quæst.* 11. & *cap.* 23. *quæst.* 18. Becan. 2. 2. *tract. de Fide, cap.* 16. *quæst.* 4. *n.* 10. Bonac. *tom.* 2. *disp.* 3. *quæst.* 2. *punct.* 8. *num.* 4. §. 1.

Libertatem cõscientiæ fidei ne gravissima causa concedere nequeũt Principes Catholici.

&

& allj, eodem modò loquentes de hæreticis.

Iusta causa permittendi Iudæos inter Catholicos est vnicè bonum religionis.

5 Sed rogabis *secundò*: Quę erit iusta causa ad hanc libertatem conscientię permittendam? ¶ Bonac. asserit *loc.cit.* & quidem benè, hoc tantùm fieri posse ob commune catholicæ Religionis bonum, non autem ob conservandum regna, vel provincias: Quia bona inferioris ordinis, ad tuenda bona religionis, exponenda sunt cuicumque periculo: sed regna, vel provinciæ sunt bona inferioris ordinis respectu Religionis: ergo ob conservandum bonum Religionis catholicæ illa periculo exponenda sunt. Et ideò Paulus V. nunquam adduci potuit ad permittendam libertatem conscientię, quamvis ex tali denegatione bellum grave provincijs catholicis ingruere sciret. Quæ etsi vera absolutè sint, maximè tamen observanda sunt circa permissionem hæreticorum: horum enim errores, plusquam paganorum, & iudæorum Ecclesiæ catholicę nocivi sunt: Perturbant enim catholicos, & plures ad suos errores inducunt, quàm ex illis ad fidem catholicam reducantur: Econtrà verò pagani, & iudæi faciliùs intra suam sectam continentur, quin ad eam catholicos conentur adducere; & aliàs non paucos ex illis, videmus quotidiè, errores proprios dimittere, nostramquè catholicam religionem amplecti: quare Iudæi, & paganis conscientiæ libertas faciliùs, quàm hæreticis permitti potest, si adest sufficiens, & iusta causa Religionis, necnon spes conversionis illorum; si verò hęc absit, & solùm temporale aliquod emolumentum speretur, illicita erit talis permissio.

Conditiones sub quibus Romæ, & alibi permittantur Iudæi.

6 Sed nota, quòd licet videamus, Ecclesiam, aliosquè Principes permittere iudæos apud Christianos commorari; propriosquè ritus exercere; at hoc eis concedunt non absolutè, sed sub sequentibus conditionibus; vt constat ex diversis Iuris capitibus. Nam 1. in cap. *Nonnullis, de Iudæis*, dicitur: *Statuimus, vt Iudæi, cuiuscumque sexus sint, in omni Christianorum provincia, & in omni tempore, qualitate habitus publicè ab alijs populis distinguantur.* ¶ 2. in cap. *Quia super his, de Iudæis*, prohibentur habere in die Parasceves ostia, & fenestras apertas. Et in cap. *Nonnullis* pręcipitur, nè in diebus dominicæ Passionis in publicum prodeant: quia hi infelices homines his diebus in contemptum religionis christianæ politis, & festivis vestibus induti in publicum procedebant. ¶ 3. in cap. *Consuluit*, & cap. *Iudæi, de Iudæis*, prohibentur novas synagogas extruere, & solùm eis permittitur antiquas retinere, & reficere collabentes, non tamen cum maiori magnificentia, sed iuxta pristinum statum. Et D. Gregorius *lib.* 12. *epist.* 18. prohibuit illis habere synagogas Ecclesijs Christianorum vicinas. ¶ 4. *in* cap. 3. 4. 7. *&* 15. *de Iudæis*, & in Iure Hispano, *leg.* 1. *& sequentibus, tit.* 24. *p.* 7. *& leg.* 63. *tit.* 4. *part.* 1. præcipitur illis, vt sacrificia, & ritus sine scandalo Christianorum exerceant, alioquin gravissimè puniuntur. Quę omnia constant ex citatis textibus, docentque Sylvester verbo *Iudæus*, Azor. *tom.* 1. *cap.* 22. *q.* 10. Tapia *tom.* 1. *lib.* 1. *quæst.* 5. *art.* 3. & alij. Et sub his conditionibus, & non aliter permittit Ecclesia Iudæos apud Catholicos diù commorari.

***

PUNCTUM II.

Quam potestatem habeant Ecclesia, Principesque Christiani circa infideles, etiam sibi non subditos?

Non procedit titulus quæstionis de Hæreticis, & Apostatis, qui licet directè temporaliter subditi Ecclesiæ non sint, sunt tamen spiritualiter; & sic possunt ab ea compelli tam armis spiritualibus, quàm temporalibus, vt adimpleant fidem in baptismo susceptam, & teneant, quod semel susceperunt. Videatur D. Thom. 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 8. *in corpor.* Solùm ergo disputamus de alijs infidelibus, vt paganis, & iudæis, sivè subdantur, sivè non dominio temporali Ecclesię, aut alicui alteri Principi Catholico. De quibus:

Iudæi, & Apostatę possunt armis adduci, vt fidem servent

7 Rogabis *primò*: An Ecclesia per se, aut per Principes Christianos possit compellere paganos, aut iudæos sibi temporaliter non subditos, ad fidem audiendam? ¶ Respondetur negativè. Nam, vt ait D. Thom. loc.cit. *Credere voluntatis est*: ergo nullus est compellendus ad fidem audiendam, cùm hoc sit via ad credendum. ¶ *Deinde*: Compulsio petit iurisdictionem: sed Ecclesia non habet iurisdictionem in prædictos infideles: ergo compellere eos nequit. ¶ *Præterea*: Christus Dominus, eiusquè discipuli fidem prædicarunt, & ad eam credendam mundum adduxerunt, non vi, & armis, sed mansuetudine, patientia, verborum, miraculorumquè potentia, iuxta illud Matth. 10. *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum*: Et de Christo canit Ecclesia, ex D. Augustin. in Psalm. 54. vers. 1. *Domuit orbem non ferro, sed ligno*: Ergo non sunt cogendi vi, aut armis ad fidem audiendam, vel amplectendam. Ita D. Thom. *loc. cit. & art.* 12. & eius Expositores: insuper Paludan. *in* 4. *dist.* 4. *q.* 4. Sotus *distinct.* 9. *quæst.* 1. *art.* 3. Sylvest. verb. *Baptismus*, 4. *quæst.* 6. Suarez. *disp.* 18. *sect.* 2. *num.* 6. Ledesm. 2. *part. tr.* 1. *cap.* 5. *concl.* 19. Bonacin. *tom.* 2. *disp.* 3. *q.* 2. *punct.* 8. *num.* 3. Solorzano *tom.* 1. *de Iure Indiar. lib.* 2. *cap.* 20. *num.* 1. Coninch. *disput.* 18. *dub.* 14. *n.* 225. *concl.* 2. Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *q.* 5. *articul.* 7. Palaus *tract.* 4. *disp.* 4. *punct.* 5. *n.* 3. ¶ Nec refert dicere: Ecclesia habet à Christo potestatem ad pręedicandum omnibus Evangelium: ergo potest cogere eos ad audiendum illud. Quia ad hoc respondetur, quòd sicut Episcopus dans potestatem ad Evangelium prædicandum, non dat potestatem ad cogendos fideles ad illud audiendum, sed tantùm dat ius cogendi alios, nè prędicationem impediant; ita Christus, concedens Ecclesiæ potestatem fidem omnibus prædicandi non concedit ius ad obligandos homines ad eam audiendam, sed ad non impediendam eius prędicationem.

Infideles non subditi nequeunt obligari ad fidem audiendam.

8 Sed quid dicendum, si infideles sint subditi? ¶ Palaus *punct.* 5. *numer.* 5. referens Valentiam, Salmeron, & Coninch, acriter negat habere Ecclesiam potestatem compellendi infideles subditos ad audiendam fidem: Quia non habet super illos iurisdictionem, nisi in ordine ad finem politicum: sed auditio fidei pertinet ad finem supernaturalem: ergo nequit eos com-

Possint obligari infideles ad fidem audiendam, si sint subditi?

compellere ad fidem audiendam. Alias rationes conglomerat. ¶ Sed omnes eliduntur vnica Ecclesiæ praxi: Nam S.Pontifex compellit Iudæos Romæ commorantes ad semel in hebdomada fidem Catholicam, & prędicationem Evangelij audiendam: de quo extant Bulla Nicolai III. quæ incipit *Vineam*, & altera Bulla Gregorij III. quę incipit *Sancta Mater*. Nec deficiunt rationes satis efficaces: Nam prædicti infideles cogi possunt ad audiendum Medicum præscribentem medicinas: ergo ad audiendum Prædicatorem animę medicamenta edocentem. ¶ *Rursus*: Actio audiendi Evangelium non est supernaturalis; & aliàs est honesta, valdequè conducens ad bonum subditorum: ergo S. Pontifex, vt sæcularis Princeps, & ex consequenti quilibet alius supremus Dominus, potest præcipere, & cogere infideles subditos ad prædicationem Evangelij audiendam. Per quod patet ad rationem sententię contrariæ. Nostram verò resolutionem tenent Suarez *disp.* 18. *sect.* 2.*n.*3. Bannez 2. 2. *q.*10.*art.*8. Azor *tom.* 1. *cap.*24.*q.*3. Becanus *cap.*13.*q.*4.*n.*4.*&* 13. Bonac. *disp.*3.*q.*2.*punct.*8.*n.*3. Tapia *tom.*2.*lib.*1.*q.*5.*articul.*7. Filliuc. *tr.*22.*cap.*5.*n.*117. Solorzan. *tom.* 1.*lib.*2. *cap.*20.*n.*2.

Sola Ecclesia habet potestatem prędicandi vbique terrarum Evangelium.

9 Rogabis *secundò*: An si aliquis Rex infidelis impediat prædicationem Evangelij, posset Ecclesia per se, aut per Principes Catholicos eum compellere ad evangelicos Prędicatores admittendos. ¶ Pro resolutione huius quæstionis: Supponendum est, Ecclesiam habere plenissimam potestatem ad vbique terrarum prędicandum Evangelium. Nam Christus Dominus habuit hanc potestatem, vt ex se liquet: sed hanc eandem potestatem tribuit Apostolis, & consequenter Ecclesiæ: ergo illa de facto residet in Ecclesia, summoquè eius Pontifice, & capite. Vnde *Matth. vlt.* postquàm dixit Christus *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra*, subiunxit: *Euntes docete omnes gentes.* Et Marc. vltim. *Prædicate Evangelium omni creaturæ.* Quapropter hęc potestas vnicè est in S. Pontifice, & non in alio quovis Principe Catholico: & ideo nullus absque eius permisso potest occupare terras infidelium ad fidem seminandam, defendendosque Evangelij Prędicatores: vt optimè docent Auctores citandi. ¶ Ex quibus oritur, postquàm Alexander VII. concessit facultatem Regibus Catholicis Ferdinando, & Elisabet, & Regibus Portugaliæ Ioann. II. defendendi Prędicatores evangelicos; & ad hoc munus illis donavit Indiam occidentalem, & istis orientalem; iam alij Principes non possunt, etiam titulo defendendi fidem, occupare Regna illis concessa: Quia cùm S. Pontifex sit Dominus, apud quem vnicè est prædicta potestas, hoc ipso, quòd alicui hanc curam defendendi evangelicos Prædicatores demandaverit; & ad hoc Regna, & infidelium terras diviserit, nullus quovis titulo, seu prætextu potest eos ab hac possessione, & concessione deturbare. ¶ Sed nota, has Provincias minimè S. Pontificem donasse prædictis Regibus absolutè, sed conditionaliter, hoc est, si opus fuerit ad Evangelij Prædicatores defendendos, tuendosquè recenter conversos. Quare si id necessarium non est, quod rarissimè contingit, nequeunt licitè infidelibus bellum indicere, armisque, & potentia cogere. His suppositis.

Ecclesia potest vi coercere impedientes Evãgelij prædicationem.

10 Dicendum est, Ecclesiam habere potestatem ad coërcendos vi, & armis Principes infideles impedientes persecutione, aut blasphemijs Evangelij Prędicatores. Quod sic ostendo efficaciter. Primò, ex D. Thom. 2. 2. q. 10. *art.*8. qui *in corpore*, postquàm docet, infideles non esse compellendos ad credendum, subiungit: *Sunt tamen compellendi à fidelibus, si adsit facultas, vt fidem non impediant, vel blasphemijs, vel malis persuasionibus, vel etiam apertis persecutionibus. Et propter hoc fideles Christi frequenter contra infideles bellum movent, non quidem vt eos ad credendum cogant (quia si eos vicissent, & captivos haberent, in eorum libertate relinquerent, an credere vellent) sed propter hoc, vt eos compellant, nè fidem Christi impediant.* Quid clarius? ¶ Secundò ostenditur à ratione: Nam cui conceditur iurisdictio aliqua, conceduntur omnia ad eam necessaria, vt constat ex leg. 2. ff. *de his quibus mandata est iurisdictio, cap. Prætereà*: Ergo, cùm data sit Ecclesiæ potestas ad prędicandum, & ad hoc sit necessarium ius, ad Prædicatores ab iniurijs tuendos, dicendum est, adesse Ecclesiæ talem potestatem. ¶ *Tertiò*: Quilibet habet ius ad propulsandas iniurias sibi illatas: sed qui impedit Evangelij prædicationem, iniuriam infert iuri, quod Ecclesia ad hoc habet: ergo poterit illam vi, & armis, si opus fuerit, propulsare. ¶ *Quartò*: Supremus Princeps potest defendere innocentes: sed, quando aliquis Rex impedit Evangelij prædicationem, patiuntur iniustitiam subditi, vt innocentes, & Rex est tyrannus; cùm viam salutis æternæ illis obstrudat, qua aperta, plurimi converterentur: ergo potest cogere infidelem Regem, ne impediat fidei prędicationem. ¶ *Quintò*: Quicumque supremus Princeps potest mittere Legatos pacis, eosquè defendere: sed Prædicatores fidei catholicæ sunt pacis Legati, missi ab Ecclesia: ergo poterit eos armis, si opus sit, defendere. Ita Suarez *disp.*18. *sect.* 1. *à num.* 4. Lugo *disp.* 19. *sect.*2. *num.*38. Sotus *in* 4. *distinct.*4. *&* 5. *art.*10. Ledesma *part.* 2. *tract.* 1. *capit.* 5. *conclus.* 23. Palaus *tract.*4. *disput.* 2. *punct.* 5. *numer.*6. Tapia *lib.*1. *quæst.* 5. *art.* 10. *à num.* 2. Caietan. 2. 2. *quæst.*10. *articul.* 8. Trullench *lib.* 1. *Decalog. cap.* 3. *dub.*19. *num.* 10. Filliuc. *loc. cit. num.* 118. Solorzano *tom.* 1. *de Iure Indiar. lib.* 2. *cap.*20. *n.* 8. N. Thomàs à Iesu *lib.* 5. *de Procur. omn. gent. salute* 1. *part. dub.* 3. *pag.* 206. & alij plurimi apud Solorzan. *num.* 3. *&* 4. qui pro meritis non minùs diffusè, quàm eruditè *à cap.*16. *vsque ad* 21. hanc quæstionem tractat.

Aliquando licet mittere Prædicatores Evangelicos militibus stipatos.

11 Rogabis *tertiò*: An liceat mittere Prædicatores evangelicos militibus stipatos, pro eorumque securitate arces munitas ædificare? ¶ Respondetur: per se loquendo, non licere: Quia hoc est potius armis, quàm mansuetudine fidem introducere: quod alienum est ab eo, quod docuit Christus, Apostoliquè opere compleverunt: qui verbum Dei seminarunt, vt ait Apostolus 2. ad Corinth. 6. *In multa patientia... in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiæ* &c. Ergo illicitum est mittere Prædicatores militibus stipatos. Videatur Solorzanus *loc. cit. cap.* 17. *à n.* 43. qui pluribus auctoritatibus sacrę paginæ & SS. Patrum hoc argumentum confirmat. Dixi *per se loquendo*: Nam, quando prædicandum est Barbaris, & Indis, credo oportere multoties mittere

te Prædicatores militibus stipatos, vt accidit Hispanis, quando Indijs Evangelium prædicabant: Cùm enim essent barbari natura effrænati, & insolentes, ab amicitia præstita deficiebant; & licèt primùm Prædicatores hilari aspectu hospicio exciperent, posteà eos crudelissimè trucidabant, &, vt idolis gratissimam victimam, mactabant: vnde, nisi terrore militum comprimerentur, impossibile esset inter illos fidem disseminare; vt, plurimis Auctoribus citatis, latè probat Solorzano *loc. citat. cap. 16. à num. 43. & cap. 18. à n. 13.* Eandem sententiam tenent Suarez *disp. 18. sect. n. 10.* monendo, & quidem iustissimè, prius esse tentanda media pacis, rogando semel, & iterum Principes infideles, vt permittant in suis Regnis Evangelij prędicationem, securosque ibi Prædicatores commorari: & si secùs fecerint, stipati militibus mittendi sunt. Idem docent Palaus *punct. 5. n. 4.* N. Thomàs à Iesu, *lib. 2. de Procur. Indor. salute, cap. 8. pag. 55.* & alij plurimi videndi apud Solorzanum, & Lugo *disp. 19. sect. 2. à n. 51.*

PUNCTUM III.

An Ecclesia possit privare Principes infideles non sibi subditos iurisdictione, & dominio in vassallos, & servos fideles; & eos cogere armis, ad errores, & ritus rationi contrarios relinquendos?

Infideles capaces sunt dominij, & iurisdictionis, erga subditos fideles.

12 PRo his, quę titulus offert, supponendum est *primò*, omnes infideles non subditos Ecclesiæ posse habere non solùm iurisdictionem in subditos fideles; verùm etiam dominium proprium tàm in bona temporalia, vt ex se liquet, quàm in personas, servos, & ancillas fideles. Primum patet ex illo Christi, Matth. 22. *Reddite ergo, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Et epist. 1. Petri cap. 2. *Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi, quasi præcellenti.* Et est communis doctrina SS. PP. vt videri possunt apud Suarez *lib. 3. de Defensione fidei cap. 1.* Secundum etiam liquet ex sac. pagin. Nam D. Petrus *loc. cit.* ait: *Servi subditi estote in omni timore Dominis, non tantùm bonis, & modestis, sed etiam discolis.* Et ad Ephes. 6. *Servi obedite Dominis carnalibus cum timore, & tremore in simplicitate cordis vestri, sicut Christo*: Ergo Principes Ecclesiæ non subditi habent non solùm iurisdictionem, sed etiam dominium in subditos fideles. Ex quibus infertur, quòd Principes infideles, Ecclesiæ non subditi, non privantur potestate temporali iurisdictionis, aut dominij proprij in servos, ex quo vassalli, aut servi convertantur ad fidem: Quia fides non destruit naturam; & hæc potestas non fundatur in fide, sed in iure naturę, quando pręcedit iustus titulus ad hanc potestatem, & iurisdictionem, qualibus supponitur adesse in Principibus infidelis. Et licèt non defuerint, qui assererent, fideles *ex vi fidei Catholicæ* esse exemptos ab omni servitute, & subiectione respectu infidelium, voluerintquè hoc comprobare aliquibus Scripturæ textibus: Tamen omninò falsa est prædicta sententia, rectequè à Suarez *dict. lib. cap. 1. & 4.* impugnatur, locaque Scripturæ in sano, & legitimo sensu explicantur. ¶ Secundò supponendum est, infideles in Regnis Catholicorum incapaces esse iurisdictionis in Catholicos de novo instituendæ. Quod constat ex decissione Innoc. III. in cap. *Cùm sit nimis, de Iudæis, & Sarracenis*: Et ex cap. *Ex speciali, eodem tit.* & rationem reddit D. Thom. 2. 2. *q. 10. art. 10. Cederet enim hoc in scandalum, & perniciem fidei. De facili enim illi, qui subjiciuntur aliorum iurisdictioni, immutari possunt ab his, quibus subsunt, vt sequantur eorum imperium: & ideo nullo modo permittit Ecclesia, quòd infideles acquirant dominium super fideles, vel qualitercumque præficiantur eis in aliquo officio.* D. Thom. sequuntur Suarez *disp. 18. sect. 5. num. 12.* Lugo *disp. 19. sect. 2. n. 155.* Palaus *tract. 4. disp. 2. punct. 8. num. 2.* & Ledesma *2. p. tr. 1. cap. 5. conclus. 2.*

Qando infideles sunt subditi Ecclesię, non possunt habere iurisdictionem in Christianos.

13 Tertiò supponendum est, infideles Christianis Principibus subditos non posse habere servos, aut ancillas fideles; vt constat ex cap. *Iudæi 2. de Iudæis*; ex cap. *Mancipia*, ex cap. *Nulla cum alijs, distinct. 54.* & ex leg. *Iudæus*, Cod. *Ne Christianum mancipium.* Et ratio huius decreti est: tum periculum perversionis: tum honor debitus religioni Catholicæ: tum denique, quia ita expediens visum est Ecclesiæ, Principibusque Catholicis, qui possunt, quando voluerint, hæc, & alia decreta pro maiori subditorum conservatione, & Reipublicæ pace statuere. Vnde eo ipso, quòd servus fidelis, sive vernaculus, hoc est natus ad servitutem, sive emptus, ad fidem convertatur, manet liber. Et constat, præter iura cit. ex leg. *Deo nobis*, Cod. *de Episcopo, & Clerico.* ¶ Sed notant hìc Canonistæ, & Theologi, has constitutiones non intelligi de servo empto ad mercaturam: quia ad hanc licitum est Iudæis servos fideles habere: At debent intra tres menses eum venalem exponere; aliàs liber erit: vt constat ex cap. *Iudæo, de Iudæis, & Sarracenis.* Sic Auctores citati. Qui etiam advertunt, quòd etsi nullus catholicus posset famulari iudæis, sarracenis, aut alijs paganis subditis, vt expresè est decissum in cap. *Etsi Iudæi, de Iudæis, & Sarracenis*; tamen hoc non comprehendit colonos, sive adventitios, sive originarios, in terris, aut prędijs infidelium: Quia in hoc famulatu non intervenit frequens cohabitatio, & consequenter nec periculum perversionis. Videantur Suarez *num. 14. in fine*, & Lugo *num. 154.* ¶ Quartò supponendum est ex Concilio Toletano 4. *cap. 59. relato in cap. Iudæorum filios, 28. q. 1.* filium infidelis à patria potestate liberari stàtim ac suscipit baptismum; vt indicare videntur sequentia verba prædicti Concilij: *Iudæorum filios, vel filias, ne Parentum vltrà involvantur erroribus, ab eorum consortio separari decernimus.* Et ita docent Suarez *num. 15.* & Palaus *n. 5.* Vnde his *vt certis* apud Doctores stabilitis:

Non habet Ecclesia directam potestatem, ad amovendos Reges infideles à Regnis.

14 Quæstio interest: An supposito, quòd Reges infideles non priventur iurisdictione in subditos, & dominio in servos, ex quo ad fidem convertantur; possit tamen Ecclesia eos privare? ¶ Cui difficultati duplici conclusione respondendum est. Dicendum est *primò*: quòd, si loquamur de potestate directa, omninò falsum est, posse Ecclesiam eos tali iurisdictione, & dominio privare. Et ratio est: Quia iure naturali non sunt privati, vt ex se liquet: aliàs nec iure

iure divino; cùm potius ipsa Scriptura, vt constat ex prima suppositione, talem iurisdictionem in illis confirmet: ergo licitè *directè* ea privari ab Ecclesia non possunt. ¶ Deindè: Nullus iustè privari potest bonis, & consequenter iurisdictione in subditos, sine aliquo iusto titulo: sed infidelitas *præcisè sumpta* non est iustus titulus, cùm ex se non adimat fundamentum iurisdictionis; & aliàs, vt peccatum est, nequeat puniri tali pœna ab Ecclesia, cùm illius subditi non sint: ergo Ecclesia non habet iurisdictionem directam ad infideles tali dominio, & iurisdictione privandos. Ita D. Thom. 2. 2. *q.* 10. *art.* 10. Suarez *disp.* 18. *sect.* 5. *num.* 3. Sotus *lib.* 4. *de Iust. q.* 2. *art.* 2. Coninch *disp.* 18. *dub.* 40. *conclus.* 1. *n.* 157. Valentia *disp.* 1. *q.* 10. *punct.* 8. Lugo *disp.* 19. *sect.* 2. *n.* 140. Palaus *tr.* 4. *disp.* 2. *punct.* 8. Trullench *lib.* 1. *Decal. cap.* 3. *dub.* 19. *n.* 4.

Potestatem indirectã habet Ecclesia, ad privandos Regno infideles Principes.

15 Dicendum est *secundò*: Ecclesiam habere potestatem indirectam ad privandos infideles iurisdictione in vassallos, & dominio in servos, quando scilic. expedit ad bonum spirituale subditorum: vt si vexantur à Principe infideli, vel periculum proximum, aut morale perversionis adsit. Et ratio est: Quia eo ipso, quòd infideles fidem Catholicam suscipiant, & baptizentur, manent subditi Ecclesiæ quoad spiritualia: ergo, si ad hoc fuerit necesse eos eximere ab infidelium iurisdictione, poterit ab eorum potestate liberare: Aliàs inutilis esset potestas Ecclesiæ ad fideles regendos, & protegendos, quam, suprà diximus, illi Christum concessisse. ¶ Confirmatur: Quando adest periculum perversionis, separat Ecclesia coniugem fidelem ab infideli, licèt matrimonium sit indissolubile, & perpetuum iure naturæ, vt diximus *tract.* 19. *cap.* 4. *dub.* 1. *à n.* 11. *& punct.* 2. *à num.* 37. & tunc privatur infidelis potestate, quam habebat: ergo, cùm non sit adeò indissolubile vinculum iurisdictionis, ac matrimonij; potiori titulo, ob bonum fidei, evitandumque perversionis periculum, poterit Ecclesia infideles Principes privare dominio, & iurisdictione in subditos fideles. Sed licèt hanc potestatem credamus esse in Ecclesia; posseque etiam Regnis privare Principes infideles, quando ad fines prædictos vtile est; multoties tamen ob infidelium scandalum ea non vtitur: vt dilucidè docet D. Thom. 2. 2. *q.* 10. *art.* 10. *in corpore* his verbis: *Potest tamen iuste per sententiam, & ordinationem Ecclesiæ, auctoritatem Dei habentis, tale ius dominij, vel prælationis tolli: quia infideles merito suæ infidelitatis merentur potestatem amittere super fideles, qui transferuntur in filios Dei. Sed hoc quidem Ecclesia quandoque facit, quandoquè autem non facit.* Et postquàm explicat, quando Ecclesia id fecerit circa infideles subditos, vt sunt iudæi. De reliquis non subditis, sic prosequitur: *In illis verò infidelibus, qui temporaliter Ecclesiæ, vel eius membris non subiacent, prædictum ius Ecclesia non statuit; licèt possit instituere de iure: & hoc facit ad scandalum vitandum.* Div. Thom. sequuntur Suarez *loc. cit. n.* 6. Palaus *n.* 7. Lugo *n.* 142. Ledesma *loc. cit. conclus.* 25. Bellarmin. *in Controvers. de Rom. Pontif. lib.* 5. *per totum*, Corduba *lib.* 1. *quæst.* 57. *dub.* 6. Salas *de Legibus*, *q.* 95. *disp.* 7. *sect.* 1. *n.* 1. Barb. *de Potest. Episcop. p.* 1. *tit.* 3. *cap.* 2. *à n.* 31. 33. *&c.* Solorzan. *tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 22. *à num.* 41. & alij plurimi apud eosdem.

Vt Principes infideles priventur Regnis, requiritur, quòd Christianos vexent, vel saltem sit huius periculum proximũ morale.

16 Sed quæres primò: An sufficiat ad privandos Reges infideles Regno, quòd infideles sint; an vlteriùs requiratur, quòd fideles denuò conversos iniurijs, & tormentis vexent? ¶ Respondetur, non sufficere, quòd præcisè infideles sint: Etenim videmus experientia, aliquos Principes infideles apud Iapones mites, & benignos esse in recenter conversos, neque eos vexare, sed permittere pacatè vivere. Igitur in hoc casu certum est, non posse Ecclesiam eos Regnis privare: Aliàs suspicarentur infideles, Ecclesiam vsurpare fidei prætextu Regna aliena, reddereturquè apud illos Catholica religio non parùm odiosa. Quare credimus necesse esse, vt ex parte Principis præcedant iniuriæ, aut molestæ suasiones ad avertendos Catholicos à nostra fide: vel saltem adsit periculum morale, & proximum, hęc illis illaturum, vt ad falsam sectam reducat. Et rationem reddit Suarez *n.* 8. (asserens hanc esse D. Thom. sententiam *loc. suprà cit.*) Quia in rebus moralibus vitandum est periculum, priusquàm speciale nocumentum eveniat. Quod quidem principium verissimum est, quando periculum est proximum, & morale: Et ideo in hoc etiam negotio observandum est, vt, consideratis circunstantijs in particulari, tale iudicetur esse fidelium periculum. Idem docent Palaus *n.* 7. Lugo *n.* 148. Qui omnes eodem modo sentiunt de iurisdictione in vassallos, ac de dominio in servos: Quare doctrina tradita æqualiter applicanda est. Videantur insuper, pro extensione prædictæ doctrinæ, Navarr. *in Summ. cap.* 17. *n.* 103. Suarez *n.* 10. Covarr. *in Reg. Peccat.* 2. *p. §.* 11. *n.* 16. Coninch *disp.* 18. *dub.* 10. *concl.* 3. *&* 4. Molina *de Iustit. tit.* 1. *disp.* 39. vers. *Quatenus est*, Palaus *n.* 9. & alij.

Ecclesia debet cogere infideles subditos, ad deserendos errores rationi naturali contrarios; non autem ad solùm fidei nostræ oppositos

17 Quæres *secundò*: An Ecclesia possit cogere infideles non subditos, ad relinquendos errores, & ritus contrarios rationi naturali, & ob id illis bellum inferre, Regnisque privare? ¶ Non movemus quæstionem de infidelibus subditis Ecclesiæ, aut alio Christiano Principi: nam certum est, hos posse cogere ad deserendos ritus, & errores naturali lumini contrarios. Et ratio est: Quia Princeps debet subditos taliter regere, vt secundùm rationem vivant: sed qui habent errores, & ritus lumini naturali contrarios, non vivunt secundùm rationem: ergo non solùm potest, sed etiam debet Princeps cogere infideles, ad deserendos errores naturali lumini contrarios. Vnde debet obligare quilibet Rex, etiam ethnicus, subditos suos, ad deserendam idololatriam; cùm sit contra lumen naturale, dictans vnum tantùm Deum esse colendum. Sed hæc intelligenda sunt, quando hæc potest tollere sine magno sui Regni dispendio, vel aliorum fidelium: si enim hęc damna iustè timeantur, potest licitè dissimulare, & ea permittere; iuxta illud Christi, Matth. 13. *Ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum.* ¶ Ex quibus sequitur, quòd ad ritus iudæorum, & aliquos saracenorum deserendos, non potest cogere infideles Ecclesia; cùm non sint contrarij lumini naturali, sed vnicè fidei Christianæ oppositi. Dicta docent D. Thom. 2. 2. *q.* 10. *art.* 11. & *hic* Caietan. & Bannez *dub.* 2. *concl.* 2. Trullench *num.* 7. *cap. cit.* Ledesm. *p.* 2. *tract.* 1. *cap.* 5. *concl.* 18. Suarez *disp.* 18. *sect.* 4. *à num.* 6. referens, plures Imperatores edidisse decreta ad delendam idololatriam, templaquè inanium Deorum

rum

rum diruenda. Valentia *disp.* 1. *in* 2. 2. *quæst.* 10. *punct.* 7. Coninch *disput.* 18. *dub.* 12. *num.* 194. Palaus *tom.* 1. *tract.* 4. *disp.* 2. *punct.* 7. *num.* 1. & 2. Hurtado *disput.* 75. §. 23. Lugo *disp.* 19. *sect.* 2. §. 4. *à n.* 121. & alij. Quare tota difficultas vertitur circa infideles non subditos. Circa quos:

Idem dicunt aliqui de infidelibus non subditis.

18 Prima sententia vniversaliter affirmat, posse cogere Ecclesiam omnes infideles, etiam non subditos, ad derelinquendos errores, & ritus rationi naturali contrarios; & ob hoc regnis privare. Quod sic *primò* ostendi potest: Nam Ecclesiast. *cap.* 10. dicitur: *Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diversos dolos*: Sed hæc sunt crimina contra legem naturalem: ergo ob similia delicta Deum ad fideles, seu ad Ecclesiam catholicam, credendum est, transtulisse infidelium regna: & ita concessit Israëlitis terras infidelium, quia idola colebant, vt constat ex Deuteron. *cap.* 12. 20. & 32. ¶ *Secundò*: Alexander VI. concessit Ferdinando, & Elisabethæ Castellæ & Legionis Regibus totam ferè Indiam occidentalem, vt constat ex Bulla 2. eiusdem S. Pontificis, anno 1493. expedita: sed ad hoc nulla alia causa esse potuit, quàm idololatria infidelium: ergo &c. ¶ *Tertiò*: D. Augustin. *lib.* 5. *de Civitat. cap.* 12. & 17. & D. Thom. *lib.* 3. *de Regim. Princip. cap.* 4. laudant Romanos, eò quòd nationes barbaras subiugarent, & eorum mores depravatos mutarent in melius: ergo &c. ¶ *Quartò*: Quia Ecclesia potest coërcere armis contumelias, & blasphemias contra Deum factas, cùm sibi etiam inferantur: sed per idololatriam Deo, & Ecclesiæ blasphemiæ inferuntur: ergo poterit armis vindicare, & coërcere. ¶ *Quintò*: Gentiles vt plurimùm homines, imo & filios proprios sacrificabant Dijs, vt latè probat Solorzan. *tom.* 1. *de Iur. Indiar. lib.* 2. *cap.* 12. ergo propter defensionem innocentum eos iustè debellare Ecclesia potest. Hanc sententiam defendunt Maior *in* 2. *dist.* 44. *q.* 3. Sepulveda *apud Suarez*, Tabiena verb. *Inquisitor*, Sylvester verb. *Iudæus*, Nicolaus de Lyra *super Num. cap.* 31. Abulens. *ibi q.* 6. Castro *lib.* 2. *de Iusta hæret. punitione cap.* 14. & alij plurimi apud Solorzano *lib.* 2. *ci. cap.* 12. *à num.* 2. qui, post plurimas impletas paginas Auctoribus, & rationibus per duo capita sequentia pro vtraque parte expensis; tandem *cap.* 15. *n.* 4. concludit ob sævam, effrænatam tyranidem humanæ carnis inglubiem, & execranda hominum, & innocentum sacrificia, posse Ecclesiam infideles debellare, &, si opus fuerit, regnis privare.

Ecclesia nequit vi cogere infideles nō subditos, ad deponendum errores naturæ cōtrarios

19 Secunda sententia, quam amplectimur, docet, Ecclesiam non posse vi cogere infideles ad relinquendos errores; & ob nulla peccata contra lumen naturale perpetrata, posse Ecclesiam, aut alios Principes christianos infideles non subditos debellare, regnaque sibi, aut alijs vsurpare. Quæ sententia probatur *primò*: Quia bellum iustum debet esse, vel ob propulsandas iniurias nobis illatas, vel ad compescendum subditorum excessus, vt constat ex leg. *Vt vim*, & leg. *Ex hoc iure, ff. de Iustitia, & Iure*: sed infideles non subditi, estò criminibus contra legem naturalem sint dediti, nobis, & Ecclesiæ, Principibusvè christianis nullam iniuriam irrogant, cùm nihil vsurpaverint; nec aliàs sunt subditi Ecclesiæ, quod erat necesse ad bellum punitivum illis inferendum: ergo nullo modo bellum illis inferre licet. ¶ *Secundò*: Vnus Princeps supremus, postquàm naturalis regnorum divisio facta est, se habet ad alterum Principem supremum sicut vnus civis ad alterum concivem: sed vnus civis nequit punire scelera, etiam gravissima, alterius concivis: ergo nec vnus Princeps supremus alterius peccata, & ob id indicere illi bellum, etiam sub prætextu charitatis, aut pietatis. ¶ *Tertiò*: Nicolaus Papa sic respondet ad interrogationes Bulgarorum: *De his, qui Idolis immolant, nihil aliud dicere possumus; nisi quòd ratione, potius quàm vi, convincendi sunt*: ergo sentit, ob hæc, & similia peccata bellari iustè non posse. ¶ *Quartò*: Si ob peccata contra lumen naturale possent iustè infideles debellari ab Ecclesiæ Principibus etiam possent ob furta, homicidia, & similia: sed hoc est falsum; aliàs vnus Princeps catholicus posset alium ob hæc punire, v. gr. hispanus Rex Imperatorem, aut Galliæ Regem: & sic totus mundus esset perturbationibus, & bellis plenus: ergo signum est, nec Ecclesiam, nec alium Principem catholicum habere potestatem ad infideles Reges bello puniendos ob errores, & ritus lumini naturali contrarios; & multò minùs ad eos ex regnis exturbandos.

20 Quæ omnia confirmant sequentia verba D. Thom. ex 2. 2. *q.* 12. *art.* 2. deprompta: *Ad Ecclesiam autem non pertinet punire infidelitatem in illis, qui nunquam fidem susceperunt; secundùm illud Apostoli 1. ad Corinth.* 5. *Quid mihi, qui foris sunt, iudicare?* Ergo cùm infideles, de quibus loquimur, nunquam fidem susceperint, sequitur, quòd Ecclesia potestate careat ad eos, ob errores, & ritus contrarios lumini naturali, puniendos. D. Thom. sequuntur Bannez 2. 2. *q.* 10. *art.* 10. Lesdesma *loc. cit. concl.* 18. & 22. Caietan. 2. 2 *q.* 66. *art.* 8. Victoria *in* 1. *Relect. de Ind. n.* 40. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 26. *q.* 8. Suarez *disp.* 18. *sect.* 4. *n.* 3. Lugo *disp.* 19. *sect.* 2. *n.* 96. N. Thomàs à Iesu *de Propag. omn. gent. salute, lib.* 4. *part.* 1. *dub.* 4. *pag.* 207. Menchaca *lib.* 1. *Controv. cap.* 24. Cordub. 1. *part. q.* 57. *dub.* 5. Molina *de Iustitia, & Iure, tract.* 2. *disp.* 106. Palaus *tr.* 4. *disp.* 2. *punct.* 7. *num.* 4. Bonacin. *disp.* 2. *de Restitut. q. vltim. punct. vltim.* §. 2. *fin.* Barbosa *de Potestat. Episcop. part. titul.* 3. *cap.* 2. *num.* 38. & alij apud ipsum, Coninch *disp.* 28. *dub.* 12. *n.* 187. Hurtado *disput.* 75. §. 23.

Ex D. Thom. confirmatur.

21 Ex quibus oritur, posse Ecclesiam, quemlibetquè Christianum Principem, Turcam debellare: Quia Ecclesiæ actualiter iniuriam infert; cùm occupet per violentiam Christianis terras debitas. ¶ Attamen non approbo sententiam Palai *num.* 5. asserentis, posse opugnari infideles carne humana vescentes, aut homines Dijs sacrificantes, quia ex hoc damnum innocentibus inferunt. Nam, si hæc sententia teneret, etiam possent opugnari ob furta, adulteria, aliaque peccata contra iustitiam; cùm eadem ratio vtrimquè militet: ergo si hoc non licet, nec primum. ¶ Nec etiam approbare possumus quod faciunt Lusitani in Guinea: contra quos, etsi patrios, sic invehit Barbosa *loc. cit. num.* 37. *Hinc per transennam admonerem nostros lusitanos, qui, vt fama fert, in regionibus infidelium, præsertim in Guinea, solent ex malitia, vel ex crassa ignorantia emere ætiopes, & in servitutem iniustam reducere*

Quædam illationes.

re illos, scilicet, quos vident ad propria eorummet Lusitanorum navigia per vim, aut fraudem trahi, vel absque culpa pro delicto Patris-familias perpetuæ servituti barbarè damnari. Vnde optima ratione hos liberorum hominum iniustos venatores *arguit Rebellus* de Obligat. iustitiæ part. 2. lib. 18. q. 23. seq. 5. n. 30. *Advertens, oportere, quòd Regij Magistratus habita huiusmodi iniusti comercij plena informatione, remedium aliquod efficax adhibeant*. Hucusque hic sapientiss. Doctor.

Argumentis respondetur.

22 Ad argumentum sententiæ contrariæ, Respondetur, ibi tantùm innui, quòd Deus frequenter in pœnam peccatorum regna à gente in gentem transferri permittat. Ex quo non arguitur, posse alios Superiores, per se id facere. Cùm enim sit Deus Dominus omnium rerum, potest, cui voluerit, conferre quę alter possidet: & ita permisit Israëlitis Ægyptum spoliare, & eisdem terras Chananæorum possidere concessit. ¶ Ad secundum, Dicatur, S. Pontificem concessisse Regibus Catholicis provincias Indiæ occidentalis inventas, & deinceps inveniendas in terminis licitis; hoc est, pręcedente causa iusta belli: nimirum, quia vel impedirent Evangelij prædicationem, vel Ministros ad id destinatos vexarent: aliter verò, nec potest, nec credendum est eas donasse, cùm clara iniustitia sit. ¶ Ad tertium, Dici potest, Romanos præcipuè laudari, quia infideles devictos honestis moribus instruebant; quidquid sit, an esset ob id iustum bellum: circa quod nihil tanti Doctores decidentes affirmant. ¶ Ad quartum, Respondetur, idololatriam non esse propriè blasphemiam, sed impropriè, & lato modo; & sic non est iniuria directè fidei, & religioni irrogata: unde licèt ob iniuriam directè factam religioni possit iustè bellum inferre, non tamen ob idololatriam, quæ tantùm est blasphemia materialis, & directè non tendit in contemptum catholicę Religionis.

Vltimo argumento fit satis.

23 Ad quintum, Dicendum, quòd licèt possimus licitè defendere innocentem ab iniusto aggressore, sivè ipse cupiat defendi, vt vult Coninch *n.* 101. sivè non, vt certius est; tamen non id semper fas est: inter alias autem exceptiones vna est, quando maiora damna sequerentur ex aggressoris occisione, vt in præsenti evenirent, secumquè afferunt bella: ergo ob defensionem innocentis non licet infideles Principes armis coërcere. *Maximè*: Quia, vt latè probat Solorzan. *cap.* 14. *à n.* 74. pluribus alijs Auctoribus citatis, si secludamus omnem legem positivam divinam, & humanam, non est facilè probare, quòd sacrificia hominum sint iure naturali prohibita: Cùm apud omnes nationes, etiam non barbaras vt Iudæos, Romanos, Hispanos, Gallos, Germanos, & alios videamus, hunc morem invaluisse; imò & proprios filios Dijs sacrificare, sanctum iudicasse: Vnde, si ob immolationem hominum liceret privare infideles Regnis, nullus hucusque fuit, qui licitè Regno expoliari non possit. *Præterea*: Si ob liberandum innocentem à morte liceret bella indicere supremis Principibus, etiam licitum esset ob alias iniustitias, & peccata; sed si hoc admittitur, totus mundus impleretur bellis & dissensionibus, paxquè illius turbaretur, vt ex se liquet: ergo dicendum est, id non licere. ¶ *Imò*: Etsi tyrannicè gubernarent Principes infideles, non esset causa ad eos debellandos, quando titulo iusto regnum possident, vt docet D. Thom. *lib.* 1. *de Regim. Princip.* 46. & communiter Doctores, videndi apud Suarez *in Defensione fidei, lib.* 6. *cap.* 4. & Solorz. *loc. cit. cap.* 14. *lib.* 2. *à n.* 50. Ergo nec Ecclesia, nec alter Princeps iustè ob hoc, aut maiora crimina, vt sodomiam, & humanarum carnium esum, potest infideles debellare, à regnisque amovere.

PUNCTUM IV.

In quibus casibus sit probibita communicatio fidelis cum infideli?

Communicatio in rebus infidelitatis est iure divino, & naturali prohibitum.

24 BReviter ab hac difficultate nos expediemus, cùm circa ea, quæ offert, levis sit lis apud Doctores. Triplex ergo potest esse cum infidelibus communicatio: Prima formalis, id est in ipsis operibus infidelitatis: Secunda in operibus nostræ Religionis, quæ etiam *formalis* dici potest: Tertia civilis, & politica in ordine ad comercium tantùm humanum. De prima iam diximus cap. antecedenti *à punct.* 10. *&* 11. ex ibidemquè latè dictis constat, esse iure naturali, & divino prohibitam. Nam, vt ait Apostolus 2. ad Corinth. 6. *Quæ est communicatio lucis ad tenebras, aut templi Dei cum Idolis; seu quæ pars fidelis cum infideli?* Vnde communicare cum illis in sacrificando, & orando coram Idolis, intrinsecè malum est, & directè contra fidem. Idem dicendum est de communicatione frequenti cum infidelibus, quando ex ea imminet fidei periculum: quod communiter adest ex diuturna communicatione cum iudæis, & hæreticis, vt experientia patet, maximè in simplicibus, infirmisque in fide, vt notat D. Thom. 2. 2. *q.* 10. *art.* 9. *in corpor. ad finem*: quare ex iure divino, & naturali tenemur hoc periculum vitare, & proprię saluti consulere. Ita Sanchez *lib.* 2. *Summ. cap.* 31. *n.* 3. Lugo *disp.* 21. *n.* 106. Bonac. *disp.* 3. *q.* 2. *punct.* 5. Palaus *tr.* 4. *disp.* 2. *punct.* 9. *n.* 3. Suarez *disp.* 18. *sect.* 6. *n.* 2. *&* 6. Qui *n.* 2. doctrinam traditam extendit ad cooperationem formalem, & propriam in operibus infidelitatis.

Non licet vendere infidelibus, quę determinata sunt ad sacrilegos ritus; benè autem quę ex se indifferentia sunt.

25 Pro qua, hic rogabis: An sit licitum Christianis vendere infidelibus ea, quibus ad falsos ritus, & sacrificia abutuntur; vt sunt Idola, altaria, Vestes sacerdotales, gladioli circuncisionis, lactucę agrestes, vel ædificare mauris mezquitas, idolatris, delubra, & iudæis synagogas, aut illis crucifixos excudere; ita vt hoc non sit cooperari propriè eorum ritibus falsis? ¶ Ad quod sic respondetur ex D. Thom. doctrina 2. 2. *q.* 169. *art.* 2. *ad* 4. Nam, vel tales res *persè* ad superstitiosos cultus sunt determinatę, aut *ex se* sunt indifferentes ad illos, aut alios vsus licitos? Si primum, vt sunt Idola fabricare (exemplum est D. Thom.) vestes sacerdotales, mezquitas, aut delubra ędificare, & similia, illicitum est, hæc illis vendere, aut fabricare: cùm *persè*, & ab inrrinseco sint mala, infidelesquè eis vti bene non possint. Si secundum, sicut gladij, sagitę (est etiam exemplum Angel. Doct.) lactucæ agrestes, agnus paschalis, & similia, dummodò ex intentione vendentis non ordinentur ad falsum cultum, potest illa infidelibus vendere, estò prænoverit, abusuros esse illis ad superstitiosos ritus: Quia hoc illorum vitio, & non Christiano-

norum culpæ tribuendum est: illis quippè vti benè possunt, cùm res *ex se* indifferentes sint, & earum commercio ius habent propriæ vtilitati potiùs consulere, quàm paganorum saluti providere. D. Thomam sequuntur Caietan. *ibi*, Maior *in* 4. *dist.* 15. *quæst.* 5. §. 3. Salon 2. 2. *quæst. vlt. controv. vlt.* Ledesma *tract.* 1. *de Fide, part.* 2. *cap.* 5. *concl.* 28. Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *quæst.* 5. *art.* 4. Azor *lib.* 8. *cap.* 24. *quæst.* 14. & *cap.* 22. *quæst.* 6. Trullench *lib.* 1. *Decalog. cap.* 3. *dub.* 19. *n.* 15. ¶ Quibus suppositis, difficultas huius puncti versabitur circa alias duas communicationes. Et quoad communicationem in operibus nostræ Religionis.

Infideles non licet admittere ad sacramentorũ participationem.

26 Quæres *primò*: An sit prohibitum fidelibus admittere infidelem ad sacramentorum participationem, & Missæ sacrificium? ¶ Quoad primam partem quæstionis, Respondetur affirmativè: cùm sint illorum fructus omnino incapaces. Vnde consequenter esse illicitum, & nullum matrimonium fidelis cum infideli diximus tract. 9. cap. 12. punct. 6. *à num.* 66. Quoad secundam, dicimus, posse admitti, si infidelis non sit excommunicatus denunciatus, & aliàs sit spes conversionis illius; at verò, si hęc non adsit, non potest admitti ad Missæ sacrificium, vt habetur in cap. *Episcop. de Consecrat. dist.* 1. Unde dixit D. Thom. 3. part. quæst. 80. art. 4. ad 4. *Non baptizati autem non sunt admittendi etiam ad inspectionem huius sacramenti* (loquitur de eucharistia) *vt patet per Dionisium in lib. de Cœlesti Hierarch. cap.* 7. Quod tamen non obstat, quominùs admittantur ad Missam, quæ *Catechumenorum* vocatur, vt constat ex textu citato, & ad conciones, orationesquè privatas: Cùm hæc ad ipsorum vtilitatem conducant, nostræquè religioni vllam indecentiam adducere non possint. Ita Suarez *disp.* 18. *sect.* 6. *num.* 3. Palaus *tom.* 1. *tract.* 4. *disp.* 2. *punct.* 9. *num.* 4. Imò & immunitate Ecclesię gaudere quencunque infidelem ad eam confugientem, docet (contra aliquos) Lugo *disp.* 22. *num.* 108. & addit ita decissum fuisse Romæ cum quodam iudæo, qui homicidum fecerat: & aliam similem declarationem affert Barbosa *de Iure Ecclesiast. lib.* 2. *capit.* 3. *numer.* 44. Videantur citati Auctores.

Communicatio politica cum infidelibus iure divino non est prohibita.

27 Circa tertiam communicationem, scilicèt civilem, & politicam, plura sunt discutienda. Sed priùs notare licet, hanc communicationem fidelis cum infideli ex se, & iure divino malam & prohibitam non esse: vt patet ex Apostol. 1. *ad Corinth.* 7. *cap.* 10. vbi permittit fidelem manducare cum infideli illum invitante: qood etiam permittit D. Thom. 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 9. quando: *Ex communione eorum cum infidelibus conversio infidelium magis sperari potest, quàm fidelium à fide aversio*: Ergo ex se mala non est, nec iure divino prohibita. At, estò hæc ita sint, ait Angel. Doct. quòd Ecclesia potest talem communionem dupliciter interdicere: *Uno modo in pœnam illius, cui communio fidelium substrahitur: alio modo ad cautelam eorum, quibus interdicitur, nè alij communicent.* Et quòd vtroque modò illam interdicat Ecclesia, primò in pœnam alicuius delicti infidelium, & secundò propter securitatem Christianorum, patebit ex immediatè dicendis. Nam in decem casibus interdicta est ab Ecclesia communicatio cum iudæis sub pœna excommunicationis, vt patet in cap. *Nullus*; vbi aliter faciens, dicitur, quòd si Clericus est, deponatur; si verò laicus, excommunicetur. Quę pœnæ *ex se* culpam mortalem præcedentem supponunt, à qua nisi ob parvitatem materiæ nullus excusabitur. Videatur Sanch. *cap.* 31. *num.* 26. Palaus *numer.* 28. Lug. *num.* 125. & alij infrà referendi.

In quibus casibus sit ab Ecclesia prohibita communicatio cũ iudæis; & an extendatur ad alios infideles?

28 Sed, descendendo ad casus particulares: Rogabis, in quibus casibus interdicta sit ab Ecclesia communicatio fidelis cum iudæis? ¶ Respondetur, quòd, vt constat ex cap. *Omnes*, 28. *quæst.* 1. & cap *Iudæi*, 2. *de Iudæis*, in decem casibus est prohibita. Nam primò prohibetur cohabitatio in eadem domo cum iudæis. Secundò, iudæos invitare, aut ad eorum convivia accedere. Tertiò, vesci eorum azimis. Quartò, simul cum eis in balneum intrare, & in eo se lavare. Quintò, ab eis medicinas accipere. Sextò, eis Medicis vti. Septimò, eorum filios nutrire in suis domibus. Octavò, eis famulatum præstare. Nonò, servitutis vinculo eis subjici. Decimò, iudæos hæredes, aut legatarios suos instituere. ¶ Sed nota, quòd licèt hæc prohibitio sit nominatim de iudæis; tamen à Doctoribus extenditur ad mahometanos, & sarracenos: Cùm talis extensio, vt ait Suarez *num.* 10. sæpè exprimatur in leg. vlt. §. vlt. Cod. *de Episcopis, & Clericis*, cap. *Ad hæc*, cap. *Cùm sit nimis*, & cap. *In nonnullis*: & aliàs sit eadem in vtrisque ratio, odium scilicèt in Christianos, & perversionis periculum. Et ex Sanch. *num.* 15. *cap.* 31. *num.* 15. addidit, alios infideles gentiles non comprehendi sub prædicta extensione. Sed si attentè introspiciatur Sanchez dicto numero, nec ad ipsos mahometanos, & sarracenos extendit, & solam eam extensionem admittit, quando ius illos exprimit; vt est textus cap. *Iudæi* (el 2.) *de Iudæis*: vbi interdictio cohabitationis extenditur ad sarracenos, & Glossa capit. *Ad mensam*, verb. *Permittimus*, 11. *quæst.* 3. extendit prohibitionem non invitandi iudæos aut eorum convivia admittendi, ad omnes gentiles discernentes cibos. Quare iudicamus, cum Palao *num.* 18. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 3. *dub.* 20. *num.* 3. sub dicta prohibitione ex infidelibus tantùm comprehendi illos, ad quos per citatos textus fit extensio. Videantur etiam circa hoc Azor *tom.* 1. *Instit. Moral. cap.* 22. *quæst.* 1. Sylvester, Angelus, Illustr. Tapia *tom.* 1. *lib.* 1. *quæst.* 5. *art.* 2. *num.* 5. Tabien. verb. *Iudæos*, Suarez *disput.* 18. *sect.* 6. *à num.* 7. Sanchez *Summ. lib.* 2. *cap.* 31. *à num.* 4. Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 2. *punct.* 5. Coninch *disp.* 18. *dub.* 11. *à num.* 116. Sed circa singulos aliqua breviter discutienda sunt.

Quid dicendũ de prohibitione cohabitationis.

29 Ad primum casum de prohibitione cohabitationis cum iudæis, & sarracenis: Dicendum est, per hanc non prohiberi, quòd fidelis habeat servum iudæum, aut sarracenum, sed potius permittitur cap. *Iudæi*, *de Iudæis.* Et ratio esse potest: Tum quia Dominus propriè non dicitur cohabitare cum servo, sed è converso. Tum quia propria cohabitatio æqualitatem societatis, & familiaritatem significat, quę nunquam esse potest inter Dominum, & servum. Vnde communis praxis, vbique recepta, probat hoc licere: Cùm intra eandem domum habeant fideles servos tam iudęos, quàm sarracenos, aliosquè gentiles. Ex quibus inferunt Palaus, & Coninch, licitum esse Christianę cum alijs servis iudæis in eadem domo ser-

serviendo commorari, si absit perversionis periculum: quia in dicto capite solùm cohabitatio famulatus prohibetur. Dicta docent Sanchez *cap.* 31. *num.* 6. Suarez *cap.* 18. *num.* 7. Bonacin. *tom.* 2. *disp.* 3. *quæst.* 2. *punct.* 6. *n.* 2. (non punct. 5. vt invenies apud Palaum, & Leandrum) Coninch *disput.* 18. *dub.* 11. *n.* 168. Palaus *tract.* 4. *disput.* 2. *punct.* 9. *num.* 8. Leand. *tr.* 2. *disp.* 4. *quæst.* 25. *dub.* 2.

Notanda circa prohibitionem non convivandi cum iudæis.

30 Ad secundum, de non convivando: Dicimus, in illo prohiberi fideles accedere ad convivia iudęorum, vel eos invitare: tum ob familiaritatem vitandam: tum & præcipuè, quia cùm iudæi discernant cibos, & aliquos vt immundos respuant, exponerentur Christiani periculo talem iudaicum ritum approbandi, vt insinuatur cap. *Omnis*, 28. *q.* 1. Ex quo inferunt Azor *lib.* 8. *cap.* 22. *quæst.* 2. Sanchez *num.* 13. non solùm prohiberi ad eorum epulas accedere, sed etiam ad nuptias, & tunc cum illis ludos, aut choreas agere. ¶ Sed dicta duplicem admittunt exceptionem. Prima, quòd hęc convivia permittuntur Prædicatoribus ad infidelium conversionem missis, vt constat ex cap. *Quam sit, de Iudæis.* Secunda, quòd hæc intelliguntur de convivio formali, hoc est, quando adinvicem invitantur. Quapropter si Catholicus casu in eadem caupona cum iudæo reperiatur, potest in eadem mensa cum eo manducare: imò & licet hospitari in diversorio iudęi, & ad eius tabernam accedere, ibiquè cibum, aut potum sumere: quia hoc nec est invitare, nec invitari, quod prohibetur dicto decreto. Ita Suarez *loc. citat. n.* 7. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 31. *à num.* 13. Palaus *num.* 13. Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 2. *punct.* 6. *casu* 6.

Notanda circa esum azimorum.

31 Circa tertium, de prohibitione esus azimorum: Advertendum est, nihil aliud ibi ab Ecclesia prohiberi, quàm quod anteà iure divino prohibitum est circa idolothyta, & alios cibos ad falsam sectam profitendam institutos, de quibus diximus in hoc tract. cap. 2. *à n.* 127. *punct.* 11. §. 2. Quare manducare iudæorum azima ritu iudaico, vel cum aliorum scandalo, vt si illud cum iudęis manducaret, aut ab eis reciperet, est peccatum mortale. At si non adsit scandalum, & maximè interveniente necessitate, poterit licitè prędicto cibo vti; sicut de idolothytis dicitur in cap. *Sicut satius*, 32. *q.* 4. & de pane azimo, communis, & frequens vsus, qui apud aliquas Christianorum provincias invaluit, satis confirmat. Videantur Suarez *n.* 7. Sanchez *n.* 7. Lugo *disp.* 18. *sect.* 4. *n.* 118. Coninch *disp.* 18. *dub.* 11. *n.* 168. Palaus *n.* 9. Leander *disp.* 4. *tr.* 2. *q.* 26. Bonacin. *loc. citat. casu* 2.

Quomodò intelligendus est ingressus in idem balneum.

32 Ad quartum, de ingressu in balneum; Nota, hoc tantùm interdici ab Ecclesia, vt vitetur inter Catholicum, & iudęum familiaritas: quæ adesset, si vt socij, & ex condicto in eodem balneo se lavarent: quare si casu, vel ex necessitate, vt sanitatis causa, aut ex recreatione Catholicus, & iudæus in idem balneum ingrediantur, illicitum non est: quia per hoc pręcisè non contrahitur familiaritas, quæ in hoc decreto maximè prohibetur ob periculum perversionis inde ebulliens Sic communiter Doctores suprà citati. Licèt aliqui auctoritatem cap. *Nullus* 28. *quæst.* 1. hoc prohibentis in dubium vertant. Videantur Palaus, & Lugo *n.* 121.

De Medicis, & medicinis iudæorū, quid sit prohibitū.

33 Circa quintum, & sextum casum in quibus prohibetur iudæorum medicinis vti, & eorum Medicos accersere: Adverte, hoc non intelligi in casu necessitatis, vt si deficerent medicinę, & Medici catholici, vel hi non sufficiant ad morbum medendum: tunc enim licitum est sarracenum, aut iudæum Medicum advocare, & eorum medicinis vti. Ita Sanchez *num.* 8. Lugo *num.* 119. Bonacin. Palaus, & alij citati: Quia lex pontificia cum tanto periculo, & in adeò gravi necessitate non obligat: ergo in casu necessitatis licitum est illis vti. ¶ Circa medicinas, Nota, tantùm prohiberi dicto decreto, quòd permittat fidelis medicinas à iudæo, vel sarraceno sibi applicari; non verò quòd ab eis emat, aut gratis recipiat iam præparatas, si alius Catholicus propria manu exhibeat ægroto. Et ratio est: quia hæc medicinarum applicatio quædam curatio est; & hæc vnicè prohibetur in dicto capite *Nullus*, ob familiaritatem vitandam, quę adesse solet inter medentem, & ægrotum. At emere, aut recipere gratis à iudæis medicinas, nullibi est prohibitum (Quidquid in contrarium, quoad hanc secundam partem, dicant Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 22. *q.* 5. & Trullench *cap.* 3. *dub.* 20. *num.* 5.) Quia, vt rectè ait Sanchez, nulla potest reddi efficax ratio, cur potius medicinas, quàm alia emptione, aut donatione recipere à iudæis ius interdixerit. Igitur licet medicinas quomodocumque ab eis accipere, dummodò à Catholico posteà ægroto applicentur. Ex quibus oritur, quòd extra casum necessitatis non poterit fidelis permittere, vt Chirurgus iudæus sibi venam scindat, aut curcubitulas applicet, aliavè proprij muneris exerceat; poterit tamen vti barbitonsore iudæo: quia hoc non est medicinas applicare. Sic Sanchez *num.* 9. Palaus *num.* 11. Suarez *num.* 8. Lugo *num.* 120. Leander *q.* 28. ¶ At minimè approbamus, quod ait Sanchez, scilicèt prædictam prohibitionem extendi ad Medicos catholicos in ordine ad iudęos curandos: Quia, vt benè dicunt Palaus, & Lugo, lex pœnalis non est extendenda ad personas expresè in ea non contentas, vt sunt Medici catholici.

Non possunt mulieres Catholicę lactare infantes iudæorum in eorum domibus.

34 Circa septimum casum, in quo prohibetur Catholicis mulieribus hæbræorum filios nutrire: Nota, quòd si semel, aut iterum mulier adeat eorum domos ad infantes lactandos non peccat mortaliter: Quia per hoc non contrariatur fini legis intendentis prohibere familiaritatem cum iudæis in famulatu, vt statim dicemus. In quo omnes convenire debent. At non levis difficultas est inter Doctores, an prohibeatur in hoc decreto non solùm lactare infantes iudæorum in eorum domibus, verùm etiam extra illas? ¶ Affirmant Azor *lib.* 8. *cap.* 22. *quæst.* 9. Angelus verbo *Iudæus*, *num.* 4. Sylvester *quæst.* 2. *dict.* 3. Sanchez *dict. cap.* 31. *num.* 19. licet *in fin.* exceptionem admittat, Suarez *num.* 8. Trullench *num.* 7. Et moventur: quia huius prohibitionis finis est vitare familiaritatem cum iudæis; sed hæc vitari nequit, si mulieres Catholicę lactent, etiam extra eorum domus, iudæorum infantes, quia parentes amore prolis sæpè eas invisent: ergo id eis non licet. Vnde estò decretum Alexandri III. in cap. *Ad hæc, de Iudæis* prohibeat expresè prædictam nutritionem in domibus iudæorum, dicunt, non posuisse dictam particulam ad restrin-

ſtringendam prohibitionem, ſed exempli gratia, & quia hoc frequentiùs contingit.

Probatur à ratione vera ſententia.

35 Sed nihilominus dicendum eſt, prædictum decretum tantùm prohibuiſſe lactare iudæorum filios in eorum domibus. Ratio efficaciſsima huius reſolutionis eſt: quia lex pœnalis extendenda non eſt ad caſum in ea minimè expreſſum, vt diximus tract. 11. cap. 4. punct. 3. *à num.* 39. & exemplis illuſtravimus; ſed prædictum decretum non continet caſum nutritionis infantium in proprijs Chriſtianorum domibus, cùm expreſsè tantùm loquatur de nutritione in iudæorum domibus, vt patet ex eius verbis, quę ita ſe habent in cap. cit. *Quod etiam obſtetricibus, & nutricibus eorum* (ſcilicèt Chriſtianorum) *prohibere curetis, nè infantes iudæorum in eorundem domibus nutrire præſumant*: ergo non eſt extendendum ad caſum nutritionis in proprijs Chriſtianorum domibus. ¶ *Deindè*: Quia ratio, quam ibi adducit ad talem prohibitionem S. Pontifex his verbis, *Quoniam ipſi de facili ob continuam converſationem, & aſsiduam familiaritatem ad ſuam ſuperſtitionem, & perfidiam ſimplicium animos inclinarent*, non verificatur, quando extra eorum domus lactantur; cùm tunc impoſsibilis ſit continua converſatio, & aſsidua familiaritas, vt experientia liquet: ergo hoc à ſummo Pontifice non damnatur. Ita Zarabella in cap. *Ad hæc* apud Azor, Abbas in dict. cap. *num.* 2. Bonacin. *caſu* 7. *loc. cit.* Lugo *diſp.* 19. *ſect.* 3. *num.* 167. Palaus *tr.* 4. *diſp.* 2. *punct.* 9. *num.* 14. Coninch *diſp.* 18. *dub.* 11. *num.* 170. Petrus Hurtado *diſp.* 76. *ſect.* 2. *ſub ſect.* 4. §. 38. & alij. Ex dictis patet ad ſententiam contrariam.

Quomodò ſit intelligenda prohibitio famulatus, & ſervitutis.

36 Circa octavum, & nonum caſum, de famulatus, & ſervitutis prohibitione: Adverte, quòd intelligenda eſt hæc prohibitio famulatus tam intra, quàm extra domum iudæi, ſivè frequens & diuturnus ſit, ſivè interpolatus. Et ratio eſt: quia cauſa, ob quam Alexander III. illum prohibet in cap. *Ad hæc, de Iudæis* eſt, ne *iudæi ſuperiores Chriſtianis ſint, & filij liberæ ſerviant filijs ancillæ*; ſed hæc ratio militat in quocunque famulatu vero & proprio, eſtò diuturnus non ſit, aut intra domum, vel extra illam: ergo omnis famulatus ſivè intra, ſivè extra domum prohibetur. Ita Sanchez *num.* 20. Azor *cap.* 22. *cit. quæſt.* 7. Lugo *num.* 166. Filliuc. *tract.* 22. *cap.* 5. *quæſt.* 2. *n.* 130. Bonac. *caſu* 1. loquens abſolutè de omni famulatu circa perſonam, Petrus Hurtad. *diſp.* 76. *ſect.* 2. §. 43. Leander *quæſt.* 31. *dub.* 1. & 2. & alij apud ipſos: Contra Palaum *num.* 15. Coninch *dub.* 12. *num.* 171. & alios apud ipſos. ¶ Sed hìc ex Lugo nota *primò* (contra Palaum) quòd habitare extra domum non eſt contra rationem famulatus, vt hic Auctor ſupponit: Cùm videamus plures ob anguſtiam domus, aut alias cauſas extrà habitare; & tamen verè famulari: ergo &c. ¶ Nota *ſecundò*, colonos, & operarios non eſſe propriè famulos, nec verè ſubjici iudæorum voluntati, ſed eſſe ſicut alios opifices, qui locant operas ſuas: vnde non invenitur in eis illa ſubiectio, quam textus citatus vitare cupit in Chriſtianis reſpectu iudæorum. Quare poteſt Chriſtianus mercede conductus agros iudęorum colere, & in eorum domibus ædificium fabricare, currus, oves, & iumenta ad onera tranſportanda eis locare, ſivè ad hæc ſit pręſens iudæus, ſivè non: quia eius pręſentia non facit, quòd prędicti opifices, aut operarij verè illis famulentur. Imò colligit Sylveſter ex cap. *Multorum, de Iudæis*, eſſe iudæis permiſſum habere Chriſtianum vt colonum adſcriptitium, vel originarium, non autem ſervum. Ex quibus omnibus ſatis liquet ad nonum caſum ſervitutis: ſi enim famulatus reſpectu iudæi prohibetur Chriſtiano, nè illi ſerviat, quantò magis prohibebitur demiſsio ſervitutis, & mancipatus. Quare rationes pro octavo caſu potius militant pro nono. Videantur dicta num. 13.

37 Ad vltimum, & decimum, de non inſtituendo iudæos hæredes, vel legatarios: Dicimus, quòd hæc prohibitio eſt vera in ordine ad eorum Collegia, aut Univerſitatem, vt eſt communis ſententia ex leg. 5. *de Iudæis*. Et quoad alios paganos in particulari id etiam minimè licere, conſtat ex cap. *Si quis Epiſcopus, de hæreticis*. Nam licèt hæc prohibitio ſit tantùm pro Epiſcopis, & Clericis, nè conſanguineos hęreticos, aut non Catholicos hęredes, aut legatarios inſtituant; nihilominus omnes iam docent, quòd licèt infideli in extrema neceſsitate exiſtenti poſsit in particulari aliquid legari, aut eum hæredem inſtituere; extra illam tamen vtrunque eſſe illicitum. Sic Sanchez *num.* 22. Lugo *num.* 122. Palaus *numer.* 16. Coninch *num.* 172. Suarez *num.* 9. Qui optimè advertit, quòd eſtò in primo textu ſolùm prohibeatur legare aliquid iudæorum Univerſitati, aut communitati; tamen poteſt inde fieri extenſio ad ſingulares perſonas, etiam conſanguineos teſtatoris: quia hæc extenſio eſt in favorem religionis, & fidei, quæ ſemper licita eſt. Ex quibus oritur, quòd ſub hac prohibitione non comprehenditur cathecumenus: quia nimirùm, cùm hic non ſit hæreticus, nec infidelis, poteſt optimè inſtitui hæres, aut legatarius. Videantur Hurtado vbi ſuprà §. 44. Lugo *num.* 122.

Niſi in extrema neceſsitate ſint, non poſſunt inſtitui iudęi hæredes, aut legatarij.

Quædam ex dictis inferuntur.

38 Ex hucuſque dictis deducitur *primò*, liberum eſſe Catholicis in alijs mercibus emendis, & vendendis cum iudæis, & infidelibus commerciari. Et ratio eſt: *Quia exceptio firmat regulam in contrarium*: ergo, cùm illi tantùm caſus excipiantur, in alijs licebit communicare cum illis. Et colligitur etiam ex cap. *Poſt miſerabilem, de Uſuris*: Ubi compelluntur reddere Chriſtianis vſuras ab eis acceptas, ſinminùs arceantur ab eorum conſortio: ergo ſupponit textus, licitum eſſe cum illis commerciare. Ita Sanchez *num.* 23. Azor *q.* 4. Palaus *num.* 16. Bonacin. *caſu* 9. Filliuc. *tract.* 22. *cap.* 5. *quæſt.* 3. & alij. Qui omnes admonent, curandum eſſe vitare in his nimiam illorum familiaritatem, ob perverſionis periculum. ¶ Secundò oritur, in his caſibus ſolum poſſe Pontificem diſpenſare: cùm ſit lex ab ipſo lata, & nullibi reperiatur conceſſa diſpenſandi facultas Epiſcopo. Ita Sanchez *num.* 27. Attamen Suarez *num.* 9. *in fin.* & Palaus *num.* 19. inferunt, quòd quando neceſſitas vrgeret, & eſſet periculum in mora, poſſet in aliquo caſu particulari Epiſcopus diſpenſare: Iuxta doctrinam generalem diſpenſandi in caſibus ſimilibus in Pontificis legibus, ex benigna Legiſlatoris interpretatione voluntatis. ¶ Hic agunt aliqui, an ſit licitum advocare in adiutorium in bello iuſto infideles? Sed de hoc in cap. 8. *punct.* 3. *à numer.* 20. agemus. Videantur interim Sanch. *n.* 24. Hurtad. *diſp.* 76. *ſect.* 4. De delatione armorum ad infideles, vide dicta tract. 10. cap. 4. *à num.* 85.

PUN-

PUNCTUM V.

De Hæresi, & Apostasia à fide: & quę ad illas requirantur?

§. I.

Traditur ethymologia, & definitio hæresis, & apostasiæ: & tres primæ illius particulæ explicantur.

Ethymologia nominis hæresis.

39 HÆresis, si ad nominis ethymologiam attendamus, est vox græca, quæ idem sonat, ac *electio*, vt ait D.Hieronymus ad cap.5. *ad Galat.* & refertur in Decret. in cap. *Heres* 24.*quæst*.3. & à D.Thom. 2.2.quæst.11.art.1. *in* 1. *argument. & in corpor.* Quippè hæreticus eligit disciplinam, quam putat esse meliorem. Vnde convenit cum secta: quia hæc, vt ait D.Isidor. *lib*.8. *Ethymolog.* relatus ab Angel. Doct. loc.cit. ad 3. *dicitur à sectando, & ideo hæresis, & secta idem sunt.* Quæ nomina, licèt aliquando vsurpentur in bonam partem, vt patet in Act. Apostol. *cap*. 24. vbi ait D. Paul. *Confiteor autem hoc tibi, quòd secundùm sectam, quam dicunt hæresim, sic deservio Patri, & Deo meo, &c.* Et cap.26. *Quoniam secundùm certissimam sectam nostræ Religionis vixi Pharisæus:* Et Cicero in Verrem ait: *Horum hominum sectam, atque institutionem prosequimur*: Tamen iam communis SS.Patrum, & Doctorum invaluit vsus vsurpandi eas in malam partem: tum quia, cùm *hæresis* ab *eligendo* dicatur, fidei catholicę adaptari nequit: quia hanc amplecti debemus non ex electione libera, & humana, sed ex impulsu divino, evidentiaquè credibilitatis illius. ¶ *Tum etiam*: Quia *secta*, vt notat Calepinus, potius à *secando* quàm à *sequendo* derivatur: & hæretici sunt, qui vestem Christi, quę est Ecclesia, dilacerant & secant; vt de Ario, apparens Iesus S. Petro Episc. Alexand. dixit: quare in hoc sensu accipienda deinceps sunt. Qui plurima circa ethymologiam, & essentiam *hæresis* voluerit, legat Farinac. *lib*. 5. *de Hæresi*, *quæst*.178. *à numer*. 3. *ad* 42.

Quid sit hæresis.

40 Definitio hæresis ex D.Thom. *quæst*.11. *cit. art*.1. & 2. desumpta, & iuxta ea quæ iam tradidimus tract.10. cap. 4. punct. 4. *numer*. 49. sic se habet: *Error voluntarius, & pertinax contra aliquam doctrinam, & veritatem fidei christianæ in eo qui fidem recepit.* Explicatur breviter definitio. Dicitur *Error*: quia recipitur in intellectu. *Voluntarius*: quia sine voluntate non est peccatum. *Pertinax*: quia, qui paratus est ab Ecclesia corrigi, non est hæreticus. *Contra aliquam doctrinam, & veritatem fidei christianæ*: quia, si sit contra omnes, est apostasia, quæ in hoc distinguitur ab hæresi, quòd hæc tantùm est contraria alicui veritati fidei catholicę, illa verò omni: & sic apostata omnia dogmata fidei Christi negat, & dereliquit, convertendo se ad iudaismum, aut paganismum. *In eo qui fidem recepit*: quia, si priùs non suscepit fidem, constituit paganismum, aut iudaismum: quorum primus nullo modo recepit Christi fidem; & secundus tantùm in figura. Quam definitionem ferè eisdem terminis accipiunt, & defendunt Suarez *disp*.19. *sect*.1.*num*.5. Araujo 2.2.*quæst*.11. *art*.2.*dub*.1. Bañez ibi *nota* 1. & 2. Ledesm. 2.*part. Summ. tract*.1.*cap*.6.*concl*.1. Fagundez *in Decalog. lib*.1. *cap*.10. Sanchez *lib*.2.*in Decalog. cap*.7. *numer*.1. Coninch *disp*.18.*dub*.7.*num*.78. Trullench *in Decalog.lib*.1.*cap*.2.*dub*.2. *à num*. 2. Bonac. *disp*. 2. *de Censur*.*quæst*.5.*num*.1. Palaus *tom*. 1.*tract*. 4. *disp*.3.*punct*.2.*num*.1. Prado *tom*.1.*cap*.8. *quæst*. 1. Tapia *tom*.2.*lib*.1.*quæst*.6.*art*.1. & alij. ¶ Pro pleniori prædictæ definitionis intelligentia, aliqua quęri oportet. At quia loc.cit. *à num*.50. abundè discussimus, & resolvimus, omnem ignorantiam, etiam affectatam, excusari ab hæresi: & num.55. dubitantem, & opinantem positivè circa res fidei esse formaliter hæreticum, quod vltra ibi citatos tenent Prado *tom*.2. *cap*. 8. *quæst*.1. & 2. Tapia *tom*. 2. *lib*.1. *quæst*. 6. *art*.2. & 3. Lugo *disp*.20. *sect*.6. *à num*. 174. ideo, ab his quæstionibus supersedendo:

41 Rogabis *primò*, circa particulam *error*: An sit hæreticus, qui vel metu compulsus, aut malitia tractus, aliquod opus exterius contra fidem efficiat, vt si idolis thurificaret, corpus Christi conculcaret, &c. si interiùs nihil erret? ¶ Respondetur negativè, iuxta dicta tract. 10. cap. 4. num.48. & cap.1.punct.11.num.137. Nam fides consistit in voluntario intellectus assensu divinæ revelationi: ergo hæresis, illi contraria, debet consistere in voluntario dissensu eidem divinæ revelationi. Ita Auctores infrà citandi. ¶ Ex quo oritur, in foro interno pœnas hæreticis impositas minimè incurrere. Et ratio est: quia tales pœnæ sunt assignatæ pro eo, qui est verè & propriè hæreticus; sed hic talis non est: ergo non incurrit prædictas pœnas. Vnde quia sola vera hæresis est reservata ob censuram illi annexam, cùm hæc non sit vera hæresis, non incurret excommunicationem, qui prædicta peccata commiserit, sed poterit à quolibet Confessario absolvi. Sic Suarez *de Fide*, *disp*.14. *sect. vlt. n*.3. Sotus *in* 4. *dist*. 22. *quæst*. 2. *art*.3. Ledesma 2. *part. tract*. 1. *cap*.6. *concl*. 11. Simancas *de Catholicis Institutionibus*, *tit*. 31. *num*. 3. Sayr. *in Clavi Reg. lib*.4. *cap*.4. *num*.11. Azor *tom*.1. *lib*.8.*cap*.9. *quæst*.9. & 11. Sanchez *lib*.2.*in Decal.cap*.7. *num*.8. Palaus *tom*. 1. *tract*. 4. *disp*. 3. *punct*. 2. *num*. 17. Iacobus à Graffis *tom*.1.*Aurear. Deciss.lib*.2. *cap*.8. *num*.2. Reginald. *tom*.2. *lib*.17.*cap*.4. *quæst*.1. *num*.42. Trullench.*cap*.2. *dub*.2.*num*.3.

Qui exteriùs fidem negat absque errore interiori, non est hæreticus, nec pœnas contra illius latas incurrit.

42 Sed dices cum Caiet. 2. 2. *quæst*.12.*art*. 1. & *quæst*.94. *art*.2. defendente, in casu posito incurri pœnas pro hæreticis impositas: De facto, qui talia agunt, puniuntur ab Ecclesia, absolvuntur, & illi reconciliantur, vt declaravit Ioannes XXII. *in Decret*.26.*quæst*.5. ergo signum est, incurrisse censuras, & alias pœnas. ¶ Confirmatur: Qui furatur, aut occidit etiam sine animo furandi, aut occidendi, vel metu compulsus, pœnas contra homicidas, & latrones latas incurrit: ergo similiter dicendum est in nostro casu. ¶ Sed ad hanc replicam facilis est solutio. Respondetur enim, Ecclesiam solùm punire actum externum, inquantùm ab interno procedit; si autem ab illo non procedat, illum non punit: & ita qui crucifixum conculcaret, aut negaret exteriùs fidem sine aliquo intellectus errore, nec esset hæreticus, nec in-

Diruitur sententia opposita Caietani.

incurreret excommunicationem contra hæreticos latam. Sed per hoc non tollitur, quòd in foro externo absolvatur, & Ecclesiæ reconcilietur: quia vt dicunt Simancas *de Cathol. Instit. tit.* 13. *n.* 15. Repert. Inquisit. verb. *Probatio*, Farinacius *de Hæresi, quæst.* 179. *num.* 55. Roxas *tract. de Hæret.* 1. *part. n.* 304. & alij, in foro externo non creditur alleganti, se talia crimina fecisse absque intentione: Tum quia adversus illum stat præsumptio, cùm quemlibet seriò operari præsumatur. Tum quia, si hæc excusatio valeret, omnes hæretici impuniti evaderent: Quapropter in foro externo excommunicatus iudicatur. Et in hoc sensu credo loquutum esse Caietanum. ¶ Ad confirmationem, Concesso antecedenti; negatur consequentia. Et disparitas stat in eo, quòd homicidium (& idem dicendum de furto) consumatur solo actu externo; hæresis verò ad consumationem requirit actum externum vt procedentem ab interno: Vnde homicida solo actu externo incurrit irregularitatem; hæreticus verò absque errore interno excommunicationem non incurrit. Videantur Sanchez, Trullench, & alij. ¶ At hìc nota, quòd si quis sine errore intellectus negaret fidem, gratia favendi hæreticis, licèt non incurreret excommunicationem pro hęreticis, incurreret tamen excommunicationem latam contra fautores hęreticorum. Ita Sanchez *n.* 9. Trullench *n.* 3. Navarr. *in Summ. cap.* 11. *n.* 27.

43 Rogabis *secundò*, circa particulam *Voluntarius*: An sit hęreticus, qui blasphemias, & gravissimas tentationes contra Deum, & Sanctos involuntariè patitur? ¶ Respondetur negativè; cùm deficiat consensus. Imò hoc est evidens signum, non esse hęreticum: cùm isti nec patiantur inviti similes tentationes, nec iudicent esse hæreticos, vt benè notant Ledesma 2. *part. cap.* 6. *conclus.* 3. & Sanchez *num.* 14. Quare qui in conflictu harum tentationum valde angitur, vel iudicat esse hęreticum, certus potest esse, tale crimen minimè commisisse. Et ratio primæ partis est: quia tunc deficit plena voluntas. Secundæ verò: quia qui iudicat se esse hæreticum, iudicat esse falsum, quod dœmon sibi proponit; sed ita iudicare, est verè iudicare; cùm reipsa falsum sit: ergo, quandiù adest hoc iudicium, hæreticus esse nequit. Quæ doctrina notanda est pro his, qui has tentationes frequenter patiuntur, qui communiter solent esse animæ Deo charę: nam flagitiosos rarissimè ex tentationes affligunt. Quare aptior modus eas vincendi est prorsus eas contemnere, & alia agere, ac si minimè pungerent; vt optimè docet D. Bonavent. *Opusc. de Profect. Religios. lib.* 2. *cap.* 3. *tom.* 7. *pag.* 615. omninò videndus.

Qui involuntariè patitur tentationes contra fidem, hæreticus non est.

44 Rogabis *tertiò*, circa particulam *Contra aliquam fidei doctrinam*: An qui divinæ revelationi verę, & privatæ non credit, sit hæreticus? ¶ Negant Lorca 2. 2. *quæst.* 11. *disp.* 39. *num.* 2. & 4. Corduba *lib.* 1. *quæst.* 17. §. 1. *dub.* 2. & alij apud Sanchez, *cap.* 7. *n.* 32. Sed non eam defendunt (vt falsò ait Lugo *disp.* 20. *sect.* 2. *n.* 34. *fine*) omnes, qui sentiunt, revelationem privatam non credi eodem habitu fidei infusæ, quo revelationes communes: Cùm N. Salm. hoc sentiant *disp.* 1. *de Fide, dub.* 4. §. 1. & 2. & §. 5. *à n.* 135. & alij ibi citati; & nihilominus *disp.* 9. *dub.* 4. §. 2. *n.* 46. docent, sic dissentientem revelationi particulari esse formaliter hæreticum. Reverà adhærent sententiæ Lorcæ Hurtado *disp.* 80. *sect.* 3. §. 12. & *disp.* 82. *sect.* 5. §. 38. & ipse Lugo *loc. cit. num.* 43. Qui hac ratione pro hac sententia vnicè movetur: Nam dissentiens revelationi privatę non incurrit censuras, & pœnas contra hæreticos latas: ergo nomen *hæretici* ei non convenit, prout ab Ecclesia sumitur: quia Ecclesia hoc nomen solùm attribuit his, qui ab Ecclesiæ sensu discedunt; non verò his, qui revelationi privatæ dissentit. ¶ Secundò probari potest: Quoniam, qui privatæ revelationi dissentit, non opponitur veritatibus ab Ecclesia propositis vt credendis; cùm supponamus, esse revelationes privatas ab Ecclesia non propositas vt de fide ab omnibus credendas: ergo non est contumax, nec hæreticus.

Qui divinæ revelationi privatæ sufficienter propositæ non credit, hæreticum nõ esse, aliqui sentiunt.

45 Sed dicendum est, qui revelationi privatæ sufficienter propositæ dissentit, esse hęreticum; estò pœnas pro hæreticis taxatas non incurrat, nec Ecclesia possit ex hoc pręcisè illum punire. Prima pars assertionis sic ostenditur hac vnica, sed efficaci ratione: Qui fidem negat primæ veritati, evidenter cognoscendo sibi aliquid loqui, est formaliter hæreticus; sed qui revelationi divinæ evidenter cognitæ, sibique sufficienter propositæ non credit, dissentit primæ veritati, evidenter cognoscendo aliquid sibi loqui: ergo est formaliter hæreticus. Sola maior indiget explicatione: Qui primæ veritati sibi aliquid revelanti dissentit, vnicè ei non credit, quia contemnit illam, aut iudicat, Deum sibi revelantem esse mendacem, fideque indignum; sed hoc est esse formaliter hæreticum, contumacemque contra Ecclesiam, quę summam Dei veritatem nobis credendam proponit: ergo qui fidem negat veritati primæ revelanti, vel alicui revelationi privatæ sufficienter propositæ, hæreticus est. Secundæ pars etiam suadetur: Quia hic error est internus; sed de internis non iudicat, nec punit Ecclesia: ergo hic homo, sic discredens, hæreticus quidem esset; non tamen ab Ecclesia punibilis. Ita Sanch. *cap.* 7. *num.* 32. Vega *lib.* 9. *de Iustificatione, cap.* 3. Catharin. *Apolog. de Certitud. Grat. cap. vlt.* Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 9. *quæst.* 4. Suarez *disp.* 19. *sect.* 5. *num.* 11. & 12. N. Salmant. *loc. cit.* Coninch *disput.* 18. *dub.* 7. *num.* 118. Fagundez *à num.* 36. Palaus *punct.* 2. *num.* 14. & 15. & alij. ¶ Ad primum argumentum Lugonis, patet ex dictis *à num.* 50. Cùm cathecumenus, & invalidè baptizatus sint formaliter hæretici; & nihilominus pœnis hæreticorum non subiaceant. ¶ Ad secundum, patet ex dictis, quomodò dissentiens revelationi privatæ opponatur, saltem ex parte termini *à quo*, primę veritati revelanti: Cùm avertatur ab ea, quam Ecclesia nobis, vt credendam, proponit, & sine illius assensu impossibile est, esse fidem alicuius mysterij.

Oppositum est verius.

46 Rogabis *quartò*: An negans propositionem theologicam immediatè deductam ex propositione de fide, vt hęc *Christus est risibilis*, quæ deducitur ex hac *Christus est homo*, sit hæreticus? ¶ Affirmant Cano *lib.* 12. *de Locis, cap.* 9. *column.* 15. vers. *Enim verò*, Valent. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 11. *punct.* 1. *diffic.* 3. Bonacin. *disp.* 2. *de Censur. quæst.* 5. *num.* 5. Quia licèt hic immediatè propositionem de fide non neget, cogitur tamen eam negare, ob illationem immediatam, & evidentem: ergo

Negans propositionem theologicã nõ est hæreticus.

ergo hereticus est. ¶ Sed melius negant alij. Quia hæresis versatur circa materiam immediatè à Deo revelatam; sed materia huius propositionis, scilicet *Christus est risibilis*, non est immediatè à Deo revelata, aliàs non esset conclusio theologica: ergo qui eam negaret, non esset hereticus. ¶ *Deindè*: Omnis assensus hæreticus debet esse indubitabiliter falsus; sed assensus negans Christum esse risibilem non est indubitabiliter falsus; cùm non sit indubitabiliter verum, vel omnem hominem esse risibilem, vel Deum à Christo non separasse huiusmodi proprietatem: ergo negans talem conclusionem theologicam non est coram Deo, & in foro interno hæreticus. Ita Suarez *disp.* 19. *sect.* 6. *numer.* 3. Aragon 2.2. *quæst.* 11. *art.* 2. Sanchez *cap.* 7. *cit. num.* 33. ¶ An verò in foro externo vt hereticus sit puniendus? Affirmant Sanchez *lib.* 2. *cap.* 8. *numer.* 12. Palaus *punct.* 2. *num.* 19. N. Salmantic. *disp.* 9. *num.* 48. Cordoba *lib.* 1. *quæst.* 17. §. 7. *dub.* 3. *notab.* 3. Negat verò Suarez *sect.* 6. *cit. n.* 4.

---

§. II.

Reliqua particulæ definitionis exponuntur: & quid sit Apostasia à fide declaratur.

Declaratur, in quo sita sit pertinacia hæreticorum.

47 Rogabis *quintò* circa particulam *Pertinax*: In quo consistat pertinacia, quæ ad hæresim requiritur? ¶ Respondetur ex D. Thom. 1. *part. quæst.* 32. *art.* 4. consistere in eo, quòd quis sciens teneat aliquid contra id, quod ab Ecclesia est definitum. Unde pertinacia non requirit temporis moram, vt adesse dicatur, sed potest in instanti consumari; vt si plenè advertens teneat quis aliquid Ecclesiæ determinationi contrarium: tunc enim verè est pertinax & obstinatus in suo errore, etsi posteà facti illum pœniteat. Ita Caietanus 2.2. *quæst.* 11. *art.* 2. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 9. *quæst.* 1. Sanchez *cap.* 7. *num.* 7. & alij apud ipsum, Trullench *cap.* 2. *dub.* 2. *n.* 8. Ledesma 2. *part. Summ. tract.* 1. *cap.* 6. *conclus.* 3. Lugo *disp.* 20. *sect.* 5. *num.* 157. Leand. *tom.* 4. *tract.* 3. *disp.* 1. *quæst.* 4. & 5.

Quædam illationes notatu dignæ.

48 Ex quibus oritur *primò*, esse hereticum, & pertinacem, qui sentit aliquid contra determinationem Ecclesiæ, paratus tamen corrigi ab ea, si argumentis convincatur. Quia hic non credit motus auctoritate Ecclesiæ, sed argumentorum efficacia; nec verè est paratus corrigi, cùm resistat illius definitioni. Sic Navarr. *cap.* 11. *num.* 22. Sanchez *num.* 6. & 28. ¶ Oritur *secundò*, esse hæreticum, qui taliter credit fidei mysteria, quòd ea non crederet, si testimonia evidentia, & demonstrativa argumenta nostræ fidei ad illis assentiendum non convincerent. Et ratio est: quia hic homo non credit motus à ratione formali credendi, nec de mysterijs fidei piam affectionem habet: ergo amittit fidem, & est hæreticus. Ita Canus *lib.* 12. *de Locis, à cap.* 8. *ad* 12. Turrecrem. *part.* 2. *Summ. lib.* 5. Ledesma 2. *part. tract.* 1. *cap.* 6. *conclus.* 2. Et idem dicendum est de eo, qui ita assentitur fidei catholicæ, vt si inveniret aliam fidem meliorem, eam amplecteretur: Quia hic positivè dubitat de veritate nostræ fidei, neque eam vt omnino certam credit. ¶ Oritur *tertiò*, esse hæreticum, qui ita pertinaciter propriæ opinioni adhæret, vt non sit paratus eam deponere, estò Ecclesia contrarium definiret: quia hic resistit auctoritati Ecclesiæ. Ita Caiet. Navarr. Vazquez, & alij apud Sanchez *num.* 29. Trullench *num.* 11. & 13. Advertens ex Vazquez, & Lugo *disp.* 20. *sect.* 5. *num.* 168. non sufficere dispositionem habitualem, sed necessariam esse elicientiam alicuius actus: quia non habituali dispositione, sed actuali demeremur. ¶ Oritur *quartò*, esse verè hæreticum, qui non assentitur veritati, quam ex errore indicat ab Ecclesia definitam: Cùm hic credat, Ecclesiam infalibilem non esse in definitione rerum ad fidem spectantium. Ita Ledesma *conclus.* 3. *illat.* 1. Sayr. *tom.* 1 *lib.* 3. *cap.* 4. *numer.* 14. Sanchez *num.* 30. Trullench *num.* 12. & alij apud ipsos.

49 Rogabis *sextò*: An sit pertinax, & hæreticus, qui non assentitur rebus fidei, quas vt de fide credendas sibi proponit Episcopus, vel fidei Inquisitor, existimans se in hoc Ecclesiæ non contravenire? ¶ Prima sententia est negativa, etsi concedat esse temerarium, peccareque mortaliter sic non assentientem. Et ratio illius est: quia ad solum Pontificem, & Ecclesiam attinet res fidei definire, & quicunque alius errare in hoc potest; sed in prædicto casu dissentiens non contradicit regulæ certæ fidei, quæ est Ecclesia: ergo pertinax, & hæreticus non erit. Ita Canus *de Locis, lib.* 12. *cap.* 9. Valentia 2.2. *disp.* 1. *quæst.* 11. *punct.* 1. *diffic.* 4. Sayr. *tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 4. *n.* 17. Vazquez 1.2. *quæst.* 76. *disp.* 226. *cap.* 3. *numer.* 7. Sanchez *cap.* 7. *num.* 25. Trullench *cap.* 2. *dub.* 2. *num.* 14.

Sunt, qui dicant, non esse hereticum, qui dissentit fidei propositæ ab Episcopo.

50 Secunda sententia, & vera, est affirmativa. Et probatur *primò*: quia, vt suprà dictum est, tenetur homo assentiri mysterijs fidei, quando sufficienter illi proponuntur, & si tunc non assentitur, absdubio hæreticus, & pertinax erit; sed quando illa proponit Episcopus, aut Inquisitor, aut alius Doctor per illos deputatus sufficienter proponuntur fidei mysteria: ergo tenetur illis assentiri; & si secus fecerit, erit pertinax & hæreticus. ¶ *Secundò*: Quando fides declaratur per Episcopum, aut Inquisitorem, Ecclesia, illam declarat tanquam per Ministros proprios ad id deputatos: ergo, qui non credit fidei sic propositæ, reipsà Ecclesiæ contradicit, etsi dicat se esse paratum Ecclesiæ obedire. ¶ *Tertiò*: Raro Ecclesia fidelibus per seipsam proponit mysteria fidei, sed per Pastores, Episcopos, & Doctores: ergo, quando per hos Ministros proponit fidem, tenentur fideles credere; aliàs nunquam essent obligati ad credendum. ¶ *Quartò*: Qui mysterijs fidei ab Episcopis, & Inquisitoribus propositis dissentit, in foro externo vt hæreticus punitur, vt etiam adversarij fatentur: ergo & in foro interno. Patet consequentia: quia forum internum conformatur externo, nisi hoc fundetur in aliqua falsa præsumptione; sed in præsenti non nititur falsa præsumptione, sed veritate, qua prudenter existimatur, sic dissentientem auctoritatem Ecclesiæ contemnere: ergo etiam in foro interno hæreticus censendus est. ¶ *Deniquè*: Vt revelationem divinam credamus, non requiritur, quòd nobis evidenter constet; sed sufficit, si sub talibus circunstantijs nobis proponatur, vt sit evidenter credibilis, & prudenter non possimus de ea du-

Affirmativa sententia eligitur.

dubitari: ergo, vt definitioni Ecclesiæ assentiri debeamus, sufficit, quòd nobis proponatur, vt accidit in casu posito, tanquam evidenter credibilis, & de qua prudenter formidare non possimus.

Contrariæ sententię respondetur.

51 Per quod patet ad rationem sententiæ contrarię: Quia Ecclesia taliter est prima regula veritatis, vt hęc nobis manifestetur medijs eius Ministris: vnde quando his non credimus, nec Ecclesię credimus, sed potius despicimus. Nostram resolutionem defendunt Suarez *disp.* 19. *sect.* 3. *numer.* 21. Bartolus leg. *Tutor*, *§. Tutores*, *numer.* 1. ff. *de Suspect. Tutor.* Rebuff. *Praxi benef. in Bulla Cœnæ*, *excom.* 1. *artic.* 1. verb. *Hæreticos*, verſ. *Quærit aliquis*, Hugolinus *de Censur. Pontific. reserv.* 2. *part. cap.* 1. *§.* 1. *numer.* 1. Cardin. *in clement.* 1. *de Summ. Trinitat.* Penna *in Director.* 1. *part. comment.* 16. *ad quæstion.* 12. Farinac. *de Hæresi*, *quæst.* 169. *à numer.* 10. Palaus *tom.* 1. *tract.* 4. *disp.* 3. *punct.* 2. *numer.* 6. Lugo *disp.* 20. *de Fide*, *sect.* 5. *à numer.* 160. & alij. Qui notant, faciliùs hominem doctum, in casu posito dissentientem, iudicandum esse hęreticum, quàm hominem rusticum; cùm hic credendi obligationem non ita calleat. Licèt Lugo illud admittat, quando agitur de iudicando reum, accusatum quòd propositiones aliquas protulerit, & docuerit (faciliùs enim præsumitur doctum animo hæretico protulisse, quàm rusticum) non verò quando agitur de pertinacia in non assentiendo propositioni factæ ab Episcopo: Quia rustico minora motiva obligant ad credendum, quàm Docto; cùm hic possit aliquam rationem verosimilem habere, ad non ita breviter credendum veritati propositæ: Quare ait, pertinaciam Theologi non ita facilè, sicut rustici, iudicandam esse sufficientem ad hæresim committendam. Videatur citatus Cardinalis *numer.* 162.

Ad hęresim in foro interiori non est necessarius baptismus.

52 Rogabis *septimò*, circa vltimam particulam definitionis, scilicèt *In eo qui fidem recepit*: An, vt aliquis sit formaliter hæreticus, requiratur, quòd fidem receperit per verum baptismum? ¶ Affirmant Sanchez *cap.* 7. *num.* 34. Aragon 2.2. *quæst.* 11. *art.* 2. Caietan. *ibi*, Hugolinus *de Censur. Pontific. reservat.* 2. *part. cap.* 1. *§.* 1. *numer.* 2. Sayr. *tom.* 1. *Thesauri*, *lib.* 3. *cap.* 4. *numer.* 11. Tolet. *lib.* 4. *Summ. cap.* 3. *numer.* 5. Et ratio illorum est: quia qui solemniter fidem in baptismo professus non est, nequit recedere à fide Christi, quam non suscepit in illo: ergo non est hæreticus, sed infidelis. ¶ Negant verò alij, quibus libenter subscribimus. *Tum*: Quia cathecumenus (v.g.) verè credit in Christum, etsi non sit baptizatus: ergo in manifestatione evangelij habet fidem Christi; sed qui habet fidem Christi in manifestatione evangelij, si posteà contra illam habeat errorem pertinacem, non est infidelis, nec iudęus, vt ex se liquet: ergo est verè, & formaliter in foro interiori, & coram Deo hæreticus. ¶ *Deindè*: Hęresis malitia consistit in eo, quòd homo dissentiat alicui veritati divinæ revelatæ; sed, estò baptismum non susceperit, ęquè potest illi dissentire, ac si illum susceperit: ergo ad hęresim receptio baptismi non requiritur. ¶ *Denique*: Vt suprà initio capitis ex D. Thoma vidimus, tres tantùm sunt species infidelitatis; sed qui recedit pertinaciter à fide Christi in manifestatione veritatis recepta, non est purè infidelis; cùm hic eam nullo modo receperit: neç est iudæus; cùm hic tantùm susceperit in figura Christi venturi, non tamen iam existentis: ergo est hæreticus, & eius error hæresis. ¶ Per quę patet ad argumentum sententię contrarię: Quia sic dissentiens, licèt exteriùs fidem Christi non sit professus, benè autem interiùs, & in corde, & sic reipsà & quoad forum interius est hæreticus. Ita Castro *lib.* 1. *de Iusta hæretic. punit. capit.* 8. Bañez 2.2. *quæst.* 10. *art.* 5. *ad* 3. & *quæst.* 11. *artic.* 2. Suarez *disp.* 19. *sect.* 5. *num.* 3. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 9. *quæst.* 3. Farinac. *de Hæresi*, *quæst.* 179. *num.* 131. & 135. Palaus *tom.* 1. *tract.* 4. *disput.* 3. *punct.* 2. *à num.* 20. Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *quæst.* 6. *art.* 4. Fagund. *lib.* 1. *in* 1. *præcept. Decalog. cap.* 10. *num.* 27.

Quædam illationes ex dictis deducuntur.

53 Ex quibus sequitur *primò*, cathecumenum nondum baptizatum, si recedat à fide, esse formaliter, & quoad forum interius hæreticum; cùm recedat à fide Christi, quam suscepit. Sic Auctores suprà citati. ¶ Sequitur *secundò*: Qui bona fide recepit baptismum, sed ob aliquem defectum invalidum, si posteà incidat in errorem contra fidem, esse etiam formaliter, ob eandem rationem, hæreticum; cùm iam Christi fidem susceperit. Ita Suarez *num.* 7. Ex D. Augustin. *lib. de Hæresibus*, & *lib. de Vnico baptismo* (contra Donatistas) *cap.* 3. Vbi docet, aliquos hęreticos, quando ad Ecclesiam convertuntur, baptizandos denuò esse: quod verum non esset, nisi quia dantur hæretici verè & propriè tales ob invalidum baptismum. Idem docent Simancas *de Cathol. Instit. tit.* 31. *num.* 5. Azor *loc. cit.* Castro *loc. dict. num.* 5. Gabriel *in* 4. *distinct.* 13. *quæst.* 2. *art.* 1. *not.* 3. ¶ Sequitur *tertiò*: Qui animo ficto, & sine intentione vera recipiendi fidem, & baptismum baptizatur, si posteà recedat à fide, non est hęreticus formaliter. Et ratio est; quia iste nunquam fidem suscepit: ergo non erit hæreticus, sed purè infidelis. Sic Tapia *loc. citat. num.* 5.

Cathecumenus recedens à fide puniri nequit.

54 Rogabis *octavò*: An cathecumenus non baptizatus, & alij relati numer. antecedenti invalidè, aut fictè recipientes baptismum possint vt hæretici puniri ab Ecclesia, si à fide recedant? ¶ Huic quæsito aliquibus conclusionibus respondebimus. Dicendum ergo est *primò*, Ecclesiam non posse cathecumenum non baptizatum à fide Christi recedentem punire pœnis pro hæreticis statutis. Et ratio desumitur ex Tridentino *sess.* 14. *cap.* 2. his verbis: *Cùm Ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non priùs in ipsam per baptismi ianuam fuerit ingressus. Quid enim mihi, inquit Apostolus, de his, qui foris sunt, iudicare?* Sed cathecumenus non baptizatus non est in Ecclesiam ingressus, quantumvis desiderium baptismi ostenderit, & fidem Christi interiùs sit professus: ergo estò in foro Dei, & intrinsecè sit hæreticus, recedendo à fide; tamen illum Ecclesia hæreticorum pœnis punire non potest. Ita Suarez *numer.* 6. Sanchez *numer.* 34. Farinac. *de Hæresi*, *quæst.* 178. *numer.* 131. & 135. Palaus *numer.* 20. & alij citati. Contra Castro suprà relatum contrarium docentem: Ex eo, quòd hic homo sit verè Christi membrum, & ex consequenti Ecclesiæ, & ideo ab ea punibilis. ¶ Sed hęc ratio solùm probat esse de corpore

pore Ecclesiæ invisibili, non verò visibili: quod erat necessarium, vt posset ab ea exteriùs iudicari, & puniri.

Invalidè baptizatus non subiacet hæreticorum pœnis.

55 Dicendum est *secundò*, Ecclesiam non posse punire vt *hæreticum* eum, qui bona fide baptizatus est, invalidè tamen ob defectum materiæ, aut formæ, etsi posteà incidat in errorem contra fidem. Et ratio est, quam suprà expendimus: quia videlicet hic per ianuam baptismi nullo modo ingressus est in Ecclesiam: ergo eum iudicare, & punire non potest. Sic Sanchez *dict. cap. 7. numer.* 34. Suarez *num.* 8. Palaus *num.* 20. Hurtado *disp.* 82. §. 17. Lugo *disp.* 20 *sect.* 4. *numer.* 140. Fagundez *numer.* 28. Contrarium tamen, docent Farinac. *loc. citat. numer.* 135. referens Simancam, Castrum, & Azor (sed hic Auctor solùm docet esse hæreticum, nihil determinans, an sit, vel non punibilis ab Ecclesia) tenent etiam Sayrus, & Henriquez, apud Dianam *part.* 4. *tract.* 8. *resolut.* 78. Et moventur, tum ex eo quòd iste baptizatus est baptismo flaminis. *Tum*: Quia in hac materia magis operatur opinio, quàm veritas: ergo, cùm in omnium opinione vt Christianus habeatur, si recedit à fide pœnis hæreticorum subiacebit. ¶ Sed hæc parùm vrgent: Nam prima ratio instatur in cathecumeno: qui etiam apud contrarios, etsi acceperit baptismum flaminis, & posteà discredat, vt hæreticus puniendus non est: ergo inefficax est prædicta ratio etiam in nostro casu. ¶ Secunda verò supponit falsum, scilicèt adesse opinionem baptismi; cùm econtrà supponatur, Ecclesiam certam scientiam habere de baptismi præteriti nullitate. Videantur Suarez *loc. citat. numer.* 9. & Lugo *numer.* 140. Qui notat *numer.* 143. quòd si dubius sit baptismus, puniri ab Inquisitoribus nequit: quia *dubijs reo favendum est*.

Potest Ecclesia punire eũ, qui absque intentione fictè baptizatus est.

56 Dicendum est *tertiò*: quòd si quis sine intentione, & quoad apparentiam tantùm recipit baptismum, si posteà in errorem labatur, potest vt hæreticus ab Ecclesia puniri. Quod sic breviter ostenditur: In foro Ecclesiæ iste præsumitur verè baptizatus, cùm illius fictio Ecclesiæ innotescere non possit; sed quando in foro externo præsumitur aliquis baptizatus, & aliàs nullitas baptismi probari nequit, manet subditus Ecclesiæ: ergo ab ea iustè ob hæresis delictum potest puniri. Sic, Suarez *loc. cit. num.* 9. Sayr. *in Thesauro Cas. tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 11. Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *quæst.* 6. *num.* 5. Sanch. *cap.* 7. *dict. num.* 35. Lugo *num.* 145. & alij.

Quid sit apostasia à fide?

57 Ultimò rogabis: Quid sit apostasia à fide; & an differat specie ab hæresi? ¶ Quoad primam partem quæstionis levis est iam difficultas, supposita explicatione definitionis hæresis: Ex qua sic definiri potest: *Error voluntarius, & pertinax contra omnem veritatem, & doctrinam fidei Christianæ in eo, qui fidem suscepit.* Vel, vt ait Bañez ex Div. Thom. 2. 2. quæst. 12. art. 1. *Apostasia est retrocessio hominis baptizati à tota fide.* Quæ definitio ex dictis liquet, & simul patet, quòd apostata in hoc differt ab hæretico, quòd hic habet errorem contrarium huic, aut illi veritati catholicæ; ille verò omnibus. Videatur D. Thom. *loc. cit.* & Caietan. *ibi*, Trullench *libr.* 1. *cap.* 2. *dub.* 2. *num.* 22. Farinac. *de Hæresi*, *libr.* 5. *quæst.* 183. §. 2. *num.* 13.

58 Quoad secundam quæstionis partem est duplex sententia. Prima asserit, hæresim, & apostasiam specie differre. Sic Sylvester, verb. *Hæresis*, *quæst.* 2. Canus *de Locis*, *lib.* 12. *cap.* 9. *col.* 3. Turrecremata *lib.* 4. *Summ. part.* 2. *cap.* 13. ¶ Secunda sententia docet, non differre specie, sed tantùm secundùm magis, & minùs. Ita D. Thom. 2. 2. *quæst.* 12. *art.* 1. *ad* 3. his verbis: *Unde apostasia non importat determinatam speciem infidelitatis, sed quandam circunstantiam aggravantem.* Quem sequuntur omnes eius Discipuli, vt Bañez, Caietan. Arag. & alij communiter apud Sanchez *cap.* 7. *numer.* 16. & 17. & Farinac. *lib.* 5. *de Hæres. quæst.* 183. *numer.* 15. Et ostenditur *primò*: Hæresis, vt sumitur ex D. Thom. *quæst.* 10. *art.* 5. est contradictio fidei susceptæ in veritatis manifestatione; sed apostata contradicit fidei in manifestatione veritatis, cùm deserat totam fidem Christi, quam priùs susceperat: ergo apostasia à fide, & hæresis non differunt specie, sed, vt vidimus ex Div. Thom. tantùm secundùm circunstantiam aggravantem. ¶ Confirmatur, & explicatur: Hæresis, & apostasia habent idem obiectum: ergo non distinguntur specie. Probatur antecedens: Obiectum hæresis est contradictio fidei susceptæ in veritate; sed apostasia etiam opponitur fidei susceptæ in veritate: ergo habent idem obiectum; & sic specie non distinguntur. ¶ Sed credimus, vtranque sententiam non differre, si distinguatur in apostasia id quod se habet de formali, & quod est in illa de materiali. Apostasia enim & habet recedere penitùs à fide, quod est de formali, & in hoc non distinguitur specie ab hæresi; cum vtraque à fide recedat, & solùm inter illas esse potest differentia secundùm magis, & minùs: & insuper habet converti ad aliquam falsam sectam, vt paganismum, aut iudaismum, quod est in illa de materiali; & ita differt specie ab hæresi, sicut sectæ relatæ distinguuntur. Et ita vtraque sententia veritatem continet.

Non distinguitur specie ab hæresi.

Alia dubia circa apostasiam resolvuntur.

An apostasia, quando præcisè importat circunstantiam notabiliter aggravantem, sit necessariò in confessione aperienda, est difficilis quæstio. Negant plurimi. Econtrà verò affirmant Sanchez *num.* 17. Ledesma 2. *part. tract.* 1. *cap.* 7. *conclus.* 3. Trullench *num.* 22. & alij. Sed huius difficultatis resolutio venanda est ex dictis tract. 6. tom. 1. cap. 8. punct. 2. *à num.* 10. ¶ Circa alia verò quæ deinceps de hæresi dicenda sunt, tam circa divisionem illius, quàm pœnas pro illa latas, necnon absolutionem ab eis, idem iudicium ferendum est de apostasia, & quidquid dictum fuerit de illa, huic applicanda proportionabiliter sunt: Quia, vt docent Sanchez *cap.* 7. *num.* 18. & Farinacius citatus, plurimos alios referentes, omnia iura de hæreticis loquentia procedunt etiam de apostatis, & omnes pœnæ pro illis in iure latæ etiam ab istis incurruntur. Si verò aliquid speciale sit, curabimus adnotare.

PUN-

PUNCTUM VI.

Quotuplex sit hæresis: & quæ illius pœnæ?

Dividitur hæresis.

59 SUpposita ex dictis puncto antecedenti hæresis declaratione quoad essentiam, gradum facimus ad eius multiplicitatem investigandam. Dividitur ergo *primò* hæresis in *formalem*, & *materialem*. Formalis est, vt suprà definivimus, quando datur error pertinax contra aliquem fidei articulum, vt si quis, sciens Christum esse simul verum Deum, & hominem, pertinaciter negaret. Materialis est, quando aliquid contra fidem quis credit, ignorans tamen esse de fide: vel quando aliquid externè, at sine dissensu interno profert contra fidem. Aliqui etiam dividunt hæresim formalem contra obiectivam: & primam, dicunt, esse actum quo discredit hæreticus; & secunda obiectum, quod falsò creditur. ¶ Dividitur autem *secundò* hæresis formalis in *mentalem* seu *purè internam*, & in *externam*, simul & *internam*: Hæresis mentalis est, quæ nullo signo, ex ipsa hęresi interiori orto, exteriùs manifestatur. Externa verò, & simul interna est, quando error interior intellectus aliquo signo ex ipsa hæresi interiori orto, & persè illius manifestativo ostenditur. ¶ Hæc hæresis externa dividitur rursùs in eam, quæ est omnino manifesta *persè*, & in eam, quæ est manifesta *persè*, sed occulta *peraccidens*: Illa est, quæ manifestatur non solùm exteriùs verbo aut signo, verùm etiam coram pluribus id videntibus, aut audientibus: Ista verò est, quæ licèt exteriùs verbo, aut scripto pateñat, tamen hoc fit, nullo vidente, aut audiente. ¶ Aliter dividitur hæresis externa in *affirmativam*, & *negativam*. Affirmativa est, quando error existens in mente verbo, aut factis ostenditur: Negativa verò, quando quis, legitimè convictus de hæresi, pertinaciter illam negat, profitens exteriùs fidem catholicam. De qua, & de modo procedendi contra hęreticum negativum videantur Farinac. *de Heresi, lib.5. quæst.178. §. 1. à num. 20.* Palaus *tract. 4. disp. 3. num.5.* & alii apud ipsos.

Prima pœna spiritualis contra hæreticos est excommunicatio.

60 Pœnæ contra hæreticos latæ sunt in duplici differentia: nam aliæ sunt spirituales, & temporales aliæ: Sed quia spirituales priores sunt, magisque propriæ nostri instituti, ideò priùs hic breviter de illis agendum est. ¶ Prima ergo pœna spiritualis est excommunicatio: vt patet ex cap. *Achatius 24. quæst.1.* & cap. *Vt abolendam*, & cap. *Excommunicamus 1. & 2. de Hæreticis*, & cap. *Quicunque, de Hæreticis in 6.* & cap. *Noverit, de Sentent. excommunic.* Et licèt antiquitùs talis excommunicatio non esset lata, sed ferenda, vt patet ex cap. *Si quis Episcopus, 1. quæst.7.* & Concilijs antiquis (iuxta quæ videtur loqui D.Thom. *2.2.q.11.art.3.*) tamen in citatis iuribus talis excommunicatio est lata, licèt non reservata: reservatur tamen à S.Pontifice *in Constit. Bulla Cœnæ, clausul.1.* & extenditur ad schismaticos, & obedientiam Sedi Apostolicæ negantes, eorum fautores, receptatores, defensores, illorum libros legentes, imprimentes, retinentes, vendentes, ementes, defendentes. Quam quidem excommunicationem non esse de iure divino, sed ecclesiastico, latè probant Suarez *disp.21.sect.1.n.4.* Lugo *disp.23. sect.1.n.2.* Palaus *tr.4.disp.4.punct.1.* & alij apud ipsos.

Secunda est irregularitas.

61 Secunda pœna spiritualis contra hæreticos lata est irregularitas: vt constat ex cap. *Nos, 51. dist.* §. *Idem*, Daniel 2. q. 7. & ex cap. *Saluberrimum*, & cap. *Convenientibus 1. q.7.* & cap. *Nos consuetudinem, dist. 12.* Vbi clerici ab hæresi redeuntes permittuntur in ordine suscepto ministrare, non tamen alium denuò suscipere. Et Clemens 7. vt refert Peña *in fine Directorij Inquisit.* concedit Inquisitoribus facultatem dispensandi in hac irregularitate: quod vtique non faceret, si in illam incursos hæreticos non supponeret. Videantur Sanchez, plures, *lib.2.Summ. cap. 25. num.2.* referens, insuper Farinac. *de Heresi, q.192. à n. 67.* Trullench *lib.1. in Decal. cap.3. dub. 10.* At iuxta dicta à nobis tract. 10. cap. 8. punct. 8. *n. 79.* hæc irregularitas solùm incurritur ob infamiam facti. Vnde, ista cessante, vel quia hæresis fuit occulta, aut per emendationem ablata, talis pœna non incurritur. Videatur insuper Sanch. *n.4.*

Tertia privatio potestatis spiritualis.

62 Tertia pœna spiritualis est privatio potestatis spiritualis, non Ordinis, nisi ad summum quoad vsum licitum illius, sed iurisdictionis. Prima pars constat ex cap. *Arrianos 1. q.1.* cap. *Conventibus*, & cap. *Si quis voluerint 1. q.7.* & cap. *Ordinationes 9.* Videantur Suarez *disp.21. sect.5. numer.6. & 9.* Tapia *tom.2. lib. 1. quæst.9. art. 2.* & alij apud relatos Doctores. ¶ Secunda verò pars, scilicèt privatio iurisdictionis, oritur non ex capite *Hæresis*, sed ex vi excommunicationis maioris: vnde, quia post Concilium Constantiense excommunicati non incurrunt hanc pœnam, quando requisiti à fidelibus eam exercent, nisi sint nominatim denuntiati, aut notorij clerici percussores, vt diximus *tr.10. cap.3. punct.8. n. 84. & 85. & punct. 2. num.10. & 11.* idem dicendum est de hæreticis, etiam publicis & notorijs, non tamen denuntiatis: vt docent Sanchez *lib.2. Decalog. cap.9. num. 10.* Suarez *disput. 21. sect. 5. num. 15.* Tapia *loc. cit. art.3. num.3.* Navarr. *lib. 5. Consil. tit. de Heret. in 1. edit. consil. 15. num.2. & in 2. consil. 10.* Sousa *in Aphorism. Inquisit. lib.3. cap.7.* Trullench *lib. 1. Decalog. cap. 3. dub.12.* Qui asserit, colligi hanc pœnam ex cap. *Audivimus*, cap. *Cœlestinus*, cap. *Aperte*, & cap. *Miramur, 24. q.1.*

Quarta est privatio beneficiorum, & inhabilitas ad alia obtinenda.

63 Quarta pœna spiritualis est privatio Beneficiorum, & Officiorum ritè acquisitorum, & inhabilitas ad alia obtinenda. Ita in cap. *Quo iure, distinct.8.* cap. *Vt commissi, de Hæretic. in 6.* cap. *Ad abolendum, §. 1. de Hæretic.* cap. *Statutum, & 1. eodem tit. de Hæretic. in 6.* Et huic similis est pœna spiritualis, quam tradunt Azor *lib.8. cap.13. q.8. vers. Octava pœna*, & Trullench *loc. cit. dub.13.* scilicèt privatio dignitatuum, beneficiorum, & personatuum, in ecclesiasticum, qui ad preces hæreticorum, vel credentium, receptatorum, vel fautorum eorum talia beneficia ecclesiastica sunt adepti, vt patet ex cap. *Quicunque §. Ad hæc de Hæretic. in 6.* Sed hæc intelliguntur, modò ea scienter receperint, vt interpretatur Glossa. ¶ Quinta hæreticorum pœna spiritualis est privatio sepulturæ; vt expresse constat ex cap. *Quicunque, de Hæreticis in 6.* & capit. *Excommunicamus, & 1. §. Credentes, de Hæreticis*, &

Quinta, privatio sepulturæ.

& cap. *Sicut, de Hæretic. in fin.* Sed ad hoc non requiritur, quòd sint specialiter denuntiati, sed sat est, si publicè sint hæretici, & notoriè in hæresi decedant: Cùm hoc prohibitum sit ob specialem huius criminis enormitatem. Si autem in hæresi publica decedentes aliquis sepeliat, excommunicatur; vt liquet ex cap. *Quicunque, de Hæret. in 6.* Videantur gloss. *ibi*, Trullench *dub.* 13. Filliuc. *tr.*22.*cap.*7. *q.*6. *n.*229. Palao *tr.* 4. *disp.* 4. *punct.*4. Farinac. *loc. cit. q.*192. *à n.*38.

Prima temporalis pœna est confiscatio bonorum.

64 Pœnæ verò temporales sunt etiam in multiplici differentia. Nam prima est confiscatio omnium bonorum hæretici, vt patet ex leg. *Manichæos*, Cod. *de Hæreticis*, & in pluribus alijs textibus, quos eruditè congerit Farinac. *quæst.* 190. *num.* 1. & in cap. *Excommunicamus*, leg. 4. §. *Damnati*, dicitur: *Ita quòd bona huiusmodi damnatorum, si laici fuerint, confiscentur, si verò clerici, applicentur Ecclesijs, à quibus stipendia receperunt.* Et hæc hæreticorum bona ipso iure dicuntur confiscata à die hæresis commissæ, vt ait textus in capit. *Cùm secundùm, de Hæreticis in 6.* Quæ autem bona cadant sub confiscatione, latè disputant Farinac. *loc. cit.* Sanchez *à cap.* 14. *lib.* 2. *Decalog. ad cap.*23. Palaus *tract.*4. *disp.* 5. *per totam*, & alij plurimi apud ipsos: Quia verò brevitati consulimus, & aliàs hæc materia magis pertinet ad forum externum, quàm internum, in quo Confessarios instruere nostri muneris est, ideò in ea spaciari non licet, remittendo lectores ad Auctores citatos, qui longe, latèque per eam divagantur. Sed interim admonemus, quòd, cùm istæ leges sint pœnales, non obligant ante Iudicis sententiam: aliàs essent nimis duræ, & rigidæ, vt diximus tract. 11. cap.2. punct. 3. *à num.*59. loquentes tam de hac pœna contra hæreticos lata, quàm de alijs eiusdem generis. Videantur insuper Azor *tom.* 1. *lib.*5. *cap.* 7. *q.*2. Villalob. 1. *p. tr.*2. *diffic.*26. *n.*2. Tapia *lib.*1. *q.*10. *art.*1. & 2. Sanchez *cap.*22. *à num.*1. & alij, quos latè refert, & sequitur Palaus *loc. cit. punct.* 18. *num.*2.

Secunda est infamia.

65 Secunda pœna temporalis est infamia, ob quam fiunt inhabiles ad omnes honores, dignitates, & officia; vt constat ex cap. *Infames* 6. *quæst.*1. cap. *Statutum* 2. *de Hæretic. in 6.* cap. *Excommunicamus* 1. §. *Credentes, de Hæreticis*, & pluribus alijs textibus tam iuris civilis, quàm canonici. Quam infamiam etiam incurrunt eorum filij; vt constat ex cap. *Statutum* 2. *de Hæretic. in 6.* An verò incurrant hanc pœnam, qui ante delictum, & hæresim patris nati sunt, an verò tantùm illi, qui post delictum sunt geniti, est difficultas diffusissimè agitata à Sanchez *lib.*2. *cap.* 27. Nos dicimus, eam incurrere tantùm eos, qui post hæresim parentum sunt geniti. Hæc decisio traditur in iure Hispano, leg. fin. *titul.* 31. *part.* 7. his verbis: *El hijo que es nacido, no debe recibir pena por el yerro del padre.* Et ratio est: quia solùm qui posteà est conceptus, est qui verè est filius formaliter hæretici, alij tantùm materialiter sunt hæretici filij; sed leges decernentes, talem pœnam comprehendere filios hæreticorum, sunt intelligendæ (cùm sint pœnales) de his, qui sunt formaliter filij hæreticorum: ergo concepti à parentibus vt hæreticis, non verò alij anteà geniti infamantur. Videatur Thomas Sanchez *cap.* 27. *à num.*14. apud quem nullam aliam quæstionem nec diffusiùs, nec eruditiùs vidi exagitatam.

66 Ad hanc infamiæ pœnam reducitur portatio habitus, vulgò *S. Benito.* Mos enim apud omnes invaluit, quòd hæretico pœnitenti, & ad fidem redeunti, in signum infamiæ, necnon conversionis, & detestationis erroris præteriti, imponatur pœnitentia portandi publicè habitellum quendam crucibus ante, & retrò rubei, & crocei coloris signatum, qui hispanè dicitur *San Benito.* De quo videantur Simanc. *Cathol. Instit. tit.* 47. *rubric. de Pœnitent. & convers. num.*9. Roxas *singul.* 1. *num.*23. *& tract. de Hæret. part.*2. *num.*309. Pegna *ad Eymer.* 3. *part. coment.*42. *n.* 175. Farinac. *de Hæresi, quæst.* 193. §. 4. *numer.* 91. *&* 92. Qui dicunt, etymologiam huius nominis sumi ab eo, quòd in primitiva Ecclesia, qui publicè pœnitentiam agebant, induebantur sacco ab Episcopo, vel Sacerdote benedicto, & eo induti coram foribus Ecclesiæ perseverabant, quousque ab ea absoluti ad Ecclesiæ gremium admittebantur: & inde ortum duxisse, quòd catholicæ fidei venerandum Tribunal imperet, vt publicè simili sacco induti incedant iudæi, vel hæretici conversi, tam in signum publicæ detestationis erroris præteriti, quàm ad eorum infamiam: Quia, cùm publicè detestati fuerint fidem catholicam, & Christi crucem, iustum est, vt illius signum etiam publicè gestent.

Ad infamiam reducitur pœna gestationis facci benedicti.

67 Tertia est pœna perpetuæ carceris; vt expressè habetur in cap. *Excommunicamus* 2. *de Hæretic.* his verbis: *Si qui autem de prædictis, postquàm deprehensi fuerint, redire voluerint, ad agendum pœnitentiam, in perpetuò carcere damnentur.* Sed ad hanc pœnitentiam damnandi non sunt, si quis abiuravit *de levi*, vel qui, antequàm dicta testium ei publicata sint, errores suos plenè fatetur: quia hic non est de errore suo plenè convictus. Quare tantum damnandi sunt, qui post publicationem testium errorem suum fatentur, & pœnitentiæ signa dederint. Videantur Farinac. *quæst.*193. §.5. *num.*103. Pegna *Direct. Inquisit. part.*3. *quæst.*93. *coment.* 142. Lælius Zecchius *in Summ. p.*1. *tit. de Fide, rub. de Hæres. cap.* 11. *num.*17. Roxas *de Hæret. part.*2. *num.* 197. & alij apud Farinac. & Palaum *disputat.* 6. *punct.*1.

Pœna carceris perpetui.

68 Quarta est pœna mortis; vt habetur in leg. *Arriani*, Cod. *de Hæretic.* leg. *Culpa*, Cod. *de Maleficijs*, leg. *Quicunque*, Cod. *de Hæretic.* & cap. *Ad abolendum, de Hæret.* Et quòd hæc potestas habeat Ecclesia à Christo, est de fide, vt docent D.Thom. 2.2. *quæst.*11. *art.* 3. Ledesma 2. *part. Summ. tr.*11. *cap.*6. *concl.*8. Bellarm. *lib.* 3. *de Laicis, cap.*1. *&* 22. Covarrub. *lib.*2. *Var. cap.* 10. *à n.*10. Castro *lib.* 1. *de Iusta hæretic. punit. cap.* 9. *& lib.* 2. *cap.* 12. & alij, quos refert, & sequitur Suarez *de Fide, disp.*22. *à num.* 2. Contra Donatistas, Uvicleph, Lutherum, & alios hæreticos negantes Ecclesiæ hanc potestatem. Sed veritas catholica efficaciter sic breviter ostenditur. Hoc delictum ex se adeò est grave, vt iustè mereatur pœnam mortis, cùm sit crimen læsæ maiestatis divinæ: ergo potestas eam infligendi debet esse in aliquo supremo Capite. *Tunc sic*: sed indecens non est, quòd sit talis potestas in Ecclesiæ supremo Capite. Cætera constant. Et minor subsumpta probatur: nam Deus de facto

Pœna mortis.

ob Deuteron. 18. & 13. iussit in veteri lege occidi Prophetas falsos: Et Proto-Parens N. Elias, vt primus Inquisitor Generalis, *Prophetas Baal apprehendit, & duxit ad torrentem Cison, & interfecit eos ibi*, 3. Reg. 18. vers. 40. Similiter D. Petrus *Act.* 15. iam summus Pontifex à Christo creatus, ob vsurpationem bonorum Ecclesię, Ananiam, & Saphiram solo verbo interfecit: ergo indecens non est, talem potestatem esse in supremo Capite Ecclesię; At si indecens non est, negari non debet Ecclesiæ Principi talis potestas: ergo de facto fuit à Christo Domino suæ Ecclesiæ collata. Quare refert Castro *lib.* 2. *de Iust. hæret. punit. capit.* 12. quòd hęretici in Flandria, & inferiori Germania, ex sententia Ministrorum fidei, gladio necantur: in Gheldria, ligatis manibus, in flumen projiciuntur. At ex tempore Gregorij Magni apud Hispanos, Gallos, Italos mos invaluit, eos vivos cremandi. Videantur Divus Thom. 2. 2. *quæst.* 11. *articul.* 3. Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *quæst.* 7. *articul.* 1. *num.* 4. Suarez *disput.* 23. *sect.* 1. & 2. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 13. vers. *Ultima pœna*, Farinac. *quæst.* 189. *à num.* 1. Simancas *Instit. titul.* 7. & 48. Covarrub. *lib.* 2. *Variar. cap.* 10. *num.* 10. Pegna *in Director.* 2. *part. com.* 65. Trullench *lib.* 1. *Decalog. capit.* 3. *dub.* 16. *num.* 3. Reginald. *lib.* 17. *cap.* 4. *quæst.* 5. & alij. Vid. tom. 2. tract. 10. cap. 9. num. 6.

Pro executione pœnę mortis tradendus est hæreticus Iudici Sæculari.

69 Sed licèt hæc ita sint; tamen Ecclesia hanc potestatem nunquam exercet per seipsam, sed, vt ait D. Thom. loc. cit. *Relinquit eum iudicio sæculari à mundo exterminandum per mortem.* Nec incurrunt irregularitatem Inquisitores, tradendo eos Iudici sæculari puniendos, vt docent Navarr. *in Manuali capit.* 27. *num.* 208. Sousa *in Aphorism. Inquisit. lib.* 3. *cap.* 6. *num.* 4. Suarez *num.* 12. Quia nec condemnant eos ad mortem, nec eam exequuntur: imò, vt dicitur in cap. *Novimus*, debent petere à Iudicibus laicis, vt benignè, quantùm iustitia permiserit, cum reis se gerant. ¶ Sed advertunt hic Sousa *loc. citat.* & Pegna 3. *part. Direct. com.* 85. posse Inquisitores compellere Iudices sæculares, vt iuris pœnas exequantur. Attamen, antequàm Iudici sęculari hæreticos impœnitentes, aut relapsos morte puniendos tradant, degradandi sunt; vt patet ex textu in cap. *Ad abolendam*, §. *Prætereà*, his verbis: *Totius Ordinis prærogativa nudetur*: & docet, plurimis Doctoribus citatis, Farinac. *q.* 189. §. 2. *à num.* 12. De qua degradatione, & ritu eius, vide prædict. Auctorem, & Suarez *tom.* 5. *in* 3. *part. disp.* 30. & non pauca, quę circa hoc diximus tract. 10. cap. 5. punct. 6. Sed nota, quòd relapsis pœnitentibus concedi debent ecclesiastica sacramenta; vt cavetur in cap. *Super eo, de Hæretic. in* 6. Ita etiam docent Suarez *disp.* 23. *sect.* 1. *num.* 12. Simanc. *in Enchirid. tit.* 63. *num.* 7. Trullench *dub.* 17. *n.* 2. Palaus *disp.* 5. *punct.* 18. *n.* 17. Licèt de eucharistia contrarium sentiant Covarrub. *lib.* 2. *Var. cap.* 1. *num.* 11. Gantera *rub. de Hæretic. numer.* 13. Ducti consuetudine in contrarium invalente; quæ abolenda vtique est.

Plurima hìc circa has pœnas tàm spirituales, quàm temporales contra hæreticos latas discuti poterant. Sed quia plerumque sunt à nostro instituto aliena, ad Auctores Canonistas, & Iuristas, aliosque Morales iam citatos lectorem remittimus: & tantùm de prima pœna spirituali, scilicet excommunicatione, hìc agemus.

PUNCTUM VII.

Qui incurrant excommunicationem contra hæreticos latam?

Prima, & secunda suppositio.

70 Supponimus ex dictis tract. 10. cap. 1. punct. 11. *num.* 137. hęreticum purè internum, id est, qui nec verbo, aut signo errorè præconceptum manifestat, non incurrere excommunicationem contra hæreticos latam. Et ratio est generalis pro omni actu interiori: quia de occultis *persè* non iudicat Ecclesia; vt patet ex cap. *Sicut tuis*, §. *vltim.* cap. *Tuâ de Simonia*: ergo nec imponit pro similibus delictis excommunicationem maiorem; & consequenter nec pro hæresi purè interna. Vnde quia, si aliqua circa hoc datur difficultas, manet ex ibi dictis decisa, hìc eadem non detinemur. Videatur Suarez *disp.* 21. *de Fide*, *sect.* 2. *n.* 4. ¶ Supponimus *secundò*, hæreticum internum simul & externum, qui verbo, aut signo persè manifestat interiorem hęresim, incurrere prædictam excommunicationem. Quod patet: Nam excommunicatio prædicta est lata contra eos, qui verè, & completè crimen hęresis committunt; sed tales sunt, qui hæresim interiorem verbo, aut signo sufficienti manifestant: ergo prædictam excommunicationem incurrunt. Ita communiter Doctores.

Tertia, & quarta suppositio.

71 Tertiò supponendum est, hęreticum purè externum pœnam in foro conscientię non incurrere. Et ratio est: nam hic non est verè & propriè hæreticus, cùm non habeat errorem in intellectu; sed prædicta pœna lata contra hęreticos est contra eos, qui verè & propriè sunt hæretici: ergo hęreticus præcisè externus, saltem in foro conscientiæ, illam non incurrit. Petrus Ledesma 2. *part. tract.* 1. *capit.* 6. *conclus.* 11. ¶ Quartò supponendum est, requiri ad hoc, vt quis prædictis pœnis subiaceat, quòd crimen hæresis non solùm sit externè sufficienter manifestatum, sed etiam quòd in se externè sit culpa mortalis: etenim si solùm est venialis, ob parvitatem materiæ incapax est pœnę adeò gravis, qualis est maior excommunicatio. Quæ omnia communia sunt; & ideo à referendis Auctoribus abstinemus. Videantur nihilominus Sanchez *lib.* 2. *Decalog. cap.* 8. *n.* 17. & alij à nobis citati tract. 10. capit. 1. punct. 11. *num.* 143. & Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *q.* 7. *art.* 5. *num.* 4. Quibus, vt certis, stabilitis, Rogabis:

Hæreticus internus, & externus, etsi occultus, incurrit excommunicationé.

72 An hæreticus internus simul & externus, occultus tamen peraccidèns (vt qui in cubiculo, nemine præsente, animo hæretico Christum conculcaret, aut sacramenta profanaret) incurrat excommunicationem? ¶ Cui difficultati respondetur affirmativè. Et ratio est: quia Ecclesia potest iudicare de hęresi, quæ verè externa est; sed talis hęresis verè externa est, licèt illi peraccidèns non pateat: ergo potest de illa iudicare, excommunicationeque punire. ¶ *Deindè*: Licèt ad vsum iurisdictionis punitivæ sit necessaria actualis cognitio causę, seu delicti, quan-

quando talis iurisdictio exercetur à Iudice per sententiam particularem, non tamen quando exercetur per sententiam generalem, sed tunc satis est, quòd hæc sint nota ipsi peccanti; cùm talis pœna feratur sub conditione, quòd hoc vel illud faciat, ac proinde sufficit illud fecisse, vt incurratur pœna, & maximè si est spiritualis, & medicinalis, sicut in præsenti contingit, vt diximus tract. 11. cap. 2. punct. 3. §. 2. *num.* 57. sed in præsenti casu exercetur iurisdictio per sententiam generalem, & aliàs pœna est spiritualis, & medicinalis: ergo licèt prædicta hæresis externa, occulta tamen per accidens, ab Ecclesia non cognoscatur, cadit sub eius iurisdictione, potestque ab ea puniri. Ita in Repertor. Inquisit. verb. *Pœna*, Panormitan. *in Procem. Decret. num.* 6. & *cap. vlt. de Hæret.* Covarr. in Reg. *Peccatum*, 2. *part. in princip. n.* 7. Angel. Sylvestr. Tabien. Armill. Caietan. *apud Sanchez lib.* 2. *Decalog. cap.* 8. *n.* 6. Ledesma 2. *p. cap.* 6. *concl.* 10. Suarez *de Fide*, *disp.* 21. *sect.* 2. *n.* 6. Azor *lib.* 8. *cap.* 10. *q.* 4. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 3. *dub.* 1. *n.* 5. Qui omnes simul cum Palao *tract.* 4. *disp.* 3. *punct.* 3. *n.* 1. Barbosa 2. *part. de Potestat. Episcop. allegat.* 49. *num.* 9. Farinac. *loc. cit. q.* 192. §. 1. *n.* 6. & alij prædictam doctrinam extendunt ad alias pœnas contra hæreticos latas.

Qualia debent esse verba ad manifestandam exteriùs hæresim.

73 Quæ autem verba, aut signa sint sufficientia ad hæresim internam manifestandam, taliter quòd hæc proferens, aut eliciens sit hæreticus tam internus, quàm externus, iam tetigimus tract. 10. cap. 1. punct. 11. *à num.* 142. & insuper hìc, vt in propria sede, decidendum est. Dicimus ergo, vt verba, aut signa plenè hæresim internam manifestent, duo requiri: Primum, quòd signum sit completum & integrum ad hæresim internam exprimendam, sivè hoc habeat ex se, sive ex consuetudine, sive ex circunstantijs antecedentibus, concomitantibus, aut consequentibus, aut etiam ex qualitate personæ. Et ratio est. quia hæresis interna non potest fieri externa nisi per significationem sensibilem; sed talis significatio nequit sensibilis fieri nisi per signa complete & integrè eam omnibus manifestantia, taliter quòd *per sè* facilè ab eis percipi possit: ergo ad hæresim externam requiritur, quòd signum sit integrum & completum ad eam exteriùs exprimendam. ¶ Secundum, quod requiritur, est, quòd signum exterius sit *ex se* grave peccatum in materia hæresis, vt suprà diximus: Quia hęc excommunicatio maior non incurritur nisi ob culpam gravem externam hæresis, sicut & qualibet alia excommunicatio respectivè: ergo requiritur ad illam, quòd signum exterius in propria materia sit grave peccatum. Ita Suar. *disp.* 21. *sect.* 2. Vazq. 1. 2. *disp.* 160. *cap.* 5. Sanchez *in Decalog. cap.* 8. *num.* 7. Simanc. *tit.* 42. *n.* 7. Palaus *tr.* 4. *disp.* 3. *punct.* 3. *n.* 2. Ex quibus dimanant quædam difficultates seorsim decidendæ.

Quid dicendum de verbis: *Ita est*, *Sic credo* &c.

74 Quæres primò: An si quis, credens non adesse sacramenta gratiam conferentia, dicat, volendo hoc ipsum exprimere: *Ita est*, aut *sic credo* &c. sit hæreticus externus? ¶ Respondetur negativè. Et ratio est: quia prædicta verba non plenè hæresim internam significant, nec ex eis colligi potest de quo loquatur: ergo hæreticum externum plenè non constituunt. At si aliquis, mentaliter credens, Christum non esse Deum verum, interrogatur, an hoc ita sit: Et dicat ita credere, absdubiò hęreticus externus est: quia iam talia verba ex adiunctis circunstantijs determinantur ad significandam hæresim interiorem. Ita Suarez *n.* 10. Palaus *n.* 3. Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *q.* 7. *art.* 5. *n.* 3.

Manifestans hæresim internam verbis æquivocis est hęreticus externus.

75 Sed gravior est difficultas: An qui verbis æquivocis hæresim interiorem manifestaret, esset hæreticus externus, excommunicationemquè contra hæreticos latam incurreret? ¶ Negant Roxas *tract. de Hæret.* 1. *part. num.* 200. Farinac. *q.* 187. *n.* 11. Palaus *num.* 3. Quia verba ambigua & ęquivoca habent tunc sensum tam catholicum, quàm hæreticum; sed quando verba habent sensum catholicum, & hæreticum, in sensu catholico accipienda sunt, vt docent communiter Doctores: ergo ita erunt accipienda, & sic hæresim externam non significabunt. ¶ At dicendum iudico, verbis ambiguis & æquivocis hæresim internam manifestantem esse verè & propriè hæreticum externum. Et ratio est: quia illa verba plenè significant internam hęresim, licèt *per accidens* ob aliam significationem occultetur: ergo *per sè*, & ex vi illius significationis propriæ talia verba manifestant perfectè, & plenè hęresim mentalem & internam: Igitur, cùm omnis hæreticus externus, licèt occultus per accidens, pœnis spiritualibus Ecclesiæ subiaceat, absdubiò excommunicationem incurret. Ita Sanchez *lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 26. Suarez *num.* 10. Tapia *num.* 3. Bonac. *de Censur. disp.* 2. *quæst.* 5. *punct.* 2. *num.* 6. & alij. Ratio verò sententiæ contrarię tantùm locum habet in foro exteriori, & quoad pœnas temporales: nam in foro conscientiæ, & pœnitentiali pro hæresi in dubio præsumendum est: vt, pluribus relatis, docet ipse Farinac. *loc. citat. numer.* 12. Imò hic Doctor prædictam interpretationem non admittit, quando verba æquivoca fuerunt prolata cum dolo, aut in proferente est aliqua suspicio, aut pręsumptio, quòd sit de genere iudæorum, maurorum, & hęreticorum; tunc enim, pluribus citatis, ait verba æquivoca in sano & catholico sensu non esse accipienda, sed potius in hæretico vsurpanda. Igitur ex omni capite verbis æquivocis mentalem hęresim manifestans vt hæreticus externus habendus est; & ita excommunicationem incurrit.

Qui hęresim cõfitetur, aut transcribit, vel legit, illam non manifestat.

76 Quæres *secundò*: An siquis hęresim internam sacramentaliter confiteatur, vel de ea consulat virum doctum ad eam deponendam, vel oportunum remedium quærendum, sit hæreticus externus? ¶ Respondetur negativè: Quia vtraque actio exterior manifestativa hæresis est bona: ergo non constituit hæreticum exteriorem, nec subjicitur excommunicationi. Sic Suarez *num.* 10. Tapia *num.* 4. Sanchez *num.* 19. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 10. *quæst.* 5. Palaus *num.* 3. Petrus Ledesm. *tract.* 1. 2. *p. cap.* 6. *conclus.* 10. *dub.* 4. & alij communiter. ¶ Ex quibus oritur, quòd qui legit, transcribit, aut disputando pronuntiat hæresim, quam anteà fateatur habuisse, non est hæreticus exterior. Ratio est: quia verba illa non declarant pręsentem internam hæresim: sicut nec, qui refert se fornicasse, dicitur actualiter fornicarius: ergo talis nequit esse hæreticus exterior. ¶ Nec etiam hęreticus externus est, qui hæresim scribit characteribus sibi tantùm cognitis: quia tunc adhuc hæresis remanet in mente. Ita San-

Sanchez *num.*13. Bonacin.*n.*7.Filliuc. *tr.*22.*cap.* 6. *n.*187. Palaus *n.*3. Qui cum Sanchez advertit, non esse hæreticum, qui verbis manifestaret, se aliquando fuisse hæreticum, & nunc sibi complacere assensum hæreticum præteritum: quia hęc manifestatio non est hæresis professio, sed narratio hæresis habitæ. ¶ Nec similiter hæreticus exterior est, qui iudicans hæreticè adulterium, aut fornicationem prorsus esse licitum, animo hæreticali illud committeret: quia hæc actio *ex se* hęresim internam non manifestat. Ita Palaus *num.*3. Tapia *n.*3.Sanch.*n.*15.

Per opera externa gignentia suspicionem hæresis manifestatur hæresis interna.

77 Quæres *tertiò*: An siquis, ex errore contra veram incarnationem verbi Dei, verberaret Christi imaginem; aut, habens errorem Anabaptistarum, rebaptizaret aliquem animo suam hæresim manifestandi, esset hæreticus manifestus? ¶ Respondetur affirmativè: Quia prædicta opera satis hęresim mentalem manifestant; & magnam *ex se* hæresis suspicionem gignunt. ¶ Vnde oritur, quòd siquis, hæreticè credens sibi nunc esse licitam polygamiam, seu multiplicitatem vxorum, duplici vxori matrimonio copuletur, sufficienter hæresin mentalem manifestat. *Similiter.* Siquis nunquam sacrificio Missę assisteret, vel genuflecteret, dum hostia elevaretur ex animo hęretico, exterior hæreticus esset: Quia talia signa *ex se* hæresis suspicionem gignunt, & illius sufficienter manifestativa sunt: ergo &c. Ita Sanchez *num.*16. Tapia *num.* 3. Palaus *num.*4. Qui cum Pegna, & Farinac. extendunt doctrinam traditam ad eum, qui ex mentali hæresi contra Ecclesiæ potestatem diebus prohibitis carnes comederet.

Non est hæreticus exterius, qui in somnis hæresim internam manifestat.

78 Quæres *quartò*: An sit hæreticus externus, qui profert in somnis hæresim mentalem priùs conceptam, si anteà expertus est, & prævidit illam manifestaturum, & diligentiam sufficientem non adhibuit ad eam non proferendam? ¶ Affirmativam partem vt certam aliquando se tenuisse refert Petrus Ledesma *tom.* 2. *tract.* 1. *cap.* 6. *concl.* 10. *difficult.*5. Et eam suadere videntur hæc argumenta. *Primò*: Quia qui percutit in somnis clericum, si illud prævidit, & non impedivit, incurrit excommunicationem: ergo similiter manet excommunicatus, qui profert in somnis hæresin mentalem, si illam pręvidit, & non impedivit. ¶ *Secundò*: Hæc prolatio exterior hæresis provenit ab interiori assensu, cùm sit voluntaria in causa: ergo manifestat hæresim in mentem conceptam; & ita eam proferens manet hęreticus exterior, & excommunicatus. ¶ Negativam verò, & veram, defendunt idem Ledesma *loc.cit.* Sanchez *n.*24. Suarez *n.*12. Pegna 3.*p. Direct. comment.*17. Bonac. *de Excommunicat. disp.* 2. *q.* 5. *punct.*2.*n.*7. Palaus *n.* 3. Filliuc. *tract.*22.*cap.*7. *num.*196. & alij. Et ratio est: quia prolatio illa exterior non nascitur ab hæresi interiori, sed à prava consuetudine; sed, vt opus externum constituat hæreticum exteriorem, est necesse, quòd procedat ab hæresi interiori, vt dictum est: ergo illum non constituit. ¶ *Rursus.* Excommunicatio lata contra hęreticos est imposita contra hæresim formalem, non verò materialem; sed prolatio illa in somnis facta non est hæresis formalis, sed materialis: ergo ob eam non incurritur excommunicatio.

Argumentis respondetur.

79 Ex quibus iam patet ad secundum argumentum. Ad primum autem, Respondetur, concesso antecedenti, negando consequentiam. Et disparitas stat in eo, quòd percusio illa est opus *per se* sufficiens ad hoc, vt sub excommunicatione prohibeatur, quando *in se*, aut *in causa* est voluntaria: prolatio verò hęresis non est sub excommunicatione prohibita, nisi quando est coniuncta cum hæresi interiori, & ab ea procedit (cùm enim hęresis essentialiter consistat in errore intellectus, debet ab illo actualiter procedere) vnde quia prolatio hæresis in somnis, licèt sit voluntaria in causa, tamen ab hæresi interiori non procedat, sed præcisè à consuetudine absque erroris mentalis influxu, ideò non subjicitur excommunicationi contra hęreticos latæ; cùm hæresis formaliter non sit. Percusio verò Clerici semper est formaliter talis; & ideò, vt sit peccaminosa, & subiaceat excommunicationi, sufficit, quòd sit vel *in se*, vel *in causa* voluntaria, qualiter in casu posito accidit. Igitur sic percutiens Clericum manet excommunicatus; secùs verò qui in somnis hęresim præconceptam manifestat. ¶ Hìc agendum erat de excommunicatione, quam incurrunt credentes, fautores, receptatores, & defensores hæreticorum, necnon eorum libros legentes, aut retinentes: Sed quia de his iam sufficienter egimus tract. 10. cap. 4. punct. 5. ideò calamum ab his retrahimus.

PUNCTUM VIII.

Qui possint ab hæresi absolvere?

80 Hic latè disputandum erat de his, qui ab excommunicatione ob hæresin contracta possunt absolvere, nisi hoc iam sufficienter maneret decisum ex dictis *tract.*10.*cap.*4. *punct.*4.*à num.*57. & *cap.* 2.*punct.*5. *à n.* 52. & *tract.*18. *cap.* 4.*punct.*2. §.11. Ibi enim diximus, Confessarios Regulares non posse absolvere sæculares à censura lata contra hęreticos, etiam peraccidèns occultus; vt patet ex quarta propositione ab Alexand. VII. damnata, quę sic se habet: *Prælati Regulares possunt in foro conscientiæ absolvere quoscunque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa.* Nec etiam possunt absolvere Prælati Regulares proprios subditos ab hæresi: sed huius criminis absolutio, sicut & punitio, tantùm attinet ad sanctum Inquisitionis Tribunal, vt docuimus tract. 10. cap. 2. punct. 6.*n.*76.

81 An autem Episcopi possint, post bullam Cœnæ Domini, absolvere ab hæresi occulta ex vi facultatis illis concessæ à Concilio Tridentino sess. 24. cap. 6. *de Reformatione*, his verbis: *Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus, & suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis alijs deductis ad forum contentiosum, dispensare. Et in quibuscunque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reservatis, delinquentes quoscunque sibi subditos in diœcesi sua per seipsos, aut Vicarium ad id specialiter deputatum in foro conscientiæ gratis absolvere, imposita pœnitentia salutari. Idem & in hæresis crimine in eodem foro conscientiæ eis tantùm, & non eorum Vicarijs sit permissum*; Est controversia longè latèque dis-

discussa à Doctoribus, vt vidimus tract. 10. cap. 2. punct. 5. *à num.* 55. Et præter ibi citatos, diffuse de ea agit Barbosa *de Officio, & potestate Episcopi, allegat.* 40. *à num.* 21. vbi refert 46. Auctores, affirmantes talem potestatem ademptam fuisse Episcopis per bullam *in Cœna Domini*; necnon plurimas declarationes tam Gregorij XIII. & VIII. quàm sacræ Congregationis Cardinalium. Et ex Stephano Daluin. refert, defactò extare authenticum diploma, vbi conceditur à septem Cardinalibus, Inquisitoribus generalibus à S. Sede Apostolica specialiter deputatis, licentia absolvendi ab hæresi Episcopo vindunensi in confinibus Galliç, & Lotharingiæ existenti. Et dènique ait, inviolabiliter observari, quòd Episcopi à S. Pontifice petant facultatem prædictos hæreticos absolvendi. Idem docent Lugo *de Fide, disp.* 23. *sect.* 3. *à num.* 46. Prado *tom.* 1. *cap.* 8. *quæst.* 3. *§.* 2. & alij plurimi apud ipsos.

Non esse facultatem absolvendi ab hæresi cócessamEpiscopis revocatã per bullam Cœnæ, plurimi asserunt.

82 Econtrà verò alij Doctores docent, talem facultatem minimè revocatam esse per bullam *in Cœna Domini*: ex quibus plurimos dedimus loc. cit. *num.* 58. *& tract.* 18. *n.* 128. & idem sentiunt alij plurimi, quos referunt Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 11. *n.* 27. Diana 1. *part. tr.* 5. *resol.* 2. *& p.* 4. *tr.* 4. *resol.* 239. Trullench *lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 12. Palaus *tom.* 1. *tract.* 4. *disput.* 4. *punct.* 3. *num.* 22. & Leand. *de Censur. tract.* 2. *disp.* 17. *quæst.* 71. 45. *&* 46. & novissimè non paucos refert, & sequitur Torrecilla *in Exam. & potest. Episcopi tract.* 1. *quæst.* 1. *sect.* 1. *diffic.* 2. *num.* 4. Qui omnes satis eruditè hanc partem comprobant tum auctoritate, tum ratione; taliter, quòd vtraque opinio valde plausibilis sit, & vt probabilis ab omnibus admittatur.

An suprà dicta sententia negativa núc sit damnata in propositione 3. ab Alex. VII.

83 Sed licèt hucusque vtraque sententia suam probabilitatem habuerit; nihilominus dubitant nunc Doctores, an sententia asserens, potestatem concessam à Tridentino absolvendi ab hæresi occulta non esse revocatam per bullam *in Cœna Domini*, sit damnata in propositione tertia ab Alex. VII. cuius verba sic se habent: *Sententia asserens bullam Cœnæ solùm prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. die 18. Iulij in Consistorio S. Congregationis Eminentissimorum Cardinalium visa, & tolerata est.* Circa quam plerique ex modernis, qui vulgari lingua super illam commentaria in lucem edunt, docent, per hanc propositionem damnari quòd non sit prædicta Episcoporum facultas per bullam *in Cœna Domini* revocata; & non solùm quòd contraria sententia in Consistorio Eminent. Cardinalium fuerit vt probabilis visa, & tolerata. Et ideò asserunt, nullam ex his iam tutò defendi posse: & idem dicunt de alijs delictis in bulla Cœnæ reservatis, estò occulta sint. Ita Lastra *tom.* 1. *in Explicat.* 3. *proposit.* Cardin. *in Crisi Theol. tract.* 1. *disput.* 9. *cap.* 20. *art.* 5. *num.* 345. Filguera *in Censur. Pontific. proposit.* 3. Arana *advert. vlt. proposit. Alexand. VII. pag.* 502. Lumbier *tom.* 1. *num.* 547. *& tom.* 2. *num.* 720. Teatr. Moral. *super* 3. *proposit. dictam, numer.* 2. Lucerna Moral. *ibi*, & alij. Moventur ex eo, quòd summ. Pontifex in his propositionibus principaliter damnat praxim earum, & non præcisè eas in scholis vt licitas defendere; sed praxis prædictæ propositionis non est, quòd sit visa, & tolerata à S. Congregatione Cardinalium, sed quòd defactò ex vi illius sententiæ absolvatur ab hæresi occulta, & alijs criminibus à S. Pontifice in bulla Cœnæ reservatis: ergo hoc est, quod præcipuè damnat S. Pontifex. ¶ *Deindè*: Quid prodesset Ecclesiæ damnare, quòd talis propositio fuerit visa, & tolerata à S. Congregatione, si ipsa impunita maneret quoad licitum illius vsum? Nihil certe: ergo non solùm damnat S. Pontifex, quòd illa sententia fuerit visa, & tolerata, verùm etiam quòd possit ad praxim licitè reduci.

Non esse damnatam iterum credimus.

84 At, his non obstantibus, diximus tract. 18. cap. 4. punct. 2. *§.* 11. *num.* 130. in prædicta propositione solùm prohiberi, quòd talis sententia fuerit visa, & tolerata à S. Congregatione. Pro qua citavimus huius Salmantinæ Academiæ tres primariæ Cathedræ Moderatores, & nunc allegare etiam pro illa possumus alios viros Doctissimos, quos ita sentiri refert N. Lumbier *in Appendice Sum. Aranæ, num.* 547. *pag.* 497. Similiter eam defendunt Moya *in Select. tom.* 1. *tr.* 3. *disp.* 8. *q.* 5. §. 2. *n.* 5. Torrecilla *loc. cit. n.* 22. Corella *in Explication. dictæ propositionis*, N. Valentia *ibi*. Et probatur *primò*: Quia si mens S. Pontificis esset damnare sententiam, asserentem bullam Cœnæ tantùm prohibere hæresis absolutionem, & aliorum criminum, quando sunt publica, eam separatim ab alia reponeret, & expresè damnaret, sicut in alijs propositionibus fecit: ergo, cùm hoc non fecerit, signum est, tantùm prohibere voluisse secundam partem, scilicèt quòd talis sententia visa, & tolerata fuerit à S. Congregat. Consistorio: quæ sententia expresè defenditur à Bassæo, verb. *Hæresis, num.* 18. *§. Vnde dicendum*, & alijs. ¶ *Secundò*: Quia hoc decretum est prohibitivum, & odiosum: ergo strictè interpretandum est, nec ad casum non expressum ampliandum, iuxta illud axioma, *Odia sunt restringenda*: Tunc sic; sed sufficienter eius verba interpretantur, dicendo prohibuisse vltimam partem propositionis prædictæ, cùm ibi sit principalis copula huius propositionis hypotethicæ: ergo &c.

Vlterius probatur.

85 Tertiò, si mens Pontificis esset vtranque partem huius propositionis hypotethicæ damnare, non solùm esset iam prohibitum Episcopum non posse absolvere ab hæresi occulta, sed etiam nec ab alijs criminibus bullę Cœnæ occultis, & consequenter nec Regulares posse de illis absolvere; sed videtur nimis durum, alienumque à pietate Ecclesiæ facultatem Episcopis, & Regularibus concessam pro omnibus criminibus occultis derogare: ergo intelligenda non est prædicta prohibitio. Probatur sequela: quia eodem modo loquitur propositio quoad hęresim occultam, ac quoad alia crimina, vt patet ex textu dictæ propositionis: ergo vel nullum crimen occultum prohibet absolvere, vel omnia.

Confirmatur.

86 Deindè: quia si Episcopus nullum crimen occultum bullæ Cœnæ potest, ex vi huius prohibitionis, absolvere, nec poterunt Prælati Regulares erga suos subditos; cùm bulla æqualiter de omnibus loquatur, vt patet ex sequentibus verbis: *Cæterùm à prædictis sententijs nullus per alium quàm per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo constitutus, nec etiam tunc, nisi stando Ecclesiæ mandatis,*

datis, *& satisfaciendo cautione præstita*, *absolvi potest*, *etiam prætextu quarumvis facultatum*, *& indultorum quibuscunque personis ecclesiasticis sæcularium*, *& quarumvis Ordinum*, *etiam Mendicantium*, *ac Militarium Regularibus*, *etiam episcopali*, *vel alia dignitate maiori præditis*, *ipsisque Ordinibus*, *& eorum Monasterijs*, *Conventibus*, *& domibus*, *ac Capitulis*, *Collegijs*, *Confraternitatibus*, *Congregationibus*, *Hospitalibus*, *& locis pijs*; *necnon laicis etiam imperiali*, *regali*, *& alia mundana excellentia fulgentibus per nos*, *& dictam Sedem*, *ac cuiusvis Concilij decreta*, *verbo*, *litteris*, *aut alia quacunque scriptura in genere*, *& in specie concessorum*, *& innovatorum*, *aut concedendorum*, *& innovandorum*. Igitur, si dicta propositio quoad vtranque partem damnatur, nec Episcopi, nec Regulares possent absolvere à casibus occultis bullæ Cœnæ tàm hæresis, quàm aliorum; sed si hoc ita esset, sequeretur quòd quotidie homines deberent Romam adire ad impetrandam absolutionem à S. Pontifice: ergo, cùm hoc sit satis grave inconveniens; tenendum est, quousque aliud Pontifex declaret, mentem illius tantùm fuisse prohibere, quòd illa propositio, seu sententia visa, & tolerata fuisse à S. Congregatione. Vnde ex vi dictæ propositionis adhuc non tollitur probabilitas sententiæ asserentis posse etiam post bullam Cœnæ absolvere Episcopos ab hæresi, alijsque criminibus occultis ex facultate illis à Tridentino concessa: Et similiter, Regulares posse, excepta hæresi, ab alijs criminibus bullæ Cœnæ occultis, ex vi suorum privilegiorum, in foro conscientiæ absolvere; vt diximus, pluribus citatis, tract. 18. cap. 4. punct. 2. §. 11. *à num*. 128. Et ex dictis sufficienter patet ad rationes sententiæ contrariæ.

87 Sed rogabis *primò*: An si in aliqua bulla, aut iubilæo datur alicui facultas ad absolvendos omnes casus bullæ Cœnæ, sine eo quòd ibi exprimatur hæresis, possit absolvere, ex vi dictæ concessionis, hæreticos externos. ¶ Affirmativam partem tenuerunt Cordova *in Summ. quæst*. 8. Sotus *in 4. distinct*. 22. *quæst*. 2. *art*. 3. Farinac. *de Hæresi*, *quæst*. 192. *n*. 63. Reginald. *in Praxi lib*. 8. *num*. 53. & ita practicari à PP. Societatis Iesu, testatur Zerola *tom. de Iubilæo*, *lib*. 2. *cap*. 18. *quæst*. 3. tenent etiam Filliuc. *tom*. 1. *lib*. 1. *tract*. 8. *cap*. 10. *n*. 165. Fagundez *de Præceptis Eccles. tr*. 2. *lib*. 8. *cap*. 8. *n*. 37. *& in Decalog. tom*. 1. *lib*. 1. *cap*. 16. *num*. 3. & alij apud ipsum, & Garciam *de Benefic. part*. 11. *cap*. 10. *num*. 109. Et moventur: Tum quia omnes casus bullæ Cœnæ sunt æqualiter reservati: ergo, quando conceditur generaliter ad omnes casus, nullus excipitur: qui enim *totum* dicit, nihil excludit. ¶ *Prætereà*: Si S. Pontifex hæresim vellet excludere, illam expressè à iubilæis exciperet: ergo si non excipit, signum est, voluisse sub generali concessione eam comprehendere.

In facultate generali absolvendi à casibus bullæ Cœnæ comprehendi hæresim, sunt qui dicant.

88 At omnino tenendum est, in prædicto casu nullum Confessarium posse virtute illius generalis concessionis ab hæresi absolvere. Quod demonstratur *primò*: Quia iuxta Iuris regulam *In generali*, *de Regul. Iur. in 6.* sub generali concessione non intelligitur comprehensus casus specialis, quam creditur non concessurum Superiorem, si in specie proponeretur; sed talis est absolutio ab hæresi, cùm sit sibi specialiter reservata: ergo non intelligitur comprehensa sub generali concessione. ¶ *Secundò*: Quia, vt suprà vidimus, post concessionem factam à Tridentin. *sess*. 24. *capit*. 6. *de Reformation*. Episcopis circa absolutionem à casibus occultis, vt ad hæresim extenderetur, immediatè expressit: ergo quia hæresis absolutio non intelligitur in generali concessione. ¶ Confirmatur: Nam in bulla Cruciata, postquàm conceditur generalis facultas absolvendi toties quoties ab omnibus casibus Episcopis reservatis, etiam si publici sint; & semel in vita; & semel in morte à casibus Pontifici reservatis, etiam in bulla Cœnæ contentis, vt diximus tract. 10. cap. 2. punct. 7. *à num*. 82. statim in bulla hispana ait: *Excepto el crimen de la heregia*: ergo signum est, quòd illius absolutio difficiliùs elargitur; ac proinde in generali concessione non intelligitur comprehensa. Ita Suarez *de Fide*, *disp*. 21. *sect*. 4. *n*. 21. Garc. *de Benefic. p*. 11. *cap*. 10. *n*. 109. Novarr. Covarr. Simanc. & alij *apud Sanch. lib*. 2. *Decalog. cap*. 12. *n*. 10. Barbos. *de Offic. Episc. tom*. 2. *allegat*. 40. *n*. 31. Tapia *tom*. 2. *lib*. 1. *de Fide*, *quæst*. 8. *art*. 9. Palaus *tom*. 1. *tr*. 4. *disp*. 4. *punct*. 3. §. 4. *n*. 2. Trullench *lib*. 1. *in Decalog. cap*. 3. *dub*. 6. *num*. 2. Qui omnes testantur, hunc esse stylum Curiæ Romanæ: & Diana 1. *part. tr*. 5. *de Absolutione ab hæresi*, *resol*. 1. iudicat probabiliorem: & alij dicunt, definitam esse à Gregor. XIII. in Motu proprio, qui incipit *Officij nostri partes*, anno 1576. die 22. Septemb. expedito.

Verum est oppositum.

89 Sed, licèt hæc vera non essent, sufficeret, ad improbandam sententiam contrariam, quòd Tribunal S. Inquisitionis hispaniæ iussit addere decreto, quod legitur quotannis feria 6. post octavam Assumptionis, in quo bullæ ad S. Inquisitionem spectantes extant. Ibi enim *in fine* sic dicitur: *Nuestro muy Santo Padre Alexandro VII. en la Congregacion de el Santo Oficio de* 23. *de Marzo del año de* 1656. *para remover, y quitar las dudas, que por algunos Prelados, y Confessores se excitaron, sobre entender, que el Jubileo, que mandò publicar en el ingresso de su Pontificado, en que diò facultad à los Confessores de absolver de los casos de la Bula* in Cœna Domini, *y que por esso podian absolver de la heregia: declarò, que assi en lo presente, como en lo por venir, no pueda Confessor absolver de los casos de la heregia, sino es que expressamente lo declare assi: por ser el crimen de la heregia mas grave, y digno de especial censura, que los demàs casos de la dicha Bula. Y para que todos lo tengan entendido, se mandò por el Tribunal del Santo Oficio añadir la dicha declaracion de su Santidad al Edicto en que estàn comprehendidas las bulas, que tocan à las materias del santo Oficio, en la feria* 6. *post octavam Assumptionis B. Mariæ Virgin. de cada vn año*. Ex quibus manet ablata omnis probabilitas sententiæ contrariæ.

Magis roboratur ex decreto S. Inquisitionis.

90 Rogabis *secundò*: An Inquisitores possint pro foro conscientiæ ab hæresi absolvere? ¶ Hanc difficultatem affirmativè resolvimus tract. 10. capit. 4. *num*. 61. (quidquid in contrarium sentiant Suarez, Sanchez, & Barbosa locis ibi citatis) Tum quia ita concessit Clemens VII. in bulla, quæ incipit *Cùm sicut*, edita ann. 1530. vt constat ex sequentibus verbis (apud Pegnam in Direct. Inquisit. *in fin. fol. mihi* 108.) *Decernimus insuper*, *vt vestros vicarios*, *sive Commissarios instituere valeatis*

Quilibet Inquisitor potest pro foro conscientiæ absolvere ab hæresi.

viros vestra sententia providos, aptos, & idoneos, dummodò ætatis trigesimum annum attigerint. Vobis etiam, ac vicarijs præfatis extraiudicialiter lutheranos occultos, & non per Ordinarium, sive alios Iudices, ac alios quoscunque hæreticos, fautores, credentes, defensores, & receptatores, necnon à S. Sede apostatas, eosque qui contra inhibitionem Sedis apostolicæ tenuerunt, vel legerunt libros Martini Lutheri, vel aliorum, aut eidem, sive eisdem quomodolibet adhæserunt (si ad cor reversi pœnitentes id humiliter petierint) postquam hæresim, qua polluti & infecti erant, abiuraverint, medio iuramento promiserint, de cætero ab huiusmodi hæresi penitùs abstinere, absolvendi, illisque pro præmissis pœnitentiam iniungendi salutarem, eosque ad gremium S. Matris Ecclesiæ restituendi, & reducendi... auctoritate Apostolica tenore præsentium litterarum licentiam, & facultatem concedimus. Ergo vera est nostra conclusio. Tum etiam, quia sic congruit suavi regimini Ecclesiæ. Tum denique, quia hæc est communis praxis Inquisitorum, vt testatur Illustrissim. Tapia: Qui *tom. 2. lib. 1. quæst. 8. art. 5. num. 3.* ait, se bis obtinuisse licentiam à duobus Dominis Inquisitoribus absolvendi pro foro conscientiæ ab hæresi occulta. Vnde saltem Inquisitores hispanos hanc habere facultatem, credimus, esse indubitatum. Videantur, vltra Auctores citatos tract. 10. cap. 4. *num. 62.* Villalobos *tom. 2. in Summ. tract.* 1. *diffic.* 12. *num. 6.* Diana 1. *part. tract. 5. resol. 3.* & ex parte Prado *tom. 1. cap. 8. quæst. 6. num.* 14. vbi refert, duos Inquisitores generales satis doctos prædictam licentiam concessisse. ¶ Ex quibus loc. cit. intulimus, posse quemlibet Inquisitorem, etiam non Sacerdotem, privativè hanc absolutionem impendere, vel cuilibet Sacerdoti delegare; & ita potest, & tenetur quilibet, qui in hæresim occultam inciderit vel per se, aut per Confessarium adire ad Inquisitorem, & ab eo absolutionem obtinere.

Sed quid agendū, quādo Inquisitores talem absolutionem cōcedere nolunt?

91 Sed si Inquisitores iudicent, conformando se opinioni contrariæ, quę satis probabilis est, se non posse talem absolutionem, & licentiam pro foro conscientię præstare, & velint tantùm absolvere coram Notario, & abiuratione præmissa; quod tamen totis viribus pœnitens recusat, nolens tantum dedecus pati, vt si esset sanctimonialis, vel nobilis persona, aut doctus Religiosus; quid ergo in hoc casu agendum est? ¶ Circa hanc difficultatem video Trullench, & Pradum pedetentim progredi, volentes potius aliorum, quàm propriam explanare mentem: quibus adhærentes, Doctorum sententias tantùm referemus. Freitas in Additionib. *de Solicitation. q.* 21. *à num.* 28. ait, quòd in prędicto casu, medio Confessario, petat absolutionem à Nuntio Apostolico: & si dare eam nequit, tunc mittat Romam per bancharium ad Pœnitentiarium maiorem, vt eam idoneo Confessario committat. Et interim observet pœnitens quod tradunt Navarr. *in Manuali, cap.* 27. *num.* 239. Henriq. *lib. 6. de Pœnit. cap.* 15. §. 7. scilicet, quòd possit communicare, & interesse choro, & alijs; à quibus si abstineret, fama eius valde periclitaretur. Et rationem tradunt: Quia lex naturalis, & divina de defendenda fama præstat omni legi humanę, & excommunicationi ab ea latæ. Hęc citati Auctores.

Referuntur Doctorū placita.

92 Simili modo loquuntur Reginald. *in Praxi, tom. 1. lib. 8. cap. 7. num.* 87. Diana 1. *part. tract.* 5. *resol.* 4. Trullench *in Decal. lib.* 1. *cap.* 3. *dub.* 4. *num.* 13. Sancius *in Select. disp.* 32. *num.* 11. Palaus *tom.* 1. *tract.* 4. *disp.* 4. *punct.* 4. §. 6. *num.* 2. Qui omnes asserunt, ratione scandali, & infamiæ, & quando adest necessitas vrgens celebrandi, aut confitendi, posse celebrare, & confiteri dimidiatè, hoc est, manifestando non reservata, vt vult Palaus, quibus directè absolutis à Confessario, reliqua indirectè absoluta manent. ¶ Sed credimus, quòd si hęreticus occultus potest validè absolvi à non reservatis à Confessario inferiori, teneatur tunc pœnitens illi aperire omnia peccata tàm non reservata, quàm reservata, vt docet D. Thom. *in* 4. *disp.* 17. *q.* 3. *artic.* 4. *q.* 2. *ad* 4. Petrus Ledesma *tom.* 1. *de Pœnit. cap.* 20. *dub.* 1. *post* 2. *conclus.* Suarez *tom.* 4. *in* 3. *part. disp* 31. *sect.* 2. Bonac. *de Pœnitent. disput.* 5. *q.* 7. *punct.* 5. §. 3. *n.* 9. Prado *tom.* 1. *cap.* 8. *q.* 9. §. 5. *num.* 22. & nos etiam docuimus *tract.* 4. *cap.* 7. *punct.* 3. *num.* 36. & *tract.* 6. *cap.* 13. *punct.* 6. *num.* 76. & alij apud ipsos. Et ratio est: quia præcipuè ex reservatis cognoscit Confessarius, an accedat, vel non pœnitens ritè dispositus: ergo, cùm proprij illius muneris sit hoc agnoscere, tenetur pœnitens omnia peccata, etiam reservata, illi manifestare. ¶ Addunt non pauci apud Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 13. *n.* 36. quos sequitur Fagundez *de Præcept. Ecclesiast. tr.* 1. *lib.* 3. *cap.* 12. *num.* 12. (licèt contrarium videatur tenere in Decalog. *lib.* 1. *cap.* 16. *num.* 17. & 18.) quòd hæreticus, qui pro viribus absolutionem ab Episcopo, aut Inquisitore, iuxta relatas sententias, petijt, & impetrare non potuit; & aliàs ob paupertatem, aut aliud impedimentum nequit Romam adire, aut mittere, possit ex corde contritus, & confessus, etsi absit infamia, celebrare, & eucharistiam sumere. Vel saltem, dicunt, posse Episcopos pro similibus casibus absolutionem impertiri; vt videtur haberi in cap. *de His, de Sentent. excommun. in* 6. & cap. *Ex noscitur:* & de Prælatis, in ordine ad Religiosos, probabiliter docet Prado *tom.* 1. *cap.* 8. *quæst.* 9. §. 3. *numer.* 11. Sed iustè dicta extensio non admittitur à Sanchez, Trullench cit. imò nec à Diana *tract. de Absolut. ab hæresi resolut.* 4. Quia citati textus loquuntur de absolutione excommun. ob Clerici percussionem, sub qua non est ratio probans quod hæresis comprehendatur, cùm sit strictissimę reservationis.

Quilibet Sacerdos potest absolvere hæreticū in articulo mortis.

93 Rogabis *tertiò*: An hęreticus possit absolvi in articulo mortis à quolibet Sacerdote? ¶ Respondetur affirmativè, etiamsi Sacerdos sit degradatus, aut hæreticus; vt docet Tridentin. *sess.* 14. *cap.* 7. per sequentia: *Veruntamen pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, vt nulla sit reservatio in articulo mortis: atque adeò omnes Sacerdotes, quoscunque pœnitentes à quibusvis peccatis, & censuris absolvere possint.* Ergo & ab hęresi, etiam publica. Sic communiter Doctores. Videantur Suarez *tom.* 4. *in* 3. *part. disp.* 30. *sect.* 3. *à num.* 2. & *de Fide disp.* 21. *sect.* 4. *num.* 22. & latissimè Petrus Hurtado *disp.* 84. *sect.* 8. & nos diximus *tom.* 1. *tract.* 6. *cap.* 11. *punct.* 2. *num.* 20. vbi *num.* 24. docuimus *articulum*, & *periculum* mortis pro eodem accipi. Similiter *num.* 30. resol-

solvimus difficultatem, quam hic solet discuti, scilicet an si in articulo mortis adsit, aut adesse possit Sacerdos habens requisita ad absolvendum à reservatis, & ab hæresi, possit adhuc pœnitens Sacerdoti simplici confiteri. Cui difficultati satisfecimus, respondendo negativè. Et prçter rationes ibi ponderatas, vlterius potest probari nostra resolutio ex verbis Concilij Tridentini *loc. cit.* vbi ait: *Ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei* &c. sed, dum adest legitimus Confessarius, non datur occasio periculi, & damnationis pœnitentis; cùm adsit, cui confiteri possit, quin teneatur ad actum contritionis eliciendum: ergo, reiecto legitimo Confessario, nequit Sacerdoti simplici hæresim confiteri. Videantur Sanch. *lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 7. plurimos referens, & quæ diximus toto illo punct. 2. nam absolutioni ab hæresi proportionabiliter applicanda sunt. Solum tamen licet hic addere, ex Sanchez *num.* 4. Palao *tom.* 1. *tract.* 4. *disp.* 4. *punct.* 3. §. 5. *num.* 3. posse ab hæresi absolvi à quolibet Sacerdote fœminam partui proximam, quæ solet in eis periclitari; necnon qui aggressurus est bellum, aut periculosam navigationem omnino necessariam: quia tunc adest verè proximum mortis periculum.

PUNCTUM IX.

An omnes Fideles debeant hæreticos sibi notos Iudicibus fidei denuntiare; vel sint aliqui, qui à denuntiatione excusentur?

§. I.

Deciditur prima pars dubij.

94 Gravissima sunt, quæ titulus offert discutienda: quare pro maiore claritate aliqua supponenda sunt. Et primò quidem, quòd duplex datur denuntiatio, alia *evangelica*, & alia *iudicialis*: Illa dicitur, quæ fit Superiori vt patri spirituali, qua ordinatur ad emendam fratris (de qua erit nobis sermo, cùm agamus de correptione fraterna) hęc verò est, quæ fit Superiori vt iudici, & ordinatur ad delicti punitionem, de qua in præsenti loquendum nobis est. ¶ Secundò est supponendum, duplicem esse differentiam inter accusationem, & denuntiationem. Prima, quòd accusator debet probare delictum, cùm sit pars in iudicio petens; secùs verò denuntiator, cùm solùm patefaciat Iudici crimen. Constat hoc ex cap. *Super his, de Accusat.* & probat Farin. *quæst.* 185. §. 5. *num.* 71. ex Pegna *in Direct. Inquisit. comment.* 15. vers. *His peractis, pag. mihi* 416. *col.* 2. & Angelo *tract. de Malefic.* versic. *Nec ad denuntiationem, num.* 20. & ita in practica servari testantur citati Auctores. Secunda est, quòd accusator petit vindictam delinquentis, & ad eam Iudicem compelit; at per denuntiationem nihil à Iudice petitur, sed eius conscientiæ, & officio relinquitur, vt procedat, quomodò sibi expediens visum fuerit. ¶ Tertiò supponendum est, sub pœna excommunicationis maioris teneri fideles ad hæreticos denuntiandos; vt latè probat Farinac. *de Hæresi, quæst.* 197. §. 2. *num.* 35. ex cap. 2. *de Hæret.* cap. *Quapropter* 2. *quæst.* 7. Et constat ex edicto generali S. Inquisitionis idipsum sub prædicta pœna præcipiente. Quando verò, & qui teneantur ad denuntiandum, ex dicendis constabit. His suppositis:

Quædam notantur.

95 Dicendum est, quòd, si hæreticus est publicus, tenentur omnes fideles illum statim denunciare. Hæc conclusio est communis apud Doctores. Constat ex cap. *Quapropter* 2. *quæst.* 7. & *cap.* 2. *de Hæret.* Et insuper probatur ratione desumpta ex D. Thom. 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 7. Quia, quando peccata sunt publica, applicandum est remedium non solùm ei, qui peccavit, sed etiam alijs, ne scandalizentur, iuxta illud Apostoli ad Timotheum 5. *Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant*; sed hæresis in prędicto casu est peccatum publicum: ergo est applicandum remedium non solùm ei qui peccavit, sed etiam alijs, nè scandalizentur. *Tunc sic*: sed ad hoc remedium adhibendum requiritur denunciatio: ergo debet denunciari hæreticus publicus. Ita omnes Doctores.

Hæreticū publicum tenetur fidelis denunciare.

96 Sed rogabis *primò*: An si hæreticus est occultus, & ob hoc probare delictum non potest, tenearis illum denuntiare? ¶ Partem negativam docuerunt Ioann. And. in cap. *Novit. de Iudæis*, Decanus *in tract. Crimin. lib.* 5. *cap.* 30. *num.* 4. Villadiego *tract. de Hæret. cap.* 10. Fagund. *de Præcept. Eccles. lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 31. loquendo de solicitanti in confessione, & alij. Et moventur: quia nemo tenetur ad inutile, & aliàs est nocivum proximo; sed talis denuntiatio esset inutilis, cùm ex vi illius Iudex nec possit corrigere, nec punire reum, & aliàs esset nociva, cùm per eam denunciatus infamaretur: ergo hæreticum occultum denunciare non teneris.

Hæreticum occultum, si delictum non possis probare, non teneris denunciare, aliqui dicunt.

97 Sed omninò est tenenda pars affirmativa. Quæ probatur *primò* ex D. Thom. 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 7. his verbis: *Quædam enim peccata occulta sunt, quæ sunt in nocumentum proximorum, vel corporale, vel spirituale: putà si aliquis occulte tractet, quomodo civitas tradatur hostibus, vel si hæreticus privatim homines à fide avertat. Et quia, qui sic occulte peccat, non solùm in te peccat, sed etiam in alios, oportet statim procedere ad denunciationem, vt huiusmodi nocumentum impediatur.* ¶ *Secundò*: Quia talis denuntiatio est valde conveniens bono Ecclesiæ, cùm per eam impediatur, ne hæresis crescat, aliosque inficiat (nam tunc procedere potest Iudex ad inquirendum de tali crimine, vt probat Farinac. *de Hæres. q.* 185. *num.* 64. & debet deinceps maiori diligentia vitam, & actiones talis personæ observare) sed bonum commune Ecclesiæ est particulari præferendum: ergo, licèt ex ea aliqua iactura famæ illi adveniat, ob bonum commune non est denuntiatio omittenda. ¶ *Tum etiam*: Quia talis denuntiatio ipsi delinquenti est proficua; cùm tendat, vt à peccato commisso emendetur, & ab alijs imposterùm committendis retrahatur: ergo ob damnum proximo illatum non est omittenda. Et per hoc patet ad argumentum. Ita communiter Doctores. Videantur Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 19. *quæst.* 9. Suarez *disp.* 20. *sect.* 4. *num.* 7. Sanchez *in Decalog. lib.* 2. *cap.* 32. *n.* 47. Bonacin. *disp.* 2. *quæst.* 6. *punct.* 1. *num.* 9. Palaus *tract.* 4. *disp.* 3. *punct.* 4. *n.* 2. Trullench *tom.* 1. *in*

Oppositum est omnino certum.

in Decalog.lib.1.cap.2.dub.5.num.4. Tapia *tom.2. lib.1.quæst.7.art.2.num.2.* & alij apud ipsos. Et hęc nostra resolutio videtur esse definita ab Alexand. VII. in sequenti prop. 5. damnata: *Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non posis.* Ergo, si tibi constat aliqua hęresis, etsi occulta, non excusaris à denuntiatione, ex eo præcisè quòd probare non posis. An autem excuseris ob alias causas; videbimus infrà.

Ante denuntiationem esse præmittendam correctionem fraternam, est aliquorũ sententia.

98 Sed hic insurgit gravissima difficultas: An ante huiusmodi denunciationem sit necessarium præmittere privatam correctionem, occultamquè admonitionem? ¶ Pars affirmativa probatur primò ex D. Thom. qui, post verba suprà relata, statim addit: *Si tamen esset firma spes, quòd hæreticus esset statim emendandus, præmittenda esset privata correctio*: Ergo quando datur talis spes, præmittenda est privata correctio; & consequenter, si cum illa delinquens emendetur, cessabit obligatio denuntiationis. ¶ *Secundò*: Nam Christus, *Matth.* 18. dicit: *Si peccaverit in te* (id est coram te solùm, vt plures explicant apud Cornelium, & N. Sylveiram *tom.4.lib.6.cap.11. num.127.*) *frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum.* Ergo non licet, omissa correctione, ad denuntiationem procedere. ¶ *Tertiò*: Etenim in clement. *Nolentes, de Hæret.* de crimine hæresis loquendo, sic ait S. Pontifex: *Si secretè noverint, eos talia commisisse, ipsos graviter arguere, & corrigere studeant in secreto.* Ergo præmittenda est secreta correctio in casu hæresis occultę. ¶ *Quartò*: Cessante fine denuntiationis, cessat obligatio illius; sed quando datur firma spes emendæ hæretici, cessat finis denuntiationis, qui est emendatio peccatoris: ergo cessat etiam obligatio denuntiationis, & solùm obligat præceptum correctionis fraternæ. Ita tenent (ait Illustris. Tapia *loc.citando*) communiter discipuli D. Thom. *dict.art.7.* Sotus *lib.5.de Iustitia, quæst.5.art.1.* Canus *lib.12. de Locis, cap.9. num.7.* Sylvest.verb. *Correctio, quæst.5.* Lopez *Instruct.quæst.4.cap.54.* Ledesma *in Summ. tom. 2.tract.4.conclus.24. diffic.2.* Castro *de Hæretic. punition. lib.2.cap.25.* Tolet.*lib.5.cap.57.num.2.* Angel.verb. *Denunciatio, quæst. 2.* Rosel. verb. *Inquisitio, num.1.* Homobon. *tract. 2. de Casib. reservat. part.2.cap.1.* Sic apud Illustris. Tapia *tom.2.lib.1.quæst.7.art.2.num.65.* Sed an rectè eos referat, infrà videbimus. Quibus addere possumus Abul. *Matth.18. quæst.97. ad 8.* Navarr. *in Summ.cap.18.num.56.* qui in casu hæresis correctionem admittunt, licèt rarò, & Martin. Delrio *lib.1.Disquis. Mag. sect.4.*

Omissa correctione, hæreticus occultus est denuntiandus.

99 Nihilominus pars negativa est his temporibus omninò tenenda; & ita, omissa omni correctione, denuntiandus est quilibet hæreticus etiam occultus, etsi sit firma spes, quòd, si corrigeretur, esset emendandus. ¶ Et ratio prima, & principalis est: Nam præceptum tribunalis S. Inquisitionis per edicta generalia impositum, cùm auctoritate pontificia feratur, vim obligandi habet; sed tale edictum præcipit denuntiare omnem hæreticum omissa fraterna correctione: ergo aliter fieri non licet. ¶ *Secundò*: Peccatum hęresis serpit vt cancer, vergitquè in damnum commune Ecclesiæ; sed respectu peccati, quod vergit in damnum commune, non datur præceptum correctionis fraternæ: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Hæreticus occultus, quamvis emandatus sit, est denuntiandus, vt infrà dicemus: ergo ratione emendæ inutilis est correctio fraterna ad impediendam denuntiationem. ¶ *Quartò*: Finis adæquatus denuntiationis iudicialis non est sola fratris emenda, sed correctio publica, & aliorum fidelium securitas; sed hæc non consequuntur per secretam correctionem: ergo semper est facienda denuntiatio. Minor probatur: nam quis credet, hæreticum emendandum esse ex mea privata correctione, qui ex proprio iudicio se à communi Ecclesiæ sensu semovit? Quis non credet, potius ob timorem pœnæ emendam fingere, vt communiter accidit, quàm ex toto corde errorem abiurare? ergo &c. ¶ *Deindè*: Licèt ipse per fraternam correctionem lucretur, tamen alij, quos in secreto fortasse pervertit, permanebunt in eodem errore: ergo ex correctione fraterna securitas Ecclesiæ non consequitur. ¶ Vnde iure optimo reservat Ecclesia suis Iudicibus, & non iudicio hominis privati cognitionem, & correctionem hæresis occultæ; qui, cùm sint homines doctrina, virtutibus, prudentia, zeloquè religionis insignes, meliùs, quàm alij privati homines providebunt tam Ecclesiæ indemnitati, quàm pœnitentis famæ, & æternæ saluti. Ita defendunt communiter Doctores, vt Bannez *2.2. quæst. 11. artic. 4.* versic. *Sed circa solutionem*; Farinac. *de Hæresi, quæst.197. num.39.* Suarez *de Fide, disp.20.sect. 4.num.11.* Roxas *tract.de Hæretic. 2.part.assert. 3. & in Singularib. fidei, singul.3.num.11.* Azor *tom.1.lib.8.cap.19.quæst.9.* Pegna *Direct. Inquisit. 2.part.com.18.pag.122.* Sanchez *lib.2.cap.32. num.47.in fin.* Bonacin. *disp.2.quæst.6. punct.1. num.20.* Palaus *tom. 1. tract.4. disp.2. punct. 4. numer.5.* Trullench *lib.1.in Decalog.cap.2.dub.5. num.6.* Bordonius *tom.1.cap.11.num.3.* Fagund. *tom.1.in Decalog.lib.1. cap.26. num.15.* Barbosa *3.part. de Offic. & potestat. Episcop. allegat. 96. num.69.* (malè relatus ab Hurtado pro contraria *part.1.resolut.tract.4.cap.6.num.82.*) Petrus Ledesma *2.part.Sum.tract.4.cap.4.conclus.24.* verl. *A esta duda*, &c. his verbis: *La razon es, porque si el herege por su proprio juizio se apartò del comun consentimiento de la Iglesia, no es posible, que con mi correccion particular se emendarà. Esta es demonstracion moral. Y aunque fuera ansi, que èl se pudiera emendar con la particular correccion; pero no queda segura la republica de otros, que le enseñaron, ò de los que èl enseñò. Por lo qual justamente mandan los Inquisidores, que vayan luego à denunciar del tal delito, como lo mandan so pena de excomunion lata sententiæ en los edictos generales.* Hæc transcripsimus, vt videat lector, an pro contraria, vt ait Tapia, vel potius pro nostra stet sententia.

Argumentis primæ sententiæ respondetur.

100 Ex quibus iam patet ad argumenta. Ad primum enim dicimus, sententiam Div. Thom. procedere ex vi præcepti charitatis, & secluso præcepto Ecclesię, quod tunc temporis non aderat: Quia verò nunc adest decretum S. Inquisitionis contrarium præcipiens, illi omnino parendum est. Sic etiam interpretatur D. Thomam Suarez *num.11.* & Pegna *in Director. Inquisit. comm.18.cit.* ¶ Ad secundum, desumptum ex verbis Christi Domini, Respondetur, quòd verba illa *Si peccaverit in te frater tuus*, diversimodè

à

à Doctoribus explicantur. Quidam dicunt, quòd ly *in te* loquitur de peccatis contra proximum immediatè patratis, non de his quæ contra Deum, qualis est hæresis, immediatè committuntur. Alij explicant in ordine ad fidelis correctionem; non verò infidelis: & ideo ait, *frater tuus*, id est, non natura, sed fide. Videantur Cornelius, Sylveir. Suarez, & Fagundez citati. Sed D. Thom. tam super Matth. quàm in 2.2. *quæst.* 33. *cit.* responpondet, peccatum hęresis non esse peccatum *in te* commissum, sed contra alios, scilicèt contra totam Ecclesiam, & Deum; & sic non est peccatum privatum, sed publicum ex vi obiecti: vnde præceptum correctionis fraternæ de illo non loquitur, & sic, ea omissa, statim hæreticus occultus denuntiandus est. ¶ Ad tertium dicimus, prædictam clementinam non loqui de peccato hęresis, sed de blasphemia, & alijs: A quibus nequit sumi argumentum ad hæresim, quæ est specialis reservationis ob gravitatem illius, vt sæpius diximus. ¶ Ad quartum patet ex rationibus probativis conclusionis.

Confirmantur hucusque dicta ex Bulla Alex. VII.

101 Hæc omnia confirmantur ex Sum. Pontif. Alex. VII. diplomate, vbi improbabilitatis nota inurit opiniones excusantes ex motivo correctionis fraternæ denuntiare hæreticos, vel committentes alia crimina ad Inquisitionis tribunal spectantia: quod quidem pontificium diploma satis expresse damnans contrariam sententiam, vt nostrę determinationis veritas clariùs appareat, de verbo ad verbum transcribimus ex Bullario magno, *tom.* 5. *Bulla* 98. *huius Pontificis, pag. mihi* 323. quod sic se habet

Feria 5. *die* 8. *Iulij* 1660.

IN CONGREGATIONE GENERALI S.R. & vniversalis Inquisitionis habita in Palacio Apostolico apud S. Mariam Maiorem coram SS. D. N. Alexandro, divina providentia Papa VII. ac Eminentissimis, & Reverendissimis DD. S.R. E. Cardinalibus in vniversa Republica Christiana contra hæreticam pravitatem Inquisitoribus generalibus à Sede Apostolica specialiter deputatis.

102 L*icèt aliàs per constitutionem felic. recordationis Pauli V. emanatam sub die prima Septembais* 1606. *qua incipit* Romanus Pontifex, *fuerit districtè prohibitum Superioribus Regularium, ne quovis titulo, vel prætextu præventionis, aut consuetudinis, & præscriptionis, etiam immemorabilis, aut alio in causis ad sanctum Officium spectantibus se quoque modo intromittere, aut immiscere, denuntiationes recipere, testes examinare, processus conficere, causas cognoscere, aut terminare, audeant; imò ex eiusdem constitutionis dispositione eisdem fuerit graviter iniunctum, vt suos subditos, ac religiosos, quo hæresis labe infectos, vel de hæresi suspectos noverint, absque alia consultatione cum proprijs suæ Religionis Superioribus, vel alia quavis persona facienda, sine mora Inquisitoribus, vel locorum Ordinarijs vicinioribus denuntient.*

§. I. Nihilominus animadvertens Sanctissimus D. N. Alex. VII. ab aliquibus Regularibus in dubium revocari prædictam denuntiandi obligationem, adeò vt nedum suos subditos non denuntient, verùm etiam fideles ad ipsos pro consilio recurrentes, an debeant Sancto Officio denuntiare, quæ audierunt, aut viderunt ad ipsum S. Officium spectantia, ad id faciendum, vt deberent, non obligent, imò aliquando eosdem perperàm instruant non teneri, nec sub obligatione constitutionum Apostalicarum comprehendi, & hanc opinionem erroneis aliquot DD. sententijs confirmare tentantes, eosdem in maximum fidei discrimen ab onere denuntiandi retrahere conentur.

§. II. Volens proinde Sanctitas sua huiusmodi ex sui pastoralis officij debito coërcere, post maturam facti discussionem, auditis votis Eminentissimorum, & Reverendissimorum DD. Cardinalium adversus hæreticam pravitatem generalium Inquisitorum, innovat constitutionem prædictam à felic. recordat. Paul. V. emanatam, & quatenus opus sit eam declarans, hoc præsenti decreto districtè præcipit, & mandat omnibus, & singulis Regularium Generalibus, Provincialibus, Abbatibus, Prioribus, Guardianis, Rectoribus, Præpositis, alijsque eiusmodi quocunque nomine nuncupatis superioribus cuiuscumque Ordinis, & Instituti sivè Mendicantium, sivè non Mendicantium, necnon Congregationis, & Societatis Clericorum Regularium quorumcunque, etiam Societatis Iesu, aliorumque quomodocunque exemptorum, vel non exemptorum, etiam si essent specialiter, & nominatim exprimendi, vt omnino dictæ constitutioni in omnibus pareant, & omnes, & quoscunque Religiosos tàm sibiipsi subditos, quàm non subditos, cuiuscunque dignitatis, gradus, & conditionis existant, hæreticos, vel de hæresi quomodocunque etiam leviter suspectos, deferant, & iudicialiter denuntient Inquisitoribus, vel locorum Ordinarijs, & nullatenus in causis ad Sanctum Officium spectantibus audeant se intromittere, neque suos subditos ad S. Officium recurrentes, vel recurrere, aut accedere volentes, molestare, vexare, vel alio quovis modo sivè directè, sivè indirectè avertere, retrahere, dissuadere; imò prædictos suos subditos monere debeant, vt ipsi quoque eidem decreto pareant, & alios Christi fideles, etiam confratres suos, ad parendum pariter hortentur, & suadeant, reiectis penitus huiusmodi opinionibus, atque interpretationibus, quas Sanctitas sua tum voto dictorum Eminentissimorum DD. Cardinalium tanquàm perniciosas, temerarias, & non consistentes, & à mente Sanctitatis suæ prorsus alienas reprobavit, & reprobat.

§. III. Et quia quandoque etiam eorum subditi deficiunt in eo, quod ipsis implendum incumbit cum Religiosis eiusdem, alteriusvè Ordinis, alijsve quibuscunque personis de fide suspectis, cæterisque petentibus consilium in materijs ad S. Officium spectantibus, itaut nedum ipsimet denuntiationes differant, vel ab illis prorsus abstineant, verùm etiam multoties ab eisdem alios à se consilium petentes retrahant malis artibus, vel mendacijs Doctorum opinionibus, vel sub fraternæ correctionis facta, vel facienda, aliovè prætextu.

§. IV. Propterea idem Sanctissimus declaravit, præfatos subditos absque vlla participatione, etiam si nulla sit petita venia à Superioribus, etiam si nulla fraterna correctio, vel alia monitio premissa fuerit, omninò teneri, & obligatos

gatos esse accedere ad denuntiandum Ordininarijs, vel Inquisitoribus locorum quoscunque etiam confratres, ac superiores, etiam primarias, suos eiusdem Ordinis, ac Religionis, quos noverint esse de fide quomodolibet etiam leviter suspectos: ac propterea eosdem debere omnes, & quoscunque, etiam aliàs à se consilium, vt supra, petentes, monere, & obligare ad denuntiandum, nec posse illos à denuntiando sub dicto fraternæ correctionis, vel alio quovis prætextu retrahere, aut retardare. Et præfatos omnes tàm superiores, quàm subditos contra facientes Sanctitas sua voluit, & declaravit subiacere omnibus censuris in dicta constitutione Pauli V. expressis, necnon privationis quarumcunque dignitatum, seu prælaturarum, seu Officiorum suorum Ordinum, ac vocis activæ, & passivæ, perpetuaque inhabilitatis ad easdem, ipso facto, & absque alia declaratione incurrendis, alijsque Sanctitatis suæ, ac successorum arbitrio infligendis pœnis. Quarum relaxationem, suspensionem, absolutionem, vel dispensationem Sanctitas sua sibiipsi, & successoribus suis Romanis Pontificibus tantùm expressè reservavit.

§. V. *Et nè premissorum prætendi possit ignorantia, idem Sanctissimus mandavit sub eisdem pœnis, ipso pariter facto incurrendis, vt suprà reservatis, vt Superiores omnes præfati in quocunque loco, Conventu, vel Collegio sui Ordinis decretum hoc semel saltem singulis annis Kalendis Martij in publica mensa, vel aliàs in Capitulo ad hoc specialiter convocato; legi curent, vnà cum alijs decretis, & constitutionibus Apostolicis ad Sanctum Officium Inquisitionis adversus hæreticam pravitatem pertinentibus, quotannis legi solitis, iuxta decretum felic. recordat. Vrbani VIII. Et insuper ijdem Superiores teneantur curare, & efficere, vt huius decreti exemplo aliquo in loco apud eos publico affigatur, & affixa conserventur, ita vt ab eisdem subditis Religiosis omnibus videri, ac legi commodè queant. Deque huiusmodi lectione, & commonitione publico documento ab eisdem Superioribus Conventus, vel domus subscripto, vnaque ab alijs duobus religiosis eius domus, vel Conventus statim certiorem facere Congregationem sanctissimæ Inquisitionis in Vrbe, vel locorum Inquisitores, vbi sunt. Statuitquè præterea, decretum hoc, seu illius exemplum ad Valvas Basilicæ Principis Apostolorum de Urbe, & in acie Campi Floræ affixum omnes vbique existentes arctare, & afficere, ac si vnicuique personaliter fuisset intimatum.*

IOANNES LUPUS SANCTÆ ROMANÆ, & vniversalis Inquisitionis Notarius.

Anno à Nativitate D. N. Iesu Christi millesimo sexcentesimo sexagesimo, inditione decima tertia, die verò 2.. mensis Augusti, pontificatus autem Sanctissimi in Christo Patris, & D. N. D. Alexandri, divina providentia Papa VII. anno eius pontificatus sexto, suprà dictum decretum affixum, & publicatum fuit ad Valvas Basilicæ S. Petri de Urbe, necnon ad Valvas Palacij S. Inquisitionis, ac in acie Campi Floræ, vt moris est, per me Hieronymum Mascellam eius Sanctissimi D. N. Papæ, & sanctissimæ Inquisitionis Cursoris.

§. II.

Resolvitur secunda pars, & deciditur, qui excusentur à denuntiatione.

Sed licèt ita sint, quæ §. antecedenti stabilivimus, ab hac tamen generali regula aliqui casus excipiendi sunt. Excipiantur nonnulli casus.

103 Primò igitur non tenetur denuntiare hæreticum, qui tale crimen agnovit in confessione sacramentali. Quia alias magna iniuria fieret sacramento, reddereturque hominibus valde formidabile. Vnde contraria sententia Alberic. & Rainer. vt erronea explodenda est. Videantur à nobis dicta tract. 6. capit. 14. maximè punct. 1. & Farinac. *quæst.* 197. §. 2. *num.* 46. Simancas *de Catholicis Instit. tit.* 29. *num.* 18. Suarez *num.* 16. Fagundez *num.* 17. Barbosa *de Officio Episcop. p.* 3. *allegat.* 96. *num.* 63. Palaus *tract.* 4. *disp.* 2. *punct.* 4. *n.* 8. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 2. *dub.* 6. *num.* 1. & 3. Qui tamen asserunt, prædictam limitationem non esse extendendam ad aliud secretum etiam iuramento firmatum: vnde, qui sub iuramento hęresis crimen non propalaturum promitteret, tali non teneretur iuramento: Aliàs hoc & in damnum Ecclesiæ redundaret, & vinculum esset iniquitatis. Nostram resolutionem quoad vtranque partem docet D. Thom 2. 2. *q.* 70. *art.* 1. *ad* 2. Nō est revelandum, quod sub sigillo cōfessionis scitur.

104 Deinde *secundò* non tenetur hæreticus seipsum denuntiare. Quod probatur *primò* ex illa regula Iuris, *Non dico, vt te prodas*: quę habetur in cap. *Quid aliquando, de Pœnitentia, dist.* 1. ¶ *Secundò*: Quia nullus cogitur agere contra seipsum; esset enim tale præceptum iniquum, & observatu impossibile: ergo nullus in hæresin lapsus tenetur seipsum denuntiare. Sic Caietanus 2. 2. *q.* 70. *art.* 1. Suarez *num.* 18. Simancas *tit.* 41. *n.* 13. Trullench *num.* 4. Diana *tract. de Denunciatione, resol.* 8. ¶ Imò nec socios criminis hęreseos tenetur aliquis denuntiare: Cùm moraliter impossibile sit socios manifestare, quin simul seipsum manifestet. Quę omnia intelligi debent, quando non interrogatur hæreticus iuridicè; aut bono communi cognoscat expedire: sic enim & criminis socios, & seipsum denuntiare debet. Ita DD. citati: & amplius ex dicendis *cap. seq. punct.* 4. *num.* 68. constabit. Nemo seipsū denuntiare tenetur.

105 Sed inquires: An parentes filium, frater fratrem, aut sororem, maritus vxorem, aut econtrà, dum hęreticos esse noscunt, eos Inquisitoribus denuntiare debeant? ¶ Prima sententia est negativa, maximè de filio respectu Patris: Quia monstruosum & horribile est excedens bestiarum immanitatem, quòd filius Patrem occidat; sed, si illum denuntiaret de hęreseos crimine, illum occideret, cùm hæc pœna sit tali competens crimini: ergo non tenetur denuntiare. ¶ *Deindè*: Filius totum suum *esse* habet à patre: ergo obligari nequit ad vitam adimendam ei, à quo *esse* & substantiam accepit. ¶ *Rursus*: Nemo tenetur se infamare; sed si patrem hæreticum denuntiaret, absque dubio seipsum infamia afficeret; imò paternis bonis se expoliaret: ergo &c. ¶ *Deniquè*: Quoad maritum respectu vxoris, sic ostenditur: Nam, vt dictum est, nemo seipsum denuntiare Sunt, qui negant, teneri patrem, maritum, & fratrem denuntiare vxorem filium, & fratres, quando hæretici sunt.

tiare debet; sed, si maritus deberet denuntiare vxorem, seipsum teneretur denuntiare, cùm sint vna caro, & vna persona: ergo &c. Ita Simancas *de Catholicis Institutionibus*, *tit.29.num.* 35. & 47. Abulens. *in Deuteron. cap.*13. *quæst.*3. & *in lib.* 3. *Regum*, *cap.*15. *quæst.*16. Et de marito respectu vxoris, Pegna *in Director.* 2.*p.q.*53. *com.* 78. Farinacius *q.*197. *num.*49. Bonacina *disp.*2. *de Censuris*, *quæst.*6. *punct.*1.*n.*14. Barbos. *de Officio Episcop.* 3.*p. allegat.* 96. *n.*59. Filliuc. *tr.*14. *cap.*1.*q.*7. & alij.

Veriùs est oppositum.

106 Secunda, & vera sententia est affirmativa. Quę probatur primò ex cap. 13. Deuteron. *vers.* 6. vbi sic dicitur: *Si tibi persuadere voluerit frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus, vel filia, siue vxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis vt animam tuam; dicens, Eamus, & seruiamus Dijs alienis &c. non miserearis, vt occultes eum.* Ergo tenentur parens, frater, & maritus, atque amicus filium, fratrem, vxorem, & amicum denuntiare, & econtrà; cùm correlatiuorum eadem sit ratio. Quod quidem specialiter probatur quoad filium respectu patris, in quo potest esse difficultas. ¶ *Primò*: Quia, vt eruditè probat Cicero eloquentię Princeps, *lib.*3. *Officiorum*, tenetur pater manifestare filium, & econtrà, si est proditor Principis, aut patrię: ergo multò magis denuntiare tenebitur eum filium, & econtrà, qui est Dei proditor, & Religionis catholicæ, & veræ destructor, qualis est hæreticus; cùm oporteat obedire Deo magis, quàm hominibus. ¶ *Rursus*: Prędictus textus pręcipit, maritum denuntiare suam vxorem; & tamen ex hoc omnes DD. inferunt, vxorem debere denuntiare suum maritum, quia sunt correlatiua: ergo idem, & ob eandem rationem, dicendum est de patre respectu filij, aut econtrà. ¶ *Ultimò*: Nam Arist. 1. *Ethic. cap. de Idea platonica* ait, quòd propter veritatem oportet etiam familiaria destruere, quia, amico, & veritate præexistentibus, sanctius est præhonorare veritatem; sed nulla est maior veritas, quàm veritas diuini cultus: ergo, si huic per hæresim pater, aut frater, vel maritus opponuntur, tenebuntur filius, frater, & maritus, estò omnem familiaritatem dissoluant, eos Inquisitoribus fidei denuntiare. Nobiscum sentiunt Caietan. *super cap.*13. *Deuteron.* Farinac. *q.* 197. *num.* 40. Castro *de Iusta hæretic. punitione*, *lib.*2. *cap. vltim.* Roxas *singul.*3. *num.* 29. Azor *tom.* 2. *lib.*2. *cap.* 2. Peña *part.*2. *com.*15. Nauarr. *in Sum. cap.*15. Tolet. *lib.* 5. *Summ. cap.*1. *num.*10. Suarez *disp.*20. *sect.*4. *num.*21. Sanchez *tom.* 2. *Consiliorum*, *lib.*6. *cap.*2. *dub.*19. *num.*3. & 6. Trullench *lib.*1. *in Decalog. cap.* 2. *n.*15. Palaus *tract.*4. *disp.* 2. *punct.*4. *n.*14. Bonac. *tom.*2. *in fine*, *de Obligat. denuntiand. disp.*6. *punct.*1. §.3. *n.*6. & *punct.* 2. *num.*3. *pag. mihi* 1110. Diana 4. *part. tract.*3. *res.* 61. & 1. *part. tract.*4. *resol.*4. & 5. & coordinatus *tom.*7. *tract.*9. *resol.* 8.9.10.11. Quod & nos etiam, licèt per transenam, *tom.*1. *tr.*10. *cap.* 4. *punct.* 1. *n.*13. docuimus, tenetque N. Anton. à Spirit. Sanct. *cons.*100. *n.*32.

Satisfit aduersariorũ argumentis.

107 Ad contraria argumenta respondemus. Et quidem ad primum, & secundum manet ex rationibus probatiuis nostræ assertionis sufficienter dictum: Etenim ius naturale, & diuinum docent, ob bonum commune, particulare esse despiciendum, & *Qui non odit patrem, & matrem* ::: *adhuc autem*, & *animam suam* (quando fidei opponuntur) non est Christi discipulus, nec fidelis: ergo non est contra ius naturale, sed potius ei valde consonum, patrem, filium fratrem, aut vxorem denuntiare: cùm tale crimen sit contra bonum commune, serpatque vt cancer per Ecclesiæ corpus. ¶ Ad tertium, negatur minor: Nam, vt dicunt DD. citati, maximè Pegna, & Suarez, ex decreto Imperatoris Federici ab Innoc. IV. approbato, filij hæreticum patrem denuntiantes nullam pœnam infamiæ, aut confiscationis legitimæ incurrunt. Quod etiam constat ex leg. *Quisquis*, §. *vltimo*, cap. *Ad legem Iuliam Maiestatis*, vbi similis remissio fit in crimine læsæ maiestatis. Et est hoc rationi valde congruum, nè ob talis pœnæ timorem filij à denuntiando patres deterreantur. ¶ Ad vltimum, patet ex dictis: Nam licèt fictione iuris sint eadem persona maritus, & vxor, facta consideratione ad alias res; tamen quoad præsens realiter in consideratione morali distinguntur, nec ignominia mariti cedit in detrimentum vxoris, vt diximus de filio respectu patris.

108 Quæres *secundò*: An excusentur à denuntiatione vxor, frater, & filij, si timeant, ex ea graue damnum spirituale, aut temporale sibi euenturum? ¶ Affirmant Nauarr. *in Manuali*, *cap.*25. *num.*5. Lessius *lib.*2. *cap.*30. *dub.*6. *num.*6. Sayr. *in Claui Regia*, *lib.* 12. *cap.* 14. Farinac. *quæst.* 197. *n.*53. Bonac. *tr.*6. *punct.*1. §.3. *n.* 1. Filliuc. *tr.*14. *cap.*2. *q.* 5. & 6. Barbosa *de Offic. Episcop. p.*3. *allegat.*96. *num.*70. Et ratio est: quia pręcepta diuina, & ecclesiastica non obligant cum multo rigore: ergo ad eos denuntiandos non tenentur, si ex ea denuntiatione graue timeant damnum. ¶ Alij verò dicunt, quòd si, pensatis omnibus, damnum, quod euenire potest ex omissa denuntiatione, maius est, quàm damnum quod times, & alia via impediri non potest, denuntiare etiam cum vitę periculo, vel alio graui damno teneris. Ita Roxas *singul.*3. *n.* 30. vers. *Septimò ampliatur*, Pegna 2. *p. Direct. quæst.* 53. *com.*78. Farinac. §. 2. *num.*53. Barbosa *loc. citat.* plures referens.

Secundùm aliquos, non debent filij, fratres, & vxor denũtiare cum timore grauis dãni patres, fratres, & maritum.

Alia opinio circa præsens dubium scribitur.

109 Nostra tamen sententia affirmat, filios, vxorem, & fratrem, aut econtrà teneri denuntiare patres, maritum, & fratres, etiam vitæ periculo, aut alio graui damno interueniente. Et ratio patet ex dictis: Nam hęresis est peccatum *ex se* tendens in damnum commune, & vt cancer serpit; sed quilibet tenetur vitare damnum commune etiam cum periculo vitæ, & obedire præceptis, aut legibus præcipientibus quod bono communi expedit, vt damnum commune euitetur, sicut latè tradidimus *tr.*11. *cap.*2. *p.*7. à *n.*125. ergo etiam cum vitæ periculo, aut alio graui damno pater, frater, vxor, & filius ab eorum filijs, fratribus, marito, vel patre, & econtrà denuntiandi sunt. Ita Bonac. *tom.*2. *in fine*, *de Obligat. denuntiandi*, *disp.*6. *punct.*2. *n.*6. Et Freitas *in Addition. ad tract. de Confessore solicitante*, *quæst.*10. *num.*15. dicit, in praxi esse hanc sententiam admittendam; quam etiam tenent Dian. 1. *part. tr.*4. *resol.*7. Bordon. *tom.*1. *cap.*31. *num.* 11. & alij.

Sententia nostra, & affirmatiuæ.

110 Quęres *tertiò*: An teneantur fideles denuntiare hæreticum occultum, si iam est emendatus? ¶ Negant aliqui. Et mouentur: quia finis

Sententia defendens, non esse denũtiandum hęreticũ emendatum.

nis denuntiationis est emendatio proximi; & punitio, quæ ad eam sequitur, tendit in satisfactionem iniuriæ Reip. factæ; sed vbi crimen est occultum, non datur Reip. iniuria, & ideo cessare debet punitio, & solùm remanet proximi emendatio: ergo, si delinquens est emendatus, non obligat denuntiatio. Sic Sotus *de Iust. & Iure, lib. 3. quæst. 5. art. 5.* Naldus *in Summ.* verb. *Accusare, num. 1.* Freitas *n. 34.* Portellius *in Dubiis Regul.* verb. *Solicitare fœminas, num. 18.* Palaus *tract. 4. disp. 3. punct. 4. n. 7.* & alij *apud Dian. 1. p. tr. 4. resol. 3.*

Sententia affirmativa, & nostra proponitur, & efficaciter probatur.

111 Sed dicendum est, denuntiandum esse hæreticum occultum etiam emendatum. Et ratio est: quia præceptum denuntiationis non solùm est impositum ob correctionem delinquentis, sed præcipuè ob correctionem publicam, & vt evitetur periculum perversionis aliorum; sed præcepta, quæ feruntur ob similes fines, semper & in omni eventu obligant, vt pluribus exemplis illustravimus tract. 11. cap. 2. punct. 4. & maximè exemplo præcepti denuntiandi solicitantes in confessione *num. 86.* ergo præceptum denuntiationis in omni casu obligat: est ergo denuntiandus hæreticus etiam emendatus. ¶ *Secundò*: Ea est præcipua distinctio inter præcepta, quæ fundantur in præsumptione *facti* (quæ ab alijs dicitur *præsumptio diffinitionis*, seu *præsumptio rigorosa*) & inter præcepta, quæ fundantur in præsumptione *iuris*, aut *periculi*, seu præsumptione minùs rigorosa, quòd illa præcepta, quando fallit præsumptio, non tenent, vt ratione, & exemplis probavimus tract. citato, punct. 4. *n. 78. & 79.* hæc verò, etiam dum in particulari fallit præsumptio, tenent, & obligant: vt videre est in lege Tridentin. annullantis matrimonia clandestina, ob fallacias in huiusce modi matrimonijs intervenientes; quæ licèt in aliquo casu particulari non adsint, dicta tamen matrimonia nulla sunt: & similiter in lege eiusdem Concilij irritantis professionem religiosam ante decimum sextum annum attentatam, ob insufficientem deliberationem, quam præsumit lex; quæ quidem deliberatio, estò in aliquo casu sit omnimodo perfecta, & sufficiens ad religionis statum amplectendum, talis tamen professio nulla est. *Tunc sic*: sed præceptum denuntiationis fundatur in præsumptione *periculi*, aut minùs rigorosa, vt sæpè diximus: ergo in omni casu tenet: Igitur, etiam dum emendatus est hæreticus, denuntiandus est. ¶ Confirmatur: Etenim, vt loco citato *cap. 4. punct. 1.* diximus, si non cessat finis legis adæquatus, non cessat lex (imò etsi in aliquo casu particulari cesset eius finis, tantùm dicitur cessare *inadæquatè*, finis enim adæquatus legis adhuc persevet) ergo cùm in præsenti adsit finis adæquatus legis denuntiationis, nempe periculum perversionis aliorum, lex, aut præceptum denuntiandi semper & in omni casu tenebit: est ergo denuntiandus hæreticus etiam emendatus.

Secundò probatur à posteriore nostra sententia.

112 Secundò probatur nostra conclusio: Quoniam ille hæreticus, etsi ad sensum videatur emendatus, coram Deo forsan in suo errore permanebit: ergo, ad hoc periculum evitandum, denuntiandus est. ¶ Confirmatur *primò*: Quælibet certitudo, quam habere possumus de hæretici emendatione, non est talis, aut tanta, vt superet certitudinem, quam habemus de existentia præcepti denuntiandi: ergo semper stabit possessio pro ipso præcepto, ac per consequens semper, & maximè in casu quæstionis, obligabit. ¶ Confirmatur *secundò*: Nam nullus scire potest, an talis hæreticus ab alio infectus fuerit, vel ipse alios suis erroribus imbuerit: ergo denuntiandus est, vt hoc innotescat Inquisitoribus, & illi damno occurrant. ¶ Vltimò ostenditur: Quia hæc denuntiatio est valdè conveniens, imò & multò necessaria, vt hæretici alijs fidelibus non communicent, nec eorum erroribus illos inficiant: avertentur enim hæretici ab inficiendis fidelibus, cùm animadvertant, in omni casu, etiam si emendati sint, denuntiandos esse: ergo &c. Et his fundamentis sufficienter evelluntur, & dissoluta manent contraria argumenta. Nostram assertionem (inter alios) tenent Azor 1. *part. lib. 8. cap. 19. q. 9.* Suarez *disp. 20. sect. 4. n. 13.* Simancas *tit. 19. num. 12.* Bonac. *in tract. de Obligatione denuntiandi, disp. 6. punct. 3. n. 9. & punct. 2. n. 3.* Roxas *sing. 3. num. 33.* Paramus *de Origine Inquisitionis, lib. 3. q. 8. n. 9.* Dian. 1. *part. tract. 4 resol. 3.* Bordonius *tom. 1. cap. 31. n. 4.*

Enumerantur, qui ex iure, in casu hæresis, eximuntur ab Inquisitorum iurisdictione.

113 Quæres *quartò*: An sint denuntiandi, qui ex iure eximuntur à iurisdictione Inquisitorum? ¶ Supponit titulus, esse aliquos exemptos à iurisdictione Inquisitorum: vnde oportet breviter eos declarare. Imprimis Cardinales, Episcopos, Archiepiscopos, & Patriarchas esse exemptos à iurisdictione Inquisitorum, & solùm posse iudicari de hæresi à summo Pontifice, constat ex cap. *Inquisitores, de Hæretic. in 6.* & insuper tradunt Simancas *cap. 15.* Repertorium Inquisit. verb. *Episcopi*, Suarez *sect. 4. citata, num. 20.* Fagundez *lib. 1. cap. 26. n. 30.* & Pegna *p. 3. Directorij comment. 78.* ¶ Deinde etiam esse exemptos Nuntios, aliosque sedis Apostolicæ Officiales, qui pro causis ad illam specialiter pertinentibus deputati sunt, habetur in extravag. *Cùm Matthæus, de Hæreticis (inter commun.)* Ex quo sequitur, Inquisitores gaudere hoc privilegio, cùm sint summi Pontificis Officiales: estò in Hispania, cùm sint ad nutum amobiles, possint in casu hæresis ab officio suspendi; & tunc potest alius Inquisitor contra eos procedere, vt ait Palaus *num. 19.* Quapropter, cùm *exceptio firmet regulam in contrarium*, omnes alij, etiam supremi Principes, præter enumeratos, subduntur in casu hæresis, aut ad hæresim attinente, Inquisitorum iurisdictioni: vnde Religiosi, & Religiosæ, Imperatores, Reges, Imperatrices, Reginæ, alijque Principes absoluti sub dicta iurisdictione Dominorum Inquisitorum manent. Verùm si fortè contingat, aliquem ex his Principibus in hæresim incidere, docent Doctores citati, cum illis cautè & prudenter agendum esse, consulendumque priùs summum Pontificem, ob scandala, & seditiones, inde communiter emanantia. Videantur suprà citati Doctores.

Pro parte negativa proponitur argumentum.

114 Quibus sic suppositis: Videtur, non esse fideles obligatos similes personas denuntiare. Et ratio est: nam finis denuntiationis est inquisitio, & punitio delinquentis: ergo, si Inquisitores nequeunt procedere contra Cardinales, Episcopos, Archiepiscopos, & alios ex iure exemptos, & numero antecedenti enumeratos, frustranea est denuntiatio. Patet consequentia: namque frustrà denuntiatur, & accusatur Sacerdos, aut Regularis

ris coram sæculari Iudice; & hoc non alia ratione, nisi quia de horum criminibus cognoscere, aut iudicium ferre non potest talis Iudex sæcularis: ergo, si Domini Inquisitores nequeant procedere in causa hæresis contra personas suprà enumeratas, nec de huiusmodi crimine iudicium ferre, frustranea est horum denuntiatio; ac per consequens non tenetur fidelis dictas personas denuntiare.

Denuntiandi sunt etiã, qui ab Inquisitorum iurisditione sũt ex iure exempti.

115 Nihilominus tenendum est, tales exemptos denuntiandos esse. Quia Inquisitores, vt non obscurè colligitur ex cap. *Inquisitores, de Hæreticis in 6.* habent iurisdictionem ad excipiendam depositionem testium contra quoscumque hæreticos: ergo, qui noverit hoc delictum à quocunque etiam exempto commissum, tenebitur saltim vt testis illud Inquisitoribus manifestare. ¶ *Deindè*: Quia hac via facilè impeditur damnum ex crimine hæreseos Ecclesiæ imminens; tùm ad Inquisitores attineat (& facilè illis sit) talem denuntiationem ad sedem Apostolicam mittere, cui iudicium perfectum reservatur in casu quæstionis; alij verò particulares ægrè talem denuntiationem valent exequi: ergo hęretici exempti denuntiandi sunt; & maximè quando timetur fuga delinquentis, & grave Ecclesię damnum. Vt docent Peña, & Simancas *locis allegatis*, Palaus *tr. 4. disp. 3. num.* 20. Trullench *lib. 1. in Decalog. cap. 2. punct. 6. num.* 22. Suarez *disp.* 20. *sect.* 4. *n.* 22. Et ex dictis patet ad argumenta sententię contrarię.

Ponuntur pœnæ contra omittentes denuntiationem.

116 Vltimò quæres, quas pœnas incurrat omittens denuntiare hæreticos? ¶ Respondetur, quòd ex iure communi in extravaganti *Excommunicamus* imponitur excommunicatio ferenda. Sed ex edicto S. Inquisitionis *ipso facto* incurritur excommunicatio reservata: A qua nullus potest absolvere ommittentem denuntiare, quousque denuntiet. ¶ *Deindè*: Non denuntians efficitur de hęresi suspectus, vt docet Castro *de Iusta hæreticorum punitione, lib. 2. cap.* 25. Quod verum est, si absque causa veritatem occultaverit, aut in iudicio negaverit; non verò si, aliqua causa excusante, occultaverit. ¶ Insuper addit Pegna 2. *part. Directorij, quæst.* 53. *comment.* 78. quòd non denuntians vt fautor hæreticorum habendus est; ac proinde pœnas contra fautores latas incurrit. Sed hoc nimis durum alijs DD. videtur, & solùm concedunt verificari, quando, qui omittunt denuntiare, sunt Ministri sancti Officij ad id specialiter deputati, vt Familares, & alij. Videantur Prosper Farinacius *quæst.* 197. *n.* 47. Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap.* 10. *num.* 15. Trullench *num.* 25. Palaus *num.* 21. *in tract.* 4. *disp.* 3. Bonacin. *de Obligatione denuntiandi*, *tom.* 1. *disp.* 6. *punct.* 2. *n.* 12. & alij.

Ad denũtiandum requiritur moralis certitudo criminis commissi.

117 Pro huius puncti coronnide, Advertendum est *primò*, fideles non teneri denuntiare eum, quem aut ex levibus indicijs suspicatur esse hæreticum, aut à parùm fide dignis hoc audivit: Quia sancta Inquisitio in suis edictis prudentissima est, & absque sufficienti fundamento non vult, vt quis periculo infamiæ exponatur: quare nullus denuntiare tenetur quempiam, nisi viderit, vel audierit à fide dignis delictum contra fidem, aut ex confessione delinquentis illud cognoverit. Ita Navarr. *lib. 5. Consiliorum, tit. de Hæret. consil.* 3. Sayrus *in Clavi Regia, lib.* 12. *cap.* 14. *n.* 33. Corduba *in Summa quæst.* 64. *casu* 6. ¶ Secundò advertendum est, præceptum denuntiationis solùm tenere in hæretico proprio, & pertinaci; non verò in eo qui per ignorantiam, metum, incuriam, aut lapsum linguæ hæresim protulerit: Quia isti tantùm materialiter sunt hęretici; quos, si secretò corrigamus, certa spes est, statim emendandos esse, suumque errorem abiuraturos. ¶ Ex quibus inferunt Farinacius *de Heresi, quæst.* 197. *num.* 39. Bonac. *disput.* 2. *de Censuris, quæst.* 6. *punct.* 1. *n.* 20. non esse denuntiandum hominem simplicem, & pium proferentem aliquam propositionem hæreticalem: Nec similiter Concionatorem sæcularem, vel regularem, qui ex ira curia, aut inconsideratione aliquam erroneam, aut hæreticalem propositionem protulerit: quia nequit prudenter præsumi ex animo ea dixisse. Quę si omnes (vt debent) observarent, credimus, plures denuntiationes omittendas fore, & proximorum famam non semel (vt par est) observandam.

PUNCTUM X.

Quid, & quotuplex sit blasphemia: & quæ pœna contra eam latæ?

POstquàm D. Thom. disseruerat 2. 2. *quæst.* 11. & 12. de vitijs oppositis fidei, immediatè *quæst.* 13. incipit agere de blasphemia: Et rationem reddit ipse Angel. Doct. *art.* 1. ex eo quòd blasphemia opponitur confessioni fidei. Cuius morem gerentes, de ea etiam in præsenti agere decrevimus.

§. I.

Traditur definitio, & divisio blasphemia.

118 BLasphemia ex D. Thom. *loc. cit.* potest diffiniri dicendo, quòd est *Falsa loquutio in Deum per modum convicij.* Dicitur *locutio*: quia in ea propriè consistit. Et per hoc distinguitur tam ab assensu, quia non semper assentimur his, quæ tam intùs in corde, quàm etiam in voce dicimus; quàm ab infidelitate, quæ expostulat mentis assensum. Additur *falsa*: quia vel tribuit Deo quod non convenit; vel negat quod convenit; aut denique, quia ei tribuit falsa ex intentione blasphemantis. Multoties enim contingit, quòd aliqua locutio, secundùm se vera, blasphemia sit: quia loquens intendit Deo tribuere aliquam imperfectionem: vt, siquis nominaret pudenda Christi, aut B. Virginis, intendens per hoc illarum sanctitati derogare. Deinde dicitur *in Deum*: quia derogat honori divino, detrahendo aliquid de excellentia bonitatis illius: Et ideo solùm respectu Dei est propriè blasphemia. Cuius rationem tradit D. Augustinus *lib. 2. de Moribus Manichæor. cap.* 11. his verbis: *Quamvis blasphemia inter homines dici possit, quorum dignitati derogatur; tamen, quia de aliorum bonitate dubitari potest, divina verò bonitas indubitabilis est, blasphe-*

Definitur blasphemia.

phemia tantùm erga Deum communiter vsurpatur.

Dividitur hoc vitium.

219 Dividitur blasphemia à D. Thom. *art. 1. citat.* in blasphemiam *cordis*, & *oris*. Prima dicitur, dum quis mente tantùm concipit Deum esse, quod non est; aut non esse quod est. Secunda verò est, quando derogatio interior bonitatis divinę verbis manifestatur. ¶ Secundò dividitur in blasphemiam *hæreticalem*, & in eam quæ talis non est, & dicitur *simplex*. Hæreticalis est, quę articulis fidei directè opponitur, vt si quis diceret: *Deus est iniustus*: *Non est omnipotens*: *Abnego Deum, aut crucem Christi*. Quæ si dicatur cum pertinaci assensu intellectus, committitur hæresis, vt suprà diximus, & sic vt hæreticus puniendus est. Unde oritur, quòd siquis blasphemet contra Sanctos, vt si dicat *Denego D. Petrum*, non committit hanc blasphemiam, sed eam quæ dicitur *simplex*. Et ratio est: quia non negatur aliquid ad fidem pertinens, sed tantùm dicitur in Sanctos aliquod verbum contumeliosum: ergo non committitur blasphemia hæreticalis, sed simplex. Quare docet Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 32. num. 36.* ab Inquisitoribus accepisse, se de blasphemia in Sanctos non cognoscere. ¶ Blasphemia non hæreticalis, seu simplex est illa, quæ non opponitur directè articulis fidei, vel non continet errorem contra veritatem illorum. Et huiusmodi sunt, quæ per modum optandi, imperandi, aut imprecandi proferuntur: vt si diceret quis: *Maledictus sit Deus*: *Tædeat Deum &c.* Quia in his nihil falsum dicitur de Deo, sed tantùm pravus affectus blasphemantis ostenditur, volentis harum ignominiarum Deum quasi reddere capacem. Et ad hoc blasphemiæ genus reducitur, quando aliquis nominat Christi pudenda, aut exprobat Deo, tribuendo irreverenter ea quæ habet. Dicta tenent Eymericus *in Direct. Inquisit. 2. part. quæst. 41.* & ibi Pegna *com. 66.* Sanchez *vbi supra*, Suarez *tom. 1. de Relig. tract. 3. lib. 1. cap. 5. num. 8.* Tapia *tom. 2. lib. 1. quæst. 14. art. 1.* Bonac. *tom. 2. disp. 3. quæst. 8. punct. 1. à num. 2.* Trullench *lib. 1. Decal. cap. 12. dub. 1. num. 2.* & Ledesma *tom. 2. Sum. tract. 1. cap. 9. concl. 2.*

Ulterius dividitur blasphemia.

120 Tertiò blasphemia dividitur in blasphemiam in *Deum*, & in *Sanctos*. Illa est, quæ immediatè fertur contra Deum: Ista verò, quæ immediatè fertur contra Sanctos, & mediatè in Deum, vt est in Sanctis. Unde ait D. Thom. *loc. cit. ad 2.* quòd sicut laus Sanctorum redundat in Deum, sic & blasphemia quę fit in Sanctos, ex consequenti fit in Deum. Quibus breviter stabilitis:

Quibus verbis committitur blasphemia.

121 Rogabis *primò*: Quibus verbis committatur blasphemia? ¶ Respondetur, blasphemiam committere *primò*, qui iurat per falsos Deos, v.g. Iovem, aut Mercurium: quia sic iurans fatetur, illos esse summè veraces. Sed hoc verum est, si seriò fiat; non verò quando causa ioci, irrisionis, aut ex inadvertentia iuratur. *Secundò*: Qui iurat per sanguinem, aut corpus Dei ex odio, & ira contra illum; secùs verò, si hæc absint: quia post incarnationem verificantur de Christo. *Tertiò*: Qui iurat per creaturas, sistendo in illis: Cùm eis tribuatur honor Deo debitus. *Quartò*: Qui ait: *Etsi Deus nolit, hoc agendum est*: Quia hæc verba important diminutionem divinæ potentię. *Quintò*: Qui diceret: *Deus est iniustus, crudelis, malè providus*: Cùm tribuat Deo imperfectionem. *Sextò*: Qui proferret maledicta in creaturas, vt creaturę Dei sunt; aut in res sacras: Quia per hoc tribuitur aliquid Deo per contumeliam; cùm in eis singulariter eius potentia reluceat. ¶ Sed notant hîc Doctores, blasphemiam minimè committi, si de Sanctis dicantur ea, quæ ipsis acciderunt, antequam in numero Sanctorum essent relati, dummodò non referantur ad eorum sanctitatem minuendam: vt si diceretur, Apostolos infimam piscatorum artem exercuisse. *Septimò*: Qui iurat *Per Dei vitam*: Quia sensus illius est: amittat Deus vitam, si ita non est: quod certè est iuramentum execratorium, & non assertorium, sicut quando iuratur *Vivit Deus*; & consequenter est blasphemia. Et ob eandem rationem est etiam blasphemia, iurare per Sanctorum vitam: Quia ex modo iuramenti execratorij falsò tribuitur Sanctis posse amittere vitam. Dicta, & alia plurima huius generis docent Trullench *lib. 1. in Decal. cap. 11. dub. 1.* Azor *tom. 1. Instit. Moral. lib. 11. cap. 3.* Suarez *tom. 1. de Relig. tract. 3. lib. 1. cap. 5.* Bonac. *tom. 2. disp. 3. q. 8. punct. 2.* & alij.

122 Rogabis *secundò*: Quanta sit gravitas peccati blasphemiæ? ¶ Respondetur, ex genere suo esse peccatum mortale. Et rationem tradit D. Thom. *2. 2. quæst. 13. art. 2.* Quia ex genere suo repugnat charitati: nam derogat divinæ bonitati, vt suprà diximus; sed peccatum, quod repugnat charitati, est ex genere suo mortale: ergo talis est blasphemia. Ex quo communiter inferunt Doctores, nunquam posse fieri veniale ex materię parvitate: Quia in derogando divinę bonitati, parvitas materiæ esse non potest; cùm sit gravissima iniuria à Deo quamlibet perfectionem auferre: ergo peccatum blasphemię nequit esse veniale ex parvitate materiæ. Cum hoc tamen compatitur, quòd sit multoties veniale ex inadvertentia, aut iræ impetu, sicut accidit in alijs peccatis. Sic docent Auctores infrà citandi. ¶ An verò sit maximum peccatum? Respondetur, quòd si sumatur in *esse* consumato, & prout includit infidelitatem, & Dei detestationem, esse peccatum gravissimum, vt docet D. Thom. *loc. cit. art. 3.* Si autem secundùm se solam consideretur blasphemia, & prout prædictis malitijs non stipatur, non est ita gravis, sicut odium Dei, hęresis, & desperatio: cùm hęc opponantur virtutibus theologicis; & blasphemia immediatè, & propriè tantùm opponatur virtuti religionis. Ut tradit idem D. Thom. *2. 2. quæst. 13. art. 2. ad 2.* & ibi Bañez, & Caiet. *art. 3.* & communiter tenent Doctores *apud Sayr. lib. 6. cap. 13. num. 1. & 8.* Bonac. *loc. cit. punct. 3. à num. 1.* Sanchez *cap. 32. cit. num. 3. & 7.* Trullench *lib. 1. capit. 11. dub. 2.* Ledesma *tom. 2. Sum. tract. 1. cap. 9. conclus. 3. 7. & 8.*

Quanta sit gravitas blasphemię.

123 Rogabis *tertiò*: An omnes blasphemiæ in Deum sint eiusdem speciei? ¶ Huic difficultati respondetur, dicendo, blasphemias hæreticales, & ex odio Dei procedentes esse diversas specie ab alijs blasphemijs. Ratio primæ partis est: quia blasphemia hæreticalis vel habet adiunctam hæresim internam, vel saltem externam, quę opponitur confessioni fidei; sed ex quo habeat hæresim internam, aut opponatur confessioni fidei, continet peccatum specie distinctum, scilicet hæ-

Quomodò blasphemiæ distinguantur specie.

hæresis, aut peccati contra præceptum confessionis fidei: ergo differunt specie ab alijs. Sic Sanchez *num.*38. & plures alij, quos sequuti summus tract.6.cap.8.part.4. *num.*94. Ratio secundæ partis est: quia ibi vltra blasphemiam intervenit odium Dei; sed hoc est peccatum specie distinctum à blasphemia, cùm opponatur charitati: ergo blasphemia ex odio Dei procedens distinguitur specie ab alijs. Sic communiter Doctores.

Blasphemia in Deum non differt specie ab ea, quæ est in Sanctos.

124 Denique rogabis: An blasphemia contra Deum differat specie à blasphemia contra Sanctos? ¶ Aliqui, quos suppresso nomine citat Azor, respondent affirmativè. Quia honor & cultus Dei specie differt ab eo, qui Sanctis debetur; ergo etiam blasphemia in Deum est specie distincta ab ea, quæ est in Sanctos. ¶ Sed verius est, blasphemiam in Deum non differre specie à blasphemia in Sanctos, in ratione talis. Et ratio est: quia blasphemia est peccatum virtuti religionis contrarium; sed vna est specie religio, qua Deo cultum tribuimus, & qua Sanctis propter Deum: ergo vna est specie blasphemia, qua Deo in se, & Sanctis maledicitur. ¶ Confirmatur: Iuramentum falsum, quo iuratur per Deum, non differt specie ab eo, quo per Sanctos iuratur: ergo nec blasphemia. Patet consequentia: quia sicut primo iuramento fit iniuria Deo in se, adducendo eum in testem mendacij; & in secundo, prout est in Sanctis; ita in blasphemia contra Deum fit iniuria Deo in seipso; & in blasphemia contra Sanctos fit iniuria non ipsi Deo immediatè, sed mediatè prout in ipsis Sanctis: ergo si in iuramentis non est diversitas specifica, nec etiam debet esse in blasphemijs. Ita Azor *lib.* 9. *cap.* 28. *q.* 10. Caietan. 2.2.*q.*13.*art.*1.*& in Sum.*verb: *Blasphemia*, Bannet 2.2.*q.*13.*art.*1. Sanch. *cap.* 32. *cit.n.* 38. Bonac. *tom.*2. *disp.*3.*q.*8.*punct.*4. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 12. *dub.*2. *n.*5. Diana 1.*p. tr.* 7. *resol.*50. Filliuc. *tr.*25.*cap.*1.*n.*26. Et ex dictis constat ad motivum contrarium, & ex dicendis etiam patebit.

125 Sed licèt hæc ita sint; tamen in confessione explicandum est, an blasphemia fuerit in B. Virginem, vel Sanctos. Quia, vt optimè dicunt Suarez *tom.* 1. *de Relig. tract.* 3. *lib.* 1. *cap.* 6. *in fine*, Sanchez *num.* 39. Bonac. *punct.* 4. *cit. num.* 2. & nos docuimus tract.6. cap.8. punct. 4. *n.* 97. prædictæ blasphemię vltra speciem propriam important aliam speciem distinctam malitiæ contra duliam, aut hyperduliam, quę sunt cultus B. Virgini, & Sanctis debiti, & inter se specie distincti: quapropter necessum est diversitatem harum blasphemiarum explicare in confessione. Et per hoc patet ad argumentum sententię contrariæ. Cæterùm, si blasphemia sit præcisè contra Sanctos, non est necesse exprimere Sanctum, an sit (v. gr.) in D. Petrum, aut D. Paulum &c. quia diversitas Sanctorum non multiplicat speciem blasphemiæ, cùm præcisè sit materialis. Ita tenet communis Doctorum sententia; maximè Sanchez *num.*39. Bonac. *n.*2. Trullench *dub.* 2. *cit.n.* 5. & alij. Quot autem peccata committat, qui vnico actu, aut pluribus successivè in plures Sanctos blasphemias evomit, diximus tract. antecedent. cap. 12. punct. 5. *num.*41.

§. I.

De Pœnis contra blasphemantes latis: & qui de hoc crimine cognoscere possint?

Pœnę à Iure canonico impositæ contra blasphemantes.

126 CUm hoc peccatum adeò grave & atrox sit, mirum est, quot diversæ pœnæ contra illud tam à Iure canonico, quàm civili sint latæ. Nam imprimis Ius canonicum in cap. *Statuimus, de Maledictis* decernit, quòd blasphemantes in pœnam delicti septem diebus Dominicis præ foribus ecclesiæ palàm, dum aguntur missarum solemnia, existant; & vltimò die Dominico pallium, & calceamentum non habeant, ligati corrigia circa collum, septemque diebus præcedentibus sextis ferijs in pane, & aqua ieiunent, ecclesiam nullatenus ingressuri. Et si hoc facere renuerint, ingressu ecclesię, & ecclesiastica sepultura priventur. Sic Gregor. Papa IX. in prædict. capit. Similiter Concil. Lateranens. *sess.*9. cap. *Ad abolendam* Clericos blasphemantes pro prima vice privat fructibus beneficiorum vnius anni; pro secunda ipsis beneficijs; & pro tertia inhabiles reddit ad vlterius recipienda. Laicos verò nobiles pro prima vice mulctat pœna viginti ducatorum; pro secunda, quinquaginta; pro tertia, nobilitate. Si verò sint plebei, aut ignobiles, si vltra duas vices publicæ blasphemiæ convicti fuerint, mitra infami per integrum diem ante fores ecclesiæ principalis coronati stare cogantur: si verò pluries in hoc peccatum lapsi fuerint, ad perpetuos carceres, vel ad triremes damnentur.

Pœnę à Iure civili sancitę.

127 Æquè gravissimæ sunt pœnæ constitutæ à Iure civili. Nam Alphonsus Hispaniæ Rex, vt habetur 7. p. tit.28. sancivit, quòd blasphemus, maximè plebeius, pro prima vice verberetur; pro secunda notetur signo crucis in labijs ferro candenti; & pro tertia, ei lingua abscindatur. S. Ludovicus duodecimus Rex Galliæ, vt testatur Covarrub. in cap. *Quamvis pactum, p.* 1. *§.*1. *num.*11. *de Pact. in* 6. statuit, quòd blasphemus pro secunda blasphemia puniatur pœna abscisionis superioris labij; pro tertia, inferioris; & pro quarta, linguæ. Neapoli, vt ait Grammatico *decis.* 50. blasphemantis lingua clavo publicè perforatur. Et ex Iure communi, Pius Imperator in authentic. legem statuit, præcipiens, vt blasphemi vltimo supplicio (quod *ex leg. vltim.* ff. *de Pœnis* est pœna capitis) puniantur. Quæ quidem valde consonant pœnis à Deo contra blasphemantes latis. Nam Levitic. 24. dicitur: *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur, lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sivè ille civis, sivè peregrinus fuerit.* Attamen notant Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.*28. *quæst.* 6. Tapia *tom.*2. *lib.*1. *q.*14. *art.* 4. *num.* 3. Tolet. *lib.* 4. *cap.* 13. Filliuc. *tr.* 25. *cap.*1. *num.*32. & Trullench *dub.*3. *num.*1. istæ pœnę iam in desuetudinem abierunt. Sed (quidquid sit de hoc) ait Barbosa *de Officio, & potestate Episcop.* 3. *part allegat.* 51. *num.*90. pœnam, quæ nunc ab Inquisitoribus imponi solet contra blasphemos, eam esse, quòd, si sit nobilis, pœna pecuniaria mulctatur, & in monasterio detruditur; si autem fuerit plebeius, flagelis ceditur, & in publico spectaculo ponitur lingua ferro, vel ligno

ligno comprehensa, & cogitur abiurare *de levi.*

Ad quos spectet cognoscere de blasphemis.

128 Sed rogabis *primò*: Ad quos Iudices pertineat iudicare de blasphemijs? ¶ Respondetur breviter, quòd, si blasphemiæ sint hæreticales, debent Inquisitores tantùm de eis cognoscere, vt probant Covarrub. in cap. *Quamvis pactum, part.* 1. §. 7. *n.* 12. Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 28. *q.* 5. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 32. *num.* 37. Bonac. *tom.* 2. *disp.* 3. *q.* 8. *punct.* 1. *num.* 5. Sayr. *in Clavi Regia, lib.* 6. *cap.* 13. *num.* 20. & alij apud ipsum, & Barbos. *dict. alleg.* 51. *num.* 89. Si verò blasphemia hæreticalis non sit, possunt tam Episcopi de eis iudicare, vt constat ex textu in cap. 2. *de Maledict.* quàm Iudices sæculares, vt probat textus in dict. cap. 2. vers. *Per temporalem præterea potestatem.* Quare est eorum punitio mixti fori, & sic dabitur locus præventioni. Dicta docent Auctores citati, necnon Villalob. *in Summ. part.* 2. *tr.* 1. *difficul.* 15. *num.* 6. Trullench *dict. cap.* 12. *dub.* 3. *num.* 1. Socin. *lib.* 4. *consil.* 119. Filliuc. *tr.* 25. *cap.* 1. *n.* 35. Barbos. *loc. cit. n.* 93. Bordon. *tom.* 1. *cap.* 26. *q.* 10.

Blasphemantes denuntiandi statim sunt.

129 Rogabis *secundò*: An audiens aliquem blasphemare teneatur illum Iudicibus denuntiare? ¶ Respondetur affirmativè. Et ratio est: quia tàm Iulius III. in sua constitutione, quæ incipit *In multis*, quàm Concil. Later. decernunt, quòd *Quicunque blasphemantem audierint, eum verbis acriter obiurgare teneantur, si citra periculum suum id fieri posse, contingit, eumquè defferre, vel notificare apud Iudicem ecclesiasticum, vel sæcularem intra triduum debeant. Quòd si plures dictum blasphemantem simul audierint, singuli eum accusare teneantur, nisi fortè omnes convenerint, vt vnus pro cunctis tali officio fungatur.* Ergo debet illum denuntiare. Deinde edictum S. Inquisitionis quotanis publicatum præcipit sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, quòd blasphemi (hæreticales vtique) intra sex dies a notitia, habita Inquisitoribus denuntientur: ergo illi parendum est. Ex quibus infert Sanchez *num.* 37. quòd alij blasphemi non hæreticales sunt denuntiandi Iudici ecclesiastico, aut sæculari; cùm pro eis sint Iudices competentes. Sed hic, contra Azor *libr.* 9. *cap.* 28. *quæst.* 8. notant Sanchez *num.* 47. Villalob. *num.* 9. & 10. Bonac. *punct.* 1. *citat. num.* 6. Trullench *dub.* 3. *num.* 3. & alij, corrigendos esse blasphemos secretos, si emendatio speretur; &, si resipuerint, non esse denuntiandos. Et assignat Sanchez differentiam inter blasphemos, & hæreticos, ex eò quòd hæretici est difficilima emendatio, & sic absque correctione denuntiandi; at blasphemi econtrà facilis est, vt experientia liquet; & ideo præmittenda est correctio. Sed credimus, quòd licet hæc doctrina teneat in blasphemijs non hæreticalibus; non verò in hæreticalibus, maximè post decretum Alexandri VII. supr. *num.* 3. relati. Videantur ibi dicta.

Blasphemia ex Iure communi non est reservata.

130 Rogabis *tertiò*: Qualiter se gerere debeant Confessarij cum blasphemis? ¶ Plura continet quæsitum propositum, & ideo diversis conclusionibus sunt decidenda. Dicimus *primò*, blasphemiam simplicem, seu quæ hæresim non continet, non habere ex Iure communi censuram, vel reservationem aliquam sibi annexam; & sic à quolibet Confessario posse absolvi. Nam licèt in cap. *Statuimus* videatur reservari: At hæc reservatio non est pro foro interiori, & conscientiæ, sed pro foro contentioso: ergo quilibet Confessarius, ab Ordinario approbatus, potest pro foro conscientiæ de simplici blasphemia absolvere; nisi aliter Episcopus statuerit, & sibi reservaverit. Imò hoc videtur supponere Concil. Later. sub Leone X. *sess.* 9. dùm decernit, Confessarios ab hoc crimine non debere absolvere, nisi gravi imposita pœnitentia: ergo, cùm de omnibus loquatur Confessarijs, tenendum est, ab omnibus posse absolvi; & consequenter ex Iure communi non esse reservatam. Sic docent Suarez *tom.* 1. *de Religion. lib.* 1. *de Irreligiositate, cap.* 7. *num.* 2. Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *quæst.* 14. *art.* 4. *num.* 2. Sanchez *num.* 44. Reginald. *lib.* 18. *tr.* 2. *cap.* 14. *quæst.* 4. *num.* 202. Trullench *lib.* 1. *Decalog. cap.* 12. *dub.* 3. *num.* 2. Solet tamen hoc crimen ab Episcopis reservari; vt de Archiepiscopo Valentino refer Trullench, & de alijs Episcopis regni Potugaliæ refert N. Anton. *in Direct. Confess. tr.* 5. *disp.* 14. *sect.* 11. §. 12. *à numer.* 117. Sed addit Barbos. *allegat* 51. *num.* 103. *in fine*, hanc reservationem esse pro foro exteriori, non verò interiori; & ideo pro hoc foro posse quemlibet Confessarium eam absolvere. Quod tamen non tollit, quin posteà in foro exteriori possit blasphemus puniri: quia, cùm sint diversa tribunalia, vnum alterius iurisdictionem non adimit: vt docent Azor *lib.* 9. *cap.* 28. *quæst.* 13. Covarrub. *lib.* 2. *Variar. Resolut. cap.* 10. *num.* 3. ¶ Sed hæc doctrina falsa est: quia quando blasphemiam simplex, & externa ab Episcopis reservatur, pro vtroque foro manet reservavata; vt ex Basseo docet N. Anton. *loc. cit. n.* 124.

131 Sed nota hic, ex dictis tom. 4. tract. 18. cap. 4. punct. 2. §. 9. *num.* 155. omnes Regulares posse absolvere sæculares pro foro conscientiæ à blasphemia, etiam hæreticali, sortilegio, maleficio, magia, adoratione dæmonum, alijsque delictis S. tribunali Inquisitionis sub censuris reservatis, quando hæc non procedunt ex errore contra fidem, sed ex avaritia, ira, aliavè passione: vt constat ex bullis Sixti IV. Leonis X. Clementis VII. & Pauli III. Vnde ex consequenti possunt Regulares absolvere à blasphemia quando est iure ordinario reservata Episcopis. Nam qui potest quod maius, & difficilius est, etiam potest quod est minus, & faciliùs: ergo, si possunt Regulares absolvere à reservatis Pontifici, & S. tribunali Inquisitionis, etiam poterunt à reservatis iure ordinario Episcopis. Diximus *iure ordinario*: quia à reservatis ab homine, seu de his quos sibi Episcopi specificè reservant, nullus Regularis potest ex vi suorum privilegiorum absolvere: vt patet ex duodecima propositione ab Alexandro VII. damnata: *Mendicantes possunt absolvere à casibus Episcopis reservatis, non obtenta eorum ad id facultate.* Possunt tamen ex vi bullæ Cruciatæ omnes Confessarij tàm Regulares, quàm sæculares ab illis quoscunque pœnitentes toties quoties absolvere; vt patet ex verbis ipsius bullæ, & diximus tract. 10. capit. 2. punct. 7. *num.* 82. & consequenter ab omnibus blasphemijs, etiam hæreticalibus; vt, pluribus citatis, docent Diana 1. *part. tract.* 5. *resolut.* 7. Murcia *tom.* 2. *Disq. lib.* 4. *disp.* 1. *resol.* 14.

Regulares possunt absolvere pro foro conscientiæ à blasphemiæ hæreticali.

Dicen-

Quę pœnitẽtia blaſphemiæ pro foro cõſcientiæ ſit imponenda.

132 Dicendum eſt *ſecundò*: Ex vi Concilij Lateranenſis *loco ſuprà citato*, nullus Confeſſarius debet blaſphemum abſolvere, niſi graviſſima pœnitentia illi impoſita; vt patet ex verbis ſequentibus Concilij: *In foro autem conſcientiæ nemo blaſphemiæ reus abſque graviſſima pœnitentia ſeveri Confeſſoris arbitrio iniuncta poſsit abſolvi.* Et ratio illius abſdubiò eſt, gravis, deteſtabilis, & atrox iniuria, quæ per hoc crimen Deo infertur. Concilio adhęrent Navarr. *in Summ. capit.* 12. *num.* 83. Petrus Ledeſma 2. *part. Sum. tract.* 1. *cap.* 9. *in fine*, Lopez 1. *part. Inſtr. cap.* 15. ¶ Sed hoc decretum, quoad pœnam in eo conſtitutam, non eſſe vſu receptum, nec nunc obligare, tenent Armilla verb. *Blaſphemia, num.* 5. Suarez *loc. cit. num.* 2. Azor *tom.* 1. *Inſt. lib.* 9. *cap.* 28. *quæſt.* 9. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 32. *numer.* 44. Ac proinde docent, ſatis eſſe, ſi Confeſſor immanitatem huius criminis, quotquè pœnis iuris divini, eccleſiaſtici, & civilis ſubiectum eſt, exageret, & poſteà ſalutarem & congruam pœnitentiam, attentis circunſtantijs, pro illo imponat.

Blaſphemus conſuetudinarius non eſt abſolvendus.

133 Hic ſolet quæri: An blaſphemus conſuetudinarius ſit abſolvendus? ¶ Sed hæc quæſtio deciſa à nobis eſt tract. 17. cap. 2. punct. 9. §. 3. *à num.* 167. agentes de periuro conſuetudinario. Igitur, ex ibidem latè dictis, reſpondemus, quòd ſi in alijs confeſsionibus non fuit admonitus; vel admonitus adhibuit aliquam curam ad emendationem, & aliquantulùm correptus eſt, ſi aliàs non præſumatur, minimè accedere cum vero dolore, non eſt ei neganda, aut differenda abſolutio. At verò ſi ſæpiùs admonitus in eodem ſtatu, & multitudinem blaſphemiarum permanet, regulariter neganda eſt abſolutio; niſi circunſtantiæ doloris, lachrymarum, & ſimilium aliud prudenter perſuadeant. ¶ Ratio primę partis eſt: quia moraliter impoſsibile eſt, inveteratam conſuetudinem ſubitò evellere: ergo credendum eſt, qui aliquantulùm emendatus eſt, eum vero dolore accedere. Ratio ſecundę eſt: quia, qui ter admonitus non reſipiſcit, prudenter iudicandum eſt, non verè & ex corde pœnitere, nec efficaciter emendationem proponere: ergo abſolvendus non eſt. Et quidem gravitas huius criminis longè ſuperat gravitatem periurij: ergo ſi in hoc neganda eſt abſolutio, multò magis reſpectu blaſphemiæ. Videantur ibi dicta. Et præter ibi citatos, contra Sanchez *lib.* 2. *Decalog. cap.* 32. *num.* 45. tenet Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 28. *quæſt.* 18. Idem inſuper docent plurimi explicantes ſequentem propoſitionem 60. damnatam ab Innocent. XI. ☞ *Pœnitenti habenti conſuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ, aut Eccleſiæ, licèt emendationis ſpes nulla appareat; nec eſt deneganda, nec differenda abſolutio, dummodò ore proferat, ſe dolere, & proponere emendationem.* Omnes enim intelligunt prædictam propoſitionem cum limitationibus ſuprà dictis: & de pietate Eccleſiæ in prædicto ſenſu accipiendam eſſe, nullus nobis relinquitur ambigendi locus. Sic expreſsè ſentiunt Laſtra, Lumbier, Torrecilla, N. Lumbier, Lucerna Moralis, Corella, N. Valentinus, & alij prædictam propoſitionem explicantes. Videantur etiam Lugo *de Pœnitent. diſput.* 14. *ſect.* 9. *num.* 151. Moya *in Select. tom.* 1. *tract.* 3. *diſput.* 7. *num.* 8. Et quæ diximus de occaſione peccandi *tract.* 6. *cap.* 5. *à num.* 57. Nam conſuetudini blaſphemandi proportionabiliter applicari queunt.

CAPUT IV.

De delictis ſuſpectis de Hæreſi.

Alde hæreticis affines ſunt, qui committunt crimina, de quibus eſt hæreſis ſuſpicio: vnde rectus ordo, plenaquè huius materiæ intelligentia exigunt, vt, poſtquàm de hæreſi egimus, ſermonem pro ſuſpectis de hæreſi inſtituamus. Quare primùm explicabimus, quid ſit hæreſis ſuſpicio: deinde breviter, quæ ſint delicta hęreſis ſuſpicionem generantia, numerabimus: & denique de ſolicitatione ad turpia à Confeſſoribus facta, quod inter hæc crimina præcipuum eſt peccatum, agemus. Caput hoc continet quinque puncta.

PUNCTUM I.

Quid, & quotuplex sit suspicio de hæresi; & ex quibus delictis oriatur?

Quid sit suspicio de hæresi.

1 SUspicio est, *Opinio mali ex levibus indicijs proveniens*: Quę, si sunt probabilia, faciunt suspicionem probabilem, per quam pervenitur ad pręsumptionem; sed si aliter sint, dicitur *iudicium temerarium*. Vnde differt aliquo modo *suspicio* à *præsumptione*, & *indicio*: quia pręsumptio est coniectura ex gravibus, & verosimilioribus signis; indicium verò est causa vtriusque. Quę licèt ita sint; tamen in præsenti pro eodem accipiendę sunt suspicio, & præsumptio, vt docent Farinac. *de Hæresi, quæst.* 187. *numer.* 23. Prado *tom.* 1. *cap.* 9. *quæst.* 1. *numer.* 3. Quibus vt certis stabilitis, ad divisionem suspicionis, seu præsumptionis progredimur.

Triplex est suspicio, levis, vehemens, & violenta.

2 Ex iure ergo triplex est suspicio, seu præsumptio de hæresi. Prima dicitur *levis*, secunda *vehemens*, tertia *vehementissima*, seu *violenta*. Levis autem est, quæ oritur ex levibus coniecturis: Et ita modica & levi defensione tollitur. Et ponit exempla Eymericus *in* 2. *part. Direct. quæst.* 55. & ibi Pegna *comment.* 80. *pagin. mihi* 379. vt si aliqui reperiantur occulta conventicula celebrantes; vel vita, ac moribus à communi conversatione fidelium deviantes: Et patet extrav. *de Hæretic. lib.* 1. cap. *Excommunicamus*, 1. *in fine*: Menoch. *de Præsumpt. lib.* 1. *quæst.* 100. *num.* 1. exemplificat, hoc in frequenter peierante: Martinus verò Delrio, *Disq. Mag. lib.* 5. *sect.* 12. in lamijs, & maleficijs. ¶ Nota hîc, quòd qui de hæresi est leviter suspectus, potest examinari; vt patet ex cap. *Accusatus*, 8. *de Hæresi, in* 6. & probant Roxas *tract. de Hæret. part.* 2. *n.* 20. & alij apud Farinac. *quæst.* 185. *num.* 54. Licèt contrarium doceant Simancas *in Enchirid. violat. Relig. tit.* 41. *rub. de Suspect. num.* 7. & Navarr. *consil.* 2. *numer.* 8. *vers.* 7. *lib.* 5. *tit. de Hæret.* asserens, in hac parte non esse audiendos Iuris-peritos, qui docent ex levibus indicijs plenè probatis posse quemlibet iustè vocari ab Inquisitoribus, & interrogari de hęresi, de qua est suspicio. Et quidem nobis valde durum & acerbum videtur, posse ab Inquisitoribus ex levibus tantùm indicijs hominem catholicum de fide interrogari. Quare credimus cum Farinac. *num.* 57. Simanc. *tit.* 50. *num.* 29. Navarr. *num.* 8. Bordon. *tom.* 1. *cap.* 10. *num.* 34. primam sententiam tantùm posse procedere respectu hominis abiecti & vilis; secùs verò honesti, bonæ famæ, aut nobilis; ac proinde has personas non esse ex levibus indicijs ab Inquisitoribus vocandas, & de fide examinandas. ¶ Ex quibus oritur, quòd ob levem suspicionem reus torqueri non possit: Quia ad hoc requiritur, quòd indicia sint adeò vrgentia, vt sola delinquentis confessio deesse videatur, vt docent Simanc. Pegna, Delrio apud Farinac. *loc. cit. n.* 141. Quare sufficit, si cogatur de levi abiurare: quia hoc sat est, ad sufficienter prædictam suspicionem tollendam. Sic, pluribus relatis, Farin. *q.* 187. *à n.* 31. & Palaus *tom.* 1. *tract.* 4. *disp.* 5. *n.* 10. Existimantes, posse vlterius condemnari reum ad aliquam pœnitentiam, aut pœnam pecuniariam, ad reparandam, aut construendam aliquam Ecclesiam.

3 Suspicio vehemens est, quæ oritur ex fortibus & magnis argumentis, ex quibus plerumquè concluditur, quòd talia dicens, aut faciens sit hæreticus. Exempla ponit Eymericus 2. *part. Direct. quæst.* 55. *num.* 5. vt si aliqui comperiantur, qui eos, quos sciunt hæreticos fore, occultent, favorem impendant, visitent, munera offerant, recipiant, defensent, & similia exercentes. Patetque hoc ex cap. *Accusatus*, §. *Ille verò*. Ad quæst. 56. alios decem casus idem Eymeric. assignat ex Iure communi deductos, ex quibus septem videri possunt apud Palaum *tract.* 4. *disp.* 7. *punct.* 1. *num.* 2. Et præter hos, alios recenset Pegna 2. *part. Direct. quæst.* 56. *comm.* 81. *pag.* 383. *litt.* C. & fatetur esse prope infinitos & inter eos adducit: *Qui non revelat hæreticos. Qui retinet libros probitos. Qui binas nuptias contrahit, & qui in sacramento confessionis, vel ad venerem, vel ad quæcunque flagitia, seu peccata provocat confitentem.* ¶ Nota hîc, quòd hæc vehemens suspicio non est sufficiens ad reum de hęresi condemnandum; vt liquet ex cap. *Accusatus, de Hæretic. in* 6. Et ratio est: quia per vehementem suspicionem crimen sufficienter non probatur: ergo non sufficit ad reum condemnandum. Sed nihilominus sat est ad cogendum illum abiurare, & imponendam ei pœnam extraordinariam; vt docent Vmber. Locat. *in Iudicial. Inquisit.* verb. *Suspicio*, Eymer. *quæst.* 55. *cit.* Pegn. *ibi*, Farinac. *de Hæres. quæst.* 187. *à n.* 38.

Quid sit suspicio vehemens de hæresi.

4 Denique suspicio violenta de hæresi est, quæ oritur ex indicijs, verbis, aut factis, quæ cogunt Iudicem ad credendum, sic facientem, aut dicentem esse hæreticum. Colligitur ex capit. cit. *Accusatus*. Et exempla apponit Eymeric. *quæst. dict.* 55. *numer.* 7. vt si aliqui reperiantur, qui hæreticos adoraverint, vel eis suo more reverentiam exhibuerint: consolationem, vel communionem ab eis receperint,

Quid sit suspicio violenta?

vel

vel similia, quæ ad ritum eorum pertinent, perpetraverint. Quibus alia addunt Doctores: vt qui transit ad sectam antiquam: qui publicè asserit propositiones hæreticas: qui Idola adorat: qui asserit, Christum non esse risibilem. His, & alijs exemplis declarant violentam suspicionem Ricciul.*lib*.5.*cap*.11.Sousa *lib*. 1.*cap*.10. Simanc. *tit*.50.*n*.26. Bordonius *tom*.1. *cap*.10. *n*.37.Palaus *tom*. 1.*tract*.4. *disp*.7. *punct*.1. *num*. 3. ¶ Sed nota *primò*, quòd contra hanc præsumptionem regulariter non admittitur probatio directa, sed tantùm indirecta, hoc est, probando testes esse falsos, aut indicia non esse vera. Sic Pegna *Ad dictam quæstionem* 55.*Eymeric. comm*.80. Farinac. *q*.187. *n*.50. ¶ Nota *secundò*, quòd licèt aliqui Doctores asserant, hanc suspicionem sufficere ad reum condemnandum; tamen, vt rectè probat Farinac. *num*.46. loquuntur de præsumptione violentissima: vnde hodie damnare reum ob violentam suspicionem, ait, Romæ in vsu non esse. Coguntur tamen abiurare, vel vt formales hæretici, vel vt de *vehementi*. Ita laudatus Auctor, & insuper Delrio *in Disq.Magic. lib*. 5.*sect*. 12. Paramus *de Origin. Inquisit. lib*. 3.*quæst*. 4. *rubric. de Expeditione processus in causis fidei*, *num*.21. Prado *tom*. 1. *cap*. 9.*q*. 1. *num*.16.

Regula generalis, ad cognoscenda delicta de hæresi suspecta.

5 Ex dictis constat, tùm quotuplex sit suspicio de hæresi; tum etiam aliqua delicta, quæ ex Iure talem suspicionem generant. Sed quia, si sigillatim omnia referre velimus, esset nimis prolixa exaratio, imò impossibilis supputatio, ad Auctores citatos, maximè ad Hurtad. *tom*.1. *tract*.5.*per totum* remittimus lectorem:& hìc tantùm de vno, vel altero magis obvio sermonem instituemus. Sed priùs generalem doctrinam tradere necesse est, ex qua cognitio plurium, aut omnium huius generis delictorum venari potest. Dicimus ergo *primò*, illos generare suspicionem in fide, qui in exercitio ponunt ritus hæreticorum, iudæorum, sarracenorum, aut aliarum sectarum, per quos à catholicis distinguuntur. *Secundò*: Qui committunt delicta opposita exteriori confessioni fidei. *Tertiò*: Qui irreverenter tractant Dei sacramenta. *Quartò*: Qui quomodolibet favent hæreticis, & eorum libris;& econtrà impediunt Inquisitores contra eos procedere. Hi omnes, & similes absdubiò in fide suspecti sunt. Videantur Prado *cap*.9.*q*.2.Hurtad.*tr*.5.*cit*. & alij.His sic in generali prælibatis, ad aliqua in particulari descendere oportet.Pro quo sit.

PUNCTUM II.

Examinantur aliqua delicta, quæ generant hæresis suspicionem.

Latam provinciam offerebat quæstionis titulus, si exactè esset examinandus; sed brevitati consulentes, solùm aliquos casus magis obvios discutiemus. Primus est, an coniugati, qui nuptias contrahunt, vivente altero coniuge, sint in fide suspecti?

Cóiugatis binas nuptias contrahentes,

6 Cui difficultati respondetur affirmativè. Tùm quia ita declaravit Palaus IV. vt videre est in Sousa *in Aphorism. Inquisit. lib*. 1. *cap*. 35. *n*.18.& docent communiter Doctores, vt Barbosa *p*.2. *de Offic.Episcop. alleg*.40. *n*. 44.referens plurimos. ¶ *Tum etiam*: Quia omnis abutens sacramentis est in fide suspectus; sed qui, vivente prima vxore, aliam ducit, abutitur sacramento matrimonij: ergo suspectus est in fide. Quapropter licèt antiquitùs cognitio huius criminis ad vtrunque Iudicem ecclesiasticum, & sæcularem pertineret, nunc ad solos Inquisitores spectat, ex declaratione S. Pontif. vt ait Sousa *loc.cit*. & constat ex Summario edicti generalis *n*. 11. his verbis: *O si alguna persona se ha casado segunda, ò mas vezes, viviendo su primera muger, ò marido*. In hoc conveniunt Doctores. Igitur sola inter illos est controversia, an debeat cogi abiurare de *levi*, an de *vehementi*? ¶ Debere de *vehementi* abiurare, & hunc esse stilum Romanæ Inquisitionis, testantur Pegna 2.*p*. *Direct.comm*. 81.& Farinac.*q*.178.*n*.68.At in Hispania tantùm de *levi* abiurare docent Souſ. *loc.cit.n*. 20.Suarez *de Fide*,*disp*.24.*sect*.2.*n*.4.Palaus *tom*.1.*tract*. 4.*disp*.8.*punct*.16.§.8.*n*.2.Sed nota hìc cum Farinac. Palao, & alijs, suprà dicta æqualiter procedere de viro ducente secundam vxorem, ac de vxore ducente alterum virum.

sunt suspecti de hæresi.

7 Secundus casus est: An omnes Clerici in sacris ordinati, & Religiosi solemniter professi, necnon scholares Societatis, qui post biennium vota simplicia emittunt, sint suspecti de hæresi, si sive publicè, sive secretò matrimonium contrahant? ¶ Respondetur affirmativè. Et ratio est eadem, ac præcedens. Ita Rodriguez *Inq. Regul. tom*.3. *quæst*.1. *artic*. 1. Eymeric. *in Direct. Inquis. part*.2.*quæst*.49. *& ibi* Pegna *com*. 74. Azor *tom*. 1.*lib*.13.*cap*. 13. *quæst.vlt*.Diana *part*. 4. *tract*.7. *resol*. 5. Palaus *tom*.1.*tract*. 4.*disp*. 8. *punct*. 16. §.8. *numer*. 4. Barbosa *de Offic. Episcop*. 2.*part*. *allegat*. 40. *numer*. 43. plurimos referens: Ex quibus non pauci asserunt, quòd si delinquens est de provincia infesta luterana hæresi, est suspectus de *vehementi*, & sic de eo abiurare debet, secùs verò si non sit talis provinciæ; tunc enim satis est, si de *levi* abiuret. Sed adverte hìc, quòd horum criminum cognitio pertinet ad S. Tribunal Inquisit. vt patet ex Summario edicti generalis, in quo iubet illa manifestari his verbis *num*. 8. *O que alguno, siendo Clerigo de Orden sacro, ò Frayle professo, se aya casado*.

Extenditur doctrina ad Religiosos, & Clericos in sacris, qui matrimoniũ contrahunt.

8 Tertius casus est: An qui Sacerdos non est, si Missam celebret, aut aliud sacramentum spontè ministret, sit de hæresi suspectus? ¶ Respondetur affirmativè, ac proinde Inquisitorum iurisdictioni subiacet. Et ratio est: quia iste malè de sacramentis sentit, & facto approbat, quod hæretici docent, scilicèt Ministros omnium sacramentorum etiam eucharistiæ, aut pœnitentiæ esse laicos, vt impiè senserunt Vviclephus, & Martinus Luterus *apud N. Vvaldensem tom*. 2. *cap*. 135. *Rofensem art*. 13. ergo est suspectus de hæresi. Et hoc patet ex constitutionibus Pauli IV.Gregorij XIII.Sixto V.& Clementis VIII.quæ habentur in decreto generali S.Inquisit.quòd singulis annis feria sexta post octavam B. M. Virginis legitur. Sic etiam docent Rodriguez *tom*. 2. *Quæst.Reg.q*.27.*art*. 2. Souſ. *de Solicit tract*. 1. *cap*.9. Barbosa *allegat*.50.*cit.num*.45.Diana *part*. 4.*tract*.7.*resol*.11.& 12. Palaus *tr*. 4. *disput*. 8. *punct*.

Ecclesiastici, non Sacerdotes Missam celebrantes, aut pœnitentiam ministrantes, sunt de hæresi suspecti.

punct. 16. §. 9. & alij plurimi apud ipsos. Et Trasmiera *in tract. de Poligamia*, *lib.* 2. *quæst.* 2. *numer.* 55. extendit, & benè, prædictam doctrinam ad celebrantes vna die plures Missas absque legitima causa & licentia; vel vnam tantùm, si sint non ieiuni. ¶ Circa pœnam, qua hęc delicta sunt plectenda, variant Auctores: Nam ex constitutione Pauli IV. edita anno 1557. 20. Maij, & Clementis VIII. die 5. Decembris anno 1601. pœna mortis puniuntur, ac brachio sæculari traduntur. At Palaus ait, has constitutiones quoad relaxationem Curiæ sæculari receptas non esse ab Inquisitoribus Hispaniæ; ac proinde pœna arbitraria punienda esse: quæ regulariter est abiurare de *levi*, triremibus addici, & ab Ordinibus perpetuò privari. Sed hæc pœna minui solet, quando ab aliquo simplici iuvene, aut ioci causa talia perpetrantur. ¶ Nota verò hìc Diana *loc. cit.* novissimè stare decretum Urbani VIII. in quo pœnitentiæ sacramentum ministrantes, aut Missam celebrantes, cùm vigesimum quintum annum non attigerint, tradi iubentur sæculari Curię.

9 Quartus casus est: An Confessarij sigillum confessionis violantes sint in fide suspecti? ¶ Antonius de Leon *de Officio Confessarij*, *tom.* 1. *recollect.* 22. *num.* 12. *casu* 3. necnon Quintanadueñas *tom.* 2. *singul. tract.* 3. *sing.* 28. respondent affirmativè, & consequenter esse Inquisitoribus denuntiandos. Et probant ex eo, quòd videntur malè affici erga sacramentum pœnitentiæ, cùm abutantur notitia intra illud habita, reddantquè hoc salubre animarum medicamentum fidelibus valdè durum, & nimis odiosum: ergo sunt in fide suspecti. ¶ Sed omninò tenenda est contraria sententia, quam docent Lugo *de Pœnit. disp.* 23. *sect.* 5. §. 5. *num.* 148. Bonac. *disp.* 5. *de Pœnitent. quæst.* 6. *sect.* 5. *punct.* 1. *num.* 6. Molfesius *in Summ. tom.* 1. *tract.* 7. *cap.* 23. *num.* 68. Carena *de Offic. Inquisit. part.* 2. *tit.* 17. §. 23. *num.* 91. Diana *part.* 4. *tract.* 8. *resol.* 95. Et ratio est: Tum quia non extat decretum aliquod pontificium hoc crimen Inquisitoribus reservans; & sic nulla adest de illo mentio in edictis S. Inquisitionis. ¶ *Tum etiam*: Quia non adest ratio, quare ex fractione sigilli oriatur hæresis suspicio; cùm potius, experientia teste, proveniat ex ira, inconsideratione, vel loquacitate: ergo non est fundamentum ad præsumendum, frangentes sigillum confessionis esse de hæresi suspectos, & consequenter Inquisitoribus denuntiandos. Excipe tamen, nisi aliàs haberent errorem circa obligationem huius sacratissimi sigilli, defendentes, vel non adesse, vel adeò strictè ad eam non teneri: quia tunc vt hæretici sunt habendi, & denuntiandi: At, hoc secluso, tale crimen nec inducit suspicionem in fide, nec illius cognitio pertinet ad Inquisitores, sed tantùm ad immediatos Confessorum Prælatos. ¶ Pœnas autem à Iure impositas contra sigillum confessionis violantes diximus tract. 6. cap. 14. punct. 1. *num.* 10. Et Auctores de hoc agentes latissimè refert Barbosa *tom.* 3. *Collectan. decret. lib.* 5. *tit.* 38. *cap.* 12. *num.* 15. *pag. mihi* 286. De pœna illa, quam Illescas 1. *part. Hist. Pontific. lib.* 1. *cap. vlt.* refert de Iacobo primo Aragoniæ Rege, qui iussit Episcopo cuidam Gerundensi linguam à tergo extrahi, quia confessionem ipsius Regis detegit, latè agit Maluenda *in Annalibus Prædicatorum ad annum* 1246. & fabellam fuisse, planè convincit.

Confessarius sigillum confessionis violans non est de hæresi suspectus.

10 Quintus casus est: An sodomita sit de hæresi suspectus, debeatque Inquisitoribus denuntiari? ¶ Respondetur affirmativè: quia sodomita, vt docet D. Chrisost. *hom.* 4. *in epist. ad Roman.* 1. & D. Thom. ibì *lect.* 7. & 8. malè sentire præsumitur de animæ immortalitate, divina providentia, pœnis inferni, & divina omnipotentia: ergo est in fide suspectus. Quare ex concessione Gregor. XIII. ad instantiam Sebastiani Regis Portugaliæ, existente Inquisitore generali Henrico eius patruo, & in regno successore, habent Inquisitores Lusitani cognitionem, & punitionem huius criminis nefandi, vt referunt Barbosa *allegat.* 50. *citat. numer.* 47. & *allegat.* 44. *numer.* 30. Moura *de Incant. Opusc.* 1. *sect.* 3. *cap.* 1. *numer.* 16. Sousa *in Aphorism. Inquisit. lib.* 1. *cap.* 59. *numer.* 10. Et ex Palao *tractat.* 4. *disp.* 8. *punct.* 12. *numer.* 11. & Henriq. *lib.* 13. *cap.* 24. *numer.* 2. referunt Barbosa *loc. cit.* & Diana *part.* 4. *tract.* 7. *resolut.* 20. in regnis Aragoniæ, Valentiæ, & Barcinonæ, ex privilegio Clementis VII. & Hispaniarum Regis, Inquisitores etiam cognoscere de committentibus nefandum crimen. ¶ Sed adverte hic, quòd sodomita, si minor sit viginti quinque annis, flagellis cæditur, & triremibus addicitur; si verò maior sit viginti quinque annis, iuxta legem regni editam anno 1598. Curiæ sæculari relaxatur in actu publico, vt ait Palaus. Sed Freitas *in novis Addit. ad tract. de Solicit. quæst.* 24. *numer.* 136. negat, posse Inquisitores relaxare sodomitas Curiæ sæculari, nisi sint incorrigibiles.

Peccatum sodomiæ punitur ab Inquisitoribus, ob hæresis suspicionem.

11 Sed nota *primò*, quòd licèt Moura asserat, prædicta Pontificum diplomata tantùm loqui de sodomita, non verò de bestializante: tamen omnes alij citati Doctores absque vllo scrupulo loquuntur de vtroque delicto: quod planè convincit, Pontifices eodem modo etiam procedere tam quoad cognitionem, quàm quoad punitionem illorum. ¶ Advertit tamen Sessè, citatus à Diana, quòd si quis non consumavit peccatum bestialitatis, sed tantùm membrum posuit intra anum, foràs semen effundendo, solùm debet puniri pœna extraordinaria sodomiæ: quia tunc bestialitas non est consumata: & sic minor debet esse pœna. Nunquam tamen, inquit Palaus, in tribunali Inquisitionis crematur animal bestialitatis, nè fortè ob hoc à denuntiando fideles retardentur. ¶ Nota *secundò*, quòd nefandum vitium sodomiæ committentes, si sint Clerici sęculares, aut Regulares, ex const. 20. Pij V. privantur omni beneficio clericali, omni officio, dignitate, beneficioquè ecclesiastico, vt refert Barbosa *allegat.* 44. *numer.* 21. Requiritur tamen, ad incurrendas pœnas in dicta bulla impositas, quòd sodomia sit consumata, hoc est, quòd semen intra vas effundatur; vt docent Suarez *tom.* 5. *in* 3. *part. disput.* 31. *sect.* 4. *numer.* 21. Bonac. *de Matrimon. quæst.* 4. *punct.* 11. *num.* 2. Homobonus *part.* 2. *cap.* 4. *sect.* 2. Chapiavil. *tract. de Casib. reservat. cap.* 25. *quæst.* 2. & alij: Contra N. Lezanam *in Summ. Quæst. Regul. capit.* 5. *num.* 11. Et idem dicendum est de incurrenda reservatione, quam plerique Episcopi illis duobus delictis imponunt. ¶ Nota *tertiò*: quòd, vt prædictæ pœnæ obligationem inducant, non sufficit so-

Idem dicendum est de bestialitate.

sodomiam bis, aut ter commisisse, sed requiritur iteratio repetita illius: Quia Pontifex ait *loc. cit.* *Tam dirum nefas exercentes*. Quæ vsum continuatum significant. Ita Navarr. *in Manual. cap.* 27. *num.* 249. Bonac. *loc. cit. num.* 2. Barbos. *allegat.* 44. *num.* 25. plurimos referens.

Sunt, qui sentiant, solicitantes ad turpia nõ esse suspectos de hæresi.

12 Sextus casus est: An Sacerdos solicitans ad turpia in confessione sit de hæresi suspectus? ¶ Aliqui, quos suppresso nomine citat Thom. Hurtad. *tom.* 1. *Resolut. Moral. tract.* 5. *cap.* 2. *resol.* 3. sentiunt, solicitantes in confessione ad turpia non esse de fide suspectos. Et moventur *primò*: quia tunc datur suspicio de hæresi, quando adesse præsumitur error in intellectu circa res fidei; sed prædictos solicitantes nõ præsumitur errare per intellectum, sed potius per pravum & libidinosum affectum voluntatis, volendo non directè violationem sacramenti, sed tantùm vt medium, ad explendam libidinem: ergo non datur tunc suspicio de hæresi. ¶ *Secundò*: Solicitatio ad alia peccata in sacramento pœnitentiæ, & ad venerea in cæteris sacramentis non facit suspicionem de hæresi: ergo nec solicitatio ad turpia in sacramento pœnitentiæ. Patet consequentia: quia non minùs per solicitationem ad alia peccata fit iniuria sacramentis, ac per solicitationem ad venerea: ergo si ob primam solicitationem non datur suspicio de hæresi, nec etiam ob secundam. ¶ *Tertiò*: Solicitantes non incurrunt suspicionem de hæresi vehementem, aut violentam, nec levem: ergo nullam. Antecedens quoad 1. & 2. patet: cùm nec ferè semper, nec regulariter hæretici sint Confessarij solicitantes ad turpia; quod exigit suspicio vehemens, aut violenta. Quoad 3. verò probatur: nam finis solicitationis est libido, ad quam homines naturaliter sunt proclives; sed ex vitijs & peccatis, ad quæ homo naturaliter inclinatur, nequit argui probabiliter, quòd sit hæreticus: ergo solicitans ad turpia non incurrit suspicionem de hæresi etiam levem.

Solicitantes ad turpia sũt in fide suspecti.

13 Sed nihilominus tenenda est omninò contraria sententia. Tum quia est expressa in bulla Pij IV. edita anno 1561. die 16. Aprilis his verbis: *Nos in animum inducere nequeuntes, quòd qui de fide catholica rectè sentiunt, sacramentis in Ecclesia Dei institutis abutantur, aut illis iniuriam faciant...* Et infrà iubet Inquisitori generali Archiepiscopo hispalensi: *Tam super præmissis, quàm super fide catholica, & quid de ea sentiant, diligenter inquiras*. Eadem verba habentur in alia bulla Pauli V. edita anno 1608. die 6. Septembris ad Inquisitorem generalem regni Portugaliæ: Ergo, ex mente SS. Pontificum, ad turpia solicitans non solùm est de fide suspectus, sed etiam de ea est ab Inquisitoribus examinandus. ¶ *Tum etiam*: Quia licèt alia peccata inferant iniuriam, opponanturque cuilibet sacramento; at solicitatio ad turpia & carnalia specialem oppositionem habet cum sacramento pœnitentiæ: ergo licèt solicitans intra sacramenta ad alia peccata non sit suspectus in fide, benè autem qui in confessione solicitat ad turpia. Probatur antecedens: nam solicitans in confessione ad turpia ex vna parte destruit dispositionem requisitam in pœnitente, scilicèt dolorem de peccatis, vel saltem eam conatur destruere; ex alia adversatur spirituali vinculo contracto inter Confessarium, & pœnitentem, quod in alijs sacramentis non contrahitur, vt colligitur ex dictis tom. 1. huius Cursus tract. 6. capit. 8. numer. 58. ergo, sicut solicitatio ad carnalem commixtionem cum patre naturali habet specialem repugnantiam contra virtutem pietatis, quam non habent solicitationes ad alia peccata; sic similiter solicitatio filij, aut filiæ spiritualis in sacramento pœnitentiæ ad venerea seu turpia specialem oppositionem habet prædicto sacramento, quam solicitatio ad alia peccata, vel ad venerea in alijs sacramentis non habet. ¶ Vnde oritur, quòd licèt ex decretis Pontificum non constaret, solicitantes ad venerea esse in fide suspectos; & ita nunc tutò contrarium iam non possit vt probabile defendi (vt optimè docet Hurtado *loc. citat. numer.* 24.), nihilominus ex prædicta ratione esset vera nostra assertio; cùm non parùm vrgens & efficax sit. Videantur Farinac. *in Praxi Crimin. quæst.* 137. *num.* 28. Paramo *de Orig. Inquis. quæst.* 10. *numer.* 90. Souf. *de Solicit. tract.* 1. *capit.* 5. Leander *tract.* 5. *de Pœnitent. disp.* 13. *quæst.* 62. & alij apud ipsum.

Argumentis respondetur.

14 Ad primum argumentum, Respondetur, quòd nobis non potest constare, an solicitans habeat errorem in fide necne nisi ex signis externis: cùm ergo videamus exteriùs abuti sacramento pœnitentiæ ad tantum scelus committendum, cogimur ad suspicandum procedere ex errore intellectus, & non præcisè ex libidine; & ita esse in fide suspectum. ¶ Ad secundum argumentum, Potest *primò* responderi, ex Hurtado *capit. citat. resolut.* 3. *numer.* 27. & Pegna 2. *part. Direct. Inquisit. quæst.* 56. *comm.* 81. *pag.* 383. solicitantem in confessione ad alia peccata esse de hæresi suspectum: Cùm iste abutatur sacramentis; & abusus sacramentorum sit sufficiens motivum ad inducendam suspicionem iuridicam in fide: Quod extendit Hurtado ad solicitantem ad quæcunque peccata in cæteris sacramentis. Vnde (iuxta hanc sententiam) negato antecedenti, vis argumenti corruit. ¶ Sed quia contraria sententia est communior, & defenditur à Paramo *de Orig. Inquisit. lib.* 3. *quæst.* 10. *num.* 121. Acunha *de Solicitation. quæst.* 8. *num.* 6. Salced. *in Pract. crimin. cap.* 82. verb. *Deponatur*, Souf. *Opuscul. de Solicit. tract.* 1. *cap.* 13. *num.* 4. Bonac. *tract. Var. disp.* 6. *punct.* 3. *num.* 7. Diana 4. *part. tract.* 5. *resol.* 17. & alijs apud ipsum: Respondetur *secundò* ad argum. concesso antecedenti, negando consequentiam: Quia, vt antecedenti num. diximus, solicitatio ad turpia habet specialem deformitatem, & oppositionem cum sacramento pœnitentiæ ratione vinculi contracti &c. quod cetera peccata non habent. Vnde credimus, hac ratione fuisse motos Pontifices ad declarandum tale crimen inducere suspicionem de hæresi. ¶ Ad tertium, Pegna *loc. cit.* respondet, solicitantem esse vehementer suspectum de hæresi. Econtra Paramus esse tantùm leviter suspectum ait: quod comprobat praxis Inquis. Hispaniæ, quæ eos cogit abiurare *de levi*. Ratio verò, quare solicitans sit suspectus saltem *de levi*, patet ex dictis: Quia licèt homines sint valde ad libidinem propensi, tamen gravitas iniuriæ, quæ per solicitationem fit sacramento, cogit nos prudenter iudicare, in fide esse saltem leviter suspectum.

15 Plures alij casus sunt, qui de hæresi sunt

sunt suspecti, vt magi, astrologi, iudiciarij, lamiæ, ensalmatores, & alij: Sed quia plerique opponuntur virtuti religionis; ideo, quando de vitijs illi oppositis agamus, simul de eis sermonem instituemus; & nunc tantùm de solicitantibus ad turpia in confessione loquemur.

PUNCTUM III.

De Confessarijs solicitantibus pœnitentes ad turpia, & inhonesta.

SUpposito ergo, solicitantem in confessione ad turpia esse in fide suspectum, ac proinde Inquisitoribus denuntiandum, videndum nunc est, quando, & quibus in casibus ad id fideles teneantur, vel excusentur. Hęc materia, vtpote æquè difusa, ac difficilis, cogit Doctores longè calamum ducere; Sed nos, qui potius brevitati, quàm prolixitati studemus, curabimus solùm magis necessaria (pro meritis tamen) diversis §. decidere.

§. I.

Quænam de hac materia extent Bullæ, & Constitutiones Pontificum, Inquisitionisque decreta?

CUm immane flagitium, & enormissimum crimen sit pœnitentes in confessonario ad venerea solicitare; mirum est, quot, quamquè gravissima decreta sint contra illud à summ. Pontificibus, sacroquè Inquisitionis Tribunali edita. Quæ ad vnguem transcribere, nimis esset prolixum; omnia econtrà prętermittere, valde compendiosum. Quare, vtrunque extremum declinando, per aliqua cursim transgrediemur; per alia verò, vt par est, longiùs provehetur calamus.

Bullæ aliquorum Pontificum.

16 Imprimìs extat contra Confessarios solicitantes in confessione bulla Pij IV. Ad Archiepiscopum hispalensem Hispaniæ hæretice pravitatis Inquisitorem generalem, quæ incipit *Cùm sicut nuper*, publicata anno 1561. die 16. Aprilis, in qua concedit facultatem prædicto Inquisitori generali cognoscendi, & puniendi in regnis Hispaniæ quoscunque sacerdotes in ipso actu confessionis solicitantes, aut provocare tentantes mulieres pœnitentes ad actus inhonestos. ¶ Secundò adest decretum Clementis VIII. quo prædictam bullam approbat; & declarat, omnes Christi fideles teneri sic delinquentes denuntiare tribunali S. Inquisitionis. Quod decretum incipit *In nomine Domini Amen* &c. Fuitque publicatum anno 1592. die 3. Decembris. ¶ Tertiò extat bulla Pauli V. ad Inquisitorem generalem in regnis Portugalię, quæ incipit *Dilecte Fili* &c. In quo prædicto Inquisitori, pro sibi subiectis regnis, concedit facultatem procedendi contra Sacerdotes in confessione solicitantes, aut provocare tentantes mulieres ad actus inhonestos: *Tam super præmissis, quàm super fide catholica, & quid de ea sentiat, diligenter inquiras; & iuxta facultatem tibi contra hæreticos, aut de hæresi quovis modo suspectos à sede Apostolica concessarum continentiam, & tenorem procedas.* Qui has bullas legere voluerit, videat Leandrum *tract. 5. de Pœnitent. disp. 13. quæst. 1.*

Bulla Gregorij XV. contra solicitantes.

17 Denique adest bulla Gregorij XV. quam, quia omnes alias confirmat, & ampliat, libuit transcribere cuius tenor sic se habet *in tom. 3. Bullar. Cherubini, pag. 318. col. 2.*

GREGORIUS PAPA XV. AD PERPETUAM rei memoriam.

Proœmium.

V*Niversi Dominici gregis curam, quanquàm immeriti, cælesti dispensatione gerentes, sedulò invigilare tenemur, vt ab omnibus pravis contagijs conservetur immunis, multòque maiori studio providere, vt omnis pestis ab ijs avertatur, quibus alios sanandi officium est commissum; nè, quod evangelica scripta nos admonent, sale infatuato, non sit, in quo saliatur, & ad nihilum prosit vltra, nisi vt mitatur foràs, & conculcetur ab hominibus.*

Motiva.

§. I. Quoniam autem à Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris, quibusdam in locis provisum fuit, vt impium, ac nefandum scelus, quod non solùm inter Christi fideles non esse, sed nec etiam nominari debet, procul ab ijs arceatur, videlicet, vt aliquis Sacerdos ad sacras audiendas confessiones deputatus, sacrosancto pœnitentiæ sacramento, solicitando pœnitentes ad turpia, abutatur, ac pro medicina venenum, pro pane aspidem porrigat, & ex cœlesti medico infernalis beneficus, ex patre spirituali proditor execrabilis animarum reddatur. Idcirco nos ea, quæ his perniciosissimis diaboli insidijs arcendis certis locis salubriter constituta sunt, vt nullibi desiderentur, quantum ex alto conceditur, providendum duximus.

Refert ad literas constit. Pij IV.

§. II. Aliàs siquidem à felic. rec. Pio Papa IV. prædecessore nostro emanarunt litteræ tenoris subsequentis, videlicet: Pius Papa IV. vener. fratri Archiepisc. hispalensi in regnis Hispaniarum hæreticæ pravitatis Inquisitori generali. Cùm sicut nuper, non sine animi nostri molestia, accepimus, diversi Sacerdotes in regnis Hispaniarum, atque etiam in eorum civitatibus, & diœcesibus curam animarum habentes, sive eam pro alijs exercentes, aut aliàs, audiendis confessionibus pœnitentium deputati, in tantam proruperint iniquitatem, vt sacramento pœnitentiæ in actu audiendi confessiones abutantur; nec illi, & qui id instituit Domino Deo, & Salvatori nostro IESU CHRISTO iniuriam facere vereantur, mulieres videlicet pœnitentes ad actus inhonestos, dum earum audiunt confessiones, alliciendo, & provocando, seu allicere, & provocare tentando, & procurando; ac loco earum per sacramentum huiusmodi creatori nostro reconciliationis, graviori peccatorum mole eas onerandos, & in manibus diaboli tradendo, in divinæ Maiestatis offensam, & animarum perniem, Christi fidelium scandalum non modicum.

Sunt suspecti de hæresi, qui solicitant in confessione.

§. III. Nos in animum inducere nequeuntes, quòd qui de fide catholica rectè sentiunt, sacramentis in Ecclesia Dei institutis abutantur, aut illis iniuriam faciant, fraternitati tuæ, de cuius eximia pietate, virtute, atque doctrina plurimùm in Domino confidimus, per præsentes committimus, & manda-

mandamus, quatenus per te, vel per alium, seu alios à te deputandum, seu deputandos, contra omnes, & singulos Sacerdotes dictorum regnorum, ac illarum civitatum, & diœcesum de præmissis quomodolibet diffamatos, tàm sæculares, quàm quorumvis etiam exemptorum, ac sedi Apostolicæ subiectorum Ordinum Regulares, cuiuscunque dignitatis, status, gradus, Ordinis, conditionis, & prebeminentiæ existat, tàm super præmissis, quàm super fide catholica, & quid de ea sentiant, diligenter inquiras, & iuxta facultatem tibi contra hæreticos, aut de heresi quovis modo suspectos à sede Apostolica concessarum continentiam, & tenorem procedas; ac culpabiles repertos iuxta excessum suorum qualitates, prout iuris fuerit, punias, eos etiam, si & prout de iure fuerit faciendum, debita præcedente degratione sæcularis Iudicis arbitrio puniendos tradendo. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac Ecclesiarum, & Monasteriorum, necnon Ordinum quorumlibet, quorum ipsi Sacerdotes fuerint, etiam iuramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis, & consuetudinibus, privilegijs quoque, indultis, & litteris Apostolicis, sub quibuscunque tenoribus, & formis, ac cum quibusvis clausulis, & decretis, etiam motu proprio, aut aliàs quomodolibet concessis, etiam iteratis vicibus approbatis, & innovatis; quibus omnibus eorum tenores præsentibus pro expressis habentes, hac vice duntaxat specialiter & expressè derogamus, cæterisque contrarijs quibuscunque. Datum Romæ apud S. Petrum sub annullo Piscatoris die 16. Aprilis 1561. Pontif. nostri anno 2.

Cõfirmat prędictas litteras Pij IV & extendit ad omnes mundi partes.

§. IV. *Igitur, vt litteræ prædictæ perpetuis futuris temporibus, & vbique locorum inviolabiliter observentur, motu proprio; & ex certa scientia, ac matura deliberatione nostra, ac de consilio venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium contra hæreticam pravitatem generalium Inquisitorum, præinsertis litteras huiusmodi, ac omnia, & singula in eis contenta Apostolica authoritate, tenore præsentium approbamus, & confirmamus, illisque omnibus, & singulis inviolabilis Apostolicæ firmitatis robur adjicimus, illasquè non solùm in prædictis regnis Hispaniarum, sed in quibusvis Christiani orbis partibus firmiter, & inviolabiliter observari præcipimus, & mandamus.*

Declarat, quinam dicendi sint solicitatores.

§. V. *Ac prætereà, nè in futurum de pœna his delinquentibus imponenda, & de modo contra eosdem procedendi ab aliquo dubitari possit, statuimus, decernimus, & declaramus, quòd omnes, & singuli Sacerdotes tam sæculares, quàm quorumvis, etiam quomodolibet exemptorum, ac sedi Apostolicæ immediatè subiectorum Ordinum, Institutorum, Societatum, & Congregationum Regulares, cuiuscunque dignitatis, & præminentię, aut quovis privilegio muniti existant, qui personas, quæcunque illæ sint, ad inhonesta, sivè inter se, sivè cum alijs quomodolibet perpetranda, in actu sacramentali confessionis, sivè ante, vel pòst immediatè, seu occasione, vel prætextu confessionis huiusmodi, etiam ipsa confessione non secuta, sive extra occasionem confessionis in confessionario, aut in loco quocunque, vbi confessiones sacramentales audiantur, seu ad confessionem audiendam electo, simulantes ibidem confessiones audire, sollicitare, vel provocare tentaverint, aut cum eis illicitos, & inhonestos sermones, sivè tractatus habuerint, in officio sanctæ Inquisitionis severissimè, vt infrà, puniantur.*

§. VI. *Et prætereà omnes hæreticę pravitatis Inquisitores, & locorum Ordinarios omnium regnorum, provinciarum, civitatum, dominorum, & locorum vniversi orbis Christiani in suis quenque diœcesibus, & territorijs per has nostras litteras, etiam privativè, quoad omnes alios, specialiter, ac perpetuò Iudices delegamus, vt super his contra prędictos simul, vel separatim in omnibus, prout in causis fidei iuxta sacrorum canonum formam, necnon officij Inquisitionis huiusmodi constitutiones, privilegia, consuetudines, & decreta diligenter inquirant, & procedant; & quos in aliquo ex huiusmodi nefarijs excessibus culpabiles repererint, in eos pro criminum qualitate, & circunstantijs, suspendentes ab executione Ordinis, privationis beneficiorum, dignitatum, & officiorum quoruncunque, ac perpetuæ inhabilitatis ad illa; necnon vocis activæ, & passivæ, si Regulares fuerint; exilij, damnationis ad triremes, & carceres, etiam in perpetuum, absque vlla spe gratiæ, aliasque pœnas decernant; eos quoque, si pro delicti enormitate graviores pœnas meruerint, debita præcedente degradatione, Curiæ sæculari puniendos tradant.* Contra tales iubet procedi, prout in causis fidei, & determinat pœnas.

§. VII. *Dantes etiam facultatem Venerab. fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus generalibus Inquisitoribus, nè delictum tam enorme, & Ecclesiæ Dei tam perniciosum remaneat ob probationum defectum impunitum, cùm difficilis sit probationis, testibus etiam singularibus concurrentibus, præsumptionibus, indicijs, & alijs adminiculis, delictum probatum esse arbitrio suo iudicandi, & Curiæ sæculari, vt præfertur, reum tradendum esse pronuntiandi.* Dat facultatem, ad probationem huius delicti, admittendi testes singulares.

§. VIII. *Non obstantibus omnibus, quę dictus prædecessor in suis litteris prædictis voluit non obstare, cæterisquè contrarijs quibuscunque.* Derogat cõtrarijs.

§. IX. *Mandantes omnibus Confessarijs, vt suos pœnitentes, quos noverint fuisse ab alijs, vt suprà, solicitatos, moneant de obligatione denuntiandi solicitantes, seu, vt præfertur, tractantes, Inquisitoribus, seu locorum Ordinarijs prædictis. Quod si hoc officium prętermiserint, vel pœnitentes docuerint, non teneri ad denuntiandum Confessarios solicitantes, seu tractantes vt suprà ijdem locorum Ordinarij, & Inquisitores illos pro modo culpæ punire non negligant.* Confessores tenentur monere pœnitentes solicitatos de obligatione denuntiandi.

§. X. *Volumus autem, vt præsentium transsumptis, etiam impressis, manu alicuius Notarij publici suscriptis, & sigillo alicuius personæ in ecclesiastica dignitate constitutæ munitis, eadem prorsus fides in iudicio, & extra vbique habeatur, quę pręsentibus haberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ; quòdque eædem præsentes litterę, seu illarum exempla, ad valuas basilicarum S. Ioannis lateranensis, ac Principis Apostolorum de Vrbe, & in acie Campi Floræ effixæ, omnes ita arctent, & afficiant, ac si vnicuique personaliter intimatæ fuissent.* Transumptis fidem adhiberi, & publicari mandat.

Datum Romæ apud S. Mariam Maiorem sub annulo Piscatoris die 30. Augusti 1622. pontificatus nostri anno 2.

18 Ex quibus constat, hoc decretum ab alijs

In quibus prædicta bulla differat ab alijs decretis pontificijs.

alijs in pluribus differre: Nam *primò* differt in eo, quòd alia solùm loquuntur de solicitatione mulieris, hoc verò de solicitatione cuiuscunque personæ, vt patet ex illis verbis: *Qui personas, quæcunque illæ sint, ad inhonesta &c.* Secundò: In alijs Sacerdos, qui in confessione solicitaret, erat denuntiandus; in hoc verò non solùm, qui solicitat, aut tentaverit solicitare in confessione, sed etiam *sive anteà, vel post immediatè, seu occasione, vel prætextu confessionis, etiam ipsa confessione non secuta; sive extra occasionem confessionis in confessionario, aut in loco quocunque, vbi confessiones sacramentales audiantur, seu ad confessionem audiendam electo, simulantes ibidem confessiones audire.* Tertiò: in alijs nulla obligatio, nisi ea quę ex iure naturæ inest, imponebatur pœnitenti Confessorem denuntiandi; at in hoc, postquàm supponitur hæc obligatio, præcipitur Confessarijs, vt pœnitentes de tali obligatione moneant. ¶ Denique in alijs solùm committebatur cognitio huius criminis Inquisitori generali Hispaniæ, & Portugalię; in decreto verò Gregorij XV. committitur Inquisitoribus totius orbis Christiani, necnon locorum Ordinarijs. Quare in pręsenti iuxta hanc bullam difficultates præsentis materiæ sunt decidendæ.

Prædicta bulla est recepta in Hispania.

19 Hic requiri solet à Doctoribus: An prædicta bulla in Hispania sit recepta? ¶ Palaus *tom.* 1. *tract.* 4. *disp.* 9. *punct.* 1. *num.* 9. ait, sibi, quòd admissa non sit, maximè probari: Quia in ea fiunt Inquisitores æquales Episcopis in cognitione, & punitione huius criminis: ergo, cùm hoc deroget iurisdictioni anteà à Pio IV. & Clemente VIII. sibi concessæ, non videtur ab eis esse receptam. Alias rationes minoris momenti affert. Quæ tamen omnes solvuntur sequenti decreto S. Inquisitionis edito à D. D. Antonio de de Sotomayor Inquisitore generali anno 1633. die 29. Aprilis, qui sub pœna excommunicationis maioris in publico Capitulo ab omnibus illud legi iussit singulis annis feria 6. post octavam Assumptionis B. V. Mariæ. Ibi enim §. 2. sic habetur.

Edictum S. Inquisitionis.

20 Pij IV. constit. 31. incipit: *Cum sicut nuper; contra Sacerdotes, qui pœnitentes mulieres in actu sacramentali confessionis ad inhonestos actus provocare, & allicere tentant, & solicitant.* Et Gregorij XV. constit. 34. incipit, *Vniversi dominici gregis; ampliativa circa huius criminis probationes, & extensiva contra Confessarios, qui personas, quæcunque illæ sint, ad inhonesta sivè inter se, sivè cum alijs quomodolibet perpetranda in actu sacramentalis confessionis sivè antè, sive post immediate, seu occasione, vel prætextu confessionis, vel extra occasionem confessionis in confessionario, aut alio loco ad audiendam confessionem electo, solicitare, vel provocare tentaverint, aut cum eis illicitos & inhonestos sermones, sive tractatus habuerint. Et contra Confessarios non monentes eos, quos sciunt ab alijs Confessarijs solicitatos esse, vt Inquisitoribus, vel Ordinarijs solicitantes denuntient, vel docentes, eos ad ita denuntiandum non teneri.* Hucusque quoad hanc materiam prædictum decretum, in quo planè constat à S. Inquisitione Hispanię esse receptum.

Respondetur rationi oppositę.

21 Ad rationem dubitandi, Respondet Leander *de Pœnitent. tract.* 5. *disp.* 13. *quæst.* 3. se audivisse à D. Isidoro de S. Vincentio supremæ Inquisitionis Fiscali, de tali bullæ clausula fuisse à S. Inquisitione Hispaniæ suplicatum, & ipsumet Greg. XV. declarasse, suam mentem non fuisse, quòd Ordinarij in Hispania de tali crimine cognoscerent. Sed licèt hæc non verificarentur, adhuc credimus, talem declarationem non fuisse necessariam: Quia cùm prædicta bulla fuerit expedita pro vniverso orbe Christiano, & in toto illo non sint Inquisitores hæreticæ pravitatis, benè verò Episcopi; ideo oportuit in ea ponere, solicitantes denuntiandos esse Inquisitoribus, vel Episcopis: hoc est, primùm Inquisitoribus, vbi viget hoc S. Tribunal fidei; secundò Episcopis, vbi non est receptum: cùm ergo in Hispania existat hoc venerandum S. Inquisitionis Tribunal, ipsi privativè competit huius criminis cognitio tam ex constitutione Pij IV. quàm ex hac Gregorij XV. vbique ab omnibus recepta. Et ita solis Inquisitoribus solicitantes sunt denuntiandi. Videantur Hieron. Trimarcus *de Confessore abutente, disp.* 1. *sect.* 5. *num.* 12. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 3. *dub.* 18. *num.* 13. Leander *loc. cit.* Diana 2. *part. tract.* 17. *resol.* 30. & 1. *part. tract.* 4. *resol.* 25. Thomàs Hurtad. *tom.* 1. *tract.* 4. *cap.* 2. *num.* 13. N. Anton. *in Direct. Confessor. tract.* 5. *disp.* 18. §. 1. *fine*, & alij communiter. Qui observant, quòd in nullo ex prædictis Pontificum decretis, nisi solùm in edicto S. Inquisitionis, imponitur excommunicatio maior contra omittentes denuntiationem.

---

§. II.

Quid sit solicitare, & allicere *ad actus inhonestos; & qualis futurus sit Sacerdos, aut Confessarius solicitans?*

Quid significet *ad turpia solicitare?*

22 CUm decretum Gregorij XV. contra Sacerdotes, seu Confessarios solicitantes editum plura contineat, quæ non levem ingerant difficultatem, simulque decidi sit prorsùs impossibile; ideò, vt meliùs eius intelligentia percipiatur, divisivè de eo iuxta verborum ordinem agendum est. Sed quia notitia solicitationis est quasi præambulum ad alia, quæ in prædicto decreto prohibentur; antequàm ad aliàs difficultates accedamus, quid sit *solicitare*, aut *provocare* ad actus illicitos, & inhonestos, pręlibare oportet.

23 Varias acceptiones harum vocum, tàm apud Grammaticos, quàm Iurisperitos, referunt Sousa *Opusc. de Solicit. tract.* 1. *cap.* 1. Freitas *de Solicitante Confessario, quæst.* 1. & Prado *tom.* 1. *cap.* 10. *q.* 2. *à num.* 1. Sed prout ad præsens attinet, idem est *solicitare*, aut *provocare* ad actus illicitos, & inhonestos, ac aliquo signo exteriori, vt verbis, precibus, tactibus, & nutibus amatorijs, movere & tentare ad actus inhonestos & venereos, sive inter se, sive cum alijs peragendos. Ita Turrecremata in cap. *Si quis tam fœminam, quàm masculum, de Pœnit. disp.* 1. Sous. *loc. cit. num.* 3. Prado *vbi suprà num.* 2. Bordon. *tom.* 1. *cap.* 23. *à num.* 12. Trullench *lib.* 1. *cap.* 3. *dub.* 18. *num.* 12. & alij apud Leandrum à SS. Sacramento,

mento, *de Pœnit. tract.*5.*disp.* 13.*q.* 4. Quo supposito.

Sacerdos verò ad venerea solicitans semper est denuntiandus.

24 Inquires *primò*: An Sacerdos, seu Confessarius, qui pœnitentem prædicto modo ad turpia solicitat, aut provocare conatur, sit Inquisitoribus denuntiandus? ¶ Respondetur affirmativè. Et ratio potissima est decretum tum S. Pontificum, tum S. Inquisitionis omnibus fidelibus, cuiuscunque gradus, & conditionis sint, sub gravissimis pœnis ita facere præcipiens: Nam, cùm hoc decretum, seu lex sit iustissima, à legitimoque superiori lata, & nullum ab ea eximens, ab omnibus observari debet. ¶ *Deindè*: Hæc lex, vt diximus tom. 3. tract. 11. cap. 2. punct. 4. *num.* 86. non fundatur in præsumptione *facti*, sed *periculi*; at lex, quæ in præsumptione periculi fundatur, semper obligat, vt ibidem diximus *num.* 83. & 84. igitur quando verificatur, quòd aliquis Confessarius sive ante, sivè pòst immediatè, seu prætextu confessionis, etiam ipsa non sequuta, vel in confessonario, solicitare, & provocare pœnitentem ad actus inhonestos, seu venereos tentaverit, debet intra sex dies Inquisitoribus, aut alijs S. Inquisitionis Ministris denuntiari. Ita omnes Doctores in sequentibus conclusionibus citandi. Sed licèt hæc ita sint, aliquas, quæ ex his oriuntur, difficultates oportet decidere.

Sacerdos, qui absque iurisdictione confessiones audiens solicitat, est denuntiandus.

25 Inquires ergo *secundò*: An sit denuntiandus Sacerdos, qui absque iurisdictione ad absolvendum confessiones audire præsumit, & in illis pœnitentem ad turpia solicitat? ¶ Prima sententia est negativa. Cuius ratio est: quia ex vi huius decreti solùm est denuntiandus Confessarius solicitans, quia iniuriam infert sacramento; sed, qui caret iurisdictione ad absolvendum, iniuriam non infert sacramento, cùm verum sacramentum non conficiat: ergo non est denuntiandus. Sic Sousa *cap.* 11. *num.* 9. Fagundez *lib.* 6. *in Decalog. cap.* 12. *num.* 21. ¶ Sed nihilominus verior est sententia affirmativa. Quia talis Sacerdos solicitans verè censetur Confessarius, cùm potestatem Ordinis habeat, & alias à mortalibus in articulo mortis possit absolvere: ergo est denuntiandus. ¶ *Prætereà*: Ex vi constitutionis Gregorij XV. simulans audire confessionem est denuntiandus; sed hic verè simulat se audire confessionem: ergo &c. ¶ *Deindè*: Vt verificetur fieri iniuriam sacramento pœnitentię, sufficit inchoatio illius, & non requiritur profectio; aliàs non inferret illi iniuriam, nec esset denuntiandus Confessarius, qui mulierem non absolvens, eam immediatè posteà solicitaret, quod falsum est; sed estò Sacerdos solicitans ob defectum potestatis non possit perficere sacramentum, at pœnitens accedens ad confitendum illud inchoat: ergo iniuriam infert sacramento; & ita est denuntiandus. Per quod liquet ad obiecta. Hanc sententiam defendunt Ioannes Sanchez *in Select. disput.* 11. *num.* 38. Acuña *quæst.* 14. *de solic. num.* 5. & *ibi* Freitas *num.* 13. Palaus *tract.* 4. *disp.* 9. *punct.* 9. *num.* 1. Trullench *cap.* 3. *dub.* 18. *num.* 77. Diana *part.* 4. *resol.* 8. & alij. At si manifestet pœnitens peccatum causa tantùm consultationis, & Sacerdos eam non solicitet in confessonario, credimus non esse denuntiandum. Quia hæc consultatio non est confessio sacramentalis: aliàs solicitatio non est in confessonario, aut loco ad audiendas confessiones deputato: ergo non est ratio, quare pœnis huius decreti subiaceat. Acuña *loc. cit. num.* 6. Henriq. *lib.* 6. *cap.* 21. *num.* 4. Suarez *de Pœnit. disp.* 33. *sect.* 2. *num.* 4. Diximus *ex vi huius decreti*, quia ex alijs constitutionibus non est dubium, posse ab Inquisitoribus puniri.

Sacerdos interpres cōfessionis tunc solicitans pœnitentem non comprehenditur sub hoc decreto.

26 Sed quid, si talis Sacerdos sit interpres pœnitentis, & in eodem actu confessionis solicitet? ¶ Affirmat esse denuntiandum Freitas *in Addit. ad q.* 13. Acuña. Tum quia iste, sicut Confessarius, sumit sacramentum vt medium ad peccatum. Tum quia, vt diximus tom. 1. tract. 6. cap. 14. punct. 4. *n.* 59. tenetur interpres confessionis ad servandum confessionis sigillum, & sic participat aliquid de actu clavis, vt docet D. Thom. *in Addit. ad* 3. *part. quæst.* 11. *art.* 3. ergo aliquomodò sub nomine *Confessarij* comprehenditur. ¶ Sed negant, & meliùs, Diana *loc. cit. resol.* 9. Palaus *num.* 6. Trullench *num.* 82. Leander *q.* 40. & alij communiter. Et probatur *primò*: Quia interpres vt talis non est Confessarius, sed potius ex parte pœnitentis se tenet; sed pœnitens, estò solicitet, non subiacet pœnis contra solicitantes impositis: ergo hic non est denuntiandus. ¶ Ad primum, Respondetur, quòd in pœnis non datur extensio, quando similis casus sub aliqua significatione sub verbis legis non comprehenditur, vt pluribus probat Sanchez *de Matrimon. lib.* 10. *disp.* 4. sed interpres solicitans non assimilatur Sacerdoti, cum ad hunc ex officio pertineat reverentiam sacramenti pœnitentiæ conservare, secùs verò ad illum: ergo non currit paritas Confessarij solicitantis respectu interpretis. ¶ Ad secundum, Dicimus, quòd licèt interpres teneatur ad servandum sigillum, non tamen, vt est sigillum confessionis, vt *ibi* docet D. Thom. sed alio modo magis lato, scilicèt inquantùm pertinet ad rationem sacramenti, & non prçcisè ad fidelitatis virtutem: sed ex hoc non sequitur, quòd habeat confessionis clavem, aut quòd in hoc decreto sub nomine *Sacerdotis* intelligatur.

Aliqui dicūt, laicum solicitantem esse denuntiandū.

27 Inquires *secundò*: An si Clericus non Sacerdos, aut laicus quilibet ementitus Confessarius pœnitentem in confessione, aut immediatè anteà, vel pòst solicitaret, sit ex vi huius decreti Inquisitoribus denuntiandus? Dixi *ex vi huius decreti*: Quia ex vi decreti generalis Inquisit. quotanis publicati patet esse denuntiandum: conficitur enim tertia eius clausula his verbis: *Gregorij XIII. constitutio* 21. *incipit* Officij nostri partes, *de iurisdictione Inquisitorum hæreticæ pravitatis in eos, qui ad ordinem præsbyteratus non promoti Missas celebrant, aut sacramentaliter confessiones audiunt*. Quare præsens difficultas solùm procedit ex vi constitutionis Gregorij XV. contra solicitantes latę. ¶ Iuxta quam videtur, quòd Clericus non Sacerdos, aut laicus solicitans sit denuntiandus. Tum quia, vt constat ex leg. 7. & 8. Cod. *leg. Cornel. de Sicarijs*, leg. *Siquis non dicam*, Cod. *de Episcop. Cleric.* leg. *Quisquis*, & alijs relatis à Decian. Crim. *lib.* 7. *cap.* 35. *num.* 1. conatus, etiam effectu non obtento, in criminibus atrocibus punitur; sed ea, quę in hac lege prohibentur vt atrocia, laicus, vel Clericus non Sacerdos efficere conatur, quando solicitat pœnitentem: ergo contra illam deliquit, & iuxta illam debet puniri. ¶ *Tum*: Quia laicus potest in necessitate absolvere vt docet D. Thom. cum Magistro *in* 4. *dist.* 12. *quæst.* 3. *art.* 3. ergo venit intel-

intelligendus vt Sacerdos, si solicitet in confessione.

Verius est oppositum. 28 Sed dicendum est, sub prædicto decreto talem Clericum, aut laicum non comprehendi, ac proinde ex vi illius non esse denuntiandos. Quod ostenditur evidenter ex verbis S. Pontificis, in quibus pręcipit, quòd denuntientur *omnes, & singuli Sacerdotes tàm sæculares, quàm Regulares cuiuscunque dignitatis, & præeminentiæ... in confessionario, aut in loco quocunque ad confessionem audiendam electo, solicitare, aut provocare tentaverint*. Etenim hìc non loquitur de Clerico non Sacerdote, aut laico solicitante: ergo sub illo non comprehenditur laicus, aut Clericus, qui Sacerdos non est. Nostram resolutionem tenent Bonac. *disp.* 6. *punct.* 3. *num.* 8. Sanchez *disp.* 11. *num.* 36. Palaus *punct.* 9. *num.* 5. Diana 1. *part. tract.* 4. *resol.* 15. Trullench *cap.* 3. *dub.* 18. *num.* 81. N. Anton. *in Direct. Confess. tract.* 5. *disp.* 18. *sect.* 4. *num.* 1447. ¶ Ad primum, Respondetur ex doctrina Navarr. in cap. *Siquis non dicam,* 2. *de Pœnitentia, dist.* 1. quòd quando lex vult punire conatum, id exprimit: cùm ergo hìc non exprimat, extendi ad illum pœna non licet. ¶ Ad secundum, Respondetur ex dictis tract. 6. cap. 11. punct. 1. *num.* 1. & 3. solum Sacerdotem esse ministrum huius sacramenti. Quare, quando Doctores docent, in articulo mortis, si desit Confessarius, alteri laico posse confiteri, solùm intelliguntur in ordine ad contritionem excitandam; non verò quia sentiant posse ab illo absolvi sacramentaliter; imò, si absolutionis formam impendat, mortaliter peccabit.

Pœnitens solicitans non est denuntiandus. 29 Inquires *tertiò*: An si pœnitens solicitet Confessarium, debeat denuntiari, & subiaceat pœnis huius decreti. ¶ Affirmativam sententiam docent Paramus *lib.* 3. *quæst.* 10. §. *At nè omnino*, Bellochius *de Casib. part.* 2. *q.* 9. *num.* 51. Et moventur: quia correlativorum eadem est disciplina; sed Confessarius, & pœnitens sunt correlativa: ergo, si Confessarius solicitans est denuntiandus, etiam denuntiandus erit pœnitens solicitans. ¶ Sed negativa sententia est vera, & tenenda. Et ratio est: quia, vt probavimus tract. 11. cap. 4. punct. 3. *num.* 39. leges pœnales ad similes casus non sunt extendendæ, etsi eadem, vel similis currat ratio; sed lex contra solicitantes est pœnalis, & solùm est lata contra Sacerdotes, & Confessarios: ergo extendenda non est ad pœnitentes; estò in vtraque eadem esse videatur ratio. Per quod patet ad rationem dubitandi. ¶ *Deindè*: Quia non leve inconveniens esset, si Sacerdos pœnitentem denuntiaret. Ex hoc enim sumerent occasionem ad existimandum, non servari à Confessarijs sigillum confessionis in ordine ad alia peccata fortè in illa confessione detecta: ergo, ob hoc vitandum, credendum est à consilio Pontifices non voluisse sub prædictis constitutionibus pœnitentes solicitantes comprehendere. Ita Sous. *tract.* 1. *cap.* 7. Acuña *quæst.* 6. *numer.* 3. Trullench *num.* 59. Bonac. *disp.* 6. *punct.* 3. *n.* 20. Leand. *de Pœnit. tr.* 5. *q.* 41. Diana 1. *p. tr.* 4. *resol.* 23. Ioan. Sanch. *in Select. disp.* 11. *n.* 24. Bordon. *cap.* 23. *n.* 71. Licèt referat Prad. *cap.* 10. *q.* 4. §. 3. *n.* 10. ex Cęsar-Carena *n.* 49. ex S. Congregationis mandato fuisse aliquas fæminas solicitantes à S. Officio Inquisit. punitas, nè inde ansam sumant Confessarios solicitandi.

30 Inquires *quartò*: An Episcopi sint denuntiandi, si pœnitentes solicitent? Hæc quęstio ferè eadem est, ac illa quam supr. *cap.* 3. *punct.* 9. *num.* 113. decidimus; & ideo eodem modo nunc est resolvenda. ¶ Dicimus ergo, quòd licèt Episcoporum delicta sint vnicè à S. Pontifice cognoscenda, vel ab eo, cui ex delegatione illius sint commissa (qui semper erit Metropolitanus, aut alter Episcopus, vt docet Tridentinum *sess.* 24. *cap.* 5.) & ita non sint subditi Inquisitoribus quantùm ad cognitionem huius criminis; tamen, si hæc denuntiatio commodè fieri non potest S. Pontifici, debet fieri Inquisitoribus fidei. Et ratio est: quia Inquisitores, licèt contra eos non possint formare processum, incarcerare &c. debent tamen, vt dicitur in extravaganti *Cùm Mathæus, de Hæreticis*, de tali delicto summum Pontificem certiorem facere; ac proinde possunt circa hoc crimen excipere testimonia: ergo illis sunt denuntiandi Episcopi solicitantes. Ita Hurtad. *tract.* 4. *cap.* 7. *resol.* 18. N. Anton. *tract.* 5. *de Pœnit. disp.* 18. *n.* 1453. ¶ Nec obstant verba generalia constitutionis Gregorij XV. sub quibus videtur comprehendi *omnes personas, cuiuscunque dignitatis, vel preæminentiæ, aut quovis privilegio muniti existant*. Quia, vt optime ait Barbosa in dict. cap. Concil. *num.* 5. sub his clausulis generalibus Episcopi non comprehenduntur: ergo minimè, adhuc respectu huius criminis, sunt Inquisitoribus subditi Episcopi. *Episcopi solicitantes S. Pótifici, vbi cómode fieri potest, sunt denuntiandi.*

31 Sed rogabis, qui nomine *Episcopi* intelligantur? Respondetur, quòd nomine *Episcopi* primò intelliguntur, vt docent prædicti Auctores, & alij, omnes Episcopi consecrati, etiam titulares, & qui sunt iam à S. Pontifice confirmati: Similiter Nuncij, & Legati extraordinarij, & Abbates iurisdictionem quasi episcopalem habentes, vt notant Barbosa *lib.* 1. *Iuris Ecclesiast. capit.* 17. *num.* 19. & Tambur. *de Iure Abbat. tom.* 1. *disp.* 1. *q.* 3. & 4. ¶ Secundò intelligitur Inquisitor generalis Hispaniæ, secùs verò alij Inquisitores: quia, vt docent Palaus citatus *cap.* 3. *n.* 120. (estò hìc *disp.* 9. *punct.* 9. *n.* 3. nihil expressè determinet) & Hurtad. *hìc n.* 150. sunt ad nutum Inquisitoris supremi amobiles, ac proinde remoti ab officijs possunt ab eo puniri. ¶ De alijs verò Prælatis, etiam Generalibus Ordinum, communis est sententia, nomine *Episcopi* non intelligi, sed sub bulla contra solicitantes edita verè comprehendi. Nihilominus notant hìc (& quidem iustissimè) Diana *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 23. referens Zanardum, Peyrinus, & Thomas Hurtad. *tract.* 4. *cap.* 8. *n.* 28. citans Rodrig. & Pegnam, necnon N. Antonius *num.* 1455. Dominos Inquisitores non posse in his, alijsque similibus delictis procedere, non solùm contra Generales, verùm nec contra Provinciales, & alias personas Regulares, & sęculares omni exceptione maiores, nisi priùs consulant vel S. Congregationem, vel Inquisitorem generalem, aut supremum fidei Consilium, vt sic eorum famæ cautiùs consulatur. *Quid dicendum de Episcopis titularibus, Abbatibus, Inquisitoribus, & Generalibus.*

§. III.

§. III.

Quæ actiones, seu verba turpia, & venerea sub hoc decreto prohibeantur?

Solicitans ad actiones ex se venereas est denuntiãdus.

32 PLura continet titulus, ac pronde sub diversis quæstionibus sunt explicanda. Vnde inquires *primò*: An Confessarius solicitans ad actus venialiter inhonestos, vt tangere manum fœminæ, mamillam, aut digitos illius intorquere, aut vellicare, sit denuntiandus? ¶ Negant Palaus *tract.4.disp. 9.punct.3.num.3.* N. Anton. *loc. cit. n.* 1445. Souf. *in Aphorism, Inquisit. lib.* 1. *cap.*33. *num.*4. Portel.*in Addit, ad Dub.Regul.* verb. *Solicitare fœminas*, *num.* 4, quando pœnitens scit, Confessarium non habere animum vltra progrediendi; secùs verò, si ex circunstantijs contrarium inferatur. ¶ Affirmant verò alij, & veriùs. Quia estò actus illi essent leves in materia luxuriæ, & in illa daretur parvitas materiæ (de quo nunc præscindimus) tamen in ordine ad solicitationem materiæ parvitas non datur ac proinde graves sunt: ergo ob illos esset denuntiandus solicitans. Consequentia liquet. Et antecedens constat: quoniam prædictæ actiones, estò alioquin essent leves, graviter offendunt reverentiam sacramento pœnitentiæ debitam, & sic sunt sacrilegia gravia. Etenim licet intra genus temperantiæ sit leve modicum cibum sumere, tamen mortale est post illum ad eucharistiam accedere: Similiter parum aquæ vino in Missa miscenda parva materia est; & tamen grave crimen est in ordine ad sacramentum eam scienter omittere: Ergo estò prædictæ actiones essent ex se leves, graves tamen sunt in ordine ad sacramentum: & ideo solicitare ad eas est peccatum comprehensum sub prędicto decreto. Ita Diana 4. *part. tract.*5. *resol.* 5. asserens, opinionem contrariam non posse consuli in praxi. Fagund. *de Præcept. Eccles. part.* 2. *lib.*4. *cap.* 3.*numer.* 52. Trullench *cap.* 3. *dub.*18.*num.*42. Ioann. Sanch. *disp.* 11. *num.*22. Prado *cap.* 10.*quæst.*2.*num.*6. & 12. Leander *de Pœnit. tract.*5.*q.*12.*disp.*13. *n.*6. Thomas Hurtad. *tract.* 4. *cap.* 8. *à n.* 405. Qui *num.* 398. refert argumenta aliqua pro contraria sententia: quæ omnia procedunt ex eo, quòd parvitas materię non est capax gravis pręcepti. Sed hæc decisa manent ex ratione probativa nostræ conclusionis.

An solicitet, qui laudat pœnitentem de pulchritudine? Contrariæ inter se sententiæ referuntur.

33 Inquires *secundò*: An solicitet, qui laudat pœnitentem à pulchritudine, & ornatu? ¶ Affirmant Bonac. *disp. 6. de Denunt. punct.* 3. *num.* 5. Barbos. *de Offic. Parrochi*, *cap.* 19. *num.* 49. Trullench *dub.* 18. *cit. num.* 43. Diana *part.* 4. *tract.* 5. *resol.* 18. & alij. Tum quia his verbis mulieres facilè ad libidinem provocantur: ergo verè eam solicitat. ¶ *Tum etiam*: Quoniam Gregor. XV. dicit verè sub hoc decreto comprehendi, *qui inhonestos sermones, aut tractatus cum eis habuerint*; sed tales sermones inhonesti sunt, maximè ob illius loci sanctitatem, vbi solùm sancta sanctè agenda sunt; &, abiecta omni sermonum levitate, tantùm verbis parcis, & gravibus, monitisque severis vtendum est: ergo sub prædicto præcepto, seu decreto comprehenduntur. ¶ Negant verò Thom. Hurtado *loc. cit. resol.* 23. Fagund. *de Præcept. Eccles. lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 51. & alij. Tum quia hoc peccatum ex se mortale non est, aliàs nunquam liceret hæc laudatio. ¶ *Tum etiam*: Quia nec est actus inhonestus laudare fœminam à pulchritudine, nec quid ex se ad aliquid inhonestum ordinatum: cùm pulchritudo neque inhonesta sit, nec ex se ad inhonesta movens, sed tantùm ex corrupto hominum affectu: ergo non est ob hoc Confessarius denuntiandus.

34 Sed credimus, prædictos Auctores in idem coincidere. Etenim omnes docent, quòd laudare præcisè pulchritudinem fœminæ sine pravo fine, non est solicitare: secùs verò, si cum illo fiat, aut rationabiliter præsumatur. Vnde qui diceret fœminę pœnitenti, ait Bonacina, iniuriam facere suæ pulchritudini, turpem sui copiam alijs faciendo; hic verè non est solicitans: estò in his cautè, & parcè procedendum satius sit. Si verò laudet eam, & dicat: *Te in meam acciperem vxorem, si voto non essem adstrictus*; hic verè est solicitans: quia hæc verba callidè alliciunt, & incitant ad venerea. Ita Diana *part.* 9. *tract.*9. *resol.* 32. ¶ An verò solicitet, qui donum insolitum dedit in confessonario pœnitenti, aut dissuadeat à confessione? De hoc eodem modo loquuntur Doctores, ac de eo qui pulchritudinem illius laudat. Nam vniformiter docent ex intentione Confessarij colligendum esse: cùm istæ actiones ex se indifferentes sint. Ita Hurtad. *loc. cit. resol.* 22. & 24. *à num.* 219. N. Anton. *num.* 1446. Diana *part.* 9. *tract.* 9. *resol.* 34. N. Valentin. *tract.*2. *cap.* 8. *num.*334. Prado *capit.* 10.*q.*2.*§.*3. — Concordantur prædictæ sententiæ.

35 Ex quibus sequitur *primò*, denuntiandum esse Confessarium, qui dedit pœnitentiam fœminæ, vt posteà ab ipso nuda domi verberaretur: Quia hęc actio inhonesta est; & aliàs in confessione iudicatur facta; cùm pœnitentia sit confessioni persè annexa. Sousa *tract.* 1. *cap.* 18. *num.* 14. Trullench *dub.* 18. *cit. num.* 46. Diana *part.* 4. *tract.* 5. *resol.*47. Leander *tract.* 5. *de Pœnit. disp.* 13. *quæst.* 17. ¶ Sequitur *secundò*, etiam esse denuntiandum Confessarium, qui suam concubinam obiurgat, hispanè *pide zelos*. Et ratio est: nam talis actio maximè provocativa ad venerem est, signumque evidens lascivi amoris: cùm idem sit hoc, ac dicere: *Pœnitet me, quòd causam discontinuandi nostri amoris offeras; & ita deinceps cum nullo alio, nisi mecum debes misceri*: ergo prohibetur per verba bullæ, quibus interdicitur tractatus & sermones illicitos habere. Ita Sanct. *disp.* 11. *numer.* 32. Leand. *quæst.* 16. & alij. ¶ Tertiò denuntiandus est Confessarius, qui suadet fœminæ, vt ostendat sibi vas naturale, quod ex confessione cognoverat habere morbo infectum: Quia cùm hoc non sit animo medicinam applicandi, nec proprij muneris sit; est verè tentare, & solicitare ad venerem. Sousa *Opuscul. citat. tract.* 1. *cap.* 18. *num.*14. — Quędam notandę illationes.

36 Quartò est etiam denuntiandus, qui in confessione manifestat pœnitenti, se tunc voluntariè polluisse: cum hoc sit satis commovens ad turpia. Leand. *quæst.* 14. Bonac. *disp.*6. *de Obligatione denuntiandi, punct.*3. *num.*3. ¶ Quintò est etiam denuntiandus, qui in confessione instigat fœminam, vt alium ad copulam admittat: — Alij casus circa denuntiationem deciduntur.

Quia

Quia tunc expresse verificantur sequentia verba constitutionis Gregor. XV. scilicet: *Qui personas, quacunque illa sint, ad inhonesta sive inter se, sive cum alijs quomodolibet perpetranda in actu sacramentalis confessionis::: solicitat.* Ita Diana 1. *part. tract.* 4. *resol.* 19. Sanctius *in Select. num.* 43. referens Acuñam, & Freitas, Trullench *n.* 47. Fagund. *in Decal. lib.* 6. *cap.* 12. *num.* 14. ¶ Sextò denuntiandus est, qui pœnitentem inducit, vt filiam prostituat, aut aliam inducat ad fornicandum: Quia in prędicta bulla pręcipitur denuntiari, qui cum pœnitentibus *illicitos, & inhonestos sermones, sive tractatus habuerint*; sed hoc accidit in casu præsenti: ergo &c. Acuña *q.* 17. *num.* 9. & *apud ipsum* Freitas *num.* 14. Bonac. *n.* 18. Sanctius *num.* 44.

Qui ad somnum aliqua arte fœminam inducit, & turpiter cognoscit, est denuntiandus.

37 Septimò est denuntiandus, qui proximè ad confessionem fœminam aliqua arte in somnum inducit, & illo sopitam cognovit. Nam ille verè opere solicitat, vel saltim cum ea habuit inhonestos tractatus proximè ad confessionem, qui prohibiti sunt ex verbis suprà relatis Greg. XV. ¶ Unde non rectè sentiunt Sanct. *n.* 32. & Trullench *num.* 54. docendo, quòd, si non arte aliqua seu maleficio, sed casu paraxysmo, aut morbo aliquo fuit somno sopita; & tunc aut in confessionario, vel proximè ad confessionem carnaliter cognoscitur à Confessario, non est iste Inquisitoribus denuntiandus. Et moventur, tum ex eo quòd prædicta constitutio lata est contra solicitantes, non contra fornicantes. ¶ *Tum etiàm* Nam solicitatio supponit capacitatem provocationis, aut tentationis; sed talis pœnitens non magis est capax tentationis, ac si esset ligneus, marmoreus, aut mortuus: ergo tunc non est denuntiandus. ¶ Sed hæc omnino falsa sunt. Primò ob rationes suprà allatas, quæ eodem modo procedunt de somno sopito ex arte, aut industria, ac ex paraxysmo, vel morbo. ¶ *Secundò:* Quia talis Confessarius iniuriam infert sacramento, amplectendo ex illo occasionem fornicandi: ergo in vtroque casu est denuntiandus. Imò idem est dicendum, etsi tantùm haberet tunc tactus inhonestos; cùm etiam isti in constitutione citata maneant prohibiti. ¶ Ex his patet ad argumenta. Maximè cùm in præsenti casu tentaverit Confessarius provocare fœminam, & de facto actionem posuit, vi cuius, si à paraxysmo, vel morbo excitaretur, mulier in vrgentissimam tentationem consentiendi se haberet: verè ergo Confessarius solicitavit; & ideo luere debet pœnas constitutionis relatę. Nostram sententiam tenent Bonac. *disp. de Solicit. punct.* 3. *n.* 3. Leand. *q.* 23. Diana *p.* 10. *tr.* 14. & *miscell.* 4. *resol.* 45. Escobar à Corro *de Confess. solicitan. p.* 4. *q.* 4. §. 2. *num.* 29. & N. Antonius *in Direct. Confess. tr.* 5. *de Pœnit. disp.* 18. *n.* 1450.

Tribuens chartam pœnitenti posteà legendam, in qua ad copulam solicitat, est denũtiandus.

38 Inquires *tertiò*: An sit denuntiandus Confessarius, qui in confessione tribuit chartam pœnitenti posteà legendam, in qua ad venerea solicitat? ¶ Negativam partem probabilem iudicarunt Palaus *tom.* 1. *tr.* 4. *disp.* 9. *punct.* 4. *n.* 3. & Thom. Hurtad. *tom.* 1. *tract.* 4. *Resolutionum moralium, cap.* 5. *resol.* 6. Tum quia traditio chartæ non est solicitatio, sed causa solicitationis posteà exequendæ. ¶ *Tum etiàm*: Quia finis denuntiationis est, nè Confessarij, vbi medicinam debent apponere, venenum propinent; sed hoc in casu posito accidere nequit: ergo &c. ¶ Sed affirmativa sententia est nunc prorsus tenenda. Primò & principaliter, quia sic definivit Alexand. VII. sequentem, & nobis contrariam damnans, quæ ex damnatis ab hoc Pont. est in ordine sexta: *Confessarius, qui in sacramentali confessione tribuit pœnitenti chartam posteà legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur solicitare in confessione, ac proinde non est denuntiandus.* Quare omnis probabilitas, si aliqua fuit, sententiæ contrariæ subvertitur. ¶ *Tum*: Quia contrariæ fundamenta sententię debilia sunt: cùm traditio chartæ sit vera solicitatio in confessione immediatè facta; quamvis domi perficienda. ¶ *Tum*: Quia hac chartæ traditione fit gravis iniuria sacramento, sicut fieret, si quis ibi venenum tribueret pœnitenti post confessionem eum morte afficiens: cùm, vbi salutis monita spiritibus ægris danda sunt, instrumenta mortis conferantur. Quare huius sententiæ patroni inveniuntur Sanct. *in Select. disp.* 11. *n.* 32. Diana 4. *part. tr.* 5. *resol.* 2. *Et Coord. tom.* 5. *tr.* 9. *resol.* 47. Fagundez *de Præcept. Ecclesiæ, part.* 2. *lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 62. Trullench *lib.* 1. *cap.* 3. *dub.* 18. *num.* 46. N. Antonius *num.* 1450. Lastra, N. Valentinus, Corella, & alij *super dictam propositionem*: Videantur etiam Corella *in Conferentiis, tom.* 2. *tr.* 7. *conferentia* 10. *à num.* 551. & *in Pract. tr.* 6. *cap.* 10. *Prad. cap.* 10. *q.* 2. §. 4.

Qui, solicitatus ad copulam à pœnitente, eum divertit ad tactus, & amplexus, non est, in aliquorum sententia, denuntiandus.

39 Inquires *quartò*: An Confessarius, qui solicitatus à pœnitente ad copulam, renuit; divertit tamen eum ad tactus, & amplexus eis se oblectando, sit denuntiandus? ¶ Negant Thom. Hurtad. *tom.* 1. *tr.* 4. *cap.* 5. *à num.* 56. Palaus *punct.* 5. *disp.* 9. *citat. num.* 4. Trullench *num.* 51. N. Anton. *num.* 1457. Et moventur *primò*: Quia tunc Confessor non solicitat, sed solicitationi consentit: ergo non est denuntiandus: cùm in decreto præcipiatur solùm solicitantes denuntiare; quod non debet extendi ad solicitatos. ¶ *Secundò*: Confessor suadens duntaxat tactus, & renuens vlterius prosequi non suadet pœnitenti ad copulam solicitanti, ad quod non priùs ipse induxit; cùm sub copula contineantur tactus, vt quid ad illam necessariò prævium: ergo, si rectè perpendatur, suadet fœminæ, ne vellit copulam consumare, & contenta sit tactibus: verè ergo non solicitat. ¶ *Tertiò*: Qui induoit ad minus malum maius exercere volentem, non dicitur ad malum absolutè provocare, sed potius à maiori avertere, & ita licitum est, vt diximus tract. 13. cap. 1. punct. 5. *num.* 109. & 112. illud consulere; sed qui inducit ad tactus, quando est solicitatus ad copulam, ad minus malum inducit: ergo non provocat absolutè ad malum; vel *absolutè* ad malum provocare non dicitur. ¶ Notat verò Palaus, & N. Antonius, quòd si, Confessore solicitato ad sodomiam, ipse ad naturalem congressum divertit, aut econtrà, debet denuntiari. Cuius differentiæ ratio est: quia iam tunc Confessor solicitat, ad quod solicitatus non fuerat; cùm naturalis copula non contineatur in sodomia, aut econtrà: ergo est verè solicitans: ac proinde in tali casu denuntiandus.

Verius est oppositum.

40 Alij verò sententiam substinent contrariam; esse nempè denuntiandum Confessarium, qui, solicitatus ad copulam, ad tactus pœnitentem divertit. Et quidem veriùs: Primò, quia ex consti-

constitutione prædictæ bullæ denuntiandus est Confessarius, qui cum pœnitente *illicitos, & inhonestos sermones, sivè tractatus habuerit*; sed solicitatus ad copulam, si provocat ad tactus, illicitos tractatus & inhonestos sermones cum pœnitente habet: ergo est denuntiandus. ¶ *Secundò*: Quia licèt licitum sit consulere minus malum ei, qui paratus est maius malum exequi, quando alia via vitari nequit; at si vtrunque poteras vitare, quia in tua erat potestate; vel, etsi non possis vitare, saltim ad minus damnum adiuvisti, peccas, & ad restitutionem (si est in materia iustitię) teneris, vt diximus loco in argumento citato; sed in casu posito poteras, & debebas avertere pœnitentem non solùm à copula, sed à tactibus, & osculis &c. ergo cùm potiùs ad hoc provoces, & adiuves, peccas, & verè solicitans es. ¶ *Tertiò*: Iuxta authores sententię contrariæ, Confessarius solicitatus ad sodomiam, si provocet ad copulam in vase naturali, peccat, & est verè ad turpia solicitans; & ideo denuntiandus: ergo similiter qui, provocatus ad copulam, invitat ad tactus, & oscula, est verè solicitans, ac proinde denuntiandus. Vndè sicut in primo casu decreti pœnas luere debet, ita in secundo. ¶ Ex quibus patet ad argumenta contraria, maximè ad secundum, & tertium. Ad primum etiam patebit ex dicendis num. sequenti. Hanc sententiam docent Sanct. *in Selest. disp.* 11. *n.* 28. Leand. *quæst.* 21. Diana 4. *part. tr.* 5. *resol.* 13. *& coordinatus tom.* 7. *tr.* 9. *resol.* 61.

41 Inquires *quintò*: An si Confessarius solicitatus à pœnitente consentiat solicitationi, sit denuntiandus? ¶ Negativam defendunt sententiam tum Doctores citati num. 39. tum Acuña *tr. de Solicitatione, quæst.* 11. *num.* 7. & ibi Freitas *numer.* 24. Bonacin. *de Obligatione denuntiandi, disp.* 6. *punct.* 3. *num.* 17. Sanctius *in Selectis, disput.* 11. *num.* 25. Homobonus *de Examine Ecclesiæ, tom.* 2. *tr.* 11. *cap.* 12. *quæst.* 26. Peyrin. *de Privilegiis Minorum, tom.* 2. *constit.* 4. *Gregorij XV. §.* 2. *num.* 2. Trullench *num.* 53. Sousa, Portelius *in Addit. ad Dubia Regularia*, verb. *Solicitare fœminas*, Bordonius *cap.* 23. *quæst.* 16. *num.* 74. Prado *cap.* 10. *quæst.* 4. §. 4. Et moventur ex eo, quòd in bullis suprà de hac materia citatis tantùm loquuntur Pontifices de Confessarijs solicitantibus; sed in casu præsentis dubij Confessor non est solicitans, sed solicitatus: ergo non comprehenditur sub prædictis decretis, ac proinde non est denuntiandus. ¶ *Præterea*: Pœnæ in dictis constitutionibus assignatæ tantùm sunt latæ contra provocantes ad venerea, non verò contra committentes carnalia; sed talis Confessor non provocat ad venerea, sed tantùm carnalia committit: ergo luere non debet pœnas in bullis assignatas.

Qui consentit pœnitenti solicitanti, iuxta aliquos, non est denuntiandus.

41 Affirmativa vero sententia nobis arridet: Quia licèt contraria esset probabilis ante constitutionem Gregorij XV. tamen post illam vera non est: Cùm prędictus Pontifex non solùm in ea iubeat esse denuntiandos eos, qui solicitare, allicere, vel provocare ad illicita tentaverint, vt in suis decretis alij pręcipiunt Pontifices; sed etiam addit, esse denuntiandus, *qui cum pœnitentibus illicitos, & inhonestos sermones, sivè tractatus habuerint*: At in præsenti casu, licet Confessarius non solicitet pœnitentes ad turpia, tamen, ex eo quòd solicitationi consentiat, illicitos, & inhonestos sermones, sivè tractatus cum eis habet: ergo est denuntiandus. ¶ Ex quibus patet ad adversariorum argumenta: quæ tenere non possunt respectu constitutionis Gregorij XV. sed solùm, si attendamus ad aliorum Pontificum decreta. Nostram resolutionem amplectuntur Paramus *de Origine Inquisitionis, quæstione decima in fine*, Diana 1. *part. tract.* 5. *resol.* 11. *&* 4. *part. tract.* 5. *resol.* 42. *& Coordinatus tom.* 5. *tract.* 9. *resol.* 56. *&* 58. Fagundez *de Præceptis Ecclesiæ, lib.* 4. *cap.* 3. *numer.* 56. Leander *quæst.* 20. Sousa *de Solicitatione, tract.* 1. *capit.* 6. *num.* 8. Trimarchius *disput.* 9. *sect.* 3. Escobar à Corro 1. *part. quæst.* 3. *numer.* 44. Vnde ipse pœnitens tenetur denuntiare Confessarium sic consentientem. Quare etiam vrget præceptum, quando ad invicem pœnitens, & Confessarius se ipsos solicitant. De quo tamen latiùs *infrà* agendum nobis erit.

Affirmativa sententia omnino post Bullam Gregor. XV. tenenda est.

43 Inquires *sextò*: An sub pœnis huius decreti comprehendatur Confessarius, qui dum ministrat, vel assistit alijs sacramentis, vt si assistat Matrimonio, vel administret Eucharistiam, aut Extremam-vnctionem &c. ad turpia solicitat? ¶ Respondetur negativè (dummodò, inter dicta sacramenta administranda, non simulet, aut fingat Pœnitentiæ sacramentum conferre.) Et ratio est: quia, cùm lex sit pœnalis, extendenda non est ad alios casus, quos ipsa non exprimit: cùm ergo solùm lata sit denuntiationis lex contra solicitantes ad turpia in confessione, seu Pœnitentiæ sacramento, ad alia sacramenta non est extendenda. Ita defendunt Acuña *quæst.* 17. *num.* 6. Freitas *num.* 10. Sanctius *numer.* 42. Bonac. *punct.* 3. *numer.* 7. Leander *quæst.* 10. Palaus *punct.* 6. *num.* 3. Diana 4. *part. tr.* 5. *resolut.* 16. Monet tamen Palaus, quòd licèt Inquisitoribus non sit in casu assignato denuntiandus, benè verò suis Prælatis, vt illum corrigant: quia non levem infert iniuriam sacramentis. ¶ Advertere etiam licet cum citatis DD. quòd sicut solicitare ad venerea in alijs sacramentis non subiacet assignatis pœnis; ita similiter non subiacet solicitare ad alia peccata in sacramento Pœnitentiæ.

Qui, dū ministrat, aut assistit alijs sacramentis, solicitat ad turpia, non est denuntiādus.

---

§. IV.

Qui casus comprehendantur sub his verbis decreti Gregor. XV. In actu sacramentalis confessionis, sivè ante, vel pòst immediatè, sivè occasione, vel prętextu confessionis, etiam ipsa non sequuta?

44 Postquàm explicuimus, quid nomine *Confessarij solicitantis* intelligatur, & quę actiones turpes sub prædicto decreto comprehendantur; restat nunc agere, quando dicantur fieri *in actu sacramentalis confessionis*, vel *antè*, aut *post illam immediatè*, sive *illius prætextu*? Triplicem continent partem verba proposita; & sic eodem ordine erunt actus ad eas pertinentes decidendi. ¶ Dicendum est *primò*, tunc fieri solicitationem ad turpia in actu sacramentalis confessio-

Quid significet *in actu sacramentalis confessionis.*

fessionis, dum Confessarius ad ea provocat, quando pœnitens sua peccata incipit illi confiteri, ad hocque accedit ad Confessorem paratum excipere fidelium confessiones: si ergo tunc invitet ad turpia, absdubiò incurret pœnas decreti contra solicitantes expediti. Ita communiter DD. & ideo ab illis referendis abstinemus.

Breviter aliqui casus deciduntur, & ponitur prima illatio.

45 Ex quibus oritur *primò*, esse denuntiandum Confessarium, qui non absolvens pœnitentem, ex eo quòd deprehendat ad sacramentum pœnitentiæ indispositum accedere, eum ad turpia solicitat. Et ratio est: tum quia licèt tunc sacramentum non perficiatur, tamen accusatio est in foro pœnitentiæ sufficiens ad inducendam obligationem sigilli. ¶ *Tum etiam*: Quia Greg. XV. ait, esse denuntiandum solicitantem *occasione confessionis, etiam ipsa confessione non sequuta*: Ergo, cùm hic solicitet in confessione, estò non sequatur absolutio, subiacet pœnis prædicti decreti. Ita Acuña *tract. de Solicit. quæst.* 14. *num.* 10. & *ibi* Freitas, Sanctius *disp.* 11. *in Select. n.* 41. Diana 4. *part. tr.* 5. *resol.* 30. *& coordinatus tom.* 5. *tr.* 9. *resol.* 45. Hurtad. *tom.* 1. *tr.* 4. *cap.* 8. *resol.* 40. *num.* 442.

Secunda, & tertia illatio.

46 Infertur *secundò*, similiter denuntiandum esse Confessarium, qui ex eo, quòd imprudenter pœnitens se accuset habuisse animum peccandi cum illo, eum tunc solicitat: cùm hoc sit verè solicitare in actu sacramentalis confessionis. Bonac. *punct.* 3. *citat. num.* 17. Diana 4. *p. tr.* 5. *resol.* 20. ¶ Infertur *tertiò*, denuntiandum esse, quando pœnitens sub signo crucis incipit confiteri, & à Confessario interrumpitur, eum ad venerea solicitando: Nam tunc censetur facta solicitatio in actu confessionis. Trullench *lib.* 1. *cap.* 3. *dub.* 18. *n.* 67. Sanctius *n.* 49. Fagundez *lib.* 6. *in Decalog. cap.* 12. *n.* 16. & alij.

Quarta, & quinta illatio.

47 Infertur *quartò*, denuntiandum esse, qui solicitat per verba conditionata; vt si dicat: *Si locus permitteret, & sacramento iniuria non inferretur, tibi animum meum explicarem.* Quia licèt in hoc casu videatur aliquomodò solicitationem suspendi: at prædicta verba sunt satis provocativa ad venerea, eisque vult experiri animum pœnitentis, & occasionem proximam apponere, vt intentum declaret. Ita Escob. 2. *part.* *q.* 1. *n.* 56. Hurtad. *resol.* 41. *num.* 447.

Quæ solicitatio sit ante, vel post immediatè.

48 Dicendum est *secundò*, quòd licèt ex decretis Pij IV. & Clem. VIII. solùm solicitans in actu sacramentalis confessionis esset denuntiandus; tamen ex constitutione Gregor. XV. denuntiandus est, qui pœnitentem solicitat sivè ante, sivè pòst immediatè, vt constat ex verbis illius, & ex decreto Inquisitionis suprà citato. Videatur Diana 1. *part. tr.* 4. *resol.* 14. *& coordinatus tom.* 7. *tr.* 9. *resol.* 40. plurimos Auctores pro hac conclusione referens. ¶ Sed dubium est: quæ solicitatio erit *ante, vel post confessionem immediatè*? Respondetur, illam solicitationem dici factam immediatè ante, vel post confessionem, quando inter solicitationem, & confessionem nihil mediat, taliter quòd nec Confessarius, nec pœnitens ad alia se divertant. Sic Paramus *lib.* 3. *q.* 10. *num.* 47. Freitas *q.* 5. *num.* 20. Sanctius *n.* 49. Palaus *tract.* 4. *disp.* 9. *punct.* 7. *num.* 2. Vnde, si ad alios extraneos actus se divertant, non dicitur tunc *immediatè ante*, vel *post* solicitare, nec est denuntiandus.

Qui dissimulat confessionem, vt solicitet, est denuntiandus.

49 Ex quibus sequitur *primò*, denuntiandum esse Confessarium, qui, dissuadens confessionem, pœnitentem accedentem ad confessionem provocat ad venerem: imò etiamsi pœnitens dicat, se velle in crastinum confiteri, & tunc occasione huius dicti ad venerea tentet. Ratio primę partis est: quia talis solitatio aliquomodò est confessioni proxima, cùm tantùm ex iniqua & prava voluntate Confessoris non sit sequuta confessio. Ratio verò secundæ est: tum simulatio confessionis: tum quia fit in confessionario: igitur denuntiandus est. Ita Trullench *n.* 64. Diana *part.* 4. *resol.* 6. 46. *&* 39. *& coordinat. tom.* 5. *tract.* 9. *resolut.* 42. 43. *&* 44. Leand. *q.* 27. Fagund. *lib.* 6. *in Decalog. cap.* 12. *num.* 16. Sous. *de Solicitat. tract.* 1. *cap.* 18. *num.* 6. Palao *tr.* 4. *p.* 7. *num.* 3. Estò isti duo Authores negent secundam partem illationis. Sed immeritò: quia licèt denuntiatio tunc fieri non debeat, ex eo quòd talis solicitatio non est immediata; benè verò, quia est in confessionario, & simulando confessionem. Quæ doctrina extenditur à citatis DD. quando filiam confessionis, sibi ex antecedentibus notam, ante signum crucis Confessor præoccupat, eam solicitando: quia in hoc casu militant rationes suprà positæ, vt intuenti constabit.

Qui immediate ad confessionem puerum ducit ad cubiculum, & solicitat, est denũtiandus.

50 Sequitur *secundò*, denuntiandum esse Confessarium, qui immediatè post confessionem ducit puerum ad cubiculum, vt chirographum confessionis tradat, & ibi eum ad venerea provocat. Et ratio est: quia hic casus, ratione dependentiæ, includit confessionem, sicut diximus de eo, qui fœminæ imponit pœnitentiam, vt ab ipso domi nuda verberetur, & ad domum perveniens manu propria, aut scutica ab eo vapulet: vel si Confessarius suadet pœnitentem, vt ipsi verenda domi ostendat, quæ ex confessione scit esse morbo affecta: ergo, sicut in his casibus, ratione dependentię, dicitur fieri solicitatio in confessione, aut immediatè ad illam; sic similiter dicendum est in casu præsenti. Ita Sousa *in Aphorism. Inquisit. lib.* 1. *cap.* 34. *num.* 39. Diana *p.* 4. *tract.* 5. *resol.* 11. *& coordinatus tom.* 5. *tr.* 9. *resol.* 81. & Leand. *quæst.* 35. *tr.* 5. *de Penitent. disput.* 13.

Sed quid de sequenti pœnitentem, & in itinere, aut domi solicitat?

51 Sed difficultas in hac parte non levis est: An sit denuntiandus, qui, audita pœnitentis confessione, & ex ea agnoscens incidisse in aliqua peccata sensualia, insequens illum, in itinere, aut domi solicitat? ¶ Affirmativam sententiam docent Perinus *in Privileg. Minorum tom.* 2. *constit.* 4. *Gregor. XV. schol.* 2. *num.* 2. N. Lezan. *Quæst. Regular. cap.* 19. *n.* 34. & *apud ipsos.* Graffis. Et moventur: quia in hoc casu talis solicitatio fit occasione confessionis: ergo comprehenditur sub prædicto decreto. ¶ Sed veriùs dicendum est, non esse denuntiandum: Quia talis solicitatio non est immediatè post confessionem: nam, vt diximus num. 48. tunc immediatè ad confessionem fit solicitatio, quando inter solicitationem, & confessionem nihil aliud mediat, seu quando Confessarius, & pœnitens ad alios actus non se diverterint; sed hìc datur diversio ad alios actus: ergo non fit immediatè ad confessionem talis solicitatio. Ita Trullench *num.* 63. Sousa *loc. citat. lib.* 1. *cap.* 34. *num.* 33. *& de Solicitation. cap.* 18. *num.* 9. Leand. *q.* 28. Sanctius *num.* 49. Diana 1. *part. tract.* 4. *resol.* 14. Qui ex Acuña *de Solicita-*

citation. quæst. 5. num. 15. docet, idem dicendum esse, quando post confessionem, missis litteris amatorijs, lenocinijs, & instrumentis, solicitat pœnitentem, modò litteræ non dentur immediatè proximè ad confessionem, vt benè advertit Trullench *num. 63.* ¶ Nec obest ratio pro contraria sententia allata: Quia licèt tunc vtatur notitia habita in confessione; non tamen prætextu, & occasione illius: quod damnatur in prædicto decreto.

Quid sit *solicitare occasione, vel prætextu cõfessionis.*

52 Dicendum est *tertiò*, quòd si Confessarius solicitet pœnitentem prætextu, aut occasione confessionis, etiam ipsa non sequuta, debet Inquisitoribus denuntiari; vt patet ex verbis constitutionis Gregor. XV. citatæ. ¶ Sed hìc quæres, quid sit solicitare *occasione*, aut *prætextu confessionis*? Respondetur breviter, quòd tunc aliquis solicitat *occasione confessionis*, quando rogatus Confessarius, vt audiat confessionem, ipse divertit pœnitentem, & in aliud tempus confessionem differt; & hac occasione data, & confessione postposita, ad venerem provocat. *Prætextu* verò illius dicitur solicitare, quando sub velamine eius, quod vel non est, aut non principaliter intenditur, ipse Confessarius invitat ad venerem. *Prætexere* enim est vnum agere, & aliud omnino diversum exteriùs ostendere: vt constat ex leg. *Sub prætextu* in capit. *de Transaction.* Gonzalez *in Reg. 8. Cancell. gloss. 57. num. 2.* Videatur Bordon. *tom. 1. cap. 23. n. 38.* ¶ Sed pro maiori intelligentia horum verborum constitutionis Gregor. XV.

Iuxta aliquos, non est denũtiandus, qui consentit solicitationi mulieris se ægrotã fingentis.

53 Rogabis *primò*: An sit denuntiandus Confessarius, quando consentit solicitationi factæ à muliere, quæ illius amore capta fingens se esse ægrotam, eum ad se confitendum vocat, & solicitat, minans vociferaturam, affirmando, si non consentit, sibi iniuriam velle inferre? ¶ Affirmant aliqui: Quia hic consentit solicitationi vel in confessione, vel proximè ad illam, vel saltim prætextu confessionis: ergo est denuntiandus. ¶ *Deindè*: Quia metus infamiæ non tollit, quòd voluntariè consentiat solicitationi, vt docet D. Thom. 1. 2. *quæst. 6. art. 6.* & habetur in lege *Si mulier, §. Si metu coactus, ff. de Eo quod metus causa*: Ergo voluntariè iniuriam facit sacramento, eo abutendo. ¶ *Ultimò*: Nullus metus obligans ad committendum mortale est cadens in virum constantem; & ideò D. Thom. *in 4. dist. 29. q. unic. art. 2.* docet, peccatum adhuc veniale non esse malum, quod eligi potest à viro constanti, quæcunque causa metus occurrat: ergo ex ratione metus non potest consensus in solicitationem tam quoad culpam, vt supponitur, quàm quoad pœnam honestari.

Sub distinctione respõdetur quæstioni.

54 Sed huic quæstioni cum distinctione respondendum est: Nam vel Confessarius consentit, confessione iam incepta, aut non? Si primum, denuntiandus est: Quia, vt diximus num. 4. iam Confessarius habet cum pœnitente inhonestos sermones, & sic iniuriam infert sacramento: ergo pœnam constitutionis Gregor. XV. incurrit. Videantur ibi dicta, & Authores citati. Si secundum contingat, non est denuntiandus: Quoniam in tali casu nulla fit iniuria pœnitentiæ sacramento, cùm non sit inceptum, nec adsit prætextus confessionis ex parte Confessoris, qui specialiter intenditur à Pontifice prohiberi. Quinimò, estò metus incursus non sit cadens in virum constantem respectu consensus in peccatum venereum, benè, verò, iuxta aliquos DD. (de quo infrà *num. 76.* latiùs dicemus) ad effugiendas pœnas contra solicitantes latas: Cùm amissio famæ res gravissima sit, maximè quando est circa materiam, de qua agimus. Per quod patet ad obiecta. Sic docet Trullench *dub. 18. cit. num. 53.* Diana *4. p. tr. 5. resol. 15.* Sanctius *disp. 11. num. 30.* Perin. *tom. 2. cit. constit. 4. Gregor. XV. §. 3. num. 9.* Leand. *tract. 5. disp. 13. q. 23.* N. Valentinus *tr. 2. cap. 8. num. 335.* Sousa *tract. 1. de Solicit. cap. 17. num. 9.* Escobar *1. part. quæst. 2. §. 48.* Thom. Hurtad. *tom. 1. Resol. Moral. tr. 4. resol. 37. n. 416.* & alij.

55 Nota verò, quòd si ambo conveniant, ad venerea domi agenda; & vt liberiùs hæc faciant, fœmina vocat Confessarium sub titulo confessionis, vt sic citiùs, & libentiùs Prælatus ei licentiam exeundi concedat; credimus tunc non esse denuntiandum: Quia ibi non adest prætextus confessionis, sed potius conventio solicitationis mutuæ extra confessionem ad turpia patranda. Ita (contra Sanchez *num. 68.*) Diana *p. 4. tract. 5. resol. 37. & Coordinatus loco citat. resol. 41.* ¶ Sed dicta vera sunt, dummodò hæc non fiant sub confessionis figura ad domesticos illudendos: quia tunc simulatio confessionis sufficit ad incurrendas prædictæ constitutionis pœnas, vt ex Freitas *q. 15. n. 44.* notat benè ipse Diana. Videantur etiam Sous. *in Additione ad opus solicitationis. n. 13. pag. mihi 1265.* & Leand. *q. 23. & 24. tr. 5.* citati.

Quænam notanda.

Qui sub prætextu confessionis solicitat, est denũtiandus.

56 Rogabis *secundò*: An qui sub prætextu confessionis solicitat pœnitentem, sit denuntiandus, casu quo non sequatur confessio? ¶ Videtur hoc negare Portelius *in Addition. ad Dubia Regularia*, verb. *Solicitare fœminas*. Quia (ait) hic non infert iniuriam sacramento. ¶ Sed affirmativè respondendum est; cùm expressè hic casus contineatur sub verbis decreti Gregor. XV. dicentis esse denuntiandum, qui solicitat *sub prætextu confessionis, etiam ipsa non sequuta.* Trullench *num. 64.* Fagundez *lib. 6. in Decalog. cap. 12. n. 16.* Diana *4. part. tr. 5. resol. 30. & etiam in 1. part. tract. 4. resol. 13.*

---

§. V.

Quid prohibeatur per verba illa: Extra occasionem confessionis in confessionario, aut in loco quocunque vbi confessiones sacramentales audiantur, seu ad confessionem audiendam electo simulantes ibidem confessiones audire?

57 Dicendum est, his verbis prohiberi, solicitare ad turpia in confessionario, aut in loco quocunque ad confessiones electo, si ibi simuletur confessionem sacramentalem audiri: vnde qui hoc modo ad venerea quancunque personam provocat, denuntiandus est. Sed pro maiori intelligentia:

Qui solicitat in Confessionario, simulãdo confessionem audire, debet denuntiari.

Rogabis *primò*: An si pœnitens sine vllo ordine ad confessionem loquatur in confessionario de varijs rebus, & interim solicitetur à Confessario, debeat illum denuntiare? ¶ Respondetur affirmativè. Et ratio est: quia tunc Confessor solicitat in *confessionario*, etiam si sit extra

extra occasionem confessionis, vt ait summus Pontifex, eam tamen simulando: ergo est denuntiandus. Ita Diana 1. *part. tract.* 4. *resolut.* 18. & *Coordinatus loc. cit. resol.* 38. Leand. *quæst.* 32. Trullench *n.* 73. Palaus *tr.* 4. *disp.* 9. *punct.* 8. *n.* 4. Qui advertit benè, & ex eo Trullench, quòd si Confessarius tractet de rebus inhonestis in confessionario cum pœnitente, non tamen simulando confessionem audire, vt si sit extra occasionem confessionis, alloquendo illum sedentem, aut stantem, in hoc casu non est denuntiandus: Quia S. Pontifex in dicto decreto petit, ad hoc vt Confessarius denuntietur, non solùm quòd pœnitentem in confessionario solicitet, sed insuper addit, debere hoc fieri simulando confessionem: cùm ergo confessionem non simulet, sequitur, quòd non subiaceat pœnis huius decreti. Idem docet Leand. *quæst.* 31. Freitas *q.* 15. *n.* 49. Fagund. *lib.* 6. *in Decalog. cap.* 12. *n.* 19. N. Lezan. *Sum. Quæst. Regular. cap.* 19. *n.* 34.

Præoccupatur quædam replica.

58 Nec obstat decretum quoddam Pauli V. expeditum feria quinta, die decima Iulij anno millesimo sexcentesimo decimo quarto, in quo dicitur, quòd *facta relatione, quòd multi Confessarij tractent cum mulieribus in confessionali extra occasionem confessionis de rebus inhonestis: Sanctissimus decrevit, vt contra huiusmodi Confessarios procedatur in Sancto Officio.* Quia tale decretum, vt ait Sanctius *n.* 66. vel est idem ac Greg. XV. vel illud reducit ad terminos simulationis: Quare, si non simulent Confessarij auscultare confessiones, hoc est, genua flectendo pœnitente, & Confessario (vt communiter evenit) sedente, non subiacent dicti decreti pœnis, etsi de inhonestis eorum sermo sit.

Qui cõsentit ob metũ fœminæ in Confessionario solicitantis est denũtiandus.

59 Rogabis *secundò*: An si fœmina Confessarium solicitet ad turpia in confessionario, & ille consentiat, quia metum incutit, quòd, si non consentiat, eum accusatura sit Inquisitoribus, sit denuntiandus? ¶ Negat Thom. Hurtad. *tr.* 4. *cap.* 8. *resol.* 37. *n.* 417. Et movetur: Quia iste timore gravi perterritus consentit solicitationi: ergo non est denuntiandus; cùm lex ecclesiastica, quale est decretum de denuntiandis solicitantibus, non debeat obligare cum timore gravi. ¶ At contrarium est tenendum cum Escob. 1. *p. q.* 2. *n.* 42. & 3. *p. q.* 5. §. 6. *à n.* 2. Et ratio est: quia talis metus incusus non cadit in virum constantem, cùm potius sint muliercularum minæ, quæ sicut fumus evanescunt: ergo illis prudenter timendum non est. ¶ *Deindè*: Quia Domini Inquisitores, ex quo denuntiet hæc, aut illa muliercula Confessarium, non statim ei credunt (vt ait Peirin. *tom.* 2. *constit.* 4. *Gregor. XV. n.* 4. *pag. mihi* 349.) sed maturè rem, vt par est, examinant; &, nisi sufficientem, & plenam delicti probationem habeant, eum non apprehendunt: ergo his, & similibus mulieribus minis prudenter timendum non est.

Quãdo vterque ex conventione, simulando cõfessionem, de inhonestis tractant in confessione, pœnas decreti non incurrere, aliqui dicunt.

60 Rogabis *tertiò*: An si Confessarius, & pœnitens conveniant in simulatione confessionis, vt ibi libentius inhonestos sermones habeant, subiaceant pœnis dicti decreti? ¶ Negativè respondet Palaus *punct.* 8. *n.* 2. Et ratio est: tum quia obligatio denuntiandi tunc non competit Confessario, vt constat ex dictis: nec pœnitenti; aliàs deberet seipsum denuntiare. ¶ Tum etiam: quoniam hæc solicitatio est mutua: ergo vterque in illam consentit; & ideò nulli incumbit obligatio denuntiandi. Advertit tamen ex Sanctio *num.* 5. tunc graviter peccare vtrumque adversus religionem debitam sacramento: quod quidem exigit, vt pœnitens supplex ad pedes Confessarij, detecto capite, & flexis genibus, accedat pro venia peccatorum consequenda: qui ergo ibi hanc cæremoniam venereæ locutioni exhibet, & arrogat, sacramentum graviter lædit; cùm illius prætextu adeò immane scelus committat; & ita contra religionem peccat.

61 Sed affirmativè quæstioni propositæ est respondendum. Quia estò ambo conveniant in simulando confessionem, hoc non tollit, quòd Confessarius verè sit solicitans, loquens inhonestos sermones in confessionario, simulando confessionem; sed hoc est quod prohibetur verbis decreti Gregorij XV. ergo denuntiandus est talis Confessor. ¶ Nec obstat, quòd tunc denuntiaret pœnitens seipsum: Nam benè potest denuntiare Confessarium, se non manifestando; sed dicendo tantùm actus, ac verba venerea, quibus illum Confessor provocavit, vt docent Bonac. *disp.* 6. *cit. punct.* 3. *num.* 10. Perin. *tom.* 2. *constit.* 4. *Gregor. XV.* §. 3. *num.* 12. & alij. Et si ratio contraria probaret, nunquam Confessarius consentiens solicitationi esset denuntiandus, quod apertè falsum est, vt constat ex dictis n. 41. ergo &c. Sic docent Sanct. *q.* 35. *n.* 5. Diana 4. *p. tr.* 5. *resol.* 10. & *Coordinat. tom.* 5. *tr.* 9. *resol.* 39. Soul. *in Aphorism. Inquisit. lib.* 9. *cap.* 34. *n.* 42. & alij. Sed de hoc latiùs in puncto sequenti. Vide notam margin. ad num. 67.

Certum est oppositum.

PUNCTUM IV.

Qui teneantur ad denuntiationem Confessarij solicitantis: & quas ob causas aliqui ab ea eximantur?

62 DUplicem partem continet propositum dubium: & ideò duplici etiam §. decidendum: In quorum primò resolvemus, qui ad denuntiandum sint obligati; in secundo verò, qui ab hac obligatione excusentur.

§. I.

Resolvitur, qui teneantur denuntiare.

Decreta circa obligationem denuntiandi solicitantes.

63 POstquàm puncto antecedenti vidimus, quando Confessarius sit verè solicitans, ac proinde Inquisitoribus denuntiandus; hìc oportet explicare, qui teneantur ad illum denuntiandum. ¶ Pro quo dicendum est, ex constit. Greg. XV. omnes pœnitentes solicitatos à Confessarijs teneri eos denuntiare; & insuper Confessarios debere illos de hac obligatione monere; & si secùs fecerint, ab Inquisitoribus puniri posse. Sed audiamus summum Pontif. *Mandantes* (ait) *omnibus Confessarijs, vt suos pœnitentes, quos noverint fuisse ab alijs, vt suprà, solicitatos, moneant de obligatione denuntiandi solicitantes, seu, vt præfertur, tractantes, Inquisitoribus, seu locorum Ordinarijs prædictis. Quòd si hoc officium*

præ-

prætermiserint, vel pœnitentes docuerint, non teneri ad denuntiandum Confessarios solicitantes, seu tractantes, vt suprà, ijdem locorum Ordinarij, & Inquisitores illos pro modo culpæ punire non negligant. Vnde ex vi huius constitutionis, etsi non adesset decretum Inquisitionis, tenerentur pœnitentes solicitantes Confessarios denuntiare Inquisitoribus (non verò Ordinarijs, vt diximus suprà *n.* 21.) ¶ Id etiam constat tum ex decreto Inquisitionis Hispaniæ publicato anno 1633. die vigesima nona Octobris, quod singulis annis ex mandato ipsius S. Inquisitionis legitur in dictis, seu capitulis Regularium feria sexta infraoctavam Assumpt. B. V. Mariæ.

Inquisitionis Hispaniæ decretum.

64 Quod quidem etiam constat ex alio S. Inquisitionis decreto lingua vulgari edito, in quo sequentia habes verba: *Mandamos à qualquiera persona, que supiere, ò huviere oido dezir, que algun Confessor, ò Confessores, Clerigos, ò Religiosos, de qualquier estado, y condicion que sean, en el acto de confession, ò proximamente à ella, ayan solicitado à sus hijas de confession, ò provocandolas, ò induciendolas con hechos, ò palabras para actos torpes, y deshonestos; sin comunicarlo con persona alguna venga y parezca ante el tribunal de los Inquisidores, ò ante su Comissario à dezirlo, y manifestarlo dentro de seis dias. Y asimismo mandamos, y prohibimos so la dicha pena à todos, y à qualesquiera Confessores, Clerigos, ò Religiosos, que no absuelvan à persona alguna, que cerca de lo susodicho estè culpada, ò no huviere dicho, ò manifestado en el Santo Oficio lo que de ello supiere, ò huviere oido dezir, antes le remitan ante Nos &c.* Ex quibus constat obligatio pœnitentis ad denuntiandum, & Confessarij ad eos de hac obligatione monendum. Sed pro maiori intelligentia:

Fœmina consentiens non debet, iuxta aliquos, denuntiare.

65 Rogabis *primò*: An fœmina (v. gr.) teneatur denuntiare Confessarium solicitantem, quando etiam ipsa consentit? ¶ Negant non contemnendi DD. Et moventur: quia nemo tenetur seipsum denuntiare; sed si denuntiat Confessarium, seipsam tunc casus denuntiat; cùm fateretur Confessor, requisitus ab Inquisitoribus, se crimen, ipsa muliere non repugnante, sed consentiente, commisisse: ergo illum non tenetur denuntiare. ¶ *Deindè*: Pœnitens tenetur tacere peccatum, aut circunstantiam illius, si ex ea Confessarius veniat in complicis cognitionem, qui apud illum bonam famam, aut existimationem ammittet, vt docent graves DD. quos citavimus tract. 6. cap. 8. punct. 5. *num.* 127. sed maior est obligatio integritatis confessionis, quàm præcepti denuntiandi: ergo in nostro casu, etsi non teneatur, potest tamen tacere, ne se prodat. Ita Suarez *tract. de Fide, disput.* 20. *sect.* 4. *n.* 18. referens Pegnam, & Simancas: idem tenent Megala *in* 1. *p. lib.* 1. *cap.* 5. *n.* 30. Portel. *in Addit. ad Dub. Reg.* verb. *Denuntiatio, n.* 10.

Verum est oppositum: imò & si ipsa solicitet.

66 Sed verissimè affirmant alij. *Primò*: Quia lex iusta obligat, quando adimpleri potest sine iactura propriæ famæ; sed præceptum denuntiandi est lex iusta, potestquè adimpleri sine amissione propriæ famæ; cum possit mulier Confessarij culpam manifestare, occultando propriam: ergo ad id obligat tale decretum. ¶ *Secundò*: Ante consensum fœmina tenetur denuntiare Confessarium solicitantem: ergo & post illum: Aliàs commodum ex delicto reportaret. ¶ *Tertiò*: Bonum commune præponderat particulari; sed, nisi hoc immane crimen denuntietur, periclitatur bonum commune religionis, & fidei, cùm hoc vitium contra illum sit: ergo, etsi adsit aliquod famæ detrimentum (quod erit leve) à denuntiando non excusatur. ¶ *Quartò*: Confessarius solicitans non debet ab Inquisitoribus de socio criminis interrogari nec, etsi ipse illum manifestet, in actis scribi; cùm eius cognitio ad Inquisitionis tribunal non attineat: nec in hoc credendus est; quia fortè id facit ad iudicium evadendum, vel pœnam minuendam: ergo ex omni capite fœminæ denuntiantis infamia minuitur, & præcavetur; & consequenter denuntiare tenetur.

Argumentis fit satis.

67 Per quod patet ad argumenta. Imò ad secundum negatur assumptum maioris; vt probavimus loco citato, *num.* 128. quare paritas nihil convincit. Nostram resolutionem docent Acuña *quæst.* 10. *num.* 5. & ibi Freitas *num.* 3. Bonacin. *disput.* 6. *citat. punct.* 3. *num.* 10. Pellizz. *tom.* 2. *super constit.* 4. *Gregor. XV. num.* 11. *pagin. mihi* 359. Trullench *lib.* 1. *Decalog. cap.* 3. *dub.* 18. *num.* 35. Diana 4. *part. tract.* 5. *resol.* 31. Triman. *de Confessore abutente, disp.* 4. *sect.* 6. *n.* 59. afferens decretum Vrbani octavi pro hac sententia editum: Et esse S. Inquisitionis praxim docet Prado *capit.* 10. *quæst.* 3. *n.* 3. cum Castena *part.* 2. *tract.* 1. §. 20. *num.* 112. Imò & debere pœnitentem, ob eandem rationem, denuntiare Confessarium, etsi adinvicem se solicitent, docent Sousa. *in Aphorismis lib.* 1. *cap.* 34. *num.* 11. Freitas *de Solicitat. quæst.* 11. *num.* 35. Diana 4. *part. resol.* 14. & *coordinatus tom.* 5. *tract.* 9. *resol.* 62. Leand. *q.* 22. contra Palaum, & alios.*

¶ NOTA, *sententiam oppositam anno 1713. ab Inquisitore generali hispanico fuisse proscriptam: eiusque praxim sub gravibus censuris, ac pœnis edicto publico interdictam.*

Explicatur, qui solicitationem scientes, debeant denuntiare.

68 Rogabis *secundò*: An quilibet alius, etsi solicitatus non sit, teneatur denuntiare Confessarium solicitantem, si id certò sciat? ¶ Respondetur affirmativè: Idque constat ex S. Inquisitionis decreto novissimè edito, vbi inter alia ad nostrum intentum habentur hæc verba *num.* 9. Manifestis &c. *O si sabeis, que algun Confessor, ò Confessores en el acto de la confession, ò proximamente à ella, ò en los confessonarios, ò lugares diputados, aunque no se siga la confession, ayan solicitado à sus hijas de confession, provocandolas, ò induciendolas con hechos, ò palabras torpes, y deshonestas.* Et huiusmodi decretum, alijs rebus ad S. Inquisitionis tribunal pertinentibus relictis, concludit sequentibus verbis: *Por ende por el tenor de la presente, amonestamos, exhortamos, y requirimos en virtud de santa obediencia, mandamos so pena de excomunion mayor latæ sententiæ (trina canonica monitione præmissa) à todos, y qualesquiera de vos, que supieredes, ò huvieredes hecho, visto, ò oido dezir, que alguna persona aya hecho, dicho, tenido, y afirmado algunas cosas de las arriba dichas, ù otra qualquiera que sea, ò parezca ser contra nuestra santa fè catholica, y lo que tiene, predica, y enseña N. S. Madre Iglesia Romana, assi de vivos presentes, ò ausentes, como de difuntos; vengais, y parezcais ante nos personalmente; ò ante nuestros Comissarios, Calificadores, ò Ministros del Santo Oficio (y donde no los huviere, ante los Curas de vuestras parroquias) para que nos lo hagan saber, y demos la providencia* con-

Decretū Inquisitionis.

conveniente) *à dezirlo, y manifestarlo dentro de seis dias primeros siguientes, despues que esta nuestra carta fuere publicada, ò como de ella supieredes en qualquier manera. Con apercibimiento, que passado dicho termino, y no cumpliendo lo susodicho, demàs que avreis incurrido en las dichas penas, y censuras, procederemos contra los que rebeldes, è inobedientes fueredes, como contra personas que maliciosamente callan, y encubren las dichas cosas, y sienten mal de nuestra santa fè Catholica, y censuras de la Iglesia.* Simile decretum referunt Trullench *dub.* 18. *num.* 13. & Palaus *tract.* 4. *disput.* 9. *part.* 1. *num.* 10. Ex quibus sequitur, omnes, etiam ante pubertatis annos, si sint doli capaces, huius criminis notitiam habentes, teneri intra sex dies illud Inquisitoribus denuntiare. Ita Suarez *de Censuris, disput.* 20. *sect.* 1. *num.* 14. Acuña *quæst.* 21. Hurtad. *resolut.* 19. *n.* 4. Diana 10. *part. tract.* 5. *resol.* 41. Trullench *num.* 14.

Qui delictum solicitationis scit à fœminis levibus, & alijs subiectis fide indignis, non tenetur denũtiare, nec potest.

69 Sed nota *primò*, quòd si aliquis id sciat, aut audierit à fœminis levibus, & fide indignis, non potest illud denuntiare; cùm evidenti periculo se exponat proximum gratis infamandi. Sic Navarr. *in Manuali, cap.* 25. *n.* 46. Cordub. *in Summ. q.* 64. *casu* 6. Sayrus *in Clavi Regia, lib.* 12. *cap.* 14. *num.* 33. Lesius *lib.* 2. *cap.* 30. *dub.* 6. *num.* 7. Fagundez *de Præceptis Ecclesiæ, lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 31. & alij, quos tom. 2. tract. 10. cap. 4. punct. 1. *num.* 15. citavimus: ¶ Nota *secundò*, quòd sex dies assignati pro termino obligationis numerantur non à die publicationis, sed à die immediatè sequenti, ab eademquè hora. Henriquez *lib.* 3. *cap.* 18. *num.* 6. Trullench *loco citato*, Diana 4. *part. tract.* 5. *resol.* 41. Sed hæc extendenda sunt ad fœminam solicitatam, ignaram tamen edicti Inquisitionis; quę, postquàm illius haberet notitiam, non tenetur ad denuntiandum nisi post sex dies. Ita Suarez Trullench, Enriquez, Filliuc. Saà, & alij citati à Leand. *q.* 55. Adverte tamen, quòd si post sex dies debet iter agere ad locum, vbi denuntiare non potest, tenetur anteà id facere, si adsit oportunitas: cùm iam à primo die instet præceptum denuntiandi. Sic Sanchez *num.* 60. Leand. *quæst.* 60. Diana *part.* 4. *tr.* 5. *resol.* 29. alios plures referens. ¶ Nota *tertiò*, quòd, qui intra sex dies à notitia prædicti decreti denuntiare omittit, mortaliter delinquit, & in excommunicationem incidit, à qua absolvendus non est, quousque denuntiet: Quia terminus sex dierum non assignatur ad finiendam obligationem, sed nè vlterius protendatur: Quare, si non denuntiet, cùm possit, ac teneatur, indispositus accedit ad sacramentum pœnitentiæ. Navarr. *lib.* 5. *Consil. tit. de Hæresi, consilt.* 3. *n.* 2. Acuña *q.* 21. *n.* 6. Sousa *de Solicit. tr.* 2. *cap.* 20. *n.* 5. & 6. Sanctius *disp.* 11. *n.* 59.

Quando possit pœnitens ab excommunicatione ob omissam denuntiationem absolvi.

70 Sed hic licet advertere, quòd ab hac excommunicatione nemo, etiam Regularis, potest virtute privilegiorum, bullæ, aut iubilęi fœminam solicitatam absolvere, nisi priùs denuntiet, aut parata sit denuntiare. Et ratio est: quia hæc censura est lata ab homine; sed ab hac nullus Regularis potest aliquem absolvere nisi satisfacta parte, aut paratus sit satisfacere: ergo nisi solicitatus denuntiet, aut paratus sit denuntiare, quod est satisfacere parti, non potest à censura absolvi. Ita Thomàs Hurtado *tract.* 4. *capit.* 6. *resol.* 9. Prado *capit.* 10. *quæst.* 5. *num.* 6. Emman. Rodriguez *tom.* 2. *quæst.* 26. *art.* 1. Dixi *Aut paratus sit satisfacere*: quia potest adesse causa iuxta differendi denuntiationem: vt si longè distet tribunal Inquisitionis, aut aliquis eius Minister; vel sit necessitas eucharistiam recipiendi, vel ob vitandum scandalum, aut iubilæum lucrandum: tunc enim si est persona fide digna, & timoratæ conscientiæ, firmiterquè denuntiaturam, occasione data, proponat, potest à peccatis, & censura incursa virtute bullæ Cruciatæ, vel alterius privilegij absolvi. Ita Sanch. *lib.* 2. *Sum. cap.* 13. *à num.* 17. Sanctius *in Selectis disput.* 11. *num.* 62. & 63. Suarez *de Censur. disput.* 7. *sect.* 5. *à num.* 38. Trimanchius *de Confessore abutente, disp.* 1. 4. *sect.* 7. Leand. *quæst.* 49. Videantur etiam à nobis dicta tom. 2. tract. 10. cap. 2. punct. 7. *n.* 91. & tom. 4. tract. 18. cap. 4. punct. 2. *num.* 122. vbi vltra prædicta addidimus, Confessarium solicitantem posse à quovis Regulari virtute nostrorum privilegiorum absolvi.

71 Sed animadvertendum in præsenti est, traditam doctrinam extendere etiam DD. citatos ad casum, in quo obligatio denuntiandi est omnino extincta, vt si vel iam denuntiavit, aut denuntiandus mortuus est; tunc enim dicunt, posse virtute bullæ, aut privilegiorum à censura absolvi. Quod etiam tenent, respectu privilegij Cruciatæ, Trullench *in prædictam Bullam, dub.* 9. *num.* 9. & 10. Acuña *quæst.* 21. *num.* 9. & 31. Sanct. *numer.* 64. Sed hæc doctrina non est vera, quando denuntiandus iam mortuus est: Cùm edictum suprà *num.* 6. citatum expressè iubeat etiam mortuos denuntiare. ¶ Notandum est etiam, non teneri fœminam, quando solicitantem denuntiat, dicere Inquisitoribus, se fuisse negligentem in denuntiando: quia hoc necessarium non est ad denuntiationis finem. Nec similiter cogere eam possunt Inquisitores ad sacramentalem confessionem; cum hoc sit extra eorum iurisdictionem. Sic cit. DD.

Quædam notanda.

72 Rogabis *tertiò*: an si quis fuit solicitatus apud infidelium terras, debeat denuntiare Confessarium, dum ad fidelium regna pervenerit? ¶ Negare videntur omnes qui docent, leges pontificias non obligare, vbi publicatæ & sufficienter promulgatæ non sunt, quos dedimus tract. 12. cap. 1. punct. 6. *n.* 84. Quippè in regnis infidelium talis lex promulgata non fuit. ¶ Sed tenendum est, pœnitentem debere, illum intra 6. dies ab edicto assignatos denuntiare. Tum quia, vt loco citato diximus, probabilius est, prædictas leges statim obligare, ac in Curia romana publicantur. ¶ *Tum etiàm*: Quia talis Confessor est suspectus in fide, vt suprà manet probatum; sed suspectum in fide, sicut & hæreticum, quilibet tenetur Inquisitoribus denuntiare, quando commodè potest: ergo in terris infidelium solicitantem debet solicitatus denuntiare, quando ad fidelium regna pervenit. Diana 3. *part. tr.* 5. *resol.* 95. Hurtad. *tr.* 4. *cap.* 8. *resol.* 50. & alij.

Secundùm aliquos, non est denuntiãdus, qui hoc delictum solicitationis cõmisit apud infideliũ terras.

73 Rogabis *quartò*: An Confessarium convictum, & iam punitum teneatur pœnitens, qui non denuntiavit, ob solicitationem pręteritam denuntiare? ¶ Supponimus, quòd si, postquàm punitus est à S. Inquisitione, iterum solicitat, est denuntiandus; cùm hoc sit no-

Quid dicendum de eo, qui semel ob solicitationem est punitus.

novum, & attrocius crimen, signumque evidens, quòd male de sacramentis sentiat. Ita communiter DD. Quare dubium tantùm est de solicitatione ante primam denuntiationem. In quo etiam casu, si de tali solicitatione non fuit plenè convictus, etiam debet illum denuntiare. Tum quia non censetur sufficienter punitus ab Inquisitoribus: Cùm multiplicatæ solicitationes debeant gravioribus pœnis puniri: & promotor Fiscalis ius habet procedendi contra prædictum Confessorem, quod non cessat per illam sententiam, sed potius repetitur adveniente nova probatione, cùm sit in rebus fidei: vt docent Pegna 3. *part. Direct. comm.* 92. Farinac. *de Hæretic. q.* 185. §. 13. *numer.* 197. ¶ Vnde difficultas est: An, si pro vna solicitatione fuit sufficienter ab Inquisitoribus punitus, sit denuntiandus pro alia, quam ante talem punitionem cum altera fœmina, aut eum eadem comisit? ¶ Negat Acuña *quæst.* 21. *num.* 34. Seraph. *ad quæst.* 3. Ioan. Sanct. *in Select. disp.* 11. *num.* 52. Quorum fundamentum est: quia Confessarius emendatus non est denuntiandus; sed in casu posito censetur emendatus, cùm iam abiuraverit de *levi*: ergo denuntiandus non est. Quod probabile reputat, nec impugnat Sousa *tract.* 2. *cap.* 20. *num.* 12. & expressè tenet Thomàs Hurtado *resol.* 48. *num.* 600. & Leand. *quæst.* 47.

Denuntiādus est ille, qui semel, aut diversis vicibus ob solicitationem est punitus.

74 Sed hoc non obstante, Dicendum est, pœnitentem teneri illum denuntiare. Tum quia nulla est ratio, quare ob denuntiationem Mariæ, quæ solicitata fuit, excusetur Antonia, etiam solicitata, à denuntiando; cùm sint diversæ solicitationes, & pro qualibet sit præceptum impositum. ¶ *Tum etiam*: Quia, quòd Confessor emendatus non sit denuntiandus, nobis infrà improbabitur: ergo multò magis, quando tantùm præsumitur emendatus. ¶ *Denique*: Quia punitus in causa hæresis, adveniente nova probatione, iterum puniendus est, vt præter Farinacium, & Pegnam num. antecedenti citatos tenet Roxas 2. *p. de Hæretic. assert.* 49. *n.* 384. sed in casu posito adest in causa suspicionis hæresis nova probatio: ergo denuntiandus, & puniendus est. Igitur solùm sententiam contrariam iudicamus veram, quando in prima denuntiatione Mariæ fuit convictus, & etiam punitus ob solicitationem Antoniæ factam: Quia res iudicata regulariter in iudicium revocari non solet. Nobiscum sentiunt Bonacin. *tom.* 1. *disp.* 6. *de Obligatione denunt. punct.* 3. *num.* 15. Trullench *dub.* 18. *cit. num.* 31. Et Diana 4. *part. tr.* 5. *resol.* 49. *& coordinatus tom.* 5. *tr.* 9. *resol.* 31. concludit dicendo, se nunc Bonacinam sequi; quidquid alibi dixerit, Bordon. *tom.* 1. *cap.* 23. *num.* 102. & alij.

Iuxta aliquos, solicitans emendatus, nō est denuntiādus.

75 Rogabis *quintò*: An teneatur pœnitens denuntiare Confessarium solicitantem, si scit esse emendatum? ¶ Negant plurimi DD. Primò ex eo quòd finis denuntiationis est emendatio proximi: ergo, si solicitans emendatus est, non erit denuntiandus. ¶ *Secundò*: Ius positivum humanum nequit prævalere contra ius naturale, & evangelicum; sed omnis denuntiatio de crimine occulto ex iure naturali, & evangelico principaliter instituta est ad fratris emendam, vt docet Div. Thom. 2. 2. *articul.* 2. *&* 7. *in corpore, & ad* 5. ergo ius positivum nequit eam instituere, vt respiciat principaliter punitionem, invertendo ordinem naturalem illius. *Tunc sic*: sed cessante fine adæquato, & principali cuiuscunque legis, cessat eius obligatio: ergo cùm finis denuntiationis cesset post fratris emendam, etiam denuntiandi obligatio cessare debet. ¶ *Tertiò*: Crimen occultum vel debet denuntiari ob vitandum damnum imminens bono communi, vel particulari; sed, solicitante emendato, nec bonum commune, nec particulare patietur aliquod damnum, vt ex se constat: ergo non debet tunc fieri denuntiatio. Ita Sotus *de Iustit. & iure, quæst.* 5. *art.* 1. Petr. Ledesm. 2. *p. Sum. tr.* 4. *cap.* 4. *concl.* 24. Sanct. *disp.* 11. *num.* 51. N. Lezana *in Sum. Quæst. Regul. cap.* 16. *n.* 34. Lugo *de Iustitia, disp.* 38. *sect.* 2. *n.* 19. Fagund. *de Præcept. Ecclesiæ, lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 90. *Perin. tom.* 2. *constit.* 4. *Greg. XV.* §. 6. *n.* 31. Trimanch. *disp.* 12. *sect.* 3. *n.* 18. Lupus *in Edict. Inquisit. lib.* 2. *dist.* 3. *art.* 2. *difficult.* 2. *& lib.* 5. *dist.* 4. *art.* 1. *difficult.* 1. Sousa *tr.* 2. *de Solicitation. cap.* 6. *n.* 16. Leand. *quæst.* 7. Palaus *tr act.* 4. *disp.* 9. *punct.* 10. *num.* 1. Thomàs Hurtad. *tom.* 1. *tr.* 4. *cap.* 8. *resol.* 43. *num.* 465. Prado *tom.* 1. *cap.* 10. *q.* 5. §. 3. *n.* 20. & alij plurimi, itaut Hurtado referat viginti novem Auctores. Ex quibus tamen plures exigunt, quòd nullum sit periculum reincidentiæ, vt Palaus, Leander, Hurtado, Trimanchius, & Ignatius Lupus.

Signa emendæ.

76 Quando verò solicitans credendus est emendatus, hic labor, hoc opus. Sousa ait, tunc Confessarium emendatum censeri, si eadem solicitata mulier, ter, aut quater ad ipsum accedens, in eo signa libidinis non repererit. Ioannes Sanctius, & alij idem asserunt, si per longum tempus, vt trium annorum, Confessor non solicitavit. Felinus in cap. *Testimonium, de Testibus*, & Barbosa *de Officio Episcop. allegat.* 24. *n.* 22. addunt, si confessus est sacramentaliter. Homobonus *de Examine Ecclesiæ, tr.* 7. *cap.* 7. *q.* 33. si per trienium bene vixerit. Genuensis *in Praxi, cap.* 18. *n.* 6. si lucratus est iubilæum. Thom. Hurtad. si ex Clerico sæculari ad Religionem advolavit, vel ex Religione laxa ad arctiorem: Si modus vivendi, conversandi, & celebrandi mutetur: Si sit homo insignis auctoritatis, & semel, aut iterum solicitasset. Sylvest. verb. *Denuntiatio num.* 5. si post solicitationem statim det signa doloris: Vel homo sit senex, maturæque ætatis, de quo prudenter censetur ex vrgentissima passione solicitasse. Denique Freitas *in Addit. ad tr. de Solicitatione, q.* 18 *n.* 19. & alij asserunt, id arbitrio prudentis remittendum esse, à quo ex qualitate personæ, signis, & circunstantijs occurrentibus hoc grave negotium cum prudentia, & maturitate agendum est.

Denuntiandus est solicitans, etsi sit emendatus.

77 Contrariam tamen sententiam tuentur plures, & gravissimi DD. affirmantes, esse denuntiandum solicitantem, etsi emendatus credatur. Et moventur *primò*: Quia hæc denuntiatio non est instituta præcisè ad proximi emendationem, sed principaliter intendunt in eius institutione Pontifex, & S. Inquisitionis Tribunal punitionem, ad abolendum damnum, quod ex tali crimine emminet Ecclesiæ; resarciendumque pravum exemplum, & scandalum alijs datum; sed hoc non consequitur per emendam solicitantis, sed per eius punitionem: ergo denuntiandus est, vt puniatur, &

& metu pœnæ cæteri ab huiusmodi crimine in futurum retrahantur. ¶ *Secundò*: Quia constitutiones S. Pontificis, & edicta Inquisitionis absolutè absque aliqua distinctione determinant, solicitantem esse denuntiandum, imò edictum Inquisitionis addit: *Omni correctione fraterna omissa*: ergo signum est, velle sub illis verbis solicitantem emendatum comprehendi. ¶ *Tertiò*: Quoniam, si sententia contraria esset vera, nunquam puniretur hoc immane scelus: Cùm ferè semper esset aliquod ex signis numero antecedenti relatis, ad prudenter iudicandum solicitantem iam esse emendatum; & hæc sciens Confessarius, facillimè, post tam enorme crimen patratum, fingeret emendationem, vt ex se constant: ergo semper illuderetur Inquisitionis edictum, & nunquàm daretur casus, in quo constitutiones Apostolicę verificarentur, & solicitans pœnas debitas lueret. ¶ *Quartò*: Quia in his, sicut & in hęreticis est difficilis emendatio: ergo iustum est, quòd cognitio illius non committatur iudicio cuiuscunque personæ particularis, sed Dominorum Inquisitorum, qui prudentissimè, omnibusque libratis damnis, simul curant consulere bono communi Ecclesiæ, & Religionis; necnon famæ, æternæque salutis proximorum providere. ¶ *Denique*: Edictum Inquisitionis pręcipit, quòd *intra sex dies, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, solicitans denuntietur, non præmissa correctione fraterna*; sed intra hos dies non potest prudenter concipi moralis, & firma spes emendæ, vt liquet: ergo cùm hoc edictum sit iustum, & in conscientia obligans, signum evidens est, teneri ex illo fideles solicitantem denuntiare, non curando, an sit, vel non moralis spes emendę. ¶ Quare certò credimus, hanc sententiam, tàm ex allegatis rationibus, quàm ex vi prædicti Inquisitionis edicti, nunc tenendam esse; sicut suprà *cap. 3. punct. 9. §. 2. num.* 180. tenuimus, loquendo de hæreticis: Et tom. 2. tract. 10. cap. 4. *n.* 16. *&* 17. idem diximus de delictis habentibus effectum pendentem; vel quando Iudex intendit ad aliorum terrorem, & ędificationem reos punire.

Doctores, qui nostræ favent sententiæ.

78 Quam etiam defendit nobilissimum DD. phalanx, cuius numerum adimplent, & exornant Sanctarell. *tract. de Hæresi, cap. 9. numer.* 11. Paramus *de Origine Inquisitionis, lib. 3. quæst.* 8. *num.* 90. Bonacin. *tom.* 1. *disput. 6. de Obligatione denunt. part.* 3. *num.* 9. *& punct.* 2. *num.* 3. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 19. *quæst.* 9. Suarez *de Fide, disp.* 40. *sect.* 4. *num.* 13. Salonius 2. 2. *quæst.* 68. *art.* 1. *regul.* 3. Roxas *singul.* 3. *num.* 33. Ioan. Escobar Corro *part.* 2. *q.* 3. *§.* 2. Qui omnes ad solicitantem emendatum denuntiandum cohortat dicendo: *Sic ab omnibus fieri consulo, & pro Christi visceribus exposco: scio verè, & certè, quantùm hoc expediat.* Dian. *part.* 1. *tract.* 4. *resolut.* 3. *&* 33. *& coordinatus tom.* 5. *tract.* 9. *resol.* 6. *&* 7. Trullench *lib.* 1. *in Decal. cap.* 3. *dub.* 48. *num.* 30. Farinac. *de Hæresi, quæst.* 197. *num.* 52. Seraphinus Freitas *de Solicit. q.* 18. *num.* 39. Carena 2. *part. tit.* 9. *§.* 6. Bordonius *tom.* 1. *cap.* 23. *n.* 98. N. Anton. *in Director. Confessorum, tract.* 5. *disput.* 18. *§.* 6. *num.* 1463. *& maximè num.* 1466. Moura *Opuscul. de Incantation. & Ensalm. sect.* 2. *capit.* 16. *num.* 13. & alij.

Argumenta solvuntur.

79 Ad argumentum primum sententiæ contrariæ constat ex ratione prima probativa nostræ conclusionis. ¶ Ad secundum, Dicendum est, quòd denuntiatio criminis occulti, quod cedit tantùm in damnum particulare huius, aut alterius personę, persè primò ordinatur ad delinquentis emendationem: At quando cedit in damnum commune, qualis est hęresis, aliaque huius generis delicta, persè primò intendit punitionem delinquentis, vt damnum Ecclesiæ illatum reparetur, fidelesque pœnæ metu à tàm enormi crimine retrahantur: cùm prius consulendum sit bono communi, quàm famæ particularis: solicitans ergo intra terminum ab Inquisitionis edicto assignatum denuntiandus est: quia in hoc bono communi Religionis, & Ecclesiæ consulitur, ad quod ex iure naturali & divino, priusquàm ad particulare debemus attendere. Et hoc est, quod docet D. Thom. locis citatis, vt diximus suprà *cap.* 3. *punct.* 9. *§.* 1. *n.* 98. ¶ Ad tertium patet ex dictis; Quia, cùm moraliter sit impossibile, agnoscere quando solicitans est emendatus, semper imminet ex tali crimine damnum commune Ecclesiæ, totiquè Religioni: vafer enim Confessarius, qui semel solicitat, rarò, & ægrè emendatur; & quando corripitur fraternè, emendatum se simulat, vt denuntiationem fugiat. Quare iustissimè sibi reservant D. Inquisitores cognoscere, an, vel non sit solicitans verè emendatus.

Qui diffamatus non est de solicitatione, sunt, qui sentiant, non esse denuntiandum.

80 Rogabis *sextò*: An pœnitens teneatur denuntiare solicitantem, si de tali crimine non est diffamatus: seu (quod idem est) si sit occultum? ¶ Sententiam negantem sequentia probare videntur argumenta. Primum: quia Pontifices suprà relati, excepto Gregorio XV. præcipiunt, quòd Inquisitores procedant contra solicitantes *quomodolibet diffamatos*: ergo vbi non adest infamia, nec denuntiari, nec puniri possunt. ¶ Secundum: Nam Gregorius XV. ait constitution. citata, loquendo de Confessarijs solicitantibus: *In tantam prorruperunt iniquitatem, vt sacramento pœnitentiæ in sacramentali confessione abatantur*: sed *abusus* significat actuum frequentiam, vt ait D. Thomas *in* 1. *dist.* 1. *q.* 1. *artic.* 2. ergo, quando hæc non datur, ex qua infamia generetur, denuntiandi non sunt. ¶ Confirmatur: Quia, vt suprà diximus, verbum *exercentes* positum in bulla Pij V. contra sodomitas significat multiplicationem actus: ergo & *abusus*. ¶ Tertium: Nullus tenetur parère decreto, etiam pontificio, sub censura præcipienti revelare aliquod delictum occultum (excepta hęresi) quod probare non potest, quia iure naturali debemus conservare famam proximi; sed solicitatio non est hæresis: ergo, quando de ea Confessor non est diffamatus, sed tantùm est nota pœnitenti, non est licitum illum denuntiare. Hanc sententiam defendunt Fagundez *de Præcept. Ecclesiæ lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 31. Megala *lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 14. Barbosa *in Collectaneis* in cap. *Qualiter, & quando, de Accusatione, & Inquisitione, num.* 5. Torre blanca *de Magia lib.* 3. *cap.* 16. *numer.* 26. & alij plurimi apud Barbosam, & Trullench *numer.* 19.

Contrarium est probabilius.

81 Nihilominus tenendum est, solicitantem, etsi diffamatus non sit, esse denuntiandum. Et prima ratio sumitur ex D. Thom. 2. 2. quæst. 70. artic. 1. *ad* 2. vbi ait: *Quod si delicta sunt talia*

talia, quæ pertineant ad corruptionem spiritualem, vel corporalem multitudinis, vel in grave damnum alicuius personæ, tenetur ea quis propalare, testificando, aut denuntiando: sed solicitatio vergit in damnum commune Ecclesiæ, & animarum, cùm propinet fidelibus venenum, vbi salus conferenda erat: ergo quilibet eam denuntiare tenetur. ¶ Secunda ratio est: quia si contraria sententia esset vera, nunquam solicitans esse denuntiandus; sed hoc esset illudere tot decretis sanctissimis editis à S. Pontificibus contra solicitantes: ergo &c. Probatur sequela: nam solicitatio semper contingit in occulto; & cùm mulieres, ob innatum pudorem, taceant, nunquam de illa erit infamia, quę, sicut fama, debet esse respectu multorum: ergo, si ad denuntiandum requiritur diffamatio, nunqnam manifestanda Inquisitoribus erit talis solicitatio, & ita illuderetur Pontificum decretis. ¶ Tertia: Qui semel tantùm hęresim profert, aut binas nuptias, vivente prima vxore, contrahit, est de fide suspectus: ergo etiam qui semel solicitationem committit: & consequenter pœnis contra solicitantes latis subjicitur. ¶ Quarta: Quia denuntians in rebus ad fidem pertinentibus non tenetur delictum probare, vt docent Eymericus 3. *part. Director. Rubrica de Secundo modo procedendi, num.* 68. Pegna *ibi*, & Farinac. *de Haret. quæst.* 185. *num.* 71. & nos suprà diximus: ergo ex hoc non excusatur à denuntiando, qui solicitationem cognovit, etsi solicitans diffamatus non sit. Ita Bañez 2. 2. *quæst.* 66. *art.* 2. Filliuc. *tract.* 14. *cap.* 2. *num.* 32. Bonac. *loc. cit. punct.* 1. *n.* 5. Sousa *de Solicitatione, tr.* 1. *cap.* 16. *à n.* 5. Trullench *dub.* 18. *n.* 20. Palaus *punct.* 10. *n.* 3. Prado *cap.* 10. *quæst.* 5. *§.* 2. *n.* 8. Bordonius *tom.* 1. *cap.* 23. *n.* 100. Leander *de Pœnitentia, tr.* 5. *disput.* 13. *quæst.* 5. referens Barbosam *de Potestate Episc. part.* 3. *allegat.* 96. *num.* 51. & alios plurimos.

82 Ex quibus patet ad argumenta: Vnde ad primum, Dicimus, quod ly *quomodolibet diffamatos* non significat debere præcedere veram infamiam, sed aliquam, quæcunque illa sit, vt dicunt Moura, & Palaus: ad quod sufficit esse diffamatum apud fœminam solicitatam: quia hoc ipso non habet integram famam, sed aliquomodò diminutam & dilaceratam. ¶ Vel secundò respondetur, quòd prædicta verba, vt explicant Perinus, Bordonius, & alij, non referuntur ad eos, qui denuntiare tenentur, sed ad inquisitionem Iudicis. ¶ Ad secundum, Respondetur, *abusum*, sicut & *vsum* non solùm significare actuum frequentiam, verùm etiam, & propriùs, vnius tantùm exercitium, vt ipse D. Thom. *loc. citat.* docet ex sententia D. Augustini, *&* 1. 2. *quæst.* 12. *per totam*: ergo potius debemus prædicta verba in hoc sensu, quàm in alio accipere: *Exercere* verò tantùm multiplicitatem actuum significat, & ita non adest paritas, & ruit confirmatio. ¶ Ad tertium, Dicendum, prædictam doctrinam verificari in decretis sub censura præcipientibus manifestare res ablatas, & his similia; vt latè probavimus tract. 10. cap. 4. punct. 1. *à num.* 2. & tract. 13. cap. 4. punct. 5. §. 4. non verò in alijs delictis quæ contra bonum commune Ecclesię, aut Religionis, vel sacramentorum vergunt, vt ibidem diximus: Cum ergo solicitatio tendat contra bonum sacramenti pœnitentię, manifestanda

Argumentis respondetur.

est, etiamsi sit secreta, nullaque de ea præcedat infamia. Quod explicare licet ex his, quæ docuimus tom. 2. tract. 9. cap. 8. punct. 8. *num.* 98. Ibi enim diximus impedimenta occulta matrimonij esse manifestanda, estò probari non possint, imò etsi sub secreto naturali sciantur: quia tunc imminet damnum commune reipublicæ, & sacramentis; sed idem accidit in casu solicitationis, vt probatum est: ergo &c. Videantur dicta locis suprà citatis.

§. II.

Qui, & quando pœnitentes excusentur à denuntiando solicitantes?

POstquàm explicuimus, qui teneantur ad denuntiandum Confessarios solicitantes; restat videre, qui ab hoc excusentur. Pro quo rogabis *primò*:

83 An vxor, soror, & filius excusentur à denuntiando maritum, fratrem, & patrem, si crimen solicitationis, aut alia ad S. Tribunal attinentia committant? De crimine hæresis diximus cap. antecedent. *punct.* 9. *num.* 104. conformiter ad ea quæ anteà tract. 10. cap. 4. punct. 1. *num.* 13. tradidimus. Nunc verò de alijs delictis suspicionem hæresis gignentibus agimus, maximè de solicitatione. ¶ Diana ergo 1. *part. tract.* 4. *resol.* 6. *& coordinatus tom.* 5. *tract.* 9. *resol.* 11. affirmativè respondet de quocunque crimine suspicionem hæresis gignente. Quod vnicè ex praxi comprobat. ¶ Nos verò, conformiter ad ea quę tradidimus tract. 10. punct. 1. *num.* 13. credimus negativam partem debere amplecti: Quia iuxta ibi dicta tenemur denuntiare delicta, quę cedunt in damnum commune, omni privato damno posthabito; sed solicitatio, & aliud quodcunque crimen de hæresi suspectum cedit in damnum commune: ergo talia crimina, etsi à prædictis cognatis commissa, tenemur fidei Inquisitoribus denuntiare.

Non excusatur frater, aut pater, vel maritus à denunciando filium, fratrem, vel vxorem &c. solicitantes.

84 Rogabis *secundò*: An solicitatus excusetur à denuntiando, si cum solicitante confiteatur de peccato cum ipso commisso? ¶ Affirmativè responderunt plures Magistri Complutenses, quos refert Thom. Hurtad. & alij DD. apud Dian. 1. *p. tr. de Denuntiatione, resol.* 8. & Prado *q.* 5. *§.* 1. idem etiam docuere Trimarch *de Confessore abutente, disp.* 3. *n.* 44. Freitas *in Addit. ad Acunnam q.* 27. *num.* 27. Et ratio horum DD. erat: Quia Confessarius non tenetur se infamare, & perdere, faciendo, quòd alius ipsum denuntiet: ergo nec ex decreto Greg. XV. tenetur ad monere pœnitentem de obligatione denuntiandi, & ita poterit absolvere illum absque tali onere: sed tunc talis absolutio valida est: ergo pœnitens manet absolutus à peccatis, & liber ab onere denuntiandi. ¶ Sed hanc sententiam iam sequi non licet, ex decreto Alexand. VII. sequentem propositionem, in ordine septimam, damnantis: *Modus evadendi obligationem denuntiandæ solicitationis est, si solicitatus confiteatur cum solicitante; hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi.* Quare iam nec Sacerdos solicitans potest absolvere pœnitentem, quin illi imponat onus denun-

Aliqui affirmabant, liberari solicitatum ab onere denuntiandi, si confiteretur cũ solicitante.

Cõtraria sententia omnino est tenenda.

denuntiandi; nec pœnitens solicitatus sub hoc prætextu confiteri cum solicitante. Quare tunc Sacerdos sub aliqua honesta causa excuset audire confessionem pœnitentis à se solicitati, mittatque eum ad alium Confessorem qui illum absolvat, & fortè moneat de obligatione denuntiandi. Videantur Lastra, Theatr. Moral. N. Valentinus, & alij *super hanc propositionem*: & insuper à nobis suprà dicta *num.66.*

85 Rogabis *tertiò*: An excusetur à denuntiando, qui solicitationem scit sub secreto naturali? ¶ Et quidem quòd sit excusatus, qui sub sigillo confessionis eam cognovit, nulli dubium est, cùm obligatio servandi illud sit ex iure naturali & divino, in honoremque sacramenti cedens: quare tota difficultas est de secreto naturali. Affirmant Fagund. *de Præcept. Eccl. tom. 2. lib. 4. cap. 3. num. 31.* & Fragos. *de Rep. Christiana, tom. 2. part. 2. lib. 5. disp. 14. §.1. num.11.* Et moventur: quia observatio talis secreti est de iure naturali, denuntiatio verò de iure positivo; sed fortius est vinculum iuris naturalis, quàm positivi: ergo prævalere debet minùs forti. ¶ Sed nihilominus contrarium tenendum est: Quia, vt diximus tract. 9. cap.8. *num.99.* & tract.13.cap. 4. punct. 6. *numer.* 82. quilibet excusatur à servando secreto naturali, etsi iuramento firmatum sit, quando illius observatio vergeret in damnum commune: sed hoc eveniret in præsenti, vt probatum est: ergo ad illud servandum non tenetur. ¶ Per quod constat ad rationem oppositam: Cùm ius naturale fortissimè exigat, quòd secretum, & iuramentum non sint in damnum commune: aliàs essent vinculum iniquitatis. Ita docent, prçter ibi citatos, Palaus *tract.4.disput. 9. punct. 10. numer. 5.* Trullench *lib.1.cap. 3. dub. 18. num.90.* Diana 1. *part.tr.4.resol.24. & 4.part. tr.5. resol. 32. & part.9.tr.8.resol.46.* & *Coordinatus loc. cit. resol.46. &* 48. Leand. *de Pœnit. tract. 5. disp. 13. quæst. 45.* Qui omnes optimè hoc limitant; nisi talis solicitatio sit manifestata petendi consilij causa. Nam oppositum est humano convictui, & rationi valde dissonum, fidelesque deterrentur à petendis consilijs, quod quidem est contra bonum commune, maioraque afferens damna.

Qui sub secreto naturali novit solicitationem, non tenetur, secundùm aliquos, denuntiare.

Sententia cõtraria, & probabilior.

86 Rogabis *quartò*: An penitens excusetur à denuntiando solicitantem, si inde timeat grave damnum in vita, fama, & rebus temporalibus? ¶ Pro hac gravissima difficultate, Supponendum est, in præsenti loqui, quando pœnitens rationabiliter, & probabiliter timeat hoc damnum sibi imminere: nam si tantùm leviter illud timeatur, aut somnietur, evidens est non excusari à denuntiando. Quid autem requiratur, vt hoc damnum rationabiliter, & prudenter timeatur; vel (quod idem est) vt detur metus cadens in virum constantem, latè diximus tract. 9. cap. 9. punct. 1. *à num.* 39. quæ videnda sunt, nè inutiliter paginas impleamus. Ex quibus constat, timorem mortis, infamiæ, gravis exilij, carceris, amissionis status, gravis stupri, & amissionis maioris, aut notabilis partis bonorum esse cadentem in virum constantem: quia prædicta apud omnes grave damnum censentur, vt ex pluribus legibus, & rationibus ibi probavimus. Legantur, vltra ibi citatos, Sanchez *de Matrim. lib.4.disp. 1. num. 11.* Tiraquellus *de Nobilitate, cap. 33. num.369.* Velasco *de Privileg. paupertatis, quæst.51.n.22.* Quo supposito.

Suppositio notanda.

87 Prima sententia asserit, pœnitentem solicitatum, aut solicitationem scientem non teneri denuntiare, si rationabiliter timeat aliquod ex damnis assignatis. Et ratio potissima est: nam homo habet ius naturale ad hæc omnia defendendum; sed contra hoc ius naturale prævalere non potest ius humanum, quale sunt bullæ pontificiæ, Inquisitionisquè decreta: ergo cum periculo gravis damni in vita, fama, rebus temporalibus &c non tenetur homo solicitantem denuntiare. Ita plures DD. extendentes traditam doctrinam, quando prædicta damna timeantur imminere marito, filijs, fratribus. Et aliqui adeò generosè procedunt, vt addant etiam amicis, & benefactoribus. Sic Sanchez *de Matrimon.lib.4. disp. 4. num.9.* Sanctius *in Selectis, disp. 11. num.55.* Acuña *q. 19.* Trullench *lib.1. cap.3.dub.18.num. 86.* N. Lezana *in Summ. cap. 19. num. 34.* Pegna *in Director. part.2.q. 53. com. 78.* Lugo *de Iust. disp.38. sect. 2.num. 56.* Fagundez *de Præceptis Eccles.tract.2.lib.4.cap.3.n.31.* Homobon. *de Casibus reservatis, part.2.cap.1.* Perin. *tom.2. constit. 4. Gregor. XV. §. 9.n.28.* & alij, quos referunt, & sequuntur Leand. *q.44.* Diana 1. *part. tract. 4. resol. 7. & 4. part. tr. 5. resol. 19. & Coordinatus, tom.5.tr.9. resol.12. &* 13. Videantur etiam, quos allegavimus tract. 11. cap. 2. *à num.* 184. asserentes, leges humanas cum periculo gravis damni non obligare.

Grave damnũ imminens, sunt, qui dicant, excusare à denuntiando.

88 Secunda sententia defendit, in prædicto casu teneri ad denuntiandum. Et probatur *primò*: Quia incommoda, quæ adveniunt pœnitentię sacramento ob omissionem denuntiationis prævalent incommodis privatis; cum illa sint contra bonum commune religionis, hæc verò contra personas patticulares; ergo denuntiandi sunt solicitantes etiam cùm periculo gravis damni. ¶ Explicatur ratio: quia maiora sunt damna imminentia Religioni, & Communitati, quàm particularibus, & privatis personis: servanda sunt ergo præcepta tendentia in bonum commune tuendum; sed prçceptum solicitationis denuntiandæ iubet solicitantes denuntiare, ob vitandum damnum commune, vtpotè illatum sacramento, & Religioni: ergo denuntiandi sunt. ¶ *Secundò*: Hæreticus etiam cum periculo gravis damni iuxta omnes DD. est denuntiandus: ergo & solicitantes. Patet consequentia: Ideò primum est verum, quia hæresis affert contagium oppositum bono Religionis, & quòd eradicetur tantum malum, vertitur in bonum illius; sed idem contingit in casu solicitationis: ergo eodem modo debet denuntiari. Ita Bonacina *disp.6.de Onere denuntiandi, punct. 1. §. 3.num.6. & punct. 3. num.11.* Ioan. Escobar del Corro *part.2.q.3. num.33.* Freitas *quæst.10.n.13.* & quotquot tract. 11. relato num.123. citavimus, docentquè, omnem legem iustam etiam cum periculo vitę obligare. Quibus addimus N. Anton. *in Direct.Confessorum, de Pœnitent.tr.5. disp.18. n.1460. &* 1463. vbi contrariam opinionem, & alias similes post decretum Alexand. VII. iudicat non vndequaque probabiles.

Secunda sententia absolutè asserens obligationem denuntiãdi in casu præsentis quæstionis

89 Sed nos via media incedimus: & dicimus, quòd, regulariter loquendo, excusatur solicitatus, aut solicitationem sciens, cum gravis dam-

Propria mens aperitur.

damni periculo à denuntiando solicitantem: at in aliquo casu gravi, etiam cum vitæ periculo ad id tenebitur. Duplicem partem continet resolutio,& ideò seorsim est probanda. Et quidem quoad primam sic ostenditur: Nam licèt vltroneè concedamus, legem humanam posse obligare etiam cum mortis pœriculo, quando id ad bonum commune conservandum expedit, vt diximus tract. 11. cap. 2. punct. 7. *à num.* 125. minimè tamen, quando ad id non est necessarium, quòd aliquis se exponat tanto periculo, qualis est mortis, mutilationis, exilij, infamiæ &c. vt ibidem docuimus; sed ad conservandum media denuntiatione bonum commune Religionis, & sacramenti pœnitentiæ aliquomodò per solicitationem inquinatum, & pollutum non est regulariter necessarium, se exponere prędicto periculo: ergo non tenebitur regulariter cum tanto periculo, ad denuntiandum solicitantem. Probatur minor: nam si solicitans sit vir aliàs bonę vitæ, clarèque cognoscatur, quòd amore potius libidinis, quàm despectus sacramenti raptus, hæc semel patraverit, evidens est, quòd ad repellendam iniuriam sacramento illatam non requiritur, quòd denuntians se exponat vitæ periculo; cùm pluribus alijs vijs possit reparari; nec aliàs timeri prudenter possit, quòd ex omissione denuntiationis gravissimum damnum immineat Ecclesiæ; sed sic regulariter evenit: ergo, si solicitatus, aut solicitationem sciens timeat rationabiliter ex tali denuntiatione sibi imminere vitæ, exilij, infamiæ, aut alterius similis damni periculum, excusabitur à denuntiando regulariter.

Vlterius suadetur.

90 Deindè: tunc leges humanæ obligant etiam cum vitæ periculo, quando imperant actiones, quæ intrinsecè connectuntur cum tali periculo, vt cùm Dux præcipit tibi portam civitatis obsessæ defendere, vbi ardet bellum, vel quando Episcopus præcipit Parocho infirmis peste infectis sacramenta ministrare, aut illis Princeps sæcularis iubet inservire: at si lex imperet actionem, cui per accidens supervenit periculum gravis damni, tunc non obligat ad illam: ac proinde leges ieiunij, auditionis sacri, & alię, quia imperant actiones ex se non connexas cum periculo gravis damni, si posteà illis adveniat peraccidèns, non tenemur ad ieiunandum, vel sacrum audiendum cum tanti damni periculo: sed sic est, quòd leges pontificię, & edicta Inquisitionis præcipiunt deuuntiationem solicitantis, cum qua non est ex se connexum periculum gravis damni, sed illi per accidens advenit: ergo signum est, quòd nec prędictæ leges cum tanto periculo obligant ad denuntiandum, nec Lgislatores in suis decretis id intenderint. Ex quibus constat, quòd regulariter non tenentur fideles denuntiare cum gravis damni periculo. Et tantùm hoc suadent argumenta primæ sententiæ.

Cum vitę periculo aliquãdo teneantur fideles solicitantem denũtiare.

91 Quòd autem aliquando teneantur etiam cum vitæ periculo denuntiare, patet. Nam potest evenire, quòd bonum fidei catholicæ ex omissione denuntiationis periclitetur; vt si solicitans esset magnę auctoritatis, & seducendo pœnitentes frequenter hoc crimen committeret, ex quo iustè timeretur tum despectus huius sacramenti, tum quòd timore solicitationis ardens desiderium illud recipiendi in pœnitentibus tepesceret. In hoc ergo casu credimus, teneri fideles ad solicitantem etiam cum vitę periculo denuntiandum: Quia bonum commune, & Religionis omni damno privato præponderat. Et hoc tantùm probant rationes pro secunda sentententia exp ensæ. Quare credimus, Authores vtriusque opinionis nihil aliud intendere: Cùm primi dicant, quòd regulariter excusantur fideles à denuntiando cum gravis damni periculo: & secundi asserant, quòd præcepta humana aliquando obligent cum gravi incommodo; dum ita postulat bonum religionis, aut ita Legislator intendit, vt ait Bonac. *loco citato.*

Præoccupatur quædam replica.

92 Nec hinc inferas, quòd possint fideles præ gravi incommodo excusari à denuntiando hęreticum. Nam magna est differentia inter illum, & solicitantem. Etenim hæresis ex natura sua serpit vt cancer, estquè contagium directè bono communi, & religioni Christianæ oppositum; at solicitatio tantùm mediatè illi contrariatur: quare illius denuntiatio nunquam, etiam cum gravis damni periculo, omittenda est; cùm bonum privatum sit bono communi postponendum: istius verò aliquando cum tanto incommodo est prætermittenda. ¶ Sed hic valde notandum est, quòd periculum gravis damni, maximè infamiæ, ferè nunquam ex denuntiatione oritur, sed tantum somniatur, maximè à fœminis, quæ communiter trepidant timore, vbi non adest timor: vnde eis, præcipuè si sint nobiles, suadendum est, ipsis inhonestum non esse coram Inquisitore, aut eius ministris comparere, ad solicitantem denuntiandum; sed potius suæ ingenitæ nobilitatis, ortodoxæquè fidei testimonium evidens, & manifestum esse.

Si solicitatio est certa ex parte facti, & dubia ex parte Confessoris, denuntiari debet.

93 Rogabis *quintò*: An excusetur pœnitens à denuntiando, quando solicitatio est dubia? ¶ Ad quod respondetur, solicitationem dubiam posse dupliciter evenire: Primò, si Confessarij dictum, aut factum certa sit solicitatio; & dubitetur, an Confessor illud fecerit, aut dixerit. Secundò, si certò constet, Confessarium illud fecisse; dubitatur tamen, an hoc sit solicitatio in decreto Pontificis comprehensa? Et quidem, si primo modo sit certa solitatio, certum est non excusari pœnitentem à denuntiando: Nam in tali casu, cùm sit dubitatio de persona, & certitudo de delicto, possunt Inquisitores procedere ad cognoscendnm, an prædicta persona illud commiserit, vel non: quia per dubium illud manet aliquomodò diffamata; vt constat ex cap. *Excommunicamus in* 1. *de Hæreticis*, §. *Adjicimus*, & cap. *Accusatus* 1. *de Hæreticis in* 6. Ergo tunc non excusatur pœnitens à denuntiando. Ita docent Sousa *tract.* 2. *cap.* 4. *numer.* 8. & ex illo Hurtad. *resol.* 62. §. 1.

Si solicitatio est certa ex parte Confessoris, & dubia ex parte facti, pœnitens excusatur à denuntiando.

94 At verò, si solicitatio sit dubia secundo modo, excusatur pœnitens à denuntiando. Et ratio est: quia in dubio *facti* Confessarius est in possessione suę famæ: ergo denuntiandus non est: quia per denuntiationem aliquomodò ab ea deturbatur. ¶ *Secundò*: Bullæ pontificiæ tantùm procedunt contra solicitantes; sed solicitatio dubia ex parte facti non est solicitatio: nam, vt probant Sanch. *lib.* 1. *Summ. cap.* 10. *n.* 74. & Suarez *tom.* 5. *in* 3. *part. disp.* 40. *sect.* 6. *num.* 5. delictum dubium non est delictum: ergo contra dubiam solicitationem prædictæ bullę non procedunt: Et sic videmus, quòd edictum Inquisitionis non

præ-

præcipit dubia delicta denuntiare. ¶ *Tertiò*: Unusquisque præsumitur bonus, quando non probatur malus; sed per dubia delicta nullus probatur malus: ergo iudicandus est bonus; & ita per denuntiationem non debemus facere, quòd habeatur vt malus. ¶ *Ultimò*: Quia quando dubitatur, an hęc vel illas res comprehendatur sub lege, non obligat pro illa lex, vt docuimus tract. 11. cap. 2. punct. 6. *num.* 110.sed hìc dubitatur, an Confessoris actio comprehendatur sub lege denuntiationis: ergo sub illa non comprehenditur. Ita Sousa *num.*9. Hurtado §. 2. Salas 1.2.*tr.*8. *sect.* 25.*num.*259. N. Valentin.*tr.*2.*cap.*8.*punct.* 4. *num.* 231.Quidquid in contrarium velint Diana 4. *part.tr.*5. *resol.*25. Trullench *lib.* 1.*cap.* 3. *dub.* 18. *num.*44. Nostram etiam opinionem defendit Prado *tom.* 1. *cap.* 10. *q.*3. *n.* 6. Sed eam tuetur respectu Confessarij bonæ opinionis, & famæ; at verò, si iste sit non clari nominis, & existimationis, de eoquè extent alia indicia, aut suspiciones, ait, debere tunc Inquisitoribus denuntiari: Quia, adiunctis his circunstantijs, iam mutatur aliquomodò dubium *facti*; ac proinde possunt Iudices fidei de eo inquirere, & contra eum procedere.

95 Sed hìc discutiunt Doctores; Quid dicendum, quando dantur duæ opiniones probabiles, & contrariæ, quòd tale dictum, aut factum sub prędictis constitutionibus sit, & non comprehensum? ¶ Ad quod respondetur, quòd si sententiæ probabilistarum adhæreamus, iuxta quam cuilibet licitum est sequi sentententiam practicè probabilem, quam maluerit, etsi libertati contra legem faveat, tunc denuntiare non tenetur, nè lędatur libertas. Si verò sententiam probabilioristarum sequamur, tunc probilior sententia est amplectenda. Si verò denique in hoc casu sententiæ sint æquè probabiles, & nulla probabilior appareat, tunc (iuxta horum Auctorum opinionem) oritur verum dubium; & sic iuxta dicta num. præcedenti præsens quæstio est decidenda.

Quid, si circa solicitationem dētur opiniones probabiles?

§. III.

An à denuntiando solicitantes correctio fraterna excuset?

96 SEorsim hanc difficultatem exagitandam eligimus: quia, cum inter alias gravissima sit, nequit paucis decidi lineis. Et licèt hæc quæstio ferè eadem sit, ac ea quàm cap. antecend. *punct.* 9. §.1. *num.* 98. de hæresi resolvimus; tamen ista difficilior est; cùm (vt apud omnes est certum) non ita immediatè contra bonum fidei solicitatio ac hæresis tendat: quapropter plures, qui ibi nobiscum sentiunt, hic contrarium acriter tenent. Quare ante denuntiationem solicitationis esse pręmittendam correctionem fraternam, si sit moralis spes emendationis; & ita pœnitentes excusari à denuntiando, defendunt triginta, & sex Auctores, quos refert Thom. Hurtad. *tom.*1. *Resol. Moral. cap.*6.§.1.*num.*84.& viginti duo apud Leand. *tr.*5. *disp.* 13. *q.* 6. inter quos sunt Sotus *de Iust.& Iur. lib.* 5. *q.*5. *art.*1. Sylvest. verb. *Correctio*, Canus *lib.*12. *cap.*9. Lopez *Instruct.part.*4. *cap.* 54. Ledesma *in Sum.* *tom.* 2. *tr.* 4. *cap.*4. *concl.*24. *diffic.* 2. Ioann. à Cruce *in Sum.* 1. *part. præcept.* 5. *quæst.* 2. *dub.* 5.*concl.* 2. Palaus *tract.*4.*disp.* 9.*punct.* 10.*num.* 2. N. Lezana *in Summ.* *cap.*10.*num.*34. Lugo *de Iustitia*, *tom.*2.*disp.*38. *sect.*7. Perinus, Fagundez, & alij, quos refert, & sequitur Hurtad. *loc. citat. capit.* 6. §. 1. & *capit.* 8.*resolut.*44. & *resolut.* 55.

Iuxta aliquos Auctores, pręmittenda est fraterna correctio ante denuntiationem solicitantis.

97 Et ratio principalis est: Viget præceptum divinum, & naturale de correctione fraterna: ergo, vbi moralis spes emendę datur, adhibenda est, prętermisso quocunque pręcepto humano denuntiationis. ¶ Sed rogabis: quando dabitur certa moraliter spes, quòd solicitans emendabitur? ¶ D.Thom. 4.*dist.*19.*quæst.* 2.*art.* 3. *quæstiunc.* 1. *ad* 2. respondet huic quæstioni illis verbis: *Tunc emendatio peccantis expectari probabiliter possit, aut non, facilè adverti potest, si consideretur, vtrum aliquis ex electione, vel passione peccavit, sive ex malitia, vel infirmitate, quod idem est: quod quidem perpendi potest ex conditione peccantis, aut ex iteratione actus: quia, si aliquis frequenter, & quasi improbibitè sine fræno in aliquod peccatum lapsus est, signum est, quòd ex malitia, vel electione peccat: si autem semel, occasione peccati oblata, in peccatum ruit, & posteà tristitiam, & verecundiam de peccato ostendit, signum est, quòd sit peccatum ex passione, vel infirmitate, & quod de facilè emendetur.* Hæc Div. Thom. Cui consonant Rodrig. *q.* 131. Portelius *tom.* 1.*dub.* verb. *Solicitare fœminas*, *num.* 20. docentes, tunc dari moralem spem emendæ, si Sacerdos labe natalium non sit infectus, nec inhonestis moribus assuefactus. Et Hurtado his ferè verbis loquitur *numer.* 515. nempe si Confessarius sit aliàs vitæ compositus, & religionis strictæ, in qua observantia regularis viget; si sit homo provectus, sapiens, publicæ auctoritatis, & existimationis, vel alię similes circunstantiæ considerentur; tunc datur certa moraliter spes de eius emenda. Quòd si econtrà Confessarius sit perditæ vitæ, dissolutis deditus moribus, voluptatibus venereis, ludis, & commessationibus immersus, tunc denuntiandus est, non præmissa correctione fraterna: quia difficilimum est de eo spem emendationis concipere.

Primum fundamentū huius sententiæ.

98 Deinde roboratur *primò* dicta sententia non infirmis rationibus. *Primò*: Nam hoc pręceptum S. Pontificum, & S. Inquisitionis principaliter intendit emendationem, & secundariò punitionem; sed quando talis est lex, aut præceptum, debemus ex pręcepto naturali præmittere correctionem fraternam, si adest spes emendæ: ergo, quando hæc adest, tenemur ante denuntiationem charitativè eum corrigere. ¶ *Secundò*: Hoc delictum, vtpotè occultum, tantùm nocet solicitanti, & solicitato; sed hoc nocumentum per denuntiationem impediri non potest, cùm iam factum sit; si verò consideretur vt futurum, potest impediri per correctionem: ergo, cùm teneamur occurrere nocumento resultanti ex delictis, servata fama proximi, in casu præsenti charitativa correctio præmittenda est denuntiationi. ¶ *Tertiò*: Confessarius solicitans pœnitentem ad alia peccata, abutitur sacramento, & illi iniuriam facit; & tamen non est denuntiandus ante præmissam correctionem: ergo idem dicendum est de solicitatione. ¶ *Ultimò*: Hæc opinio permittitur impu-

Probatur hęc opinio à ratione.

impunè defendi, & post tot decreta, & edicta clarè, & publicè edocetur: ergo signum est, quòd non est contra bonum commune.

Opposita sententia tenenda est.

99 Alij verò DD. econtrà docent, antè denuntiationem solicitantis non debere præmitti correctionem fraternam, etsi detur spes emendæ. Ita Paramus *lib. 3. de Orig. Inquisition. quæst.* 10. *num.* 4. Freitas *quæst.* 18. *n.* 31. Sanct. *disp.* 11. *num.* 56. Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 19. *q.* 9. Simanc. *in Cathol. Instit. tit.* 19. *n.* 11. Turr. *tom.* 1. *in* 2. 2. *disp.* 58. *dub.* 3. Enriq. *lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 10. *in Gloss. litter.* C. Sanch. *de Hæresi, cap.* 9. *n.* 5. Dian. 1. *part. tr.* 4. *resol.* 2. *& part.* 4. *tr.* 5. *resol.* 24. *& Coordinatus tom.* 5. *tr.* 9. *resol.* 68. *n.* 5. *& resol.* 5. *à n.* 20. Leand. *de Pœnitentia, tr.* 5. *disp.* 13. *q.* 6. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 3. *dub.* 18. *num.* 22. Cæsar-Carena 2. *part. tit.* 6. *§.* 22. *n.* 126. *& tit.* 9. §. 4. *n.* 18. Bonacin. *de Obligatione denuntiandi, disp.* 6. *punct.* 3. *num.* 9. Villalob. *in Summ. part.* 2. *tr.* 4. *diffic.* 11. *num.* 3. D. Ioan. de Corro *part.* 2. *q.* 4. *§.* 1. *n.* 56. A quo non dissentiunt Barbos. *de Potest. Episcop. p.* 2. *alleg.* 96. *n.* 69. Sous. *de Solicit. tract.* 2. *cap.* 6. *n.* 8. Lorca 2. 2. *quæst.* 3. *dist.* 47. *n.* 23. Carpius *in Curs. Theolog. tom.* 2. *tract.* 17. *disp.* 6. *sect.* 4. *n.* 96. Hurtad. Complut. *tract. de Iudic. forens. disp.* 2. *diffic.* 7. & alij plures.

Probari potest ex D. Th. nostra sententia.

100 Quæ sententia (nunc, vt sonat, ab omnibus ex decreto S. Inquisitionis, & Ecclesiæ amplectenda) potest probari *primò* ex D. Thom. *quodlib.* 11. *art.* 12. vbi agens de correctione sic ait: *Credo, quòd si esset aliquod peccatum carnale, quod vergeret in detrimentum multitudinis, statim est revelandum*; sed non est aliud peccatum carnale, quod vergat in detrimentum multitudinis, plusquàm solicitatio ad venerea in confessione: ergo statim hoc delictum est Inquisitioni revelandum. Deindè D. Thom. *in* 4. *dist.* 19. *quæst.* 2. *art.* 3. *quæstiunc.* 1. inquirens: *An oporteat, quòd fraterna correctio præcedat denuntiationem Ecclesiæ faciendam*: inter peccata, quæ sunt aliorum infectiva, exemplum ponit: *Sicut est hæresis, vel fornicatio, vel aliquid huiusmodi.* Et posteà: *Si autem est infectivum aliorum, debes denuntiare Prælato, vt gregi suo caveat, sicut dicit Hieronymus: Quæ misericordia est parcere vni, & multos in discrimen adducere? Polluitur populus ex vno peccatore, sicut ex vna ove morbida vniversus grex. Semper enim bonum multorum debet præferri bono vnius.* Ergo sentit D. Thom. dari aliquam fornicationem, quæ cedat in damnum commune; sed perniciosior alia esse non potest (vel eam assignent adversarij) quàm illa, quæ fit in confessionario, vel prętextu confessionis: ergo crimen solicitationis, omissa fraterna correctione, est denuntiandum Inquisitoribus; cùm, iuxta Angelicum Magistrum loco ex Quodlibeto 11. iam citato, *peccatum carnale, quod vergeret in detrimentum multitudinis, statim est revelandum.*

Probatur cōclusio nostra à ratione.

101 Secundò ostenditur à ratione, & simul præoccupatur quædam obiectio, quæ ab auctoritate Angelici Doct. locis pręallegatis fieri potest. Etenim etsi charitativa correctio præmitti debeat ante denuntiationem evangelicam, seu de qua apud Mathæum, *cap.* 18. Christi sermo est (quod quidem, & non aliud docet Doctor Angelicus) non tamen ante denuntiationem iudicialem, quam in suis edictis Domini Inquisitores iubent. In eo enim stat iudicialis denuntiationis, & evangelicę discrimen, quòd finis adæquatus evangelicæ est proximi emendatio; iudicialis autem, est publica correctio, & securitas aliorum fidelium; & tantùm secundariò intenditur emenda delinquentis. Et ideò, estò correctio charitativa præmitti debeat ante denuntiationem, de qua Christus Dominus loco citato loquitur, non tamen ante denuntiationem iudicialem, seu ante denuntiationem, de qua Domini Inquisitores in suis decretis loquuntur. ¶ *Tertiò*: Nullus, vt constat ex verbis bullæ Alex. VII. *cap.* 3. *num.* 102. relatis, prætextu correctionis fraternę excusatur à denuntiando crimina ad sanctum Inquisitionis tribunal spectantia: & similiter decretum Inquisitionis hispanię, num. 64. & 68. transcriptum, iubet solicitantem denuntiandum esse à pœnitente, aut ab eo, qui illud delictum quomodocunque noverit, intra sex dies; quin alicui priùs hoc delictum communicet (nisi sit, tàm intra, quam extra confessionem, consilij petendi causa: quod semper debere fieri ante denuntiationem tanti criminis, docet communis sententia apud Sanctium *disput.* 11. *in Selectis, num.* 57.) ergo, cùm hoc decretum iustissimum & sanctissimum sit, illi ad vnguem parendum est. ¶ Quare dicimus, ex vi horum decretorum teneri nunc pœnitentes denuntiare solicitantes intra sex dies, omissa omni correctione fraterna, etsi sit certa spes emendæ: Quia videtur Ecclesiam voluisse declarare, præceptum naturale correctionis fraternæ in his, & similibus casibus non tenere, vel pro illis non dari.

Aliquorum, qui via media opinātur, sententia rejicitur.

102 Nec nos latet esse nonnullos DD. nec infimæ notę, qui quasi via media incedere solicitant, asserendo esse improbabile, quòd ob spem emendæ omittenda sit, communiter loquendo, denuntiatio solicitantis, nisi priùs præmittatur correctio: attamen in aliquo casu, scilicèt si sit firmissima spes emendæ (quod ipsi etiam dicunt rarissimè contingere) potest, præmissa correctione, omitti denuntiatio. ¶ Sed audiamus Trullench, qui, his sententijs relatis, ita num. 23. *in fine* concludit: *Hic casus est rarissimus, ideò hæc posterior sententia* (nostra scilicèt) *est amplectenda. Proindeque Domini Inquisitores rationabiliter præsumentes, nullam dari spem emendæ per correctionem secretam, æquissimè præcipiunt huiusmodi denuntiationem faciendam esse ante omnem correctionem: Leges enim de rebus, quæ regulariter contingunt, possunt, & debent ferri.* Idem docent Sousa *in Aphorism. inquisitionis, lib.* 1. *cap.* 34. *n.* 56. *&* 57. *& tract.* 2. *de Solicitation. cap.* 6. *num.* 9. Prado *cap.* 10. *q.* 5. *§.* 4. *num.* 32. Et Palaus *tom.* 1. *tract.* 4. *disp.* 9. *punct.* 10. *n.* 2. sic ait: *Raro tamen existimo, hanc emendationem hac correctione secreta sperari posse, ac proinde raro cessare obligationem.* Similiter loquitur Cano *de Locis, lib.* 12. *cap.* 9. *circa finem*, & Ledesma *tom.* 2. *tr.* 4. *cap.* 4. *conclus.* 24. *diffic.* 2. *pag.* 274. dicit: *Esse difficillimum intellectu, quòd solicitantes per correctionem secretam emendentur*: Et rationem præbet illis verbis: *Porque los tales, que han llegado à tan grave sacrilegio, injurioso al mismo sacramento, se presume, ser tan perdidos de costumbres, que no se emendaràn con el primero, y segundo grado de correccion. Porque si la muger solicitada los corrige, retiranse de ella, por ser tan perdidos; y si lo dize*

d

à otra persona grave, para que los corrija, diràn que es mentira: luego no tiene otro remedio, sino acudir à denunciar. Por lo qual los Inquisidores en los edictos generales, presumiendo no aver enmienda por la correccion fraterna, ò hecha delante de testigos, mandan so pena de excomunion latæ sententiæ, que vaya à denunciar immediatamente. Hæc Ledesma: Unde, vt optimè notat Prado, omnes Authores in idem ferè conveniunt: Nam qui primam sententiam sequuntur, cum hac moderatione loquuntur; & qui secundæ adhærent, in hoc tandem relabuntur.

Impugnatur Thomas Hurtado.

103 Nec fugit hos, quod docet Thom. Hurtad. *tr.4.cap. 8. à num. 273.* scilicet quòd, quoties locum habere potest correctio fraterna à Christo Domino instituta, non est potestas creata, etiam summi Pastoris ovilis Ecclesiæ, quæ possit obligare edicto, aut monitorio quovis anathemate obfirmato, vt teneamur delictum occultum propalare, non præmissa correctione fraterna (nisi adsit proprij iuris renuntiatio, de quo alibi) Et rationem redit: quia potestas humana longè inferior est potestate divina: ergo implicat, quòd illa casset, quod hæc statuit, aliàs mutarentur iura: ergo summ. Pontifex suo monitorio, aut diplomate non potest cogere, quòd si locum possit habere fraterna correctio, & fratris lucratio, illa prætermissa, delictum illi manifestetur. ¶ Sed difficile est mentem huius Auctoris intelligere, vt non semel notavit Prado. Nam immediatè *num.* 278. ait, S. Pontificem, & Inquisitores, vtpotè illius delegatos, posse edere decreta, quibus præcipiant fidelibus, quòd statim, nulla correctione fraterna præmissa, hæreticos iudicialiter denuntient; non quia correctionem fraternam prohibeant, sed quia declarant in hæreticis infructuosam esse, oleumque, & operam perdere: ac proinde tunc, vtendo epikeia in bonum fidei, & eius defensionem, definit S. Pontifex, legem correctionis fraternę respectu hæreticorum non obligare, propter magnum inconveniens, quod ex eius observantia sequitur. Pro qua conclusione plures refert.

104 Si ergo hic Auctor concedit, posse definire S. Pontificem, in casu hæresis non obligare præceptum correctionis fraternæ; ac proinde teneri fideles sub anathematis pœna statim illud delictum fidei Iudicibus denuntiare; quare non poterit idem declarare in casu solicitationis; cùm hoc in bonum fidei valde cedat? Atqui de facto ita declaravit Alexander VII. in bulla expedita die octavo Iulij anno millesimo sexcentesimo sexagesimo, quam suprà *cap.3. num.* 102. de verbo ad verbum transcripsimus, vbi generaliter de omnibus criminibus etiam leviter de heresi suspectis mandat esse denuntianda, omissa omni correctione fraterna; nec huius prætextu posse fideles à denuntiando se retrahere: ergo potest sum. Pontifex præcipere denuntiationem solicitationis, & defactò præcipit, omissa correctione fraterna. Videatur D. Franciscus Verde *tom. 1. tit. 9. de Denuntiatione, fol.38. & 79.* Et cum idem confirmet edictum Inquisitionis quotanis publicatum; illi parendum est, omni seclusa excusatione, vel prætextu. Patet consequentia: quia lex iusta, lata à superiore cum potestate ad illam ferendam, obligat in conscientia, vt est apud omnes inconcussum; sed hæc lex est iusta, vt ex dictis patet, & aliàs à superiore cum legitima potestate lata: ergo obligat in conscientia. ¶ Quare licitè non poterunt deinceps fideles prætextu correctionis fraternæ excusari à denuntiando hæreticos, solicitantes, & alios de hæresi suspectos; cùm stet decretum sum. Pontificis ita hoc præcipiens. Maximè quia, cùm sit circa mores pro tota Ecclesia, errare non potest. Ideo concludere libuit verbis N. Anton. à Spir. Sanct. loc. cit. num. 1466. *Vnde, dum aliter de eius mente* (Pontificis scilicèt) *oraculo ipsius non constiterit, verbis decreti ad vnguem existimo esse parendum, nè fortè, cùm alios lucrare velimus, ipsi reprobi efficiamur.* Ex hucusque dictis dissoluta manent omnia adversariorum fundamenta, vt considerauti constabit.

PUNCTUM V.

Aliqua desiderata quæstiunculæ circa solicitationis crimen deciduntur.

PRO plena huius materiæ decisione hic aliqua dubiola breviter decidenda sunt.

105 Inquires *primò*: Quot testes sufficiant ad huius criminis probationem? ¶ Cantera *in Quæstion. criminal. cap. de Vera probatione, n.47.* docet, vnam fœminam sufficere. ¶ Sed hoc communiter à DD. improbatur: Quia testimonium vnius fœminæ est insufficiens non solùm ad reum puniendum, verumetiàm ad incarcerandum: vt probant Diana *part. 4. tr. 6. resol. 21.* Trimarchius *disput. vltim. sect. 2. num. 8.* D. Ioann. del Corro *part. 3. q. 4. §. 4. num. 15.* Quia mulieris vnius, etsi probatæ vitæ, testimonium non sufficit ad semiplenam probationem, vt probant Barbos. in cap. *Mulierum*, & cap. *Fortis, de Verborum significatione*, & Farinac. *quæst. 59. de Testibus, cas. 10. num. 1.* sed ad incarcerandum requiritur semiplena probatio: ergo vnius dictum mulieris non sufficit ad incarcerandum. Quod confirmatur ex quadam declaratione sacræ Congregationis anno 1627. die 17. Iulij edita, quam refert Bordonius *tom. 1. cap. 23. num.* 104. Poterunt tamen Domini Inquisitores procedere ex testimonio vnius mulieris bonæ famæ, ad inquirendum de vita, & moribus solicitantis, processum compilando; vt probant Sousa *tr. 2. cap. 11. & 12. à num. 4.* Freitas *q. 4. à num. 16.* ¶ Paramus *de Origin. Inquisition. lib. 3. quæst. 10. num. 118.* ait, duas fœminas requiri. ¶ Ortiz *in Sum. cap. 24. n. 11.* tres fœminas desiderari. ¶ Acuña *q. 23. n. 11.* quatuor exigit. ¶ Sed Trullench *dub. 18. n. 98.* Leand. *loc. cit. q. 52.* & Sanct. *disp. 11. à num. 46.* prudentiæ dominorum Inquisitorum hoc remittunt. Et iustè quidem: Cùm in tàm gravi negotio pedetentim progredi, sit necesse: & sciamus (proh dolor!) à Confessarijs virtutibus conspicuis fœminas, eorum amore captas, non semel consensum importunè exposcere, & eos ad venerea curasse atrahere; quarum voluptati & turpitudini non acquiescentibus Confessarijs, minitasse eos Inquisitoribus denuntiaturas, imò & hoc ita fecisse. Sed quid non tentaverit fœminæ preceps furor! Vnde considerandę altè sunt circunstantiæ fœminæ denuntiantis, & accusati Confessa-

Ponitur quorundam DD. placita circà sufficientem numerum testium ad huius criminis probationem.

fessarij, vt eis fides adhibeatur. Nam vt ait Glossa in cap. *Fortis, de Verborum significatione*, verb. *Varium*:

Quid levius fumo? Flamen. Quid flamine? Ventus.
Quid vento? Mulier. Quid muliere? Nihil.

Vnde saltim meretrices, aliæque huius furfuris mulieres à denuntiando repellendę omnino sunt, vt constat ex cap. *Præsbyter*. 2. q. 5.

Describuntur pœnæ solicitantibus impositæ.

106 Inquires *secundò*: Quibus pœnis hoc crimen ab Inquisitoribus puniatur? ¶ Respondetur, quòd, cùm pœnæ debeant culpis proportionari, quò culpa est maior, eò gravior debet esse & pœna. Culpa ergo, vt diximus tract. 13. cap. 1. punct. 2. est quadruplex, scilicet *levis*, *lata*, *latior*, & *latissima*: vnde solicitatio potest esse levis, lata, latior, & latissima, seu levis, gravis, gravior, & gravissima; quibus similes pœnæ correspondent. Pœna levis est (verbi gratia) ieiunium, recitatio aliquarum precum, disciplina privata, & similia, quæ post acrem reprehensionem imponuntur à Dominis Inquisitoribus his, qui voluntariè ex animo pœnitenti comparent, & de prima & vnica solicitatione se accusant. Pœna gravis est privatio audiendi confessiones, & abiuratio *de levi*, privatio beneficiorum, vocis activæ, & passivæ: Quæ correspondet gravi solicitationi, qualis est solicitare ad venerea in confessionario, aut loco ad confessiones electo, dum ipsas audit confessiones (quamvis actus non fuerit consumatus) & de hac culpa est plenè convictus. Pœna gravior est damnatio ad triremes, aut carceris perpetui. Quæ correspondet solicitationi pluries repetitæ, & cum scandalo, etiam postquàm ab Inquisitoribus semel fuit punitus. Pœna gravissima est degradatio, vt tradatur brachio sæculari morte puniendus. Sed hęc pœna non imponitur nisi pro solicitationibus gravissimis, vt si pœnitentem solicitaret, & renuentem occideret, aut si matrem, vel filiam per vim carnaliter in ipso confessionis actu cognovisset, aut si puerum nefando coitu per vim etiam oppressisset. Ita Escobar. del Corro *part*. 3. *quæst*. 4. §. 3. à *num*. 7. Sousa *tract*. 2. *de Solicitation*. *cap*. 18. *n*. 15. Alij addunt, si privatus audiendi confessiones ob solicitationem, adhuc illas ob eundem finem audit: Cùm iste iam sit incorrigibilis; qui vltimo proinde supplicio puniendus est. Sic Acuña *quæst*. 24. *n*. 30. Freitas ibi *n*. 84.

Regularem solicitantem non manere ipso iure inhabilem ad ecclesiasticas dignitates, aliquorum opinio tenet.

107 Inquires *tertiò*: An Confessarius regularis ex abiuratione ob solicitationem maneat eo ipso inhabilis ad dignitates ecclesiasticas? ¶ Supponit titulus, talem solicitantem debere abiurare: quia, cùm sit de fide suspectus, necesse est, quòd hanc aboleat suspicionem per abiurationem; seu per perfectam confessionem fidei; & eiusdem in futurum observandę firmam sub iuramento confessionem, ac cuiuscunque erroris contrarij detestationem. Sic Paramus *lib*. 3. *q*. 10. *num*. 166. Cantera *cap*. 1. *de Hæret*. *num*. 65. & alij. Quo supposito: Acuña *quæst*. 24. *n*. 22. Freitas ibi *num*. 70. (licèt non Sousa, vt ait Diana) Garcia *de Beneficijs tom*. 2. *part*. 11. *capit*. 10. *num*. 87. & alij apud Dianam *part*. 4. *tr*. 5. *resol*. 48. *& Coordinatum tom*. 5. *tract*. 9. *resol*. 93. docent, non manere Confessarium solicitantem inhabilem ad dignitates ecclesiasticas; cùm nullus textus, aut glossa hanc pœnam imponens inveniatur.

Sententia contraria quoque.

108 Sed contrarium omninò tenendum est, quoad Regulares saltem: Cùm hodie stet decretum Vrbani VIII. editum anno 1626. in quo iubet, vt Regulares per sanctum Inquisitionis Officium puniti, eo ipso inhabiles maneant ad gradus, & officia Religionis, nisi per summum Pontificem, aut Dominos Inquisitores rehabilitentur. Ita Barbosa *de Iure ecclesiastico lib*. 1. *cap*. 19. *numer*. 128. Tamburinus *de Iure Abbat*. *tom*. 1. *disput*. 6. *quæst*. 21. *num*. 17. Leand. *de Pœnit*. *tr*. 5. *disp*. 13. *quæst*. 65. Trullench *dub*. 18. *cit*. *numer*. 103. Diana *loc*. *citato*. ¶ At Thomàs Hurtado *tract*. 4. *cap*. 8. *num*. 814. docet, ex eodem Diana, quòd si Religiosus vadat ad aliam regionem longinquam, in qua nec scitur aliquid de tali infamia, nec est periculum diffamationis potest Provincialis cum ipso dispensare, & rehabilitare ad Religionis officia.

Describitur quo modo sit denũtiatio facienda.

109 Inquires *Quartò*: Quomodò facienda est denuntiatio? ¶ Respondetur, facienda esse ab ipsis pœnitentibus, quando commode possunt. Si verò denuntiantes sint mulieres nobiles, quæ absque infamia ad ipsos Inquisitores, aut eorum ministros adire nequeunt, aut si sint Moniales, quibus extra domum exire non licet, id faciant vel in scriptis, aut medio Confessario prudenti, & docto, vt Domini Inquisitores de remedio provideant.

Ponitur modus ferendi sententiã cõtra solicitantes.

110 Inquires *vltimò*: Qualis sit modus ferendi sententiam contra solicitantes? ¶ Sic ex Palao *punct*. 11. *num*. 2. Trullench *num*. 101. breviter describitur. Conclusa causa, vocantur Consultores tantùm, & ex eorum consilio Inquisitor in Tribunali secreto, nunquàm verò in publico (vt malè ait Cantera *in QQ. de Hæret*. *num*. 95. ne fideles à receptione sacramenti abstineant, & hæretici Confessarios irrideant) profertur sententia, & legitur pręsentibus duobus, aut quatuor Confessarijs regularibus, aut sęcularibus. Posteà graviter reprehensus solicitans abiurat *de levi*, & ab audiendis confessionibus, & à prædicando perpetuò privatur, si casus est gravis, vt si plures solicitavit, aut solicitationis effectum est consequutus: si verò casus ita gravis non est, privatur per aliquot annos ab audiendis confessionibus virorum, & in perpetuum mulierum, & vno, aut duobus annis in monesterio recluditur. Si verò est Regularis, privatur voce activa, & passiva; & aliquoties coram Communitate iterum sententia legitur: & si solicitatio fuit gravis, post sententiam prolatam, ab omnibus flagellatur. Sed si solicitans ante duorum testium depositionem se detulit, non detruditur in carcerem; sed, lite contestata, & causa conclusa, abiurat *de levi*, & tantùm ab audiendis confessionibus privatur.

Delinquens affectus sententia contra solicitãtes potest manifestari, iuxta opinionem aliquorum DD.

111 Sed circa dicta num. antecedenti quæres: An ecclesiasti, qui interfunt sententiæ contra solicitantes latæ, possint licitè alijs delinquentem manifestare? ¶ Affirmativè respondet Diana *part*. 4. *tract*. 5. *resol*. 44. *& Coordinatus loco citato*, *resol*. 94. Leand. *tract*. 5. *de Pœnitentia*, *quæst*. 61. nisi casu, quo Inquisitores graviter, & expresse illum propalare prohibuerint Et ratio illorum est: nam tale crimen inter alios ecclesiasticos (v. g.) manifestare nullum gignit scandalum; quinimò est valde illis proficuum, ex eo quòd terreantur à solicitatione ob timorem

pœnæ,

pœnæ, quam audiunt: ergo sine peccato, saltim mortali, possunt alijs doctis ecclesiasticis delinquentes manifestare.

Mortaliter peccat, qui manifestat delinquentem, sententia cōtra solicitantes affectum.

112 Dicendum est tamen, peccare mortaliter eum, qui delinquentes à Tribunali punitos alijs manifestat, etsi id graviter Inquisitores non vetent. Quod facilè suadetur: Etenim hoc ipso, quòd tale crimen occultè puniatur, & sententia illa non in publico theatro, sed intra Inquisitionis cancellos proferatur, signum datur, quòd Inquisitores talem delinquentem infamare nolunt extra illius limites congressus; sed quando crimen ita punitur, nequit sine peccato mortali, & restituendi obligatione alijs manifestari, vt docuimus tom. 3. tract. 13. cap. 4. punct. 5 *num*. 58. ergo mortaliter peccat, qui solicitantem ab Inquisitoribus punitum alijs etiam ecclesiasticis manifestat. Nobiscum sentiunt Sousa *tract*. 2. *cap*. 16. *num*. 8. & alij loco citato relati. Et hęc sufficiant pro hac nodosa & difficili materia.

CAPUT V.

De Spe.

Iuxta Apostoli doctrinam 1. *ad Corinth*. 13. illis verbis: *Nunc autem manent fides, spes, charitas*, post fidem immediatum locum obtinet spes. A qua breviter nos expediemus: quia leves, quæ ad mores immediatè spectant, sunt de ea decidendæ difficultates: Reliquæ quippè illius purè scholasticæ sunt; & ideò à Magistro in tertio lib. *distinct*. 62. à D. Thom. 2. 2. quæst. 17. art. 1. eiusque discipulis, & maximè à NN. Salmantic. scholasticis tom. 7. tract. 18. latè disputantur: quare, his omissis, solùm ad mores immediatè spectantia differemus. Vnde hoc caput per tria dividimus puncta: In quorum primo agimus de spei essentia, obiecto, subiecto, & de existentia, & qualitate illius præcepti. In secundo tractabimus de dono Timoris, vi cuius homo frænatur, nè ob nimiam spem in præsumptionem incidat; & eius voluntas ita disponitur, nè, dum præcipuum spei effectum obtinere conatur, in aliquod vitium huic virtuti oppositum labatur. Ac tandem in tertio erit nobis sermo de vitijs oppositis spei, scilicèt præsumptione, & desperatione.

PUNCTUM I.

Quid sit Spes: Quod eius obiectum, & subiectum, & an detur præceptum illius: Quale sit, & quando obliget?

Omnia hæc, quia explicatu facilia sunt, sub vnius puncti titulo amplectimur: in quorum explicatione parùm proinde immorabimur.

Diffinitio spei, eiusque distinctio à fide, & charitate.

1 Omissis spei varijs acceptionibus; hic illam solùm accipimus pro habitu supernaturali, quo æternam beatitudinem, seu gloriam speramus, vt ait Apost. ad Rom. 5. *Gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei*. Et ad Titum cap. 1. vers. 2. *Secundùm spem vitæ æternæ, quam promisit, qui non mentitur, Deus*. Vnde diffiniri potest, dicendo: Spes est *Habitus supernaturalis, quo creatura rationalis sperat beatitudinem supernaturalem sibi virtute divini auxilij, vt arduum futurum, consequendam*. Ex quo constat, tum quòd obiectum primarium huius virtutis sit Deus vt nobis per beatitudinem consequendus; taliter, quòd Deus sit obiectum consequendum, beatitudo verò sit consecutio illius; cætera autem bona, quę speramus, sunt obiecta secundaria. Tum etiam quòd hæc sit virtus theologalis, cùm respiciat immediatè Deum. Videantur circa prædicta D. Thom. *loc. cit*. 2. 2. *quæst*. 17. *art*. 5. & ibi N. Salmant. schol. *tract*. 18. *disput*. 1. *dub*. 1. ¶ Distinguitur hæc virtus à fide, & charitate, cùm respiciat obiectum formaliter diversum: fides enim respicit Deum vt *testificantem verum*, charitas vt *in se bonum*, spes verò vt *nobis bonum*: quę, vt liquet, sunt inter se satis diversa, sufficientiaque ad virtutes theologales inter se distinguendas. Et licèt spes sequatur fidem, & præcedat charitatem, quia nihil speratur, nisi quod futurum creditur, & priùs diligimus Deum vt nobis bonum, quàm vt in se est bonum amemus; tamen est vtraque imperfectior: quia charitas attingit Deum, vt in ipso sistat, non vt ex eo nobis aliquid proveniat: spes verò attingit Deum, secundùm quod ex ipso provenit nobis adeptio boni, vt ait D. Thom. *art*. 8. & *infrà quæst*. 23. *art*. 6. & ideò concludit Angelicus Doctor: *Charitas est excellentior spe*. ¶ Quòd tamen fides sit spe perfectior non est

est ita certa conclusio: Sed nihilominus affirmativa defenditur à N. Salmant. *loc. cit. disp.* 2. *dub.* 2. *num.* 17. Quia fides habet obiectum abstractius, & vniversalius quàm spes; cùm illa respiciat verum, ista verò bonum vt proprium, quod minùs vniversale & abstractum est. Videantur N. Salmant. *loc. cit.* & alij DD. numer. sequenti referendi.

Spes in sola voluntate recipitur.

2 De subiectis, in quibus hæc virtus spes existit; disputant D. Thom. *quæst.* 18. & N. Salmant. *disp.* 3. *dub.* 1. Iuxta quos; Dicendum est *primò*; spem non recipi nec in intellectu, nec in appetitu sensitivo, sed vnicè in voluntate. Prima pars liquet: quia habitus, qui respicit bonum, nequit esse in intellectu; sed spei habitus respicit bonum, cùm eius actus sint, bonum divinum cupere, & expectare vt absens: ergo non recipitur in intellectu. Ex quo patet ad secundam: quoniam appetitus sensitivus solùm habet pro obiecto bonum sensitivum; sed bonum, quod est obiectum principale huius virtutis, non est bonum sensibile, sed bonum divinum, vt ait D. Thom. *quæst. citat. art.* 1. *in corpor.* ergo spes non est in appetitu sensitivo. Igitur erit in voluntate; cùm aliud subiectum non remaneat.

Spes non est in beatis, nec in damnatis, & hæreticis: benè autem in peccatoribus fidelibus, & Purgatorij animabus.

3. Dicendum est *secundò*, hanc virtutem non posse esse in beatis: Nam, vt ait Apost. ad Roman. 8. *Quod videt quis, quid sperat?* sed beati vident Deum: ergo in beatis nequit esse spes. ¶ Dicendum est *tertiò*, in damnatis non posse inveniri spem. Et ratio est: quia damnati sunt certi de perpetuitate suæ damnationis; sed cum hac certitudine nequeunt apprehendere vt sibi possibilem beatitudinem, qualiter requiritur ad sperandum: ergo in eis reperiri non potest spes. Ita D. Thom. *quæst.* 18. *art.* 1. 2. *&* 3. ¶ Ex quibus sequitur, nec etiam esse in hæreticis: quoniam in hæreticis non est fides supernaturalis; sed fides supernaturalis; vt ait Apostolus ad Hebræos 11. *Est sperandarum substantia rerum*: ergo nequit esse in eis spes. ¶ Dicendum est *quartò*, in peccatoribus fidelibus, si desperationis actum non eliciant, & in animabus purgatorij reperiri spem. Ratio vtriusque partis est: quia spes theologica non destruitur directè nisi per desperationem, vel indirectè per infidelitatem; sed nullum ex his datur in animabus purgatorij, aut in peccatoribus fidelibus non desperantibus, vt ex se liquet: ergo in eis manet spes theologica. Ita Div. Thomas *art.* 3. Trullench *lib.* 1. *in Decal. cap.* 4. *dub.* 1. Palaus *tom.* 1. *tr.* 5. *disp. vnic. punct.* 3. *num.* 5. 6. *&* 7. Coninch *de Spe, disp.* 19. *dub.* 11. *&* 12. Suarez *disp.* 1. *sect.* 8. *num.* 4. N. Salmant. *tr.* 18. *disput.* 3. *dub.* 1. *§. vnico*, Tapia *tom.* 2. *Catena, lib.* 2. *quæst.* 1. *art.* 1. & alij communiter. Quibus sic stabilitis:

Datur speciale præceptum spei.

4 Rogabis *primò*: An sit præceptum speciale spei? ¶ Respondetur affirmativè cum communi Theologorum sententia: imò & credimus cum illis, hanc conclusionem esse de fide. Ratio vtriusque partis est: Tum quia psalm. 4. dicitur: *Sperate in Domino*: & psalm. 33. *Beatus vir, qui sperat in eo.* Et 1. ad Timoth. 6. *Præcipe*: : *Non sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vero.* Et alibi sæpè. ¶ *Tum etiam*: Quia actus necessarius ad iustificationem cadit sub præcepto divino; sed actus spei, vt diffinit Concil. Trident. *sess.* 6. *cap.* 6. *& insuper canon.* 26. est necessarius ad iustificationem: ergo cadit sub præcepto divino. ¶ *Denique*: Homo elevatus ad finem supernaturalem debet ad illum tendere; sed tendit ex inclinatione spei prædictum finem assequi contendentis: ergo debet actum huius virtutis elicere. Quare teneri sperare spe theologica est de fide, cadens sub præcepto affirmativo divino. Licèt, quia huiusmodi divinum præceptum, vtpote affirmativum, non pro semper, sed determinato tempore obligat, sit non leve dissidium inter Doctores, quando teneamur ad sperandum: Nam de præcepto negativo non desperandi de divina misericordia, concors Doctorum sententia est semper, & pro semper obligare; cùm desperare sit ab intrinseco malum.

5. Nostram resolutionem confirmat decretum Alexand. VII. in quo prohibuit hanc primam propositionem: *Homo vllo vnquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.* Ergo ex decisione Pontificis tenetur homo aliquo suæ vitæ tempore aliquem spei actum elicere; aliàs contra hoc divinum spei præceptum peccabit. Videantur Lastra *super dictam propositionem*, Theatrum Morale, & alij.

Assignatur tempus, quo hoc præceptũ obligat.

6 In quo ergo tempore vitæ hoc præceptum persè obliget, non est vna Doctorum sententia. ¶ Sed nos dicimus, hoc præceptum obligare primò & persè, quando homo pervenit ad vsum rationis. Quod breviter suadetur: nam tunc tenetur homo non solùm in Deum se convertere, sed etiam statuere, illum finem vltimum supernaturalem consequi; sed hoc fieri nequit sine actu spei: ergo tenetur persè ex vi dicti præcepti illum tunc elicere. ¶ *Deinde*: Sicut tunc debet inchoari motus conversionis in Deum, ita & prætensionis consequutionis illius, cùm in hoc nostra beatitudo consistat; sed ob illam rationem obligat persè præceptum charitatis, vt ait D. Thom. 2. 2. *quæst.* 22. *art.* 1. & infrà cap. sequenti patebit: ergo etiam ob eandem obligat persè præceptum spei. Ita Petrus Ledesma *tom.* 2. *tr.* 2. *cap.* 3. *conclus.* 3. Prado *tom.* 1. *cap.* 11. *quæst.* 2. *num.* 9. Bañez 2. 2. *quæst.* 22. *art.* 1. Aragon, & N. Salmanticens. *tom.* 4. *tr.* 13. *disp.* 20. *dub.* 1. loquendo de charitatis præcepto. Contra Sanch. *lib.* 2. *in Decalogum, cap.* 33. *num.* 2. Palaum *tom.* 1. *tract.* 5. *punct.* 4. *à num.* 3. Villalob. 1. *part. tr.* 2. *diffic.* 1. *num.* 3. Trullench *lib.* 1. *cap.* 4. contendentes, tunc non obligare persè; sed peraccidens ratione conversionis in Deum. Sed ad hoc patet ex dictis pro nostra assertione.

Obligat persè præceptum spei, quando adest desperationis periculum.

7 Dicendum est *secundò*, præceptum spei obligare persè, quando aliquis graviter contra spem tentatur; & est in periculo desperandi; nisi actu contrario animum firmet. Quod sic suadetur: nam quilibet ex præcepto spei tenetur ad adhibenda media necessaria ad non desperandum; sed, quando quis graviter contra spem tentatur, medium necessarium ad non desperandum est positivè in Deo sperare: ergo tunc persè ex præcepto spei sperare tenetur. Ita Sanch. *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 33. *num.* 2. Ledesma *tom.* 2. *tr.* 2. *cap.* 4. *concl.* 5. Bonac. *tom.* 2. *disp.* 3. *quæst.* 13. *punct.* 2. *num.* 2. Palaus *tr.* 5. *disp. vnic. punct.* 4. *numer.* 3. Trullench *cap.* 3. *dub.* 2. *num.* 4. N. Antonius *de Præceptis, tom.* 3. *tr.* 2. *disp.* 1. *sect. vnica, numer.* 5.

Ex

Ex quibus Ledesma, & etiam Tapia *tom.2.lib.2. quæst.1.art.3.num.2.* extendunt (& quidem rectè) hanc obligationem ad mortis articulum: à quibus non dissentiunt N. Salmant. *tr.17.disp.6.dub. 2.numer.106.* dum tradunt, fidei præceptum per se in articulo mortis obligare; cùm spei obligatio eandem vim habeat. ¶ Dicendum est *tertiò*, teneri fideles ex vi huius præcepti ad eliciendum actum spei saltem singulis annis. Ita Ledesma *conclus.6.cap.4.citato.* Et colligitur ex his, quæ circa fidem diximus cap. 2. punct.3. *numer.* 30. quin necessarium sit vlterius aliquid addere.

Assignantur occasiones, & tempora, in quibus obligat peraccidens præceptum spei.

8 Sed rogabis *secundò*: Quando obligat peraccidens præceptum sperandi? ¶ Respondetur, obligare primò peraccidens, seu ratione alterius, quando homo cogitur de anteacta vita pœnitere: Cùm impossibile sit dolere de peccatis, ad illorum veniam obtinendam, absque huius veniæ spe. Sic Ledesma *concl.4.cap.4.citat.* ¶ Secundò, quando actus spei est necessarius ad vincendas tentationes in alijs materijs. ¶ Tertiò, quando obligant præcepta dilectionis Dei, & orationis: quia hęc impleri non possunt absque spei actu. Ita Sanch. *loc.cit.num.2.* Trullench *num.5.* Azor *lib.9.cap.2.quæst.7.* Granad. *tract.4.de Spe, disp.1.num.2.* ¶ Sed nota hìc primò cum Palao *num.4.* Dian. *5.part.tr.14. resol.106.* huic præcepto homines satisfacere, cùm dolent de peccatis, & proponunt deinceps mortaliter non peccare: quia regulariter isti actus oriuntur ex amore imperfecto cum spe vitæ æternæ, & veniæ. ¶ Nota secundò, magnam adesse differentiam inter obligare hoc præceptum *persè*, & *peraccidèns*: Nam quando persè obligat, illius omissio est distinctum peccatum necessariò in confessione explicandum: at verò, quando obligat peraccidèns, non est distinctum peccatum ab eo, propter quod exigitur: & ita, qui, quando tenetur pœnitere, omittit spei actum, solùm peccat contra virtutem pœnitentiæ, non verò spei, sine qua pœnitentia esse nequit. Dicta nobiscum tenent Sanch. *cap.33. num.2.* Ledesma *concl.4. dub.1.* Prado *capit.11. quæst.2. num.2.* Bonac. *tom.2. disp.3. quæst.13. punct.1. numer.3.* & Trullench *cap.14. dub.2. numer.6.*

PUNCTUM II.

De dono Timoris.

Assignatur timoris divisio, simulque quid in hoc puncto nobis agendum est.

9 Postquàm D. Thomas de spei essentia, & subiectis in quibus ipsa residet, longè lateque egit; disputat *in quæst.19.* de dono timoris: Cuius vestigijs ex more inhærentes, de eo etiam erit nobis sermo. Pro cuius intelligentia, & ampliori claritate eorum quæ à nobis in hoc puncto dicenda sunt, oportet priùs advertere, quòd timor potest tripliciter accipi: primò, prout est passio appetitus, quæ refugit naturaliter malum. De quo agit D.Thom. *1.2.quæst.41. & 42.* Secundò, prout est vitium fortitudini oppositum, quod dicitur *timiditas*, fugitquè malum, quod iuxta rectam rationem vitare non licet. De quo Angelicus Doctor in hac *2.2.q.125.* Tertiò deniquè, prout est donum quoddam Spiritus Sancti, quo mens hominis frænatur, nè, ob nimiam spem, in præsumptionem labatur. Et de hoc agit N. Magister, & Doctor Angelicus in præsenti quæst. 19. licet incidenter nonnulla de alijs timoribus tractet; cuius morem gerentes etiam & nos aliqua circa eos attingemus. Vnde hoc punctum bipartimur: in cuius prima parte de essentia, & divisione timoris agemus: in secunda autem de honestate illius (& hac occasione vindicabimus N. Salmanticenses Scholasticos ab impostura Magistri Ponce) Et denique de dono timoris, & qualiter timor filialis, & servilis sub præcepto divino cadant, nonnulla dicemus.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Timor?

Adducitur, & explicatur timoris diffinitio.

10 Pro clariori intelligentia eorum, quæ toto hoc puncto dicenda sunt, aliqua apud omnes certa prælibare oportet. Unde ante omnia præmittenda est diffinitio timoris, quę ex Philosopho *2. Rhet.cap.5.* & ex D.Thom. *1.2. quæst.42.art.3.* sic se habet: Timor est *Fuga mali ardui futuri, quod non potest facilè vitari.* Explicatur diffinitio. Dicitur *fuga mali ardui*: quia, vt ait D.Thom. *2.2.quæst.19.art.11.* in corpore: *Parva mala timorem non inducunt.* Additur *futuri*: id est proximè imminentis à potente illud infligere, quia si inferatur à non potente, nequit iustè timeri. Denique additur à D.Thom. *Quod non potest facilè vitari*: nam si facilè vitare possumus, nulla causa adest, vt à viro constanti timeatur. ¶ Aliam diffinitionem adduximus tom. 2. tract.9. cap.9. dub.1. num.1. scilicet: *Passio, qua refugimus malum futurum, cui resistere non possumus*: Quę, vt constat, in nihilo differt ab ista, quam hìc explicuimus. ¶ Qui circa timoris essentiam, & eius conditiones plura voluerit, legat N. Salmant. Scholasticos super 1.2. D.Thomæ *quæst.6. in Annotationib.ad art.6.* & insuper à nobis dicta loco citato ex tom.2. *ferè per totum cap.9.*

Quotuplex sit timoris obiectum.

11 Ex diffinitione autem hìc adducta infertur *primò*, quòd, sicut spes duplex habet obiectum, scilicet bonum arduum quod consequi speratur, & auxilium illius per quem credit posse, quod sperat, adipisci; ita timor duplex obiectum habet, videlic. ipsum malum, quod homo refugit, & etiam causa à qua tale malum provenire potest. Vnde concludit D.Thom. *2.2.quæst.19. art.1.* quòd licèt Deus, inquantùm est ipsa bonitas, timeri non possit, tamen, inquantùm ab ipso potest nobis imminere malum pœnæ, est obiectum timoris, debetque ab omnibus timeri. Ratio huius illationis patet tum ex sacra pagina: Nam Ieremiæ 10. dicitur: *Quis non timebit te ò Rex gentium?* Et Ecclesi. 1. *Radix sapientiæ est timere Deum.* Et Matthæi 1. *Si ego Dominus, vbi est timor meus?* Sed quod timetur, est obiectum timoris: ergo obiectum timoris est non solùm malum, quod refugit, sed etiam causa, à qua tale malum infligi potest. ¶ Tùm quia in hoc differt timor à tristitia, quòd hæc respicit malum vt pręsens, & in seipso; ille autem respicit malum vt futurum; sed futurum habet vt tale esse à causa: ergo timor non solùm respicit vt *obiectum* malum

lum quod refugit, sed etiam causam, à qua tale malum imminet. *Tunc sic*: sed Deus est causa, à qua nobis potest provenire malum pœnæ: ergo non solùm pœna, verumetiam ipse Deus est obiectum timoris. Videantur D.Thom. citatus, Bannez *ibi*, Ferre *tom.3. q.12.* N.Salmant. Scholast. *tr.17. disp.4. n.8.*

Peccatum nequit esse obiectum timoris.

12 Infertur *secundò*, quòd peccatum vt tale nequit propriè esse obiectum timoris. Et ratio ex D. Thom. 1.2. *quæst.42. art.3.* desumpta, ea est: nam obiectum timoris debet esse malum arduum futurum, quod de facili vitare non possumus; sed peccatum actuale de facili vitare possumus; cùm omnino nostræ subiaceat voluntati: ergo peccatum propriè nequit esse obiectum timoris. ¶ *Deindè*: Malum, quod timetur, debet esse terribile, vt docet D. Thom. 1. 2. *q.* 144. *art.* 2. sed terribile solum est, quod ex causa extrinseca provenit, non verò ex voluntate nostra, vt docet Angelicus Doctor *quæst.42. citata art.* 4. ergo peccatum, cùm à voluntate nostra procedat, nequit verè vt tale timeri. ¶ Præterea: *Timor* (vt dicitur in eadem 1. 2. *quæst.* 42. *art.* 3. *ad* 3.) *est de malo, quod non subiacet nostræ potestati; & ideo semper malum, quod timetur, est à causa extrinseca*: Sed peccatum nostræ subiacet potestati, & non est à causa extrinseca: ergo &c. ¶ *Vltimò*: Vt malum timeatur vt futurum, est necessarium timere causam potentem illud infligere, à qua debet esse futurum; sed causa, à qua peccatum habet esse futurum, est voluntas: ergo deberet seipsam timere: cùm ergo hoc sit absurdum, absurdum etiam erit, quòd propriè timeamus peccatum. Ita Ferre *quæst.12. citata numer.* 26. Serra 2. 2. *quæst.* 19. *articul.* 2. & Salmanticens. *loco relat. dub.* 2. Contra Coninch *disput.* 20. *dub.* 3. & Suarez *disput.* 1. *sect.* 4. *num.* 4. Quorum argumenta videri possunt apud nostræ illationis Patronos: Licet replicam, quę in hac materia difficilior est, infrà *num.*14. subiiciemus.

Assignatur timoris divisio, & huius rationes.

13 Præmittenda est *secundò* divisio timoris, quam ex Magisto *in 3. dist. 34.* docet Div. Thom. *in præsenti art.* 2. nimirum in *filialem, initialem, servilem*, & *mundanum*. Cuius divisionis ratio ex D. Thom. hæc est. Nam *primò* vel propter mala quæ timemus, v. gr. bonorum amissionem, à Deo avertimur, eius mandata confringendo: & hic dicitur timor *mundanus*. Plus enim tunc amamus mundana, quàm Deum: Quod proprium eorum est, qui tantùm temporalibus inhiant. Vel *secundò* convertimur ad Deum propter timorem culpæ: & hic dicitur *filialis*. Nam filiorum est timere offensam patris, & ob hoc vnicum motivum ea, quæ eius voluntati offendunt, minimè patrare audent. Vel *tertiò* Deo inhæremus ob timorem pœnæ: & sic est timor *servilis*. Servi enim operantur non ex amore Domini, sed ex comminatione pœnæ, & supplicij. Vel denique ad Deum convertimur propter vtrunque, culpam scilicet, & pœnam: & iste dicitur timor *initialis*: quia communiter initio conversionis adest, viam sternit ad filialem, & est medium inter filialem, & servilem; sicut imperfectum est medium inter perfectum, & non ens, vt dicitur 2. Methaph. vel sicut charitas imperfecta se habet ad perfectam, vt loquitur D. Thom. *in præsenti art.* 3. Quæ divisio sic explicata admittitur ab omnibus Scholasticis, & Moralistis. Videantur Bannez loc. citat. D. Thomæ, Ferre *de Spe, quæst.* 12. §. 2. N. Salmant. *tr.17. disp.* 4. *n.* 3. Azor *tom.* 1. *lib.9. cap.2. q.3.* 4. & 5. Trullench *lib.* 1. *cap.4. dub.* 2. *n.* 16. & Palaus *tom.* 1. *tract.* 5. *disp. vnica, punct.* 4. *n.6.* ¶ Quòd verò hæc divisio, licèt D. Thom. præcipuè ex Mag. eam desumpserit, pateat etiam ex sacra pagina, constat, tum ex illo Matthæi 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere*: In quo exprimitur essentia timoris *mundani*. Tum etiam ex illo ad Roman. 8. *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum.* Et psalm. 18. *Timor sanctus permanens in sæculum sæculi*: vbi timor *filialis*, seu sanctus satis indigitatur. Et loquendo de timore servili, expresè traditur illis verbis D. Matthæi cap. 10. *Timete eum, qui potest animam, & corpus mittere in gehennam.* Et denique, timor initialis non obscure significatur Ecclesiast. 2. *Fili accedens ad servitutem Dei, sta in iustitia, & in timore, & præpara animam tuam ad tentationem.* Vnde constat, hanc timoris divisionem non solùm esse iuxta communem Doctorum sententiam, sed etiam ad sacræ paginæ mentem.

Replica.

14 Sed contra cohærentiam dictorum replicabis. Si vera sunt hucusque dicta, timor castus & filialis in hoc distinguitur à servili, quòd hic respicit vt obiectum pœnam, ille verò respicit culpam; sed ex dictis *n.* 12. nullus timor, qui sit verè talis, potest respicere culpam vt obiectum: ergo, cùm filialis timor sit verè & propriè timor, vel falsum erit, quòd respiciat culpam, vt obiectum. Vel si dicatur, quòd non respicit culpam, sed pœnam, non distinguitur à servili, quod est contra D. Thom. & hucusque stabilita.

Solutio replicæ.

15 Pro huius replicæ solutione, Nota *primò*, quòd, vt docent Salmant. Scolast. *tr.13. disp.* 16. *dub.5. n.*130. sicut gratia habet duplicem conceptum virtualiter indistinctum, scilicet & perficere animam trahendo Deum ad ipsam, & illam convertere ad Deum, vt sit tota ipsius Dei; ita, similiter peccatum, cùm sit gratiæ privatio, debet inducere in anima has duas privationes, nimirum & conversionis Dei ad hominem, & hominis ad Deum: seu alijs terminis, inducere & separationem Dei ab homine, & hominis à Deo. Primo modo habet rationem pœnæ; secundo rationem culpæ. ¶ Nota *secundò*, quòd hęc privatio conversionis Dei ad hominem potest adhuc accipi, vel vt privat hominem gratia, & alijs donis; vel vt tantùm est dissolutio amicitię inter Deum, & hominem. Si primo modo accipiatur, habet conceptum pœnæ; cùm privet ob culpam hominem bonis spiritualibus, ad quæ ius habet. Si secundo modo sumatur, non habet rationem pœnę, quia posset Deus auferre gratiam pro libito, etsi nulla præcessisset culpa: & ita ait D. Thomas *in 3. distinct.* 34. *quæst.* 2. *art.* 3. *quæstiunc.* 1. *ad* 2. (nec dissentit. 2. 2. *quæst.* 19. *art.* 5. *ad* 2.) *Timor castus non timet separationem inquantùm est pœna, sed inquantùm est elongatio ab amato.* Cæterùm negare non possumus, quòd tunc esset quoddam malum oppositum inclinationi charitatis. Ex quibus constat ad replicam. Dicimus ergo, quòd timor castus non timet culpam, vt talem; nec vt pœnam, sicut timet servilis; sed præ-

præcisè vt est separatio ab amato; quæ licèt realiter sit culpa, & pœna specificativè, non tamen reduplicativè est culpa, aut pœna, sed solùm quoddam malum oppositum charitatis inclinationi, & prout sic obiectum capax ad distinguendum timorem servilem à casto. Videantur Salmant.

Solutio Magistri Ferre.

16 Aliter respondet Ferre *n.* 31. concedendo, timorem castum respicere separationem à Deo non vt culpam, sed vt pœnam; negat tamen non distingui à timore servili: Quia licèt vterque respiciat pœnam, aliter tamen & aliter: nam servilis eam respicit vt oppositam amori proprio concupiscentiæ; timor verò castus respicit separationem à Deo, vt est pœna amori charitatis oppositam, quæ diversitas sat est ad refundendam inter prædictos timores distinctionem specificam. Vtraque solutio sufficienter satisfacit repliçę: licèt prima sit Angelici Magistri menti conformior.

---

§. III.

An timor castus, *&* filialis *sit honestus*, *& laudabilis? Et quid de* servili *dicendum?*

Quare non procedat quæstio de timore mundano.

17 Non quærimus de timore mundano: quia, quòd hic semper sit turpis & inhonestus, est apud omnes certum. Et ratio, ex D. Thom. 2. 2. *quæst.* 19. *art.* 3. desumpta, hæc est: Etenim timor mundanus procedit ex amore mundano, qui propriè talis dicitur: *Quo aliquis mundo innititur tanquam fini* (vt ait Angelicus Doctor) *& sic amor mundanus semper est malus*: Sed timor, qui procedit ex amore malo, pravus est: ergo timor mundanus erit etiam pravus, & inhonestus. ¶ Deindè iste timor prohibetur in evangelio à Christo Domino illis verbis Matthæi 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus*: Ergo est malus. ¶ Nec quærimus de timore initiali: quia hic timor iuxta D. Thom. 2. 2. *q.* 19. *art.* 8. non distinguitur secundùm substantiam à filiali, sed se habet ad illum vt via, & sicut imperfectum ad perfectum intra eandem speciem: vnde D. Thom. dixit: *Timor initialis hoc modo se habet ad filialem, sicut charitas impefecta ad perfectam.* Quare, quod de timore filiali dictum fuerit, proportionabiliter applicandum erit timori initiali. Quamobrèm tota erit difficultas circa timorem castum, & servilem. Pro cuius decisione:

Timor castus est bonus, & dignus laude.

18 Dicendum est *primò*, timorem filialem, seu castum esse bonum, honestum, & laudabilem. Hæc conclusio est adeò certa, vt D. Th. de ea specialem difficultatem non excitaverit, licèt id egerit de timore mundano, & servili. Et ratio illius est: nam timor filialis, & castus provenit à charitate, vt ex dictis constat; sed quod à charitate provenit, sanctum, honestum, & laudabile est: ergo laudabilis, honestus, & bonus erit timor castus. ¶ *Deindè*: Timor castus, seu Dei est donum Spiritus-sancti, vt, loquendo de donis Spiritus-sancti, quę requiescunt super Verbum incarnatum, illis verbis docet Ioannes cap. 11. *Et replevit eum spiritus timoris Domini*: Sed dona Spiritus-sancti sancta, honesta, & ladabilia sunt: ergo idipsum habet timor filialis. Ita D. Thom. 2. 2. *q.* 19. *art.* 9. quem sequuntur omnes Theologi.

19 Maior tamen difficultas est circa timorem servilem, an sit necne laudabilis, & bonus? ¶ Sed, vt hæc faciliùs superetur, sciendum est, quòd timor servilis propriè habet culpam vitare ex horrore *pœnæ æternæ*, vt ait D. Thom. *in* 3. *dist.* 34. *q.* 2. *art.* 2. *quæstiunc.* 1. vel, vt lo quitur in art. 1. quæstiunc. 2. *Quæ erit post hanc vitam*: ad distinctionem timoris mundani, qui temporales pœnas refugit, & ob has vitandas committit peccatum, vt ibidem ait Angelicus Doctor. Tripliciter autem contingere potest, vt aliquis vitet culpam ex horrore pœnę: Primò, quando licèt principaliter fugiat culpam ex horrore ipsius, tamen occasionaliter movetur ex horrore pœnæ ad magis eam detestandam; qui quidem timor, etiam ex parte pœnæ, licitus est, vt ex se constat. At credimus, quòd hic timor servilis non est, sed propriè initialis, cuius munus est timere culpam principaliter, & secundariò pœnam, vt loco citato ex 2. 2. quæst. 19. art. 8. *ad* 2. his verbis dicitur: *Timor inialis non timet pœnam sicut proprium obiectum, sed inquantùm habet aliquid de timore servili adiunctum, qui secundùm substantiam manet quidem cum charitate, servilitate remota. Sed actus eius manet quidem cum charitate imperfecta in eo, qui non solùm movetur ad agendum ex amore iustitiæ, sed etiam ex timore pœnæ*: Ergo, cùm prædictus timor principaliter timeat culpam, & secundariò pœnam, initialis erit. Videatur idem Angel. Doct. *in* 3. *dist. iam cit. quæstiunc.* 2. *ad* 2. ¶ Secundò potest quis vitare culpam ex horrore pœnæ taliter, quòd habeat affectum conditionalem, quòd, si non adesset pœna, non vitaret culpam. Sed hic timor non est servilis, sed mundanus; cùm positivè præferat pœnam culpæ, & consequenter est malus & peccaminosus. Et hunc timorem, aliqui Doctores tenent, habere servilitatem obiectivam. Sed impropriè loquuntur; cùm hic timor non sit, vt diximus, servilis, sed mundanus, cui nulla servilitatis propriè competit.

Quibus modis posit quis, ductus timore pœnæ, vitare culpam.

20 Tertiò potest accidere, quando quis vitat culpam ex horrore pœnæ, habendo pœnam vt finem immediatum, non tamen excludendo alium vlteriorem finem, nec illum positivè includendo, sed ab vtroque præscindendo; nec comparando positivè pœnam cum culpa, sed purè præcisivè se habendo: & hic timor est propriè servilis; vt docet D. Thom. *quæst.* 19. *art.* 4. *ad* 3. his verbis: *Timor servilis secundùm substantiam non importat nisi timorem pœnæ, sivè timeatur vt principale malum, sivè non timeatur vt principale malum*: hoc est, sive referatur, sive non ad vlteriorem finem. Et in hoc timore duplicem servilitatem considerare possumus; aliam subiectivam, vt si existat in peccato mortali, qui elicit talem timoris actum; & aliam obiectivam, desumptam ex pœna quam respicit vt obiectum, & ex eius horrore vitat culpam. Inter quas est non levis differentia: nam prima non pertinet ad speciem actus, cum sine illo peccati statu actus timoris servilis elici posit: secunda verò est de essentia & specie illius; cum per ordinem ad pœnam specificetur, distinguaturquè in specie timor servilis à casto, vt probat D. Thom. 2. 2. *q.* 19. *art.* 4. *&* 5.

Quando dicatur timor servilis.

21 Quo supposito: Dicendum est *primò*, timorem servilem secundùm suam essentiam con-i-

Timor servilis est honestus, & dignus laude.

consideratum seu secundum servilitatem obiectivam aquam à pena vt ab obiecto accipit, esse bonum & honestum: ac proinde actus; quo quis ex horrore inferni vitat culpam; est bonus & laudabilis. Hæc assertio est de fide. Et, omissis pluribus. sacræ paginæ testimonijs, videndis apud N. Salmant. *tract.* 17. *disp.* 4. *à num.* 23. suadetur ex Concilio Tridentino *sess.* 14. *cap.* 4. vbi sic ait: *Illam verò contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ pœnarum metu communiter concipitur, si voluntate peccandi excludat cum spe veniæ, declarat, non solùm non facere hominem hypocritam & magis peccatorem, verumetiàm donum Dei esse, & Spiritus-Sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo pœnitens adiutus viam sibi ad iustitiam parat:* Sed impossibile est, quòd attritio esset actus bonus, si timor gehennę, vel pœnarum, ex quarum consideratione concipitur, esset pravus: ergo talis timor est actus bonus. Sed clariùs idem Concilium nostram diffinit conclusionem *sess.* 6. *cap.* 8. his verbis: *Si quis dixerit, gehennæ metum, per quem ad Dei misericordiam de peccatis dolendo confugimus, vel à peccato abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere, anathema sit.* Ergo de fide est, quòd timor servilis, secundùm quòd respicit pœnas vt obiectum, ab eoque servilitatem obiectivam sumit, bonus & honestus est.

Probatur cóclusio ex decret. Alexád. VIII.

22 Nec minùs clarè novissimè Alex. VIII: in decreto dato anno 1690. die 20. Decemb. in quo 31. propositiones tanquam temerarias, hæresim sapientes, schismaticas, & hæreticas respectivè damnavit, hanc sententiam diffinivit: Nam propositio XIV. prohibita à prædicto summo Pontifice sic se habet: *Timor gehennæ non est supernaturalis.* Et XV. *Attritio, quæ gehennæ & pœnarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiæ Dei propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis:* ergo econtrà verum est, quòd actus timoris gehennæ est supernaturalis, & consequenter bonus; & quòd attritio de offensis ex tali timore concepta honesta & sancta est; & denique, quòd sit bonus motus & supernaturalis; vt hic summ. Pontifex definit. ¶ Confirmatur: Etenim detestari peccatum, & virtutem amplecti, ob æternam gloriam adipiscendam, actus licitus & honestus est: ergo similiter vitare peccatum ob timorem gehennæ actus honestus erit: Consequentia liquet à paritate; cùm vtriusque actus motivum sit quid creatum supernaturale. Antecedens verò diffinitur ab Alexand. VIII. in propositione 10. ab ipso damnata; quæ sic se habet: *Intentio, qua quis detestatur malum, & prosequitur bonum, merè vt cœlestem obtineat gloriam, non est recta, nec Deo placens.* Igitur detestari malum seu peccatum, & virtutem amplecti ob gloriam adipiscendam honestum est: & similiter vitare peccatum ob timorem gehennæ.

Ostenditur à ratione.

23 Deinde probatur à ratione: Quia, quod est conformiter ad rectam rationem, honestum est; sed timere inferni pœnas est conforme ad rectam rationem; cùm sit malum omnium maius, dignumque, vt omnia mala amplectamur ob illud vitandum: ergo timere pœnas inferni actus laudabilis est: igitur vitare culpam ex horrore inferni pœnarum actus honestus & laudabilis est. Probatur hæc vltima consequentia: quoniam ex vna parte vitare culpam actus bonus est; deinde etiam est bonum timere inferni pœnas: ergo complexum hoc *vitare culpam ex timore pœnarum inferni* actus laudabilis est.

Insuper probatur.

24 Confirmatur: Qui detestatur & fugit peccatum ob eius turpitudinem, benè operatur: ergo idem dicendum est de eo qui fugit, & detestatur peccatum ob pœnas inferni, quas demeretur. Antecedens constat tum ex verbis Concilij Tridentini suprà *num.* 19. citatis, vbi ait attritionem, quæ ex turpitudinis peccati consideratione oritur, esse licitam, & ad gratiam iustificantem viam & dispositionem. Tum etiam ex propositione 9. ab Alexan. VIII. damnata, quæ sic se habet: *Reverà peccat, qui odio habet peccatum merè ob eius turpitudinem, & disconvenientiam cum natura sine vllo ad Deum offensum respectu*: Ergo, qui fugit, & timet peccatum ob meram eius turpitudinem, benè & licitè operatur. Ex quo patet primę consequentiæ bonitas: Nam ideo licitè timetur, & odio habetur peccatum ob eius turpitudinem, quia digna odio & fuga est talis turpido; sed etiam pœna inferni, quam demeretur peccatum, est digna odio, fuga, & timore: ergo licitè operatur, qui fugit peccatum præcisè ob inferni pœnas, quas demeretur, estò eas ad vlteriorem finem non ordinet.

Secunda probatio à ratione.

25 Vlterius à ratione ostenditur, & roboratur nostra assertio: Nam ideo, iuxta adversarios, fuga peccati ob timorem præcisè pœnæ, in quo consistit essentia timoris servilis, esset actus malus ex fine talis fugæ; quia, qui sic operaretur, vel haberet affectum peccandi, nisi immineret pœna; vel magis detestaretur pœnam, quàm culpam, quod vitiosum est: sed nullum ex his sequitur: ergo talis fuga licita est. Probatur minor quoad primam partem: Nam ex eò, quòd quis vitet culpam ob pœnam, tantùm sequitur, quòd hic & nunc ponat hoc motivum sufficiens ad vitandam culpam, & pręscindat ab alijs: Ex illo quidem argui non potest, quòd, si non adesset pœna, peccatum committeret (hoc enim dicere prorsus divinare est) nam posset tunc aliud motivum honestum ponere ob culpam vitandam. Et quidem ex eò, quòd quis per vnum medium probet conclusionem, non arguitur, quòd si tale medium abesset, per alia æquè ad intentum sufficientia non probaret: cur ergo ex eo, quòd ob pœnę timorem quis vitet culpam, arguitur, quòd, deficiente pœna, culpam committeret? quasi non posset tunc ob alia honesta motiva illam fugere.

Qui fugit peccatum ob timorem pœnæ, non ideo magis detestatur pœnã, quàm culpã.

26 Secunda pars illius maioris etiam facilè suadetur. Nam, qui vitat culpam præcisè ob timorem pœnæ inferni, ex hoc non pręfert positivè pœnam culpæ (quod est proprium timoris mundani, seu servilis, secundùm quandam servilitatem obiectivam, quam aliqui astruunt, & immeritò à mundano distingunt, vt suprà vidimus) sed purè præcisivè se habet; nec comparat illas inter se, sed potius ab hoc pręscindit, & tantùm ponit motivum ex se honestum, & sufficiens ad culpam fugiendam; quod licitum est: ergo falsum est, quòd qui vitat culpam ob pœnam, magis pœnam quàm culpam detestetur; cùm ad hoc requiratur positiva comparatio vtriusque. Quidquid in contra-

trarium sentiat Lugo *de Pœnitentia*, *disp*. 5. *sect*. 9. *num*. 138. concedendo in prædicto casu magis timeri pœnam quàm culpam: Ex quo tamen credit non inferri, quòd homo sit affectus ad culpam cessante pœna. Sed licèt fortasse hoc ex illa confessione non sequatur, tamen nequit vitare, quòd tunc magis rem creatam diligeret quàm Deum, quod vitiosum est: vnde tutius est nostram solutionem tenere.

Servilitas subiectiva non deturpat actū timoris.

27 Dicendum est *secundò*, servilitatem ex parte subiecti, hoc est status peccati habitualis, non reddere actum timoris pœnæ turpem & illicitum. Hæc assertio, præterquàm constat ex auctoritatibus à num. 19. relatis, quæ vniversaliter loquuntur de omni timore servili, sivè coniungatur cum charitate, sivè cum statu peccati: insuper suaderi potest ex propositionibus 7. & 11. ab Alex. VIII. damnatis, quarum prima hęc est: *Necesse est, infidelem in omni opere peccare*. Et secunda: *Omne, quod non est ex fide christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum, est*. Sed, his omissis, vnicè probanda est ex doctrina N. Salmanticensium Scholasticorum *tr*. 17. *disp*. 4. *dub*. 3. §. 3. *à num*. 28. vt infrà clariùs videat sincerus lector, quàm malè perdoctus quidam neotericus eos satis acriter impugnet. Quo quidem prænotato, sic assertionem præiactam probant:

Probatur nostra conclusio rationibus probativis ex N. Salmant. desumptis.

28 *Conditio servilitatis, de qua in præsenti, nihil aliud est quàm status servitutis, seu peccati habitualis, in quo eliciens actum timoris existit; sed per hoc, quòd actus timoris eliciatur ab homine existenti in peccato mortali, non contrahit malitiam, nec bonitatem moralem exuit: ergò conditio servilitatis non reddit actum timoris turpem. Consequentia patet. Et minor ostenditur: nam status habitualis peccati non reddit actus in eo statu elicitos generaliter turpes; aliàs omnia opera peccatoris essent peccata: Quod damnat Concil. Trident. sess. 6. can. 7. his verbis: Siquis dixerit, opera omnia, quæ ante iustificationem fiunt, quacunque ratione facta sint, verè esse peccata &c. anathema sit. Et iterum Pius V. & Gregorius XIII. condemnantes proposit. 35. Michaelis Baij, quæ erat huiusmodi: Omne, quod agit peccator, aut servus peccati, peccatum est: Ergo status habitualis peccati non præstat, quòd timor servilis ex se honestus, vt §. antecedenti vidimus, fiat turpis, & peccaminosus. Maior denique constat ex suprà dictis num. 22. vbi exclusimus aliam servilitatem obiectivam, quam aliqui adstruunt, & dicunt consistere in eo, quòd timens fugiat culpam cum affectu illam prosequendi, nisi immineret pœna, huiusmodi enim affectus pœnitùs destruit essentiam timoris, de quo in præsenti, & quem §. præcedenti statuimus. Sistendo igitur in timore, de quo agimus, conditio servilitatis, nihil aliud est quàm status servitutis, vel peccati.*

Confirmatio.

29 *Confirmatur: Quia ita se habet servilitas ad timorem servilem, sicut informitas ad fidem informem, vt expresse docet D. Thomas in præsenti, art. 4. sed informitas fidei non est aliud quàm carentia informationis per gratiam, & charitatem, quæ carentia non deturpat actum fidei, sed illum relinquit moraliter bonum: ergo servilitas timoris eius essentiæ superaddita nil aliud est quàm carentia gratiæ, seu conditio status peccati, quæ tamen non faciunt, vt actus timoris sit moraliter malus.*

¶ *Ad hæc: Testimonia §. præcedenti relata commendant timorem disponentem ad gratiam; sed huiusmodi timor habet conditionem servilitatis, coëxistit enim cum peccato habituali, & gratiam præcedit: ergo huiusmodi timor per hanc conditionem non deturpat suam bonitatem moralem. Videantur, quæ diximus tract. 14. disp. 2. dub. 2. vbi latè ostendimus, hominem in statu peccati posse elicere opera moraliter bona: nam quæ ibidem expendimus, huius assertionis veritatem liquidò evincunt.* Hæc sunt, quibus Salmanticenses nostram resolutionem demonstrant: Et hæc legens RR. Magister Ponce, miramur, quàm turpiter offenderit, & non benè perspexerit, vt pleno ore affirmarit, in his PP. nostros Salmanticenses & negare servilitatem obiectivam actus servilis; seu alijs terminis, eam, quam ab obiecto prędictus actus sumit, & per quam constituitur bonus & laudabilis; & simul dicat vnicum & totale fundamentum ad servilitatem obiectivam negandam à prædictis Patribus esse argumentum quoddam D. Thomæ oppositum, & ab ipso Angelico Doctore solutum. Sed quàm falsa hęc sint, sequens §. modestè, vt par est, demonstrabit.

---

§. III.

Vindicantur Salmanticenses Scholastici ab impostura Reverendissimi Magistri Ponce.

Motivum dicendorum.

Si honorare Parentes divino instruimur eloquio Exod. 20. *Vt simus super terram longævi*? Si dicitur Eccles. 3. quòd *gloria hominis ex honore Patris, & dedecus filij Pater sine honore*? Si, vt prophanæ inclamant historiæ, discipulorum erga Præceptores fides cogit, etiam ethnicos, pro eorum defensione in arenam litterariam descendere, illorumque dogmata ab impugnatoribus acriter vindicare; immò &, si opus fit, pro eis vitam exponere? Meritò impietatis, aut turpis ignorantiæ huius Salmantini Collegij filij arguerentur, si quando nostrorum Salmanticensium doctrinam (quorum discipulatu, & filiatione gloriamur) vt parùm Divi Thomæ adhærentem, vel, vt potius dicamus, positivè contradicentem, publicè suggillatam conspicimus, silentio libaremus vindictam, & pro eius defensione apologeticum non arriperemus vmbonem. Turpe enim & indecorum nobis absdubiò esset, si quia prædicti Patres iam inter Cœlites choreas agunt, prosequè impugnatoribus rationem reddere non valent, nostra inertia, eorum toto orbe celebrata sapientia, & Div. Thomę indivulsus discipulatus, apud omnes iustè laudatus, aliquantulùm alicuius (vt creditur) cursim eos legentis sycophantijs obnubilaretur, vel saltem apud parùm pium lectorem vocaretur in dubium. Quapropter, sicut à maioribus vsitatum discimus, actumque veneramur, in præsenti breviter iniustæ impugnationi à RR. Magistro Ponce contra Salmanticenses efformatæ respondebimus; simulque demonstrabimus, nil esse in prædictis Patribus, quod D. Thom. non redoleat, & ex eius visceribus non sit enucleatum. Et nè videamus fingere hostem, quem feriamus, prius hic impug-

impugnationem proprijs verbis, quibus à prædicto RR. Magistro efformatur, referemus.

Impostura Patris M. Pōce aiversus Salmanticenses refertur.

30 RR. ergo Magister Ponce, cuius ingenij acumen non semel demirati sumus; dum in hac alma Salmantina Vniversitate Moderatoris, & Cathedratici communi plausu munus obeundo, audivimus; inter alia proprij ingenij monumenta typis mandata, novissimè quandam controversiam theologico-dogmaticam in cap. 4. Tridentini *de Contritione*, *sess.* 14. Romæ excusit, summoque Ecclesię Pastori dicavit. Hanc ergo, dum non sine animi voluptate evolvimus, & iucundè perlegimus; ecce subitò occurrit nobis sextum argumentum dubij tertij, cuius epigraphe est: *Occasione sexti argumenti ostenditur, in timore divino servili dari servilitatem formalem, & obiectivam omnino diversam à servilitate subiectiva.* In quo hic sapientissimus Magister totus est in impugnando NN. Salmant. doctrinam tom. 7. tract. 18. disp. 4. dub. 3. *num.* 28. 29. 30. & 40. traditam. Nam, posito hoc argumento num. 176. dub. 3. citatæ controversiæ: *Timor servilis, vt distinctus à casto, & à mixto ex casto, & servili importat servilitatem non solùm ex parte subiecti, sed etiam ex parte obiecti; sed ratio servilitatis est contraria charitati, ac proinde mala: ergo timor servilis, vt distinctus à casto, & à mixto ex casto, & servili est malus, & charitati contrarius:* Quo (inquam) syllogismo sic efformato, ait: *Maior huius syllogismi, quam immeritò negat, & acriter impugnat N. Salmanticensis tom. 7. tr. 18. de Spe, disp. 4. dub. 3. n. 28. 29. 30. & 40. ostenditur &c.* Sic prælaudatus Doctor. Et deinceps, per plures paginas, coacervatas ex D. Thomæ probationes adducit, & vrget. Et, cùm finxerit in hoc hostem, quem feriat, non semel de Salmanticensibus triumphum, & victoriam decantare gloriatur.

Transcribitur secūda impostionis pars.

31 Deindè num. 184. sine vllo formidine docet, fundamentum, quo Salmanticenses moventur ad suam stabiliendam doctrinam, non esse aliud quàm argumentum primum articuli 5. q. 19. citatę, sibi à D. Thoma obiectum, & enodatum: Sic num. 184. prædictus Magister, vt ex his verbis constat: *Nunc sic, sed hoc est* (scilicet præfatum argumentum) *vnicum & totale fundamentum, quo noster Salmanticensis movetur &c.* Tum ex illis, quibus suam rationem concludit, & absolvit: *Igitur sententia opposita, & à nostro Salmanticensi propugnata vnicè fundatur in argumento contrario ipsi D. Thom. quod idem D. Thomas, vt sibi contrarium, contra se proponit, & solvit.* In quo maiorem præcedenti credimus Salmanticensibus inferre iniuriam: Cùm in hoc ostendere velit, prædictos Patres, vt rigidissimos, & indivulsos D. Thomę discipulos ab vniverso litterarum orbe iustè proclamatos, adeò in Div. Thomæ lectione caecutire, aut lippire, vt vel iudicent, D. Thomæ propriam in argumentis sibi obiectis callendam esse mentem (quod vel de tyrunculo in Aquinatis lectione suspicari nequit) vel saltem quòd doctrinam suam falsò D. Thomę testimonio munire contendant: quod vt æquè turpe, & novum nullus est, qui in prædictis Patribus non miretur. Sed ab vtraque impostura eos evidenter vindicare curabimus.

Ostenditur clare, Salmāticenses non oppugnasse servilitatem obiectivā, sed illam defendisse.

32 Quòd autem NN. Salmanticenses minimè negent servilitatem obiectivam, seu à pœna, vt ab obiecto proprio desumptam, tam in locis allegatis à RR. Magistro Ponce; quàm alibi; constat primò ex sincera eorum lectione: Nam, vt vidimus in illorum verbis num. 28. relatis solùm negant *servilitatem obiectivam, quam aliqui adstruunt, & dicunt consistere in eo, quòd timens fugiat culpam cum affectu illam prosequendi, nisi immineret pœna.* (Et idem docent num. 22. & 40. à R. Ponce citato, vt intuenti constabit) sed hæc servilitas obiectiva est servilitas mundana, & nonquam docet M. Ponce, & à qua tanquam ab obiecto desumit timor servilis suam honestatem, vt ipse fatetur: ergo malè impugnantur à prædicto Magistro tanquam negantes servilitatem obiectivam, à qua timor suam bonitatem desumit.

Rursus demōstratur impostura R. P. Ponce.

33 Secundò: Salmanticenses expressis verbis concedunt servilitatem obiectivam à M. Ponce stabilitam: ergo iniustè talem doctrinam eis imponit. Consequentia liquet. Et antecedens ostenditur: nam servilitas obiectiva à RR. Magistro intenta: *Est* (vt ipse num. 100. ait) *ipsa attingentia pœnæ tanquàm obiecti proprij in actibus, in habitibus verò est respicientia horum actuum, & pœnæ tanquam obiecti proprij servilitatis:* sed hanc eandem servilitatem concedunt, vt veritati conformiorem, NN. Salmant. ergo &c. Probatur minor expressis eorundem verbis. Nam num. 22. *in princip.* sic docent: *In qua persistendo, adhuc animadvertere oportet, huiusmodi timorem posse bifariam considerari: Vno modo secundùm essentiam, quam habet per respectum ad obiectum sui terminativum, videlicet pœnam quam refugit, & pro cuius evasione imperat observare legem, & vitare culpam: Alio modo secundùm conditionem servilitatis, ex qua habet denominari servilis.* Deindè explicando duplicem servilitatem, scilicet subiectivam, & obiectivam, quam aliqui adstruunt, eo modo quo num. antecedenti impugnavimus, posteà addunt: *Vnde vel dicendum est, timorem, de quo loquimur, non habere servilitatem obiectivam, vel, quod verius est, huiusmodi servilitatem obiectivam sitam esse in eo, quòd immediatè, & principaliter terminetur ad pœnam, propriam enim servorum est pœnam timere, & inde moveri ad operandum.* En vbi expressè fatentur, veriùs esse, in timore servili dari servilitatem obiectivam, quæ consistit in tendentia ipsius actus timoris ad pœnam, quam vt proprium, & immediatum obiectum respicit. Ergo falsum prorsus est, servilitatem obiectivam à NN. Salmanticensibus negari, & acriter impugnari, vt præfatus Magister eis imponit.

Vlterius convincitur intentum.

34 Tertiò: Qui concedit, timorem servilem essentialiter distingui à timore filiali, nequit non concedere servilitatem formalem & obiectivam in actu timoris, vt satis eruditè probat prædictus Magister *dict. dub.* 3. *à n.* 377. *vsque ad* 202. sed NN. Salmanticenses *dub.* 4. *sequent.* docent cum D. Thom. *in præsenti art.* 5. *& in* 3. *dist.* 34. *quæst.* 2. *art.* 3. *quæstiunc.* 3. timorem servilem essentialiter distingui à timore filiali: ergo concedunt prædicti Patres in timore servili servilitatem formalem & obiectivam. Sola minor indiget probatione, quam dicti Patres sic efformant dub. 4. cit. num. 67. *Distinctio essentialis inter actus, & inter habitus actibus correspondentes sumitur ab eorum obiectis primarijs; sed* timor

timor filialis, & servilis habent diversa obiecta primaria: siquidem obiectum primarium timoris filialis est subiectio passiva, & reverentialis ad Deum, connotando possibilitatem mali separationis, aut culpæ, vt explicuimus num.50. Obiectum autem timoris servilis est pœna, quam quis subire refugit, vt constat ex dictis dubio præcedenti: ergo timor filialis, & castus distinguitur essentialiter quoad actus, & habitus. Hucusque NN. Salmant. Ex quibus constat, quàm iniustè asserat prædictus Magister, eos servilitatem obiectivam negare, & impugnare.

35 Quartò: Bonitas essentialis timoris servilis est omnino indistincta à servilitate formali & obiectiva; sed Salmanticenses docent *à n.* 28. actum timoris conservare bonitatem propriam essentialem adhuc in consortio servilitatis subiectivæ: ergo eodem modo concedunt servilitatem obiectivam. Consequentia legitimè infertur. Maior verò constat; cùm bonitas, & essentia cuiuscunque actus ab ordine ad obiectum sumatur. Minor denique est conclusio Salmanticensium, vt patet ex eorum verbis num. 28. & 29. relatis. ¶ Quintò: Iidem Patres *dub.* 4. *disputationis citatæ numer.* 70. ex D.Thom. *in præsenti, art.* 10. affirmant, quòd, crescente charitate, diminuitur timor servilis, & augetur filialis: ergo quia timor servilis importat diversitatem specificam ad obiecto desumptam, per quam specificè à timore filiali distinguatur; sed hæc diversitas specifica, ab obiecto desumpta, est servilitas obiectiva, quam intendit laudatus Magister Ponce: ergo falsum est dicere, NN. Salmanticenses prædictam servilitatem obiectivam negare; cùm potius expressis rationibus, & doctrinis eam & supponant, & comprobent.

36 Nec maiorem veritatem præsefert, quod eis imponit num. 184. asserendo absque hæsitatione & scrupulo, vnicum, & totale fundamentum, quo Salmanticensis movetur ad negandam prædictam servilitatem obiectivam, esse argumentum primum artic. 5. dictæ quæstionis 19. quod contra se Divus Thomas proponit, & solvit. Quæ impostura vt liquidò patefiat, sat est, legere prædictos Patres loco citato per R. Magistrum, quorum verba suprà *num.* 28. & 29. transcripsimus. Ibi enim Salmanticenses non negant servilitatem obiectivam, sed potius eam affirmant; cùm bonitatem actus timoris servilis pro viribus propugnent, etiamsi coniugatur cum servilitate subiectiva. Ad quod efficaciùs suadendum, hoc ratiocinium efformant: *Ita se habet servilitas* (subiectiva scilicet) *ad timorem servilem, sicut informitas ad fidem, vt expressè docet D. Thomas in præsenti articulo* 4. *sed informitas fidei non est aliud quàm carentia informationis per gratiam, & charitatem, quæ carentia non datur per actum fidei, sed illum relinquit moraliter bonum: ergo servilitas timoris eius essentiæ superaddita nil aliud est quàm carentia gratiæ, sicut conditio status peccati; quæ tamen non faciunt, vt actus timoris sit moraliter malus.* Hucusque Salmant. Et in hoc ratiocinio offendit Magister Ponce, trepidavit timore, vbi non erat timor, vt ex dicendis constabit.

Prosequitur assumptum, & ostenditur falsitas secundæ partis.

37 Primò: quia N. Salmanticenses, vt ipsi fatentur, prædictam doctrinam non sumpserunt ex argumento primo articuli 5. sed ex corpore articuli quarti: ibi enim quærens Divus Thomas, an timor servilis sit bonus? Respondet: *Dicendum, quòd timor servilis ex parte servilitatis habet, quòd sit malus, servitus enim libertati opponitur: Vnde cùm liber sit, qui causa sui est, vt dicitur in primo Metaphysic. servus est, qui non causa sui operatur, sed quasi ab extrinseco motus. Quicunque autem ex amore aliquid facit, quasi ex seipso operatur, quia ex propria inclinatione movetur ad operandum. Et ideo contra rationem servilitatis est, quòd aliquis ex amore operetur. Sic ergo timor servilis, inquantùm servilis est, charitati contrariatur. Si ergo servilitas esset de ratione timoris servilis, opporteret, quòd timor servilis esset malus, sicut adulterium simpliciter est malum, quia id, ex quo contrariatur charitati, pertinet ad adulterij speciem. Sed prædicta servilitas non pertinet ad speciem timoris servilis, sicut nec informitas ad speciem fidei informis. Species enim moralis actus, vel habitus ex obiecto accipitur. Obiectum autem timoris servilis est pœna*::: Vnde concludit articuli corpus: *Et ideo timor servilis secundùm substantiam bonus est, sed servilitas eius est mala.* Hucusque Angelicus Doctor. Ex quibus constat, tum quòd iuxta Divi Thomæ sententiam servilitas ex parte subiecti, seu status peccati mala est: econtrà verò, quòd si sumatur ex parte obiecti, scilicet pœnæ, est honesta & bona: tum quòd servilitas subiectiva non pertinet ad speciem timoris, sicut nec informitas ad speciem fidei. Ergo, cùm ex hac paritate probent Salmanticenses, timorem servilem conservare suam bonitatem, estò coniungatur cum servilitate subiectiva mala, quia hæc ad eius speciem non pertinet, falsum est, tum quòd servilitatem obiectivam impugnent: tum etiam, quòd ab argumento contrario Divi Thomæ fundamentum assertionis desumant: cùm, vt constat ex relatis verbis, ex propria Angelici Doctoris mente talis paritas desumpta sit.

38 Sed dices: D.Thom. articulo 5. sequenti vtitur exemplo informitatis fidei, vt patet ex sequenti argumento, quod est primum dicti articuli, in quo intendit probare, timorem servilem non distingui à filiali: *Ita enim* (verba sunt D.Thomæ) *videtur se habere timor filialis ad servilem, sicut fides formata ad informem, quorum vnum est cum peccato mortali, aliud verò non: sed eadem secundùm substantiam est fides formata, & informis: ergo & idem est secundùm substantiam timor servilis, & filialis. Sed hoc est* (infert immediate Magister Ponce) *vnicum, & totale fundamentum, quo nostri Salmanticenses moventur &c.* Et paucis interiectis concludit: *Igitur sententia opposita, & à nostris Salmanticensibus propugnata vnicè fundatur in argumento contrario ipsi Divi Thomæ, quod idem Divus Thomas, vt sibi contrarium, contra se proponit, & dissolvit:* ergo vera est impugnatio RR. Ponce. Replica.

39 Hanc illationem tanti Magistri dum vidimus, continuò in admirationem rapti sumus; & vix credere possumus à prædicto Magistro fuisse exaratam, sed fortè ab aliquo malevolo eius operi assutam. Nam vel prædictus Magister vidit Salmanticenses, vel non? Hoc secundum nec suspicari licet, cùm referat eorum verba. Si eos legit: ergo necessariò vidit etiam

etiam ipsos Salmanticenses fateri, tale exemplum fidei formatæ, & informis à Divo Thoma articulo quarto accepisse. Qua ergo, si hæc legit, veritate asserere, & prælo mandare potuit ex argumento Divo Thomæ contrario illud sumpsisse? Qua ratione incautos lectores decipere, ansamque eis præbere, vt Salmanticensium doctrinam tanquam Div. Thom. contrariam parvipendant? Qua denique veritate affirmare, vnicum, & totale fundamentum Salmanticensium doctrinæ esse primum argumentum articuli quinti à D. Thom. sibi obiectum; & non potius integrum corpus articuli quarti, vbi ex professo Sanctus Doctor eam difficultatem disserit? Sed hoc lectori pio remittimus, vt vtriusque partis rationes perpendat, æquaque lance trutinet, & cui expunctione, & censura opus sit, attentè videat.

Vlterius demóstratur impostura Mag. Ponce.

40 Et interim impostura talis Magistri denuò demonstratur. Nam, si Salmanticenses assumerent suæ doctrinæ fundamentum ex prædicto argumento, docerent vnitatem specificam timoris servilis, & filialis, sicut prędictum argumentum concludere intendit; sed hoc non docent Salmanticenses, quin potius *num. 67.* adstruunt cum Div. Thom. diversitatem specificam inter prędictos timores: ergo fundamentum propriæ doctrinæ traditę dicto numero 28. & etiam 29. non est, vt falsò imponit Magister Ponce, argumentum primum articuli quinti Div. Thomæ, sed potius substantia corporis articuli quarti eiusdem Angelici Doctoris. Cùm ergo in prædicto articulo quarto probet Divus Thomas exemplo fidei informis, servilitatem subiectivam esse quid accidentaliter adveniens substantiæ timoris servilis, & consequenter nec deturpare eius bonitatem ex obiecto acceptam, sicut nec deturpat absentia charitatis bonitatem fidei informis; & hac eadem ratione probent Salmanticenses honestatem prędicti timoris adhuc in consortio servilitatis subiectivæ, vt patet ex ipsorum verbis, quæ toto § antecedenti *à num.* 28. transcripsimus; manet demonstratum, prædictum Magistrum Ponce cursim, & per transennam eos legisse, & finxisse hostem, quem feriret. Sed infaustè vtique, cùm pro Patribus suis continuò nascantur filij, qui eos defendant, & ab impugnantibus efficaciter, estò modestè, vindicent. ¶ Nonnulla argumenta contra traditam doctrinam prelaudatus Magister machinatur: sed ex hucusque dictis sufficienter manent enervata: quare ab vlteriore eorum impugnatione meditatò abstinemus.

§. IV.

Referuntur sententiæ contrariæ conclusionibus §. secundo relatis.

Argumenta contra primã conclusionem

41 Contra primam conclusionem sentiunt Lutherus, & alij hæretici, quos referunt Ferre *tract.* 13. *quæst.* 12. §. 7. *num.* 46. & N. Salmanticenses *tract.* 17. *disp.* 4. *dub.* 3. §. 4. Quorum argumenta consistunt in eo, quòd omnia opera peccatoris sint mala: quòd vitans peccata timore pœnæ, plus hanc odit, quàm detestetur illa. Sed quia hæc manent sufficienter soluta ex dictis *à num.* 19. *&* 24. ideo ab eorum enodatione abstinemus.

Qui sentiant contra secundam conclusionem.

42 Contra secundam conclusionem videtur sentire Magister Ferre, §. 8. *à num.* 51. Sed, si verum fateamur, hic Doctor ambiguè loquitur: Nam ex vna parte loquitur de timore servili pœnæ, orto ex amore actuali sui tanquam vltimi finis: Qui tamen amor est mundanus, & non servilis; & sic nil mirum quòd sit malus. Deinde ex alia *num.* 56. has duas propositiones vniversales docet: Prima, quòd timor servilis ex pura conditione subiecti semper est bonus; timor verò servilis operativè semper est malus; & ideo nequit reperiri in habente charitatem, sed præcisè in peccatore. Sed, quidquid sit de hoc, contra eam sic arguitur.

Argumentum contra cóclusionem stabilitam n. 27.

43 Timor pœnæ elicitus ab eo, qui est in peccato mortali, est fuga mali, vt oppositi bono proprio ad quod est conversus homo, & quod super omnia diligit; sed fugere pœnam, vt oppositam bono proprio, quod super omnia diligit, est peccatum, cum procedat hic actus ex amore sui vt vltimi finis, qui peccatum est: ergo talis actus timoris elicitus ab homine peccatore malus est.

Dissolvitur.

44 Ad hoc argumentum respondetur, quòd, si vim haberet, probaret vtique, omnia opera peccatoris esse prava, nullumque opus moraliter bonum posse ab eo elici: Quod damnavit Concilium Tridentinum *sess.* 6. *Canon* 7. & probant NN. Salmanticenses *tom.* 5. *tract.* 14. *disp.* 2. *dub.* 2. *à num.* 18. Et novissimè etiam damnatur ab Alexandro VIII. in sequenti propositione Michaelis Baij, quæ inter damnatas à dicto Pontifice est in ordine octava: *Necesse est, infidelem in omni opere peccare.* Idipsum damnavit Pius V. & Gregor. XIII. vt diximus n. 28. NN. Salmanticensium *tr.* 17. *disp.* 4. *dub.* 3. §. 3. *à num.* 18. verba referentes. Ratio illationis est: nam homo existens in peccato mortali semper est conversus ad bonum proprium tanquàm ad vltimum finem, & omnia ex amore sui operatur, vt erudite probant dicti Patres *tract.* 8. *disp.* 4. *dub.* 2. *à num.* 48. ergo, si ex hac ratione timor pœnę est peccatum, idem dicendum erit de quocunque opere bono ex obiecto. Quare dicendum est, quòd dupliciter potest aliquis ex amore sui procedere: primò ex amore habituali sui, vt vltimi finis; secundò ex amore actuali: hoc secundo modo semper est peccatum: at primo modo peccatum non est: vt patet in actibus fidei, & spei elicitis à peccatoribus, qui boni sunt: Cùm ergo timor pœnę procedat ex amore boni proprij amati habitualiter, & non actualiter, vt vltimi finis, hinc est, quòd non sit malus, sed potius ex obiecto proprio honestus.

§. V.

Quis timor sit donum Spiritus-Sancti: & an de aliquo timore detur præceptum?

Quid veniat intelligi nomine timoris, pro vt est donum Spiritus Sancti.

45 Quæ hucusque diximus, ordinantur ad decisionem eorum, quæ titulus offert; & ideo vltimò ea decidere oportunum nobis visum fuit. Sed ante omnia nota, quòd hìc *doni* nomine minimè intelligimus quamlibet perfectionem à Deo infusam, sed

Habitum quendam supernaturalem, quo homo disponitur, vt sit promptè mobilis à Spiritu-sancto. Sic enim diffinitur donum Spiritus-sancti, vt docent Salmanticenses *tom.* 3. *in Arbore virtutum*, §. II. *numer.* 8. ex Div. Thom. *prima secundæ*, *quæst.* 68. *articul.* 1. *&* 2. *&* *in præsent. articul.* 9. Vnde hæc est differentia inter hos habitus, seu dona, & virtutes, quòd istæ inclinant ad actus rectos, rectitudine mensurata per communes regulas rationis vel secundùm se, vel vt lumine supernaturali illustratæ: At dona regulantur per instinctum Spiritus-sancti non coarctatum ad communes regulas prudentiæ naturalis, vel infusæ, sed potius supra illas, ad exercendos actus aliquos animam moventem: & vt ad hoc sint dispositę animæ potentiæ, dantur Spiritus-sancti dona, & habitus à virtutibus distincta.

Timor servilis, estò ab Spiritu-sancto sit, non est Spiritus-sancti donũ.

46 Dicendum est *primò*, timorem servilem non esse donum Spiritus-Sancti. Et ratio ex Div. Thom. 2. 2. *quæst.* 19. *art.* 9. desumpta est: quia timor servilis, vt ait D. Augustinus *libr. de natura*, *&* *Gratia*, *cap.* 57. potest habere voluntatem annexam peccandi; sed donæ Spiritus-sancti non possunt esse cum voluntate peccandi; cùm, vt probat Div. Thomas 1. 2. *quæst.* 68. *art.* 1. *&* 2. non possint esse sine charitate: ergo nequit esse Spiritus-sancti donum. ¶ Sed estò non sit Spiritus-sancti donum, est tamen ab Spiritu-sancto. Quod docet Glossa super illud ad Romanos 8. *Non accepistis spiritum servitutis &c.* dicens: *Vnus spiritus est, qui facit duos timores, scilicet servilem, & castum.* Et in hoc sensu intelligendus est Divus Thomas, quando in pręsenti artic. 4. & 6. in argument. *Sed contrà*, ait: *quòd timor servilis est donum Spiritus-sancti.* Solum enim ibi vult dicere, quòd sit perfectio ab Spiritu-sancto infussa, non verò propriè donum illius, vt immediatè articul. 9. probat, & latiùs in 3. distinct. 34. quæst. 2. art. 2. quæstiunc. 1.

Timor filialis, & etiam initialis sunt Spiritus-Sancti dona: non autem mundanus.

47 Dicendum est *secundò*, solum timorem filialem, & castum esse donum Spiritus-sancti. Sic Div. Thom. 2. 2. *quæst.* 19. *art.* 9. quem sequuntur eius discipuli, vt Bannez, Salmanticenses, Ferre, à Sanct. Thoma, & alij. Et rationem tradit Doctor Angelicus: Quia dona Spiritus-sancti, vt suprà vidimus, sunt quædam habituales perfectiones potentiarum animæ, quibus redduntur benè mobiles à Spiritu-sancto; sed hoc præstat timor filialis: ergo &c. Minorem sic probat Angelicus Magister: Ad hoc quòd aliquid sit benè mobile ab aliquo movente, requiritur, & sufficit, quòd ei sit subiectum & non repugnans; sed hoc facit timor filialis & castus, cùm per ipsum Deum revereamur, & refugiamus ab eo separari: ergo timor filialis seu castus est donum Spiritus-sanct. ¶ Diximus *solùm timorem filialem*: per quod excluditur timor servilis, vt diximus numero antecedenti, non autem timor initialis; cùm hic non distinguatur secundùm essentiam à filiali, sed solùm secundùm statum, sicut charitas perfecta, & imperfecta, vt probat Div. Thomas *art.* 8. Vnde quod diximus de timore filiali, intelligi debet, proportione servata, de timore initiali. ¶ De timore mundano non quærimus, cùm luce meridiana clarius sit, donum Spiritus-sancti non esse, vtpote imperfectior timore servili, imò absolutè, & secundùm suam speciem malus, vt supposuimus num. 17. ¶ Qui plura voluerit circa hunc timoris donum, consulat Salmantic. & Ferre *locis citatis*, quæ, quia solùm scholastica sunt, omittere oportunum duximus. Et solum cum D. Thom. *art.* 11. notandum est, timoris donum permanere in beatis, vt patet ex psalm. 18. *Timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi.* Et Christo Domino *Isaiæ* 11. dicitur: *Et replevit eum spiritus timoris Domini.* Licèt communior sententia teneat, quòd solùm ibi permaneat, inquantùm est subiectio reverentialis ad Deum, vt absolutè potentem infligere malum, non verò inquantùm est fuga mali separationis à Deo, qui est actus secundarius prædicti doni. Videantur Godoy *disput.* 25. *numer.* 9. Ferre §. 19. Salmanticens. *dub.* 4. §. 3.

48 Dicendum est *tertiò*, dari præceptum divinum de timore filiali, & servili. Sic Div. Thom. 2. 2. *quæst.* 22. *art.* 2. Probaturquè ex sacra Scriptura: Nam de timore filiali *Deuteron.* 10. dicitur: *Et nunc Israël quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum.* De servili, Matthæi 10. Lucæ 12. *Eum timete, qui postquàm occiderit corpus, habet potestatem, & corpus, & animam perdere in gehennam*: sed Deus illud à nobis requirit, quod nobis præcipit observandum: ergo sub pręcepto cadit, quòd aliquis timeat Deum. ¶ An verò hoc præceptum sit speciale, ita vt, si hos timores homo aliquando omittat, peccet mortaliter contra illud, & non contra præcepta charitatis, & aliarum virtutum, quæ hos timores exigunt, vt ab eis transgrediendis retrahamur, non est eadem Doctorum sententia. Nam Sanchez *libr.* 2. *in Decalog. capit.* 33. *numer.* 3. quem sequuntur Trullench *lib.* 1. *Decalog. cap.* 4. *dub.* 2. *n.* 18. Pal. *tom.* 1. *tr.* 5. *disp. vnica, punct.* 4. *n.* 6. docet non esse speciale præceptum horum timorum, sed idemmet, ac aliarum virtutum tales timores exigentium. Et ratio illorum est: quia omissio, aut defectus illorum timorùm est conditio generalis in omnibus peccatis existens; ideo enim peccata committuntur, quia deficiunt prędicti timores, vi quorum ab illis retrahi posset homo: ergo non constituit defectus ille timoris specialem culpam; sicut nec illam includit defectus considerationis divinorum, quæ consideratio, si adesset, à peccato homines averteret.

Datur divinum præceptum de timore filiali, & servili.

49 Sed tenendum est cum D. Thom. 2. 2. *quæst.* 22. *art.* 2. quem sequuntur Bañez ibi *in solutione ad* 1. *&* 2. NN. Salmantic. *in Commentario huius art. pag. mihi* 448. dari speciale pręceptum de timore filiali, & servili. Et ratio est: quia, vt D. Thom. ait: *De timore filiali datur præceptum in lege, sicut de dilectione*: sed pręceptum dilectionis est speciale & distinctum à pręceptis aliarum virtutum: ergo etiam erit speciale præceptum timoris Dei filialis. ¶ *Deindè*: Ideo tale pręceptum non daretur, quia ex amore sequitur timor filialis; sed etiam ex charitate oriuntur aliæ virtutes, & adhuc de illis dantur specialia præcepta, vt arguit D. Thom. *loco citato ad* 2. ergo, etiam si ex amore oriatur timor filialis, dabitur de eo speciale præceptum. ¶ *Preterea*: Eodem modo docet Angel. Doct. *in corpore art.* 2. quòd fuit datum pręceptum de spe, ac de timore respi-

Datur speciale præceptum de timore filiali, & servili.

respiciente pœnam, hoc est *servili*: sed de spe datur speciale præceptum: ergo & de timore servili. ¶ *Ultimò*: Sępè adest necessitas evitandi peccatum, quod fieri non valet, nisi vel timore pœnarum inferni, aut offensæ Dei: ergo tunc persè obligat præceptum timoris; cùm necessarium sit ad salutem id, quod præcipit. ¶ Quando verò obliget hoc præceptum, venari debet ex dictis de obligatione pręcepti spei. Credimus tamen, raro homines contra hos præceptum delinquere: Quia nullus est adeo depravatus, & Dei oblitus, qui pluries peccare non omittat, doleatquè de peccatis, vel ob Dei amorem, vel ob eius offensam, vel ob pœnas inferni vitandas. ¶ Ex dictis in nostris probationibus patet ad argumentum contrarium.

PUNCTUM III.

De Vitijs oppositis Spei, scilicet Desperatione, & Præsumptione.

Quid sit desperatio?

50 POstquàm essentiam spei, aliasquè illius affectiones cum D. Thom. explicuimus; restat cum eodem agere de vitijs huic virtuti oppositis, quæ sunt desperatio, & præsumptio. Desperationis ergo essentia, cùm directè opponatur spei, ex contrarietate, quam cum illa habet, desumenda est. Et ideo ita diffiniri potest: *Voluntas efficax, qua peccator abiecit salutem æternam, ex divina misericordia consequendam.* Cuius diffinitionis veritas patet: Nam, cùm spes consistat in tendentia ad beatitudinem, licèt arduam, consequendam tamen ex Dei auxilio; desperatio debet consistere in contrario motu respuendi salutem æternam vt consequibilem ex divina gratia, ob impossibilitatem sibi tunc repręsentatam; vel quia iudicat Deum esse impotentem; vel quia, etsi iudicet, Deum posse absolutè peccatorem salvare, tamen ex multitudine peccatorum credit, moraliter esse sibi impossibilem eorum veniam ab eo impetrare; & ita determinat non apponere media ad eam consequendam: sed hæc omnia explicantur in diffinitione allata: ergo optima est.

Gravitas peccati desperationis.

51 Ex quibus constat, desperationem non solùm esse peccatum mortale, verùm etiam gravissimum. Ratio primæ partis est: Quia desperans malè sentit de divina misericordia, & omnipotentia: ergo peccat mortaliter: Vnde oritur, quòd in eo non detur parvitas materiæ, nec possit à mortali excusari, nisi ex defectu plenæ deliberationis. Ratio verò secundæ est: Quia excedit omnia peccata contra virtutes morales commissa, cùm opponatur spei, quæ est virtus theologica: ergo non solùm est peccatum, sed etiam inter alia gravissimum: Est tamen minùs grave quàm odium Dei, & infidelitas: Nam, vt ait D.Thom. 2.2. *quæst.* 20. *art.* 3. *Infidelitas, & odium Dei sunt contra Deum, secundùm quòd in se est: desperatio autem, secundùm quòd eius bonum participatur à nobis. Vnde maius peccatum est, secundùm se loquendo, non credere Dei veritatem, vel odire Deum, quàm non sperare consequi gloriam ab ipso.* Cum quo tamen compatitur, vt ait ibi Angelicus Doctor, quòd ex parte peccatoris sit periculosior desperatio: Quia, sublata spe beatitudinis, homines effrænati in vitia currunt. Videantur Trullench *lib.*1. *Decalogi, capit.*4. *dub.*3. *numer.* 3. Sanch. *lib.*2. *Decalogi, capit.*33. *numer.* 5. Tapia *tom.*2. *lib.*2. *quæst.*2. *artic.*1. Palaus *tract.* 5. *disput. vnica, punct.* 5. *numer.* 5. NN. Salmanticens. *tract.*18. *disput.*5. *dub.*1. & alij Scholastici apud ipsos.

Traditur, quando invenitur desperatio coniuncta cum hæresi, quando verò non.

52 Quæres hìc: An desperatio possit esse sine hæresi? ¶ Respondetur, desperationem aliquando coniungi cum hæresi, aliquando non. Coniungitur, quando habet desperans iudicium, illiquè assentitur, quòd Deus nequit illum salvare, aut parcere, etiam si se disponat ad gratiam consequendam, quod credere hæreticum est: vnde tunc committit duplex peccatum, desperationis, & hæresis; & est puniendus vt hæreticus. Non coniungitur, quando desperans, non habens tale iudicium, existimat, desperare esse sibi tunc iucundum, & vtile ad alios fines intentos, v.gr. ad liberiùs peccandum &c. Patetquè hoc exemplo furantis: qui non ideo furatur, quia iudicet sibi furtum licere, hoc enim esset hæreticum; sed quia apprehendit tunc illud sibi conveniens, v.gr. ad luxuriandum, vel ludendum, quod hæreticum non est, vt ex se patet. Sic Div. Thomas *art.*2. *cit. quæst.*20. Sanctius *numer.*6. Trullench *num.*2. Tapia *art.*2. *num.*2. & Palaus *à num.*2.

Assignantur vitia, à quibus ortum habet desperatio.

53 A quo autem vitio oriatur desperatio, disputat hìc D.Thom. *art.*4. & cum eo Scholastici. Cum quibus dicimus, oriri ex luxuria, & acedia, licèt magis specialiter ex hac. Et ratio est: Quia, cùm hæc vitia valde deprimant animum ad res arduas consequendas, qualis est beatitudo, viam parant ad desperationem. Quod notare debent luxuriosi, vt videant in quas angustias ob hoc turpe vitium deveniunt. Videantur Ledesma *tom.*2.*tr.*2.*concl.*5. NN. Salmantic. *tr.*18.*disp.*5.*dub.*1.*§.*3. Trullench *num.*4. *dub.*3. citati. ¶ Hìc etiam solet inquiri vulgaris illa difficultas: An cui Deus suam damnationem revelaret, posset sperare per spem theologicam beatitudinem supernaturalem? Sed, quia hęc quęstio purè theologica est, ad Scholasticos maximè NN. Salmant. *tract.*18.*disp.*5.*dub.*2. lectorem remittimus: vbi cum Div. Thoma, aliisquè eius discipulis, negative illam resolvunt.

Quando possit licitè desperare ille, cui facta fuerit revelatio suæ damnationis, explicatur.

54 Magis verò moralitatem concernit alia difficultas, quę præcedentis occasione movetur à Doctoribus: An scilicet homo, cui fuerit facta prædicta revelatio, posset desperare, quin aliquod peccatum in hoc committeret? ¶ Negant Suarez *disp.*2.*sect.*4.*n.*8. & Gonet *disp.*9. *art.*1. Quia desperatio est intrinsecè mala: ergo nunquàm erit licita. ¶ Sed affirmativè respondet Coninch *disp.*20.*dub.*13.*conclus.*2. *num.*109. & Bonacin. *tom.* 2. *disp.* 3. *quæst.* 3. *part.* 2. *numer.*4. si procedat ex iudicio, quo credit homo illam ex sua infirmitate, non verò ex defectu misericordiæ Dei, non consequuturum: vel, vt dicunt NN. Salmanticens. *num.* 32. quia certò videt, beatitudinem sibi non esse futuram. Nam hoc non est malè sentire de divina misericordia, sed potius conformare se cum divina dispositione ita decernente, quod quidem honestum est. Et sic videntur concordari Doctores pro vtra-

vtraque sententia citati: taliter quòd illi loquantur, quando desperans credit ex defectu misericordiæ divinæ beatitudinem non posse consequi: & isti, quando cognoscunt certò, beatitudinem sibi ex Dei decreto non esse futuram.

Quid sit præsumptio, & quę eius gravitas?

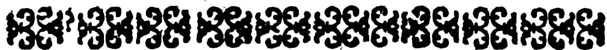
55 Secundum vitium, quod spei per excessum opponitur, est præsumptio, quæ potest sic diffiniri ex D. Thom. *quæst.* 21. *art.* 1. & 2. Presumptio est *Inordinata confidentia in divina misericordia.* Ut si aliquis à Deo speraret consequi gloriam sine meritis: Quia licèt Deus *de potentia absoluta* hoc possit facere; tamen, quia decrevit sine illis hominem non salvare, iam salus æterna sine illis est non futura, seu *ex suppositione* impossibilis, & consequenter perversa, & inordinata confidentia illam à Deo sic sperare; & in hac, dicimus, consistere peccatum præsumptionis. Hæc ergo præsumptio *ex genere suo* est mortale peccatum: Tum quia est peccatum contra Spiritum-Sanctum, vt docet D. Thom. 2. 2. *q.* 14. *art.* 2. Tum quia est gravis dissonantia ad rationem sine meritis sperare æternam beatitudinem. Sed licèt sit gravius quàm peccatum contra virtutes morales, est tamen minus grave quàm desperatio: Quia desperatio tollit misericordiam Dei, presumptio verò punitionem. Vel, vt ait Div. Thom. 2. 2. *quæst.* 21. *art.* 2. *Ideo præsumptio est peccatum minus quàm desperatio: quoniam magis proprium est Deo misereri, & parcere, quàm punire, propter eius infinitam bonitatem.* Potest tamen præsumptio excusari à mortali ex defectu plenæ deliberationis (sicut quodlibet aliud peccatum) non tamen ex parvitate materiæ; vt benè docent Bannez hic, Valentia 2. 2. *disp.* 2. *quæst.* 3. *num.* 2. Sanch. *lib.* 2. *cap.* 33. *num.* 7. N. Antonius *tom.* 3. *Directorij Confess. tract.* 2. *disp.* 1. *sect. vnic. num.* 7. Ad hoc peccatum præsumptionis spectat, qui sub spe veniæ obtinendæ peccat, perseveratque in peccato, differendo pœnitentiam vsque in finem vitæ: Cùm hoc, vt ait D. Thom. *quæst.* 21. *art.* 2. *ad* 3. non diminuat, sed potius augeat malitiam peccati præsumptionis. Angel. Doctorem sequuntur Medina *lib.* 1. *Summa, cap.* 14. §. 2. Bannez *in dicto articulo*, & Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 2. *quæst.* 7.

Peccatum præsumptionis aliquando componitur cum Fide, aliquando verò non.

56 Sed rogabis hic: An hæc præsumptio sit compossibilis cum Fide theologica? ¶ Respondetur posse, & non posse cum illa componi; sicut *num.* 52. diximus de desperatione: Nàm tunc non est compossibilis cum Fide, quando est error Pelagianorum, asserentium sine gratia, & meritis posse gloriam ex solis viribus naturæ consequi. Econtrà verò compossibilis est cum Fide, quando sine prædicto errore præsumit consequendam gloriam, & remissionem peccatorum ex Dei misericordia, etsi de illis non pœniteat: Tunc enim sic præsumens potius est stultus, quàm infidelis, iuxta illud Proverb. 14. vers. 16. *Stultus transilit, & confidit*; hoc est, transgreditur precepta Dei, & adhuc confidit imprudenter salvari. Ita Sanch. *num.* 7. Valent. 2. 2. *disp.* 2. *quæst.* 3. *punct.* 2. Trullench *cap.* 4. *dub.* 3. *num.* 8. & NN. Salmant. *tract.* 18. *disp.* 6. *dub. vnic. num.* 7.

Ex quibus quędam notantur.

57 Nota tamen *primò* cum Suarez *de Spe, disp.* 2. *sect.* 2. *num.* 2. & Villalob. 2. *part. tract.* 2. *difficult.* 3. hoc peccatum presumptionis raro esse sine hæresi: quare hoc diligenter advertere debent Confessarij, vt videant, an possint necne presumptuosos absolvere. ¶ Nota *secundò* cum D. Thom. 2. 2. *quæst.* 21. *art.* 2. *ad* 3. quòd *Peccare sub spe veniæ quandoque percipiendæ, cum proposito abstinendi à peccato, & pœnitendi de peccato, hoc non est præsumptionis; sed hoc peccatum diminuit: quia per hoc videtur habere voluntatem minùs firmatam ad peccandum.* Vnde qui sperat gloriam, nolens à peccato recedere, habens tamen propositum ante mortem à peccatis resipiendi, non propriè peccatum presumptionis committit: quia hic non destruit motivum spei. Cùm ergo communiter fideles non præsumant inordinatè, habendo dictamen erroneum de gloria danda sine meritis; nec aliàs secum proponant perseverare semper in peccato, sed potius concipiunt se aliquando à prava vita ad honestam traducturos, ferè nunquàm committunt peccatum presumptionis propriè sumptæ, & ita periculum raro est committendi simul peccatum hæresis, & præsumptionis. ¶ Nota *tertiò*: quòd quando præsumptio involvit hæresim, corrumpit spem, cùm destruat fidem, in qua spes fundatur: At verò, si heresim non involvat, non destruit spem: Quia licèt sit contra præceptum spei, non sperandi inordinatè in Deo, non tamen tollit obiectum spei; cùm non desperet, sed potius inordinatè speret; nec ita directè spei opponatur præsumptio, ac desperatio: ergo, licèt hęc semper corrumpat spei habitum, non tamen præsumptio. Videantur Tapia *lib.* 2. *quæst.* 3. *art.* 2. *num.* 4. Turrianus 2. 2. *quæst.* 21. *art.* 2. & alij.

CAPUT VI.

De Charitate.

VLtimò accedimus ad Charitatem; non quia sit alijs virtutibus theologicis inferior, cùm potius sit omnium Regina, iuxta illud Apostoli 1. ad Corinth. *Maior autem horum est Charitas*: Sed quia, vt ait Tridentinum *sess.* 6. *cap.* 7. *est generatione posterior*. De hac virtute latissimè disputant D. Thom. 2. 2. *à quæst.* 23. *vsque ad quæst.* 44. &, illius morem gerentes, omnes eius Interpretes, maximè NN. Salmantic. *tom.* 8. *tract.* 19. & alij Scholastici. Sed quia, quæ prædicti Doctores de ea disputant, maiori ex parte scholasticæ sunt; his omissis, ad moralia calamum convertimus. Primòque agemus de eius essentia, obiecto, & obligatione: Secundò de eius effectibus exterioribus, eleemosyna scilicet, & fraterna correctione: Tertiò de vitijs illi oppositis, nempè de Rixa, Bello, Duello, & Scandalo. Vnde hoc primum caput, in quo de essentia, obiecto, & obligatione Charitatis agimus, per tria dividimus puncta: in quorum primo nobis agendum est de essentia huius virtutis, de eius obiecto, & de obligatione diligendi Deum; in secundo autem, & tertio de illius præcepto.

Punct.

PUNCTUM I.

De essentia Charitatis, eiusque Obiecto; nec non Obligatione præcepti diligendi Deum.

1 CHaritas, prout est virtus, diffinitur sic: *Habitus supernaturalis à Deo infusus, quo diligimus Deum super omnia amore supernaturali benevolentiæ, & proximum propter ipsum.* Et breviùs explicatur eius essentia à Magistro *in 3.dist.27.* in hunc modum: *Charitas est virtus, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum, & in Deo.* Sed vtraque in idem coincidunt, vt constabit ex explicatione primæ diffinitionis. Dicitur charitas *habitus supernaturalis infusus*: quia à Deo infunditur, iuxta illud Apostoli ad Romanos 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum-Sanctum, qui datus est nobis.* Ponitur, *Quò diligimus Deum super omnia*: ad denotandum, principale obiectum illius esse Deum, vt bonum in se, & propter se diligendum, illumque alijs bonis præferendum. Additur: *Amore supernaturali benevolentiæ*: ad innuendum primarium actum charitatis, qui est amor amicitiæ: qui in hoc distinguitur ab amore concupiscentiæ, quòd hic amor est, quo aliquid amamus propter nostram commoditatem, & vtilitatem; ille verò quo amamus aliquid merè ob eius bonitatem. Denique additur: *Et proximum propter ipsum*: ad denotandum secundarium obiectum charitatis. Ex quibus constat, quid sit hæc virtus, quod eius obiectum, & quis principalis illius actus, & similiter quis secundarius. Dicta tenent communiter Doctores: & ideo ab eis referendis abstinemus. Qui plura voluerit de augmento, remissione, perfectione, &c. charitatis, consulat NN. Salmantic. *tom. 8. iam citato*, qui methodo scholastico de his latè disputant. Et quia, vbi desinit speculatio scholastica, communiter incipit dissertatio moralis; ideò quæstiones morales de charitate, aliorum Doctorum vestigia prementes, ab vltima in hoc puncto proposita, quæ est de huius virtutis obligatione, & præcepto, inchoamus doctrinam nostram, ex limpidissimo Ang. Preceptoris fonte 2. 2. *quæst.* 44. exhaurientes. Vnde:

Quid sit charitas?

2 Rogabis *primò*: Quando obligat præceptum charitatis? ¶ Titulus supponit dari hoc præceptum. Et meritò; cùm nihil sit certius, magisquè patens in sacra Scriptura. Nam Deuteron.6.vers.5. dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua.* Et Matthæi 22. *Hoc est primum, & maximum mandatum.* Et Ioannis 3. *Qui non diligit, manet in morte.* Et ratio desumpta ex D.Thom. 2.2. *quæst.*44. *art.*1. est: Quia quod est necessarium ad vitam æternam consequendam, cadit sub divino præcepto: sed amor Dei est omnino necessarius ad dictum finem, vt patet ex textu D. Ioan. allegato: ergo datur de amore Dei, seu charitate speciale præceptum divinum. Quidquid in contrarium dicant Maldonatus *Matthæi 22. vers. 39.* Sanctius *in Selectis, disp.1.num.21.* docentes, tantùm esse de dilectione generale præceptum. Sed satis eruditè eorum singularem sententiam impugnant Lorca 2.2. *sect.3.de Charitat.disp.57.* & num. 2. eam vocat *impiam, & insolentem; & errorem maximum.* Palaus *tom.1. tract.6. disp.1. punct.2. à num. 3.* & Prado *tom.1. cap.12. quæst. 1. §. 3.* Sed quia hoc negotium valdè facile est, tempus in ea improbanda terere, inutile iudicamus. Quòd verò hoc præceptum non pertineat ad Decalogum nisi vt illius præambulum, in quo alia continentur, diximus ex D.Thom. *cap.1. huius tract. punct. 1. num.9. & 10.* & idem repetit Angelicus Doctor *ad 3.* vt sic funditùs eradicetur vulgaris illa existimatio tribuens huic præcepto primum locum inter Decalogi præcepta.

Datur charitatis speciale præceptum, & assignatur tempus quo obligat.

3 Dividitur hoc præceptum in affirmativum, & negativum: Illud est, quo præcipitur, vt actus charitatis aliquando eliciamus: istud verò, quo prohibemur, ne Deum odio habeamus. Et quidem quòd hoc præceptum obliget semper, & pro semper, patet, cùm sit præceptum negativum, de cuius conceptu est pro semper obligare: Imo nunquam potest esse licitum, Deum odio prosequi, vtpotè intrinsecè malum. Vnde tota difficultas vertitur circa præceptum affirmativum, quando nimirùm ad eius adimpletionem obliget?

Divisio huius præcepti in affirmativum, & negativũ.

4 Et quidem, ex vi huius præcepti, teneri *persè* homines elicere in aliquo tempore suæ vitæ actum charitatis est adeò certum, vt contrarium sit damnatum in prima propositione ab Alexand.VII. prohibita, quæ sic se habet: *Homo vllo vnquam sua vita tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.* Quare, ex vi huius decreti, peccat mortaliter contra hoc præceptum, qui aliquando in vita aliquem actum charitatis non elicit; vt improbabiliter defendebat Tamburinus *lib.2.Decalogi, cap. 3. §.2. numer.2.*

Obligat persè in aliquo tempore.

5 Quod verò hoc charitatis præceptum obliget ad plures actus in vita eliciendos, etiam constat ex sequenti propositione damnata ab Innocent.XI. quæ est in ordine V. *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantùm in vita elicuerit, condemnare non audemus.* Vnde fal-

Falsum est obligare tantùm semel in vita, aut in mortis articulo.

falsa est sententia eorum, quos suppresso nomine referunt Sotus *lib.* 1. *de Natura*, *& Gratia*, *cap.* 22. vers. *Dicamus*, Sanchez *lib.* 2. *Decalogi*, *cap.* 35. *num.* 8. Diana *part.* 5. *tr.* 14. *resol.* 105. qui docent, hoc præceptum in toto vitæ curriculo obligare semel tantùm. Et simul damnare debemus, ex vi huius damnationis, asserentes, prædictam sententiam nunc posse licitè sequi. Quare tenendum est, præceptum charitatis obligare ad plures actus eliciendos in toto vitę curriculo. ¶ Sententiæ præcedenti dissimilis non est alia, quam prædicti Doctores referunt, asserentes, hoc præceptum obligare tantùm in mortis articulo. Et ratio improbabilitatis vtriusque est: Nam inutilis censetur lex, quæ semel tantùm in vita obligaret: ergo dicere debemus, quòd pluries obligat lex charitatis, quæ hominibus valdè est necessaria ad finem vltimum consequendum. ¶ *Deindè*: Hoc pręceptum impositum est ad referendas nostras actiones in Deum, vt in vltimum finem, rectamquè vitæ nostræ institutionem, & amicitiam cum Deo conservandam: sed ad hoc necessarium est, quòd non solùm in fine, verùm etiam in principio vitæ obliget: ergo *persè* obligat non solùm in morte, vt malè sentiunt Vazquez *de Pœnitentia*, *quæst.* 86. *art.* 2. *dub.* 6. *n.* 11. & Sanctius *in Selectis*, *disp.* 1. *num.* 21. sed etiam in principio vitę; vt benè docent Sanch. *lib.* 2. *Decalogi*, *cap.* 35. *num.* 8. Palaus *tract.* 6. *disp.* 1. *punct.* 4. *num.* 4. Quare sententiam huic contrariam appellant *improbabilem*, *ridiculam*, *& absurdissimam* Magister Sotus *lib.* 1. *de Natura*, *& Gratia*, *cap.* 22. §. *Dicamus*, Bannez 2. 2. *quæst.* 44. *art.* 1. *dub.* 1. *ad* 3. & Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 4. *quæst.* 1.

Erroneum est non obligare singulis quinquennijs, vel tantùm, quãdo tenemur iustificari, asserere.

6 Deinde improbabile nunc est, hoc præceptum nec singulis quinquennijs posse obligare ad eliciendum actum charitatis: Quia licèt hæc opinio non sit adeò relaxata, sicut pręcedentes; tamen iustissimè, ob procrastinationem dicti præcepti obligationis, meruit censuram Innocentij XI. qui sequentem propositionem 6. prohibuit:

Probabile est, nec singulis quidem rigorosè quinquennijs posse obligare præceptum charitatis erga Deum. Vnde tenemur, ex vi pędicti decreti, ad eliciendum actum charitatis saltim singulis quinquennijs. ¶ *Vltimò*: Sequi non licet sententiam Tamburini asserentis, hoc præceptum tantùm obligare, quando ad iustificationem tenemur, & alia via eam consequi non possumus. *Tum*: Quia aliàs hoc præceptum solùm peccatores ligaret, non verò iustos, quod erroneum est. *Tum etiam*. Quia, si tunç tantùm obligaret, hæc obligatio esset tantùm *peraccidèns* ratione præcepti pœnitentiæ, & nunquam daretur casus, in quo *persè* obligaret, quod falsissimum est, vt constat ex propositione damnata, quam *num.* 4. tradidimus: ergo non solum tunc, sed alio etiam tempore obligat. ¶ *Tum deniquè*: Nam hęc opinio etiam est prohibita in 7. propositione ab Innocent. XI. damnata, cuius tenor ita se habet:

Tunc solùm obligat, quando tenemur iustificari, & non habemus aliam viam, qua iustificari possumus: ergo sententia Tamburini omninò falsa est. ¶ Supposito ergo *vt certo*, hoc præceptum *persè* obligare ad eliciendum actum charitatis ad minùs singulis quinquennijs, videndum nunc est, an in alio vitæ tempore etiam *persè* obliget. Sed quia circa hoc sunt tot sententiæ, quot homines; &, vt benè notat Coninch *disp.* 24. *de Charitate*, *dub.* 3. in nulla alia morali quæstione tot, tamquè variæ sunt Doctorum placita; ideo ab eis referendis, & impugnandis abstinemus, remittentes Lectores ad Sanch. *cap.* 35. *num.* 9. Palaum *tr.* 6. *disp.* 1. *punct.* 4. Prado *cap.* 12. *quæst.* 3. & alios, qui diffuso stilo eas referunt, & nos breviter, quæ probabiliora sunt, decidemus.

Pręceptũ charitatis obligat *persè* in instanti vsus rationis.

7 Dicendum ergo est *primò*, hoc præceptum dilectionis Dei obligare *persè*, cùm homo ad vsum rationis pervenit. Ita D. Thom. 1. 2. *quæst.* 89. *art.* 6. & cum eo omnes Thomistæ, quos lato calamo referunt NN. Salmanticenses Scholastici *tom.* 4. *tract.* 13. *disp.* 20. *dub.* 1. *num.* 2. Prado *cap.* 12. *quæst.* 3. §. 2. *num.* 13. & insuper ex extraneis Diana 5. *part. tract.* 14. *resol.* 105. Granado *de Charitate*, *tract.* 14. *num.* 2. Filliuc. *tom.* 2. *tr.* 22. *cap.* 9. *quæst.* 4. *num.* 188. Trullench *lib.* 1. *in Decalogum*, *cap.* 5. *dub.* 3. *num.* 3. Navarrus *in Manuali*, *cap.* 11. *num.* 7. Rodriguez *tom.* 1. *Summ.* *cap.* 11. Toletus *lib.* 4. *Summæ*, *cap.* 9. *numer.* 9. & alij. Probaturquè conclusio *primò*: Hoc præceptum dilectionis Dei super omnia aliquando obligat, vt manet ex dictis probatum, & est per se notum: ergo obligat in instanti vsus rationis. Patet consequentia: quia, cùm hoc sit primum legis præceptum, debet obligare in primo hominis tempore, quo actus rationis exercet, quod est primum rationis istans. ¶ *Urgentiùs*: Quia in primo rationis instanti debet homo deliberare de fine vltimo assequendo, ad illum dirigere se, suosquè actus, nè fortè exponat se periculo viam salutis aberrandi: sed hoc præceptum charitatis ad hoc præcisè traditum est hominibus, vt se, suosquè actus in vltimum finem referant: ergo tunc est, quando obligare debet. Aliæ rationes theologicæ videantur apud Salmantic. Theologicos *loco citato*.

Qualis sit, & quando incipiat rationis instans.

8 Sed nota *primò*, quòd instans primum rationis, in quo dicimus hoc pręceptum charitatis *persè* obligare, non est instans metaphysicum, seu indivisibile, sed morale, & divisibile, complectens totam illam durationem, qua homo, vel altero proponente, vel secum conferente rationes, quas habet, amandi Deum potius quàm bonum sensibile, indiget ad discernendum inter vtrumque; & quando cognoscit lumine naturali, sibi conveniens esse Deo per amorem adhęrere, tunc lex naturalis de Deo diligendo illi sufficienter intimatur: vnde, si omittat dilectionis actum, peccat: quia iam tunc pędicta deliberatio completur, & terminatur instans morale vsus rationis. ¶ Nota *secundò*, hoc instans morale vsus rationis non est in omnibus ęquale, sed in aliquibus esse brevius, & in aliquibus longius: Nam, cùm protrahendum sit, quousque puer plenè deliberet, & non omnes æquali polleant ingenij, & discursus acumine, nec æqualiter passionibus, alijsquè causis rationem obnubilantibus præpediantur, fit, quòd non omnes ex cognitione prædicti boni æqualiter plenè deliberent, sed quibusdam tardiùs, & quibusdam citiùs vsus rationis occurrat: vnde oritur, quòd illo irradientur alij ante sextum, alij ante septimum annum.

Proponitur sententia nobis contraria,

9 Contrariam nihilominus sententiam docent communiter Iesuitæ, vt Azor *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 10. *quæst.* 6. *& lib.* 9. *cap.* 4. *quæst.* 1. Vazquez 2. 2.

asserens, præceptum dilectionis non obligare persè in dicto instanti.

2.2.*quæst*.149.*cap*.2. Suarez *tom*.4. *de Pœnitent. disp*.11.*sect*.2.Sanch. *tom*.1.*in Decalog.lib*.2. *cap*. 35.*num*.7. Palaus *tom*.1.*tract*.6.*disp*.1.*punct*. 4. *num*.2. & N.Antonius *in Director.Confess.tom*.3. *tract*.2.*sect*.1.*num*.12. atque Coninch *disput*.24. *dub*.1.*num*.48.Villalob.2.*part.tract*.13.*difficult*. 2.*num*.5. Et alij , docentes , in instanti vsus rationis non dari præceptum,vt quis tunc ad Deum se convertat, ac proinde nec præceptum diligendi Deum obligare *persè* in illo instanti. Et moventur *primò*: Quia derogat suavitati legis divinæ, quòd præceptum adeò arduum obliget in tam tenera ętate: ergo non datur tale præceptum.¶ *Secundò* : Nequit obligare præceptum,sine eo quòd præcedat perfecta illius cognitio : sed pueri ante vsum rationis non habent perfectam illius cognitionem , nec sciunt , quando sit Deus diligendus super omnia : ergo in dicto casu non ligantur tali præcepto ; aliàs id fieret , non præcedente perfecta illius cognitione, & notitia. ¶ *Tertiò* : Nullus est , qui cognoscat , quando primum vsus rationis instans advenit : nequit ergo pro illo determinato instanti huiuscemodi præcepto ligari.

Adversariorũ argumentis fit satis.

10 Sed hæc parvi momenti sunt. Vnde ad primum respondemus , quòd non solùm non derogat , sed potius consonum est divinæ pietati, quòd tunc obliget tale præceptum : Quia licèt ex parte obiecti sit difficile , sicut est etiam elicientia cuiuscumque actus charitatis ; at ex parte subiecti est tunc facilius ; cùm (vt supponimus) Deus non deneget vires necessarias , & sufficientes ad quodlibet illius præceptum adimplendum; & aliàs pueri tunc nullis vitijs , aut peccatis personalibus ad contrarium malum inclinentur. Igitur , sicut posteà , licèt cum maiori difficultate , debemus fateri , obligare tale præceptum, quin hoc divinæ pietati deroget , nec etiam derogabit, quòd obliget in instanti vsus rationis. ¶ Ad secundum, Dicimus,quòd in ipso instãti vsus rationis habent pueri sufficientem notitiam huius præcepti ; cùm cognoscant , teneri se Deo , vltimo fini , per amorem coniungendos : & ideò ligantur pręcepto dilectionis , licèt ante tale instans , ob eius notitiæ carentiam, illi non subjiciantur. ¶ Ad tertium , Respondetur , negando antecedens : Nam omnes practicè cognoscunt,naturali ratione convinci ad convertendum se in aliquem vltimum finem: ac proinde primum instans rationis practicè cognoscunt; licèt speculativè , & in actu signato illud ignorent.

Ad quem amorem obliget hoc præceptum.

11 Qualis autem sit amor , ad quem hoc præceptum obliget; non est vniformis Doctorum sententia. Aliqui enim docent , non obligare per se ad *explicitum* Dei amorem ; & vt finis supernaturalis; sed ad *implicitum* , & vt est finis , & Auctor naturalis. Alij verò (& probabiliùs) dicunt , persè hoc præceptum obligare ad amorem Dei *explicitum* , tam vt finis , & Authoris naturalis , quàm supernaturalis. Utraque pars constat ex verbis huius præcepti:*Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo , & in tota anima tua &c*. Matth.22. quæ satis indicant amorem Dei formalem , & explicitum. ¶ *Deindè* : Nam verbum *Diliges* iuxta omnium fidelium acceptionem; non amorem Dei , vt Authoris naturalis , sed supernaturalis significat : ergo ad vtrumque obligat.

12 Dicendum est *secundò*,hoc pręceptum obligare *persè* ad eliciendum actum charitatis saltim semel in anno. Et ratio est : Quia , vt suprà *cap*.2.*punct*.3.*à num*.31. diximus , præceptum fidei obligat semel in anno , & idem communiter dicitur de præceptis Pœnitentię , & Eucharistię: ergo potiori titulo obligat præceptum charitatis. ¶ Confirmatur: Charitas est amicitia hominis ad Deum : sed amicitia moras non patitur : ergo nec charitatis actus vltra annum sunt protrahendi. Ita Ledesma 2.*tom.Summ.tract*.3. *cap*.5. *conclus*.6.*diffic*.1.Tapia *tom*.2.*tract*.3.*quæst*.2.*art*.2. *num*. 3. Lastra *super sextam propositionem ab Innocentio XI. damnatam*, & Trullench *lib*.1.*Decalogi* , *cap*.5.*dub*.3.*num*.5. Quam doctrinam extendunt probabiliùs ad mortis articulum ; cùm tunc instet consumatio charitatis , & cum Deo coniunctio. Videantur , quæ circa fidem suprà *cap*.2.*punct*.3.*num*.30. diximus, quæ eodem modo conveniunt charitati.

Saltim in vno quoque anno, & in mortis articulo actũ charitatis elicere debemus.

13 Dicendum est *tertiò* , hoc præceptum non obligare *persè* , sed *peraccidèns*, quando graves insurgunt tentationes odij Dei , & est periculum illis consentiendi , nisi eliciatur charitatis actus. Hæc conclusio est contra Sanch. *lib*.2. *in Decalog.cap*.35.*num*.9. Tapiam *vbi supr. num*.2. N.Antonium *tom*.3.*Director.Confess.tr*.2.*disp*.2. *sect*.1.*num*.12. qui in hoc casu tantùm agnoscit obligationem *persè* huius pręcepti , Bonacinam *disp*.3.*quæst*.4. *de Charitate* , *punct*. 2. *numer*. 2. Defenditur tamen nostra resolutio à NN. Salmanticens. Scholasticis *tom*.4.*tract*.13.*disput*.20. *dub*.1.*num*.4.Palao *tom*.1.*tract*.6.*disp*.1.*punct*.4. *num*.9. Coninch *disp*.24.*dub*.3. *num*.45. Suarez *de Charitate* , *disp*.5.*sect*.3.*numer*.3. Et ratio est: Quia obligatio , quæ præcisè est ratione tentationis advenientis , non est obligatio *persè* (vt patet ex terminis) sed *peraccidèns* , sicut accidit, quòd insurgat talis tentatio : sed in præsenti casu obligatio actus charitatis est ratione tentationis odij Dei : ergo non est *persè* , sed *peraccidèns*. ¶ *Ulterius* : Obligatio *persè* debet omnes æqualiter comprehendere,sicut præceptum *ex se* commune est : sed periculum tentationis odij Dei non omnes æqualiter comprehendit ; cùm sint plurimi , qui in toto vitę curriculo minimè ea tentatione arietentur : ergo in tentationis casu non obligat *persè* , sed *peraccidèns* charitatis pręceptum. ¶ *Deniquè* : Quoniam tentationes odij Dei , quęcumque sint , possunt superari, vel considerationе gloriæ vincenti promissę , vel pœnæ inferni succumbenti infligendæ , vt experientia comprobatur : ergo de charitatis præcepto , in casu quæstionis , non datur obligatio *persè* , sed *peraccidèns*. ¶ Et quod dictum est de præcepto charitatis , dicendum est de præcepto fidei : quare dicta suprà *cap*.2. *num*.30. ex his novam vim accipiunt.

Gravis tentatio odij Dei non obligat persè ad actũ charitatis,sed peraccidèns.

14 Ex quibus impugnati manent aliqui modi dicendi , circa obligationem huius præcepti , parùm probabiles. Primus est Scoti *in* 3. *distinct*.27. asserentis, hoc pręceptum obligare singulis diebus festis : Cùm tunc teneamur Deo exhibere cultum internum, qui fit per dilectionem. ¶ Sed hæc opinio communiter rejicitur à Doctoribus ; vt benè asserunt Ledesma 2.*part. Summæ* , *tract*.3.*cap*.5.*concl*.6. Sanchez *lib*.2.*cap*. 35. *num*.8. Quia præceptum divinum sanctificandi Deum,

Impugnantur aliquæ sententię minoris momenti circa obligationem charitatis.

Deum, & ecclesiasticum audiendi sacrum, optimè adimpleri possunt absque dilectione Dei, & & interno Dei cultu: ergo ob hanc rationem non tenemur diebus festivis ad actum dilectionis eliciendum. Antecedens patet: Cùm talia præcepta, & alia, iuxta dicta tract. 11. cap. 2. punct.8. *num.*147. etiam per actum peccaminosum adimpleantur. ¶ Secundus modus est Soti *lib.* 1. *de Natura*, *& Gratia*, *cap.*22. *& de Iustitia*, *& Iure*, *quæst.*1. Valentia *disp.*3. *quæst.*19. *punct.*1. qui docent, adultos suscipientes baptismum, hoc præcepto eliciendi actum charitatis ligari: Quia tunc adscribuntur militiæ Dei, ac proinde debent se, suàque omnia in Deum referre. ¶ Sed hæc opinio etiam falsa est: Quia, vt est communis sententia, ad recipiendum baptismum sufficit attritio supernaturalis, quin vlterius exigatur contritio: ergo adultus baptizandus, vt adscribatur militiæ Dei, satis est si attritus accedat, quod fit sine Dei dilectione super omnia. Ita Sanch. *num.*9. citatus, Petrus Ledesma *tract.*3. *cap.*5. *conclus.*6. & Palaus *tom.*1. *tract.*6. *disp.*1. *punct.*4. *numer.*7. ¶ Tertius modus est Valentiæ 2.2. *disp.*3. *quæst.* 19. *punct.*1. defendentis, quando aliquis est martyrio proximus, teneri elicere actum contritionis ob tanti difficultatem operis. ¶ Sed licèt conveniens sit, necessarium tamen non iudicamus: Cùm homo oratione, & alijs actibus cæterarum virtutum sufficienter ad illud sufferendum disponatur. Ita Suarez *de Charitate*, *disp.*5. *sect.*3. *num.* 2. Coninch *disp.*24. *dub.*3. *num.*45. Palaus *num.*9. Sanch. *num.*9. & alij. ¶ Explicata iam obligatione *persè* huius præcepti, videndum nunc est, quando obliget *peraccidens*, quod quidem facili negotio expendemus. Vnde:

Quando hoc præceptum obligat peraccidens?

15 Dicendum est *vltimò*, hoc præceptum obligare primò *peraccidens*, quando quis, existens in peccato mortali, est administraturus, vel recepturus sacramenta, & non est copia Confessoris: debet enim tunc conari ad eliciendum actum contritionis, ac per consequens dilectionis Dei super omnia. ¶ *Secundò*: Quando imminet periculum transgrediendi alia præcepta, nisi homo muniatur præsidio actus charitatis. Videantur Auctores relati, & insuper Trullench *lib.*1. *cap.*5. *num.*7. *dub.*3. In quibus casibus docet Auctor immediatè citatus, non committi peccatum contra charitatem necessariò in confessione explicandum. Et rectè quidem, cùm non detur huius præcepti transgressio immediata, seu *persè*, sed *peraccidens*, aut ratione alterius præcepti. ¶ Ex huc usque dictis deducitur, dupliciter posse fidelem contra hoc præceptum peccare, aut per omissionem, omittendo actum charitatis, vel modum illius, vt si diligeret Deum amore naturali, quando supernaturali erat diligendus; aut positivè, vel per commissionem, Deum odio habendo; quod est peccatum immediatius Dei charitati oppositum.

PUNCTUM II.

An detur præceptum dilectionis proximi, & maximè inimici?

Datur speciale præceptum diligendi proximum, tam per actus externos, quàm internos.

16 CUm Charitas sit virtus non solùm tendens in Deum tanquàm in obiectum primarium, sed in proximum, vt obiectum secundarium; restat videre, an, sicut datur præceptum diligendi Deum, detur etiam præceptum speciale diligendi proximum? ¶ Ad quod respondetur affirmativè. Et constat ex illo Matthæi 22. *Diliges proximum tuum, sicut teipsum.* Et Ioannis 15. *Hoc est præceptum meum, vt diligatis invicem, sicut dilexi vos.* Sed nota *primò*: quòd nomine *proximi*, vt ait Divus Augustinus *lib.*1. *de Doctrina Christiana*, *à cap.* 23. veniunt intelligendi omnes, qui beatitudinis supernaturalis capaces sunt: vnde sub illa particula comprehenduntur tam fidelis, quàm infidelis, tam amicus, quàm inimicus, tam iustus, & sanctus, quàm peccator, & impius; cùm omnes, dum viatores sunt, sint beatitudinis æternæ capaces. ¶ Nota *secundò* cum D. Thom. 2. 2. *quæst.*44. *art.*7. quòd ly *sicut teipsum* non est intelligendum, *quantùm ad hoc, quòd aliquis proximum sibi æqualiter diligat, sed similiter sibi.* ¶ Nota *tertiò*: hoc præceptum charitatis obligare ad diligendum proximum non solùm per actus externos, sed etiam per internos, & formales. Quæ assertio, licèt sit contra aliquos Doctores, quos refert Leand. *tom.*6. *disp.*6. *tract.* 4. *quæst.* 6. & contra Hurtadum *disp.*4. *de Charitate*, *diffic.*2. tamen est expressa summi Pontificis Innocentij XI. damnantis sequentes propositiones decimam, & vndecimam: quarum prima sic se habet: *Non tenemur diligere proximum actu interno, & formali.* Secunda: *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.* Ex quibus reprobata manet sententia Palai *tract.* 6. *disp.*1. *punct.*5. *num.*4. N. Antonij *in Director. Confess. tr.*2. *disp.*2. *sect.*2. *num.*15. asserentium, non teneri homines diligere proximum per actum expressè in ipsum tendentem, sed satis esse amare Deum, qui amor est virtualiter amor proximi. Hæc ergo sententia manere videtur reprobata: Nam ex vi huius præcepti tenemur ad actum amoris internum, & formalem, vt patet ex propositione decima damnata: sed amor proximi virtualis, qualis est amor Dei (vt adversarij etiam fatentur) non est formalis, vt ex terminis liquet: ergo per illum non satisfacimus præcepto dilectionis proximi. Videantur Lastra, Theatrum Morale, & alij *super dictam propositionem.*

17 Sed rogabis *primò*: Quando obliget hoc dilectionis proximi præceptum? ¶ Respondetur ex dictis *num.* 12. obligare primò ad eliciendum actum charitatis erga proximum saltem semel in anno. Videantur ibi dicta, & præter citatos tenet Tapia *q.*2. *art.*3. *n.*3.

Explicantur tempus, & occasiones, in quibus præceptum dilectionis proximi obligat persè.

Secundò: Quando proximus constitutus in extrema necessitate spirituali, vel temporali, nostro auxilio, vel consilio indiget. Vnde in tali necessitate tenemur ex charitate ad sacramenta (verbi gratia) ministranda, alendum inopem, monendum

dum incautum, nè cadat in laqueum, puteum, vel quid simile, vbi eius vita periclitatur: ab abigenda pecora, feras, aliaque animalia proximi segetes devastantia; ad extinguendum ignem domum proximi absumentem, & alia huiusmodi. In quibus casibus obligat *persè* preceptū dilectionis proximi; cuius proinde transgresio speciale peccatum, in confessione explicandum, constituit. Sed hęc intelligenda sunt, quando id facere commodè potest, sine eo quòd æquale damnum, aut notabile immineat succurrenti. Dicta tenent Ledesma *tom.2.tr.3.cap.5. conclus.*8. Navarrus *cap.*14.*num.9.* Azor *tom.2.lib.12.cap.5.quæst.3.* Villalob. 2.*part.tr.3.diffic.*5.Trullench *lib.1.cap.5. dub.4.num.*13. & alij.

Inimicos tenemur diligere.

18 Rogabis *secundò*: An teneamur ex vi huius præcepti inimicos diligere? ¶ Huic quæstioni respondetur affirmativè ex D.Thom. 2.2. *quæst.*25.*art.*8. Bannez *ibi.* Nam Matthæi 5. dicitur: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros: benefacite his, qui oderunt vos.* Et Proverb.25. *Si esurierit imicus tuus, ciba illum*: Ergo precepto naturali, & divino tenemur inimicos diligere. ¶ Probatur assertio nostra à ratione: Etenim inimicus proximus noster est, beatitudinisque capax: ergo *vt proximus* diligendus est. Dicimus *vt proximus*: quia diligere inimicum, reduplicativè vt talem, ait D.Thom. *Est perversum, & charitati repugnans, quia hoc est diligere malum alterius.* Vnde in omni casu, in quo vrget præceptum dilectionis proximi, etiam tenemur ad diligendum inimicum. ¶ Ex quibus oritur *primò*: quòd inimico petenti veniam debes signa dilectionis ostendere, quin odium contra illum, appetitumquè privatæ vindictæ deponere. Non tamen teneris ex hoc præcepto vindictam publicam condonare: quia pœna legis est iusta, cedensque in bonum Reipublicæ, ac per consequens, licitum est eam non remittere. Estò fateatur Bannez 2.2. *quæst.*25. *art.* 9. *dub. conclus.* 4. esse satis difficile pœnam mutilationis, aut capitis nolle condonare, & livore vindictę non vti. ¶ Secundò oritur, quòd non licet inimicis malum sub ratione *mali* desiderare: quia hoc est intrinsecè malum. Licet tamen sub ratione *boni*: & ita imprecamur Tyrano, Turcæ, Hæreticis mortem, & alia damna, vt scilicet per illa divina iustitia ostendatur, & gloria Dei magnificetur: Quomodò Prophetę (vt diximus *tract.*12.*cap.*2. *punct.*2. §.1. *num.*21.) sæpè precabantur mala peccatoribus; vt Noë filio suo, *Genes.*9. Proto-Parens Noster Elias Israelitico populo, *Regum* 4. Eiusque discipulus Elisæus pueris, 4.*Regum, cap.*2. Similiter talia damna imprecamus, & improbis evenire optamus, ob bonum commune, vt alij scilicèt eorum punitione corrigantur, & ipsi improbi à malo desistant, convertantur, & à persequendo bonos cessent. Quapropter dixit Paulus ad Galatas 5. *Vtinam & abscindantur, qui vos conturbant*: Hoc etiam motivo, & non ex odio Deus talia infligit mala peccatoribus: ergo etiam erit licitum hominibus ea illis sub tali ratione desiderare. Videantur dicta in loco citato *tractat.* 12.

Declaratur quando, & quæ signa dilectionis tenemur inimicis exhibere.

19 Rogabis *tertiò*: An teneamur signa dilectionis inimico exhibere? ¶ Huic difficultati sub distinctione est respondendum: Nam vel signa dilectionis sunt omnibus communia, aut huic, vel illi particularia: Si primum, tenemur ea inimico exhibere: *Si enim non exhiberentur inimicis*, ait D. Thom. 2.2. *quæst.*25. *art.9. hoc pertineret ad livorem vindictæ, contra illud, quod dicitur Levitic.*19. *Non quæres vltionem, & non eris memor iniuriæ civium tuorum*: Ergo signa communia dilectionis tenemur inimicis exhibere. Quare, cùm oramus pro populo, non licet inimicos excipere. Nec similiter excludi licitè possunt à beneficio, auxilio, aut opere in gratiam alicuius Communitatis facto. Sic D.Thom. *loco citato*, Tapia *tom.2.lib.3.quæst.2. art.*8. *num.*2. Trullench *lib.1.cap.5.dub.5. num.*5. Palaus *tr.6. disp.1.punct.5.num.*4.N.Antonius *tom.3.tract.2. disp.2.sect.3.num.*24. ¶ Si verò signa dilectionis sint huic, aut illi particularia, non tenemur ea inimico ostendere, nisi, vt ait D. Thomas loco citato: *Secundùm præparationem animi, vt scilicèt subveniatur eis in articulo necessitatis.* Cuius ratio reddi potest: quia talia signa sunt de consilio, & perfectione, non autem de præcepto, etiam respectu amici: ergo idem dicendum est respectu inimici. Vnde sequitur, te non teneri amare inimicum speciali amore, hospitio recipere, familiaritatem cum eo habere, ægrotum visere, & mæstum consolari: cùm hæc sint signa specialia benevolentiæ. ¶ Excipe tamen *primò*: Si hæc negentur Parentibus, filijs, servis, fratribus; & econtrà: quia prædicta respectu talium personarum sunt signa non singularia, aut specialia, sed communia. *Secundò*: Si sequatur scandalum ex tali omissione, aut speretur probabiliter ex tali signo salus spiritualis, seu corporalis inimici: tunc enim teneris ad ea signa exhibenda; cùm aliàs crederetur, te odio habere inimicum. Sic, præter suprà citatos, tenent Caietanus 2. 2. *quæst.* 25. *art.9.* Azor *tom.2. lib.12. cap.3. q.6.* Villalob. 2.*part. tract.3.diffic.6.num.6.& 7.* N.Anton. *num.* 24. Palaus *num.*12. & Bonac. *tom.2. disp.3. quæst.4. punct.3.num.3.*

Debemus regulariter resalutare inimicum.

20 Sed gravior difficultas est: An teneamur salutare inimicum obvium factum? ¶ Diximus *salutare*: nam resalutare, dum tibi inimicus salutat, certum est, te obligatum esse: quia resalutatio est signum commune dilectionis, ac proinde non solum ex vrbanitate, verùm etiam ex charitate debitum: quod quidem sine gravi scandalo omitti non potest. Sic communiter Doctores suprà citati. Excipiunt tamen, non sine formidine, casum, in quo ante inimicitiam non soletes ob inimici ignobilitatem illum resalutare: Quia tunc omissio resalutationis non esset contemptus, aut odij signum. Ita Coninch *disp.*24. *dub.6.num.*91. Bonac.*disp.3. quæst.4. de Charitate, punct.3.num.*4. Palaus *loco citato, num.* 6. Trullench *num.9.* & apud ipsos Bañez, Valentia, Lorca, & Navarrus. Vnde tota difficultas est circa salutationem.

Non tenemur ex charitatis præcepto salutare inimicum obvium factum.

21 Ad quam, Respondetur, regulariter non teneri ex charitatis præcepto ad salutandum inimicum. Et ratio est: Quia salutatio est signum particulare, & speciale benevolentiæ, & dilectionis, non enim omnes tibi occurrentes salutare debes: sed, ex vi precepti dilectionis huius specialia signa exhibere alijs non tenemur: ergo nec salutare ovium inimicum. Sic Suárez *disp.5.sect.5. num.8.* Coninch *loco citato*, Bonacin. *punct.* 3. *num.3.allegato*, Villalob. 2.*part.tract.3.diffic.6.*

nu.n.

*num.*4. Navarrus *cap.*14. *num.* 25. Bannez 2. 2. *quæst.*25. *art.* 9. *dub.* 1. N.Antonius *in loco cit.* *n.*24. & alij. Diximus *regulariter*: Nam si ex omissione salutationis sequatur scandalum, vt si inimicus esset Prælatus, vel adesses cum alijs, quibus, inimico excepto, salutationem impertiris; tunc peccares mortaliter contra charitatem: Quia est sufficiens fundamentum ad suspicandum ob inimicitiam, vel odium te excepisse inimicum. Ita Doctores citati: Contra Lorcam sentientem, omissionem salutationis, & alloquutionis, quando est debita, solum esse peccatum veniale.

Negatio salutationis inter personas sanguine cóiunctas & scandalum generat, & ideo lethale peccatum.

22 Notat tamen hic Ioannes Valerus *in Different. vtriusque fori*, verb. *Remissio, diffic.*2. *num.*4. quòd negatio salutationis, vel loquutionis non est scandalum inter personas, etiam inimicitia affectas, de quibus non est præsumendum odium apud se fovore; vt inter patrem, & filium, aliosque sanguine coniunctos; & inter Prælatum, & subditum, vel alias personas religiosas cultui divino specialiter dicatas. ¶ Sed hæc doctrina non est sustinenda: Cùm odij pestis etiam inter consanguineos, & intra claustra religiosa non parùm grassetur, & eò periculosior, quò magis apta ad suos pessimos effectus disseminandos, & augendos: vnde damnare debemus peccati lethalis negationem salutationis in casu quæstionis. ¶ Notant deinde Navarrus, Caietan. Bonacina. & Reginald. *vbi suprà*, posse absolutionem impendi pœnitenti offenso salutationem, & alloquutionem inimico neganti, dummodò absit odium, & scandalum. ¶ Cæterum, quia iudicamus hæc communiter adesse, absolutionem differri oportet, quovsque cum inimico reconcilietur. Verum tamen est, quòd qui est iniuriam passus, sufficienter obviat scandalo, manifestando, se paratum esse ad mutuum colloquium, si iniurians velit cum eo alloqui, & confabulari. Sed quia iniurians principalis causa est huiusce modi peccati, congruum, & necessarium est, quòd cogatur primum salutare offensum, & illum alloqui. Cæterum quia apud homines difficile cognitu est, quis iniuriare cœperit, aut quis dederit iniuriæ causam, cum nullus sit, qui se innoxium, & innocentem non reputet, ait Bonacina, consulendum, imò credimus cogendum, esse vtrunque ad se mutuò salutandum: Cùm non sine dolore videamus apertas inimicitias inter aliquas familias, & personas cum non levi Reipublicæ scandalo diu foveri: cui malo nascenti occurri facilè potest, si Confessarius ad mutuum colloquium, & salutationem cogeret.

Nota circa Religiosorum rixas.

23 Notandum denique est, cum Tamburino *lib.*1.*Decalogi, cap.*1.*§.*3.*num.*28. N. Anton. *tom.*2.*cit. disp.*2.*sect.*4.*n.*32. quòd si aliquis Religiosus, graviter ab alio iniuriatus, ei multos per annos salutationem, & colloquium negaret, abs dubio lethaliter peccaret. At verò, si iniuria illata sit levis, & aliàs Religiosus esset Prælatus, aut gravis, & timoratus, etsi per aliquos paucos dies, scilicet tres, vel quatuor, salutationem subtraheret, tunc non peccaret graviter: Quia crederetur id facere non ex odio, sed vel ex levi aliqua passione, aut inadvertentia, vel ad significandam acceptam iniuriam, ac proinde non esset in alijs scandalum. Sic DD. citati. Sed, quia hæc materia satis lubrica est, non sunt in ea habenæ laxandæ, sed prudenti Cõfessarij iudicio procrastinatio salutationis taxanda, & secanda statim est.

PUNCTUM III.

An teneamur ex Charitate succurrere, etiam cum vitæ, & bonorum periculo, proximo existenti in extrema, aut gravi necessitate spirituali, vel temporali?

GRavem discutiendam difficultatem nobis titulus offert: vnde, vt cum claritate procedamus, operæ-pretium duximus plura distinguere: sicut enim lux obiectorum distinctionem demonstrat, ita obiectorum distinctio claritatem, & lucem rebus examinandis subministrat. Quapropter per diversas resolutiones difficultatem declarabimus. Unde.

---

§. I.

Aliquibus suppositis resolvitur difficultas quoad necessitatem spiritualem.

24 ANte resolutionem eorum, quæ titulus offert, supponendum est *primò*, non esse licitum succurrere proximo in bonis spiritualibus cum simili detrimento; ac proinde illicitum esse committere aliquod *ex se* peccatum, etiam veniale, pro totius mundi salute, & conversione. Et ratio, ex D. Thom. 2.2. *q.* 26. *art.* 4. desumpta, est: Etenim dilectio hominis ad seipsum est sicut exemplar dilectionis, quæ habetur ad alterum, iuxta illud Levit.19. *Diliges amicum tuum sicut teipsum*: sed exemplar potius est quàm exemplatum: ergo homo magis debet (saltem quoad hoc) seipsum, quàm proximum diligere: *Quid enim prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur.* ¶ Deinde: Iuxta Apostolum ad Rom.3. *Non faciamus mala, vt veniant bona*: sed quodlibet *ex se* peccatum est ab intrinseco malum: ergo ob bonum spirituale, etiam totius mundi, nequit eligi peccatum *ex se* tale. ¶ Vltimò ostenditur ratione à priori: Nam Deus diligitur per charitatem, secundùm quòd est principium boni; & homo diligit seipsum, inquantùm particeps illius est; proximum verò, prout est consocius in tali bono, quod sumitur per quandam vnionem in ordine ad Deum: sed vnitas potior est quàm vnio: ergo quòd homo participet bonum divinum est potior ratio diligendi, quàm quòd alius sibi in hac participatione associetur: Igitur nequit homo facere, quòd, cum detrimento participationis boni divini erga seipsum, participetur tale bonum à suo proximo; vtpote qui debet magis seipsum diligere quàm proximum. D. Thom. sequuntur Bannez *ibi*, Ledesm. *tom.*2.*tr.*3.*concl.*6. 7. & 9. Palaus *tr.*6.*disp.*1.*punct.*7.*n.*2. Trullench *lib.*1. *in Decalog. cap.*5.*dub.*6.*n.*2. N.Anton. *tom.*3. *in Decalog. tr.*2.*disp.*2.*sect.*8.*n.*46. & alij.

Pro totius mundi salute nõ licet peccare etiam venialiter.

25 Nec obest, quòd Moyses voluerit *Deuteron.*32. pro fratribus deleri de libro vitæ: &

Obiectio, & eius solutio.

& Paulus esse pro illis anathema. Nam, vt explicat D. Augustin. *in Exod. quæst.* 147. hoc dixerunt per exagerationem, filialemque confidentiam, scientes, privandos non esse divina participatione, & gloria. Vel, vt ait Angelicus Doctor 2.2. *quæst.* 27. *artic.* 8. *ad* 1. loquendo de Divo Paulo, intelliguntur de carentia beatitudinis pro aliquo tempore. Vnde Apostolus *ad Philipp.* 1. ait: *Coarctor autem è duobus desiderium habens: dissolvi, & esse cum Christo multò magis melius: manere autem in carne necessarium propter vos.* Qua charitate etiam flagrabat Divus Martinus, dum instante morte intonuit: *Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem.* Quapropter laudibus extollenda est consuetudo, quæ apud nos invaluit, offerendi die secunda Novembris omnia opera nostra satisfactoria pro animabus purgatorij, vt citiùs ab illo ergastulo liberentur, optando potius pro aliquo tempore summo beatitudinis bono carere, quàm videre illas supra modum fœlices animas diu tali igne torqueri: quod quidem esse licitum, & apud Deum valde acceptabile, & meritorium, ostendunt non solùm dicta; verùm etiam id ipsum demonstratur, ex eo quòd temporanea illa privatio beatitudinis sufficientissimè compensatur meriti, & gloriæ incremento, quod ille charitatis actus apud Deum promeretur. Quare dixit Seraphica Virgo, & M. N. Teresia *cap.* 37. *suæ Vita* in principio: *Si me dixessen, qual quiero mas, estàr con todos los trabajos del mundo hasta el fin dèl, y despues subir vn poquito mas en gloria, ò sin ninguno irme à vn poco de gloria mas baxa, que de muy buena gana tomaria todos los trabajos por tantico de gozar mas de entender la grandeza de Dios, pues veo, quien mas le entiende, mas le ama, y alaba.* Ex quibus clarè constat, quàm sufficientissimè compensetur carentia temporanea beatitudinis novo illo gradu gloriæ, quem meretur ferventissimus ille, ergà beatas animas, charitatis actus.

Potest quis se privare bonis spiritualibus non necessarijs ad vitam æternam ob salutem spiritualem proximi.

26 Secundò supponendum est, posse quemlibet ob salutem spiritualem, imò & corporalem proximi, se privare bonis spiritualibus non necessarijs ad beatitudinis consequutionem, qualia sunt augmentum gratię, status religiosus &c. Cuius ratio est: Nam nemo ad talia bona consequenda tenetur: ergo licitum est, saluti spirituali, aut corporali proximi ea postponere. Quare tenetur filius Religionem non ingredi ob alendos Parentes: & aliquando melius facit, non ingrediendo ob temporalem vtilitatem proximorum; vt de Episcopis diximus *tom.* 4. *tractat.* 15. *cap.* 3. *punct.* *à num.* 56. Et de filijs latè docuimus *cap.* 3. *citat. punct.* 3. §. 2. Et *num.* 53. extendimus eandem doctrinam ad avos, proavos valde necessitate oppressos: necnon *num.* 54. ad sorores, aliosquè fratres, si sint parvuli, eiusque opera ad congruam, & decentem sustentationem indigeant. Videantur à nobis ibi dicta.

Licet se periculo probabili peccandi exponere, ob salutem spiritualem proximi.

27 Tertiò supponendum est cum N. Antonio à Spiritu-sancto *tom.* 3. *Directorij Confess.* *tract.* 2. *disp.* 2. *punct.* 9. §. 3. *num.* 8. & 9. & apud ipsum Suarez, Navarro, Pontio, & vtroque Sanchez: licitum esse ob gravem, honestamquè causam, qualis est salus spiritualis proximi, se exponere probabili periculo peccandi; vel, si iam sit expositus, periculum non deserere. Et ratio est: Quia probabile periculum peccandi non est formaliter, nec ab intrinseco peccatum, sed illius occasio: at occasio peccati potest aliqua ratione honestari: ergo honestum est ob salutem spiritualem proximi illi se exponere. ¶ *Deindè*: Ideò illud periculum esset peccatum, quatenus esset moraliter voluntarium: sed quando adest gravis, & honesta causa, aut necessitas, non est moraliter voluntarium; cùm tunc non ametur periculum, sed potius illud invitè amplectatur; vt ex D. Basilio docet Thomas Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 8. *num.* 3. ergo ob honestam causam, qualis est salus spiritualis proximi, potest homo tali periculo se exponere. *Vide tom.* 1. *tr.* 6. *cap.* 5. *n.* 59.

28 Deinde: si salus spiritualis proximi necessariò periclitatur, tua verò solum contingenter (vt si infans apud infideles necessariò sine baptismo moriturus sit, nisi accedas; cæterum, si accedis, times probabiliter subversionem) tunc, non solùm potest, sed etiam teneris accedere, illoquè periculo te exponere: Quia infans privari non debet iure, quod habet ad baptismum ob infidelium malitiam, vel fragilitatem baptizantis. Ita Bannez 2.2. *quæst.* 26. *art.* 5. Azor *tom.* 2. *lib.* 12. *cap.* 4. *ante finem*, Valentia *tom.* 3. *disp.* 3. *quæst.* 4. Ochagav. *de Baptismo*, *quæst.* 7. *num.* 3. Ioann. Sanch. *disp.* 10. *à num.* 9. citans Ledesmam *tom.* 2. *tract.* 4. *cap.* 4. *conclus.* 15. *propè finem* (sed hic Doctor tantùm loquitur, quando periculo vitæ exponeretur baptizans) Palaus *tom.* 1. *tr.* 2. *disput.* 2. *punct.* 9. §. 3. *num.* 9. Vnde, si aliqui Doctores videantur contrarium asserere, est, quia loquuntur non de periculo vtcumque probabili peccati, sed de periculo proximo morali: quod, quia communiter peccatum inducit, licitè ob salutem spiritualem proximi eligi nequit, iuxta illud Ecclesiast. *Qui amat periculum, peribit in illo.* ¶ Supposito ergo, non teneri ex charitate cum detrimento spirituali succurrere existenti in extrema necessitate spirituali; nunc videndum est, quid sit dicendum, quando tale detrimentum spirituale non adest. Pro quo:

Vlterius roboratur nostrum assertũ.

29 Rogabis *primò*: An teneamur etiam cum periculo vitæ subvenire proximo extremam necessitatem spiritualem patienti? ¶ Huic difficultati cum communi sententia affirmativè respondetur. Et ratio est: Quia datur præceptum exponendi vitam pro salute proximi, vt patet ex illo 1. Ioann. 3. *Sicut Christus animam suam posuit pro nobis, & nos debemus pro fratribus animas ponere*: ergo obligat in aliquo casu: sed non in aliquo meliùs, quàm in casu extremę necessitatis spiritualis, vt ex allegato textu infert Div. August. *lib. de Mendacio, cap.* 6. his verbis: *Temporalem vitam suam pro æterna vita proximi non dubitabit Christianus amittere*: Ergo præceptum charitatis obligat ad exponendam vitam pro salute spirituali proximi. ¶ Secundò probatur alio efficaci fundamento ex D. Thom. 2.2. *quæst.* 26. *art.* 5. desumpto: Etenim charitas illud magis debet diligere, quod habet maiorem rationem boni: sed consequutio beatitudinis respectu proximi est maius bonum quàm propria salus corporalis; cùm, quoad participationem beatitudinis, maior sit consociatio animæ proximi ad nostram animam quàm corporis nostri: ergo *proximum*, concludit Divus Thom. *quam*

Ex charitatis præcepto tenemur cum periculo vitæ subvenire proximo existenti in extrema necessitate spirituali.

quantùm ad salutem animæ, magis debemus diligere quàm proprium corpus. Angelicum Doctorem sequuntur Caietanus, Bannez, Aragon, NN. Salmanticens. *tract.* 19. *disp.* 3. *num.* 28. & alij Expositores: nec non Azor *tom.* 2. *lib.* 12. *capit.* 4. *punct.* 4. *num.* 2. Coninch *disp.* 25. *dub.* 7. *n.* 86. Ledesma *tom.* 2. *tr.* 4. *cap.* 4. *conclus.* 15. *circa finem*, Palaus *tract.* 6. *disp.* 1. *punct.* 9. *num.* 3. Tapia *tom.* 2. *lib.* 3. *quæst.* 2. *art.* 5. Trullench *lib.* 1. *Decalog. cap.* 5. *dub.* 6. *num.* 10. N. Antonius *tom.* 3. *Directorij Confessorum*, *tract.* 2. *disp.* 2. *sect.* 8. *num.* 49. & Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 4. *punct.* 4. *n.* 2. & alij.

Quædam limitationes doctrinæ antecedentis.

30 Sed prædicta doctrina limitanda est: *Primò*, quando vita, vel bona succurrentis necessaria sunt bono communi, & Ecclesiæ, vel Reipublicæ: tunc enim non debet ea exponere pro salute spirituali proximi, sed conservare pro bono communi. Ita Div. Thomas 2. 2. *quæst.* 185. *art.* 5. Divus Athanasius *de Sanct. fuga*, vt suprà diximus *cap.* 2. *punct.* 6. *num.* 72. ¶ *Secundò*: Quando, qui subvenire poterat proximo, esset in peccato mortali, difficillimaque esset ei contritio: quia tunc sunt ambo in eodem discrimine spirituali, in quo præponenda est propria salus spiritualis. Sic D. Thom. *in* 3. *dist.* 29. *art.* 8. *quæstiunc.* 2. *ad* 2. ¶ *Tertiò*: Quando alter, sive sit mentis compos, aut impos, te invadit occidendum: quippè tunc potes illum occidere, etsi eum decedere timeas in peccato lethali: Quia necessitas illa non est extrema, sed voluntaria; cùm ab ea se liberare possit desistendo. Nec credere debes, te esse sufficienter ita dispositum, vt sine damnationis periculo subitaneam mortem pro eo subire possis. Ita Caiet. 2. 2. *q.* 64. *art.* 7. Palaus *n.* 7. Tapia *n.* 7. Trullench *n.* 10.

Quædam corollaria, ex nostra, & vera sententia.

31 Quæ licèt vera sint: nihilominus ex nostra conclusione infertur *primò*, teneri fideles, etiam cum vitæ periculo, ad defendendam proximi dormientis vitam, si sciunt in peccato mortali existere, & moraliter credunt posteà ab eo per contritionem, aut pœnitentiam liberandum. Coninch *loco cit. num.* 87. Palaus *numer.* 4. ¶ *Secundò*: Quando infans Christianorum filius, & non baptizatus rapitur ad mortem, & non adest alius, qui baptizet, teneris, etiam cum vitæ periculo, baptizare: quia prædicta necessitas est extrema, à qua infans se eruere nequit. Diximus *Christianorum filius*: Nam si est infidelium, & apud eos existat, est inter Doctores controversia, an, invitis parentibus, baptizari possit: de quo Navarrus *cap.* 14. *Summæ*, *num.* 9. & nos latè diximus *tom.* 1. *tract.* 2. *cap.* 6. *punct.* 2. vbi per diversas conclusiones, & distinctiones, quid in tali materia tenendum est, docuimus. ¶ *Tertiò*: Obstetrix, quæ invalide plures infantes baptizavit, tenetur cum periculo vitæ damnum reparare; ac proinde, si necessarium sit, debet se Iudici manifestare, vt de remedio provideat: Quia tot infantium spiritualis salus propriæ vitæ corporali præferenda est. Trullench *num.* 10. ¶ *Quartò*: Si quis morti proximus, & qui vitam anteactam in prava consuetudine peccandi duxit, Confessarium petat, teneris etiam cum periculo vitæ illum confiteri, & absolvere, si absit Parochus, nec est aliquis, qui succurrere possit: Quia hic est in extrema necessitate; tum illi, maximè si sit ignarus, & rusticus, difficillimum sit actum contritionis elicere. Ita Bannez *quæst.* 28. *art.* 5. Suarez *disp.* 9. *sect.* 2. *n.* 3. & Coninch *disp.* 13. *dub.* 7. *n.* 90.

32 Sed quid dicendum, quando necessitas spiritualis non est extrema, sed gravis? ¶ Ad hoc, sub distinctione est respondendum: Nam vel est persona particularis, qui succurrere potest; aut alius, qui ex officio ad id tenetur: Si primum, dicimus, cum periculo vitæ, famæ, aut facultatum non teneri ei succurrere. Et ratio est: Quia, quando non est extrema necessitas, potest proximus aliter salutem æternam consequi: ergo consonum rationi est, quòd homo non expendat vitam, & facultates proprias ob talem proximi necessitatem. Vnde ius naturale dictat, te non teneri cum periculo vitæ, facultatum &c. peccatores à peccatis extrahere; aut retrahere, vel subvenire (verbi gratia) filiæ, quam pater prostituere parat: Quia tunc hi tantùm laborant gravi necessitate, à qua possunt se per seipsos liberare. Nec etiam debes ad Indos convertendos navigare: Cùm sint alij, qui subvenire possint; & aliàs est incertum, illos ad fidem esse per te convertendos. ¶ At verò, si necessitate gravi spirituali Communitas aliqua laboret, debes, etiam cum vitæ, famæ, facultatumque periculo, ei succurrere, si aliter illi subveniri non potest: Tum, quia damnum grave commune præferendum est. Tum; quia moraliter impossibile est, Communitatem gravi necessitate spirituali laborare, & plures particulares non pati extremam; imò & cultum divinum non periclitari. Quare Concionator tenetur reprehendere, & corrigere publica peccata, quando alios inficiunt. Similiter, si in hostili incursione non esset, qui commodè sacramenta ministrare possit, & aliàs ex tali omissione plebs esset in periculo fidem amittendi, teneris cum periculo vitæ ea fidelibus conferre: Quia his casibus imminet periculum grave commune, cui cum quolibet periculo particulari subveniendum est. Dicta docent Div. Thom. 2. 2. *quæst.* 26. *articul.* 5. *ad* 3. Suarez *disp.* 9. *sect.* 1. *num.* 4. NN. Salmantic. *loc. citat.* Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 4. *punct.* 4. *n.* 2. & 5. Coninch *disp.* 25. *dub.* 7. *à num.* 99. Diana 2. *part. tract.* 5. *resol.* 51. Palaus *num.* 9. & 10. Villalobos 2. *part. tr.* 3. *diffic.* 7. *num.* 7. Trullench *dub.* 6. *cit. n.* 11. & alij.

Dum præcisè adest gravis, & non extrema necessitas succurrendi proximo, non teneris id facere &c.

33 Si verò secundum, hoc est, si sit aliquis, cui ex officio incumbit bono spirituali proximi providere, tenetur cum vitæ periculo gravi spirituali periculo laboranti succurrere, si moraliter sperat remedium profuturum. Et ratio est: Quia hic ratione officij, & stipendij, quod à subditis accipiunt, strictius quàm alij obligantur: sed alij obligantur in extrema necessitate: ergo isti in gravi. Vnde ait Christus Ioannis 10. *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.* Quæ obligatio, cum sit specialis Pastorum, debet vrgere in gravi necessitate ovium, & non præcisè in extrema, quæ omnes comprehendit, & ligat. Ex quo fit, teneri Pastores tempore pestis, si alios idoneos non substituant, ovibus proprijs sacramenta ministrare cum periculo dicto. Ita Doctor Angelicus 2. 2. *quæst.* 185. *articul.* 5. & *Opuscul.* 18. *capit.* 16. Suarez *disp.* 9. *sect.* 2. *num.* 4. Villalobos 2. *part. tract.* 3. *diffic.* 7. *numer.* 7. Palaus *num.* 12. Trullench *numer.* 13. Coninch

Qui ex officio tenetur bono spiritua li proximi providere, debet hoc facere cum vitæ periculo.

disp.

disp. 25. *dub.* 7. *num.* 101. Tapia *tom.* 2. *lib.* 3. *q.* 2. *art.* 5. *num.* 5. Bonacin. *n.* 5. Qui addit: Pastores teneri inquirere oves gravi necessitate laborantes, ad eis subveniendum. Videantur à nobis dicta in hoc tractatu *cap.* 2. *punct.* 6. *n.* 75.

Quædam notantur.

34 Nota *primò*: quòd, qui potest cum levi damno corporali proximo succurrere, grave detrimentum spirituale patienti (iuxta omnium sententiam) ad id tenetur. Et ratio est: quia gravis necessitas spiritualis est ordinis superioris ad leve detrimentum corporale: ergo huic præferenda est. Videantur Suarez *citat. disp.* 9. *sect.* 2. *num.* 3. Coninch *disp.* 25. *dub.* 7. *num.* 99. ¶ Nota *secundò*, sacramenta, quæ Parochus tenetur cum periculo vitæ ministrare, esse ea quæ necessaria sunt ad salutem, vt Baptismus, Pœnitentia; non autem alia, quæ necessaria non sunt, vt Extrema-vnctio, Confirmatio, Eucharistia in re suscepta. Vt docent Tabien. verb. *Episcop.* *n.* 5. Gallego *de Obligatione Parroch. p.* 3. Lopez 1. *part. Instruct. cap.* 67. & alij, quos retulimus *tom.* 1. *tract.* 4. *cap.* 9. *punct.* 3. *n.* 30. ¶ Nota *tertiò*, Parochum, instante illa necessitate, non posse officium renuntiare: aliàs nullus pastor esset obligatus ovibus assistere; cùm possit facilè quilibet hoc remedio, ad fugiendum, vti; vt benè docet Palaus *loc. cit. num.* 13.

§. II.

Deciditur quæstio circa necessitatem corporalem.

TRaditis, quæ necessaria sunt ad intelligentiam obligationis subveniendi proximo in extrema, aut gravi necessitate spirituali existenti; restat agere de obligatione circa temporalem. Pro quo

Pro resolutione non nulla supponuntur.

35 Rogabis *primò*: An teneamur subvenire cum periculo vitæ, aut bonorum temporalium proximo existenti in extrema necessitate corporali? ¶ Ante dubij decisionem, supponenda sunt, quæ apud DD. communiter admittuntur. Primò ergo supponendum est, ex præcepto charitatis teneri succurrere proximo in extremo, aut gravi periculo existenti, si id fieri potest cum levi incommodo succurrentis. Et ratio est: quia ordo charitatis, & rationis lumen exigit, ita fieri: Lumen enim rationis cuilibet aspicienti, proximi substantiam, aut eius vitam extremum, aut grave detrimentum pati, dictat, & cogit illius conscientiam, ad subveniendum, dum leve præcisè patitur incommodum in tali defensione: vnde ex vi præcepti charitatis debet ita facere. ¶ *Secundò* supponendum est: quòd, in æquali tui, & Reip. aut Principis necessitate, teneris vitam, bonaque fortunę pro eorum conservatione expendere: Quia qualibet pars politica est propter corpus civile, sicut pars naturalis corporis est propter totum: ergo sicut ista exponi debet ob bonum totius (vt diximus in tract. *de Restitut.*) ita & illa ob bonum commune. Diximus *in æquali*: Nam si hæc sit inæqualis, & non extrema respectu Reipub. aut Principis, non est ita certum debere vitam pro ea prodigere. Quibus prælibatis:

Resolvitur quæstio.

36 Dicendum est: nullum teneri ex præcepto charitatis succurrere cum periculo vitæ proximo existenti in æquali periculo. Et ratio est: quia ordo charitatis exigit, quòd quis magis se diligat quàm alium; cùm amor sui sit exemplar amoris proximi, iuxta illud: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*: Ergo in ęquali periculo priùs potes proprię saluti providere quàm alienæ. ¶ *Deindè*: Magis diligimus ex charitate animam propriam quàm alienam: ergo & vitam. Patet consequentia: Nam ideò primum est verum, quia anima propria est nobis magis coniuncta; sed eadem ratio militat in vita: ergo &c. Hanc sententiam tenent Div. Thom. 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 6. & 44. *articul.* 8. *ad* 2. Divus Augustinus *lib.* 1. *de Civitate Dei*, *capit.* 20. & communiter Scholastici, & Moralistæ, maximè Ledesma 2. *part. tract.* 3. *cap.* 3. *conclus.* 5. & 16. Tapia *tom.* 2. *lib.* 3. *quæst.* 2. *art.* 6. *num.* 3. Palaus *tract.* 6. *disp.* 1. *punct.* 8. *num.* 2. N. Antonius à Spiritu-sancto *in Directorio Confessorum, tom.* 3. *tract.* 2. *disp.* 2. *sect.* 9. *num.* 55. Trullench *lib.* 1. *cap.* 5. *dub.* 6. *num.* 4. & alij apud ipsos. Vnde oritur, quòd nec tenearis in casu extremo succurrere proximo, si id facere non potes sine gravi periculo vitæ propriæ: Nam præceptum de conservanda alterius vita obligare nequit cum gravi, ac ferè æquali incommodo proprio, aliàs esset nimis durum: quare cùm ille, qui exponitur periculo vitæ, grave patiatur incommodum, ad id ex charitatis præcepto obligari nequit, tali interveniente periculo. Videantur Toletus *lib.* 4. *cap.* 10. *num.* 4. Sà verb. *Charitas*, Navarr. *cap.* 24. *num.* 9. Lopez 1. *p. n.* 67. & alij.

Aliqui afferūt, esse licitū vitam, &c. expendere pro vita alterius. Alij id negāt.

37 Sed gravis difficultas est, an sit licitum exponere vitam, aut bona propria pro servandis vita, & bonis proximi? ¶ Circa quam duplex militat sententia. Prima negativa: quę probatur sic: Etenim ordo charitatis petit (vt num. antecedenti vidimus) quòd homo plus diligat seipsum quàm proximum; ergo vita propria præferenda est vita proximi. ¶ *Deinde*: Tabulam arreptam in naufragio nequit quis alteri offerre: nec in extrema necessitate communi vnicum panem alteri elargiri, seipso spreto: ergo illicitum est, pro alterius vita servanda, propriam expendere. Ita Paludanus *in* 4. *distinct.* 15. *quæst.* 3. *art.* 2. *concl.* 3. Gabriel *ibidem, distinct.* 16. *quæst.* 4. *art.* 2. *conclus.* 1. Toletus *lib. vltim. Summæ*, *cap.* 32. & Belarminus *lib.* 3. *de Bonis operibus*, *cap.* 8. ¶ Secunda sententia est affirmativa. Et ostenditur *primò*: quia quilibet potest vitam exponere ob finem honestum; sed conservare proximo vitam est honestus finis, & proprius virtutis fortitudinis, & charitatis: ergo &c. ¶ *Secundò*: Licitum est peste laboranti inservire: ergo & pro vita proximi vitam periculo exponere. ¶ *Tertiò*: Pro conservatione status, acquisitionisque famæ, aut fortunæ bonorum, licitè potest quis vitam periculo exponere: ergo & pro conservatione vitæ proximi. ¶ *Quartò*: Laudabile est, si famulus pro domino, eiusque rebus ex obligatione certo se periculo vitæ exponat: ergo laudabilius erit, si id faciat ex libertate. Sic Lessius *lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 6. *num.* 29. Coninch *disp.* 25. *dub.* 6. *num.* 81. & alij apud ipsum.

Mens propria aperitur.

38 Sed inter has sententias mediam eligimus viam: & dicimus, illicitum esse vitam cer-

certo periculo exponere sine aliquo vero motivo virtutis, vt iam notavimus tract. 13. cap. 2. *num.* 40. ex Div. Ambrosio *lib. 6. de Amicitia, cap.* 10. & in hoc sensu intelligendi sunt Paludanus, & alij Auctores primæ sententiæ, in ipsoque loquuntur. At licitum est, & laudabile, quando adest tale motivum. Vnde pro patre, pro benefactore, pro amico, & similibus licet vitam exponere periculo, eamque expendere. Prima pars probatur ex motivis primæ sententiç, quæ hanc partem abundè convincunt. Vnde sicut peccaret, qui se exponeret à feris discerpendum, aut ab igne comburendum, vel à flumine submergendum, quia in simili morte nullum virtutis motivum esse potest; ita similiter peccaret, qui propriam vitam expenderet præcisè pro conservatione alienę, si non interveniat alius honestus finis. ¶ Secunda pars etiam constat ex secunda sententia, quando expenditur vita ob motiva honesta, qualia sunt amicitiæ, pietatis, gratitudinis &c. Et insuper probatur ex illo Ioann. 15. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis*: Ergo non est contra charitatis pręceptum vitam pro amicis ponere: cumquè eadem ratio militet pro aliarum virtutum motivis, propter ista licitum erit vitam expendere. Ita Suarez *disp.9. de Charitate, sect.* 3. *num.* 7. Valent. *disp.*3.*quæst.*4.*concl.*3. Bannez 2.2. *quæst.*26.*art.*4.*dub.*2. Lorca *sect.*3.*disp.* 28. *memb.* 3.*n.*55. Tapia *quæst.*2.*citata*,*art.*6.*num.*4. Palaus *vbi suprà punct.* 8.*num.* 5. & 6. Qui ex Suarez advertit *num.* 7. non esse lethale, expendere vitam pręcisè pro incolumi proximo servando: quia licèt charitas potius sibi, quàm proximo providere præcipiat; tamen hunc ordinem non sub gravi obligatione, sed sub levi iubet servare. Qui resolutionem plurium casuum videre voluerit, consulat à nobis dicta tom. 3. tract. 11. cap. 2. punct. 7. & tract. 13. cap. 2. punct. 2. §. 2. & 3. Vbi num. 31. & 34. fit satis exemplis in secundo argumento primę sententiæ adductis. Ibi enim primum, de tabula danda in naufragio, esse licitum, ostendimus: quia in tali casu non concurrit directè ad mortem, sed non se defendit, cum possit. Secundum verò esse peccaminosum, demonstravimus, propter rationem ibi datam, scilicèt quia respuere, & abjicere media communia, & necessaria ad conservationem vitæ est directè se occidere.

Qui ordo servandus est in diligendo proximos.

39 Vltimò rogabis: Qui sint præferendi in dilectione? ¶ Supponit quæstio, vnum proximum magis quàm alium diligendum esse. Cuius evidens ratio desumitur ex Angel. Præcept. 2.2. quęst. 26. art. 6. *Nam cùm principium dilectionis* (ait Div. Thomas) *sit Deus, vel ipse diligens, necesse est, quòd secundùm propinquitatem maiorem ad alterum istorum principiorum maior sit dilectionis affectus*: sed Deo, & homini diligenti alij alijs sunt propinquiores: ergo necesse est, quòd alius alio in dilectione præferatur. ¶ Secundò supponendum est, quòd, vt ordo servandus in diligendo proximum (de quo statim) obliget sub mortali, requiritur necessitas extrema; si autem hæc non adsit, erit tantùm veniale. Ita Bannez 2.2.*q.*26.*art.*8. Ledesma 2.*part.tr.*3. *cap.*3.*concl.*24. ¶ Quibus suppositis: Breviter respondetur quæstioni, dicendo, parentes omnibus alijs præferendos esse in dilectione, æquali existente necessitate: quare, si omnibus benefacere non potes, alij omittendi sunt, & solùm parentibus subveniendum. Et ratio est: quia maior amoris excessus ex maiori coniunctione colligendus est; sed parentes sunt nobis magis coniuncti: sunt ergo prę alijs diligendi. Minor sic suadetur: nam coniunctio parentum est naturalis, prior, immobilior, pertinensque ad substantiam: aliæ verò coniunctiones, etsi sint spirituales, sunt variabiles, & accidentales: ergo est maior coniunctio, & consequenter debet esse maior dilectio. ¶ *Deinde*: Parentibus maiora quàm alijs (excepto Deo) debemus; cùm debeamus, quod sumus: ergo omnibus alijs etiam benefactoribus insignibus præferendi sunt. Ita Div. Thom. 2. 2. *q.* 26. *art.* 9. & 11. & *q.*31. *art.*3. *ad* 4. & *ibi* eius discipuli, maximè NN. Salmant. *tract.*19. *disp.*3. *à num.*36. Suarez *disp.*9.*sect.*4. Coninch *disp.*25. *n.* 149. Tapia *lib.*3. *q.*2.*art.*7.*n.*3. Palaus *tr.*6.*disp.* 1.*punct.*10.*num.*7. & alij.

40 Ex quibus sequitur *primò*, patrem præferendum esse matri in amore ex parte obiecti, cùm sit nobilius principium, vxorem filijs, filios cæteris cognatis: cùm excedant in ratione principij. At verò in ratione amoris intensivi, priùs diligenda est vxor, secundò filij, tertiò pater, quartò & vltimò mater: Quia hic amor attenditur secundùm coniunctionem; vxor autem est coniunctior alijs, cùm sit vna caro, filij sunt aliquid patris, pater excedit matrem in ratione principij activi, & ideò censetur magis filio coniunctus quàm mater, quæ est principium passivum. Videatur Div. Thom. *quæst.* 26. *citata*, *articul.* 9. 10. & 11. ¶ Sequitur *secundò*, coniunctos in primo gradu pręferendos esse, in æquali necessitate, amicis, & benefactoribus egregijs tam corporalibus, quàm spiritualibus, quales sunt Magistri, & qui cum ingenti sui periculo te (verbi gratia) à morte liberavère. Ratio huius illationis est strictissima inter eos coniunctio naturalis, quam vincere nequit nec beneficium conservationis vitæ, cùm maius sit illam dare, quam conservare; nec beneficium doctrinæ à Magistris acceptæ, cùm hæc coniunctio sit accidentalis, & variabilis. ¶ Sed adverti debet, nos in hac secunda illatione dumtaxàt loqui de coniunctis in primo consanguinitatis gradu (maximè lineæ rectæ) non de aliàs coniunctis: Nam respectu horum talis potest esse amicitia, aut beneficium, quando, verbi gratia, à morte te liberavit, vt coniunctioni naturali præferri debeat. Etenim *tanta potest esse obligatio ad amicum benefactorem* (ait Bannez 2.2. *quæst.* 26. *art.*8.*dub.*1.*concl.*3.) *vt etiam vincat obligationem benefaciendi fratribus carnalibus.* ¶ Tertiò infertur, consanguineos, etsi minùs sanctos, præferendos esse alijs proximis extraneis, etsi sanctiores sint: cùm illorum sit intimior coniunctio. Sic Divus Thomas *quæst.* 26. *articul.* 7. Suarez *disput.* 9. *sect.* 4. *numer.* 19. Palaus *disput.* 1. *punct.* 10. *numer.* 9. ¶ Vltimò deducitur, consanguineos magis coniunctos, dum sunt in æquali necessitate, minùs coniunctis præferendos esse; & hos affinibus, Sanctos peccatoribus, fideles infidelibus, benefactores non benefactoribus, amicis inimicis, concives extraneis: cùm illi sint magis coniuncti. Ita Suarez citatus, Ledesma 2. *part. tract.* 3. *cap.* 3. *à conclus.*23. *vsque in finem.* Palaus *punct.* 10.

Quædam inferuntur.

cita-

citato, Trullench *lib.* 1. *cap.* 5. *dub.* 6. *à num.* 15. & Coninch *disp.* 25. *dub.* 9. Qui plura circa hunc ordinem voluerit, consulat D. Thom. quæst. 26. sæpius citata.

CAPUT VII.

De Eleëmosyna, & Correctione fraterna.

Ostquàm D. Thom. *à quæst.* 23. *ad* 27. egit de essentia charitatis, subiecto, obiecto, ordine, & dilectione actu principali illius; posteà *à quæst.* 28. incipit disserere de effectibus tàm internis, quàm externis prædictum actum consequentibus: & quia de internis, qui sunt gaudium, pax, & misericordia in proximum, nihil morale specialiter notandum venit, ideò remittentes lectorem ad eundem Doctorem Angelicum, qui *à quæst.* 28. *ad* 30. de eis agit: de externis nunc disputandum nobis est. Et prætermisso actu beneficientiæ, qui consistit, vt ait Angel. Doct. *quæst.* 31. in hoc *quod est facere bonum alicui*, vtpotè inclusus in alijs actibus exterioribus charitatis, scilicet eleëmosyna, & correctione fraterna (cùm prima consistat in eo, quòd est facere bonum corporaliter alicui: secunda verò in eo, quòd est facere illud spiritualiter) tantùm de eleëmosyna, & correctione in præsenti erit nobis sermo: & circa earum essentiam, divisionem, & obligationem per tria puncta difficultates magis obvias decidemus.

PUNCTUM I.

Quid, & quotuplex sit eleëmosyna; & quando obliget illius præceptum?

HÆc tria sub vno amplectimur puncto: quia quæ circa illa examinanda veniunt, facili resolvuntur negotio. Vnde Doct. Angelici ordinem, sicut & doctrinam per omnia sequentes, priùs agemus de essentia eleëmosynæ, & deinde de eius multiplicitate, ac tandem de existentia, & de obligatione præcepti illius.

§. I.

Ostenditur essentia, & multiplicitas eleëmosynæ.

1 QUod latinè dicitur *miseratio*, græcè vocatur *eleëmosyna*: vnde constat, quòd sicut miseratio derivatur à misericordia, ita & eleëmosyna. Et hæc à Div. Thom. 2. 2. *quæst.* 32. *art.* 1. diffinitur his verbis: *Opus, quo datur aliquid indigenti ex compassione propter Deum.* Dicitur primò *opus*: vt significetur esse actum exteriorem. Secundò, *quo datur aliquid indigenti*: ad significandum materiam, circa quam versatur, scilicet passivam sublevationem indigentiæ. Tertiò, *ex compassione*: ad denotandum, esse actum virtutis misericordiæ. Denique, *propter Deum*, vt significetur imperium charitatis, cui subjicitur misericordia. Vnde liquet eleëmosynam esse actum charitatis imperativè, seu imperatum à charitate, elicitum media virtute misericordiæ. Ponitur diffinitio eleemosynæ. Cæterùm, si sublevare intendas alienam miseriam ex affectu satisfaciendi Deo pro peccatis, erit actus imperatus à pœnitentia; si verò ordinatus in cultum divinum, erit imperatus à religione, & sic de alijs. Per quæ constat, in quo eleëmosynæ essentia sita sit. Videatur Ledesma *tract.* 4. *cap.* 3. *part.* 2. Tapia *lib.* 3. *quæst.* 4. *art.* 1. Prado *cap.* 13. *quæst.* 3. *numer.* 1. Trullench *lib.*

lib. 1. *in Decalog. cap.* 8. *dub.* 1. *n.* 1. Palaus *tom.* 1. *tract.* 6. *disp.* 2. *punct.* 1. A quibus solet aliter eleëmosyna sic diffiniri: *Aliena miseria sublevatio.* Sed hæc cum nostra ferè convenit.

Eleëmosyna alia est corporalis, & alia spiritualis.

2 Quia ergo duplex est proximi miseria, alia corporalis, & alia spiritualis; ita est etiam duplex eleëmosyna, corporalis scilicet, & spiritualis: Et vtraque plures habet actus, qui communiter in vulgari catechismo quatuordecim opera misericordiæ dicuntur, quos ita enumerat D. Thom. loco citato *articul.* 2. his versibus:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.
Consule, castiga, solare, remitte, fert, ora.

In quorum primo enumerantur septem eleëmosynæ corporales, nimirum pascere esurientem, potare sitientem, vestire nudum, recolligere hospitem, visitare infirmum, captivum redimere, & sepelire mortuum. In secundo verò ponuntur aliæ septem spirituales, scilicet docere ignorantem, consulere dubitanti, tristem consolare, peccatorem corrigere, remittere offensam, portare onerosos & graves, & pro omnibus orare. Et licèt alia misericordiæ opera tam spiritualia, quàm corporalia dentur; tamen, quia ad præfata reducuntur, tenenda est communis, & Div. Thomæ enumeratio. ¶ Cum quo tamen notabis *primò*, quòd licèt eleëmosynæ spirituales corporalibus sint præstantiores; cùm nobilius respiciant obiectum, vt probat Angel. Doct. *articul.* 3. tamen aliquando eleëmosyna corporalis spirituali præferenda est: verbi gratia, quando quis fame moritur, potius pascendus est, quàm docendus. ¶ Secundò nota, quòd licèt tot sint eleëmosynæ corporales, & spirituales, seu actus misericordiæ, non de omnibus in particulari est nobis impræsentiarum agendum; sed Div. Thom. prementes vestigia solùm agemus de eleëmosyna communiter dicta, & fraterna correctione.

---

§. II.

Quando obliget præceptum elargiendi Eleëmosynam?

Dè fidè est, dari præceptum de eleëmosyna.

3 SUpponit quæstio proposita, dari præceptum de eleëmosyna elargienda: & meritò, cùm passim constet ex sacra pagina. Nam, capit. 15. Deuter. dicitur: *Nom deerunt pauperes in terra habitationis tuæ, idcirco ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo egeno, & pauperi.* Et Divus Paulus 1. *ad Timoth. cap.* 6. ait: *Divitibus huius sæculi præcipe::: facilè tribuere.* Deniquè Christus Dominus, Matthæi 25. inquit: *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & Angelis eius; esurivi enim, & non dedistis mihi manducare; sitivi, & non dedistis mihi potum &c.* Ex quibus clarissimè constat, dari præceptum de eleëmosyna, cuius transgressio est ex genere suo peccatum mortale pœnis æternis expiandum ab his, qui cum illo decedunt. His consonant SS. Patres, quos refert Valentia 2. 2. *quæst.* 9. *punct.* 4. Et est expressum in Div. Thoma 2. 2. *quæst.* 32. *art.* 5. qui hac evidenti ratione illud comprobat: *Ad dilectionem pertinet, vt non solum proximo velimus bonum, sed etiam illud operemur, iuxta illud* 1. *Ioan. cap.* 3. *Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate. Ad hoc autem, quòd velimus, & operemur bonum proximi, requiritur, quòd eius necessitati subveniamus, quod fit per eleëmosynam*: ergo elargitio eleëmosynæ est in præcepto.

Triplex est necessitas corporalis.

4 Deinde supponendum est, triplicem esse necessitatem in temporalibus: aliam extremam, aliam gravem, & aliam communem. Extrema est, quando proximus est in probabili, aut moraliter certo periculo vitæ: vel, vt ait D. Thom. *in* 4. *distinct.* 15. *quæst.* 2. *artic.* 1. *quæstiunc.* 4. *ad* 4. quando *apparent signa probabilia extremæ necessitatis futuræ, nisi ei subveniatur: non enim expectanda est vltima necessitas, quia tunc fortè non posset iuvari natura iam fame, vel siti consumpta.* Ad hanc reducunt communiter DD. periculum carceris perpetui, mutilationis, & infirmitatis incurabilis. ¶ Gravis necessitas est, quæ hominem constituit non in certo, sed in gravi periculo subeundi damnum notabile in corpore, honore, vita, statu, vel re familiari. ¶ Communis est, quam communiter pauperes patiuntur, cui occurri per seipsos valent cum aliquali, & morali solicitudine. Videantur Vazquez *opuscul. de Eleëmosyna, cap.* 3. *dub.* 3. *sub num.* 9. Suarez *disp.* 7. *sect.* 1. *n.* 4. Coninch *disput.* 25. *dub.* 8. *à num.* 112. N. Antonius *tract.* 2. *cit. disp.* 2. *sect.* 10. *num.* 61. & alij communiter. ¶ Ultimò est supponendum, bona temporalia alia esse necessaria ad propriam, & suorum sustentationem; & statum decenter conservandum: alia, quæ horum conservationi non sunt necessaria, & ideò *superflua* dicuntur: quod adeò verum est, vt alia probatione quàm experientia quotidiana non indigeat.

In extrema necessitate tenetur quis dare eleemosynam etiam ex necessarijs statui.

5 His suppositis, Dicendum est *primò*, præceptum elargiendi eleëmosynam obligare in extrema, aut quasi extrema necessitate indigentis: Quapropter tenetur quis tunc dare eleëmosynam non solùm ex superfluis, sed etiam ex necessarijs statui. Ita Div. Thom. 2. 2. *quæst.* 32. *articul.* 5. *ad* 3. Bannez ibi, *articul.* 6. *dub.* 2. Tapia *quæst.* 5. *citat. artic.* 2. Sanchez *in Consil. part.* 1. *lib.* 1. *cap.* 5. *dub.* 5. *num.* 24. Villalobos 1. *part. tract.* 22. *difficult.* 2. *num.* 7. & Palaus *tract.* 6. *disput.* 2. *punct.* 2. *numer.* 5. Et ratio est: quia datur præceptum eleëmosynæ: ergo aliquando obligat; sed nullo alio tempore aptiùs quàm in extrema necessitate: ergo tunc obligat. ¶ *Deindè*: In ordine charitatis prior est vita proximi, quàm status decens personæ: ergo estò aliquo modo decrescat, teneris succurrere extremè indigenti. ¶ *Rursùs*: In extrema necessitate ius naturæ omnia facit communia: ergo tenemur tunc de necessarijs ad statum eleemosynam elargiri. Nec agnoscimus in præsenti probabilitatem sententiæ asserentis, cessare obligationem, in casu posito, dandi eleemosynam, si ex illius elargitione ab statu necessariò cadere debes: vt visum est Palao *num.* 6. & Coninch. Quin potius credimus cum Bannez, & Illustrissimo Tapia *art.* 3. *num.* 1. eam esse inhumanam. Tum quia vana est aprehensio, credere, quòd, ex quo elargiaris eleemosynam extremè indigenti, de statu casu-

cassurus sis; imò econtrà est evidens, quòd apud Deum & homines amplificandus eris. ¶ *Tum etiam*: Quia ex charitate tenemur subvenire proximo extremè indigenti, etsi sit cum aliquo detrimento proprio in bonis fortunæ; sed diminutio status solùm provenire potest ex aliquo detrimento bonorum fortunæ: ergo tenetur quis ad subveniendum proximo etiam cum detrimento status. ¶ *Tum denique*: Quia, vt satis prudenter ait Lorca *disp. 39. memb. 3. num.* 40. & ex ipso Diana *part. 5. tr. 8. resol. 7. & Coordinatus, tom. 4. tr. 7. resol. 6.* statum multùm minuere nequit, quod est necessarium ad sublevandam extremam necessitatem istius, vel illius particularis: Nam, si indigentia esset multorum, quæ sublevari nequit sine iactura status, vt si valida fames totam provinciam, aut civitatem ad angustias redigeret, tunc vnus particularis non tenetur insolidùm omnium indigentijs subvenire, sed ad omnes attinet. Vel si fortè tot hominum necessitas occurreret, iam hæc non privata, sed publica esset; & pro necessitate publica etiam necessaria ad statum elargienda sunt, vt communis tenet opinio.

6 Cum quo tamen compatitur, quòd non tenearis eleëmosynam elargiri de necessarijs ad vitæ propriæ, vel tuorum sustentationem & conservationem: Quia non debemus conservare vitam corporalem proximi cum detrimento, & iactura vitæ propriæ. ¶ Ex quo fit, quòd in extrema illius necessitate non tenearis adducere medicinas exquisitas, aut Medicos distantes vocare, aut opulentas divitias in his inquirendis consumere: Quia hæc sunt remedia, & media extraordinaria pro salute proximi conservanda, quæ adhibere adhuc pro propria vita non tenemur. Nec similiter tenemur quærere, ad elargiendam eleëmosynam, in hospitalibus, aut alijs in locis extremè indigentes: quia hæc est extraordinaria diligentia, sed sufficit occurrentibus eam dare. Cùm Ioannis 1. dicatur: *Qui viderit fratrem necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, &c.* vbi verbum *videre* sufficienter significat, solùm fideles debere subvenire pauperibus fortè nobis obvijs. Limita tamen, nisi tibi ex officio eos quærere incumbat. Videantur Bonac. *disp. 3. quæst. 4. de Charit. punct. 6. n. 3. & 10.* Palaus *punct. 2. citat. num. 3.* Suar. *disp. 7. sect. 1.* N. Antonius *disp. 2. sect. 10. n. 63.* & alij. ¶ Hìc solent inquirere DD. an in extrema necessitate teneamur succurrere proximo non solùm ex charitate, verùm ex iustitia? Sed quia negativam partem tenuimus tom. 3. tract. 13. cap. 5. punct. 3. *num.* 34. ideò, ab ea quæstione supersedendo, lectorem ad ibi dicta remittimus: Et præter ibi citatos tenent stabilitam resolutionem Bonac. *disp. 3. quæst. 4. de Charitate, punct. 6. n. 29.* Navar. *cap. 24. n. 7.* Reginaldus 1. *p. lib. 4. cap. 20. sect. 4. n. 264.* Palaus *tom. 1. tr. 6. disp. 2. punct. 3. num. 2.* Villalobos *tom. 1. tract. 22. difficult. 2. numer. 9.* Azor *tom. 2. lib. 12. capit. 9. quæst. 3.* Trullench *libr. 1. Decalog. capit. 5. dub. 8. numer. 8.* Diana *part. 5. tract. 8. resolut. 2. & Coordinatus, tom. 4. tract. 6. resolut. 2.* & alij apud ipsum. Sed non paucos refert pro contraria, quam sequitur, Prado *cap. 13. quæst. 3. à num. 11.* contendens esse D. Thomæ: Sed ab hoc pro nunc abstinendo, solùm hìc quæstionem exagitabimus, quam loco citato promisimus, scilicet:

Quædam illationes.

7 An satisfacias obligationi eleëmosynæ in extrema necessitate, si rem, qua pauper indiget, illi mutues, aut dilata solutione vendas, vel dones sub conditione, quòd eam reddat, si ad pinguiorem fortunam deveniat? ¶ Pro qua difficultate, supponendum est, quòd si in illa extrema necessitate proximus non indiget re, sed vsu illius, tunc non teneris eam illi donare: quare, si tantùm indigeat equo ad fugiendum, sufficit, si illo vtatur necessitate extrema, qua transacta, equum reddere domino debet. Quo vt certo stabilito: Prima sententia asserit, satisfieri præcepto dandi eleëmosynam, si res, qua pauper indiget, mutuetur, aut dilata solutione vendatur. Quæ sic *primò* ostenditur: Nam ex præcepto eleëmosynæ solùm tenemur subvenire extremè indigenti; sed sufficienti modo illi subvenimus, si res, qua indiget, mutuetur: ergo, mutuando, satisfit præcepto eleëmosynæ. ¶ *Secundò*: Necessitas extrema non facit omnia communia quoad dominium, sed quoad vsum: ergo tunc solùm tenemur dare eleëmosynam, mutuando. ¶ *Tertiò*: Facta mutuatione, vel venditione, cessat extrema necessitas proximi: ergo & præceptum eleëmosynæ. Ita Toletus *lib. 5. cap. 24.* Covarrub. regula *Peccatum, 2. p. §. 1. num. 4.* & Navarrus *in Manuali, cap. 17. num. 61.*

In extrema necessitate sunt, qui dicunt satisfieri præcepto eleëmosynæ, mutuando.

8 Secunda sententia asserit, non satisfieri præcepto eleëmosynæ, mutuando, aut vendendo dilata solutione, etiam sub conditione, si ad pinguiorem fortunam devenerit. Et ratio prima est: quia sic extremè indigenti iure naturæ debetur sustentatio, & alimentum: ergo contra charitatem imponitur ei obligatio restitutionis, aut solutionis. ¶ *Secunda*: Nam Scritura, & Patres nomine *eleëmosyna* donationem absolutam intelligunt; & ideò sæpissimè dicunt, in illa extrema necessitate thesauros divitum esse propria bona pauperum: ergo absque vllo onere sunt eis elargienda. ¶ *Tertia*: Nam in his, quæ vnico actu consumuntur, non distinguitur vsus à dominio, quando vsus est irrevocabilis, vt in præsenti casu extremæ necessitatis (de quo videantur à nobis dicta tom. 3. tract. 12. capit. 2. punct. 3. numer. 23. & 24.) ergo, si tunc concedis vsum rei consumptibilis vnico actu, concedis illius dominium; & sic pro ea nihil oneris imponere potes. ¶ *Vltimò*: Quia asserere præceptum eleëmosynæ non obligare ad absolutam, & liberalem donationem, sed ad conditionatam, parùm pium est, & practicè improbabile, vt Azor, & Suarez, statim referendi, dicunt: ergo tenendum est, obligationem dari ex præcepto eleëmosynæ, ad omnino liberaliter subveniendum proximo extremam necessitatem patienti. Sic Suarez *disput. 7. sect. 5. numer. 2.* Azor *tom. 2. lib. 12. cap. 9. quæst. 1.* Bannez 2. 2. *quæst. 32. Articul. 6. dub. 3.* Sotus *libr. 4. de Iustitia, quæst. 7. art. 1. ad 4.* Bonacina *disput. 3. quæst. 4. punct. 6. num. 15.* Reginaldus *lib. 4. cap. 20. num. 260.* Villalobos *tom. 1. tract. 22. difficult. 3.* Sanch. *in Consilijs 1. part. cap. 5. dub. 5. num. 56.* Palaus *tract. 6. disp. 2. punct. 4. num. 5.* Diana *5. part. tract. 8. resol. 5. & Coordinatus, tom. 4. tract. 6. resol. 4.* & alij.

Alij econtrà negant; sed gratiosè eleëmosyna est danda.

Sub distinctione satisfit difficultati.

9 Sed huic quæstioni sub distinctione est nobis respondendum. Pro quo priùs notandum est, duplicem esse extremam necessitatem, aliam *absolutam*, & *respectivam* aliam. Absoluta est, quando egens taliter indiget aliqua re, vt non habeat tunc in illo loco, nec alibi bona sufficientia posteà pro ea redenda, nec spem moraliter certam, se ea aliquando habiturum. Respectiva verò est, quando licèt tunc extremè indigeat, tamen habet alibi bona sufficientia, vel spem, quòd absque difficultate posteà sit ea habiturus, vel ex hæreditate pingui, aut ex proprio labore, & industria. ¶ Ex quibus ad quæsitum respondetur, quòd, si proximus est in extrema necessitate absoluta, non satisfacit præcepto, qui dat eleemosynam mutuò, aut sub alio onere: Quia tunc est verè extrema necessitas, in qua vrget eleëmosynæ præceptum omninò gratis dandæ; cùm iure naturæ ei debeatur sustentatio. Et in hoc sensu est vera secunda sententia num. antecedenti relata, illiusque probationes efficaciam habent.

Prosequitur responsio.

10 At verò, si est in necessitate respectiva, dicendum est, satisfieri præcepto eleëmosynæ, mutuando, aut, solutione dilata, vendendo. Quod probant rationes primæ sententiæ. Et insuper ostenditur exemplo Tobię, qui non gratis, sed mutuò dedit Gabello egenti decem talenta argenti, *Tobiæ* 1. Et Iacob, qui fratri esurienti cibum vendidit, *Genes.* 25. Et denique Ioseph, qui, dum fames premeret Ægyptum, pro frumento tradito terras eorum accepit, *Genes.* 41. Ergo, si egens aliunde bona habet, adimpletur eleëmosynæ pręceptum mutuando &c. Quod etiam à ratione confirmari potest: Nam hic absolutè non est pauper: ergo non tenemur absolutè eleëmosynam donare. Et hanc esse mentem D. Thomę satis probant sequentia verba, quæ habentur quodlib. 5. art. 17. *Unusquisque* (ait Doct. Angel.) *tenetur ad liberandum proximum à morte secundùm suam conditionem, & modum. Et hoc quidem convenienter implevit ille, qui pecuniam mutuavit; non autem tenebitur condonare in casu, quo ille poterat per mutuum liberari.* Quare, si prima sententia hoc tantùm intendit, vera est; si verò loquatur etiam in omni extrema necessitate, est falsa. ¶ Et ad primum illius argumentum, Respondetur, teneri nos subvenire necessitati proximi iuxta regulas charitatis, quæ exigit, quòd, si necessitas extrema est absoluta, omninò gratis occurratur ei: secùs verò, si respectiva est. ¶ Ad secundum, negatur antecedens, vt patet ex secunda ratione secundę sententiæ. Et insuper, quia sub hac conditione introducta est divisio rerum. ¶ Ad tertium, Concedimus, facta mutuatione, tolli necessitatem extremam: sed, quando hæc est absoluta, iniustè fit, mutuando.

Referuntur DD. nostræ resolutionis.

11 Nostram resolutionem communiter docent Auctores secundæ sententiæ: maximè Sotus, Bannez, Palaus, Bonacina citati: & insuper tenent Medina *q. 3. de Eleëmosyna*, Corduba *q. 26.* Lorca *sect. 3. quæst. 39. membr. 4. num.* 54. N. Antonius *tom. 3. Directorij Confessor. tract. 2. disp. 2. sect. 10. n. 67.* Trullench *lib. 1. cap. 5. dub. 8. n. 7.* Tapia *tom. 2. tract. 3. q. 5. art. 6.* Ex quibus aliqui Doctores doctrinam huius resolutionis absolutè extendunt ad graves, & communes necessitates. Sed probabilius est, quòd in quacunque gravi, vel communi necessitate, quando eleëmosynæ præceptum obligat, & consequenter quando teneris eleëmosynam dare, obligaris ad illius gratuitam donationem: Cùm bona temporalia concedantur à Deo ad subveniendum hominum indigentijs, & quibus positis, gratiosè elargienda sunt. Ita Trullench, N. Antonius *n. 69.* Palaus *n. 6.* referens Suarez, Valentiam, & Coninch. Insuper eam tenet Ledesma *tom. 2. tr. 4. capit. 3. concl. 12. diffic. 1.*

Ex præcepto tenemur in gravi necessitate facere eleemosynas ex superfluis.

12 Dicendum est *secundò*, teneri omnes ex superfluis ad statum eleëmosynam facere non solùm in extrema, verùm & in gravi necessitate. Hæc assertio est D. Thom. 2. 2. *quæst.* 32. *art.* 5. *ad* 3. vbi non solùm præsentem, sed & precedentem conclusionem num. 5. stabilitam his edocet verbis: *Dicendum, quòd est aliquod tempus dare, in quo mortaliter peccat, qui eleëmosynam dare omittat: ex parte quidem recipientis, cùm apparet evidens, & urgens necessitas; nec apparet in promptu, qui ei subveniat: ex parte verò dantis, cùm habet superflua, quæ secundùm statum præsentem non sunt ei necessaria, prout probabiliter æstimari potest.* Et explicans quando, & quę dicantur *superflua*, subiungit Angel. Doct. *Nec oportet, quòd consideret omnes casus, qui possunt contingere in infinitum, hoc enim esset de crastino cogitare, quod Dominus prohibet. Matthæi 6. Sed debent diiudicari superfluum, & necessarium secundùm ea, quæ probabiliter vt in pluribus occurrunt.* Ita docet 2. 2. *quæst.* 118. *art.* 4. *ad* 2. Et in 4. distinct. 15. quæst. 2. art. 1. quæstiunc. 4. concludit: *Et ideò dicitur communiter, quòd dare eleëmosynam de superfluo cadit sub præcepto, & similiter dare eleëmosynam ei, qui est in extrema necessitate.* Ex quibus satis constat, esse sententiam D. Thomæ, teneri dare eleëmosynam ex superfluis non solùm in extrema, sed etiam in gravi necessitate: cùm inter vtranque necessitatem tantus Doctor obligationem eleëmosynæ non distinguat. Angelicum Præceptorem sequuntur communiter Theologi, maximè Bannez 2. 2. *quæst. 32. art. 6. dub. 2. concl. 2.* Sanchez *in Consilijs, tom. 1. lib. 1. cap. 5. dub. 5. n. 34.* Azor *tom. 2. lib. 12. cap. 7. q. 4.* & alij plurimi, quos referunt, & sequuntur Palaus *tr. 6. disp. 2. punct. 2. n. 13.* Diana *part. 5. tract. 8. resol. 4. & Coordinatus, tom. 4. tr. 7. resol. 11.* & Prado *cap. 13. q. 5. §. 2.* Contra nonnullos contrarium sentientes.

Ostenditur à ratione.

13 Quæ assertio probatur *primò* ex parabola illius servi, qui *Matth.* 18. damnatus est ex eo, quòd in gravi sui conservi necessitate non est illius misertus: ergo in tali necessitate obligat eleëmosynæ præceptum. Vnde dixit Div. Lucas cap. 11. *Quod superest, date eleëmosynam.* ¶ Secundò à ratione: Nam ex charitate tenemur tueri vitam, honorem, & bona proximi, quando commodè possumus; sed hęc omnia, aut saltèm aliqua, periclitantur, quando proximus gravem patitur necessitatem, vt constat ex necessitatis essentia suprà *num.* 4. explicata: ergo debemus ex superfluis ei succurrere; cùm tunc commodè possimus. ¶ *Tertiò*: Ordo charitatis postulat, vt superfluitates nostras postponamus decentiæ status proximi: ergo tenemur ex superfluis subvenire in gravi necessitate, cùm in hac non leve detrimentum patiatur illius decentia.

14 Sed dices cum contraria sententia, quam

Ponitur sententia contraria cum eius fundamentis.

quam tenent Panormitanus cap. *Super eo, de Iureiurando*, Rosella, verb. *Eleëmosyna*, Gabriel *in* 4. *dist.* 16. *quæst.* 4. *art.* 2. *conclus.* 4. & alij apud Sanchez. Nullus tenetur succurrere proximo magis quàm sibi, vt constat; sed sibi solùm debet quærere ea, quæ ad vitæ sustentationem sunt necessaria: ergo, cùm ille, qui tantùm gravem patitur necessitatem, habeat ad vitam necessaria, nullus tenetur ei dare eleëmosynam. ¶ *Secundò*: Charitas nequit aliquem obligare ad procurandum, vt proximus benè sit, sed tantùm vt sit absolutè; sed qui non patitur extremam necessitatem, habet necessaria, vt absolutè sit, & vivat: ergo in gravi tantùm necessitate nemo tenetur proximo subvenire. ¶ *Tertiò*: Siquis teneretur gravi necessitati proximi subvenire, sequeretur, quòd, cùm similis necessitas frequens sit, nullus licitè possit thesaurizare ad filios in statu constituendos, collegia, aut ecclesias fundandum &c. sed hoc videtur communi fidelium praxi contrarium: ergo &c. ¶ *Ultimò*: Quia difficilè inveniuntur bona superflua statui; cùm talia non reputentur, quæ ad altiorem statum acquirendum conducere possunt, vt docent Vazquez *de Eleëmosyna*, *cap.* 1. *dub.* 3. *num.* 27. *&* 37. Sanchez *loc. cit. num.* 19. Ergo rarò, aut nunquàm erit obligatio subveniendi proximo in gravi necessitate.

Evelluntur fundamenta cõtrariæ sententiæ.

15 Respondetur ad primum ex his argumentis, quòd, si gravis necessitas sit circa necessaria ad vitæ sustentationem, omnes tenentur tam sibi, quàm alijs subvenire: secùs verò si necessitas sit circa honorem, bona fortunæ, &c. Et ratio differentiæ est: quia, cùm in gravi necessitate circa sustentationem salus corporis periclitetur, & homo non sit dominus illius, benè autem honoris, & bonorum fortunæ, non tenetur in gravi necessitate his subvenire, secùs autem illi. At verò, quia respectu bonorum corporis, honoris, bonorumque fortunæ proximi non habet dominium, debet ei succurrere in gravi necessitate. ¶ Ad secundum, Dicimus, charitatem obligare ad depellendum omne damnum proximi, quando commodè possumus: vnde, cùm in gravi necessitate damnum patiatur, debemus ei ex superfluis subvenire, cùm ex eis commodè possimus. ¶ Ad tertium, negatur sequela: Cùm non sint adeò communes graves necessitates. Quando verò tales adsunt, docet Bonacin. *disp.* 3. *quæst.* 4. *de Charitate*, *punct.* 6. *num.* 9. cum alijs, non posse licitè collegia, aut ecclesias ex superfluis fundari, sed subveniendum est illis necessitatibus. Si verò sint necessaria ad filios in statu constituendos, iam non erunt superflua.

Declarantur, quę sint bona superflua.

16 Quartum argumentum petit, vt explicemus, an sint, & quando dentur bona superflua? Ad quod, omissis varijs dicendi modis, Respondendum est, ea dici bona *superflua*, quę necessaria non sunt tàm ad præsentem necessitatem, quàm ad eam quę probabiliter timetur. Vnde ait Bannez, & Sanchez, non esse superflua, quæ reservantur ad dotes filiarum, necessitates morborum, famis, & bellorum: at esse superflua quę quis reservat ad altiorem statum futurum, quem procurare potest: vnde, si respectu status pręsentis bona necessaria non sunt ad illius decentem conservationem, teneris ex illis vt ex bonis superfluis eleemosynam facere. Sic Palaus *num.* 14. referens Bannez, Lorcam, & Torres. Ex quibus constat, falsum esse quod dicit Vazquez *opuscul. de Eleëmosyna*, *cap.* 1. *dub.* 3. *num.* 26. *& cap.* 4. *dub. vltim. num.* 14. his verbis: *Vix in sæcularibus, etiam Regibus, invenies superfluum statui.* Idem tradit ex Coninch. *disp.* 27. *dub.* 8. *conclus.* 2. *n.* 130. Palaus *tract.* 6. *disp.* 2. *punct.* 2. *num.* 2. *in fine.* Et ratio falsitatis huius sententiæ habetur ex quotidiana experientia: Passim enim videmus homines adeò divites, vt habeant plurima bona non necessaria ad communiter occurrentes necessitates sublevãdas, & decentem sustentationem, & conservationem status præsentis: quare apud illos passim sunt bona superflua, ex quibus eleëmosynam elargire tenentur. Et ideò iustissimè condemnavit Innocentius XI. sequentem propositionem, quæ est duodecima: *Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui, & ita vix aliquis tenetur ad eleëmosynam, quando tenetur tantùm ex superfluo statui.* Quæ quidem prohibitio non esset efficax, si dicenda essent bona *necessaria*, & non *superflua*, quæ conducunt ad altiorem statum acquirendum, cùm ad hunc nullæ divitię sufficientes sint; nam vno statu altiori acquisito, adhuc restat alius altior acquirendus. Vnde dixit Div. Augustin. in psalm. 147. *Multa superflua habemus, si non nisi necessaria teneamus: nam si inania quæramus, nihil sufficit fratres: quærite, quod sufficit operi Dei, non quod sufficit cupiditati vestræ: cupiditas vestra non est opus Dei.* Igitur pro discernendis bonis superfluis à necessarijs attendendum est ad præsentem, & non futurum statum, & in ordine ad illum regulanda sunt. ¶ Sed hìc adnotare debes, quòd licèt concederemus, bona sęcularium posse reservari ad altiorem dignitatem consequendam, nunquam tamen ecclesiastici beneficij titulo comparata. Quia hęc ab Ecclesia minimè conceduntur ad dignitates ambiendas; sed ad ecclesiasticorum sustentationem, & quod inde superest, ad pauperum necessitates sublevandas.

Subveniendũ est ex superfluis pauperibus in cõmunibus eorum necessitatibus.

17 Tertiò, & vltimò dicendum est, in communibus pauperum necessitatibus teneri divites ex superfluis eleëmosynas facere. Quod *primò* ostenditur: Nam, vt ait Div. Ioann. 1. cap. 3. *Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodò charitas Dei manet in eo.* Ergo ex charitate tenetur communibus pauperum necessitatibus subvenire. Imò nullum excipi ab onere subveniendi in communibus necessitatibus satis indicat Div. Ambrosius *in Lucam*; & refertur in cap. *In singul. dist̃ nct.* 86. his verbis: *Misericordia communis est vsus, & ideò commune præceptum est omnibus, non miles excipitur, non agricola, non vrbanus &c.* ¶ Secundò probatur ratione: Nam divisio rerum, communi gentium consensu facta, nequit esse in pręiudicium pauperum; sed, si habentes superflua non tenerentur ea in pauperes expendere, esset in eorum præiudicium, cùm licitè ea retinerent, & pauperes inopia perirent: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Quia nimis laxum est, propter solam maiorem commoditatem cum tanto pauperum detrimento hac obligatione divites exui: ergo debent in tali necessitate eleëmosynam facere de superfluis. ¶ *Quartò*: Quia, si talis obligatio non esset, hoc vergeret in reipublicę detrimentum; cùm totum onus alendi pauperes in eam transferatur: ergo dicen-

dicendum est, dari præceptum distribuendi superflua in pauperes. Ita D. Thom. *q.* 32. *citata art.* 7. & ibi Caietan. & Bannez, Ledesma 2. *p. tract.* 4. *cap.* 3. *concl.* 13. Tapia *lib.* 3. *quæst* 5. *art.* 4. *n.* 5. dicens, nostras rationes sibi videri morales demonstrationes, Palaus *punct.* 2. *citat. n.* 15. Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 4. *punct.* 6. *n.* 8. Prado *cap.* 13. *q.* 6. *n.* 3. Sanch. *in Consilijs, tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 5. *dub.* 5. *n.* 37. & alij plurimi apud ipsum, & Prado.

Notatio, qua supposita, evelluntur fundamenta contraria.

18 Sed hìc notare oportet cum Lorca *disp.* 39. *memb.* 2. *n.* 30. non esse necessarium, omne superfluum in pauperes expendere, sed licitum esse in alios pios vsus aliquid reservare. Et ratio est: quia hoc præceptum non obligat singulos insolidùm, sed communiter omnes divites, ex quibus, si singuli aliquid elargiantur, his communibus necessitatibus sufficienter subvenitur. Per quod satisfit præcipuis argumentis sententiæ contrariç. Quam defendunt Vazquez, Covarrubias, Medina, & alij, quos refert, & sequitur Diana *part.* 2. *tract.* 15. *resol.* 32. *& Coordinatus, tom.* 4. *tr.* 7. *resol.* 12. Qui omnes ita sentire videntur, eò quòd ex nostra sententia sequitur *primò*, quòd nullus possit superflua in pios vsus expendere; aut cui voluerit, donare. Et quòd aliàs omnes, aut saltim plures, divites, eorumque Confessarij in tartara detrudendi essent; cùm retineant, vel retinere consulant superflua in alios pios vsus expendenda. Quæ omnes illationes falsæ sunt, & advertentia assignata evanescunt, vt consideranti constabit, quin opus sit alia addere.

PUNCTUM II.

Qui possint, & teneantur ad faciendam eleëmosynam; & quibus pauperibus est eroganda?

Duplicem partem continet quęstio proposita; ideò, vt confusio evitetur, divisivè resolvenda est. In primo enim paragrapho de obligatione, quam sæculares, & Ecclesiastici habent, elargiendi eleëmosynam, agemus. In secundo autem, quibus danda est, disputabimus.

§. I.

De his, qui licitè possunt elargiri eleëmosynam?

Qui dominiũ, & administrationem bonorum habent, possunt eleemosinas facere.

19 Nulli dubium est, in duplici esse differentia, qui eleëmosynam dare queunt; nam alij sunt sęculares, & Regulares alij: & ideò primò de illis dicemus, postea acturi de istis: ab omnibus tamen breviter nos expediemus, quia ex alibi dictis resolutio iam constat. Igitur dicendum est *primò*, omnes, & solos illos sæculares, qui bonorum suorum dominium, & plenam administrationem habent, posse eleëmosynam facere. Et ratio est: quia eleëmosyna est, vt ex dictis constat, liberalis donatio; sed nemo donare potest, quod eius dominio non subest: ergo nec facere eleëmosynam de bonis, quorum dominium, & administrationem non habet. Nostra tamen conclusio intelligitur extra extremam necessitatem: nam, si hæc adest, quilibet ex quibuscunque bonis potest proximo subvenire; vt est apud omnes certum.

Ex quibus possit vxor dare eleemosynas, deciditur.

20 Ex quibus sequitur *primò*: quòd, quia vxor habet dominium, & administrationem bonorum paraphernalium, potest ex illis eleëmosynas facere, vt diximus tom. 3. tract. 13. cap. 5. punct. 4. §. 3. Imò & de alijs bonis secundùm consuetudinem mulierum suæ conditionis, ex tacita mariti licentia. Idem dicendum est de alijs bonis, quæ præter dotem sibi asservavit ad suos vsus, quorum in regnibus Castellæ administrationem habet: & de alijs, quæ à marito conceduntur pro sumptibus extraordinarijs, & voluntarijs; vel de his, quæ propria arte, aut industria lucratur, si sufficientem dotem secum detulit. Sic D. Thom. 2. 2. *q.* 38. *art.* 18. N. Antonius *disp.* 2. *sect.* 16. *num.* 106. Navarrus *Opusculo de Eleëmosyna, cap.* 4. *num.* 4. Bonacin. *disp.* 2. *de Restitutione, quæst.* 10. *punct.* 2. *a num.* 5. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 5. *dub.* 9. *n.* 9. Palaus *tr.* 6. *disp.* 2. *punct.* 13. *n.* 10. Diana *p.* 5. *tr.* 8. *resol.* 34. *& Coordinatus, tom.* 4. *tr.* 7. *resol.* 34. & alij. Cum quibus addere opportet alios casus, in quibus de bonis, quorum administratio, imò & dominium est apud maritum, potest vxor eleëmosynas facere. Primò: ad avertendum malum sibi, & marito imminens (vt fecit Abigail cum Rege David) impetrandamque à Deo sui, suorumque conversionem. Secundò: ad alendos parentes, & filios ex priori matrimonio habitos. Sic Diana, & Palaus ex Lesio, Navarro, & Bonacina. Qui cum eisdem extendit hanc doctrinam ad fratres: quia ad proprium statum pertinet, nè fratres suos permittat egere. Sed optimè advertit, quòd, mortuo viro, debet mulier, quæ sic dedit consanguineis, cùm ad partitionem venerit cum viri hæredibus, in sua parte computare.

De quibus bonis filius-familias eleemosynas dare queit, explicatur.

21 Sequitur *secundò*, quòd filius-familias potest facere eleëmosynas de bonis castrensibus, aut quasi castrensibus: de quibus diximus *tom.* 3. *tract.* 12. *cap.* 2. *punct.* 10. habere non solum dominium, sed & absolutam administrationem. At verò de bonis adventitijs, & profectitijs, ob rationem oppositam, nisi præsumatur consensus patris, nequit eleëmosynas dare. Palaus *punct.* 13. *n.* 8. Trullench *dub.* 9. *num.* 7. Diana *p.* 5. *tr.* 8. *resol.* 25. *& Coordinatus, tom.* 4. *tract.* 7. *resol.* 38. Attamen tutores, & curatores possunt moderatas eleëmosynas facere, iuxta conditionem pupilli, & minoris. Azor 2. *part. lib.* 12. *cap.* 10. *quæst.* 5. Bonacin. *disp.* 3. *quæst.* 4. *punct.* 6. *n.* 26. Villab. 1. *p. tract.* 22. *diffic.* 4. *num.* 7. & Palaus *num.* 7.

Traditur doctrina circa eleemosynas mancipiorũ, & famulorũ.

22 Sequitur *tertiò*: quòd, cùm servus mancipium non habeat dominium bonorum, vt constat ex Institut. *Per quas personas*, §. *Item nobis*, & leg. *Placet ff. de Adquirenda hæreditate*; nequit facere eleëmosynam, nisi quando domini præsumitur ratihabitio, vel eam elargiatur, detrahendo de portione ad victum assignata. Et quod dictum est de servis, dicendum etiam est de famulis: Cùm isti etiam careant dominio bonorum domini. Sic N. Antonius *tom.* 3. *Director. Confess. tract.* 2. *disp.* 2. *sect.* 16. *à num.* 101. Palaus *punct.* 13. *à num.* 2. Trullench *n.* 8. Filliuc. *tom.* 2.

tom. 2. *tract.* 18. *cap.* 4. *quæst.* 6. *n.* 95. ¶ Ex quibus vltimò sequitur, quòd, his exceptis, reliqui omnes sæculares, qui dominium, & administrationem bonorum habent, eleemosynas facere tenentur in casibus puncto antecedenti relatis, in quibus diximus eleemosynæ præceptum vrgere. Sic citati DD. loquendo de obligatione eleemosynas elargiendi, qua sæculares premuntur, quin opus sit eos sigillatim referre. Vnde videri oportet, qualiter ecclesiastici ad id teneantur.

Triplex differentia bonorum, quæ possideri possunt ab Ecclesiasticis.

23 Cæterùm, pro resolutione obligationis ecclesiasticorum ad elargiendam eleemosynam, supponendum est *primò* ex dictis *tract.* 12. cap. 2. punct. 11. *num.* 137. bona ecclesiasticorum esse in triplici differentia: alia *patrimonialia*, quæ successione, donatione, labore, vel propria industria comparantur. Alia *quasi patrimonialia*, quæ obveniunt intuitu alicuius ministerij ecclesiastici, vt prædicationis, missæ, sacramentorum administrationis, &c. etiam si hæc ex obligatione fiant. Alia denique sunt *merè ecclesiastica*, quæ ex beneficio percipiuntur, qualia sunt annui reditus, & fructus ex decimis, aut ex cappellanijs accepti. ¶ Supponendum est *secundò*, ex bonis patrimonialibus, aut quasi patrimonialibus eodem modo esse obligatos ecclesiasticos, ac sæculares, vt expressè ait Div. Thom. 2. 2. *quæst.* 185. *art.* 7. Cùm hæc bona non sint ecclesiastica, sed purè temporalia data à fidelibus in stipendium operis impensi. Ac proinde ex eis possunt consanguineos ditare, & ad superiorem statum promovere, sicut cæteri sæculares. Quare tota difficultas est de alijs bonis purè ecclesiasticis. Pro qua.

Omnes Ecclesiastici, etiam supremus Pastor Ecclesiæ, debent de superfluis dare eleemosynas.

24 Dicendum est *secundò*, omnes ecclesiasticos, etiam summum Pontificem, & Episcopos teneri omnia bona ecclesiastica superflua, hoc est, quæ superfluunt suæ congruæ sustentationi, pauperibus elargiri. Ita Palaus plures referens, Diana *part.* 5. *tract.* 8. *resol.* 28. *part.* 10. *resol.* 35. *tract. vndecimi*, & *Coordinatus tom.* 4. *tr.* 7. *resol.* 19. 20. & 22. Tapia *tom.* 2. *tract.* 13. *q.* 5. *art.* 8. N. Antonius *tom.* 2. *disp.* 2. *sect.* 12. Prado *cap.* 13. *quæst.* 7. Trullench *lib.* 1. *Decalogi cap.* 5. *dub.* 9. *num.* 2. Lugo *tom.* 1. *de Iustitia*, *q.* 4. *sect.* 2. Thomas Sanchez *lib.* 2. *Consiliorum, cap.* 2. *dub.* 27. Et nos sufficienter tom. 3. tract. 12. cap. 2. *num.* 141. expendimus: vbi diximus hanc obligationem non solùm esse ex vi Concilij Tridentini *sess.* 25. *cap.* 1. *de Reformat.* ac proinde ex vi præcepti ecclesiastici provenire, sed etiam ex vi præcepti naturalis, in quo Pontifex dispensare non potest. Vnde, qui ex bonis modò dictis eleemosynas omittit, ea in alios vsus sivè profanos, sivè ad ditandos consanguineos insumendo, mortaliter peccat contra ius positivum, & naturale. Alia verò, quæ circa hanc obligationem disputari possunt, abundè loco citato diximus, ac proinde ibi lectorem remittimus.

Qualiter Prælati Religiosorum debeant eleemosyná elargiri, explicatur.

25 Sed hic rogabis: An Prælati religiosi teneantur eleemosynas facere de bonis Religionis? ¶ Respondetur affirmativè, cum D. Thom. 2. 2. *quæst.* 32. *art.* 8. Nam, etsi non sit dominus bonorum monasterij, est tamen administrator eorum cum facultate ea prudenter dispensandi: ergo, si superflua habet communitas, apud quam est dominium, debet eius Prælatus ea in pauperes distribuere.

Subditi Religiosi non possunt eleemosynas dare.

26 Cæterùm, loquendo de alijs Religiosis, hæc profert Doct. Angelicus art. citat. ad 1. *Dicendum, quòd monachus, si habeat dispensationem à Prælato commissam, potest eleemosynas facere de rebus monasterij, secundùm quod sibi est commissum; si verò non habet dispensationem, quia nihil proprium habet, tunc non potest facere eleemosynam sinè licentia Abbatis, vel expressè habita, vel probabiliter præsumpta, nisi fortè in articulo extremæ necessitatis, in quo licitum est ei furari, vt eleemosynam daret.* Hucusque D. Thomas, quem sequuntur Sanchez *in Sum. tom.* 2. *lib.* 7. *cap.* 19. *à num.* 96. *vsque ad* 104. Lesius *lib.* 2. *cap.* 18. *dub.* 11. *num.* 85. Filliucius *tom.* 2. *tract.* 28. *lib.* 12. *cap.* 10. *q.* 3. Diana *part.* 5. *tract.* 8. *resol.* 32. & *Coordinatus tom.* 4. *tr.* 7. *resol.* 33. Cùm quibus addere possumus, quòd quando subditus peregrinatur, aut studiorum, vel alterius negotij causa extra monasterium commoratur, de his quæ vsu consumuntur, vel de alijs bonis, in parva tamen quantitate, pauperi dare possit. Quia in tali casu est quasi administrator bonorum sibi à Prælatis concessorum, & præsumitur illorum tacita licentia. Vide à nobis dicta tract. 13. cap. 6. punct. 3. n. 31. ¶ Maior tamen difficultas est de Religioso beneficiario, an hic sine Prælati licentia possit eleemosynas dare? ¶ In quo casu dicendum est, Religiosum beneficiarium non habere dominium fructuum beneficij, sicut nec alij Religiosi, vt diximus tract. 12. cap. 2. punct. 13. & tract. 13. punct. 2. cap. 6. illud habent de alijs rebus: Et ideò facere non potest eleemosynas absque licentia Prælati. Quod quidem verificatur, sivè beneficium sit ad nutum amovile, sivè perpetuum: quia in nullo casu beneficij fructus potest Religiosus habere dominium, ac proinde nec de eis disponere. Ita Sanchez *apud Palaum loco citat. punct.* 8. *n.* 1.

Divites possunt à Iudicibus cōpelli ad elargiendas eleemosynas.

27 Rogabis *secundò*: An Iudices possint subditos compellere ad elargiendam eleemosynam, quoties ex præcepto tenentur illas facere? ¶ Respondetur affirmativè, cum Caietano *in Summ.* verb. *Eleemosyna*, Silvestro *eodem verbo*, Lorca *sect.* 3. *disp.* 39. *membro* 4. *à num.* 45. Et ratio est: quia Iudices habent potestatem ad exequendum quidquid conducit ad bonum commune; sed elargiri eleemosynas pauperibus valde conducit ad bonum commune: ergo ad id possunt compellere subditos. Vnde apud omnes valde laudabile, & prudentissimum reipublicæ regimen est constituere xenodochia publica, in quibus per cives, iuxta vniuscuiusque bona pauperes alantur. Cuius rei efficax comprobatio est totius orbis praxis: nam similes charitatis domus passim ædificatæ sunt, vbi inopes concivium pietate aluntur, & medentur.

Eleemosyna elargienda est ex proprijs bonis tantù.

28 Rogabis *tertiò*: Ex quibus bonis elargienda est eleemosyna? ¶ Respondetur, ex proprijs, & non ex alijs faciendam esse. Et ratio est: quia dare eleemosynam est actus dominij: ergo ex proprijs est facienda. Excipe tamen, quando propria non habemus, & proximus est in extrema necessitate: tunc enim, cùm omnia sint communia, possumus aliena accipere ad subveniendum extremæ necessitati proximi. Ita Palaus *disp.* 2. *citata, punct.* 12. *num.* 1. Trullench *lib.* 1. *cap.* 5. *dub.* 10. *num.* 1. N. Antonius *disp.* 2. *relata, sect.* 15. *à num.* 93. & nos latè diximus tom.

3. tract.

tract. 13. cap. 5. punct. 3. §. 1. Et insuper §. 2. demonstravimus, esse licitum in gravi necessitate aliena, ad necessitati subveniendum, accipere.

Quod novissimè confirmatur ex 36. propositione ab Innocentio XI. damnata, quæ ita se habebat: *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.* In qua propositione tantùm hanc vltimam partem damnasi, est concors DD. sententia. Videantur Lastra, & Caramuel: Qui *in Theologia fundamentali* lepidè, & eruditè *in fundamento* 59. §. 1. *n.* 1255. insurgit contra Dianam *part.* 11. *tract.* 1. & *miscelan.* 1. *resol.* 13. & *Coordinat. tom.* 4. *tr.* 7. qui constanter defendit, licitum esse in gravi necessitate aliena furari. Sed, si hoc verum esset, plurimi, qui patibula ob furta onerant, innocentes suspenderentur: totusque orbis latrocinijs scateret; cùm ferè omnes gravem sibi credant pati necessitatem. Quare, ob hæc vitanda, iustissimè prædictam sententiam Innocentius XI. à fidelium cordibus, & finibus censuræ fulmine, & improbabilitatis nota amandavit.

De bonis turpiter acquisitis, si propria fiant, potest fieri eleemosyna.

29 Rogabis *quartò*: An ex turpiter acquisitis sit eleëmosyna facienda? ¶ Respondetur, quòd, si bona acquirantur præmio, aut mercede alicuius actionis illicitæ, vt fornicationis, occisionis, & similium, per quas, vt diximus tract. 13. cap. 1. punct. 6. *à num.* 154. acquiritur dominium, tunc ex eis potest licitè dari eleemosynas. Si verò acquirantur furto, rapina, vsura, &c. & res in specie stet, non possunt ex ea eleemosynæ fieri extra necessitatem extremam: Si autem res non existat, & aliàs ex largitione eleëmosynę impotens non fias ad restitutionem faciendam, potes eleëmosynam impertiri: quia tunc iam ex proprijs, & absque alterius damno eam facies. Ita Divus Thomas *quæst.* 32. *citata, artic.* 7. Trullench *dub.* 10. *num.* 2. Palaus *punct.* 12. *n.* 3. N. Antonius *disp.* 2. *sect.* 15. *à n.* 96. & alij apud ipsos. Qui omnes extendunt traditam doctrinam ad eum, cuius bona ob aliquod delictum sunt fisco addicta: Quia ante sententiam Iudicis non privatur dominio suorum bonorum: ac proinde potest ex eis eleëmosynas facere.

Ad quem spectat Prædicatoris eleemosynam solvere, declaratur.

30 Rogabis *quintò*: A quibus solvenda est eleëmosyna Prædicatori? ¶ Hic casus, ait Diana *part.* 3. *tract.* 5. & *Miscelan.* 1. *resol.* 71. frequens est, sed apud Casuistas rarus. Illum tamen resolvit ex Paponio *de Iure Franc. lib.* 1. *à restit.* 9. *in glossa lit. A.* dicendo, quòd in vrbe, in qua est Archiepiscopus, vel Episcopus, ab ipso solvenda est: cùm ad illum pertineat prædicare, aut prædicari curare. Si autem sit in alio opido, ab his, qui decimas percipiunt. Parochia verò tunc debet expensas victus solvere: & ita declarasse sacram Congregationem Cardinalium ex Ugolino testatur Riccius *in Praxi*, *tom.* 1. *resol.* 468. *num.* 3. Sed credimus, consuetudini standum esse: Iuxta quam, qui Concionatorem elegit, sumptus illius facit. Hac tamen seclusa, ad Episcopos, & Parochos attinet, saltem pro concionibus tempore Adventus, & Quadragesimæ habendis.

*** ***
***

§. II.

Quibus elargienda est eleëmosyna.

Accedimus iam ad secundam partem quæstionis in titulo puncti propositę. Pro qua breviter:

Omnibus verè egentibus dāda est eleemosyna.

31 Dicendum est *primò*, eleëmosynam dandam esse omnibus egentibus, sivè iustis, sivè iniustis; sivè amicis, sivè inimicis; sivè vivis, sivè defunctis: cùm ad omnes se extendat misericordia. Excipe tamen, nisi egentes possunt victum comparare proprio labore, & absque dedecore: Nam tunc eleëmosyna esset otij fomentum. Vnde vagabundis non est eleëmosyna facienda, nisi sint in extrema necessitate: quia tunc prudenter præsumendum est illis tàm corporaliter, quàm spiritualiter profuturam. ¶ Nota tamen *primò*, quòd nullus præsumere potest, pauperes sibi obvios esse vagabundos, & ex laboris tædio eleëmosynam postulare, quin potius credendum est, eam ex necessitate petere: quia charitas non cogitat malum; nisi fortè evidentes coniecturæ contrarium suadeant, vt si videas iuvenes robustos emendicare. ¶ Nota *secundò*, nos magis teneri eleëmosynam conferre vivis existentibus in extrema, aut gravi necessitate, quàm defunctis: Ob spirituale periculum, quod inest vivis; quod quidem purgatorij animæ non habent. Dicta tenent Sylvester verb. *Eleëmosyna*, Villalobos 1. *part. tract.* 22. *diffic.* 7. *n.* 1. & 3. Vazq. *Opusculo de Eleëmosyna*, *cap.* 3. *dub.* 2. *num.* 9. Coninch *disp.* 27. *dub.* 6. *num.* 69. Trullench *dub.* 10. *num.* 5. Palaus *punct.* 14. *num.* 1. & 2. N. Antonius *loco citato*, *sect.* 17. *à num.* 107. & alij apud ipsos.

Proponitur opinio asserens pauperes fictos non acquirere dominium acceptæ eleemosynę.

32 Sed rogabis: An, qui simulatus pauper accipit eleëmosynam, teneatur ad restitutionem. ¶ Certum est, hunc peccare mortaliter, si eleëmosyna larga sit: cùm veris pauperibus iniuriam inferat. Quare tota difficultas est, an acquirat dominium illius, vel eam restituere teneatur? Circa quam difficultatem, prima sententia asserit, teneri ad restitutionem acceptæ eleëmosynæ, qui se pauperem finxit. Ita Navarrus *cap.* 17. *num.* 107. Caietan. *in Summa*, verb. *Restitutio*, Vazquez *cap.* 3. *citato*, *dub. vltimo*, *num.* 12. Villalobos 1. *part. tract.* 22. *diffic.* 9. *num.* 2. Palaus *tract.* 6. *disp.* 2. *punct.* 14. *num.* 5. & Trullench *lib.* 1. *cap.* 5. *dub.* 10. *num.* 9. Et moventur: quia finis eleëmosynæ est alienæ miseriæ sublevatio: cùm ergo talis finis cesset, dum hæc miseria non adest, consequenter eleëmosyna non erit tunc voluntaria, nec gratuita donatio, ratione cuius accipiens possit dominium illius acquirere. ¶ *Secundò*. Error commissus in elargitione eleëmosynæ est substantialis, cùm non adsit finis eleëmosynæ; sed error substantialis facit nullam donationem: ergo nulla est eleëmosynæ elargitio.

Verior est sententia contraria.

33 Secunda, & verior sententia defendit, ad restitutionem non teneri. *Primò*. Quia Episcopus ordinans Petrum, qui se fingit sanctum, credens ita esse, validè illum ordinat, etsi talis non sit: similiter baptizans Ioannem, iudicans esse Petrum, verum efficit baptismum: ergo valida est eleëmosyna facta se fingenti pauperem. Patet

Patet consequentia: nam ideò primum est verum, quia ibi error non est substantialis, sed accidentalis, qui actum non irritat; sed talis error est in nostro casu, cùm tantùm sit circa accidentalia personę: ergo &c. ¶ *Secundò*: Qui matrimonium contrahit cum ignobili, aut paupere, credens esse nobilem, & divitem, validè contrahit, vt diximus *tract. 9.* cap. 10. dub. 2. *à num.* 14. ergo valida est eleëmosyna data ficto pauperi. ¶ *Tertiò*: Quia eleëmosyna non fit pauperi propter ipsum, sed propter Deum, taliter quòd Deus est causa finalis illius, miseria verò pauperis est tantùm causa illius impulsiva; sed si causa finalis verificatur, estò falsa sit impulsiva, est vera donatio, dominiumque transfertur, vt est communis sententia: ergo valida est talis donatio, dominiumque rei donatæ in pauperem traducitur. ¶ *Quintò*: Eleemosynam elargiens tantùm intendit subvenire miseriæ veræ, aut probabiliter apparenti, nec aliquis aliam intentionem regulariter habet, dum eleemosynam confert, vt experientia liquet; sed talis miseria semper adest: ergo &c. ¶ *Vltimò*: Qui se fingit amicum Regis (verbi gratia) & ob id ab eo aliqua dona accepit, illorum verum dominium acquirit, nec restituere tenetur: ergo idem dicendum venit de eo, qui, se fingens inopem, eleëmosynam accepit. Ex quibus patet ad argumenta contraria. Nostram sententiam tenent Sotus *lib. 9. de Iustitia, quæst.7.art. 3. ad* 4. Lesius *lib.2. de Iustitia, cap.* 18. *dub. vltim.num.*132. Coninch *disp. 27.dub. 6.* Ledesma 2. *part. tract.*4.*cap.*4. *conclus.* 43. vers. *Dico primò*, Medina *in Summ. lib. cap.* 4. §.35. Diana *part.*5.*tract.*8. *resol.* 21. *& Coordinatus tom.* 4. *tr.*7.*resol.* 56. *num.*2. loquens de eleëmosynis quotidianis, & parvis.

Ementitus pauper magnas eleemosynas vel danti, vel alijs pauperibus restituere debet.

33 Nota tamen hìc cum Soto, Ledesma, Granado, Diana, & alijs, quòd, siquis pauper fingeret se (verbi causa) Magnatem, aut Episcopum per vim ab hæreticis ex propria sede, aut domo expulsum; & ob id magnam acciperet eleemosynam, verbi gratia centum aureorum, aut quid simile; teneretur tunc illam restituere. Et ratio est: quia non censetur voluntariè, ob eius magnitudinem, erogata. Et idem dicunt, si conferens expressam habeat intentionem vero pauperi elargiendi eleëmosynam: tunc enim cuiuscunque eleemosynæ donatio nulla est. ¶ Cui verò in his duobus casibus sit restitutio facienda, non est vna DD. sententia. ¶ Respondetur tamen cum Vazquez *loco citato, num.* 24. Palao *num.*7. Villalobos *num.*4. Trullench *num.* 10. posse fieri restitutionem tam donanti, quàm pauperibus alijs veris. Donanti quidem, quia illius res est. Pauperibus, quia censetur perseverare dominum in eadem voluntate illis donandi. ¶ Hìc solet inquiri, qualiter testamentarius distribuere debeat eleemosynas sibi in testamento commissas? Sed de hoc egimus tom. 3. tract. 14. cap. 5. punct. 12. *n.* 169. Et præter ibì citatos videantur Barbos. 3. *part. de Potestate Episcop. allegat.* 83. Bonac. *disp.*3. *quæst.*4.*de Charitate, punct.*6. Suarez *disput.* 7. *sect.*1. Palaus *punct.*14. *citat.num.*9. Diana *part.*2. *tract.* 15. *& Miscelan.* 1.*resol.* 38. *& tract.* 16. *Miscell.*2. *resol.* 19. *& Coordinatus resol.*61.*&* 62. qui latè de hoc agit. Et resol. 60. asserit, quòd, si inter executores testamenti est contentio super electione pauperum, res devolvitur ad Episcopum. Et similiter ait, quòd, si testator relinqueret executoribus mille (verbi gratia) distribuendum inter Religiosos mendicantes, seu pauperes, debent præferri Moniales Religiosis eiusdem Ordinis: Quia monasterium Monialium ob clausuram, & earum imbecillitatem à iure reputatur locus magis pius, & pauperior. ¶ Sed hæc licèt ita sint in pari vtriusque conventus paupertate; tamen si econtrà res se habeat, vt communiter accidit, ob magnos reditus quibus aliqui ex Monialium conventibus funguntur, tunc non contra voluntatem testatoris, imò potius iuxta illam erit, inter Religiosorum conventus talis Ordinis distribuere.

PUNCTUM III.

De Quæstoribus eleëmosynarum: & an tales sint Religiosi Mendicantes?

Quæstores eleemosynarũ à Concil. Trident. prohibentur.

34 Eleëmosynarum quæstores, ait Barbosa 3. *part. de Potest.Episcop.allegat.*109. *num.*6. sunt, *qui emendicando eleemosynas, vtilitatem sibi quærunt.* Sed quia tales quæstores non semel falsas reliquias, & indulgentias publicabant cum magno religionis christianæ dedecore; ideò in legibus Castellæ *leg.*1. *tit.* 9. *lib.* 1. *& leg.* 37. *tit.* 6. *Nova Compilation.* decernitur, ne petitoria cuiusvis sancti permittantur à Magistratibus, nisi priùs regiæ litteræ manifestentur, in quibus expresè declaretur persona, quæ est eleëmosynam quæsitura, cùm prohibitione per se, aut per alium concionandi, indulgentiasque publicandi: si verò aliter fiat, omnes eleemosynę emendicatæ redemptioni captivorum applicantur. Sic Barbosa *loco citato.* Cæterum, quia hæc prohibitio, & aliæ ab Ecclesia factæ in cap. *Cùm ex eo, de Pœnitent. & remiss. & Clement.*2. *eodem titul.* huic damno sufficienter occurrere non valuerunt; ideò Concilium Tridentin. *sess.* 21. *cap.*9. de Reformatione: *Statuit, vt posthàc in quibuscunque christianæ religionis locis eorum nomen, atque vsus penitùs aboleatur, nec ad officium huiusmodi exercendum nullatenus admittantur. Non obstantibus privilegijs Ecclesijs, Monasterijs, Hospitalibus, pijs locis, & quibusvis cuiuscunque gradus, status, & dignitatis personis concessis, aut consuetudinibus, etiam immemoralibus.*

Qui quæstuarij non sunt, absque Episcopi licentia eleemosynas petere possũt.

35 Ex quibus verbis suboritur quæstio: An liceat fidelibus sibi, aut alio pio loco eleemosynas absque Pontificis, aut Episcopi licentia exposcere? ¶ Ad quam respondetur affirmativè: Quia in prædicto decreto tantùm prohibentur quæstores eleemosynarum, qui prædicando, aut publicando indulgentias, eas emendicant: vnde, si ita non fiat, nec pulsetur campanula, aliavè signa quæstorum afferantur ad terrendos homines, pecuniamque ab eis extorquendam, licita erit. Ita Rodriguez *tom.* 2. *art.* 6. *num.* 37. Barbos. *allegat. citata à num.* 5. *& in Remissionib. ad Concilium sess.* 21. *cap.*9. Qui quidem optimè addunt, quòd poterit Episcopus hoc munus quæritandi eleemosynas prohibere, dum sibi conveniens videatur, aut constet aliquod periculum in eo adesse. Tum quia hoc expressè illis conceditur à

Tridentino *seß*. 5. *de Reformatione*, *cap*. 2. *in fin*. his verbis: *Quæstores verò eleemosynarij, qui etiam quæstuarij vulgò dicuntur, cuiuscunque conditionis existant, nullo modo nec per se, nec per alium prædicare præsumant. Et contrà facientes ab Episcopis, & Ordinarijs locorum, privilegijs quibuscunque non obstantibus, oportunis remedijs omninò arceantur*. ¶ Tum etiam: quia ad Episcopos spectat concedere facultatem ad eleemosynas quæritandas: ergo ad eos debet etiam pertinere postulantes examinare, aut prohibere. Videatur Barbosa *num*. 9.

Nequeunt Religiosi ab Ordinarijs impediri, vt mendicent.

36 Secundò quæritur: An ex verbis Concilij *seß*. 21. *cap*. 9. suprà allegatis, possint Religiosi impediri ab Ordinarijs, nè eleemosynas pro suis Conventibus emendicent? ¶ Respondetur negativè. Ita N. Lezana *tom*. 2. *Quæst. Regularium*, verb. *Quæstuarij*, *pag*. 580. Palaus *tr*. 6. *disp*. 2. *punct*. 15. *num*. 3. Ugolinus *de Potestate Episcop. cap*. 8. §. 4. *num*. 6. Perin. *tom*. 1. §. 8. *pag*. 218. & *tom*. 2. §. 17. *pag*. 291. & *ibidem num*. 17. Barbos. *loc. cit*. Rodrig. *tom*. 2. *art*. 6. & 7. Navarr. *lib*. 3. *Consiliorum Reg. cap*. 19. *num*. 4. Tum quia, vt Barbosa, & Quaranta *in Sum. Bullar*. verb. *Confessor*, *pag*. 235. dicunt, ita declaravit anno 1621. sacra Congregatio, censens, fratres Mendicantium Ordinum minimè posse impediri ab Episcopis, quominùs in diœcesibus, vbi habent Conventus, eleemosynas quæritent: si verò extra eas postulare velint, ostendere Episcopo licentiam debere. ¶ Sed clariùs loquitur Pius V. *const*. 7. §. 17. apud Perin. *tom*. 2. *pag*. 291. his verbis: *Quod verò, de vsu quæstorum eleemosynarum auferendo, loquitur Trident. seß*. 21. *cap*. 8. *id ad Mendicantium Ordines nullo modo referri posse, vel debere etiam decernimus; quin potius, cùm eleemosynis huiusmodi vivere cogantur, eis id facere liberum omnino esse declaramus*. ¶ Secundò: quia tales Religiosi ab Ecclesia vt Mendicantes approbantur: ergo mendicare prohiberi nequeunt. ¶ *Tertiò*: Quia non sibi, sed Communitati quærunt: ergo propriè quæstuarij non sunt. Vnde, vt benè advertit N. Lezana *loc. cit*. ex Perin. *tom*. 3. *cap*. 2. *num*. 41. solùm tenentur Regulares, extra propriam diœcesim si velint mendicare, licentiam suorum Superiorum Ordinario ostendere. Nec declaratio S. Congregat. suprà relata, & alia, quam N. Lezana testatur se vidisse, edita anno 1642. die 28. Novemb. aliam eis concedit facultatem.

Mendicantes nequeunt impediri à quæstuatione ab alijs Mendicantibus.

37 Tertiò quæres: An Mendicantes ab alijs Religiosis impediri possint, nè eodem die, eodem loco, aut episcopatu eleemosynam mendicent? ¶ Apud nullum prædictam quæstionem excitatam vidimus. Et credimus fortasse ita evenire, quia in nullius mentem similis dubitatio venire potuit: Tum quia omnes Mendicantes vt tales ab Ecclesia approbati sunt: ergo ad omnes pertinet vbique emendicare. Tum, quia si Episcopi hoc impedire non possunt, quantò minùs Regulares. Tum quia omnes participant aliorum privilegia: ergo vel nulli, vel omnibus vbique emendicare licet. ¶ Confirmatur. Quia, vt ait Perinis *tom*. 1. *const*. 4. *Sixti IV*. §. 8. *n*. 40. *pag*. 224. S. Congregatio Cardinalium, ad instantiam Rectoris bononiensis diœcesis, declaravit, non posse Mendicantes Regulares prohiberi, colligere frumentum, & vinum &c. etiam antequàm Rector parochialis collegerit sibi debitas primitias. Quam declarationem affert de verbo ad verbum tom. 2. constit. 7. Pij V. *pag*. 295. Sed potius ius habet Parochus ad petendas primitias, quàm quilibet alius Religiosus ad petendam eleemosynas: ergo Mendicantes à nullo alio, etiam Religioso decorato quocunque privilegio, impediri possunt à quæstuatione, quæ de licentia suorum superiorum fit.

Qui Carmelitas à quæstuatione eleemosynarum impedit, ex decreto Sixti IV. vt hæreticus est denūtiandus Inquisitoribus.

38 Sed, quidquid de alijs Religiosis, pro Carmelitis extat privilegium Sixti IV. in Bulla, quæ *Mare-magnum* dicitur, & habetur pag. 34. in Bullario novissimo N. Ordinis, excusso anno 1700. vbi *pag*. 86. *num*. 82. ipso facto excomunicantur, & subjiciuntur Inquisitoribus prohibentes, nè fratres nostri eleemosynas emendicent: cuius verba sic se habent: *Quòd si per quoscunque processus, lites, & controversias quomodolibet inter ipsos fratres prænominatos, & Ecclesiarum Rectores, & Ordinarios emergentes, Ordinarij ipsi, seu quicunque alij ad inhibitionem eleemosynarum per Christi fideles fratribus ipsis faciendarum, quocunque modo fuerint prolapsi, volumus, & præsentiarum patrocinio decernimus, quòd omnes, & singuli tales inhibentes ipso facto excommunicationis incurrant sententiam: & contra tales ipsi Carmelitarum, Prædicatorum, Minorum, Eremitarum S. Augustini Protectores, & Auditor Cameræ Apostolicæ, qui sunt, & pro tempore erunt, & Inquisitores hæreticæ pravitatis ad prædictorum fratrum requisitionem possint, & debeant quilibet eorundem per se, sicut contra hæreticos, procedere*. Quod privilegium etiam allegat Perin. *tom*. 1. *Quæst. Regularium*, *constit*. 4. §. 8. *num*. 40. *pag*. 224. referens Rodriguez *tom*. 2. *Quæst. Regularium*, *quæst*. 57. *art*. 7.

Aliud decretum Sacræ Congregationis pro Carmelitis Discalceatis contra Franciscanos.

39 Deinde sacra Congregatio Cardinalium sub Paulo V. decrevit, fratres Carmelitas Discalcratos non posse impediri in quæstuatione eleemosynarum, quamvis alij fratres Mendicantes, etiam Franciscani, eodem die emendicent. Cuius decreti, aut declarationis tenor ita se habet: *Sacra Congregatio S. R. Ecclesiæ Cardinalium negotijs, & consultationibus Episcoporum, & Regularium præposita censuit, fratres Carmelitas Discalceatos non esse molestandos, nec impediri posse in quæstuatione eleemosynarum, non obstante, quòd alij fratres Mendicantes eadem die eleemosynas quærere soleant, qua isti quærunt: & ita decrevit, ac ab omnibus regularibus Mendicantibus, & præsertim à fratribus S. Francisci de Observantia observari, & exequi mandat. Romæ 9. Ianuarij M. DCVIII. A. Mar. Card. Gallus. Locus ✠ signi. A Hortensius Secretarius*.

Clementis X. confirmatio prædicti privilegij pro Carm. Discalceatis, contra Franciscanos.

Deinde Clemens X. latè hæc omnia innovat, & confirmat in sequenti bulla expedita anno 1674. die 3. Martij, cuius tenor sic se habet.

CLEMENS PAPA X.

Ad futuram rei memoriam.

Narrativa cōcessionis Sixti IV. pro Carmelitis, ad eleemosynas petendas.

40 EXponi nobis nuper fecit dilectus filius Ioannes à Conceptione, Procurator generalis Congregationis Hispaniæ Fratrum Excalceatorum nuncupatorum Ordinis Beatæ Mariæ de Monte-Carmelo, quòd dudum fæl. recordationis Sixt. Papa IV. prædecessor noster fratribus dicti Ordinis, præsertim Excalceatis, qui votum pau-

paupertatis emittunt, licentiam mendicandi in quibusdam locis concessit, ad hoc vt suis necessitatibus subvenire possint. Ac voluit, & decrevit, quòd si per quoscunque lites, & controversias, quomodolibet inter eosdem fratres, & Ecclesiarum Rectores, ac Ordinarios emergentes, Ordinarij ipsi, seu quicunque alij ad inhibitionem eleemosynarum per Christi fideles fratribus ipsis faciendarum, quocunque modo fuissent prolapsi, omnes, & singuli tales inhibentes, ipso facto excommunicationis incurrerent sententiam, & alias, prout in ipsis Sixti prædecessoris litteris desuper emanatis uberiùs dicitur contineri.

Excommunicatio, ipso facto incurrenda, contra impedientes eleemosynas faciendas.

Et subinde ad ipsum dictis fratribus Excalceatis à Congregatione tum existentium S. R. Ecclesiæ Cardinalium negotijs, & consultationibus Episcoporum, & Regularium præposita concessum fuit per decretum tenoris, qui sequitur, videlicet.

Decretum S. Cógregationis pro præmissis in favorem Carmelitarũ Discalc.

Sacra Congregatio S. R. Ecclesiæ Cardinalium negotijs, & consultationibus Episcoporum, & Regularium præposita censuit, fratres Carmelitas Discalceatos non esse molestandos, neque impediri posse in quæstuatione eleemosynarum; non obstante, quòd alij fratres Mendicantes eadem die eleemosynas quærere soleant, qua isti quærunt. Et ita decrevit, ac ab omnibus Regularibus Mendicantibus, & præsertim à fratribus S. Francisci de Observantia observari, ac exequi mandat. Romæ 9. Februarij 1608.

Fratres Carmelitæ non possunt impediri in eleemosynis quæstuandis, etiã si alij Mendicantes Regulares eadem die quæstuare soleant.

Cum autem, sicut eadem expositio subiungebat, præfatus Ioannes Procurator generalis præmissa, quo firmiùs subsistant Apostolicæ confirmationis nostræ patrocinio communiri, ac iuxta litteras supradictas, quòd præfatis Excalceatis fratribus cum sola licentia sui Superioris in quocunque loco, etiam extra diœcesim, ubi eorum Conventus consistunt, mendicari liceat, Ordinario, nec non Ordinarijs, & fratribus Ordinum Mendicantium præsertim S. Francisci de Observantia, ne eos impedire audeant, prohiberi plurimùm desideret:

Ita S. Cógregatio ab omnibus Regul. Mendicantibus, & maxime à fratribus S. Francisci.

Nos ipsum Ioannem Procuratorem generalem specialibus favoribus, & gratijs prosequi volentes, & à quibusvis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, alijsque ecclesiasticis sententijs, censuris, & pœnis, à iure, vel ab homine quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existit, ad effectum præsentium duntaxat consequendum, harum serie absolventes, & absolutum fore censentes, supplicationibus eius nomine nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, de venerabilium Fratrum nostrorum S. R. Ecclesiæ præfatæ Cardinalium negotijs, & consultationibus Episcoporum, & Regularium præpositorum consilio, attentis narratis, suprascriptum decretum Congregationis præfatæ observari, auctoritate Apostolica tenore præsentium mandamus, & præcipimus. Salva tamen semper in præmissis auctoritate Congregationis eorundem Cardinalium.

Decretum præinsertum Sacr. Congregationis observari Pontifex præcipit.

Decernentes, ipsas præsentes litteras semper firmas, validas, & efficaces existere, & fore, suosquè plenarios, & integros effectus sortiri, & obtinere; ac illis, ad quos spectat, & pro tempore, quandocunque spectabit, in omnibus, & per omnia plenissimè suffragari.

Clausula præservativa.

Sic in præfatis per quoscunque Iudices Ordinarios, & delegatos, etiam causarum palatij apostolici Auditores, iudicari, ac diffinire debere, ac irritum & inane, si secus supra his à quoquam quavis authoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari.

Clausula, si quę in præmissis per quoscunque Iudices &c. cum decreto irritanti.

Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac, quatenus opus sit, quibusvis, etiam iuramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, privilegijs quoque, indultis, & litteris Apostolicis in contrarium præmissorum quomodolibet concessis, confirmatis, & innovatis. Quibus omnibus, & singulis illorum tenore præsentibus pro plenè, & sufficienter expressis, & insertis habentes, illis, aliàs in suo robore permansuris, ad præmissorum effectum, hac vice duntaxàt, specialiter, & expresse derogamus, cæterisquè contrarijs quibuscunque.

Derogatio obstantium, & contrariorũ.

Volumus autem, vt earundem præsentium litterarum trasumptis, seu exemplis etiam impressis, manu alicuius Notarij publici subscriptis, & sigillo personæ in ecclesiastica dignitate constitutæ munitis, eadem prorsus fides in iudicio, & extrà adhibeatur, quæ præsentibus ipsis adhiberentur, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Maiorem sub Annullo Piscatoris die 13. Martij 1674. pontificatus nostri anno IV. I. G. Chisius.

Trasumptorum, fides & auctoritas.

41 Quæ quidem bulla fuit exhibita in supremo Castellæ Senatu, in prima instantia die 30. Iulij. Et in secunda, habita die 2. Augusti anno 1674. fuit decretum, & confirmatum, quòd prædicta bulla Religioni tradderetur, vt ea vti possit in vniversis Hispaniæ dominijs: vt constat latiùs ex testimonio Gabrielis de Aresti eiusdem Senatus Secretarij. Deindè ante Tribunal D. Galeaci Marescoti in eiusdem Castellæ regnis Sedis Apostolicæ Nuncij, ac eiusdem Clementis X. à latere Legati, fuit exhibita: Qui decrevit, ab omnibus observari deberi: præcepitque sub pœna interdicti, & mille ducatorum, nè aliquis Archiepiscopus, vel Episcopus prædictos fratres emendicare impediat. ¶ Si verò ei non obedierint, aut, requisiti, eius executionem impedierint alij ecclesiastici Iudices, & Provisores, Vicarij generales, Visitatores, Abbates, Priores, Decani, Archidiaconi, Parochi, & eorum locum tenentes, pœnam excommunicationis, & quinquaginta ducatorum eis imponit. Vt constat ex prędicto decreto exhibito die 13. Septembris, anno 1674. & habetur in eodem Bullario nostri Ordinis, *fol.* 446.

Decretum supremi Castellæ Senatus, & pœnæ à Nuncio Sedis Apostolicæ, vt dicta Bulla observetur.

Ex quibus omnibus constat, Religiosos Carmelitas Discalceatos à nullo, quacunque fulgeat dignitate, aut privilegio muniatur, posse impediri, nè eleemosynas à fidelibus vbique terrarum, & quovis die emendicent.

Nullus hos impedire potest eleemosynarũ quæstum.

PUN-

PUNCTUM IV.

De Correctione fraterna.

SEcundus externus Charitatis effectus est correctio, seu correptio, quę licet inter se distinguantur, vt notat ex D. August. 1. *de Civit. Dei, cap. 9.* Bannez 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 1. in eo quòd *correctio* significat correctionem cum effectu emendationis; *correptio* verò est, quando emendare intendimus: vel, vt ait D. Thom. in 4. dist. 19. quæst. 2. art. 1. ad 6. *Correptio est fratris ad fratrem, correctio verò est Prælati ad subditum.* Tamen communis vsus iam obtinuit, quòd vtraque vox accipiatur pro correctione, qua, vel monendo, hortando, aut reprehendendo, fratris emenda intenditur, estò cum effectu non sequatur. De qua plures, & in praxi difficillimæ, quæstiones disserendæ veniunt: quas diversis §§. dissolvemus.

§. I.

Quotuplex sit correctio; & quale illius præceptum: & ad quæ peccata extendatur?

Duplex est correctio, iudicialis, & fraterna.

42 COrrectio, de qua in præsenti, est duplex: alia *iudicialis*, & *fraterna* alia. Ista est, ex D. Thom. 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 1. & 3. quæ adhibet remedium peccato, inquantùm est quoddam malum ipsius peccantis: & hæc est propriè fraterna correctio; cùm ordinetur principaliter ad emendationem delinquentis. Illa verò est, quæ adhibet remedium peccato delinquentis, secundùm quòd est in malum aliorum, & præcipuè in nocumentum communis boni. Vnde prima est actus charitatis; secunda verò iustitiæ vindicativæ, vt ait ipse Doct. Angelicus *loco citato*: & ideò prima fieri potest à quolibet particulari; secunda autem debet fieri à superiori. In præsenti ergo, quia ad moralia propriùs acccedit, de correctione fraterna præcipuè erit nobis sermo.

Datur præceptum naturale de correctione fraterna.

43 Dari equidem præceptum naturale correctionis fraternæ, expressè constat: tum ex illo Ecclesiastici 19. *Corripe proximum tuum, nè iteret. Corripe amicum, nè iterum addat facere.* Tum etiam ex illo Matthæi 18. *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe illum inter te, & ipsum solum.* Vnde communiter illud admittunt omnes Theologi cum D. Thom. *art.* 2. Et ratio est evidens: quia ex præcepto naturali charitatis, & misericordiæ tenemur sublevare necessitatem proximi corporalem; ergo multò meliùs tenebimur sublevare, & tollere spiritualem peccati; sed hæc sublevatur, & tollitur per correctionem: ergo sicut datur præceptum naturale, & divinum de necessitate corporali proximi sublevanda (vt constat ex auctoritatibus *punct.* 1. §. 2. *num.* 3. allegatis) ita datur divinum, & naturale pręceptum fraternæ correctionis. ¶ Quod quidem præceptum correctionis est adeò vniversale, vt nullus sit, qui eius obligatione excipiatur, vt docent communiter DD. Et ratio illius ex dictis constat: quia huiusmodi obligatio ortum habet ex naturali præcepto charitatis, & misericordiæ, de cuius ratione est omnes obligare: ergo idem asserere debemus de præcepto correctionis: Si enim damna temporalia proximi omnes sublevare tenentur; quare spiritualibus non subveniemus? Vnde conqueritur D. Bernard. *lib.* 4. *de Consideration.* in fine: *Cadit asina, & est, qui sublevet: perit anima, & non est, qui reparet.* Quasi diceret: Omnes curant succurrere proximo in temporalibus, & nullus est, qui in spiritualibus, vbi fortior est obligatio, subveniat: ergo omnes, nullo excepto, præcepto correctionis fraternæ ligantur.

Ex genere sub obligat mortali.

44 Quòd autem hęc obligatio sit mortalis ex genere suo, tenent communiter DD. Et ratio est: quia nullum aliud maius malum homini advenire potest, quàm peccatum mortale: ergo, si qui in magna necessitate corporali non subvenit, mortaliter peccat, multò magis qui in spirituali non succurrit. Quæ omnia sic elegantèr expressit D. August. *Nec vos* (ait *Epist.* 109. *de Regula Monast. tom.* 2.) *iudicetis esse malevolas, quando hoc iudicatis. Magis quippè innocentes non estis, si sorores vestras, quas iudicando corrigere potestis; tacendo, perire permittitis. Si enim soror tua vulnus haberet in corpore, quod vellet occultari, dum timeret secari, nonne crudeliter à te sileretur, & misericorditer indicaretur? Quantò ergo potius eam debes manifestare, ne deteriùs putrescat in corde?* Dicta docent Sotus *de Secreto, membr.* 2. *quæst.* 1. *concl.* 2. Bannez 2. 2. *q.* 33. *art.* 2. *dub.* 2. *concl.* 2. Prado *cap.* 14. *quæst.* 1. *art.* 13. Trullench *lib.* 1. *Decalog. cap.* 5. *dub.* 13. *n.* 2. ¶ Diximus *ex genere suo*: quia ex inadvertentia, vel tepiditate potest eius omissio aliquando esse venialis, vt ex se patet; innuitque D. Thomas *art.* 2. *ad* 3. & docet Prado *num.* 12. Dian. & alij. Sed hìc notare licet, quòd cùm hoc præceptum sit affirmativum, estò semper obliget, non tamen pro semper, sed data occasione, & opportunitate; vt sæpè diximus, loquendo de legibus, & præceptis affirmativis.

Materia præcepti correctionis sunt peccata mortalia.

45 Rogabis *primò*: Quæ peccata sint materia huius præcepti correctionis? ¶ Respondetur *primò*, materiam huius præcepti esse peccata mortalia. Cuius ratio deducitur ex illo Matthęi 18. *Lucratus est fratrem tuum.* Vbi priùs per mortalia perijsse significatur: ergo huius pręcepti materia sunt peccata mortalia. Aliqui tamen, vt Soto *post* 2. *conclusionem quæstionis secundæ*, Sanchez *in Consilijs, part.* 2. *lib.* 6. *cap.* 2. *dub.* 2. *num.* 6. sentiunt, aliquando obligare sub mortali peccata venialia corrigere, quando scilicèt hominem conjiciunt in proximum periculum spiritualis ruinę: vt si quis domum suspectam ingrediatur, vel cum mulierculis familiaritatem conferat: quia tunc iam ferè perditus est frater. Sed certè in hoc casu non est peccatum merè veniale, sed mortale: vnde nil mirum, si fraterna correctio graviter obliget. Ita Bannez 2. 2. *q.* 33. *art.* 2. *dub.* 2. Ledesma 2. *part. tract.* 4. *cap.* 4. *concl.* 4. Trullench *lib.* 1. *Decalog. cap.* 14. *n.* 4. & alij.

46 Respondetur *secundò*, omnes subveniali teneri, ex vi pręcepti correctionis, pec-

Sub veniali omnes tenentur corrigere peccata venialia habitualia ex fragilitate non orta.

peccata habitualia venialia corrigere; non verò ea, quæ ex fragilitate oriuntur. Ratio primæ partis huius asserti est: quia per talia peccata patitur homo aliquam spiritualem miseriam: ergo saltem sub veniali debent omnes ab ea illum liberare. Ratio secundæ partis est: quia peccata venialia innumerabilia sunt, cognituque difficillima: impossibilis ergo esset materia præcepti correctionis: ac per consequens, adhuc sub veniali, nequit quis ex vi huius præcepti ad ea corrigenda obligatus manere. Hoc assertum quoad vtranque partem tenent Magister Sot. *quæst.* 2. *citata*, Prado *cap.* 14. *quæst.* 2. §. 2. *n.* 8. Ledesma *concl.* 4. *num.* 2. & Palaus *tr.* 6. *disput.* 3. *punct.* 3. *numer.* 3.

Magistratus, & Iudices sæculares non tenentur sub mortali persè frequentiam venialium avertere &c.

47 Præcipua autem difficultas est: An Prælati, & alij Superiores teneantur sub mortali corrigere peccata venialia subditorum? ¶ Ad quod dicendum est *primò*, Magistratus sub mortali non teneri, persè loquendo, corrigere peccata venialia. Et ratio est: quia ad hos non attinet à vitijs subditos cives retrahere, vt diximus tract. 11. cap. 2. à num. 24. sed tranquilitatem reip. conservare: ergo non tenentur, persè loquendo, sub mortali venialia corrigere. Diximus *persè*: quia, si peraccidens ex aliquibus venialibus pax perturbaretur, vt ex frequenti ludo, vel aliquo immoderato luxu in vestitu, sub mortali ea corrigere tenerentur. ¶ De Prælatis ergo regularibus, & alijs ecclesiasticis, quibus onus incumbit saluti spirituali subditorum, Dicendum est *secundò*: quòd, si disciplina regularis, plusquàm par est, negligatur, vel religiosa observantia per leves transgressiones labefactetur, tenentur sub mortali tales defectus corrigere. Cuius ratio est: Tum quia tales Prælati, & Superiores specialiter invigilare debent pro salute spirituali subditorum, & conservatione disciplinæ religiosæ: ergo, quando hæc labefactatur ex venialium permissione, sub mortali ea corrigere, & abolere debent. ¶ *Tum etiàm*: Quia ad illos attinet suos subditos ad perfectionis metam ducere, ad quam omnes Religiosi petere ex vi status tenentur sub mortali; sed talis perfectio pugnat, & contradicit his levibus transgressionibus: ergo Prælati videntes, & agnoscentes ex frequentibus his transgressionibus spiritualem ruinam monasticæ disciplinæ, & observantiæ, vi cuius ad perfectionis metam Religiosus devenit, illas transgressiones, seu venialia peccata abigere sub mortali tenentur.

Auctores asserentes peccare mortaliter Prælatos non corrigentes frequētiā defectuum venialium &c.

48 Hanc resolutionem nobiscum defendunt Bannez 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 2. *dub.* 2. Ledesma *concl.* 4. *citata*, Sotus *quæst.* 2. *concl.* 2. Suarez *de Charitate*, *disp.* 8. *sect.* 2. *num.* 6. Trullench *dub.* 14. *num.* 5. N. Antonius *tom.* 3. *tr.* 2. *dub.* 2. *sect.* 18. *num.* 123. Palaus *disput.* 3. *punct.* 3. *num.* 6. Prado *cap.* 14. *quæst.* 2. §. 3. *numer.* 10. Contra Azor *lib.* 12. *cap.* 14. *quæst.* 4. Reginald. *libr.* 4. *cap.* 25. *num.* 333. Dianam *part.* 7. *tract.* 3. *resol.* 8. ¶ Notant tamen hìc, & bene, Palaus, Bonacin. Prado, & alij, ex dissimulatione aliquorum levium defectuum, quando occulti sunt, non peccare graviter Prælatum: Quia nec alijs paratur ruina, nec observantia nocumentum notabile patitur.

Estò omnes asserant, peccatorsu[m] emen[datum]

49 Rogabis *secundò*: An peccatum præteritum non emendatum sit materia correctionis?

¶ Diximus *non emendatum*: quia, si iam est omnino emendatum, absdubiò non est materia correctionis; ac proinde non licet delinquentem corripere. Et ratio est: quia finis correctionis fraternæ, ad distinctionem iudicialis, est fratris emenda, vt docet D. Thom. 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 6. ergo, si iam est omninò emendatus, innutilis est correctio. Ita Soto *loco citato*, *quæst.* 2. Prado, *cap.* 14. *quæst.* 2. §. 4. *numer.* 13. & Tapia *tom.* 2. *lib.* 3. *quæst.* 6. *articul.* 4. *num.* 2. Vnde falsa est doctrina Suarez *de Religione*, *tom.* 4. *tr.* 10. *libr.* 10. *num.* 2. & 12. asserentis: *Crimen Religiosi iam omnino emendatum Prælato esse denuntiandum*: quia nulla alia maior ratio militat pro sæculari, ac Religioso, sed æqualiter loquitur evangelium de vtriusque correctione. ¶ Quo supposito: Prima sententia asserit, si absit periculum reincidentiæ, non teneri fideles corripere peccatorem non emendatum. Quæ sententia probatur *primò* ex Abulensi: Nam incertum est, an talis peccator ex nostra correctione agat necne pœnitentiam; ac proinde est incerta eius emenda; sed, quando hæc est incerta, non tenemur proximum corripere: ergo &c. ¶ *Tum*: Quia incertum est, an ille peccator egerit necne pœnitentiam, aut contritionis actum elicuerit; ac per consequens incertum est, an in statu peccati permaneat; sed, dum tibi incertum est proximum in statu peccati permanere, eum corrigere non debes: ergo absolutè non debemus peccatorem non emendatum animadvertere &c. ¶ *Secundò*: Peccator non tenetur statim de peccato conteri, sed solùm quando instat confessio: ergò nec alius tenetur illum corrigere: Cùm magis quis teneatur ex charitate ad depellendam propriam miseriam, quàm ex misericordia ad alienam per correctionem amovendam. ¶ *Tertiò*: Quando peccator ex occasione peccati commissi non est in periculo relabendi, non est in gravi necessitate: ergo ei per correctionem nullus subvenire tenetur. Ita Abulensis *in cap.* 18. *Matthæi*, *quæst.* 83. *concl.* 2. Saà verb. *Correctio*, *num.* 1. & 5. Villalobos *tom.* 2. *Summæ*, *tract.* 4. *diffic.* 2. *n.* 4. Reginaldus *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 25. *num.* 332. Palaus *tr.* 6. *disp.* 3. *punct.* 2. à *num.* 6. Diana *part.* 7. *tr.* 3. *resol.* 11. & Coninch *disp.* 28. *dub.* 9. *n.* 117.

datum non esse corrigendum; sunt tamen aliqui idem sentientes de non emendato, dū adest spes &c.

Peccator non emendatus est corrigendus à proximis.

50 Sed vt probabilior est tenenda sententia docens, fideles in prædicto casu peccatorem non emendatum corrigere teneri. Cuius fundamentum est: nam, qui in peccato mortali est, gravem patitur necessitatem spiritualem, cùm nulla maior miseria homini advenire possit: ergo debes illi per correctionem subvenire. ¶ Confirmatur: Nam Christus Dominus dixit: *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum &c.* Ergo, si iam peccavit, & non est emendatus, debes illum corripere. Sic Bannez 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 2. *dub.* 2. *ad* 4. Ledesma 2. *part. tr.* 4. *cap.* 4. *concl.* 2. *diffic.* 1. Suarez *de Charitate*, *disp.* 8. *sect.* 3. *n.* 8. Bonac. *disp.* 3. *q.* 4. *punct.* 7. *num.* 4. Hurtado Mendoza *disp.* 26. *sect.* 7. §. 68. Caspensis *tom.* 2. *tract.* 17. *disp.* 6. *sect.* 1. *n.* 6. & Tapia *tom.* 2. *lib.* 3. *q.* 6. *art.* 4. *n.* 3.

Fit satis rationibus contrariæ sententiæ.

51 Ad argumenta respondetur: Et quidem, ad primum, non esse incertum, imò nec regulariter præsumendum, peccatorem non acturum pœnitentiam, cùm, ex vi correctionis, suæ animæ periculum, & necessitatem spi-

spiritualem viderit: ac proinde semper monendus & corrigendus est, vt per emendam suę necessitati subveniat. Ad additionem, Dicimus: quòd, si non est certum peccatum adhuc existere, non est casus quæstionis. Quæ autem certitudo sit necessaria, ex dicendis constabit. ¶ Ad secundum, negatur consequentia: Quia per accidens potest esse maior obligatio ad aliud, quàm ad se; vt patet hoc exemplo: Quilibet tenetur proximo subvenire in necessitate gravi corporali; & tamen ipse graviter indigens potest licitè in ea propter Christi imitationem manere: ergo magis sæpè obligat necessitas aliena, quàm propria: ergo similiter potest præceptum correctionis alios obligare, quando delinquens non tenetur de peccato conteri. Et ratio disparitatis ea est: quia delinquens est dominus bonorum suorum spiritualium, quæ sunt in proprio libero arbitrio, secùs verò quilibet alter extraneus, qui tantùm debet esse custos fratris sui. ¶ Ad tertium respondetur ex D. Thom. 1. 2. *q.* 109. *art.* 8. moraliter impossibile esse, hominem esse in peccato lethali, & diu in eo manere absque nova culpa: quia, vt ait Div. Gregorius lib. 25. Moralium, cap. 13. *Peccatum, quod mox per pœnitentiam non deletur, suo pondere ad aliud trahit.* Vnde semper tenemur ad illius correctionem, dum emendatum non esse, nobis constat.

Ad delinquentem corrigendum est necessaria certa moraliter cognitio de eius peccatis.

52 Rogabis *tertiò*: Quę congnitio, & notitia debet esse de existentia delictorum in delinquente, vt hunc corripere debeamus? ¶ Respondetur, quòd talis notitia debet esse moraliter certa; aliàs correctio potius noceret, quàm proficeret. Vnde tantùm cognoscens per rumorem, auditum, aut aliâ dubia signa proximi delictum, à correctione abstinere debet, si est persona particularis. Ita sentiunt aliqui Doctores cum Sanchez *tom.* 2. *Consiliorum*, *lib.* 6. *dub.* 1. *num.* 3. & Diana *part.* 7. *tract.* 3. *resol.* 6. *&* *Coordinat. tom.* 4. *tract.* 4. *resol.* 14. At verò, si tale peccatum esset in præiudicium Ecclesiæ, Reip. vitę proximi, & aliàs adest spes, quòd delinqens non ægrè correctionem laturus sit, potes cum sola suspicione, aut dubio illum corrigere, crimen vt dubium objiciendo: vt tenent Filliuc. *tom.* 2. *tract.* 28. *cap.* 6. *quæst.* 3. *&* 4. & Trullench *lib.* 1. *cap.* 5. *dub.* 14. *num.* 1. Et idem dicunt de Prelatis: Qui, cùm ex officio debeant super gregem suum vigilare, & subditorum peccata inquirere, possunt cum sola dubia notitia ea corrigere. Cæterum melius, & prudentiùs est tunc non in particulari, sed in communi, si eorum rumor inter fratres spargitur, ea animadvertere, & corrigere.

Quid circa peccata, vel vincibiliter, vel vincibiliter ignorata?

53 Rogabis *quartò*: An peccata ex ignorantia facta sint materia correctionis: ¶ Ad quod breviter respondetur: quòd, si ignorantia est invincibilis de peccatis contra ius naturę, omnes tenentur delinquentem corrigere: Quia estò delinquens tunc non peccet, tamen operatur quod est intrinsecè malum; & hoc permittere non corrigendo, peccatum est. ¶ Si autem ignorantia invincibilis sit contra ius positivum, soli Prælati, Parentes, Magistri, & Confessarij debent eos admonere. Et ratio est: quia his incumbit ex officio specialis directio, illuminando subditos: quod ad alios privatos non attinet. Ita docuimus, loquendo de Confessarijs, tom. 1. tract. 6. capit. 12. punct. 3. n. 34. Et vniversaliter docent Navarrus *in Summa, cap.* 24. Bannez 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 2. *dub.* 3. & Ledesma 2. *part. tr.* 4. *cap.* 4. *concl.* 9. Contra Sylvest. Angelum Verb. *Correctio*, & Lorcam, contendentes etiam privatos teneri ex lege charitatis eos tunc corrigere. ¶ Cæterum à nobis dicta intelligenda sunt iuxta regulas prudentię, ita ut correctio nullo modo fieri debeat, quando ex illa profectus proximi desperatur, & illi maius nocumentum adveniet: Nam, vt ex D. August. dicitur in cap. *Si quis autem, de Pœnitentia*, dist. 7. *Si scirem non tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem*: ergo dum prudentia iudicat, correctionem hìc & nunc non profuturam, ab illa cessare debemus. ¶ At verò, si ignorantia sit culpabilis, non solùm Prælatos, Parentes, Magistros, & Confessores teneri delinquentem corrigere, sed & ad alios etiam spectare, pro comperto apud omnium sententiam habetur: cùm talis ignorantia à peccato non excuset.

---

§. II.

Qui teneantur corrigere; & quæ personæ sint corrigendæ?

Secretò, modestè, ac humiliter possūt subditi Prælatos corrigere.

54 Licèt suprà *num.* 43. dixerimus, præceptum correctionis fraternę omnes obligare; tamen, quia circa aliquas personas nonnulla adest difficultas, singillatim opportet de eis id discutere. Quare rogabis *primò*: An subditus teneatur superiorem corrigere? ¶ Cui difficultati respondetur affirmativè, loquendo de correctione fraterna. Quod patet primò ex capite *Sicut* 2. q. 7. illis verbis: *Sicut laudabile & discretum est reverentiam exhibere maioribus; ita rectitudinis & Dei timoris est, si quæ in eis sunt, quæ indigent correctione, nulla dissimulatione postponere; cùm & proximi sint, & arctiùs teneamur eos diligere.* ¶ Deinde probatur ratione desumpta ex dictis, & D. Thom. 2. 2. *q.* 33. *artic.* 4. his verbis proposita: Correctio fraterna, cùm sit actus charitatis, obligare debet respectu eorum, quos per charitatem amare debemus; sed Prælatos tenemur præcepto charitatis diligere: ergo & præcepto misericordiæ corrigere. ¶ Sed hìc nota *primò* cùm D. Thoma, hanc correctionem, vt actus virtutis sit, debere fieri debitis cum circunstantijs, scilicet cum mansuetudine, magna prudentia, & reverentia; non cum protervia, & duritia. Quare dicit Apost. 1. ad Timoth. 5. *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra vt Patrem.* ¶ Nota *secundò*, ex eodem Sancto Doctore *Ad secundum*, hanc correctionem debere fieri secretò. Quod quidem constat ex decreto Innocentij III. ex cap. *Cùm ex iniuncto, de Hæreticis.* Sed hoc verum est, nisi illorum peccata sint publica & scandalosa: tunc enim publicè argui indecorum non est, vt probat Div. Thomas *ad* 2. exemplo D. Pauli, qui Petro, ob scandali publici circa fidem periculum, in faciem restitit. Angelicum Præceptorem sequuntur Caietanus, & Bannez *ibi*, Valentia *tom.* 3. *disput.* 3. *quæst.* 10. *punct.* 4. Villalobos *in Summa tom.* 2. *tr.* 4. *difficult.* 7. *numer.* 4. Reginaldus *tom.* 1. *lib.* 4. *capit.* 25. *numer.* 330. Tapia

tom.

tom. 2. tract. 3. quæst. 6. artic. 10. Lorca 2. 2. disput. 43. num. 4. Diana part. 7. tract. 3. resol. 15. & Coordinatus tom. 7. tr. 4. resol. 26. & alij apud ipsum, & Palaus tr. 6. disp. 3. punct. 7. num. 10. ¶ Nota tertiò cum his Doctoribus, non quemlibet hanc correctionem sibi vsurpare debere: indignum enim est, si homines viles conditione, & moribus Prælatos per seipsos tentent corrigere; sed suæ obligationi satisfaciunt, si id faciant per personas digniores, & Prælatis proximiores.

Peccator occultus potest licitè delinquentem corrigere.

55 Rogabis secundò: An peccator teneatur corrigere delinquentem? ¶ Respondetur affirmativè, ex D. Thom. art. 5. Et ratio est: quia correctio ad homines attinet inquantùm in eis viget rectum iudicium rationis; sed hoc manet in peccatore, vt constat: ergo ratione peccati non eximitur ab obligatione corrigendi. Quę ratio efficax est in peccatore occulto. At verò, si sit publicus, quodammodò ab ea impeditur: Tum quia indignus est, vt alium corrigat; qui peccatum, & fortassè gravius, publicè commisit, iuxta illud Matth. 7. *Hipocrite quid vides festucam in oculo fratris tui; trabem autem in oculo tuo non vides?* ¶ Tum etiam ob scandalum: quia videtur non ex charitate, sed magis ad ostentationem corrigere. ¶ Tum denique ob superbiam corripientis: quia seipsum prefert proximo suo, propria peccata parvipendens. ¶ Ceterùm, si peccator cum humilitate procedat, poterit ritè delinquentem corripere. At, quia difficile hoc ab omnibus reputatur, communiter publici peccatores à correctione excucusantur. Ita communiter Doctores. Videantur Valent. disp. 3. quæst. 10. part. 3. §. Non enim, Tapia art. 11. Palaus tr. 6. disp. 3. punct. 7. à n. 2.

Concionator, aut Iudex ecclesiasticus in peccato corrigens, si ex hoc populum non scãdalizet, nõ peccat mortaliter.

56 Ex quibus sequitur primò, Concionatorem, aut ecclesisticum Iudicem delicta in peccato corrigentes non peccare mortaliter. Quia ista actio non est ita sacra, vt à peccatoribus fieri licitè non possit: est enim quædam spiritualis eleemosyna, quæ vt licitè fiat, non exigit in exhibente gratiam, sicut nec corporalis. Ita Suarez disp. 8. sect. 4. num. 6. & tom. 3. in 3. part. disp. 16. sect. 3. Villalobos tom. 2. tr. 4. difficult. 8. num. 3. Ledesma tract. 4. cap. 4. conclus. 18. Palaus punct. 7. num. 8. Diana punct. 7. tract. 3. resol. 14. & 17. & Coordinatus tom. 7. tract. 4. resol. 28. & 29. Tapia quæst. 6. artic. 12. At si Concionator, vel Iudex suo peccato proximum scandalizet, debet, vt illum corrigat, illud saltem exteriùs deponere: cùm semper teneatur ad scandalum deponendum. Cæterùm, si non scandalizet, non tenetur de eo pœnitere, vt licitè corrigat, nisi proximus sit in extrema necessitate correctionis. Ratio primæ partis est: quia pœnitentia non est medium ex se ad correctionem ordinatum, vel ad summum est medium extraordinarium ad talem correctionem: vnde, sicut nemo tenetur superfluam, aut extraordinariam facultatem quęrere, vt extra casum necessitatis indigenti subveniat, quia illud est medium extraordinarium, non clausum proinde intra præceptum eleemosynæ, vel intra præceptum subveniendi ordinarijs indigentijs pauperum; ita similiter nemo tenetur pœnitere de peccato, vt correctione sua subveniat necessitati spirituali proximi, estò cognoscat, si de suo peccato pœniteat, correctionem profuturam. Ratio secundæ partis est: quia in extrema necessitate spirituali proximi tenemur media extraordinaria ponere, etiamsi necessarium sit vitam corporalem perdere: vt ergo subveniamus per correctionem proximo in tali necessitate spirituali posito, ne in æternum pereat, tenemur, & nos corrigi. Sic Lopez Instruct. conscient. q. 1. cap. 16. n. 135. Ledesm. 2. p. cap. 4. concl. 18. in fine, Tapia tom. 2. lib. 3. q. 6. art. 12. n. 3. & 4.

57 Sequitur secundò, Concionatores teneri ad corrigenda peccata publica, exemplo Christi Domini, & S. Ioannis Baptistæ: Nam etsi aliqui delinquentes ita obdurati corde sint, vt non resipiscant, tamen fortè alij convertentur: quod sufficit, vt suo muneri debeant Concionatores satisfacere. Qualiter verò defectus Superiorum, & ecclesiasticorum debeant reprehendere, tradunt Caietanus, & Bannez 22. quæst. 33. art. 4. docentes: quòd tantùm, dum in fide errant, aliosque à fide avertunt, vel notabiliter moribus scandalizant, eos corrigere possunt. In alijs verò casibus caveant Prædicatores ponere os suum in Christos Domini: cùm tali correctione potius Christi fideles scandalum patiantur, quàm ædificentur; & sic plus talis correctio nocebit, quàm proderit.

Cõcionatores tenentur corrigere delicta publica.

58 Rogabis tertiò: Qui superiores ad correctionem faciendam teneantur? ¶ Respondetur breviter, Prælatos teneri corrigere subditos, Parentes filios, maritum vxorem, Dominum servos, & famulos, Magistrum discipulos, Tutorem pupillum, & Curatorem minorem, Parochum suas oves, ac etiam Confessarium pœnitentem. Et ratio est: quia his specialis cura incumbit suorum subditorum proportionabiliter saluti spirituali providere: ergo &c. Ita ex D. Thom. 2. 2. quæst. 33. art. 3. ad 1. Diana p. 7. tr. 3. resol. 31. Palaus punct. 7. n. 8. Villalobos tom. 2. tr. 4. diffic. 6. n. 5. & Tapia quæst. 6. art. 13. ¶ An autem hæc obligatio sit ex iustitia, charitate, aut misericordia, non est eadem Doctorum sententia. Tapia art. 13. n. 3. affirmat (referens Sotum, Suarez, & Lorcam) tantùm teneri ex charitate subditos corrigere fraternaliter eorum Prælatos; licèt ad correctionem iudicialem ex iustitia obligentur. ¶ Sed contrarium sentiunt Sanchez in Consilijs, part. 2. lib. 6. cap. 2. dub. 9. n. 3. Caiet. 2. 2. q. 33. art. 2. Diana part. 5. tr. 4. & Miscel. 2. resol. 95. part. 7. tr. 3. resol. 9. & Coordinatus tom. 7. tr. 4. resol. 22. & 23. Valent. part. 3. disp. 3. q. 10. Palaus punct. 7. citato n. 8. & Trullench lib. 1. cap. 5. dub. 15. dub. 1. Qui quidem omnes asserunt, Superiores, de quibus loquimur, teneri ad correctionem etiam fraternalem, ex vi sui officij, ac proinde ex iustitia. Quod haud obscurè colligitur ex benè à nobis dictis tract. 6. cap. 8. punct. 4. à n. 61. & tr. 13. cap. 1. p. 2. §. 3. n. 29. Vnde eis adhærere opus est.

Numerantur Superiores, qui ad corrigendũ tenentur. Et declaratur, an ex iustitia, vel charitate.

59 Rogabis quartò: An Prælati, & Magistratus, ex vi maioris obligationis quam ad corrigendum habent, teneantur subditorum mores, & vitam inquirere? ¶ Suppono quæstiõ, strictiorem esse in Prælatis obligationem corrigendi subditorum defectus, quàm aliorum qui subditi non sunt: Cùm ex officio ad eos attineat, omnia, quæ ad directionem spiritualem suorum subditorum pertinent, exequi. Videa-

Magistratus, & Prælati tenentur vitam subditorũ inquirere, in ordine ad correctionem iudicialem.

Videatur Divus Augustinus *lib.* 1. *de Civit. Dei, cap.* 9. & Divus Thomas 2.2. *quæst.* 33. *art.* 3. *ad* 1. ¶ Vnde, ad quæstionis resolutionem deveniendo, dicimus, quòd, si de correctione iudiciali sermo sit, certum est in omnium sententia, teneri Prælatos, & Magistratus ad vitam, moresque subditorum inquirendum: Quare, si per seipsos id exequi commodè non possunt, debent ad id designare speculatores prudentiæ, charitatis, iustitiæ, & veritatis amatores, veroque zelo præditos. Et ratio est: quia Magistratus, & Prælati ex vi officij tenentur ad eam diligentiam exhibendam, quæ necessaria est ad rectam muneris administrationem; sed ad hoc opus est exploratoribus dictis; cùm omnia à Prælatis non possint oculis lustrari: *Ergo* (ait Hurtado de Mendoza 2. 2. *volumin.* 2. *disp.* 160. *sect.* 5. §. 45.) *sicut Pastor canes alit, quorum latratu excitetur ad abigendum lupum, ita Præfectus suos habeat delatores, ne quid impunè in leges committatur.* Hæc communia sunt.

Tenentur Prælati discretè vitã, & mores subditorũ inquirere, in ordine ad correctionem fraternam.

60 Quare difficultas est in ordine ad correctionem fraternam, quæ maximè attinet ad Prælatos tàm ecclesiasticos, quàm regulares. De quibus dicendum est, ex vi præcepti fraternę correctionis teneri ad mores, vitam, & delicta subditorum prudenter, & cum discretione inquirendum. Et rationem tradit M. Bannez 2. 2. *quæst.* 33. *articul.* 3. *dub.* 2. *conclus.* 3. Nam Patri, & Iudici licitum est inquirere de vita filiorum, & subditorum per media specialia, quæ recta ratio prudentię dictat (de quibus postea dicemus) ergo, cùm huiusmodi media fuerint convenientia ad correctionem fraternam, tenebitur Prælatus ea adhibere. ¶ Confirmatur ex eodem Doct. Præceptum correctionis fraternæ obligat vnumquemque facere hanc eleemosynam spiritualem secundùm possibilitatem diviciarum spiritualium: ergo cùm Prælatus, inquantum Pater, & Prælatus, sit dives, & potentior ad commodè exercendam correctionem fraternam, tenebitur in multis casibus, in quibus vtilicet authoritate Patris, & Prælati, vt commodiùs, & efficaciùs fiat huiusmodi correctio; sed ex authoritate Patris, & Prælati potest inquirere de vita subditorum: ergo tenetur hoc facere ex præcepto correctionis. Sic ex D. Thoma 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 2. *ad* 4. Bannez, & Caietanus *ibi*, Sotus *de Secreto tegendo, membr.* 2. *quæst.* 4. *concl.* 7. Ledesma *tom.* 2. *tract.* 4. *cap.* 4. *concl.* 11. Layman *lib.* 2. *tract.* 3. *cap.* 7. *n.* 2. Villalobos *in Sum. tom.* 2. *tr.* 4. *diffic.* 6. *n.* 3. Diana *part.* 3. *tr.* 2. *res.* 42. & *Coordinatus tom.* 7. *tract.* 4. *resol.* 25. Tapia *tom.* 2. *lib.* 3. *q.* 6. *art.* 14. *num.* 2. & alij. Qui omnes econtrà vnanimiter negant, talem inquisitionem subditis esse licitam: quia ex ea pax reip. & communitatum turbaretur; vt experientia patet, & constat ex illo Prov. 24. *Ne quæras impietatem in domo iusti, neque vastes requiem eius.*

De modo servando in inquisitione vitę subditorum.

61 Quomodò hęc inquisitio fieri debeat, potissimùm pendet à prudentiæ regulis. Sed, ne ieiunus abeat lector, accipiat sequentes regulas ex citatis DD. selectas. Prima est: Licet possit Prælatus adhibere zelatores vigiles in locis publicis, vt defectus subditorum explorent, & sibi enarrent; tamen cavere debet, nè tales sint, qui ad id spontaneè se offerant: hi enim Prælatorum aures fabellis, mendacijs, & cavillis implent: aliena extollentes crimina, & nè propria delicta audiant, obturant gossipio: quare prædicti, vt pacis hostes, & insufflatores incendij, abigendi sunt. ¶ Secunda: Poterit, & tenetur, per seipsum visitare loca, vbi subditi delinquere solent, vt hoc timore occasiones peccatorum fugiant. ¶ Tertia: Si cognoscit minus honestè se gerere, aut loqui subditum extra Conventum, tenetur ei socium prudentem, & observantem prębere, vt si quid aliquid viderit, corrigat fraternaliter, & si id non sufficiat, Pręlato denuntiet. ¶ Attamen semper illicitum est Pręlatis per media extraordinaria subditis insidiari, nec debent esse nimis suspiciosi, & subditorum exactores: quia, *qui nimis emungit, elicit sanguinem.* His ergo regulis observatis, licitum est Prælatis delicta subditorum prudenter inquirere, vt fraternaliter corrigant.

Ad omnes personas, etiã infideles, extenditur correctio fraterna.

62 Quæ autem personæ sint corrigendæ, haud obscurè ex dictis constat. Vnde corrigendi sunt omnes, tam fideles, quàm infideles. Et ratio est: nam correctio fraterna ad fratres lucrandos ordinatur; sed omnes sunt proximi, & fratres, etiam infideles: nam estò id per gratiam non sortiantur, benè tamen per naturam eius capacem: ergo tenemur omnes tàm fideles, quàm infideles lucrari. Sic communiter DD. quare opus non est aliquem in particulari referre.

---

§. III.

Quando obliget præceptum correctionis, & ab eo fideles excusentur?

Explicantur cõditiones necessariæ, ad hoc vt obliget præceptũ correctionis.

63 Tres sunt conditiones, quas communiter DD. assignant, vt liget præceptum correctionis fraternæ. Prima, vt proximus sit in gravi necessitate spirituali. Secunda, vt possis absque gravi tui incommodo ei succurrere. Tertia, vt fructus ex tali correctione speretur. ¶ Circa primam, suponendum est: quòd, vt ait D. Thom. 2. 2. *quæst.* 33. *artic.* 2. *in corpor.* correctio fraterna ordinatur ad fratris emendationem; & ideò eo modo cadit sub pręcepto, quo est necessaria ad istum finem; non autem, ita, quòd quolibet loco, vel tempore frater delinquens corrigatur. Cęterùm, quia varię, & diversæ sunt necessitates spirituales proximi, diversimode obligatio illius à DD. assignatur. Nos verò ex dictis suprà *punct.* 1. §. 2. *num.* 5. & 12. dicimus, præceptum correctionis fraternæ obligare non solùm in extrema, sed etiam in gravi necessitate. Et ratio est: quia ex ibi dictis constat, eleemosynam corporalem obligare in extrema, & gravi necessitate; sed potior est obligatio eleemosynæ spiritualis: ergo, si illa tunc obligat, potiori iure & ista obligavit. Vnde, si proximus est non solùm in periculo damnationis, verumetiam in occasione committendi aliquod peccatum lethale ex defectu correctionis, tenetur quilibet, si abest alius qui in promptu subveniat, illum fraternaliter corrigere: quia tunc est non solùm in gravi, verùm & in extrema necessitate. At, si alius sit, qui proximè paratus est ad æquè benè

corri-

corrigendum, itaut moraliter certum sit eum correcturum, erit excusatus: quia tunc necessaria non est eius correctio. Similiter, vt ait D. Thomas, non est obligatio omni tempore proximum corrigendi, sed temporis opportunitas expectanda est, aliàs inefficax erit correctio; aut, vt meliùs dicamus, valde perniciosa.

Quid animaduerti debet, circa secundam conditionem.

64 Circa secundam conditionem, inquirendum erat, an cum vitæ periculo, vel bonorum amissione tenerentur tam Prelati, quàm alij fratrem, vel subditum corrigere in graui, aut in extrema necessitate existentem? Sed, quia de hoc suprà *cap. 6. punct. 3. à n. 29.* egimus, ibi lectorem mittimus.

Explicantur, quæ circa tertiam cōditionem cognosci debent.

65 Circa tertiam omnes DD. supponunt quòd, si nulla datur spes emendæ, non obligat præceptum correctionis fraternę. Quod patet ex Divo Augustino relato in cap. *Si quis, de Pœnitentia*, distinct. 7. *Si scirem non tibi prodesse, non te admonerem.* Et rationem tradit D. Thomas *q. 33. citat. art. 2. & 6.* vbi postquàm ait correctionem iudicialem obligare, etiamsi non detur spes emendæ, ita loquitur: *Alia verò est correctio fraterna, cuius finis est emendatio delinquentis, non habens coactionem, sed simplicem monitionem: & ideò, vbi probabiliter æstimatur, quòd peccator admonitionem non recipiat, sed ad peiora labatur, est ab huiusmodi correctione desistendum: quia ea, quæ sunt ad finem, debent regulari, secundùm quòd exigit ratio finis.* Ergo, vbi nulla datur spes emendæ, cessat finis, & per consequens præceptum correctionis.

Cum spe probabili fructus tenemur corrigere.

66 Sed scire optanti, qualis debeat esse hæc spes emendæ? Respondetur ex Angelico Præceptore, debere esse saltem probabilem, sed minimè requiri certam: Aliàs fortè nunquam daretur casus, in quo obligaret correctionis præceptum; cùm talis certitudo dependeat ex alterius voluntate, cuius actuum scrutator tantùm Deus est. Quare, cùm hæc probabilis spes de omni Christiano concipere debeamus, DD. damnant eos, qui negligunt, vel metuunt fratrem corripere, causantes raram esse spem emendæ; cùm tamen passim videamus plures emendatos ex fraternali correctione, de quibus nihil sperabamus. Et ad minus, vt ait Divus Augustinus *lib. 1. de Civitate*, cap. 9. *Semper incertum est, an voluntatem sit peccator in melius mutaturus.* Ac proinde nisi certus sis, aut dubites (de quo numer. sequenti) correctionem nocituram, ab ea abstinere non debes. Dicta docent Bannez *2. 2. quæst. 33. art. 2. dub. vltim.* Suarez *disp. 8. sect. 3. numer. 3.* Prado *cap. 14. quæst. 3. §. 2.* Tapia *tom. 2. lib. 3. quæst. 6. art. 7.* Palaus *tract. 6. disput. 3. punct. 5. à num. 1.* Filliuc. *tom. 2. tract. 28. cap. 7. num. 115.* Diana *part. 7. tract. 3. resol. 43. & coordinatus tom. 7. tract. 4. resol. 49.* N. Antonius *tom. 3. tract. 2. disput. 2. sect. 18. num. 126.* & alij. Qui omnes benè addunt, non esse necessarium, quòd fructus pro tunc speretur; sed sat est, si temporis decursu futurus credatur: ac proinde adhibita prima correctione, cessandum ab ea non est, sed saltim eam triplicare curandum.

Quid est dicendū, quādo emenda fratris est dubia?

67 Inquires tamen: An obliget præceptum correctionis, quando dubitatur, an nocitura, vel profutura sit? ¶ Bannez *2. 2. quæst. 33. art. 2. dub. 4. 4. concl. 3.* Caietanus *ibi*, Suarez *loco citato*, Villalobos *tom. 2. tract. 4. diffic. 3. num. 4.* Palaus *num. 4.* Prado *num. 10.* Diana *part. 7. tract. 3. resol. 2.* & alij, negant, extra casum necessitatis: Quia ponitur homo in periculo scandalizandi proximum, & patiendi ab eo iniuriam: ergo tutius erit à correctione abstinere. ¶ Econtrà vero Adrianus *in 4. quæstione de Correctione fraterna, art. 3.* Sotus *de Tegendo secreto, memb. 2. quæst. 3. capit. 4.* Victor *apud Bannez artic. 6.* affirmant, teneri ad corrigendum. Et ratio est: quia correctio fraterna respicit vt finem fratris emendam, vt sic gloriam consequatur: ergo, sine certo fundamento inutilitatis, ab ea abstinendum non est. ¶ Nos verò dicimus *primò*: quòd, si solùm dubitas, an sit profutura, credis tamen non nocituram, debes corrigere. Nam Medicus corporalis debet applicare medicinam, quam certò credit, non obfuturam, licèt dubitet, an sit profutura: ergo animæ Medicus tenetur applicare correctionem fraternam, quæ est medicina spiritualis, quando credit non obfuturam, estò dubitet profuturam. Ita Bannez, Ledesma *tom. 2. tract. 4. cap. 4. conclus. 11.* versu *Secunda conditio*, Sotus *loco suprà citato.* ¶ Dicimus *secundò*: quòd si dubitas, an sit profutura, vel nocitura, vera est prima sententia: quam etiam defendit Ledesma loco citato versu *Dico tertiò.* Quia in dubio fructus, & nocumenti non possidet lex fraternæ correctionis, quæ directè vt finem respicit fructum emendæ: ergo tunc non obligat. ¶ Sed adverte hìc *primò*: quòd homine *nocumenti*, vt benè notat Suarez, non intelligimus mœrorem, aut tristitiam, vel iram, quam habiturum correctum timetur: hæc enim propriè nocumenta non sunt; & ideò in dubio illorum correctio non est omittenda: Sed nomine *nocumenti* accipimus novum peccatum, aut in præcedenti novam obstinationem, in quorum proinde dubio à correctione abstinendum est. ¶ Nota *secundò* (Iuxta probabilem DD. sententiam) quòd, in extrema necessitate, cum dubio æquali fructus, vel nocumenti, obligat correctionis præceptum. Et ratio est evidens: Quia ægroto de salute corporali desperato, vt multi tenent, applicare licet dubiam medicinam: ergo idem licebit in extrema necessitate spirituali, pro eo qui gravissima infirmitate peccati mortalis laborat. ¶ Nota tertiò, cum Bonac. *disput. 3. quæst. 4. punct. 7. num. 8.* quòd Concionator, aut publicus Doct. etsi aliquorum ruinam timeat, tenetur vera prædicare, & docere: Nam talis admonitio cedit in bonum commune; & ideò ab ea ob privatum damnum abstinere non debet.

---

§. VI.

De ordine correctionis fraternæ à Christo Domino designato.

68 Supposita obligatione fraternæ correctionis: restat nunc videre, quis ordo in ea exequenda servandus est. Quem vtique aptiùs docere non possumus quàm ex Christi Domini verbis *Matthæi 18.* scilicet: *Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, & cor-*

Ordo servandus in correctione fraterna.

corripe eum inter te, & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fatrem tuum; si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum: quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ; si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Ex quibus constat, hunc ordinem in correctione fraterna servandum esse: *Primò*: Quòd secretè delinquens, secretè etiam corrigatur, aut moneatur. *Secundò*: Quòd si monitio secreta non prodest, corrigatur coram testibus, etiam si delicti sint ignari. *Tertiò*: Si hæc omnia non prosunt, Prælato denuncietur. Et denique, si Prælatum, non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus; hoc est, cogatur per pœnas ecclesiasticas. Et hic est ordo, quem in correctione Christus Dominus præcipit observari.

Convenientia dicti ordinis declaratur. Vtilitas, & convenientia prędicti ordinis clarè demonstratur ex eo, quòd illum Dominus noster Iesus-Christus à fidelibus observandum præscripsit: ac per consequens est conformis legi naturali, & charitatis ordini, qui exigit proximi spirituali necessitati cum minori illius damno possibili subveniri: igitur ad finem in correctione intentum hic ordo valde vtilis, & necessarius est. Hæc communia sunt: Sed nihilominus, circa eius clariorem intelligentiam, aliquæ quæstiones à Theologis excitantur.

Ordinem correctionis esse tantũ de consilio, sentiunt aliqui. 69 Prima difficultas, quæ à Doctoribus circa prædictum ordinem exagitatur, est: An sit de præcepto Christi Domini, aut consilio? ¶ Prima sententia contendit esse tantùm de consilio. Hanc tradidit primò quidam Bernardinus Arevalensis in quodam libello *de Correctione fraterna*. Sed, quia posthumus prodit, & aliàs eius modestiæ, & sanctitati valde alienus, iure optimo suspicatur non esse huius Authoris opus. Sic ante nos notarunt M. Bannez, & Prado. Deinde eam sequutus est P. Alfonsus Salmeron *tom. 4. in Evangelia, part. 3. tract. 11.* Cæterum notatiunculę marginales prędicti tract. in quo talis doctrina continetur, ex decreto Inquisitionis, vt habetur in Expurgatorio novissimo anno 1707. *tom. 1.* littera *A. pagina 34. col. 2.* abrasæ sunt. Vltimò hanc sententiam extumulavit P. Puente Hurtado de Mendoza *tom. 2. in 22. disput. 163. sect. 5. à §. 56. vsque ad §. 218.* eam tribuens Divo Bonaventuræ, Maldonato, & alijs (an fideliter, videat alius) Probatur tamen *primò*: Nam Christus Dominus loquitur de peccatò contra nos commisso, vt constat ex illis verbis, *Si peccaverit in te frater tuus &c.* & ita illa explicant aliqui SS. PP. sed de simili peccato licet, prætermissa correctione, satisfactionem iniuriæ apud Iudicem petere: ergo talis ordo non cadit sub præcepto, sed vnicè sub consilio. ¶ *Secundò*: In lege evangelica non sunt alia precepta positiva nisi circa sacramenta: sed aliàs à lege naturali talis ordo non est præceptus; cùm nec sit in lege evangelica, nec ad Decalogum reduci possit: ergo talis ordo nec sub præcepto naturali, nec evangelico, sed sub consilio cadit. ¶ *Tertiò*: Præcepta legis evangelicæ suavia esse debent: sed fraterna correctio non parùm est difficilis in praxi, & sic opposita iugo Christi legis suavi, & levi oneri eius præceptorum: ergo talis correctionis ordo non cadit sub aliqua lege, aut Christi Domini præcepto, sed sub consilio. ¶ *Quartò*: Prædictus ordo inutilis, & perniciosus est Ecclesiæ, & Reip. cùm ex eo occultarentur delicta, & sic impunita manerent, in diesquè multiplicarentur; imò inutiles essent Superiorum visitationes: ergo nequit talis ordo sub præcepto cadere. Alia argumenta videantur in D. Thoma *artic. 2. & 7.*

Ordo correctionis fraternæ cadit sub præcepto. 70 Secunda sententia, & omnino certa, docet, prædictum correctionis ordinem esse sub pręcepto servandum, & sic à Christo Domino traditum fuisse. Quam quidem ex SS. Patribus, & ex decretis Pontificum probant Lorca, Illustrissimus Tapia, Diana, & alij: sed quia brevitati consulimus, eam duntaxàt ratione demonstravimus. Etenim omnes ex prçcepto naturali correctionis tenemur eripere proximum à miseria peccati cum minori incommodo possibili, & per medium illi magis suave; sed ordo correctionis, à Christo Domino præscriptus, hæc omnia consequitur: ergo cadit sub præcepto fraternæ correctionis. Assumptum probatur, & explicatur à Div. Thoma exemplo Medici: *Nam sicut medicus corporalis* (ait Angelicus Doctor *articul. 7.*) *sanitatem ægroto confert, si potest, sine alicuius membri abscisione; si autem non potest, abscindit membrum non necessarium, vt vita totius conservetur; ita etiam ille, qui studet emendationi fratris, debet, si potest, sic emendare fratrem, quantùm ad conscientiam, vt fama eius conservetur, quæ quidem est vtilis, primò &c.* Cùm ergo prædictus ordo servet omnia, ad quæ ex præcepto naturali circa correctionem fratris tenemur; non sub consilio, sed sub præcepto obligat. Ita communiter Theologi, maximè eorum Antesignanus Doctor Angelicus 2. 2. *quæst. 33. articul. 7. & 8.* Quem sequuntur Scholastici, vt Bannez ibi *articul. 8. dub. 2. conclus. 4.* & Suarez *tom 4. de Religione, libr. 10. capit. 7. à numer. 10.* Deinde Lorca 2. 2. *disput. 46. membr. 1. & 2.* Valentia *disput. 3. quæst. 10. pagin. 5.* contrariam *erroneæ* nota inurentes: Et ex Moralistis, omnes Summistæ, verb. *Correctio*; & alij, vt Ledesma *tom. 2. tract. 4. cap. 4. concl. 20.* Villalobos *tom. 2. tract. 4. diffic. 9. num. 3.* Prado *cap. 14. quæst. 4. §. 2.* Tapia *tom. 2. lib. 3. quæst. 7. art. 2.* Palaus *tract. 6. disp. 3. punct. 8. n. 4.* Diana *part. 5. tract. 15. & Miscellan. 1. resolut. 42. & Coordinatus tom. 7. tract. 4. resolut. 38.* & alij communiter.

Lex de ordine correctionis non obligat pro semper. 71 Cæterùm, quia pręceptum ordinis correctionis fraternæ est affirmativum, docent optimè dicti Auctores non obligare pro semper; sed aliquando licebit incipere correctionis ordinem à primo gradu, aliquando à secundo, & aliquando, his relictis, à tertio, iuxta dictamen prudens rationis, & circunstantias occurrentes: vt si (v. gr.) peccatum est publicum, vel in damnum tertij, cui occurrere tempestivè non potest per correctionem secretam, aut occultam monitionem; vel nulla est spes emendæ: tunc enim, & in alijs huius generis casibus, non obligat ordo correctionis, sed immediatè licet denuntiare Prælato: Quia plurès ęstimanda est salus innocentis, vel bonum commune, quàm vnius nocentis famæ. Ex quibus iam patet ad argumenta.

72 Ad primum, Fatemur, quòd licèt illa ver-

Fit satis rationibus adversariorum.

verba, *Si peccaverit in te*, plures intelligant de peccato contra singulos commisso: tamen, vt dicunt N. Silveyra *tom.* 4. *in Evang. lib.6.cap.*11. *quæst.*1. *num.*5. Palaus *loco citato*, & alij communiter, meliùs intelligitur de omni peccato, quod, te sciente, committitur; vel de omni peccato absolutè: Quia, hoc ipso quòd contra Deum fit, est etiam contra proximum; cùm peccatum contra Parentem fit etiam contra filium: ergo ob hanc rationem à correctionis pręcepto talis ordo non excusatur. Præterquàm quòd, etsi loquamur de peccato singulariter in te commisso, adhuc non sequitur quod intendit argumentum: Quia obligatio admonitionis secretæ non impedit compensationem iniuriæ proprię: Tum quia fortè ea secreta correctione inducetur peccator, vt illatę iniuriæ sufficienter satisfaciat. Tum etiam: quia, etsi non satisfecerit secreta, correctio non impedit, vt corrigens publicam poscat satisfactionem, quando secreta admonitio effectum sortita non est. ¶ Ad secundum constat ex ratione probativa. Siquidem talis ordo sub præcepto naturali correctionis clauditur; qui quidem à lege naturali obscurè traditus, per Christum Dominum, verbis *num.* 67. dictis, explicatus fuit. ¶ Ad tertium, Respondetur, hoc præceptum non esse onerosum, sed potius faciliùs, quàm præceptum corporalis eleëmosynæ: Cùm in hac propria substantia erogetur, in correctione verò nihil nobis charum elargiatur, aut amittatur. Maximè quòd, experientia teste, media Dei gratia per Christum nobis largissimè communicata, pręcepta omnia, etsi difficilia, fiunt amanti dulciora. ¶ Quartum argumentum seipsum destruit; cùm probet nec cadere posse sub consilio: quia perniciem bono communi secum, iuxta talem sententiam, affert. Deinde prędictum argumentum blasphemum contra Christum est: quare non rationibus confutandum, sed igne torrendum.

Quando æqualiter prodest mea correctio, ac Prælati, servãdus est ordo correctionis, nisi illi cesserit delinquens.

73 Secunda difficultas, discutienda circa fraternæ correctionis ordinem, est: An liceat, omissa correctione fraterna, delictum occultum denuntiare Prelato, maximè Regulari, vt Patri, quando existimatur, quòd meliùs Prælatus delinquentem sit correcturus. ¶ Ante dubij resolutionem supponendum est *primò*: quòd, si probabiliter scio mea secreta correctione delinquentem æquè benè esse emendandum, ac si fieret coram testibus, & Prælato, teneor ita illum corrigere: aliàs pecco contra charitatem, & iustitiam, & eius famam illi debeo restituere, vtpotè quòd sine necessitate illum infamo. ¶ Similiter pecco contra iustitiam, ad Prælatum crimen deferendo, quando coram testibus correctus emendaretur: cùm tenear bono proximi cum eius minori incommodo consulere. Ita Bannez 2.2. *quæst.*33. *articul.*8. *conclusione vltima*, Ledesma *tom.* 2. *tract.* 4. *capit.*4. *conclus.* 28. & Trullench *libr.* 1. *capit.* 5. *dub.*16. *numer.*1. optimè inferens cum N. Antonio *tom.* 3. *Director. Confess. tract.*2. *disp.*2. *sect.*16. *numer.* 129. Palao *punct.* 11. *num.* 7. & Girago *part.*3. *dub.*8. *à num.* 76. etiam peccare mortaliter Prælatum deferentem crimen subditi ad Provincialem, quando ipse se solo posset corrigere, & à reincidencia præcavere. ¶ Deinde supponendum est *secundò*, hic non loqui de his, qui iuri correctionis fraternæ cesserunt, vt sunt Patres Iesuitæ: quia de his verum est posse eorum gravia crimina occulta Prælato deferri, omissa, privata correctione. ¶ Vnde tota difficultas est, quando creditur meliùs Prælatum correcturum etiam si mea correctio similiter credatur futura vtili delinquenti.

Prælati correctioni, esto efficaciori, anteponenda est mea, similiter vtilis delinquenti.

74 Circa quam prima sententia est affirmativa. Cuius Patroni moventur *primò*: Quia Medicus corporalis prudenter vtitur acerbiori medicina, quę, etsi non necessaria, est tamen valde vtilis: ergo, etsi correctio Prælati non sit necessaria, si tamen est efficacior, poterit, vt fraternè corrigatur, ad illum deferri delictum occultum, omissa secreta correctione. ¶ *Secundò*: In capitulis Religionum, nulla secreta monitione pręmissa, aliqui aliorum defectus, & culpas revelant: ergo etiam extra illud poterit similiter revelare Prælato vt Patri. ¶ *Tertiò*: Nam infamatio illa Religiosi apud Prælatum prudentem, & pium, vel nulla est, vel levis reputatur: ergo obstare nequit, nè crimina occulta Prælato, vt Patri, deferantur. ¶ *Quartò*: Quia sic servatur puritas, & observantia religiosa in sua primæva disciplina, quæ ex monitione, & correctione secreta non parùm labefactatur; & aliàs meliùs corripitur subditus à Prælato; cùm hic removere possit occasiones peccati, applicando congrua remedia; nec non difficiliùs potest subditus simulare emendationem: ergo ob hæc bona inde Religioni, & subdito emanantia poterit eius delictum occultum Prælato, vt Patri, denuntiari. Ita Suarez *tom.*4. *de Religione*, *lib.* 10. *cap.* 9. *numer.*11. *& de charitate*, *disput.*8. *sect.*6. *num.* 17. Palaus *tom.*1. *tract.*6. *disput.*3. *punct.*10. *numer.* 3. Coninch. *disp.*28. *de Charitate*, *dub.*11. *num.* 202. Sanchez *in Summa*, *tom.*2. *lib.*6. *cap.* 18. *num.*46. & communiter omnes Scriptores Societatis, quibus adhærent Prado *cap.*14. *quæst.* 5. §.3. & Trullench *lib.* 1. *in Decalogum*, *cap.* 5. *dub.*16. *n.*2.

Sententia verior stabilitur.

75 Secunda, & verior sententia est negativa. Quæ ostenditur *primò*: Quia Christus Dominus hunc ordinem absolutè, nullaque exceptione adhibita, præcepit: ergo ita ab omnibus etiam Religiosis observari debet. ¶ *Secundò*: Ex lege naturali correctionis fraternæ taliter debemus consulere bono spirituali proximi, vt hoc fiat cum minori illius possibili detrimento: sed, qui defert crimen occultum fratris ad Prælatum, vt illum corrigat, non consulit bono spirituali illius cum minori detrimento possibili; cùm subditus pluris ęstimet bonam famam apud Prelatum, quàm apud multos alios; sicut, agentes de revelatione delicti occulti viris cordatis, & prudentissimis, diximus *tom.* 3. *tract.* 13. *capit.* 4. *punct.* 5. *numer.* 48. ergo contra legem naturalem charitatis, & fraternæ correctionis est, omissa occulta correctione, grave fratris crimen ad Prælatum deferri. ¶ *Tertiò*: Ex huiusmo delationibus, omissa privata correctione, generantur odia inter correctum, & deferentem, vt experientia constat: ergo illis, in casu quęstionis, vti non licet. ¶ *Quartò*: Etsi Prælatus sibi crimen occultum manifestari pręcipiat, debet, iuxta Div. Thomam, tale præceptum observari, priùs præmisso ordine correctionis fraternæ; si verò Superior aliud intendat, peccat; ergo multò magis, quando tale

tale præceptum non adest. Antecedens est Div. Thomæ 2. 2. q. 33. art. 7. ad 5. his verbis: *Ad quintum, Dicendum, quòd Prælato non est obediendum contra præceptum Domini, secundùm illud Actor. 5. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Et ideò, quando Prælatus præcipit, vt sibi dicatur, quod quis sciverit corrigendum, intelligendum est præceptum sanè, salvo ordine correctionis fraternæ, sive præceptum fiat communiter ad omnes, sive ad aliquem specialiter. Sed, si Prælatus expressè præciperet contra hunc ordinem à Domino institutum: & ipse peccaret præcipiens, & ei obediens, quasi contra præceptum Domini agens &c.* Sed præceptum Domini est, quòd priùs frater corripiatur inter te, & ipsum solum, quàm quòd deferatur Prælato: ergo aliter faciens mortaliter, supposita gravitate materiæ, delinquit.

Secunda probatio nostræ assertionis.

76 Vlterius probatur nostra resolutio: Etenim Prælatus, etiam vt Pater, non est aptior, quàm quilibet alius ad fraternam correctionem exercendam; quin potius vtilior solet esse alter particularis, si est Religiosus prudens, & gravis, vt experientia constat: Quia, vt ait Hieronym. Rodriguez. *res. 36. n. 7. Aliquando hi, qui erant subditi, & conservando videbantur benigni, & mansueti, posteà facti Prælati volunt magis videri Iudices rigorosi, quàm Patres visceribus charitatis zelosi*: ergo, cùm hoc, experientia teste, non semel eveniat, falsum est, quòd ad correctionem aptior sit Prælatus, quàm alter particularis. ¶ Confirmatur: Nulla ratio specialis potest esse in Religioso, quare respectu illius ordo correctionis à Christo Domino explicatus prætermittatur, non militans respectu sæcularis; cùm potius maioris æstimabilitatis sit illius, quàm huius fama: ergo, si respectu sæcularium non licet talem ordinem prætermittere, vt adversarij nobiscum sentiunt, & colligitur ex dictis *à num. 70. vsque ad 72. inclusivè*, nec etiam licebit respectu Religiosorum.

Tertiò probatur conclusio, & respódetur, quibusdã locis D. Thom. in contrarium adductis.

77 Vltimò probatur: Quia, licet D. Thom. *quodlib. 11. art. 13.* dicat: *Si autem videtur, quòd hoc meliùs fiat per Prælatum, & Prælatus nihilominus sit pius, & discretus, & spiritualis non habens rancorem, seu odium adversus illum subditum, tum licitè potest hoc denuntiari sibi: & tunc non dicit Ecclesiæ, quia non dicit ei sicut Prælato, sed sicut personæ proficienti ad correctionem proximi, & emendam.* Tamen, vt multi volunt, Angelicus Doctor loquitur, quando præmissa est privata correctio absque aliquo fructu; & tantùm loco adhibitionis vnius, aut duorum testium docet, tunc deferendum esse delictum ad Prælatum, vt Patrem. ¶ Vel, etsi credamus hanc tenuisse sententiam in illo loco, sicut docere videtur super cap. 11. Geneseos, vbi excusat à peccato Sem, & Japhet fratres Chanaam, quamvis huius derisionem in Noë, eorum parentem, denuntiarent ad illum, non præmissa fraterna correctione; nihilominus dicendum est, eam correxisse loco suprà ex 2. 2. citato, vbi suam vltimam sententiam nobis manifestavit. Ad quam solutionem corroborandam quàm plurima exempla afferre poteramus. Videantur Concordantiæ locorum D. Thomæ à Petro Bergomensi elaboratæ, & tract. 20. *c. 7. 6. punct. 10. §. 6.*

78 Insuper: Si his solutionibus adhuc adversarij non quiescant, insistentes, in ea sententia fuisse Doctorem Angelicum, vt teneret, posse non observari ordinem correctionis à Christo Domino institutum: quærimus, quis erit Prælatus pius, discretus, & spiritualis, qui meliùs, quàm quilibet alius Religiosus gravis possit subditum fructuosè corrigere. Imò etsi Prælatus sit sanctissimus, sicut erat Noë (vti loquitur D. Thomas *in Commentarijs Genes.*) tamen, cùm Doctor Angelicus, vltra has circumstantias ex parte Prælati, petat, quòd *subditus benè ferat verba Prælati*; & alias difficilè inveniatur subditus illius verba patienter sufferens, vt ait Bannez 2. 2. *q. 33. art. 8. dub. 2. ad 5.* ibi: *Regulariter multò gravius nobis est ad ferendum, quòd Prælatus noster, quantumlibet prudens, & pius, cognoscat delicta nostra, quàm quòd alius frater, & amicus eorum notitiam habeat*; inde est, quòd casus, de quo loquitur Divus Thomas in articul. 13. quodlibeti citati, est metaphysicus, & ex rarò contingentibus. Quod proinde non obstat, adhuc stando in sententia Divi Thomæ, quominùs absolutè tentanda sint alia remedia ad fratris delinquentis correctionem, priùs quàm eius delictum ad Prælatum deferatur: Quia, licèt aliquis esset pius, & prudens, qui subditum charitativè, & fraternaliter corrigeret; tamen plures sunt, qui omissa fraterna correctione ad vindicativam confugiunt, satis crudè tractantes, torvoque vultu subditum deinceps intuentes: *Sed nec ex hoc* (ait Divus Thomas loco citato ex Genes. loquendo de Noë, quando maledixit Chanaam) *est facilè ab infirmis trahendum exemplum: quia quod zelo iustitiæ se facere putarunt, fecerunt sæpius ex livore vindictæ, & iræ.* Ergo, adhuc in authoritatibus D. Thomæ in contrarium adductis, non invenitur quidquam favens adversæ opinioni. Est ergo absolutè observandus correctionis ordo à Christo Domino traditus.

Quartò ostenditur nostra sententia.

Ostenditur ex praxi Religionum.

79 Tandem probatur nostra conclusio ex praxi Religionum, in quibus correctionis fraternæ ordo, præscriptus à Christo Domino, omninò servatur. Nam Sanctissimus Patriarca Divus Benedictus in sua Regula, capit. 23. sic ait: *Si quis frater contumax, aut inobediens, aut superbus, aut murmurans, vel in aliquo contrarius sanctæ Regulæ, & præceptis Seniorum suorum contemptor repertus fuerit; hic secundùm Domini præceptum admoneatur semel, & secundò à Senioribus suis.* Videatur Caramuel, qui tam in Commentario prædictæ Regulæ *à numer.* 1677. quàm in Theologia fundamentali *à numer.* 1022. latè probat, Patres Benedictinos omninò ordinem fraternæ correctionis servare. Similiter Patres Dominicani illum etiam servant, vt constat ex Glossa Constitut. *distinct.* 1. *capit.* 17. §. 3. littera *K.* & *capit.* 18. §. 9. vbi in ipso textu habetur: *Primùm inter se cum omni humilitate, & charitate de sua correctione admoneant.* Et hanc esse praxim totius Ordinis Prædicatorum, testatur Magister Prado. Et de vniverso Ordine Minorum idem etiam docent Portel. *in Addition. ad Dubia Regularia*, verbo *Correctio*, *num.* 5. Hieronymus Rodriguez *resol. 36. num. 6.*

Nostra Religio strictè præcipit servare

80 Denique, alijs omissis, nostra Religio expressè 1. *part. Constitutionum*, *capit.* 6. *numer.* 2. præcipit, custodiri omninò ordinem corre-

ordinem correctionis fraternæ.

correctionis fraternæ his verbis: *Strictè præcipimus, vt Religiosi extra conventum exeuntes invicem associentur, nec alter ab altero separetur, ita vt vnus ab altero non possit videri. Quòd si quis eorumnon ita modestè se gerat, vel quidpiam, quod minùs deceat statum suæ professionis, in materia castitatis commiserit, si hoc fuerit totaliter occultum, & illius emendatio speratur, corrigat illum statim socius; sed, si iusto timore non fuerit ausus, vel non credat profuturum, aut aliud damnum Religioni, aut bono nomini illius indè venturum meritò timeat, vel post factam correctionem, in eandem illum videat incidere culpam, Prælato, vt Patri, denuntiet; vel, si qualitas culpæ hoc postulaverit, tamquàm Iudici; vt iuxta nostras Constitutiones de salubri remedio provideatur.* Vbi clarè vides priùs præcipi, quòd fiat secreta admonitio, quàm quòd Prælato, vt Patri, delinquentis crimen deferatur. *Tunc sic:* sed, vt D. Thomas 2.2.*quæst.*33.*art.*7. *in* 4. *argum.* supponit: *Non videtur esse probabile, quòd ea, quæ sunt in communi consuetudine Religiosorum, sint contra præcepta Christi*, quin potiùs ea explicent: Ergo, cùm in communi consuetudine, & praxi tot sacrarum Religionum ordo fraternæ correctionis servetur; dicendùm est non licere illum aliqualiter deturbare, &, omissa privata correctione, delictum fratris ad Prelatum, etiam vt Patrem, deferre.

Patroni nostræ, & veræ sententiæ.

81 Nostram resolutionem docent Sotus *de Secreto, memb.*2.*quæst.*4.*concl.*3.*dub.*3. Sylvester *quæst.*4. Bannez 2.2.*quæst.*33.*art.*8.*dub.*2. Ledesma 2.*part.tr.*4.*cap.*4.*concl.*24. Ioannes à Cruce *in Director. Conscient. part.*1.*præcept.*5.*art.*2.*dub.*5.*concl.*1. N. Thomas à Iesu *lib. de Visitation. tr.*1.*cap.*9.*num.*1.& 6. N. Antonius à Spiritusanct. *Director. Regularium, part.*3.*tr.*4.*disp.*3.*sect.*3.*à num.*56.& *Director. Confessorum, tom.*3.*tr.*2.*disp.*2.*sect.*18.*num.*128. Abulensis *q.* 84. Navarrus *in Summa, cap.*17. Lorca 2.2.*disp.*47.*num.*9. Sayrus *in Clavi Regia, lib.*10.*cap.*4.*numer.*10. Diana 3.*part. tr.*2.*resol.*37.& *part.* 7.*tr.*3.*resol.*44.& *Coordinatus tom.*7.*tr.*4.*resol.*50.& 51. & alij plures apud ipsum. Ex quibus aliqui solent admittere immediatam delationem ad Prælatum in aliquo casu raro, & extraordinario, vestitoque circumstantijs à D. Thom. suprà *num.* 77. assignatis. At credimus, illum metaphysicum potiùs esse, quàm moralem: & ideo absolutè resolutioni adhæsimus, nostræ sacræ Religionis constitutionibus obtemperando.

Respondetur ad primum, & secundum argumentum.

82 Ad argumenta ferè iam constat ex dictis: nihilominus eis sigillatim respondendum est. Ad primum, Dicimus, negandam esse consequentiam: Quia medicina, etsi acerbior, solùm tendit ad salutem conferendam ægroto, quin ei damnum in salute inferat: at correctio Prælati, etsi liberet subditum ab infirmitate spirituali, infert illi notabile damnum in fama, cui semper consulendum est, cùm sit ex his, quæ pluris æstimat homo. Præterquam quòd, vt diximus in rationibus probativis nostræ resolutionis, raro aut nunquam vtilior est correctio Prælati quàm alterius Religiosi particularis gravis, & prudentis. ¶ Ad secundum sic respondet Angelicus Doctor 2.2.quæst.33.art.7.ad 4. *Dicendum, quòd huiusmodi proclamationes, quæ in Capitulis Religiosorum fiunt, sunt de aliquibus levibus, quæ famæ non derogant: Vnde sunt quasi quædam commemorationes potiùs oblitarum culparum, quàm accusationes, vel denuntiationes. Si essent tamen talia, de quibus frater infamaretur, contra præceptum Domini ageret, qui per hunc modum peccatum fratris publicaret.* Quam doctrinam valdè optarem, vt sculptam in cordibus suis omnes haberent: studeantque tam Prælati, quàm subditi, vt isti sciant, quæ in Capitulis revelare debeant; & illi quę ibi corrigere possint; & correctionem ducere in revelantes, si modum, & ordinem correctionis fraternę à Christo Domino institutum non observaverint. Vnde Constitutiones nostræ, Angelici Doctoris doctrinam eructantes, loquendo de culpis ad capitulum conventuale attinentibus, hæc habent 3.part.cap.5.numer.2. *Declaramus tamen ad hoc Capitulum leves culpas tantùm spectare: si enim alia graviores inveniantur, Prælatus maturiori consilio, secundùm suam facultatem, de ipsis debet iudicare in Capitulo, vel extra illum, secundùm earum qualitatem.* Intellige, si sint publicę, aut post correctionem fratris fructus non speratur.

Alijs argumentis fit satis.

83 Ad tertium constat ex probationibus nostræ conclusionis: cùm quilibet subditus ægriùs ferat, quòd Prælatus sui delicti sit conscius, quàm quòd alijs fiat manifestum. ¶ Ad quartum, negatur servari puritatem, & observantiam religiosam ex delatione criminis ad Prælatum, omissa correctione fraterna; quin potiùs credimus destrui, & funditùs everti. Et ratio demonstrativa est: Quia Christus ab omnibus tam sæcularibus, quàm Religiosis hunc ordinem correctionis pręcipit observari: ergo erroneum est in fide oblatrare contra illum, vt observantiæ religiosæ eversivum. ¶ *Deindè*: Decor, & religiosæ observantiæ puritas provenit præcipuè ex bona Religiosorum fama: sed hæc valdè minuitur ex delatione criminis occulti ad Prælatum, vt probatum manet: ergo & observantia religiosa labefactatur. ¶ *Prætereà*: Multi sunt Religiosi peccatores occulti, qui bona opinione, quam habent, sermonibus, doctrinis, alijsque pijs operibus fideles ædificant, regularemque disciplinam observant: sed ab his absdubiò cessarent, si se viderent apud Prelatos diffamatos: ergo falsum est, ex delatione criminis occulti ad Prælatum, disciplinam religiosam in sua primæva observantia conservari.

Quædam notanda.

84 Sed hic notandum est: quòd tam in sententia propria, docente servandum esse ordinem correctionis fraternę à Christo Domino institutum, taliter quòd Prelato non est crimen deferendum, nisi priùs adhibitis privata correctione, & testibus, quàm in sententia contraria, docente licitum esse immediatè ad illum deferre crimen occultum; Prælatus non potest ex tali denuntiatione iudicialiter procedere, nec punire pœnis à iure statutis. Et ratio est: Quia subditus nulla tunc laborat infamia apud alios, & crimen adhuc manet occultum, & sic non potest publica pœnitentia à Prelato puniri. Poterit tamen eum moderata, & secreta pœnitentia plectere, minis terrere; vel, si expediens videatur, ad illius confusionem coram vno, vel duobus testibus reprehendere, maximè si sibi constet de delicto per depositionem, vel declarationem vnius testis, in quo suspicio aliqua falsitatis non inveniatur. Similiter poterit ab officio, vel Conventu remove-

vere, quandò ex suo nutu dependet, si aliàs delinquentis fama non periclitatur. ¶ Item licitum erit ei socium designare fidelem, qui eius actiones exploret, & referat. Et etiam, si delictum vergit in damnum commune, poterit iubere delatori, vt, omissa denuntiatione paterna, ad iudicialem procedat. Et ratio omnium est: Quia hæc omnia ad spiritualem salutem subditi tendunt, & conducunt; & aliàs potestatem Prælati non excedunt: cùm possit subditorum vitam inquirere. ¶ Adverte tamen, quòd si Prælatus subditum in alium Conventum mittat, non ei licet conscium facere alium Prælatum criminis subditi novi; nisi fortè ibi sit probabile periculum relabendi: Quia hæc revelatio propriè esset illius subditi infamatio non necessaria, ac proinde peccaminosa. Omnia hoc numero dicta latè docent Caspensis *tom.2.tr.27.disp.6.sect.3.num.35.* Girardus *3.part.dub.6. à num.66.* Palaus *tractat.6. disp.3.punct.11.* N.Antonius *in Directorio Regularium, part.3.tr.4.disp.3.sect.3.à num.58.* Diana *part.7.tract.3.resol.46.& Coordinatus tom.7. tr.4.resol.53.* N.Petrus ab Angelis *in Ordine Iudiciali, part.1.cap.7.num.2.* & alij.

§. V.

An sit licitum Religiosis cedere iuri correctionis fraternæ: & an sint, qui de facto illi cesserunt? Et vtrum horum occulta crimina teneantur alij ad Prælatum immediatè deferre?

Aliqui negāt, Religiosos posse renunciare iuri fraternę correctionis.

85 PHilliarcus *de Officio Sacerdotis, tom.1. part. 2. lib. 4. cap. 14.* negat, iuri fraternę correctionis posse Religiosos renuntiare; & adeò mordicùs hoc defendit, vt damnet, *tanquàm impium*, simile Religionis decretum, aut constitutionem. Nec dulciùs loquitur Lorca *2.2. quæst.33.disp.47.sect.3. num.12.* cum talem legem vniversaliter latam, vt *iniustam*, sugillet. Texeda *in Theologia Morali, tom.1.lib.1.tract.2. controv.4.* eam appellat *falsam*, & *improbabilem, repugnantemquè Christi Domini præcepto.* Hieronymus Rodriguez *in Compendio Quæst. Regularium, resol.36.num.13.* refert, Salmanticensem Academiam negativam sententiam vt *probabiliorem* tunc declarasse. Magister Bannez *2.2. q. 33. art.8.dub.2.ad 7. confirmationem*, & Petrus Ledesm. *2.part.Summa, tr.4.cap.4.concl.24.diffic.6.* licèt doceant, licitam esse prædictam iuris renuntiationem, ex eo quòd hoc faciat vniversa Religio Societatis; tamen dicunt, sibi videri nimis durum, & parùm expediens. Negativam partem etiam tenet Iulius Clemens Scotus eiusdem Societatis alumnus *Opusculo de Iure tuendi famam, Pon.9.pag.118.* vt refert Prado.

Probatur ratione.

86 Et moventur *primò*: Quia licèt Religiosus, sicut & quilibet alius, sit dominus suæ famę, vt diximus tract.12.cap.2. punct.5. *num.44.* tamen nequit licitè eam prodigere: sed qui permittit, cedendo iuri suo, quòd delictum occultum, omissa correctione, immediatè ad Prælatum deferatur, famam suam apud illum prodigit: ergo peccat, cedendo iuri correctionis fraternę. ¶ *Secundò*: Preceptum Christi, de præmittenda correctione fraterna denuntiationi peccati occulti, est generale, Religiososquè non excludens: ergo etiam respectu horum tenet. ¶ *Tertiò*: Ordo correctionis fraternæ, à Christo Domino institutus, tendit non solùm ad præcavendam fratris emendam, verùm etiam, vt meliùs obtineatur illius emenda, vt docet Divus Augustin. *lib. de Verbis Domini*, ad illa verba *Corripe illum inter te, & ipsum solum*, dicens: *Studens correctioni, parcens pudori: Fortè enim præ verecundia incipit defendere peccatum suum; & quem vis facere meliorem, facis peiorem.* Et D. Hieronym. citatus à Div. Thoma *art. 7. quæst. 33. allegatæ* ait: *Corripiendus est seorsim frater, ne, si semel pudorem, & verecundiam amiserit, permaneat in peccato*: sed, estò proximus cedat iuri suo quoad custodiam famæ, semper remanet finis principalis fraternæ correctionis, scilicet spes emendæ: ergo adhuc obligat preceptum talis correctionis. Patet consequentia: Quia, manente fine principali alicuius præcepti, semper remanet tale præceptum: ergo, si in casu præsenti remanet finis principalis præcepti correctionis, scilicet spes emendę, tale preceptum obligabit. ¶ *Quartò*: D. Thom. *quodlibet. 11. art.13.* ait: *Sed, quia propter diversas conditiones Prælatorum, & subditorū non potest in hoc dari generale iudicium:::: ideò tenendum est pro regula, quòd in omnibus istis semper est servanda charitas, & quod melius, & magis expedire videtur*: ergo statutum generale Religionis, vt semper delicta occulta, omissa correctione fraterna, immediatè Prælato denuntientur, est contra D.Thomam, & simul iniustum. ¶ *Ultimò*: Idem Angelicus Doctor ideò admittit proclamationes in capitulis de delictis occultis, quia delicta levia sunt, secùs si essent gravia: & quęst.33. *art.7.ad 5.* vt suprà vidimus *num.75.* ait: *Quòd si Prælatus præciperet contra hunc ordinem à Deo institutum, & ipse peccaret, & obediens: unde non est ei obediendum: quia Prælatus non est Iudex iudiciorum occultorum, sed solus Deus.* Unde non habet potestatem præcipiendi aliquid super occultis, nisi inquantùm per aliqua indicia manifestantur, putà per infamiam, vel aliquas suspiciones: ergo præceptum, aut constitutio generalis Religionis, manifestandi gravia delicta occulta Prælato, est supra omnem eius potestatem, & iurisdictionem.

Potest tota Religio cedere iuri correctionis fraternæ.

87 Secunda sententia docet, posse quemlibet, imò & totam Religionem, & Communitatem cedere iuri correctionis fraternæ. Sic omnes fere Societatis Scriptores, maximè Valent. *2.2 disp.3.quæst.10.part.5.* Thomas Sanch. *lib.6. in Decalog.cap.18.à num.43* Suarez *disp.8.sect.6. num.12.* Palaus *tr.6.disp.3. punct.9.* Petrus Hurtad. *2.2.disp.163.sect.5.sub sect.9.* Quibus adhærent Diana *part.7.tr.3. resol.45. & Coordinatus, tom.7. tract.4. resolut. 52.* & ex parte Caramuel *Theolog. fundamentalis, numer. 1021.* & Leander *tom.1. in Decalogum, tract.6. disput.4. quæst.9.*

Et moventur *primò*: Quia quilibet potest cedere iuri suo: sed ius ad famam est proprium, cùm illius sit dominus: ergo potest illi cedere; maximè ob honestos fines, quales sunt spiritualis profectus, securitas à recidivo, propria humilitas &c. ¶ *Secundò*: Maius bonum spirituale preferendum est damno famę temporali: sed ex imme-

immediata denuntiatione oritur maius bonum spirituale, nempè perfectior emenda, & securitas à reincidentia: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Si quis ob prędictos fines suum peccatum occultum manifestaret, opus laudabile efficeret: ergo idem dicendum est, quando consentit, quòd alius id faciat. ¶ Quartò: *Scienti, & consentienti nulla fit iniuria*, vt dicitur in regula *Scienti*, *de Regulis iuris*, *in 6.* ergo nec illi, ex cuius consensu peccata occulta manifestantur. ¶ *Quintò*: Ex consensu pœnitentis potest Confessarius occulta peccata manifestare: ergo & ante correctionem denuntiare Prælato; cùm non sit fortius vinculum correctionis quàm sigilli. ¶ *Ultimò*: Ob bonum Religionis potest quis pati detrimentum vitæ, abstinendo à carnibus, ieiunando, vigilando, &c. ergo & dispendium famę, renuntiando iuri correctionis fraternæ.

Etsi aliquis iuri correctionis cedat; alij debent eum corrigere fraternaliter.

88 Tertia denique sententia, quam in praxi sequendam esse iudicamus, docet: quòd, etsi quilibet possit licitè ob bonos fines iuri correctionis fraternæ renuntiare; tamen alij tenentur proximum, iuxta ordinem à Christo Domino prescriptum, fraternaliter corrigere. Ita Araujo 2.2.*quæst.*33.*art.*8.*conclus.*4. *num.*21. & Prado *cap.*14.*quæst.*6.§.3. Et ratio est: Quia, vt suprà *num.*86. probatum manet, perseverante fine correctionis, perseverat obligatio præcepti illius: sed finis præcepti correctionis, scilicet spes emendæ, perseverat, etsi frater cesserit iuri correctionis fraternæ: cùm per correctionem privatam quilibet suaviùs, & efficaciùs ad emendam reducatur: ergo perseverat obligatio præcepti correctionis. ¶ *Secundò*: Thomas Sanchez *num.*47. Palaus *num.*3. & alij eiusdem familiæ *locis citatis* docent: quòd, si dubium sit, an Prælatus meliùs subditum corriget, vel prudenter se gerat, non licet delictum occultum ei denuntiare: Quia constitutio illa Societatis, etsi generaliter fiat, subintelligitur, servato fine proprio correctionis, qui est emendatio delicti: sed quantumvis prudens sit Prælatus, semper est dubium, an prędictus finis meliùs obtineatur per Prælatum, quàm per alium gravem Religiosum, vt suprà probatum manet: ergo, ex doctrina Scriptorum Societatis, talis cessio iuris non obest, quominùs obliget pręceptum ordinis correctionis fraternæ. ¶ *Tertiò*: Palaus *num.*6. ait: *Fateor cessionem iuris non dare alijs potestatem manifestandi delicta, quæ manifestari non possint, cessione iuris non obstante*: sed, cessante iuris cessione, nullus habet potestatem, quando datur spes emendæ, deferendi delicta occulta Prelato, sed debet delinquentem immediatè corrigere: ergo idem facere debet, stante cessione iuris. ¶ *Quartò*: Estò Christus voluntariè se morti offerret, cedendo iuri suo, non ideò illum crucifigentes ab iniustitiæ peccato excusantur: ergo similiter, estò frater cedat iuri correctionis fraternæ, non corrigentes fraternaliter, cùm datur spes emendæ, à peccato non excusantur. ¶ *Quintò*: Existenti in extrema necessitate spirituali teneor subvenire, quandò commodè possunt, etsi alter cesserit iuri conservandæ vitę animæ: sed in præsenti casu commodè possum: ergo subvenire debeo, illum fraternaliter admonendo, etsi iuri correctionis cesserit. Et sic videtur vtraque sententia concordari.

Religio Societatis cedit ordini correctionis fraternæ.

89 Quoad secundam partem dubij, an scilicet sit Religio, quæ huic iuri correctionis fraternæ cesserit: Respondetur affirmativè de vnica Religione Societatis Iesu, vt communiter testantur moderni eius Scriptores. Et probant ex sexta Congregatione generali, *canone* 10. & ex alijs, quę latè ponderat Granad. *disp.*5.*sect.*3.*num.*25. quæ constitutio approbata est à Gregorio XIII. in Bulla *Ascendente Domino*, vbi approbavit non solùm Societatis institutum, verùm & omnes illius constitutiones, articulos &c. & tunc iam prædicta constitutio erat expedita. Deinde refert Palaus, prædictum Pontificem damnasse cuiusdam libellum dictam constitutionem impugnantis. Et Diana affirmat, sibi testatum fuisse Cardinalem de Lugo, Inquisitorem generalem Pacheco Matriti damnasse anno 1621. die 19. Novembris hanc in quibusdam thesibus positam propositionem: *Nullo modo licet peccata denuntiare Prælato vt Patri, omissa propria admonitione secreta.* ¶ Sed credere hoc nunquàm potuimus. *Tum*: Quia talis propositio est probabilissima, valdèque consona præcepto correctionis fraternæ, vt ex suprà dictis constat. *Tum etiam*: Quia si aliquando fuisset damnata, absdubiò prohiberetur ab Expurgatorio novissimo edito anno 1707. vbi, quæ hucusque fuerunt censura digna, communiter adnotantur.

Quid dicant aliqui Societatis alumni circa renuntiationé correctionis, &c.

90 Sed (quidquid sit de hoc) circa hanc constitutionem, & renuntiationem correctionis fraternæ ait Turrianus *de Iustitia*, *disp.*44. *dub.*2. *num.*17. relatus à Ioanne Sanchez *in Selectis*, *disput.*46. *num.*28.*pag.mihi* 438.*col.*2. *Huiusmodi renuntiationem non obligare subditos taliter, vt peccent, si posteà non consenserint denuntiationi: quia solùm per modum consilij proponitur regula à Superioribus.* Et Ioannes Sanchez ibi *in fine* ita concludit. *Vnde constitutio Societatis Iesu circa manifestationem culpæ solùm intelligitur de culpa, quæ ab alio fuerit notata, non de illa, quæ à delinquente sub secretò fuit commissa alteri, vt refert Alfonsus Rodriguez tom.*3.*tract.*8.*cap.*6. *in fin. fuisse declaratum in Congregatione* 6. *generali Societatis Iesu decreto* 49. *canone* 10. & 11. & *decreto* 37. *canone* 6. Et Iulius Clemens Scotus, testis etiam domesticus non minùs nobilis quàm doctus, in declaratione 6. Congregationis, in qua prædicta constitutio edita fuit, sic ait num.8. pag.121. *Advertendum, non esse huiusmodi statutum, vel declarationem approbatam ab vllo Pontifice, nec in generali approbatione, sicut Constitutiones &c. Adeòque nulla ratione posse dubitari, quin Congregatio in his potuerit errare, etiam perniciosè, vt habet expressè Bannez (qui non solùm, vt ait Sanchez in Selectis, disp.*46.*numer.*6. *scriptis suis Religionem Dominicam non parùm honoravit, verùm etiam illius honorem valdè amplificavit)* 2.2.*quæst.*1.*art.*10.*dub.*8.*in* 6. *conclusione. Et prætereà valde verosimile saltem est, eos, qui admissi fuerant in Societatem per vota, non potuisse ex vi talis decreti ad consentiendum vt delicta etiam gravia, immediatè deferrentur ad Superiorem, non præmissa correctione fraterna: cùm enim lex illa potuerit intelligi solùm de renuntiatione hac famæ circa delicta levia, censendum est in dubio, non intellexisse de renuntiatione circa gravia.* Hucusquè prædictus Doctor, & eiusdem Societatis alumnus. Et libro *de Po-*

te-

testate Pontificis in Societatem Iesu, part. 2. pagin. 87. refert, quòd à septima Congregatione talis lex non fuit inter substantiales prædictæ Societatis Iesu connumerata.

Quædam notanda.

91 His consonat Magister *disp.* 47. *sect.* 3. *regula* 2. *num.* 14. asserens, se consuluisse viros doctissimos eiusdem Societatis, & sui instituti observantissimos, qui sibi testificati sunt, hanc constitutionem à Sede Apostolica non esse specialiter confirmatam. *Tum*: Quia de tali speciali decreto ipsis Patribus Societatis non constat, nec ab aliquo huius sacræ Religionis alumno in lucem profertur: quod non ita contingeret, si à Summo Pontifice specialiter esset approbata. *Tum & maximè*: Quia (ait Lorca loco citato): *Dum decretum ipsum non constat, ego non credo, Pontificem aliquid decrevisse contra expressum sancti Doctoris documentum*. Vnde concludit, constitutionem prædictam *Intelligendam esse de culpis levibus, quas solus Legislator speravit in religione futuras, de quibus licitè, & piè esse potuit*. ¶ Unde constat, falsum esse quod ait Palaus *num.* 4. scilicet, fas iam non esse, etiam titulo veritatis indagandæ, aut disputandi, directè, vel indirectè huic constitutioni contradicere. *Tum* Quia id licitè faciunt etiam ipsius Societatis alumni. *Tum etiam*: Quia plures Doctores, vt vidimus *tract.* 11. *cap.* 2. *punct.* 7. *num.* 137. disputant de lege Carthusianorum abstinendi à carnibus, etiam dum aliter saluti, & vitæ subvenire non potest, quamvis hæc constitutio sit à summis Pontificibus confirmata: ergo constitutio Societatis nequit ob hoc motivum immunis à Doctorum impugnatione, & discussione censeri.

§. VI.

In quibus peccatis servandus est ordo correctionis fraternæ?

Quot modis delictum dicatur, occultũ aut publicũ.

92 NOn leves difficultates essent hic discutiendę, nisi alibi decisæ manerent: quare breviter, quæ desiderantur, tangemus. Igitur dicendum est, ordinem correctionis fraternæ servandum esse in omnibus delictis occultis, quæ cedunt in damnum ipsius peccantis; secùs verò in alijs, quæ aut notoria, & publica sunt, aut cedunt in damnum tertij, vel commune Religionis, Reip. aut Communitatis. Sed, antequàm nostram probemus conclusionem, *primò* notandum est ex dictis *tr.* 13. *cap.* 4. *punct.* 5. *num.* 13. & *tr.* 10. *cap.* 3. *num.* 19. delictum publicum, seu notorium esse triplex: Notorium *facto*, notorium *iure*, notorium *fama*, seu famosum. Notorium *facto* dicitur, quod in præsentia multorum committitur, vt in platea, via, foro, &c. aut taliter perpetratur, quòd facilè ad plurimorum notitiam pervenire potest: notorium *iuris*, quod per sententiam Iudicis manifestatur: & notorium *fama*, quando illius fama ad plures pervenit: vt si manifestum sit maiori parti Collegij, viciniæ, Civitatis, aut Regni. Quare *per oppositum* delictum, quod non est notum maiori parti Collegij, vel Communitatis, nec laborat infamia, aut loco publico patratum, etsi in iudicio probari possit, est, & dicitur *occultum*,

In quorum damnum possunt peccata committi?

93 Secundò notandum est, peccata illa esse in damnum *solius peccantis*; & alia in damnum *tertij*; alia denique in damnum *Communitatis*. Primi generis sunt ebrietas, fornicatio, avaritia, &c. Secundi generis, furtum, homicidium, detractio, contumelia, &c. Tertij denique generis sunt, quæ Communitati immediatè, & directè lædunt tam in spiritualibus, quàm in temporalibus: vt falsificatio monetæ; traditio, & proditio Civitatis; furtum thesauri publici; homicidij frequentia; apertio, & falsificatio litterarum Superiorum; seminatio doctrinæ hæreticæ, aut erroneæ contra fidem, vel etiam laxæ doctrinæ, quæ sapit relaxationem observantiæ regularis; conspiratio contra Prælatos, & institutum; & denique omnia peccata gravia, quæ à Religiosis cum sæcularium scandalo committuntur: vt, si aliquis ebrius sit coram sæcularibus, aut frequenter iuret. Ita N. Thomas à Iesu *de Visitat. Regularium, tr.* 1. *cap.* 12. Sotus *de Secreto, membro* 2. *quæst.* 4. *concl.* 2. Rodriguez *in Ordine Iudiciali, num.* 4. Tapia *tom.* 2. *lib.* 3. *quæst.* 7. *art.* 5. N. Petrus ab Angelis *in Ordine Iudiciali, part.* 1. *cap.* 5. & alij communiter. Et licèt Thomas Sanchez *lib.* 6. *in Decalog. cap.* 18. *num.* 50. dicat, omnia delicta gravia Religiosorum opere consummata cedere in damnum commune Religionis; intelligendus est, quando fiunt cum scandalo, vel est proximum eius periculum; secùs verò, quando hæc absunt: quippè de aliquibus peccatis est hoc adeò evidens, vt tanto Doctori, de eis id affirmare, sit indecens.

Correctio obligat circa delicta occulta, quæ soli peccanti nocent.

94 His suppositis: probatur conclusio quoad primam partem (scilicet servandum esse ordinem correctionis fraternæ in delictis occultis, quæ tantùm cedunt in damnum peccantis) ex pręcepto à Christo Domino impositum *Matthæi* 18. illis verbis: *Si peccaverit in te &c.* Quod siquidem de peccatis occultis in damnum tantùm peccantis commissis ad minus verificari debet, vt tenet communis DD. sententia, & ex hucusquè in hoc puncto dictis satis liquet: ergo ex Domini pręcepto in his delictis occultis ordo correctionis servandus est.

Etsi delictum probari possit per tres testes, non est manifestandũ superiori.

95 Sed quid dicendum, quando tale peccatum, etsi sit occultum, per testes probari potest, quia duobus, aut tribus notum est? ¶ Huic dubiolo respondetur etiam affirmativè; ac proinde denuntiare illud Prælato illicitum est. ¶ *Tum*: Quia, etsi per ius sit tale delictum probabile, adhuc manet secretum: ergo respectu illius vrget correctionis pręceptum. ¶ *Tum etiam*: Quia, vt multoties diximus, lucrari tenemur fratrem cum minori damno illius possibili: sed, etsi delictum sit aliquibus notum, adhuc possumus lucrari fratrem cum minori damno illius, scilicet media correctione fraterna; vel adhibendo, si necesse est, vnum, aut duos testes, vt Dominus dicit: ergo non licet tunc denuntiare Prælato; cùm hoc in grave delinquentis damnum cedat. ¶ *Tum*: Quia denuntiatio iudicialis est ad reparandum bonum commune per peccatum læsum: ergo, cùm prædictum peccatum bono communi non læserit, denuntiatione iudiciali non eget. Sic Divus Thomas 2.2. *quæst.* 33. *art.* 7. Tapia *tom.* 2. *lib.* 3. *quæst.* 7. *art.* 4. *num.* 4. Lorca 2.2. *quæst.* 33. *art.* 8. *disp.* 47. *sect.* 3. *regula* 4. *num.* 19. Navarrus *in Summa, cap.* 24. *num.* 14. Sotus *quæst.* 4. *conclus.*

clus. 3. *dub.* 2. Villalob. *tom.* 2. *Summæ*, *tract.* 4. *difficult.* 10. *num.* 3. Trullench *lib.* 1. *cap.* 5. *dub.* 16. *num.* 11. & Palaus *tr.* 6. *disp.* 3. *punct.* 13. *numer.* 6. ¶ Notant etiam communiter DD. peccatum, estò omninò occultum, si nulla datur spes emendæ per secretam monitionem, posse licitè Prælato, vt Patri, denuntiari.

Publica delicta absque correctione fraterna Superiori revelanda sunt.

96 Secunda pars conclusionis bimembris est, & ideò seorsim probanda. Et quidem circa peccata absolutè publica, & notoria *facto*, aut *infamia*, absque vlla admixtione secreti, Dicendum est cum communi sententia, non obligare correctionis præceptum, ac proinde posse ea Prælato immediatè denuntiari. Ita Div. Augustin. citatus à D. Thoma *quæst.* 33. *art.* 7. explicante illud Apostoli 1. ad Thimot. 5. *Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant.* Quod, ait Divus Thom. *intelligitur de peccatis publicis, vt Augustinus dicit in lib. de Verbis Domini.* Et rationem tradidit ibi Angelicus Doctor: Nam qui publicè peccat, non solùm peccat in se, sed contra bonum commune; cùm alios scandalicet: ergo non solùm peccanti est adhibendum remedium media correctione fraterna, sed etiam alijs, ad quorum notitiam devenit, media denuntiatione iudiciali, quæ ad reparandum damnum bono communi illatum ordinatur. ¶ *Deinde*: Qui publicè peccat, hoc ipso sibi servari non vult iura secreti; cùm ipse publicè se infamet: ergo non tenemur illum secretè corrigere. ¶ *Præterea*: In hoc casu non datur spes, quòd illi profutura sit correctio secreta; cùm contemnat hominum præsentiam, & leges parvipendat: ergo non obligat præceptum correctionis; sed poterit licitè Superiori denuntiari. ¶ Sed, licèt hæc ita sint, resolutionem sic temperat Divus Thomas, quem sequuntur Prado, Tapia, Lorca, & alij citati numer. antecedenti: *Nisi fortè aliquis firmiter existimaret, quòd statim per secretam admonitionem posset huiusmodi mala impediri.* Tunc enim debet ante delationem corrigere secretè; aut publicè, secundùm quod opportunius iudicetur. Sed attentè notentur verba Divi Thomæ *Firmiter existimaret*: & *statim*. Si enim aliquod ex his non verificetur, cessat obligatio correctionis fraternę.

97 Si verò delicta sint in damnum tertij, videndum est, an sit in damnum tertiæ personæ privatæ, aut publicę, vel Religionis. Si primum, Dicendum est, statim, etsi sint occulta, denuntianda esse Prælato, omissa correctione fraterna. Et ratio est: Quia per denuntiationem & defenditur innocens, & corrigitur delinquens, qui per secretam admonitionem non creditur corrigendus: ergo, cùm his omnibus teneamur providere, denuntiandus est. ¶ Si secundum, etiam est statim denuntiandus: Quia bono communi præferendum est damnum particulare: ergo, quando illi providere non potest, nisi denuntiando delinquentem, ad id tenemur: *Nisi fortè aliquis firmiter existimaret, quòd statim per secretam admonitionem posset huiusmodi mala impedire*, vt dicit Divus Thomas. In quibus verbis innuit differentiam, quæ est in huiusmodi peccata, & ea, quæ soli peccanti nocent: Quia in his, vt obliget præceptum correctionis, sufficit, quòd non sit expressa desperatio emendæ; at in illis, requiritur certissima spes fructus, & devitationis omnium malorum, quæ timentur: quare, si hæc non adest, omissa correctione, denuntianda sunt.

Applicatur doctrina tradita.

98 Vnde, quia in crimine hæresis, & proditione Civitatis nunquàm potest concipi firma spes emendæ, sine periculo nocendi alijs, ideò, vt diximus suprà *cap.* 3. *punct.* 9. *num.* 99. statim fieri debet denuntiatio, vt sic citiùs bono communi consulatur. Quod docent Tapia *lib.* 3. *citato*, *quæst.* 7. *art.* 6. *numer.* 3. & 4. Villalobos *tom.* 2. *tract.* 4. *diffic.* 11. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 5. *dub.* 16. *num.* 2. & 3. Suarez *de Fide*, *disp.* 20. *sect.* 4. *num.* 11. Palaus *tract.* 6. *disput.* 3. *punct.* 13. *n.* 5. Lessius *de Iustitia*, *cap.* 30. *dub.* 6. & Sanchez *in Selectis*, *disp.* 11. *num.* 56. Ex quibus aliqui doctrinam hanc extendunt ad omnia delicta, quæ hæresis suspicionem gignunt, contenta in edictis S. Inquisitionis. Quod quidem videtur esse tenendum ex novissimo decreto Alexandri VII. edito anno 1660. die 8. Iulij, vt suprà vidimus *cap.* 3. *punct.* 9. *à num.* 102. Et, ab hoc decreto prescindendo, anteà idem docuerant, & optimè, de magis, strigibus, sagis, maleficis, solicitantibus, & similibus, Ledesma *tom.* 2. *tract.* 4. *cap.* 4. *concl.* 24. *dub.* 1. & 2. Delrius *in Magicis Disputation. lib.* 5. *sect.* 4. & Trullench loco citato *n.* 10. quod etiam de solicitantibus diximus in presenti tractatu, *capit.* 4. *punct.* 4. §. 3. Quapropter, omissa correctione, hæc omnia delicta denuntianda sunt. ¶ Cæterùm, quia in crimine in damnum personę particularis faciliùs spes emendæ concipitur, possumus eum corrigere. Quare si sciam, Petrum velle Ioannem interficere, aut eius bona rapere, si adest spes emendæ, debeo primum per me, aut per alios corripere; & si hæc non sufficiant, teneor eum Iudici, vt Patri, denuntiare: si verò adhuc fructus non speratur, debeo in communi innocentem monere, vt sibi caveat: vel si denique adhuc instat damni periculum, possum nocentem innocenti nominatim declarare, vt à Iudice auxilium expostulet. Sic Sanchez *in Consilijs*, *part.* 2. *lib.* 6. *cap.* 2. *dub.* 5. *n.* 8. Sotus *de Secreto*, *membr.* 2. *q.* 4. Trullench *tract.* 28. *cap.* 7. *quæst.* 3. *n.* 153. Palaus *punct.* 13. *cit. num.* 8. N. Petrus ab Angelis *in Ordine Iudiciali*, *part.* 1. *cap.* 7. *num.* 3. N. Thomas à Iesu *tract.* 1. *cap.* 16. N. Lezana *tom.* 1. *Dub. Regul. cap.* 27. *num.* 8. & alij. Hæc apud Auctores communia sunt, sequentia verò maiorem continent difficultatem. Vnde.

Peccatū carnis est in Religiosis contra bonum commune secundùm aliquorum sententiam.

99 Rogabis *primò*: An peccata carnalia in Religiosis sint contra bonum commune, ac proinde Prælato immediatè denuntianda? ¶ Affirmant Hurtadus de Mendoza *disp.* 163. *sect.* 5. *subsect.* 30. §. 236. Miranda *de Ordine Iudiciali*, *tom.* 1. *quæst.* 11. *art.* 2. *conclus.* 2. Iosephus à S. Maria *in Tribunali Relig. tract.* 2. *cap.* 3. §. 2. Suarez *de Charitate*, *disp.* 8. *sect.* 6. *num.* 12. Diana *part.* 3. *tract.* 2. *resol.* 69. Caspensis *tom.* 2. *tract.* 27. *disp.* 6. *sect.* 4. *n.* 39. Et moventur *primò*: Quia hoc peccatum est infectivum Communitatis: & in Religiosis valde infame: ergo est contra bonum commune. ¶ *Secundò*: In his peccatis nulla est spes emendæ per privatam admonitionem: ergo Prelato immediatè sunt denuntianda. ¶ *Tertiò*: Qui sic delinquit, liberè vult Religioni malum inferre: ergo statim tale malum repellendum est per denuntiationem.

Nega-

Aliqui negativam opinionem tenent

100 Negativam sententiam amplectuntur Rodriguez *de Ordine Iudiciali*, *cap*.3. *numer*. 5. Giragus *part*.3.*dub*.37.*conclus*.2.*num*.131. Spatharius *in Praxi Correctionis Regular. tr*.3. *cap*. 28.*num*.9. Petrus Navarra *lib*.2. *de Restitutione*, *cap*.4.*num*.190. Et ratio illorum est: Quia illud peccatum est contra bonum commune, quod directè contra illud tendit: sed fornicatio directè non tendit contra bonum commune sivè Reipublicæ, sive Religionis: ergo non est peccatum ex specie sua contra bonum commune.

Propriam mentem via media declaramus.

101 Sed in hac lubrica, & difficili materia media via incedendum est: quare dicimus, lapsum carnis exteriorem in Religiosis non esse *ex se* contra bonum commune Religionis; *per accidens* tamen aliquando contra illud esse. Explicatur conclusio: Peccatum carnis in Religioso, qui semel peccavit, abreptus passione, aut aliqua oblata occasione, non est contra bonum commune: & sic corrigendus secretè est. Peccatum verò carnale in Religioso parùm circumspecto, & de simili crimine suspecto, qui ex electione, & malitia peccavit, inter peccata contra bonum commune connumerandum est, & ita Prælato est denuntiandum. Ratio primæ partis est: Quia de eo, qui infirmitate, oblata occasione, semel in peccatum ruit, est spes probabilis, imò & moraliter certa, quòd correctus emendabitur, vt docet Divus Thomas *in* 4.*distinct*. 19. *quæst*.2. *art*.3. *ad* 2. & aliàs ex vnico peccato carnis secreto nequit prudenter timeri damnum bono nomini Religionis eventurum: sed, quando datur spes emendę, & aliàs non timetur damnum Religioni, tale peccatum contra bonum commune non est: ergo in casu primę partis, peccatum carnis non est contra bonum Religionis, & ita tunc correctionis præceptum obligabit. ¶ Ratio verò secundæ partis est: Quia Religiosus, qui de modo vivendi est notatus, & aliàs in materia castitatis parùm cautus, & de incontinenti suspectus, quando deprehenditur in lapsum carnis ruisse, iam tale peccatum est in damnum commune Religionis: cùm sit valde proximum scandalo, & cæterorum damnificationi; nec præsumatur prudenter semel deliquisse, sed potius iteratò peccasse: Quare in hoc concipi nequit spes emendæ: quia, vt ait D. Thomas loco citato: *Hæc concipi potest, quando peccatur ex infirmitate, &, occasione oblata, labitur in carnis delictum; secùs verò quando ex electione, & consuetudine delinquitur, qualiter in præsenti ex conditione peccantis prudenter præsumitur*: sed quando peccatum est contra bonum commune Religionis; & aliàs non est certissima spes emendæ, statim debet Prælato denuntiari, omissa fraterna correctione: ergo ita fieri debet in præsenti casu; vt sic Prælatus, tanquàm Pastor, invigilet super gregem suum, ovemquè errantem ad pascua religiosę, & christianę observantiæ reducat.

Explicatur quid circa hæc peccata senserit Div. Thomas.

102 Quid de hoc peccato Religiosorum senserit D.Thomas, ex dictis agnoscitur: Etenim de peccato carnis dictis circunstantijs vestito locutus est tantùm Doctor Angelicus, quando *in* 4.*distinct*.19 *quæst*.2.*art*.3.*ad* 2. inter peccata infectiva aliorum enumerat *fornicationem*: cùm evidens sit esse plures fornicationes, quæ aliorum infectivę non sunt. Vnde quodlib.11. *art*.12.ait: *Credo, quòd, si esset aliquod peccatum carnale, quod vergeret in detrimentum multitudinis, statim est revelandum*. Quæ quidem verba sub tali conditione minimè proferret, si sentiret, omnem fornicationem esse contra bonum commune, & aliorum infectivam. Nec obscurè nostram sententiam tradunt verba Constitutionum nostrarum suprà §. 4. *num*. 80. relata, vt intuenti patebit. Expressè verò eam docent Petrus Ledesma 2. *part*. *tract*.4.*cap*.4.*concl*. 24. *diffic*.5. Valerius *in Differentia vtriusque fori*, verb. *Inquisitio*, *difficult*. 2.*num*.6. Et ex parte N. Thomas à Iesu *tract*.1. *de Visitat*. *Reg*. *cap*.12. *num*.6.N.Petrus ab Angelis *in suo Ordine Iudiciali*, *part*. 1. *cap*. 5.*num*.4. & alij.

103 Rogabis *secundò*: An licitum sit denuntiare Superiori, vt Iudici, delicta, quæ sunt in damnum tertij, vel Communitatis, quando ab vno tantùm sciuntur; & aliàs, adhuc per correctionem secretam, vel aliam viam non habetur spes emendę? ¶ Durandus *in* 4. *dist*. 16. *q*. 4. Henriquez *lib*.13. *de Excommunicatione*, *cap*.18. *num*. 3. Sotus *de Secreto*, *membr*.2.*quæst*.4.*concl*. 2. affirmant, in prædicto casu debere propalari Superiori vt Patri, non verò vt Iudici. Et moventur *primò*: Quia sola delicta illa debent denuntiari Superiori vt Iudici, quæ ipse tenetur, & potest punire: sed Superior non habet potestatem ad delicta occulta punienda, sed hæc soli Deo reservantur: ergo nec ei vt Iudici, sed vt Patri debent denuntiari. ¶ *Secundò*: Nemo testificari, & denuntiare tenetur, quę probare non potest: sed, quando delictum vni tantùm præter committentem est notum, nequit probari tale delictum: ergo nec tenetur sciens denuntiare.

Delicta penitùs occulta, etiam contra bonum Communitatis, iuxta aliquos sūt Superiori, solùm vt Patri, denuntianda.

104 Sed conformiter ad ea, quæ suprà *cap*.3.*punct*.9. *à num*.96. docuimus, Dicendum est, teneri denuntiare Superiori, vt Iudici, occulta delicta, & improbabilia, quæ minantur grave damnum bono communi, aut alicui innocenti, quando certa spes non effulget hæc damna alia via impediendi. Quod probatur *primò* ex auctoritate D. Thomæ ibi citati: Nam loquens de eo qui occultè tractat civitatem tradere, vel nocumentum proximo inferre, ait 2.2.quęst.33. art. 7. *Et quia ille, qui sic occultè peccat, non solùm in te peccat, sed etiam in alios, oportet statim procedere ad denuntiationem, vt huiusmodi nocumentum impediatur; nisi fortè aliquis existimaret, quòd statim per secretam admonitionem posset huiusmodi mala impedire*: Ergo, cùm ibi loquatur de denuntiatione iudiciali, tenendum est, debere talia delicta Superiori, vt Iudici, denuntiari. ¶ Secundò probatur ex propositione quinta damnata ab Alexandro VII. vbi prohibetur, quòd, *Quamvis tibi evidenter constet Petrum esse hæreticum, non teneris denuntiare, si probare non possis*: Ergo, cùm alia delicta sint in damnum commune, sicut hæresis, etsi tibi tantùm sint nota, debes ea Iudici denuntiare. ¶ *Tertiò*: Denuntiatio, in prædicto casu facta, non tam tendit ad punitionem delicti, quàm ad præcavendum damnum, quod minatur inferre vel Communitati, vel alicui innocenti: ergo, etsi à te solo sciatur, denuntiare debes. Probatur consequentia exemplo impedimenti matrimonij: Quod quidem denuntiare tenetur, quicunque illud sciat, antequam tale matrimonium contrahi attentetur; quia licèt, quando agitur de punitione

Prædicta peccata possunt Superiori, vt Iudici, denuntiari, quando aliud remediū non adest.

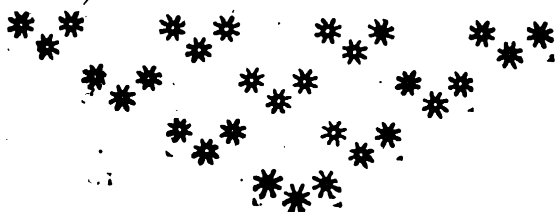

rei

rei non sufficiat vnus testis, benè autem, quando agitur de evitando peccato, aut animæ periculo, vel proximi damno: ergo, cùm in nostro casu de evitando damno, & peccato agatur, idem dicendum est. Videantur à nobis dicta *tr. 9. cap. 8. punct. 9. à numer. 95.* ¶ *Quartò*: Absurdum est dicere, non teneri Petrum (verbi gratia) ad denuntiandum eum, qui paratur civitatem hostibus tradere, aut incendere, quando hoc delictum sibi tantùm est notum, aliàs potius consuleret bono particulari quàm communi: ergo delictum occultum, perniciosum alteri, denuntiandum est Iudici, quando alia via non potest damnum imminens præcaveri.

Probatur ex Angelico Doctore.

105 Vltimò: Div. Thom. 2.2. *quæst. 68. articul. 1. in corpore* ait: *Hæc est differentia inter denuntiationem, & accusationem: quòd in denuntiatione attenditur emendatio fratris, in accusatione autem attenditur punitio criminis. Pœnæ autem præsentis vitæ non per se expetuntur; quia non est hîc vltimum retributionis tempus, sed inquantùm sunt medicinales conferentes vel ad emendationem personæ peccantis, vel ad bonum Reip. cuius quies procuratur per punitionem peccantium: quorum primum intenditur in denuntiatione: secundum quippe pertinet ad accusationem.* Hucusque Doctor Angelicus. Ex quibus infert non teneri accusare delictum contra bonum commune ille, qui probare non potest: ergo econtrà denuntiare debet delictum contra bonum commune, etsi probare non possit. Patet consequentia ex differentia, quam suprà *cap. 3. punct. 9. num. 94.* dedimus, cum communi Doctorum sententia, inter denuntiantem, & accusantem, quòd iste debet probare delictum, de quo accusat, eò quòd est pars in iudicio petens; ille verò solùm debet patefacere Iudici crimen, quin ad eius probationem teneatur, vt constat ex cap. *Super his, de Accusat.* Per quæ liquet ad rationes primæ sententiæ. ¶ Nec huic resolutioni inimica sunt, quæ diximus tract. 10. *cap. 4. punct. 1. num. 4.* ibi enim loquimur de accusatione, non verò de pura denuntiatione, inter quæ, vt vidimus ex D. Thoma, non modica est distantia. Videantur insuper à nobis dicta *tract. 9. cap. 8. n. 98. & 99. & tract. 13. cap. 4. punct. 5. §. 4.* Nostram resolutionem docent Villalobos *tom. 2. Summa, tract. 4. diffic. 11. num. 2. & 4.* Lessius *lib. 2. de Iustitia, cap. 30. dub. 2.* Sanchez *lib. 3. de Matrimonio, disp. 13. num. 2.* Salà verb. *Denuntiatio*, Valentia *disp. 3. q. 10. punct. 5.* Sylvest. verb. *Correctio*, Navarrus in cap. *Inter verba 11. quæst. 3. corol. 6. n. 260.* Palaus *tract. 6. disp. 3. punct. 13. n. 10.* N. Thomas à Iesu *tract. 1. cap. 16. & tract. 2. cap. 9. num. 6.* N. Lezana *tom. 1. Dub. Regularium, cap. 27. num. 8.* & N. Petrus ab Angelis *in Ordine Iudiciali, part. 1. cap. 7. num. 3. prope finem.*

CAPUT VIII.

De Vitijs Charitati oppositis.

Cùm Charitas respiciat Deum vt obiectum primarium; & proximum vt secundarium; hinc est, quòd quædam sunt vitia, quę opponuntur illi, prout tendit in Deum; & alia, prout respicit proximum: quę omnia, vt docet D. Thomas *à quæst. 34. ad 44.* sunt decem: primum *odium Dei, & proximi*; quod opponitur ipsi dilectioni: secundum *Accidia*, seu *Acedia*, quæ opponitur gaudio charitatis; quod est de bono divino: tertium, *Invidia*, quę opponitur gaudio de bono proximi: quartum *Discordia*, quæ opponitur effectui charitatis: quintum *Contentio*: sextum *Schisma*: septimum *Bellum*: octavum *Rixa*: nonum *Seditio*, quę opponuntur paci quantùm ad opus: & denique *Scandalum*, quod opponitur charitati quantùm ad beneficientiam. A quibus breviter nos expediemus: tum quia pauca dubia implicant, & ad mores parùm spectantia: tum quia, vt nobis mos est, brevitati consulimus. Vnde hoc caput in quinque secamus puncta.

PUN-

PUNCTUM I.

De Odio Dei, & Proximi.

Quid sit odiũ Dei.

1 PRimum peccatum oppositum charitati, vt ex Div. Thoma vidimus, est odium Dei, & proximi; & ideò de illo primùm nobis agendum est. Igitur odium Dei duplex est: Aliud generale inclusum in omni peccato mortali; cùm per illud peccator avertatur à Deo vltimo fine, & convertatur ad creaturam: ac proinde non constituit specialem malitiam distinctam ab alijs peccatis, per quæ transcendit. Aliud verò est speciale, & expressum, formaliter, & directè oppositum dilectioni Dei: & hoc constituit determinatam speciem peccati: Potestquè diffiniri: *Aversio à Deo, qua depravata voluntas illum detestatur, inquantùm peccatorum prohibitor, & pœnarum inflictor.* Quę diffinitio sumitur ex Div. Thoma 2. 2. *quæst.* 34. *art.* 1. Et ratio illius est: Quia, cùm odium, vt ait ipse Angelicus Præceptor 1. 2. *quæst.* 29. *art.* 1. sit motus, seu dissonantia quædam appetitus ad id, quod apprehenditur vt repugnans, & nocivum; & Deus per essentiam sit ipsa bonitas, ac proinde incapax, vt odio in se visus habeatur, ideò odio habetur non secundùm se acceptus, sed secundùm quod est causa aliquorum effectuum: at; quia aliqui eius effectus, vt sunt intelligere, & vivere, non possunt esse contrarij voluntati creatæ, quin potius ab omnibus semper amantur, & expetuntur; ideò Deus, etiam inquantùm horum effectuum auctor apprehenditur, nequit odio haberi: Cæterùm, quia sunt aliqui effectus Dei; vt sunt inflictio pœnæ, & prohibitio peccatorum per legem divinam, qui inordinatæ voluntati peccantium repugnant; ideò, vt apprehenditur horum effectuum causa, potest ab aliquibus odio haberi. Vnde ex his verborum diffinitionis sensus clarè patet. Tota hęc doctrina ex Angelico Pręceptore desumpta est. Quem sequuntur Caietanus, Bannez, Lorca *dicta quæst.* 34. Prado *cap.* 15. *q.* 1. §. 2. Tapia *tom.* 2. *lib.* 3. *q.* 8. *art.* 1. Palaus *tr.* 6. *disput.* 4. *punct.* 1. *n.* 1.

Dividitur odium Dei.

2 Hoc ergo odium formale Dei est duplex, *abominationis* scilicet, & *inimicitiæ.* Primum est, quando ipsum Deum odimus, desiderando, vt non sit. Secundum, quando ex tali abominatione optamus illi aliquod malum. Ita citati Auctores. Qui omnes etiam docent cum D. Thoma *art.* 2. esse prædictum odium Dei omnium gravissimum peccatum: Cùm opponatur præstantiori virtuti, scilicet charitati secundùm primarium illius actum, nimirum dilectionem Dei: & insuper dici *peccatum in Spiritum-Sanctum*: cùm ex certa intentione sit contra divinam bonitatem. Ita D. Thom. *ad* 1. *argument.* Ex quibus oritur, quòd nequeat esse hoc peccatum leve ex parvitate materiæ; quippè quodcumque malum Deo velis, gravissimum est. Sic Torre 2. 2. *disp.* 91. *dub.* 1. Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 4. *punct. vltim. num.* 3. Layman *lib.* 2. *tr.* 3. *cap.* 8. *num.* Bassæus verb. *Odium, n.* 3. Palaus *loc. cit. n.* 3. Prado *cap.* 15. *q.* 1. §. 2. *n.* 9. & alij communiter.

Quid, & quale peccatum sit odium proximi?

3 Odium verò proximi est: *Formalis malevolentia, qua expressè proximo malum exoptamus.* Vnde, cùm opponatur præcepto negativo Charitatis, non habendi odió proximum, est ex genere suo mortale peccatum: Et colligitur ex illo Ioan. cap. 3. *Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est.* Cùm quo tamen compopitur, quòd aliquando possit esset veniale, non solùm ex imperfecta deliberatione, verùm ex parvitate materiæ: vt si quis exiguum damnum proximo exoptet. Quæ omnia, quia communia, & facilia sunt, amplius in eis non immoramur. Videantur Bonac. *quæst.* 4. *punct. vltimo, num.* 6. Toledo *lib. de Septem Capitalibus, cap.* 70. Reginaldus *lib.* 17. *cap.* 10. *sect.* 11. *num.* 109. Prado *loc. cit. num.* 17. Palaus *num.* 4. Trullench *lib.* 1. *cap.* 16. *dub.* 2. *num.* 4. ¶ Sed notare hìc libet, quòd non semper est illicitum desiderare malum proximo, sed aliquando esse poterit honestum. Quare conveniunt Doctores, licitum esse desiderare malum proximo, ob amorem maioris boni, verbi gratia, ob bonum spirituale illius, vel ob bonum temporale Reip. quia sic ordo charitatis exigit. Sed de his latè egimus tract. 20. *cap.* 13. *punct.* 5. *num.* 45. & vltrà ibi relatos, videantur Trullench *lib.* 1. *cap.* 6. *dub.* 2. *à num.* 9. Prado *cap.* 15. *q.* 1. *à num.* 22. & alij.

Odium Dei, & proximi distinguuntur specie, imò & genere.

4 His stabilitis: Rogabis *primò*: An odium proximi distinguatur specie ab odio Dei? ¶ Respondetur affirmativè: Cùm odium Dei *vt tale* directè offendat divinam Maiestatem; odium verò proximi tantùm indirectè (directè offendit vnicè bonitatem creatam) quod sat est, ad refundendam distinctionem specificam inter talia peccata; imò & genericam: cùm habeant obiecta etiam genere diversa. Ita Caietanus 2. 2. *quæst.* 34. *art.* 6. Bonac. *num.* 6. Palaus *num.* 5. Trullench *numer.* 2. *ex locis citatis*, Tapia *tom.* 2. *lib.* 3. *q.* 8. *art.* 5. *num.* 2. Qui optimè advertit, quòd, si odium proximi sit propter Deum, est eiusdem speciei cum odio Dei: cùm ratio motiva talis odij sit ipsa divina Maiestas.

Aliqui sentiunt, odia distingui in specie iuxta eorum obiecta, aut mala, ad quæ terminantur.

5 Maior tamen difficultas est circa odia erga proximum: An distinguantur iuxta diversitatem malorum, quæ proximo exoptantur? ¶ Ad quam, Palaus *disp.* 4. *punct.* 1. *citato, numer.* 7. allegans Suarez, & Coninch quibus ex parte adhæret Trullench *cap.* 5. *dub.* 2. *num.* 5. *in fine*, respondent, non omne odium proximi esse eiusdem speciei, sed plures sub se species continere; ac proinde explicanda esse in confessione, quæ mala proximo exoptantur. Et moventur *primò*: Quia inferre proximo iniuriam in vita differt specie ab iniuria illata in fama: ergo odia, quibus exoptas hæc mala illi, etiam differunt in specie. ¶ *Secundò*: Velle proximo æternam mortem quis negabit esse peccatum specie diversum ab eo, quod committitur desiderando illi amissionem status, aut bonorum? Cùm mala exoptata adeo sint diversa: ergo vniversaliter odia proximi distinguuntur iuxta diversitatem malorum, quæ illi exoptantur.

Vera est sententia contraria.

6 Sed verior est sententia, negans, talia odia inter se specie morali distingui. Ita Caietanus 2. 2. *quæst.* 34. *art.* 6. *ad* 3. Bannez ibì *dub.* 2. Ledesma 2. *part. Summæ, tr.* 3. *cap.* 6. *conclus.* 8. Bonac. *tom.* 2. *disp.* 3. *quæst.* 4. *punct. vltim.* §. 1. *num.* 10. Lugo *de Pœnitentia, disp.* 16. *sect.* 5. *à num.* 259. Prado *loc. cit.* §. 4. *num.* 27. & Tapia

lib.

lib. 3. quæst. 8. art. 3. num. 3. Et probatur primò Quia, vt diximus tr. 6. cap. 8. punct. 4. & tr. 20. capit. 12. punct. 5. §. 2. num. 41. omnia furta, vel detractiones, aut contumeliæ sunt eiusdem speciei, estò fiant per media specie diversa; & hoc non alia ratione, nisi quia conveniunt in lædendo proximum in bonis fortunæ, famâ, aut honore: ergo, cùm omnia mala, quæ proximo exoptantur, conveniant in ratione formalis malevolentiæ, conveniunt in ratione odij, & sunt eiusdem speciei. ¶ Confirmatur *primò*, & explicatur. Si quis infamet proximum, dicendo esse ebrium, furem, lascivum &c. non committit peccata specie diversa detractionis: quia illa peccata conveniunt in iniusta ablatione famæ: & similiter omnia beneficia *in ratione boni* reducuntur ad eandem speciem beneficentiæ, seu charitatis: ergo omnia mala, quæ quis proximo exoptat, sive sit mors spiritualis, sive temporalis, vel infamia, aut paupertas, cùm conveniant in eo, quòd sint mala proximo exoptata, ad vnicam speciem odij reducuntur: quia cadunt sub eadem ratione *mali exoptati*, seu *voliti*. ¶ Confirmatur *secundò* Ad eandem invidiæ speciem pertinet tristari de proximi bono, sivè hoc sit salus, sivè vita, sivè scientia, sivè divitiæ &c. ergo ad eandem odij speciem pertinet proximo exoptari quodcumque malum, sivè sit mortis, sivè infamiæ, sivè egestatis. ¶ Confirmatur *tertiò* ex Bannez 2. 2. *quæst.* 34. *art.* 6. *dub.* 2. *concl.* 3. *Quoniam, qui vult furari, vt mæchetur, & vult occidere, vt mæchetur, non differt formaliter specie, quamvis furtum, & homicidium specie differant aliàs; sed tamen respectu illius actus voluntatis non differunt specie: ergo similiter, cùm voluntas odij imperet actus differentium vitiorum, poterit esse eiusdem speciei ille motus voluntatis.*

7 Ex his iam liquet ad argumenta. Ad primum, Concesso antecedenti, negatur consequentia: Quia iniuriæ occisionis, & detractionis habent obiecta specie morali diversa, nec adunantur in vnica ratione specifica, sed ad summum generica; ac proinde specie distinguuntur: Econtrà accidit in odio nudè sumpto, vbi adunantur mala sub ratione *odij proximi*: quod quidem verificatur, quando inefficaciter exoptantur mala proximo: Quia, cùm tunc sit peccatum consummatum interius, non diversificatur per mala volita inefficaciter. At verò, si desiderium hoc non fuerit simplex, hoc est, sine intentione influendi in eorum executionem; sed potius efficax, consiliando, aut ponendo media ad ea exequenda; tunc talia desideria, & consequenter odia, sumunt diversitatem specificam à malis desideratis, & secundùm eorum speciem distinguuntur, debentque in confessione aperiri, dicendo: *Odivi proximum exoptando efficaciter illi mortem, infamiam, amissionem bonorum &c.* Sed tunc iam non est nudum odium proximi, de quo est præsens quæstio. Estò igitur odia efficacia proximi, seu quibus proximo mala aliqua exoptamus efficaciter, illius scilicet mortem, infamiam &c. vel consiliando, vel exercendo, sint diversæ speciei, non tamen illa quibus prædicta mala desideramus inefficaciter. Per quod patet ad secundum, vt intuenti constabit. Videantur Bonacina *disp.* 3. *citata*, *quæst.* 5. *punct. vltimo*, §. 1. *numer.* 10. Lugo *de Pœnitentia*, *disput.* 16. *sect.* 5. §. 3. *numer.* 260. Diana 1. *part. tr.* 7. *resol.* 30. & Coordinatus *tom.* 1. *tr.* 7. *resol.* 18. *num.* 3. & *resol.* 36. Prado *cap.* 15. *quæst.* 1. *n.* 30. Lorca 2. 2. *q.* 34. *art.* 3. *n.* 3. ¶ Hìc quæri solet à DD. An odium in Parentes, avos &c. vxorem, filios, & fratres, vel insignes benefactores, & Prælatos ecclesiasticos, sit circumstantia specie diversa, & in confessione explicanda? Affirmative resolvimus *tom.* 1. *tr.* 6. *cap.* 8. *punct.* 4. *numer.* 82. Videantur ibidem dicta.

Ad satis rationibus contrarijs.

PUNCTUM II.

De Acedia, Invidia, Discordia, Contentione, & Schismate.

8 SEcundum vitium charitati oppositum est *Acedia*, vel *Accidia*, quæ dupliciter sumi potest; scilicèt generaliter, & specialiter. Primo modo sumpta, sic diffinitur: *Tristitia de bono spirituali.* Secundo modo accepta, diffinitur sic: *Tristitia de bono divino, de quo charitas gaudet.* Ita Divi Thom. 2. 2. *quæst.* 34. *art.* 1. & 2. *in fine.* Sed quia bonum divinum consistit in amicitia inter Deum & hominem, & consequenter in colloqui, & convivere cum Deo, oritur, quòd cum quis, considerans statutum sibi esse vt sit domesticus Dei, & concivis Sanctorum, accipiat hinc tristitiam, propriè peccat peccato accidiæ. At verò, si quis tristatur de ieiunio ob illius molestiam, de consilijs Religionum ob eorum difficultatem; de restitutione ob amorem divitiarum, peccat solùm peccato accidiæ generalis, quæ reducitur ad illam speciem peccati, cuius esset omissio illius boni spiritualis, de quo tristatur. Vnde aliquando erit peccatum mortale, aliquando veniale, iuxta qualitatem materiæ de qua quis tristitiam capit. ¶ Cæterùm *Acedia specialis*, nisi ex defectu pleni consensus, semper est mortale peccatum: cùm cedat in gravissimam Dei iniuriam, & opponatur præcepto gaudij, de quo Apostol. ad Philip. 4. *Gaudete in Domino semper.* Quod gaudium de bono divino est secundus actus charitatis; & ideo acedia, illi opposita, est vitium obtinens post odium locum immediatum in gravitate. Hoc ergo peccatum acediæ specialiter sumptę, secundùm Divum Gregorium *libr.* 31. *Moral cap.* 17. & D. Thom. 2. 2. *q.* 35. *art.* 4. est vitium capitale: cùm ex ea, iuxta prædictos Sanctos, sex filiæ oriantur, scilicèt: *Desperatio, pusillanimitas, torpor circa præcepta, rancor, malitia, & evagatio circa illicita.* Quę omnia communia sunt: nihilominus videantur Divus Thomas *quæst. citata*, qui hucusque dicta latè docet, quem sequuntur eius Expositores: & insuper Ledesma 2. *part. tr.* 3. *cap.* 8. N. Antonius à Spiritu-Sancto *tom.* 3. *Directorij Confessorum*, *tr.* 2. *disput.* 3. *sect.* 4. Bonacin. *disp.* 3. *de Charit. q.* 4. *punct. vltimo*, §. 3. & etiam Illustrissimus Tapia *tom.* 2. *lib.* 3. *quæst.* 9. Prado *cap.* 15. *quæst.* 2. Palaus *tract.* 6. *disp.* 4. *punct.* 3. & Coninch *disput.* 50. *num.* 1.

Quid sit Acedia?

9 Post acediam sequitur *Invidia*, quæ, iuxta Divum Thomam 2. 2. *quæst.* 36. *articul.* 1. *Est tristitia de bono alterius, existimato vt malo proprio, inquantùm est diminutivum propriæ glo-*

Diffinitur invidia, & quibus modis contingat, declatur.

gloriæ, vel excellentiæ. Pro cuius intelligentia, nota ex eodem Doctore Angelico *art.* 2. quòd quadrupliciter (alijs omissis *apud Palaum punct.* 2. *num.* 2.) potest quis tristari de bono alterius. Primò: Cùm aliquis dolet de bono alterius, inquantùm ex eo timetur nocumentum sibi, vel alijs futurum: Et talis tristitia non est invidia, nec peccatum, sed timor: vnde evenire plerumque solet, ait Divus Gregorius lib. 22. Moralium: *Vt, non omissa charitate, inimici nos ruina lætificet, & rursus eius gloria sine invidiæ culpa nos contristet; cùm, ruente eo, quosdam benè erigi credimus, & proficiente illo, plerosque iniustè opprimi formidamus.* ¶ Secundò tristatur aliquis de alterius bono, non quia illud habet alter, sed quia sibi deest: & hæc tristitia dicitur *zelus*, aut *æmulatio* iuxta illud 1. ad Corinth. 14. *Æmulamini spiritualia*: Et tunc est bona: si verò sit circa temporalia, est indifferens ad bonum, & malum. ¶ Tertiò tristari aliquis potest de bono temporali alterius, inquantùm est eo indignus: Et hæc tristitia, licèt à Phylosopho 2. *Rethor. cap.* 9. vocetur *Nemesis*; at à Div. Thoma reprehenditur: Cùm, non attendens ad æterna, plus æquo temporalia magnificet, quæ comparatione illorum floci æstimantur. ¶ Quartò tristatur aliquis de bonis alterius, inquantùm alter excedit ipsum in bonis, ex quo quidem apprehendit sua bona diminui comparatione ad ea, quę possidet alter, quem vellet saltem adæquare: Et hæc sola tristitia est propriè invidia. ¶ Ex quibus constat in quo invidię essentia consistat, hisquè manet explicata diffinitio eius suprà tradita. Deinde etiam liquet, quòd talis invidia versatur inter eos, qui non multùm inter se distant: nullus enim studet se ęquare, vel præferre in gloria his, qui sunt multò maiores: insania omnibus nota est, quòd plebeius vellet in divitijs, & gloria Regi adęquari. Dicta docent Div. Thomas 2. 2. *q.* 36. *art.* 1. & 2. Ledesma 2. *part. Summæ, tract.* 3. *cap.* 9. Prado *cap.* 15. *quæst.* 2. §. 2. Tapia *tom.* 2. *lib.* 3. *quæst.* 10. *art.* 1. N. Antonius *loc. cit. sect.* 3. Bonacina *disp.* 3. *quæst.* 4. *punct. vltimo*, §. 2. *num.* 4. Palaus *loco citato*, Coninch. *disput.* 30. *dub.* 2. *num.* 20. & alij.

10 Invidia ex genere suo est peccatum mortale. Et ratio est evidens: Etenim invidia contrariatur charitati, quæ gaudet de bono proximi, de quo invidia tristatur: sed vitium oppositum charitati ex genere suo est mortale: ergo invidia est ex genere suo peccatum mortale. Et ita dicitur Iob. 5. *Parvulum occidit invidia.* ¶ Potest nihilominus esse veniale; tum ex defectu consensus; tum ob parvitatem materiæ, quando de illa, vt formaliter parva, tristaris: cæterum, si quis tristaretur de bono alterius levi eodem modo, ac si tristaretur de gravi, tunc lethalis esset talis invidia. ¶ Nota hìc, invidiam esse peccatum capitale: Cùm, vt docet D. Thomas, ex qua oriantur alia vitia, scilicèt *odium, susurratio, & detractio, exultatio in adversis proximi, & afflictio in prosperis.* Et licèt inanis gloria gignat invidiam, hoc non est contra essentiam vitij capitalis, quæ tantùm consistit in eo, quòd ex illo alia pullulent, non verò quòd ipsum innascibile sit. Videantur Div. Thomas *ad primum*, & Doctores suprà citati.

Invidia ex genere suo est peccatũ mortale, & est vitium capitale.

11 Nota etiam cum D. Thoma 2. 2. *q.* 36. *art.* 4. *ad* 2. duplicem, specie diversam, esse invidiam. Alia, quæ tristatur de bonis humanis, & naturalibus proximi, vt de honore, divitijs &c. quæ dicitur *invidia humana*: Et sub se non continet diversas species, quamvis sit circa diversa bona humana: quia omnia illa respicit sub vnico motivo; quatenus scilicet diminuunt gloriam propriam invidentis, & huius mala existimantur. Alia est invidia, quæ est tristitia de bonis gratiæ alterius; & hæc appellatur *invidia fraternæ gratiæ*. De qua agit Divus Thomas *quæst.* 14. *artic.* 2. & *in hac quæst.* 36. *art.* 4. *ad* 2. & Caietan. *ibi.* ¶ Sed insurges contra hanc divisionem invidiæ. Namquè ad eandem speciem odij pertinet exoptare proximo malum, sivè naturale, sivè supernaturale: ergo ad eandem speciem invidiæ pertinebit tristari de bono proximi, sivè naturali, sivè supernaturali. ¶ Negamus consequentiam: siquidem obiectum odij est malum proximo exoptatum, *quatenus malum est illi*: vnde quodcumque malum sit, sivè naturale, sivè supernaturale, appetitum proximo, ab vnico in specie odio attingitur. Obiectum verò invidiæ *fraternæ gratiæ* non est tristitia, aut dolor de bono spirituali proximi, præcisè quatenus bonum est illi; sed etiam secundùm quod *Aliquis* (ait Div. Thom. *loc. citato ad* 2.) *dolet de ipso augmento gratiæ Dei::: vnde per hanc invidiam homo quoddammodò invidet Spiritui-Sancto, qui in suis operibus gloriatur.* Ac per consequens hanc enumerat *quæst.* 14. *art.* 2. Doctor Angelicus inter species peccati in Spiritum-sanctum. Vnde non mirum quòd distinguatur ab invidia humana, quæ tristatur præcisè de bonis alienis ordinis naturæ, vt de honore, divitijs &c. illa verò de ipso bono divino, vt creaturis communicato.

Dividitur invidia, & solvitur quædã replica contra eius divisionem.

12 Quartum vitium oppositum charitati est *Discordia*, quæ nihil aliud est quàm *Cordium divisio, & dissensio voluntatum à bono divino, & proximi, in quo debet consentire.* Ita D. Thomas *quæst.* 37. *art.* 1. Vnde, cùm contrarietur charitati, quæ corda multorum coadunat, ex genere suo est mortale: quare dicitur Proverbiorum 6. *Sex sunt, quæ odit Deus, & septimum detestatur anima eius::: eum qui seminat inter fratres discordias.* Sed nihilominus aliquando ex defectu deliberationis, & ex parvitate materiæ est veniale. Videantur Auctores *n.* 9. citati.

Quid sit Discordia.

13 Quintum est *Contentio*, quæ diffinitur sic: *Concertatio verborum inordinata ad impugnandam veritatem.* Vel, vt ex Div. Ambrosio ait Divus Thomas *quæst.* 38. *art.* 1. *Contentio est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris.* Vnde dum quis, veritatem agnoscens, eam impugnat, mortaliter peccat. Quare Apost. 2. *ad Thimoth.* 2. prohibet hoc vitium illis verbis: *Noli verbis contendere.* At, si contentio sit impugnatio falsitatis cum debito modo acrimoniæ: vel etiam si sit veritatis, disputationis tamen gratia, vt accidit in scholis, erit laudabile: & ad summum, si excedatur in modo, & aliàs non sit periculum contumeliæ, gravis confusionis, aut tristitiæ proximi, erit veniale. Videatur Divus Thomas *loco citato*, & Caietanus, Ledesma *tract.* 3. *capit.* 9. Palaus *punct.* 4. & alij. ¶ Sed hic subticere non possumus modum Concilij Tridentini quem observari ab omnibus præ-

Quid sit contentio.

præcipit in publicis disputationibus, vt, omni petulantia seclusa, finis optatus veritatis consequatur; & ita, quę fugienda sunt, fugiantur, & quæ probanda sunt, probentur: *In sententijs verò dicendis* (ait sessione 2.) *iuxta Toletani Concilij statutum in loco benedictionis confidentibus Domini Sacerdotibus, nullus debeat, aut immoderatis vocibus perstrepere, aut tumultibus perturbare: nullus etiam falsis, vanisve, aut obstinatis disceptationibus contendere: sed quidquid dicatur, sic mitissima verborum prolatione temperetur, vt nec audientes offendantur, nec recti Iudicis acies, perturbato animo, inflectatur.* Si ergo hęc observanda præcipit sancta Synodus in controversijs fidei, & morum, quantò magis servanda erunt in alijs parui momenti, in quibus floci interest ad Ecclesiæ mores, animarumquè salutem, quòd hæc, aut illa sententia amplectatur; vt nunc deploramus, videndo, acriter insudare Theologorum ingenia in aliquibus scholasticis quæstionibus disserendis, & resolvendis, quas, etsi prælo præmantur, nihil succi extorques. Quare omnes scire debent, argumentorum, & rationum vim in clangoribus, & corporis motibus non consistere, sed in modestia, & pondere verborum vnicè inveniri.

Quid sit schisma, & quę pœnæ sint contra schismaticos?

14 Sextum est *Schisma*, quod est: *Ab vnitate Ecclesiæ voluntaria separatio.* Ita D. Thomas 2. 2. *quæst.* 39. *art.* 1. Caiet. *ibi*, Sylvest. verb. *Schisma*, Navarrus *in Summ. cap.* 27. *num.* 67. Ledesma *tr.* 3. *cap.* 12. Ex qua diffinitione constat, omnem hæreticum esse schismaticum; non autem econtrà: Cùm hęreticus separetur ab vnitate ecclesiæ: schismaticus verò potest esse sine assensu contra fidem, credendo omnibus veritatibus fidei catholicæ, cum sola voluntate separandi se ab vnitate ecclesię; & talis dicitur *purè schismaticus.* Sed licet, metaphysice loquendo, hæc ita sint; tamen moraliter semper huiusmodi schismatici habent aliquam hæresim coniunctam, vt rectè ab Ecclesia recessisse videantur. Sic Div. Thom. *ad* 3. Sanchez *lib.* 2. *Decalog. cap.* 36. *à num.* 1. Palaus *tract.* 6. *disp.* 4. *punct.* 5. Tapia *lib.* 3. *quæst.* 12. *art.* 1. Bonacin. *disput.* 3. *quæst.* 4. *punct. vltimo*, *§. proposit.* 1. *&* 2. & alij communiter. Qui omnes addunt, schisma esse gravissimum peccatum: cùm scindat vnitatem ecclesiæ, eam separando à Capite, quam charitas constituit; ac proinde incapax, vt aliquando sit veniale ex levitate materię. ¶ Pœnæ ab ecclesia contra schismaticos impositę sunt. Prima: Excommunicatio maior *ipso facto* incurrenda, vt habetur in clausula prima bullæ *Cœna Domini.* ¶ Secunda: Privatio Ordinis (quoad licitum) & iurisdictionis. ¶ Tertia: Inhabilitas ad beneficia imposterùm habenda: Ex cap. *Quia diligentia, de Electione.* ¶ Quarta: Suspensio Ordinis à schismaticis scienter recepti: Ex cap. 1. & 2. *de Schismaticis.* ¶ Quinta: Irritatio beneficiorum ab eis collatorum: Ex cap. 1. *de Schismaticis.* ¶ Sexta: Suspicio vehemens hæresis. Ita Pegna 2. *part. Directorij Inquisitorum*, *quæst.* 48. *commentar.* 13. Farinac. *de Hæresi*, *quæst.* 184. *numer.* 13. ¶ Septima pœna est, esse subiectos Iudici ecclesiastico, vt eos puniat carcere, vel triremibus, aut alia digna pœna. Pro his videantur, vltra citatos, Bonacina, Sanchez, Valentia *disput.* 3. *quæst.* 15. *part.* 3. Tapia *articul.* 2. *quæst.* 12. Ledesma 2. *part. tract.* 3. *capit.* 12. *conclus.* 10. Sylvest. verb. *Schismatici*, Navarrus *in Manuali*, *cap.* 27. *numer.* 57. Azor 1. *part. lib.* 8. *cap.* 20. & alij.

An, dum sunt simul plures Papę, sint omnes schismatici? Et an Pontifex ritè electus possit esse schismaticus?

15 Sed hìc rogabis: An quando in ecclesia insurgunt plures Summi Pontifices, omnes sint schismatici, & quid debeant tunc facere fideles? ¶ Huic difficultati respondetur, quòd si contra certum Pontificem alij posteà insurgunt Pontifices, omnes isti, & eorum sequaces sunt schismatici: at, si nullus sit ritè, & certò in Pontificem electus, sed de omnibus ęqualiter dubitetur, omnes tenentur cedere, & conari ad vnius Capitis designationem: quòd si hoc renuant, & pertinaciter persistant, erunt omnes verè, & realiter schismatici, Deoquè reddent rationem villicationis suæ, & damni inde ecclesiæ provenientis. Videantur acta Concilij Constantiensis. Et in hoc casu docent Illustrissimus Tapia, & doctissimus Ledesma cum Caietano, fideles tunc nullum ex illis debere vt Pontificem habere, cum exponantur periculo errandi; sed tantùm credere, se esse membra ecclesiæ catholicæ, cuius Caput principale est Dominus Iesus-Christus. ¶ Si verò hìc aliquis inquirat: An summus Pontifex ritè electus possit esse schismaticus? Respondetur affirmativè cùm Ledesma, Caietano, & Bannez 2. 2. *quæst.* 38. Et ratio est evidens: Siquidem Summus Pontifex potest esse hæreticus, quin eo ipso pontificatum amittat, vt tenent aliqui: ergo & schismaticus: cùm omnes hæretici sint schismatici. Quare dicunt Auctores suprà relati, quòd si Pontifex nollet communicare cum ecclesia, aut vellet schisma aliquod protegere, & non evellere ab ipsa Ecclesia, tunc esset schismaticus.

PUNCTUM III.

De Bello.

Plures difficultates morales in præsenti discutiendę se offerunt, tàm circa bellum, quàm circa alia vitia charitati opposita: vnde aliquantulùm plus solito in earum explicatione immorabimur.

---

§. I.

Quid sit bellum: Qui, & ob quam causam illud indicere possint?

Quid sit bellum, & sub quibus conditionibus licitum?

16 Cum bellum sit oppositum paci charitatis, ideò D. Thom. inter vitia illi contraria agit de bello 2. 2. *q.* 40. Et ex eius doctrina sic definiri potest: *Dissidium quoddam inter Principes, ad pugnam ordinatum, multitudine armata.* Quæ definitio communiter admittitur à Doctoribus, & eius bonitas ex dicendis in hoc puncto constabit. ¶ Quod autem bellum sit aliquando licitum, si debitis circunstantijs fiat, constat ex sacra pagina, vbi plura bella fuerunt à Deo laudata, & imperata, vt videre est in capit. 14. Genes. Regum 1. 15. & Numer. 35. & alibì sæpè. ¶ Quæ autem sint circunstantiæ,

stantiæ, & conditiones, vt bellum licitè fiat, assignat D. Thomas *loc. cit. art. 1.* his verbis: *Dicendum, quòd ad hoc, quòd aliquod bellum sit iustum, tria requiruntur. Primò quidem auctoritas Principis, cuius mandato bellum est gerendum.* Vnde si aliquis sine Principis mandato convocet multitudinem armatam ad gerendum bellum, erit illicitum. ¶ *Secundò requiritur causa iusta, vt scilicet illi, qui impugnantur, propter aliquam culpam impugnationem mereantur.* Quia, cùm bellum sit sententia, absque iusta causa nec proferri, nec executioni mandari valet. ¶ *Tertiò requiritur, vt sit intentio bellantium recta, qua scilicèt intenditur, vel, vt bonum promoveatur, vel, vt malum vitetur.* Sub qua conditione comprehenditur, quòd non exerceatur nimia crudelitate, sævitia, devastatione, & religionis irreverentia. Cum his ergo circunstantijs bellum poterit multoties, non solùm esse honestum, verùm & obligatorium; vt quando id exigit religionis, innocentis, & reipublicæ iusta defensio. Hæc communia sunt, & cum Angelico Magistro tenent Doctores infrà referendi: Quare ad difficiliora veniamus.

Soli Principes supremi possunt bellum indicere.

17 Rogabis *primò*: Qui sint Principes, qui bellum indicere possunt? ¶ Non loquimur in præsenti de bello defensivo, sed de offensivo: quia bellum defensivum pro vita, honore, & bonis, quilibet ex propria authoritate gerere potest: cùm ius naturæ, dictet, quòd *vim vi repellere licet.* De hoc ergo bello offensivo dicimus, solos Principes supremos, vel Rempublicam, in temporalibus superiorem non cognoscentes, posse illud indicere. Et ratio est evidens: Quia bellum est supremus actus iustitiæ vindicativæ: ergo ad solos supremos Principes attinet illud indicere. Ita D. Thomas *loc. cit*, & *ibi* Caietanus, Bañez, & communiter alij Doctores.

Quædam illationes.

18 Ex quo sequitur 1. Sum. Pontificem posse bellum indicere: cùm sit Princeps supremus non solùm spiritualis, verùm & temporalis. ¶ Sequitur 2. Episcopos non posse bellum indicere: cùm non sint supremi Principes temporales. ¶ Sequitur 3. hac potestate carere rempublicam imperfectam, & alios Principes non supremos. Vnde ex diversis legibus probat Solorzanus *de Indiar. Iure, lib. 3. cap. 7. num. 77. & cap. 6. numer. 90.* contrarium facientes esse reos læsæ Maiestatis. ¶ Sed licèt hæc ita sint, aliquas tamen hæc doctrina patitur exceptiones. Prima: quando contrarium antiqua, & legitima consuetudine est introductum, & præscriptum: cum ius positivum consuetudine contraria abrogari possit. ¶ Secunda: quando in bello indicendo Princeps est nimis negligens, & aliàs necessitas valde vrget. Quia Princeps tantùm habet dictam potestatem in favorem, non verò in damnum reipublicæ: ergo ex negligentia Principis recuperat potestatem bellandi respublica, quam in illum trastulerat; maximè in bello defensivo, quale iam tunc esset, & cuilibet licet. ¶ Tertia: quando vrget necessitas, & ad Principem est difficilis recursus: Quia tunc eius voluntas præsumitur. Ita docent Caietanus 2. 2. *quæst.* 40. *articul.* 1. Ledesma 2. *part. tract.* 3. *cap.* 13. *conclus.* 3. & 4. Prado *tom. 1. cap.* 15. *quæst.* 4. §. 2. Tapia *tom.* 2. *Cat. Moral. lib.* 3. *quæst.* 13. *art.* 2. Coninch *disput.* 32. *dub.* 3. *à numer.* 60. Palaus *tract.* 6. *disput.* 5. *punct.* 2. Molina *tract.* 2. *disp.* 100. vers. *Victoria*, & alij.

19 Rogabis *secundò*: Quæ, & qualis debeat esse iusta causa bellandi? ¶ Respondetur, esse multiplicem. Prima est defensio propria, aut innocentis: quia ad hoc ius naturale movet. ¶ Secunda, vindicare iniuriam acceptam; cùm tunc offendens efficiatur reus, & Princeps supremus eius Iudex. ¶ Tertia, recuperatio bonorum, quæ iustè debentur, & ab alio posidentur iniustè. Has omnes causas communiter admittunt Doctores. Sequentes verò non ab omnibus approbantur, scilicet violatio fœderis initi in rebus magni momenti; occupatio alicuius civitatis; subditorum rebellio; publica in Principem, vel in subditos contumelia; quando negatur Principi id, quod iure naturali, vel gentium debetur; vt si prębeatur auxilium ad iniustè contra illum pręliandum; vel denegetur transitus innoxius, & necessarius per aliena dominia: Dixi *innoxius*: quia si milites noceant, iustè negari potest: Vnde, quia communiter nocent, vel proximum nocendi periculum adest, dum armati transeunt, ideo sæpe armatis similis transitus denegatur. Ita Molina *tract.* 2. *disp.* 140. Bonacin. *disp.* 2. *de Restit. quæst. vltim.* §. 2. Villalob. *tract.* 5. *difficult.* 4. *à num.* 8. Trullench. *lib.* 5. *cap.* 2. *dub.* 3. Diana 6. *part. tract.* 4. *resol.* 3. Palaus *disp.* 5. *cit. punct.* 3. *numer.* 3. Prado *quæst.* 5. *cit. numer.* 2. Tapia *loc. cit. art.* 3. Aliam causam adduximus suprà *cap.* 3. *punct.* 2. scilicet si impediatur fidei prædicatio: Circa quam videantur ibi dicta.

Quæ sint causæ iustæ ad bellandum.

20 Rogabis *tertiò*: An Princeps habens opinionem probabilem, quòd aliquod regnum ad eum pertineat, possit alteri Regi illud possidenti inferre bellum? ¶ Affirmant Rocaful *in Praxi Moral. lib.* 3. *cap.* 13. *num.* 131. & Ioann. Sanchez *in Select. disp.* 44. *à num.* 56. loquendo de opinione probabili *iuris*, non verò *facti*, referens plurimos pro hoc modo dicendi, & inter eos Thom. Sanchez *lib.* 6. *Summ. cap.* 33. Suarez *de Legib. lib.* 5. *cap.* 18. *n.* 20. & *de Fide, tract. de Bello, disp.* 13. *sect.* 6. & alios, asserentes, posse Regem indicere bellum, & expoliare regno alium Principem, si habeat opinionem probabilem, quòd sibi hoc fas est. Et eam opinionem absolutè tenent in casu opinionis probabilis, sivè *iuris*, sivè *facti*, Azor *tom.* 3. *lib.* 2. *cap.* 7. *quæst.* 4. Filliuc. *tom.* 2. *tract.* 29. *cap.* 9. *num.* 183. Trullench *lib.* 5. *de Decalog. cap.* 2. *dub.* 3. *num.* 4. Escobar de Mendoza *lib.* 2. *Theolog. Moral. probl.* 19. Vincent. Candidus *disquis.* 17. *art.* 1. *num.* 6. Diana 2. *part. tr.* 13. *resol.* 8. Franc. de Lugo 1. *part. de Curs. Prævij, cap.* 3. *q.* 11. *n.* 87.

Opinio docens, posse Principem ex opinione probabili inferre bellum.

21 Et moventur *primò*: Quia alij possunt expoliare possidentem, ex vi opinionis probabilis, vt ferè communiter docent Doctores probabilistæ: ergo licitum etiam erit Regi, alterum Principem regno expoliare ex vi opinionis probabilis: cùm deterioris conditionis non sit quàm cæteri homines. ¶ *Secundò*: Nam, qui habet ius probabile ad maioratum, potest litem movere adversus possidentem: ergo etiam poterit Rex; & data sententia armis regnum, aut provinciam occupare, si possessor resistat. ¶ *Tertiò*: Quia plures docent, posse dari bellum iustum ex vtraque parte ex vi opinionis probabilis, vt tenent Covarrubias *Reg. Peccatum, part.* 2.

Cõclusio probatur.

§. 10.

§. 10. *num.* 6. Victoria *Relect. de Iure belli*, *num.* 37. Sanchez *lib. 6. Summ. cap. num.* 7. Reginald. *tom.* 2. *Prax. lib.* 21. *num.* 98. ergo licitum est, in bello inferendo, vti qualibet opinione practicè probabili.

Illicitum est cum sola opinione probabili inferre bellum.

22 Pro huius gravissimæ quæstionis decisione, quę iudicio Patris Vazquez 1. 2. *disp.* 64. *cap.* 3. dignissima est, vt à Theologis nostris exactè tractetur; cùm ex ea pax, aut discordia inter Principes catholicos dependeat: Dicendum est, nullum supremum Principem posse alteri inferre bellum cum sola opinione probabili. *Primò*: Quia nequit bellum aggresivum esse iustum, nisi quando fit invadenti certa iniuria: sed quando est opinio probabilis, non fit certa iniuria invadenti: ergo ex vi opinionis probabilis nequit esse iustum. ¶ *Secundò*: Quia nullus Iudex potest ferre sententiam capitis, nisi probationes sint luce meridiana clariores, vt tenet communis Iurisperitorum sententia; & ideò dicitur in regula 11. *de Reg. Iur. in 6. Cum iura partium sunt obscura, reo potius est favendum quàm actori*: Sed bellum aggresivum est sententia capitis; quam Rex invadens fert contra alterum Principem: ergo nequit ferri dicta sententia, seu bellum cum sola opinione probabili; cùm hæc non sit probatio luce meridiana clarior. ¶ *Tertiò*: Nam, vt ait D. Augustinus *epist.* 207. *Bellare necessitatis, non autem voluntatis esse debet*: sed inferre bellum cum sola opinione probabili potius est voluntatis quàm necessitatis: ergo cum ea sola inferre illicitum est. ¶ *Quartò*: Quia, vt docent NN. Salmant. Scholast. *tom.* 4. *tract.* 13. *disp.* 13. *dub.* 1. *num.* 9. licet pro rebus minoris momenti liceret vti fundamentis probabilibus; non tamen pro inferendo bello, eiusque iustitia inquirenda; cùm bellum sit res gravissima, communique regnorum bono maximè nocens: quapropter requirit summum studium, & curam adhibere ad veritatem iustitiæ certò cognoscendam: igitur bellum inferre cum sola opinione probabili est prorsus illicitum. Ita docent Vazquez 1. 2. *disp.* 64. *cap.* 3. *num.* 11. Villabos *tr.* 1. *Sum. difficult.* 17. *num.* 6. Perez *certam.* 10. *scholast. n.* 114. Victoria *Relect. de Iure belli*, *num.* 27. §. *Tertium dubium*, Montesin. 1. 2. *disp.* 29. *quæst.* 5. §. 6. *num.* 222. Bañez 2. 2. *quæst.* 40. *art.* 1. *dub.* 5. *ad* 4. Sotus *lib.* 3. *de Iustitia, & Iure*, *q.* 16. Ioannes à S. Thom. 1. 2. *disp.* 12. *art.* 5. *conclus.* 3. vers. *Dico* 2. Gallego *de Opin. prob. dub.* 18. Prado *tom.* 1. *cap.* 15. *q.* 5. *n.* 17. Tapia *lib.* 1. *Cat. Moral. q.* 8. *art.* 21. *n.* 2. N. Lezana *tom.* 2. *Quæst. Regular.* verb. *Bellum*, *num.* 4.

Respondetur argumentis sententiæ cōtrariæ.

23 Ad primam rationem dubitandi, Respondetur, quòd licet ex opinione probabili posset quis expoliare aliquam privatam personam (de quo pronùnc præscindimus) tamen nullus Rex potest vi & armis à possessione regni alium Principem deturbare. Et ratio differentię est: Quia bellum est opus iustitiæ vindicativæ nimis rigidum, ex quo irreparabilia damna sequuntur Religioni, & bono communi: occiduntur enim innocentes, stuprantur virgines, incenduntur templa, omniaquè devastantur; & ideò, vt tale bellum licitum sit, requiritur, quòd sit evidens ius ad regnum possidendum. Videatur Montesin. *num.* 223. ¶ Ad secundam, Respondetur, esse magnam disparitatem inter indicentem bellum, & litem moventem ex iure probabili: quia in lite inter personas particulares manet adhuc inquisitio iuris, & Iudicis sententia, antequàm possidens expolietur bonis: vnde litem movere, non est idem ac sententiam proferre, & exequi; & sic sufficit ius probabile: At indicere bellum est non solum proferre sententiam, sed etiam illam executioni mandare: quare ad hoc, sicut in quolibet alio Iudice, non sufficit probabilis, sed manifesta iustitiæ causa. ¶ Ad tertiam, Dicimus, falsum omnino esse dari bellum iustum ex vtraque parte, ex opinionum probabilite; sed si aliquando datur bellum iustum ex vtraque parte, hoc non fit *per sè*, sed ex invincibili ignorantia, qua vnus ignorat, quod alter certò novit; quæ ignorantia minimè provenit ex opinionum probabilium contrarietate; vt docent Vazquez *num.* 16. & Bañez *concl.* 2. & Silveyra *Opusc.* 2. *resol.* 16. *quæst.* 2. De quo videatur D. Augustin. *libr.* 19. *de Civitat. capit.* 15. vbi ait, nullum esse bellum sine peccato, quoniam licèt iustè agatur, semper tamen pro contrario peccato dimicatur. Vnde semper supponit peccatum, saltem materiale, alicuius partis. Vide etiam Abulensem *in Iosue cap.* 11. & Fillluc. *tr.* 29. *cap.* 9. *num.* 185.

Adversùs possidentem nequit, iuxta aliquos, bellum indicere Princeps habens ius probabilius.

24 Rogabis *quartò*: An Rex cum opinione probabiliori, quòd aliqua provincia, seu regnum ad se pertineat, possit illa possidenti bellum inferre? ¶ Negant Vazquez *numer.* 13. Villalobos *tr.* 1. *Summ. difficult.* 17. *num.* 7. Salas *tract.* 8. *disp. vnic. sect.* 13. *num.* 120. Perez *certam.* 10. *scholast. num.* 706. Montesin. 1. 2. *disp.* 29. *quæst.* 5. §. 6. *num.* 221. Palaus *tom.* 1. *tract.* 1. *disput.* 2. *punct.* 7. *num.* 5. Tapia *tom.* 1. *quæst.* 8. *art.* 21. *num.* 2. & alij. Et probant *primò*: Nam Reges solùm possunt indicere bellum ad depellendam iniuriam sibi manifestè illatam: sed, quando solùm habent sententiam probabiliorem de iure ad regnum, possidens non illis infert manifestam iniuriam, sed probabilem: ergo non possunt illi indicere bellum. ¶ *Secundò*: Quia possidens nunquàm cogitur rem possessam abdicare, vel cum alio dividere, nisi sibi manifestè constet iniusta retentio: ergo, cùm ex opinione probabiliori sibi manifestè non constet iniusta regni retentio, non tenetur illud abdicare, seu dividere cum Principe habente opinionem probabiliorem de iure ad regnum: nec iste ad hoc compellere. ¶ *Tertiò*: Quia si in casu posito regnum divideretur (vt contrarij volunt) cum habente ius probabilius contra consensum ipsius regni, esset illi valde perniciosum: ergo ad id possidens non tenetur. ¶ *Quartò*: Quia defendere iniuriam sibi probabiliter illatam armis, & bello barbarum est: Cum sit medium terribile, secumquè afferens innocentium mortem, hominum captivitatem, virginum stupra, Religionis profanationem, & alia innumera mala; & proinde nullæ personæ particulari id permittitur, etiam si ei fiat manifesta iniuria, vt dicunt Tapia *num.* 2. & Montesin. *num.* 230. ergo nec debet concedi Principi supremo, etiam si habeat ius probabilius de iniuria sibi illata. ¶ *Quintò*: Cùm enim vterque Rex sit supremus Princeps, nequit vnius in alterum sententiam dicere, nec executioni mandare ex sola opinione probabiliori: cùm alter non sit certò reus: ergo &c. ¶ *Denique*: quia si

si vnus Rex ex consilio Senatus supremi credit, probabilius ad se pertinere tale regnum; quis dubitat, quòd alter Princeps, ex consilio etiam sui Senatus, iudicavit ius probabilius habere ad illud retinendum: sed ius naturale nequit dictare, quòd possit vtrumque hoc consilium executioni armorum vi mandari; aliàs ius regni ex armis metiendum esset (quod barbarum est, sicut & illa suscriptio in tormentis bellicis insculpta: *Vltima ratio Regum*, ad dicta alludens) ergo in prædicto casu non est licitum, ex sola opinione probabiliori possidenti regnum inferre bellum.

Contraria opinio.

25 Affirmant verò econtrà Bañez 2.2.*q.* 40. *art.* 1. *dub.* 5. *concl.* 3. Ledesma *part.* 2. *Sum. tr.* 3. *cap.* 13. *conclus.* 16. Prado *tom.* 1. *cap.* 15. *q.* 5. *numer.* 17. alios referens, docentes, quòd si Princeps habet ius probabilius ad regnum, vel castrum aliquod, debet priùs partem petere ab eo, qui possidet, pro qualitate maioris opinionis: quod si alter dare noluerit, potest illi bellum indicere. ¶ Victoria verb. *Relect. de Iure belli, à num.* 27. Suarez *de Charit. disp.* 13. *&* *de Bello, sect.* 6. *n.* 2. tenent absolutè, quòd Princeps, cui probabilius ius favet, possit tentare regnum possidere, & impedientem armis oppugnare. Et moventur *primò*: Quia in præsenti casu non est par causa possidentis, & non possidentis, sed potior est pro non possidente: ergo non est mirum, quòd tunc non faveatur possidenti. ¶ *Secundò*: Si possidens nullam haberet verisimilitudinem, quòd iustè possideat, teneretur totum regnum restituere: ergo quando verosimilitudo ita atenuatur, vt licèt sit aliqua pro possidente, tamen est maior pro altera parte, tenetur *pro rata* portionem ei impertiri. ¶ *Tertiò*: Quia incredibile est, quòd in tanto numero bellorum, quę Reges Catholici hucusque inter se gesserunt, semper habuerint certitudinem de iustitia belli: ergo signum est, vsos fuisse opinione probabiliori, quæ in moralibus solet *certitudo* nominari. ¶ *Denique*: Quia Reges sunt Iudices supremi in omnibus causis, etiam criminalibus, quæ ad illos pertinent: sed quilibet Iudex tenetur sequi sententiam probabiliorem in ferendis sententijs: ergo in ferenda sententia belli, possunt, & aliquando tenentur, sequi sententiam probabiliorem, & eam exequutioni mandare.

Prima sententia amplectitur.

26 Sed, his non obstantibus, licèt hæc sententia sit satis probabilis speculativè, probabilior tamen practicè, magisque inter Christianos fovens pacem, est prima sententia: Tum ob motiva ibi relata. ¶ *Tum etiam*: Quia controversia, quæ inter opiniones versatur circa ius alicuius rei possidendæ, non potentia, & armis, sed Doctorum iudicio dirimenda est: barbarorum quippè proprium est, melius ius regnandi in potentioribus armis constituere: ergo falsum est, quòd hanc litem possit Princeps armis, & bello diffinire.

Argumentis secundę sententię respódetur.

27 Ad primum argumentum, Dicimus, possessionem regni ex opinione minùs probabili (si possibile est, quod negamus, Regi possidenti videri suam sententiam minùs probabilem) vincere, vel saltem adæquare maiorem probabilitatem alterius sententiæ; vt docent Theatrum Morale *super proposit.* 2. *damnatam ab Innocentio XI. numer.* 7. & ibi Filgueira, & Lumbier *numer.* 96. vnde à possessione regni nequit iustè medio adeò periculoso, & rigido, ex vi dictæ maioris probabilitatis, deturbari. Ex quo patet ad secundum: Cùm par sit causa vtriusque. ¶ Ad tertium, Respondetur, non esse incredibile, tot Reges Catholicos, & pios in dictis bellis gerendis vsos fuisse non opinione probabiliori, sed certa scientia de iustitia belli, provt tunc ipsi ex consilio supremi Senatus existimabant. Si verò ex sola opinione probabiliori bellum inferebant, credendum est, operatos fuisse iuxta sententiam contrariam, quæ ipsis probabilior videbatur. ¶ Ad vltimum, Negantur præmissæ, loquendo respectu alterius Principis supremi; vt ex immediatè dicendis constabit; ac de probabilitate speculativa.

Quis futurus est Iudex in dirimendis Regum controversijs.

28 Rogabis *quintò*: Quis debeat esse Iudex definiens lites, quæ inter supremos Principes moventur? ¶ Respondetur, quòd si duo Principes contendant de iure alicuius provinciæ, seu regni, tenentur stare iudicio ipsius regni Senatus. Et ratio est: Quia controversia illa ab aliqua regula diffiniri debet: sed nequit esse alia regula, quàm leges ipsius regni, de quo est controversia; & earum interpres nullus est alius quàm ipsum regnum: ergo Principes litigantes iudicio regni stare debent. Minor, in qua est difficultas, sic ostenditur: Quia respectu supremi Principis, qualis (v.g.) est Rex Gallię, aut Hispaniæ, nequit in his controversijs esse Iudex Sum. Pontifex, aut Imperator, cùm illis in temporalibus subditi non sint; aliàs vnus nequit esse Iudex respectu alterius ob eandem rationem: ergo solùm esse debet ipsum regnum. Et ita accidisse, referunt Vazquez, & Villalobos, in nostra Hispania tempore S. Vincentij Ferrer: tunc enim contendentes super Aragoniæ regnum coacti sunt stare iudicio ipsius regni. Quare ita docent Vazquez 1.2. *disp.* 64. *cap.* 3. *num.* 69. Villalobos *difficult.* 17. *num.* 9. Palaus *loc. citat. punct.* 7. *num.* 7. Tapia *lib.* 1. *quæst.* 8. *art.* 21. *num.* 3. ¶ Nec obstat, quòd sint supremi Principes, & nulli subditi. Nam hoc solùm probat, quòd possint Iudices ordinarios recusare, si existimant suspectos; non verò quòd illorum iudicio stare non debeant; vel, si isti illis non placent, Iudices arbitri designandi sunt, & interim bellum moveri non debet. Et hucusque dicta extendunt Palaus *num.* 9. Vazquez *num.* 18. & Ioann. Sanchez *disp.* 44. *num.* 56. ad casum, in quo nullus ex litigantibus regnum possideat: Quia tunc dicunt, vel eligendos esse Iudices arbitros, vel ab ipso regno decidendam esse controversiam. Quinimò Salas *sect.* 13. *cit. num.* 128. addit vt probabile (nec improbat Palaus *n.* 10.) in casu posito regnum manere liberum, posseque vel ad modum reipublicæ exemptæ se gubernare, aut alium à litigantibus eligere. Et ratio est: Quia cùm ius incertum litigantes habeant; & aliàs dividere regnum in grave damnum reipublicæ cedat, videtur hanc loco illorum succedere, & liberam manere.

Milites subditi Regis, & stipédarij possunt militare, dum sibi non constat de iniustitia belli.

29 Denique, pro plena huius materiæ intelligentia, rogabis: Quam notitiam de iustitia belli debeant habere milites, vt possint, & teneantur ex præcepto Regis militare? ¶ Respondetur *primò*: quòd si milites sunt subditi Regis inferentis bellum; vel etsi sint alienigenæ, tamen tàm tempore belli, quàm pacis illius stipendijs degunt, tenentur obedire, & militare, quoties sibi iniustitia belli certò non

con-

constat. Et ratio est: Quia bellum illatum à supremo Rege debet à subditis præsumi iustum, quoties contrarium non constat: ergo possunt, & tenentur ei obedire. ¶ *Deinde*: Milites subditi sunt sententiæ Regis quasi executores: sed isti non tenentur examinare iustitiam sententiæ latæ; sed eam supponere debent: ergo &c. ¶ *Denique*: Quia hoc evidenter expresit D. Augustinus relatus in cap. *Quid culpatur* à Gratiano 23. *quæst.* 1. his verbis: *Vir iustus, si fortè sub Rege homine, etiam sacrilego, militet, rectè potest, illo iubente, bellare; si quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit, certum non est: ita vt fortasse reum faciat Regem iniquitas imperandi: innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.* Vbi, vt vides, S. Doctor solum exigit, vt miles licite obediat Regi imperanti bellare, quòd nesciat bellum iniustum esse. Ita Bañez 2.2. *q.*40. *art.*1. *dub.*6. Molina *tom.* 1. *de Iustitia, tr.* 2. *disp.*113. Salas *tr.*8. *disp. vnica, sect.* 26. *num.*266. Suarez *de Charitat. disp.*13. *de Bello, sect.* 6. *num.*8. Villalobos *tom.* 1. *tr.*1. *difficult.* 18. *n.*1. Thomas Sanchez *lib.*6. *Summ. cap.* 3. *n.*15. Palaus *tom.*1. *disp.*2. *punct.*8. *num.* 1. & alij.

30 Respondetur *secundò*: quòd si milites non sint subditi, nec dicto modo stipendarij, nequeunt militare, nisi priùs iustitiam belli examinent. Hæc conclusio, licèt sit contra aliquos, quos refert Palaus *num.*4. existimantes idem dicendum esse de militibus subditis, & non subditis; est tamen apud Doctores communior, & probabilior. *Tum*: Quia tales milites non tam sunt executores, quàm inferentes sententiam belli: sed hi debent certificari moraliter de iustitia sententiæ inferendæ: ergo militare non valent, nisi priùs iustitiam belli examinent. ¶ *Tum etiam*: Quia gravissima damna ex bello oriuntur: sed nullus miles hæc inferre potest, nisi sibi moraliter constet, licitè, & iustè hæc posse exequi: ergo certificari debet de iustitia belli. Ita Caietanus 2. 2. *quæst.* 169. *artic.* 2. *ad* 4. *& in Summ.* verb. *Bellum*, Ledesma *tom.*2. *Summ. tract.* 3. *capit.* 13. *conclus.* 20. Villalobos *difficult.* 18. *numer.*4. Thomàs Sanchez *loco cit.* Molina *disput.* 114. & alij.

Milites non subditi examinare debent iustitiam belli.

31 Vnde infertur *primò*: quòd estò milites probabiliter iudicent, belum esse iniustum, adhuc posse militare, quando sunt subditi Regis inferentis bellum: Quia, quando superior habet sententiam probabilem de iustitia præcepti, subditus obedire tenetur: ergo, licèt miles habeat opinionem probabilem de iniustitia belli, potest, & tenetur obedire Regi, si bellare imperet. Ita Suarez vbi suprà *sect.*6. *num.* 9. Salas *num.* 260. Palaus *num.*2. Sanchez *lib.* 6. *cap.*3. *num.* 12. & in *in hoc Cursu* nos etiam docuimus *tom.*4. *tract.* 15. *cap.*6. *punct.* 6. *num.* 67. ¶ Infertur *secundò*: quòd adhuc in casu dubij de iustitia belli, potest miles subditus bellare. Et ratio est: Quia licèt illicitum sit cum dubio positivo operari, & Regi parere, tamen tenetur miles illud deponere per hoc, quòd Rex ex consilio Senatus tale bellum, vt iustum, dixerit, præcipiatque, vt milites bellum gerant: Aliàs in magnum damnum reipublicæ vergeret, si Rex omnes milites deberet certiores facere de iustitia belli, etsi ob solum dubium de eius iustitia milites bellare recusarent.

Quædam ex dictis inferuntur.

Ita Caietanus *quæst.* 169. *art.* 2. *ad* 4. Bañez 2.2. *quæst.* 40. *artic.*1. *dub.*6. Sanchez *Summ. lib.* 6. *cap.* 3. *num.*15. Ledesma *tom.*2. *Summ. tract.* 3. *cap.* 13. *conclus.* 19. asserens esse commune inter Theologos, & Iurisperitos. ¶ Nota tamen cum Bañez: quòd si milites sint superioris ordinis, qui admittuntur ad consilia belli, & se habent vt causæ principales, debent positivè scire causam iusti belli: & idem asserunt de militibus, qui non sunt subditi, neque stipendarij Principis bellantis: quia hi cum dubio de iustitia belli peccant pugnando: cùm sint liberi, & spontè periculo inferendi iniuriam, & grave damnum alteri Principi se exponant.

---

§. II.

An Princeps Catholicus possit in bello iusto contra alios Catholicos vocare in auxilium Hæreticos, aut Gentiles?

32 Seorsim hoc dubium differendum decrevimus, quia plura prolixiori examine digna continet. Circa quod, prima sententia est affirmativa. Et probatur *primò*: Quia fideles possunt in bello iusto infideles adiuvare: ergo econtrà infideles possunt adiuvare fideles. ¶ *Secundò*: Licitum est in bello iusto vti auxilio bestiarum, v. gr. equorum, elephantorum, &c. ergo & militum infidelium. ¶ *Tertiò*: Vt dicitur in lege *Vt vim* 3. *ff. de Iust. & Iur. Quod quisque ad tutelam sui corporis facit, iustè fecisse existimatur*: sed in præsenti Princeps ad sui corporis tutelam vtitur armis infidelium: ergo iustè facit. ¶ *Quartò*: Nam Abraham fœdus inivit cum Abner, Eschol, & Mambre gentilibus, & in bellum secum duxit: *Genes.* 14. *vers.* 13. Et Iudas Machab. cum Romanis 1. *Machab.* 8. & de alijs Principibus christianis passim referunt historiæ, fœdus cum turcis, & hæreticis inisse: & in his annis Romanorum Imperator vsus est contra Regem Catholicum Philippum V. & Christianissimum eius avum Ludovicum XIV. auxilio anglorum, & batavorum: ergo licitum esse videtur, vocare in auxilium hæreticos contra catholicos. Ita docent Valenzuela *tom.*1. *consil.*99. *num.* 10. Salcedo *de Leg. Polit. lib.* 3. *cap.*3. *num.* 23. Themudo *tom.* 1. *decis.*89. *num.*20. Farinac. *in Praxi*, *q.*125. *num.*90. & Aponte *volum.* 2. *consil.*131.

Fœdus cū infidelibus contra catholicos, iuxta aliquos, est licitum.

33 Secunda sententia ait, *ex se* esse illicitum inire fœdus, & vocare in auxilium belli iusti milites infideles, & hæreticos contra Principes catholicos. Et probatur 1. ex 2. Paralipom. *cap.* 16. *vers.*9. vbi Rex Asa, quia contra Regem Israël in auxilium vocavit Benadab Regem Siriæ, reprehenditur à Propheta Domini his verbis: *Stultè igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tempore adversum te bella consurgent*: ergo illicitum est tale fœdus. ¶ Secundò probatur. Nam Exod. 23. *vers.* 32. *& cap.* 34. *vers.* 12. dicitur filijs Israël: *Cave, ne vnquam cum habitatoribus terræ istius iungas amicitias, ne sint in offendiculum in medio tui. Non feries cum eis pactum*: ergo: &c. ¶ *Tertiò*: Paulus 2. *ad Corinth.* 6. *vers.*14. ait: *Noli iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim*

Secunda sententia, vt absolute illicitū, tenet huiusmodi fœdus cum infidelibus.

enim participatio iustitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas lucis ad tenebras? Quæ autem coniunctio Christi ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Ergo absolutè tale pactum, & fœdus, vt illicitum, à divina Scriptura damnatur. ¶ *Quartò*: Coniunctio cum hæreticis, & gentilibus *ex se* fideles inficit, & contactu nocet, cùm hæresis, & paganismus serpant vt cancer: ergo *ex se* illicita est. Ita Calixtus Ramirez *de Lege Regia*, §. 26. *num.* 65. Pizarrus *in Vita Ioannis Pizarri, cap.* 7. *observ.* 2. & alij duodecim Auctores Iuristæ, quos congerit Diana *part.* 10. *tract.* 2. *Addit. resol.* 2. *& Coordinatus tom.* 9. *tr.* 13. *res.* 2.

Tertia sententia, etsi *persè* licitum cognoscat tale pactum, tamen, vt per accidens illicitum, damnat.

34 Tertia sententia docet, *persè* licitum esse vocare infideles, & hæreticos in auxilium contra Principes catholicos: peraccidèns tamen, ob damna inde religioni catholicæ imminentia, vt in plurimum esse illicitum. Primam partem probant rationes primæ sententiæ. Sed secundam, scilicet vt in plurimum esse illicitum tale fœdus, tenent, ob damna quæ ex tali confœderatione regulariter obveniunt. Ita Divus Antoninus 3. *part. tit.* 4. *cap.* 2. §. 11. Sylvest. verb. *Bellum*, Suarez *de Bello, disp.* 3. *sect.* 7. *num.* 25. Coninch *de Bello*, *disp.* 31. *dub.* 7. *num.* 102. Caspensis *tom.* 2. *tr.* 17. *disp.* 7 *sect.* 1. Prado *cap.* 15. *quæst.* 6. §. 1. Tapia *lib.* 3. *quæst.* 13. *art.* 16. *numer.* 1. Palaus *tr.* 6. *disp.* 5. *punct.* 7. *num.* 10. Bonac. *disp.* 2. *de Restitutione, quæst. vltima, sect.* 1. *part.* 12. §. 2. *n.* 6. & alij. ¶ Sed hos Auctores non capimus: Si enim hæc damna vt in pluribus eveniunt: Cur non *persè* erit hæc confederatio illicita. Quare:

Aperitur propria mens, & rationibus efficacibus fulcitur.

35 Quidquid sit, an talis confœderatio cum hæreticis, & gentilibus sit, vel non speculativè licita: Dicendum est, practicè nunquam licitam esse, sed gravissimè peccare tàm Proceres, & Magistratus eam consulentes, quàm Reges tale fœdus ineuntes. Probatur assertio: Illa actio est illicita, cui, vt in pluribus, prævidentur plura damna contra Religionem catholicam adiungenda: nam, vt docet Div. Thomas *quæst.* 1. *de Malo*, *art.* 3. *ad* 15. *Tunc talia mala non intenduntur per accidens, sed persè, ex intentione effectus boni*: Sed ex confœderatione cum hæreticis plura damna contra Religionem catholicam, quæ absdubiò vitare tenemur, sequi vt in pluribus prævidentur: ergo illicita est talis confœderatio. ¶ *Deinde*: Estò circunstantiæ morales in ordine ad speciem sint accidentia; tamen comparativè ad actionem hìc & nunc exercendam se habent *persè*: quia actiones sunt in singularibus; & ideò licèt detur actio indifferens secundùm speciem, non tamen secundùm individuum: sed ex omni confœderatione fidelis cum infidelibus contra Principes catholicos oriuntur scandala fidelium, violatio Ecclesiarum, prophanatio templorum, sacrarum imaginum irrisio, sacrosanctę eucharistiæ conculcatio, sacrimonialium dehonoratio, fidelium perversio, & alia innumera damna contra Religionem catholicam: ergo semper practicè est illicita. Minorem, in qua est difficultas, probant historiæ omnes, & experientiæ antiquæ, atque modernæ; sufficiat domesticas prælibare, quia plus nostris temporibus cernimus, quàm in codicibus mirabamur. Quid catholicam Religionem in tota ferè Hispania destruxit, & maumethanam superstitionem induxit, nisi confœderatio Marchionis Div. Ioannis cum Mauris contra Rodericum Gothorum Regem? Quid nunc non dissimilia damna in Portugalia, Catalaonia, Valentia, alijsque Hispaniæ regnis gignit, nisi cum Anglis, & Batabis fœdus? Quæ damna hæc Salmantina vrbs, & diœcesis, imò & tota Hispania passa non est ab Anglis, & Hollandis, quando duobus abhinc annis, nullo impediente, sed potius aliquibus viam ostendentibus, vltroneequè regnum offerentibus, per eam vt amici transmigrarunt? Nulli, nisi qui oculis perspeximus sanguineis, abundè enarrare possunt. Sed satius est ea silentio involuere, quàm eorum memoria infandum renovare dolorem. Vel assignent contrarij, quando hęc non evenerunt, & quare nunc insolentes hæretici religioni catholicę insultant, nisi ob fœdus initum cum catholicis: Ergo nunquam datur similis confœderatio cum turcis, mauris, hæreticis &c. in qua talia damna religio catholica non patiatur. *Tunc sic*: sed quilibet tenetur sustinere iacturam temporalium, imò & regni, quando timet grave detrimentum inferendum esse Religioni: ergo *ex se* practicè illicita est talis confœderatio cum hęreticis &c. contra Catholicos.

36 Deinde: De natura hęresis, & infidelitatis est, vt sæpe diximus, quòd serpat vt cancer: ergo semper hæc damna, & ruina catholicæ religionis timenda sunt: & consequenter non solùm est illicitum infidelium auxilio vti, verùm, & maximè, eos ob eadem inconvenientia contra catholicos iuvare. Hanc conclusionem præter citatos *num.* 21. docent absdubiò Lorca 2. 2. *sect.* 3. *disput.* 51. *n.* 4. Villalobos *tom.* 2. *tr.* 5. *diffic.* 9. *num.* 3. Bannez 2. 2. *q.* 40. *dub.* 3. *concl.* 2. Molina *tom.* 1. *de Iustitia, tr.* 2. *disp.* 112. *n.* 5. Gordon. *in Summ. lib.* 6. *q.* 19. *cap.* 9. *n.* 19. Coninch *disp.* 31. *dub.* 7. Prado *cap.* 15. *q.* 6. §. 2. *&* 3. Diana *p.* 10. *tr.* 2. *Addit. resol.* 4. *& Coordinatus tom.* 9. *tr.* 13. *resol.* 4. *&* 5. Solorzan. *loco suprà citato*, & alij plurimi *apud ipsum Dianam.*

Vlterius ostenditur nostra sententia.

Respondemus rationibus contrarijs.

37 Ad argumenta ex dictis facilis est solutio. Et ad Scripturæ divinæ exempla, Dicendum est, tale fœdus fuisse cum infidelibus contra infideles; non verò contra fideles: & licèt primum in bello iusto licitum sit; secundum *persè* est illicitum. ¶ Ad alia catholicorum exempla, Respondetur, ipsos redituros rationem in die iudicij; vbi fortasse non illis proderunt aliquorum Theologorum, & pseudo-politicorum suffragia, ad quæ magis solent adulatione, ambitione, & aversione, quàm nuda veritate moveri. Præterquàm quòd scimus, plures veritatis, & religionis catholicæ amatores hæc bella, & confœderationes contra N. Invictum, & Catholicissimum Philippum V. vt iniusta, & religioni catholicæ nihil faventia, & tantùm Protestanti valde vtilia (vt certò vaticinabantur) Imperatori sæpè sæpiùs dissuadisse. ¶ Ad rationes, quibus hæc sententia innititur, Dicimus, quòd si confœderatio fidelis cum infideli sit ad debellandos alios infideles, non est illicita: at, si facta fuerit ad præliandum adversus alios fideles, adeò illicita est, sicut si fideles in sui auxilium contra fideles alios infideles vocarent: quia vtrobique eadem ratio militat, scilicet periculum perversionis fidei, violationis rerum sacrarum &c. ¶ Et per hoc dissolvitur secunda ratio: Cùm ex eo quòd in sui auxilium adducant

fide-

fideles contra alios fideles elephantes, canes, equos &c. nullum periculum perversionis fidei, dirutionis templorum, violationis sanctimonialium timetur, vt intuenti constabit: quare, licèt his animalibus vti liceat, non tamen infidelibus, & christiani nominis hostibus.

Notāda quędam doctrina.

38 Sed ex hoc non inferat aliquis illicitum esse Principibus catholicis, qui in suis regnis admixtos habent hæreticos subditos cum catholicis, eis vti ad bellum. Quia tunc ratione dominij possunt eorum opera expetere: Alioquin plures Principes catholici reprehendendi essent, quòd in suis exercitibus hęreticos tolerant. Quod dicendum non est; cùm aliter pugnare contra adversarios sit illis difficillimum. Et maximè, cùm ratione dominij, quod super illos habent, sicut in pace conservant illos cum catholicis permixtos absque aliquo periculo ex suprà dictis, ita & in bello pręsumendum est conservare. Sic sentiunt Diana *part.* 10. *tr.* 2. *Addit. resol.* 7. *& Coordinatus loco citato resol.* 7. Qui optimè cum Dicastillo *lib.* 2. *de Iustitia, tr.* 1. *disp.* 10. *dub.* 16. §. 4. *n.* 309. Soto *in* 4. *dist.* 25. *q.* 2. *art.* 1. *concl.* 4. Villalobos *tom.* 2. *tr.* 5. *diffic.* 4. *n.* 7. Palao, Suarez, & alijs, docet, posse Pontificem prohibere sub censuris, ne Christiani bella gerant, & confœderationes cum hæreticis ineant, aut ab eis supersedeant, quando ex illis minuitur catholica religio, & hæretici fiunt potentiores: Quia in ordine ad ea, quę ad commune Religionis bonum pertinent, habet super eos iurisdictionem, vt est apud omnes certum: quare, si tunc eius præcepto non acquiescant, gravissimè peccant; & contra illos armis Ecclesię procedere potest. Qui plura voluerit circa hoc, consulat Dianam, & Prado *locis citatis.*

§. III.

Quibus, quomodò, & quando liceat bellare?

In bello, etiā iusto, est illicitum Clericis bellare, vel pręesse exercitui, nisi sacramenta ministraturi sint.

39 Triplicem partem proponit paragraphus pręsens; & ita eodem ordine circa earum difficultates agendum est nobis. ¶ Rogabis ergo *primò*: An liceat Clericis, & Religiosis propria manu in bello iusto bellare? ¶ Supponit quæstio, non eis licere bellare in bello iniusto: cùm etiam laicis sit prohibitum. ¶ Supponit etiam, licitum eis esse interesse exercitibus, & bello, vt subsidia spiritualia ministrent: quia hoc proprium sacerdotalis muneris est. Quare tota difficultas est de pugna propria manu: sub qua comprehenditur etiam esse Ducem exercitus, & Præpositum machinis bellicis, vt habetur cap. *Sententiam, tit. Ne Clerici, vel Monachi, aut Gubernatorum navis*: cap. *Quod in dubijs, de Pœnit.* Et est communiter ab omnibus receptum. Quibus suppositis:

Clericis, & Religiosis prohibitū est bellare.

40 Dicendum est, Clericis, & Religiosis prohibitum esse bellare. Hæc conclusio habetur expresse cap. *Eos, qui* 20. *q.* 3. & cap. *Clerici*: cap. *Quicumque ex Clericis*, 23. *quæst.* 8. & ex alijs multis, quę congerit Gratianus 2. *part. Decretal.* 23. *quæst.* 8. Et rationem huius prohibitionis tradit Div. Thomas *quæst.* 40. *art.* 2. Quia Religiosi, & Clerici dicati sunt orationi, & cultui divino; sed exercitia bellica valdè, vt constat, ad hæc impediunt: ergo congruenter ab Ecclesia prællegatis textibus prohibentur. ¶ *Deindè*: Clerici, ministerio altaris addicti, repræsentant Christum, ac proinde, eius lenitatem debent imitari: ergo non competit eis effundere sanguinem allenam; sed potius debent esse parati ad propriam pro populo effundendum. Quare Christus Petro; percutere volenti, dixit: *Converte gladium tuum in vagina*: significans, illi; alijsque eius successoribus non licere pugnare. Hæc communia sunt apud Auctores. ¶ Maior difficultas est circa Monachos laicos, & Clericos in minoribus constitutos, an incurrant prædictam prohibitionem, peccentquè mortaliter, propria manu pugnando? ¶ Ad quam dicendum est *primò*: Clericos in minoribus constitutos nullo modo lethaliter peccare: Quia canones solùm loquuntur de constitutis in sacris; & in odiosis non sunt ampliandi. Si autem sint alicui Ecclesiæ addicti, aut beneficium aliquod habeant, credimus ob indecentiam peccare venialiter. ¶ Circa Religiosos laicos, licèt Palaus, Villalobos, Diana, Lorca, & alij sentiant, tantùm venialiter peccare; tamen certius est, in hoc graviter delinquere, vt docent Bannez 2. 2. *quæst.* 40. *art.* 2. *dub.* 1. *concl.* 2. Oviedo *controv.* 12. *de Charitate, punct.* 9. *n.* 111. Prado *cap.* 15. *quæst.* 7. *n.* 12. & alij. Et ratio sumitur, tùm ex indecentia status religioso: tùm quia in sacris canonibus directè eis bellare prohibetur. Quæ hoc numero diximus, docent, præter citatos, Covarrubias Clement. *Si furiosus*, 2. *part.* §. 3. *num.* 2. Lorca *disput.* 51. *num.* 12. Tapia *quæst.* 13. *art.* 15. Palaus *tract.* 6. *disp.* 5. *punct.* 6. *à num.* 2. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 6. *num.* 86. Diana *part.* 10. *tr.* 2. *resol.* 2. & alij.

Excipiuntur aliqui casus, in quibus eis licet pugnare.

41 Rogabis *secundò*: An aliquando liceat Clericis, & Religiosis propria manu pugnare? ¶ Respondetur, id sibi licere, quando est necessitas se, suosque defendendi: & *à fortiori* quando bonum commune fidei, & patrię in gravi periculo constituitur: imò tunc non solùm possunt, sed etiam tenentur id facere. Quia lex ecclesiastica prohibere nequit, quod naturalis concedit: sed hæc concedit omnibus, se, suos, patriam, & religionem propria manu defendere, quando necessitas vrget: ergo licitè tunc Clerici, & Religiosi propria manu pugnare possunt: imò & debent, cùm ad id impellat pietas, vel religio. Ita Molina *disp.* 108. Bonac. *disp.* 2. *de Restitutione, quæst. vltim. sect.* 2. *punct.* 12. §. 14. Suarez *de Bello disp.* 13. *sect.* 3. *n.* 9. Coninch *disp.* 31. *dub.* 6. Prado *cap.* 15. *quæst.* 8. §. 3. *num.* 22. quos sequitur Palaus *tract.* 6. *disp.* 5. *punct.* 6. *num.* 7. Qui quidem *numer.* 8. cum prædictis Auctoribus optimè addit, tunc Religiosos bellantes, & etiam Clericos nullam incurrere irregularitatem. ¶ Ex quibus sequitur, posse Episcopos, Clericos, omnesquè Religiosos in bellis contra mauros, sarracenos, hæreticos, aliosque fidei christianę hostes licitè, & sanctè exercitibus præesse: vt sanctè, & licitè fecerunt Archiepiscopus Toletanus Rodericus, & Eminentissimus Cardinalis Ximenez de Cisneros contra mauros; necnon N. P. Venerabilis Dominicus à Iesu Maria in bello commisso Pragæ in Boëmia contra Palatinum, aliosque hæreticos. ¶ Sed approbare non possumus, quæ egit Episcopus Burdegalensis, qui paucis abhinc annis, classem regens

regens contra Hispaniæ Regem, vrbes, & portieus cantabricos invasit: & vt horrendum detestamur, quod his diebus videmus: scil. contra N. Pium, & Catholicissimum Regem Philippum V. Ecclesiasticos, & Sacerdotes, mixtos cum Anglis, & hollandis in Catalauniæ, & Valentiæ regnis propria manu bellare.

Captivos christianos non licet contra fideles pugnare, bene autem remigare.

42 Rogabis *tertiò*: An captivos christianos liceat pro infidelibus militare contra alios christianos, quando ad id metu mortis coguntur? ¶ Respondetur negativè, si directè aggrediantur, aut dirigant prælium in ipsos fideles. Et ratio est: Quia hoc est intrinsecè malum; cùm tale bellum iniustum sit, ac proinde, bellando, graviter peccant. Vnde nequeunt gubernare naves, & machinas militares, explodere tormenta bellica, & bombardas emittere: quia hæc est proprie bellare, quod quidem *persè* ordinatur ad damnum christianorum. Licitum tamen illis est, ex metu mortis, remigare in turcarum triremibus, portare onera spoliorum, scalas apponere, propugnacula deferre, sulphur porrigere, vt diximus *tract.* 13. *cap.* 1. *punct.* 4. *num.* 128. Quia hęc, pro vt à captivis procedunt, actiones indifferentes sunt, & necessariò damnum christianis non inferunt, sed vnicè ex malitia turcarum: quapropter, dum adest mortis periculum, ab eis cessare non tenentur. ¶ Excipe tamen, si scirent captivi, quòd, cessando à talibus actionibus, christiani magnam victoriam sint consequuturi in bonum Religionis catholicæ, & reipublicæ christianæ: Quia tunc bonum commune Ecclesiæ præferendum est vitæ propriæ. Dicta tenent Illustrissimus Tapia *lib.* 3. *quæst.* 13. *art.* 17. Lorca 2. 2. *disp.* 51. *sect.* 3. Azor *part.* 1. *lib.* 2. *cap.* 17. *q.* 6. Lessius *lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 18. *num.* 122. Sanchez *lib.* 1. *in Decalogum, cap.* 7. *num.* 18. Palaus *tract.* 6. *disp.* 6. *punct.* 11. *num.* 10. Trullench *lib.* 1. *Decalog. cap.* 6. *dub.* 5. *num.* 18. Carpensis *tom.* 2. *tract.* 17. *sect.* 2. *num.* 19. Diana *part.* 5. *tr.* 7. *resol.* 130. & 3. *part. tr.* 5. *Miscel.* 1. *resol.* 36. & *Coordinatus tom.* 7. *tr.* 5. *resol.* 73. & alij plurimi *apud ipsum*: Qui resol. 74. & Palaus *num.* 12. docent, in tali casu licitas etiam esse alias actiones persè primò iniuriosas, vt sunt, domum perfringere, agros devastare, bona subripere: Quia in extrema necessitate licitum est bonis externis proximi vti, ad propriam vitam conservandam; nec dominus est tunc rationabiliter invitus. ¶ Quam quidem sententiam libenter admittimus, si tantùm illud damnum proximo faciant, quod necessarium est ad vitæ propriæ conservationem. Videantur Coninch. *disp.* 31. *dub.* 7. *num.* 104. Molina *de Iustitia, tom.* 1. *tr.* 2. *disp.* 115. *concl.* 5. *n.* 7. Nec similiter prædicti captivi incurrunt excommunicationem bullæ Cœnæ, de qua egimus tom. 2. *tr.* 10. *cap.* 4. *punct.* 6. *num.* 85. Cùm præceptum ecclesiasticum obligare nequeat contra naturale, de conservatione vitæ.

Excedentes modū iustum bellandi peccant, & ad restitutionem tenentur.

43 Habita notitia eorum, qui bellare licitè possunt, vel à bello abstinere; descendimus ad secundam quæstionis partem, scilicet circa modum in bello servandum. Pro qua inquires *primò*: An excedentes modum debitum bellandi teneantur ad damna causata resarcienda? ¶ Respondetur affirmativè: Quia excedentes modum iustum belli iniustitiam committunt, & iniuriam inferunt adversarijs: ergo eam resarcire debent: ac proinde restituere tenentur damna causata. Quare peccant, & ad restitutionem obligantur Duces, & milites, qui contra voluntatem Principis, vel excedentes illius imperium, aut ordinem, damna inferunt, quæ necessaria non sunt ad ipsum bellum, & intentam victoriam: Et quidem milites ea damna, vt non necessaria ad victoriam consequendam, debent habere, quæ prohibuit Principis imperium, & voluntas. ¶ Adverte tamen: quòd quando militibus deprædari prohibetur non in gratiam hostium, sed ne, turmatim dispersi, capiantur; tunc si fortè inimicis damna inferant, ad restitutionem non tenentur: quia præsumitur approbatio Principis.

Innocentes non licet directè occidere; bene tamen indirectè. Et explicatur, qui dicantur *Innocentes*.

44 Ex quibus sequitur *primò*, nullo modo licere innocentes directè occidere, parta victoria: Quia illi nullam culpam habent, & ideò nulla pœna digni sunt. Diximus *directè*; quia indirectè, quando scilic. nocentibus ita mixti sunt, vt sine illorum occisione victoria consequi non possit, licitum est eos occidere. Quia, quando finis licitus est, media ad illum necessaria etiam licita sunt: ergo, cum occisio nocentum tunc sit medium necessarium ad victoriam adipiscendam, & ista sit licita, licita etiam erit cum innocentum occisione. Maximè, cùm iam innocentes non sint, sed nocentes. ¶ Sed rogabis: Qui dicantur *innocentes* ad intentum? ¶ Respondetur, tales esse infantes, mulieres (nisi propria manu hostes iuvent) aduenę, peregrini, mercatores non habentes ibi domicilium, legati, & inter christianos, Monachi, Presbyteri, & agricolæ: hos omnes illicitum est occidere, nisi quando nocentes fuisse comperiatur. Sic Bonac. *disp.* 2. *de Restitutione, quæst. vltima, sect.* 1. *punct.* 12. §. 3. *num.* 17. Surrez *de Charitate, disp.* 13. *sect.* 8. *n.* 10. Molina *de Iustitia, disp.* 110. Qui omnes econtrà asserunt, nocentes, & rebelles posse occidi tàm in ipso conflictu, quàm post illum, si eorum mors sit necessaria ad vindicandam iniuriam; vel securitatem imposterùm stabiliendam: Quia tunc vincens iam est eorum Iudex & superior, vnde potest in pœnam delicti eos morte plectere. Sed hoc limitandum est, nisi sub promissione vitæ hostibus sese dederint; tunc enim incolumes servandi sunt. Dicta, præter citatos, docent Coninch. *disp.* 31. *dub.* 7. *n.* 129. Valentia 2. 2. *disp.* 3. *q.* 16. *punct.* 3. *vers.* 7. ¶ *Vide tom.* 3. *tr.* 13. *cap.* 2. *n.* 64.

Bello capti, nisi sint christiani, & hæretici, non tamen apostatæ, possunt libertate privari.

45 Sequitur *secundò*, posse victores libertate privare hostes captos: Cùm enim possint vitam adimere, potiori titulo poterunt libertate privare. Imò etiam possunt in servitutem innocentes redigere, si iniuria civitatis hac pœna sit digna. Et ratio est: quia libertas inter bona fortunæ reipublicæ computatur: ergo, cùm his iustè privari possunt, etiam libertate. ¶ Sed licet hæc iure naturæ ita sint; tamen inter catholicos locum non habent: Quia, ob consuetudinem inter eos præscriptam, capti ab alijs christianis in servitutem redigi non possunt. Hic libet adnotare, quòd licet hoc privilegio gaudeant etiam hæretici, non tamen apostatę. Videantur Suarez *de Bello, disp.* 13. *sect.* 7. *n.* 13. Molina *disp.* 117. *conclus.* 4. Coninch. *disp.* 31. *dub.* 7. *n.* 120. Saa verb. *Bellum, n.* 2. & Bonac. *de Restitutione, disp.* 2. *sect.* 1. *punct.* 12. *n.* 21.

Peccata quæ committuntur à Principe, Du-

46 Sed rogabis: Quę sunt peccata, quæ solent committere Reges, Duces, & milites in bello? ¶ Res-

cibus, & militibus committuntur.

¶ Respondetur *primò*; peccare Reges contra iustitiam commutativam, si stipendia militibus subtrahant. *Tum*: Quia sub hac conditione miles adscribitur; & sic est contractus onerosus inter Regem, & milites. Vnde potest occultè compensari, si stipendia eis non solvantur. ¶ *Tum etiam*: Quia ansam prębent, vt milites à vicinis populis indebita extorqueant, eorumquè bona expilent. Sylvester verb. *Miles*, Molina *disp*.116.*à num*.1. ¶ Duces similiter peccant, *primò*: Si pecuniam accipiunt à locorum habitatoribus, ne in horum locis milites, aut exercitum hospitent: Quia sic omnia opida aggravant; cùm vnum tantùm damnum pati debeat: & licèt eligere possint vnum locum præ alio, tamen iniquum est hanc electionem venalem facere. Bonacin. *loco citato num*.17. Coninch *num*. 100. ¶ Secundò peccant, plures milites repręsentando, vt plura stipendia accipiant; vel famulos in milites signando: Quia in hoc iniuriam regno, & Regi irrogant. ¶ Denique milites peccant, si castra deserant: si vltra stipendium Regis aliquid accipiant, nisi sint in pergravi, aut extrema necessitate: si locum sibi demandatum deserant: vel si temerè periculo vitæ se exponant: si hospites vltra sibi debita gravent; & tunc ad restitutionem tenentur. Hęc sunt peccata, quæ Principes, Duces, & milites solent frequenter committere. Qui plura circa hæc voluerit, videat Molinam *de Iustitia, disp*. 116. Ledesmam 2.*part*. *tract*. 3. *cap*.13.*per totum*, Bonacinam *punct*.12.*citat*. Coninch *disp*.31.*&* 32. Dianam Coordin. *tom*.7.*tr*.7.*de Bello, per* 65.*resolutiones*. ¶ Sed hìc breviter notare oportet, non esse contra ius, & modum debitum militiæ, vti stratagematibus, & insidijs: Quia, cùm hoc non sit mendacium, sed quædam simulatio veritatis, peccatum non est, quando necessarium iudicatur ad victoriam consequendam: at verò, si tales fraudes, & insidię sint contra promissam fidem, & belli iura, illicitæ sunt. Videantur Div. Thom. 2. 2. *q*.40.*citata, art*. 3.

Si necessitas, aut occasio adest, licet pugnare in die festo.

47 Denique rogabis: An in diebus festivis liceat bellare? ¶ Huic quęstioni affirmative respondet Angelicus Doctor *loco citato articul*. 4. Et ratio est: Quia festi observatio non impedit ea, quæ ad salutem corporalem hominis ordinantur, & ita Medici licitè medentur hominibus in diebus festivis: sed pugnare ordinatur ad salutem corporalem reipublicæ: ergo licitum est, quando adest pugnæ occasio, in die festo bellare. Si autem fiat absque necessitate, docet D. Thomas, esse peccatum: Quia, cùm festa sint ordinata ad vacandum Deo, hoc per inquietudines belli impeditur. Sed Magister Bañez, & Illustrissimus Tapia *quæst*.13.*art*. 14. optimè explicant Divum Thomam, dicendo, esse tantùm veniale: Quia inquietudines belli non opponuntur directè præcepto, sed fini tantùm præcepti: vnde eius transgressio, seu violatio est culpa tantùm venialis.

*** *** ***
*** ***
***

PUNCTUM IV.

De Rixa, & Seditione.

Proponitur rixæ diffinitio; & quale sit peccatum ostenditur.

48 BEllo affines valde sunt Rixa, & Seditio; vnde cum Div. Thoma eis præsentem locum dicamus. ¶ Rixa ergo, vt constat ex Angelico Doctore 2. 2. *quæst*. 41. *art*. 1. est *Quædam contradictio in factis vsque ad percussionem*. Vel, vt ibidem ait: Rixa est *Privatum bellum ex privata authoritate commissum, quo vnus alterum lædere conatur*. Vnde patet esse mortale ex genere suo ex parte aggressoris; cùm nocumentum proximo inferat: poterit tamen esse veniale ex parvitate materiæ, vt evenire solet in puerorum rixis. Ex parte verò se defendentis *cum moderamine inculpatæ tutelæ* nullum est peccatum: si verò cum gravi excessu lęsionis se defendat, erit gravis culpa. ¶ Hoc peccatum rixę oritur ex ira, vt docet ibì Divus Thomas *art*. 2. In cuius explicatione, quia, quæ circa ea excitantur difficultates, faciles intellectu inveniuntur, ampliùs non immoramur. Videantur Expositores D. Thomæ Caiet. Ban. Ledesma *cap*. 14. & alij. ¶ Hìc agendum erat de duello, quod est *Pugna singularis ab vtraque parte ex condicto accepta cum periculo occisionis, aut gravis vulneris*: Sed quia de hoc sat egimus *tom*.2.*tr*.9.*cap*.4.*punct*.4. ideò ab eo supersedemus. Videantur insuper Tapia *tom*. 2.*tr*.3.*quæst*.14.*art*.3.4.*&* 5. Palaus *tom*.1. *tr*.6.*disp*. 5.*punct*.7. *à num*.3. & Prado *capit*. 15. *quæst*.8.

Quid, & quale peccatū sit seditio, eiusque causæ assignantur.

49 Seditio, vt colligitur ex D. Thom. 2. 2. *quæst*.42.*art*.1. est *Tumultus ad pugnam vnius partis reipublicæ contra aliam*. Si autem sit contra Principem, dicitur *rebellio*, quæ distinguitur specie à *seditione*; cùm includat formalem inobedientiam: & reducitur ad schisma. Seditio ergo, cùm opponatur vnitati pacis Reip. semper est ex genere suo peccatum lethale. Sic D. Thomas *art*.2, Ledesma *conclus*.2. Tapia *q*.15. *art*.2. & Palaus *tr*. 6.*disp*.5.*punct*. 7.*à num*.1. ¶ Causæ seditionis solent esse gravitas, & rigida exactio tributorum, penuria victus, ministrorum nimius rigor, & iustitia, & in exercitibus, alimentorum, & stipendiorum penuria; quare, vt tales tumultus evitentur, magna cura, & solicitudine Proceres, & Reges has causas impedire debent; & maxima prudentia opus est illis, vt extinguantur, dum oriuntur: quia tunc rigor prodesse non solet, sed potius valde obesse; vnde lenioribus medicamentis hoc cancer tunc, iuxta temporis circunstantias, & prudentiæ regulas, reprimendum, curandum, & eradicandum est.

PUNCTUM V.

De Scandalo.

PLures difficultates circa hoc vitium, quàm circa præcedentia, se offerunt examinandæ: vnde animo induximus, plus temporis in eis enucleandis insumere.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Scandalum, & quando committatur?

Quid, & quotuplex sit scandalum.

50 SCandalum, quod græcè idem est, ac latinè *offensio*, est duplex, *activum*, & *passivum*: primum diffinitur à D. Thoma 2.2. *quæst.*43.*art.*1.*in corpore* his verbis: *Dictum, vel factum minus rectum præbens occasionem ruinæ.* (spiritualis vtique) Explicatur diffinitio. Dicitur *dictum, vel factum*: quia debet esse actio externa. *Minùs rectum*: eò quòd non requiritur, vt verè malum sit, sed quòd saltim habeat speciem mali. *Præbens occasionem ruinæ*: non causam: quia à nullo extrinseco, vt à causa, potest voluntas trahi ad peccatum. Et quia non requiritur, quòd alter labatur, sed sat est, si detur occasio lapsus. ¶ Secundum verò est *ruina ipsa eius, qui scandalizatur, occasione accepta ex dicto, vel facto alterius.* Sic Doctor Angelicus *art.* 1. *ad* 4. *& art.* 2. ¶ Sed hîc nota, quòd, si nulla datur occasio, sed ex propria malitia aliquis ruat, dicitur scandalum *Pharisæorum*, qui ob eorum malitiam ex Christi, & Apostolorum rectis operibus scandalizabantur. Si verò talis ruina oritur ex propria infirmitate, vel ignorantia, dicitur *Pusillorum*, vt si quis ex licito fœminæ ornatu labatur. Hęc divisio est D.Thomę *loco proximè citato*, *& art.* 7. ¶ Deinde nota, quòd scandalum *activum* potest esse vel *persè*, vel *peraccidèns*: Est *persè*; quando expressè, aut implicitè suo inordinato dictu, vel facto quis alium trahere intendit ad peccandum; vel ex eo probabiliter timetur ruina spiritualis proximi: vt siquis expressè expeteret alterius ruinam; aut virtualiter, publicè peccando, vel inhonestè coràm alijs ad fœminam accedendo. Est *peraccidèns*; quando quis absque tali intentione peccat in occulto, suæ tantum satisfacere voluptati intendens, & peraccidèns ab aliquibus peccare videtur, qui fortè scandalizati sunt: & huiusmodi scandalum non est peccatum distinctum in confessione aperiendum. ¶ Vltimò nota: quòd scandalum *passivum* non est speciale peccatum, sed per omnia divagatur; & est mortale, aut veniale iuxta gravitatem peccati, quod ex inductione alterius committitur; vt furti (verbi gratia) detractionis, fornicationis &c. Scandalum verò *activum* est speciale peccatum contra charitatem, & correctionem fraternam; & erit mortale, aut veniale iuxta gravitatem, aut levitatem ruinæ, quam intendit. Hęc communia sunt. Videantur Divus Thomas *art.* 1. 2. *&* 3. Bannez *ibi*, N.Antonius à Spirit.Sanct. *in Directorio Confessorum*, *tom.*3.*tr.*2.*disp.*3.*sect.*5.*numer.* 161. Tapia *tom.* 2.*lib.* 3. *q.*16. *art.*1. Prado *cap.*15.*quæst.* 10. Sanchez *in Decalog. lib.*1. *cap.* 6. *num.*1.2.*&* 3. Trullench *lib.* 1. *Decalogi*, *cap.*6.*dub.* 5. *à num.*1. Ledesma 2.*part. tract.* 4. *cap.*5. *à conclus.*7. & Palaus *tract.*6. *disput.* 6. *punct.*1.

Sententia afferens requiri expressam intentionem ruinæ.

51 Sed rogabis *primò*: An, vt scandalum sit speciale peccatum, requiratur, quòd expressè intendatur proximi ruina? ¶ Affirmat prima sententia. Quæ movetur *primò*: Quia speciale peccatum indiget oppositione virtuti speciali: at, quando ruina proximi non intenditur expressè, non est specialis oppositio correctioni fraternæ, cui opponitur scandalum, quæ intendit spirituale bonum proximi: ergo nec est speciale scandali peccatum. ¶ *Secundò*: Scandalum activum correspondet passivo, cùm primum sit secundi causa: sed scandalum passivum divagatur per omnes species vitiorum, ergo & activum, quando directè non intenditur. ¶ *Tertiò*: Inobedientia, & ingratitudo, nisi specialiter, & directè intendantur, non sunt specialia peccata, sed conditiones generales peccatorum: ergo similiter scandalum, nisi expressè intendatur ruina proximi. ¶ *Quartò*: Ex opposita sententia sequeretur, quòd, qui consulit fornicationem non intendens expressè ruinam proximi, graviùs peccaret, quàm qui de facto fornicaretur; cùm hic solùm peccaret contra temperantiam, ille verò contra charitatem, & temperantiam: sed hoc videtur falsum: ergo &c. ¶ *Quintò*: Qui consulit Petro furtum, non quia proximi malum, sed quia sibi vtile, non peccat peccato speciali scandali; cùm furtum sit materialiter volitum: ergo requiritur directa intentio mali proximi, vt detur speciale peccatum scandali. ¶ *Vltimò*: Qui suo exemplo movet alium ad opus virtutis, non exercet specialem virtutis actum: ergo nec qui suo pravo exemplo ad malum inducit. Ita Sanchez *lib.*1. *Decalog. cap.* 6. *num.* 3. Azor *tom.*1. *lib.* 3. *cap.* 7. *quæst.*1. Bannez *art.*4. *dub.* 1. Ioannes à S. Thom. 1.2. *quæst.* 18. *disp.* 10. *art.* 1. *diffic.* 4. Palaus *tr.*6. *disp.*6. *punct.* 3. *num.*8. Villalobos *tom.* 2. *tr.*3. *diffic.*8. *n.* 3. Trullench *lib.* 1. *cap.* 6. *dub.* 5. *num.* 5. & alij multi *apud ipsos*.

...næ proximi ad scandalū formalē.

52 Secunda sententia asserit, dari speciale peccatum scandali, quando probabiliter existimatur, dictum, aut factum futurum esse occasionem ruinæ, licèt hæc expressè, & directè non intendatur. Et movetur *primò*: Quia inferre nocumentum corporale proximo, etsi expressè non intendatur, si sufficiens illius causa apponitur, opponitur speciali virtuti, scilicet iustitiæ commutativæ: ergo inferre nocumentum spirituale, etsi expressè non intendatur, opponitur speciali virtuti, nempe correctioni fraternæ. ¶ *Secundò*: Tunc est specialis malitia contra aliquam virtutem, quando directè volumus id, quod destruit obiectum formale illius: sed in præsenti casu volumus directè id, quod destruit obiectum formale correctionis fraternę, scilicèt bonum spirituale proximi: ergo datur tunc specialis oppositio. Probatur minor: Quia in præsenti volumus directè peccatum, quod probabiliter existimamus futurum esse occasionem ruinæ spiritualis: ergo directè volumus id, quod destruit obiectum formale correctionis fraternę: & consequenter tale peccatum importat specialem malitiam contra huiusmodi præceptum. ¶ *Tertiò*: Nam si scandali formalis essentia exigeret, quòd ruina proximi esset directè volita, scandalum esset peccatum interiùs consumatum, sicut ob hanc rationem odium, & formalis inobedientia consumantur interiùs: sed hoc est falsum: ergo falsum est, vt detur speciali scandali peccatum, directè intendi debere ruinam spiritualem proximi. Minor probatur: Tum ex diffinitione scandali, vbi dicitur: *Dictum, vel factum minus rectum &c.* ergo non inte-

Sufficere intentionem virtualem, & implicitam, alij dicunt.

interius, sed exterius consumatur tale peccatum. ¶ Tum: Quia scandalum directè opponitur correctioni fraternæ: sed hæc consumatur actu exteriori: ergo & scandalum. Ita Sylvester verb. *Scandalum*, Petrus Soto *lect.9.de Confessor.* Navarr. *in Manuali cap.6.num.*19.Valentia 2.2.*disput.*3.*quæst.*18.*punct.*2.Suarez *de Charitate,disp.*10.*sect.*2.Lorca *disp.*56.*q.*43.*sect.*3.*à n.*5.Lugo *de Pœnitentia,disp.*16.*sect.*4.Coninch.*disp.*32.*n.*45.Oviedo *de Peccatis,tr.6.controv.* 2. *punct.* 5. & alij.

Elligitur secunda sententia, & auctoritate D. Th. & ratione, atque exemplis roboratur.

53 Quę sententia magis nobis arridet, sicut arrisit Illustrisimo Tapia *lib.*3.*quæst.*16.*art.*3.*num.*1.Prado *cap.* 15. *q.* 10. *n.*26.& alijs:Quia videtur expressa D. Thomę 2.2. *quæst.*43.*art.* 1. *ad* 4. his verbis: *Quando aliquis suo malo facto, vel verbo intendit alium ad peccatum inducere, vel etiam si ipse hoc non intendat, & ipsum factum est tale, quod de sui ratione habet, quòd sit inductivum ad peccatum; putà, cùm aliquis publicè facit peccatum, vel quod habet similitudinem peccati: & tunc ille propriè dat occasionem ruinæ: vnde vocatur scandalum activum.* Et art. 6. ait: *Dicendum, quòd scandalum activum propriè est, cùm aliquis tale aliquid dicit, vel facit, quod de se tale est, vt alterum natum sit inducere ad ruinam.*: Sed quod per se est causa ruinæ, est scandalum formale: ergo, estò non intendatur ruina proximi, si actus exterior *ex se* est inductivus ad malum, formale scandalum erit. ¶ *Deinde*: Quia ad scandalum formale non requiritur, quòd ruina proximi sit primariò volita, sed sufficit, si sit secundariò, & ex consequenti: sed qui elicit, aut consulit opus pravum, quod *ex se* est inductivum ad malum, secundariò, & ex consequenti vult proximi ruinam: ergo peccatum scandali *formaliter talis* committit. Maior, in qua est difficultas, illustratur exemplis. Qui accedit ad coniugatam, etsi expresse eam, vt talis est, non velit, committit adulterium: quia circunstantia coniugij est ex consequenti, & secundariò volita. Qui hominem in ecclesia occidit, etsi solo vindictam intendat, sacrilegium committit: & similiter sacrilegus esset, qui Religiosam concupiscit, etsi velit eam, non vt voto dicatam Deo: quia in vtroque casu circunstantia sacrilegij necessariò sequitur ad actum, & ita ex consequenti intenditur: Ergo, vt aliquod pravum dictum, vel factum speciem scandali habeat, non requiritur, quòd expresse ruina proximi intendatur; sed sufficit, si indirectè volita sit: ad quod sat est, velle directè quod *ex se*, attenta persona, & circunstantijs, est inductivum peccati: aut si prævideatur, vel debeas prævidere, quòd ex tali actione moraliter subsequendum sit; estò de facto, vel ratione virtutis, aut depravatæ vitæ videntium, scandalum non sequatur.

Fit satis adversariorum argumentis.

54 Per quæ patet ad argumenta. Ad primum quidem: quia, vt probatum manet, sufficit ad scandalum indirectè velle ruinam proximi: sicut committit furtum, & homicidium formaliter vt talia, qui non vult ea, vt sunt mala formaliter proximi, sed vt sunt media ad suam cupiditatem explendam: quia in hac voluntate directa includitur indirectè alia, qua eà vult vt mala proximi, quæ quidem formaliter opponitur iustitiæ: Sic ergo dicimus de ruina proximi intenta virtualiter. ¶ Per quod patet ad secundum, & ad tertium. Sed ad quartum, negamus sequelam; si sermo sit de gravitate intra lineam castitatis: Quia tunc consulens, licèt peccet contra hanc virtutem, non tamen est peccatum exterius opere consumatum: cæterùm fornicatio, cùm sit actio exterior opere consummata, habet ex hac parte maiorem gravitatem respectu peccati pravi consilij fornicandi. Concedimus tamen sequelam, si arguens loquatur de gravitate in diversis speciebus: cùm consulens duo committat peccata specie diversa, & intemperantię, & scandali; vt docuimus tr.6.*cap.*8. *punct.*4. *n.*81. ¶ Ad quintum, negatur antecedens; cum indirectè velit proximi ruinam. ¶ Ad vltimum, Respondetur, quòd, si aliquid probat, probat etiam, quòd, etsi expresse intendatur ruina proximi, non detur formale scandalum; sicut, etsi expresse intendatur bonum proximi per exempla virtuosa, non datur, iuxta contrarios, specialis actus virtutis: vnde etiam contra ipsos vrget argumentum.

Circunstantia scandali semper est in cófessione aperienda.

55 Hic advertendum est, quòd, quidquid sit de præcedenti controversia circa constitutionem scandali formalis, omnes vtriusque sententiæ Doctores conveniunt in eo, quòd circunstantia scandali sit necessariò in confessione aperienda. Et quidem, quando ruina proximi est directè intenta, nulli est dubium; cùm addat, in communi sententia, speciem novam peccati, quæ explicanda necessariò est, vt præcipit Concilium Tridentinum. Quando verò indirectè intenditur, licèt non sit, in aliquorum sententia, peccatum speciale scandali, sed tantùm generale; attamen, quia est causa moralis peccati alterius, committitur aliud novum peccatum numero distinctum: Ac proinde, qui fornicatione propria inducit alium ad fornicandum, estò ab eo hoc non intendatur, quia tamen suo pravo exemplo est causa alienæ fornicationis, duplex fornicationis peccatum solo numero distinctum committit: cùm ergo peccata, etiam solo numero diversa, debeant in confessione declarari, vt ex Tridentino docuimus *tr.6. cap.*8.*punct.* 1. *num.* 2. ideò omnes Doctores, etiam sententiæ contrariæ, docent, circunstantiam scandali esse in confessione aperiendam. Specialiter videantur Tapia *loco citato*, *num.* 3. Ledesma *tom.*2.*tr.*4. *cap.*5.*concl.*5.& 7. *dub.*1.& Sanch. suprà citatus *num.* 6.

Corollarium notandum.

56 Ex quibus à fortiori infertur, incitantem ad furtum, vel fornicationem &c. suo pravo consilio duplex diversę speciei peccatum committere, alterum contra charitatem, & alterum eiusdem speciei cum peccato, ad quod inducit: vt clarè constat ex dictis. Quinimò, si hoc pravum incitamentum, furando (v. gr.) præbeat, vltra peccatum scandali, alia duo peccata furti solo numero diversa committit; vnum, quia per se ipsum furtum exercet, & alterum, quia est occasio furti ab alio perpetrandi. Ratio est: quia, vt ait Caietan. 2.2. *quæst.*43.*art.*1. & nos infrà *cap.*11. *punct.*3.*n.*27. loquendo de pacto implicito, & explicito cum Dæmone, latius probabimus, eiusdem speciei sunt explicitum, & implicitum: ergo si ille, qui explicitè inducit alium ad furandum, reus est furti ab illo perpetrati; sic similiter peccat, qui pravo suo exemplo ad furtum inducit: vnde vltra peccatum, quod ipse, furando, committit, peccat peccato furti ad quod incitavit.

57 Sed hinc inferre non licet, teneri sic indu-

Non omnis, qui reus est peccati furti, manet obligatus ad restitutionem.

inducentem ad restitutionem damni illati; imò etiam si expresse hoc intendat. Et ratio est: Quia ad restitutionem solùm tenetur, qui ad furtum concurrit vt moralis causa, non verò vt præcisè occasio: sed in præsenti non influit vt causa, sed vt mera occasio: ergo restituere non tenetur. Videantur à nobis dicta tract. 13. *cap.* 1. *punct.* 5. *n.* 114. vbi diximus, nec Episcopos, nec Prælatos inducentes ad furtum pravo suo exemplo teneri ad restitutionem, estò ex officio, & consequenter ex iustitia teneantur bono spirituali subditorum attendere: quia suo officio non tenentur invigilare circa bona temporalia patientis damna; vnde contra istum nullam iniustitiam committunt; quamvis peccent contra iustitiam in ordine ad scandalizatum, quem ex officio, bono suo exemplo pascere tenentur. Et idem dicendum est de Confessario, & Iudice: cùm hic tantum teneatur ex officio impedire, & coërcere damnum inferre volentes, non verò quòd alij pravo suo exemplo ad furandum moveantur; ille verò, scilicet Confessor, tantùm debeat ex officio ad bona spiritualia pœnitentis attendere, vt de Episcopo etiam diximus; non verò ad temporalia creditoris, aut damnificati, vt ibidem *num.* 138. stabilivimus. Idem docent Sanchez *lib.* 1. *Decalogi, cap.* 6. *num.* 4. Bonacin. *de Restitutione, disp.* 1. *quæst.* 2. *punct.* 11. & 12. Palaus *tr.* 6. *disp.* 6. *punct.* 3. *num.* 2. Trullench *lib.* 1. *cap.* 6. *dub.* 5. *num.* 8. & alij. Qui omnes addunt, quòd si quis, suadendo, ad furtum concurrit, ad restitutionem obligatur, sicut etiam nos probavimus ibidem *à num.* 116.

Scandalum non committit, qui parato grave peccatum perpetrare suadet leve.

58 Rogabis *secundò*: An scandalum committat, qui parato grave peccatum patrare, suadeat leve? ¶ Ante resolutionem, Nota, esse licitum minus malum tunc consulere, vt diximus tr. 13. *cap.* 1. *punct.* 5. *num.* 109. Tum: quia tale consilium est conditionale, hoc est, *si maius commissurus es, elige minus.* ¶ *Tum etiam*: Quia, qui consulit minus malum, non vult malum *vt malum*, sed vt infert carentiam maioris mali, quod est conforme charitati. ¶ *Tum deinde*: Nam licèt leve peccatum non sit in committente medium licitum, & eligibile ad gravius vitandum, cum possit, & debeat vtrumque impedire; at in consulente est medium eligibile, & cadens sub consilio: quia non est in eius potestate vtrumque vitare: ergo licitum est parato grave malum committere, levius suadere. ¶ Et per hoc aliquorum scrupuli manent soluti, & negativa sententia, quam amplectimur, circa propositam quæstionem stabilita. Ratio est: quia inducere ad id, quod bonum est, non est inducere ad peccatum, vt est luce clariùs: sed qui ad peccatum non inducit, non committit scandalum: ergo, cùm consulens minus malum parato maius facere, inducat ad id quod bonum est (quia illud minus malum consultum, ratione motivi, potius ad genus boni, quàm ad genus mali pertinet, atque ideò huiusmodi inductio non specificatur nisi à bono) non committit scandalum. Ita NN. Salmanticenses Scholastici *tom.* 4. *tr.* 13. *disp.* 10. *dub.* 6. *num.* 217. Caietanus *in Summa, verb. Tyranus*, Sotus *lib.* 6. *de Iustitia, quæst.* 1. *art.* 5. & *in cap.* 3. *ad Romanos*, Prado *cap.* 15. *quæst.* 11. §. 2. Thomas Sanchez *de Matrimonio, lib.* 7. *disp.* 11. *n.* 15. plurimos referens, Palaus *tr.* 6. *disp.* 6. *punct.* 6. *n.* 6. Trullench *lib.* 1. 7. *cap.* 13. *dub.* 2. §. 1. *num.* 6. Bonacin. *disp.* 1. *de Restitutione, quæst.* 1. *punct.* 7. *num.* 8. Villalobos *tom.* 2. *tract.* 21. *difficult.* 7. & alij. ¶ Sed dicta intelligenda sunt sub his limitationibus. *Primò*: Quando alia via divertere non potest proximum à graviori peccato committendo: si enim hoc possit, non potest licitè consulere minus malum: quia nullo titulo mali rationem exuere potest. *Secundò*: Quando paratus est etiam minus malum committere: si enim tantùm est determinatus ad maius, non licet minus consulere: & sic non licet consulere fornicationem ei, qui paratus erat committere tantummodò adulterium, aut sodomiam: quia iam illius peccati, quod consulis, verè esses causa, etiam si recto existimato fine procedas. His ergo limitationibus positis, verum est non committere scandali peccatum, qui parato grave delictum patrare suadet leve. Videantur DD. suprà allegati.

---

§. II.

De Peccatis scandali contra Castitatem.

Mulier iuxta suum statum ornata non committit scandalum, se offerens viri aspectui.

59 QUia in rebus ad venus commoventibus, facilius, & communius est, alijs offensionem, & ruinam parari, ideò de eis singulariter in hoc §. agimus. Vnde inquire *primò*: An fœmina, quæ se ornans, & in publicum exiens, offert se virorum aspectibus, peccet peccato scandali? ¶ Respondetur, minimè peccare, si se offerat virorum aspectibus ornata iuxta qualitatem personæ, suique status decentiam, imò etsi sciat ab aliquo adolescenti turpiter amari. Et ratio est: quia, etsi tunc poneret occasionem amasio, vt turpiter eam concupiscat, hæc occasio potius est ab ipso accepta, quàm à muliere oblata: ergo esset scandalum acceptum, non vero datum. Antecedens liquet: quia quælibet mulier habet ius, vt decenter ornata procedat, nimis enim grave onus esset mulieribus, eas compellere, vt maneant semper domi inclusæ: ergo tale adolescentis scandalum potius ex propria malitia, quàm ex ornatu decenti mulieris oritur. ¶ *Deindè*: Effectus peraccidens, licèt prævisus, si non est facilè vitabilis, non imputatur ad culpam: sed illud adolescentis peccatum est effectus peraccidens respectu ornatus mulieris, & aliàs non est facilè vitabilis: ergo non debet mulieri imputari ad culpam. Sic Caietanus 2. 2. *quæst.* 169. *art.* 2. *ad* 5. Lorca *tom.* 2. *q.* 73. *art.* 8. Navarus *in Summa, cap.* 23. *num.* 29. Sanch. *lib.* 1. *Decalogi, cap.* 6. *num.* 17. Trullench *cap.* 6. *dub.* 5. *num.* 20. Palaus *tr.* 6. *disp.* 6. *punct.* 7. *num.* 3. Nisi talem ruinam prædicto ornatu mulier intendat: tunc enim certum est apud omnes peccare.

Prosequitur explicatio traditæ doctrinæ.

60 Unde oritur, quòd, vt periculosa mulier possit se hominum conspectui offerre, necesse est aliquam intervenire vtilitatem, saltim non se privandi sua libertate, & iure exeundi domo, vel standi ad fenestram: cæterum, quia istæ causæ, & vtilitates semper verificantur, semper etiam ei erit licitum, simplici animo offerre se decenter ornatam hominum conspectui. ¶ Imò addunt citati Auctores, quòd si ornatus esset superfluus, non peccaret mortaliter, sed venialiter: quia tot sunt mulie-

mulieres superflue se ornantes, vt vix de vlla possit affirmari, occasionem peccandi hominibus tribuere. Videatur etiam Diana *part.* 2. *tr.* 25. *Miscellan.* 1. *resol.* 30. *& Coordinatus, tom.* 7. *tr.* 5. *resol.* 8. *&.* 9. ¶ Sed credimus, hanc doctrinam cum grano salis esse intelligendam, eam limitando. Primò: dum talis superfluus ornatus est meretricius, aut valde nimius, & præter patriæ consuetudinem; vel ob illum ornatum superfluum scit ab aliquo in particulari turpiter adamandam: Quia iam *ex se* est occasio ruinæ ob ornatum illicitum; ac proinde graviter peccat, se ita ornando. Secundò: Quando absque necessitate domo egredietur, aut ecclesiam vadit, quando scit videndam ab amasio expectari: si enim tunc commodè ad aliud templum adire potest, vel domi manere, debet hoc facere: Quia tenemur, absque gravi incommodo proprio, vitare aliorum peccata. Ita Sanchez *n.* 17. Palaus *n.* 4. Diana *p.* 5. *tr.* 7. *resol.* 31.

An licita sit scollatura?

61 Maior tamen difficultas est: An liceat mulieribus nuda pectora, & mammillas ostendere? ¶ Summa Angelica verb. *Ornatus, num.* 3. Rosella *num.* 13. & D. Antoninus *in Summa, part.* 2. *tit.* 4. *cap.* 5. §. 3. dicunt, mulieres indecentes nudo pectore graviter peccare: quia hæc profana nuditas, seu scollatura valde incitat videntes ad libidinem. ¶ Alij verò probabiliùs dicunt, quòd, si talis ornatus sit iuxta morem patriæ, non est lethale ratione scandali, sed tantùm veniale contra virtutem modestiæ. Et ratio est: Quia hic ornatus immoderatus non magis causat ruinam proximi, quàm pulchritudo naturalis: ergo ruina proximi peraccidèns ex illo oritur. Sic Caietanus *in Sum.* verb. *Ornatus, cap.* 4. Navarrus *in Summ. cap.* 23. *num.* 19. Sanch. *tom.* 3. *de Matrimoni, lib.* 9. *disp.* 46. *num.* 26. Azor *part.* 2. *lib.* 12. *cap.* 18. *q.* 13. Layman. *tom.* 3. *lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 11. *quæst.* 13. Trullench *lib.* 1. *cap.* 6. *dub.* 5. *num.* 21. Bonac. *de Matrimonio, quæst.* 4. *punct.* 9. & alij. At verò, si hic ornatus non sit iuxta morem patriæ, absdubiò erit lethale eo vti. Vnde si aliquæ fœminæ nunc in Hispania, vbi exemplo nostræ Catholicissimæ Reginæ fœliciter regnantis penitùs hic pestiferus ornatus eradicatus est, iterum eo vterentur, procul dubio graviter peccarent: quia insolita magis movent, & excitant. Quare diligenter à Confessoribus, Prædicatoribus, animarumque pastoribus opera danda est, vt huiusmodi scollatura nullatenus introducatur: &, si ad hoc opus fuerit, sub mortali tenentur absolutionem sacramentalem negare, & à sacra Synaxi eas repellere.

Illatio notanda circa vsum vestis virilis in fœminis, aut econtrà, & circa choreas.

62 Ex quibus liquet, *persè* illicitum non esse fœminis vti veste virili; aut è converso viris vti veste fœminea: vnde, si absit scandalum, aut libidinis periculum, peccatum non est ex sola curiositate, vel levitate eis indui; cùm *ex se* concupiscentiæ incentivum non sit. ¶ His valde affines sunt choreæ, quas dicendum est, licitas esse etiam inter personas diversi sexus, si modestè ducantur, vt quotidie accidit in aulis Principum, & Nobilium domibus; quod damnare, cùm oblectatio sit honeste facta, non audemus.

Scandalum grave cōmittit pingens concubinam

63 Inquires *secundò*: An pingens concubinam amasio, vel imagines obscænas, peccet mortaliter peccato scandali? ¶ Respondetur affirmativè, quoad vtranque partem. Et ratio primæ est: Quia talis imago est fomentum, & incitamentum turpis amoris: & cùm aliàs credat probabiliter, amasium ea abusurum, traditio talis picturæ homini sic deperdito est quasi donatio gladij parato se occidere: ergo eam ei depingere est causa, aut occasio ruinæ proximi. Sic Azor *tom.* 2. *lib.* 12. *cap. vltimo, quæst.* 9. Sanchez *lib.* 1. *cap.* 7. *n.* 40. Palaus *tr.* 6. *disp.* 6. *punct.* 12. *num.* 6. Bonac. *disp.* 2. *de Peccatis, quæst.* 4. *punct.* 2. §. *vnico, num.* 19. ¶ Sed limita traditam doctrinam; nisi causa iusta excusaret: quę vtique non est amissio lucri ex tali pictura; aliàs, cùm hæc semper adsit, semper liceret eam pingere: sed causa iusta debet esse metus mortis, mutilationis, aut alterius similis damni. Ita citati Doctores, & Trullench. Contra Dianam *p.* 11. *tr.* 5. *Miscelan.* 5. *resol.* 50. *& Coordinatum, tom.* 7. *tr.* 5. *resol.*

amasio, aut imagines obscænas.

64 Ratio verò secundæ partis est: Quia nuda Venus, aut similis obscæna imago, pudendis detectis, aut coopertis veste, seu vello tenui, valde excitat ad turpia: ergo eam videntibus est occasio ruinæ spiritualis. Vnde tàm pingentes, quàm eas publicè exponentes mortaliter peccant. ¶ Asserimus tamen, quòd si non sint totaliter nudæ, & aliàs pudenda occultentur, non erit lethale, ad artis ostensionem, eas pingere, aut sculpere; & ad ostentationem, & ornatum conservare. Et ratio est: Quia aliæ partes corporis, etsi nudæ, non sunt ita ad venus incitativæ. Primum docet Sanchez *de Matrimon. lib.* 9. *disp.* 46. *num.* 4. Rocaful *tom.* 2. *Decalog. lib.* 4. *cap.* 3. *n.* 239. Trullech *tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 1. *dub.* 12. *num.* 13. Busembaum *lib.* 3. *tr.* 4. *cap.* 2. *dub.* 1. *n.* 9. & alij. Secundum innuunt Turrianus *in Selectis, cent.* 4. *lib.* 18. Diana *part.* 11. *tr.* 4. *Miscelan.* 4. *resol.* 32. plures alios referens.

Domus locari possūt meretricibus, & vsurarijs.

65 Rogabis *tertiò*: An liceat vendere, aut locare vestes, & domos meretricibus, & vsurarijs? ¶ Negat Navarr. *in Manuali, cap.* 17. *n.* 195. Quia hoc esset concurrere ad aliorum peccata. ¶ Sed probabiliùs alij docent, id licitum esse: Quia domus locatio nimis à peccato aliorum remota est; cùm non sit illius materia, aut occasio. ¶ *Deinde*: Quoniam domus non solùm illi vsui deservit, sed etiam alijs licitis: ergo potest ad eos illam locare. ¶ *Ultimò*: Quia illæ personæ ob maiora damna vitanda à Repub. permittuntur: ergo eorum peccata non teneris impedire, illis tuam domum non locando. Ita Sanchez *lib.* 1. *cap.* 7. *n.* 20. Azor *tom.* 2. *lib.* 12. *cap.* 18. *q.* 3. Vazquez *Opuscul. de Scandalo q.* 43. *art.* 8. *dub.* 5. *num.* 48. Ledesma *tom.* 2. *tr.* 8. *cap.* 32. *concl.* 14. *diffic.* 1. Trullench *lib.* 1. *cap.* 6. *dub.* 5. *num.* 16. N. Lezana *consult.* 46. *num.* 68. Diana *part.* 5. *tr.* 7. *resolut.* 26. Prado *cap.* 15. *quæst.* 12. *n.* 16. Qui quidem limitant traditam doctrinam in casu, quo domus illa esset aptior ratione situs ad ea peccata committenda: quia tunc videtur ad talia peccata adiuvare. Et ex eodem motivo Prado ait, esse illicitum, quando petitur cubiculum commodatum, vt fornicentur: quia tunc non petitur res, vt indifferens, sed abusus rei indifferentis. Videantur dicta in hoc tractatu *cap.* 3. *punct.* 4. *n.* 25.

Nō licet servis ministrare in peccatis venereis; benè autem in his, quę sunt purè indifferentia.

66 Rogabis *quartò*: An liceat famulis ministrare dominis in peccatis contra castitatem? ¶ Cui difficultati respondetur ex doctrina tradita à D. Thoma 2. 2. *quæst.* 169. *art.* 2. *ad* 4. quam suprà *cap.* 3. *punct.* 4. *n.* 25. stabilivimus: quòd

vel

vel res in quibus ministrat famulus, vel pedissequa, est *ex se* ad venerea determinata; vel indifferens: si primum (quale est invitare concubinam ad copulam cum Domino, vel eam illi quærere) absdubio illicitum est, & peccatum scandali: Quia hoc est directè cooperare ad malum, quod quidem scandalum est. Si secundum (qualia sunt cibos condire, mensæ ministrare, lectum sternere, concubinam ornare, eiusque crines componere) licitum est: Quia hæc valde remotè ad peccatum concurrunt, propriaquè munera sunt liciti famulatus, & indifferentia bono, aut pravo vsui: vnde si illum non intendat ministrans, etsi sciat Dominum, aut Dominam illis obsequijs, vel famulatibus abusurum, non peccat: Quia nemo tenetur prohibere, ne aliquis rebus indifferentibus abutatur. Hæc doctrina ferè est communis; & præter ibi citatos, plures referunt Sanchez *libr.* 1. *Summæ, cap.* 7. *n.* 5. Palaus *tr.* 6. *disp.* 6. *punct.* 11. *num.* 4. N. Antonius *tom.* 3. *Directorij Confess. tr.* 2. *disp.* 3. *sect.* 9. *n.* 187. *&* 188. Quare tota difficultas est: quę ministeria sint purè indifferentia, ac proinde licita. Pro quibus.

Quædā supponuntur.

67 Rogabis *quintò*: An servi licitè possint deferre litteras amatorias concubinæ, aut eas iussu Domini scribere? ¶ Ante resolutionem, supponendum est *primò*: quòd, si tales litteræ nil turpe, sed tantùm signa vrbanitatis contineant, licitum est eas scribere, aut deferre, dummodò adsit aliqua iusta causa: Quia istæ actiones sunt *ex se* indifferentes, & sic, dum adest iusta causa, possunt à famulis propter illam executioni mandari: cæterùm, si non datur iusta causa, quamvis tales actiones *ex se* indifferentes sint, quia à Domino ordinantur ad turpem amorem, cuius fomentum debet famulus vitare, quando commodè potest, à famulis executioni mandari non possunt: Quia his circunstantijs exercitæ non sunt nisi pravæ, & fomentum malitiæ. Vnde, quia huiusmodi actiones semper à Domino ordinantur ad peccatum, si non adest iusta causa, nequeunt à servis exerceri, quin peccent. Si verò dubium sit, an tales litterę amatoriæ sint, non possunt famuli eas deferre: Quia, cùm de turpi amore constat, moraliter creditur turpia continere.

Non licet famulis deferre internuntia verba turpia declarantia.

68 Supponendum est *secundò*, nunquam famulis licere deferre internuntia verba, turpia exprimentia: Quia hoc est intrinsecè malum, cùm immediatè, & directè sit instrumentum, quo Dominus fœminam ad pœccatum inducit; quod non ita immediatè verificatur de litteras amatorias deferentibus. In hoc conveniunt Trullench *lib.* 6. *in Decalog. cap.* 1. *dub.* 12. Bonacin. *de Matrimonio, quæst.* 4. *punct.* 14. *num.* 6. & alij Doctores cum Sanchez *libr.* 1. *Summæ, cap.* 7. *n.* 5. Contra Palaum *punct.* 11. *num.* 7. Vnde tota est difficultas de scribentibus, & deferentibus litteras amatorias: an hoc licite ab ipsis fieri possit?

Aliqui sentiūt posse famulos scribere, vel deferre litteras amatorias.

69 Ad quam, Merolla *tom.* 1. *disp.* 2. *cap.* 4. *conclus.* 5. *num.* 287. & Saà verb. *Peccatum, num.* 9. *editionis Complutensis*, affirmant, id licitum esse: quibus adhæret, licèt cum trepidatione, & sub dubio, Palaus *tract.* 6. *disp.* 6. *punct.* 11. *num.* 7. & probabilem reputat Hurtado 2.2. *disp.* 173. *sect.* 30. §. 399. Et moventur: Quia litteras amatorias deferre, & scribere non est intrinsecè malum, sed indifferens, quando non adest pravus finis: ergò aliquando, & consequenter famulis, licet eas deferre. Probatur antecedens ex doctrina Thomæ Sanchez *lib.* 9. *de Matrimonio, disp.* 46. *num.* 34. Quia verba, vel scripturæ sunt signa conceptus interni: ergo intantùm erunt prava, inquantùm significant conceptus internos pravos. *Tunc sic*: sed talia verba, aut litteræ non significant pravos conceptus, vel amanuensis, vel litteras deferentis, sed Domini præcisè iubentis ea deferre, aut scribere, vt supponimus: ergo, prout ab illis scribuntur, vel deferuntur, intrinsecè mala non sunt: & ita aliquando eas describere, aut deferre licebit. ¶ Deinde: *Hæc turpia*, ait Palaus, *scribi possunt, sicuti scribunt Doctores, ad ponderandam malitiam illorum, qui ea ex malo fine proferuntur: possuntque scribi, & dici non tanquam ex proprio marte, sed alieno; non seriò, sed irrisoriè: possunt similiter deferri ad concubinam, non vt moveatur ad coitum, sed vt illa comburat, & irrideat*: ergo hęc actio scribendi, aut deferendi litteras amatorias illicita non est.

70 Sed nihilominus dicendum est, has actiones scribendi, aut deferendi litteras amatorias esse omnino illicitas. Et ratio est: Quia talia verba, dicta per internuntium, sunt *ex se* provocativa, & intrinsecè mala: ergo multò magis scripta, cùm diu durent provocando: ergo illicitum est eas scribere, & deferre. ¶ Confirmatur *primò*: Nam vocare verbis expressis ad fornicandum, intrinsecè malum est: ergo etiam intrinsecè malum erit vocare media delatione litterarum. ¶ Confirmatur *secundò*: Officium Lenonis intrinsecè malum est: sed similes actiones sunt propriæ Lenonis: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Qui ad singulare certamen, seu duellum illicitum, provocatoria scripta, libellos, epistolas, earumquè exemplaria dictaverint, composuerint, scripserint, miserint, detulerint, divulgaverint, mortaliter peccant, & excommunicationis pœna per Gregor. XIII. & Clementem VIII. plectuntur (circa quæ, videnda sunt, quæ docuimus tr. 10. *cap.* 4. *punct.* 3. *à num.* 42.) ergo similiter mortaliter delinquunt describentes, aut deferentes litteras amatorias. Patet consequentia: Nam ideò in primo casu illicitum, & peccaminosum est tales epistolas scribere, dictare, deferrè &c. quia provocant ad duellum prohibitum, & illicitum: ergo, cùm litteræ amatoriæ provocent ad inhonestos actus, illicitum erit, eas aut scribere, aut deferre.

Illicitum est litteras amatorias, vel scribere, vel deferre.

71 Per quę patet ad rationes contrarias, quæ indignæ sunt, vt à pijs Doctoribus proferantur, & scribantur. Licèt enim litteræ illæ, & verba non explicent conceptus scribentis, aut deferentis; sunt tamen instrumenta immediata, quibus concubina ad inhonestos, & illicitos actus inducitur: vnde non sunt præcisè illicita talia verba, aut litteræ, quatenus conceptus depravatos Domini explicant; sed etiam inquantùm ad malum alliciunt, quod faciunt medio famulatu deferentis, aut scribentis: quare, sicut peccat Dominus suum depravatum animum per ea manifestans; sic & servi, ea aut deferendo, aut scribendo, vt concubina, ad malum cum Domino cooperandum, alliciatur. Nec fingere potest servus præcisionem illam, quam Palaus scribit: Cùm litteras illas scribere, aut deferre, dum depravatum Domini animum cognoscit, fit intrinsecè ma-

Fit satis oppositionis contrariæ argumentis.

malum, vt diximus numero antecedenti; & ideò nequit à malitia denudari. Et quid magis à ratione exulat, quàm asserere, hæc verba, aut litteras ad concubinam non seriò, sed irrisoriè scribi, & mitti, vt ea comburat, & non potius, vt lasciviæ igne comburatur; cùm ex se valde provocativa sint, proximoquè spiritualem ruinam inferant? Vnde nostram resolutionem tenent Sanchez *lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 26. Petrus de Ledesma *tom.* 2. *tract.* 27. *cap.* 9. *conclus.* 6. *difficult.* 4. Bonacina *de Matrimonio, quæst.* 4. *punct.* 14. *numer.* 6. Layman *libr.* 2. *tract.* 3. *cap.* 13. Machado *tom.* 2. *lib.* 6. *part.* 7. *tract.* 11. *num.* 6. Diana *part.* 5. *tract.* 7. *resol.* 27. *&* *part.* 7. *tract.* 7. *resol.* 52. *&* *Coordinatus, tom.* 7. *tract.* 5. *resol.* 44. *&* 45. & alij. Qui omnes extendunt doctrinam ad casum, in quo Dominus minaretur mortem famulo: Quia, cùm prædictæ actiones sint intrinsecè mala, nunquam licitæ esse possunt.

Quædam ex doctrina tradita inferuntur.

72 Ex hucusque dictis sequitur *primò*, licere aurigis deferre meretrices ab vno ad alium locum, etsi sciant ad peccandum illuc petere: Cùm hæc actio indifferens ex se sit: vnde, ad eos à peccato excusandos, sufficit amissio lucri. Azor *tom.* 2. *libr.* 12. *cap. vltim. quæst.* 8. Sanchez *num.* 25. Diana *part.* 3. *tract.* 6. *Miscelan.* 2. *resolut.* 11. Merollo *tom.* 1. *disp.* 2. *cap.* 4. *dub.* 10. *conclus.* 3. *num.* 280. ¶ Sequitur *secundò*, fas esse famulo comitari concubinam ex se paratam ire in domum heri; dummodò nullum internuntium deferat: Quia hic est simplex comitatus, ac proinde actio indifferens; cùm prius præcesserit conventus inter herum, & concubinam de peccato. Imò, etsi eam deferret curru, aut sella, non peccaret: quia hæc actio est propria famulatus. Sanchez *libr.* 1. *capit.* 7. *num.* 25. Palaus *tract.* 6. *disp.* 6. *punct.* 11. *numer.* 5. ¶ *Tertiò*: Licitum est famulis, causa famulatus, domum heri concubinæ aperire, facem præferre, lectum sternere, cibos condire, mensæ ministrare; vt diximus *tract.* 13. *capit.* 1. *punct.* 5. *num.* 128. Imò & dominum ad concubinæ domum comitari, quando, etiam famulo non comite, herus adiret; nec ex eo animosior reddatur: quia tunc est est merus comitatus. At verò, si herus famulum comitem adhiberet, vt securiùs ac liberiùs peccaret, & ab invadentibus se defenderet, esset omnino illicitum: quia tunc iam influeret proximè in peccatum domini. Videantur Sanchez *n.* 22. *&* 25. Diana *part.* 5. *tract.* 7. *resolut.* 29.

Non licet famulo, scalā, aut humeros apponere, vt Dominus ad peccandū ascendat.

73 Maior difficultas fuerat: An fas sit famulis scalam apponere, sustinere humeris herum per fenestram ad fornicandum ascendentem, vel aperire vi ianuam virginis honestæ ad eam strupandam; si timerent, nè à Domino torvis oculis aspiciantur, aut malè tractentur, aut à domino è domo expellantur, & expulsi cogantur emendicare, aut penuriam pati? ¶ Affirmavit Palaus *tom.* 1. *tract.* 6. *disp.* 6. *punct.* 11. *numer.* 5. his verbis: *Domino ascendere volenti per fenestram, ad rem habendam cum fœmina, poteris pedem sustinere, scalam apponere: quia sunt actiones indifferentes.* Merola *tom.* 1. *disp.* 2. *cap.* 4. *corollar.* 2. *numer.* 278. addit, id licere, dummodò gravior causa adsit, scilicet vitatio alicuius magni damni. ¶ Sed prædictam doctrinam damnat Innocentius XI. in sequenti propositione, ordine 51. *Famulus, qui submissis humeris scienter adiuvat herum suum ascendere per fenestram ad stuprandam virginem, & multoties eidem subservit, deferendo scalam, aperiendo ianuam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, putà, nè à Domino male tractetur, nè torvis oculis aspiciatur, nè domo expellatur.* Quare hæc sententia iam tutò defendi nequit, eamquè ante prohibitionem reprobarunt Suarez *de Charitate, disp.* 10. *sect.* 4. Dian. *p.* 5. *tr.* 7. *resol.* 6. & alij.

Circa propositionem damnatam, nota primo.

74 Sed hic *primò* notandum est: quòd, quando in dicta propositione damnatur, adiuvare domino ad stuprum *aperiendo ianuam*, hæc apertio non intelligitur de apertione ianuæ, vt concubina in domum heri ingrediatur: quia hæc, vt suprà diximus *num.* 59. non est intrinsecè mala; & ideò licita est, quando iussu domini fit: sed de apertione ianuæ clavi, aut vi, vt stupret virginem, vt patet ex contextu verborum. Quare malè sentit Corella *in Explicatione dictæ propositionis*, priori modo illam explicans.

Nota secūdò.

75 Nota *secundò*: quòd, cùm ibi solùm damnet Pontifex prædictas actiones, quando fiunt *metu notabilis detrimenti &c.* restat difficultas; si fiant metu magni damni, aut mutilationis, vel mortis, an sint licitæ? ¶ Affirmat Sanchez *lib.* 1. *Decalogi, cap.* 7. *num.* 30. & nos leviter tetigimus *tom.* 3. *tract.* 13. *cap.* 1. *punct.* 5. *num.* 129. Quia istæ actiones sunt ex se indifferentes: ergo, licèt peccato sint satis proximæ, possunt excusari, ratione gravis mali imminentis. ¶ Sed nunc ex professo rem examinantes, asserimus, hæc omnia illicita esse, etiam vrgente periculo mutilationis, aut mortis. Et ratio est: Quia quod est intrinsecè malum, nullo modo, vt ait Divus Thomas 2. 2. *quæst.* 110. *articul.* 3. honestari potest, etiam si adsit periculum mortis: sed adiuvare dominum, humeros supponendo, vel deferendo scalam ad virginem stuprandam, aut fornicandum cum concubina, hìc & nunc est intrinsecè malum, & nullo modo indifferens; sicut comitare latronem, vt eum defendat, vel vt ad furandum aliquis adiuvet, esse intrinsecè malum docuimus tom. 3. tract. 13. capit. 1. punct. 5. *numer.* 127. ergo non licet, etiam metu mortis, huiusmodi actiones exerceri. Probatur minor: Quia tunc cooperatio ad aliquam actionem malam non est intrinsecè mala, sed indifferens, & ob metum gravem licita, quando principalis causa illius actionis potest tunc benè, aut malè eam exequi, & ex sua malitia provenit, quòd male fiat: quapropter possumus petere mutuum ab vsurario parato, & à gentili iuramentum, etsi sciamus, vsurarium non mutuò, sed sub vsuris daturum; & gentilem per falsos Deos iuraturum, vt cum Div. August. & Div. Thoma docuimus tract. 14. cap. 3. punct. 14. *numer.* 120. & similiter petere iusta de causa ab indigno ministro sacramenta, quin cooperemur eius sacrilegæ administrationi, vt diximus tom 1. tract. 1. cap. 8. *num.* 34. & tom. 2. tract. 10. cap. 3. *num.* 21. imò potest fidelis dare, absque labe simoniæ, munus aliquod ministro nolenti aliter sacramentum ministrare, vt docuimus tract. 19. cap. 2. punct. 2. *num.* 14. & tenet Divus Thomas 2. 2. *quæst.* 100. *art.* 2. *ad* 5. Et horum omnium ratio est: quia omnes istæ actiones fieri licitè ab illis possunt; potest nam-

namque vsurarius mutuare absque vsuris; gentilis iurare per Deum verum; & minister sacramentorum debitè illa ministrare: Vnde nihil ex dictis poteramus facere, si causæ principales non possent illa absque peccato exercere. *Tunc sic*: sed herus hìc & nunc nequit ascendere, aut aperire portam ad stuprandam virginem, vel fornicandum, quin in his actionibus peccet: ergo nec famulus ad eas cooperari, aut immediatè subjiciendo humeros, aut scalam apponendo, etiam ob metum mortis, adiuvare. Patet consequentia: Aliàs cooperaretur ad actionem intrinsecè malam, seu quam hìc & nunc licitè exequi herus non potest: quod omnes communiter negant. Et ex his patet ad motivum sententiæ contrariæ.

---

§. III.

Deciduntur alij casus circa inductionem ad alia peccata.

Nullum scandalum committit petens iusta de causa mutuum ab vsurario, vel sacramenta ab indignè ministrante.

76 Postquàm de scandalo in materia castitatis egimus, oportet aliqua saltim prælibare circa concursum, & cooperationem ad alia peccata. Prò quo rogabis, *primò*: An sit peccatum scandali mutuum petere ab vsurario parato ad exigendas vsuras; & sacramenta à Parocho, vel Sacerdote, parato sacrilegè ministrare? ¶ Ad quam difficultatem, Dicimus, nullum peccatum scandali committere exigentem vsuras ab vsurario parato, vel sacramenta ab indignè ministrante, si adest iusta causa, vel necessitas. Et ratio est: quia petere, quod mihi est vtile, & alter potest sine peccato conferre, absdubiò est mihi licitum, & in hoc nullum scandali peccatum committo: sed in casu posito, tam vsurarius, quàm minister possunt, si velint, sine peccato conferre, quæ ab eis exiguntur, vt ex se liquet: ergo, etsi sciam, eos cum peccato collaturos, possum sine scandali labe petere ab illis vel mutuum, vel sacramenta, quæ mihi vtilia, vel necessaria sunt.

Limitatur doctrina tradita.

¶ At verò, si non adest necessitas, vel æquè bene ab alio ea possum accipere, non licet ab eis petere: Quia charitas obligat, & graviter, vitare damnum spirituale proximi, quando commode possumus. Omnia hæc docuimus tum tom. 1. tract. 1. cap. 8. punct. 11. à n. 16. loquendo de indigno ministro sacramentorum, tum tom. 2. tract. 10. cap. 3. n. 21. Et de vsurario, tom. 3. tr. 14. cap. 3. n. 120. cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 78. *art.* 4. vbi hæc habet verba: *Licet tamen ab eo, qui hoc paratus est facere, & vsuras exercet, mutuum accipere sub vsuris propter aliquod bonum, quod est subventio suæ necessitatis, vel alterius.* Divum Thomam sequuntur Caietanus *ibi*, Navarrus *cap.* 14. *n.* 39. Sanchez *lib.* 1. *Decalogi*, *cap.* 7. *num.* 15. Bonacin. *disp.* 2. *de Peccatis, quæst.* 4. *punct.* 2. Palaus *tr.* 6. *disp.* 6. *punct.* 10. *n.* 5. Vnde audiendus non est Diana *part.* 1. *tract.* 8. *resolut.* 31. & *part.* 5. *tract.* 7. *resol.* 8. esse tantùm veniale peccatum, etsi absit iusta, & rationabilis causa.

Probatur nostra conclusio à paritate.

77 Confirmatur vlterius nostra conclusio. Etenim potest quis, iuxta Angelicum Doctorem 2. 2. *quæst.* 73. *art.* 2. *in corpor.* & *ad primum*, & secundùm à nobis dicta tom. 3. tract. 13. cap. 4. punct. 5. §. 4. *num.* 63. dicere *aliqua verba per quæ diminuatur fama alicuius, non hoc intendens, sed aliquid aliud*: vnde dicta verba prolata ob necessitatem, vel aliquam honestam vtilitatem non habent malitiam detractionis; vt ipse prosequitur: ergo similiter potest quis absque scandali labe, dum adest necessitas, vel rationabilis vtilitas, mutuum, & sacramenta ab vsurario, & sacrilego ministro petere, non intendens vsuram, & sacrilegam administrationem, sed aliquid aliud, scilicet mutuum, & administrationem sacramentorum. Et paritas est evidens: quia hæc damna spiritualia, quæ ministro, vel vsurario adveniunt, sunt præter intentionem petentis, nec ipsi volita: sicut ergo, estò ex prolatione verborum sequatur diminutio famæ, dum hoc non intenditur, dicta verba non sunt detractoria, nec vt talia volita; ita nostra petitio scandalosa non erit.

Licet iusta causa petere iuramentū ab eo, quem falsò iuraturum scio.

78 Ex quibus sequitur, licitum esse petere iuramentum ab eo, qui paratus est, aut timemus, falsum iuraturum, si iusta mihi adsit causa. Et ratio est eadem, qua præcedentem doctrinam probavimus: quia ab eo petitur, quod licitè, & honestè fieri potest: ergo si falsò iuret, propriæ malitiæ tribuendum est. ¶ *Deinde*: Quia, si hoc non liceret, inde homines ansam abriperent debita negandi; & tunc nec creditor, imò nec Iudex, etiam actore, & creditore petente, possent licitè exigere iuramentum à debitore, quem sciunt falsò iuraturum: sed hoc satis absurdum est: ergo licet, iusta de causa, petere iuramentum ab eo, quem scio, aut timeo falsò iuraturum. Videantur Suarez *tom.* 2. *de Religione, lib.* 3. *de Iuramento*, *cap.* 15. *num.* 10. Mendoza 2. 2. *disp.* 173. *sect.* 15. *n.* 197. vbi aliquibus obiectionibus eruditè satisfaciunt.

Non licet iurare veritatem, quando talem esse ignoratur.

79 Rogabis *secundò*: An sit licitum, inducere ad iurandum verum, quod iuraturus, esse verum, ignorat? ¶ Explicatur quæstio. Scholasticus vult cursum probare, cui rectè interfuit; sed testibus tunc caret, qui eum interfuisse viderint; tamen adhibet alios, qui eum interesse non viderunt: Quæritur, an isti iurare possint licitè, & ad id alter suadere? ¶ Ad quam difficultatem, à paucis exagitatam, negativè respondetur. Et ratio est: quia tales testes reipsà mentiuntur, etsi aliàs verum dicant, cùm testentur contra propriam mentem, & contra id quod sciunt: ergo nequit aliquis eos ad id inducere, & occasionem ruinæ spiritualis parare. ¶ At verò, si anteà inducens persuadeat illis veritatem, taliter quòd de ea efforment prudens iudicium practicum, licitè possunt tunc iurare; & ab eis iuramentum exigi non est scandali peccatum; cùm iurent id, quod prudenter credunt, verum esse: quare tunc licebit iurare, talem scholasticum interfuisse, non verò se illum interesse vidisse. Ita Hurtado de Mendoza 2. 2. *disp.* 173. *sect.* 15. §. 200. & Diana *part.* 5. *tract.* 7. *resol.* 10. ¶ Sed verius est oppositum, iuxtà dicta à nobis tract. 17. cap. 2. *n.* 44. Quia in iudicialibus, qualis est præsens materia, solum potest vt certum iurari, quod oculis videtur.

Non licet inducere ad iurandū falsū, licet iurans credat esse verum.

80 Rogabis *tertiò*: An licitum sit inducere ad iurandum id, quod falsum esse cognoscit inducens, sed iurans credit esse verum? ¶ Respondetur cum Azor *tom.* 1. *libr.* 10. *capit.* 11. q.

11. *quæst*. 2. Suarez *de Religione*, *tom*. 3. *lib*. 3. *de Iuramento*, *cap*. 14. *num*. 8. & alijs, esse peccatum. Et ratio est: Quia nullus inducere potest ad id, quod est malum obiectivè, etsi illud committens excusetur à peccato ob ignorantiam, vt diximus tract. 11. cap. 2. *à num*. 158. & cap. 3. punct. 4. *num*. 49. & ita nemo potest inducere ad fornicandum, ad pollutionem &c. etsi verum esset, quòd committens crederet ex ignorantia invincibili, nullum committere peccatum. *Tunc sic*: sed falsò iurare est obiectivè malum: ergo illicitum est, & scandali peccatum ad id inducere, etsi committens ex ignorantia crederet, verum iurare. Vnde oritur, illicitum esse, & peccatum scandali inducere ad iurandum Petrum (verbi gratia) esse nobilem, hæc, aut illa honorifica officia obtinuisse, quando inducens scit, esse falsum, etsi iurans credat esse verum. ¶ Nec obest in præsenti, quòd non eveniat, nec sequatur proximi ruina, ac proinde non videtur esse scandali peccatum. Quia, vt est apud omnes certum, essentia scandali non est sita in eo, quòd sequatur actu, vel non sequatur proximi ruina: sed in eo, quòd patratum opus sit ex se occasio lapsus, aut ruinæ spiritualis, vt suprà diximus *numer*. 53. Vnde, sicut immunis non es ab scandali labe, ex eo quòd Petrus (verbi gratia) tuis pravis dictis, aut factis, ob suam virtutem, non scandalicetur; ita ex eo quòd ille non peccet ob ignorantiam rei peccaminosæ, ad quam faciendam eum induxisti.

81 Rogabis *quartò*: An liceat invitare ad cœnam parato solvere ieiunium? ¶ Respondetur negativè. Et ratio est: Quia hoc est invitare ad actionem, à qua hìc & nunc separari nequit malitia; & sic est obiectivè mala, quatenus prohibetur sub præcepto: sed peccatum est invitare ad id, quod est obiectivè malum, vt omnes fatentur: ergo nullo modo licet invitare ad cœnam parato solvere ieiunium. Maior liquet: quia, vt diximus tract. 11. cap. 2. *à num*. 158. & cap. 3. *à num*. 47. invitare, consulere, & ministrare in actionibus prohibitis per aliquam legem, sub qua illas exercens continetur, est obiectivè ex præcepto malum: sed paratus solvere ieiunium est sub lege ieiunij: ergo invitare ad cœnam modo dicto est obiectivè malum ex præcepto. Quare nec famuli heris, nec caupones hospitibus, possunt licitè ministrare carnem tempore ieiunij: quia concurrunt ad actionem ex præcepto malam. Sic Palaus *tract*. 6. *disp*. 6. *punct*. 10. *num*. 2. *& punct*. 14. *n*. 2. Vazquez *de Scandalo*, *quæst*. 43. *art*. 1. *dub*. 3. *num*. 17. Diana *part*. 5. *tract*. 7. *resol*. 13. *& Coordinatus*, *tom*. 7. *tract*. 5. *resol*. 59. referens Turrianum, & Molfesium. Sed quia famuli, & idem dicendum est de tabernarijs, & cauponibus, præsumere debent dominos, vel hospites ob aliquam infirmitatem, vel fatigationem ab itinere, excusatos esse à lege vel abstinentiæ, vel ieiunij; ideò, quando sibi contrarium non constat, tutè possunt eis petentibus ministrare cibos vetitos, quin peccatum scandali incurrant: cùm rationabiliter præsumant, esse exemptos à dictis præceptis.

Non licet invitare ad cœnam parato solvere ieiunium.

82 Ex quibus sequitur malè dixisse N. Antonium à Spiritu-sancto *in Director*. *Regular*. *tract*. 3. *disp*. 6. *sect*. 4. *num*. 528. posse sæculares ministrare carnes NN. Carmelitis extra suos Conventus, si parati sint eas absque necessitate, & licentia comedere. Et ratio est eadem, qua conclusionem antecedentem stabilivimus: siquidem comestio carnium est nobis sub præcepto prohibita; & ideò talis ministratio esset concurrere ad actionem malam ex præcepto, quod est peccatum; sicut esset, si concurrerent ad alios actus illicitos, vt ad fornicationem; etsi alter esset paratus eos exercere: quia de materiali est, vt talis concursus, vel ministratio sit peccatum, quòd actio sit mala ex obiecto, aut ex præcepto; si defactò ab illa malitia separari non potest. Sed in hac materia gravior est difficultas, quam movet prædictus Doctor, scilicet:

Non licet sæcularibus ministrare nobis Carmelitis Discalceatis carnes absque necessitate &c.

83 An peccet mortaliter fœmina, quæ compassione, vel malitia ducta, callidè Carmelitæ Discalceato præberet iusculum artificiosè ex carnibus confectum; aut etiam ipsas carnes ita artificiosè conditas, vel ovis permixtas, vt Carmelitæ id non agnoscat (alioquin, vt accidit semper, constanter recusaturus) cùm constet sibi, eas esse nobis sub præcepto prohibitas? ¶ Negativè respondet N. Antonius *loc. citat. à num*. 523. his verbis suam conclusionem probans: *Quia hìc non intervenit scandalum activum influens in ruinam spiritualem proximi; nec formaliter, cùm inducens id nullo modo velit (vt suppono) nec materialiter, cùm non illi apponatur materia hic & nunc mala, sed quæ potius hìc, & nunc est bona, ratione scilicet bonæ fidei procedentis ex illo errore: vnde nec in tali inductione intervenit scandalum passivum. Et idem dicendum est, etsi vnus Carmelita alteri Carmelitæ præbeat prædictum ferculum, illi suadens esse ex piscibus. Neque obstat* (ait) *quòd inducens scit, ferculum esse ex carnibus. Nam Carmelita inducens non comedit ex ipso, vt suppono, & aliàs non intendit, quòd alter vescatur ex eo, quod scit esse carnem, sed quod credit esse pisces: ergo nullo modo inducit ad peccatum, & consequenter nec peccat mortaliter.* Hucusque prædictus Pater, referens Pellizarium, Hurtadum, & Dianam 5. *part*. *tract*. 7. *resolut*. 14. Sed hic author malè citatur; cùm in tali resolutione agat de inductione ad iurandum.

Qui ministrat Carmelitis Discalceatis secretò carnem, non peccat mortaliter iuxta aliquos.

84 Sed hæc doctrina in nostris, & probabilioribus principijs sustineri nequit. Nam, vt optimè docent NN. Salmanticenses Scholastici *tom*. 4. *tract*. 13. *disp*. 6. *dub*. 5. *à n*. 98. & nos docuimus tom. 3. tract. 11. cap. 2. punct. 10. *à n*. 58. & cap. 3. punct. 4. *à n*. 47. quando aliquis excusatur à transgressione legis per ignorantiam, aut impotentiam, manendo tamen sub illa, non observatio legis est saltim obiectivè mala, etsi talis lex sit ecclesiastica: sed inducere ad id, quod obiectivè est malum, est peccatum, vt constat ex dictis *num*. 68. *&* 69. ergo peccatum est inducere aliquem ad transgressionem legis, quando sub illa manet, etsi per ignorantiam excusetur. *Tunc sic*: sed Carmelita Discalceatus est sub lege prohibente sub mortali esum carnium extra domum: ergo, qui callidè illas ei præbet, inducit ad id, quod obiectivè est malum, & consequenter peccatum scandali committit. ¶ Nec obstat, quòd inducens dicat verbis, se nolle spiritualem proximi ruinam, & ita sibi persuadeat; si tamen suis factis id negat; & sic saltem implicitè eam vult: vnde virtualiter intendit proximi ruinam, estò reipsa

Contraria sententia est omnino tenenda, & docenda.

reipsâ non sequatur ratione ignorantiæ, aut bonæ fidei illius. ¶ *Deindè*: Quia si hæc doctrina esset vera, posset quilibet in die veneris præbere iusculum ex carnibus alteri sæculari, si hic crederet esse ex leguminibus: cum eodem modo ex præcepto sit prohibitum Carmelitis extra domos proprias comedere ex carnibus, ac sæcularibus eis die veneris vesci: sed hoc satis absurdum est, à nulloque vidimus concessum: ergo scandali peccatum committit, qui callidè præbet nobis iusculum ex carnibus confectum. Ex quibus satis constat ad argumenta contraria.

Bona spiritualia necessaria ad salutem æternam, non sūt dimittenda, ob vitandū scandalum.

85 Rogabis *quintò*: An bona spiritualia, quæ sunt nobis præcepta, sint dimittenda ob vitandum scandalum? ¶ Pro resolutione, Nota, triplicia esse præcepta: alia iuris divini, vt præcepta fidei, & sacramentorum: alia iuris naturalis, vt subvenire in extrema necessitate: & alia iuris positivi humani, vt ieiunij præceptum. Quo supposito, Dicendum est *primò*, quòd præcepta fidei, & sacramentorum, cùm sint necessaria necessitate medij ad salutem æternam consequendam, non sunt dimittenda ob quodcumque scandalum. Et rationem tradit Div. Thomas 2. 2. *quæst*. 43. *art*. 7. *Quia hæc prætermitti non possunt sine peccato*: sed nullus debet mortaliter peccare propter scandalum alterius vitandum, vt est persè notum: *Non enim facienda sunt mala, vt eveniant bona*: ergo nec possunt omitti præcepta fidei &c. ob scandalum vitandum. Quare, si domi alicuius mulieris esset parvulus, qui absque baptismo moritur, teneor ingredi talem domum, & puerum baptizare, etsi ob hoc scandalum sequatur.

Non licet omittere præcepta negativa ob vitanda scandala. Et quid circa positiva?

86 Dicendum est *secundò*, præcepta negativa iuris naturalis, verbi gratia, *non occidere, non furari, non fornicari &c.* non esse transgredienda ob vitandum scandalum: Quia hæc transgressio est ab intrinseco mala, & ita nullo tempore licet: obligant enim semper, & pro semper, vt diximus tom. 3. tract. 9. cap. 1. punct. 4. *num*. 55. ¶ Si verò præcepta sint affirmativa iuris naturalis, vel iuris positivi humani, etiam aliqui dicunt, ob vitandum præcisè scandalum pusillorum (hoc est, quod procedit ex infirmitate, vel ignorantia) non esse omittenda. Et ratio est: quia scandalum tunc non est datum, sed acceptum; cùm nullus det occasionem scandali, ex quo præcepta sibi imposita exequatur; sed ob scandalum acceptum nulla præcepta, sivè naturalia, sivè positiva cessant: ergo omittenda non sunt, ob vitandum scandalum. Sic Vazquez 2. 2. *quæst*. 43. *artic*. 7. *dub*. 1. *num*. 4. Navarrus *in Summa*, *cap*. 14. *num*. 44. Basilius de Leon *de Matrimonio*, *lib*. 5. *cap*. 18. §. 2. *num*. 17. Palaus *tr*. 6. *disp*. 6. *punct*. 16. *n*. 3. Pro qua referri etiam possunt D. Augustin. *epist*. 199. dicens: *Non est cessandum ab operibus bonis pro quocumque scandalo*. Et D. Gregorius citatus à D. Thoma 2. 2. *quæst*. 43. *art*. 7. his verbis: *Si de veritate scandalum sumitur, vtiliùs nasci permittitur scandalum, quàm quòd veritas relinquatur.*

Proponitur nostra sententia authoritate, & ratione fulcita.

87 Sed Divus Thomas loco allegato *in corpor*. loquendo de scandalo pusillorum circa res spirituales, quæ non sunt de necessitate salutis, hæc docet: *Propter quod sunt spiritualia bona vel occultando vel etiam interdum differenda: vbi periculum non imminet, vsque reddita ratione huiusmodi scandalum cesset. Si autem post redditam rationem huiusmodi scandalum duret, iam videtur ex malitia esse; & sic propter ipsum non sunt huiusmodi spiritualia opera dimittenda.* Ex quibus verbis infert Bannez, præcepta naturalia affirmativa, & alia iuris positivi humani esse ob scandalum vitandum aliquando dimittenda. Idem docent Ledesma 2. *part*. *Summæ*, *tract*. 4. *cap*. 5. *conclus*. 8. Canus *in Relectione de Pœnitentia*, *part*. 5. Valentia *tom*. 3. *disp*. 3. *quæst*. 18. *punct*. 4. Suarez *disp*. 10. *de Scandalo*, *sect*. 4. *num*. 9. Hurtado de Mendoza 2. 2. *disp*. 173. *sect*. 20. à §. 256. Lorca 2. 2. *quæst*. 43. *art*. 8. *num*. 10. Gordon. *tom*. 1. *lib*. 6. *quæst*. 16. *cap*. 5. §. 1. Medina *cap*. *de Confessione*, *quæst*. *de illius integritate*, Sylvester verb. *Confessio*. Ex quibus hi duo vltimi asserunt, ob scandalum omitti posse integritatem confessionis. ¶ Quam sententiam, quia rectè *tract*. 6. *cap*. 8. *punct*. 5. *num*. 119. ex parte ei adhæsimus, docendo, excusari ab integritate confessionis ob grave damnum proximi; nunc etiam eam amplectimur. Et movemur *primò*: Quia præceptum naturale est, delinquentes punire, & peccatores corrigere: sed ob vitanda scandala, putà si ex primo timeatur seditio in Republica, & ex secundo, quòd correctus fiat deterior, prætermittenda sunt punitio, & correctio: ergo aliquando licet, ob scandala vitanda, prætermitti præcepta naturalia affirmativa, & positiva iuris divini, & humani. ¶ *Secundò*: Præceptum vitandi scandali est naturale: ergo præferendum est obligationi cuiuslibet præcepti humani. ¶ *Tertiò*: Omittere aliquando licet (imò ad id obligamur) præcepta Missæ, & ieiunij, ob vitam corporalem proximi: ergo potiori titulo ob vitam spiritualem, quæ ob scandalum periclitatur.

88 Sed si scire cupis, quando hæc præcepta sunt ad tempus prætereunda, ob vitandum scandalum: Dicendum est, hæc prætermittenda esse, quando ex omissione præcepti nullum sequitur damnum proximi: vel damno imminenti præponderant scandala sequenda. Quare, si Sacerdos timeat, ex concursu civium ad sacrum, orituras graves discordias, aut rixas, debet semel, aut bis à sacro abstinere, donec publica authoritate vitentur. Similiter vxor, quæ ex eo, quòd ieiunat in quadragesima, præbet offendiculum viro, quia redditur nimis macerata, cessare debet à ieiunio: quia hic verificatur illud Oseæ 6. vers. 6. *Misericordiam volui, & non sacrificium.* At verò, quando ex omissione præcepti oritur grave damnum proximi, etsi timeantur scandala, adimplendum est præceptum. Et ideò, si aliqua mulier sit in extrema necessitate, teneor ei subvenire, ingrediendo eius domum, etsi inde sequantur scandala. Vnde audiendi non sunt Bannez, & Ledesma contrarium docentes: Quia ferina immanitas est, permittere proximum fame perire, omittendo ei succurrere, quoniam inde alij ansam arripient murmurandi, aut temerè de eo iudicandi.

Assignantur occasiones, in quibus licet, dicta præcepta omittere.

89 Ad argumentum, Respondetur, hîc non loqui de scandalo *Pharisaico*, seu accepto ex malitia; sed de eo, quod *Pusillorum* dicitur, hoc est, ortum ex ignorantia inculpabili, aut infirmitate; respectu cuius cessat aliquando obligatio præcepti naturalis affirmativi, &

Fit satis argumentis cōtrarijs.

plu-

plaries positivi. ¶ Ad authoritatem D. Augustini, & D.Gregorij, Dicendum est cum Bannez, dictos Sanctos Patres intelligendos esse, non esse cessandum ob scandalum à bonis operibus, & veritate edocenda, committendo aliquod peccatum; secùs verò quando non committitur, quia prædicta præcepta pro tunc non obligant. Vel dic, loqui de scandalo accepto.

CAPUT IX.

De Religione, & eius actibus internis.

Um hucusque actum sit de Fide, Spe, & Charitate, quæ, vt vidimus *cap.* 1. *n.*8. *&* 9. ex D. Thom. præludia quędam sunt ad Decalogi pręcepta; restat nunc de primo præcepto Decalogi, quod est de cultu, & adoratione Dei, differere. Quod quidem his verbis intimat divinum eloquium: Exodi 20. *Non habebis Deos alienos in conspectu tuo. Non facies tibi sculptile, nec similitudines omnium, quæ in Cœlo sunt desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum, quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, & non coles.* In quibus verbis, sub forma triplicis negationis, omnis verus Dei cultus pręcipitur, & omnis falsorum Deorum adoratio prohibetur. In prima enim negatione includitur: *Me verum Deum coles: Alienis Dijs cultum non adhibebis*, vt ait Catechismus Romanus, *p.*3. *de Primo præcepto, n.*3. *in fine.* Per quam quidem negationem excluditur omnis falsorum Deorum cultus etiam absque simulachris, vt mos fuit apud Romanos, teste Marco Varro. Sub secunda verò, nempè *Non facies tibi sculptile*, idem cultus medijs eorum imaginibus vetatur: & denique sub tertia, scilicet *Non adorabis ea, & non coles*, idolatricus eorum cultus prohibetur. Cùm ergo religionis virtutis sit, per quam Deo cultum debitum tribuimus; ideò primò de ea, eiusque actibus, & posteà de vitijs illi oppositis agemus. Vnde in hoc cap. differendum nobis erit de Religione, & eius actibus internis, devotione scilicèt, & oratione; quod dividimus per sex subsequentia puncta.

PUNCTUM I.

Religionis essentia, & eius actuum multiplicitas declaratur.

1 REligio, si ad nominis ethymologiam attendamus, teste Lactantio *lib.* 4. *Divinarum Institutionum, cap.* 28. (cuius sententiam approbat D. Thomas *opuscul.* 19. *&* 2. 2. *quæst.* 81. *art.* 1. *in corpore*) derivatur vel à verbo *Religo*: Eò quòd nos Deo alliget: & in hoc sensu ait Preexcelsus Augustinus libr. de Vera Religion. *Religet nos religio omnipotenti Deo.* Vel derivari potest (vt ait Doctor Angelicus *loco citato*) à *Reeligendo*: Eò quòd Deum reeligere debemus, quem amiseramus negligentes. Quod etiam docent, cum D. Augustino *lib.* 10. *de Civitate Dei, cap.* 4. NN. Salmant. Scholastici *tom.* 3. *in Arbore virtutum*, §. 8. *num.* 58. Sed sive sumatur in vna acceptione, sive in alia, sic eam diffiniunt cum D. Thom. NN. Salmanticenses loco citato: *Religio, seu Latria* (quod græcè idem est) *est virtus, quæ debitum cultum Deo tribuit, tanquam primo omnium principio.* Sicut enim honoramus homines ob eorum virtutes, & ad hoc specialis deputatur virtus, scilicèt pietas; sic & Deo, ob infinitam eius excellentiam, necesse est, quòd homo tribuat singularem cultum, quo eum omnium rerum primum principium cognoscat, & confiteatur, seque eius servum in omnibus protestetur; & ad hoc deservit virtus religionis. Vnde illius obiectum est omne signum, sivè interius, sivè exterius, tantæ excellentiæ potestativum. Quid sit Religio, & quale eius obiectũ declaratur.

Cæterùm, quia vna est ratio formalis religionis, scilicet *Cultus Deo, vt omnium primo principio, debitus*, ideò religio est vna virtus atoma, & specifica: Et, quia dicta ratio formalis, nempe *cultus creatus*, est qua constituitur essentia huius virtutis, ideò religio non est virtus theologica, sed moralis; obtinens tamen inter morales primum, & principalem locum: quia immediatiùs alijs Deo adhæret.

Actus Religionis, tàm interni, quàm externi declarantur.

2 Actus illius ad duo genera reducit Divus Thomas 2.2. *quæst.* 82. Nam alij sunt interiores, & exteriores alij. Primi sunt *devotio*, & *oratio*. Secundi verò sunt in triplici differentia: Nam alij sunt, quibus homo corpus suum ad Deum venerandum exhibet, qualis est *adoratio*, de qua D. Thomas *quæst.* 84. Alij, quibus homo de rebus exterioribus aliquid Deo offert, verbi gratia, sacrificium, oblationes, decimas, primitias, &c. & communi nomine dicitur *oblatio*, de quibus D. Thom. à quæst. 86. ad 87. *inclusivè*. Alij denique sunt, quibus in divini nominis honorem aliquid assumit, putà vel sacramenta, de quibus D. Thom. 3. part. *à quæst.* 66. Vel nomen Dei: Et hoc ad propria verba confirmanda; & hoc est iuramentum, de quo Angelicus Doctor 2. 2. *q.* 89. vel per modum adiurationis, superiores quidem deprecando, inferiores autem imperando, & dicitur *Adiuratio*, de qua Divus Thomas quæst. 90. vel denique per modum promissionis ipsi Deo factæ in eius honorem, & dicitur *votum*, de quo Angelius Doctor *quæst.* 88. De quibus omnibus, favente Deo, in his tribus primis decalogi præceptis, nobis agendum est: nunc verò erit sermo de his tantùm, quæ propriùs ad hoc præceptum spectant.

Religio est vnica in specie.

3 Sed hic notare libet cum Div. Thoma *loc. cit. art.* 3. & 4. non obstare specificę vnitati huius virtutis adeò diversam multiplicitatem actuum: quia omnes illos respicit, & producit, quatenus tendunt ad protestandum supremum Dei dominium; quod sufficit, vt, non obstante tali diversitate actuum, sit religio vnica in specie atoma; vt probant Caietanus, & Aragon. *in hac* 2. 2. & Suarez *tom. de Religione, lib.* 3. *cap.* 8. *n.* 5. & 9.

4 Quibus suppositis circa religionem, & eius actus in communi, ad horum explanationem in particulari devenimus. Cæterùm, quia primus actus interior huius virtutis, scilicet *devotio*, leves ad nostrum institutum spectantes continet difficultates, ideò breviter ab hac in pręsenti puncto nos expediemus.

PUNCTUM II.

Quid sit Devotio: *qui sint illius effectus: & quando obliget?*

Explicatur devotionis diffinitio.

5 DIcendum est *primò*, devotionem nihil aliud esse, quàm *Voluntas quædam promptè tradendi se ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum*. Sic D. Thom. 2. 2. *q.* 82. *art.* 1. Qui etiam asserit, ly *voluntas* non pro habitu, sed pro quodam speciali actu sumi. Vnde antiquitùs apud gentiles refert idem Sanctus Doctor, dicebantur *devoti*, qui seipsos specialiter idolis devovebant in mortem. Quare dicitur *voluntas*, non sumpta pro potentia, sed pro actu voluntatis. Multoties enim diffiniuntur actus virtutum, sicut ipsæ virtutes, per potentiam, in qua resident: vnde D. Thomas 2. 2. *q.* 58. *art.* 1. cum Ulpiano leg. *Iustitia, ff. de Iustit. & Iur.* diffinit virtutem iustitię per potentiam, in qua subiectatur, dicendo, quòd est: *Constans, & perpetua voluntas ius suum vnicuique tribuendi*: quare non est mirum, quòd in præsenti diffiniatur devotio per hoc quòd sit: *Voluntas quædam promptè traddendi se, &c.* ly *voluntas* non ipsam potentiam significans, sed actum virtutis religionis in ipsa residentis: sicut de iustitiæ diffinitione diximus tom. 3. tr. 12. cap. 1. punct. 2. *n.* 9. ¶ Vlterius additur in dicta diffinitione: *Promptè tradendi se ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum.* Eò quòd specialiter tribuitur devotioni promptitudo: quia, cùm offerat hominem ad Deo in omnibus famulandum, reddit eum fervidum ad omnia exequenda, quæ in Dei cultum cedere possunt; & consequenter promptum animum creat ad Deo in omnibus serviendum; & simul vanos timores, & obstacula, quæ id impedire possunt, expellit. Et hinc constat, in quo essentia devotionis consistat, quin opus sit, aliorum redundantes transcribere diffinitiones.

6 Dicendum est *secundò*, inter effectus huius actus religionis enumerari quandam spiritualem lætitiam, iuxta illud quod in quadam collecta dicitur: *Quos votiva ieiunia castigant, ipsa quoque devotio sanctâ lætificet.* Quæ quidem lætitia communiter solet dici *devotio*; sed reipsà devotio non est, sed quidam devotionis effectus, vt probant cum Div. Thoma NN. Salmanticenses *in Arbore virtutum*, §. 8. *num.* 62. *in fine*: & idem dicimus de alijs devotionis effectibus, scilicet de quadam delectatione, gustu, & suavitate, &c. quam percipere solent devoti fideles: Vnde videmus plures insignes contemplativos, & devotos his lętitijs, delectationibus, & suavitatibus privari, quibus alij, etsi imperfecti, inebriantur; quin ex hoc arguamur, hos esse verè devotos, illos verè devotionis actus carere: sed potius inferimus; has consolationes, & dulcedines esse infantum alimenta; illas verò spiritus ariditates, & desolationes esse perfectorum cibos, & experimenta. De quo videantur Gerson *lib. de Mystica Theologia, considerat.* 6. Granatensis *in* 2. *part. de Oratione, cap.* 4. Mysticus, ac S. Pater N. Ioannes à Cruce *in cap.* 8. *libr.* 2. *Noctis obscuræ.* ¶ Notat tamen Gerson, quòd licèt hæc devotio persè causet prædictam lætitiam spiritualem, peraccidèns tamen solet generare tristitiam; vt accidit illis, qui in passione Christi sedulò, & devotè meditantur. Et rationem tradit Angelicus Doctor *ad* 1. quia in consideratione passionis Christi est aliquid, quod contristet, scilicèt defectus humanus, propter quem tollendum oportuit Christum pati; & est aliquid, quod lætificet, scilicet Dei erga nos benignitas, quæ nobis de tali liberatione providit: quare evenit ex affectu teneritudinis, cùm dolores Christi meditamur, quòd & lachrymamus gaudentes, & gaudemus lachrymantes. Videantur Prado *tom.* 2. *cap.* 30. *de Religione, quæst.* 3. §. 3. Palaus *tom.* 2. *tr.* 7. *disp.* 1. *punct.* 2. Trullench *lib.* 1. *cap.* 7. *dub.* 2. & Lessius *lib.* 2.

Enumerantur effectus devotionis.

7 Inquires: Quando obliget devotionis actus?

Quando devotio obliget perse, vel per accidens.

actus? Respondetur vnica conclusione: Nam si loquamur de obligatione *persè*, nihil aliud dicendum venit, cum Trullench *lib. 1. Decalog. cap. 7. dub. 2. num. 4.* nisi quòd difficillimè hoc determinari possit: cùm nullum tempus sit ad eius obligationem assignatum. ¶ Dicendum est ergo, quòd si sermo sit de obligatione *peraccidens*, obligat primò, quando adest grave periculum vitij contrarij, scilicet acediæ de rebus spiritualibus, iuxta dicta cap. 6. part. 1. *num.* 13. Secundò obligat, quando alij actus religionis, vel fidei, seu alterius virtutis elicere tenemur, ad quorum elicentiam necessaria est ipsa devotio: Quia, vt constat ex Angelico Doctore *art. 3. quæstion. citata*, devotio invenitur in diversis generibus actuum religionis, non sicut species, sed sicut movens ad eorum promptam elicentiam, qua etiam promptitudine egemus in exercitio aliarum virtutum. Quare, explicata in confessione omissione prædictorum actuum, necesse non est iterùm omissionem devotionis aperire.

PUNCTUM III.

De Oratione.

Dicendorum ratio.

SEcundus actus interior virtutis Religionis est *Oratio*, de qua agit Div. Thomas 2. 2. *q.* 83. Et quia nostri instituti, imò & cuiuscunque fidelis, maximè propria est, continetque nonnullas difficultates; ideò diversis §§. eis satisfacere curabimus. Et in primo agemus de eius essentia, multiplicitate, & obligatione, quam ad eius exercitium omnes fideles habent: In secundo quis à nobis possit orari: In tertio declaravimus fundamenta ob quæ Proto Parens N. Elias ab vniversa fidelium Ecclesia invocatur & oratur: Ac tandem in vltimo, qui pro nobis orari possint, decidemus.

§. I.

Quid, & quotuplex sit Oratio: *& quale illius præceptum?*

Traditur orationis diffinitio.

8 LIcèt sub mysticæ Theologiæ consideratione plures, gravesque difficultates contineat oratio: tamen, prout ad Theologiam moralem spectant, non admodùm difficiles patitur nodos: quare breviter solvere impræsentiarùm curabimus. ¶ Circa essentiam orationis variè loquuntur Sancti Patres, & Doctores (videndi apud N. V. Ioannem à Iesu Maria *in Schola Orationis, tract.* 1. N. Antonium ab Annuntiatione *in Disceptatione Mystic. tract.* 1. *quæst.* 1. *art.* 1. & N. Iosephum à Iesu Maria *in lib. de Ascensu mentis in Deum, cap.* 10. aliosque nostræ sacræ Religionis Scriptores de Mystica Theologia) Nos verò in præsenti cum Angelico Doctore 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 1. *in corpore, ad finem*, ex D. Augustino, & Damasceno *lib.* 1. *de Orthodoxa fide, cap.* 24. sic eam diffinimus: *Petitio decentium à Deo.* Div. Thomam sequuntur NN. Salmanticenses *tom.* 3. *in Arbore virtutum*, §. 8. *num.* 63. & alij. Explicatur diffinitio: dicitur primò oratio, quòd sit *petitio*: ad designandum genus illius: cùm per hoc conveniat cum omi alia petitione, quę oratio non sit. Secundò ponitur *decentium* loco differentiæ: ad denotandum materiam orationis esse rem honestam, & bonam, & semper relatam ad honestum finem. Deinde dicitur *à Deo*: ad denotandum, tum quòd oratio est actus religionis: tùm quòd Deus est author specialis bonorum omnium supernaturalium, à quo nostra oratio est implenda: Vnde, si aliquando fit oratio Sanctis, est tantùm tanquàm intercessoribus apud Deum; & tunc talis oratio est actus observantiæ, seu duliæ, non verò religionis, vt infrà magis declarabimus.

Oratio licet subiectivè sit in intellectu, tamen elicitivè est à voluntate.

9 Ex qua diffinitione constat *primò*, orationem esse actum intellectus practici. Et rationem tradit D. Thomas *loc. cit.* Quia petere, seu deprecari ordinationem quandam importat, scilicet prout homo disponit aliquid per aliud faciendum esse; sed ordinare pertinet ad rationem, seu intellectum: ergo oratio est actus rationis, seu intellectus practici deprecantis Deum, vt postulata concedat. ¶ Constat etiam *secundò*, orationem esse actum virtutis religionis. Et ratio est; quia omnia per quę Deo reverentiam, & honorem exhibemus, ad religionem pertinent: sed per orationem Deo reverentiam exhibemus: *Ita quantùm* (ait D. Thomas *art.* 3.) *ei se subiicit, & profitetur, orando, se eo indigere sicut authore suorum bonorum*: ergo oratio est propriè actus à religione elicitus. ¶ Nec contra hoc obest, quòd religio est habitus proprius voluntatis, & in ea residens: & sic videtur non posse eliecre orationem, quę est actus intellectus. ¶ Nam huic difficultati respondetur ex NN. Salmanticensibus *tom.* 3. *tract.* 12. *de Virtutibus, disp.* 2. *à num.* 8. *vsque ad* 15. *inclusivè*; ideò actum orationis dici, elici à virtute religionis, quæ residet in voluntate, non quia sit immediata eius operatio, sed quia licèt fiat media alia potentia ab ea, in qua residet, scillicet intellectu; non tamen fit media alia virtute, sed vnicè est à religione; & vbi vnica virtus influit in actum, qualiscunque sit hic influxus, dicitur talis actus procedere, saltim largè, elicitivè ab illa. Videantur dicti Patres, qui eruditè, vt solent, hæc explicant, & ab obiectionibus vindicant.

Dividitur oratio.

10 Dividitur autem oratio *primò*, ex parte eius qui orat, in *publicam*, & *privatam*. Publica est, quæ à publico ministro, ad id deputato, Ecclesiæ nomine pro salute populi fit: privata verò est, quæ fit à persona particulari, vt tali. ¶ Nota tamen ex D. Thoma *quæst.* 85 *art.* 12. publicam orationem debere semper fieri verbis, & non sola mente: at privatam vtroque modo fieri posse. ¶ Secundò dividitur, ex parte actus, in *mentalem*, & *vocalem*: Illa est, quę sola mente fit: hęc verò, quæ mente, & verbis perficitur: Nam si solis verbis fiat, oratio non est, vt expressè docet Seraphica, ac Mystica Doctrix Mater N. S. Theresia *cap.* 24. *Via perfectionis*, his verbis: *Teneis razon en dezir, que ya es oracion mental: mas yo os digo cierto, que no sè como lo aparte, si ha de ser bien rezado lo vocal, y entendiendo, con quien hablamos; y aun es obligacion, que procuremos rezar con advertencia.* De qua videantur à nobis dicta

dicta in hoc Cursu, *tom.4. tr.16.cap.3.punct.* 5. *à n.*25. Quæ hucusque diximus tenent Trullench *lib.* 1. *cap.7.dub.* 3. & ex parte Palaus *tom.2.tr.* 7. *disp.* 1. *punct.* 2. Suarez *tom.* 2. *de Religione, lib.* 2. *de Oratione, cap.*2. Lessius *lib.2.cap.37.dub.* 2. & diffusius Prado *tom.* 2. *cap.*30. *q.*4. *§.*1. *numer.*2.

Sunt, qui dicant, orationem esse necessaria necessitate medij ad salutem.

11 Sed rogabis: An Oratio sit necessaria necessitate *medij* ad salutem consequendam? ¶ Affirmant Durandus *in* 4. *dist.*15. *q.*12. *n.*5 Suarez *tom.* 2. *tr.*4. *lib.*1. *cap.* 28. *num.* 3. Ioannes à S. Thom. 2.2. *quæst.* 83. *disp.*27. *art.*3. Lessius *lib.* 2. *de Iustitia, cap.*37. *dub.*3. Bonacin. *disp.*1. *de Horis Canonicis, quæst.*2. *punct.*1. *n.*11. Layman *libr.* 4. *tr.*1. *cap.*1. *n.*2. Azor *lib.*9. *cap.*34. Filliuc. *tr.* 23. *cap.* 2. *quæst.*3. Et moventur *primò* ex Concilio Tridentino *sess.* 6. *cap.*11. vbi hæc habentur verba: *Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet, & facere, quod possis, & petere, quod non possis, & adiuvat, vt possis.* Et D. Augustin. *lib. de Eccles. Dogmat. cap.*56. ait: *Nullum credimus ad salutem, nisi Deo invitante, venire: nullum invitatum salutem suam, nisi Deo auxiliante, operari: nullum, nisi orante, auxilium promereri*: Ergo, sicut auxilia Dei sunt necessaria necessitate *medij* ad salutem, ita, & oratio. Et D. Thomas *in* 4. *dist.* 15. *quæst.* 14. *art.*1. ait: *Ad orationem indeterminatè quilibet tenetur, ex hoc ipso, quòd tenetur ad bona spiritualia sic procuranda, quæ non nisi divinitùs dantur.* Ex quibus sic arguunt: Ex natura rei quilibet tenetur recurrere ad Deum pro bonis spiritualibus consequendis, à quo vnicè dependent: ergo illa à Deo petere est necessarium, si adipisci ea velimus: ergo oratio est necessaria necessitate *medij*. ¶ Deinde ostenditur: Oratio est causa moralis, per quam Deus decrevit dare necessaria ad salutem, vt patet ex illo Mathæi 7. *Petite, & accipietis*: & 26. *Orate, vt non intretis in tentationem*: Et Iacob. 5. *Orate pro invicem, vt salvemini*: ergo, vt impleatur divina providentia, necessaria est oratio necessitate *medij*.

Alij affirmãt, esse tantùm de necessitate præcepti.

12 Negant verò alij, existimantes, solùm esse necessariam orationem necessitate *præcepti*. Quorum fundamentum est: quia oratio nec ex natura rei, nec ex aliquo præcepto divino nobis revelato est necessaria ad salutem necessitate *medij*: ergo tantùm est necessaria necessitate *præcepti*. Antecedens probatur quoad vtramque partem. Quoad primam: quia sine eo, quod ex natura sua est necessarium ad salutem, nunquam consequi potest prædicta salus: sed sine oratione potest consequi prædicta salus; cùm possit Deus nobis concedere ex sua liberalitate bona necessaria ad salutem æternam obtinendam: Sicut fecit cum D. Paulo, cui sine vllis meritis, imò cum multis demeritis, non quando Deum orabat, sed potius quando Christum persequebatur, tantam contulit plenitudinem gratiæ, vt ex Saulo in Paulum, ex persecutore in Apostolum fuerit conversus: & de alijs fidelibus tenet D. Thomas 2.2. *q.* 83. *art.*2. *ad* 3. his verbis: *Dicendum, quòd Deus nobis multa præstat ex sua liberalitate, etiam non petita*: Necnon D. Basil. *in Constit. Monast. cap.* 2. Divus Hieronym. *Epist.*40. *ad Rufinum*, & alij idem confirmant: Expressiusque docet Ecclesia *in Collecta*, dum ait: *Abundantia pietatis tuæ* (Deus) *& merita supplicum excedis, & vota*: Et hinc petit, quòd Deus adjiciat, *quod oratio non præsumit*: ergo oratio ex natura sua non est necessaria necessitate *medij* ad salutem. ¶ Quoad secundam etiam liquet: quia textus sacræ Scripturæ, tàm suprà relati, quàm sequentes, scilicet: *Oportet semper orare, & nunquàm deficere* (*Lucæ* 8.) Et: *Sine intermissione orate* (Ad Thessal. *vltimo*) sufficienter explicantur de necessitate *præcepti*; cùm nullum verbum exprimat necessitatem *medij*. Igitur nec ex natura rei, nec ex aliquo præcepto nobis divinitùs revelato constat, orationem esse medium necessarium ad vtranque salutem, scilicet gratiæ, & gloriæ, consequendam, sed ad summum requiri necessitate *præcepti*. Dicta docent Sylvester, verb. *Oratio, quæst.* 8. & *ibi* Armilla, *num.*2. Petrus Ledesma 2. *part. tr.* 9. *cap.*4. *conclus.*1. & 3. Aragon 2.2. *quæst.* 83. *art.* 3. *ad* 2. Villalobos *tom.*1. *tr.*24. *diffic.*4. *n.*1. & 2. & alij. Sed inter has extremè oppositas opiniones:

Inter has sententias media via procedimus.

13 Mediam viam eligimus, cum Raphaële de la Torre 2.2. *quæst.* 83. *art.*2. *disp.* 3. *num.*2. & Prado *tom.* 2. *cap.*30. *quæst.* 4. *num.*24. dicendo, ex natura sua orationem non esse necessariam necessitate *medij*; at, attentis decretis dispositionis providentiæ divinæ, decernentis, aliqua, imò & ferè omnia auxilia necessaria ad salutem media oratione conferre, respectu salutis per illa auxilia obtinendæ, esse orationem necessariam necessitate *medij*; & ita vix erit, qui salutem, nisi media oratione, consequatur. Primam partem huius conclusionis suadent motiva secundæ sententiæ: Secundam verò probant primæ sententiæ argumenta. Et in hoc sensu intelliguntur testimonia D. Augustini, & Angelici Doctoris: Quia, vt dictum est, Deus non solet conferre auxilia ad salutem necessaria, nisi media oratione: Et hoc non obest, quominus in aliquo casu raro, & ad suæ liberalitatis manifestationem non petentibus gratiam, & gloriam elargiatur, & donet: Igitur vera est nostra conclusio. Et exemplificari potest ex doctrina tradita suprà *in hoc tr.*21. *cap.*2. *num.*15. Ibi enim diximus, quòd licèt fides explicita Christi post sufficientem evangelij promulgationem sit *per se* necessaria necessitate *medij* ad salutem; at *per accidens* necessaria non est: & sic potest Deus tales illustrationes, & auxilia conferre puero enutrito in silvis, vt non solùm sine fide explicita Christi iustificetur, verùm & æternam salutem consequatur: ergo similiter, licèt auxilia necessaria ad salutem non dentur nisi petentibus; tamen hoc non est medium adeò necessarium, vt aliquando Deus ex sua mera liberalitate ea non donet non petentibus, & non orantibus. Ex quibus patet ad rationes vtriusque sententiæ, si in aliquo nostræ resolutioni opponuntur.

Datur præceptum divinum ad orandum omnes fideles obligans.

14 Ex quibus etiam constat, dari præceptum speciale divinum orationis omnes fideles obligans ad orandum: quod satis indicant loca scripturæ *num.*11. & 12. relata tenetque expressè D. Thomas 2.2. *quæst.*83. *art.*3. *ad* 2. his verbis: *Ad secundum, Dicendum, quòd non solùm petere, quæ desideramus, sed etiam rectè aliquid desiderare sub præcepto cadit: sed desiderare quidem cadit sub præcepto charitatis: petere autem sub præcepto religionis, quod quidem præceptum ponitur Matthæi 7. vbi dicitur: Petite, & accipietis.*

¶ Quod

¶ Quod etiam persuadet ratio, quę in hunc modum efformatur: Etenim, quod est necessarium necessitate *medij* ad salutem, attenta dispositione providentiæ ordinariæ, cadit sub pręcepto, vt docet D. Thomas 2.2. *quæst*.3. *art*.2. & 3.*part*. *quæst*.68. *art*. 1. sed oratio est necessaria necessitate *medij* ad salutem, attenta dispositione providentiæ ordinarię: ergo cadit sub præcepto. ¶ *Vlteriùs*: Lumen naturale, & fidei dictat, teneri homines ad Deum, vt omnium bonorum fontem, & principium, in suis necessitatibus recurrere, vt eis subveniat: sed hic recursus fit media oratione: ergo hæc cadit sub præcepto divino. Divum Thomam sequuntur Ioannes à S. Thoma *disp*. 27. *art*. 3. Raphaël à Torre *quæst*. 83. *citata*, *art*. 2. *disp*.2. Bonac. *disp*.1.*de Horis canonicis*, *quæst*. 2.*punct*.1.*num*.10.Palaus *tom*. 2. *tr*. 7. *disp*.1.*punct*. 8. & alij.

Vrgentior difficultas.

15 Maior autem difficultas est apud Authores, quo tempore prædictum divinum præceptum *persè* obliget? Diximus *Persè*: Nam peraccidens est certum obligare, quando vrget magna tentatio, quæ aliter vinci nequit: & quando calamitas populi, & proximi adest, quę solo orationis præsidio videtur avertenda. Videantur Torre suprà citatus, Villalobos *tom*.1.*tract*. 24. *difficult*. 4. *à num*. 5. & alij. Diximus: *Ad orationem vt sic*: nam hoc præceptum non obligat determinatè ad orationem mentalem, aut vocalem, sed sine discretione ad alterutram, vt docet D. Thomas 2. 2. *quæst*. 83.*art*. 12.*in corpore*: Quia per quamlibet ex illis sufficienter manifestatur indigentia, & dependentia, quam à Deo habemus. Diximus etiam: *Hoc præceptum divinum*: Nam de ecclesiastico recitandi horas canonicas patet ex dictis *tom*.4.*tract*.16.non solùm quando obligat, sed etiam quando, quomodo, & à quibus adimpleri debeat. Vnde in præsenti solùm est sermo de præcepto divino recitandi, aut orandi mentaliter, aut vocaliter, & quo tempore adimpleri illud teneamur.

Aliquorum placita referuntur.

16 Palaus *tom*. 2. *tr*. 6. *disp*. 1. *punct*. 8. *num*. 3. allegans Suarez, & Lessium docet, tempus huius obligationis non esse quodlibet instans temporis, vt malè dixerunt quidam hæretici, quos refert D. Augustinus *hæresi* 57. quia hoc est impossibile adimpleri: sed arbitrio prudentis determinandum esse, ita vt in vita aliquoties obliget. Vnde concludit, dilationem vnius mensis ob tot occurrentes tentationes, & tot emergentia pericula amittendi gratiam, gravem esse. Id etiam tenent Ioannes à Sancto Thoma 2. 2. *quæst*. 83. *art*. 3. Prado *tom*. 2. *cap*. 30. *quæst*. 4. *num*. 33. ¶ Petrus verò Ledesma *tom*.2. *tr*.9.*cap*.4. *concl*. 4. *in fine* ait, hoc præceptum sexto quoque mense obligare. ¶ Alij extendunt obligationem, quando tenemur nos disponere ad gratiam, vel sumus administraturi aliquod sacramentum. ¶ Alij autem, quando opus valde difficile, vt martyrium, aggredimur.

Propria mens aperitur.

17 Sed ommissis omnibus his sententijs, & dicendi modis, quia alij sunt valde stricti; alij tantùm obligationem *peraccidèns* orationis convincunt: Dicendum est cum Aragon 2. 2. *quæst*. 83. *art*. 3. *ad* 2. Torres *quæst*.83. *art*. 2.*disp*. 2. *num*. 7. Villalobos 1.*part*. *tr*. 24. *difficult*. 4. *num*.4. & Trullench *lib*.1. *in Decalog*.*cap*.7. *dub*. 4.*num*.4. orationis præceptum *persè* obligare in triplici tempore; scilicet in instanti vsus rationis; in articulo mortis, & saltim semel in anno. Ratio primæ, & secundæ partis conclusionis est: quia in instanti vsus rationis tenetur homo desiderare media ad se in Deum convertendum, qualia sunt fides, spes, charitas, Dei vocatio, & eius speciale, & efficax auxilium ad istarum virtutum actus eliciendos: quibus omnibus etiam indiget in articulo mortis, ad ęternam gloriam consequendam, vt ex se constat: sed quod tenemur desiderare, tenemur petere, vt ait Angelicus Doctor *quæst*.*citata*, *art*. 3. *ad* 2. ergo in instanti vsus rationis, & mortis articulo vrget orationis præceptum. ¶ Ratio verò tertiæ partis constat ex dictis *cap*.2.*n*. 3. & *cap*.6. *punct*.1. *à num*. 4. *ad* 12. vbi ostendimus, præceptum fidei, & charitatis *persè* obligare saltem semel in anno, ob magnam necessitatem, quam homo patitur, eliciendi actus prędictarum virtutum: sed non minùs indiget elicere orationis actus; cùm omnia auxilia ad salutem necessaria, attenta dispositione pręsentis providentię, conferat Deus media oratione: ergo saltem semel in anno *persè* hoc pręceptum orationis obligat. ¶ Obligatio verò illa, quam ponunt Authores suprà relati, orandi singulis saltem mensibus, quæque rationabilis videtur Ioanni à S. Thoma *art*. 3. nobis aliquo modo dura apparet: Nam, si præceptum charitatis, fidei, & spei solùm obligat, iuxta communiorem sententiam, ad eliciendum vnoquoque anno actus harum virtutum, etsi sint adeo necessarij ad salutem, cur præceptum orationis obligavit singulis mensibus, cùm non sit adeo excellens, & necessaria virtus? quare iudicamus, *persè* præceptum orationis solùm quotannis obligare.

18 Sed nota hìc, quòd huic orationis præcepto fit satis pluries in anno à fidelibus: Cùm vix sit aliquis christianus, qui per multum tempus ab oratione abstineat: nam facillimum cuique est, intùs preces coram Deo fundere. Quare credimus, Confessarios non teneri solicitè quærere à pœnitentibus adimpletionem huius præcepti; cùm omnes ante obligationem illius repetitos orationis actus elicuisse prudenter, experientia teste, præsumendum sit. Præterquàm quòd Div. Thomas in 4. *dist*.15. *quæst*. 4. *art*.1.*quæstiunc*. 3. ait: *Quòd omnibus, etiam qui Ecclesiæ ministerio non funguntur, videtur ab Ecclesia determinatum tempus orandi statutum esse; cùm ex canonum statuto teneantur diebus festis divinis officijs interesse, vt ministris pro populo orantibus suam intentionem conforment*. Quare, qui adimplet præceptum Ecclesiæ sacrum audiendi, est evidens, sufficienter adimplere orationis præceptum. Sic Torre *num*. 8. Sylvester, Aragon, & alij suprà citati. — Quando cognoscitur, hoc præceptū adimpleri.

19 Vltimò rogabis: An, quando oratio obligat *peraccidèns*, aut ratione alterius virtutis, verbi gratia castitatis, in casu quo necessaria iudicatur ad illius conservationem; si orationem omittas, pecces non solùm contra castitatem, sed etiam contra religionem? ¶ Affirmant Suarez *lib*.1.*de Oratione*, *cap*.29. *à num*.8. Palaus *tr*. 7. *disp*. 1. *punct*.8.*num*.6. & Ioannes à Sancto Thoma *disp*. 27. *art*. 3. Quia tunc præceptum orationis non solùm obligat ob nostram necessitatem, sed etiam ob cultum Deo tribuendum; sicut in occasione martyrij, & fides obligat ad eam confitendam, — Quando oratio obligat peraccidens, omissio illius non est distinctum peccatum.

& fortitudo ad tormenta sufferenda: ergo non solùm peccatur contra castitatem, sed etiam contra religionem. ¶ Sed tenendum est cum Læsio *lib. 2. cap. 37. dub. 3.* Aragon 2. 2. *q.* 83. *art.* 3. Villalobos *tom.* 1. *tr.* 24. *difficult.* 6. *num.* 3. Diana 2. *part. tr.* 5. *Miscelan. resolut.* 16. Prado *tom.* 2. *cap.* 30. *quæst.* 4. *num.* 46. in casu posito vnicum tantùm peccatum contra castitatem committi. Et ratio est: quia, quando oratio obligat ratione alterius præcepti, verbi gratia castitatis, omissio illius solùm est culpabilis ex periculo violandi castitatem: ergo solùm peccatur contra præceptum castitatis, quod obligat, non solùm ad servandam castitatem, sed etiam ad adhibenda media ad id necessaria. ¶ Ex quo patet ad argumentum. Et paritas allata vim non habet: Quia in casu confessionis fidei, *persè* (non *per accidèns*) non solùm obligat præceptum fidei, sed etiam fortitudinis.

---

§. II.

Quis à nobis est orandus: & qui possint orare?

Solus Deus est orandus, vti à quo implenda est nostra oratio.

20 Plura continet quæstio proposita, & ideò divisim decidenda. Dicendum ergo est *primò* cum D. Thom. 2. 2 *quæst.* 83. *art.* 4. quòd, si loquamur de eo, à quo implenda est nostra oratio, solus Deus est orandus. Et ratio est: quia, quæ petimus in orationibus nostris, sunt, vel bona spiritualia, vt gratia, & gloria, vel temporalia, quatenus ad illa obtinenda conducunt: sed gratiam, & gloriam, vt ait Regius Vates *Psalm.* 83. & omnia alia bona temporalia solus Deus est, qui concedere potest; cùm nullus alius sit author, & causa omnis boni, tam spiritualis, quàm temporalis: ergo solus Deus est orandus, vt is à quo implenda est nostra oratio. ¶ Nota tamen *primò*, quòd, quando dicimus, solum Deum esse orandum, includimus ibi omnes personas Sanctissimæ Triados: Cùm omnes vnus Deus sint, & in omnibus eadem omnipotentia, & maiestas inveniatur. Cum quo tamen optimè componitur, quòd vnam sine alia expressè orare possimus: cùm sint, ratione personalium proprietatum, realiter inter se distinctæ. ¶ Nota *secundò*, ibi etiam includi Iesum Christum Dominum nostrum: quia, cùm Deus sit, à nobis est orandus, vt is à quo est implenda nostra petitio. Hæc omnia de fide sunt, tenentque Doctores Catholici.

Sancti Angeli, & homines possunt orari, vt impetrent à Deo bono hominibus.

21 Dicendum est *secundò* quòd, si loquamur de his, qui precibus, & meritis suis possunt à Deo consequi, vt orationes nostræ suum consequantur effectum, possumus (ait Divus Thomas 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 4. *in corpore*) *Sanctis Angelis, & hominibus orationes nostras porrigere*: & sic dicitur Apocalypsi 8. *Quod ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli.* Et ratio est: Nam Sancti, & amici Dei possunt pro nobis efficaciter apud Deum intercedere, & bona nobis impetrare: ergo eos orare possumus. Antecens probatur: quia ob orationes, & merita Sanctorum Deus multa nobis concedit: & sic Dominus dixit ad Isaac: *Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum propter servum meum Abraham.* Genes. 26. Et Iob. 5. dicitur: *Voca, si est qui tibi respondeat, & ad aliquem Sanctorum convertere.* Quem locum explicant Interpretes, & D. Thomas in argumento *Sed contrà*, de oratione ad Sanctos: ergo Sancti possunt à Deo aliquid nobis impetrare, & pro nostra salute intercedere; & consequenter à nobis orari. ¶ *Deinde*: Sanctos, quando vivunt in hoc mundo, invocare possumus: ergo quando cum Deo regnant. Vtrunque probat D. Thom. *art.* 11. *in corpore* ex D. Hieronymo *Contra Vigilantium cap.* 3. his verbis: *Si Apostoli, & Martyres adhuc in corpore constituti, quando per se adbuc debent esse soliciti, pro alijs orant, quantò magis post coronas, & triumphos.* Vnde Divus Paulus in suis Epistolis sæpissimè aliorum orationibus se commendabat: ergo quia sciebat, posse Sanctos, adhuc in hac vita degentes, sibi suis orationibus aliquid mereri, & etiam alijs impetrare. ¶ *Vltimò*: Nam Beati in divino Verbo cognoscunt, & revelantur illis ea, quæ decet eos cognoscere de his, quę circa nos aguntur, etiam quantùm ad interiores motus cordis: sed ad eorum excellentiam attinet cognoscere petitiones ad eos factas vel voce, vel corde; vt ait D. Thom. *loc. cit. art.* 4. *ad* 2. ergo eos orare possumus: cùm ob oppositam rationem id negent hæretici; existimantes, orationes nostras cognoscere in cœlis non posse. De quo latè agit Torre, explicans Angelici Doctoris mentem.

22 Contra hanc catholicam assertionem sentiunt hæretici. Sed eorum ora obstrudunt, & argumenta dissolvunt Bellarminus, *lib.* 1. *de Cultu Sanctorum, num.* 15. Torre 2. 2. *q.* 83. *art.* 4. *disp.* 2. Palaus *tr.* 7. *disp.* 1. *punct.* 4. *num.* 4. & omnes Doctores Catholici. Quare Tridentinum, *sess.* 25 *de Veneratione Sanctorum*, nostram assertionem, *vt de fide*, definit: & Ecclesia sancta in beatificatione, & canonizatione Sanctorum nobis eos præcipit venerandos, & pro omnium salute pios apud Deum intercessores proponit. **Authores contrariæ doctrinæ.**

23 Licèt, *vt certum*, habeamus, Angelos, & homines sanctos orari à nobis posse: tamen non levis controversia est inter Doctores: An rectè possimus invocare animas existentes in purgatorio, vt pro nobis apud Deum intercedant? ¶ Affirmant Bellarminus *lib.* 2. *de Purgatorio, cap.* 15. Lessius *lib.* 2. *cap.* 37. *dub.* 5. *num.* 23. Medina *Codice de Oratione, cap.* 4. & 5. Layman *tom.* 2. *tr.* 1. *cap.* 1. *num.* 5. Palaus *tr.* 7. *disp.* 1. *punct.* 4. *in fine*; & *punct.* 5. *num.* 8. Bonacin. *de Horis Canonicis, quæst.* 1. *punct.* 1. *in fine.* Et moventur *primò*: Quia animę purgatorij pro nobis orare possunt: ergo etiam à nobis valent invocari. Antecedens probatur: Quia prædictæ animæ sunt Deo valde charæ, ferventique charitate nos prosequuntur, cognoscuntque non solùm in genere nostras miserias, verùm etiam, medijs sanctis Angelis, speciales petitiones, & suffragia, quę pro illis offerimus: deinde pœnæ earum eas impedire ab hoc nequeunt; cùm æquo animo eas sustineant: ergo nihil eis obstare potest, quominùs pro nobis orent. ¶ Rursus probatur antecedens: Nam Samuel, & Moyses, defuncti, pro populo Dei orabant, vt colligitur ex 2. Machabæorum, *cap.* 15. Et ibì dicitur de Ieremia vita functo: *Hic est, qui multum orat pro populo, & vniversa sancta civitate Ieremias Propheta Dei:* Ergo animę purgatorij **Sunt, qui asserant, animas Purgatorij posse à nobis orari.**

rij pro nobis orare possunt. ¶ *Tertiò*: Divus Thomas *in 4. distinct. 15. quæst. 4. artic. 5. in argum. 3. quæstiunc. 2.* ex D.Greg. *lib. 4. Dialog. cap. 40.* refert, quòd Paschasius existens in purgatorio, prout revelatum est Germano Campuano Episcopo, miraculum fecit: ergo signum est, quòd ibi existens, media oratione, à Deo impetravit; & consequenter quòd pro nobis orare potuit. ¶ *Vltimò*: Lucæ 6. inducitur dives epulo in inferno positus, orans pro se, & suis fratribus: ergo potiori titulo, qui existunt in purgatorio.

Sententia Div. Thomæ, & nostra proponitur, & ratione stabilitur.

24 Nihilominus veriùs negant alij, expresseque D. Thomas pluribus in locis: Nam 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 4. *ad* 2. explicans illa verba Div. August. *lib. de Cura pro Mort. capit. 13. Nesciunt mortui, etiam Sancti, quid agant vivi, etiam eorum filij*: sic ait: *Ad secundum, Dicendum, quòd mortui ea, quæ in hoc mundo aguntur, considerata eorum naturali conditione, non cognoscunt, & præcipuè interiores motus cordis.* Et hoc, quod negat animabus purgatorij, immediate concedit Beatis. Vnde ibi *ad 2.* clariùs se explicat his verbis: *Ad 2. Dicendum: quòd illi, qui sunt in hoc mundo, aut in purgatorio, nondum fruuntur visione Dei, vt possint cognoscere ea, quæ nos cogitamus, vel dicimus: & ideò eorum suffragia non imploramus, orando, sed à vivis petimus colloquendo.* Videatur etiam 1. part. *quæst.* 89. *art.* 8. Ex quibus sic argumentor: Primò: quia frustrà imploramus eos, qui nostras orationes cognoscere, & exaudire non possunt: sed animæ purgatorij nostras orationes cognoscere, & exaudire non possunt; vt patet ex D. Thoma, & ratione evidenti; eò quòd careant visione Dei, vbi in Verbo eas cognoscere possunt: ergo eas implorare, & invocare non possumus. ¶ Secundò probatur conclusio ex eodem Angelico Præceptore 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 11. *ad* 3. his verbis: *Illi, qui sunt in purgatorio, licèt sint superiores nobis propter impeccabilitatem, sunt tamen inferiores quantum ad pœnas, quas patiuntur. Et secundùm hoc, non sunt in statu orandi, sed magis vt oretur pro eis.* Et ferè eadem verba affert in *4. distinct. 15. quæst. 4. art. 5. ad 2.* Et ratio huius esse videtur: quia indecorum est, quòd reus preces fundat apud Regem; orando pro alijs, quando ab ipso, ob eius offensam Maiestatem, torquetur: sed animæ purgatorij torquentur à Deo ob eius Maiestatem offensam: ergo indecorum est, vt tunc pro alijs orent. ¶ *Vltimò*: Nusquàm legimus in officio ecclesiastico Ecclesiam suas orationes ad animas purgatorij dirigere, vt pro nobis orent: ergo signum est, pro nobis orare non posse: & consequenter frustraneum est, eas ad hoc implorare Divum Thomam sequuntur eius discipuli Sylvester verb. *Oratio*, Torre 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 4. *disp.* 6. Ioannes à S.Thoma *ibi, disp.* 27. *art.* 8. D. Antoninus 4. *part. tit.* 5. *cap.* 3. §. 2. & etiam Navarrus *in Enchirid. capit. 1. de Orat. num.* 22. Alens. 4. *part. q.* 26. *memb.* 3. *art.* 5. §. 1. & Abulensis *in cap. 6. Matthæi.* Videantur, quæ infrà dicemus *num.* 79. Id etiam tenent Prado *tom.* 2. *cap.* 30. *quæst.* 15. §. 3. Azor 1. *part. lib.* 9. *cap.* 10. *quæst.* 10. asserens, quòd communis Theologorum schola D. Thomæ subscribit.

Argumentis respondetur.

25 Ex quibus patet ad fundamenta sententiæ contrariæ: Nam, cùm animæ purgatorij Deum non videant, nequeunt habere medium, in quo vivorum orationes percipiant, & cognoscant: vnde, siquid eorum, quæ in hoc mundo aguntur, sciunt, Angelorum ministerio perficitur; non ex vi proprij status, sed ex divina liberalitate id gratuitò permittente, & misericorditer elargiente. Videatur Div. Thomas in 4. *distinct.* 45. *quæst.* 3. *articul.* 1. ¶ Ad secundum, Respondetur, quòd illi Sancti, de quibus dicitur pro populo hebræorum orasse, non id faciebant, dum erant in purgatorio (si fortè ibi aliquando commorati sunt) sed quando erant in limbo Patrum, vt colligitur ex Div. Thoma *loc. cit. art.* 3. in argumento *Sed contrà*, & ibi etiam 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 11. vbi, ad probandum Sanctos iam vita functos orare pro nobis, prædictum exemplum Ieremiæ refert. Quod quidem minimè negamus, si intelligatur, quòd orabant pro populo, non quia eius orationes tunc exaudirent, sed ex notitia priùs habita de communibus necessitatibus illius, quando hìc mortalem degebant vitam: Et hoc modo orare posse purgatorij animas, & etiam ipsos SS. Patres, dum in purgatorio steterunt, si ibi aliquando comorati sunt, inficias non ibimus. Sed de hoc latiùs infrà *num.* 31. ¶ De Moyse, & Samuele, ait Angelicus Doctor *art.* 3. *suprà citato, ad 2.* Deum ibi loqui secundùm statum, quo fuerunt in hac vita, non verò secundùm statum, quem tunc habebant: Quasi in prædicto textu diceret Deus, quòd estò Moyses, & Samuel tunc superstites essent in hoc sæculo, & orarent pro populo, non possent ob illius malitiam Deum placare. *Et hic*, ait Angelicus Doctor, *est intellectus littera.*

26 Ad tertium, de Paschasio, sic respondet D. Thom. *in 4. dist. 15. q. 4. art. 5. quæstiunc. 2. ad 3. Dicendum, quòd in miraculis præcipuè attenditur fides, & devotio orantis; vnde etiam Dominus mulieri, quam sanavit, dixit,* Matthæi 9. *Fides tua te salvam fecit. Et quia ille propter excellentiam meritorum creditur in patria esse, ideò orabatur; & talis oratio propter fidem orantium exaudiebatur tunc, vt vita illius approbaretur, non quòd ille pro alijs in purgatorio existens oraret.* ¶ Ad quartum, Dicendum est, epulonem verè non orasse: Cùm esset damnatus, & consequenter absque fide supernaturali ad veram orationem necessaria. ¶ An verò ex viribus naturæ possint animæ separatæ videre, & cognoscere alias animas existentes sivè in inferno, sivè in limbo, aut purgatorio? Est quæstio, ad quam affirmativè respondet D.Thomas 1. *part. quæst.* 89. *art.* 2. Et ad hanc cognitionem non impedire distantiam localem rectè docet idem Sanctus Doctor *art.* 7. Et insuper *art.* 8. ait, animas, quæ viventibus apparent, hoc facere communiter vel per bonos, aut malos Angelos, aut aliquando ex speciali Dei dispensatione per seipsas: quod inter divina miracula est computandum. Vnde sequitur, Abraham potuisse, vel ex natura sua, vel ex speciali Dei revelatione, cognoscere postulationem epulonis, & epulonem potuisse videre Abraham, ad eumque dirigere suam petitionem: sed hæc nullo modo potest dici *oratio*, de qua in præsenti loquimur, vt ex dictis constat.

Fit satis tertio, & quarto argumento.

27 Sed licèt hæc ita sint, non desunt DD. Thomistæ, qui concedunt, quòd animæ purgatorij, licèt non pro nobis, pro se tamen

Animæ purgatorij pro se orare possunt.

tamen orare possint. Sic Torre 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 11. *disp.* 5. *num.* 3. Ioannes à Sanct. Thoma *ibi disp.* 27. *art.* 8. *in fine*: Et insuper Layman *tom.* 2. *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 1. *num.* 5. & Palaus *tract.* 7. *disp.* 1. *punct.* 5. *num.* 7. dicens, de hoc non esse dubitandum, & Lesius *lib.* 2. *cap.* 37. *dub.* 5. Quibus nos etiam adhæremus: maximè cùm D. Thomas locis citatis solùm loquatur de oratione pro nobis facta, non verò pro se ipsis, quæ satis inter se distinguuntur. ¶ Deinde potest hæc resolutio facilè probari: Nam tales animæ sunt verè pauperes, valde indigentes nostris orationibus, & suffragijs: ergo poterunt petere à Deo, vt nobis tribuat charitatem ad orandum, & satisfaciendum pro eis: Quid enim obstare potest huic orationi? ¶ *Deinde*: Ex probatis revelationibus constat, sæpissime à vivis orationes, & suffragia postulasse: vt videre licet in toto illo libro sub titulo *Luz à los vivos, y escarmiento en los muertos*: In quo referuntur quàm plurimæ apparitiones animarum purgatorij factæ nostræ venerabili sorori Franciscæ à Sanctissimo sacramento, in quibus tam ab ea, quàm ab alijs orationes, indulgentias, ieiunia, aliaque suffragia postulabant: ergo potiori titulo poterunt à Deo petere, vt fideles excitet ad orandum, & satisfaciendum pro eis. Maneat ergo, prædictas animas pro se posse Deum orare.

Quando aliquando dicitur, animas pro vivis orare, & impetrare, hoc fit ab earum Angelis, & non ab ipsis.

28 Nota tamen hîc: quòd licèt in revelationibus immediatè citatis, dicatur, *revelatione* 61. animas purgatorij à Deo impetrasse, ne amplius prædicta Religiosa, quateretur blandimento carnis, quo anteà satis durè quatiebatur; tamen hæc intelligenda sunt, iuxta suprà dicta, de impetratione facta non à seipsis, sed ab earum Angelis; vt ibi eruditè satis adnotavit Excellentissimus, & Illustrissimus &c. nunquam, tàm ob eius mirabilem, & omnisciam sapientiam, quàm ob religiosissimam pietatem, & virtutum splendorem, debitè laudatus D.D. Ioannes de Palafox, & Mendoza: Quia, vt communiter dici solet, *quod per amicos facimus, per nos facimus*: Cùm ergo SS. Angeli Custodes sint veri earum amici, quod per Angelos faciunt, per seipsas facere dicitur.

29 Sed in gratiam D. Thomæ, & suorum discipulorum solatium, adversariorumque confusionem, audiamus laudatum Præsulem sic *revelatione* 59. *num.* 19. nostram sententiam confirmantem, adversamque infringentem: *La duda* (ait) *serà, si estas oraciones son immediatamente de las almas, ò de los Angeles en su nombre?* (loquitur de orationibus pro vivis factis) *A este punto solo me haze dificultad, para creer, que son de las almas immediatamente, el vèr, que el Angel de la Theologia Santo Thomas niega, que puedan rogar; y no me atrevo à afirmar con otros Authores, lo que negò el Santo. Pero sobre esto, rendido de su authoridad* (*que para mi pesa mas que todo*) *creyera, que los Angeles en su nombre ruegan, ayudan, piden à Dios, y à los hombres para ellas: à Dios misericordia, à los hombres sufragios: y esto lo insinúa S. Augustin.* Hucusque laudatus Præsul, & D. Ex quibus deduc *primò*: quanta veneratione Div. Thomæ sententias colere debeamus: Cùm tantus Doctor ob solam Aquinatis doctrinam, etsi adeò affectus erga has fœlices animas, eas verè pro nobis orare affirmare non audeat. Deduc *secundò*; ex dictis neutiquam devotionem erga prędictas animas minui posse: Quia licèt per seipsas immediatè nobis non impetrent, nec in necessitatibus subveniant; tamen hæc omnia per sanctos Angelos non minùs efficaciter, & fructuosè suis benefactoribus à Deo consequuntur. Et deinde Deus vult, & permittit, quòd sic facientes, post horum vitam, alij orationes, & suffragia ipsi offerant: cùm id promiserit Dominus illis verbis: Matthæi 7. *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.*

Patres in limbo non cognoscebant orationes viatorum, & ideò non sunt orandi.

30 Vltimò rogabis: An SS. Patres, dum in limbo detinebantur, potuerint à nobis invocari, & orari? ¶ Respondetur negativè. Et ratio est eadem, ac in præcedenti conclusione *num.* 24. efformata: Nam frustrà porrigitur oratio ad eum, qui orationem non cognoscit: sed Patres in limbo orationes viatorum ex vi status non cognoscebant: ergo non potuerunt orari. Minor probatur: quia eas cognoscere non poterant nisi in Verbo divino, au per revelationem Angelorum: sed nullo ex his modis eas cognoscebant; nam in Verbo solùm Beati eas cognoscunt, vt constat; extra Verbum verò per revelationem Angelorum eas cognoscere non convenit ipsis ratione status, sed vnicè hoc attinet ad Beatos, quia *Ad excellentiam eorum* (scilicet Beatorum, ait D. Thom. 2. 2. q. 83. *art.* 3.) *decet, vt cognoscant petitiones ad eos factas vel voce, vel corde. Et ideò petitiones, quas ad eos dirigimus, Deo manifestante, cognoscunt.* Ergo Patres in limbo existentes, cùm non haberent Beatorum excellentiam, nec in Verbo, aut per Angelorum revelationem orationes viatorum ad eos fussas ex vi proprij status cognoscebant. ¶ Confirmatur: Nam 4. *Regum cap.* 22. dixit Dominus Iosię per Holdam Prophetissam: *Pro eo quòd audisti verba voluminis, & perterritum est cor tuum, & humiliatus es coram Domino* ∴ *idcirco colligam te ad Patres tuos, & colligeris ad sepulchrum tuum in pace, vt non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus sum super locum istum*: Sed Patres Iosię erant in limbo: ergo ibi ex vi status non cognoscunt, quæ circa superstites agitur: alias Iosiæ oculi viderent mala populo inferenda.

Diluitur quoddam argumentum.

31 Sed dices: Constat ex secundo Machabeorum, *cap.* 15. *vers.* 14. Oniam, & Ieremiam adhuc in limbo existentes pro populo Israël orasse: ergo signum est, orationes nostras ibi cognovisse. ¶ Respondetur, quòd ex quo Ieremias, aut quilibet alius iustus ibi detentus, aliquando orasset pro vivis, non sequitur à vivis orari, & invocari deberi. *Tum*: Quia poterant orare pro necessitatibus communibus totius populi, quas certum est, semper adesse (& hoc modo non est difficile concedere purgatorij animas pro nobis orare) *Tum etiam*: Quia, etsi ex vi status non possint, seu non exigatur, quòd cognoscant, quæ in hoc mundo aguntur, & quis hominum se, & proprias necessitates illis commendet, tamen, vel enarrantibus alijs animabus, vel ex Dei misericordia, specialiquè permissione, revelantibus Angelis, prędicti Sancti Patres in limbo detenti cognoscere potuerunt hominum necessitates; & ità, cum Dei amici essent, ab omniquè dolo liberi, orare pro populo potuerunt, vt insinuat Div. Thomas *quæst.* 89. *art.* 9. Sed hoc nostræ assertioni non præiudicat, quę iuxta communem

Dei

Dei providentiam loquitur, in qua: *Nesciunt mortui*(ait Div. Augustinus *lib. de Cura pro mort.*) *quid agant vivi.*

---

§. III.

Quare Proto-Parens N. ELIAS licitè, ac fructuosè invocari, & ab omnibus orari possit?

Dicendorum ratio.

EX præcedenti conclusione, scilicet quòd Patres in limbo existentes non poterant fructuosè à superstitibus invocari, & consequenter nec debuerunt à vivis orari, sic infert Raphaël de Torre 2.2. *quæst.* 83. *art.* 4. *disp.* 5. *in fine*: *Idem dico de Elia, & Enoch raptis in Paradysum*: quin alia efficaciori ratione audacem hanc illationem corroboret. Quàm ergo male hic Doctor intulerit, in præsenti demonstrabimus, eiusque decisioni præsentem paragraphum dicamus. Vnde hìc:

Quid suadere viaetur, S.P. N. Eliam nõ posse à nobis invocari.

32 Specialiter investigare, & inquirere oportet rationes, ob quas Proto-Parentem N. ELIAM orare, & ad eum nostras preces dirigere nobis optimum sit. Et ratio dubitandi pro parte negativa potest esse ea, quam suprà *num.* 28. diximus: Nam frustrà oramus eos, qui orationes nostras exaudire non possunt: sed Protho-Parens N. Elias eas exaudire non potest: ergo frustrà à nobis oratur. Minor, in qua potest esse difficultas, ostenditur: Nam impossibile est exaudiri orationes ab eo, qui nec eas sensibus percipit, nec aliàs, sicut sancti, in Divino Verbo eas cognoscit, aut per Angelos ei revelantur: sed Sanctus Protho-Parens noster Elias orationes nostras exaudire non potest; cùm nunc sit in Paradyso, longèque ex consequenti à nobis distet, quò voces, & gemitus nostri penetrare non possunt: nec similiter in Verbo Divino eas cognoscit, cùm Beatus non sit: nec denique constat, quòd per sanctos Angelos ei prædictæ orationes revelentur: ergo nec à nobis orari, nec pro nobis determinatè orare potest.

Certum citra controversiam est, S. Prophetam Eliam orari, & invocari posse.

33 Sed nihilominus, vt omninò certum, tenendum est, & citra controversiam affirmandum, Sanctum Protho-Parentem nostrum Eliam ab omnibus orari, & invocari posse; nec de hoc dubitare aliquis absque temeritatis nota queit: Cùm opponeretur vsui, & consensui Ecclesiæ, tàm græcæ, quàm latinę orantis, & invocantis Sanctum Eliam in divinis officijs, lytanijs, & Missa nobis concessis. Quare solùm in pręsenti declarabimus rationes, & fundamenta, ob quę talis cultus ab Ecclesia illi tribuitur.

Probatur cõclusio.

34 Et primum sit: Nam ille orari à nobis potest, qui, cùm sit Dei amicus, orationes ad eum fussas exaudire ex vi sui status valet: sed Sanctus Protho-Parens noster Elias est Dei amicus, vt supponitur: & aliàs exaudire valet ex vi sui status orationes nostras ad eum fussas: ergo orari à nobis potest. Maior est certa: vt constat in Beatis, qui hac vnica ratione à nobis valent invocari. Consequentia est legitima. Et minor sic probari posset: Nam, vt docent Eugubimus *in cap.* 2. *Genesis*, Pereirus *lib.* 7. *in Genesim* (licet tantum probabiliter) insuper Salmeron *tom. undecimo*, *tract.* 32. ad illa verba Ioannis 24. *Sic eum volo manere*, referens Sanctum Antoninum, & alios, Barradas *tom.* 4. *Historiæ Evangelicæ*, *lib.* 9. *cap.* 4. Catharinus *in Libello de Consumatione gloriæ Christi*, & alij: nec obscurè denotant Sancti Patres, vt Divus Bernardus *serm.* 6. *de Assumptione*, Div. Hieronymus *Epist. ad Pamachium*, D. Epiphanius *hæresi* 64. Div. Chrysostomus *Homilia de Assumptione Eliæ*, D. Ambrosius *de Paradyso*, *cap.* 3. & *Epistola ad Simplicianum*, & alij, quos eruditè congerit N. Lezana *Consulto tertio*, *à num.* 49. Sanctus Protho-Parens N. Elias simul est viator, & comprehensor; seu beatus: sed beati *ex vi status* cognoscunt omnia, quæ ad ipsos spectant, & orationes, quæ ad ipsos funduntur, percipiunt; nè eorum appetitus naturalis, & ordinatus cognoscendi ea, quæ ad ipsos attinet, frustretur; vt his verbis docet D. Thom. 3. part. quęst. 10. art. 2. in corpore: *Nulli intellectui deest, quin cognoscat in Verbo omnia, quæ ad ipsum spectant*: quem sequntur NN. Salmant. Scholast. *tom.* 1. *tract.* 2. *disp.* 7. *dub.* 3. & 4. maximè *num.* 39. & 48. & *tom.* 10. *tr.* 21. *disp.* 18. *dub.* 2. *num.* 27. & colligitur ex Concilio Senonensi: ergo Protho-Parens noster Elias ex vi status, in quo nunc est, orationes ad eum fussas cognoscit: & consequenter orari, & invocari ab omnibus rectè potest. Hac ergo ratione facillimè demonstrare possumus nostram assertionem.

35 At quia contraria sententia, scilicet quòd Protho-Parens noster Elias non sit beatus, est probabilior: ideò aliter *primò* illa minor sic probatur. Estò Sanctissimus Elias non sit nunc beatus, claraque Dei visione fruatur; tamen omnes Doctores concedunt, gaudere in Paradiso cæteris alijs Beatorum privilegijs: Nam Dorotheus *in Sinopi* ait de Elia: *Qui humi iacebat, instar spiritus cum Angelis in Cœlis agit*: Tertullianus *de Resurrectione Carnis*, *capite quinquagesimo octavo* ait: *Elias, & Enoch non dum resurrectione dispuncti, quia nec morte functi, quo tamen de orbe translati, & hoc ipso iam æternitatis candidati ab omni vitio, & ab omni damno, ab omni iniuria, & contumelia immunitatem carnis ediscunt*: Abulensis 4. Regum 2. *quæst.* 24. ait: *Elias, & Enoch assumpti sunt ad statum tam perfectum, vt iam potius sint cœlestes, quàm humani viri.* Maluenda lib. 9. *de Antichristo*, cap. 14. docet, *frui frequenter colloquijs Angelorum, & divinis imbui revelationibus*: Gaspar Sanchez *lib.* 4. *Reg. cap.* 2. ait de Elia, & Enoch, quòd *Angelicis fruuntur alloquijs, maximisque illustrationibus, quo se oblectent.* Et infrà: *Et gentis suæ maximus Zelator Elias, licèt abstractus à suis, non tamen de illorum salute curam abiecit*: Suarez *tom.* 2. *in* 3. *part. disp.* 55. *sect.* 1. licèt sentiat, non esse in statu merendi; tamen de eo ita loquitur: *Tertiò colligo, maximis Dei consolationibus, divinisque illustrationibus, ac frequentibus revelationibus gaudere, de his saltem rebus quæ eorum status consentaneæ sunt.* Tunc sic: Sed vnum ex privilegijs Beatorum est, quòd illis orationes ad eos fusæ manifestentur, vt docet Divus Thomas 2.2. *quæst.* 83. *art.* 4. *ad* 2. his verbis: *Maximè autem excellentiam eorum decet, vt cognoscant petitiones ad eos factas vel voce, vel corde; & ideò petitiones, quas ad eos dirigimus, Deo manifestante, cognoscunt*: Et Div. Gregorius, relatus ab

Eadem minor solidis fundamentis probatur.

ab Angelico Præceptore ibi, ait lib. 12. Moral. *Beatis in Verbo manifestatur illud, quod decet eos cognoscere de his, quæ circa nos aguntur, etiam quantùm ad interiores motus cordis*: Ergo & Sanctissimo Eliæ decet, quòd manifestentur nunc orationes, quæ ad eum funduntur, & ea quæ circa nos aguntur: quia hæc omnia ad statum, in quo Deus eum collocavit, scire, & cognoscere pertinet: & consequenter orari à nobis potest.

Vlterius efficaciter eadem minor suadetur.

36 Secundò eadem minor probatur: Quoniam ad Fundatores Religionum spectat cognoscere ea, quę in illa geruntur: sed Sanctus Elias est Religionis Carmelitarum Parens, & Fundator, vt docet Ecclesia, illum hoc nomine appellans frequentissimè, tam in officio proprio de eo nobis concesso ab Innocent. X. Alex. VII. & Clement. X. quàm in alijs Sanctorum Ordinis N. maximè in Officio S. Petri Thomæ die 21. Februarij: S. Spiridionis die 14. Decembris: S. Angeli die 5. Maij: S. Alberti die 25. Februarij, & aliorum Sanctorum Ordinis nostri; necnon in diversis bullis pontificijs, vt lato calamo probant NN. Salmant. Scholastici *tom.* 8. *tract.* 20. *disp.* 3. *dub.* 9. referentes quàm plurima aliorum gravissimorum Doctorum testimonia: N. Antonius *in Opusculo de Primatu Eliæ, à §.* 2. N. Sylveir. *opuscul.* 3. *resol.* 2. *quæst.* 1. & alij, tàm ex proprijs, quàm ex extraneis, quos esset nimis longum referre: ergo huic Maximo Thesbite decet *ex vi sui status*, vt percipiat, & cognoscat per revelationem orationes, quæ saltem in N. Religione ad eum funduntur. ¶ Quapropter Venerabilis Mater Anna à S. Bartholomæo Sanctę M. N. Theresiæ Socia in Relatione suæ Vitæ iussu Superiorum scriptæ, sequentia refert: *Cùm Vallisoleti Capitulum Patrum Discalceatorum celebraretur, & ego Abulæ essem, quadam die, post sacram Communionem, successum eius Deo commendabam. Intereà in interna introversione, & recollectione Dominus mihi ostendit supra Conventum, in quo congregati erant Patres, nubem lucidam, & splendidam veluti solem, & in eius medio apparebat Sanctus P. N. Elias expansum habens habitum super Capitulum, veluti Pater eos defensans.* Quam historiam referunt N. Venerabilis P. Frater Franciscus à Sancta Maria *tom.* 2. *Historiæ Ordinis nostri, lib.* 7. *cap.* 50. Frater Chrysostomus Enriquez *in Vita prædictæ Venerabilis Virginis, cap.* 22. N. Daniel à Virgine *in Speculo Carmelitarum, cap.* 33. & alij: Ergo signum est, ad eum, vt Fundatorem, & Patrem, attinere Carmelitas regere, conservare, & defendere; & consequenter eorum orationes, obsecrationes, & necessitates agnoscere.

Rursus dicta Minor probatur.

37 Tertiò: Sanctissimus Elias fuit Monachorum Institutor, & Princeps, vt erudite probant NN. Salmanticenses Scholastici *tract. citato, disp.* 3. *dub.* 7. §. 4. *à num.* 18. N. P. Fr. Ioannes ab Annuntiatione, sua toto Orbe sapientia, & scriptis celebris, *in Promptuario Carmelitano* 1. *part. tot. dialogo* 4. præsertim à num. 53. authoritatibus Sanctorum Patrum, & Scriptorum testimonijs, atque rationibus nervose comprobans: N. Thomas à Iesu *in lib.* 1. *Antiquitatis Ordinis, cap.* 1. N. P. Fr. Franciscus à S. Maria *tom.* 1. *Historiæ Propheticæ, lib.* 1. *à cap.* 4. *vsque ad* 9. *inclusive*: N. Daniel à Virgine *in Speculo Carmelitarum, tom.* 1. *part.* 2. *cap.* 1. *Synasi prima, à num.* 1239. *pagina* 306. Silveyra *Opusc.* 3. *resol.* 1. *num.* 41. N. Antonius à Spiritu Sancto *loco citato*, & alij nostræ sacræ Religionis Scriptores, referentes quàm plurima testimonia Sanctorum Patrum, & Doctorum, in quibus clarè demonstratur, Sanctum Eliam esse Patrem, Institutorem, & Principem Ordinis Monastici: quod & nos in præsenti *vt certum* supponimus: sed ad Principes, & Institutores alicuius Familiæ, & Ordinis spectat filiorum, & subditorum acta agnoscere: ergo *ex vi sui status*, saltim omnium Monachorum opera, & orationes, quę ad illum diriguntur, cognoscere debet.

Eadem minor probatur, & pariter demonstratur, ab omnibus fidelibus invocari posse.

38 Quartò eadem minor ostenditur, & simul, quare ab omnibus orari possit, demonstratur. Etenim Proto-Parens Elias cum Enoch translatus est in Paradisum, & ibi miraculosè conservatur, vt extremis diebus bellum cum Anti-Christo, & eius ministris gerat, eorumquè falsa dogmata refutet, & fideles in vera doctrina confirmet, veritatemque Fidei, tàm miraculis, quam Ecclesiæ traditione, Patriarcharum, Martyrum, & Sanctorum exemplis, atque actibus Prophetarum, & Apostolorum, Pontificum testimonijs, Conciliorum decretis, Regum, & Imperatorum legibus confirmatam prædicet, Iudæos, & Gentiles ad veram fidem convertat: & denique *Elias venturus est, & restituet omnia*, ait Malachias *cap.* 17. Et D. Thomas *capit.* 11. *Apocalyp.* ita fatur: *Dabo duobus testibus meis, scilicet Eliæ, & Enoch, vt dicit Glossa, qui nunc sunt in Paradyso terrestri: & tunc tempore, scilicet Anti-Christi, venient in publicum ad testificandam veritatem catholicam, & cùm suum testimonium finierint, interficiet eos Anti-Christus.* Et D. Augustinus *lib.* 20. *de Civitate Dei, cap.* 29. prædicta confirmat his verbis: *Ecce ego mittam vobis Eliam Thesbitem, antequàm veniat dies Domini magnus, & illustris, qui convertet cor Patris ad filium, & cor hominis ad proximum suum, nè fortè veniens percutiam terram penitùs. Per hunc Eliam magnum, mirabilemque Prophetam, expressa sibi lege, vltimo tempore ante iudicium Iudæos in Christum verum, id est, in Christum nostrum, esse credituros, celeberrimum est in sermonibus, codicibusque fidelium*: Sed ad hæc omnia opus est, quòd sciat, quę hucusque ab origine mundi, vel saltem à lege Dei populo Iudæorum data, in mundo gesta sunt, & conducere possunt ad iudaicam, & gentilicam doctrinam confutandam, & Christi fidem prædicandam: ergo, si ad statum, in quo à Deo est constitutus Sanctissimus Elias, pertinet, quòd hæc omnia per revelationem sciat; etiam decet, & opus est, quòd Deus illi per revelationem orationes, & preces ad eum fussas manifestet; cùm in hoc nulla maior sit repugnantia, quàm in illos & consequenter dicendum est, Sanctissimum Eliam omnium orationes ad eum ordinatas exaudire.

Authoritatibus corroboratur.

39 Quintò: Etenim Elias cognovit de facto, quæ in populo Iudæorum agebantur: ergo & orationes ad eum fussas. Antecedens probatur ex lib. 2. Paralipomenon *cap.* 21. vbi dicitur, quòd, cùm Rex Ioram fratres suos, & quosdam Principes Israël gladio occidisset, Elias misit ei minaces litteras, vt patet ex illis verbis

Allatæ

Allatæ sunt ei litteræ ab Elia Propheta: ergo, quia cognoscebat, quę tunc in populo Iudæorum gerebantur, curamquè eius habebat. Igitur, cùm eadem virtute nunc polleat, imò & maiori in dies charitate ferveat, dicendum est, & orationes ad eum fussas cognoscere; & citiùs orantibus subvenire. Videantur Cornelius *in dicto capite*, N. Silveyra *opuscul.* 2. *resol.* 33. Iosephus *lib.* 9. *Antiquitatis*, *cap.* 2. Lyra, & Maluenda, qui plurimos Rabinos eruditè congerit *lib.* 9. *de Antichristo*, *cap.* 2. qui omnes asserunt (contra Caietanum) has litteras misisse Protho-Parentem N. Eliam impio Ioram, sive per Elisęum, sive per alium virum fidelem, sive per Angelum forma humana indutum. Et simul Genebrardus *lib.* 1. *Chronologiæ*, Maluenda citatus, Barradas *tom.* 1. *in Evang. lib.* 5. *cap.* 11. Sanchez *in* 4. *Regum*, *cap.* 2. *num.* 25. & alij ex hoc loco optime inferunt, nostras preces exaudire, & curam de rebus ad nos spectantibus habere. Quapropter traditio apud Iudæos fuit, quòd Elias omnibus circuncisionibus invisibiliter aderat, vt videre est apud Galat. *lib.* 10. *de Arcanis*, *cap.* 6. & Genebrardum *lib.* 1. *Chronologiæ*: Quod vtique minimè affirmarent, nisi crederent curam populi adhuc habere, & orationes ad eum fussas cognoscere.

Eodem modo vlteriùs fulcitur eadem minor.

40 Sextò: In thabor apparuit cum Christo, & *loquebatur* ibi *de excessu*, *quem completurus erat in Ierusalem*: Et tunc, dicunt aliqui (vt videre est apud Danielem à Virgine *in Specul. Carmelit. tom.* 1. *cap.* 17. *à num.* 203.) impetrasse à Christo Domino perseverantiam vsque ad finem mundi Religionis Carmelitanæ; quod non obscurè tradidit Beatissima Virgo Maria, dum Div. Petro Thomę Patriarchæ Constantinopolitano pro conservatione nostri Ordinis anxiè oranti, sic ait: *Confidito Petre: Religio enim Carmelitarum in finem vsque sæculi est perseveratura: Elias enim eius Institutor iam olim etiam à filio meo id impetravit.* Vnde emanavit illud:

Dum fluit vnda maris, curritque per etbera fœbus,
Vivet Carmelus candidus Ordo mihi.

Ergo, quia ad Eliam Sanctissimum attinet, vt Prophetam, legis Dei Zelatorem, & Carmelitarum Patrem, non solùm redemptionem totius mundi exoptare, vt homines gloriam consequantur; verùm & quę ad N. Ordinis splendorem, observantiam, & augmentum pertinent, à Deo impetrari, & consequi: sed ad hęc omnia opus est, quòd fidelium, & filiorum necessitates cognoscat, & orationes exaudiat: ergo eas nunc in paradyso existens cognoscit, & exaudit.

Rursus probatur.

41 Septimò probatur eadem minor: Nam de facto ex sacra Scriptura constat, quòd invocatus orationem exaudivit: ergo quia ei, vt in paradyso existenti, convenit, per Dei, aut Angelorum revelationes, orationes fidelium cognoscere. Antecedens probatur: Nam, cùm Elisæus, post raptum sui Parentis Eliæ, vellet transire Iordanem; & pallio Eliæ, quod ceciderat, percussisset aquas illius, & non essent divisę; tunc ait sacer textus, quòd Deum sic invocaverit: *Vbi est Deus Eliæ etiam nunc*, vbi textus hębraicus & Septuaginta vertunt: *Etiam ipse*. Quibus in verbis non solùm invocat Deum, vt patet, sed etiam ipsum Eliam: & statim Elisæus percepit invocationis fructum, vt ait textus: *Percussitque aquas, & divisæ sunt huc, atque illuc, & transiit Elisæus*: Sed hanc invocationem minimè proferret Sanctus discipulus, duplici Elię spiritu iam eructans, nisi sciret, ipsum orationes suas in paradyso cognoscere: ergo de facto eas cognoscit. ¶ Et dicta aliquomodo confirmari queunt ex illo quod dicebant Iudæi, quando Dominus noster Iesus-Christus in ligno Crucis pendens, *exclamavit voce magna dicens: Eli, Eli, lamna Sabactani*. Tunc enim ait, Evangelista Matthæus cap. 27. vers. 47. *Quidam autem illic stantes, & audientes dicebant: Eliam vocat iste:: cæteri verò dicebant: Sine, videamus; an veniat Elias liberans eum.* In quibus verbis, licèt vocis sensum ignoraverint; tamen, ex ipsis manifestum est credidisse, Eliam invocari, posse, & invocatum petitiones agnoscere, & cognitas adimplere: ergo signum est, apud Iudæos morem invaluisse, Eliam Prophetam in necessitatibus invocare; quia vtique credebant eorum orationes exaudire.

Probatur miraculis à Deo intercessione Proto-Parentis N. patratis.

42 Octavò eadem minor probatur, ex plurimis miraculis à Sancto Patre N. Elia patratis, liberando à peste eos, qui eius meritis se commendabant. Inter quæ admirandum prorsus est, quòd, cùm pestilentiæ lues regnum Neapolitanum anno 1655. pręcipuè circa Capuam, & Nolam depopularetur, apparuit Sanctus Patriarcha Pastori de Speronc; dicens: *Curam habeto Ecclesiæ meæ* (quæ erat ruinosa) *& mihi curæ erit, impetrare à Deo, vt cesset pestis*. Cuius revelationis veritatem posteà comprobavit eventus: omnes enim quotquot eius auxilium postularunt, & oleo lampadis ante illius imaginem collucentis, pestis vulnera vnxerunt, salvi facti sunt. Inter quos refertur à Patre Daniele à Virgine fuisse R. P. Alexandrum Carracillo Societatis Iesu. Videatur prædictus Doctor *in Speculo Carmelitarum*, *tom.* 1. *cap.* 34. *&* 35. *pag.* 118. vbi hæc latè refert. Et Pater Bollandus *tom.* 2. *Martij*, *pag.* 531. *num.* 9. ait, S. Patricium, oratione ad Sanctum Eliam fussa, ab oppresione Satanæ fuisse liberatum. Alia plurima testimonia hìc adducere possemus, videnda apud citatos Historiographos, vbi dicitur, S. Eliam à fidelibus sæpè invocatum præstò eis adfuisse: ergo quia invocari fructuosè potest, vt qui invocantium preces exaudit: Quod non contingeret, si non competeret illi, ratione fœlicissimi status, in quo à Deo collocatus fuit, & ratione finis ad quem à Deo destinatus est, vivorum orationes cognoscere.

Secunda probatio principalis conclusionis.

43 Secundò probatur nostra conclusio. Etenim ille ab omnibus orari, & invocari potest, qui ab Ecclesia dignus invocatione, & oratione proponitur: sed Ecclesia sancta ita facit circa Protho-Parentem N. Eliam: ergo ab omnibus orari, & invocari potest. Maior est omnino certa; consequentia legitima. Et minor probatur: Nam Gregorius XIII. Sixtus V. Clemens VIII. Paulus V. Vrbanus VIII. & Clemens X. Carmelitis concessit Officium, & Missam de Protho-Parente N. Elia, die 20. Iulij, recitare, & dicere, vt videre est in Breviarijs, & Missalibus de Sanctis N. Ordini concessis. Præterea eius festum traditur in Kalendario, & Martyrologio Romano die 20. Iulij: In Monologio Græcorum, & in Kalendario Ruthenorum, quo Rusia, & Moscobia vtitur: de quo Possivinus *in Apparatu*, *tom.* 3. verb. *Rutheni*: in Martyroleg. Moloni: & in

in additione ad Vsuardum die 17. Iulij: ergo quia vt Sanctus ab Ecclesia proponitur: & sic iudicat, esse in statu, in quo ab omnibus fidelibus invocari potest.

Tertia probatio.

44 Rursus probatur conclusio. Nam pallium Protho-Parentis N. Eliæ, vt sacram reliquiam, veneratur Sancta Ecclesia Ovetana, & adductum fuit in Hispaniam per Fulgentium Episcopum Astigianum, vt refert Sebastianus Episcopus Salmantinus in sua Historia, septingentis, & plus annis retrò scripta. Et similiter plurima templa à fidelium pietate Protho-Parenti N. Eliæ inveniuntur dicata, approbatione, seu permissione Ecclesiæ tàm grecæ, quàm latinæ: Nam, vt ait Genebrardus *Chronolog. lib. 1. anno 3284. & Chronolog. in Ioramo Rege Israël lib. 2. cap. 6. num. 7.* Templum, & altare in Carmelo Prophetæ Eliæ dicatum fuit. Et Nicephorus Calixtus scribit, sanctam Elenam ecclesiam Eliæ Thesbytę dicasse. Et Beniaminus Iudæus *in Itiner. part. 38.* hęc refert: *In ipso Monte, scilicet Carmeli, Elia Prophetæ antrum visitur, iuxta quod Christiani sacellum construxerunt S. Eliæ dicatum.* Videatur Salianus *in Annalibus ad annum 3127.* Item, aliquas Ecclesias esse in insula Cipri, Zanthes, & Sardiniæ in Diœcesi Turritana dicatas Sancto Eliæ, refert N. Lezana *consulto 3. num. 90.* Deindè in regno Aragoniæ est Ecclesia iuxta locum *Belclara* erecta: in qua duo altaria Sancto Eliæ sunt dicata; vbi continuò fideles, Sancti Prophetæ patrocinium experti, orationes fundunt, & gratulanter munera pro acceptis beneficijs offerunt. Vltimò, alijs omissis, continuò Protho Parenti Elię templa, & altaria dedicat sua sacra familia Carmelitana. Sed minime Ecclesia permitteret reliquias venerari, Oratoria, altaria, vel templa dicare ei, qui orationes ad eum fussas exaudire non posset; vel non esset in statu, cui deberetur, quòd à Deo, medijs saltim Angelis, revelarentur: ergo dicendum est, Protho-Parentem N. Eliam esse in statu, in quo Deus ei revelat medijs Angelis orationes, quas illi fideles offerunt. Hanc sententiam tenent Doctores, quos hucusque retulimus, latèque referunt N. Lezana *consulto 3.* N. Daniel à Virgine *in Speculo, tom. 1. à cap. 30. ad 35.* N. Antonius ab Spiritu-sancto *Opuscul. de Primatu Eliæ*, & alij. Insuper id tenet communis Ecclesię praxis. Et, vt advertit N. Lezana, *consult. citat. num. 132.* à sacra Ritum Cong. impositum fuit perpetuum silentium oppositis zelatoribus, qui in officium S. Elię impingebant; & sic eius invocationem prohibebant.

Adnotatur in cōsideratio P. Raphaelis de Torre circa invocationem S. Eliæ Prophetæ, & Proto-Parentis nostri.

45 Ex quibus satis constat, quàm iniustè Raphaël à Torre privare voluerit Protho-Parentem N. Eliam gloria, & prærogativa, quòd ab omnibus invocari, & orari possit; quam non solùm Ecclesia, & tot Sapientium suffragia concedunt, sed & demonstrativa argumenta probant, & convincunt. Maneat ergo, Sanctissimum P. N. Eliam omnium fidelium orationes ad eum fussas cognoscere ex revelatione divina, vel medijs Angelis, quorum frequenti colloquio fruitur, aut alio speciali modo congruenti statui, & fini, quo à Deo est constitutus: & simul eius intercessionem multùm apud Deum valere, vt petitiones nostræ exoptatum consequantur effectum.

§. IV.

Qui possint pro nobis orare?

Christus pro nobis orare potest.

46 Breviter ab hac difficultate nos expediemus, quia ex dictis paragrapho præcedenti ferè iam eius resolutio patet. Vnde dicendum est *primò*, Christum Dominum, non solùm quando nobiscum in terra degebat, pro nobis orasse, sed & nunc, dum in cœlis regnat, semper orare. Primum constat sæpissimè ex evangelio: Nam Lucæ 9. dicitur vers. 18. *Et factum est, cùm solus esset orans.* Et vers. 28. *Ascendit in montem, vt oraret.* Et cap. 22. vers. 43. *Factus in agonia prolixiùs orabat.* Vnde, cùm ratione humanitatis sit minor Patre, sequitur, quòd possit à nobis orari, vt apud Deum pro nobis interpellet. ¶ Sed notant hìc optimè Doctores: quòd licèt hoc verum sit in oratione privata, tamen in orationibus publicis non est dicendum, *Christe ora pro nobis.* Ne videamur convenire cum Arrio, & Nestorio, Christum esse verum Deum negantibus. Videantur Div. Thomas *in 4. dist. 45. quæst. 3. art. 3. ad 3.* & NN. Salmanticenses Scholastici *tom. 10. tr. 21. disp. 30. dub. 1. & 2. maximè n. 27.*

Angelos, & beatas animas pro nobis posse orare.

47 Dicendum est *secundò*, Sanctos Angelos, & animas beatas posse pro nobis orare. Et rationem tradit Div. Thomas 2. 2. *quæst. 83. art. 11.* quia oratio pro alijs facta ex charitate provenit: sed Angeli, & Sancti in patria sunt perfectioris charitatis, quàm alij non fruentes patriæ cœlestis beatitudine: ergo tantò magis orant pro nobis viatoribus, quantò sunt Deo per charitatem coniunctiores. ¶ *Vlterius*: Tobiæ 12. Zachariæ 1. Danielis 10. psalm. 90. Matthæi 18. Apocalypsi 8. dicitur, sanctos Angelos pro viatoribus orasse: ergo idem dicendum est de alijs animabus beatis. Patet consequentia; cùm prædicti Sancti non minùs quàm Angeli homines diligant. ¶ Confirmatur: Ieremiam, vt suprà *num.* 31. vidimus, constat orasse pro populo Dei, quando erat in limbo Patrum: ergo potiori titulo orabunt, qui beatitudinem sunt iam adepti. Sic tenent omnes Catholici contra hæreticos, qui debachantes, ad invocationem Sanctorum evertendam, rudibus, & impijs conantur suadere, Sanctos in cœlo pro nobis nec orare, nec impetrare aliquid posse: Sed eorum fallacias evidenter dispellunt sancti Ecclesiæ Doctores, maximè à nobis suprà *n. 21.* citati: & insuper Layman *tom. 2. tract. 1. cap. 1. num. 6.* id pluribus locis sacræ paginæ, & Sanctorum Patrum comprobans, Bonacina *de Horis Canonicis, quæst. 2. punct. 1. n. 3.* & alij: in quo immorari non licet nobis, qui morali methodo hæc scribimus; cùm directè ad Controversistas attineat. ¶ Hìc notandum est, Sanctos non solùm in cœlo pro nobis orare, verùm etiam pro se, scilicet pro gloria corporis, qua carent; vt docet D. Thomas *loc. citat. ad 1.* quem sequuntur Torre *ibi, art. 11. disp. 1.* & Suarez *tom. 2. lib. 1. de Oratione, cap. 21. num. 23.*

Patres in limbo existentes, animæ purgatorij, & S

48 Dicendum est *tertiò*: Patres, dum in limbo existebant, potuisse pro necessitatibus sui populi orare. Tum quia erant in charitate, quæ illos

S. Propheta Elias possunt pro nobis orare.

illos cogebat, preces ad Deum pro necessitatibus sui populi fundere. Tum quia id constat ex Ieremia Propheta *num.* 31 *suprà citato*. Tum denique: quia de illis eodem proportionali modo, ac de Beatis loquitur D. Thomas. ¶ De animabus purgatorij sentiendum est modo dicto à n. 23. vsque ad 29. inclusivè. ¶ Et de Protho-Parente Elia, licèt verum ànteà esset, posse pro nobis orare; nunc postquàm Ecclesia nobis concessit de eo Officium canonicum recitare, & vt de Sancto publicè Missam dicere, & intercessorem apud Deum invocare, contrarium asserere esset erroneum, & de fide suspectum.

Omnes homines degentes in hoc mundo, etsi peccatores, orare pro se, & pro alijs possunt.

49 Dicendum est *vltimò*: vivos, maximè iustos, posse tam pro se, quàm alijs, orare. Hæc assertio patet (*primò*) ex Epistola Iacobi, *cap.* 5. vbi dicitur: *Orate pro invicem, vt salvemini.* Et ibidem: *Multùm valet deprecatio iusti assidua.* Et iterum ibidem vers. 14. *Infirmatur quis in vobis? Inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei.* Et loquendo de Protho-Parente nostro Elia, subiungit vers. 17. *Elias homo erat similis nobis passibilis, & oratione oravit, vt non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex: Et rursum oravit, & cœlum dedit pluviam, & terra dedit fructum suum*: Ergo licitè vivos, & maximè iustos, orare possumus, vt pro nobis aliquid à Deo impetrent. ¶ Quoad peccatores, etiam liquet nostra conclusio. Nam, vt ait Div. Augustinus relatus à Sancto Thoma 2. 2. quæst. 83. art. 16. *Si peccatores non exaudisset Deus, frustrà publicanus dixisset: Domine propitius esto mihi peccatori*: ergo; quando peccatores orant, eos Deus exaudit, & quod iustum est, ab eo misericorditer impetrant. ¶ *Prætereà*: Orationes, vt impetratoriæ, innituntur Dei benignitate, & misericordia, vt constat apud omnes; sed divina misericordia etiam respicit peccatores, & eos pro sua benignitate exaudit: ergo non est, cur eos interpellare non debeamus, vt pro nobis orent. ¶ Sed hic nota ex Div. Thom. *loco citato, art.* 4. *ad* 3. Abulensi *in Matthæum quæst.* 26. & 28. & Navarro *in Enchirid. de Oratione, cap.* 1. *num.* 22. quòd licèt rogatio ad Sanctos mortuos sit verè oratio, secùs verò facta ad vivos. Et ratio D. Thomæ est: quia, cùm vivi non fruantur, sicut mortui, visione Dei, non sunt certi de sua beatitudine; nec possunt cognoscere ea, quæ nos cogitamus; vel dicimus: & ideò, concludit Angelicus Doctor loco citato: *Eorum suffragia non imploramus, orando, sed à vivis petimus colloquendo.*

PUNCTUM IV.

Qualiter Religiosi, & maximè Carmelitæ, ad Orationem mentalem teneantur?

Oratio mentalis graviter Religiosos obligat, iuxta aliquos Authores.

50 Licèt ex dictis *num.* 14. constet, omnes fideles sub mortali teneri ad orandum, vel mentaliter, vel vocaliter: nunc videndum est: An oratio determinatè mentalis aliquos obliget? Movetur quæstio maximè ob Religiosos, quibus hæc obligatio specialiter incumbere videtur. Vnde inquirimus, an sit in Religiosis gravis obligatio mentaliter orandi. ¶ Ad quod, affirmativè videtur respondere Div. Bonav. *tom.* 2. *de Proces. Relig. lib.* 7. *cap.* 11. his verbis: *Sicut favus sine melle, & murus absque temperatione, & cibus absque condimento, ita vita religiosa sine studio internæ devotionis*: Et de *Perfectione*, cap. 5. *Re vera Religiosus orationem non frequentans assiduè, non solùm est miser, & inutilis, quinimò coram Deo fert animam mortuam in vivo corpore*: Deinde, Divus Ioannes Climacus *gradu primo spiritualis Scalæ* sic diffinit Religiosum: *Monachus est, qui solùm ad Deum aciem mentis intentus, illum semper orat in omni tempore, loco, & re.* Et de D. Thoma dicitur in eius legenda: *Vt nunquam se lectioni, aut scriptioni dederit nisi post orationem.* Et Caiet. 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 3. ait: *Nec Religiosi, nec Religiosa sui specialis etiam nomine vocari potest, qui saltem semel in die ad huiusmodi se non confert.* Et omnibus luculentius loquitur Matriarcha N. ac Seraphica Virgo S. Theresia: Nam *in Via perfectionis, cap.* 21. agens de oratione mentali, ita ait: *Este es oficio de Religiosos: quien os dixere, que esto es peligro, huid de el.* Et cap. 22. sic contra omnes exclamat: *Què es esto Christianos! los que dezis no es menester oracion mental. Entendeos. Cierto, que pienso, que no os entendeis, y assi quereis, que desatinemos todos*: Et alibi sæpe ferè eadem repetit: Sed ex his omnibus sequitur, maximè Religiosos, adeò ad orationem mentalem obligari, vt per eam *in omni tempore, loco & re* ad Deum mentis aciem intentam habeant: ergo graviter obligantur ad huismodi exercitium. Qui plura, & similia SS. PP. testimonia voluerit, legat N. Ildephonsum à Iesu Maria *tom.* 2. *de Periculis, & Remedijs perfectionis Religiosæ, part.* 1. *discurs.* 7. §. 2. 5. & 6. & N. Lezanam *tom.* 1. *Summæ, de Reformatione Regularium, cap.* 3. & 4. *pag.* 234.

Solùm ad eam tenentur iuxta præceptum regulæ, aut constitutionis.

51 His non obstantibus, Dicendum est, Religiosos, ex vi præcisè talis status, non teneri sub mortali ad orationem mentalem. Et ratio est: tum quia nulla datur lex sic eos obligans. Tum quia substantia status religiosi sufficienter salvatur in tribus votis obedientiæ, castitatis, & paupertatis; sed in his non est præceptum ad orationem mentalem graviter obligans: ergo ad eam Religiosi, ex vi talis status, non tenentur. ¶ Diximus *ex vi status religiosi*: quia si est aliqua particularis constitutio ad eam obligans ad illam tenebitur iuxta qualitatem culpæ taxatæ. ¶ Rursus ostenditur nostra assertio: Etenim non magis peccat Religiosus omittens orationis mentalis exercitium, quàm qui consuetudinem habet omittendi alia regulæ, vel constitutionum mandata; sed iste, ex vi huius capitis, seu consuetudinis, non peccat mortaliter, vt docuimus tom. 4. tract. 15. cap. 1. punct. 2. *à num.* 24. ergo nec graviter delinquit, qui orationis mentalis exercitio non vacat. ¶ *Vltimò*: Nam non magis conducit, & est necessaria oratio in Religiosis ad perfectionis metam adquirendam, quàm observantia suarum legum, & constitutionum, quæ quidem à Legislatoribus adinuentæ sunt, vt medium aptius, & oppor-

opportunius, vt suos alumnos ad perfectionem perducant: sed dictæ leges, & constitutiones non obligant sub mortali, & in pluribus religionibus nec sub veniali, vt diximus tom. 3. tract. 11. cap. 2. punct. 1. num. 6. & punct. 3. num. 51. & 53. ergo oratio mentalis non obligat Religiosos sub mortali. ¶ Verum quidem est, quòd oratio mentalis est valde conducens ad tendendum in perfectionem, quam sub mortali Religiosi conari tenentur: & cùm sit valde difficile sine ea ad perfectionem tendere, ideò Sancti Patres suprà relati exagerant eius obligationem, & necessitatem: at quia hęc non est persè, sed peraccidèns, diximus, ex vi status sub mortali ad orationem mentalem non teneri. Sic docent Suarez *tom. 2. de Religione, lib. 2. capit. 4. num. 7.* Prado *tom. 2. cap. 30. quæst. 4. num. 54.* N. Lezana *tom. 1. Summ. de Obligat. Relig. cap. 7. num. 24. pag. 53.* & Navarrus *in Enchirid. de Orat. cap. 20. num. 61. pag. mihi, 436.* cuius verbis hæc concludimus: *Hæc non dixerim, vt retraham quemquam à tàm vtili meditatione (qua vtinam vteremur) sed vt liberem scrupulis eos, qui aliquot dies hæc omittunt; & à peccatis, quæ contrà conscientiam erroneam, omittendo, admitterent, præservem.*

Nostra Regula obligat ad orationem determinatè mentalem.

52 Supposito ergo, quòd Religiosus ex vi status ad orationem mentalem non tenentur; videndum restat, qualiter Carmelitæ ad eam teneamur. ¶ Pro quo, supponendum est, Religiosos nostros ex vi Regulæ determinatè ad orationem mentalem teneri. Hæc suppositio est contra N. Thomam à Iesu *in cap. 6. Regulæ, dub. 1.* asserentem, Regulam nostram, in cap. immediatè referendo, obligare ad orationem mentalem, vel vocalem, non verò determinatè ad mentalem. Et probatur: Nam dicta Regula *in cap. 6.* sic dicit: *Maneant singuli in cellulis suis, vel iuxta eas die, ac nocte in lege Domini meditantes, & in orationibus vigilantes*: Sed per hæc verba tantùm orationem mentalem pręcipit: ergo &c. Probatur minor: Tum quia meditatio legis divinæ actus mentalis est, & non vocalis. Tum quia orationem vocalem capite sequenti eadem Regula pręcipit tàm laicis, quàm choro deputatis, quod frustrà ageret, si iam erat præcepta: ergo pure mentalem pręcipit. ¶ Confirmatur: Nam oratio, de qua in cap. 6. loquitur, debet esse die, ac nocte continuata: sed vocalis nequit esse moraliter adeò continua, benè autem mentalis, vt infrà dicemus: ergo &c. ¶ Fatemur tamen, quòd qui die, ac nocte vocaliter oraret, pręceptum Regulæ adimpletet; sed hoc esset, quia oratio vocalis à mentali discerni nequit, si debitè est orandum: quod tantùm fortasse voluit citatus Doctor. His stabilitis:

Talis obligatio est tantùm sub veniali.

53 Dicendum est, Religiosos Carmelitas ex vi Regulæ ad orationem mentalem sub veniali teneri. Ratio huius est: quoniam, vt constat ex cap. 6. citato, omnes illius professores tenentur ex vi Regulæ ad orationem mentalem: sed dicta Regula obligat sub veniali, vt his verbis declarant nostræ Constitutiones 1. part. cap. 1. n. 6. *Et primùm de primitiva nostra Regula declaramus, eam nullatenus suis professoribus ad lethalem culpam, sed ad venialem tantùm obligare: sic enim & communi Religionis consensu, & consuetudine semper introductum est, & totius nostri Capituli Generalis voto tam pro Religiosis, quàm pro Monialibus firmatum.* Et idem refert de sua Observanti familia N. Lezana *tom. 3. Quæst. Regul. in Mare-magno Regulæ Carmel. num. 83.* ergo Religiosi Carmelitę ad die, ac nocte mentaliter orandum tenentur sub veniali. *Cæterum* (vtimur verbis nostrarum Constitutionum *loco citato num. 1.*) *quia proprius, ac peculiaris instituti nostri scopus, ad quem actiones nostræ sunt dirigendæ, est iugis oratio, & divinorum assidua meditatio: hoc est, vt mens nostra, quantùm humana fragilitati permittitur, Deo ac divinis rebus perseveranter inhæreat.*; ideò credimus, fratrem nostrum, qui ex inedia, aut torpore non vacaret orationis mentalis exercitio, esset in maximo salutis periculo: Quia tunc per media à Religione stabilita proprij instituti finem assequi non curaret: vnde & Religioni, & sibi maximum nocumentum afferret: Religioni, quia ei officit in disciplina regulari, alijs occasionem suo pravo exemplo præbens transgrediendi hoc nostri instituti principale caput: sibi, quia, vt diximus, constituitur in periculo salutis amittendæ. Quapropter Mag. Bannez *2. 2. quæst. 33. art. 3. dub. 3.* ait, Religiosum Dominicanum, qui se indisponeret ad munus pręedicationis, qui est potissimus finis in prædicta Religione, peccaturum mortaliter: Idem ergo dicendum est de Carmelita, si ad orationem mentalem se quocunque modo indisposuerit. Ita N. Antonius *2. part. Direct. Regul. disp. 6. num. 337.* N. Thomas à Iesu *in capit. 6. Reg. dub. 3.* & N. Franciscus à S. Elia *ibi, num. 5.* & non obscurè tradidimus *tom. 4. tr. 15. cap. 1. punct. 2.*

54 At, quia circa prædictum cap. 6. Regulæ non leves apud nos versantur difficultates, extra chorum non erit, eas in præsenti discutere. Pro quo: ¶ Nota *primò*, duo in pręedictis Regulę verbis nobis præcipi: primò manere in cellulis, vel iuxta eas: *secundò*, ibi die, ac nocte in lege Domini meditari, & in orationibus vigilare. ¶ Nota *secundò*, quòd licèt nullus Superior, etiam ecclesiasticus, possit præcipere actus merè internos, vt latè probavimus tom. 2. tract. 10. cap. 1. punct. 11. num. 136. & tom. 3. tract. 11. cap. 1. punct. 5. num. 66. tamen hoc obesse nequit, vt Regula nostra præcipiat orationem mentalem, quę actus purè internus est. Et rationem disparitatis multiplicem non semel audivimus; sed nullam, quæ plenè satisfaciat. Quibus proindè omissis, Dicimus, quòd licèt absolutè nulla lex possit directè actum internum præcipere; potest tamen ex suppositione alicuius voti, quo nos obligamus, aut obligavimus iuxta regulam, aut legem vivere, quæ aliquem actum internum præcipit: Quia tunc propriè nos liberè ad id obligamus ex voto, non verò nos ad id lex absolutè obligat: Cùm ergo ex voto nos obligemur vivere iuxta nostram primitivam Regulam actum internum orationis mentalis præcipientem, & sub hac lege, aut regula vivere promiserimus, ideò omni eius mandato, aut legi subjicimus: & ob hoc ad mentaliter orandum prædicta Regula suos professores cogit, & obligat. Quibus suppositis pro explicatione prædicti capitis sexti nostræ primitivæ Regulę:

Quædam notàtur pro explicatione capitis 6. Regulæ nostræ.

Regula N. obligat ad cótinuam mansionem in cellulis.

55 Rogabis *primò*: Quid nobis præcipiatur per illa verba: *Maneant singuli in cellulis suis, vel iuxta eas &c.*? ¶ Respondetur, his

his verbis nobis pręcipi iugem, & diuturnam mansionem in cellulis, nisi aliqua iusta causa foràs egredi cogat: Quare, hac non existente, licitè non possunt fratres nostri foràs egredi: neque, qui cœnobiticè vivunt, etiam iuxta cellulas deambulare. Ratio primę partis constat ex præcepto Regulæ. Et secunda sic suadetur: Quia hęc nostra primitiva Regula data fuit *fratribus Eremitis, qui iuxta fontem Eliæ in Monte Carmeli morantur*, vt ipsa in principio ait: quæ, quia in cellulis separatis vivebant, permisit iuxta eas deambulare: sed nunc non vivimus modo eremitico in cellulis separatis, sed cœnobitico in cellulis contiguis: ergo taliter debemus continuò manere in cellulis, vt iuxta eas deambulare non liceat. ¶ Ex quo sequitur, quòd, quando Eugenius IV. permisit Patribus nostris Observantibus in Bulla edita anno 1431. quę incipit: *Romani Pontificis providentia &c.* & ad verbum refert N. Thomas à Iesu in Commentarijs super Regulam, 1. part. pag. 147. *Vt horis congruis in eorum Ecclesijs, & illorum claustris, ac per eorum ambitus manere, & deambulare licitè, & liberè valeant*; non præcisè declaravit verba Regulę, vt malè sentit Lezana *num.* 77. sed propriè mitigavit, vt ipse Eugenius dicta bulla fatetur his verbis: *Nos verò ::: rigorem huiusmodi quadam temperie mitigantes, ac Regulam ipsam moderantes, Apostolica authoritate tenore præsentium &c.* ¶ Præterea: Nunquam, ex quo cœnobiticè vivimus, fuit mens, & intelligentia Religionis in prædictis verbis permittere iuxta cellulas ambulare; vt patet: tum ex eo quòd fuit à S. Pontifice de hoc expetita mitigatio. Tum quia talis vsus apud nos nunquam viguit: imò in nostra Discalceata familia prohibetur 1. *part. Constitutionum*, *cap.* 9. ergo evidens signum est, quòd Regula suis professoribus, quando cœnobiticè vivunt, nunquam permisit iuxta cellulas deambulare. ¶ Sed licèt hęc ita sint: Tamen N. Thomas à Iesu *dub.* 2. probabile iudicat, quòd quando aliqua cellula non est in dormitorio communi cum alijs, possit Religiosus in mediocri distantia ad fruendum sole, vel commodiùs studendum, extra eam exire, dummodò silentij custodia non periclitetur. Sed, quia hic casus raro contingit, nostra sententia absolutè tenenda est.

Clausula iuxta eas solum nunc verificatur in his, qui in cellulis separatis vivũt.

56 Ex quibus sequitur, verba *iuxta eas* solùm nunc verificari (*primo*) in nostris Religiosis, quando vivunt in cellulis separatis, quæ saltim vna in quolibet Conventu apud nos consita in hortis est, ad quam pro spiritualibus exercitijs se per determinatum tempus confugiunt. ¶ *Secundò*: In fratribus nostris, qui ad Eremum, quæ in vnaquaque nostræ reformationis provincia erecta est, convolant, quando ibi in cellulis separatis extra Conventum vivunt; secus verò, quando intra Conventum, etsi in cellulis aliquo modo separatis habitent, vt evenit in huius nostrę almæ provinciæ Deserto, vulgò *de Batuecas* dicto. Ratio primæ partis est: quia pro his ad litteram verificatur mens Regulę; cùm ibi vitam propriè eremiticam agant, solis leguminibus, & herbis victitando, singulisque ferijs sextis nil calidum, & igne paratum comedendo: ex quibus aliqui adeò robustioris spiritus nunc ibi sunt, vt solo pane, & aqua, fructibusque siccis contenti, per totum Adventum, & Quadragesimam ieiunent. Insuper prędicti Religiosi vivunt in separatis cellulis inter prærrupta montium consitis, aspides, serpentes, viperas, & similia animalia, experientia teste, non semel innoxiè conculcando. De quibus dicere licet cum Apostolo ad Hebræos cap. 11. vers. 37. *Hi sunt, qui circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cavernis terræ.* Vnde in nullo distinguntur ab illis primitivis Carmelitis, quibus primęvà hæc nostra Regula data fuit, & de quibus in prędicto textu loquitur Apostolus: ergo hi tantùm ex vi regulæ possunt esse in cellulis, *vel iuxta eas die, ac nocte in lege Domini meditantes, & in orationibus vigilantes.*

Secunda pars probatur.

57 Ratio secundę partis est: Quia licèt vivant prędicti Carmelitę in eremo, & plures illius cellulæ sint inter se medio hortulo separatæ, tamen nonnullæ ex illis non sunt inter se distinctæ: ergo in his verificari nequit mens Regulę. ¶ *Præterea*: Licèt omnes essent ibi aliquomodò separatæ, tamen vniuntur inter se muro aliquo continuo: vnde absolutè dici non potest, vivere in cellulis separatis: ergo his non permittit Regula iuxta cellulas ambulare. Et ita observant Religiosissimi Patres huius nostræ provinciæ eremi, vulgò *de Batuecas*: quorum sola praxis est efficax nostræ resolutionis confirmatio, melior Regulæ intelligentia, & cuiuscunque alterius eremi norma, & exemplar venerandum.

Separatim, & seorsim in cellulis manendum est.

58 Sed pro maiori intelligentia prædictorum verborum, Nota *primò*: quòd non fortuitò, aut casu præcipit Regula, quòd *Maneant singuli in cellulis suis*; sed ex professo; & à consilio: ad denotandum, quòd non bini, aut terni possunt in cellis manere, aut commorari, sed singuli seorsim in eis manere debent: Quod indicant tum prædicta verba; tum finis in eis intentus, scilicet *iugis oratio, & divinæ legis meditatio*, quæ hominum abhorret consortia, vt benè notat N. Thomas à Iesu *loco citato, cap.* 6. *gloss.* 6.

59 Nota *secundò*: quòd illa verba *die, ac nocte* non solùm referuntur ad meditationem divinæ legis &c. sed etiam ad mansionem in cellulis. Et ratio est: Quia in Iure determinatio respiciens plura determinabilia, pariformiter debet ea determinare; vt constat ex leg. *Iam hoc iure, ff. de Vulg. & pupilli*: leg. *Quamvis, de Legat.* 3. leg. *Hæredit. cap. de impub. substitut.* leg. *Si legatarius*: sed illa verba sunt determinatio tam clausulæ antecedentis, quàm subsequentis, vt constat ex contextu: ergo vtrumque pariformiter eas determinat. ¶ *Deinde*: Quia quando prędicta Regula ab Eugenio IV. fuit mitigata, causa à Patribus Observantibus Pontifici proposita, vt constat ex verbis Bullæ, fuit: quòd in regula tradita à Sancto Alberto Patriarcha Hierosolymitano præcipitur expressè: *Quod singuli eorum manere debeant in cellulis suis die, ac nocte in lege Domini meditantes, & in orationibus vigilantes. Et propterea nonnulli ipsius Ordinis professores propter arctitudinem, & rigorositatem Regulæ huiusmodi, tam ex fragilitate humana, quàm ex debilitate corporea nequeuntes eandem regulam observare, dispendium suæ salutis incurrant*: Ergo sig-

signum est (quidquid dicat Lezana) quòd fratres tenebantur, ex vi Regulæ nostræ primitivę, ad perpetuam clausuram, & cellularum inclusionem. ¶ *Vltimò*: Quoniam clausula in medio dictionis posita inter articulos connexos, & inter se dependentes pro omnibus deservit: vt constat ex leg. 3. §. *Filius*, ff. *de Lib. & posthumo*, leg. *Quis quis*, ff. *de Leg. 3. cap. 2. Requires, de Appellat.* & docent Burgos de Paz *leg. 3. Tauri, part. 1. conclus. 2. num. 67.* Ioannes Garcia *de Nobilitate, gloss. 2. num. 11.* Cevallos *Commun. contra commun. quæst. 905. num. 3.* Card. Tusch. *Pract. Conclus. tom. 1.* littera *C. concl. 290. num. 5.* & novissimè Barbosa *Tract. Varij, de Clausul. vsu frequentibus* clausul. *In medio posita, pag. mihi, 426.* Sed prædicta clausula *die, ac nocte* est posita inter articulos *mansionis in cellulis*, & *iugis orationis*, qui, vt ex se patet, sunt inter se valdè connexi: ergo prædicta verba pro vtroque deserviunt: & consequenter tenentur fratres nostri *ex vi Regulæ* non solùm ad die, ac nocte meditandum in lege Domini, sed etiam ad semper manendum in cellulis. Ita docent N. Thomas à Iesu hìc *super dictum cap. Reg. gloss. 6. dub. 1.* N. Franciscus à S. Elia ibi *n. 2. pag. 170.* & N. Antonius à Spirit. Sanct. *in Direct. Regul. 2. part. tr. 3. disp. 6. num. 323.* N. Lezana *tom. 3. cap. 7. super Regul. Carmel. num. 75. pag. 198.*

60 Inquires *secundò*: Ad quid teneamur ex vi illorum verborum: *Die, ac nocte in lege Domini meditantes, & in orationibus vigilantes, nisi alijs iustis occasionibus occupentur*? ¶ Respondetur, omnes ex vi illorum teneri tàm ad continuam legis divinę meditationem, quàm ad iugem & perpetuam orationem, taliter quòd vtraque simul nobis præcipiatur; & sic non sufficit aliqua ex illis disiunctivè accepta, vt huic obligationi plenè fiat satis. Ratio huius assertionis est: Quia non est idem meditatio divinæ legis, ac oratio: Nam, vt ait Div. Thomas 2. 2. quæst. 180. art. 3. ad 1. *Meditatio est intuitus animi in veritatis inquisitione occupatus*: Oratio verò, vt constat ex dictis iuxta eundem Ang. Doctorem: *Est petitio decentium à Deo*, quæ satis inter se differunt, cùm illa sit actus intellectus speculativi, hæc verò practici: sed Regula eas distinctè præcipit: ergo ad vtranque suos professores obligat. Sic N. Franciscus à S. Elia *num. 3.* & Frater Thomas à Iesu *dub. 1.*

Iugis meditatio divinę legis, & continua oratio nobis per Regulam præcipitur.

61 Dices: Continua legis divinæ meditatio, & perpetua oratio mentalis est impossibilis humanæ fragilitati, vt ex se constat, & docet Casianus *collatione 1. cap. 3. & collatione 23. cap. 5.* his verbis: *Inhærere quidem Deo iugiter, & contemplationi eius inseparabiliter copulari, impossibile est homini ista carnis fragilitate circundato*: ergo falsum est, nostram Regulam talem continuationem prædictis verbis præcipere.

Replica.

62 Huic replicæ, quę non levem videtur præferre difficultatem, respondetur, diuturnitatem, quam nobis Regula præcipit, non esse metaphysicam, sed moralem, vt Constitutiones nostræ 1. *part. cap. 1. num. 1.* explicant: *Vt mens nostra, quantùm humanæ fragilitati permittitur, Deo, ac divinis rebus perseveranter adhæreat.* Quæ continuatio impossibilis Deum diligentibus minimè est. Quod autem hæc sit mens nostræ Regulæ patet. Tum: quia Christus, vt suprà *à numer. 11.* vidimus, omnibus fidelibus præcipit semper orare: & tamen D. Chrysostomus, Theophilatus, *ad prædicta verba*, & Casianus *collatione 9.* & D. Thomas 2. 2. *quæst. 83. articul. 14.* docent, ibi tantùm pręcipi diuturnitatem (pro singulorum statu, & oportunitate) moralem, quę vires humanas non excedit: ergo de hac, etsi strictius, Regula nostra intelligenda est. ¶ *Tum etiam*: Quia prællegata verba satis hoc insinuant: siquidem nobis pręcipiunt hanc diuturnitatem, *nisi alijs iustis occasionibus occupentur*: ergo diuturnitas mansionis in cellulis, & orationis non metaphisicè, sed moraliter à regula nostra pręcipitur. Et hęc semper fuit mens, & intelligentia Religionis, vt testatur N. Uvaldensis *de Sacramentalibus, tit. 9. cap. 76. num. 3.* & ita docent N. Thomas à Iesu *loco citato dub. 2.* Frater Franciscus à Sancto Elia *à num. 4.* Frater Antonius *in Direct. Regular. 2. part. tract. 3. disp. 6. à num. 326.* & Lezana *a n. 78.*

Dissolvitur.

63 Rogabis *tertiò*: Per quæ exercitia spiritualia pręceptum meditationis, & orationis impleatur? ¶ Respondetur, primò & perfectiùs adimpleri per orationem mentalem, vel vocalem mentali adiunctam: necnon per postulationes, obsecrationes, gratiarum actiones, quæ ex Apost. *ad Timoth. 2.* sunt orationis partes. ¶ Secundò, per orationes iaculatorias, propriæ culpæ, mortis, & inferni, atque beatitudinis considerationem, pręsentiam Dei, examen conscientiæ, labilitatis ad peccandum meditationem, & similia. ¶ Item addunt, & optimè, Doctores suprà allegati, per studium Scripturæ sacræ, & theologiæ scholasticę, & moralis; imò & Logicæ, ac Phylosophię, si eo fine talibus scientijs vacemus, vt meliùs intelligentiam sacrę paginæ, & Theologiæ assequamur: Cum hęc omnia sint aliquomodò divinæ legis meditatio, & per ea, si debitè accipiantur, divinæ essentię cognitio clariùs patefiat, eiusque amor in nobis augeatur.

Media, per quę pręcepto orationis mentalis fiat satis.

64 Rogabis *quartò*: An qui horis à Religione designatis orationi assistit, animo, & intentione orandi, etsi alijs temporibus orationis non meminerit, adimpleat hoc nostræ Regulę pręceptum? ¶ Respondetur negativè. Et ratio est: Nam Regula obligat ad semper orandum: prædictæ namque horę non sunt à Religione assignatæ, quia per eas tantùm obligatio illius adimpleatur; sed, vt dicunt nostræ Constitutiones cap. 3. num. 1. *Vt meliùs spiritus vita conservetur*, hoc est, vt spiritus vita, & fervor charitatis per continuam divinæ legis meditationem, & iugem orationem adeptus non tepescat, quinimò foveatur, augeatur, & perficiatur: ergo, qui tantùm prædictis horis orationi vacaret, Regulę præceptum frangeret, & venialiter delinqueret.

Qui tantùm orat horis à constitutionibus designatis, non adimplet præceptū Regulæ.

65 Vltimò addit Regula in dicto cap. *Nisi alijs iustis occasionibus occupentur*. Per quæ verba, licet fratres nostri excusentur à continua mansione in cellulis, non tamen ab oratione perenni. Et ratio est: Quia clausula in fine posita non refertur ad omnia pręcedentia, quando in omnibus capitulis non est eadem dispositionis ratio, vt docet Sanchez *de Matrimonio lib. 9. disp. 34. n. 30.* & alij plurimi, quos sequitur Barbosa *tract. Varii, claus. 70. In fine posita, pag. 427.* sed in his omni-

Explicantur vltima verba capitis sexti Regulæ.

omnibus Regulæ nostræ capitulis non est eadem ratio ad excusandos Religiosos ab oratione, ac à mansione in cellulis, vt ex ratione sequenti constabit: ergo per prædicta verba, & quascumque iustas occasiones oblatas non sunt deobligati fratres nostri à iugi, & perenni oratione, sicut à diuturna mansione in cellulis excusantur. ¶ Declaratur, & vrgetur hæc ratio: Nam estò mansio diuturna in cellis compati nequeat cum obligatione prędicandi verbum Dei, confessiones audiendi, aliaque opera externa charitatis exercendi, ad quæ ex instituto, aut munere mendicantium tenemur: benè tamen cum quibusque occupationibus exterioribus cohęret perennis oratio mentalis; cùm huic muneri fiat satis, vt *num.* 63. diximus, per præsentiam Dei, orationes iaculatorias, studium theologiæ, & cuiuscumque rei considerationem, quæ ad Deum nos manuducere faciliter potest: cùm ergo hæc exercere impossibile non sit his, quibus Deo placere, & enixè servire, vtì decet Religiosos, student, ideò iudicamus, per prædicta verba omnes fratres nostros, etiam Laicos, & Donatos, quibuscunque alijs iustis occasionibus occupatos, ad iugem orationem teneri. ¶ *Deinde*: quia Regula non distinguit, sed de omnibus vniversaliter pręcipit; sed *vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*: ergo &c. ¶ *Vltimò*: Quia labor manuum, qui eos poterat excusari, orationi non contrariatur: & sic æqualiter in Regula omnibus tam choristis, quàm laicis indicitur: vt benè notat N. Thomas à Iesu *dub.* 3. *in fine*. Videatur N. Franciscus à Sancto Elia *n.* 6.

PUNCTUM V.

Pro quibus liceat orare: & an suffragia vivorum defunctis prosint?

PUnctum hoc in duplicem dividimur §. Et in primo explicandum nobis erit, pro quibus liceat nostram applicare orationem; & huius quales, & quot effectus inveniantur: In secundo autem decidemus quasdam desideratas quæstiones circa mortuorum orationes, & suffragia applicanda.

§. I.

Deciditur, pro quibus nobis liceat orare?

Pro cunctis vivis possumus orare.

66 PRo comperto ab omnibus habetur, orandum nobis esse pro cunctis viatoribus vitam mortalem degentibus, sive iusti sint, sive iniusti; sive amici, sive inimici; sive fideles, sive infideles. Ita D.Thom. 2.2. *q.* 83. *art.* 7. *ad* 3. Et ratio est: Quia omnes hi nostri proximi sunt, & pro omnibus mortuus est Christus; vnde, dum inter nos vitam peragunt, salvari possunt: ergo pro eis orare debemus. Quapropter dixit Div. Iacobus cap. 5. *Orate pro invicem, vt salvemini*. Et Apost. 1. ad Timoth. 2. ait: *Obsecro, primum omnium fieri obsecrationes, orationes postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus*. Et loquendo de inimicis, præcepit Christus Matthæi 5. *Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos*. ¶ Quando verò teneamur pro inimicis orare, his verbis resolvit D.Thom. 2.2. quæst. 83. art. 8. *Eodem modo, quo tenemur inimicos diligere, tenemur pro inimicis orare.* Quando verò teneamur inimicos diligere, diximus suprà cap. 6. punct. 2. *num.* 18. Sed iterum accipe distinctionem D. Thomæ, quam loco citato tradit his verbis: *Vt scilicet in eis diligamus naturam, non culpam. Et quod diligere inimicos in generali, est in præcepto; in speciali autem non est in præcepto, nisi secundùm præparationem animi; vt scilicet homo esset paratus etiam specialiter inimicum diligere, & eum iuvare in necessitatis articulo, vel si veniam peteret :::: & similiter necessitatis est, vt in communibus nostris orationibus, quas pro alijs facimus, inimicos non excludamus: Quod autem pro eis specialiter oremus, perfectionis est, non necessitatis, nisi in aliquo casu speciali.* Hęc D.Thom. Ex quibus liquet, quòd in extrema, aut quasi extrema necessitate inimici, quia frater noster est, tenemur pro eo, sicut & pro quocumque alio, ad Deum preces fundere. Videatur Raphaël de Torre hic, *n.* 4. ¶ Qualiter orationes privatæ, & suffragia particularia, non verò communia, & nomine Ecclesiæ facta, possint pro excommunicatis offerri, diximus tom. 2. tr. 10. cap. 3. punct. 5. vbi videri potest, nè actum agamus.

Pro beatis, & damnatis nō est orandum.

67 Similiter est certum, nullum tam pro beatis, quàm pro damnatis posse Deum orare. Et ratio est: quia beati sunt in termino, quibus iam nihil deest, sed omni bono sibi debito perfruuntur. Quare dicitur in cap. *Cum Martha* de celebrat. Missar. *Iniuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre*. Cum hoc tamen compatitur, quòd orare possimus pro aliqua gloria eorum accidentali, vt glorificatione corporis &c. quia tunc tantùm postulamus Dei nomen in electis suis sanctificari, quod licitum est. Ratio secundæ partis nostræ assertionis est: quia damnati iam sunt similiter in termino, vbi eorum pœna erit æterna, nec spes vlla est, eam esse aliquando precibus nostris minuendam: ergo pro eis orare non licet. Vnde sequitur, pro illo, quem ex divina revelatione constat esse damnatum, non esse orandum. Cæterùm, etsi videamus aliquem decessisse mortale operando, licitum erit pro eo ad Deum preces fundere: Quia fortè in illo vltimo instanti vitæ Deus illi præbuit aliquod auxilium efficax ad detestandum peccata vera contritione, qua iustificatus decessit. Vnde audiendus non est Trullench, contrarium docens. Dicta tenent Suarez *lib. de Orat. cap.* 14. *n.* 4. Bellarm. *de Purgatorio, lib.* 2. *cap.* 18. & Palaus *tom.* 2. *tract.* 7. *disp.* 1. *punct.* 6.

Perse illicitum est orare pro gentilibus defunctis.

68 At pro Gentilibus defunctis illicitum est persè loquendo orare: quia nulla spes esse potest, vel quòd iustificati sint in vltimo instanti vitæ suę, Deo misericorditer gratiam illis conferente; vel quòd Deus precibus nostris ad vitam eos revocet. Et licet de Trajano stet historia probabilis, quòd fuisset precibus Div. Gregorij quingentis ferè annis post eius obitum ad vitam revocatus, vt refert Divus Ioannes Damascenus, *Oration. de fidelibus defunctis, pag. mihi* 316. quem sequuntur Div. Thomas *in* 4. *distinct.* 45. *quæst.* 2. *art.* 2. *quæst.* 1*unc.* 1. Abu-

1. Abulensis *in 4. Regum, cap. 4. quæst. 57. in fine*, & alij, quos referunt NN. Salmanticenses Scholast. *tom. 4. tract. 13. disp. 17. memb. 61.* tamen ex eiusdem verbis D. Damasceni constat, vocem divinitùs emissam, quæ D. Gregorio testificavit, eius preces fuisse exauditas, addidisse tamen: *Tu verò posthàc caveto, ne mihi pro impijs supplex sis*: ergo, licèt ex aliqua inspiratione speciali sanctis collata possint pro impijs gentilibus iam defunctis preces ad Deum fundere; tamen alijs persè non licet: cùm casus singularissimus, in quo Deus exhibere vult suam omnipotentiam, in exemplum adduci nequeat. ¶ Qualiter verò Deus Trajanum precibus D. Gregorij, & alios defunctos in peccato mortali decedentes precibus Sanctorum, ad vitam revocarit; & an eos ex inferno, vbi tanquam finaliter damnati conclusi erant, de facto extraxerit; NN. Salmanticenses Scholastici *loco citato* subtilitate solita ingeniosè explicant. Hæc diximus, admittendo probabilitatem prædictæ sententię. Cæterùm ferè omnes moderni illam negant, probando satis efficacibus rationibus, orationem illam, in qua prædicta ab inferis liberatio, & resurrectio Trajani referuntur, non esse D. Damasceni. Videantur Canus *de Locis, lib. 11. cap. 2.* Sotus *in 4. distinct. 45. quæst. 2.* & Torre *2. 2. quæst. 83. art. 8. dub. 2. num. 12.*

Pro animabus purgatorij hęretici negant, orandum esse.

69 His, vt certis apud omnes, stabilitis: difficultas est: An pro animabus purgatorij sit orandum, & suffragia eis applicanda? ¶ Partem negativam tenent Nariani, & alij antiqui hæretici, quos citat Epiphanius *hæresi 75.* & insuper ferè omnes Novatores, vt Luterani, & Anabaptistę. Arguuntque pro ea *primò*: Nam defuncti nullum fructum ex orationibus, & suffragijs pro eis oblatis consequuntur: ergo invtile, & supervacaneum est pro eis orare. Antecedens probatur divinæ Scripturæ textibus. Nam Apocalyps. 5. dicitur: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur, opera enim illorum sequuntur illos.* Ad Galatas 6. *Quæ enim homo seminaverit, hæc metet.* Psalm. 61. vers. 13. *Tu reddes vnicuique iuxta opera sua.* Apost. 2. ad Corinth. 5. *Omnes nos, oportet, manifestari ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit*: ergo defuncti solum proprij bono operis fructum consequentur, quin ex aliorum orationibus iuventur. ¶ *Secundò*: Nam Sancti in cœlo non orant pro animabus purgatorij; aliàs, cùm eorum orationes faciliùs à Deo exaudiantur, brevi tempore evacuassent purgatorium: ergo nec nos, cùm inferioris simus charitatis, & opera nostra Deo minùs grata, orare pro eis, suffragiaque offerre debemus. ¶ *Tertiò*: Nullus iuvatur ex opere alterius, nisi inter vtrumque sit aliqua vitæ communicatio: sed, vt ait Philosophus 1. Ethicorum: *Mortuorum ad vivos nulla est communicatio*: ergo orationes, & suffragia vivorum mortuis non possunt prodesse.

De fide est, posse orari pro animabus purgatorij.

70 Affirmativa verò pars cum omnibus Catholicis, vt de fide, tenenda est. Quam evidenter suadet (*primò*) factum illud Iudæ Machabęi, quod 2. cap. 12. Machab. his verbis refertur: *Duodecim millia dragmas argenti misit Ierosolimam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, benè, & religiosè de resurrectione cogitans: (nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis): Sancta ergo, & salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, vt à peccatis solvantur*: ergo orationes & suffragia vivorum valde defunctis prosunt. ¶ Huic tàm claro testimonio nihil aliud respondent hæretici, nisi negando, Machabæorum librum esse canonicum. Sed hoc refutare nostri instituti non est. Videantur, omnes Expositivi, & Controversistę: in quibus legendus est N. Antonius à Matre Dei *in Præludijs Isagogicis ad sacram paginam, prælud. 1. digressione 6. dubit. 16. à n. 340.* qui satis eruditè refutat hęreticorum cabillum, & esse canonicum defendit. Interim nobis sufficit authoritas Concilij Cartag. 3. *can. 47.* Trident. *sess. 4.* prædictum librum esse sacram Scripturam diffinientium.

71 Secundò probatur nostra conclusio ex vsu communi Ecclesiæ: In qua fiunt speciales orationes, & suffragia pro defunctis offeruntur: Et ita canone Missæ dicitur: *Memento etiam Domine famulorum, famularumque tuarum, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis*: Et tunc à Sacerdote nomine Ecclesiæ fit specialis oratio pro defunctis; sed Ecclesia in hoc errare nequit: ergo fructuosum est pro defunctis orare. ¶ *Tertiò*: Nam inter Ecclesię membra invicem communicantur favores, & subsidia, in hoc enim stat *communicatio Sanctorum*; sed animæ purgatorij sunt Ecclesiæ membra, cùm nobiscum colligentur media fide, spe, & charitate, quæ *nunquam excidit*, vt ait Apostolus ad Corinthios 13. ergo communicant nobiscum in orationibus, quę non levia subsidia sunt. ¶ *Deinde*: Prædictæ animæ sunt nobiscum colligatæ sub vno Capite, scilicèt Christo, & sub eadem charitate: ergo absdubiò fidelium huius Capitis membrorum orationes, pro eis Domino oblatæ, illis prosunt.

Secunda probatio.

72 Deinde probari potest nostra conclusio ex pluribus apparitionibus, & revelationibus fide dignis, testificantibus, plures animas è purgatorio orationibus vivorum fuisse liberatas, vt testatur D. Gregorius *in 4. Dialog. cap. 40.* de Paschasio, precibus Germani Episcopi à pœnis illius liberato; & de sorore S. Malachię eius suffragijs, & Missæ oblatione à purgatorio soluta, narrat Div. Bernardus in Vita S. Malach. *cap. 4.* Tandem novissimè extant plures apparitiones animarum purgatorij factę Venerabili Sorori Franciscæ à Sanctissimo Sacramento Religiosæ Carmelitæ Discalceatę: quas dilucidat, & explicat eloquentia, & pietate solita Venerabilis, & Illustrissimus Dominus D. Ioannes de Palafox & Mendoza, Oxomensis Episcopus, in libro nuper edito sub titulo: *Luz à los vivos, y escarmiento en los muertos.* Ex quibus constat, orationibus, & suffragijs vivorum mortuos valde iubari: ergo licitum est pro animabus purgatorij orare, & simul certum orationes nostras eis prodesse.

Quædã suppositiones circa actum bonum, vel meritorium.

73 Pro expensione vltimæ rationis, & maiori explicatione nostræ conclusionis (*primò*) supponendum est: quòd actus nostri boni ad duo possunt valere: primò ad statum aliquem (verbi gratia, beatitudinis) acquirendum: secundò, ad aliquid consequens statum accidentalem, vel dimissionem pœnæ. ¶ Secundò supponendum est: quòd oratio, & quilibet alius actus bonus, triplicem habet effectum, scilicet *mereri, satisfacere, & impetrare*, vt docent NN. Salmant. Scholast. *tom. 3. in Arbore virtutum, §. 8.*

num.

num.83. Et quidem quoad meritum de condigno gratiæ, & vitę æternæ, quando elicitur ab homine viatore existente in gratia, & adsunt aliæ conditiones ad merita requisitæ, de quibus agunt dicti Patres tom.6.tract.16. patet: Nam tunc oratio est actus bonus elicitus, saltem mediatè, à charitate: sed actus bonus, elicitus media charitate, est meritorius de condigno gratiæ, & vitæ æternæ: ergo oratio tunc hęc omnia meretur, respectu subiecti à quo fit. ¶ Adverte tamen, iustum alijs peccatoribus nec primam gratiam, nec gloriam de condigno mereri per talem orationem: Quia, vt docent NN. Salmant. Scholastici loco citato, *disp. 6. dub.2.* talis gratia est præmium simpliciter infinitum, excedens meritum limitatum orationis; cùm tamen, ad merendum *de condigno* requiratur ęqualitas inter meritum, & pręmium. Cæterùm quia meritum de congruo fundatur in amicitia, & liberalitate præmiantis, ideò dicunt prædicti Patres *num. 28.* orationes iustorum mereri de congruo gratiam peccatoribus: Iuxta illud Iacobi vltimo: *Orate pro invicem, vt salvemini, multum enim valet deprecatio Iusti assidua.* Et D. Ambrosius in cap.5.Lucæ, ait: *Magnus Dominus, qui aliorum merito ignoscit alijs, & dum alios probat, alios relaxat errata.*

Assignatur differentia inter meritum de condigno, & de cõgruo, & itterum ab impetratione

74 Sed hic nota (*primò*) differentiam inter meritum de condigno, & meritum de congruo: Nam meritum de condigno vitæ æternę nequit iustus, iuxta pręsentem providentiam, alijs applicare: *Opera enim illorum sequuntur illos*: at præmijs, quę de congruo meretur, potest se privare, ea alijs applicando: decet enim, quòd Deus non solùm remuneret opera iusti, conferendo ei pręmium, sed communicando etiam alijs bona, iuxta orationem, & applicationem iusti. Sic communiter Theologi tàm Scholastici, quàm Moralistæ. ¶ Nota *secundò*: quòd omne meritum, sive de congruo, sive de condigno, valde differt ab impetratione. Et ratio est: quia omne meritum fundatur in iustitia ad præmium, scilicet in iustitia perfecta, si fuerit meritum de condigno; & in iustitia imperfecta, si fuerit meritum de congruo: at econtrà impetratio in sola liberalitate pręmiantis innititur: Unde videmus, beatos, & peccatores aliquid à Deo impetrare, licèt mereri non possint. Quare dixit D.August.tr.44.in Ioan. *Si peccatores non exaudiret Deus, frustrà publicanus dixisset: Dominus propitius esto mihi peccatori.* Ex quo oritur aliud discrimen inter dicta merita, & præmium, scilicèt quòd omne meritum, sive de *condigno*, sive de *congruo*, exigit statum gratiæ in subiecto, quod quidem non petit impetratio, vt ait D.Thom.2.2. *q.* 83. *art.* 16. quidquid dicat Suarez *de Religion.*, tom.2.lib.1.cap.22. *num.* 4. asserens, contrarium esse probabile. Quæ omnia complexus est D. Thom. *in* 4. *distinct.* 45. *quæst.*2.*art.*1. *quæstiunc.* 1.his verbis: *Dicendum, quòd meritum Deum obligat ad sui remunerationem ex iustitia stricta, si est meritum condignum; vel potentiali, (sicut est amicitia) si sit meritum congrui, quo Deus obligatus ex gratitudine præmiat. Impetratio autem non obligat Deum ex iustitia, sed petitum obtinet sola liberalitate largientis.*

Secũdus orationis effectus

75 Quòd verò oratio sit satisfactoria, etiam liquet: Cum sit opus laboriosum, Deo gratum, & possit assumi ad solutionem pœnæ temporalis pro peccatis debitæ. Vnde Tobiæ dixis Angelus in cap. 12. *Bona est oratio cum ieiunio, & eleëmosyna, magis quàm thesauros auri recondere, quoniam eleëmosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata.* Et hoc, licèt dicatur specialiter de eleëmosyna, tamen à Doctoribus communiter orationi, & ieiunio applicatur, approbaturque à Tridentino *sess.* 14. *canon.* 13. Quod etiam debet intelligi de oratione non solùm vocali, sed mentali, de qua dicitur Ecclesiast. 12. *Frequens meditatio carnis est afflictio.* Et ob hanc rationem diximus *tract. 6. cap.* 10. *numer.* 1. & 27. esse satisfactoriam, & in pœnitentiam à Confessario iniungi posse. ¶ Sed hic nota: quòd, vt oratio sit satisfactoria, debet fieri ab homine iusto: Quia, vt ait Divus Thom. in 4. *dist.* 15. *quæst.*1. *art.*1.*quæstiunc.* 2. quem sequuntur NN. Salmanticenses Scholast.*tom.6.tract.*16.*disput.* 3. *dub.*1.*num.*8. (quod etiam nos diximus *tom.*1. *tract.6. cap.*10. *num.* 1.) *In satisfactione, oportet, quòd, amicitia restituta, iustitiæ æqualitas restituatur, cuius contrarium amicitiam solvit, vt Phylosoph. in* 8. *Ethic. dicit. Æqualitas autem in satisfactione ad Deum non est secundùm æqualitatem, sed magis secundùm acceptationem ipsius; & ideò oportet, quòd etsi iam offensa sit dimissa per præcedentem contritionem, quòd opera satisfactoria sint Deo accepta, quod dat eis charitas* (intellige simul cum gratia) *& ideò sine charitate* (atque adeò sine gratia) *opera facta non sunt satisfactoria.*

Tertius est impetratio.

76 Vltimus effectus orationis est beneficiorum à Deo impetratio: Imò hic est potissimus effectus, & fructus illius: nam alios duos quodlibet opus bonum habet; at oratio, ex quo sit petitio, seu ex natura sua, habet, quòd Dei animum inducat, ad dandum quod ab eo petitur: vnde ieiunium, & eleëmosyna, quæ *duæ alæ orationis* dici solent, ad eam in cœlum atollendam, reipsà ex se impetrare nequeunt, sed solùm disponunt, vt citiùs, quod oratio exoptat, impetretur. ¶ An verò oratio infallibiliter impetret, quod petit: Est difficultas: quæ videtur affirmativè esse resolvenda ex illo Ioann. cap.16. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Marc.7. *Petite, & accipietis.* Et Lucæ 11. *Ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis; pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit; & qui quærit, invenit; & pulsanti aperietur.* In quibus verbis videtur, Deum promittere, infallibiliter concessurum beneficia, quæ à quolibet, etiam peccatore, exorantur. ¶ At, tenendum est cum Div. Thoma 2. 2. *quæst.* 83. *articul.*16. *in corpore*, orationem peccatoris infallibiliter consequuturam quod petit: *Si pro se petat necessaria ad salutem, pie, & perseveranter.* Sic Angelicus Doctor, quem sequuntur NN. Salmant. *tract.*16.*disp.*6.*dub.*3.*num.*77. *in fine*, Suarez *tom.* 2. *de Religion.*, *lib.* 1. *capit.* 23.*num.*3. Palaus *tom.*2.*tract.*7. *disput.*1.*punct.* 7.*num.*10. Videantur à nobis infrà dicenda *numer.*84.

Oratio potest alijs per viam impetrationis, & satisfactionis applicari.

77 Ex quibus sequitur, quòd licèt oratio, & idem est de alijs bonis operibus, nequeat alijs mereri primam gratiam, seu beatitudinem, quæ statum constituunt. Vel alijs terminis: licet oratio nequeat alijs valere ad sta-

statum consequendum per viam meriti; at per viam orationis, seu impetrationis, & satisfactionis, potest alteri valere impetrando illi primam gratiam: imò & merendo ei quod est accessorium ad statum, scilicet remissionem pœnæ pro peccatis debitæ. Et ratio huius sumitur: Tum, ex mutuo nexu charitatis, quæ est meriti principium: Et ita qui charitate connectuntur, emolumentum è mutuis operibus accipiunt, de bonisque alterius gaudent: & in hoc Sanctorum communio consistit. Tum etiam, ex intentione operantis, qui applicat propria opera, vt alijs prosit ad id, quod statum non mutat: ergo, cùm remissio debitæ pœnę pro peccatis statum non mutet (nam hominem Deo charum supponit) sed sit quid consequens, & accessorium ad gratiæ statum, hinc est, quòd illis eam mereri potest applicando proprij operis satisfactionem. ¶ *Tum denique*: Quia, cùm impetratio orationis sit secundùm liberalitatem Dei, qui oratur, ad omnia illa se extendere potest, quæ potestati divinæ subsunt: cùm ergo potestati divinę subsint prima gratia, & beatitudo supernaturalis, nihil obest, quominus orans id alijs impetrari possit.

Probatur nostra assertio, & Conciliorũ, & Patrũ esse demõstratur.

78 His ergo stabilitis, iam *vltimò* probatur nostra conclusio. Licèt oratio, sicut & quodlibet aliud opus bonum, in ratione meriti nequeat animabus purgatorij applicari, benè tamen in ratione satisfactionis, & impetrationis, & sub his rationibus est illis valde vtilis, & fructuosa, vt citiùs à pœnis liberentur: sed si potest illis applicari, & aliàs est eis valde vtilis, non est ratio, quare ita non fiat, imò plurimæ suppetunt, vt orationibus nostris eas curemus iuvare; cùm sint animæ Deo valde charæ, in magna necessitate constitutæ, & absque vllis proprijs viribus ad se ab illo terribili carcere extrahendum: ergo licitè possumus pro defunctis orare, propriasquè satisfactiones illis applicare, vt citiùs à peccatis solvantur. Hanc sententiam vt de fide, docent plurima Concilia, maximè Carthaginense 3. *cap*. 24. & 4. *cap*. 79. Toletanum 11. *cap*. 12. Alexandrinum 3. *cap*. 12. Bracarense 1. *cap*. 39. Lateranense sub Innocentio III. *cap*. 66. & denique Tridentinum *sess*. 22. *canone* 3. & *sess*. 25. *decret*. 1. eamque confirmat immemorabilis Ecclesiæ consuetudo, seu traditio. Vnde in omnibus Liturgijs D. Iacobi, Basilij, & Chrysostomi fit oblatio, & oratio pro defunctis. Idem docent antiqui Patres, vt Clemens Romanus *lib*. 8. *cap*. 41. *alias* 47. Eusebius *lib*. 4. *cap*. 71. Nicephorus *lib*. 8. *Historiæ*, *cap*. 26. D. Athanasius *Epistola ad solitar. vitam*, *quæst*. 34. D. Chrysostomus *Homil*. 69. *ad Populum*. D. Ambrosius *lib*. 2. *Epist*. 8. D. August. *lib. de Cura pro mortuis agenda* D. Greg. 4. *Decalog. cap*. 50. D. Bernard. *Serm*. 63. & 66. *in Cantica*, D. Thomas *in* 4. *dist*. 45. *q*. 2. *quæstiunc*. 1. quos sequuntur omnes Doctores Catholici, quos referunt, & sequuntur Thomas Hurtado *tom*. 2. *Variar. tract. vltimo*, *resol*. 11. maximè §. 6. & novissimè NN. Salmanticenses Scholastici *tom*. 11. *tr*. 23. *disp*. 10. *n*. 69. & *disp*. 13. *n*. 91. & 123. & nos tom. 1. huius Cursus, *tr*. 5. *cap*. 2. *punct*. 2. & 3.

Corollarium primũ ex precedenti doctrina.

79 Ex quibus sequitur *primò* confirmatio doctrinæ traditæ tom. 1. tract. 6. cap. 10. punct. 3. num. 37. scilicet, licitum esse Confessario pro pœnitentia iniungi orationem, aliaquè bona opera, applicanda pro defunctis: Et ratio huius est: Tum praxis omnium Confessorum, non facilè damnanda. ¶ *Tum etiam*: Quia opera bona in pœnitentiam iniuncta duplicem habent satisfactionem, aliam ex virtute sacramenti, seu ex opere operato; & aliam ex opere operantis; sed licèt satisfactio ex opere operato nequeat alijs applicari, bene autem ea, quæ est ex opere operantis: ergo hanc potest Confessarius pro pœnitentia iniungere, vt defunctis applicanda. Minor, in qua est difficultas, patet quoad vtramque partem: Nam satisfactio ex virtute sacramenti provenit à satisfactione superabundanti Christi Domini, & sic non est in potestate pœnitentis: econtrà verò satisfactio ex opere operantis, cùm non sit à sacramento, est in potestate illud recipientis: sed illa satisfactio, cuius pœnitens est dominus, potest à Confessario pro pœnitentia iniungi, & animabus purgatorij applicari: ergo sic fieri licitè potest à quocunque Confessario. ¶ Nota tamen, nos ibi dixisse: *Ex quo fiet, quòd animæ purgatorij pro suo suffragatore rogabunt*. Quibus in verbis videtur innui, animas purgatorij posse, pro suis benefactoribus rogare, quod falsum est, & contra expressam D. Thomæ doctrinam, vt patet ex dictis in hoc cap. à num. 24. vsque 26. inclusivè. Quare monere hìc volumus lectorem, prædicta fuisse tunc incidenter iuxta sententiam probabilem prolata, ac proinde ex dictis in præsenti, vbi rem ex professo agimus, corrigenda: Vel intelligenda sunt iuxta superiùs dicta num. 28. & etiam 31. quin vel levem oppositionem afferant.

80 Sequitur *secundò*: posse fideles lucrari, & applicare pro defunctis indulgentias à S. Pontifice concessas. Diximus *à Summo Pontifice*: quia nullus præter ipsum potest concedere indulgentias mortuis existentibus in purgatorio, vt ex Innocentio III. & alijs probat, & docet Navarrus *tom*. 3. *Comment. de Indulgentijs*, *notab*. 22. *n*. 4. *pag. mihi*, 547. Quod verò eis S. Pontifex possit concedere, declaravit Leo X. in bulla contra Luterum, quę incipit: *Exurge Domine*. Qualiter etiam hoc faciat, cùm iurisdictionem in mortuos non habeat, docet Div. Thomas *in* 4. *dist*. 45. *quæst*. 2. *art*. 3. *quæstiunc*. 2. dicendo: quòd indulgentia principaliter prodest ei, qui facit hoc, quod pro indulgentia datur; vnde, cùm mortui non possint facere aliquid, pro quibus indulgentiæ dantur, eis indulgentiæ directè valere non possunt. Secundariò tamen, & indirectè prosunt ei, pro quo aliquis facit illud, quod est indulgentiæ causa. Vnde concludit, quòd, si indulgentia est pro vivis concessa, nequit à lucrante applicari mortuis indulgentiæ fructus; si verò sit pro mortuis, fructus illius tam vivo, quàm mortuo prodest. Idem docet *distinct*. 20. *quæst*. 1. *art*. 5. *quæstiunc*. 3. *ad* 2. ¶ Ex quo sequitur: quòd, cùm Pontifex non habeat iurisdictionem in mortuos, nequeat eis concedere directè, & per modum absolutionis indulgentias, sed indirectè, & per modum suffragij. Hoc est, quod eis prosint, eo modo quo suffragium satisfactorium à fidelibus applicatum, quod purgatorij pœnas minuit, & expiat. Videantur Navar. loc. cit. à n. 21. Lugo *de Pœnit. disp*. 27. *sect*. 5. & alij apud ipsum. ¶ Sed de his, Deo dante, latiùs agere, in animo nobis est.

Secundũ corollarium.

Ex

Respondetur ad 1. argumentũ hæreticorum.

81 Ex quibus patet ad hæreticorum argumenta. Nam ad primum, constat ex dictis valde vtilem esse defunctis orationem vivorum, vt à pœnis pro peccatis debitis solvantur. Quod etiam suaderi potest aliquibus textibus sacræ paginæ, & SS. Patrum testimonijs. Nam Ecclesiast. 7. dicitur: *Gratia datur in conspectu omnis viventis, & mortuo non prohibeas gratiam.* Hoc est, tam vivis, quàm defunctis præsta gratiam, seu suffragiorum auxilium, vt omnes Catholici exponunt. Et D. Paul. 1. ad Corinth. 15. *Quid faciunt, qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgunt.* Id est, quid faciunt, qui pœnitentiam agunt (vt est communis expositio) pro mortuis, si illis ad beatitudinem consequendam non prosunt? Quapropter Concil. Trident. *sess.* 25. *decreto* 1. definit: *Animas in purgatorio detentas fidelium suffragijs, potissimè verò acceptabili altaris sacrificio, iuvari.* Idem docent Sancti Patres. Nam Parens N. Cyrillus Hierosolymitanus *Cathechesi* 5. *Mistagogica* ait: *Oramus pro omnibus, qui inter nos vita functi sunt, credentes magnum esse animarum iuvamen.* D. Dion. *de Ecclesiastica Hierar. cap.* 7. *part.* 3. dicit: *Preces fundere pro mortuis, à Magistris nostris à Deo accepimus.* Eodem modo loquuntur alij SS. Patres, quos nimis longum esset referre. Ergo ex omni capite constat, suffragia vivorum mortuis valdè prodesse. ¶ Auctoritates sacræ Scripturę, quæ nobis objiciuntur, solùm loquuntur de retributione vitę æternæ, & gloriæ essentialis, vt explicat D. Thomas *in* 4. *dist.* 45. *quæst.* 2. *art.* 1. *ad* 1. quam, libenter concedimus, meritis esse obtinendam: cum quo tamen stat, remissionem pœnarum aliorum meritis, & orationibus ex acceptatione divina posse consequi, vt latè manet ex dictis probatum.

Respondetur 2. argumento.

82 Ad secundum, Dicendum: Beatos, qui sunt extra statum sibi, & alijs merendi, suis orationibus à Deo impetrare tantùm posse pœnarum remissionem, non verò eam, etiam de congruo, mereri: Nam, cùm impetratio ex sola liberalitate Dei pendeat, non est debitum oranti impetrare, quod exoptat, sed quando, quæ exorant, concordant divinæ voluntati: contingit autem multoties Sanctos petere, quæ Deus decrevit tunc non conferre; vnde petitiones eorum non exaudiuntur, nec purgatorium evacuatur. Præterquàm quòd beati solùm petunt à Deo sub conditione, quòd exoptatum conforme sit divinæ voluntati, vt expresse tenet D. Thomas *in* 4. *distinct.* 45. *quæst.* 3. *art.* 3. *in corpor.* omnino videndus: cùm ergo Deus, ad ostensionem suæ iustitiæ, has animas præ alijs graviùs igne purgatorij, ob graviora delicta, decrevit torreri, hinc est, quòd etsi sint continuæ pro eis orationes beatorum, non omnes liberentur, nec purgatorium relinquant desertum.

Fit satis tertio argumento.

83 Ad tertium, Dicimus: quòd licèt nulla sit communicatio civilis, & politica vivorum ad mortuos, de qua loquitur Philosophus, potest tamen inter eos esse communicatio spiritualis; cùm vniantur nexu charitatis, quę est omnium vita, nunquam ob mortem temporalem excidens, & per quam sunt omnes vnius Ecclesiæ membra sub Christo capite: cùm ergo constet, vnum membrum per aliud iuvari, nil obest, quominùs orationes vivorum, aliaque spiritualia suffragia animabus purgatorij prosint: & ita dicitur in Psalm. 118. *Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.*

---

§. II.

Aliæ desideratæ quæstiones, circa Orationes, & suffragia defunctis applicanda, deciduntur.

84 PRò maiori huius materię explicatione, rogabis: An hæc satisfactio orationis, & cuiuscunque alterius suffragij, animabus purgatorij, aut alijs applicata, eis prosit infallibiliter, & quoad iustitiam; vel dependeat hîc & nùnc ex Dei arbitrio? ¶ Eminentiss. Lugo *de Pœnitentia, disp.* 26. *sect.* 1. *num.* 5. & Suarez *de Pœnitentia, disp.* 48. *sect.* 3. *n.* 3. docent, prædictam satisfactionem esse infallibilem absque dependentia à voluntate divina. Et probant (*primò*) ex Cathechismo Romano, *in fine, de Sacramento Pœnitentiæ*, vbi ait: *Qui divina gratia præditi sunt, alterius nomine possunt, quod Deo debetur, persolvere::: nec de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus est, qui in Apostolorum symbolo Sanctorum communionem profitemur.* Ex quibus hanc consequentiam infert Lugo: Ergo, si possunt persolvere, habent in sua potestate, quidquid requiritur ad eum effectum; & consequenter acceptationem Dei. ¶ *Secundò*: In prædictis verbis dicitur, hanc satisfactionem pro defunctis contineri in articulo communicationis Sanctorum: sed hæc communicatio non est conditionata, *si Deus velit*, sed absoluta: ergo ita etiam erit satisfactio. ¶ Tertiò probant à ratione: Quia satisfactio Sanctorum per indulgentias fidelibus applicata, infallibiliter eis prodest absque nova voluntate Dei accepsantis: ergo non minùs infallibiliter à Deo acceptabitur, quod ab ipso operante propria satisfactione applicatur. ¶ Quartò arguit Suarez: Si quis proprij operis satisfactionem pro se applicat, statim Deus acceptat: ergo idem dicendum est, quando pro alijs applicat: cùm non constet, aliter Deum decrevisse.

Satisfactionem pro mortuis oblatam, infallibiliter eis prodesse, sunt, qui dicunt.

85 Negant verò alij, vt Medina *tract.* 3. *de Satisfactione, quæst.* 2. & 3. & *tract.* 6. *de Oratione, quæst.* 19. & Corduba *lib.* 5. *de Indulgentijs, quæst.* 5. *ad* 8. Et moventur *primò*: Quia nulla est lex divina statuens, Deum acceptaturum esse satisfactionem pro peccatis hominum, si fiat ab alio, quàm ab eo qui peccata commisit: ergo potest illam non admittere. ¶ *Secundò*: Quia communicatio Sanctorum non arguit, hoc ita evenire ex iustitia, sed salvatur, si fiat ex Dei libera voluntate, & misericordia: sed in hac communicatione fundat contrarij infallibilitatem satisfactionis: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Deus infert pœnas pro peccatis ex iustitia, & ex vera, & rigorosa iustitia vindicativa: sed Iudex non tenetur satisfactionem per alium factam acceptare: ergo nec Deus satisfactionem pro alienis peccatis oblatam. ¶ *Quartò*: Solum datur expressum pactum, seu lex acceptandi ex iustitia Christi satisfactionem pro hominum peccatis: ergo de alijs idem dicere, divinare est.

Alij econtrà negant.

86 Sed inter has duas sententias media

via

Nostra sententia proponitur.

via eligenda est. Dicimus ergo, satisfactiones fidelium pro defunctis oblatas infallibiliter habere ex Dei lege, quòd minuant pœnas eorum, non verò quòd, etsi sint condignæ, & superabundantes, absolvant à tota pœna, sed hoc vnicè pendere ex Dei misericordia. Quod sic probamus (*primò*) ex doctrina communi, quam tradidimus tom. 1. tract. 5. cap. 3. punct. 2. *num.* 18. & novissimè sequuntur Salmanticenses Scholastici *tom.* 11. *tract.* 23. *disp.* 13. *dub.* 5. *num.* 91. quòd nimirum sacrificium Missæ oblatum pro iustis, sive vivis, sive mortuis, habet infallibiliter conferre alicuius pœnæ remissionem: Quia Tridentinum eodem modo loquitur de alijs operibus satisfactorijs, ac de sacrificio Missæ, vt patet ex sequentibus verbis sess. 25. in decret. de Purgator. *Cùm catholica Ecclesia Spiritu-sancto edocta ex sacris litteris, & antiqua Patrum traditione in sacris Concilijs, & novissimè in hac œcumenica Synodo docuit, purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragijs, potissimum verò acceptabili altaris sacrificio, iuvari: Præcipit &c.* sed certum est, Missę sacrificium de facto iuvare animas defunctorum quoad remissionem saltem alicuius pœnæ, vt ex Tridentino colligitur: ergo idem dicendum est proportionabiliter de alijs suffragijs pro illis oblatis. ¶ Quòd autem ex iustitia non remittatur infallibiliter tota pœna constat: quia nec hoc concedunt Doctores Missæ sacrificio, etsi illius valor sit infinitus quoad sufficientiam. Et rationem tradunt NN. Salmantic. Scholast. *tom.* 11. *tract.* 23. *disp.* 13. *à num.* 122. quia prædictus valor, licèt sit infinitus quoad sufficientiam, non tamen quoad efficaciam; sed quòd hæc sit maior, aut minor, dependet tum ex divina voluntate, tum etiam ex dispositione eius, pro quo offertur: Quomodò ergo, si hoc non habet sacrificium Missæ, alijs suffragijs applicandum est. Quam doctrinam credimus NN. Salmanticenses sumpsisse ex D. Thoma *in* 4. *dist.* 45. *q.* 2. *art.* 4. *quæstiunc.* 3. *ad* 2. vbi sic ait: *Ad 2. Dicendum, quòd quamvis virtus Christi, quæ continetur sub sacramento eucharistiæ sit infinita, tamen determinatus est effectus, ad quem illud sacramentum ordinatur. Vnde non oportet, quòd per vnum altaris sacrificium tota pœna eorum, qui sunt in purgatorio expietur, sicut etiam nec per vnum sacrificium, quod aliquis homo offert, liberatur à tota satisfactione debita pro peccatis: vnde & quandoque plures Missæ in satisfactionem vnius peccati iniunguntur*: Ergo ex D. Thoma suffragia etiam Missæ, pro defunctis oblata, infallibiliter non extingunt totam pœnam, sed hoc pendet ex Dei misericordia. Nostram doctrinam tenet Palaus *tr.* 7. *disp.* 1. *punct.* 7. *num.* 10. Trullench *lib.* 1. *Decalogi, cap.* 7. *dub.* 6. *num.* 5. & alij apud citatos DD.

Efficacia satisfactionis pēdet ex dispositione defuncti, pro quo offertur.

87 Diximus, valorem satisfactionis quoad efficaciam pendere ex dispositione eius, pro quo offertur. Et verissimè quidem: quia prædictam doctrinam accepimus à D. Augustino, qui *in littera* sic ait: *Secundùm hoc iuvatur aliquis mortuus ex suffragijs, secundùm quod, dum viveret, meruit, vt iuvaretur post mortem.* Quæ omnia explicat Div. Thomas *in* 4. *dist.* 45. *q.* 2. *art.* 1. *quæstiunc.* 3 his verbis: *Ad 6. dicendum, quòd ad hoc, quòd suffragium alicui valeat, requiritur & ex parte eius, pro quo fit, capacitas huius valoris, & hanc homo acquisivit per opera propria, quæ gessit in vita, & sic loquitur Augustinus.* Ergo non solùm ex divina misericordia, sed ex dispositione eius, pro quo suffragia offeruntur, pendet efficacia satisfactionis. ¶ Sed quia adhuc in singulari prædicti Ecclesię DD. non assignant, per quæ opera disponantur homines, & post mortem vberiorem fructum satisfactionis à vivis oblatę consequantur; ideò dicendum est cum NN. Salmanticensibus Scholasticis *loco citato, n.* 123. pieque credendum, quòd hi, qui dum vitam agerent, cultui sanctissimi Sacramenti valde addicti fuerunt, & sub hac devotione mortui sunt, vberiorem præ alijs fructum ex singulis Missis in purgatorio percipient: & idem dicendum est de alijs suffragijs respectu illorum, qui in vita pietati erga animas purgatorij mancipati sunt, eisque omnia media possibilia ad illarum iuvamen elargiri curaverunt: hi enim absdubiò ex pietate divina copiosam satisfactionem ex suffragijs vivorum obtinebunt.

Quid probent duæ sententię suprà relatæ.

88 Ex quibus patet rationes vtriusque sententię: Nam primæ solum probant, vivorum suffragia oblata pro defunctis infallibiliter pœnas pro peccatis debitas aliquo modo minuere, non tamen totaliter, etsi superabundantes sint, ab eis animas absolvere, sed hoc pendere ex acceptatione divina, vt accidit in Missæ sacrificio pro defunctis oblato, quod omne pœnarum debitum infallibiliter, iuxta communem DD. sententiam, non extinguit. ¶ Rationes verò secundæ sententiæ tantùm convincunt in ordine ad remissionem pœnarum iuxta æqualitatem satisfactionis, non verò quoad infallibilem remissionem alicuius pœnæ: quia de hac adest nobis lex divina, scilicet Apostolorum symbolum, in quo credendum nobis proponitur Sanctorum communio. Et insuper Concil. Tridentinum, & Catechismus Romanus, vbi nostra sententia satis clarè traditur. Et licèt tot subsidijs non fulciretur prædicta nostra sententia; amplianda tamen præ alijs esset: Tum quia valde fovet fidelium pietatem, & religiosam devotionem moriturorum, seu moribundorum disponendi, vt pro se plures Missæ dicantur: quia cùm quęlibet infallibiliter aliquam partem pœnæ pro peccatis debitę remittat, si multiplicantur, possunt totum debitum extinguere. Tum etiam: quia dispellit aliquorum irreligiositatem, & impietatem, qui paucis sacrificijs pro se offerendis post mortem contenti, quasi securè decedunt: sed absdubiò posteà huius indevotionis, & erroris pœnitebunt, quando eis iam occurrere non valebunt.

Oratio pro pluribus oblata nō prodest æqualiter omnibus quoad satisfactionem, benè autem quoad impetrationem.

89 Deinde rogabis: An oblatio pro pluribus oblata æquè omnibus prosit? ¶ Respondetur, quòd si loquamur de oratione, quoad satisfactionem, non ęquè omnibus prodest, quando pluribus applicatur, ac si pro paucis offerretur. Et ratio est evidens: quia hæc satisfactio est finita: ergo quò pluribus applicatur, minor singulis continget. Ita Trullench *lib.* 1. *Decalogi, capit.* 7. *num.* 9. Palaus *tom.* 2. *tract.* 7. *disp.* 1. *num.* 11. Navarrus *de Orat. cap.* 20. *num.* 48. Azor *tom.* 1. *cap.* 33. *lib.* 9. *quæst.* 7. Suarez *tom.* 2. *de Religion. lib. de Oratione. cap.* 26. *num.* 6. Estque expressa doctrina D. Thomæ *in* 4. *dist.* 45. *art.* 4. *quæstiunc.* 2. his verbis: *Si autem consideretur valor suffragiorum, inquantùm sunt satisfactio-*

nes

nes quædam per intentionem facientis translatæ in mortuos, tunc magis valet suffragium alicui, quod pro eo singulariter fit, quàm quod pro eo communiter fit, & multis alijs::: & ex hoc etiam patet, quare institutum sit, vt suffragia specialia in Ecclesia fiant. Videatur etiam ad 3. ¶ Si verò loquamur de valore suffragiorum quoad impetrationem, Dicendum est, non minùs esse impetratoriam, quando paucis, ac quando multis applicatur. Et ratio constat ex dictis: Nam impetratio tantùm nititur Dei misericordia; & liberalitate: ergo non minuitur, ex eo quòd ad plures extendatur. Sic Caietanus *tom.2. Opuscul.tr. 3.quæst.2.* Trullench *num.9.* Contra Suarez *loco citato*, Azor, & Palaum, existimantes, impetrationem fundari non solùm in Dei liberalitate, sed etiam in congruitate, orationisque fervore, quem respicit Deus ad concedendum id, quod impetratur. Sed hunc scrupulum sic dispellit D.Thom. loco citato in corpore: *Ad secundam quæstionem, Dicendum, quòd, si valor suffragiorum consideretur secundùm quod valent ex virtute charitatis vnientis membra Ecclesiæ, suffragia pro multis facta tantùm singulis prosunt, ac si pro vno tantùm fierent: quia charitas non minuitur, si dividatur effectus eius in multos, imò magis augetur, & similiter etiam gaudium, quantùm pluribus, fit maius, vt dicit August.8.Confess.& sic de vno bono facto non minùs lætantur multi in purgatorio, quàm vnus:* sed communio membrorum Ecclesiæ præsertim consistit, in eo quòd ad invicem bona impetrentur: ergo oratio æqualiter ex se impetrat, sive pro vno tantùm, sivè pro pluribus offeratur.

Animæ, pro quibus nullus orat, nō beatificantur determinate post decenniū.

90 Ultimò rogabis: Quandiu à purgatorio liberabuntur illæ animæ, quæ nullum benefactorem specialem habent, qui pro eis orationes, & suffragia offerant? ¶ Magister Sotus *in 4.dist. 19. quæst.3.art.2.in fine*, credit, nunquam divinam clementiam animas in purgatorio vltra decenium torquere, ac proinde omnes tunc ad cœlum evehi. ¶ Sed hæc sententia falsa est. Tum quia non est assignabilis ratio ab isto Doctore, quare hæc pœnatum expiatio non fit ante finienda, aut longius protrahenda. Tum quia taxatio diuturnitatis pœnarum pendet ex divina iustitia; eiusque decretum quoad temporis determinationem, non solùm nos, sed & ipsas animas latet. Tum denique: quia ex probabilissimis revelationibus constat, animas post 40. & 50. annos adhuc in purgatorio detineri, vt videre licet in libro superiùs citato: *Luz à los vivos, y escarmiento en los muertos, relatione 72. & in Notis num. 235.pag.130.* vbi Doctissimus, & Venerabilis Ioannes de Palafox &c. improbat prædictam Soti sententiam (Videatur insuper ibi *relatione 215.num.in Notis 565. in fine*) *& pluries alibi*: ergo falsa est Soti opinio. Et ideò necesse est, pro defunctis orare non solùm post decenium, sed post quinquagenum, & millenum. Quare Alex. VII. damnavit sequentem propositionem, quæ ordine est 43. *Annuum legatum pro anima relictum non durat plus quàm per decem annos.* Videantur hìc Lastra, Theatrum Morale, & alij Expositores. In qua propositione virtualiter damnat Pontifex prædictam Soti sententiam: Cùm illa innixus, prohibitam propositionem absdubiò, qui eam tenuit, protulerit.

91 Quapropter, hac sententia omissa, dicendum est: prędictas animas non esse detinendas in purgatorio per omne tempus, quod requiritur, vt per propriam satisfactionem extinguant totum debitum; sed credimus, quòd, quia Deus est simul iustus, & misericors, acceptabit pro eis satisfactionem, quę pro alijs offeruntur, quando isti eam iam non indigent: & sic citiùs à pœnis liberabuntur, quàm rigor iustitiæ, & peccatorum demerita exigebant. Hanc doctrinam, non sine ingenti animi lætitia, invenimus in D. Thoma *in 4. distinct.45. quæst. 2. artic.4. quæstiunc.3. ad 2.* clarè his verbis decisam: *Credibile tamen est, quòd per divinam misericordiam, si aliquid de specialibus suffragijs supersit his, pro quibus fiunt, vt scilicet eis non indigent, alijs dispensetur, pro quibus non fiunt, si eis indigeant: vt patet per Damascenum in Sermone de* Dormientibus, *sic dicentem: Deus, tanquam iustus, commetietur impotenti possibilitatem; tanquam suscipiens verè defectuum commutationem, negotiabitur: quæ quidem negotiatiò attenditur, quòd id, quod deest vni, alter supplet.* Hæc D.Thom. In quibus constat, Deum aliquando suffragia vni oblata, si eis non indigeat, alijs animabus purgatorij, pro quibus specialia suffragia non offeruntur, applicare, vt sic citiùs à pœnis solvantur. ¶ Præterquàm quòd Ecclesia offert Missam, aliaque suffragia pro defunctis in communi: necnon inspirat Deus pluribus fidelibus, vt peculiares orationes, aliaquè spiritualia exercitia pro animabus, quæ nullum auxilium ab hominibus expectant, applicent: quæ quidem opera satisfactoria piè credimus, Deum similibus defunctis acceptare, & ex vi illorum debitum extinguere, ab illoque carcere citiùs, quàm divina iustitia exigebat, liberare.

Propria mens aperitur.

92 Hìc posset inquiri: An Sacerdos fructum specialissimum Missæ, scilicet satisfactionem sibi correspondentem, applicans pro animabus purgatorij, possit novum pro hoc stipendium accipere? Sed de hac quæstione egimus latè tom. 4.tract.15.cap. 7.punct.5.§.3.vbi num. 116. negativè illi satisfecimus: & ibi adduximus decretum Alex. VII.damnantis hanc ordine octavam propositionem: *Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licitè accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post decretum Vrban. VIII.* Et ratio huius prohibitionis (inter alias) est: quia, cùm talis fructus satisfactorius proprius celebrantis sit spiritualis, pro eo stipendium accipere esset propriè simonia: ergo, cùm hęc sit omninò illicita, etiam erit pro tali satisfactione stipendium accipere. Videantur Lastra *hìc*, & Diana *part. 5.tract. 14. resol. 45. & part.2. tract.14. resol.14.*

Non potest Sacerdos stipendium accipere pro fructu speciali Missæ, & sibi proprio.

PUN

PUNCTUM VI.

Quæ sint licitè à Deo in oratione petenda? Vbi oratio Dominica explicatur; & nonnulla de Psalterio, seu Rosario B. V. M. dicuntur?

Quid in hoc puncto est à nobis explicandum?

QUę à Deo, & B. V. M. in oratione petere possumus, & debemus, continentur in oratione Dominica, scilicet *Pater noster*, & in salutatione Angelica, nempè *Ave Maria*: vnde in animum duximus, de illis in hoc puncto tractare: Quod per duplicem dividitur §§. in quorum primo explicabimus petitiones, quas *Pater noster* amplectitur: in secundo verò de explicatione *Ave Maria* nobis erit sermo. Vbi pariter originem Rosarij, seu psalterij Beatę Virginis Mariæ trademus.

§. I.

Declaratur Oratio Dominica: In qua, quid à Deo petendum sit, continetur.

Excellentiæ orationis Dominicæ.

93 QUia vt ait D. Augustinus tom. 2. epist. 121. cap. 12. *Si rectè, & congruenter oramus, nihil aliud dicere possumus, quàm quod in ista oratione Dominica* (scilicet *Pater noster*) *positum est*: Et Seraphica Virgo Mater nostra Theresia *in Via Perfectionis, cap.* 37. loquendo de eadem oratione *in princip.* encomians eius excellentiam, sic loquitur: *Es cosa para alabar mucho al Señor, quan subida en perfeccion es esta oracion evangelica, bien, como ordenada de tan buen Maestro; y assi no deuemos, hijas, cada vna tomarla à su proposito. Espantame vèr, que en tan pocas palabras està toda la contemplacion, y perfeccion encerrada, que parece no hemos menester otro libro, sino estudiar en este &c.* Ideò inhærendo vestigijs S. P. N. Cyrilli Hierosolymitani *Cathechesi* 5. *Mystagogica*, D Ambrosij *lib.* 5. *de Sacrament. cap.* 4. D. August. *de Sermon. Domini in Monte, cap.* 5. D. Chrysologi *Serm.* 67. D. Thomæ. 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 9. Abulens. *in cap.* 6. Matthæi *à quæst.* 113. *ad* 21. Navarri *tom.* 3. *in Enchiridione, cap.* 19. *à num.* 101. Suarez *lib.* 3. *tom.* 2. *cap.* 8. Palai *tom.* 2. *tr.* 7. *disp.* 1. *punct.* 3. & aliorum ferè omnium DD. credimus, quòd si rectè eam explicemus, omnia quæ à Deo petere oportet, declarabimus: Nam, vt sæpiùs citati DD. repetunt, vniversalitatem, & excellentiam huius orationis nullis encomijs celebrare quis potest; cùm cæteras dignitate, vtilitate, brevitate, ordine, & necessitate, longè, latèque, vt ex dicendis constabit, præcellat: sufficiat dicere, fuisse compositam non ab homine, nec ab Angelo, sed à Christo Dei filio, quia est sapientia Patris, vt homines, tam docti, quàm rudes, quæ sibi necessaria sunt, ad beatitudinem, consequendam, peterent. Vnde Tertulianus *lib. de Oratione* eam appellat *Breviarium evangelij*. Et D. Augustin. *ad Probam*, ait: *Si omnia sanctorum precationum verba discurras, non invenies, quod ista oratio Dominica non contineat, & includat.*

Explicantur illa verba *Pater noster, qui est in cœlis.*

94 Sed, quia nimis longum esset encomia, à SS. PP. huic orationi collata, referre; ideò, illis omissis, descendimus ad illius explicationem. Dividitur autem hæc oratio Dominica in *exordium*, *narrationem*, & *epilogum*; & iuxta hunc ordinem explicabitur. ¶ Primò ergo incipit dicendo: *Pater noster, qui est in cœlis*, in quibus adest exordium satis artificiosum. Sapientes enim Oratores præmittunt laudem eius, quem rogant, vt faciliùs petenda consequantur: *Si enim velis* (ait Ambrosius *loco citato*) *hominem rogare, & sic incipias: Da mihi, quod peto, nonnè arrogans videtur oratio*? Quapropter Christus, omnium Oratorum exemplar, hoc vitium fugere docens, incipit, benevolentiam Dei captando, & sic dicit: *Pater noster, qui est in cœlis.* Nomen enim *Patris* adeò apud Deum habetur, vt plus alijs æstimet: nam per hoc suam erga homines charitatem extollit; & simul indicat voluntatem, qua cupit, vt *filij Dei* nominemur, & simus. Addit *Noster*, & non *mi*: primò, vt ostendat, nos esse filios eius per gratiam liberaliter collatam; & vt, qui tantum beneficium iam nobis contulit, alia denuò donare dignetur: nihil enim magis delectat liberalem datorem, quàm grata memoria beneficij. Secundò: ad innuendum omnes, etsi Reges, & Principes sint, esse fratres, gratia Dei regeneratos. Tertiò, ait Div. Cyprianus: *Quando Patrem Deum dicimus, quasi filij Dei agere debeamus.* Quartò: vt ostendatur, Christum aliter, quàm nos, esse filium Patris: quia Christus est filius naturalis, nos verò adoptivi: & ideò dixit (Matth.) *Pater mi, si possibile est &c.* ¶ Quærunt verò hìc Doctores: an hoc nomen *Pater* sumatur in hac oratione relativè pro sola persona Patris; an essentialiter pro Deo, vt est tribus personis commune? Et respondetur probabilius, sumi essentialiter. Ita Suarez *tom.* 2. *de Relig. lib.* 3. *cap.* 8. *num.* 3. plures Patres referens. ¶ Deinde additur: *Qui est in cœlis*: non quia Deus vbique non sit, sed quia ibi singulariter suam potentiam, & scientiam manifestat, gubernando cœlos, & Angelos, ac homines beatificando. Vel dixit *Qui est in cœlis*: vt à terris abducat orantem, sicut ait Chrysostomus *homil.* 20. *in Matthæum.* Vel ex Augustino *Serm.* 120. *de Tempore*, ad significandum, orantis conversationem debere esse in cœlis. Vel denique, vt tanquam ad Regem cœli, & terræ reverenter accedamus.

Prima, & secunda petitio huius orationis.

95 Sic ergo divina benevolentia captata, incipit secunda pars huius sublimissimæ orationis; scilicèt narratio, seu petitio: Et quia in recto ordine orationis, primum, quod petere debemus, est consequutio finis, & deinde ea quæ sunt ad finem, ideò, cùm finis noster sit Deus, primò in ea petimus, quæ ad honorem Dei spectant, & deinde, quæ ad nos attinent. Quapropter, per primam petitionem postulamus: *Sanctificetur nomen tuum*: hoc est, quòd Deus sanctificetur in nobis, cognoscatur, & ametur, cogitatione, verbo, & opere nunquam ab eo discedendo. Et ideò ait D. Thomas, quòd hæc prima petitio pertinet ad dilectionem, qua Deum in seipso diligimus. Per secundam verò petimus:

Ad-

Adveniat regnum tuum, hoc est: *Ad gloriam Dei, & regnum eius pervenire*, explicat Angelicus Doctor. Quod regnum in nobis hìc per gratiam incipit (iuxta Lucæ verba cap. 7. *Regnum Dei intra vos est*) & posteà in gloria consummatur, & quietè possidetur. Et hoc est, quod in secunda petitione à Deo exoptamus.

Tertia, & quarta petitio.

96 Ad huius autem regni consequutionem media sunt duplicia; alia scilicet, quæ ad illum persè nos ordinant; & alia, quæ peraccidens. Ex quibus illa dicuntur persè, quæ sunt in finem vtilia; & hęc adhuc dupliciter: Nam alia sunt vtilia directè, & principaliter, secundùm meritum quo beatitudinem meremur, Deo obediendo; & ideò in tertia petitione dicitur: *Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra*, hoc est, da nobis gratiam, vt tuis mandatis obediendo, ad vitam æternam perveniamus; quia plùries, faciendo nostram voluntatem, ab ea aberramus, & ad illicita rapimur: Et additur: *Sicut in cœlo, & in terra*: id est, quòd viatores in terra adimpleamus, sicut Sancti Angeli, & Beati adimplent in cœlo. Videantur Navarrus *citatus num.* 109. Torre 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 9. *disp.* 1. *num.* 37. vbi plures alias SS. expositiones refert. ¶ Alia autem media sunt vtilia minùs principaliter, & *indirectè*, quæ nos coadiuvant instrumentaliter ad regni Dei consequutionem merendum. Et hoc petimus in quarta petitione? *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. Quia per hunc panem intelligunt principaliter DD. panem Eucharisticum, cæteraque ex consequenti Sacramenta; & secundariò panem corporalem, & alia, quæ vitæ sunt necessaria. Videantur D. Thom. *hìc*, Torre *n.* 80. Suarez *num.* 18. Palaus *n.* 5.

Quinta petitio.

97 Media verò, quæ nos ordinant per accidens ad beatitudinem consequendam, sunt, quæ removent obstacula illius. Tria autem sunt obstacula, quæ impediunt nós beatitudinem consequi: Primum est peccatum, quod *directè* nos excludit à regno Dei; sub quo comprehenditur tàm peccatum mortale, quàm veniale quoad culpam, & pœnam: quia, his plenè non remissis, nullus regnum Dei possidebit. Et ideò postulatur, quando dicimus in quinta petitione: *Et dimitte nobis debita nostra*. Additur in ea: *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*: in quo coarctatur prædicta petitio. Unde qui priùs non remiserit iniurias ex corde, nec obtinebit suorum peccatorum remsionem: Qui autem ex corde fratrum iniurijs ignoscit, valde movebit divinam Maiestatem, vt sibi conferat auxilia, ad veram contritionem de peccatis eliciendam. ¶ Secundum est tentatio, quæ nos impedit ab observantia divinæ voluntatis: Contra quam statuitur secunda petitio, scilicet: *Et ne nos inducas in tentationem*. Per quod, vt ait D. Thomas, non petitur: *Vt non tentemur, sed ne à tentatione vincamur, quod est, in tentationem induci*. Et D. Gregorius *lib.* 3. *Moralium, cap.* 3. ait: *Et tunc nos in tentationis laqueos non inducit* (loquitur de Deo) *cùm tentari nos, vltrà quàm possumus, non permittit*. ¶ Tertium est pœnalitas præsens, hoc est, pestis, fames, bellum, & aliæ calamitates, & ærumnæ, quibus in hac vita premimur. Et has petimus removeri, dicendo in septima petitione: *Sed libera nos à malo*. ¶ Deinde ponitur epilogum *Amen*, quo omnium præcedentium petitionum petitur confirmatio, cùm adverbium hebræum *Amen*, vt eruditè probat Raphaël de la Torre *à num.* 117. idem ibi significat, ac *fiat*; vel *vtinam omnia hucusque postulata eveniant, sicut sunt à nobis petita*. Et hæc de hac Dominica oratione breviter dixisse, sufficiat.

Sexta, & septima petitio.

Quædam illius illationes.

98 Ex quibus sequitur *primò*: hac oratione Christum nos edocere non solùm quæ à Deo petere debeamus, sed etiam quibus verbis, & quo ordine id faciamus. Constat *secundò*, prędictam orationem septem petitiones continere. Et licèt S. Lucas *cap.* 11. quinque tantùm posuerit; hoc ideò fuit, iuxta Div. Augustinum *in Enchiridione, cap.* 116. & D. Thomam *loco citato ad* 4. quia per hoc voluit ostendere: *Tertiam petitionem duarum præmissarum esse quodammodò repetitionem*::: *Et quod etiam Matthæus vltimò posuit*, libera nos à malo, *Lucas non posuit*: *vt sciat vnusquisque in eo se liberari à malo, quod non infertur in tentationem*. Constat *tertiò*, hanc sublimem orationem nos edocere, habere maiorem curam animæ, & bonorum spiritualium, quàm temporalium: cùm in sola quarta petitione, & ibi minùs principaliter, directè petantur temporalia; & in alijs omnibus sola spiritualia exorentur. Constat *quartò*, bona spiritualia gratiæ, glorię, virtutum &c. posse à Deo absolutè peti: cùm in hac oratione sic ea à Deo petamus, & ita edoceat communis DD. sententia. Quare sola difficultas est circa bona temporalia.

Bona temporalia, secundùm aliquos, petenda sunt sub conditione.

99 Vnde circa quartam petitionem Doctores inquirunt: An, orando, possimus absolutè bona temporalia petere, an verò sub conditione, quòd conducant ad beatitudinem, aut ad virtutes consequendas? ¶ Sub hac conditione petenda esse, affirmant Medina *de Pœnitentia, q.* 3. Sylvest. verb. *Oratio, quæst.* 5. Alensis 4. *part. quæst.* 26. *art.* 3. *§.* 1. Trullench *lib.* 1. *Decalogi, cap.* 7. *dub.* 5. *n.* 1. & videtur esse Div. Thomæ 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 5. *&* 6. Potestque probari ex sententia Socratis, qui, vt refert Valerius *lib.* 7. *cap.* 2. titulo *Externa, de Socrate Philosopho*, arbitrabatur, nihil vltra petendum à Dijs immortalibus, quàm vt bona tribuerent: quia hi demùm scirent, quid vnicuique esset vtile. ¶ Confirmarique videtur ab Apostolo 8. *ad Romanos*, dicente: *Quid oremus, sicut oportet, nescimus*. Eandem sententiam tribuit Suarez hæreticis illuminatis, asserentibus, nihil esse à Deo petendum, nisi vt fiat voluntas eius.

Rationes suadentes, dicta bona petenda esse absolutè.

100 Econtrà verò, omnia temporalia posse absolutè peti, suadent non levia argumenta. Primum est quarta petitio orationis Dominicæ, vbi absolutè bona temporalia petuntur. Et Proverb. 30. dicitur: *Mendicitatem, & divitias, ne dederis mihi, sed tantùm victui meo tribue necessaria*. ¶ Secundò: Nam quis damnabit peccatorem, qui à Deo temporalia (verbi gratia) sanitatem, honorem debitum, incolumitatem patriæ, & similia postularit? sine vlla quidem relatione formali, aut virtuali in Deum; cùm charitate careat: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Nam plura bona temporalia, vt vita, incolumitas, victus, & vestitus parcus *persè* appetibilia sunt, cùm sine illis natura consistere non possit: sed quod est *persè* appetibile, potest absolutè à Deo peti: ergo &c.

101 Sed, vt inter has extremas sententias

Suppositio pro decisione quæstionis.

tias propriam aperiamus mentem, supponendum est, bona temporalia, vt diximus tom. 3. tract. 13. cap. 1. punct. 17. *num.* 281. quædam esse bona naturæ, seu in supremo gradu, vt vita, salus, libertas, corporis integritas &c. quędam sunt bona fortunæ, seu in infimo gradu, vt divitiæ, res familiares, & quidquid pretio æstimatur: quædam verò medio modo se habent, vt honor, & fama &c. Ex quibus bonis temporalibus quædam sunt, vel simpliciter moraliter necessaria ad conservationem naturæ rationalis, vt salus, victus, & vestitus, & opes moderatæ, scientiæ, & artes: Alia verò sunt ad naturę conservationem non necessaria, qualia sunt, quæ consistunt in excessu, & superabundantia, vt ingentes divitiæ, & magni honores &c.

Bona necessaria ad conservationem naturę possũt à Deo absolutè peti.

102 Quo supposito: Dicendum est *primò*, bona necessaria ad conservationem vitæ posse peti absolutè à Deo. Et ratio est: Quia hæc bona sunt persè appetibilia, sicut ipsa natura: ergo absolutè, & persè possunt à Deo peti. ¶ *Deinde*: Prædicta bona persè non sunt ruinæ occasio, aliàs deberemus propria amputare membra ad occasionem mali fugiendam: quod falsum, & quasi blasphemum est, vt latè diximus tom. 3. tract. 13. cap. 2. punct. 3. *à nu n.* 42. ergo bona ad conservationem naturæ necessaria absolutè à Deo in oratione petere, licitum est. ¶ Quod confirmatur ex praxi Ecclesię, quæ frequenter orat pro salubritate aëris, fructuumque proventu. Ergo licet à Deo postulare absolutè bona ad conservationem naturæ necessaria.

103 Ultimò probatur ex rationibus pro secunda sententia suprà ponderatis, quæ hanc partem efficaciter convincunt. ¶ Quod etiam satis efficaciter probatur ex D. Thoma, qui 2. 2. *q.* 83. *art.* 5. ait, solùm illa bona esse sub conditione petenda, *quæ possunt malum eventum habere, quibus etiam homo potest malè, & benè vti.* Et ponit exemplum in honore, divitijs, regnis, & splendidis coniugijs: ergo ècontrà alia bona, etiam temporalia, quæ *ex se* malum eventum habere non possunt, licitè desiderari, & à Deo peti possunt. Et artic. 6. ait, quòd pro temporalibus licet orare iuxta D. Augustinum *ad Probam*, quando sunt necessaria ad sufficientiam vitę, & congruentem habitum personæ hominis, vt non sit inconveniens eis, cum quibus vivendum est. Ita ergo cùm habentur, vt conserventur; cùm autem non habentur, vt teneantur, orandum est. ¶ Diximus *ex se*: Nam ex prava intentione operantis nihil est, quod malè vti non possimus, verbi gratia, superbiendo de gratia, auxilijs, virtutibus, & his similibus: quæ tamen omnes concedunt, absolutè peti à nobis posse. Sic docent Suarez *tom.* 2. *de Religion. lib.* 1. *cap.* 17. *à num.* 7. Torre 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 6. *disp.* 1. *num.* 4. Layman *tom.* 2. *lib.* 4. *tr.* 1. *cap.* 1. *q.* 4. *n.* 8. Palaus *tr.* 7. *disp.* 1. *punct.* 3. *n.* 1. Prado *tom.* 2. *cap.* 30. §. 1. *n.* 6. & 7. & alij.

Bona nõ necessaria ad conservationem vitę sunt sub conditione petenda.

104 Dicendum est *secundò*, alia bona temporalia, quæ necessaria non sunt ad conservationem vitę, vt ingentes divitię, & magni honores, non posse sub tali excessu peti absolutè, sed tantùm sub conditione, quòd conducant ad beatitudinem, & deserviant ad virtutum actus; vt ait D. Thomas *artic.* 6. *in corpor.* Et ratio est: Quia abundantia horum bonorum *ex se* periculosa est, quapropter dicit Christus, Matthæi 19. vers. 24. *Amen dico vobis, quia dives difficilè intrabit in regnum cœlorum.* Et Div. Paulus ad Timoth. 6. *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli, & in desideria multa::: & nociva &c.* ergo absolutè à Deo nequit peti. ¶ Vnde non licet Episcopatum, Magistratum, Præfecturas, & alias similes dignitates absolutè desiderare, & à Deo peti: Quia, licèt obiectum huius desiderij *ex se* malum non sit, sed indifferens, ac proinde sub honesto fine apposito posset appeti; tamen *ex se* periculosum valde est, hęc sine peccato exerceri; cùm sint onera Angelicis humeris formidanda. Similiter dicendum est de desiderio divitiarum: Quia harum abundantia plena est laqueis, & animæ periculis, quibus pauci sunt, qui sobriè vtantur. Sic Pater Suarez *loco citato*, *num.* 15. Palaus *n.* 1. Torre *num.* 5. Layman *n.* 8. Valentia *tom.* 3. *disp.* 6. *quæst.* 2. *punct.* 5. Medina *de Oratione*, *q.* 3. Ioann. à S. Thom. 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 5. *disp.* 27. & Prado *loco citato*. Et de his bonis temporalibus absdubiò loquitur Angelicus Doctor *art.* 6. quando de bonis temporalibus ait, esse petenda, *inquantùm adiuvamur, ad tendendum in beatitudinem, & inquantùm nobis organicè deserviunt ad actus virtutum.* ¶ Ex dictis constat ad rationes primæ sententię: solùm enim verificantur in ordine ad bona temporalia ad substentationem naturę non necessaria, & quæ periculum animæ frequentiùs afferunt.

---

§. II.

Declaratur oratio Angelica: & B. Mariæ Virginis psalterij, seu Rosarij origo describitur.

Breviter exponitur Angelica oratio.

106 POst orationem Dominicam vltroneè se nobis offert salutatio Angelica, de qua abs re non erit aliqua, etsi breviter, de eius excellentia, & origine, dicere. Vtrumque facilè suaderi potest: Tum ex eo, quòd hæc oratio est gratissima, & vetustissima omnium orationum, quas Ecclesia ad B. V. Mariam totius Orbis Matrem, & asylum fundit. Tum etiam: quia ex triplici parte constat, quarum prima, scilicet *Ave gratia plena Dominus tecum*; *benedicta tu in mulieribus*, fuit ab Angelo composita, vt dicitur Lucæ 1. vers. 18. *Maria* verò, quæ additur in principio, dicendo, *Ave Maria*, est ab Ecclesia. ¶ Secunda, nimirùm *Benedictus fructus ventris tui*, dicta fuit à S. Elisabeth, quæ etiam addidit: *Benedicta tu inter mulieres*, sicut priùs dixerat Angelus; vt hac consensione verborum (sicut D. Ambrosius, Beda, & alij docent) vtriusque salutationis Authorem esse Spiritum Sanct. claré pateat. *Iesus* verò ponitur ab ecclesia: quia nomen fructus ventris B. V. Mariæ, nondùm in mundum editi, non cognoscebatur à S. Elisabeth, & sic ab illa proferri non potuit. ¶ Reliqua verò verba, nempè *Sancta Maria Mater Dei ora pro nobis peccatoribus nunc, & in hora mortis nostræ. Amen*, addita sunt ab Ecclesia in Concilio Ephesino Pręside S. Patre N. Cyrillo Episcopo Alexandrino. Ex quibus constat, maiorem partem

tem huius orationis fuisse ex sacra Scriptura desumptam, & ab Spiritu-Sancto dictatam: alteram verò ab Ecclesia speciali Sancti-Spiritus directione compositam: vnde clarè præ alijs orationibus eius origo, excellentia, & dignitas innotescit. ¶ Ab aliquibus ei solet addi: *Spiritus-Sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbravit tibi &c.* Sed hæc nunc ab hac oratione sunt removenda: quia licèt sint ab Angelo composita, non tamen ab Ecclesia illius salutationis tempori adaptantur. ¶ Vnde oritur, quòd licitum non sit huic orationi misceri alia verba, etsi devota: Tum quia mixtio rei inferioris authoritatem superioris minuit, vt dicitur, *Arg. cap. Super quæstionem, §. Si vnò duo, de Officio deleg.* Tum etiam: quia satius est, ea separatim recitare, quàm salutationis verba, & sensum alijs secare. ¶ In explicando sensum huius orationis non detinemur, quia ex se satis constat: Et solùm, cum Suarez *tom. 2. de Religione, lib. 3. capit. 9.* Cornelio *in cap. 1. Lucæ* notamus, quòd *Ave* non significat idem, ac *tibi deprecor salutem, & pacem*; quæ nunc Virgini iam in cœlis regnanti videtur incongruè adaptari; cùm iam salute, & pace æterna fruatur: sed solùm denotat, & est idem, ac si diceremus, quòd Sancta, Læta, Hilaris, Fœlix, Beata, in Dei gratia, & gloria summa sis. Et hæc pro huius præexcelsæ orationis notitia, & origine sufficiant.

Diversa placita DD. circa originem Rosarij.

106 Ex his duabus orationibus, Dominica scilicet, & Angelica, compacta est illa, orandi formula, quæ communiter *Rosarium*, seu *Psalterium B. Virginis* dicitur. De ea, in gratiam eorum qui huic sanctissimæ devotioni addicti sunt, pauca hìc inserere decrevimus. ¶ Vnde ergo institutio Rosarij orta sit, & à quo primò originem duxerit, sub dubio est, de eaque in diversis diversa legimus; & ideò debemus singulorum opiniones ponere. Nam Aquensis *libro de Rosacea Corona* ad Imperatorem Augustum Maximil. sic ait: *Salutandæ Mariæ ritus novitijs inventis haud quaquàm adscribitur, siquidem cum ipsa penè Ecclesia pullulavit. Nam, cùm inter ipsa nascentis Ecclesiæ primordia perfectiores quoque fideles, tribus illis Davidicorum psalmorum quinquagenis, divinas laudes assiduè celebrarent; ad rudiores quoque, qui modo arctiùs divinis vacabant, pij moris æmulatio est derivata, vt tamen non psalmos ipsos canerent, quippè quos nec legere satis, nec intelligere possent, sed ad mysticum illum numerum Angelici concentus carmine vterentur, rati id, quod erat cuncta illorum psalmorum sacramenta cœlesti hoc elogio delitescere: sic trinas salutationum quinquagenas* Mariæ psalterium *appellare ceperunt, oratione vtiquè Dominica in singulas decadas vbique præposita, prout à Psalmidicis observari ante adverterent.* ¶ Rebellus *tract. de Rosario*, & alij docent, apud Indos Japones, Chinenses, & alias Orientis nationes moris esse, quibusdam idolis precum serta offerre, quæ *Coronas*, aut *Rosaria* appellant, his absdubiò acceptis nominibus ab antiquis illius gentis Christianis. ¶ Suarez *tom. 2. de Religione, lib. 3. cap. 9.* asserit aliquos ex Beda referre, quòd iam illius tempore hæc consuetudo erat antiqua, & pervetusta. ¶ In Palladio in Lausiaca *cap. 2.* legimus, Abbatem Paulum calculis trecentas orationes, quas quotidie ad Deum fundebat, supputare: & alios similiter Monachos idem fecisse per cordam nodis distinctam, refertur in Historia Tripartita *lib. 8. cap. 1.*

Polydorus Virgilius, & alij defendũt, inventorem Rosarij fuisse Petrum Heremitam &c.

107 Præterea Polydorus Virgilius *lib. 5. de Inventione rerum, cap. 9.* sic ait: *Modus orandi per rotulos ligneos, quos vulgò modò preculas, modò* Pater nostros *appellant, hi numero quinquaginta quinque perforati, ita ordine distinguntur, vt post denos singulos, maiusculi affigantur filo, & quot hi sunt, toties Dominicam precem, quot illi, toties Angelicam salutationem ter numero ineundo recitent, terquè symbolum brevius referant. Et id B. Mariæ V. psalterium nuncupant, quod à Petro Heremita Gallo inventum est.* Sic præfatus Doctor, & idem docet Pineda *lib. 20. Monarchiæ Ecclesiasticæ, cap. 2. §. 4. in fine.*

Digressio circa N. Petrum, qui, secundum aliquos DD. fuit inventor Rosarij.

108 Hic autem Petrus heremita fuit quidam monachus Carmelita, qui, cùm primævas litteras in Civitate Ambianensi, vbi ex nobilibus erat ortus natalibus, didicisset, incensus desiderio videndi loca sacra, Palestinam perrexit, ibique habitum nostrum induit. Qui quidem, vt ait Bellarminius tom. 11. ad annum 1095. num. 30. pagina mihi, 465. *A Hierosolimorum Patriarcha Simeone acceptis litteris commiseratione dignis, quibus Christi incunabula, eiusque sepulchrum, atque reliqua loca sancta eiusdem Redemptoris nostri memoria consecrata, ab infidelibus Turcis prophanata, omnique genere contumeliarum affecta, deplorabat, ad Vrbanum Secundum, Christianosque Principes detulit. Sed priùs* (idem Bellarminius ait) *à Christo per visum, dum oraret ad sacrosanctum templum Resurrectionis, ad tanti muneris legationem obeundum, accepit:::Hic igitur ad tantum opus missus à Deo ad sacrum bellum affatu divino Spiritu classicum potenter intonuit, cuius divina tuba clangore ab vniverso penè Orbe occidentali ad arma concurritur. Attamen primarius Dux verbi, atque Promotor tanta molis operis Vrbanus Pontifex erat.* Hæc Bellarminius. ¶ Sed prædictus Pontifex in Epistola ad Alexium Imperatorem Constantinopolitanum relata ab eodem Annalista *ad annum* 1097. *pagina mihi* 499. *num.* 125. hæc habet: *Ducum autem fortissimorum tantus erat ardor, vt de recuperanda Hierosolyma multùm sperare debeamus. Primus Petrus Heremita innumerabilibus se Ducem præbuit, cui Godefredus, Eustachius, & Balduinus fratres Bolioni Comites se addiderunt, maiores etiam copias paraverunt.*

Plures defendunt, Petrum Monachum Carmelitã inventorem, & institutorem, fuisse Rosarij Mariani.

109 De isto ergo Petro Monacho Carmelita hæc refert Carthagena *tom. 3. lib. 15. Homil. 1. pag. 239. Alij dicunt cum Polydoro Virgilio lib. 5. de Inventione rerum, cap. 9. Petrum Heremitam, qui anno Domini circiter 1093. de bello sacro indicendo cum Vrbano secundo egit, & Christianos omnes ad illud suscipiendum vehementer exhortatus est, cùm non dum inventa esset ars impressoria, & difficultas foret, libros precum manuscritos habendi, ad faciliorem orandi rationem invenisse modum Deum, Beatissimamque Virginem per lapillos, seu globulos precandi. Quod etiam testatur N. Pineda lib. 20. Monarch. Ecclesiast. cap. 2. §. 4. & Arnold. Uvion. lib. 5. Ligni Vitæ, cap.* 104. Hucusque prælaudatus Carthagena. Et Laurentius Beyerlinck *in Magno Theatro vitæ humanæ*, verb. *Sancta Maria*, pagina mihi, 127. ex aliorum sententia probabiliter huic

N. Pe-

N. Petro Heremitæ principium huius orandi formulę attribuit. Quapropter N. Iosephus à Sancta Theresia nostræ Discalceatæ Familiæ Chronista generalis in libro *de Floribus Carmeli*, in vita P. N. S. Bertholdi, *n.* 18. *pag.* 163. affirmare satis probabiliter potuit, ex Petro Thoma sarraceno, quòd Beatus Bertholdus Generalis nostri sacri Ordinis, priùsque socius prædicti Petri Heremitæ, ab eo accepit devotionem sanctissimi Rosarij, quam posteà filios suos, & subditos in Carmelo docuit.

Quid circa hoc resolvendum sit.

110 Sed licèt hæc vera sint; tamen cum his non pugnat, quòd sanctissimus Patriarcha Divus Dominicus sit, & dicatur ab omnibus author Rosarij: Quia pro comperto est, quòd ab eo, eiusque inclitis filijs formula recitandi Rosarium, prout nunc apud omnem Ecclesiam viget, initium accepisse: Ipse enim, ad exterminandam Albigensem hæresim, Beata Maria Duce, & Magistra, Rosarij antidotum adhibuit, & suscitavit, illud in tres salutationum Angelicarum quingenas distribuit, quibus quindecim orationes Dominicas intexit: & ibi totidem mysteria Christi, & B. Virginis docuit: & denique sanctam huius nominis confraternitatem instituit. Quæ quidem sufficiunt, vt Sanctus Dominicus primus Mariani Rosarij author dicatur à Gregorio XIII. *const.* 11. & habetur in Bullario Cherub. *tom.* 2. *pag. mihi*, 281. §. 2. his verbis: *Memores Beatum Dominicum Ordinis Prædicatorum Institutorem, cùm Galia, & Italia à perniciosis premeretur hæresibus, ad iram Dei placandam, & Beatæ Virginis intercessionem implorandam, piissimum illum orandi modum instituisse, quod* Rosarium, *seu Psalterium Beatæ Virginis Mariæ nuncupatum::::&c.* Et Pius V. *const.* 86. quæ incipit: *Consueverunt &c.* & habetur eodem tomo Bullarij, *pag.* 215. *§.* per hæc verba: *Quorum exemplo adductus, & Spiritu-Sancto vtique afflatus Beatus Dominicus ::: modum facilem, & omnibus pervium, ac admodum pium orandi, & precandi Deum*, Rosarium, *seu Psalterium eiusdem. B. M. Virginis nuncupatum ::: excogitavit, excogitatum per S. R. E. propagavit, orandiquè modo prædicto per asseclas B. Dominici, fratres videlicet Ordinis prædicti, divulgato, & à nonnullis accepto, cœperunt Christi fideles his meditationibus accensi, his precibus inflammati in alios viros repentè mutari.* Et ratio huius nostrę resolutionis est.

Ratio nostræ resolutionis.

111 Etenim sufficit aliqua renovare, ampliare, novum splendorem tribuere, aut oblita suscitare, vel instaurare, vt author illorum quis dicatur: *Nec inusitatum est* (ait D. Hieronym.) *vt aliquid factum dicatur ab eo, à quo instauratum, seu amplificatum est.* Sic enim Ecclesia Sanctum Eugenium primum Episcopum Toletanum, & illius Ecclesiæ Institutorem vocat; non quia eam fundaverit, cùm fundatam invenerit, orbatam tamen ob Trajani persecutionem Pastoris solatio; sed quia suscitavit, fideles profugos coacervavit, & omnes in fide confirmavit, Clerum instituit, & authoravit, & innumeram multitudinem Iudæorum, & Gentilium illi aggregavit. Quę omnia sufficiunt, vt ab Ecclesia primus Toletanus Antistes dicatur, licèt Sanctus Elpidius fuerit à D. Iacobo constitutus primus Episcopus Toleti; vt referunt Luitprandus in Fragmentis, *n.* 100. his verbis: *Sunt, qui putent, S. Leocadiam monialem fuisse Ordinis Carmelitarum, quem Ordinem Monachi Carmelitani ad fidem Christi conversi in Hispaniam intulerunt: ex quibus S. Elpidius primus Toletanus Præsul à S. Iacobo constitutus:::* & numero sequenti ait: *Sanctus Elpidius, quem S. Iacobus præfuit Toletanis primum Pontificem, Carmelita Monachus fuit, & in prima Petri concione conversus ad fidem.* Quod etiam tenent Dexter *anno* 305. *num.* 15. & novissimè Quintana-Dueñas in libro, cuius inscriptio est: *Santos de la Ciudad Imperial de Toledo*, Tamayo *in Martyrologio Hispano, tom.* 2. *die* 4. *Martij, pag.* 70. & 71. alios referens, & N. Lezana *ad annum* 35. & 37. Christi. Sic etiam dicitur Genes. 1. Deum quarto die fecisse duo luminaria magna, solem scilicet, & lunam, non quia illo die facta sint; cùm in primo die facta, seu creata fuerint; sed quia tunc splendorem, & virtutem ad influendum in hæc inferiora, dies, & annos signandos tribuit. Sic denique Daniel 4. *vers.* 27. (alijs exemplis omissis) dixit Nabucodonosor: *Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi*: & tamen solum eam reparavit, restituit, magnificentissimisquè ędificijs exornavit: quia, vt constat, Nemrod, seu Belus primò eam ædificavit. Ergo, cùm Beatus Dominicus per se, suosque asseclas hanc sanctissimi Rosarij devotionem restauraverit, ampliaverit, & illustraverit, & iam penè oblitam suscitaverit, ordinemque, celebritatem, atque splendorem, quibus nunc ab vniversis Ecclesiæ fidelibus frequentatur, contulerit, à Summis Pontificibus, Christiquè fidelibus Mariani Rosarij, seu Psalterij author, & inventor prædicari potest, quamvis in diebus Petri Heremitæ, vel alio anteriori fuerit in vsu.

Quare vocetur Rosarium.

112 Explicato iam vnde originem duxerit modus recitandi Rosarium: Inquires *primò*: quare sic communiter ab omnibus appelletur? ¶ Pro quo Navarrus *de Psalterio, & Rosario Virginis Matris, miscelaneo* 3. *pag.* 449. duplicem causam tradidit: Quarum prima est: nam, sicut rosalium plures continet rosas suavè olentes, sic Psalterium Beatæ V. plures continet *Ave Maria*, & *Pater noster* suavem odorem in corde spirantes. Secunda est: quia mos apud aliquos invaluit, appellandi *Rosalia* ea, quæ sunt pulcherrima eorum, quæ aliquis in aliqua materia tradidit, aut scripsit: & sicut rosa, quia est inter omnes flores pulcherrima, dicitur eorum *Regina*, sic Psalterium Virginis, cùm contineat *Pater noster*, & *Ave Maria*, quæ sunt potissimæ orandi formulæ, vt patet ex dictis, & pulcherrimum, suavissimumque splendorem inter cæteras orandi formas afferentes, *Rosarium* ab omnibus vocatur.

Qualis attentio est necessaria ad recitandum Rosarium?

113 Circa formam recitandi hoc Marianum Psalterium: Quæres *secundò*, qualis debet esse attentio in illius recitatione? ¶ Ad quod, Dicendum est, quòd solùm ea attentio sufficit, & requiritur, quam pro officio Divino tradidimus *tom.* 4. *tract.* 16. *cap.* 3. *punct.* 5. Cùm ibi dicta æqualiter procedant de omnibus orationibus vocalibus; & ideò, quod diximus de officio divino, eodem modo Rosario B. Virginis applicandum est.

Qui alternatim recitant, satisfaciūt recitandi obligationi.

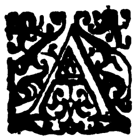
114 Quæres *tertiò*: An obligationi Rosarij ex pœnitentia, & voto satisfaciat, qui illud recitat alternatim cum socio? ¶ Respondetur

detur affirmativè, vt iam docuimus *tom.4. tract. 17. cap. 1. punct.6.* §.1. *num. 136. prope finem:* Quia hæc obligatio est instar obligationis recitandi divinum officium, quod adimpletur, si cum socio recitetur. ¶ Quæres *quartò*: An, qui votum emisit recitandi Rosarium, debeat recitare integrum, quod constat ex 150. *Ave Maria*, & 15. *Pater noster*; an verò sufficiat, si recitet tertiam partem? ¶ Respondetur, hoc vltimum sufficere; & idem dicimus, si in pœnitentiam alicui impositum fuerit: Eò quòd nomine *Rosarij* communiter intelligitur, quod ex 50. *Ave Maria*, & 5. *Pater noster* constat, quod tertia pars Rosarij est. Videantur à nobis *loco citato* dicta. ¶ Circa modos, & formam recitandi Rosarium videri possunt Canisius *lib. de Deipara, cap. 3. in fine*, Navarrus *loc. cit. Miscelan.* 24. vbi hic Doctor refert modum satis vtilem illud recitandi, quem quidem transcribere omittimus brevitate, cui consulimus, coacti. Apud quem etiam videri potest, quas indulgentias summi Pontifices hoc divinum Psalterium recitantibus concesserint; & quæ mysteria in eo repræsententur: quia hæc non videntur nostri muneris adeò propria.

CAPUT X.

De Adoratione, & Cultu, tàm Deo, quàm Sanctis debitis.

Absolutis quæ ad actus internos virtutis Religionis attinent, progredimur cum D. Thom. ad actus exteriores explicandos. Quorum primus est *Adoratio*: quæ licèt aliquando in sacra Scriptura pro cultu politico, hominibus exhibito, sumatur, vt in 3. Reg. cap. 1. nunc verò pro cultu divino accipimus, & de ea *sic sumpta* in hoc capite erit nobis sermo. In quo primùm disseremus de cultu debito Deo, B. Mariæ V. alijsque Cœli incolis, tàm Canonizatis, aut Beatificatis, quàm alijs, qui cum fama sanctitatis decesserunt. Deinde agemus de cultu eorum Imaginibus, & Reliquijs exhibendo. In quibus nec nimis diffuse, nec perstrictè procedemus, sed, vt mos nobis est, viam inter vtrunque carpemus mediam.

PUNCTUM I.

Quid, & quotuplex sit adoratio: & an detur illius præceptum: & quando obliget?

1 Adorationis essentiam, in genere sumptam, ex D. Thom. 2.2. *quæst.* 84. *art.* 2. describunt NN. Salmant. Scholastic. *tom.* 10. *tract.* 21. *num.* 2. dicendo: *Adoratio nihil aliud est, quàm actus, quo quis alteri se submittit in signum excellentiæ, & superioritatis eius:* Seu: *Honor, quo quis manifestat alterius excellentiam externo corporis gestu.* Trullench verò Traditur descriptio, & divisio adorationis.

verò *lib. 1. Decalog. capit. 9. dub. 1.* & Leand. *tom. 1. in Decalog. disp. 1. quæst. 3.* docent, quod adoratio est: *Exhibitio excellentiæ propter excellentiam illius, cui exhibetur.* Sed omnes istæ descriptiones solis verbis distinguntur, vt intuenti constabit. ¶ Cùm ergo adorationis motivum sit excellentia adorati, & hæc sit duplex, increata scilicèt, & creata, à Deoque participata; ideò adoratio dividitur à Theologis in eam, quæ soli Deo debetur, & dicitur *Latria*; & in eam, quæ datur creaturis; quæ, si fit ob excellentiam ordinis merè naturalis, qualis est subditi ad Superiorem, servi ad Dominum &c. generali vocabulo dici potest *observantia* (de qua in præsenti non agimus) Si verò sit ob excellentiam ordinis supernaturalis, verbi gratia, sanctitatis, gratiæ, beatitudinis, & exhibeatur Sanctis, dicitur *dulia.* Si autem detur Beat. V. Mariæ, quæ supereminet in sanctitate, & dignitate omnes Sanctorum, & Angelorum choros, dicitur *Hyperdulia*, idest, *supra duliam*, seu cultum Sanctis debitum; & hoc modo accepta pertinet ad præsens caput. Circa horum nominum significationem videantur Torre 2. 2. *quæst.* 84. *art.* 1. *disp.* 1. *num.* 4. NN. Salmant. Scholast. *loc. citat. n.* 3. & alij, qui contra hæreticos eorum significationem defendunt.

Adoratio alia est interna, & alia externa.

2 Dividitur *secundò* adoratio in *internam*, & *externam*: Interna est actus interior, elicitus à virtute Religionis, quo expressè submittimus Deo, tanquam supremo omnium rerum principio, nostræ mentis internas vires: & hoc modo Angeli, & animæ beatæ Deum adorant, vt, pluribus citatis, probant NN. Salmant. Scholastic. *num.* 7. & 8. Adoratio externa est, quando prædictus actus interior submissionis manifestatur externo corporis gestu; vt apertione capitis, osculo manuum, vel pedum, genuflexione, aut prostratione. ¶ Sed nota *primò* ex D. Thoma *loco citato, art.* 2. *ad* 2. *Quòd sicut oratio* (sunt D. Thom. verba) *primordialiter est quidem in mente, secundariò autem verbis exprimitur; ita etiam adoratio principaliter quidem in interiori Dei reverentia consistit, secundariò autem in quibusdam corporalibus humilitatis signis, sicut genuflectimus::: prosternimus &c.* Secundò nota: quòd licèt possit dari adoratio interna sine exteriori, non verò econtrà exterior sine interiori: Quia mera exterior submissio, genuflectendo &c. potius est fictio, & irrisio, quàm vera adoratio, & actus virtutis Religionis.

Alia est absoluta, & alia respectiva.

3 Dividitur *tertiò* in adorationem *absolutam*, & *respectivam.* Absoluta est, quę exhibetur creaturis, quæ *ex se* sunt capaces excellentiæ, & superioritatis, gratiæ, sanctitatis, virtutis &c. ob quæ exhibetur alicui adoratio: Vnde, cùm harum sint solùm capaces creaturę rationales, solùm ipsis potest adoratio absoluta competere. Respectiva est, quæ fit alicui non ob propriam excellentiam, sed ob respectum quem dicit ad aliud, quod est adoratione dignum: Et sic adoramus crucem, & Sanctorum imagines, ob respectum ad prototypum, cuius sunt exemplar, & imagines. Ita Bonac. *tom. 2. disput. 3. in 1. Decalog. præceptum, quæst. 1. punct.* 1. Trullench *libr. 1. cap. 9. dub. 1. num.* 7. Palaus *tract. 8. disput.* 1. *num.* 6. Leand. *tom.* 1. *in Præcept. Decalogi, disp.* 1. *quæst.* 3. & alij communiter *apud ipsos.*

Quædam inferuntur.

4 Ex quibus sequitur *primò*, adorationem esse actum præstantiorem honore. Tum quia omnis, qui adorat, honorat, & non econtrà. Tum quia honor tribui potest æqualibus, non verò adoratio, sed necessariò debet alium vt superiorem recognoscere, illi nos submittendo. ¶ Sequitur *secundò*, adorationem esse actum virtutis religionis, non verò fidei, spei, aut charitatis. Et ratio est: Quia adoratio respicit, vt obiectum, cultum divinum: sed fides, spes, aut charitas non habet pro obiecto cultum divinum, sed Deum prout est in se; econtrà verò religio respicit cultum divinum pro obiecto: ergo adoratio non est actus fidei, spei, aut charitatis, sed vnicè religionis. Vnde, quando aliqui SS. Patres (vt Augustinus citatus in hoc tract. cap. 2. sub initio) docent, quòd Deus fide, spe, & charitate colitur, hoc tantùm innuere volunt, quòd prædictæ virtutes, aut imperativè, aut dispositivè ad prædictos actus concurrunt, vt ait D. Thom 2. 2. *quæst.* 81. *art.* 5. *ad* 1. Vel loquuntur impropriè, prout omnis actus, circa Deum, dicitur illius cultus. Videantur Durandus *in 3. distinct. 9. quæst. 1. num.* 8. Torre 2. 2. *quæst.* 84. *art.* 2. *disput.* 1. *num.* 9. NN. Salmant. Scholastic. *num.* 6. Palaus *num.* 5. Leand. *quæst.* 5. & alij.

De Dei adoratione datur præceptũ divinum, & naturale.

5 Circa secundam quæstionis partem, Dicendum est, dari præceptum divinum, & naturale adorandi Deum, adoratione interna, vel mixta ex interna, & externa. Hæc conclusio patet ex Exod. 20. vbi pręcipitur: *Non habebis Deos alienos coram me, nec facies tibi sculptile:* in quibus verbis, ait D. Thomas 1. 2. *q.* 100. *art.* 14. includitur præceptum adorandi Deum: Quia, cùm scriptum sit, Matthæi 7. *Nemo potest duobus dominis servire*, eiusdem rationis est, & sub eodem præcepto cadit *Ego sum dominus Deus tuus*, ac *Non habebis Deos alienos.* Quare, licèt sub verbis negativis tradatur primùm Decalogi pręceptum, reipsà affirmativum est, præcipiens Dei adorationem, & ex consequenti negans aliorum deorum cultum. Quod satis significatur illis verbis *Coram me*, quæ idem significant, ac si diceretur: *Me solùm, vt verum Deum, habebis, & coles, nec alios in consortium Deitatis mecum tibi propones.* Quod autem hoc præceptum sit simul naturale, constat ex eo, quod ait D. Damascenus *lib.* 4. *de Fide, cap.* 3. his verbis: *Quia nos constamus natura visibili, & corporali, Deum summum Opificem duplici genere adorationis afficimus, sicut etiam mente, & corporis labijs psallimus.* Idem docet D. Thom. 2. 2. *q.* 84. *art.* 2. Iustum enim, & rationi naturali conforme est, vt per ea, quæ à Deo homo accepit, se ostendat servum, & illius cultorem: ergo datur præceptum naturale adorandi Deum adoratione interna, vel mixta ex interna, & externa. Ratio verò, quare adorationis præceptum potius tradatur per verba negativa, quàm affirmativa, est: quia adeò naturale est homini, vt nulla fuerit vnquam natio tàm barbara, quæ primum suarum legum fundamentum super cultum Dei non iecerit: quare sat fuit per pręceptum negativum impedimenta illius, scilicèt idololatriam, removere, ad quam Hebræi proni erant. Sic Sayrus *in Clavi Regia, lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 2. Suarez *tom.* 1. *de Religione, tract.* 2. *lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 13. Trullench.

cap.

cap. 9. lib. 1. cit. à num. 1. Navarrus in Manuali, cap. 11. num. 20. Leander tr. 7. disp. 1. à q. 6. Petrus Ledesm. 2. part. Summ. tr. 9. cap. 11. concl. 2. & alij.

Quando per se, quando verò peraccidens adoratio nis præceptũ obliget?

6 Rogabis: Quando hoc præceptum per se obligat? ¶ Respondetur: quòd, si loquamur de præcepto negativo non adorandi Deos alienos, semper, & pro semper obligat; cùm hoc sit proprium omnis præcepti negativi; vt sæpe diximus. Si autem sermo sit de præcepto affirmativo, Deum adorandi (omissis aliorum placitis) asserimus, obligare per se; quando suprà diximus, obligare etiam virtutum theologarum præcepta; ac proinde saltim semel in anno ad adorationem Dei tenemur. Sic Leand. quæst. 11. Videantur dicta de obligatione fidei, spei, & charitatis. ¶ Si denique loquamur de præcepto ecclesiastico publicæ adorationis; certum est, teneri ad illam diebus festis, cùm ad id sint instituti: quare huic præcepto plenè satisfacit, qui prædictis diebus Missæ sacrificio devotè assistit. Sic Corduba lib. 1. q. 5. dub. 6. Trullench lib. 1. Decalog. cap. 9. dub. 2. n. 10. Fagund. lib. 1. cap. 32. n. 9. Tamburin. in Decalog. lib. 2. cap. 5. §. 2. n. 3. & alij.

PUNCTUM II.

Quæ adoratio, & cultus debeantur Deo Sanctissimæ Trinitati, & Christo Domino?

Latriæ adoratione colendus est Deus, & quælibet Trinitatis persona.

7 HÆc omnia sub vnico puncto comprehendimus, quia solutio vnius viam ad alterum resolutionem parat. Dicendum ergo primò est: Deum, & quancunque Trinitatis personam adorandas esse adoratione summa, quæ dicitur Latria, & quę nulli creaturæ exhibere licet. Et ratio est: Quia cultus, & adoratio tribuitur ob excellentiam personæ adorandæ: sed Dei, & cuiuslibet sanctissimæ Trinitatis personę excellentia nulli creaturæ potest communicari: ergo nec alteri tribui cultus illi debitus. Quapropter Deuter. 6. dicitur: Dominum tuum adorabis, & illi soli servies. Et Christus (Matthæi 4.) tentationem diaboli propulsat, probans ex illo loco adorationem supremam soli Deo exhibendam esse. Dicta tenent Sayrus lib. 4. cap. 3. num. 6. conclus. 1. Azor tom. 1. lib. 9. cap. 5. q. 7. Bonac. tom. 2. disp. 3. q. 1. punct. 1. num. 3. & Trullench lib. 1. capit. 9. dub. 3. num. 1. Ex quo sequitur, quòd, cùm in omnibus personis Trinitatis sit eadem maiestas, & quęlibet sit verus Deus, eadem adoratione tota Trinitas est adoranda: & simul quælibet persona potest seorsim, & distinctè ab alia adorari, dummodò aliæ explicitè non excludantur. Et ratio est: Tum quia Ecclesia cuilibet seorsim dies festos instituit: ergo vt & nos distinctè eas adoremus. Tum etiam: Nam distinctè concipi possunt: ergo & adorari. Ita communiter pręcitati DD. ¶ Sequitur secundò, debere dari aliquod externum signum determinatum ad adorationem Dei proprium, quod exhiberi nequeat creaturæ absque idololatriæ superstitione. Et ratio est: Quia adoratio petit aliquod signum submissionis: ergo, si adoratio est specialis soli Deo exhibenda, similiter & signum debet esse speciale. Quod quidem signum, ait D. Thom. 2. 2. q. 84. art. 1. ad 1. esse sacrificium: Nam estò alia signa honoris, aut adorationis hominibus deferantur: Quis verò (ait Angelicus Doctor ex D. August. lib. 10. de Civitat. Dei) sacrificium censuit, nisi quem Deum aut scivit, aut putavit, aut finxit.

Christo, etiam vt homini, debetur Latriæ cultus.

8 Dicendum est secundò: Christum, vt hominem, debere adorari adoratione Latriæ. Diximus, vt hominem: quia, inquantùm Deus est, debere adorari adoratione suprema, seu latriæ, est adeò evidens, vt nequeat, supposita doctrina numer. antecedenti tradita, in dubium vocari. Quare tota difficultas est de Christo, vt homine sumpto specificativè, seu quatenus hic homo subsistit in natura humana, & divina: De quo ita accepto probatur conclusio (primò) ex eo quòd Magi, vt dicitur Matthæi 2. sub hac consideratione: Procidentes adoraverunt eum, & obtulerunt ei munera. Sic quatuor animalia (Apocal. 5.) & viginti quatuor seniores ceciderunt coram agno. Sic Thomas Apostolus (apud Ioan. 20.) exclamavit: Dominus meus, & Deus meus: ergo Christus, vt homo, specificativè sumptus, adoratione latriæ est adorandus. ¶ Deinde suadetur ratione ex D. Thoma 3. part. q. 25. artic. 1. Nam, vt aliquod totum, & partes, prout sunt in toto, adoremus, sufficit, quòd motivum adorationis insit alicui determinatę parti illius: sic enim adoramus adoratione latriæ Eucharistiam: quia includit Deum, qui est motivum adorationis: sic qui adorat aliquam personam, coadorat omnes illius partes, pedes, manus &c. licèt sanctitas, quæ est ratio adorationis, non omnibus partibus insit: similiter qui adorat Regem purpuratum, eadem adoratione purpuram illi vnitam adorat, etsi ratio adorationis ex sola Regis persona proveniat: ergo, vt Christum, vt hominem, adoratione latriæ adoremus, sufficit, quòd motivum insit subsistentiæ illius, estò humanitas non sit causa talis adorationis: vnde Christum non solùm vt Deum, sed etiam vt hominem, specificativè sumptum, seu secundùm humanitatem adorationem latriæ terminare, asserendum est. Sic communiter Catholici apud Suarez tom. 1. in 3. part. disput. 53. sect. 1. Vazquez disp. 3. cap. 2. & 3. Azor tom. 1. lib. 9. cap. 5. q. 7. Palaum tract. 7. disp. 1. punct. 2. num. 2. & latissimè apud NN. Salmant. Scholast. tom. 10. disp. 35. dub. 2.

Humanitas Christi præcisè à Verbo nequit adorari latriæ, sed duliæ, seu hyperduliæ.

9 Sed rogabis: An humanitas, vt à Verbo abstracta, sit adoranda adoratione latriæ? ¶ Respondetur negativè, cum D. Thom. art. 2. Quia excellentia, seu eminentia humanitatis, sic considerata, est pręcisè creata: ergo indigna, vt colatur adoratione latriæ. Quare dicendum est, tunc adorari adoratione duliæ. Quæ omnia docet Angelicus Doctor 3. part. quæst. 25. art. 2. his verbis: Alio modo potest intelligi adoratio humanitatis Christi, quæ fit ratione humanitatis Christi, perfectæ omni munere gratiarum: & sic adoratio humanitatis Christi non est adoratio latriæ, sed duliæ. In hoc conveniunt Doctores, maximè Trulleuch n. 4. Leander quæst. 21. NN. Salmant. Scholastic. dub. 2. citat. à num. 37. Bonacin. punct. 2. n. 7. cum alijs. Qui omnes ex D. Thom. art. 2. citat. ad 1. notant, quòd ob excellentiam humanitatis Christi hæc adoratio non pręcisè Dulia, sed Hyperdulia, dicitur.

Sunt, qui asserant, esse illicitum, eam in praxi adorare hyperduliæ cultu.

10 Maior difficultas est: An licitum sit exercitè, & practicè adorare humanitatem Christi adoratione hyperduliæ ob excellentiam, & perfectiones creatas? ¶ Negant Sylvius 3. *part. quæst.* 25. *art.* 2. Vazquez 3. *part. disp.* 96. *cap.* 2. referens Bonaventuram, Catherinum, & alios, quos afferunt NN. Salmantic. Scholastic. *tom.* 10. *disp.* 35. *num.* 65. insuper Palaus *loco citato, num.* 4. Trullench *cap.* 9. *dub.* 3. *num.* 4. Bonacin. *tom.* 2. *disp.* 3. *quæst.* 1. *punct.* 2. *num.* 7. Leand. *quæst.* 2. *tract.* 7. *disp.* 1. *quæst.* 21. & alij, docentes, in praxi semper adorandam esse adoratione latriæ. Et moventur *primò*: Quia indecens est, honorari titulo *Ducis* eum, qui est Rex: ergo indecens est honorari humanitatem cultu hyperduliæ ob gloriam, & virtutes creatas, relicto cultu latriæ ob vnionem ad Verbum divinum. ¶ *Secundò*: Quia Ecclesia nunquam cultu hyperduliæ eam adoravit, vt notat Caietanus 3. *part. quæst.* 25. *art.* 2. ergo &c. ¶ *Tertiò*: Quia videtur impossibile, apprehendere humanitatem deificatam gratia habituali, & virtutibus, quin apprehendatur, esse Christi; & consequenter Verbo vnitam: imò aliter eam apprehendere est indecens, cùm concipiatur sine propria eius dignitate: sed, vt vnita Verbo, debetur cultus latriæ: ergo in praxi semper adoranda est adoratione latriæ.

Oppositum est verius.

11 Sed dicendum est cum NN. Salmant. *tom.* 10. *disp.* 35. *num.* 44. *& maximè toto dub.* 3. *à num.* 52. *&* 57. nullam indecentiam esse adorare practicè humanitatem Christi adoratione hyperduliæ ob eius perfectiones creatas. Hæc conclusio traditur à Divo Thoma *loco citato, numer.* 9. vbi post verba ibi relata prosequitur: *Ita scilicet, quòd vna, & eadem persona Christi adoretur adoratione latriæ propter suam Divinitatem, & adoratione duliæ propter perfectionem humanitatis.* Nec hoc est inconveniens: Quia nulla indecentia est, adorare aliquem adorationibus sibi ob varias perfectiones debitis, maximè si, quando adoras adoratione inferiori, superiorem non excludas, sed potius includas, aut simul adhibeas: sed hoc modò possumus in praxi adorare humanitatem Christi, primò adoratione latriæ ob vnionem cum persona divina; secundò adoratione hyperduliæ ob perfectiones creatas: ergo indecens, & illicitum non est, eam sic adorare. ¶ Secunda ratio est: Nam licitum est humanitatem Christi præcisive à Verbo cognoscere, & de ea cogitare quatenus affecta est gratia habituali, & alijs donis, & virtutibus supernaturalibus: ergo prout sic cogitatam possumus adorare. ¶ Tertia: Humanitatem sic à Verbo præcisam possumus amare: ergo adorare: sed non adoratione latriæ, ergo hyperduliæ. ¶ Ex quibus patet ad argumentum primum. ¶ Ad secundum verò, Dicendum est, non constare, an Ecclesia, adorando adoratione latriæ Christi humanitatem, excludat adorationem hyperduliæ, cùm signa ab ea exhibita vtrique adaptari queant. ¶ Ad tertium, patet etiam ex ratione conclusionis, non esse illicitum considerare humanitatem Christi secundùm eminentiam creatam, &, sic conceptam, adorare eam adoratione hyperduliæ pro tunc illi debita. Alia plura circa hanc quæstionem videri possunt apud NN. Salmant. Scholasticos *loco citato, toto dub.* 3. Dicta à nobis considerationi morali sufficiunt.

Corpus Christi in triduo mortis, & in Eucharistia est latria adorandum.

12 Ex dictis sequitur *primò*: quòd Corpus Christi in triduo mortis erat adorandum adoratione latriæ: quia erat divino Verbo vnitum. Et idem dicendum est de sanguine naturali in passione effuso: quia hic nunquam dimissus fuit à Verbo divino, vt probant Theologi *in* 3. *part.* maximè NN. Salmant. Scholast. *tom.* 9. *tract.* 21. *disp.* 10. *dub.* 3. *num.* 39. ¶ Sequitur *secundò*: quòd Eucharistiæ sacramentum est adorandum adoratione latriæ. Sic, contra Calvinum, Lutherum, & alios hæreticos, docet Concilium Tridentinum, *sess.* 13. *canone* 6. his verbis: *Si quis dixerit, in Sancto Eucharistiæ saramento Christum vnigenitum Dei filium non esse cultu latriæ externo adorandum, atque ideò nec festiva peculiari festivitate venerandum, nec in processionibus secundùm laudabilem, & vniversalem Ecclesiæ sanctæ ritum, & consuetudinem solemniter circunstandum, vel non publicè, vt adoretur, populo proponendum, & eius adoratores esse idolatras, anathema sit.* Et ratio est: Quia licèt hoc Sacramentum Deus non sit, continet tamen Deum: sed vbicunque Deus sit, cultus latriæ ei adhibendus est: ergo ita fieri debet in Eucharistia. Vnde provenit, quòd eadem adoratione erat adoranda Eucharistia, etsi in ea solùm contineretur corpus, aut sanguis Christi; sicut accideret in triduo mortis, si tunc panis, aut vinum consecraretur. Et ratio est eadem: quia scilicet adoratio debetur non ratione corporis, aut sanguinis, sed ratione subsistentiæ Verbi, quæ adhuc in illo triduo permansit vnita corpori, & sanguini Christi; & ita adesset sub Eucharistiæ speciebus. Ita Trullench *num.* 5. Leand. *q.* 22. 25. *&* 26. Bonacin. *num.* 7. Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 5. *quæst.* 8. Rocaful *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 6. *num.* 28. & alij.

Absolute Eucharistia est adoranda.

13 Sed rogabis: An sit absolutè adoranda hostia, populo ad adorandum proposita; an verò sub conditione, si est consecrata? ¶ Huic quæstioni sic respondet D. Thomas *in* 3. *distinct.* 9. *quæst.* 1. *articul.* 2. *quæstiunc.* 6. *ad* 2. *Dicendum, quòd qui adorat hostiam non consecratam, adorare eam potest cum conditione, scilicet, si est consecrata. Non tamen oportet, quòd hæc conditio semper sit actu explicata, sed sufficit, quòd habitu teneat illam. Vnde non peccat adorans eam: quia non adorat puram creaturam, sed Christum secundùm intentionem suam. Sacerdos autem, quantum est in se, facit populum idolatrare, quia offert ei puram creaturam ad adorandum.* Vnde constat, hanc conditionem non esse explicitè ponendam, sed sufficit esse in habitu, seu implicitè; hoc est, quòd adorans ita sit affectus, vt, si sciret non esse consecratam, eam non adoraret. Quapropter licitum est, hostiam expositam ad venerationem absolutè adorare: quia in Sacerdote non suspecto nulla dubitandi ratio occurrere potest. Sic Caietan. 2. 2. *quæst.* 1. *articul.* 3. NN. Salmantic. Scholast. *numer.* 73. Vazquez *disput.* 108. *capit.* 8. Trullench *lib.* 1. *cap.* 9. *dub.* 3. *n.* 6. Bonac. *tom.* 2. *disp.* 3. *q.* 1. *punct.* 2. *n.* 8. Leand. *q.* 23. *disp.* 1. *cit.* Azor *lib.* 9. *capit.* 9. *quæst.* 10. Qui optimè ait, omnes DD. qui contrarium videntur asserere, nobiscum reipsà consentire.

Ro-

Quo cultu debemus adorare sanguinem, aut carnem in Eucharistia aliquādo apparentem?

14 Rogabis *secundò*: An sit adoranda cultu latriæ caro, vel sanguis, qui aliquando in hostia consecrata miraculosè apparet? ¶ Affirmativam sententiam tenent Suarez *tom.* 3. *in* 3. *part. disp.* 55. *sect.* 2. Layman *lib.* 4. *tract.* 7. *cap.* 5. *n.* 13. Rocaful 3. *part. Praxis, lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 31. Bonacin. *tom.* 2. *disp.* 3. *quæst.* 1. *punct.* 2. *num.* 9. Leand. *q.* 24. & alij. Et moventur: Quia vel talis caro, aut sanguis est Christi, aut quid novum creatum illam repræsentans? Si primum, nullus dubitat, quòd latriæ cultus ei debeatur: si secundum, etiam patet: quia omnis Christi imago adoranda est adoratione latriæ: ergo, quomodocumque sit, ita adorare oportet. ¶ Azor verò *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 6. *quæst.* 3. relatis duobus sententijs, prima D. Thomæ, negantis idem corpus posse esse in duplici loco, & altera Scoti, & aliorum id affirmantium, concludit: *Si fuerit verè caro, aut sanguis Christi coli debet Latria; si tamen fuerit denuò divinitùs facta, alium cultum solùm meretur, vt res sacra. Et hæc opinio videtur mihi magis rationi, & veritati congruere.*

Prima sententia est tenenda cum Divo Thoma.

15 Sed nihilominus prima sententia tenenda est cum NN. Salmant. Scholast. *tom.* 11. *tract.* 23. *disp.* 6. *dub.* 7. §. 2. *num.* 91. Tum quia eius motiva vrgentia sunt. Tum quia expresse traditur à D. Thoma 3. *part. q.* 76. *art.* 8. vbi inquirendo: *An, quando in Eucharistia miraculosè apparet caro, vel puer, sit ibi verè Corpus Christi?* In argumento *Sed contrà* sic ait: *Sed contrà est, quòd, tali apparitione facta, eadem reverentia exhibetur ei, quod apparet, quæ etiam primo exhibebatur; quod quidem non fieret, si verè non esset ibi Christus, cui reverentiam Latriæ exhibemus.* Et in 4. *distinct.* 10. *quæst.* 1. *art.* 4. *quæstiunc.* 2. ait: *Absque omni dubio dicendum est, illud, quod ibi apparet, esse verum Corpus Christi: aliàs non adoraretur, sicut & priùs erat, quando in specie panis videbatur.* Ex quibus verbis constat, Sanctum Doctorem clarè sentire, quòd quando sub speciebus Eucharistiæ apparet miraculosè caro, vel sanguis, aut puer aliquis, tunc eadem adoratione, qua anteà adorabatur Eucharistiæ sacramentum, sint omnia illa colenda: sed anteà adorabatur Eucharistia adoratione Latriæ: ergo eadem adoratione debent caro, sanguis, aut formosus puer, qui miraculosè apparet, adorari.

PUNCTUM III.

An Crux Christi, aliaque eius Passionis instrumenta sint cultu Latriæ adoranda?

Crux Latria adoranda est.

16 POstquàm D. Thom. egit de adoratione Christi, statim disputat de his, quæ ad ipsum pertinent, vt sunt Crux, & alia passionis instrumenta: cuius morem gerentes, præsentem quæstionem instituere, visum nobis est. Ad quam duplici conclusione pro maiori claritate oportet respondere. ¶ Dicendum ergo est *primò*: Crucem, in qua Christus passus est, & alias ad eius imaginem factas, esse adoratione latriæ adorandas. Et ratio est: Quia quidquid est imago alicuius, eadem adoratione, ac proto-typus, adorandum est: sed quælibet Crux est Christi crucifixi imago: vnde eam eodem modo, ac Christum Ecclesia alloquitur, dicendo: *O Crux, ave spes vnica*: ergo Crux Christi, & quælibet alia ad eius imaginem facta, eadem adoratione, ac Christus, adoranda est. ¶ *Deinde*: Nam signum speciale, & proprium Regis est veluti imago symbolica illius: sed Crux est signum speciale Christi, vt constat ex illo Matthæi 24. *Tunc apparebit signum filij hominis*, quod omnes Sancti, & interpretes explicant de Cruce Christi: ergo Crux est Christi imago: *Tunc sic*: sed imago Christi adoratur latria, vt ipse Christus, sicut docet Divus Thomas 3. *part. quæst.* 25. *art.* 3. ergo eadem adoratione eius Crux debet adorari. ¶ Vltimò specialiter probatur de Cruce, in qua Christus pependit: Quia Crux, in qua Christus est crucifixus, præ cæteris alijs hoc speciale habet, quòd non solùm sit imago Christi, verùm etiam ob contactum physicum ad eius membra, quorum sanguine est conspersa, est insignis ipsius reliquia: sed reliquiæ Sanctorum venerantur eodem cultu, ac totum eius, cuius sunt reliquiæ, vt infrà dicemus: ergo Crux Christi non solùm ex eo, quòd sit crucifixi imago, est adoranda adoratione latriæ, sed etiam ob singularissimum adorationis motivum, scilicet quòd sit Christi crucifixi insignis Reliquia. Sic Div. Thomas 3. *part. quæst.* 25. *art.* 4. Bonacina *disp.* 3. *q.* 1. *punct.* 3. *num.* 6. Vazq. *de Adoratione, lib.* 3. *disp.* 1. *cap.* 2. NN. Salmant. Scholast. *tom.* 10. *tract.* 21. *disp.* 38. *num.* 19. Azor 1. *part. lib.* 9. *cap.* 6. *quæst.* 1. Trullench *lib.* 1. *Decalogi, cap.* 9. *dub.* 3. *num.* 6. Palaus *tract.* 8. *disp.* 1. *punct.* 4. *num.* 6. Leand. *quæst.* 31. Fagundez *in* 1. *præcept. Decalogi libr.* 1. *capit.* 32. & communiter catholici: Contra omnes Iconomachos, Uviclephistas, Luteranos, & Calvinistas, quorum argumenta æqualiter militant contra omnium imaginum adorationem. Specialia verò infrà proponemus.

17 Dicendum est *secundò*, omnia instrumenta inanimata passionis Christi, quę eius corpus tetigerunt, verbi gratia, Lancea, Clavi, Funes, Flagella, Corona, Arundo, Spongia, & similia, sunt Latria adoranda. Et ratio est: Quia hæc physicè Corpus Christi tetigerunt, & aliqua eius sanguine fuerunt perfusa: sed ex contactu Christi sunt ipsius insignes reliquiæ: ergo sunt adoranda adoratione latriæ. Quod expressit Damascenus *lib.* 4. *cap.* 12. relatus à Div. Thoma vbi suprà *art.* 4. *ad* 3. his verbis: *Pretiosum lignum, vt sanctificatum tactu sancti corporis, & sanguinis, decenter adorandum, Clavos, Indumenta, Lanceam, & sacra eius Tabernacula, quæ sunt præsepe, spelunca, & huiusmodi.* Diximus *instrumenta inanimata*: Quia si fuerint animata, vt manus crucifigentium, & labia Iudæ osculantis, licet ob rationem præcisam contactus poterant venerari; tamen ob peccatum per hęc membra commissum immunda aliquo modo sunt; cùm labes animæ etiam externa membra coinquinent: & sic veneratione indigna sunt. Ita DD. suprà citati, maximè Azor *lib.* 9. *cap.* 5. *quæst.* 9. Fagundez *libr.* 1. *in Decalog. cap.* 32. *num.* 15. & 16. Trullench *num.* 7. & alij.

Omnia instrumenta inanimata passionis Christi debent adorari Latria.

18 Sed nota ex Divo Thoma: quòd si Crux, in qua Christus passus est, præcisivè à Verbo sumatur, non debet adorari adoratione

Nota 1. circa prædicta passionis instrumenta.

tione latriæ, sed hyperduliæ. Sic Angelicus Doctor *in 3. distinct. 9. q. 1. art. 2. quæstiunc. 4.* vbi postquàm dixit, quòd Crux, in qua Christus pependit, si consideretur vt Crucifixi imago, debet adorari adoratione latriæ, addit, quòd potest considerari *inquantùm est res quædam; & sic, cùm pertineat ad personam Verbi, sicut pars eius, non potest eadem adoratione adorari cum Verbo: sed adoratur, inquantùm est res quædam Christi, ratione ipsius, hyperdulia.* In quibus verbis, vt benè explicant NN. Salmant. Scholast. *tom.* 10. *tract.* 21. *disp.* 38. *num.* 19. non opponitur sententiæ, quam 3. *part. quæst.* 25. *art.* 4. docuit, affirmando, vt vidimus *num.* 15. Crucem adorari debere latria: quia ibi considerat eam sub ratione, tàm imaginis Christi, quàm ipsius reliquiæ, & vt coniunctæ cum Christo: in loco verò allegato loquitur de ea vt separata à Verbo, quam licitum est (vt suprà diximus *num.* 9. & 11. de ipsius humanitate, licèt Verbo longè coniunctior sit) sic consideratam hyperdulia venerari.

Nota 2. 19 Nota etiam: quòd de alijs passionis instrumentis, vel rebus, quæ Christum teti gerunt, ait Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *capit.* 5. *quæst.* 9. Divum Augustin. sequentia proferre in serm. 58. de Verbis Domini: *Quando Regem purpura vestitum reveremur, eodem honore, & eodem cultu, quo Regem, vestem veneramur. Hinc est, vt pari ratione eodem cultu honoratur Christus, & tunica, qua erat vestitus, & clavi, quibus in Cruce transfixus, lancea, cuius cuspide latus eius configebatur. Quando verò res, quæ Christum tetigerunt, persè seorsim coluntur, non debent eodem cultu honorari, quo Christus, sed distinctò, & proinde duliæ cultu, non latriæ.* Hæc videns Leander in Azorio, vt propria verba Sancti Doctoris refert. In quo duo miramur: primum, quòd absque alio examine solo dicto Azoris credat: sed hæc culpa venia aliquo modo est digna (etsi ipse soleat aliorum scriptorum mendacia notare) cùm non omnes Authores ad manus habere possimus. Secundum verò, quod culpa non vacat, est, quòd credens, talem sententiam esse Div. Augustini, eam deserit, & contrariam amplectitur, quin Aquilæ Ecclesiæ mentem aliquo modo explicet.

Dicta verba non inveniũtur in Divo Aug. 20 Sed quidquid sit de hoc, Dicimus, prædicta verba non esse Div. Augustini, nec in relato sermon. 56. nec alibi inveniri, vt diligenter inquisivimus. Solum ergo in fine prædicti sermonis, qui habetur tom. 10. in Appendice ad Sermones *de Verbis Domin.* serm. 10. pagin. mihi, 446. (vbi Sermones, qui Div. Augustini non certò sunt, ponuntur, vt annotatur initio prædicti tomi in censura generali) respondendo Arrianis, interrogantibus à dicto D. Augustino: *Quid est, quod carnem eius, quam creaturam esse non negas, simul cum Divinitate adoras, atque ei non minùs, quàm Divinitati defers?* hæc profert S. Doct. *Ego Dominicam carnem, imò perfectam in Christo humanitatem propterea adoro, quòd à Divinitate suscepta, atque Deitati vnita est, vt non alium, sed vnum, eundemquè Deum, & hominem Dei filium confitear. Denique: si hominem separamus à Deo, vt Photinus, & Paulus Samosatenus, illi ego nunquam credo, nec servio. Velut siquis nostrum, aut purpuram, aut diadema regale iacens inveniat, nunquid ea conabitur adorare? Cùm verò ea Rex fuerit indutus, periculum mortis incurrit, si ea simul cum Rege, quis adorare contempserit. Ita etiam in Christo Domino humanitatem non solam, aut nudam, sed Divinitati suæ vnitam, vnum Dei filium Deum verum, & hominem verum, qui adorare contempserit, æternæ mortis pœnam patietur.* Ex quibus constat, quàm distincta sint verba dicti sermonis ab eis, quę referunt Azor, & Leander: & quòd ibi solùm loquatur de adoratione humanitatis. De quo etiam videndus est in Psalm. 98. Sed qualiter hęc intelligenda sunt, constat ex dictis *num.* 9. & 11. & late explicant NN. Salmant. Scholast. *loc. cit. disp.* 35. *dub.* 3. *n.* 57. 66. & 67. Hæc adnotare hìc voluimus, vt nullus decipiatur, credendo D. Augustinum proferre, quæ nunquam docere intendit.

21 Contra primam, & secundam conclusionem sentiunt (*primò*) hæretici, affirmantes Crucem nulla esse adoratione dignam. Et arguunt *primò*: Quia nullus filius colit flagellum, quo eius pater fuit flagellatus, vel patibulum, in quo fuit suspensus, sed potius illud abhorret: ergo nec nullus Christianus debet venerari Crucem, in qua Christus pependit, quæ fuit instrumentum opprobrisimæ mortis. ¶ Huic argumento respondetur, ex D. Thom. 3. *part. quæst.* 25. *art.* 4. *ad primum*, Christianos colere Crucem Christi, non inquantùm fuit malum illius, sed inquantùm per illam de peccato, & diabolo triumphavit, delens chirographum decreti, ipsum tollens de medio, & affigens illud Cruci, spolians principatus, & potestates, & ita mundo remedium intulit. Et hoc modo pius filius potest colere patibulum, in quo pater pro bono communi Reipublicæ ignominiosam mortem sustinuit, vt experientia quotidiana liquet. Primum argumentũ, & eius solutio.

22 Arguitur *secundò*: Si, ex eo quòd Crux, Clavi, Corona, Lancea &c. tetigerunt Christi Corpus, essent adoranda latriæ adoratione, etiam simili modo adorandæ essent manus flagellantium, & crucifigentium; & similiter eorum, qui piè, & religiosè Corpus Christi tetigerunt, vt B. V. Maria, eius castissimus Sponsus D. Ioseph, & fidelissimi Apostoli, & alij discipuli: sed hoc est falsum, vt est persè notum: ergo id ex quo sequitur. ¶ Huic replicæ concedenda esset sequela, si præcisè attenderetur ratio contactus ad Christi Corpus, vt patet ex secunda nostra conclusione; sed neganda est, quando talis contactus est rerum animatarum: aliàs eadem adoratione dignus esset asellus, in quo Iesus Christus Ierosolymam intravit, quod quidem magnum involuit absurdum. Et ratio omnium est: Quia tunc ratione indecentię, scandali, aut peccati, omittenda est talis adoratio, vt respectu crucifigentium Christum diximus in ratione conclusionis. ¶ Ad alia exempla, etiam dicimus, non licere manus Beatissimæ V. M. & dulcissimi eius Sponsi &c. adorare cultu latriæ, estò hoc cultu veneremur Crucem, & alia passionis instrumenta. Et rationem breviter tradit Div. Thomas *art.* 5. his verbis: *Ad* 3. *dicendum, quòd Crux non est capax adorationis, pro vt in se consideratur, vt dictum est: sed Beata Virgo secundùm seipsam venerationis est capax. Et ideò non est similis ratio.* Vnde, si B. Virgini Fit satis secũdo argumento.

ob

ob contactum ad Christi membra exhiberetur Latriæ cultus, cùm ex se, & ratione suarum perfectionum sit capax adorationis, crederetur illi tribui propter se, & esset simplicibus idololatriæ occasio, vt ait Div. Thomas *art. 3. ad 3.* quia motus adorationis sisteret in homine, & non referretur in Deum, cui singulariter persè, & non alicui creaturæ Latriæ adoratio convenit.

Tertio argumento respondetur.

23 Arguitur *tertiò*: Si aliæ Cruces ad similitudinem Crucis, in qua Christus pependit, factæ, adorarentur Latria, etiam omnes Clavi, omnes Lanceæ &c. ob similitudinem cum Lancea, & Clavis Christi, deberent etiam adorari Latria: sed hoc est falsum, & invsitatum apud Christi fideles: ergo & quòd omnes Cruces sint adorandæ eodem cultu, ac Crux Christi. ¶ Respondetur, negando sequelam: Et disparitas stat in eo, quòd Crux non solum est reliquia Christi ob illius contactum, sed etiam est vera illius, vt Redemptoris, imago; & ex hoc aliæ cruces similes habent, esse Crucifixi imagines: At Lancea, Clavi &c. quæ Christi Corpus tetigerunt, non habent rationem imaginis Christi, sed tantùm sunt illius reliquiæ: & ita, quæ ad eorum fiunt similitudinem, nequeunt Latria adorari; benè autem Cruces, quæ ad similitudinem illius, in qua Christus pependit, fabricantur. Quæ solutio sumitur ex D. Thoma loco citato, *art.* 4. vbi simili argumento sic ait: *Ista tamen* (loquitur de clavis, lancea, &c.) *non repræsentant imaginem Christi, sicut Crux, quæ dicitur signum filij hominis, quod apparebit in Cœlo, vt dicitur Matthæi* 24. *Idcoque mulieribus dixit Angelus: Iesum quæritis Nazarenum crucifixum; non dixit lanceatum, sed crucifixum. Et inde est, quòd Crucem Christi veneramur in quacumque materia, non autem imaginem clavorum, vel quorumcunque huiusmodi.* ¶ Advertunt tamen Suarez *tom.* 2. *in* 3. *part. disp.* 56. *sect.* 2. Azot *loco citato*, *quæst.* 2. Leand. *quæst.* 32. Bonacin. *à num.* 8. & alij: quòd, quando alij clavi sunt alicui cruci affixi, vel assumuntur ad repræsentandam Christi passionem, tunc adorare eis licet cultu Latriæ, ob expressionem passionis Christi, quam repræsentant.

Duo valde notanda.

24 Sed nota *primò*: quòd notanter diximus, cruces ob similitudinem illius, in qua Christus crucifixus est, factas, esse adorandas cultu Latriæ, sicut adoratur Crux, in qua Christus pependit: Quia si non fiant ad illius similitudinem, sed per accidens formentur, sicut accidit, quando ex diversis lignis, aut paleis transversim in terra cadentibus fiunt, adoranda non sunt, nec illicitum est, eas, veluti alia ligna, indiscriminatim calcare: quia, cùm tales cruces non sint institutæ ad Christum, aut eius crucem repræsentandum, non sunt formaliter, sed tantùm materialiter cruces, & ideò nec adorationem, aut venerationem vllam exposcunt. ¶ Nota *secundò*, hanc esse differentiam inter Crucem Christi, & alias ad eius similitudinem factas, quòd Crux Christi, & si in frusta dividatur, quælibet illius particula debet adorari; at, si aliæ Crucis formam amittant, earum fragmenta adorari non debent. Et ratio est: quia Crux Christi adoratur, vt suprà diximus, non solùm vt imago, sed etiam vt insignis Christi reliquia, aliæ verò Cruces tantùm adorantur vt imagines: vnde, amissa per divisionem hac sacra imagine, non habent motivum, quare adorationem mereantur: Crux verò Christi, adhuc amissa imaginis figura remanet in ratione insignis eius reliquiæ; & ita adoratio Latriæ illi exhibenda est: Quidquid in contrarium parùm catholicè dicat Durandus *in* 3. *distinct.* 9. *quæst.* 2. Nam eius opinio sufficienter refellitur omnium Catholicorum praxi, qui diligenter aliquam illius pretiosi ligni particulam quærunt, vt secum afferant, summoque cultu venerentur. Vt de suo tempore testatur D. Chrysostomus, *Homil. Quòd Christus sit Deus*, his verbis: *Tanta veneratione lignum illud habetur, vt, qui parùm ex illo habere possent, auro includant, & cervicibus imponant*: ergo falsum prorsus est Durandi dictum: & ita quælibet huius pretiosi ligni astula, etiam seorsim sumpta, Latria veneranda est.

Nomen Iesu, Mariæ &c. adorandū est eodem cultu, ac eius significatum.

25 Rogabis *vltimò*: An nomina Dei, Iesu Christi, Mariæ &c. adoranda sint eadem adoratione, ac eorum significata? ¶ Respondetur affirmativè: Quia hæc sacra nomina significant personas, quæ sunt veneratione dignæ: ergo sicut aliæ res, vt Crux Christi, imagines Sanctorum, præcisè quia significant, aut repræsentant personas veneratione dignas, coluntur eadem adoratione, ac personæ repræsentatæ, idem dicendum est de his sacris nominibus. Ita docent D. Thomas *Opuscul.* 60. *art.* 6. NN. Salmant. Scholast. *tom.* 10. *tract.* 21. *disp.* 37. *num.* 55. Bonacin. *tom.* 2. *disp.* 3. *quæst.* 1. *punct.* 3. *num.* 9. Trullench. *lib.* 1. *cap.* 9. *dub.* 7. *num.* 12. Vazq. *in* 3. *part. disp.* 108. *capit.* 11. & alij. Contra Sotum *lib.* 2. *de Iustit. & Iure*, *quæst.* 4. *art.* 2. & Conradum *lib.* 1. *quæst.* 5. *dub.* 4. *art.* 2. *ad* 1. *confirm.* 7. *argumenti.*

PUNCTUM IV.

An aliqua adoratio tribui possit Beatissimæ Vi Mariæ, alijsque Sanctis, tam Angelis, quàm hominibus: & qualis hæc sit?

Quilibet Sanctus aliquo cultu est venerandus.

26 Post adorationem debitam Deo, & Christo-Iesu, occurrit nobis veneratio Sanctis exhibenda. Sed quia Beata V.M. omnes, sicut & dignitate, ita & sanctitate præcellit, ideò de ea primò agendum nobis est. At, quia duplicem partem continet difficultas proposita, & prima æquè omnibus competit, ideò ante omnia de ea disserendum est. ¶ Sed nota, hìc nobis sermonem tantùm esse de Sanctis quos constat certò, vel per sacram Scripturam, vel Ecclesiæ declarationem in cœlo cum Christo regnare. ¶ Quo supposito: Dicendum est *primò*, omnes Sanctos esse aliqua adoratione venerandos. Hæc conclusio est de fide, definita à Concilio Niceno II. *actione* 2. & 3. & à Tridentino *sess.* 25. *ante cap.* 1. sub titulo: *De invocatione, & veneratione, & Reliquijs Sanctorum, & sacris Imaginibus.* Patet etiam ex sacra pagina: Nam ex ea constat, Sanctos Angelos adoratos fuisse ab Abraham, *Genes.* 18. à Lot, *Genes.* 19. à Ioanne Evangelista, *Apocalyps.* 19. & 22. & alibi frequenter. Constat etiam ex Sanctis PP. quorum testimonia latè, & eruditè congerunt NN. Salmant. Scholast. tom.

tom. 10. *disp.* 36. *dub.* 1. Suarez *tom.* 2. *in* 3. *p. disp.* 42. *sect.* 1. Vazquez *de Adoratione*, *lib.* 1. *disp.* 5. *cap.* 2. quos omnes Catholici sequuntur, quin opus sit nominatim eos supputare. Et probatur *primò*: Nam titulus, quare alicui debetur adoratio, est dignitas, eminentia, & excellentia personæ adoratæ (ob hæc enim ratio naturalis dictat, Deum à nobis esse supremo cultu adorandum, & colendum) sed quilibet Angelus, vel Sanctus ratione gratiæ, & gloriæ habet dignitatem, & excellentiam superiorem ad omnes homines, cùm sit amicus Dei, & Regni cœlestis possessor: ergo eis debetur aliqua specialis adoratio. ¶ *Secundò*: Ideò hæretici Sanctorum adorationem negant, quia eam esse idololatriam credunt: sed hoc est falsum, & mera impostura Catholicis adscripta: ergo &c. Minor suadetur: Nam idololatria tantùm est, quando cultus supremus Deo debitus creaturis tribuitur: sed Catholici non adoramus Sanctos supremo cultu Deo debito, sed alio longè inferiori, & creaturæ proprio, iuxta mensuram creatæ sanctitatis, & excellentiæ, vt ipsi hæretici non ignorant: ergo impostura est garrire apud vulgum, Christianos idololatriam committere, dum Sanctis debitum cultum exhibent.

Explicantur aliqua testimonia sacræ paginæ ab hæreticis obiecta.

27 Ex quibus patet ad aliqua testimonia sacræ paginæ, quæ nobis hæretici objiciunt, in quibus dicitur, solum Deum esse adorandum; vt Deut. 6. Matth. 4. & 1. ad Thimot. Nam ibi loquitur de adoratione summa, seu latriæ, quæ soli Deo debetur, non verò de alia inferiori creaturis danda. Et similiter si aliqui Angeli, *Apocal.* 22. & Sancti, vt Divus Petrus. *Act.* 10. prohibuerunt, sibi adorationem deferri: Dicendum est, Angelum id fecisse, non quia illam crederent illicitam, sed ad manifestandam dignitatem Div. Ioannis, cum quo Angelus loquebatur: & quanti ab Angelis Apostolos, & Sacerdotes æstimari. Et Div. Petrum hanc à Centurione respuisse, ex affectu humilitatis. Sic exponunt communiter SS. Scripturæ Interpretes, vt D. Anselmus, Beda, Rupertus, & alij.

Adoratio Sãctorum non est actus Religionis, sed duliæ.

28 Hic disputant DD. cuius virtutis sit actus, quo Sanctos adoramus? ¶ Esse virtutis Religionis, affirmant Marsilius *in* 3. *quæst.* 14. *art.* 1. *ad* 3. *dubit.* & Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 9. *dub.* 4. *num.* 6. Et moventur: Quia eadem charitate diligimus Deum, & proximum: ergo eadem Religione colimus Deum, & Sanctos; cùm hi venerentur propter excellentiam à Deo concessam, & in ipsis verè Deus colatur. ¶ Sed tenendum est, actum, quo Sanctos adoramus, non esse virtutis Religionis, sed alterius, quæ dicitur *Dulia*, aut supernaturalis observantia. Sic D. Thom. 2. 2. *quæst.* 84. *art.* 1. *in corpore*: vbi postquam ait, Deo deberi reverentiam ob eius excellentiam, & creaturis ob gratias ab ipso participatas, hæc profert: *Et ideò alia veneratione veneramur Deum, quod pertinet ad Latriam; & alia veneramur quasdam excellentes creaturas, quod pertinet ad Duliam.* Sed Dulia est virtus distincta à Latria, seu Religione; vt probat idem S.D. *quæst.* 103. *art.* 3. ergo actus, quo Sanctos veneramur, non est virtutis Religionis, sed Duliæ. ¶ Deinde hoc probatur ratione ex Div. Thoma, *loco immediatè allegato*, desumpta: Vbi est diversa ratio debiti, diversa virtus assignanda est ad illud solvendum: sed diversa est ratio, qua adoratio Deo debetur, ab ea qua debetur hominibus, cùm Deo debeatur ob eminentiam divinam, & increatam; hominibus verò ob excellentiam creatam: ergo diversa virtus assignanda est. Vnde concludit Angelicus Doctor: *Et ideò dulia, quæ debitam servitutem exhibet homini dominanti, alia virtus est à Latria, quæ exhibet debitam servitutem divino domino. Et est quædam observantiæ species &c.* D. Thomam sequuntur eius discipuli, & communiter omnes Scholastici, tàm in 2. 2. quàm in 3. part. & ex Moralistis Læsius *de Iustitia*, *cap.* 26. *dub.* 3. *num.* 22. Palaus *tract.* 8. *disp.* 1. *punct.* 2. *num.* 4. Leander *tract.* 7. *disp.* 2. *quæst.* 4. & alij.

Dissolvitur contraria sententia.

29 Ad argumentum contrarium, concesso antecedenti, negatur consequentia. Et rationem disparitatis tradit D. Thomas *loco cit.* his verbis: *Ad secundum, Dicendum, quòd ratio diligendi proximum Deus est. Non enim per charitatem diligimus in proximo nisi Deum. Et ideò eadem charitas est, qua diligitur Deus, & proximus. Sunt tamen aliæ amicitiæ differentes à charitate secundùm alias rationes, quibus homines amantur. Et similiter, cùm sit alia ratio serviendi Deo, & homini, aut honorandi vtrunque, non est eadem virtus Latria, & dulia.* ¶ Cæterùm si insistant contrarij, quòd Sanctos honorare possumus propter Deum, sicut & amamus: Inficias non ibimus, tunc eadem virtute Religionis coli: sed hic cultus non est Sanctorum proprius, qui illis solet exhiberi, & de quo in præsenti loquimur; cùm hìc sermo sit de cultu non respectivo, sed absoluto, seu qui exhibetur Sanctis ratione propriæ excellentiæ, & dignitatis. Vnde, si adversarij loquuntur de adoratione respectiva, quæ Sanctis tribui potest ob divinam excellentiam, quæ in eis relucet, fatebimur cum NN. Salmant. Scholast. *tom.* 10. *disp.* 36. *num.* 13. Palao *num.* 4. *cit.* Leand. *tract.* 7. *disp.* 2. *quæst.* 4. tunc Latria adorari posse; & consequenter actum adorationis esse proprium virtutis Religionis. Et ita loqui DD. contrarios, & vtranque sententiam ad concordiam reduci, docent Auctores proximè relati.

Adoratio Sãctis debita est Dulia, sed B. Virgini est tribuenda Hiperdulia.

30 Ex dictis non obscurè constat decisio secundæ partis quæstionis, scilicet qualis sit adoratio, quæ Sanctis debetur: Nam cùm hæc nequeat esse Latria, quia est solius Dei propria, debet esse alia inferior; & cùm hæc sit dulia, sequitur, hanc etiam esse adorationem Sanctis omnibus tàm Angelis, quàm hominibus debitam. Sic D. Thomas 2. 2. *quæst.* 103. *cit.* & communiter Doctores suprà citati. Qui etiam docent, quòd cùm Beatissimæ V. M. longè lateque omnibus Angelis, & Sanctis tàm dignitate, quàm gratia, & virtutibus excellat, ei debetur adoratio etiam præ alijs excellens, quæ *Hyperdulia* dicitur. Quæ satis expressit D. Thomas 3. *part. quæst.* 25. *art.* 5. *in corpore* his verbis: *Cùm igitur Beata V. M. sit pura creatura rationalis, non debetur ei adoratio Latriæ, sed solùm veneratio duliæ: eminenter tamen quàm cæteris creaturis, inquantùm ipsa est Mater Dei. Et ideò dicitur, quod debetur ei non qualiscumque dulia, sed hyperdulia.* Idem refert in 3. *ad Anibald. distinct.* 9. *quæst.* 2. *art.* 1. *ad* 3. ¶ An autem hæc singularis adoratio debea-

beatur B. Virgini ratione maternitatis nudè sumptæ; an verò ratione excellentis gratię habitualis ei cum alijs donis communicatæ? Quęstio purè Scholastica est, quam latè discutiunt Theologi *in 3. part. loc. citat.* Videantur NN. Salmantic. Scholast. *disp. 36. tom. 10. dub. 3. à num. 29.* qui rectè asserunt, titulum dictæ adorationis non esse maternitatem Dei nudè sumptam, sed excellentiam eius gratiæ habitualis, & aliorum bonorum spiritualium eminentiam. Quapropter actus, quo B. Mariam Virginem colimus non est actus virtutis Religionis; sed Duliæ, licèt excellentis, quæ ob id *Hyperdulia* dicitur: quidquid dicat Suarez *tom. 2. in 3. part. disp. 22. sect. 3.* volentis ad Latriam, vel ad aliam virtutem distinctam à Dulia pertinere. ¶ Aliqua argumenta militant contra adorationem hyperduliæ Virgini appropriatam: Sed quia difficilia non sunt; & aliàs videri possunt in D. Thoma *3. part. quæst. 25. art. 5.* nostrisque Salmant. *loco citato à n. 36.* ibi lectorem remittimus: & solum hìc vnicum argumentum satis difficile, militans contra hucusque dicta, subjiciemus.

Replica satis difficilis.

31 Arguitur enim contra hucusque stabilita. Etenim irreverentia, vel iniuria B. V. Marię, alijsque Sanctis irrogata, est sacrilegium: ergo adoratio, seu reverentia ipsis exhibita est actus virtutis Religionis. Antecedens est Div. Thomę *2. 2. quæst. 99. maximè art. 3.* vbi docet esse peccatum sacrilegij irreverentia facta tàm rebus sacris, quàm locis sacris, personis divino cultui dicatis, Reliquijs Sanctorum, nec non eorum imaginibus; vnde concludit: *Quicumque autem contra quodcumque prædictorum peccet, crimen sacrilegij incurrit.* Ergo &c. Consequentia patet: Quia *contrariorum eadem est ratio*: ergo, si iniuria Sanctis irrogata est contra Religionem, seu sacrilegium; etiam iuxta eam erit reverentia illis exhibita: sicut, quia iniuria parentum est contra pietatem, eorum veneratio est prędictæ virtutis actus.

Solutio Vazquez, vt improbabilis, reijcitur.

32 Hoc argumentum, quod Theologorum ingenia non parùm torquet, facillimo negotio diluit Vazq. *tom. 1. in 3. part. quæst. 98. cap. 4. & de Adoratione, disp. 6. cap. 8.* concedendo, quòd iniuria facta Sanctis, & eorum Reliquijs, nec non Clericis, alijsque sacris personis, non esse verè sacrilegium contra Religionis virtutem; sed peccatum contra duliam: & solum admittit, posse vocari *sacrilegium*; nè verbis communi sensui Ecclesię opponatur. Sed Pater Suarez *tom. 1. de Religione, tract. 3. lib. 3. de Sacrilegio, cap. 6. n. 4. pag. 668.* opinionem Vazq. referens sic ait: *Quoad 1. verò partem* (quę est de percusione Clerici, vel Religiosi, & de irreverentia facta Reliquijs, & de imaginibus Sanctorum) *videtur esse contra communem modum loquendi, tam canonum in dicto cap.* Siquis suadente (*ibi* sacrilegij reatum) *quàm Div. Thomæ, & reliquorum Auctorum &c.* Vnde eam impugnat: & numer. 5. concedit, talem irreverentiam esse propriè sacrilegium. ¶ Ioannes à S. Thoma *2. 2. q. 81.* (*non 21.* vt est error præli in NN. Salmanticensibus Scholast. *tom. 10. tract. 21. disp. 36. num. 19.* sicut vidimus in originali, quod apud nos est, vbi rectè citatur) *disp. 25. dub. vnico* sic eam suggillat, adhibita priùs censura non magis dulci Magistri Torre: *Et meritò: est enim singularis sententia contra sacros Canones; vt patebit & contra omnes DD. tàm Theologos Scholasticos, quàm Summistas, & Canonistas.* Nobis verò, ad eam improbabilem iudicandam, sufficit, esse contra Div. Thomam. Quare, ea omissa, aliter ad argumentum respondetur.

33 Pro cuius solutione, Nota *primò* ex dictis suprà, quòd in B. V. & omnibus alijs Sanctis duplex eminentia, & dignitas invenitur: prima est propria, & personalis, orta ex singulorum gratijs, & virtutibus, ob quas digni sunt, vt ab hominibus aliquo cultu, scilicet duliæ, honorentur. Secunda est extrinseca, & respectiva, inquantùm in eis singulariter relucet eminentia divina, quia sunt Dei templum, vbi per specialia dona inhabitat: & ex hoc motivo extrinseco eminentiæ increatę sunt capaces, vt etiam ab hominibus Latria adorentur. ¶ Nota *secundò* ex NN. Salmantic. Scholasticis *tom. 4. tract. 13. disp. 11. dub. 3. num. 55. & tract. 21. citato, à num. 22.* & à nobis in hoc Cursu dicta *tract. 20. cap. 13. à num. 31.* quòd hæc est differentia inter obiectum bonum, & illicitum (& idem dicendum est de circunstantijs vtriusque) quòd obiectum bonum non aliter movere potest voluntatem, nisi quando *directè*, & expresè intenditur: econtrà verò obiectum illicitum nequit persè movere voluntatem, directè illud intendendo; sed tantùm *indirectè* illud volendo. Et radix huius differentiæ provenit ex ipsa intrinseca ratione boni, & mali: quia bonum est persè appetibile, ac proinde non indiget alio intermedio, vt à voluntate intendatur, & ametur: malum verò non est persè appetibile: *Nemo enim respiciens ad malum operatur*, nec vnquam quis ab ipsa ratione mali movetur: vnde tantùm movet indirectè volitum, hoc est, apprehensum sub aliqua ratione boni delectabilis, falsò tamen existimata. Quapropter, quia quælibet ratio malitiæ obiecti est sufficiens ad retrahendam voluntatem à prosequutione illius, hoc ipso quòd cognita *vt talis*, non retrahat appetitum, sed potius hic allectus bonitate, & delectabilitate aliqua apparenti in eam feratur, præeligens tali delectatione non carere potius quàm malitia illa non inquinari, dicitur ferri indirectè in talem deformitatem obiecti, & hoc etiam indirectè illum movere.

Nota pro vera solutione.

34 Ex quo provenit (*primò*) differentia suprà assignata, scilicèt quòd, vt obiectum bonum tribuat actui bonitatem, debet hic directè, & expresè in illud tendere: at, vt obiectum illicitum conferat illi malitiam, semper indirectè ab eo respici oportet. ¶ Secundò oritur, quòd, vt à circunstantijs bonis obiecti liciti sumat actus bonitatis speciem, est necessarium non solùm quòd eas cognoscat, verùm etiam, quòd directè intendat: econtrà verò in circunstantijs pravis sat est, si post cognitionem illarum eas indirectè intendat; quod fit, quando ab obiecto illius non retrahitur appetitus. Quod quidem liquet exemplis ab omnibus receptis. Nam qui colit Patrem, qui simul est Sacerdos, non quia *Sacerdos*, sed quia *Pater* tantùm est, tunc ille actus habet speciem pietatis, non verò Religionis. Econtrà verò, si illum occidat, non quia *Pater*, aut *Sacerdos*, sed quia homo est, ille actus non solùm esset contra iustitiam, sed etiam contra pietatem, & religionem. Similiter: siquis religiosę elargiretur eleemosy-

Extenditur doctrina, & exemplis confirmatur.

mosynam, non quia est Deo *consecrata*, sed quia *pauper*, ille actus solùm esset virtutis misericordiæ, non verò religionis: at verò, si ad eam turpiter accederet, non quia Deo *consecrata*, sed quia est *virgo formosa*, & *gracilis*, peccaret non solùm contra castitatem, sed etiam contra religionem: ergo signum est satis evidens, quòd actus bonus non sumit bonitatem à circunstantijs obiecti, nisi expresè eas intendat: at verò econtrà actus malus à circunstantijs obiecti illicitis malitiam venatur, etsi eas non expresse intendat, sed tantùm implicitè velit.

35 Ex quibus iam constat ad argumentum: Igitur, concesso antecedenti, negatur consequentia. Et ratio disparitis stat in eo, quòd actus adorationis Sanctorum est actus bonus; actus verò irreverentiæ est actus pravus: de ratione verò actus boni est accipere speciem, & bonitatem non ab obiecto, & circunstantijs illius, præcisè quia cognitis, sed tantùm quia directè intentis: Cùm ergo actus, quo Sanctos adoramus, non directè intendat circunstantiam extrinsecam eminentię divinæ in eis relucentis, sed tantùm personalem illorum dignitatem, ob quam digni *per se* sunt, vt ab hominibus honorentur, hinc est, quòd solùm accipiat speciem duliæ, ratione proprię dignitatis convenientis, non verò Latriæ, ex eminentia divina provenientis. ¶ At econtrà de ratione actus mali, & illiciti est accipere speciem ab obiecto, & ab omni illius circunstantia in eo cognita, quia ad id non requiritur, quòd eam directè intendat, sed satis est, si indirectè velit; ad quod sufficit, si postquàm cognovit, eam adesse in obiecto, adhuc ab eius prosecutione non retardatur, quia hoc ipso eam amplectitur, & indirectè vult, quod sufficit, vt eius malitia inquinetur: Cùm ergo Sancti habeant cum Deo specialem coniunctionem, & ratione illius sint digni, vt veneratione Latriæ ab hominibus honorentur; qui cum circunstantiæ huius scientia, & cognitione non retardatur ab inferendo illis iniuriam, & irreverentiam, vult omne, quod in tali obiecto est, iniuriare, & consequenter iniuriam non solùm Sanctis, verùm & Deo infert: vnde talis actus non solùm est contra duliam, sed etiam contra religionem. Et ideò est verè, & propriè sacrilegium: estò actus adorationis eorum non pertineat, ob disparitatem assignatam, ad virtutem religionis, sed præcisè maneat in specie duliæ.

Diluitur argumentum.

36 Ex dictis in hoc puncto cognoscitur falsitas illius propositionis ab Alexandro VIII. iustè damnatæ, quæ ordine est vigesima sexta, & ita se habet: *Laus, quæ defertur Mariæ, vt Mariæ, vana est.* Nam cùm Beatissima Virgo Maria non solùm, quatenus Mater Dei est, sit digna honore, & laude, vt nuper dicebamus; verum etiam quatenus gratia habituali, alijsque donis supernaturalibus ornata est; imò ob hanc rationem, vt num. 30. docuimus cum NN. Salmant. Scholastic. est maiori laude, & honore digna; ideò iustissimè summus Ecclesiæ Pastor à finibus fidelium fulmine suæ censuræ dictam propositionem exulare fecit.

Laus, quæ defertur Mariæ, vt Mariæ, laudabilis est.

PUNCTUM V.

Qui cultus exhibendus sit Sanctis Canonizatis?

37 Puncto præcedenti tantùm resolvimus in communi, Sanctis omnibus cultum Latriæ esse exhibendum: Nunc verò videndum est, quibus Sanctis hominibus talis cultus debeatur. ¶ Et à facilioribus incipiendo, Dicendum est *primò*, omnibus Sanctis ab Ecclesia canonizatis cultum publicum Duliæ deferendum esse. Quod sic breviter ostenditur: Nam canonizatio nihil aliud est, quàm *publicum Ecclesiæ testimonium de vera sanctitate, & gloria alicuius hominis iam defuncti; & simul iudicium, & sententia, qua illi homini decernuntur honores, qui debentur his, qui cum Deo fœliciter regnant*; vt docet Bellarminus *tom. 2. controvers. 4. lib. 1. de Beatificatione, & Canonizatione Sanctorum, cap. 7. pag. mihi, 736.* & ex illo Trullench *lib. 1 cap. 9. dub. 4. num. 2.* sed cultus publicus Sanctis debitus, est Dulię, vt puncto antecedenti ostendimus: ergo talis cultus debetur Sanctis pro tota Ecclesia canonizatis.

Cultus Duliæ est Sanctis deferendus.

38 Diximus *pro tota Ecclesia canonizatis*: quia licèt antiquitùs quilibet Episcopus posset canonizare aliquem Sanctum pro sua Diœcesi, aut Provincia, vt docent N. Uvaldensis *lib. de Sacramentalibus, tit. 14. cap. 122.* Ioann. à Sanct. Thoma 2. 2. *disp. 9. art. 2.* vers. *Modus autem, pag. 765.* & Bellarm. *tom. 2. controv. 4. lib. 1. de Sanctis Beatificat. cap. 8.* tamen Alexander III. relatus in cap. *Audivimus, de Reliq. & venerat. Sanct.* videns aliqua inconvenientia ex hac permissione sequi, statuit, nullum posse de cætero pro Sancto, etiam si per eum miracula fiant, absque authoritate Romanæ Ecclesiæ venerari. Vnde iam nec Episcopi, nec Concilium vniversale, sine authoritate Romani Pontificis possunt Sanctos pro aliqua Provinçia, aut tota Ecclesia canonizare. Vt tenent S. Antonin. *in Sum. part. 3. tit. 22. cap. 5. §. 5.* Tabiena verb. *Canonizatio, 1.* Bellarm. & Ioannes à S. Thom. *locis relatis*, Turrianus 2. 2. *disp. 17. dub. 2.* Azor *Inst. part. 2. lib. 5. cap. 6. quæst. 1.* Barbosa in dict. cap. *Audivimus, num. 1. 3. & 8.* ¶ Notandum verò hìc (*primò*) est, quòd S. Pontifex, qui primò Sanctos solemniter canonizavit, fuit Leo III. si fidem adhibeamus Surio *tom. 2. cap. 9.* relato à Bellarm. loco allegato, vbi ait S. Suivertum ab eo fuisse solemniter canonizatum. Sed si Bullarium magnum Cherubini evolvamus, ex eo constat *tom. 1. pag. mihi 43.* quòd Ioannes XV. fuit primus, qui S. Vldaricum Episcopum Sanctorum cathalago solemniter adscripsit: secundus fuit Paschalis II. qui Sanctum Petrum Episcopum Agnani canonizavit: tertius fuit Innocentius II. qui S. Hugonem in numerum Sanctorum retulit. Et deinde alij Sum. Pontifices alios Sanctos solemniter canonizarunt, vt videre est in prædicto Cherubini Bullario, tàm tom. 1. pag. 53. & 61. quàm in alijs sequentib. tomis. Vnde quot quot à prædictis temporibus, vt Sancti, ab Ecclesia publicè venerantur, à solis Sum. Pontificibus sunt canoni-

Solus Pontifex potest canonizare.

nonizati. ¶ Secundò notandum est, quòd licèt prædicta doctrina vera sit, tamen minimè obest, quominus Sancti, qui antiquitùs colebantur vel ex consuetudine Ecclesiæ, aut Episcopi approbatione ab vniversis Christi fidelibus, seu in aliquo Episcopatu tantùm, nunc etiam eodem modo coli debeant: quia creditur adesse approbatio tacita, aut expressa Sum. Pontificum, quę idem valet, ac si solemniter nunc eos canonizarent.

Referuntur cultus, qui canonizatis tribui possunt.

39 Cultus ergo, qui Sanctis canonizatis tribuuntur, hi sunt: Primò: Inscribuntur in Sanctorum cathalogo, idest, decernitur, vt ab omnibus publicè habeantur, & dicantur *Sancti*. Secundò: Invocantur in publicis Ecclesiæ precibus. Tertiò: In eorum memoriam aræ, & templa Deo dicantur. Quartò: Sacrificia Eucharistiæ, & precum, seu laudum, quæ vulgò *officium*, seu *hora canonica* dicuntur, in eorum honorem, & venerationem Deo offeruntur. ¶ Sed hìc notare libet cum Trullench *lib.* 1. *Decalog. cap.* 9. *dub.* 4. *num.* 2. quòd licèt ob prædictam solemnem canonizationem posit Ecclesia de Sanctis publicè recitare, tamen ad hoc non tenetur, cùm sint plures canonizati, de quibus Ecclesia non recitat. ¶ Quintò: Dies festi in eorum memoriam celebrantur. Sextò: Pinguntur eorum imagines, addito certo quodam lumine in gloriæ signum, qua in cœlis gaudent. Septimò: Eorum reliquiæ pretiosis thecis includuntur, & publicè honorantur.

Nequit Pontifex in Sanctorum canonizatione errare.

40 Sed rogabis *primò*: An Pontifex in Sanctorum canonizatione posit errare? ¶ Affirmat Vvicleph, vt refert N. Thomas Uvaldensis *tom.* 3. *de Sacrament. cap.* 122. & Calvinistæ, omnesque Luterani, cùm nullam infallibilitatem Pontifici tribuant. ¶ Sed ex opposito negant omnes Catholici, maximè D. Augustinus *epist.* 118. D. Bernard. *epist.* 174. Canus *lib.* 5. *de Locis*, *cap.* 5. *quæst.* 5. Bellarmin. *cap.* 9. Ioannes à Sanct. Thoma *tract. de Authoritate Summi Pontificis*, *disp.* 9. *art.* 2. NN. Salmant. Scholast. *tract.* 17. *de fide*, *disp.* 1. *n.* 149. & *disp.* 4. *dub.* 2. *num.* 46. (licet vtrobique obiter) & novissimè Illust. & Excellentis. Thom. de Rucaberti *tom.* 1. *de Romani Pontificis infalibilit. lib.* 1. *per totum*, *maximè cap.* 3. *num.* 207. Suarez *de Fide*, *disp.* 5. *sect.* 8. *num.* 8. Ferre *de Fide*, *quæst.* 13. §. 2. Bannez 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 1. *dub.* 7. & Torre 2. 2. *disp.* 16. *dub.* 3. Sed pro omnibus satis est referre Div. Thomam, qui *quodlibet.* 9. *art.* 16. postquàm dixit: *Quòd canonizatio est medium inter iudicium Papæ de rebus fidei diffiniendo, & de particularibus factis, vt cùm agitur de criminibus, & possesionibus*: Ita concludit *Quia tamen honor, quem Sanctis exhibemus, quædam professio fidei est, qua Sanctorum gloriam credimus, pie credendum est, quòd nec etiam in his iudicium Ecclesiæ errare potest.* Videantur alij Doctores apud Ioannem à S. Thoma. ¶ Et licèt objiciant nobis quendam locum D. Augustini, vbi dicitur: *Multorum corpora honorantur in terris, quorum animæ torquentur in gebenna.* At hic locus in D. August. non invenitur, vt observat Bellarm. Vel, estò inveniatur, & talia verba essent tanti Doctoris, intelligenda sunt de impijs, quorum corpora superbissimis sepulchris hic honorantur, & tamen eorum animæ in inferno cremantur. Vnde in hoc apud Orthodoxos nulla est controversia.

Aliqui sentiunt, esse de fide, quòd S. Pôtifex in canonizatione SS. non posit errare.

41 Gravior tamen difficultas est: An sit de fide, summum Pontificem in canonizatione Sanctorum errare non posse? ¶ Affirmant Valentia 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 1. *part.* 7. *q.* 6. §. 40. Palaus *tom.* 1. *tract.* 4. *disp.* 1. *punct.* 5. §. 4. *num.* 2. & Diana *part.* 11. *tract.* 2. *resol.* 18. referens Arriagam, Amicum, & alios. Et probatur: Quia Sum. Pontif. in canonizatione Sanctorum definit, & non præcisè declarat, vt de fide certum, eorum gloriam: ergo immediate de fide est, errare in his non posse. Consequentia patet. Et antecedens suadetur: Nam Leo X. in Bulla canonizationis S. Francisci de Paula sic ait: *Decernimus, & definimus inter Beatorum choros iam receptum, æternaque gloria condonatum fuisse.* Et in Bulla canonizationis S. Matris N. Theresiæ Gregorius XV. similiter loquitur per hæc verba: *Ad honorem Sanctæ, & individuæ Trinitatis, & Fidei Catholicæ exaltationem &c. bonæ memoriæ Theresiam Virginem de Abula, de cuius sanctitate, fidei sinceritate, & miraculorum excellentia plenè constabat, & constat, ac Sanctam esse definivimus, ac Sanctarum Virginum cathalogo adscribendam decrevimus, pro vt præsentium tenore definimus, decernimus, & adscribimus, illamque vniversos Christi fideles tanquàm vere Sanctam honorare, & venerari mandavimus, & mandamus.* Idemque dicitur in canonizatione S. Catharinæ Senensis, S. Franciscæ Romanæ, S. Birgitæ, & aliarum: ergo non præcisè declarat, sed verè definit Sanctorum gloriam. ¶ *Deinde*: De fide est, Pontificem errare non posse in legibus ad mores vniversalis Ecclesiæ spectantibus: sed talis est canonizatio, cùm omnibus præcipiat, vt Dei amicum, & in cœlis existentem, Sanctum canonizatum venerari: ergo de fide est, in ea errare non posse.

Verius est, nõ esse de fide.

42 Negant, & meliùs, Doctores pro conclusione antecedenti *n.* 40. citati. Et probatur *primò* ex authoritate Divi Thomæ ibi relata: Nam Div. Thomas in ea docet, quòd inter decissionem rerum fidei, & sententiam circa particularia facta latam, medium tenet canonizatio Sanctorum: ergo sentit, quòd non est de fide, sicut definitio eorum, quæ ad fidem attinet. ¶ *Secundò*: Nam, vt ait D. Thom. 1. 2. *quæst.* 1. *art* 1. *Non enim fides, de qua loquimur, assentit alicui, nisi quia est à Deo revelatum*: sed à Deo non est revelatum, Sanctum canonizatum esse in gloria: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Si fide divina crederemus, Sanctum canonizatum esse in gloria, etiam eadem fide teneremur credere, vera esse miracula, & virtutes, quibus Pontifex ad eum canonizandum motus est: sed hoc est falsum, cùm à Deo ita esse revelatum non sit: ergo &c. ¶ *Quartò*: Quando Papa Sanctum aliquem canonizat, non definit, eum esse Sanctum: ergo non est de fide, eum esse Sanctum. Consequentia tenet. Et antecedens conceditur ab aliquibus ex contrarijs: & insuper ostenditur: Nam in bulla canonizationis D. Thomæ Aquinatis ait Ioann. XXII. *Eum Sanctorum Confessorum cathalogo duximus adscribendum.* Et in canonizatione S. Francisci: *Ipsum adscribi decrevimus Sanctorum cathalogo venerandum.* In canonizatione Sanct. Benedicti: *Eum Apostolicæ Sedis authoritate cathalo-*

thalogo Sanctorum adscribi mandabimus. Et idem videri potest in bulla canonizationis S. Bonaventuræ: ergo Summus Pontifex in Sanctorum canonizatione tantùm gloriam æternam, & sanctitatem declarat, non verò vt de fide definit.

Est tamen erroneum scandalosum, impium, & sapiens hæresim, affirmare, Pontificem posse in ea errare.

43 Attamen, licèt de fide non sit, Pontificem non posse errare in Sanctorum canonizationem; nihilominus omnes nostræ sententiæ DD. totis viribus defendunt, esse adeò certum, vt temerarium, impium, & scandalosum valde sit, imò & hæresim sapiens, dicere, quòd Papa in ea possit errare. Quòd verò sit temerarium, patet: quia est contra communem Theologorum, & fidelium opinionem, qui omnes vno ore profitentur sanctitatem, & beatitudinem omnis Sancti ab Ecclesia canonizati. Esset etiam impium: cùm sit contra cultum Sanctis debitum. Esset scandalosum: Quis enim scandalum non patietur, audiens, possibile esse, S. Augustinum, S. Thomam, S. Theresiam &c. torqueri in inferno? Vnde Concil. Constantiense, *sess.* 8. simili censura invsit Vvicleph talia in animas D. Augustini, Benedicti, & Bernardi evomentem. Esset deinde sapiens hæresim: quia Papa errare non potest in ferendis legibus circa mores Ecclesiæ communes: sed maximè refert ad Ecclesiæ mores communes, quòd non possit esse falsitas in Sanctis canonizandis, cùm toti Ecclesiæ Sanctus proponatur imitandus, & colendus: ergo, qui hanc falsitatem adstruit, hæresim sapit. ¶ *Deinde*: Quia qui Sanctorum canonizationes diceret non esse certas, valde labefactaret potestatem Pontificis ad eos canonizandos: Nam reverà potestas fallibilis, vera potestas non est. ¶ *Prætereà*: Faveret hæreticis canonizationes, *vt vanas*, irridentibus, & abjicientibus: quod quidem hæresim sapit. Videantur Bannez, Ionnes à S. Thoma, Ferre, & alij citati.

Solutio primi argumenti.

44 Ad primum argumentum sententiæ contrariæ, patet ex quarta probatione conclusionis; vbi vidimus, Summos Pontifices in bullis canonizationis illorum Sanctorum, qui primò ab Ecclesia fuerunt solemniter canonizati, eorum sanctitatem, & gloriam non definisse, vt de fide tenendas; sed tantùm eas declarasse, vt omninò certas omni certitudine possibili extra eam, quam affert fides. ¶ Nec obstat, Summos Pontifices aliquando in bullis canonizationis Sanctorum eorum gloriam, & sanctitatem declarasse per verbum *definimus*: Quia tale verbum non accipiunt ibi pro definitione fidei, sed pro sententia vltimò definitiva, & declarativa sanctitatis eorum, ad distinctionem beatificationis, quæ non est vltimò definitiva, vt plures volunt: cùm enim Pontifex in causa canonizationis se habeat vt Iudex, procedens iuxta allegata, & probata, quando profert sententiam, vltimò decidens prædictam causam, rectè dicit *definimus*, hoc est, declaramus sententiam vltimò huius litis definitivam: nec aliud in prædictis verbis intendunt Pontifices, vt constat ex verbis positis in bullis aliarum canonizationum, quæ suprà retulimus.

Solutio secundi.

45 Ad secundum, Respondetur: quòd licèt de fide sit, Pontificem errare non posse in ferendis legibus vniversalibus ad mores Ecclesiæ pertinentibus, vt docent D. Antoninus *3. part. Summæ, tit.* 12. Bannez *art.* 10. *cit. dub.* 6. Bellarminus *lib.* 4. *de Sum. Pontifice, cap.* 5. Suarez *de Fide, disp.* 5. *sect.* 8. à S. Thoma *disp.* 9. *art.* 3. & Ferre *quæst.* 13. §. 9. At in earum applicatione ad particulares personas prædicti DD. non illi tribuunt eandem fidei firmitatem: Canonizatio verò non est lex vniversalis, aut dogma commune fidei à Summo Pontif. pro tota Ecclesia latum, sed est quædam illius legis vniversalis particularis applicatio, determinando, hanc personam in particulari esse in gloria, & ita vt Sanctum colendum: cùm ergo honor Sanctis exhibendus non pertineat *immediatè* ad fidem, sed *reductivè*, est enim fidei protestatio, vt docet Ang. Doct. *opusc. cit.* ideò de fide non est Pontificem errare non posse in eorum canonizatione, sed tantùm adeò certum, vt oppositum sit temerarium, impium, scandalosum, & sapiens hæresim. Videantur Authores citati.

PUNCTUM VI.

De cultu deferendo Sancto Beatificato.

Quid sit beatificatio, declaratur.

46 HUcusque egimus de cultu exhibendo Sanctis canonizatis; nunc verò rectus ordo postulat, vt de eo, qui Beatificatis tribuendus sit, differamus. *Beatificati* nominis notitia, licèt apud antiquos non habeatur, certum tamen est, derivari à nomine *Beatus*, quod fœlicitatem æternam significat, & hoc modo accipitur in præsenti. Sed pro maiori illius intelligentia: Rogabis *primò*: quid sit beatificatio, & an à canonizatione essentialiter distinguatur ¶ Vtrumque sub eodem quæsito inquirimus; quia vnius decisio ad alium viam parat. Dicimus ergo, quòd beatificatio non est vltimum Ecclesiæ iudicium de beatitudine illius, qui beatificatur, sicut canonizatio; sed tantum est permissio, vel indulgentia Ecclesiæ, seu Pontificis alicui Provinciæ, vel Religioni concessa, vt possit aliquem *Beatum* nominare, & de eo officium recitare, Missamvè celebrare. Ita colligitur ex Cardinali Tuscho verb. *Canonizatio*, *concl.* 41. Glossa in cap. 1. *de Reliquijs, & Veneratione Sanctorum*, Sylvest. verb. *Canonizatio*, Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 9. *dub.* 5. *num.* 4. Palaus *tom.* 1. *tract.* 4. *disp.* 1. *punct.* 5. §. 5. *num.* 2. Ioan. à S. Thoma 2. 2. *disp.* 9. *art.* 2. *circa principium, & quæst.* 4. N. Lezana *Consulto* 1. *à num.* 49. N. Sylveira *Opusc.* 2. *resol.* 15. *quæst.* 2. plures alios referente. ¶ Conclusio non aliter meliùs probari potest, quàm verbis Pontificum in bullis pro beatificationibus expeditis: Nam in bulla beatificationis B. Mariæ Magdalenæ de Pazzi, & B. Francisci de Borgia, ait Urbanus VIII. quòd possint *Beati* vocari: & Missa, & officium in tali, vel tali loco de eis celebrari, & recitari. Et Clemens X. de Parente N. Beato Ioanne à Cruce Primo Discalceato, sic ait in bulla eius beatificationis: *Tenore præsentium indulgemus, vt memoratus Dei servus Ioannes à Cruce imposterùm* Beati *nomine nuncupetur, eiusque corpus, & reliquiæ venerationi fidelium (non tamen in processionibus circumferatur) exponantur. Imagines quoque radijs, seu splendoribus exornentur, ac de eo quotannis die anniversario fœlicis eius obitus recitetur*

tur officium, & Missa celebretur de Confessore non Pontifice iuxta rubricas breviarij, & missalis Romani. Ergo beatificatio est indulgentia Pontificis concessa Provincię, aut Religioni determinatæ, vt possit aliquem hominem *Beatum* nominare, & vt talem colere, Missamque, & Officium de eo recitare, & celebrare.

Beatificatio differt tantū accidentaliter à Canonizatione.

47 Ex quibus sequitur, beatificationem essentialiter à canonizatione non distingui, sed tantùm accidentaliter, tanquam magis, & minùs perfectum intra eandem speciem. Et ratio est: Tum quia beatificatio reipsa nihil aliud est, nisi quædam particularis canonizatio; & sic Authores antiqui de vtraque indiscriminatim loquuntur, & à modernis *semicanonizatio* dici solet. ¶ *Tum etiam*: Quia eo ipso, quòd de aliquo Pontifex permittat, Missam celebrare, & vocari *Beatum*, fatetur, talem hominem gloria æterna certò cum Deo gaudere, & quasi omnibus indulget, eum vt Sanctum venerari; cùm nomine totius Ecclesiæ sacrificium illud Deo offeratur: ac proinde videmus, quòd ferè idem cultus, qui Sanctis canonizatis exhibetur, deferatur etiam Beatificatis. ¶ *Præterea*: Quia beatificatio est proxima via ad canonizationem; & diligentiæ, quæ posteà fiunt pro canonizatione, non sunt circa virtutes, & miracula Beatificati, quasi dubitetur de eis, & an Beatificatus sit in gloria æterna; sed ad videndum, an perseverent miracula, & fidelium cultus in veneratione Beati, vt sic toti Ecclesię colendus proponatur. ¶ *Deinde*: Quia omnes DD. etiam in hac conclusione nobis contrarij, docent, quòd sicut in canonizatione Pontifex errare nequit, sic similiter nec in beatificatione, nè Ecclesiæ, vt Sanctus, proponatur venerandus, qui infallibiliter talis non sit. Vnde ad minus temerarius, impius, sapiensque hæresim esset, qui negaret, Beatificatum esse in gloria, aut quòd in hoc Pontifex posset errare, vt docent N. Sylveira *Opusc.* 2. *quæst.* 4. Trullench *dub.* 5. *cit. num.* 5. Diana *part.* 12. *tract.* 2. *resol.* 2. Leand. *quæst.* 28. & alij communiter apud ipsos: ergo signum est, tantùm tanquàm quid perfectum, & imperfectum intra eandem speciem beatificationem à canonizatione differri. Ita tenent Carena *tract. de Offic. S. Inquisit. part.* 2. *tit.* 17. *§.* 12. Palaus *tom.* 1. *tract.* 4. *disp.* 1. *punct.* 5. §. 5. *n.* 2. Trullench *num.* 5. Vericelli *in Quæst. Moral. tract.* 8. *quæst.* 25. N. Lezana *Consulto* 1. *n.* 50. & alij.

Beatus potest appellari Sãctus, & econtrà.

48 Rogabis *secundò*: An Beatus possit appellari *Sanctus*? ¶ Et videtur quòd non: Quia in bullis beatificationum solùm conceditur facultas eos *Beatos* appellandi: ergo extendi nequit, ad eos *Sanctos* nominandos. ¶ Sed nihilominus tenendum est, Beatos posse appellari absolutè *Sanctos*. Et ratio est: Tum quia Vrbanus VIII. S. Petrum Nolascum in bulla beatificationis eum *Sanctum* appellat. ¶ *Tum*: Quia in orationibus secretis Missæ de communi Confessoris Pontificis, aut non Pontificis *Sanctos* eos appellat Ecclesia: sed istæ Missę solent, vt in plurimùm, de Beatis, ex concessione Pontificis, celebrari, quando Beatus est Pontifex, aut Confessor, vt num. 46. vidimus de N. Beato Ioanne à Cruce: ergo &c. ¶ *Deniquè*: Quia hoc nomen *Sanctus* idem significare videtur ac *Beatus*, cùm hoc tantùm dicat, animam illius esse in cœlo, æternaque beatitudine frui, quod, absque eo quòd Sanctus sit, fieri nequit: ergo idem est dicere *Beatus*, ac *Sanctus*; ac proinde indiscriminatim vtroque nomine appellare eum licet. Ita Turrianus 2. 2. *disp.* 17. *dub.* 8. Trullench *num.* 11. Sylveir. *n.* 59. & Leander *quæst.* 9. Qui omnes admittunt, quòd hoc nomine *Sanctus* vtendum in præsenti non est, ad significandum esse canonizatum illum, qui præcisè beatificatus est, quia hoc iam illicitum esset.

Solùm cultus à Sede Apostolica concessi Beatificatis possunt illis tribui, & non alij.

49 Rogabis *tertiò*: An aliqui cultus publici distincti ab his, qui in bulla beatificationis permittuntur, possit Beatificatis exhiberi? ¶ Affirmant aliqui, quos suppresso nomine citat Luysius Turrianus 2. 2. *disp.* 17. *dub.* 8. & sequitur Leander *quæst.* 8. & innuere videtur Ioann. à S. Thoma *disp.* 9. *art.* 1. *§. De cultu erga Beatificatos, in fine.* Et ratio est, quia hoc ipso quòd tales cultus in bulla non restringantur, licitè possunt sicut canonizatis deferri. ¶ Sed contrarium omnino tenendum est, nisi sint cultus implicitè in alijs ex concessis contenti. Cùius ratio est: quia hoc ipso quòd Sum. Pontif. eos non expresserit, virtualiter noluit concedere, nè Beatificatos Canonizatis faceret pares: ergo &c. ¶ *Deinde*: Quia ita docet S. Congregationis sequens decretum, quod affert, Diana *part.* 12. *tract.* 2. *resol.* 21. his verbis: *Sacra Rituum Congregatio* die 15. Octobr. 1652. *censuit, & declaravit, si Sanctissimo Domino nostro placuerit, non potuisse, nec posse tàm sæculares, quàm Regulares cuiuscunque Ordinis, & instituti, etiam Societatis Iesu, excedere limites indultorum Sedis Apostolicæ super beatificationibus, præsertim in celebratione Missarum, & officij cum octavis, nisi hoc expressè Sedes Apostolica eis indulserit. Et facta relatione per me Cardinalem Cornelium Episc. Alban. die* 16. *Decemb.* 1652. *Sanctitas sua approbavit, & sic, vt præmittitur, servari mandavit.* Ergo ex hoc decreto ab Innoc. X. approbato iam opposita sententia sustineri nequit. Sic Diana *part.* 12. *tract.* 2. *resol.* 21. Trullench *num.* 11. Rocaph. *lib.* 2. *in Decal. cap.* 8. *n.* 53. Molphes. *tom.* 1. *Sum. tract.* 11. *cap.* 6. *num.* 51. Turrianus 2. 2. *disp.* 17. *dub.* 8. & alij.

Sunt, qui asserãt, posse dici de Sãcto beatificato Missã votivam.

50 Ex quibus sequitur *primò*, falsam esse sententiam Palai *tract.* 4. *disp.* 1. *punct.* 5. *num.* 6. Tamburini *Opusc. de Sacrificio Missæ, lib.* 2. *cap.* 6. *§.* 8. *num.* 15. & Quintana-Dueñas *tom.* 1. *tr.* 6. *singular.* 5. *num.* 2. asserentium, quòd quando conceditur certis personis facultas celebrandi Missam, aut recitandi Officium canonicum de aliquo Beato, potest quilibet alius Sacerdos de eo Missam votivam dicere. Et moventur: Quia hoc ipso, quòd Ecclesia eum iudicaverit dignum, vt ad talis Beati gloriam sacrificium offeratur, similiter iudicavit, quemlibet Sacerdotem pro sua devotione posse ei similem honorem exhibere; cùm eo ipso dignus sit Beatus non vna, sed pluribus Missis, & de materiali est, quòd vna, vel plures de eodem Beato dicantur Missæ: vnde iam non veneratur honore publico absque Sedis Apostolicæ facultate, quod prohibetur in cap. 1. *de Reliquijs, & Veneratione Sanctorum*; sed ex eiusdem Sedis authoritate satis manifesta in illa permissione, quòd de tali Beato Missa celebretur.

Verum est oppositum.

51 Sed hæc sententia ex prædicto decreto con-

constat, falsam esse: & ante illud vt talem impugnant Torres 2. 2. *disp.* 17. *dub.* 8. Turrianus 2. 2. *disp.* 17. & *dub.* 8. Pellizarius *tom.* 2. *tract.* 8. *cap.* 2. *numer.* 126. Trullench *lib.* 1. *in Decalogi cap.* 9. *dub.* 5. *num.* 9. & 10. Ioann. à S. Thom. 2. 2. *disp.* 9. *art.* 1. *quæst.* 5. *sequela penultima*, Diana *part.* 12. *tract.* 2. *resolut.* 21. N. Sylveira *Opusc.* 2. *num.* 8. & alij. Et ratio est: quia, vt constat ex decreto sacræ Congregationis suprà relato, cultus Sancti beatificati omnibus est prohibitus, nisi quibus expressè conceditur à Sede Apostolica: quod non obscurè tradit Alexand. III. in cap. *Audivimus*, *de Consecratione*: vbi prohibet, sine authoritate sum. Pontificis aliquem pro Sancto venerari: ergo his, quibus expressè non conceditur de Sancto beatificato Missam celebrare, sine authoritate S. Pontificis talem honorem, & cultum illi tribuunt. ¶ *Deinde*: Quia ex leg. *Cùm præter. ff. de Iudic.* & *leg. Mart. cap. de Procurat.* inclusio vnius est alterius exclusio; sed in bullis beatificationis semper conceditur Missam celebrari, includendo, & determinando, personas, & locum: ergo alia non expressa manent virtualiter exclusa. ¶ *Præterea*: Si vera esset sententia contraria, in nullo distingueretur beatificatio à canonizatione, cùm nil aliud habeant canonizati, quàm quòd eorum cultus ad nullos restringatur: ergo dicendum est, tantùm licere Missam celebrare, & Officium recitare de beatificato, eo modo, loco, & tempore, & à personis, quomodò, & quibus à Sede Apostolica conceditur. Videatur Torres, qui affert declarationem S. Congregationis decernentis, à nullo posse Missam votivam de Sancto beatificato celebrari. Ex dictis patet ad rationem sententiæ contrariæ. Et insuper addit Diana apud Prado num. 20. *Et ideò ex his omnibus opinio Castri Palai, quam contra me sequitur Megalius, à Reverendissimo Magistro sacri Palatij Romæ admissa non fuit, & liber ille ibi anno præterito venalis non erat.*

52 Sed hic extra chorum non erit, referre licentiam satis amplam, quam Clemens X. tam nostro Ordini, quàm alijs fidelibus Christianis circa Missæ celebrationem, & Officij divini recitationem de B. P. N. Ioanne à Cruce elargitus est, vt omnibus patefiat, ne trepident timore, vbi non est timor. Dicit ergo summus Pontifex in bulla beatificationis B. P. N. Ioannis à Cruce: *Porrò recitationem Officij, ac Missæ celebrationem huiusmodi fieri concedimus in locis duntaxàt infrà scriptis, videlicet in loco de Hontiveros, vbi dictus servus Dei natus est: in loco de Vbeda, in quo spiritum creatori reddidit, & in Civitate Segoviensi, vbi venerabile eius corpus quiescit, ab omnibus vtriusque sexus Christi fidelibus tam sæcularibus, quàm regularibus, qui ad horas canonicas tenentur; ac in tota Religione prædicta Carmelitarum Excalceatorum, universoquè Ordine supradicto Beatæ Mariæ de Monte Carmelo tàm fratrum, quàm monialium: & quantùm ad Missas attinet, etiam à Sacerdotibus ad Ecclesias Religionis, & Ordinis huiusmodi confluentibus.* In quibus verbis solùm notandum venit, quòd in locis de Hontiveros, de Vbeda, & in Civitate Segoviensi omnes Sacerdotes tam sæculares, quàm regulares possunt de Beato Patre N. Ioanne à Cruce Officium divinum recitare, & Missam etiam in proprijs Ecclesijs celebrare: at verò in alijs Civitatibus, & locis, tàm Religiosi extranei, quàm Sacerdotes sæculares, tantùm possunt Missam de eo celebrare in nostri Ordinis tam fratrum, quàm monialium Ecclesijs; minimè tamen poterunt de eo Officium divinum recitare: quia primum tantùm concedit sum. Pontifex in prædictis verbis. Et idipsum in simili casu docet Leander *tract.* 7. *disp.* 2. *quæst.* 12. ¶ Nota tamen, quòd primò concessum est in prædicta bulla, dictum Officium recitari sub ritu duplici maiori: posteà verò *anno* 1677. *die* 16. *Ianuarij*, pro Ordine Carmelitarum vtriusque sexus, sacra Congregatio concessit proprias lectiones de 2. nocturno sub ritu duplici secundæ classis: & insuper apponi in Martyrologio Ordinis; vt constat ex decreto relato in Quinterno Sanctorum Carmelitarum pro nostra Discalceata Familia concesso.

De cultu à Sede Apostolica concesso pro die festo B. P. N Ioannis à Cruce.

53 Sequitur *secundò*, falsam esse opinionem Granadi, asserentis 2. 2. *controvers. de Fide* 1. *tract.* 7. *disp.* 4. *sect.* 2. *num.* 16. Sacerdotem, cui non est concessa facultas celebrandi de beatificato, posse de eo celebrare, si id ab eo postulent Religiosi, vel Sacerdotes, quibus ea potestas celebrandi concessa est, vt si ab eo exigerent, quòd Missam solemnem cantaret. Et movetur ex illa regula 72. *de Regulis Iuris, in* 6. *Qui facit per alium, per inde est, ac si faciat per seipsum.* Ergo qui licentiam habet celebrandi in honorem alicuius Beati, consequenter censetur habere, vt per alium celebret. ¶ Hæc ergo opinio falsa est: Quia iam in prædicto casu talis Sacerdos sine facultate S. Pontificis cultum Beatificato tribueret; & in hac materia standum est præcisè verbis concessionis, & quantùm sonat licentia, vel concessio expressa, sine qua ex prohibitione iuris communis non licet aliquis cultus publicus alicui personæ deferri. Et ex his patet ad rationem dubitandi ex regula 72. iuris desumpta, quæ solùm viget, dum non adest decretum iuris communis illi contrarium. Ita Ioannes à S. Thom. 2. 2. *disput.* 9. *articul.* 1. *quæst.* 5. *sequel.* 2. Turrianus 2. 2. *disp.* 17. *dub.* 8. Trullench *in Decalog. lib.* 1. *cap.* 9. *dub.* 5. *num.* 9. Diana 4. *part. tract.* 4. *resol.* 231. N. Lezana *consult.* 2. *num.* 8. & alij communiter.

Nequit Sacerdos de Beatificato celebrare, etiam rogatus ab his, qui licentiam celebrandi habeant.

54 Sequitur *tertiò* (Contra eundem Granadum *loc. cit. num.* 17.) quòd Sacerdos, qui in alijs Ecclesijs ab assignatis à S. Pontifice semel, aut bis celebraret de Beatificato, peccaret mortaliter: Quia loci mutatio, etiamsi semel fiat, est gravis inordinatio, & transgressio decreti S. Pontificis in re gravissima: ergo non levis, sed gravis culpa est. Ita Diana *part.* 4. *tract.* 4. *resol.* 231. Leand. *tr.* 7. *disp.* 2. *quæst.* 18. Trullench *loco cit.* & alij. ¶ Notat verò hic Ioannes à S. Thom. quòd si concedatur cultus Beatificati cum restrictione ex parte loci, v. g. quòd in hac tantùm Ecclesia Missa de Beatificato tali die celebretur, & nihil exprimat circa restrictionem personarum, tunc omnes Sacerdotes regulares, & sæculares possunt ibi celebrare de Sancto beatificato: *Quia vbi ius non restringit, nec nos* (*maximè in favorabilibus*) *restringere debemus.*

Peccat mortaliter, qui celebrat de Beato in Ecclesia non designata.

55 Sed rogabis hìc: An si in die à Sede Apostolica assignato pro cultu, & solemnitate Missæ,

Sententia docens posse transferri Officium & Missam de S. beatificato in primam diem nō impeditam.

Missæ, & Officij canonici celebrandis de aliquo Beatificato, exempli gratia, de Beato P.N.Ioanne à Cruce, cui assignata est dies decima quarta Decembris, occurrat alia maior solemnitas, scilicèt Dominica aliqua Adventus; possit tunc in aliam diem non occupatam talis cultus transferri? ¶ Affirmant Ioannes à S. Thom. *loc. relat.* §. *Nihilominus*; Magister Prado *tom.2. cap. 30. quæst. 7.* §.2. *n.* 28. Leand. *tr.7.disp.2.q.20.* Baldill. *tom.2. lib.3. disp.12.num. 17. 18. & 19.* & alij apud ipsum. Et moventur *primò*: Quia concessio S. Pontificis de celebratione Missæ, & Officij communiter exprimit ea fieri debere iuxta rubricas Missalis, & Breviarij Romani: sed iuxta eas, quando occurrit alia maior solemnitas, minor transfertur in aliam diem non impeditam: ergo sic fieri debet in casu præsenti. ¶ *Secundò*: Quia, vt ait Ioannes à S. Thom. etiam si non exprimatur, talis concessio intelligenda est iuxta communes rubricas: ergo Officium, & Missa transferri debent. ¶ *Tertiò*: Quia intentio S. Pontificis in dicta concessione *per se* solum respicit, quòd tantùm vno die Missa, & Officium canonicum de S. Beatificato celebrentur: sed hoc consequitur, etiam si dicta festivitas in alium diem transferatur: ergo &c. ¶ *Denique*: Quia, cùm favores sint ampliandi, celebratio diei proprij non est intelligenda strictè, & mathematicè secundùm computum mensis, sed secundùm modum celebrationis Ecclesiæ: sed Ecclesia, quando impeditur aliqua solemnitas, eam transfert tanquàm in proprium diem in primum non occupatum: ergo propia dies, & vt talis à Pontifice assignata, intelligenda est illa, in quam transfertur iuxta rubricas communes celebratio solemnitatis alicuius Beati. Idem docet N. Sylveira *Opusc. 2. resol. 15. q.6.n.46.*

Opinio præcedenti contraria.

56 Negant verò *apud Leandrum* Granadus suprà relatus *num.* 18. & Diana *part. 10. tract.2. resol. 21.* quibus adhærere videntur N. Lezana *consulto 2. n.* 8. Turrian. *loc. cit.* quatenus docet, non posse fieri Officium, nec celebrari Missam de Beato, nisi eo die qui designatur in bulla beatificationis. Quæ sententia probari potest: Quia, supposita prohibitione iuris communis, talis facultas est quasi privilegium: sed privilegium est stricti iuris, & non operatur vltra formam suæ concessionis: ergo, transacto die in dicta concessione designato, cessat licentia celebrandi solemnitatem Beati. ¶ Confirmatur: Quia, teste Turriano, S.Rit. Congregatio prohibuit celebrare Missam votivam de Beatificato; sed in nostro casu Missa celebrata in die translationis videtur esse votiva: ergo tali die celebrari nequit.

Amplectitur prima sententia, & argumentis cōtrarijs fit satis.

57 His non obstantibus, amplectenda est prima sententia. Primò: Ob motiva ibi insinuata. ¶ Secundò: Quia in bulla beatificationis S. P. N. Ioannis à Cruce conceditur, vt *De eo quotannis die anniversario fœlicis eius obitus recitetur Officium, & Missa celebretur de Confessore non Pontifice iuxta rubricas Breviarij, & Missalis Romani*: ergo iuxta has potest transferri. ¶ *Denique*: Quia Eminent. Cardinalis Petrutius, vir æquè Religiosus, ac Doctus, & vnus ex S. Rit. Congregatione, consultus super hoc à NN. Religiosis *anno* 1698. respondit, licitè posse iuxta verba relata bullæ beatificationis Missam, & Officium canonicum in primam diem non impeditam transferri: quapropter sic observatum est tàm Romæ, quàm in Hispania à tota nostra Discalceata Familia. ¶ Ex quibus patet ad motiva contraria. Tum quia falsum est; dictam facultatem esse privilegium; cùm ius commune non prohibeat Beatos colere cum licentia Sum. Pontificis. Tum etiam: quia Missa in die translationis celebrata nequit dici propriè *votiva*; vt constat ex dictis. ¶ An tunc dici possit Missa solemnis die Dominica? Affirmare non audeo; cùm bis in anno de Beato Missa diceretur; quod videtur esse contra mentem Pontificis: Tutius tamen est, ait Ioann. à S.Thom. consulere Sac. Rit. Congregationem.

58 Nota tamen: quòd Summus Pontifex Clemens XI. *anno* 1709. *die* 30. *Maij* dedit decretum duraturum per septenium, in quo concessit indulgentiam plenariam, & remissionem omnium peccatorum omnibus vtriusque sexus fidelibus, qui post confessionem, & communionem die 14. Decembris, in quo festum B.P.N. Ioannis à Cruce celebratur, nostras Eclesias visitaverint, Deumque devotè pro hæresum extirpatione, sanctæ fidei Catholicæ exaltatione, & augmento oraverint. *Quæ indulgentia nunc est perpetua.*

Die N. P. B. Ioannis à Cruce omnibus fidelibus novissime conceditur indulgentia plenaria perpetuà.

59 Sequitur *quartò*: Beatificatorum reliquias non posse in solemni processione deferri; nec eos in publicis litanijs invocari. Primùm, maximè de B. P.N. Ioanne à Cruce, constat ex verbis bullæ, ibi dicitur: *Eiusque corpus, & reliquiæ venerationi fidelium (non tamen in processionibus circunferenda) exponantur.* Et de alijs docet N.Sylveir. *resol. 15. opusc. 2. q.8.n.58.* Et ratio est: Quia hoc est proprium Canonizatorum: quidquid in contrarium inclinari videatur Ioannes à S. Thom. *2.2. disp. 9. art.1.* §. *Quintò quæritur, in fine*, versu *Denique*, quem sequitur Leander *tract.7. disp.2. quæst. 23.* referens alios: sed non rectè, cùm in casu quæstionis non loquantur. ¶ Secundum verò, circa invocationem in publicis litanijs, docent Ioannes à S. Thoma *loco citato*, Diana *3. part. tract. 5. Miscellan. resol. 9.* referens Portelium *in Additionibus ad Dubia Regularia*, verb. *Reliquiæ Sanctorum*, *n.* 11. Castellin. *de Canonizatione Sanct. cap.2. punct.6.* §.2. Et ratio est: Quia hoc est Canonizatorum proprium; cùm Sum. Pontifex tantùm in canonizatione eos in litania nominet: & in hac materia facultates summi Pontificis potius restringendas esse, quàm laxandas, rectè docet ex Castellino relatus Diana: Quidquid in contrarium Trullench *lib. 1. cap.9. dub.5. num. 11. in fine*, scrupulosè sentiat, & expressè teneat Land. *q.* 11. agens de beatificato, de quo dicit: *Quòd licitum est invocari in publicis litanijs Beatificatum eo die, quo est concessum, vt de illo dicatur Missa, & Officium; minimè verò in alijs, in quibus est id prohibitum.* Et rationem tradit: Quia cùm Missa, & Officium ex genere suo maius sit quàm invocatio in publicis litanijs, Pontifex, qui expressè primum concedit, secundum implicitè concedere videtur. Vnde prius *quæstione 10. antecedenti* docet, quòd de Sancto Beatificato, de quo in decreto suæ beatificationis non fuerit expressum, vt de illo dicatur Missa, aut recitetur Officium: *vt contigit* (verba sunt huius Doctoris) *in beatificatione Ludovici Gonzaga è Societate Iesu, qui beatificatus fuit sola concessione,*

Non licet Beatificati reliquias in processione deferri, nec iquid in litanijs invocari.

vt Beatos *appellari possit*, *absque concessione recitandi Officium de illo*, *aut Missam celebrandi*; nequit in publicis litanijs invocari: quia in dicto casu extenderetur facultas à sum. Pontifice concessa. ¶ Sed motivum Leandri contra secundam partem nostri asserti inefficax est: Cùm prædicta invocatio in litanijs, licèt minor cultus, connexa non sit cum celebratione Missæ, & Officij divini, quam expresse summus Pontifex concedit; & in hac materia, vt ipse non semel ait, maximè quæst. 10. habenæ non sunt laxandæ, sed potius facultates pontificię restringendæ sunt; & tantùm in eis expressa, & cum his essentialiter connexa, sunt exequenda. ¶ Sed hìc expedit notare: quòd Gregorius XV. in bulla, quæ incipit *In Sede Principis Apostolorum &c.* data die 2. Octobris, anno 1621. concedit Religiosis Societatis Iesu, vt de prædicto Beato Ludovico Gonzaga iuxta rubricas Missalis, & Breviarij Romani Officium, & Missam licitè recitare, & celebrare valeant: Vt habetur in Bullario Magno Cherubini *tom.* 3. *pagin.* 289. Vnde capere non valeo, quare prædicta protulerit Leander.

Potèst in cultum Beatificati erigi altare, seu capella, nó verò templum dedicari.

60 Sequitur *quintò*, posse erigi altare, vel capellam in Beatificati honorem, & in eo eius statuam collocari. Et ratio est: Quia sacrificium Missæ essentialiter connectitur cum altari, nam sine altari nequit Missa celebrari: sed altare postulat tum imaginem illius, in cuius honorem Deo offertur sacrificium, vt sic speciali signo honoris cognoscatur, cui talis cultus publicus exhibetur, tum & capellam ad eius ornatum, & decentiam: ergo altare, seu capella potest erigi in Beatificati honorem, & in eo eius imago collocari. Ex quo oritur, & potiori titulo, quòd ibì collocari, & exponi possunt corpus, & reliquiæ prædicti Beati. Ita Ioan. à S.Thom. *loco citato*, Leand. *q.*23. Sylveir. *opusc.*2. *res.* 15. *q.* 8. Angelus Maria *tr.*8. *q.*23. Granad. *tr.*7. *disp.*4. *sect.*1. *n.*12. Turrianus citatus *dub.*7. *&* 8. Amicus *tom.*5. *disp.*7. *sect.*4. *& apud Silveiram loc. citato* Granadus 2.2. *controvers.*1. *tr.*7. *disp.* 4. *sect.* 2. Qui omnes rectè asserunt, quòd in Beatificati honorem potest erigi altare, aut capella, non verò ei templum dedicari. Et ratio est: Quia Sedes Apostolica solùm concedit in honorem Beatificati Missam celebrari: sed ad hoc sufficit dedicatio altaris: ergo extra concessionem Sedis Apostolicæ est Beatificatis templa dedicare. Quod clarius constat ex decreto sequenti sacræ Rituum Congreg. super electione Sanctorum in Patronos de ordine Sanctissimi D. N. Vrbani VIII. emanato die 23. Martij 1630. quod refert Gabantus *Commentarijs in Rubricas Breviarij sect.* 3. *cap.* 12. *pag.*45. his verbis: *Sacra Rituum Congregatio, annuente Sanctissimo D.N. in electione Patronorum mandavit, infrascripta imposterùm servari, declarans, quòd aliter facta electio nulla sit ipso iure. Primò quòd eligi possint in Patronos ij solùm, qui ab Ecclesia vniversali titulo Sanctorum coluntur, non autem* Beatificati *duntaxat. Secundò &c.* hic ponit tres alias conditiones, & denique dicti decreti finem, qui ita se habet: *Et ne præmissorum ignorantia vllo vnquam tempore possit allegari, eadem Sacra Rituum Congregatio supradictum decretum imprimi, & publicari mandavit &c.*

Beatificati possūt radijs, & splendoribus depingi.

61 Sequitur *sextò*, posse Beatificatos depingi cum radijs, & splendoribus. Sic Granado citatus, *disp.*4. *num.* 12. Leander *quæst.* 23. Ioann. à S.Thom. *disp.*9. *citata, art.*1. §. *Quintò quæritur*: Quia hoc connectitur cum eo, quod concedit Ecclesia, scilicet *esse talem hominem Beatum, & in gloria existere*: decens enim est, quòd hìc cultus, & honor aliquo signo externo patefiat, vt per illud à reliquis non Beatificatis distinguatur: sed hoc aptiùs declarari nequit, quàm eius imagines radijs decorari: ergo, etiam si in aliqua bulla beatificationis non exprimatur, ita depingi possunt. Quod quidem, an in aliqua bulla alicuius beatificationis non sit expressum, nos latet: in bulla autem Parentis N. Ioannis à Cruce his verbis exprimitur: *Imagines quoque radijs, seu splendoribus exornentur.*

Nó licet prævenire diem solemnitati Beatificatorū designatum.

62 Sequitur *septimò*, *& vltimò* (contra Granadum) quòd quando ad nos per venit notitia, quòd Sedes Apostolica aliquem Beatum Romæ declaravit, indulsitque, vt de eo Missa tali die celebretur, tunc non licet ante pręfixum diem, etsi longè distet, de eo Missam dicere: Quia hoc esset colere Beatum die à Sede Apostolica non designato: quod, vt constat, illicitum est, nec praxis, vt falsò ait Granad. contrarium testatur; imò nostram potius resolutionem corroborat: Nam, vt dicunt Diana *part.*4. *tr.*4. *resol.* 231. & Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 9. *dub.* 5. *n.* 9. praxis Ecclesiæ est, quòd dum innotescit Pontificis diploma de beatificatione alicuius Sancti, tunc non celebrantur Missæ, sed tantùm pulsantur campanæ, & cum præsentia Episcopi cantatur solemniter hymnus *Te Deum laudamus &c.* ante imaginem, & altare Beatificati, & in fine dicitur eius oratio, vel de communi. Et ita factum est à Patribus Societatis in beatificatione B. Francisci de Borgia; & à Clericis Regularibus in beatificationibus B. Caietani, & B. Andreæ: & sic etiam nostra Discalceata Familia egit in beatificatione B. P. N. Ioannis à Cruce: nec aliam praxim aliquando vidimus, nec audivimus: Imò in bulla beatificationis Parentis N. pręcipitur, quòd solemnia beatificationis illius celebrentur sub ritu duplicis maioris cum Officio, & Missa primo anno à datis litteris Apostolicis: ergo falsum est, quòd, dum primò advenit notitia beatificationis, quasi pro initio solemnitatis possit, ante diem à Pontifice præfixum, de Beato Missam celebrari.

PUNCTUM VII.

Quis cultus sacer tribui potest viris, aut fœminis cum opinione sanctitatis demortuis, nondum tamen ab Ecclesia Beatificatis, vel Canonizatis?

Discrimēn inter cultū publicum, & privatum.

63 POstquàm disseruimus, qui sacer cultus Sanctis Canonizatis, aut Beatificatis deferri possit, & debeat; rectus ordo exigit explicare, quis alijs hominibus, vel fœminis cum signis sanctitatis decedentibus, licite exhibendus sit? ¶ Pro quo notandum est, quid sit cultus *publicus*, & quid *privatus*; nam ex eius notitia non modiocrem infrà decidenda lucem accipient. Aliqui Canonistæ, vt

Ioan-

Ioannes Andreas, & Hostiensis in cap. 1. *de Reliquijs, & Veneratione Sanctorum*, & in cap. 2. Cardinalis Zabarella *n.3.* & insuper Felix Contelorius in tract. *de Sanctorum Canonizatione*, *cap. 12. à num.7.* asserunt, cultum publicum non solùm esse, qui exhibetur nomine Ecclesię, sed etiam, qui à privato fit in loco publico, seu coram alijs; vnde, qui aliter fit, est propriè secretus. ¶ At communiter Theologi, alijque DD. hanc opinionem rejiciunt; docentque, & rectè, cultum *publicum* dici, non qui coram alijs exhibetur, sed qui nomine totius Ecclesiæ, & tanquàm ab ea institutus defertur: Vnde si aliquis cultus fiat etiam à fidelibus totius Civitatis, vel Provinciæ, si tamen non sit ex illis, qui authoritate publica instituuntur ad colendos Sanctos, sicut est Missa, Officium divinum &c. non dicitur *publicus*, sed *privatus*. Ita Bellarminus *tom. 2 lib. 1. de Sanct. Beatif. cap. 10. pag. 739.* August. de Ancona *in Summa de Potestate Ecclesiæ, quæst. 19. art.5.* Ioannes à S. Thoma *2.2. disput. 9. art. 1. §. Vltimò quæritur*, Suarez *tom. 1. in 3. part. disp.52. sect. 3.* Trullench *lib. 1. Decalogi, cap.9. dub.2. num.2.* Bonac. *tom. 2. disp. 3. quæst. 1. punct.2.* Sanchez *in Decalogum, lib. 2. cap. 43. n.3.* Turrianus *2.2. disp.17. dub.9.* Rocaful *lib. 2. in Decalogum, cap. 8.* & alij. Quibus suppositis:

64 Dicendum est *primò*, nullum publicum cultum, de quo numero antecedenti, hominibus, aut fœminis cum signis sanctitatis decedentibus, non dum canonizatis, aut beatificatis, deferri licere. Sic communiter DD. Et ratio est: Quia cultus publicus est institutus ab Ecclesia pro Sanctis Canonizatis, aut Beatificatis: sed cultus institutus pro canonizatis, aut beatificatis nulli exhibendus est sine authoritate sedis Apostolicę, vt præcipitur expresse in cap. *Audivimus: & cap. 1. & 2. de Reliquijs, & Veneratione Sanctorum*: & puncto antecedenti sufficienter probavimus: ergo cultus publicus nulli exhiberi licet, qui canonizatus, aut beatificatus ab Ecclesia non sit.

Cultus publicus non licet exhiberi defunctis, cum opinione sanctitatis decedentibus.

65 Dicendum est *secundò*, posse defunctis non canonizatis, aut beatificatis cultum privatum licitè deferri. Et ratio est: Tum quia communiter allegatur in processibus ad beatificationem SS. populi concursus, & devotio confluentium ad eorum sepulchra, ab eis exorando, & impetrando infirmis sanitatem; & quòd eorum intercessione Deus miracula operatur: quę aliter non fiunt, nisi eos *Sanctos* invocando, reverentiamque, & cultum exhibendo. ¶ *Tum etiam*: Quia dum viri Sancti in terra degunt, licitum est eos publicè rogare, vt pro nobis ad Deum intercedant, osculari publicè eorum manus, & coram illis genuflectere, & *Sanctos* appellare: ergo potiori titulo id fieri post mortem licebit. Ita DD. suprà citati, & insuper Barbosa *in Collect. ad Concil. Tridentinum, sess.25.* Palaus *tom. 2. tr.8. punct.3. n. 8.* Thomas Tamburinus *in Decalog. lib.2. cap.4. §.2. à n.8.* Hæc certa apud Doctores sunt.

Licet illis exhiberi cultus privatus.

66 Difficultas verò in hac materia est: Ad quid extendi possit hic privatus cultus? ¶ Pro qua, Dicendum est *primò*, de Sanctis non beatificatis non posse, etiam secretò, Missam celebrari, Officium divinum recitari, eos in litanijs nominari, aut radijs, & splendoribus depingi; altariave; & templa dicari. Et ratio est: Quia hi cultus sunt ex authoritate Ecclesiæ pro Sanctis beatificatis, & canonizatis designati: vnde, etsi secretò fiant, semper *ex se* sunt cultus publici: ergo eos Sanctis non beatificatis exhibere non licet. Ita Sanchez *lib. 2. Decalog. cap.43. n.7.* Ioan. à S. Thoma *2. 2. disp.19. art.2.* Barbosa *in Collect. ad Concil. Tridentinum, sect. 25.* Bellarm. *lib. 1. de Beatitudine Sanct. cap. 10.* ¶ Quod etiam docet sacra Congregatio Romanę Inquisitionis in decreto, quod incipit: *Sanctissimus Dominus noster &c.* approbato ab Vrbano VIII. anno 1625. die 13. Martij: & habetur in Bullario Cherub. *tom. 4. pag.54.* Et hoc decetum refert sanctæ Inquisitionis hispaniæ decretum, quod feria 6. post octavam Assumptionis in dictis Religionum singulis annis legitur, vt patet his verbis: *Sanctitatis suæ constit. 37. incipit*: Sanctissimus Dominus noster: *solicitè animadvertens de imaginibus nondum à Sede Apostolica Canonizatorũ, vel Beatificatorum cum radijs, splendoribus, aut laureolis non proponendis: tabellis, aut luminaribus ad eorum sepulchra non apponendis: eorum vè gestis, miraculis, revelationibus, beneficiorum impetrationibus non publicandis, vel imprimendis.* Quare hæc omnia prorsus illicita sunt.

Illicitum est, Missam, vel Officium, etiã secretò, illis recitari.

67 Sed circa prædictum decretum Urbani VIII. Nota, tria in eo à sum. Pontifice prohiberi: Primò, nè in quibuscunque Ecclesijs, aut Oratorijs, alijsque locis tam publicis, quàm privatis imagines eorum, qui nondum sunt à Sede Apostolica beatificati, etsi cum sanctitatis, aut martyrij fama decesserint, cum splendoribus, radijs, & laureolis, nec quoquam alio venerationem, aut eorum cultum præseferente, pingantur, aut exponantur, &, siquæ appositæ sunt, amoveantur. ¶ Secundò, inhibet imprimi de cætero libros eorundem hominum, gesta, miracula, vel revelationes, vel quæcunque beneficia, tanquàm eorum intercessionibus à Deo accepta, continentes, sine approbatione, & recognitione Ordinarij per viros doctos: & insuper præcipit, quòd ante impressionem hæc omnia ad Sedem Apostolicam transmittantur, & eius responsum expectent; aliàs nullo modo approbata censeantur. ¶ Tertiò, vetat ad eorum sepulchra tabellas, atque imagines ex cera, aut argento, seu ex alia quacunque materia, tam fictas, quàm pictas, atque sculptas appendi, seu affigi, & lampades, seu alia quæcumque lumina accendi, sine recognitione ab Ordinario omninò, prout suprà, facienda. ¶ Cæterum, quia de hoc aliquod dubium inter fideles ortum fuit, declarat idem summus Pontifex, prędictas tabellas, & imagines posse recipi à personis Ecclesiasticis illorum locorum præpositis, simul cum attestationibus, tàm deferentis eas, quàm aliorum, qui miraculi, intercessione talis hominis à Deo facti, conscij fuerunt; vt quando Dominus voluerit, quòd ad beatificationem illius procedatur, fidem hæc omnia faciant: iubet tamen, vt has tabellas, seu imagines in secreto aliquo seorsim ab Ecclesia loco custodire, collocare, & asservare teneantur. Prætereà declarat, per suprà dicta præiudicare se nolle his, qui per communem Ecclesiæ consuetudinem, vel immemorabilem tem-

Qui cultus in decreto Vrbani VIII. erga non beatificatos prohibentur.

temporis cursum, aut per Patrum, virorumque Sanctorum scripta, vel longissimi temporis scientia, ac tolerantia Sedis Apostolicæ, vel Ordinarij coluntur.

Assignantur pœnę pro transgressoribus huius decreti.

68 Deinde, vt hęc omnia diligentiùs serventur, vniversis, & singulis tam Ordinarijs, quàm hæreticæ pravitatis Inquisitoribus districtè præcipit, vt in sua quisque diœcesi, vel provincia sedulò pervigilent, ne aliqua contra hìc disposita fiant. Transgressores verò, si Regulares sint, privationis suorum officiorum, ac vocis activæ, & passivæ, necnon suspensionis à divinis, & ab administratione Sacramentorum, executioneque suorum Ordinum respectivè, alijsque arbitrio prædictorum Ordinariorum, & Inquisitorum, pro modo culpæ infligendis, plectantur. Qui verò imagines depinxerint, vel libros impresserint, pœnis pecuniarijs, alijsque corporalibus arbitrio Ordinarij, & Inquisitorum puniantur. Hæc sunt, quæ in prædicto decreto continentur ex ipsius ferè verbis transcripta. Eadem verò idem Pontifex confirmat, & ampliat in quodam motu proprio, qui incipit: *Cœlestis Hierusalem cives &c* editus anno 1634. die 5. Iulij; & habetur in tom. 4. Bullarij Cherubini *in Appendice*, *pag.*38. ¶ Denique Trullench. *lib.* 1. *Decalogi*, *cap.*9. *dub.* 6. *num.*26. ex Conteriolo in suo tractatu *de Canonizatione Sanctorum*, *cap.* 22. *num.*19. affert alia duo decreta ex eodem Vrbano VIII. in quibus prohibuit, ne deinceps Religiosi Sancti Dominici, Sancti Augustini, & cuiuscunque alterius Ordinis publicè, sicut anteà, in plateis, & sermonibus quosdam Religiosos eorundem Ordinum, cùm fama sanctitatis decedentes, *Beatos* appellent, singulisque annis in die obitus in divinis Officijs solemniter efferant, pro vt de Sanctis ab Ecclesia approbatis à fidelibus observatur: nec populos inducant, vt prædictis diebus à servilibus abstineant; & insuper, ne eis altaria erigant: Præcipitque Ordinarijs, vt hæc omnia prohibere curent per censuras ecclesiasticas, &, si opus fuerit, per auxilium brachij sæcularis. ¶ Aliud decretum eiusdem Vrbani VIII. referunt aliqui DD. expeditum anno 1631. die 5. Iunij, quo similiter prohibet, vocari *Sanctos*, aut *Beatos*, qui ab Ecclesia canonizati, aut beatificati non sunt: sed diligenter semel, & iterum tom. 4. Cherubini, vbi huius Pontificis Bullæ extant, evoluimus, & eum invenire non potuimus.

Possunt nō cānonizati collocari in altaribus &c. sine radijs tamen.

69 Sed circa prædicta nota *primò*: quod licèt imagines hominum nondum beatificatorum nequeant cum radijs &c. depingi, possunt tamen sine illis; & ita collocari non solùm in domibus privatis, sed etiam in templis, imò & in altari inter imagines Sanctorum canonizatorum reponi, vel ad altaris ornatum, vel in memoriam beneficij ab eis accepti. Sic Sanchez *lib.* 2. *cap.* 43. *num.*6. Bonacina *tom.*2. *disp.*2. *quæst.*1. *punct.* 2. *num.* 2. Leander *lib.* 7. *disp.* 3. *quæst.* 8. & 9. ¶ Sed Trullench tantùm concedit (nec improbabiliter) quòd à dextra, vel sinistra altaris maioris, vel capellæ reponantur. ¶ Quinimò Bellarminus, suprà citatus, negat *cap.* 10. licere eas imagines in templo, eo modo quo aliorum Sanctorum, constituere.

Cum sola approbatione Episcopi possunt revelationes, & miracula typis mandari.

70 Nota *secundò*: quòd licitum est cum approbatione Episcopi edere libros de egregijs factis, virtutibus, & miraculis eorum, qui cum opinione sanctitatis decesserunt. Et licèt in decreto Vrbani VIII. iam citato dicatur, quòd Episcopi teneantur hæc facta per viros doctos recognoscere, ad Pontificem remittere, & eius responsionem expectare; credimus, quoad hoc tale decretum receptum non esse: nec alicubi, saltem in nostra Hispania, hæc observari videmus. Vnde asserimus, hæc Pontificem præcepisse vel pro Italiæ provincijs, vel vt posteà ad beatificationem magnam fidem faciant: Quare, deficiente tali conditione, seu Pontificis approbatione, solùm eis fides iuxta Scriptoris authoritatem adhibenda est, licèt imprimi eorum acta cum Episcopi licentia possint.

Ad sepulchra non beatificatorum non licet tabellas, & imagines suspendi.

71 Nota *tertiò*: quòd ad sepulchra decedentium cum opinione sanctitatis, estò liceat orare, non tamen imagines, seu tabellas suspendi, vel lampades, aut alia quæcumque lumina accendi, sine recognitione ab Ordinario, prout suprà in prædicto decreto facienda præcipitur. ¶ Sed an, quoad hoc, receptum sit: Dubitant DD. cùm, post illius expeditionem, licere prædicta efficere doceant Ioann. à S. Thom. *disp.*9. *art.* 2. Molfesius *tom.* 1. *consil.* 45. *num.*37. & Turrianus 2.2. *disp.*17. *dub.*10. id comprobans, tàm aliquibus exemplis, quàm antiquissima Ecclesię praxi, & Conciliorum permissione. Quare Trullench, & alij optimè docent, consulendas esse diœcesum consuetudines.

Cognitio huius criminis pertinet ad Episcopos, & Inquisitores.

72 Nota *quartò*: quòd licèt in dicto generali Inquisitionis decreto prædicta Vrbani VIII. constitutio contineatur; tamen horum criminum cognitio non est privativè Inquisitionis, sed etiam (& principaliter) ad Episcopi, seu Ordinarij Tribunal spectat; vt patet ex verbis Pontificis, vbi primo loco committitur Ordinario, & secundariò fidei Inquisitoribus: quare Episcopus potest de hoc crimine cognoscere, sicut & Inquisitores.

Non beatificatos possumus appellare cū additio Sanctos, & Beatos.

73 Nota *quintò*: quòd estò ex vi decretorum Vrbani VIII. non possimus viros cum opinione sanctitatis decedentes absolutè *Sanctos*, & *Beatos* nominare, eo modo, & sub eadem significatione, quò ea nomina canonizatis, & beatificatis tribuuntur; benè autem eos appellare licet *Sanctos* cum aliquo addito, scilicet dicendo: *Sanctus, vir, Beatus Pater* &c. quatenus per hæc significamus, eorum vitam rectam, immaculatam, honestam, & virtuosam apud Deum, & homines fuisse. Et in hoc sensu Christus Divum Petrum (*Matthæi* 26.) *Beatum* appellat. Sic Nazianzenus Div. Athanasium, & Divum Basilium *Sanctos* ante canonizationem nuncupavit. Sic D. Hieronym. *Divam* Paulam nominavit. Sic denique Divus Thomas Aquinas invisens Bonaventuram, &, inscribendo Seraphici Francisci vitam, occupatum inveniens, eructavit dicens: *Sinamus Sanctum pro Sancto laborare.* Hoc ergo modo licet nobis, etiam coram alijs, defunctos insigni virtutum culmine decoratus, *Sanctos*, & *Beatos* vocare, quin credamus Pontificis decretis in his adversari. Sed, hoc non obstante, illicitum iudicamus, tali nomenclatura in publicis concionibus eos insignire. Sic Bellarmin. cap. 10. citatus, Sanchez *n.* 5. Trullench *num.* 5. Granado 2. 2. *controv.* 1. *de Fide*, *tract.*

tr. 7. disp. 4. sect. 7. n. 77. Bonacin. tom. 2. disp. 3. q. 1. punct. 2. n. 2. ¶ Nota tamen cum Molfesio tom. 2. consil. 45. à n. 25. Trullench n. citato, & Leandro q. 3. quòd, si aliquis sit Beatus, non *declarativè*, de quo non est difficultas; sed *nuncupativè*, hoc est, sic per sum. Pontificem vocatus; vel in licentia concessa, vt typis mandetur eius vita, vel sculpantur eius imagines; aut *acclamativè*, hoc est, quem populus vt *Beatum* colit, hos licitè possumus in scriptis, & concionibus *Beatos* appellare: quia talis cultus privatus, nulloque modo publicus, censetur ab omnibus.

Non licet de eis Missam dicere, sacella erigere, & similia offerre

74 Nota *sextò*: quòd de nullo non Beatificato licet Missam dicere; altare privatum, aut sacellum dicare; diem festum celebrare; publicum ieiunium indicere; aut votum à toto populo offerri; nec eius reliquias publicè adorandas in templo exhiberi; aut in altari privato collocari: quia hic cultus publicus est, & sola licentia Pontificis deferri potest. Vnde, si de Divo Thoma Aquinate Monachi Cistercienses, antequàm beatificaretur, Missam celebrarunt; aut in honorem Sancti Didaci Henricus IV. Castellæ Rex, in gratiarum actionem sanitatis ab eo receptæ, sacellum construxit, vbi eius corpus recondidit, absque Sedis Apostolicæ facultate: Dicendum est, hæc, & similia facta fuisse, vel ex speciali instintu Spiritus-Sancti, qui hac via sanctitatem eorum voluit mundo manifestare. Vel ex interpretativa voluntatis summi Pontificis. Aut denique ex inadvertentia ad pontificia decreta: quapropter in exemplum adduci minimè possunt. Sic docent Bellarminus tom. 2. de Sanct. Beat. lib. 1. cap. 10. Turrianus 2. 2. disp. 17. dub. 11. Sanchez lib. 2. Decalogi, cap. 43. num. 7. & 8. N. Lezana tom. 1. Sum. Quæst. Regular. cap. 12. num. 40. Trullench lib. 1. cap. 9. n. 21. Palaus tract. 8. disp. 1. punct. 3. n. 8. Granadus controvers. 1. de Fide, tract. 7. disp. 4. sect. 4. n. 27. ¶ Quid autem sit altare consecrare, explicat ex Pontificiali Romano Sanchez num. 71 dicendo, hoc fieri, quando tempore dedicationis altaris illud in honorem alicuius Sancti consecratur: quapropter; etsi posteà in eo imago alicuius Sancti colocetur, non ideò illi dedicari dicitur.

Licet eorum reliquias privatim venerari.

75 Hucusque egimus de cultu, quem Ecclesiæ decreta non Beatificatis deferre prohibent, nunc videamus, quem eis exhibere liceat. ¶ Dicendum ergo est, licitum esse, vestes, capillos, & alias reliquias demortui cum sanctitatis opinione sumere, servare, & venerari, pedes eius, & manus (etiam publicè) deosculari. Tum quia hic cultus non est publicus, sed privatus. Tum etiam: quia id confirmat praxis Ecclesiæ. Mox enim ac martyres occisi erant, currebant fideles ad reliquias rapiendas, eorum corpora veneranda, & osculanda; & tamen Martyres non sunt ex hoc Beatificati, sed indigent declaratione Ecclesiæ, vt tanquam Beati, aut Canonizati colantur, vt dicunt Trullench dub. 8. numer. 11. & Leand. tract. 7. disput. 2. quæst. 30. ergo ante beatificationem talis veneratio licita est. ¶ Confirmatur insuper: Nam in bulla canonizationis S. M. N. Theresiæ refertur, & laudatur à Gregorio XV. quòd quædam Monialis dudum capitis, & oculorum infirmitate laborans, apprehensa demortuæ virginis manu, ac capiti, oculisque admota, statim convaluit. Altera item, eius osculatis pedibus, sensum odoratus amissum recuperavit. Idem refertur de alia Moniali, cuius pectus tribus cancris corrodentibus, solo tactu reliquiarum S. Theresiæ particulę, libera momento ab omni plaga effecta est. Et in bulla canonizationis Angelici Doctoris dicitur à Ioanne XXII. quendam, qui tanti Doctoris reliquias longè ante canonizationem venerari contempserat, fuisse à Deo percussum, & punitum. Licitum est ergo, ex fidelium ab Ecclesia non damnata praxi, demortui cum opinione sanctitatis reliquias venerari, et iam alijs videntibus, modò scandalum absit. Ita Bellarminus lib. 1. de Sanct. Beatific. cap. 10. Turrianus 2. 2. disp. 17. dub. 11. vers. 7. Sanchez cap. 47. n. 7. Trullench dub. 6. num. 8. & 22. Palaus tract. 8. disp. 1. punct. 3. num. 8. Bonac. tom. 2. disp. 3. q. 1. punct. 2. n. 2. & Tamburin. in Decalog. lib. 2. cap. 4. §. 1. n. 10.

Licet eorum corpora aliquandiu post mortem insepulta haberi.

76 Dicendum est *secundò*, licere corpora similium hominum ad fidelium devotioni satisfaciendum, insepulta per aliquot dies habere. Quod congruum est: tum vt mirabilia Dei videantur; communiter enim tunc miracula in ostensionem sanctitatis defuncti à Deo patrantur: tum etiam, vt incorruptibilitas eorum clariùs omnibus patefiat: solent enim, vt de Beata M. N. Sancta Theresia, Divo Thoma, Div. Francisco de Paula, & alijs referunt historiæ, suavem efflare odorem. Ita Trullench num. 8. & Molfesius citatus consil. 45. num. 13. & alij.

Possunt etiam honestiore, & elevatiori loco præ cæteris sepeliri.

77 Sed rogabis: An liceat in loco honestiori, & à cæteris separato, à terraque elevato, eorum corpora sepelire? Affirmat antiqua Ecclesię praxis; vt videre licet in Surio, & alijs, qui Sanctorum gesta scripserunt. Sicque defendunt Trullench loco citato, num. 10. Molfesius num. 14. Rocaful lib. 2. Decalog. cap. 8. num. 57. docentes, posse horum sepulchra sericis, aureisque tapetibus ornari pro maiori eorum reverentia, vt laudetur Deus in Sanctis suis, & fidelium devotio augeatur: & ita decet eos sepelire; estò ipsi ob suam humilitatem petant, vt in sterquilinio sepeliantur. Sic citati DD. Licèt novissimè P. Leander citatus quæst. 13. dicat, contra prædicta stare decretum vniversalis Inquisitionis suprà à se relatum; quod aliud non est à decretis hic insertis Vrban. VIII. quos tamen cùm semel, & iterùm legissemus, in eis nihil contra hanc conclusionem invenimus: Vnde ignoramus, qua ratione id protulerit, verba talis decreti priùs non transcribendo. ¶ Verius ergo dicendum est, à sacra Congregatione esse prohibitum (*primò*) quòd tam horum, quàm alterius cuiuscunque defuncti corpora reponi possint sub altaribus, nec sub gradibus eorum. *Secundò*: Quòd, si aliqua altaria essent, quæ vel superiùs, vel in medio continerent cadavera, non possit in eis celebrari. Quapropter eadem sacra Congregat. præcepit Episcopo Ternens. vt amoveri faceret sepulchra, quæ subtus altare, vel ipsorum bradellam extarent: & ad Archiepiscopum Tranensem, refert Barbosa infrà citandus, respondisse, non esse consecranda altaria, sub quibus sepulta sunt corpora mortuorum, nisi eis

eis priùs semotis. Ita Gavantus *in Manuali Episcoporum*, verb. *Altare*, *num. 9. &* verb. *Sepultura*, *num. 6.* Barbosa *de Potestate Episcop. tom. 2. part. 2. allegat. 27. num. 27.* N. Lezana *in Summa*, *tom. 2. part. 3.* verb. *Altare*, *num. 17.* Piasec. *in Praxi nova Episcop. cap. 1. num. 7.* & alij apud Barbos. loc. citato, & insuper *in Sum. Apostol. decis.* verb. *Cadaver*, *numer. 2. pagin. 79.*

78 Dicendum est *secundò*, posse fideles in honorem eorum, qui cum sanctitatis splendore demortui sunt, votum privatum offerre, in eorum vigilia ieiunare, & in die à servilibus abstinere: Quia hi cultus privati sunt. Non tamen possunt officium Divinum, prout ab Ecclesia dispositum, de eis recitare: imò nec in illo de eis commemorationem facere: Quia hic cultus publicus est. Licet tamen in illorum honorem aliquos psalmos, aut alias orationes privatim dicere. Sic Sanchez *lib. 2. cap. 43. num. 8.* Bellarminus *cap. 10. citato*, referens Cassianum *collatione 19. cap. 1.* Turrianus *2. 2. disp. 17. dub. 11. & 12.* Palaus *tract. 8. disp. 1. num. 8.* Rocaful. *lib. 2. Decalogi*, *cap. 8.* Bonac. *tom. 2. disp. 3. punct. 2. n. 2.* Trullench *n. 21. dicti dubij 6. cap. 9.* & alij apud ipsos.

Possūt fideles orare viros cum sanctitatis opinione decedentes, & in eorum honorem à servilibus abstinere.

79 Deinde rogabis: An, qui per communem consuetudinem Ecclesiæ, aut immemorabilem temporis cursum, aut tolerantiam Pontificis, vel Ordinarij, à fidelibus Missa, aut Officio coluntur, sint post decretum Vrbani VIII. similiter colendi? ¶ Respondetur affirmativè, vt ex ipso decreto constat: Aliàs non levia hinc sequerentur incommoda, & scandala. Quam doctrinam extendunt Molfesius *consil. 45. num. 50.* Trullench *cap. 9. dub. 6. num. 22.* & Leander *q. 32.* ad cultum alijs viris non ita antiquis exhibitum à fidelibus. Et probant ex pluribus sacræ Congregationis decissionibus, quæ determinant, manutenendos esse prędictos defunctos in possessione, nec licere ab ea eos deturbare. ¶ Idemque confirmari poterat ex alijs duobus decissionibus: prima super cultu ab immemorabili tempore exhibito S. Petro Paschasio approbata à Clement. X. die 14. Augusti, anno 1670. & secunda, confirmata ab eodem Pontifice die 28. Ianuarij 1671. etiam super cultu immemorabili Beatæ Ludovicę Albertoniæ delato, & consequenter in decretis Vrbani VIII. non comprehenso, vt videre eas licet in tom. 5. Bullarij novissimè editi *pag. mihi, 500. & 524.*

Cultus immemorabilis omitendus non est.

80 Loquendoque de culto exhibito aliquibus Sanctis, qui in Congregationibus, aut Religionibus coluntur à tempore immemorabili, qui nec Canonizatos, nec Beatificatos esse constat, posse nunc antiquum prædictum cultum eis offerri, N. Thomas à Iesu satis difusse probat *in Commentarijs ad nostram primitivam Regulam 3. part. cap. 7. dub. 3.* Idemque docent Rodriguez *tom. 2. Quæst. Regularium, quæst. 69. art. 5.* N. Lezana *consult. 2.* Constatque tum ex decreto Vrbani VIII. suprà relato id permittentis. ¶ Tum ex eo, quòd consuetudo vim legis habet, vt diximus *tom. 3. tract. 11. cap. 6. toto punct. 3.* ¶ *Tum etiam*: Quia sic conceditur in Rubrica 1. Breviarij Romani *de Officio duplici*, vbi sic ait: *Officium fit duplex in festis:::: &c. & in festis Sanctorum, qui apud quasdam Ecclesias, Religiones, vel Congregationes consueverunt solemniter celebrari::: etsi prædicta festa in hoc Kalendario non sint descripta.* ¶ *Tum etiam*: Quia ita docet sacra Rituum Congregatio in Visen. 21. Iunij 1605. his verbis: *Officium pro Sanctis, etiam non Canonizatis, potest recitari de communi, vbi viget consuetudo immemorabilis recitandi:* vt refert Barbosa *in Collect. Bullar.* verb. *Officium divinum*; *& in Apostolic. decision. Collect. collectan. 532.* ¶ *Tum denique*: Quia in ordine ad Sanctos nostræ sacræ Religionis expresse id approbat Sixtus V. in Bulla, quæ incipit: *Dilecti filij salutem &c.* posito in nostro Quinterno Sanctorum, his verbis: *Sed, quia vetus iam viget in vestro Ordine laudabilis consuetudo dies festos in honorem B. Mariæ, & quorundam Sanctorum solemniter celebrandi. Ideò nos:::: Officium prædictorum festorum vbique recitare, & sic recitando, obligationi satisfacere, dummodò modum, & formam descriptam in Quinterno observetis, & nihil penitùs addatis, aut diminuatis, plenam, & liberam licentiam, & facultatem authoritate Apostolica tenore præsentium concedimus, & indulgemus.* Sed plures ex Sanctis contentis in nostri Ordinis Quinterno, expresse non constat, fuisse ab Ecclesia Canonizatos, vel Beatificatos, sed tantùm ab immemorabili tempore Religionem eis cultum Sanctorum exhibuisse: ergo sub his conditionibus licet cuilibet Sancto, etiam non beatificato, deferri nunc cultum antiquitùs eis datum. Qui circa hoc plura voluerit, consulat N. Thomam, & N. Lezanam: Qui addit *à n. 21.* sufficere, si Sanctus sit in quocunque Martyrologio, vt ei cultus prædictus deferri liceat.

Extenditur ad Sanctos Religionum.

PUNCTUM VIII.

An sint venerandæ (& quo cultu?) Imagines Sanctissimæ Trinitatis, Christi Domini, & aliorum Sanctorum.

PRo pleniori huius materiæ intelligentia præsens dubium instituimus: Cœterum quia plures, & non leves difficultates sub se continet, duplici §. illud secabimus.

§. I.

Aliquibus suppositis, ostenditur, adorationem sacris imaginibus tribuendam ab omnibus esse.

81 ANtequàm ad difficultatis huius quęstionis accedamus, supponendum est *primò* vt certum, licitum esse imaginum sacrarum vsum. Quod constat ex Exod. *capit. 25.* vbi dixit Dominus ad Moysem: *Facies duos Cherubim aureos ex vtraque parte oraculi.* Deinde *numer. 21.* præcipit facere serpentem æneum. Et Salomon *3. Reg. 6. & 7.* fecit Cherubim, bobes, leones, & alia. Denique *Exod. 31. & 35.* Deus dedit scientiam Beseleël, & Ooliad ad sculpendum multa pro orna-

Cuiuscunque Sancti imaginem licet depingere.

ornatu Tabernaculi: ergo sacrarum imaginum vsus pius, licitus, & sanctus est. ¶ Secundò ostenditur ex praxi communi Ecclesiæ, nec non Conciliorum damnantium hæreticos, qui talem vsum, *vt illicitum*, sugillant. Sed pro multis hic tantùm transcribam verba Concilij Tridentini, *sess.* 25. *decreto* 2. sic talem vsum vt licitum definientis: *Imagines porrò Christi, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum in templis præsertim habendas, & retinendas, eisdemque debitum honorem, & venerationem impertiendam: non quòd credatur inesse aliqua in eis divinitas, vel virtus propter quam sunt colendæ; vel quòd ab eis sit aliquid petendum; vel quòd fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat à Gentibus; quæ in idolis suam spem collocabant; sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illa repræsentant: ita vt per imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illa similitudinem gerunt, veneremur.* Hæc Tridentinum. Et prosequitur docendo, quàm vtile sit picturis mysteria nostræ redemptionis exprimentibus populum erudire, & in fide confirmare: non solùm quia admonetur populus beneficiorum, & munerum, quæ à Christo sibi collata sunt; sed etiam quia Dei per Sanctos miracula, & salutaria exempla oculis fidelium subjiciuntur, vt pro his Deo gratias referant, Sanctorum virtutes imitentur, excitenturque ad Deum colendum, & amandum: quod quidem experientia quotidiana satis comprobatur. Nec credimus, quòd hæretici adeò cæcutiant, vt hæc non videant, aut sibi suadeant, Catholicos taliter adorare imagines, vt idololatriam committant. Dicta docent, & tenent omnes Catholici.

82 Supponendum est *secundò*, vt similiter certum, licitum esse imaginem Dei Patris, & cuiuscunque personæ sanctissimæ Trinitatis depingere, & publicè adorandam proponere. Vt patet ex propositione damnata novissimè ab Alexandro VIII. quæ sic se habet: *Dei Patris sedentis simulacrum nefas est Christiano in templo collocare.* Et ratio est: Quia talibus imaginibus non intendimus significare, Deum, aut aliquam Trinitatis personam esse corpoream, hoc enim summa fatuitas, & stoliditas esset; sed tantùm eas depingimus, & adhibemus, vt sic per quandam analogiam eorum virtus nobis innotescat; aut significetur, qualiter aliquando hominibus apparuerint: & ita depingimus Patrem æternum senem, vel quia sic *Daniel* 7. visus est; vel ad ostendendam eius æternitatem, & authoritatem, & quòd sit prima sanctissimæ Trinitatis persona. Sic Filius depingitur in pectore Patris consistens, vt denotetur, quòd à Patre est genitus. Similiter Spiritum-Sanctum sub columbæ specie exprimimus: quia sic apparere dignatus est. Eadem ratione Angelos similiter depingimus tanquàm alatos, & pulcherrimos iuvenes, ad significandum, tùm quòd sic non semel apparuerint; tum ad denotandum eorum agilitatem, ætatem nunquam senescentem. ¶ Vnde manet solutus scrupulus tùm Vvicleph, Calvini, & aliorum hæreticorum, tum etiam Durandi *in* 3. *distinct.* 9. *quæst.* 2. *ad* 4. Abulensis *in cap.* 4. *Deut. quæst.* 5. id licitum esse negantium, ex eo quòd Spiritus carnem, & ossa non habent; & ideo nulla imagine repræsentari licet. Nostram suppositionem docent latè Bellarminus *tom.* 2. 3. *controvers. lib.* 2. *de Imaginibus Sanctorum, à cap.* 7. *ad* 10. *maximè cap.* 8. *pag.* 799. Azor *tom.* 1. *libr.* 9. *cap.* 7. Vazq. 3. *part. disp.* 25. & *disp.* 103. NN. Salmantic. *tom.* 10. *tract.* 21. *disput.* 37. *dub.* 1. Palaus *tom.* 2. *tract.* 8. *disp.* 1. *punct.* 4. *n.* 2. Trullench *cap.* 9. *cit. dub.* 7. *n.* 2. Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 1. *punct.* 3. *n.* 2. & alij.

Imagines SS. Trinitatis licet depingere.

83 Sed contra dicta, aliqua Scripturæ loca nobis opponunt hæretici. Nam (Exod. 20.) Dominus præcepit Israëlitis: *Non facies tibi sculptile, nec omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, nec in terra deorsum; nec in aquis sub terra.* Et infrà hoc explicat dicens: *Deos aureos, & argenteos non facietis mecum*: idest, imagines aureas, & argenteas Deum representantes. Idem dicitur Deuteron. 4. & Isaiæ 46. Et denique D. Paul. (Actor. 17.) ait: *Genus ergo cùm simus Dei, non debemus æstimare, auro, aut argento, aut lapidi, artis sculpturæ, & cogitationis hominum divinum esse simile*: ergo vsus, & cultus cuiuscunque sacræ imaginis ex scriptura illicitus est.

Hæreticorum obiectiones.

84 Ad hoc argumentum, Respondetur, imagines, quas Deus prædictis locis prohibet, non esse veri Dei, sed idolorum, quæ falsos Deos repræsentabant, hebræique adorabant, vt patet ex sequentibus verbis: *Deos aureos, & argenteos non facietis mecum*; hoc est, mecum non adorabitis. Et clariùs id patet ex Levit. 26. his verbis: *Non facietis vobis idolum, & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, vt adoretis eum: ego enim sum Deus vester.* Ita Bellarm. *tom.* 2. *controv.* 3. *lib.* 2. *cap.* 8. *de Imaginibus Sanctorum*, NN. Salmant. *citati num.* 9. Palaus *ubi supr. num.* 1. Trullench, & Bonac. *locis relatis.* Qui alia argumenta voluerit, videat NN. Salmant. Scholasticos, & Bellarmin. Quibus suppositis:

Illorum solutio.

85 Rogabis *primò*: An sacræ imagines Dei, & Sanctorum sint adorandæ? ¶ Negant hæretici. Et moventur *primò*: Quia in Scriptura *Exod.* 20. *Deut.* 4. *ad Romanos* 1. prohibetur cultus idolorum, & simulacrorum: sed iudæi, & gentiles non erant ita stupidi, vt crederent, ligna, & lapides esse veros Deos: ergo eos non adorabant vt idola, sed inquantùm Deos repræsentabant. Et ita hebrei in erectione vituli dixerunt: *Hi sunt Dij tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti*: sed qui illos eduxit de terra Ægypti, fuit verus Deus: ergo sub vituli specie Deum adorabant. ¶ *Secundò*: Quia si imagines à catholicis adorantur, inquantùm prototypa repræsentant, quare precaturi accedimus ad hanc Christi imaginem præ alia? Quare ad illam Mariæ Virginis imaginem præ alijs rogaturi pergimus: cùm eas æquè omnes repræsentent? Cur peregrinamur ad aliquam imaginem: cùm forte pulchriores domi habeamus? Ergo hoc facimus, quia in eis aliquam propriam, & divinam virtutem credimus, & adoramus. ¶ *Tertiò*: Homo est imago Dei: & tamen eum coli non debemus: ergo nec imagines ligneas, aut lapideas, etsi Dei, vel Sanctorum imaginem referant. ¶ *Quartò*: Imago non est digna adoratione ratione materiæ, aut lineamentorum: ergo nullo modo coli debent. Sic Cal-

Negant hæretici cultum sacrarũ imaginum.

Calviniſtę, Magdeburgenſes, & communiter hæretici.

86 Nihilominus dicendum eſt, eſſe de fide certum, quòd ſacræ imagines ſunt dignæ adoratione: Ita Tridentinum, vt vidimus ſuprà *in ſuppoſitione*, 1. & alia Concilia ſimiliter generalia, vt Nicęn. 7. *in Act.* 7. Florentinum *ſeſſ.* 5. quę ſequuntur omnes DD. Catholici. Et hæc noſtra, & Catholica concluſio demonſtratur *primò*: Nam Cherubim propitiatorij, & arcæ licitè, & neceſſariò adorabantur ab eis, qui tabernaculum, & arcam adorabant, vt ait D. Hieronymus *Epiſt. ad Marcellam*; & D. Auguſtinus *lib.* 3. *de Doctrina Chriſtiana, cap.* 9. ſed hoc Deus præcepit: ergo quià ſacras imagines adorare ſanctum erat: ¶ *Secundò*: In Pſalm. 98. dicitur: *Adorate ſcabellum pedum eius*. Et Matth. 5. *Ego autem dico vobis, non iurare omnino, neque per cœlum; quia thronus Dei eſt, neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius*: ergo licitum eſt, adorare creaturas, & eis reverentiam exhibere, inquantùm ad Deum habent relationem: *Tunc ſic*: ſed ſacrę imagines ad Deum dicunt relationem: ergo eas licet adorare. ¶ *Deinde*: In tertio Exodi dicitur: *Locus, in quo ſtas, terra ſancta eſt*: quod dicitur propter Angeli pręſentiam. Similiter aliæ res, vt dies paſchæ, veſtes ſacerdotales, & ipſa Scriptura divina, *ſacra*, & *ſancta* dicuntur ob reſpectum ad ſanctitatem eorum, quæ repræſentant, vel ſunt dicatæ: ergo poterunt imagines ſimiliter ob ſacra prototypa, ad quę dicunt reſpectum, venerari. ¶ Vlteriùs probatur ratione Div. Thomæ 3. *part. quæſt.* 25. *art.* 3. *in corp.* ex Philoſopho, & Damaſcen. deſumpta: Deus, & Chriſtus, vt concedunt hæretici, ſunt adorandi: ergo eius imagines. Patet conſequentia: Quia motus, qui eſt in imaginem, non vt res eſt, ſed vt imago eſt, eſt idem cum eo, qui eſt in ipſam rem, vt ſupponit ibi Divus Thomas ex Philoſopho: ſed motus, ſeu adoratio in Deum, & Chriſtum licitus eſt: ergo etiam erit licitus in eius imaginem: *Tunc ſic*: ſed Deum, & Chriſtum adoramus religioſo, & ſacro cultu: ergo eodem cultu adorare ſacras imagines debemus. ¶ *Vltimò*: Iniuria irrogata Regis imagini redundat in ipſum Regem, & in æſtimatione prudentum eſt eadem, ac ſi ipſi Regi fieret, vt omnes etiam hæretici concedunt: ergo idem dicendum eſt de honore, & ſacro cultu imaginibus ſacris exhibitis. ¶ *Tandem*: Ideò adoratio imaginis Veneris, aut Mercurij eſt idololatria; quia adoratio imaginis eſt eadem, ac prototypi, qui in ſe eſt falſus Deus, & creatura ob proprias turpitudines, & vitia indigna, vt ei aliquis religioſus, & ſacer cultus deferatur: ſed imagines ſacræ, quas Catholici adoramus, repræſentant Deum, & Sanctos, qui ob proprias virtutes, ſanctitatem inſignem, miracula, aliaque honeſta, & recta geſta digni ſunt ſacro cultu: ergo hic idololatricus non eſt, quando eis à fidelibus exhibetur.

Sententia catholica.

87 Ex quibus facilis eſt argumentorum ſolutio; nihil enim difficultatis, vel ſucci habent. Ad primum ergo, Reſpondetur (*primò*) concedendo Iudæos, & Gentiles non eſſe adeò ſtolidos, vt ligna eſſe veros Deos crederent: ſed per hoc non excuſantur ab idololatria: quia adorabant imagines eorum, qui veri Dij non erant, ſed potius homines ſceleſti: in quo quidem committitur gravis idololatria, quæ, vt ait Div. Thomas 2. 2. *quæſt.* 94. *articul.* 1. nihil aliud eſt, quàm *Cultus Deo debitus, exhibitus directè, & abſolutè creaturæ*: cùm ergo Iudæi, & gentiles adorarent, *vt Deos*, creaturas aliquas, provenit, quòd ab idololatria non excuſantur. ¶ Secundò reſpondetur, falſum eſſe, iudęos Deum Iſraël ſub imaginibus à ſe fabricatis colere, & non potius falſos gentilium Deos: vt patet, tum ex illo, quod Proto-Parens N. Elias eis dixit 3. *Reg.* 18. *Uſquequò claudicatis in duas partes? Si Dominus eſt Deus, ſequimini eum; ſi autem Baal, ſequimini illum.* Et Deuteron. 32. verſ. 17. *Immolaverunt dæmonijs, & non Deo, Dijs, quos ignorabant.* Tum etiam, ex ipſo vitulo conflatili, de quo loquitur argumentum: In eo enim non adorabant Deum verum Iſraël, ſed idolum *Apim*, quem Ægyptij ſub imagine vituli nigri, albis maculis inſignis tanquam Deum venerabantur, vt dicunt omnes Scriptores ſacri, & prophani (de quo videantur Div. Auguſtin. *lib.* 18. *de Civitate Dei, capit.* 5. Cicero *libr.* 1. *de Natur. Deor.*) cùm ergo iudæi viderent, talem vitulum ſummo cultu in Ægypto adorari, putaverunt, & crediderunt, illum eſſe verum Deum, & ideò, vt ait ſacer textus Exod. 32. *Adoraverunt vitulum Deum Ægyptiorum*: non verò ſub eius imagine adoraverunt verum Deum Iſraël: Quod etiam probari poterat de alijs idolis, quæ filij Iſraël adoraverunt, vt de *Moloc*, *Aſtaroth*, *Chamos*, &c. de quibus agit S. pagin. 3. *Reg. capit.* 11. & alibi pluries. Igitur falſum eſt, Deum prohibuiſſe hebræis cultum imaginum Dei, Cherubim Arcę, & cuiuſcunque alterius rei ſacræ, inquantùm ad Deum referebantur, & eius ſanctitatem, divinitatem, & ergą populum beneficia repræſentabant, ſed tantùm prohibuit idolorum imagines, vel quia eas adorabant, vt res materiales erant; vel ſaltem, quia falſos Deos exprimebant. Videantur Caietan. Abulenſ. *in cap.* 16. *Iudic.* & alij ſacri Interpretes, necnon Scholaſtici, vt NN. Salmantic. *tom.* 10. *diſput.* 37. *dub.* 2.

Argumento primo reſpódetur.

88 Et quod dictum eſt de Iudæis, potiori titulo convenit Ethnicis: Cùm luce meridiana clarius ſit, ligna, & lapides, vt veros Deos, adoraſſe; ſicut vno ore proclamant omnes Sancti Patres, & Doctores prophani. Videantur D. Auguſtin. *lib.* 8. *de Civit. Dei, cap.* 23. Tertul. *in Apolog. cap.* 12. Horat. *lib.* 1. *Serm. ſatyr.* 8. Quare concludit Euſeb. lib. 5. *Præparat.* cap. 15. *Triginta Deorum millia in terra eſſe cenſet Heſiodus. Ego autem multò plures lapideos, atque ligneos hominum Creatores eſſe, video.* Vnde neſcimus, quo colore Calvin. *lib. Inſtit. cap.* 11. §. 9. & 10. poſſit Ethnicos ab hac idololatria excuſare, vt Orthodoxos ab eis non diſsimiles turpiter fingat.

Ethnici adoraverunt ligna, & lapides.

89 Ad ſecundum, Reſpondetur, multiplicem eſſe cauſam, quare ad vnam quàm ad aliam imaginem Chriſti, B. Mariæ &c. peregrinemur. Primò: quia aliquæ ſunt, aut ab Angelis delatæ, aut formatæ, aut depictæ à Sanctis viris, vt D. Luca, Nicodemo, & alijs: vnde non ſolùm ob ſignificationem, ſed propter dolatorem, aut artificem peculiarem devotionem merentur, quàm aliæ ab Ethnicis, ſeu hæreticis depictæ, vel fabricatæ. Secundò: quia

Reliqua argumenta ſolvuntur.

quia Deus per hanc imaginem, aut per hunc Sanctum præ alijs miracula operatur. Quæ verò huius differentiæ sint causæ, non est nostrum investigare. Videantur nihilominus D. August. *Epist.* 137. *& libr.* 2. *de Civitate Dei*, *cap.* 8. vbi copiose hoc exponit. ¶ Ad tertium, Respondetur ex Parente N. D. Cyrillo *Catechesi* 18. & D. August. *Epist.* 203. hominem, vt imaginem Dei, esse veneratione dignum: *Sed quia*: (respondet D. Thom. 3. *part.* q. 25. *art.* 3. *ad* 3.) *si creaturæ rationali, in qua est imago Dei, exhiberetur adoratio latriæ, posset esse erroris occasio, vt scilicet motus adorantis sisterent in homine, inquantùm est res quædam, & non referretur in Deum, cuius est imago, quod non potest contingere de imagine sculpta, vel picta in materia sensibili*; ideò non licet adorationem homini tribuere, estò sit imago Dei, benè autem alijs imaginibus depictis. ¶ Ad quartum, Dicimus: Imagines esse dignas adoratione ratione prototypi, quem repræsentant, qui cùm Sanctus sit, etiam ipsa imago sancta est, cultuque digna. Nec vnquam Catholici adoramus imagines ob materiam, aut delineamenta; vel colores: nec credimus aliquid divinitatis in se habere, vt Gentiles existimabant; sed solùm eas adoramus, quia imagines Dei, & Sanctorum sunt, nobisque res sacras exprimunt, & significant.

---

§. II.

Qualis cultus sacris Imaginibus exhibendus sit.

Aliqui negat, sacras imagines esse adorandas adoratione propria exemplaris.

90 STabilito, sacras imagines esse dignas adoratione; restat scire, qualis cultus eis exhibendus sit. Pro quo gravior in hac parte difficultas est: An sacræ imagines adorentur eadem specificè adoratione, ac eorum exemplaria? ¶ Negant Bellarm. *tom.* 1. *controv.* 3. *lib.* 2. *de Imaginibus*, *cap.* 24. & Suarez 3. *part. tom.* 1. *disp.* 54. *sect.* 5. Et probat 1. Bellarm. ex Concil. 7. *Act.* 7. Senonensi, & Moguntino, necnon ex D. August. Gregor. & Damasc. qui dicunt, imaginem Christi non esse adorandam adoratione latriæ, & consequenter nullas alias imagines divino cultu esse venerandas: ergo necessariò debent coli inferiori cultu, ac exemplaria. ¶ *Secundò*: Nulla imago Dei est propriè Deus: sed latria est cultus proprius solius Dei: ergo cultus latriæ exhiberi non debet eius imagini. ¶ *Tertiò*: Imago, vt talis, exemplari opponitur, & est illo inferior: ergo nequit eodem cultu, sed inferiori coli.

Verius est oppositum.

91 Affirmant, & veriùs, D. Thom. 3. *p.* q. 25. *art.* 3. & ferè omnes Scholastici, vt videri licet apud NN. Salmant. *tom.* 10. *tr.* 21. *disp.* 37. *dub.* 3. *num.* 36. & ex Moralistis, id tenent Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 6. *quæst.* 5. Bonac. *tom.* 2. *disp.* 3. *q.* 1. *punct.* 3. *num.* 4. Palaus *tract.* 8. *disp.* 1. *punct.* 4. *num.* 3. Tamburin. *lib.* 2. *in Decal. cap.* 4. §. 1. *num.* 5. Leand. *tract.* 7. *disp.* 5. *quæst.* 2. & alij. Ostenditurque *primò* expressa doctrina D. Thomæ loc. citat. vbi distinguens ex Philosoph. duplicem animæ motum in imaginem, scilicet primùm in eam, vt *res* est, secundùm in eam, vt *imago* est; docet, quòd inter hos duos motus hæc est differentia, quòd primus motus est alius à motu, qui est in rem: Secundus autem, qui est in imaginem, inquantùm est imago, est vnus, & idem cum illo, qui est in rem. Et ex hoc principio ita concludit Angel. Doctor: *Sic ergo dicendum est, quòd Imagini Christi, inquantùm est res quædam (putà lignum sculptum, vel pictum) nulla reverentia exhibetur: quia reverentia non nisi rationali naturæ debetur. Relinquitur ergo, quòd ei exhibeatur reverentia solùm inquantùm est imago. Et sic sequitur, quòd eadem reverentia exhibeatur imagini Christi, & ipsi Christo: cùm ergo Christus adoretur adoratione latriæ, consequens est, quòd eius imago sit etiam adoratione latriæ adoranda.* Quid clarius pro nostra conclusione?

92 Confirmatur, & explicatur D. Thom. ratio. Licet motus in imaginem interiorem, v. g. speciem expressam, secundùm rem sumptam, non sit idem ac motus in rem repræsentatam; attamen motus in eam, secundùm quòd species expressa est, & actualiter obiectum repræsentat, est idem, ac in obiectum repræsentatum; & ita impossibile est, cognoscere hoc modo speciem, & non cognoscere in ea obiectum; quia tunc species expressa est eiusdem naturæ in esse *repræsentativo* cum illo, vt dicunt NN. Salmant. *tom.* 1. *tract.* 3. *disp.* 1. *dub.* 1. & alibi sæpè: sed imago exterior, licet sub ratione *entis* non sit idem ac exemplar; at sub conceptu *imaginis* actualiter illud repræsentatis est ipsum exemplar in esse repræsentativo; tum quia nihil aliud repræsentat; tum quia ad hoc præcisè ordinatur: ergo estò motus in eam, vt res est, non sit idem ac in exemplar; at motus in eam formalissimè, vt imago exercitè est, debet esse idem: & consequenter verùm est, quòd omnis motus in imaginem, vt imago est, est motus in imaginatum, vt arguit ex Philosopho D. Thom. *Tunc sic*: ergo motus adorationis in imaginem, est motus in obiectum repræsentatum: ergo si hoc adoratur latria, aut dulia, eadem adoratione imago, vt imago formaliter, adoranda est. Quapropter ex D. Basilio dixit Damascenus *lib.* 4. *cap.* 17. *Imaginis honor ad prototypum pervenit.* Ex quibus: *Confirmatur conclusio.*

93 Ad primum argumentum, Dicimus, Concilia, & SS. PP. negare imaginibus Christi cultum latriæ propter se, & ratione sui; non verò ratione prototypi, seu Christi repræsentati; cùm sub hac repræsentatione à Christo non distinguantur. Attamen licèt verum sit, quòd Christus in imagine, & ipsa imago eodem cultu adoretur; cæterùm hæc adoratio convenit Christo ratione *sui*, imagini verò eius ratione *Christi*: sicut suprà diximus de Christo, cuius humanitatem, & divinitatem, *prout in eo*, eodem indivisibili cultu adoramus; & nihilominus divinitatem adoramus ratione sui, ratione verò illius humanitatem: & hæc est differentia, quam Concilia, & Patres statuere locis citatis intendunt. ¶ Per quod patet ad secundum: Nam latria propter *se* est solius Dei propria; latria verò ratione *alterius* est, quæ imagini eius competit. Et hæc est etiam inferioritas, quam imago respectu prototypi habet, & intendit vltimum adversariorum argumentum, & non aliam probare potest; cùm sint idem in esse repræsentativo Christus, & eius imago *vt talis*. Et hæc de hac quæst. Qui plura voluerit, legat Div. Thomæ Interpretes; nobis *Argumentorum solutio.*

nobis autem, qui moralia agimus, eam extremis digitis attigisse, sufficiat.

Sentiunt aliqui, imagines in visionibus apparentes non esse absolute adorandas.

94 Rogabis: An imagines phantasticę, quæ nonnunquam in visionibus apparent, sint adorandæ absolutè; an verò facta suppositione, *Si Deus es*, aut *si verè Sanctus es*? ¶ Circa hanc quæstionem satis confusse video Doctores loqui. Nam Palaus *tract*. 8. *disp*. 1. *punct*. 4. *n*. 5. Azor *tom*. 1. *lib*. 9. *quæst*. 11. vt certum supponunt, esse illicitum prædictę imagini apparenti, quando dubitatur, an sub illa delitescat necne dœmon, absolutè cultum exhibere. Et rationem tradunt: Quia adorare non licet eum, quem certò moraliter non scis, esse adoratione dignum: sed si dubitas, an sub tali imagine delitescat dœmon, non scis certò moraliter, esse adoratione dignam: ergo &c. Quare controversiam tantùm disputant, quando probabiliter credunt, imaginem sibi apparentem esse Christum, aut B. Virginem, aut aliquem ex Sanctis. Circa quam prædicti Doctores, referendo Altisiodor. Alex. Bonav. Marsil. Adrian. Angel. Sylvest. Tabienam, & Armillam, docent, in prædicto casu esse imaginibus apparentibus adorationem sub prędicta conditione tribuendam. Et moventur: Quia quod insolitum est, & præter communem morem accidit, non est leviter tanquam verum, aut bonum amplectendum, sed quòd Christus in imaginibus appareat, aut loquatur, insolitum est: ergo statim, absolutè, & sine vlla conditione adorari non licet. ¶ *Deinde*: Quia istæ apparitiones tàm à bono, quàm à malo spiritu fieri solent: ergo, si absolutè adorentur, committimus nos morali periculo errandi, & idolatrandi. Quod etiam expresse tenet Medina 3. *part*. *quæst*. 25. *art*. 3. *q*. 2. *concl*. 2. *&* 3. *pag*. *mihi*, 557. & Leand. *in Decal*, *tr*. 7. *disp*. 1. *q*. 33.

Imagines in revelationibus apparentes sunt absolute adorandæ.

95 Sed Vazquez *in* 3. *part*. *disp*. 110. *cap*. 5. *num*. 5. Bonac. *tom*. 2. *disp*. 3. *quæst*. 1. *punct*. 3. *num*. 5. & NN. Salmant. *tom*. 2. *disp*. 37. *dub*. 3. *num*. 53. docent, prędictas imagines posse absolutè adorari, dummodò adsit recta intentio, & affectus. Et ratio est: Quia Christus, sub quacumque imagine appareat, est absolute adoratione dignus: sed ibi Christus sub illa imagine apparet: ergo absoluta adoratione dignus est. Quæ ratio est (meo videri) adeò demonstrativa, vt convincat, sicut supr. docuimus *tract*. 20. *capit*. 6. *punct*. 3. *à num*. 14. eodem modo deberi adorari Christum sub imagine apparenti, etsi dubitetur, an sub illa delitescat dœmon? Et ratio est: Quia tunc casus dubium non cadit supra repræsentationem imaginis, sed circa loquutionem delitescentis sub illa: sed quando imago certò, & evidenter repræsentat Christum, absolutè adorari potest: ergo tunc absolutè adorandus est, si velit eum adorare: sicut absolutè hostiam adoramus, etsi sub illa possit Christus ex prava intentione consecrantis non adesse. Quare non credimus consulendam esse tunc omissionem adorationis, vt quid melius, aut tutius: quia in præcisa adoratione nullum sentimus esse erroris, aut idololatriæ periculum. Est tamen consulendum, nè facilè præbeatur assensus sub illa imagine loquenti, maximè à mulieribus: Quia cùm imbecilioris phantasiæ præ hominibus sint, anxiæque, & valde revelationum cupidæ; & aliàs, vt ait Philosophus *in Politicis*, minùs ratione polleant, faciliùs dœmonum fraudibus decipientur. Quare dum de revelationibus, & loquutionibus prudenter suspicatur, aut timetur, non est illis credendum, sed potius probandum, an ex Deo sint, & quod bonum est, tenendum. Regulas verò discernendi veras relationes, & loquutiones à falsis, tradunt Medina *loc. cit. pag*. 159. & maximè S. M. N. Theresia *in lib. vitæ cap*. 25. *&* *alibi sæpè*.

Corollarium ex præcedenti doctrina.

96 Ex quibus infertur *primò*, sacras imagines verè, propriè, & in se vt *quod* adorari. Et ratio est: Quia illud verè, & propriè adoratur vt *quod*, quod est obiectum terminans adorationem: sed sacrę imagines terminant adorationem, saltem vt obiectum materiale, & secundarium; aliàs non permitteret Ecclesia, eas adorari verè, & propriè: ergo adorantur verè & propriè vt *quod*. ¶ *Deinde*: Illud in se, & vt *quod* adoratur, quod in se habet adorationis motivum, licèt hoc totum ab alio dependeat: sed sacræ imagines habent in se relationem similitudinis, seu repręsentationem rei sacrę, quæ est adorationis motivum, licèt cum omnimoda dependentia à re repręsentata: ergo verè in se, & vt *quod* adorantur. Sic Bellarmin. *loc. cit. cap*. 21. Medina 3. *part*. *quæst*. 25. *articul*. 3. *dub*. 3. & Castillo *disp*. 20. *q*. 5. *part*. 4. docentes, contrariam sententiam Durandi *in* 3. *dist*. 9. *q*. 2. & aliorum assentientium, vt *quo* tantùm adorari, esse periculosam, & sapientem hæresim. Sed quidquid sit de hoc.

Nomina sacra, & res ad divinum cultum spectantia adoranda sunt vt quod, eadem adoratione, ac Deus, vel Christus.

97 Infertur *secundò*: Nomina sacra, & alias res, vt sacramenta, calices, altaria, corporalia, sacerdotalia vestimenta &c. adoranda esse eadem adoratione, ac Deus, vel Christus. Et ratio est: Quia hæc omnia vel significant Deum, aut Christum; vel vt illius propria reputantur, & ad eum relationem dicunt: ergo sicut imagines ob similem repręsentationem venerantur, eodem cultu ac Deus, vel Christus, idem dicendum est de Sanctis nominibus *Dei*, *Iesu* &c. & alijs sacris rebus, seu ad divinum cultum ex institutione Ecclesię pertinentibus. Quapropter praxis Ecclesię est, audito nomine *Iesu*, & *Mariæ*, caput aperire, & inclinare, eaque depicta deosculari, vel alio religioso cultu omnes res sacras venerari. Ita Azor *tom*. 1, *lib*. 9. *cap*. 8. *q*. 12. Suarez 3. *p*. *disp*. 56. *sect*. 5. Vazq. 3. *part*. *q*. 25. *art*. 3. *disp*. 108. *cap*. 11. NN. Salmant. *tr*. 21. *disp*. 37. *à n*. 55. Bonacin. *tom*. 2. *disp*. 3. *quæst*. 1. *punct*. 3. *numer*. 9. & alij.

Datur præceptum vtendi sacris imaginibus, & eas adorandi.

98 Vltimò rogabis: An detur præceptum vtendi sacris imaginibus; & quos obliget? ¶ Respondetur cum Suarez *loco citat. disp*. 54. *sect*. 7. nullum de hoc dari præceptum naturale, divinum, aut ecclesiasticum: Quia nec sola ratione naturali potest demonstrari, teneri fideles vti imaginibus ad Deum colendum; nec constat ex sacra Scriptura, aut Apostolica traditione: nec denique est Ecclesiæ expressum præceptum ad id cogens. Vnde tantùm ex consuetudine Ecclesiæ introductum est, quòd saltem in communi fideles teneantur sacris imaginibus vti. Quæ consuetudo, quia vim legis habet, dici potest, de tali vsu adesse ecclesiasticum præceptum. Quod sic probatur: Quia templa, & altaria ornare imaginibus debemus; aliàs non leve adesset fidelium scandalum; sicut etiam generaretur, si videremus aliquem privatim domi eas non collocare: ergo ex consuetudine Ecclesiæ, & fidelium datur præceptum

tum

rum vtendi sacris imaginibus. ¶ Notat tamen Suarez, quem sequuntur Trullench *dub.* 7. *num.* 14. & Leand. *quæst.* 3. quòd si quis ex avaritia, aut negligentia imaginibus privatim non vteretur, hic contra hoc præceptum minimè peccaret: quia non singulos, sed in communi fideles obligat. ¶ Ex quo sequitur, adesse duplex aliud pręceptum, scilicet præceptum affirmativum eas adorandi, & negativum eis iniuriam non inferendi: Ex quibus præceptum negativum semper ex genere suo sub mortali obligat; cùm eius materia ad religionem spectet: affirmativum verò, *in ratione talis*, solùm temporibus determinatis: vt si esset necessaria hæc adoratio ad fidem confitendam, aut ad publicè coadorandum cum alijs; vel si aliqua actio exercenda esset circa sacras imagines, quæ adorationem illius necessariò exigeret. Videantur Doctores suprà relati.

PUNCTUM IX.

De Cultu Sanctorum Reliquijs exhibendo.

PLura, quæ hucusque diximus de cultu sacris imaginibus exhibendo, eadem proportione, & pari ratione Sanctorum reliquijs coveniunt. Et ideò in hoc primo §. ea & alia non ita difficilia extremis digitis, & per modum suppositionis attingemus. In secundo verò §. quæ speciaiora, & difficiliora sunt, resolvemus.

§. I.

Nonnulla circa adorationem Reliquiarum supponuntur.

Reliquię Sanctorum sunt veneratione dignæ.

99 SUpponendum est *primò* vt de fide certum, Sanctorum reliquias esse adoratione dignas, & sacro honore ab omnibus esse habendas, & magna reverentia tractandas. Ita definitum est in Concilio Niceno 2. *act.* 3. Gangrensi *canon vlt.* Cartaginensi 5. *can.* 5. Bracarensi 3. *can.* 5. Moguntino *can.* 51. Lateran. 2. sub Innoc. III. *cap.* 62. & denique Trident. *sess.* 25. *cap.* 2. Constatque ex Gen. 50. & Exod. 13. vbi legimus, ossa Iacob, & Ioseph cum magno honore esse conservata, & sepulta. Et ex quarto Reg. 13. constat, Deum per ossa P.N. Elisæi mortuum suscitasse; quod minimè fecisset, si, vt inquiunt hæretici, Sanctorum corpora, & ossa contemneret. Item 4. *Reg.* 23. de Iosia dicitur, quòd delubra idolorum evertens, & redigens in cineres defunctorum corpora, Elisęi ossa intacta servari iussit. ¶ Vltimo *Matth.* 9. Mulier tangens vestimenti Christi fimbriam statim sanata est. Et *Act.* 19. D. Pauli sudaria, & semicinctia deferebantur ad languidos, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur: ergo quia Deus reliquias Sanctorum honorat, vultque ab hominibus religiose coli. Sicquè testatur hoc praxis communis Ecclesię, & fidelium, miraculis passim confirmata. Videantur Bellarmin. *controv.* 3. *tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 3. Suarez *in* 3. *part. tom.* 1. *disp.* 55. NN. Salmant. *tract.* 21. *disp.* 38. *à num.* 1. Sanchez *lib.* 2. *Summ. cap.* 43. Palaus *tract.* 8. *disp.* 1. *punct.* 6. Leand. *tract.* 7. *disp.* 4. *quæst.* 1. Bonac. *tom.* 2. *disp.* 3. *quæst.* 1. *punct.* 4. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 9. *dub.* 8. *num.* 1. Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 8. *quæst.* 5. & alij. Contra Vvicleph, & alios hæreticos, quos eruditè refutat Bellarm. *citat. à cap.* 1.

Adorantur eadem adoratione, ac personæ cuius sunt reliquiæ.

100 Supponendum est *secundò*: sacras reliquias adorandas esse eadem adoratione, qua personæ, quarum sunt, adorantur. Et ratio est: Quia reliquiæ, *vt tales*, dicunt relationem ad personas, quarum sunt reliquię; sed ob hanc relationem adoramus sacras imagines eadem adoratione, ac prototypum: ergo & reliquias. ¶ Deinde ostenditur ratione D. Thomæ: Qui habet ad aliquem affectum, etiam ea quæ de ipso post mortem reliquuntur, vt corpus, vestes, & similia veneratur: sed Sanctos colere debemus, & ad eos affectum habere, tanquam ad Christi membra, & vt Dei filios, & amicos, vt supr. dictum est: ergo eadem veneratione eorum corpora, quæ fuerunt organa Spiritus-Sancti in eis habitantis & operantis, colere debemus. ¶ Ex quibus sequitur, quòd Christi præputium, & eius sanguis in aliquibus eius passionis instrumentis manens, latria adoranda sunt; at B. Mariæ V. lac, capilli &c. hyperdulia; corpus denique, ossa, vestes, & similes Sactorum partes dulia venerari debentur. Ita D. Thom. 3. *part. quæst.* 25. *artic.* 4. & 6. quem sequuntur *locis supr. cit.* Palaus *num.* 2. Bonac. *numer.* 4. Trullench *num.* 4. Sanchez *num.* 2. & alij quàm plures, quos sequuntur NN. Salmant. *à num.* 4.

Hæreticorum argumenta.

101 Sed arguunt hæretici: Si Reliquiæ Sanctorum, v. g. frustullum carnis, vel ossis, aut eorum cineres essent venerandæ, idem dicendum esset de vermibus, in quos Sanctorum carnes conversæ sunt: sed hoc est falsum: ergo nec alię sacræ Reliquiæ sunt venerandæ. ¶ *Vlterius*: Si ob contactum ad Sanctos essent reliquiæ adorandæ, vt faciunt Catholici, esset adoranda asina, in qua Christus sedit, os Iudę Christum deosculantis, & manus Iudæorum eum crucifigentium: sed hoc est impium: ergo &c. ¶ *Vltimò*: Reliquię in se, vtpote inanimatæ, sunt adorationis incapaces; & aliàs plurimæ reliquiæ sunt falsæ, & fortè alicuius asini partes: ergo non est decens eas adorare. Sic contra Catholicos debachant hæretici. Sed eorum iniuria facilè dispellitur.

Respondetur

102 Ad primum, Respondetur cum Sanchez *lib.* 2. *cap.* 43. *num.* 2. Suarez *disp.* 55. *sect.* 1. *in fine*, 3. *part. disp.* 112. *cap.* 8. *num.* 29. Palao citat. *num.* 1. quòd licèt ratione contactus omnia, quæ Sanctos tetigerunt, possimus adorare, tanquàm eorum reliquias ad eos relationem dicentes; tamen quando res eos tangentes sunt indecentes, fætidæ, putridę, obscænæ &c. in eis non concipitur religiose prædicta relatio; & ideò ab eorum adoratione abstinendum est. Quam ob causam non licet adorare Sanctorum sputa, & alia excrementa; nec similiter asinos, in quibus sederunt, ob indecentiam quæ in eis adest, & idem de manibus crucifigentium diximus supr. *num.* 20. ¶ Ad secundum, patet ex dictis pro conclusione, totoque hoc capite; vbi docuimus, reliquias Sanctorum ex se nullam adorationem ser-

terminare, nisi inquantùm relationem ad eos dicunt: quare, vt sanctè adorentur, nihil obest, quòd res inanimatæ sint. ¶ Et ad id quod additur, de incertitudine aliquarum reliquiarum, patebit ex immediatè dicendis, vbi explicabimus, quæ notitia sufficiens sit, vt prudenter eis adorationem exhibeamus.

Certitudo necessaria ad licitam adorationem reliquiarum.

103 Sed rogabis hìc: Quæ certitudo requiratur, vt Sanctorum reliquias licitè adorare possimus? ¶ Respondetur, quòd præsens quæstio vel procedit de culto publico, aut privato? Si de privato, Dicendum est cum Sanchez *cap.* 43. *num.* 13. Palao *punct.* 6. *num.* 3. Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 8. *quæst.* 8. Trullench *cap.* 9. *dub.* 8. *num.* 6. Barbosa *de Potest. Episcop. part.* 3. *alleg.* 97. *num.* 18. Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 1. *punct.* 4. *num.* 5. & alijs, sufficere moralem certitudinem de veritate illarum, vt eas absolutè adorare possimus. Quæ certitudo tunc datur, quando id testificat vir probus, fide dignus, & Religiosus: hæc enim notitia sufficiens est, ad eas absque aliquo periculo religioso cultu adorandas. Et ratio est: Quia, dum alia contraria non adest, sat est, vt sis moraliter certus de veritate illarum, & vt tutè illas, sivè sint Sancti nondum beatificati, sive canonizati, venerari privatè liceat. Si autem de cultu publico loquamur, sic ait Concil. Trident. *sess.* 25. *cap.* 2. in fine: *Statuit Sancta Synodus nemini licere vllo in loco, vel in Ecclesia, etiam quomodolibet exempta, vllam insolitam ponere, vel ponendam curare Imaginem::: nec novas reliquias recipiendas, nisi eodem recognoscente, vel approbante Episcopo.* Vnde reliquiæ noviter inventæ, solùm postquàm sunt ab Episcopo approbatæ, publicè adorari possunt.

Non potest Episcopus approbare Reliquias Sancti nondum beatificati.

104 At circa prædicta Concilij verba, Nota, Episcopum tantùm posse approbare novas reliquias Sancti à summo Pontifice beatificati: si enim adhuc beatificatus non sit, nec approbare, nec publicè adorandas proponere potest: vt docent Sanchez, *n.* 10. Azor *quæst.* 8. *cit.* Palaus *n.* 3. & alij, quos refert, & sequitur Barbosa *in dict. cap. Concilij, num.* 9. *& de Potest. Episcop. part.* 3. *allegat.* 97. *num.* 10. Et ratio sumitur ex cap. *fin. de Reliq. & Venerat. Sanct.* vbi decernitur, reliquias denuò inventas sine summi Pontificis authoritate non esse publicè adorandas. Vnde benè advertit Sanchez *in hoc cap.* Tridentinum Episcopis nullum novum privilegium concessisse, sed tantùm formam in reliquijs approbandis tradidisse. ¶ Nota *secundò* cum Barbosa *loc. proximè cit. num.* 11. quòd sacra Congregatio censuit: *Reliquias, quæ fuerint antiquæ* (etiam si non sint Sancti canonizati) *habendas esse in illa veneratione, qua hactenus fuerunt.* Et idem dicendum cum Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 1. *punct.* 4. *num.* 5. Sanchez *num.* 11. & Suarez *disp.* 55. *sect.* 2. Trullench *num.* 7. quod approbat citatus Barbosa de reliquijs antiqua traditione, & vniversali consensu approbatis: Nam hæc approbatio canonizationi æquipollet, vt suprà diximus; & antiquitùs alia solemnitas pro Sanctorum canonizatione non reservabatur. Quare has reliquias approbare, & publicè adorandas proponere valet quilibet Episcopus sub forma à Concilio assignata, hoc est, adhibitis priùs in consilium Theologis, & alijs pijs viris: Licet, vt notant Barbosa *num.* 17. Palaus *num.* 5. eorum sententia audita, possit ipse contra eorum placita decidere. Cæterùm; quia talis approbationis actus non est iurisdictionis contentiosæ, potest extra diœcesim existens licentiam concedere, vt in sua diœcesi à fidelibus publicè adorentur. Ita Barbosa *num.* 16. Sanchez *num.* 14. Bonac. *n.* 6. & alij.

Decisio difficultatū circa dicta pertinet ad Concilium Provinciale.

105 Denique addit Tridentinum: *Quòd si aliquis dubius, aut difficilis abusus sit extirpandus, vel omnino aliqua de his rebus gravior quæstio incidat, Episcopus, antequàm controversiam dirimat, Metropolitani, & comprovincialium Episcoporum in Concilio provinciali sententiam expectet; ita tamen vt nihil, inconsulto Romano Pontifice, novum, aut in Ecclesia hactenus insitatum decernatur.* Circa quæ verba optimè notat Fagundez *in* 5. *Ecclesiæ præcepta lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 5. quòd sententia Concilij provincialis non est consultiva, sed decisiva: vnde expectanda non est proprij Episcopi decisio. Et ratio sumitur ex verbis Concilij: Nam de Theologis habetur, quòd adhibeantur tantùm eorum consilia; de Concilio verò provinciali, quòd eius sententia expectetur: ego &c. Videatur etiam Barbosa *citat. alleg.* 97. *n.* 17. ¶ Qua ergo certitudine, aut Episcopi approbatione supposita, concors Catholicorum sententia est, posse licitè eas fideles adorare: quia iam abest erroris formale periculum, & simul adest certitudo moralis, quòd licitè, & prudenter operamur.

Licitum est reliquias decenter ornatas ad collum suspensas gestare.

106 Hac ergo morali de veritate Reliquiarum habita notitia, conveniunt Doctores, in eo quòd eas gestare collo decenter, & religiose suspensas, pium, & licitum est, vt docet D. Thom. 2. 2. *quæst.* 96. *art.* 4. *ad* 3. NN. Salmant. *tom.* 10. *tract.* 21. *disp.* 38. *dub.* 1. *num.* 7. *in fine*, & alij, videndi apud Sanchez *lib.* 2. *Decalog. cap.* 40. *num.* 27. Palaus *tract.* 8. *disp.* 1. *punct.* 6. *num.* 9. & Leand. *tract.* 7. *disp.* 4. *quæst.* 19. Et ratio est evidens: Quia cedit hæc delatio in Sanctorum cultum; & aliàs nullam ibi supponimus adesse indecentiam, aut fœditatem, vel periculum, quòd obscænitate possint pollui; si enim hoc periculum adesset, illicitum esset eas sic gestare, & gravis contra religionem culpa committeretur; vt tradunt Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 8. *q.* 12. Palaus *loc. cit.* Leand. *tract.* 7. *disp.* 4. *quæst.* 20. & alij. Hæc communia sunt, & ideò ea tetigisse sufficiat, sequentia verò lentiùs decidemus.

§. II.

Reliqua ad Reliquiarum venerationem pertinentia proponuntur.

Delatio reliquiarum non multiplicat peccata.

107 His ergo suppositis: Inquires primò: An qui, dum furatur, mœchatur, vel occidit, secum defert Sanctorum reliquias, peccet etiam contra earum cultum? ¶ Affirmant Philiarcus *de Officio Sacerdot. tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 9. *ad finem, vers.* 4. Quia videtur tunc inferri irreverentia non levis Sanctis, & eorum reliquijs; cùm in eorum conspectu graviter Deum offendere audeat. ¶ Sed negant probabiliùs Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 8. *quæst.* 6. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 40. *num.* 28. Bonacin. *tom.* 2. *disp.* 3. *quæst.*

quæst. 1. punct. 4. num. 7. Palaus punct. 6. citat. num. 10. Trullench lib. 1. Decalog. cap. 9. dub. 8. num. 11. Fagundez lib. 1. cap. 4. num. 13. & alij: Quia licèt aliqua adsit irreverentia; tamen nec hæc aliquo præcepto speciali prohibetur; nec huiusmodi peccata directè cultui reliquiarum opponuntur; aut inde sequitur, eas turpiter tunc contrectari: ergo sine sufficienti fundamento affirmatur, adesse novum peccatum. ¶ Quod vrgeri amplius potest: Nam virtuose operari, gestando ad collum reliquias, non est circunstantia afferens novam speciem bonitatis actui: ergo econtrà nec erit speciale peccatum, vitiose, & turpiter operari, eas similiter secum deferendo. ¶ Ex quibus satis constat ad rationem contrariæ sententiæ: Et maximè, quia si illa teneret, sequeretur, quòd quodlibet peccatum acciperet distinctam malitiam, ex quo fiat coram Deo, in cuius conspectu, certum est, omnia patrari: ergo si hoc est falsum, etiam erit sententiæ contrariæ motivum.

Ablatio reliquiæ est furtum, & sacrilegium.

108 Inquires secundò: An sit peccatum, reliquias sacras devotionis causa furari, aut de eis aliquid detrahere? ¶ Supponunt Doctores, quòd qui ab infidelibus surripit, licitè operatur; cùm eas ab irreverentiæ, & pollutionis periculo liberet; & aliàs infideles iniustè illas possideant. Ita Sanchez, Palaus, Bonacina, & alij infrà citandi. ¶ Quare difficultas procedit, quando ab alio fideli furantur. Et ratio prò parte negativa est: Quia reliquiæ non sunt pretio æstimabiles: sed sumere, invito domino, quod non est pretio æstimabile, furtum non est: ergo nec est furtum reliquias furari. ¶ Sed nihilominus omninò certum est, in prędicto casu furtum, & sacrilegium committi. Et ratio est: Quia furari, invito domino, rem sacram, quæ tantæ ęstimabilitatis est, vt nullo pretio temporali compensari potest, gravior iniuria illi infertur, quàm temporalia bona surripiendo, quę pretio adæquari possunt: ergo etiam erit gravius furtum. ¶ Nota tamen hìc, quòd non requiritur, quòd magna reliquiæ quantitas auferatur, vt lethale committatur peccatum. Et ratio est: Quia parvitas materiæ, quæ à Doctoribus conceditur in reliquiarum furto, non mensuratur ab earum quantitate, sed potius ex qualitate, & taritate illius. Vnde parva particula ligni crucis, coronæ spineæ, aut alterius reliquiæ, magni ob eius raritatem, aut qualitatem à domino ęstimatæ, res gravis est, & eius ablatio grave furtum, & sacrilegium. Sic Sanchez cap. 43. lib. 2. Decalog. num. 23. Palaus tract. 8. disp. 1. punct. 6. num. 19. Sylvest. verb. Reliquiæ, Azor tom. 1. lib. 9. cap. 8. q. 9. Bonac. tom. 2. disp. 3. quæst. 1. punct. 4. num. 8. Trullench lib. 1. cap. 9. dub. 8. n. 12. Leand. tr. 7. disp. 4. q. 24. & 27. & alij apud ipsos. Ex quibus Leander addit ex Prado tom. 2. cap. 22. quæst. 2. §. 1. num. 18. Bannez, Navarro, Molina, & alijs, quòd mortaliter peccat, qui parvam reliquiæ partem surripit ei, qui scit esse valde ob hoc contristandum.

Pœna contra reliquias sacras rapientes, & asportantes.

109 Inquires tertiò: An sit aliqua pœna à iure imposita contra reliquiarum fures? Azor tom. 1. lib. 9. cap. 8. quæst. 10. quem sequuntur Trullench lib. 1. Decalog. cap. 9. dub. 8. num. 12. & Sylvester, probat ex cap. Quis quis, §. Si quis domum 17. quæst. 4. prædictum reliquiarum furem ante primam admonitionem incurrere excommunicationem minorem; post tertiam verò incurrere maiorem. ¶ At Suarez tom. 1. in 3. p. disp. 22. sect. 2. num. 9. Sanchez lib. 2. Decal. cap. 43. num. 24. Palaus tract. 8. de Adoratione, disp. 1. punct. 6. num. 21. docent, quòd pœna in prædicto textu taxata ad summum est excommunicatio minor; & quòd tantùm sit lata contra eos, qui muros, & fores Ecclesiæ frangit; cùm dicatur ibi: Si quis domum Dei violaverit &c. quæ verba præfatam violentiam satis indicant. ¶ Sed, quia ex dictis tr. 10. cap. 3. punct. 14. n. 158. constat, nullam incurri excommunicationem minorem, nisi quando communicamus cum excommunicato: dicimus, ob tale crimen nec prędictam pœnam posse incurri. ¶ Barbosa verò 3. part. de Offic. Episcopi, allegat. 50. n. 148. quem sequuntur Palaus, Trullench, & Leander tract. 7. in Decal. q. 35. affirmat, Gregorium XIII. in constit. quæ incipit Pontificiæ solicitudinis, excommunicasse excommunicatione maiori, sibi reservata, eos, qui sine Summi Pontificis concessione in Provinciam Mediolanensem sacras reliquias asportarit: Item qui ab vna Ecclesia ad aliam eas transtulerit: qui aliquam earum particulam concesserit, donarit, aut etiam acceperit. ¶ Bonac. tom. 2. disp. 3. quæst. 1. punct. 4. num. 9. & tom. 3. disp. 2. quæst. 3. punct. 13. num. 5. §. Incid. affert ad verbum excommunicationem latam à Paulo V. die 14. August. ann. 1613. contra eos, qui extrahunt reliquias sine Pontificis licentia ex cæmeterijs, criptis, vel catacumbis, tàm Romæ, quàm alibi existentibus. Et insuper docet num. 9. in iure communi vetitum esse, reliquias perpetuę sepulturæ traditas aliò transferri absque Summi Pontificis, vel Episcopi licentia; nisi ad aliud cogat vrgens necessitas. Cui adhæret Trullench num. 12. referens Sylvest. Armill. & Palaum: At hic Doctor expresse id loco relato non tenet. ¶ Sed quidquid sit de hoc, cum eodem Palao dicendum est, quòd si alicui à Summo Pontifice sit concessa facultas ex cæmeterijs extrahendi Sanctorum reliquias, posse eas alijs donare, & quo voluerit, asportare; cùm hæc licentia in prima includatur. Videatur Azor lib. 9. citat. cap. 8. q. 10.

Impugnatur aliquorũ Prælatorum audacia in reliquijs dilacerandis, & trãsportandis.

110 *Vnde multum admiramur* (loquimur verbis NN. Salmant. tom. 10. tr. 21. disp. 38. dub. 1. num. 7.) *& non minùs dolemus temerariam audaciam, vel turpem ignorantiam aliquorum Prælatorum Regularium (quantumvis superiores sint) qui prætextu videndi, aut transferendi corpora sacra aliquorum Beatorum, pertinentia ad quædam sui Ordinis Monasteria, ipsa corpora (si licet ita loqui) trucidant, attenuant, lacerant, & diripiunt, insignes portiones reliquiarum inde asportantes, vt eisdem ditent, quos volunt. Non enim dubitamus, id esse manifestum furtum, & gravissimam illorum Monasteriorum, aut templorum iniuriam, ad quæ illa sacra pignora pertinent.*

Roboratur præcedens impugnatio.

111 Hæc NN. Salmant. loc. cit. & rectè quidem: Tum quia similes reliquię, & aliæ notabiles, maximè theccis clausę, computantur inter res pretiosas Monasterij, vt diximus tom. 4. tr. 18. cap. 7. num. 34. & quas absque consensu illius, & alijs conditionibus à Summis Pontificibus respectivè requisitis, nullus alienare potest, vt ibidem latè

latè docuimus. Et respectu bonorum Monasteriorum N. Ordinis Gregor. XIII. & Paulus V. solùm concessere facultatem ea alienandi, ex consensu maioris partis Capituli, & Diffinitorij generalis, & sub conditione quòd in Monasterij vtilitatem cedant, vt videri potest in Bullario novissimo N. Ordinis, *Bulla* 17. *Pauli V. pag.* 324. ergo Prælati, quantumvis superiores, iniustè agunt, gravissimequè peccant, prædictas reliquias dilacerando, aut alibi transferendo; & consequenter ad restitutionem tenentur, neque aliter hoc peccatum expiari potest. ¶ *Tum etiam*: Quia, vt refert N. Ordin. Historia, *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 30. & 31. *num.* 3. licèt ex consensu totius Capituli generalis corpus S. M. N. Therefię ex Alba in Abulam *anno* 1582. fuerit translatum; nihilominus Sixtus V. iussit, iterum illud reduci ad Conventum Albæ, in quo à principio iacuit: ergo quia sensit, iniustè agere Religionum Prælatos, privando Conventus particulares Sanctorum, aut Beatificatorum, aut cuiuscunque alterius Venerabilis Religiosi corporibus, vel aliqua eorundem insigni reliquia. Videatur prædicta Historia *cap.* 31. *num.* 6. vbi refert, Sixtum V. sub excommunicatione prohibuisse, nè è corpore S. M. N. Theresiæ deinceps quis aliquam particulam adimere auderet.

Prohibitio Pontificia ad nō extrahendum reliquias S. M. N. Theresię, & S. P. N. Ioannis à Cruce ab Ecclesijs Albæ, Segoviæ, & Vbedę.

112 Sed quia hęc, & alia decreta efficere non potuerunt, vt corpus tàm M. N. S. Theresiæ, quàm Sancti Ioannis à Cruce integrum conservaretur; ideò Innoc. XI. in quadam bulla anno 1689. die 19. Februarij expedita, cuius tenor habetur in Bullario Ordin. *pag.* 466. prohibet: *Ne de cætero quævis persona, sive regularis, sive sæcularis cuiusvis gradus, conditionis, & dignitatis etiam ecclesiasticæ, quacunque superioritate, & officio fungens, etiam individua mentione digna, dictas reliquias, seu aliquam illarum partem, è dictis Ecclesijs, seu domibus* (*scilicèt Albæ, Segoviæ, & Vbedæ*) *sub quovis prætextu, colore, ingenio, causa, ratione, & occasione, absque expresso Capituli generalis eiusdem Congregationis assensu, & illius pro tempore existentis superioris Generalis decreto extrahere, & asportare, seu vt extrahatur, aut asportetur permittere, aut consentire audeat, vel præsumat sub excommunione latæ sententiæ, à qua nemo nisi à nobis, aut à Romano Pontifice pro tempore existenti, absolutionis beneficium, præterquàm in mortis articulo constitutus, & non nisi facta debita restitutione, obtineri possit; ac quoad Regulares etiam sub privationis vocis activæ, & passivæ pœnis, eo ipso absque alia declaratione per contra facientes incurrendis, authoritate Apostolica tenore præsentium interdicimus, & prohibemus. Non obstantibus &c.* Ex quibus constat, nullum, etiam si sit ipsa Communitas, seu Conventus, in quibus tales reliquiæ existunt, sine consensu Capituli generalis, & de decreto P. N. Generalis posse, sub pœnis relatis, aliquam, quantumvis parvam, reliquiam tàm S. M. N. Theresię, quàm B. Ioann. Cruce existentem respectivè (hoc est reliquiam S. M. N. Theresiæ in Conventu nostrarum Monialium Albæ, S. Ioann. à Cruce in Conventu nostrorum Religiosorum Segoviæ, & Vbedæ) donare, extrahere, vel alienare. Quod intelligendum est de reliquijs prædictis tunc in eis existentibus: vnde si aliæ de novo acquirantur, sub prædicta prohibitione non continentur, sed sub generali *num.* 108. relata.

Victores peccant cōtra iustitiam Ecclesias reliquijs spoliando.

113 Inquires *quartò*: An peccaret mortaliter peccato iniustitię, & sacrilegij Dux, vel miles, qui, in bello iusto capiens Civitatem, reliquias ab eius Ecclesijs surriperet? ¶ Negat Ioannes Ferrando *in Disquisit. Reliq. lib.* 1. *cap.* 8. *art.* 3. Quia bona in bello iusto capta ad vincentes attinent: ergo &c. ¶ Sed contraria sententia omninò tenenda est cum Diana *part.* 10. *tr.* 16. *resol.* 74. Tum quia bona Ecclesię ob delictum Civitatis capi non possunt, nec Ecclesiastici puniri debent, vt est communis sententia. Tum etiam: quia sic tenet communis Principum praxis: nullus enim audet Ecclesias, & earum bona attingere; vnde, si forte aliquis militum ea eripit, graviter punitur; & ad restitutionem cogitur. Quare prima sententia est omnino à catholicorum libris expungenda.

Quid dicendū de ostendentibus reliquias, vt accrescant eleemosynæ.

114 Inquires *quintò*: An licitè exponi possint sacræ reliquiæ, vt hac occasione eleëmosynę largiores offerantur? ¶ Supponimus, reliquias antiquas extra capsam ostendi non posse, vt præcipitur in cap. final. *de Reliquijs & Veneratione Sanctorum*, ne sacra ossa, si iam sint carne spoliata, existimentur non esse Sanctorum reliquias, & à rudi populo detrahantur, vel minùs decenter venerentur. Quæ ratio prædicti textus cùm in alijs reliquijs non ita antiquis militet, etiam illicitum erit, eas extra capsam ostendere. ¶ Secundò supponimus, eas deberi asservari in locis honestis, nitidis, & decoris vasculis, capsis, vel arcis; aliàs contra venerationem rebus sacris debitam delinquetur. ¶ Quibus suppositis, Abbas, *in dict. cap. fin.* Angel. verb. *Reliquiæ*, Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 8. *quæst.* 7. & alij docent, illicitum esse exponi reliquias, vt hac occasione eleëmosynæ accrescant. Et moventur: Nam in cap. fin. cit. dicitur: *Ne venales exponantur.* Et Tridentinum *sess.* 25. mandat, *quòd in reliquiarum veneratione omnis turpis quæstus eliminetur*; sed exponere reliquias, vt hac occasione eleëmosynæ accrescant, est aliquomodò eas venales exponere, & turpis quæstus quæri: ergo illicitum est.

Propria mens declaratur.

115 Sed nihilominus, Dicendum est, quòd etsi principaliter intendatur expositione reliquiarum, quòd eleëmosynæ accrescant, dummodò omne pactum deficiat, non est illicitum eas hac intentione exponere. Et ratio est: Quia ostensione reliquiarum intendere acquisitionem eleëmosynarum non est eas venales exponere, nec ibi turpis quæstus intervenit: quia ad hoc requiritur conventio, seu pactum, quòd nisi ob elargitionem eleëmosynarum non ostenderentur: sed in præsenti casu tale pactum non datur: ergo nec venales exponuntur sanctæ reliquiæ, nec per eas turpis quæstus intenditur. ¶ *Deinde*: Quia qui prædicta intentione reliquias ostendit, solum intendit, fideles movere ad elargiendas liberaliter eleëmosynas, non verò ad hoc eos obligare: sed media ostensione reliquiarum intendere liberalem elargitionem eleëmosynæ non est simonia, nec eas venales exponere, aut turpem quæstum quærere: ergo hoc licitum est, & liberum saltem à culpa mortali. Diximus *à culpa mortali*: quia saltem venialis abesse in hac intentione nequit; cùm detur deordinatio aliqua à virtutis religionis fine.

fine. ¶ Ex quibus constat ad rationes sententię contrariæ. Concilium enim solum prohibet quæstum, de quo loquitur cap. fin. citat. cùm dicat: *omnis turpis quæstus eliminetur*; idest antiquus iam prohibitus; sed quæstus antiquitùs prohibitus erat, qui ex se est turpis; qualis est venalis, non verò qui accidentaliter, & ex prava tantùm intentione operantis est turpis, qualis est de quo in casu præsenti procedit quæstio: ergo primus est, qui à Concilio prohibetur, non secundus. Nostram resolutionem defendunt Armilla verbo *Reliquiæ*, *num.* 1. Tabiena *ibi*, Sotus *lib.* 9. *de Iustitia, quæst.* 6. *art.* 2. Sanchez *lib.* 2. *Decalog. cap.* 43. *num.* 23. Palaus *tr.* 8. *disp.* 1. *punct.* 6. *n.* 18. & alij.

Illicitum est sacras reliquias, & agnos cereos vendere.

116 Inquires *sextò*: An sacras reliquias, & cereas formas, quas *Agnus Dei* communiter appellamus, liceat vendere, aut tangere? ¶ Plura sub hac quæstione comprehendimus, quia ferè eadem est in omnibus difficultas. Pro cuius resolutione, Dicendum est; simoniacum esse sacras reliquias, & agnos vendere. Primum constat ex cap. fin. & sess. 25. Tridentini citatis numero præcedenti; vbi talis venditio prohibetur. Secundum patet ex bulla Gregorij XIII. quæ incipit: *Omni certè studio* edita 8. Kalen. Iulij ann. 1572. vbi sic ait: *Statuimus, & ordinamus; ac sub excommunicationis pœna, ipso facto incurrenda; prohibemus, & interdicimus; ne quisquam sive vir, sive mulier, sæcularis, aut Ecclesiastici; etiam regularis Ordinis ille sit; & quocunque gradu, conditione &c. præcellat: posthàc imposterùm Agnos Dei, per Romanum Pontificem pro tempore existentem benedictos, pingere, infingere, minio notare, vel aurum, aut colorem aliquem illis imponere, aut quidquam aliud super inducere, neque depingi, aut miniari facere; nec illos venales proponere, seu tenere, quovis prætextu audeat. Verùm illos albos, & mundos, Agnum illum purum, & innocentem repræsentantes, qui occissus pretioso sanguine suo nos redemit, decenter, ac reverenter à cunctis haberi, deferri & custodiri, præcipimus; & ab omnibus ita fieri, & censeri decernimus.* Et ratio vtriusque prohibitionis est: Quia prædicti Agni (cùm sint Christi imagines, & à summo Pontifice varijs cæremonijs benedicti, chrismate consecrati, & ad cultum Dei destinati, per quos Deus mirabilia operatur contra fulgura, fulmina, tempestatis incendia, dœmonumque incursus, teste Durando *in Rational. Divin. Offic. lib.* 9. *capit.* 79.) sunt tanquàm aliæ sacræ reliquiæ ab omnibus venerandæ: sed sacras reliquias vendere simoniacum est; cùm res spiritualis pretio ęstimetur: ergo eos vendere simoniacum est.

Quędam circa dicta notanda.

117 Sed nota *primò*, posse licitè vendi prædictos agnos ratione materiæ, & expensarum in eis efformandis, & asportandis: Quia calices, & alia vasa sacra ratione materiæ sunt pretio ęstimabilia, & licitè venduntur: ergo & agni. Vnde sequitur, quòd etiam aliæ sacræ reliquiæ ratione materiæ capsæ, in qua sunt inclusę, possunt licitè vendi; sed non maiori pretio, quo eius materia æstimabilis est. ¶ Nota *secundò* quòd qui, agnos depingendo, excommunicationem iam contraxit, potest eos licitè retinere; sed non ad simoniacè vendendum. ¶ Nota *tertiò*, prędictam constitutionem esse in viridi observantia; maximè cum iam sit in corpore Bullarij Romani. Hucusque dicta tenent Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 9. *quæst.* 1. Sanchez *lib.* 2. *Decalog. cap.* 43. *num.* 28. Bonacin. *tom.* 2. *disp.* 3. *quæst.* 1. *punct.* 4. *à num.* 11. & *tom.* 3. *de Censuris, disp.* 2. *quæst.* 2. *punct.* 29. Palaus *tr.* 8. *disp.* 1. *punct.* 6. *à n.* 22. Trullench *lib.* 1. *Decal. cap.* 9. *dub.* 8. *n.* 14. Leand. *tr.* 7. *disp.* 4. *à quæst.* 38. Diana *part.* 2. *tract.* 6. *Miscellan. resol.* 12. Fagund. *præcept.* 1. *lib.* 1. *cap.* 4. *n.* 25. & alij communiter.

Non est grave peccatum reliquias, & agnos Dei tangere.

118 Circa secundam partem quęstionis: An scilicèt liceat omnibus, prædictos agnos tangere? Aliqui dicunt, illicitum esse laicis, seu in minoribus saltem ordinibus non constitutis, hos agnos tangere: cùm sint sacro chrismate consecrati; sicut nec eis licet corporalia, & alia vasa sacra tangere. Et hoc videtur constare ex cap. *Sacratas*, *distinct.* 23. cùm ibi laicis prohibeatur res sacras tangere. Adunt tamen, quòd si eos reverentia, & debito honore tangant, venaliter tantùm peccabunt. Ita Azor *capit.* 9. *cit. quæst.* 3. Palaus *num.* 4. Bonacin. *num.* 13. & Trullench *num.* 15. ¶ Et de reliquijs idem dicit D. Gregorius *lib.* 3. *Epistol. epist.* 3. docens, esse intolerabile, & sacrilegium eas tangere. ¶ Sed Sanchez *num.* 26. & 27. *cap.* 43. *cit.* quem sequuntur Diana *part.* 3. *tr.* 6. *resol.* 12. Rocaful *lib.* 2. *de Primo præcept. Decalog. cap.* 9. *n.* 64. *dub.* 5. & Leander *tract.* 7. *disp.* 4. *quæst.* 46. docet nullum peccatum esse laicos, etiam fœminas, tangere sacras reliquias. Et movetur: quia nullum adest decretum id expresse prohibens: & si fortè aliquod est, loquitur de delatione in publicis processionibus: ergo absque fundamento eos peccati reos facimus. ¶ De agnis verò licèt priùs dicat, solos subdiaconos posse eos tangere, quia instar calicis sunt oleo sancto, & chrismate consecrati; demùm ait, vel tantùm esse culpam venialem, vel nullam, si reverenter tractentur; eò quòd vsus contrarius iam id confirmat. Idem docent citati Authores. Quibus & nos adhæremus, maximè quando id necessitas eos ornandi, & in capsis accomodandi expostulat. Vnde communiter videmus Religiosos laicos maximè sacristas, etiamque sæculares, & sanctimoniales hæc omnia tangere, & decenter intra thecas ornare. ¶ Ex quibus patet ad primam rationem. Ad id quod ait D. Gregorius, Respondetur, loquutum fuisse iuxta illorum temporum consuetudinem, quam iam contrarius vsus abolevit. Sed hoc ex puncto sequenti dicendis latiùs constabit.

PUN-

PUNCTUM X.

Quæ, & qualis veneratio Vestibus Sacerdotalibus, Vasis sacris, Templis, alijsque rebus ad Dei cultum destinatis, exhiberi debeat?

LIcèt ex dictis toto hoc capite, & maximè num. 97. aliquomodò constet, quid propositæ quęstioni respondendum sit; tamen, quia circa venerationem, & honorem rebus sacris, seu ad divinum cultum destinatis debitum, nonnullæ difficultates morales scitu dignæ inveniuntur, ideò de eis in pręsenti edissere cogimur. Sed quia duplicem partem sub se complectitur quæstionis titulus, seorsim vnaquæque erit decidenda.

Res sacræ religioso cultu venerandæ sunt.

119 Dicendum ergo est primò, vasa sacra, vestimenta sacerdotalia, templa, aliasque res sacras, seu ad Dei cultum specialiter destinatas, religiosa veneratione adorari debere. Hæc conclusio, quæ apud catholicos est communis, probatur à ratione, simul & auctoritate. Nam, quod sanctum est, religioso cultu debet venerari, iuxta illud psalm. 98. *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est*: sed vasa sacra, vestimenta sacerdotalia, Dei templa &c. sancta sunt: ergo religioso cultu sunt veneranda. ¶ *Præterea*: Scabellum pedum Dei religiose adorare iubemur; sed scabellum pedum Dei est arca testamenti, seu templum ipsius Dei; vt docent SS. Expositores: ergo templum Dei, & consequenter omnia, quæ ad eius cultum pertinent, religiosa veneratione colenda sunt. Quapropter concludit D. Hieronym. in Epist. 18. *ad Marcellam.* his verbis: *Venerabantur iudæi Sancta Sanctorum, quia ibi erant Cherubim, & propitiatorium, & arca testamenti: ergo multò magis nos venerabimur templa nostra, in quibus Christus Dominus præsens adest.* Ait, quia hæc ex conclusione sequenti amplius comprobabuntur, ab vlteriori confirmatione abstinemus.

Cultus rebus sacris debitus, est latria.

120 Dicendum est *secundò*, venerationem debitam sacris vasis, ornamentis &c. esse latriam; ac proinde eadem adoratione, & cultu, ac Deus, seu Christus veneranda esse. Hæc assertio probatur primò ex 7. Synodo generali. Nam *Act. 6. tom. 3. part. 1. §. Papæ, quanta insania, pag. mihi, 82. colum. 1.* Epiphanius nomine totius Concilij adorationem idolorum execrans, & ad quem Christianorum adoratio dirigenda est, docens, sic ait: *Domine præter te neminem novimus, nomen tuum vocamus. Testis est ipse Angelorum beatorum exercitus, testis Apostolorum, Prophetarum, Martirum, & Sanctorum Patrum cœtus. Ad recordationem autem sensitorij nostri ad tuam gloriam, quoad magnificentiam, & figuram divinæ crucis tuæ adducamur, evangelicam narrationem, & imaginum picturam habemus. Habemus item & alia plurima consecrata vasa: hæc quia in nomine tuo facta sunt, & consecrata exosculamur.* En vbi, postquàm dixerat, quòd divinam adorationem nequaquam ad creaturas orthodoxi Patres retulerint, docet quòd solum Dei nomen adorant, & ad recordationem huius adorationis habere evangelij codices, sacras imagines, & vasa sacra Dei nomine consecrata: ergo sentit, quòd hæc omnia eadem adoratione venerantur: sed nomen Dei, & sacrę eius imagines adorantur latria: ergo eodem divino cultu sacra vasa, ornamenta &c. debent coli.

121 Secundò ostenditur nostra conclusio ex alijs verbis eiusdem Concilij 7. *Act. 6. §. Hæreticis proprium.* Vbi Epiphanius his verbis nomine prędictę Synodi *pag. mihi, 83.* venerationem imaginum, & rerum sacrarum sic definit: *Hæc igitur nos, qui Deo soli, & vni latriam exhibemus in spiritu, & veritate, scientes, quæcunque illi offeruntur, aut consecrantur, sive divina fuerit veneranda crucis figura, sive sacer Evangelij codex, sive venerandæ imagines, sive sacra vasa, ea amplectimur, & veneramur; vt qui spem habeamus sanctificationis ab ipsis reddendæ, & illis ob id adorationem honorificam exhibemus. Adorate enim ait (Psalm. 98.) scabellum pedum eius, quia sanctus est ipse. Quam ob causam Greg. Theologus in Sermone Natalium Domini sic inquit: Bethlehem honore affice, & præsepe adora, nam quæ Deo oblata sunt, eius participatione, & contrectatione sancta fiunt.* Hucusque Epiphanius: ergo sentit, quòd latria, soli Deo debita, est cultus etiam exhibiendus omnibus rebus, quę ei offeruntur, & consecrantur; *nam quæ Deo oblatà sunt eius participatione, & contrectatione sancta fiunt*; sanctitate vtique digna veneratione divina.

Vlterius ex 7. Synodo generali cōfirmatur conclusio.

122 Tertiò suadetur ex Angel. Doctore nostra assertio. Nam 2. 2. *quæst. 99. art. 3.* enumerans tres sacrilegij species (de quibus infrà *capit. 12. punct. 1. & 2. maximè n. 30.* latiùs erit nobis sermo) indistinctè loquitur de sacrilegio commisso in vasa sacra, ac in Eucharistiam, & sacras imagines; & solùm inter ea aliquam differentiam gradualem cognoscit, vt patet ex eius verbis, quę sic se habent: *Tertia species sacrilegij, quæ circa alias res sacras committitur, diversos habet gradus secundum differentiam rerum sacrarum. Inter quas summum locum obtinent Sacramenta, quibus homo sanctificatur, quorum præcipuum est Eucharistiæ sacramentum; quod continet ipsum Christum ::: Post sacramenta autem secundum locum tenent vasa consecrata ad sacramentorum susceptionem, & ipsæ imagines sacræ, & reliquiæ Sanctorum, in quibus quoddammodò ipsæ personæ Sanctorum venerantur, & dehonorantur. Deinde quæ pertinent ad ornatum ecclesiæ, & ministrorum:* ergo cùm eucharistiæ sacramentum, & sacrę Christi imagines adorentur latria, eadem etiam adoratione venerari debent vasa sacra, & *quæ pertinent ad ornatum ecclesiæ, & Ministrorum.*

Suadetur insuper ex D. Thoma.

123 Quartò denique probatur conclusio à ratione: Nam ideò sacræ imagines Dei, aut Christi debent coli eadem adoratione, ac earum prototypi, quia per eas nobis Deus, aut Christus repræsentatur: sed etiam per vasa sacra, & alia suprà relata Deus, aut Christus nobis repræsentatur; cùm ad eius cultum sint vnicè ab Ecclesia ordinata, & consecrata, & sic eis visis statim, experientia teste, ad Dei notitiam venimus (quare meritò dici possunt dicta sacra vasa, ornamenta &c. *imagines symbolicæ* Christi, ad modum quo agnus in sacrarij fronte, aut iuxta D. Ioannem Baptistam dicitur *symbolica* Ima-

Vltimo probatur à ratione.

Imago Christi) ergo, si aliæ imagines Christi adorantur latriæ cultu, eodem etiam vasa sacra, casullæ, templa, & similia adorari debent. ¶ Confirmatur: Nomina sacra *Iesus*, & *Maria* adorantur eodem cultu, ac eorum nominata, vt docent Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 8. *quæst.* 12. & Vazquez *tom.* 1. *in* 3. *part. disp.* 108. *cap.* 11. (& hoc sine controversia, ait Vazquez, probato semel imagines coli debere eadem veneratione, ac prototypa) sed non minùs, ac nomina Iesu, & Mariæ repræsentant suos nominatos, vasa sacra, ornamenta, Dei templa, & similia nobis Deum, & Christum repræsentant; cùm vnicè ad eius cultum ab Ecclesia sint instituta, benedicta, & consecrata: ergo eodem cultu, ac nomina Iesu, & Mariæ debent res sacræ suprà relatæ venerari, & consequenter latria adorandæ sunt. Nostrã assertionem tenent Vazquez, & Azor suprà relati; & insuper NN. Salmant. Schol. *tom.* 10. *tr.* 21. *disput.* 37. *dub.* 3. *num.* 56. & eam, *vt certam*, supponit Bonac. *tom.* 2. *disp.* 3. *quæst.* 1. *punct.* 4. *n.* 13. Communiterque eam docent quoad 1. part. Catholici; & solùm dissident aliquomodo quoad secundam. De quo videantur NN. Salmant. *loci supr. relato toto illo dub.* 3. & quæ à nobis dicta fuerunt in hoc cap. *punct.* 8. ex quibus eorum argumentis faciliter satisfieri potest.

Hæreticorum argumenta.

124 Contra primam conclusionem communiter militant hæretici. Et moventur eisdem argumentis, quibus sacrarum imaginum adorationem impugnant; scilicet *primò*: Quia nulla creatura est religiosa adoratione digna, nam hanc iudicant esse tantùm Dei propriam. *Secundò*: Quia res inanimatæ sunt incapaces adorationis, & honorifici cultus: ergo & vasa sacra. ¶ Sed quia hæc, & similia soluta manent ex dictis *toto punct.* 8. *n.* 85. ideò ab eorum vlteriori solutione abstinemus. Et solùm in præsenti aliqua dubia moralia circa adorationem externam rebus sacris debitam decidemus.

PUNCTUM XI.

Qualiter Calices, Corporalia, & aliæ res sacræ contrectari, & ad profanos vsus converti possint?

§. I.

Deciditur prima quæstionis proposita pars.

125 Ex dictis punct. antecedenti liquet, quæ, & qualis adoratio rebus sacris debeatur; nunc videre restat, quæ actiones in adorationis, & cultus signum circa eas exerceri valeant. Vnde circa primam tituli partem:

Quid iure antiquo circa hanc quæstionem erat stabilitum.

Rogabis *primò*: An laicis, & fœminis fas sit res, & vasa sacra, vt corporalia, pallas, calices, casullas, & alia ornamenta sacra episcopali precatione benedicta, aut consecrata, tangere, & attrectare? ¶ Ad quam quæstionem, Respondetur, quòd laicis, & fœminis prædicta tangere prohibetur in distinct. 23. per multa capita, præsertim cap. *Sacratas*, vbi sacræ fœminæ, vel Monachę prohibentur tangere vasa sacra, vel sacras pallas. Et in cap. *In Sanct. hac Apostolica*, *de Consecratione*, *dist.* 1. decernitur à Pontifice, vt vasa sacra non ab alijs, quàm à sacratis, Dominoque dicatis hominibus contrectentur. Et in cap. sequent. *Vestimenta*, prohibetur, ne vestimenta ecclesię, in quibus Domino ministratur, ab alijs contingi, aut offerri possint, nisi à sacratis hominibus; ne vltio, qua Balthasarum Regem divinitùs percussit, transgredientes apprehendat. Hæc autem, & alia iuris decreta, licèt antiquitùs vim haberent, tamen nunc in quo vsu sint, dicemus.

126 Quapropter (quidquid in contrarium sentiat Sylvester verb. *Missa* 1. *quæst.* 2. §. 2.) dicendum est *primò*, praxi communi receptum esse, quòd absque vllo scrupulo, si ad hoc iusta adsit causa, ea reficiendi, lavandi &c. tam viri, quàm fœminę, etiam si laici sint, possunt casullam, & alias sacras vestes ab Episcopo benedictas, nec non vasa, quæ consecrata non sunt, reverenter tangere, & contrectare. Et ratio huius est: tum communis in hoc fidelium consuetudo, hoc confirmans. ¶ *Tum etiam*: Quia iura allegata vel loquuntur de vasis sacris: Vel eorum verba, si attentè legantur, rigorosum præceptum non continent, sed solum decentiam quandam sonant. Vel denique, si fortè præceptum continent, iam decursu temporis in desuetudinem abijt: ergo prędicta sacra vestimenta, & vasa possunt laici, etiam fœminæ, contrectare. Dicta tenent Azor *tom.* 1. *Instit. Moral. lib.* 9. *cap.* 9. *quæst.* 6. Dicastill. *tr.* 5. *de Sacrificio Missæ*, *disp.* 4. *dub.* 11. *num.* 225. Suarez *in* 3. *part. q.* 83. *art.* 3. *disp.* 81. *sect.* 8. & P. Ledesm. *de Eucharist. cap.* 22. *concl.* 2. *dub.* 1.

Possunt laici, etiam mulieres, res sacras nõ consecratas, tangere.

127 At si vasa fuerint consecrata, vt calix (etiam vacuus) patena, & ara, aut immediatè corpus Christi tangant, vt corporalia, peccant ad minùs venialiter, si ea absque rationabili, & vrgente necessitate laici contingant. Et ratio est: quia SS. Pontifices, vt fatentur Suarez, & Azor, concessere privilegium Religiosis laicis fratrum Minorum, & Societatis Iesu, vt possint calices vacuos, patenam, & alia vasa consecrata immediatè tangere, maximè quando Ecclesijs inserviunt, & munus sacristæ obeunt: ergo quia iure communi, & sine tali privilegio eis prædicta tangere non licet: ergo, cùm aliàs *secluso contemptu* materia valde gravis non sit, si reverenter, & religiosè fiat (vt supponimus) erit tantùm veniale prædicta vasa immediatè à laicis contrectari. ¶ Diximus *à laicis*: quia si prima tonsura initiati sunt, credit Suarez, nec venialiter peccare. Et rationem tradit Bonacina statim referendus: Quia hanc licentiam concedit Episcopus Clericis initiatis prima tonsura. Ita in Decalog. *disp.* 3. *q.* 1. *punct.* 4. *num.* 13. At Suarez de hoc sic loquitur *disp.* 81. *sect.* 8. *in* 3. *part.* §. *Tertium exemplum*, fine: *Extra sacrum ministerium quilibet minister sacer, idest, quocunque minori gradu ordinatus, non peccabit contingendo hæc vasa* (scilicet calicem vacuum) *vt colligitur ex dict. cap.* Non oportet; *& ex vsu, qui videtur hoc etiam extendere ad ordinatos tantùm in prima tonsura.* Et idem docet Ledesma *de Sacramento Eucharistiæ, cap.* 22. *concl.* 2. *dub.* 2. vers. *Digo lo quarto.* Principalem conclusionem, præter relatos, tenent Azor *lib.* 1. *tom. Instit. Moral. cap.* 9. *quæst.*

Vasa consecrata absque peccato laicis non licet cõtingere.

q.6. Sanch. *lib.* 2. *Sum. cap.* 43. *n.* 27. Trullench *lib.* 1. *Decalog. cap.* 9. *num.* 16. Dicastill. *tract.* 5. *de Sacrificio Missæ*, *disp.* 4. *dub.* 11. *num.* 225. Suarez, & Bonacina. *loc. cit.* necnon Quintanadueñas *tract.* 2. *sing.* 12.

Calix cum sanguine Christi à nullo laico tangi potest.

128 Diximus *Calix etiam vacuus*: Si enim contineat Christi sanguinem, non potest licitè sine gravi necessitate contingi nisi à Sacerdote, vel diacono; vt ex Paludano *dist.* 13. *q.* 1. *art.* 4. *concl.* 2. tenent Suarez, Dicastillus, & Bonacina *locis relatis*: Asserendo vix à mortali excusari laicum, sine vrgenti causa vas, in quo est corpus, aut Christi sanguis, contingendo. Ex quo inferunt Azor *quæst.* 9. & Bonac. *in Decal. disp.* 3. *quæst.* 1. *num.* 13. nefas esse, etiam clericis in minoribus constitutis, chrisma, seu sanctum oleum, aut eucharistiam tangere: quia hoc sacerdotalis muneris proprium est. Excipitur tamen casus, in quo sacra hostia casu in terram ceciderit, aut ab hæreticis conculcatam quis videat: tunc enim, si Sacerdos absit, à laicis maxima cùm reverentia, & veneratione à terra elevari debet, & Sacerdoti quàm primùm tradere, vt in sacrario eam reponat.

Corporalia lavari debent à Diaconibus, saltem in prima eorum lotione.

129 Dicendum est *secundò*, quòd in cap. *Nemo* 2. *de Consecrat. dist.* 1. statuitur (*primò*) quòd corporalia (& extendunt optime Doctores ad purificatorium, etsi benedictio pro eo ab Ecclesia non sit assignata) laventur à diacono, & lotio in piscinam mittatur: *Ne fortè* (ait textus) *pulvis dominici corporis male decidat*. Secundò ibi decernitur, quòd vasa, in quibus prædicta lavantur, sint ad hoc tantùm destinata. Quod quidem decretum, saltem quoad primam partem, est apud omnes in viridi observantia; nec vlla vnquam contraria consuetudine, saltem quoad primam lotionem corporalium, & purificatorij, est abrogatum: Imò nec rationabiliter potest abrogari; vt optimè ex Sylv. verb. *Corporalia*, *quæst.* 1. & verb. *Benedictio, quæst.* 7. notant Suarez 3. *part. disp.* 81. *sect.* 8. vers. *Quartò addendum*, & Ledesma *de Eucharist. cap.* 22. *concl.* 2. quibus adhærent communiter Theologi, quos statim dabimus. At in secunda, & tertia lotione, licèt hoc servari æquum, & valde decens esset, tamen necessarium non est: Vnde possunt tunc iam ab honestis fœminis, maximè virginibus, & Sanctimonialibus, lavari, sicut & refici, quin in hoc vllus possit adesse scrupulus. Dicta docent Caiet. verb. *Mulierum peccata*, Suarez *loco relato*, Coninch *de Eucharist. quæst.* 83. *art.* 3. *dub.* 3. *n.* 249. Reginaldus *lib.* 29. *n.* 203. Henriquez *lib.* 9. *cap.* 28. *ad fin.* Graffius 1. *part. Decis. lib.* 2. *cap.* 41. *num.* 7. Saà verb. *Sacra*, *num.* 3. & verb. *Missa*, *n.* 16. Bonacin. *de Eucharist. disp.* 4. *quæst. vlt. punct.* 9. *n.* 22. Dicastillo *de Sacrif. Missæ*, *disp.* 4. *dub.* 9. *n.* 168. & *dub.* 11. *num.* 227. Barbosa *tom.* 2. *de Iure Eccles. cap.* 2. *n.* 24. *pag. mihi*, 112. & Gavant. *in Rubr. Missal. p.* 2. *tit.* 1. *pag.* 86. & Quintana-Dueñas suprà relatus.

Fratres laici Minorũ possunt vasa sacra tangere, & corporalia lavare.

130 Sed quia Doctores, vt Religiosi laici possint vasa sacra contrectare, recurrunt ad quoddam privilegium fratribus Minorum concessum, vt vidimus in Suarez, & Azor; illud accuratè perquirere studuimus, & invenimus in sapientissimo Patre Fr. Emmanuel Rodriguez *tom.* 2. *Quæst. Regul. quæst.* 123. *pag. mihi*, 587. vbi postquàm refert decreta sacrorum canonum, quæ laicis prohibent vasa sacra contrectare, sic ait: *Ex quibus colligitur, quòd laici fratres, licèt sint Religiosi, cum non sint homines aliquo ordine sacro insigniti, non possunt tangere corporalia, & alia vestimenta ecclesiastica: & ideò concessit Leo X. quòd fratres prædicti laici socij Generalium, vel Provincialium, eo tempore quò socij sunt, & extra loca, & conventus, cùm inserviunt Missis prædictis Prælatis, possint proprijs manibus tractare vasa sacri ministerij, scilicet calices, & corporalia explicando, & post Missam sicut Clericus in sacris constitutus. In Conventibus verò, vbi sunt alij fratres ad ministrandum, concedere recusavit. Ita habetur in Ordinis supplemento* (fol. 92. conces. 269.) *At non obstante hac prædicta concessione, possunt fratres vti alia concessione Calixti III. qui concessit, quòd fratres Minores laici possint tangere calices, & lavare corporalia, & alia ecclesiastica, cùm expedierit. Vt in lib.* Monumenta Ordinum *continetur, & in supplemento etiam habetur. Et ratio huius est: quia qui prædictam Leonis X. concessionem impetravit, ignorabat indultum Calixti prædictum: & quia in concessione Leonis non ponitur aliqua revocatio alterius, prout advertit Collector privilegiorum Mendicantium.* Hucusque Emman. Rodrig. Ex quibus constat, quòd fratres laici Minorum ex privilegio Calixti III. possunt tangere immediatè calices, & lavare corporalia, aliaque ecclesiastica vestimenta ad cultum divinum, & Missæ sacrificium ordinata, etsi nullo ordine sint insigniti, nec Sacristæ officium peragant.

Id ipsum concessit Sixtus IV. Fratribus Eremitarum D. Augustini.

131 Quę omnia denuò confirmari possunt alio decreto Sixti IV. quòd Dom. Ioannes Baptista Confectio *in suo Collect. lit. Apost. & Privileg. Regul. Mendicant. & non Mendicantium*, §. 9. *pag.* 69. his verbis refert: *Beatissime Pater, cum fratres professi Ordinis Eremitarum S. Augustini Congregat. Lombardiæ*, Conversi nuncupati; *dum in domibus fratrum dictæ Congregationis sacristiæ curam gerunt, eorum officium sacristiæ huiusmodi commode exercere non possint, nisi tangant calices, corporalia, & purificatoria eorum, supplicant S. V. vniversi fratres Congregationis prædictæ, quatenus puritati conscientiæ eorum consulentes, quòd Conversi præfati, qui nunc, & pro tempore erunt Congregationis prædictæ, & quilibet eorum, quandiu curam sacristiæ, illius vasorum, & paramentorum in domibus dictæ Congregationis habebunt, calices, patenas, & purificatoria huiusmodi, absque conscientiæ scrupulo nudis manibus tangere, & pertractare, quoties libuerit, liberè, & licitè valeant, adinstar fratrum Ordinis Minorum, quibus hoc per sedem Apostolicam est concessum, eis concedere dignemini de gratia speciali: non obstantibus constitutionibus, & Ordinis iuramento, &c. roboratis, statutis &c. cæterisque contrarijs quibuscunque cum clausulis opportunis, & consuetis (fiat, vt petitur in necessitate. Fiat* 1.) *& perpetuò duret pro præsentibus, & futuris. Et quod sola signatura sufficiat. Fiat. F.* 1. Hucusque prędictum decretum. Ex quo constat, tùm quòd prędicti fratres hoc privilegio tantùm vti valent, dum sacristiæ inserviunt: tum quòd ex vi huius lavare corporalia etiam possunt, cum ad instar Fratrum Minorum

rum concessum sit, quibus à Calixto III. datum est, vt suprà vidimus, corporalia lavare posse.

Quædam inferuntur. 132 Ex quibus sequitur *primò*, quòd pariter sanctimoniales possint calices, & sacra vestimenta tangere: Tum quia communicant eisdem privilegijs, ac alij Religiosi, vt diximus *tom.* 4. *tract.* 18. *cap.* 1. *punct.* 7. *num.* 91. Tum etiam quia dum sacristiæ inserviunt, eadem currit in eis ratio, ac in fratribus laicis: ergo, si istis licet calices, corporalia, & alia vasa sacra tangere, etiam monialibus licebit, dum sacristiæ inserviunt; hoc est, dum necessarium est, res sacras tangere, vel ad eas reficiendas, servandas, abstergendas, aut quid simile: non enim ad hoc necesse est munus sacristæ ex electione obire, sed sat est, quòd ab eis prædicta petantur. Videantur à nobis dicta loco immediatè allegato *num.* 110. ¶ Sequitur *secundò*: quòd ex vi privilegij Calixti III. & Sixti IV. Fratribus laicis Minorum, & D. Augustini concessi, non solùm Fratres laici illorum Ordinum, qui cum eis in privilegijs communicant, possunt corporalia tangere, & lavare, verùm etiam & sanctimoniales, cum in omnibus privilegijs Religiosis concessis communicent.

De qua corporaliũ ablutione intelligatur dictum privilegium. 133 Sed difficultas non levis est: An privilegium lavandi corporalia, & idem est dicendum de purificatorijs, concessum Religiosis laicis, & consequenter sanctimonialibus, intelligatur quoad primam eorum lotionem, an verò quoad secundam, vel tertiam? Et ratio dubitandi est, quia, vt diximus *n.* 129. in cap. *Nemo* 2. *de Consecrat. dist.* 1. dicitur: *Pallas verò, & vela Sanctuarij, si sordida fuerint, ministerio Diaconi cum humilibus ministris intra Sanctuarium lavent, non ejicientes foràs à sacrario: & velamina Dominicæ mensæ abluant, ne fortè pulvis Dominici corporis malè decidat. Sindonem verò non foris abluant, & erit hæc operanti peccatum. Idcircò intra sacrarium Ministris præcipimus hæc Sancta cum diligentia custodire*: ergo prima saltem lotio à nullo nisi à diacono potest licitè fieri, nec ad hoc creditur S. Pontificem licentiam concessisse. ¶ *Deindè*: Quia in cap. *Sacratas, dist.* 23. hæc habentur: *Sacratas Deo fœminas, vel Monachas sacra vasa, vel sacratas pallas penes vos contingere, & incensum circa altaria deferre, perlatum est ad Apostolicam Sedem: quæ omnia reprehensione plena esse, & vituperatione, nulli rectè Sapientum dubium est. Quamobrem huius sanctæ Sedis auctoritate hæc omnia vobis resecare funditus, quantò citiùs poteritis, censemus. Et ne pestis hæc latius divulgetur, per omnes provincias abstergi citissime mandamus.* Si ergo credit S. Pontifex pestem, & omni vituperatione dignum, monachas sacras pallas tangere, quid erit eas lavare? Ergo dicendum est, quòd Pontificis mens in dictis privilegijs tantùm est, quòd post primam lotionem à diaconibus factam, tunc possint à laicis, & monialibus vltimò lavari, refici, & ornari. ¶ *Prætereà*: In dicta dist. 23. cap. *Non oportet* 1. & 2. prohibetur subdiacono sacrarium ingredi, & contingere vasa dominica: Et Sixtus Pontifex *in dist.* 1. *de Consecrat.* cap. *In Sancta* præcipit, quòd vasa sacra non nisi à sacratis hominibus contrectentur: & idem in sequenti cap. de vestimentis sacris dicitur: ergo si hanc reverentiam volunt SS. Pontifices rebus sacratis exhiberi, quomodò permittent à fœminis, aut laicis lavari in 1. lotione corporalia, & sacras pallas, in quibus tunc fortè erit aliqua particula, aut pulvis hostiæ consecratæ?

134 Quapropter nunquam acquiescere potui contrariæ opinioni. Et ideò dicimus mentem S. Pontificis in prædicto privilegio tantùm esse, quòd non in prima, sed in secunda, aut tertia lotione possint laici Fratres, & consequenter Monachæ, corporalia lavare, & deinde ornare, reficere &c. Ad quod asserendum impellimur; tum ex decreto suprà relato, quod nullam rationalem consuetudinem abrogare posse, tenent communiter Doctores, vt vidimus *num.* 129. ¶ *Tum etiam*: Quia si nec Subdiaconus vas, in quo est sacra Eucharistia, tangere potest, vt suprà *numer.* 128. diximus, quomodò Pontifex concedet Fratribus laicis, & consequenter Monialibus, privilegium lavandi corporalia, in quibus frequenter contingere potest, quòd in eis adsit aliqua hostiæ consecratæ particula? ¶ *Tum denique*: Quia ratio quare Pontifex prædictum privilegium Fratribus laicis concessit, est, vt sine scrupulo, & commodè munus sacristæ obirent: sed ad hoc non est necesse, quòd corporalia in prima lotione ipsi lavent, cùm hoc facilimo negotio Sacerdotes, aut diaconi per seipsos agere possint: ergo tale privilegium de prima corporalium lotione non loquitur. Propria mens aperitur.

135 Confirmatur *primò* nostra resolutio praxi communi Ecclesiæ: Etenim semper in omnibus Ecclesijs tam sæcularibus, quàm regularibus, tàm Religiosorum, quàm monialium prima lotio corporalium, & purificatorij fit à Sacerdote, aut saltem à diacono, vt de nostra Discalceata Carmelitarum Familia testari possumus, & de alijs à viris doctis audivimus: imò nunquam nostræ Religionis Fratres laici, aut Monachæ vasa sacra, & corporalia immediatè tangunt, sed medio aliquo linteo cooperta manu, ea, dum opus est, religiosè (obtemperando decisionibus Apostolicis) attractant: ergo quia tale privilegium quoad primam corporalium lotionem non loquitur, aut in vsu non est, nec in Ecclesia receptum. Confirmatio prima.

136 Sed dices: Si Pontifex in dicto privilegio non loquitur de prima corporalium lotione, sed de secunda, aut tertia, nil concedit: quia post primam lotionem lavari possunt à laicis, & fœminis: ergo, vt aliquid concedat, dicendum est, loqui de prima lotione. ¶ Respondetur, quòd licèt de prima lotione corporalium non loquatur, sed de secunda, adhuc verificatur, quòd plurimum concedit. Quia cùm in cap. *Sacras* prohibeatur absolutè, quòd Monachæ sacra vasa, & pallas attrectent: & in cap. *In Sancta, de Consecrat. distinct.* 1. statuatur, quòd sacra vasa non nisi à sacratis contrectentur hominibus, non erat adeò certa opinio Caietani, & aliorum quos suprà *num.* 229. allegavimus, scilicet quòd post primam lotionem possint corporalia à fœminis lavari: & ideò, ait Petrus Ledesma *de Eucharistia, cap.* 22. *concl.* 2. ad scrupulos compescendos tale privilegium S. Pontifex prudenter concessit. Replica, & eius solutio.

137 Confirmatur *secundò*: Quia in cap. *Nemo* 2. *de Consecrat. distinct.* 1. statuitur, quòd Diaconus corporalia lavet, vt suprà vidimus *num.* 133. & in cap. *Omnis Presbyter, de* Confirmatio secunda.

de Consecrat. dist. 4. præcipitur Sacerdotibus, seu Presbyteris, quòd *similiter ad corporale lavandum, & ad pallas altaris propria habeantur vasa, in quibus nil aliud fiat*: Et in cap. *Sacratas, dist.* 23. prohibentur Moniales sacras pallas tangere: sed decreta iuris communis non intelliguntur derogata per privilegium, quando hoc absque tali derogatione potest convenienter interpretari, & aliquem effectum habere, vt diximus tract. 18. cap. 1. punct. 1. *num.* 8. ergo cùm prædictum privilegium convenienter, & rationabiliùs interpretetur de secunda, & tertia corporalium lotione, dicendum erit non derogari iuri communi, in quo prima corporalium lotio à Sacerdote, aut diacono fieri præcipitur.

Tertia confirmatio.

138 Confirmatur *tertiò*: Quia privilegium concessum Fratribus laicis Minorum non est ita authenticum, sicut decreta iuris canonici suprà transcripta; imò suspicari aliquomodò potest, an concedat ita amplè *lavare corporalia, & alia ecclesiastica, cùm expedierit*: Tum quia nec in Bullario Cherubini, nec in alio Doctore, nisi in Rodriguez, & eo modo quo illud transcripsi, invenire potuimus. ¶ *Tum etiam*: Quia privilegium concessum Fratribus laicis D. Augustini (de quo sup. *num.* 131.) adinstar illud, quod Minoribus datum est, tantùm exprimit, & petit sibi concedi calices, & purificatoria nudis manibus attrectare, non verò ea lavare: ergo &c. ¶ *Tum denique*: Quia sacra Congregat. Rit. in Florentina 30. Augusti 1602. vt refert Barbosa *in Apost. Decis. Summa, collect.* 449. *num.* 10. *pag. mihi* 422. tantùm concessit Fratri Matthæo, Monacho sacristano Monasterij Angelorum Florentinę, licentiam ad tangendum calices, & corporalia: ergo signum est, quòd vltra tangere, ea lavare, valde difficile est, saltem quoad primam lotionem, quòd à sede Apostolica Fratribus laicis concedatur. Maneat ergo stabilitum, quòd Fratres laici, & consequenter Monachę, licet ex dictis privilegijs possint vasa sacra, cùm expedierit, necessumque sit ad Sacristæ munus obeundum, immediatè attrectare; nunquam tamen eis fas est, nisi post primam lotionem, à Diacono factam, corporalia lavare. Et hoc docent Authores à nobis suprà *num.* 129. relati. ¶ Quale verò peccatum esset in prima lotione lavare laicos, aut fœminas corporalia? dubitat Ledesma, & ob gravitatem materiæ, iustissimè suspicatur, esse mortale. Videatur loc citat.

§. II.

Secunda quæstionis pars resolvitur.

Rebus sacris nefas est vti ad prophanos vsus.

QUia secunda quęstionis pars plures sub se continet difficultates, eas quæsitis resolvere cogimur. Vnde:

139 Rogabis *primò*: An res sacræ vendi, & converti possint in vsus prophanos? ¶ Respondetur *primò*: quòd nefas omninò est, graveque peccatum rebus sacris, quando retinent propriam formam, vti ad prophanos vsus, v. g. ad ludos, seu comœdias repræsentandum, vel ad emungendas nares; aut in communi mensa, calice v. g. ad bibendum. Et ratio est: Quia hoc est formalis contemptus rerum sacrarum, & contra reverentiam eis debitam, *cùm sancta sanctè tractanda sint*: ergo à gravissimo sacrilegio excusari nequit. ¶ Confirmatur: Rex Balthasar fuit à Deo morte punitus, quia, vt dicitur cap. 5. Danielis vers. 23. *Vasa domus eius* (Dei scilicet) *allata sunt coram te: & tu, & Optimates tui, & vxores tuæ, & concubinæ tuæ vinum bibistis in eis*: sed mortis pœna arguit apud Deum gravissimum fuisse huiusmodi peccatum: ergo absque dubio gravissimum peccatum est vti rebus sacris ad profanos vsus. ¶ Confirmatur *secundò*: Nam Cassiodorus *lib. 6. Tripartitæ, cap.* 32. refert, Iulianum Præfectum ad sacram mensam mississe lotium, seu vrinam, & statim furiosæ audaciæ pœnas persolvisse: nam confestin, gravi morbo correptus putrescentibus intestinis, interijt. Nicephorus verò *lib.* 10. *cap.* 29. huius divinę animadversionis aliam non dissimilem, nostræque conclusioni magis propriam refert, dicens: *Causa morbi erat: quòd sacris vasis, quæ terræ illiserat, pro sedili vsus fuerat.* De qua vltione etiam meminit D. Chrysost. *Homil.* 4. *in Matth.* his verbis: *Quæstorem regium, qui iussu Apostatæ Iuliani ornamenta, & sacra vasa diripiebat, per medium diruptum expirasse, & Iuliani avunculum à vermibus corrosum interisse.* Igitur his, & alijs exemplis manifestum nobis est, gravissimum committere peccatum, qui sacris vasis ad vsus prophanos vtitur.

140 Et ratio à priori est: Quia, vt docet D. Thomas 2. 2. *quæst.* 88. *artic.* 11. in corpore: *Non potest facere aliquis Ecclesiæ Prælatus, vt id quod est sanctificatum, sanctificationem amittat, etiam in rebus inanimatis: putà quòd Calix consecratus desinat esse consecratus, si maneat integer*: ergo quoties vasa consecrata manent integra, non amittunt consecrationem: Tunc sic: sed, vt dicitur Levit. cap. 27. vers. 28. *Quidquid semel fuerit consecratum, sanctum Sanctorum erit Domino*: ergo, cùm lumine naturali constet, gravissimum sacrilegium esse ad profana convertere, quod *sanctum Sanctorum* est Domino, gravissimum etiam sacrilegium erit, vasa consecrata ad profanos vsus applicare, dum formam non amittunt. Vnde cum Dicastillo *tract.* 5. *de Sacrific. Missæ, disput.* 4. *dubit.* 11. *numer.* 210. reprehendendi graviter sunt, qui etiam ex devotione tanti mysterij, in calice ægrotis laicis, seu non Sacerdotibus aquam, seu vinum propinant; cùm hoc sit contra reverentiam vasis sacris debitam, & ea ad aliquomodò prophana convertere: Quare, licèt prædictus Doctor tantùm venialis peccati reos hoc agentes faciat, nos valde propendimur, grave committi sacrilegium. Ratio à priori.

141 Confirmatur *tertiò*. Nam in cap. *Nemo, de Consecrat. dist.* 1. prohibetur sub gravissimis pœnis, ne mortuus obvoluatur palla, quæ fuit in altari, aut ea quę data est Diacono in mensam Domini (& tantùm consuetudine honestatur, quòd Sacerdotes vestibus sacris sepeliantur: Et Sylvest. verb. *Benedictio, quæst.* 7. hoc tantùm concedit, si benedictæ non sint) ergo multò magis erit illicitum, formalisque Dei, & rerum sacrarum contempus, casullis, dalmaticis, alijsque sacris ornamentis ad ludos prophanos, & comœdias vti. Sic cum Soto tradit Suarez *loc. cit.* vers. *Quartò addendum.* Confirmatio 3. circa comœdias.

Vnde

Dicastillus improbatur.

142 Vnde minimè approbare possumus, quod ex Henriquez docet Dicastillus supr. relatus *num.* 231. his verbis: *Addit tamen Henriquez, non videri mortale, sed morem esse pro comædijs honestis (quòd ego intelligerem pro comædijs sacris) & intra ecclesiam, vti illis vestimentis. Et mihi placet, maximè ad repræsentandum aliquem Sanctum Presbyterum, aut Diaconum, aut aliquod simile, iudicio prudentis determinandum.* Tum quia hæc ad praxim reduci nunquam vidimus, nec audivimus. ¶ *Tum etiam*: Nam si Tridentinum *sess.* 4. in decreto *de Edition. & vsu sacrorum librorum*, temeritatem illam reprimere volens, qua ad prophana quæque convertuntur, & torquentur verba, & sententię S. Scripturæ ad scurrilia scilicet, fabulosa, & vana. *Mandat, & præcipit, ad tollendam huiusmodi irreverentiam, & contemptum, nè de cætero quisquam quomodolibet verba Scripturæ sacræ ad hæc, & similia audeat vsurpare; & omnes huius generis homines temeratores, & violatores verbi Dei, iuris, & arbitrij pœnis per Episcopos coërceantur*: Quid diceret de his, qui vestibus sacris ad repræsentandum scænas vtuntur? Si primum est, iuxta Concilium, gravis Dei irreverentia, & contemptus: erit ne secundum reverentia, & cultus sacer.

Sacrilegium est indui histriones vestibus sacris in Ecclesijs, & locis Deo dicatis.

143 Tum etiam: quia respondere (vt facit Dicast.) quòd hæc cohonestantur, si scænæ fiant in Ecclesia, & ibi licere, ad eas repræsentandas, vti vestibus sacris, potius est vnum peccatum alio graviori velare, & obtegere velle. Quid enim Dei ecclesiæ cum scænæ theatro! Quid Sacerdotum honestas cum obscænitate histrionum. Quid sanctitas sacrorum vestimentorum cum comicorum innata turpitudine! Quid Sacerdotum harmonia, & psalterium cum fœdissimis histrionum carminibus. Igitur si gravis culpa est vestibus sacris, ad comędias repræsentandum, indui; gravior vtique erit, si hæc in ecclesia fiant: cùm hoc non solùm sit contra reverentiam ornamentis sacris debitam, verùm etiam contra honorem ecclesiæ Dei deferendum. Nam si, vt dicitur Matth. 21. vers. 12. *Christus intravit in templum Dei, & ejiciebat omnes vendentes, & ementes in templo; & dicit eis: Scriptum est: Domus mea domus orationis vocabitur; vos autem fecistis eam speluncam latronum*: Quid ageret cum histrionibus, si eos in templo Dei non solum scenas agere videret, verùm & vestibus sacris superindutos consciperet! Veriùs tunc diceret: Scriptum est, domus mea domus orationis vocabitur; vos autem fecistis eam speluncam, non latronum, sed ethologorum; aut meliùs, speluncam latronum, & scortantium ganeum: ergo doctrina prędicta, licèt tanti Doctoris, parùm pia, & religiosa videtur.

Quædam inferuntur, & reprobantur.

144 Ex quibus manet etiam reprobatus abusus, quem apud nonnullas Moniales non parùm vsitatum audivimus: scilicèt quòd, detractis religiosis vestimentis, sęcularibus, & prophanis superindutæ, in choro scænas, seu comædias repræsentent, videntibus è Ecclesia sæcularibus, & fortè (vt mos est in theatris) contra eas sibilantibus: Cùm hæc omnia contra religionem, & reverentiam Deo, & sibi debitam, planè sint. Similiter etiam illicitum est ob eandem rationem, quòd ipsæ Moniales è choro aliquando audiant, & videant histriones, & comędos in ecclesia repręsentantes: cùm hoc etiam in virginibus Deo consecratis nefas sit. Sed de his latiùs, dum in 6. pręcepto de comædijs agamus.

145 Respondetur *secundò* quòd si res sacrę, aut vasa consecrata per scissionem, aut fractionem, benedictionem, aut consecrationem amiserunt, adhuc in prophanos vsus convertere non licet. Quod probatur simul auctoritate D. Thom. & sacrorum Canonum. Etenim D. Thomas 3. *part.* q. 83. *art.* 3. *ad* 3. sic loquitur: *Propter hoc etiam, quòd aliquam spiritualem virtutem adipiscuntur per consecrationem, in eadem distinctione* (*scilicèt de consecratione, dist.* 1. *cap.* 38. Ligna Ecclesiæ) *statutum legitur, ligna ecclesiæ dedicata, non debent ad aliud opus iungi nisi ad aliam ecclesiam: vel igni sunt comburenda, vel ad profectum in Monasterio; in laicorum verò vsus non debent admitti. Et ibidem legitur* (*scilicet capite sequenti*) *Altaris palla, cathedra, candelabrum, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur: quia non licet ea, quæ in sacrario fuerint, malè tractari, sed incendio vniversa tradantur: cineres quoque eorum in baptisterium inferantur; vbi nullus transitum habeat, aut in pariete, aut in fossis pavimentorum iactentur, ne introëuntium pedibus inquinentur.* Huc vsque D. Thom. & Canonum decreta, prout apud me sunt *pagin.* 1899. ergo vera est data responsio. *Res sacræ, etsi benedictionem amiserint, non licet ad profanos vsus applicare.*

146 Sed in prædictis verbis duo notant Doctores cum Glossa. Primò quòd ligna ecclesiæ dirutæ non debent applicari ad religiosorum coquinam, vel ad vineas pastinandas; sed vel ad capitulum, dormitorium, aut alia religiosa loca erigenda; vt sic rebus ecclesiasticis decentiæ debitæ religiosiùs consulatur. ¶ Secundò notant, quòd id, quod in relato cap. *de Consecrat.* dicitur de altaris palla, cathedra &c. eodem modo intelligendum est de sacerdotalibus vestimentis, & alijs ecclesiæ ornamentis, tàm consecratis, quàm benedictis: Imò de lapidibus ecclesiæ dirutæ ait Sylvester verb. *Benedictio, quæst.* 7. in Religiosorum ędificijs collocandas esse. Hæc omnia docent etiam Suarez 3. *p. disp.* 81. *sect.* 8. Bonac. *tom.* 2. *disp.* 2. *q.* 1. *punct.* 4. *n.* 14. Azor *tom.* 1. *Instit. Moral. lib.* 9. *cap.* 9. *q.* 7. Palaus *tom.* 2. *tract.* 8. *de Adoratione, disp.* 1. *punct.* 6. *n.* 25. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 9. *dub.* 8. *n.* 17. Dicastillus *tract.* 5. *de Sacrific. Missæ, disp.* 4. *dub.* 7. *n.* 222. Barbos. *de Iure Eccles. tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 45. & alij. ¶ Ex quibus inferunt prædicti Doctores, quòd imagines sacræ diuturnitate consumptæ, aut deformatæ, sub pavimento ecclesię, aut cæmeterij sunt recondendæ: & similiter quòd si ecclesiæ alicuius dirutæ tabulæ sint, imaginibus Sanctorum expressę; aut decenter servandæ sunt, aut igni tradendæ. *Notatur duo.*

Qualiter vasa sacra iam cõfracta vendi, & ad vsus profanos applicari possint.

147 Sed difficultas est: An vasa sacra, postquàm confracta sunt, possint vendi; & eorum materia ad vsus prophanos converti? ¶ Non loquimur in præsenti de licentia, qua alienari possunt Ecclesiarum bona, quia de hoc abundè egimus *tract.* 15. *cap.* 7. *punct.* 2. *per totum*: Vnde, suppositis omnibus requisitis, quæ ad alienanda bona ecclesiastica ibi docuimus esse necessaria, quæstio solùm versatur circa honestatem, aut indecentiam, quæ esse

esse potest in venditione materię calicis, ad communes, aut prophanos vsus. ¶ Ad quam, Respondetur, quòd vt calix confractus, aut iam inconsecratus, ad prophanos vsus converti licitè possit, sufficit, quòd eius materia igne, aut ferro ita transmutetur, vt totaliter priorem formam amittat. Et ratio est: Quia iam tunc materia illa calicis (v. g.) est communis; nec in ea est aliquid consecrationis præteritæ, ratione cuius veneranda erat: ergo per hoc quòd vsui communi, aut profano applicetur, nulla rebus sacris fit iniuria. Sic Suarez, Palaus, & alij Doctores supr. relati; maximè Barbosa *loc. cit. num.* 48. *& in Collect. in Codicem*, *tom.* 1. *tit.* 2. auth. *Præterea si habeat, num.* 5. *pag. mihi*, 46. vbi pro hac sententia refert Molinam *de Iust. tract.* 2. *disp.* 340. *sub num.* 22. Hermosilla, Azor, Galet, & alios. Vbi *num.* 9. pluribus relatis, docet, esse sacrilegium (non verò simoniam) vendere, & oppignorari, etiam ad vsus sacros, vestimenta sacra, aut vasa consecrata, non quatenus sacra sunt, sed ratione materiæ qua constant. Et movetur ex eo, quòd fit irreverentia rebus sacris, dum sine necessitate venales fiunt. ¶ Ex quibus oritur, quòd potiori titulo illicitum est, vestimenta sacra, etiam infracta, & concisa, ad vsus communes, & profanos vendere: Tum ob reverentiam rebus sacris debitam: Tum quia eorum materia nequit, sicut calicis, totaliter transmutari: vnde tunc ad alias vestes sacras conficiendas, aut resarciendas, applicanda sunt. ¶ Quando verò res sacræ, vt calix, ara casulla &c. consecrationem, aut benedictionem amittant, diximus *tom.* 1. *tract.* 5. *cap.* 4. *punct.* 4. *num.* 90. & 94. & insuper videatur Barbos. *de Offic. & Potest. Episcop. part.* 2. *allegat.* 27. *à num.* 37. *ad* 41. vbi plura scitu digna edocet.

Res prophanę, mutata forma, ad vsus Ecclesiasticos possunt cōverti.

148 Vltimò rogabis: An è contrario res, quæ vsui prophano deservierunt, possint ad sacros vsus converti? ¶ Ad quam difficultatem, Dicendum est *primò*: quòd si res prophanæ, mutando figuram, aut artificiosam formam, applicentur ad aliquas res sacras ex eis conficiendas, benè fit. Quod probatur communi Ecclesiarum praxi: Nam omnes ex veste aliqua pretiosa nobilis fœminæ, aut matronæ casullam, aut quodlibet aliud vestimentum sacrum conficiunt: Etenim per benedictionem Ecclesiæ omnis macula fortè contracta, sive profanitas mundatur.

Si immutata forma applicātur, debent priùs ab Episcopo benedici.

149 Dicendum est *secundò*: quòd si res prophanæ, non mutata figura, applicantur ad ecclesiasticos vsus, debent priùs ab Episcopo, aut alio habente potestatem benedici; & sic licitè possunt in vsus sacros converti. Hæc assertio probatur ex praxi communi totius Ecclesię. Nam, vt ex Ecclesiasticis historijs constat, Marcellus Papa domum S. Lucinæ, & Vrbanus domum S. Cæciliæ, in ecclesias consecrarunt. Similiter Bonifacius IV. in honorem Sanctorum omnium Pantheon, olim templum omnium gentilitatis Deorum, in ecclesiam convertit: ergo similiter aliæ res prophanę, præcedente ecclesiastica benedictione, ad vsus ecclesiasticos, etiam earum forma non mutata, applicari possunt. Et ratio est: Quia, etsi res prophanæ aliquam impuritatem, aut maculam per priorem vsum videntur moraliter contraxisse, benedictione, aut consecratione ecclesiastica omninò purgantur.

Privilegium habent Minores, & Patres Societatis ad res prophanas rebus sacris applicandum.

150 Prçterquàm quòd, vt testantur Azor, & Suarez infrà referendi, tàm Patres Minores, quàm Societatis Iesu (& consequenter omnes alij in privilegijs communicantes) habent à Sum. Pontificibus privilegium, vt vestes, & alios pannos profanos convertere possint in paramenta, & in alia vestimenta ecclesiasticis vsibus destinata. ¶ Sed ex tali privilegio nil contra hucusque à nobis stabilita convinci potest; nec credimus S. Pontifices illud concessisse, quia crederent, res prophanas in vsus ecclesiasticos convertere esse contra ius commune: sed vt conscientiæ remorsus, siqui essent, sedarentur, & absque vllo scrupulo prędicta vestimenta sæcularia, aut prophanæ domus ad vsus ecclesiasticos applicarentur. His duobus conclusionibus stabilita docent Azor *tom.* 1. *Instit. Moral. cap.* 9. *quæst.* 8. Suarez 3. *p. quæst.* 83. *disp.* 81. *sect.* 8. *§. Sed quæres*, Palaus *tom.* 2. *tract.* 8. *disp.* 1. *punct.* 6. *num.* 26. Bonac. *disp.* 3. *de Adoratione, quæst.* 1. *punct.* 4. *num.* 14. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 9. *dub.* 8. *num.* 17. & alij apud ipsos.

CAPUT XI.

De superstitione, & eius speciebus.

POstquàm de primo actu exteriore virtutis Religionis cum D. Thoma cap. antecedenti egimus; nunc cum eodem Angelico Doctore disputandum erat de alijs actibus exterioribus, scilicet sacrificijs, oblationibus, primitijs, & decimis, quibus de rebus exterioribus aliquid Deo offertur: de quibus agit D. Thomas hac 2. 2. à quæst. 85. ad 87. inclusivè: Sed quia hæc propriam sedem habent in tertio Decalogi Precepto, vbi de Præceptis Ecclesiæ differere in animo nobis est, ibi remittimus Lectorem. Similiter hìc cum Angelico Doctore *q.* 88. *&* 89. discutiendum erat de Voto, per quod ex cultu latriæ aliquid Deo promittitur; & de Iuramento, per quod assumitur nomen divinum ad verba confirmanda: sed hæc ad secundum Decalogi Præceptum spectant. Quare, D. Thomæ adhærentes vestigijs, calamum convertimus ad explicanda vitia Religioni opposita: quę ad duo genera reducit Ang. Doct. 2. 2. *q.* 92. *art.* 1. Primum est, quod opponitur Religioni per excessum, non quia Deus suprà debitum coli possit; cùm sit maior omni laude: sed quia vel exhibet Deo cultum debitum, modo tamen indebito; vel quia cultus soli Deo dandus creaturæ exhibetur; vt ait D. Thom. *loc. cit. art.* 2. *ad* 3. *& in corpore*. Et huius generis est superstitio, sub qua continetur idolatria, divinatio, vanaquè observantia, & Magia. Secundum verò est, quod opponitur Religioni per defectum, quia Deo denegat cultum debitum, vel ipsum contemnit; appellaturquè *Irreligiositas*: cuius species sunt tentatio Dei, Periurium, Sacrilegium, & Simonia.

Caput

PUNCTUM I.

Quid, & quotuplex sit superstitio?

1 SUperstitio ex mente D. Isidori *lib.* 8. *Etymol. cap.* 3. dicitur à *superstatutu*: quia est vana observantia super maiorum statuta. Sed D. Thomas 2.2. quæst. 92. *art.* 1. *ad* 2. approbat etymologiam, quam ipse Isidorus ex Cicerone *lib.* 2. *de Natura Deorum* affert, dicendo: *Qui totos dies deprecabantur, & immolabant, vt sui sibi liberi superstites fierent, superstitiosi sunt vocati.* Cùm ergo hanc etymologiam D. Thomas approbet, nobis etiam (quidquid Palaus dicat *tom.* 3. *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 1. *num.* 1.) vt pat est, apprimè arridet. Videantur Suar. *tom.* 1. *de Religione, tract.* 3. *lib.* 2. *cap.* 1. Lessius *de Iustitia, & Iure, lib.* 2. *cap.* 43. Fagundez *lib.* 1. *Dec. cap.* 34. & alij. Supposita ergo huius vocis etymologia, eius essentiam docet D. Thomas *art.* 1. *cit.* 1. *in corp.* his verbis: *Superstitio est vitium religioni oppositum secundùm excessum, non quia plus exhibeat in cultum Divinum, quàm vera religio, sed quia exhibet cultum divinum, vel cui non debet, vel eo modo quo non debet.* D. Thomam sequuntur Sanchez *lib.* 2. *Decalog. cap.* 37. Palaus *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 1. *num.* 2. Trullench *lib.* 1. *Decalog. cap.* 10. *dub.* 1. Leander *tom.* 1. *Decalog. tract.* 9. *disp.* 1. *quæst.* 2. & alij communiter. Videatur etiam Delrius *Disquisit. magicar. lib.* 1. *cap.* 1. Dicitur ergo superstitio vitium oppositum religioni secundùm excessum, non quia excedat secundùm circumstantiam, quæ dicitur *quantum*, medium religionis, in quo consistit virtus; sed quia secundùm alias circumstantias excedit: quia nimirum, vel cultus divinus tribuitur creaturæ, vt si creaturam v. g. Iovem, Vene- Etymologia, & diffinitio superstitionis.

 rem,

rem, vt Deos colas, thus, templa, & sacrificia offeras: vel etsi Deo cultum debitum adhibeas, nunc tamen medijs indebitis præstas: vt si Deum ores tot candelis, & non aliter. Quocunque autem ex his modis cultus tribuatur, superstitio est.

Multiplicitas superstitionis. 2 Ex quibus constat, duplicem esse superstitionis speciem: prima est, quando Deo exhibetur cultus debitus, sed modo indebito. Et hęc dicitur *superstitio modi indebiti colendi Deum*: secunda verò, quando cultus Deo debitus exhibetur creaturæ. Et hæc appellatur *superstitio ratione rei cultæ*. De quibus agit D. Thom. 2. 2. *quæst*. 92. *art*. 2. *in corp*. Superstitionem autem modi indebiti in duplicem aliam speciem subdividit idem Angelic. Doctor *quæst*. 93. *seq. art*. 1. Prima est, quando Deo exhibetur cultus falsus, seu perniciosus; qui rursus duplex esse potest: Nam vel potest esse falsus ratione rei significatę: vt siquis Deum coleret cœremonijs iudæorum; vel quando divinis officijs, tanquam eius partem, turpia miscet; vel miracula falsa pr ędicat, eisque intendit fidem nostram confirmare &c. Vel *secundò* potest esse falsus, seu perniciosus ex parte colentis; vt si se fingeret Ecclesiæ ministrum, & Sacerdotem, & ita Missam celebrare, & sacrificia offerre attentaret: Nam sicut falsarius esset, qui proponeret aliquod præceptum ex parte Regis, quod ab eo emissum non est, nec illi commissum; sic etiam falsarius est, qui, cùm Sacerdos non sit, vel (vt extendit Palaus) etsi Sacerdos sit, est depositus, sacrificium offert: quia tunc offert, quod non est tale; vel, etsi sacrificium verum offerret, vt vere offert Sacerdos depositus, non tamen nomine Ecclesiæ; cùm tunc ab ea sit præcisus; & consequenter vterque offert Deo cultum falsum ex parte colentis; & ideò committit crimen superstitionis falsi cultus ex parte colentis.

NOTA. 3 Sed nota: quòd hic cultus falsus ex parte colentis, licèt præcipuè sit in cultu publico, etiam in privato esse potest. Et ratio sumitur ex D. Thom. *quæst*. 93. *citat. art*. 1. Nam ibi dicitur, quòd hic cultus falsus est *præcipuè in cultu communi*: ergo aliquando esse poterit in privato. Et exemplum ponit Caiet. *ibi*, in eo qui orationem dominicam, ad orandum, & petendum veniam peccatorum pro omnibus institutam, vellet pro se solum eam offerre. Quidquid in contrarium D. Thomę asserant Suarez *tom*. 1. *de Relig. tr*. 3. *lib*. 2. *de Superstitione*, *cap*. 2. *num*. 15. *&* 16. & Sanchez *num*. 3. *cap*. 37. *citati*. Quia cùm talis oratio dominica nomine Ecclesiæ ab omnibus dici debeat, & pro tota Ecclesia, vt patet ex illis verbis: *Pater noster*, *Panem nostrum*, *Da nobis*, *&* *dimitte nobis*, *&* *ne nos inducas &c*. quæ satis indicant nomine Ecclesię offerendam esse; qui sic non offert, sed pro se tantùm, Deum colit cultu falso ex parte colentis. Ita Caiet. Valentia 2. 2. *disp*. 6. *quæst*. 10. *punct*. 2. *in fine*, Sayr. *lib*. 4. *cap*. 4. *num*. 4. Læsio *lib*. 2. *cap*. 43. *dub*. 1. *num*. 1. qui alijs exemplis id confirmant.

Superstitio superflui cultus. 4 Secunda species superstitionis modi indebiti colendi Deum est, quando superfluus cultus Deo exhibetur: quod accidit, dum homo tribuit Deo cultum per id, quod nec pertinet, vt ait D. Thom. *articul*. 2. *ad Dei gloriam*; *neque ad hoc quòd mens hominis feratur in Deum*, *aut quòd carnis concupiscentiæ inordinatæ refrænentur*; *aut etiam*, *si sit præter Dei*, *&* *Ecclesiæ institutionem*, *vel contra consuetudinem communem*. *Totum hoc reputandum est superfluum*, *&* *superstitiosum*. Et ratio est: Nam, vt ait Ioann. 4. *Spiritus est Deus*, *&* *eos qui adorant eum*, *in spiritu*, *&* *veritate oportet adorare*: sed cultus, qui non conducit, nec pertinet ad spiritualem profectum, est superfluus in ordine ad finem cultus, qui est gloria Dei, & quòd spiritus, & caro Deo subjiciantur: ergo non est verus Dei cultus, & in spiritu, vt præcipitur à D. Ioanne; sed superstitiosus, & superfluus, qui in exterioribus tantùm sistens, ad interiorem cultum non proficit, vt ex D. Augustin. Angelic. Doctor ibi probat. Quapropter qui, ad aliquid consequendum, determinatè orat post solis ortum; aut in Missa Sacerdotis, qui hoc nomine vocetur, v. g. *Petrus*; vel cum tot candelis, & non pluribus, aut huius coloris præ alio; vel, qui *ex consilio* alijs cœremonijs, ab his quas Ecclesia statuit, celebrat, vel orat, v. g. dicendo *Alleluia*, aut *Credo*, quando dicenda non sunt, vel pluries quàm pręcipiunt Missalis rubricæ &c. Hi omnes committunt peccatum superstitionis superflui cultus, etsi ipsi ad interiorem profectum hæc omnia ordinent. Et ratio est: Quia exterior cultus contra Ecclesiæ consuetudinem peccatum est: sed quod peccatum est, nequit, qualiscumque fiat intentione, ordinari ad interiorem profectum, cùm in Deum sit irreferibile: ergo talis exterior cultus superstitiosus est. Hucusque dicta tenent Caiet. *loc. cit*. Læss. *lib*. 2. *cap*. 43. *dub*. 1. Sayr. *lib*. 4. *cap*. 4. *num*. 1. *&* 2. Navarr. *in Summa*, *cap*. 11. *num*. 24. Sanchez *lib*. 2. *Decalog*. *cap*. 31. *à n*. 1. *ad* 4. Palaus *tract*. 17. *disp*. 1. *punct*. 1. Trullench *lib*. 1. *Decalog*. *cap*. 10. *dub*. 1. Leand. *tract*. 9. *disp*. 1. *à quæst*. 2. Bonæ-Spei, *tom*. 5. *disp*. *vlt*. *resol*. 1. *pag*. 263. Bonac. *tom*. 2. *disp*. 3. *quæst*. 5. *punct*. 1. Delr. Disquisit. Mag. *lib*. 1. *cap*. 1. Fagundez *tom*. 1. *lib*. 1. *capit*. 34. & Layman *tom*. 2. *tr*. 10. *cap*. 1.

5 Secunda species superstitionis est, vt ait D. Thom. *quæst*. 92. *art*. 2. *in corpore*: *Quandò exhibetur cultus divinus ei*, *cui non debetur exhiberi*, *scilicet creaturæ*; *&* *hæc dicitur superstitio ratione rei cultæ*. Quæ, vt inquit idem Angelicus Doct. *in multas species dividitur secundùm diversos fines diversi cultus*. Nam si cultus divinus, ad Dei reverentiam ordinatus, tribuatur creaturæ, dicitur *Idololatria*; & hæc est prima species superstitionis ratione rei cultæ. ¶ Secundò: quia divinus cultus ordinatur, vt homo instruatur à vero Deo, quem colit, si, hoc spreto, dœmones per aliqua pacta expressa, vel tacita cum eis inita, consulit, committitur secunda species superstitionis, quæ dicitur *Divinatio*. ¶ Tertiò denique: quia cultus divinus ordinatur ad directionem humanorum actuum secundùm instituta Dei, qui colitur; si homo ommittat dirigi à Deo, & petat, vt dirigatur, & adiuvetur à dœmone, & ob id ei exhibet cultum, peccat peccatum superstitionis, quæ dicitur *vana observantia*, ad quam pertinent omnes ligaturæ, vt ait D. August. *in lib*. 2. *de Doctrina Christiana*, *cap*. 10. *&* *magia*, quod & docent Less. *lib*. 2. *cap*. 43. *dub*. 1. *n*. 6. & alij. Secunda species superstitionis.

6 Sed hìc rogabis: Quale peccatum sint omnes

Quam grave peccatum sit superstitio falsi cultus.

omnes species superstitionis *modi indebiti colendi Deum*? ¶ Non quærimus de superstitione ratione *rei cultæ*, quia de hac infra agendum est; sed de superstitione modi indebiti colendi Deum. Circa quod, Dicimus *primò*: quòd superstitio, quando exhibetur cultus falsus; sive ratione rei significatæ, sive ratione colentis; *ex se* est peccatum mortale. Et ratio est: Quia mendacium perniciosum in materia gravi *ex se* mortale est: sed hęc superstitio est mendacium perniciosum in materia religionis, & cultus Dei, quæ gravissima est: ergo *ex se* mortale est. Ita Caietan. 2.2. *q.93.art.*1.Suarez *tom.*1.*de Religione,tr.*3.*lib.* 2. *cap.* 2.*n.*18.& alij Doctores sup.citati, vt Bonac. *punct.*1.*n.*2.Sanchez *n.*5.Palaus *n.*5.Leand. *q.*4. & alij.

Quędam inferuntur.

7 Ex quibus infertur *primò*: quòd, qui turpia, & profana immiscet divino officio tanquàm partem illius, sive voce, sive organis cantetur, peccat mortaliter peccato superstitionis indebiti cultus. Tum quia talis cultus est falsus ex parte colentis. Tum quia prędicta sunt contraria fini cultus divini; cùm non moveant ad cœlestia, sed potius ad carnalia, & terrestria. Vnde qui scommata sibi invicem dicunt in matutinis natalis Domini, quando benedictionem petunt dicturi illius officij lectiones, committunt peccatum superstitionis. At si, quæ canuntur, turpia non sunt, sed vana, & sæcularia; vel sonus non sit ad malum provocans; & aliàs vt partes officij divini non admisceantur; credimus esse tantùm veniale, dummodò absit scandalum. Ita Authores infrà citandi. ¶ Infertur *secundò*: quòd qui falsas reliquias adorandas proponit, vel falsa miracula prædicat, vel scribit, vel, vt alios decipiat, fingit se esse D. Petrum, vel alium Sanctum, etiam lethaliter peccat peccato superstitionis: Cùm in hoc magnam iniuriam inferat Religioni catholicę, quæ ad sui confirmationem falsis non indiget miraculis; & aliàs veram miraculorum fidem evacuet, & destruat. Ita Navarr. *in Manuali,cap.*11.*num.*27.Sanchez *n.*8.*&* 9.Sayr. *num.* 4. Fagund. *num.* 3.Palaus *num.*5. Leander *tract.*9.*disp.*1.*quæst.*5.6.*&* 7.Tamb. *lib.*2.*cap.*6. §. 1. *num.*4. Bonacina *punct.* 1. *numer.* 3. *loc. citat.*

Superstitio cultus superflui aliquando est mortalis, & aliquando venialis.

8 Dicendum est *secundò*: quòd superstitio, ex eo quòd Deo superfluus cultus adhibetur, aliquando est mortalis, & aliquando venialis, iuxta gravitatem materiæ, & intentionem operantis. Et ratio est: quia quando in contemptum Ecclesiæ non fit, sed bono animo, gravis irreverentia cultui divino communiter non infertur: ergo tunc grave peccatum superstitionis non est cultu superfluo, seu contra morem Ecclesiæ Deum colere. Ita communiter Doctores apud Sanchez *num.*11. Fagundez *num.* 5. Sayr. *num.*4. Palaum *num.* 5. & alios. Vnde qui hanc, vel illam cœremoniam non valde gravem adderet, vt dicere *Alleluia*, vel signare se, dum non est signandus, non peccaret graviter. Nec similiter mortaliter peccaret, qui die Dominica ieiunaret ob carnis macerationem, & non ob contemptum resurrectionis Christi, vt ieiunabant Manichæi; ob quam hæresim extirpandam, in cap. *Siquis tanquam*, cap. *Sacerdos* 26. *quæst.* 6. Et cap. *Neque ieiunet, de Consecrat. distinct.* 3. prohibet Ecclesia his diebus ieiunare. Et ratio est: Quia, cùm iam hæc hæresis aboleverit, nullam habet vim simile Ecclesiæ præceptum, cùm cesset finis illius. Consulendum tamen est à tali ieiunio abstinere. Tum quia si continuò fiat; fortè inde scandalum videntes accipient. Tum quia, vt docet D.Thom. 2.2. *quæst.* 147. *art.* 5. *ad* 3. cui adhęrent Valentia 2.2. *quæst.*9. *disp.* 9. *part.* 4. Sanchez *num.* 15. Palaus *num.*6. tale ieiunium adversatur consuetudini communi Ecclesiæ: quæ quidem pro lege habenda est, vt dicit August. *Epist.*86. Vnde absque rationabili motivo contrà facere, saltem leve, peccatum est. Quapropter; communiter docent Doctores, vt Sanchez *num.*18. Palaus *n.* 7. & alij plures à nobis relati *tom.*4.*tract.*17.*cap.* 1. *punct.*2.*num.*64. quòd licèt votum ieiunandi die Dominica sit validum, & non superstitiosum; tamen, si quis voveat ieiunare die Divi Ioannis (v. g.) aut vigilia alicuius Sancti, & incidat die Dominica, adimplet obligationem illius, ieiunando sabbato antecedenti: quia sic se conformat Ecclesiæ consuetudini, ieiunium in Dominicam incidens in sabbatum præcedens transferenti. Et similiter si quis voverit integro mense ieiunare, non tenetur diebus Dominicis, nisi contrariam expresse habuerit intentionem: quia intelligitur more Ecclesiæ talia ieiunia promisisse; vt docent Sanchez *num.*20. Armilla verb. *Votum*, *n.*25. & alij. His ergo breviter circa superstitionem *modi indebiti colendi Deum* traditis, convertimur ad speciem superstitionis ratione *rei cultæ*, de qua plures, & gravissimæ difficultates occurrunt; & ideò latiori calamo disserendæ. Et quia inter omnia prædictæ superstitionis crimina caput extollit idololatria; ideò de ea primò agere decernimus.

PUNCTUM II.

Quid, & quale sit peccatum idololatriæ?

Idololatriæ essentia traditur.

9 IDololatria dupliciter accipi potest, *generaliter*, & *specialiter*. Primo modo accepta, non est species aliqua peccati: sed per omnia divagatur; cùm omnis peccans vltimum finem in creatura ponat. Quapropter Apostolus gulosos, vt idolatras, reprehendit, dicens ad Philip.3. *Quorum Deus venter est*; & ad Ephesios 5. avaritiam *idolorum servitutem* appellat. Secundo verò modo accepta, est quædam superstitionis species: de qua loquimur in pręsenti: quia est vitium immediatè oppositum cultui Dei, & in hoc primo Decalogi præcepto specialiter prohibitum. In hac ergo acceptione sic definitur communiter idololatria: *Cultus divinus exhibitus creaturæ*. Ita ex Div. Augustin. *lib.* 1. *de Doctrina Christiana, capite* 20. docet Div. Thomas 2. 2. *quæst*, 94. *articul.*1. *in corpore*, quibus adhærent communiter omnes Scholastici, & Moralistæ, vt Suarez *tom.* 1. *de Religione*, *tract.* 3. *lib.* 2. *cap.* 3. Valentia 2.2. *disp.* 6. *quæst.*11. *punct.* 3. *column.* 1. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 37. *num.*21. Læss. *libr.* 2. *capit.* 43. *dub.* 2. *numer.* 7. Palaus *tract.*17. *disp.* 1. *punct.* 2. Trullench *lib.*1. *Decalogi*, *cap.* 10. *dub.* 2. *num.* 2. Fagundez *lib.*1. *cap.* 33. *num.* 1. Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 5. *punct.* 2. Explicatur definitio:

tio: Dicitur 1. *Cultus divinus*: ad denotandum, quòd debet exhiberi creaturæ honor, vel cultus, qui soli Deo debetur. Si enim alter honor, vel cultus Deo non debitus alicui creaturæ tribuatur, non erit idololatria. Additur *exhibitus creaturæ*: ad innuendum creaturæ, *vt tali*, tribuendum esse. Vnde si creaturæ exhibeatur, non secundùm se sumptæ, sed vt in ea relucet creatoris excellentia, & illius est imago, aut exemplar, cultus divinus ei exhibitus non erit idololatria; vt suprà diximus de Sanctorum adoratione. Quapropter quicunque, sive actu interiori, sive exteriori, sive media imagine, seu idolo, sive absque illa, tribuit alicui creaturę, sive spirituali, sive corporali cultum, quod soli Deo debetur, committit veram, & propriam idololatriam.

Idololatrię diversitas.

10 Huius autem peccati quintuplex gradus ex D. Thom. *quæst.* 94. *art.* 1. assignari potest. Primus est: adoratio simulachrorum ipsorum materialium, vel dœmoniorum his affixorum. Secundus: adoratio creaturarum in se, putà cœli, terræ, herbarum, bestiarum &c. Tertius: adoratio hominum mortuorum. Quartus: adoratio substantiarum immaterialium in se, & dœmoniorum. Quintus: adoratio mundi tanquam animati. Ad hos ergo reduci potest omnis idololatria à Gentibus adinventa. De quibus videri possunt D. Aug. *lib.* 7. *de Civitate Dei*, *cap.* 5. 6. & 16. & apud ipsum Varro, insuper Suarez *loco citat. cap.* 4.

Origo, & principiū Idololatriæ.

11 Vnde originem traxerit idololatria, latè disputant Suarez *lib.* 2. *citato*, *cap.* 5. Læss. *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 3. & alij. Sed ex D. Thoma 2. 2. *quæst.* 94. *art.* 4. dicendum est: quòd si loquamur de causis, vnde primò orta est, prima causa, quasi dispositiva illius, fuit inordinatus affectus hominum, quatenus alios homines inordinatè amantes, vel venerantes, eis honorem divinum impenderunt. Secunda fuit ignorantia veri Dei, cuius essentiam, & virtutem non considerantes homines, allecti pulchritudine aliquarum creaturarum, eis divinos honores exhibuerunt. Tertia denique, & consummata causa illius est astutia dœmonis, qui, in idolis dando responsa, curat ab hominibus, *vt Deum*, coli. ¶ Si verò sermo sit de tempore, quo primò idololatria introduci cæpit: Tertullianus *lib. de Idolis*, *cap.* 3. & 4. docet, esse ortam cum imaginum, & statuarum artificibus. ¶ Lipomanus *in Cat. sup. cap.* 4. *Gen.* Hug. Card. *ibi*, & alij dicunt, natam fuisse ferè cum mundo, & inter filios Adæ adolevisse, quibus Enos opposuit publicum Dei cultum & velut visibilem Ecclesiæ formam instituit. Vnde dicitur Gen. 4. *Et iste cæpit invocare nomen Domini.* ¶ Abulensis *cap.* 4. *Genesis*, *q.* 13. & 34. *in fine* ex Eusebio, & Iosepho refert, Regem *Ninum*, demortuo Belo eius patri, & Assyriorum Regi, in doloris solatium imaginem erexisse, cui tantam reverentiam exhibuit, vt Civitas esset refugij omnibus ad illam confugientibus, quantumvis grave delictum perpetrassent; & ideò ei cultus divinos exhibere cæperunt. Vel (vt alij dicunt) ipse Ninus illos homines ad hoc compullit. Ita ex commentario, qui tribuitur D. Ambrosio, in cap. 1. Epist. ad Rom. D. Isidor. *lib.* 8. *Etymolog. cap.* 11. & alij. Sed hæc referens D. Thom. 2. 2. *quæst.* 94. *art.* 4. *ad* 2. verius ait: *Quòd in prima ætate non fuit idololatria propter recentem memoriam creationis mundi, ex qua adhuc vigebat cognitio vnius Dei in mente hominum. In sexta autem ætate idololatria est exclusa per virtutem Christi, qui de diabolo triumphavit.* In quibus verbis excludit à prima ætate mundi hoc pessimum vitium, enormeque peccatum, & simul fatetur à Christo fuisse hunc fortem armatum devictum, & vasa eius direpta.

12 Idololatriam verò esse *ex genere suo* gravissimum peccatum, communis tenet sententia cum D. Thoma *quæst.* 94. *citata*, *art.* 3. Et ratio est: Nam qui honorem regium defert alteri à Rege, gravissimum peccatum in terrena republica committit, cum perturbet totum ordinem ipsius: ergo qui honorem divinum, seu Deo debitum, impendit creaturæ, gravissimum peccatum contra Deum facit; cùm ponat alium Deum in mundo, & divinum regnum dividat. Ex quo constat, inter omnia peccata religioni opposita gravius esse idololatriam; cùm sit crimen læsæ maiestatis divinę, maximèque contrarium singulari eius excellentiæ, & honori. Vnde infertur etiam in gravitate longè excedere peccata opposita virtutibus moralibus; cùm opponatur perfectiori virtuti. ¶ Maior tamen difficultas est: An excedat peccata, quæ sunt contra virtutes theologicas? ¶ Sed, quidquid Caiet. in præsenti velit, certum est, ex sententia expressa Div. Thomæ 2. 2. *quæst.* 34. *art.* 2. quòd odium Dei excedat in gravitate quæcumque alia peccata (Et idem nos *supr. cap.* 8. *punct.* 1. *n.* 2. docuimus) Cùm opponatur excellentiori virtuti, nimirum charitati. Quæ ratio probat, idem dicendum esse de peccatis oppositis fidei, & spei, scilicèt infidelitate, & desperatione, vt sumitur ex D. Thoma 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 3. & *quæst.* 20. *art.* 3. Et ex se liquet: quia virtutes theologicæ, quibus contrariantur, longè ex se morales superant. Vndè quando Angelicus Doctor in hac *q.* 94. art. 3. ait: *Idololatriam esse gravissimum peccatum inter ea quæ contra Deum committuntur*: Et in solutione argumentorum insinuasse videtur, excedere infidelitatem, & hæresim; intelligendus est in primo loco, respectu peccatorum, quæ virtutibus moralibus opponuntur: Et in secundo, de idololatria non secundùm se, suaque essentialia, sed prout coniungitur principijs, à quibus oriri solet, scilicet infidelitate, & odio Dei. Vel prout secum affert effectus, quos communiter producit, qui sunt omnia ferè alia peccata, vt homicidium, furtum, fornicatio, adulterium &c.

Est gravissimum peccatū creaturæ cultum divinum exhibere.

13 Sed pro intelligentia gravitatis huius peccati, Nota: quòd idololatria tripliciter committi potest. Primò cum mentis errore, seu (vt ait D. Thom. *q.* 94. *art.* 3. *ad primum*) cum interiori infidelitate, putando creaturam esse Deum, divinoque honore dignam, Quod absque dubio est gravissima Dei offensa: Cùm idolatra tunc credat, possibilem esse, & de facto dari Deorum multiplicitatem, & ideò tali cultu prædictum errorem exteriùs profitetur; in quo gravissima vero Deo irrogatur iniuria, cuius essentia, & honor incommunicabilis est alteri non Deo. Secundò committi potest idololatria sine propria mentis infidelitate, videlic. cognoscendo dœmonem, aut aliam creaturam verè non esse Deum; & nihilominus ei ex affectu tribuendo cultum Dei proprium, vt sibi illum propitium habeat: vt faciunt stri-

Quale peccatum sit idololatria, cum interiori infidelitate, & alia quæ est cū solo affectu colendi, vt Deum, creaturam.

ſtriges, & alij, de quibus infrà agendum eſt. Et hęc eſt etiam enorme peccatum; cùm à conſilio velint, quòd Dei excellentia, ob quam ei talis cultus, & honor debetur, fiat alteri communicabilis. Maximè quia ferè impoſsibile eſt, quòd quis, credens cultum divinum eſſe ſoli Deo tribuendum, velit ex animo illum creaturæ exhibere, niſi ex odio Dei; vt ait D. Thom. *art.* 3. (& ita operantur dœmones) qui modus operandi ex ſe conſtat, quàm enorme peccatum ſit.

Idololatria exterior licita non eſt.

14 Tertiò accidere poteſt idololatria, quando quis ob metum mortis, aut aliud grave damnum vitandum, tribuit cultum divinum exteriorem creaturę, tamen ſine infidelitate interiori, aut voluntate eam ſic colendi. Sed hoc non eſt vera idololatria. Eſt tamen gravisſimum peccatum: Quidquid in contrarium dicant aliqui gentiles, vt Cicero, & Seneca; necnon Platonici, & hæretici apud D. Auguſt. *lib.6. de Civitate Dei, cap.* 10. & D. Thom. *art.* 2. *quæſt.* 94. affirmantes, talem cultum, præcisè exteriorem, eſſe licitum. Igitur hæc ſententia prorſus falſa eſt: Tum ex dictis in hoc tract. 21. *cap.* 2. *punct.* 8. *n.* 101. quæ hìc repetere non licet. ¶ *Tum*: Quia tenemur præcepto divino non negare exteriùs fidem, vt ibi *num.* 96. probavimus; & conſtat ex illo ad Roman. 10. *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confesſio fit ad ſalutem*: ſed cultus divinus exhibitus creaturæ eſt exterior negatio fidei: ergo &c. ¶ *Tum denique*: Quia talis exterior cultus eſt gravisſimum mendacium contra Dei honorem; & inſuper decipit alios, pernicioſe exiſtimantes eum verè agere, vnde gravisſimum ſcandalum in eis generat: ergo illicitum prorſus eſt, & gravisſimum peccatum, etſi metu mortis tantùm fiat, exteriùs pręcise idolatrare. Sic D. Thomas citatus, Suarez *tom.* 1. *de Relig. tract.* 3. *lib.* 2. *cap.* 6. Palaus *punct.* 2. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 37. *à n.* 22. Leſſ. *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 2. Sayr. *lib.* 4. *cap.* 4. *n.* 11. Truſſench *lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 2. *n.* 6. & alij. Qui omnes notant, hunc idololatriæ modum non eſſe adeò grave peccatum ſicut pręcedentes: Quia duo primi ſunt verè, & propriè idololatria: tertius verò non eſt in rigore vera idololatria, ſed ficta: Cum ei deſit affectus, ſeu voluntas creaturam *vt Deum* venerandi, quam neceſſariò idololatrię eſſentia requirit; ſicut & hęreſis (iuxta omnes) errorem pertinacem intellectus ex ſua eſſentia poſtulat. Si verò gravitas ſumatur ex parte peccantis, poteſt ſecundus, & tertius modus eſſe gravius peccatum, quàm primum: Quia in hoc idololatria committitur, ignorando, an creatura ſit verus Deus; at in illis cum ſcientia certa, quòd creatura non eſt Deus, ei divinus tribuitur cultus. Et ideo D. Thom. *q.* 94. *art.* 3. *in corpore* docet, gravius eſſe peccatum eius, qui peccat ſcienter, quàm eius qui peccat ignorando.

De pœnis cõtra idolatras.

15 Sed quæres: Quas pœnas incurrant idolatrę? ¶ Pro cuius reſolutione, Nota *primò*: quòd hìc non loquimur de pœnis à Deo latis contra idolatras: quia hoc ex arbitrio Dei pendet, nullaque lex certa adeſt; vt conſtat ex Exod. 32. & alijs ſacræ Scripturæ locis, vbi Deus pro libito ſuo tale peccatum his, aut illis pœnis punit: ſed ſermo tantùm eſt de pœnis ab Eccleſia ſtatutis. ¶ Nota *ſecundò*: quòd nec hìc quęrimus de idolatris gentilib. quia iſti Eccleſiæ non ſubiacent, ſed de chriſtianis, ſeu baptizatis; cùm hi Eccleſiæ iuriſdictioni ſubdantur. ¶ His pręnotatis, Dicendum eſt: quòd ſi aliquis chriſtianus, à fide apoſtatando, & cum interiori infidelitate convertitur ad gentiliſmum, ſeu creaturæ cultum divinum offert; incurrit excommunicationem bullæ *in Cœna Domini* latam contra hęreticos, & apoſtatas; cùm hic verè hæreticus, & apoſtata ſit. ¶ Si verò cultum divinum creaturæ offert abſque infidelitate interiori, ſed tantùm ex adulatione aliqua, vel ambitione, aut timore mortis &c. tunc prædictam excommunicationem in foro interno non incurrit: Quia non eſt verè idolatra, ſed fictus: quod non ſufficit ad cenſuram incurrendam; cùm hæc, vtpotè pœna, debeat exponi de hæreticis, & idolatris formaliter talibus; vt diximus tract. 21. *cap.* 3. *punct.* 7. *num.* 71. & non ad idolatras, & hæreticos materiales extendenda: vt optimè docent Navarr. *in Manual. cap.* 11. *num.* 27. Sylveſt. verb. *Apoſtaſia*, Sanch. *cap.* 37. *citat. num.* 22. Suarez *num.* 21. *&* 22. *cap.* 6. *ſupr. relato*; Sayr. *lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 11. Palaus *tr.* 17. *diſp.* 1. *punct.* 2. *num.* 3. Bonac. *diſp.* 3. *q.* 5. *punct.* 2. *num.* 5. & alij. Et eodem modo intelligenda eſt alia excommunicatio lata à Ioann. XXII. in extrav. quæ incipit: *Super illius ſpecula*, quam ad verbum refert Direct. Inquiſit. *part.* 2. *quæſt.* 43. *pag. mihi*, 341. contra magos, magicaſque ſuperſtitiones, & contra eos qui dœmonibus immolant, eos adorant, eorumque imagines fabricant, &c. cùm eadem ratio in vtroque militet, vt conſideranti conſtabit: & ideò nulla ex his excommunicationibus incurritur ob ſolam externam idololatriam. ¶ Vtrùm autem liceat infidelibus vendere oves ad ſacrificium, eorum domus reædificare, templa adire, veſtibus, & cibis vti &c?. Videantur ſuperiùs dicta *cap.* 2. *punct.* 10. *&* 11. *cap.* 3. *punct.* 4. & inſuper Azor 1. *part. libr.* 9. *capit.* 11.

PUNCTUM III.

De Divinatione, & eius ſpeciebus.

Ratio agendorum proponitur.

16 Secunda ſpecies ſuperſtitionis ratione rei cultæ eſt, vt ſupr. ex D. Thom. *n.* 5. vidimus, *Divinatio*: quæ in lata eius ſignificatione nihil aliud eſt, vt ait Angelic. Doct. 2. 2. *q.* 95. *art.* 1. quàm *Quædam prænuntiatio futurorum.* Cæterùm quia futurorum cauſæ, in quibus præcognoſci poſſunt, aliæ neceſſariò, & ſemper producunt ſuos effectus, vt motus Cœli eclipſes; & aliæ, quæ licèt non neceſſariò illos producant, tamen vt in pluribus rarò deficiunt; ſicut aſpectus, & coniunctio ſtellarum pluvias, & ſiccitatem cauſant; ideò qui cognoſceret cauſas neceſſarias, poſſet etiam naturaliter, & licitè prænuntiare certò effectus neceſſarios; & qui pręnoſceret non neceſſarias, ſed vt in pluribus determinatas ad effectus, hos non neceſſariò, ſed per quandam coniecturam prænuntiare licitè, & verę valebit. Attamen, quia ſunt aliquæ cauſæ ex ſe ad vtrumlibet indifferentes, vt potentiæ rationales, earum effectus tantùm in ſeipſis naturaliter cognoſci poſſunt: & ideò eos, *vt futuros*, prænoſcere ſolius Dei eſt, cui omnia in ſua æternitate præ-

præsentia sunt; vt dicitur Isaiæ 41. *Annuntiate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus, quia Dij estis vos.* Vnde, qui aliter quàm modo prædicto, vel per divinam revelationem, vult futura prænoscere, vel ea de facto prænuntiat, dicitur *divinare*; & ideò iam divinatio in malam partem, & vt est species superstitionis, accipitur. Et de divinatione hoc modo accepta præcipuè loquimur in præsenti. Quæ, quia multipliciter fieri valet, ideò in diversas secatur species; de quarum singulis, diversis punctis, iuxta D. Thom. methodum, agemus. Prelibando tamen priùs divinationis essentiam, gravitatem, & multiplicitatem: quibus edocendis, hunc primum punctum dicamus, illumque in duos §§. dividemus: in quorum primo agemus de essentia, & multiplicitate specifica divinationum; in secundo verò, an hęc diversitas sit moralis, & qualis sit culpa, decidemus.

---

§. I.

Quid, & quotuplex sit divinatio?

Traditur essentia divinationis.

17 Divinatio sumitur, iuxta Angelicum Præceptorem *quæst.* 95. *citat. art.* 1. *ad* 1. ex indebita vsurpatione alicuius divini, nimirùm cognitionis futurorum: quia cùm sit Dei proprium ventura scire, & annuntiare, qui hæc modo indebito prænuntiat, dicitur *divinare*, seu divina agere; & ideo communiter divinatio accipitur, prout est idem, ac *divina actio*, seu *notio*. Hęc autem cognitio, si fiat ex revelatione divina, dicitur *prophetia*; si verò ex diabolica, dicitur *divinatio*. Divinare ergo hoc modo acceptum sic explicat D. Thom. *loc. citat. art.* 1. *Tunc solùm dicitur* divinare, *quando sibi indebito modo vsurpat prænuntiationem futurorum eventuum.* Ex quibus pressius definiri potest, dicendo: Divinatio est *Prænuntiatio inordinata, seu ope dæmonij facta, futurorum eventuum.* Explicatur breviter hęc definitio: dicitur *prænuntiatio*: quia non solùm verbis, sed & signis perficitur. Additur *inordinata*: quia ope, & auxilio dæmonis fit, & non à Deo, aut alio modo debito. Vnde, si quis curiose cognitionem futurorum non à dæmone, sed à Deo expostulet, peccabit quidem, sed non erit superstitio. Denique dicitur *futurorum eventuum*: ad denotandum, quòd licèt attingat pręterita, sicut prophetia, præcipuè tamen circa futura versatur. Ita Sanchez *lib.* 2. *Decalogi, cap.* 38. *num.* 1. Azor 1. *part. Institutionum Moral. lib.* 9. *cap.* 12. *quæst.* 2. Suarez *tom.* 1. *tract.* 3. *lib.* 2. *de Superstit. cap.* 7. *num.* 1. & 2. Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 5. *à num.* 21. Trullench *lib.* 1. *Decalogi, cap.* 12. *dub.* 3. *num.* 2. Palaus *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 3. *num.* 4. Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 5. *punct.* 3. *num.* 1. Leander *tract.* 9. *disp.* 2. *q.* 1. Delr. *Disquisit. Mag. lib.* 4. *cap.* 2. *quæst.* 1. Soul. *in Aphor. Inquis. lib.* 1. *cap.* 38. *num.* 1. & alij. Ex quo planè convincitur, quàm grave peccatum sit divinatio. Tum quia innititur pacto expresso, aut implicito dæmonis. Tum quia, vt ait D. Thom. *art.* 2. assumit auxilium dæmonum, ad aliquid cognoscendum, quod à Deo scire tantum curare debebat; & sic tribuit cultum dæmoni, qui Deo erat exhibendus.

Quę dæmon proprijs viribus certò, aut probabiliter scire valeat.

18 Sed pro huius definitionis intelligentia declarari oportet, ad quæ possit dæmonum cognitio extendi, & quæ docere suos divinatores valeat. ¶ Pro quo, Dicimus *primò*: quòd etsi dæmones cordium cogitationes, & futura contingentia, & alia quæ vnicè pendent ex voluntate divina, liberoque hominum arbitrio, seu causam certam sui non habent, certò scire, & prædicere nequeant, vt ait D. Thom. 1. *part. q.* 57. *art.* 3. 4. & 5. tamen ex diuturna experientia, ingenij Angelici acumine, perfectaque rerum naturalium cognitione, & denique ex hominum affectibus, & temperamentis, possunt multa ex his probabiliter conjectare, & prædicere. Quapropter multoties annuntiaverunt per divinos suos mutationes regnorum, hominum mortes, Principes è solio deturbandos &c. ¶ Secundò, possunt prædicere certò omnia, quæ à causis naturalibus necessarijs dependent, vt coniunctiones astrorum, cœlorum motus, solis eclipses: At ea, quę ab alijs impediri possunt, vt pestis, pluvia, ventus, tempestas, & alia id generis, solùm per coniecturas prædicere valent: Quia cùm comprehendant virtutes omnium causarum naturalium, facilè cognoscere possunt, quos effectus producere queant. ¶ Tertiò, possunt scire futura ex revelatione divina; vel quia sciunt, quid alij dæmones ex permissione divina facturi sunt. ¶ Quartò, annuntiare valent, ob incomparabilem sui motus celeritatem, ea quæ in longinquis locis fiunt; & sic, visa aquarum redundantia Nili in Ætiopia, possunt annuntiare alluviem illius in Ægipto. Quare divini ex instructione dæmonis multa, quæ in longinquo fiunt, statim annuntiant; vt aliquibus exemplis illustrat Delr. *lib.* 4. *cap.* 2. *quæst.* 2. ¶ Quintò, quando morbus est ex maleficio, possunt prenuntiare, quando cessaturus est: Quia dependet ex sublatione signi, quod in sua est potestate. Et idem dicendum est, quando Deus illis permittit, quòd sint pestilentiæ authores: tunc enim certò valent illius finem prædicere. Vt refert Villamont. *lib.* 2. *Peregrinationis, cap.* 7. de quodam Turco Famagustano: qui, prout sibi dæmon annuntiarat, congregato in foro populo, pręd ixit se intra horam moriturum, & statim pestem cessaturam, vt posteà rei probavit eventus. Hæc omnia certa sunt, docentque Div. Thom. 1. *part. q.* 51. *art.* 3. & 4. Delr. *lib.* 4. *Disq. Mag. cap.* 2. *q.* 2. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 38. *n.* 7. Pereir. *lib.* 3. *Mag. cap.* 5. Trullench *lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 3. *num.* 4. Palaus *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 3. *num.* 1. & 2. Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 5. Fagundez *lib.* 1. *Decalog. cap.* 35. *num.* 2. Sayr. *lib.* 4. *cap.* 5. *numer.* 4.

Quomodò dæmon suos divinatores edoceat.

19 Ex quibus constat, quid prædicere possint dæmones, & quæ docere suos divinos valeant: Nam cùm hi nihil aliud cognoscant, quàm ea, quæ dæmones eis suggerunt, sequitur divinatorum pręd ictionem non posse vlterius progredi, quàm dæmonis cognitio pertingit. ¶ Qualiter autem dæmon suos divinatores edoceat, parum succi habet. Sed nihilominus dicendum est (ne lector anxius existat) dæmonem suos divinatores instruere, aliquando se eis visibilem offerendo, ac verbis expressis edocendo: multoties, sine vllo aspectu, verba in aëre proferendo: vel in somno, aut

aut vigilia, ea phantasiæ repræsentando, & incitando eos, vt verba audita; & percepta proferant: vel denique scriptis immissis instruendo, aut medijs idolis, sive etiam animalibus loquendo. Ad quæ scienda, diversis modis se præparant: Nam plerumque sacrificium eis offerunt, aras cruentant, thus adolent; & alijs instrumentis vtuntur, prout tempus permittit, & forma divinationis patitur. De quibus fuisse Grilland. *quæst.* 5. *num.* 1.

Divinatio potest fieri ex pacto expresso, vel tacito cum dæmone.

20 Vnde patet, quòd cùm divinator ad præcognitionem futurorum vtatur dæmonum consilio, vel auxilio, possunt hæc fieri, vel per expressam dæmonum invocationem, vel tacitam. Primo modo fit, quando expressis verbis init cum dæmone pactum: dicendo (v. g.) *Dabo tibi cultum, & adorabo te; tu mihi præsto eris, & auxiliaberis.* Et hoc pactum fieri solet cum solemnitate, apparente dæmone cum similitudine Regis, magna dæmonium stipata caterva: qui in solio sedens, ei promittit omnia futura prædicturum, & eius votis satisfacturum, opemque laturum; & homo promittit, se negaturum Deum, sacramenta, & alia similia, & solet hoc pactum schedula, sanguine proprio conscripta, obsignari. De quo videatur Castro *de Iusta Hæret. punitione, cap.* 14. *&* 16. ¶ Vel solet esse hoc pactum sine hac solemnitate, quando cum solo dæmone paciscatur. Quod etiam pactum fieri potest per illicitas formulas à dæmone institutas; vt quando quis ea signa ponit, ad quorum positionem, pactus est cum dæmone, ei opem, & auxilium laturum; vel certò scit ea esse tesseram suæ opis, & doctrinę ab ipso constitutam. Et quocunque ex præfatis modis hoc pactum fiat, dicitur, & est pactum expressum. ¶ Secundo verò modo fit divinatio, quando cognitionem alicuius rei, vel effectum, soli Deo reservatum, medijs vanis, & indebitis quærit, etsi intendat, quòd dæmon ei opem non ferat: Nam hoc ipso, quòd quis ad has vanitates, & insanias falsas respiciat, vult profectò à dæmone edoceri, qui libentissimè, vtpotè vanorum inventor, eis se immiscet. Et in hoc adest pactum implicitum cum dæmone. Ita D. Thom. 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 3. Suarez *de Religione, tom.* 1. *tract.* 3. *lib.* 2. *cap.* 9. *à num.* 9. Sayr. *lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 5. Delr. *lib.* 4. *cap.* 2. *q.* 5. Sanchez *lib.* 2. *Decalog. cap.* 38. *num.* 12. Fagundez *lib.* 1. *cap.* 35. *num.* 4. Less. *lib.* 2. *de Iustitia, & cap.* 43. *dub.* 5. *n.* 24. Trullench *lib.* 1. *Decalog. cap.* 1. *dub.* 3. *num.* 6. *&* 7. Palaus *tract.* 17. *disput.* 1. *punct.* 3. *num.* 5. & Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 5. *punct.* 3. *num.* 4.

Prima species divinationis, in qua dæmon expresse invocatur.

21 Divinatio ergo, in qua est pactum dæmonis expressum, & communi nomine dicitur *Necromantia*, in plures dividitur species, pro diversitate modorum quibus solet dæmon suos divinatores de futuris, & occultis instruere. Nam aliquando dæmones varijs, & præstigiosis apparitionibus, seu fictis, & apparentibus figuris, & corporibus, se aspectui, & auditui hominum objiciunt, præstingendo eorum oculos ad annuntianda futura: & ideo dicitur *Præstigium*, & est prima species divinationis. ¶ An autem humana corpora, quæ tunc aspectui superstitiosorum objiciunt, sint vera, aut veras carnes, & ossa habeant? disputant Doctores. ¶ Nobis verò verosimilius est cum Caiet. 2. 2. *q.* 95. *art.* 3. talia corpora veram carnem non habere. Et rationem tradit Caiet. referens, se audivisse à personis fidedignis, quibus cum accubabat dæmon, talia corpora in duobus percepisse ab humanis deficere. *Primò*: quia talis caro est quasi glacialis molesta tactui; quibus addit, interrogatum dæmonem de hac differentia, confessum fuisse aliam meliorem, humanęque similem efformare non posse. Et ratio huius est: Quia non valet, ob perfectionem corporis humani, sic commiscere naturalia, vt absque vera generatione humanam carnem efficiat: sicut ob eandem rationem docent Doctores etiam nequire verum semen efficere. Vnde verissimum est, quod dixit post resurrectionem Christus *Luc.* 24. *Palpate; & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet.* ¶ Secundò ait Caietanus, corpora à dæmone assumpta differre in delectatione tactus, & concubitus. Est enim tantò humanarum personarum commixtio delectabilior, quantùm verum excedit verosimile. Sed quidquid sit de hoc (quod proprij instituti amplius enucleare non est) certum est, quòd frequentius talia corpora, aut figuras dæmon non efformat; sed aut commovendo spiritus, illudit sensibus externis, vt videant exteriùs quod ita non est; vt frequenter accidit phreneticis; vel alligandò sensus externos, in sensibus internis eas apparitiones causat.

Reliquæ huius primigeneris species.

22 Secunda species huius divinationis est *Divinatio per somnia*: Quia aliquando divinatores sperant per somnia instrui. Tertia species est *Necromantia*: Quia quibusdam præcantationibus, adhibito sanguine, videntur resuscitari mortui, divinare, & ad interrogata respondere. Quarta species est *Divinatio per Phytones*: Cùm scilicet dæmon futura prænuntiat per homines vivos, ac arreptitios, qui dicuntur *Phytones* à Phytone Appolline; qui primus author divinandi olim putabatur. Quinta species est *Geomantia*: Cùm dæmon per aliqua signa apparentia in corporibus terrestribus inanimatis, vt ligno, ferro, lapide &c. futura docet. Sexta est *Hydromantia*, si appareant in aqua. Septima *Aëromantia*, si fint in aëre. Octava *Pyromantia*, si fint in igne. Nona vocatur *Haruspicium*: Cùm docet futura per signa apparentia in visceribus animalium immolatorum in aris dæmonum. Sic D. Thom. 2. 2. *q.* 95. *art.* 3. Sayr. *lib.* 4. *cap.* 5. *à n.* 6. Sanch. *cit. n.* 12. Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *n.* 25. Bonac. *punct.* 3. *dicto n.* 5. Leand. *tr.* 9. *disp.* 2. *q.* 5. NN. Salm. *in Arbore Virtutum, tom.* 3. *à n.* 71. Delr. *Disquis. Mag. lib.* 4. *cap.* 2. *quæst.* 6. *sect.* 7.

Species secundi generis divinationis cũ pacto implicito.

23 Divinationem verò, in qua adest invocatio, seu pactum tacitum cum dæmone, in duo genera dividit *loc. cit.* Angelic. Doct. Primum est: quando, ad pręcognoscenda futura, aliquid consideramus in dispositionibus vanis aliquarum rerum, quę ex se nullam habent virtutem ad res illas cognoscendas. Quod sub se continet alias sex species. Quarum prima est *Genethlia*: Cùm ex syderum motu, aut situ inquiruntur natalia hominum, & quid eis deinceps eveniat. Secunda est *Augurium*: Cùm eadem quæruntur ex motibus, & vocibus avium, & quorumcunque animalium, aut ex hominum sturnationibus. Tertia est *Auspicium*: Cùm fit ex avium volatu, vel ex alio quoruncunque animilium motu. Quarta *Omen*: Cùm prædicitur ex hominum verbis,

verbis, aut vocibus, præter intentionem dictis. Quinta est *Chiromantia*: Cùm divinatio ex lineamentis manuum sumitur. Si autem hoc fiat ex quibusdam signis in spatula alicuius animalis apparentibus, *Spatulamantia* vocatur, & est sexta species divinationis. Dicta docent communiter Doctores, maximè qui numero sequenti referuntur.

Species secũdi generis divinationis.

24 Ad secundum genus divinationis, quod est sine expressa dœmonis invocatione, pertinet divinatio, quæ fit ex consideratione eorum, quæ eveniunt ex quibusdam, quæ ab hominibus seriò fiunt. Et huius divinandi modi duæ sunt species: quarum prima est *Geomantia*: Cùm per protractionem punctorum notitia futurorum investigatur. Secunda *Sortilegium*: Cùm talis notitia quæritur ex consideratione figurarum, quæ proveniunt ex aliquibus actibus humanis seriò factis: v. g. ex taxillorum emisione; seu in aliquarum chartularum inscriptione; seu ex signis resultantibus in plumbo liquefacto; vel ex festucis inæqualibus propositis, quis maiorem, aut minorem accipiat; aut etiam ex consideratione eius, quod aperienti librum occurrit. Sic D. Thom. 2. 2. *quæst*. 95. *art*. 3. quem sequuntur, *locis citatis*, Sayr. *num*. 14. Sanchez *num*. 13. Scandon *quæst*. 6. Ex quibus constat, quòd diabolus imitatur omnes modos, quos vera Religio Deum consulit, & quibus Deus suis servis respondere solet: Nam cùm Deus respondeat per propitiatorium, sacrificia, prophetas, somnia, mortuos vivis apparentes, per Angelos &c. eodem modo ipse studet suis divinatoribus responsa dare; vt sic etiam cultus Deo debitus sibi ab hominibus tribuatur.

§. II.

Qualiter differant species divinationis; & quæ sit earum gravitas.

Huiusmodi species tantũ distinguntur physicè.

25 Supposita notitia essentiæ, & multiplicitatis divinationum; videndum est, an hæc diversitas sit moralis, & in confessione apperienda. ¶ Pro quo, Rogabis *primò*: An omnes species divinationis assignatæ, sint non solùm physicè, sed etiam moraliter diversæ, & in confessione explicandæ? ¶ Respondetur negativè, vt colligitur ex Div. Thom. *loc. cit*. Nam postquàm eas enumerat, ad tres tantùm illas reducit, dicendo, quòd facta per expressam dœmonis invocationem est *Necromantia*: Si fiat per considerationem, vel dispositionem motus alicuius rei, est *Augurium*: Si autem denique fiat, vt aliquid occultum nobis manifestetur, est *Sortilegium*: Ergo signum est, quòd moraliter omnes illæ diversæ non sunt. ¶ Et ratio est: quia quomodocunque hæc divinatio fiat, sive per astra, aut somnia, ignem, aut aquam, eodem modo rectæ rationi cultui Deo debito, finique religionis opponitur, & diversitas tantùm est materialis, vt si quis committeret furtum per ablationem auri, argenti, vel vestis &c. ergo sicut ista diversitas in furto non multiplicat species peccati, sic illa diversitas in divinatione. Vnde nec opus est ea in confessione manifestare. Ita Azor *tom*. 1. *lib*. 9. *cap*. 12. *quæst*. 3. Caiet. *in Opusc. tom*. 1. *tr*. 5. *quæst*. 3. Sotus *in* 4. *dist*. 18. *q*. 2. *art*. 4. *concl*. 6. Bonac. *disp*. 3. *quæst*. 5. *punct*. 3. *num*. 20. Trullench *lib*. 1. *cap*. 12. *dub*. 3. *n*. 10. Palaus *tr*. 17. *disp*. 1. *punct*. 3. *n*. 9. Sanchez *lib*. 1. *Decal. cap*. 38. *num*. 14. Leand. *tract*. 9. *disp*. 2. *quæst*. 14.

Iuxta aliquos, divinatio cum pacto explicito differt moraliter ab ea quæ est cum pacto implicito.

26 Gravior tamen est difficultas: An divinatio per pactum expressum cum dœmone specie differat ab ea, in qua tantùm est pactum implicitum? ¶ Valentia 2. 2. *disp*. 6. *quæst*. 12. *punct*. 2. asserit, *Necromantiam*, *Augurium*, & *Sortilegium* esse specie, non solùm physica, sed morali distincta: Quia D. Thom. omnes alias divinationes ad has tres reducit, in quo videtur illis distinctionem moralem specificam tribuere. Et loquendo idem Sanct. Doct. *hac quæst*. 95. *art*. 3. *ad* 1. ait: *Quòd in omnibus prædictis est eadem generalis ratio peccandi, sed non eadem specialis. Multò enim gravius est dœmones invocare, quàm aliqua facere, quibus dignum fit, vt se dœmones ingerant.* In quibus satis innuit, divinationem per invocationem expressam dœmonis specialem deformitatem habere, moraliter diversam ab ea, quæ fit per solam invocationem tacitam.

Verior est sententia negativa.

27 Sed dicendum est, divinationem cum expressa dœmonis invocatione specie morali non differre ab ea, quæ fit cum invocatione tacita. ¶ Et ostenditur *primò*: Quia professio explicita non differt specie à tacita: ergo pactum explicitum, & implicitum cum dœmone speciem moralem non variat. ¶ *Secundò*: Nam taciti, & expressi eadem est ratio, vt dicitur in leg. *De quibus, in fine, ff. de Legibus*: ergo invocatio tacita, & expressa dœmonis eandem speciem divinationis constituunt. ¶ *Tertiò*: Tacita invocatio solùm differt ab expressa, sicut perfectum, & imperfectum: ergo speciem non variat. ¶ *Vltimò*: Malitia divinationis consistit in eo, quòd à dœmone postules instrui circa quæ à Deo edocendus eras: sed huic rationi omninò accidit, quòd à dœmone id expressè petas, aut tacitè, & implicitè: ergo hæc circunstantia invocationis explicitæ speciem divinationis variare non potest, sed tantum aggravare. ¶ Ad authoritatem D. Thomæ, Respondetur, Angelicum Doctorem ibi loqui de diversitate physica, non verò morali. Si autem aliquam differentiam moralem inter has divinationes cognoscit, solùm est circa gravitatem maiorem, vel minorem; vt expressè docet idem Angelicus Doct. authoritate nobis obiecta, illis verbis *Multò gravius &c.* Vnde circunstantia pacti expliciti, vel implicitì non est mutans speciem, sed præcisè aggravans. Nostram assertionem docent Suarez *tom*. 1. *de Relig. tract*. 3. *cap*. 10. *num*. 1. Sanchez *lib*. 2. *cap*. 38. *num*. 14. Azor *tom*. 1. *lib*. 9. *cap*. 12. *quæst*. 3. Filliucius *tr*. 24. *cap*. 3. *quæst*. 10. *num*. 72. Bonac. *disp*. 3. *q*. 5. *punct*. 3. *num*. 20. Trullench *lib*. 1. *cap*. 10. *dub*. 3. *num*. 10. Palaus *tr*. 17. *disp*. 1. *punct*. 3. *num*. 10. notans benè, huic sententiæ favere D. Thomam verbis suprà relatis; cùm ibi dicat solùm, gravius peccatum esse divinare cum expressa dœmonis invocatione, quàm cum tacita: in quo innuere videtur, esse circunstantiam aggravantem, non vero speciem mutantem.

28 Qua resolutione supposita, quæres: An hæc

Pactum expressum esse in confessione declarandum, sunt, qui affirment.

hęc circunstantia pacti expliciti sit in confessione aperienda? ¶ Affirmant suprà cit. Auctores. Tum quia talis divinatio habet coniunctam hæresim, dœmonisque adorationem, quam aperire necesse est, vt Confessarius rectum iudicium ferat, ac pœnitentiam salubrem applicet. Diversum enim iudicium facit Confessarius de divinatione cum pacto expresso dœmonis, ac sine illo. ¶ *Tum*: Quia voluntas explicita invocationis dœmonis (ait Palaus) est distinctum peccatum à divinatione, secùs verò voluntas implicita: ergo, cùm distinctio numerica peccatorum sit fatenda, iuxta omnes Catholicos, necessariò hæc circunstantia est in confessione manifestanda.

Alij negant.

29 Alij verò econtrà negant, circunstantiam pacti expliciti esse in confessione fatendam. Et ratio est: quia invocatio expressa dœmonis, si semel non mutat speciem divinationis, solùm est circunstantia aggravans illius: sed circunstantiæ aggravantes (iuxta probabiliorem sententiam) non sunt necessariò in confessione aperiendæ: ergo necessarium, & obligatorium non est circunstantiam pacti expressi divinationis in confessione aperire; sed sat est dicere, se peccasse peccatum superstitiosæ divinationis. Sic Victoria *in Summ. vbi de Confess. numer.* 176. *in fine*, & alij.

Sub distinctione propria mens aperitur.

30 Sed, has sententias parùm inter se differre, existimamus, si earum mens introspiciatur. Quare dicimus (*primò*) cum Victoria, & alijs quos in tract. 6. *de Pœnitentia*, *tom.* 1. *tr.* 6. *cap.* 8. *punct.* 2. *num.* 23. sequuti sumus, quòd, ex quo divinatio afferat secum pactum expressum cum dœmone, non est necessarium explicare illud in confessione. ¶ Ratio est: quia solùm est circunstantia aggravans peccati, vt supponunt contrarij, & manet probatum: sed circunstantia aggravans non est necessariò in confessione aperienda, vt etiam Doctores suprà citati supponunt: ergo nec ex hoc circunstantia pacti expliciti erit in confessione aperienda.

Non placent motiva Suarez, & Sanchez.

31 Dicimus *secundò*, quòd, quia regulariter alia peccata comitantur prædictum pactum expressum, præcisè dicta circunstantia pacti, seu (vt meliùs dicam) peccata ea comitantia, debent in confessione aperiri. ¶ Quod *primò* ostenditur, impugnando rationes contrarias. Nam quòd Confessarius faciat distinctum aliquomodò iudicium, quando divinatio est cum invocatione expressa, vel non (quod est motivum Sanchez, & Suarez) parùm refert, vt eam explicare in confessione teneamus; quia etiam diversimode iudicat Confessarius de peccato, cui adest circunstantia notabiliter aggravans, quàm de eo cui talis circunstantia deficit, v. g. de furto 30. regalium, ac de furto mille aureorum: & tamen hæc circunstantia aggravans non est necessariò fatenda: ergo &c. ¶ Nec efficacior est ratio Palai. Nam prorsus falsum est, quòd voluntas expressa invocandi dœmonem sit peccatum distinctum à divinatione, & quòd voluntas implicita, & virtualis non sit distinctum peccatum: Cùm hæc voluntas virtualis, iuxta dicta à nobis suprà tract. 20. cap. 13. punct. 2. *num.* 12. sufficientem voluntarietatem habeat ad peccandum: ergo si expressa est distinctum peccatum à divinatione, etiam erit implicita. Quare his motivis vt inefficacibus derelictis.

Probatur à ratione conclusio.

32 Ostenditur (*primò*) nostra conclusio à ratione: Quia quando expressè invocatur dœmon, ad futura cognoscenda, adest morale periculum deceptionis perniciosæ tam respectu invocantis, quàm aliorum; cùm dœmon mendacij sit pater, & nullam viam nocendi deserat: sed quando adest morale periculum deceptionis, datur specialis malitia contra charitatem propriam, vel proximi, aut contra iustitiam: ergo talis circunstantia debet in confessione manifestari. ¶ *Deinde*: Quia solet tunc adesse cum hac divinatione idololatria, dando dœmoni cultum soli Deo debitum. Quandoque enim ei exhibetur, ob excellentiam suę naturæ & doctrinæ, adoratio, solis Sanctis offerenda, & tunc peccatur contra duliam. Non semel etiam creditur dœmoni futura prædicenti, tanquàm veritati infallibili; & tunc hæresis crimen committitur. Frequentiùs in invocatione expressa promittunt homines, se fidem, sacramenta, aut alias sacras cœremonias negaturos; & tunc adest apostasia, vel hæresis. Etiam non semel accidit, quòd adsit abusus rerum sacrarum, maximè earum quę sanctissimo Eucharistiæ sacramento deserviunt: & tunc sacrilegium erit. Denique solet invocari, ad proximo inferendum grave damnum, vel in personis, aut rebus familiaribus; & sic peccatur contra iustitiam. Ob hæc ergo, & alia peccata, quæ expressam dœmonis invocationem frequentiùs comitantur, dicimus, deberi talem circunstantiam, quando adest, explicari. ¶ Cæterùm si præcisè detur talis expressa dœmonis invocatio ad futura cognoscenda, & aliàs non adsit aliquod ex peccatis enumeratis, non est necesse aperire in confessione, an divinatio facta fuerit cum expressa, aut tacita dœmonis invocatione; cùm solùm sit circunstantia aggravans talis peccati, sed sat est dicere, se grave peccatum superstitiosæ divinationis commisisse. ¶ Et ita explicatę prædictæ sententiæ veritatem continent: at si aliud innuere videntur Sanchez, & Suarez eis non adhęremus. Et quia ad eorum motiva ex dictis iam constat, ab vlteriori impugnatione abstinemus. Et solùm volumus, vt Confessarius prudens in his divinationis casibus diligenter examinet, an peccata hìc notata in eis adsint.

Quale peccatum sit divinatio: & an excusetur ratione ignorantiæ?

33 Rogabis *secundò*: An divinatio cum pacto explicito, aut implicito sit mortale peccatum? ¶ Respondetur affirmativè, ex se, & ex natura illius. Et ratio est: quia per prædictum pactum, seu invocationem fœdus inimus cum dœmone, cui abrenunciamus in baptismo; in quo gravis committitur Dei proditio, & crimen læsæ maiestatis divinę; cùm, ab ea declinando, ad eius inimicum confugiamus: ergo enorme peccatum proditionis, & apostasiæ contra Deum committimus: quod ratione parvitatis materię à mortali excusari non potest. Vnde *Deut.* 18. præcipit Deus Israelitis dicens: *Non inveniatur in te, qui ariolos sciscitetur, neque phitones consulat*. Et Isai. *cap.* 28. similes personas reprehendit: *Dixistis: Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum*. Quæ satis indicant, quàm grave peccatum sit contra Deum talis divinatio. Ita D. Thom. 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 1. 2. & 4. Caiet. *ibi* Delr. *lib.* 4. *Disquisit. Mag. cap.* 2. *quæst.* 4. Sanchez *cap.* 38. *cit. numer.* 17. Suarez *tom.* 1.

tom. 1. *de Religione*, *tract.* 3. *lib.* 2. *cap.* 9. *numer.* 13. *&* 16. Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 5. *numer.* 27. Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 5. *punct.* 3. *num.* 16. Palaus *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 3. *num.* 5. Bass. verb. *Divinatio*, *num.* 3. & alij communiter. ¶ Qui benè notant, hanc esse differentiam inter invocationem expressam, & tacitam, quòd illa nunquàm à mortali excusari potest ratione ignorantiæ: cùm eius malitia adeò omnibus lumine naturæ nota sit: At ista aliquando ratione ignorantiæ excusatur: cùm eius malitia non sit ita patens. Excusatur etiam à mortali, quando quis sine intentione superstitiosa, credendoque omnia illa esse falsa, semel aut iterum *ioci causa* medijs illis ad divinandum illicitis vtitur, vel auguria, aut sortes &c. observat: quia tunc talis divinatio non est verè, & perfectè superstitiosa. Sic Sanchez *n.* 20. Bonac. *num.* 17. *&* 18. Sayrus *lib.* 4. *cap.* 5. *num. vltim.* Delr. *loco relat.* Azor *lib.* 2. *cap.* 17. *in fine.* Palaus *num.* 7. Navarr. *in Summ. cap.* 11. *num.* 33. *&* 37. Suarez *cap.* 9. *num.* 11. 13. *&* 25. Trullench *num.* 11. *loc. relato*, & alij apud ipsos.

Periculosum est pactum de apparendo superstiti post mortem.

34 Hìc pro coronide rogabis: An pacisci cum aliquo, quòd præmoriens superstiti appareat, eum de suæ animæ, & conscientiæ statu monens, sit licitum? ¶ Respondetur: quòd licet pacisci inter aliquos, vt qui prior obierit (Deo id permittente) appareat, eum de suo statu certiorem facturus, ex genere suo culpa careat; at ob illusionis periculum, vel saltem ob vanam curiositatem, à veniali non excusabitur. Et satius est, ab his pactis abstinere, ne à dœmone illudantur, esse alterius animam fingendo. Quare licèt de tali pacto antiqua non desint exempla; tamen quod hìc cum tot Doctorum sententijs, & patrocinio resoluimus, tutius, & melius est. Ita Sanchez *num.* 25. Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 5. *punct.* 3. *num.* 3. Delr. *lib.* 2. *quæst.* 26. *sect.* 7. Fagundez *lib.* 1. *Decal. cap.* 36. *num.* 14. Trullench *lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 3. *num.* 5. Palaus *num.* 8.

PUNCTUM IV.

De Divinatione per Astra.

Ratio agendorum.

POstquàm essentiam, & multiplicitatem divinationis tradidimus, restat ad earum explicationem in particulari descendere. Sed quia per omnes superstitionis species divagare latissimam esset peragrare provinciam, ab incepta que alienum methodo; econtrà verò profundo omnes sepelire silentio esset hanc materiam mancam, & mutilam relinquere; ideo, vt medium, & tutum teneamus iter, Divi Thomę prementes vestigia, ad examen tantùm eas vocabimus, quas in pręsenti idem Angelicus Doctor singulariter discutit. Ex quibus prima, quam nobis *in art.* 2. *quæst.* 95. offert, est divinatio per astra; & ideo de ea in pręsenti erit nobis etiam sermo.

§. I.

An Astrologia iudiciaria licita sit?

Astrologia naturalis licita, licet communiter inutilis, & incerta est.

35 PRo intelligentia eorum, quæ dicenda sunt, Nota *primò*, duplicem Astrologiam communiter distingui à Doctoribus, vi cuius possint futura prædici. Prima est *naturalis*, quæ ex situ, motu, colore, scintillatione, ortu, & occasu planetarum, & astrorum ea, quæ naturaliter eveniunt, coniectat, v. g. eclypses, pluvias, ventos, grandines, tempestates, & similia ex cœlorum motu pendentia. Et hęc non est illicita, & superstitiosa, vt ait Angelicus Doctor 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 5. his verbis: *Si verò aliquis vtatur consideratione astrorum ad præcognoscenda futura, quæ ex cœlestibus causantur, corporibus putà siccitates, & pluvias, & alia huiusmodi, non erit illicita, & superstitiosa divinatio.* Et in 2. *dist.* 17. *quæst.* 2. *art.* 2. eadem ferè repetit. ¶ Et ratio est: Quia tales effectus optimè cognosci possunt per suas causas; & aliàs maximè conducit agriculturæ, medicinæ, & navigationi, & ideo commendatur in capite *Si quis Gram.* 37. *dist.* 7. & in septem partito iure *leg.* 1. *tit.* 23. *part.* 7. his verbis: *Esta, segun el fuero de las leyes, no es defendida vsar à los que son Maestros, y la entienden*: ergo licita absolutè est. Est tamen, vt in plurimum, incerta, & inutilis. Primò: quia astrorum virtus valde obscura est. Secundò: quia hactenus ipsemet, qui aliquando fuit, aspectus syderum, adhuc restitutus non est. ¶ Tertiò: quia ab alijs causis, vt à ventis, vaporibus, frigóre &c. impediri potest certa futurorum prędictio. Quartò: vt aliquis certò aliquid horum prædiceret, necessum erat, cognoscere omnes astrorum virtutes, quid in quolibet aspectu, sive trigono, sivè tetragono, hexagono &c. & in qualibet regione, & temperamento possint, quæ omnia scire humanam excedit facultatem. Quintò, ad id confirmandum, sat est experientia quotidiana: Nam videmus Ephemerides quotannis divulgatas, nihil aliud certum habere, quàm vulgi emungere crumenas, & tempus earum lectione fallere. ¶ Quapropter merito Doctores citandi docent, posse per excessum in hoc divinationis genere esse peccatum; vt si quis ea, tanquàm certa, affirmaret, vel crederet. Sed hoc pręcisè capite, solùm esse levitatis, temeritatis, aut imprudentiæ levis culpa. Sic Suarez *tom.* 1. *de Relig. tract.* 3. *lib.* 2. *capit.* 11. *à num.* 3. Villalob. *part.* 2. *tract.* 18. *difficult.* 4. *num.* 2. *&* 3. Sous. *in Aphorism. Inquisit. lib.* 2. *cap.* 48. *num.* 8. Trullench *lib.* 1. *in Dacalog. cap.* 10. *dub.* 3. *num.* 2. Palaus *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 4. *num.* 1. Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 6. Picus Mirand. *lib.* 2. *Contra Astrologos, cap.* 9. Sanch. *lib.* 2. *Decalog. cap.* 38. *n.* 29. & Torreblanca *de Magia, lib.* 1. *cap.* 7.

Quadruplex est Astrologia iudiciaria.

36 Secunda est Astrologia *iudiciaria*: Quæ ex astrorum cursu, stellarum coniunctionibus, planetarum aspectibus, & constellationibus, futuros eventus fortuitos, & actiones ex libera hominum voluntate pendentes, aut præterita, vel præsentia prorsus occulta, prædicit. Et huius Astro-

Astrologiæ iudiciariæ quatuor partes designant Delr. *lib.* 4. *Disquisit. Mag. cap.* 3. *q.* 1. Torreblanca *de Mag. lib.* 1. *cap.* 7. & Leander *tract.* 9. *disp.* 2. *quæst.* 36. Prima est *revolutionum*, quæ ex astrorum aspectibus, & oppositionibus prædicit anni vicissitudines, sterelitatem terræ, annonæ pretium, hominum, & animalium morbos. ¶ Sed hæc cùm à naturali, numero præcedenti explicata, parùm aut nihil differat, non est superstitiosa; sed potius licita, dummodò prædicta, non vt certa prædicet, sed sub contingentia, & quatenus ex astrorum aspectibus imminent; aliàs peccabit venialiter ob mendacium commissum. Videantur supr. citat. maximè D. Thom. 2. 2. *q.* 95. *art.* 1. *in corpore*, & *ad* 5. & N. Complut. Abbreviat. *tom.* 5. *de Cœlo, disp.* 4. *quæst.* 8. *numer.* 78.

Prosequitur explicatio divisionis.

37 Secunda appellatur *Magisteria nativitatum*, seu *Genethliacum*: Quæ prænuntiat omnia, quæ homini vitæ decursu eventura sunt: v. g. quòd hanc, vel illam mortem certo die, & loco obiturum; vxorem pulchram, divitem, deformem, vel pauperem ducturum; certas dignitates, aut præfecturas obtenturum &c. Tertia dicitur *electionum*: Prædicens quid in omni negotio vtiliter est agendum, vel omittendum, quando itinerandum, domo exeundum, navigandum, ędificandum, equitandum, & denique quando omnia, vt fœliciter eveniant, sunt facienda. Quarta est *Imaginum fabricatarum*: Consistens in eo, quòd Astrologi quasdam figuras, numeros, & characteres perficiunt, quæ ex sympathia cum figuris, quas in cœlis adesse commentiuntur; v. g. vrsas, navem, angues, sagitarium, draconem &c. dicunt, habere virtutem à prædictis constellationibus participatam ad quosdam effectus causandos. ¶ Sed hæc est plenè superstitiosa, ab hominumquè animis exterminanda. Nam, vt demonstrat D. Thom. 2. 2. *quæst.* 96. *art.* 2. *ad* 2. omnis figura artificialis, inquantùm talis, vnice ab idea artificis oritur: ergo superstitiosum prorsus est dicere, posse inquantùm artificialem accipere à cœlestibus corporibus virtutem ad aliquid efficiendum. Vnde, hac omissa, de alijs duabus Astrologiæ iudiciariæ partibus decidemus, an sint necne licitæ?

Astrologia prædicens fortuitos eventus, & futura ex libero arbitrio pendentia, illicita, & superstitiosa est.

38 Dicendum ergo est, secundam, & tertiam partem Astrologiæ iudiciarię, nimirum *nativitatis*, & *electionum*, numero antecedenti relatas, esse *persè* malas, superstitiosas, & prohibitas. ¶ Et ratio est: quia talis Astrologia iudiciaria omnes effectus fortuitos (vt quòd Æschiles casu testudinis ab aquila volante demissæ occidendus sit; & alia futura ab hominum arbitrio pendentia, vt matrimonia, statum, liberos, mortem, divitias, inimicitias, prælia, seditiones &c.) ad causas naturales reducit: quod falsum, & impium est &c. ¶ *Tum*: Quia corpora cœlestia vim in hominis voluntatem habere nequeunt; cùm non sit corporea. ¶ *Tum etiam*: Quia aliàs homicidia, furta, aliaque peccata ad astrorum influxus reducerentur, non verò ad hominum libertatem, vel malitiam, & consequenter peccata non essent: ergo talis divinatio ex astris, prædicens effectus fortuitos, & futura libera, superstitiosa prorsus est. ¶ Confirmatur: Nam hæc Astrologia in orbem *fatum* inducit, hoc est immutabilem omnium eventuum dispositionem ab stellis dependentem; quod omnes catholici damnant *apud Euseb. de Præparat. Evang. lib.* 6. *cap.* 8. & 9. ergo prorsus superstitiosa est. ¶ *Deinde*: Quia astra vel influunt per virtutem naturalem in prędictos effectus; & sic, cùm hæc sit necessaria, tollerent libertatem ad illa patranda: vel concurrunt ad eos vt signa naturalia, modo quo iris significat serenitatem (quippè causa, quæ iridem parit, solet plerumque serenitatem causare: vnde canit Virg. *Sol cæruleus imbres denuntiat, igneus euros*: nam causa faciens hos colores in Sole apparere, solet imbres, & ventos gignere) sed hoc modo nequeunt astra concurrere; cùm nullam connexionem cum eventibus fortuitis, alijsque futuris liberis habeant: ergo nequeunt horum effectuum esse signa naturalia. ¶ Nec etiam possunt concurrere vt signa ad placitum Dei, vel Angeli boni: Quia nec Deus, nec Angelus potest esse causa malorum operum, quæ in orbe fiunt, & ab Astrologis pręnuntiantur: ergo tantùm sunt signa ad placitum dœmonis, pactique impliciti cum eo initi, & consequenter talis divinatio erit superstitiosa. Quę ratio eodem modo procedit de effectibus casualibus: quia, cùm non habeant causam *persè*, vt ait Aristot. 6. *Metaph.* non ex astris, sed tantùm ex dœmonis doctrina possunt cognosci, & prędici.

39 Quapropter talis divinatio prohibetur (*primò*) ex illo Deuteron. 18. *Gentes istæ, quarum possidebitis terram, augures, & divinos consulunt; tu autem à Domino Deo tuo aliter institutus es.* Vbi *augeres* idem sunt ac *Astrologi*, vt vertunt Septuaginta super illud Isaię 47. *Stent, & salutent te Augures cœli.* Et *ibi* D. Hieron. ait: *Qui vocantur* Mathematici, & *astrorum cursu, lapsuque res humanas regi arbitrantur.* Id etiam prohibetur Hier. 10. alijsque locis sacræ paginę. ¶ Cui consonat Concilium Toletanum 1. *capit. vlt.* dicens: *Si quis Astrologiæ existimat esse credendum, anathema sit.* ¶ Id etiam tenent omnes SS. Patres maximè D. August. *lib.* 2. *de Genesi, ad litteram cap.* 17. & *de Doctrina Christiana, à cap.* 21. *ad* 24. nec non eius discipulus D. Th. 2. 2. *q.* 95. *art.* 5. *in corpore*, his verbis: *Si quis ergo consideratione astrorum vtatur, ad præcognoscendos futuros casuales, & fortuitos eventus, aut etiam ad cognoscendum per certitudinem futura opera hominum, procedit hoc ex falsa, & vana opinione. Et sic operatio dœmonis se immiscet: vnde erit divinatio superstitiosa, & illicita.*

Ostenditur præcedens cōclusio ab auctoritate.

40 Id etiam prohibet Ius civile leg. *Nemo*, & leg. *Etsi, cap. de Maleficijs, & Mathematicis*; vbi iubentur puniri Astrologi iudiciarij eadem pœna, qua Magi, & Necromantici. ¶ Tandem Sixt. V. in motu proprio, qui incipit: *Moderator Cœli, & terræ*, editus anno 1586. prædictam Astrologiam divinatricem, his verbis damnat: *Statuimus, vt contra facientes iudicia, & nativitates hominum, quibus de futuris contingentibus, successibus, fortuitisque casibus, aut actionibus, ex humana voluntate pendentibus aliquid eventurum affirmare audent, etiam si id non certò affirmare asserant, aut protestentur &c. inquirant, & procedant, & in eos severiùs canonicis pœnis, & alijs, eorum arbitrio, animadvertant.* Sic etiam docet Alex. IV. *Bulla* 12. §. 4. Innoc. VIII. *Bull.* 1. Leo X. *Bulla* 7. Adrian. VI. *Bull.* 1. ergo prædicta Astrologia iudiciaria est omnino illi-

Prohibetur iure Civili, & Canonico.

illicita, omnique iure prohibita. Dicta tenent non solùm Scriptura, Concilia, Pontifices, SS. PP. & vtrumque ius Ciuile, & canonicum; sed omnes alij Catholici, maximè Suarez *lib. 2. de Superst. cap. 11. à num. 3.* Pereir. *de Mag. toto, lib. 3.* Delr. *lib. 4. disquisit. Mag. cap. 3. quæst. 1.* Torreblanca *lib. 7. de Iure spirituali, cap. 3. & 5.* Sanchez *lib. 2. Decal. cap. 38. à num. 30.* Trullench *lib. 1. Decal. cap. 10. dub. 4. à num. 4.* Palaus *tom. 3. tract. 17. disp. 1. punct. 4.* Fagundez *lib. 1. in Decal. cap. 38. à num. 7.* Layman *tom. 2. tract. 10. cap. 3. à num. 1.* Hurtad. *Resolut. Moral. tract. 5. cap. 4. resol. 34.* Leand. *tr. 9. disp. 2. quæst. 42.* Tambur. *in Decal. cap. 6. §. 1. num. 13.* & alij plurimi, quos lato calamo refert Torreblanca.

Argumenta sententiæ cõtrariæ.

41 Oppositam sententiam tenuerunt Astrologi antiqui, vt Plotinus, Porphirius, Origenes, & alij *apud Torreblancam, & Delr.* Et probatur (*primò*) ex cap. 1. Genes. *vers.* 14. vbi loquendo Deus de Sole, & Luna ait: *Et sint in signa, & tempora, & dies, & annos.* Quapropter ab Isaia 34. dicitur: *Complicabuntur, sicut liber, cœli*: ergo astra, & cœli sunt signa & liber, in quo omnia futura à doctis Astrologis legi possunt. ¶ *Secundò*: Regius Vates Psalm. 18. vers. 2. *Et opera manuum eius annuntiat firmamentum*: ergo futura, à Dei voluntate pendentia, ex illius consideratione venari possunt. ¶ *Tertiò*: In lib. Iudic. *cap. 5.* dicitur: *De cœlo dimicatum est contra eos, stellæ manentes in ordine, & cursu suo adversus Sisaram pugnaverunt*: ergo quia statio, & cursus astrorum potest esse fausta, vel infausta ad bellandum. ¶ *Quartò*: Quia antiquæ plenæ sunt Historiç Astrologorum prædictionibus, tàm quoad mortes patiendas, quàm quoad dignitates, etiam supremas, obtinendas, quas veras esse posteà monstravit eventus: ergo signum est omnia futura fortuita, vel ex hominis arbitrio pendentia, ex cognitione virtutis astrorum prędici certò posse. ¶ *Quintò*: Quia voluntas hominis ex influentia astrorum moveri potest: Nam cùm eius operationes dependeant à sensibus, quos, vtpote corporeos, astrorum virtus potest permovere, sequitur, quòd ipsa etiam subiaceat astrorum influentijs: ergo cùm has Astrologus possit cognoscere, poterit etiam futura libera prædicere.

Solutio primi argumenti.

42 Sed hęc levia sunt, vt nostram, & catholicam possint labefactare sententiam. Ad primùm ergo, Respondetur, verum esse solem, & lunam esse signa temporum, dierum, & annorem, nec non pluviæ, serenitatis, gelu, ventorum &c. quia ex propria virtute hos effectus producunt. Cęterum ex hoc non sequitur, quòd possint aliorum effectuum à libertate pendentium esse causæ, aut signa: cùm nullam in voluntatem, & intellectum, vtpotè spirituales, possint influentiam habere: nam *sapiens dominabitur astris*, ait commune proloquium. Nec aliud significat sacer textus, vt patet ex voce hebræa *Oth*, de quo videatur Pereirus. ¶ Minorem difficultatem continet Isaiæ locus: Nam ibi solum denotatur, quòd sicut antiquitùs liber nihil aliud erat, quàm oblonga membrana scripta, & circumvoluta, & ex hac comparatione, quando cœlum fuit creatum, dicitur *extendens cœlum sicut pellem*, psalm. 103. ita Isaias, quando agit de mundi fine, & cœlorum dissolutione, dicit, quòd complicabitur sicut liber involutus. Videatur Cornel. *in prædict. textum.*

Reliquis argumentis satis.

43 Ad secundum, Dic, firmamentum annuntiare opera invisibilia manuum eius: quia si hæc visibilia, & corporea inanimata, oculis hominum conspicienda, adeò pulchra operatus est; quantò pulchriora, & excellentiora fabricabit spiritualia, beatorũ mentibus perfruenda? ¶ Ad tertium, Dicendum, quòd ibi nomine *stellæ* intelliguntur sancti Angeli, populi Israëlitici defensores, vt ait Vatablus, qui tunc procellam magnam excitarunt, quamobrem Sisaræ populus arma capere non potuit, & ideo victus corruit, vt dicunt Malder. *de Virtut. Theolog. tract.* 10. *cap. 7. dub. 6.* Less. *de Iustitia, & Iure, lib. 2. cap. 43. dub. 6.* Nec aliena est hæc interpretatio à sacra pag. nam Apoc. 12. vers. 3. dicitur, quòd cauda draconis traxit tertiam partem stellarum, vbi per *stellas* Angeli intelliguntur. ¶ Ad quartum, Respondetur, quòd si aliqua annuntiant divini, quæ ita posteà eveniunt, sunt ea tantùm, quæ proprijs viribus dœmones assequi possunt, vel probabiliter ex hominum conditione coniectant; à quibus ob pactum cum eis initum edocentur prædicti Astrologi, & ita hominibus prænuntiant, quę à dœmone audiunt: quare tunc sunt magis fugiendi, cùm ex his clarè constet, eos cum dœmone colloqui. ¶ Ad quintum, Respondetur, quòd licèt astra per suum influxum corpora immutent, & consequenter animas, eiusquè potentias aliquomodò inclinent, non tamen possunt eam cogere ad operandum; & sic nec ex cognitione astrorum valet prædici certò eventus futurus ab ipsa dependens. ¶ Benè verùm est, quòd, quia anima sæpe corporis dispositionem imitatur, & iuxta propriam inclinationem operatur; & sic experimur colericos, esse iracundos; sanguineos, esse benignos; melancholicos, esse suspicaces, timidos, invidos, & pusillanimes; & denique phlegmaticos, esse pigros; ideo, cùm dœmon corporis dispositionem certò calleat, potest conijcere, homines operaturos iuxta propriam dispositionem, & sic futura aliquomodò coniectare: attamen, quia possumus, gratia, & virtutibus adiuti, his corporis passionibus dominari; ideò nec probabiliter conijcere potest, quas operationes homo eliciet; cùm ex Dei gratia plures cholericos, videamus mansuetos; melancholicos, esse benignos, & magnanimos &c. Quapropter prædictio futurorum ex voluntate pendentium omninò falsa, & superstitiosa est, quando venatur ex cognitione, & astrorum influxu: nam semper verificatur: *Sapiens dominabitur astris.*

§. II.

§. II.

An ex Astris eventus fortuiti, & futura libera possint probabiliter, aut coniecturaliter prædici?

44 SUpponit titulus quæstionis, eventus fortuitos, & futura libera, ex hominum voluntate pendentia, non posse certò cognosci, & prædici ab vlla creatura: & rectè quidem, cùm tantùm Deus sit scrutator cordium. Quare difficultas circa alias inferiores, & interiores cognitiones vertitur. ¶ Pro qua, rogabis *primò*: An sit licitum casus fortuitos, & futura ex hominum arbitrio pendentia, non pro certò, sed probabiliter tantùm ex astris prædicere? ¶ Aliqui Doctores, quos referunt Sanchez *cap.* 38. *num.* 32. & Palaus *num.* 5. asserunt, id non esse illicitum. Et moventur: quia astra non parùm influunt in inclinationem naturalem: ergo, cùm omnis homo iuxta inclinationem naturalem sæpissimè operetur; poterunt ex astrorum inclinatione futura libera, vt quid probabile, prædici. ¶ Alij verò, *apud eosdem*, sentiunt non esse id peccatum mortale superstitionis, si fiat non quasi certum, aut probabilem, sed tantùm coniecturaliter, hoc est, coniectura tenuissima, qualis ex astris haberi potest. Et ratio huius est: quia hæc saltem tenuissima coniectura in influentia astrorum circa hominum complexionem aliquale habet fundamentum, vt satis insinuat Angelic. Doct. 2. 2. q. 95. *art.* 5. *in corpore*, his verbis: *Vnde corpora cælestia non possunt persè esse causa operationum liberi arbitrij: possunt tamen ad hoc dispositivè inclinare, inquantùm imprimunt in corpus humanum, & per consequens in vires sensitivas, quæ sunt actus corporalium organorum, quæ inclinant ad humanos actus.* Ergò mortale non est, ex astrorum aspectu futura libera, & effectus fortuitos coniecturaliter prædicere.

Quæ sint sententiæ, circa prædictionem probabilem, aut coniecturalem de futuris liberis, & eventibus fortuitis ex astrorū cognitione.

45 Sed huic difficultati duplici conclusioni respondendum est. Dicendum ergo est *primò*; superstitiosum esse casus fortuitos, & futura ex libero hominum arbitrio pendentia, prædicere probabiliter, hoc est, affirmando, & credendo, esse probabile, talia sic eventura. ¶ Et ratio est: quia assensus probabilis est assensus determinatus de futuritione absoluta talis rei, estò sit cum formidine partis contrariæ (vt sæpiùs diximus tract. 20. agendo de conscientia probabili) sed assensus determinatus circa prædicta futura ex astris venerari non potest: quia ad hoc erat necesse, quòd astra essent illorum causæ; & impossibile est, ait Angelic. Doct. 2. 2. *q.* 95. *art.* 5. *quòd corpora cælestia directè imprimant in intellectum, & voluntatem: hoc enim esset ponere intellectum non differre à sensu:* (idest, quòd esset corporeus) & aliàs effectus fortuiti, cùm sint ens per accidens, non habent causam, & præcipuè naturalem; cuiusmodi est virtus cœlestium corporum, vt ibi ex Philosopho 6. *Metaph.* ipse Angel. Doct. eruditè probat: ergo prædicere probabiliter ex cognitione virtutis cœlorum, stellarum, &c. effectus fortuitos, & futura libera, prorsus falsum, & superstitiosum est. ¶ *Deinde*: Quia licet haberent talem probabilem influxum, hic impediri potest tum ab alijs virtutibus cœlestibus, & causis sublunaribus, quas homo nec cognoscere, nec impedire viribus naturæ potest; tum & præcipuè ex auxilio Dei, eiusque supernaturali gratia, qua adiutrice, leones in agnos, Saulosque in Paulos passim conversos videmus: ergo ex doctrina Astrologiæ, talia futura probabiliter prænuntiari non possunt. Quapropter, si aliquis Astrologus affirmet, esse probabile, prædicta futura eventura esse, hoc aliunde scire nequit nisi ex doctrina dœmonis, qui, vt suos decipiat, vltra proprias vires solet promittere, eos doctorum etiam circa effectus ex humano arbitrio pendentes. Dicta docent Less. *lib.* 2. *de Iust. & Iure*, *cap.* 43. *dub.* 6. *num.* 42. Suarez *tom.* 1. *de Relig. tract.* 3. *lib.* 2. *cap.* 11. *num.* 31. Delr. *lib.* 4. *cap.* 2. *quæst.* 3. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 38. *numer.* 33. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. capit.* 10. *dub.* 4. *num.* 6. Filliuc. *tract.* 24. *cap.* 4. *quæst.* 6. *num.* 93. Palaus *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 4. *num.* 5. Tambur. *lib.* 2. *Decalog. cap.* 6. §. 1. *num.* 18. Leand. *tract.* 9. *disp.* 2. *q.* 43. Fagundez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 38. *n.* 8. Hæc sufficiant pro captu, & methodo morali. Quia tamen hæc quæstio pendet ex principijs philosophicis, qui plura, satisque erudita, voluerit, consulat N. Complut. Abbreb. *tom.* 5. *tr. de Cœlo, disp.* 4. *à quæst.* 5. *ad* 8. *inclusivè*; & Aguirr. *Lud.* 6. *per totum*.

Prædictio probabilis est illicita.

46 Dicendum est *secundò*, quòd prædicere coniecturaliter eventus fortuitos, & futura libera, iuxta const. Sixt. V. sup. cit. est illicitum, & mortaliter superstitiosum. Hæc conclusio (contra Palaum, & alios, quos ipse, & Sanchez referunt) probatur *primò* ex verbis Sixti V. suprà relatis: Nam ibi non solum damnat, & prohibet vt superstitiosos, qui fortuitos casus, & futura contingentia libera prædicere, & affirmare audent; sed etiam eos, *qui, id non certò affirmare, asserant, aut protestentur*: sed qui coniecturaliter aliquid de dictis effectibus affirmant, saltem vt incerta, ea protestantur: ergo contra tale decretum agunt, qui ea coniecturaliter prædicunt. ¶ *Deinde*: Quia hic modus prædicendi coniecturaliter futura, ex astrorum cognitione, est æquè perniciosus reipublicæ, cùm ex eo sequatur, quòd homines prædictis divinationibus studeant: tum quòd simili modo occultetur divinationis malitia: ergo, vt perniciosus, à Summo Pontifice prohibetur. ¶ *Vlterius*: Sixt. V. in prædicto motu excipit divinationem ex astris circa navigationem, agriculturam, & medicinam: ergo negat quancunque aliam etiam coniecturalem circa futura libera, casusque fortuitos; cum exceptio firmet regulam in contrarium. ¶ *Vltimò*: Divinatio ex astris, prout conducere potest ad agriculturam, medicinam, & navigationem, non semper est certa, sed (vt experientia constat) frequentiùs est probabilis, dubia, & coniecturalis: ergo si hanc absolutè permittit, non est præcisè vt certa; sed præcipuè vt coniecturalis: cùm ergo econtrà damnet divinationem circa futura libera, casusque fortuitos, non solùm damnat de illis probabiliter, sed etiam coniecturaliter divinare. ¶ Quæ rationes probant, talem divinationem non solùm in foro externo esse superstitiosam, sed etiam

Prædictio coniecturalis effectus liberi est illicita.

etiam in foro interno esse culpam mortalem, & & ideò à Summo Pontifice prohiberi; vt eas expendenti facilè constabit. Et ita docent Sanch. *lib.* 2. *cap.* 38. *num.* 34. Trullench *lib.* 1. *Decal. cap.* 10. *dub.* 4. *num.* 2. Machado *tom.* 1. *lib.* 2. *part.* 3. *tract.* 6. *doc.* 5. *num.* 5. Farinac. *de Hæres. quæst.* 181. *num.* 59. Salas 1. 2. *q.* 9. *art.* 5. *tract.* 5. *disp.* 2. *sect.* 3. *num.* 36. Perinis *tom.* 2. *constit.* 9. *Pauli V.* §. 2. *num.* 24. Lupus *in Edit. Inquisit. part.* 3. *lib.* 18. *dist.* 3. *art.* 2. *diffic.* 7. Cherub. *in Compend. Bull. tom.* 2. *constit.* 17. *Sixt. V. schol.* 1. & alij.

Obiectio.

47 Nihilominus objici potest: nam Sixt. V. solùm prohibet in prædicto motu proprio, quòd antiquitùs iure divino, aut ecclesiastico erat prohibitum sub culpa gravi superstitionis, vt patet ex prooemio dictæ constit. vbi ait: *Se solum velle damnare, & reprobare omne genus divinationum, quæ, diabolo authore, ad fidelium deceptionem à prædictis curiosis, vel deperditis hominibus fieri solent*: Sed hęc divinatio coniecturalis nullo iure erat antiquitùs, tanquàm superstitiosa, prohibita; vt plures ex Authorib. relatis numero antecedenti, maximè Sanchez, Tambur. & Lupus, docent: ergo nec nunc à Summo Pontifice prohibetur: & ita, præciso scandalo, poterunt nunc ex astris futura libera, & casus fortuiti absque culpa gravi coniecturaliter prædici. Ita Palaus *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 4. *num.* 8. Delr. *lib.* 4. *cap.* 2. *q.* 3. Valentia 2. 2. *dis.* 6. *q.* 12. *punct.* 1. Diana 1. *part. tract.* 15. *resol.* 58. Torre 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 5. *disp.* 2. Suarez *loc. cit. num.* 30. & alij apud relatos, & Leandrum *tract.* 9. *disp.* 2. *q.* 48.

Notanda pro illius solutione.

48 Vt ad hoc argumentum respondeatur, supponendum est, quòd dupliciter potest Astrologus coniecturaliter ex astris divinare futura libera, casusquè fortuitos: Primò in communi, dicendo (v.g.) tali, vel tali anno movenda esse bella, aut dissensiones &c. Secundò in particulari, prædicendo Petrum (v.g.) esse occidendum, aut vxorem divitem ducturum &c. Prima prædictio, si coniecturalis tantùm sit, potest esse licita, cognita perfectè astrorum virtute: quia *indirectè*, & *per accidens* (verba sunt D. Thom. 1. *part. quæst.* 95. *art.* 5.) *impressiones corporum cœlestium ad intellectum, & voluntatem pertinere possunt*; *inquantùm scilicet tàm intellectus, quàm voluntas aliquomodò ab inferioribus viribus accipiunt, quæ organis corporeis alligantur*. Quare, cùm astra in passiones hominum sensitivas *indirectè* influant, possunt eas ita ad iracundiam commovere, vt coniectari possit, quòd licèt aliquis virtuosus valeat illis resistere; tamen vt in plurimum alij homines non resistent: & ideo erunt bella, aut dissensiones saltem conjecturaliter; vt supponere videtur D. Thom. *loc. cit.* his verbis: *Licèt enim passiones, quæ sunt in irascibili, & concupiscibili, habeant quandam vim ad inclinandum voluntatem; tamen in potestate voluntatis remanet, sequi passiones, vel eas refutare.* Cœterùm, quia refutare prędictas passiones paucorum est, conjici potest, visis causarum superiorum influentijs, quòd futura coniecturaliter sint bella, aut seditiones; & hæc coniecturalis divinatio semper fuit licita; cùm ex astrorum virtute coniecturale habeat fundamentum. ¶ Secunda verò coniecturalis prædictio nequit esse vera, aut licita: Quia nulla potest esse, & minùs cognosci, causa, quæ determinatè possit movere hominum passiones ad effectus particulares fortuitos efficiendos, quibus per liberum arbitrium resistere non possit: nam cùm intellectus, & voluntas actus corporei non sint, impossibile est, quòd corpora cœlestia eorum actuum sint causæ directæ, cui resistere non valeant. Quapropter, cùm hæc prædictio in nullius causæ nitatur cognitione, erit illicita, & superstitiosa, arguitque cum dæmone pactum, eos effectus in particulari, etiam coniecturaliter, prædicere.

Ex Doctrina Div. Thomæ dissolvitur argumentum.

49 Hanc doctrinam accepimus à D. Thoma 1. *p.* *q.* 115. *art.* 5. vbi ad tertium argumentum, quod intendebat probare, corpora cœlestia esse humanorum actuum causam, quia Astrologi frequenter vera annuntiant de eventibus bellorum, & alijs humanis actibus, quorum principia sunt intellectus, & voluntas; sic respondet: *Ad tertium, Dicendum quòd plures hominum sequuntur passiones, quæ sunt motus sensitivi appetitus: ad quas coöperari possunt corpora cœlestia: pauci autem sunt sapientes, qui huiusmodi passionibus resistant; & ideò Astrologi, vt in pluribus, vera possunt prædicere: & maximè in communi, non autem in speciali. Quia nihil prohibet, aliquem hominem per liberum arbitrium passionibus resistere. Vnde & ipsi Astrologi dicunt, quòd sapiens homo dominabitur astris, inquantùm scilicet dominatur suis passionibus.* Hucusque Agelic. Doctor: in quibus clarè docet, quòd licèt prædictionem coniecturalem actuum humanorum in communi possit ex astrorum cognitione astrologus rimari, secus verò in particulari; dicendo (v.g.) hunc futurum Episcopum, aut Rectorem &c. ¶ Vnde constat *primò*: quòd Astrologia iudiciaria divinans in particulari, etsi sit coniecturaliter, effectus fortuitos, futuraque libera, est superstitiosa, & prohibita, tàm iure naturæ, quàm positivo antiquo; & nunc etiam denuò prohibetur à Sixto V. in citata constitutione, illis verbis, in quibus prohibet *facere iudicia de futuris contingentibus, fortuitisque casibus, aut actionibus ex humana voluntate pendentibus.* Et de hac procedit resolutio nostra in secunda conclusione stabilita. ¶ Constat *secundò*: quòd astrologia, si coniecturaliter divinet prædicta futura in communi, non est illicita nec superstitiosa, quando talis coniecturatio est tenuissima, & eo modo quo ab astris rimari potest, & hæc est, quæ nunquam fuit prohibita, nec nunc à Summo Pontifice prohibetur. Quapropter, si Doctores citati contra nostram conclusionem de hac tantùm loquantur, vt apertè loquitur Suarez *num.* 30. lis inter nos non est. Si verò, vt innuere videntur, vtramque licitam iudicent, falsa est eorum sententia: quia tàm antiquitùs, quàm nunc est superstitiosum prędicere coniecturaliter futura contingentia, & casus fortuitos. Vnde de hac ait Ierem. cap. 10. vers. 2. *A signis cœli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt.*

§. II.

§. III.

Quid possint Astrologi, considerando horoscopum nascentis, circa futura libera, & inclinationes prædicere, & qualiter Zaburi occulta revelare valeant?

Ex horoscopi cõsideratione nequeunt futura libera prædici.

50 SUpposito, Astrologos non posse certò, aut probabiliter futura libera, & fortuitos eventus prædicere: videndum nunc est, quid possint circa eadem futura, & hominum propensionem ex horoscopi consideratione, & attenta observatione. Pro quo rogabis *primò* An sit licitum, considerato puncto nativitatis hominum, aliqua futura libera, & eventus fortuitos ex astris prædicere? ¶ Huic quæstioni breviter respondebitur, quia ex dictis, quid dicendum sit, plenè constat. Dicendum ergo est *primò*, quòd de eventibus fortuitis, aut de liberis futuris nihil certò, probabiliter, aut coniecturaliter ex astris prędici licitè potest: Quia esset tunc in particulari ea prænuntiare: quod, vt suprà manet probatum, est superstitiosum, & vt tale expressè prohibetur in constitut. Sixti V. allegata.

Nequit certò prædici inclinatio, aut temperamentum nascentis ex consideratione puncti nativitatis.

51 Dicendum est *secundò*, quòd Astrologi nequeunt licite considerando horoscopum, & nativitatis infantis punctum, eius temperamentum, inclinationem, corporisque proprietates certò prædicere. Hæc conclusio probatur (*primò*) ex eo quòd aspectus astrorum, ad hæc certò prædicenda, à nullo cognosci potest. ¶ Primò ob rapidissimum cœli motum, virtutes diversas stellarum, earum retrogrationes, oppositiones, aspectus, exaltationes, &c. quorum error, etiam in minima parte gradus, plures parit errores, vt eruditè probant Ioann. Picus Mirandul. *lib. 9. in Astrolog. cap.* 10. & Bulenger *lib. 2. Divinat. cap.* 8. 9. & 10. ¶ *Secundò*: Nam eadem cœli facies, & omnium astrorum positura, quæ semel fuit, vel nunquam erit, vel non nisi post immensa annorum spatia redibit: Quoniam, vt ex doctissimis Mathematicis probat Mirandul. proximè citatus, & Valles *de Sacra philosoph. cap.* 31. octavus orbis, quod *firmamentum* dicitur, cuique affixę sunt stellæ, non, antequàm peractis sex, & triginta annorum millibus, circuitum suum motu trepidationis absolvit. Vel saltem, vt NN. Complutenses dicunt *tom.* 5. *tract. de Cœlo, disp.* 3. *quæst.* 2. *n.* 45. periodus huius motus spatium septem millia annorum complectitur. ¶ *Tertiò*: Quia plurimæ sunt stellę, quæ non videntur, ac proinde earum virtutes ignorantur: & illæ, quę conspiciuntur, paucas habent Astrologi cognitas: & sunt permultę nondum ab eis exploratæ, vt ex communi sententia tradunt Bulenger *lib. 2. Divinat. cap.* 24. Maiol. *tom.* 2. Canicul. *colloq.* 4. & alij. ¶ *Deinde*: Dato quòd omnes stellæ ab Astrologis observentur: quod falsum est, cùm innumerabiles sint, vt constat ex Genes. 15. vbi Deus dixit ad Abraham Astrologum vtique peritissimum: *Suspice cœlum, & numera stellas, si potes*: Tamen cùm istæ ad minus sint viginti duæ mille, vt, ex communi sententia, docent NN. Complut. Abbrev. *loc. cit. disp.* 2. *q.* 6. 4 *n.* 61. quis est, qui potest se in-stare earum omnium virtutes callere; cùm dicat Dominus Job 38. vers. 33. *Nunquid nosti ordinem cœli, & pones rationem eius in terra*? ergo &c. ¶ *Quartò*: Quia punctum temporis, in quo quis oritur, difficillimum est observare, propter rapidissimam cœlorum conversionem, vnde aspectus astrorum priùs transvolat, quàm ab eis notari possit, cùm in singulis momentis diversa cœlorum facies existat, vt docet Ptholomeus *in Centiloq. num.* 51. & alij suprà citati. ¶ *Quintò*: Quia ad temperamentum hominum potius conducit aspectus astrorum, & cœlorum influxus in puncto animationis, & conceptionis, quàm nativitatis, vt ex se liquet, quod punctum annotari impossibile est. ¶ *Vltimò*: Quia dato, hęc omnia ab Astrologis rimari, quis negabit temperamentum hominis magis dependere ex dispositione materię, quæ generationi prolis debet deservire, quàm ex influentia astrorum? Et similiter, quis non videt hoc temperamentum, ex alimento, & alijs exercitijs mutari? ergo, cùm hæc omnia impossibile sit ab Astrologis cognosci, ętiam impossibile est inclinationem, & complexionem hominum ex consideratione puncti nativitatis rimari, & certò prædici. Sic Sanchez *lib.* 2. *Sum. cap.* 38. *n.* 29. Fagundez *n.* 9. Trullench *n.* 3. *loc. cit.* Delr. *lib.* 4. *cap.* 3. *q.* 1. Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 6. *n.* 32. Suarez *cap.* 11. *cit. n.* 9. & alij communiter.

52 Vnde solùm est inter DD. difficultas: An talis certa prædictio sit superstiosa, & peccatum mortale? ¶ Affirmant Trullench *loc. cit.* & Filliuc. *tract.* 24. *cap.* 4. *quæst.* 3. *num.* 85. Ob periculum introducendi superstitionem, quæ prædictionem actuum humanorum attingat. ¶ Sed probabilius negant Suarez *cap.* 11. *num.* 5. & 12. Sanchez *num.* 39. Layman. *tract.* 10. *cap.* 3. *num.* 5. Fagundez *num.* 6. Palaus *num.* 1. *locis sæpius citatis*, cùm quibus & nos *num.* 31. idem de Astrologia naturali docuimus. ¶ Et ratio pro vtraque eadem est: quia inclinationem alicuius hominis *vt certam* ex astris, & observatione horoscopi prędicere, ex genere suo, & secluso alio damno extrinseco, solum est mendacium, & error temerarius, non verò superstitio; cùm talis prædictio aliquomodò in influentia, & virtute astrorum contineatur: sed mentiri ex genere suo non est mortale, sed veniale: ergo venialis culpa tantùm erit contra veritatem, & prudentiam ex observatione horoscopi inclinationem nascentis ex astris certò prædicere. Vnde cùm summus Pontifex solùm in prædicto motu prohibeat divinationem, quę superstitio est, sequitur quòd dictus casus sub eius prohibitione non comprehendantur.

Sed hæc prædictio, etsi sit certò, solũ est culpa venialis.

53 Dicendum est *tertiò*, quòd nullo modo est illicitum, observando pueri nativitatem, & horoscopum, coniecturaliter prædicere eius temperamentum, & ex ipso naturalem inclinationem futuram, aut propensionem, v. g. ad iram, libidinem, militiam, studia, & similia. ¶ Et ratio sumitur ex hucusque dictis: Quia cùm astra influant in corporum temperamentum, vtcunque cognosci potest in eis tanquam in causis, & ex illo coniectare inclinationem ad iram, vel mansuetudinem, castitatem, vel libidinem; vt his verbis docet Div. Thom. *opuscul.* 26. ad Fr. Regináld. *Virtus corporum cœlestium ad immutanda corpo-*

Coniecturalis prædictio inclinationis licita est.

corpora inferiora se extendit::: *Vnde non est inconveniens, secundùm occultiores stellarū observationes, circa corporales effectus vti astrorum iudicio.* (Videatur etiam 3. Contrà Gent. *cap.* 92. & 94.) Tamen quia, vt suprà ostendimus, difficillimum est, omnes causas, & astra in puncto nativitatis influentia cognoscere, ideò etiam est summè difficile temperamentum certò probabiliter prędicere. Vnde ad summum poterunt illud, & ex ipso inclinationem naturalem nascentis conjecturaliter divinare. Sic Suarez *tom.* 1. *de Religion. tract.* 3 *lib.* 2. *cap.* 11. *à num.* 8. Palaus *tract.* 17. *disput.* 1. *punct.* 4. *num.* 3. Fagundez *lib.* 1. *cap.* 38. *num.* 9. Leander *quæst.* 41. Abulens. *in cap.* 5. *Matth. quæst.* 214. & 215. & Bonacin. *disp.* 3. *q.* 5. *punct.* 3. *num.* 11. Quibus sic stabilitis:

Delicta occulta solùm dæmonis ope sciri possunt.

54 Rogabis *primò*: An licitè possint consuli Astrologi ad revelandum delictum occultum, verb. grat. furtum, homicidium &c. ¶ Respondetur negativè: Quia circa hæc delicta cognoscenda nulla virtus est in astris: ergo illicitum est Astrologos consulere, vt ea revelent. Vnde si aliquis divinus, aut Astrologus (vt nuper audivimus, quendam militem hæc, & similia quibusdam instrumentis, & lineis factis revelare) hæc detegat, vt superstitiosus habendus est: cùm alia via, quàm ex dæmonis pacto, hæc sciri non possint. ¶ Quare peccat graviter, qui eos ad hæc scienda consulit. Tum quia inducit ad rem superstitiosam. Tum quia delicta occultascit, & revelare cogit, quod est contra iustitiam: & ideò *Deuteron.* 17. prohibet Deus hæc omnia dicendo: *Non inveniatur in te qui phytones, & divinos consulat.* Sic Sotus *lib.* 8. *de Iustitia, q.* 3. *art.* 3. *ad* 2. Suarez *num.* 27. Navarr. *in Sum. cap.* 11. *n.* 30. & Delr. *lib.* 1. *Disquisit. Mag. lib.* 4. *cap.* 2. *q.* 7. *sect.* 4.

An vera sit virtus, quam vulgus credit in Zahuris?

55 Rogabis *secundò*: An ex virtute naturali, aut potius ex dæmonis pacto homines, qui hispanè *Zabories* vocantur, videant thesauros in terræ visceribus occultos, venas aquarum, & metallorum, cadavera sub sarchophagis sita, necnon apostemata, & alia humorum genera in corpore humano latentia? ¶ Affirmant, ex naturali virtute hęc omnia fieri à prædictis hominibus, non solùm Pinadarus, Tzetus, & alij antiqui Poëtæ; verùm & aliqui Philosophi, vt Cælius Rodiginius *lib.* 16. *Antiq. Lect. cap.* 2. & Vairus *lib.* 2. *de Fascino*, *cap.* 4. nec dissentit Vera Cruz *lib.* 2. *de Anima speculat.* 2. *in fine*, dicens: *Se eos damnare non audere, quia id audivit à viris probis, quibus imprudens valde esset, non credere.* Et hanc virtutem, occulta videndi, humori melancholico, & erumpentium inde spirituum vehementiæ adscribunt. ¶ Sed hæc ratio, vt optimè ait Delr. efficacior est, ad arguendum, non visa, sed solùm imaginata videre.

Vt superstitiosa reprobatur.

56 Quare dicendum est cum eodem Doctore, Sanchez *cap.* 38. *cit. num.* 37. Palao *tr.* 17. *dict.* 1. *punct.* 4. *num.* 10. Leander *tract.* 9. *disput.* 2. *quæst.* 54. posse homines absque superstitione venas aquæ ex vaporibus mane, & vespere illis locis expiratis, & metalla in terrę visceribus abscondita, ex quodam herbarum genere illic nasci solito, cognoscere. At thesauros, & cadavera sub sarcophagis sita, aut humata, sine dæmonis pacto, certum est, minimè ab his hominibus cognosci posse. ¶ Prima pars constat: Cùm per signa, & causas naturales ea cognoscantur; in quo nulla est repugnantia. Secunda verò etiam est evidens. Primò: quia nullus videre potest obiecta, nisi medium sit illuminatum: sed terra, aut sarcophagus non est medium capax illuminationis ob summam eorum opacitatem: ergo nec per hæc media potest cadavera in eis inclusa videre. ¶ *Secundò*: Quoniam hanc virtutem occulta videndi non semper prædicti Zahuri habent, sed certis tantummodò diebus, videlic. feria 5. vel 6. vt ipsi fatentur, quòd latentis pacti evidens signum est. ¶ *Tertiò*: Quia hac virtute, vt fertur, tantùm pollent, qui die Parascèves, quando misteria passionis Domini N. Iesu Christi celebrantur, nascuntur: sed hæc virtus, si est supernaturalis, non alligatur determinato tempori; si verò est naturalis ex astrorum influentia prædicto die, non semper, aut nunquam, est eadem astrorum constellatio, vt suprà diximus: ergo talis virtus prorsus superstitiosa est. ¶ *Quartò*: Nam rubedo oculorum, quæ in Zahuris maxima conspicitur, plus nocet, quàm iuvat aciem oculorum: ergo talis virtus non naturalis, sed prorsus chimerica est. Et sic non acies oculorum habet veram virtutem ad hæc penetranda, sed dæmonis arte conspicienda proponuntur. Vnde optimè infert Sanchez, graviter peccare qui prædictos Zahuros consulit ad occulta ei manifestanda. Et rationem tradidimus supr. *n.* 54. *in fin.* ex eo quòd inducere ad id quod intrinsecè malum est, & consequenter nunquam licitè fieri potest, absque gravi peccato fieri nequit.

PUNCTUM V.

De divinatione per somnia, quæ græcè Onyromantia dicitur.

57 PRo intelligentia eorum, quæ dicenda sunt, nota ex D. Thom. 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 6. quatuor esse somniorum causas, ex quibus duæ sunt intrinsecę, & aliæ duæ extrinsecæ. Causa intrinseca somniorum bipartitur: nam vna est *animalis* (sic dicta, quia nascitur ab animæ passionibus) & per eam occurrunt hominis phantasiæ in dormiendo, quibus vigilantis cogitatio fuit implicata, quare cecinit Claudianus: Assignantur causæ intrinsecę somniorum.

Omnia, quæ sensu volvuntur vota diurno
Tempore nocturno reddit amica quies.

Idque non solùm homines, sed etiam animalia somniare solent, vt docent Aristot. *lib. de Anima, cap.* 2. Plin. *lib.* 10. *Nat. Hist. cap.* 75. D. August. *lib. de Spiritu, & Anima, cap.* 25. ¶ Alia est *corporalis*: nam ex interiori dispositione corporis formatur aliquis motus in phantasia conveniens tali dispositioni, vt ait D. Thom. citat. Galenus *de Locis, Affect. disp.* 3. *cap.* 1. Hipocrates *lib.* 6. *Epidem. & lib. de Insomnis*, D. Isidorus *lib.* 3. *Sentent. cap.* 6. Vnde homini, in quo abundant frigidi humores, occurrunt in somnis submersiones, navigationes, onera gravia, & impedita à noxis fuga, imbres, & quòd sit, vel in

in aqua, vel in nive abditus. Similiter, qui sanguine abundant, somniant rosas punicas, hortos, crocum, coreas, convivia, & quidquid cor lætificare potest. Qui melancholia vexantur, fumi, caligines, planctus, tenebræ, & alia tristia illis repræsentantur. Qui bili flava scatent, eis cædes, assaltus, rixæ, lites, pugnæ, incendia, & omnia bellica occurrunt. Quibus tandem viscido humore partes posteriores cerebri affectæ sunt, se suffocari, & comprimi, in somnis videntur. Qui morbus hispanicè *Pesadilla*, græcè *Ephialtem*, & latinè *incubum* appellatur. Videatur Galen. *lib.6. de Præsago ex somn.* Quapropter Medici attentè observant infirmorum somnia, ad interiores corporis dispositiones cognoscendas, vt ait Angelic. Doct. *loc. citat.*

Quæ sint causæ extrinsecæ?

58 Causa verò somniorum extrinseca est duplex, scilicèt corporalis, & spiritualis. Corporalis est *inquantùm imaginatio dormientis immutatur, vel ab aëre continenti, vel ex impressione corporis cœlestis, vt sic dormienti aliquæ phantasiæ appareant conformes cœlestium dispositioni.* Sic D. Thom. supr. citat. ¶ Spiritualis verò accidit aliquando à Deo, qui ministerio Angelorum bonorum aliqua hominibus revelat in somnis, vel ostendendo imagines, quę metaphoricè significant, vt de somnis Ioseph, manipulorum, Solis, Lunæ, & Stellarum, *Genes.* 37. de Faraonis somno, de septem bobus, & spicis, *Genes.* 41. de Nabucodonosoris statua, *Dan. cap.* 2. de arbore magna, *Dan.*4. & alijs. Vel expressè formando aliquas voces in phantasia dormientis, eodem modo ac si per auditum corporis eas audiret. Qualiter promisit Deus dicendo Num. 12. *Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum.* Et ita loqutus est Dominus Abimelec, *Genes.* 20. Abraham, *Genes.*28. Salom. 3. *Regum cap.*3. Et ministerio Angelorum Sanctissimo Patriarchæ, Patrique nostro D. Ioseph *Matth. cap.*1. & tribus Magis *cap.*2. ¶ Quandoque verò est etiam somniorum causa Angelus malus: Nam eius operatione, Deo sic permittente, aliqua phantasię dormientium apparent, ex quibus aliquando eis, quibuscum habet pactum, occulta aliqua manifestat; & non semel humores corporis permutat, eos alliciendo vel ad libidinem, & iram, aut ad desperationem, vt experientia non semel testatur. His ergo suppositis.

Resolutio D. Thom. circa observationem somniorum.

59 Quærunt Doctores: An futura divinare per somnia licitum sit? ¶ Cui difficultati sic respondet D. Thom. 2.2. *quæst.* 95. *art.6.* in corpore: *Sic ergo dicendum, quòd si quis vtatur somnijs ad præcognoscenda futura, secundùm quòd somnia procedunt ex revelatione divina, vel ex causa naturali intrinseca, sive extrinseca, quantùm potest se virtus talis causæ extendere, non erit illicisa divinatio. Si autem huiusmodi divinatio causetur ex revelatione dæmonum, cum quibus pacta habentur expressa, quia ad hoc invocantur; vel tacita, quia huiusmodi divinatio extenditur ad quod se non potest extendere, erit divinatio illicita, & superstitiosa.* Hucusque Angelic. Doct. ex quibus per aliquas conclusiones quæstioni fiet satis.

Somnia divina observanda sunt.

60 Dicendum est *primò*, licitum esse divina somnia observare, & per ea divinare; imò & peccatum erit eis fidem non præbere; quando certò, aut probabilius constat esse à Deo. ¶ Et ratio est: quia Deo loquenti fides est adhibenda: sed Deus, vt vidimus suprà *num.* 58. promisit hominibus loqui in somnis: ergo tunc ei fides adhibenda est. ¶ *Præterea*: Quia prædicta somnia immittuntur à Deo, vt nos corrigat, doceat, & instruat; & licet ea tunc non percipiamus, posteà fortè eorum sensum capiemus; vt accidit D. Petro, qui postquàm à somno fuit excitatus, exclamavit dicens: *Nunc scio vere, quia misit Dominus Angelum suum*: vel Deus forte vult reservare eius intelligentiam Prophetis, vt accidit in somnis de vaccis, spicis, de statua, quorum intelligentia fuit reservata Ioseph, *Genes.* 41. & *Dan. cap.* 5. ergo somnia divina sunt ab omnibus observanda, licet eorum interpretatio solùm his, quibus à Deo data est somniorum intelligentia, conveniat. Præter D. Thom. dicta docent D. Gregor. Nissen. *lib. de Hominis Opificio, cap.* 13. Delr. *lib.4. cap.* 3. *q.* 6. *concl.* 5. Barbosa *de Potestate Episcop. part.* 3. *allegat.* 11. *casu* 8. *num.* 132. Bonac. *in Decalog. disp.*3. *quæst.*5. *punct.*3. *num.*19. Palaus *tr.*17. *disp.*1. *punct.*5. *à n.*3. Azor *tom.* 1. *lib.*9. *cap.* 17. Suarez *tom.* 1. *de Religione, tract.*3. *lib.* 2. *cap.* 13. Sanch. *lib.*2. *Decalog. cap.*38. *num.* 52. Torreblanc. *lib.*8. *de Iure Spirit. cap.* 6. Thom. Hurtad. *tom.* 1. *Resol. Moral. tract.*5. *cap.*6. *resol.* 56. *n.*1163. Trullench *lib.*1. *cap.*10. *dub.*8. Leander à Sanctissim. *tract.*9. *disp.*2. *q.*59. Fagundez *lib.* 1. *in Decal. cap.*39. *n.*12. & Less. *lib.*2. *cap.*43. *dub.*8.

Signa ad discernenda somnia divina, & diabolica.

61 Gravior tamen difficultas est: Quomodò quis poterit discernere, an somnia sint à Deo, vel dæmone immissa? ¶ Resolutio huius difficultatis satis obscura, & incerta est. Nihilominus dicendum: quòd si somnia honesta sint, nec animum conturbant, sed ad bonum potius inclinant, coniectari potest esse à Deo: Nam, vt ait D. Iacob. cap. 3. *Quæ autem de sursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, non iudicans, sine simulatione.* At verò, si contraria his habeant, à diabolo, credendum est, esse causata. ¶ Nota tamen *primò*: quòd somniorum discretio semper à prudenti Confessario facienda est, vt benè docent Suarez *n.*24. Sanchez *num.* 52. Fagundez *n.* 16. Vnde eisdem regulis, quibus revelationes, discernenda sunt. De quo latè Delrius *lib.* 4. *cap.* 1. *tota quæst.* 3. & Pereir. *in Daniel. lib.* 1. *quæst.* 3. ¶ Nota *secundò*, quòd si post adhibitam sufficientem diligentiam, Confessarius probabilius credat esse à Deo, tunc eis fidem adhibere licitè potest pœnitens. Si tamen de hoc dubius sit, vt à diabolo immissum tutius est credere, aliter peccabit ex eo divinando, & futuros effectus prædicendo: Cùm enim somnium ex se causa non sit futurorum liberorum, & aliorum effectuum contingentium, si non certò, aut probabiliter constet, esse annuntiata à Deo, restat, quòd sint à dæmone, & sic, eis credendo, eius disciplinæ te subjicis, cum eoque tacitum pactum inis. Quod expressè prohibet Deus *Eccl.*34. his verbis: *Nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio* (hoc est probabiliùs credas esse à Deo) *ne des in somnis cor tuum.* Ita præcitati Doctores, maximè Sua-

Suarez *num.* 15. Sanchez *num.* 52. Less. *numer.* 52. Azor *lib.* 9. *cap.* 17. *circa finem*, Palaus *num.* 6. Trullench *num.* 8. & Fagundez *numer.* 17.

Naturale somniũ licet observare.

62 Dicendum est *secundò*: quòd naturalium somniorum observatio licita est. Quapropter humorum redundantiam, temperamentum corporis, & alia huiusmodi licet ex eis divinare. ¶ Et ratio est: quia quilibet potest causas ex effectibus divinare, & coniectare: sed somnia naturalia sunt effectus naturaliter provenientes ex causis prędominantibus in somniante: ergo ex illis probabiliter divinare, & coniectare causas poterit. Vnde Medicorum Principes Hypocrates, & Galenus *locis sup. num.* 57. *relatis* multa, circa præsagia capienda de ægritudinibus ex somnis, scripserunt. Sic docent Navarr. *in Summ. cap.* 11. *num.* 33. *& locis suprà citatis*, Suarez *num.* 6. Less. *num.* 55. Sanchez *num.* 49. Hurtado *numer.* 1161. Palaus *num.* 2. Fagundez *num.* 18. Trullench *num.* 5. *&* 6. & alij. Vnde oritur, licitum esse observare somnia, quæ nos conturbant, & territant, vt, cognitis causis à quibus proveniunt, diligenter eis applicemus medicinam corporalem, aut spiritualem. Quare legimus apud Cassianum *coll.* 22. *cap.* 3. *& lib.* 1. *Instit. cap.* 11. & D. Ioann. Climacum *gradu* 15. antiquos illos Patres maximam adhibuisse curam in observatione horum somniorum, vt discernerent, an à diabolo, aliavè causa naturali dimanarent: qua cognita, conveniens, & spirituale applicarent remedium. Ita Sanchez *num.* 5. Delr. *lib.* 4. *capit.* 3. *quæst.* 6. *concl.* 3. Suar. *num.* 6. & alij. Quibus sic stabilitis:

Non licet ex naturali somno futura cõtingentia divinare.

63 Rogabis *primò*: An ex somnijs naturalibus liceat futura libera, & eventus fortuitos certò divinare? ¶ Respondetur esse grave peccatum. Et ratio est: Quia ex somnis nulla alia cognitio venari potest circa futura contingentia, quàm mera coniectura, aut suspicio levissima. Tum quia somnium non est causa persè eorum. Tum etiam: quia somniorum origo non est vna tantùm, sed potest esse multiplex, quare ex eis nihil certò, sed præcisè coniecturaliter prædici potest. Vnde, qui ea certò annuntiant, signum est à diabolo didicisse: quia licèt ipse tantùm coniecturaliter ea cognoscat, tamen, vt suos discipulos eludat, vt certa, eos edocet. Sic D. Thom. *loc. cit.* Sanchez *n.* 53. Trullench *n.* 5. *&* 6. Delr. *concl.* 3. Lupus *in Edict. Inquisit. part.* 3. *lib.* 17. *dist.* 3. & alij communiter.

Quædam inferuntur.

64 Vnde infertur *primò*, superstitionem pessimam committere, qui se certo modo, & situ sternit, vt in somnis futuri eventus ei revelentur. Et ratio est: Quia tacitè dœmonem invitat, & invocat, vt ab eo instruatur. ¶ *Tum*: Quia, vt dicunt Virg. *Æneid.* 7. & Cælius Rodig. *lib.* 17. *Antiquit. cap.* 14. Ethnici, præmisso ieiunio, in pellibus animalium cæsorum incubabant, vt à Dijs, seu potius à dœmonibus, de futuris instruerentur: ergo superstitiosum est sic incubare, vt futura in somnis revelentur. Ita Suarez *num.* 14. Sanchez *num.* 53. Fagundez *num.* 14. Less. *num.* 54. Bonac. *num.* 6. Palaus *num.* 6. & alij. ¶ Infertur *secundò*, superstitiosum etiam esse subjicere ægrotorum pulvinaribus litia, aut subtus eorum lectum cornua boum, capratum, aut aliorum animantium, vel instrumenta textoria, vt quiete somnium capiant: Quia cùm prædicta ad talem effectum virtutem naturalem non habeant, necesse est, quòd huiusmodi effectus ex pacto cum dœmone proveniant. Sic Fagundez *num.* 15. & Leand. *quæst.* 73. qui solùm ob ignorantiam hæc facientes à mortali optimè excusant. ¶ Tertiò infertur, non esse grave peccatum, regulariter loquendo, aliqualiter somnis credere, vel ex eis aliqualiter timere adversum, aut prosperum expectare, cogitans fortè à Deo esse immissa, & ideò aliqua, quę nullo iure præcepta sunt, omittere, aut facere. Et ratio est: Quia licèt sit hoc aliqua levitas, vel simplicitas, aut nimia timiditas, tamen, cùm non credat illud esse verum, non est superstitiosum: ego regulariter grave peccatum non est. At, si quis ita sit observator somniorum, vt passim per illa gubernetur, & moveatur ad negotia agenda, aut ommittenda, non potest à gravi supersti tione excusari: Nam tunc hæc observatio augurijs comparatur; & somnijs nimis credere signum evidens est. Dicta docent Suarez *num.* 25. Less. *n.* 53. Navarr. *cap.* 11. *Sum. n.* 33. Trullench *n.* 9. Palaus *n.* 7. & alij.

Et si somnia experientia verificentur, nequeunt observari.

65 Sed adhuc rogabis: Quid dicendum sit, quando quis expertus est somnia ipso eventu comprobari; eritne tunc licitum ea observare, & credere, aut ex eis futura divinare? ¶ Ad hanc difficultatem, Respondetur, adhuc in hoc casu esse superstitiosum eis fidem adhibere. Et rationem accepimus à D. Thom. 2. 2. *quæst.* 96. *art.* 3. vbi respondens argumento 2. intendenti probare, esse irrationale negare observationes, quas communiter experimur, sic ait: *Ad secundum, Dicendum, quòd hoc, quod à principio in istis observationibus aliquid veri homines experti sunt, hoc accidit casu. Sed postmodùm, cùm homines incipiunt suum animum huiusmodi observantijs implicare, multa secundùm huiusmodi observationes eveniunt per deceptionem dæmonum, vt in his observationibus homines implicati, curiosiores fiant, & se magis inserant multiplicibus laqueis perniciosi erroris, vt Aug. dicit 2. de Doctrina Christiana.* Hucusque Angelic. Doct. quę cùm hoc ipsum verificetur in observationibus somniorum, vt illicitæ, respuendę sunt. Sic Suarez *tom.* 1. *de Relig. tract.* 3. *lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 17. Caietanus 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 6. Valencia 2. 2. *disp.* 6. *quæst.* 12. *punct.* 3. Sanchez *numer.* 54.

Somnijs diabolicis nõ licet fidem adhibere.

66 Dicendum est *tertiò*, mortale peccatum superstitionis committere, qui fidem adhibet somnijs à dœmone immissis, vt occulta prædicet, aut scientiarum cognitionem acquirat. Hæc assertio probatur (*primò*) ex eo quòd talis observatio prohibetur capit. *Episcopo* 26. *quæst.* 5. ¶ *Secundò*: Quia hoc fieri nequit, quin subdatur homo disciplinæ diaboli, vel ineat cum eo pactum expressum, aut implicitum: sed hoc est gravissimum peccatum: ergo & prædictis somnijs fidem adhibere. Et hæc sunt somnia, quæ principaliter prohibet Deus tum Deuter. 18. his verbis: *Non inveniatur in te, qui observet somnia*, tum Levit. 19. *Non augurabimini, nec observabitis somnia.* Cæterùm, cum hoc optimè componitur, quòd liceat observare hæc somnia, vt fraudem dœmonis fugias: quia hoc animæ est salutare, & aliquando necessarium.

larium. Ita Delrius *lib.* 4. *cap.* 3. *quæst.* 6. *concl.* 4. Filliuc. *tract.* 24. *cap.* 4. *quæst.* 6. *n.* 122. Trullench *dub.* 8. *num.* 10. Leand. *q.* 72. Less. *n.* 52. Sanch. *n.* 52. Laym. *tom.* 2. *Sum. tract.* 10. *cap.* 3. *n.* 6. Hurtad. *tr.* 5. *cap.* 6. *resol.* 57. *num.* 1264. & alij.

PUNCTUM VI.

An Divinatio, quæ fit per auguria, & omina, & alias huiusmodi observationes exteriorum rerum, sit licita?

TItulus præiactus est idem, quem Angelicus Doctor 2. 2. quæst. 95. cit. art. 7. proponit, & sub eo plures modi divinandi continentur: Cœterùm, quia leves de illis moveri possunt quęstiones, omnes sub vnico puncto comprehendimus. Pro quarum resolutione:

Quid sit, & quomodò in pręsenti augurium, & omen.

67 Nota *primò*, quòd licèt augurium antiquitùs pro omni illicitę divinationis genere fuerit assumptum, vt patet ex Ierem. 27. *vers.* 9. Num. 13. *vers.* 23. 4. Reg. 17. *vers.* 17. & alijs pluribus in locis; tamen proprie solùm significat divinationem, quæ sumitur ex avium garritu. Vnde *auguria* idem est ac *avium garria*, vt docet D. Thom. 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 3. & suprà *num.* 23. nos adnotavimus. At verò, quando ex avium volatu, pastu, habitu, & motibus futura prænuntiantur, dicitur *auspicium*: Similiter si ex earundem avium, vel aliorum animalium immolatorum, seu cæsorum extis sumitur, dicitur *haruspicium*. Hæc sunt vera, sumptis his vocibus in propria earum significatione. Sed in pręsenti cum D. Thom. *loc. cit.* augurium magis generaliter accipimus, scilicet prout significat divinationem, quæ fit per motus, aut voces avium, sive quoruncunque animalium, aut per sturnationes hominum, vel membrorum saltus. Huius divinationis origo apud Hetruscos fuit, teste D. Isidoro *lib.* 8. *Etimolog. cap.* 9. à quibus acceperunt Romani, vt ait Clemens Alexand. *strom.* 1. eiusque religio, & disciplina plurimùm floruit apud Chaldæos, Ægiptios, Græcos, & Romanos, ita vt hi nihil pace, bello, domi, militiæque agerent, nisi futura prius auspicarentur. Vt tradit Valer. Max. *lib.* 2. *cap.* 1. Alex. ab Alex. *lib.* 5. *Genes. capit.* 13. ¶ Nota *secundò*: quòd *Omen* propriè dicitur, quando quis considerat hominum verba absque intentione dicta, retorquendo ad futurum quod vult prænoscere. Sic D. Thom. *loc. cit.* Delrius *lib.* 4. *cap.* 2. *q.* 7. *sect.* 2. Quibus sic breviter notatis.

Ex avium cantu, volatu, &c. aliqui effectus naturales prædici possunt.

68 Rogabis *primò*: An ex vocibus, volatu, motu &c. animalium liceat futura divinare? ¶ Hanc difficultatem duplici conclusione solvere placuit. Dicendum est *primò*: quòd ex prædictis avium, seu animalium signis licet probabiliter prędicere aliquos effectus naturales, vt pluviam, imbres, tempestatem, serenitatem &c. Et ratio est: Quia tales motus avium sunt signa naturalia illorum effectuum: sed divinare effectus naturales per signa eorum superstitiosum non est: ergo nec per talia signa, & motus avium effectus naturales divinare, & prędicere. Cætera constant, & maior probatur: Nam mutatio aëris; vel influentia astrorum afficit cerebrum, & spiritus animales avium, quam affectionem statim eorum phantasia percipit, & vt conveniens; aut discodveniens, exteriùs manifestat, quod non sic percipit hominis phantasia: tum quia alijs intenta est; tum quia non gubernatur ab externis sicut in animalibus; sed à libera voluntate; & ideo Deus non concessit nobis per phantasiam has influentias ita citò, sicut animalia, percipere: Vt his verbis docet D. Thomas 2. 2. *q.* 95. *art.* 7. *Cùm enim bruta animalia non habeant nisi animam sensitivam; cuius omnes potentiæ sunt actus corporalium organorum, subiacet eorum anima dispositioni continentium corporum, & primordialiter cœlestium.* ¶ *Deinde*, Quia, vt docet *ibi* idem Angelic. Doctor, prædicti animalium motus, cùm ex instinctu ab authore naturę indito operentur, non sunt causæ effectuum naturalium, sed signa ab eo instituta ad hos effectus causandos: ergo ex eis eos prædicere, & divinare licitum est, nec excedit meram cognitionem naturalem rerum. Vnde Ierem. 8. dicitur: *Miluus in cœlo cognovit tempus suum, turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus adventus sui.* Et D. Thom. *ad* 2. ait, quòd quando cornicula frequenter crocitat, prædicit pluviam citò futuram. Et Virg. Georg. *lib.* 1. ait, quòd tempestatem significat submersio avium in aqua. Delphinis ostentatio idem significat, vt vult Ælianus *lib.* 1. *de Varia Historia.* De quo videantur Plinius *de Naturali Historia, lib.* 5. & Torreblanca *de Iure Spirit. lib.* 6. *capit.* 10. & 11. Hæc communia, sunt docentque, præter D. Thom. Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 7. *num.* 44. Palaus *tr.* 17. *disp.* 1. *punct.* 7. *n.* 1. Fagundez *in Decal. cap.* 39. *n.* 9. Trullench *lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 6. *n.* 2. Filliuc. *tr.* 24. *cap.* 5. *q.* 9. *num.* 127. Sanch. *lib.* 2. *cap.* 38. *num.* 39. Leand. *tract.* 9. *disp.* 2. *quæst.* 97.

69 Dicendum est *secundò*, superstitiosum esse observare prædicta avium, seu animalium signa, ad futura contingentia libera prædicenda. Et ratio est: Quia hæc non possunt esse causæ, aut signa futurorum contingentium, & à libero hominum arbitrio pendentium: ergo hæc ex illis prædicere, superstitiose divinare est, signumque evidens dœmonis discipulatui subijci: vnde prohibetur Deuteron. 18. his verbis: *Non inveniatur in te, qui observet auguria.* Et in Iure 26. *quæst.* 5. *cap. Igitur.* ¶ Nec obstat, quòd Genes. 44. dixit dispensator Patriarchæ Ioseph: *Scyphus, quem furati estis, ipse est in quo bibit Dominus meus, & in quo augurari solet.* Et ipse Ioseph *vers.* 15. ait fratribus suis: *An ignoratis, quòd non sit similis mei in scientia augurandi?* Ergo hæc licita est. ¶ Respondetur enim ex Div. Thom. *ad* 2. quòd hoc, quòd Ioseph dixit, non esse ei similem in scientia augurandi, secundùm Aug. *in lib. Quæst. supr. Gen. cap.* 145. *tom.* 4. ioco dixit, non seriò, referens forte hoc ad illud, quod vulgus de eo opinabatur: vnde sic etiam dispensator loquutus est. Et licèt Cornelio hæc expositio non arrideat; nobis, sicut & Suarez *libr.* 2. *citat. capit.* 10. *numer.* 12. tantorum Patrum, & Ecclesiæ Doctorum discipulis, in corde, ac veneratione est: cùm illicitum Sanctis non sit, loqui terminis quibus gentiles illi cum laudabant, eiusque pro-

Illicitum est, ex prædictis futura contingentia divinare.

pheticum spiritum (quem ideò *scientiam* vocat) tanquàm augurium credentes, prædicabant. Dicta docent D. Thom. & DD. suprà citati. Qui notant, quòd si coniecturaliter tantùm prædicantur, peccatum non erit: Quia constellatio, quæ hominem commovet ad bellum, similiter etiam potest affectum in avibus imprimere, illumque vocibus, & garritibus manifestant. Videatur Caietan. loc. cit. ex D. Thom.

Ex hominum vocibus futura nequeunt ominari.

70 Rogabis *secundò*: An ex vocibus humanis casu prolatis possint futura contingentia, adhuc coniecturaliter, divinari, seu ominari? ¶ Respondetur negative. Et ratio est evidens: quia hominum verba nullo modo in significando à cœlesti influxu pendent, sed sunt præcisè signa ad placitum: ergo per ea divinare, nobis aliquid fœliciter, aut infœliciter eventurum, prorsus superstitiosum est. ¶ Excipitur tamen casus, in quo per ea cognoscimus, Deum nobis aliquid revelare velle, & ad hoc verba ordinare; vt de Gedeone *Iudic.* 7. & de Eliezer servo Abrahæ *Genes.* 24. notavit D. Thom. *art.* 7. *loci cit. ad* 3. Sed addit Caietan. *ibi*, ad hoc oportere lumen, aut divinum præceptum percipere: aliàs levitas erit futura divinare, aut coniectari. Sic Azor *tom.* 1. *cap.* 18. Sanchez *cap.* 38. *num.* 45. Fagundez *cap.* 39. *num.* 8. Less. *lib.* 2. *cap.* 47. *dub.* 7. *num.* 46. Leander *tr.* 9. *dict.* 2. *q.* 100. Torreblanca *lib.* 9. *Iure Spirit. cap.* 7. & 8. Pereir. *in Genes. cap.* 24. Medina *lib.* 2. *de Recta in Deum Fide*, *cap.* 2. Valentia 2. 2. *disp.* 6. *quæst.* 12. *punct.* 3. Iul. Siren. *lib.* 9. *de Fato*, *cap.* 22. & Delrius *lib.* 3. *part.* 2. *q.* 4. *sect.* 4.

Ex dictis quædam infeּruntur.

71 Ex quibus sequitur, superstitiosum esse, ex rebus casu contingentibus aliquid prosperum, sive adversum sibi eventurum, coniectare. Vnde superstitiosum est sequentia, vt infausta, habere. Primò: Si quis manè domo egrediens canem, aut felem offendat: Si venatum iturus, vestis deciderit, aut à soricibus tacta fuerit, vel lacinia valius adhæserit: Si mane sternutaverit: vnde sternutante aliquo, bona verba dicere consuescunt homines, vt si quid sternumentum annuntiaverit mali, fausta precatione averteretur; vt docent Plin. *lib.* 28. *cap.* 2. Bulenguer *lib.* 4. *de Omine*, *cap.* 3. & Delrius citatus *propè finem*, *sect.* 4. Secundò: Si abrumpatur corrigia: vel calceus, aut vestis à soricibus corrodatur: si in porta caput offenderit. Tertiò: Si hac vel illa die opus aggrediatur. Quartò: Si canis prægnans occurrat: si porcus, aut mustella à sinistra veniat, & alia plurima, quæ congerit Torreblanca *lib.* 9. *Iur. Spir. cap.* 8. & Azor *lib.* 9. *cap.* 22. damnanturque à D. August. relat. in cap. *Illud* 26. *quæst.* 2. vt superstitiosa, & à Gentilibus accepta: ab ipsisque ideò vt infausta habita: quia casu, his accidentibus, tunc aliquid adversum experti sunt. Vnde hæc omnia, vt infausta, observare prorsus superstitiosum est. ¶ Circa vltimam verò partem tituli quæstionis propositæ plures modi divinandi continentur, de quibus prolixè discuti posset: sed quia hoc nimis lata provincia esset, sat est remittere lectorem ad Torreblanc. & Delrium locis citat. vbi longissimè per hoc spatiantur: solùmque hìc communiora apud Moralistas extremis digitis tangemus.

72 Vnde inquires: An liceat futura divinare ex corporis humani membris. ¶ Pro resolutione, Nota *primò*, quòd modi, quibus hæc divinatio perfici potest, quatuor communiter enumerantur. Primus dicitur *Chiromantia*: qua quis ex manuum lineis prædicit homini statum, futuros eventus tum prosperos, tum infaustos, vitæ terminum, infirmitates &c. Secundus est *Pedomantia*: qua eadem ex pedum lineis divinat. Tertius est *Methoposcopia*: qua, observatis frontis, & totius vultus lineamentis, hominis futura annuntiat. Quartus denique est *Physiognomia*: quæ ex totius corporis partibus, vel signis huc usque dicta prædicit. Sic Azor *lib.* 9. *cap.* 16. Torreblanca *de Iure Spirit. lib.* 7. *cap.* 8. & 9. Trullench *in Decalog. lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 7. Delrius *lib.* 4. *cap.* 3. *quæst.* 4. Leand. *tract.* 9. *disp.* 2. *q.* 101. ¶ Nota *secundò*: quòd tam Physiognomia, quàm Chiromantia, Pedomantia, & Methoposcopia duplex est, alia naturalis, & astrologica altera. Prima dicitur, quę ex consideratione partium corporis humani, manusque dispositionis, & pulchritudinis, probabiliter coniectat temperamentum, inclinationes naturales, valetudinem, infirmitatem, & ad hęc, vel illa exercitia inclinationem. Secunda est, quæ ex eadem observatione futuros eventus, casus fortuitos tum prosperos, tum adversos, aliaque ex humano arbitrio pendentia, divinat. Quibus sic notatis, solùm quæstioni respondebimus, eam discutiendo circa *Physiognomiam*, & *chiromantiam*, quia circa has dicenda alijs proportionabiliter applicari poterunt.

Modi divinandi ex corporis partibus.

Physiognomia naturalis est licita.

73 Dicendum est *primò*, quòd *Physiognomia* naturalis est licita, & laudabilis; econtrà verò astrologica est superstitiosa, & prohibita. Ac proinde licitum est ex corporis partibus temperamentum ipsius, naturalemque inclinationem &c. divinare: econtrà verò superstitiosum est ex eisdem partibus futura contingentia, & casus fortuitos prædicere. ¶ Prima pars huius conclusionis probatur: Nam hominis temperamentum, ingenium, valetudo, fortitudo, & inclinatio, ex signis dispositione, proportione, & pulchritudine partium corporis coniectari possunt, tanquàm ex causa eorum naturali: ergo licita est talis coniectatio, seu divinatio. Antecedens non aliter probari potest, quàm expendendo, quæ corporis, aut partis eius dispositio hominis temperamentum significet. Et quidem primò, quòd pulchritudo corporis est bonæ mentis imago, & figura probitatis, tradit D. Ambros. *lib.* 2. *de Virginibus*, & ingeniosè probat Tiraquell. *de Primogen. cap.* 5. constatque ex illo Isaiæ *cap.* 3. *Agnitio vultus eorum respondet eis.* Et Eccl. 19. *Ex visu cognoscitur vir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatus. Amictus corporis, & risus dentium, & gressus hominis denuntiant de illo.* Quapropter Bald. in leg. 2. cap. *Quorum appellat. non recipiant*, *num.* 5. Mascard. *de Probat. tom.* 1. *concl.* 831. *num.* 27. & alij docent, quòd quando plures Arei obiiditia torquendi sunt, qui deformior est, primò est torturæ subjiciendus, vt potè qui ex hoc magis de crimine est suspectus. ¶ Secundò verò: *Quòd oculi non nictantes sunt iracundi, quoniam irati fixis, & immotis oculis intuentur,* docent Hypocrates, & Arist. *de Phygsionom. cap.* 9. quod desumpsisse videntur ex 6. Proverb. *vers.* 12. vbi sic Salomon arguit: *Homo aposta-*

apostata vir inutilis gradietur ore perverso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, provo corde machinatur malum. ¶ Tertiò communiter parvi oculi invidiam, magni verò stupiditatem significant: quia primi sunt oculi simię, & secundi bobis, & asini similes; in quibus animalibus prædicti defectus inveniuntur; & Deus, vt Author naturę, cuilibet animali iuxta indolem dotavit corporis partes. Et ita videmus, quòd ferocibus vngues, & cornua; timidis, & fugacibus artus celeri fuga aptos donavit; vt eruditè probat Angelic. Doct. 1. *part. quæst.* 91. *art.* 3. Quare ex similitudine cum animalibus eorum proprietates in hominibus probabiliter coniectatur Arist. *lib. de Phygsion. cap.* 6. ergo quia signa sunt hominum affectus, & temperamenti; ac proinde ex corporis partibus venari possunt affectiones, & inclinationes naturales hominum. ¶ *Præterea*, Monoculus, claudus, mancus, gibosus, lumine læsus à natura semper malitiosi sunt, vt experientia constat, dictumque illud Arist. *lib. de Sign. cap.* 4. *Cavendum est ab homine à natura signato*, satis frequenter comprobatur. Vnde Mart. *in Epigram.* de Zoilo, his defectibus notato, canit:

Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine læsus;
Rem magnam præstas Zoile, si bonus es.

74 Quintò: qui cerebro plano potiuntur, insensati sunt: quia anima eius angustijs coarctata ratiocinare nequit. Econtrà verò, qui cerebro giboso gaudent, magno potiuntur ingenio, ob cellularum dilationem, ex qua operationes rectæ procedunt, vt libentiùs anima discurrat. ¶ Sextò deinde: quia humiditas mentem destruit, & calor temperatus econtrà acuit, vt probat Galen. lib. *Quod animi mores*, *cap.* 5. ideò Angli, Flandri, & alij septemptionales memoria, & imaginatrice pollent, vt ait Arist. *in Problem. sect.* 14. *problem.* 15. & ideo ob summam humiditatem sunt albi coloris, & gaudent capillis rubeis, & corpore oblongo. At verò Hispani inter septemptrionem, & torridam zonam habitantes, cùm habeant temperatos humores, & mixtos maiori siccitate quàm humiditate, sunt fusci coloris, mediocrisque staturæ, & magis idonei ad res difficiles, scientiasque percipiendas; vt probant Galen. *lib. citat. cap.* 8. & Arist. *sect.* 14. *problem.* 15. Quare, experientia teste, Hispani alijs nationibus aptiores sunt, ad scientias quæ præstantiorem captum requirunt, vt sunt Theologia scholastica, & moralis, Iurisprudentia practica, Medicina, Philosophia naturalis, & moralis. At Angli, Flandri, Galli, alijque ex septemptrionalibus nationibus magis idonei sunt ad Grammaticam, Rhetoricam, Musicam, Arithmeticam, Architecturam, Bellipoliticam, Chirurgicam, artes mechanicas, Iurisprudentiam theoricam, Cosmographiam &c. Quia omnes istæ scientiæ, & artes memoriam potius, quàm intellectus aciem requirunt. Videantur Ioannes Huarte *lib. de Ingenij Examine, à cap.* 8. *ad* 12. Ex his ergo, & alijs signis corporis humani, quæ consultò omittimus, viderique possunt apud Aristot. Galen. & Hypocrat. infrà citandos, optimè probabiliter conjici possunt tàm hominum temperamentum, & dispositio, quàm valetudo, & ingenium. ¶ Nota tamen hìc, quòd licèt signa membrorum hæc, aut similia indicent, non tamen imponunt necessitatem; quare hęc frequenter rationis fræno, virtutisque potentia superantur: vt de Socrate refert Laërtius, qui cùm ex physiognomia esset ad luxuriam propensus, hanc inclinationem rationis acumine subiugavit. Nostram conclusionem tenent Aristot. *lib. de Physiognomia, & lib. de Naturæ significatione ad Polem. lib. de Signis, & in lib. de Problem.* Hypoc. & Galen. *lib. de Physiognom.* & hic etiam in lib. *An mores sequantur sua corpora*, Delrius *lib.* 4. *capit.* 3. *q.* 4. Conrad. Uvipina, *lib. de Sign. cap.* 8. Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 16. Bonac. *in Decalog. disp.* 3. *quæst.* 5. *part.* 3. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 38. *n.* 44. Leand. *tract.* 9. *disp.* 2. *quæst.* 104. Trullench *lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 8. *num.* 2. Torreblanc. *de Iure Spirit. lib.* 7. *cap.* 7. Palaus *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 7. *n.* 4. Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 7. *num.* 45. & alij, colligiturque non obscurè ex D. Thoma 2.2. *quæst.* 95. *art.* 5. *&* 6. *q.* 96. *art.* 2. *& q.* 172. *art.* 3. *necnon* 1. *part. q.* 115. *art.* 4. vt intuenti constabit.

75 Secunda pars conclusionis, scilicèt quòd sit superstitiosa Physiognomia astrologica, ac proinde illicitum ex corporis partibus futura contingentia &c. divinare, constat. Nam dispositio corporis partium nequit esse causa futurorum contingentium, vel à voluntate humana pendentium, v. g. quòd Petrus futurus sit dives, talem vxorem ducturus, hanc, vel illam mortem obiturus &c. ergo superstitiosum est ex illis similia prędicere, & divinare. Sic Doctores num. antecedenti relati: Et insuper Villalobos 2. *p. tract.* 38. *diffic.* 3. *num.* 13. Sousa *in Aphorism. Inquisit. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 8. Si autem hæc ioci causa fiant, & nulla eis fides adhibeatur, poterit talis divinatio esse tantùm venialis, vt optimè docent Sanch. *n.* 21. Trullench *n.* 3. & alij, quos infrà dabimus.

76 Dicendum est *secundò*, quòd Chyromantia naturali licèt vti, ad temperamentum, & complexionem hominis, necnon eius Ingenium coniectandum; at superstitiosum est, per Chyromantiam astrologicam futura contingentia ex libero arbitrio pendentia adhuc probabiliter divinare. ¶ Prima pars huiuius conclusionis ostenditur: Nam ex consideratione linearum manus cognoscitur temperamentum corporis: sed ex corporis temperie probabiliter conjici possunt hominis pasiones: ergo ex lineis manuum licitè, & probabiliter prędici possunt hominis complexio, & animi propensio, seu inclinatio. Maior ostendi potest: Nam ex manuum grossitate, tenuitate, sudore, humiditate, siccitate, asperitate, lenitate, pilositate, scisuris, & lineationibus agnosci probabiliter potest corporis temperies. Qui enim habent manus nimis brebes, respectu aliarum partium sui corporis, communiter calidi, subdoli, subtiles, loquaces, & subsanatores sunt, iuxta Aristot. *de Physiognomia, cap.* 6. Qui habent palmam longam, & digitos proportionatos, ingeniosus est. Qui verò econtrà habent palmam brebem, & digitos longos, obtusi sunt ingenio, quia procedit ex phlegmatica complexione, quæ discursui inepta est. Tactus calidus, & lenis optimum ingenium significat: Nam, vt ait Aristot. 2. de Anim. *Moles carne apti sunt mente*: Econtrà tactus asperus, & frigidus stultitiam significat. Nam primi habent complexionem

Alijs exemplis illustratur conclusio.

Physiognomia astrologica est illicita.

Ex Chiromantia naturali annũtiari potest corporis temperamentum.

nem calidam, & humidam; secundi verò abundant phlegmate, & melancholia. Ita Ciruelo *lib.* 3. *Astrologiæ Christian. cap.* 10.

Quinque sūt lineæ principales manuū.

77 Deinde lineæ manus principales sunt quinque: quarum primam Philosophi, & Medici vocant lineam *vitæ*, seu *cordis*: Secundam *mensuralem*, seu *genitalem*: Tertiam *mediam naturalem*, seu cerebri: Quartam *tabularum*, seu hepatis, & stomachi: Quintam *capitis*. Quæ quidem, ob correspondentiam ad prædictas, corporis partes, designant qualis sit in homine temperies, & inclinatio, vt ex Aristot. *locis infrà citandis*, necnon ex Conrado de Uvipina *lib.* 12. *de Signis*, Ciruelo, & alijs statim referendis, non obscurè tradere possemus. At consultò omittimus: quia nostri muneris non est ea omnia in particulari referre; sed satis est aliqua ex eis extremis digitis attigisse, vt probemus dispositionem, & lineas manus naturaliter indigitare hominis temperiem, & inclinationem: non ergo superstitiosus, sed licitus, & laudabilis est vsus Chyromantiæ naturalis. Nostram conclusionem tenent Aristot. *in Problem.* 4. *sect.* 10. *& problem.* 10. *sect.* 24. Avicena *de Anotomia Hepatis, lib.* 3. *cap.* 13. Galen. *lib. de Complexione*, Petrus de Ciruelo Doracens. *lib.* 3. *Astrolog. Christiana, cap.* 10. Delrius *lib.* 4. *cap.* 3. *quæst.* 5. Torreblanc. *de Iure Spirit. lib.* 7. *cap.* 9. Sanchez *lib.* 2. *Desalog. cap.* 38. *num.* 47. Trullench *lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 8. *num.* 4. Bonac. *tom.* 2. *disp.* 3. *punct.* 3. *num.* 11. Lupus *part.* 3. *in Edict. Inquisit. lib.* 17. *dist.* 5. *art.* 1. *difficult. unica*, Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 7. *num.* 45. Palaus *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 7. *num.* 4. Fagundez *lib.* 1. *cap.* 39. *n.* 3. Barbos. 3. *part. de Potestat. Episcop. alleg.* 51. *num.* 130. & apud ipsum Farinac. *in Praxi Crim. q.* 20. *num.* 112. *& de Hæresi, quæst.* 181. *num.* 56. Leand. *tr.* 9. *disp* 3. *q.* 104. & alij.

Ex Chyromātia cognosci non possunt futura contingentia.

78 Secunda pars conclusionis etiam suadetur ex dictis *num.* 75. Cum eadem ratio militet in lineis manuum, ac in cæteris corporis partibus: nec enim sunt manuum lineamenta naturalia signa, seu causæ effectuum contingentium; nec vna cum illis ab vnica causa pendent; nec ex directione voluntatis divinę ad ea signanda imprimuntur; aliàs à Sanctis viris, potius quàm ab incantatoribus, observarentur: si ergo significant futura contingentia, est solùm ex institutione dæmonum, qui, vt suos decipiant, hæc edocent, vt, mentibus eorum superstitionibus implicatis, & ad hæc, aliquibus effectibus posteà verificatis, allectis, quocumque iubent, eos impellant, ad tartaraquè denique deferant. Ita tenent Doctores num. antecedenti relati: Et insuper Eymericus *in Direct. Inquisit. part.* 2. *q.* 43. & *ibi* Peña *coment.* 67. Navarr. *in Man. cap.* 11. *n.* 31. Valles *cap.* 32. *Sacræ Philosophiæ*, Alcocer *in Sum. cap.* 14. Lopez 1. *part. Instruct. cap.* 41. Navarr. *lib.* 2. *de Restit. cap.* 2. *part.* 1. *dub.* 7. *à num.* 159. Villalobos 2. *part. tract.* 28. *difficult.* 3. *num.* 11. & alij. Et hoc divinationis genus prohibetur non solùm à Sixto V. in motu proprio sæpius allegato, sed etiam à lege Regia 2. *tit.* 23. *part.* 7. Quare, vt omninò superstitiosum, à Catholicorum animis exsibilandum est. ¶ Ex quibus sequitur, superstitiosum esse, de sua fortuna percontari ægyptias (hispanè *Gitanas*) ob rationem supra dictam; & ita, qui sic facit, peccatum grave committit. Cæterum si hæc fiant, non animo eis assentiendi, sed ioci, & ridendi gratia, vt communiter accidit, absitque aliàs scandalum, iudicamus non esse lethale. Ita docent Auth. citati, maximè Alcocer, Navarr. Sanchez *num.* 48. Leand. *quæst.* 103. Barbosa *de Potestat. Episcop.* 3. *part. allegat.* 51. *numer.* 131.

Motiva sententiæ cōtrariæ diluūtur

79 Sed contra hanc secundam partem conclusionis Ioann. Taisner. Bartholomæus Codes, Petrus de Area, Michaël Scotus, & alij apud Delrium *lib.* 4. *cap.* 3. *quæst.* 5. objiciunt nobis duo loca sacræ Scripturæ. Primus est Iob 37. *vers.* 7. vbi sic ait: *Qui in manu omnium hominum signat, vt noverint singula opera sua*: Secundus Exodi 13. vers. 9. *Et erit quasi signum in manu tua*: ergo in manibus sunt signa eorum, quæ ab hominibus agenda sunt, & sic ex eis divinari licitè possunt futura contingentia. ¶ Sed his locis astrologica Chyromantia minimè adstruitur. Nam in hoc secundo loco, loquitur sacer textus de solemnitate azimorum: cuius celebratio vult Deus, vt habeatur ab Hebræis tanquàm signum indelebile liberationis ab Ægypto; & sic ait, quòd sit tanquam signum in manu; sumpta metaphora ab eis, qui, ne obliviscantur alicuius rei, solent annullum digito indere, vel immittere, aut filium alligare. ¶ Nec magis eis favet primus locus: Quia, vt ex antecedentibus constat, ibi loquebatur Deus de suo dominio circa nivem, imbrem, glaciem &c. virtute quorum, quando vult, manus hominum impedit, constringitque, ne possint laborare; vt sic confiteamur nostram imbecillitatem; & Dei potentiam, sine cuius nutu operari non possumus, agnoscamus. Vide Delrium, Torreblancam, Azor, & Suarez *cap.* 10. *in fine.* ¶ Vel dic, iuxta D. Thomam, & Lyranum, ibì loqui de Chyromantia naturali, iuxta quam ex manuum lineis hominum inclinatio probabiliter annunciari potest.

PUNCTUM VII.

Utrùm divinatio sortium sit licita?

Essentia, & divisio sortiū

80 DEnique D. Thom. *in art.* 8. *q.* 95. *allegata*, agit de divinatione per sortem, cuius vestigia prementes, & nos hic divinationis difficultates absolvemus. Licèt ergo sortilegium omne divinationis genus amplectatur, vt docent Plin. *lib.* 8. *cap.* 4. Farinac. *de Hæres. quæst.* 181. §. 1. *num.* 62. Paul. Grilland. *de Sortileg. quæst.* 1. *num.* 3. nunc tamen solùm illud accipimus pro divinatione, quæ per sortes occulta, & fortuita nititur cognoscere. ¶ Sed pro maiori claritate eorum, quæ inferiùs resolvenda sunt, Nota *primò* ex D. Thoma 2. 2. *q.* 95. *art.* 8. quòd *sortes* propriè dicuntur, cùm aliquid fit, vt, eius eventu considerato, aliquid occultum innotescat, v. g. quid huic, vel illi competere debeat: ad quas, vt ex se constat, requiritur, vel quòd sit conventio inter partes, vel quòd secum conveniat homo sortes emittens, vt eis sibi aliquid occultum innotescat. ¶ Nota *secundò* ex eodem Angelic. Doct. quòd sortium divisio trimembris est, quidquid dicat in contrarium

rium Suarez *lib. 2. citat. cap. 12. num. 2.* Nam si sortium iudicio quæratur, quid vnicuique sit exhibendum, sive sit dignitas, honor, pœna, aut premium, dicitur *divisoria*: Si autem á divina voluntate inquiratur per sortes, quid in hoc, aut illo negotio agendum sit, quidvè cavere, & fugere debeamus, appellatur *consultoria*: Si denique à dœmone tacitè, vel expresse quæratur, quid sit futurum, aut quòd aliquid occultum reveletur, vocatur sors *divinatoria*. Div. Thomam sequuntur communiter DD. & maximè, quos infrà dabimus. Cuius divisionis ratio, preterquam quòd ad eam suadendam sufficiat Angelic. Doct. authoritas, constat ex eo quòd adæquat, & comprehendit omnia membra dividentia, circa quæ sortes emmitti possunt: ergo prædicta divisio non redundans, sed bona, & adæquata est. His ergo prænotatis:

Vsus sortis divisoriæ ex se licitus est.

81 Dicendum est *primò*, sortes divisorias *persè* licitas esse. Et ratio est: Quia sortes divisoriæ non assumuntur ea intentione, vt actus humani, qui requiruntur ad sortem, ex dispositione stellarum sortiantur effectum, hoc enim superstitiosum est, & non carens dœmonis ingestione, vt docet D. Thom. *loco citat.* sed tantùm emmittuntur, vt vnicè à Deo dirigente sortialium actus expectetur eventus: sed hoc licitum est, cùm ibi nullum dœmonis pactum interveniat, vt operationes nostras dirigat: ergo vsus sortis divisoriæ licitus, & honestus est: imò & sæpè est, ad lites dirimendas, necessarius. ¶ *Deindè*: Quia hìc sortium vsus nihil aliud est, quàm mutuus contractus inter ius ad aliquam rem habentes celebratus, ad cognoscendum cui res sit applicanda: qui, cùm par vtriusque sit fortuna, & conditio, nihil habet vnde illicitus sit: ergo honestus, omnique superstitionis labe carens est prædictus sortis divisoriæ vsus. D. Thom. sequuntur Caiet. *ibi*, Suarez *tom. 1. de Relig. tract. 3. lib. 2. cap. 12. à num. 5.* Less. *lib. 2. cap. 43. dub. 9. num. 57.* Delrius *lib. 4. cap. 4. quæst. 1.* Torreblanc. *lib. 8. Iuris Spirit. cap. 7.* Sanch. *lib. 2. cap. 38. n. 57.* Palaus *tract. 17. disp. 1. punct. 6.* Azor *tom. 1. lib. 9. cap. 21.* Villalobos *tom. 2. tract. 38. diffic. 5. num. 4.* Raphaël de la Torre *2. 2. q. 95. art. 8.* Trullench *lib. 1. cap. 10. dub. 9. n. 2.* Bonac. *in Decalog. disp. 3. q. 5. punct. 3. num. 13.* Fagund. *in Decalog. lib. 1. cap. 40. n. 3.* Leand. à Sanctissimo *tract. 9. disp. 2. quæst. 75.* Sayr. *in Clavi, lib. 4. cap. 5. à n. 14.* Layman *tom. 2. Summæ, tract. 10. cap. 3. n. 8.*

Sors divisoria in quibus casibus est licita.

82 Vnde sequitur, quòd præter illos casus, in quibus iure ecclesiastico prohibetur, prædicta sors divisoria licita est. Quamobrem (*primò*) licita est sors polytica, ad distribuendas sæculares dignitates, etiam Regias. Et ideò legitur 1. Reg. cap. 10. vers. 20. *Et applicuit Samuel omnes tribus Israël, & cecidit sors tribus Beniamin. Et applicuit tribum Beniamin, & cognationes eius, & cecidit cognatio Metri.* Vnde docet Tiraquell. *de Primogen. lib. 1.* & Mendoza *in Saturnal. decad. 7. cap. 2.* Regna, & Imperia sorte divisa fuisse. Videantur DD. supr. cit. & insuper Valer. Max. *lib. 3. cap. 7.* Sueton. *in Cæsarem, cap. 18. & in Aug. cap. 3.* ¶ Secundò licita est sors in tempore tempestatis, ad decidendũ, quæ merces, aut qui homines, si necessarium est, mittendi sunt in mari, vt scribitur cap. 1. Ionæ. Vnde etsi hoc aliqui renuant, Dux navis poterit has sortes facere, & projicere eum, super quem sors ceciderit. Sanchez *num. 62.* Delrius *cap. 4. q. 1.* Bonacin. *num. 12.* Suarez *n. 17.* Trullench *num. 3.* Palaus *num. 3.* Fagundez *num. 4.* Layman *n. 8.* & Ioann. Mai. *in 4. dist. 5. q. 22. §. 4. & q. 50. in fine.*

Expenduntur alij casus, in quibus vsus sortis divisoriæ licitus est.

83 Tertiò: Si tempore pestis, aut persecutionis sit inter Medicos, aut Dei ministros disceptatio, quis ad corporum, & animarum curam manere debeant, & aliter determinari nequeat, sorte dirimenda est; vt inquit Div. August. *Epist. 180.* & D. Thom. *art. 8. cit.* quos sequuntur omnes Catholici. ¶ Quartò: Si inter duos pauperes, omnino equales, esset aliqua eleëmosyna distribuenda, nec aliàs esset divisionis capax, licitè sorte eligi potest, cui danda esset. Sic D. August. *de Doctrin. Christiana, lib. 1. cap. 28.* relatus à D. Thom. ¶ Quintò: Quando Princeps aliquos reos pares in culpa à morte misericorditer liberare vult, sortes mittere potest. Less. Trullench, Bonacin. Palaus *num. 3.* Fagundez *n. 4.* ¶ Sextò: In vsu contractus lotheriæ (hispanè *de Rifa*) vsus sortium licitus est tàm in foro exteriori, quàm conscientiæ: vt probant Garcia *de Contract. lib. 3. cap. 20.* & Molina *de Iustitia, & Iure, part. 3. disp. 509.* Quia in hoc nulli fit iniuria: & partes de contractus forma possunt inter se convenire, leg. *Neque emptio, ff. de Contract. Empt.* ¶ Septimò: Si dubium sit, quis Religiosus iturus sit ad Indos, aut quæ cohors militum primò vrbis mœnia conscendere debeat, aut inter quos spolia hostium dividenda sunt, determinare per sortes licet. Ita Less. Suarez, Sanchez, Trullench. ¶ Octavò: Ad dirimendas lites in hæreditatibus, legatis, & similibus, quæ commodè dividi nequeunt, ex mutuo litigantium consensu, sortibus vti licet; quia tunc nulli iniuria fiet, cùm cedant iuri suo. Vt patet ex leg. *Si duobus, Cod. Communia de Legatis*, vbi dicitur: *Sancimus, in huiusmodi rei casibus iudicium fortunam esse, & sortem inter altercantes adhibendam, vt quem sors prætulerit, is quidem habeat potestatem eligendi.* Idem docet Abbas in cap. *Ecclesia* extrà, *de Sortilegijs*, Less. *n. 58.* Suarez *n. 4. & 11.* Palaus *n. 3.* Fagundez *n. 4.* Et ex hac lege optimè inferunt prędicti Auth. quòd, etsi litigantes renuant, Iudices, vt lis dirimatur, si res est indivisibilis, eos compellere possunt ad exhibitionem sortium. Tum quia sic iubet ipsa lex. Tum quia conveniens est, vt lites finem habeant. Tum etiam: quia nulli fit iniuria, cùm in omnibus, vt supponitur, sit æquale ius, & sortium incertitudo similiter omnibus modis illis par sit.

Pro resolutione difficultatis quædam notanda sũt.

84 Sed gravis difficultas est: An sit licitus vsus sortium in dirimendis litibus circa res, & beneficia ecclesiastica? ¶ Ante eius resolutionem, Nota, quòd si lis sit circa res temporales Clericorum non est dubium, quin sortibus possit dirimi. Et ratio est: Quia in hoc eorum bona à sæcularium non distinguntur. Tum quia hoc nullo iure interdicitur: nam cap. final. *de Sortilegijs* vnicè loquitur de ecclesiasticis electionibus; & in materia odiosa non debet fieri extensio: ergo lis circa res temporales Clericorum per sortes dirimi potest. Ita docent Abbas cap. *Ecclesia, de Sortilegijs*: Azor *lib. 9. cap. 21.* Suarez *num. 11.*

&

& Sanchez *num.* 76. Vnde solùm restat difficultas circa res, & beneficia ecclesiastica. Circa quam:

Sententia docens litem beneficiarium sorte dirimi posse.

85 Prima sententia docet, licitum esse lites beneficiales sortibus componere. Et movetur: Quia lex pœnalis extendi non debet ad casus in ea non expressos, vt est communis sententia, & nos tradidimus tom. 3. *tract.* 11. *capit.* 4. *§.* 3. sed lex in cap. *Ecclesia* extra *de Sortilegijs* est pœnalis, vt constat, & tantùm ait: *Sortis vsum in electionibus perpetua prohibitione damnamus*: ergo extendenda non est ad lites beneficiorum componendas. ¶ *Deinde*: Qui litem componit, non eligit ad beneficia; nam cui sors favet, beneficium non accipit ex vi sortis, sed ex vi iuris quo pro se beneficium prætendebat, & sors tantùm est remotio impedimenti ad possessionem illius: ergo non est idem litem beneficij componere, ac ad beneficium eligere: & consequenter sors ad litem dirimendam prædicto cap. *Ecclesia* non prohibetur. Ita docent nonnulli Iurisperiti apud Felinum in dicto cap. *Ecclesia*, Glossa cap. *Licèt causam*, verb. *Vt possidetis*, Hostiensis *ibi num.* 20. Abbas *num.* 37. & Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 9. *num.* 58. *in fine*, dum ait ibi: *Fortasse tamen ad litem beneficiariam terminandam, quando ratio commodior iniri non potest, sortes non essent improbandæ.* Et expresse tenet Layman *tom.* 2. *Sum. tr.* 10. *cap.* 3. *n.* 8. vers. *Denique.*

Cōtraria sententia proponitur.

86 Secunda verò sententia asserit, litem de electione ecclesiastica, v. g. ad beneficium, aut officium ecclesiasticum, sorte dirimi non posse. Et movetur *primò*: Quia in dict. cap. *Ecclesia* prohibetur electio ecclesiastica per sortes: sed in casu præsentis quæstionis electio alterius ex litigantibus, saltem completivè, fieret per sortes: ergo hoc est illicitum. ¶ *Secundò*: Nam in regulis iuris in 6. *regul.* 1. dicitur: *Beneficium ecclesiasticum non posse licitè, nisi ex institutione canonica, obtineri.* Et in cap. vnic. *de Eo, qui mittitur in possessionem*, *lib.* 6. dicitur, in his litibus beneficialibus cavendum esse, ne aliquid fiat, *per quod ad beneficium vitiosus pateat ingressus*: sed per sortem incurritur periculum obtinendi beneficium sine iusto titulo, ac proinde ingressus vitiosi: ergo prohibitum est ab Ecclesia, sorte lites beneficiales componere. Sic Felin. capit. *Capitulum*, n. 21. referens Host. Card. Anchar. Franc. & alios.

Media sententia eligitur, & prima illius pars suadetur.

87 Sed in hac quæstione media via incedendum est: Dicimus ergo, litem de electione ad beneficium, seu ad quancunque aliam dignitatem ecclesiasticam posse per sortes licitè terminari; sed addimus, hoc debere fieri, non authoritate litigantium, sed Iudicis ecclesiastici, ad quem spectat titulum beneficij, aut quancunque aliam dignitatem conferre. ¶ Primam partem nostrę resolutionis probant motiva primæ sententiæ. Et insuper, quia lites ecclesiasticæ ęternæ non sunt futuræ, sed aliquando terminandæ: ergo, quando alius efficacior modus non adest, non est contra ecclesiæ mentem, quòd per sortes dirimantur. Maximè cùm, nulla adhibita restrictione, dicat Salomon Proverb. 18. *Contradictiones comprimit sors, & inter potentes quoque dijudicat*: ergo ad omnes lites dirimendas licita est sors.

Secunda illius pars probatur.

88 Secunda verò pars, scilicet quòd debeat fieri hoc authoritate Iudicis, ad quem talis dignitatis collatio attinet, probatur. Tum quia sic vitatur periculum vitiosi ingressus, & absque legitimo illius titulo: Nam si aliquis ex colligantibus non haberet iustum titulum ad beneficium obtinendum, & super eum sors caderet, absque iusto titulo illud possideret; cùm consensus alterius circa sortem non posset ei iustum titulum propria authoritate conferre: sed hoc vitatur, si sors conjiciatur authoritate Iudicis ecclesiastici habentis iurisdictionem circa illius collationem: ergo sic tantùm fieri licet. ¶ *Tum etiam*: Quia in cap. *Licet causam* multi Canonistæ asserunt, sortem non habere locum in dubio facti, vel iuris: sed conventio privata ad sortiandum dubium iuris ad beneficium tollere nequit: ergo &c. ¶ *Tum denique*: Quia, vt probat textus in cap. fin. *de Pact.* & cap. *Quàm pio*, 1. *quæst.* 1. omne pactum in ordine ad obtinendum beneficium, de quo lis est, propria authoritate factum, est simoniacum: ergo, vt hæc omnia cessent, debent tales sortes authoritate legitimi Iudicis ecclesiastici fieri. ¶ Ex dictis constat ad vtriusque sententiæ motiva, inquantùm nostræ resolutioni poterant adversari. Hanc sententiam tenent Glossa in cap. *Licèt causam*, *de Prob.* verb. *Vti possidetis*, Abbas *ibi num.* 37. & Hostiens. *num.* 20. Suarez *de Relig. tom.* 1. *tract.* 3. *lib.* 2. *capit.* 12. *n.* 13. Sanchez *cap.* 38. *n.* 79. Palaus *tr.* 17. *disp.* 1. *punct.* 6. *n.* 7. Fagund. *lib.* 1. *cap.* 40. *n.* 7. & Leand. *tr.* 9. *disq.* 2. *q.* 81.

Controversia circa electionem summi Pontificis, ex Cardinalium authoritate, sorte dirimi potest.

89 Ex quibus sequitur: quòd, quando inter duos est controversia, vter in summum Pontificem verè sit electus, hęc discordia sortibus poterit dirimi: Cùm ius ecclesiasticum sortes in electionibus prohibens eos non adstringat. Sed hæc sortitio de Cardinalium consensu fieri debet, quia ad illos Summi Pastoris Ecclesiæ electio attinet. Ita Felin. loc. cit. referens Cardin. & Petrum de Monte, necnon Sanchez *n.* 8. & Fagund. *n.* 8.

Iure Ecclesiastico sortes divisoriæ in electionibus Ecclesiasticis prohibitæ sunt.

90 Dicendum est *secundò*, sortes divisorias in electionibus ad officia, & beneficia ecclesiastica iure ecclesiastico esse illicitas, & prohibitas. Hęc assertio constat ex cap. *Ecclesia*, *de Sortilegijs*; vbi postquàm ait: *Quòd in electionibus ecclesiasticis est, licet nota non careat, quinimò multa reprehensione dignum, quòd sors in talibus interveniat*, concludit generaliter, & indefinitè: *Sortis vsum in electionibus perpetua prohibitione damnamus*: ergo iure ecclesiastico omnis sortiatio est prohibita circa electiones dignitatum, officiorum, beneficiorum, & ministrorum Ecclesiæ: cùm propositio indefinita ęquivaleat vniversali. Quod non obscurè colligitur ex discursu illius textus, vbi non solùm prohibet sortes in prædictis electionibus, verùm etiam in nominandis, & eligendis Compromissarijs ad dictas electiones: tùm quia eadem incommoda in illa sortitione inveniuntur, vt consideranti constabit: tum quia in nostro casu provisio Ecclesiæ immediatiùs reducitur in sortem. ¶ Deinde probatur ratione D. Thom. 2. 2. *q.* 95. *art.* 8. vbi postquàm docet, quòd sortiri licitum est ad lites dirimendas, quando sortium iudicium expectatur ex Deo, posteà addit: *Potest tamen in hoc quadrupliciter peccatum incidere. Primò, si absque vlla necessitate*

sitate ad sortes recurratur... Secundò, si quis etiam in necessitate absque reverentia Dei sortibus vtatur... Tertiò, si divina oracula ad terrena negotia convertantur. Quartò, si in electionibus ecclesiasticis, quæ ex Spiritus-Sancti inspiratione fieri debent, aliqui sortibus vtantur. Vnde, sicut Beda dicit (in fine comment. ad cap. 1. Act. Apost. tom. 2.) super Act. Apost. Mathias ante Pentecostem ordinatus sorte quæritur, quia scilicet nondum erat plenitudo Spiritus-Sancti in Ecclesia effusa. Septem autem Diaconi non sorte, sed electione discipulorum sunt ordinati: ergo congruum fuit, quòd, postquàm in Ecclesiam fuit Spiritus-Sancti gratia diffusa, talis electio per sortes prohiberetur, sicut de facto fuit prohibita. ¶ Denique huius prohibitionis ratio ea est: Quia, cùm sors cæca sit, potest per eam eligi, qui ineptus, & minùs idoneus est: ergo, vt hoc vitetur, iustè talis electionis modus debuit ab Ecclesia eliminari. Sic docent communiter DD. maximè Glossa, D. Thom. Suarez *cap.* 12. *num.* 5. Sanchez *à num.* 71. Azor *lib.* 9. *cap.* 12. Fagundez *num.* 11. Torreblanca *Iur. Spirit. lib.* 8. *cap.* 7. *à num.* 50. Qui optimè addunt, prædicta etiam tenere, quando duo æqualibus suffragijs electi sunt ad beneficium: quia si tunc determinetur per sortes, sequitur, quòd per illas fiat verè electio, quod prohibitum est.

Sant. qui asserũt tales electiones esse etiã nullas.

91 Sed vlterius rogabis: An similis electio ad officia, & beneficia ecclesiastica non solum sit illicita, sed nulla? ¶ Panormitanus in dicto cap. *Ecclesia* docet, esse nullam, quem refert, & sequitur Villalobos 2. *part. tract.* 38. *diffic.* 5. *n.* 5. Et moventur *primò*: Quia est facta contra talis legis prohibitionem. ¶ *Secundò*: Quia est contra formam eligendi præscriptam in cap. *Quia propter, de Electione*, vbi dicitur, quòd *aliter electio facta non valeat*. Et loquitur ibi de electione facta per sortem ad ecclesiam: ergo electio ad officia, & beneficia ecclesiastica per sortes facta est nulla.

Propria mens declaratur.

92 Sed meliùs respondetur dicendo, quòd sola electio Prælati habentis iurisdictionem, tam in criminalibus, quàm in civilibus, facta per sortem, est nulla. Quia de ea tantùm loquitur cap. *Quia propter*, suprà cit. Vnde electio per sortes, tam compromissariorum, qui hunc Prælatum designent, quàm aliorum ad hæc ecclesiastica beneficia, officia &c. nulla non est: quia nec in cap. *Ecclesia*, nec in cap. *Quia propter* adest verbum similes electiones irritans: Quin potius in cap. *Ecclesia* confirmat Pontifex, vt validam, electionem cuiusdam Episcopi factam à Compromissarijs per sortem electis. ¶ Nec ex eo, quòd lex citata electionem per sortes prohibeat, potest efficaciter argui à Panormitano, quòd eam irritet: Cùm distincta sit prohibitio ab irritatione (*Vide tom.* 3. *tract.* 11. *cap.* 2. *num.* 90.) vt innumeris possemus demonstrare exemplis: cæterùm, quia hoc omnibus constat, maiori non indiget impugnatione. Dicta tenent Glossa in dict. cap. *Ecclesia*, Suarez *cap.* 12. *num.* 9. & 10. Sanch. *cap.* 38. *n.* 83. Fagundez *cap.* 40. *num.* 14. Palaus *punct.* 6. *num.* 9. Trullench *dub.* 10. *num.* 7. Bonacin. *disp.* 3. *quæst.* 5. *punct.* 3. *num.* 13. Laym. *lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 3. *n.* 9. & alij. Vnde patet ad rationes contrariæ sententiæ.

93 Dicendum est *tertiò*: quòd, vt ait Div. Thom. à duplici causa spirituali iudicium sortium expectari potest, scilicèt vel à dæmone, vt legitur fecisse Regem Babilonis *cap.* 21. *Ezech.* vel à Deo, vt non semel in sacra Scriptura viros fecisse invenimus, de quibus statim. Si ergo primo modo expectetur notitia circa futura, & occulta, dicitur sors *divinatoria*, quæ est omnino superstitiosa, & à Sixto V. prohibita in motu proprio sæpius allegato; nec non in cap. 1. *de Sortilegijs*, & 26. *quæst.* 1. cap. *Pervenit*, cap. *Sortes*, & alibi passim. ¶ Et ratio est: Quia sortes ex se nullam connexionem habent cum futurorum cognitione, neque per modum causæ, neque per modum signi, vt ex se constat: ergo, cùm Deus illis futurorum significationem non dederit, neque rebus vanis se immisceat, signum est, quòd si futura, & occulta per sortes cognoscuntur, hoc fiat tantùm dæmonis ope, & auxilio: Vnde in eis semper dæmonis pactum intervenit. Sic D. Th. *art.* 8. *citat.* Suarez *cap.* 12. *num.* 27. Villalobos 2. *part. tr.* 38. *difficult.* 5. *num.* 6. Sanchez *cap.* 38. *num.* 88. Palaus *punct.* 6. *num.* 12. Torreblanc. *lib.* 8. *cap.* 7. *à n.* 62. plurimos referens. Trullench *lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 9. *n.* 14. Sousa *in Aphorism. Inquisit lib.* 1. *cap.* 53. *à n.* 7.

Sors divinatoria est illicita.

94 Si verò sortium iudicium, circa ea quæ agere debemus, à Deo expectetur, dicitur sors *consultoria*. De qua dicendum est (*quartò*) cum Angelico Doctore *art.* 8. quòd, si debitis circunstantijs fiat, licita est. Hæc conclusio probatur (*primò*) pluribus sacræ Scripturæ exemplis. Nam *Act.* 1. Apostoli per sortes elegerunt Mathiam Apostolum in Iudę locum, de quo latè *ibi* Cornelius: Zacharias *Lucæ* 1. sorte exijt, vt incensum ante Dominum poneret: Iosue *cap.* 7. sortem misit, ad cognoscendum malefactorem occultum, & per eam cognito Acham, eum punivit: Saul quoque sorte deprehendit filium suum Ionatham mel comedisse 1. *Regum* 14. Sed hæc si intrinsecè mala, & superstitiosa essent, minimè tot viri iusti fecissent: ergo, adhibitis circunstantijs debitis, non est superstitiosum, sed potius actus religionis, ad divinam indagandam veritatem sortes consultorias mittere. Diximus, *adhibitis debitis circunstantijs*: nam si istæ desint, vt communiter accidit, erit superstitiosum.

Sors consultoria facta cũ debitis circũstantijs est licita.

95 Circunstantiæ verò in hoc casu observandæ, vt docet D. Thom. quem alij sequuntur, sunt quatuor. Prima, quòd ad has sortes adsit vrgens necessitas spiritualis, aut temporalis: nam *si absque necessitate ad sortes recurratur* (ait Angelic. Doct.) *hoc enim videtur ad Dei tentationem pertinere*. Secunda est, quòd debita reverentia fiat: vnde prosequitur Angelic. Doct. *Peccat secundò, si quis in necessitate absque reverentia Dei sortibus vtatur*. Et hoc probat (ex Beda) exemplo Apostolorum, qui necessitate compulsi sortes non aliter miserunt, nisi collecto fratrum cætu, & precibus ad Deum fusis. ¶ Tertia, ne divina oracula ad terrena negotia convertantur. Vt si quis (v. g.) in his sortibus paginis evangelicis, Sanctorumque reliquijs ad temporalia vtatur. De qua latè Torreblanca *cap.* 7. *à num.* 54. ¶ Quarta, vt non mittantur ad electiones ecclesiasticas, quæ ex Spiritus-Sancti instinctu fieri debent. ¶ Cæterùm, quia raro prædictæ circunstantiæ adesse possunt, ideo ait Torreblanca *num.* 44. referens Suarez, Delrium, & Torre, quòd, nisi inter

Quæ sint istę circunstantiæ?

Apo-

Apostolos, & viros Dei, rarò licitus sit earum vsus; & idem docet Sanchez *num.* 85. & nos etiam absque vlla formidine affirmamus, cùm his temporibus magis velit Deus, vt homines ex Scripturis sacris, Ecclesiæ oraculo, Sanctorum doctriua, & Sapientum, Prudentumque consilijs suam mentem rimentur, quàm sortibus consultorijs indagent. Dicta his duobus numeris tenent D. Thom. 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 8. cui adhærent Delrius *lib.* 4. *cap.* 4. Suarez *lib.* 2. *cit. cap.* 12. Torre *loc. cit.* D. Thom. *disp.* 2. Sanch. *lib.* 2. *Summ. cap.* 38. *num.* 85. Palaus *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 6. *n.* 10. & 11. Torreblanca *lib.* 8. *cap.* 7. Fagundez *lib.* 1. *cap.* 40. *n.* 16. Trullench *cap.* 10. *dub.* 9. *numer.* 12. Leander *tract.* 9. *disp.* 2. *quæst.* 92. & 93.

Aliquando divinationem alia peccata committitur.

96 Sed pro huius puncti coronide (*primò*) advertendum est cum D. Thom. Sanch. *num.* 86. Suarez *num.* 25. quòd, si sortibus consultorijs desit prima circunstantia, non continebunt superstitionem, sed tentationem Dei; at si reliquæ desint, erunt aliquod sacrilegij genus. ¶ Secundò advertendum est cum Suarez *num.* 26. Sanchez *n.* 89. Fagundez *num.* 10. Palao *punct.* 6. *num.* 12. his sortibus plura alia peccata posse coniungi: Nam si sortibus vtatur ad cognoscendum, & puniendum aliquem malefactorem occultum, vltra superstitionis malitiam, intervenit etiam iniustitia, & infamationis peccatum. At verò, si eis vtatur tantùm ad aliquam veritatem occultam cognoscendam, solum peccatum superstitionis erit.

Quid dicendum de divinatione per duellum.

97 Advertendum est *vltimò* quòd hic solent agere Doctores de divinatione per duellum, quia aliquomodò ad sortes attinet, vt docet D. Thom. *art.* 8. *cit. ad* 3. Sed quia *tom.* 2. *tract.* 10. *cap.* 4. *punct.* 3. latè de hoc disputavimus, & ibi *num.* 37. docuimus, superstitionem esse duellum assumere pro manifestatione veritatis, iustitię, aut innocentiæ, vel pro litis, & controversiæ decisione; cùm ad hæc sit medium summè improportionatum, nec Deus aliquando veritati, aut innocentiæ favere promisit, quin potius multoties peccator victor evadit, & innocens succumbit; ideò de ea nunc differere omittimus, remittentes lectorem ad ibi dicta: vbi explicavimus tum quando duellum est admittendum, vt licitum; & quando, vt illicitum, est respuendum; tum etiam quę pœnę sint contra provocantes ad duellum à Concilio Tridentino, summisque Pontificibus impositæ. Vnde, his omissis.

Traditur ratio, quare fatui, & morti proximi futura divinent.

98 Denique inquirendum est: Cur præ alijs hominibus fatui, furentes, & morti proximi sæpè, teste experientia, futura divinent? ¶ Triplicem partem continet dubium propositum, & ideò triplici conclusione est decidendum. Ad primam ergo, Respondetur, quòd ideò fatui potius futura divinant, quàm Sapientes: quia, ex quo rationis acumine carent, assimilantur brutis, & alijs causis necessarijs, quę divinatione naturali hominibus, præstant: nam eorum sensus citiùs cœlorum influentias, & mutationes percipiunt. Vnde loco prudentiæ, & sapientiæ natura provida hanc divinationem naturalem eis prę̨stare solet. Et hæc est ratio, quare divinatione naturali fatui præ sapientibus aliquando futura prænuntient. ¶ Ad secundam, Dicimus, quòd ideò furentes, aut febri correpti sæpius divinant; vel quia, cùm prudentia careant, nihil dissimulant, omnia loquuntur, & effutiunt, & sic aliquando per accidens in veritatem collimant; vel fortè, quia faciliùs à dæmonibus corripiuntur ob imaginationis mobilitatem, & convenientem mentis dispositionem. Ita D. August. *lib.* 12. *de Genesi ad litteram*, *cap.* 16. ¶ Ad tertiam, Respondetur, quòd ratio, quare talis divinatio in morti proximis accidat, vt pluribus exemplis exornat D. Gregorius *lib.* 4. *Dialog. capit.* 26. & 27. *tom.* 3. *pag. mihi* 326. *Est* (vt ait ipse Sanct. Doctor) *quia vel animarum vis subtilitate sua aliquid prævidet: Vel quia aliquando exituræ de corpore animæ, per revelationem ventura cognoscunt: Vel denique, quoniam iam dum iuxta fit, vt corpus deserant, divinitùs afflatæ in secreta cœlestia incorporeum mentis oculum mittunt.* Vnde, si quæ futura libera prenuntiant, signum est à Deo esse illuminatos, vt legitur de Iacob *Genes.* 49. & de Moyse *Deuter.* 33. qui iam iam morituri Israëlitis futura prenuntiarunt. At verò, quando naturalia prædicunt, vel est quia, consopitis sensuum motibus, mens ad interiora se retrahit, & sic perfectius futura contemplatur: Vel quia tunc faciliùs temporum varietatem, cœlorumque influentiam sentiunt, & sic ea divinant. De quo Plato, & Aristot. apud Vallesium *de Sacra Philosoph. cap.* 30. & *maximè pag.* 256. de his latè agit, & ex eo Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 24. Apud quos, si libet, videri potest, an Musica sit dispositio ad divinandum. Et quo spiritu Sibyllæ fuerint futura vaticinatę.

PUNCTUM VIII.

De Vana observantia.

Quid, & quotuplex sit vana observantia.

99 TErtia superstitionis species est *vana observantia*, vt in hoc cap. *punct.* 1. *num.* 5. diximus: quę in hoc à divinatione distinguitur, quòd hæc vnicè terminatur ad cognitionem rei occultæ modo indebito; illa verò medijs vanis intendit aliqua externa opera efficere. Vnde ex D. Thom. 2. 2. *quæst.* 96. *art.* 1. definiri potest dicendo: Vana observantia est *superstitio, qua medijs inutilibus, nec à Deo, aut natura constitutis, aliquis exterior effectus intenditur.* Vt si quis (v. gr.) his medijs intenderet consequi sanitatem, scientiam, bona temporalia &c. Hæc autem vana observantia in tres species, aut quasi species dividitur, vt colligitur ex D. Thom. loco citato. Quarum prima dicitur *ars notoria*: Secunda *observantia sanitatum*: Tertia *observantia futurorum eventuum.* De quarum singulis breviter agendum nobis est. Supponendo priùs, quòd in eis, sicut in divinatione (vt suprà diximus) potest pactum expressum, seu implicitum cum dæmone esse. De quo videatur insuper Sanchez *cap.* 40. *n.* 11.

Explicatur quid sit ars notoria.

100 Ars ergo notoria est superstitio, qua quis expectat, se scientiam adepturum sine labore, & studio, per quarundam inspectionem figurarum, orationes, ieiunia, & similia omnino vana, & inefficacia. Nam licèt Deus pluribus, vt Salomoni, Apostolis, & alijs, scientias absque proprio labore infuderit; tamen hoc donum nec datur quibuscunque, & sub certis observationibus,

bus, sed iuxta beneplacitum Spiritus-Sancti dividentis singulis prout vult: ergo, cùm similes homines talem infusionem scientiarum expectent sub certis figuris, nec à Deo, nec à natura, ad hæc conferenda, aut significanda institutis, sequitur, quòd tantùm ope dœmonis, his medijs, eas acquirere intendat. Quod vtique superstitiosum est, & vanum: Quia, vt probat D. Thom. 1. *p.* *q.* 109. *art.* 3. dœmones illuminare non possunt hominis intellectum, quod necessariò requiritur ad scientiarum acquisitionem: tum etiam, quia ad hoc necessarium est, quòd aliquod pactum cum dœmone ineatur. Quare tale peccatum ex genere suo mortale est. Sic Delrius *lib.* 3. *quæst.* 4. *sect.* 2. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 40. *num.* 11. & 30. Less. *lib.* 2. *dub.* 10. *num.* 62. Sayr. *lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 3. Trullench *lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 10. *n.* 3. Palaus *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 8. *num.* 3. Villalob. 2. *part. tract.* 38. *diffic.* 7. *num.* 1. & 4. Layman *lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 4. *num.* 6. Bonacin. *disp.* 3. *q.* 5. *punct.* 4. *num.* 5. NN. Salmant. Scholast. *tom.* 3. *in Arbore Virtut.* §. 8. *num.* 73. ¶ Sed dices: Hæretici Anabaptistæ, sumpto bolo detestabilis illius cœnæ, statim scripturas proferunt, & de illis disputant: ergo talis scientia eis à diabolo infunditur. ¶ Respondetur, talem scientiam minimè eis tunc infundi; sed diabolum eos occupare, & per eorum os, sicut in arreptitijs, & energumenis disputat, & loquitur. Cuius evidens signum est, quòd, tali hæresi abiurata, statim scientiam amittunt, & permanent rudes, & ignari, sicut ante hæresim fuerant. ¶ Sed hìc breviter libet notare, quòd si post talis hæresis abiurationem prædicta scientia adhuc perseveret, dummodò eius conservatio à dœmone non dependeat, possunt licitè ea vti: quia scientia bona est, & peccatum iam pertransijt: Ita Suarez *lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 1. Bonac. *num.* 6. Palaus *n.* 7.

Observantia sanitatum est quid superstitiosum.

101 Observantia sanitatum committitur, quando quis aliqua media, v. g. cæremonias, orationes, imagines astronomicas, ex se inefficacia, & inania, adhibet ad morbos curandos, sistendum sanguinem, conservandam vitam, dolores mitigandos, tanquam si essent causæ efficaces prædictorum effectuum, vel saltem eorum signa. Et ratio est: Quia, cùm prędicta virtutem naturalem non habeant ad tales effectus; & aliàs nec à Deo sint ad eius effectus producendos instituta, sequitur, quòd id vnicè habeant ex pacto saltem tacito cum dœmone: ergo ea ad prædictos effectus causandos adhibere superstitiosum est. Videantur DD. sup. cit. Cæterum, quia de his plura dicemus, quando *infrà* de Magia agamus, ab horum maiore indagatione pro nunc est supersedendum: & solùm aliqua minoris momenti ex dictis colligemus. Priùs tamen sufficiat dicere in communi, quòd omnis effectus, qui vel excedit causæ activitatem, v. gr. vt qui ægros distantes curat; vel qui fit sine motu locali, vt si quis faciat flumen, castrum, vel palatium apparere, aut statim evanescere, est omnino superstitiosus, vt docent Delrius *lib.* 2. *quæst.* 5. & alij.

Prima illatio de verbis sacris ad collũ appensis.

102 Ex quibus infertur *primò*, superstitiosum esse, secum deferre amuleta, periamata, brevia, involucra, verba sacra, reliquias, preces descriptas, & similia cum certa spe, & confidentia, quòd sine confessione non morientur; aut à bombardis, sclopetisque lædi non poterunt; aut quod nec sanguis effluet: & idem dicendum est de his, qui secum gestant quasdam figuras astronomicas, ad varios morbos curandos; v. g. figuram Leonis sculpta in auro in Leonis signo; quam fingunt valere contra hydropem, pestem, febres, & phantasmata melancholica. ¶ Cùm enim prædicta signa nec à natura, nec à Deo vim habeant, ad prædictos effectus producendos, sequitur, quòd tantùm sint signa eorum ex vi pacti cum dœmone initi. Ita Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 10. *num.* 63. Navarr. *in Summ. cap.* 11. *num.* 34. Sylvest. *quæsit.* 10. Trullench *lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 10. *n.* 6. Bonac. *disp.* 3. *q.* 5. *punct.* 4. *num.* 10. Sayr. *lib.* 4. *cap.* 4. *n.* 6. Qui omnis cum D. Thom. 2. 2. *quæst.* 96. *art.* 4. notant, quòd, vt evitetur superstitio in gestando imagines, verba sacra, & reliquias è collo suspensas, aliqua observanda sunt. Primò, quòd nullam falsitatem contra sacram Scripturam, Ecclesiæ consuetudinem, & traditiones contineat. Secundò, si ibi scriptum non est aliquod ad invocationem dœmonum pertinens. Tertiò, si ibi non sint ignota nomina exarata: quia, vt ait D. Chrysost. *Homil.* 43. relatus ab Angelico Doctore, semper in illis cavendum est, ne aliquid illicitum lateat, aut falsitatis contineant. Quartò, ne cum verbis sacris misceantur aliqua vana, v. g. characteres nonnulli, excepto crucis signo. Quinto, ne spes habeatur in modo ligandi, scribendi, v. g. quòd sit in charta virginea, in hac, vel illa hora, die, vel mense. Sextò, si in eis non sit scriptum, quòd qui hæc portaverit, mortem violentam, infirmitatem, & similia, certò vitabit, hanc, vel illam dignitatem adipiscetur; aut virginis favorem obtinebit. Si ergo hæc omnia absint, nulla superstitio erit prædicta gestare; immò potius religiosum, sanctum, clarumque testimonium, quòd semper cor nostrum est ad Deum. Vnde Ecclesia in laudem Sanctæ Cęciliæ canit, quòd semper Evangelium Christi gerebat in pectore. Videantur suprà dicta *cap.* 10. *punct.* 9.

103 Infertur *secundò*, superstitiosum esse, si annulus ferreus è filo pendens moveatur quibusdam sacris verbis prolatis: Quia tunc vult dœmon his verbis sacris honorari, & quòd ad eum vnicè referantur; vt testatur Caietanus se experientia id comprobasse: nam à se prolatis eisdem verbis cum relatione ad Deum, annullus immobilis permanebat. Sic docent Caietan. *in Summa*, verb. *Incantatio*, Medina *in Summ. lib.* 1. *cap.* 14. §. 2. & Valentia 2. 2. *tom.* 2. *disp.* 6. *q.* 13. *punct.* 2. & Sayr. *cap.* 6. *n.* 7. **Secunda illatio.**

104 Infertur *tertiò*, similiter esse illicitum colligere herbas medicinales die huic, vel illi Sancto dicato, v. gr. Ioanni Baptistæ, aut D. Petro, credendo ex hoc maiorem virtutem talibus herbis accrescere. Vnde in Decretis 26. quæst. 5. capit. *Non licet Christianis, &c.* dicitur: *Nec in collectionibus herbarum, quæ medicinales sunt, aliquas observationes, aut incantationes liceat attendere, nisi tantùm cum Symbolo divino, aut oratione dominica, vt tantùm Creator, & Deus omnium colatur, & adoretur.* Et ideò Navarr. *in Manual. cap.* 11. *num.* 36. esse mortale asserit. Et consequenter idem dicere debet de alijs consuetudinibus apud aliquas nationes inveteratis, **Tertia illatio.**

v. g.

v. g. quòd iumenta circa templum D. Antonij in die ipsi dicato, vt ea salva servet, novies circundocantur: quòd equis vena aperiatur in die istius, vel alterius Sancti, vt sic citius salutem consequantur: & quòd annullus factus ex primo nummo, oblato crucifixo in die Parasceves, morbum contractionis membrorum depellit. Quæ, & alia similia; si fiant cum spe, quòd, prædictis circunstantijs observatis, relatos effectus consequentur, secùs verò si alijs diebus talia fiant, absque dubio superstitiosum est, & à Catholicorum cordibus abolendum: quia hæc dies præ alijs, ex eo quòd tali Sancto sit dicata, nulla maiori virtute pollet: ergo vanum, & superstitiosum est prædicta credere. At verò, si prædictæ circunstantiæ ab hominibus observentur, vt se magis ad orandum ob memoriam, & devotionem Crucifixi, vel alterius Sancti excitent, superstitione carent; licet ob periculum illius, si commodè potest fieri, huiusmodi consuetudo extirpanda est. Sic Villalobos 2. *part. tra.* 38. *diffic.* 7. *à num.* 12. Navarr. relatus *num.* 38. Sayr. *num.* 7. Sanch. *cap.* 40. *n.* 15. 31. *&* 32. Filliuc. *tr.* 24. *cap.* 6. *q.* 5. *n.* 148. Bonac. *n.* 12. & Trullench *num.* 7.

Quarta illatio.

105 Infertur *quartò*, superstitiosum esse modum curandi infirmos distantes ex sola abscisione alicuius herbę, aut vitis; de quo Salmanticę consultus fui. Nam simplex quidam homo erat, qui per relationem cognito, animalia hæc, vel illa vulnera habere vermibus scatentia, statim in agrum pergebat, & eradicatis ab eo aliquibus herbis sibi notis, statim tales vermes, vel arescebant, vel extinguebantur. Hic ergo curandi modus planè superstitiosus est. *Tum*: Quia tales herbæ fortasse virtutem contra vermes non habent. ¶ *Tum etiam*: Quia etsi illa gauderent, nulla virtus naturalis potest agere in distans: ergo hæc non possunt fieri sine ope dœmonis, & cùm illius pacto, saltem implicito. Et idem dicendum est de quodam vnguento, *armario* dicto, quod applicatum ensi, quo infirmus vulneratus fuerat, in quacunque distantia existeret, statim, vel saltim brevi tempore, sanus fiebat. Quod quidem superstitiosum prorsus est. *Tum*: quia in tanta distantia operari naturaliter non poterat. ¶ *Tum etiam*: Quia nulla est connexio ensis armario pharmaco vncti cum sanitate vulneris ab ipso illati. De quo vide Delrium *lib.* 3. *quæst.* 4. *sect.* 1. Sanchez *num.* 32. Bonac. *num.* 18. & Trullench *num.* 9.

Quinta, & sexta illatio.

106 Quintò superstitiosum est gestare ad collum suspensas philetenas, sive ligaturas execrabilium remediorum, quas docti Medici damnant. Vt constat ex cap. 1. 26. q. 5. docentque Simancas *de Institut. Cathol. tit.* 63. *num.* 19. Sanchez *num.* 29. & alij apud ipsum. ¶ Sextò superstitiosum est, in publicis supplicationibus, Sancti imaginem projicere in flumen, aut in ripa reponere, donec à Deo pluviam obtineat. Similiter vanæ sunt orationes, quibus Sagæ circulis virgineis, pro morbo laborantibus, & pro parturientibus, benedicunt, adhibitis aliquibus cæremonijs, oscitationibus, halitus &c. Et ratio omnium est: Quia hæc omnia inutilia sunt, nullamque connexionem cum effectibus desideratis habent. Ita Sanchez *à num.* 34. Filliuc. *tr.* 24. *capit.* 6. *quæst.* 5. *num.* 148. Trullench *num.* 8. Sed qui de his vanis observatijs, varijsque orandi formulis plura voluerit, legat Delrium *lib.* 3. *Disquisit. Magic. p.* 2. *q.* 4. *per totam.*

Quid, & quale peccatum sit observantia futurorũ.

107 Observantia denique futurorum eventuum est: *Præcognitio rei prosperæ, seu adversæ ex observatione quorundam impertinentium.* Vt contingit, quando aliquis observat dies, tempora, occursus hominum, vel animalium ad aliquid agendum, vel omittendum: v. g. si domo egrediens pedem offendit, infaustum hoc credat, & sic domum revertatur. Similiter si calceos induens stornutat, aliquid adversum sibi eventurum timeat, & ob id super lectum decumbat. Quæ quidem, & similes observationes superstitiosæ prorsus, & illicitæ sunt. Tum quia ex mente D. Thom. 2. 2. *quæst.* 96. *art.* 3. sunt quædam reliquiæ antiquæ idololatriæ, secundùm quam observantur auguria, & quidam dies fausti, vel infausti. Tum quia, cùm sint sine ratione, & arte; nec sunt futurorum eventuum signa naturalia, aut à Deo designata; sed ex vanitate humana, dœmonumque malitia introducta, qui nituntur homines his vanitatibus implicare. Quapropter, dœmonum pactum in eis intervenire, edocet D. August. *lib.* 2. *de Doctrina Christiana, cap.* 20. communiores superstitiones sic referens: *Ad pacta cum dœmonibus inita pertinent millia inanium observationum: putà si membrum aliquod salierit: si, iunctis ambulantibus amicis, lapis, aut canis, aut puer medius interveniret: limen calcare, cùm ante domum suam aliquis transit: redire ad lectum, si quis cùm se calceat, stornutat: redire domum, si procedens offenderit; cùm vestis à soricibus roditur: plus timere superstitiones mali futuri, quàm præsens damnum dolere.* Hucusque D. Augustin. quibus sequentia adiungere possumus. Si quis in ludo mittat locum, vel tantis persurgat, ad malam fortunam abigendam: Si quis die veneris non vult vngues præcidere: Si mulierculæ, coniugij avidæ, nocte D. Ioannis orent, vt eis manifestetur, cum quo maritandæ sunt; & ad hoc attentè aures applicant, credentes fore earum maritum illius nominis, quod fortè tunc primo mane audierint: quam vanam observationem in hac Civitate apud mulierculas, & ancillas vigere, à fide dignis accepimus. Vnde hæ, & similes observationes esse peccata mortalia *ex se*, est communis sententia: attamen posse esse tantùm venialia ratione bonæ fidei, vel ignorantiæ, tradunt Caietan. verb. *Superstitio observationum*, Villalobos 2. *part. tract.* 38. *difficul.* 7. *num.* 17. Sanchez *num.* 21. Filliuc. *cit. supr. num.* 141. Sayr. *lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 5. Trullench *num.* 15. At quia hęc species observantiæ vanæ potius attinet ad divinationem per astra, videantur suprà dicta *punct.* 4.

PUN-

PUNCTUM IX.

De principalibus effectibus Magiæ naturalis.

QUia ad superstitionem observantiarum præcipuè pertinet Magia, vt communiter docent DD. & diximus suprà *num.* 5. ideo prementes vestigia NN. Salmant. Schol. *tom.* 3. *in Arbore Virtut. num.* 73. §. 8. qui nobis hæc latius discutienda consultò remittunt, Less. *lib.* 2. *cap.* 44. Trullench, & aliorum; de ea separatim agenda nobis hìc est. At quia Magia duplex est, alia *naturalis*, & licita, quæ virtute naturali rerum quædam mira operatur, ad quam spectat virtus, quæ in salutatoribus, & fascinantibus reperitur; & alia *superstitiosa*, quæ virtute dœmonis plura admiranda agit; ideo in hoc puncto nono de prima, & in decimo de secunda disputabimus.

§. I.

Essentia, & multiplicitas Magiæ declaratur.

Quid, & quotuplex sit Magia.

108 ANte omnia prælibandum est, quid, & quotuplex sit Magia. Magia ergo in communi accepta definitur dicendo, quòd est: *Ars per quam mira, & insolita ab hominibus fiunt.* Cæterùm, quia hæc mira possunt fieri ex applicatione alicuius causæ potentis ea producere; ideò ex diversitate causarum multiplicant DD. Magiam. Sed, nonnullis vanis divisionibus omissis, communiter dividitur in *naturalem*, & *superstitiosam*. Magia naturalis est: *Quæ præcisè applicando causas naturales communiter occultas, mira operatur.* Vnde quia vulgus, & homines imperiti admirabiles rerum virtutes ignorant, dum vident prædicta portenta, vel per miraculum, aut dœmonis artem edita credunt. Magia superstitiosa est: *Per quam homines dœmonis ope mira operantur.* Sed hęc ad sequens punctum reservatur.

Magia naturalis est licita.

109 Dicendum est, quòd magia naturalis non solùm est licita, sed laudabilis apud omnes gentes, vt sacris, & prophanis exemplis comprobabimus. Hac enim arte vsus est Iacob, *Genes. cap.* 30. dùm virgas amigdalinas, ex parte deglabratas, in canalibus aquę defixit, vt eas intuentes oves parerent maculatas. Videatur Valles *de Sacra Philosoph. cap.* 11. & Pereir. *in lib. de Magia*; Abul. *in cap.* 30. *Genes.* vbi virtuti naturali hęc tribuunt. Et meritò, quia vt ait D. Isidor. *lib.* 11. *Etymol.* anima huius conditionis est, quod in extremo fervore libidinis posita, formas visas attrahat, & fœtui imprimat. Vnde Quintilianus, & Hypocrates incolumes servarunt duas mulieres, morte puniendas ob suspicionem tori violati, quia filios Æthiopes genuerunt; probando, in fervore coitus vidisse picturas eis similes, & ideò Æthiopes, & nigros filios edidisse: vt refert D. Hieron. in cap. 30. Genes. *in Tradit. Hebr.* Et Galen. in lib. quem scripsit *de Theriaca ad Pisonem* refert, mulierem quandam, intuitu pulcherrimę picturæ, ex deformi marito speciosum peperisse infantem: *Visa* (inquit) *opinor natura imaginem transmittente.* ¶ An verò ad hanc similitudinem fœtui imprimendam requiratur visio, vel sufficiat etiam recordatio, & intellectio, non est adeò certum. ¶ De recordatione affirmat Valles *pag.* 130. *cap.* 11. *citato*, dummodò vterque parens in congressus momento eiusdem rei imaginationi fortiter inhęreat: & idem docet Delrius *lib.* 1. *cap.* 3. *quæst.* 3. ¶ Cęterum de intellectione negare videtur Aristot. 7. *Ethic. cap. vlt.* docens, in omni congressu, & coitu venereo adeò libido rapere potentias, & animam, vt nihil aliud tunc intelligere possit. ¶ Sed (quidquid sit de hoc) prędictam virtutem esse non superstitiosam; sed naturalem, tenent omnes DD. & maximè Div. Hieron. & D. Aug. *in Genes. q.* 93. *& lib.* 18. *de Civit. Dei, cap.* 5. Plin. *lib.* 7. *cap.* 12. Et hanc magiam naturalem didicisse Iacob, dum staret in Scholis Melchisedec, asserit Abul. ¶ Tobias etiam hac Magia vsus est, dum felle piscis visum Patri restituit *cap.* 11. Quia, vt docent Plin. *lib.* 32. *cap.* 7. & Galen. Simpl. *lib.* 10. piscis *Callionimus* habet virtutem ad oculorum albuginem detergendam.

110 Sed quid dicam de admiralibus, & occultis virtutibus à natura herbis, arboribus, lapidibus, aquis, gemmis, animalibus &c. insitis, ad miros effectus producendos, quæ si oculis non videremus, incredibilia, & superstitiosa omnibus viderentur. Quis crederet virtutem magnetis, torpedinis, & Echinis piscis (vulgò *Remora*) nisi experientia comprobaretur? Sed quia per hæc spatiari extra chorum est, qui naturalia portenta ex innata rerum virtute speculari satagit, legat Aristot. *de Admirand. audit.* Victoriam *in Relectione de Magia*, Albertum Magn. *lib.* 8. *tr.* 3. *& lib.* 24. Valles *lib. de Philosophia natur.* Ělian *lib.* 1. Plin. *lib.* 9. Torreblanc. *Epitome de Magia*, *lib.* 2. *cap.* 1. qui plurima ingeniosè de naturæ portentis congessit; & infinitæ alię sunt virtutes naturales rerum mirabilium effectrices, nobis prorsus occultę, & *in natura* (vtor verbis Plinij) *maiestate penitus abdita*, vt si quis hominum eis vteretur, superstitiosus, magus, seu divinus haberetur ab omnibus. Sed vtique hoc vitium potius ex hominum inertia, quàm ex rerum veritate, arti naturalis Magię attribueretur: cùm hæc vera philosophia sit, & antiquis, etiam Regibus, apprimè chara; & sic fatetur D. Hieron. in Dan. cap. 2. *Magi sunt, qui de signis philosophantur ::: non malefici sunt, sed philosophi Caldæorum, & ad artis huius scientiam Reges quoque, & Principes eiusdem gentis omnia faciunt.* Quapropter hæc ars naturalis Magiæ licita, & honesta est, & illa imbutos fuisse Magos, qui ab Oriente venerunt, Christumque infantem stella duce invenire, & adorare meruerunt, docent nonnulli graves Scriptores. Cæterùm, quia libri non pauci sunt de Magia tractantes, qui simul cum naturali immiscent superstitiosam, ideò pedetentim magnaque cum cautela legendi sunt, ne aureo Babylonis calice venenum incautis propinent. De quo videatur Michaël de Medina *lib.* 2. *de Recta in Deum fide*, *cap.* 7. Hucusque dicta communia sunt, & pręter citatos docent Delrius *lib.* 1. *Disquisit. Magic. capit.* 3. Torreblanca, *tum loco supra relato, tum de Iure spirituali practic. libr.* 11. *cap.*

Magia naturalis mira operatur.

cap. 2. Trullench *lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 11. Less. *lib.* 2. *cap.* 44. *dub.* 1. Pereyr. *lib. de Magia, cap.* 3. Sanch. *lib.* 2. *cap.* 40. *num.* 42. & Leand. *tract.* 9. *disp.* 3. *quæst.* 2.

Regulæ ad cognoscendũ, quando effe ctus provenit à causa naturali, vel superstitiosa.

111 Sed quæres hic: Quomodò cognosci poterit, an à causa naturali, vel superstitiosa effectus miri, & admirabiles procedant? ¶ Hæc quæstio satis difficilis est, vt expendit Valentia 2. 2. *disp.* 6. *quæst.* 13. *punct.* 3. cùm moraliter impossibile communiter sit cognoscere an à Deo, vel dæmone, aut natura aliqui effectus dimanent. Nihilominus hoc ex triplici principio dignosci poterit, scilicet ex cognitione *causæ*, *operationis*, & *effectus*. ¶ *Primò*: Ex cognitione causæ dignoscitur; quando causa *ex se* effectum nequit naturaliter producere: vt docent Div. Thom. 2. 2. *quæst.* 95. *articul.* 2. *in corpore*. Deinde ad causam attinet, si adhibeantur ligaturæ, characteres, verba apochrypha, nomina ignota, vel aliæ circunstantiæ ad rem inutiles: tunc enim dæmonis ope provenire credendum est. ¶ *Secundò*: Ex conditione operationis; si hæc sit distans passo; vel breviùs solito effectum consequatur, vt si repentè homo salvus fiat, aut si brevi tempore plures leucæ conficiantur. ¶ *Tertiò*: Ex conditione effectus; vt si humanam superet industriam. Hæc ergo sunt principia, ex quibus quilibet facilè rimari poterit, an effectus admirabiles à causa naturali, vel superstitiosa dimanent. De quo videatur Less. *lib.* 2. *capit.* 44. *dub.* 3. & ex ipso Trullench *dub.* 11. *num.* 4. & Leander *quæst.* 5.

Quid agendum, dum est dubium de causa.

112 Sed vrgentiùs rogabis: A qua causa præsumendum est talem effectum provenire, quando de hoc dubium adest? ¶ Respondetur, tunc iudicandum esse à causa naturali produci. Et ratio est: Quia, vt ait D. Thom. 2. 2. *quæst.* 60. *art.* 4. ex glossa in cap. 14. ad Rom. vers. *Qui manducat &c. Dubia in meliorem partem sunt interpretanda*... Et ideò concludit in corpore: *Vbi non apparent manifesta indicia de malitia alicuius, debemus eum vt bonum habere, in meliorem partem interpretando, quod dubium est*: ergo quando dubium est, an effectus à causa naturali, vel superstitiosa procedat, pro illa suffragium mittendum est. ¶ *Deinde*: Nam virtutes naturales rerum sunt adeò admirabiles, vt miracula videantur. De quibus plurima refert D. Augustin. *lib.* 14. *de Civitate Dei*, *cap.* 24. Quorum aliqua hìc subjiciam. Primum est de quodam homine, qui virtute naturalium causarum, pro libito à sensibus ita alienabatur; vt nec in eo anhelitus reperiretur, nec vim ignis admoti sentiret. Secundum de altero, qui quoties volebat, largum emittebat sudorem. Et tertium de alijs, qui aures vel singulas, vel simul ambas movebant. Et lib. 21. cap. 45. & 6. alia adducit; & inter ea, quòd pavonis caro est putrescere nescia; & quòd argentinus salis liquatur igne, aqua verò induratur, & crepitat. Denique Delrius *lib.* 1. *cap.* 3. narrat, Turcam quendam Venetijs liquato plumbo manus lavisse innoxium. Et dum hæc scribo, retulit mihi Doctor quidam huius almæ Salmantinæ Vniversitatis, & in primaria Cathedra Medicinæ emeritus iam Magister, apud se retinere partem cuiusdam funiculi à Religioso gravi Franciscano acceptam, quæ tanquàm aurum in igne probata, semper integra, illæsa, imò & magis dealbata, de tam voraci elemento ex vi naturali triumphans, apparet: ergo cùm hęc, & alia portenta naturalis causarum vis queat operari, in dubio non vt superstitiosa, sed vt naturalia iudicanda sunt. Sic Sanchez *cap.* 40. *num.* 44. & Palaus *punct.* 10. *numer.* 2.

---

§. II.

Quæ sit virtus, per quam Salutatores morbis medentur?

Refertur prima sententia circa Salutatorũ munus, & virtutem.

113 Quibus stabilitis (ad particulares casus descendendo) hic disputant Theologi: An, & qualis sit virtus, qua homines, vulgò *Salutatores* nuncupati, morbo rabiei, seu hydrophobię, necnon vulneribus lethalibus (vt refert Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *n.* 63.) signo crucis facto, quadamvè inhiatione, aliquibusque verbis sacris brevi tempore medentur? ¶ Pompinatius *lib. de Incantatione*, Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 25. *quæst.* 2. Castañeda *de Superstitione, cap.* 12. & alij docent, hanc virtutem de facto dari, esseque naturalem, & consequenter eius vsum licitum, & honestum. Probantque suam sententiam (*primò*) Nam herbę, lapides, & animalia habent virtutem naturalem ad morbos sanandos: ergo nulla est repugnantia in eo, quòd in homine, vtpotè microcosmo, talis virtus inveniatur; ita vt in vno homine sit virtus huius herbę, in alio talis lapidis, & sic de reliquis. ¶ *Secundò*: Nam, vt dicunt Forulius, & Garbus Medici citati à Torreblanca *lib.* 12. *cap.* 24. *num.* 31 talis virtus provenit ex quodam corporis temperamento, ex humoribus *ad pondus* resultanti, ob siderum determinatam constellationem, in qua prædicti homines nascuntur. Unde dicunt aliqui hęretici, Christum ex virtute naturali tot miracula patrasse: sed tale temperamentum possunt aliqui homines fortiri: ergo & illa virtute gaudere. ¶ *Tertiò*: In Africa Psilli, & in Italia Marsi solo contactu serpentum venena extrahebant; & alij (quos refert Azor) sudore, saliva, & odore diversis morbis medebantur: sed si esset gratia gratis data, & non virtus naturalis, videtur inconveniens, quòd Deus Gentilibus illam conferat: ergo, &c. ¶ *Vltimò*: Aliqui sunt, qui sola virtute naturali aspectus infantibus præcipuè nocent, vt de fascinantibus constat: ergo econtrà credendum est, Deum de facto aliquibus hominibus communicasse prędictam virtutem, ad morbos depellendos, & sanandos. Alias experimentorum farragines nobis adversarij objiciũt; sed dicta sufficiant, cùm par omnibus sit ratio.

Secunda sententia proponitur.

114 Sed econtrà Ciruelo *de Superstit. part.* 3. *cap.* 7. asserit, hanc virtutem esse superstitiosam, & ideo hos homines dæmonis ope talia agere. Cui ex parte adhærent Victoria *de Magia*, *quæst.* 4. *num.* 16. *ad* 2. Et moventur *primò*: Quia virtus naturalis nequit tam brevi temporis spatio morbos curare, & alios mirabiles effectus causare; v. gr. rabida animalia vnico afflatu occidere: ergo signum est, quòd est superstitiosa. ¶ *Secundò*: Virtus

natu-

naturalis non est verbis, aut signis alligata; nec omnibus ægrotis æqualiter prodest, sed diversa est iuxta diversas complexiones: sed isti homines vtuntur signis, & verbis; & eorum saliva omnibus æqualiter prodest: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Etenim nec hæc virtus potest esse supernaturalis, & à Deo ipsis gratis data: Quia communiter prædicti Salutatores sunt homines ignobiles, & aliàs flagitiosissimi, & vitijs dediti: ergo congruum non est, quòd Deus illis talem gratiam concesserit. ¶ *Quartò*: Virtus permanens ad mira efficienda solis Iustis à Deo solet concedi; at peccatoribus tantùm transeunter solet communicari: sed hac virtute prædicti Salutatores permanenter gaudent: ergo &c. ¶ *Quintò*: Quia ea ad lucrum præcipuè vtuntur: ergo non est vt supernaturalis habenda. His tamen non obstantibus:

Propria mens aperitur.

115 Dicendum est, de facto dari prædictam virtutem in aliquibus hominibus; addimus tamen, hanc non esse naturalem, sed gratiam gratis datam. ¶ Prima pars conclusionis probatur: Nam Domini Inquisitores, & Episcopi prædictos Salutatores permittunt, & gravissimi Doctores, infrà citandi, eos approbant: ergo temerarium est negare in eis veram, & honestam virtutem ad morbis medendum. ¶ *Secundò*: Quia nulla est repugnantia, in hoc quòd Deus communicet hanc virtutem certis familiarum viris, vt sermone, aspectu, & tactu medeantur quibusdam morbis, valeantque contra rabiosi canis morsum, serpentumque venena; sicut de facto concessit omnibus Franciæ Regibus, sanando strumas (vulgò *lamparones*) vt agnoscunt Hormisda Papa *in Epistol. ad Remigium Rhemensem*, & Bonifacius VIII. *in Canonic. S. Ludovici*, & docet D. Thom. *de Regim. Princip. lib. 1. cap. 16.* insinuans, ortum habuisse, ex quo Clodovæus 1. Rex fuit vnctus oleo mirabiliter per columbam delato, Less. *lib. 2. cap. 43. num. 63. in fine*, Delrius *lib. 2. quæst. 4. §. Denique*: & eandem virtutem tribuunt aliqui *apud Less. loc. cit.* septimo masculo, cuius ortum fœmineus partus non interruperit. Similiter, Reges Hispaniæ habere virtutem, & gratiam gratis datam ad sanandum scrophas, &, inquantùm fidei defensores, ad dœmones ab obsessis expellendos, tenent Casian. *in Cathal. Glor. mundi, part. 5. consid. 1.* Valdes *lib. de Dignit. Reg. Hisp. cap. 16. num. 9.* Solorzan. *de Iur. Indiar. lib. 2. cap. 25. n. 30.* Puent. *lib. 2. Monarch. cap. 6. §. 1.* Card. Tapia *Rubric. de Constit. Princip. cap. 3. n. 3.* & alij: ergo nec repugnantia est, quòd dentur homines, quos vulgò *Salutatores* appellamus, qui gratiam, & virtutem à Deo habeant ad hydrophobos sanandos.

Probatur, quòd talis virtus non sit naturalis, sed gratis data.

116 Quòd autem hæc virtus non sit naturalis, sed gratis data (quod est secunda pars conclusionis) probatur *primò* quoad virtutem naturalem (Estò aliquibus gravibus Doctoribus contraria sententia videatur satis probabilis) Nam, si hæc virtus esset naturalis, Salutatores eam obtinerent vel ex temperamento speciei, aut ex individuali complexione, sub hac, vel illa determinata constellatione accepta; & sic omnes homines, vel saltem sub tali constellatione nati, prædictam virtutem haberent; sicut videmus, quòd omne rhubarbarum bilem expurgat, & omnis magnes ferrum attrahit, vt tradit Galenus *lib. de Simplic.* sed nec omnes homines, nec sub tali constellatione nati eam habent: ergo naturalis non est. ¶ Quod verò sit gratia gratis data à Deo, & hæc in aliquibus inveniatur, probatur. Etenim 1. *ad Corinth. 12. vers. 9.* referens Apostol. gratias ab Spiritu Sancto hominibus communicatas, ait: *Alij gratia sanitatũ in vno spiritu, alij operatio virtutum &c.* Sed non est cur hanc gratiam sanitatum, saltem respectu alicuius particularis infirmitatis, nunc in Ecclesia sua Deus aliquibus hominibus non conferat: ergo de facto datur. Minor probatur, impugnando Salmeron *tom. 4. in Evang. part. 2. tract. 13. & 6. tract. 3.* Quia tales gratiæ non sunt à Deo hominibus datæ præcisè ad confirmationem fidei, (vt ipse falsò credit) sed etiam ad vtilitatem publicam, quando, & vbi valde est necessaria; sicut dicitur de Psylis, quibus data est gratia curandi serpentium morsus, quia eorum regio eis abundat: ergo non est inconveniens, quòd hæc gratia etiam nunc aliquibus hominibus conferatur. Maximè, quia hæc gratia gratis data, quam Deus Salutatoribus communicat, non est ita perfecta, & vniversalis, sicut ea quæ Apostolis, alijsque viris Sanctis fuit communicata; cùm hæc concessa fuerit ad omnibus morbis medendum, illa verò solùm est ad hydrophobiam curandam. Sic tenent Delrius *lib. 1. Disquisit. Magic. cap. 3. quæst. 4. per totam*, Torreblanca *Iuris Spirit. Pract. lib. 12. cap. 23. & 24.* Raphael de la Torre *2. 2. quæst. 96. art. 4. disp. 7.* Sanchez *lib. 2. Decal. cap. 40. à num. 47.* Villalobos *2. part. tract. 38. diffic. 8.* Navarr. *in Summ. cap. 11. num. 36.* Trullench *lib. 1. in Decal. cap. 10. dub. 10.* Less. *lib. 2. de Iustitia, capit. 43. dub. 10. num. 63.* Suarez *tom. 1. de Relig. tract. 3. lib. 2. cap. 15. num. 25.* Palaus *tract. 17. disp. 1. punct. 10. à num. 14.* & Thom. Hurtado *Resol. Moral. part. 1. tract. 5. capit. 4. resolut. 28.*

Qui Salutatores superstitiosi sint.

117 Dixi, hanc virtutem, ad rabiem seu hydrophobiam medendam, nunc de facto *in aliquibus* adesse: quia non omnes, qui communiter munere Salutatorum funguntur, prædictam virtutem, & gratiam sanitatis à Deo infusa habent; quin potius plerique superstitiosi sunt, dœmonisque ope hæc peragunt. Vnde aquilinis oculis DD. Episcopi, & Inquisitores eos examinare debent, priusquam hoc munere fungere permittant. Quare vt superstitiosi excludendi sunt (*primò*) qui dicunt se futura cognoscere, quia, vt suprà loquendo de divinatione diximus, hoc fieri nequit sine dœmonis magisterio. ¶ *Secundò*: Quando sine læsione laminas flammantes calcant, carbones manibus contrectant, aut ardentem clibanum subeunt: quia cùm naturaliter hæc fieri nequeant; nec divinitus fieri credendum est, cùm hoc ad hydrophobiam curandam non conducat; sequitur quòd pacto dœmonis ea operentur. Et ita compertum est, similia facientes characteres occultos in signum pacti à dœmone impressos, vel in carne, aut vestimentis secum portare. ¶ *Tertiò*: Quando medio inhalitu fornacem tepefaciunt: quia dœmon ad hoc ex pacto tunc concurrit; vt tradunt Torreblanca *à numer. 34.* Hurtado *num. 299.* & Delrius *lib. 1. cap.*

cap. 3. *q*. 4. ¶ *Quartò*: Quando rabie lethali homines laborantes, quia per totum corpus diffusum est venenum, flatu interimunt: quia hoc est peccatum; & nec Deus, nec natura confert gratiam ad peccandum; & sic evidens suspicio est, quòd dæmon ad id concurrat. Sic (contra Torreblancam *num*. 22.) docent optimè Sanchez *n*. 47. Hurtado *n*. 310.

118 *Quintò*: Quando habent totam S. Catharinæ, aut S. Quiteriæ palmam in corpore impressas: quia diabolus amans Christum imitari, qui propria stigmata aliquibus, vt Sancto Francisco, S. Catharinæ, & alijs impresit (ad quod alludit illud Apoc. 7. & ad Galat 6.) ipse solet suos aliquo signo sigillare. ¶ *Sextò*: Quandò vnus ab altero dignoscitur, quin aliquando eum viderit; & quando dicunt, quòd dum sunt vino madidi, vivaciori potiuntur virtute ad medendum: quia incredibile est, quòd Deus suam gratiam ebrietatis periculo subjiciat. Et licet talis virtus sit naturalis, vt nonnulli probabiliter defendunt, & sic posset calore vini tunc confortari; tamen semper suspicio adesset, an à dæmone proveniat, cui valde chara est ebrietas, nimiaque vini potatio. Vt docent Vera Cruz, *lib*. 2. *de Anim. specul*. 2. Ciruelo *de Superst. part*. 3. *cap*. 7. Sanchez *num*. 47. ¶ *Septimò*: Si asserant, in præsentia alterius Salutatoris maiorem salutandi vim habentis, se non posse hydrophobia, seu rabie laborantes sanare: cùm potius virtus naturalis ex consortio alterius intensioris confortari, & intendi debeat; & si est gratis data, non ab alijs, sed à Deo vnicè dependeat. ¶ *Octavò*: Si salutandi munus alij ab alijs discant: Quia gratia naturalis, sive gratis data non discitur, sed cogenitur, aut infunditur. ¶ *Nonò*: Si credat, hanc habere virtutem, ex quo aliquis sit septimus filius, ac masculinum ordinem fœmineus partus non interruperit; quod ridiculum est. Quid enim ad hanc virtutem prodesse, aut obesse potest, quòd sit primus, aut septimus filius; vel quòd fœmineus partus ordinem interruperit? Nihil certè, cùm nec virtus naturalis, nec divina his circunstantijs ligata sit. Quapropter tàm hoc, quàm quod apud Belgas creditur, scilicèt quòd qui nascuntur feria sexta Parasceves, prædicta virtute sanativa gaudent, omninò superstitiosum est. ¶ *Decimò*: Quando ad curandum certis verbis vtuntur, quibus, & non alijs putant inesse virtutem, etsi à quocunque proferantur: quia gratia prædicta non verbis, aut signis alligata, & collata est, sed personæ. Dicta docent DD. suprà pro nostra conclusione relati, maximè Suarez *cap*. 15. Sanchez *cap*. 40. *num*. 47. Torreblanca *cap*. 23. *à n*. 13. Delrius *lib*. 1. *cap*. 3. *quæst*. 4. Torre 2. 2, *quæst*. 96. *art*. 4. *disp*. 7. Hurtado *cap*. 4. *resol*. 30. Palaus *punct*. 10. *n*. 15. & alij.

Prosequitur illatio.

119 Ex quibus constat ad vtriusque sententiæ argumenta. Nam ad primum argumentum primæ sententiæ respondetur ex dictis *num*. 116. Vbi etiam solutio est secundi. Maximè, quia tale temperamentum *ad pondus* impossibile est naturaliter; vt docet Div. Thom. *in* 3. *distinct*. 16. *quæst*. 1. *art*. 1. *ad* 4. Quem sequuntur NN. Complut. Abbrev. *tom*. 3. *lib*. 2. *de Gener. disp*. 12. *quæst. vnica*, Galen. *lib*. *de Temperam*. & alij: Tum quia corpus illud facilè ab exterioribus agentibus læderetur, cùm nullam qualitatem haberet intensam, ad contrarijs obsistendum. Tum etiam: Quia non est vllo viventi connaturale. Tum deniquè: Quia cùm calor sit necessarius ad operationes animæ, si non dominaretur in corpore, illæ valde tepidæ, & remissæ evaderent. Et ideo à Christo etiam illud relegant Theologi, & Philosophi, concedentes ei solùm connaturale, & summe æquale in ordine ad alia temperam enta. ¶ *Deinde*: Licèt loquantur de temperamento naturali possibili, dico, quòd non iam miracula, sed nec alia minoris momenti opera illud habentes effici possent; vt probat D. Thom. 3. *Contra gent. cap*. 103. & latè Medina *de Recta in Deum Fide*, *lib*. 2. *cap*. 7. *à folio* 66. Et ratio est: Quia temperamenti virtus non in ordine ad alios, sed ad se extenditur; nec potest aliorum discrasias, & intemperies, ad eucrasiam, & temperiem reducere. ¶ *Præterea*: Virtus temperamenti in distans agere nequit: sed Christus infirmos distantes sanabat, vt patet in filij Reguli, & Centurionis pueri curatione: ergo falsum prorsus est, Christi miracula, ægrotorumquè curationes ex vi temperamenti posse provenire: vnde potiori titulo virtus ad ægris medendum naturali hominum temperamento negari debet. Videantur, vltra relatos, Torreblanca *citat. libr*. 12. *cap*. 23. *numer*. 5. & Moura *de Incantatione*, *opuscul*. 1. *sect*. 2. *cap*. 4.

Duobus argumentis primæ sententiæ respondetur.

120 Ad tertium, Dicendum est, illos Gentiles, vel ex tacito dæmonis pacto medicinas occultè applicantis sanare; vel habere gratiam sanitatis gratis à Deo datam. Nullum enim est inconveniens, quòd eam Deus Gentilibus, sicut & peccatoribus, communicet; cùm gratiam faciendi miracula, quæ perfectior est, Deus soleat peccatoribus communicare, vt probat Angelic. Doct. 2. 2. *q*. 178. *art*. 2. *in corpore*, & *ad* 4. & de prophetandi virtute constat ex sacr. Scripturæ fuisse Balaam communicatam. ¶ Ad quartum, Dicendum est *primò*: quòd ex quo admittatur qualitas illa naturalis, nociva fascinandi, non sequitur virtutem sanandi adesse: Nam, teste Aristot. *lib. Problemat. sect*. 7. plura necessaria sunt ad sanitatem, quàm ad ægritudinem: *Bonum* (vt communiter dicitur) *ex integra causa*, *malum verò ex quocumque defectu*: ergo ex fascinatione non concluditur virtus naturalis ad sanandum. An verò detur prædicta qualitas, infrà constabit *à num*. 130.

Alia argumenta solvuntur.

121 Duo priora argumenta secundæ sententiæ confirmant nostram resolutionem, negantem talem virtutem esse naturalem. Et si secundum extendatur ad gratias gratis datas, nullum reputamus inconveniens, quòd medijs aliquibus signis, & actionibus virtutem propriam communicet; vt docent etiam Azor *tom*. 1. *lib*. 9. *cap*. 21. *quæst*. 2. Sanchez *cap*. 40. *num*. 47. Abul. *in cap*. 1. *Iosue* super illa verba *Obediente Deo voci hominis*. ¶ Ad tertium argumentum, probans talem virtutem non esse gratiam gratis datam, Dicimus; ad hoc nihil obesse, quòd viris peccatoribus communicetur: Cùm hæc virtus non detur ad propriam vtilitatem, sed ad communem Reipublicæ. Et constat à paritate virtutis ad miracula patranda, de qua suprà *num*.

Secundæ oppositæ sententiæ argumentis fit satis.

num. 120. sicut ergo peccatores possunt ex Dei virtute miracula facere, ita etiam & ægros sanare. ¶ Per quod etiam constat ad quartum: Quia quòd talis virtus permanenter, aut transeunter conferatur, de materiali est; & ideo tàm Iustis, quàm peccatoribus vtroque modo communicari potest. ¶ Quintum argumentum solùm probat, illicitè illa vti, qui ad lucrum eam convertuntur; non verò ex hoc efficaciter arguitur, esse superstitiosam. Fatemur tamen, non levem talem abusum ingerere de veritate suspicionem.

Quædam inferuntur circa alios curandi modos.

122 Ex quibus patet *primò*, non esse vniversaliter damnandam virtutem, seu gratiam gratis datam ad diversos morbos sanandos, quam audio habere, non longè ab hac Civitate, homines cuiusdam familiæ, & lata experientia comprobata est. Cœterùm attentè videndum est, ne vtantur ad hoc medijs vanis, & inutilibus, quia tunc evidens signum est, quòd superstitiosa sit. Nec similiter negamus, talem virtutem posse ægris communicari medio tactu, halitu, odore; cùm in hoc nulla sit repugnantia, vt optimè docet Sanchez *num.* 47. contra Delrium damnantem, posse Salutatorem vim sanativam communicare medio pane à se morso. ¶ Secundò sequitur, annullos, vel imagines astronomicas sub tali signo confectas, nullam virtutem naturalem habere ad morbos sanandos, & alios extraordinarios effectus producendos. Tum quia artificialia ex se non sunt principium alicuius actionis, seu inmutationis corporum; quia hoc est proprium naturalis potentiæ. Tum etiam: nam artificiale opus est voluntarium, vnicè ex dispositione artificis dependens: ergo à cœlestibus corporibus non dependet, & consequenter nec ab eis virtutem aliquam accipere ad mira efficienda potest. Videantur D. Thom. *quæst.* 96. *art.* 2. *ad* 2. Delrius *lib.* 1. *Disquisit. Mag. cap.* 3. *quæst.* 1. plures alios referens, Sanchez *cap.* 40. *num.* 50. ¶ Tertiò sequitur, valde dubiam esse virtutem naturalem, qua ex documentis artis Alchimiæ viliora metalla in aurum, & argentum converti aliqui dicunt, vt videri possunt apud Delrium *ubi supr. cap.* 5. *quæst.* 1. Pereyr. *lib.* 1. *de Mag. cap.* 12. Valentia 2. 2. *disp.* 6. *quæst.* 13. *punct.* 2. ac proinde eodem modo satis dubium est, sit nec ne superstitiosa. At solùm in hac materia certum est, quòd hæc ars debet iudicari vana, inutilis, expositaque multis periculis, vt diabolus se huic operi ingerat. Ac proinde Ioann. XXII. in Extravag. *Spondent de crimine falsi* sub gravissimis pœnis perpetuæ infamiæ, & amissionis bonorum Alchimistas punit. Videantur insuper Sanchez *lib.* 2. *cap.* 40. *n.* 51. & Palaus *punct.* 10. *n.* 17.

§. III.

De Ensalmis, & Fascinationes.

Quid, & quotuplex sit Ensalmus.

123 Examinata virtute, quæ in Salutatoribus inveniri potest, progredimur ad investigandum ea, quæ ensalmis, & fascinationi inest, quia aliquomodò ad Magiam naturalem videtur pertinere. Quapropter, vt claritati consulamus, priùs de ensalmatoribus, deinde de fascinationibus agendum est. Pro dicendorum autem intelligentia, Nota, quòd ensalmus nihil aliud est quàm *orationes quædam ex certis verborum, præsertim sacrorum, formulis coordinata ad morbos, & vulnera sananda.* Et dicitur *Ensalmus*; quia communiter ex psalmorum verbis componitur. Hic ergo curandi modus dupliciter fieri potest; Primò, orando certis verbis sacris, quibus à Deo petamus salutem corporalem pro infirmis; aut quòd à nobis, vel proximo aliquid nocivum avertat, non intendendo, nec credendo; quòd talis oratio infallibiliter consequetur petita, sed tantùm ex divina misericordia; & hic dicitur ensalmus *invocativus*. Secundò, quando ex certis verbis componitur oratio, cui tribuitur virtus infallibilis, aut ex opere operato ad sanandum, & hic appellatur ensalmus *constitutivus*. Quibus notatis:

Ensalmus invocativus ex genere licitus est.

124 Dicendum est *primò*: quòd ensalmus *invocativus*, sive compositus authoritate publica, sive privata, licitus est. Et ratio est: Quia licitum, & sanctum est, à Deo salutem, & alia temporalia bona, inquantùm adminicula esse possunt ad beatitudinis consequutionem, petere: ergo & ad hoc orationes sub certa verborum forma componere: cùm ergo ensalmus invocativus hæc vnicè contineat, ex genere suo licitus est. Ita Navarr. *in Manual. cap.* 11. *n.* 38. Torre 2. 2. *quæst.* 90. *disp.* 26. *num.* 7. Villalobos *part.* 1. *tract.* 38. *difficult.* 9. Azor *lib.* 9. *cap.* 26. *quæst.* 6. Bonacin. *disp.* 3. *quæst.* 4. *punct.* 2. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 40. *num.* 39. Abul. *in cap.* 23. *Matth. quæst.* 38. D. Antonin. 2. *part. lib.* 12. *cap.* 1. §. 11. Ciruelo *de Superstitione, p.* 3. *cap.* 3. & 4. Suarez *de Relig. tom.* 1. *tract.* 4. *lib.* 2. *cap.* 15. *num.* 26. Fagundez *lib.* 1. *in Præcept. Decal. cap.* 36. *à num.* 1.

Ensalmus constitutivus semper est illicitus.

125 Dicendum est *secundò*: quòd ensalmus *constitutivus* vniversaliter est reprobandus. Et ratio est: Quia nullis verbis inest virtus naturalis, ad vulnera sananda, vel morbos depellendos: sed aliàs nec à Deo est illis communicata: ergo si talia verba efficaciter, & quasi ex opere operato prædictos effectus operantur; signum est, quòd hoc arte, & dœmonis ope fiat. Consequentia patet. Et maiorem sic probo: Nam verba, si scripta sunt, ex se sunt quid mortuum, & inanime: ergo; nisi fortè ratione atramenti, aut chartæ, in qua sunt scripta, ex se nihil valent naturaliter operari. Deinde si sint ore prolata, nihil aliud sunt, quàm sonus; & ita tantùm vim habent aërem feriendi: sed sonus, maximè moderatus, non habet vim ad corpora, & temperamenta hominum immutanda, qualiter necessarium est ad morbos depellendos: ergo prædicta verba, sive vt ore prolata, sive vt scripta, vim naturalem ad sanandum non habent. Minor etiam ostenditur: Nam verba sacra, licèt haberent aliquam virtutem supernaturalem ad salutem animarum, vel corporum, hoc tantùm accidit, quando super ægros à Ministro Ecclesiæ proferuntur, vt constat ex Marc. 16. vers. 17. vbi de Apostolis dicitur: *In nomine meo dœmonia ejicient, linguis loquentur nobis; serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super ægros manus imponent, & benè habebunt*; non verò quando proferuntur ab ensalmato-

toribus, qui communiter sunt homines flagitiosi, & milites malæ vitæ: ergo falsum, & superstitiosum est dicere, quòd ex virtute supernaturali prædictis verbis à Deo communicata tales ensalmatores morbis medentur. ¶ Præterquàm, quòd non constat certò, nec ex Ecclesiæ traditione, aut definitione, quòd Deus de facto concesserit aliquibus verbis, præter Sacramentorum formis, virtutem ad ea, quę significant, ex opere operato efficienda: ergo falsum est, illa ensalmatores ex sacrorum verborum virtute operari. ¶ *Deinde*: Quando ensalmatores vtuntur verbis sacris, v. g. dulciss. nomine *Iesu*, *Mariæ* &c. in suis ensalmis, non est, vt per ea Deo, & Sanctis debita exhibeatur reverentia, sed vt diabolo divinus honor tribuatur, vt ait Eymericus *in Director. Inquisit. part.* 2. *quæst.* 43. *numer.* 2. Quia dæmon ensalmum instituens omnia eius verba sacra ad seipsum dirigit: ergo, si ex eorum virtute ensalmatores morbis medentur, non est, quia virtus supernaturalis, sed quia diabolica, & superstitiosa ex pacto dæmonis ibi adest. Sic D. Thom. 2. 2. *q.* 96. *art.* 2. *&* 4. D. August. *lib.* 10. *de Civit. Dei, cap.* 9. *&* 11. Abul. *in Levit. cap.* 19. *q.* 19. & communiter DD. maximè suprà relati, & insuper Delrius *lib. Disq. Mag. cap.* 4. *quæst.* 3. Torreblanca *lib.* 12. *cap.* 22. Hurtad. *tom.* 1. *Resol. Moral. tract.* 5. *cap.* 6. *resol.* 43. & alij.

Regulæ Div. Thom. ad honestatem, vel superstitionem ensalmi cognoscendã.

126 Quapropter D. Thom. 2. 2. *q.* 96. *art.* 4. quatuor regulas tradit, ex quibus cognoscere facile nobis sit, an ensalmi sint liciti, vel non. Primò videndum attente est, quid sit, quod profertur, vel scribitur: Nam si est aliquid ad dæmonum invocationem pertinens, manifestè est superstitiosum, & illicitum. Secundò cavendum est, si contineat nomina ignota, aut inusitata, vel nova, vt si nova nomina Angelis Sanctis imponat, & confingat. Tertiò similiter est cavendum, ne ensalmus falsa contineat: tunc enim à Deo esse non potest, sed ab authore falsitatis, qui est diabolus. Quartò superstitiosum est, si in tali ensalmo cum verbis sacris aliqua vana misceantur, v. g. aliqui characteres scripti (præter signum Crucis) vel si spes ponitur in modo proferendi, scribendi, aut ligandi, aut in alia huiusmodi vanitate, quæ ad divinam reverentiam non pertineat. Vnde quia nullus est ensalmus, etiam *invocatorius*, seu *deprecatorius*, in quo non sit aliqua vana circunstantia, vel in modo prolationis verborum, aut numero determinato ligaturarum, concludunt Doctores supr. cit. hunc vsum, maximè Salutatoribus, interdicendum esse. Tum quia rarissime ensalmis vtuntur, nisi mulierculæ ignobiles, & vetulæ, aut homines, & milites deperditæ vitæ, de quibus vehemens est suspicio, experientia teste, expressi, aut taciti cum dæmone pacti. Quare tantùm licitum, & securum est, quòd Ecclesię Ministri, vtentes orationibus ab Ecclesia approbatis, pro infirmis deprecentur, & ita piè credendum est, quòd *Oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus*, vt ait Div. Iacob. *capit.* 5. *num.* 15. Qui plura de hoc voluerit, legat Mouram *tract. de Incantat. seu Ensalm. opuscul.* 1. Torreblancam, & Delrium *loc. citat.* Valle *de Ensalmorum curatione, sect.* 11. *capit.* 10. & alios apud ipsos, quia dicta pro morali captu sufficiunt.

Quid & quotuplex sit fascinatio.

127 Pro decisione difficultatum, quas secunda tituli pars continet, Nota primò, quòd fascinatio (vt ait Vallesius) est *passio oculis innata, & concepta, profecta ex quadam affectione animæ malignæ eius, qui intuetur.* Vel, vt ait Abul. in Num. cap. 21. quæst. 15. *Tunc datur, dum aliquis quempiam videns, ad eum non coniunctus corporaliter, nec in eum quidquam agens eum lædit.* ¶ Nota *secundò*: quòd prædicta fascinatio communiter à Theologis dividitur in *vulgarem*, *physicam*, seu *naturalem*, & *dæmoniacam.* Vulgaris est, quæ ex vulgi opinione oritur, credendo, solam visionem ipsam invido animo aspicientis posse homines fascinare, & maximè infantes, & alias personas teneræ ætatis, & debilis complexionis. *Physica*, seu *naturalis* dicitur, quando ex vehementi imaginatione immutatur cor, & ex eo corpus coniunctum, generanturque ex hoc humores putridi, quorum virtus ad oculos pervenit, & ex oculis ad aërem contiguum, quem corrumpit vsque ad determinatam distantiam, & ita inficit quos visus invenit, maximè si debilis sint complexionis. *Dæmoniaca* appellatur perniciosa quædam qualitas, dæmonum arte illata, ob tacitum, vel expressum cum dæmone pactum. Solent enim nefarij homines cum dæmone pacisci, vt quos livide aspexerint, perniciem inferant. Hæc omnia communia sunt; & docent D. Thom. 1. *part. quæst.* 117. *art.* 3. *ad* 2. *&* 3. *Contra Gent. cap.* 103. & *ibi* Ferrara, Torre, 2. 2. *quæst.* 96. *art.* 2. *disp.* 6. Delr. *lib.* 3. *part.* 1. *q.* 4. *sect.* 1. Torreblanca *lib.* 12. *cap.* 10. Medina *de Recta in Deum Fide, lib.* 2. *cap.* 7. Valles *Sac. Philosoph. cap.* 68. Ciruelo *de Superstit. cap.* 5. Trullench *lib.* 1. *Decalog. cap.* 10. *dub.* 12. *num.* 1. Abul. *in Gen. cap.* 21. *& in Numer.* late agit *à quæst.* 9. *ad* 18. Mendoza *in Viridario Sacræ Script. lib.* 4. *problem.* 11. Leand. *tr.* 9. *disp.* 3. *à q.* 6. & Azor *tom.* 1. *lib.* 9. *cap.* 25.

Sunt qui asserant, esse virtutem naturalem solo visu fascinandi.

128 His *vt certis* stabilitis, quæstio in præsenti non levis est: An in aliquibus hominibus possit dari virtus naturalis solo aspectu fascinandi? ¶ Prima sententia (affirmativa) movetur *primò*: Nam per visionem potest fieri in obiectis visis naturalis immutatio, vt patet in basilisco, qui solo visu non solùm homines, & animalia occidit, verùm & arbores inficit: cur ergo ab homine hoc fieri nequeat? Vnde eandem virtutem fascinandi tribuit Plinius quibusdam familijs in Tribollijs; & Mendoza *in Viridario libr.* 4. *problem.* 11. refert, quemdam famulum fuisse Ducis Brigantiæ, qui, cùm fixis obtutibus falconem ad prædam advolantem intueretur, statim vi noxij aspectus exanimis in terram decidebat. Et de quodam sene Viterbi aves, arbores, & fruges solo obtutu arescente, refert Hieronymus Vid. *lib.* 2. apud Torreblancam *de Iur. Spirit. lib.* 12. *cap.* 10. *numer.* 58. ¶ Quibus addere possumus, quod à Religiosis fidedignis accepimus: nimirum quòd Provincialis quidam N. Ordinis habebat mulionem; qui cùm, illis iter facientibus agitatus taurus occurrisset, iamiamque se ab eo occisos crederent, defixis in eum oculis, statim illum exanimem in terram proiecit. Quibus

Provin-

Provincialis stupefactus, è vestigio eum dimisit, ne quid simile sibi posteà contingeret. ¶ Secundò movetur: Quia mulieres menstruatæ, si oculis attentè defixis speculum contiguum aspiciant, quibusdam sanguineis guttulis illud maculant, vel in nigrum convertunt colorem: sed tunc nulla datur actio, nisi visio: ergo hæc obiecta immutat. ¶ *Tertiò*: Qui lupum propè videt, loqui non potest, vt ait Isidorus *lib. 12. Ethymologiarum*, & experientia constat: ergo ex sola visione realis immutatio provenit, ac proinde poterit homo solo visu fascinare. Ita docet Plin. *lib. 7. cap. 2. & lib. 33. cap. 20.*

129 Secunda sententia tenet, minimè dari posse vim naturalem, ad solo aspectu fascinandum. Et ratio est: Quia visio est actus immanens, & consequenter ex oculo nihil immitti potest, quod alijs nocere valeat: ergo, quantumvis imaginatione vehementi corroboretur, nequit obiectum visum realiter immutare. Ita communiter Doctores *n. 127.* suprà relati.

Secunda sententia negat virtutem naturalem ad fascinandum.

130 Nos verò vtramque sententiam veritatem continere, si rectè intelligatur, dicimus. Quare propriam mentem explicamus, affirmando, dari virtutem naturalem fascinandi; sed addimus hanc non inesse visioni, sed quibusdam spiritibus venenosis; qui egressi per oculos, os, nares, aliosque corporis meatus, proximum aërem, & passum inficiunt. ¶ Prima pars huius conclusionis constat experientia, exemplisque suprà *num.* 148. relatis. Satisque traditur à sacra Pag. dum Apost. ad Galat. 3. ait: *O insensati Galatæ, quis vos fascinavit, non obedire veritati?* Qui locus, licèt alias habeat explicationes, vt videri potest apud Delrium, & Cornelium; tamen Glossa ex eo docet, hanc naturalem virtutem fascinandi de facto dari. ¶ Secunda verò pars, scilicet hanc virtutem non inesse visioni, sed spiritibus quibusdam nocivis, & venenosis per oculos emissis bimembris est, & ideo separatim probanda. Primum autem patet ex ratione probativa secundæ sententiæ: & insuper confirmatur *primò*: Nam videns nihil ad rem visam emittit, sed potius ab ea recipit speciem; vnde non tàm se habet, vt agens in obiectum, quàm ab eo patiens: sed ad fascinandum per visionem, erat necesse, quòd per ipsam aliquid foràs emmitteretur: ergo virtus fascinandi non inhæret visioni. ¶ *Secundò*: Visio non fit per emissionem radiorum, vt Platonici commentiuntur, sed per receptionem specierum, vt contra eos arguit Arist. *lib. 2. de Anima, cap. 7.* aliàs potentia visiva esset purè activa, & non passiva, vt passim eam Arist. nominat: ergo visio nocere obiectis externis nequit; quin potius videns ab eis solet immutari, vnde color virilis oculos recreat, & reficit; ater verò, & obscurus tædio afficit, & denique albus disgregat. ¶ *Tertiò*: Si visio fieret per emissionem radiorum, seu spirituum vitalium, necesse esset, quod isti pervenirent vsque ad solem, & astra, ad quæ visu pertingimus: sed hoc est incredibile: tum quia propè immensa distantia nos ab eis dividit: tum quia, etsi totum corpus humanum in spiritus resolveretur, non esset sufficiens eorum copia, ad solam aëream regionem superandam: ergo falsum est, visionem per emissionem spirituum fieri. ¶ *Vltimò*: Nam ex opposita sententia multoties eveniret, quòd videre non possemus, quæ ante oculos nostros in moderata distantia sunt, & videremus econtrà, quę à tergo existunt, vt si, vento impellente, spiritus ab oculis missi ad posteriora converterentur; sed hæc prorsus falsa sunt: ergo & quòd visio per emissionem spirituum ab oculis fiat.

Propria mens aperitur.

131 Alterum membrum huius secundæ partis conclusionis, scilicet fascinationem contingere, quia quidam spiritus venenosi per os, nares &c. è corpore fascinantis emittuntur, facilè suadetur. Nam non est incredibile, vt persuadere intendit Mendoza, nec negari potest, esse hominum, vel animalium aliqua corpora infecta, & tabida, continentia in se adeò corruptos humores, putridasque, & venenosas qualitates, vt in spiritus resolutæ, atque per nares, os, aliosque corporis meatus egressæ, aërem inficiant, & res, quibus in determinata distantia insederint, corrumpant; hoc enim, cùm sit quotidiana experientia comprobatum, negari nequit: *Tunc sic*: sed non implicat, quòd fascinantes prædictos putridos humores per oculos emittant, & in non longe distantes eiaculentur: ergo obiecta, & corpora maximè debilis complexionis, naturaliter inficere poterunt.

Secundæ assertionis membrum probatur.

132 Sed ne ad anchoram fallibilis experientiæ videamur confugere, accipiat Lector hucusque dicta à N. Angelic. Doctore 1. *part. quæst.* 117. *art.* 3. *ad* 2. confirmata. Ibi enim, postquàm impugnat sententiam Avicenæ, asserentis causam fascinationis esse, quia virtus animi ex vi fortis imaginationis corporalem materiam immutat, sic concludit: *Et ideo melius dicendum est, quòd ex forti imaginatione animæ immutantur spiritus corpori coniuncti, quæ quidem immutatio spirituum maximè fit in oculis, ad quos subtiliores spiritus perveniunt. Oculi autem inficiunt aërem continuum vsque ad determinatum spatium. Per quem modum specula, si fuerint nova, & pura, contrahunt quandam impuritatem ex aspectu mulieris menstruatæ, vt Arist. dicit in lib.* de Somn. & Virg. *cap. 2: Sic igitur, cùm aliqua anima fuerit vehementer commota ad malitiam, sicut maximè in vetulabus contingit, efficitur secundùm modum prædictum aspectus eius venenosus, & noxius, & maximè pueris, qui habent corpus tenerum, & de facilè receptivum impressionis. Possibile autem est, quòd ex Dei permissione, vel ex aliquo pacto occulto cooperetur ad hoc malignitas Dæmonum cum quibus vetulæ, & sortilegæ aliquod fœdus habent.* Hucusque Angelic. Doct. & similia profert 3. *Contra Gent. cap.* 103. *de Malo, quæst. 16. art. 4. ad 13. de Potentia, quæst. 6. art. 9. ad 7.* quæ videre poterit Lector, ne nimis prolixè per hoc spatiari videamur: ergo verum est ex mente D. Thom. quòd fascinatio fit non per visionem, sed medijs quibusdam spiritibus malignis, & venenosis per oculos, os, & nares emissis, qui corpora propinqua, quibus insedent, coinquinant, & inficiunt. ¶ Nota tamen, quòd hoc intelligendum est de corporibus dispositis ad fascinationem recipiendam; nam si hæc dispositio absit, minimè fascinabuntur, nisi hæc pestifera fascinandi vis sit valde excedens, tunc enim,

Dicta ex mente D. Thom. illustrantur.

enim, vt ait Abul. *q.16.* omne animal visum fascinabitur.

Respondetur argumento ex fascinationi Basilisci desumpto.

133 Vnde patet, qualiter intelligenda sunt exempla à prima sententia *num.* 128 adducta. Nam de basilisco fatemur, eius virtutem ad fascinandum esse communiter acceptam, de quo sic loquitur Solin. cap. 29. *Ægiptus basiliscum creat malum in terris singulare. Serpens est pœnè semipedalis longitudinis, alba quasi macula lineatus, caput nec hominum tantùm, & aliorum animantium exitio datus, sed terræ quoque ipsius, quam polluit, & exurit vbicunque ferale sortitur receptaculum.* Denique extinguit herbas, necat arbores, ipsas etiam corrumpit auras, ita vt in aëre nulla alitum impunè transvolet, infecta spiritu pestilenti. At hoc minimè operatur, quia per solam visionem immutet naturaliter visa, eiaculando, & emittendo virus: hoc enim prorsus falsum est, cùm visio sit actio immanens, quæ hoc ipso exteriùs nihil agere potest; sed quia spiritus aliquos pestilentes, & mortiferos per oculorum globulos, & plures per cavitates illorum, vnde lippitudo exit, & simul per os, nares, plurimos, & efficaciores emittit, & in res visas intorquet; qui cum sint valde pestiferi, aërem circunstantem adeo inficiunt, vt omnes eo spirantes enecet. Vnde si basiliscus, nullis emissis spiritibus, hominem videret, nullo modo per visum ei noceret. ¶ Ad quam verò distantiam eius virtus perveniat, difficile cognitu est. Sed si, vt ait Solinus, vsque ad aves per aëra volantes extenditur, & vt docet Abul. *cap.* 21. *Numer. quæst.* 17. protendi potest ad tres, vel quatuor iactus lapidis, nil mirum est, quòd famulus ille, de quo refert Mendoza, falconem volantem fascinaret: nec quòd alter mulló taurum aggredientem, fixis oculorum obtutibus, occideret; cùm natura, quæ pestilentem illam qualitatem in regulo, seu basilisco collocavit, possit simul in hominibus ponere. ¶ Licet, si verum fateamur, hoc adeò pestilens virus, tamquè efficax, & lethalis fascinatio vehementem suspicionem inducit, vt credamus hoc fieri non per emissionem, & transpirationem è corpore vitalium spirituum; sed per alios spiritus, qui per caliginosum divagantur aërem, rectores tenebrarum harum, cum quibus fascinans expressum, aut implicitum pactum sancivit: quod maximè suspicari licet in vetulabus, alijsque infimæ, & infamæ notæ, inquinatæque vitæ hominibus.

Quid de muliere menstruata.

134 Ad illud de muliere menstruata, Dicimus verum esse; sed hoc non contigit, quia visione speculum maculet, sed quia non solùm per oculos, sed etiam per omnes sui corporis partes adeò pestilentes spiritus eiaculantur, vt herbas, plantas, vinum, & quæcunque tangunt, inficiunt. Ratio autem, quare prædictæ guttulæ in speculo videantur, est: quia pestilentes spiritus ab oculis, ore, naribus &c. egredientes, & speculo adhærentes eius frigore condensati in maculas solidas, & visibiles convertuntur. ¶ Ad aliud de lupo, Plures affirmant esse merum figmentum. Si autem verum est, sicut admittit Abulensis *cap.* 21. *Numer. q.* 12. Dicimus, quòd ab oculis luporum eiaculantur quidam spiritus venenati, qui cùm ad homines prope existentes pervenerint, eos inficiunt, & loquutionis coarctant organa, quoad vsque hoc pestilens virus perseveraverit. Vnde testatur D. Isidorus, hinc ortum fuisse tritum illud proloquium *Lupus est in fabula*: quo vtimur, dum ille de quo loquimur, nobis improvisus occurrit, suaque præsentia confabulationem abripit. De quo etiam videatur Virgilius *Eglo.*9.

Fascinatio vulgaris est chimærica.

135 Ex quibus constat (*primò*) quòd fascinatio vulgaris falsa, & superstitiosa est: cum chimerica, prorsusque impossibilis sit; ac proinde, vt muliebris nugacitas, exsibilanda est, & eius medicamenta, vt superstitiosa, improbanda: quod ex plutium SS.PP. doctrina docet Delrius *lib.* 3. *quæst.* 4. *sect.* 1. *concl.* 1. Quare vanum, nugacissimum, & superstitiosum est, quid turpiculum collo appensum gestare, vt fascinantium oculi avertantur. Vnde *fascini* nomen, ait Delrius, inditum est virili membro; eò quòd contra fascinationem talia pueri gestarent oscilla, seu turpicula. Sed nunc in Hispania, mutato in paulò honestiorem hoc antiquo more, digitos duos cum pollice inserto, vt id exprimant, de ebore, aut argento confectos, afferunt, quod *higa* vulgò vocatur; ex quo etiam nunc puerorum fucamenta *diges* appellamus. De quo plura D. Ramirez de Prado *ad Mart. lib.* 1. *epigram.* 93. & *in Pentacontarch. cap.* 31. Secundò vanum est dicere, hoc fascinandi periculum potius formosis, quam deformibus, potius pueris, quàm ætate maioribus, imminere: quia æqualiter vtrisque, si dispositi sint, virus nocere valet. Maximè cùm fascinatio, si oriatur ex invidia, hæc nulli parcat ætati; si verò ex nimio amore, etiam amantibus omnia formosa videntur, iuxta illud:

Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam.

Quare tàm fascinatio vulgaris, quàm eius remedia, vt superstitiosa, exsibilanda sunt; & solùm physica, seu naturalis est admittenda: quæ perficitur vi humorum putridorum, qui resoluti in spiritus vitales per omnes corporis partes, corporibus, quibus insederint, inficiunt. ¶ Sed an hæc propriè sit *fascinatio*, aut potius *contagium*, ore, halitu, naribus, affricatione membrorum &c. illatum, quæstio est parum succi habens. Credimus tamen cum Delrio, Leandro, & alijs tantùm per analogiam, & translatitie appellari posse *fascinationem*, propriè verò esse infectionem, seu contagium.

Superstitiosũ est offerre fascinatos benedicendos quibusdã vetulabus.

136 Constat *secundò*, superstitiosum esse, iuxta Abul. *q.*18. *loc.cit.* offerre fascinatos benedicendos quibusdam vetulabus, quas vulgus *benedicentes* appellat; nos verò iure optimo *maledicentes* vocamus: Cùm miserabiles insipientium illaqueantes animas, ad æternam maledictionem secum pervehunt. Ex quibus plurimas venerata est superstitiosa antiquitas, & nunc non paucas iunior hæc nostra permittit ætas. Hoc (inquam) superstitiosum est. *Tùm*: Quia, quæ istæ vetulæ proferunt, illicita valde sunt, varijsque cœremonijs, oscitationibus, superstitionibusque plena. ¶ *Tum etiam*: Quoniam eis nulla virtus, nec naturalis, nec supernaturalis inest, ad hoc fascinationis virus sanandum: ergo tantùm ope dœmonum, ad hæc curanda, vtuntur. Vnde solum licitum est, hanc, sicut & cæteras ęgritudines, periti Medici curæ, & studio, remedijsque naturalibus (qualis est, ex sententia Mendozæ, talpæ manus collo suspensa, & idem docent Aristot.

stot. & Plin. de ruta, gagate, & hyenę pelle) sanandas, offerre: Aliàs lethaliter peccabunt vetularum maledictarum peccato cooperantes, earumque remedijs vtentes. Vnde hoc malum *satanicum* appellat D. Chrysostom. *Homil. 8. in Epistol. ad Coloss.* & eius salubrius remedium tantùm esse signum crucis affirmat, prohibens, vt superstitiosas, lunulas argenteas, oscilla, & similia, quę è collo, aut fronte puerorum insipiens vulgus, vetularumque superstitio, ad fascinationem expellendam, suspendit. Sed audiamus eloquentiæ aureum os, sic in prædicta *loc. cit.* acriter invehens: *Crux Christi dehonestatur; elementorum verò superstitiosi characteres præferuntur: Christus ejicitur; & inducitur temulenta, & nugatrix anus: mysterium nostrum conculcatur; & seductio diaboli tripudiat.*

Communiter omnis fascinatio dœmoniaca est.

137 Denique ex hucusque dictis constat, plerumque homines fascinari dœmoniaca fascinatione. *Tum*: Quia incredibile ferè est, homines tam longè distantes fascinari naturaliter per spiritus è oculis eiaculatos: cùm virus hoc, vento, alijsque contrarijs facile dispelli possit. ¶ *Tum etiam*: Quia quis credet, vno humore fascinantis res tàm diversę complexionis, & qualitatis, vt homines, herbas, plantas, arbores, animaliaque solo afflatu infici, & occidi? Ergo certum est, quòd plerumque striges, & malefici paciscuntur cum dœmone, vt quos livide, & iracunde aspexerint, dæmon perniciem inferat; & hinc tot fascinationes, quot patiuntur homines, emanant, vt constat ex sortiatiorum, maleficarumque quotidiana confessione. Quapropter hæc est vnanimis Sanctorum, & Doctorum sententia, ex quibus D. Hieronym. *lib. 1. in Epist. ad Galat.* ita fatur: *Dicitur fascinus infantibus nocere, & ætati parvulæ: hoc vtrum verum, necne sit, Deus viderit; quia fieri potest, vt & dæmones huic pacto inserviant.* Eodem modo loquitur D. Thom. vt suprà *num. 152.* ex eius verbis vidimus: quos sequuntur Azor *tom. 1. lib. 9. cap. 25. quæst. 1.* Delrius loco sæpiùs cit. *sect. 1. in fine.*

Fascinatis naturaliter, quid agere debeat, ne peccet?

138 Pro huius materiæ coronide, inquiri solet: An peccet, qui fascinatione naturali alios fascinat? ¶ Negat absolute Leand. *tract. 9. disp. 3. quæst. 11.* ex eo quòd hæc fascinatio fit per os, nares, & oculos, spiritus putridos, & pestilentes naturaliter emittendo, & absque intentione nocendi: ergo sine peccato; cùm sine voluntario culpa adesse non possit. ¶ Sed hæc assertio, licèt absolute vera sit, & solam fascinationem naturalem à culpa immunem esse fateantur; tamen ex prævisione damni inferendi potest aliquod peccatum in ea adesse, quando commodè vitari potest, & culpabiliter omittitur. Vnde dicimus, teneri, qui hanc pestiferam qualitatem in se experitur, à non necessario hominum consortio abstinere, & remedijs contra tale virus vti; aliàs graviter peccabit contra charitatem, & iustitiam, damnaque illa tenebitur restituere. ¶ Et ratio est evidens: Quia quilibet ex iure naturæ, & charitatis pręcepto tenetur adhibere omnia moraliter possibilia, ad damnum grave proximo non inferendum: sed damnum, quod fascinatio hominibus infert, est gravissimum, vt constat: ergo omnia media ad hoc moraliter possibilia fascinans adhibere tenetur. *Tunc sic*: sed hæc sunt, abstinere se ab hominum consortio non necessario, oculos submittere, vel saltem defixis obtutibus, nimioque conatu non intueri, & remedijs alijs naturalibus, si quę sunt, ad depellendum hoc pestiferum contagium, vti: ergo hæc omnia fascinans adhibere debet, aliàs gravissimè contrà charitatem, & iustitiam delinquet. ¶ Nec obstat, quòd hæc damna à causa naturali fiant. Nam etiam taurus, vrsus, leo, & alia animalia crudelitates, vulnera, & mortes ex naturali ferocitate causant; & nihilominus, qui has alunt, vel ad lucrum, recreationem, aut potentiam ostendendam gignunt, peccant, si ad hęc vitanda curam non adhibeant: ergo potiori titulo peccabunt fascinantes, si eorum incuria hæc damna hominibus inferant.

PUNCTUM X.

De Magia superstitiosa.

EXplicatis quę ad magiam naturalem aliquo modò spectant; restat agere de his, quæ ad magiam superstitiosam, seu dœmoniacam pertinent. Vnde, quia ad eam attinent malefici, lamiæ, & sagæ, seu incantatrices, nec non quæ in suis nocturnis conventibus peragunt, cum dœmone lascive, & turpiter se commiscendo, de his omninus in pręsenti sermonem in diversis paragraphis instituemus: quia eorum notitia valde necessaria est, vt hanc pestiferam luem sciant Confessarij à fidelium mentibus evellere, & ab Ecclesię terminis amandare.

§. I.

De Maleficiorum existentia, & multiplicitate; necnon de eorum remedijs.

Declaratur existentia, & quidditas maleficij.

139 EXistentiam maleficij testantur tàm sacrę litteræ, vt Iob. 2. *vers. 7. 1. Regum cap. 6.* Matth. 17. Marc. 9. & alibi passim, quam Concilia, vt Cartaginens. 4. *cap. 89.* Laodicense *can. 36.* necnon vtriusque Iuris decreta, vt in Decret. Gratian. *part. 2. causa 33. quæst. 1. & 26.* & similiter Pontifices in suis decretalib. constit. tit. *de Sortilegijs*, tit. *de Frigidis, & Maleficijs &c.* Imperatores in leg. *Multi*, leg. *Eorum*, cap. *de Malefic. &c.* & denique Reges Hisp. *in tit. 27. part. 7. tit. 3. lib. 8. Recomp.* Id etiam tenent D. Thom. *in 4. dist. 34. quæst. 1. art. 3.* S. M. N. Theres. *cap. 5. sua Vit.* & alij Sancti Patres, & Doctores, quos superfluum est referre. Quare, eius existentia supposita, ad essentiam, & multiplicitatem indagandam, accedimus. ¶ *Maleficium* ergo licèt, si ad nominis ethymologiam attendamus, idem sit ac *malefactum*; attamen prout in pręsenti accipitur, nihil aliud est, quàm *Magia, qua quis dæmonis ope alteri damnum infert.* Quæ definitionis verba explicatione non indigent: quare, ad divisionem maleficij accedimus. Quod, iuxta communem Doctorum tàm Theologię, quàm vtriusque iuris divini, & cæsarei sententiam, est duplex: vnum *veneficum*, & *amatorium* alterum. *Veneficum*,

cum, seu hostile dicitur, quo vtuntur malefici ad nocendum hominibus, animalibus, & plantis: Amatorium est, quo vtuntur malefici ad excitandos homines ad amorem carnalem, vel odium eorum quos amare debebamus, vt amicos, propinquos, & coniugatos.

Maleficium venefici quibus modis contingit.

140 Deinde maleficium veneficum contingere diversimodè solet: nam aliquando fit medijs quibusdam pulveribus in cibum, & potum infusis, vel corpori nudo affricatis, aut per vestes dispersis: qui, si fuerint atri, occidunt; si cinericei, vel rufi coloris, morbum tantùm causant; econtrà verò, si albi sint, morbos sanant. ¶ Nota tamen: quòd hæc non causantur ex virtute naturali pulverum, aut ex vi coloris, sed totum provenit ex dœmonis pacto, & colores sunt signa quibus malefici exprimunt voluntatem hoc, aut illo modo media ope dœmonis hominibus nocendi. Sed non inficiamus, quòd aliquando dœmon, vel ipsi malefici vtantur venenis naturalibus ad nocendum: aliquando etiam vnguentis albis, in quibus interlucent alicuius metalli micæ, quibus manus illiunt, vt quot quot tetigerint, necem, vel stragem inferant. Non semel halitu, & afflatu nocent: vt refert Sprenger *in Malleo Malefic. tom.* 1. *part.* 2. *quæst.* 1. *cap.* 11. *in fine*, *pag. mihi*, 226. de quadam malefica, quæ in territorio Nigræ silvæ, dum à lictore elevaretur super struem lignorum paratam ad eam comburendam, dixit illi: *Dabo tibi mercedem*; & insuflando in eius vultum, statim lepra horribili percussus apparuit; quæ post dies eum consumpsit, & mortem attulit: quod vtique non ex vi anhelitus, sed ex dœmonis pacto, verosimilius est, accidisse. Aliquoties etiam vi necem inferunt puerulos nocte culcita præfocando, vel sanguinem eorum exsugendo, aut acum post aurem infigendo, aut in vsum vnguentorum, propriumque cibum eos lacinando, vt docent Sprenger *loc. cit. cap.* 12. & 13. Delrius *lib.* 3. *part.* 1. *quæst.* 1. Torreblanca *lib.* 12. *Iuris Spirit. lib.* 12. *capit.* 2. 3. & 7. Nonnunquam mulieres sterilizant medijs remedijs nimis frigidis, aut calidis, conceptionis viam impediendo, & alijs maleficijs coarctando. Aliquando partus difficiles efficiunt, aut aborsum causant, lacque exsiccant rebus naturalibus, aut alijs medijs ope dœmonis applicatis. Deinde aliquando homines somnificant herbis naturalibus, aut incantamentis, vt securius crimina patrent. Vltimò conficiunt aliud maleficium per modum pulveris, aut potus ex corde infantis non baptizati, & violenter necati ad vim tormentorum non sentiendam; vel etsi sentiant, vt non loquantur. ¶ At si aliquando rebus naturalibus vtantur, vt pharmacis confectis ex opio, solano, thure, mirrha, & similibus, quibus altus sopor conciliatur, nervorumque origines obstruuntur, ex hoc præcisè superstitiosum non erit; sed quia hæc arte dœmonis communiter cognoscunt, & applicant semper ex commercio cum illo, gravissimè delinquunt. Videantur Sprenger, Delrius, & Torreblanca, *loc. supr. cit.* vbi latè de his disputant. Dicta adnotare sufficiat, vt sciantur frequentiores modi, quibus malefici solent hominibus nocere.

Maleficium amatoriũ du- pliciter conficitur.

141 Maleficium amatorium, quod *philtrum* græcè dicitur, dupliciter contingere, potest. Primò dando hominibus aliqua edenda, aut bibenda, quibus ad amorem, & venerem protrahuntur. Cæterum, quia nihil est, quod naturaliter ad amorem possit commovere, mixta, quę ex folijs, radicibus, frugibus, intestinis piscium, volatiliumque partibus, hyppomanibus, cantharidis, rubetis &c. ad hoc confici solent, tantùm vim habere possunt ad semen irritandum, corpusque excalefaciendum: vnde, si ad amorem determinate pertrahant, ex ope dœmonis credendum est hoc vnicè fieri, modo quo dœmones (supr. diximus *à num.* 38.) possunt voluntatem hominum commovere; sensus scilicet, & humores conturbando; hanc, vel illam personam imaginationi importunè objiciendo; & circunstantias, propter quas est digna amore, aut odio exhibendo: nam in eam nullam directam iurisdictionem habere, concors Theologorum sententia tenet. Quòd verò hoc maleficium detur, lata experientia confirmat, docentque Doctores infrà referendi, qui omnes vnanimiter asserunt, quòd hæc, & similia pocula, vt in plurimùm, solent mortem vel insaniam hominibus inferre, vt dicitur in *l.* 2. *tit.* 23. *part.* 7. his verbis: *Acaece à las vegadas, que de estos brebates vienen à la muerte los homes, que las toman, ò muy grandes enfermedades de que fican ocasionados para siempre.* Idem docet Barbosa *de Potest. Episcop.* 3. *part. allegat.* 51. *casu* 8. *num.* 126. ¶ Non nunquam hęc, & alia maleficia conficere solent ex hostia consecrata, vt Deo maior inferatur iniuria. De quo refert Sprenger *in Malleo Malefic. tom.* 1. *part.* 2. *q.* 1. *cap.* 5. *pag.* 191. maleficam quandam ex dœmonis consilio in olla sacram eucharistiam cum bufone inclusisse, & in stabulo domus subtumulasse. Sed cùm Dominus noster tantùm facinus prodere decrevisset, cœpit instar infantis eiulare. Quo audito, infamis mulier locum accedit, & ollam detexit, sub pallioque abscondit. Sed cùm id occultè aliqui viderent, eam apprehendunt, & ad Iudicem deferunt; & quæstionibus exposita crimen detegit, asserens sac. hostiam cum bufone incusisse, vt ex his pulveribus nocumenta ad libitum hominibus, alijsque creaturis inferre posset. ¶ Aliquando hęc maleficia conficiunt ex hostia non consecrata, oleo tamen sancto delibuta, thure, aqua lustrali, alijsque cæremonijs sacris benedicta. Ita docent Peña *in Direct. Inquisit. part.* 2. *quæst.* 43. Sprenger citatus, Delrius *lib.* 3. *part.* 1. *quæst.* 3. *sect.* 1. & 2. Sayr. *in Clavi Regia, lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 25. Tolet. *in Summ. lib.* 4. *capit.* 16.

Secundus modus illius.

142 Secundò contingit, hoc maleficium amatorium dari, per aliquid quod extra corpus homines afficit; v. g. assuendo maleficium clamidi; vel sub lecto abscondendo; vel in limine ostij, aut alio in loco, per quem malificandus transiturus est, recondendo; aut ex cera, argila, plumbo &c. imagines fabricando, quibus homines ad amorem pelliceant. Et nonnunquam mulieres babilonicæ, quæ magicis artibus valde deditæ erant, ligatę vittis, litijs, funibus &c. in vijs sedebant, ossaque olivarum succendebant, vt prætereuntium animos ad sui amorem, & venerem incitarent; vt constat ex hoc perdifficili loco Prophetæ Baruch cap. 6. *Mulieres circumdatæ funibus in vijs sedent, succendentes ossa olivarum:* Cùm

Cùm aliqua ex ipsis, attracta ab aliquo transeunte, dormierit cum eo, proxime sua exprobrat, quòd ea non sit digna; sicut ipsa; nec funis eius disruptus fuit. His, & alijs incantamentis solent mulieres hominum animos ad amorem, & libidinem attrahere; non quia vim ad id ex se habeant; sed quia sunt signa, ad quorum positionem dæmones hominum concupiscibilem ad amorem huius præ alio commovent; ad veneremque inclinant. Dicta docent Delrius *lib.* 3. *part.* 1. *q.* 3. *sect.* 1. *&* 2. Bulenger *lib.* 2. *de Magia*, *cap.* 16. Sprenger *in Malleo*, *tom.* 1. *part.* 1. *q.* 7. *à pag.* 72. Ioann. Bakelius *lib. de Phyltr.* & Virg. *eclog.* 8. & Lucanus *pharial.* 6. incantationis ex filis compactę meminerunt; necnon novissime Cerda in locum relatum Virgilij.

Remedia cōtra maleficiū amatorium.

143 Remedia, quæ antiqui Philosophi contra hoc maleficium scripserunt, vana sunt. Quare herba promethea, hirci vrina, lupi virga, rubetha in corio pecoris recentis alligata, pulver corpori aspersus, in quo se mula volutaverit, de quibus Plin. *lib.* 28. 32. *&* 39. & Pomponat. *de Incantat.* illicita sunt ad hæc maleficia, & phyltra sananda. Ranę similiter, de quibus loquitur Iuven. *satyr.* 1. quę in vepribus, rubisque agunt, ex nimio calore potius veneficæ sunt, quàm huius maleficij remedia. Et turpius, superstitiosiusque omnibus est, recentiora stercora amicæ in suó calceo ponere, & statim eum induere, de quó Gadaan *lib. Variet.* quia hoc turpe, & fœtidum remedium potius tetrum odorem, quàm medicinam confert. Quapropter solùm licita sunt remedia, quibus Ecclesia sancta vtitur, nimirùm assidua novissimorum meditatio, sacramentorum receptio, continua ad Deum, B. Mariam V. & Sanctos preces fundere, corporis mortificationes, cilicia, flagella, ieiunia, & alia huius generis: si enim his remedijs vtatur, qui ad carnalem amorem ex vi maleficij commotus valde est, absque dubio à tam nociva infirmitate liberabitur. Prætereà sequentia ad hoc non parùm vtilia sunt. Vnde si vis extinguere libidinem, ait D. Antoninus *lib.* 6. *Hist. Sum. tit.* 13. *cap.* 6. §. 4. amove ligna de igne; quę autem sint hæc ligna, optime declarant sequentes versus:

Otia, segnities, somnus, caro, fœmina, vinum,
Prosperitas, ludus, carmina, forma, Puer.

Hæc ergo remedia sunt, quæ efficaciter his maleficijs medentur. Vnde quæcunque alia à maleficis, & sagis adinventa prorsus superstitiosa, & vana sunt. Sic communiter Doctores suprà relati.

Alia remedia contra omne maleficium.

144 Et loquendo de alijs maleficijs, latè probant Ecclesia in can. *Si per sortiarias* 33. *quæst.* 1. Rituale Roman. *de Exorcis. obsess. à Dæmone*, Sprenger *tom.* 1. *in Mall. part.* 2. *q.* 2. *cap.* 2. Less. *lib.* 2. *cap.* 44. *dub.* 5. & Torreblanc. *de Iure Spirit. pract. lib.* 12. *cap.* 27. ad omnia maleficia destruenda, dæmonesque abigendos, valde prodesse Christi fidem, eiusque sacramenta, necnon sacramentalia, Deiparæ V. Mariæ, & Sanctorum invocationem, signum crucis, Ecclesiæ exorcismos, agnos Dei, sacrasque reliquias, & campanarum pulsationem; non ex vi sonus aërem dissipantis, sed ex divina potestate, cujus nomine benedicuntur, & consecrantur, vt fragore suo dæmones terreant, & repellant, ne hominibus, & plantis noceant, vt pluribus exemplis exornat Remigius *lib.* 1. *de Monolog. cap.* 26. Grill. *de Sortil. q.* 7. & docet Concil. Colon. *cap.* 24. Et ratio omnium est: Quia cùm Christus devicerit hunc fortem armatum, diripuerit omnia spolia eius, veneritque dæmones perdere, & torqueri, vt ipsi sæpius clamabant, in eoque sit omnis fons salutis, languoresque nostros in se tollens, & sanans: quid mirum, quòd nunc ad Nominis *Iesu* invocationem fugiant dæmones, & languores curentur, & quòd hanc virtutem rebus sacris communicaverit?

Sunt etiam remedia naturalia cōtra maleficia.

145 Nec diffitemur, esse aliqua remedia, quæ naturaliter prodesse possunt contra hæc maleficia, & dæmones expellendos: Quia licèt naturalia directè in dæmones horum maleficiorum authores agere nequeant, bene autem indirectè, expellendo humores pessimos, quibus residere solent. Vnde in sacra pagina legimus *Tobiæ* 6. *&* 8. quòd fumus iecoris cuiusdam piscis extricavit Asmodæum; & pulsatio cytharæ refocillabat Saul, spiritusque malus ab eo recedebat 1. *Reg.* 16. non alia ratione, nisi quia hæc auferebant dispositiones, quibus dæmon homines vexabat. Et hoc modo plures herbas, vt rutam, berbenam, abrotorem, salviam, salvinam, aliasque plures valde contra maleficia prodesse, quia virtute naturali pravos humores corrigunt, tradunt Aristot. *in Problem*, *sect.* 20. *problem.* 34. Dioscorides *lib.* 4. *cap.* 56. Plin. *lib.* 21. *cap.* 21. Galen. *lib.* 8. *Simplic. Medic.* Et Condroch. statim allegandus *cap.* 2. docet, posse Medicos his maleficijs mederi, humores compescendo, & intemperies corrigendo, venenosasque qualitates remedijs naturalibus evellendo. Vnde Sprenger *in Malleo part.* 2. *q.* 2. *princip. pag.* 260. ait, in his morbis recurrendum etiam esse ad Medicos. Similiter, *quia communiter venenum frigidum est*, valde contra maleficia commendat Hipoc. & Galen. *apud Æstium*, *sermon.* 16. *cap.* 122. & Ioann. Condroch. *de Morbis veneficijs*, *lib.* 4. *cap.* 6. fumigationes ex lauro, salvia, thure, mirrha, aloë, cedro, iunipero, cupresso, & alijs herbis, & medicamentis calidis, & siccis; idque non semel factitant nostri Exorcistę. Quare his medicamentis naturalibus aliquando vti, ad maleficia sananda, non abhorret fides catholica, nec despicit christiana religio.

---

§. II.

An sit licitum, maleficium alio maleficio tollere?

Quæstio inferius decidenda proponitur.

145 Quia remedia naturalia rarò, aut nunquàm, & spiritualia, licèt frequentius, vt in plurimum tamen contra maleficia efficaciam non habent, vt docet D. Thom. *in* 4. *distinct.* 34. *art.* 3. *ad* 3. his verbis: *Ad tertium, Dicendum, quòd maleficium est ita perpetuum, quòd non potest habere remedium humano opere. Et quamvis Deus* (prosequitur Angelic. Doct.) *posset remedium præ-*

præstare, dæmonem cogendo.... tamen exorcismi Ecclesiæ (idem dic de alijs spiritualibus remedijs de quibus sup. *num.* 144.) *non valent ad deprimendum dæmonis semper quantùm ad molestias corporales, iudicio divino id exigente: semper tamen valent contra illas infestationes dæmonum, contra quas principaliter instituta sunt*; inde provenit, quòd hæc infirmitas, Deo sic permittente, creditur quasi incurabilis, nisi maleficium auferatur. Quapropter inquirunt Doctores: An sit licitum, si post prædicta remedia adhibita adhuc maleficium perseverat, rogare maleficas, vt etiam per aliud maleficium fortius antecedens dissolvant?

Sunt qui asserant à malefico parato posse peti, quòd maleficiũ per aliud fortius tollat.

146 Prima sententia asserit, quòd si maleficus est paratus maleficium destruere vtendo alio fortiori, licitum est hoc ab eo petere; secus verò si non est paratus. Et movetur *primò*: Etenim, vt supr. diximus *cap.* 8. *punct.* 4. *§.* 3. *n.* 53. ad bonum finem, propriamque vtilitatem vti possumus malitia hominis parati; quare licitè possumus à Parrocho, in mortali existente, sacramenta, & ab infideli, qui paratus est iurare per falsos Deos, iuramentum petere, si parati sint ad tales actiones exequendas: ergo similiter possumus petere à malefico, quòd destruat prius maleficium, si paratus est vti ad hoc alio fortiori. ¶ *Secundò*: A dæmone potest peti, vt desistat à maleficio, & ita ad hoc Exorcistæ curant, illum exorcismis cogere: ergo etiam à dæmonis ministro id licebit. ¶ *Tertiò*: in præsenti casu non petitur à dæmone aliquis effectus positivus, sed tantùm destructio maleficij, quæ ex se bona est, vt ex infrà dicendis constabit: ergo id licitum est, etsi fiat ab eius ministro, medio alio maleficio. ¶ *Quartò*: Non est excogitabile aliud remedium ad tollendum maleficium: ergo, si hoc illicitum est, non erit licitum illud tollere, quod certè durissimum est. Sic Aureol. *in* 4. *dist.* 34. *quæst.* 2. & Angel. verb. *Superstitio*, *numer.* 13.

Negativa sententia est omninò vera.

147 Secunda, & vera sententia tenet, quòd, etsi maleficus sit paratus, non licet ab eo petere, vt maleficium novo maleficio auferat. Et probatur (*primò*) ex Levit. 19. vbi Deus præcepit: *Non declinetis ad Magos, neque ab Ariolis aliquid sciscitemini.* Et cap. 20. *Anima, quæ declinaverit ad Ariolos, & Magos, & pacta fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam eam.* Ergo illicitum est magos paratos adire, vt maleficium alio maleficio dissolvant, siquidem Deus vniversaliter in prędictis locis loquitur. ¶ Secundò probatur authoritate D. Thomæ *in* 4. *dist.* 34. *art.* 3. *ad* 3. vbi docet, quòd impotentia ex maleficio, quæ tolli non potest nisi per aliud fortius maleficium, est perpetua: quia sic tollere est peccatum, cùm sit dæmonis auxilium per maleficia invocare. Sed audiamus eius verba: *Non enim oportet semper, vt id, quod per maleficium factum est, possit per maleficium aliud destrui, vt ipsi malefici confitentur; & tamen si posset per maleficium remedium adhiberi, nihilominus perpetuum reputaretur: quia nullo modo debet aliquis dæmonis auxilium per maleficia invocare.* Tunc sic: sed petere à malefico parato maleficium alio novo maleficio dissolvere, est dæmonis auxilium invocare: ergo ab intrinseco malum, gravissimumque peccatum est petere à malefico, etiam parato, quòd maleficium novo maleficio destruat. ¶ *Tertiò*: A dæmone, qui semper paratus est, non licet petere dissolutionem maleficij medio alio maleficio: ergo nec à ministro parato. ¶ *Quartò*: Nemo licitè ob quemcumque finem, & vtilitatem potest aliquid ab alio petere, quod sine peccato exequi nequit, vt est communis Doctorum sententia, fundata in illo ad Rom. 3. v. 8. *Non faciamus mala, vnde veniant bona*, & loco suprà cit. ostendimus: sed maleficus nequit tollere maleficium antecedens per subsequens fortius, quin gravissimè peccet: cùm omne maleficium afferat cum dæmone pactum, & commercium: ergo non licet à malefico petere, quòd maleficium alio maleficio auferat. Sic Delrius *lib.* 6. *cap.* 2. *sect.* 1. *quæst.* 2. *vers. Dico* 3. Abul. *in Matth.* 19. *q.* 90. Sprenger *tom.* 1. *part.* 2. *quæst.* 1. *princip. pag.* 261. Navarr. *in Summ. cap.* 11. *n.* 29. Less. *lib.* 2. *cap.* 44. *dub.* 6. *num.* 35. Suar. *de Relig. tom.* 1. *tract.* 3. *lib.* 2. *cap.* 18. *à num.* 2. Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 5. *punct.* 5. *à num.* 7. Sanch. *lib.* 2. *Decalog. cap.* 41. *num.* 5. Villalob. 2. *part. tract.* 38. *difficult.* 11. Sayr. *lib.* 4. *cap.* 6. *n.* 26. Trullench *in Decalog. lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 13. *num.* 5. Leand. *tr.* 9. *disp.* 3. *quæst.* 20. Palaus *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 12. *num.* 1. Fagundez *lib.* 1. *cap.* 42. *num.* 4. Et novissimè Genettus *tom.* 6. *tract.* 2. *cap.* 5. & Uvigandh. *in Tribunali Confess. tr.* 20. *exam.* 6. *n.* 121. & nos docuimus *tract.* 9. *cap.* 12. *punct.* 11. *num.* 132.

148 Ex quibus ad rationes contrarias constat. Ad primam enim, Dicimus, quòd ideo licitè petimus à Sacerdote peccatore sacramenta, ab Vsurario vsuras &c. quia hæc omnia possunt ipsi præstare sine peccato, & ex malitia sua provenit, quòd cum peccato faciant, quod mihi non obest, quominùs licitè ab eo, vt ait Caiet. 2. 2. *quæst.* 78. *art.* 4. possim similes actiones petere; quia ab eo illicitum non peto, sed licitum; cùm accidentaliter, & ex operantis prava affectione malitia adiungatur. Cæterùm, quando à malefico dissolutionem maleficij medio alio fortiori postulo, ab eo peto actionem intrinsecè, & ex se malam, quam exercere sine peccato non valet. Vnde directè malitiam inseparabilem ab opere exigo, quod, vt constat, illicitum est. Quare nihil ad hoc obest, quòd maleficus sit paratus, vel non: Nam postulans tunc casus ex se causa moralis est illius actionis, vnde si hæc ab intrinseco mala, & peccaminosa est, totius malitiæ causa erit. ¶ Ad secundam, Dic, quòd petere à dæmone, quòd desistat à maleficio, est quædam societas cum eo, & quidam eius cultus, se illi submittendo, quod superstitiosum est. Quapropter reprehendit Protho-Parens N. Elias nuntios Ochociæ Regis Samariæ, dicens (4. *Reg.* 1. *v.* 3.) *Nunquid non est Deus in Israel, vt eatis ad consulendum Beelzebud Deum Accaron?* Hoc est, auxilium, quod à solo Deo postulandum est; à dæmone petitis, ei vos vt superstitiosi subijcientes: Exorcistæ verò non eum rogant; sed ex virtute divina imperant: quare primum est illicitum; secundum verò licitum, & honestum. ¶ Ex quo satis patet ad tertiam. Et insuper respondetur, quòd in præsenti postulatur à dæmone effectus aliquis positivus, v. g. novum maleficium prius dissolvens. Vnde licet destructio prio-

Sententiæ contrariæ satis.

prioris maleficij ex se mala non sit, tamen illa exoptare medio illo illicito, scilicet novo maleficio, illicitum est. ¶ Ad quartum; Respondetur falsum supponere; cùm alia remedia sint, de quibus sup. *num.* 144. aliàs Deus in necessarijs Ecclesiæ deficeret. Et licèt verum esset, quod supponit; adhùc illo abominabili remedio vti non liceret, sed potiùs debebamus mortem præeligere, quàm dœmonis auxilium expectare.

Aliqua ex præiactis inferuntur.

149 Ex quibus sequitur *primò*, superstitiosum esse, non solùm petere, sed & cogere dœmonem, vt maleficium dissolvat; nisi hoc faciat authoritate Dei, & Ecclesiæ per exorcismos: Quia cùm dœmon superior sit ad omnem hominem; si cogitur, signum est, adesse ibi aliquod pactum. Poterit tamen verbis contumeliosis obiurgare, vt à maleficio desistat. Suarez *cap.* 18. *num.* 5. & 8. Sanchez *num.* 17. Palaus *num.* 8. Trullench *dub.* 13. *num.* 7. ¶ Sequitur *secundò*, illicitum etiam esse pœnis, & minis cogere maleficos, vt benedictione maleficium dissolvat; vt docent Sanchez *num.* 10. Fagundez *num.* 8. & Delrius vers. *Infertur* 1. Nam illa benedictio, vt prædicti Authores dicunt, nil aliud est, quàm formula quędam, qua posita, dœmon promisit, à torquendo cessaturum; aliàs idem assequeretur cuiuscunque personæ benedictio, & maximè Sacerdotis.

Prosequuntur illationes.

150 Sequitur *tertiò*, esse grave peccatum à maleficis petere, vt maleficijs morbos sanent, & terræ fructus à grandine innoxios servent: vnde legem illam Constantini, scilicet lex *Eorum, cap. de Malefic. & Mathemat.* quæ hæc licitè fieri concedebat, abrogavit posteà Leo Imperator *constit.* 65. *ad Stylian. de Incant. pœn.* cuius verba refert Delr. *lib.* 6. *cap.* 2. *sect.* 1. *q.* 2. vers. *Dico* 1. & similiter lex regia 3. *tit.* 23. *part.* 7. idem permittens, non loquitur in foro conscientię, sed in foro externo civili, vbi delictum impunitum permittitur, vt docent Azebedo *lib.* 8. *Recompilat. tit.* 1. *lib.* 5. *num.* 23. & Bart. dicit *leg. Eorum, num. vnic.* Sanchez *de Matrim. lib.* 7. *disp.* 95. *num.* 1. Fagundez *num.* 6. & Leand. *quæst.* 21. Quare in foro conscientiæ superstitionis peccatum est, à maleficis petere, vt fructus terrę medijs maleficijs à tempestatibus innoxios servent. ¶ Sequitur *quartò*, falsam esse sententiam Hostiens. *cap. final. num.* 3. *de Frigid. & Malefic.* Rosell. v. *Impedim. imped.* 15. *n.* 19. & aliorum Canonist. (quos non improbat Sprenger *in Mall. malefic. loc. sup. cit. pag.* 271. *in fine*, quando remedia Ecclesiæ prius attentata sunt, & effectum non sunt consequutę) asserentium, maleficia posse tolli per ritus vanos. ¶ Et ratio nostræ illationis est: Quia omnes ritus vani nequeunt culpa, & superstitione vacare; cùm hoc ipso quòd vani sint, non sunt causæ effectuum, pro quibus adhibentur, sed tantùm sunt signa, non Dei, qui vanis non delectatur, sed dœmonis: ergo superstitiosum est vti ritibus vanis, ad dissolvenda meleficia. Ita Delrius *loc. cit.* vers. *Alij itaque*, Philiarc. *de Offic. Sacerdot. tom.* 1. *part.* 2. *lib.* 3. *cap.* 11. *concl.* 4. & alij, quos sequitur Sanchez *lib.* 7. *de Matrim. disp.* 95. *num.* 3. ¶ Sequitur *quintò*, graviter peccare Iudices, qui curiositatis, aut delicti verificandi causa rogant maleficas, & striges, vt coram se maleficia exerceant: quia, cùm hoc sit intrinsecè malum, nullo prætextu honestari potest. Ita Sanchez *num.* 5.

Pro resolutione quæstionis prima suppositio.

151 Sed hîc iterùm rogabis: An sit licitum absolutè petere à malefico, vt maleficium dissolvat; quandò tibi constat ipsum scire media licita, & illicita ad talem dissolutionem; sed nihilominus certus es moraliter, quòd non licitè; sed alio maleficio sit dissoluturus? ¶ Ante difficultatis propositæ resolutionem, supponendum est *primò*, homines posse, imò & teneri, rogare, & minis cogere maleficum, vt modo licito sibi cognito maleficium dissolvat. Et ratio est: Quia quis ex charitate tenetur suæ saluti medijs licitis providere, & continuationem peccati proximi vitare: sed hæc omnia consequitur, petendo à malefico, vt medijs licitis maleficium dissolvat: ergò ad hęc tenetur. ¶ *Deindè*: In præsenti casu hic homo non consulit maleficos, vt tales, sed vt scientes bonis artibus, & medicinis maleficium tollere: sed licèt primum sit prohibitum in Scripturæ locis *num.* 147. citatis, non tamen secundum: ergo illicitum non est. Quę doctrina pręcipuè tenet, quando aliqua spes adest, quòd maleficus medijs licitis vsurus sit. Sic Fagundez *num.* 6. & alij.

Aliæ suppositiones enumerantur.

152 Secundò supponendum est, illicitum esse petere à malefico dissolutionem maleficij, quando tibi constat, aut negativè dubitas, an modum licitum, & possibilem dissolutionis sciat. Et ratio est: Quia tunc petitur virtualiter, quòd modo illicito dissolvat: Nam cùm ferè certum sit, quòd noscit tantùm media illicita, præsumptio est contra illum, cùm solùm medio illi cognito illud destruere possit. Ita Suarez *cap.* 18. *n.* 8. & *cap.* 13. *num.* 5. Sanchez *cap.* 41. *num.* 5. & 6. Delrius *lib.* 6. *cap.* 2. *sect.* 1. *q.* 2. *Dico* 4. & 5. Bonac. *disp.* 3. *in Decal. quæst.* 5. *punct.* 5. *num.* 8. Palaus *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 12. *num.* 2. Trullench *lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 13. *num.* 6. Fagundez *cap.* 42. *num.* 15. Contra Leand. *quæst.* 27. & Tambur. *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 6. *num.* 10. Ex quo rectè inferunt, nec etiam licere ab alio mago petere dissolutionem maleficij; si ignoret tam maleficium, quàm locum vbi posita sunt eius signa: Quia, cùm hæc scire non possit nisi per novum maleficium, hoc tacitè ab eo petitur; quod superstitiosum est. ¶ Tertiò supponendum est, peccare qui permittit, quòd maleficus sibi applicet aliquam vanam medicinam, & superstitiosam, etsi prius ab eo postulaverit, vt medio licito maleficium dissolvat. Et ratio huius est: Quia hoc est cooperari, & consentire applicationi illius medicinæ: quod grave peccatum est tàm respectu applicantis, quàm consentientis; cùm vterque vtatur medio illo vano, & superstitioso, quod solùm vim medendi ex dœmonis pacto habet. Ita Suarez *cap.* 18. *in fine*, Sanchez *num.* 15. Palaus *num.* 6. Trullench *num.* 7. & alij communiter. ¶ Quartò supponendum est: quòd quando dubium est, an maleficus medio licito, vel illicito maleficium dissoluturus sit, poterit ab eo absolutè peti dissolutio illius: Quia hoc fieri licitè ab eo potest; aliàs adest necessitas, vel vtilitas, vt id postules: ergò nihil est, quod prædictam petitionem vitiet; quare si fortè maleficus maleficio novo antecedens dissolvit, eius malitię tribuendum est.

153 His ergo suppositis: prima sententia circa propositam quæstionem est negativa. Et pro-

Aliqui sentiunt, esse illicitum petere à malefico dissolutionem maleficij, quando moraliter est certus, quòd illicito modo dissolvet.

probatur, ex eo quòd tunc talis petitio à saga, vel malefico *vt tali* postulatur, sicut quando aliquod opus ab artifice exposcitur: sed maleficus *vt talis* minister diaboli est: ergo à diaboli ministro tunc illud petitur: Igitur, cùm hoc sit gravissimum peccatum, etiam peccatum erit maleficij dissolutionem petere à malefico, quando moraliter certum est, quòd novo maleficio dissoluturus est. Sic Caiet. *tom.2. Opuscul. tract.12. de Malefic. quæst. vnic. fin.* cui adhæret Delrius *lib.6. Disquisit. Magic. cap.2. sect.1. quæst.2. Dico 4.* estò nullam adhibeat probationem; refert tamen pro hoc modo dicendi Ledesmam, & Henriq.

Verius est oppositum.

154 Secunda, & verior sententia est affirmativa. Cuius ratio est: Quia, vt constat ex sup. dictis, licitum est petere mutuum ab vsurario, & infideli iuramentum, licèt sciamus, quòd primus vsuras sit exacturus, & secundus per falsos Deos iuraturus; quia scilic. quod ab eo petitur, est actio indifferens, quæ ab eo licito modo fieri potest: sed ablatio maleficij est actio indifferens, & quæ ab eo medio licito fieri potest, vt supponitur: ergo sicut mutuum, & iuramentum licitè exigi possunt, licèt nobis constet de futuro peccato vtriusque; ita similiter potest à malefico postulari maleficij dissolutio, etsi constet de medio illicito dissolutionis, quia tunc sua malitia peccat. ¶ *Deindè*: Licet ex charitate teneamur proximi peccatum vitare, non tamen quando hoc peccatum provenit vnicè ex malitia operantis; & aliàs nobis grave damnum salutis ex tale præcautione imminet: sed in præsenti casu peccatum maleficij provenit vnicè ex malitia operantis; & aliàs ex eius præcautione nobis grave damnum saluti imminet: ergo non tenemur peccatum malefici vitare, quin potiùs tenemur nostræ saluti prospicere, petendo absolutè ab illo maleficij dissolutionem. ¶ Ex quibus patet ad argumentum Caietani. Nam dissolutio maleficij non petitur à malefico *vt tali*, hoc est, vt superstitiosè solventi, sed vt à persona, quę scit licitè illud dissolvere: quare si non medio licito, vt potest, illud tollit, non necessitati, & vtilitati petentis tribuendum est, sed malitiæ dissolventis erit imputandum. Dictam sententiam docent Sanchez *de Matrim. disp.95. num.12. & in Decalog. cap.41. numer.3.* Tamburin. *lib.2. in Decalog. cap.6. §.2. numer.7.* Trullench *lib.1. cap.10. dub.13. num.7.* Fagundez *lib.1. cap.42. num.10.* Palaus *tract.17. disput.1. punct.12. num.4.* Bonac. *disp.3. quæst.5. punct.5. num.8.* & Petrus Ledesma *de Matrimon. cap.58. art.2. dub.2.* Suarez *cap.18. cit. num.9. & 10.*

§. III.

Utrùm signa maleficij licitè destruere, & comburere quilibet possit?

Argumenta sententiæ asserentis esse superstitiosũ maleficij signa dissolvere.

155 GRavior difficultas in hac materia est: An liceat maleficij signa, v.g. ligaturas, imagines, capillos, chartas &c. destruere, & comburere, ad obtinendam maleficij salutem, vel vt diabolus nocere desistat? ¶ Sententiam contrariam, licet non sit Doctor, qui hucùsque eam typis mandàrit, vt referunt Delrius, & Sanchez; tamen Ioann. Hessels. Lovaniensis in suis prælectionibus docuit: quam postea aliqui eius discipuli in suis concionibus mordicùs defensarunt. Pro qua hæc poterunt efformari argumenta. ¶ *Primò*: Nam communiter in his maleficiorum signis tale pactum dæmonis, virtualiter duplex, invenitur cum maleficis: *Si quis hoc signum in tali, vel tali loco posuerit, nocebo; si autem destructum fuerit, desistam nocere*: ergo sicut qui tale signum ponit, peccat, ob commercium cum diabolo, ita qui destruit; cùm vtrumque sit dæmonis promissio, & institutio. ¶ *Secundò*: Cùm comburitur, aut destruitur signum, sanitas (v.g.) non à Deo, vel ab aliqua causa naturali expectatur, sed à diabolo: ergo adest communicatio cum eo; cùm misceat se pacto inito inter dæmonem, & maleficum. ¶ *Tertiò*: Amovere signum est confiteri diaboli fidelitatem, & veracitatem standi promissis, & consequenter eum colere: sed hoc illicitum est: ergo &c. ¶ *Quartò*: Si hoc esset verum, liceret capillos totius corporis abradere maleficis ad quæstionem vocatis; nè fortè in eis signum sit maleficij, & sic insensibiles ad confessionem reddantur: sed hoc videtur superstitiosum: ergo. ¶ *Vltimò*: Quia diabolus, vt hominibus noceat, signis non est alligatus: & sic nocere potest sine signis, & non nocere etiam signis positis, nec gravius, aut levius nocebit nisi iuxta Dei permissum: ergo inutilis esset signorum destructio, nisi adesset in hoc cum dæmone pactum.

Probatur testimonio S. M.N. Theresiæ esse licitũ, & obligatoriũ signa maleficij destruere.

156 Sed nihilominus tenenda est communis sententia, docens non solùm esse licitum, sed teneri, qui conscius est signi maleficij, illud destruere, & comburere. Hæc conclusio ostenditur (*primò*) authoritate, & testimonio Seraphicę Virginis ac M. N. S. Theresiæ, quæ *cap.5. Vitæ suæ* de quodam Sacerdote amore venereo cuiusdam fœminæ capto, & turpitudinis illecebris complicato, hæc refert: *Procurè saber, è informarme mas de personas de su casa, supe mas la perdicion, y vì, que el pobre no tenia tanta culpa; porque la desventurada de la muger le tenia puestos hechizos en vn idolillo de cobre, que le avia rogado le traxesse por amor de ella al cuello, y este nadie avia sido poderoso de poderselo quitar: Yo no creo es verdad esto de hechizos determinadamente, mas dirè esto, que vì, para aviso de que se guarden los hombres de mugeres, que este trato quieren tener... Pues como supe esto, comencè à mostrarle mas amor... tratabale muy de ordinario de Dios, esto debia de aprovecharle: aunque mas creo le hizo al caso el quererme mucho, porque por hazerme placer, me vino à dàr el idolillo, el qual hize echar luego en vn rio. Quitado esto, començò, como quien despierta de vn gran sueño, à irse acordando de todo lo que avia hecho aquellos años, y espantandose de si, doliendose de su perdicion, vino à començar à aborrecerla.... En fin, dexò del todo de verla, y no se hartaba de dàr gracias à Dios por averle dado luz. Tengo por cierto està en carrera de salvacion. Muriò muy bien, y muy quitado de aquella ocasion: parece quiso el Señor, que por estos medios se salvasse.* Hucusque Seraphica Doctrix, quæ satis demonstrant, non solùm esse licitum, & vtile, verùm & obligatorium, signa maleficij destruere. ¶ Nec scrupulus pungat, quòd dixerit M.N.D. Theresia, se certò non credere existentiam ma-

maleficiorum : quia hæc protulit potius ex humilitate, huic illuminatæ Virgini innata (vt clarè eius libros evoluenti patebit) quàm ex certa scientia : sicut posteà eventus illius casus demonstravit. Alijs exemplis hæc confirmare possem desumptis ex Delrio *lib.6. cap.2. sect.1. quæst.3.* Spreng. *part.2. Mallei, quæst.1. cap.1.* & alijs; sed ea brevitatis gratia omittimus, & solùm rationibus assertionem nostram demonstrabimus.

Proponitur prima, & secunda ratio pro nostra resolutione.

157 Primò : Nam destructio, & combustio prædictorum signorum non est aliquo iure prohibita, cùm nullibi talis prohibitio extet; quin potius in divino iure talis destructio expressa reperiatur, cùm sæpè sacra pagina (*Exod.33. Deuteron.7.*) iubeat àras, & statuas idolorum confringere, & destruere, lucosquè succendere, quod (vt notant Henric. *quodlib.5. quæst.33.* & Suarez *cap.17.num.9.*) perinde est, ac signa magiæ destruere : ergo talis signorum destructio licita est. Patet consequentia : quia si illicita esset, in casu adeo contingenti, & gravi, mirum haberetur, quòd per aliquam legem divinam, aut humanam non esset prohibita, vel saltem aliquis S. Pater, vel clasicus Doctor eam non reprobaret. ¶ *Secundò* : Hæc amotio signorum ideo mala esset, quia importaret societatem cum dœmone, aut illi honorem tribueret : sed vtrumque est falsum : ergo &c. Minor quoad primam partem probatur : Nam amotio illa signorum nec ex se, nec ex intentione amoventis est dœmonis invocatio : cùm ipse pactus cum eo non sit; quin potius magis videtur esse destructio pacti inter maleficum, & dœmonem initi : ergo &c. Imò etsi ipse maleficus signum destrueret (vt tenetur, & ad hoc Iudices illum compellere possunt, & debent) non posset verificari, quòd tunc diabolum invocaret, sed tantùm quòd expectaret cessationem damni à dœmone illati, non ex vi pacti, sed dissolutionis tam signorum, quàm amicitiæ cum eo initę: sed sic expectare hunc effectum licitum est, caretquè omni societate cum dœmone : ergo per hoc nullam societatem cum eo habent. Ex quo liquet ad secundam partem: Nam illi tunc nullo modo se submittit, nec allicere illum intendit, vt stet promissis, sed signa dissolvit eo solo animo, vt pactum cum eo dissolvatur : ergo per signorum maleficij destructionem nec societatem cum dœmone habet, nec illi aliquem exhibet honorem.

Alijs rationibus prædicta conclusio suadetur.

158 *Tertiò* : Hæc dissolutio signorum, vt maleficiatis salus restituatur, non est actus malefici vt talis, sed hominis cognoscentis causam ægritudinis proximi, & amoventis eam medijs licitis: sed cognitio ægritudinis proximi, & amotio illius medijs licitis honesta, & bona est, imò obligatoria, quando commodè fieri potest, vt in præsenti accidit : ergo talis remotio, seu signorum maleficij dissolutio, vt maleficiatis salus restituatur, licita, honesta, imò & obligatoria est. ¶ *Quartò* : Si quis pactus sit cum hoste, vt posito hoc, aut illo signo, vrbem aggrediatur, tam ipse, quàm quicumque illud cognovit, tenetur signum positum tollere : ergo, qui pactus est cum diabolo, vt posito hoc signo, huic, aut illi homini noceat, tenetur tam ipse, quàm quicumque alius illud cognoscit, signum positum destruere. ¶ Vltimò probatur ex communi praxi Doctorum, qui communiter obligant Sagas, & Maleficos, vt signa destruant, & comburant : vt exemplis illustrat Delrius ex Sprenger, & Niderio, & rarò hi morbi alio remedio sanantur : ergo absque dubio licitum est, cùm impossibile moraliter sit, & omnino incredibile, quòd omnes Doctores decipiantur. ¶ Unde omnes ea signa destruere possunt, & tenentur : maleficus quidem ex charitate, & iustitia cum obligatione ad restitutionem; alij verò ex charitate : quia omnes debemus damna proximi vitare, & eius peccata impedire. Imò addunt Sanchez, Suarez, Palaus, & alij ad id omnes teneri, etsi ipsi malefico, aut alteri damnum ex ablatione maleficij sequatur, quia ita fortè ipse maleficus pactus est cum dœmone. Et ratio est : quia illud damnum esset præter intentionem, & non ex signi remotione, sed ex dœmonis pacto, cui nullatenus dissolvens cooperatur. Dicta docent communiter Doctores, maximè Delrius *lib. 6. cap.2. sect.1. quæst.3.* Abulens. *in cap. 19. Matth. quæst. 90.* Caietan. *tom.2. Opusculorum, opuscul.12.* Petrus de Ledesm. *de Matrimon. quæst.58. art.2.* Bañez *2.2. quæst.78. art.4. dub.2. ad 4.* Navar. *in Summ. cap.11. num.29.* Suarez *tom.1. de Relig. tract.4. lib.2. cap.17. num.9.* Sanch. *de Matrim. disp.96. num.3. in Decalog. lib.2. cap.41. num.19.* Palaus *disp.1. tract.17. punct.11. num.8. & 9.* Trullench *in Decalog. lib.1. cap.10. dub.13. num.8.* Villalob. *2. part. tract.28. difficult.11. num.2.* Tamburin. *in Decalog. lib.2. cap.6. §.2.* Torreblanc. *libr.2. Iuris Spirit. cap.25. num.54.* Fagundez *lib.1. capit.43. à num.3.* Less. *lib.2. cap.44. dub.6. à numer.36.* &, alijs citatis, docuimus tom.2. huius Cursus *tract.9. cap.12. punct.11. à numer. 132.* & novissimè Genettus *tom.6. tract.2. cap.5. q.11.* & alij communiter.

159 Ad argumenta contraria ferè iam constat ex dictis. Nihilominus ad primum respondetur : quòd pactum illud nocendi plerumque est vnicum scilicèt nocendi existente signo; non duplex, nocendi, & à noxia abstinendi destructo signo : quare ex quo signum aliquis destruat, non sequitur, quòd tunc commercium teneat cum dœmone, sperans ex eius fidelitate, & pacto, quòd à nocendo desistat, cùm illius secundi pacti non sit conscius, aut particeps. ¶ Præterea estò sciat duplex illud pactum initum inter maleficum, & dœmonem, scilicèt nocendi posito signo, & à noxia abstinendi, ablato, adhuc non sequitur, quod argumentum intendit; quia non vtitur signo maleficij, vt dœmon alliciatur ad salutem restituendam; sed tantùm destruit signum prioris pacti, vt incentivum nocendi tollatur dœmoni : Nec expectat ab illo salutem ægro conferendam, quod est effectus positivus, sed vt nocere desistat, quod est effectus privativus; & effectum privativum illicitum non est à dœmone expectare, quando ex vi pacti non expectatur; aliàs illicitum esset expectare dœmonis fugam ab obsesso, cessationem à tentatione, & similia, quod falsum est. Unde lata est differentia inter eum, qui signum maleficij ponit, & inter illum, qui destruit, quia ille pactum cum dœmone, positivumquè commercium tenet, secùs verò iste. ¶ Ex quo patet ad secundum: Non enim expectatur à dœmone sanitas, sed quòd nocere desistat; non quasi in hoc ab eo expectetur, quòd

Duobus prioribus argumentis fit satis.

quòd sit beneficium nobis collaturus, sed quòd, amoto signo quo ligabatur ad nocendum, cesset noxæ motivum.

Alijs argumentis respondetur.

160 Vnde etiam constat ad tertium: Quia tunc homines nihil confitentur, quod in dæmonis cultum cedere posit: quippè tantum per signi ablationem protestantur, quòd, cùm dæmon ex Dei permissione noceat, & non aliter, speratur non amplius nociturum, si signum, quo ad noxam allicitur, destruatur: in quo nullus ei cultus exhibetur. Nec creditur, quòd ex se sit verax, & fidelis; sed quòd sistat pactis, quia id sibi conveniens videtur, vt cautius homines decipiat; quod credere omnino à culpa immune est. ¶ Ad quartum, Respondetur, Iudices absque vlla superstitione id facere posse ea intentione, nè sub capillis aliquod maleficij signum lateat, aut corporis foraminibus sit insertum. Sed advertit Sanchez, quòd si hęc tonsio fiat opinione amittendi roboris per illam, sicut Sansoni evenit, erit superstitiosum. An verò hęc, licèt non superstitiosè, decenter fiant, alij viderint. Legantur Delrius *ad 9. argumentum*, Sanchez *ad* 5. Palaus *punct.* 11. *num. vlt.* Tambur. *num.* 13. Suarez *capit.* 17. *num.* 15. ¶ Ad quintum, Respondetur, dæmonem non posse nocere nisi iuxta Dei permissum; & licèt independenter à signis posit Deus illi nocere permittere; ordinariè tamen videmus, nóxam inferre, nisi per signa malefica, ei minimè permittere. Unde prudenter existimare possumus, quòd quando Deus illi, medijs maleficis, & eorum signis, nocere permisit, non posit, eo signo destructo, sicut anteà nocere. Videantur circa hoc Lupus *part.* 3. *lib.* 20. *dist.* 3. *art.* 2. *difficult.* 2. Torreblanc. *lib.* 12. *Iur. Spirit. cap.* 2. *num.* 22. *& cap.* 7. *num.* 24.

Licet medijs signis licitis cōtrarijs maleficia destruere.

161 Ex huc vsque dictis non obscurè colligitur (*primò*) licitum etiam *per se* loquendo esse, ponere alia signa licita, aut indifferentia, quibus destruatur pactum dæmonis. V.g. pactum dæmonis erat, se nociturum, quovsque Petrus audiat sacrum, vel lavet corpus, aut capillos tondat; poterunt prædicta effici, non eo animo, vt eo medio, aut dæmonis virtute salutem consequatur, sed vt signum malefaciendi spiret. ¶ Et ratio est: Quia imprimis prędicta intentio bona est, medium similiter est honestum, aut indifferens: sed licitum est facere, quod *ex se* est honestum, aut indifferens, vt dæmonis pravum pactum finiatur, & diabolus nocere desistat: ergo hoc bonum, & laudabile est, omnique labe societatis cum dæmone vacat. Ita Suarez *numer.* 17. Less. *num.* 45. Sanchez *num.* 25. *in Decalog.* Palaus *num.* 10. Fagundez *cap.* 43. *num.* 6. & Trullench *lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 13. *num.* 8.

Si perfectè de pacto cũ dæmone doleat per pœnitentiam, sufficit, vt gratiã consequatur, etsi chyrographũ ei traditum non recuperet.

162 Colligitur *secundò*: quòd quando malefici paciscuntur cum dæmone, se Deo, & Sacramentis renunciaturos, & in diaboli servitute se perpetuò mancipaturos, sub conditione, quòd eis in omnibus opem ferat; & prætereà, in signum maioris firmitatis illius contractus, chyrographum proprio sanguine conscriptum tradunt; tunc non est necessarium, quòd, vt salutem æternam consequantur, chyrographus illis restituatur, vt falsò ipsi credunt; & ob id existimant, nullum iam eis, ad peccatorum veniam consequendam, remedium superesse, & ita solent in desperationem rapi. ¶ Et ratio huius illationis est: Nam nullum est peccatum, quod per contritionem, & pœnitentiæ Sacramentum deleri non posit; nec est pactum, etiamsi sit quocunque signo, etiam proprio sanguine obfirmatum, quod per prædicta non rescindatur, vt ait D. Ezech. 18. *Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis.... Omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor.* Ergo, vt homo à vitijs ad viam salutis revertatur, æternamque gloriam consequatur, sufficit, quòd per veram pœnitentiam, & peccatorum confessionem dæmoni abrenuntiet, & Deo firmiter adhærere promittat: per hoc enim iniquum dæmonis pactum, etiam chyrographo obfirmatum, omnino rescinditur. Benè verum est, quòd si apud se aliqua signa dæmonis conservet, tenetur ea destruere, & comburere: Tum nè videatur adhùc cum eo societatem habere: Tum etiam nè deinceps eius suggestionibus, & tentationibus fortiter stimuletur. Ita Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 40. *num.* 53. Suarez *lib.* 2. *de Superstitione, cap.* 17. *num.* 4. Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 5. *punct.* 5. *num.* 11. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 10. *dub.* 13. *num.* 9.

Licet rebus per maleficiũ acquisitis vti, dummodò in eius conservari à dæmone non pendeant.

163 Colligitur *tertiò*, licitum esse vti rebus per maleficium acquisitis, quando in se sunt bonę, neque in conservari à dæmone pendent: quare pecuniam, salutem, & scientiam dæmonis arte comparatas possumus licitè retinere, eisque, quando opus fuerit, licitè vti. Tum: Quia prædicta in se bona sunt. Tum etiam: Quia ex quo dæmonis ope comparata sint, solùm arguitur, quòd eas acquirendo peccavimus, non verò quòd nunc maliciam aliquam inde in se recipiant. Vnde dummodò, de eo quòd Deum gravissimè offenderit, nunc quis pœniteat, poterit eis licitè vti. Ita Suarez *cap.* 15. *num.* 24. Sanchez *in Decalog. cap.* 42. *num.* 20. *& de Matrimon. lib.* 7. *disp.* 96. *num.* 4. Palaus *punct.* 11. *num.* 1. Delr. *lib.* 2. *quæst.* 4. Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 5. *punct.* 4. *num.* 6. Leand. *tract.* 9. *disp.* 3. *q.* 39. & alij communiter. Qui omnes advertunt, quòd divitiæ dæmonis ope comparatæ elusoriç frequentiùs sunt: Vnde, nisi earum veritas comprobetur, superstitiosum erit eis vti. Si verò, quando veræ sunt, non constat esse à dæmone furatas (quod scire certò impossibile est) possunt securè retinari. ¶ Diximus sup. licere rebus per maleficia acceptis vti, *si, in conservari à dæmone non pendent*: quia si effectus arte dæmonis acquisitus, etsi in se bonus sit, ab eius opera in conservari dependet, illius retentio est illicita; quia est quædam cum dæmone confœderatio. Vnde si per maleficium esset sanitas alicui restituta sub onere, & conditione vtendi ad eius conservationem aliquo remedio superstitioso, v.g. hæc, vel illa superstitiosa cæremonia, aut afferendo tale amuletum dæmoniacum; tunc hæc remedia abjicienda sunt, & potius eligenda est mors, quàm vitam tali medio conservare. Ita Sanchez *in Decalog. lib.* 2. *cap.* 41. *num.* 1. *&* 42. *num.* 20. Suarez *lib.* 2. *de Superstitione, cap.* 17. *num.* 2. Palaus *disp.* 1. *tract.* 17. *punct.* 11. *num.* 1. & alij.

Non est superstitiosum alios maleficos interrogare, an norint ma-

164 Colligitur *quartò*, licitum esse, adire alium maleficum, & interrogare, an norit, in quo maleficium consistat, vt eius signo cognito, posit dissolvi, & destrui; non tamen inducere eum

maleficij signa, vel possint ea licite dissolvere.

eum possumus ad id per suam artem investigandum, quando signum ignorat? ¶ Ratio primę partis est: Quia maleficus, etsi peccaverit hanc scientiam priùs dæmonis ope acquirendo, tamen ea potest licitè vti, sicut qui Grammaticam, aut Physicam dæmonis ope comparavit, ea vti licet: ergo potest maleficus licitè ex scientia prius acquisita manifestare signa maleficij: sed quando maleficus potest licitè ea manifestare, potest etiam ab alijs interrogari: ergo talis interrogatio licita est. ¶ Ratio secundę etiam patet: Quia si hoc ignoret, & inducatur ad illud investigandum, necessariò debet hoc à dæmone addiscere, cùm alia via scire non possit: ergo cùm hoc illicitum sit, etiam erit illum inducere ad talia signa per suam artem perquirenda. Vnde sequitur, quòd si dicat se scire maleficij signa, ignorare verò modum quo dissolvi potest, non licet, ad id sua arte inquirendum, illum inducere: quia hoc esset ipsum ad dæmonem consulendum incitare. At, si asserit, tam maleficij signa, quàm modum ea destruendi cognoscere, tunc videndum est, sit necne hic modus licitus; & si licitus fuerit, poterit eo vti ad illa destruenda. ¶ Adverte tamen, quòd si aperire modum dissolutionis renuerit, aut circa illum hęsitaverit, signum evidens est, esse illicitum, & superstitiosum. Dicta docent Ovandus *in 4. distinct. 34. disp. vnica*, Sanchez *de Matrim. lib. 7. disp. 96. num. 4. & in Decalog. lib. 2. cap. 41. num. 20.* Fagund. *lib. 1. in Decalog. cap. 43. num. 14.* Delrius *lib. 9. cap. 2. sect. 1. quæst. 2.* Leand. *tract. 9. disp. 3. quæst. 36.* Trullench *lib. 1. in Decalog. cap. 10. dub. 13. numer. 8.* Qui optimè addit, etiam licitum esse rogare ipsum maleficum, vt signa maleficij à se posita auferat, destruendo ligaturas, & imagines, seu idola, quæ asservata, aut sepulta habet. Sed hæc intelligenda sunt sub eisdem circunstantijs, circa alios maleficos assignatis, scilicet quando sine alio novo maleficio hæc dissolvi ab eo possunt, vt diximus sup. *à num. 145.*

Quomodò Confessarij examinare maleficos debeant?

165 Hic velim, esse Confessarios solicitos circa ea, in quibus communiter solent Magi in exercitio huius diabolicæ artis delinquere, vt sic melius eis salutaria remedia possint adhibere. ¶ Quapropter ab eis sciscitari debent: primò, an pactum cum dæmone inierint, Deoquè, eius fidei, aut Sanctis sacramentis abrenuntiaverint? Et tunc debet eos cogere pactum rescindere per pœnitentiam prædicti criminis, dæmonique, & artibus eius renunciando. ¶ Secundò: An crediderint, dæmonem esse Deum, aut omnipotentem, & ideo eum adoraverint? Tunc enim sunt diversa peccata hæresis, & idololatriæ. ¶ Tertiò: An maleficia ex rebus sacris confecerint, credendo in eis adesse virtutem ad tales effectus: Nam tunc est reus sacrilegij, & hæresis. ¶ Quartò: An per maleficia damna intulerint? Tunc enim peccant contra iustitiam, & ad restitutionem tenentur. ¶ Quintò inquirat: An adhuc habeant maleficia, vanas res, libros, & instrumenta huius artis, quibus nocere solent? Tunc enim absolvi nequeunt, quin prius ea vel tradant Confessario, vel destruant, seu comburant. Dicta tenent Doctores citati maximè Bonacin. *disp. 3. quæst. 5. punct. 5. num. 11.* Trullench *libr. 1. capit. 10. dub. 13. à numer. 9.*

PUNCTUM XI.

De Lamijs, seu Sagis, & de his, quæ in earum nocturnis conventibus agunt.

HUcusquè egimus in communi de maleficijs, & de remedijs, quibus mederi possunt; nunc verò agendum est de eorum authoribus. At quia communiter huius artis discipuli mulieres quædam sunt, quæ *Lamiæ*, *Striges*, *Sagæ*, seu *Maleficæ*, & hispanè *Brujas* nuncupantur, ideo de illis sigillatim agere decrevimus. Hoc autem puncti in duplicem §. dividemus: In primo docebimus, quæ sint istæ Sagæ, & an verè transferantur de loco in locum. In secundo disputabimus, quid in suis conventibus cum dæmone agant, & quę peccata committant?

§. I.

Quæ sint Sagæ; & an realiter transferantur de loco in locum?

Vnde dicatur Maga, Striges, & Lamia.

166 MUlieres ergo magię diabolicæ deditæ multiplici nomine insigniuntur. Primò dicuntur *lamiæ* à lamia, quę est animal quoddam monstruosum (sive marinum, sive terrestre sit, de quo videatur Cornelius in Thren. Hier. super illud cap. 4. *Sed & lamiæ nudaverunt mammam*) quòd, vt ait Cælius Rodig. *lib. 29. cap. 5.* est muliebris facie, & speciosa ornatu, & pueros pariter, & iuvenes blanditijs allectos devorans. Vnde quia prædictæ nefariæ mulieres suis maleficijs, & incantationibus pueros, & homines enecant, rectè *lamiæ* vocantur. Dicuntur secundò *sagæ* à sagacitate, sive à sagiendo, vt ait Cicer. *lib. 2. de Divinat.* quia, futura, & occulta scire inhiantes, dæmoni instruendas se tradunt. Tertiò vocantur *veneficæ*, seu *maleficæ*, quia maleficijs omnibus nocent. Vltimò *striges*, ab avi quadam nocturna *strix* dicta, quæ noctu stridendo volat; & vt canit Ovid. *6. Fastor.* infantes sine nutricum custodia relictus è cunctis rapit, sanguinemquè omnem illis exorbet. Quapropter ab huius avis noxa *striges* nunc mulieres has appellamus, quæ suo contactu, aut lactis, mammarumquè oblatione, puellulos fascinant, variè nocent, & sanguinem eorum sugendo, enecant. De his ergo mulieribus plura sunt scitu digna, quę in pręsenti edocere solita methodo curabimus.

Cur fœminæ, potius quàm viri magiæ deditæ sint?

167 Sed ante omnia animum pulsat decisio illius difficultatis, vltrò mentis aciei se offerentis: Cur videlicet fœminę potius quàm viri his maleficijs inveniantur editę: Et cur potius istæ sint vetulę, quam iuvenes? ¶ Plures causas tradunt Doctores infra citandi pro declaratione, & demonstratione primæ partis quæstionis, ex quibus efficaciores seligemus. Prima est: innata mulierum levitas, & pronitas ad credendum, vnde aptiores sunt, vt facilius, quàm viri à dæmone illudantur. Secunda est: fluxibilitas complexionis, ratione cuius faciliores sunt impressionis, ad re-

revelationes capiendas per suggestionem dæmonis. Vnde valde inhiant futura, & occulta cognoscere, & ob hoc nimium desiderium facilè talia prædicentibus credunt; vnde artibus dæmonum se immiscent. Tertia est: nimia ira, vindictæque cupiditas, qua ardent, & æstuant contra illas despicientes, aut iniuriantes: vnde cùm vires non habeant, vt armis vindictam ab iniuriantibus sumant, maleficijs non dubitant vlcisci. Quare dixit Ecclesi. cap. 25. *Brevis omnis malitia super malitiam mulieris.* Quarta est: Quia tàm ex parte intellectus, quàm voluntatis imperfectiores sunt quàm viri; vnde stultæ, ignorantes, & instar pueri levi sententia sunt, vt docet Terentius: Et Cato de eis dixit: *Instruit insidias lacrymis, dum fœmina plorat.* Vnde videmus, quòd si odit, quem priùs dilexerat, æstuat ira contra eum sicut mare tumens. Quapropter dixit Eccli. 25. *Non est ira super iram mulieris.* Et hoc in causa est, vt facilius à diabolo illudantur. Vltima: quia scopus totius huius artis diabolicæ est insatiabilis libido carnalis, quam explent in congressibus libidinosis, & complexibus nocturnis cum dæmone: cùm ergo mulieres ob innatam humiditatem ad venerem pronæ, & proclives præ viris sint, potiùs illæ quàm isti superstitiosę, & magicæ arti deditæ inveniuntur.

Quare vetulæ præ iuvenibus sagæ sunt.

168 Ex quibus facilis est solutio secundæ partis quæstionis: Nam ideò vetulę potius quàm iuvenes hàc magia diabolica vtuntur: quia, vt tradit Ioann. Nevizant. *In Silva nuptiali*, odio habent pueritiam, eò quòd ipsæ iam florem ętatis deperditæ lamentantur. ¶ *Tum etiam*: Quia ex dæmonis instructione sciunt, ex potu iuvenilis sanguinis humidum radicale restaurari, sicut docet Marsil. Facinus *lib. 2. de Vita longa, capit. 11.* Dicta docent Sprenger *tom. 1. part. 1. Mallei maleficar. quæst. 6.* Torreblanc. *lib. 12. Iur. Spirit. cap. 8.* Simanc. *de Catholic. Instit. tit. 37. num. 3.* Fagundez *lib. 1. Decalog. cap. 41. num. 5.* Lupus *in Edict. Inquisit. p. 3. lib. 20. dist. 6. art. 4. diffic. 1.* & alij. Qui omnes optimè advertunt, quòd obstetrices, & meretrices, seu adulteræ, præ alijs fœminis, sunt huic vitio deditę: quia illę maiorem habent puerorum notitiam, & occasionem eos enecandi; istæ verò, quia vehemens habent desiderium hominum ad mulieres accessum impediendi.

Congruentia quare Deus permittit, quod plus pueris quā adultis noceant.

169 Alia quęstio in præsenti est: Cur Deus permittat, quòd potius infantibus, & iuvenibus, quàm adultis, striges noceant? ¶ Huic interrogationi nequit efficax reddi ratio, cùm ex divina pendeat voluntate; nihilominùs aliquam dabimus congruentem: scilicèt hoc fieri in pœnam parentum, vel ad eorum probationem, vt tradit D. Augustin. *libr. 12. de Civitat. Dei, capit. 14.* & Sprenger *2. part. capit. 13. quæst. 1.* Vel (vt alij volunt) quia eorum ętas est imbecillior ad resistendum, & eas revelare nequeunt. Vel quia ex eorum corporibus truncis, hoc est, abscissis manibus, pedibus, & capite, vnguentum conficiunt, sine quo ad conventicula cum dæmone, credunt, deferri non posse. Dicta docent Sprenger *part. 2. quæst. 1. cap. 2.* Delrius *lib. 2. quæst. 24. & lib. 3. part. 1. quæst. 1.* Lupus *loc. cit. difficult. 3.* & alij.

Aliqui negāt strig... à dæmone realiter de loco in locum asportari.

170 Gravior tamen difficultas in hac materia est; An striges de loco in locum brevissimo tempore à dæmone asportentur, vereque, & realiter in corporibus hæc fiant, dæmonumque conventibus intersint? ¶ Negant nō pauci. Et moventur (*primò*) ex cap. *Episcop. 26. q. 5.* deducto ex Concilio Ancyrano, vbi prohibetur sub pœna excommunicationis, ne quis huiusmodi anicularum næniis fidem prębeat: ergo illicitum est credere huiusmodi asportationem. ¶ *Secundò*: Plurimæ strigæ, postquàm illo diabolico vnguento delibuntur, vt per aëra volitent, reperiuntur eodem loco immobiles, vbi se inunxerant: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Huiusmodi striges, quando his conventibus intersunt, cùm dæmone convivantes, & tripudiantes, invocato nomine *Iesus*, evanescunt: ergo signum est, quòd ibi non realiter in proprijs corporibus, sed phantasticè tantùm erant. ¶ *Quartò*: Si hoc modo volitare illis liberum esset, nunquam carceribus detinerentur: ergo. ¶ *Quintò*: Aliquando affirmant, se vidisse in suis conventibus homines probatæ sanctitatis: ergo certum est, hæc purè fantastica esse. ¶ *Sextò*: Quia dicunt se noctè deambulare in felicem, mustelam, aliaque animalia transmutatas: sed hoc à dæmone fieri nequit: ergo hæc omnia purè fantastica sunt. Hanc sententiam docent cum Luthero, & Malecton plurimi sectarij; quibus adhærent aliqui Catholici, vt Franciscus Samuel Minorita, Martinus de Arles Canonista, & alij, quos refert Delrius *loco infrà citando*: & Navarr. *in Manual. cap. 38. num. 11.* asserit, esse mortale pręďicta credere, nisi aliquando, & raro Deo id permittente, vnde huic sententię videtur adhærere.

Affirmativa sententia eligitur, & probatur.

171 Sed vera, & communis Doctorum sententia est; nonnunquàm sagas à dæmone in proprio corpore de loco in locum transferri, realiterquè conventiculis earum adesse, & ibi tripudiare, aliaquè huiusmodi peragere. Hæc conclusio probatur *primò*: Nam huiusmodi transmutatio realis vires dæmonis non excedit: ergo ab eo fieri potest. Antecedens constat ex cap. 4. Matth. vbi dicitur, quòd diabolus assumpsit, & transtulit Christum Dominum in sanctam civitatem, & posuit eum super pinaculum templi; & inde detulit in montem excelsum valde, vbi omnia regna mundi, & gloriam eius ostendit, quæ per realem assumptionem factam fuisse tenent D. Thom. *3. part. quæst. 41. art. 4. ad 7.* & alij Sancti PP. & Doctores *apud Cornel.* ergo eodem modo realiter, & in proprijs corporibus poterit sagas de loco in locum transportare. ¶ Deinde apud Clement. *lib. 6. Constit. cap. 9.* legimus, Simonem Magum per aëra à dæmone sublatum, & Div. Petri oratione ab eo loco cecidisse, & crura eius media infracta fuisse: ergo non excedit naturalem dæmonis virtutem sagas de loco in locum asportare. ¶ Confirmatur: Nam de Angelo bono legimus hæc, & similia propria virtute operari: Nam Daniel. 14. *Angelus Domini apprehendit Abacuc in Iudæa, & capillo capitis sui portavit eum, posuitque eum in Babilonem super lacum in impetu spiritus sui.* Et similiter Actor. 8. vers. 39. dicitur: *Spiritus Domini rapuit Philippum, & ampliùs non vidit eum Eunuchus... Philippus autem inventus est in Azoto*: ergo &c. ¶ *Præterea*: Prędicti Angeli movent rapidissimè orbes cœlestes, vt tenet sacra scriptura: sed quoad vim naturalem nil passus est detrimenti Angelus malus per peccatum,

sed

sed eius virtus mansit integra: ergo si Angelus bonus transferre realiter de loco in loco homines in proprijs corporibus potest; idem de Angelo malo dicere oportet: maximè cùm plures Angeli mali excellentiores sint in virtute naturali multis Angelis bonis; cùm de quolibet ordine Angelorum, communis est sententia; aliquos cecidisse. ¶ Vltimò constat hoc longa experientia: tum plurium sagarum, quæ sic evenire fassæ sunt, & ob id à DD. Inquisitoribus, fideique Iudicibus punitæ fuerunt: tum etiam aliorum exemplis, qui à dœmone de loco in locum realiter sunt asportati, tàm in vigilia, quàm in somnis: quorum plurima refert Delrius *lib.* 2. *q.* 16. Et hoc adeò verum est, vt dicat Abul. *in* 4. *Matth. q.* 47. quòd imprudentia sit illud negare, cùm mille nobis testes occurrant, qui sibi horum conscij sunt: ergo omnino certum est; sagas verè & realiter in proprijs corporibus à dœmone transferri.

Aliquãdo hęc transportatio pure phantastice fit.

172 Diximus, nonnunquàm sagas realiter de loco in locum transferri: quia non negamus aliquando hæc merè phantasticè fieri, vt patet ex pluribus experientijs, quas referunt Caietan. 2. 2. *q.* 95. *art.* 3. & Abul. *in cap.* 13. *Genes. q.* 354. Deinde: quia ex Dei permissione dœmon est author huius transvectionis, & illam omittit aliquando: tum ad Iudices illudendos, ne sagas iuxta criminis gravitatem puniant; credendo hæc omnia phantastice fieri: tum etiam ad veras, & reales transmutationes infirmandas: tum denique ob alia motiva, quę ad humani generis, necnon & ipsius sagæ perniciem conducunt. ¶ Nota verò hic cum Ciruelo *de Superstit. cap.* 4. Simancas *de Catholicis Instit. tit.* 27. *num.* 12. quòd quando hæc transvectio phantastice tantùm fit, ita dœmon earum corpus subintrat, vt illas omni sensu prorsus privet, taliter quòd licèt flagellentur, aut vrantur nihil omnino sentiant, sed tanquam emortuæ corruant: imprimit tamen tunc in illis tales species, vt quando à cathalepsi evigilant, credant verè, & realiter tunc volitasse, alienas domos ingressas fuisse, & pueros suxisse, aut fascinasse. Dicta docent communiter Doctores, maximè Pegna *in Director. comment.* 68. Abulens. *in Matth. cap.* 4. *quæst.* 47. Suarez *lib. de Superstit. cap.* 16. *num.* 24. Spreng. 2. *p. Mall. Malefic. quæst.* 1. *cap.* 3. Delrius *lib.* 2. *quæst.* 16. Villalobos 2. *part. tract.* 38. *diffic.* 10. *num.* 6. & *diffic.* 7. *num.* 4. Sanch. *in Decalog. lib.* 2. *cap.* 40. *num.* 6. Less. *lib.* 2. *de Iustitia, cap.* 44. *dub.* 3. Azor *tom.* 1. *lib.* 9. (non lib. 1. vt dicunt Palaus, & Leand.) *cap.* 25. *quæst.* 3. Palaus *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 9. *à num.* 6. Trullench *lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 11. *num.* 9. Fagundez *libr.* 1. *cap.* 47. *à n.* 8. Leand. *tract.* 9. *disp.* 4. *quæst.* 17. & alij.

Fit satis contrarijs argumentis.

173 Ad primum argumentum sententię contrarię, Respondetur, in prædicto textu non damnari credere, quòd sagæ à dœmonibus realiter asportantur, sed quòd asserant cum Horodiade, vel Diana, Dea paganorum, ambulare, existimando eam esse verè Deam. Et quòd hæc sit Concilij mens, patet ex ipso contextu: Ibi enim dicitur: *Quòd quædam scelerata mulieres retrò post Satanam conversæ, dœmonum illusionibus, & phantasmatibus seductæ, credunt, & profitentur, se nocturnis horis cum Diana paganorum Dea, vel cum Herodiade, & innumera multitudine mulierum; equitare super quasdam bestias; & multa terrarum spatia intempestæ noctis silentio pertransire. Nam innumera multitudo hac falsa opinione decepta, hæc vera esse credit, & credendo à recta fide deviat; & in errore Paganorum revoluitur, cùm aliquid divinitatis, aut numinis extra vnum Deum arbitrantur.* Præterea credebant sagę, vt ex prędictis verbis constat, se super quasdam bestias à Diana formatas equitare, quod falsum est: Tum quia bestię ex se non possunt per aëra volitare; nec tàm brevi tempore tot spatia percurrere. Tum quia Diana nequit bestias, quibus lamiæ transferrentur ad illi inserviendum, efformare; mutando creaturas ex vna in aliam substantiam; quod vtique credere hæreticum est: Et hoc est; quod Patres prędicti Concilij negant, non autem quòd sagæ à dœmone transferri de loco in locum queant. ¶ Pręterquàm quòd prædictum Concilij caput subreptium esse, tenet Severin. Bin. Author notarum ad dictum Concilium, referens pro hac sententia Baronium. Et ad hoc movetur ex eo; quòd nec editio Crescomiana, nec alia prædictum caput habet; & ideò Damaso potius attribuendum esse, sentit. Videatur dictum Concil. *in tom.* 1. *Concil. Gener. pag. mihi* 232. & 233. Vnde huius capitis dubia semper apud Doctos authoritas est, & consequenter nil mirum; si sententiam nobis oppositam prædicta verba innuere videantur. ¶ Secundum argumentum confirmat secundam partem nostræ assertionis; nimirùm quòd hæc transportatio aliquando phantastica sit. ¶ Ad tertium, Dicimus, quòd si sagæ, invocato nomine *Iesus*, statim evanent, est quia à dœmone iterum brevissimo temporis spatio in domum propriam reducuntur. ¶ Vel dic: omnia evanescere exceptis sagis, quæ nomen *Iesus* invocarunt: istę enim ibi solent permanere, & magno itineris labore domum redire postea coguntur; & interdum priùs à dœmone ob non servatam disciplinam diabolicam, & scandalum alijs datum, durissimè cæduntur, & flagellantur. ¶ Ad quartum, Dicimus, quòd cùm dœmones maleficis, & sagis tantùm opem ferant, quantùm Deus eis permittit, divina providentia factum est, vt eorum delicta impunita non remaneant, quòd eas è manibus Iudicum liberare non possint. Legatur D. August. *lib.* 15. *de Civit. Dei*, *cap.* 23. & *lib.* 18. *cap.* 16. cui adhærent Palud. *in* 4. *dist.* 34. *quæst.* 2. *ad* 2. Palaus *cit. num.* 7. *in fine*, Bariyola *in Aphorism. verb. Malefica*, Leand. *q.* 26. ¶ Ad quintum, Dic, posse dœmones efformare in suis conventibus figuras piorum virorum, & probatæ sanctitatis: Quod quidem faciunt, tùm ad comprobanda ea, quę in eis fiunt; tum etiam ad denigrandam eorum opinionem. Sed Deus hunc dolum diu non permittit latere, & innocentis famam periclitari. Ita Palaus *n.* 7. *cit.* Lupus 3. *p. lib.* 20. *dist.* 5. *art.* 5. & alij.

Sexto argumento fit satis, & ostenditur, dœmones nõ posse corpora humana in aliam substantiã transmutare.

174 Sextum argumentum continet satis gravem difficultatem: Ad quam, omissis aliorum sententijs, ex D. Thom. 1. *part. quæst.* 110. *art.* 2. & 114. *art.* 4. *ad* 2. Respondemus, quòd non omnis materia corporalis, tàm Angelis bonis, quàm malis ad nutum obedit, vt ipsi pro suo libito, & ex virtute sua, aut applicando activa passivis, possint transmutare eam de forma in formam; sed tantùm, vt ait Div. August. *lib.*

lib.3.de Trinit. cap.8. Possunt adhibere quædam semina, quæ in elementis mundi inveniuntur, ad huiusmodi effectus complendos. Quapropter solùm valent facere transmutationes rerum corporalium, quas efficere possunt virtutes naturales eis applicatæ, ad quas pertinent prædicta semina, de quibus loquitur D. August. Vnde quia aliquæ res corporales virtute agentium naturalium transmutati possunt verè, & realiter in serpentes, & ranas, aliaque animalia, quæ ex putrefactione generantur, vt ait Angelic. Doctor, has transmutationes Angeli mali efficere possunt: *Sicut Magi Pharaonis* (ait D. Thom. *1. p. q. 114. art. 4. in corpore*) *per virtutem dæmonis veros serpentes, & ranas fecerunt, Exodi 7.* At quia plurimæ sunt res, quæ in alias ex virtute naturali transmutari nequeunt, sicut quòd corpus humanum transmutetur in corpus bestiale, aut quòd corpus hominis mortuum reviviscat (exempla sunt D. Thom. *loco citat. ad 27.*) nec hæc, nec similia à dæmone transmutari in alias figuras, seu species possunt. Quapropter si aliqua huiusmodi à dæmone fieri videantur, non fiunt ab eis secundùm rei veritatem, sed secundùm apparentiam tantùm. Quod quidem dupliciter efficere possunt dæmones: Primò immutando hominis phantasiam, & sensus corporeos, vt aliquid videat aliter quàm est, vt probat Angelic. Doct. *1. p. q. 111. art. 3. & 4.* Secundo modo ab exteriori: *Cùm ipse possit* (verba sunt D. Thom. *in quæst. 14. art. 4.*) *formare corpus ex aëre cuiuscumque formæ, & figuræ, vt illud assumens in eo visibiliter appareat, potest eadem ratione circumponere cuicunque rei corporeæ quantumque formam corpoream, vt in eius specie videatur.* Et hoc modo absque dubio dæmon transmutat sagas in catos, simias, anseres &c. dum sic in suis conventibus in his figuris apparent.

175 In cuius confirmationem stat imprimìs exemplum Nabucodonosor: De quo inquit D. Thom. *lib. 2. de Regim. Princip. cap. vlt.* cui adhærent Pereirus, Maldonat. Molin. *1. part. q. 111.* Delr. *lib. 2. de Mag. cap. 18.* Medin. *de Recta in Deum Fide, lib. 2. cap. 7.* & Euseb. *part. 1. suæ Philosophiæ, lib. 2. cap. 23.* non reverà fuisse transformatum in bestiam; sed imaginatione corrupta, & vitiata, se ita transformatum in bisontem, aut vrum sibi ipsi videbatur. Cuius rei exempla non pauca referunt Galen. & post eum Levinus Lemnius *lib. 2. de Complexione, sub finem.* Primum: De quodam homine, qui ob imaginationem vitiatam putabat nasum, instar Elephantis proboscidem, excrevisse. Secundum: De altero, qui credebat corpus vitreum habere; quare semper stabat, nec ab aliquo tangi permittebat. Tertium: De alio, qui se mortuum putabat, & ideo edere nolebat. Item refert D. August. *lib. 18. de Civit. Dei, cap. 18.* de quibusdam magis mulieribus Italis, quæ suis incantationibus viatores transformabant in iumenta, quæ onera baiularent. Et valde vulgare est, quòd Circe maga Ulissis socios in varias bestias transformavit: Non quidem quia homines prædictæ magæ reipsa in bestias, & iumenta transformarint; sed quia per artem magicam, dæmonisque opem, vel immutabant phantasiam, & oculos tam eorum, quàm aliorum, vt exteriùs sibi, & alijs talis figuræ repræsentarentur. Vel quia fortè (vt alij volunt) bestiarum pelles hominibus aptissimè circundant accommodando caput capiti, os ori, brachia brachijs, & pedes pedibus. Hoc ergo modo dicimus, dæmonem transmutare sagas in catos, vulpes, mustellas, simias, anseres, canes, &c. scilicèt vel sensus immutando, ita vt videre credant, quod reipsa non est: vel circumponendo corpus aëreum his animalibus valde simile; quod cùm non excedat eius potestatem, nihil ex hac transmutatione contra nostram conclusionem convincunt.

Per immutationem sensuum videtur vnas substantias in alias transmutare.

176 Ex quibus sequitur decisio duplicis difficultatis. Prima est, si dæmones verè, & realiter sagas de loco in locum transmutant, quomodò eas sub specie felis, aut mustellæ in domos, aut cubicula clausa ad pueros fascinandos, nocendos, aut occidendos introducunt? Et ratio difficultatis est: quia dæmon nequit propria virtute duo corpora penetrare: sed hoc est necessarium, vt possint sagæ ianuis clausis in cubicula ad nocendum ingredi: ergo dæmon nequit in proprijs corporibus eas ibi transmutare. ¶ Respondetur, verum esse duo corpora ex dæmonis virtute non posse inter se penetrari, vt communiter tenet Philosophia: sed ex hoc non sequitur, quòd sagas in domos clausas introducere non possit: quia eas non introducit, corpus penetrando, aut mutando eius quantitatem instar mustellæ, cati, aut vulpis, taliter quòd possint per rimam in reseratum cubiculum irrepere; hoc enim prorsus falsum, & commentitium est, omnisque agentis creati excedens virtutem; sed eas introducit subitò, & sine strepitu ianuas aperiendo, vel foramen corporis capax dilatando, lapides è muro, aut pariete, si opus fuerit, auferendo, & posteà artificiosè eas subitò reponendo. Cæterùm, quia homines hanc celeritatem tartarei latomi deprehendere non possunt, iudicant, hæc per compressionem, & contractionem fieri, taliter quòd per rimas, tanquam mures, intromittantur. Sic Suar. *lib. 2. de Superstit. cap. 16. n. 8.* Delr. *lib. 2. q. 17.* Lupus *3. p. lib. 16. dist. 5. art. 9.* Sanch. *in Decalog. lib. 2. cap. 40. n. 7.* Tolet. *lib. 4. Sum. cap. 16.*

Quomodò sagæ sine penetratione cubiculum reseratum ingrediantur.

177 Secunda difficultas est: Cur si quis animalia, & bestias, in quæ transformari videntur sagæ, vulneret, posteà ipsæ in eadem parte sauciæ, & vulneratæ appareant? ¶ Respondetur, quòd huius vulneris causa est; quia cùm sagæ verè, & realiter in proprijs corporibus ibi sint, & solùm, vel per immutationem sensuum, aut circumpositionem alicuius aërei corporis videantur esse hæc, aut illa animalia, & prædictum aëreum corpus vim ictus impedire non possit; ideò ensis earum corpora reipsa percuttit, & ita posteà in eadem corporis parte sauciæ, & vulneratæ apparent. De quo aliqua exempla videri possunt apud Delrium *lib. 2. Disquisit. Mag. q. 18.* referens Tyræum *de Apparit. Spirit. à cap. 15. ad 24.* & alios. ¶ Dicendum præterea est, quòd causa huius vulneris aliquando solet esse ipse dæmon: nam quando ipsas non verè, & realiter, sed tantùm phantasticè transfert; tunc diabolus sauciat eam corporis partem, quæ in ferino corpore ictum excepit, vt tradit ipse Delrius.

Vulnus illatu corporibus, in quæ sagæ apparent transmutatæ, eas verè, & realiter tangit.

Ex quibus soluta manet difficultas proposita.

)(§§)(

§. II.

§. II.

Quæ Sagæ in nocturnis conventibus cum dæmone peragant; & quæ peccata committant?

De his quæ in conventiculis, tam apud se, quã cum dæmone agunt.

178 SEcunda quæstionis, & puncti pars petit, vt explicemus, qualiter veneficæ, seu sagæ in nocturnis conventibus se gerant; tàm inter se, quàm cum dæmone; vt sic clariùs innotescat, quot peccata prædictæ diaboli discipulæ committant. ¶ Ad quam interrogationem, ex varijs, gravibusque Doctoribus respondetur, quòd postquam infelix saga (proh dolor!) se dæmoni tradit, designatur alter dæmon, qui ei velut maritus inserviat, ad ludosque deferat, & in dæmoniacis artibus instruat. Hic ergo dæmon per vnum, aut duos dies, antequàm fiat diabolica congregatio condicta à dæmone (quæ communiter fit, tum certis temporibus, maximè in quadragesima, vel hebdomada sancta, & alijs diebus sacris, vt sic eius malicia resplendeat; tum determinatis locis iuxta diversitatem Provinciarum, Hispaniæ quidem in in agro Benevento (vulgò *Barsona*) vt refert Castro *de Iusta hæret. punit. cap.* 16. necnon Torreblanc. *lib.* 11. *cap.* 8. *num.* 4. & Leand. *tr.* 9. *disp.* 4. *quæst.* 21. Genevæ prope summam ædem, vt ait Lambert. Danæus; Italię in Monte Veneris iuxta Ursinum lacum, vt scribit Æneas Silvius *epist.* 46. & in alijs locis iuxta diversa regna, vt tradunt citati Doctores, & insuper Spina *de Strigibus, cap.* 20.) sagam sibi in perditionem designatam monet, qualiter tali nocte, & hora se debet præparare ad ludos; quę si, ex ficta causa, ad illos ire recuset, adeò mente, & corpore diversis infirmitatibus dirè vexatur, vt cogatur iure iurare, quòd amplius non recusabit accedere. Si verò promittat accessuram, adveniente condicta hora, evocatur quadam velut humana voce à proprio Magisterulo, vel *Martineto*, aut *Martinello* (sic vocatur ab eis dæmon concomitans, & eis deserviens) & statim, sumpto pixide vnctionis, in quibusdam corporis partibus se linit quodam vnguento ex sanguine infantum necatorum confecto (estò sine vnguento aliquando deferantur) quo linita, exit è domo, & statim invenit Magisterulum suum sub forma hirci, aut alterius animalis; cui insedens, & eius crinibus apprehensis, per aëra volitando brevissimo tempore defertur ad locum destinatum, & ibi suaviter deponitur: interim ad latus mariti, si saga est matrimonio copulata, ex aëre aliud corpus aëreum vxori simile apponit (frigidum tamen, & insensibile) vt putetur ibi adesse. Vel (vt alij volunt) conciliat marito profundum somnum, vt vxo[redacted] non agnoscat: Vbi autem ad [redacted] forma terrifica, & vt in plurimum, hirci. Ad quem per ordinem accedunt adorandi gratia, interdum complicatis genibus suplices; interdum obverso tergo, stantes; interdum etiam cruribus in altum iactis, nec capite in interiorem partem prono, sed resupinato; adeò vt mentum ad cœlum feratur. Et tunc, oblatis piceis candelis, vel vmbilico infantis, ad signum homagij eum in podice osculantur. Interdum filios suos, & alienos illi offerunt, necnon semen ipsum proffusum dicant, & Eucharistiæ sacramentum in ore servatum coram dæmone conculcant, milleque afficiunt ignominijs, vt sic gratiorem dæmoni offerant cultum.

Prosequitur assumptum.

179 Posteà, aut aperta, vel linteo velata facie, convivant de cibis à se, vel dæmone allatis, interdum delicatissimis, & interdum insipidis ex infantibus occisis, aut cadaveribus exhumatis, præcedente tamen benedictione mensæ tali cætu digna. Deinde inter se, vel cum suo Magisterulo tripudiant, & ad tympanum fescenninos obscenissimos in honorem dæmonis canunt. Tunc enarrant facinora ab vltimo conventu patrata, & quò graviora sunt, eò vberius collaudantur, & in hoc segnes verberibus crudelibus afficiuntur. Denique suis amasijs dæmonibus commiscentur mulieres incubis, & viri succubis; quandoque etiam exercent præposteram libidinem, & alia nefaria, & horrenda, quæ pudet referre. Huc vsque dicta, & alia referunt Delrius *lib.* 2. *q.* 16. ex Grillando *lib.* 2. *de Sortilegio, q.* 7. *n.* 8. Peña 2. *p. Direct. Inquisit. com.* 68. Caietan. 2. 2. *q.* 69. *art.* 8. Remig. *lib.* 1. *de Monol. cap.* 14. & 24. Turrecrem. in cap. *Episcop.* 26. *q.* 5. Spina, Torreblanc. Leand. supr. citat. Sprenger *in Mall. malefic. part.* 2. *q.* 1. *cap.* 13. Condroch. *lib.* 3. *de Moribus veneficarū cap.* 8. & alij apud ipsos, qui ex varijs sagarum confessionibus hæc omnia, pluries comprobata quantùm fides humana patitur, docent, & firmiter testantur. Qui plura scire inhiat, consulat citatos Authores. ¶ Hucusque dicta adnotare voluimus, vt videant Confessarij, quæ peccata malefici, & sagæ communiter in suis conventibus committunt; vt sic quando contritę ad eorum pedes accedunt, sciant examinare, illarumque inveterata vlcera detegere, vt sic conveniens medicamentum apponant, easque ad viam veritatis revocent, occasiones relabendi auferant, omneque cum dæmone antiquum commercium scindant, & disrumpant. Advertant tamen, communiter veneficos, & sagas mutilas facere confessiones, aliosque hanc pestiferam artem edocere. Quapropter absolvendi non sunt, donec quantùm in se est, curent seductos convertere, aut si recusent, apud Superiores accusare.

Dæmones incubos, & succubos esse negant aliqui.

180 Diximus, maleficos, & sagas in suis conventibus commisceri frequenter dæmonibus interdum succubis, & interdum incubis; quod quia non levem videtur habere difficultatem, in præsenti illam ad examen vocamus. Negant aliqui, credentes impossibile esse, quòd dæmones actum carnalem cum hominibus exercere valeant. Et moventur *primò*: Quia dæmones corpore carent: ergo nequeunt, tàm vt succubi, quàm vt incubi, cum hominibus commisceri. ¶ *Secundò*: Libidinosa commixtio ad generationem ordinatur: sed dæmones generare non possunt; cùm verum semen, seu sperma emittere non possint, aut in corpore assumpto elaborare, vt est communis Doctorum sententia: ergo nequeunt libidinosè commisceri. Hanc sententiam tenent plures hæretici, vt Petr. Mar.

Mar. Uvierus, & alij; & ex Catholicis Eugubinus *de Perenni Philosophia*, *lib.* 8. *capit.* 27. Philippus Broëdus *Addit. ad cap.* 11. *Fori Romani*, Cardan. *lib. de Subtilit.* Peramato *de Hominis procreatione*, *capit.* 1. Franc. Valleriola *Enar. Medic. tom.* 1. & alij *apud Delrium*.

Alij verius affirmant.

181 . Sed tenenda est, vt omnino certa, contraria sententia. Primò, quia sic videtur eam definisse Innoc. VIII. scribens ad German. his verbis: *Summis desiderantes affectibus::: Complures vtriusque sexus personæ propiæ salutis immemores, & à fide catholica deviantes cum dœmonibus incubis, & succubis abuti.* Ergo ex summi Pontificis mente datur hęc diabolica commixtio. Idem tradit D. Thom. 1. *p. q.* 51. *art.* 3. vbi ad 6. argumentum, quod intendebat probare, Angelos posse generare, ex illo Genes. 6. *v.* 4. *Postquàm ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, illæque genuerunt, isti sunt potentes à sæculo viri famosi.* Sic ait: *Ad sextum, Dicendum, quòd sicut August. dicit* 15. *de Civit. Dei* (*cap.* 23.) *multi se expertos, vel ab expertis audisse, confirmant, Sylvanos, & Faunos* (*quos vulgus* incubos *vocat*) *improbos sapè extitisse mulieribus, & earum expetisse, atque peregisse concubitum. Vnde hoc negare imprudentia videtur.* Quibus in verbis vides, Angelicum Doctorem docere imprudentiam esse negare, quòd dœmones (qui *Silvani*, & *Fauni* dicuntur, eò quòd vt Dij sylvarum, & nemorum venerabantur) non commisceantur cum mulieribus, cum tot testes huius concubitus existant. Quos Angelos vocat Ovid. *lib.* 1. *Metamorphos. Semi-Deos*; eò quòd cùm eorum habitatio deberet esse in cœlo, solo amore concubitus cum hominibus degebant in terra. Vt patet ex sequentibus versibus:

Sunt mihi Semidei, sunt rustica numina Fauni,
Et Nimphæ, Satyrique, monticulæ Sylvani.

Eadem assertio ratione fulcitur.

182 Probatur *tertiò* à ratione. Nam dœmon efformare potest corpus elementare ex aëre non puro (quia aër in se non est figurabilis) sed vaporibus condensato, vt probat Angelicus Doctor 1. *part. quæst.* 51. *art.* 2. *in corpore*, & *ad tertium*; & deinde illud ad carnis similitudinem palpabile effingere: potest etiam exubias cadaveris assumere, & eis aliquomodò actiones viventium imitari: ergo & commisceri cum sagis. Antecedens est certum, & evidenti experientia comprobatum, tàm ex sacra scriptura, quàm certis alijs apparitionibus, de quibus imprudens esset dubitare, in quibus Angeli boni, & mali in his corporalibus figuris se hominibus conspiciendos ostendunt. Consequentia verò sic ostenditur. Tum quia ad talem carnalem commixtionem non requiritur, quòd virtute propria verum semen à se efforment, & seminent; cùm ad peccatum carnale seminatio spermatis non sit necessaria. Tum etiam: quia etsi hoc esset necessarium, possunt ipsi aliunde ab hominibus acceptum afferre, & naturalem eius emisionem imitari: ergo nihil desideratur, vt malefici, & sagæ cum dœmonibus, tàm succubis, quàm incubis commisceantur. Nostram assertionem tenent D. Isid. *lib.* 8. *Etimolog.* Beda *lib.* 3. *in Evang. Lucæ*, *cap.* 31. Gerson. *part.* 4. *Collat. de Angelis* D. Thom. *supr. cit.* Tolet. *lib.* 4. *Summ. cap.* 15. Sprenger *tom.* 1. *Mallei Maleficar. part.* 2. *quæst.* 1. *capit.* 4. & *q.* 2. *cap.* 7. Castro *lib.* 1. *de Hæret. cap.* 16. Delrius *lib.* 2. *q.* 15. Torre 2. 2. *q.* 95. *disp.* 7. Torreblanca *Iur. Spirit. lib.* 5. *cap.* 1. Fagundez *lib.* 1. *Decal. cap.* 41. *num.* 7. Leand. *tract.* 9. *disp.* 4. *q.* 8. Simancas *de Catholic. Institut. tit.* 37. *num.* 5. Iodoc. *in Thesauro Cathol.* verb. *Maleficium*, *n.* 8. *v.* 2. & alij plures.

Respondetur argumentis.

183 Ex quibus constat ad rationes contrariæ sententiæ. Nam ad primam probatum manet, Angelos posse corpora aërea sumere: Et docet Div. August. *lib.* 15. *de Civit. Dei*, *cap.* 23. his verbis: *Angeli in assumptis corporibus Abrahæ apparuerunt.* Et Angelic. Doct. 1. *part. quæst.* 53. *art.* 2. probat Angelos corpora assumere; ex eo quòd ab omnibus in talibus apparitionibus indifferenter videntur: sed Angeli mali etiam indifferenter ab omnibus præsentibus videntur, non minus ac Angeli Abrahæ, & Tobiæ apparentes visi indifferenter ab omnibus sunt, vt ait *ibi* D. Thom. ergo dicendum est, quòd tunc saltem corpora aërea dœmones assumunt.

Secundo argumento respondetur, ostendendo ex commixtione cum dœmone incubo posse sequi prolis generationem.

184 Ad secundam, Respondetur, quòd licèt dœmones in corporibus assumptis verum semen, seu sperma efformare non possint, possunt tamen aliunde illud accipere, scilicet ab hominibus; & maximè illud, quod per actum carnalem à viris decidit; quia hoc emittitur in maiori quantitate, & virtute, quam illud, quod emittitur per nocturnam pollutionem, quæ fit ex superfluo humore: quapropter naturali agilitate, & virtute qua dœmones pollent, possunt calorem prolificum in prædicto semine, quamvis subtilis, & aëreus sit, ac proinde facilis dissipari, conservare, ad mulieremque ad concipiendum dispositam momento deferre, & matrici infundere; vel naturali vi attrahendum exhibere, vt muliebri semini commisceatur, & ita absque dubio conceptio, & generatio sequetur, vt non semel experientia comprobavit; tenentque Delrius *lib.* 2. *quæst.* 15. *axioma* 2. Bulenger *tom.* 1. *part.* 2. *quæst.* 1. *cap.* 4. & *part.* 1. *q.* 3. & alij. Qui optimè notant, quòd quando dœmon est succubus, seu mulieris vicem obit, ex tali concubitu generatio minime sequi potest, etsi verum semen apponat in matrice: Quia licèt in conceptione vir, & fœmina pares forte sint; at, ad prolis generationem, & partum, longe plura mater, quàm pater, suppeditat, quæ dœmon succubus præstare nequit in corpore assumpto. Et ratio est: Quoniam non potest in illo adesse continua animę vegetantis operatio, qualis requiritur, tum ad commutationem seminis in corpus organicum; tum ad fœtum ibi alendum: ergo ex tali concubitu nulla proles nasci potest. Videantur Torreblanc. *Iur. Spirit. lib.* 5. *cap.* 2. *n.* 47. & Iodocus, verb. *Maleficium*, *n.* 8, *verb.* 8.

Licèt aliquando talis generatio sequatur, nó tamen semper

185 Verùmtamen certum est, quòd non semper dœmon in his actibus carnalibus verum emittat semen. [redacted] vult ex ea generationem sequi, adhibet ad illam, quæ necessaria sunt; & sic sub specie alicuius viri eam deludit, verum emittendo semen. At, si hunc actum exerceat in sagarum gratiam, vt communiter contingit; tunc si

si saga succuba prolem exoptat, & sperma verum quærit; & matrici infundit; nisi cognoscat mulierem sterilem, aut annosam esse, aut ipsam prolem renuat, tunc enim vel semen non emittit, vel frigidum, & fictitium exhibet, quia sicut natura, ita & dœmon, superfluitatem (qualis esset si tunc verum sperma, seu semen emitteret) subterfugit. Si verò mulier impregnari nolit, similiter dicimus, tunc fictitium semen immittere. ¶ Quapropter aliqui Doctores sentiunt, sagas nullam delectationem, sed potius horrorem in prædicto concubitu percipere. Cuius rei causa esse potest, vel quia Deus id permittit; vel quia id seminis fictio, & frigiditas causat. Ex quo cognoscitur maior huius peccati malitia, & fœditas, cùm sine voluptate adeò enorme delictum committere non recusent. ¶ Sed non minus probabiliter alij sentiunt, sagam in tali actu percipere aliquam voluptatem: Tum quia astutia dœmonis caro inflammatur, titilat, & prurit. Tum etiam: Nam imaginatio vehemens ad hanc spurcitiam facit casum. At dœmon, cùm sit expers carnis, ex his spurcitijs diabolicis nequit aliam delectationem capere, quàm illam, quam percipit, in conando homines ab æterna beatitudine avertere, & ad tartaros perpetuis, & æternis cruciatibus torquendos detrudere. Dicta docent Delrius, & Sprenger *locis citatis*, Lupus *in Edict. S. Inquisit. part.3. lib.2. in 2. dist.8. art.1. difficult.1.* Iodocus *in Thesauro Cathol.* verb. *Malefic. num.8.* & alij.

186 Hinc oritur gravis difficultas: An videlicet ex prædicto congressu cum dœmone incubo, si matrici verum, & humanum semen infundat, possit proles generari. ¶ Cui difficultati respondetur affirmativè absque vlla hæsitatione. Et ratio est: Quia ex semine vero cum virtute generativa matrici aptæ, & dispositæ infuso, naturaliter prolis generatio sequitur: sed dœmon potest hæc omnia facere, quando cum saga commiscetur: ergo & ex tali concubitu per verum semen prolem generare. Sola minor indiget probatione, quæ sic suadetur: Nam dœmon incubus potest, vt nullus negat, verum semen, & prolificum ab homine accipere; & statim seu ictu oculi matrici infundere: sed tunc calor naturalis, & prolificus per hanc brevem, & instantaneam morulam virtutem innatam amittere non potest; maximè cùm prædictus calor alijs remedijs à dœmone confoveri possit: ergo in hoc casu poterit ex semine ab alio accepto per congressum dœmonis cùm saga proles generari. ¶ Confirmatur *primò*: Nam D.Thom. *quodlib.6.quæst.3.art.18.* inquirens, an aliquis possit esse naturaliter, vel miraculosè simul virgo & pater, hunc nostrum casum in argumento secundo, vt possibilem, supponit. Deinde in corpore hæc tradit: *Posset tamen fortè absque miraculo mulier, salva omnimoda virginitate, concipere; sicut dicitur accidisse de quadam puella pubescente, quam propter pudoris custodiam in lecto suo pater habebat; qui dum somno pollueretur, semen ad matricem descendit; & puella concepit....vir autem posset esse pater, salva tale virginitate, naturaliter propter pollutionem nocturnam, quæ quocunque casu ad matricem mulieris perveniret*: ergo ex mente tanti Doctoris, si semen ad matricem perveniret in brevi distantia, temporisque morula, adhuc conservaret virtutem ad generandum. Et nè alicui videatur mutasse sententiam posteà 1.part.quæst.51.art.6.ad 3. hęc præfert: *Si tamen ex coitu dœmonum aliqui interdum nascuntur, hoc non est per semen ab eis decisum, aut à corporibus assumptis, sed per semen alicuius hominis ad hoc acceptum, vtpotè quòd idem dœmon, qui est succubus ad virum, fiat incubus ad mulierem, sicut & aliarum rerum semina assumunt ad aliquarum rerum generationem, vt August. dicit 3. de Trinit. cap.8. vt sic ille, qui nascitur, non sit filius dœmonis, sed illius hominis cuius est semen acceptum.* Ergò ex mente D. Thom. possibilis est conservatio virtutis seminis per aliquam morulam, in qua si in matrice mulieris à dœmone transfundatur, proles, alijs cócurrentibus, generabitur.

An ex concubitu cum dœmone possibilis sit generatio, si humanũ semen in matricem immittat?

187 Confirmatur prædicta doctrina exemplis, quibus fidem negare imprudentia non levis esset. Nostri Salmant. Scholast. *tom.4. tr.13. disp.10. dub.6. n.223.* referunt, consultos fuisse super hunc casum, videlicet quòd nobilis, & honesta puella viri ignara, nedum incorrupta, sed & innocens, inventa est habens in vtero; quod, vel ex miraculo, vel arte dœmonis factum esse, testantur. ¶ Alberroes *Collect. 2. cap.10.* Albert. Mag. *lib. de Formatione hominis, cap.1.* & alij tradunt, quandam fœminam in balneo, ex semine ibi deciso, concepisse. Et alia plurima huiusmodi exempla refert Serarius *in cap.6. Tobiæ, quæst.4.* Et Nider *in Formic. lib.5. cap.10.* refert, aliam puellam redditam fuisse prægnantem ob causam, quam supr. ex D.Thom. retulimus. ¶ Denique Bubal *in 1. part. D.Thom. q.50. art.1. q.3. diffic.2. §.9.* & Pellinc. *ad Poliph. stant.31. nota 4.* referunt, quandam virginem concepisse, attracto semine, roris modo: ergo vera est nostra assertio. Quapropter apud Gentiles receptum fuit, quosdam famosos Heroës ex Dijs, seu dœmonibus natos fuisse, vt referunt D.Thom. *1. part. q.50. art.1.* & latissimè Maluenda *de Antichr. lib.2. cap.4.* vnde Pontianus in Historia *de statu Religioso* refert, Lutherum ex dœmone incubo fuisse genitum. Et Abul. *in Gen. cap.6. q.6.* docet, Merlinum vatem ex simili concubitu ortum fuisse. Et D.Hieron. *in Isaiam, cap.16.* tradit, ex dœmone incubo Antichristum esse generandum: & idem referunt S. Brigitta *lib. 6. Revelat. cap.67.* S. Anselm. *in Elucidario, lib.7. cap.7.* S. Ildegardis epist. *ad Philippum Decanum, & Clerum Colon.* quæ est in Chronico Alberti Stadens. *ann.* 1557. & alij communiter: ergo prorsus consonat veritati, quòd ex concubitu dœmonis incubi cum sagis potest humana proles nasci, si aliundè verum hominis semen matrici infundat. Dicta tenent præter hucusquè allegatos Caietan. *2.2. quæst.95. art.3.* Delrius *lib.2. Magic. quæst.15.* Suarez *de Relig. tom.1. tractat. 4. lib.2. cap.16.* Buleng. *part.1. quæst. 3. pag. mihi 31.* D. Bonavent. *in 2. distinct.8. art.3. quæst.1.* Dionis. Carthus. *ibidem, quæst. 2.* Sotus *ibi quæst. vnica*, Spina *de Strigibus, cap. 6.* Valesius *de Sacra Philosoph. cap.8.* Cantimprat. *lib.2. de Apibus, cap. 57. §.16.* Sylvester *de Strigimag. lib. 2. cap. 13.* Stephan. Bubal *in 1. part. Div. Thomæ, quæst. 51. art. 3. quæsit. 1. difficult. 3. à §. 1.* Serar. *cap. 6. Tobiæ, quæst. 4. & 5.* & alij *apud Fagund. lib. 1. in Decalog. cap. 41. numer. 7. & Leandrum quæst. 12. disp.4. citatæ*: Nec non Cardin. Aguirre *in Lud. Salmant. lud. 4.* ex

Exemplis illustratur.

*curs.*2.*num.*26. inter quos refert D. August. *lib.* 15. *de Civit. Dei,cap.*15.& noviss. R.M.Emmanuel. Navarrus *prologom.* 4. *de Ang.num.*163.

Refertur opposita opinio.

188 Sed licèt nostra assertio sit adeò communis, totquè authoritatibus, & experientijs munita, eam negant Nicol. Remig. *lib.*1. *de Dæmolatria*, *cap.*6. & Torreblanc. *lib.* 4. *Iuris spirit. part.*1.*cap.*2. *à num.*35. asserens numer. 41. *D. Thomam nimia sinceritate sua, & candore, exemplum suprà sibi ennarratum credidisse, quod à vera similitudine, & rerum naturalium solito ordine abhorret.* Et infrà *num.* 43. prosequitur dicendo: *Nisi velis hoc Angelico Doctori suppositum esse, sicut multa alia, quæ in eius doctissimis, & non satis laudatis operibus habentur.* Hucusquè prædictus Iurisconsultus. Eandem sententiam, licèt sub ambiguitate aliqua, tenet Pereirus *tom.*2. *in Genes. cap.*6. *disp.*3. Et moventur *primò*: Quia vis prolifica seminis humani consistit in spiritibus: sed hi spiritus, cùm sint tenuissimi, citissimè, & per quamcunque tenuissimam morulam, si extra genitalia, & instrumenta à quibus foventur, existant, difflantur, & evanescunt: ergo semen nequit conservare vim prolificam, quando ab homine acceptum, & furatum dœmon matrici infundit. ¶ *Secundò*: Vna, & maior ex causis sterilitatis est virilis membri nimis longa magnitudo, quia per illam longitudinem semen, quando ad caput matricis pervenit, iam est frigidum, & eius virtus evaporata, vt docent *apud Torreblanc.* Aristot. *lib.* 1. *Generat. cap.*6. Pareus, & Avicena *in Anothomia*, relatus ab Abulensi *cap.*23. *Exod. quæst.*40. sed si natura in tam brevi distantia virtutem prolificam seminis, in proprio vase inclusi, conservare non potest, quin evaporetur, incredibile est, quòd possit dœmon, quacunque naturali industria eam muniat, in tanta distantia conservare: ergò falsum est, quod semen, sic à dœmone applicatum, virtutem ad generandum retineat. ¶ *Tertiò*: Nam si possent dœmones ex virorum coitu concipere, aut mulieres ex dœmonis commixtione impraegnari, quæ confusio, aut perturbatio in mundo non adesset? quæ monstra non peperissent? ergo nostra sententia Philosophiæ catholicæ, & naturali adversatur.

D. Thom. à Torrebl. impostura vindicatur.

189 Sed hæc levia sunt, vt à communi sententia discedamus. Et imprimis id quod imponit D. Thomæ Torreblanca, scilicet quòd ex nimia sinceritate, & candore, quibus Div. Thom. fruebatur, illud exemplum contra omnem veram catholicam, & naturalem Philosophiam credidisse, non modica contra tantum Doctorem, licèt pietatis specie, injuria est: Cùm tribuat Doctori Angelico, tum quòd leviter illud exemplum crediderit, tum quòd Philosophiam non calleat, cùm ei evidenter contrariam doctrinam credat, doceat, & scribat. Sed nunquid Iurisconsultus penetrat de Philosophia, quod Philosophi Dilucidator ignorat? Nunquid hic Legis-peritus Philosophiam in Iustiniano, Vlpiano &c. didicit, quam in Aristot. Doctor Angelicus non invenit, vel inventam non percepit? Sed hoc subterfugisse sibi visum est, addendo, hanc doctrinam operibus D. Thomæ esse suppositam, vel calidè assutam: Verùm in hoc leguleius iste incidit in scyllam, putans vitare carybdim. ¶ *Tum*: Quia in hoc satis ostendit in D. Thom. parùm versatum esse, cùm nullus sit, eius opera aliquantulùm evoluens, qui ignoret, solùm aliqua opuscula in operibus Div. Thomæ esse dubiæ fidei, & ideò annotata diversis characteribus inveniuntur. Cætera verò, quæ ipsi attribuuntur, & maximè quæstiones quodlibeticæ, omnes asserunt, D. Thomę ingenij certò monumenta esse. ¶ *Tum etiam*: Quia doctrinam, quam in quodlibetis tradit, iterum repetit in quęst. 51. art. 3. 1. part. & vt certam supponit: ergo falsum prorsus est, suppositítiam esse. Sed his, vtpotè evidenter falsis, ommissis:

190 Ad primum argumentum sententiæ contrariæ, Respondetur, quòd licèt prolifica seminis virtus in spiritibus consistat, magnaquè spirituum vitalium, & animalium subtilitas sit; tamen eos, ne tam subitò exhalentur, diligentissimè custodia circumsepire, & communire dœmones approbè norunt: Nam cùm ipsi virtutes rerum naturalium calleant, possunt applicare ea, quæ per longum tempus, si necessarium esset, virtutem prolificam conservare possent. ¶ *Deinde*: Quia morula, quam in huiusmodi applicatione consumunt dœmones, est adeò instantanea, vt exhalari spiritus prolificus non possit. ¶ Præterquàm, quòd virtus seminis prolifica, estò in spiritibus consistat, non tam citò exhalatur, vt, postquàm à viro deciditur, aliquandiu non perseveret, vt à me consulti testati sunt aliqui Medicinæ docti Cathedratici, & in hac celeberrimâ Academia laureati Doctores: Ex quibus quidam retulit mihi, nupèr accidisse cuidam mulieri, quòd ex solo contactu seminis mariti ad exteriorem partem fœminei vasis, quin illud membro virili potuerit penetrare, inventa fuerit in vtero habens; quia tanta erat virtus mulieris, vt illud statim exuxerit, virtuteque illius subitò conceperit; & huius generis casus, fassi omnes sunt, quotidiè evenire: ergo signum est, quòd non statim seminis virtus evanescit. ¶ *Ulterius*: Ut edocent Philosophus 2. *de Gener. cap.*3. & D. Thomas *in* 4. *distinct.*44. *quæst.*1. *art.*2. *quæstiunc.*2. *ad* 2. quos sequuntur NN. Complut. Abbrev. *tom.*4. *lib.*1. & 2. *de Anima*, *disp.*5. *quæst.*2. *numer.*15. semen non informatur forma totius, sed alia inanimata: sed quæ informantur forma inanimata, non statim, ac à toto separantur, corrumpuntur, virtutesquè nativas amittunt, vt patet in lapidibus. Imò & in herbis, quæ postquàm à toto abscinduntur, estò anima vegetativa in toto vivant, adhuc virtutes naturales conservant: ergo nec virtus seminis, estò à toto separetur, statim deperditur, aut corrumpitur.

Primo argumento fit satis.

191 Ex quibus patet ad secundum argumentum. Concedimus enim, quòd immoderata virgę longitudo possit esse sterilitatis causa (licèt Albertus Magnus *tom.*6. *lib.*10. *de Animalibus*, *tract.*2. *cap.*1. agendo de causis sterilitatis, solùm mentionem fecerit nimiæ brevitatis virgæ; sed hoc est argumentum purè negativum.) Tum quia virga est membrum nervosum, & consequenter frigidum, cùm nervi sint de complexione frigida, quare dum est nimis longa in illa brevi distantia, qua semen, seu virtus à testiculis ad caput matricis pervenit, infrigidatur, eiusquè virtus evaporatur, & ideò generare non potest. Tum etiam: quia nimia huius membri longitudo forte indicium, & signum est, quod si-

Secundum argumentum solvitur.

similes homines semen perfectè prolificum non efformant; quare cùm debilis sit eius virtus, potest per illam brevem distantiam evaporari, & infrigidari. At dœmones, mira scientia naturali pollentes, possunt alijs remedijs naturalibus calorem, & virtutem seminis confoveri, nè evaporetur. ¶ *Rursus*: Quando generare intendunt, possunt semen conquirere, non qualemcunque, sed plurimum, crassissimum, calidissimum, spiritibus affluens, & seri expers, deligendo homines, à quibus illud furantur, calidos, robustos, & abundantes multo semine, vt sic diutius eius virtus perseverare possit, quin exhaletur: ergò licèt fortè in aliquo homine sufficiat nimia virgæ longitudo, vt eius semen vel per infirmitatem, aut debilitatem exhaletur, generatioque impediatur; tamen ex hoc non arguitur, quòd semen à dœmone ab aliquo homine robusto furatum, ob brevissimam morulam, quà à loco effusionis matrici infunditur, evaporetur, aut exhaletur taliter, quòd virtutem prolificam amittat.

Fit satis tertio argumento.

192 Ad tertium, Dicimus, quòd cùm dæmon nihil possit operari, nisi quod Deus ei permiserit, minimè ex tali concubitu sequitur in mundo confusio, aut perturbatio. Fatemur tamen, aliquos homines ex his dœmonis cum mulieribus commixtionibus fuisse generatos. Quod intelligendum est, quando sunt incubi, non verò si sint succubi, vt suprà notavimus; tenetque Serarius citatus. ¶ Sed nota hìc *primò*: quòd hi homines non sunt dicendi, nec sunt filij dœmonis, sed tantùm illius hominis, cuius fuit semen furatum; cùm ab eo principaliter generetur, dœmonque tantùm sit causa applicativa seminis. Sic tenet D. Thom. relatus sup. *num.* 186. quem alij communiter sequuntur. ¶ Sed licèt hoc verum sit, tamen negari non potest, experientia teste, quòd dœmones valde influant in eorum perversas inclinationes: Nam possunt ipsi semen magica arte ad eam temperiem transferre, vt proles in omni vitiorum genus propensa generetur, vt probat Vallesius *cap.* 8. *de Sac. Philosoph.* ex illo Galeni proloquio: *Animi mores corporis sequuntur temperamentum.* Ac proinde qui ex simili concubitu nascuntur, vt in plurimum, solent fœdissima peccata velut aquam bibere. ¶ Nota *secundò*, similes homines ex concubitu dœmonis cum sagis ortos, verè contrahere originale peccatum. Et ratio est: Quia in his verificatur propriè gigni ex viro, & muliere per seminalem propagationem, quod sufficit ad originale contrahendum, vt diximus supr. *tract.* 20. *cap.* 9. *punct.* 2. tenentque Salas 1.2.q.81.*tr.*13.*disp.*11.*sect.*5.*num.* 56. & Arriaga *disp.*1. *de Genes. sect.*4.*num.*41.

PUNCTUM XII.

De Tauro in die Sancti Marci ad tempus mansueto.

Proponitur casus quæstionis.

193 AB antiqua hominum memoria, in aliquibus oppidis tàm huius Salmantinæ, quàm Civitatensis diœcesis, mos invaluit, quòd sodales Confraternitatis in honorem Sancti Marci fundatæ, in eius pervigilio ad taurorum gregem vadant, & Confraternitatis Præfectus, detecto capite, in nomine Domini, & D. Marci vocat taurum truculentiorem, vt secum ad assistendum divinis officijs veniat. Res mirabilis! Statim, immemor nativæ ferocitatis, armenta deserit, vaccas dimittit, & quasi ovis advocanti obedit, & præeuntes sequitur, vsquedum oppidum, & Ecclesiam ingrediatur. Eum turba læta puerorum, & virginum excipit, eius humer os attrectant, cornua floribus ornant, & candelas accensas eis imponunt. Mansuetus stat iuxta templi altare, quousque divinis officijs persolutis dimittitur, & abire præcipitur; & tunc, revocata antiqua ferocitate, toto impetu currens ad solita pascua convolat. Huius cicurationis tauri in die S. Marci res est adeò patens, vt tota Hispania testis sit ocularis.

Videtur superstitiosam non esse prædictam tauri cicurationem.

194 Quæritur nunc: An hæc cicuratio sit incantatio diabolica; an verò miraculum, quod Deus in honorem S. Marci quotannis facere vult? ¶ Quod autem hæc cicuratio sit miraculosa suadere possunt sequentia. Primò: Nam insolitum non est, quòd determinato die quotannis aliquod miraculum Deus in honorem alicuius sancti faciat: Nam Neapoli in Campania sanguis S. Ianuarij in ampulla vitrea servatus, ad conspectum capitis ebullit, & liquefit, vt in officio huius Sancti refert Ecclesia die 19. Septembris. De Phoca Martyre Antiocheno refert Martyrolog. Roman. die 5. Martij, quòd si morsus quis à serpente huius Martyris Basilicam ingressus fuerit, statim evacuato veneno sanus revertitur. *Deinde*: Meritis Seraphicæ Virginis, & Matris N. S. Theresiæ omnes eius filiæ statim, ac habitum Ordinis induunt, à molestis, mordacibusque pediculis liberantur; itaut eos nunquam deinceps generent, vt continua, quotidianaquè testatur experientia, & nostræ inclamant historiæ, *tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 23. *Chronicæ N. Ordinis*: Vbi adnotatur aliud novi generis, & maius miraculum, scilicèt quòd si fortè Moniales aliquæ sint vel inobedientes Superioribus, aut Priorissæ, vel in observantia regulari tepidæ, sive constitutiones à S. M. N. Theresia stabilitas mutare contendunt, vel si novitia aliqua Religioni inepta est, & minimè professionem emissura, tunc hac plaga dire molestatur *Vlteriùs*: Meritis D. Pauli Apost. in insula Melitensi, vbi ipse navigans Romam post naufragium morsum viperæ sprevit; ex tunc noxa, & venenata animalia non inveniuntur, vt testatur Lorin. *in cap.* 28. *Actor. Apost. v.* 6. ¶ *Præterea*: In conspectu Martyrum sæpissimè crudeles bestias mansuefieri, ad eorumque pedes tanquàm oves prodire, & humiliter eos lambere quotidie in ecclesiasticis codicibus legi-

legimus: ergo similiter potest Deus in honorem Sancti Marci taurum cicurare. ¶ *Ultimò*: Nam hæc fiunt à viris, in quibus ob simplicitatem nulla suspicio pacti cum dœmone adest: Vnde videmus à DD. Inquisitoribus, & Episcopis tolerari; ergo licitum, & tanquàm miraculum à Deo in honorem Sancti Marci factum, reputandum. In quam opinionem non parùm se inclinat Thom. Hurtado *tom.* 1. *Resol. Moral. tract.* 5. *cap.* 4. *resol.* 26. licet posteà num. 265. affirmet, à se adducta in confirmationem prædictæ consuetudinis, tantùm disputationis gratia dixisse.

Contrarium tenendū est.

195 Nihilominus dicendum est, prædictam cicurationem esse illicitam, & superstitiosam. Et probatur *primò*: Nam Deus non facit miracula nisi in fidei confirmationem, vel in testimonium sanctitatis alicuius personæ, vt D. Thom. 2. 2. *quæst.* 178. *art.* 2. *in corpor.* docet: sed nullum ex his motivis adest in præsenti, vt Deus tale miraculum faciat: nam fides in his diœcesibus, sicut in tota Hispania, altè defixas habet radices (vtinam ęquales in alijs regionibus haberet) ac proinde, vt firmetur, miraculis non indiget: Similitèr nec ex hoc maior cultus sanctitatis D. Marci accrescit, sed potius minor: Nam ex assistentia prædicti tauri in divinis officijs sequitur ecclesiæ conspurcatio, populi dissolutio, puerorum risus, & inquietudo: ergo nullum motivum adest, vt credamus prædictam cicurationem miraculosam esse. ¶ Præterquàm quòd in prædicta cæremonia nonnulla superstitiosa miscentur: Si enim ad Pręfecti Confraternitatis vocem taurus aliquando non cicuratur, aut obedit, creditur esse sanguine infectum: Si taurus peractis vesperis aliquam domum ingredi renuit (circumfertur enim per omnes vias, & domos loci, vt à viris fidedignis audivi) aliquid infaustum eius habitatoribus eventurum suspicatur: sed hæc omnia superstitiosa sunt: ergo non miraculosa, sed superstitiosa hæc cicuratio est. ¶ *Ultimò*: Verba, quibus taurus evocatur, nullam virtutem ex se ad hanc cicurationem habent, nec aliàs ab Ecclesia sunt ad hanc cicurationem approbata: ergo vana & superstitiosa sunt, in nihiloque hæc cœremonia differt ab incantatione animalium, & serpentum, quæ apud omnes diabolica est. Quapropter audivi aliquando accidisse, quòd taurus, deposita illa ficta mansuetudine, dum solemnia agerentur, in præsentes irruisse, & pluribus vel occisis, vel graviter vulneratis ad armenta evolasse. Qui casus dissimilis non est illi, quem referunt Sprenger *part.* 2. *quæst.* 2. *cap.* 6. Delrius *lib.* 2. *quæst.* 13. de quodam celebri Mago, qui in Civitate Saltzburgensi, vt spectaculum iucundum civis præberet, promisit, se omnes serpentes in spatio vnius milliaris existentes verborum suorum virtute in vnam foveam congregaturum, & posteà eos occisurum. Congregabit ergo omnes serpentes, sicut promisserat, & ipse lætus facto supra foveam stabat. Et ecce novissimè serpens quidam annosus ingens, & horribilis adest, foveamque ingredi recusabat, & motibus quasi indigitabat, vt illum reverti ad sylvas permitteret: sed cùm maleficus ab incantatione non desisteret, eaque intenderet cogere serpentem, vt in foveam intraret, stans serpens ex opposito incantatoris, supra foveam saltum fecit, & in magum irruens, ventrem eius spiris suis cingens, & adstringens, secum in foveam detrudit, & interemit. In quo ergo hic casus à nostro differt: si ergo hic superstitiosus est, quare & noster non erit?

196 Quapropter Clemens VIII. in bulla quadam ad preces Episcopi Civitatensis expedita, hæc omnia damnat his verbis: | *Venerabilis frater exponi nobis nuper fecisti, apud nonnullos istius diœcesis Civitatensis populos inolevisse abusum quendam in festo S. Marci Evangelistæ; quòd taurus quidam ferocissimus publicè ad Missam, & processionem à vicinis perducitur* Marci *nomine, candelam, & panem in cornu gestans, magno sanè cum divini honoris, & animarum periculo; cùm ipsimet belluæ à fœminis præsertim, ac reliqua vulgi multitudine quasi è cœlo à Deo, vel à S. Marco ad processionem Missæ veneratio, ac divinus cultus tribuatur. Ad quod periculum quoniam hæc scandala, ac incommoda accedunt: primum gentilica illa superstitio affinis, ac simillima idololatriæ, deinde etiam mortis discrimen, tum divinæ virtutis, ac miraculi cuiusdam efflagitatio in mansuefaciendo animali natura sua feroci, prætor fœdissimas templorum conspurcationes, turbarumque inter divina officia excitationes, & risus per omnia ecclesiarum loca dissolutos: Tu propterea pro tua in Deum pietate, ac pastorali vigilantia abusum prædictum tanquam à religione christiana alienum tollere, ac abolere desideras. Sed cùm homines illi plus nimio, & contra quam Christianos decet, nefandæ superstitioni suæ indulgentes, appellationibus, & inhibitionibus violenter se tueantur, ac defendant: nobis humiliter supplicari fecisti, vt in præmissis providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur fraternitatis tuæ solertiam, & religionem summoperè in Domino commendantes, de Venerab. Frat. N. Card. Congregat. S. Rituum sententia, supradictum abusum tanquàm ecclesiasticæ pietati, necnon etiam sacro ritui adversantem, his locis, in qua huc usque irrepsit, funditùs tollendum, atque abolendum esse statuimus; & ordinamus, ac fraternitati tuæ per præsentes committimus, ac mandamus, plenam, & amplam facultatem tibi super hoc concedentes, vt abusum prædictum ex omnibus, & quibuscunque locis tuæ Civitatensis diœcesis, appositis iuris & facti remedijs, alijsque ecclesiasticis censuris, & pœnis tollere, ac funditùs abolere, omni, & quacunque oppositione, recursu, & inhibitione postpositis rejectis, authoritate nostra cures, & cum effectu, &c.* Quam ad verbum referunt Ioann. à S. Thom. statim citandus, & Ovalle *de Incantat. opuscul.* 1. *sect.* 2. *cap.* 2. *num.* 13. *pag.* 98.

Sum. Pontificis prohibitio circa prędictā tauri cicurationem.

197 Vnde concludimus, Oraculo ecclesiæ humiliter, & libenter caput inclinantes, prædictam cicurationem & abusum gentilicum, & superstitiosum esse, ab animisque fidelium exibilandum. Nostram assertionem tenent Torreblanc. *lib.* 4. *Iur. Spirit. cap.* 6. *à num.* 34. Ioann. à Sancto Thoma 2. 2. *in fine*, *quæst.* 7. *exposit. pag.* 486. Hurtadus citatus. ¶ Vnde ad primum argumentum pro contraria sententia, Respondemus: concedendo Deum meritis Sanctorum miracula patrare de facto; sed in nostro casu nulla adest apparentia, quæ vestigia veri miraculi odoretur, cùm nullum illius honestum motivum adsit; sed potius superstitionem in omnibus redolet, & spirat. ¶ Ad secundum, Respondemus, quòd licèt per-

Respondetur argumentis.

personæ hæc agentes sint simplices; hæcque videantur bona fide facere; tamen reipsa nequeunt hæc non agere aliquo remorsu conscientiæ; dum cognoscunt medium improportionatum, ad bestiæ adeò ferocis cicurationem consequendam: & ideò licet pactum explicitum non interveniat, nequit non adesse saltem implicitum. Nec verum est hæc à DD. Episcopis videri, & tolerari. Nam, vt constat ex bulla sup. citata; absque eorum permissu fit.

Sanguis è corpore occisso manans in conspectu homicidæ nō evenit naturaliter, sed casu, aut superstitiosè.

198 Vltimò quæres: An sanguis, quem emittere solet cadaver in præsentia occissoris, fiat ex virtute naturali, an ex dœmonis ope, & auxilio, aut casu? ¶ Aristotel. *lib. de Mixtis elementis, & in lib. de Natur. rer.* Delrius *comment. ad Senec. vers.* 127. & *lib.* 1. *Disquisit. Mag. cap.* 3. *quæst.* 4. *vers.* 6. Ioann. Euseb. *part.* 2. *Curs. Philosoph. cap.* 51. Torreblanc. *lib.* 1. *Iur. spirit. cap.* 8. & alij docent; hæc contingere naturaliter ex vi cuiusdam qualitatis occultæ relictæ in corpore occisi, ortæ ex odio, & naturali antipathia ab occisso in occissorem concepto: Fundanturque in illo Genes. 4. *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Quapropter Menoch. *de Præsumptionibus, lib.* 1. *quæst.* 3. *num.* 9. Mascard. *de Probat. lib.* 2. *conclus.* 867. *num.* 26. & alij contendunt, hoc esse signum sufficiens ad capturam, & torturam. ¶ Sed veriùs tenendum est; hoc non contingere naturaliter, sed casu, aut ex dœmonis opere, qui potest sanguinem ex ipso corpore educere, si ibi adsit, nec sit congelatus; vel si absit, aliunde adducere; & subtiliter introducere, tum fortè ad innocentum perniciem, tum ad homines illudendos. ¶ Nec enim apparenter verum est, quòd ex naturali antipathia sanguis emittatur. Quæ enim antipathia odij potest adesse in corpore defuncto, à quo anima, & eius potentiæ sunt separatæ; cùm odium vnicè ab actuali influxu voluntatis dependeat? Deinde antipathia naturalis fundatur in qualitatibus naturalibus corporis, ac proinde, si hoc verum esset; omnia corpora occissa cum occissoribus eam haberent; quod falsum est, cùm plura cadavera ante occissorem sanguinem non emittant: ergo, si adest alia antipathia, superstitiosa, & diabolica est. ¶ Nec maiorem efficaciam habet locus allegatus Genesis: Nam sensus illius est, vt docent Abul. Cornel. Lahaye, & alij; quòd tale homicidium est peccatum adeò atrox, & grave, vt vindictam impietatis à Deo exigat. Videantur citati Doctores, maximè Lahaye, qui, datis pluribus illius loci explicationibus, nullam affert, quæ vel in minimo adversariorum sententiam indigitet.

PUNCTUM XIII.

De Pœnis à Iure statutis contra Divinatores, Sagas, Maleficos, Magos, Sortilegos, & alios similes pactum aliquod cum dæmone contrahentes.

Postquàm de speciebus superstitionis actum nobis est; restat de pœnis contra prædicta delicta latis à Iure disserere: Sed quia hæc non admodùm Theologo Morali necessaria sunt, breviter ab eis expediemur: Advertendo prò maiori dicendorum claritate; quòd hìc omnes in titulo relatos sub nomine *Malefici* comprehendimus, & ideò hoc tantùm nomine in præsenti vtemur.

Pœnam capitis incurrunt malefici.

199 Contra Maleficos (*primò*) in lege Moysis pœna capitis erat lata, vt constat ex illo Exodi 22. *Maleficos non patiaris vivere.* Et Levitici 20. vers. 27. *Vir, sive mulier, in quibus phytonicus, vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur; lapidibus obruent eos.* Et similiter in iure canonico eadem pœna capitis ponitur; vt refert D. Clemens *lib.* 7. *Constit. Apostol. cap.* 4. & iure civili tit. *de Malefic. & Mathemat.* leg. *Nemo* 5. leg. *Multi* 6. leg. *Et si excepta* 7. leg. *Quicunque*; & iure hispano *leg.* 3. *tit.* 23. *part.* 7. *leg.* 6. *tit.* 3. & *lib.* 8. *Recompilat.* necari præcipitur. Huius supplicij genus antiquitùs iuxta diversitatem nationum diversum etiam fuit: Nunc verò iam praxi receptum est; quòd malefici, si contumaces sint; vivi; si verò pœnitentes, compressis priùs faucibus, igni traduntur. Sed circa has pœnas Iuris-periti consulendi sunt. Videantur Torreblanc. *lib.* 13. *Iuris Spirit. cap.* 11. Delrius *lib.* 1. *cap.* 2. *lib.* 5. *sect.* 16. & alij apud ipsos.

Aliqui sentiunt excommunicationē contra maleficos esse ferendam.

200 Sed his pœnis omissis, propriùs ad nostrum institutum accedendo; gravis difficultas est: An à Iure canonico sit excommunicatio lata, aut ferenda contra maleficos? ¶ Circa quam difficultatem; prima sententia asserit, ex iure canonico ob hoc crimen nullam excommunicationem ipso facto incurri; sed tantùm esse ferendam. Cuius ratio est: quia regula generalis in omnibus censuris est, vt diximus tract. 10. cap. 1. punct. 2. *num.* 18. quòd quando censura non ponitur per verba de præsenti; vt *excommunicatur; suspenditur &c.* non est lata, sed ferenda: sed in iuribus à contrarijs allegatis affirmatur, quòd qui hæc crimina committit, anathema sit; quod verbum non est de præsenti: ergo non est lata, sed ferenda. Quare Glossa exponit similia verba in cap. *Si quis ex Clericis, de Vita, & honestate Clericorum*, dicendo: *Id est, fiat.* ¶ *Deindè*: Nam ad minus prædicta verba *anathema sit*, licèt in decretis ad fidem pertinentibus, indicent; eo facto esse hæreticum, & de facto ab Ecclesia præcisum; tamen in alijs rebus separationem faciendam denotant: ergo &c. ¶ *Vltimò*: Quia quando verba in censuris dubia sunt, seu indifferentia ad tempus præsens, aut futurum significandum, in benigniorem partem sunt interpretanda: vt loc. cit. ex aliquibus iuris textibus probavimus; & insuper constat ex cap. *Si quis ex Cler. de Vita, & honestate Cler.* & cap. *Si quis* 30. *dist.* & vtrobiquè Glossa: sed prædicta verba ad minus dubia, & indifferentia sunt, potest enim illud verbum *sit* esse vel futuri temporis optativi modi, aut præsentis subiunctivi: ergo in mitiorem, & benigniorem partem sunt interpretanda; & ita non significant censuram latam, sed ferendam. Ita Sylvest. verb. *Superstitio, quæst. vltim.* Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 5. *num.* 49. Suarez *lib.* 2. *de Superstitione, capit.* 19. *num.* 3. Fagundez *lib.* 1. *Decalog. capit.* 44. Palaus *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 13. *num.* 2. Sanchez *lib.* 2. *Decalog. cap.* 38. *num.* 91. Azor *lib.* 1. *Instit. lib.* 9. *cap.* 26. & alij.

201 Secunda sententia (& vera) asserit, maleficos esse ipso iure excommunicatos. Sic Fabie-

Verius est, talem excommunicationem esse latam.

biena verb. *Excommunicatio*, Delrius *lib.* 4. *cap.* 2. *quæst.* 7. *sect.* 4. *apud Palaum*, nec dissentit Navarr. *in Manual. cap.* 27. *num.* 12. Probaturque (*primò*) ex cap. *Si quis ariolos*, vbi dicitur: *Si quis ariolos, aruspices, & incantatores observaverit, aut phylacterijs vsus fuerit, anathema sit*: Sed verbum *anathema sit* significat censuram latam, vt patet ex Concil. Trident. vbi per hæc verba de facto anathematizat hæreticos: ergo malefici ex vi huius decreti censuram latam incurrunt. ¶ Secundò probatur, præocupando adversariorum solutionem: Nam virtus legis non est optare, sed imperare: ergo licèt hæc verba *anathema sit* vtrunque significare possent, tamen, vt posita in censuris, imperare, & punire determinatè significant. Quapropter tract. 10. cap. 1. punct. 2. *num.* 19. contra Sanchez, & alios, docuimus cum Bonacina, Candido, Hurtado, Avila, & alijs prædicta verba in quacunque censura posita significare excommunicationem latam. Nec dissentit in præsenti Suarez *num.* 5. asserens, quòd licèt in antiquioribus Concilijs talia verba censuram ferendam significarent; tamen tempore Gregorij II. in dicto cap. relati, significabant censuram latam, vt probat ex Concil. Roman. sub Papa Zacharia, qui paulò post floruit, vbi ad censuram latam imponendam eisdem verbis vtitur: ergo censura contra ariolos, &c. imposita dict. cap. *Si quis* est lata, & non ferenda. ¶ Præterea probatur ex extravag. Ioan. XXII. quæ incipit, *Super illius*, & ad verbum refert Eymericus *in Direct. Inquisitorum*, *part.* 2. *quæst.* 44. & ibi Pegna *com.* 68. *pag. mihi* 343. vbi contra eos dicitur: *Qui cum morte pactum ineunt, dæmonibus immolant, hos adorant, fabricant, aut fabricari procurant imagines, annulum, vel speculum, vel phialam, vel rem quancunque aliam magicè ad dæmones inibi alligandos ab his petunt, responsa ab his recipiunt, & pro implendis suis desiderijs auxilia postulant, pro re fœtidissima fœtidam exhibent servitutem::: excommunicationis sententiam promulgamus, quam ipsos incurrere volumus, ipso facto.* Quæ constitutio licèt in Bullario non inveniatur, vt dicunt Suarez, Sanchez, & Palaus, affirmando ex hoc vim non habere; tamen inde argui nequit, quòd non sit recepta, vimquè habeat: Tum quia plura alia Summorum Pontificum sunt decreta, quę vim habent, & ibi non sunt transcripta: Tum etiam: quia leges pontificiæ, vt obligent, non indigent populi acceptatione, vt *tract.* 11. *cap.* 1. *punct.* 7. *num.* 99. diximus: ergo hæc omnia subterfugia vana sunt, vt prædicti malefici non incurrant censuram latam. Quare, adhærendo doctrinæ *tract.* 10. *cap.* 1. *punct.* 2. *num.* 19. traditæ, dicendum est, maleficos ipso facto per prædictas leges pontificias excommunicari.

Bulla Gregor. XV. contra maleficos.

202 Vltra has pœnas alias imponit Gregorio XV. in Bulla contra maleficos, & sortilegos cum diabolo pactum facientes, à fideque apostatando, alios lædentes, quæ incipit, *Omnipotentis Dei, &c.* edita die 20. Martij ann. 1623. pontificatus sui ann. 3. vbi sic ait: *Quapropter, vt tam exitiosa scelera à Christi fidelibus arceantur, gravioribus pœnis vendicanda duximus. Motu itaque proprio, & ex certa scientia, ac matura deliberatione nostris, dequè Apostolicæ potestatis plenitudine, tenore præsentium decernimus, præcipimus, ac mandamus, vt constito, quòd aliquis pactum cum diabolo fecerit, & à fide apostatando, maleficijs seu sortilegijs vnam, seu plures personas ita læserit, vt maleficio, seu sortilegio mors sequuta sit, etiam primo lapsu tradatur Curiæ sæculari debitis pœnis puniendus. Qui verò similiter apostatando pactum cum diabolo, vt præfertur, fecerit, & maleficium, seu sortilegium commiserint, ex quo licèt mors sequuta non sit, infirmitas tamen, divortia, impotentia generandi, sive animalibus, frugibus, vel alijs fructibus damnum notabile proveniat, muro claudi, sive perpetuis carceribus in Sancto Inquisitionis Officio, vbi illud extitit, fabricandis mancipari debeat. Qui verò similium delinquentium notitiam habuerint, eos Episcopo, sive Inquisitori denuntiari teneantur. Non obstantibus, &c.* Ex qua constitutione, motuquè proprio constat, quòd quando malefici sunt simul apostatæ, tunc huius criminis cognitio ad Inquisitores pertinet.

203 Hucusque dicta procedunt de maleficis, quando purè sunt superstitiosi: at si simul cum hoc crimine coniungatur hæresis, aut saltem vehemens illius suspicio, vt communiter accidit, tunc ratione hæresis excommunicationem bullæ cœnæ absque dubio *ipso facto* incurrunt: sed ratione vehementis suspicionis in foro tantùm externo puniuntur, de quo statim. ¶ Sed si interroges, quando hæc crimina habeant hæresis suspicionem? Breviter respondetur, quòd malefici contrahunt hæresis vehementem suspicionem (*primò*) quando pactum expressum cum dæmone ineunt. *Secundò*: Quando miscent res sacras in maleficijs. *Tertiò*: Dum diabolum adorant. *Quartò*: Quando consulunt de his, quæ sua naturali scientia cognoscere non valent: Quare si solùm invocent dæmonem ad ea, quę ipse facere potest, tunc hæresis suspicio non contrahitur. Ita Suarez *cap.* 19. *citat. num.* 10. Azor *lib.* 9. *cap.* 26. *quæst.* 4. Pegna 2. *Direct. quæst.* 42. & 43. *comment.* 67. & 68. Simanc. *de Cathol. Instit. tract.* 30. *num.* 15. & *tit.* 62. *num.* 2.

Si malefici sint simul hæretici, excommunicat. Bul. in Cœn. Dñi. incurrunt.

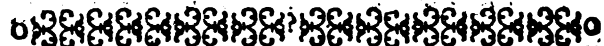
203 Rogabis hìc: Quis sit huius criminis Iudex? ¶ Respondetur, quòd si crimen habeat hæresim admixtam, vel vehementem illius suspicionem, absque dubio ad Inquisitores eius cognitio attinet: Ex cap. *Accusatus*, §. *Sanè*, *de Hæreticis in* 6. traduntquè Farinac. *de Hæres. quæst.* 181. *num.* 101. Suarez *cap.* 18. *num.* 12. Simancas *tit.* 37. *num.* 16. Quare, quia communiter in his criminibus adest vehemens hæresis suspicio, ideò vix vnquam erit vllus ex his maleficis, contra quos Inquisitores non debeant procedere, vt expresse tenent Delrius, & Torreblanca locis citandis, & alij apud ipsos. Prætereà quòd Sixtus V. in constit. 17. quæ incipit: *Cœli, & terræ creator*, quæ habetur tom. 2. Cherub. pag. mihi, 388. amplissimam potestatem Inquisitoribus, & Episcopis (intelligitur vbi sanctæ Inquisitionis tribunal non adest) de his rebus iudicandi confert. Ibi enim postquàm §. 1. refert omnia divinationum, & maleficiorum genera, in quibus adest expressum, aut implicitum pactum cum dæmone, tandem §. 3. sic ait: *Nos igitur::: hac perpetuò valitura constitutione Apostolica authoritate statuimus, & mandamus, vt tam contra Astrologos, Mathematicos, & alios quoscunque dictæ judiciariæ Astrologiæ artem, præterquàm circa*

Ad quem spectat cognitio criminis malefici.

circa agriculturam, & navigationem; rem magicam imposterùm exercentes, aut facientes iudicia, & nativitates hominum, quibus de futuris contingentibus, fortuitisquè casibus, aut actionibus ex humana voluntate pendentibus, aliquid eventurum affirmare audent, etiamsi id non certò se affirmare asserant, aut protestentur, quàm contra alios vtriusquè sexus, qui supradictas damnatas, vanas, fallaces, & perniciosas divinandi artes, sive scientias exercent, profiteantur, edocent, aut discent; quivè huiusmodi illicitas divinationes, sortilegia, superstitiones, veneficia, incantationes, ac præmissa detestanda scelera, vt præfertur, faciant, aut in eis se quomodolibet intromittant, cuiuscumque gradus, & conditionis existant, tam Episcopi, & Prælati superiores, ac alij Ordinarij locorum, quàm Inquisitores hæreticæ pravitatis, vbique gentium deputati, etiamsi in plerisquè ex his casibus anteà non procedebant, aut procedere non valebant, diligentius inquirant, & procedant, atque in eos severiùs canonicis pœnis, & alijs eorum arbitrio animadvertant. Prohibentes omnes, & singulos libros, opera, & tractatus huiusmodi judiciariæ Astrologiæ, Geomantiæ, Hydromantiæ, Pyromantiæ, Onomantiæ, Chyromantiæ, Necromantiæ, artis Magicæ, aut in quibus sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, execrabiles incantationes, ac superstitiones continentur: Ac vt suprà in memorato indice interdictos sub censuris, & pœnis in eò contentis à quibuscunque Christifidelibus legi, aut quomodolibet retineri, sed illos Episcopis, & Ordinarijs locorum, vel Inquisitoribus prædictis, præsentari, & consignari debere. Et nihilominus eadem autoritate statuimus, & mandamus, vt contra facientes, legentes, aut retinentes libros, & scripta huiusmodi, seu in quibus talia continentur; similitèr ijdem Inquisitores liberè, & licitè procedant, ac procedere, & pœnis condignis punire, & coërcere possint. Non obstantibus, &c. Datum Romæ apud S. Petrum, anno incarnat. Dñi. 1585. nonis Ian. pontif. nostri anno 1.

Alia notanda circa Iudices huius criminis.

205 Hucusque hic SS. Pontifex. Et similia tradunt Innoc. VIII. Iulius II. Leo X. Adrian. VI. Alex. VI. quas constitut. refert Pegna post Directorium Inquisit. ex quibus constat, ad quos cognitio criminum, de quibus in tota hac disputatione disseruimus, spectet. Quapropter tribunal S. Inquisitionis Hispaniæ in edicto generali ann. 1633. publicato, inter alias constitutiones, in quibus referuntur crimina ad S. Inquisitionis tribunal spectantia, hanc constitutionem affert his verbis: *Sixti V. constitut.* 17. *incipit*: Cœli, & terræ Creator, *contra exercentes artem Astrologiæ judiciariæ, & alia quæcumque divinationis genera, librosvè harum artium legentes, vel tenentes. Et sanctitatis suæ constitut.* 113. *incipit*: *Incredibilia iudiciorum Dei, extensivè ad alia, & cùm gravioribus pœnis.* Et ex ea infert Torreblanca *lib.* 15. *Iuris Spirit. cap.* 3. *num.* 14. de omnibus relatis criminibus, etsi hæresim non sapiant, posse nunc Inquisitores cognoscere. Dicta tenent Delrius *lib.* 5. *Disquisic. Magic. sect.* 2. *pag. mihi*, 305. Farinac. *de Hæresi*, *quæst.* 181. *num.* 91. Suarez *cap.* 19. *num.* 11. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 38. *num.* 92. Azor *lib.* 9. *cap.* 26. *q.* 4. Palaus *tract.* 17. *disp.* 1. *punct.* 13. *num.* 6. Fagund. *lib.* 1. *cap.* 44. *n.* 12. Leand. *tract.* 9. *disp.* 4. *q.* 47. Qui omnes advertunt (contra Torreblanc.) quòd si crimen divinationis, aut maleficij aliquando sit mera superstitio absque hæresis suspicione; tunc eius cognitio ad Inquisitores non pertinet, vt cavetur in cap. *Accusatis*, §. *Sanè*, *de Hæreticis, in* 6. his verbis: *Inquisitores hæreticæ pravitatis à Sede Apostolicà deputati de divinationibus, aut sortilegijs, nisi hæresim saperent manifestam, se intromittere non debent, sed est mixti fori; hoc est, ad Iudices ecclesiasticos, vel laicos spectat, & in eo datur præventio.* Videatur Suarez citatus. De modo procedendi contra hæc delicta, quia alienum est à nostra professione, videantur Delrius *toto lib.* 5. Torreblanc. *lib.* 12. & 15. *Iuris Spirit. cap.* 3. Valentia 2. 2. *disp.* 6. *quæst.* 13. Petrus de Binfeld. *de Confess. Malefic.* 2. *part.* Sprenger *in Mall. malef.* 2. & 3. *part.* & alij.

CAPUT XII.

De speciebus Irreligiositatis.

DIvi Thomæ prementes vestigia, post considerationem vitiorum, quæ per excessum opponuntur virtuti religionis, de quibus cap. præcedenti egimus, convertimur ad discussionem eorum, quæ per defectum ei contrariantur, qualia sunt, quę irreverentiam, vi, aut contemptu Deum, & res sacras attingunt. Horum autem vitiorum genus dicitur *Irreligiositas*, cuius species sunt iuxta Div. Thom. 2. 2. à quęst. 97. *Dei tentatio, perjurium, sacrilegium, & simonia.* Duæ primę violant directè reverentiam Deo debitam; posteriores verò ea, quæ rebus sacris exhibenda est. De quibus omnibus hìc cum Divo Thoma agendum nobis erat: Sed quia de simonia abundè egimus tract. 19. per totum: & de perjurio non pauca tetigimus tract. 17. cap. 2. punct. 5. à n. 38. ideo in præsenti de tentatione Dei, & sacrilegio differendum nobis est.

Non ignoramus aliquos Doctores, inter quos sunt NN. Salmant. Schol. *tom.* 3. *in Arbore virtutum*, *num.* 74. Palaus *tract.* 17. *disp.* 2. *punct.* 2. & Suarez *tom.* 1. *de Religione*, *tract.* 3. *lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 8. inter vitia religioni opposita per defectum computare blasphemiam, & infidelitatem. Sed Divus Thomas hęc duo in pręsenti silentio pressit: & meritò: quia hìc agimus de vitijs immediatè, & directè religioni per defectum oppositis; blasphemia verò non opponitur immediatè, & directè religioni, sed confessioni fidei; & sic de ea agit 2. 2. quæst. 13. & 14. & nos in hoc tract. cap. 3. punct. 10. quare, estò religioni mediatè opponatur, nè actum agamus, supersedendum est in præsenti. Infidelitas similiter, seu, alio nomine, perfidia ad Deum in promissis (non quæ fidei theologicæ opponitur) non opponitur immediatè religioni, sed mediante voto; & aliàs talis oppositio verè, & propriè non est commissionis, sed omissionis, & tantùm contraria pręcepto affirmativo *Vota tua Domino reddes.* Quare à Divo Thoma meritò à vitijs religioni per defectum directè, & immediatè oppositis relegatur.

Punct. I.

PUNCTUM I.

Quid sit tentatio Dei?

Quid sit tentatio Dei?

1 DUplicem esse tentationem, tradit Divus Augustinus *Epist.* 146. *ad Consentium*; alia, quæ dicitur *experimenti*, seu *probationis*: & *inductionis*, seu *seductionis* altera. De hac secunda in præsenti non agimus: quia nec Deus potest inducere ad peccatum, vt ait Divus Iacobus *cap.* 1. illis verbis *Ipse autem neminem tentat*: nec multò minùs induci; non enim est aliquis adeò stupidus, vt credat, summam Dei bonitatem posse ad peccatum seduci. Quare de prima tantùm erit in præsenti nobis sermo. Sic enim, & dicitur in scriptura sacra, Deum tentasse Abraham, Iob, Tobiam, & alios iustos, vt palam fieret, vtrum Deum diligerent; & homines possunt Deum tentare, probando eius iustitiam, veracitatem, misericordiam, cæteraque attributa: & in hoc sensu accepta tentatio Dei, sic à Doctoribus definitur: *Inordinatum experimentum, seu probatio alicuius divinæ perfectionis verbis, aut factis.* Explicatur definitio: dicitur *Inordinatum experimentum*, seu *probatio*: quia si sit ordinatum, hoc est, iusta interveniente necessitate, aut vtilitate, vt si fiat ex divino instinctu; vel habeat donum miraculorum, aut sanitatum; vel honor Dei, aut Ecclesiæ id expostulet, tunc licitum est. Et ita tentaverunt Deum Abraham, *Genesis* 15. quando à Deo signum petivit, vt eum esse cognosceret: & Gedeon *Iudic.* 16. cùm vellus rore madefactum à Deo petivit: & Proto-parens N. Elias, dum ignem de cœlo à Deo exoravit, vt populus Israel cognosceret, Baal esse dœmonem, & solum Deum Israel esse verum Deum, ab omnibusque adorari debere. Additur: *alicuius divinæ perfectionis*: quia semper experimentum sumunt homines de aliquo Dei attributo, vt sapientia, iustitia, misericordia &c. Denique ponitur *verbis*, *aut factis*: quia vtroque modo potest de Deo sumi experimentum; vt de Israëlitis *Exod.* 17. dicitur: *Tentaverunt Dominum dicentes: Estne Dominus in nobis, an non?* Et de Abraham, & Gedeon suprà vidimus. Quapropter malitia huius peccati consistit in irreverentia, quæ fit Deo, quando absque iusta causa ex aliqua ignorantia, aut dubitatione, dictis, aut factis, de aliqua divina perfectione experimentum sumitur, vt docet Divus Thomas 2.2. *quæst.* 97. *art.* 2. *in corpore.*

Divisio tentationis Dei in expressam, & interpretativam.

2 Dividitur ergo tentatio Dei in *expressam*, & *interpretativam*. Tentatio expressa dicitur, quando quis dictis, aut factis intendit de Deo experimentum sumere; vt si quis ea intentione oret, vt exploret Dei scientiam, potentiam, aut quodcumque aliud divinum attributum: vel si è rupe te præcipitem conjicis, ad experiendum, an Deus te lædi permittat. Tentatio interpretativa est, quando etsi expresse quis non dubitet de aliqua Dei perfectione, neque intendat de Deo experimentum sumere: *Id tamen* (verba sunt Divi Thomæ 2.2. *quæst.* 97. *art.* 1. *in corpor.*) *agit, vel dicit, quod ad nihil aliud videtur ordinabile, nisi ad experimentum sumendum.* Ut si quis (verbi gratia) toto Quadragesimæ tempore ad imitationem Christi velit omnino à cibo abstinere; sperans à Deo miraculosè servandum, eique sufficientes vires præbiturum: vel si aliquis evidenti periculo se absque vtilitate, & necessitate committat, à quo sine Dei extraordinaria ope eripi nequit, eamque temerè expectet: *Quando verò* (concludit Divus Thomas) *hoc agitur absque necessitate, & vtilitate, hoc est interpretativè tentare Deum.* Quapropter, si quis periculo vitæ se committat absque vtilitate, & necessitate, & aliàs à Deo opem non expectet, tunc licèt peccet contra charitatem, non tamen contra religionem, Deum tentando: quia ad tentationem Dei requiritur spes, quòd à Deo incolumis servabitur. Vnde si tali periculo se committat cum prædicta spe, in hoc casu non solùm peccat se occidendo, aut vulnerando, iuxta qualitatem periculi, cui se immittit, verùm & contra religionem, Deum verè, & propriè tentando. Dicta docent cum Divo Thoma Caietanus, & Raphaël à Torre *ibi*, Suarez *tom.* 1. *de Relig. tr.* 3. *lib.* 1. *cap.* 2. *&* 3. Less. *de Iustitia, & Iure, lib.* 2. *cap.* 45. *dubit.* 1. Bonac. *in* 1. *Decalog. Præcept. disp.* 3. *quæst.* 9. *punct. vnico, à num.* 1. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 34. *à num.* 1. Palaus *tract.* 17. *disp.* 2. *punct.* 1. Layman *lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 5. Sayrus *lib.* 4. *cap.* 7. *num.* 12. Filliuc. *tract.* 22. *cap.* 8. *quæsit.* 8. *à num.* 261.

Prima illatio.

3 Ex quibus sequitur *primò*, tentationem Dei, quæ ex dubitatione circa perfectiones divinas procedit, semper esse mortale, tam ex parte tentationis, quàm ex parte dubij. Ex parte dubij constat; cùm dubitare de aliquo attributo divino hæresis sit. Ex parte verò tentationis etiam liquet: quia tentatio Dei ex genere suo est mortale: cùm in ea gravis contra Deum committatur irreverentia, non solùm petendo quòd Deus cooperetur ad vanam petentis curiositatem; sed etiam optando quòd ad vanum finem aliquid mirabile operetur, quod vtique Dei maiestati graviter est indecens. Quare sive tentatio fiat cum dubitatione, sive non, ex genere suo est semper gravis iniuria contra religionem Deo debitam.

Tentatio Dei ex parvitate materiæ non est leve peccatum.

4 Gravior tamen hìc difficultas insurgit: An ex parvitate materiæ possit Dei tentatio esse aliquando peccatum veniale? ¶ Supponimus, posse esse veniale ex defectu libertatis, cùm hoc sit commune in omnibus vitijs. Et sola difficultas

est

est, an possit esse ex levitate materiæ: verbi gratia; si in morbo levi respuas medicinas, temerè confidens à Deo sanitatem consequuturum, non tamen expressè petendo miraculosam curationem: vel si malè, aut irreverenter orans, speres te impetraturum, quæ communiter alij impetrari solent? ¶ Affirmat Toletus *lib.4. Summ. cap.19. num.7.* Bonac. *disp.3. quæst.9. punct. unic. num.6.* Sayrus *lib.4. cap.7. num.14.* Valent. 2.2. *disp.6. quæst.14. punct.2.* Et moventur: Quia in casibus suprà relatis non videtur gravem deordinationem adesse, cùm solùm ex quadam curiositate videatur opus mirabile à Deo exoptari: ergo peccatum mortale tunc non committitur, prędicta à Deo exoptando. ¶ Sed probabilius tenendum est, tunc graviter Deum offendi. Et ratio est: quia non minus gravis iniuria est tentare, & probare divinam omnipotentiam medio aliquo signo levi, quàm gravi; imò gravius est illud; quia tunc divina virtus medio signo ignobiliori probatur; quod indecentius est, quam si probaretur medio aliquo nobiliori; sicut gravius peccatum est adducere Deum in testem mendacij rei levis, quàm gravis: sed qui in levi morbo (verbi gratia) sperat à Deo salutem, abjiciens naturalia remedia, probat divinam potentiam medio aliquo ignobili, & levi signo: ergo gravior iniuria ei irrogatur, quàm si nobilius, & gravius esset. ¶ *Deinde*: Qui sic operatur, agit cum Deo sicut cum ludione, volens Deum ad solam suam vanam curiositatem in rebus levibus aliquid miraculosum operari: sed hoc gravis iniuria est: ergo &c. ¶ *Ultimò*: Quia intelligibile non est, quòd quis rejiciens remedia naturalia speret à Deo salutem etiam in morbo levi, & quòd non exoptet à Deo aliquod miraculum mutando causas naturales; sed hoc gravis iniuria in Deum est: ergo in quacunque tentatione, quantumvis levis materia à contrarijs fingatur, semper gravis Deo irrogatur iniuria. Sic Sanchez *lib.2. cap.34. num.5.* licèt in fine obscurè loquatur, Suarez *cap.2. cit. num.16.* Palaus *num.9.* Per quæ patet ad rationem sententiæ contrariæ. Deordinatio enim gravis est in morbo levi à Deo miracula exoptare: ergo in hoc gravis tentationis Dei culpa committitur.

5 Sequitur *secundò*, tentationem Dei esse, ac consequenter illicitum, purgationem à crimine obiecto per probationem ferri candentis, vel aquæ ferventis, quæ olim communiter fieri solebat ad explorandam veritatem, & alicuius innocentiam. Et ratio est: Quia hac probatione expectatur à Deo aliquod opus miraculosum, absque aliqua vtilitate, & necessitate. Etenim ad veritatem indagandam, aut alicuius innocentiam cognoscendam, sufficiunt à iure statuta, scilicet spontanea confessio, vel testium probatio, vt ait D.Thom. 2.2. *quæst.95. art.8. ad 3.* sed à Deo expectare aliquod opus miraculosum absque vtilitate, & necessitate, propriè est tentatio Dei, & illicitum: ergo prædicta probatio vulgaris ferri candentis, & aquæ ferventis est propriè Dei tentatio, & consequenter, quid omnino illicitum sic confessionem à quolibet extorqueri. Quapropter prædicta probatio prohibetur in cap. *Consuluisti 2. quæst.5. cap.1. & 2. de Purgatione vulgari*, & alijs passim iuris textibus: docentquè communiter, D.Thom. *loc. cit. 3. part. quæst.80. art.6. ad 3.* Sayrus *lib.4. cap.7. num. vlt.* Suarez *tom.1. de Relig. tract.3. lib.1. cap.3. num.8.* Less. *lib.2. cap.45. dub.1. num.3.* Sanchez *libr.2. Summa, cap.34. num.12.* Palaus *tract.17. disp.2. punct.1. num.10.* & alij.

Secunda illatio.

6 Sed contra dicta objicies *primò*: Quia Numerorum 5. præcipitur, quòd mulier de adulterio suspecta, amaris aquis probetur. ¶ *Secundò*: Nam purgatio delicti per probationem ferri candentis pluribus miraculis fuit à Deo approbata, vt testatur Delrius *lib.4. de Magia, cap.4. quæst.4. à sect. 3.* ergo &c. ¶ *Tertiò*: Quia in Concilio Vermaciensi, *cap.15.* & habetur capit. *Sæpè 2. quæst.5.* decernitur, dari Eucharistiam Monacho, qui est de crimine furti suspectus, vt eius sumptione à crimine purgetur: ergo prædictæ probationes, & similes, vt est ferri candentis, & aquæ ferventis, sunt licitæ. ¶ Sed hæc non obstant: Nam ad primum exemplum respondetur, quòd ideo talis probatio tunc licita erat, quia Deus sic eam expressè decrevit: cæterum, quia hoc decretum purè cęremoniale erat, iam cessavit; & ideò nunc illicita prorsus est talis probatio. Videantur Suarez, Palaus, & alij. ¶ Ad secundum, Respondent Sanchez, & Palaus ex Suarez *num.10.* id ideo accidisse, vel quia talis probatio fiebat ex speciali Dei instinctu: Vel quia, etsi in ea homines peccarent, expectando à Deo medio adeò extraordinario incolumitatem; tamen Deus voluit aliquando innocentiam accusati, medijs operibus miraculosis, manifestare. ¶ Ad tertium, Respondet D. Thomas *3. part. quæst.80. art.6. ad 3.* quòd decreta illa de probatione tam per probationem ferri candentis, quàm sumptionis Eucharistiæ sunt abrogata per contraria documenta Romanorum Pontificum. Et rationem sic tradit: *In omnibus enim talibus esse videtur Dei tentatio; vnde sine peccato fieri non possunt: & gravius videtur, si hoc sacramento, quod est institutum ad remedium salutis, aliquis incurreret iudicium mortis: vnde nullo modo corpus Christi debet dari alicui suspecto de crimine, quasi ad examinationem*: ergo prædicta probatio, & similes illicitæ sunt.

Diluuntur quædam obiectiones contra immediatè stabilita.

7 Sequitur *tertiò*: Deum tentare, qui ad hæreticorum conversionem, veritatemquè nostræ catholicæ religionis confirmandam, ab eo miracula absolutè petit, aut offert consequuturum. Et ratio est: Tum quia incertum prorsus est, quòd hæreticus ad miraculorum conspectum convertatur: Cùm sciamus, plures tyrannos, visis infinitis miraculis à Martyribus patratis, potius fuisse obduratos, quàm ad fidem catholicam conversos: ergo innutilis, & minimè necessaria est miraculorum petitio, & oblatio ad hæreticorum conversionem, fideiquè catholicæ coram hæreticis confirmationem; & consequenter talis absoluta petitio est vera Dei tentatio. ¶ *Tum etiam*: Quia ad talia miracula deest necessitas: Cùm ad fidei confirmationem, & hæreticorum conversionem sat sit testimonium Ecclesię, & eiusdem fidei nostræ credibilitas: ergo talis petitio illicita est. Sic Sanchez *num.10.* Suarez *cap.2. num.13.* Palaus *num.2.* Quare, nisi aliquando detur firmissima spes conversionis hęreticorum, non poterit à Deo miraculum peti, & tunc sub conditione quòd ei placeat.

Tertia illatio.

8 Sequitur *quartò*, tentare propriè Deum, qui

Quarta ; & quinta illatio.

qui duellum acceptat ad ostensionem propriæ innocentiæ, expectans Deum sibi auxilium præstiturum. Et ratio est: quia tale medium est crudele, peccaminosum, & valdè improportionatum ad finem intentum consequendum; ac proinde repugnans Deo. Vnde meritò similis purgatio per duellum damnatur in cap. *Monomachiam*, & cap. 1. & 2. *de Purgatione vulgari*, & à Concil. Tridentin. sess. 25. cap. 19. *de Reformat.* Reprobaturque à Sayro *in Clavi Regia*, *lib.* 4. *cap.* 7. *num. vlt.* Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 11. *dub.* 3. *num.* 5. Valentia 2.2. *disp.* 6. *quæst.* 14. *punct.* 1. Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 9. *punct. vnic. num.* 5. Suarez *tom.* 1. *de Religion. tract.* 3. *lib.* 1. *cap.* 2. *numer.* 12. ¶ Sequitur *quintò*, committere tentationis peccatum, qui absque prævio studio, & meditatione, sine vlla iusta cogente causa, concionari præsumit, sperans Deum ibi dicenda afflaturum. Sic Lòpez 1. *part. Instruct. Conscient. cap.* 41. Palaus *num.* 15. Bonac. *num.* 1. Navarrus *in Summ. cap.* 11. *num.* 41. & Sanchez *cit. num.* 16.

Vltimò infertur.

9 Vltimò sequitur, similiter peccare, qui absque iusta causa periculo mortis, aut mutilationis se objicit; vt si ægrotus, abiectis communibus remedijs, soli divinæ providentiæ se committat. Ita Navarrus *loco citat.* Trullench *num.* 5. Bonac. *num.* 5. Lessius *num.* 4. Sanchez *num.* 14. At, si quis respuat medicinas ob domandas carnis effervescentes passiones; vel tempore martyrij, vt meliùs Christi passionem sentiret, perferendo vulnera, vel cauteria, aliasquè huiusmodi corporis ægritudines, quæ mortis periculum secum non afferunt, nullum esset peccatum, sed potius meritum; vt rectè docent Caietan. 2.2. *quæst.* 97. *art.* 1. Navarrus suprà relatus, & Sanchez *n.* 14. Et ob hanc rationem excusat D. Thom. 2.2. *quæst.* 97. *art.* 1. *ad* 3. beatam Agatham, dum gloriabatur, quòd medicinam carnalem corpori suo nunquàm exhibuerit. ¶ Sed hìc notandum est cum Navarro *num.* 40. Sylvest. *in Summ.* verb. *Martyrium*, Sanchez *num.* 15. quòd, nisi martyrium sit in præcepto (hoc est, dum est necessarium ad fidem, salutemquè spiritualem multorum, blasphemiasquè vitandas) aut sub consilio (quando ex eo tantùm Dei gloria, & fidei exaltatio consequitur, vt explicat D. Thom. 2.2. *quæst.* 124. *art.* 3. *ad* 1.) si aliquis ei se offerret, occasionem infidelibus ipsum occidendi suggerens, peccaret mortaliter: Quia absque vlla iusta causa provocaret infideles ad peccatum mortale committendum, quod illicitum est: & simul Deum tentaret, vitam quasi exosam habendo, temerèque perfundendo, quod absque gravi tentationis Dei peccato fieri nequit. Ita Sanchez *num.* 15. Navarrus *num.* 40.

Aliqui sentiunt, tentationem expressam differre in specie ab interpretativa.

10 Sed gravis difficultas est: An expressa Dei tentatio differat specie ab interpretativa? ¶ Affirmant Suarez *tom.* 1. *de Religion. tract.* 3. *lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 6. Bonac. *disp.* 3. *quæst.* 9. *punct. vnic. num.* 9. nec dissentiunt Sanchez *numer.* 11. Trullench *num.* 7. Et moventur *primò*: Quia tentatio Dei expressa provenit à causa diversa specie in esse moris à tentatione interpretativa; cùm illa procedat ex dubio alicuius attributi divini, secus verò ista: sed quando causæ sunt specie diversæ, effectus debent esse specie diversi: ergo diversa specie morali debet esse tentatio expressa ab implicita. ¶ *Secundò*: Quia in confessione manifestanda est intentio; qua peragitur tentatio: sed hæc intentio non manifestatur, nisi explicetur, an tentatio fuerit tacita, vel expressa: ergo hæc debet in confessione explicari: & consequenter distinguitur in specie, in ordine ad confessionem.

Verius est, non differri in specie huiusmodi tentationes.

11 Sed nihilominus sententia negativa tenenda est, conformiter ad dicta suprà, *cap.* 11. *punct.* 3. *num.* 27. Et ratio est: Quia, vt ibi cum Suarez, Sanchez, Bonac. Trullench, & alijs docuimus, pactum explicitum cum dæmone non differt specie à pacto implicito: ergo nec tentatio Dei expressa differt specie ab implicita. Patet consequentia: quia ideo primum est verum iuxta citatos Doctores, quia, vt dicitur in leg. *De quibus*, *in fin. ff. de Legibus*, taciti, & expressi eadem est ratio: ergo, si in pactis iuxta prædictos Authores prædicta lex valet, inconsequenter negatur in Dei tentatione. ¶ Confirmatur *primò*: Professio explicita non differt specie ab implicita: ergo nec tentatio explicita ab implicita. ¶ Confirmatur *secundò*: Tentatio secundùm suam essentiam nihil aliud est, quàm verbis, aut factis experimentum sumere de aliqua divina perfectione: sed non differt specie, sed solùm gravitate peccati, quòd hoc fiat intentione expressa, aut implicita; sicut ait D. Thomas loquendo de invocatione dæmonis explicita, & implicita 2.2. *quæst.* 95. *art.* 3. *ad* 1. ergo circunstantia tentationis implicitæ, & explicitæ solùm est aggravans, non verò distinguens specie.

Fit satis argumentis contrarijs.

12 Ex quibus patet ad rationes sententiæ contrariæ: Nam ad primam dicimus, causas tentationis implicitæ, & explicitæ esse tantùm materialiter diversas: vnde si aliquam diversitatem habent in linea morali, tantùm est secundùm gravitatem maiorem, vel minorem peccatorum, non verò secundùm diversitatem specificam. At verò, si tentatio expressa procedat ex dubio circa aliquam perfectionem divinam (vt contendunt adversarij) asserimus, fatendam esse hanc circunstantiam in confessione: quia cùm sit peccatum numero, & specie diversum contra fidem, nil mirum quòd in confessione apperiatur. Cæterùm, quia tentatio expressa ex proprijs meritis talem dubitationem non importat; vel si illam importat, etiam virtualiter importat tentatio virtualis, & interpretativa, ideo asserimus non esse explicandam in confessione, sed satis manifestari, dicendo: *Commisi peccatum tentationis Dei.* ¶ Ad secundum, Respondetur, verum esse fatendam esse intentionem qua commissum est peccatum: sed quòd hæc sit expressa, aut implicita, de materiali se habet quoad diversificandam peccatorum speciem, cùm ad peccatum qualibet ex his sufficiat; vnde explicando, se Deum tentasse, manifestatur intentio, quæ necessaria est ad peccatum, quin vlterius necesse sit addere, an fuerit tentatio cum intentione implicita, aut explicita.

***

PUN-

PUNCTUM II.

De Sacrilegio, & eius speciebus.

HIc cum Divo Thoma *quæst.* 98. agendum erat de Periurio, in quo nomen Dei irreverenter assumitur, & ideo est vitium religioni oppositum: Sed quia de eo iam tractat. 17. *cap.* 2. *punct.* 5. *à num.* 38. vt in propria sede disseruimus, nè dicta repetamus; ad ibi stabilita lectorem remittimus. Quare in præsenti tantùm de sacrilegio, quod est vitium, per quod rebus sacris irreverentia exhibetur, iuxta Doctoris Angelici ordinem disputare decrevimus. Vbi de eius essentia, multiplicitate, gravitate specifica, & pœnis contra ea latis breviter per diversos paragraphos discutiemus.

§. I.

Quid, & quotuplex sit sacrilegium?

Ethymologia, & diffinitio sacrilegij.

13 SAcrilegium, si ad nominis ethymologiam attendamus, iuxta Divum Isidorum *lib.* 10. *Ethymol. cap.* 18. Calepinum verb. *Sacrilegium*, & Divum Thomam 2. 2. *q.* 99. *art.* 1. dicitur ab eo quod quis *sacra legit*, id est, furatur, seu lædit. Si verò eius essentiam perscrutemur, definitur, quod sit: *Rei sacræ violatio*, hoc est, quæcumque læsio rei, aut personæ ad divinum cultum specialiter destinatæ, est verè propriè sacrilegium. Ex qua diffinitione oritur (*primò*) quòd non committit sacrilegium, qui populum christianum, aut bonum commune lædit: quia hæc largè res *divinæ*, aut *sacræ* dicuntur. Secundò, quòd sacrilegium distinguatur à tentatione Dei, blasphemia, superstitione, & alijs vitijs religioni oppositis: quia hæc habent pro obiecto immediato ipsum Deum; sacrilegium verò respicit immediatè res creatas, eius divino cultui addictas: quæ diversitas sufficiens est ad refundendam inter hæc vitia specificam distinctionem, vt ex se constat. Videantur Divus Thomas 2. 2. *quæst.* 99. *art.* 1. & 2. quem sequuntur Suarez *tom.* 1. *de Religione, tract.* 3. *lib.* 3. *de Sacrilegio in Proœmio*, Lessius *lib.* 2. *de Iustitia, & Iure, cap.* 45. *dubitat.* 2. *à numer.* 6. Bonacin. *tom.* 2. *disp.* 3. *quæst.* 6. *punct. vnico, num.* 1. Palaus *tract.* 17. *disp.* 2. *punct.* 3. *à num.* 1. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. capit.* 10. *dub.* 15. & novissimè Martinus Uvigandt *in Tribunali Confessar. tract.* 10. *exam.* 4. *quæst.* 10. *à num.* 64. Genetus *tom.* 6. *tract.* 2. *quæst.* 21. & alij.

Quotuplex sit sacrilegium.

14 Triplex ergo distinguitur à Div. Thoma *artic.* 3. sacrilegium. Primum: quod committitur contra personam sacram, qualis est percusio Religiosi, Monialis, & Clerici; aut fornicatio cuiuscunque alterius habentis simplex votum castitatis. Secundum: quod patratur in locum sacrum, vti est ecclesia, cæmeterium &c. Tertium: quod fit contra res sacras, seu cultui divino specialiter dicatas, & prout contradistinctas à personis, & locis sacris, vt sunt sacramenta, calices, vestes sacræ, sanctorum imagines, & reliquiæ &c. Divum Thomam sequuntur communiter DD. suprà relati, quin opus sit in particulari aliquem referre. Sed circa hanc triplicem speciem sacrilegij:

Ratio suadens dicta sacrilegia specie distingui.

15 Rogabis *primò*: An hæc divisio sacrilegij sit in membra specie diversa? Et ratio dubitandi est: quia non videtur adesse maior diversitas inter iniuriam irrogatam personæ, loco, aut rei sacræ, quàm inter iniuriam factam Eucharistiæ, vestibus sacris, & bonis Ecclesiæ: sed iniuriæ contra hæc irrogatæ non multiplicant speciem sacrilegij, sed continentur sub tertia specie, vt infrà *à num.* 29. cum Divo Thoma dicemus: ergo nec contra illa.

Sententia cōtraria est D. Thomæ.

16 Nihilominus dicendum est cum Divo Thoma (quem sequuntur communiter DD.) sacrilegia contra personam, locum, & rem sacram, esse inter se specie distincta. Et ratio ex Divo Thoma hæc est: Nam sacrilegij species distinguendæ sunt secundùm diversitatem formalem sanctitatis, contra quam iniuria committitur: sed diversa est formaliter sanctitas, contra quam iniuria committitur, in persona, ac in loco, aut in re sacra: ergo etiam debet esse specie diversum sacrilegium. Consequentia patet: maior est Div. Tho. vt infrà videbimus. Et minor ex eodem Angelico Doctore ostenditur: Nam sanctitas est in personis sacris formaliter, & tanquam in subiecto: in loco verò est tanquam in contentivo personarum sanctarum, & in quo cultus Deo exhibendus est: in rebus sacris, vt condistinctis à personis, & locis, licèt sanctitas diversimode sit, tamen in hoc conveniunt, quòd omnes relativè sanctæ sunt, vel quia sanctos faciunt, vt sacramenta; vel quia ad sanctos ordinantur, vt sunt vasa consecrata, ornamenta Ecclesiæ, & bona ecclesiastica: sed hæc diversitas sanctitatis est formalis; nam persona est sancta *simpliciter*, & absolutè, alia verò sunt sancta *secundùm quid*, & in hoc modo habendi sanctitatem, scilicet localem, & relativam, distinguuntur generice, sicut distinguitur locus à relatione: ergo diversitas sanctitatis in persona, loco, & re est formalis: *Tunc sic*: sed iuxta Divum Thomam loco citato in corpore: *Secundùm diversam rationem sanctitatis rerum sacrarum, quibus irreverentia exhibetur, necesse est, quòd sacrilegij species distinguantur*: ergo sacrilegia in personas, loca, & res sacras distinguuntur specie. ¶ Ex quibus constat ad rationem dubitandi: quia diversitas modi, quo habent sanctitatem res sacræ, vt distinctæ à personis, & locis, est præcisè diversitas materialis, cùm conveniant in eo, quòd relativè sanctæ sint: at diversitas, secundùm quam sanctitas est in personis, locis, & rebus sacris, est formalis, ac consequenter capax ad refundendam distinctionem formalem specificam in sacrilegijs. *Et si alicui* (vtimur verbis Eminentissimi Caietani, qui hac ferè ratione has species ex Divo Thoma distinguit) *hæc non satisfaciunt, inveniat meliora.*

Aliqui sentiunt prædictam divisionem esse in species subalternas.

17 Rogabis *secundò*: An divisio sacrilegij assignata sit in species subalternas, an verò in infimas? ¶ Suarez *tom.* 1. *de Religione, tract.* 3. *lib.* 3. *cap.* 5. Palaus *tractat.* 17. *disp.*

disp. 2. punct. 3. §. 1. num. 5. Lessius lib. 2. cap. 45. num. 19. Filliuc. tract. 24. cap. 9. n. 244. asserunt, divisionem assignatam à Divo Thoma in hanc triplicem speciem sacrilegij non esse in species infimas, sed in subalternas continentes sub se plura sacrilegia specie diversa, & consequenter aperienda in confessione. Et nulla alia ratione ad hoc moventur, nisi quòd sibi distinctum videtur sacrilegium, percutere Clericum, ac ei aliquod tributum imponere: effundere in loco sacro sanguinem, aut semen, ac furari in eo crumenam: denique tractare irreverenter sacramenta, maximè Eucharistiam, ac bona ecclesiastica retinere: ergo hæc trimembris divisio non est in species infimas, sed in subalternas, sub se alias in confessione explicandas continentes. Sic Authores relati, & maximè Filliucius, licèt expressè fateatur, contrariam sententiam esse Divi Thomæ.

Verius est ex Div. Thoma esse in species infimas.

18 Sed tenendum est cum Angelico Doctore 2. 2. quæst. 99. art. 3. Caiet. ibi dub. 3. Trullench lib. 1. in Decalog. cap. 10. num. 8. prædictam trimembrem divisionem esse in species infimas, & non in subalternas; ac proinde sat esse explicare in confessione, se commisisse sacrilegium in persona, aut locum, vel rem sacram. Et probatur primò: Quia Divus Thom. art. 3. cit. ad 1. argumentum, quod probare conabatur, in violatione triplicis speciei sacrilegij suprà assignatæ solùm esse diversitatem materialem sanctitatis, & sacrilegij, sic respondit: *Ad primum, Dicendum, quòd non est in omnibus prædictis eadem ratio sanctitatis; & ideo differentia sacrarum rerum non solùm est differentia materialis, sed formalis.* Ergo sentit, quòd modi rerum sacrarum sub his tribus speciebus contenti tantùm distinguntur materialiter, & non formaliter, seu specificè; cùm asserat, differentiam sanctitatis in tribus prædictis speciebus non esse eandem formaliter, innuens in alijs esse tantùm materialiter diversam. ¶ Secundò: Idem Angelicus Doct. postquàm docet, non repugnare, quòd aliqua peccata differant inter se specie, vt homicidium, furtum, & illicitus concubitus, & conveniant in ratione sacrilegij, ponit exemplum, dicendo: *Et similiter etiam possibile est, aliqua duo peccata differre specie secundùm materiales actus, convenire autem in specie secundùm vnam rationem formalem sacrilegij; putà si quis sanctimonialem violaverit verberando, vel concubendo.* Ergo ex mente Divi Thomæ sacrilegia commissa in sanctimonialem per iniuriosam verberationem, aut carnalem congressum conveniunt in eadem ratione formali violationis sanctitatis; & consequenter non differunt specie in ratione sacrilegij: ergo diversitas peccatorum, & iniuriarum in personam sacram est tantùm materialis: aliàs prædicta, adeo ex proprijs magna, cur formalis, seu sacrilegij speciem multiplicans non esset?

19 Tertiò: Idem D. Thomas artic. 3. in corpore postquàm ait, esse diversas species sacrilegij iniuriam factam in personam ab iniuria commissa in locum sacrum, concludit: *Sunt tamen in vtraque sacrilegij specie diversi gradus, secundùm differentiam personarum, & locorum sacrorum. Similiter etiam & tertia species sacrilegij, quæ circa alias res sacras committitur, diversos habet gradus, secundùm differentiam rerum sacrarum, inter quas summum locum obtinent ipsa sacramenta, quibus homo sanctificatur, quorum præcipuum est Eucharistiæ sacramentum, quod continet ipsum Christum.* Ergo, iuxta doctrinam Divi Thomæ, in hac triplici specie sacrilegij sunt diversi gradus sacrilegij, secundùm diversitatem personarum, locorum, & rerum sacrarum: sed diversitas gradualis non multiplicat specie sacrilegia, sed numero: ergo ex mente D. Thomę diversitas peccatorum, & iniuriarum existens in vnaquaque ex hac trimembri specie sacrilegij, est tantùm diversitas materialis, seu gradualis, non verò formalis; & consequenter talis divisio non est in species subalternas, sed infimas.

20 Deinde hæc thomistica conclusio à ratione ostenditur (primò) Nam si divisio prędicta esset in species subalternas sacrilegij, & non infimas, deberent assignare contrarij aliquam rationem, seu regulam vniversalem ad cognoscendum, quando modi, sub vnaquaque contenti diversificant specie sacrilegia: sed hanc nec assignant, nec assignabilis est; cùm modi iniuriandi (verbi gratia) personam sacram innumerabiles sint: ergo tantùm tenenda est trimembris divisio sacrilegij à D. Thoma tradita. ¶ Secundò: Nam triplex illa sacrilegij species habet habitudinem ad diversam sanctitatem: nam persona est formaliter in se sancta; locus est sanctus, vt contentivus personarum, & rerum sacrarum: res verò sunt sanctæ per habitudinem, & relationem ad sanctitatem: è contrà verò modi contenti sub qualibet ex hac triplici specie inter se omnino conveniunt in iniuriando sanctitatem aut personæ, aut loci, aut rei sacræ, vt suprà probavimus: ergo horum modorum distinctio est tantùm materialis; & sola distinctio formalis, & specifica est diversitas modi, quo iniuriatur vel persona sacra, locus sanctus, aut res sacrata: & consequenter divisio sacrilegij in tres species suprà assignatas, nimirum in sacrilegium personale, locale, & reale, est in species infimas. ¶ Per quę constat ad argumentum: Nam illa diversitas est tantùm materialis, vt ex dictis constat.

Probatur à ratione veritas prędictæ divisionis.

---

§. II.

Numerantur in particulari sacrilegia, quæ ad hanc triplicem speciem pertinent.

Tradita iam essentia, & divisione specifica sacrilegij, restat, ad clariorem eius notitiam, videre in particulari, qui casus sub vnaquaque specie constituantur: quod in præsenti breviter explicabimus.

21 Ad primam ergo speciem sacrilegij pertinet (primò) percussio violenta Clerici, vel Religiosi, de qua late egimus tom. 2. tract. 10. cap. 4. punct. 2. Quia in cap. Si quis suadente, &c. 17. quæst. 4. prohibetur ob reverentiam Ecclesiæ ministris debitam, ne quis in eos violentas manus iniiciat. ¶ Secundò: Pertractio Ecclesiasticorum ad iudicium sæculare; & exactio

Sacrilegia ad primam speciem pertinentia.

ctio vectigalium facta à sæculari Principe: Quia hæc omnia, & ob eandem rationem prohibentur in bulla Cœnæ, excommunicatione 15. & 18. vt diximus *tract.* 10. *citato, cap.* 4. *punct.* 6. *à num.* 94. *& tom.* 2. *tract.* 8. *cap.* 7. *per totum.* ¶ Tertio: Fornicatio Clerici; aut Religiosi, violatio Monialis; vt prohibetur in Concilio Triburiensi, & habetur canone *Impudicas* 27. *quæst.* 4. Quia personæ ecclesiasticæ debent ratione status, & voti; ab his impudicis abstinere; cùm sint Deo dicatę; & ad divinum cultum ordinatæ: Sic D. Thomas 2. 2. *quæst.* 99. *art.* 1. *&* 3. Caietanus *ibi*, Lessius *lib.* 2. *cap.* 45. *dubit.* 3. *num.* 1. Azor 1. *part. Institut. Moral. lib.* 9. *cap.* 27. *quæst.* 3. & Bonac. *disp.* 3. *in Decalog. quæst.* 6. *punct. vnic. num.* 3.

Qui aliquod votum frangit, peccatum sacrilegij cōmittit.

22 Sed inquires: An qui aliquo voto adstrictus illud violat, peccet peccato perfidiæ, quod à sacrilegio specie distinguitur? ¶ Affirmant Suarez *tom.* 1. *de Religione, tract.* 3. *lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 5. & Palaus *tract.* 17. *disp.* 2. *punct.* 3. §. 2. *num.* 2. (estò hic Doctor agnoscat contrariam esse evidenter sententiam Divi Thomæ) Et moventur ex eo, quòd in voti violatione Deus in se ipso offenditur, cui vovens est infidelis: sed iniuria, qua Deus immediatè offenditur, est alterius speciei à sacrilegio distincta; vt diximus *n.* 13. patetque in tentatione Dei, blasphemia &c. ergo violatio voti non est verè, & propriè sacrilegium, sed perfidia, ab eo specie diversa. ¶ Sed tenendum est cum Divo Thoma, & reliquis DD. numero antecedenti relatis, quancumque violationem voti esse verè, & propriè sacrilegium. Et probatur *primò*: Nam sacri canones statuunt sacrilegium committi, quando quis pecuniam Ecclesiæ propriam, & legatam non solvit, vt patet 17. quæst. 4. cap. ergo potiori titulo violatio cuiuscumque voti, quæ est promissio Deo facta, sacrilegium est. ¶ *Secundò*: Divus Thomas *art.* 3. *ad* 3. ait: *Formaliter autem, & propriè illud solum peccatum sacræ personæ sacrilegium est, quod agitur directè contra eius sanctitatem, putà si virgo Deo dicata fornicetur; & eadem ratio est in alijs.* Idemque supponunt vt certum NN. Salmant. in Arbore virtutum, §. 13. *num.* 123. ergo similiter sacrilegium est, quando quis Deo vovet ieiunium, aut quancumque aliam rem, & promissa non adimplet. ¶ Tertiò probatur à ratione: Quia sicut, qui vovet abstinentiam à venereis, dicat seipsum Deo quoad immunitatem ab his, ita vovens ieiunium, aut quodcumque aliud votum personale, dicat seipsum Deo quoad illud, & sanctificatur persona quoad promissa per talia vota: & similiter, si votum est reale, sanctificatur res Deo promissa: ergo si in sententia Divi Thomæ violatio voti castitatis, & ex canonum decisionibus violatio legati promissi, est verè, & propriè sacrilegium, quia per hæc vota personę, aut res sunt Deo sanctificatæ, cùm hæc ratio in omnibus votis militet, necessariò dicendum est, eorum violationem esse verè, & propriè sacrilegium. ¶ Per quod constat iam ad argumentum sententię contrariæ. Non enim per violationem voti, sive personalis, sive realis, Deus immediatè in seipso offenditur, sed in re promissa, & sanctificata; agitur enim in prędicta violatione voti immediatè contra sanctitatem personæ, seu rei Deo dicatæ.

Cùm ergo hoc sufficiat, iuxta contrarios, ad rationem sacrilegij, nihil deest, quominùs violatio voti sit peccatum sacrilegij, & specificè à Dei tentatione, blasphemia, superstitione &c. distinctum.

Qui fornicatur cum filia spirituali, peccatum sacrilegij committit.

23 Quartò ad primam sacrilegij speciem attinere, docet Trullench, si Sacerdos in statu peccati mortalis celebret, aut sacramenta ministret. ¶ Sed propriè hæc irreverentia pertinet ad tertiam speciem sacrilegij, in qua iniuria infertur rebus sacris: sicut ad eandem speciem pertinet, siquis ad turpia, vel ad quęcumque alia peccata ad quodcumque sacramentum accedentem solicitet, vt diximus *tract.* 6. *num.* 58. *& tract.* 21. *punct.* 3. *num.* 16. ¶ Quare dicendum est, ad prędictam speciem attinere (*quartò*) si Confessarius extrà confessionis occasionem cum filia confessionis fornicetur: Quia, vt ex Div. Thoma *in Addit. ad* 3. *part. quæst.* 56. *art.* 1. *ad* 8. diximus *tract.* 9. *cap.* 12. *punct.* 2. *num.* 27. *Per pœnitentiam* (verba sunt Angelici Præceptoris) *contrahitur quoddam fœdus inter mulierem confitentem, & Sacerdotem, spirituali cognationi similem, vt tantùm peccet eam carnaliter cognoscens, ac si esset sua filia spiritualis.* Sed fornicatio cum cognata spiritualiter est sacrilegium, vt statim dicemus, ergo etiam sacrilegium erit, si fiat cum filia confessionis. Sic Sanchez *lib.* 7. *de Matrimonio disp.* 53. *n.* 3. *&* 4. & alij DD. loco citato relati. ¶ *Quintò* ad hanc speciem sacrilegij spectat, si quis turpiter commisceatur cum persona sibi spiritualiter coniuncta: quæ spiritualis cognatio contrahitur in baptismo solemni, & confirmatione inter patrinos, & baptizatum, & confirmatum, & huius patrem; & matrem, vt statuit Tridentin. *sess.* 24. *cap.* 2. *de Reformatione*, & latè diximus *tract.* 9. *cap.* 12. *punct.* 2. *& tract.* 2. *capit.* 7. *punct.* 2. *& tract.* 3. *cap.* 4. *punct.* 3. *num.* 45. Et rationem indicat D. Thom. 2. 2. *quæst.* 154. *art.* 2. *ad* 2. tacitam obiectionem præocupando, his verbis: *Sacrilegium autem est species luxuriæ, secundùm quod ordinatur ad alterius vitij finem, & potest concurrere cum diversis luxuriæ speciebus. Si enim aliquis abutatur persona sibi coniuncta secundùm spiritualem cognationem, committit sacrilegium ad modum incestus. Si autem abutatur virgine Deo sacrata, inquantùm est sponsa Christi, est sacrilegium per modum adulterij*: ergo ex Angelic. Doctore fornicatio cum persona coniuncta spiritualiter est sacrilegium, ratione sanctitatis personæ in sacramento spiritualiter genitæ.

Si Clericus mentiatur &c. non est sacrilegus.

23 Sed nota hic cum Villalobos 2. *part. tract.* 38. *diffic.* 2. Trullench *lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 15. *num.* 3. Palao *loco citat. num.* 2. Azor *lib.* 9. *Institut. Moralium*, *cap.* 27. *quæst.* 3. & alijs, quòd si Clericus furetur, mentiatur, maledictave in Sanctos evomat, aut ludis, negotiationibus &c. sit deditus, sacrilegij peccatum non committit: Quia hæc non prohibentur Clericis ob personæ sanctitatem, sed ne, his dediti vitijs, proprij sacerdotalis, & ecclesiastici muneris obligationem exolvere impediantur.

Quæ peccata sint sacrilegia ratione loci sacri.

24 Ad secundum sacrilegij speciem, nimirum in locum sacrum, pertinent omnia quæ immunitatem loco sacro debitam infringunt, & eius sanctitatem polluunt. Quapropter sacrilegij peccatum committit (*primò*) qui ab

ab ecclesia etiam diruta, aut interdicta, vel polluta, ab eius cæmeterijs, attrijs, claustro, dormitorio, ambitu, ab ecclesia tamen non discontinuato, ab hospitalibus, & oratorijs authoritate Episcopi erectis, ab eorundem Episcoporum palatijs; & denique à Regularium ecclesijs, & domibus secundùm totum ambitum interiorem, & exteriorem, si muro, competentique clausura septus sit, aliquem hominem violenter extrahit. De quo videantur latè à nobis dicta *tom. 4. tract. 18. cap. 3. punct. 3. num. 81.* ¶ Secundò: qui loca sacra frangit, destruit, incendit, spoliat, vltra peccatum, pœnam excommunicationis *ipso facto* incurrit, vt tenent Suarez *tom. 5. de Censuris, disp. 22. sect. 2. num. 11.* Sayrus *lib. 3. cap. 29. num. 14.* Azor 1. *part. Institutionum Moralium, lib. 9. cap. 27. quæst. 12.* Bonac. *num. 11.* & alij: colligiturque ex cap. *Conquæsti, de sententia excommunicationis.* Sed advertendum est, ad hanc excommunicationem incurrendam, requiri vtramque actionem frangendi, & expoliandi: quia textus allegatus vtramque simul designat.

Alij casus enumerantur.

25 Tertiò: qui ecclesiam polluunt aliquo ex quinque peccatis assignatis à nobis *tract. 5. cap. 4. à num. 67.* scilicet homicidio voluntario, & iniurioso; effusione iniuriosa sanguinis; notoria humani seminis effusione illicita, vel etiam occulta (quia hæc sufficit ad sacrilegij peccatum, vt diximus *tract. 6. cap. 8. num. 101.*) & denique sepultura excommunicati vitandi, aut infidelis. In his ergo casibus contra reverentiam loco sacro debitam sacrilegè peccatur. De quo videantur Suarez citatus *lib. 3. de Religione, cap. 1. num. 2. & cap. 6.* Trullench *num. 4. cap. 27. allegat, quæst. 4.* Bonac. *num. 15.* Filliucius *tract. 24. cap. 9. num. 236.* & alij à nobis *tract. 5. relati* allegati. ¶ Quartò: qui in ecclesia mercatus, deambulationes, sæcularia concilia exercet: Nam hæc expresse prohibentur, & damnantur vt sacrilegia in cap. *Decet. 2. de Immunitate Ecclesiæ, in 6.* & cap. *Non oportet,* & cap. *Nulli, distinct. 44.* Vnde Dominus Iesus Christus, cap. 2. Ioann. *eiecit de templo ementes, & vendentes, & mensas numulariorum evertit.* Et Apost. 1. *ad Corinth. cap. 11.* reprehendit eos, qui in ecclesijs ad manducandum, & bibendum conveniebant. Videantur Div. Thom. ibi *lect. 4.* ¶ Sed nota: quòd si hæ comestiones, & deambulationes fiant ob pluviæ, æstus, aut frigoris vigorem, aut ob aliam iustam causam, ait Divus Thom. & cum eo Navarr. *de Oratione, cap. 6. num. 30.* & alij, non esse vllum peccatum; dummodò à clamore, immoderatoque potu, & commestione abstineatur. Et addit Trullench referens Suarez, & Barbosam, quòd si ibi fiat aliqua particularis commestio, & moderata etiam absque causa, si aliàs non adest scandalum, nullum peccatum committitur.

Alius casus.

26 Quintò: peccatum sacrilegij, & gravissimum quidem, committunt, qui in ecclesia ludos turpes exercent, fœda, colloquia publicè habent, & scænas gerunt; Cùm hoc contrarium valde sit sanctitati, & reverentiæ locis sacris debitæ.

Specialis difficultas circa furtum factũ in ecclesia.

27 Gravis tamen hìc difficultas est: An sacrilegus sit, qui in loco sacro furatur non sacrum, nec in custodiam, aut pignus traditum ecclesię? ¶ Supponunt DD. & meritò, quòd si res sit in custodiam, aut pignus ecclesiæ tradita, eam furari est sacrilegium: quia tunc iam est quasi res propria Ecclesię, de qua nullus dubitat sacrilegium committi, si furetur. Quare tantùm in præsenti differitur, an sit sacrilegium crumenam à divite in ecclesia auferre. ¶ Circa quam diversas sententias retulimus *tract. 6. cap. 8. punct. 4. num. 102.* & parti affirmativæ rectè adhæsimus: Quia, vt ait Ioannes Papa in cap. *Quisquis inventus, 17. quæst. 4. Sacrilegium committitur, auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, aut sacrum de non sacro.* Vbi apertè declarat S. Pontifex, quòd, etsi res non sacra in ecclesia furetur, sacrilegium committitur: ergo cùm hęc lex vniversaliter loquatur, & aliàs faveat immunitati ecclesiæ, vniversaliter intelligenda est. Dicta docent plures DD. ibi relati: & insuper Bonacina *loc. cit. n. 17.* & Trullench *num. 5.* ¶ Ex quibus sequitur (*primò*) sacrilegium committere, qui furatur subsellia, & baldachina à nobilibus ad eorum ornatum, & commoditatem in ecclesia posita: quia eorum furtum iniuriam infert ecclesiæ sanctitati. ¶ Secundò: sacrilegus non est, qui furatur res, quas ecclesiasticus possidet titulo ecclesiastico, vt oblationes Parochi: Nec si ab eo extra ecclesiam crumenam, gladium, aut scopletum furetur, quia in hoc nulla ecclesiæ immunitati irrogatur iniuria. Sic Bonac. *num. 18.* Trullench. *num. 5.* Reginaldus *lib. 19. cap. 4. num. 56.* & alij.

28 Sed quæres: An qui, in loco sacro constitutus, habet voluntatem occidendi, furandi &c. extra locum sacrum: aut è contrà, extra locum sacrum existens habent voluntatem mœchandi in loco sacro, sacrilegium committat? ¶ Bimembris est quæstio proposita, & ideo seorsim resolvenda. Ad quarum primam respondetur negativè. Et ratio est: Quia actibus internis sanctitas loci sacri non violatur: ergo per voluntatem habitam in loco sacro occidendi, aut furandi extra locum sacrum, non committitur sacrilegium. Sic Azor *cap. 27. quæst. 7.* Bonac. *num. 18.* qui optimè hanc doctrinam extendit ad delectationem morosam in ecclesia habitam de alijs peccatis; cùm vtrobique eadem ratio militet. ¶ Circa secundam quæstionis partem, aliqui, quos suppresso nomine refert Azor, eodem modo negativè respondent: moti ratione immediatè allegata pro prima quæstionis parte. ¶ Sed conformiter ad dicta *tract. 6. cap. 8. punct. 4. num. 103.* affirmativè respondendum est. Et ratio est: Quia actus interior, & exterior, dùm versantur circa idem obiectum, eiusdem rationis, & speciei sunt: sed occisio, & furtum in ecclesia est sacrilegium: ergo & actus interior occidendi, & furandi. Ita Azor, & Bonacin. locis citatis; & insuper Trullench *num. 5.* necnon idem docent Sanch. Navarrus, Leander, & alij, quos tract. 6. *cap. 8. cit.* retulimus.

Quid dicendum de eo, qui in loco sacro habet animum furandi &c.

Quę ex mente Divi Thomæ ad 3. speciem sacrilegij spectent.

29 Ad tertiam speciem sacrilegij, quod committitur per violationem rerum sacrarum, spectant plures actiones iniuriosæ, quæ contra res sacras fiunt: Quas sic enumerat D. Thomas 2. 2. quæst. 99. art. 3. in corpore: *Similiter etiam & tertia species sacrilegij, quæ circa alias res sacras committitur, diversos habet gradus secundùm differentiam rerum sacrarum, inter quas summum locum obtinent ipsa sacramenta, quibus homo sanctificatur, quorum* præ-

præcipuum est Eucharistiæ sacramentum, quod continet ipsum Christum, & ideo sacrilegium; quod contra hoc sacramentum committitur, gravissimum est inter omnia. Post sacramenta autem secundum locum tenent vasa consecrata ad sacramentorum susceptionem, & ipsa imagines sacræ, & reliquiæ Sanctorum, in quibus quodammodò personæ Sanctorum venerantur, & dehonorantur. Deinde quæ pertinent ad ornatum Ecclesiæ, & Ministrorum. Deinde ea, quæ sunt deputata ad sustentationem Ministrorum, sive sint mobilia, sive immobilia. Quicumque autem contra quodcumque prædictorum peccat, crimen sacrilegij incurrit.

Qui sacramenta irreverenter tractat, sacrilegus est.

30 Ex quibus constat, D. Thomam assignare quatuor ordines, seu gradus rerum sacrarum, quarum violatio est sacrilegium. In primo constituit Angelicus Doctor sacramenta: in secundo vasa sacra, imagines sacras, & Sanctorum reliquias: in tertio quæ pertinent ad ornatum ecclesiæ, & Ministrorum, vt sunt casulæ, ornamenta, tapetes, vela &c. Et denique in quarto bona mobilia, & immobilia ad sustentationem Ministrorum deputata, vt decimæ, & primitiæ. ¶ Quapropter peccat gravissimo peccato sacrilegij, qui sacramenta irreverenter tractat, ea recipiendo, aut administrando in statu peccati mortalis: & similiter, qui ea projicit, & conculcat, quæ quidem actiones, si fiant contra Eucharistiæ sacramentum, summa iniuria, & sacrilegium sunt: cum immediate contra ipsum Christum, ibi in forma propria existentem, tendant.

Quid dicendum de Eucharistia?

31 Gravis tamen difficultas est: An irreverentia irrogata Eucharistiæ sit peccatum sacrilegij commissum in personam, aut in rem? ¶ Et ratio dubitandi est: quia Christus in Eucharistia eadem latria adoratione adoratur, ac in propria persona, vt præcipit Tridentinum *sess.* 13. *cap.* 5. *& can.* 6. Ergo irreverentia irrogata Eucharistiæ est eiusdem rationis cum ea, quæ fit Christo in propria persona: & sic erit sacrilegium in personam. ¶ Confirmatur, & explicatur: Iudæi Christum Dominum crucifigentes commiserunt peccatum sacrilegij in personam: sed non minus realiter est corpus Christi in Eucharistia, ac in humanitate visibili: ergo percutiens Eucharistiam committit sacrilegium in personam Christi, & non in rem sacram, & consequenter excommunicationem canonis incurrit. ¶ Sed tenendum est cum D. Tho. Caiet. *ibi*, Lessio *n.* 18. prædictum sacrilegium non esse in personam, sed in rem sacram. Et ratio primum fundamentum est authoritas Divi Thomæ suprà *n.* 29. allegata, vbi inter sacrilegia contra rem sacram commissa enumerat iniuriam irrogatam Eucharistiæ sacramento: ergo est sacrilegium in rem sacram. ¶ Secundò: Nam vt detur sacrilegium personale, iniuria debet fieri in Christum per modum corporis in propria specie existentem: sed Christus solùm hoc modo est in cœlo, & erat, dum in terra degebat; in Eucharistia autem non est per modum corporis, sed per modum rei velatæ sub speciebus sacramentalibus: ergo iniuria ei in Eucharistia illata non est sacrilegium in personam, sed in rem sacram: & consequenter nec incurrit excommunicatio canonis, quia hæc solùm est lata contra personas ecclesiasticas in se iniuriantem. ¶ Per quæ patet ad confirmationem. Ad argumentum negatur consequentia: Quia adoratio latriæ solùm petit, quòd cultus exhibeatur in personam divinam in se, aut in eius signo; & hæc diversitas non multiplicat adorationem: cùm ergo in Eucharistia Christo exhibeatur cultus sub signo specierum sacramentalium; sat est, vt adoretur adoratione latriæ: At sacrilegium in personam necessariò exigit, quòd iniuria fiat in personam exhibitam in propria specie; quod cùm in præsenti non eveniat, sed tantùm inquantùm sub speciebus sacramentalibus velatur, ideo sacrilegium in eam commissum est contra rem sacram, & non contra personam.

Sacrilegus est, qui vasis sacris irreligiose vtitur, & verbis sacræ Scripturæ abutitur.

32 Immediate post sacramenta in secundo gradu numerantur à D. Thoma vasa consecrata ad sacramentorum susceptionem, imagines sacræ, & reliquiæ Sanctorum. Vnde peccatorum sacrilegij committit, siquis vtatur ad potandum, vel bibendum vase consecrato, sicut fecit Rex Balthasar: aut irreverenter scindat, & tractet vestes sacras; aut ex eis conficiat sibi toracem, aut caligas, sicut plures hæretici faciunt, vt experientia constat, oculisque hac tempestate perspeximus. Sic Lessius *num.* 16. Trullench *num.* 7. Palaus *num.* 8. Videantur dicta suprà *cap.* 10. *à num.* 119. vbi docuimus, quòd si taliter dividantur, vt formam, & consecrationem amittant; tunc nullum erit peccatum, eas in profanos vsus convertere. ¶ Huic ordini rectè annumerant DD. ex Divo Thoma *art.* 2. *ad* 1. abusum sententiarum sacræ Scripturæ: quia hæ res sacras significant. Quare sacrilegus est, qui abutitur verbis sacræ paginæ, vel ad stabilienda mendacia contra fidem, vt faciunt hæretici: vel ad facecias, amatoria, turpia &c. vt peragunt perversi quidem homines vana sapientia tumidi. Quod vt gravissimum sacrilegium iustissime prohibet Tridentinum *sess.* 4. *in fine*, his verbis: *Post hæc temeritatem illam reprimere volens, qua ad profana quæque convertuntur, & torquentur verba sacræ scripturæ, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones impias, & diabolicas incantationes, divinationes, sortes, libellos etiam famosos, mandat, & præcipit ad tollendam huiusmodi irreverentiam, & contemptum, ne de cætero quisquam quomodolibet verba scripturæ sacræ ad hæc, & similia audeat vsurpare, vt omnes huius generis homines temeratores, & violatores verbi Dei, iuris, & arbitrij pœnis per Episcopos coërceantur.* Et nos similiter *tom.* 3. *tract.* 14. *punct.* 3. *cap.* 4. *num.* 51. licèt breviter, hæc tetigimus, damnando, vt mortale sacrilegium, sanctam scripturam, aut sacras vestes in rebus amatorijs misceri. Quod etiam tenent Lessius *num.* 17. Trullench *numer.* 7. Palaus *tract.* 17. *disp.* 2. *punct.* 3. §. 2. *num.* 7. Bonacin. *disp.* 3. *in Præcept. Decalogi*, *quæst.* 6. *punct. vnic. num.* 5. & novissimè Uvingandt *in Tribunali Confessariorum*, *tract.* 10. *examine* 4. *num.* 64. Videantur à nobis dicta in hoc tract. *cap.* 11. *num.* 4. *&* 7.

Imagines sacras indecorè depingens, & irreverenter reliquias tractans, sacrilegus est.

33 Similiter sacrilegus est, qui imagines sacras irreverenter, & irreligiose tractat, verbi gratia, indecorè depingit, aut sculpit aliquam sanctam imaginem instar fœminæ mundanæ, aut meretricis. Imo tacita blasphemia in hoc vltra sacrilegium continetur. Et idem dicendum est de eo, qui sacras reliquias indecorè se-

secum affert, aut confringit, & dissipat, ne à fidelibus colantur: In his enim actionibus non solùm peccat contra reverentiam sanctis debitam ob status perfectionem, quod est peccare contra duliam, verùm etiam peccat contra religionem, inquantùm eos, vt sunt Dei ministri, offendit. Sic sentiunt Trullench *num.* 7. Lessius *n.* 17. Palaus *num.* 16. & alij. Videantur insuper à nobis dicta in hoc tract. *cap.* 10. *punct.* 9. §. 1. *numer.* 106.

Sacrilegia commissa ob retentionem bonorum Ecclesiæ.

34 Denique ad hanc tertiam speciem sacrilegij attinent, iuxta Divum Thomam, peccata commissa contra ea, quæ *pertinent ad ornatum ecclesiæ, & ministrorum. Deinde ea, quæ sunt deputata ad sustentationem ministrorum, sive sint mobilia, sive sint immobilia.* De prima parte actum est suprà *num.* 32. De 2. scilicèt de bonis ecclesiasticis, aliqua diximus tract. 8. *cap.* 7. *punct.* 3. agendo de eorum exemptione à potestate sæculari. Quare in præsenti tantùm dicendum est, sacrilegij crimen committere, qui decimas, bonaque ecclesiæ retinet: Quia hæc ordinata sunt ad cultum Dei, & sustentationem ministrorum ecclesiæ: ergo in se aliquomodo sacra sunt, & consequenter est sacrilegium eorum retentio. Ita Less. *num.* 18. Palaus *num.* 10. Trullench suprà citatus, & alij.

Quid dicendū de legatis.

35 Gravior tamen difficultas est: An retinere legata ecclesiæ relicta, sit sacrilegium? ¶ Affirmat Lessius citatus: Quia, vt constat ex aliquibus canonibus 17. *quæst.* 4. horum bonorum invasio sæpè *sacrilegium* vocatur: ergo etiam erit eorum retentio. ¶ Sed veriùs alij negant: Tum quia, etsi iniustitia sit retinere legata, tamen, cùm adhuc ecclesię non sint tradita, nequeunt dici ecclesiæ bona: sed solùm retentio bonorum ecclesię est iuxta sacros canones sacrilegium: ergo &c. Tum etiam: Quia, vt diximus *tract.* 15. *cap.* 7. *num.* 35. hæc legata non veniunt nomine *bonorum monasterij*, & ideo possunt absque solemnitate iuris alienari: ergo nec eorum retentio sacrilegium erit. Sic Farinacius *quæst.* 171. *num.* 45. Palaus *num.* 10. Sanchez *lib.* 7. *de Matrimonio*, *cap.* 27. *num.* 7. & alij, quos loco citato retulimus. ¶ Ad argumentum constat ex dictis: Nam sacri canones loquuntur de invasione bonorum ecclesiæ: sed legata adhuc propriè non sunt ecclesiæ bona, & sic nec eorum retentio est sacrilegium.

Omissio sacri, & servilibus vacare festivis diebus, non est sacrilegium.

36 Sed hìc notandum est, quòd si quis diebus festivis operibus servilibus vacet, aut sacrum omittat, licèt peccet contra Ecclesiæ præcepta, tamen sacrilegij peccatum non committit. Et ratio est: Quia auditio sacri, & abstinentia à servilibus non præcipiuntur in venerationem temporis, sed in cultum Dei: nec enim tempus sacratur ex eo, quòd in eo sacra fiant, vt constat: ergo ex quo omittatur sacrum diebus festis, aut in eis servilia exerceantur, sacrilegium non committitur. ¶ Confirmatur: Sacrilegium est contra præceptum negativum *Non inferes iniuriam rebus sacris*: sed omissio sacri est contra affirmativum *Diebus festivis sacrum audies*: ergo non est sacrilegium. Ex quo oritur, quòd nec etiam sit sacrilegium dies festivos alijs peccatis contaminare: quia prædicta non sunt ob religionis virtutem à Deo prohibita. Dicta tenent Less. *num.* 18. & Palaus *numer.* 17.

§. III.

Qualis, & quanta sit sacrilegij gravitas; & quot pœnæ contra sacrilegos impositæ sint?

Licèt sacrilegium ex genere suo sit mortale, potest esse veniale ex parvitate materiæ.

27 Explicata iam essentia, & multiplicitate sacrilegij, restat nunc eius gravitatem examinare. ¶ Ad quod cum communi sententia dicimus, sacrilegium ex genere suo esse peccatum mortale. Et ratio est evidens: Nam opponitur virtuti religionis, quæ inter morales excelentissima est; & vnaquæque eius species habet materiam satis gravem, vt per singulas discurrenti clarę constabit. Quare solùm difficultas esse potest: An possit esse veniale ex levitate materiæ? ¶ Consultò non quærimus, an ex inadvertentia: nam ex inadvertentia certum est, posse omnia peccata esse venialia. Ad quæstionem ergo propositam respondetur affirmative; vt si quis (v. gr.) secluso formali contemptu, leviter percutiat Clericum, vel Religiosum, aut rem levem ex loco sacro furetur, & quid simile: tunc enim, cùm levis rei sacræ irrogetur iniuria, leve etiam debet esse sacrilegij peccatum. ¶ Nota tamen, quòd si quis laicus leve tributum Clericis imponat, aut brevi tempore in carcere detineat, peccat graviter: Quia in his casibus sacrilegium non sumitur ex gravitate tributi, aut temporis, sed ex iurisdictione vsurpata, quæ cùm in parva pecunia, aut temporis quantitate tota vsurpetur, grave sacrilegium committitur. Ita Suarez *tom.* 1. *de Religione*, *lib.* 3. *cap.* 7. *num.* 2. Lessius *lib.* 2. *de Iustitia*, *cap.* 45. *dub.* 4. *num.* 20. Filliucius *tract.* 24. *cap.* 10. *num.* 258. Trullench *lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 15. *n.* 10. Villalobos 2. *part. tract.* 39. *diffic.* 3. Bonac. *disp.* 3. *in Decalog. quæst.* 6. *punct. vnic. num.* 19. Palaus *tract.* 17. *disp.* 2. *punct.* 3. §. 3. *num.* 1. Uvigandt. *tract.* 10. *examine* 4. *quæst.* 10. *num.* 64. & alij.

Sacrilegium potest esse peccatū commissionis, vel omissionis.

38 Hoc sacrilegij peccatum solet esse vel commissionis, vt percussio Clerici; vel omissionis, vt si quis clavibus reseratam non custodit ecclesiam: aut si non revereatur Eucharistiam, dum elevatur in Missa; vel si immunda habeat vasa sacra, corporalia, & vestes sacras &c. Quia in his omissionibus non exhibet reverentiam rebus sacris debitam, & ab Ecclesia pręceptam. Ita communiter DD. suprà citati. ¶ Maior tamen difficultas est: An sit omissionis sacrilegium non recipere sacramenta tempore debito? ¶ Affirmat Palaus *tom.* 3. *tract.* 17. *disp.* 2. *punct.* 3. §. 3. *num.* 2. Et movetur: Quia sacramentis Ecclesiæ debetur aliqua reverentia ea recipiendo, cùm sint instituta, vt media receptione communicent gratiam: ergo qui ea tempore debito non recipit, omittit reverentiam illis debitam: sed hoc est peccatum sacrilegij omissionis: ergo in casu posito tale peccatum sacrilegij committitur. ¶ Nihilominus sententia negativa vera est. Primò: quia verum sacrilegium debet committi contra rem aliquam sacram: sed quando datur omissio receptionis sacramenti, nulla res sacra violatur, sed vnicè præceptum de eius receptione frangitur: ergo nullum ibi committitur sacrilegium. ¶ Secundò: Nam omis-

omissio Missæ in die festo non est peccatum sacrilegij: ergo nec similiter omissio receptionis sacramentorum. Patet consequentia: quia sicut sacramenta sunt res sacra, ita etiam Missa: Erit ergo, sicut omissio auditionis Missæ, quoddam irreligiositatis peccatum alterius rationis à sacrilegio. ¶ Tertiò denique: Quia contra communem intelligentiam Doctorum est, quòd omittens tempore debito receptionem sacramenti pœnitentiæ, aut Eucharistiæ duplex peccatum committat, vnum sacrilegij, & alterum inobedientiæ contra præceptum Dei, aut Ecclesiæ: ergo dicendum est in omissione receptionis sacramentorum nullum sacrilegij peccatum committi. ¶ Ad motivum sententiæ contrariæ, Respondetur, quòd irreverentia debita sacramentis non est, quòd determinato tempore recipiantur, aliàs omnes tenerentur omnia septem sacramenta recipere; sed quòd (maximè quando recipiuntur) nulla eis irrogetur injuria: ergo pura receptionis omissio nequit esse eorum irreverentia, & consequenter nec sacrilegij peccatum.

Pœnæ pecuniariæ contra sacrilegos impositæ.

39 Pœnæ autem ab Ecclesia huic crimini impositæ variæ sunt: Nam aliæ sunt pecuniariæ; & spirituales alię. Pœna pecuniaria assignatur à Iure 17. *quæst.*4. cap. *Si quis contumax*, vbi dicitur, quòd, *siquis contumax, vel superbus fugitivum servum de attrio ecclesiæ, per vim extraxerit, nongentos solidos componat.* Et infrà additur: *Quisquis inventus fuerit reus sacrilegij, triginta libras examinati argenti purissimi componat.* Et rationem huius pœnæ assignat Div. Thomas 2.2. *quæst.*99. *art.*4. in corpore: *Secundùm verò Ecclesiæ statuta, quæ mortem corporalem non infligit, adhibetur pœna pecuniaria, vt saltem pœnis temporalibus homines à sacrilegijs revocentur.* Sed hæc lex pœnalis, & similes, ante Iudicis sententiam non obligant, vt latè diximus *tract.*11. *cap.*2. *punct.* 3. *à num.*64. & tenent plures DD. quos ibi retulimus: & insuper Trullench *lib.*1. *in Decalog. cap.* 10. *dub.*15. *num.*12. Filliucius *tract.* 24. *cap.* 10. *quæst.* 10. *num.*269. Suarez suprà relatus *cap.* 7. *num.*11.

Excommunicationes à Iure latæ contra sacrilegos

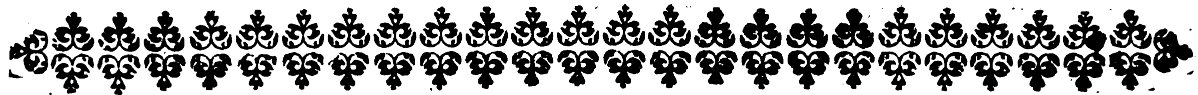
40 Pœnæ verò spirituales, scilicèt censuræ, contra sacrilegos impositæ nunquam ipso facto incurruntur, nisi in casibus sequentibus. Primò ipso facto excommunicatur, qui sacrilegas manus in Clericum, vel Monachum iniecerit. Cap. *Si quis suadente*, 17. *quæst.*4. de qua *tr.* 10. *cap.*4. *punct.*2. latè egimus. Secundò: qui violat ecclesiasticam immunitatem, tributa imponendo, vel personas ecclesiasticas ad tribunalia sæcularia trahendo, bonaquè ecclesiastica vsurpando. De quibus videantur à nobis dicta in Bullam Cœnæ, *tract.* 10. *cap.*4. *punct.*6. *num.*94. & Tridentinum *sess.*22. *cap.*11. legantur etiam, quæ docuimus *tract.*18. *cap.*3. *punct.*3. §.5. *num.*115. ¶ Tertiò excommunicantur expoliantes res sacras, ecclesias effringendo, vt habetur in cap. *Conquæsti*, 22. *de sententia excommunicationis*, & suprà explicuimus *num.* 24. His ergo casibus exceptis, nulla est excommunicatio ipso facto contra sacrilegos certò lata, vt tenent Suarez *de Censuris, disp.* 22. *sect.*2. *num.*12. Azor *tom.*1. *lib.*9. *cap.* 27. *quæst.*10. Lessius *lib.*2. *cap.*45. *dub.*4. *num.*22. Palaus *tract.* 17. *disp.* 2. *punct.*3. §. 4. *num.* 1. Filliuc. *tract.*24. *cap.*10. *num.*268. & alij. ¶ Sola ergo est difficultas: An incendarij ecclesiarum ipso facto sint excommunicati? ¶ Affirmant Glossa, & Interpretes canonici Iuris in cap. *Tua, de sententia excommunicationis.* Negant verò rectiùs Caietanus *in Summâ*, verbo *Excommunicatio, capit.* 22. Navarrus *cap.* 27. *num.* 74. Sylvester *excommunicat.* 7. *casu* 7. Quia in iure non habetur talis excommunicatio lata, cùm tantùm ibi dicatur: *Siquis malo studio, odio, aut vindictæ cupiditate ignem apposuerit, excommunicetur; at si mortuus fuerit incendarius, careat sepultura christiana.* Vbi non lata, sed ferenda imponitur excommunicatio. Quapropter si contra eos datur excommunicatio lata, non est à iure, sed per consuetudinem Prælatorum introducta, quæ cùm sit communiter acceptata, vim legis habet; vt rectè notant Navarrus citatus, & Trulench *lib.* 1. *in Decal. cap.*9. *dub.*15. *n.*12. & Azor *lib.* 9. *cap.* 27. *quæst.* 11.

Pœnæ arbitrariæ contra sacrilegos.

41 Denique aliæ sunt pœnæ, quæ pro Iudicis arbitrio, vsque ad mortem rei, contra sacrilegia possunt imponi, de quibus latè Farinacius *de Furtis, quæst.*172. *à num.*1. Salced. *Pract. cap.*87. Menoch. *de Arbitr. lib.*2. *casu* 384. Antonius Gomez *tom.*3. *Variar. cap.*5. *num.*11. Decian. *lib.* 6. *Pract. crim. cap.*33. qui omnes docent, tum quòd sacrilegij crimen est mixti fori; ac proinde quòd iudicari potest à Iudice ecclesiastico, & sæculari: tum quòd puniri potest pœna capitis iuxta gravitatem sacrilegij: vnde siquis furaretur pixidem, vbi sacratissimum Christi corpus asservatur, etsi minimi valoris esset, capitis pœna puniendus esset: Quia licèt in ratione furti fortè esset non admodum grave peccatum, tamen in ratione sacrilegij gravissimum est, dignum vt extremò supplicio luatur. ¶ Hic disputandum erat de Ecclesiæ immunitate: sed de his iam abunde disseruimus *tract.*18. *cap.*3. *punct.* 3. *per sex* §§. & *etiam tr.*8. *cap.*7. quare ab eius discusione, supersedemus.

***

TRACTATUS XXII.

DE SECUNDO DECALOGI PRÆCEPTO:

Non assumes nomen Dei tui in vanum. Exod. 20.

PROOEMIUM.

Uperatis (faventibus superis) difficultatibus, quibus scatent implicatæ materiæ, quæ ad primum Decalogi attinent præceptum, accedimus iam ad secundum, quod per manus Moysis Legislator Divinus his verbis nobis proponit: *Non assumes nomen Dei tui in vanum: nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei frustrà.* Et recte quidem: Nam sicut non est nisi vnus Deus, quem colere in primo præcepto iubemur; ita nec est aliud nomen sub cœlo hominibus datum, quod summè venerari debeamus; & ideò illud in vanum quovis modo assumere prohibemur. Tripliciter ergo dicitur *assumi nomen Dei in vanum* iuxta Divum Thomam *opusc.* 4. Primò, prout *vanum* est idem ac *falsum*: secundùm illud Psalmi 11. 3. *Vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum*: Quare, quando assumitur nomen Dei ad confirmationem falsitatis, assumi dicitur *in vanum*. Secundò: prout *vanum* est idem ac *inutile*: iuxta illud Psalmi 93. *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt*: Quare qui assumit nomen Dei ad confirmandas vanitates, assumit nomen Dei in *vanum*. Tertiò: prout *vanum* est idem ac *peccatum*, aut iniustitia: vt patet ex illo Psalmi 4. *Filij hominum vsquequò gravi corde? Vt quid diligitis vanitatem:::?* Qui enim iurat, peccatum committere, verbi gratia, furtum facere, aut non intrare in Ecclasiam, assumit nomen Dei in vanum. Quapropter in hoc præcepto, quo prohibemur assumere nomen Dei in vanum, præcipimur, vt non iuremus falsum, inutile, aut iniustum. ¶ Sed quia in aliquibus votum à iuramento non distinguitur, ideo communiter Doctores in hoc secundo Decalogi præcepto de vtroque indiscriminatim agunt; quorum morem gerentes, & nos etiam hic de vtroque agere debebamus. At, quia iam in tom. 4. huius Cursus, *tract.* 17. latè de eis disseruimus, nè actum agamus, ad ibi dicta lectorem remittimus. Quapropter al plenam huius secundi præcepti Decalogi declarationem tantùm desiderantur, quæ ad dæmonum adiurationem spectant. Et ratio est: Quia, cùm adiuratio sit *divini nominis contestatio*, recto ordine pertinet ad secundum Decalogi præceptum, in quo agitur

tur de Iuramento, seu de assumptione divini nominis ad propria verba confirmanda. Unde Angelicus Doctor, postquàm 2. 2. quæst. 89. egit de Iuramento; in quæst. 90. immediatè sequenti sermonem de Adiuratione, seu (vt verbis Divi Thomæ loquar) *de assumptione divini nominis per modum adiurationis* instituit; quia inter se magnam connexionem habent. Vnde & nos, tanti Doctoris vestigijs inhærendo, hìc de dœmonum adiuratione breviter disseremus.

CAP. UNICUM.

De Adiuratione.

Xplicando Angelic. Doctor opuscul.4. *de Decem præceptis Decalogi*, illa verba *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum*, & assignans sex casus, in quibus potest Dei nomen assumi; primò ad confirmationem veritatis, vt in iuramento; secundò ad sanctificationem, vt in baptismo; in tertio sic ait: *Tertiò sumitur ad adversarij expulsionem. Vnde ante baptismum abrenuntiatur diabolo.* Et 2.2. quæst. 89. in princip. hos sex casus ad tres reducens hæc profert: *Assumitur autem divinum nomen ab homine tripliciter. Vno modo per modum iuramenti, ad propria verba confirmanda. Alio modo per modum adiurationis, ad alios adiurandum. Tertio modo per modum invocationis, ad orandum, vel laudandum.* Quare, Divi Thomæ prementes vestigia, postquàm tom. 4. tract. 17. egimus de assumptione divini nominis ad propria verba confirmanda, quod fit in iuramento; in hoc capit. agendum est nobis, cum eodem Angelico Doctore quæst. 90. immediatè sequenti, de assumptione Divini nominis per modum adiurationis. In quo de assistentia dœmonis in obsesso; de ordine in adiuratione servando; nec non de exorcismorum virtute, & de alijs ad licitam dœmonum adiurationem attinentibus per novem puncta disserendum nobis est.

PUNCTUM I.

Quid, & quotuplex sit Adiuratio?

1 NOn sumitur in præsenti *adiuratio* prout significat *ad iurandum inducere*, quia sic coincidit cum iuramento; sed prout est contestatio divini nominis ad aliquid faciendum, vel omittendum. Quare ex Div. Thoma 2. 2. *quæst. 90. art. 1.* diffinitur sic: *Contestatio rei sacræ, per quam adiuratus imperio, aut obsecratione inducitur ad aliquid faciendum, aut omittendum.* Explicatur tradita diffinitio. Dicitur primò *Contestatio*: quia sicut per iuramentum Deum veluti præsentem adducimus ad veritatem confirmandam, ita etiam per adiurationem, vt eius reverentia, amore, aut timore adiuratus per- Quid sit adiuratio.

permoveatur ad id, quod petimus. Addimus *rei sacræ*: tum ad denotandum, quòd sub his verbis non solùm comprehenditur Deus, sed etiam Angeli, & homines sancti, per quos fieri potest etiam adiuratio, cùm plurimum apud Deum valeant: tum ad excludendum res humanas, & prophanas, quacunque dignitate, & excellentia polleant: quia earum contestatio nunquam erit propriè adiuratio. Reliquæ particulæ ex se constant, quare explicatione non indigent. Sic ex Div. Thom. 2.2. *quæst.*90. *art.*1. Caietanus, & Raphaël à Torre, Sotus *lib.*8. *de Iustit.& Iur.q.*7. *art.*1. Ledesma 2. *part.tract.* 11. *cap.*6. *concl.* 1. Lessius *lib.*2. *de Iustitia,& Iur.cap.*42. *dub.*13. *num.*67. Suarez *tom.*2. *de Religione, lib.* 4. *à cap.* 1. Sanch. *lib.*2. *Summæ,cap.*42. *num.*1. Bonac. *disput.*4. *quæst.*1. *punct.vlt.n.*1. Filliuc. *tract.*24. *capit.*8. *quæst.*7. *num.*200. Palaus *tom.*3. *tract.* 14. *disp.* 4. *punct.* 1. *num.*1. Trullench *lib.* 1. *Decalogi,cap.*10. *dub.* 14. & Leand. *tract.* 9. *disp.*15. *quæst.*1.

Quotuplex sit adiuratio?

2 Prædicta ergo adiuratio multiplex est: nam primò dividitur, ex D. Thoma loco citato, in adiurationem *deprecativam*, & *imperativam*: Deprecativa est, quando per deprecationem aliquem contestamur. Et hoc adiurationis genere vtitur Ecclesia, quando in litanijs, & orationibus contestatur merita Christi,& Sanctorum, vt Deus postulata concedat. Et Div. Paulus *ad Romanos* 12. dum ait: *Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis &c.* ¶ Imperativa est, qua per divini numinis contestationem subditos imperamus: sicut fecit D. Paulus *ad Thesalon. vltimo*, dicens: *Adiuro vos per Dominum, vt legatur epistola hæc.* Et Princeps Sacerdotum Christum per Deum vivum adiuravit *Matthæi* 26. & sic Ecclesia medijs exorcismis dœmones adiurat. ¶ Secundò dividitur in *solemnem*, & *privatam*: Solemnis est, quę fit modo ab Ecclesia tradito, & per Ministros ab ea specialiter designatos, & consecratos: privata verò est, quæ prædicta solemnitate caret. ¶ Tertiò dividi potest hæc adiuratio in *propriam*, & *impropriam*: Illa est, qua contestamur Deum,& Sanctos, prout ad Deum dicunt relationem, seu iuxta sanctitatem ab eo receptam: ista verò dicitur, quando Sanctos secundùm se, aut secundùm propria merita, & excellentia contestamur. Et ratio est: quia prima habet summam vim ad impetrandum, secus verò ista. Sic communiter DD. suprà citati. His ergo præmissis:

Cuius virtutis actus sit adiuratio, & an cadat sub præcepto?

3 Inquires *primò*: An adiuratio sit actus alicuius virtutis? ¶ Breviter ad hanc quęstionem respondetur, dicendo, adiurationem propriè sumptam esse actum religionis. Et ratio est: quia exhibetur Deo summus honor (qui est actus proprius religionis) quando eius authoritatem tanquàm valde apud homines potentem interponimus, ad postulata consequenda; sed hoc fit in actu adiurationis propriè sumptæ: ergo est propriè actus religionis. ¶ Si verò adiuratio sit impropria, non est actus religionis; pertinebit tamen ad cultum hyperduliæ, si per B. Virginem fiat, & duliæ, si per cęteros Sanctos exequatur. ¶ Vnde patet (*primò*) distinctio adiurationis ab alijs religionis actibus: quia per orationem (verbi gratia) aliquid à Deo petimus; sed per adiurationem propter Deum petitur. At si aliquando cum adiuratione simul à Deo aliquid petimus, tunc coniungitur adiuratio cum oratione. Distinguitur etiam à iuramento: quia in iuramento adducitur Deus vt testis veritatis; in adiuratione verò vt obiectum amoris, vel timoris eius, quem adiuramus, vt sic adducatur ad faciendum, aut omittendum, quod ab eo exigitur. Vel quia in iuramento tibi divinam authoritatem interponis ad veritatem confirmandam; in adiuratione verò non tibi, sed alijs interponis, vt moveantur eius timore, aut amore, ad postulationi annuendum. ¶ Patet etiam *secundò*, quòd licèt non detur aliquod adiurationis speciale præceptum naturale, aut divinum; quia quidquid per adiurationem exoptatur, potest per orationem fieri: tamen, ex obligatione proprij muneris, & officij, per accidens potest dari præceptum ecclesiasticum adiurationis: Nam, supposita obsessi necessitate, tenemur, ratione officij, Ecclesiæ ministri ei exorcismis subvenire. Hucusque dicta tenent Sanchez *n.*1. 2. *&* 4. Suarez *cap.*1. *&* 4. Filliucius *tract.*24. *cap.*8. *à n.* 201. Palaus *num.*9. *&* 10. Trullench *num.*1.

4 Inquires *secundò*: Quę conditiones requirantur, vt adiuratio sit licita? ¶ Respondetur, quòd, cùm adiurari sit veluti quædam iuramenti species, vt honesta sit, requirit eosdem tres comites, ac iuramentum; de quibus diximus tom. 4. tract. 17. capit. 2. punct. 4. scilicet *veritatem*. *iustitiam*, *& iudicium*. Quare ratione *veritatis* tenetur adiurans (*primò*) procedere vero animo impetrandi postulata: secundò, per Deum verum (non per Iovem, aut Dianam) adiurare: tertiò debet esse verum adiurationis motivum. Deinde ratione *iustitiæ* exigit adiuratio, vt sit licita, quòd res postulata honesta sit: si enim turpis est, valde Deo iniuriosum erit: quia indicat per eam res pravas Deo placere. Vltimò ratione *iudicij* petit, quòd debita reverentia, & consideratione fiat: non enim temerè, & passim Dei, & Sanctorum merita contestanda sunt. ¶ Qualis verò sit culpa, si quis prędictos comittes non observet? Dicendum est, quòd nisi per falsum numen adiuratio fiat, aut rem graviter turpem obtinendam, reliqui defectus in comittibus adiurationis commissi regulariter leves culpæ sunt. Videantur Sanchez *num.* 5. Suarez *cap.* 4. Palaus *num.* 5. Bonacin. *num.* 11. Leander *à quæst.* 3. & quæ infrà dicemus punct. 6. *à numer.* 50.

Quæ requirantur, vt adiuratio sit licita?

PUNCTUM II.

Qui possint adiurare; & qui sint adiurandi?

Decernitur, qui possint adiurare privatim, & qui solemniter.

5 Postquàm essentiam, divisionem, & conditiones adiurationis tradidimus, restat ad alia dubia descendere; quorum plura sub se continet titulus propositæ quæstionis, & ideo divisive decidenda sunt. ¶ Et circa primam difficultatem propositam levis est inter DD. controversia: Omnes enim asserunt, quòd, si loquamur de adiuratione privata, seu non solemni, tàm Deus, quàm omnis creatura rationalis potest alios adiurare. Et ratio est: Quia Deus per conte-

contestationem sui amoris potest adducere creaturas ad aliquid agendum, vel omittendum: sed hoc est propriè adiuratio: ergo Deus adiurare potest. Deinde tàm Angeli boni, & mali, quàm homines possunt alijs Dei nomen, & Sanctorum proponere, vt eius amore, & timore moveantur, aut compellantur ad exequenda postulata: ergo & alios adiurare. Si verò sermo sit de adiuratione solemni, etiam est certum, quòd non omnis creatura, sed tantùm Ministri ab Ecclesia ad id destinati, scilicet Exorcistę, possunt solemniter adiurare: cùm ob hanc rationem talis adiuratio *solemnis* dicatur. ¶ Quòd autem vtraque hæc potestas sit in Ecclesia Dei à Christo data, patet ex pluribus sacræ paginę testimonijs. Nam, loquendo de omnibus fidelibus, dicitur Marci cap. 16. vers. 17. *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: in nomine meo dæmonia ejicient.* Et cùm Christi discipuli dicerent: *Domine etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo*, ait illis: (Luc. 10. vers. 19.) *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici: & nihil vobis nocebit.* Ex quo testimonio clarè constat, Christum Ecclesiæ fidelibus, & specialiter eius Ministris concessisse virtutem ad expellendos dæmones ab energumenis. Quapropter Ecclesia instituit specialem ordinem Exorcistarum, in quo confertur singularis potestas ad adiurandos solemniter dæmones. Dicta tenent omnes SS. Patres, & Theologi. Videantur Thyræus *part. 3. de Locis infestis, cap. 37.* Suarez *lib. 4. cap. 22. num. 1.* Torre *2. 2. quæst. 90. art. 2. disp. 1.* Palaus *tract. 14. disp. 4. punct. 3.* Sanchez *lib. 2. Summæ, cap. 42. num. 18.* Leander *tract. 9. disp. 5. tract. 19. & 20.* Trullench *in Decalog. lib. 1. cap. 10. dub. 14. numer. 8.*

Non est in omnibus eadem vis ad dæmones expellendos.

6 Sed rogabis *primò*: An hæc potestas sit in omnibus hominibus æqualis? ¶ Ad quod sub distinctione est respondendum: quia si loquamur de Ordinis potestate, hæc in omnibus est æqualis, cùm non ex virtute conferentis, aut meritis recipientis conferatur: vnde sicut in Ordine presbyteratus æqualis omnibus confertur potestas ad consecrandum; sic etiam in Ordine exorcistatus æqualis omnibus tribuitur potestas ad dæmones expellendos. ¶ Si verò loquamur de alia potestate, quæ inter gratias gratis datas enumeratur 1. *ad Corinth.* 12. experientia constat, non esse in omnibus æqualem: quia Spiritus-Sanctus sua dona dividit, prout vult; & ideo vidimus, plures maiori, & efficaciori præ alijs Exorcistis pollere virtute ad arcendos ab obsessis dæmones. Ita Torre *2. 2. quæst. 90. art. 2. disp. 5. num. 17.*

Puritas conscientiæ nó est simpliciter necessaria.

7 Rogabis *secundò*: An ad ejiciendos dæmones ab obsessis puritas conscientiæ in Exorcistis necessariò requiratur? ¶ Affirmant aliqui, quos suppresso nomine refert Abulensis *in cap. 7. Matthæi, quæst. 33.* ¶ Sed vt omninò certum, tenendum est, puritatem conscientiæ, seu sanctitatem non esse omninò necessariam ad dæmones expellendos. Quod probatur *primò*: Nam *Mathæi 7. vers. 22.* dixit Iesus: *Multi dicent mihi in illa die, Domine Domine nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus; & in nomine tuo virtutes multas fecimus. Et tunc confitebor illis, quia nunquam novi vos: discedite à me, qui operamini iniquitatem.* Ergo stat, quòd aliquis dæmonia ejiciat, & tamen in peccato existat. Idem constat ex Lucę 9. & 10. & Marci 9. necnon Act. Apostol. 19. Quapropter dixit Beatus Cyprianus de Vnitate Ecclesię circa medium: *Prophetare, & dæmonia excludere, & virtutes magnas in terris facere, sublimis vtique, & admirabilis res est; non tamen regnum cœlorum consequitur quisquis in his omnibus invenitur, nisi recti, & iusti itineris observatione gradiatur.* Et Christus Dominus, postquàm ad Apostolos dixit *Luc. 10.* non esse gloriandos ex eo, quòd dæmones eis subjicerentur, adiunxit: *Gaudete autem, quòd nomina vestra scripta sunt in cœlis.* ¶ Secundò probatur assertio: Nam Cayphas (Ioannis 11.) prophetavit convenientiam mortis Christi: Et Balaàm etiam futura revelavit (Num. 22.) & tamen vterque actualiter erant gravissimi peccatores: ergo & Exorcistę possunt in peccato existentes dæmones expellere. Patet consequentia, cùm tàm gratia prophetiæ, quàm expellendi dæmones sint gratiæ gratis datæ: ergo si prima compatitur cum peccato, etiam secunda. Sic communiter Doctores, maximè Abulensis citatus *quæst. 32. 33. & 34.* Sanchez *num. 16.* Trullench *n. 6.* Leander *q. 51.* Torre *2. 2. quæst. 90. art. 2. disp. 7.* Thyræus *part. 3. cap. 39.*

8 Sed licèt hæc ita sint; tamen negari non potest, quòd valde iuvat vitæ sanctitas ad arcendos dæmones: quare enixè curare debent, qui hoc officio funguntur, vt nulla lethalis peccati conscientia graventur, dum dæmones adiurare tentant: aliàs difficilimè optata consequentur. Quod quidem suaderi potest exemplis eorum, quos legimus spiritus nequam ab obsessis eiecisse: nam plerique ex his egregia sanctitate claruerunt; vt sacras historias sedulò evolventi clarè patebit. Quapropter Torre *2. 2. quæst. 90. art. 2. disp. 8. à num. 11.* Thyræus *cap. 40.* dicunt, quòd ferè nunquam Exorcista hæreticus dæmonia ejiciet. Tum quia finis Dei in patrandis miraculis est manifestatio veritatis; cùm ergo hæretici sint aperti veritatis hostes, nunquam, Deo sic disponente, eveniet, quòd his medijs veritatem confirment. ¶ *Tum etiam*: Quia, experientia teste, nunquam legimus, hæreticos dæmonia eiecisse, vt latè probant prędicti Doctores *locis citatis* exemplo Luteri, Calvini, & aliorum huius classis, qui frustrà pluries hæc mira connati sunt operari: ergo signum est, quòd his sceleratis hominibus raro vult Deus, nè infirmos pervertant, dictam ejiciendi dæmones potestatem conferre. ¶ Vnde iustissimè hęc concludimus, dicendo, in Ministris huius excellentis muneris plures conditiones requiri, vt ei plene satisfaciant. Primò, quando cum Principe huius mundi, & tenebrarum harum, qui vt fortis armatus arcis humanæ atrium custodit, Exorcista certamen inire contendit, debet conscientiam scopo sacramenti pœnitentię abstergere. Secundò, ferventi orationi priùs insistere. Tertiò, proprium corpus ieiunio affligere. Quartò, cùm magna animi submissione hoc prælium aggredi. Quintò, ferventi divino amore flagrare. Et denique (sextò) solo divino auxilio fretus victoriam ab eo vnicè expectare. His ergo armorum pręsidijs cataphractus securus signa cum veterato hoste conferre potest.

9 Circa 2. difficultatem, de his scilicet qui adiu-

Deus adiuratione deprecativa adiurari potest.

adiurari possunt, inquires *primò*: An omnis, & sola creatura rationalis possit licitè à nobis adiurari? ¶ Ante decisionem quæstionis propositæ; Nota ex professo nos minimè inquirere, an Deus possit adiurari; quia affirmativa pars est certissima, & à D. Thoma 2. 2. *quæst.* 90. *art.* 1. *ad* 3. supponitur. Et ratio est: quia sæpissimè repræsentata eius infinita bonitate, aut Sanctorum meritis, ab eo plura beneficia petimus: & Ecclesia quotidie, propositis Christi meritis, Deum ad postulata concedenda intendit movere: sed hoc est adiuratio deprecativa: ergo hac Deus adiurari potest. Divum Thomam sequuntur Palaus *punct.* 3. *num.* 3. Suarez *lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 3. Sanchez *lib.* 2. *Summæ, cap.* 42. *num.* 12. & alij. Quare tota difficultas est circa creaturas.

Aliqui sentiunt, omnem creaturā, etiā irrationalem, licitè adiurari posse.

10 Pars negativa suaderi potest *primò*: Quia dœmon est creatura rationalis; sed hic adiurari nequit, cùm non operetur ex amore, aut timore Dei, vel meritorum Sanctorum, qualiter ad adiurationem requiritur, sed potius ex Dei odio: ergo non omnis creatura rationalis adiurari potest. ¶ *Secundò*: Quia qui aliquem adiurat, habet societatem cum illo: sed non licet cum dœmone societatem habere: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Ecclesia habet exorcismos contra locustam, brucum, nubes, grandines, quibus ab eius Ministris adiurantur: sed hæc sunt creaturæ irrationales: ergo non sola creatura rationalis adiurari potest. ¶ *Quartò*: Nam praxis est apud aliquas nationes locustas, brucos, & alios vermiculos in iudicium evocare, & constitutis Advocato, & Procuratore, contestataque lite anathematizare, vt refert Delrius *lib.* 3. *Disq. Magic. part.* 2. *q.* 4. *sect.* 8. ergo etiam licitum est creaturas irratiolnaes adiurare. Sic tenent Casaneus *consil.* 1. *num.* 113. *part.* 5. Sprenger *in Malleo maleficarum, tom.* 2. *q.* 2. *cap.* 1. & Felix Malleol. *tom.* 2. *lib.* 6.

Sed verū est, sola rationalia adiurari posse.

11 Sed, vt omnino certum, tenendum est, omnem, & solam creaturam rationalem posse licite adiurari. Et quidem, si sermo est de Sanctis Angelis, & hominibus, liquet: Quia omnes isti contestatione Dei, & Sanctorum adduci possunt ad postulata concedenda: ergo & adiurari adiuratione saltem deprecativa. ¶ Quoad dœmones, in quibus videtur esse aliqua difficultas, probatur *primò*: Quia licèt illicitum sit dœmones adiuratione deprecativa adiurare, & petere à superiore, vt inferiorem expellat; quia *ille modus adiurandi* (ait Div. Thom. 2. 2. *quæst.* 90. *art.* 2. in corpore) *videtur ad quandam benevolentiam, vel amicitiam pertinere, qua non licet ad dœmones vti ::: Nec licitum est eos adiurare ad aliquid ab eis addiscendum; vel etiam ad aliquid per eos obtinendum, quia hoc pertinet ad aliquam societatem ipsis habendam; nisi fortè ex speciali instinctu, vel revelatione divina aliqui Sancti ad aliquos effectus dœmonum operatione vtantur*: Attamen non est illicitum eos adiurare imperativa adiuratione: Tum quia licèt sint nobis superiores, tamen Ecclesia est illis superior, & nobis confert virtutem à Christo datam ad eos arcendos, & repellendos, ne nobis spiritualiter, aut corporaliter noceant; vt constat ex illo Lucæ 10. *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, & scorpiones, & supra omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.* Et Marci vltimo: *In nomine meo dœmonia ejicient.* Et non solùm Ecclesiæ ministris Christus hanc virtutem contulit, sed etiam omnibus Christi fidelibus, iuxta illud Marci vltimo: *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo dœmonia ejicient.* Sed hæc falsa essent, nisi in nobis esset potestas seu virtus ad adiurandos dœmones: ergo licite eos adiurare adiuratione coactiva possumus, eos compellendo, vt ab obsessis exeant, nocereque desistant. Divum Thomam sequuntur Sanchez *lib.* 2. *Summ. cap.* 42. *n.* 15. Bellarminus *tom.* 2. *de Sacram. lib.* 1. *cap.* 25. Petrus Ledesma *part.* 2. *tract.* 11. *cap.* 6. *concl.* 2. Trullench *lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 14. *num.* 5. Palaus *tr.* 14. *disp.* 4. *punct.* 3. *à num.* 3. Suarez *lib.* 4. *cap.* 3. *n.* 6. Lessius *lib.* 2. *cap.* 42. *dubit.* 13. *num.* 70. Leander *quæst.* 24. *disp.* 5. *relatæ*, Filliuc. *tract.* 24. *cap.* 8. *num.* 270. Bonac. *disp.* 2. *quæst.* 1. *punct. vltim. num.* 2.

12 Quoad aliam partem, scilicet quòd sola creatura rationalis, non verò irrationalis, vt locusta, bruchus, pulgon &c. possit directè adiurari, patet nostra conclusio: Nam incapax est adiurationis, qui adiurantis verba, & exorcismos Ecclesiæ percipere nequit, cùm adiuratio sit opus rationis practicæ: sed creaturæ irrationales verba adiurantis, & Ecclesiæ exorcismos percipere nequeunt, vt constat: ergo incapaces sunt adiurationis. *Tunc sic*: sed gravis irreverentia est, exorcismos Ecclesiæ applicare vanè, & inutiliter, & rei omnino incapaci: ergo illicitum est creaturas irrationales adiurare; & consequenter sola creatura rationalis licitè adiurari valet. Hæc tenent præter suprà relatos Sotus *lib.* 5. *de Iustitia, & Iure, quæst.* 12. *art.* 2. Delrius *Disquisit. Mag. part.* 2. *quæst.* 4. *sect.* 8. Torre 2. 2. *quæst.* 90. *art.* 3. *disp. vnica, num.* 7. Navarrus *lib.* 5. *Consil. tit. de Sententia Excommunicationis, cons.* 2. Torreblanca *lib.* 9. *Iuris Spirit. cap.* 13. Less. *lib.* 2. *cap.* 42. *dub.* 13. *num.* 72.

Probatur quo ad irrationalia. | Respondetur duobus primis argumentis.

13 Ad primum argumentum, Respondetur ex Sanchez *num.* 15. cui adhærent Palaus *n.* 3. Trullench *n.* 5. Leand. *quæst.* 42. quòd quamvis à dœmone non petatur, vt exeat à corpore obsessi, vel desinat nocere ob Dei gloriam, & ob eius nominis reverentiam (quod essentia adiurationis rigorosè exigit) quia frustrà hoc ab eo peteretur, cùm ob propriam in malo obstinationem omnia ex odio Dei, & hominum agant; nihilominus optimè dicitur per exorcismos *adiurari*: Quia sicut, dum homines adiuramus per contestationem rei sacræ, eos inducimus, vt eius reverentia, amore, aut timore aliquid faciant, aut omittant; ita per eandem contestationem dœmones compellimus, vt ab obsessis recedant, hominibusque nocere, etsi ex odio, omittant; & ob hanc similitudinem rectè dicuntur *adiurari*, etsi nihil agant ob Dei reverentiam. ¶ Ad secundum, dicimus, quòd adiurans dœmonem, imperando per contestationem rei sacræ, nihil ab eo petit, nec ab eo implorat auxilium, ad aliquid agendum, aut cognoscendum, hoc enim esset adiurare adiuratione deprecativa, & consequenter societatem cum dœmone habere; sed adiurat adiuratione coactiva, quod potius est, ait Divus Thomas art. 2. ad 3. *ab eius societate recedere*; cùm compellat agere id, quod dœmon odit, & execrat.

Fit satis tertio, & quarto argumento.

14 Ad tertium argumentum, Concedimus, Ecclesiam habere exorcismos contra locustam,

ſtam, brucum, nubes &c. aliaque animalia irrationabilia; ſed negamus hos exorciſmos immediatè contra ea procedere: Nam cùm hæc animalia, Deo ſic permittente, ad nocendum moveantur à dæmonibus, non dirigit Eccleſia exorciſmos, vt eos legentis patebit, ad adiuranda animalia irrationabilia, ſed ad inviſibiles eorum motores, qui ſunt dæmones. Quapropter nihil contra noſtram aſſertionem ex hoc convincitur. ¶ Videatur Divus Thomas 2. 2. *quæſt.* 90. *art.* 3. *in corpore.* ¶ Ad quartum, Dicimus, prædictam praxim eſſe illicitam: imò, vt ait Palaus *num.* 6. graviter peccaminoſam: Cùm ſuperſtitioſum ſit credere, ſententiam excommunicationis contra irrationabilia latam poſſe contra ea vim aliquam habere. Vnde, ſi aliquando dicta animalia prædictæ ſententiæ obediunt, hoc non accidit ob eius virtutem, ſed quia dæmon, qui ea regit, hæc agit, vt efficacius hanc ſuperſtitionem hominibus ſuadeat, fortiuſque in ea implicatos relinquat, & faciliùs ad tartara detrudat.

PUNCTUM III.

De Exorciſmorum eſſentia, & efficacitate ad fugandos Dæmones.

15 QUia inter modos dæmones adiurandi præcipuus eſt exorciſmorum vſus, ante omnia de eius eſſentia, exiſtentia, origine, & efficaciæ agendum eſt, & ſimul tranſeunter nonnulla de alijs exorciſzandi formulis, ſeu modis dæmones pellendi dicemus. Exorciſmus ergo nihil aliud eſt quàm illa ratio, qua dæmones per Deum adiurantur, & ab obſeſsis exire coguntur. Quæ quidem pro diverſitate temporum diverſas ſortitus eſt formulas. Nam alius exorciſzandi dæmones modus fuit in lege antiqua, & alius in evangelica: ſiquidem in lege antiqua, ait S. Epiphanius *Contra Ebionæos, cap.* 3. Iudæos adhibito nomine Dei TETRAGRAMMANTON dæmones adiuraſſe. Et Ioſephus *lib.* 4. *Antiquit. cap.* 4. refert, Salomonem exorciſmos contra dæmones inſtituiſſe; quod non improbat D. Thom. *q.* 6. *de Poteſt. art.* 10. *ad* 3. referendus infrà *num.* 32. Et non leviter indicat Chriſtus Dominus, vbi calumniantibus Iudæis in poteſtate Beëlcebub eieciſſe dæmonia, ſic reſpondet (Lucę 11.) *Si ego in Beëlcebub ejicio dæmonia, filij veſtri in quo ejiciunt.* In quibus verbis ſupponit, Iudæos in lege veteri habuiſſe formam adiurandi dæmones, & poteſtatem eos à corporibus arcendi. Imò Torre 2. 2. *quæſt.* 90. *art.* 2. *diſput.* 2. *num.* 7. & Greg. *lib.* 16. *Syntagmatum Iuris, cap.* 5. *num.* 3. docent, in omni legis ſtatu, ſive naturæ, ſive ſcriptæ, ſive gratiæ fuiſſe poteſtatem abigendi dæmones, & eos à corporibus expellendi: quæ vtique diverſa à noſtra eſſet.

Forma, quæ ad dæmones expellendos vſus eſt Chriſtus, & Apoſtoli.

16 Et adhuc in lege evangelica non vna apud omnes adiurandi fuit ratio: nam alia vſus eſt Chriſtus, alia Apoſtoli, & alia Apoſtolorum ſucceſſores. Chriſtus enim aliquando ſimplici verbo dæmonia expulit, aliquando diverſas orationes, & verba adhibuit: Nam cùm ſanaturus eſſet dæmoniacum illum ſurdum, & mutum (de quo Matthæi 9. verſu 32. & Marci 7. verſ. 32.) primò ipſum apprehendit, & à turba abduxit; deinde miſit digitos ſuos in auriculam, & expuens tetigit linguam eius, & poſteà ſuſpiciens in cœlum ingemuit, & ait illi *EPHPHETHA*; *quod eſt adaperire; & ſtatim apertæ ſunt aures eius, & ſolutum eſt vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè.* Apoſtoli verò in nomine *Chriſti* expellebant dæmonia, brevique formula ad hoc vtebantur, veluti hac: *In nomine Ieſu-Chriſti præcipio tibi dæmon, vt ab hoc homine exeas.* Vnde ſimili formula vſus fuit D. Paulus, quando, condolens de puella habente ſpiritum pythonem, dixit Actorum 16. verſ. 18. *Præcipio tibi in nomine Ieſu-Chriſti exire ab ea.* Sed nunc iam exorciſtæ ex approbatione Eccleſiæ ampliori exorciſmorum forma vtuntur: nam in eis miſcent plures orationes, aliqua evangelia, ſanctorum litanias, contactum crucis, aut alicuius reliquię, & aquam benedictam, vt conſtat ex Rituali Romano. ¶ Efficaciam horum exorciſmorum ſuadent clamores, voces, gemitus, & eiulatus, quos in obſeſsis hominibus ſæpiſsimè dæmones dederunt; & innumera exempla eorum, qui nunc à dæmonum cruciatibus ipſorum vi ſunt liberati. Et licèt veteres Patres paucioribus precibus, & ritibus in ſuis exorciſmis vſi fuerint, vt videri poteſt apud Thyræum *part.* 3. *cap.* 46. tamen ab aliquot ſęculis hanc ampliorem exorciſmorum formam & pietas ſuaſit, eruditio digeſſit, mirabilia comprobant, effectus confirmant, & denique Eccleſiæ tolerantia corroborat. Vnde floci habenda eſt hæreticorum cenſura, quæ noſtram exorciſmorum formam præ antiqua carpunt: cùm nihil in ea ſit, quòd ſuperſtitionem redolere poſsit; quin potius omnia ſunt ſancta, pia, & ad finem intentum ſatis commoda; & ferè omnia ex ſcriptura, & ſanctis Patribus ſelecta. Vnde his omiſsis.

17 Inquires *primò*: An exorciſmi habeant virtutem ex opere operato ad dæmones expellendos, nocivaque animalia arcenda? ¶ Ante reſolutionem ſupponendum eſt, hìc non loqui de virtute phyſica: quia, eſtò hanc non repugnet adeſſe in exorciſmis ad dæmones abigendos, vt latè probat Torre 2. 2. *quæſt.* 90. *diſp.* 15. cùm videamus ignem inferni, etſi corporalis ſit, agere phyſicè inſtrumentaliter in ſpiritus, tamen nec nobis neceſſaria ad finem intentum eſt, nec adeſt vrgens motivum ad eam ſtabiliendam: Quapropter ſolùm impræſentiarùm nobis ſermo eſt de virtute morali per modum impetrationis. ¶ Quo ſuppoſito, ad difficultatem propoſitam reſpondetur affirmativè. Primò: quia D. Thomas 3. *part. q.* 71. *art.* 3. inquirens: *An ea, quæ aguntur in exorciſmo, aliquid efficiant?* ſic in corpore articuli reſpondet: *Dicendum, quòd quidam dixerunt ea, quæ in exorciſmo aguntur, nihil efficere, ſed ſolum ſignificare. Sed hoc patet eſſe falſum per hoc, quòd eccleſiæ in exorciſmis imperativis verbis vtitur ad expellendam dæmonis poteſtatem: putà cùm dicit: Ergo maledicte diabole exi ab eo &c. Et ideo dicendum eſt, quòd aliquem effectum habent, differenter tamen ab ipſo baptiſmo.* Idem dicit in 4. diſt. 6. quæſt. 2. art. 3. quæſtiunc. 2. Et deinde explicans, quem effectum efficiant, ait, quod per exorciſmos excluditur duplex impedimentum ſalutaris gratiæ percipiendę: quorum primum eſt extrinſecum, inquantùm dæmones extrinſecè impediunt nobis conſequi gratiam baptiſmi: Secundum

Quam virtutem habeant exorciſmi ad dæmones fugandos.

dum verò est intrinsecum, scilicet inquantùm homo ex labe originalis peccati habet sensus præclusos ad percipienda salutis mysteria. Vnde concludit, quòd prędicti exorcismi non præcisè significant, sed etiam aliquid efficiunt, à Deo impetrando ablationem prędicti duplicis impedimenti, quo dœmon salutis animę impedire nobis conatur. *Tunc sic*: sed eiusdem rationis sunt exorcismi, quibus adiuratur dœmon in baptizandis, ac in energumenis: ergo, si ex Div. Thomæ mente exorcismus in baptismo semper aliquid operatur in ordine ad dœmonis expulsionem, idem dicendum est de alijs energumenorum exorcismis.

Secundò probatur conclusio.

18 Secundò eadem assertio ostenditur: Nam, vt diximus *tract. 6. cap. 5. punct. 3. num. 50.* & NN. Salmant. Scholast. *tom. 11. tract. 22. disp. 10. dub. 2. num. 19.* sacramentalia, licèt ex opere operato non habeant causare immediatè remissionem venialium; tamen saltem mediatè eam efficiunt, impetrando auxilia ad actus, per quos immediatè, & formaliter venialia remittuntur (& hæc est mens nostra dicto loco stabilita, vt attentè consideranti constabit; & iam notarunt NN. Salmant. *num. 22. in fine*, licèt alicui diversa videatur) ergo exorcismi, licèt ex opere operato non habeant causare dœmonis expulsionem totalem; tamen semper ex opere operato causant aliquem effectum pertinentem, & conducentem ad dœmonis expulsionem. Patet consequentia: Nam ideo sacramentalia, iuxta nostram, & certiorem Doctorum opinionem, semper ex opere operato producunt aliquem effectum in ordine ad venialium remissionem; quia Ecclesia habet sufficientem virtutem ad consequendum prædictum effectum à Deo, per modum impetrationis illum exoptando; & aliàs instituit prędicta sacramentalia ad prædictum effectum: sed Ecclesia habet vim ad impetrandum à Deo expulsionem dœmonis, & quidquid ad hoc conducere potest; & aliàs instituit ad hoc prædictos exorcismos: ergo, si sacramentalia ex opere operato causant, saltem mediatè, venialium remissionem, etiam exorcismi habent ex opere operato causare aut dœmonis expulsionem, aut saltem aliquem effectum ad eam immediatè conducentem. ¶ *Vltimò*: Sacramentalia, vt docent NN. Salmant. *loco citato, num. 9.* habent vim ex opere operato ad expellendos dœmones, vel per modum impetrationis, aut imperij; vel per oppositionem quasi connaturalem inter dœmones, & aliqua sacramentalia, putà signum crucis, & invocationem dulcissimi nominis IESU: ergo idem potiori titulo dicendum est de exorcismis, cùm hi, vt videre est in Rituali Romano, complectantur signum crucis, invocationem nominis IESU, aspersionem aquæ benedictæ, & simul alias res, & verba sacra ad prędictam expulsionem ordinata tam per modum impetrationis, aut imperij, quàm per quasi connaturalem oppositionem cum dœmone. Dicta tenent Sanchez *lib. 2. Sum. cap. 42. num. 16.* Sotus *in 4. dist. 6. quæst. 2. art. 3.* Palaus *tom. 3. tract. 14. disp. 4. punct. 4. num. 19.* Thyręus *part. 3. cap. 47.* Trullench *lib. 1. in Decalog. cap. 10. dub. 14. num. 6.* Leander *tract. 9. disp. 5. q. 56.* Caiet. *in cap. vltimo Marci*, Valentia *2. 2. disp. 6. quæst. 7. punct. 2. quæst. 2.*

Replicabis.

19 Sed dices: Si exorcismi haberent virtutem ex opere operato ad expellendos dœmones ab obsessis, semper, & infallibiliter prædictum effectum consequerentur; sicut sacramenta, quæ, quia ex opere operato causant gratiam, quantùm est ex se semper causant gratiam, si ex parte subiecti obex non sit: sed exorcismi prædictum effectum infallibiliter non consequuntur, vt tenent Torre *2. 2. quæst. 90. art. 2. disp. 16.* Thyræus, Sanchez, & alij ex suprà allegatis. Et constat tum experientia quotidiana, quia videmus plures energumenos post diuturnam exorcizationem, adhuc torqueri dira dœmonum possessione: tum ex sacra pagina, vbi *Matthæi* 17. dicitur, Apostolos puerum quendam dœmoniacum liberare non potuisse: ergo exorcismi non habent ex opere operato virtutem ad dœmones expellendos.

Aliquorum responsio.

20 Ad hoc argumentum, Respondent aliqui DD. quòd licèt exorcismi Ecclesiæ habeant ex opere operato dœmones expellere, tamen hunc effectum infallibiliter non consequuntur sicut sacramenta in non ponentibus obicem; sed tantùm id assequuntur ex congruitate quadam, & prout divinæ providentiæ conveniens visum fuerit. Sic Leander *quæst. 57.* & alij apud ipsum. Vnde dicunt, quòd locus ille Divi Marci cap. vltimo: *In nomine meo dœmonia ejicient*, non fundat pro omnibus divinam promissionem, sed pro aliquibus, quando Ecclesiæ necessitas id expostulaverit, & divinæ providentiæ leges decernerint. ¶ Alij verò dicunt, quòd non causant ita infallibiliter ex opere operato expulsionem dœmonis, sicut sacramenta conferunt gratiam: & quòd hęc diversitas ex triplici capite oritur: Primò, ex parte exorcismorum, quia ex institutione divina non sunt adeò efficacia sicut sacramenta: Secundò, ex parte Exorcistarum, quia ad hoc munus negligenter præparantur: Tertiò, ex parte obsessorum, vel quia in peccatis existunt, aut extiterunt; vel quia eis non expedit, vt citò curentur, ne graviora peccata committant: vel fortè id evenit ob aliorum peccata, aut vtilitatem; aut quia ad gloriam Dei valde conducit. Sic Thyræus citatus *cap. 47.* Torre *num. 4.* & Leander *quæst. 58.*

Refellantur supra dictæ opiniones.

21 Sed primam solutionem non capimus: Nam si exorcismi ex opere operato habent virtutem ad dœmones expellendos, eius virtus debet esse infallibilis, vbi obex ex parte energumeni non adest: Cùm virtus, quę est talis ex opere operato, non dependeat, in effectum producendo, à dispositione operantis; vt patet in sacramentis, quæ, quia ex opere operato causant gratiam in subiecto non indisposito, hoc ipso, quòd à subiecto disposito recipiantur, etsi minister sit indispositus, infallibiliter gratiam conferunt. Et similiter: quia sacramentalia ex opere operato mediatè remittunt venialia, ideò cogimur ad assignandum infallibiliter prędictum effectum, hoc est, quòd infallibiliter impetrent auxilia moventia ad actus, per quos venialia formaliter remittuntur; etiam si, qui recipit prędicta auxilia, non eis vtatur ad eliciendos actus, quibus venialia formaliter remittuntur: ergo, si exorcismi habent ex opere operato virtutem ad dœmones expellendos, necesse est, quòd eis assignemus aliquem effectum, quem infallibiliter in ordine ad prædictam expulsionem producant. ¶ Secundam sententiam etiam non intelligimus: Quia

Quia non dat aliam efficacitatem exorcismis, quàm eam, quæ habent aliæ quælibet orationes.

Propria mens aperitur.

22 Quapropter dicimus cum communi sententia, exorcismos habere virtutem ex opere operato ad expellendos dœmones; ac proinde addimus, infallibiliter semper hunc effectum causare. ¶ Sed pro huius resolutionis intelligentia, nota, quòd hæc dœmonum expulsio considerari potest dupliciter; primò, complete, & perfecte: secundò, incomplete; & imperfecte, seu vialiter. Primo modo dicit expulsionem totalem dœmonis à corpore obsessi, ita vt nullo modo in eo remaneat: secundo modo non dicit hanc expulsionem totalem, sed vialem, seu inchoatam, inquantùm potestas, & virtus dœmonis in ordine ad torquendum obsessum (de qua infrà *num.* 44. *punct.* 5.) aliquomodò per eos minuuntur, & attenuantur, taliter quòd deinceps non ita acriter obsessum torqueat, & ad mala provocet; & hæc dicitur expulsio vialis, & inchoata; quia est via, & principium, qua pervenitur ad vltimam, & perfectam dœmonis expulsionem.

Respondetur ad argumentum.

23 Hoc ergo sic notato, Respondemus, quòd exorcismi ex opere operato habent virtutem ad expellendos dœmones, vel expulsione perfecta, & completa; vel saltem expulsione imperfecta, & viali; ac proinde infallibiliter semper aliquem ex his effectibus consequuntur: Nam vel causant expulsionem totalem, & perfectam, si Deo placet; vel saltem expulsionem vialem, & imperfectam, vires adversarij attenuando. Et ad ita discurrendum movemur tum authoritate Divi Thom. sup. allegata, vbi concedit exorcismo, fieri in baptismo solito, aliquem infallibilem effectum; scilicet abiectionem dœmonis, ne impediat sacramenti susceptionem, & eius fructum, vt concedunt Sotus, & Torre: quæ ratio etiam militat in alijs exorcismis; cùm eiusdem generis sint, ab eademque Ecclesiæ authoritate dimanent. ¶ *Tum etiam*: Quia inintelligibile est, quòd exorcismi habeant virtutem ex opere operato ad dœmones expellendos, & nihil circa eos agant, vt suprà demonstravimus. ¶ *Tum denique*: Quia sic componitur, quod vtraque communis sententia docet; nimirùm quòd exorcismi habeant virtutem ex opere operato ad dœmones abigendos, & nihilominus quòd non semper dœmones per exorcismos expellantur; cùm iam eis aliquem infallibilem expulsionis effectum assignemus, quin dicamus, quòd semper à corporibus obsessis dœmones expellant; sed potius asserimus, quòd hæc totalis expulsio relinquitur voluntati divinæ, Deique inscrutabilibus iudicijs, quin per hoc efficacitas exorcismorum ex opere operato impugnetur. ¶ Et per hoc patet ad instantiam, & Apostolorum exemplum: Optime enim componitur, quòd Apostoli non potuerint curare dœmoniacum illum, & quòd exorcismi habeant virtutem ex opere operato: Quia prima, seu totalis expulsio pendet ex divina voluntate, & beneplacito Dei, qui hanc virtutem, cùm sit ex gratijs gratis datis, confert cui, & quando vult, aut sibi expedire videtur.

Invocatio nominis Iesu valet adversus dœmones.

24 Præter exorcismos ab Ecclesia institutos inveniuntur aliæ res, quas licèt exorcismi sub se complectantur, tamen ipsæ seorsim acceptæ videntur habere virtutem ad dœmones abigendos, de quibus breviter agendum est. Prima ex his rebus, quæ ad arcendos dœmones virtutem *ex se* habere videntur, est invocatio nominis *IESU*: quod patet (*primò*) ex eo quòd Christus Dominus, dando Apostolis hanc potestatem, dixit (Marci 16.) *In nomine meo dœmonia ejicient*. Et Apostoli gratulabantur *Lucæ* 10. quòd in nomine Christi ipsis dœmonia subjicerentur. Et D. Paulus *Act.* 16. de ventre puellæ divinantis expullit pythonem dicens: *Præcipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea*. Et Luc. 9. dixerunt discipuli: *Præceptor vidimus quendam in nomine tuo ejicientem dœmonia, & prohibuimus eum; quia non sequitur nobiscum*. Et Act. 16. quidam Iudæi non credentes adiurabant dœmones in nomine *Iesu*, quem Paulus prædicabat: ergo prædicta nominis *Iesu* invocatio habet virtutem ad dœmones fugandos.

25 Secunda, quę dœmones expellit, est crux Christi, quæ dupliciter abigere potest dœmones: Primò, tanquam causa instrumentalis, qua Deus vtitur ad eos arcendos, eo modo quo in historijs ecclesiasticis legimus, media cruce vt instrumento, plura miracula edita fuisse; tam sanitatem conferendo, morbos profligando, venenum innoxie bibendo, quàm dracones enecando, fluctus maris reprimendo, ignem extinguendo, aut innoxie calcando; vt satis verisimile docent Thyręus *part.* 3. *cap.* 44. *n.* 18. & Torre citatus *disp.* 14. *num.* 8. Secundò, vt obiectum contristans, & horrorem dœmonibus incutiens; eò quòd in eo Christus eos devicit, vt ait Apost. *ad Coloss.* 2. ac proinde malunt potius cum dedecore obsessum incolumem deserere, quàm cum molestia crucem substinere. Quocirca sicut canis odit baculum, quo percussus est, ita & diabolus crucem detestatur, & fugit. Vnde Origenes *Homil.* 6. in cap. 5. Exod. ait: *Timor, & tremor cadunt super dœmones; cùm signum in nobis viderint crucis fideliter fixum*. Et hic modus fugandi dœmones nobis probabilior videtur, sicut & visus iam est nostris Salmanticensius Scholasticis *tom.* 11. *tract.* 22. *disp.* 10. *dub.* 1. *num.* 9.

Cruce Christi expelluntur dœmones.

26 Tertia res, quę dœmones abigit, est vsus reliquiarum Sanctorum: quod, plurimis exemplis omissis, constat ex Actibus Apostolorum cap. 19. vers. 12. vbi de Apostolo Paulo dicitur: *Virtutesquè non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli; ita vt etiam super languidos deferrentur à corpore eius sudaria, vel semicincta, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur*. Modus autem huius fugæ operandæ est, quia cùm demones odio, & invidia in Sanctos, dum in hoc mundo degerunt, tabescerent; tum quia cognoscebant occupaturos sedes, quas ipsi in cœlo possederant; tum quia ab ipsis sæpissimè Dei gratia confortatis superati fuere; nunc eorum reliquijs visis, horrescunt, & contristantur, ac proinde earum præsentiam non valentes ex odio, & metu substinere, fugiunt, & ab obsessis recedunt. Ita Thyræus *cap.* 43. & Torre *disp.* 14. *citat. num.* 4.

Reliquiarum vsus dœmonis fugat.

27 Denique dœmones expellunt res sacratæ, & benedictæ, ad hoc specialiter ab ecclesia institutæ; quales sunt (*primò*) Agni cerei, quos *Agnus Dei* vocamus; de quibus suprà egimus eos inter sacras reliquias computantes. Secundò huius generis est aqua lustralis, seu ab Ecclesia benedicta, quam

Aspersione aquæ benedictæ fugantur dœmones.

quam specialiter Ecclesia ordinat ad dæmones fugandos, & morbos pellendos; vt constat ex oratione, qua ab Ecclesia benedicitur, vbi à Deo exoratur, vt *creatura tua* (scilicet aqua) *mysterijs tuis serviens, ad abigendos dæmones, morbosquè pellendos divinæ gratiæ sumat effectum &c.* ¶ Sed quid loquar de huius aquæ virtute ad dæmones pellendos? At melius est, vt pro me loquatur Seraphica Virgo, & Mater nostra Diva Theresia, quæ in libro eius Vitæ, cap. 31. sic eius virtutem laudibus extollit: *De muchas vezes tengo experiencia, que no ay cosa, con que huyan mas* (loquitur de dæmonibus) *para no tornar. De la Cruz tambien huyen, mas buelven luego: debe ser grande la virtud de la agua bendita: para mi es particular, y muy conocida consolacion, que siente mi alma, quando la tomo ::: Considero yo, que gran cosa es todo lo que està ordenado por la Iglesia; y regalame mucho vèr, que tengan tanta fuerza aquellas palabras, que assi la pongan en el agua, para que sea tan grande la diferencia, que haze à lo que no es bendito. Pues como no cessaba el tormento, dixe: si no se riyessen, pediria agua bendita. Traxeronmela, y echaronmela à mi, y no aprovechaba: echèla àzia donde estaba, y en vn punto se fue, y se me quitò todo el mal.* Hucusque illuminata doctrix: & infrà idem sibi accidisse repetit. Ex quibus constat, quanta est aquæ benedictæ contra dæmones virtus, cùm ad præsentiam crucis licèt fugiant dæmones, tamen iterum solent apparere: at dum aqua benedicta asperguntur, taliter fugiunt, vt nunquàm pro tunc redeant. Quapropter meritò dixit Torre 2. 2. *quæst.* 9. *art.* 2. *disp.* 14. *num.* 9. *In vsu aquæ benedictæ reor esse vim instrumentalem ad dæmones pellendos, plusquàm in reliquijs SS. aut crucis effigie: eò quòd reliquiæ, & crux suum per se habent vsum distinctum à profligatione dæmonum, Reliquiæ pignora Sanctorum sunt; quæ, quia organa fuere ad opera egregia, valde honorat Deus. Crux imago Christi pro nobis in cruce pendentis. Et si ab aqua benedicta tollas effectum præfatum, aqua sola est, quia ex vi suæ consecrationis ad illud instituta est.*

PUNCTUM IV.

Qualem virtutem habeant aliquæ res naturales, & sensibiles ad expellendum dæmones.

Res naturales expellere dæmones sunt, qui asserant.

28 Traditis iam efficacia, & virtute, quam exorcismi, aliæquè res spirituales habent ad arcendos dæmones ab obsessis corporibus, restat videre virtutem, quam ad hoc habent aliæ res naturales. Pro quo inquires: An sint aliquæ res sensibiles, & naturales, quę vim habeant ad fugandos dæmones? ¶ Affirmativam partem suadere videntur sequentia argumenta. *Primum*: Nam 1. Reg. *cap.* 16. dicitur, quòd, pulsante David cytharam, refocillabatur Saul, spiritusquè malus ab eo recedebat. Et Tobiæ 6. & 8. legitur, quòd fumus iecoris cuiusdam piscis habet virtutem ad extricandum omne genus dæmoniorum: ergò verum est, quòd sint aliquæ res naturales, quę ex se habent virtutem ad dæmones fugandos, & compescendos. ¶ *Secundum*: Nam Iosephus *lib.* 8. *de Antiquit. cap.* 20 asserit se vidisse Exorcistam Iudæum nomine *Eleazarum*, qui, præsente Vespasiano, & exercitu eius, sanabat energumenos, intulendo naribus eorum annulum habentem sub signaculo radicem à Salomone monstratam. Et fatetur etiam se alium vidisse, qui pretioso lapide incluso in annulo dæmones fugabat. ¶ *Tertium*: Plinius *lib.* 28. *Hist. Nat.* testatur, vrinam equi mixtam aqua ferrata dæmones expellere. Et alij ijdem dicunt de quibusdam herbis, quales sunt *Artimisia, Salvia, Barba Iovis, Ruta, Hypericon, Polegium, folia Sambuci*, & aliæ: necnon eadem referunt de quibusdam fumigationibus, verbi gratia, cornu caprini, & cuiusvis stercoris maximè humani; necnon sulphuris, galbani, rutę, assæ fœtidæ, & aristolochiæ; vt tenent Mengus in libro *Flagellum Dæmoniorum* nuncupato, *exorcismo* 3. ergo dantur aliquæ res naturales, & corporeę, quæ habent virtutem ad fugandos dæmones. Ita Fajus *in suo Energumeno*, Serarius *ad cap.* 8. *Tobiæ*, Grillandus *apud Neremberg, part.* 1. *Philosophiæ*, *lib.* 1. *cap.* 47. & Camissius Medicus *apud Mouram, de Incantationibus, sect.* 1. *cap.* 2. *num.* 1. & 9.

Oppositum est certum.

29 Sed dicendum est (*primo*) nullam rem corpoream habere virtutem naturalem ad *directè*, & persè dæmones expellendos. Et ratio est evidens: Quia dæmon est res spiritualis: sed nulla res spiritualis naturaliter potest directè à re corporali cogi, aut pati: ergo nec dæmon potest directè à re naturali fugari, aut pati. Quapropter si aliqua res corporalis agit in spiritum, signum evidens est, ibi superstitionem adesse, vt notat Sanchez ex Angelo. ¶ Confirmatur: Nam in rebus naturalibus, verbi gratia, lapidibus, aut herbis, virtus agendi est ipsa qualitas, sive sit de primis, vt calor, sive de secundis, vt aliæ ex quatuor primis resultantes: sed quæcumque qualitas ex annumeratis solùm agere potest in corpora elementata, cùm sint accidentia corporum elementorum, & sic videmus ab eis non posse pati corpora cœlestia: ergo, cùm dæmones sint puri spiritus expertes omnis materię elementaris, nequeunt ab eis cogi, aut pati. ¶ Confirmatur 2. Nam dæmones nullos habent sensus, aut organa: ergo nec delectantur, aut coguntur suffitibus, coloribus pulchris, musicæ concentibus, aut libidinoso coitu, cùm hæc omnia exigant organa à natura ad id deputata: ergo nec persè, & directè possunt à rebus naturalibus cogi, aut allici, & consequenter nec fugari.

Res naturales indirectè possunt agere in dæmones.

30 Dicendum est *secundò*, res corporales posse *indirectè* in dæmones agere. ¶ Pro quo nota 1. ex Divo Thoma *quæst.* 6. *de Potentia, artic.* 10. quòd dæmones tripliciter possunt allici, & cogi per res corporales, non propter ipsas, sed propter aliquid aliud in eis inclusum. Primò: quia ipsi cognoscunt, quòd per res aliquas corporales facilius possunt consequi ea, quæ exoptant: vnde alliciuntur muschi, aut galię odore, vel cantharidibus, quia excitant veneris ardorem; aut hipomane, quia amorem conciliat: & ideò Dioscorides *cap.* 20. & Cæsius *de Mirabilibus*, suadent, quòd senibus, & non iuvenibus chirotecæ ambaro imbutæ concedantur. Et è contra fugiunt rosam recentem, quia, vt docet Avicena apud Bellovac. *lib.* 10. *Natur. Histor.* cap.

cap. 133. eius odore Venus friget; & desiderium coëundi abscinditur. ¶ Secundò: Quia aliquæ res corporales sunt signa aliquorum spiritualium, quæ ipsi appetunt; vnde, quia homines, ad ostendendum subiectionem Deo debitam, ei offerunt thus, sacrificium, prostrationem, & similia; ideò his valde dæmones delectantur: quapropter, quando his signis à Magis invocantur, citò eis adsunt, vt honore divino valde ab eis exoptato frequentiùs honorentur. ¶ Nota tamen hìc, quòd, vt ait Divus Thomas: *Alliciantur diversi dæmones diversis signis, secundùm quod diversis vitijs ipsorum magis conveniunt.* ¶ Tertiò, alliciuntur rebus corporalibus, inquantùm per ea homines in peccata magis ruunt, vt convivijs, choreis promiscuis virorum, ac mulierum &c. Ex quibus clare sequitur, quòd nulla res sensibilis est dæmonibus grata, aut nociva per sesipsam, sed propter aliud vel in eis inclusum, vel ab eis derivatum. ¶ Secundò notandum est, dupliciter dæmones posse energumenos vexare: Primò vtendo naturalibus hominum qualitatibus, & dispositionibus, vel applicando activa passivis, eorum corpora immutando. Secundò per seipsos cor, aut viscera, vel fauces coartando, aut dilatando. Vnde si hoc secundo modo dæmones energumenos vexent, nulla res naturalis potest nec directè, nec indirectè illos fugare; cùm nulla cum eorum actionibus connexionem, aut dependentiam habeat. Si verò primo modo fiat, potest illos res naturalis indirectè expellere: Nam medicamen, quod est vtile ad prædictos humores minuendos, valet ad minuendam dispositionem corporis, qua dæmon vtitur ad hominem vexandum: vnde agens directè in corpus, indirectè dæmonem agit, fugat, & arcet.

Indirectè valet res sensibilis per vires naturales dæmones fugare.

31 Ex his iam constat secunda conclusionis pars. Nam ad indirectè agendum in dæmonem, non requiritur, quòd actio tendat in ipsum dæmonem; sed sat est, si agat in dispositionem, aut res naturales, quibus dæmon vtitur ad homines vexandos: sed plures res naturales possunt agere, & tollere dispositionem; & res naturales, quibus dæmon vtitur ad vexandum homines: ergo indirectè agere in dæmones possunt. Minor sola indiget probatione; & sic ostenditur: Nam ruta ratione suæ frigiditatis tollit, vel minuit ardorem, qui valde ad venus commovet: Deinde fumus iecoris illius piscis, de quo sacer textus loquitur *Tobiæ* 6. similiter habebat virtutem ad temperandum ardorem veneris, corpusque ad castitatem inclinandum: & ideò, cùm Asmodæus septem priores viros Saræ ad lasciviam excitaret, spiritus venereos ad hoc commovendo, & hanc ob causam (Deo sic permittente) occideret; Tobiam, in quo ratione suffitus iecoris prædicti piscis dispositionem contrariam invenit, nec occidere, nec vexare potuit; & ita dicitur, quòd fumus iecoris illius piscis habet virtutem expultricem dæmonis. Videatur Noster Antonius à Matre Dei *prælud.* 1. *digress.* 4. *sect.* 7. *numer.* 231. Prætereà pulsatio cytharæ Davidis refocillabat Saulem, & recedebat spiritus malus ab eo, non quia ageret in spiritum nequam, sed quia vel alleviabat humores melancholicos, & sic minuebatur dispositio corporea, qua dæmon ad torquendum Saulem vtebatur; vt ait Thyræus *part.* 3. *capit.* 48. *numer.* 15. Vel quia, vt docet Abulensis *lib.* 1. *Regum*, *capit.* 16. *quæst.* 45: armonia delectationem causat, & delectatio dolores, quos patimur, mitigat, & sic cytharæ pulsatio dolores à dæmone Regi illatos temperabat: & hæc est causa, quare in sacro textu dicatur, quòd *spiritus malus recedebat ab eo.* Vnde constat veritas illius minoris, scilicet quòd res naturales sunt, quæ habent virtutem ad tollendam dispositionem, qua dæmon vtitur ad homines torquendos; & sic *indirectè* illum ab obsessis expellunt, & nullo modo *directè* in eum agunt.

Argumentis contrarijs respondetur.

32 Ex quibus constat iam ad exempla primi argumenti. ¶ Ad secundum, Sic respondet Div. Thomas quæst. 6. *de Potentia*, art. 10. ad 3. *Si Salomon exorcismos suos eo tempore fecit, quando erat in statu salutis, potuit esse in illis exorcismis vis cogendi dæmones ex virtute divina. Si autem tempore illo fecit, quo idola adoravit, vt intelligatur eum per magicas artes fecisse, non fuit in illis exorcismis vis cogendi dæmones, nisi modo prohibito.* Quapropter aliqui *apud Thyræum 3. part. cap.* 48. *num.* 26. credunt, prædictam expulsionem factam fuisse superstitiosè: tum ob rationem Divi Thomæ: tum quia illa radix ab Eleazaro, non à Salomone fuit adhibita. Et quidem adiurationis modus à Iosepho relatus satis superstitionem redolet; cùm dicat, prædictum Eleazarum per nares odorantis dæmon abstraxisse. Vel denique, etsi concedamus fuisse dictam radicem ex institutione Salomonis, quando Deum colebat, in exorcismis adhibitam, dicendum est, non *directè*, sed *indirectè* dæmones fugare, sicut suprà diximus de virtute naturali aliarum herbarum, lapidum &c. Ex quo patet ad aliud exemplum. ¶ Ad tertium argumentum compactum ex diversis exemplis herbarum, & aliarum rerum, quæ videntur habere virtutem ad dæmones fugandos, Respondetur, hanc expultricem efficaciam habere non quia directè in dæmones agant, vt adversarij videntur asserere, sed quia agunt virtute sua naturali, materiam destruendo, qua vtitur dæmon ad homines vexandos, vt suprà docuimus. Hucusque dicta tenent Divus Thom. *quæst.* 6. *de Potentia*, *art.* 10. Abulensis 1. *Regum*, *cap.* 16. *à quæst.* 40. *ad* 46. Thyræus 3. *part. capit.* 48. Torre 2.2. *quæst.* 90. *artic.* 2. *disp.* 17. Sanchez *lib.* 2. *Summæ*, *cap.* 42. *num.* 10. Delrius *lib.* 2. *Disquisit. Magic. quæst.* 40. *sect.* 3. Navarrus *in Manuali*, *cap.* 11. *num.* 38. Lupus *in Edict. Inquisit.* 3. *part. lib.* 22. *dist.* 2. *art.* 2. *diffic.* 1. Palaus *tom.* 3. *tract.* 14. *disp.* 4. *punct.* 4. *num.* 16. Bonac. *tom.* 2. *disp.* 4. *quæst.* 1. *punct. vltim. num.* 12. Leander *tract.* 9. *quæst.* 80. & alij.

PUNCTUM V.

An, & qualiter assistant Dæmones in Energumenis, & in eos exerceant potestatem.

Copiosam materiam nobis offert quæstionis titulus, si spatiari per eam optaremus: sed quia non omnes huius quæstionis difficultates propriæ nostri instituti sunt, eas tantùm duplici §. attingemus, quæ magis ad mores accedunt, ne-

necessariæquè sunt ad plenam huius materiæ intelligentiam. In quorum primo, qualiter in obsessis dœmones assistant, differemus: in secundo de potestate in Energumenos, & de signis ad eos cognoscendos agemus.

§. I.

De assistentia Dœmonum in obsessi corpore; & qui, & quot sint isti Dœmones?

De fide est, dœmones hominum corpora subintrare.

33 Quòd dœmones verè hominum corpora subintrent, adeò certum est, vt contrarium asserere sit manifesta hæresis, & contra experientiam calcitrare. Nam Matth. & Lucæ 8. ac Marci 5. narratur, Dominum Iesum eiecisse à dœmoniaco illo, qui domicilium habebat in sepulchris, integram legionem dœmoniorum. Et Matth. 17. dixit Iesus: *Hoc genus* (dœmoniorum) *non ejicitur nisi per orationem, & ieiunium.* Et Matthæi 12. 15. 17. Marci 1. 3. 5. 7. 9. Lucæ 4. 8. 9. 11. & alibi sæpè narrantur mirabilia à Iesu facta circa expulsionem dœmoniorum ab obsessis corporibus: ergo verum omnino est, dœmones hominum corpora subintrare. ¶ *Deinde*: Experientia constat, energumenos sæpè loqui peregrinis linguis, quas nec audierunt, nec didicerunt, futura annuntiant, & absentia, ac si præsentia viderent, asseverant; & alia peragunt, quæ humanas, & proprias vires excedunt: sed hęc fieri non possunt à prædictis hominibus, nisi dœmones subintrassent eorum corpora, & per os eorum loquantur: ergo, necesse est fateri, de facto malignos spiritus corpora hominum intrare. Dicta tenent Thyræus *part.* 1. *cap.* 1. Torre 2.2. *quæst.* 90. *artic.* 2. *disp.* 18. Sanchez *lib.* 2. *Summæ*, *cap.* 42. *num.* 6. Palaus *tr.* 14. *disp.* 4. *n.* 20. Hoc ergo vt de fide stabilito:

Quæ requirantur, vt aliquis vere sit dœmoniacus?

34 Inquires *primò*: Quæ requirantur, vt aliquis verè *arreptitius* dicatur? ¶ Respondetur, tria ad hoc necessariò requiri: primum, quòd subintrent dœmones corpus obsessi: quia exterior tantùm assistentia non est sufficiens, vt quis *dœmoniacus* dicatur; aliàs Christus, Iob, & Divus Antonius, ac etiam alij Sancti dicerentur *dœmoniaci*; cùm eis exteriùs dœmon astitisset. Et falsum esset, quod dixit Christus (Marci 5.) *Exi spiritus immunde à corpore isto*::Et infrà: *Exeuntes spiritus immundi intraverunt in porcos.* Quæ satis indicant interiorem assistentiam dœmonis in obsessi corpore. ¶ Secundum requisitum est, quòd eum immediatè per seipsos vexent: Nam si vexent mediatè (verbi gratia) morbos generando mediantibus cibis venenosis, aut alijs rebus perniciem afferentibus, vexatio hæc non facit arreptitium; aliàs omnes maleficiati, & alij Sancti homines similia à dœmone perpessi, essent energumeni. ¶ Tertium, & vltimum est, quòd habeant potestatem manendi in obsessi corpore tanquàm in proprio domicilio, & eum interius, exteriusquè torquendi: & ideò quia hanc potestatem in Iudam diabolus non habuit, licèt in eum intrasset, verè arreptitius non fuit. Ita Thyręus 1. *part. cap.* 2. Sanch. *num.* 6.

Respondetur aliquibus objectionibus.

35 Sed contra dicta objicies: Anima est in toto corpore, & qualibet illius parte: ergo dœmon nequit in illo esse; aliàs duo spiritus essent in eodem loco, & operationes vtriusque confunderentur. ¶ *Secundò*: Animę defunctorum nequeunt corpora viventium subintrare: ergo nec spiritus nequam. ¶ *Tertiò*: Angeli Custodes non sunt intra nos, etiam si in nobis operentur, nos custodiendo: ergo nec dœmones, cùm ideò intra obsessi corpus esse dicantur, quia in illo operantur. ¶ Sed hæc suprà stabilita non enervant. Nam ad primum respondetur, nullam esse implicationem animam, & dœmonem esse in eodem corpore: Quia anima est in corpore sicut forma in materia: dœmon verò est in eo, sicut in loco, quæ satis inter se sunt diversa, vt sine confussione operationum possit vterque ibi adesse. Videatur Abulensis *in capit.* 8. *Matthæi, quæst.* 113. *ad* 2. ¶ Ad secundum, admisso antecedenti, negatur consequentia: quia animæ defunctorum non habent vim adversus corpus informatum alia anima; cùm sint eiusdem speciei, & rationis; & simile non agit in simile, neque æquale in æquale. ¶ *Deinde*: Anima separata non est in suo esse naturali: ergo nequit habere vim ad operandum in corpore informato propria anima, quę, cùm sit in suo statu naturali, efficaciorem vim habet ad resistendum animę extraneæ moventi. Quę omnia cùm non militent in dœmonibus, vtpotè superiores omni anima rationali, possunt esse in corporibus vivorum, ea pro libito movendo localiter, & in eis operando. De quo latè Abulensis loco citato, *quæst.* 114. ¶ Ad tertium respondetur, non ideò dœmones dici esse intra corpus hominum, quia ibi operentur vtcumque; sed quia operantur intra terminos quantitatis corporum, hoc est, speciei circundantis corpus; quod cùm non habeant Angeli Custodes, sed solùm operentur exterius, removendo extrinseca impedimenta, & damna, quę hominibus imminent, nequit dici, esse intra homines quos custodiunt.

36 Inquires *secundò*: Per quam corporis partem spiritus nequam homines obsessos ingrediantur, & egrediantur? ¶ Supponimus, dœmones corpora non habere, vt falsò quidam somniarunt, & videri possunt apud Div. Thomam 1. *part. quæst.* 50. *art.* 1. & ibi Scholasticos, maximè NN. Salmant. sed esse spiritus omnis corporeę materiæ omnino expertes. Si tamen corpus haberent, absdubio esset, quod per determinatam corporis partem ingredi, & egredi deberent; cùm corpora naturaliter non penetrentur. ¶ Hoc supposito, adhuc videtur dicendum, dœmones per determinatas corporis partes necessariò ingressuros, verbi gratia, per hos, nares &c. Tum quia, vt constat pluribus exemplis relatis à Thyræo 1. *p. cap.* 16. & 32. non semel in hominum corpora dœmon ingressus est in cibo, & potu, in quibus anteà latebat. ¶ *Tum etiam*: Quia communiter quando ab obsessis ejiciuntur, per os egrediuntur. ¶ *Tum denique*: Quia hinc videtur ortam consuetudinem, dum oscitant homines, signo crucis os muniendi; quasi hac consignatione dœmon ab ingressu prohibeatur: ergo videtur dicendum, per determinatas corporis partes dœmones ingredi, & egredi. ¶ Sed econtrà vt omnino certum tenendum est, quòd licèt dœmones sæpè per os, aures, naresquè intrent, aut egrediantur, tamen hæc

Per quam partem corporis ingrediantur, & egrediantur dœmones?

licet agere per quoscumque corporis, etiam tenuissimos meatus, & poros valent. Et ratio est: Quia spiritus inquantùm tales omnia corpora absque vlla resistentia penetrare valent: ergo possunt per vix perceptibiles poros, tenuissimosque meatus corpora humana penetrare. ¶ Ex quibus patet ad obiecta: Quia duæ primæ rationes solum suadent, quòd communiter per os, aut nares spiritus nequam ingrediantur, aut egrediantur, quod non negamus; sed hoc non obest, quominùs per quoscumque poros ingredi, & egredi etiam valeant. Quapropter ex hoc communi modo ingrediendi per os, orta est consuetudo, quam non improbamus, sed laudamus, muniendi os signo crucis, dum oscitant homines. Nostram assertionem tenent Thyræus *part. 1. de Dæmoniac. cap. 9.* & Torre 2.2. *quæst. 90. artic. 2. disp.* 23.

In quo corporis parte dæmones existant?

37 Sed hinc insurgit curiosa, at difficilior quæstio, scilicet: In qua corporis parte dæmones resideant? ¶ Ad quam, Respondetur, posse pro suo libito totum corpus, & quamlibet eius partem occupare: & ita posse esse in brachijs, aut tibijs, vel capite, seu ventre &c. aut simul in omnibus corporis partibus: In quo differt ab anima, qua corpus vivit, quia hæc, cùm omnes corporis partes vivificet, omnibus debet esse coniuncta; at dæmones, cùm in corpore vt motores resideant, possunt pro libito in qualibet, aut in omnibus latitare. Determinare autem in qua obsessi parte vnicè latitent, difficile est asserere: Ex operationibus tamen investigari aliquomodò, licèt non certò, poterit: Vndè si linguam protrahant, si tumorem in aliqua parte excitent, aut alicui membro molestiam ingerant, non leve indicium est ibi adesse; estò certò hoc asserere non possumus; cùm has molestias medijs causis naturalibus inferre possint, & eis adhibitis, ad alias partes in ictu oculi remigare valeant. Credimus tamen in corde, aut prope cor, suam sedem eligere: Tum quia hoc membrum est principium actionum corporis humani; cùm ergo dæmonum finis sit vexare, & exagitare hominum corpora, & affectus, non leviter præsumendum est in hoc membro latitare: quia hoc modo omnia necesse est commovere; ad modum quo Nauclerus, vt navim impellat, non in qualibet navis parte se constituit, sed tantùm clavum manu tenet; quia eo modo necesse est omnem navis partem commovere, & quò voluerit, flectere. ¶ *Tum etiam*: Quia cùm ipse esse similem Deo valde desideret, & Deus à nobis exigat, quòd ei cor nostrum præbeamus, in corde potius quàm in alia corporis parte domicilium suum iucundè collocat. Ita Thyræus 1. *part. capit.* 10. Iodocus verb. *Dæmones*, *num.* 32. Torre *disp.* 23. *citat.* Palaus *tract.* 14. *disp.* 4. *punct.* 4. *num.* 20.

Inter dæmones alius alio est superior.

38 Inquires *tertiò*: Cuius ordinis sint dæmones, qui homines intrant? ¶ Supponit titulus, inter dæmones esse diversos ordines, & prælationes. Et meritò, cùm aperte constet ex sacra pagina: Nam Iob 41. docet, Leviathum esse Principem super omnes filios superbiæ: Matthæi 25. dixit Christus damnatos relegandos esse in ignem æternum, *qui paratus est diabolo, & Angelis eius*: Apocalyps. 12. dicitur, draconem cum Angelis suis pugnasse contra Michaëlem, & Angelos eius. Et ratio satis efficaciter suadet: Quia vbi est inæqualitas in natura, est necesse, quòd sit ordo, & prælatio; vt per omnia discurrenti constabit; quia naturaliter, quæ sunt excellentiora, principantur minoribus: sed inter dæmones est adhuc inæqualitas in natura; cùm naturalia non amiserint: ergo inter eos est ordo, & prælatio. Videantur Divus Thomas 1. *part. quæst.* 109. *artic.* 1. & 2. & Abulensis *in cap.* 12. *Matthæi*, *quæst.* 60. vbi fuse de hoc disputat. ¶ Quo *vt certo* stabilito: Videtur dicendum non esse ex omnibus dæmoniorum ordinibus, qui homines subintrant, sed tantùm ex infimo ordine. Et ratio est: Quia superiores Angeli tantùm Dei amori, & contemplationi insistunt; medij res mundanas administrant; & denique infimi sunt; qui ea executioni mandant: ergo similiter dæmones inferiores sunt, qui hæc infima, verbi gratia homines vexare, & torquere, exequuntur; cùm etsi gratiam amiserint, ordinem, naturæ conservent.

Ex omni ordine, & gradu dæmones corpora hominum ingrediuntur.

39 Sed vt omnino certum, tenendum est, ex omni ordine, & principatu dæmones humana corpora subintrare. Et probatur *primò*: Quia Christus *Lucæ* 10. discipulis contulit dominium ad omnia dæmonia ab obsessis pellenda. Et quando Iudæi sibi objiciebant, quòd in Beelzebub Principe dæmoniorum ejiciebat dæmonia *Lucæ* 11. non negabit Beelzebub posse homines obsidere, sed potius silentio videtur comprobasse. Denique Apostolus Paulus *ad Ephes.* 6. affirmavit, esse nobis colluctationem non adversus carnem, & sanguinem: *Sed adversus Principes, & Potestates: adversus mundi Rectores tenebrarum harum; contra spiritualia nequitiæ, in cœlestibus.* Sed Principes, & Potestates sunt ex ordine superiori dæmonum: ergo cùm his est nobis colluctatio, nobisque damna inferunt; ac proinde humana corpora subintrant, & torquent; cùm nulla sit potior ratio, cur alia damna, & non hæc humano generi inferant. ¶ *Secundò*: Nam, quia gratiæ statu propria malitia exciderunt, non observant omnino leges, quas naturę ratio exigit; nec attendunt, quod eis pro sua dignitate facere conveniat; sed tantùm quomodo suę voluptati, & libidini fiat satis: cùm ergo omnes dæmones summam, & inveteratam libidinem nocendi homines habeant, etiam ipse Lucifer (Deo sic permittente) non recusabit humana corpora ad vexandum homines ingredi. Quapropter tenendum est, ex omni ordine, & principatu dæmones humana corpora subintrare. ¶ Ex quibus liquet ad dubitandi rationem: & simul patet, quàm difficile sit cognoscere cuius ordinis sint dæmones, qui torquent obsessos, cùm promiscui ex omnibus ordinibus ingrediantur. Sed licèt hæc ita sint, tamen communiter docent Doctores, ex duobus signis venari hoc posse: primò ex gravitate malorum, quę obsesso inferunt: secundò ex difficultate eos à corporibus ejiciendi. Vnde *Matth.* 17. de quodam dæmoniorum ordine dixit Christus: *Hoc genus non ejicitur nisi per orationem, & ieiunium*; innuens adesse aliquos adeò superiores, & potentiores, vt efficaciores vires in ministro ad eos expellendos exigant. Ita Thyræus *cap.* 12. (asserens *in fine* credi eis posse, si dicant vi exorcismorum, cuius ordinis sint.) Torre *disp.* 25. Iodocus verb. *Dæmones*, *num.* 34.

Plures dæmones possũt idem corpus possidere.

40 Inquires quartò: An plures dæmones in vno, eodemquè homine possint esse? ¶ Ad quod respondetur affirmativè. Tum quia hoc constat ex sacra pagina: Nam Christus, curare volens dæmoniacum illum, interrogavit eum: *Quod tibi nomen est? At ille dixit* Legio: *quia intraverant multa dæmonia in eum*, vt ait Div. Lucas *cap.8. vers.30.* ¶ *Tum etiam*: Quia idem Evangelista *cap.11.* ait: *Cùm spiritus immundus exierit ab homine &c. Tunc valens assumit secum alios septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi*: in quo ostenditur, quòd, etsi dæmones inter se odium crudele habeant, tamen gaudentes, & soliciti quęrunt socios ad homines torquendos. ¶ *Tum denique*: Nam Marci 16. dicitur, quòd Christus de Maria Magdalena eiecit septem dæmonia: ergo signum est ibi intrasse; & consequenter in eodem corpore plures dæmones posse simul esse. ¶ Sed dices: Dæmones sunt in corpore vt in loco, mediante operatione: ergo si sunt plures, sunt etiam plures operationes solo numero diversæ in eodem homine; & consequenter plura accidentia solo numero diversa in eodem subiecto, quòd in communi Thomistarum sententia repugnat. ¶ Sed hoc facilè solvitur, dicendo cum Abulensi, quòd tunc vel circa diversas corporis partes operantur. Vel si plures circa eandem partem operentur, elicient operationes specie diversas. Vel operabuntur partialiter hominem torquendo, eo modo, quo plures homines, attemperando proprias vires, eliciunt vnam actionem totalem, idem pondus portando. Quocumque ergo ex his modis plures dæmones in homine existant, vitabitur inconveniens ab arguente intentum. Videatur Abulensis *in cap.8. Matthæi, quæst.136.* cui adhęrent Sanchez *num.8.* Thyræus *1.part.cap.13.* Torre *2.2. q.90.art.2.disp.24. num.1.*

Quando plures dæmones in eodem corpore habitãt, graviora tormenta inferunt.

41 Ex quibus manet affirmativè decisa alia difficultas ex præcedenti orta, scilicèt: An plures dæmones plus obsessum crucient, quàm vnus? Nam vbi sunt plures tortores, necesse est plura esse damna patienti illata: quapropter vidimus dæmoniacum illum, in quo legio integra latitabat, adeò torqueri, quòd in monumentis habitaret, nudus à dæmone iactaretur in deserta: lapidibus se concideret, & alia mala pateretur à legione illa ex 6666. dæmonibus compacta, quę de alijs demonibus in Scriptura non legimus: ergo signum est, quòd communiter plures dæmones plus vexent, quàm vnus. Diximus *communiter*: Quia si Deus id vnico permittat, tot damna inferri homini potest ac plures, maximè si sit alijs superior. ¶ Nota tamen hic Thyræus *cap. 14.* verosimile esse, quòd singulis à superiore legionis sint certa proposita mala, quæ obsesso inferri debent; ac proinde vnusquisque circa obsessum determinatam habet potestatem, quam alter non habet: quare, vno expulso, adhuc restat nova difficultas ad alios vincendos. Videatur Torre *loc.cit.*

Signa ad dæmoniacos cognoscendos.

42 Inquires quintò: Quibus signis valet cognosci, an aliquis sit dæmoniacus? Plura circa hanc quæstionem aliqui congerunt, nos tamen breviter ei respondebimus. ¶ Dicimus ergo, quòd similis dæmoniacæ habitationis primum, & vehemens signum est, si energumenus lingua sibi ignota loquatur: si scientias, quas nunquàm didicit, calleat: si artem legendi, scribendi, aliasquè liberales absque labore comparatas, sciat. Et ratio est: Quia homines hæc omnia ex se, & absque proprio studio scire non possunt: ergo sciunt vel à Deo, aut Angelis bonis, vel à malis: sed non à Deo, aut ab Angelis bonis, cùm energumeni, communiter loquendo, insigni sanctitate, qualis ad prædicta requiritur, non gaudent: ergo ab Angelis malis. Sic Sanchez *num. 9.* Sotus *de Iustitia, & Iure, lib. 8. quæst.3. art. 2. ad 1. argumentum,* Thyræus *1.part.cap.24.* Torre *2.2. q.90. art.2. disp.26.* Ciruelo *de Superstitione, 3.part. cap.8.* Abulensis *in cap.8. Matthæi, q. 114.* Secundum signum est: si quando arreptitij cessant arripi, & efficiuntur sanæ mentis, nequeunt respondere de eo, de quo priùs disputabant. Tertium: si revelent occulta, & secreta, quæ via naturali sciri non possunt, qualis erat puella illa, quæ habebat spiritum phytonem *Act.16.* Sed notant benè hìc Thyræus, Torre, & alij, tunc hoc signum esse evidens, quando hęc occultorum revelatio fit absque aliquo fine honesto, vt si ad Dei contumeliam, aut proximi iniuriam occulta manifestentur; & aliàs cognoscatur in tali homine non adesse cum dæmone pactum: nam hac via ea cognoscere possunt absque eo, quòd in eis inhabitet dæmon, vt ex se patet.

Describuntur alia signa, vt dæmoniaci cognoscãtur.

43 Quartum est: quando non est in potestate arreptitij, etiam si verberetur, tacere: aut si voce inconsueta loquatur, vt ait Abulensis suprà citatus. Quintum est: quando renuunt dulcissimum nomen *Iesu*, aut alicuius sancti invocare, aut sacras reliquias adorare, aquam lustralem accipere, verba sacra proferre: aut si inconditos clamores, & vlulatus edendo, sive in insanos motus prorrumpendo, nomen Dei, & Sanctorum blasphement; sive, quando leguntur exorcismi, conturbentur. Sextum est horribilis, & truculentus vultus: cùm enim dæmones truces, & truculenti sint, vultum humanum ita interdum deformant. Septimum, stupor quidam, aut omnium actionum vitalium privatio: vel repentina membrorum alteratio, coarctatio, aut dilatatio, vt legitur Matthæi 9. & Lucæ 11. Octavum, ingens inquietudo, ac solitudinis oblectatio. *Matthæi 8.* Nonum, & vltimum, extraordinarię vires ad ingentia onera comportanda, catenas diruendas, & similia. Hæc ergo omnia signa vehementissimam coniecturam, imo & aliqualem certitudinem inhabitationis dæmoniorum gignunt; maximè si non vnicum, sed aliqua in homine adsint; vt latè probant Thyræus per plura capita. Torre, & Leander *tract.9.disp.5. à quæst.38. ad 44.*

---

§. II.

De potestate Dæmonis in Energumenos; & qualiter opera peccaminosa eis tunc imputentur?

Dæmones in obsessi animã indirectã potestatem habent.

44 POstquàm vidimus, qualiter dæmones in arreptitijs existant, quæquè sint signa ad id cognoscendum, restat videre, quam potestatem in eos habeant, & quæ tormenta illis inferant. Pro quo, Dicendum est *primò*: quòd dæmon habet vim non modicam,

tam, prout Deus eis permiserit, tam in animam, quàm in corpus obsessi. Prima pars patet: Quia, cùm anima existens in corpore vtatur ministerio sensuum, & hos immutare possint dæmones, potest indirectè in eam agere; pravos motus commovendo; & ad illicita attrahendo; nunquam tamen cogere potest voluntatem, vt invita in peccata ruat: quia, vt eruditè ait Divus Augustinus sermone 197. *Latrare potest diabolus, sollicitare potest, mordere omnino non potest nisi volentem, non enim cogendo, sed suadendo nocet, nec extorquet à nobis consensum, sed petit.* Sed licèt hæc ita sint, tamen quia in dæmoniaci corpus maiori gaudet diabolus potestate, quàm in alijs hominibus, certum est, quòd anima obsessi plures patitur diaboli incursus, excitando in eius sensibus internis, & externis vehementiores motus, & illis obiecta illicita proponendo, quæ vehementer alliciant, & quibus facilè voluntas se accomodat. Quare curandum valde est, quòd frequenter ad Eucharistiæ, & Pœnitentiæ sacramenta energumeni accedant, vt sic dæmonis impetus facilius superare valeant. Videantur Thyræus 1. *part. cap.* 4. Trullench *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 10. *dub.* 14. *num.* 2. Sanchez *lib.* 2. *Summæ, cap.* 42. *num.* 7.

Directè verò dominantur corporibus.

45 Sed maiorem in corpora obsessorum exercent potestatem: quæ talis est, vt si eis Deus frenum non iniecerit, nullus obsessorum, salva vita, eorum tyrannidem effugeret: sed licet vitam illis non adimant, tamen vehementer torquent, vt patet ex illo dæmoniaco *Marci* 5. qui se concidebat lapidibus, habitabat in montibus, & sepulchris, nec vtebatur vestibus; imò & in alios adeò sæviebat, vt nemo auderet transire per viam, iuxta quam ipse erat, quia omnes invadebat. Et Act. 19. de alio dæmoniaco dicitur, quòd contrà quosdam Exorcistas Iudæos; *Insiliens homo in eos, in quo erat dæmonium pessimum, & dominatus amborum invaluit contra eos, ita vt nudi, & vulnerati effugerent de domo illa.* Hæc, & similia legimus in sacra pagina dæmones tam obsessis, quàm alijs intulisse: de quo videatur Abulensis *in cap.* 15. *Matthæi, quæst.* 66. Quapropter docet Thyræus 1. *part. cap.* 6. septuplicia mala dæmones obsessis causare: primò enim quibusdam occultis rationibus, quibus medicorum ars remedium afferre nequit, cruciant, & extorquent: secundò, sensibus privant: tertiò, imaginationem corrumpunt: quartò, naturalem hominum formam destruunt; quintò, terræ allidunt, in ignem, & aquam præcipitant, & similia tormenta inferunt: sextò, vires, infirmant, & membra contrahunt: aut distrahunt; & denique infinita mala eis procurant, prout eis Deus permittit. At hæc omnia aliquando per seipsos efficiunt, aliquando medijs quibusdam satis sævis instrumentis, qualia fuerunt, quæ dæmones eiecerunt meritis S. M. N. Theresiæ è corpore cuiusdam energumenæ: cuius rei eventus, quia non parùm in honorem Matriarchæ nostræ Divæ Theresiæ cedit, hìc subtexere visum nobis est.

Quibus instrumentis energumenos cruciant quodam exemplo demonstratur.

46 Cùm ergo sanctimonialis quædam Ordinis Divi Bernardi nomine *Elisabeth à S. Turibio* energumena existeret, dæmon fassus sæpius esset ab ea non discessurum, nisi in Sacello Beatæ Virginis, & Matris nostræ Divæ Theresiæ, vbi corpus eius requiescit; statim superiorum licentia Albam delata est; ibique, antequam è corpore discederet, vi exorcismorum dæmones per pudendam energumenæ viam sequentia eiecerunt, primò serram quandam pectinatam, seu vtrimque denticulatam, sed in tria fragmenta longitudinis ferè vnius palmi divisam; secundò, nonnullos clavos ferreos, quosdam similiter vndique denticulatos, & quosdam, ad modum muricis, triangulatos: tertiò denique, quasdam subulas, & acus ex vtraque parte acutas: Quæ instrumenta nunc in prædicto Cœnobio asservantur, & confluentibus aspicienda ostenduntur. Et his instrumentis adeò sævis crudeliter prædictam virginem diu excruciarunt.

Aliud exemplum in confirmationem doctrinæ traditæ.

47 Nec dissimile huic est aliud miraculum anno 1582. die 15. Iunij meritis Seraphicæ Theresiæ Abulæ in Capella, vbi orta est, patratum; quod ad longum refert viridicus Chronista noster Frater Franciscus à Sancta Maria *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 32. *à num.* 7. & ad synopsim redactum hìc subtexere extra chorum non est. Cùm ergo D. Rodericus de Ziaño, & Ordoñez per biennium gravissimis cruciaretur doloribus, & diuturnis torqueretur animi deliquijs, humanos Medicos sentiens inutiles, ad cœlestem confugit, votumque vovit Sacellum, vbi Seraphica Virgo Theresia Abulæ orta est, devotus invisere: vixque ad illud convolavit, devotèque coram eius imagine orationem fudit; dum voti compos effectus est: Nam statim è corpore triplici vomitu proiecit tredecim vermes fœtidos, attros, pillosos, pallidisque maculis variegatos, & adeò prægrandes, vt longitudinem vnius palmi pertingerent: & denique quartò vomitu horribilem bufonem [redacted]ectis, sanus factus est, & ad [redacted] milibus instrumentis solent [redacted] corpora, in quæ Deus aliquam, etsi finitam, contulit potestatem, vt ex his videamus, quæ tormenta inferent, quando in inferno plene eis dominantur. Videantur Palaus *tract.* 14. *disp.* 4. *punct.* 4. *num.* 20. *in fine*, Torre 2. 2. *quæst.* 90. *artic.* 2. *disp.* 11. Bonacina *disp.* 4. *de Iuramento, quæst.* 1. *punct. vltimo, num.* 18. Sanchez *loco citato.* ¶ Sed nota, quòd licèt hæc communiter ita sint, tamen non semper dæmones in obsesso existunt: neque, etsi existant, illum torquent. Tum quia Deus sæpè iustitiam misericordia temperat: Tum etiam quia obsessi vires tantæ esse nequeunt, vt continuas dæmonum molestias ferre valeat. Ita Sanchez *num.* 7. *allegato*, Thyræus 1. *part. cap.* 8.

Quæ dæmoniaci actiones pravæ ad peccatum imputentur.

48 Sed quæres: An operationes obsessorum, quæ aliàs sunt peccata ex obiecto, imputentur ipsis ad culpam? ¶ Antequam ad huius quæstionis resolutionem veniamus, Notandum est, quòd, licèt dæmones nequeant cogere intellectum, & voluntatem obsessi, possunt tamen in alias eius corporales potentias agere vel per violentiam, aut perturbationem: Quia, cùm potestatem supra corpus obsessi habeant, omnes eius potentiæ, cùm sint organis affixæ, illorum subduntur voluntati: Quare possunt obsessos cogere ad loquendum, aut tacendum, ad ambulandum, aut standum, videndum, aut non videndum, imaginando hæc præ alijs, immutando species,

cies, & iudificando sensus, vt latè probat Abulensis *in cap.* 8. *Matthæi*, *quæst.* 114. *ad* 119. & prius docuit Divus Thomas *de Malo*, *q.* 16. *art.* 11. & 12. & eruditè advertit quæst. 6. *de Potentia*, *art.* 8. prędictas actiones non esse vitales respectu dœmonum, sed tantùm respectu obsessorum, cùm ab his tantùm sint à principio intrinseco. ¶ Hoc ergo supposito, Dicendum est, quòd nullum peccatum committunt obsessi, quando aliquid peragunt per violentiam, aut sensuum perturbationem. Et ratio primæ partis est: Quia peccatum debet esse voluntarium: sed quod agitur per violentiam, voluntarium non est, vt ex se patet: ergo nullum peccatum committunt in eo, quod dœmoniaci agunt à dœmone coacti. ¶ *Deinde*: Nemo peccat, nisi per actiones sibi moraliter proprias: sed actiones per violentiam ab energumenis peractæ non sunt ipsorum moraliter propriæ, sed dœmonum: ergo nec in eis peccant. Explicatur: qui violentiam patitur, propriè non agit, sed patitur: sed qui patitur, nequit per actiones peccare: ergo energumeni, quando per violentiam illatam à dœmone operantur, per illas actiones nequeunt peccare. Quapropter, quando dœmoniaci per violentiam blasphemias proferunt, homines lacerant, & occidunt, aut mutilant, qualiter legitur *Act.* 19. de quodam arreptitio; fornicantur, aut occulta crimina revelant, in his non peccant, quia ipsi non agunt, sed aguntur; nec ipsi proprijs membris vtuntur, sed, eis passivè se habentibus, dœmones illis vtuntur. Vnde legimus in Divo Augustino *lib.* 15. *de Civitate Dei*, *cap.* 24. *Dœmones incubos sæpè improba libidine mulieres vexasse.* Et Torre 2.2. *quæst.* 90. *art.* 2. *d.* 20. ait, se legisse, quòd quædam monialis per multos annos à dœmone incubo nolens patiebatur. [redacted] In quibus, etsi difficilior sit pugna, tamen si fortiter resistunt, triumphus, & merces erit absque dubio copiosior.

49 Ratio secundæ partis est: Nam, perturbata à dœmone phantasia arreptitij, erroneè invincibiliter apprehenditur vt bonum, quod in se est malum: sed operationes ortę ex conscientia erronea invincibili non imputantur ad culpam: ergo nec operationes pravę ortæ ex perturbatione phantasiæ arreptitijs imputantur ad culpam; maxime cùm ipsi non sint in causa huius perturbationis, sed vnicè ex dœmonis malitia oriatur. ¶ Ex quo sequitur, quòd si allecti tentationibus, suggestionibus, & suasionibus dœmonum, quę vehementiores absque dubio in arreptitijs sunt, opera prava, & peccaminosa committant, à culpa non excusabuntur, quia tunc liberè, & absque coactione peccant. Et sic, ait Abulensis, peccavit Saul, quando arreptus à dœmone prophetabat, & misit lanceam in David, vt occideret eum: quia per suggestionem dœmonis, & ex invidia David occidere volebat. Videantur Abulensis *in cap.* 8. *Matth.* *quæst.* 114. & Torre 2. 2. *q.* 9. *art.* 2. *disp.* 20.

*** *** ***

PUNCTUM VI.

Qui modus servandus est, vt licitè Adiuratio fiat?

CUm omnium opinione, & consensu opus valde arduum sit dœmones ab obsessis per exorcismos expellere; & ideo Apostoli admirabundi dixerunt (Lucæ 10.) *Domine etiam dœmonia subijciuntur nobis*: Et experientia teste ad res arduas perficiendas non pauca necessaria sint; ideo qui huic muneri incumbunt, & tyrannum hunc ex hominis sede pellere nitantur, non minus machinis spiritualibus, quàm prudentia, ingenio, & scientia indigent; tum, vt & bellum hoc licite, & sine errore aggrediantur; tum, & maximè, vt iam inceptum faciliter perficiant: quæ equidem qualiter tractanda sunt, hic breviter explicare contendimus. Sed quia de Ministris, & exorcismorum virtute suprà egimus; his prætermissis, solùm quæ dœmonibus pręcipere, & interrogare, & in quibus fidem præbere possint, & de loco, vbi exorcisandi sunt, tractare impræsentiarùm in animum duximus.

§. I.

Quæ possit Exorcista à dœmone interrogare?

50 POstquàm Exorcistæ seriò, & diligenter exploratum habeant, tum ex signis huiusque traditis, tum ex sapientium consilio; in aliquo homine esse inhabitantem dœmonem, curent se spiritualibus armis munire, vt sic ad abigendos potentissimos hostes securius accedant: *Induite vos* (verbis Apostoli loquor) *armaturam Dei, vt possitis stare adversus insidias diaboli, quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem, & sanguinem, sed adversus Principes, & Potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Propterea accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ, & calceati pedes in præparatione Evangelij pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite, & gladium spiritus (quod est verbum Dei) per omnem orationem, & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu, & in ipso vigilantes in omni instantia, & obsecratione.* Hucusque Apost. *ad Ephes.* 6. Assumant deinde ieiunij arma; quia, vt ait Christus Dominus Matthæi 17. & Marc. 9. *Hoc genus dœmoniorum non ejicitur nisi in oratione, & ieiunio.* Accedant gladio spei innixi, non solùm quòd Deus est potens dœmonia ejicere, verùm etiam, quòd hanc victoriam per seipsos, vt tanti Regis ministros, adepturus est. Sed anchoram humilitatis non deserant, nè sibi accidat, quod de quodam Exorcista enarrat Divus Greg. *lib.* 1. *Dialog. cap.* 10. qui ob arrogatam sibi virtutem ejiciendi dœmonia, à dœmonibus ipsis pos-

Qualiter Exorcista præparandus est ad obsessum adiurandum.

possessus est. Et recordentur simul illius facti S. Pauli Simplicis, cuius humilitate devictus diabolus ab obsesso discessit eiulans, se Pauli humilitatem, & simplicitatem sustinere non posse, & ideo à dœmoniaco aufugere. Deinde curent obsessum ex omologesi peccatorum conscientiam purgare, & sic ad Eucharistiam accedat, vt ait Divus Thomas *in 4. distinct. 9. art. 5. quæstiunc. 2.* Quidquid alij impie, & sine fundamento dicant, negando esse licitum Eucharistiam energumenis porrigere: Quia cùm energumeni habeant lucida intervalla, & tunc perfectum rationis vsum, nulla est ratio, quare ad sacramenta accedere non possint; imò & debeant, vt inde vires accipiant ad fortius dœmonum incursibus resistendum. Sic ergo tam Exorcistæ, quàm energumeni muniti, impavidè hoc bellum, vt Ecclesiæ ministri, aggrediantur: Nam si timide accedant, tempus inutiliter terent; quia timidos dœmonia non formidant. Sed qualiter in adiurando procedere debeant, aliquibus quæstionibus decidemus.

Exorcista tantùm dœmoni imperare valet, quæ ad eius conducunt expulsionem.

5 Rogabis *primò*: Quæ dœmonibus imperare, & interrogare Exorcista potest? ¶ Respondetur cum communi sententia, quòd tantùm ei imperare licèt, quòd à nocendo desistat, & interrogare ea omnia, quæ ad eius expulsionem conducunt. Ratio primæ partis est: Quia solam hanc potestatem Christus suis ministris reliquit, quando dedit eis potestatem calcandi dœmones *Lucæ* 10. & ejiciendi dœmonia *Marci vltimo*: ergo sine fundamento alia potestas adstruitur. Ratio secundæ partis est: Nam, concesso fine, conceduntur tantùm media ad illum necessaria: sed solùm aliqua ab energumeno interrogare est medium necessarium ad expellendos dœmones: ergo tantùm licebit à dœmone interrogare, quæ necessaria sunt ad expulsionis finem. Aliàs si alia ab eo quærantur, videbitur cum dœmone habere comercium, quod superstitionem redolet. Ita Divus Thom. 2. 2. *quæst.* 90. *art.* 2. ibi Caiet. & Torre *in Praxi Exorcistarum, advert. 6.* Sylvester verb. *Adiuratio*, Sotus *de Iustitia, & Iure, lib. 8. quæst. 3. art. 2. pagina* 711. Lessius *lib. 2. cap. 42. dub. 13. num.* 70. Valent. 2. 2. *disp. 6. quæst. 8. punct. 2. quæst. 2.* Navarrus *in Summa, cap. 11. num.* 28. Palaus *tract.* 14. *disp. 4. punct. 4. num. 3.* Suarez *tom. 2. de Relig. lib. 4. cap. 2. num.* 8. Sanchez *lib. 2. Summæ, cap.* 42. *num.* 19. Thyræus *part. 3. cap. 46. num.* 23. Trullench *lib. 1. Decal. cap. 10. dub. 14. num. 9.* Leand. *tract. 9. disp. 5. quæst. 96.*

Illicitum est præcipere superiori dœmoni, vt inferiorem expellat.

52 Ex quibus infertur *primò*, illicitum esse, Exorcistam præcipere superiori dœmoni, vt inferiorem expellat: Tum quia hoc esset habere aliquam cum dœmone societatem, quod improbat Apostolus *ad Corinth. 1. cap. 10.* illis verbis: *Nolo vos fieri socios dœmoniorum.* ¶ Tum quia hoc est petere ab eo aliquod beneficium, quod illicitum est. ¶ *Tum denique*: Quia in hoc præcepto videtur tacite fateri, quòd exorcismi Ecclesiæ non habent sufficientem virtutem ad expellendos dœmones, quod falsum est. ¶ *Tum & vltimò*: Quia vel virtus exorcismorum est sufficiens ad superiores dœmones fugandos, vel non? Si dicatur hoc secundum, derogat Ecclesiæ, & Christi potestati: Si dicatur primum, ad quid quæritur, & postulatur à dœmone superiore, quòd inferiorem expellat? cùm virtus sufficiens ad superiores fugandos, potiori titulo inferiores fugabit: ergo semper est illicitum à dœmone superiore præcipere, vt inferiores expellat. ¶ Ex quibus impugnata manet ratio, qua videtur moveri Bonac. *tom. 2. disp. 4. quæst. 4. de Iuram. puncto vltimo, num. 5.* & Sylvester verb. *Adiuratio, quæst. 5. ad 2.* ad asserendum hæc à dœmone posse peti. Sed isti Doctores, si attentè legantur, solum dicunt, quòd dœmoni potest præcipi, quòd secum totam legionem ducat, & cum omnibus eius socijs à corpore exeat, quod vtique licitum est: Cùm contra omnes dœmones tam superiores, quàm inferiores præceptum expulsionis feratur. Dicta tenent Sanchez *num.* 21. Lessius *lib. 2. cap. 44. dub. 6. num.* 46. Sotus *loco citato*, vers. *Ex his ergo, pagin. 710. in fine*, Palaus *num. 9. &* 10. & alij.

De nomine & numero obsessorū, nec non & de causa ingressus interrogari possunt dœmones.

53 Infertur *secundò*, posse à dœmone interrogari (*primò*) nomina eorum, qui in obsesso inhabitant, vt sic adiuratio adversus eos nominatim dirigatur: Et patet exemplo Christi, qui dœmonem interrogavit Marc. 5. v. 9. *Quod tibi nomen est?* Sic Thyreus *de Dœmoniac. cap. 46. num.* 23. Delrius *lib. 6. Disquis. cap. 3.* Sanchez *num.* 23. Palaus *num.* 5. Secundò, causam sui ingressus; vt, ea remota, eius vires labefactentur, & facilius fugentur. Tertiò, quot sint hominem inhabitantes, vt sic Exorcista cognoscat, quibus cum hostibus pugnaturus est: Quia licèt dœmon frequenter mentiatur, tamen exorcismis cogitur manifestare ea, quæ ad causas obsessionis pertinent, vt ex Thyręo, & Delrio docet Sanchez *num.* 23. atque ideo in Sacerdotali Romano hæc omnia inquirere pręcipitur. Quapropter hanc sententiam tenent communiter DD. tum iam relati, tum etiam Sylvester verb. *Adiuratio, quæst. 5. num. 3.* Lessius *lib. 2. cap. 44. dub. 13. n.* 73. Palaus *punct. 4. cit. num. 5.* Torre 2. 2. *quæst.* 90. *art. 2. advert. 6. num.* 11. Trullench *num. 9. dub. 14.* Bonac. *disp. 4. quæst. 1. puncto vltimo, n. 8.* Leand. *tract. 9. disp. 5. quæst. 70.*

Valet Exorcista petere à dœmone signum egressus.

54 Rogabis *secundò*: An sit licitum petere à dœmone signum sui egressus? ¶ Negant Sotus *de Iustitia, lib. 8. quæst. 3. artic. 2. solut. ad 2. argumentum, pagina mihi 712. in principio*, & Ciruelo *de Superstitione, part. 3. capit. 8.* Et rationem tradunt: Quia dœmon est mendax, & mendacij pater; & ideo nec illi, nec suis signis, & testimonijs vlla est adhibenda fides: ergo inutile est, imo & superstitiosum, ab eo signum sui egressus quærere. ¶ Sed vt omnino certum tenendum est, id omni superstitione carere: *Primò*: Quia in Sacerdotali Romano præcipitur, quòd Exorcista expostulet hoc signum à dœmone: ergo quia licitum est. ¶ *Secundò*: Quia, si ratio Magistri Soti valeret, nil ex dictis suprà *num.* 53. possemus à dœmone quærere, & sciscitari: si ergo prędicta interrogare possumus, quia etsi sit mendax, de his, quæ ad eius expulsionem attinent, vi exorcismorum cogitur vera dicere, etiam signum sui discessus poterimus ab eo quærere, vt sic eius expulsio nobis manifestetur. ¶ *Tertio*: Quia credendum est, Christum potestatem ad manifestandam dœmonis expulsionem Ecclesiæ suæ concessisse; & consequenter ad petendum signum, quo expulsio manifestetur, sicut & concessit ad eum expellendum; cùm vna ex alia sequatur. Bene ve-

verùm est, quòd, etsi tradant signum, non ob id adstringuntur dœmones ad non redeundum; sed si non iterum corpus obsessi subintrant, ideo est, quia, vt ait Abul. 1. *Reg.* 16. *quæst.* 41. alia superiori causa impediuntur. Ita tenent Thyræus *de Dœmoniac.* 3. *part. cap.* 46. *num.* 23. Delrius *lib.* 6. *cap.* 3. Sanchez *num.* 28. Palaus *num.* 11. Bonac. *num.* 14. Trullench *num.* 10. & alij. Ex quibus patet ad Soti argumentum.

Quid sentiant DD. circa quæstionem, an sit mortale, vel &c. aliquid vanum à dœmone quærere?

55 Rogabis *tertio*: An Exorcista peccet mortalitèr, si vnam, vel alteram rem vanam, & curiosam à dœmone interroget? ¶ Esse tantum veniale, tenent Caiet. 2. 2. *quæst.* 90. *art.* 1. Suarez *tom.* 2. *de Religione, lib.* 4. *cap.* 2. *n.* 9. Navarrus *in Summa, cap.* 11. *num.* 27. Sotus *quæst.* 3. *citata, ad secundum argum. pag.* 711. *in fine*, Sanchez *num.* 25. si non deprecativè, sed coactivè fiat, & minime ei dando fidem. ¶ At Palaus *n.* 8. *punct.* 4. relatus docet esse mortale, quærere à dœmone quamlibet rem vanam, & inutilem ad expulsionis finem. Et movetur: Quia hoc à dœmone nequit peti coactive, sed deprecative: cùm solùm habeat Exorcista à Christo potestatem ad cogendos dœmones, vt ab obsessis exeant, non tamen vt vana sibi revelent: ergo si ab eo id petit, est deprecative, & non coactive: sed petere quamlibet rem deprecative à dœmone omnes fatentur esse mortale: ergo mortale est curiosa à dœmone quærere.

Nostra sententia proponitur.

56 Nos verò propriam mentem duplici conclusione declaramus. Dicimus ergo peccare mortalitèr (*primò*) qui longos, & inutiles sermones cum dœmone obsidente habet: Quia hoc iam est amicitiam cum eo inire; cùm tantùm cum amicis ita familiariter agamus. Secundò, qui hanc, vel illam rem à dœmone media interrogatione addiscere vult: Etenim hoc est beneficium aliquod ab eo expectare; quod certe superstitiosum est. Tertiò, si adsit periculum, quòd dœmon occulta delicta prodeat: Quoniam graviter tenemur infamiam proximi vitare. Quartò, si ea interroget non coactive, sed deprecative: Quia hoc esset eius discipulus fieri, & humiliter illi subjici, quod illitum est. ¶ Dicimus *secundo*, quòd si coactive, & imperative hanc, vel illam rem vanam, & inutilem à dœmone interroget, tantùm committet peccatum veniale curiositatis. ¶ Pro quo nota (*primò*) ex Caietano 2. 2. *quæst.* 90. *art.* 1. quòd hos communes actus exercere possumus cum diabolo, vel tanquàm cum hoste, vel tanquàm cum socio, seu non hoste. Primo modo nullum est peccatum: quia sic agimus contra eos, compellendo vel exorcismis, vel divina virtute, vt ab obsessis exeant. Secundo modo, quandoque est mortale, quandoque est veniale: Est mortale, si amicitiam cum eo inimus, aut actum perfectè socialem habemus: est verò tantùm veniale, quando actum imperfecte socialem cum eo gerimus. ¶ Nota (*secundò*) ex eodem Eminentissimo Caiet. quòd actus socialis cum dœmone potest esse perfectus, & imperfectus: Actus socialis perfectus est, vti voluntaria dœmonis confabulatione, servitio, doctrina, & similibus: quia hæc sunt propria munera socialis vitæ. Actus verò socialis imperfectus est, si quis ex levitate, aut curiositate, non credens, se in hoc divinam Maiestatem offendere, cum dœmone casu occurrente in assumpto corpore, vel arreptitio per modum transeuntis loquitur, inquirit curiosa, facit aliquid vanum ab eo fieri, putà movere lapidem. In his enim actibus licèt sit perfecte ratio humani actus, non tamen est perfecte ratio socialis. ¶ Ex quibus sic notatis iam probatur nostra conclusio: Nam coactive hanc, vel illam rem vanè à dœmone interrogare, est actus imperfectè socialis: sed actus imperfectè socialis est peccatum veniale; sicut in quolibet alio genere peccati mortalis, actus imperfecti in esse talium sunt tantùm peccata venialia, vt est constans apud DD. ergo vnam, vel alteram rem à dœmone occurrente in assumpto corpore, vel arreptitio coactivè, & curiosè interrogare, est peccatum veniale. Sic ergo explicata prima sententia nobis, sicut & Sanchez, & Bonac. arridet: & fortè nil aliud docent Doctores suprà relati, vt eos intuenti constabit.

57 Vndè hìc duo cavere debeat Exorcistæ: primò ne cum dœmone jocentur, aut nugacia verba misceant; quia *sancta sanctè tractanda sunt*, & Deus graviter similia punire solet, vt refert Delrius *lib.* 6. *Disq. Mag. cap.* 2. *quæst.* 3. *sect.* 3. in 4. remedio: Vbi ait, quòd frater, qui dum obsessum exorcizavit, cum dœmone jocavit, adeò ab eo cruciatus est, Deo sic in pœnam peccati permittente, vt vitam cum difficultate salvaret. Secundò cavere debent, ne permittant dœmoni plura loqui, sed vnicè quòd ad interrogata respondeat: Quia in multilo-quio plura occulta crimina manifestare, & aliquos errores edocere solet. Quam doctrinam accepimus à Divo Thoma 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 4. *in corpore.* Vbi postquàm docet, quòd etsi dœmon aliquando vera dicat, tamen consuli non licet, quia intendit his responsis hominum perditionem, sic concludit: *Unde Athanasius exponens illud, quod habetur Lucæ* 4. Increpavit illum dicens: Obtumesce, *dicit*: *Quamvis vera fateretur dœmon, compescebat tamen Christus eius sermonem, ne simul cum veritate etiam suam iniquitatem promulget, vt nos etiam assuefaciat, ne curemus de talibus, etsi vera loqui videatur. Nefas enim est, vt cùm adsit nobis Scriptura divina, à diabolo instruamur.*

Duo notanda in præsenti.

58 Rogabis *quartò*: An liceat Exorcistæ dœmonem interrogare coactivè aliquam veritatem, quam prudenter credit ad gloriam Dei, & aliorum vtilitatem valde expedire? ¶ Et ratio dubitandi est: Quia Exorcista non videtur habere potestatem ad dœmonem interrogandi, nisi ea quæ ad eius expulsionem conducunt: sed hoc ad dœmonis expulsionem non conducit: ergo nec est licitum ea interrogare. ¶ *Deinde*: Interrogare, seu discere aliquid à dœmone est cum eo inire quandam societatem, seu commercium: sed hoc vt superstitiosum damnatur 1. ad Corinth. 10. illis verbis: *Nolo vos socios fieri dœmoniorum*: ergo superstitiosum est quamlibet rem, etsi aliàs ad Dei gloriam, & fidelium vtilitatem conducentem, dœmonem interrogarre.

Videtur, quòd nulla veritas etiam conducens ad aliorum vtilitatem potest ab obsesso interrogari.

59 Sed vt omnino certum tenendum est, non esse illicitum Exorcistam aliquid à dœmone semel, aut iterum coactivè quærere, quod ad gloriam Dei, & proximorum vtilitatem cedit. Hęc assertio, quam à nullo vidimus negatam, docetur expresse à Divo Thoma 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 4. Vbi inquirit, an divinatio, quæ fit per invoca-

Sed verius est oppositum ex Div. Thomæ mente.

tationes dœmonum, sit licita? Et ad primum argumentum, quod id intendebat probare; ex eo quòd Christus interrogavit occulta, scilicèt nomen ab illo dœmone, de quo dicitur Marci 5. sic respondet: *Ad primum, Dicendum, quòd sicut Beda dicit* Lucæ 8. *non veluti inscius Dominus inquirit, sed vt, confessa peste quam tolerabat, virtus curantis gratior emicaret. Aliud autem est inquirere aliquid à dœmone sponte occurrente, quod quandoque licet propter vtilitatem aliorum, maximè quando divina virtute potest compelli ad vera dicenda: & aliud dœmonem invocare ad cognitionem occultorum acquirendam ab ipso.* In quibus verbis satis clare nostram demonstrat assertionem. Nam imprimis ait, quòd licèt non frequenter, quandoque tamen licet inquirere à dœmone sponte occurrente aliquid ad aliorum vtilitatem conducentem: Secundò docet, quòd hoc præcipuè licet, quando divina virtute potest compelli ad vera dicenda: sed divina virtus, qua compelli potest, est virtus in exorcismis, & Ecclesiæ ministris existens: ergo medijs exorcismis potest aliqua veritas ad Dei gloriam, & aliorum vtilitatem conducens à dœmone in obsesso latitante inquiri. Tertiò in authoritate allegata contradistinguit Divus Thomas invocare dœmonem ad cognitionem occultorum ab ipso acquirendam, à quærere ab eo sponte occurrente aliquam vtilem veritatem: & differentiam docet esse in eo, quòd invocatio affert secum pactum implicitum cum dœmone, & ideò est illicita; inquisitio verò veritatis vtilis nullum pactum, seu societatem cum dœmone habet: *Tunc sic*: Sed tantùm adversarij nostram conclusionem impugnare possunt, quia credunt in tali interrogatione adesse aliquod pactum, seu societatem cum dœmone: ergo licita prorsus est.

Roboratur nostra assertio.

60 Deinde: Idem Angelic. Doct. 2.2. *q.90. art.2. in corpore*, postquam dixit, quòd non est licitum adiurare dœmones ad aliquid ab eis addiscendum, vel per eos obtinendum, quia hoc pertinet ad aliquam societatem cum eis habendam, ab hac generali regula excipit: *Nisi fortè ex speciali instinctu, vel revelatione divina aliqui Sancti ad aliquos effectus dœmonum operatione vtantur, sicut legitur de Beato Iacobo, qui per dœmonem fecit Hermogenum ad se adduci*: Ergo ex genere suo addiscere, seu interrogare vnam, vel alteram rem à dœmone non est ita intrinsece malum, vt semper sit illicitum, sed aliquando poterit esse licitum: ergo ex aliquo speciali Dei instinctu, & quando ad Reipublicę, aut proximorum vtilitatem conducit, poterit aliquis à dœmone obsidente aliquam veritatem sciscitari. Quapropter Caietan. explicans Angelic. Doctoris relata verba, sic optimè ait: *Cum his autem omnibus stat, quòd per accidens licitum esse potest, ab occurrente dœmone inquirere, & cum eo loqui propter aliorum vtilitatem, vt Author in allegata authoritate dicit, si casus accidat, quasi testimonium ab hoste oblato exigens. Et tunc tanquam cum hoste hæc agenda sunt, & per modum transeuntis. Ex quo namque hoc est per accidens, non exigitur compulsio, nec expulsio nisi quoad finem, hoc est, quòd finis proximus sit imminens vtilitas, hoc exposcens ad honorem Christi, quod rarò, aut nunquam accidere videtur, nisi his, qui possunt dæmones compellere.* Hucusque Eminent. Doct. Caiet.

Ostenditur à ratione.

61 Præterea ostenditur conclusio: Quia quando hostiliter agitur cum dœmone, nullum pactum, seu societas cum eo contrahitur; quia nemo cum hoste *vt tali* societatem habere potest: sed quando ab eo interrogatur aliqua veritas ad Dei gloriam, & vtilitatem proximi conducens, hostiliter agitur cum dœmone: ergo nullum pactum, nullaque societas cum eo habetur: ergo nec est illicitum. Patet hæc consequentia: quia ideo talem veritatem à dœmone interrogare esset illicitum, quia in hoc adesset cum eo vel societas, vel pactum aliquod. Minor difficilis suadetur. Tunc hostiliter agitur cum dœmone, quando ipse cogitur contra propriam voluntatem aliquid dicere, aut facere: sed, quando Exorcista interrogat à dœmone aliquam veritatem ad Dei gloriam, & proximorum vtilitatem conducentem, tunc contra propriam voluntatem cogitur ea manifestare; cùm per omnia quæ agit, semper intendat hominum perniciem, & à Dei cultu nos avertere, vt docet D.Thom. 2.2. *quæst. 95. art. 4.* ergo tunc hostiliter agitur cum dœmone; & consequenter talis interrogatio superstitiosa non est.

Confirmatur

61 Confirmatur *primò*: Quia, vt suprà docuimus *num. 56.* Exorcista vnam, vel aliam rem curiosam à dœmone coactivè sciscitans non committit peccatum superstitionis, sed curiositatis vanæ, quæ tantùm venialis est, vt est communis sententia, tenentque Navarrus, Suarez, Sanchez, Valentia, Sotus & alij apud Sanchez *num. 25.* & Leandrum *quæst. 74.* ergo nullum erit peccatum, etiam curiositatis, à dœmone interrogare veritatem ad Dei gloriam, & proximorum vtilitatem conducentem, & maxime si ad bonum commune Ecclesiæ, aut Regni expediat. ¶ Confirmatur *secundò*: Inquisitio invocativa dœmonis distinguitur à Divo Thoma *quæst. 95. art. 4. ad 1.* contra inquisitionem per occursum dœmonis: sed illa est intrinsecè superstitiosa, continensque pactum cum dœmone: ergo hæc nullum pactum cum eo habet, & consequentèr illicita non erit. Nostram conclusionem docet Divus Thomas *loco relato*, cui adhærent Caietanus *ibi*, Tabiena verb. *Invocatio, num.2. quæst.1.* & verb. *Adiuratio, num.6. conclus.10.* Sotus *lib.8. de Iust. & Iure, quæst.3. art. 2. in solutione ad 2. pagina mihi*, 712. Sanchez *n.24.* Bonac. *disp.4. quæst.1. punct. vltimo, num.8.* Trullench *lib.1. Decal. cap.10. dub.14. n. 9.* Licèt optimè aliqui ex his Doctoribus notent, quòd hoc non cuilibet licet, sed tantùm eis, qui à Deo potestatem ad dœmones compellendos habent, aut insigni sanctitate pollent.

Argumentorum solutio.

63 Ex quibus patet ad primam rationem dubitandi: Quia quidquid expedit ad Dei gloriam, & proximi vtilitatem, conducit ad dœmonis expulsionem, vt vidimus ex Caiet. *num. 60.* Cùm illa abhorreant dœmones, & prædictam veritatem manifestare inviti cogantur. ¶ Ad secundam, Dicimus, quòd interrogatio deprecativa, seu in vocativa secum affert societatem cum dœmone, & hæc est illicita, & reprobata ab Apostolo: At interrogatio compulsiva, qualis est de qua in præsenti, potius ab eorum societate recedit, & ita omninò est licita. Videantur Div. Thomas 2. 2. *quæst. 90. artic.* 2. *ad* 3.

***

§.II.

§. II.

An Dæmoni vi Exorcismorum aliquid manifestanti in ordine ad causam ingressus fides adhiberi possit?

LIcèt titulus propositus vniversaliter loquatur, tamen claritatis gratia illum ad vnum casum, in quo potior vrget difficultas, restringimus: quia quidquid de hoc dictum fuerit, potest & alijs proportionabiliter applicari.

Argumenta pro eo quòd licet rebaptizari ob dæmonis testimonium.

64 Quæres ergo: An si dœmon vi exorcismorum fateatur causam sui ingressus esse, quia obsessus invalide fuit baptizatus, debeat ei in hoc casu fides adhiberi, & energumenum iterum sub conditione baptizari? Hic casus satis difficilis est, & à nullo vidi decisum, & ideo optarem potius aliorum sententiam audire, quàm propriam proferre. Partem ergo negativam suadent sequentia argumenta. 1. Nam dœmon est pater mendacij, & in omnibus hominum perniciem intendit, etsi vera aliquando dicere videatur, vt docet Div. Thom. 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 4. *in corpore*: ergo ei fides adhibenda non est. Quapropter Div. Chrysostom. *tom.* 2. *concione* 2. *de Lazaro* exponens illa verba, quæ Christus spiritui immundo dixit Marc. 1. *Obmutesce, & exi ab homine*: sic ait: *Salutiferum hoc nobis dogma datur, ne credamus dœmonibus, quantumcunque denuntient veritatem.* ¶ 2. Si per dœmoniacum dicat dœmon, se esse animam alicuius defuncti, consulatque, ei suffragia fieri, aut aliquid proprio domino restitui, docent communitèr DD. apud Thomam Sanchez *lib.* 2. *Summ. cap.* 38. *à num.* 23. ei credendum non esse, nec ratione dicti dœmonis facienda esse, quæ præscribit: & tamen hæc sancta sunt: ergo licèt rebaptizare energumenum sanctum sit, ob dœmonis testimonium faciendum non est. ¶ 3. Si dœmon manifestet, quòd in proximi dedecus cedit, credi nequit, vt tenet communis sententia; sed quòd invalide baptismus sit collatus, cedit in dedecus collatoris: ergo hoc dœmoni manifestanti credi nequit. ¶ 4. Ideo in prædicto casu dœmoni credendum esset, quia aliàs adultus condemnabitur: sed hoc est falsum, cùm per baptismum flaminis, seu per contritionem, charitatisquè actum adultus possit iustificari: ergo ob hoc condemnationis periculum nequit dœmon credi, & eius vnico testimonio energumenus sub conditione baptizari. ¶ 5. Quia difficile creditu videtur, quòd baptizans, maximè publicè, nisi ex defectu intentionis omittat aliquid de essentia baptismi, cùm verba constituentia formam illius pauca sint, & ab omnibus perfectè memoriæ tradita: sed nisi evidentibus comprobetur signis, aut testimonijs, præsumi, aut credi non potest de Sacerdote aliquo malitia adeò gravis, qualis est baptizare sine intentione debita: ergo diabolo in energumeno id testificanti fides adhibenda non est. His non obstantibus:

Prima ratio affirmans id licere.

65 Partem affirmativam suadent non contemnendæ rationes. Prima: quia quando adest dubium probabile de nullitate baptismi, repetendus est, vt pluribus citatis docuimus tom. 1. *tract.* 2. *cap.* 6. *punct.* 4. *num.* 1. Imò Reginaldus *lib.* 27. *cap.* 7. *num.* 53. credit esse rebaptizandum: *Quando sunt aliqua indicia ad suspicandum aliquid de necessarijs baptismi esse omissum, aut eum, qui offertur esse iam baptizatum, non tamen sufficientia ad ferendum absolutum iudicium.* Et Gaspar Hurtado *disp.* 1. *de Bapt. diffic.* 12. *pagin.* 50. hæc habet: *Quoties pro parte negativa, sive facti, sive iuris, est probabilis opinio, aut saltem est prudens, aut probabilis coniectura, aut suspicio, quamvis pro parte affirmativa sit prudens, aut probabilis opinio, seu iudicium, tunc baptismus non est moraliter certus....ac proinde periculum manendi re ipsa absque baptismo.* Vnde infert, tunc esse rebaptizandum. Et Thomas Sanchez *in Manuscrip. tractat. de Baptismo, dub.* 6. *concl.* 2. relatus à Quintana-Dueñas *sing.* 8. *num.* 8. ait: *Ut iteretur baptismus sub conditione, non est opus vehemens dubium prioris baptismi, sed satis est dubium aliquantulum probabile arbitrio prudentis, ita vt non iudicetur potius scrupulus.* Et denique Ioannes Sanchez *in Selectis, disp.* 40. *&* 44. *maximè num.* 40. concludit esse iterandum baptismum: *Ex quocumque capite oriatur dubitatio, cùm ratione dubij licitè fiant: Et vndequaque oriatur ambiguitas, apposita conditione, sit vincenda.* Sed in nostro casu est non solùm rationabilis suspicio, sed etiam dubium; cùm sint aliqui testes pro tunc, & in hac causa fidedigni, quales sunt dœmones, qui contrarium doceant: ergo tunc iterari baptismus debet.

66 Secunda: Ideo rebaptizandus energumenus non esset, quia dœmoni non est credendum; cùm sit mendacij pater: sed in his, quæ pertinent ad causas ingressus, exorcismorum virtute cogitur dœmon ad veritatem dicendam, vt docet Delrius *lib.* 6. *Disq. Mag. cap.* 3. Thyræus *de Spirituum Apparitionibus, cap.* 15. *num.* 20. Sanchez *num.* 23. *&* 28. & Araujo *in Decisionibus Moralibus, quæst.* 24. *num.* 65. ergo, licèt in alijs rebus non sit eis credendum, tamen in his, quæ vi exorcismorum manifestantur, potest illis fides adhiberi. ¶ Tertia: Si dœmon vi exorcismorum manifestet, causam sui ingressus esse aliquod maleficium, ei statim fides adhibetur, magnoquè studio obligatur ad illud afferendum, vt comburatur: ergo idem dicendum est, quando fatentur aliam esse causam, verbi gratia, nullitatem baptismi, ob quam energumenum ingressus est.

Secunda, & tertia probatio.

67 Quarta: Quia non est novum, nec insolitum, quòd dœmones aliquando vera fateantur: Nam, vt ait Divus Thom. 2. 2. *quæst.* 176. *artic.* 6. *ad* 1. *Quando propheta dœmonum à dœmonibus instruuntur, aliqua vera prædicunt, qualitèr fecerunt Baälam* Numer. 4. *& Sibillæ*. Et 2. 2. quæst. 95. art. 4. ad 1. docet, quòd *Divina virtute potest compelli ad vera dicenda.* Et in corpore, loquens de illo dœmoniaco *Lucæ* 4. quem obmutescere præcepit Christus, inquit ex D. Athanasio: *Quamvis vera fateretur dœmon, compescebat tamen Christus eius sermonem, ne simul cum veritate etiam suam iniquitatem promulget.* Ergo ex quo frequenter falsa dicat, non obest, quominus aliquando vera proferat; & ita accidit, quando divina virtute ad id eum Exorcista compellit. ¶ Quinta: Angelic. Doct. *opuscul.* 17.

Quarta, & quinta ratio.

cap.

*cap.*10. docet, quòd etsi detur; *Quod diabolus aliquem incitet ad Religionem intrandam; hoc opus bonum est, & bonis Angelis congruum. Vnde non est periculum, si quis in eo consentiat*: sed conferre baptismum opus bonum est, imò ad salutem æternam necessarium; & in eo quòd sub conditione conferatur; nullà irreverentia ei irrogatur: ergo, etsi ad hoc dæmonis testimonio aliquis moveatur, nullo modo peccabit.

Sexta, septima, & octava ratio.

68 Sexta: Praxis communis est in pluribus Hispaniæ hospitalibus gravium Doctorum sententia firmata, vt docuimus *tract.* 2. *cap.* 6. *punct.* 4. *num.*64. quòd infans inter catholicos ad valvas ecclesiæ expositus, iterum baptizetur, etsi secum ferat schedulam de baptismo; & hoc non alia ratione, nisi ob periculum nullitatis baptismi: quia in simili casu confertur festinanter, vel à fœmina ignara, aut instanti periculo conturbata: ergo potiori titulo poterit iterum conferri, quando adest positivum testimonium, etsi dæmonis, quòd invalidè aliquis baptismus collatus est. ¶ Septima: Quia Monialis illa energumena, de qua suprà *punct.* 5. §. 2. *num.* 46. quæ meritis S. M. N. Theresiæ Albæ sanata est, iterum est baptizata ob solum testimonium dæmonis, qui id vi exorcismorum manifestavit: quod quidem factum est consilio Prælatorum, & Magistrorum Ordinis Divi Bernardi: ergo in alio simili casu id etiam erit licitum facere. ¶ Octava, & vltima: Quia insolitum non est, ob nullitatem baptismi dæmones in homines intrare; & sola vera prædicti sacramenti collatione ab obsessis egredi: vt octo exemplis confirmat Delrius *lib.* 6. *cap.* 2. *sect.* 3. vbi pagina mihi, 505. littera C. ait: *Secundum remedium est legitimus in Ecclesia sacramentorum vsus. Nam docet experientia, eos, quos constat nondum baptizatos, à maleficijs liberari per baptismum absolutè collatum: eos, quos probabiliter putamus non baptizatos, per baptismum sub conditione id consequi.* Et pro hac sententia refert Sotum *in* 4. *distinct.* 3. *quæst. vnica, art.*9. ergo imprudens non erit solo dæmonis testimonio obsessum iterum baptizare.

Propria mens declaratur, & primò ostenditur.

69 His ergo pro vtraque parte æqua lance libratis fundamentis, diu stetimus, neutri parti determinatè adhærendo: sed post maturum huius difficultatis examen, Dicimus, quòd ex vnico dæmonis testimonio, nisi cum eo adsint aliæ nullitatis baptismi rationabiles coniecturæ, non licet energumenum inter fideles natum, & educatum iterum, etiam sub conditione, baptizare. Et vltra fundamenta superius *num.* 64. stabilita, probatur hæc conclusio (*primò*) Nam Summus Pontifex Innocentius in cap. *Veniens, de Presbytero non baptizato*, ait: *Et certè de illo, qui natus est de Christianis parentibus, & inter Christianos fideliter est conversatus, tam violenter præsumitur, quòd fuerit baptizatus, vt hæc præsumptio pro certitudine sit habenda, donec evidentissimis forsan argumentis contrarium probaretur.* Et ideo nos *tract.* 2. *huius Cursus*, *cap.*6. *punct.* 4. *num.*61. cum Navarro, Coninch, Bonacina, & alijs DD. docuimus, in præsenti casu requiri certitudinem moralem nullitatis baptismi, vt iterum baptizetur: sed dæmonis testimonium nequit inducere certitudinem moralem, vt omnes fatentur: ergo ex illo præcisè nequit sub conditione energumenus iterum baptizari.

Secundò probatur nostra assertio.

70 Secundò: Sotus *in* 4. *dist.* 3. *quæst. vnica, art.* 9. *pag.* 201. abusum rebaptizandi eradicare volens, hæc ait: *Sunt* (*inquam*) *qui nullum periculum imminere putant, dummodo sub conditione rebaptizent.... Audi Augustinum Can.* Solet. de Consecratione, distinct. 4. *ait quippè, quòd quando quis ludicrè, & mimicè, & ioculenter fuisset baptizatus, deberet divinum iudicium per miraculum alicuius revelationis explorari; antequàm ad rebaptizationem recurreretur.* Quæ verba non ita intelligenda sunt, vt expressè postulandæ revelationes sint, hoc enim esset Deum tentare; sed vt perspectum habeamus, quanta diligentia, & certitudo adesse debet, vt rebaptizatio conditionalis fiat: sed ex solo dæmonis testimonio nulla certitudo; imò nec prudens coniectura nullitatis baptismi nascitur: ergo &c.

Tertiò probatur.

71 Tertiò: Tract. 2. citat. huius Cursus, *num.* 55. docuimus cum communi Theologorum sententia; quòd ad iterandum baptismum sub conditione non sufficiat levis suspicio, vel scrupulus, quòd vel non fuerit, aut invalidè fuerit collatus; sed debet esse prudens, & rationabile iudicium homini cordato dignum; hoc est, quòd libratis omnibus motivis hinc inde occurrentibus, intellectus pendulus maneat, ita vt prudenter nulli parti determinatè assentiri possit: sed tale dubium ex testimonio dæmonis per energumenum affirmantis nullitatem baptismi minimè prudenter concipi potest: ergo nec licet eum rebaptizare. Minor, in qua est difficultas, ostenditur *primò*: Nam quis sciens, tum quod ait D. Ioannes de diabolo, cap. 8. vers. 44. *Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere; ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia non est veritas in eo: cùm loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia mendax est, & pater eius.* Tum quod addit Ecclesiasticus 34. his verbis: *A mendace quid verum dicetur?* Et quod ait D. Hieronim. Epist. ad Iulium Diaconum: *Ut mendacibus vera dicentibus non credatur.* Tum etiam quod edocet Angelicus Doctor 2. 2. quæst. 95. art. 4. in corpore: *Dæmon enim* (inquit) *qui intendit perditionem hominum ex huiusmodi responsis, etiam si aliquando vera dicat, intendit homines assuefacere ad hoc, quòd ei credatur, & sic intendit perducere in aliquid, quòd sit saluti humanæ nocivum.* Et quod ex D. Chrysostomo *quæst.*90. *art.*2. *ad* 2. explicans illa verba Christi, Marci 1. *Obmutesce, & exi ab homine*: ita refert: *Salutiferum hoc nobis dogma datur, ne credamus dæmonibus, quantumcunque denuntient veritatem.* Quis (inquam) hæc præsciens, etsi millies dæmon aliquid affirmet, aut dicat, causam ingressus in hoc, vel illo obsesso esse baptismi carentiam; & aliàs videt constare ex libro, in quo baptizati inscribuntur, esse solemniter baptizatum, pendulus manebit, & non potius scripturæ huic, Patrinis, & Parentibus, & fortè pluribus alijs testibus, quàm econtrà diabolo vnicè id neganti, fidem præbebit? Igitur nullum prudens dubium potest ex simili dæmonis testimonio oriri, & consequenter nec licitè sub conditione rebaptizari; cùm ad hoc requiratur ex communi sententia saltem prudens dubium de nullitate baptismi, & quòd sit viro probo, & cordato dignum.

Confirmatur

72 Confirmatur: Nam licèt impossibile non

non sit, quòd dæmon vi exorcismorum coactus veritatem aliquam dicat, tamen experientia teste tot mendacia profert, vt aliquid vix credi potest. Quoties oppignorat fidem, asseverans ab obsesso egressurum, & statim dum avidius exitum expectamus, fidem frangit? Quoties de hoc pignus tradit, & Exorcistis illudit? Omnes, qui huic muneri incumbunt, testes oculares sunt: ergo, licèt vi exorcismorum cogantur ad aliquam fortè veritatem dicendam, tamen tot tunc miscent mendacia, vt fidei indigni sint: quare ex eorum testimonio, etiam vi exorcismorum ex orto, nequit prudens dubium de nullitate baptismi concipi, vt licitè possit dœmoniacus sub conditione rebaptizari.

Si vltra testimoniū dœmonis adsint aliæ coniecturæ, potest iterari baptismus.

73 Diximus suprà *ex unico dœmonis testimonio*: Nam si vltra hoc adsint aliunde probabiles coniecturæ, verbi gratia, vel quòd baptizans erat sagus, maleficus, aut hæreticus; vel fortè tunc graves inimicitias cum baptizandi parentibus habens, expressitque vlciscendi desiderium; vel baptismus secretè, & festinanter collatus fuit, maximè à muliercula huic muneri parùm addicta, & quando magis studet scelus matris tegere, eiusque honori consulere, quàm infantis saluti spirituali providere: Si similes circunstantiæ vltra dœmonis testimonium adsint; & aliàs post longos, diuturnosque exorcismos, aliaque ecclesiastica remedia tentata, nil videant Exorcistæ ad finem intentum proficere; tunc de consilio aliorum DD. & Episcopi, aut proprij Prælati, poterit energumenus sub conditione rebaptizari: Quia tunc iam adest prudens dubium de invaliditate Baptismi, & consequenter licite fieri potest; nec est vera baptismi iteratio, quam Concilia, & SS. Patres damnant: nam vt dicitur in cap. *Solemnitatis* 1. *dist.* 4. *de Consecrat.* & cap. 1. *de Clerico per saltum promot.* & cap. *Veniens, de Presbyt. non batiz. Non monstratur esse iteratum, quod nescitur esse factum.* Quapropter communiter DD. maximè Navarrus *tom.* 3. *cap.* 27. *num.* 246. Sotus *in* 4. *dist.* 3. *quæst. vnica, art.* 9. *pag.* 203. & alij, quos secuti sumus *tom.* 2. *huius Cursus*, *tract.* 10. *cap.* 8. *punct.* 5. *num.* 61. docent ob hanc iterationem baptismi sub conditione factam non incurri irregularitatem.

Solvuntur quinque primæ rationes sententiæ contrariæ.

74 Ex quibus patet ad rationes sententiæ affirmativæ. Nam ad primam, Respondetur verùm esse, prædictos DD. & alios communiter tantùm requirere dubium prudens de invaliditate baptismi: sed hoc prudens dubium oriri nequit ex solo dæmonis testimonio, vt manet probatum. ¶ Ad secundam, tertiam, & quartam, Dicimus, verum esse dœmones aliquando vera dicere, maximè in ordine ad causam ingressus: at nequit eis fides in omibus adhiberi: Cùm longè plura sint mendacia, quæ proferunt, quàm veritates, quas, adhuc vi exorcismorum compulsi, manifestant. ¶ Pro quo, Nota, duo esse rerum genera, quas vi exorcismorum manifestant. Primum est aliquarum rerum, quas credere nullum est inconveniens, qualia sunt, verbi gratia, qualitas, & numerus obsidentium; tempus ingressus, & egressus; quòd causa ingressus sit hoc, aut illud maleficium, quod comburi, aut auferri necesse est, vt egrediatur. Aliæ res sunt, quas exequi non leve adest inconveniens; ita, præscindendo à dœmonis testimonio, fieri licitè nequeunt, vt iteratio baptismi, quæ licitè fieri nequit, & alia similia, quæ in dedecus alicuius personæ, aut irreverentiam rei sacræ cedunt. ¶ Dicimus ergo, quòd Doctores dicentes, posse dœmoni aliquid vi exorcismorum manifestanti fidem adhiberi, loquuntur de rebus primi generis, quas exequi nullum est inconveniens; non verò de rebus secundis. Quia rebus sacris, & honori proximi debetur taliter servari ius illæsum, vt non cuilibet testimonio contra prædicta aliquid manifestanti sit credendum; sed sedulò, diligentissimeque sit examinandum; neque est solo dœmonis testimonio nitendum, vt omne vitetur inconveniens. ¶ Vnde patet etiam ad 5. Ideò enim quis licitè Religionem ingredi potest, etsi ad hoc à dœmone incitetur, quia ingressus Religionis opus bonum est, & ex hoc nullum sequitur inconveniens.

75 Ad sextam, patet ex dictis: Quia ex tempore, quo communiter expositi baptizantur, prudens iudicium est credere, & rationabiliter iudicare, aliqua fortè ex necessarijs omissa fuisse: & qui scribit schedulam, nihil aliud testatur in ea, quàm quòd à fœmina, aut alio sæculari id audivit; cum quo semper compatitur rationabile iudicium, quòd vel ex turbatione, festinatione, ignorantia, & alijs, quæ in simili casu regulariter adsunt, aliquid ex necessarijs ad verum baptismum omissum sit. Vnde prudens, & christiana est prædictorum hospitalium praxis. ¶ Ad 7. Respondetur, tunc ita factum esse, & in omnium conspectu prædictam Monialem rebaptizatam fuisse: sed an rectè, lis indecisa est: & an omnium prædicti Ordinis Magistrorum, & Prælatorum consensu, res satis est dubia. Scimus enim Magistrum Quijada eiusdem Ordinis Divi Bernardi, huius Salmantinæ Universitatis laureatum Doctorem, & sapientissimum Cathedraticum, posteaque Episcopum Mindoniensem, necnon alios Doctores prædictæ Vniversitatis, & non paucos viros doctos nostræ Discalceatæ Familiæ fortiter prædictæ rebaptizatione obstitisse, & plurimos diu hæc detraxisse. ¶ Sed quidquid sit de hoc, qui prædictam energumenam rebaptizari proprio suffragio firmarunt, prudentissimo fundamento ad hoc ducti sunt: Nam vltra dœmonis testimonium, certissimè comprobata sunt acerbissima odia inter baptizantem, & prædictæ Monialis parentes: ac proinde voluit, de his se vlcisci, eorum filiæ baptismum sine intentione debita conferendo: quod, vt audivimus, repentina morte præventus manifestare non potuit: Quæ amnia satis prudens fundamentum est, ad rationabiliter de nullitate baptismi dubitandum, qualiter requiritur ad iterandum sub conditione baptismum. ¶ Ad vltimam, Fatemur, magnam esse vim baptismi ad abigendos dœmones: sed hoc tunc fit, quando licite sub conditione confertur, qualiter absque dubio accidit, dum homines à Delrio relati salvi facti sunt: nec aliud prædicto argumento probatur, vt consideranti constabit. ¶ Quòd autem Sotus Delrij confirmet sententiam, ignoro: quia loco citato illum attentè legi, & nihil ei favens inveni; quin potius totus est impugnando iterationem baptismi. Vnde in nescimus, qua de causa prædictum D. pro sua alleget opinione.

Reliqua diluuntur.

(§§?)

§. III.

§. III.

Aliæ desideratæ quæstiones circa adiurandi modum deciduntur.

Qualiter liceat alapis, sputis, &c. dæmones vexare?

76 PRo perfecta huius materiæ intelligentia; & ne mancus punctus hic relinquatur, rogabis *primò*: An liceat Exorcistis energumenum alapis, flagellis, sputis, & similibus vexare, & opprobrijs dehonestare? ¶ Simancas *de Catholic. Instit. tit.* 63. *num.* 32. Delrius *lib.* 2. *Disquisit. Mag. quæst.* 30. *sect.* 3. Abul. 1. *Reg. cap.* 16. *quæst.* 42. & alij dicunt, hoc esse superstitiosum: quia videtur his actionibus innui, dæmones immediatè affligi alapis, & verberibus cruciari, ac proinde ab obsessis expellendos esse. ¶ Alij verò, vt Thyræus *part.* 3. *de Dæmoniac. cap.* 46. *num.* 31. multis Sanctorum exemplis id esse licitum comprobant. ¶ Nos verò, cum Sanchez *in Summa, lib.* 2. *cap.* 42. *num.* 30. Palaò *num.* 15. Trullench *num.* 11. Bonac. *num.* 14. Raphaël *advert.* 14. dicimus, quòd si hæc omnia adhibeantur, quia creditur habere aliquam virtutem directè ad dæmones cruciandos, & affligendos, absque dubio superstitiosum est: quia, vt suprà diximus *num.* 29. nulla res corporalis directè in dæmones agere potest. Si verò adhibeantur (absque crudelitate tamen, & cum prudentia) in dæmonis contemptum, & contumeliam; tunc licitum aliquando erit: quia cuilibet licet dæmonem contemnere. ¶ Nunquam tamen credimus licitum esse spurcarum, immundarumque rerum, vt stercoris, cornuum &c. fumo, obsessos fatigare: quia indecens est adhuc in contumeliam his rebus vti. ¶ Similiter reprobamus, iuramenta inter adiurandum miscere, & aliqua indecora instrumenta adhibere, qualiter audivimus quosdam Exorcistas imprudenter aliquando adhibuisse: Quia, cùm omnis virtus ad dæmones fugandos à Deo oriatur, moraliter impossibile est, eam communicare, quando actualiter ab Exorcistis offenditur, & medijs illicitis ab eo exoratur. Videantur Delrius, & Simancas *locis suprà relatis*: & insuper Torre *advert.* 5. & Ciruelo *de Superstit.* 3. *p. cap.* 8.

Quædam inferuntur ex dictis.

77 Ex quibus sequitur *primò*: quòd applicare medicamenta, & aliquas medicinales herbas obsessis tunc licebit, quando non creditur eas habere virtutem immediatam in dæmones, sed tantùm in humores, & nocivas qualitates, quibus dæmones vtuntur ad obsessos vexandos. Sic Sanchez *num.* 31. Bonacin. *disp.* 4. *de Iuramento, quæst.* 3. *punct. vltim. num.* 12. Palaus *tract.* 14. *disput.* 4. *punct.* 4. *num.* 16. Leander *tract.* 9. *disp.* 5. *q.* 78. & alij. ¶ Secundo sequitur: quòd superstitiosum non est nomen dæmonis in aliquo papyro scribere, & posteà illud comburere in signum contumeliæ, & dedecoris dæmonis: Quia in hoc nulla clauditur indecentia, & aliàs dæmones maximè humiliari horrent. Ita Sanchez *n.* 33. Trullench *n.* 12. Philiarcus *de Offic. Sacerd. tom.* 1. *part.* 2. *lib.* 3. *cap.* 11. & alij communiter. ¶ Tertiò sequitur, illicitum esse radere pillos, & capillos dæmoniaci ad expulsionem dæmonis: quia hoc superstitiosum pror sus est, nihilque ad finem intentum ex se conducit. Ita Lupus *in Edict. Inquisit.* 3. *part. lib.* 22. *diffic.* 1. Victoria *de Magia, n.* 26. Sanch. *n.* 33. ¶ Quartò sequitur, vanum esse sub excommunicationis pœna dæmonem præcipere, vt ab obsesso exeat: quia dæmon excommunicationis est incapax. Quapropter dum in Sacerdotali Romano dicitur, quòd diabolo similem pœnam Exorcista imponat, solum vult dicere, quòd illum execretur, & maledictionibus afficiat. Sic Suarez *tom.* 5. *in* 3. *part. disp.* 5. *sect.* 1. Torre *advert.* 7. *num.* 15. *pag. mihi*, 844. Trullench *num.* 12. Navarrus *in Sum. cap.* 27. *n.* 13. Sanch. *n.* 32. ¶ Ultimò sequitur: quòd licet aliqua ex huiusque dictis, ob inconvenientia tradita, exequi nequeat Exorcista in dæmones, dum eos exorcismis vexat, tamen debet eos acriter, & durè adiurare, qualiter legimus fecisse Christum Dominum Matthæi 17. v. 18. *Et increpavit illum Iesus; & exijt ab eo dæmonium.* Et Marci 9. v. 24. dicitur: *Et cùm videret Iesus concurrentem turbam, comminatus est spiritui immundo dicens illi, Surde, & mute spiritus ego præcipio tibi, exi ab eo, & ampliùs ne introeas in eum. Et exclamans, & multùm discerpens eum, exijt ab eo.* Et ratio est: Quia valde hoc expedit ad eorum superbiam contundendam. Tum quia aliàs videretur cum eo amicitiam inire. Ita Raphaël de la Torre 2. 2. *q.* 90. *art.* 2. *advertent.* 8.

Debet Exorcismus in Ecclesia fieri.

78 Rogabis *secundò*: In quo loco, & tempore obsessi exorcizandi sunt? ¶ Ad quod breviter respondemus: dicendo (*primò*) quòd communiter obsessi exorcizandi sunt in Ecclesia. Et ratio est: Quia ibi existunt omnia, quæ dæmones horrent, nimirum Eucharistiæ sacramentum, Sanctorum reliquiæ, cruces, imagines, & res aliæ sacratæ, & ipse locus per seipsum dæmonibus exosus est; & sic valde conducunt ad citius dæmones fugandos. Diximus, *communiter*: quia, adstante vrgente necessitate, illicitum non erit in domibus privatis obsessos adiurare; at semper consulendum hoc rarissimè fieri. De quo videndus est D. Chrysostomus *Homil.* 4. *contra Armenos.* ¶ An verò, quando adiurantur in Ecclesia, debeant ianuæ esse apertę, quæstio est non admodùm vtilis; & ideò breviter ei affirmativè respondemus. Tum quia his publicis exorcismis fidelium fides roboratur, Ecclesię potestas inspicitur, aliquando impij convertuntur, & præsentium orationibus vires dæmonum labefactantur. ¶ *Tum etiam*: Quia ordo Exorcistarum ad ministetia publica est institutus, Ecclesia enim in occulto nihil operatur. ¶ *Tum denique*: Quia id etiam praxis Christi, & omnium SS. & Exorcistarum comprobat, vt vidimus num. antecedenti, traduntque Evangelistæ Matth. 17. Marcus 9. & Lucas 11. & idem legimus de Divo Bernardo, Dominico, & alijs Sanctis: ergo publicè in Ecclesia hoc fieri debet. ¶ Sed curare debent primò Exorcistæ, ne tunc dæmones vana, & falsa loquantur, occulta crimina adstantium revelent, aut quæ ad risum commovere possint, efficiant. ¶ Secundo, ne admittantur mulieres, quia pronæ sunt ad credulitatem, & facilè fidem curiosis adhibent; & aliàs facilè terrentur, & animi deliquium patiuntur, quo præsentes turbantur, & exorcismos impediunt. ¶ Similiter excludendi sunt pueri, & viri otiosi, & blaterones, qui omnis devotionis expertes ad huiusmodi spectacula velu-

veluti ad comœdias, aut tauros avide accedunt. Quare Exorcistæ solum propriè accedere permittant viros religiosos, & pios; cæteri verò eminùs adsint, orationibus pro libertate obsessi instantes. Videatur Mungus *in Flagello dæmoniorum, docum.*4.

Non licet Moniali è clausura egredi, vt exorcizetur.

79 Rogabis *tertiò*: An energumena Monialis debeat extra septa monasteri exorcizari? ¶ Affirmat Barbosa *in Collect. Apost. Decis. collect.* 509. *n.*5. dummodò ad Ecclesiam eiusdem Monasterij deferatur stipata honestis personis consanguineis, aut alijs mulieribus provectæ ætatis, probæ conversationis, & Ecclesiæ ianua inclusa sit, donec, exorcizatione completa, ad monasterium energumena reducatur. Et ad hoc confirmandum adducit ex N. Lezana *tom.* 3. verb. *Clausura*, *n.*18. quoddam Congregation. Concilij decretum. ¶ Sed quidquid sit de hoc decreto quod fortè pro Italia vnicè fuit expeditum) vt certum tenendum est, nunquam licere energumenam Monialem è monasterio deducere, ad eam exorcizandam; sed ad crates ferreas adiuranda est. Et ratio huius est: Quia, vt ait Concil. Tridentin. sess. 25. cap. 5. *Nemini autem Sanctimonialium liceat post professionem exire à monasterio, etiam ad breve tempus, quocumque prætextu, nisi ex aliqua legitima causa ab Episcopo probata, indultis quibuscumque, & privilegijs non obstantibus.* Quo decreto renovat constitutionem Bonifacij VIII. in cap. *Periculosos*, *de statu Regularium*, *in sexto*: & posteà idipsum confirmavit Pius V. in sua constitutione *Circa pastoralis*, edita anno 1566. quarto Kalendas Iunij. Et in alia incipiente *Decori*, & *honestati*, edita Kalendis Februarij, anno 1569. vbi sub excommunicatione sibi reservata exitum è monasterio Monialibus prohibet, nisi ob causam incendij, vel infirmitatis lepræ, aut epidemiæ, & quòd hæc causa prius sit cognita, & aprobata ab Ordinario: sed nomine infirmitatis *lepræ &c.* nullus, quem viderim, assignat dœmonum obsessionem: quæ hæc propriè infirmitas non est: quare solum intelligunt Doctores nomine *lepræ* infirmitatem contagiosam, vt videre est in Man. Rodrig. *Quæst. Regul. tom.*1. *q.* 16. *art.* 4. Sanchez *lib.*6. *in Decalog. cap.*15. *num.* 34. Suarez *tom.*4. *de Religione, tract.*8. *lib.*1. *cap.* 9. *num.* 3. Palao *tom. tract.* 16. *disp.* 4. *punct.* 9. Bonac. *de Clausura, quæst.* 1. *punct.* 9. Barbos. *de Potestate Episcop. allegat.* 102. Diana *part.*2. *tract.*15. *resol.*23. & *p.*5. *tr.*3. *resol.* 133. & alijs: & ad summum prædicti DD. has causas ad egressum è monasterio extendunt, quando ratione belli Monialium honor, aut vita periclitatur, aut egredi necesse est ad regendum monasterium aliquod, vel alio Monasterio recludi ad pœnitentiam faciendam opus sit, vt dicitur in cap. *Quoniam, de Simonia.*

Roboratur.

80 Confirmatur deinde: Quia virtus exorcismorum non dependet ex eo, quòd exorcista immediate energumenam tangat; quia, cùm sit divina, potest optime agere in distans; & solùm ad summum requirit indistantiam moralem: sed hæc indistantia datur, si energumena sit ad crates ferreas alijs Monialibus stipata, vt in necessitatibus occurrentibus ei subveniant: ergo sufficit, quòd ad crates ferreas adiuretur, quin sit necessarium, quòd è monasterio ad ecclesiam egrediatur. ¶ Confirmatur *secundò*: Quia sic tenet praxis, quæ in Hispania viget, vbi Moniales energumenæ ad crates ferreas adiurantur, vt tenet Leander *tract.*9. *q.*90. & in nostra Discalceata Familia vidimus aliquoties ad praxim redactum: sed praxis Regni adeò Catholici sufficiens est ad legem faciendam, obligationemque inducendam, maxime cùm in hoc honestati, & clausuræ Monialium valde provideat: ergo ita faciendum est. ¶ Confirmatur (*tertio*) ex satis gravibus inconvenientibus, quæ inde oriri quilibet cœcutiens videbit. Nam si ianua hæc vt licita ad egressum è monasterio aperiretur, vix esset Monialis, quæ energumena non esset: vix esset infirmitas, aut animi deliquia ex his, quæ communiter eis eveniunt, quæ dœmonis obsessionem non suspicarent, imò & crederent. ¶ Deinde: si Monialis energumena ad Ecclesiam exorcizanda deferretur, quæ contentiones, quæ lites non orirentur inter eos, qui eam comitarentur, & blaterones, qui eam videre inhiarent? Quod murmur inter cives non esset de re adeò nova, & famosa? Ergo, vt hæc, & alia inconvenientia vitentur, energumena Monialis debet ad crates ferreas adiurari.

PUNCTUM VII.

An dæmones de ingressu in homines lætentur, & aliquod pœnarum levamen accipiant?

Videtur, quòd dœmones ex ingressu in homines gaudium, & levamen accipiant.

81 Hic pulsat animum quæstio illa: An dœmones aliquam percipiant lætitiam, & pœnarum levamen ex ingressu in hominem; aut ex eo quòd in inferno non relegentur? Et ratio dubitandi pro parte affirmativa est: Quia Lucæ 8. vers. 31. dicitur *Rogabant illum* (id est Iesum) *ne imperaret illis, vt in abyssum irent. Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte, & rogabant eum, vt permitteret eis in illos ingredi*: sed ex consequutione rei optatæ oritur lætitia: ergo valde lætantur dœmones, ex quo in abyssum non detrudantur, & corpora animalium, aut hominum ingrediantur. ¶ *Deinde*: Nam Matthæi 8. vers. 29. de quibusdam dœmoniacis legitur: *Et ecce clamaverunt dicentes: Quid nobis, & tibi, Iesu fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos*: ergo signum est, quòd tunc non torquebantur in inferno, & consequenter levamen pœnarum, lætitiamque percipiebant. ¶ *Præterea*: D. August. *tom.*1. *lib.*2. *de Gen. contra Manich. cap.*17. *circa medium* ait: *Diabolus potestatem habet in eos, qui Dei præcepta contemnunt, & de hac tàm infœlici potestate lætantur*: ergo multò magis de potestate in obsessos, quæ maior est, lætabuntur. ¶ Pro negativa autem sententia sic efformari potest: Dolor, & gaudium in eodem subiecto esse non possunt: sed dœmones summum dolorem ob inferni pœnas habent: ergo nequeunt de aliquo habere lætitiam.

Propria mente explicatur affirmativè quo ad lætitiam ob ingressum in homines

82 Sed his non obstantibus, ad hanc quæstionem duplici conclusione respondendum est. Dicendum est ergo *primò*, dœmones ex ingressu in homines aliquam lætitiam habere. Hæc conclusio est expressa D. Thomæ 1. *part. quæst.* 64. *art.* 3. *in corpore* his verbis: *Dicendum, quòd timor,*

timor, dolor, gaudium, & huiusmodi, *secundùm quòd sunt passiones, in dæmones esse non possunt, sic enim sunt propria appetitus sensitivi, qui est virtus in organo corporali: sed secundùm quòd nominavit simplices actus voluntatis, sic possunt esse in dæmonibus*. Et idem docet ad 1. Sed si aliquod gaudium, qui sit actus voluntatis, possunt percipere dæmones, est maximè ob ingressum in hominum corporibus: ergo ex tali ingressu gaudium, seu lætitiam dæmones percipiunt. Div. Thom. adhærent NN. Salmant. *tract.7. de Angelis, disp.13. in Explicatione dicti articuli, pag.* 571. Abulensis *in cap.8. Matthæi, quæst.131. & quæst.* 128. ¶ Sed hic notandum venit, quòd lætitia illa est valde levis in comparatione ingentis tristitiæ, quam patiuntur ob amissam æternam beatitudinem. Et, cùm aliàs ex livore, & invidia contra homines oriatur, in maiores eorum cruciatus, & infœlicitatem cedit. ¶ Ad argumentum in fine numeri præcedentis contra hoc efformatum, ita respondet D. Thomas ad 1. *Ad primum ergo, Dicendum, quòd gaudium, & dolor de eodem sunt opposita, non autem de diversis. Vnde nihil probibet vnum simul dolere de vno, & gaudere de alio; & maximè secundùm quòd dolor, & gaudium important simplices voluntatis actus; quia non solùm in diversis, sed in vna & eadem re potest esse aliquid, quod volumus, & aliquid, quod nolumus.* Quod confirmari potest doctrina communi Theologorum, maximè NN. Salmant. *tom.10. tract. 21. disp.17. dub.4. n. 46.* vbi componunt summum gaudium in Christo cum summa tristitia, quia non solùm sunt circa diversa, sed etiam quia primum erat respectu partis superioris animæ; tristitia verò respectu inferioris.

Dæmones statim ac peccaverunt, igne infernali torquentur.

83 Dicendum est *secundò*, dæmones ex ingressu in homines, aut animalium corpora nullum levamen pœnarum accipere. Sed antequam hanc assertionem probemus, Notandum est, quòd licèt aliqui Græci dixerint, nullam animam ante diem iudicij nec in infernum, nec in cœlum ire; tamen hoc est error in fide ex fabulis Pitagoricis, & Poëtarum desumptus, qui ponebant animas occisorum circuire sepulchrum vsque ad vindictam mortis, & iterum non redire ad comparem stellam ante completum periodum vitę, quæ ante terminum immatura morte finita est. Insuper contrariatur illis verbis Lucæ 16. *Mortuus est autem & dives, & sepultus est in inferno.* Et alijs Apocal. 20. *vers.9.* vbi dicitur: *Et diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis, & sulphuris, vbi & bestia, & pseudopropheta cruciabuntur die, ac nocte in sæcula sæculorum.* Quare iam constans est Catholicorum sententia, quòd omnes Angeli post lapsum statim ignis infernalis pœna torquentur.

Ante diem iudicij aliqui dæmones vagantur in aere.

84 Solùm verò difficultas est: An omnes in carcere infernali, statim ac paccaverint, detrusi sint? ¶ Et omissis aliorum placitis, nos cum Angelic. Doct. *1.p.q.64.art.4. & in 2.dist. 6.q.2.art.3.* dicimus, quòd non omnes dæmones patiuntur in inferno; sed eorum plures in aëre sunt incarcerati, & vagantur ad homines exercitandos, & impugnandos. Et ratio ex D.Thom. *1.part. q.6.art.4.* desumpta est: Quia sicut Angeli boni divina providentia sunt ad salutem hominum procurandam destinati, ita etiam alij Angeli sunt eadem providentia ordinati ad homines exercitandos, eos impugnando: ergo sicut vsque ad finem mundi durabit Angelorum ministerium, & ad nos mittuntur ad salutem hominum omnibus modis procurandam, ita vsque ad iudicij diem exercitatio dæmonum durare debet, & ad hoc existere debent in hoc caliginoso aëre: & sicut aliqui boni Angeli sunt in cœlo cum animabus Iustis, quas ad Empireum promoverunt, ita & aliqui dæmones nunc sunt in inferno ad torquendos eos; quos ad malum induxerunt. At post diem iudicij, quia prædictus finis cessabit, omnes mali tàm homines, quàm Angeli torquendi ab igne infernali in infernum detrudentur; boni verò ęterna gloria fruituri ad cœlum evolabunt. Vnde constat, quòd Angeli, qui energumenos exercent, esse ex eis, qui in hoc caliginoso aëre, vbi homines habitant, existunt. Sed ex hoc non sequitur, quòd pœna infernali non torqueantur: Quia sicut Angeli boni, ex quo ad nos mittuntur, non carent ęterna beatitudine, & gloria, qua in cœlis fruuntur, ita & Angeli mali non debent privari pœna æterna, & infernali igne, quo ob eorum demerita torrentur.

Modus, quo ignis inferni torquet dæmones apud nos existentes.

85 Qualiter verò hic infernalis ignis dæmones apud nos existentes torqueat? hic labor, hoc opus est: est enim difficultas adeò implicita, vt Theologorum ingenia valde cruciet, &, vt credimus, hucusque perfectè non sit explicita: Nos verò eam sic tradimus ex Angelic. Doct. *1. part. q.64. art.4. ad 3.* vbi ait: *Vnde dicendum est, quòd sicut locus cœlestis pertinet ad gloriam Angelorum, tamen gloria eorum non minuitur, cùm ad nos veniunt; quia considerant illum locum esse suum eo modo, quo dicitur honorem Episcopi non minui, dum actu non residet in Cathedra. Similiter dicendum est, quòd dæmones, licèt non actu alligentur gehennali igne, dum sunt in aëre illo caliginoso; tamen ex hoc ipso quòd sciunt illam alligationem sibi deberi, eorum pœna non diminuitur. Vnde dicitur in quadam Glossa Iacobi 3. quòd portant secum ignem gehennæ, quocumque vadant. Nec est contra hoc, quod rogaverunt dominum, vt non mitteret eos in abyssum, vt dicitur Lucæ 8. quia hoc petierunt reputantes sibi pœnam, si excluderentur à loco, in quo possunt hominibus nocere. Vnde Matthæi 8. dicitur, quòd deprecabantur eum, ne expelleret eos extra regionem.* Hucusque Angelicus Doctor explicando modum, quo dæmones cruciantur ab igne inferni, etiam si apud nos existant: & eodem modo loquitur quæst. de Anima, *articul.21.*

Ignis inferni alligat dæmones.

86. Sed pro verborum Div. Thomæ intelligentia, Nota *primò*, quòd ignis inferni, cùm sit instrumentum divinæ virtutis ad torquendos dæmones, vt pluries repetit Angelic Doctor quæst. *26. de Veritate*, art.1. & *de Anima*, art.21. & alijs locis videndis apud NN. Salm. Scholast. *tom. 4. tract.13. disp.18. dub.2. à num.* 28. in eos agit, producendo in illis aliquam qualitatem, vel formam realem, perquam eidem igni, aut alijs corporibus alligantur, vt est communis Thomistarum sententia, lateque probant NN. Salmamant. *loc.cit. à num.* 31. Quæ qualitas talis virtutis est, vt teneat dæmonem subiectum igni, veluti vile mancipium domino; taliter, quòd nec intelligere, nec velle possit nisi ea, ad quæ ignis illum applicat,

plicat, neque valeat ad alia cogitatum divertere, nisi ex permissione ipsius ignis, ac veluti ab eo licentia intelligendi emendicata. Præterea media prædicta forma frænum, & quasi catenam dæmonibus injicit, qua illos regit, & circumfert per quæcumque spatia; vel cogit, vt sistant, & ab vno in alium locum pro suo libito non transeant, sed præcisè sint vbi, & quando talis alligatio permittit. Quapropter sive in operando, sive in non operando, sive sint in inferno, sive extra illud, est eorum libertas coarctata, & emancipata, nihilque operantur, quòd eorum naturæ, & inclinationi non sit repugnans.

Dupliciter fieri potest hæc alligatio.

87 Nota *secundò*: quòd ignis inferni potest dupliciter concurrere ad alligandos dæmones, vel *activè*, & *terminativè* simul; vel *activè* tantùm. Primo modo concurrit, quando producit formam, qua eos alligat, & simul ea media sibi ipsi tanquàm termino, seu loco ligat, & coarctat; & hoc modo torquet dæmones in inferno, eos non solùm alligando, sed etiam sibiipsi tanquàm termino, seu loco coarctando, taliter quòd ibi tanquàm in termino alligati detineantur. Secundo modo concurrit, quando taliter in dæmonibus efficit ignis, vt instrumentum divinę virtutis, formam alligantem, vt non sibiipsi alliget, sed alijs corporibus, seu locis, vbi detinentur, aut per quæ ligati ducuntur, aut vagantur contra inclinationem propriæ eorum voluntatis. Cęterum potior dæmoniorum pœna non oritur ex terminatione actuali alligationis, sed ex alligatione activa, seu forma alligante: Quia cùm hæc sit, quæ dæmones subjicit, eorumque libertatem comprimit, includitque diffinitionem applicativam ad determinatum locum, & determinatas operationes, hæc est, quæ potenter, & vere torquet, & de materiali est, quod eos aut sibi subjiciat, vel huic, aut illi loco, verbi gratia inferno, aut huic tenebroso aëri: quia, vbicumque sint, semper sunt ab igne inferni, tanquàm instrumento divinæ virtutis, alligati; & ipsi tanquam Rectori catenam, seu frænum manu tenenti incedunt subiecti, eosque, quò vult, dirigit, aut dum vult, recludit, quin vnquam possint ab eius subiectione expediri: & in hoc consistit gravissima dæmoniorum pœna, non verò quòd huic, aut illi materiali loco sint actu ligati.

Ex maiori disconvenientia sequitur gravior dolor in dæmonibus.

88 Nota *tertiò*, quòd intensio, aut remissio doloris oritur ex cognitione, aut apprehensione maioris, aut minoris disconvenientiæ; ita vt quò hæc disconvenientia fuerit maior, eò erit gravior dolor, qui in appetitu, aut voluntate generatur, vt experientia constat: ideo enim ignis corpori applicatus dolorem ita intensum causat, quia producit in eo calorem valde intensum, & disconvenientem harmoniæ tactus; quare vbi maxima disconvenientia sive in corporibus, sive in spiritualibus adest, inde necesse est etiam maximum dolorem oriri. Cùm ergo nulla alia maior disconvenientia excogitari possit, quàm quòd creatura spiritualis omni perfectione naturali ornata, ab omniquè corpore, & loco absolutissima, & omnino independens, cui iure naturæ omnia sublunaria subdita sunt, vice versa vilissimæ creaturæ tanquam mancipium quoad omnia subdatur, & obediat; hinc est, quòd, cùm hanc disconvenientiam, & improportionem perfectissimè dæmones percipiant, & cognoscant, potenter etiam torquentur, & acerbissimè cruciantur. Si enim ob excessum penes quatuor, aut quinque gradus caloris, ita ignis torquet, & cruciat corpus, cui applicatur; quomodò torquet, & cruciabit dæmones infinita ferè distantia, quę inter ipsos, & ignem intervenit? Calculet hæc, qui spirituales has creaturas, earumque superbiam altè cognoscit. Cùm ergo alligationem illam activam dæmones, vbicumque sint, secum portent, & eius disconvenientiam perfectè calleant, semper, & vbicumque sunt, acerbissimè torquentur.

Applicatur doctrina tradita verbis D. Thomæ, & resolutioni quæstionis.

89 Ex quibus constat, qualiter iam intelligenda sint verba D. Thomæ, quibus hanc quæst. resolvit: Nam, dum ait, pœnam dæmonum in hoc caliginoso loco existentium non minui ex quo actu non alligentur gehennali igni, quia *sciunt illam alligationem sibi deberi*: non loquitur de alligatione activa ignis inferni, quia hęc, vt vidimus *num.* 87. semper afficit dæmones, vbicumque existant; sed de alligatione terminativa, qua alligantur ipsi infernali igni, quę alligatio eis semper debetur, & post diem iudicij omnes dæmones in se patientur: in qua illigatione terminativa actuali cùm non consistat potior pœna infernalis, quam dæmones patiuntur; sed in alligatione activa ignis, vt supra diximus; ideò dixit Div. Thom. *Licèt actu non alligentur gehennali igni, dum sunt in aëre isto caliginoso, eorum pœna non diminuitur.* Quia vltrà terminativam ex debito, semper patiuntur aliam alligationem activam ignis inferni, qua alijs locis, seu corporibus subjiciuntur, in quo consistit pœna æterna, & principalis dæmonum. Ex quibus constat, tum quòd semper verificatur Doctrina D. Thomę, & eius discipulorum asserentium ignem inferni semper dæmones torquere, imprimendo illis aliquam formam, qua alligantur aut sibi, aut alio corpori: tum etiam resolutio difficultatis suprà *num.* 83. stabilita; nimirum, quòd dæmones ex ingressu in hominum, aut animalium corpora nullum pœnarum levamen percipiant: Cùm secùm semper portent ignis inferni flammas, scilicèt formam illam, qua activè ab infernali igne alligantur, & ipsi quoad omnes eorum actiones, & passiones tanquam mancipia subduntur; & simul debitum alligationis ad ipsum. Videantur D. Thomas *in* 2. *d. stinct. q.* 2. *art.* 3. *ad* 6. & Torre 2. 2. *q.* 90. *art.* 2. *disp.* 22.

PUNCTUM VIII.

De egressu Dæmonum à corpore obsessi.

Quare dæmones difficilè egrediuntur ex obsessis.

DEnique ad examen huius capitis decisionem restat agere de dæmonum egressu è hominum corporibus, & de signis ad hoc cognoscendum: in quo, quia non admodum difficiles quæstiones sunt, parùm insudabimus. Pro quo:

90 Rogabis *primò*: Quare dæmones, & si nullum pœnarum levamen ex ingressu in homines accipiant, totis viribus renuunt egressum? ¶ Varij varias causas assignant. Alij enim dicunt, hoc

hoc esse, ne in infernum, quem vehementer horrent, statim detrudantur. Alij inquiunt: quia semel ex hoc hominibus egressi neque ad eos, nec ad alios redire non possunt. ¶ Sed vtrumque falsum videtur: Nam dæmones à Christo fugati ab eo rogabant, ne in infernum mitterentur; si ergo statim essent in infernum detrudendi, ad quid hæc exoptabant? Deinde *Marci 9.* Christus dæmoni egressuro præcepit, ne rursus hominem ingrederetur: ergo signum est posse ad eos iterum redire. ¶ Quare dicimus, egressum renuere ob libidinem, & livorem, quem in homines habent, & ob invidiam, qua tabescunt, videntes sedes in cœlo occupaturos, quas ipsi dereliquerunt, & vt eos à tanta gloria avertant, inhiant, & exoptant diu in hominibus latitare, vt sic facilius ab illa æterna gloria eos semoveant, & ad tartara æternis cruciatibus distorquendos detrudant.

Dæmones lunatici difficilius ejiciuntur.

91 Rogabis *secundò*: An sint aliqui dæmones, qui difficiliùs ab obsessis expellantur? Respondetur affirmativè, de lunaticis, qui tantùm certis lunæ temporibus cruciant; de surdis, & mutis, non quia tales ipsi sint, sed quia facultate loquendi, & audiendi obsessos privant. Hæc conclusio constat ex sacra pagina: Nam Matthæi 17. Lucæ 9. Marci 9. legitur, quòd cùm Apostoli alios dæmones obsidentes hominum corpora faciliter eiecissent, tamen dæmoniacum quendam lunaticum, & simul surdum, & mutum fugare non potueruut, sed posteà eum curavit Dominus Iesus: & interrogantes discipuli eius *Quare nos non potuimus ejicere illum?* Dixit illis Iesus: *Propter incredelitatem vestram. Hoc autem genùs non ejicitur nisi per orationem, & ieiunium*: ergo signum est, quòd lunatici, surdi, & muti, difficiliùs, quàm alij ejiciuntur. ¶ Tum etiam ex experientia quotidiana: Videmus enim alios faciliter fugari, alios verò diutius obsidere, & difficilimè ab obsessis arceri: ergo signum est, aliquos dæmones difficilius alijs à corporibus expelli. ¶ Ratio autem, quare aliqui dæmones difficiliùs arceantur, non est, quia sunt superioris ordinis, cùm ex plenitudine suæ potentiæ non agant in obsessos; nec quia diutius ibi latitant, quia hoc est de materiali; sed vnica causa est, quia à Deo maiorem accipiunt in obsessos potestatem; quam quidem, quia ex Dei permissu genus dæmoniorum, de quo Christus loquitur, accipiunt, ideo difficilius expelluntur: & idem dicendum est de quocumque sive inferioris, sive superioris ordinis, qui à Deo talem potestatem acciperet. Cùm ergo, vbi est maior potestas in energumenum, requiratur maior vis in adiurante, hinc est, quòd aliqui difficiliùs expelluntur, & non fugantur nisi ab eo, cui Deus etiam ad hoc efficaciores vires contulerit. Ita Thyræus *cap. 51.* Torre 2.2. *quæst. 90. art. 2. disp. 9. num. 11.* Leander *quæst. 53.* ¶ Qualiter autem hoc dæmoniorum genus non ejiciatur nisi in oratione, & ieiunio, diversimodè explicant Expositores sacri. Nos verò dicimus cum Abul. *in cap. 17. Matthæi, quæst. 169. 171. & 172.* Caietan. *ibi* & Torre *loco citato*, quòd hoc vnice dependet ex divina voluntate, quę sicut gratiam ejiciendi dæmonia confert, cui vult, sic etiam statuit, non conferre fidem, & gratiam necessariam ad ejiciendos dæmones lunaticos, surdos, & mutos, nisi præcedant in Exorcistis oratio, & ieiunium. Et ideo dicitur in sacra pag. *Hoc genus* (dæmoniorum) *non ejicitur, nisi per orationem, & ieiunium.*

De signis egressus dæmoniorum ab obsessis.

92 Rogabis *tertiò*: Quæ sint signa egressus dæmonum, & omnimodę libertatis obsessorum? ¶ Respondetur, quòd si quæras signa infallibilia, nulla sunt, quia ipsi non alijs rebus exire coguntur nisi Dei voluntate; ac proinde, cùm dæmon sit mendacij pater, potest plura signa egressus Exorcistis promittere, vt ab eis torquendis abstineant, & minimè ab obsessis egredi, sed in eis latitare. Quare probabilius signum, quod invenire potuimus, est, si per aliquot annos, aut multos dies nullam obsessi patiantur molestiam ex his, quibus anteà cruciabantur. Licèt enim dæmones non dubitemus posse aliquando in obsessis latitare; tamen diu ibi esse, sine eo quòd aliquas molestias inferant, attentata earum invidia, & in homines livore, impossibile moraliter est. Nam vt dicitur Proverb. 6. *Nunquid potest quis celare ignem in sinu suo, ita vt vestimenta eius non ardeant?* ¶ Si autem quæstio sit de alijs signis probabiliter egressum manifestantibus, Dicimus, quòd hæc imprimis sunt ipsorum spirituum confessio, qualis fuit illa, de qua scribit D. Marc. *cap. 1. vers. 24. Et clamavit dicens: Quid nobis, & tibi Iesu Nazarene? Venisti ante tempus perdere nos.* Secundò, forma apparens alicuius hominis nigri, aut canis, vel hirci. Tertiò, animaculorum quorundam, vt muscæ, formicæ, aut araneæ discessus. Quartò, ingens vomitus rerum putridarum, aut halitus quidam valde fœtidus. Quintò, ingentes clamores, aut eiululatus, vel beluarum voces: vt legitur Act. Apostolorum 8. vers. 7. his verbis: *Multi eorum, qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna exibant.* Sextò, insolitus tumor in obsessorum corpore. Octavò, in terram collisio, & deiectio, ac si energumenenus mortuus videatur, qualiter accidit illi, de quo Marci 9. dicitur: *Exclamans, & multum discerpens eum exiit ab eo, & factus est sicut mortuus, ita vt multi dicerent, quia mortuus est.* Hæc, & alia sunt signa, quibus dæmones egressum suum prodere probabiliter solent, & quibus vtcumque cognoscere possunt Exorcistæ, an egressi necne fuerint. Videantur Thyræus *de Dæmoniacis, capit. 52.* Torre *advertent. 17. loc. citat. pagin. 850.* Leand. *q. 93.* & alij.

Non sunt ab exorcistis petenda signa alicui nociva.

93 Sed hic cavere debent Exorcistæ, ne, quando ab obsessis, petunt aliquod signum sui egressus, sint ex his, quæ energumenis nociva esse possunt: Quare solum ab eis petere in signum egressus possunt, quòd lampadem, aut candelam extinguant, vel vitreum vas disrumpant. ¶ Deinde advertere debent, quòd licèt dæmones communitèr sui discessus aliqua prodant signa, tamen aliquando sine signis ab obsessis egrediuntur: quapropter parùm in signis fidant, sed tantùm in diuturna experientia de eo quòd per longum tempus obsessi nullis crucientur solitis tormentis. Legantur DD. relati.

Qualiter liceat dæmonibus egressuris annuere.

94 Rogabis *quartò*: An liceat dæmonum votis, & petitioni connivere, quando egressuri à corpore aliquid petunt? ¶ Huic quęstio sub distinctione respondendum est: Nam si petant, ne eis malum inferant, verbi gratia, relegentur in infernum, aut nobis crucia-

tiatibus afficiantur, eorum petitioni acquiescere possumus, quia non est cum eis amicitiam habere; sed curare, vt citius obsessos evacuent, quod licet. Vel petunt, ne priventur aliquo bono, verbi gratia, quòd hic, aut alibi existant; & tunc si in hominum perniciem directè non cedant, audiri possunt, exemplo Christi, qui quosdam dœmoniacos rogantes eum, ne è regione Gerasenorum, quam possidebant, pellerentur, eorum votis annuit. Vel denique petunt, quod est contra Dei honorem, aut vtilitatem proximi, & tunc nullo modo annuendum illis est: Quia honor Dei omnibus alijs rebus præferendus est: aliàs charitate tenemur saluti proximi providere: ergo, quando cedit in Dei, & proximi damnum, connivere eorum votis non licet. Quare, si petant aliquem alium hominem vexare, aut ad alios transire, audiendi non sunt. ¶ Scimus aliquos DD. vt Thyræus *cap.* 58. Sanchez *cap.* 42. *num.* 36. & alij, asserere, quòd aliquando licebit eis annuere ingressum in alios homines. Probantque ex eo quòd Iob 1. dœmoni exoptanti eum affligere Deus concessit. Et Christus *Matthæi* 8. permisit dœmones in gregem porcorum intrare, de quo latè Abulensis *à quæst.* 125. *ad* 130. *in cap.* 8. *Matthæi*. Et similiter Div. Paulus 1. *ad Corinth.* 5. *&* 1. *ad Thimoth.* 1. quendam Corinthum, & Alexandrum, Hymænumque dœmoni tradidit: ergo licitum hoc aliquando erit. ¶ Ad quod, Dicimus, quòd si nunc essent tales, quibus Deus similem potestatem concesserit tàm super dœmones, quàm super homines, tunc posset dœmonum votis annui: sed quia rarissimè Deus similem potestatem concedit; & aliàs ad hæc licite facienda plures conditiones requiruntur, quæ moraliter inveniri nequeunt, ideò absolutè negativè resolvimus. Dicta tenent Thyræus, & Sanchez suprà relati: & insuper Palaus *tract.* 14. *disp.* 4. *punct.* 4. *num.* 13. Bonac. *disp.* 4. *de Iuramento, quæst.* 1. *punct. vltim. num.* 13. Leander *tract.* 9. *disp.* 5. *quæst.* 67. Trullench *lib.* 1. *Decalog. cap.* 10. *dub.* 14. *numer.* 13.

95 Vltimò rogabis: An, vno dœmone expulso, omnes simul expellantur? ¶ Huic dubio respondetur dicendo, quòd regulariter loquendo, omnes, vno expulso, expelluntur. Et ratio est: Quia efficacia exorcismorum omnibus æqualiter est molesta: ergo, si vnus expellitur, & omnes expelli debent. ¶ *Deinde*: Quia quando plures dœmones in eodem corpore latitant semper habent superiorem, ad quem Exorcista præcepta, machinas spirituales, & vim exorcismorum curat dirigere: superiore autem expulso, alij eum sequuntur. Diximus, *regulariter loquendo*: Quia cùm exorcismorum efficacia pendeat ex divina voluntate; & aliàs non omnes dœmones eandem in corpus obsessi potestatem habeant; divina providentia potest iudicari expediens, quòd aliquibus minoris potestatis expulsis, alij remaneant, qui superiori dominio in energumenos gaudent: sicut videmus, quòd non omnes dœmones simul idem corpus subintrant, sed hi tantùm, quibus hoc Deus permittit: ergo licèt communiter, vno dœmone expulso, alij etiam expellantur; tamen accidere potest, quòd aliqui in obsessi corpore permaneant. Sic docent Thyræus *de Dœmoniac. cap.* 55. Bonac. *disput.* 4. *de Iuramento, quæst.* 1. *punct. vltim. num.* 15. Sanchez *lib.* 2. *Summ. cap.* 42. *num.* 8. Palaus *tr.* 14. *disp.* 4. *punct.* 4. *num.* 17. & alij.

Communiter, vno dœmone expulso alij expelluntur.

PUNCTUM IX.

An, & qui sint spiritus, qui spectris loca infestant, hominesque terrificant: & qualiter ab illis sunt expellendi?

PRo plena huius materię intelligentia, & ne aliquid scitu dignum circa dœmonum adiurationem pius desideret lector, necessarium in præsenti duximus hoc edissere dubium. In quo priùs essentiam, existentiam spirituum has terrificationes inferentium declarabimus; postea verò, quomodò licite expellendi sint, decidemus.

§. I.

An sint loca spectris infesta, & qui sunt, qui has terrificationes commovent?

96 ESse loca spectris infesta, quibus homines terrificantur, est adeò evidenti experientia, & ocularibus testibus comprobatum, vt prorsus temerarium esset, eis negare fidem. Plurima de hoc possemus in medium proferre testimonia, tàm quę in codibus legimus, quàm quæ à doctis, & fidedignis audivimus: sed brevitatis gratia sat erit transcribere, quæ Div. Augustin. *lib.* 22. *de Civitat. Dei, cap.* 8. *mihi, tom.* 5. *pag.* 1485. his verbis refert: *Vir Tribunitius Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Fussalensi fundum, Zubedi appellatum: vbi cùm afflictione animalium, & servorum suorum domum suam spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperisset, rogavit nostros, me absente, presbyteros, vt aliquis eorum illo pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium Corporis Christi, orans quantùm potuit, vt cessaret illa vexatio: Deo protinus miserante, cessavit.* En vbi testimonio tanti Doctoris sunt spiritus immundi, qui spectris, & loca infestant, & homines terrificant. Qui plura alia exempla voluerit, legat D. Greg. *lib.* 4. *Dialog. cap.* 83. & Thyræum *part.* 1. *de Locis Infestis cap.* 1. vbi pluribus testimonijs ex diversis Doctoribus collectis nostram assertionem confirmat, & illustrat. Quare, hoc vt omnino certo, & experientijs quotidianis comprobato, stabilito, difficultas inter Doctores est: quinam sint spiritus, qui in domibus, & arcibus tempore maximè nocturno strepitus causant, iam catinos, & paropsides, quin confringantur, commovendo; iam scrupulos projiciendo; iam ad chartas, vel bacillos ludendo; aut interdum homines diversis alijs modis ludificando? ¶ Sed ante omnia notandum est, quòd Authores horum strepituum varijs nominibus, iuxta diversitatem nationum, insigniuntur. Nam apud latinos dicuntur *Larua*, *Lemures*, & *Homunciones*; apud Hispanos *Duendes*, seu *Trasgos*; apud Gallos

Sunt loca spectris infesta.

Gallos *Loups*, & *Garaous*; apud Anglos *Fuyries*; apud Itallos *Folletos*, sive *Empedusas*; & denique apud Germanos *Cobalos*, seu *Cutelos*. De his ergo procedit præsens quæstio.

Sententia P. Fr. Antonij de Fuentelapeña circa laruarum naturam.

97 Ad quam novissimè respondet quidam Fr. Antonius de Fuentelapeña ex sacra Capuccinorum Familia (vtar verbis R. P. M. Fr. Emmanuelis Navarro Primariæ Cathedræ in Sacra Theologia in hac Salmanticensi Academia Moderatoris, tomo novissimo *de Prologomenis*, ad tract. *de Angelis, prolog.* 3.*num.*32.*pag.*257.) *In suo Entis Dilucidati singulari, an potius scenico opere, dicendo* sect.3.per totam, à pag. 142. *quòd hi qui loca, & domus spectris infestant, homines que terrificant, & non semel ludificant, non esse spiritus, sive Angelicos, sive humanos, sed vnicè esse quadam animalia irrationalia, & corporea, licet secundùm quid invisibilia ex aëre corrupto in tenebricosis, & obscuris locis, seu in domorum laquearibus genita.*

Vera sententia eligitur.

98 Sed hic singularis discurrendi modus omnibus Doctoribus visus est penitus improbabilis; quia fundamenta, quibus innititur, vtpote aërea, nullo impellente subitò corruunt, & evanescunt. Quare longum tempus terere ad illum impugnandum, necesse non est: Tantùm ergo aliquas rationes contra eum breviter perstringam, quæ simul prædictam opinionem impugnent, & suadeant, prædictos lemures, seu laruas esse spiritus nequam, seu dæmones, vt est communis Catholicorum sententia. Probatur ergo *primò* assumptum ex auctoritate Ritualis Romani, quod *pagina mihi*, 445. *in Appendice* inter alios affert exorcismum contra laruam domum infestantem, vt patet ex eius titulo, qui sic se habet *Exorcismus domus à dæmonio vexatæ*. In quo sæpissimè cum talis infestationis auctore loquitur Ecclesia, eum iam *Dæmonem*, iam *Serpentem antiquum*, iam *Satam*, iam *Diabolum* nominando: ergo quia credit, laruas domus infestantes, & homines terrificantes non esse illa animalia irrationalia ex aëre corrupto genita, & à prædicto Doctore conficta; sed dæmones illos, quos in hoc tenebricoso aëre ad homines exercitandos divina providentia reliquit.

Confirmatio.

99 Confirmatur *primò*, & tacita præoccupatur evasio: Si Ecclesia crederet, esse vltra dæmones prædicta irrationalia animalia domus infestantia, absque dubio instituerat contra ea aliquem exorcismum, sicut contra omnia alia nociva animalia videmus instituisse: ergo si hoc non agit, sed tantùm contra dæmones domus vexantes, absque dubio est, quia certò credit, laruas domus infestantes non esse illa irrationalia animalia ex aëre corrupto genita, & à prędicto Auctore conficta, sed dæmonem, qui dolis instructus, & arte omnibus modis hominibus nocere intendit. ¶ Confirmatur *secundò*: Omnes qui de exorcismis scripserunt, morem Ritualis Romani (vt par est) gerentes, hos laruas domus infestantes, *dæmones* appellant, vt videre est in Cespedes *fol.*23.*pag.* 2. Remigio *Pract. Exorcist. part.*3.*à pag.*222. ergo quia omnes sentiunt, hos laruas esse spiritus malignos, qui in hoc tenebricoso aëre permanserunt, non verò illa animalia ex aëre corrupto genita, & ex cerebro conficta.

Secundum fundamentũ à ratione.

100 Probatur *secundò* à ratione, & simul opposita fundamenta diluuntur. Nam prædicti homunciones, seu laruę, vt adversarius fatetur, loquuntur voce humanæ simili; assumunt iam hęc, iam illa corpora, videntur in hac, aut illa figura; pro libitoquè eorum apparent his, & non illis, permittuntquè se videri potius ab infantibus, & equis, quàm à viris, alijsque animalibus, vt experientia constat; deinde in ictu oculi commovent strepitus prope nos, & in superficie domus: sed hæc omnia non ab alijs, quàm à dæmonibus fieri possunt, vt ex se constat: ergo prædicti homunciones non sunt animalia corporea, & irrationalia, sed spiritus nequam, qui, vt est apud omnes inconcussum, aërea corpora sibi adaptare, & in eis apparere, & disparere subitò possunt. ¶ Tertiò ostenditur nostra assertio: Quoniam licèt equos strigili pectere, & sordes eorum detricare, videatur à dæmone alienum, quia in omnibus circuit quærens, quem devoret, nostramque intendit perniciem; at alia agunt prædicti laruæ, quæ directè in hominum damnum cedunt, qualia sunt tumultus nocturnos commovere, homines diversis spectris terrificare, & alijs rebus ludificare, ob quæ mortales, vel fortè exanimantur, vel ad minus plures noctes, diesque insomnes traducunt: ergo ex hoc capite non repugnat prædictos laruas esse ex ilis dæmonibus, qui in hoc tenebroso aëre ad homines exercitandos ex divina providentia permanent.

Tertia probatio.

101 Probatur *tertiò*: Nam si prædicti homunciones, seu laruę essent animalia corporea, irrationalia, & secundùm quid indivisibilia, vt confingit prædictus Doctor, necessariò bibere, manducare, dormire, aliaque necessaria naturæ opera agere deberent, vt in omnibus alijs animalibus ad eorum conservationem vt indispensabilia cernimus: sed dicere hæc omnia etiam laruas agere, divinare est, nulloquè nitens prudenti fundamento: ergo talis chymęra, vt ab hominum credibilitate omnino aliena, amandanda est.

Quarta probatio.

102 Vltimò probatur: Quia, vt eruditè probat Emin. Aguirre *in Lud. Salm. lud.* 1.*ex curs.* 2.*à num.*25. Ethnici diviserunt dæmones in bonos, & malos Angelos, hoc est in eos, qui aliquomodò videntur hominibus deservire, & in eos, qui semper mortalibus damna inferunt: sed dæmones, qui videntur hominibus deservire, & famulari, nulli alij esse possunt, nisi laruæ, vt constat ex obsequijs, quæ suprà diximus aliquando hominibus pręstare: ergo prædictę laruæ sunt dæmones, qui ab Ethnicis boni reputabantur, & nullo modo animalia irrationalia à prædicto Doctore ex aëre, & vaporibus corruptis educta. Vnde nostram sententiam tenent D. August. *loco sup. relato*, Thyræus *de Locis Infestis*, *p.*1.*cap.*1.3. & 6. & *Libello de Terrificat. nocturnis*, *cap.* 2. Rituale Rom. & quotquot de exorcismis scripserunt, vt supr. vidimus *n.*98. & 99. & novissimè, licèt per transennam, R. Mag. Fr. Emman. Navarr. *in Prolog. ad tr. de Angel. prolog.* 3. *n.* 32. & 42. Bernardus Aldrete *in Thesauro Linguæ Castellanæ*, verb. *Duende*, & alij communiter.

Rationes contrariæ.

103 Argumenta, quibus nititur Pater Fuentelapeña suam singularem opinionem suadere, reducuntur ad hoc, quòd ea, quæ exercent prædictæ laruæ, v. g. catinos commovere, ad chartas ludere, equos mundare, &c. sunt

sunt indigna, vt dæmoni attribuantur, cùm semper homines lædere intendat: ergo laruæ non sunt dæmones. ¶ Sed huic, & similibus difficultatibus patet ex supra dictis: Quia licèt hæc opera primo aspectu videantur in hominum commodum cedere, tamen reipsà in eorum perniciem vergunt: Tum quia talium tumultuum commotione homines larua terrificat, & cogit insomnes ducere noctes. Tum etiam: quia his actionibus intendit suadere hominibus, in se esse aliquam divinitatem, & supremum dominium, saltem circa illam domum, posseque habitantibus in ea auxilium circa omnia, quæ ad transigendam vitam honestam necessaria sunt, præstare: Vnde provenit, quod ex hac familiaritate cum larua, ad illicita habitantes inducit: ergo obsequia prædicta, aliæque eorum actiones primo aspectu ridiculæ, & futiles diriguntur à larua, & denique vergunt in hominum, tàm corporalem, quàm spiritualem perniciem; & sic ex hoc capite nec indignum, nec à ratione alienum est, dicere prædictos lemures, seu laruas domus infestantes, esse dæmones aëreos, seu in hoc tenebroso aëre ad exercitandos homines divina providentia existentes. Alia argumenta prædicti Authoris inefficacia prorsus sunt, & ideò ab eis dissolvendis abstinemus, & ad alias difficultates huc expectantes calamum convertimus. Vnde.

Quare aliqua loca præ alijs infestationes dæmonū patiantur?

104 Rogabis *primò*: An sint aliqua loca, quæ præ alijs laruarum molestias patiantur? ¶ Respondetur, quòd licèt nulla sint loca, quæ has dæmonum infestationes pati non possint, tamen quædam præ alijs sunt magis infesta; & hæc sunt loca deserta, & paludosa, specus subterraneæ, altæ arces, campi ob exercituum congressus crudeli cæde clari, & denique vbi commorantur, qui quasi aquam bibunt iniquitatem, & innocentis sanguinis fuerunt homicidæ. Sed huius differentię efficax ratio nulla vtique est nisi divina voluntas hæc præ alijs loca infestare permittens. Si verò rationes congruentes inquiramus, forte erunt, vel quia in illis locis gravia peccata, quæ dæmones valde delectant, patrata sunt, aut de facto committuntur; vel quia in eis homines religiosa opera exercent, à quibus laruę spectris, & terrificationibus removere conantur, vt in vita S. Antonij Abbatis, aliorumque Monachorum Ecclesiasticę referunt historię. ¶ Sed licèt hæc ita sint, notant tamen Doctores, quòd qui his spectris frequentius infestantur non sunt religiosi homines, sed improbi, & scelesti, maximè impij erga parentes, oppresores pauperum, blasphemi, homicidæ, hęresiarchę, & qui diabolo se devoverunt: quia misericors Deus eorum conversionem intendens, vult vt oculis hi infelices videant, cui per peccata deserviunt, vt sic à culpis citius se retrahant, & ad verum Deum, qui Christus est, se convertant.

Laruæ potius noctu quàm interdiù domus infestāt.

105 Rogabis *secundò*: Quare laruę potius nocte, quàm interdiù domus, aliaque loca infestent? ¶ Respondetur, quòd licèt omni tempore, tàm nocturno, quàm diurno possint laruæ spectris domus infestare, tamen ideò noctu hæc peragunt (*primò*) quia, vt ait Dominus Iesus, Ioann. cap. 3. vers. 20. *Qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius.* Secundò: quia Apost. ad Ephes. 6. v. 12. dæmones appellat *mundi rectores tenebrarum harum.* Ex quibus videtur inferri maius dominium in tenebris, quàm in luce habere. Tertiò: quia his spectris laruæ homines terrere desiderant: ad quod oportunior, vt patet, est nox quàm dies; cùm tenebræ ex se terrorem incutiant. Videatur Thyræus *de Locis Infest. p. 1. cap. 18.*

---

§. II.

Qualiter loca à Laruarum infestatione possint liberari?

106 Breviter ab hac secunda huius puncti parte expediemus, quia ex dictis in hoc capite *punct. 3. à num.* 15. sufficienter manet decissa. Quapropter dicendum est, quòd eisdem armis ecclesiasticis, quibus loco relato statuimus, contra obsessos à dæmone belligerandum esse, & à corporibus fugari, etiam contra laruas dimicandum est, & à domibus expellendi. Vnde efficaciora arma, quibus contra hunc fortem armatum, qui domum, & eius atria custodit, belligerandum est, sunt crucis sanctæ signum, & vexillum, invocatio dulcissimi Nominis *Iesus*, & *Maria*, iugis ad Deum oratio, & appetitus mortificatio, rerum consecratarum vsus, lustralis aqua, & denique Ecclesiæ exorcismi ad hoc specialiter instituti, quibus domus, & loca spectris infesta adiuranda sunt: Nam hæc omnia ex virtute Christi, Ecclesiæque sanctæ institutione, vt loco relato testimonijs Scripturæ, & SS. Patrum probavimus, singularem vim ad dæmones fugandos habent: quare, ne actum agamus, ad ibi dicta tàm circa exorcismos, quàm exorcizandi modum lectorem remittimus. Videatur Rituale Romanum *pag.* 445. & Thyræus *de Locis infesti:*, 3. *part. cap.* 54. Vnde solùm hìc aliqua adnotanda sunt, circa aliquos novos adiurandi modos, qui illiciti prorsus sunt. *Qualiter Laruæ à domibus sūt expellendæ?*

107 Rejicitur ergo *primò*, vt superstitiosus, modus laruas adiurandi, quo vsi sunt aliquando ethnici, scilicet projiciendo in domum quasdam fabas nigras, & interim aliquas preces fundendo. Et ratio huius est evidens: Quia prædictæ fabæ nigræ nullam indirectam virtutem habent contra prædictos homunciones, laruas, seu lemures, sicut de alijs rebus naturalibus suprà *punct.* 4. *à num.* 28. diximus: ergo dicere sic laruas, & lemures fugari superstitiosum prorsus est. ¶ Confirmatur hoc ex circunstantijs, quibus prędictæ fabæ nigræ à gentibus projiciebantur, quas sic refert Alexander ab Alexandro lib. 3. *Geniali dierum*, cap. 12. *In lemuribus fabam noctu iacere, vsurpatum est, lemures se è domo ejicere clamantes; quam nigram esse convenit, ipsamque lotis manibus, & pede nudo per ora venare, & post terga rejicere, ærisque tinnitum facere: vtque lemures fabis redempti domo abirent, novies orare, idque Maio mense tribus vicibus fieri, donec solutis religione animis, manes expiatos ducerent.* Id ipsum canit Ovid. 5. *fast.* Ex quibus cuilibet plane constat, quàm superstitiosus sit hic modus laruas adiurandi, & è domibus fugandi. Nam quid conducere naturaliter valet, ad laruas, seu lemures fugandos, faba, quæ sit nigra præci- *Fabæ nigræ non habent vim laruas fugandi.*

præcisè, & non quæ est alba? Quid projecta post tergum, priùs tamen aliquoties in ore versa? Quid, quod projicientis sint lotæ manus; & nudi pedes: Quid, quòd dum projicitur, fiat æris tinnitus? Denique quid, quòd novies repetatur oratio, eaque tribus vicibus mense Maij? Nil certè: ergo talis per fabarum projectionem modus fugandi laruas, seu lemures plenè superstitiosus est, & à Catholicorum cordibus amandandus.

Larua nec armis, nec sanguine innocenti fugatur.

108 Rejicitur *secundò*, vt superstitiosum, imò vt erroneum; asserere hos lemures, seu laruas armis posse homines è domibus profligare: quia, cùm incorporei, sint armorum ictus excipere non valent. ¶ Rejicitur *tertiò*, & *vltimò*, vt superstitiosum, & inhumanum, innocentum sanguinem fundere ad se, & domus liberandum à laruarum, seu dæmonum molestijs, vt de hebræis docet Regius Vates id factitasse; vt constat ex Psalm. 105. v. 38. his verbis: *Et effunderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificaverunt scultilibus Chanaam*: Et de Tamesinis refert Elianus *lib. 8. de Var. Hist.* Et ratio est: Quia sanguis nec ex se, nec ex quo fit innocentium; virtutem vllam naturalem, ad laruas, seu dæmones fugandos, habet, vt ex se constat: ergo si aliquando, illo effuso, efficaciter laruam expellit, absque dubio id provenit ex pacto cum dæmone, qui semper humanum sanguinem sitit, & inhiat, vt docet D. Ioannes cap. 8. *Ille* (idest diabolus) *homicida erat ab initio.* Et ob effusionem sanguinis eligit domum possessam relinquere. Et hæc sufficiant pro explicatione secundi Præcepti Decalogi.

TRACTATUS XXIII.

DE TERTIO DECALOGI PRECEPTO.

Memento, vt diem Sabbati sanctifices.

Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua.

Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus in in eo tu, & filius tuus, & filia tua, & servus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & advena, qui est intra portas tuas.

Sex enim diebus fecit Dominus Cœlum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis sunt, & requievit in die septimo; idcircò benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificavit eum: Exod. 20. à vers. 8. ad 11.

PROOEMIUM.

UM Divinus Legislator per decem Decalogi præcepta homines bonos facere, & veros Dei adoptivos filios per sanctificantem gratiam generare intenderet; & in qualibet generatione duo sint attendenda: primum, quòd contraria, & impedimenta tollantur: Sicut agricola primò purgat agrum, & posteà projicit semina, iuxta illud Hierem 4. *Novate vobis novale, & nolite serere super spinas*: Secundum, quòd prima pars primò constituatur, sicut in generatione animalis primò generatur cor, & in domo primò ponitur fundamentum; ideo primò curat impedimenta veræ religionis excludere, & secundò iacit quoddam religionis fundamentum, per quam homo debitè ordinatur in Deum, qui est vltimus finis humanæ voluntatis.

Quapropter, estò affirmativa religionis præcepta videantur priùs quàm negativa tradi in præsenti debere; cùm affirmatio naturaliter sit prior negatione; tamen, quia via generationis negatio, qua impedimenta removentur, est affirmatione prior, & maximè in divinis, vbi, teste Divo Dionisio *cap. 2. Cœlestis Hierarc.* ob humanam insufficientiam negationes affirmationibus præferuntur; ideo Legifer noster priùs religionis præcepta negativa, quàm affirmativa tradit, vt sic homines, amotis veræ religionis periculis, in vera religione eos instrueret, & fundaret. Cùm ergo veræ religioni opposita impedimenta duo sint, vnum videlicèt per excessum, quando cultus religiosus solo Deo debitus alteri indebitè tribuitur, quod ad superstitionem attinet; alterum per defectum reverentiæ, cùm scilicèt Deus contemnitur, quod ad vitium irreligiositatis pertinet; ideo in Decalogo priùs ponitur præceptum, quo superstitio prohibetur, & deinde traditur secundum legis mandatum, quo prohibetur periurium ad irreligiositatem attinens.

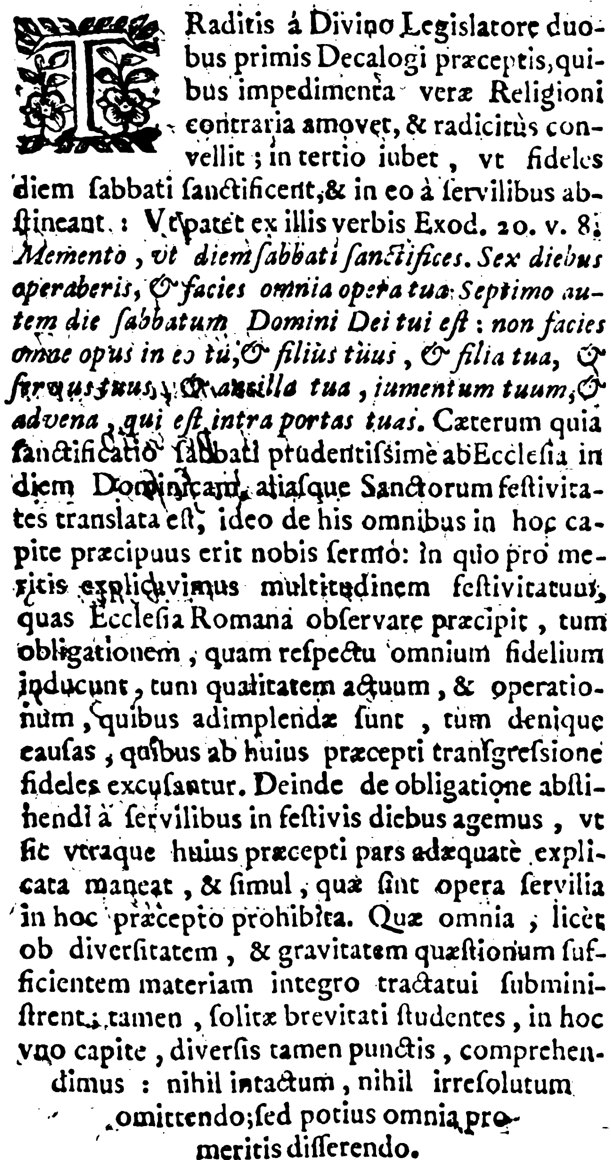
Remotis ergo (ait Angelicus Doctor 2. 2. quæst. 122. articul. 4.) *impedimentis veræ religionis per primum, & secundum præceptum Decalogi, consequens fuit, vt tertium præceptum poneretur, per quod homines in vera religione fundarentur. Ad religionem autem pertinet cultum Deo exhibere. Sicut autem Scriptura divina traditur nobis sub aliquibus corporalium rerum similitudinibus, ita cultus exterior Deo exhibetur per aliquod sensibile signum. Et quia ad interiorem cultum, qui consistit in oratione, & devotione, magis inducitur homo ex interiori Spiritus-Sancti instinctu, preceptum legis dandum fuit de exteriori cultu secundùm aliquod sensibile signum. Et quia præcepta Decalogi sunt quasi quædam prima, & communia legis principia, ideo in tertio præcepto Decalogi precipitur exterior Dei cultus sub signo communis beneficij, quod pertinet ad omnes, scilicet ad repræsentandum opus creationis mundi, à quo requievisse dicitur Dominus septima die; in cuius signum dies septima mandatur sanctificanda, idèst deputata ad vacandum Deo. Et ideo* Exod. 20. *premisso præcepto de sanctificatione Sabbati, assignatur ratio: quia sex diebus fecit Deus cœlum, & terram, & in septima die requievit.* Hucusque Angel. Doctor.

Nec minus clarè loquitur Catechismus Romanus *part. 3. capit. 4.* de tertio præcepto, his verbis: *Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo à nobis debetur, rectè atque ordine prescribitur: Est enim veluti quidam prioris precepti fructus: quoniam quem intimis sensibus pie colimus fide, & spe adducti, quam in eo positam habemus, non possumus eum non externo cultu venerari, eidemque gratias agere. Et quoniam hæc ab his, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facilè præstare possunt, certum tempus statutum est, quo*

ea

ta commodè effici queant. Ex quibus constat, quòd religiosus, & divinus cultus, quem directè in hoc tertio Decalogi præcepto exhibere iubemur, est externus, interno tamen cultui adiunctus: & de hoc in præsenti disserendum est.

Cœterùm, quia hoc tertium Decalogi præceptum, licèt quoad exhibitionem cultus sit divinum, tamen, quoad determinationem eiusdem cultus, & temporis quo conferendus est, est purè ecclesiasticum; ideo communiter Moralistæ tractatum de quinque Ecclesiæ præceptis in præsenti inserunt. Quorum vestigijs inherentes, tum ne videamur singulariter procedere, tum quia cùm de tribus Ecclesiæ præceptis in præcedentibus huius Cursus tomis actum nobis sit, pauca scitu digna desiderantur, vt ad ea explicanda speciali tractatu opus sit; in præsenti de duobus Ecclesiæ desideratis præceptis sermonem instituemus, & sic hunc tractatuum XXIII. & tomum V. huius Cursus Salmanticensis absolvemus.

CAPUT I.

De sanctificandis Festis.

TRaditis á Divino Legislatore duobus primis Decalogi præceptis, quibus impedimenta veræ Religioni contraria amovet, & radicitùs convellit; in tertio iubet, vt fideles diem sabbati sanctificent, & in eo à servilibus abstineant: Vt patet ex illis verbis Exod. 20. v. 8. *Memento, vt diem sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua: Septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, & servus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & advena, qui est intra portas tuas.* Cæterum quia sanctificatio sabbati prudentissimè ab Ecclesia in diem Dominicam, aliasque Sanctorum festivitates translata est, ideo de his omnibus in hoc capite præcipuus erit nobis sermo: in quo pro meritis explicavimus multitudinem festivitatum, quas Ecclesia Romana observare præcipit, tum obligationem, quam respectu omnium fidelium inducunt, tum qualitatem actuum, & operationum, quibus adimplendæ sunt, tum denique causas, quibus ab huius præcepti transgressione fideles excusantur. Deinde de obligatione abstinendi à servilibus in festivis diebus agemus, vt sit vtraque huius præcepti pars adæquatè explicata maneat, & simul, quæ sint opera servilia in hoc præcepto prohibita. Quæ omnia, licèt ob diversitatem, & gravitatem quæstionum sufficientem materiam integro tractatui subministrent, tamen, solitæ brevitati studentes, in hoc vno capite, diversis tamen punctis, comprehendimus: nihil intactum, nihil irresolutum omittendo; sed potius omnia pro meritis differendo.

Caput hoc continet quatuordecim Puncta.

PUNCTUM I.

Qualiter præceptum de sanctificatione Sabbati ad Decalogum pertineat?

Qualiter præceptum de sãctificatione sabbati ad decalogum pertineat?

1 ANtequàm difficultates, quas huius capitis titulus offert, decidere aggrediamur, cogimur resolvere: An hoc tertium de sanctificatione sabbati præceptum sit rectè in decalogo positum? ¶ Pro parte negativa arguitur *primò*: Præcepta decalogi, vtpote iuris naturalis, omnia in lege evangelica observantur: sed in lege evangelica sabbatum non observatur: ergo inconvenienter inter præcepta decalogi preceptum de sanctificatione sabbati positum est. ¶ *Secundò*: Præceptum observationis sabbati est ceremoniale: sed præcepta decalogi non sunt cæremonialia, sed moralia: ergo præceptum de sanctificatione sabbati non rectè computatur inter precepta decalogi. ¶ *Tertiò*: Transgressio cuiuscumque præcepti decalogi est mortalis: sed transgressio sabbati in lege antiqua mortalis non erat; tum quia citra culpam hebræi die sabbati pueros circumcidebant, si dies octavus nativitatis infantis in sabbato forsan incidebat; tum etiam, quia Protoparens Nost. Elias, dum quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ambulavit vsque ad montem Dei Oreb, non cessavit etiam sabbatis absque vllo peccato iter facere: ergo observatio sabbati male in decalogo numeratur.

Vera sententia proponitur, & probatur.

2 Sed his non obstantibus, vt omnino certum tenendum est, præceptum de sanctificatione sabbati inter decalogi mandata congruenter positum fuisse. Et prima ratio est testimonium sacræ scripturæ, quæ inter decalogi præcepta sanctificationem sabbati enumerat, vt patet ex illis verbis Exodi 20. vers. 8. *Memento, vt diem sabbati sanctifices*: ergo vera est nostra assertio. ¶ Secunda verò est: Quia, vt in proœmio vidimus ex Divo Thoma, & Cathechismo Romano, in institutione religionis priùs debuerunt impedimenta veræ religionis, quę sunt idololatria, irreverentia, & irreligiositas, negativis præceptis radicitùs convelli, quàm traderetur præceptum, quo homines in vera religione fundarentur, hoc est, quo tenerentur cultum Deo debitum præstare: sed impedimenta veræ religionis, quæ sunt idololatria, & irreverentia, seu irreligiositas, duobus primis præceptis negativis decalogi radicitùs convelluntur, vt explicatum manet in tract. 21. & 22. huius Cursus: ergo congruum erat, vt immediatè in hoc tertio decalogi præcepto exterior Dei cultus poneretur. ¶ Tertia denique ratio sic efformatur: Nam omnis creatura tria Deo exhibere debet, scilicet fidelitatem, reverentiam, & famulatum; ex quibus fidelitas sita est in eo, quòd principatus Deo debitus alteri non tribuatur, & hoc est quod in primo præcepto edocetur: reverentia consistit in eo, quòd nihil iniuriosum contra eum committamus, quod secundum præceptum iubet; famulatus denique in eo, quòd in memoriam, & compensationem beneficiorum, quæ à Deo accepimus, ipsi per exteriorem adorationem nos subiciamus: sed hoc in tertio præcepto facere compellimur; præcipit enim Deus, vt in memoriam creationis, quod est maximum beneficium, sabbatum sanctificemus: ergo convenienter in hoc tertio decalogi præcepto sanctificatio sabbati iubetur. Hanc assertionem communiter tenent Doctores, maxime Divus Thomas 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. Cathecismus Romanus 3. *part. in* 3. *præceptum Decalogi*, Sotus *de Iustit. & Iure, lib.* 2. *quæst.* 4. *art.* 4. Sayr. *in Clavi Regia, lib.* 7. *cap.* 1. Azor *tom.* 2. *Instit. Moral. lib.* 1. *q.* 1. *&* 2. Suarez *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 2. Palaus *tom.* 2. *tract.* 9. *disput. vnica, punct.* 1. Trullench *in* 3. *Decal. præcept. lib.* 3. *cap.* 1. *dub.* 1. Bonacina *tom.* 2. *disp.* 5. *quæst. vnica, num.* 1. Fagundez *in Ecclesiæ præcepta, lib.* 1. *cap.* 1. Abulensis *in cap.* 20. *Exod. quæst.* 11. Cornelius *in cap.* 5. *Deuteronomij*, & alij.

Qualiter præceptum de sanctificatione sabbati sit naturale?

3 Vt ad argumenta suprà posita respondeatur, notandum est, quòd preceptum de sanctificatione sabbati duo habet, scilicet & esse *morale*, seu naturale, & esse *cæremoniale*: Habet enim primò esse morale, seu naturale, inquantùm designat aliquod tempus vitæ ad vacandum exteriori Dei cultui: congruum enim, & iuxta iuris naturalis leges est, quòd aliquod tempus in his, quæ ad Dei cultum attinent, impendamus: nam, vt ait Divus Thomas 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. *ad* 1. *Inest homini naturalis inclinatio ad hoc, quòd cuilibet rei necessariæ deputetur aliquod tempus, sicut corporali refectioni, somno, & alijs huiusmodi. Vnde etiam spirituali refectioni, qua mens hominis in Deo reficitur secundùm dictamen naturalis rationis, aliquod tempus deputat homo. Et sic habere aliquod tempus ad vacandum divinis, cadit sub præcepto morali.* Eodem modo loquitur Catechismus Romanus loco citato *num.* 6. his verbis: *Est enim naturale homini, vt is certum quoddam tempus necessarijs rerum functionibus det, veluti corporis quieti, somno, & alijs huiusmodi rebus: & quemadmodum corpori, ita eadem naturæ ratione factum est, vt menti etiam aliquid temporis is concederet, quo in Dei contemplatione sese reficeret: atque ita cùm aliqua temporis pars esse debeat, quo res divinæ colantur, cultusque Deo debitus tribuatur, hoc sanè ad morum præcepta pertinet.* Vnde videmus, quòd nulla natio adeò barbara vnquam fuit, quę statas quasdam ferias, easque publicas, sacris, divinisque rebus obeundis consecratas non haberet, in quibus ab omni labore, & opere abstinentes, soli Deo erant vacantes, & intenti. Vt latius tradunt Alex. ab Alex. *lib.* 5. *cap.* 7. Plutarch. *lib. de Numin.* & Fenestel. *de Ritibus Roman.* Ergo præceptum de sanctificatione sabbati, prout aliquod tempus determinat ad vacandum Deo, est morale, & naturale, & ideò inter decalogi præcepta meritò numeratum, ad illudque omnes gentes obligantur.

Qualiter hoc preceptum sit cæremoniale.

4 At verò si hoc ipsum preceptum consideretur, inquantùm iubet, vt Deus in die sabbati, magis quàm in alia, colatur, est cæremoniale, & legale. Et ratio desumitur ex Arist. 5. *Ethycor. lect.* 12. apud Divum Thomam, vbi postquàm, loquendo de iure naturali, hęc dixerat: *Naturale quidem, quòd vbique habet eandem potentiam, & non invideri, vel non*: Id est, vt explicat Divus Thomas: *Id*

Id est non oritur ex aliqua opinione humana, sed natura :::: quæ eadem est vbique apud omnes: Dum immediatè agit de iusto legali, seu cæremoniali, sic ait: *Legale autem quod ex principio quidem nihil differt sic, vel aliter. Quando autem ponitur, differt, puta mina redimi, vel capram sacrificare, sed non duas oves.* Hoc est, explicat Divus Thomas: *Quod ex principio quidem, antequam lege statuatur, nihil differt, vtrum sic, vel aliter fiat, sed quando iam ponitur, idest statuitur lege, tunc differt, quia hoc servare est iustum, præterire iniustum.* Ex quibus constat præcipua differentia, quæ est inter præcepta naturalia, & cæremonialia, scilicet quòd naturalia eandem vim, & potentiam apud omnes habent, secùs verò cæremonialia, quę pro temporis, & gentium diversitate variantur: *Tunc sic*: sed Deum colere in die sabbati non habet apud omnes gentes eandem vim, & potentiam, nec illud omnes gentes eodem modo observabant, imò mille aliæ nationes talem ritum colendi Deum non susceperunt, vt experientia constat; ergo colere Deum, dedicando eius cultui diem determinatè sabbati, non est præceptum naturale, sed cæremoniale. ¶ *Preterea*: Ad cultum Dei nihil refert, quòd in die sabbati, aut in die prima, aut secunda hebdomadæ Deus veneretur; æqualiter enim venerari potest in vna die, ac in alia: ergo prædictus cultus, prout determinatè in sabbato exhibendus, non est invariabilis, seu naturalis, sed potius variabilis, ac proinde cęremonialis. Quæ omnia dilucidè explicat Catechismus Romanus loco citato *num.*4. dicens: *Hoc autem de sabbati cultu præceptum, si statutum tempus expectatur, non fixum, & constans est, sed mutabile, neque ad omnes, sed ad cæremonias pertinet, neque naturale, quoniam non a natura ad id docti, aut instituti sumus, vt illo die potius, quàm alio externum Deo cultum tribuamus, sed ex eò tempore quo populus Israëliticus à Pharaonis servitute est liberatus, diem sabbati coluit.* Quam etiam doctrinam tradit Divus Thomas 2.2. *quæst.*122. *art.* 4. *ad* 1. his verbis: *Sed inquantùm in hoc præcepto determinatur speciale tempus in signum creationis mundi, sic est præceptum cæremoniale.* Ergo hoc præceptum de sabbati sanctificatione, pro vt ad Dei cultum sabbatum determinatè designabat, est cęremoniale.

Quot modis fuit hoc præceptum cæremoniale.

5 Insuper etiam cęremoniale est prædictum præceptum (*primò*) secundum significationem moralem, seu *tropologicè* acceptum, prout significat cessationem ab omni actu peccati, & quietem mentis in Deo: sed, vt notat *loco citato* Angelicus Doctor, hoc modo sumptum, est quodammodò præceptum generale. De quo videantur Divus Hieronymus *in cap.* 59. *Isaiæ*, Sanctus Gregorius *lib.* 11. Registri *epist.* 3. & Divus Athan. Homil. in illud: *Omnia mihi tradita sunt.* ¶ Secundò fuit cæremoniale *allegoricè* sumptum, hoc est, prout erat typus quietis, quâ Christus die septima quievit in sepulcro. ¶ Tertiò *anagogicè* acceptum, prout sabbatum significat, iuxta Divum Paulum *ad Hebr.* 4. *vers.* 3. quietem fruitionis Dei, quæ erit in cœlis. ¶ Quartò fuit cæremoniale, quòd solemnitas illa sabbati per integras viginti quatuor horas iussa sit observari, iuxta illud Levit. 23. *A vespera vsque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra.* Æque enim cultui Dei satisfacere homines poterant, etsi non totum diem, sed viginti tantùm horas ei dicarent.

Argumentis contrarijs respondetur.

6 Ex quibus iam constat ad primum, & secundum argumentum. Nam cùm hoc pręceptum sit morale, seu naturale, & simul cæremoniale, optime potest inter decalogi præcepta computari, non quatenus cæremoniale, sed vt naturale est, præcipiens, quòd aliquod anni tempus ad Deum colendum deputetur: & hoc modo acceptum observatur à Christianis, licèt, vt infrà dicemus, ad diem dominicam sit celebritas sabbati iustis de causis translata. *Vnde* (concludit Divus Thomas ad 1.) *præceptum de sanctificatione sabbati ponitur inter præcepta decalogi, inquantùm est præceptum morale, non inquantùm est cæremoniale.* ¶ Ad tertium, Dicimus, quòd cùm in hoc tertio pręcepto iubeat Deus, vt homo rebus divinis vacet, & ad hoc sit necessarium ab alijs operibus abstinere, ideò ex consequenti divinus Legislator vetat, quòd homo in sabbato quidquam operis faciat; & ideo qui opus à Deo prohibitum exequebatur in sabbato, absque dubio mortaliter peccabat.

Quæ sint opera die sabbati heri prohibita.

7 At opus, quod Deus hoc præcepto prohibet, non est quodlibet opus, sed est tantùm illud, quod propriè servile est. Vt constat ex illo Levit. 23. v. 7. *Nullumquè servile opus facietis in eo.* Quare inter servilia minime computantur (vt latius infrà dicemus) primò, quę ad cultum Dei, & sacramentorum vsum attinent: aliàs tale præceptum fini in observatione sabbati intento esset contrarium. Vnde, etsi iudæi infantes circuncíderent in sabbato, sabbatum non credebant violare, vt contra eos arguit Christus Dominus *Ioan.* 7. *vers.* 23. illis verbis: *Circuncisionem accipit homo in sabbato, vt non solvatur lex Moysi.* Et similiter Sacerdotes operantes die sabbati in templo, sine culpa hæc agebant, vt dicitur Matth. 12. v. 5. vbi Christus confutat verbis ipsius legis Pharisæos, qui accusabant eius discipulos, quòd die sabbati ad manducandum vellerent spicas, dicens: *Aut non legistis in lege, quia sabbatis Sacerdotes in templo sabbatum violabant, & sine crimine sunt.* Similiter non est opus servile die sabbati prohibitum, quod exequi necessarium est ad salutem propriam, aut proximorum conservandam. Quare nec Machabęi peccarunt die sabbati ad propriæ vitę defensionem pugnantes, vt legitur 1. Mach. *cap.* 2. Nec Parens noster Elias culpam commisit, fugiendo die sabbati à facie Iezabel, vt mortem sibi minitantem fugeret. 3. *Reg. cap.* 19. Nec similiter Christus manum cuiusdam hominis aridam in sabbato sanans, *Matth.* 12. *vers.* 13. Nec David, & pueri eius peccarunt, comedendo in extrema, aut gravi necessitate panes propositionis. 1. *Reg.* 21. *vers.* 3, & 6. Nec denique discipuli Christi in eadem necessitate evellentes spicas tritici ad manducandum: vt benè arguit Christus Dominus contra Pharisæos dicens Matth. v. 3. *Non legistis, quid fecerit David, quando esurijt, & qui cum eò erant: quomodò intravit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque eis qui cum ipso erant, nisi solis Sacerdotibus.* Et ratio omnium est: Quia opera, quæ sunt necessaria ad propriam, aut alienam salutem conservandum, aut non sunt pro-

propriè servilia, aut cultum Dei non impediunt; quinimò, hæc ex motivo charitatis exequentes, in spiritu, & veritate Deum adoramus. Cœterùm cum his compatitur, quòd alia opera propriè servilia sub mortali in dicto præcepto sabbati prohibeantur, maximè dum absque necessitate, & vrgenti causa fiunt; & sic sabbatum violant, eorumque exequutio gravis culpa, & sabbati transgressio sit. Sed de his latius infrà.

PUNCTUM II.

Ad quem Dei cultum sanctificatio sabbati obligat?

Sunt, qui sentiant, cultum interiorem in tertio mandato præcipi.

8 STabilito iam quòd præceptum de sanctificando sabbato ad cultum Dei obligat, cùm Dei cultus possit esse interior, & exterior, dubitant Doctores: Qualis sit cultus, ad quem tale præceptum obligat? ¶ Circa quam quæstionem, Tabiena verb. *Charitas, num.* 20. Angelus verb. *Feriæ, num.* 41. & Scotus *in* 3. *Sent. dist.* 9. *quæst.* 27. *&* 37. sentiunt, tantùm cultum interiorem hic præcipi; & sic teneri ex vi huius præcepti ad eliciendos die sabbati actus charitatis, seu dilectionis Dei, & contritionis de peccatis. Et moventur *primò*: Quia Deus præcepto sanctificationis sabbati aliquam sanctificationem iubet, vt ex eius verbis constat: sed nulla alia aptior sanctificatio assignari valet, quàm Dei dilectio, aut de peccatis dolorosa, & perfecta contritio; cùm per vtranque homo sanctificetur: ergo dilectio Dei, & contritio de peccatis est sanctificatio, & cultus, quem Deus in hoc tertio decalogi mandato ei exhiberi præcipit. ¶ *Secundò*: Etenim hoc præceptum est affirmativum, vt communior tenet sententia: ergo obligat non solùm ad abstinendum à servilibus, aliàs esset negativum, verùm ad aliquem positivum cultum. *Tunc sic*: sed talis cultus non est exterior, cùm eum verba non significent: ergo necessariò erit interior, seu actus interiores virtutum.

Verior est sententia opposita.

9 Sed his non obstantibus, tenenda est sententia contraria, docens, vnice in hoc præcepto exteriorem Dei cultum præcipi. Et potissima ratio huius assertionis est auctoritas Divi Thomæ, qui 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. *in corp.* sic ait: *Ad religionem autem pertinet cultum Deo exhibere: Sicut autem Scriptura traditur nobis sub aliquibus corporalium rerum similitudinibus, ita cultus exterior Deo exhibetur per aliquod sensibile signum. Et quia ad interiorem cultum, qui consistit in oratione, & devotione, magis inducitur homo ex interiori Spiritus-Sancti instinctu, præceptum legis dandum fuit de exteriori cultu secundùm aliquod sensibile signum. Et quia præcepta decalogi sunt quædam, & communia legis principia, ideo in tertio præcepto decalogi præcipitur exterior Dei cultus sub signo communis beneficij, quod pertinet ad omnes, scilicet ad repræsentandum opus creationis mundi, a quo requievisse dicitur Deus septima die, in cuius signum dies septima mandatur sanctificanda, id est deputanda ad vacandum Deo. Et ideo* Exod. 20. *præmisso præcepto de sanctificatione sabbati, assignatur ratio, quia sex diebus fecit Deus cœlum, & terram, & in septima die requievit.* Hucusque Angelicus Doctor. In quibus eruditè docet, cultum Dei, qui hoc præcepto iubetur, non esse interiorem, sed exteriorem, quia ad interiorem præceptis non tam cogimur, quàm instinctu Spiritus-Sancti movemur: sed actus charitatis, sive contritionis, si est Dei cultus, est cultus interior, & non exterior: ergo actus charitatis, seu contritionis in hoc mandato non præcipiuntur, sed actus virtutis religionis, quo externum cultum Deo tribuimus.

Prima confirmatio.

10 Confirmatur *primò* ex Catechismo Romano, qui 3. *part.* de tertio præcepto, *n.* 1. sic ait: *Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo à nobis debetur, rectè, atque ordine præscribitur: Est enim hic veluti prioris præcepti fructus, quoniam quem intimis sensibus piè colimus fide, & spe adducti, quam in eo positam habemus, non possumus eum non externo cultu venerari, eique gratias agere. Et quoniam hæc ab his, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facilè præstari possunt, certum tempus statutum est, quo ea commodè effici queant.* Vbi, vt vides, apertè edocetur, quòd Deum, quem internè actibus fidei, & spei piè colimus, prout in primo, & secundo decalogi præcepto iubemur, in tertio, cultu externo venerari debemus: sed actus charitatis, & contritionis non est exterior, sed interior Dei cultus: ergo sub hoc præcepto eorum obligatio non cadit.

Aliæ tres confirmationes.

11 Confirmatur *secundò*: Reliqua decalogi præcepta præter nonum, & decimum, quibus *concupiscentiæ* nomen expressum est, externa tantùm opera iubent: ergo idem dicendum est de tertio decalogi præcepto; ac proinde non interior, sed exterior cultus in eo præcipitur. ¶ Confirmatur *tertiò*: Finis præcepti non cadit sub præcepto, vt est commune Theologorum proloquium, & docet Divus Thomas 1. 2. *q.* 100. *art.* 9. sed finis huius præcepti est divina dilectio, ideo enim sabbatum sanctificare iubemur, vt Deum ardenter diligamus: ergo non cadit sub hoc decalogi præcepto. ¶ Confirmatur *quartò*: Dilectio Dei, vt *tract.* 21. *cap.* 1. *num.* 9. vidimus, solùm pertinet ad Decalogum, vt primum principium, & quasi quid præambulum ad illum in eius fronte præfigitur: ergo præceptum dilectionis Dei est quid distinctum à præceptis Decalogi, & consequenter sub nullo ex eis determinatè continetur.

Vltimò confirmatur nostra sententia.

12 Confirmatur *quintò*: Tertium præceptum decalogi de sanctificatione sabbati est de actibus virtutis religionis; sed dilectio Dei est actus charitatis, & contritio de peccatis est actus virtutis pœnitentię: ergo nec actus dilectionis Dei, nec contritionis de peccatis in hoc mandato præcipiuntur. ¶ Confirmatur *sextò*: In præsenti, vt ait Div. Thomas loco citato, non præcipiuntur interiores actus virtutis religionis, scilicet oratio, & devotio: ergo multò minùs præcipiuntur Dei dilectio, & contritio, qui sunt actus interiores aliarum virtutum. ¶ Confirmatur *vltimò*: Si in hoc mandato actus interiores dilectionis Dei, & contritionis singulis sabbatis præciperentur, esset hoc præceptum nimis arduum, & conscientias irretiret, & in artissimas angustias conijceret; cùm difficilimum sit prædictos actus elicere, & multò magis toties repetere: sed hoc de Dei providentia dicendum non est: ergo nec etiam

etiam affirmandum est, prędictos interiores actus in Dei cultum præcipi, sed alios actus externos, faciles præstari, & exequi. Hanc sententiam tenent Divus Thomas, & Catechismus Romanus locis relatis, quibus adhærent Sotus *de Iustitia, & Iure, lib. 2. quæst. 4. art. 4. concl. 2. dubit. 1.* Lopez *in Instruct. consc. lib. 1. cap. 52.* Divus Antoninus *2. part. tit. 9. cap. 7. §. 4.* Navarrus *in Sum. cap. 13. num. 2. & 17.* Sylvester verb. *Dominica, quæst. 6.* Corduba *lib. 1. quæst. 5. dub. 8. difficult. 3.* studens Scotum à contraria sententia defendere, Bonacina *disput. 5. circa tertium Decal. præcept. quæst. vnica, punct. 2. num. 2.* Sanchez *in Consil. lib. 5. cap. 2. num. 2. & in Sum. lib. 2. cap. 35. n. 8.* Filliucius *tract. 27. cap. 8. quæst. 9. num. 137.* Clavis Regia *lib. 7. cap. 3. num. 5.* Covarrubias *lib. 4. Variar. cap. 19. num. 11.* Alcocer *in Sum. cap. 17.* & alij. Videantur insuper à nobis dicta *tract. 21. cap. 6. num. 14.* & infrà dicenda *punct. 8. num. 148.*

Argumentis respondetur.

13 Ad primum argumentum, Respondetur, quòd sanctificatio sabbati, quàm hìc Deus præcipit, non est medijs actibus internis charitatis, & contritionis, aliàs difficilima esset eius observatio; sed tantùm prçcipitur externus cultus, media virtute religionis Deo exhibitus, sic enim homo prçstat Deo famulatum ob tot beneficia debitum. Benè verum est, quòd finis, quare Deus nobis sanctificationem præcipit, est vt eum cognoscentes tanquàm primum principium, à quo omnia nobis proveniunt, ardenter diligamus: Sed hinc non sequitur, quòd Dei dilectio præcipiatur, sed potius infertur oppositum: quia, vt commune est proloquium, finis præcepti non cadit sub prçcepto. Quare dilectio Dei, & contritio de peccatis solùm erunt finis prçcepti, non tamen materia eius, aut cultus, quem hìc Deo exhibere iubemur. ¶ Ad secundum patebit ex immediate dicendis.

An sit hoc præceptũ affirmativũ, an negativum?

14 Rogabis insuper: An hoc præceptum de sanctificatione sabbati sit affirmativum, an negativum? ¶ Circa hanc difficultatem satis ambiguè video Doctores loqui. Nam Caietanus *2. 2. q. 122. art. 4.* Leander *tract. 1. disput. 1. quæst. 12. de Præcept. Ecclesiæ,* & Filliucius *tom. 2. in 3. Decal. præcept. tract. 27. cap. 1. num. 8.* docent, externum cultum Dei, qui in hoc mandato præcipitur, non esse constitutum à Deo in aliquo positivo actu, sed in carentia actus, scilicet in privatione ab operibus servilibus, & alienis à divino cultu: *Colebatur siquidem Deus* (ait Caietanus) *sabbato in ipsa exteriori quiete ab operibus servilibus, quia quiescebant ad repræsentandam divinam quietem à creatione mundi.* Vnde tenentur ex consequenti affirmare, hoc prçceptum esse verè negativum. ¶ Vlterius confirmari potest hæc opinio: Quia si hoc præceptum esset affirmativum, debebat obligare ad exercendum positive aliquod opus in Dei cultum, sicut nunc præceptum ecclesiasticum obligat ad dicendam, aut audiendam missam: sed ad nullum opus positivè exercendum in Dei cultum hoc præceptum obligat, sed tantùm ad vacandum à servilibus: ergo non est affirmativum, sed negativum.

Vera sententia eligitur.

15 Alij verò Doctores communiter, & probabilius tenent, hoc prçceptum esse affirmativum. Et moventur *primò*: Quia Deus in hoc mandato positivè prçcipit sanctificationem sabbati, vt patet ex illis verbis *Memento, vt diem sabbati sanctifices*: ergo est prçceptum affirmativum, & non negativum. ¶ *Secundò*: Quia Ecclesia, hanc sabbati sanctificationem ad diem dominicam transferens, affirmativo præcepto id agit, vt omnes concedunt: ergo quia prçceptum sabbati affirmativum est. ¶ *Tertiò*: Quia præceptum naturale de tribuendo aliquando Deo cultum exteriorem, est affirmativum: sed Deus designavit sabbatum ad impletionem huius præcepti, iubendo vt tanquàm sibi dicatum colerent: ergo tale præceptum affirmativum est. ¶ *Quartò*: Præcepta negativa obligant semper, & pro semper: sed servare festum sabbati non semper obligabat, cùm plures sint causæ ab eius observatione excusantes: ergo negativum non est. Sic tenent Suarez *tom. 1. de Religion. lib. 2. cap. 1. n. 7.* Palaus *tom. 2. tract. 9. disp. 2. punct. 3. num. 2.* Sanchez *lib. 5. Consil. cap. 2. dub. 3. num. 1.* Fagundez *lib. 1. de Præcept. Ecclesiæ, cap. 3. num. 1.* & Leander *tom. 3. tract. 1. disp. 1. quæst. 12.*

Aliquæ solutiones argumentorũ sententiæ contrariæ.

16 Solum restat argumentis respondere, & assignare cultum, quem sibi Deus tunc exhiberi præcipiebat. Ad quod (primò) Suarez ait num. 7. *Formaliter ergo nil illi præcipiebatur, nisi dedicatio illius temporis ad cultum Dei, quæ vocatur sanctificatio illius, vt ait Divus Thomas 2. 2. quæst. 122. art. 4. ad 3. Hæc autem dedicatio formaliter fit per cessationem ab opere, quæ pertinet ad externum cultum per signum negativum declaratum. Unde materialiter videtur esse illud præceptum negativum, formaliter verò, & in genere signi, ac cultus esse affirmativum.* ¶ Secundò alij dicunt, sabbatum sanctificari, colendo tunc Deum positivè, offerendo, & sanctificando panes propositionis, vt præcipitur Levit. 24. v. 8. Vel vt num. 28. vers. 9. dicitur: *Die autem sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio, quæ ritè fundantur per singula sabbata in holocaustum.* ¶ Tertiò alij asserunt, quòd sabbatis Deum colebant, conveniendo in synagogis ad lectionem scripturarum audiendam, vt colligitur ex pluribus locis Evangelistarum, & Actuum Apostolorum: ergo iam assignatur aliquis positivus cultus, quo sabbatum sanctificabatur, & Deus à Iudæis colebatur; & consequenter nil deficit, vt hoc præceptum affirmativum esset.

Exploduntur, vt insufficientes.

17 Sed omnes isti modi dicendi nobis insufficientes videntur. Primus quidem: quia præceptum de sanctificatione sabbati est de tribuendo Deo externum cultum, vt ipse Suarez ibi tenet *num. 4.* sed præcisè dedicare tempus ad cultum Dei non est positivè colere Deum: ergo vltra hoc quod est dedicare, seu sanctificare sabbatum ad Dei cultum, debemus aliud positivum designare, in quo tali die aliquis cultus exhibeatur Deo. ¶ *Deinde*: Quando designatur aliquod tempus ad adimpletionem alicuius præcepti, tempus non præcipitur nisi vt circunstantia illius actionis, per quam adimplendum est præceptum: vt patet in designatione paschatis ad adimplendum præceptum sumendi Eucharistiam; tempus enim paschatis solùm est circunstantia actionis corpus Christi recipiendi: ergo dedicatio sabbati ad Dei cultum tantùm est circunstantia huius prçcepti, non verò id ad quod, vt ad obiectum, terminatur præceptum, hoc enim tantùm

est

est Dei cultus: quare vltra hoc assignanda est aliqua actio positiva, qua Deus positivè colatur.

Solutio Suarij vlterius impugnatur.

18 Nec obest, quod addit Suarez, nimirum hunc cultum tribui Deo, ab omni opere cessando. Nam si hoc ita esset, iam hoc præceptum esset verè negativum, & non affirmativum, vt iste Doctor tuetur: Cùm præciperet carentiam actus in cultum Dei ordinatam, quod omnino negativum hoc præceptum constitueret. ¶ *Tum etiam*: Quia cessare ab opere non est positivè Deum externè colere, vt præcepto naturali tenemur: sed Deus per sanctificationem sabbati designavit tempus ad adimplendum præceptum naturale colendi Deum: ergo hæc ab opere cessatio non est, quod in præsenti Deus iubet. ¶ *Tum deinde*: Quia cessatio ab operibus servilibus non hìc propter se præcipitur; sed quia impediebat cultum externum Dei, vt vidimus ex Catechismo Romano *num.* 11. & constat ex Divo Augustino *serm.* 241. *de Tempore*, vbi sic ait: *Sciendum est, fratres charissimi, quòd ideo à Sanctis Patribus nostris constitutum est Christianis, & mandatum, vt in solemnitatibus Sanctorum, & maximè in Dominicis diebus, otium haberent; & à terreno negotio vacarent, vt paratiores, & promptiores essent ad divinum cultum; cùm non haberent, quod eos inde retardaret, incommodum; relinquerentquè eo tempore terrenam solicitudinem, quò facilius possent Dei intendere voluntati: inde ipse Dominus per Prophetam dicit: Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus.* Psalm. 45. vers. 11. Hoc idem docet expressè Angelicus Doctor in 3. Sent. *dist.* 27. *artic.* 5. *quæstiunc.* 1. his verbis: *Præceptum de observatione sabbati habuit aliquam causam moralem ex conditione eorum, quibus lex dabatur; qui propter avaritiam eis inditam, intantùm se, & sibi subditos operibus servilibus occupassent, quòd omnino mens eorum à divinis subtraheretur. Et hanc causam tangit Dominus.* Similiter loquitur ad 1. *Dicendum, quòd sabbati tempus non amittitur, si hoc in sabbato fiat, ad quod deputatum est, scilicet divinorum contemplatio; sed quia Iudæi, omissis divinis, in sabbatis magis inutilibus rebus vacabant; ideo eos Seneca derisit, vt dicitur Tren.* 2. *Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata eius.* Idem ait ad 2. & 2. 2. quæst. 122. art. 4. ad 3. Ergo per cessationem à servilibus non colebatur in sabbatis Deus, sed tantùm tollebantur impedimenta, vt Iudæi Deum externè colerent, per alia opera in Dei cultum exhibita.

Alij modi dicendi rejiciuntur.

19 Secundus dicendi modus etiam non satisfacit: Quia prædictæ oblationes, & sacrificia, quæ in sabbatis præcipiebantur, solùm Sacerdotes, non populum, obligabant; & ideo purè erant cæremonialia. ¶ Tertius denique argumenta non solvit: Nam, vt ex Philo refert Eusebius *in Præparat. Evang. cap.* 2. mos legendi in sabbatis scripturas in synagogis fuit, non ex lege, sed ex traditione, aut ordinatione Moysis introductus.

Respondetur sententiæ contrariæ.

20 Quare dicendum est, hoc præceptum obligasse Iudæos ad colendum Deum in sabbatis aliquo particulari actu, quo externum cultum Deo exhiberent: Quisnam autem fuerit hic actus, ex lege non constat: Quare credimus, eligendum fuisse ad libitum colentis. Sic tenent aliqui, quos suppresso nomine refert Suarez *num.* 6. Et motivum huius assertionis desumitur (primò) ex Catechismo Romano 3. *part. de diei Domin. observat.* vbi hæc habentur, num. 11. *Sanctificatio autem sabbati sacris in litteris cessatio est, quæ fit à corporis laboribus, & negotijs, vt apertè ostendunt hæc, quæ sequuntur, præcepti verba*: Non facies in eo quicquam operis. *Neque verò id solam significat (aliter enim satis fuisset dicere, vt est in Deuteronomio*: Observa diem Sabbati) *sed cum eodem in loco addatur*: Vt sanctifices eum; *hoc verbo ostenditur sabbati diem religiosum esse, divinisque actionibus, ac sanctis rerum officijs consecratum. Itaque diem sabbati tunc plenè, & perfectè celebramus, cùm pietatis, & religionis officia Deo præstamus*: ergo iuxta mentem Catechismi sanctificatio sabbati debebat fieri aliquibus particularibus actionibus, licèt indeterminatis, quibus Deo externus tribueretur cultus. Id ipsum colligitur ex cap. 16. *Ieiunia, de Consecrat. dist.* 3. ¶ Movemur *secundò* ad hanc assertionem amplectendam, ex eo quòd omnes contrariorum dicendi modi sunt insufficientes, vt ex dictis constat. ¶ *Tertiò*: Quia sic salvatur, quòd hoc præceptum sit verè affirmativum. ¶ *Quartò denique*: Quia non est possibile (vt Suarez, & alij contrarij fatentur) quòd Iudæi religioso modo ab operibus cessarent, quin signo aliquo externo, & positivo id ostenderetur: sed tale signum esset cultus externus Dei, quem nos assignamus: ergo actio aliqua positiva in cultum Dei exercita hìc à Deo præcipiebatur. ¶ Vnde iam denique, his rationibus moti, Suarez, Filliucius, & alij concedunt, quòd licèt cultum positivum expresse medio aliquo actu Deus in præsenti non præceperit, benè autem implicitè. ¶ Nos verò, & consequentius, dicimus, quòd non tantùm implicitè, verùm & explicitè talem positivum cultum præcepit, quando iussit, sanctificari sabbatum: Quia, vt ait Divus Thomas 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. *ad* 3. *Illa dicuntur sanctificari in lege, quæ divino cultui applicantur.* Ergo in illo die præcipiebat, sibi cultum positivum tribui, non præcisè à servilibus cessare: & consequenter salvatur optimè, qualiter hoc præceptum sit affirmativum, iubens aliquam indifferenter actionem externam in die sabbati à Iudæis ad cultum Dei exhiberi. Et ex his constat ad argumenta sententiæ contrariæ.

PUNCTUM III.

Quando, & quas personas præceptum de sanctificatione Sabbati obligabat?

PRo plena intelligentia huius præcepti de sanctificatione Sabbati, restat decidere, quando, & quas personas obligabat: quod in præsenti breviter resolvemus. Vnde

21 Rogabis: An præceptum de observatione sabbati obligabat eos, qui ante legem, Moysi datam, sub lege naturæ vixerunt? ¶ Affirmant non contemnendi Doctores, vt sunt Catharinus Cornelius *in cap.* 2. *Genes.* Ribera *in cap.* 4. *Epist. ad Hebr.* Beyerlinch *in Theatr. vit. hum.* verb. *Sabbatum*, & Corduba *lib.* 1. *QQ. quæst.* 5. *dub.* 5. dicendo, sabbatum fuisse festum ab origenæ

Observationem sabbati ab origine mundi obligare aliqui dicunt.

gene mundi institutum, quod Deus Adæ, & posteris eius imposterùm observare præcepit. Et moventur: Quia *Gen.* 2. postquàm creationem mundi sacer textus refert, statim *v.* 3. addit: *Et benedixit die septimo, & sanctificavit illum, quia in ipso cessaverat ab omni opere suo, quod creavit Deus, vt faceret.* Ergo ab illo tempore sabbatum sanctificatum, & vt festum, sancitum à Deo est: & consequenter ab omnibus observari debuit. Quare Moyses solùm hanc observantiam, decursu temporis, & captivitate, seu servitute populi Israëlitici in Egypto obbolitam, & deletam, denuò præcepit, & ad praxim iterum reduxit, non verò fuit primus, qui per modum præcepti hominibus eam promulgavit.

Verius est opposita sententia.

22 Negant, & verius, alij Doctores. Et moventur *primò*: Nam *Exod.* 16. *v.* 23. & *cap.* 20. *v.* 9. Moyses iussu Domini apertè iubet Iudæis sabbatum, vt diem Domino sanctificatum, custodire: ergo ante id tempus talis festivitas instituta non fuit. ¶ *Secundò*: Quia si hæc festivitas ab origine mundi obligaret, omnes homines, & nationes ad eam tenerentur, cùm hoc præceptum, non fuerit huic præ alio populo datum: sed aliæ nationes præter Iudęos sabbatum non observabant, vt constabit ex dicendis *num.* 25. sed per aliàs cęremonias, & ritus Deum colebant, & præceptorum naturalium observatione salvabantur: ergo festivitas sabbati non habuit vim obligandi ab origine mundi. ¶ *Tertiò*: Nam si sententia contraria esset vera, Abraham, & alij Sancti Patriarchæ sabbatum observarent, docerentquè illud posteros similiter observare: sed prædictos Patriarchas, nec eorum posteros aliquando legimus sabbatùm observasse: ergo ab initio non obligabat ad eius observantiam. ¶ *Quartò*: Christiani omnia pręcepta sanctę scripturę, exceptis cæremonialibus, & iudicialibus, observamus: & tamen sabbatum nullus Christianus observat: ergo quia cæremoniale, aut iudiciale erat, solùmque Iudæos, quibus per Moysem promulgatum est, obligans. ¶ *Deniquè*: Quia obligatio sabbati non fuit necessaria ab initio mundi, vt homines ab exterioribus expediti Deo vacarent; quia necessaria ad victum, & vestimentum, pro quibus nunc est hominum continuus labor, vel ipsa natura libenter, & large propinabat, aut faciliter ab omnibus haberi poterant: ergo necessarium pro tunc non fuit pręceptum de sanctificatione sabbati, & cessatione à servilibus, vt homines Deo divinum exhiberent cultum; & sic homines sub lege naturæ degentes non obligabat. Ita tenent Damasc. *lib.* 4. *Fid. Orthod. cap.* 24. Eusebius *lib.* 1. *Historiæ Eccles. cap.* 4. Iræneus *lib.* 4. *Adversus Hæres. cap.* 30. Abulens. *in Genes. cap.* 2. *q.* 4. & *Levit. quæst.* 3. Azor *tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 1. *quæst.* 3. Suarez *de Religione, tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 3. Catechismus Romanus *in* 3. *Decalog. præcept. num.* 4. Fagundez *in Præcept. Eccles. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 3. & alij.

Sententiæ contrariæ fit satis.

23 Ad motivum sententiæ contrariæ, Respondetur, certum esse, ab origine mundi Deum sanctificasse diem sabbati: At hæc sanctificatio non fuit actu, & reipsa, taliter quòd tunc Adæ præcepisset, vt diem sabbati ab alijs diebus segregaret, & ex tunc ab omni servili opere abstinendo, & gratias Deo pro creationis beneficio agendo, divino cultui dicaret; sed talis sanctificatio fuit tantùm ex decreto, & destinatione sua; quasi in illis verbis diceret: Quia Deus quievit die septimo ab omni opère creationis, quod facere decreverat, ideò illum diem destinavit sibi quasi sacrum, vt posteà à Moyse indiceretur festus colendus à Iudæis *ex eo tempore* (vt ait Catechismus Romanus n. 4. fine) *quo populus Israëliticus à Pharaonis servitute est liberatus.* Sic prædicta verba explicant Divus Hieronymus, Prado, Percirus, Beda *in cap.* 20. *Ezequiel.* Suarez, & Fagundez *locis relatis*: Eodem ferè modo loquitur Abulensis dicens: *Cùm autem dicitur, quòd sanctificavit illum, non refertur ad tempus illud, ita quòd tunc applicari fecerit ad cultum suum, sed ad tempus, quo Moyses ista scripsit, quod fuit in deserto; & sic Moyses intendebat dicere, quòd Deus istum diem sanctificavit, scilicet nobis, vt nos ad eius cultum applicemus.* Sic Abulensis. Et optimè: Quia in scriptura plura invenimus, quæ sunt per anticipationem dicta; vnde inconveniens non est, de hoc textu affirmare, quòd per anticipationem dictum est *Et sanctificavit illum.* Maximè cùm videamus, posteà hoc pręceptum à Moyse cum omnibus eius circunstantijs fuisse Hebræis intimatum; & aliàs nunquam ante illud tempus ab aliquibus Israëliticis, estò viri valde religiosi essent, legimus talem diem vt sanctum fuisse observatum, divinoquè cultui dicatum.

24 Ex quibus constat, quòd præceptum de observatione sabbati, quantùm ad determinationem huius diei ad Dei cultum, non obligat Christianos. Et ratio huius est: Quia tale pręceptum, quoad determinationem diei, est cæremoniale: sed pręcepta cæremonialia, adveniente Christo, legequè evangelica promulgatâ, mortua, & mortifera sunt: ergo Christianos talis observatio non obligat. Imò ad illud non observandum tenentur: quia postquàm ab Ecclesia solemnitas sabbati translata est in dominicam, iam sabbati observatio est mortifera, cùm semper redoleat iudaismum. Etenim in detestationem iudaicæ cæcitatis id prohibet Ecclesia ex cap. *Pervenit*, *de Consecrat. distinct.* 3. & Concilium Laodicense *capit.* 29. ait: *Quod non oporteat Christianus iudaizare, & otiari in sabbato, sed operari eos eodem die, præferentes autem in veneratione dominicum diem, si vacare voluerint, vt Christiani hoc faciant.* Idem habetur tit. *de Consecrat. dist.* 3. *cap. Pervenit.* Et omnium ratio est: Quia adveniente luce necesse erat, quòd vmbræ eius tollantur; & typus cessat, adveniente eo cuius similitudinem gerit: sed veteris legis cęremoniæ erant typicæ Christi figuræ, & mysticæ lucis, & veritatis imagines: ergo, adveniente Christo, necesse est, quòd cessarent, & mortiferæ essent. Vnde, qui iam cæremoniam sabbati, etiam in memoriam creationis, servaret, graviter peccaret, & de iudaismo meritò esset suspectus. Sic communiter Catholici contra errorem Ebionitarum, qui contendebant, Christianos servare debere diem sabbati, & dominici: quem errorem Gregorij Magni tempore, vt ipse scribit *lib.* 11. *Registri, epist.* 3. quidam suscitarunt.

Observatio sabbati Christianos non obligat.

Ob quam causam Deus præcepit Iudæis sabbatum sanctificare?

25 Iterum rogabis: Quare Deus Iudæis præcipit sabbatum, & non aliam diem custodire? ¶ In diversis diversa legi, & ideò, priusquàm propriam aperiam mentem, singulorum opiniones breviter referam. Primò aliqui Iudęi apud Abulen-

lensem *quæst.* 11. *in cap.* 20. *Exod.* dixerunt, ideò Deum præcepisse custodire sabbatum ab omni externo opere cessando, quia ob influentiam Saturni, sub quo talis dies esse creditur, erat inauspicata, & infausta dies, & ideo minimè in ea aliquid inchoare erat expediens. Sed hæc positio falsa est: Cùm superstitiosa prorsus sit, invitansquè Iudęos ad idolatrandum, seu Saturnum colendum, ne eius virtus eis noceret, à quo vitio idololatriæ maximè suis præceptis intendebat Deus Iudęos deviare, vt ex sacra pagina sępissimè constat. ¶ Secundò: Apion Grammaticus Alexandrinus (apud Iosephum *lib.* 2. contra eundem) narrat, Iudæos Egypto exeuntes laborasse vlceribus inguinum, quæ Egyptij *Sabbo* vocabant, eaquè septimo die cessasse; & ideò vt sanctum imposterùm celebrasse, & *Sabbatum* appellasse. Sed hæc Gentilium sunt commenta, & calumniæ. ¶ Tertiò: Plutarchus *lib.* 4. *Symposiac. quæst.* 5. censet, Iudæos in honorem Bacchi, qui *Sabbos* dictus est, sabbatum coluisse. Sed hoc debaccare est, cùm nunquam Iudæos talia fecisse, aut huic vinoso vitio deditos esse legamus. Vnde his opinionibus, vt à veritate alienis, explosis:

Veræ causæ sanctificationis sabbati designantur.

26 Prima, & vera causa sabbata celebrandi fuit quam refert sacer textus, nimirum, vt creationis beneficium Iudæi recolerent: Quod clarè patet ex illo Exod. 20. v. 11. *Sex enim diebus fecit Deus Cœlum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis sunt, & requievit in die septimo, idcirco benedixit Dominus diei sabbati, & sanctificavit eum.* ¶ Secunda causa fuit, vt Israëlitæ in sabbato laboriosę servitutis Egyptiacæ, & ab ea se liberatos fuisse memoriam recolerent. Vt patet ex Deut. 5. v. 15. vbi sic habetur: *Memento, quòd & ipse servieris in Egypto; & duxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento. Idcirco præcepit tibi, vt servares diem sabbati.* ¶ Tertia fuit, vt observatio sabbati in Iudęis signum esset electionis divinę, qua Deus eos præ alijs gentibus sibi in populum adoptarit, & elegerit: Sicut dicitur Exod. 31. v. 13. his verbis: *Loquere filijs Israël, & dices ad eos: Videte, vt sabbatum meum custodiatis: quia signum est inter me, & vos in generationibus vestris: vt sciatis, quia ego Dominus, qui sanctifico vos.* Quapropter Ovidius, loquens de diversis gentibus, & more Poëtarum cuilibet proprium adiectivum apponens, dixit de Iudæis *lib.* 1. *de Arte Amandi*, *vers.* 75. *Cultaquè Iudæo septima sacra viro.* Et vers. 417. *Culta Palestino septima festa viro.* Non: *Terra Palestinæ septimo culta viro*, vt ait Abulensis *loc. cit.* In quibus verbis distinguit Ovidius Iudæos ab alijs gentibus per adiectivam *septima*: Quia septeno die sabbatum, vt sacrum, custodiebant. ¶ Quarta causa est naturalis: & traditur Deut. 5. v. 14. vt scilicet detur servis, & ancillis requies, ne nimio labore deficiant. ¶ Quinta est aritmethica: quia septenarius, vt ait Philo *lib. de Mundi Opificio*, solus intra denarium nec gignit, nec gignitur, sine Patre est, & Matre: Quapropter Phytagorici, vt refert Bungus *de Numeris*, *num.* 7. eum *virginem* vocant, Ducique, & Rectori omnium similem dicunt: nam quod neque procreat, nec procreatur, immobile manet, Deoque est simillimum.

27 Sextam causam sic describit Divus Hieronymus comment. in cap. 5. Amos, in princ. *Septenarium numerum esse sanctum, etiam sabbatum probat, in quo requievit Deus ob omnibus operibus suis. Et iubet, nequid in eo operis servilis fiat, nisi ea tantùm, quæ ad animam pertinent, & ne in eo opera portemus ... Et septem hebdomades complent numerum sanctæ Pentecostes; & iubileus annus remissionis, turbarumque clangentium hoc numero texitur. In septimo quoque mense figuntur tabernacula, & Hebræus cum sex annis servierit, anno septimo liberatur. Novit & hoc sæcularis Philosophia, & Medicorum libri, quorum Galenus disertissimus, atque doctissimus scripsit ternos libros, in quibus septenarij numeri ostendens potentiam, ardentissimas febres septimo dicit solvi die, aut si tanta huius humoris noxi, & pituitæ fuerit magnitudo, vt prima hebdomadis nequaquam fervore consumpta sit, secundæ hebdomadis vltimus expectatur dies, idest quatuor decimus. Quod si hunc (vt iuxta Hippocratem loquar) vicerit, transeunt ad vigesimum primum diem, hoc est ad finem tertiæ hebdomadis. Ita ab initio mundi diebus conditis, vt omnes labores, & molestiæ septimo numero conquiescant.* En vbi Divus Hieronymus ait, ideò Deum sabbatum sanctificasse, & ab omni opere quiescere homines pręcepisse, quia naturaliter dies septimus requies naturæ vel ad vlteriorem vitam, aut ad mortem est. Vnde Cicero *in Scipionis somno* ait; septenarium numerum esse nodum, & plenitudinem omnium rerum. Et Marsil. Ficinus *in Platonem, de Repub. lib.* 8. asserit, septenarium multa metiri, per annos quidem mutationes in vita, per dies autem mutationes in morbis maiores, per horas verò minores, tum in bonum, tum in malum. Sed hæc materia latè à Medicis discutitur. Quapropter ad eos lectorem remittimus, ne falcem in messem alienam mittamus.

Aliæ causæ ex D. Hieronym.

Quot modis in Scriptura accipiatur sabbatum.

28 Denique rogabis: Quot modis sabbatum in sacris litteris accipiatur? ¶ Hanc quęstionem in præsenti excitant aliqui Moralistæ; sed certè proprie ad Scripturæ sacræ Interpretes pertinet; ideò breviter tangemus, quæ aliquo modo necessaria sunt, ne Lector omnino ieiunus abeat. Primò ergo accipitur sabbatum pro septimo die hebdomadæ, in quo *Genes.* 2. dicitur, Deum ab omni opere creationis quievisse, vt ex hucusque dictis satis constat. ¶ Secundò pro tota hebdomada, per figuram synedochem, in qua pars pro toto accipitur. Et in hac acceptione dixit Pharisæus ille apud Lucam cap. 18. v. 12. *Ieiuno bis in sabbato*, id est in hebdomada. ¶ Tertiò pro quolibet die festivo Iudæorum. Et in hoc sensu ait Levit. 23. v. 32. *A vespera vsque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra.*

Vltima acceptio sabbati.

29 Quartò sumitur pro qualibet die hebdomadæ. Et sic prima sabbati est primus dies post sabbatum; & secunda sabbati, secundus dies, & sic de reliquis. Quare in Evangelistarum codicibus sæpe legimus prima, vel vna sabbati, vt in Matth. *cap.* 28. *vers.* 1. dicitur: *Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati.* Et Luc. 23. vers. 1. *Vna autem sabbati valde mane &c.* Et idem habetur Ioan. 20. v. 1. Et in Actib. Apost. cap. 20. v. 7. & alibi. Vnde iam facilè intelligitur textus ille Matth. 28. v. 1. nimirum: *Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati,* ve-

venit Maria Magdalena, & altera Maria videre sepulchrum. Nam idem valet ac dicere: *Nocte sabbati, appropinquante iam prima luce sequentis diei.* Vel aliter accipiendo sabbatum in primo loco pro septimo die, & in secundo pro hebdomada, id est: *In nocte sabbati, ad auroram primi diei hebdomadæ.*

PUNCTUM IV.

De translatione solemnitatis Sabbati in Dominicam diem.

Dominicus dies observari vt festus, ab Ecclesia præcipitur.

30 Quòd autem festivitas sabbati sit translata ab Ecclesia catholica in dominicam diem, constat ex pluribus sacrorum canonum textibus. Nam cap. *Pronuntiandum, de Consecrat. dist.* 3. dicitur: *Pronunciandum est laicis, vt sciant tempora feriandi per annum, id est omnem dominicam à vespera vsque ad vesperam, ne Iudaismo capiantur.* Vnde cap. *Pervenit, in eadem dist.* hęc habentur: *Pervenit ad me, quosdam perversi spiritus homines prava inter vos aliqua, & sanctæ fidei adversa seminasse, ita vt die sabbati aliquid operari prohiberent. Quos quid aliud nisi Antichristi prædicatores dixerim? Qui veniens, diem sabbatum, atque dominicum ab omni faciet opere custodire.* Et in cap. *Sabbato*, vt certum, & stabilitum supponit, omnem dominicam ob resurrectionem Domini nostri Iesu Christi per singulos circulos hebdomadarum venerandam vt diem festum esse. Idem habetur in cap. *Omnes*; & cap. *Conquestus, de Feriis.* ¶ His consonant omnes Sancti Patres: Nam Divus Ignatius epist. 3. ad Magnesia, ait: *Pro sabbatbizatione diem festum celebret omnis Christianus dominicam resurrectionem.* Et Clemens lib. 7. Const. capit. 31. inquit: *Die resurrectionis Domini, quem* Dominicum *dicimus, convenite sine vlla conventus intermissione ad agendas Deo gratias &c.* Et Divus Augustinus Serm. 7. de Resurect. ait: *Hæc est illa dies, in qua Synagoga finitur, & Ecclesia nascitur; vniversa enim sabbati gratia, & antiqua illius populi festivitas Iudæorum in diei istius solemnitate mutata est.* Idem docent communiter alij Sancti Patres, quos superfluum hîc intexere videtur. Vnde in hoc difficultas nulla, aut prudens dubitatio adesse potest.

Idem ex scriptura ostenditur.

31 Quàm verò antiqua sit hæc translatio solemnitatis sabbati in dominicam diem, constat ex illo Apocalyps. 1. vers. 10. vbi ait Div. Ioannes: *Fui in spiritu in dominica die, & audivi &c.* Vbi iam dies ista, sumpta denominatione à resurrectione, *Dominica* appellabatur, & vt festum colebatur: Quippè quia dicta dies iam apud Christianos celebris erat, Ioannes, vt suam revelationem commendaret, eam dominica die habuisse, notat. Nec minùs clare constat ex Actib. Apost. cap. 20. vers. 7. vbi dicitur: *Vna autem sabbati, cùm convenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis.* Ibi enim ex pluribus Sanctis Patribus docent Cornelius, & N. Sylveyra *in Apocal. cap. 1. vers. 10. quæst. 38. numer.* 281. significare, tunc iam diem dominicam observari vt festum, in qua conveniebant fideles ad summendam Eucharistiam, & audiendam Missam, quam Apostolus celebrabat. Quem vtique primævum morem posteà vniversali præcepto Anacletus Papa, quartus à Sancto Petro ab vniversali Ecclesia observari præcepit, vt habetur in eius Decretis 2. *quæst. 7. cap. Laici.* Videatur etiam Suarez *tom. 1. de Religione, lib. 2. cap. 4. à num. 1.*

Negant aliqui convenientiã translationis festivitatis sabbati in diem dominicam.

32 His ergo suppositis, difficultas est: An convenienter Ecclesia festivitatem sabbati in diem dominicam transtulerit? ¶ Negant aliqui Hæretici apud Epiphanium *hæres.* 75. & Petrobusiani, & Uviclefistæ apud Bellarminum *de Cultu Sanct. cap.* 10. Et moventur *primò*: Quia illicitum est post Evangelij promulgationem cæremonialia veteris legis observare: sed festorum observatio hac die præ alia ad cæremonias attinet: ergo nunc illicita est. ¶ *Secundò*: Nam Apostolus ad Galat. 4. v. 10. ait: *Dies observatis, & menses, & tempora, & annos; timeo vos, ne fortè sine causa laboraverim in vobis.* Et ad Colosens. 2. v. 16. *Nemo vos iudicet in cibo, aut potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut sabbatorum*: ergo Apostolus prohibet, ne denuò conversi fideles dies festos agant, & observent.

Convenientia huius translationis probatur.

33 E contrà affirmant (vt par erat) omnes Catholici. ¶ *Primò*: Nam traditio antiquissima, ab Apostolorum tempore emanans, est hæc translatio festivitatis sabbati in diem dominicam, vt suprà vidimus, docetque Catechismus Romanus 3. *part. de Sabbati observant. num.* 7. his verbis: *Quam ob causam Apostoli ex illis septem diebus, eum qui primus est, ad divinum cultum consecrare statuerunt, quem & diem* Dominicum *dixere &c.* Et num. 19. *Placuit Ecclesiæ Dei, vt diei sabbati cultus, & celebritas in dominicam transferatur. Nam vt eo die primo lux orbi terrarum illuxit, sic Redemptoris nostri, qui ad vitam æternam nobis aditum patefecit resurrectione, quæ eo die fuit, è tenebris ad lucem vita nostra revocata est. Vnde &* Dominicum *diem Apostoli dici voluerunt.* Ergo convenienter, vestigia Apostolorum sequendo, hæc translatio ab Ecclesia facta est. ¶ *Secundò*: Nam valde consentaneum rationi est, imò ex pręcepto naturali necessarium, quòd aliquod tempus assignetur, in quo ab exterioribus expediti soli Deo vacemus, & ob beneficia ab eo accepta debitum tribuamus cultum; sed ad hoc nullus aptior dies assignari potuit ab Ecclesia, quàm dominicus: ergo convenienter sabbati solemnitas, seu festivitas in dominicam translata fuit.

Assumptum vlterius suadetur.

34 Minor pluribus probanda, ostenditur *primò*: Quia in die dominica creata fuit lux, formata elementa, creati Angeli, & conversi ad Deum, vt ait Divus Augustinus *Sermone* 251. *de Temp.* & Divus Bonavent. *in Compend. Theolog. verit. cap.* 9. ¶ *Secundò*: In ipsa mare rubrum recessit, & per eum Israëlitæ sicco pede transierunt, necnon Hebræis in Monte Oreb lex est data; manna pluit dę cœlo, vt probat Origenes *ad cap. 16. Exod.* ¶ *Tertiò*: In hac die iuxta 6. Sinodum *Can.* 8. Christus est natus, stella Magis apparuit, baptismum in Iordane à Ioanne suscepit; in eo ipse pius Redemptor humani generis sponte pro salute nostra à mortuis resurexit. ¶ *Quartò*: In eo Spiritus-Sanctus super Discipulos venit. ¶ *Quintò*: In hac die

die Apostoli à Domino prædicandi omnibus gentibus evangelium onus,& munus accipiunt: in ipsa ianuis clausis ingressus est ad Discipulos, vt dicitur Ioann. 28. eisque dedit potestatem remittendi peccata. ¶ *Sextò*: In hac die vinum de aqua in Cana Galileææ factum est ad nuptias:satiavit quinque panibus quinque millia hominum. Et denique in ea erit iudicium finale, & resurrectio generalis, in qua Christus reddet vnicuique secundùm opera sua. Vnde meritò Divus Leo Papa magnus, & refertur dist. 75. capit. *Quod die Dominico* hanc diem his verbis encomiat:*Dominica dies tantis divinarum dispensationum mysterijs est consecrata, vt quidquid à Domino est insigniter institutum, in huius diei dignitate sit gestum*. Ergo ob tot beneficia in hac die gesta, meritò Ecclesia Spiritu Sancto edocta festivitatem sabbati in dominicam transtulit:Maximè cùm alia dies assignari nequeat, in quo à Deo mundus plura beneficia acceperit. Videatur sexta Synodus generalis *capit*.8. Divus Augustinus *Sermon. de Temp*. 251.Divus Hilarius *in Proœmio in Psalm*. Divus Bonaventura suprà relatus, Origenes *Homil. 7.in Exod*. Leo Papa *Epist*. 79.Divus Thomas 1.2.*quæst*.103. *art*. 3.& alij Sancti Patres apud Sylveiram *in Apocal.cap*.1.*quæst*. 38.Bellarminus *lib. 3. de Cultu Sanctorum*, *cap*. 10. Suarez *tom*.1. *de Religione*, *lib*. 2.*cap*. 4. Azor *tom*.2. *lib*.1. *cap*.2.*quæst*.3. & 4. Clavis Regia *lib*.7.*cap*.1. *num*.6. Palaus *tom*.2. *tract*. 9. *disp*. *vnic.punct*.1. *num*.2.Bonacina *tom*. 2. *disput*.5. *quæst*. *vnica*, *num*. 3. Filliucius *tract*. 27. *capit*. 2. *quæst*. 3. *num*. 18. Layman *lib*. 4. *tract*.7.*capit*. 1. *num*.1. & Leand. *tom*. 3. *tract*.1. *disp*. 1. *quæst*.7.& 13.

Sententiæ contrariæ respondetur.

35 Ad primum argumentum sententiæ contrariæ constat ex dictis in hoc capite *punct*.1.*à n*. 3. Vnde ex ibidem dictis respondetur, quòd cùm in præcepto de observatione sabbati sit aliquid morale, inquantùm designat aliquod tempus, ad debitum exteriorem cultum Deo tribuendum;& aliquid cæremoniale, inquantùm designat hanc diem, has cæremonias præ alijs &c. ideò Ecclesia cupiens, vt Christiani à Iudæis distinguerentur,& vitarent cæremonialia antiquæ legis, vtpote iam mortifera, elegit in hoc præcepto id quod naturale erat, scilicet designare tempus determinatum ad Dei cultum; & omisit cæremonialia,nimirùm quòd hic cultus fieret in die sabbati, his cæremonijs, his horis &c. & transtulit festivitatem sabbati in dominicam, ob longè maiora beneficia, quæ in hac die præ alijs fideles à Deo acceperunt. Vnde tam longe abest, vt in observatione festivitatis diei dominicæ Christiani cum Iudæis conveniant, quòd hæc translatio sit ratio, quare ab eis distinguantur, vt vidimus supra.

Fit satis argumento secundo.

36 Ad secundum argumentum, Dic,quòd in cap.4. v. 10. ad Galatas loquitur Apostolus de iudaicis ritibus, & cæremonijs, quas aliqui in Ecclesiam introducere, & conservare cupiebant, vt patet ex sequentibus Div. Hieronymi verbis super dictum locum: *Nos enim* (ait) *non Azimorum Pascha celebramus, sed Resurrectionis, & crucis; nec septem iuxta morem Israël numeramus hebdomadas in Pentecoste, sed Spiritus Sancti veneramur adventum: & ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, vt in vnum pariter veneremus*: Ergo Apostolus non prohibet dies consecrare festivos, sed quòd cæremonijs iudaicis observentur. Videatur etiam Divus Augustinus *Epist*.119. *cap*. 7.& Divus Thomas *cap*.4. *ad Galat*. ¶ Ad alium textum desumptum ex epist. ad Colos. *cap*.2.*vers*. 16. eodem modo respondetur: Loquitur enim expresse Apostolus de observatione legalium; cùm de eis immediatè dicat, quòd sunt vmbra futurorum, & Christi adventus. Quare monet eos, ne timeant,etsi aliquis eos reprehendat, quòd, sicut Iudæi, non discernant inter cibos mundos, & immundos, neque inter sabbata,neomenias,& alia festivitatum tempora, quæ nimis litteraliter, & scrupulosè Hebræi observabant. Cùm ergo Christianorum festa non sint vmbra futurorum, sed potius ipsum Christum,& eius mysteria repræsentent vt præterita, hinc est, quòd illa præcautio Divi Pauli ad nostras festivitates non attinet, nec eas impugnat.

37 Sed rogabis hìc: An observatio, & festivitas diei dominici sit iuris divini, an verò tantùm ecclesiastici, seu canonici? ¶ Abbas in cap. *Licèt*, *de Ferijs*, Butrio, Anchar. & Panormitanus *cap*. 3. *de Ferijs*, Angelus verb. *Feriæ*, *numer*. 3.& Auctor supplementi *ad Summam Pisanam*, verb. *Dominica*, *in additione* asserunt esse iure divino institutam. Et moventur *primò*: Quia sabbatum iure divino erat institutum ad Deo externum cultum tribuendum: sed dominicus dies loco sabbati successit: ergo necesse fuit, quòd Christus hunc diem observari assignaret; cùm ipse abrogaret legem antiquam,etiam quoad obligationem servandi sabbatum, & ita ex iure divino obligavit. ¶ *Secundò*: Vt suprà vidimus, observatio dominici ab Apostolis ortum duxit: ergo verosimile est à Christo Domino eam accepisse. ¶ *Tertiò*: Si observatio dominici esset de iure ecclesiastico, posset ab Ecclesia mutari in aliam diem, aut abrogari, vel consuetudine tolli: sed hæc observatio variari, mutari, aut abrogari nequit, vt docent Doctores ad cap. *Licet*, *de Ferijs*, & ad cap. *Conquestus*, *de Ferijs*: & constat tot annorum curriculo, in quibus ab Apostolorum tempore vsque ad præsens nunquam aliquam variationem passa est: ergo quia est de iure divino.

Aliqui dicunt, observationem dominici esse de iure divino.

38 At longè probabilius est,festivitatem diei dominici esse de iure ecclesiastico, & non de iure divino. Et probatur (*primò*) ex testimonio Catechismi Romani,qui 3. part. *in* 3. *Decalog. præcept. num*. 19. ait: *Placuit autem Ecclesiæ Dei, vt diei sabbati cultus, & celebritas in dominicam transferatur diem*. Id ipsum habetur cap. *Sabbatum*, *de Consecrat. distinct*. 3. cap. *Pronunciandum*, *eodem titulo*, cap. *Quoniam*, cap. *Conquestus*, *de Ferijs*: ergo talis festivitas est præceptum de iure ecclesiastico,non verò de iure divino. ¶ *Secundò*: Quia hæc assertio expresse edocetur à Divo Thoma 2.2.*quæst*. 122. *art*. 4. *ad* 2. his verbis: *Ad quartum, Dicendum, quòd observantia diei dominicæ in nova lege succedit observantiæ sabbati,non ex vi præcepti legis,sed ex constitutione Ecclesiæ, & consuetudine populi Christiani*: ergo non est talis observantia de iure divino. ¶ *Tertiò*: Quia communiter om-

Observatio dominici est de iure ecclesiastico.

omnes Theologi asserunt, quòd Christus nulla alia præcepta divina nobis dedit, quàm circa fidem, sacramenta, & sacrificium; reliqua verò Ecclesię Pastori intimanda reliquit: sed festivitas diei dominici nec ad fidem, nec ad sacramenta, nec ad sacrificium attinet: ergo præceptum de festivitate, & cultu diei dominici promulgandum ab Ecclesia reliquit. ¶ *Quartò*: Præcepta, quæ pro varietate temporum variationem accipere possunt, & dispensari possunt ab Ecclesia, ex se sunt ecclesiastica, & non divina (vnicè si excipias, quę fundatur suprà humanos actus) sed observantia dominici variationem accipere potest ab Ecclesia, & cum aliquibus dispensari, vt experientia constat, & repugnantia aliqua non contradicit: posset enim absque ea Pontifex decernere, vt observantia dominici duraret per aliquas horas tantùm, & quòd licita essent aliqua servilia opera, vt ex se constat: ergo talis observantia non est de iure divino, sed ecclesiastico. Hanc assertionem tenent communiter Theologi sequentes D. Thomę vestigia, inter quos præcipuè numerantur Caiet. 2.2. q. 122. art. 4. Sotus *lib. 2. de Iustit. q. 4. art. 4. ad* 2. D. Antoninus 2. *part. tit. 9. cap. 7.* N. Uvaldensis *de Sacramental. tit. 17. cap.* 140. Navarr. *in Manual. cap.* 13. *n.* 1. Azor *tom. 2. lib. 1. cap. 2. q.* 2. Suarez *tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 4. n.* 8. Bonac. *tom. 2. disp. 5. in principio*, Palaus *tom. 2. tract. 9. disp. vnica, punct. 1. n. 4.* Trullench *lib. 3. in Decalog. cap. 1. dub. 1. n. 3.* Fagund. *de Ecclesiæ Præcept. lib. 1. cap. 2. n. 3.* Bassæus verb. *Festum* 1. *n.* 2. Corduba *lib. 1. q. 5. dub. 8. diffic.* 2. Sanchez *in Consil. lib. 5. cap. 2. n. 3.* Filliuc. *tr. 27. in 3. Decal. præcept. cap. 2. n. 16. q. 2.* & communiter Summistæ.

39 Ad primum argumentum sententiæ contrariæ, Respondetur cum Corduba, Sanchez, Leandro *tr. 1. disp. 1. q.* 10. & alijs, verum esse, quòd non solùm est de iure naturali, & divino, quòd detur aliquod determinatum tempus ad vacandum Deo, eique exteriorem cultum tribuendum; sed etiam est de iure divino, quòd designentur aliqui dies ad prædictum cultum. Et ratio est: Quia nunc adhuc perseverat tertium decalogi pręceptum de sanctificatione sabbati, inquantùm morale est: sed morale est, quòd sit aliquis dies cultui divino dicatus, aliàs minime posset præceptum de colendo Deum servari ab omnibus, nisi vniversaliter designarentur aliqui dies festivi ad vacandum Deo; & sic non fuit tam barbara natio, quæ non haberet dies determinatos ad colendum Deum: ergo quoad hoc perseverat præceptum divinum de sanctificatione sabbati: quin in hoc ab aliquo dispensari posśit. Cæterùm quòd hi dies sint sabbatum, dominicus, aut feria tertia, vel quinta, hoc non est de pręcepto divino in lege evangelica, sicut fuit in lege antiqua, in qua Deus designavit sabbatum; sed id designare dispositioni Ecclesię reliquit Christus Dominus, nolens hunc præ alio die designare, neque alia nobis intimare præcepta, nisi quę ad fidem, sacramenta, & sacrificium pertinent. Quare dies dominicus non succedit in omnibus sabbato, sed vnice in eo quòd sit dies determinatus ad colendum Deum: non verò, quòd hæc determinatio sit à Deo immediatè, sicut fuit sabbatum, quia determinatio dominici præ alio die ad vacandum Deo, fuit, vt ait D. Thom. *ex constitutione Ecclesiæ*, & *consuetudine populi christiani.* ¶ Per quod patet etiam ad secundum: Non enim omnia, quæ Apostoli instituerunt in principio nascentis Ecclesiæ, à Christo Domino expresse acceperunt, sed plura ex Spiritus Sancti inspiratione decreverunt. Iuxta illud Act. Apost. cap. 15. v. 28. *Visum est enim Spiritui Sancto, & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria &c.* Vel dici potest, quòd licèt Christus hos dies festivos non designaverit, tamen Apostolis imperatum relinquit, vt ipsi pro temporum opportunitate, & vt sibi magis expediens iudicaverint, designarent. Vnde semper sequitur, festivos dies, nunc à fidelibus observatos, esse non de iure divino, sed vnicè ecclesiastico.

Primum, & secundum argumentũ solvuntur.

40 Ad tertium, Dicimus, observationem diei dominici, vtpote ab Ecclesia pręceptam, esse variabilem de potentia absoluta Pontificis: at de potentia ordinaria moraliter, & practicè esse invariabilem, estò talis observatio tantùm præceptum ecclesiasticum sit. Et ratio huius est: Quia sunt aliqua ecclesiastica pręcepta adeò consuetudine Ecclesiæ obfirmata, divinisque, & naturalibus præceptis conformia, & affinia, vt de potentia ordinaria mutari, & dispensari non valeant, nec videatur, quòd Spiritus Sanctus permissurus sit, quòd tam sanctæ, leges aliquando varientur, aut mutentur. Exemplum esse potest in lege de Quadragesima, & in solemnitate votorum: Licèt enim observantia Quadragesimæ sit de ecclesiastico pręcepto, tamen de potentia ordinaria Ecclesiæ immutabilis est: Similiter estò, vt latè diximus *tom. 4. tract. 5. cap. 1. punct. 3. à num.* 31. votorum solemnitas sit de iure ecclesiastico, & in eorum obligatione aliquando à summo Pontifice dispensari queat, vt ibi docuimus *n.* 42. tamen quia ad hoc requiritur gravisśima causa, non facilè obvia; ideò talium votorum obligatio *irrevocabilis* dicitur: Ad hoc enim, vt ibi diximus *n.* 37. sufficit, quòd obligatio votorum non posśit à Pontifice absque vrgentisśima causa relaxari, & quòd in Religione authoritate Prælatorum nequeat absolvi. Similiter ergo cùm solemnitas dominici diei absque vrgentisśima causa à summo Pontifice mutari, aut variari non valeat, dici potest, estò de Ecclesiæ præcepto instituta, *immutabilis*, & *invariabilis.* Et in hoc sensu loquuntur Doctores ad dictum cap. *Licet, de Ferijs.*

Solvitur tertium.

PUNCTUM V.

De alijs Festivitatibus ex præcepto Ecclesiæ sub mortali colendis.

41 CUm ex sacra pagina constet, Iudæos non solum sabbatum, verùm & alias solemnitates ex Dei pręcepto coluisse, videndum restat, an adinstar huius Hebræorum religionis, Ecclesia alias, pręter dominicam, festivitates à fidelibus observari præceperit: Quod in hoc puncto diversis tamen §§. videbimus.

§. I.

§. I.

Transcribuntur Ecclesiæ decreta circa Christi, & Sanctorum dies festos colendos.

Ecclesiæ decreta circa Christi, & Sanctorũ festivitates colendas.

42 NOn melius scire possumus, quos dies Ecclesia, Spiritu Sancto edocta, à fidelibus observari præceperit, quàm scribendo decreta hucusque de hac materia edita, quod in hoc primo §. exequi curabimus. Concilium ergo Lugdunense relatum in cap. 1. *Pronunciandum*, *de Consecratione*, *dist.* 3. sic ait: *Feriandi verò per annum isti sunt dies: Natalis Domini, Sancti Stephani, Sancti Ioannis Evangelistæ, Innocentium, Sancti Sylvestri, Octavæ Domini, & Theophaniæ, Purificatio Sanctæ Mariæ, Sanctum Pascha cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Ascensio Domini, Sancti dies Pentecostes, Sancti Ioannis Baptistæ, duodecim Apostolorum, maximè tamen Sancti Petri, & Pauli, qui mundum sua prædicatione illuminaverunt, Sancti Laurentij, Assumptionis Sanctæ Mariæ, Nativitas Sanctæ Mariæ, Dedicatio Ecclesiæ, Sancti Michaelis Archangeli, Dedicatio cuiuscumque Oratorij, & Omnium Sanctorum, & Sancti Martini, & illæ festivitates, quas singuli Episcopi in suis episcopatibus cum populo collaudaverint.* Hucusque verba dicti capitis, quibus consonant alia similia in cap. *Conquestus*, *de Ferijs*, *lib.* 2. *Decretal.* quod solùm differt à capit. *Pronunciandum*, quia cap. *Conquestus* expresse loquitur de diebus feriatis, in quibus iudiciorum strepitus conquiescere debent; & ideò vltra assignatos addit septem dies dominicæ passionis, & resurrectionis, & insuper omnium festivitatum Beatæ Virginis Mariæ. ¶ Verùm estò forte antiquitùs hæc omnia festa sub præcepto fideles observare tenerentur, his tamen temporibus ex decreto summi Pontificis Vrbani VIII. solum observandi sunt sub præcepto, quos summus Pontifex in sequenti bulla, quæ incipit *Universa per orbem* (Et habetur tom. 5. Bullarij Magni Ioannis Lantrenscæ, excusso Romæ anno 1672. & est in ordine bull. 291.) designat: cuius aliqua verba, vt certiorem fidem omnibus faciant, & aliàs sint norma ad ea, quæ de diebus festivis dicenda à nobis sunt, hîc ad vnguem transcribere decrevimus. Et omissis, quæ in §. 1. dictæ bullæ habentur, vtpotè quæ solùm exponunt motivum huius decreti, scilicèt quia multitudine festorum pauperes labore manuum suarum necessaria victui, & vestitui quærere non poterant, sic prosequitur in §. 2.

Bulla Vrbani VIII.

43 §. 2. *Nos itaque volentes ex debito pastoralis officij providere, & sanctificationis festorum certum deinceps firmare præceptum, antiquam Ecclesiæ in hoc consuetudinem sectantes, habitis priùs frequentibus per doctos, piosque viros, quos ad hæc specialiter deputavimus, consultationibus, vt rei videtur gravitas postulare, motu proprio, & ex certa scientia, meraquè deliberatione nostris, necnon de prædicta Apostolicæ plenitudine potestatis, ac perpetuò valitura constitutione, de voto etiam Venerabium fratrum nostrorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Eminentissimorum Cardinalium, sacris ritibus Præpositorum, Apostolica auctoritate decernimus, & declaramus infrascriptos duntaxàt dies pro festis ex præcepto colendos esse, quos nempè vel ab initio veneranda sacravit antiquitas, vel universalis Ecclesiæ probavit consuetudo, vel omnium gentium vnanimis pietas veneratur.*

Dies, qui ex præcepto observandi sũt.

44 *Dominicos scilicet dies totius anni, Nativitatis Domini nostri Iesu Christi, Circuncisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis cum duabus sequentibus ferijs, Ascensionis, Pentecostes cum duabus pariter sequentibus ferijs, Sanctæ Trinitatis, Solemnitatis Corporis Christi, & Inventionis Sanctæ Crucis: necnon festivitatum Purificationis, Annuntiationis, Assumptionis, & Nativitatis Deiparæ Virginis: Dedicationis Sancti Michaelis Archangeli, Nativitatis Sancti Ioannis Baptistæ, Sanctorum Petri, & Pauli, Sancti Andreæ, Sancti Iacobi, Sancti Ioannis, Sancti Thomæ, Sanctorum Philippi, & Iacobi, Sancti Bartholomæi, Sancti Matthæi Sanctorum Simonis, & Iudæ, & Sancti Mathiæ Christi Domini Apostolorum. Item Sancti Stephani Protomartyris, Sanctorum Innocentium, Sancti Laurentij Martyris, Sancti Sylvestri Papæ, & Confessoris, Sancti Iosephi etiam Confessoris, & Sanctæ Annæ Deiparæ respectivè Sponsi, ac genitricis, Solemnitatis omnium Sanctorum, atque vnius ex principalioribus Patronis in quocumque Regno, sive Provincia, & alterius pariter principalioris in quacumque Civitate, Oppido, vel Pago, vbi hos Patronos haberi, & venerari contigerit.*

Cætera festa hic non assignata revocantur.

45 §. 3. *Ad reliquorum verò dierum observantiam, quos hactenus, sive in universa Ecclesia, sive in quavis natione, aut Regno, Provincia, Diœcesi, aut loco quomodocumque, sive ex præcepto, sive ex consuetudine, sive ex devotione Christi fideles tanquam festivos celebrarunt nequaquam ex præcepto ipsos teneri dicta auctoritate, tenore præsentium perpetuo etiam decernimus, & declaramus. Ne autem dies festos à locorum Ordinarijs nimia aliquorum facilitate, aut populorum importunitate deinceps iterum multiplicari contingat, eosdem Ordinarios in Domino monemus, vt ad ecclesiasticam vbique servandam æqualitatem de cætero perpetuis futuris temporibus ab indictione sub præcepto novorum festorum studeant abstinere. Vt verò ea, quæ superius expressa sunt, ferventiori, qua decet, veneratione, ac devotione colantur, eisdem Ordinarijs antiquorum Canonum observantiam ad memoriam revocamus, in concedendis licentijs laborandi diebus festis; quæ quidem licentiæ, non aliter quàm ad formam prædictorum Canonum, vt præmittitur, concedendæ, non nisi gratis, libere, & sine vllo prorsus pretio, ac pacto, directè, vel indirectè concedantur, sub pœnis etiam gravioribus nostro, successorumquè nostrorum arbitrio infligendis. Non intendimus tamen per hanc nostram constitutionem dies feriatos circa iudicialia in aliquo immutare, quos ad hunc effectum relinquimus in eisdem statu, & terminis, in quibus erant ante eiusdem promulgationem.*

§. 4. *Mandantes præterea in virtute sanctæ obedientiæ &c.* (iubet ad vnguem dictam constitutionem observari; & denique concludit more solito) *Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ* 1642. Idi-

Idibus Septembris, Pontificatus nostri anno 20.

Per hanc cõstitutionem abrogatur festa ex voto colenda.

46 Huc vsque decretum Vrbani VIII. in quo solùm observari iubet festa, quæ in eo expressa sunt, ac proinde, si quæ alia antiquitùs observabantur, in conscientia nunc ad eorum cultum non obligant. Vnde bene infert Pasqualigus *tom.* 2. *quæst.* 49. nec dissentit Pellizar *Manual. Regul. tom.* 1. *tract.* 5. *capit.* 4. *sect.* 1. *num.* 3. per dictam constitutionem fuisse abrogata etiam festa ex voto obligantia. Cùm summus Pontifex dicat: *Apostolica auctoritate decernimus, & declaramus infrascriptos duntaxàt dies pro festis ex præcepto colendos esse.* Dictio enim *Duntaxàt* excludit alia festa ibi non enumerata, & expressa. *Leg.* 3. §. *Cum Titio, de Adimendis legat. Leg.* 2. *Cod. de Legibus*, cap. *Cum Ecclesia, de Verbor. signif. Clement.* 1. & ibi Zabarrella *in princ. in* 3. *notab. de Sequestr. possess.* cap. *Statutum*, §. *In nullo, Leg.* 1. *ff. siquis ius dicenti non obtemp.* vbi Bart. tenentquè plures Doctores apud Barbos. *Tract. Variar.* dict. *Duntaxàt, pagin.* 677. sed in dicta bulla festa ex voto non enumerat: ergo ea excludit.

Vlterius id fundatur.

47 Deinde in §. 3. dictæ bullæ, enumeratis festis in particulari, & in communi, quæ ab omnibus sub præcepto observari, vult, excludit alios dies: *Quos hactenus sive in vniversa Ecclesia, sive in quavis natione, aut Regno, aut Provincia, Diœcesi, aut locis quomodocumque sive ex præcepto, sive ex consuetudine, sive ex devotione Christi fideles tanquam festivos celebrarunt*: ergo cùm vtatur derogativa vniversali, & de quavis obligatione, censentur abrogata festa ex voto, cùm vniversalia verba omnia comprehendant. ¶ *Vlterius*: Quia communiter votum videtur ad modum legis obligare: ergo cùm derogata sint festa obligantia ex lege, nisi quæ ibi specialiter expressa sunt, etiam obligantia ex voto censentur abrogata. Quapropter sola, & omnia festa ab Vrbano VIII. designata debent fideles in conscientia observare (quidquid in contrarium clamitet Caramuel *in Theologia fundamentali, fundamento* 52. *num.* 1079. *in fine, pag.* 498. Dicens, hoc Vrbani VIII. diplomate non iuvari pauperes: *Quia fuit mera festorum commutatio, quæ esse ablatio deberet*) Tum quia dicta festa ab Vrbano VIII. designata non tot sunt, vt mechanici, si reliquis diebus laborent, rerum penuria graventur; vt experientia constat. ¶ *Tum etiam*: Quia, vt ait Divus Augustinus Epist. 118. ad Ianuar. *De eo quod tota per orbem frequentat Ecclesia disputare, an ita faciendum sit, insolentissima insania est.* ¶ Tum denique: Quia ex celebratione solemnitatum Sanctorum vberes fructus fideles colligunt, vt eruditè edocet Divus Bernardus *Serm.* 2. *in Festo omnium Sanct.* omnino à tanto filio videndus.

*** *** ***

§. II.

De Festis ad Christum attinentibus.

De festo Nativitatis Domini.

48 His sic stabilitis, extra chorum non erit, aliqua breviter hìc circa harum solemnitatum institutionem, & antiquitatem dicere. Et licèt Incarnatio sit prima Christi solemnitas, tamen quia cum Annuntiatione coincidit, & ne ordinem ab Vrbano VIII. assignatum invertamus, à Christi Nativitate initium auspicamur. Festum ergo Nativitatis Christi adeò solemne est, & altas habens in Ecclesia defixas radices, vt ab Apostolis institutum esse, perpetua Ecclesiæ traditio sit. Vnde de eo meminit Clemens, *lib.* 8. *Constit.* & alij antiqui Patris de eo, vt ab omnibus fidelibus iam venerato, loquuntur, maximè Isidorus, *lib.* 1. *de Offic. cap.* 25. & Nicephorus, *lib.* 17. *Hist. cap.* 28. ¶ Celebratur hæc festivas ab Ecclesia die 25. Decembris; quia eo die statim post mediam noctem in Bethleem Iudæ ex Maria Virgine natus est Vnigenitus Dei filius factus homo; vt contra aliquos hæreticos tenet communis Ecclesiæ traditio, satisque insinuatur in officio natalis Dominici, dum dicitur ex lib. Sapientiæ cap. 18. v. 14. *Dum medium silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus Domine de cœlo à regalibus sedibus venit.* Quapropter in huius rei signum Parens noster, & summus Ecclesiæ Pontifex Sanctus Telesphorus (vt legitur in officio nostræ Religioni pro die 30. Ianuarij concesso) *ordinavit, vt Nativitate Domini tres Missæ ab vnoquoque Sacerdote celebrarentur. Prima media nocte, dum Christus in Bethleem natus est: altera illucescente aurora, quando in præsepio à pastoribus est adoratus: Tertia verò ipsa hora diei tertia, quando nobis dies redemptionis illuxit.* Vnde impugnata manet opinio aliquorum hæreticorum, qui, teste Clemente *lib.* 1. *Stromat.* dixerunt, natum fuisse die 21. vel 25. Aprilis; & aliorum Novatorum, qui similiter asserunt, natum esse in mense Septembri, & in æquinoctio autumali: quia contra eorum cabillationes sufficit tum actoritas Ecclesiæ, tum etiam Divi Augustini in Psalm. 132. ad finem dicentis: *Ioannes natus est, sicut tradit Ecclesia, octavo Kalendas Iulias, cùm iam incipiunt dies minui. Et Christus Octavo Kalendas Ianuarias, quando iam dies incipiunt crescere.* Similiter loquitur sermone 21. *de Sanctis.*

Quis dies fuerit Nativitatis Domini.

49 Sed rogabis: Quis dies fuit, in quo Christus natus est? ¶ Respondetur fuisse Dominicum, vt tenent Patres *in Synodo 6. generali, cap.* 8. & alij communiter Doctores. ¶ Cur ergo, si hoc ita est, non in die dominica, sicut festivitas Resurrectionis, & Pentecostes, semper celebratur? ¶ Ad hoc, respodet Durandus, *lib.* 6. *Rational. cap.* 13. afferendo plures rationes, quas, quia ad nostrum institutum proprie non attinent, in præsenti omittimus. Non desinam tamen sequentem ex Divo Augustino assignare: scilicèt quia hoc festum pertinet ad memoriam tantùm; vnde sufficit per illum memorare, quota dies mensis Christus natus fuit, & ideò semper eadem die

die mensis celebratur, licet feria varietur; alia festa pertinent ad memoriam, & sacramentum. V. g. Christus passus est feria 6. vt hominem, qui in feria 6. ceciderat, redimeret, & sic de alijs. Videatur etiam idem Sanctus Doctor, epist. 119. cap. 1. & 2. Et à cap. 9. vsque ad 17. vbi de hac re copiosè scribit.

De festo Circuncisionis.

50 Secunda festivitas est Circuncisionis, seu Octavæ Natalis Domini. Quando verò initium hæc solemnitas sumpserit, incertum est; sed dubitari fas non est, esse satis antiquam, & à Sanctis Patribus observatam: Vnde notat Durandus *lib. 6. Rational. Offic. cap. 15. num. 16.* hoc festum esse Christo, & Beatæ Virgini dicatum, & in eo duas Missas solitas esse celebrari, vnam de Beata Maria Virgine, & alteram de mysterio. Quod à veritate non abhorret, cùm videamus & nunc, quòd licèt prædictę Missæ non dicantur, tamen plura sunt in officio huius diei, quæ ad Beatam Virginem attinent, vt illud sedulò recitantibus constabit.

De festo Epiphaniæ.

51 Tertia festivitas est Epiphaniæ, Theophaniæ, aut Bethphaniæ, quæ voces sunt græcæ. Et dicitur primò *Epiphaniæ*: quia fuit facta Christi apparitio desuprà, hoc est cœli signo, quando Christus media stella Magis apparuit. Secundò: quia eodem die, multis annis revolutis, scilicèt cùm Iesus esset incipiens quasi annorum triginta, mundo apparuit, quando à Ioanne baptizari voluit: & præcipuè quia ibi, vt ait Clemens *lib. 5. Constitut. cap. 12. & lib. 8. cap. 33.* & Isidorus *lib. 1. de Divinis Offic. cap. 26.* tota Trinitas manifestata est, Pater in voce, Filius in carne, & Spiritus-Sanctus in columba, ideò dicitur *Theophaniæ*, idest apparitio Dei. Denique: quia similiter eodem die, pluribus posteà annis elapsis, Christus mundo apparuit in nuptijs Canaa, convertens aquam in vinum: & maximè quia hæc apparitio fuit in domo facta, dicitur *Betphaniæ*. De his ergo tribus apparitionibus fit solemnitas in hac die, vt ex officio canonico constat. De obligatione servandi sub præcepto has tres festivitates, præter quàm quòd constat ex traditione apostolica, etiam patet ex capitibus *Pronunciandum, de Consecr. dist. 3.* Et ex capit. *Conquestus, de Ferijs.* Videantur Suarez *tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 5. n. 9.* Azor *tom. 2. lib. 1. cap. 11.* maximè *quæst. 18. & 21.* & Filliuc. *tract. 27. cap. 3. à n. 30. ad 32. q. 2. 3. & 4.*

Quare in Epiphania nō dicatur invitatorium.

52 Sed hic pulsat animum quæstio illa: Quare in Epiphaniæ festo non dicatur in officio canonico Invitatorium, quod solet dici in alijs solemnitatibus? ¶ Ad quod, Respondetur ex Durando, hoc factum fuisse primò ad significandum, quòd Ecclesia in primitijs suis venit de gentibus ad Dominum, non per præconem aliquem invitata, sed vnicè stella duce vocata. Secundò, vt videamur detestari invitationem fraudulentam Herodis dicentis Magis: *Ite, & interrogate diligenter de puero, & cùm inveneritis, renunciate mihi, vt & ego veniens adorem eum.* Matth. 2. vers. 8. Tertiò, quia ipsa fides, significata per stellam, nos illuminat, & ducit in nocte huius sæculi ad adorandum Deum.

De Paschate Resurrectionis

53 Quarta festivitas est Dominica Resurrectionis cum duobus diebus sequentibus, quæ *Sanctum Pascha* citatis textibus nominatur. Et quidquid sit, an hæc vox *Pascha* sit nomen græcum, aut hebræum, de quo videantur Divus Augustinus *epist. 119. cap. 1.* Durandus *lib. 6. cap. 86. num. 2.* Azor *lib. 1. cap. 3. quæst. 1. & 2.* Suarez *tom. 2. de Relig. sect. 2.* tamen Ecclesiæ vsu Pascha significat tres illos dies primos, in quibus resurrectionem Christi à mortuis celebramus. Diciturquè communiter *solemnitas solemnitatum*, eò quòd alias Christi, & Sanctorum festivitates solemnitas hæc longè, lateque excedit; ac proinde omnia in ea lætitiæ signa proponuntur, omnia mundantur, & dealbantur: *Candorem vestis* (ait Divus Gregorius, Homil. 21. in Evang.) *splendorem nostræ denunciat solemnitatis.* Vnde ad tantam solemnitatem ostendendam, non solùm per dictos tres dies celebratur, sed omnes dies Dominicæ sunt Octavæ huius festivitatis, vt benè *num. 6.* notavit Durandus. Quod autem hæc festivitas sub pręcepto ab omnibus sanctificari debeat, constat ex capitibus iuris canonici iam relatis: & insuper patet, esse ab Apostolis institutam ex Clemente *lib. 8. constit. cap. 33.* & ex canone 68. Apostolorum. Quapropter aliqui credunt, quòd cùm per anthonomasiam hęc dies sit, vt canit Ecclesia, *Quam fecit Dominus*, præceptum de eius sanctificatione non est de iure ecclesiastico, seu Apostolorum, sed de iure divino: quia opinantur, quòd non proprio arbitrio, sed Dei decreto, Apostoli illum festum ab Ecclesia observari pręceperint. Sed hoc falsum est, cùm de hac solemnitate idem sentiendum sit, ac de die Dominica, de qua suprà probavimus, esse de iure tantùm ecclesiastico.

54 Nota tamen hìc, quòd licèt in dicto cap. *Pronunciandum, de Consecrat. dist. 3.* & cap. *Conquestus, de Ferijs*, tota hebdomada Paschatis sanctificari, & observari iubeatur; tamen tres tantùm primi dies observandi sub præcepto, vt festivi, sunt; reliquos verò tantum quoad iudiciorum strepitus sanctificare debemus. Qui plures quæstiones de hoc voluerit, consulat Suarez *cap. 6.* Durandum *lib. 6. cap. 86. & 87.* & Azor *tom. 2. lib. 1. à cap. 3. ad 7.* Qui ait, quòd loco hymni in his diebus cantatur *Alleluia* propter spem, quam habemus de gloriosa resurrectione. Doctrina hic notanda.

55 Quinta festivitas est *Ascensionis*: De qua sic loquitur Clemens *lib. 5. cap. 18. Numeratis quadraginta diebus à primo Dominico die, celebrate festum Assumptionis Domini &c.* Et lib. 8. cap. 33. inquit: *Die Assumptionis vacent, quòd hic fuerit impositus finis æconomiæ Christi.* Ex quibus satis constat, quàm antiquum originem ducat prædicta festivitas, vnde de ea Sancti Patres in suis sermonibus meminerunt. Videatur Div. Augustinus Serm. 174. & 176. de Tempore. ¶ Nota tamen hìc, quòd licet in capit. *Pronunciandum* allegato, ante hoc festum ponantur tres antecedentes dies, quæ *Rogationes* dicuntur, & vt festivos observari præcipiatur, ob solemnes litanias, quæ his diebus processionaliter cantantur; tamen nunc iam tale præceptum, nisi solùm quoad cessationem ab strepitu iudiciorum, non viget; vt notant Doctores: & ex praxi Ecclesiæ, decretoquè Urbani VIII. constat. Qui plures quæstiones (licèt propriè non morales) voluerit, consulat Azor *tom. 2. libr. 1. cap. 12.* & Filliucium *tract. 27. cap. 4. quæst. 8. num. 39.* De festo Ascensionis.

56 Sexta festivitas est *Pentecostes*, festum, &

De festo Pentecostes.

& Pascha, quòd apud Hebræos post quinque decades Paschę ob memoriam legis divinitùs datæ celebrabatur, vt dicitur Levit. 23. Sed quia in hac die in linguis igneis Spiritus-Sanctus super Apostolos, & Discipulos Christi venit, ideò Christiani tribus diebus eius adventum celebrant, vt præcipitur in capit. *Conquæstus, de Ferijs*, & cap. *Pronunciandum, de Consecrat. dist.* 3. Et licèt in hoc capit. non designentur dies determinati, sed vniversaliter dicatur *Sancti dies Pentecostes*; at Urbanus VIII. eos singulariter expressit dicendo: *Pentecostes cum duabus pariter sequentibus ferijs.* Nota tamen *primò*: quòd licèt hoc festum magis videatur pertinere ad Spiritum Sanctum, quàm ad Christum; tamen iure optimo inter Christi festa computatur: Tum quia ipse Christus nobis hunc Spiritum-Sanctum, qui nos doceret omnia, dum hìc nobiscum vitam ageret, promisserat. Tum etiam: quia hac die cæpit Christi fides publicè in Ierusalem, & deinceps in vniverso orbe prædicari.

Observatio Pentecostes solum ex iure ecclesiastico nunc obligat.

57 Nota *secundò*: quòd licèt festum Pentecostes, quod Iudæi observabant, eos ex iure divino obligaret; tamen nostrum Pentecostes Pascha ex iure tantùm ecclesiastico obligat. Videturque hoc non obscurè colligi ex illo Pauli 1. ad Corinth. 16. v. 9. *Permanebo autem Ephesi vsque ad Pentecostem.* Et Act. 20. v. 17. vbi dicitur de Divo Paulo: *Festinabat enim, si possibile sibi esset, vt diem Pentecostes faceret Ierosolymis.* Vnde iuxta Epiphanium *hæres.* 75. & Divum Hieronymum *in Proœmio ad Ephes.* loquitur hìc de Pentecostes festo eo modo, quo tunc Christiani ex Apostolorum pręcepto iam observabant. Quem ritum posteà observari pręcepit Ecclesia, decernens, vt non vno tantùm die Dominico, sed etiam duobus sequentibus diebus Spiritus-Sancti super Apostolos, & Discipulos descensus solemniter coleretur. De quo videantur Clemens Papa *dicto lib.* 8. *Const. constit.* 33. & *lib.* 5. *cap.* 18. Divus Isidorus *de Divin. Offic. lib.* 1. *cap.* 33. Iustin. Mart. *quæst.* 115. Origenes *lib.* 8. *Contra Cels.* & alij Sancti Patres, quos refert, & sequitur Azor *tom.* 2. *libr.* 1. *capit.* 9. Filliucius *tractat.* 27. *capit.* 3. *quæst.* 10. *numer.* 44. & alij.

De festo Trinitatis.

58 Septima festivitas est festum Sanctissimæ Trinitatis, quod celebratur nunc ab Ecclesia in die octava Pentecostes: At antiquitùs nec in hac die, nec in Romana Ecclesia celebrabatur: Et rationem tradit Alexander III. relatus in cap. *Quoniam, de Ferijs*, his verbis: *Præterea festivitas Sanctæ Trinitatis secundùm consuetudines diversarum regionum à quibusdam consuevit in Octavis Pentecostes, ab alijs in Dominica prima ante adventum Domini celebrari: Ecclesia siquidem Romana in vsu non habet, quòd in aliquo tempore huiusmodi celebret specialiter solemnitatem, cum singulis diebus Gloria Patri, & Filio, & Spiritui-Sancto, & cætera similia dicantur ad laudem pertinentia Trinitatis.* Similiter dies Dominicus in Ecclesia catholica specialiter intelligitur dicatus sanctissimæ Trinitati: & ideo refert Mocrologus *de Ecclesiastic. observat. capit.* 60. olim præfationem Trinitatis in omnibus Dominicis fuisse decantatam: & nunc in Dominicis per annum recitatur vltimum responsorium de Trinitate, & ad Primam symbolum Sancti Athanasij, quod Trinitatis mysterium latè refert, & explicat: Vnde patet, quòd quia dies Dominicus, & alię Officij canonici partes erant in Trinitatis cultum specialiter destinatæ, ideo singularem diem, quo specialiter coleretur, ab initio Ecclesia Romana non instituit. ¶ Sed licèt hæc ita sint, primò Ioannes XXII. & postea Vrbanus VIII. festum sanctissimæ Trinitatis prima Dominica à festo Pentecostes ab omnibus celebrari præcipiunt. Et meritò quidem: quia postquàm celebrata est festivitas Patris in nativitate Filij (Nativitas Filij dicitur festivitas Patris, vt docet Durandus *lib.* 6. *Ration. Divin. Offic. cap.* 114.) & festum Filij in Pascha, & festum Spiritus-Sancti missione ipsius, consonum rationi erat, vt ad maiorem Trinitatis reverentiam expressior notitia huius mysterij haberetur, & speciali die, & cultu ab vniversali Ecclesia veneraretur. Videantur Azor *lib.* 1. *cap.* 13. Durandus *loco suprà relato*, Filliucius *tract.* 27. *cap.* 2. *quæst.* 5. *num.* 22. Summa Pisana verb. *Feriæ*, §. 3. Suarez *tom.* 1. *de Relig. libr.* 2. *cap.* 4. *numer.* 16. & 17. & alij.

59 Octava festivitas est de Sacrosancto Eucharistiæ mysterio, quod communiter festum *Corporis Christi* appellatur. Hæc ergo solemnitas ab initio nascentis Ecclesiæ instituta non fuit, sed posteà, ad confundendam hæreticorum perfidiam, vt ait Trident. *sess.* 13. *cap.* 5. debitasque Deo pro tam ineffabili beneficio exhibendas gratias, Vrbanus IV. celebrari ab omnibus feria quinta post Octavam Pentecostes piè, & religiosè præcepit, edita insigni constitutione de hoc festo, quæ incipit: *Transiturus de hoc mundo ad Patrem Salvator noster &c.* Quam posteà confirmavit, & in iure posuit Clemens V. in lib. 3. *Clement. vnic. de Reliquijs, & venerat. Sanct.* vbi districtè præcipitur, vt tam Clerici, quàm fidelium turbę ipsa feria quinta post Pentecostem ad Ecclesiam affectuosè concurrant, & gaudentes in cantica laudum surgant. Tunc enim omnium corda, & vota, ora, & labia hymnos persolvant lætitiæ salutaris, tunc psallat fides, spes tripudiet, exultet charitas, devotio plaudat, iubilet chorus, puritas iucundetur: tunc singuli alacri animo, pronaque voluntate conveniant, sua studia luadabiliter exequendo tanti festi solemnia celebrantes. Et vt ad devotè tantum colendum Sacramentum fideles excitarentur, peculiares indulgentias omnibus hac octava divinis officijs assistentibus largè concedit. Vnde tanta devotione hoc festum Christianus populus amplexus est, vt licèt sit hæc festivitas alijs Christi celebritatibus multò recentior, nulla est, quæ maiori cultu ab vniverso Christiano populo veneretur. Et quod pluris est, & non parùm ad eius venerationem conducit, est Officium canonicum huius solemnitatis ab vniversali Ecclesia gratanter receptum, & per totum orbem lætissimè decantatum, quod ita commemorationem tanti beneficij nobis devotè exprimit, vt in ea gaudium, simul & lachrymas cohibere non possimus; vnde cogimur huius dulcedine cantus, & congaudere lachrymantes, & lachrymare devotè gaudentes, lætas styllando lachrymas, & lætitiam simul habendo lachrymantem. Sed quid huius dulcedinis demiramur effectus, si illud concinavit,

De festo Corporis Christi.

&

& ad metrum reduxit iussu eiusdem Urbani IV. Angelicus Magister Divus Thomas Aquinas huius mirifici Sacramenti dulcedine inebriatus? Quid enim Doctor Eucharisticus eructare poterat, nisi quod de Eucharistiæ fonte, aut potius Occeanno, altè ebibebat, dulcissimè degustaverat. ¶ Nota verò, quòd si hæc festivitas incidat in Vigilia S. Ioannis Baptist. non est in ea ieiunandum, sed anticipandum ieiunium die antecedenti. Sic Urban. VIII. Const. *Cùm evenire*, 14. Octob. 1638.

De festo Inventionis Sanctę Crucis.

60 Nona, & vltima festivitas, ad Christum aliquomodò attinens, est *Inventio Sanctæ Crucis*, quæ sub præcepto antiquitùs coli iubetur in cap. *Crucis, de Consecrat. dist. 3.* his verbis: *Crucis Domini nostri Iesu Christi, quæ nuper nobis gubernacula sanctæ Ecclesiæ Romanæ tenentibus quinto nonas Maij inventa est, in prædicto Kalendarum die inventionis festum vobis solemniter celebrare mandamus.* Sic Eusebius Papa relatus in dicto cap.

Referuntur opiniones circa relatū decretum Eusebij Papæ.

61 Sed an hæc historia vera sit, disputant Theologi. Et ratio pro parte negativa est: Quia Sancta Helena Crucem, absoluto Concilio Niceno, invenit: sed tunc Ecclesiæ clavum tenebat Sylvester post Melchiadem, qui Eusebio successerat: ergo Eusebius nequit esse auctor illius canonis, sed forte erit Sylvestri. Quare quidam Doctores asserunt, illud decretum non esse Eusebij, sed Sylvestri, ac proinde vitiatum fuisse à Typographo. ¶ Alij verò dicunt, esse dictum decretum Eusebij, qui anno 4. 5. & 6. Imperatoris Constantini Petri Cathedram gubernavit; quare optime potuit tunc Sancta Helena, immediatè ac Constantinus victoriam de Maxentio reportavit, Hierosolymam pergere, etiam non absoluto Concilio Niceno, & Christi Crucem invenire.

Prima sententia eligitur.

62 Sed certius est, vitiatum esse illud decretum, & pro *Eusebio* legendum esse *Sylvestrum*, ob rationem allatam. ¶ *Tum etiam*: Quia Eusebius ante victoriam à Maxentio reportatam obiit, & sic eius tempore non potuit esse Crucis inventio, vt ait Baronius *in Annalibus*. ¶ *Tum denique*: Quia, vt Rufinus, & alij Historiographi tenent, hæc Sanctæ Crucis inventio accidit post Concilium Nicenum; & verosimilius est, quòd hoc opus adeò arduum non aggressa fuerit Sancta Helena nisi post conversionem filij sui Constantini, & eius auctoritate, & fide enixa: *Tunc sic*: sed hæc omnia evenerunt tempore Sylvestri: ergo tale decretum non Eusebij, sed Sylvestri est. Sic tenent Azor *lib. 1. capit. 16. quæst. 10.* Suarez suprà relatus *capit. 7. à numer. 11.* & Filliuc. *tractat. 27. capit. 3. quæst. 12. num. 47.* ¶ Sed quidquid sit de hoc, dubitari nequit, quin fuerint alia motiva ad hoc festum instituendum: Nam ad hoc sufficiunt beneficia, quæ ex hoc arbore generi humano emanarunt, vt in eorum gratiarum actionem festum institueretur. Quare Inventio sanctæ Crucis absque dubio fuit tantùm motivum extrinsecum, vt Ecclesia hanc festivitatem ab omnibus observari præceperit. Videatur Ord. Rom. Beda in Martyrologio, Angelus, Sylvester, Caietanus, & alij Summistæ, necnon Suarez, Azor, & Filliucius suprà relati.

De Sanctæ Crucis exaltatione, & Transfiguratione Christi.

63 In fine huius §. notandum est *primò* quòd aliud festum celebrat Ecclesia die 14. Septembris de exaltatione sanctæ Crucis, quando eam à Cosdroa Rege Persarum iure belli Heraclius Imperator eripuit, & in Ierosolimitanum templum collocavit. Sed hæc festivitas sub præcepto ex nullo decreto sive novo, sive antiquo obligat. De qua qui plura voluerit, consulat Durandum *lib. 7. Ration. Divin. Offic. cap. 29.* ¶ Secundò notandum est: quòd aliqui hìc intexunt festum Transfigurationis Christi. Sed licèt ob insignem victoriam de Turcę exercitu, à Christianis eo die apud Belgradum reportatam, Calixtus III. hanc festivitatem instituerit; at ab vniversali Ecclesia observari minime præcepit; & ideò nec supputatur in dictis textibus iuris Canonici, nec ab Urbano VIII. inter festa suprà relata designatur, nec nobis de eo hìc disserere congruum visum est, cùm de solis festis sub præcepto obligantibus agamus.

§. III.

De festis Beatissimæ Virginis Mariæ.

Festa B. V. Mariæ.

64 Post festivitates, quæ ad Christum attinent, immediatè succedunt, quæ ad Sanctos pertinent. Cæterùm, quia inter omnes Cœlicolas Beatissima Virgo Maria primatum obtinet, seorsimquè ab alijs chorum excelsiorem, & sedem apud Christum tenet, primò, & seorsim ab alijs de eius festivitatibus agendum in præsenti nobis est.

De festo Purificationis.

65 Prima ergò festivitas Beatę Mariæ Virginis, quam refert Urbanus VIII. in prædicta bulla, est Purificatio eiusdem Deiparæ Virginis. In qua festivitate duplex solemnitas celebratur: prima quoad partum, seu filium, quæ græcè dicitur *Ypantis*, id est obviatio: quia græcè *Ypanti* est idem, ac latinè *obviatio*; & quia hac solemnitate Mariæ Virgini venienti præsentare, seu offerre filium suum in Templum Simeon iustus, & Anna Prophetissa obviaverunt, ideò dicitur festum *Ypantis*. Secunda quoad parientem, seu Deiparam, & dicitur festum *Purificationis*: Quia licèt Beata Virgo Maria lege purificationis non teneretur; cùm *suscepto semine* non pepererit; tamen præceptum legis, vt Religiosa, adimplere voluit. Vnde hoc festum æquè ad Christum, Beatamquè Virginem attinet: & ob hanc rationem in cap. *Pronuntiandum, de Consecrat. dist. 3.* inter festa Christi immediatè post Epiphaniam ponitur; & Officium huius diei promiscue de Christo, & Beata Virgine loquitur, vt illud recitanti, & legenti constabit.

De tempore, quo hæc festivitas cœperit celebrari.

66 Quando verò hæc festivitas primò celebrari inceperit? variæ sunt Doctorum sententiæ. Nam Nicephorus *lib. 17. cap. 28.* scribit, sancitam esse Iustiniani Senioris constitutione; cum quo coincidit Sigibertus *in Chronic.* constituens hoc festum anno 542. Cedrenus verò ait à Iustino Iustiniani prædecessore fuisse institutum anno 527. Durandus *in Ration. Divin. Offic. lib. 7. cap. 7. num. 11.* inquit: *Tempore Iustiniani imperatoris fuit magna mortalitas apud Constantinopolim, & ideò tunc constituta est solemnitas Purificatio-*

tionis Mariæ in reverentiam eius. Beda in Martyrol. quinto idus Septembris, Liber inscriptus *Ordo Romanus*, & Albinus Flaccus *lib. de Divin. Offic. cap. de Purificat.* dicunt, Sergium Pontificem ad abolenda lupercalia, seu lustrandi consuetudinem, quam Romani à gentilibus adhuc obseruabant, instituisse hanc solemnitatem, & processionem, quę in ea, cereos accensos manibus portando, fit. De quo vide Durandum loco relato *num.* 14. *&* 15. Alexandrum ab Alex. *lib.* 5. *Genial. cap.* 27. ¶ Sed nihilominus Covarrubias in dicto cap. *Pronunciandum*, Azor *lib.* 1. *de Tertio Decalog. precept. cap.* 18. Suarez *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 12. & Fillliucius *tract.* 27. *cap.* 3. *q.* 5. *num.* 34. probabilius asserunt, hanc celebritatem antiquissimam esse, ab Apostolisque fortè emanatam, & solùm à Sergio summo Pontifice auctam, vt ait Baronius *anno* 701. *num.* 3. Maximè cùm antiqui Patres vt Nyssenus, Chrysostomus, Cyrillus, Hieronymus, & alij de hac festivitate homilias scriptas, & ad populum declamatas nobis reliquerint.

De festo Annuntiationis, seu Incarnationis.

67 Secunda B. Mariæ Virginis festivitas sub præcepto servanda est, iuxta decretum Vrbani VIII. Annunciatio, scilicet, quando Angelus Gabriel missus à Deo Beatæ Virgini Mariæ annunciavit incarnationem, & partum filij Dei dicens: *Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius* Iesum: *hic erit magnus, &* Filius Altissimi *vocabitur &c.* Cui annunciationi consensum præbente Beata Virgine, statim Verbum caro factum est. Hęc ergo solemnitas, licèt ab aliquibus festum *Incarnationis* appelletur, & inter Christi festa annumeretur; tamen Concilium Toletanum X. *cap.* 1. per antonomasiam *festum Matris* his verbis appellat: *Nam quod festum Matris est, nisi Incarnatio Verbi?* Quando ergo hanc solemnitatem fideles, & maximè Romana Ecclesia inceperint celebrare, aperte non constat: quia in cap. *Pronunciandum* hæc solemnitas inter Christi, aut Virginis festivitates non numeratur, & in cap. *Conquestus* solùm in communi supputantur omnes solemnitates gloriosæ Virginis Mariæ. Sed licèt hæc ita sint, tamen Panormitanus, Hostiensis, & alij in dicto cap. *Conquestus*, docent, quòd per *solemnitates Beatæ Mariæ Virginis* intelliguntur quatuor principales festivitates, quas in honorem eiusdem Virginis Mariæ Ecclesia concelebrat, scilicet Purificationis, Annunciationis, Assumptionis, & Nativitatis, quas certum est ante Gregorium IX. qui est auctor illius capitis, ab vniversali Ecclesia coli, vt patet ex diversis homilijs antiquorum Patrum in his festis ad populum habitis. Et meritò quidem: quia sicut omni tempore à Beatissima Virgine Maria homines beneficia quàm plurima accipiant, sic iustum erat, vt omni etiam tempore in eius cultum, & beneficiorum gratam memoriam festivos dies dicarent. Quapropter Annunciationem celebrant in vere, Assumptionem in æstate, Nativitatem in autumno, & denique Purificationem in hyeme, vt sicut paradysus quatuor fluminibus irrigatur, & fœcundatur, sic omnia tempora Virginis cultu decorentur, & singulari eius patrocinio protegantur. Vnde quòd hæc nostra Annuntiationis festivitas sit in Ecclesia antiquitùs celebrata, constat tum ex Concilio Toletano X. Tum ex Divo Augustino *Serm.* 18. *de Sanctis* (quem aliqui credunt esse Divi Fulgentij) Ex Divo Petro Chrysologo *Serm.* 140. *& sequentibus*: Beda *tom.* 7. & Guarrico *Serm.* 1. Tum denique ex decreto Vrbani VIII. in quo expresse ab omnibus Ecclesiæ fidelibus eam sub præcepto servari iubet die 25. Martij. In qua vtique die quòd non solùm incarnationem Verbi, sed alia quàm plurima Deus pro hominibus operatus sit, his egregijs versibus quidam apud Durandum *lib.* 7. *Rational. Divin. Offic. cap.* 9. breviter perstringit, vt sic clariùs innotescat, quàm iustè à fidelibus dicta dies in veneratione habenda:

Salve festa dies, quæ vulnera nostra coërces.
Angelus est missus, est passus & in Cruce Christus.
Est Adam factus, & eodem tempore lapsus.
Ob meritum decimæ cadit Abel fratris ab ense.
Offert Melchisedech, Isaac supponitur aris.
Est decollatus Christi Baptista beatus.
Est Petrus ereptus, Iacob sub Herode peremptus.
Corpora Sanctorum Christo cum multa resurgunt.
Latro per Christum tam dulce suscipit Amen.

Qui plura mysteria huius mensis, & diei scire voluerit, & quare Verbum ad incarnandum hunc præ alio mense elegerit, legat Azor *tom.* 2. *Instit. Moral. lib.* 1. *cap.* 17. *q.* 2. 3. *&* 4.

Quid agendū, dum Annunciationis festū in Sabbato maioris hebdomadę venerit.

68 Sed circa hanc festivitatem nonnullæ versantur apud Doctores difficultates. Rogabis ergo *primò*: An si festum Annunciationis in die sabbati maioris hebdomadæ venerit, tunc obliget præceptum de sanctificandis festis, & possint plures Missæ in ea die celebrari? ¶ Affirmant Petrus Ledesma *in Sum. tom.* 1. *de Sacramento Eucharist. cap.* 19. *conclus.* 5. Fernandez *in Exam. Theolog. Moral. part.* 3. *cap.* 5. *§.* 5. *num.* 2. Sylvius *in* 3. *part. q.* 73. *art.* 2. Molfes. *in Sum. tom.* 1. *tract.* 3. *cap.* 17. *num.* 41. Cruz *in Direct. Consc. p.* 2. *in Sacrif. Miss. quæst.* 2. *dub.* 2. *concl.* 1. referens sic ad praxim redactum fuisse in Ecclesijs Diœcesis Toletanæ anno 1617. Diana *part.* 2. *tract.* 14. *resol.* 21. Barbosa *de Officio, & Potestate Parochi, part.* 1. *cap.* 11. *num.* 45. Et moventur *primò*: Quia licèt iura antiqua prohibuerint dicta die Missas celebrare, tamen hoc abrogatum est quoad sacrum solemne, vt experientia constat: sed non est maior ratio de Missa publica, quàm de privata: ergo &c. Minor suadetur: Ratio prohibitionis antiquæ erat, quia per totum diem sabbati Ecclesia repræsentabat requiem Christi in sepulchro, & suam solitudinem, & ideò erat quasi in mærore posita, Christi Resurrectionem expectans, à Missæque sacrificio abstinens: sed hæc ratio iam cessavit; cùm Ecclesia, finito Officio matutino sabbati sancti, cum gaudio, & Missę sacrificio resurrectionem Christi celebrare incipiat: ergo ratio, quę probat posse tunc sacrum solemne dici, probat etiam Missas privatas dici posse. Vnde Suarez *tom.* 3. *in* 3. *part. disput.* 80. *sect.* 2. *in fine*, asserit, hanc opinionem esse practicè securam; tamen non audet eam consulere, nisi

nisi in aliquo casu cum causa rationabili, & scandalum omne diligenter vitando. ¶ Notant tamen duo Ledesma, & Diana: primò, quòd Missa privata dici debet vel de Beata Virgine, vel de eo die, cum introitu tamen Missæ Resurrectionis sequentis diei. ¶ Secundò: quòd graviter peccaret, qui Missam privatam eo die antè solemnem diceret: Tum quia vsque ad eam horam viget Ecclesiæ prohibitio: Tum etiam: quia tunc incipit festum Resurrectionis celebrari.

Non licet in sabbato maioris hebdomadæ Missas privatas celebrare.

69 Sed tenenda est contraria sententia, quæ docet, peccatum mortale esse, die sabbati sancti Missas privatas celebrare; & consequenter tunc, si incidat festum Annunciationis, in alium diem transferendum esse. Quòd *primò* ostenditur ex cap. *Sabbato*, *de Consecr. dist.* 3. vbi eodem modo loquitur de die parasceves, ac sabbati sancti quoad celebrandum Missę sacrificium, vt patet ex his verbis: *Nam vtique constat, Apostolos biduo isto, & in mærore fuisse, & propter metum Iudæorum se occuluisse. Quod vtique non dubium est, intantùm eos ieiunasse biduo memorato, vt traditio Ecclesiæ habeat, isto biduo sacramenta penitùs non celebrari*: sed Ecclesiæ traditio circa celebrationem Missæ in die parasceves sub mortali obligat, vt omnes fatentur: ergo etiam in die sabbati sancti, seu maioris hæbdomadæ, excepta Missa solemni, quæ ab Ecclesia postea introducta, & permissa est. ¶ *Secundò*: Nam in Missa illius diei nullus ponitur Introitus pro Missis privatis: ergo quia supponit Ecclesia non esse dicendas; sine Introitu enim dici non licet. ¶ Confirmatur à paritate vigiliæ Pentecostes, quæ officium solemne habet simile sabbati sancti officio; & tamen pro Missis privatis assignatur in fine Introitus: ergo in sabbato sancto si non assignatur, est quia censet Ecclesia non posse tunc licitè dici. ¶ *Tertiò*: Quia consuetudo Ecclesiæ solùm derogavit ius antiquum suprà relatum quoad vnicam Missam solemnem in vnaquaque parrochiali Ecclesia, nec quoad privatas alicubi datur contraria consuetudo: ergo quia illicitum est. ¶ *Quartò*: Quia vt ait Navarrus *in Summ. capit.* 25. *num.* 88. Missa solemnis, quæ in sabbato sancto dicitur, non est eiusdem diei, sed noctis Resurrectionis, vt significat Collecta, quæ incipit, *Deus, qui hanc sacratissimam noctem &c.* quamvis imbecillitas humana tanti ieiunij impatiens, qualis in cap. suprà relato designatur, ad horam reliquarum retraxerit: ergo evidens signum est, quòd pro hàc die non est ab Ecclesia officium Missę particulare designatum. Et sic videtur illud confingere Ledesma, & Diana.

Vlterius probatur.

70 Quinto suadetur à Villalobos sic: *En el año de 1606. que cayò la Anunciacion en Sabado, consultò el Obispo de Salamanca Letrados para este caso, y resolvieron, que no se dixessen* (Missę vtique privatæ) *y lo mismo fue en Valladolid, donde estaba à la sazon la Corte; y no sabemos, que en parte ninguna se aya hecho lo contrario.* ¶ Sextò suadetur ex sequenti decreto S. Congregat. Rit. ab Alexandro Papa VIII. confirmato. Cuius hic est tenor: *Cùm sabbato sancto proximè futuro occurrat festum Annuntiationis Beatæ Virginis Mariæ, dubitatum fuit, an debeant celebrari Missæ privatæ ad effectum, vt Christi fideles commodè satisfacere possint præcepto audiendi Missam? Et S. Rit. Congregatio ad relationem Eminentiss. & Reverendiss. D. Cardinalis Colloredi, re maturè perpensa, censuit, prædictum festum Annuntiationis vnà cum præcepto audiendi Missam, & vacandi ab operibus, in Ecclesia vniversali transferri debere ad feriam secundam post Dominicam* in Albis, *protractis omnibus alijs festis, quæ non sunt altioris ritus, ad aliam diem iuxta rubricas Breviarij Romani. Celebrationem quoque Missarum dicto die sabbati sancti omninò prohibendam in quibuscumque Ecclesijs, & Oratorijs privatis, non obstante quacumque consuetudine in contrarium; & vnicam Missam conventualem vnà cum officio eiusdem sabbati sancti celebrandam fore præcepit, si Sanctissimo Nb placuerit. Hac die* 11. *Februarij* 1690. *Et facto de prædictis per me Secretarium verbo cum Sanctissimo, Sanctitas sua benignè annuit, sensum S. Congregationis approbavit, ac præsens decretum edi, & imprimi mandavit, hac die* 12. *Februarij* 1690. *A. Card. Cybo. Loco sigilli Laurentius Fliscus Secretarius.*

Concluditur precedens doctrina.

71 En vbi festum Annuntiationis non solùm, si in die sabbati sancti venerit, transferri debere censuit summus Pontifex, verùm & Missas privatas eo die omnino dici prohibuit: ergo nostra resolutio post hoc decretum tenenda est. Et ex his ad rationem sententiæ contrarię iam liquet. Hanc sententiam tenent Navarrus *in Sum. cap.* 25. *num.* 88. Francolinus *tract. de Temp. Hor. Canon. cap.* 30. *num.* 2. Azor 1. *part. lib.* 10. *cap.* 24. *q.* 4. Gabantus *in Rubric. Missal. p.* 4. *tit.* 10. Vazquez *in* 3. *part. tom.* 3. *disp.* 122. *cap.* 2. *n.* 24. Villalobos *loco suprà citato*, Regiualdus *in Praxi Fori Pœnit. lib.* 29. *cap.* 9. *num.* 170. & alij plures quos dedimus *tom.* 1. *tract.* 5. *cap.* 4. *n.* 6.

Si in die Parasceves Annunciationis festum inciderit, omnino transferendū est.

72 Rogabis *secundò*: An si incidat hoc festum in die Parasceves, teneantur fideles audire sacrum? ¶ Respondetur negativè; vnde ex auctoritate apostolica, & non episcopali, transferendum est in aliam diem. Ratio est: quia si quando in die sabbati sancti occurrit festum Annunciationis transfertur in aliam diem, quantò magis dum in Parasceves occurrit, in quo nulla Missa adhuc solemnis dicitur, sed tantùm hostia antecedenti die consecrata consumitur? ergo &c. ¶ Deinde, teste Gabanto *loc. cit. tit.* 9. *num.* 24. S. Congregatio die 19. Februarij 1622. vetuit Missam dici hac die, etiam in æde Lauretana, petente concursu populi, & festo Titularis Ecclesiæ: sed dum non licet audire, aut dicere sacrum, nec festi solemnitas obligat: ergo die Paraceves non tenentur fideles ad audiendum sacrum, festumque servandum; sed ad aliam diem ex auctoritate apostolica transferendum est. Sic Barbosa *de Offic. Parroch. part.* 1. *cap.* 11. *num.* 47. Fagundez *de Præcept. Ecclesiæ, præcept.* 1. *lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 19. Sanchez *in Select. disp.* 32. *num.* 3. Molfesius *in Theol. Moral. lib.* 4. *tract.* 5. *cap.* 17. *n.* 40. ¶ Quibus addenda est alia novissima declaratio S. Congregationis Rit. 11. Martij 1690. approbata ab Alexandro Papa VIII. in qua transfert dictum festum, & officium Annunciationis ad feriam secundam post Dominicam *in Albis.*

Duo notāda.

73 Hìc notantur duo à Barbosa: primò, quòd si dictum festum occurrat in alia die maioris hebdomadæ, etiam non licet illud celebrare, ex decisione S. Congreg. Rit. 15. Martij 1614. ¶ Secun-

Secundò: quòd si incidat in Dominica Quadragesimę, transferendum est, nisi in Ecclesijs sub *Annuntiationis* nomine dedicatis. Sic S. Rit. Congreg. in Ulixbon. 2. Septembris 1612. censuit.

De festo Assumptionis. 74 Tertia Beatę Mariæ festivitas est *Assumptionis*: quam ab omnibus sub pręcepto observari debere, docent expresse Concilium Lugdun. in cap. *Pronunciandum*, *de Consecr. dist.* 3. & Urbanus VIII. in verbis bullæ supra relatę, & omnes Canonistæ in cap. *Conquestus*. Quando verò hoc festum inceperit, dubia sententia est. Nam aliqui credunt, esse quasi iuris divini. Sic tenent Ioann. Andr. in cap. Licet, *de Ferijs*, & Angelus verb. *Feria*, *num.* 3. Sed hoc ex suprà dictis patet esse falsum: quare *vt probabilius* tenendum est, hanc festivitatem esse non ex iure divino, sed ex Ecclesiæ præcepto. Est tamen adeò antiqua, vt vel ab Apostolis emanaverit: vel Ecclesiæ traditione ab immemorabili introducta, & posteà lege ecclesiastica firmata fuerit: vel denique post Concilium Ephesinum celebrari cæperit: Cùm ab eo tempore, ob hæresim Nestorianam, Beatam Virginem Mariam omnes impensius colere studerint. Videantur Divus Bernardus *epist.* 174. Nicephorus *lib.* 17. *cap.* 28. Andreas Cretensis, Damascenus *Nat.* 2. *de Dormit. Virginis*, & alij Sancti Patres; necnon Azor *lib.* 1. *cap.* 20. *quæst.* 1. Suarez *tom.* 1. *de Religion. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 13. Filliuc. *tom.* 2. *tract.* 25. *cap.* 4. *quæst.* 8. *num.* 57. Durandus *lib. Rat. Offic. capit.* 24.

De festo Nativitis Virginis Mariæ. 75 Quarta festivitas Beatæ Virginis Marię sub præcepto servanda est eius Nativitas. Constat hoc ex cap. *Pronunciandum*, *distinct.* 3. *de Consecratione*. Constat etiam ex Bulla relata Vrbani VIII. vbi expresse sic præcipitur. ¶ Quando verò hæc solemnitas inceperit celebrari, dubia quęstio est; & solum certò affirmare licet, esse satis antiquam, & multis in locis à mille annis iam coli. Nam liber, cui titulus *Ordo Romanus*, de ea meminit, & processionem in ea fieri, Ecclesiam ordinasse, refert. Deinde Sanctus Ildephonsus *in lib. de Virginit. Beatę Mariæ* huius festi mentionem facit. Et idem videtur in Martyrologijs Adonis, Usuardi, Bedæ; & denique in Romano sexto idus Septembris: quæ omnia satis innuunt, quàm antiqua sit prædicta festivitas. Quapropter concludit Azor *cap.* 19. *q.* 1. sibi esse verisimile temporibus Ephesini, & Chalcedonensis Concilij natalem Deiparæ inter dies festos celebrari. Sed rectiùs Suarez *cap.* 8. *num.* 10. ait, initium huius festivitatis esse incertum, & solùm consuetudine in principio fuisse introductam, & tandem iure Canonico vim huius præcepti declaratam.

---

§. IV.

Digressio circa festum Conceptionis Immaculatæ Beatæ Virginis Mariæ.

De Conceptione Immaculatæ Virginis Mariæ. 76 HIc solent aliqui annectere festivitatem Immaculatę Conceptionis Beatæ Virginis Mariæ: Quorum morem gerentes, & quia, vt ait Divus Bernardus: *Non patitur nostra devotio, te, ò Virgo Sacratissima, silentio pręterire*; de ea aliquid dicere oportunum indicamus. De antiquitate ergo huius solemnitatis aliqui docent, quòd celebrari hęc festivitas cępe-rit tempore Divi Bernardi circa annum 1145. in Ecclesia Lugdunensi: vt constat ex epistola eiusdem Divi Bernardi 175. vbi Canonicos Regulares reprehendit, quòd absque decreto Romanæ Ecclesiæ festum Conceptionis pretextu cuiusdam supernæ revelationis celebrare conarentur. ¶ Alij verò dicunt, quòd prius in Anglia auctoritate Sancti Anselmi celebrari cæperit: deinde in Ecclesia Lugdunense, & denique in Romana, licèt non ex præcepto, sed ex devotione. ¶ At absque dubio hoc festum altiùs in nostra Hispania fixit radices: *A tempore Apostolorum* (ait Flavius Dexter, qui floruit anno 430.) *celebratur in Hispania festum Immaculatæ Conceptionis Beatæ Virginis Mariæ.* Et antea anno 308. inquit: *A Iacobi prædicatione celebratur in Hispania festum Immaculatæ, & illibatæ Dei Genitricis.* ¶ Sed quidquid sit de hoc, Sixtus IV. in Constitutione edita tertio Kalendas Martij ann. 1466. quæ incipit *Cùm præ excelsa*; & habetur inter extravagantes communes lib. 3. tit. *de Reliquijs, & veneratione Sanct.* Missam, & Officium Conceptionis Beatæ Mariæ Virginis ordinavit: & statuit, quòd qui prædictum Officium in die festivitatis Conceptionis Beatæ Virginis, & per Octavas recitaverint, aut horis canonicis ea die interfuerint, aut Missam celebraverint, easdem indulgentias lucrentur, ac pro die Corporis Christi Vrbanus IV. & Martinus V. concessere eis, qui Missam tunc celebrant, & divinis officijs intersunt. Et constitutione sequenti edita pridie nonas Septembris ann. 1483. quæ incipit *Grave nimis*, ipso facto excommunicat Prædicatores asserentes, mortaliter peccare, & esse hæreticos, qui credunt Beatam Virginem peccato originali non fuisse conceptam; & similiter eos, qui docent, graviter peccare eiusdem Immaculatę Conceptionis officium celebrantes, audientesque sermones illorum, qui eam sine huiusmodi macula conceptam esse, affirmant. Et in hac constitutione prius dicit Sixtus IV. *Cùm Sancta Romana Ecclesia de intemerata semperque Virginis Mariæ Conceptione publicè festum solemniter celebret, & speciale, ac proprium super hoc officium ordinaverit: Nonnulli &c.* In quibus verbis supponit summus Pontifex, hanc festivitatem longè anteà ab Ecclesia Romana celebrari: vnde constat, hunc Pontificem Conceptionis festum celebrari præcipere, & simul indicat anteà iam in Ecclesia Romana coli.

77 Idipsum supponit Gregorius XV. in bulla, quę incipit *Sanctissimus Dominus noster*, edita anno 1622. & habetur in Bullario Cherub. *tom.* 4. *fol. mihi*, 314. In qua, postquàm confirmat constitutiones Sixti IV. & Pauli V. super Conceptione Beatæ Virginis Mariæ, & vlterius ampliat, addendo in dicta bulla, quòd nullus, etiam in colloquijs privatis, audeat asserere, Beatam Virginem Mariam in originali peccato conceptam esse (exceptis his, quibus à Sancta Sede fuerit super hoc specialiter indultum) sicut constitutione sequenti, quæ incipit *Eximij*, data Romæ die 28. Iulij anno 1622. indulget fratribus Ordinis Prędicatorum, vt in privatis colloquijs, seu conferentijs inter se duntaxàt, & non inter alios, aut cum alijs de materia Conceptionis Beatæ Eadem materia prosequitur.

tæ Virginis Mariæ disserere, & tractare valeant.) §. 4. dictæ bullæ mandat omnibus tàm sæcularibus, quàm Regularibus: *Ut in Sacrosancto Missæ sacrificio, ac divino officio celebrandis, tàm publicè, quàm privatim, non alio, quàm* Conceptionis *nomine uti debeant.* Insuper, vt ait Nieremberg *in lib. de Perpet. Obiect. Festi Conceptionis, cap.* 21. Pius V. festum Conceptionis in Officio, & circunstantia ritus festo Nativitatis coæquavit. Et Leo X. festo Assumptionis Conceptionem in exemptione interdicti comparavit: & concessit Oppido de *Molina*, vt die Conceptionis possint dici matutina officia sicut in die Nativitatis Domini, & à media nocte Missas celebrare, mutato nomine *Nativitatis* in *Conceptionem.* ¶ Denique Alexander VII. septimo anno sui Pontificatus die octava Decembris anno 1661. edidit constitutionem, quæ incipit *Solicitudo omnium Ecclesiarum*, & est apud Cherub. *tom.* 5. *Bullar. pag.* 346. vbi §. 4. hęc inter alia habet: *Constitutiones, & decreta à Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris, & præcipuè à Sixto IV. Paulo V. Gregorio XV. edita in favorem sententiæ asserentis, animam Beatæ Mariæ Virginis in sui creatione, & in corpus infusione Spiritus Sancti gratia donatam, & à peccato originali præservatam fuisse; nec non in favorem festi, & cultus Conceptionis eiusdem Virginis Deiparæ, secundum piam istam sententiam, vt præfertur, exhiberi innovamus, & sub censuris, & pœnis, in eisdem constitutionibus contentis observari mandamus &c.* Vnde constat, quàm antiquitùs festivitatem immaculatæ Conceptionis Beatæ Virginis Mariæ ab omnibus celebrari decreverint summi Pontifices, & Ecclesię catholicæ Pastores. Videatur Doctissimus N. Sylveira *Opuscul.* 4. *de Conceptione immaculata Virg. Mariæ, q.* 11. vbi probat, hoc Conceptionis festum non solùm celebratum esse ann. 730. 630. & 400. ex Martyrologio Bedę, Kalendario Sancti Isidori, & ex Orosio epist. ad Eustochium; verùm etiam ostendit ex Flavio Dextro, illibatam Dei Genitricis Conceptionem celebrari in Hispania à Santi Iacobi Apostoli prædicatione. Ex quibus omnibus patet, quòd licet incertum sit, quo tempore cæperit in Ecclesia cultu publico hęc solemnitas venerari; tamen certissimum est, & præantiquam esse, & altas in fidelium cordibus fixas habere radices.

Quam antiqua sit apud Carmelitas purissimæ Cóceptionis solemnitas.

78 Sed licet Conceptio immaculata Beatæ Virginis Mariæ tàm à Romana Ecclesia, quàm ab alijs, ab antiquis temporibus celebrata sit, longè tamen antiquius, & solemnius à N. Carmelitarum Religione, vtpote ab ipsa Beata Virgine instituta, & fundata, hęc festivitas venerata fuit. Nam imprimìs Proto-Parens N. Elias in illa nubecula parva, quàm de mare ascendentem conspexit, non solùm Beatam Virginem Mariam prophetice agnovit, verùm & eius purissimam Conceptionem intellexit; cùm contemplaretur eam de amaro huius sæculi mare sine amaritudine ortam; vt communiter sacri Interpretes docent, ex hoc textu immaculatam Virginis Mariæ Conceptionem defendentes. De quo videantur Ioannes Hierosolymitanus *lib. de Instit. Monach. cap.* 32. N. Silveir. *tom.* 1. *in Evang. lib.* 1. *cap.* 3. *q.* 1. *n.* 5. *& opuscul.* 3. *resolut.* 1. *q.* 3. Salazar ex Societate Iesu *tract. de Concept. cap.* 39. *argum.* 9. *num.* 11. *& cap.* 12. *argum.* 12. & alij quam plurimi, quos longum nimis esset supputare, & hic intexere. Quare Sanctus Methodius *Homil. de Simeone, & Anna* vocat Parentem N. Eliam *Deiparæ puritatis præscium.* Hanc ergo purissimæ Conceptionis Deiparæ notitiam, cælitus haustam, Proto-Parens Elias Sancto Eliseo manifestavit; & hic cæteris Prophetarum filijs; vt indicat idem Sanctus Methodius in eadem homil. Ex quibus perpetua, & constans traditio ex tunc in hoc nostro Carmelitarum Ordine fuit, Deiparam ab omni originalis peccati labe immunem futuram esse: & ideo ab anno mundi termillesimo, centesimo, vigesimo sexto, & ante Christum nongentesimo vigesimo septimo vsque ad hæc tempora Conceptio purissima Beatæ Virginis Carmeliticæ Religioni in honore, & cultu fuit. Quare meritò N. Doctissimus Ioannes Baccho, qui floruit circa annum 1200. potuit dicere in 4. distinct. 2. q. 1. art. 3. *Publica, & diuturna consuetudine celebratum est hoc festum in Curia Romana, etiam tum venerabili Congregatione Dominorum Cardinalium cum solemni Missa, & Sermone singulis annis in domo Fratrum Ordinis Beatæ Mariæ de Carmelo: & hæc duraverunt tempore multorum Romanorum Pontificum vsque in præsens tempus.* Et Sylveira docet *loco citato* cum pluribus Doctoribus, quos ibi allegat *n.* 5. Elię filios, eius traditione imbutos, anno post Christum 83. in Monte Carmelo in honorem immaculatæ Conceptionis Beatæ Virginis Mariæ quandam Capellam instituisse. Quapropter Petrus Ojeda, & Ferdinandus Quirinus de Salazar Societatis Iesu nostro Ordini gratulantur (vt refert Daniel à Virgine p. 4. *Speculi Carmelit. de Festo Concept. n.* 2637. *pag.* 768.) quòd à duobus millibus, quingentis, & amplius annis huius traditionis pro immaculata Virginis Conceptione testimonium proferre possit. Guadeat ergo nostra Mariana Religio tanto illustrata fulgore, tanto Virginis decorata patrocinio, tantoquè immaculatę Conceptionis dealbata candore.

79 Ex hucvsque dictis constat antiquitas, & vniversalis cultus solemnitatis Conceptionis Beatæ Virginis Mariæ: Restat nunc videre: An sit præceptum obligans sub mortali, ad talem diem *vt festivum* observandum? ¶ Ad quod, Respondetur *primò*, quòd si loquamur de Ecclesia vniversali, non datur pręceptum, ad talem diem *vt festum* observandum, sed solum tenentur Ecclesiastici ad officium divinum, prout pro Conceptione est institutum, recitandum. Primum constat ex constitutionibus summorum Pontificum, quas hucusque retulimus: quia in nulla earum talis festivitas sub præcepto observari præcipitur. Secundum patet ex eisdem bullis, in quibus officium divinum de hac solemnitate recitari ab vniversis Ecclesiasticis pręcipitur, & ideo iam in corpore Breviarij Romani collocatur.

Hæc festivitas ab vniversali Ecclesia non colitur.

80 Si autem sermo sit de aliquibus Provincijs, seu Regnis, Dicendum est, in nostra Hispania immaculatam Beatæ Virginis Conceptionem vt diem festum sub pręcepto obligans ab omnibus observari. Quod non aptius demonstrare possumus, quàm transcribendo bullam editam ab Innocentio X. ad instantiam nostri Catholicissimi Regis Philippi Quarti, quæ sic se habet.

Conceptionis festū ab Hispanis sub pręcepto observatur.

IN-

INNOCENTIUS PAPA X.

Ad futuram rei memoriam. In his quibus Beatissimæ Virginis Deiparæ Mariæ cultus, & veneratio promovetur in terris, auctoritatis nostræ partes propensis studijs interponimus, & piorum Regum id exponentium acta libenter exaudimus. Cùm itaque in Constitutione pro observatione festorum à fœlicis recordationis Vrbano Papa VIII. prædecessore nostro edita, quæ incipit Universa, *non ponatur inter festa de præcepto festum Conceptionis eiusdem Beatissimæ Virginis Mariæ, & tollantur contrariæ consuetudines; charissimus autem filius noster Philippus Hispaniarum Rex Catholicus, sicut Nobis, illius nomine, expositum fuit per dilectum filium nobilem virum Ioannem de Velasco, & de la Cueba Comitem* de Siruela, *ipsius Philippi Regis ad Apostolicam Sedem Oratorem, cupiat in dominijs eiusdem Philippi Regis festum Conceptionis huiusmodi, aut de præcepto indici, aut ad antiquam eorum consuetudinem, & possessionem, vel quasi illud celebrandi, restitui.*

Nos dicti Philippi Regis erga eandem Beatissimam Virginem devotionis affectum summoperè in Domino comendare, ac eius desiderio huiusmodi favorabiliter annuere volentes, de Venerab. Fratr. nostrorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium sacris ritibus Præpositorum consilio quoad festum Conceptionis prædictæ Deiparæ Virginis, in Regnis Hispaniarum tantum, obstaculum dictæ constitutionis nostri prædicti prædecessoris, apostolica auctoritate tenore præsentium removemus. Non obstantibus prædictis, alijsque constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, cæterisque contrarijs quibuscunque. Volumus autem, quòd præsentium transumptis, etiam impressis, manu alicuius Notarij publici subscriptis, & sigillo alicuius personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus fides vbique habeatur, quæ adhiberetur ipsis præsentibus, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die decima Novembris, millesimo, sexcentesimo, quadragesimo quarto, Pontificatus nostri anno primo.

Traditę doctrinæ conclusio.

81 Ex quibus verbis apertè constat, festum Conceptionis Beatæ Virginis in omnibus Hispaniæ Regnis sub gravi culpa ab omnibus observari debere: Quia licèt summus Pontifex tantùm dicat, quòd obstaculum constitutionis Urbani VIII. quoad festum Conceptionis removet; tamen cùm asserat, quòd vult favorabiliter annuere precibus Catholici Regis Philippi Quarti, hicque petat, vt huiusmodi festum Conceptionis, vel sub præcepto indicatur, aut iuxta antiquam Hispanorum consuetudinem observetur; & consuetudo Hispaniæ semper tanquam de præcepto dictum festum observarit; ideò, quodcumque ex his duobus affirmetur, concessisse summum Pontificem, sequitur, sub mortali hoc festum Hispanos obligare.

An hoc Conceptionis festum ad omnia dominia Hispani Regis extendatur?

82 Maior tamen difficultas est: An omnia regna, quæ ditioni Regis Hispaniæ subiecta sunt, debeant sub præcepto festum Conceptionis servare? Et ratio dubitandi est (*primò*) quia præcepti obligatio est odiosa; sed odia sunt restringenda, aut saltem interpretanda iuxta proprium verborum sensum: ergo cùm summus Pontifex solùm concedat huiusmodi festum sub præcepto observari in Hispaniæ regnis, pro his tantùm intelligendum est: sed Hispaniæ regna in rigore accepta solùm dicuntur, quæ in hac peninsula continentur, non verò quæ in Italia, Indijs occidentalibus, & orientalibus, Belgio &c. existunt: ergo pro illis tantùm verba dictæ bullæ intelligenda sunt. ¶ *Secundò*: Etenim summus Pontifex expresse ait, quòd dictum festum observetur *in Regnis Hispaniarum tantùm*; sed dictio *Tantùm* est taxativa includens expressum, reliqua verò excludens; vt constat in leg. *Qui Sella*, §. *Qui actum ff. de servitutib. rusticor. prædior.* Et leg. *Qui aliena*, §. *Libertos, ff. de Negotijs gestis*, & notant communiter Doctores, vt Bart. in leg. 1. *n.* 1. Abbas *consil.* 51. *lib.* 1. Tiraquel. *de Retractu Convent.* §. 1. *gloss.* 6. *num.* 2. & 8. & alij: ergo ad alia regna, quæ in rigore cosmographo Hispaniæ non sunt, non extenditur dicta obligatio. ¶ *Tertiò*: Si alia regna sub hac obligatione vellet summus Pontifex comprehendere, exprimeret vtique, sicut exprimit in bulla Cruciatæ: sed ea non exprimit, imò expresse excludere per particulam *Tantùm* videtur: ergo sub hac obligatione non comprehenduntur. ¶ *Quartò*: Consuetudo observandi Conceptionis festum in Hispania maximè antiquitùs viguit: ergo cùm summus Pontifex hoc festum ad antiquam consuetudinem reducere hoc decreto velit, minimè alia regna extra Hispaniam existentia obligare intendere, credendum est.

83 Sed his non obstantibus, tenendum est, Conceptionis festum post hanc Innocentij bullam servandum sub præcepto esse eo modo, quo in omnibus Regis Hispani dominijs anteà observabatur; taliter quòd si alicubi non obligabat sub præcepto, nec nunc etiam obligabit. Ad quod asserendum movemur *primò*: Quia in qualibet materia verba magis sunt intelligenda secundùm communem vsum loquendi, quàm secundùm rigorosam verborum significationem (ex leg. *Labeo*, §. *Idem Tubero*, *ff. de Suppell. leg.*) sed iuxta communem modum loquendi, *Hispaniarum regna* significant omnia regna, quę Regi Hispaniæ subduntur: ergo illa verba dictæ bullæ *In Regnis Hispaniarum* omnia regna ditioni Regis Hispaniæ subiecta comprehendunt. ¶ *Tum*: Quia, vt docet Barbosa *de Appellat.* verb. *Appellat.* 95. vbi aliquid conceditur pro regnis Hispaniarum Regis, includitur Neapolis regnum: ergo cùm eadem ratio sit de alijs regnis extra Hispaniam existentibus, subiectis tamen Hispaniarum Regi, etiam ipsis concessum credendum est. ¶ *Tum etiam*: Quia quando Rex noster (v. g. Philippus Quintus) *Hispaniarum Rex* dicitur, appellatur sic ratione maioris dignitatis, & potestatis (Argum. leg. *Quæritur, ff. de statu homin.* & leg. *Cùm in diversis, ff. de Relig. & sumpt. funer.* Et ita fuit decisum in Rota *apud Mant. decis.* 59. *& Barbosam loco allegato*) ergo dum in hoc Pontificis decreto exprimuntur regna Hispaniæ *tantùm*, solum est ad excludenda aliorum Regum dominia, non verò cætera regna Regi Hispaniæ subiecta. ¶ *Secundò*: Quia rescriptum Principis (maximè si gratię sit) intelligendum in dubio est iuxta narrativam peten-

Propria mens declaratur.

tentis (Argum. leg. *Fluminum*, §. *Vitium*, verf. *Idem Servius*, *de Damno infect.* leg. *Papinianus*, §. *vlt. ff de Inofficiosis testamentis*) sed ex narrativa bullæ allegatæ constat, Comitem *de Siruela* ab Innocentio X. petivisse, vt pro omnibus dominijs Hispaniarum Regis Conceptionem Beatissimæ Virginis coli sub præcepto iuberet: ergo sic in dicta bulla, asserendum est, concessisse.

Vlterius probatur.

84 Tertiò: Nam summus Pontifex ait: *Desiderio Regis favorabiliter annuere volentes, quoad festum Conceptionis prædictæ Deiparæ Virginis in Regnis Hispaniarum tantùm, obstaculum dictæ Constitutionis nostri prædecessoris apostolica auctoritate tenore præsentium removemus.* Sed non favorabiliter, hoc est cùm tota amplitudine, sed cum restrictione, & non iuxta Regis petitionem concederet, si ad solùm dominia intra Hispaniam contenta dictum festum indiceret, vt constat: ergo cùm iuxta axioma 61. de Regul. Iuris, in 6. *Quod ob gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum*: Et aliud axioma 15. *Odia restringi, & favores convenit ampliari*; dicendum est, summum Pontificem iuxta Regis desiderium pro omnibus suis dominijs festum Conceptionis instituisse. ¶ *Vltimò*: Quia licet dictio *Tantùm* apposita in dicta bulla sit taxativa, non propterea excludit casus similes, vt notant Glossa in leg. *Ob æs*, Cod. *de Prædijs minorum* & in leg. *Si mora*, verb. *Duntaxat*, *ff. soluto matrimonio*: docentquè Bart. Tiraq. Iason, Ceval. & alij apud Barbosam *de Dictionib. diction.* 402. Ergo cùm eadem ratio, & similitudo sit in Hispaniæ regnis, ac in alijs Regi Hispaniarum dominijs, pro nullo, aut pro omnibus summus Pontifex Conceptionis Beatæ Virginis Mariæ festum indixit.

Rationibus in contrariũ adductis fit satis.

85 Ad primam rationem dubitandi, Respondetur, hoc præceptum non esse odiosum, sed potius animabus valde favorabile, in Beatissimæquè Virginis honorem cedens, ab omnibusquè Christi fidelibus toto corde exoptatum; quare non restringi, sed potius illud ampliare debemus. Maxime cùm hic summus Pontifex novam non inducat obligationem, sed solùm hanc festivitatem ad pristinum reducat statum: quare si anteà in aliquibus Regis Hispaniarum dominijs vt festum non colebatur, nec post hanc bullam ad illud colendum obligat. ¶ Ad secundam, patet ex vltima ratione nostræ conclusionis probativa. ¶ Ad tertium, Dicimus, quòd in præsenti necessarium non fuit exprimere alia regna: Tum quia id virtualiter, & satis manifeste indigitat, dum ad instantiam, & Regis petitionem prædictum festum indicit. Tum quia, vt vidimus, *Hispaniarum* nomine, alia regna Regi Hispaniæ subiecta apud omnes communiter intelliguntur. ¶ Ad quartam, Respondetur, quòd licet Conceptionis Beatissimæ Virginis Mariæ cultus apud Hispanos antiquitùs viguerit, tamen non minùs devotè ab Italis eidem purissimæ Virgine festiva solemnitas multis abhinc annis dicata fuit, vt latè comprobat Salazar *de Concept. cap.* 35. *argum.* 8. §. 6. *num.* 38. & 39. Quare cùm in Italia Hispaniarum Rex plura dominia habeat, nec in hoc cultu impares Hispanis se credant Itali, non est efficax ratio ad probandum, ex quorum ferventiori erga Deiparam devotione Pontifex motus fuit ad hoc festum indicendum.

§. V.

De diebus festis Dedicationis Sancti Michaëlis, Nativitatis Ioannis Baptistæ, & Christi Apostolorum.

Quędam supponuntur.

86 POst Christi, & Beatæ Mariæ Virginis enumeratos dies festos, refert Vrbanus VIII. quos ad Sanctos particulares attinent, & primo loco supputat diem festum Dedicationis Sancti Michaëlis Archangeli. Sed antequam de eo disseramus, supponendum est, vt fide certum, posse Ecclesiam, valdequè rationi consonum esse, aliquos dies festos in honorem Sanctorum Martyrum, & Confessorum instituere. Quod constat: tum ex perpetua Ecclesiæ traditione, vt colligitur ex Tertuliano *lib. de Corona Militum*, Clemente *lib.* 8. *Constit. cap.* 33. Divo Cypriano *Epist.* 34. & 37. Divo Isidoro *lib.* 1. *de Divin. Officijs*, *cap.* 34. Divo Augustino *lib.* 8. *de Civit. Dei*, *cap.* 27. & alijs Sanctis Patribus. Tum etiam ratione: Nam Sancti digni sunt, vt venerentur cultu religioso, vt diximus *tractat.* 21. *capit.* 10. *punct.* 4. *à num.* 26. & talem cultum designare Ecclesię potestatem non excedit, vt constat: sed festos dies instituere, est eos sanctificare ad cultum religiosum tribuendum Sanctis; vel (vt melius dicam) ad Deum in Sanctis venerandum, externoquè cultu colendum, cùm Sancti sint amici, & ministri Dei, & prout tales à fidelibus venerentur: ergo potest Ecclesia sanctè, & honestè dies festos Deo in peculiarem aliquorum Sanctorum venerationem dicare. ¶ *Deinde*: Quia vt ait Div. August. Serm. 47. de Sanct. *Ab ipsis enim Sanctorum Martyrum in veritate fest vitatum gaudia celebrantur, qui ipsorum Martyrum exempla sequuntur. Solemnitates enim Martyrum exhortationes sunt Martyriorum, vt imitari non pigeat, quod celebrare delectat.* Etenim Sanctorum exemplis, & memoria eorum religiosæ vitæ fides excitatur, spes erigitur, charitas augetur, labores, & erumnę suaviter devorantur, & omnia adversa ob Christum alacri animo desiderantur: ergo iustum, valdeque vtile est, has solemnitates institui ab Ecclesia: Quapropter summi Pontifices aliquos dies festos in Sanctorum honorem Deo dicarunt; vt patet ex cap. *Pronuntiandum*, *de Consecrat. distinct.* 3. & cap. *Conquestus*, *de Ferijs*; & denique ex decreto Vrbani VIII. supra relato. Hac ergo veritate, vt de fide, supposita adversus hæreticos, qui contra hanc festorum observationem, sicut & contra alia ecclesiastica præcepta, iniustè, & ignoranter oblatrant, descendimus iam ad particulares Sanctorum festos dies explicandos eo ordine, quo ab Vrbano VIII. numerantur.

De festo Dedicationis S. Michaëlis Archangeli.

87 Primum ergò Sanctorum festum est Dedicationis Sancti Michaëlis Archangeli, quod occasione cuiusdam templi eidem Archangelo dicati die 29. Septembris ab vniversali Ecclesia veneratur. Sed revera eo die non solum Sancti Michaëlis, verùm etiam omnium Angelorum memoriam Ecclesia concelebrat. Quando verò primò hoc festum institutum sit, dubiæ est resolutionis: Verosimilius tamen est, hoc factum fuisse

fuisse tempore Bonifacij II. vt notat Suarez *cap. 9. num. 6.* Quare falsum est, quod ait Azor *lib. 1. cap. 25. ante 1. quæst.* hoc accidisse tempore Gelasij I. quia huius Pontificis tempore fuit Apparitio in Monte *Gargano*, vt dicitur in eius legenda apud Breviar. Roman. die 8. Maij, non autem dedicatio Ecclesiæ eidem Archangelo: quare fortè erit in dicto Auctore amanuensis æquivocatio.

De festivitate Nativitatis Ioannis Baptistæ.

88 Secundum festum de Sanctis, observandum ab omnibus sub præcepto, est dies Nativitatis Ioannis Baptistæ, vt patet tum ex cap. *Pronunciandum, de Consecrat. distinct. 3.* & cap. *Conquestus, de Ferijs*; tum etiam ex bulla Vrbani VIII. suprà relata. Ex quibus constat etiam, quàm antiqua sit in Ecclesia hæc festivitas; maximè cùm tempore Divi Augustini iam, vt ab immemorabili, coleretur, vt docet idem Sanctus Doctor *Epist. 118. & 119.* Ratio verò quare Ecclesia sub præcepto observet diem Nativitatis Sancti Ioannis, non verò eius Decollationis, seu martyrij, duplex esse potuit. Prima: quia sic videtur innuisse Archangelus Gabriel, dum *Lucæ 1. v. 14.* dixit: *Et multi in Nativitate eius gaudebunt*: volens his verbis, vt ab omnibus eius Nativitas festivis gaudijs, & iubilis celebraretur: Tum ob eius sanctificationem in vtero: Tum denique ob miracula, quæ in eius Nativitate acciderunt. Sed quia aliàs Ecclesia solùm de Christo, & Beata Maria Virgine solet plures dies festos instituere, tantùm Divi Ioannis Nativitatem elegit, vt festum celebrandum. ¶ Secunda ratio est, vt ait Divus Augustinus *serm. 20.* de Sanctis. *Quia per hunc* (scilicet Ioannem) *Dominus adventum suum, ne subitò homines insperatum non agnoscerent, voluit esse testatum. Ioannes enim figura fuit veteris testamenti, & in se formam prætulit legis, & ideo Ioannes prænunciavit Salvatorem, sicut lex gratiam præcucurrit.* Et hæc, inquit hic Sanctus Doctor, fuit absque dubio causa, quare non martyrium, sed Nativitas Baptistę prę alijs Sanctis debeat celebrari. Idem repetit serm. 21. Videantur Azor *lib. 1. de tertio Decal. præcept. cap. 25. in princip.* & Durand. *lib. 7. Rat. Div. offic. cap. 14.*

De festo Apostolorum Divi Petri, & Divi Pauli.

89 Tertium festum, sub præcepto ab omnibus observandum, est dies martyrij Apostolorum Petri, & Pauli; vt constat ex iuris capitibus suprà relatis, & ex bulla Urbani VIII. Et licèt aliqui crediderint, quòd estò eodem die Romæ hi beatissimi Apostoli passi fuerint, non tamen eodem anno; omnino certum est, quòd eodem die, & anno, scilicet anno Christi sexagesimo nono, & Neronis Imperatoris decimo tertio, Divus Petrus, & Paulus tertio Kalendas Iulij martyrio Romę coronati sunt: & ideo in hac die ab Ecclesia celebrantur. Quàm verò antiqua sit hæc festivitas in Ecclesia, patet ex Clemente lib. 8. Apostolic. Constit. cap. 33. & 43. vbi vniversaliter de omnibus Apostolorum festivitatibus sic ait: *In diebus Apostolorum vacent, Magistri enim vestri fuerunt.* Et Divus Hieronymus *Epist. ad Eustoch.* ait: *Festus est dies, & natalis Beati Petri festivius est solito condiendus.* Vnde dubium esse nequit, quòd à die martyrij statim ab vniversa Ecclesia hoc festum magna veneratione fuit celebratum. Videantur Durandus suprà relatus *cap. 15.* & Azor *cap. 24.*

De festo aliorum Apostolorum.

90 Quarto loco referuntur festivitates aliorum Apostolorum, scilicet Sancti Andreæ, Sancti Iacobi, Sancti Ioannis, Sancti Thomæ, Sanctorum Philippi, & Iacobi, Sancti Bartholomæi, Sancti Matthæi, Sanctorum Simonis, & Iudæ, & Sancti Mathiæ. Circa quorum solemnitates nil peculiare nobis occurrit dicendum, nisi quod notat Suarez *tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 6. num. 18.* scilicet, quòd licèt festum Sancti Bartholomæi Romæ die 25. Augusti celebretur; tamen extra Romam celebratur, & sub præcepto obligat die 24. eiusdem mensis: vel quia sic est consuetudine introductum; vel quia fortasse die 25. corpus prędicti Apostoli Romam est delatum, & ideo vt festivum ibi celebrare Pontifices decreverunt, nolentes ob hoc aliarum Ecclesiarum consuetudinem deturbare. ¶ *Prætereà*: Circa festum Divi Iacobi maioris notandum est, quòd est valde celebre apud Hispanos: tum quia in Hispania decimo anno post Christi mortem evangelium annunciavit, vt tenet communis Ecclesiarum Hispaniæ traditio, & consensus. Tum etiam: quia licèt Hyerosolimam remanens, ibi martyrium anno Christi quadragesimo tertio prope festum paschæ decollatus fortiter subierit, tamen eius corpus à Christianis, schaphæ impositum, Mediterraneo, & Occeano mari emensis in Galeciam hispaniæ provinciam appullit, & Iræ Flaviæ in saxo repositum, deindeque Compostellam translatum est, vbi vsque in hodiernum diem magna populi veneratione colitur: & quemadmodum Hyerosolimam ad sepulchrum Domini, & Romam ad Apostolorum limina, sic etiam Compostellam ad Sancti Iacobi reliquias vndique religionis, & voti causa ex toto orbe Christiano peregrini confluunt. Tum denique: quia plurima beneficia ab hoc Prothomartyre Apostolorum, & Hispaniæ nostræ Patrono, diversis temporibus nostri Reges, & Duces, maximè in bellis contra Sarracenos, & Gentiles, receperunt insignes ab eis eius ope reportantes victorias, quarum ecphrasim in vnum colligere, longum erit, de quo videantur Erze *de Adventu S. Iacob. in Hispan. 1. part. tract. 6. cap. 7. à num. 6.* Tamaius *in Martyrol. Hispan. tom. 4. die 25. Iulij*: ergo iure optimo ob tot beneficia eius festivitas debuit apud Hispanos celeberrima esse. At quia dies passionis nostri Apostoli fuit octavo Kalendas Aprilis, & eo tempore quadragesimali, aut Paschali officio occupatur Ecclesia, ideo, vt debito cultu noster honoraretur Apostolus, eius solemnitatem in diem 25. Iulij transtulit Ecclesia, & hac die etiam vt Patronum specialem nostra veneraretur Hispania.

§. VI.

De alijs festis Sanctorum Martyrum, & Confessorum.

91 DEinde numerantur ab Vrbano VIII. tanquàm festa sub pręcepto observanda, dies *Sancti Stephani Prothomartyris, Sanctorum Innocentium, Sancti Laurentij Martyris, Sancti Sylvestri Papæ, & Confessoris, Sancti Ioseph etiam Confessoris, & Sanctæ Annæ Deiparæ* res-

respectivè Sponsi, ac genitricis, solemnitatis omnium Sanctorum. De quibus hic etiam aliquid dicere opportunum duximus, eo ordine quo à summo Pontifice numerantur.

De festo Sancti Stephani Prothomartyris.

92 Primo igitur loco ponitur à summo Pontifice dies festus Sancti Stephani Prothomartyris. Quę festivitas quàm antiqua in Ecclesia sit, constat tùm ex cap. *Pronuntiandum*, *de Consecrat. distinct.* 3. & cap. *Conquestus*, *de Ferijs*, vbi hic dies recensetur: Tum quia illius specialiter meminit Clemens *lib.* 8. *Const t. cap.* 33. & similiter alij Sancti Patres Fulgentius, Augustinus, & Nisenus de ea diversas ad populum conciones habuerunt. ¶ Quando verò Protomartyr Stephanus passus sit, non est vna Doctorum sententia: Aliqui enim asserunt, passum fuisse die tertia Augusti eiusdem anni ac Christus crucifixus fuit; cæterum, postquam eius reliquiæ anno 415. inventę sunt cum corporibus Gamalielis, Nicodemi, & Abibonis, dicta festivitas translata fuit in diem vigesimam sextam Decembris, quia hic fuit dies prędictæ inventionis. Sic Durandus *in Rational. lib.* 7. *cap.* 21. & 42. ¶ Sed hęc sententia falsa est. Tum quia ante prædictum annum iam natalis Sancti Stephani in Ecclesia celebrari consueverat die vigesima sexta Decembris, vt ex Sermonibus Divi Augustini, & aliorum Sanctorum Patrum constat. Tum etiam: quia Ecclesia die 26. Decembris martyrium Sancti Stephani, eiusquè in cœlum ascensum concelebrat, vt ex officio Ecclesiastico huius diei patet: ergo falsum est passum fuisse die tertia Augusti. ¶ Alij verò sentiunt, passum esse die 26. Decembris, eodem tamen anno, quo Christus ad cœlos ascendit. ¶ Sed hæc sententia etiam displicet ob immediatè dicenda. Quare vt probabilius tenendum est, Sanctum Stephanum martyrium subijsse die 26. Decembris anno secundo post Christi passionem. Et ad hoc movemur ex eo, quòd Iulianus Archipresbyter Toletanus *in Chronic. num.* 16. *fol.* 13. ex Divo Ignatio *Epist. ad Trallianos* refert, Prothomartyrem Stephanum in munere Diaconi Sancto Iacobo Hispaniæ Patrono, & hyerosolimitano Episcopo deservijsse: Idem tenent Tamaius *tom.* 4. *Martyrol. Hispan. die* 25. *Iulij, pag.* 240. Ex quo infert optimè Azor *tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 25. plus temporis, quàm assignat secunda opinio, post Christi mortem vixisse. Vnde verius est, quòd secundo anno post Christi passionem die 26. Decembris martyrio coronatus est; & ideo prædicta die eius festivitas solemniter celebratur.

De festo Sanctorum Innocentium.

93 Secundo loco occurrit festum Sanctorum Innocentium, qui Christi nomen non loquendo, sed moriendo confessi sunt. Cuius festivitatis antiquitas colligitur ex capitibus Iuris Canonici sæpius relatis, & ex Origene, qui *Homil.* 3. in diversos, de eis sic loquitur: *Horum memoria semper, vt dignum est, in Ecclesia celebratur, secundùm integrum ordinem Sanctorum, vt primorum Martyrum pro Domino occisorum; & vt ipsa Bethleem primitias Domino Martyrum, in qua natus est ipse Salvator, obtulisse videatur.* Quare audiendus non est Caietanus *in Sum.* verb. *Festa*, qui sentire videtur hoc festum vbique non observari: & idem docent alij Doctores, vt Filliucius *tract.* 27. *num.* 71. & Azor 2. *part. lib.* 1. *cap.* 25. quia dicti Doctores scripserunt ante decretum Vrbani VIII. & antiquitùs dicta opinio suam probabilitatem habuit; at post dictum decretum (quidquid dicat Quintana-Dueñas *tract.* 1. *singul.* 2.) falsa omnino est.

De festo Sancti Laurentij Martyris.

94 Tertio loco numeratur festivitas Sancti Laurentij Martyris. Cuius solemnitas etiam constat ex cap. *Pronunciandum*, & cap. *Conquestus* iam suprà citatis. Quam iure optimo lætabunda concelebrat Ecclesia: quia licèt fuerit Apostolis in doctrina subpar, attamen in dominicæ confessionis defensione haud impar extitit. Ignis enim Spiritus Sancti in corde eius adeò exarsit, vt non solùm omnia diaboli ferrea tormenta vicerit, verùm & carbonum ardentium ignem superaverit, alacerquè tyranum exprobaverit, dum in craticula superpositus vreretur, dicens: *Miser ecce vnam mei corporis assasti partem, regyra & alteram, ne ex ea insipidum tibi præpares cibum.* Et dum carnifices iam defessi recessissent, tunc cœlum blando vultu aspiciens quarto Idus Agusti anno 261. Valerio, & Galieno Imperatoribus, invictum Spiritum nobilis hic noster Celtiber ad cœlos emisit. Vnde meritò vniversalis Ecclesia eodem die eius festivitatem sub præcepto, cum vigilia, & ieiunio concelebrat. In quibus præ alijs Martyribus privilegiatus extat, cum solus ipse habeat ex institutione ecclesiastica ieiunium; vt optimè notat Durandus *in Rational. lib.* 7. *cap.* 23. *num.* 5.

De festo Sancti Sylvestri

95 Quartò referuntur dies festi aliquorum Sanctorum Confessorum, & inter eos primum locum obtinet dies Sancti Sylvestri. De quo licèt Azor *part.* 2. *lib.* 1. *cap.* 25. & Suarez *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 20. dicant, quòd solùm Romæ vt dies festus observatur, quia alibi contraria consuetudine est abrogatus; tamen hi Doctores scripsere ante decretum Urbani VIII. & sic nil mirum, quòd hæc protulerint. At post dictum decretum, certum est, ab vniversali Ecclesia vt festum observari; quia de eo eodem modo loquitur Vrbanus VIII. ac de reliquis diebus festis: Vnde licet ex cap. *Conquestus*, *de Ferijs*, & cap. *Pronunciandum*, *de Consecrat.* fortè vt festus celebrari apud omnes non deberet, tamen iam nullus de eo ambigendi locus remanet; quidquid scrupulose dicat Quintana-Dueñas *ad* 5. *Eccles. præcept. tract.* 1. *singul.* 2.

De festo Sancti Ioseph.

96 Secundo loco inter Sanctorum Confessorum festa connumeratur dies Patriarchæ, & castissimi Deiparæ Sponsi Sancti Ioseph. Cuius festivitas in antiquis decretis non legitur; & solùm Gavantus *in Rubric. Breviar. sect.* 7. *cap.* 5. *num.* 19. de ea sic ait: *Ioseph. In append. Gregor. cum titulo* Nutritoris Domini. *Renovavit festum Sixt. IV. Præcepit diem populo festum Gregorius XV. cum decreto S. Rit. Congregationis.* 8. *Mai* 1621. *Duplex in Brev.* 1550. *Pius V. mutavit officium, quod prius erat totum de eo proprissimum.* Ita ad vnguem Gavantus. Sed Barbosa *de Offic. & potest. Parrochi, part.* 1. *cap.* 16. *num.* 17. affert verba dictæ Congregationis sub hac forma: *Sacra Congregatio Rituum, S. D. Gregorio XV. approbante, censuit, diem festum Sancti Iosephi Sponsi Beatissimæ genitricis Dei Mariæ deinceps perpetuis futuris temporibus sub observantia, & præcepto comprehendi, cunctosquè Christi fideles vbique terrarum ab omni opere servili eo die abstinere, & cessare debere. Vnde novissimè S. Congregatio petenti concedi vt festo Sancti Iosephi in* Diæ-

Diœcesi Angren. celebraretur de præcepto, respondit, festum Sancti Iosephi in toto orbe celebrari de præcepto, & eo die ab omni opere servili abstinendum esse, vt in Angren. 15. *Decembris* 1632. *die* 8. *Maij* 1621. Huc vsque Barbosa, & idem ait in Collect. 433. pag. mihi, 409. Cuius decreti mentionem etiam facit Cherub. *tom.* 3. *in Constitut.* 24. *Gregorij XV. pag. mihi,* 310. Vnde sequitur tum antiquitas huius solemnitatis: tum etiam quòd Vrbanus VIII. solùm prędictum festum confirmaverit, non autem de novo indixerit.

Motiva institutionis dicti festi.

97 Quàm verò iustè Ecclesia hoc festum in honorem castissimi Ioseph instituerit, cuilibet facilè constat. Si enim, vt ait Augustinus lib. 20. de Civit. Dei, cap. 21. *Populus Christianus memorias Martyrum religiosa solemnitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuvetur*: Quis, si Beatam Virginem Mariam excipias, cum Protoparente nostro Ioseph in hoc æquari poterit, cùm in Deiparæ Sponsum, & Christi putativum Patrem à Deo electus fuerit? Quis immediatius à Christo omnium virtutum, & gratiarum fonte aquam in vitam æternam salientem ebibit? Cui denique Christus, cùm in terris degeret, & nunc dum in cœlis regnat, se promptius subjicit nisi Beato Ioseph? Quapropter pie credimus, quòd sicut ad illum antiquum Patriarcham Ioseph populum, dum fame, & angustijs premeretur, mittebat Pharao dicens: *Ite ad Ioseph, & quidquid ipse vobis dixerit, facite*: sic ad nostrum Ioseph Christus nunc in cœlo regnans homines duris laboribus afflictos mittit, dicens: *Ite ad Ioseph, & quidquid ipse vobis dixerit, facite.* Ego enim sum Pharao supremus, absque tuo imperio non movebit quisquam manum, aut pedem in terra, & in cœlo. Sed ne videamur ex pia tantùm devotione loqui, audi Seraphicam Matrem nostram de hoc Sanctissimo Patriarcha lib. suę Vitæ, cap. 6. sic fantem: *A otros Santos parece les diò el Señor gracia en vna necessidad: à este glorioso Santo tengo por experiencia, que socorre en todas; y que quiere el Señor darnos à entender, que assi como le fue sujeto en la tierra, que como tenia nombre de* Padre, *siendo Ayo, le podia mandar, assi en el Cielo haze quanto le pide.* Si ergo Patriarcha noster Ioseph, & Deiparæ Sponsus sic omnipotens vbique est, iustum, æquumquè erat, vt eius dies festus ab vniversali Ecclesia ageretur.

Quid faciendum, quando hoc festū incidit in feria quinta maioris hebdomadæ?

98 Sed hìc rogabis: An si hoc festum incidat in feria quinta maioris hebdomadæ, debeat transferri non solùm quoad Officium, verùm etiam quoad præceptum audiendi Sacrum, & à servilibus abstinendi? ¶ Cui difficultati respondetur ex decreto S. Rit. Congregationis edito die 13. Septembris anno 1692. quòd licet debeat transferri quoad Officium, non tamen quoad festivitatem: & ideo præcipit Episcopis, vt curent, quòd aliquę Missę privatę ante Conventualem dicantur, vt sic fideles commodè præceptum audiendi Sacrum adimplere possint. Quod quidem vt fidem certiorem faciat, accipe decretum ad vnguem scriptum.

99 *Cùm anno proximè venturo occurrat festum Sancti Iosephi in feria quinta maioris hebdomadæ, exortum fuit dubium, attenta vniversali consuetudine Ecclesiæ celebrandi eo die vnam tantùm Missam, an vnà cum Officio Sancti Iosephi transferri debeat anno prædicto etiam obligatio audiendi Missam, ac vacandi ab operibus servilibus? Dubioquè huiusmodi in sacrorum Rituum Congregatione proposito, eadem Congregatio ad relationem Eminentissimi, & Reverendissimi D. Card. Albani, re maturè discussa, censuit Officium transferendum esse ad aliam diem iuxta rubricas Breviarij Romani, & decreta ipsius Congregationis; cæterùm præceptum audiendi Missam, & vacandi ab operibus prædictis non esse transferendum, sed servandum esse in prædicta feria quinta maioris hebdomadæ. Adeòque per Ordinarios locorum accuratè providendum, vt eo die aliquæ quidem Missæ privatæ ante celebrationem solitæ Missæ Conventualis celebrandæ pro præcepti adimplemento non desint. Sed tamen propterea antiquus mos communionis Cleri in Missa solemni eius diei, qua Ecclesia Sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti institutionem, & memoriam recolit, summa religione hactenus detentus, nullatenus omittatur. Et ita declaravit, ac decretum huiusmodi publicari, & imprimi mandavit. Die* 13. *Septembris* 1692. *A. Episcop. Ostiens. Cardinal. Cibo. Loco* ✠ *Sigilli. Ioseph. Vallemanus Sac. Rit. Cong. Secret.*

De festo Sanctæ Annæ.

100 Tertio loco ponitur festum Sanctę Annæ Deiparæ Genitricis: Quod licèt hispani Gothi antiquitùs festivè coluerint, vt ait Iulianus Archipresbyter Toletanus *in Advers. n.* 39. fol. 10. *apud Tamaium tom.* 4. *Martyrol. Hispan.* die 26. Iulij; tamen eius festivitatem pro eodem die 26. Iulij cum Officio duplici ab vniversali Ecclesia celebrandum præcepit Gregorius XIII. *Constit.* 87. quæ incipit *Sancta Mater Ecclesia,* edita die prima Maij anno 1584. apud Cherub. *tom.* 2. *pag. mihi,* 354. Et posteà Gregorius XV. *Constit.* 24. quæ incipit *Honor laudis,* edita anno 1624. die 23. Aprilis, apud Cherub. *tom.* 3. *pag.* 310. prædictum Sanctæ Annæ diem ab vniversali Ecclesia *vt festum* his verbis observari iussit: *Hæc nos nobiscum cogitantes, & peculiari etiam in Beatam Annam devotione incitati prædecessorum nostrorum quoque in eius augendo cultu religionem in Domino æmulantes, & gregis nobis à Domino crediti spirituali vtilitati consulere nostri pastoralis officij debito cupientes, Beatę Annæ festum in vniversali Ecclesia Dei amplius honorandum censuimus. Itaque hac nostra perpetuò valitura constitutione festum Sanctæ Annæ ab omnibus Christi fidelibus, sicut alia festa de præcepto, celebrari, & observari, ab omnique illicito opere abstineri, & sub præcepto observationis festorum comprehendi volumus, præcipimus, & mandamus. In contrarium &c.* Vnde constat tum antiquitas, tum obligatio prædicti festi pro die 26. Iulij, in qua vtique Beata Anna in Bethleem Iudæ in pace quievit, dum iam Beatissima Virgo Maria Christum Dominum in vtero gereret; vt adnotarunt Andricomius *in Chron.* Masseus *in Chronic. lib.* 8. & Gregorius Colvener *in Kalendario Mariano tom.* 2. *die* 26. *Iulij, num.* 9. fol. 67.

De festo omnium Sanctorum.

101 Quarto loco annumeratur festum omnium Sanctorum: De quo fit etiam mentio in cap. *Pronunciandum,* 1. *de Consecrat. dist.* 3. & cap. *Conquestus, de Ferijs.* Vnde nullus est qui prudenter de eo dubitare valeat. Hæc ergo festivitas, li-

licèt ab aliquibus antiquior iudicetur, tamen iuxta communem sententiam celebrari cæpit tempore Bonifacij IV. qui Romæ templum, à Gentilibus *Pantheon* dictum, in honorem Beatæ Virginis Mariæ, & omnium Sanctorum Martyrum (qui tunc tantùm ab Ecclesia celebrabantur dedicavit. Posteà verò, crescente fidelium devotione, Gregorius IV. ante annum 835. decrevit, vt in honorem omnium Sanctorum, tam Martyrum, quàm Confessorum, tam Virginum, quàm non Virginum dies primus Novembris ab vniversali Ecclesia *vt festus* sub præcepto ageretur; tum vt quidquid humana fragilitas per ignorantiam, aut negligentiam, vel per occupationem rei sæcularis in solemnitatibus Sanctorum minùs rectè peregisset, in hac sancta observatione persolvatur: tum etiam vt, multiplicatis intercessoribus, facilius Deus, quod ab eo exoramus, nobis misericorditer largiatur. Ita Durandus *in Rational. lib.* 7. *cap.* 34. Azor *lib.* 1. *Decal. cap.* 25. Suarez *tom.* 1. *de Religione*, *lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 24.

---

§. VII.

De festo Patroni principalioris Regni, sive Provinciæ, nec non Civitatis, aut Oppidi.

De festo Patroni principalioris.

162 VLtimo loco inter festa de præcepto servanda assignat Vrbanus VIII. diem: *Vnius ex principalioribus Patronis in quocumque Regno, sive Provincia, & alterius pariter principalioris in quacumque Civitate, Oppido, vel Pago, vbi hos Patronos haberi, & venerari contigerit.* In quibus verbis clarè constat, mentem summi Pontificis esse, vnius tantùm principalioris Patroni Regni, sive Provinciæ, & alterius principalioris Civitatis, aut Oppidi dies festos sub præcepto servari debere: Quare si Regnum, aut Provincia, Civitas, vel Oppidum alios Patronos minùs principales habeat, horum dies vt festi à fidelibus observandi non sunt. Sed licèt hæc clare ex verbis dictæ bullæ constent; nihilominus circa eius intelligentiam nonnullæ moventur difficultates, quæ solutionem merentur. Quare.

Aliqui negant, ergò posse Patronum Provinciæ, si detur Regni Patronus.

103 Rogabis *primò*: An præter Regni, Civitatis, aut Oppidi Patronos, possit alius tertius Provinciæ, aut Diœcesis designari, cuius festum coli sub præcepto debeat? ¶ Et ratio dubitandi est: Quia summus Pontifex dicit in præfata constitutione: *Vnius ex principalioribus Patronis in quocumque Regno, sive Provincia*: Sed particula *Sive* est disiunctiva, & eandem vim habet, ac *Seu*, vt ex multis probat Barbosa *tr. var. dict.* 375. ergo disiungit verba dictæ clausulæ, & consequenter tantùm concedit, quòd possit dies festus agi aut de principaliori Patrono Regni, aut Provinciæ, non verò de vtroque. Quare cùm in Hispania observetur festum Sancti Iacobi Apostoli, qui est Patronus Regni principalior, in nulla alia eius Provincia, aut Diœcesi poterit de alio principaliori Patrono dies festus agi. ¶ *Vlterius*: Fini huius decreti Vrbani VIII. est festorum reformatio, vt ex eius verbis patet: sed quando intentio, & mens Legislatoris constat, dubia ex verbis legis emanantia iuxta eius intentionem resolvenda sunt: ergo cùm dictio *Sive* saltem dubia sit, an coniungat in præsenti, aut disiungat, iuxta intentionem Legislatoris, quæ est festa restringere, explicanda est: & ideo dicendum erit, duplex tantùm festum summum Pontificem de principalioribus Patronis designasse: vnum de principaliori Patrono Regni, aut Provinciæ, & alterum de principaliori Patrono Civitatis, aut Oppidi.

104 Sed probabilius tenendum est, summum Pontificem in dicta bulla concedere, quòd de tribus principalioribus Patronis festum agatur, scilicet Regni, Provinciæ, seu Diœcesis, Civitatis, aut Oppidi. Hæc assertio ostenditur *primò*: Quia, vt constat ex leg. *Si quis, ff. de Auro, & argento legato*, notantque plures Doctores apud Barbosam loco suprà citato, particula *Sive* in dispositionibus maxime favorabilibus est augmentativa, & ampliativa: imò, vt tenet Rosa *decis.* 275. *num.* 4. apud Farinacium *in* 1. *Collect. noviss.* & Barbosa loco suprà relato, ex natura sua potius est ampliativa, quàm restrictiva, ex leg. *Cùm quis decedens, ff. fin.* Ergo in præsenti casu, qui est favorabilis, vtpote inducens plures Patronos, qui Regnum, & Provinciam à malis ingruentibus specialiter defendant, debet potius ampliari, quàm restringi. ¶ *Secundò*: Dicta particula *Sive* etiam denotat ordinem successivum, vt probat Barbosa relatus ex leg. *Cùm Pater*, §. *penul. ff. de legat.* 2. & in leg. *Hæredes mei*, §. *penult. ff. ad Trebell.* notantque Ruin. *consil.* 149. *num.* 13. *lib.* 2. & Octavian. Vulpell. *de Præposit. & ad verb. significat. sub dict. simul, pag.* 116. ergo per dictam particulam non excludit summus Pontifex Patronum principaliorem Provinciæ, sed potius secundum locum ei tribuit, concedens primum, vtpotè digniori, Patrono Regni. ¶ *Tertiò*: Quia Divina providentia non solùm singulis hominibus deputat tutelares Angelos, verùm etiam alios, & quidem superiores, destinat pro Communitatibus, Regnis, Provincijs, Civitatibus, Ecclesijs, Pontifice, Episcopis, Regibus, Principibus, iuxta illud Deuter. 32. *Constituit terminos gentium iuxta numerum Angelorum Dei*: Et secundùm illud Act. 12. vbi loquendo de Divo Petro, dicitur: *Angelus eius est*: Idem colligitur ex Apocal. 3. & alijs sacræ scripturę locis; tenentque expressè omnes sancti Patres, maxime Divus Thomas 1. *part. quæst.* 113. Divus Ambrosius *lib.* 1. *Pœnit. cap.* 21. & *lib.* 2. *in Lucam*, & alij quos ad longum referunt Suarez *lib.* 6. *de Angelis, cap.* 17. *à num.* 22. & Aguirre *in Lud. Salmant. lud.* 2. *excurs.* 3. Imò Angelicus Doctor 3. *part. quæst.* 83. *articul.* 4. *ad* 9. docet, quòd Angelus assistit divinis officijs, maxime sacrificio Missæ, vt *scilicet orationes Sacerdotis, & populi Angelus assistens divinis mysterijs Deo repræsentet; secundùm illud Apocal.* 8. *Ascendit fumus incensorum de oblationibus Sanctorum de manu Angeli.* Ergo rationi consonum est, quòd Ecclesiæ summus Pontifex etiam constituat Sanctos tutelares, & Patronos, qui non solùm Regna, verùm & Provincias, Diœceses, Civitates, & Oppida defendant, & protegant: ergo in prædictæ constitutionis verbis non solùm loquitur de Patrono principaliori Reg-

Verius est oppositum.

Regni, verùm etiam & Provinciæ, seu Diœcesis.

Vlterius probatur assumptum.

105 *Quartò*: Quia Gregorius XIII. supponit, in Hispania non solum esse Divum Iacobum totius Regni Patronum, verùm & alios etiam designatos esse pro singulis Ecclesijs, & Diœcesibus, quos colere tenemur, cùm in bulla, quæ incipit *Pastoralis officij cura*, edita die 30. Decembris anno 1573. & communiter affigitur officijs Canonicis Sanctorum hispanorum, dicat: *Vnamquamque Hispaniæ Ecclesiam eorum tantùm Sanctorum, qui in Breviario non sunt descripti, Officia propria celebrare posse, qui vel illius Diœcesis sunt naturales, vel eius Ecclesiæ, seu Diœcesis sunt Patroni::: Et quo die celebrabitur festivitas Patroni vnius Diœcesis, Religiones omnes teneantur eodem die in suis Ecclesijs intra limites illius Diœcesis existentibus, eandem festivitatem celebrare; & in hoc cum Ecclesia Matrice se conforment.* Ergo cùm hoc privilegium sit ex Iure Communi Hispanis concessum, non intelligendum est, novo Vrbani VIII. decreto abrogatum esse, maximè cùm eius verbis valde se conformet. ¶ *Vltimò*: Quia praxis communis in Hispania est, vt non solùm colatur sub præcepto dies Patroni principalioris Regni, verùm etiam & Patroni principalioris Provinciæ, seu Diœcesis; vt facilè demonstrare possemus, nisi hoc iudicaremus inutile, & paginas tantùm esset implere: ergo verosimilius est, iuxta talem praxim esse Pontificis mentem. ¶ Notandum tamen hic venit, quòd si in aliquo Regno, Diœcesi, Civitate &c. sint duo Patroni æquales, debet designari vnus vt principalior, & huius tantùm dies vt festus observandus est: Quia in hac Constitutione solùm permittitur, quòd vnicus principalior Patronus Regni, Provinciæ, Diœcesis, Civitatis, aut Oppidi sub præcepto colatur.

Rationibus dubitandi respondetur.

106 Ad rationes dubitandi constat ex dictis: Nam ad primam iam vidimus, quòd particula *Sive* ex natura sua potius est ampliativa, quàm restrictiva: quapropter in præsenti non disiungit extrema, sed potius vult, ordinemquè successivum, debitumquè Patronis designat. ¶ Ad secundam, Respondetur, Pontificis mentem esse abrogare quàm plurima festa, quæ ex consuetudine, aut voto, vel de Patronis minùs principalibus, aut pro partis victorijs colebantur, vt suprà vidimus in huius bullæ proœmio, & Caramuelis testimonio; qui finis minimè impeditur, ex quo tres dies præfati observentur in anno. Et maxime quia communiter aliquis ex his tribus Patronis est Sanctus, cuius aliàs dies ex dignitate propria, & summi Pontificis decreto ab vniversali celebratur Ecclesia, vt in die Sancti Iacobi Hispaniarum Patroni accidit: ergo ex quo bulla prædicta ampliativè intelligatur, nihil contra Pontificis intentionem sequitur.

Possunt de novo eligi Patroni etiam post Constitutionem Vrbani VIII.

107 Rogabis *secundò*: An post prædictam bullam posßit eligi Patronus, cuius dies vt festus colatur, si ante illam talis Patronus fortè electus non erat? ¶ Et ratio dubitandi esse potest: Etenim dictæ bullæ verba sic se habent: *Vbi hos Patronos haberi, & venerari contigerit*: Ergo vbi hos Patronos haberi, & venerari priùs non contigerit, nequeunt eligi, aut saltem de præcepto coli. ¶ Sed hoc non obstante, dicendum est, etiam post dictam Vrbani VIII. constitutionem posse de novo eligi Patronum Regni, Provinciæ, seu Diœcesis, Civitatis, vel Oppidi, & sub præcepto coli, etsi ante illam nec electus, nec veneratus sit. Et ratio est: Quia intentio summi Pontificis est, quòd non multiplicentur festa, observando de præcepto Patronos minùs principales, sed quòd vnicuique sive Regno, sive Provinciæ, sive Diœcesi, sive Civitati, sive Oppido vnicus principalior Patronus sufficiat, cuius dies vt festivus de præcepto observetur: ergo si talis Patronus ante dictam constitutionem non erat designatus, poterit de novo designari. Maximè cùm talis electio ex Iure Communi sit cuilibet Regno, Provinciæ, Diœcesi, Civitati, & Oppido concessa, quod abrogasse Vrbanum VIII. dicendum non est: Cùm de illo specialis mentio non fiat, qualiter ad abrogandum privilegium Iuris Communis (iuxta communem sententiam) requiritur, vt diximus *tom. 4. tract. 18. cap. 2. punct. 4. numer. 40.*

Quomodò Sancti in Patronos eligendi sunt?

108 Rogabis *tertiò*: Qualiter Patroni electio facienda est? ¶ Ad hoc dubium non melius respondere possumus, quàm transcribendo decretum à S. Rit. Congregatione die 23. Martij, anno 1630. emanatum, & ab Vrbano VIII. approbatum, quod sub his verbis à Gavanto in Rubric. Breviar. sect. 3. cap. 12. num. 2. refertur: *Sacra Rituum Congregatio, annuente Sanctissimo Domino nostro, in electione Patronorum mandavit infrascripta imposterùm servari debere, declarans, quòd aliter facta electio nulla sit ipso iure. Primò, quòd eligi possint in Patronos ij solùm, qui ab Ecclesia vniversali titulo* Sanctorum *coluntur, non autem* Beatificati *duntaxat. ¶ Secundò, quòd de Patrono Civitatis electio fieri debeat per secreta suffragia à populo, mediante consilio generali illius Civitatis, vel Loci, non autem ab Officialibus solùm, & quòd accedere debeat consensus Episcopi, & Cleri illius Loci. Idemquè servari debet in Patrono Regni, qui pariter eligi debeat per secreta suffragia à populo singularum Civitatum Provinciæ. Et quòd repræsentantibus Regnum, Civitatem, Provinciam nulla competat facultas eligendi Patronos, nisi ad hoc habeant speciale mandatum, & vlterius interveniat consensus Episcopi, & Cleri dictarum Civitatum. ¶ Et tertiò, quòd causæ electionis novorum Patronorum debeant in Sacr. Congregatione deduci, & ab ea examinari, ac demum causa cognita ab eadem* Congregatione *approbari, & confirmari. Et ne præmissorum ignorantia vllo vnquam tempore posßit allegari, eadem Sacra Rit. Congregatio supradictum decretum imprimi, & publicari mandavit. Io. Bapt. Card. Detus. Loco ✠ sigilli. T. Tegrimus Secret.*

Ad festum Patroni tenentur Regulares.

109 Rogabis *quartò*: An Regulares teneantur ad colendum de præcepto Patronum principaliorem Regni, Provinciæ, Diœcesis, Civitatis, aut Oppidi, in quo existunt? ¶ Ad quam difficultatem, Respondetur affirmativè. Et ratio est (*primò*) quia hoc festum institutum est à summo Pontifice pro omnibus fidelibus Regni, Provinciæ, Diœcesis, Civitatis, aut Oppidi: ergo Regulares com-

comprehendit. ¶ *Secundò*: Quia, vt vidimus suprà in hoc §. Gregorius XIII. expresse præcipit, quòd Regulares debeant Patroni festivitatem celebrare, & in hoc cum Matrice se conformare: ergo cùm à Matrice vt de præcepto observetur, etiam à Religiosis de præcepto observanda est. ¶ *Tertiò*: Quia Vrbanus VIII. eodem modo hoc festum observari ab omnibus præcipit, sicut alia in dicta bulla contenta: sed alia Regulares observare tenentur: ergo & istud. ¶ *Quartò*: Quia expresse nobis hoc præcipitur in Rubricis Quinterni Sanctorum nostri Ordinis, vt patet in Rubrica 8. *de Patronis Civitatis, vel Diœcesis*, vbi hæc habentur: *De principali Patrono, seu Patronis Civitatis, vel Diœcesis tenentur ad festum, & officium solemne nostri Conventus, seu Religiosi commorantes ibi sub ritu duplicis primæ classis, non tamen ad Octavas, iuxta bullam Gregorij XIII. die 30. Decembris 1573. & declarationem S. Rit. Congregationis 17. Maij 1628. Festum autem Sancti Iacobi Apostoli Hispaniarum Patroni cum Octava celebretur.* Ergo certum est, teneri Regulares ad festum principalioris Patroni Regni, Provinciæ, Diœcesis, Civitatis, aut Oppidi. Quod quidem amplius, & vberius constabit ex infrà dicendis *punct. 9. num.*

110 Hæc ergo sunt festa, quæ observare sub præcepto summus Pontifex iubet: *Ad reliquorum verò dierum observantiam* (concludit in dicta Constitutione) *quos hactenus, sive in universa Ecclesia, sive in quavis natione, aut Regno, Provincia, Diœcesi, aut Loco, quomodocumque sive ex præcepto, sive ex consuetudine, sive ex devotione Christi fideles tanquam festivos celebrarunt, nequaquam ex præcepto ipsos teneri, dicta auctoritate tenore præsentium perpetuò etiam decernimus, & declaramus.* Quare omnia festa, quæ ante dictam bullam ex voto, aut devotione, vel consuetudine observabantur, nunc in conscientia non obligant, & ideo etsi fideles in eis nec Sacrum audiant, nec à labore abstineant, minime peccabunt. Hæc notare debent Confessarij, ne onera, quæ Ecclesia fidelibus non imponit, ipsi ob ignorantiam aggravent.

Conclusio doctrinæ in bulla Vrbani traditæ.

PUNCTUM VI.

Quis potest dies festos instituere?

110 VT ad ea, quę in hoc puncto difficultatem afferunt, expeditius accedamus, supponendum *vt omnino certum* est, posse summum Pontificem, & Concilium generale ritè congregatum, & à summo Pontifice confirmatum, dies festos instituere: Quia cùm supra vniversalem Ecclesiam iurisdictionem habeant, legesquè omnes fideles obligantes ferre possint, similiter poterunt dies festos instituere, & ab omnibus observari præcipere. Quare difficultas solùm esse poterit circa alios Superiores ecclesiasticos, vt Episcopos; necnon circa Principes sæculares, vt Reges, Imperatores, Prętores &c. Quapropter, vt claritas in omnibus servetur, duplici §. punctum dividemus: in quorum primo quid Prælati ecclesiastici circa hoc possint agemus; in secundo verò, quid valeant sæculares, decidemus.

Certum est, posse summũ Pontificem, & Cõcilium Generale festa instituere.

§. I.

An Episcopus possit pro sua Diœcesi festa indicere?

111 POsse Episcopus pro sua Diœcesi festa instituere, adeò antiquitus verum fuit, vt de eo prudenter nemo ambigere possit. Tum quia id expresse constat ex cap. *Conquestus, de Ferijs*, & cap. *Pronunciandum, de Consecrat. distinct. 3.* sæpius in hoc cap. relatis. Tum etiam ex communi Ecclesiæ praxi, iuxta quam absque speciali Sedis Apostolicæ licentia festa pro suis Diœcesibus instituebant. Quare difficultas tantùm in præsenti movetur ob bullam Vrbani VIII. hucusque relatam. Et ratio dubitandi est:

Possint ne Episcopi festa instituere?

112 Primò, quia summus Pontifex in dicta bulla hæc habet: *Ne autem dies festos à locorum Ordinarijs nimia aliquorum facilitate, aut populorum importunitate deinceps iterum multiplicari contingat, eosdem Ordinarios in Domino monemus, vt ad ecclesiasticam vbique servandam æqualitatem de cætero perpetuis futuris temporibus ab indictione sub præcepto novorum festorum studeant abstinere.* Sed in Domino monere, videtur significare, eorum conscientias onerare, & ab indictione festorum abstinere, præcipere: ergo prohibet summus Pontifex dictis verbis, ne Episcopi dicta festa deinceps instituant. ¶ *Secundò*: Quia si Episcopi, & populi valerent per se vovere, & instituere nova festa, intentio Pontificis in hac Constitutione limitandi dies festos esset frustranea, quia brevi tempore essent tot dies festi, sicut antea, imò & plures: ergo, ne hoc sequatur absurdum, pauperesquè ob festorum multitudinem graventur, ita vt necessaria victui, & vestitui sibi labore acquirere non valeant, dicendum est ab Episcopis, & populis hanc potestatem instituendi, aut vovendi deinceps festa sublatam esse.

Rationes dubitandi proponuntur.

113 Sed opposita sententia, vt probabilior, tenenda est. *Primò*: Quia Tridentinum *sess. 25. de Reformatione, cap. 12.* Episcopis concedit facultatem instituendi festa, vt patet ex illis verbis: *Dies etiam festi, quos in Diœcesi sua servandos præceperit, ab exemptis omnibus, etiam Regularibus, serventur*: Sed ad abrogandum Tridentini privilegium requiritur, quòd de eo expressa mentio fiat, vt diximus *tom. 4. tract. 18. num. 41.* pluribus Doctoribus relatis: ergo per hanc bullam dictum privilegium instituendi festa minime revocatur. ¶ *Secundò*: Quia privilegia in Corpore Iuris inserta non revocantur per clausulas generales, vt ibi *num. 40.* diximus: sed ex cap. *Pronunciandum, de Consecrat. dist. 3.* & cap. *Conquestus, de Ferijs*, conceditur Episcopis facultas festa instituendi: ergo per clausulas dictæ Bullæ hęc facultas non revocatur. ¶ *Tertiò*: Quia omnia verba suprà contra nos ponderata nil explicant, quòd præceptum imponat: Nam verba illa *Monemus in Domino*; &, *Studeant abstinere*, exhortativa sunt, non præceptiva: ergo sine fundamento sufficienti dicta facultas ab Episcopis aufertur. ¶ *Quartò*: Quia quilibet est pro-

Affirmativa sententia eligitur.

propriæ libertatis Dominus, ac proinde potest per votum, aut iuramentum se obligare ad festa servanda: ergo si adsit Episcopi consensus, poterit Civitas, aut Respublica se obligare ad festa servanda sub præcepto. Sic docet Quintana-Dueñas *ad 1. Eccles. præcept. tractat. 1. singul. 8.*

Ad motiva contraria respondetur.

114 Ex quibus patet ad contrariam sententiam. Nam ad primum ex verbis bullæ desumptum, Respondetur, talia verba exhortativa esse; vnde per ea non est ablata Episcopis potestas instituendi festa. Affirmamus tamen, quòd absque dubio peccabunt Episcopi, si facilè populorum importunitate ad nova indicenda festa moveantur; indictio tamen valida, & obligatoria erit. Quapropter, gravissima non interveniente causa, debent deinceps (vt loquitur summus Pontifex) à novorum festorum indictione abstinere: Experientia, enim constat, quòd festorum multiplicatio eorum exactæ observatione impedimentum est: non enim valent pauperes tot festa observare sine notabili familiæ detrimento. Quare licèt ab eis non sit ablata potestas instituendi festos dies, tamen si de facili eos instituant, erunt occasio, vt pauperes indebitè, & irreverenter eos colant, serviliaquè in eis operentur. ¶ Ad secundum, dicimus, tum quòd finis legis non cadit sub lege: tùm, quòd intentio Pontificis tantùm fuit plurima festa, quę varias ob causas introducta fuerant, abrogare, vt pauperes commodius victum quærere possent, non verò quæ de novo introducenda forent: Ad hoc enim satis sibi providisse, visum est, conscientias Episcoporum onerando, ne de facili deinceps festa indicerent.

Sunt qui asserant, Episcopum sine populi, & Cleri consensu non posse festa indicere.

115 Sed difficultas non levis est: An, vt Episcopus possit pro sua Diœcesi aliquos dies festos instituere, requiratur Cleri, & populi consensus? Affirmant plures Doctores. Et moventur ex eo: quia vt possit Episcopus dies festos pro sua Diœcesi instituere, requiritur ex Iure canonico Cleri, & populi consensus: ergo aliter fieri nequit. Antecedens probatur: Nam in cap. *Pronunciandum, de Consecrat. distinct.* 3. dicitur: *Et ille festivitates, quas singuli Episcopi in suis Episcopatibus cum populo collaudaverint, quæ vicinis tantùm circummorantibus indicendæ sunt, non generaliter omnibus.* Et in cap. *Conquestus, de Ferijs*, hæc habentur: *Cæterisquè solemnitatibus, quas singuli Episcopi suis Diœcesibus cum Clero, & populo duxerint solemniter venerandas.* Ergo ex Iure canonico, vt dies festos pro sua Diœcesi possit Episcopus instituere, requiritur Clerici, & populi consensus.

Tria notantur ab Auctoribus huius sententiæ.

116 Notat tamen tria hæc sententia: *Primò*: Quòd Cleri, & populi consensus non requiritur, quasi cum Episcopo per vota decisiva Clerus, & populus festa instituere possint, sed quia est conditio à Iure requisita, vt valeat Episcopus festa instituere, ne Episcopi festorum præceptis Clerum, & populum renuentes aggravent. ¶ Nota *secundò*: quòd tunc adesse videtur prædictus consensus, dum sciens Clerus, & populus Episcopum aliquod festum instituere, non contradicit. ¶ Nota *tertiò*: quòd licèt Episcopus absque prædicto consensu nequeat festos dies perpetuò instituere, bene autem pro vna, vel altera vice, quia sic populus non multò gravatur; & cùm odiosa sit illa restrictio potestatis Episcopi, sufficit, si intelligatur de institutione festi perpetui, & per modum legis, & statuti. Sic Azor *part. 2. lib. 1. cap. 26. quæst. 2.* Covarrubias *lib. 4. Var. cap. 19.* Bonacina *in 3. Decalog. præcept. disp. 5. quæst. vnic. punct. 1. num. 3.* Trullench *lib. 3. Decal. cap. 1. dub. 2. num. 1.* Layman *in Sum. lib. 4. tract. 7. cap. 1. num. 3.* Sayrus *in Clavi Reg. lib. 7. cap. 3. num. 16.* referens Panormitanum, Angelum verb. *Fariæ, num. 5.* Tabienam *eodem verbo, num. 10.* Sà *in Aphorism.* verb. *Festum*: Tenent etiam Villalobos *2. part. tract. 32. diffic. 1. num. 3.* Bassæus verb. *Festum, n. 3.* Fagundez *lib. 1. de Præcept. Eccles. cap. 3. num. 11.* Suarez *tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 11. num. 8.* Barbosa *de Potest. Episc. 3. part. allegat. 105. num. 36.* Palaus *tom. 2. tract. 9. disp. vnic. punct. 2. num. 5.* & alij communiter.

Limitant conclusionem aliqui Doctores.

117 Ex quibus aliqui, vt Azor, Bonacina, Trullench, Bassæus, Suarez, Fagundez, Palaus, Barbosa *num. 39.* & insuper Diana *part. 4. tract. 4. resol. 178.* docent, quòd licèt ex Iure communi non solum Cleri, verùm etiam & populi ad festa instituenda requiratur consensus, tamen consuetudine introductum iam est, quòd solum Cleri consensus, licèt non suffragium, sit necessarius ad festa perpetuò indicenda: & sic, populo non vocato, nec requisito, Episcopus cum Cleri, seu Capituli consilio festos dies instituere valet: quæ vtique consuetudo, vbi introducta fuerit, servanda est. Quare etsi maior pars populi contradicat (aiunt hi Doctores) si tamen Episcopus cum Clero consentiat, tunc diei festi valida erit institutio.

Hęc limitatio vt voluntaria rejicitur.

118 Sed vtique ignoramus, qua ratione cum consensu tantùm Cleri, & non populi possit Episcopus ex consuetudine dies festos perpetuò instituere? Quia si ad iura relata attendamus, æquè requirunt consensum Cleri, ac populi; imò in cap. *Pronunciandum* solùm populi fit mentio: ergo vel nullius, vel vtriusque requiritur consensus. ¶ *Deinde*: Quia sicut populus subditur Episcopo, sic etiam & Clerus: sed Episcopus per seipsum potest leges ferre in subditos independenter ab eorum consensu: quia eius potestas, licèt non sit suprema, est tamen quasi monarchica in suo Episcopatu: ergo etiam potest festa instituere independenter à Cleri, & populi consensu. ¶ *Vlterius*: Si iura æqualiter limitant Episcopi potestatem quoad indicendos dies festos sine Cleri, & populi consensu, qua rationabili consuetudine introductum est, quòd debeat ad hoc expectari Cleri, & non populi consensus, cùm vterque æqualiter subdatur Episcopo? Ergo vel nullius, vel vtriusquè consensus, sicut iura præcipiunt, ad instituendos dies festos exigitur. ¶ *Vltimò*: Quia ideo iura in præsenti casu limitant Episcopi iurisdictionem, ad hoc vt nequeat instituere dies festos sine Cleri, & populi consensu, vt communiter docent Theologi, & Canonistę apud Panormitanum in capit. *Novit.* quia quæ alijs pręferre possunt præiudicium, non possunt ab Episcopo præcipi absque approbatione eorum, quorum interest; maximè quando ipsorum adest rationabilis contradictio: sed in hac festorum indictione populus gravari potest, & ei potius quàm Clero inferri præiudicio, cùm à suis laboribus, & lucris impediatur: ergo non solùm cum Cleri, verùm & po-

potiori titulo, cùm populi consensu festorum designatio debet ab Episcopo fieri: ergo si maior pars, qualis est populus, non consentiat, aut positive contradicat, præsumendum est iusta de causa contradicere, & debet contra Episcopum prevalere.

Verior sententia eligitur, & probatur.

119 Sed quidquid sit de iure antiquo, Dicendum est, ex iure novo, seu ex bulla Vrbani VIII. suprà relata, posse Episcopos tam sine Cleri, quàm populi consensu festa perpetuò observanda indicere. Et ratio est Quia in prædicta bulla in solis Episcopis supponitur potestatem adesse ad dies festos instituendos, vt patet ex illis verbis, quæ in §. 3. eiusdem bullæ referuntur: *Ne autem dies festos à locorum Ordinarijs nimia aliquorum facilitate, aut populorum importunitate deinceps iterum multiplicari contingat, eosdem Ordinarios in Domino monemus, vt ad ecclesiasticam vbique servandam æqualitatem de cætero perpetuis futuris temporibus ab indictione sub præcepto novorum festorum studeant abstinere*: Sed si ex iure esset limitata potestas Episcoporum, ita vt sine populi aut saltem Cleri consensu non possent dies festos indicere, minime eis tantùm prohiberetur in dicta bulla festorum novorum indictio: ergo sentit summus Pontifex, quòd absque populi, & Cleri consensu possunt Episcopi pro suis Diœcesibus dies festos perpetuò instituere. ¶ *Deinde*: Quia si (vt num. anteced. arguebamus) estò iura antiqua adeò clare (vt aiunt communiter Doctores suprà relati) ad festos dies indicendos exigant consensum populi, & Cleri, docent nihilominus sufficere solùm Cleri consensum, quia credunt consuetudine sic esse introductum; quare & nos, videndo summum Pontificem præcipere tantùm Ordinarijs, vt ab indictione novorum festorum abstineant, non arguemus in eis tantùm adesse plenam potestatem absque alia conditione eius limitativa ad dies festos sub præcepto instituendos: maximè cùm Clerus, & populus nullam habeant potestatem ad festa statuenda, sed vnice hæc sit in Episcopo? Vnde credimus, quòd si antiqui Doctores hoc Vrbani VIII. decretum vidère potuissent, nunc nobiscum sentirent: sicut sentit Bordonius *tom. 4. part. 3. resolut. 124. quæst. 7.*

Vlterius suadetur conclusio.

120 Præterea: In cap. *Pronunciandum, de Consecrat. dist. 3.* & in capit. *Conquestus, de Ferijs*, solùm exigitur ad festorum indictionem, vel quòd populus simul cum Episcopo festivitatem statutam collaudet; vel quòd Episcopus cum Clero, & populo eam ducat observandam: sed ad hęc non requiritur expressus consensus populi, aut Cleri, sed tantùm quod vel ei non contradicat, vel quòd sit præsens, dum Episcopus diem festum instituit: ergo etiam ex iure antiquo talis consensus clare non exigitur: & cùm aliàs in decreto novissimo solùm Episcopi mentio fiat ad indicendos dies festos, dicendum erit nunc Episcopos posse absque Cleri, & populi consensu dies festos sub præcepto perpetuo indicere. Et ex his manet solutum motivum sententiæ contrariæ.

Posse Episcopum instituere festa de Sancto Bea-tificatò affirmant nonnulli.

121 Vlterius rogant Doctores hìc: An Episcopus possit dies festos instituere non solùm in honorem Sancti canonizati, verùm etiam & beatificati? ¶ Affirmant Suarez *tom. 1. de Relig. lib. 2. capit. 11. numer. 5.* Fagundez *de Ecclesf. præcept. lib. 1. capit. 3. numer. 14. & 15.* Palaus *tract. 9. disp. vnic. punct. 2. num. 3.* Trullench *lib. 3. in Decalog. cap. 1. dub. 1. num. 2.* Leander *in Præcept. Ecclesf. tract. 1. quæst. 7.* & alij apud ipsum. Et moventur *primò*: Quia hoc ipso quòd summus Pontifex beatificet aliquem Sanctum, de eoquè sacrificium Missæ ab aliqua Provincia, Religionevè, aut Civitate offerre permittat, vniversæ Ecclesiæ proponit talem Sanctum adorandum, & publico cultu venerandum: ergo (infert Palaus) tacitè permittit, vt quolibet alio inferiori cultu celebretur; ac proinde permittit, vt in cathalogum Sanctorum referatur, & in publicis Ecclesiæ precibus invocetur, templa, & aræ in eius memoriam extruantur, horę canonicę recitentur, eius imago cum diademate, & corona depingatur, & in altari adoranda collocetur, eiusquè reliquiæ devotè asserventur, & venerentur, ac tandem festa instituantur, quia omnes ij cultus inferiores sunt cultu per sacrificium exhibito. ¶ *Secundo*: Quia, vt diximus *tractat. 21. capit. 10. punct. 6. num. 47.* canonizatio solùm accidentaliter differt à beatificatione, tanquàm magis, & minus perfecta intra eandem speciem: ergo si Episcopi possunt de Sancto canonizato festum instituere, etiam id de Sancto beatificato facere valebunt. ¶ *Tertiò*: Nam Doctores solùm dicunt, quòd Episcopus nequit nisi de Sancto à Pontifice in Sanctorum numero relato festum indicere: sed per beatificationem Sanctus à Pontifice in Sanctorum numero refertur, vt diximus loco relato *numer. 48.* ergo de eo potest festum instituere. ¶ *Quartò*: Quia, vt refert Trullench suprà allegatus, in Diœcesi Valentina dies Sancti Thomæ Villanova, dum tantùm à Pontifice erat beatificatus, ex præcepto Archiepiscopi vt festus servabatur: ergo quia id agere licitum est.

Probabilior est sententia contraria.

122 Sed verius negant Bassæus verb. *Festum, numer. 3.* Glossa in cap. *Pronunciandum, 1. de Consecrat. dist. 3.* expresse requirens, quòd Sancti sint canonizati, Villalobos *in Sum. tom. 2. tract. 32. dub. 1. num. 3.* Sanchez *in Sum. lib. 2. cap. 43. numer. 9.* & expresius *in Consil. Moral. lib. 5. cap. 2. dub. 5. numer. 6.* Diana *3. part. tract. 5.* Miscell. *resolut. 9.* Castellinus *de Canonizat. Sanct. cap. 1. punct. 34. §. 7.* Barbosa *de Potestat. Episcopi, part. 3. allegat. 105. num. 36.* & apud ipsum Felix Canterol. *in tractat. de Canonizat. Sanct. cap. 4. num. 15. & in Collectan. in lib. 2. Decretal. tit. 9. cap. 5. num. 24. pag. 410.* N. Lezana *in Summ. QQ. Regul.* verb. *Festi dies, numer. 7.* Quæ sententia probatur *primò*: Quoniam summus Pontifex, dùm beatificat aliquem Sanctum, solùm permittit alicui Regno, Provinciæ, aut Religioni de eo sacrificium Missæ offerre, horasquè canonicas recitare: ergo non permittit de eo diem festum à quolibet Episcopo instituere; aliàs eum vbique coli, & celebrare concederet, & sic à Canonizato non distingueret; cùm præcipua differentia inter beatificatum, & Canonizatum sit, quòd hic vbique coli possit; ille verò solum celebrari permittitur in determinata Provincia, seu Regno. ¶ *Secundò*: Nam, vt refert Diana loco allegato, Respublica Veneta à Paulo V. pe-

petijt humiliter, vt festum Beati Salonij in eadem Ciuitate coleretur; & idem euenit tempore Gregorij XV. pro Beato Alberto Magno, id poscente Archiepiscopo Ratisbonensi: ergo quia festum de Sanctis beatificatis instituere non pertinet ad Episcopos. ¶ *Tertiò*: Quia Contelorius laudatus à Barbosa *allegat.* 105. *relata*, firmat cum sacra Rota, solum Papam posse festum instituere in honorem non Canonizatorum. ¶ *Quartò*: Quia, vt *tractat.* 21. *capit.* 10. *punct.* 6. *numer.* 49. diximus, ex decreto S. Congregationis beatificatis tantùm ille cultus tribui licet, qui eis explicite à Sancta Sede conceditur, aut in cultu concesso implicite continetur; vnde communiter tenent Doctores, quòd in hac materia potius habenæ sunt restringendæ, quàm laxandæ: sed cultus prædictus celebrandi eius diem festum, à Sede apostolica expresse non conceditur, nec in cultu concesso implicite continetur, vt constat: ergo dicendum est, Episcopis non licere diem festum de Beatificato instituere. ¶ *Denique*: Quia communiter Iura, & Doctores tribuentes Episcopis facultatem instituendi dies sacros in honorem alicuius Sancti, loquuntur de Canonizato: ergo sic tenendum est: maxime dum Breviar. Roman. in principio ex S. Congregationis decretis iubeat: *Vt de Beatis nondum canonizatis nihil propria auctoritate constituatur, sed omnino consulatur sacra Rit. Congregatio.*

123 Ex quibus iam constat ad argumenta sententiæ contrariæ. Nam ad primum, Dicimus, quòd ex eo quòd summus Pontifex de aliquo Beatificato Missam dicere, aut horas canonicas recitare alicui Prouinciæ permittat, non sequitur, quòd alios cultus, etsi minores, prædicto Beato tribueri toti Ecclesiæ concedat; nam, vt ibi probavimus ex S. Congregationis decreto, solùm expresse permissos à sancta Sede eis tribui licet. Quapropter ibi etiam ostendimus, quòd etsi sint inferiores cultus, tamen Sanctus beatificatus nec in publicis Litanijs inuocari debet, nec in eius honorem templa ædificari, vt falso supponit Palaus (de quo videantur à nobis dicta toto puncto 6. suprà relato, maxime à numer. 59.) ergo etsi sacrare diem festum Sancto Beatificato sit cultus inferior, quàm sacrificium Missæ offerre, non arguitur, quòd hoc concesso à Sede apostolica, ille etiam concedatur. ¶ Ad secundum, patet ex quarta ratione pro nostra conclusione posita. Et insuper instatur: quia si illatio rationis Aduersariorum valeret, sequeretur, quòd omnis cultus, qui Canonizato tribuitur, posset etiam Beatificato tribui; sed sequela quàm falsa sit, etiam aduersarij fateri tenentur: ergo ex quo Beatificatio non distinguatur specie à canonizatione, non infertur, quod si Episcopus valet Canonizato dies festos sacrare, possit etiam Beatificato. ¶ Ad tertium, liquet ex vltimo motiuo nostræ conclusionis. Nam communiter Iura, & Doctores, vt legenti constabit, dum in Sanctorum honorem asserunt Episcopos pro suis Diœcesibus posse dies festos instituere, loquuntur de Canonizatis, vt expresse fatentur Leander, & Fagundez ex capit. *Audivimus*, & ex cap. *Ex eo*, *de Reliq. & venerat. Sanct.* & cap. *Venerab. de Testib. & attestationib.* & ex Sylvestro verb. *Domina*, *num.* 1. Tabiena verb. *Canonizare*, Azor, & alijs suprà relatis: ergo ex hoc potius confirmatur nostra sententia, & enervatur contraria. ¶ Ad quartum, & vltimum, constat ex eo quod (iuxta Dianam) à Republica Veneta, & Archiepiscopo Ratisbonensi practicatum est: quod vtique conformius est decretis summorum Pontificum, quàm quod ab Archiepiscopo Valentino factum dicitur.

Sententia cõtrariæ respondetur.

---

§. II.

Quid possint Principes Sæculares circa festorum institutionem?

STabilito quid possint Episcopi circa festorum institutionem, restat decidere difficultatem circa sæculares Principes. Pro quo:

124 Rogabis *primò*: An Principes sæculares possint absque approbatione, aut auctoritate Episcopi dies festos instituere, qui sub mortali suos subditos obligent? ¶ Prima sententia est affirmatiua, quæ sic (*primò*) suadetur: Nam Princeps sæcularis potest ob aliquam insignem victoriam, siue ob diem Natalis sui, aut alicuius filij, suis subditis præcipere, vt aliquo die à servilibus abstineant: ergo & vt diem festum agant. ¶ *Secundò*: Ideo Princeps sæcularis non posset per se festa instituere, quia talis institutio est quid spirituale pertinens ad cultum Dei, & religionem: sed hoc non obstat: ergo. Probatur minor. Quia Princeps sæcularis potest subditis præcipere, vt idololatriam relinquant: & nihilominus hoc ad cultum Dei, & religionem pertinet: ergo etsi institutio festi ad religionem pertineat, poterit etiam Princeps sæcularis suis subditis præcipere, vt eam obseruent. ¶ *Tertiò*: Quilibet potest voto se ligare ad aliquem diem festum seruandum: ergo & Rex poterit ad hoc festum sub præcepto colendum populum obligare; cùm non sit minùs efficax voluntas Regis ad subditos ligandos, quàm propria vniuscuiusque voluntas ad sibi circa res spirituales legem imponendam. ¶ *Quartò*: Consuetudo laicorum potest introducere diem festum sub mortali obligantem: sed consuetudo laicorum merè sæcularis est: ergo eandem habebit vim lex Principis sæcularis. ¶ *Quintò*: Festum obseruatur, & sanctificatur per abstinentiam à servilibus: sed hæc abstinentia ex se quid spirituale non est, sed indifferens ad spirituale, & temporale iuxta diuersos fines, ob quos fit; vt si fiat ob cultum Dei, erit spiritualis; si ob temporalem requiem, erit temporalis: ergo poterit præcipi à sæculari Principe. Maxime quia Ecclesia non præcepit, vt diebus festis ab operibus cesses ob cultum Dei, licèt hunc finem tali præcepto intendat, aliàs violares præceptum, si ob vanam gloriam, aut alios fines ab operibus cessares: ergo ex se quid spirituale non est. ¶ *Sextò*: Rex potest præcipere actus virtutum iustitiæ, temperantiæ, fortitudinis &c. ergo & actus religionis, vt audire Sacrum, & à servilibus ob Dei cultum abstinere; & consequen-

Sunt qui asserant, Sæculares Principes posse per se instituere festa.

quenter diem festum instituere valebit subditos ligantem sub præcepto. ¶ *Septimò*: Nam, vt constat ex Iure Cæsareo, Imperatores multa disposuerunt circa observationem festorum, & modum quo à subditis debeant observari, vt patet ex lib. 2. Codic. tit. 12. & ex leg. vltim. *de Ferijs*, vbi sic habetur: *Dominicum diem ita semper honorabilem decernimus, ac venerandum, vt à cunctis executionibus excusetur*. Ergo Principes sæculares habeat potestatem ad festos dies instituendos. ita tenent Saà verb. *Festum*, *numer.* 1. licèt neget, obligationem tunc adesse Missam audiendi: Sylvester verb. *Dominica*, *numer.* 2. asserens, quòd Princeps sæcularis, si statuat festum, potest obligare ad pœnam, & eam à populo iustè exigere, non verò ad culpam, *quia ad hunc non pertinet festa præcipere*: Idem sentit Divus Antoninus 2. *part. tit.* 9. *cap.* 7. §. 1. ¶ Sayrus verò, licèt à Palao, & Leandro referatur pro hac sententia, expressè tenet contrarium lib. 7. cap. 3. numer. 17. §. *Quinta propositio*; & solùm concedit, quòd possit Princeps obligare quoad abstinentiam à servilibus, non verò ad Sacrum audiendum. Quapropter nullus ferè est Doctor, qui hanc sententiam absolute teneat ex his, quos pro ea referunt Palaus *tract.* 9. *disp. vnic. punct.* 2. *num.* 7. & Leander *tract.* 1. *de Observat. fest. disp.* 2. *quæst.* 12. Sed quidquid sit de hoc

Probabilior est opposita sententia.

125 Secunda, & verior sententia est negativa, docens, Principes sæculares potestatem indicendi festos non habere, sed vnice ad Ecclesiæ Pastores pertinere, ac proindeque sine eorum consensu nullus Princeps, aut sæcularis Respublica potest festos dies præcipere. Hæc assertio communis est apud Doctores. Et probatur primò ex capit. *Cùm Laicis*, *de Rebus Ecclesiæ non alienandis*, capit. *Decernimus*, *de Iudicib.* capit. *Benè quidem*, capit. *Satis evidenter*, capit. *In Scripturis*, capit. *Si Imperator*; & ferè ex omnibus capitibus dist. 96. primæ partis Decreti: Ex illis enim constat, quòd Principes sæculares, profanæque Reipublicæ circa res ecclesiasticas, & spirituales nullam habent iurisdictionem, præcipiendivè auctoritatem: sed festorum observatio res spiritualis, & sacra est; cùm directè ad bonum animæ, Deique cultum ordinetur: ergo à nullo Principe sæculari præcipi potest; vnde si aliter fiat, nullum erit tale præceptum. ¶ *Secundò*: Nam laica potestas solùm præcipere valet, quæ ad gubernationem politicam Reipublicæ attinent; sed Sacri auditio, & religiosa ab operibus servilibus cessatio, qualiter ab Ecclesia præcipiuntur, & per quæ dies festus observatur, ad politicam Reipublicæ gubernationem non attinent: ergo à laica potestate præcipi non valent. ¶ *Tertiò*: Si sæcularis Princeps per se posset festa præcipere, posset etiam sine Pontificis, aut Episcopi consensu impedire, ne festa indicerentur, vel introducta abrogare, nam eadem est vtrobique ratio, & potestas: sed hoc est falsum, alias sequerentur schismata, & divisiones in Ecclesia, rectusque gubernandi subditos ordo immutaretur, & confunderetur; cùm potius subdi debeat sæcularis potestas Ecclesiæ quàm è contra, vt satis innuit Gelasius Papa relatus in capit. *Duo sunt*, distinct. 96. iam allegata, dum Anastasium Imperatorem sic alloquitur: *Duo sunt quippe, Imperator Auguste, quibus principaliter hic mundus regitur, auctoritas sacra Pontificum, & Regalis potestas: in quibus tantum gravius pondus est Sacerdotum, quantò etiam pro ipsis Regibus, hominum in divino sunt reddituri examine rationem. Nosti itaque inter hæc ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam posse redigi voluntatem*: Ergo sæcularis Princeps sine consensu Pontificis, aut Episcopi nequit dies festos indicere, aut observandos præcipere. ¶ *Quartò*: Nam in lib. 3. Decretal. titul. 13. *de Rebus Ecclesiæ alienandis, vel non*, capit. *Cum Laicis*, decernitur ex Concilio Lateranensi sub Innocencio III. *capit.* 44. quòd non solum alienatio rei ecclesiasticæ sine legitimo ecclesiasticorum assensu nulla est, etiam si per potestatem laicam lege aliqua approbetur; verùm & quæcumque constitutio sæcularis facta de mortuarijs, & alijs, quæ iuri spirituali annexa videntur, est irrita, & nullius roboris: *Cum non constitutio* (verba sunt dicti capitis) *sed destitutio, vel destructio dici possit, nec non vsurpatio iurisdictionum*: Ergo potiori titulo sæculares nequeunt de diebus festis sine Pontificis, aut Episcopi consensu disponere; cùm magis ad animarum profectum, cultumque divinum accedant. Dicta docent Azor 2. *part. lib.* 1. *cap.* 26. *q.* 5. Suarez *tom.* 1. *de Relig. libr.* 2. *capit.* 12. *num.* 2. Fagundez *de Eccles. præcept. libr.* 1. *capit.* 5. *num.* 2. Divus Antoninus 2. *part. tit.* 9. *capit.* 7. §. 1. Sayrus *lib.* 7. *capit.* 3. *numer.* 17. Bonacina *disput.* 5. *de Tertio Decalog. praecept. quæst. vnic. punct.* 1. *num.* 5. Sanchez *in Consil. part.* 2. *lib.* 5. *capit.* 2. *dub.* 5. *numer.* 7. & 8. Filliucius *tract.* 27. *cap.* 6. *quæst.* 7. *num.* 94. Bassæus verb. *Festum*, *num.* 5. Palaus *tract.* 9. *disp. vnic. punct.* 2. *num.* 9. Leander *tom.* 3. *de Praecept. Eccles. tract.* 1. *disp.* 2. *quæst.* 12. Trullench *lib* 3. *Decalog. cap.* 1. *dub.* 2. *num.* 3. Villalobos *tractat.* 33. *diffic.* 1. *num.* 4. Barbosa 3. *part. de Potest. Episcop. allegat.* 105. *numer.* 38. referens Abbatem *in capit.* 2. *num.* 2. *de Ferijs*, Felicem Conterolium *tract.* 4. *de Canonizat. Sanct. capit.* 4. *num.* 16. & N. Lezana *in Summ.* verb. *Festi dies*, *num.* 7.

Primo argumento sententie contrariæ respondetur.

126 Ex quibus iam patet ad sententiæ contrariæ argumenta. Ad primum, Dicimus, Principem sæcularem optime posse præcipere ob insignem aliquam partam victoriam, vel ob natalem sui, aut Principis, & ob similes causas ab operibus servilibus populum feriari; at nunquam valebit Sacrum audire præcipere. Et ratio huius differentiæ constat, ex eo quòd auditio Sacri ex se est res spiritualis ad cultum Dei ordinata; cùm ergo circa res sacras nullam potestatem habeat, nec circa eas præceptum, aut legem promulgare valet, & consequenter nec sanctificare festum, Sacrum audiendo, præcipere. Cæterum cessatio ab operibus servilibus ex se indifferens est, ad hoc vt sit materia cultus religiosi, aut cultus purè politici; nam si præcipiatur, ordinando eam in Dei cultum, sicut agit Ecclesia, dum sanctificare festum iubet cessando à servilibus, tunc est spiritualis; sed hoc modo à nullo sæculari Principe præcipi potest: si verò præcipiatur in signum lætitię ob partam victoriam, ob na-

natalitium sui, aut filij, sive evectionem ad Regni fastigium; aut etiam ob commodam gubernationem in ordine ad subditorum requiem, corporum laboribus fessorum salutem; vel ad collectionem fructuum; tunc temporalis, & politica prorsus est, nec prætergrediens terminos iurisdictionis Regiæ, sive sæcularis: quare hoc modo à sæculari Principe præcipi valet, & subditi tenentur obedire sub pœna ab eo imposita; & peccabunt contra obedientiam, & iustitiam legalem, aut debitam obedientiam, si à servilibus non abstineant. Sed venialiter: Quia secluso scandalo, alijsque circunstantijs, non videtur hæc cessatio à servilibus Reipublicæ gubernationi valde conducens. Vel fortè non peccabunt, si dicamus cum Suario, & Fagundez, hanc legem esse tunc purè pœnalem: Nam istæ leges, vt latius probavimus *tom.* 3. *tract.* 11. *capit.* 2. *punct.* 3. *à numer.* 51. ad culpam non obligant.

Fit satis secundo, & tertio argumento.

127 Ad secundum, Concedimus, sæculares Principes posse subditos obligare ad deserendam idololatriam: Quia cùm hęc sit rationi naturali contraria, & aliàs Princeps debeat subditos cogere ad observationem legis naturalis, quæ necessaria est ad Reipublicæ tranquilitatem, debet eos obligare ad idololatriam deserendam, & vni Deo serviendum: quod non accidit in festorum observatione, vt constat. Videantur à nobis dicta *tract.* 21. *cap.* 3. *punct.* 3. *numer.* 17. & Azor *tom.* 1. *Instit. Moral. lib.* 8. *cap.* 24. *quæst.* 5. ¶ Ad tertium, Respondetur negando sequelam: quia votum non obligat in vi legis, cùm lex non sit, nec iurisdictionis actus, sed in vi promissionis Deo factæ, cuius materia potest esse actus non solùm religionis, verùm etiam charitatis, & cuiuscumque alterius virtutis: Imò non solùm earum actus exteriores, verùm & interiores possunt sub voto cadere; quod non accidit in lege, quæ tantùm exteriores actus præcipere valet, circa quos iurisdictionem habet: cùm ergo Princeps sæcularis iurisdictionem circa res spirituales non habeat, hinc est, quòd nequeat eas lege præcipere, licèt eas quis possit voto vovere. Dicitur autem votum *lex particularis*, quia à particulari persona nascitur eius obligatio, non quia verè sit iurisdictionis actus, seu lex. ¶ Qualiter autem votum Reipublicę de festo servando obliget successores Cives, diximus *tom.* 4. *tractat.* 17. *capit.* 1. *punct.* 4. *numer.* 120. Vbi docuimus, eos obligare vel in vi voti, aut contractus, & promissionis: vel ex consuetudine sufficiente ad vim legis introducendam: vel denique in vi legis ab ipso populo statutæ, & ab Episcopo approbatæ. Et hic vltimus dicendi modus nobis probabilior videtur. Vnde successores, si prædictum votum non adimpleant, peccabunt vtiquè contra talem legem, non verò contra votum à Republica à principio emissum. Videantur, vltra Doctores ibi relatos, Suarez *de Relig. tom.* 1. *lib.* 2. *capit.* 12. *num.* 4. *in fine*, Azor *tom.* 2. *Institut. Moral. lib.* 1. *cap.* 26. *quæst.* 7. Fagundez *de Præcept. Eccles. lib.* 1. *cap.* 5. Sanchez *lib.* 4. *Sum. cap.* 15. *à num.* 14. Filliucius *tract.* 27. *cap.* 6. *quæst.* 9. *num.* 99. Ledesma 1. *part. de Sacramento Eucharistiæ, cap.* 27. *conclus.* 14. *pagina mihi*, 148.

128 Ad quartum, Respondetur, consuetudinem laicorum non habere ex se vim ad dies festos introducendos sine Episcopi consensu, sicut diximus *tractat.* 11. *capit.* 6. *punct.* 3. §. 5. loquendo in communi de consuetudine: Ibi enim latę firmavimus, quòd nunquam potest habere aliqua consuetudo vim legis, aut legem introductam abrogare, sine Principis consensu. Si autem consuetudo, vt dies festos inducat, exigit necessariò Episcopi consensum, nil argumentum contra nos convincit; cùm nos etiam concedamus, quòd quilibet Princeps ex Episcopi consensu possit dies festos instituere. ¶ Ad quintum patet ex dictis ad secundum. Nunquàm enim sæculares Principes valent cessationem à servilibus præcipere, prout est ordinata ab Ecclesia ad Dei cultum: quia hoc excedit laicam iurisdictionem; cùm hæc tantùm respiciat externam pacem, & iustitiam Reipublicæ, non verò Dei cultum, & animarum salutem, per actus religionis procurandam. Ecclesia verò (sic insertam obiectionem diluimus) dum pręcipit cessationem à servilibus, intendit per eam cultum Dei ex fine *operis*; non verò præcisè ex fine *operantis*. Vnde provenit, quòd quocumque fine quis Sacrum audiat, præceptum adimpleat. Princeps verò sęcularis licèt, dum indiceret festum, posset ex parte ipsius eam ordinare in Dei cultum, non tamen efficere valet, quòd ipsa, ob rationem dictam, finem supernaturalem respiciat; quare solum respicit tunc finem supernaturalem ex parte operantis, seu præceptum imponentis, non verò ex fine operis, quod est necessarium, vt posset dies festos indicere. Quare si aliquando expediens sit in ordine ad temporalia Reipublicæ bona, aut pacem à Deo obtinendam &c. processionem facere, aut diem festum indicere, tunc nequit sęcularis Princeps id pręcipere, sed Episcopum (qui eius desiderio, prout necessitas postulaverit, absque dubio satisfaciet) adire humiliter debet, vt ea indicat: quia hic solum ad religionis finem, tam actus virtutum, quàm ipsam Reipublicæ pacem ordinare valet. ¶ Ex quibus liquet ad sextum. Nam sęcularis Princeps solùm virtutum actus præcipere potest in ordine ad temporalem finem, seu tranquilitatem Reipublicę, non verò in ordine ad finem spiritualem, & Dei cultum; quia hoc solùm, maximè post evangelicam legem, ad ecclesiasticos Prælatos attinet, vt ex dictis constat. Cùm ergo festorum observatio ex se tendat in Dei cultum, & animarum salutem, non à Principe sæculari, sed ecclesiastico necessariò præcipi valet.

Occurritur cæteris argumentis.

Vltimo argumento respō-detur.

119 Ad septimum, & vltimum, Dic, Imperatores nil de observatione festorum suis legibus disponere; sed suppositis ecclesiasticis legibus pręcipientibus talia festa servari, cùm ipsi sint Ecclesię defensores, & conservatores, vt prędicta festa religiosiùs, & accuratiùs observentur, suis legibus contra transgressores pœnas imponunt, quod sæcularem potestatem non excedit; vt probat Barbosa loco citat. *num.* 41. ex cap. *Irreligiosa, de Consecrat. dist.* 3. *leg.* 1. *& tot. tit. Cod. de Ferijs.* Vnde videmus, quòd vltra pœnas ab Ecclesia impositas contra blasphemos, hæreticos, vsurarios, sodomitas, bestializantes &c. etiam Christiani Principes suis legibus pœnas gravissimas ferunt, vt eis homines deterriti,

ab

ab his peccatis se contineat. Vel dic : quòd si aliquid prædictis legibus circa festorum observationem Christiani Imperatores decreverunt, id absque dubio ex consensu Summorum Pontificum factitarunt: aut si aliter hoc factum est, per ignorantiam alienam iurisdictionem vsurparunt, & ita vim obligandi habere nequeunt.

PUNCTUM VII.

De tempore, quo obligatio diei festi incipit, & finitur.

BReviter ab hoc puncto nos expediemus, quia in eo quęstiones decidendæ levem præseferunt difficultatem. Vnde:

Iuxta aliquos dies festus incipit à vespera in vesperâ.

130 Rogabis *primò*: An obligatio sanctificandi diem festum incipiat à media nocte sabbati, & finiatur media nocte diei Dominici? ¶ Negant apud Leandrum *tract.* 1. *disp.* 1. *quæst.* 17. Panormitanus *in cap.* 1. *de Ferijs*; Angelus verb. *Dies, in principio*, Sylvester verb. *Dominica*; & insuper Rosella verb. *Feriæ, num.* 5. docentes, quòd quantùm ad ieiunium, seu esum carnium incipit à termino diei præcedentis vigiliam, qui terminus est media nox : quantùm verò ad cessationem ab operibus servilibus regulariter incipit à vespera vigiliæ, seu occasu solis, & terminatur in vespera sequenti. Quę sententia probari potest (*primò*) ex cap. 1. *de Ferijs*, vbi sic dicitur : *Omnes dies Dominicos à vespera in vesperam cum omni veneratione decernimus observari, & ab omni illicito opere abstinere.* Et cap. 2. ait: *Festorum tamen principium, & finis iuxta eorum qualitatem, & diversarum Regionum consuetudinem debet attendi, & sicut magnitudo dierum exigit, prius incipere, & tardius terminari.* Et cap. 1. *de Consecrat. dist.* 3. sic habetur : *Pronunciandum est laicis, vt sciant tempora feriandi per annum, idest omnem Dominicam à vespera vsque ad vesperam, ne Iudaismo capiantur*: Ergo obligatio festorum non à media in mediam noctem, sed à vespera in vesperam vrget.

A media in mediam noctem dies festos computandus est.

131 Affirmant verò, & probabilius, alij, docentes hanc festorum obligationem durare spatium viginti quatuor horarum, quæ computandæ sunt à media nocte ad aliam sequentem mediam noctem. Quę conclusio probatur consuetudine, & vsu Romanæ Ecclesiæ; in Hispania, Gallia, Italia, Belgis, & alijs Ecclesiæ partibus recepta, quæ à media in mediam noctem dies festos colit: sed consuetudo legitimè introducta, & ab omnibus recepta habet vim legis : ergo nunc ita coli dies festus debet. ¶ *Deinde*: Nam, vt dicitur leg. *More Romano, ff. de Ferijs*, hic modus computandi dies naturales ab antiquis Romanis observatus est, & ita Romana Ecclesia retinuit, & ab illa, vt à Capite ad alias dimanavit: ergo eum omnes fideles observare tenentur. ¶ *Denique*: Quia hæc consuetudo facilior est ad festa observanda. Est etiam rationabilior : Tum vt sic distinguamur à Iudęis, qui à vespera vsque ad vesperam observabant sabbata sua. Tum etiam, vt sic totam diem Dominicam ab hora resurrectionis Christi observemus. Tum denique, quia ita omnes Doctores computant diem ieiunij, observando illud à media nocte vsque ad aliam mediam noctem : ergo sic etiam dies naturalis observationis festi colendus est, & in eo à servilibus abstinendum. ¶ Sed nota : quòd nullum est ius naturale, aut divinum, quòd prohibeat, quin aliquando Pontifex pro tota Ecclesia, aut Episcopus pro sua Diœcesi possit præcipere observantiam diei festi vsque ad meridiem, vel à meridie vsque ad noctem : Quia cùm hæc determinatio sit de iure ecclesiastico, non est ratio, quare, si necessitas exigat, variari non liceat. Sic docent Navarrus *in Sum. cap.* 13. *num.* 5. Covarrub. *lib.* 4. *Variar. cap.* 19. *num.* 9 Suarez *lib.* 2. *citat. cap.* 21. *num.* 4. Azor 2. *part. lib.* 1. *cap.* 18. *quæst.* 9. Sayrus *lib.* 7. *cap.* 3. *num.* 13 Bonac. *disp.* 5. *in* 3. *Decal. præcept. punct.* 1. *num.* 7. Filliucius *tract.* 27. *cap.* 5. *num.* 78. & *cap.* 11. *n.* 206. Palaus *tract.* 9. *disp. unic. punct.* 3. *num.* 3. Trullench *in præsenti lib.* 3. *cap.* 1. *dub.* 2. *numer.* 6.

132 Ad argumentum desumptum ex variis Iuris Canonici textibus, variè respondent Doctores apud Covarrubiam *loco allegato*. Aliqui enim asserunt, talia decreta esse Concilij provincialis, & consequenter non posse habere vim legis vniversam Ecclesiam obligantis. At quia Gregorius IX. illa pro lege stabilivit, vim non habet dicta responsio ¶ Alij, & inter eos Glossa, affirmant, intelligi de celebratione festi quoad officium ecclesiasticum. Sed hæc responsio efficacior non est quàm præcedens : Cùm expresse caput primum *de Ferijs* supr. cit. loquatur etiam de cessatione à servilibus. ¶ Vnde his, & alijs solutionibus omissis, respondetur, prædicta decreta Iuris Canonici vel esse consuetudine abrogata : Vel nomine *vespera* intelligi noctem : sed non determinari noctis punctum, quia vult accipi iuxta communem Regionis, aut Regni consuetudinem. — Respondetur sententiæ contrariæ.

Ad quid obliget festivitas trãslata, vbi an transferantur indulgentiæ?

133 Rogabis *secundò*: An festum in diem impeditam cadens transferatur in aliam diem non solùm quoad ecclesiasticum officium, verùm etiam quoad indulgentias pro eo à Pontifice concessas, & obligationem audiendi Sacrum, & à servilibus abstinendi? ¶ Ad quod, Respondetur cum communi sententia negative. *Primò*: Quia sic tenet communis Ecclesiæ praxis, solum tunc ecclesiasticum officium transferens. ¶ *Secundò*: Quia si ieiunium vigiliæ Sancti Matthęi, aut Sancti Thomæ Apost. cum ieiunio quatuor temporum concurrat, tunc nullus dicet, quòd teneamur in aliam diem transferre aliquod ex his ieiunijs; & hoc non alia ratione, nisi quia sunt onera, & præcepta determinato diei assignata: sed observatio festi, & indulgentiarum concessio sunt determinato diei à summo Pontifice assignata, & pro eo determinate concessa : ergo pro illo tantùm die vim habent. ¶ *Tertiò*: Quia Innocentius X. in bulla quæ incipit *Aliàs felicis recordationis &c.* edita anno 1651. die 27. Octobris, & habetur tom. 5. Bullarij Magni, pag. mihi, 185. tàm officium canonicum, quam indulgentiam plenariam, concessam à Gregorio XV. in festo Sancti Francisci Xaverij, ad preces Procuratoris generalis Societatis Iesu, transtulit ad feriam secundam, quando festivitas dicti Sancti in primam Dominicam Adventus inciderit : ergo signum est, quòd si summus Pontifex non hoc expresse decrevisset, in-

indulgentia plenaria, pro dicta festivitate concessa, non posset in alium diem transferri, sed necessariò diei secundæ Decembris esset alligata. ¶ *Vltimò*: Quia S. Rit. Congregatio die 10. Iunij 1690. declaravit, quòd translato festo, pro quo concessa est indulgentia, minimè transfertur ipsa indulgentia. Quod intelligendum est, nisi aliud in contrarium Ecclesię, aut Religiones habeant privilegium. Videatur etiam Constitutio Leonis X. quę incipit *Exposuit &c.* die 23. Iulij 1518. expedita, & passim executioni mandata. Nostram assertionem defendunt Suarez *tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 31. in fine*, Azor 2. *part. lib. 1. cap. 38. q. 8.* Sayrus *lib. 7. in Clavi Regia, cap. 3. num. 10.* Tabiena verb. *Feriæ, num. 15.* Sylvester verb. *Dominica*, *num. 4.* Fagundez *lib. 1. cap. 2. num. 10.* Divus Antoninus 2. *part. tit. 9. cap. 7.* Leander *de Observat. Fest. tract. 1. disp. 1. q. 16.*

PUNCTUM VIII.

Qualiter, & ad quid obliget præceptum servandi dies festos?

EX hucusque dictis constat, Sabbatum, & alia Iudæorum festa convenientissimè fuisse ab Ecclesia translata in diem Dominicam, & alias tàm Christi, quàm Beatæ Mariæ Virginis, & Sanctorum festivitates, vt suprà vidimus. Nunc verò restat scire, qualiter, & ad quid præceptum sanctificandi festa obliget.

Præceptum sanctificandi festa ex se sub mortali obligat.

134 Circa primam puncti partem, Dicendum est, hoc præceptum sanctificandi festa ex se sub mortali obligare. Quę assertio patet (*primò*) ex eo quòd hoc præceptum est vnum ex Decalogi pręceptis: sed omnia præcepta Decalogi obligant sub mortali, vt liquet: ergo & pręceptum sanctificandi festa. ¶ *Secundò*: Quia hoc præceptum sanctificandi sabbatum, pro vt ab Ecclesia fuit in Dominicum, & alios dies festos mutatum, obligat, vt posteà videbimus, ad Deum colendum per Sacri auditionem, & cessationem à servilibus: sed hoc materia gravis est: ergo ex se obligat sub mortali. ¶ *Tertiò*: Nam, vt diximus *tract. 11. cap. 2. punct. 1. num. 16.* quando materia est gravis, & non constat de Legislatoris mente, credendum est, voluisse graviter obligare: sed materia præcepti sanctificandi festa, gravissima est, cùm sit circa Dei cultum, cuius materia, vt diximus loco citato *num. 23.* gravis est, & præcepta de eo à Legislatoribus lata: ergo ex genere suo obligat graviter pręceptum sanctificandi festa. ¶ *Quartò*: Etenim obligatio servandi festa à Deo olim determinata, fuit gravis, & sub mortali obligans, vt liquet ex pœnis mortis, & lapidationis contra transgressores latis (de quibus vide Exod. 31. & Numer. 15.) Ergo idem dicendum est de diebus festis ab Ecclesia loco illorum subrogatis. ¶ *Quintò*: Nam leges ecclesiasticæ habent potestatem ad graviter obligandum, vt docet D. Thomas 1. 2. *q. 96. art. 4.* ergo cum materia legis observationis festorum gravis sit, nihil deficit, vt ex se, & omni extrinseca circunstantia contemptus, aut scandali seclusa, sub mortali obligent.

135 Vltimò patet assertio ex eo, quòd eam definivit Innocentius XI. damnans propositionem 52. quæ sic se habet: *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.* Vnde contraria sententia (quam tenuerunt Angelus, Rosella, & alij, quos refert, nec impugnat Machado *tom. 1. lib. 1. part. 4. tract. 1. docum. 1. n. 3.*) manet iam improbabilis: Tum ob dicta: Tum quia affinis est propositioni 23. damnatæ ab Alexandro VII. circa obligationem ieiunij. Tum denique: quia favet Luthero dicenti lib. adversus Catharinum: *Duodecima facies Antichristi est festorum dierum observatio; cùm omnes dies sint liberi, & ad feriandum, & ad laborandum.* Quare parendum omnino est decreto summi Ecclesiæ Pastoris, & dicendum cum Bellarmino *lib. 3. de Cultu Sanct. cap. 20.* iure divino præcipi, vt aliqui dies festi observentur: Cùm autem nulli sint certi dies à iure divino determinati, debuit esse in Ecclesia potestas determinandi certos dies, & obligandi (graviter vtique) ad eorum observationem: quia alioquin non servaretur ius divinum. Videantur Lastra, Theatrum Morale, Hozes, Torrecilla, & alij dictæ propositionis damnatæ Expositores. Tenentquè communiter Doctores apud Fagundez *libr. 2. capit. 1. numer. 7.*

Sententiæ nostræ assertioni opposita nūc est damnata.

Præceptum sanctificandi festa obligat ad Sacrum audiendum.

136 Circa secundam puncti partem, Dicendum est, pręceptum ecclesiasticum sanctificandi festa obligare, tum ad audiendum Sacrum, tum ad abstinendum prædictis diebus ab operibus servilibus. Hæc assertio quoad primam partem infertur (*primò*) ex Concilio Tridentino *sess. 22. de Sacrificio Missæ*, vbi loquendo de Parochis, ait: *Moneant etiam eundem populum, vt frequenter ad suas Parochias, saltem diebus Dominicis, & maioribus festis accedant.* Ad audiendum vtique Missam, vt Doctores communiter explicant. ¶ Secundò probatur ex Sixto IV. in cap. *Vice illius, de Tregua, & pace, in Extravagant. communib.* vbi in concordia inter Fratres Mendicantes, & Parochos iubet: *Quodquè fratres non prædicent populo, Parochianos non teneri audire Missam in eorum Parochijs diebus festivis, & Dominicis, cùm iure cautum sit, illis diebus Parochianos teneri audire Missam in eorum Parochiali Ecclesia, nisi forsan ex honesta causa ab ipsa Ecclesia se absentarent.* In quibus verbis supponit obligationem, quam fideles habent audiendi Missam diebus festis, & insuper addit hoc fieri debere in propria Parochia. (Licèt quoad hanc vltimam partem iam hoc decretum est consuetudine abrogatum, vt probat cum alijs pluribus Doctoribus Suarez *3. p. tom. 3. disp. 58. sect. 2.*) Ergo fideles tenentur sanctificare festa, Sacrum audiendo. ¶ Tertiò probatur ex cap. *Missas, de Consecrat. dist. 1.* his verbis: *Missas die Dominico sæculares totas audire speciali ordine præcipimus, ita vt ante benedictionem Sacerdotis egredi populus non præsumat.* Et in cap. *Omnes, eadem dist.* sic habetur: *Omnes fideles, qui conveniunt in solemnitatibus sacris ad Ecclesiam, & Scripturas Apostolorum, & Evangelium audiant; qui autem non perseverant in oratione vsque dum Missa peragatur, nec sacram Communionem percipiunt, velut inquietudines Ecclesiæ commoventes, convenit Communione privari.* Idem colligitur ex cap. *Sacerdotes, ibi*, vt communiter tenent Doctores, & explicat Glossa dicto cap. *Missas.* Id etiam expressius constat ex Catechismo Romano in

in 3. Decal. præcept. vbi num. 26. ait: *Neque verò Parochus illud prætermittere debet, vt diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus Christiani homines diebus festis exercere se debeant. Illæ verò eiusmodi sunt, vt ad Dei templum accedamus, eoquè loco pia, synceraque animi attentione sacrosanctæ Missæ Sacrificio intersimus &c.* Ergo preceptum sanctificandi festa obligat ad audiendum Sacrum omnibus diebus festis.

Quædam notanda.

137 Sed nota, quòd licèt ibi dictum cap. *Missas*, tantùm mentionem faciat diei Dominici, & de sæcularibus præcisè loquatur, tamen praxis Ecclesię, & communes Doctorum sententia, ad alia festa, & ad omnes Christi fideles prędictum pręceptum extendit. Et ratio est: Quia vbi est eadem ratio, eadem debet esse iuris dispositio: sed eadem ratio est circa alios dies festos, & alios fideles Ecclesiasticos, ac circa diem Dominicum, & fideles sæculares quoad obligationem audiendi Sacrum, vt patet: ergo licèt tale præceptum expresse tantùm loquatur de die Dominico, & de sæcularibus, temen sub se comprehendit alos dies festos, & etiam fideles ecclesiasticos quoad obligationem servandi festa, Sacrum audiendo. ¶ *Deinde*: Quia in antecedentibus capitibus dictæ dist. 1. sermo fit, de obligatione Sacerdotum ad celebrandas Missas, & de tempore, quo eas dicere debent: ergo supposita obligatione celebrandi Missas, necesse non fuit, hanc respectu Sacerdotum repetere, sed tantùm eam pro sæcularibus indicere. ¶ *Præterea*: Solemne est in Iure, & apud Doctores, nomine diei *Dominicæ* intelligi omnes alios dies festos; vt probat Navarrus *in Manual. cap. 21. n. 11.* ergo idem est dicere *diebus Dominicis*, ac *omnibus diebus festis.*

Præcedens doctrina amplius roboratur.

138 Denique suadetur assumptum: Quia licèt dictum cap. tantum loquatur de diebus Dominicis, tamen alij Iuris Canonici textus expresse etiam alios dies festos comprehendunt, vt patet ex cap. *Siquis etiam, eadem dist. 1. de Consecr.* vbi ex Concilio Agatensi dicitur: *Siquis etiam extra Parochias, in quibus legitimus est, ordinariusquè Conventus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festivitatibus, vt ibi Missas audiat, propter familiæ fatigationem, iusta ordinatione permittimus. Pascha verò, Natali Domini, Epiphania, Ascensione, Pentecoste, & Natali Sancti Ioannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festivitatibus habentur, non nisi in Civitatibus, aut in Parochijs audiunt.* En vbi licèt permittatur in minoribus festivitatibus in Oratorijs privatis Missas audire, tamen in solemnioribus ad Paroquias debent fideles concurrere. Quod constat etiam ex cap. 2. *de Parochis*. Et ratio est pro omnibus festivitatibus eadem: Nam ideo in diebus Dominicis Missam audire tenemur, quia est dies festus, hoc est, divino cultui dicatus: sed aliæ solemnitates sunt etiam dies festi, divinoquè cultui ab Ecclesia dicati: ergo etiam in eis tenet præceptum audiendi sacrum. Sic tenent vniversalis Ecclesiæ Catholicæ traditio, & Doctorum communis sententia. Videantur specialiter Clemens Roman. *lib. 7. Constit. cap. 31.* D. August. *Serm. 251.* D. Th. *2. 2. q. 122. art. 4.* Navar. *in Manual. cap. 25. n. 1.* Sotus *in 4. dist. 13. q. 2. art. 1.* Suarez *tom. 3. in 3. part. disp. vlt. & tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 15.* Sylvest. verb. *Missa*, Bassęus etiam verb. *Missa*, 8. *num. 1.* Fagund. *de Ecclesf. præcept. lib. 2. cap. 2. n. 9.* Azor *1. p. lib. 7. cap. 1. q. 1. & cap. 4. q. 1.* Filliucius *lib. 1. tr. 27. cap. 8.* Sayrus *in Clavi Reg. lib. 7. cap. 2.* Palaus *tom. 2. tr. 9. disp. vnic. punct. 3. n. 1. & punct. 4.* Trullench. *lib. 3. in Decalog. cap. 1. dub. 4.* Bonacina *disp. 4. de Sacrificio Missæ, q. vlt. punct. 12. num. 2.* Barbosa *in part. 3. Decret.* cap. *Missas, de Consecrat. dist. 1. n. 1.* Ledesma *1. part. tr. de Eucharist. cap. 27. concl. 14.* Leander *de Ecclesf. præcept. tr. 2. disp. 1. quæst. 4.* Dicastillus *de Sacrificio Missæ, tract. 5. disp. 1. à num. 2. ad 4.* Layman *lib. 4. tract. 7. cap. 3.* Sanchez *in Consil. lib. 5. cap. 2. dub. 2.* Genetus *tom. 6. tract. 4. cap. 2. q. 1.* & alij, quos sequuti sumus *tom. 1. tract. 5. cap. 6. punct. 1.*

Pręceptum colendi dies festos obligat ad abstinendū à servilibus.

139 Aliud huius conclusionis membrum, scilicet quòd pręceptum sanctificandi festa obliget prædictis diebus ad abstinendum à servilibus, constat ex illo Levit. 23. v. 7. *Nullumque servile opus facietis in eo.* Et Deut. 5. v. 14. *Non facies in eo quidquam operis tu, & filius tuus &c.* Et Exod. 20. v. 10. *Non facies omne opus in eo tú, & filius tuus &c. Quibus verbis* (ait Catechismus Romanus *p. 3. de Festor. observ. n. 22.*) *ad id primum instruimur, vt quæcumque divinum cultum impedire possunt, omnino vitemus: facile enim perspici potest, omne servilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quòd sua natura, aut turpe, aut malum sit, sed quoniam mentem nostram à divino cultu, qui finis præcepti est, abstrabit.* Id etiam constat ex cap. *Licèt, de Ferijs*, Docentque Divus Thomas loco allegato, & alij Doctores suprà relati. Sed quia de hoc latius infrà, sufficiat nunc ea extremis digitis tetigisse. ¶ Hic verò duo notare oportet: primò, hoc pręceptum ecclesiasticum servandi festa esse affirmativum, ex quo iubeat audire Missam; & negativum, ex quo simul præcipiat ab operibus cessare. Secundò, his duobus tantùm adimpleri præceptum sanctificandi festa: quia ad aliam obligationem imponendam, non adest vllum fundamentum; cùm non inveniatur tale præceptum, nec aliàs constet ex traditione, aut consuetudine Ecclesiæ, vt magis ex armentorum solutione constabit.

Prima objectio.

140 Sed contra immediatè dicta objicies *primò*: Nam præter dicta in dicto cap. *Omnes, de Consecration. dist. 1.* quod desumptum est ex Canone 10. Apost. præcipitur, audire Evangelium, & Scripturas, nec non perseverare in oratione vsque dum Missa peragatur, & accipere Communionem, vt constat ex verbis dicti capitis suprà pro nostra conclusione relatis: ergo non adimpletur hoc præceptum per solam auditionem Sacri, & cessationem à servilibus. ¶ Sed ad hoc facilè respondetur, dicendo quòd dictis verbis tantùm præcipitur, quòd fideles devotè assistant sacrificio Missæ: sed quia in Missa legitur sacra scriptura, & Christi evangelium, & simul à Sacerdote plures funduntur orationes pro Ecclesia, pro Principibus catholicis, & populo, ideo dicitur, quòd prædicta audiant, & in orationibus persistant, attendendo his, quæ à Sacerdote peraguntur. Possunt tamen, si velint, alias orationes privatas tunc dicere, sed ad id minimè obligantur. Ad illud verò, quod dicitur de Communione, ait benè Suarez. *cap. 16. lib. 2. sup. relat.* quòd est consuetudine contraria abrogatum, & solùm in Resurrectionis pascha tale pręceptum nunc obligat. Ob-

Secunda objectio.

141 Objicies secundò: Nam in cap. *Sacerdote, dist. 1. de Consecrat.* desumpto ex Concilio Cartaginensi 4. cap. 24. dicitur: *Sacerdote verbum in Ecclesia faciente, qui egressus de auditorio fuerit, excommunicetur.* Ergo auditio concionum graviter obligat. Deinde Concilium Tridentinum *sess. 5. cap. 2. & sess. 24. de Reformat. cap. 4.* præcipit quòd Episcopi, & Parochi saltem diebus Dominicis, & solemnioribus festivitatibus populo per se, aut per alios verbum Dei prædicent: ergo & fideles tenentur talem audire concionem. ¶ Ad hoc argumentum, Respondetur, fideles minimè ex præcepto sanctificandi festa teneri ad audiendam concionem: tum quia nullibi invenitur expresse talis obligatio: tum quia sine dicta concione Deus per Missæ sacrificium colitur, quod vnicè in hoc præcepto iubetur. Neque aliud convincitur ex cap. *Sacerdote.* Nam, vt ibi explicat Glossa, solùm loquitur de eo, qui ex contemptu concionem non vult audire. Prӕtereà ibi, vt notat Suarez *num. 8.* non præcipitur fidelibus, vt audiant concionem, sed vt, Sacerdote concionante, nemo egrediatur, quare qui antequam prædicet, egreditur, contra hunc canonem non ageret.

Respondetur authoritate Tridentini.

142 Ad id quod ex Concilio Tridentino additur, fatemur Episcopos, & Parochos teneri prædictis diebus populum instruere, & edocere: At ex hoc non infertur obligatio in alijs fidelibus ad audiendam concionem. Et ratio constat: quia obligatio Pastoris ad oves instruendas oritur ex necessitate populi; cùm autem populus regulariter indigeat verbo Dei, quia ex eo communiter aliqui sunt, qui mysteria fidei ignorant; ideo etiam regulariter tenentur Pastores ad concionandum, populumque prædictis diebus instruendum. Obligatio autem fidelium ad concionem audiendam, nascitur ex necessitate particulari vniuscuiusque; cùm ergo nec quilibet ignoret mysteria fidei, seu necessaria ad salutem; vel si ignoret, potest alia via addiscere, vel ex concione habita die profesto, vel alijs adhibitis Magistris, etsi Parochi regulariter diebus Dominicis teneantur ad verbum Dei populo prædicandum, populus, seu fideles ex se ad illud audiendum non tenentur ex vi præcepti sanctificandi festa; & solùm ipsos obligabit quoties ad sui instructionem fuerit necessarium sacras conciones audire.

Qualiter obliget Pastores præceptū prędicandi.

143 Sed hìc notare oportet, quòd Suarez *dict. cap. 16. n. 7.* Bonacina *disp. 5. de Tertio Decal. præcept. q. vnic. punct. 2. in fine,* & Palaus *tr. 9. disp. vnic. punct. 4. n. 5.* docent, non peccare graviter Parochos, qui interdum, vel etiam sæpius verbum Dei prędicare omittunt. Et moventur: quia verba Concilij dicunt: *Si ita oportere duxerint... Et aliàs quotiescumque id opportune fieri posse iudicaverint.* Ex quibus inferunt, quòd pro singulis Dominicis, & festis non obligantur sub rigoroso præcepto ad verbum Dei prædicandum, cùm eorum prudenti iudicio id remittat sacra Synodus. ¶ Sed certè, si ad verba Concilij attendamus, talis intelligentia eius menti adversatur: Nam absolutè præcipit Concilium diebus Dominicis, & festis verbum Dei prædicare; at tempore Adventus, & Quadragesimæ *quotidie,* vel saltem *tribus in hebdomada diebus,* & tunc addit limitationem prędictam, *si ita oportere duxerint.* Ergo falsum est, quòd talis limitatio cadat suprà prǫceptum prædicandi verbum Dei diebus Dominicis, & festis; sed tantùm circa prędicare tempore Adventus, aut Quadragesimę, *quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus.*

Verba Concilij Tridentini circa præsentem materiam.

144 Sed vt benignus lector inter nostram, & contrariam circa verba Concilij intelligentiam dijudicet, audiat ipsiusmet verba ex sess. 24. cap. 4. de *Reformatione* transcripta, quæ sic se habent: *Prædicationis munus, quod Episcoporum præcipuum est, cupiens sancta Synodus, quò frequentius possit, ad salutem fidelium exerceri, canones aliàs super hoc editos sub felic. record. Pauli III. aptius præsentium temporum vsui accomodando, mandat, vt in Ecclesia sua ipsi per se, aut si legitime impediti fuerint, per eos quos ad prædicationis munus assument; in alijs autem Ecclesijs per Parochos sive, his impeditis, per alios ab Episcopo impensis eorum, qui eas præstare vel tenentur, vel solent, deputandos in Civitate, aut in quacumque parte Diœcesis censebunt expedire, saltem omnibus Dominicis, & solemnibus diebus festis; tempore autem ieiuniorum Quadragesimæ, & Adventus Domini quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus, si ita oportune duxerint, sacras Scripturas, divinamque legem annuncient, & aliàs quotiescumque id opportune fieri posse iudicaverint.* Hucusque sacrosancta, & œcumenica Synodus. In quibus cuilibet, etiam pure Grammatico, patebit, quàm accommodata, & propria sit nostra cica hæc verba suprà relata intelligentia. Et ideo cum Barbosa *de Officio, & potestate Parochi, p. 1. cap. 15. n. 1.* sentimus, quòd ex verbis Concilij Episcopus, & Parochi per se, aut per alios à se deputatos, tenentur diebus Dominicis, & festis populum instruere, sacras Scripturas annunciando. Et licèt aliquibus in locis videamus, hoc præceptum esse contraria consuetudine aliqualiter abrogatum, tamen in alijs audimus, ad vnguem observari, & ab Episcopis censuris, alijsque pœnis Parochos ad huic muneri satisfaciendum cogi. Quapropter Bonacina, & Palaus vbi suprà (etsi nostræ verborum Concilij intelligentiæ contrarij) docent, quòd si Pastores vno integro mense continuo ommittant divinæ legis explicationem, aut tribus in vno anno, peccabunt mortaliter: quia grave damnum inferunt populo, si tanto tempore doctrina cœlesti privetur: nec præsumi potest, instructione illa populum, saltem secundum aliquos, non indigere.

Incidens evasio præcluditur.

145 Sed si quis eos, qui aliter faciunt à culpa liberare procuret, poterit respondere, quòd tam frequens verbi Dei prædicatio solùm pro illis temporibus fuit præcepta: quod vtique videtur aliqualiter colligi ex illis verbis Concilij *Præsentium temporum vsui accomodando.* ¶ Sed si verum fateamur, non minus in nostris, quàm illis temporibus fideles doctrinæ Christianæ indigent explicatione. Quare ad eam tenentur Parochi, & si sæpius illam omittant, lethaliter peccabunt. Iudicamus tamen, quòd si ob iustas causas aliqnibus Dominicis omittant Parochi explicare, & edocere doctrinam Christianam, & alijs diebus, aut temporibus, v. g. Adventus, aut Quadragesimæ, dies omissos repetant, nullo modo peccabunt. Tum quia sic necessitas colligendi fructus aliquando exigit, & praxis timo-

timoratorum tenet. Tum quia Episcopi id etiam, non ignari, tolerant.

Tertia obiectio, & eius solutio.

146 Tertiò Objicies: Quoniam in cap. *Omnis Christianus*, *de Consecrat. dist.* 1. dicitur: *Omnis Christianus procuret ad Missarum solemnia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam, quod Deus per Moysem dixit: Non apparebis in conspectu meo vacuus*: Ergo præter auditionem Sacri in diebus festis fideles ad oblationes tenentur. ¶ Respondetur *primò*: quòd, vt ait Glossa, dictum caput intelligitur, quòd nullus Christianus coram Deo bonis operibus vacuus appareat. *Secundò*: Quod si loquatur de alijs oblationibus, talis textus nullam obligationem inducit, sed solùm quandam admonitionem, & exhortationem ad eas continet; cùm dicat *Omnis Christianus procuret*. Quapropter si datur obligatio de offerendis oblationibus, hoc non pertinet ad præceptum sanctificandi festa, sed ad aliud distinctum, de quo suo loco agemus.

Quarta, & vltima obiectio.

147 Quartò objicies: Actibus charitatis, & contritionis in diebus festis necessariò debet Deus coli: ergo non tantùm obligamur ad auditionem Sacri. Antecedens patet quoad charitatis actum: Nam festa instituta sunt ad vacandum Deo, ipsumque colendum: sed non melius coli potest quàm actu charitatis: ergo ad illum tenemur. Quoad actum contritionis etiam ostenditur, maxime in his qui mortali peccato gravantur. Etenim qui se mortali culpa gravatum agnoscit, quomodò Deum colere, & ei, cui est invisus, poterit vacare, sicut in hoc præcepto iubetur? ergo ad adimplendum festi præceptum, tenetur ad contritionem, qui se culpa mortali gravatum agnoscit. ¶ Et confirmatur ex eo, quòd in die sabbati præcipiebatur Iudæis Levit. 16. & 23. v. 27. *Affligetis animas vestras in eo*. Qui quidem textus de contritione intelligitur: ergo cùm dies sabbati in Dominicum fuerit quoad Dei cultum ab Ecclesia translatus, nunc etiam ad contritionem de peccatis cultus festivitatis Dominici obligabit.

Fit satis vltimæ obiectioni.

148 Huic obiectioni plenè satisfecimus suprà *punct. 2. à num. 8. ad* 14. ex quibus nunc breviter dicimus, præceptum sanctificandi diem Dominicum nunc expressè esse de auditione Sacri, & cessatione à servilibus; ad quos actus exercendos, & eis honorandum Deum, minimè necessarij sunt actus charitatis, & contritionis; cùm auditio Sacri solùm exigat attentionem religiosam nullis actionibus exterioribus impeditam, quam quilibet, etsi in peccato mortali existens, optimè habere valet. Maximè quia sanctificatio festi, quam Deus, & Ecclesia diebus Dominicis præcipiunt, est per cultum externum: sed contritio, & Dei dilectio sunt actus interni: ergo non sunt actus, per quos Deus diebus festivis coli, & honorari à fidelibus iubet. Videantur Suarez *de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 16.* & Palaus *tract. 9. disput. vnic. punct. 4. numer. 6.*

Duplex responsio ad cõfirmationem.

149 Ad confirmationem, Respondetur (*primò*) ex Iosepho *lib. 3. cap. 10.* quòd modus, quo Iudæi celebrabant festum expiationis à peccatis, erat ieiunando tota illa die vsque ad vesperam. Abulensis verò *quæst. 22.* addit vltra hoc, quòd tota illa die abstinebant se Iudæi à potu, vxore, & balneis, insuperque nudis pedibus incedebant. In quibus, vt patet, nulla mentio fit contritionis de peccatis, sicut argumentum intendit; ac proinde nec hinc argui potest, quòd Christiani ad colendos dies festos media contritione teneantur. ¶ Sed si dicamus cum Cornelio, quòd hodie Iudæi ex vi huius legis confitentur in festo Expiationis peccata sua, & pro eis sibi plagas, & verbera infligunt, sicut ab eis ipsis ipse Cornelius audisse testatur, vnde colligi videtur, actus contritionis elicere: Respondetur (*secundò*) vel quòd, etsi confiteantur peccata, actus contritionis non eliciunt; cùm vnum ex alio non sequatur, maximè cùm illa confessio præcisè materialis fortè sit. Vel quòd cæremonia illa festi Expiationis non erat specialis pro cultu diei sabbati, sed vnicè ad solum particulare Expiationis festum attinebat. Vel denique, quòd lex illa Levitici iam cessavit; & siquid ei successit in nova lege, est pœnitentia sacramentalis, quæ diebus festis non obligat. Videantur Div. Thomas 1. 2. *q.* 102. *art.* 4. *ad* 10. & *q.* 103. *art.* 3. *ad* 4.

150 Ex quibus omnibus plane convincitur, quòd præceptum sanctificandi dies festos solùm obligat fideles ad Sacri auditionem, & cessationem ab operibus servilibus, quin ad eius adimpletionem religiosam alios virtutum actus elicere sit necesse. At quia circa auditionem Sacri, & cessationem à servilibus plurimæ, satisque graves morales quæstiones versantur, ideo de eis seorsim in sequentibus punctis agendum nobis est.

Conclusio doctrinæ huc vsque traditæ.

PUNCTUM IX.

Qui teneantur ad dies festos observandos, qui pro vniversali Ecclesia, aut pro aliqua Provintia indicuntur?

Licèt in præsenti agendum nobis esset de præcepto audiendi Missam diebus festis, & ab operibus servilibus feriandi, cùm in his duobus tota huius tertij præcepti Decalogi claudatur obligatio; tamen priùs dubia, quæ titulus offert, examinare oportunum duximus; quia plura, quæ ad Missæ præceptum attinent, ex his, quæ in præsenti dicemus, lucem accipient. Sed vt confusio vitetur, diversis §§. punctum secabimus: In quorum primo de omnibus fidelibus in communi circa obligationem servandi festa, & de tempore ad id requisito agemus: in secundo sermo erit de peregrinis in ordine ad festa particularia propriæ patriæ: in tertio verò de eisdem peregrinis in ordine ad festa locorum, per quæ transeunt, loquemur: & in quarto denique disseremus de Religiosis, tàm in ordine ad festa diœcesana, seu ab Episcopis indicta, quàm ad alia, quæ populi observare vovent.

§. I.

§. I.

Qui Christi fideles, & in qua ætate ad festa sanctificanda obligentur?

Omnes fideles rationis compotes ad observãda festa tenentur.

151 Circa quam difficultatem, dicendum est, omnes vtriusque sexus fideles, statim ac vsu rationis gaudent, teneri ad præceptum sanctificandi festa, quæ in vniversali Ecclesia observantur; ad ea verò, quæ in aliquo Oppido, Civitate, aut Provincia ex præcepto Episcopi coluntur, teneri cives, & incolas illius Civitatis, aut Provinciæ. Et ratio huius conclusionis est evidens: Nam omnis fidelis statim ac vsu rationis gaudet (qui post septimum annum regulariter advenire creditur) est capax obligationis legis naturalis, & divinæ, cùm tunc in Deum se convertere debeat, & omnia naturalia, & divina præcepta teneatur observare: ergo etiam subjicitur obligationi cuiuscumque legis ecclesiasticæ, si hæc aliud tempus pro eius obligatione non designat, qualis est lex festa observandi: *Tunc sic*: sed lex servandi festa quoad substantiam est naturalis, & divina, & quoad designationem festorum est ecclesiastica: ergo omnes vtriusque sexus fideles subsunt obligationi huius legis naturalis, divinæ, & ecclesiasticæ, statim ac ad rationis vsum perveniunt. ¶ Confirmatur *primò*: Pueri, dùm ad rationis vsum perveniunt, sunt capaces doli, & rationis, vt constat: ergo & legis ecclesiasticæ, quæ in ratione fundatur, malaquè contraria prohibet. ¶ Confirmatur *secundò*: Nam in lib. 5. Decret. tit. 38. *de Pœnit. & Remission.* cap. *Omnis* dicitur: *Omnis vtriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti &c.* Ergo etiam tenebitur ad sanctificanda festa, audiendo Missam. Patet consequentia: Nam plus requiritur ad benè se sacramentaliter confitendum, quàm ad Sacrum devote audiendum: ergo si præceptum annuæ confessionis obligat omnes fideles, cùm ad annos discretionis perveniunt, etiam præceptum servandi festa eos tunc obligabit. Sic docuimus, pluribus Doctoribus relatis, *tract.* 11. *cap.* 3. *punct.* 4. *num.* 52. & tenent communiter Auctores: & vltra ibi allegatos nostram conclusionem defendunt Divus Antoninus 2. *part. Sum. tit.* 9. *cap.* 10. §. 1, Sotus *dist.* 3. *q.* 2. *art.* 1. Suarez *tom.* 3. *in* 3. *part. disp.* 88. *sect.* 4. Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 1. *dub.* 3. *n.* 1. Rocafull. 3. *part. Praxis Moral. lib.* 1. *de Legib. cap.* 4. *num.* 73. Filliucius *tract.* 27. *num.* 101. Leander *tom.* 3. *tract.* 1. *disp.* 3. *quæst.* 3. Dicastillus *tract.* 5. *de Sacrif. Missæ, disp.* 5. *dub.* 1. *n.* 9. Ledesma 1. *part. tract. de Euchar. cap.* 27. *conclus.* 13. & alij.

Quædam inferuntur ex dictis.

152 Ex quibus sequitur *primò*: quòd si alicui ante septennium rationis perfectus vsus illuxerit, tenebitur ad præceptum sanctificandi festa. Et ratio est: Quia hoc præceptum, apud omnes ferè Doctores, eodem tempore ac præceptum annuæ confessionis obligat: sed hoc obligat, cùm homo ad annos discretionis pervenit, quamvis sit ante septennium: ergo & illud. Sic Suarez 3. *part. tom.* 3. *disp.* 88. *sect.* 4. *fine*, Navarrus *in Manual. cap.* 21. *num.* 7. Azor *tom.* 1. *Instit. Moral. lib.* 7. *cap.* 2. *quæst.* 1. Fagundez *lib.* 2. *primi Ecclesiæ precept. cap.* 2. *num.* 7. & tenere debent omnes, quos allegavimus *tract.* 6. *cap.* 7. *punct.* 1. *num.* 4. docentes, præceptum annuæ confessionis obligare pueros statim dum vsum rationis perfecte attingunt. ¶ Nota verò, quòd si septennio expleto dubium sit, an vsus rationis advenerit, credendum est advenisse: quare præcepto audiendi Sacrum tunc pueri tenentur. Sanchez *in Sum. lib.* 1. *cap.* 12. *num.* 13. Diana 4. *part. tract.* 3. *resol.* 52. Bonacina *de Legib. disp.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 6. *num.* 9. Si verò septennium non expleverint, & dubitetur de vsu rationis, ait Diana *ibi quæst.* 53. cum Villalobos *tom.* 1. *tr.* 9. *difficult.* 28. *num.* 3. & Layman *lib.* 5. *tract.* 6. *cap.* 5. *num.* 7. quòd debent pueri sub conditione absolvi: quia in dubio inclinandum est in favorem animæ. Et in ordine ad Sacrum audiendum, monet Suarez loco citato, quòd dum adsunt signa probabilia discretionis, pueri cogendi sunt audire Sacrum. Et Divus Antoninus iustissime admonet, quòd à tenera ætate pueri à Parentibus inducantur, & deferantur ad audiendam Missam, vt sic hanc legem assuescant observare. Sed hoc consilium tantùm est, non verò præceptum.

Inferuntur alia.

153 Sequitur *secundò*, Infantes carentes vsu rationis, stultosquè, & omnes illos, qui rationes compotes non sunt, non teneri præcepto sanctificationis diei festi. Et ratio est evidens: Cùm hi non sint capaces præcepti, nec legis; nec aliàs actum hac lege præceptum adimplere religiose possint. ¶ Sequitur *tertiò*, hoc præceptum infideles minime obligare. Tum quia legibus ecclesiasticis directè infideles obligari nequeunt: Quoniam, vt ait Apostolus 1. ad Corinth. 5. v. 12. *Quid enim mihi de his, qui foris sunt, iudicare? Nonne de his, qui intus sunt, vos iudicatis? Nam eos, qui foris sunt, Deus iudicavit.* Tum etiam: quia infideles, cùm Ecclesiæ membra non sint, non sunt sacrificij Missæ capaces, cùm nec possint illud offerre, nec pro eis offerri possit quoad fructuum ex opere operato. Vnde oritur, quòd nec etiam cathecumeni hoc præcepto ligantur; cùm etiam extra Ecclesiam sint: quare solùm admittuntur ad Missam Cathecumenorum, hoc est vsque ad Offertorium. Nec ad hoc proprie valent obligari: nam qui non obligantur ad substantiam actus Missæ, quæ in consecratione, & consumptione consistit, nec poterunt obligari ad ea, quæ accidentaria illi sunt. ¶ Sequitur *quartò*, Clericos, & Religiosos hoc præcepto etiam obligari. Tum ex dictis initio puncti antecedentis. Tum etiam: quia licèt ex cap. *Missas* videantur tantùm obligari sæculares, tamen solemne est in Iure, nomine *Sæcularium* intelligere etiam Clericos. Tum prætereà: quia Religiosi, & Clerici magis ratione status ad divinum cultum obligantur. Tum denique: quia in cap. *Omnes fideles &c.* cap. *Cùm ad celebrandas &c.* cap. *Qui die &c. de Consecrat. dist.* 1. clarè dicitur, hoc præceptum generale esse, & sub eo omnes vtriusque sexus fideles comprehendi. Vnde inferunt Doctores, etiam Episcopos hoc præcepto ligari ad Sacrum diebus festis audiendum: imò & quotidie ad id teneri; tum ratione de-

decentię; tunc quia sic habetur cap. vltimo, *de Privilegijs, in 6.* De quo videantur Navarrus *in dict. cap. & in Manual. cap. 21.* & Ledesma 1. *p. de Euchar. cap. 27. conclus. 13. pag. 147.*

Sententia cōtraria, & eius argumenta.

154 Sed contra nostram conclusionem sentiunt Corduba *in Sum. q. 160.* Henriquez *lib. 8. de Euchar. cap. 42. num. 4.* Ostiensis, & Anchartanus in cap. *Omnes vtriusque sexus*, & alij. Arguuntque sic *primò*: Nam caput *Omnes vtriusque sexus, de Pœnitentijs, & Remissionibus*, eodem modo loquitur de præcepto confessionis annuæ, ac de præcepto sacræ communionis: sed ad sacram communionem non obligantur pueri, statim ac vsu rationis gaudent, sed vel vsque ad decimum, aut vndecimum annum; vel vsque dum ad annos pubertatis perveniunt, qui in fœminis est duodecimus, & in viris quatuordecimus: ergo nec ad confessionem. Ergo nec ad auditionem Sacri; cùm Doctores eodem modo loquantur de præcepto confessionis, ac auditionis Sacri.

¶ *Secundò*: Nam Ecclesia non obligat pueros, vsque dum annos pubertatis attingunt, ad pœnas (v. g. excommunicationis) quæ essent imposita contra violantes præceptum annuę confessionis, etsi ipsi in Quadragesima non confiteantur, vt patet ex cap. *Extra, de Delictis puerorum*: ergo quia credit ad dictum præceptum non teneri statim, ac rationis vsum attingunt; & consequenter nec ad præceptum sanctificandi festa, seu audiendi Sacrum.

Solvitur primum argumentum.

155 Ad primum argumentum, Negamus, in dicto cap. *Omnes* eodem modo loqui de præcepto confessionis, ac communionis Eucharistiæ: Nam, vt vidimus in probatione nostræ conclusionis, expresse dicitur, quòd omnes fideles, statim ac ad discretionis annos perveniunt, teneantur ad præceptum annuę confessionis; at de præcepto Communionis ita immediate loquitur: *Et iniunctam pœnitentiam proprijs viribus studeat adimplere, suscipiens reverenter ad minus in pascha Eucharistiæ sacramentum, nisi fortè de proprij Sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab huiusmodi perceptione duxerit abstinendum.* En vbi tempus sumendi Eucharistiam discretioni Confessoris relinquit, quod vtique non facit, dum de præcepto confessionis agit. Et ratio differentię esse potest: Quia cùm maior reverentia debeatur sacramento Eucharistiæ quàm confessionis; & aliàs non sit ita necessarium ad salutem, vult, vt pręceptum confessionis obliget statim, ac possumus peccare; at Communionis, duntaxat quando arbitrio Confessoris sufficientem cognitionem de tanto Eucharistię mysterio pœnitens habere iudicetur. Videantur à nobis dicta *tract. 4. cap. 8. punct. 1. & 2.*

Secundum argumentum solvitur.

156 Ad secundum constat ex dictis *tract. 10. cap. 1. punct. 13. num. 168.* & ex ibi stabilitis respondetur, quòd pueri, dum ad annos discretionis perveniunt, possunt ecclesiasticis censuris ligari; attamen de facto ab Ecclesia pueri non ligantur: tum quia ecclesiasticæ censuræ gravitatis perfectam cognitionem habere non possunt: tum quia vt Mater pia convenientiùs credit, quòd potius virgis quàm censuris pueri corrigendi sunt. Vnde in cap. *de Delictis puerorum* dicitur: *In pueris relinqui solet inultum, quod in alijs progressioris ætatis humanæ leges dicunt severiùs puniendum.* Cæterùm ex quo leges humanæ relevent ex benignitate pueros à censuris, alijsque pœnis, non sequitur, quòd eos relevet à culpa, & ab obligatione earum: Nam etiam leges civiles, v. g. leg. *Iulia, ff. de Adulterijs*, & leg. *Gracchus, eodem titulo*, relevant à pœnis eos, qui propria auctoritate occidunt adulteros cum proprijs vxoribus in fragranti compertos; & tamen leges ecclesiasticæ à culpa eos non excusant, vt patet ex propositione 19. ab Alexandro VII. damnata, cuius tenor sic erat: *Non peccat maritus occidens propria auctoritate vxorem in adulterio deprehensam.* Et etiam constat ex dictis à nobis *tom. 1. tract. 6. cap. 8. n. 86. & tom. 3. tract. 13. cap. 2. num. 14.* & ex Divo Thoma *in 4. dist. 37. quæst. 2. art. 1.* Ergo similiter, ex quo pueros Ecclesia nolit ex benignitate gravi ferire censura ob violationem præcepti annuæ confessionis, non sequitur, quòd eos relevet à culpa, & ab obligatione dictæ legis. Quapropter non solùm ad hanc legem pueri tenentur, verùm etiam ad legem sanctificandi festa per auditionem Sacri; sicut etiam omnes concedunt, esse obligatos in ferijs sextis, vigilis Sanctorum, & Quadragesima abstineri à carnibus, vt infrà dicemus.

---

§. II.

De Peregrinis in ordine ad festa proprij Territorij.

POstquam in communi decisum manet, omnes Christi fideles teneri ad festa observanda; restat videre, qualiter peregrini ad ea obligentur. Et licèt de hac, & sequenti quæstione aliqualiter actum nobis sit tract. 11. cap. 3. punct. 5. tamen quia hìc propriam sedem habent, & aliqua scitu digna in eis desiderantur, ideò in præsenti ad examen iterum eas vocamus: Et omnia quę hìc dicturi sumus, conformiter ad ibi dicta resolvemus.

157 Sed priùs supponendum est, hìc non loqui de vagis; quia cùm hi proprium domicilium non habeant, tenentur ad observanda festa loci, vbi sunt. Deinde nec loquimur de his, qui domicilium mutarunt: nam hi iam non sunt peregrini, sed subditi, & incoli loci, in quo habent domicilium, & sic tenentur ad observanda festa propria illius loci, diœcesis, aut parrochiæ. Dicuntur verò domicilium mutare, qui incipiunt alicubi habitare animo perpetuò manendi, vt constat ex leg. *Domicilium, ff. Ad municipalem.* Nec denique loquimur de festis, quæ ab vniversali Ecclesia servantur: nam ad hæc teneri, sub lite non est. Quare difficultas pręsens solum versatur circa peregrinos, & viatores, quando per modum transitus extra proprium territorium existunt: An videlicet teneantur ad festa particularia propriæ patriæ, aut Diœcesis? Supponuntur aliqua.

158 Circa quam difficultatem bipartiti sunt Doctores. Aliqui enim affirmant, teneri huiusmodi peregrinos ad festa patriæ servanda. Et moventur *primò*: Quia prædicti peregrini, etsi à patria per breve tempus discedant, sunt membra illius, & subditi Episcopi diœcesani: ergo tenentur se conformare cum alijs concivibus, & Peregrini, secundùm aliquos, tenentur ad festa particularia sui territorij

& subjici legibus proprij Episcopi. ¶ *Secundò*: Nam qui casu, & per breve tempus à patria abest, non dicitur moraliter abesse, vt docet Bartholus leg. *Quæsitum*, 78. §. *finali*, *ff. de Legatis*: ergo tenetur legibus patriæ, qui per breve tempus extra eam existit. ¶ *Tertiò*: Quia aliàs prædicti peregrini ad nulla festa particularia Diœcesis tenerentur: non ad festa patriæ, vt tenet contraria sententia; non ad festa loci, vbi peregrinantur, vt postea dicemus: ergo ad nulla tenerentur: sed hoc falsum est, tum ex regula illa Iuris in 6. *Qui sentit commodum, debet sentire incommodum*: tum etiam, quia contrarium patet exemplo Iudæorum, qui tenebantur ad legalia observanda, donec post Christi mortem cœperunt ad legem evangelicam obligari: ergo peregrini, vsquedum obligentur ad festa loci, vbi sunt, tenentur legibus, & præceptis patriæ. ¶ *Quartò*: Quia si contraria sententia teneret, posset quis facile hoc præceptum eludere, transeundo ad vicinum locum, vel ad aliam parochiam, aut Monasterium, vbi præceptum non vrget, & ibi laborare: sed hoc est inconveniens; cùm nemini fraus debeat contra legem patrocinari: ergo tenetur ad festa patriæ observanda. Hanc sententiam docent Sylvester verb. *Ieiunium*, *q.2. dist.2. & ibi* Rosella *num.* 16. Paludanus *in* 4. *dist.* 15. *quæst.4. art.3. n.26.* D. Antonin. 2. *part. tit.6. cap.* 2. §. 2. & alij, quos referunt Sanch. *de Matrim. lib.3. disp.18. n.17.* & Salas *de Legib. disp.* 14. *sect.5. num.59.*

159 Nihilominus dicendum est, peregrinos, dum à proprio territorio absunt, ad leges, & festa patriæ minimè teneri. Quæ conclusio probatur primò ex cap. *Ut animarum*, vers. *Statuto Episcopi, de Constit. in 6.* vbi dicitur, quòd furans extra propriam diœcesim non tenetur ad excommunicationem ab Episcopo contra furantes latam: ergo, cùm eadem sit ratio de lege ab eo lata ad feriandum in die aliquo festo, tenendum est, ad tale festum colendum non teneri. Antecedens constat ex verbis dicti capitis, in quo Bonifacius VIII. sic ait: *Statuto Episcopi, quo in omnes, qui furtum commisserunt, excommunicationis sententia promulgatur, subditi eius extra eius Diœcesim existentes, minimè ligari noscuntur; cùm extra territorium ius dicenti non pareatur impunè.* Quam rationem sumpsit Pontifex ex leg. vlt. *ff. de Iurisdict. Iudicum*, vbi Glossa explicat, quòd extra territorium non parens ad pœnas legis non tenetur: ergo nec etiam extra territorium existens ad festa propriæ patriæ tenebitur. ¶ *Secundò*: Nam Divus Augustinus epist. 118. *ad Ianuarium*, cap. 2. quæ refertur cap. *Illa*, distinct. 12. ait, quòd dubitante Matre eius Monica, an Mediolani sabbathum ieiunare deberet, Divum Ambrosium consuluisse, & sic ei respondisse: *Cùm Romam venio, sabbatho ieiuno; cùm Mediolani sum, non ieiuno: Sic & tu, ad quancumque Ecclesiam veneris, eius morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, aut quemquam tibi. Hoc cùm Matri renunciassem* (inquit Augustinus) *libenter amplexa est; ergo verò de hac sententia, etiam, atque etiam cogitans, ita semper habui, tanquam eam cœlesti oraculo susceperim*: Ergo sentiunt Divus Ambrosius, & Divus Augustinus, quòd leges, consuetudines, & præcepta patriæ extra illam non obligant, etsi quis domicilium non mutaverit. ¶ Tertiò probatur à ratione: Quia consuetudines locales, & statuta directè, & persè respiciunt territorium, & ei sunt affixa, cùm sint lata in bonum Communitatis illic degentis: ergo non obligant absentes ab illo.

Negativa sententia amplectitur, & probatur.

160 Confirmatur *primò*: Quia præceptum de aliquo festo colendo in aliquo particulari loco, determinatè, & persè respicit cultum religiosum, prout in tali loco Deo tribuendus est à vicinis illius, vel in alicuius beneficij specialis gratiarum actionem, vel ad sibi ipsis aliud novum beneficium adquirendum: ergo tantùm obligat homines prout in dicto loco existentes. ¶ Confirmatur *secundò*: Nam, vt commune apud Doctores est, Navarri, & Lusitani per Castellam iter agentes possunt sabbathis extrema, & viscera animalium comedere, estò in proprijs provincijs id sit illicitum: ergo similiter poterunt laborare diebus festis proprijs suæ patriæ, qui in Castella non feriantur. Hanc sententiam defendunt communiter Doctores tam Iuristæ, & Canonistæ, quàm Theologi, maximè Abbas cap. *A nobis* 1: *de Sententia excommunicationis*, *num.* 11. Covarrubias 4. *Variar. cap.20. num.8.* Et in capit. *Alma*, 1. *part.* §. 10. *num.3.* Navarrus *in Summ. cap.13. num.5. & cap.23. num.120.* Suarez *tom.1. de Religion. lib.2. cap.13.* Azor *tom.1. lib.7. cap. 30. fine*, Lessius *de Iustitia, & Iure, lib.4. cap.2. dubitat.8.* Sayrus *lib.7. Clav. Reg. cap.3. num.11.* Petrus Ledesm. *de Matrim. quæst.45. punct.3. dub. vltim.* Sanch. *de Matrimon. lib.3. disp.18. num.18. & 21.* Ludovic. Lopez 1. *part. Instruct. cap.52.* §. *Nec peccant*, Villalobos *tom.1. Summ. tract.4. difficult.34. num.1.* Palaus *tom.1. tract. 3. disput.1. punct.24.* §. 5. *num.1.* Salas *de Legib. disput.14. sect.5. num.62.* Fagundez *de Primo Eccles. præcept. lib.1. cap.7. num.3.* Diana 1 *part. tract.9. resol.18. & tract.10. resolut.14.* Bonacina *tom.2. disp.1. de Legib. quæst.1. punct.6. num. 59.* Leander *de Observat. fest. tract.1. disput.3. quæst.6.7. & 8.* Trullench *libr.3. in Decalog. capit.1. dub.3. num.3.*

Duplex pro nostra sententia confirmatio.

161 Ad primum argumentum sententiæ contrariæ, Respondetur, concedendo prædictos peregrinos, etiam dum per breve tempus à patria absunt, esse verè membra illius Communitatis, & subditos Episcopi: At ex hoc non sequitur, quòd teneantur ad festa, quæ in proprio territorio observantur. Et ratio est: Quia lex de observandis festis non fertur absolutè in subditos, sed in subditos, prout existunt in sua diœcesi: vel (vt melius dicam) fertur in locum, & ratione existentiæ in tali loco in subditos. Unde cùm lex non obliget vltra intentionem Legislatoris, nequit obligare absentes ab eo, cùm absens nequeat festum in tali loco colere, & observare. Quare licèt alibi existentes illud non observent, non agunt contra obedientiam, & præceptum proprij Episcopi, nec contra materiam præcepti; cùm non violent festum, vbi ab Episcopo coli præcipitur.

Primo argumento sententiæ contrariæ respondetur.

162 Ad secundum, constat ex dictis: Nam ad hoc, vt patriæ legibus quis obligetur, non sat est, quòd sit eius civis, sed requiritur vltra hoc actualis habitatio. Et quamvis dicatur adesse moraliter in loco, à quo quis casu abest, non tamen hoc intelligitur in odiosis, sed in favorabilibus.

Respondetur secundo argumento.

Qua-

Quare ex quo non mutaverit domicilium alibi transeunter existens, licèt prosit, vt gaudeat patriæ privilegijs, secus verò vt præceptis onerosis obligetur.

Tertij argumenti solutio.

163 Ad tertium, Respondetur, quòd estò peregrinus existens extra proprium territorium non teneatur legibus patriæ, nec legibus loci vbi existit (de quo posteà dicemus) tamen ex hoc nullum absurdùm sequitur; cùm vtatur iure suo, extrahens se à loco, vbi præceptum, seu lex obligat, quod (vt sępius diximus *tract.* 11. *de Legib.*) licitum est. Neque absolutè vera est illa regula, quòd qui sentit commodum, debeat sentire incommodum: quia hæc tantum tenet, dum incommodum est annexum commodo, qualis accidit in Beneficiarijs, qui, quia sentiunt commodum fructuum beneficij, sentire debent incommodum recitandi officium Canonicum, & alia onera illi annexa: non verò tenet, quando incommodum non est annexum; sicut Novitius gaudet privilegijs Religioni concessis, estò ad præcepta, & onera Religionis non teneatur: cùm ergo non sit annexum existenti in aliquo loco transeunter sentire incommoda prædicti loci, nec ad eius leges teneri, non sequitur, quòd etsi sentiat commoda eximendi se ab obligatione legum proprij territorij, debeat sentire incommodum obligandi se ad leges loci, vbi tunc transeunter existit. ¶ Ad id quod additur de Iudæis, Respondetur, quòd lex antiqua fuit populo Dei data non pro hoc, aut illo loco, sed absolutè pro omni tempore vsque ad adventum Christi: quia cùm esset vmbra, & figura Christi, legisquè evangelicæ, necesse fuit, quòd cessaret vmbra, adveniente luce; & figura, patefacta iam veritate. At in nostro casu res aliter se habet: nam lex servandi festa, data est tantùm pro determinato loco, & vnicè obligat homines inquantùm ibi existentes: ergo, dum absunt à tali loco, ab obligatione legis eximuntur.

Solutio quarti argumenti.

164 Ad quartum, Dicimus, nullum esse inconveniens, quod contrarij ex nostra sententia inferunt: Quia vt diximus *tract.* 11. *cap.* 2. *punct.* 5. *num.* 63. *& punct. vltim. num.* 164. quilibet licitè vti potest iure suo, & se extrahere à legis obligatione: Ille verò, qui die festo alienâ parochia vbi, non colitur talis festivitas, laborat, vtitur iure suo, & se extrahit ab obligatione legis. Unde quacumque intentione, & animo id faciat, contra eam nonpeccat. Et ratio est: quia licèt qui ponit impedimentum adimpletioni legis, manendo tamen sub lege, peccet, & illicitè contra legem id faciat; tamen qui impedimentum ponit obligationi legis, eximendo se ab illa, etiam si animo eximendi se id faciat, non peccat: quia quando impedimentum non eximit ab obligatione legis, adhuc lex obligat, & habet suam vim; at quando eximit, lex non obligat, nec habet vim contra eum qui impedimentum apposuit, cùm solùm obliget subditos, & talis non sit, qui à lege extrahitur. Et sic diximus loco citato *numer.* 163. quòd si quis iter agat, aut fatigetur, vt non ieiunet; aut si infirmitatem voluntariè subeat, vt Sacrum omittat, aut à recitatione Officij divini excusetur, non peccat per has omissiones contra præcepta ieiunij, sacri, & Officij divini: Quia talia impedimenta, etsi aliàs sint peccaminosa, tamen verè eum, quia ea apponit, à legibus, & præceptis dictis eximunt. Unde, etsi contra ea operetur, non peccat contra obedientiam illis debitam.

Quid debeat agere, qui à loco, vbi festũ obligat, exit ad alium, vbi non colitur.

165 Solùm hìc difficultas esse potest: An si die festo exire velis à tuo loco ad alium, in quo festum non servatur, tenearis prius audire Sacrum? ¶ Sed de hac quæstione pro meritis egimus *tract.* 11. *cap.* 3. *num.* 66. *&* 67. Ex quibus nunc breviter dicimus, quòd si in tali loco sit vnica Missa, & dicitur primo mane, antequàm ab eo exeas, teneris illam audire: At si sint aliæ plures Missæ toto mane dicendę, & vis exire (v.g.) hora octava, non teneris ad eàm audiendam. Et ratio primæ partis est: Quia iam obligat præceptum, & ad illam vnicam Missam audiendam tenentur omnes incolæ prædicti loci: ergo debes, antequàm exeas, audire Sacrum. Ratio secundæ partis est: Quoniam nullus tenetur expectare totum tempus, pro quo obligat præceptum: ergo, si exis primo mane, non teneris, ad Sacrum audiendum, horam vndecimam expectare. Sic plures, quos ibi allegavimus. Licèt alij non pauci oppositum teneant. Et vltra ibi pro nostro modo dicendi relatos, eum defendunt Lessius *de Iustitia, & Iure, lib.* 4. *cap.* 2. *dubit.* 8. *num.* 56. Suarez *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 15. *in fine*, Sancius *in Selectis, disp.* 54. *num.* 29. Bonacina *tom.* 1. *disput.* 4. *quæst. vlt. punct.* 12. *num.* 5. Barbos. *lib.* 1. *de Iure Universo, cap.* 20. *num.* 52. Diana 1. *part. tract.* 10. *resol.* 14. Bassæus verb. *Festum*, 3. *num.* 6. & verb. *Missa*, 8. *num.* 10. Sanch. *de Matrim. lib.* 3. *disp.* 18. *n.* 21. *& in Sum. lib.* 1. *cap.* 12. *num.* 32.

§. III.

De Peregrinis in ordine ad festa particularia Loci, in quo transeunter commorantur.

Non tenentur Peregrini ad festa loci, per quem transeunt.

166 EGimus §. antecedenti de Peregrinis quoad festa, quæ in propria patria coluntur; restat in præsenti agere de eisdem Peregrinis in ordine ad leges municipales, & festa particularia loci, in quo transeunter existunt. Vnde

Rogabis: An si quis ad locum perveniat per modum transitus, & ibi per duos, aut tres dies, vel etiam per vnum vt hospes commoretur, teneatur ad festa particularia dicti loci? ¶ Hanc quæstionem negativè resolvimus tom. 3. tract. 11. cap. 3. punct. 5. num. 58. ideò hic tantùm extremis digitis aliquas rationes pro ea tangemus. Probatur ergo dicta conclusio *primò*: Quia quod brevi tempore durat, quasi non esse censetur; iuxta caput *Nam & ego, de Verbor. significatione* vbi ex Divo Hieronymo dicitur, Salomonem vocari *vnigenitum*, quia prior frater vterinus statim mortuus est, & ideo quasi non natus censetur. Et in capit. *Ad audientiam*, iuncta Glossa vers. *Statim, de Regularibus*, habetur: *Non dicitur factum, quod non durat*: Ergo qui brevi tempore, verb. grat. per duos, aut tres dies, in aliqua Civitate commoratur, quasi non commorari dicitur, & consequenter neque ad eius festa particularia tenetur. ¶ Secundò ostenditur ratione loco citato ponderata: Quia solùm ad festa particularia tenentur, qui sunt subditi Episcopi dioe-

diœcesani, & incolæ dicti loci: sed similes peregrini non sunt subditi Episcopi, cùm eos nequeat ordinare, aut confirmare, vel eorum vota dispensare; nec aliàs sunt verè incolę dictæ Civitatis, cum ex habitatione in ea per minorem anni partem non acquiratur domicilium: ergo ad dicta festa non tenentur. Videantur ibi dicta, & Doctores allegati. Et vltra eos nostram tenent sententiam Glossa in cap. *Qua contra, dist.* 8. verb. *Aut Peregrini*, & ibi Turrecremata: Insuper eam docent Paschalinus tr. *de Ieiunio, decis.* 201. 202. *&* 203. referens Baldum, Angelum, Bartholum, Boetium, & alios Iuristas, Medina cap. *de Ieiunio, q. Quando necesse est ieiunare*, & alij. Sed ex hac quæstione oritur alia non minus difficilis. Scilicet:

Iuxta aliquorum sententiã non tenentur Scholares ad festa particularia Civitatis.

167 An Scholastici (& idem dicendum est de militibus, aulicis, mercenarijs &c.) qui per maiorem anni partem in aliqua Civitate existunt, aut in hac Salmantina Universitate studijs vacant, teneantur ad observanda festa particularia huius Diœcesis, aut Civitatis? ¶ Negant Paschalinus *tract. de Ieiunio, decis.* 188. & Sanchez *lib.* 5. *Consil. cap.* 1. *dub.* 3. referens Metinam *Cod. de Ieiunio, quæst. Quando necesse est ieiunare, in principio*, Ledesmam 2. 4. *quæst.* 17. *art.* 3. *fol.* 204. vers. *Tertiò dico*, Sylvestrum verb. *Ieiunium, quæst.* 2. Div. Antoninum 2. *part. tit.* 6. *cap.* 2. §. 2. sic ait: *Vbi dicunt, quòd consuetudo sæcularium non ligat Clericos, nec Clericorum consuetudo Religiosos, nec consuetudo loci Universitatem, nec econtrà; quia sunt diversi status, & diversis statutis, & consuetudinibus gubernantur. Imò Compluti non comedunt aliquando carnes cives, & Scholastici comedunt, vt refert quidam doctus Neotericus.* Hucusque Sanchez. Sed idem est de præcepto festorum, ac ieiunij: ergo nec ad observanda festa obligantur. ¶ *Deinde*: Quia qui in aliquo loco cum animo recedendi habitat, etsi per centum annos ibi existant, non contrahit domicilium: sed qui domicilium non contrahit, legibus particularibus loci, vbi existit, non subjacet: ergo cùm Scholastici animo perpetuò manendi Salmanticæ non existant, non contrahunt domicilium, nec legi particulari festorum subjacent. ¶ *Ulterius*: Nam Glossa cap. *Quæ contra, dist.* 8. vers. *Aut Peregrini*, docet, non Scholares, sed tantùm perpetuò habitantes teneri legibus Civitatis: ergo cùm festum particulare colere sit vel votum, aut quasi lex Civitatis, Scholares ad id minime obligantur. ¶ Quod confirmari potest argumento leg. *Debitor, ff. de Pignor.* vbi dicitur, quòd soli perpetui habitatorus legibus Civitatis obligantur: ergo Scholares ad festa particularia non tenentur, cùm sine animo perpetuò ibi manendi ad Academias accedant.

Probabilius est oppositũ.

168 Sed probabilius dicendum est, Scholares (& idem est de mercatoribus, militibus, aulicis, causidicis, mercenarijs, & alijs, qui per maiorem anni partem in aliqua Civitate commorantur ad diversa negotia exercenda) teneri observare festa, quæ in Civitate, vbi studijs vacant, ab alijs civibus observantur. Quæ sententia probatur *primò*: Quia licèt Scholares in aliqua Universitate maiori anni parte studijs vacantes non acquirant *propriè* domicilium ex defectu animi perpetuò manendi, tamen sortiuntur forum, & quasi domicilium, taliter quòd de alibi gestis ibi possint iudicari, vt patet ex leg. 2. Cod. lib. 3. tit. 15. *Vbi de criminibus agi oportet*; & leg. *Etiam*, 2. Codic. eiusdemque lib. 3. tit. 24. *Vbi Senatores*: Sed hoc sufficit, vt acquirant etiam forum in rebus spiritualibus; cùm vterque forus æquè iurisdictionem petat, & consequenter vt ad festa particularia observanda teneantur: ergo ad ea tenentur. *Ulterius*: Nam habitatio constituens quasi domicilium sufficit, vt quis sit subditus parochiæ, vbi habitat; vt liquet ex cap. *In nostra, de Sepulturis*; & cap. fin. *de Paroch.* Ergo etiam sufficiet, vt acquirat forum in rebus spiritualibus: sed acquirens forum in rebus spiritualibus tenetur ad festa particularia Civitatis: ergo cùm Scholastici quasi domicilium in Civitate, vbi studijs vacant, acquirant; tenentur ad colenda festa particularia Civitatis.

169 Probatur *secundò*: Nam Scholastici, qui animo vacandi studijs in aliqua Universitate commorantur ad tempus, possunt matrimonio coniungi à Parocho parochiæ, vbi habitant: similiter ab eo debent recipere sacramenta Pœnitentiæ, Eucharistiæ, & Extremę-vnctionis; necnon in eius parochia sepeliri, vt concessit Eugenius IV. *in Compendio Privil. Mendic.* verb. *Absolutio*, 1. *Quoad Sæculares*, 5. Similiter ab Episcopo diœcesano possunt eorum vota relaxari (licèt non possint prima tonsura, & Ordinibus ob specialem rationem insigniri) vt diximus *tractat.* 9. *capit.* 8. *à numer.* 27. *ad* 31. *& tract.* 11. *capit.* 3. *punct.* 5. *numer.* 55. tenentque communiter Doctores, maximè Lessius *libr.* 4. *de Iustitia, & Iure, capit.* 2. *dubit.* 7. *numer.* 47. Sanchez *de Matrimonio, lib.* 3. *disput.* 23. *numer.* 12. Fagundez *lib.* 1. *capit.* 8. *numer.* 10. Suarez, & alij infrà allegandi: ergo quia per hoc genus permanentis habitationis subjicitur Episcopo diœcesano, & Parocho: ergo multò magis erit subditus quoad obligationem servandi festa, & alia loci statuta ad animarum salutem, & regimen præcipuè pertinentia. Vlterius roboratur conclusio.

170 Tertiò probatur: Quia valde exorbitat à ratione, quòd Civitas publicum festum observet, & quòd Scholastici, causidici, aulici, milites, mercatores, & alij huius generis per maiorem anni partem ibi commorantes illud non colant: ergo tenentur illud observare. ¶ *Quartò*: Quia in eo loco dicitur aliquis habitare, vbi maiori anni parte habitat, vt ex multis probat Tiraquelus *de Retract. linag.* §. 9 *gloss.* 2. *numer.* 6. sumiturquè ex bulla Gregorij XIII. de anno Iubilæi, tractat. *de Iubilæo*, *nota* 32. vers. *Incola*, & ex Panormitano in capit. *Quod Clericis, de Foro competenti numer.* 5. sed habitatores, & incolę alicuius Civitatis obligantur ad eius particularia festa observanda, vt constat: ergo etiam Scholares, alijque per maiorem anni partem ibi habitantes, ad prædicta festa observanda tenentur. ¶ *Quintò*: Quia ex sola habitatione, si ad id conducatur domus, aut officina, quilibet contrahit quasi domicilium, & sortitur forum, vbi possit conveniri, vt ex multis docent, & probant Innocentius *capit. Ex parte, numer.* 1. *de Foro Competenti*, & Abbas capit. *Quod Clerici, numer.* 5. *eodem titul.* Ergo etiam acquirent quasi domicilium Scholastici, & forum Insuper assertio nostra suadetur.

forum in rebus spiritualibus sortientur, vt possint à parochis iudicari, & cogi ad spiritualia præcepta observanda; cùm ipsi conducant domum, aut aliquam eius partem, vt studijs commodius vacent. ¶ *Sextò*: Nam in leg. *Hæres absens*, §. *Proinde*, ff. *de Iudicijs*, dicitur, mercatores sortiri forum per diuturnam permanentiam ad negotiandum, etsi domicilium perpetuum ibi non figant: ergo etiam forum spirituale sortiuntur: sed eadem est ratio de Scholasticis, ac de mercatoribus: ergo hi omnes sortiuntur forum loci, vbi commorantur, & ad festa particularia tenentur. ¶ Ultimò probatur ex leg. 11. final. titul. 23. part. 1. vbi dicitur: *Quando alguno fuesse à Escuelas, ò à Roma, ò à otro Lugar, se debe acordar en las buenas costumbres de aquellos con quien vive*: Ergo Scholastici debent se conformare civibus in festis particularibus colendis. Quare hanc sententiam docent Suarez *tom. 1. de Religion. libr. 2. cap. 14. num. 2. &* 4. Divus Antoninus 2. *part. titul. 6. capit. 2. §. 1.* Villabos *tract. 2. difficult. 33. numer. 6.* Medina 1. 2. *quæst. 96. articul. 5.* Basilius *lib. 5. de Matrimon. capit. 7. §. 1. numer. 5.* Felinus *in capit. Quod Clericis, de Foro competenti*, Sylvester verb. *Domicilium, numer. 2.* Navarrus *de Iubilæo, ad §. In Levitico, nota 32. §. Incolæ, numer. 43.* Fagundez *in Præcept. Eccles. libr. 1. capit. 8. à numer. 7.* Sanchez (ibi contrarius) *libr. 3. de Matrimon. disp. 18. num. 9. disput. 23. num. 12. & 13. & in Summ. libr. 2. cap. 12. numer. 41. & 42.* Leander *tract. 1. de Observat. fest. disput. 3. quæst. 11.* & Nos *tom. 3. huius Cursus, tract. 11. capit. 3. num. 55.*

171 Ex qua conclusione inferunt Doctores relati, quòd vt Scholares, aulici, mercatores, & alij huiusmodi teneantur ad festa loci colenda, non requiritur expectare, vt per maiorem anni partem in dicto loco, vel Civitate habitaverint; sed statim ac accedunt animo ibi habitandi per maiorem anni partem, tenentur ad festa observanda, aliasque leges, & consuetudines loci adimplendas. Et ratio est: Quia ad domicilium acquirendum, nulla temporis mora requiritur, sed tantùm translatio actualis habitationis cum animo perpetuò ibi manendi, vt docent Sylvester, Navarrus, & alij communiter *locis suprà allegatis*, maximè Sanchez *de Matrim. lib. 3. disp. 23. num. 1.* ex multis id comprobans: ergo idem dicendum est ad acquirendum quasi domicilium, & forum spirituale, ratione cuius ad festa loci observanda teneantur. ¶ Nec à prædictis legibus deobligantur, licèt posteà, mutato animo, decernant, se brevi discessuros: Quia domicilium non deperditur solo animo mutandi habitationem, sed opus est animo, & facto; cùm istæ sint causæ, quibus constituitur, & omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvatur *cap. 1. de Regulis Iuris*: Ergo idem dicendum est de quasi domicilio, quod Scholastici maiori anni parte in Universitate commorantes acquirunt, & cuius ratione diximus ad festa, ieiunia, & consuetudines loci teneri. Sic Lessius *num. 46. fine.*

Illatio notanda.

172 Ad primum sententiæ contrariæ argumentum, quod desumitur ex doctrina Sanchez, Respondetur cum alia eiusdem Auctoris doctrina desumpta ex lib. 3. *de Matrim. disp. 18. num. 9.* vbi num. 8. referendo sententias eorum, qui docent: *Solos perpetuò habitantes, & non Scholares obligari legibus Civitatis*, posteà immediatè num. 9. sic ait: *Cæterùm id non credo: valde enim rationi dissonat, Scholares, qui triennio in loco studij habitant, non teneri illius legibus, & consuetudinibus::: Vnde credo sufficere, vt aliquis teneatur legibus, & consuetudinibus alicuius Oppidi, vt maiori anni parte ibi sit habitaturus: hoc enim sufficiens est ad constituendam domicilium non simpliciter, sed quasi domicilium ad Sacramenta necessaria, vt optime docet Sylvester verb.* Domicilium, num. 2. *& ita idem videtur esse, vt adstringatur legibus, quia ex necessitate obligant. Præterea, quia hoc etiam constituit quasi domicilium ad Sacramenta voluntaria, dempto Ordinis sacramento & vt Episcopus illius loci possit cum his peregrinis dispensare.* Hucusque Sanchez. In quibus evidenter constat, tenere contrarium his, quæ loco relato in Consilijs docuit. Quare dicendum est, Scholares in aliqua Universitate studijs vacantes, teneri ad leges sive ieiunij, sive festorum, quæ à civibus observantur; cùm per diuturnam habitationem acquirant quasi domicilium, subdanturque iurisdictioni Episcopi diœcesani, & Parochi: Quidquid dicat Neotericus ille de Scholasticis Complutensibus: quod an in dicta Universitate nunc observetur, ignoro. In nostra verò Salmanticensi recepta est nostra sententia, & de Conimbricensi audi Suarez *tom. 1. de Relig. cap. 14. num. 2.* sic scribentem: *Hæc verò sententia* (loquitur de ea quæ petit, vt Scholares animo perpetuò habitandi accedant, ad hoc vt legibus Civitatis adstringantur) *non potest convenienti ratione defendi: & ideo non censeo illam practicè probabilem, nec enim sufficit multitudo Auctorum sine ratione aut fundamento probabili, maxime in re, quæ multùm potest vergere contra bonos mores. Quis enim dicat, Scholares Conimbricenses, qui per magnam anni partem ibi morantur, non teneri ad audiendam Missam in diebus festis proprijs illius Episcopatus? Profectò est contra communem sensum, & contra omnem bonam gubernationem, est etiam contra rationem, vt statim videbimus.* Hæc hic pijssimus Doctor. Vnde constat, quantùm à veritate aberrent illius Neoterici dictum, & Contrariorum sententia.

Respondetur primo argumento sententiæ contrariæ.

173 Ad secundum constat ex dictis in nostra conclusione: Quia vt quis sit subditus Episcopi diœcesani ad festa servanda, non est necesse, quòd domicilium acquirat, sed sat, si quasi domilium assequatur, quod vtique consequitur per diuturnam in Civitate habitationem, vt hucusque probavimus. ¶ Ad id, quod dicitur de Glossa in cap. *Quæ contra*, Respondetur *primò* cum Dominico in dict. cap. & Felino in cap. *Quod Clerici*, nihil ibi positivè decidere, sed vnicè argumenta, & leges pro vtraque sententia referre. Vel *secundò* dicimus, quòd admitti non debet, dum in hoc æquiparat Scholares peregrinis: quia diversa est ratio in vtrisque circa obligationem legum, & præceptorum Civitatis, & Diœcesis, vt ex suprà dictis satis liquet. Videantur Felinus capit. *Quod Clerici, de Foro competenti.* ¶ Ad confirmationem ex leg. *Debitor* desumptam, Dicimus, nihil contra nos

Reliqua argumenta solvuntur.

nos convincere; quia species prædicti textus diversa est à præsenti quæstione: Nam casus dictæ legis est; *An quando in pignus datur prædium cum omnibus ibi importatis, inductis natis &c.* intelligantur comprehensi servi, qui ad prædium colendum mittuntur? Et respondetur ibi: *Eos duntaxat comprehendi, qui hoc animo à Domino missi essent, vt ibi perpetuò essent.* Et exponit Glossa *Perpetuò*, idest, quandiù ibi essent necessarij. Ex quibus nullum, vel apparens contra nostram resolutionem potest sumi argumentum: Quia in dicta textus specie servi ad summum poterant comprehendi tanquam res accessoria, & connexa cum prædio, inquantùm erant destinati prædij culturæ. Sed in casu nostræ quæstionis lex servandi festa absolutè fertur ad totum territorium, & ad homines in eo habitantes: vnde hoc ipso quòd ibi habitent, sub lege comprehenduntur: cùm ergo Scholastici, dum studijs in aliqua Academia per magnam anni partem vacant, sint vere habitatores, ideò propriè sub lege existunt, & ad eius observantiam tenentur.

Qui minori anni parte in aliquo loco commoratur, etiam ad festa particularia talis loci tenetur.

174 Sed non levis difficultas hìc examinanda se nobis offert, nimirùm: An qui in aliquo loco commoratur non per maiorem anni partem, vt diximus quæstione antecedenti, nec per aliquos breves dies, v. g. duos, aut tres, vt resolvimus quæst. 1. huius §. sed per octo, aut quindecim dies, vel tres, aut quatuor, sive quinque menses, teneatur ad leges, & festa dicta loci observanda? ¶ Ad quam difficultatem affirmativè respondemus cum Suarez *tom. 1. de Relig. lib. 2. capit. 14. à num. 6. ad 16.* Lesio *lib. 4. cap. 2. dubitat. 7. num. 50.* Basilio Legion. *lib. 5. de Matrimon. cap. 7. num. 6. & 14.* Fagundez *lib. 1. cap. 8. num. 14. & 20.* qui trium dierum moram solùm requirit. Quam sententiam tenent etiam apud Ioannem Sanchez *in Select. disput. 54. num. 32.* Saà verb. *Ieiunium*, 1. Graffis 1. *part. Deciss. lib. 2. cap. 37. num. 34.* Navarrus *cap. 32. n. 120. & cap. 13. num. 5.* Nec dissentit Tapia *tom. 1. lib. 4. de Legibus quæst. 16. art. 3. n. 3. fine*, & expressius Salas *tract. 14. de Legib. disp. 14. sect. 4. n. 39.* plures referens.

Suadetur conclusio auctoritate D. Augustini.

175 Probatur (*primò*) Divi Augustini testimonio lib. 3. Confess. cap. 8. relati in cap. *Quæ contra*, dist. 8. vbi sic ait: *Quæ contra mores hominum sunt flagitia, pro morum diversitate vitanda sunt, vt pactum inter se Civitatis, aut gentis consuetudine, vel lege firmatum, nulla civis, aut peregrini libidine violetur; turpis enim omnis pars est suo vniverso non congruens.* In quo textu loquitur expresse Divus Augustinus de peregrinis per paucos dies in aliqua Civitate commorantibus, cùm eos annumeret ad cives: Peregrini enim, qui per maiorem anni partem ibi commorantur, sunt quasi cives, cum quasi domicilium acquirant: ergo peregrini, qui per duos, aut tres menses in aliquo loco commorantur, iuxta Divum Augustinum, ad leges dicti loci, & consequenter ad festa tenentur. ¶ Quod vtique confirmatur alio testimonio eiusdem Divi Augustini Epist. 118. capit. 1. relati in dist. 12. cap. *Illa*, vbi sic ait: *Nec disciplina vlla est in his melior gravi, prudentique Christiana, quàm vt eo modo agat, quo agere viderit, Ecclesiam ad quamcumque fortè devenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur; indifferenter est habendum, & pro eorum, inter quos vivitur, societate servandum est. Mater mea Mediolanum me sequuta invenit Ecclesiam sabbato non ieiunantem; cœperat fluctuare, quid ageret. Tunc ego consului de hac re Beatissimæ memoriæ virum Ambrosium. At ille ait: Cùm Romam venio, ieiunio sabbato; cùm Mediolani sum; non ieiuno. Sic etiam tu ad quamcumque Ecclesiam veneris, eius morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. Hoc cum Matri retulissem, libenter amplexa est.* Hucusque D. Augustinus. In quibus clarè loquitur de his, qui per aliquos dies alicuius negotij causa in Civitatibus commorantur, non verò de his, qui transeunter per vnum, aut alterum diem causa itineris hospitantur.

Probatur eadem conclusio ratione.

176 Secundò ostenditur à ratione: Nam omnes fideles, qui per dies aliquos alicubi manent, iudicant, sive docti, sive indocti sint, teneri in conscientia ad servanda festa, & ieiunia loci, quæ tunc fortè occurrunt: sed consuetudo legitimè introducta, qualis est ista (cum sit à maiori parte communitatis, & aliàs sit vtilis, & honesta, & à Principe ecclesiastico tolerata, quæ sunt conditiones exactæ ad legitimam consuetudinem, vt diximus *tom. 3. tract. 11. cap. 6. punct. 3. per totum, à num. 9. ad 34.*) habet vim legis, obligatque in conscientia: ergo ex vi consuetudinis tenentur, qui per aliquot dies alicubi manent, ad festa, & ieiunia particularia loci, vbi existunt. ¶ *Tertiò*: Quia Episcopi solent punire huiusmodi advenas talia festa, & ieiunia non servantes: ergo quia habent iurisdictionem super eos; qui talia festa, & ieiunia per aliquot dies in Episcopatu commorantes violant. Antecedens conceditur à pluribus Canonistis, vt sunt Imola, & Bonifacius in Clement. 1. *de Celebrat. Miss.* Archidiaconus in cap. *Quæ contra*, Abbas in cap. *A nobis*, 1. *de Sententia excommunicat.* & Gloss. in cap. *Consil. de Observat. ieiunij.* Et insuper ostenditur: quia Princeps laicus habet potestatem ferendi leges, & puniendi etiam advenas illarum transgressores, quando sunt necessariæ ad bonum commune, iustitiam, & pacem Reipublicæ, vt omnes concedunt, docuimusque tract. citato, *capit. 3. numer. 60.* vers. *Quintò*: ergo & Princeps ecclesiasticus, seu Episcopus. *Tunc sic*: sed quod advenæ per aliquot dies alicubi existentes, servent particularia festa, vel ieiunia, est necessarium ad bonum commune, & spirituale suarum ovium: nam si viderent prædictos advenas, neque Sacrum audientes, neque ieiunia servantes, magna daretur occasio, vt fideles dicta præcepta violarent, vt quotidiana experientia testatur: ergo Princeps ecclesiasticus habet potestatem ad ferendas leges quoad festa, & ieiunia, quæ advenas obligent.

Vlterius probatur assumptum.

177 Quartò probatur: Nam contrarij docent vt certum, quòd si illud festum obligat in vtroque territorio, domicilij scilicet, & præsentiæ, tenentur advenæ illud observare, vt vidimus loco relato *n. 59.* & tenet Sanch. *de Matrim. disp. 18. num. 3.* sed in prædicto casu obligantur ex vi consuetudinis, aut legis dicti loci; cùm nec obligentur ex lege generali Ecclesiæ, vt constat; nec ex lege proprij territorij, quia hæc, vt initio

initio huius §. vidimus, extra territorium proprium non obligat: ergo tantùm obligantur ex vi consuetudinis, aut legis municipalis loci, vbi actualiter advenæ commorantur. *Tunc sic*: sed si obligantur in dicto casu ad observandum festum territorij, vbi per aliquos dies commorantur, est quia ratione prædictæ habitationis fiunt subditi in ordine ad festa particularia servanda: ergo advenæ, qui in aliqua Civitate per aliquot dies commorantur, etsi tale festum in propria patria non colatur, ad festa particularia loci tenentur. ¶ *Quintò*: Ideò vagi tenentur (iuxta omnes) ad festa particularia loci, vbi existunt, quia hoc videtur necessarium ad bonum Reipublicæ, & eorum gubernationem: sed eadem ratio currit in alijs peregrinis, qui per aliquot dies in aliqua Civitate commorantur, in ordine ad festa, & ieiunia particularia, aliàs essent occasio fraudum, & perturbationum: ergo ad particularia festa etiam advenæ per dies aliquot commorantes obligantur.

Vltimo probatur assertio.

178 Denique probatur conclusio: Quia licèt ad recipienda sacramenta Eucharistiæ, Matrimonij, & Pœnitentiæ, & ad parochiam acquirendam, requiratur habitatio saltem pro maiori anni parte, qua acquiratur quasi domicilium, vt suprà diximus; tamen ad obligationem diei festi, & ieiunij non videtur requiri tanta temporis duratio: Durum quippè, & irrationale est, quòd advena duos, tres, aut quinque, vel sex menses in aliqua Civitate manens, non teneatur ad ieiunia, & festa particularia ibi tunc occurrentia. Imò credimus, quòd scandalosum erit, videre hominem tandiù manentem, & festa, & ieiunia loci non observantem: ergo, ad hæc vitanda, poterit Episcopus ferre legem ieiunij, aut diei festi obligantem etiam advenas, quin vniuscuiusque arbitrio relinquatur, an sequatur, necne scandalum ex non observatione festi, aut ieiunij; & an ob illud vitandum ad ea observanda ex charitate teneatur.

Proponitur sententia contraria.

179 Contrariam nihilominus sententiam tenent Sanchez *in Summ. lib. 1. cap. 12. num. 38. & de Matrim. lib. 3. disp. 18. num. 9.* & Ioannes Sanchez *in Select. num. 31. & 33.* plurimos pro hac opinione referentes. Sed an rectè, iudicet lector; cùm ferè omnes loquantur de peregrinis, & viatoribus per vnum, aut duos dies in locis commorantibus, vt eos perlegentibus constabit. At quidquid sit de hoc, pro hac opinione arguitur (*primò*) ex leg. *Hæres, §. Proinde, ff. de Iudicijs*; vbi probatur viatores non sortiri forum loci, per quem transeunt, nisi ibi modo stabili ad negotiandum commorentur: & redditur ratio: *Quia durissimum est, quot quot locis quis navigans, vel iterfaciens delatus est, tot locis se defendere*: Ergo durissimum est, quòd advena alicubi per aliquos dies manens ad festa, & ieiunia particularia teneatur. ¶ *Secundò*: Quia ex habitatione per minorem anni partem advena non fit Episcopi subditus: sed Episcopus solùm subditos ad festa particularia obligare potest: ergo non potest suis legibus advenas obligare. ¶ *Tertiò*. Quia ad sacramenta recipienda, & acquirendam parœciam, seu parochiam, requiritur habitatio per maiorem anni partem, vt suprà diximus: ergo etiam ad obligationem servandi festa. ¶ *Quartò*: Consuetudo populi nequit inducere obligationem legis ecclesiasticæ: Eiusdem enim potestatis est obligare consuetudine, ad obligare lege; & certum est, populum non posse ferre legem ecclesiasticam se, aut alios ea obligantem: ergo advenæ ex vi consuetudinis introductæ nequeunt, etsi per notabilem temporis durationem permaneant in aliquo loco, ad eius leges, & præcepta ecclesiastica obligari. ¶ *Quintò*: Hæc consuetudo introducta est ex ignorantia fidelium, existimando se ad id teneri, dum nullam obligationem habeant: sed consuetudo orta ex ignorantia non obligat: ergo &c. ¶ *Ultimò*: Nam hæc consuetudo, si introducta est, fuit ratione vitandi scandalum: ergo, scandalo secluso, observatio festi advenas non obligat.

180 Sed hæc non adeò difficilia sunt, vt à propria, & vera sententia recedere cogant. Ad primum enim respondetur, quòd lex illa loquitur de illo, qui transeundo per aliquem locum ibi aliquid emit, aut vendidit: in quo casu postquàm pertransit, certum est, quòd ibi conveniri non potest; cùm hac, vel illa actione forum dans ius ad conveniendum acquiri nequeat: Non tamen loquitur de eo, qui diu ibi permansit, qualis est casus nostræ quæstionis. An verò conveniri possit advena, antequàm discedat, si fraudem commisit? Est quæstio, quam affirmativè dissolvunt Doctores: Sed ratio non sumitur ex eo quod per breve, aut longum tempus negotiatores ibi permanserint; sed quia omnes, etiam advenæ, tenentur ad servandas solemnitates contractuum, gabellas, pragmaticas, & leges, quæ in vtilitatem loci, vbi existunt, latæ sunt, vt diximus loco allegato ex tract. 11. tenentque communiter Doctores apud Sanchez *lib. 3. de Matrim. disp. 18. à n. 10. ad 15.* & Fagund. *de Primo Eccles. præcep. lib. 1. cap. 8. à n. 22. ad 25.*

Primo argumento respondetur.

181 Ad secundum, Dicimus, quòd licèt advenæ per aliquot dies commorantes non fiant subditi Episcopi quoad alios effectus; bene autem quoad obligationem diei festi, & ieiunij. Tum à priori: quia hæc subiectio est necessaria ad bonum regimen proprij gregis. Si enim peregrini non audire sacrum, & laborare in die festo valerent; aut tempore ieiunij carnibus vesci possent, magna daretur occasio ea præcepta violandi his, qui causa hospitalitatis, aut amicitiæ cum eis conviuunt, vt quotidiana comprobat experientia. Tum à posteriori: quia, vt suprà vidimus, licitè Episcopi advenas prædictos non servantes festa punire possunt: ergo quia iurisdictionem directivam, & coactivam circa tales personas habent. ¶ Ad tertium constat ex dictis pro nostra conclusione: Etenim diversimodè concipiunt prudentes obligationem ad subdendum se Parocho in ordine ad sacramenta recipienda, quàm ad dies festos colendos: prima enim, vtpotè gravior, exigit stabilem habitationem, aut saltem quasi domicilium; secunda verò non ita, sed sat est, si tempore moraliter sufficienti eius observationi ibi assistant, cùm tunc valeant convenienter ei satisfacere.

Fit satis secundo, & tertio argumento.

182 Ad quartum, Dicimus, consuetudinem populi posse inducere obligationem ad festa servanda, si adsit consensus expressus, aut tacitus Prælatorum Ecclesiæ, vt ait Divus Thomas 1. 2. *quæst. 97. artic. 3. ad 3.* Nosque

Solutio quarti argumenti.

quæ diximus *tract.* 11. *cap.* 6. *punct.* 3. *à n.* 31. Et tunc Prælati ecclesiastici intelliguntur dictum consensum præbere, quandò videntes consuetudinem, ei non contradicunt. Cùm ergo hæc nostra consuetudo introducta sit, ecclesiasticis Prælatis videntibus, & ei non contradicentibus, absque dubio ex consensu eorum habet quidquid requiritur ad obligandum prædictos advenas. ¶ Si autem inquiras, à quo ecclesiastico Prælato hæc consuetudo habeat vim ad obligandos advenas? ¶ Respondetur, habere prædictam vim ex Iure communi Christianorum, & ex communi consensu Pontificis, omniumque Pastorum, & Episcoporum totius Ecclesiæ. Quare ex vi huius generalis consuetudinis possunt Episcopi obligare suis præceptis, & legibus, non solùm incolas, sed etiam omnes in suis diœcesibus ad tempus habitantes, ad festa, & ieiunia observanda. Supposita ergo hac consuetudine vniversali totius populi Christiani, obligatio servandi festa est *immediatè* ex consuetudine Ecclesiæ, *mediatè* verò ex vi iurisdictionis Episcopi diœcesani in advenas, qui per aliquot dies in eius diœcesi commorantur.

Quinti, & sexti argumenti solutio.

183 Ad quintum, negatur maior: Non enim ex ignorantia hæc consuetudo introducta est, sed ex certa scientia, praxique ferè omnium fidelium, qui verè pij, religiosi, docti, & timoratæ conscientiæ sunt. Hi enim vim dictæ legis municipalis, & statuti diœcesani altè considerantes, & inconvenientia ex eius violatione dimanantia attentè contemplantes, rectè existimarunt, se ad cultum festorum esse obligatos: quorum praxi, & opinioni indocti adhærentes advenæ, consuetudinem, tacite consentientibus Prælatis ecclesiasticis, & Episcopis, servandi prædictos dies festos introduxerunt. Vnde nunc omnia requisita ad posteros obligandos habet. ¶ Ad sextum, & vltimum, Respondetur, quòd licèt motivum huius consuetudinis esset vitare scandalum, quod inde nasci facilè poterat, tamen semel introducta hac consuetudine vniversali, etiam deficiente scandalo, ad festa servanda obligat; cùm vim legis habeat, & finis legis sub lege non cadat. Quare licèt ante introductionem huius consuetudinis quilibet ad vitandum scandalum dies festos colere tantùm teneretur; nunc verò, postquam est introducta, tenetur tum ex charitate, tum ex vi consuetudinis ad festa observanda. Vnde si festa violaret, alijs offensionem præbendo, contra charitatem, & simul contra religionem peccaret: si verò sine scandalo Sacri auditionem omitteret, tantùm contra religionem ex vi dictæ consuetudinis, legis ecclesiasticæ iam vim habentis, delinqueret.

---

§. IV.

An Religiosi exempti teneantur ad observanda festa ab Episcopo, seu Diœcesana Synodo indicta.

Quædā supponuntur.

184 Ante propositæ difficultatis decisionem, supponendum est (*primò*) ex dictis tom. 4. huius Cursus, *tr.* 18. *cap.* 3. *n.* 2. omnes Regulares esse nunc ex varijs Pontificum decretis à OD. Episcoporum iurisdictione omnino exemptos: exceptis aliquibus Monasterijs particularibus, quæ eorum dominio liberè subduntur. Quapropter, quidquid antiquitus circa hoc observatum fuerit, his temporibus solùm eis subjiciuntur, quoad aliquos determinatos casus, qui Iure sunt expressi, & à nobis sufficienter discussi loco citato à num. 10. & insuper latius explicat, & allegat Barbosa *de Officio, & Potestat. Episcopi, part.* 3. *allegat.* 105. ¶ Secundò supponendum est ex dictis §. 1. huius puncti, Religiosos teneri ad observanda festa pro vniversali Ecclesia indicta: Quia cùm Pontificis decretum nullum Christi fidelem à festorum observatione eximat, etiam Religiosos, imò & potiori titulo, comprehendit. ¶ Tertiò supponendum ex dictis suprà punct. 5. §. 7. quæst. 5. quòd Episcopi, adhuc post decretum Vrbani VIII. habent potestatem ad instituenda festa, quæ vel obligent Civitatem aliquam, aut Oppidum, vel totam Diœcesim. His ergo suppositis, difficultas inter Doctores est: An Religiosi teneantur ad festa ab Episcopo, sive pro aliqua Civitate, Opido, Parrochia, aut Diœcesi indicta? Non verò hic dubitatur de festo Patroni principalioris Regni, Provinciæ, Diœcesis, aut Oppidi, quia de his iam suprà *punct.* 5. *q.* 3. decidimus, etiam Regulares teneri. Et licèt ex dictis tom. 4. huius Curs. *tr.* 18. *cap.* 3. *n.* 30. aliqualiter constet huius difficultatis resolutio, tamen hìc vt in proprio loco eam ad incudem vocare, & latiùs discutere opportunum duximus.

185 Aliqui ergo Doctores, & non infimæ notæ, affirmant, Regulares exemptos teneri in conscientia ad omnia festa ab Episcopo, sive pro Diœcesi, sive pro quocumque Oppido, aut Civitate indicta. Et moventur *primò*: Quia, vt omnes concedunt, Religiosi tenentur ad observandas leges Civitatis, quæ pretia rerum assignant, & eas quæ prohibent noctu arma portare: ergo etiam tenentur ad omnia festa, quæ Episcopus indicit, & à Civitate, seu populo, in quo sunt, observantur. Patet consequentia: Cum Religiosi non sint minus à Iudice sæculari exempti, quàm ab Episcopo diœcesano. ¶ *Secundò*: Nam Religiosi sunt vicini, & partes Civitatis, vbi commorantur: sed, vt suprà ex D. Augustino vidimus, *turpis omnis pars est suo vniverso non congruens*: Ergo. ¶ *Tertiò*: Lex naturalis dictat, quòd pars non discordet à toto in his, quæ vergunt in communem omnium vtilitatem: sed prædicta festa semper ab Episcopis indicuntur ob causam, quæ in communem omnium vtilitatem vergit: ergo sicut alij communitatis partes ad ea tenentur, ita & Religiosi.

Aliqui sentiunt Regulares ad festa populorū teneri.

186 Quartò arguit Tapia: Quia contraria sententia non reddit claram differentiam inter leges synodales, & civiles; & durum esset, quòd si ferretur lex in Synodo ieiunandi, aut observandi aliquod festum, soli Religiosi non ieiunarent, aut festum non observarent. Et ratio huius, licèt à prædicto Doctore non assignetur, fortè erit: Quia, vt diximus *tract.* 10. *cap.* 6. *punct.* 3. *num.* 31. loquendo de interdictis, quæ Religiosi observare tenentur, iustum est eos, qui statum perfectiorem profitentur, iustam, & veram censuram ab Ecclesia impositam observare, etiam si alij, qui tantæ perfectionis metam non attingunt, illam observare recusent: ergo potiori titulo festa ab alijs observata, debent Re-

Tradita sententia probatur vlterius.

Religiosi observare. ¶ *Tum etiam*: Quia Religiosi sunt, qui pro populo orare, & sacrificium tam Corporis Christi, quàm proprij, se mortificando, & macerando, debent offerre Deo: ergo durum est, quòd dum populus orat, Missam audit, & cilicijs se induit, vt à Deo veniam exoptet, Religiosi quieti, aut iocis se tradant. ¶ *Quintò, & vltimò*: Nam Concilium Tridentinum sess. 25. cap. 12. ait: *Censuræ, & interdicta, nedum à Sede Apostolica emanata, sed etiam ab Ordinarijs promulgata, mandante Episcopo, à Regularibus in eorum Ecclesijs publicentur, atque serventur. Dies etiam festi, quos in Diœcesi sua servandos idem Episcopus præceperit, ab exemptis omnibus etiam Regularibus serventur*: Ergo, cùm non sit maior ratio pro festis à Diœcesi observatis, quàm pro his, quæ à Civitate, vel populo ex voto, aut consuetudine ab Episcopo tamen approbatis, servantur, dicendum est ad hæc etiam Regulares exemptos teneri. Hanc sententiam docent Vazquez 1. 2. *disp.* 107. *num.* 33. Sanchez *in Summ. lib.* 4. *cap.* 15. *num.* 21. (non 22. vt ait Leander) Villalobos *tract.* 23. *diffic.* 5. *num.* 6. Azor *lib.* 7. *cap.* 30. *quæst.* 2. N. Lezana *tom.* 1. *QQ. Regular. cap.* 11. *de Obligat. obediendi, num.* 13. extendens dictam opinionem ad vota, & promissiones facta à locis, vbi commorantur. Becanus *in Summ. Theolog. part.* 2. *tract.* 3. *cap.* 6. *q.* 11. *num.* 3. & Illust. Tapia *in Catena Moral. lib.* 4. *quæst.* 16. *art.* 8. *num.* 3.

Alia sententia opinans Religiosos ad festa ab Episcopo pro Diœcesi indicta, non teneri.

187 Secunda sententia, quam defendit Neotericus quidam apud Vazquez, & Sanchez locis citatis, ait: Religiosos non teneri ad servanda festa, quæ populi ex maiorum suorum voto servant, etsi ab Episcopo pro tota Diœcesi sint approbata. Et movetur *primò*: Quia votorum obligatio est personalis: sed obligatio personalis ad successores non transit: ergo obligatio voti de festo colendo, etsi ab Episcopo sit approbatum, non transit ad successores. ¶ *Secundò*: Quia Regulares ex diversis summorum Pontificum decretis sunt exempti ab Ordinariorum potestate, vt diximus in hoc Cursu *tom.* 4. *tract.* 18. *cap.* 3. & latissime probat Bruno *de Privil. Regul. tract.* 2. *per totum*: ergo non possunt obligari ad observanda festa, aliaque præcepta ab Episcopis etiam pro tota Diœcesi imposita.

Sententia nostra proponitur.

188 His tamen non obstantibus, diversis conclusionibus ad difficultatem propositam respondebimus: Dicimus ergo *primò*: Regulares exemptos teneri ad observanda festa, quæ pro tota Diœcesi Episcopi indicunt. Et movemur non rationibus primæ opinionis suprà relatę, sed quia iudicamus esse Concilij Tridentini expressam sententiam, vt patet ex sequentibus verbis allatis ab eo sess. 25. capit. 12. *Dies etiam festi* (ait Concilium) *quos in Diœcesi sua servandos idem Episcopus præceperit, ab exemptis omnibus etiam Regularibus observentur*: Ergo vbi Tridentinum est receptum, tenentur omnes Regulares, quomodocumque exempti sint, ad observandos dies festos, quos Episcopus pro tota Diœcesi instituerit. ¶ Confirmatur: Licèt Regulares ex dictis tractat. 18. capit. 3. punct. 1. sint exempti ab Ordinariorum iurisdictione, tamen in aliquibus casibus à Iure concessis eis subduntur, vt videri potest ibi à numer. 10. & explicantur à Brunone *tractat.* 2. *allegato capit.* 5. *proposit.* 1. & Barbosa *de Potestate Episcop. part.* 3. *allegat.* 105. sed præsens casus est expressus in Iure, seu Concilio Tridentino: ergo parere tenentur Episcopis quoad festa, quæ pro tota Diœcesi statuunt: & consequenter graviter peccant, si eorum observantiam violent.

Secunda conclusio.

189 Dicendum est *secundò*: quòd si festa sint particularia ex voto, aut consuetudine alicuius Civitatis, aut Oppidi introducta, licèt ab Episcopo sint approbata, ad ea Religiosi exempti non tenentur. Hæc assertio probatur *primò*: Quia, vt communiter tenent Doctores, consuetudo laicorum non ligat Clericos, nec Clericorum consuetudo Religiosos, cùm sint status diversi, & diversis statutis gubernentur: ergo festa introducta ex voto, aut consuetudine populi, etsi ab Episcopo approbata, Regulares exemptos non obligant. ¶ *Secundò*: Decretum Tridentini est odiosum, vtpotè restrictivum immunitatis ecclesiasticæ: ergo est intelligendum iuxta litteralem verborum sensum: sed litteralis sensus est, quòd Regulares tenentur ad festa pro Diocesi ab Episcopo indicta: ergo ad alia particularia festa ex voto, aut consuetudine Civitatis introducta minime obligantur. ¶ *Tertiò*: In capit. *Nimis, de Excessibus Prælatorum*, inter alia prohibetur Episcopis: *Quòd suis constitutionibus subijcere cogunt Religiosos.* Et ex capit. 1. *de Privilegijs, in* 6. colligunt communiter Interpretes, quòd Regulares exempti non tenentur obedire Episcoporum decretis, nisi in casibus in Iure expressis: ergo cùm nullus sit Iuris Canonici textus obligans Regulares ad festa particularia, quæ pro determinatis locis, aut Ecclesijs suo decreto statuit Episcopus, certum omnino est, ad ea non teneri. ¶ *Quartò*: Religiosi exempti sunt extra territorium Episcopi, *argument. capit.* 1. *de Privileg. in* 6. sed extra Episcopi territorium sua decreta non obligant: ergo nec decretum de servando aliquo festo particulari eos obligabit.

Amplius suadetur præcedens conclusio.

190 *Quintò*: Religiosi habent proprias leges, quibus singulis diebus auditio Sacri, ieiunia, & alia onera, quæ sæculares non portant, eis præcipiuntur: ergo cùm iugum Christi suave sit, & onus eius leve, dicendum est, ad alia pręcepta particularia sæcularium propria non teneri: Aliàs Religiosorum iugum valde durum eis esset, si proprijs obligationibus sæcularium onera adiungerentur. ¶ *Sextò*: Status religiosus est diversus à reliqui populi statu, & ideo Religiosi non sunt partes homogeneæ corporis politici Civitatis, sed heterogeneæ, vt ex se constat: sed pars heterogenea ex natura sua non postulat conformitatem cum reliquis corporis politici partibus, in his quæ sunt vniuscuiusque propria, sed in his tantùm, quæ sunt toti corpori communia; v. gr. in hoc quòd omnes sint Christi membra, & legibus communibus Ecclesiæ teneantur: ergo ex natura sua, & conceptu partis heterogeneæ Civitatis, aut populi non tenentur Religiosi ad se cum eo conformandum in festis particularibus illius, sed in communibus, quæ totam Ecclesiam obligant. ¶ *Vltimò*: Ideo summi Pontifices Religiosos ab Ordinariorum potestate omnino eximunt, ne, cùm ratione proprij status satis dura-

onera, & observantias habeant, eos Episcopi ad alia pro suo libito obligent; & sic religiosum iugum importabile fiat: ergo certum est, Episcopos nunc non posse Regulares exemptos ad particularia Cleri, aut populi festa, aliasvè observantias in conscientia obligare.

Tertia conclusio.

191 Dicendum est *tertiò*, quòd si festum aliquod sit introductum non particulari alicuius partis populi, v.g. Cleri, consuetudine, sed vniversali potius consensu, v.gr. tàm sæcularium, & Cleri, quàm omnium Regularium; tunc omnes Regulares etiam exempti tenentur. Et ratio est clara: Quia vera, & vniversalis consuetudo omnes ligat; cùm omnes ad eam consensum præbuerint: sed in præsenti casu supponimus consuetudinem esse veram, & vniversalem: ergo omnes, etiam Religiosos, ligat. ¶ Sed quia difficillimum est, hanc consuetudinem vniversalem respectu Religiosorum adesse; & aliàs adest decretum Eugenij IV. quod refert Rodriguez *tom.* 2. *q.* 62. *art.* 1. concedens, quòd Religiosi solùm debeant observare illa festa, quæ ab vniversali Ecclesia coluntur. (Quod nota pro conclusione secunda) ideo rarissime ad festa particularia Religiosi tenentur.

Quarta conclusio.

192 Dicendum est *quartò*: quòd si fortè scandalum sequeretur in populo rudi, & ignoranti, ex quo viderent dies festos à Religiosis non observari, tunc ad eos tenerentur, non vtique ratione præcepti Episcopi, sed quia tunc vrgeret præceptum charitatis obligans ad vitandum scandalum. ¶ Nota: quòd licèt hucusque dicta ita absdubiò sint; monent tamen Doctores, quòd Religiosi ex decentia quadam rectè agent (dum sine magno laborè exequi valent) se in festis particularibus cum populo conformando. Hucusque dicta tenent Suarez *de Legib. libr.* 4. *capit.* 20. *num.* 8. Felinus in cap. *Dilectus, de Officio Ordinarij*, Erasmus à Cochier *de Iurisdiction. Ordin. in Exemp. part.* 2. *q.* 45. *num.* 55. Perinus *tom.* 1. *Constit. sui Ord. constit.* 28. *Leon X. à num.* 2. Tamburinus *de Iure Abb. tom.* 2. *disp.* 12. *quæsit.* 3. *& tom.* 3. *disp.* 15. *quæsit.* 11. *num.* 54. Azor *tom.* 1. *instit. Moral. lib.* 7. *cap.* 30. *quæst.* 2. Reginaldus *in Praxi, lib.* 4. *num.* 135. Bonac. *de Præcept. disp. vltim. quæst.* 1. *punct.* 6. *n.* 5. Barbosa *de Potestat. Episcop. part.* 3. *allegat.* 105. *n.* 33. *& in Tridentin. sess.* 25. *cap.* 12. *n.* 3. *&* 4. Salas *de Legib. tract.* 1. *disput.* 14. *sect.* 4. *n.* 41. *&* 43. Palaus *tom.* 1. *tract.* 3. *disp.* 1. *punct.* 24. *§.* 6. *num.* 10. *&* 11. Diana 1. *part. tract.* 9. *resolut.* 36. *& tract.* 10. *resolut.* 11. referens Granadum, Lorcam, Portel, & alios, Fagundez *de Præcept. Eccles. præcept.* 4. *lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 3. *&* 4. Pelliz. *tom.* 1. *tract.* 5. *cap.* 4. *q.* 7. *à n.* 9. Sanchez (licèt sibi contrarius) *lib.* 5. *Consil. cap.* 1. *dub.* 14. *num.* 9. *Tertiò nota.* Trullench. *lib.* 3. *Decal. cap.* 2. *dub.* 5. *num.* 2. *& dub.* 6. *n.* 7. Leand. *tom.* 1. *disp.* 3. *q.* 15. & alij.

Decretum Congregationis circa modum quo à Regularibus festa Diœcesana sunt observanda.

193 Nota hic ex Barbosa, quòd circa obligationem festi pro tota Diœcesi, adest sequens Sacræ Congregationis decretum: *Congregatio Concilij censuit, decretum cap.* 12. vers. Dies etiam festi, *sess.* 25. de Regularib. *ita esse intelligendum, vt Regularium ritus illis festis semper permaneant quoad Missas celebrandas, & cætera divina officia tàm publicè, quàm privatim ab ipsis Regularibus in eorum Ecclesijs persolvenda: nec circa hæc ab ipsis quoquomodò quicquam in contrarium eisdem Regularibus præcipi posse; quod si de facto præceperint, Regulares neutiquam ipsis Episcopis obedire teneri.*

Responde ur primo argumento sententia contrariæ.

194 Argumenta sententiæ contrariæ licèt nostram assertionem oppugnent, non tamen expugnant. Et ideo, estò ad ea ferè ex dictis constet, tamen illis in particulari respondere necesse est. Primum ergo argumentum tangit gravissimam illam difficultatem, scilicèt an, & qualiter Clerici, & Religiosi teneantur ad leges civiles, quæ eorum statum non dedecent, neque ecclesiasticæ immunitati contradicunt, quales sunt, pretia rerum servare, arma noctu non deferre, & similes, de quibus, nisi aliqualiter actum nobis esset *tract.* 18. *cap.* 7. *punct.* 1. *à num.* 14. *& tr.* 14. *cap.* 2. *punct.* 9. *num.* 117. *&* 118. in præsenti libenter ageremus. Ex ibi ergo dictis respondetur primò, ideò Ecclesiasticos, & Religiosos dictas leges teneri in conscientia servare, non quia directè illis obligentur, & Principes sæculares in eos directam potestatem, & iurisdictionem habeant; sed quia iure naturæ tenentur servare iusta rerum pretia, & tranquilitati, & paci Reipublicæ providere; & alias pontificiæ leges eis, prohibent arma noctu portare. At ad festa ab Episcopis indicta non teneatur lege naturali, nec aliàs aliqua lex ecclesiastica id eis præcipit, aut iurisdictionem Episcopis in eos confert, sed potius omnes iam ab eorum iurisdictione omnino (nisi in casibus in Iure expressis) illos eximunt: ergo licèt ad dictas civiles leges teneantur, non verò ad festa particularia ex voto obligantia.

Tacitè præoccupatur obiectio.

195 Nec refert (tacitam præoccupamus instantiam) quòd lex naturalis dictet, partem deberi cum toto conformari: ergo sicut, quia lege naturali tenentur pretia rerum servare, tenentur etiam observare dictas leges; sic quia pars debet se iure naturæ cum toto conformare, tenebuntur Religiosi ad festa, quæ populus observat. ¶ Non ergo hoc vrget: Tum quia hæc vniformitas intelligitur in partibus homogeneis, non heterogoneis corporis politici, seu Republicæ, quales sunt Religiosi, alijque Ecclesiastici. Tum etiam: quia hoc verificatur in rebus, quæ tranquilitatem, & bonum commune Reipublicæ directò concernunt, qualia non sunt leges synodales, aut ieiunia votiva. Tum & maximè: quia prædicta ratio non tenet in his, qui á Principe superiori sunt ex privilegio à dictis legibus exempti. Non enim naturalis ratio dictat, quòd omnes Reipublicæ partes eodem modo legibus illius ligentur, & in earum obligatione vnivocentur; quin imò exigit, quòd in hoc sit aliqua varietas, & privilegium. Quapropter quòd Equites, & Nobiles eadem onera, & tributa, quæ plebei, non solvant, est naturalis quædam conformitas, nullamque in hoc iuri naturali adest difformitas: ergo quòd Religiosi in observantia legum synodalium non conformentur cum alijs Civitatis, aut Diœcesis partibus, nil contra ius naturale sequitur, sed potius in hoc Ecclesiæ pulchritudo relucet.

Alia argumenti primi solutio.

196 Secundò responderi potest, ex Suarez *de Legibus, lib.* 3. *cap.* 34. *num.* 13. quòd ideò dictæ leges civiles Ecclesiasticos obligant, quia à Pontifice approbantur, & ad hunc effectum canonizantur. Ut patet ex cap. 1. *de Novi operis nuntiatione*: Et ex cap. *Innotuit, de Arbitr.* Et cap. *de Capitulis, dist.* 10. vbi Leo Papa IV. ad Impe-

Imperatorem scribens, ait se effecturum, vt constitutiones eius serventur, *quantùm valuimus, & valemus*. Et Nicolaus Papa cap. 1. eiusdem dist. 10. ait, legibus Imperatorum in aliquibus controversijs vtendum esse. Et reddit rationem: *Non quòd Imperatorum leges, quibus sæpè Ecclesia vtitur, dicamus penitùs renuendas, sed quod eis Evangelicis, Apostolicis, atque Canonicis decretis, quibus postponendæ sunt, nullum posse ferre præiudicium, asseramus*. En quomodò Ecclesiasticos teneri ad civiles leges, docet summus Pontifex, quando sacris canonibus, & ecclesiasticæ immunitati non repugnant: ergo si leges civiles Ecclesiasticos obligant, est quia à Pontifice approbantur.

Præcedentis doctrinę confirmatio.

197 Quod vlterius valet confirmari vniversali consuetudine, videntibus, & consentientibus Prælatis ecclesiasticis: iuxta quam omnes Ecclesiastici leges civiles circa taxam rerum, & alia ad bonum commune Reipublicæ latas, non alias, observant: ergo dictæ leges Ecclesiasticos obligant, non quia præcisè civiles sunt, sed quia à Prælatis ecclesiasticis sunt expresse, aut tacite approbatæ. *Tunc sic*: sed particulares populorum leges, & festa ex voto cives obligantia, ex nulla approbatione summi Pontificis habent, quòd Religiosos obligent: ergo licèt ad dictas leges civiles teneantur, non verò ad festa, quæ ab Episcopis feruntur. Cùm ergo solùm circa festa pro Diœcesi lata sit expressa mens Tridentini Religiosos obligans, ad hanc vtique, non obstante eorum immunitate, tenentur, & minime ad festa particularia obligantur.

Fit satis secundo, & tertio argumento.

198 Ad secundum, & tertium patet ex dictis in conclusione, & responsione ad primum. Non enim est turpe, sed potius valde naturali rationi consonum, & Civitatis pulchritudini conforme, quòd non omnis pars cuiuslibet politici corporis alijs conformetur; vt patet in Equitibus, & Nobilibus, qui licèt sint Civitatis partes, & membra, tamen onera, quæ plebeii, non sustinent. Et similiter idem cernitur in Novitijs Religionum, qui licèt communem vitam cum alijs Religiosis agant, non tenentur observare statuta, quæ alios Religiosos obligant. Quod etiam experimur omnes in corpore heterogeneo, in quo non est necessaria membrorum vniformitas, imò si hæc adesset, esset disforme: ergo ex quo Religiosi sint Civitatis, & loci, in quo commorantur, membra, non rectè arguitur, quòd debeant cum alijs concivibus in omnibus conformari. Maxime cum Religiosi ita sint partes heterogeneæ, vt ad alias observantias, ad quas laici non obligantur, ex vi sui status teneantur. Unde sicut in corpore heterogeneo membra inter se conformitatem non exigunt, ita in corpore politico non est necessarium, quòd eius partes heterogeneæ hanc vnivocationem habeant. Unde sequitur, quòd ex naturali iure Religiosi non debent cum alijs concivibus vniformitatem in legibus particularibus habere, sed sat est, si in his, quæ communia sunt, vt in eo quòd (v.g.) sint Christiani, & Ecclesiæ membra, vnivocentur.

¶ Ex quo patet ad id, quod dicitur de motivo ferendi particulares leges, & dictæ Civitatis proprias: Quia non semper directè bonum illius commune respiciunt, cui vtique melius consulunt Religiosi per proprias observantias, & suę Religionis statuta, quàm per sæcularium vota, & particularia festa; cùm omnia spiritualia exercitia, quæ à Religiosis fiunt, ad bonum commune Ecclesiæ, & Reipublicæ dirigantur.

Solutio quarti argumenti.

199 Ad quartum iam constat ex dictis ad primum, differentia inter leges civiles, quas observare tenentur Religiosi, & synodales, quibus non subjici dicimus: Cùm ad illas ius naturale, & Ecclesiasticum liget; ab his verò vtrumque ius eximat. Neque durum est, quòd laicis ieiunantibus, aut festa particularia observantibus, soli Religiosi ea non observent, etsi ad metam perfectionis tendere debeant: Quia ad id alijs observantijs religiosi status proprijs, & non legibus particularibus Civitatis, tenentur conari, vt suprà dictum est. Quare argumentum ad summum convincere valet, decens esse, quòd dum laici ob alicuius beneficij gratiarum actionem, aut ob eius desideratam consequutionem, orationes ad Deum fundunt, carnemquè ieiunijs macerant, similiter & Religiosi orent, & ieiunent: nunquam verò convincere valet, quòd in conscientia ad id teneantur.

Quinti argumenti solutio.

200 Ad quintum, & vltimum, Respondetur, quòd Regulares, ex quo ab Ordinariorum iurisdictione summorum Pontificum decretis sunt exempti, non tenentur eis parere nisi in casibus à Iure expressis, vt dicitur in cap. 1. *de Privileg. in 6.* vbi, postquàm eos eximit ab Episcoporum potestate, hæc habentur: *Salvis nihilominus casibus alijs, in quibus eos Episcoporum iurisdictioni subesse canonica præcipiunt instituta*. Sed instituta canonica non obligant Religiosos ad observanda festa, aut ieiunia particularia locorum, in quibus commorantur, vt patet ex Iure Canonico, & ex decreto Concilij Tridentini suprà in hoc punct. *num.* 186. allegato; quod quidem tantùm de festis pro tota Diœcesi institutis loquitur: ergo ad ea festa, etsi fortè similis ratio currat, Religiosi exempti minime tenentur.

Secundę sententiæ motivis respondetur.

201 Ad secundę sententię motiva *num.* 187. relata, Respondetur, quòd si votum de festo aliquo servando sit totius populi, & insuper ab Episcopo fuerit approbatum, & in Diœcesi observari præceptum, tunc debent Religiosi exempti illud observare. Et ratio est: Quia hic casus verè est idem ac ille, de quo loquitur Tridentinum suprà allegatum; sub quo Religiosi exempti comprehenduntur. At vero si votum sit particulare alicuius Civitatis, aut Oppidi Diœcesis, etsi fuerit ab Episcopo approbatum, Religiosi ad illud non tenentur: Quia ab Episcoporum iurisdictione sunt omnino exempti; & alias hic casus non est, de quo loquitur Tridentinum sess. 25. capit. 12. dum pręcipit, vt Regulares observent festa pro Diœcesi indicta.

Sententia asserens, Religiosos peregrinos ad festa Diœcesana non teneri.

202 Hic quæri solet: An Religiosi hospites, & peregrini, ex vi decreti Concilij Tridentini suprà allegati, teneantur ad observanda festa pro tota Diœcesi ab Episcopo indicta? ¶ Ad quam quæstionem, Pellizar. *tom.* 1. *tract.* 5. *capit.* 4. *quæst.* 7. *num.* 13. respondet dicendo, prędictos Religiosos minimè ad ea festa teneri. Et movetur (*primò*) ex eo quòd peregrini sęculares ad prædicta festa non obligantur: ergo nec obligandi sunt Religiosi peregrini hospites, & advenæ.

¶ *Secundò*: Quia decretum Concilij Tridentini est, vt ex se constat, odiosum; ergo non debet tali-

taliter explicari, vt Religiosos peregrinos, & hospites obliget; aliàs non restringeretur vt odiosum, sed potius vt favorabile ampliaretur, si eodem modo Religiosos hospites comprehenderet, ac domicilium in Diœcesi, Civitate, aut Oppido habentes.

Mens nostra aperitur.

203 Sed cùm hæc quæstio sit eadem at illa, quam suprà n.166. de peregrinis resolvimus, eodem etiam modo ad eam respondendum est. Quapropter, sicut loco citato diximus, quòd peregrini per vnum, aut duos dies in aliquo Oppido, aùt Civitate commorantes non tenentur ad festa particularia, & alias municipales leges dicti Oppidi, secus verò si plus temporis ibi inhabitent: sic etiam discurrimus de Religiosis peregrinis, & hospitibus. Et movemur ad hoc (*primò*:) Quia cùm lex Tridentini sæpius allegata de omnibus absolutè loquatur, omnes etiam Religiosos comprehendere debet: quia *vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*, maximè in his quæ ad bonum animę spectant, vt est præceptum de audiendo Sacro. ¶ *Secundò*: Quia Tridentinum generaliter loquitur *de exemptis omnibus, etiam Regularibus*; sed lex generaliter loquens, generaliter debet intelligi: ergo de omnibus exemptis, & Religiosis, sive incolis, sive peregrinis Conventus generaliter accipiendum est; & consequenter omnes Regulares per aliquot dies ibi commorantes ad festa Diœcesana tenentur. ¶ Et ex his patet ad obiecta.

PUNCTUM X.

De Præcepto audiendi Sacrum.

Quid agendum sit in hoc puncto.

204 CUm præceptum sanctificandi festa duo pręcipiat, scilicet audire diebus festis Sacrum, & à servilibus abstinere, faventeque Deo, superatæ sint difficultates, quæ ad hæc quasi præambulæ sunt; iam nobis libera panditur via, vt ad eorum explicationem accedamus. Quare erit primò nobis sermo in hoc puncto de præcepto audiendi Sacrum, & qui ab eo excusentur. Deinde in sequenti puncto de præcepto abstinendi dictis diebus à servilibus agemus. Sed quia de pręcepto audiendi Sacrum non per transennam, sed ex professo egimus tom. 1. huius Cursus, *tract. 5. cap. 6.* per quinque puncta, vbi in primo loquuti summus de obligatione præcepti audiendi Sacrum, & quæ pars omissa sit gravis, aut levis materia, necnon an simul duas partes Missę audire possumus: In secundo verò puncto egimus de præsentia morali, & religiosa requisita ad Missam audiendam: In tertio de intentione exacta, vt debite hoc adimpleatur præceptum: In quarto de attentione interna, & externa ad auditionem Sacri: In quinto denique de causis quæ fideles excusant à dicto præcepto audiendi Sacrum: Ideo, ne actum agamus, ad dicta remittimus lectorem, & solùm vnam, vel alteram quęstionem ibi desideratam discutiemus.

Sententia asserens, non satisfacere pręcepto audiendi Missam eum, qui, dum

205 Rogabis ergo *primò*: An adimpleat præceptum audiendi Sacrum, qui, dum Missę interest, totus in Dei, & Divinorum contemplationem rapitur. ¶ Negant Luyssus Turrianus *in Select. part. 2. disp. 16. dub. 7.* Lugo *de Sacramento Eucharistiæ, disp. 22. sect. 2. num. 19.* & Leander *tract. 2. citat. disp. 1. quæst. 73.* Et moventur *primò*: Quia qui taliter extasim ob divinorum contemplationem patitur, quòd ab omni sensuum vsu alienatus est, non est præsens Missæ præsentia humana, & morali; cùm ad hanc requiratur cognitio, & attentio ad ea, quæ in sacrificio Missæ peraguntur: sed ad adimpletionem pręcepti audiendi Sacrum requiritur, iuxta omnes Doctores, præsentia humana, & moralis: ergo qui, dum Missæ interest, extasim ob divinorum contemplationem patitur, præcepto audiendi Sacrum non satisfacit. ¶ *Secundò*: Qui extasim patitur, libertate caret: sed sine libertate adimpleri nequit præceptum de audiendo Sacro, cùm libertas ad omnium pręceptorum adimpletionem requiratur: ergo qui extasim patitur, præceptum de audiendo Sacrum non adimplet. Maior constat: Quia in extasim ligantur sensus; & sine operatione sensuum naturaliter libertas esse nequit, vt patet in somniantibus. ¶ Quæ vtique sententia confirmari videtur ex eo, quòd de se refert Seraphica Virgo, & Mater nostra Diva Theresia in cap. 33. suæ Vitæ, per hæc verba: *Estando en estos mismos dias el de Nuestra Señora de la Assumpcion en vn Monasterio de la Orden del glorioso Santo Domingo, estaba considerando los muchos pecados, que en tiempos passados avia en aquella Casa confessado, y cosas de mi ruin vida; vinome vn arrobamiento tan grande, que casi me sacò de mi. Senteme, y aun parecemo, que no pude vèr alzar, ni oìr Missa, que despues quedè con escrupulo de esto.* Ergo ex mente Sanctæ Theresiæ videtur dicendum eum, qui, dum Missæ assistit, extasim ob divinorum contemplationem patitur, obligationi audiendi Sacrum non satisfacere.

Missam audit, extasim patitur.

Cōtraria sententia eligitur, & triplex attentio, quæ orationi vocali potest adhiberi, explicatur.

206 Sed vt omnino certum tenendum est, quòd qui omninò in Deum absorptus, & raptus Missæ interest, præcepto de audiendo Missam perfectissimè satisfacit. Sed antequam nostram assertionem probemus, notandum est ex Divo Thoma 2.2. *quæst. 83. art. 13.* in corpore: *Quòd triplex est attentio, quæ orationi vocali potest adhiberi: vna quidem, qua attenditur ad verba, ne aliquis in eis erret: secunda qua attenditur ad sensum verborum: tertia qua attenditur ad finem orationis, scilicèt ad Deum, & ad rem pro qua oratur, quæ quidem est maximè necessaria. Et hanc etiam habere possunt idiotæ. Et quandoquè intantùm abundat hæc intentio, qua mens fertur in Deum, vt etiam omnium aliorum mens obliviscatur, sicut dicit Hugo de Sancto Victore*, in lib. scilicet *de Modo orandi*, cap. 2. à medio, tom. 2. In quibus verbis notant communiter Interpretes, & Theologi, quòd ex triplici relata attentione, tertia est omnium perfectior, & meliùs, quàm per reliquas, orationis vocalis pręceptum adimpletur. Videantur à nobis dicta *tom. 4. tract. 16. cap. 3. punct. 5. num. 25.* & Caietanus *super locum Divi Thomæ hic relatum.*

Triplex attentio relata ad Missę sacrificium applicatur.

207 Quæ triplex attentio cum proportione applicari potest ad sacrificium Missę. Nam prima attentio potest esse ad ea, quæ Sacerdos dicit, aut facit, non vltra progrediendo, nec distinctè ea intelligendo, sed solùm attendendo ad illa, sicut ad quandam rem sacram. Secunda attentio est ad ea, quę illis verbis, vel factis significantur. Tertia, & vltima attentio est ad Deum.

Ex

Ex quibus prima attentio, etsi omnium infima, est sufficiens ad adimpletionem precepti audiendi Sacrum, quia prædicta attentio sat est, vt præsentia illa sit humana, moralis, & ex obiecto religiosa. Secunda attentio, quæ est perfectior prima, non solùm sufficit ad præcepti substantiam, verùm & valde accedit ad finem eius, qui est commemoratio beneficiorum Dei, præsertim passionis Christi, generisque humani redemptionis. Sed hæc attentio ad præcepti adimpletionem necessaria non est: Cùm rudi populo fere impossibilis moraliter sit, qui nec verborum sensum, nec actionum significationem percipere valet. Tertia denique attentio, quæ est ad Deum, est suprema, & cæterarum finis; & hæc, licèt sit maximè consulenda, & procuranda, non tamen sub præcepto cadit, quia est difficilima; sed si quis eam haberet, certo certius est, quòd perfectissimè præceptum audiendi Sacrum impleret: Tum quia finem præcepti assequitur. Tum quia similis attentio in oratione non solùm sufficit ad primum, & secundum effectum orationis, qui sunt mereri, & impetrare, verùm ad tertium, qui est quædam spiritualis mentis refectio, iuxta illud Psalm. 33. v. 9. *Gustate, & videte, quoniam suavis est dominus*, docetque Divus Thomas loco relato: & consequenter præceptum orationis perfectissimè adimplet: ergo talis attentio in sacrificio Missæ non solum sufficit ad percipiendos eius fructus, spiritualem dulcidinem, animæque refectionem verùm etiam ad prædictum de Missæ sacrificij auditione præceptum perfectissime implendum. Hucvsque dicta communiter docent Auctores tàm in tractatu de oratione vocali, seu horis canonicis, quàm de Missæ sacrosancto sacrificio: & solùm inter eos est difficultas circa aliam minorem attentionem, scilicet externam præcisè. De quo videri possunt, quos allegavimus in hoc Cursu *tom. 3. tract. 5. cap. 6. punct. 4. & tom. 4. tr. 16. cap. 3. punct. 5.*

Probatur cōclusio nostra.

208 Ex quibus sic efformatur ratio nostræ conclusionis probativa: Attentio ad Deum, dum quis orat, aut sacrificio Missæ interest, est (iuxta omnes Theologos) perfectior modus adimplendi tum orationis, tum auditionis Missæ præceptum: sed qui, dum Missæ interest, ex divinorum contemplatione in extasim rapitur, ad Deum attendit, cùm ei totaliter mens humana inhæreat, & in eius voluntatem sit absorta: ergo perfectissimè adimplet præceptum auditionis Sacri. Consequentia est legitima. Maior à nullo negatur, nec negari potest. Minor est evidens: ergo conclusio nostra hac vnica ratione evidenter demonstratur.

Eadem conclusio multipliciter confirmatur.

209 Confirmatur *primò*: Qui finem præcepti assequitur aliquo actu, absque dubio præceptum adimplet: sed finis præcepti auditionis Sacri est, vt medio cultu Dei, & divinorum contemplatione eum assequamur, eique mens nostra adhæreat: ergo si medio extasi, seu raptu anima id assequitur, absque dubio præceptum auditionis Sacri adimplet. ¶ *Secundò*: Qui liberè se applicat ad audiendum Sacrum, & posteà interius voluntarie distrahitur, conservat tamen attentionem tantùm externam, tenent plurimi, quos tract. 5. cap. 6. num. 28. & tract. 16. cap. 3. num. 27. allegavimus, satisfacere dicto præcepto: ergo potiori titulo satisfacit, qui in extasim rapitur. ¶ *Tertiò*: Qui, dum Sacrum audit, recitat horas canonicas, examinat conscientiam, confessiones aliorum, saltem de venialibus, excipit, & se vestimentis induit, dicto præcepto satisfacit, vt pluribus relatis docet Leander à Sanctissimo (nobis contrarius) *tract. 2. cit. disp. 1. à quæst. 67. ad 80.* Ergo à fortiori satisfacit, qui tunc in extasim rapitur; cùm maior sit illa distractio à fine, & obiecto præcepti, quàm ista. ¶ *Quartò*: Idem Leander *quæst. 67.* ait: *Vt quis attentè Missam censeatur audire, sufficit, vel quòd ad ea, quæ dicit, vel facit Sacerdos; vel ad Deum ipsum, cui sacrificium offertur; vel ad divina arcana, quæ in sacrificio Missæ significantur; vel ad divina beneficia, quæ per illud sacrificium conferuntur; vel ad alias res divinas attendat.* Et pro hoc dicendi modo Divum Thomam, Suarez, & alios refert. *Tunc sic* sed qui extasim in auditione Missæ patitur, saltem ad Deum, resquè divinas enixè attendit, vt nullus negat: ergo attentè Missam audit, præceptumque adimplet.

210 Confirmatur *quintò*: Nam ideo contrarij asserunt, in raptu præceptum Missæ adimpleri non posse; quia, cùm in eo ligentur sensus, nulla cognitio, seu attentio libera humana, & moralis ad Missam audiendam adesse potest: sed hoc est falsum; cùm in raptu libertas conservetur: ergo verè tunc præceptum adimpletur. Minor difficilis suadetur *primò*: Quia in raptu anima absque dubio meretur; aliàs raptus non esset gratia singularis à Deo animæ communicata: sed ad meritum requiritur libertas, vt communiter docent Theologi, & maximè NN. Salmant. Scholastici *tom. 6. tract. 16. disp. 1. dub. 2.* Ergo in raptu conservatur libertas. ¶ *Secundò*: Nam D. Thomas *1. 2. quæst. 113. art. 3. ad 2.* loquendo de sapientia, quę Salomoni communicata est in somno, inquit: *Potest dici, quòd ille somnus non fuit naturalis, sed propheticus, secundum quod dicitur Num. 12. Siquis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. In quo casu aliquis vsum liberi arbitrij habet*: sed vsus liberi arbitrij esse nequit sine libertate: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Quia Adamus in illo sopore, seu potius extasi, iuxta D. Augustinum *tract. 9. in Ioann.* Abulensem *quæst. 365. & 400.* Cornelium *cap. 2. Gen. v. 20.* cognovit, & credidit mysterium Incarnationis, & eversionem mundi per ignem, & aquam, vt docet D. Thomas *2. 2. quæst. 2. art. 7. & 3. part. quæst. 1. art. 3. ad 5.* sed actus fidei est liber, & meritorius, vt ait idem Angelicus Doctor *2. 2. quæst. 2. art. 9.* Ergo &c.

Vlterius tūc firmatur, & libertatem in raptu conservari defenditur.

211 Quartò: Nam Divus Ambrosius *lib. 2. de Spiritu Sancto cap. 11. pag. 215.* loquens de extasi Div. Petri, in quo vidit vas illud velut linteum *Act. 10.* sic ait: *Quoniam vocatus Petrus respondit* Domine. *Et ideo secundum evidentius meruit oraculum, quia confessus est Dominum*: Ergo libertatem in illo conservabat. ¶ *Quintò*: Quia solus Deus clare visus necessitat voluntatem: sed in extasi rarissime clare videtur: ergo. ¶ *Sextò*: In raptu elevatur anima ad supernaturalia cognoscenda per species infusas independenter à sensibus: ergo non requiritur conversio ad phantasmata, vt de eis perfectum iudicium efformetur, sed sufficit altius lumen, & principium, à quibus dicta contemplatio oritur. Videantur D.

Vltimò confirmatur.

Ber-

Bernardus *in Cant. toto serm.* 52. Diva Mater N. S. Theresia mans. 6. *cap.* 4. Suarez *tom.* 2. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 20. Caramuel *in Vita V.P.N. Dominici à Iesu Maria, cap.* 5. *n.* 306. N. Antonius ab Annunciatione *Discept. Myst. tract.* 4. *quæst.* 2. *artic.* 9. ¶ Denique: Nam N. Thomas à Iesu *de Contemplat. lib.* 6. *cap.* 5. (contrariam sententiam nervose defendens) admittit *in fine*, quòd virtute præcedentis contemplationis potest in extasi meritum reperiri, vt de somno Salomonis ex mente Divi Thomę, & D. Augustini refert: ergo quia adest aliqua libertas relicta ex quo dictæ contemplationi liberè se applicuit: sed in nostro casu voluntariè Diva Theresia ad Sacrum audiendum se applicuit: ergo in extasi illo conservavit sufficientem libertatem ad meritum, & ad præceptum Missæ adimplendum. Sic tenent Petrus Ledesma 1. *part. Sum. cap.* 27. *concl.* 12. Suarez *tom.* 3. *in* 3. *part. disp.* 88. *sect.* 3. vers. *Alijs verò*, Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 1. *dub.* 5. *num.* 14. N. Philippus à S. Trinit. *part.* 3. *Theol. Mystica, tr.* 3. *discurs.* 2. *art.* 2. *pag.* 438. *col.* 2. N. Antonius ab Annunt. & Caramuel *locis suprà relatis*.

Argumentis sententiæ cõtrariæ fit satis.

212 Ex quibus patet ad argumentum primum. Nam qui extasim patitur, est præsens Missæ sacrificio pręsentia perfectissimè religiosa, & morali, vtpotè Deo summè per amorem inhęrens. ¶ Ad secundum, Respondetur, voluntatem in extasi minimè necessitari, sicut necessitatur in somno, vt constat ex dictis: Tum quia diversa est ligatio sensuum in somno, & extasi, vt docet Abulensis *in Gen. cap.* 13. *quæst.* 356. *&* 400. Nam in somno ligatio incipit à viribus naturalibus, quæ quia occupatæ sunt vaporum abundantia ascentium ad cerebrum, impediunt vsum phantasmatum; & hinc oritur, quòd ligentur rationales, seu intellectivæ vires, cùm naturaliter sine conversione ad phantasmata nequeat esse intellectio, vt ait Philosophus 3. *de Anima*, *text.* 39. Econtrà verò in extasi ligatio incipit à viribus rationalibus, quæ quia vehementer Deo attendunt, elevant se supra operationes sensuum, & consequenter eos ligant, derelinquuntque, & à proprijs actibus cessare faciunt. Vnde stat, quòd intellectus, & voluntas in extasi perfectissimè, & libere intelligant, & ament, quin indigeant ad hoc operatione sensuum; at verò in somno hęc efficere sine conversione ad phantasmata non valeant: quia in primo casu intellectio incipit à Deo animam, & eius potentias ad se rapiente: in secundo verò incipit à denudatione phantasmatum à conditionibus individualibus, quod ligatis sensibus libere perfici nequit.

Respondetur cõfirmationi.

213 Ad confirmationem, ex verbis S. Matris N. Theresię desumptam, etiam constat: Quia Seraphica Virgo non dixit se dubitare, an tunc præceptum Sacri adimpleverit necne; sed de hoc scrupulum habuisse. In quo innuit nullam, vel levissimam rationem esse ad id asserendum; cùm scrupulus definiatur: *Innanis apprehensio ex levissimo motivo orta.* Vnde eius verba, & scrupulus nostram non impugnant, sed potius confirmant sententiam.

Antiqui Monachi solitudines habitantes non tenebantur ad audiendũ Sacrum.

214 Rogabis *secundò*: An Monachi antiqui in solitudinibus Ægypti, Thebaidos, & Syriæ habitantes peccarent, Sacrum non audiendo? ¶ Et ratio dubitandi est: Quia, vt diximus punct. 9. hoc præceptum audiendi Sacrum obligat Religiosos, & omnes Christi fideles: ergo etiam obligabat Monachos solitudines habitantes. ¶ Confirmatur: Quia si aliquis vellet nunc totum diem Dominicum orando consumere, & ob id auditionem Missę omitteret, absque dubio mortaliter peccaret: ergo idem dicendum est de illis Monachis antiquis. ¶ Nihilominus dicendum est, excusari à transgressione huius præcepti Monachos, qui primis Ecclesiæ temporibus, deserta incolentes, Missam diebus festis non audiebant. Quod ostenditur (*primò*) exemplo D. Pauli, D. Antonij, D. Patris N. Hilarionis, & aliorum Sanctorum Anachoritarum, quorum solitaria vita, diuturnaque solitudinis habitatio ab Ecclesia, vt sancta, laudatur, & imitanda proponitur: ergo honestè agebant deserta habitando, & Sacri auditionem ommittendo. ¶ *Secundò*: Quia dicti Heremitæ, igne divini Spiritus succensi, auditionem Sacri in aliam graviorem obligationem, & Dei cultum altiorem, & difficiliorem, Prælatis annuentibus, commutabant: cùm exiguum tempus in auditione Sacri impendatur, & ipsi die, ac nocte divinis laudibus, & contemplationi vacarent: ergo honeste, & sine culpa vitam solitariam, igne Spiritus Sancti inflammati, degebant. Etenim præceptum audiendi Sacrum, ecclesiasticum, & humanum est: ergo contra eum pręvalere potest consuetudo: Sed illis temporibus vigebat talis consuetudo, eam tolerantibus, imò & laudantibus summis Pontificibus: ergo tunc licita, & honesta erat. Cùm ergo nunc fortè talis consuetudo non detur, oritur, quòd nunc illicitum est, quod tunc sanctum, & laudabile erat. Per quod patet ad rationes dubitandi.

Sententia tenens, audientes Missam in Vigilia Nativitatis ante horam duodecimam, nõ adimplere præceptum.

215 Rogabis *tertiò*: An qui audit Missam, quæ coram Pontifice ante mediam noctem Nativitatis Domini celebratur, satisfaciat præcepto audiendi Missam in die Natalis? ¶ Negat Paschalinus *in Decis. Moral. decis.* 311. *num.* 7. Et movetur: Quia præceptum ecclesiasticum audiendi Sacrum est de illo audiendo in die Nativitatis, & non de audienda Missa Nativitatis: sed in dicto casu non auditur Sacrum in die Nativitatis, licèt audiatur Missa Nativitatis: ergo non adimpletur dictum pręceptum. Cætera constant, & maior suadetur: Nam si quis in die Nativitatis audiret Missam, licèt hæc non esset solemnitatis Nativitatis, absque dubio adimpleret præceptum ecclesiasticum audiendi Sacrum: ergo dictum pręceptum est de audienda Missa in die Nativitatis, non verò de audienda Nativitatis Missa.

Veriùs est oppositum.

216 Dicendum tamen est, in casu posito, etiam si Missa finiatur ante mediam Nativitatis noctem, omnes ei assistentes adimplere ecclesiasticum præceptum audiendi Sacrum. Et ratio est: Quia vel Pontifex anticipat initium diei Natalis, vt credit Lugo *disp.* 15. *de Sacramento Euchar. sect.* 3. *num.* 55. ne concedat, aliquando dispensasse, vt quis non ieiunus celebret: Vel non anticipat, sed reipsà illa Missa celebratur in fine diei vigiliæ Nativitatis ex concessione Ecclesiæ, vt credit, Dicastillus *tract.* 4. *de Sacramento Euchar. disp.* 9. *dub.* 17. *à num.* 393. latè id contra Lugonem docens: Si primum dicatur, evidens est, quòd qui illam Missam audit, adimplet ecclesiasticum præceptum; cùm eam in die Nativitatis reipsà audiat. Si secundum, etiam adimplet dictum præceptum. Tum quia, cùm hoc sit ecclesiasticum, & alias

aliàs Ecclesia dicta hora celebrare Missam dispenset, ex consequenti credendum est, dispensare etiam in eo, quòd tali Missa, & tali hora dicta adimpleatur præceptum audiendi Sacrum in die Natalis Domini: Maxime cùm iam cœperit à vesperis dies ecclesiasticus Natalis. Tum etiam: quia si dispensat pro tota Ecclesia, vt prima Missa eo die media nocte dicatur, quid mirum, si dispenset, vt in suo tantùm Sacello duabus horis anteponatur: ergo sicut adimpletur præceptum audiendo Missam media nocte dictam, etiam ei satisfiet audiendo Missam ante mediam noctem Nativitatis celebratam. Videantur relati Doctores. Et ex hucusque dictis patet ad Paschalini sententiam.

217 Pro coronide huius puncti restat hic adnotare propositiones, quæ circa hoc præceptum à Sede Apostolica sunt iam damnatæ. Prima, quam defendebat Escobar *tr. 1. exam. 11. n. 73. editionis Lugdunensis, anni 1646.* sub his verbis traditur, & damnatur ab Innocentio XI. propo. sit. 53. *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui eius duas partes, imò quatuor simul à diversis celebrantibus audit.* Ex qua inferebat, posse brevissimo temporis interstitio Missam audiri, si quatuor altaribus variæ Missæ proportionata temporis anterioritate sic celebrentur, vt dum vna inchoatur, secunda ab Evangelio tunc in consecrationem procedat; tertia à consecratione in consumptionem; quarta denique à consumptione vsque ad terminum. Idem docet Leander *tract. 2. disp. 1. quæst. 53.* dum concedit à tribus, vel quatuor sacerdotibus (& non à pluribus) tres, vel quatuor partes Missæ eodem tempore audiri posse, & sic præcepto satisfieri. Sed circa hæc videantur à nobis dicta tom. 1. huius Cursus, *tract. 5. cap. 6. punct. 1. à num.* 8. ¶ Secunda est etiam damnata ab eodem summo Pontifice, & in ordine est 52. sub his verbis: *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.* Sed hanc late impugnavimus in hoc cap. 1. punct. 8. numer. 134.

Ponuntur duæ propositiones à Sede Apostolica damnatæ.

PUNCTUM XI.

De Præcepto abstinendi à servilibus diebus Festis.

Secunda huius tertij Decalogi præcepti pars est negativa, scilicet abstinere diebus festis ab operibus servilibus: de qua, quia in hoc Cursu hucusque à nobis actum non est, ideo de ea hìc ex professo disserere vtile duximus, & necessarium. Sed quoniam sub se plures, & satis graves complectitur quæstiones, in diversos §§. punctum præsens, vt eis plene fiat satis, dividemus.

§. I.

Quid & quotuplex sit opus servile?

218 Pro resolutione eorum, quæ deinceps dicenda sunt, supponendum est *primò*: quòd opera, quæ in hoc tertio Decalogi præcepto prohibentur, sunt ea, quæ propriè servilia sunt. Quòd patet, tum ex dictis suprà num. 7. tum ex illo Levit. cap. 23. v. 7. *Omne opus servile non facietis in eo.* Tum etiam ex cap. *Licet, de Ferijs*, his verbis: *Et in his* (scilicet diebus festis) *ab omni opere servili cessandum.* Tum denique ex Concilio Aureliano, 3. cap. 27. vbi dicitur abstinendum *ab opere rurali.* Ex Concilio Antisid. cap. 16. & Maguntino sub Carolo cap. 36. & 37. vbi opera servilia, & forensia prohibentur. Quapropter non solùm ex iure divino, verùm & ecclesiastico constat, quòd opus fieri prohibitum Exod. 20. in hoc tertio præcepto est opus propriè servile.

Opera propriè servilia sunt opera fieri prohibita in tertio Decalogi præcepto.

219 Secundò supponendum est, cessationem à servilibus aliter ab Ecclesia Christianis præcipi, ac anteà ex præcepto divino Iudæis iubebatur. Nam in veteri testamento nec cibos in sabbato parare Iudæis permittebatur; ac proinde omne opus servile etiam ad salutem, & sustentationem necessarium, credebant sibi in sabbato illicitum, vt constat ex cap. 16. & 35. Exod. Estò in alijs festivitatibus eis permittebatur accendere ignem, cibos parare &c. vt patet ex cap. 12. Exod. At in lege gratiæ in omnibus festivitatibus sola servilia prohibentur, nisi necessarium hæc ad salutem exequi sit; permittitur etiam cibos parare, & facile à superioribus conceditur licentia ad laborandum. Et ratio huius differentiæ est: Nam Iudæis omnia in figura contingebant, & ideò ad repræsentandam quietem Dei in sabbato ab omnibus otiari eis præcipiebatur: quia figura in omnibus rei significatæ conformis esset debet. Observatio verò Dominici, licèt in lege gratiæ observantiæ sabbati succedat ex Ecclesiæ constitutione, tamen ait Div. Thomas 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. ad 4. *Nec huiusmodi observatio est figuralis, sicut fuit observatio sabbati in veteri lege: & ideo non est ita arcta prohibitio operandi in die Dominica, sicut in die sabbati, sed quadam opera conceduntur in die Dominica, quæ in die sabbati prohibebantur, sicut decoctio ciborum, & alia huiusmodi. Et etiam in quibusdam operibus prohibitis faciliùs propter necessitatem dispensatur in nova, quàm in veteri lege, quia figura pertinet ad protestationem veritatis, quam nec in modico præterire oportet. Opera autem secundùm se considerata immutari possunt pro loco, & tempore.* Hucusque Angelicus Doctor apprime edocens rationem differentiæ inter festa veteris, & novæ legis; & quàm rationabiliter non ita generaliter opera corporalia prohibeat.

Cessatio à servilibus aliter Christianis præcipitur, quam anteà Iudæis iubebatur.

220 His suppositis, quæres *primò*: Quid sit opus servile? ¶ Ad hoc variè respondent Doctores, inter quos Abulensis *Exod.* 12. *q.* 14. *pag. mihi*, 81. *col.* 3. sic opus servile definit: *Opus servile est operatio laboriosa organorum executivorum, nulla urgente causa, ad humanam vitam*

Definitio operis servilis, tradita ab Abulensi, reijcitur.

non

non immediatè sustentandam, aut fovendam. Quam definitionem ibi late explicat. Sed quia facilè à quolibet videri potest; & aliàs dicta definitio alijs à definito conveniat, cùm scribere (quod ex se servile non est) sit operatio laboriosa organorum executivorum, nulla vrgente causa, ad humanam vitam non immediatè sustentandam, aut fovendam; ideo hic dictam explicationem non transcribimus.

Vera operis servilis definitio traditur; & in quo differat opus servile à liberali declaratur.

221 Rectius ergo Divus Thomas, quem sequuntur communiter Doctores, opus servile definit, aut describit 2.2. quæst. 122. art. 4. Vbi postquàm ait ad 3. *Alia servitus est, qua homo servit homini: Est autem homo alterius servus non secundùm mentem, sed secundùm corpus, vt suprà habitum est*: Ita inquit, & concludit: *Et ideo opera* servilia, *secundùm hoc, dicuntur opera corporalia, in quibus vnus homo alteri servit.* Et in 3. dist. 37. art. 5. quæst. 2. ad 2. fere eadem profert his verbis: *Ad secundum, Dicendum, quòd opera servilia mysticè intelliguntur peccata: sed ad litteram opera* servilia *dicuntur, ad quorum exercitium servos deputatos habemus, in quibus debent artes mechanicæ dirigere, quæ contra liberales dividuntur.* Ex quibus verbis constat quid sit opus servile: Nam ex quo ait D. Thomas, quòd debet esse opus corporale, in quo *vnus homo alteri servit*; infertur debere esse opus per organum corporale exercitum, & quod ex se, & ex sua natura ad corporis vtilitatem ordinetur; in hoc enim vnus homo alteri propriè servit, aut proprio commodo consulit; ad serviendum enim de materiali est, quòd alteri, vel sibi serviat, si verè opera servilia exercet: Ex quo verò ait, quòd servilia opera sunt illa: *In quibus debent artes mechanicæ dirigere; & ad quorum exercitium servos deputatos habemus*; datur intelligi, debere esse opera corporalia, ad quæ ex se deputatos servos, aut ministros habemus; seu quæ ex institutione sua per famulos, aut servos exerceri solent, qualia sunt omnia opera per artes mechanicas directa. ¶ Vnde iam constat differentia, quæ inter opus liberale, & servile est: Nam opus servile est illud, quod licet ab anima, seu mente tanquam à principio proveniat, tamen & exercetur per organum corporale, & ex institutione sua pro fine respicit opus materiale, & corporeum, in corporis vtilitatem proximè cedens, vt conficere domos, vestes, calceos, & alia artefacta. Opus verò liberale, quod à mente provenit, & licèt fortè medio organo corporeo fiat, tamen immediatè ordinatur non ad corporis vtilitatem, sed ad finem spiritualem, scilicet ad illuminandum, vel instruendum intellectum proprium, vel alienum, vt docere, studere, legere, scribere &c. Et hæc est propriè differentia, quæ inter opus servile, & liberale intercedit.

Quotuplex sit opus servile explicatur.

222 Quæres *secundò*: quotuplex sit opus servile? ¶ Ad hoc respondet Angelicus Doctor 2. 2. quæst. 122. art. 4. ad 3. dicendo: *Opus autem* servile *dicitur à* servitute: *Est autem triplex servitus: Vna quidem qua homo servit peccato, secundùm illud*: Qui facit peccatum, servus est peccati: *Et secundùm hoc omne opus peccati dicitur* servile. *Alia verò servitus est, qua homo servit homini: Est autem homo alterius servus non secundùm mentem, sed secundùm corpus, vt suprà habitum est. Et ideo opera* servilia *secundùm hoc dicuntur corporalia, in quibus vnus homo alteri servit. Tertia autem est servitus Dei. Et secundùm hoc opus servile posset dici opus latriæ, quos pertinet ad Dei servitium. Si autem sic intelligatur opus servile, non prohibetur in die sabbati, quia hoc esset contrarium observationi sabbati.* Ex qua auctoritate infertur, triplex esse opus servile, *peccaminosum, humanum, & religiosum*; peccaminosum, quo servitur peccato, seu dæmoni; humanum, quo servitur homini; & denique religiosum, quo Deo servitur. Et licèt de opere peccaminoso dicat Div. Thomas auctoritate suprà allegata ex 3. Sentent. *dist.* 37. *art.* 5. *quæst.* 2. *ad* 2. quòd solùm mysticè est servile, tamen quia de eo est non levis difficultas, an etiam violet festi solemnitatem, ideo de illo hic disserendum est, sicut etiam de alio duplici genere operum servilium. Et vt recto ordine procedamus, methodum D. Thomæ sequemur. Quapropter quia opera peccaminosa inter servilia primò computat Angelicus Doctor, ideo de eo primò etiam disputandum est.

---

§. II.

De opere servili peccaminoso; *& an violet festum?*

223 HVic quæstioni occasionem dedit Angelicus Doctor, dum auctoritate §. antecedenti ex 2. 2. allegata, ait: *Et quia magis homo impeditur à rebus divinis per opus peccati, quàm per opus licitum, quamvis sit corporale, ideo magis contra hoc præceptum agit, qui peccat in die festo, quàm qui aliud corporale opus licitum facit. Vnde Augustinus dicit in libro* de Decem chordis, cap. 3. *Melius faceret Iudæus in agro suo aliquid vtile, quàm si in theatro seditiosus existeret. Et meliùs fœminæ eorum die sabbati lanam facerent, quàm quod tota die in neomenijs suis impudicè saltarent.* In quibus verbis videtur clarè innuere, peccata lethalia (de his loquitur expressè ibi D. Thomas) esse opera servilia observantiam diei festi principaliter violantia; & consequenter esse circunstantiam speciem peccati mutantem, & ideo in confessione explicandam. ¶ Quod quidem potest etiam multipliciter probari. Primò ex cap. *Omnes, de Ferijs*, vbi dicitur: *Omnes dies Dominicos à vespera in vesperam cum omni veneratione decernimus observari, & ab omni illicito opere abstinere*: sed peccatum mortale opus illicitum est: ergo prohibetur directè in die festo. ¶ Secundò ex cap. *Consideret, de Pœnitent. dist.* 5. vbi ex Div. Augustino *lib. de Vera, & falsa pœnitentia, cap.* 14. hæc habentur: *Consideret qualitatem criminis in loco, in tempore, in perseverantia, in varietate personæ. Oportet enim pœnitere fornicantem secundùm excellentiam sui status, aut officij, & secundùm modum meretricis, & in modo operis sui, & qualiter turpitudinem suam peregit, si in loco sacro: si in tempore orationi constituto, aut in festivitate Sanctorum, & in tempore ieiunij*: Ergo hic expressè iubet, quòd circunstantia temporis festi in Pœnitentiæ sacramento explicetur. Et his non parùm favet Concilium Coloniense anno 1536. *tr.*

Motiva asserentium, opus servile peccaminosum violare solemnitatem festi.

de

de *Exteriori pœnitent.* vbi dicitur, quòd bis peccat, qui diem Dominicum scortis, rixis, pugnis, & alijs obscænis agit.

Alia sententiæ præcedentis motiva.

224 Tertiò: Fornicatio, aut furtum factum in loco sacro est circunstantia mutans speciem peccati ob irreverentiam loco sacro factam, vt communis tenet sententia: ergo idem dicendum est, si talia peccata in die sacro patrentur. Antecedens constat ex dictis *tract. 6. cap. 8. à num.* 102. Consequentia patet: quia, vt dicitur in leg. fin. ff. *si certum petatur*; & leg. *Vinum*, ff. *si certum pet.* leg. *Ratio*, §. *Si per venditorem*; & ibi Barth. & alij Doctores apud Barbosam *Tract. Var. loc.* 110. *pag.* 345. argumentum de loco ad tempus, & de tempore ad locum validum est. ¶ *Quartò*: Quia præceptum de die festo servando positum fuit, vt Deus tunc externe coleretur; sed peccatum opponitur cultui divino: ergo est contrarium prædicto præcepto, & in ordine ad illud illi accrescit circunstantia sacrilegij speciem peccati mutans. ¶ *Quintò*: Circunstantia diei festi, in peccatis habet specialem repugnantiam cum ratione: quid enim rationi magis dissonum, quàm quòd tempus divino cultui dicatum in peccando consumas? sed circunstantia, quæ specialem habet repugnantiam cum ratione, est circunstantia mutans speciem, & necessariò confitenda, vt ait Navarrus in cap. *Consideret. annotat.* 1. ergo talis est circunstantia diei festi in peccatis. ¶ *Sextò, & vltimò*: Quia, vt cum Lugone, N. Antonio à Spiritu Sancto, & alijs tenuimus tom. 1. huius Cursus *tract. 6. cap.* 8. *n.* 114. *in fine*, in die Veneris sancti comœdias, aut alios ludos publicos exhibere, aut immediatè ab altari, in quo Sacerdos celebravit, pergere ad peccandum cum concubina, esset circunstantia mutans speciem, ob irreverentiam gravissimam, quæ irrogaretur passioni Christi, & Eucharistiæ venerando sacramento: ergo etiam est gravissima irreverentia, in confessione detegenda, diem festum Deo dicatum in peccatis terere. Hanc sententiam tenent Albertus Mag. *in 3. dist.* 37. & ibi Div. Bonaventura, Scotus, & Gabriel: Div. Antoninus 2. *part. tit.* 9. *cap.* 7. §. 3. Lyra *cap.* 20. *Exod.* Abulensis *ibi quæst.* 11. *in fine*, & *quæst.* 12. *in principio*, Medina *Cod. de Confessione*, *q.* 10. & *de Oratione*, *q.* 19. Catharinus, contra Caietanum *lib.* 5. *de Sacramento Conf.* Turrecremat. in cap. *Pronunciandum*, *de Consecrat. dist.* 3. *n.* 4. Angelus verb. *Feriæ*, §. 36. & acriter Corduba *lib.* 1. *Quæstionar. quæst.* 6. *pag.* 91. Rodriguez *in Summ. tom.* 1. *cap.* 53. *num.* 12. Adrianus *in* 4. *de Confessione*, *quæst.* 4. Alensis 3. *part. quæst.* 32. *membr.* 5. *art.* 2. & alij apud Sanchez, & alios Doctores pro nostra sententia referendos.

Negativa sententia, vt verior, & communior amplectitur, & probatur.

225 Probabilior tamen, & iam communior sententia est, peccatum commissum in die festi non violare tantæ solemnitatis observantiam; ac proinde non esse circunstantiam, quæ explicari in confessione debeat, nisi fortè fiat in contemptum diei sacri. Quæ sententia suadetur *primò* ex Divo Thoma in 4. dist. 32. art. 5. quæst. 2. vbi ait: *Ad secundam quæstionem, Dicendum, quòd petere debitum in die festivo non est circumstantia trabens ad aliam speciem peccati: vnde non potest in infinitum aggravari; & ideo non peccat mortaliter vxor, vel vir, si in die festivo debitum petat*: Ergo circunstantia temporis festi non mutat speciem peccati, nec est in confessione aperienda. ¶ *Secundò*: Idem Angelicus Doctor in 3. dist. 37. quæst. 1. art. 5. quæstiunc. 2. ad 2. quod procedebat ex verbis Glossæ super illud Luc. 13. *Sex dies sunt*, *&c.* vbi sic ea explicat: *Lex in sabbato non hominem curare, sed servilia opera facere, idest peccatis gravari, prohibet*: *ergo &c.* Ad hoc argumentum sic respondet Divus Thomas: *Ad secundum, Dicendum, quòd opera servilia mysticè intelliguntur peccata; sed ad litteram opera* servilia *dicuntur, ad quorum exercitium servos deputatos habemus, in quibus debent artes mechanicæ dirigere, quæ contra liberales dividuntur.* Tunc sic: per ea opera violatur dies festus, quæ præceptum de eo sanctificando prohibet: sed præceptum divinum de sanctificandis festis prohibet opera, quæ verè, & propriè servilia sunt, & diriguntur ab artis mechanicis, vt vidimus ex D. Thoma, & tradit Scriptura Exod. 12. 20. 23. & Levit. 23. vbi nomine *operis servilis* prohibiti explicantur opera mechanica, seu corporalia exteriora, non verò ea, quæ mysticè *servilia* dicuntur, qualia sunt peccata lethalia: ergo per illa, & non per ista violatur dies festus; & consequenter nec sunt circunstantiæ in confessione explicandæ.

Eadem sententia probatur vlterius.

226 Tertiò probatur ratione. Præceptum de observandis festis ex se non obligat ad non peccandum in die illo, sed solùm obligat, inquantùm est divinum, ad eo die externo cultu Deum colendum; & prout est ecclesiasticum, talis cultus determinatur ad audiendum Sacrum, & ab operibus servilibus abstinendum, vt ex dictis in hoc toto capite constat: sed homo potest Deum externè colere, Sacrum audire, & à servilibus abstinere, etsi in die festo aliquod peccatum committat, vt ex se constat: ergo de facto præceptum de festo sanctificando adimplet. Minor sola difficilis ostenditur: Quia in vna parte diei potest quis peccare, & in alia Missam audire, imò dum Sacrum audit, peccare, si id faciat ex prava intentione; & aliàs toto die à servilibus abstinere: ergo, etsi committat peccatum in die festo, potest adimplere, quæ pro eius observatione vtrumque præceptum exigit. ¶ *Quartò*: Si peccatum mortale, inquantùm tale, esset opus servile violans observantiam diei festi, omne peccatum non solum exterius, verùm etiam interius hoc haberet, cùm per vtrumque fiant homines servi diaboli: sed peccatum interius non est opus servile, nec violat observantiam festi, vt etiam contrarij fatentur: ergo &c. ¶ *Quintò*: Hoc præcepto solùm ea opera fieri prohibentur, quæ alijs diebus profestis licitè exequuntur: sed peccata nunquam nec diebus profestis licitè exequntur: ergo non sunt opera, quæ hoc præcepto prohibentur. ¶ *Sexto*: Quia finis extrinsecus præcepti non cadit sub præcepto, vt tradit Div. Thomas 1. 2. *quæst.* 96. *art.* 3. *ad* 2. & *art.* 9. *ad* 2. *similiter q.* 100. *art.* 9. & 2. 2. *quæst.* 44. *art.* 1. *in corpore*, & Covarrubias in cap. *Alma*, 1. *part.* §. 5. aliàs vnicè esset præceptum charitatis, cùm ad eam omnia alia præcepta sicut ad finem ordinentur, iuxta Apostolum 1. ad Thimoth. sed finis extrinsecus præcepti de sanctificandis festis est, vt homines Deo per fidem, & charitatem inhæreant, & à peccatis se abstineant: ergo peccata sub hoc præcepto non cadunt, nec prohibentur. ¶ *Septimo*: Quia præ-

præceptum de sanctificandis festis non obligat arctius in lege gratiæ, quàm in lege scripta: sed in hac non obligabat ad non peccandum in die festo, sed solùm ad exteriorem aliquem cultum, & vacationem à servilibus; aliàs tenerentur ad contritionem, aut charitatis actus: ergo nec nunc ad non peccandum obligat. ¶ *Vltimò*: Quia econtrà hoc præceptum de festis sanctificandis potius esset in ruinam, quàm in ædificationem animarum; cùm communiter peccata diebus festis committantur.

Referuntur huius sententiæ Patroni.

227 Tenent hanc sententiam Covarrubias cap. *Alma mater*, 1.p. §. 5. *num.3.* & *lib.4.Var. cap.19.* Navarrus *in Sum.cap.6.n.9.* & *in* capit. *Consideret. de Pœnitent. dist.* 5. Caietanus 2. 2. *quæst.122. art. 4.* & *in 2.quodlib. quæst.10.*Suarez *de Relig.tom. 1.lib.2. cap. 18. num. 3.* Sotus *in 4. dist. 18. quæst.2.art.4.* & *lib.2. de Iustit. quæst.4.art.4.* Sylvest. verb. *Dominica, quæst.* 8. *dict. 4.* & *in Rosa aurea, casu 63.*vbi refert plures Doctores sui Ordinis, pro defensione Divi Thomæ specialiter congregatos, ita decrevisse; Medina *in Sum.lib. 1.cap. 9. §.2.* & *1.2.quæst.7.art. 3.*Ledesma *in Sum.de Pœnitent.cap.19.* Dicastill. *tract.8.de Pœnit.disp.9. dub.8.n.722.* Luysius *q. 9. de Pœnitent.art.2.dub.3.* Trullench *lib. 6. in Decal. cap. 1. dub.7.n.11.* Palaus *tom.2.tract. 9. disp.vnic.punct.9.*Sanchez *in Consil.lib.5. cap. 2. dub.3.* Fagundez *de Præcept.Eccles.lib.1.cap.9.n. 2.* Lugo *de Pœnit.disp.16.sect.12.n. 116.* Leander *de Pœnitent.tract.5.disp.8.§.8.q.2.* Bonacin. *in Decal.disp.5.q.vnic.punct.2.n.3.* & *de Sacram. disp.5.q.5.sect.2.punct.2.§.3.num. 29.* Diana 1. *part. tr.7.de Circunstantijs,resol.32.*& alij plures apud ipsos. Eamque nos, licet breviter, amplexati sumus *tom.1.huius Cursus, tr.6.cap.8.punct.5. num.114.*

Solvuntur duo priora argumenta, & in primis auctoritas D. Th. explicatur.

228 Antequàm ad argumenta sententiæ contrariæ respondeamus; necesse est auctoritatem D. Thomæ explicare. Et licet ex alijs auctoritatibus pro nostra assertione allegatis clarè constet, quæ sit eius mens; nihilominus, vt clarius innotescat, ad testimonium obiectum, Dicimus ex Soto, & Caietano, quòd cùm finis huius præcepti de sanctificandis festis, sicut & cuiusvis alterius præcepti sit duplex, intrinsecus, & extrinsecus, quorum prior est cultus exterior, putà audire Sacrum, secundus est cultus interior, putà actus contritionis, & charitatis, quibus homo & peccata destruat, & Deo adhæreat; hinc est, quòd cum Angelicus Doctor asserit, peccata magis adversari observantiæ huius præcepti, quàm quodlibet servile opus, non intelligit hoc quantùm ad substantiam, & finem intrinsecum præcepti, sed quantùm ad finem extrinsecum. Ideo enim hoc præceptum datum fuit hominibus, vt per actus religionis, & abstinentiam à servilibus Deo inhærerent, & rebus divinis vacarent, cui fini pugnantius obsistit peccatum, quàm quodlibet opus servile; & proptereà peius est fornicari in die festo, quàm cavare, aut lanam facere, vt ait Divus Augustinus *lib. de Decem chordis, cap.3.* ¶ Nunc ad primum argumentum desumptum ex cap. 1. *Omnes, de Feriis*, respondetur, loqui de opere illicito, non absolute, sed de eo tantùm quod festa violat; vt patet ex sequentibus verbis dicti cap. in quibus doctrinam traditam exemplificat per hæc verba: *Vt in eis mercatum minimè fiat, neque placitum, neque aliquis ad mortem, vel pœnam iudicetur.* ¶ Ad secundum ex cap. *Consideret.* Dicimus, plura, quæ ibi dicuntur, esse de consilio, non verò de præcepto, vt notant Glossa, Gutierrez *lib. 1. de Quæst. Canonicis, cap. 31. n. 31.* Navarrus *num. 32.* & Suarez *num. 17.* & apertè illud legenti constabit. Ad id, quod additur ex Concil. Colon. Respondetur, non esse generale, sed provinciale; & sic nil mirum, quòd sicut in materia de iustificatione erravit, vt optimè ait Gutierrez loc. cit. sic & in hac materia deceptum sit.

Respondetur ad tertium argumentum.

229 Ad tertium, Dicimus, de loco ad tempus, & econtrà, valere argumentum in his, quæ in vtroque prohibentur, aut quando eadem est in eis ratio, quod in præsenti non accidit. Tum quia non omnia peccata in loco sacro facta circunstantiam sacrilegij induunt, vt de internis saltem peccatis est comunis sententia: ergo ex exemplo adducto non arguitur, quòd omnia peccata in die festo patrata vltra propriam malitiam addant esse sacrilegia. Tum etiam: quia est dispar ratio inter locum sacrum, & diem festum, seu Deo sanctificatum: Nam quòd dies sit sacer, non importat reipsà & in communi æstimatione aliquam benedictionem, aut consecrationem, ex quibus aliquod morale accidens ei inhærere intelligamus, sed vnicè dicit, quòd pro tali die sit præceptum aliquid in honorem Dei agendi, aut omittendi, v.g. audiendi Missam, & à servilibus abstinendi, quę si fecisti, præstasti quidquid est materia cultus pro tali die. At locus dicitur *sacer*, quia speciali benedictione, aut consecratione ad divinum cultum in eo Deo tribuendum consecratur, ex quo intelligimus ei quodam morale accidens inhęrere, ratione cuius censetur sacratus, & quodam signaculo initiatus, ad ibi divina peragenda. Vnde oritur, quòd si aliquod peccatum fiat in loco sacro, quod directè sanctitati loci opponatur, tunc induit novam sacrilegij speciem: quia destruit, quantùm est ex se, dicti loci sanctitatem, & contra venerationem ei debitam agit: Sed si in die festo peccatum committatur, non agit directè contra aliquam diei sanctitatem; cùm nullam habeat, ex quo in eo præcipiatur aliqua sacra actio fieri: sed solùm tale peccatum erit contra pręceptum illud prohibens, & ido novam circunstantiam in confessione aperiendam ex parte diei non accipit.

Doctrina numero antecedenti tradita vlterius explicatur.

230 Quod explicari valet (*primò*) ex eo quod accidit in voto, quo quis promittit hoc, vel illud ieiunium tali die observaturum, aut eleemosynam elargiturum, aut perpetuò castitatem amplexurum: tunc enim ex prædicto voto nulla sanctitas creditur diei inhęrere; nec ex quo tale votum non adimpleat, aliquis cordatè iudicat, quòd vltra peccatum contra votum commissum, aliud accrescat, ex quo in illo die peccaverit: ergo quia nec per votum, nec per quodcumque aliud præceptum de actione aliqua in Dei cultum determinato die exequenda, aliqua advenit tali diei sanctificatio. ¶ *Secundò*: Nam Divus Sylvester Papa, vt dicitur in eius legenda, *sabbati*, & *Dominici* diei nomine retento, reliquos hebdomadæ dies *feriarum* nomine distinctos, vt iam ante in Ecclesia vocari cæperant, appellari voluit; quo signifi-care-

cætetur, quotidie Clericos, abiecta cæterarum rerum cura, vni Deo prorsus vacare debere; quod Ecclesia determinavit ad preces, & laudes, quæ in officio canonico quitidie ab eisdem Deo solvuntur: sed ex quo Clerici aliquo die prædictas laudes omittant, aut furentur, fornicentur, aut quodlibet aliud peccatum committant, non peccant contra diei sanctitatem, sed vnicè contra præceptum ecclesiasticum, aut contra alia præcepta iuris naturæ dictam omissionem, aut actiones prohibentia: ergo nec fideles novum committent peccatum, ex quo die festivo, aut cultui Dei sacrato; furentur, fornicentur, aut quodcunque aliud peccatum perpetrent; & consequenter est satis lata disparitas inter peccata commissa in loco sacro, & in die festo.

Solutio quarti, & quinti argumenti.

231 Ad quartum, Respondetur negando minorem: Quia cùm cultus sit actus religionis, & hæc virtus gratiam in subiecto necessariò non exigat, potest homo eius actus elicere, etsi in peccatis sit, imò etsi in ipso externo cultu peccet, vt si Missam ob vanam gloriam audiret. Quare ad summum verificatur, quòd peccata fini huius præcepti, qui est cultus divinus, opponantur; non tamen quòd medijs, quæ præcipiuntur in hoc mandato, contrarientur, quod necessarium erat, vt sacrilegij circunstantiam inducerent. ¶ Ad quintum, Negamus habere specialem repugnantiam cum ratione, quòd peccatum committatur in die festo, potius quàm in die profesto: Quia cùm hoc non prohibeatur directè præcepto audiendi Sacrum, vt probatum est, æqualitèr Deus iniuriatur peccando die festo, ac die profesto: ac proinde nequit ex hoc illi adhærere circunstantia, quæ necessariò in confessione aperiri debeat.

Vltimi argumenti solutio.

232 Ad vltimum, Fatemur tenuisse in dicto loco, esse circunstantias in confessione explicandas, comœdias, & publica spectacula in die Veneris sancti exhibere, & immediate ab altari ad peccandum cum concubina Sacerdotem pergere. Sed hoc non ideo diximus, quia tales actiones ratione temporis sacri aliquam malitiam specie distinctam accipere iudicemus; sed quia, vt benè ait Dicastillus *num.* 732. ex natura sua dissonant rationi, suntquè res impiæ, & contra reverentiam passioni Christi, & sacrosancto Eucharistiæ sacramento debitam. Si enim Ecclesia gravissimis pœnis punit Sacerdotem, qui immediate post auditam confessionem pœnitentem ad turpia solicitat, reputans hoc esse contra sacramentum pœnitentiæ gravissimam irreverentiam, nonne gravior erit irreverentia contra venerandum, & tremendum Eucharistiæ sacramentum, immediate post eius communionem ad fornicandum cum concubina pergere? Quid similiter magis contra rationem esse potest, quàm quòd, dum Ecclesia, omnesquè fideles Christi acerbissimam Passionem devote recolunt, & lugendis, emmendandisquè culpis, quas ignoranter egerunt, toto intendunt animo, alij, qui *Christiani* vocitantur, choreis, comœdijs, ludricisquè spectaculis sint voluptuose dediti? Ergo contra rationem, & naturam est, & consequenter circunstantia speciem mutans, quòd tali tempore dictæ actiones exerceantur.

Decretum comœdias prohibent tempore Quadragesimæ.

233 Præterquàm quòd non paucæ sunt leges comedias vel absolute, vel saltem tempore quadragesimæ prohibentes: Et licet plures afferre possem, solùm transcribam decretum, quod circa hoc edid︎erunt Theodosius, & Valentinianus Imperatores, & habetur lib. 13. tit. 5. Cod. *Theodosiani Imperatores*, quodquè his verbis refert Rodriguez tom. 3. QQ. Regul. quæst. 68. art. 6. *Quo tempore commemoratio Christi Passionis totius Christianitatis magistra à cunctis iure celebratur, omni theatrorum voluptate per universas vrbes earundem populis denegata, vt totæ Christianorum, ac fidelium mentes Dei cultibus occupentur; aliud est supplicationis tempus, aliud voluptatis.* Cui adiungere nec ineptè possemus plurima decreta Concil. Provincial. quæ lato calamo novissime refert Genettus *tom.* 6. *Theolog. Moral. tract.* 4. *cap.* 2. *quæst.* 4. prohibentia diebus festis, & potiori titulo tempore quadragesimæ, comœdias, tripudia, & choreas; ergo saltem ex prædictis legibus tempore quadragesimæ illicitus est ludorum, & scænarum vsus. Sed de his plura dicemus, dum de comœdijs fortè ex professo agamus. Interim videantur Divus Thomas in 4. dist. 16. q. 4. art. 2. quæstiunc. 1. & N. Iosephus à Iesu Maria 1. part. *de Excellentijs Castitatis*, lib. 4. cap. 16.

§. III.

De opere servili humano; *& quæ actiones sub eo comprehenduntur?*

Quæ sint opera servilia humana, seu corporea.

234 **S**Ecundum genus operis servilis, quod Divus Thomas 2. 2. quæst. 122. artic. 4. assignat, est *humanum*, seu opus corporeum, in quo vnus homo alteri proprie servit, de quo sic loquitur Angelicus Doctor: *Alia servitus est, qua homo servit homini; est autem homo alterius servus non secundùm mentem, sed secundùm corpus, vt supra habitum est. Et ideo opera* servilia *secundùm hoc dicuntur corporalia, in quibus vnus homo alteri servit.* Et in 3. dist. 37. q. 2. art. 5. ait: *Ad litteram opera servilia dicuntur, ad quorum exercitium servos deputatos habemus, in quibus debent artes mechanicæ dirigere, quæ contra liberales dividuntur.* Ex quibus plane constat, opera servilia, in hoc præcepto prohibita, esse opera corporalia, seu quæ per corporale instrumentum exercentur, ad vtilitatem corporis per se, & ex sua primæva institutione ordinata, quę artes mechanicæ dirigunt. Quapropter Doctores communiter tenent, omnia opera, quæ artes mechanicę dirigunt, observantiam diei festi violare.

Numerantur artes mechanicæ servilia opera dirigentes.

235 Artes ergo istæ mechanicæ, seu serviles (quæ vt ait Aristoteles 6. *Ethicor. cap.* 3. *&* 4. circa factibilia versantur, ad distinctionem liberalium, quæ circa agibilia exercentur) hoc versu, iuxta communem ab omnibusque receptam sententiam, c lauduntur.

Rus, nemus, arma, rates, vulnera, lana, faber.

Rus significat agriculturam. *Nemus* venatoriam, & piscatoriam. *Arma* militarum, aut etiam armifactricem. *Rates* navalem, vel etiam mercatoriam. *Vulnera* chirurgicam, barbitonsoricam, & pharmacopolam. Sed si chirurgica scientifico modo procedat, erit scien-

scientia, parsque Medicinæ. *Lana* omnem artem acu, & filo, similibusque instrumentis vtentem. Vnde sub se comprehendit artem textoriam, sartoriam, coriariam, sutoriam, plumariam, seu acu pictoriam, & similes. *Faber* denique denotat omnem artem fabricatricem, & vtentem instrumentis dolantibus, & expolientibus, vt ascia, dolabro, serra, celte, malleo, lima &c. cuius materia debet esse ex se capax recipiendi figuras, sicut aurum, argentum, æs, ferrum, ebur, lapides, ligna, & similia. Vnde sub se continet artes argentariam, deauratricem, ferrariam, carpentariam, cæmenteriam, sculptricem, & iuxta aliquos, propter affinitatem cum ea, pingendi artem, de qua infrà.

Non sunt artes mechanicæ, secundùm vsum communem loquendi, Navalis, & Militaris.

236 Omnes ergo hæ artes serviles, & mechanicæ in rigore sunt: At communis loquendi vsus illas, quæ maioris dignitatis speciem præseferunt, vt Navalis, & Militaris, nec *mechanicas*, nec *serviles* vocat, sed vtrumque nomen tantùm tribuit artibus inferioris notæ, vt textoriæ, sutoriæ, sartoriæ &c. quod licèt iuxta hominum acceptationem ita sit, tamen omnes enumeratæ ex se serviles, & mechanicę sunt; ac proinde eorum opera violant diei festi observantiam, nisi necessitas, vel dispensatio, aut legitima consuetudo excuset, vt communiter tradunt Doctores. Verùm licèt hæc in communi ita sint, tamen quia circa aliquas actiones tàm harum artium, quàm aliarum sub eis comprehensarum, aliqua apud Doctores est difficultas, an secundum se, vel sub aliqua conceptę conditione, sint propriè serviles, & diem festum violent, eas in præsenti ad examen vocare necessarium duximus.

Sententia negans, pingere esse opus servile in die festo prohibitum.

237 Rogabis ergo *primò*: An pingere sit opus servile in die festo prohibitum? ¶ Prima sententia est negativa: Pro qua arguitur primò: Nam pingere non est opus servile: ergo nec in die festo prohibitum. Probatur antecedens: Pingere non distinguitur ab scribere, cùm pingere nihil aliud reipsa sit, quàm quasdam lineas penicillo ducere, & figuras coloribus exprimere, eo modo quo scribens etiam eas calamo, & atramento exprimit: sed scribere non est opus servile, sed liberale: ergo nec pingere. ¶ *Secundò*: Pingere (v.g.) historiam, ad mentis, & memorię subsidium deservit, sicut eam scribere, aut transcribere: ergo ordinatur ad intellectum illuminandum, & sic liberale erit. ¶ *Tertiò*: Pingere, licèt mechanicum opus sit, tamen est ita nobile, vt etiam à Nobilibus, & Principibus recreationis gratia iucundè exerceatur: ergo propriè servile non est. ¶ *Quartò*: Quia si esset opus servile, non liceret in die festo pingere etiam voluptatis causa, vel vt talem artem quis discat, delineando imaginem tanquàm exemplar propositam: sed hoc plerique Doctores concedunt: ergo non est opus servile. Ia Lopez 1. *part. Instruct. cap.* 52. Medina *in Instruct. pro Confessorib. lib.* 1. *cap.* 14. §. 8. Angelus verb. *Feriæ*, *num.* 31. Sylvest. verb. *Dominica*, *quæst.* 5. §. 5. Azor 2. *part. lib.* 1. *cap.* 27. *q.* 6. Sayrus *in Clavi Reg. lib.* 7. *cap.* 2. *num.* 16. Armilla verb. *Festum*, *num.* 21. Rosella verb. *Feriæ*, *numer.* 13. Barbosa *tom.* 1. *Collect. Doct. in lib.* 2. *Decretal. tit.* 9. *de Ferijs*, cap. *Licèt*, *num.* 4. & alij. Vnde Azor concludit, quòd tuta conscientia faciunt ij iuvenes, qui huiusmodi artem discendi cupidi, in ea loca se abdunt in diebus festis, in quibus Sanctorum hominum imagines, aut Ducum, Imperatorum, Regum, & aliorum magnorum virorum effigies pulchrè depictę cernuntur, quas intentis oculis, & animis intuitu pingendi imitantur. Et Armilla id extendit ad puellas, quæ recamaturas faciunt, vt addiscant: & ad eos, qui designant in chartis, quæ phantasia fingunt, vt posteà illa perficiant, vel fabricentur.

Pingere esse opus servile in die festo prohibitum multipliciter probatur.

238 Sed probabilior est pars affirmativa: & ideo dicendum est, pingere esse opus servile, ac proinde in die festo prohibitum. Quæ conclusio probatur *primò*: Quia ars pingendi, etiam iuxta adversarios, est mechanica: ergo actus eius, quocumque fine fiant, serviles sunt. Patet consequentia: Etenim, vt ex D. Thoma *in* 3. *dist.* 37. *q.* 2. *art.* 5. *ad* 2. suprà vidimus, opera *servilia* propriè dicuntur ea, ad quorum exercitium servos deputatos habemus; & quæ, cùm sint circa externam materiam, artes aliàs mechanicę dirigunt: ergo si ars pingendi est mechanica, actus, & opera, quę dirigit circa materiam externam, debent esse servilia. ¶ *Secundò*: Sculpere imaginem, vel effigiem servile est: ergo & pingere. Patet consequentia: quia de materiali est, quòd imago fiat penicillo, aut scalpro, vel celte. ¶ *Tertiò*: Depingere acu servile est, vt communis tenet sententia: ergo etiam est servile penicillo depingere. ¶ *Quartò*: Illa est actio liberalis, quæ *persè* tendit ad instruendam mentem; sed pingere *persè* non tendit ad mentem instruendam, sed solùm ad assimilandam imaginem rei veræ, aut exemplari, quod imitandum proponit: ergo pingere actio liberalis non est. Quare si fortè excitet memoriam rei repræsentatæ per illam artefactam imaginem, hoc de materiali, & peraccidens est. ¶ *Quintò*: Ideo scribere est actio liberalis, quia ipsa ex se est expressio conceptuum, & loquutio exterior per signa scripta: sed pingere non est expressio conceptuum, sed rei repręsentatę per mentis conceptum: ergo actio liberalis non est. Sic tenent Caietanus 2. 2. *quæst.* 222. *art.* 4. §. *de Scriptura*, vers. *Ad* 2. Suarez *de Relig. tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 26. *num.* 4. Palaus *tract.* 9. *disp. vnic. punct.* 5. *num.* 7. Fagundez *de Eccles. præcept. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 10. Gordon. *lib.* 6. *Theolog. Moral. quæst.* 6. *cap.* 6. Filliucius *tract.* 27. *cap.* 9. *numer.* 167. Turrianus *in Select. cent.* 4. *dub.* 59. & *in Sum. part.* 1. *cap.* 230. *dub.* 12. Bonacin. *disp.* 5. *de Tertio Decal. præcept. quæst. vnic. punct.* 2. *num.* 25. N. Lezana *in Sum.* verb. *Festi dies*, *num.* 8. *pagin.* 275. Sanchez *in Consil. lib.* 5. *cap.* 2. *dub.* 12. Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 1. *dub.* 8. *num.* 7. Leander *tract.* 1. *disput.* 4. *à quæst.* 20. *ad* 23. Bassæus verb. *Festum*, 2. *num.* 9. & alij.

Quædam inferuntur ex dictis.

239 Vnde infertur *primò*: quòd, etsi fiat recreationis, aut addiscendi gratia, semper est illicitum die festo pingere: Quia quod *ex se* servile est, non fit liberale, nec in die festo licitum, quocumque fine exequatur; aliàs addiscendi, aut docendi, vel recreationis gratia liceret arare, terram fodere, domos edificare, vasa argentea facere, & similia: ergo si hoc est falsum, à nulloque admittitur, nec primum admitti debet. Vnde solùm levitate materię excusari quis à peccato valet, vt

vt si brevi tempore die festo pingat, aut ex exemplaribus picturas transumat. ¶ Infertur *secundò* (contra non paucos Doctores, quos refert Leander *quæst.26. & 27.*) *per se* non licere ad otium vitandum puellas acu pingere: Quia hoc opus servile est, & otium vitandum est per cultum Dei externum, aut honestas actiones ad id ordinatas, non verò per actiones prohibitas. Imò addimus, quòd nec adhuc id liceret, etsi ex otio timerentur peccata. Tum quia ad hęc vitanda non est omnino necessaria dicta actio servilis. Tum etiam: quia dantur plura alia remedia, vt honestæ recreationes, librorum lectiones, ad otiositatem, & peccata inde pullulantia fugienda. ¶ Si verò fingas casum, quo ex vehementi passione vnicum remedium ad peccatum vitandum sit operis servilis exercitium, tunc id erit licitum, imò & obligatorium: cùm iam cesset ecclesiastica prohibitio, & vrgeat naturale præceptum occasiones peccati fugiendi.

Sententiæ cōtrariç fundamenta facilè diruuntur.

240 Ex quibus patet ad primum sententiæ contrariæ argumentum. Lata enim est differentia inter scribere, & pingere (*primò*) Nam scribere procedit à mente ad eius conceptus exprimendos; pictura verò à mente procedit sicut quid exemplatum, aut quodlibet aliud artefactum, quod conformatur mentis ideæ. Secundò: quia scriptura *persè* tendit, tanquàm vera, licèt scripta, loquutio, ad instruendum intellectum, eiusque conceptus exprimendos, & ideo *persè* est opus doctrinę, seu disciplinæ: at actio pingendi ex natura sua tantùm ordinatur ad assimilandam imaginem vero exemplari; estò aliquando *per accidens* ad memoriam rei repræsentatæ deserviat. Vnde malè arguitur ex eo quòd scribere sit liberale opus, quòd pingere non sit servilis actio. ¶ Ad secundum, patet ex immediate dictis, quin amplius addere sit necesse. ¶ Ad tertium, negatur consequentia: Quoniam etsi Nobiles prædictam artem exerceant, tamen hoc efficiunt voluptatis, aut recreationis causa, qualiter etiam aliarum artium opera aliquando exercere solent, quin ex hoc arguatur talia opera liberalia esse. ¶ Ad quartum, negamus, in die festo licere pingere, aut delineare pulchram, & venustam imaginem attentè inspectam: Quia addiscendi intentio nequit honestare actionem, quę servilis est. Quare si ab aliquibus à culpa excusatur, est vel ob parvitatem materiæ; vt si fiat ad modicum tempus: vel ex consuetudine, aut interpretatione benigna præcepti cum quodam necessitatis colore: sive denique quia si fit vnice delineare, vt postea idolum dictæ imaginis perfecte efformet, hoc propriè non est pingere, sed memoriam iuvare, vt postea valeat imaginem conceptam ad vnguem exprimere, & depingere, quod vtique ad disciplinam liberalem, vt benè ait Suarez, videtur accedere.

Sententia docens, esse illicitum die festo venari, aucupari, & piscari.

241 Rogabis *secundò*: An venatio, aucupatio, & piscatio sint opera servilia, & in festo prohibita? ¶ Affirmat prima sententia, maximè si fiant ex officio, & quæstus gratia. Et movetur *primò*: Quia in capit. *Licèt*, *de Ferijs*, ait Alexander III. *Indulgemus, vt liceat Parochianis vestris diebus Dominicis, & alijs festis* (præterquàm in maioribus anni solemnitatibus) *si balecia terræ, se inclinaverint, eorum captioni, ingruente necessitate, intendere.* Vbi advertunt Glossa, & Barbosa *tom. 1. in lib. 2. Decretal. pag. 407. num. 5.* quod propter necessitatem facilius indulgetur: ergo si ob necessitatem id indulget summus Pontifex, signum est diebus festis *ex se* esse prohibitam piscationem, maximè ex officio. ¶ *Secundò*: Nam ex Divo Ambrosio Homil 33. quadrag. alias 41. dicitur in cap. *An putatis*, distinct. 86. *An putatis, illum ieiunare fratres, qui primo diluculo non ad Ecclesiam vigilat, non Beatorum Martyrum loca sancta perquirit; sed surgens congregat servulos, disponit retia, canes producit, saltus, sylvasque perlustrat?* Ex quibus verbis liquet, diebus ieiunij, seu quadragesimę, venationem esse prohibitam: ergo multò magis prohibita erit diebus Dominicis, & festivis. ¶ *Tertiò*: Quia, vt docet Abulensis in Exod. cap. 12. quæst. 24. interfacere ad venandum per vnam, vel duas leucas causa delectationis est opus servile, tollens quietem sabbati: ergo &c. ¶ *Quartò*: Quia ars venatoria, vt dicunt Complutenses Abbreviati *tom. 1. ad libr. Post. disp. 20. quæst. 3. num. 17.* & constat, ex illo Dialecticorum versic. *Rus, nemus, arma, rates, vulnera, lana, faber*, est servilis: ergo & eius opera die festo prohibita. ¶ *Quintò*: Quia venatio, & piscatio sunt opera corporalia, quę vnicè fiunt in materia, & effectu corporali, atque ad vtilitatem corporis directe pertinent, communiaque sunt hominibus, & bestijs; cùm hæ etiam venationi, piscationi, & aucupationi insistant, & fortè non minori arte, & industria, quàm homines: ergo nil dictis operibus deest, vt propriè servilia sint, & diebus festis prohibita. ¶ *Vltimò*: Quoniam ad venationem, & piscationem plura sunt necessaria, quæ ex se servilia, & laboriosa sunt, vt retia parare, tendere, reficere, ac lavare, remigare, & præparare cibos, & iumenta ad huiusmodi venationes: ergo tàm ex se, quàm ratione aliorum operum antecedentium, aut concomitantium sunt opera servilia, & consequenter in die festo ex se prohibita. Hanc sententiam tenent Sylvester verb. *Dominica, quæst. 5. concl. 6.* Rosella verb. *Feriæ, num. 11.* Angelus *ibi, n. 26.* Margarita Confess. *3. præcept. fol. 73.* Gordon. *lib. 6. quæst. 7. cap. 6.* Bassæus verb. *Festum, 2. num. 12.* Corella *in Pract. tract. 16. cap. 9. §. 2.*

Alia opinio docens, esse licitum die festo piscari, venari, & aucupari.

242 Secunda sententia negat, dictas actiones esse serviles, & in die festo illicitas, etiam si quęstus gratia fiant. Sic Navarrus *in Summ. cap. 13. num. 11. §. Sextò, Qui venatur diebus festis &c.* Medina *Instruct. pro Confess. lib. 1. cap. 14.* Lopez *1. part. Instruct. Conscient. cap. 52.* Palacios *in Sum. verb. Festorum violatio*, Toletus *in Summ. lib. 4. cap. 24.* Sanchez *in Consil. lib. 5. cap. 2. dub. 14. & 15.* Layman. *lib. 4. tract. 7. cap. 2. num. 4.* Ioannes à Cruce *in Sum. præcept. 3. art. 1. num. 2.* Rodriguez *in Sum. capit. 122. numer. 2.* Granados *2. 2. controv. 3. tr. 12. disp. 4. sect. 7. num. 65.* & alij. Et moventur *primò*: Quia tales actiones non sunt propriè servorum, sed Nobilium, qui eis communiter recreantur: ergo non sunt opera servilia. ¶ *Secundò*: Quia venari, aut piscari sunt opera ad minus communia servis, & liberis: ergo absolutè servilia non sunt; & ideo in die festo licita. ¶ *Tertiò*: Quia quòd dicta opera exerceantur lucri, vel recreationis gratia, non

non arguit, quòd fiant servilia, quæ libera sunt ex se, vt suprà diximus: ergo si plures Doctores concedunt, ea licere, quando fiunt recreationis gratia, absque dubio id verum est, quia ex se liberalia sunt.

Propria mens aperitur.

243 Tertia sententia, quam vt probabiliorem amplectimur, docet venerationem, aucupationem, & piscationem *ex se* esse opera servilia; attamen ea in die festo ex consuetudine, aut materiæ parvitate licere. Duplicem partem continet conclusio: Et prima quidem clare demonstratur rationibus probativis primæ opinionis. Secunda verò pars suadetur: Quia scientibus, & patientibus Prælatis, diebus festis (audita tamen prius Missa) communiter fideles piscationi, & venationi insistunt: sed consuetudo tolerata vim legis abrogare valet: ergo ex consuetudine ea opera in die festo licita sunt. Quapropter piscationes in fluminibus recreationis gratia, maximè si sint moderatę, & sine magno labore ministrantium, ex consuetudine tolerata omnibus licent. Et sic videmus tuta conscientia fideles, tàm arundine, quàm rete aliqua parva in fluminibus, diebus festis, tàm recreationis, quàm lucri causa piscari. Econtrà verò nulla consuetudine introductum est, quòd diebus festis fideles retibus, & navigijs cum magno labore, tàm lucri, quàm recreationis gratia in mari, aut in flumine (si cum eodem apparatu, & labore fiat) magna diei parte piscationi insistant; & ideo sine dispensatione, aut necessitate talis piscatio mortalis est. ¶ Dixi *sine dispensatione*: Quia, vt constat ex cap. *Licet*, *de Ferijs*, suprà in hac quæst. allegato, summus Pontifex concedit, vt, exceptis maioribus solemnitatibus, festis liceat halecias piscari, si terrę se inclinaverint, sub onere *quòd post factam capturam Ecclesijs circumpositis, & Christi pauperibus congruam faciant portionem.* Quia quasi decimæ prędiales, explicat Glossa, esse censentur, vnde saltem pro decima parte eis solvant. Quam indulgentiam rectè extendunt Doctores ad Sardas, Thunos, & alia genera piscium, quæ certo anni tempore apparent, & terræ se inclinant, aut flumina navigant, & hoc transacto, profundo pelago se iterum committunt. Tum quia vtrisque eadem est ratio. Tum etiam: quia piscatores, si diebus dominicis non piscarentur, magnum inde reportarent damnum, congrueque sustentari non valerent. ¶ Aliam dispensationem affert N. Lezana *in Sum.* verb. *Festi dies*, *num.* 13. *in fine*, datam 16. Novemb. 1646. in qua concedit S. Congregatio, vt piscatores Oppidi *de Xabea* diebus festis non solemnibus piscari valeant, dummodo lucrum inde proveniens fabricæ cuiusdam Ecclesiæ Patrum Minorum applicetur. Igitur licèt venatio, aucupium, & piscatio, quocunque fine fiant, sint opera servilia, tamen ex consuetudine, aut necessitate, vel dispensatione permittuntur; & sic in hoc moribus Provinciarum standum est.

Referuntur Doctores pro hoc modo dicendi.

244 Hanc sententiam docent Suarez *tom.* 1. *de Religion. libr.* 2. *capit.* 28. *à numer.* 3. Toletus *libr.* 1. *capit.* 24. Fagundez *libr. de* 1. *Eccles. precept. capit.* 11. *nnmer.* 16. referens Caietanum 2. 2. *quæst.* 122. *articul.* 4. §. *In eodem articul.* 4. & Sotum *libr.* 2. *de Iustitia*, *quæst.* 4. *articul.* 4. Sed Sotus dicit, quòd *animi gratia venatum ire, claret non esse servile opus*: Et solum docet, quòd itineratio est licita ob morem aliquarum Provinciarum: vnde meliùs pro secunda sententia allegari potest. Expresse tenent etiam nostram assertionem Palaus *tractat.* 9. *disput. vnic. punct.* 5. *numer.* 9. Villalobos *tractat.* 32. *difficult.* 2. *numer.* 8. Trullench *lib.* 3. *Decal. cap.* 1. *dub.* 8. *numer.* 8. Filliucius *tractat.* 27. *capit.* 9. *quæst.* 12. *numer.* 173. Turrianus *in Sum. part.* 1. *capit.* 230. *dub.* 14. Leander *tractat.* 1. *de Observat. Fest. disput.* 4. *quæst.* 28. *& reliquis vsque ad* 34. Sanchez *in Consil. lib.* 5. *capit.* 2. *dub.* 14. *&* 15. asserens ita sentire plures alios Societatis doctos viros. Insuper eam docent videtur Diana 4. *part. tract.* 4. *resolut.* 222.

Argumentis fit satis.

245 Ad primum argumentum sententiæ contrariæ, Respondetur, quòd ex quo prædictæ actiones communiter exerceantur à Nobilibus, & recreationis gratia non potest argui esse liberales: Quia operandi finis, & causa non variant essentiam operum servilium, aut liberalium: Nec minus divites, & Nobiles in venatione, aut piscatione laborant, quàm pauperes, qui ex officio, & piscationis lucro aluntur: si ergo, quando à pauperibus dictæ actiones exercentur, sunt serviles; quare non erunt, dum à divitibus exequuntur? ¶ Per quod patet ad secundum: Nam ex quo dictæ opera liberis, & servis communia dicantur, non tollit, quominus servilia proprie sint, & festum verè violent: cùm ad hoc attendatur ad earum intrinsecam rationem, non verò ad causas operantes, & fines extrinsecos, ob quos exercentur. ¶ Ad tertium, Respondetur, nostri muneris non esse componere aliorum sententias: Nos verò dicimus, quòd finis operantis non facit opera servilia esse libera, nec è contrà; & ideo quia piscari, venari &c. ex se servilia sunt, docuimus non posse fieri liberalia ex quo recreationis gratia fiant; sicut nec erunt servilia opera ex se liberalia, vt docere, scribere &c. ex quo ob quæstum, & mercedem exequantur. Quapropter qui dicunt, licere dicta opera recreationis gratia, est, quia docent, hunc finem mutare servilia opera in libera: nos verò, quia solùm ad rerum essentias attendimus, negamus ea diebus festis esse licita, quocumque fine fiant: quia illa ex propria natura servilia esse credimus.

Sunt, qui sentiunt, iter agere esse opus servile.

246 Rogabis *tertiò*: An sit licitum in die festo iter agere, sive equestrem, sive pedestrem; & bestias oneratas deferre? ¶ Bimembris est hæc quæstio, & ideo etiam divisive decidenda. Circa primam partem, Abulensis *in cap.* 12. *Exod. quæst.* 24. docet, quòd ambulare in festis per vnam, aut duas leucas est peccatum mortale. ¶ Sylvester verb. *Dominica*, *quæst.* 3. Tabiena verb. *Feriæ*, *num.* 23. & alij docent, iter agere pedestrem, vel equestrem, esse die festo prohibitum, si cum magna fatigatione fiat. ¶ Caietanus 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. §. *In eodem art.* 4. & Sotus *de Iustitia*, *lib.* 2. *quæst.* 4. §. *Tertium genus*, *pag.* 146. asserunt, ex consuetudine solùm Provinciarum licitum esse, ac proinde *ex se*, & ex natura sua esse servile. ¶ Abulensis movetur, ex eo quòd Iudæis solùm permittebatur sabbatis mille passuum iter aggredi: ergo idem in præsenti tempore dicendum est. ¶ Alij fortè moventur: quia iter age-

agere est opus corporale, & satis laboriosum, servorumque proprium, si proprijs pedibus fiat; si verò fiat equitando, habet annexas plures actiones serviles: ergo servile *ex se* est.

Verius est, iter agere opus servile nō esse.

247 Sed nihilominus tenendum est, prædictum opus *ex se* servile non esse, nec in die festo prohibitum. Et ratio est: Quia itinerari nihil est, quam naturalis corporis motus liberis, & servis communis: ergo non est opus servile. ¶ Confirmatur: Quoniam in lege veteri non absolutè prohibebatur Iudæis iter facere, sed potius id eis concedebatur intra certam distantiam, hoc est mille passuum, quæ dicebatur *Sabbathi iter*; vt probat Abulensis relatus suprà ex cap. 1. Act. Apost. ergo quia iter facere actio servilis non est; aliàs nec ob modicum tempus liceret; cùm temporis maior, aut minor continuatio non mutet actionem liberam in servilem. Sic Angelus verb. *Feria, num.* 15. Navarrus *cap.* 13. *num.* 6. Suarez *lib.* 2. *de Relig. cap.* 27. *num.* 2. Azor *tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 27. *quæst.* 8. Sanchez *in Consil. lib.* 5. *cap.* 2. *dub.* 7. *n.* 3. Villalob. 2. *part. tract.* 32. *diffic.* 2. *num.* 9. Palaus *tract.* 9. *disp. vnic. punct.* 5. *num.* 12. Diana 2. *part. tract.* 1. *Miscel. resolut.* 36. & 4. *part. tract.* 4. *resol.* 222. Fagundez *lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 9. & alij communiter.

Ad motiva contraria respondetur.

248 Ad Abulensis motivum respondetur talem prohibitionem, ne Iudæi ambularent die sabbathi vltra mille passus, non constare ex sacro textu. Et licèt constaret, nunc minime obligaret Christianos, sicut nec obligat abstinentia ab alijs operibus, v.g. ciborum præparatione, & alijs, ad quæ Iudæi die sabbathi tenebantur: quia non est ita strictum præceptum servandi nunc festa, sicut erat tunc observandi sabbatha. ¶ Ad id quod additur, Dicimus, quòd estò pedestre iter agere, sit laboriosum, non tamen ex hoc censendum est servile, aliàs servile esset saltare, tripudiare, chorizare, & pila ludere; cùm in his non minùs homines fatigentur, ac fatigantur in itinerando: ergo ex labore, & defatigatione in operando nequit inferri, an opera sint, nec ne servilia, sed ex natura eorum: cùm ergo itinerare ex se servile non sit, nec fiet servile, etsi per totum diem, & cum labore continuetur. Vnde ob hanc rationem excusant Sanchez, Suarez, & alij suprà relati Cursores pedestres, & equestres: quia quòd iter conficiant in die festo currendo, non variat actionis substantiam.

Referuntur variæ sententiæ circa muliones, seu agasones.

249 Circa secundam quæstionis partem maior est inter Doctores difficultas. Nam Caietanus 2.2. *quæst.* 122. *art.* 4. *§. His igitur*, Navarrus *cap.* 13. *num.* 6. Sylvester verb. *Dominica, quæst.* 3. Margarita 3. *præcept. fol.* 70. Divus Antoninus 2. *part. tit.* 9. *cap.* 7. *§. vltim.* Rosella verb. *Feria, n.* 22. & alij asserunt, quòd deferre mercimonia, & alia onera rhedis, aut mulis, vel quibuscumque alijs bestijs, est reverà die festo prohibitum: quia hoc verè est opus servile. ¶ Layman verò *lib.* 4. *tract.* 7. *cap.* 2. *num.* 5. Caietanus *loco citato*, Barbosa *in* 1. *lib. Decretal.* cap *Omnes dies, de Ferijs, n.* 5. Filliucius *tract.* 27. *cap.* 11. *n.* 118. & alij sentiunt, quòd licet iter bona fide inceptum possit continuari cum mulis, & curribus onustis; non tamen licet illud die festo incipere: nec in hoc facilè admittenda est consuetudo, quamvis aliqua alicubi videatur vigere: quia potius est abusus, quàm consuetudo, vt aiunt Navarrus, & Caietanus. ¶ Palaus denique *loco citato*, & Bonacina *disp.* 5. *quæst. vnic. punct.* 2. *num.* 25. dicunt, quòd si muliones iter agunt, deferendo bestias onustas, taliter quòd passim oneranda, levanda, & imponenda sunt, tunc, nisi aliqua causa excusentur, non possunt licitè iter die festo inchoare, aut inceptum continuare: quia tunc magna diei pars in operibus purè servilibus consumeretur, quod nequit non festi solemnitatem, & observantiam violare.

Licitum est mulionibus, die festo iter incipere, & inceptum cōtinuare.

250 Nihilominus dicendum est, mulionibus, seu agassonibus licitum esse, non solùm die festo iter inceptum cum bestijs onustis continuare, verùm & inchoare. Prima huius conclusionis pars facilè suadetur: Quia hoc preceptum ecclesiasticum est, suaviterque ad eius observantiam obligans: sed valde onerosum esset Reipublicæ, & mulionibus, si diebus festis iter inceptum interrumpere deberent; cùm tunc expensæ essent longe maiores, & consequenter merces cariùs venderentur: ergo possunt licite muliones cum bestijs onustis iter inceptum die festo continuare. In hoc ferè omnes Doctores conveniunt. ¶ Secunda verò pars etiam probatur. Tum, quia muliones in oneribus levandis, mulis, alijsque bestijs imponendis, tempus notabile non consumunt. Tum etiam, quia etsi notabile tempus consumerent, hoc honestatur, vel propter evitandum grave damnum, quod ipsi muliones paterentur, si diebus festis cogerentur conquiescere; vel propter vtilitatem publicam, ad quam necessarium sæpè est, vt sine mora hæc mercium transportatio fiat. Vel denique quia his causis adiungitur omnium Provinciarum consuetudo, ex qua est licita dicta mercium vecturæ in die festo inchoatio. Sic docent Suarez *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 27. *num.* 3. Azor 2. *part. lib.* 1. *cap.* 27. *quæst.* 2. Rodriguez *cap.* 121. *num.* 2. Sà verbo *Festum, num.* 5. Sanchez *in Consil. lib.* 5. *cap.* 2. *dub.* 7. *num.* 9. Palaus *tract.* 9. *disput. vnic. punct.* 5. *num.* 12. Paschalig. *decis.* 292. *num.* 10. Diana 1. *part. tract.* 15. *resol.* 36. Trullench *lib.* 3. *cap.* 1. *dub.* 8. *num.* 2. Filliucius *tract.* 27. *cap.* 11. *num.* 228. Leander *tract.* 1. *disp.* 4. *quæst.* 52. & alij. Et ex dictis patet ad sententiæ contrariæ motiva.

Quædam scitu digna notantur.

251 Sed hic, pro pleniori huius materiæ intelligentia, notandum est *primò*, non posse admitti, quod ait Rodriguez, nimirum excusari agasones ab obligatione audiendi Sacrum, qui ad Ecclesiam accedere nolunt, ob commoditatem pascendi bestias in agro, & vitandi sumptus in diversorio. Quam doctrinam approbat Trullench, si agaso sit pauper, & maximè sumptus in hospitio faciendi. Hæc ergo doctrina nobis displicet. Tum quia liberam pandit viam, vt omnes agasones ab obligatione audiendi Sacrum se exemptos iudicent; cùm omnes communiter pauperes sint, & passim commoditatem pascendi bestias in agro inveniant. Tum etiam: quia prædicta opportunitas ob auditionem Sacri raro amittitur: ergo doctrina ita vniversaliter excusans agasones ab obligatione audiendi Sacrum falsa est. ¶ Notandum est *secundò*: veram esse aliam doctrinam, quam communiter docent Doctores, nimirum licere agasonibus, & anteambulonibus præparare ea omnia, quæ necessaria sunt ad itineris vsum, vt ephodium, vi-

victum, vestes &c. Quia hæc accessoriæ, imò necessaria sunt ad iter agendum, quod suprà iam diximus, licitè in festo aggredi posse; & accessorium naturam sequitur principalis. Sic Bonacina, Filliucius, Trullench, & alij relati. ¶ Concludit denique hanc materiam Sanchez loco allegato *num.* 10. citans Navarrum, & Rosellam, dicendo, non excusari à transgressione festi, qui vespere ante diem festum mittunt bestias, vt sequenti die onustæ accedant: nisi fortè id excuset vrgens, gravisquè necessitas, v.g. devehendi necessaria ad diem festum, quæ anteà commodè asportari non potuerunt.

§. IV.

De Opere servili religioso.

Explicat D. Thom. quid sit opus servile religiosum.

252 DEsignando denique D. Thom. 2. 2. q. 122. art. 4. tertium genus operis servilis, quod *religiosum* dicitur, sic ait: *Tertia autem est servitus Dei. Et secundùm hoc opus servile potest dici opus latriæ, quod pertinet ad Dei servitium. Si autem sic intelligatur opus servile, non prohibetur in die sabbathi, quia hoc esset contrarium fini observationis sabbathi. Homo enim ad hoc ab alijs operibus abstinet in die sabbati, vt vacet operibus Dei ad servitutem pertinentibus. Et inde est, quòd* (*sicut dicitur Ioan. 7.*) *Circuncissionem homo accipit in sabbato, vt non solvatur lex Moysi. Inde etiam est, quòd* (*sicut dicitur Matth. 12.*) *Sabbathis Sacerdotes in templo sabbathum violant* (*idest corporaliter in sabbathis operantur*) *& sine crimine sunt. Et sic etiam Sacerdotes in Sabbato circunferentes arcam, non transgrediebantur præceptum de sabbathi observatione. Similiter etiam nullius spiritualis actus exercitium est contra observantiam sabbathi, putà siquis doceat verbo, vel scripto. Vnde* Num. 20. *dicit Glossa quòd fabri, & huiusmodi artifices otiantur in die sabbathi. Lector divinæ legis, vel Doctor ab opere suo non desinit; nec tamen contaminatur sabbathum: sicut Sacerdotes in templo sabbathum violant, & sine crimine sunt.* Huc vsque Angelicus Doctor explicans opera servilia, quæ ad divinum cultum ordinantur.

Triplex gradus operum ad cultum Dei deservientiũ.

253 In quibus vtique verbis diversos gradus operum, quæ ad Divinum cultum ordinantur, refert: Nam in primo constituit spiritualia, quæ à Deo supernaturaliter nobis donantur, vt est Sacramentorum administratio, medijs quibus supernaturalis gratia nobis confertur. Et ideo iuxta Divum Thomam Iudæi circuncissionem accipiebant in sabbato, si octava nativitatis infantis tunc incidisset dies, vt non solveretur lex Moysis octavo die infantes circuncidere iubentis. Et Christiani nunc omnia administramus Sacramenta; & insuper quæ ad altaris ministerium attinent, exercemus: vnde prædicamus, oramus, legimus, & docemus, quæ ad meditationem Divinorum conferunt. ¶ In secundo gradu collocat opera illa corporalia, in quibus cultus Dei per se consistit, qualis erat antiquitùs, Arcam testamenti deferre; & modò Christi crucem gestare, aut Sanctorum statuas argenteas, vel aureas, aut ligneas in processionibus bajulare: organa, aliaquè instrumenta musica ad divinas laudes designata, canere. ¶ Quibus addi potest alius tertius gradus eorum operum, quæ sacrorum sunt præparatoria; & hæc sunt etiam in multiplici differentia: Nam quædam sunt cultui divino adeò propinqua, & simultanea, vt sine illis Deo tribui talis cultus non valeat; vt olim erat præparatio victimarum, eas mactando, excoriando, lavando &c. & nunc est campanas ad Missam, & Vesperas pulsare. Alia sunt, quæ possunt præcedenti die fieri, vt ornare templum, mundare illud, conficere hostias pro Missis celebrandis. Denique alia sunt non per se, sed accidentarie ad divinum cultum spectantia, quia scilicèt solùm ex hoc spectant ad divinum cultum, quia ob Dei servitium fiunt, v. g. colere agros pauperculæ Ecclesiæ, vel ad eius structuram lapides vectare. Vnde de his omnibus in præsenti agendum nobis est, & decidendum, an sint opera diebus festis prohibita.

Per opera servilia religiosa primi, & secũdi gradus non violatur observantia festi.

254 Et quidem loquendo de administratione Sacramentorum, & de alijs rebus immediatè ad cultum Dei pertinentibus, certum est, festa per ea non violari. Et ratio, quam affert Divus Thomas, est evidens: Quia finis huius præcepti est vacare à servilibus, vt homo se totum cultui divino impendat: ergo ea, per quæ immediate cultus Deo tribuitur, non erunt contra observantiam dicti præcepti: & ideo circuncisionem accipiebant Iudæi in sabbatho, quin crederent, se sabbathum violare. ¶ Similiter loquendo de alijs rebus corporalibus, quas in secundo gradu collocavimus, v. g. gestare Sanctorum imagines &c. dicendum est, festa per ea non violari; & ideo Matth. 12. dicitur: *An non legistis in lege, quia sabbatis Sacerdotes in Templo sabbathum violant* (quoad quietem, & otium) *& sine crimine sunt?* Quia scilic. dicta opera, licèt corporalia, tamen sunt intrinseca cultui divino, & ex illis quasi componitur, aut illis cultus Deo exhibetur; vnde ad servitium Dei proprie pertinent. Quapropter nec dici proprie *servilia* queunt, cum per ea non hominibus, sed Deo serviamus; nec in hoc præcepto prohibentur, cùm sint pars divini cultus, & per ea finis præcepti consequatur, vt ait Angelicus Doctor. Quare potius dicenda sunt opera, quibus festum religiose à nobis celebrari, & sanctificari præcipitur, quàm opera quibus à transgressione præcepti excusamur. Et ideo non rectè aliqui Doctores ea inter causas, quibus excusamur à transgressione præcepti, collocant. Vnde licite possunt fideles in festis organa, & cymbala pulsare, & alijs musicis instrumentis ad Dei cultum vti; deferre Crucem, & Sanctorum imagines in processionibus gestare. Sic Caietanus 2. 2. *quæst.* 122. art. 4. §. *Ad hoc dicitur*, Sotus *lib.* 2. *de Iustitia*, *quæst.* 4. *art.* 4. *ad* 3. *argum.* Suarez *de Relig. lib.* 2. *cap.* 21. *n.* 9. Fagundez *lib.* 1. *de Eccles. præcept. cap.* 14. *à n.* 4. Azor *tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 28. *q.* 5. Palaus *tr.* 9. *disp. vnic. punct.* 9. *n.* 1. Bonacina *disp.* 5. *de Tertio præcept. Decal. q. vnic. punct.* 3. *n.* 6. Sanchez *in Consil. lib.* 5. *cap.* 2. *dub.* 22. Trullench. *lib.* 3. *in Decal. cap.* 1. *dub.* 10. *num.* 5.

255 Quare tota difficultas est circa opera corporalia cultui divino propinqua, & Sacro-

Opera corporalia divino cultui propinqua cum causa licita sunt in die festo.

crorum præparatoria. Vnde rogabis *primò*: An coquere hostias, & altaria, aut tabulata ad solemnitatem necessaria erigere, Ecclesias tapetis ornare, seu templa, vel vias publicas scopis ad processionem mundare, sint opera sub mortali prohibita, quando absque rationabili causa in die festo exercentur? ¶ Supponit quæstio, licere die festo prædicta exequi, si adest rationabilis causa: qualis est, si antecedentibus diebus non potuerunt officiales, & artifices ea efficere; vel quia dies festi continuò successerunt; vel quia paramenta tempore opportuno non sunt subministrata: & idem dicendum est, si accidat, quòd continuatis festis Ecclesiæ immundæ reddantur; nam tunc mundari possunt, ne immunditia inter solemnitates duret: vel denique si festum aliquod eveniret (v.g.) in sabbatho sancto; tunc enim, cùm non deceat prius ornare templum propter luctum passionis Domini, rationi consonat, quòd dicta eo die pro solemnitate paschatis parentur. In his, & similibus casibus conveniunt Doctores posse in die festo opera sacrorum præparatoria exequi. Quare solùm inter eos versatur quæstio, dum nulla ex his causis adest.

Sine causa, iuxta primam sententiam, tantum sunt dicta opera peccatum veniale.

256 Circa quam: Prima sententia, quam tenent Caietanus 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. *§. Ab hoc*, Suarez *de Relig. tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 11. & alij docent, quòd licèt consulendum sit, vt dicta opera ante festum fiant, tum ob perturbationem vitandam, tum vt dies festus liber ad cultum Dei maneat; tamen si sint ex his, quæ cultui divino sunt valde vicina, vt ornare altaria, vestes sacras extrahere &c. servilia non sunt, nec tali die prohibita; ac proinde *si simplici corde fiant*, vt loquitur Caietanus; aut *ex negligentia*, vt ait Suarez, secluso scandalo, sunt tantùm veniale peccatum. Quam doctrinam extendit hic Doctor ad actiones mundandi scopis templum, & ornandi peristromatis, & tapetis parietes. Et rationem reddit: Quia materia de se non est gravis, & fit levior ex coniunctione ad cultum Dei: Vnde si intercedat oblivio, vel inadvertentia præcedens, excusari poterunt ab omni culpa: si tamen contingat, ex negligentia non exequi die antecedenti prædicta opera, posteà iam erit casus necessitatis, & consequenter poterunt præfatæ actiones sine novo peccato in festo exequi. Idem docent Sanchez *de Consil. tom.* 2. *lib.* 5. *capit.* 2. *dub.* 22. *numer.* 4. *in fine*, & Palaus *tract.* 9. *disp. vnic. punct.* 10. *num.* 1. credens, has actiones ex coniunctione divini cultus maxima ex parte rationem servitutis exuere; & ideo earum labor solùm culpam venialem constituere. Et refert pro hac sententia Fagundez *lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 4. Bonacinam *tom.* 2. *de Tertio præcept. Decal. disp.* 5. *quæst. vnic. punct.* 3. *num.* 6. & Azor. Sed quoad istum Doctorem non rectè, cùm nihil dicat, an sit nec ne peccatum mortale, aut veniale, sed potiùs absolute asserat, talia opera proxime ante diem festum fieri debere: & solùm concedit, quòd si fortè ob aliquod impedimentum, aut socordiam, & negligentiam prætermissa sunt, tunc iure in die festo fieri possunt; quod longe diversum est à Palai, & Suarij sententia.

257 Secunda sententia, pro qua stant Conradus *in Responsion. part.* 2. *quæst.* 233. & alij, quos suppresso nomine refert Diana 3. *part. tract.* 5. *resol.* 9. tenet, quòd qui absque rationabili causa templa die festo tapetis ornant, peccant mortaliter. Et ratio pro hac sententia sic efformari potest: Nam prędicta opera sunt propriè servilia, & communia ad domos, & loca sæcularia: sed opera propriè servilia absque iusta, & rationabili causa excusante die festo exequi, mortale est: ergo etiam est mortale templa, sicut & sæculares domos, in festis tapetis ornare, & scopis mundare.

Exequi præfata opera sine causa in die festo, est peccatũ mortale iuxta secundam sententiam.

258. Tertia denique sententia (quam probabiliorem iudicamus) ait, prædicta opera sacrorum præparatoria, etsi die antecedenti præveniri possent, posse licitè in die festo exequi. Et movetur *primò*: Quia consuetudo, & praxis communis est, dicta opera diebus festis exercere, & hoc videntibus, & consentientibus Episcopis, alijsquè ecclesiasticis Prælatis: ergo quia credunt dictis actionibus festorum observantiam non violari. ¶ *Secundò*: Nam si dicta opera in festo exequi esset peccatum, vel esset mortale, vel veniale: sed neutrum esse potest: ergo nullum. Probatur assumptum: Et quidem primam partem, scilicet quòd non sit mortale, tenent communiter Doctores suprà pro prima sententia relati. Secundam verò sic ostenditur: Nam hęc materia de se gravis est, & aliàs magnam diei partem consumens: ergo si prohibentur in die festo, talia opera exequi non erit peccatum veniale, sed mortale: si igitur iuxta Adversarios est tantùm veniale, non erit, quia talia opera sunt prohibita in die festo, sed ob alias circunstantias extrinsecas talibus operibus; & consequenter semper erit verum, quòd *ex se* in die festo non prohibentur, sed licitè tunc fieri possunt. ¶ *Tertiò*: Ideo pulsare campanas, organa, buccinam, aliaquè musica instrumenta, est in die festo licitum iuxta omnes Doctores, quia hæc omnia licèt servilia, non parùm ordinantur ad cultum divinum, suntque interioris cultus signa: sed templa ornare, scopis mundare, hostias coquere, altaria, & tabulata erigere satis proximè ordinantur ad cultum Dei, eiusquè maiorem solemnitatem, suntquè signa interni Dei cultus: ergo sunt opera die festo licita. Hanc sententiam expresse tenent Diana *loc. citat.* Paschaligus *decis.* 287. *à n.* 3. Leander *de Præcept. Ecclesiæ, tract.* 1. *disp.* 6. *q.* 62. & alij apud ipsos.

Probabilius est, nullum esse peccatũ, dicta opera in festo etiam sine causa exequi.

259 Rogabis *secundò*: An colere agros alicuius Ecclesiæ paupérculæ, vel Hospitalis: aut ad eorum ædificium lapides, ligna è longinquo vehere, sive aliquam templi pàrtem ædificare, parietes dealbare &c. sit in die festo licitum? ¶ Affirmant Angelus verb. *Feriæ, num.* 9. 28. & 32. Alcocer *in Sum. cap.* 17. Sylvester, verb. *Dominica, q.* 5. Ioannes à Cruce 1. *part. Sum. præcept.* 3. *art.* 1. *num.* 4. Saà verb. *Festum*, Villalobos *in Manual. Confess. cap.* 22. *num.* 80. & alij apud Sanchez *lib.* 5. *Consil. tom.* 2. *cap.* 2. *dub.* 23. Et moventur: Quia in cap. *Conquæstus, de Ferijs*, dicitur, quòd iudicialia in diebus festis exercenda non sunt, *nisi necessitas vrgeat, vel pietas suadeat*: Ergo etiam servilia licita erunt, dum pietatis, aut necessitatis causa adest: sed in nostro casu semper adest causa pietatis, & communiter necessitas: ergo tunc erunt dicta opera in die festo licita.

Colerè agros Ecclesiæ, iuxta aliquos, est in die festo licitum.

Verius est oppositum, si necessitas non excuset.

260 Negant verò alij, dum solùm causa pietatis intervenit, & abest necessitas. Et ratio est: Nam prædicta opera ex se servilia sunt, & solùm remote ad cultum Dei ordinantur: sed causa pietatis, nisi adsit necessitas, nequit dicta opera licita reddere: ergo ex vi illius illicita erunt. Probatur minor: Nam præceptum religionis prohibens servilia in die festo est superioris ordinis ad omnia opera pietatis: ergo præferendum est illis: & sic servilia ob solam pietatis causam in die festo non fiunt licita, & honesta, sed prorsus omittenda erunt. ¶ Confirmatur. Nam ideo in cap. *Conquestus*, *de Ferijs*, dicitur, quòd causa pietatis reddit iudicialia licita, quia ex se non sunt proprie servilia; & ex se essent diebus festis licita, nisi prohiberentur ab Ecclesia: sed hæc ratio non currit in nostro casu, cùm prædicta opera sint verè servilia, & iure divino in festis prohibita: ergo ex quo Ecclesia permittat, quòd iudicialia, pietatis causa, non violent festorum solemnitatem, non inde arguitur, quod idem dicendum erit de operibus, quę proprie servilia sunt. Vnde concludit hæc sententia, quòd nisi vltra pietatem adsit Prælati licentia, hæc exequi in festis, fas non est. ¶ Hanc igitur sententiam, quam tenent Doctores infrà allegandi, nos etiam vt veram amplectimur. Quapropter si aliqua Ecclesia, aut Monasterium dives sit, non licet huiusmodi opera ex sola pietatis causa pro eis exercere. Cæterùm quia ferè omnes Ecclesiæ, & Monasteria iam his temporibus egestate laborant; ideo tam pro his, quàm pro alijs causis pijs (quales sunt animarum, & Sanctorum Confraternitates) possunt licitè agricolæ, alijsque officiales suas operas diebus festis impendere; templa, v.g. extruendo, agros colendo, segetes metendo, terendo &c. Sic tenent Caietanus 2. 2. *quæst.* 122. *artic.* 4. vers. *Ad hoc dicitur*, Sotus *de Iust. & Iure, lib.* 2. *quæst.* 4. *art.* 4. *ad* 3. Suarez *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 12. Navarrus *in Sum. cap.* 13. *num.* 4. Abulensis *in Exod. cap.* 12. *quæst.* 4. Lopez *in Instruct. Conscient. lib.* 1. *cap.* 52. Sanchez *lib.* 5. *Consil. cap.* 2. *dub.* 23. Bonacina *disp.* 5. *citata*, *punct.* 3. *num.* 6. Palaus *tract.* 9. *disp. vnic. punct.* 10. *n.* 1. Trullench *lib.* 3. *Decal. cap.* 1. *dub.* 10. *num.* 5. Fagundez *lib.* 1. *de Eccles. præcept. cap.* 14. *num.* 6. & alij apud ipsos. Ex dictis constat ad rationem primæ sententiæ.

PUNCTUM XII.

An opera liberalia, vt docere, scribere, & similia fiant servilia, & prohibita in festo, si ob lucrum fiant?

Agendorum ratio.

261 Hucusque actum est à nobis de triplici opere servili, quòd ex mente D. Thomæ designavimus. Nunc verò disserendum nobis est de operibus liberalibus; & videndum, an vt vestita aliquibus circunstantijs, fiant servilia, & consequenter in die festo prohibita: specialiter tamen de scriptione, & transcriptione agemus, quia de eis est potior apud Doctores difficultas, sed quæ dicta fuerint de eis, cum proportione alijs actionibus liberalibus applicanda erunt.

Docere, & studere diebus festivis, secundū Abulensem, est opus servile, maxime quādo fit ob lucrum.

262 Rogabis *primò*: An docere, studere, cantare &c. si fiant lucri gratia, sint opera servilia, & in festis prohibita? Affirmant graves Doctores. Et hanc sententiam sic (*primò*) probat Abulensis *Exod.* 12. *quæst.* 26. Quia licèt docere, legere, ratiocinare, advocare, cantare, & similia sint actiones liberales; tamen quando ob lucrum, & mercedem exercentur, fiunt ex hoc fine serviles, vt de avaritia ait Divus Paulus ad Ephesios 5. v. 5. *Quod est Idolorum servitus*: sed actiones serviles prohibentur fieri in die festo: ergo etiam actiones liberales, quando ob lucrum fiunt in die festo fieri prohibentur. ¶ *Secundò*: Studium etiam S. Theologiæ, etsi fiat sine intentione lucri, si tamen per totam, aut maiorem diei protrahatur, tollit quietem festivitatis: ergo in die festo est illicitum. ¶ *Tertiò*: Studere est aliquid ad finem; vacare autem Deo est aliquid, quod est pars ipsius finis: ergo dimittendum est studium propter vacationem ad Deum. Hæc sunt ferè eadem verba, quibus suam sententiam comprobat Abulensis; & solùm excusat à culpa die festo studere, quando necessarium esset ad die sequenti sermocinandum, & aliter sermonem memoria retinere Concionator non posset. Idem etiam docet de Magistris, & Doctoribus Cathedras regentibus: Estò addat, quòd in his non est tanta excusatio; quia lucri, & pecuniarum causa eas moderantur, & lectiones suas legunt; & ideo sunt mercenarij facientes opera servilia. Similiter loquitur de Cantoribus, si pro diebus festis canere paciscantur determinatè ob lucrum; secùs verò quando pro toto anno, lucroquè indeterminato canere paciscuntur, qualiter faciunt Sacristæ, Cathedraliumquè Cantores. Et ratio differentiæ est: Quia quando conveniunt pro determinato die festo canere, tunc pro labore diei festi determinatè datur pretium, & sic fit servile: quando verò est conventio pro toto anno, merces non datur determinatè pro diebus festis, sed pro omnibus anni diebus, & sic talis operatio non evadit mercenaria, & servilis. Sic Illustrissimus Abulensis discurrit circa hanc materiam.

Vlterius ab alijs Doctoribus suadetur opinio præcedens.

263 Quartò ab alijs sic suadetur hęc opinio: Nam triplex opus servile distinguitur à Doctoribus, maximè huius sententię patronis, scilicèt servile *materialiter* tantùm, vt arare, & cavare, agros colere &c. *formaliter* tantum, vt studere, scribere ob lucrum, & stipendium: & deniquè *formaliter*, & *materialiter* simul, vt agros colere, vel arare ob precium, & mercedem: ergo scribere, licèt ex se opus liberale sit, tamen ob lucrum factum formaliter servile est. ¶ *Quintò*: Nam piscari recreationis causa actio liberalis est, factum tamen ob lucrum servile est, & prohibitum in cap. *Licèt*, *de Ferijs*, & solùm sub dispensatione, & necessitate ibi permissum: ergo idem dicendum est de studio, & scriptura, alijsquè actionibus liberalibus. ¶ *Vltimò*: Quia operari ob stipendium est proprium servorum: ergo estò ex se liberale aliquod opus sit, redditur servile ob finem lucri propter quod fit. Hanc sententiam tenent Abulensis *loco citat. & ad cap.* 1. *de Ferijs*, Abbas *num.* 4. Antonius Burtius, & alij Canonistæ: Et ex Summistis Rosella verb. *Feriæ*, *numer.* 12. Sylvester verb. *Dominica*, *quæst.* 5. Tabiena verb. *Feriæ*, *num.* 39. & 40.

40. Astens. *in Sum. lib.* 1. *tit.* 22. *art.* 4. & *tit.* 23. *art.* 3. *quæst.* 5. Sotus *lib.* 2. *quæst.* 4. *artic.* 4. Ricardus *in* 3. *dist.* 37. *artic.* 2. *quæst.* 4. & Azor *part.* 2. *lib.* 1. *cap.* 27. *quæst.* 4. Qui non movetur ex eo, quòd opus alioqui liberale *ex se* in servile transeat, cùm fit ob lucrum; sed quia scribendi opus (v.g.) sit quoddam genus, cuius sint duę species, vna operis liberalis, altera operis servilis. Scribere causa sciendi, cognoscendi, docendi, discendi, liberale est opus, at quæstus causâ servile est.

Non esse opera servilia docere, scribere &c. licèt fiant ob lucrũ, multiplici ratione probatur.

264 Dicendum nihilominus est, docere, scribere, & alias actiones *ex se* liberales, estò fiant ob mercedem, & stipendium, minimè serviles fieri, nec contra præceptum servandi festa esse. Et movemur *primò*: Quia intentio operantis est extrinseca operi: ergo non variat intrinsece opus: ergo si opus *ex se* liberale est, nequit fieri servile, etsi ob lucri intentione fiat. ¶ *Secundò*: Sicut docere *ex se* opus liberale est, sic est servile agros colere; sed agros colere, ex intentione operantis nequit fieri liberale: ergo nec ex intentione operantis valet fieri servile, quod *ex se* liberale est. ¶ *Tertiò*: Ecclesia non prohibet operari propter mercedem in die festo, nisi inquantùm prohibet opus: ergo si non prohibet in die festo opus inquantùm tale, nec illud prohibebit, quòd fiat hac, vel illa intentione, gratis, aut ex mercede; quia de hoc nihil curat: ergo si opus *ex se* est liberale, non prohibebit illud, etsi ob mercedem fiat. Et similiter licèt opus aliàs sit servile, & de se prohibitum, si adsit causa illud in die festo permittendi, quamvis ob mercedem fiat illud, nec est prohibitum, nec festum violat. ¶ *Vltimò*: Quia si vera esset contraria sententia, sequeretur esse servilia cantare, & musica instrumenta ob lucrum diebus festivis pulsare: sed hoc esse falsum clarè videmus; cùm in Ecclesijs hæc à ministris non aliter fiant nisi ob lucrum & mercedem, nec facilè invenirentur, qui prædicta gratis facerent; & sic Ecclesia his ministris, & eorum ministerio privaretur, si violaretur festum, ex quo ob lucrum cantarent, aut pulsarent: ergo tenendum est, tam hæc, quàm alia opera liberalia, licèt ob lucrum fiant, minime servilia reddi.

Nostræ sententię Patroni referuntur.

265 Hanc nostram sententiam docent Caietanus 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. & *in Sum.* verb. *Festorum violatio*, Sotus *lib.* 2. *de Iustitia, quæst.* 4. *art.* 4. Navarrus *in Manual. cap.* 13. & in cap. *Ieiunia, de Consecrat. dist.* 3. *dicto* 37. Sayrus *in Clavi Reg. lib.* 7. *capit.* 2. *numer.* 13. Lopez *in Instruct.* 1. *part. cap.* 25. Suarez *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 6. Sanchez *in Consil. lib.* 5. *cap.* 2. *dub.* 8. Barbosa *tom.* 1. *Collect. Doct. in lib.* 2. *Decretal. tit.* 9. *de Ferijs*, cap. *Licet*, *num.* 4. *pag. mihi*, 407. Fagundez *de Ecclesf. præcept. lib.* 1. *cap.* 10. *numer.* 3. Palaus *tom.* 2. *tract.* 9. *disp. vnic. punct.* 5. *num.* 3. Leander *part.* 3. *tract.* 1. *disp.* 4. *quæst.* 5. 6. & 7. Sed pro omnibus sufficit Divus Thomas 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. *ad* 3. vbi sic ait: *Similiter nullius spiritualis actus exercitium est contra observantiam sabbathi: putà si quis doceat verbo, vel scripto. Vnde* num. 28. *dicit Glossa, quòd fabri, & huiusmodi artifices otiantur in die sabbathi: Lector autem divinæ legis, vel Doctor ab opere suo non desinit.* Et certum est, Divum Thomam non solùm loqui de Doctoribus, qui gratis docent, sed potius de his, qui ex officio ad hoc tenentur, qui vtique non gratis, sed ob mercedem doctrinam publicè tradunt.

Respondetur ad argumenta Abulensis.

266 Ex quibus non obscurè constat ad argumenta sententiæ contrariæ. Nam ad primum iam diximus, quòd opus *ex se* liberum nequit servile effici, ex quo ob stipendium fiat; cùm intentio sit operi quid extrinsecum. ¶ Ad secundum, Respondetur, quòd, dummodò prius Sacrum audiatur, studium per totum diem non aufert festivitatis quietem: Quia hęc quies est ab operibus servilibus, quæ mentem valde à divinis distrahunt, non autem à liberis, quæ cùm spirituales sint, potius mentem ad Deum pertrahunt, vel saltem manuducunt. ¶ Ad tertium, Dic, quòd studium non impedit vacare Deo, prout in hoc præcepto iubetur: quia, audito Sacro, per quod vacatur Deo, potest quis reliquum tempus in studijs insumere. Ad id, quod additur de Cantoribus, Respondetur, quòd sive ob lucrum determinatum, sive ob indeterminatum Ecclesijs in his ministerijs inserviant etiam festivis diebus, nunquam dictæ actiones serviles sunt. Tum quia ex natura sua vt liberales apud omnes habentur. Tum etiam: quia communiter in cultum, & servitium Dei, vt ait Divus Thomas, fiunt. Tum denique: quoniam de materiali est, vt serviles fiant, quòd ob lucrum determinatum, aut indeterminatum exerceantur; cùm etiam apud contrarios ratio formalis servitutis sit, fieri ob lucrum, quod iuxta eos proprium servorum est.

Aliorum Doctorum argumenta solvũtur.

267 Ad quartum iam constat: Nam certum est, quòd operari ob lucrum non est servile, si alias opus *ex se* liberale est. Et sic videmus, quòd Principes, Duces, Magistri, Lectores, & Ecclesiæ ministri ob mercedem operantur, quia eorum opera *ex se* liberalia sunt. Quare talis distinctio operis servilis vana est. ¶ Ad quintum de piscatione, an sit actio servilis, est lis apud Doctores, de quo suprà num. 243. Ex quibus dicimus, quòd piscari (vtique retibus) est opus servile, vt non obscurè tradit cap. *Licèt de Ferijs*, cùm in diebus festis præcisè ob necessitatem permittat, vt patet ex sequentibus verbis dicti cap. *Indulgemus, vt liceat Parochianis vestris diebus Dominicis, & alijs festis* (prẹterquàm in maioribus anni solemnitatibus) *si baleciæ terræ se inclinaverint, eorum captioni, ingruente necessitate, intendere. Ita quòd post factam capturam Ecclesijs circumpositis, & Christi pauperibus congruam faciant portionem.* ¶ Ad vltimum, Dicimus, quòd operari ob mercedem, vt constat ex dictis, licèt efficiat opus mercenarium, non tamen servile. Et licèt daremus, quòd esset servile, tamen esset tantùm quoad modum, & non quoad substantiam operis. Ecclesia autem non prohibet modum operandi serviliter, sed opera *ex se* servilia. Vnde videmus, quòd si Princeps in vinea propria terram foderet die festo, illud violaret, estò ob mercedem non operaretur; quia Ecclesia substantiam, non modum operationis respicit.

Sunt qui teneant, transcriptionem esse opus servile.

268 Maior tamen difficultas inter Doctores est: An transcribere ex se sit opus servile? Diximus *ex se*, quia quod ob mercedem fiat, de materiali est, vt suprà vidimus, nec reddere illud servile valet. ¶ Affirmant Caietanus 2. 2. *q.* 122. *art.* 4. Navar. *in Manual. cap.* 13. *n.* 14. Azor 2. *p. lib.* 1. *cap.*

cap.27.quæst.5. Sanchez *lib.5.Consil.cap.2.dub.9.num.4.* & apud illum Sylvester verb. *Dominica, quæst.5.concl.5.* Margarita Confess. 3. *præcept.fol.70.* & Pedraza 3. *præcept.* Et moventur: Quia transcribere *ex se* opus mechanicum est, nec corporalis operis limen exit, vt ait Caietanus: ergo servile est. Antecedens constat, quia transcribere non est opus mentis, neque artis liberalis, sed idem valet, ac pingere characteres eo modo, quo in originali continentur: ergo &c. ¶ *Secundò*: Nam librum imprimere, absque dubio est opus servile, & mechanicum: sed transcribere est genus quoddam impressionis: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Libros illuminare servile est: ergo & transcribere. ¶ *Quartò*: Plures transcribunt, quæ minime percipiunt: sed transcribere hoc modo opus mentis, aut intellectus illustratio non est: ergo nec opus liberale. ¶ Quintò arguit Sanchez: Qui transcribit ob lucrum ex officio, non intendit aliquem finem liberum, aut spiritualem, sed tantùm corporalem sustentationis, sicut accidit in alijs officijs mechanicis: ergo transcribere opus servile moraliter iudicandum est.

Verius est appositum.

269 His non obstantibus, tenendum est, transcribere *ex se*, & quocumque fine fiat, esse opus liberale, & consequenter in die festo licitum. Et moventur *primò*: Quia transcribere *ex se* ordinatur ad mentem illuminandam: ergo est opus liberale. Patet consequentia: cùm non corpori, sed menti deserviat. ¶ *Secundò*: Loqui est opus liberale: ergo transcribere: cùm transcribere idem sit, ac proprios, vel alienos conceptus permanenter declarare. ¶ *Tertiò*: Transcribere est scribere, quod alter per scripturam mihi loquitur: sed hoc servile non est: ergo &c. Minor patet à paritate: Nam servile non est, ea scribere, quæ (v.g.) Magister verbo dictat: ergo nec scribere, quod dictat per suum scriptum; cùm, vt contrarij tenent, idem sit loqui verbo, aut scripto. *Tunc sic*: sed scribere, quod per suum scriptum Magister dictat, est propriè transcribere: ergo transcribere servile non est. Explicatur magis: Scribere quę Magister loquitur, etsi ea scribens non intelligat, est liberale opus, & non servile: ergo & transcribere eadem, etsi ea transcribens intellectu non comprehendat. ¶ *Quartò*: Scribere est opus liberale: ergo & transcribere. Patet consequentia: cùm solùm differant in eo, quòd scribere est exprimere conceptus aure auditos; & transcribere est exprimere eosdem conceptus oculis perceptos, quæ vtique differentia prorsus materialis est.

Ulterius probatur.

270 *Quintò*: Qui ex libro transcribit ea, quę in libro videt, servile opus non facit: ergo nec etiam qui ex Quaternione manuscripto aliqua transcribit. Quid enim ad hoc refert transcribere ex libro scripto, aut impresso? ¶ *Sextò*: Qui transcribit, intendendo propriam mentis vtilitatem, iuxta adversarios, liberale opus facit: ergo idem dicendum est de eo, qui vel ob lucrum, vel sine proprię mentis profectu trascribit. Patet consequentia: Quia opus liberale non attenditur ex fine operantis, sed ex fine operis: ergo si opus *ex se* est ordinatum ad mentis profectum, estò id non intendat operans, non ideò servile erit: sed transcribere ex se ordinatur ad mentis profectum: ergo liberale erit, quocumque fine extrinseco ab operante fiat. Ita docent Suarez *tom.1. de Relig. lib.2.cap.25.num.1.* Medina *in Instruct.lib.1.cap.14.§.8.* Ludovicus Lopez *in Instruct.cap.52.* Sayrus *lib.7.cap.2.num.14. & 15.* Saà verb. *Festum*, Palaus *tract.9. disp.vnic. punct.5. n.4.* Trullench *lib.3.Decal.cap.1.dub.8.num.5.* Fagundez *lib.1.de Eccles. præcept. cap.1. num.6.* Bonacin. *de Tertio præcept. disp.5.quæst.vnic. punct.2.num.25.* Barbosa *lib.2. Decretal. tit.9. de Ferijs, cap. Licet, num.4. pag.407.* Diana 1.*part.tract.15. resol.35.* Rodriguez *in Sum.tom.3. cap.168. num.3.* Layman *lib.4.tract.7. cap.2. num.3.* Leander *tract.1. disp.4.quæst.12. & 13.* Villalobos 2.*part. tract.32. diffic.2. num.4.* & Bassæus *num.8. vers. Transcribere.*

271 Ad primum argumentum constat ex dictis. Etenim transcribere *ex se* ordinatur ad intellectum illuminandum, quin præcisè habeat, vt pingere, exprimere ad vnguem exemplaria; imò potius diverso, & pulchriori stylo, seu litteris in modo, & forma scribendi solet amanuensis transcribere, quòd in exemplari est. Et ideo finis transcribentis non est imitari litteras exemplaris, sed conceptus proprię, aut alienæ mentis taliter signo sensibili exprimere, vt possint intellectum instruere, & illuminare: quare imitatur exemplar non materialiter quoad litteras, sed formaliter quoad signa conceptuum; at pingere finis est solùm imitari exemplar, & sic est diversitas inter pingere, ac transcribere. ¶ Ad secundum, negatur minor: Quia omnes actiones imprimendi serviles sunt, secùs verò transcribendi. Etenim ad impressionem primò concurrit confectio litterarum per infusionem metalli liquefacti, quod valdè servile est; cùm terminetur in illo corporali artefacto. Secundò est compositio, & ordinatio litterarum; quæ actio etiam mechanica est: Tum quia ex se non est manifestativa conceptuum, sed solùm extrinsecè ei advenit, quòd eos manifestet; posset enim dari similis compositio characterum, quin manifestarent conceptus, si vel non essent inter se coordinati, vel eis figura deesset, aut esset abolita. Tum etiam: quia in ea compositione non formantur litterę, sicut in transcriptione, nec fit per modum loquutionis, aut mentis expressionis, sicut in scriptione, aut transcriptione: ergo *ex se* opus servile est litterarum compositio. Tertiò concurrit litteras compositas in papyro imprimere; quæ actio prorsus materialis est, sicut impressio sigilli in cera: ergo omnes actiones in impressione concurrentes serviles sunt. Et sic apud omnes ars imprimendi mechanica habetur: cùm ergo econtra transcriptionis actio *ex se* liberalis sit, vt suprà vidimus, absque dubio ex impressione ad transcriptionem nullum efformari valet efficax argumentum.

Primo, & secundo argumento fit satis.

272 Ad tertium, Respondetur, quòd illuminare est idem ac pingere. Vnde, vt in primo argumento vidimus, nulla est ex eo paritas ad transcriptionem. ¶ Ad quartum, Dicitur, quòd si fortè transcribens non intelligit, quæ scribit, hoc de materiali, & peraccidens est; & ideo non tollit, quominus transcriptio actio *ex se* liberalis sit, cùm per se mentis, & intellectus sit illuminativa. ¶ Ad quintum, Respondetur, quòd etsi transcribens ex officio non intendat propriæ mentis illustrationem, sed vnicè sustentationem corporalem, sicut alij officiales mechanici; attamen hoc non efficit, quòd transcriptio sit opus servile: Quia

Reliquis argumentis respondetur.

Quia talis finis mercenarius est finis operantis, & non finis operis: finis verò operantis, vt ex dictis suprà constat, non reddit servile opus, quod est liberale ex fine operis, qualis est transcriptio.

Quædam inferuntur ex dictis.

273 Ex duplici conclusione præcedenti infertur (*primò*) licere Theologo, Medico, Iurisperito in die festo studere, & scribere lectiones prælegendas, & conciones ad populum habendas, etiam si ad hoc dato pretio amanuensi vtatur: quia sunt actiones spirituales, & in eis adiuvare est licitum. ¶ Secundò infertur, posse in die festo Causidicos persè, vel per ministrum scribere iuris informationes, supplicationes, scripturas, & alia huiusmodi. Item Procuratores, & Relatores possunt in compendium redigere: quia hoc est necessarius labor ad Iudicem de veritate instruendum, & debite litem coram Senatoribus referendum. ¶ Tertiò infertur, posse eisdem diebus Pædotrivas, seu puerorum Magistros facere exemplaria, vt pueri scribere discant, etiam pretium pro eis accipiendo: quia hæc omnia ad doctrinam ordinantur. ¶ Quartò infertur, posse Tabelliones, & eorum ministros in die festo transcribere scripturas, processus, & privilegia, etiam pretio accepto: quia actio liberalis est, & pretio servilis non redditur. ¶ Quintò infertur, non violare festum Archimagistros, qui in charta, quomodò ædificandum sit, advmbrant, & describunt: quia est opus doctrinæ ad instruendum ordinatum. ¶ Sextò infertur, non peccare, qui in die festo rationem faciunt (hispanè *toman quentas*) Quia actio reddendi rationem rei datæ, & acceptę fit per scriptionem, aut transcriptionem dati, & accepti: sed istæ actiones liberales sunt: ergo &c. Vnde id erit licitum, etsi ex officio id faciant, & pretio sibi dato: quia nec officium, nec pretium opus *ex se* liberale reddit servile. Et idem dicendum est de his, qui ex officio, aut pretio partitiones (hispanè *Partijas*) faciunt; cùm in eis eadem ac in præcedentibus vrgeat ratio. Dicta in hoc numero communiter docent Doctores pro duplici conclusione stabilita relati.

PUNCTUM XIII.

De Mercatu, & Placito, seu Iudicio Forensi ab Ecclesia in diebus festis prohibitis.

Quid agendũ sit in hoc pũcto, declaratur.

274 PUnctum præsens antecedenti annectimus, quia actiones, de quibus in eo acturi sumus, *ex se* liberales sunt. Cæterum, quia specialiter in Iure Canonico diebus festis eas prohibitas invenimus, ideò illas recensere, ac exponere ad huius doctrinæ complementum, necessarium duximus. Claritatis tamen gratia punctum in triplicem paragraphum secabimus: In quorum primo de Mercatu, & illi annexis agemus: in secundo verò de Placito, seu in Iudicio Forensi tractabimus: in tertio denique de Iudicum sententia, & de causis, ob quas hæ actiones licitè in festo exerceri possunt, differemus.

*** *** ***

---

§. I.

Quid nomine Mercati in die festo prohibeatur.

Iure tàm Canonico, quàm Civili, diebus festis prohibitus est Mercatus.

275 QUia, quæ in hoc puncto dicenda sunt, vnicè ex decisionibus Iuris Canonici pendent, ideo ante omnia eius verba transcribere oportet. In cap. ergo *Omnes, de Ferijs, titul. 9.* sic dicitur: *Omnes dies Dominicos à vespera in vesperam cum omni veneratione decernimus observari, & ab omni illicito opere abstinere: vt in eis mercatum minimè fiat, neque placitum; neque aliquis ad mortem, vel ad pœnam iudicetur, nec sacramenta (nisi pro pace, vel alia necessitate) præstentur.* Et in eodem titulo cap. *Conquestus* ait Gregorius IX. *Debet tamen iudicialis strepitus diebus conquiescere feriatis, qui ob reverentiam Dei noscuntur esse statuti.* Ex quibus verbis constat, quatuor esse ab Ecclesia diebus festis prohibita, scilicet Mercatum, Placitum, sive sententiam mortis, sive alterius pœnę civilis, & Sacramentum, hoc est, vt ait Glossa, iuramentum in iudicio interpositum. Idipsum prohibet Concilium Matisconense 2. cap. 1. dicens: *Nullus vestrum litium fomitibus vacet, nullus causarum actiones exerceat.* ¶ Consonat verò hęc prohibitio cum Iuri Civili antiquo, tum novo. Nam refert Cicero *lib. 1. de Divin. & lib. 2. de Legib.* iuxta leg. 12. Tabulæ, quòd *Ferijs iurgia amoventur.* Et ideo vôce præconis denunciabatur forensium negotiorum, iurgiorum, & litium vacatio; & si quis præcepti negligens inveniretur, graviter mulctabatur. Similiter in leg. penult. ff. *de Ferijs*, dicitur: *Ferias dare vacationem à forensibus negotijs.* Sub quibus verbis omnes actiones, quæ in foro communiter fiunt, comprehenduntur. Ratio verò, quare dictę actiones ab vtroque Iure prohibentur, iustissima est: interdicuntur enim ob vitanda iurgia, dissensiones, distractionem à divinis, & inductionem ad peccandum: quia hęc omnia communiter dictæ actiones secum afferunt, & absque dubio valde impediunt, ne mens humana divinis totaliter inhæreat, qualiter in festis præcipitur, & per vacationem ab omni opere Legislator Divinus, & humanus intendit. Præter has actiones liberales non inveniuntur aliæ specialiter in diebus festis prohibitæ, ac proinde de his vnicè in pręsenti puncto disserendum est.

Mercatus, & Nundinę ex consuetudine diebus festis licent.

276 Primum ergo opus, quod in dictis textibus prohibetur, est *Mercatus.* Et sub hoc nomine, vt docent communiter Doctores, non solùm Nundinæ, quæ semel, aut bis in anno fieri solent, intelliguntur; verùm etiam quæ celebrantur semel in vnaquaque hebdomada die determinato, quæ vulgò *Mercati* dicuntur. Sed licèt ex Iure Communi hęc ita sint, nihilominus consuetudine iam introductum ferè in toto orbe terrarum est, quòd tam Nundinæ, quàm Mercatus in diebus festis fiant. Quapropter, vbi talis consuetudo introducta est, licitè celebrantur; at verò vbi introducta non est, illicitæ sunt. Quòd verò consuetudo honestare possit celebrare Nundinas, & Mercatus, facilè suadetur: Quia tota hęc festorum observatio est de lege humana: sed hæc per

per consuetudinem derogari valet, vt constat: ergo & festorum observatio quoad præceptum saltem abstinendi à nundinis. ¶ Nec deest rationabilis causa, vt nundinæ, & mercatus diebus festis fiant. Nam primò permittuntur, vt commodiùs ex vicinis locis ad eos accedant ad emendum, & vendendum, ad quod conducit, quòd fixum, & immutabilem diem habeant: si enim ob dies festos mutarentur, nec vendentes, nec ementes accederent, & sic bonum Reipublicæ detrimentum pateretur. Secundò: quia sic meliùs rustici, & pauperes, qui non possunt in profestis operas suas deserere, nundinas in festis adire valent. Tertiò: quia die festo solet pietatis causa multitudo ad dictum locum concurrere, & ne cogatur illuc reverti, aut cum magno dispendio detineri, nundinę in die festo designantur: ergo ob hæc motiva rationabilis, & legitima est consuetudo introducta celebrandi diebus festis nundinas, & mercatus.

Quędam obiectio, & eius solutio.

277 Nec refert, si dicas cum Hostiensi, & Abbate in cap. 1. *de Ferijs*, nullam rationabilem consuetudinem honestare posse in festis nundinas, & mercatus celebrare: quia vendere, & mercari sunt actiones, quæ communitèr ad peccatum pertrahunt, valdequè mentem à divinis distrahunt. ¶ Hæc (inquam) non referunt (*primò*) quia si ex eo, quòd hæ actiones obnoxiæ peccatis sint, illicitę diebus festis essent, etiam alijs diebus profestis honestari non possent: ergo si diebus profestis licent, etiam ex se diebus festis honestæ erunt. ¶ *Secundò*: Quia attendere ad divina diebus festis, licèt sit motivum Legislatoris festa observare præcipientis, tamen non facit materiam legis adeò necessariam, vt contra eam consuetudo prævalere non possit: ergo vbi adest iam introducta consuetudo, videntibus, & permittentibus ecclesiasticis Prælatis, poterunt nundinæ, & mercatus diebus festis celebrari.

Duo notantur.

278 Nota verò *primò*, quòd licèt in mercatibus, seu nundinis menstruis, aut hebdomadarijs non videatur ita vniversalitèr prævaluisse consuetudo, quia facilè transferri possunt in diem sequentem, sive antecedentem profestum; tamen si adsit iam introducta consuetudo, diebus festis has nundinas celebrandi, absque dubio eas honestavit; cùm eadem ratio in vtrisque nundinis anniculis, & hebdomadarijs, aut menstruis clarè vrgeat. Vnde videmus ex hac consuetudine Peñarandæ, & Salmanticæ mercatus die Iovis etiam Ascensionis, & Corporis Christi absque scrupulo celebrari, vt anteà notavit Sanchez loco infrà citando. ¶ Nota *secundò*, nunquam posse dictam consuetudinem ita introduci, vt Missa absquè aliqua speciali necessitate licitè ob nundinas omitti valeat: quia hoc iam esset tollere diem festum, prout ab Ecclesia est institutum, cui essentialitèr Missæ auditio connectitur. Dicta tenent Caietanus 2.2. *quæst.* 122. *art.* 4. Navarrus *in Summ. cap.* 13. *num.* 8 Sotus *lib. 2. de Iustitia, quæst.* 4. *art.* 4. *ad* 3. Sayrus *in Clavi Reg. lib.* 7. *cap.* 2. *n.* 18. Sylvester verb. *Dominica, num.* 4. Villalobos *tom.* 2. *tract.* 22. *difffic.* 3. *num.* 2. Suarez *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 29. *à num.* 2. *ad* 6. Bonacina *disp.* 5. *in* 3. *Decal. precept. punct.* 2. *num.* 9. Toletus *lib.* 4. *cap.* 24. *num.* 4. Azor *tom.* 2. *Instit. lib.* 1. *cap.* 27. *quæst.* 10. Palaus *tract.* 9. *disp. vnic. punct.* 6. *num.* 5. Fagundez *lib.* 1. *cap.* 12. *à num.* 4. Sanchez *in Consil. lib.* 5. *cap.* 2. *dub.* 25. plurimos referens, Bassæus verb. *Festum*, 2. *n.* 15. Layman *lib.* 4. *tr.* 7. *cap.* 2. *n.* 6. Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 1. *dub.* 9. *n.* 2. & alij apud ipsos.

Emptiones, & venditiones diebus festis illicitæ sunt, nisi adsit vendendi, & emendi consuetudo.

279 Rogabis hìc *primò*: An sub nomine *Mercatus* intelligantur emptiones, & venditiones, quæ singulis diebus, præsentibus mercibus, apertisque ianuis celebrantur? ¶ Ad hanc quæstionem affirmativè respondetur; & ideo peccant mortaliter, qui notabilem diei festi partem in his emptionibus consumunt. Et ratio est: Quia exercere servilia per notabilem diei festi partem apud omnes mortale est; sed emere, & vendere tanquam opera servilia reputantur, & vt talia prohibentur à Iure Canonico: ergo ea exercere per notabilem diei festi partem mortale est. Sic Sylvester verb. *Dominica, quæst.* 5. *concl.* 2. Sanchez *lib.* 5. *Consil. cap.* 2. *dub.* 25. *num.* 3. Fagundez *lib.* 1. *cap.* 12. *num.* 8. Leander *de Observat. Fest. tract.* 1. *disp.* 5. *quæst.* 5. Hurtado *de Iustit. & Iure, disp.* 2. *de Empt. & vendit. diffic.* 17. ¶ Cæterùm licèt Fagundez affirmet, hanc prohibitionem esse in viridi observantia, & in hac Salmantina Civitate sit nunc sub excommunicatione prohibitum; tamen vbi fuerit consuetudo legitimè introducta vendendi, & emendi diebus festis, vt ait Sanchez, excusabit à peccato: Cùm talis prohibitio sit de iure humano, contra quam prævalere potest legitima consuetudo.

In festo licet vendere esculenta, & poculenta.

280 Nota verò, quòd communitèr ab hac generali conclusione aliquos casus Doctores excipiunt. Nam primò in die festo licet vendere, & emere vinum, carnes, fructus, & alia, quæ pro vsu, & victu sunt necessaria: Quia vel hæc nunquam Ecclesia prohibere intendit; vel, si fuerunt aliquando prohibita, vsu iam & consuetudine honestantur. Quod verum est, licèt dicta esculenta, aut poculenta ad gulositatem vendantur: quia quod vni est gulositas, alteri solet esse necessitas. Ex quo infertur, quòd ea, quę hìc diximus posse die festo vendi, licent etiam die festo asportari mulis onustis ad locum, vbi vendenda sunt. Sic Caietanus *in Summa*, verb. *Festorum violatio*; & 2.2. *quæst.* 122. *art.* 4. Navarrus *cap.* 13. *num.* 6. Sanchez *num.* 9. Bonacina *num.* 10. Fagund. *num.* 8. Trullench *num.* 2. Leand. *quæst.* 7. Graffis *lib.* 2. *Decis. cap.* 34. *num.* 20. & alij. Vnde excusantur à peccato Tabernarij, Arrocopi, Lanij, Pizicarroli, Stabularij, & similes vendentes vinum, carnes, artocreates, olera; dummodò ea non vendant tempore, vel hora ab Episcopo prohitis.

Non violat festum vendere calceos, & vestes.

281 Secundò licet in festo vendere calceos. Et ratio est: Quia, vt ait Sanchez *num.* 15. est executoria à Regibus D. Ferdinando, & D. Elisabeth anno 1518. concessa, vbi, ob inveteratam consuetudinem in Regnis Castellæ, & Beticæ, ex consensu Iudicis ecclesiastici, & sæcularis declaratur, licitè posse calceos diebus festis vendi, dummodò fiat extra tempus, quo Missa dicitur, & vna ex duabus ianuis clausa. Et idem refert ex Synodo Granatensi coacta anno 1571. *lib.* 2. *tit. de Ferijs*. Tum etiam: Quia hæc Reipublicę necessaria sunt, & aliàs rustici non possunt commodè alijs diebus ad vrbes, ad emendos calceos, venire, quin cum magno detrimento suas operas deserant. Tum denique: quia venditio, & præparatio calceorum modico tempore

pore fiunt. Sic tenent Navarrus *lib. 2. Consil. tit. de Ferijs*, *consil.* 1. vers. *Sutores*, & vers. *Ad secundum*, Fagundez *cap. 12. cit. num.* 8. Palaus *tr. 9. disp. unic. punct. 6. num.* 5. Azor *tom. 2. lib. 1. cap. 27. quæst.* 10. Rodrig. *in Sum. 1. part. cap. 21. num.* 4. Qui omnes eandem conclusionem extendunt ad Sartores, & Sacinatores, seu novas, aut veteres vestes vendentes, & alios similes officiales. Et ratio est: Quia necessitas, temporis parvitas, & agricolarum vtilitas eos communiter à peccato excusant.

Candelas, & bona sub hasta die festo vendere, non est prohibitũ.

282 Tertiò non peccat, qui vendit candelas, & alias similes res, in quibus de pretio non est conveniendum, quia vel iam æstimata sunt, vel citò æstimatio fit. Et ratio est: quia in his parum temporis consumitur. Sic Navarr. *in Summ. cap. 13. num.* 8. Angelus verb. *Feriæ, num.* 3. Sylvester verb. *Dominica, quæst. 5. conclus.* 2. Sanchez *dub. 25. cit. num.* 16. Leander *quæst.* 13. *disp.* 5. *alleg.* Et idem dicendum est de venditione bonorum defuncti voce præconis: quia talis venditio sub hasta ex consuetudine à Prælatis toleratur; nam alijs diebus emptores non comparent, & sic vilissimè res venderentur. Ita Sanchez *num.* 12. Leander *q.* 8. Fagund. *cap. 12. numer.* 8.

Quando venditio fit solis verbis, licita est in festo.

283 Quartò licitum est die festo vendere, solis verbis, & confabulatione contrahendo, estò in hoc multum temporis impendatur: quia sic habet timoratorum consuetudo, qui solent consumere totum diei festi vesper in vendenda domo, equo, bobe, & inconveniendo de pretio, quin in hoc eos aliquis scrupulus pungat, nec à Prælatis puniantur. Et ratio est: Quia præsentia domus, aut equi non est, quæ ab Ecclesia prohibetur in vendendis rebus, vt suprà diximus, sed solùm publicitas officinarum, in quibus præsentes merces venduntur, quia hoc iam causaret scandalum: ergo alia venditio, estò sit præsens merces, non tamen in publica officina, licita in festo est. Quare optimè ait Sanchez *num.* 17. posse cives ad oppida die festo progredi ad emendum triticum, etsi tota dies consumatur in quærendo illud, & de pretio conveniendo. Illicitum tamen erit, illud mensurare, & mulis imponere, quando notabilis diei pars in hoc consumitur: quia hæ actiones serviles sunt. Sic Navarr. Sylvest. *locis allegatis*; Fagund. *n.* 8. Palaus *n.* 5.

Locationes, & conductiones honestè fiunt in festis.

284 Rogabis *secundò*: An nomine *Mercati* intelligantur prohibitæ aliæ negotiationes, vt locationes, conductiones, & similes contractus? ¶ Affirmant Angelus verb. *Feriæ, num.* 20. Sylvest. verb. *Dominica, quæst. 5. conclus.* 2. Tabiena *num.* 29. apud Sanchez *dub.* 26. Et solùm excusant conducentes operarios, si alijs diebus inveniri nequeunt: & similiter, quod pluris est, excusant (quasi indigerent excusatione) exigentes diebus festis debita à debitoribus, si alijs diebus eos invenire non valeant. ¶ Sed probabilius negant Azor 2. *part. lib. 1. cap. 27. quæst.* 10. Sanch. *lib. 5. Consil. cap. 2. dub. 26. num.* 3. Palaus *tract. 9. disp. vnic. punct. 6. num.* 5. Trullench *lib. 3. Decal. cap. 1. dub. 9. num.* 2. & Leand. *disp. 5. cit. quæst.* 10. probantque *primò*: Quia sic tenet communis timoratorum, & Sapientium consuetudo: Passim enim videmus, reditus Cathedralium, Universitatum, & Beneficiorum ecclesiasticorum, necnon particularium domos, & hæreditates in diebus festis locari, & in hoc communiter totum vesper insumi, quin suspicetur aliquis, se in hoc festum violare: ergo saltem ex consuetudine hæc licent. ¶ *Secundò*: Nam si diebus profestis fieret locatio, nulli, aut pauci conductores adessent, & sic bona, & reditus Ecclesiarum vilescereut, & notabiliter minuerentur: ergo licitè ob hanc causam diebus festivis locantur. ¶ *Tertiò*: Quia irrationale est asserere, quòd debita exigere est opus servile, seu contra festi observantiam, cùm hoc solis verbis fiat: ergo id diebus festis licet. Et sic possunt fideles adire oppida, cursare domos, exigendo nummos, gallinas, & alias res minutas, imò & triticum, etsi tunc mensurandum sit: Quia communiter alijs diebus rustici absque jactura non modica operum suorum inveniri in locis non possunt: Et ideo ob hæc incommoda vitanda, si parva fuerit tritici quantitas, mensurari die festo poterit. Videantur Sanch. *num.* 3. Azor *cap. 27. cit. quæst.* 11. Trullench *lib. 3. Decal. dub. 9. num.* 4.

Pij V. & S. Rit. Congr. decreta circa festorum observationem per abstinentiam à Nundinis, Ferijs, & Mercatu.

285 Nec contra hoc facit decretum Pij V. quod habetur tom. 2. Bullarij Cherubini, pag. 135. constit. 5. quę incipit *Cùm primum*, edita die 1. Aprilis 1566. cuius tenor in §. 7. dictæ bullę sic est: *Mandamus, vt omnes dies Dominici, & præcipuè in honorem Dei, B. Mariæ Virginis, Sanctorum Apostolorum feriati, cum omni veneratione observentur; & omnes in diebus præfatis Ecclesias frequententur, divinis officijs devotè intendant, ab omni illicito, & servili opere abstineant, Mercatus non fiant, profanæ negotiationes, & iudiciorum strepitus conquiescant. Qui verò diebus præfatis opus aliquod illicitum fecisse deprehensus fuerit, præter divinam vltionem, & amissionem animalium, quibus ad vecturam vtetur, etiam graves pœnas incurret arbitrio nostro, seu Vicarij nostri in Vrbe. In alijs autem locis arbitrio Ordinariorum.* Et posteà id extendit ad illas etiam festivitates, quæ iuxta consuetudinem locorum solemniter celebrari consueverunt. Hæc ergo non obstant: Quia tale decretum maiorem vim non habet, quàm decreta suprà ex Iure Canonico relata, quæ derogata sunt contraria consuetudine. ¶ Nec similiter nostras assertiones impugnat, ob eandem rationem, quædam S. Rit. Congregationis declaratio relata ab Stephano Gratian. Marchiæ *decis.* 71. & ex illo à Barbosa *tom. 1. Collect. Doct. in lib. 2. Decretal. de Ferijs, tit. 9.* cap. *Omnes dies, num. 5. pag.* 405. sub his verbis scripta: *Præceptum de Dominicis, & festis diebus sanctificandis, & observandis sub prætextu Mercatuum, Nundinarum, Feriarum, nullatenus esse violandum.* Hæc, inquam, declaratio non obstat: Quia cùm Sacra Rit. Congregatio totam vim à summi Pontificis auctoritate ebibat, si contra Pontificum decreta consuetudo prævalere potest, quantò magis contra S. Rit. Congregationis decisiones.

Aliæ decreti S. Congregationis Rit. decisiones.

286 Cæterùm, quia nonnulla alia affert dictum S. Congregationis decretum, quæ hucvsque dicta, & decissa confirmant, ea hic intexere, vt maior nostris decissionibus vis addatur, duximus opportunum *Cæterùm his diebus* (prosequitur dicta Sacræ Rit. Congregationis declaratio) *licere agasonibus, ac alijs iumentorum vectoribus, seu mercium conductoribus, baiulis, & alijs huiusmodi servientibus, ac ministris sarcinas,*

nas, & onera Nundinarum causa exonerare, & deponere, inceptumque iter (Missa tamen prius audita) transeundo prosequi, & continuare: non autem debere sarcinas componere, & iumenta onerare ad iter de novo incipiendum. Neque mercatoribus, aut alijs civibus, & viatoribus his diebus, etiam clausis apotbecis, merces vendere, emere, aut asportare licere, nisi tantùm ad victum necessaria, aut alia minuscula, & modici momenti opera iam confiata, & elaborata pro transeuntium hospitum, advenarum, & exterorum urgenti, & præsentanea necessitate, & opportunitate. In quo partes erunt Episcopi propositis edictis providere, vt imprimis hi festi dies debita observatione colantur, simulque populorum confluentium necessitatibus, quantùm sine divina offensione fieri potest, consulatur. Quoad iudicia autem, quæ Dominicis, & festis silere debent: id observari poterit, quòd iure communi permittitur in quibusdam vrgentibus casibus, qui moram, & dilationem non patiuntur. In quibus, & alijs iurisdictionem Consulum nundinis præpositorum concernentibus, constitutiones, & summorum Pontificum, si quæ habent privilegia, & allegatum Breve fœlic. record. Pij V. servanda esse statuit. Hucusque dicta declaratio, & in qua suprà stabilita non levem confirmationem accipiunt: Cùm hæ decisiones à Doctissimis, & gravissimis viris emanent.

---

§. II.

De Placito, *& de his, quæ sub eius nomine in die festo illicita sunt.*

Quid nomine *Placiti* sit prohibitũ declaratur.

287 SEcundum opus, quod in allegatis textibus fieri die festo prohibetur est Placitum, vt patet ex illis verbis: *In eis Mercatus minimè fiat, nec Placitum, neque aliquis ad mortem, vel ad pœnam iudicetur, nec sacramenta* (nisi pro pace, vel alia necessitate) *præstentur.* Sub quo nomine, vt docet Barbosa *tom. 3. Collect. Doct. in lib. 2. Decretal.* cap. *Omnes, de Ferijs, num. 6. pag.* 405. quælibet lis, iurgium, & causa forensis intelligitur. Vel, vt in cap. *Conquestus, de Ferijs*, ait Gregorius IX. omnis iudicialis strepitus prohibetur, vt constat ex illis verbis: *Debet tamen iudicialis strepitus diebus conquiescere feriatis, qui ob reverentiam Dei noscuntur stabiliti.* Et in eodem cap. paulò infrà: *Quibus vtique solemnibus ferijs* (nisi necessitas vrgeat, vel pietas suadeat) *absque adeò convenit ab huiusmodi abstinere, vt consentientibus etiam partibus, nec processus habitus teneat, nec sententia, quam contigit diebus huiusmodi promulgari.* Vnde communiter inferunt Doctores, quòd omnes actiones ad iudicium pertinentes, sive sit in causa criminali, sive civili, in his textibus prohibentur. Cùm ergo actiones ad iudicium specialiter attinentes sint citatio partis, formatio processus, seu causæ cognitio, & sententiæ prolatio; ideo sub dicta sacrorum canonum prohibitione hæ actiones comprehenduntur. Sed quia de eis nonnullas quæstiones Doctores commovent, ideò sigillatim de illis in præsenti agendum est, & selectiores resolvendæ.

288 Primus actus iudicij est citatio partis, circa quod inquiritur: An huiusmodi citatio absque necessitate, aut pietatis causa, in die festo facta non solùm sit illicita, verùm etiam nulla? ¶ Non quærit quæstio de citatione, quando adest necessitas, aut pietas vrget, quia tunc, vt supponitur in allegato textu, non solùm partis citatio, verùm & alij iudicialis strepitus sunt liciti. Quapropter tempore belli, si necessitas, aut Reipublicæ pax vrgeat, potest ferri sententia: & similiter die festo contra furem insignem potest sententia capitis ferri, & in patibulo suspendi, si timeatur eius fuga, aut evasio: & etiam in causis pauperum, & illorum, qui sunt in vincula detrusi, licitè possunt testes excipi, & actus forenses confici. Sic Navarr. *in Manual. cap. 13. num. 13. & 14.* Toletus *lib. 4. Sum. cap. 24. num. 5.* Maranta *6. part. Ordin. Iudicial.* vbi de actorum edit. fol. 431. col. 1. Et constat ex leg. *Dies, ff. de Ferijs*, leg. *Custodias, ff. de Publicat. iudic. &* leg. *Pronuntiarum*, Cod. *de Ferijs*, & ibi Bartholus, & Baldus. Quare difficultas versatur, quando nulla ex dictis causis adest.

Citatio in die festo valida, & licita est, si stat cum necessitate.

289 Ad quam, Dicendum est, quòd sive citatio sit facta in die festo, sive in die profesto, pro die tamen festo, non solum est illicita, verùm invalida. Et ratio primæ partis conclusionis est: Quia hæc citatio, si activè sumatur, est emanatio decreti ex parte Iudicis, seu decretum ipsum citationis; si verò passivè accipiatur, est intimatio decreti præcepti respectu rei: sed vtraque est invalida: ergo &c. Probatur minor: Nam inprimis citatio activè sumpta, seu decretum citationis, etsi sit in die profesto reo intimandum, est actus iurisdictionis contentiosæ ex cognitione processus, & causæ procedens: &, vt ait Abbas in cap. *Conquestus, de Ferijs*, continet quandam sententiam interlocutoriam: sed omnis processus, & strepitus iudicialis, necnon sententia in die festo lata, est nullum, vt patet ex illis verbis allegati textus: *Nec processus habitus teneat, nec sententia, quam contigit diebus huiusmodi promulgari*: Ergo citatio activè sumpta, seu decretum citationis in die festo emanatum, etsi in die profesto reo sit intimandum, est nullum. ¶ Deinde citatio passivè accepta, seu intimatio decreti Iudicis potest fieri dupliciter: vel ex vi decreti Iudicis, quia in ipso expressè præcipiebatur, in festo intimari; & sic est nulla ob assignatam rationem: nimirum quia est actus iurisdictionis contentiosæ, & ad strepitum iudicialem pertinens: Vel facta fuit intimatio in die festo peraccidèns ex ignorantia, aut malitia ministri; & hoc modo etiam est nulla: Quia in allegatis textibus præcipitur ob reverentiam festi quies ab omni strepitu iudiciali, & irritatur quidquid in contrarium actum fuerit: sed hæc intimatio est pars non modica strepitus iudicialis, & contra festi quietem: ergo hoc modo citatio facta non solùm illicita, verùm & nulla est. ¶ Nota tamen, quòd Iudicis decretum in hoc secundo casu validum manet: quia in se errorem non continet; & idò ex vi illius alio die poterit fieri prædicta partis citatio.

Citatio sine causa vrgenti in die festo facta, est illicita, & invalida.

290 Si verò citatio fit in die profesto pro die tamen festo, etiam est invalida: Quia directè est contra observantiam diei festi, cùm in eo Iudex præcipiat, vt pars compareat, quod prohibetur in cap. *Conquestus, de Ferijs.* ¶ Nec refert si cum

Citationem factam in die profesto, pro die tamen festo, esse etiam illicitam, & in-

invalidâ citatio ditur, & quidam obiectioni occurritur.

cum Panormitano, Antonio, & alijs Canonistis respondeas, quòd in dicto casu datur virtualiter duplex præceptum, vnum comparendi, & alterum comparendi tali die: & ideo licèt hoc sit nullum ex vi textus allegati, non tamen illud, & sic tenetur ad comparendum alio die. ¶ Ad hoc enim respondetur, tale præceptum non esse duplex, sed vnicum iubens distinctè die festo comparere: cùm ergo hoc præceptum nullum, & irritum sit, vt diximus, nullam obligationem comparendi alio die inducit.

Duo notatur, in quibus aliqui casus à doctrina generali excluduntur.

291 Notandum tamen est *primò*, quòd si decretum citationis præcipiat, quòd pars (v.g.) intra octo dies compareat, etsi intra eos aliquod festum incidat, est validum, & tenetur comparere intra terminum præfixum. Et ratio est: quia datur sufficiens mora, & terminus habilis ad comparendum, nec obligatur pars à Iudice, vt die festo compareat, sed tempore habili: ergo nulla ratio est, vt dictum decretum nullum sit. Et idem dicendum est, etsi vltimus dies termini præfixi sit dies festus: quin præveniri potest terminus vltimus: vel saltem (vt aliqui volunt) comparere die proximè sequenti valet. Dicta docent communiter Canonistæ. Et insuper Suarez *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 30. *n.* 3. Bonacina *disp.* 5. *cit. punct.* 2. *n.* 16, *&* 17. Azor *tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 27. *quæst.* 16. Fagundez *libr.* 1. *cap.* 13. *à numer.* 1. Palaus *tract.* 9. *disp. vnic. punct.* 7. *à num.* 1. Trullench *lib.* 3. *in Decalog. cap.* 1. *dub.* 9. *n.* 11. Filliucius *tract.* 27. *cap.* 10. *à num.* 191. Sanch. *tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 2. *dub.* 27. Angelus verb. *Feriæ*, Tabiena verb. *Citatio*. Ex quibus plures optimè advertunt, quòd dies festus, vt in eo sit nulla citatio, debet observari in loco, vbi reus citatur, etsi in loco Iudicis talis dies non observetur: ad distinctionem præcepti, & sententiæ, quæ, quia à Iudice procedunt, debent respicere diem festum loci, in quo eam Iudex promulgat. ¶ Notandum est *secundò* cum Barbosa *Collect. in lib.* 2. *Decretal.* cap. *Conquestus*, *tit.* 9. *pag.* 409. quòd licèt hucusque dicta vera sint, & communiter teneant Doctores relati, & alij, quos ipse lato calamo allegat, tamen limitanda est dicti textus conclusio in dispensationibus, collationibus Beneficiorum, transactionibus, & scripturis contractuum, in quibus ex generali consuetudine non procedit, & in actibus voluntariæ iurisdictionis: Pro qua limitatione plures refert.

Nequeunt testes die festo examinari, si tali die iuramentum sunt emissuri.

292 Secundus actus iudicij est processus formatio, circa quod inquirunt communiter Doctores: An in die festo possint testes examinari, etsi in die profesto iuraverint de veritate dicenda? ¶ Supponit quæstionis titulus, quòd testes, si in die festo emissuri sunt iuramentum, licitè examinari non possunt. Et ratio est evidens: *Tum*, quia in festis prohibetur in cap. *Omnes*, *de Ferijs*, quòd *Sacramenta* (hoc est iuramenta) *præstentur*, vt vidimus suprà §. 1. *n.* 275. sed testes examinari non valent, nisi præcedente iuramento de veritate dicenda: ergo ex allegato textu hoc illicitum est. *Tum etiam*: Quia examen testium est actus ad strepitum iudicialem attinens: sed omnis strepitus iudicialis in festo prohibetur ex allegato suprà *n.* 275. cap. *Conquestus*: ergo illicita prorsus est testium examinatio, si die festo excipiendum, & præstandum est iuramentum. Sic docent communiter Canonistæ, & Theologi infrà allegandi.

293 Quare difficultas est: An in die festo possint testes examinari præmisso iuramento die antecedenti profesto? ¶ Cui difficultati affirmativè respondent Glossa *in Clement. vnic. de Offic. Deleg.* verb. *Iudices*, Speculator, Ioannes Andræas, & alij Canonistæ, quos refert, & sequitur Abbas in dict. cap. 1. *de Ferijs*, prope finem, vbi concordare vult aliquorum Canonistarum sententias; & ideo docet, quòd estò talis testium depositio sit valida, non tamen est licita, etsi partes conveniant. Tenent etiam Maranta *de Ordine Iudic. part.* 6. *tit. Act. editio*, *num.* 40. Azor *part.* 2. *lib.* 1. *cap.* 27. *quæst.* 14. Villalobos *tom.* 2. *tr.* 32. *diffic.* 3. *num.* 3. & alij. Et moventur *primò*: Quia illud examen, præmisso die profesto iuramento, non est iudiciale, sed extra-iudiciale, & ideo fieri solet per merum executorem, nec persona Iudicis, necesse est, quòd ibi assistat: ergo illicitum, aut invalidum non est. ¶ *Secundò*: Quia prædictum examen testium retrotrahitur ad diem profesti, in quo emissum est iuramentum: ergo validum, & licitum est.

Sententia asserens testium examen licere in die festo, si iuramentum die profesto fiat.

294 Nihilominus dicendum est, nec licitè, nec validè posse in die festo testes examinari, etsi in die profesto emiserint iuramentum. Quæ conclusio suadetur *primò*: Quia retrotractio illa ficta est; cùm examen prædictum in festo reipsa fiat: nec facilè retrotractio admittenda est, quando nec iuri consonat, nec observationi festorum favet: ergo falsum est, dictum examen ob id in festo licere. ¶ *Secundò*: Nam iuramentum in die profesto elicitum, quando examinantur in festo testes, denuò renovatur, & confirmatur: sed iuramentum in die festo nullum est: ergo & eius renovatio, seu confirmatio. ¶ *Tertiò*: Actus ille eiusdem essentiæ est, si fiat in die festo, ac profesto: sed in die profesto factus ad strepitum iudicialem pertinet: ergo etiam ad eum pertinebit factus in die festo: sed quilibet actus ad strepitum iudicialem pertinens, iuxta allegatos textus, illicitus, & nullus est, nisi necessitas, aut pietas excuset: ergo tale examen, cùm nulla ex his causis excusatur, illicitum, & nullum est. ¶ *Quartò*: Omnis actus iudicialis, qui prohibetur à Iure Canonico in allegatis textibus, simul irritatur, vt patet ex suprà relatis verbis: ergo si, vt ait Panormitanus, dictum examen testium prohibetur in dictis textibus, simul dicendum est, ab eis irritari, & annullari. ¶ *Quintò*: Quia in leg. *Vt in die*, Cod. *de Ferijs*, præcipitur, vt in diebus feriatis lites quiescant, his verbis: *Taceat apparitio praconis, horrida vox sileat*: Sed lites non quiescunt, sed progrediuntur, si testes examinentur: ergo &c. ¶ *Præterà*: In dicta lege in die festo prohibetur omnis executio iudicij: *Et ne vlla quemquam vrgeat admonitio*; hoc est, obliget. Et infrà: *Sit ille dies à cognitione alienus*. Sed hæc omnia non observantur, si admittamus licere testium examen in festis exerceri: ergo &c. ¶ *Vltimò*: Panormitanus fatetur, testes non posse cogi ad respondendum: ergo quia nec possunt iuridicè interrogari: quippè, si iuridicè interrogarentur, tenerentur respondere; & actus ille consequentèr esset iudicialis, qualitèr à Iure Canonico prohibetur, & irritatur. Sic tenent Antonius in cap. *Omnes*, *de Ferijs*, apud Panormitanum, Suarez *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 30. *num.* 6. Bonacin. *disp.* 5. *de tertio Decalog. præcept. punct.* 2. *num.*

Contraria sententia, quia probabilior, admittitur, & multipliciter probatur.

num. 21. Palaus *tract.* 9. *disp. vnic. punct.* 7. *n.* 6. Fagundez *de quinto Eccles. præcept. lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 16. Filliuc. *tract.* 27. *cap.* 11. *quæst.* 7. *num.* 194. Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 1. *dub.* 9. *num.* 14. & alij.

Argumentis fit satis.

195 Vnde iam constat ad argumenta. Nam ad primum dicitur, quòd licèt dictum testium examen fieri posit per aliquam personam à Iudice deputatam, qui non sit propriè Iudex, sed merus executor: at, quia recipit testium depositionem ex auctoritate à Iudice accepta, talis depositio est actus iudicialis, ad forumque contentiosum pertinens. ¶ Ad secundum, Respondetur, retrotractionem illam esse absque fundamento confictam: tum quia in Iure nullum fundamentum habet: tum quia est contra pietatem, & religionem, quæ Deo ab Ecclesia in festis exhiberi præcipitur.

Sunt, qui asserunt, iuramentum, etiã pro re spirituali emissum violare festa.

296 Sed hìc rogant (*primò*) Doctores: An pro causis spiritualibus, v. g. matrimonialibus, & similibus, licitum sit, iuramentum in die festo emittere? ¶ Negant Suarez *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 30. *num.* 8. Palaus suprà relatus *n.* 7. Fagund. *cap.* 13. *n.* 13. Bonac. *n.* 20. Leand. *tract.* 1. *disp.* 5. *q.* 39. & Filliucius *tract.* 27. *cap.* 11. *num.* 195. Et moventur *primò*: Quia prohibitio in dict. cap. *Omnes, de Ferijs* est generalis ad omnia iudicia, & causas forenses: ergo comprehendit omnes causas, sive temporales, sive spirituales sint. ¶ *Secundò*: Quia auctoritas, & ratio D. Thomæ, quam contrarij allegant pro sua opinione, eodem modo valet applicari pro causis temporalibus, ac spiritualibus, cùm æqualiter omnia iuramenta diei festi quietem impediant. Et Divus Thomas ibi, si attente legatur, non loquitur determinatè de iuramento iuridico, qualiter hìc loquimur, sed de iuramento in communi, seu privato, & extraiudiciali: ergo male pro contraria sententia allegatur; & sic huic opinioni non officit.

Probabilius est oppositũ.

297 Affirmant verò, & probabilius, alij. Et moventur *primò*: Quia, iuxta communem sententiam, iuramenta solemnia, & publica, quæ præstantur Inquisitoribus diebus solemnibus in theatro publico, tàm ab illis, qui reconciliantur ad fidem, quàm à reliquis circunstantibus, licita sunt, nec solemnitatem festi violant; quia fiunt pro negotio spirituali, scilicèt defensione fidei: ergo idem dicendum est de alijs iuramentis pro causis, & negotijs spiritualibus emissis. ¶ Moventur (*secundò*) auctoritate Divi Thomæ: Qui 2. 2. *quæst.* 89. *articul.* 10. *in corpore* intendens probare, iuramentum personis magnæ dignitatis non convenire, id probat ex 2. part. Decreti Gratiani, causa 2. quæst. 5. cap. *Si quis Presbyter*, vbi dicitur: *Sacerdotes ex levi causa iurare non debent.* Sed licèt hæc ita sint: *Tamen* (ait Div. Thomas) *pro aliqua necessitate, vel magna vtilitate, licitum est eis iurare, & præcipuè pro spiritualibus negotijs, pro quibus etiam iuramenta competit præstare in solemnibus diebus, quibus est spiritualibus rebus vacandum. Non autem sunt iuramenta præstanda pro rebus temporalibus, nisi pro magna necessitate.* Sed in his verbis loquitur Angelicus Doctor de iuramento iuridico, & non privato: ergo iuramentum iuridicum ab omnibus in die festo pro causis spiritualibus emitti valet. Minor, in qua offendunt adversarij, multipliciter potest ostendi.

Precedentem doctrinam esse iuxtà mentem Div. Th. ostenditur.

298 Primò quidem ex dicto capit. *Si quis Presbyter*: Vbi agitur de lite moto inter laicum, & Clericum coram Episcopo tanquàm Iudice, & dicitur, quòd quia lis non erat magni momenti, *Laicus per iuramentum (si necesse sit) se expurget: Presbyter verò vice iuramenti per sanctam consecrationem interrogetur: quia Sacerdotes ex levi causa iurare non debent.* Sed ex hoc capite arguit Angelicus Doctor licere Sacerdotibus in die festo pro rebus spiritualibus iuramentum emittere: ergo loquitur de iuramento iuridico, seu in litibus facto. Quæ quidem lites, vt advertit ibi Glossa, determinabantur ab Ecclesia, seu Episcopis tantùm, partibus coram se vocatis. ¶ *Secundò*: Nam in eodem cap. *Si quis Presbyter*, postquàm probatur ex verbis Christi præcipientis discipulis Matth. 5. *Nolite omnino iurare::: Sit autem sermo vester, est, est, non, non*, quòd Sacerdotes ex levi causa iurare non possunt, sic prosequitur: *Verùm his auctoritatibus non omnimoda iuramenta prohibentur fieri à Sacerdotibus, sed tantùm incauta, & ea, quæ pro qualibet causa temporali offeruntur. Cùm autem populari infamia Sacerdotes opprimuntur, tunc ad innocentiæ suæ assertionem iuramenta debent offerri.* Vbi addit Glossa: *Ex causa iusta Sacerdotes possunt iurare.* Ioan. de Fant. & hoc probat quindecim testimonijs Sanctorum Patrum: sed in his ius canonicum, vel loquitur expresse de iuramento iuridico, seu in publica lite facto; vel saltem vniversaliter loquitur de omni iuramento, & in quacumque causa facto: ergo intelligendum est de iuramento iuridico; cùm nulla ratio sit ad restringenda dicta verba ad iuramentum privatum: quia lex vniversalitèr loquens, vt adversarij docent, vniversaliter intelligenda est, nec pro libito restringenda. *Tunc sic*: sed Divus Thomas prædicta verba protulit in eodem sensu, in quo dictum cap. *Si quis Presbyter* de iuramento loquebatur: ergo dum concedit, Sacerdotes pro causis spiritualibus iurare posse, de iuramento iuridico intelligendus est. ¶ *Tertiò*: Angelicus Doctor eodem modo concedit, posse in die festo Sacerdotes iurare pro spiritualibus negotijs, ac concedit, posse iuramenta præstare pro rebus temporalibus ex magna necessitate; vt liquet ex eius verbis suprà relatis: sed pro rebus temporalibus ex magna necessitate potest Sacerdos in die festo, ex mente S. Doctoris, iuramentum emittere, non solum privatum, sed iuridicum, vt etiam contrarij admittunt: ergo etiam poterit Sacerdos, ex mente D. Thomæ, in die festo iuramentum iuridicum pro negotijs spiritualibus emittere. ¶ *Quartò*: Iuramentum, quod Ius canonicum, & eius Interpretes docent festa violare, non est privatum, & extraiudiciale, sed iuramentum iuridicum, vt nemo ambigit: sed de hoc iuramento, quod iuxta Canones festum violat, notat Divus Thomas, pro spiritualibus negotijs in solemnibus diebus præcipuè præstare competere: ergo Angelicus Doctor non de iuramento privato, de quo non est difficultas, sed de iuridico, quod indubitanter festum violat, concedit in die festo posse præstari; aliàs nihil speciale ibi diceret, aut concederet. Divum Thomam sequuntur Sylvester verb. *Dominica*, *quæst.*

quæst. 3. & verb. *Iuramentum*, 2. *quæst.* 4. Sotus *de Iustit. lib.* 8. *q* 1. *art.* 10. *conclus.* 4. Caietan. 2. 2. *q.* 122. *art.* 4. verf. *Secundum autem*, Armilla verb. *Festum, num.* 17. Sanchez *tom.* 2. *Consil. lib.* 5. *cap.* 2. *dub.* 30. Trullench *in Decalog. lib.* 3. *cap.* 1. *dub.* 9. *num.* 6. & alij.

Argumenta contraria solvuntur.

299 Ad primum argumentum sententiæ contrariæ, Respondetur, quòd allegatus textus ex cap. *Conquestus*, licèt vniversaliter loquatur annullando processum, & sententiam diebus festis datam; tamen cap. *Omnes*, vbi iuramenta prohibentur, non loquitur ita vniversaliter, quin potius ea restringit ad causas determinatas, vt constat ex illis verbis: *Nec Sacramenta (nisi pro pace, vel alia necessitate) præstentur.* Sub quibus necessitatibus credimus, rationibus nostræ conclusionis moti, causas spirituales comprehendi. ¶ *Deinde*: Non minùs vniversaliter prohibentur in cap. *Conquestus*, & cap. *Omnes*, causæ, & iudicia, ac iuramenta; & nihilominus omnes Doctores, in hac parte nobis contrarij, affirmant, non omnia iuramenta iudicialia, & extraiudicialia comprehendi, ac proinde ad determinata dictum textum restringunt, vt videre est in Palao *punct.* 8. *numer.* 3. Suarez *cap.* 30. *numer.* 17. & Fagundez *cap.* 13. *numer.* 29. ergo licèt concedamus, dictum textum loqui vniversaliter de omnibus iudicijs, possumus & nos, vrgentiorique ratione, aliqua iudicia excipere. ¶ Ad secundum, Respondetur, quòd negotia spiritualia, hoc ipso quòd talia, contra observantiam festorum non sunt, ac proinde falsum est, quietem tali die præceptam impedire. Nec verius est, id quod additur de mente Divi Thomæ: Nam, vt in nostra conclusione probavimus, expressè in prællegato testimonio loquitur Angelicus Doctor de iuramento iuridico, non verò privato, & extraiudiciali.

Iuramenta pro pace, fide &c licita sūt in festo.

300 Rogabis *secundò*: An iuramenta pro pace, fide, fama, pietate, aliaque gravi necessitate licita sint in festis? ¶ Respondetur affirmativè. Et ratio est: Quia textus ex cap. *Omnes* expressè excipit pacem, aliamque similem necessitatem, vt patet ex eius verbis: *Nec Sacramenta (nisi pro pace, vel alia necessitate) præstentur.* Sed sub ly *alia necessitate* nil commodius intelligi potest, quàm fides, fama, pietas, & similia: ergo pro his in die festo licitè iuramenta possunt emitti. ¶ Notant verò Glossa in cap. vlt. *de Ferijs*, & Panormitanus ibi *num.* 14. quòd pro *pace* communitèr intelliguntur omnia, quæ concernunt ad iurgia removenda, & concordiam inter aliquos stabiliendam: & ideo pro his omnibus iuramenta in festo licent. Idem docent Doctores, maximè Suar. *cap.* 30. *relata, n.* 17. & Sanch. *lib.* 5. *Consil. cap.* 2. *dub.* 30. *numer.* 1.

Sententia Panormitani circa iuramenta extraiudicialia.

301 Rogabis *tertiò*: An iuramentum extraiudiciale sit in die festo prohibitum? ¶ Affirmat Panormitanus cap. 1. *de Ferijs, n.* 1. & cap. *Conquestus, eodem titulo.* Et movetur *primò*: Quia sicut prohibentur mercatus, & iudicium, prohibetur iuramentum; sed mercatus, & iudicium particularia prohibentur: ergo prohibentur etiam iuramenta privata, & extraiudicialia. ¶ *Secundò*: Si Pontifex iuramentum extraiudiciale prohibere non intenderet, non exprimeret *Sacramenta*, seu iuramenta: quia in nomine *Placiti*, quod prius expresserat, iuramenta iudicialia includuntur. ¶ *Tertiò*: In dicto capit. *Omnes* excipitur iuramentum pro pace, seu ad iurgia componenda: sed hoc iuramentum est privatum, & extraiudiciale: ergo prohibitio antecedens erat de iuramento extraiudiciali.

Sententia Suarez, & aliorum Societatis circa idem

302 Suarez autem *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 30. *num.* 17. Palaus *tract.* 9. *disput. vnic. punct.* 8. *num.* 3. & Fagundez *libr.* 1. *capit.* 13. *num.* 29. asserunt, etiam iuramenta extra iudicialia prohiberi; licèt non omnia, sed tantùm ea, quibus contractus, & conventiones firmantur. Primam partem suadent argumentis primæ sententiæ. Secundam verò sic: Quia exceptio firmat regulam anteà traditam: sed post prohibitos mercatus, & lites, seu iudicia, ponit iuramenta, quibus confirmari solent; & excipit *Nisi pro pace*: ergo comprehendit alia iuramenta non solum iudicialia, sed & privata, quibus mercatus, seu contractus inter homines firmantur.

Sententia Caietani amplectitur, & probatur.

303 Probabiliùs verò Caietanus asserit 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. §. *Secundum*, prohibitionem iurandi in die festo, de qua loquitur dictum cap. *Omnes*, intelligi debere de solis iuramentis solemnibus, & iuridicis. *Primò*: Quia textus debet loqui iuxta subiectam materiam: sed ibi loquitur de Placito, seu actionibus iudicialibus, & forensibus, vt ex se patet: ergo de iuramento judiciali tantùm debet intelligi. ¶ *Secundò*: Quia durum est affirmare, omne iuramentum extraiudiciale, alioqui ex obiecto, fine, alijsque circunstantijs licitum, fieri illicitum, & mortale, ex eo solum quòd in festo fiat, & ideo in confessione, vt distinctum peccatum contra festi observationem, explicandum: est enim contra communem sensum, & vsum Ecclesiæ: ergo affirmandum potius est, iuramenta privata, & extraiudicialia in festo illicita non esse. ¶ *Tertiò*: Quia nihil est in iuramento privato, quo quies in festis desiderata turbetur: Tum quia ipsum secundùm se est actus virtutis religionis, cui totus dies dicatus est. Tum etiam: quia ex quo privatum, & extra-iudiciale est, strepitum non commovet, quo festum turbetur: ergo nulla est ratio, vt affirmemus in dict. cap. *Omnes* ab Ecclesia prohiberi.

Argumenta contraria diluuntur.

204 Ad primum argumentum Panormitani, Dicimus, quòd cùm post Placitum immediatè subdat dictum cap. *Omnes* iuramenti prohibitionem, cum illo debet iuramentum commensurari, & non cum mercatu: Vnde sicut Placitum comprehendit omnem causam criminalem, & civilem sub dicta prohibitione, ita iuramenti prohitio solùm extendi debet ad iuramentum in causa civili, & criminali, nec requirit extensionem ad iuramenta extraiudicialia. ¶ Ad secundum, Dicitur, summum Pontificem claritatis gratia voluisse iuramenta exprimere, licèt sub nomine *Placiti* essent comprehensa; sicut etiam ob eandem rationem expressit sententiam ad mortem, & ad pœnam, quę sub nomine *Placiti* erant similiter comprehensa. ¶ Ad tertium, Respondetur, iuramentum pro pace in dicto capite excipi, non quia necessarium esset, sed exempli gratia, vt sub eo omne iuramentum pium censeretur comprehensum. ¶ Ad Suarij, & aliorum sententiam, Dicendum est, in dicto cap. *Omnes* excipi iura-

ramenta *pro pace*, non praecisè quia privata sunt, sed quia iudicialia esse solent: & quia circa haec poterat esse aliqua difficultas, ideò ea licita in festo esse decernit. Vnde nequit sumi hinc argumentum ad dicendum, quòd iuramenta extraiudicialia, quibus contractus, & conventiones firmantur, ibi prohibentur.

---

§. III.

Quae Iudicum sententiae sint in diebus festis illicitae, & quae validae? & de causis strepitum iudicialem his diebus honestantibus.

Quid sentiat Ius Canonicum, & Civile circa Iudicum sententias.

305 Licèt sub *Placiti* nomine Iudicis sententia, vt diximus, comprehendatur; tamen quia §. antecedens nimis protraheretur, si de ea sermo in illo esset; & quia etiam dicta capita Iuris Canonici, scilicet capit. *Omnes*, & cap. *Conquestus*, tit. *de Ferijs*, actum sententiae à *Placito* separant, ideo de ea seorsim in hoc §. agere decernimus. Circa quod, vt certum supponendum est, sententiam diebus festis latam invalidam esse, vt patet ex illis verbis in cap. *Conquestus*, *de Ferijs*: *Vsque adeò convenit ab huiusmodi abstinere, vt consentientibus etiam partibus, nec processus habitus teneat, nec sententia, quam contigit diebus huiusmodi promulgari.* ¶ Nec dissentit Ius Civile lib. 2. Codic. tit. 12. *de Ferijs*, leg. 2. vbi Theodosius Imperator praecipit: *Vt in die emancipare, & manumittere liceat, reliquae causae, vel lites quiescant: Sanctum quoque diem Paschae, & diem Natalis Domini, & Epiphaniae, septem qui praecedunt, & septem qui sequuntur, sine strepitu volumus observari, & quod contra hoc factum fuerit, omnibus modis irritatur.* Et leg. 10. *eodem tit.* sic loquitur Leo Imperator: *Dies festos maiestati altissimae dicatos nullis volumus voluptatibus occupari, nullis exactionum vexationibus profanari. Dominicum itaque diem ita semper honorabilem decernimus, & venerandum, vt à cunctis exequutionibus excusent: nulla quamquam vrgeat admonitio, nulla fideiussionis flagitet exactio, taceat apparitio, advocatio delitescat: sit ille dies à cognitionibus alienus, praeconis horrida vox sileat, respirent à controversijs litigantes, & habeant foederis intervallum.*

Omnis sententia, & eius executio in die festo est nulla.

306 Vnde iam communis Auctorum doctrina est, omnem sententiam criminalem, & civilem, quae iudicialem strepitum requirit, in die festo nullam, & irritam esse. Sic Suarez *tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 30. à num. 9.* Barbosa *in libr. 1. Decretal.* cap. *Omnes*, *de Ferijs*, *num. 7. &* cap. *Conquestus*, *eodem tit. num. 32.* Bonac. *disp. 5. quaest. vnic. punct. 2. n. 22.* Palaus *tract. 9. disp. vnic. punct. 8. n. 12.* Azor *tom. 1. lib. 1. cap. 27. q. 12* Sanchez *tom. 2. Consil. lib. 5. cap. 2. dub. 29.* Fagundez *lib. de Eccles. praecept. cap. 13. n. 23.* Trullench *lib. 3. cap. 1. dub. 9. num. 9.* & alij. Qui omnes etiam docent, ex consequenti prohiberi in die festo executionem sententiae, quę in die profesto lata fuit. Et ratio est: Quia talis executio est terminus iudicij contentiosi, & ex ea iurgia, & contentiones inter partes excitantur: ergo si Ius Canonicum, ob haec vitanda, annullat strepitus iudiciales, absque dubio annullare debet sententiae executionem. ¶ *Deinde*: Quia in leg. 10. civili suprà relata expressè iubetur, *vt à cunctis executionibus excusent &c.* ergo illicita est executio sententiae. Vnde constat, falsam esse Panormitani sententiam *cap. vlt. de Ferijs*, asserentis, licitam esse praedictam executionem, ex eo quòd non tàm ad Iudices, quàm ad eorum ministros attinet. Tum quia, si haec ratio teneret, nulla ministrorum actio, v. g. Tabellionis, Notarij &c. esset in die festo prohibita. Tum etiam: quia talis executio ad Iudices pertinet, inquantùm sententię prolatę est complementum, & terminus. Sed ab hac regula excipitur, si quis fuerit publicus latro, vel maiestatis lęsor, aut notorius criminosor, sitque periculum fugae; tunc enim in die festo licet suspendi, & mortis supplicio affici.

Sententia excommunicationis licita, & valida est in festo.

307 Sed dubitant hìc (*primò*) Doctores: An sententia excommunicationis, suspensionis, & interdicti lata in die festo sit illicita, & invalida? ¶ Affirmat Antonius Butrio in cap. vlt. *de Ferijs*. Et movetur ex verbis legis suprà relatae, vbi dicitur, quòd omnia ad actus forenses pertinentia in his diebus sileant: sed sententia excommunicationis est quid ad actus forenses attinens: ergo silere debet in die festo. ¶ Negant, & verius, alij. *Primò*: Quia sententia excommunicationis, suspensionis &c. non requirit cognitionem causae, & iudiciales strepitus: sed solae sententię haec exigentes in dictis decretis annullantur: ergo non annullatur excommunicationis sententia. ¶ *Secundò*: Quia hęc sententia non est punitiva, sed medicinalis, & ad bonum animę ordinata: sed hoc ipso in die festo non prohibetur, cùm dies festus ad id sit specialiter à Deo ordinatus: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Nam excommunicatio non tam est iuridicè procedere, & iudicare, quàm veluti legem ferre, & praeceptum sub his poenis imponere, quod non est actus iudicialis: ergo non est vox Iudicis vt talis, hoc est, sententiam ferentis, quae in lege ab Antonio allegata his diebus silere praecipitur. ¶ *Quartò*: Quandò Superior excommunicationem imponit, non iudicat rei delicta, sed potius eum à delictis removere intendit: ergo nihil habet hoc de iudiciali strepitu, quem ab his diebus sacri canones amandare intendunt. Ex quibus clare patet ad Antonij fundamentum. Dicta docent Caietanus 2. 2. *q. 122. art. 4.* §. *Secundum*, Suarez *cap. 30. allegato*, *num. 9.* Azor *tom. 2. cap. 27. q. 13.* Palaus *tr. 9. disp. vnic. punct. 7. num. 11.* Sanchez *in Consil. tom. 2. lib. 5. cap. 1. dub. 27. num. 6.* Villalobos *tom. 2. tr. 32. diffic. 3. n. 4.* Bonacina *disp. 5. q. vnic. punct. 2. n. 12.* Barbosa *tom. 1. Collect. lib. 2. Decretal. tit. 9. de Ferijs*, cap. *Conquestus*, *num. 34.* Fagundez *lib. 1. cap. 13. num. 21.* & alij: Extendentes, & meritò traditam doctrinam ad absolutionem ab excommunicatione. Tum quia de ea eadem procedit ratio. Tum etiam: quia est animae favorabilior, & per eam aeternae damnationis periculo subvenitur.

Omnes actus iurisdictionis voluntariae sunt liciti in die festo.

308 Ex dictis inferunt praedicti Doctores, quòd omnes actus voluntariae iurisdictionis non sunt in die festo prohibiti. Tum quia in lege 2. allegata expressè conceditur, emancipationes, & manumissiones licitè in festis fieri posse. Tum etiam: quia in Iure Cano-

canonico soli strepitus iudiciales, & quæ ad eos attinent, prohibentur: sed actus voluntariæ iurisdictionis sine strepitu iudiciali fiunt: ergo in die festo non sunt prohibiti. Quapropter dispensationes, indulgentiæ, privilegia, provisiones beneficiorum, & alij actus voluntariæ iurisdictionis licitè in festis exercentur. Sic citati Doctores, & Barbosa *tom.* 1.*Collect. Doct. lib.* 2.*Decretal. tit.* 9. *de Ferijs, num.*4. Azor *tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 28. *quæst.* 13. Rodrig. *QQ. Regular. tom.* 2. *quæst.* 59. *art.* 2. Layman *in Theolog. Moral. lib.*7.*tit.* 7.*cap.*2.*num.*7.& alij.

Quid dicendū sit de sententia Iudicis arbitri, & arbitratoris

309 Dubitant *secundò*: An sententia Iudicis arbitri sit licita, & valida, si fiat in festo? ¶ Huic difficultati sub distinctione respondendum est: Nam si sermo sit de vero Iudice arbitro (qui talis dicitur, qui de consensu partium eligitur in Iudicem) dicendum est, in festo non posse sententiam ferre. Tum quia sic deciditur in leg. 7. *Omnes dies, Cod. de Ferijs*, vbi postquàm refertur, dies festos, & Dominicos ab omnibus cum omni reverentia vt sacros venerari, & observari deberi, additur: *Ut nec apud ipsos arbitros, vel à Iudicibus flagitatos, vel sponte electos vlla sit cognitio iurgiorum*. Ergo nulla est quæcumque sententia ab his Iudicibus arbitris lata. Tum etiam: quia, vt ait Panormitanus cap. *Conquestus, de Ferijs*, & constat ex leg. 1.& leg. *Qualem*, ff. *de Arbitr.* Iudex arbiter debet procedere modo iudiciali, facto processu, & iuris ordine servato, & ideo Iudici ordinario æquiparatur: sed ob hæc aliorum Iudicum sententia in die festo annullatur: ergo etiam nulla erit sententia à Iudice arbitro in die festo lata. ¶ Si verò sermo sit de Iudice arbitratore, seu internuntio, dicendum est, similem sententiam validam esse. Et ratio est: Quia hic Iudex solùm est amicabilis fœderator, compositor, & mediator pacis, nec procedit iuridico ordine: sed fœdera, & similia pacta, ad pacem conciliandam ordinata, non sunt illicita in die festo, cùm sint opera charitatis: ergo nec sententia Iudicis arbitratoris in die festo illicita, aut nulla est. Sic Abbas *loc. cit.* Suar, *cap.* 30. *n.* 15. Palaus *tract.*9.*disp. vnic. punct.*9.*n.*16. Filliucius *tr.*27.*num.*200. Sanchez *tom.*2.*Consil. lib.*5. *cap.* 2. *dub.*26.*n.*7. Fagundez *lib.*1.*cap.*13. *num.*26. Trullench *lib.*3.*in Decal. dub.* 9. *n.*9.& alij.

Afferunt nonnulli, appellationem esse in festis illicitam, & invalidam.

310 Dubitant *tertiò*: An appellatio sit licita, & valida in die festo? ¶ Circa quod duplex militat sententia. Prima negativa movetur *primò*: Quia appellationem prosequi in die festo, iuxta omnes Doctores, est illicitum; prohibetur enim leg. 1. Codic. *de Ferijs*, his verbis: *Verine charissime rescribi placuit experientiæ tuæ, vt in causis provocationum iugiter, & sine additamento huiuscemodi dierum tempora scias observari debere, & supradictorum dierum observationi in appellationum causis minimè fieri adiectionem.* Ergo potiori titulo prohibetur appellationem instituere. Patet consequentia: Nam sicut prosecutio appellationis pertinet ad strepitum iudicij, sic & eius institutio (maximè cùm appellatio iurisdictionem in vno Iudice suspendat, & ad alium transferat) ergo si prosecutio appellationis est illicita, sic etiam erit illicita appellationis institutio. ¶ *Secundò*: Appellatio iudicialis est pars processus: sed omnis processus est illicitus, & nullus in die festo, vt constat ex dictis: ergo & appellatio. ¶ *Tertiò*: Non est necessarium in die festo appellationem proponere, cùm iura ad id decem dies concedant, in quibus plures profesti absque dubio erunt: ergo absolutè illicitum est. ¶ *Quartò*: Nullus iuris Canonici textus permittit appellationem interponere in die festo (nec Ius Civile id expresse permittit; & estò permitteret, deberet per canones approbari) sed hæc materia ad Ius Canonicum pertinet, cùm sit circa cultum Deo tribuendum: ergo illicita est in die festo appellatio iuridica. ¶ *Quintò*: Cùm interponitur appellatio, Iudex debet videre, an iusta, & legitima sit: sed hoc ad strepitum iudicialem pertinet: ergo in festis illicita, & invalida est similis appellatio. Hanc sententiam non obscure tradit Suarez *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 30. *num.*13. dum sic ait: *Quare licèt non audeam id damnare, nec videatur excessus gravis, quia sine magno strepitu fieri potest, & est res favorabilis; nihilominus consulerem, vt die profesto fiat, quoties commodè possit.* Et Palaus loco citato asserit, ex vi rationum sibi hanc sententiam probabiliorem videri, & solùm ex communi sententia contrariam amplectitur.

311 Secunda, & probabilior sententia est affirmativa. Et suadetur *primò*: Nam ius naturale dictat, quolibet die posse quemlibet se defendere: sed appellatio nihil aliud est, quàm naturalis, & iusta sui defensio: ergo in die festo licita est. ¶ *Secundò*: Nam appellatio propriè non est actus iudicialis, cùm non sit exercitium iurisdictionis Iudicis, nec ab ipso proveniat, sed vnicè à parte dimanet: ergo nulla est ratio, quare in festo non fiat. ¶ *Tertiò*: Quia estò appellatio esset actus iudicialis, fit tamen sine strepitu: sed ob hunc strepitum iudiciales actus ab Ecclesia in festis prohibentur: ergo nihil obest, quominus licita, & valida in festo appellatio non fit. Sic tenent Glossa in cap. vlt. *de Ferijs*, & ibi Panormitanus *num.*12. Caietanus 2.2. *quæst.* 122. *art.* 4. *§. Sed ad hoc*, Villalobos *tom.* 2. *tract.* 32. *difficult.* 3. *num.* 4. Fagundez *capit.* 13. *cit. num.*24. Bonacina *disput.* 5. *quæst. vnic. punct.* 2. *numer.* 13. Palaus *tract.* 9. *disp. vnic. punct.*7. *num.* 14. Leander *tract.* 1. *de Observat. fest. disput.* 5. *quæst.* 45. Sanchez *tom.* 2. *Consil. lib.* 5. *cap.* 2. *dub.* 27. *num.* 4. referens Caietanum, Bartholum, Armillam, & Tabienam, Bassæus verb. *Festum* 2. *numer.* 18. Filliucius *tractat.* 27. *capit.* 11. *quæst.* 9. *numer.* 198.

Probabilius est, appellationem esse validam, & licitam in festis.

312 Ad primum igitur argumentum, concesso antecedenti, negatur consequentia. Et disparitas stat in eo, quòd prosecutio appellationis nunquàm sine strepitu iudiciali fieri potest; secus verò appellatio, quæ secundùm se tantùm est declinatio à iudicio, & actus extraiudicialis, ac proinde in festo licitus, & honestus. Nec refert, quòd per eam non fugiatur iudicium absolutè, sed ad alterius Iudicis superioris iudicium recurratur: Nam hoc ipso quòd in propriam defensionem à prioris Iudicis sententia appelletur, & eius iudicium declinetur, sufficit, vt propriè *extraiudicialis* dicatur. ¶ Ad secundum, Concedimus, appellationem esse partem processus: Sed hoc non arguit in die festo annullari, &

Primæ sententiæ fit satis.

& prohiberi: quia solùm pars illa processus à Iure annullatur, quæ Iudicis auctoritatem requirit, quod in appellatione minimè contingit. ¶ Ad tertium, Dicendum est, multoties posse moralem necessitatem occurrere, vel ratione absentiæ, vel ratione paupertatis, vt appellatio in festo fiat: ad quam etiam Ius attendendo, eam in die festo permittit. ¶ Ad quartum, Respondetur, quòd licèt expressè à nullo Iure appellatio in festo vt licita concedatur, benè tamen implicitè; cùm Glossa, & communiter Doctores ex leg. 1. *de Ferijs*, suprà allegata id colligant. ¶ Ad quintum, Dicendum, quòd hoc ipso quòd ius naturale in propriam defensionem honestet appellationem in festis interponere, simul etiam cohonestat cognitionem Iudicis de legitima appellandi causa; cùm concesso principali accessorium concedatur; & antecedenti concesso concedatur & consequens, vt docent *leg. 1. §. 1. ff. si vsus fruct. petit. leg. 3. §. Qui habet, ff. de Servit. rustic. præd.* leg. *Reflexionis gratia*, & ibi Gloss. ff. *Communia præd. leg. 2.* Farinacius *Fragment. Crimin. part. 1. lit. E. num. 228.* & alij: sed cognitio causæ appellationis est quid consequens respectu antecedentis appellationis: ergo si ius naturale concedit, licitè fieri posse appellationem in festo, ex consequenti concedere debet vt licitam talis appellationis causę cognitionem.

Actus extraiudiciales, vt scribere, & Iudicem informare, licent in festis.

313 Ex huc vsque dictis infertur, omnes actus extraiudiciales esse in festo licitos. Quapropter (*primò*) licitum est in diebus festis Notarijs, alijsque Curiæ Officialibus, domi privatim scribere, & transcribere: quia hi actus sine iudiciali strepitu fiunt, & ideò propriè extraiudiciales sunt; & in sacro Canone solùm actus strepitum iudicialem commoventes prohibentur, & irritantur. ¶ Secundò ex consequenti etiam in festo licet Advocato, & Procuratori verbo, aut scripto Iudicem informare. Tum quia hæc est Curiæ Romanæ praxis; in qua dum sequenti die profesto causa est videnda, & proponenda, die antecedenti, etsi festus sit, de ea Iudex informatur. Tum etiam: quia dicta informatio non est actus servilis, sed spiritualis, ordinatus ad Iudicis mentem illuminandam; aliàs nec etiam est iudicialis, cùm absque strepitu fiat: ergo nihil habet, quare tali die sit illicita, & invalida, etiam si ob quæstum fiat. Ita Navarrus *in Sum. cap. 13. num. 12.* Lopez *Instruct. Consc. lib. 1. cap. 52.* Sotus *lib. 2. de Iustitia, quæst. 4. art. 4. ad 3. causa 4. in fine*, Caietanus *2. 2. q. 122. art. 4. §. Secundum autem*, Suarez *de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 30. num. 15.* Bonacina *disp. 5. quæst. vnic. punct. 2. num. 12.* Sayrus *lib. 7. cap. 2. num. 15.* Trullench *lib. 3. in Decalog. cap. 1. dub. 9. num. 4.* & Filliucius *tract. 27. cap. 11. quæst. 8. num. 197.*

Necessitas, & pietas iudicia in festis honestant.

314 Dubitant denique: An dentur aliquæ causæ, quæ etiam actus ad strepitum iudicialem pertinentes in die festo cohonestent, ac proinde licitos, & validos reddant? ¶ Cui difficultati affirmativè respondetur ex cap. *Conquestus, de Ferijs*, sæpius allegato: vbi, annullatis processu, & sententijs diebus festis latis, ab hac generali regula aliquos casus excipit, dicendo: *Nisi necessitas vrgeat, vel pietas suadeat.* Quapropter quando necessitas vrget, vel pietas suadet, licitè, & validè in diebus festis iuramenta excipiuntur, processus formantur, sententiæ feruntur, & denique omnes actus, & strepitus iudiciales ad hæc necessarij exercentur: sive sit hoc in causa criminali, sive civili, sive spirituali, sive temporali. Et ratio est evidens: Quia cùm lex indefinitè, & generaliter loquatur, & aliàs favorabilis sit, vniversaliter intelligenda est talis exceptio. Sic communiter Doctores.

Quid nomine necessitatis intelligatur.

315 Et solùm difficultas esse potest circa ea, quæ sub nomine *Necessitatis*, & *Pietatis* sacri Canones intelligant. Ad quæ, alijs omissis, Dicendum est *primò*, sub nomine *Necessitatis* comprehendi tum proprium litigantium commodum, tum & vtilitatem publicam. Quapropter iudicium exerceri valet in festo. Primò: si res tempore peritura est, hoc est, si dilatio actionem sit peremptura. Ita ex leg. 1. §. *Sed excipiuntur*, ff. *de Ferijs*. Secundò: quando est debitor suspectus, ne dilapidet, aut fugiat, aut res interim notabiliter damnificetur. Tertiò: si adsit periculum spiritualis nocumenti: quia spiritualia temporalibus præferenda sunt. Quartò: si latro sit suspectus de fuga, vel atrox delictum cum publico scandalo commissum in festo sit, tunc iudicari, & suspendi valet. Quintò: si alio tempore ad iudicium absque magno incommodo rustici accedere non valent, vel testis abesse vult. Et ideo in parvis oppidis solent similia iudicia in festis exerceri, quia tunc agrorum cultores ad ea accedunt. Sic tenent Glossa, & Doctores Canonistæ, & Legistæ suprà relata loca. Et insuper ex Theologis, & Summistis Navarrus *cap. 13. n. 13.* Toletus *lib. 4. Sum. cap. 24. n. 5.* Suar. *tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 30. n. 25.* Azor *2. p. lib. 1. cap. 27. quæst. 12.* Fagund. *lib. 1. de Eccles. præcept. cap. 12. n. 12.* Palaus *tr. 9. disp. vnic. punct. 7. n. 17.* Barbos. *tom. 1. Collect. Doct. in lib. 2. Decretal. tit. 9. à n. 26.* & alij.

Quid significet Pietas.

316 Dicendum est *secundò*, sub nomine *Pietatis* sacros Canones hic excipere causas, quæ concernunt, tum misericordiam in pauperes, & indigentes, miserabilesque personas; tum religionem in Deum; tum denique observantiam in Patriam, & Parentes. Quapropter agi in festo licet (*primò*) de causis miserabilium personarum, v. g. eorum, qui in carceribus detruduntur: ad quas etiam pertinet designatio Tutorum, & Curatorum, iuxta illa verba leg. 2. ff. de Ferijs: *Vt Tutores, & Curatores dentur, alimenta constituantur &c.* Secundò de causis pauperum, ne magnis graventur expensis. Tertiò de causis alicuius personæ Religiosæ, & Ecclesiæ, maximè si miserabiles, & pauperes sint: quia religionis titulus, si paupertati adiungitur, huius indulgentiæ rationem auget. Quartò de causis Parentum, aut Patrię, quibus, ne graventur pluribus expensis, maximè quando paupertate laborant, celeriter subvenire ratio pietatis expostulat. Quas omnes causas dilucidè Glossa in cap. *Conquestus*, verb. *Pietas*, his versibus complexa est.

Hæc faciunt causas festis tractare diebus:
Pax, scelus admissum, manumissio, res peritura;
Terminus expirans, more testis abesse volentis:
Cumque potestatis patriæ ius filius exit.

Videantur Doctores suprà relati, & quæ infrà puncto sequenti §. 4. dicemus.

***

PUN-

PUNCTUM XIV.

Quæ causæ laborantes in die festo excusent à præcepto abstinendi à servilibus?

Quid agendũ sit in hoc puncto, declaratur.

317 Non quærimus vniversaliter de causis excusantibus à festi observatione, quia sub hoc inquirendi modo comprehendebantur causæ ab auditione Sacri excusantes, & de his iam ex professo egimus tom. 1. huius Cursus, tract. 5. cap. 6. punct. 5. & eas hic repetere tædium gigneret, & nausea lectoribus esset. Quapropter solùm de causis à præcepto abstinendi à servilibus excusantibus in præsenti disserendum est. Varias igitur causas excusantes solent designare Doctores: sed nos omnes ad quinque, scilicet religionem, parvitatem materię, aut temporis, necessitatem, pietatem, & dispensationem reducimus; quæstionesque de eis difficultatem præferentes diversis §§. decidemus. Cæterùm, quia de Religione punct. 11. §. 4. abunde egimus, ibi lectorem remittimus, & à parvitate materiæ initium auspicamur.

§. I.

Qualiter parvitas materiæ, aut temporis excuset à peccato aperantes servilia in die festo?

Dari in hoc præcepto parvitatem materiæ, certum est apud omnes.

318 Supponit titulus, parvitatem materiæ, aut temporis excusare à festorum gravi violatione eos, qui servilia operantur. Et rectè vtiquè: quia est commune omni præcepto positivo humano, quòd graviter violari nequeat parvitate materiæ. Quapropter si Tonsor vnum, vel alterum in die festo radat; aut mulieres aliqua puncta consuant, communiter tenent Doctores ob parvitatem materiæ, etsi nulla adsit causa ad id cogens, à gravi culpa excusari. Diximus excusare parvitatem materiæ à gravi culpa, quia levem culpam nunquam præcise ob hanc causam effugere quis poterit, cùm verè, etsi in materia levi, pręceptum infringat, quod sufficiens est ad veniale peccatum committendum. Quare solùm est difficultas in assignando, quæ sit parvitas materiæ, aut temporis à peccato excusans? Circa quam variæ sunt sententiæ.

Referuntur aliquæ sententię circa tempus, quod est materię parvitas.

319 Prima igitur sententia est aliquorum Canonistarum apud Suarez *cap. 31.* qui asserunt, quòd si labor non attingat ad tertium diei partem, octo videlicet horas, non est materia gravis, quę festum violare possit. ¶ Secunda sententia docet, non esse contra observantiam festi, si prædicta tertia pars non sit respectu totius diei festi, sed sit respectu temporis, quo operarij solent in diebus profestis laborare. Quare si in his tantùm laborare solent per novem diei horas, exercere servilia per tres horas in die festo, materia gravis non erit. Sic Pasqualigus *decis. 300. à num. 6.* estò cum aliqua formidine. Et ad hoc movetur: Quia illa pars temporis censenda est gravis, & contra festi observantiam; quę efficit, vt dies non sit moraliter sanctificatus, & Deo sacratus: sed etsi tres horę consumantur in exercendis operibus servilibus, adhuc dies censetur moraliter sanctificatus, & Deo sacratus: ergo non est gravis materia. Idem ferè sentit Marchantius *in Quæst. Pastor. cap. t. 3. quæst. 2.* docens, trium horarum spatium esse materiam levem, & sic à gravi culpa excusare. ¶ Tertia sententia asserit, in festo vna integra hora laborare, esse materiam gravem, & ideo mortale peccatum. Sic aliqui, quos suppresso nomine refert Suarez *tom. 1. de Religion. cap. 31. num. 2.* Expresse tamen eam tenent Azor *tom. 2. lib. 1. cap. 28. q. 5.* Villalobos *tom. 2. tract. 32. diffic. 4. numer. 1.* à Cruce *in Summ. part. 1. præcept. 3. artic. 1. numer. 4.* Bonacina *disp. 5. de tertio Decalog. præcept. quæst. vnic. punct. 3. num. 2.* ¶ Quarta sententia docet, quòd si labor excedat horam, & dimidium, aut vnum quadrantem, est materia gravis: quia in hoc tempore effici potest notabile, ac considerabile opus servile. ¶ Quinta sententia est Suarij, asserentis *loco citato* id arbitrio prudentis relinquendum esse, impugnata prius opinione affirmante esse materiam gravem integram horam laborare. Cui videtur non dissentire Palaus *tract. 9. disp. vnic. punct. 3. num. 4.* ¶ Sexta sententia affirmat, non esse materiam gravem per duas integras horas in die festo laborare; ac proinde nisi aliquantulum eas excedat, mortaliter non peccare. Sic Diana *1. part. tract. 15. & 1. Miscell. resol. 36. & part. 5. tract. 15. resol. 6.* qui per hæc verba probat suam opinionem: *Nam parvitas materiæ excusans à mortali, non absolutè, & secundùm se, sed respectivè ad totam materiam præceptam spectanda est, vt notat Suarez in Sum. lib. 1. cap. 4. num. 18. at spatium duarum horarum, licèt consideratum secundùm se videatur tempus notabile, & magnum, non ita tamen videtur respectivè, & in ordine ad totam materiam præceptam vnius diei: ergo qui per duas horas laboraret, ratione parvitatis materiæ gravitèr non peccabit.* Idem etiam tenent Granados *2. 2. controvers. 6. tract. 2. disp. 2. sect. 6. num. 54.* Henriquez *in Summ. cap. 7. n. 4.* Bassæus verb. *Festum 3. num. 4.* Leand. *de Observat. Fest. tract. 1. disp. 6. quæst. 6.* N. Valentin. *in Conscient. Foro, tract. 2. cap. 5. n. 207.* malè referens Sanchez, & Filliucium, vt statim patebit.

Probabilior sententia proponitur, & eligitur.

320 Septima denique sententia, & nobis probabilior, docet, quòd licèt laborare minus quàm per duas horas non sit mortale; at si duabus horis quis in festo labori incumbat, absque dubio mortalitèr peccat. Sic Palaus *tract. 9. disp. vnic. punct. 3. num. 4.* affirmans, nullum Doctorem Theologum classicum vidisse, qui latius tempus concedat, Trullench *lib. 3. Decalog. cap. 1. dub. 10. num. 2.* Filliucius *tract. 27. cap. 11. quæst. 1. numer. 205.* Sanchez *in Consil. tom. 2. lib. 5. cap. 2. dub. 31.* vbi, relata opinione contraria aliquorum Iuniorum assentientium, laborare per duas horas non esse mortale, quia est duodecima pars diei naturalis, scilicet viginti quatuor horarum, sic prosequitur: *Existimo tamen, minus quàm duas horas non esse peccatum mortale; & hinc excusari possunt à mortali Sutores circumscindentes calceos in die festo, & mul-*

multi officiales. Vnde à fortiori id etiam docent Doctores tertiæ, & quartæ sententiæ suprà relati.

Probatur cõclusio ratione & simul ostenditur primã, & secundam sententiã falsas esse.

321 Et ratio huius sententiæ est: Quia duæ horę (non minùs) est pars notabilis diei: ergo ad mortale pro illa se à divinis impedienti sufficiens. Probatur antecedens ex impugnatione aliarum opinionum: Quia imprimìs prima sententia est evidentèr falsa: Cùm tertia pars materiæ cuiuscumque rei præceptæ sit materia gravis; & ideo qui omittit tertiam partem officij divini, aut Missæ, iuxta omnes peccat mortaliter: ergo & qui laborat per tertiam diei festi partem. *Vlterius*: Si hæc sententia vera esset, posset quis per totum diem festum in hieme laborare absque gravi culpa: Cùm tertia pars sint octo horæ, & dies hiemales ad summum ad decem horas ab ortu solis vsque ad occasum pertingunt: sed sequelam nullum concedit: ergo nec id ex quo legitime infertur. ¶ Ex quibus etiam impugnata manet secunda sententia: Quia tertia pars, etsi sit respectu temporis, quo in profestis solent operarij laborare, est pars reipsa notabilis, cùm contineat in se tres horas plus minusvè: ergo etsi tertia pars sic accipiatur, est materia gravis, & consequentèr ad mortale sufficiens, sicut est tertia pars materię per quodcumque aliud præceptum prohibitæ. Nec verificari potest, quòd (vt vult Pasqualigus) moraliter diceretur talis dies sanctificatus: Nam ad summum tunc verificaretur, quòd per maiorem diei partem erat Deo sanctificatus; quod non tollit, quòd per notabilem eius partem esse illius solemnitas violata, & consequenter gravis culpa committeretur: ergo hæ sententiæ, vtpotè nimis laxę, observationi huius præcepti pręiudicant, & sic alia via parvitas materiæ explicanda est.

Vlterius probatur conclusio, & reliqua sententia cõtrarię rejiciuntur.

322 Deinde tertia, & quarta sententia laborem vnius horæ pro materia gravi designantes, videntur strictæ, nimisque conscientias onerare: Cùm tale tempus finem huius præcepti, qui est Dei cultus, parùm impedire videatur. ¶ Quinta sententia Suarij id arbitrio prudentis relinquentis, est parùm doctrinalis, vtpotè incertam carpens viam, & pluribus laxitatibus obnoxiam: Cùm quilibet sibi prudens videatur, faciliterque, experientia teste, proprię voluptati indulgeat. Quare hic procedendi modus potius est difficultatis evasio, quàm resolutio; & ideo à morali doctrina amandandus. ¶ Denique sexta Dianę sententia pro materia levi laborem duarum horarum designantis, est laxa; cùm duę horæ laboris sint pars satis notabilis temporis dicati cultui Dei iuxta divinum præceptum, vt satis probatum est. Et denuò confirmari potest: Nam tempus designatum à præcepto divino, & ecclesiastico iubente die festo Deum colere, & à servilibus abstinere, non est omne illud, quod in comedendo, bibendo, & dormiendo homines insumunt, sed vnicè illud, quod in Dei cultu, & abstinentia à servilibus consumi valet: sed respectu temporis, quod in die naturali ad has actiones remanet, est materia satis notabilis, & gravis spatium duarum horarum: ergo die festo duas horas in servilibus insumere est peccatum mortale, & contra festi observantiam.

323 Gravior tamen difficultas est: An mortaliter peccet Herus, seu Dominus, qui iubet, vt plures famuli laborent in die festo, sed singuli per vnicam tantùm horam? ¶ Et videtur quod sic. *Primò*: Quia si quis die festo pluribus vicibus, licèt singulis modico tempore, servilia exerceret, absque dubio mortalitèr peccaret: quia ratione eiusdem diei continuantur inter se dictæ parvitates temporis, & inde consurgit spatium temporis in servilibus consumptum satis grave, notabile, sufficiensquè ad diei sacri violationem: sed illa parva opera exercita à pluribus famulis, seu servis, licèt discontinuentur ratione subiectorum, vniuntur tamen ratione temporis, & diei festi: ergo si prima violant præceptum abstinendi à servilibus, etiam secunda violare debent. ¶ *Secundò*: Sententia probabilis est, quam tenent Toletus *in Summ. lib. 4. capit. 25. numer. 2.* & Fagundez *de Eccles. præcept. capit. 14. num. 3.* quòd si quis barbitonsor omnibus, aut aliquibus diebus festis continuatis vnius tantum hominis barbam radat, peccat mortaliter ratione continuationis materię: ergo cùm opera servilia, licèt á pluribus famulis exercita, in eodem die continuentur, efficient materiam gravem, ad mortaleque sufficientem. ¶ *Tertiò*: Si quis in die ieiunij pluribus vicibus materiam parvam comedat, si ex omnibus magna coalescat, iuxta omnes, pręceptum ieiunij frangit: ergo etiam festi præceptum infringit, qui iubet, vt famuli plura opera servilia exerceant, licèt quilibet in eis modicum tempus consumat. ¶ *Quartò*: Si quis famulis iubeat, vt à pluribus templis parvæ singuli subripiant, quæ vnita materiam gravem constituant, quis negabit in hoc Dominum gravitèr non peccare? Cur ergo non peccabit mortalitèr, qui similiter diversis famulis iniungit, vt singuli modicam partem temporis Deo consecratam profanent, quando omnes illæ in vnum collectæ notabile temporis sacri spatium conflant? ¶ *Quintò*: Saulus (iuxta Divum Augustinum) quia servabat vestimenta, vt Iudæi Sanctum Stephanum expeditiùs lapidarent, censetur eorum manibus etiam Prothomartyrem lapidasse: ergo multò magis Herus toto die festo laborabit, cuius iussu, & auctoritate indicit, vt servi toto die servilitèr diversis inter se horis laborent. Hanc sentententiam, his duobus fundamentis vltimis motus, defendit Gonet *tom. 3. Clypei Theologiæ, dissert. Theolog. de Opinion. probabilit. articul. 5. numer. 112. pagin. 285.*

Sunt, qui asserunt peccare mortaliter herum, qui pluribus famulis iubet modicum in festis laborare.

324 Nihilominus dicendum est, Dominum, qui præcipit, vt plures famuli per modicum tempus singuli in festo laborent, non peccare mortaliter. Et ratio prima est: Quia servi sic laborantes non peccant mortalitèr: ergo nec Herus id eis præcipiens. Antecedens constat: cùm supponamus brevi mora singulos servos laborare. Consequentia est evidens: Tum quia Herus potest pręcipere servis id, quod licitè facere possunt: sed dicta opera possunt singuli licitè facere, quia supponimus, hoc Dominum pręcipere aliquali, & iusta causa: ergo id Dominus eis licitè præcipere valet. Tum etiam: quia etsi demus, quòd Dominus, seu Herus ad hoc iustam non habeat causam, tamen in hoc non alitèr peccare potest, nisi eo modo quo servi peccant, talia servilia exercendo: sed servi

Contrarium, vt probabilius amplectitur.

vi non peccant mortaliter: ergo nec Dominus, aut Herus. ¶ Secunda ratio sumitur à paritate ieiunij: Nam, vt docet Sanchez *lib. 1. Sum. cap. 4. n. 11.* Si quis efficeret, vt diversi comederent in die ieiunij, parùm tamen singuli, etsi omnium quantitas esset notabilis, non peccaret mortaliter, quia deficit vnius modicæ materiæ cum alia continuatio: sed in quæstionis casu etiam deficit operum servilium continuatio, cùm diversificentur ratione subiectorum, quibus impositum est sanctificandi festa præceptum per abstinentiam à servilibus: ergo non peccaret, qui efficeret, vt multi, licet singuli modico tempore, in die festo servilia operarentur. ¶ Tertia ratio formatur sic: Præceptum sanctificandi festa ideo fideles obligat ad abstinendum à servilibus, vt his terrenis expediti divino cultui vacent: sed ex quo Dominus servis præcipiat, vt singuli modicum tempus in festis servilia exercendo insumant, non impedit, quominus divino cultui possint die festo vacare: ergo talia præcipiendo mortaliter non peccat. ¶ Quarta ratio: Præceptum sanctificandi festa prohibet, ne aliquis fidelis servilia exerceat, & in qualibet persona, seu subiecto seorsim sumpto terminatur obligatio: ergo opera servilia ab vno exercita non continuantur cum operibus servilibus alterius: ergo si opera servilia vnius fidelis sunt venialia ob parvitatem materiæ, etsi fiant in eodem die, ac alia opera alterius fidelis, non ob hanc simultatem fient mortalia: & consequenter nec Dominus ea servis, & famulis iubendo, peccabit mortaliter. ¶ Quinta ratio: Obligatio personalis non continuatur, nec augetur ob obligationem personalem alterius; aliàs non esset propria personæ: sed obligatio servilia non exercendi est personalis: ergo nec continuatur, nec augetur ob alterius obligationem: ergo si servilia exercens non peccat lethaliter, nec peccabit, ex quo alter fidelis eodem die servilia etsi in mora parva exerceat: ergo nec etiam mortaliter peccabit Dominus famulis præcipiens, vt talia opera servilia faciant. Vnde hanc conclusionem docent Sanchez *lib. 1. Summ. capit. 4. numer. 12.* Trullench *lib. 3. in Decalog. capit. 1. dub. 10. numer. 3.* Bonacina *disput. 5. quæst. vnic. punct. 3. numer. 4. & de Peccatis, disput. 2. quæst. 3. punct. 5. num. 26.* Oviedo *1. 2. tract. 6. controv. 3. punct. 8. numer. 130.* Diana *3. part. tract. 5. Miscellan. resolut. 8. §. Notandum est etiam*, Pasqualigus *decis. 301.* & nos ipsi in hoc Cursu *tom. 2. tr. 11. cap. 2. punct. 2. n. 31.*

325 Ad primam rationem dubitandi, Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio disparitatis est: quia obligatio servandi festa per abstinentiam à servilibus est personalis, & pro solo die festo perseverans; vnde ad violationem festi requiritur, quòd eadem persona, & eodem die ea servilia exerceat, quę vel ratione sui, vel vt coniuncta cum alijs materiam gravem constituant: cùm ergo qui servilia pluribus vicibus, licèt singulis modico tempore, in eodem die festo exercet, habeat quidquid requiritur ratione identitatis, tàm subiecti, quàm temporis, vt dicta servilia continuentur, materiamque notabilem efficiant, ideò in opere, in quo hæc complentur, mortaliter delinquitur, sicut dicitur communiter de furtis levibus continuatis. At quia econtrà in casu nostræ quæstionis servilia à diversis famulis exercita, licèt vniantur ratione eiusdem diei festi, discontinuantur ratione subiecti, ideò nequeunt materiam gravem constituere, licèt in eodem die fiant: Videantur à nobis dicta *tom. 3. tr. 13. cap. 5. punct. 2. n. 22.*

Solvitur primũ argumentum.

326 Ad secundam, Dicimus, nullam agnoscere probabilitatem in opinione Toleti, & Fagundez: tum quia contrarium docent communiter Sanchez *in Summ. lib. 1. cap. 4. num. 12. & in tom. 2. Consil. lib. 5. cap. 2. dub. 31. numer. 5.* Bonacin. *disp. 5. cit. punct. 3. numer. 3.* Trullench *lib. 3. in Decal. cap. 1. dub. 10. num. 3.* Bassæus verb. *Festum 3. num. 4.* Oviedo suprà allegatus *n. 129.* Diana *3. part. tract. 5. Miscellan. resolut. 8.* & nos ipsi *in hoc Cursu tom. 3. tr. 11. cap. 2. punct. 2. num. 31.* Et addunt dicti Auctores, hoc verum esse, etsi quis haberet propositum in omnibus festis modicum temporis laborandi; sicut nec peccaret mortaliter (est Sanchez exemplum) contra ieiunij præceptum, qui haberet propositum comedendi vnicam passam omnibus diebus ieiunij: ergo ex dicta sententia contra nos paritas, aut argumentum sumi non valet. Tum etiam: quia obligatio non exercendi servilia in festo est alligata diei, & eius onus cum ipso die extinguitur; sed quando obligatio est alligata tali diei, onus eius in ipso die extinguitur, & non continuatur alterius diei obligationi, vt loc. citat. ex tom. 3. num. 32. probavimus: ergo sicut obligationes non continuantur, nec etiam servilia à barbitonsoribus, alijsque officialibus exercita ad grave constituendum peccatum continuabuntur. ¶ Ad tertiam patet ex dictis ad primam: Nam obligatio ieiunij pro toto die persevèrat; & ideo modicæ comestiones ratione temporis, & subiecti vniuntur.

Secundo, & tertio argumento respondetur.

327 Ad quartam, & primam Gonet rationem, Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ratio disparitatis stat in eo, quòd qui à pluribus per diversos ministros, & famulos pauca subripit, infert grave damnum proprio Domino, & Reipublicæ, peccatque mortaliter, & restituere tenetur, vt diximus tom. 3. tr. 13. cap. 5. punct. 2. à num. 18. Et ideo damnavit Innocentius XI. propositionem 38. quæ sic se habet: *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcunquè sit magna summa totalis.* Cùm ergo aliàs certum sit, quòd eo modo, quo executores alicuius pravi operis peccant, peccet similiter mandans, & inducens iuxta decretum eiusdem Innocentij XI. damnantis sequentem propositionem ordine 39. *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.* (Quia verè est principalis causa damni illati, & omnis eius causa, vt docet Divus Thomas 2. 2. quæst. 62. artic. 7. ad restitutionem tenetur) provenit, quòd Dominus & peccet mortaliter, & omnium primus ad restitutionem teneatur, vt diximus tom. 3. tract. 13. capit. 1. punct. 5. à num. 147. & capit. 5. punct. 2. à numer. 18. & tract. 21. capit. 8. punct. 3. numer. 34. At ve-

Quarto, & primo argumento Gonet fit satis.

verò cùm Dominus, quando famulis præcipit, vt die festo singuli per modicum temporis laborent, nulli tertio gravem faciat iniuriam; nec impediat finem præcepti, sanctificandi scilicet festa, nulla est ratio, vt dicamus ex illis servilibus gravem materiam contra dictum præceptum consurgere. Vnde dominus ea præcipiens peccabit venialiter, sicut & ipsi famuli exequentes peccant.

Quintum in ordine, & secundum Gonet argumentum solvitur.

328 Ad quintam, & secundam Gonet rationem, Dicimus, quòd ideo Saulus graviter peccabit, quando Sthephanus à Iudæis lapidatus est: quia *Saulus*, vt dicitur cap. 7. Act. Apost. v. 59. *erat consentiens neci eius*. Ac proinde ob mutuum consensum; & conspirationem ad mortem Div. Sthephanus inferendam, licèt proprijs manibus non lapidaret; tamen *Ab ipso* (ait D. Augustinus Serm. 1. de Sanctis) *Omnium lapidantium vestimenta servabantur, vt tanquam in manibus omnium ipse lapidare videretur*. Et ideo communiter dicunt sacri Interpretes, maxime Cornelius, & Sylveira, quòd Saulus indigne ferens, Stephanum cognatum, & condiscipulum suum à se, suaque lege, & doctrinæ schola defecisse; & invidens se ab eo eloquentia, sapientia, & miraculis superari, fuit dux, & choragus dictæ lapiditionis, servando Iudæorum vestimenta, seu pallia, vt expeditius in eum lapides vibrarent, & eiacularentur; vnde quid mirum, si graviter peccavit ad crudelissimam necem commovendo. At in nostro casu Dominus servis per modicum temporis laborare præcipiens, non concurrit ad gravem, sed levem diei festi violationem, cùm violata tempora tantùm obiectivè referantur ad illum.

§. II.

Qualiter necessitas laborantes in festo ab huius præcepti observatione excuset?

Necessitas excusat laborantes in festo.

329 Tertia, & præcipua causa excusans laborantes in festo ab observatione huius præcepti est *necessitas*, vt dicitur in cap. *Conquestus, de Ferijs*, illis verbis: *Nisi necessitas vrgeat, vel pietas suadeat*. In quibus licèt loquatur de iudiciali strepitu, tamen eadem ratio militat in alijs operibus servilibus, vt ex se constat, & sequens ratio demonstrat: Nam præceptum sanctificandi festa per abstinentiam à servilibus est præceptum humanum: sed ab omni præcepto humano necessitas excusat: ergo excusat necessitas à præcepto abstinendi à servilibus, *Tunc sic*: sed non minùs servilia sunt opera mechanica, quàm iudicialia: ergo si caput illud suprà relatum excusat à culpa ob necessitatem exercendi iudicialia, etiam excusabit ob necessitatem exercendi mechanica. Quapropter vniversaliter dicitur in cap. *Quod non est, de Regulis Iuris*, lib. 5. Decretal. titul. 41. regula 4. *Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum. Nam & sabbathum custodiri præceptum est: Machabæi tamen sine culpa sua in sabbato pugnabant*. Et similiter loquitur caput *Remissionum*, 39. causa 1. q. 1. *Necessitas non habet legem, sed ipsa sibi facit legem*. Cùm enim Ecclesia nequeat suis legibus subditos cum gravi incommodo obligare, dum adest gravis aliqua necessitas, lex vim non habet; & ideo ab eius transgressione contra eius præceptum operans excusatur. Hæc communia sunt.

Doctrina D. Thomæ circa necessitatem, quæ in festis laborātes excusat.

330 Sed restat nunc videre, quæ necessitas sit, quæ à legis transgressione excuset? ¶ Cui difficultati consonum duxi respondere verbis Angelici Præceptoris, qui 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. *ad* 3. explicans causas, quæ ob necessitatem ab huius præcepti transgressione excusant, sic ait: *Quilibet autem tàm servus, quàm liber tenetur in necessarijs providere non tantùm sibi, sed etiam proximo, præcipuè quidem in his, quæ ad salutem corporis pertinent, secundùm illud Prov. 24. Erue eos, qui ducuntur ad mortem. Secundariò autem etiam in rerum damno vitando, secundùm illud Deuteronomij 22. Non videbis bobem fratris tui, aut ovem errantem, & præteribis, sed reduces fratri tuo. Et ideo opus corporale pertinens ad conservandam salutem proprij corporis non violat sabbathum: Non enim est contra observantiam sabbathi, quòd aliquis comedat, & alia huiusmodi faciat, quibus salus corporis conservatur. Et propter hoc Machabæi non polluerunt sabbatum, pugnantes ad sui defensionem die sabbathi, vt legitur 1. Machab. cap. 2. Similiter etiam nec Elias fugiens à facie Iezabel in die sabbati. Et propter hoc etiam Dominus* Matth. 12. *excusat discipulos suos, qui colligebant spicas in die sabbathi propter necessitatem, quam patiebantur. Similiter etiam opus corporale, quod ordinatur ad salutem corporalem alterius, non est contra observantiam sabbathi. Vnde dicitur Ioan. 7. Mihi indignamini, quia totum hominem salvum feci in sabbatho. Similiter etiam opus corporale, quod ordinatur ad iminens damnum rei exterioris vitandum, non violat sabbathum. Vnde dicit Dominus* Matth. 12. *Quis erit ex vobis homo, qui habet vnam ovem, & si ceciderit sabbatho in foveam, nonne tenebit, & levabit eam?* Hucusque Angelicus Doctor. In quibus verbis edocet, triplicem necessitatem excusare servilia exercere in die festo: Prima est, propriæ salutis necessitas: Secunda, necessitas salutis corporalis proximi: Tertia denique, necessitas vitandi imminens damnum rei exterioris: Ac proinde de his omnibus hìc disserendum est, & quæstiones circa eas difficiles resolvendę.

Necessitas propriç salutis excusat laborantes in festo.

331 Prima ergo necessitas, quæ iuxta Divum Thomam excusat à culpa exercentes servilia in festo, est *necessitas propriæ salutis*; scilicèt quando ad propriam salutem conservandam opus est opera servilia efficere. Et iure optimo tunc excusat: Quia aliàs hoc præceptum esset moraliter impossibile, & difficiliter observaretur; cùm esset contra naturę, & prudentię regulas. ¶ Vnde (*primò*) excusantur milites, qui ad propriam salutem conservandam in festis dimicant, aggeres ad id necessarios construunt, tormenta bellica parant, muros, ac repagula ædificant, arbores succidunt, terram effodiunt, & alia servilia ad id efficiunt. ¶ Secundò excusantur artifices, & pauperes, qui aliter se, suamque familiam decenter sustentare non valent. Monent tamen Doctores, debere officialibus hęc permitti tantùm in evidenti, & indubitata necessitate, & solùm tempore ad eam sublevandam

dam necessario, auditoquè prius Sacro. Tum, quòd hæc fiant secretò, ob scandalum vitandum. Sic Villalobos *tom.2. tract.32. difficult.4. num.2. & 6.* Suarez *de Relig. tom.1. lib.2. cap. 32. num.2.* Sanchez *tom.2. Consil. lib. 5. cap.2. dub. 18. num. 15.* Fagundez *lib.1. de Eccles. præcept. cap.14. num.7.* Palaus *tom.2. tract.9. disput. vnic. punct.10. num. 3.* Azor *2.part. lib.1. cap.28. q. 4.* Trullench *lib.3. in Decal. cap.1. dub.10. num. 10.* Bonacina *disp.5. de Tertio præcepto Decalog. quæst. vnic. punct. 3. num.3.* & alij apud ipsos communiter.

Honestum est in festo cibos præparare, & coquere.

332 Sed difficultas inter Doctores est: An sit licitum in die festo cibos ad comedendum præpare? ¶ Ad quod, omissis aliorum placitis, Dicendum est *primò*, licitum esse in die festo præparare eos cibos, qui ad sustentationem vitæ necessarij sunt. Quod constat (*primò*) ex cap.12. Exod. v.16. vbi de prima, & septima die festivitatis Azimorum dicitur: *Nihil operis facietis in eis, exceptis his, quæ ad vescendum pertinent*: si ergo Iudęis permittebatur in aliquibus diebus festis cibos coquere, quantò magis Christianis erit licitum: cùm lex nova sit lex filiorum, vetus verò servorum? ¶ *Secundò*: Nam discipuli Christi ob necessitatem sustentationis vitæ in sabbato licitè colligebant, & evellebant spicas: ergo & quilibet alius absque peccato poterit cibos præparare. ¶ *Tertiò*: Sicut dicitur in Regulis Iuris in *6.* regula *42.* *Accessorium naturam sequi congruit principalis*: sed cibos coquere est necessarium ad sustentationem vitæ: ergo si excusat à peccato laborare ad vitam sustentandam, etiam excusabit laborare coquendo, & præparando cibos, quibus sustentanda est. ¶ *Quartò*: Nam id expresse docet Angelicus Doctor *2.2. quæst.122. art.4. ad 4.* vbi assignans differentiam inter Iudæorum sabbathum, & Christianorum Dominicam sic ait: *Et ideo non est ita arcta probibitio operandi in die Dominica, sicut in die sabbati; sed quædam opera conceduntur in die Dominica, quæ in die sabbati probibebantur, sicut decoctio ciborum, & alia huiusmodi.* Ergo ex mente Divi Thomę decoctio ciborum, qui ad sustentandam vitam necessarij sunt, licita est in die Dominica. Quapropter communiter Doctores sequentes Divum Thomam tenent, quòd licèt decoctio, & pręparatio ciborum sint actiones mechanicæ, tamen honestè fiunt in die festo: vel ex pręsumpta Ecclesię intentione: vel ex consuetudine ab initio nascentis Ecclesiæ recepta: vel denique ob necessitatem ad vitæ sustentationem. Sic Suarez *num.4.* Fagundez *num. 20.* Filliucius *tract. 27. in tertio Decal. præcept. num. 151.* & alij communiter suprà relati.

Licet in festo animalia occidere, & excoriare.

333 Ex prædicta conclusione sequitur (*primò*) licitas esse in festo alias actiones serviles ad ciborum præparationem necessarias, quales sunt animalia occidere, & excoriare. Sed hoc intelligendum est, si die antecedenti animalia commodè præparari non possunt, vt in magnis Civitatibus ob multitudinem concurrentium accidere solet. Et ideo in oppidulis communiter permitti non valet: quia die antecedenti pręparari possunt animalia ad victum necessaria. Poterit tamen aliquando id permitti æstivo tempore, vel dum plures dies festi concurrunt, vt, pluribus relatis, tenent Sanchez *in Consil. tom. 2. lib. 5. cap.2. dub.18. num.6.* Palaus *tract.9. disp. vnic. punct.10. num.3.* & alij.

Artocopi valent in festo pastillos facere.

334 Sequitur *secundò*, Artocopos posse in diebus festis artocreates, seu pastillos facere. Tum quia, vt testatur Sanchez *num.3.* obtinent à Romano Pontifice bullam, in qua, exceptis quibusdam diebus solemnioribus, pastillos in festis facere eis conceditur. Tum etiam: quia hic victus iam est ad communem cibum necessarius. Tum denique, ratione vtilitatis Reipublicæ, & consuetudinis legitimè introductæ. Ita Sotus *lib. 2. de Iustit. quæst.4. art.4.* vers. *Quarta causa.* Trullench *in Decal. lib.3. cap.1. dub.10. num.8.*

Pistores possunt in festis panes coquere.

335 Sequitur *tertiò*, excusari à peccato Pistores, seu Furnarios (hispanè *Panaderos*) qui die festo panes coquunt. Tum quia licèt aliquando panis die profesto coqui posset, tamen vel non est ita ad victum aptus; vel coctus non est sufficiens; vel quia est valde ad victum communem necessarius, & quælibet vel minima eius penuria tumultus populorum commovet; vel denique quia adest Romæ consuetudo faciendi, & coquendi in die festo panes, vt testatur Leander *tract. 1. disp.6, quæst.19.* Et ideo licet in die festo panes facere, & coquere, & consequenter ad id necessaria parare, vt farinam cribare, triticum terere, vel mola aquatili, aut allata: de alio verò instrumento equis moto (vulgò *Atahona*) negat Palaus, nisi necessitas vrgeat, quia gravem laborem continet. Dicta tenent Saà verb. *Festum, num.5.* Ortiz *in Sum. de Tertio præcept. fol.102.* Pasqualigus *decis. 293. à num. 2.* Palaus *num.3.* Leander *loco allegato*, Azor *2.part lib.1.cap.27. quæst.2.* Et re ipsa hanc sententiam tenent Bonacina *disp.5. quæst. vnic. punct.3. num.9.* & Sanchez *num.3.* dum exigunt in Furnarijs, vt licitè panes in festo coquant, vel festorum concursum, vel supervenientium egentium pane multitudinem; vel necessitatem, aut Reipublicæ vtilitatem; cùm certum sit, quòd aliqua ex his causis semper adest.

Agricolæ tempore messis, & vindemiæ possunt laborare.

336 Sequitur *quartò*, excusari agricolas, qui in festis tempore messis, & vindemiæ segetes metunt, & triturant; aut flante vento purgant grana; vel fructus, aut vbas colligunt, sive in horrea congregant, & fœnum ex pratis ad locum securum deferunt. Tum quia hæc omnia ad communem victum, & ad vtilitatem Reipublicæ necessaria sunt. Tum etiam: quia communiter in dictis temporibus imminent tempestates, & probabiliter timetur grave damnum, tam proprijs, quàm alienis rebus imminens; & ob id Divus Thomas *2.2. quæst.122. art.4. ad 3.* laborantes excusat. Angelicum Doctorem sequuntur Sanchez *num. 10.* Fagundez *lib. 1. cap.14. num. 11.* Suarez *de Relig. tom.1. lib.2. cap.32. num.3.* Palaus allegatus n. *3.* Sotus *lib.2. de Iustitia, quæst. 4. art. 4. ad 3.* Barbosa *in 2. lib. Decretal.* capit. *Licet, de Ferijs, num. 6.* vbi ex eo quòd Alexander III. ibi concedat, in festis, ingruente necessitate, capere, infert, id etiam honestare segetes colligere. Id etiam tenent Sayrus *in Clavi Reg. lib.7. cap.2. num.10.* Trullench *lib.3. in Decalog. cap.1. dub.10. num.10.* Filliucius *tract.27. cap.11. num. 211.* & alij communiter. Vnde consequenter excusant relati Doctores ob consuetudinem, & parvitatem materiæ hortulanos olera in die festo rigantes; & potiori titulo agricolas, vbi fata flu-

fluviali aqua irrigant. Similiter excusant Trullench, & Fagundez agricolas, qui autumni tempore, ne occasio amittatur, triticum, & alios fructus seminant. Sed hoc consuetudine introductum non video maximè in Veteri Castella, vbi ob copiam tritici, quod seminatur, videbatur sic fieri debere. Et insuper quia ad ita agendum communiter necessitas non vrget: At verò quia fortè in alijs Provincijs id necessarium est, dictam sententiam non damnamus.

Quid dicant Doctores circa præparationem cibi non necessarij ad communem victum.

337 Dicendum est *secundò*, quòd si cibi necessarij non sint ad communem victum, sed potius ad delectationem deserviunt, quales communiter sunt, qui ex sacchare condiuntur, tunc docet Palaus *num.3.* etiam posse in die festo parari; quia consuetudine sic introductum est. E contrà verò Sanchez *num.* 5. ait esse peccatum mortale facere in festo sacchoro condita (vt hispanè *Mazapanes, Alcorzas, Confites, Conservas*) & illa deaurare &c. licèt gratis fiant: & refert pro hoc dicendi modo Alcocer *in Sum. cap.17.*

Media seligitur sententia.

338 Sed nos, mediam tenentes viam, dicimus, quòd si cibi, qui ex saccharo condiuntur, sint ex illis, quibus communiter sani, & infirmi promiscuè vtuntur, & illis iam sunt, vel ob necessitatem, aut vtilitatem quasi quotidianus victus, quales sunt sacchartes (vulgò *Vizcochos*) & similia, tunc de eis philosophandum eodem modo est, ac de pane vsuali; & dicendum, quòd si die profesto præparari commodiores, aut saniores non sunt, tunc in festis decoqui possunt; tum ob necessitatem; tum etiam ob parvitatem temporis, quod in eis insumitur. Si verò sit de alijs cibis saccharo conditis, qui anteà præparare valent, vel præcisè voluptati deserviunt, tunc dicendum est cum Sanchez, eos parari esse contra diei festi observantiam: nec audivimus, in hoc contrariam consuetudinem aliquando introductam esse: Vel si fortè viguit, dicenda est laxonum abusus. Inficias tamen non ibimus, quòd si aliquando repentè alicui nuntium lætum advenerit, v.g. electio ad Cathedram, aut quid simile, in quo consuetudo est ei gratulari, & in vrbanitatis signum omnes adventantes ad bibendum invitare, vt mos est Salmanticæ, tunc si sacchartes necessarij desint, poterunt alij etiam in festis decoqui: quia similis necessitas communis videtur, & aliàs præveniri non potest, nec in alium diem differri: sicut communiter Doctores permittunt, posse licitè ob eandem causam vestes pro funere diebus festis sartores perficere.

Comedere, bibere, vestiri, & lavari licent in festis.

339 Ex dictis sequitur, quòd comedere, bibere, vestiri, & lavari sunt opera in die festo licita. Et ratio est: Quia comedere, bibere, & vestiri non sunt opera nec servilia, nec liberalia: quia opus servile, & liberale debet inquantùm tale per artem dirigi, vt indicat Divus Thomas 2.2. *quæst.*122. *art.*4. *ad* 3. quod non convenit actionibus comedendi, bibendi, & vestiendi, vt constat; & ideo sunt opera naturalia, non ab arte, sed à natura vnice procedentia, ad eiusque conservationem necessaria: sed sola opera servilia in festo prohibentur: ergo actiones relatæ sunt in festis licitæ. Quod expressis verbis tradit Angelicus Doctor loco allegato dicens: *Et ideo opus corporale pertinens ad conservandam salutem proprij corporis non violat sabbathum. Non enim est contra observantiam sabbathi, quòd aliquis comedat, aut alia huiusmodi faciat, quibus salus corporis conservatur.* Similiter loquitur de opere se lavandi Divus Gregorius *lib.* 11. *Epist.* 3. *&* 4. relatus in cap. *Pervenit*, *de Consecrat. dist.* 3. vbi contra nonnullos ecclesiasticos prædicantes, non licere die Dominico lavari corpora, sic ait: *Et quidem si pro luxuria, & pro voluptate quis lavari appetit, hoc fieri nec reliquo quolibet die concedimus; si autem propter necessitatem corporis, hoc nec die Dominico prohibemus.* Ergo omnes suprà relatæ actiones, vtpotè naturales, licitè in festis exerceri valent. Sic communiter Doctores, maximè Suarez *tom.*1. *de Relig. lib.*2. *cap.* 11. *num.* 2. & Filliucius *tract.*27. *cap.*9. *num.*150.

---

§. III.

Idem assumptum continuatur.

340 Secunda necessitas, quæ iuxta Divum Thomam excusat à culpa laborantes in festo, est necessitas salutis corporalis proximi, iuxta illud Ioan.7. v.23. *Si circumcisionem accipit homo in sabbato, vt non solvatur lex Moysi, mihi indignamini, quia totum hominem salvum feci in sabbatho?* Et ideo virtute huius necessitatis omnes actiones serviles, quæ necessariæ sunt ad salutem corporalem proximi, honestè in festis fiunt. Quapropter cùm Pharisæi *Matth.*12. *v.* 11. interrogarent Christum: *Si licet sabbatis curare?* vt accusarent eum, Iesus videns nequitiam, & pravam eorum intelligentiam circa præceptum de non laborando in sabbato, sic eos arguit, & evidenter concludit: *Quis erit ex vobis homo, qui habet ovem vnam, & si ceciderit hæc sabbatis in foveam, nonne tenebit, & levabit eam? Quantò magis melior est homo ove? Itaque licet sabbatis benefacere.* Hoc est quando charitas, & necessitas proximi id postulant: quia, iuxta illud Divi Bernardi: *Quæ pro charitate inducta sunt, non debent contra charitatem militare.* ¶ Vnde excusantur à transgressione huius præcepti primò Chirurgi, qui in festis venas scindunt. Secundò Tonsores tondentes aliquos causa salutis. Tertiò Pharmacopolæ, qui medicinas parant. Quartò qui excoriant animalia, vt calentibus, & tepentibus pellibus infirmorum dolores leniantur. Denique quotquot infirmos curant, eisque inserviunt. Ita Toletus *lib.* 4. *cap.* 25. *num.* 3. Navarrus *in Sum. cap.*13. *num.*7. Sanchez *tom.*2. *Consil. lib.*5. *cap.*2. *dub.*18. *num.*8. Suarez *de Relig. tom.*1. *lib.*2. *cap.*32. *num.* 6. Palaus *tract.*9. *disp. vnic. punct.*10. *n.*3. Bonacina *disp.*5. *punct.* 3. *num.*10. & alij communiter.

Necessitas salutis proximi excusant laborantes in festo.

341 Cùm ergo barbam tondere sit vel ad salutem necessariam, vel saltem ad corporis pulchritudinem, & decentiam vtile, & conducens, rogabis hic: An Barbitonsores possint in die festo barbas tondere? ¶ Non loquimur, quando agricolæ petunt ad locum, vbi est barbitonsor, quia tunc certum est, posse illis barbam radi ob necessitatem, quia alio die commode accedere non possunt, ne operas suas cogantur deserere. ¶ Nec loquimur, quando barbitonsor solet è contrà diebus festis accedere ad tondendos agri-

Quid dicendum de barbitonsoribus.

co-

colas ad locum, in quo ipsi resident: quia tunc adest eadem necessitatis causa. Si verò barbitonsor resideat in loco, vbi agricolę habitant, licèt Sanchez *tom.* 2. *Consil. lib.* 5. *cap.* 2. *dub.* 21. *num.* 6. dubitare videatur; tamen credimus, posse eorum barbas radere: Quia alijs diebus commodè id fieri non potest: tum ob penuriam barbitonsorum: tum quia suas operas deserere cogendi ob id non sunt: tum quia adest iam consuetudo legitimè introducta. Sic Pasqualigus *decis.* 289. *n.* 9. Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 1. *dub.* 10. *num.* 14. Nec loquimur, quando vnam, aut alteram barbam radunt, quia excusantur ob materiæ parvitatem. ¶ Nec quando tondunt aliquem itinerantem, aut peregrinum, vel qui celebraturus est nuptias, vel ovium pastores: quia adest necessitas, & aliàs materiæ parvitas datur. In his omnibus casibus, ob rationes allegatas, conveniunt Auctores, excusari barbitonsores, & eos, qui ab eis barbam radi postulant.

Posse barbitonsores omnium barbas in festis radere, tenent nõnulli.

342 Vnde difficultas est de alijs hominibus promiscuè ad suam officinam accedentibus, vel de parochianis, quos iam diu eorum barbas radere consueverunt: An hos tondere in festis liceat, quamvis ad hoc necessarium sit maiorem diei partem consumere? ¶ Prima sententia est affirmativa: Quia credit adesse consuetudinem legitimè ad id introductam: sed consuetudo legitimè introducta potest abrogare præceptum de abstinentia à servilibus, sicut & alia ecclesiastica præcepta: ergo vbi adest talis consuetudo, licitè barbitonsores possunt capillos, & barbam in diebus festis radere. Sic Reginaldus *lib.* 19. *n.* 51. & Leand. à Sanctissimo Sacramento *tr.* 1. *disp.* 6. *q.* 37. qui malè refert Sayrum, & Filliucium, vt eos legenti constabit.

Verius est oppositum.

343 Econtrà verò secunda, & verior sententia negat, dari talem consuetudinem, & sic ob eam minimè barbitonsores excusari. Sic Sanchez *in Consil. loc. cit. dub.* 21. *num.* 1. & apud ipsum Toletus *in Sum.* Caietanus 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. & alij. Et moventur ex eo, quòd talis consuetudo nullibi est recepta, quin potius semper est reprehensa à Prælatis, Confessarijs, & viris doctis, imò & timorati barbitonsores peccatum mortale in festo barbas radere, credunt: ergo talis consuetudo eos excusare non valet. ¶ Scio tamen, Quintana-Dueñas *ad* 1. *Eccles. præcept. tract.* 1. *singul.* 13. afferre decreta, in quibus Ordinarij Episcopatus Cordubensis, & Hispalensis concedunt, vt barbitonsores in omnibus festis, exceptis tribus solemnioribus Paschatis Nativitatis, Resurrectionis, & Pentecostes, possint, audita priùs Missa, & clausa vna ex duabus ianuis, barbas radere. Sed hoc tantùm probat in dictis Civitatibus licere, si modò tale decretum abrogatum non est.

Quas vestes possint sartores in festis perficere? & quid de sutoribus.

344 Rogabis iterum; An sartores possint similiter diebus festis vestes conficere? ¶ Respondetur, quòd si vrgeat necessitas conficiendi vestes pro aliquo funere, nuptijs, aut simili instanti causa (non aliter) cui diebus profestis satisfacere non valuerint, possunt in festas laborare: Quia in allegatis casibus est moralis necessitas ad conficiendum tales vestes, quæ absque aliquo dedecore omitti non possunt: ergo est iusta causa eos excusans. Quod extendi valet ad casum, in quo aliquis advenai, vel quicumque talius adveniat ad vrbem, & decentes vestes non habeat ad exeundum, proprijsque negotijs vacandum: quia decentia status laborantes excusat. Ita Layman *lib.* 4. *tract.* 7. *cap.* 2. *num.* 2. Diana *part.* 4. *tract.* 4. *resol.* 62. Pasqualigus *decis.* 290. *num.* 2. & 3. & Trullench *lib.* 3. *cap.* 1. *dub.* 10. *numer.* 10. ¶ Nota, quòd dictum de sartoribus, applicandum est sutoribus.

Necessitas fugiendi damnũ imminens excusat laborãtes in festo.

345 Tertia denique necessitas, quæ iuxta Divum Thomam excusat laborantes in festo, est necessitas *vitandi imminens damnum rei exterioris.* Vnde opera servilia, quæ ad grave damnum proprium, aut alienum vitandum necessaria sunt, licitè in festo fieri possunt. Et ideo in die festo licet laborare ad extinguendum ignem domus accensæ; ad colligendas segetes, ne à flumine rapiantur; ad congregandas oves, ne ab hostibus expilentur, & similia.

Quomodò coactio excuset servos laborantes in festo.

346 Sed inquires *primò*: An famuli, & servi, qui in die festo à Dominis compelluntur laborare, ob eorum indignationem, aut aliud grave damnum vitandum, excusentur à culpa? ¶ Ad quod, Respondemus, quòd si, ex quo famuli non obediant Dominis, timerent grave incommodum, v. g. quòd à famulatu removerentur, vel domo excluderentur, & alium Dominum, cui inservirent, de facile non invenirent, tunc laborando in festo à culpa excusarentur: quia cum tanto incommodo Mater Ecclesia fideles cogere non intendit. Si verò famuli, aut servi à Dominis coguntur laborare in contemptum festi, tunc nullo modo, etiam si mors immineat, debent laborare: quia bonum fidei, & religionis excedit temporale vitæ damnum. Sic Azor *p.* 2. *lib.* 1. *cap.* 28. *q.* 5. Caietanus *in Sum.* verb. *Festorum violatio*, Navarrus *in Sum. cap.* 13. *num.* 7. Suarez *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 32. *num.* 4. Bonacina *disp.* 5. *quæst. vnic. punct.* 3. *num.* 16. Palaus *tract.* 9. *disp. vnic. punct.* 10. *num.* 3. Fagundez *lib.* 1. *de Quinto Eccles. præcept. cap.* 14. *num.* 15. Leander *tract.* 1. *disp.* 6. *quæst.* 23. Sanchez *lib.* 5. *Consil. cap.* 2. *dub.* 18. *num.* 16. & alij; extendentes hanc doctrinam ad vxores, & filios respectu mariti, & parentum.

Nota circa famulos stipendiarios, & liberos.

347 Notandum verò est cum Sanchez *n.* 18. quòd si famuli, vel sint addiscentes, vel vsque ad determinatum tempus obligati famulari, non tenentur tunc deserere Dominos, qui eos laborare in festis cogunt: quia verè hi grave damnum paterentur; at finito tempore designato debent ab eis discedere. Si verò sint famuli liberi, nec obligati ad serviendum, & aliàs alios Dominos in eodem loco possunt reperire, debent statim eos deserere; nisi prudenter credant, Dominos habere aliquam iustam causam ad laborandum in festis; quam adesse communiter credendum est, maximè si Domini sint timoratæ conscientiæ.

Quid dicendum de coquentibus vitrum, saponem, calcem, &c.

348 Vnde sequitur, quòd ob necessitatem vitandi damnum rei exterioris excusantur (*primò*) agricolæ, & hortulani, qui diebus festis messes congregant, aut olera rigant, de quibus suprà iam diximus. ¶ Secundò excusantur decolantes ferrum, & coquentes vitrum, saponem, calcem, tegulas, ollas &c. si in festis opus inchoatum continuent: quia aliàs ex interruptione grave eis damnum sequeretur. Non tamen excusantur, qui in festo inchoant coctionem calcis,

cis, laterum, & ollarum: quia horum coctio non exigit nisi duos, vel tres dies, & ideo in festis eam inchoare necesse non est. At econtrà, quia decoctio vitri, saponis, & decolatio ferri requirit plurium dierum continuationem, ideo ob grave damnum vitandum, aliquando in festis inchoari licebit: quia aliàs, vt ait Sanchez *num.* 21. talis ars esset damnosa, & impossibilis. Sic Sotus *lib.* 2. *de Iustitia, & Iure, quæst.* 4. *art.* 4. *ad* 3. Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 1. *dub.* 10. *num.* 10. Navarrus *in Sum. cap.* 13. *num.* 7. Suarez *de Relig. tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 32. *num.* 3. Fagund. *lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 15. & Palaus *tract.* 9. *disp. vnic. punct.* 10. *n.* 3.

Sunt qui doceant, amissionem magni lucri excusare laborantes in festo.

349 Inquires *secundò*: An occasio acquirendi magnum lucrum sit causa honestans exercere in festo servilia? ¶ Affirmat prima sententia. *Primò*: Quia omissio magni lucri reputatur grave damnum: sed ob grave damnum vitandum, diximus suprà in hoc punct. posse servilia exerceri in festo: ergo etiam licitum erit ob magnum lucrum acquirendum servilia in festo exercere. ¶ *Secundò*: Quia, vt suprà in hoc cap. punct. 11. num. 241. vidimus, summus Pontifex Alexander III. dispensavit halecias capere diebus Dominicis, & alijs festis (exceptis maioribus anni solemnitatibus) sed hoc absque dubio fit, ne, cùm dicti pisces certis tantum anni temporibus se inclinent, piscatores hoc lucru priventur: ergo ob acquirendum magnum lucrum licet in festis laborare. Ita docent Caietanus *in Sum.* verb. *Festorum violatio*, Alcocer *in Sum. cap.* 13. Palacios *in Sum.* verb. *Festum*, Angelus verb. *Feria, num.* 34. Rosella *ibi*, Armilla verb. *Festum, n.* 20. quos omnes refert, & sequitur Sanch. *in Consil. tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 2. *dub.* 19. tenent etiam Bonac. *disp.* 5. *de Tertio Decal. præcept. quæst. vnic. punct.* 3. *n.* 15. Clavis Regia *lib.* 7. *cap.* 2. *n.* 10. Filliucius *tract.* 27. *cap.* 11. *num.* 222. exemplificantes hanc doctrinam in piscatione thynnorum, & halecium.

Contraria, & verior sententia eligitur.

350 Secunda, & verior sententia est negativa, docens, quòd ob vtilitatem privatæ personæ, notabileque lucrum ab ea acquirendum, non potest in festo laborari. Et movetur (*primò*) ab inconvenienti. Nam si vera esset contraria sententia, nullus esset, qui non laboraret licitè in festis; cùm quilibet crederet, non parum lucri amittere, si eo die non laboraret: sed hoc esset vim præcepti eludere: ergo dicendum est, ob lucrum acquirendum illicitum esse laborare. ¶ *Secundò*: Nam non acquirere lucrum non est idem, ac pati notabile damnum: Quia hoc supponit ius vel ad conservandam rem, quæ propria est, aut licitè possideri speratur; vel quòd dictum ius, aut res timeatur pati posse notabile damnum; at acquirere lucrum est res contingens, & solùm ad illam conari possumus, quando licitè, & servatis omnibus circunstantijs acquiri valet: ergo licèt ob vitandum notabile damnum possint fideles laborare in festo, non tamen ob acquirendum lucrum. ¶ *Tertiò*: Quia licèt honestum sit laborare in festo ad acquirendum lucrum publicum seu quod cedit in bonum Reipublicæ, non tamen ad acquirendum lucrum privatum: quia in primo adest necessitas, & vtilitas Reipublicæ, non verò in secundo: ergo ex quo Pontifex in dict. cap. *Licèt, de Ferijs*, concesserit halecias in festo piscari ob vitandum damnum publicum; non licet sumi argumentum, ad probandum, posse laborari in festo ob lucrum privatum acquirendum. Ita Abulensis *in cap.* 12. *Exod. quæst.* 23. Suarez *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 33. *num.* 9. Sylvest. verb. *Dominic.* 1, *quæst.* 4. Reginaldus *lib.* 19. *cap.* 3. *num.* 51. Palaus *tract.* 9. *dispt. vnic. punct.* 10. *num.* 3. Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 1. *dub.* 10. *num.* 14. Filliucius *tr.* 27. *cap.* 11. *n.* 123. & alij.

351 Ad primum argumentum, Respondetur ex dictis, quòd amissio magni lucri privati non reputatur notabile damnum emergens; cùm sit contingens, & ad illud nullum ius habeant fideles, sicut habent ad vitandum damnum emergens contra res proprias, aut id, ad quod saltem ius habent: & sic ob tale lucrum vitandum nequit laborare in festo honestari. ¶ Ad secundum, Dicimus (*primò*) ex eo apertè nostram probat sententiam: Nam in dicto cap. summus Pontifex dispensat ad laborandum in festo pro haleciarum captione, ne (vt dicunt adversarij) amittant fideles magnum lucrum: ergo sine dispensatione Pontificis erat illicitum. ¶ *Secundò*: Ratio quare summus Pontifex id permittit, non est quam assignant adversarij, vitandi scilicet privatum lucrum, sed ob necessitatem Reipublicę, & bonum commune illius: quia dicti pisces certo tantùm tempore apparent, quo elapso, eorum piscatione, & vtilitate privantur homines: vt clarius constat ex verbis dicti capitis, vbi sic dicitur: *Indulgemus, vt liceat Parochianis vestris diebus Dominicis, & alijs festis (præterquàm in maioribus anni solemnitatibus) si haleciæ terræ se inclinaverint, eorum captioni, ingruente necessitate, intendere.* Ergo ob necessitatem publicam, & non ob vitandum privatum damnum, id summus Pontifex indulget, & ad omnes scrupulos vitandos, dispensat.

Argumenta contraria dissolvuntur.

352 Vnde explodenda, & penitùs vt improbabilis profliganda est sententia Tamburini *lib.* 4. *cap.* 2. *§.* 2. *num.* 7. asserentis probabilem esse, & ideo in conscientia tutam, sententiam aliquorum, qui docent: *Missam omitti posse sine culpa in die festo propter lucrum, quod tunc cessaret, si quis Missæ adesset.* Similiter reprobanda est alia eiusdem Doctoris sententia, dum tutam in conscientia censet *§.* 3. *num.* 9. aliorum opinionem affirmantium, prævisionem carentiæ Missæ non obstare, quominus quis proficiscatur venatum ad locum desertum, vbi ob penuriam Sacerdotis nequivit die festo Missam audire: Cùm in hac vtraque opinione temporale lucrum, & oblectamentum cultui divino, & ecclesiastico præcepto de modo illum Deo tribuendi præferat.

Quædam inferuntur ex dictis.

353 Inquires *tertiò*: An excusentur à peccato, quæ in festis equos ferrant? ¶ Ad hoc breviter dicendum est, quòd si equi sint iter agentium, licitè possunt ferrari: quia aliàs grave damnum eis sequeretur, si vsque ad diem profestum expectandum esset. Idem dicendum est de illis, qui die sequenti profesto summo mane iter acturi, aut in agrum ad laborandum egressuri sunt; cùm his etiam notabile damnum ex dilatione sequeatur. Ita communiter Doctores. Si verò equi non sint eorum, qui eo die, vel sequenti summo mane iter inchoaturi sunt, aut egressuri sunt in

Qualiter ferrantes equos possint in festis laborare.

in agrum, dicendum est, non licere in festis eos ferrare: quia nulla adest necessitas, quæ dictam actionem, quæ verè servilis est, excuset. Ita Navarrus *in Sum. cap.* 13. *num.* 6. Sotus *de Iustit. lib.* 2. *quæst.* 4. *art.* 4. Sylvester verb. *Dominica, quæst.* 5. Sanchez *lib.* 5. *Consil. cap.* 2. *dub.* 18. *num.* 14. Trullench *lib. tertio Decal. cap.* 1. *dub.* 10. *num.* 9. Ioannes à Cruce *in Sum.* 1. *part. de Tertio præcept. art.* 1. *concl.* 3. Sed si equi sint agricolarum, qui ad extraneum oppidum ad eos ferrandos accedunt, tunc in festo ferrari possunt; cùm alio die eos ad ferrandum cogere, grave nimis eis esset: Sicut ob eandem rationem excusantur fabriferrarij, qui diebus festis fractos agricolarum vomeres reficiunt, vt sic citius mane diei sequentis ad laborandum expediti sint.

Necessitas Reipublicæ excusat laborantes in festo.

354 Hic agere solent Auctores de necessitate publica, & inquirunt: An hæc necessitas excuset laborantes in festo? ¶ Ad quod, Respondetur, quòd si causa publica sit honesta, & ad Reipublicæ lætitiam conducens, aliàsque præveniri non potuit, licet in festis laborare: Tum quia necessitas particularis excusat: ergo & publica. Tum etiam: quia sic tenet vniversalis consuetudo à Prælatis tolerata: ergo licitum est. Vnde licitè in festis laborare possunt officiales, & artifices, vestes, instrumenta lætitiæ, publica artificia, theatra, arcus quos *triumphales* vocant, & tabulata perficiendo; tum ob adventum Principis, vel eius ortum; tum ob notitiam alicuius insignis victoriæ, ad quam festivè celebrandam torneamenta præparantur. Quam doctrinam extendit Sanchez *lib.* 5. *Consil. cap.* 2. *dub.* 18. *num.* 27. ad casum, quando in festo recitanda est comædia, & apparatus ad illam commodè præveniri non potuerunt. Idem docent Toletus *in Sum.* Trullench *lib.* 3. *cap.* 1. *dub.* 10. *num.* 9. & Paschaligus *decis.* 291. Et à fortiori extendere debent ad taurorum agitationem, qui in nostra Hispania in signum cuiuscumque communis lætitię magno apparatu agitantur: Tum quia signa vniversalis lætitiæ sunt Reipublicæ ad eius recreationem moraliter necessaria: Tum etiam: quia hæc sola frequenter in his Provincijs, semoto omni scrupulo, conscientiæquè remorsu vsitantur: nec alijs iucundius recreantur, & oblectantur Hispani. Principalem assertionem docent (præter relatos) Azor 2. *part. lib.* 1. *cap.* 28. *quæst.* 5. Bonacina *disp.* 5. *punct.* 3. *num.* 12. Fagundez *lib.* 1. *de Eccles. præcept. cap.* 14. *num.* 23. Trullench *in Decal. lib.* 3. *cap.* 1. *dub.* 10. *num.* 9. & Palaus *tract.* 9. *disp. vnic. punct.* 10. *num.* 3. Ex quibus aliqui optimè docent, ad tollendos scrupulos, salubrius esse in his necessitatibus publicis, dispensationem ab Episcopo, si commodè fieri potest, postulare.

Duo inferuntur ex dictis.

355 Ex hac conclusione sequitur, excusari (*primò*) reficientes in festis fontes, & fontes, vias publicas, & alia huiusmodi, modò sine gravi incommodo differri non possit. ¶ Secundò excusantur qui laborant in providendo Rempublicam de necessarijs ad victum pro die festo, quoad eas res quę anteà præveniri non possunt, vt Lanij, Artocopi, Furnarij, & similes, de quibus suprà *à numer.* 332. *ad* 335. *inclusivè.*

*** ***
***

---

§. IV.

Qualiter Pietas, & Dispensatio honestent servilia in festo.

Opera pietatis per se talia non violant festum.

356 Quartam causam, quam huius puncti initio diximus excusare à culpa laborantes in festo, est *pietas*: quæ quia potest esse vel in Deum, vel in proximum, ideo de ea nonnulla egimus punct. 11. §. 4. dum de opere servili religioso disseruimus; quare tantùm ibi desiderata subjiciemus. Huius causæ meminit Gregorius IX. in cap. *Conquestus, de Ferijs*, vbi enumerans dies, in quibus strepitus iudiciales conquiescere debent, excipit duplicem causam dicens: *Nisi necessitas vrgeat, aut pietas suadeat.* Explicans Glossa, quid nomine *Pietatis* ibi intelligatur, ait: *Putà causa debilium, & miserabilium personarum; quia in operibus misericordiæ dierum distinctio non est habenda. Argument.* 76. *dist.* cap. *Vtinam, & de Consecrat. dist.* 5. cap. *Nunquam.* Et estò ibi, vt diximus punct. 13. §. 3. loquatur quoad abstinentiam ab strepitu iudiciali, Doctores id extendunt ad opera verè servilia, & laboriosa, cùm vtrobique eadem vrgeat ratio. Quapropter ob pietatem in proximum excusantur sepelientes mortuos, vestientes nudos, curantes infirmos, & quæcumque alia opera ex se pia exercentes.

Opera pietatis per accidens, secluса necessitate, festum violant.

357 Dixi opera *ex se pia*: quia si solùm sint pia *per accidens*, & ex ordinatione operantis, & aliàs per se sunt servilia, ea in festo exercere ex solo titulo pietatis non licet. Et ideo festum violant (*primò*) artifices, qui in festo operantur, vt inde eleémosynas pauperibus erogent. Secundò, qui sola pietatis causa moti pro loco pio congregant lapides, & ligna. Tertiò, qui vias publicas pro viatoribus sternunt. Quartò, qui pro pauperibus vestes consuunt. Quapropter si vltra pietatis causam non adsit vlterius necessitas, hæc omnia servilia in festo exercere non licet. Et ratio omnium est: Quia in iure allegato solum conceditur in festo opus iudiciale circa miserabilium causas, quod *ex se* servile non est, sed solùm quia ab Ecclesia prohibebatur: vnde extendi non valet ad alia opera pietatis, si *ex se* sunt servilia. ¶ *Tum etiam*: Quia, cessante necessitate, omne opus religionis, vtporè superioris ordinis, est omni pietatis operi præferendum: sed abstinere à servilibus, prout hoc præcepto mandatur, est opus religionis: ergo, cessante necessitatis causa, omni pietatis operi præferendum est. ¶ *Tum denique*: Quia aliàs omnes artifices Reipublicę possent laborare in die festo, vt ex lucro facerent eleémosynam, quæ opus pietatis est: sed hoc est absurdum, & contra communem Ecclesiæ consuetudinem: ergo ex sola pietatis causa opera servilia exercere non licet. Quapropter tunc solum in festis licent opera misericordiæ, quæ *ex se* sunt servilia, quando eis pauperes, & infirmi in festo actu indigent: vel quando ita indigent, vt licèt ex parte necessitatis satis illis esset, quòd in die profesto provideretur, nihilominus si in die festo ea in eorum gratiam non fiant, sine remedio, & subsidio relinquerentur, quia

quia nemo posteà invenietur, qui in die profesto eis gratis subveniat, & ipsi stipendium non valent solvere alijs, qui mercede talia opera in diebus professis exequi solent; quando ergo opera pietatis, etsi servilia, sunt huiusmodi, licitè in festo fiunt. Prædicta docent Sotus *lib. 2. de Iustit. q. 4. art. 4. ad 3.* Abulensis *cap. 12. Exod. quæst. 4.* Navarrus *in Sum. cap. 13. num. 4. & 20.* Azor *2. part. lib. 1. cap. 28. quæst. 4.* Suarez *tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 27. num. 14. & 15.* Lopez *1. p. Instruct. cap. 52.* Palaus *tract. 9. disp. vnic. punct. 10. num. 2.* referens Rodriguez, Caietanum, & Reginaldum: Idem tenent Sanchez *tom. 2. Consil. lib. 5. cap. 2. dub. 23. num. 3.* Bonacina *disp. in tertio Decal. precept. punct. 3. num. 7.* Diana *part. 4. tract. 4. resol. 177.* & alij communiter, vno vel altero excepto.

Dispensatio Superioris excusat laborãtes in festis.

358 Quinta, & vltima causa excusans à culpa operantes servilia in festo est legitima superiorum dispensatio: Quia cùm hęc sit, vt tract. 11. cap. 5. punct. 1. num. 1. huius Cursus diffinitur, *Iuris alicuius relaxatio ab habente legitimam potestatem facta*, hoc ipso quòd detur, liberat à legis obligatione circa illam actionem, ad quam datur talis dispensatio. Hęc communia sunt, & si quæ alia circa divisionem, & conditionem dispensationis velit scire Lector, consulat hunc Cursum cap. 5. allegato.

In quibus Superioribus adsit potestas dispensandi.

359 Solùm difficultas in præsenti est: In quibus Superioribus adsit potestas ad dispensandum in præcepto abstinendi in festis à servilibus? ¶ Ad quam, Dicendum est ex dictis tract. 11. cap. 5. punct. 4. num. 30. quòd potestas dispensandi in festis adest (*primò*) in summo Pontifice: quia cùm sit supremus Ecclesiæ Pastor, & Legislator, in omnibus legibus canonicis, & ecclesiasticis dispensare potest, & consequenter in omnibus festivitatibus, sive ex iure Synodali, sive communi, & pro tota Ecclesia latis valet dispensare, licentiam concedendo, vt in eis servilia fideles operari valeant. Secundò residet dicta potestas in Episcopis, non solùm in ordine ad festa Synodalia, vt constat; verùm etiam in ordine ad festa generalia, & vniversalis Ecclesiæ. Et ratio est: Quia hęc potestas est moraliter necessaria ad ordinarium regimen animarum pro casibus repentinis, & extraordinarie occurrentibus, in quibus Superiorem adire fideles non possunt: ergo de facto à summo Pontifice talem potestatem habent. ¶ Nota tamen *primò*, iuxta dicta tract. 11. cap. 5. punct. 6. §. 2. à num. 70. quòd si Episcopus sine iusta causa dispensat in festis Iure communi latis, peccat, & dispensatio est nulla; at verò si dispenset in festis Synodalibus, est valida, & sine mortali culpa. Videantur ibi dicta *n. 66.* ¶ Nota *secundò*, quòd nomine *Episcopi* intelliguntur omnes Prælati Regulares, v. g. Generales, Provinciales, Priores, Abbates, Ministri, &c. & Capitulum Sede vacante, qui omnes non solùm cum Religiosis sibi subditis, sed etiam cum eorum domesticis dispensare possunt, vt in festis laborent. ¶ Residet *tertiò* dicta potestas in Parocho, & Pastore loci, quando vrget casus, & Superior Episcopus adiri non potest: quia hoc ad bonum Ecclesiæ regimen necessariò requiritur. ¶ Nota tamen, quòd Parochus hanc dispensationem solùm concedere valet pro aliquo particulari casu, & ad tempus; si enim necessaria esset diuturna, & stabilis facultas, Episcopus consulendus est. Dicta tenent Caietanus *2. 2. quæst. 122. art. 4.* vers. *In septimo casu*, Sotus *lib. 2. de Iustit. quæst. 4. art. 4.* Navarrus *cap. 13. num. 8.* Sanchez *tom. 2. Consil. lib. 5. cap. 2. dub. 20. num. 6.* Suarez *tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 33. num. 2.* Palaus *tract. 9. disp. vnic. punct. 10. n. 5.* Fagundez *lib. 1. de Primo Eccles. præcept. cap. 14. num. 27.* Trullench *lib. 3. in Decal. cap. 1. dub. 10. num. 12.* & Azor *2. part. lib. 1. cap. 28. q. 5. & 6.* ¶ De causis sufficientibus ad dispensandum egimus tom. 3. huius Cursus, tract. 11. cap. 5. punct. 6. à num. 73. Videantur ibi dicta, quæ facilè huic materiæ applicari valent.

Consuetudo excusat laborantes in festis.

360 Aliam causam excusantem à culpa solent hìc assignare aliqui Doctores, nempe consuetudinem legitimè introductam. Sed de hac nulla potest esse controversia iuxta communem doctrinam stabilitam tract. 11. *de Legib.* cap. 5. punct. 4. num. 39. vbi diximus, effectum secundarium consuetudinis esse legem humanam præexistentem contrariam abrogare: sed si alias leges consuetudo valet abrogare, nulla est ratio, quare hanc legem de abstinentia à servilibus consuetudo contraria abrogare non possit: ergo legitima consuetudine abrogari potest. Vnde ob hanc consuetudinem piscatores, venatores, pictores, & barbitonsores solent in aliquibus locis excusari à peccato, etsi in festo laborent, vt iam suprà dictum est. Videantur Caietanus *in Summ.* verb. *Festorum violatio*, Sotus *de Iustit. lib. 2. quæst. 4. art. 4.* Navarrus *cap. 13. num. 8.* D. Antoninus *2. part. tit. 9. cap. 7. §. 1.* & Suarez *de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 33. n. 12.*

CAPUT II.

De Ieiunio.

Dicendorum ratio.

Um tertium Decalogi præceptum sit quoad temporis, & cultus determinationem ecclesiasticum, vt cap. præcedenti vidimus, solent Doctores hìc agere de alijs quatuor Ecclesiæ præceptis: quorum morem & nos gerentes, hìc etiam de eis differere eligimus, tum ne maiorum vestigia prætermittamus: tum etiam quia cùm de eis iam plura in hoc nostro Morali Cursu dixerimus, quę desiderantur nequeunt sufficientem præbere materiam, vt seorsim in diverso Tomo explicentur. Cæterùm: quia de primo Ecclesiæ præcepto, scilicet *de Audiendo Missam diebus festis*, egimus cap. antecedenti, & tom. 1. tract. 5. cap. 6. Et de secundo, nempe *de Annua confessione*, tractavimus abundè tom. 1. tract. 6. cap. 6. vsque ad 14. inclusivè. Et de tertio, nimirum *de sumenda Eucharistia in Paschate*, disseruimus in eodem tom. 1. tract. 4. maximè cap. 8. hìc solum restat explicare quartum, & quintum Ecclesiæ præceptum, scilicet *de Ieiunio*, & *Decimis*: quod duobus sequentibus capitibus perficere curabimus.

*** *** ***

Ca-

PUNCTUM I.

De essentia, divisione, & obligatione præcepti Ieiunij Ecclesiastici.

1 IEiunium iuxta Panormitanum *in Rubric. de Observat. ieiunij*, & Sylvestrum, verbo *Ieiunium*, dicitur à quodam intestino sic vocato, eo quòd vt plurimum vacuum, & exinanitum sit: cùm enim ieiunium ex se viscera vacua, & exinanita relinquat, nil mirum si inde nomen acceperit. Quadruplex ieiunium distinguunt Doctores. Primum est *Spirituale*: hoc est, abstinere à vitijs, iuxta illud Isaiæ 58. *Nonne magis hoc est ieiunium, quod elegi: Dissolve colligationes impietatis.* Et in hoc sensu dixit Divus Hieronymus cap. 17. in Matth. *Ieiunium est non solùm ab escis, sed à cunctis illecebris abstinere.* At licèt à Div. Augustino relato in cap. *Ieiunium*, *de Consecrat. dist.* 5. appelletur *Ieiunium magnum*; tamen metaphoricum est, & improprium. ¶ Secundum est ieiunium *Naturæ*, scilicet abstinentia ab omni prorsus cibo, & potu, quod iuxta Augustinum *epist.* 118. Spiritu-Sancti instintu precipitur sumpturis Dominicum corpus; & de eo egimus, tom. 1. tract. 4. cap. 7. punct. 4. à num. 65. ¶ Tertium est ieiunium *Virtutis*, seu *Morale*, nimirum abstinentia à cibo, & potu iuxta temperantiæ regulas: Nam cùm sint variæ hominum complexiones, variæque locorum, & ciborum diversitates, nequit temperantiæ virtus determinare certum pondus in cibo, & potu ad hoc ieiunium necessarijs, sed admittit in se quandam latitudinem, cùm id, quod ad debitam vnius valetudinem, & vitam est sufficiens, ad valetudinem alterius insufficiens sit. Quare dum conformiter ad vniuscuiusque naturam cibus, & potus sumuntur, etsi id pluries in die fiat, dummodò temperantiæ meta non transgrediatur, dicitur ieiunium *virtutis*, seu *morale*. Quotuplex sit ieiunium declaratur.

2 Quartum, & vltimum ieiunium dicitur *Ecclesiasticum*; & de hoc communiter vox *ieiunij* accipitur: definiturquè dicendo: *Parsimonia victus, abstinentiaquè ciborum iuxta formam ab Ecclesia præscriptam.* Sic colligitur ex Divo Isidoro relato à Divo Thoma 2. 2. quæst. 147. art. 2. in argument. *Sed contra.* Et ex eodem Angelico Doctore ibi, & art. 3. in corpore. Et de hoc ieiunio in præsenti agendum est. Vnde: Quid sit ieiunium Ecclesiasticū ostenditur.

3 Rogabis *primò*: An hoc ecclesiasticum ieiu-

Ieiunium est actus virtutis abstinentiæ, magnique meriti apud Deum.

ieiunium sit virtutis abstinentiæ actus, & consequenter quid honestum, & magni meriti apud Deum? ¶ Respondetur affirmative cum communi Catholicorum sententia. Et ratio est: Quia omnis actus virtuosus ad eam virtutem pertinet, quæ ponit medium in materia talis actus: sed in materia ciborum, circa quam versatur ieiunium, ponit medium abstinentia: ergo est huius virtutis actus. *Tunc sic*: sed actus virtutis est quid honestum, magniquè meriti apud Deum: ergo talis est actus ieiunij. Quæ ratio est adeò efficax, vt contrarium soli teneant, qui proprijs indulgent vitijs. ¶ Deinde ostendi potest nostra conclusio exemplis S. Paginæ. Quod enim tres Hebræorum pueros de fornace ignis, & Danielem de ore leonum victores reddit, nisi ieiunij virtus? *Daniel.* 13. *&* 10. Quid autem Eliam ad paradysum curru igneo evexit, nisi dierum quadraginta abstinentia? 3. *Reg.* 17. Deinde Ana Prophetisa laudatur à Divo Luca *cap.* 2. quòd non discedebat de templo ieiunijs, & obsecrationibus serviens die, ac nocte. Et quoddam dæmoniorum genus, docet Christus *Matth.* 17. quòd non ejicitur nisi in oratione, & ieiunio. Et denique, vt probat Divus Thomas 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 1. ieiunium habet vim (*primò*) ad concupiscientias carnis reprimendas, iuxta illud Divi Hieronimi lib. 2. contra Iovinianum: *Sine Cerere, & Baccho friget Venus.* Secundò ad divina contemplanda: vnde Daniel 10. post ieiunium trium hebdomadarum revelationem accepit à Deo. Tertiò ad satisfaciendum pro peccaris, iuxta illud Ioel 2. *Convertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, in fletu, & planctu.* Ergo est quid honestum, & actus virtutis, magniquè apud Deum meriti. Ita Divus Hieronymus *lib.* 2. *contra Iovinianum*, Divus Ambrosius *lib. de Elia, & Ieiunio*, Divus Thomas *loc. cit.* quem omnes Catholici sequuntur.

Cõtraria Hæreticorum argumenta.

4 Sed contra dicta oblatrant Iovinianus, Vualdenses, Vbiclephistæ, Luterani, alijquè hæretici docentes, delectum ciborum, & ecclesiasticum ieiunium inutile, nulliusquè meriti apud Deum esse. Et suadere hoc conantur *primò*: Nam, vt ait Apostolus 1. ad Timoth. 4. *Corporalis exercitatio ad modicum vtilis est*: Ergo & ciborum abstinentia. ¶ *Secundò*: Quia, vt ait Christus Matth. 15. v. 11. *Non quod intrat per os coinquinat hominem.* ¶ *Tertiò*: Etenim iuxta Apostolum 1. ad Corinth. cap. 10. v. 25. *Omne quod in macello vænit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam*: Ergo &c. ¶ *Quartò*: Idem Apostolus 1. ad Timoth. cap. 4. v. 1. docet: *In novissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum... prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs, qui cognoverunt veritatem.* Ergo hæreticum est ieiunare ab aliquibus cibis. ¶ *Quintò*: Nam Catholici instituunt ieiunium ad refrænandas carnis concupiscentias: sed ad hoc magis conducit abstinentia tum à vino, quia Proverb. 20. v. 1. dicitur: *Luxuriosa res vinum*, tum ab aliquibus piscibus laute præparatis, qui valde appetitum excitant, tum denique à lacte, & ovis, quàm ab aliquibus carnibus, maximè vilibus, fumoque exsiccatis: ergo ridiculum est ieiunia instituere, & observare.

Argumentorum solutio.

5 Sed hęc non impugnant, quin potius catholicam confirmant sententiam. Vnde ad primum respondetur, quòd vel non loquitur Apostolus de exercitatione corporali ieiunij, vt sentit Theophilatus. Vel si de ea loquitur, solum vult dicere (ex contextu patet) quòd, deficiente pietate, ad modicum vtilis est talis mortificatio. Sic Divus Ambrosius. ¶ Ad secundum, Dicimus, Christum Dominum solum velle impugnare illis verbis stultitiam Pharisæorum existimantium, tum aliquos cibos ex natura sua esse immundos; tum alios animam coinquinare, si non lotis manibus manducentur. Minimè verò approbat, quòd si cibi, iuste à Superiore vetiti, comedantur, aut non vetitis homo ingurgitetur, eius anima non coinquinetur: cùm tunc operetur contra virtutem obedientiæ, aut temperantiæ. ¶ Ad tertium, Respondetur, quòd Apostolus tantùm præcipit, vt fideles absque scrupulo comedant carnes, quæ in macello communiter, & promiscue venęunt, etsi fortè sint ex his, quæ idolis fuerunt consecratæ. Et hoc Apostoli decretum secuti sunt Antiocheni, dum Iulianus Apostata eos per idolothyta ad idololatriam quasi cogere voluit, sacrificans prius idolis omnia esculenta, & poculenta, quę in macello, & foro emenda exponebantur, vt refert Theodoretus *lib.* 1. *cap.* 14. ¶ Ad quartum, Dicimus, quòd loquitur Apostolus contra Saturninum, Ebionem, & alios hæreticos contendentes nuptias, vinum, carnes &c. non esse à Deo bono, sed à malo, scilicet à diabolo, creata; ac proinde esse mala à natura; eorumquè esu coinquinari homines. Loquitur etiam contra Manicheos prohibentes carnes edere; quia credebant, animalium animas simul occidere, & comedere, reosque esse animæcidij, vt refert Epiphanius *hæres.* 66. Quæ omnia longè distant à motivo observationis ieiunij, quod Catholici instituerunt. ¶ Ad quintum, sic respondet Angelicus Doctor 2. 2. quæst. 147. art. 8. *Ad primum ergo dicendum, quòd ad actum generationis tria concurrunt, scilicet calor, spiritus, & humor: Ad calorem quidem maxime cooperatur vinum, & alia calefacientis corpus: Ad spiritum videntur cooperari insuflativa; sed ad humorem maximè cooperatur esus carnium, ex quibus multum de alimento generatur. Alteratio autem caloris, & multiplicatio spiritum citò transit, sed substantia humoris diu manet. Et ideo magis interdicitur ieiunantibus esus carnium, quàm vini, vel leguminum, quæ sunt insuflativa.* Sic Divus Thomas, quidquid in contrarium doceat Caramuel 1. *part. Theolog. Fundament. fundamento* 17. *num.* 469. *pag. mihi*, 225. ¶ Ad id quod additur, Respondetur ex eodem Angelico Magistro *ad* 2. quòd Ecclesia ieiunium instituens attendit, quod communiter accidit, non verò ad ea, quæ fiunt per accidens; caro autem communiter delectabilior est omni esu piscium, & ideo ab Ecclesia in diebus ieiunij prohibetur.

Datur præceptũ de Ecclesiastico ieiunio, observando.

6 Rogabis *secundo*: An detur Ecclesiæ præceptum, & sit licitum, de ieiunio in aliquo anni tempore observando? ¶ Aerius, Erasmus, & alij hæretici, licèt credant ieiunium honestum esse, virtutisquè actum, negant tamen posse licite aliqua lege, seu pręcepto fideles ad illud certo tempore compelli, sed id vniuscuiusque arbitrio relinquendum esse: *Quia tristia sunt ieiunia*

(ait

ait Erasmus) *quæ præscribit lex, & ob hoc ingrata Deo, qui diligit hilarem datorem.* ¶ Sed contra hunc errorem stant imprimis & immediatè dicta, & auctoritas Ecclesiæ Romanæ, quę in diversis Iuris Canonici textibus sub præcepto ieiunium certis anni temporibus indicit, vt infrà punct. 5. §. 1. num. 91. agentes de tempore, in quo Ecclesiastica ieiunia obligant, dicemus. ¶ *Vlterius*: Quia, vt dicitur 1. Reg. cap. 15 v. 22. *Melior est... obedientia, quàm victimæ.* Ergo melius est ieiunium ex obedientia, quàm ex propria voluntate. Qui enim sponte ieiunat, solum ieiunij-meritum habet; qui verò ex legis præcepto ieiunat, habet vlterius obedientiæ meritum: ergo melius est ieiunare ex legis præcepto, quàm ex propria voluntate. ¶ *Præterea*: Quia si Erasmi cabillus teneret, everteret, & inutilem redderet auctoritatem Superiorum omnium ad leges condendas; cùm non essent de re meliori. ¶ *Deinde*: Quia, vt probavimus tom. 4. tract. 17. cap. 1. punct. 2. numer. 32. res aliàs præcepta potest licite iterùm præcipi, & esse materia voti: ergo quia melius est operari, & ieiunare ex præcepto Ecclesiæ, quàm ex proprio vniuscuiusque arbitrio. ¶ *Denique*: Quoniam sicut ad sæculares Principes pertinet tradere præcepta necessaria ad bonum commune Reipublicæ, ita ad Ecclesiasticos Principes attinet, tradere præcepta de his, quę necessaria sunt ad subditorum spiritualem salutem: sed ieiunium est necessarium ad salutem spiritualem subditorum, vt suprà vidimus, & insuper tradit Divus Augustinus tom. 10. Serm. 230. *de Tempore*, fol. mihi, 375. his verbis: *Ieiunium purgat animam, mentem sublevat, propriam carnem spiritui subjicit, cor facit contritum, & humiliatum, concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit, castitatis verum lumen accendit. Ieiunium verbositatem non amat, divitiarum superfluitatem iudicat, superbiam spernit, humilitatem commendat &c.* Ergo præcipi debet, & de facto ab Ecclesia certis anni temporibus pręcipitur, vt infrà patebit. Huiusque dicta docent Divus Thomas *locis allegatis*, Covarrubias *lib. 4. Var. cap. 10. num. 15.* Castro *lib. 4. Adversus hæreses*, verb. *Cibus, pag. 151.* Azor 1. *part. lib. 7. capit. 10. quæst. 1.* Bellarminus *tom. 4. lib. 2. de Bonis Operib. cap. 7.* Ricardus *in 4. dist. 15. art. 3. quæst. 5.* Fagundez *de Quarto Eccles. præcept. lib. 1. cap. 2. num. 2.* Barbosa *Collect. Doct. in 1. part. Decret. dist. 4. cap. Statuimus, num. 3.* & cap. *Denique, num. 1.* Medina *de Ieiunio, quæst. 2.* Lessius *de Iust. & Iure, lib. 4. cap. 2. dubit. 10. & 11.*

Præceptũ ieiunij est principaliter affirmativum, & secũdariò negativum.

7 Rogabis *tertiò*: An ieiunij præceptum sit affirmativum? ¶ Negant Maior *in 4. dist. 15. quæst. 6.* Montesinos 1. 2. *art. 2. quæst. 4. num. 47.* Sylvester verb. *Ieiunium, num. 22.* Navarra *de Restitut. cap. 1. num. 25.* Et moventur: Quia ieiunium importat negationem vescendi carnibus, & non comedendi nisi semel in die, nec ante horam designatam: ergo est negativum. ¶ Affirmant verò, & probabilius, Bassæus verb. *Ieiunium, 1. num. 10.* Fagundez *in 4. Eccles. præcept. lib. 1. cap. 4. numer. 5. & 6.* Bonacina *de Eccles. præcept. disp. vlt. quæst. 1. punct. 3. num. 7.* Trullench *in Decal. lib. 3. cap. 1. dub. 10. num. 4.* & alij infrà allegandi *num. 29.* Et ratio est: Quia præceptum ieiunij præcipit *primò*, & *per se* victus parsimoniam, vnicam comestionem, & ciborum delectum: sed hæc positiva sunt: ergo est affirmativum. Cæterùm, quia ex consequenti præcipit negationes suprà à Contrarijs relatas, *non impropriè* negativum dici valet: & in hoc sensu forte loquuntur Doctores allegati. Videantur infrà dicenda *num. 29.* & in hac acceptione diximus tract. 13. huius Cursus, cap. 1. num. 5. hoc pręceptum esse negativum.

Tria requiruntur ad formam ieiunij; abstinentia à carnibus, vnica refectio, & tempus refectioni determinatum.

8 Rogabis *quartò*: Quæ requirantur ex præcepto Ecclesiæ ad formam observandam ieiunij ecclesiastici? ¶ Respondetur, quòd ad formam ieiunij ecclesiastici tria requiruntur: primò abstinentia à carnibus, & insuper in quadragesima ab ovis, & lacticinijs; secundò vnica refectio; & tertiò tempus refectioni determinatum. ¶ Primum colligitur tum ex cap. *de Esu carnium, dist. 3. de Consecrat.* vbi cùm quæsitum esset à Leone Papa IV. quibus diebus abstinendum esset à carnibus? Respondet, quòd iuxta vetustissimam, & non improbandam traditionem, ieiunandum, & abstinendum à carnibus feria quarta, & sexta ab initio noctis pręcedentis vsque in sequentem diem: Tum ex cap. *Statuimus*, dist. 4. vbi præcipitur: *Vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes Clerici in sortem Domini vocati à carne ieiunent.* Tum denique ex cap. *Denique*, eadem *dist. 4.* vbi Gregorius I. scribens Augustino Anglorum Episcopo, sic ait: *Par autem est, vt quibus diebus à carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ sementinam carnis trahunt originem, ieiunemus, à lacte videlicet, caseo, & ovis &c. Cæterùm piscium esus ita Christiano relinquitur, vt hoc ei infirmitatis solatium, non luxuriæ pariat incendium.* Verùm hæc à lacticinijs abstinentia iam solùm in quadragesima observatur. ¶ Secundum, scilicet vnica comestio, constat ex consuetudine populi Christiani, vt punct. 3. §. 1. dicemus. ¶ Tertium denique, videlicet tempus refectioni determinatum, colligitur ex cap. *Solent plures*, *de Consecrat. dist. 1.* in quo licèt hora nona, idest tertia post meridiem, ad ieiunium solvendum assignetur, vt dicunt Divus Thomas 2. 2. *quæst. 147. art. 7.* Barbosa ad dict. cap. *Solent*, Covarrubias *lib. 4. Var. cap. 20. num. 14.* & Azor *part. 1. lib. 7. cap. 4. quæst. 2.* tamen iam contraria consuetudine hora sexta fit, idest paulò post meridiem, vt prædicti Doctores sentiunt.

Qualiter prædicta ad formam ieiunij concurrant.

9 Sed hìc insurgit non levis difficultas: An hæc tria, quæ ad formam ieiunij ecclesiastici exigit Ecclesia, sint de essentia ieiunij; an verò aliquod eorum accidentaliter ei conveniat? ¶ Ad quod, Dicimus, duo priora, scilicet abstinentiam à carnibus, & vnicam comestionem, esse de essentia ieiunij; determinationem verò horę refectionis esse quid accidentale. ¶ Prima pars constat: Nam illud est de essentia ieiunij eclesiastici, quo ablato, non manet ieiunium: sed ablata abstinentia à carnibus, aut vnica refectione, non manet ieiunium ecclesiasticum: ergò vtrumque est de illius essentia. ¶ Sed licèt hæc ita sint, tamen abstinentia à carnibus est principalis pars ieiunij; vnica verò comestio est minus principalis; vt advertunt Doctores: quia illa magis conducit ad inordinatas concupiscentias refrænandas, mentemque in Deum elevandam. Sic Azor 1. *part. lib. 7. cap. 9. quæst. 1.* &

& 3. Sanchez *tom.* 2. *Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 28. *num.* 2. Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 2. *dub.* 2. *num.* 7. Fagundez *de* 4. *Præcept. Eccles. lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 3. Villalobos *part.* 1. *tract.* 23. *difficult.* 1. Ledesma 2. *part. tract.* 27. *cap.* 2. Diana 1. *part. tract.* 9. *resol.* 1. Layman *lib.* 4. *tract.* 8. *capit.* 1. *num.* 2. & 5. ¶ Secunda pars etiam liquet: Quia hora solvendi ieiunium magnam habuit in Ecclesia variationem, cùm antiquitùs esset hora nona, & nunc sit hora sexta: ergo non est de essentia ieiunij; quia, variatis quæ sunt de essentia alicuius rei, necessarium est, quòd varietur eius essentia.

Quædam obiectio, & eius solutio.

10 Sed contra hoc obijcies: Quia in capit. *Solent* suprà relato dicitur: *Nullatenus ieiunare credendi sunt, qui ante manducaverint, quàm vespertinum celebretur officium.* Ergo determinatio temporis ad refectionem in die ieiunij est de essentia ipsius. ¶ *Deinde* Divus Thomas in 4. dist. 15. quæst. 3. art. 4. quæstiuncul. 3. sic ait: *Sicut dictum est, ille ieiunium solvit, qui Ecclesiæ determinationem non servat. Vnde cùm Ecclesia instituit certum tempus comedendi ieiunantibus, qui nimis notabiliter anticipat, ieiunium solvit.* Ergo iuxta Divum Thomam notabilis mutatio temporis refectioni designati est contra essentiam ieiunij. ¶ Sed ad hæc respondet Layman, quòd licèt tempore Divi Thomæ, quando adhuc observabatur illud decretum Concilij Calcedonensis relatum in cap. *Solent*, esse contra substantiam ieiunij, & consequenter peccatum mortale, notabiliter anticipare horam designatam ad ieiunium solvendum; at postquàm Ecclesiæ consuetudo horam nonam in sextam commutavit, non iam pertinet ad ieiunij substantiam hora ad prandendum determinata, sed censenda est quid accidentale; ac proinde eius anticipatio tantùm culpa venialis erit. Et pro hoc dicendi modo refert Ricardum *in* 4. *dub.* 15. *art.* 3. *quæst.* 8. & Vivaldum *capit.* 25. *de quadrages. Ieiun. num.* 59.

Præceptum de observandis Ecclesiasticis ieiunijs obligat sub mortali.

11 Rogabis *quintò*: Qualiter obliget præceptum de ieiunio ecclesiastico servando? ¶ Respondetur cum omnino certa sententia, quòd obligat graviter, etsi non frangatur dictum præceptum ex motivo inobedientiæ. Quod suadetur *primò*: Quia est vnum ex præceptis Ecclesiæ, quæ iuxta omnes graviter obligant. ¶ *Secundò*: Quia materia illius ex se gravis est, valdequè ad spiritualem animæ profectum conducens. ¶ *Tertiò*: Quia Concilium Gangrense ante annos 1200. can. 19. ait: *Siquis ieiunia, quæ communiter ab Ecclesia custodiuntur, dissolvat, anathema sit.* Vnde Divus Ambrosius *Serm.* 25. ait: *Si ignorans Ionathas indictum à Patre ieiunium, quia resolverit, morti addicitur, qui sciens à Christo indictum resolvit, quid meretur?* ¶ Quartò: quoniam ita definitur ab Alexandro VII. propositionem 23. damnando, quæ ita se habet: *Frangens ieiunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, putà quia non vult, se subjicere præcepto.* Ergo contrarius dicendi modus iam nullatenus defendi potest. Dicta tenent Angelicus Doctor 2.2. *quæst.* 147. *art.* 3. Sotus *de Iust. lib.* 1. *quæst.* 6. *art.* 4. Medina Cod. *de Ieiun. quæst.* 7. vers. *Iam ad id*, Navarrus *in Manual. cap.* 21. *num.* 11. Villalobos *tom.* 1. *Sum. tract.* 23. *dific.* 2. *num.* 1. Azor 1. *part. lib.* 7. *cap.* 8. *quæst.* 2. Fagundez *lib.* 1. *de* 4. *præcept. Eccles. cap.* 3. *num.* 7. Prado *tom.* 2. *Theolog. Moral. cap.* 33. *quæst.* 3. §. 5. *num.* 31. Sanchez *lib.* 5. *Consil. capit.* 1. *dub.* 1. *num.* 5. Trullench *lib.* 3. *Decal. cap.* 2. *dub.* 5. *numer.* 3. Bonacina *de Præcept. Eccles. disp. vlt. punct.* 5. *num.* 3. Covarrubias *lib.* 4. *Var. cap.* 20. *num.* 10. Petrus Ledesma 2. *part. tract.* 27. *cap.* 2. *conclus.* 3. Læssius *lib.* 4. *cap.* 2. *dubit.* 5. *num.* 33. Leander *part.* 3. *de Præcept. Eccles. tract.* 5. *disp.* 1. *quæst.* 7. & Gordonius *tom.* 2. *lib.* 6. *quæst.* 18. *cap.* 5. *num.* 9.

Non obligare sub mortali dictum præceptũ tenuerunt aliqui antiqui.

12 Contrariam sententiam tenuerunt aliqui antiqui, vt Cardinalis cap. 2. *de Observat. ieiunij*, Angelus *in Sum.* verb. *Ieiunium*, & alij, quos referunt Læsius, & Leander. Nec forte dissentire videtur Illustrissimus Caramuel, apud Prado *tom.* 2. *cap.* 33. *quæst.* 3. *num.* 27. asserendo, tantùm peccare venialiter, qui Ecclesiæ ieiunia frangit, si ieiunijs nullam corporis mortificationem experitur: Quia nimirum in tali homine deficit finis præcepti, & medium abstinentiæ leviter in eo conducit ad consequendum finem mortificationis ab Ecclesia institutę. Sed hanc sententiam forte docuit in prima impressione Theologiæ fundamentalis; nam in impressione Romana anno 1656. n. 669. pag. 225. cum communi sententia contrarium tenuit: quia, ait Caramuel, & benè, quòd & si forte in tali homine cesset finis inadæquatus legis, non tamen finis totalis, & consequenter nec præcepti ieiunij obligatio. Quapropter iam dicta qualiscumque opinio post decretum Alexandri VII. omninò falsa, & scandalosa est.

PUNCTUM II.

De Abstinentia à carnibus, & lacticinijs.

Proponitur quid agendũ sit in hoc puncto.

CUm ex dictis constet, abstinentiam à carnibus esse partem principalem essentiæ, & formæ ieiunij Ecclesiastici, ideo de ea primò agendum nobis est. Cæterum, quia quando Ecclesia præcipit abstinere in ieiunijs totius anni à carnibus, vlterius addit abstinentiam à lacticinijs in quadragesima, vtramque sub eodem puncto, licèt sub diversis §§. comprehendimus.

---

§. I.

Qui cibi sub nomine abstinentiæ à carnibus *ab Ecclesia probibeantur: & qualiter peccent eas comedentes?*

Quid nomine carnium intelligatur.

13 DIcendum ergo est, sub nomine *carnium*, quæ in diebus ieiunij prohibentur, comprehendi omnes illas, quæ iuxta communem Ecclesiæ vsum, & Medicorum iudicium à piscibus contradistinguntur. Sed si de eis oriatur dubium, consulendi sunt Medici periti, & eorum iudicio standum. ¶ Notant verò Doctores, quòd dum adest dubium, signum evidentius, ad discernendas veras carnes à piscibus, est, si animalia diu extra aquam vivere valent; si enim hoc verifica-

ficatur, non pisces, sed veræ carnes credendæ sunt, & ab eis in diebus ieiunij abstinendum. Ita Maior *in* 4. *dist.* 15. *quæst.* 3. *col.* 3. Bonacina *disp. vltima*, *quæst.* 1. *punct.*2. *num.*1. Azor 1. *part. lib.*7. *cap.* 10. *quæst.*6. *fine*, Fagundez *lib.* 1. *de* 4. *Eccles. præcept. cap.*2. *num.*9. Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 2. *dub.* 2. *num.* 2. Bassæus verb. *Ieiunium*, 1. *num.*3.

Limaces, ranæ, & testudines non veniunt intelligendi nomine *carnium*, secus autem Corvi marini, Fulicæ &c.

14 Vnde sequitur *primò*, limaces, testudines, ranas, conchas, locustas licite in diebus ieiunij comedi posse: quia communiter vt pisces habentur. De lutra verò (vulgò *Nutria*) apud nullum disputatum vidi, an sit verè piscis, an animal terrestre? Verosimilius tenemus esse piscem, cùm semper in aqua inhabitet. ¶ Sequitur *secundò*, corvos marinos, fulicas, lontras, & alias aves, quæ vel nutriuntur in aquis, vel in eis cibum quærunt, quamvis fortè saporem piscium habeant, esse in diebus ieiunij prohibitas: quia verè carnes sunt. Et idem dicendum est de camaleone.

Sub *carnium* nomine prohibentur olera cum carnibus cocta; item lardum, sanguis &c. non verò ova, & lacticinia.

15 Sequitur *tertiò*, sub nomine *carnium* comprehendi olera cùm carnibus cocta, & ius ipsius carnis; quia licèt hæc verè carnes non sint, tamen substantiam carnis imbibunt. Sic non obscurè traditur in cap. *Siquis Presbyter*, *dist.* 30. & tenent Sanchez *lib.* 4. *Sum. cap.* 11. *num.* 48. Bonacina *disp.*4. *circa* 2. *præcept. Decal. quæst.*2. *punct.*6 *num.*23. & Pasqualigus *decis.*57. *num.*1. Vnde potiori titulo in diebus ieiunij prohibentur lardum, sanguis, & sagimen: cùm verè substantiam carnis participent, & ab eis dimanent. Sic sentiunt Henriquez *lib.* 7. *Sum. cap.*13. *num.* 11. Medina *in Sum. cap.* 14. §. 10. Rodriguez *in Bullam*, §. 6. *num.* 1. Ludovicus à Cruce *in Bullam*, *disp.* 1. *cap.* 5. *dub.* 16. *numer.* 4. Trullench *in Bullam libr.* 1. §. 4. *dub.*3. *numer.* 11. vers. *An autem*, & alij apud Leandrum *de Observat. ieiun. tractat.*5. *disp.*2. *quæst.* 35. ¶ Sed ex his inferre non licet, prohiberi similiter ova, & lacticinia: quia licèt sementinam à carne trahant, tamen solùm in quadragesima prohibentur, & in alijs ieiunijs absque scrupulo ab omnibus comeduntur; tum ex Ecclesiæ consuetudine; tum etiam quia nullibi in Iure Canonico est expressa talis prohibitio: ergo in alijs diebus ieiunij à quadragesima, licèt lardo, & sanguine vesci non valeamus, tamen ova, & lacticinia comedere possumus.

Non peccat mortaliter, qui in diebus ieiunij sumit parvam quãtitate carnis.

16 Has ergo carnes absolute Ecclesia in omni ieiunio prohibet. Vnde absque dubio peccaret mortaliter, qui eis in magna, gravivè quantitate vesceretur; & venialiter, si illarum parvam quantitatem sumeret. Ita communiter Doctores quoad primam partem. Quoad secundam verò probatur: Quia nulla est ratio, quare in præcepto naturali negativo non furandi detur parvitas materiæ, & negetur in præcepto ecclesiastico abstinendi à carnium esu: ergo &c. Ita docent Sanchez *lib.*2. *Decal. cap.*8. *num.* 17. Bonacina *disp. vlt. de Præcept. Eccles. quæst.* 1. *punct.* 2. *num.* 3. Tannerus *in* 2.2. *disp.*3. *dub.*5. *num.* 93. Merolla *tom.* 1. *disp.* 2. *cap.* 4. *dub.* 7. *num.* 111. Bassæus verb. *Ieiunium*, 1, *num.* 8. & alij plures. Videatur Leander *tract.*5. *disp.*2. *suprà cit. quæst.*11.

Explicatur quænã quantitas carnis sumi valeat in diebus ieiunij.

17 Solùm ergo difficultas est: Quæ sit dicenda parva quantitas carnis in ecclesiasticis ieiunijs? ¶ Pasqualigus *in Praxi Ieiunij*, *decis.* 42. ait, quòd dimidia circiter vncia carnis est parva quantitas: cùm parùm nutrimenti afferre possit. ¶ Trullench verò *lib.* 3. *Decal. cap.* 2. *dub.*2. *num.*5. & Bonacina *de Præcept. Eccles. disp. vlt. quæst.* 1. *punct.* 2. *num.* 2. *in fine* pro parvitate materiæ assignant valde exiguum carnis frustullum. ¶ Merolla *tom.* 1. *disp.* 2. *cap.* 4. *dub.*7. *num.*111. & Hurtado de Mendoza *de Fide*, 1. *part. disp.*83. *sect.*3. §. 21. particulam minimam carnis. ¶ Antonius de Leon *tractat. de Chocolate*, *part.*3. *num.*8. & Diana *part.* 5. *tract.* 5. *resol.* 32. particulam, quam solent coqui, & pincernæ ad prægustandos cibos sumere. ¶ Sed prima Pasqualigi sententia nimis laxa videtur: cùm dimidia carnis vncia non parùm nutriat, quia ex genere suo carnes plusquàm alij cibi corpus reficiunt. Quare aliorum Doctorum opinioni standum est: & ita intelligendum est exiguum carnis frustulum, quod octavam partem vnciæ non excedat. Ita Leander *tract.* 5. *citat. disp.* 2. *quæst.* 13. ¶ Notant tamen rectè Trullench, Bonacina, Diana, & alij, quòd etsi esset alicubi peccatum reservatum comestio carnis in diebus ieiunij, dictam reservationem non incurreret, qui parvam materiam illius comederet: Nam reservatio semper cadit supra peccatum mortale.

Coqui, Pincernæ, & qui infirmis inserviunt, possunt licite carnes gustare in diebus ieiunij

18 Ex dictis inferunt (*primò*) Doctores, posse coquos, & pincernas ex necessitate servitij, scilicet gustandi cibos, faciendique credentiam, quando eos Dominis ministrant, carnes in die ieiunij gustare: quia hoc licite fit officij causa, & pro Principum servitute. Vnde in cæteris ieiunare debent, à carnibusque abstinere. Sic Navarrus *cap.*21 *num.*13. Caietanus 2.2. *quæst.* 147. *art.* 3. *circa finem*, Antonius de Leon *loc. citat.* Sylvester verb. *Ieiunium*, *quæst.*3. Sanchez *lib.*5. *Consil. cap.*1. *dub.*22. *num.*9. Diana *part.*5. *tract.* 5. *resol.* 32. Azor *lib.* 7. *tom.* 1. *cap.* 9. *quæst.* 1. Fagundez *de* 4. *Eccles. præcept. cap.* 4. *num.* 2. ¶ Inferunt *secundò*, similiter posse, qui infirmis inserviunt, comedere aliquid carnis, dum id iudicatur expediens ad infirmorum excitandum appetitum: cùm hoc exigat charitas, quæ prior est omni Ecclesiæ præcepto. Ita Navarrus, Sanchez *vbi suprà num.* 10. quos sequitur Diana *part.*5. *cit. resol.* 32. *in fine*, Azor, & Fagundez *locis citatis*.

Si per plures dies durat inedia ciborum, possunt fideles carnibus vesci.

19 Inferunt *tertiò*, posse in diebus prohibitis vesci carnibus, qui alium cibum non habet; aut tantùm habet panem, dummodò per plures dies duret inedia. Primum constat, ex eo quòd lex ecclesiastica nequit obligare in extrema necessitate, & cum salutis magno detrimento. Secundum patet: Quia per plures dies in solo pane ieiunare, est nimis grave, & onerosum; & Ecclesia, dum ieiunia indicit, solùm moderatam abstinentiam intendit. Ita Sanchez *tom.* 2. *Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 19. *num.*7. Angles *in Florib.* 1. *part. Mat. de Ieiunio*, *quæst.*9. *difficult.*4. Vega 1. *part. Sum. cap.*14. *casu* 28. ¶ Inferunt *quartò*, fideles transeuntes per hæreticorum, aut infidelium provincias posse vesci carnibus in diebus prohibitis, si grave vitæ periculum immineat: Quia leges ecclesiasticæ cum tanto periculo non ligant; & aliàs esus carnium persè non est infidelitatis, aut hæresis professio. Secluso tamen periculo, si cibi suppetant quadragesimales, debent à carnibus diebus pro-

prohibitis abstinere. Ita Azor 1. *part. lib.8. cap. 27. q. 3.* Fagundez *de 4. Eccles. præcept. lib. 1. cap. 9. num. 11.* Pasqualigus *decis. 52.* Extendentes dictam doctrinam ad remigantes in infidelium, & hæreticorum triremibus. Tum quia alijs cibis nequeunt debitum laborem præstare. Tum quia communiter grave damnum vitæ imminet. Excipe casum, in quo ad carnes edendas in Ecclesiæ contemptum cogantur: Nam tunc vrget divinum præceptum vitam pro fide exponendi. Videantur à nobis dicta *tract. 21. capit. 11. numer. 130.*

Licite pueris, & amentibus carnes ministrari possũt.

20 Inferunt *quintò*, carnes posse etiam ministrari perpetuò amentibus, & pueris ante septenium. Vtraque pars constat: Quia perpetuò amentes, & pueri ante septennium sunt incapaces obligationis legis, cùm rationis vsu careant: ergo nullum est peccatum eis carnes ministrare. Ita Panormitanus *in Rubric. de Oserv. Ieiun.* Sanchez *lib. 1. Sum. cap. 12. num. 6. & 16.* Fagundez *lib. 1. de 4. præcept. cap. 8. num. 8.* Trullench *lib. 3. Decal. cap. 2. dub. 2. num. 11.* Bonacina *quæst. 1. de Legib. punct. 6. num. 5.* Diana 1. *part. tract. 9. resol. 42.* & alij, quos dedimus *tom. 3. tr. 11. cap. 3. num. 52.* Qui optimè notant, eas ebrijs ministrari non licere. Tum quia ebrietas non est morbus, sicut amentia, his cibis indigens. Tum quia est brevis privatio vsus rationis, ac proinde non extrahens à legis obligatione. ¶ Sed quid dicendum de pueris, si ante septennium eis vsus rationis affulgeat? ¶ Respondetur ex dictis *tract. cit.* neque ipsos posse vesci carnibus; & consequenter neque eis illas ministrari. Et ratio est: Quia pueri post rationis vsum ad leges ecclesiasticas, quę terminum ætatis non determinant, tenentur: ergo si vsus rationis ante septennium eis affulget, tenentur ad abstinentiam à carnibus quę iuxta ecclesiasticas leges terminum ætatis determinatum non postulat. Sic *loc. cit.* aliquibus relatis, docuimus: Et insuper id tenent Azor *part. 1. lib. 7. cap. 17.* aliàs 28. *quæst. 2. in fine*, Villalobos 1. *part. Sum. tract. 23. difficult. 8. num. 7.* Diana 1. *part. tract. 9. resol. 42.* Trullench *in Bullam lib. 1. §. 4. dub. 2. num. 4. & lib. 3. Decal. cap. 2. dub. 2. num. 11.* Bonacina *de Legib. tom. 2. disp. 1. quæst. 2. punct. 6. num. 5.* Sanchez 1. *part. Summ. lib. 1. cap. 12. num. 6.* Filliucius *tract. 27. capit. 3. quæst. 7. num. 57.* Suarez *tom. 4. in 3. part. disput. 36. sect. 2. numer. 3.* Qui optimè notant, quòd septennio expleto credendum est, vsum rationis advenisse, etsi de eius adventu dubitetur: & consequenter lege abstinentiæ á carnibus, alijsque cibis prohibitis ligari.

Dispensatus ad carnes potest comedere omnes carnes, & pisces.

21 Inferunt *sextò*, quòd qui dispensatus est ad carnes, potest comedere omnes carnes, etiam suinam: quia verè caro est. Vnde, si ei noceat, peccabit contra præceptum naturale temperantiæ, non verò contra præceptum abstinendi à carnibus. Sanchez *lib. 1. Sum. lib. 4. cap. 11. num. 59.* Villalobos *tract. 23. diffic. 8. num. 11.* Diana 1. *part. tract. 9. resol. 47.* Ioannes Sanchez *in Select. disp. 51. num. 20.* Machado *lib. 2. Sum. part. 4. tract. 3. docum. 2. num. 5.* Trullench *lib. 3. Decal. cap. 2. dub. 2. num. 9.* ¶ Inferunt *septimò*, quòd potiori titulo dispensatus ad carnes potest simul & pisces comedere: Quia dispensatio ad carnes non prohibet esum piscium: sed hic in quocumque die licitus est: ergo licitè potest simul carnibus vesci. Ita Trullench *loco alleg. num. 10.* N. Lezana verb. *Ieiunium, num. 11.* Villalobos *n. 10.* Azor 1. *part. lib. 7. cap. 10. q. 5.* qui, loquendo de dispensato ad lacticinia, docet posse etiam pisces comedere. ¶ Nec refert, si cum Navarro *tom. 1. Consil. de Observ. Ieiun. consil. 5.* dicas: Vel pisces ei nocent, vel non? Si secundum, nulla est dispensatio; cùm iusta causa deficiat: Si nocent, talis comestio est peccaminosa: ergo illicita. ¶ Respondetur enim, quòd si pisces nocent, peccat tantùm contra temperantiam: Si non nocent, vtitur iure suo. Nec contra legem ieiunij peccat: quia ad dispensandum adest iusta causa, scilicet, quòd pisces, si soli, & continuò comederentur, nocerent; non verò quando cum carne, aut ovis miscentur: quia his defectus nutrimenti piscium suppletur, & excitant appetitum ad salubriores cibos comedendos.

Prima sententia asserens, quòd dispensatus ad carnes non est dispensatus ad duas comestiones.

22 Sed rogabis primò, & satis difficulter: An qui in die ieiunij dispensatus est ad comedendas carnes, sit etiam dispensatus ad duas comestiones, seu ad non ieiunandum? ¶ In huius difficultatis resolutione tripartiti sunt Doctores: Aliqui asserunt, quod ex quo quis sit ad carnes dispensatus, non est dispensatus ad duas comestiones. Et moventur *primò*: Nam dispensatus ad lacticinia non est ab hora comedendi, & à lege ieiunij omninò solutus: ergo nec est absolutus ab obligatione vnicę comestionis, qui est dispensatus ad carnes. ¶ *Secundò*: Quia pręceptum ecclesiasticum, quod servari in totum nequit, debet servari quoad partem possibilem, vt probat textus in cap. *Cùm dilecti, de Dolo, & contumacia*: Ergo si servari nequit quoad abstinentiam à carnibus, servandum saltem est quoad vnicam comestionem. ¶ *Tertiò*: Quia, vt diximus tom. 4. tract. 16. cap. 3. punct. 6. num. 48. *in fine* ex propositione 54. ab Innocencio XI. damnata, qui non potest recitare matutinum, & laudes, potest autem reliquas horas, ad eas tenetur: ergo qui non potest ad abstinendum à carnibus in diebus ieiunij, potest tamen ad vnicam comestionem, ad id tenetur. Quod confirmari valet exemplo debitoris, qui si non potest solvere centum, ad quod tenetur, potest tamen decem, ad id vtique obligatur. Et in eadem materia ieiunij, si quis non potest omnibus diebus quadragesimæ ieiunare, tenetur ad eos, quibus ieiunare valet: ergo similiter in nostro casu, qui ob nessitatem non potest observare abstinentiam à carnibus, debet, si potest, observare abstinentiam à duplici comestione. ¶ *Quartò*: Non est præsumendum, velle Ecclesiam privare merito ieiunij eos, qui ob infirmitatem abstinere à carnibus non valent, possunt tamen vnicam comestionem observare: ergo dicendum est, ad id teneri, & sic meritum ieiunij debere adipisci saltem quoad aliquam eius partem. Sic Metina Cod. *de Ieiunio, quæst. de His, qui ad ieiunia tenentur, §. de Infirmis*, Corduva *Sum. quæst. 143. & 167.* Pedraza *in Sum. 3. præcept. §. 14.* & ex Caietano Navarrus *in Manual. capit. 21. num. 22.* Gomez *in Bullam, claus. 7. num. 5.* Graffis *lib. 2. Decis. cap. 37. numer. 58.* Azor 1. *part. libr. 7. cap. 10. quæst. 3.* vers. *Arbitror igitur*, Villalobos *tract. 23. de Ieiun. difficult. 8. num. 8.* Bo-

8. Bonacina *tom.2. disp. vlt. de Præcept. Eccles. q. 1. punct. 2. n. 3.* & Rodriguez *in Bullam*, §. 6. *n.* 4. nec dissentit Filliucius *tract.* 27. *part.* 2. *cap.* 3. *n.* 53. & 63.

Alia sententia id ipsum sub distinctione edocens.

23 Alij dicunt, quòd si est dispensatus non ob præsentem necessitatem, sed ob futuram, quæ timetur ob cibos quadragesimales, qui ex se valitudini sunt nocivi (qualiter Principes, & Magnati solent esse dispensati) tunc tenentur ad vnicam comestionem, & consequenter licitè cœnare non possunt: Quia debent observare præceptum ieiunij saltem quoad partem sibi possibilem, nec in motivo dispensationis inclusam. Secùs verò si sint dispensati ob præsentem infirmitatem: quia est absoluta dispensatio, & clara necessitas; & ideo eximit ab omni parte ieiunij. Ita Victoria 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 4. Vega *tom.* 1. *Sum. cap.* 14. *casu* 3. Valentia 2. 2. *disp.* 9. *q.* 2. *punct.* 5. Rodriguez *in Summ.* 1. *part. cap.* 24. *num.* 27. Lopez 2. *part. Instruct. de Ieiun. cap.* 111. Saà *in Sum.* verb. *Ieiunium*, Reginaldus *lib.* 4. *n.* 168. Lessius *lib.* 4. *de Iust. cap.* 2. *dubit.* 6. *num.* 45. *in fine.*

Tertia sententia affirmat, quòd dispensatus ad carnes, manet omninò absolutus ab obligatione ieiunij.

24 Alij denique docent, dispensatum ad edendas carnes à præcepto ieiunij omnino manere absolutum, & sic ad vnicam comestionem non teneri, sed posse comedere pluries in die carnes, ova, & alios cibos sibi vtiles, & iucundos. Et ratio eorum est: Quia sine propria essentia ieiunium persistere non potest, nec eius obligatio vim habet: sed abstinentia à carnibus est de essentia ieiunij, vt diximus: ergo sine hac abstinentia nec ieiunium, nec eius obligatio persistere valent. ¶ Confirmatur *primò*: Quia magis est de essentia ieiunij abstinentia à carnibus, quàm vnica comestio: sed dispensatus in vnica comestione non tenetur ieiunare: ergo dispensatus in abstinentia à carnibus ieiunare non debet. ¶ Confirmatur *secundò*: Quia qui excusatur à parte præcipua, & substantiali præcepti, excusatur à toto præcepto: sed præcipua pars, & substantialis præcepti ieiunij est abstinentia à carnibus: ergo qui per dispensationem ab hac excusatur, excusatur etiam ab vnica comestione, quæ est pars minùs principalis, etsi substantialis dicti præcepti. Ita Caietanus 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 8. §. *Ad hoc dicitur*, Honcala *Opusc. de Ieiun.* Metina *lib.* 1. *Instruct. cap.* 14. §. 10. Palacios *in* 4. *dist.* 15. *disp.* 8. *fol.* 125. §. 6. *Conclusio*, Gabriel *in* 4. *dist.* 16. *quæst.* 3. *art.* 2. Henriquez *lib.* 7. *de Indulg. cap.* 13. *num.* 13. quos omnes refert, & sequitur Sanchez *tom.* 2. *Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 29. *num.* 3. Insuper eam tenent Fagundez *in lib.* 1. *de* 4. *Eccles. præcept. cap.* 2. *num.* 5. Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 2. *dub.* 2. *num.* 7. Diana *tract.* 11. *resol.* 4. & *tract.* 9. *resol.* 25. & alij.

Propria mens explicatur.

25 Circa huius quæstionis resolutionem diu anceps steti, & quò me verterem, nesciebam; tandem primam, & secundam sententiam eligere aliquo modo decrevi. Primò ob propositionem 54. damnatam ab Innocentio XI. cuius est sequens tenor: *Qui non potest recitare matutinum, & laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil tenetur, quia maior pars trahit ad se minorem.*

In qua propositione docetur, quòd quia præceptum recitationis Officij divini est de se divisibile, & habet partes principaliores, & minùs principales, qui non potest recitare partes principaliores, tenetur ad minùs principales, si ad has est potens. *Tunc sic*: sed præceptum ieiunandi est præceptum *ex se* divisibile, & habet partes principales, qualis est abstinentia à carnibus, & minùs principales, scilicet vnica comestio: ergo qui non potest adimplere præceptum ieiunij quoad abstinentiam à carnibus, & ob id ab ea est dispensatus, tenetur ad aliam partem minùs principalem, scilicet vnicam comestionem. ¶ *Secundò*: Quia (vt fatetur Sanchez) licèt abstinentia à carnibus sit de essentia ieiunij principaliter, etiam vnica comestio est de eius essentia licèt minùs principaliter: ergo essentia ieiunij moraliter sumpta est divisibilis: sed quando præceptum est divisibile, maior pars non trahit ad se minorem (vt aiebat propositio damnata) sed impleri debet, quę commodè potest: ergo qui non potest ieiunare abstinendo se à carnibus, & ob id est dispensatus, tenetur ieiunare abstinendo se à multiplici comestione, ad quod potest, nec rationabiliter potest intelligi ab hoc dispensatus. ¶ *Tertiò*: Licèt præceptum ieiunij sit vnicum, moraliter tamen est multiplex; cùm in se sit simul negativum præcipiens abstinentiam à carnibus, & affirmativum vnicam comestionem iubens: sed quando præceptum est in se affirmativum, simul & negativum, seu virtualiter multiplex, ex quo quis sit dispensatus quoad vnam partem præcepti, non intelligitur dispensatus quoad aliam: ergo ex quo quis sit dispensatus quoad abstinentiam à carnibus, non censetur dispensatus quoad vnicam comestionem. Minor, in qua est difficultas, suadetur exemplo præcepti sanctificandi festa, quod simul est affirmativum, & negativum: nam ex quo quis dispensetur in abstinendo à servilibus in diebus festis, quod est negativum, non censetur dispensatus in audiendo Sacrum, quod est affirmativum: ergo ex quo quis dispensetur in abstinendo à carnibus, quod est negativum, nequit censeri dispensatus in vnica comestione, quod est affirmativum. ¶ *Quartò*: Quando partes alicuius præcepti possunt seorsim, & divisim dispensari, vna non dependet ab alia in dispensatione, nec vna dispensata censetur alia dispensari: sed abstinentia à carnibus, & vnica comestio taliter sunt partes præcepti ieiunij, vt vna possit dispensari, alia non dispensata; cùm dispensari possit quis in vnica comestione, & non in abstinentia à carnibus: ergo dispensatio ab vnica comestione non dependet à dispensatione ab abstinentia à carnibus; & consequenter nec ex quo quis dispensetur in vnica comestione, sequitur, quòd maneat dispensatus in abstinentia à carnibus: ergo similiter econtrà nec ex quo quis dispensetur in abstinentia à carnibus, debet censeri dispensatus in vnica comestione; cùm vtrobique par debeat esse ratio, sicut est independentia.

Motivum electionis dictæ sententię, & sensus, in quo defenditur.

26 Huic modo dicendi adhęremus, quia credimus conformiorem menti summi Pontificis Innocentij XI. damnantis propositionem 54. suprà relatam. Et si Doctores pro tertia sententia allegati nunc scriberent, idem fortè nobiscum tenerent: quia antiquitùs communior erat sententia ibi damnata, quàm modò est quam ipsi de dispensato in abstinentia à carnibus defendunt: sed hoc non obstante illam summus Pontifex damnavit: ergo cùm sententia nostri casus sit conformis, &

& similis sententiæ antiquæ, iam nunc damnatæ, ab eis etiam reprobari nunc deberet. ¶ Sed hic notandum est cum secunda sententia suprà relata, nostram resolutionem non procedere, quando aliquis dispensatur in abstinentia à carnibus ob actualem infirmitatem, aut summam, vel gravem debilitatem virium, vti est in convalescentia; quia tunc propriè non indiget dispensatione, sed est omnino à lege ieiunij ob necessitatem extractus, & sic potest sæpius comedere, sed quando dispensatur, quia esus quadragesimalis est illi graviter nocivus; tunc enim dicimus, debere observare ieiunij formam quoad vnicam comestionem: quia sic succurrit propriæ necessitati, & aliàs ieiunij præcepto, quoad partem sibi possibilem, obtemperat. Post hæc scripta legi Vvigandt, qui *in Tribunali Confess. tract.* 5. *examine* 9. *num.* 100. idem nobiscum novissimè tenet.

Sententia contraria dissolvitur.

27 Ad argumentum sententiæ contrariæ patet ex dictis. Nam essentia præcepti ieiunij non est metaphysicè, sed moraliter accipienda, & ita sumpta ex duplici parte essentiali constat, scilicèt abstinentia à carnibus, & vnica comestione, licèt hæc sit minùs principalis, quàm illa: quare licèt, quando aliquis dispensatur quoad abstinentiam à carnibus, deficiat ieiunij præceptum, & eius obligatio, quoad principalem partem illius, non tamen quoad minùs principalem: Sicut diximus de præceptis sanctificandi festa, & recitandi officium canonicum, quæ licèt aliquando vel ob dispensationem, vel ob impotentiam, quoad partem principalem eorum non obligent, tamen obligant quoad minùs principalem, quando commodè adimpleri potest: nec in eis vniversaliter verificatur, quòd maior pars trahit ad se minorem, & maiori dispensata, minor etiam dispensetur. Ex quibus constat ad primam, & secundam confirmationem.

Dispensatus ad carnes potest ova, & lacticinia comedere

28 Rogabis *secundò*: An qui dispensatus est ad vescendum in diebus ieiunij carnibus, ex consequenti sit dispensatus ad ova, & lacticinia comedenda? ¶ Respondetur affirmative. Quia cui conceditur maius, etiam minus concedi intelligitur: ergo si conceduntur carnes, quod est maius, etiam intelliguntur concedi ova, & lacticinia, quæ sunt minùs, & à carnibus dimanantia. Vnde sequitur, posse etiam tunc comedere pisces: Quia isti sunt conformiores præcepto ieiunij: quare si in hoc cibo tunc sit aliqua culpa, erit tantùm contra temperantiam; quia ipsi poterunt esse nocivi, non verò contra ieiunij præceptum. Sic Filliucius *cap.* 3. *alleg. n.* 55. Azor *q.* 4. *&* 5. Sanchez, & alij apud Bonacinam *punct.* 2. *num.* 4. ¶ Nota verò, quòd si sit excommunicatio lata contra comedentes in diebus ieiunij simul pisces, & carnes, qualis est in Diœcesi Toletana, vt testatur Leander *de Observat. ieiun. tract.* 5. *disput.* 2. *quæst.* 30. tunc si sit in magna quantitate, ita vt salus lædatur graviter, committitur grave peccatum, & simul incurritur maior excommunicatio: quia hæc solùm contra graviter peccantes in materia temperantiæ vim habere potest. Quapropter si solum comedantur pisces non nocivi, aut in parva quantitate, nec peccatur, nec consequenter incurritur excommunicatio: Quia cùm talis comestio deservire soleat ad excitandum appetitum, licita est, & rationi conformis; & ideo nec sub præcepto, aut excommunicatione cadere potest. Videatur etiam Villalobos *tom.* 1. *tract.* 23. *diffic.* 8. *num.* 10.

29 Rogabis *tertiò*: An toties quis peccatum grave committat, quoties in die ieiunij comedit carnes, & alios cibos vetitos? ¶ Respondetur affirmativè. Et ratio est: Quia præceptum abstinendi à cibis vetitis est negativum: ergo obligat pro semper, & toto die; & ideo in qualibet comestione peccat mortaliter. Ita Caietanus 2. 2. *q.* 147. *art.* 8. Suarez *tom.* 2. *de Relig. lib.* 4. *cap.* 7. *num.* 2. Fagundez *lib.* 1. *de* 4. *Eccles. præcept. cap.* 4. *num.* 6. Diana 1. *part. tract.* 9. *resol.* 37. *&* 45. Trullench *lib.* 3. *Decal. cap.* 2. *dub.* 3. *num.* 4. Sanctius *in Select. disp.* 41. *n.* 26. Qui optimè notat, quòd qui simul cum carnibus comederet ova in ieiunio quadragesimali novum peccatum committeret, & toties peccaret, quoties ova comederet. Ratio est eadem ac præcedens, quia nimirum præceptum non comedendi ova est distinctum à præcepto abstinendi à carnibus, & aliàs est etiam negativum: vnde qua parte est distinctum, distinctum etiam peccatũ committeret, qui illum frangeret; & qua parte est negativum, multiplicantur peccata, quoties ova comeduntur.

Toties peccat quis, quoties in ieiunij die cibos vetitos comedit.

30 Rogabis *quartò*: An si quis vovet pro aliqua die determinata carnes, aut ova non comedere, toties peccet, quoties carnes, aut ova comedit? ¶ Negant Paludanus *in* 4. *dist.* 15. *q.* 4. *n.* 39. *&* 40. Divus Antoninus 2. *part. tit.* 11. *cap.* 2. §. 2. Pasqualigus *decis.* 66. *à n.* 3. Tabiena verb. *Votum* 3. *quæst.* 8. *n.* 9. loquendo de voto non bibendi vinum: Quia votum non comedendi carnes pro aliqua die emissum est sicut indulgentia pro die determinata concessa: sed hæc non nisi semel in die lucratur: ergò nec votum nisi semel frangitur. ¶ Sed veriùs affirmant Navarrus *in Manuali, cap.* 21. *num.* 53. Azor 1. *part. lib.* 11. *capit.* 20. *quæst.* 8. Suarez *tom.* 2. *de Relig. lib.* 4. *cap.* 7. *num.* 12. Sanchez *lib.* 4. *Summ. cap.* 11. *num.* 41. Palacios 4. *distinct.* 38. *disput.* 1. *post* 5. *conclus.* & alij apud ipsum. Et probatur: Quia tale votum est ad modum præcepti negativi: sed præceptum negativum obligat pro toto tempore, pro quo datur: ergo, cùm pro toto die emittatur votum non comedendi carnes, toto die obligavit. ¶ Ad motivum contrarium, negatur paritas: Nam concessio indulgentiæ est quid affirmativum; & ideo non distribuit concessionem, sicut quod est negativum distribuit pro toto die, quod prohibet, aut negat. ¶ Notant tamen Sanchez *num.* 42. Diana 1. *part. tract.* 9. *resol.* 45. & Pasqualigus *decis.* 65. *num.* 2. (contra Azor, & Suarez) quod qui vovit ieiunare, solùm peccat prima vice, qua carnes comedit: Quia tunc abstinentia à carnibus non directè vovetur, sed indirectè ratione ieiunij; vnde cùm per primam carnium comestionem violetur ieiunium, quod est principale, & circa illud cesset obligatio, etiam debet circa esum carnium cessare, ac proinde etsi pluries deinceps quis carnes edat, nullum peccatum committet.

Vovens non comedere carnes in aliqua die, peccat quoties eis vescitur.

31 Vltimò rogabis: An in Regnis, in quibus non est oleum, liceat vti sagimine, in diebus quibus esus carnium est prohibitus? ¶ Respondetur affirmativè, maxime si alij cibi præter legumina, & olera non suppetunt: Quia neces-

Vbi deficit oleum, licitus est saginimis vsus.

necessitas olei vsum saginminis licitum facit; aliàs valde difficulter necessarius cibus possit præparari. Sic Layman *tract.7.cap.1. num.* 5. Leander *tract.5. disp. 6.quæst.*37. Graffius 1. *part. Decis. Aur. lib.*2.*cap.*35.*n.* 11. & à fortiori Azor *lib.7. cap.*10.*quæst.vlt.* vbi(pluribus relatis)tenet, quòd quando conceditur vsus ovorum, & lacticiniorum, licet etiam vesci sagimine, seu lardo: & ex Hostiensi *in Sum.de Observat.Ieiun.*refert, quòd sic vtuntur Cluniacenses Monachi; estò Cistercienses, & quidam alij Religiosi contrarium servent. Ita etiam Abbas in cap. *Consuluit, de Iud.* & Sylvester verb. *Ieiunium,quæst.*5.*num.*16. Sed hæc, credimus, intelligenda esse non vniversaliter, sed quia ibi adest olei penuria. ¶ Contra nostram verò sententiam, supresso nomine, allegat, nec improbat Sanchez *lib.* 5. *Consil. cap.* 1. *dub.* 19.*num.*7. quosdam doctos Iuniores non audentes excusare agricolas, qui causa paupertatis in locis, vbi non est oleum, præparant herbas lardo in diebus, quibus carnium, & lardi esus est prohibitus. Sed nostrà sententia benignior, & probabilior est.

---

§. II.

De Abstinentia à Lacticinijs.

Decreta prohibentia vesci ovis, & lacticinijs in Quadragesima.

32 QUod in ieiunijs quadragesimæ sit prohibitum comedere lac, butyrum, caseum, & ova, colligitur ex cap. *Denique, dist.* 4. vbi cùm Augestinus Anglorum Episcopus quæreret à Div. Gregorio, an in ieiunijs quadragesimæ sit abstinendum ab ovis, caseo, & lacte? Respondet affirmativè, vt docet Glossa: Et rationem his verbis tradit: *Par autem est, vt quibus diebus à carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ sementinam carnis trahunt originem, ieiunemus, à lacte videlicet, caseo, & ovis. Cæterum piscium esus ita Christiano relinquitur, vt hoc ei infirmitatis solatium, non luxuriæ pariat incendium.* Idem, & clarius tradit sexta Synodus Constantinopolitana sub Imperatore Iustiniano celebrata in Trullo, *Can.* 56. (à nemine, ait Covarrubias *tom.*2. *Variar. capit.*20. *numer.* 15. hac in quæstione citatus) *Accepimus* (verba sunt dicti Concilij) *in Armeniorum regione, & in alijs locis in sabbatis, & Dominicis sanctæ Quadragesimæ quosdam caseum, & ova comedere: visum est ergo, vt omnis Dei Ecclesia, quæ est in vniverso terrarum orbe, vnum ordinem sequens, ieiunium perficiat: & abstineant simul ab omni mactabili; sic & ab ovis, & caseo, quæ quidem sunt fructus, & fœtus eorum, à quibus abstinemus. Si autem hæc non servaverint, si sunt Clerici, deponantur; si laici, segregentur.* Et licèt aliqui, vt Sotus *lib.*5. *de Locis, capit.vlt. ad* 5. Turrianus *lib. de Canonibus sextæ Synodi*, & alij asserant, dictum canonem non esse sextæ Synodi, sed aliquorum Episcoporum particularium; tamen Covarrubias, Azor *tom.* 1. *lib.* 7. *cap.* 10. *quæst.* 1. *col.*728. Trullench *libr.* 1. *Bullæ*, §.4. *dub.* 3. *num.* 3. *& in Decal. lib.*3.*dub.*2.*num.*2. Sanchez *lib.*5. *Consil. dub.* 19. *num.*1. Bonacina *de Eccles. præcept. disput. vltima, quæst.*1. *punct.*2. *numer.* 2. Gratianus in cap. *Placuit, dist.* 16. cap. *Quoniam, dist.* 31. cap. *Si quis, dist.* 32. & alibi, probant, & supponunt vt certum, esse dicti Concilij: & consequenter ex eo infertur, iam ab illis temporibus lac, caseum, & ova esse in ieiunijs quadragesimæ prohibita.

Motivum dictæ prohibitionis ex Angelico Doct.

33 Quapropter Angelicus Doctor 2. 2. *q.* 147. *art.* 8. probat, quòd quia carnes, & lacticinia magis delectant, conferuntque ad humani corporis nutrimentum, & ex eis plus superfluit, vt vertatur in materiam seminis, cuius multiplicatio est maximum excitativum luxuriæ, quam ieiuniorum præcepto sedare Ecclesia intendit: *Ideo* (concludit Divus Thomas in fine corporis dicti articuli) *ab his cibis præcipuè ieiunantibus Ecclesia statuit esse abstinendum.* Et assignans motivum, quare Ecclesia ea potius in ieiunijs Quadragesimæ, quàm in alijs prohibeat, ait ad 3. *Similiter etiam inter alia ieiunia solemnius est quadragesimale ieiunium: tum quia observatur ad imitationem Christi: tum etiam quia per ipsum disponimur ad redemptionis nostræ mysteria devote celebranda, & ideo in quolibet ieiunio interdicitur esus carnium; in ieiunio autem quadragesimali interdicuntur vniversaliter etiam ova, & lacticinia. Circa quorum abstinentiam in alijs ieiunijs diversæ consuetudines existunt apud diversos, quas quisque observare debet, secundùm morem eorum inter quos conversatur.* Ex quibus constat dari in Ecclesia præceptum abstinendi in quadragesima ab ovis, & lacticinijs; in alijs verò ieiunijs non dari: observandas tamen esse laudabiles consuetudines, quæ circa hoc in diversis provincijs dantur. In nostra verò Hispania, quidquid antiquitus fortè observatum sit, nunc certissimum est, non esse consuetudinem in ieiunijs extra quadragesimam abstinendi ab ovis, sed tutò, & licitè eis, & alijs lacticinijs vescimur, quidquid in contrarium dicat Barbosa *tom.*5. *ad Decret. Gratiani in Addit.* ad cap. *Denique, pagin.* 430. Nobiscum sentiunt Sanchez *in Consil. lib.* 5. *cap.*1. *dub.* 21. Henriquez *lib.*7. *de Indulg. cap.* 13. *num.* 9. Manuel 1. *tom. Summ. cap.* 29. *fine*, Concilium Toletanum Provinciale anno 1583. Et addit Sanchez, in Synodo Granatensi facta anno 1568. post magnam diligentiam adhibitam, repertum fuisse, non esse talem consuetudinem in Archiepiscopatu Granatensi, atque ita tanquam certum posse hoc iam haberi in Hispania.

Abstinentia à lacticinijs obliget sub mortali.

34 Difficultas fuit: An dicta abstinentia à lacticinijs obliget sub mortali? ¶ Negabat Fagundez *de* 4. *Eccles. præcept. lib.*1.*cap.*2. *à n.*11. quatenus asseruit, quòd nec ex vi præcepti, nec ex vi consuetudinis abstinentiam à lacticinijs in Quadragesima sub mortali obligare. ¶ Sed hæc opinio falsissima est. Et improbatur breviter, sed efficacissimè. Primò: quia eodem verborum tenore in cap. *Denique* prohibetur in quadragesima abstinentia à carnibus, & lacticinijs, vt illud legenti constat: sed abstinentia à carnibus ex vi præcepti, & ratione gravitatis materiæ obligat sub mortali: ergo obligat sub mortali abstinentia à lacticinijs. ¶ *Secundò*: Alexander VII.

damnavit sequentem propositionem, quę ordine est 32. *Non est evidens, quòd consuetudo non comedendi ova, & lacticinia in Quadragesima obliget.* Ergo evidens est, talem con-

consuetudinem obligare: sed consuetudo legitimè introducta, & in materia gravi obligat sub mortali, vt tenet communis Doctorum sententia, & docuimus *tract.* 11. *cap.* 5. *punct.* 4. §. 1. ergo cùm hæc materia sit, vt constat, satis gravis, dicendum est absque dubio sub mortali obligare. ¶ Confirm. ex Concilio Constantinop. pœnam depositionis, & excommunicationis transgressoribus respectivè imponente: quæ quidem mortale requirunt. ¶ Quam resolutionem secundò confirmat tum communis fidelium praxis, qui sub mortali dictam abstinentiam obligare credunt: tum etiam vnanimis Doctorum, tam Canonistarum, quàm Theologorum sententia. Videantur specialiter Divus Thomas *loc. cit.* Covarrubias *tom.* 2. *Variar. cap.* 20. *num.* 15. Navarrus *in Manual. capit.* 21. *num.* 15. Hostiensis *in Summ. in Rubric. de Observat. Ieiun. num.* 2. Inn. *in eadem Rubric. numer.* 15. Bellamera, & Barbosa in dict. cap. *Denique*, Caietanus *in Summ.* verb. *Ieiunium, capit.* 1. Suarez *tom.* 2. *de Religion. cap.* 13. *num.* 3. Azor 1. *part. lib.* 7. *cap.* 10. *quæst.* 1. dicens esse commune, Sanchez *lib.* 4. *Sum. cap.* 11. *num.* 53. *& in Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 19. *num.* 1. Lessius *lib.* 4. *de Iust. cap.* 2. *dubit.* 2. *num.* 8. Palaus *tom.* 7. *de Iustit. & Iure, tract.* 1. *disp.* 3. *punct.* 2. *num.* 6. Layman *tract.* 8. *cap.* 1. *num.* 3. Villalobos *Summ. tract.* 23. *diffic.* 2. *num.* 7. Bonacina *de Præcept. Eccles. disp. vltim. quæst.* 1. *punct.* 2. *num.* 2. Trullench *in Decal. cap.* 2. *dub.* 2. *n.* 3. Diana *part.* 2. *tract.* 6. *Miscellan. resol.* 80. *&* 3. *part. tract.* 6. *resol.* 80. Et quos vidimus explicantes propositionem ab Alexandro VII. damnatam, maxime Moya *in Select. tract.* 5. *decis.* 3. *q.* 2. *num.* 6. Lastra *num.* 68. Theatrum Morale, Torrecilla, Lucerna Moralis, N. Valentin. *in Foro Conscient.* Filguera, Corella *num.* 199. ¶ Aliqua argumenta ponit Fagundez: sed quia post condemnationem dictę propositionis 32. nullam vim habent, nec merentur solutionem, ideo ab eis enodandis abstinemus. Qui tamen eorum solutionem videre voluerit, adeat Palaum *loco allegato*.

Aliqui tenent posse absque Bulla vesci ovis, & lacticinijs diebus Dominicis Quadragesimę.

35 Maior tamen difficultas nunc est: An in Dominicis quadragesimæ, sicut in alijs diebus, abstinentia ab ovis, & lacticinijs obliget? ¶ Negant plures Doctores: Et moventur *primò*: Quia in dicto cap. *Denique* solùm prohibentur ova, & lacticinia in diebus ieiunij, de his enim quæsierat Augustinus Episcopus à Divo Gregorio, vt refert Glossa ibi: sed dies Dominici quadragesimæ non sunt dies ieiunij: ergo in dicto cap. sub præcepto abstinentiæ à lacticinijs non comprehenduntur. ¶ *Secundò*: Quia in dicto cap. permittit Pontifex in diebus Dominicis carnibus vesci: ergo multò melius lacticinijs. ¶ *Tertiò*: Quia vbi expresse lacticinia prohiberi videntur, est in canone 56. Concilij Constantinopolitani sup. num. 32. relato: sed plures graves Doctores negant, dictum canonem esse prædicti Concilij: ergo ex vi illius non prohibentur. ¶ *Quartò*: Quia consuetudo abstinendi ab ovis, & lacticinijs in diebus Dominicis non constat esse introductam animo se obligandi ad mortale: ergo &c. Sic Pasqualigus *in Praxi Ieiunij, decis.* 72. referens Gomez *in Bull.* Cruc. *clausul.* 1. *num.* 7. Llamas 3. *part. Metho. cap.* 5. §. 26. Cordubam, licèt male, *in quæst.* 168. Fagundez *lib.* 1. *de* 4. *Eccles.* *præcept. cap.* 2. num. 44. in edit. Lugdunensi anno 1632. sed in edit. Lugdunensi anno 1626. qua vtor, id tenet num. 12. docent etiam Mendo *in Bullam, disp.* 18. *num.* 29. Machadus *tom.* 1. *lib.* 2. *part.* 7. *tract.* 3. *docum.* 4. *num.* 4. & Martinus à S. Ioseph. *in Monit. Confessor. tom.* 1. *lib.* 2. *de Ieiun. tract.* 4.

Probabilior est opposita sententia.

36 Affirmant, & verius, alij. Et probatur (*primò*) hæc sententia: Nam in dicto cap. *Denique* dicitur: *Par autem est, vt quibus diebus à carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ sementinam carnis trahunt originem, ieiunemus, à lacte videlicet, caseo, & ovis*: Sed in diebus Dominicis quadragesimæ abstinemus à carne animalium ex præcepto dicti cap. ergo ex eodem præcepto debemus etiam diebus Dominicis à lacticinijs abstinere. ¶ *Secundò*: Ibi præcipitur, vt diebus quadragesimę ab ovis, & lacticinijs abstineamus: sed Dominici dies sunt dies quadragesimę, vt dicitur in cap. *Quadragesima, de Consecrat. dist.* 5. vbi iubetur ieiunare diebus omnibus quadragesimæ exceptis Dominicis; aliàs enim inepta esset exceptio prædicta: ergo diebus Dominicis, vtpotè dies quadragesimæ, præcipitur, vt ab ovis, & lacticinijs abstineamus. ¶ *Tertiò*: Nam in canone 6. Synodi Constantinopolitanæ præcipitur expresse sub excommunicationis pœna abstinere diebus Dominicis ab ovis, & caseo: ergo dicta abstinentia graviter obligat. ¶ *Quartò*: Quia, vt denotat prædictus canon, in vniversali Ecclesia erat consuetudo abstinendi ab ovis, & lacticinijs in Dominicis quadragesimæ; ergo sub mortali obligat; cùm sit de re gravi, & legitimè introducta. ¶ *Quintò*: Quia summus Pontifex Alexander VII. in propositione 32. *suprà* damnata, definit, evidens esse, obligare consuetudinem non comedendi ova, & lacticinia in quadragesima: sed dies Dominici sunt dies quadragesimæ: ergo in his obligare videtur dicta consuetudo. Dixi, *videtur*, quia oppositam sententiam non intendimus asserere, sub dicta prohibitione comprehendi, sed credimus adhuc in sua probabilitate manere, vt tenent Moya *tract.* 5. *disp.* 3. & Lastra *in dicta proposit. num.* 69. ¶ *Sextò*: Quia, vt testatur Diana *part.* 10. *tract.* 11. *resolut.* 46. S. Congregationes S. Officij, & Indicis mandarunt, hanc sententiam à quodam libro eo tempore deleri, sicut & factum est: ergo est parùm tuta. ¶ Notandum tamen est, quòd si alicubi, vt accidit in aliquibus Hispaniæ provincijs, hæc consuetudo introducta non est, vel per contrarium vsum abrogata, non obligat sub mortali; cùm consuetudo legem ecclesiasticam abrogare valeat, vt diximus tract. 11. cap. 6. num. 39. Principalem assertionem defendunt Caietanus 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 6. §. *Et primi, & art.* 8. *in fine*, Covarrubias *lib.* 4. *Variar. cap.* 20. *num.* 12. Sanchez *lib.* 5. *Consil. cap.* 1. *dub.* 19. *num.* 3. Villalobos *tract.* 23. *difficult.* 8. *n.* 1. Corduba *in Sum. quæst.* 168. Metina *Cod. de Ieiun. quæst.* 1. Palacios *in* 4. *dist.* 15. *disp.* 8. Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 2. *dub.* 2. *num.* 3. *& in Bullam lib.* 1. §. 4. *dub.* 7. *num.* 1. Diana 1. *part. tract.* 11. *resol.* 5. *&* 3. *part. tract.* 6. *resol.* 80. Barbosa *tom.* 5. *in Decretal. in addit. ad dist.* 4. cap. *Denique*, *pag. mihi*, 430. referens Emmanuelem *in Bullam*, §. 6. *num.* 8. Henriquez *in Sum. lib.* 7. *cap.* 13. §. 10. Vegam 1. *part. cap.* 14. *casu* 29. Ioannem San-

Sanctium *in Select. disp.*42. *num.*25. Villalobos, & Sanchez supra allegatos. Id ipsum tenent N. Lezana *in Sum.* verb. *Ieiunium*, *n.*3. Bardi *in Bull.p.*2.*tr.*3.*cap.*2.*sect.*5.& alij.

Argumenta contraria soluuntur.

37 Ad primum argumentum sententiæ contrariæ, Respondetur, quòd licèt *expressè* non prohibeantur ova, & lacticinia in cap. *Denique*, benè autem *implicitè*, vt diximus in prima ratione pro nostra sententia expensa. Præterquàm quòd nobis sufficit, prædicta prohiberi expresse in canone 56. sextæ Synodi, vt recedamus à contraria sententia. ¶ Ad secundum, negatur antecedens: Quia solùm carnibus vesci permittit ibi summus Pontifex die Dominica carnisprivij, vt ibi explicat Glossa: & ratio huius permissionis est, quia tunc ieiunia quadragesimæ à Dominica quinquagesimę inchoabant, vt dicitur in dicto capite. ¶ Ad tertium constat ex dictis num.32. vbi docuimus, longe probabilius esse, dictum canonem esse Concilij Constantinopolitani. Et ex pœna à dicto canone contra transgressores imposita satis constat, consuetudinem abstinendi ab ovis, & lacticinijs diebus Dominicis quadragesimæ introductam à fidelibus esse animo se ad mortale obligandi. Per quod constat etiam ad quartum argumentum.

Licitum est Regularibus, & Presbyteris sæcularibus ratione Bullæ Cruciatę vesci ovis, & lacticinijs diebus Dominicis Quadragesimæ.

38 Ex dictis habetur, omnes vtriusque sexus fideles tàm sæculares, quàm Regulares teneri omnibus diebus quadragesimæ, etiam Dominicis, abstinere ab ovis, & lacticinijs, nisi per bullam, aut Pontificis privilegium à dicta obligatione excusentur, qualiter excusantur fideles sæculares bullam sanctæ Cruciatæ recipientes, vt patet ex verbis dictæ bullæ. Et solùm difficultas est: An Regulares, & Presbyteri sæculares possint ex vi dictæ bullæ diebus Dominicis vesci dictis cibis? ¶ Respondetur affirmativè. Primò: quia in dicta bulla dicitur: *Vt liceat, dicto anno durante, in omnibus, & singulis regnis, insulis, locis, terris, oppidis, & dominijs prædictis, temporibus ieiuniorum totius anni, etiam quadragesimalibus vesci pro libito ovis, & lacticinijs, ita quòd qui carnes non comederint, servata in cæteris ieiunij Ecclesiastici forma, dicto ieiunio satisfecisse censeantur. Et sub hoc indulto vescendi carnibus, ovis, & lacticinijs comprehenduntur omnes vtriusque militiæ Regulares. Patriarchis verò, Archiepiscopis, & Episcopis, alijsque inferioribus Prælatis, nec non alijs personis Regularibus, & qui in ordine presbyteratus fuerint, sæcularibus id minimè conceditur, nisi sexagenarij fuerint.* En vbi Regularibus, & sæcularibus Presbyteris tantùm prohibetur per bullam S.Cruciatæ vesci ovis, & lacticinijs in ieiunijs quadragesimę ergo in diebus Dominicis id ex privilegio dictæ bullæ licebit. ¶ *Secundò*: Quia, vt fatetur Henriquez *lib.* 7. *cap.* 13.*n.* 10. propter dicta verba bullæ latinę ita declaratum est à quodam Commissario: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Quia in dicta bulla conceditur in ieiunijs extra quadragesimam vesci ovis, & lacticinijs: ergo multò melius in Dominicis quadragesimæ, quod minus est, cùm dies ieiunij non sint. Sic docent Corbuba *in Sum.cas.* 168. Villalobos *tom.* 1.*tr.*27.*clauſ.*6.*num.*11. Llamas 3.*p. cap.*5. §. 26. A Cruce *in Bullam disp.* 1.*cap.*5. *dub.* 18.*n.*5. Pasqualigus *decis.* 73. *à n.* 4. Trullench *lib.* 1. *in Bullam*, §.4.*dub.*7.*n.* 2. Diana 1. *part.tract.*11.*res.* 5. Gomez *in Bullam, clauſ.*7.*n.* 7. Fagundez *in Exam.Theol.Moral.part.*3.*cap.*9. §.5. *num.* 5. Moya *in Select.tr.* 5.*disp.*3.*q.*3. Lastra *tom.*1.*in Decret.* in Exposit.proposit. 32. ab Alexander VII.damnatę.

Contrariæ sententiæ argumenta, & eorum solutio.

39 Sed pro contraria sententia, quam tenent Angles *in Florib. q.*9.*de Ieiun.art.*1. *diffic.* 6. Vega *in Sum. tom.*1.*cap.* 14. *casu* 29. Ortiz *in Summ.cap.* 19. *num.*4. Leand. de Murcia *q.*10. *in cap.* 3. *Regul. D.Francisci*, Emmanuel Rodriguez *apud Dianam vbi suprà*, Villalobos *tom.*1. *tr.* 27. *clauſ.*6. *num.*11. Arguitur *primò*: Quia, vt testatur Rodriguez, ita respondit summus Pontifex de hoc à quodam Commissario interrogatus: ergo Regulares, & Presbyteri sæculares nequeunt diebus Dominicis quadragesimæ virtute bullæ vesci lacticinijs. ¶ *Secundò*: Quia in bulla sanctæ Cruciatæ in sermonem hispanum translata expresse prohibetur, ne Religiosi, & Presbyteri sęculares in diebus quadragesimæ ova, & lacticinia comedant: sed dies Dominici sunt dies quadragesimæ: ergo ex vi bullę sanctæ Cruciatæ dictis cibis in Dominicis vesci non licet. ¶ Sed hæc levia sunt: Nam ad primum dicimus, talem declarationem summi Pontificis nobis authenticè non constare, vnde nullam vim habere potest. ¶ Ad secundum, Respondetur, in præsenti bulla ad verba latina, & non hispana attendendum esse; maximè cùm Commissarius non habeat facultatem ad substantiam bullæ, & eius verborum mutandam. Vnde credendum est, ibi loqui iuxta tenorem bullę latinę, hoc est in diebus ieiunij, non in diebus quadragesimæ absolutè loquendo.

Licitè possunt operarij pauperes vesci ovis in quadragesima absque Bullæ privilegio.

40 Rogabis hìc *primò*: An Officiales, & operarij pauperes, dum ad manus non habent pisces, possint sine bullæ privilegio vesci ovis, & lacticinijs? ¶ Non loquimur de pauperibus ostiatim mendicantibus, quia sine dubio, cùm aliunde non habeant vnde sustententur, licitè possunt comedere frustrà ovorum eis donata, ratione nesitatis, habet enim secum necessitas magna privilegia. Ita Sanchez *lib.* 5. *Consil. cap.* 1. *dub.* 19. *num.*5. Rodriguez *tom.*1. *Summ. cap.*23. Trullench *lib.* 3. *Decal.cap.* 2. *dub.* 7. *n.*6. Henriquez *lib.*7. *cap.* 13. *num.* 9. & alij communiter. Vnde de alijs pauperibus loquimur, qui labore quotidiano victum sibi, & filijs comparant. Ad quod etiam respondetur affirmativè. Et ratio est: Quia Ecclesiæ ieiunium suave est: sed esset valde onerosum, si in locis, vbi deficiunt pisces, cogerentur pauperes officiales, & agricolæ solo pane vesci: ergo possunt simul ova, & lacticinia comedere. ¶ Nec obstat, quòd alimentum ex pane, herbis, leguminibus, aut fructibus agricolis, maximè in Montanis habitantibus, sufficiens ad vitæ sustentationem videatur: Quia licèt hoc fortè ita esset pro vno, vel altero die, & pluries dictis cibis vescendo, non tamen pro tota quadragesima, cùm ad hoc maiores vires requirantur, & prędicti cibi insufficiens alimentum sint ad vires reparandas, & ad continuum dictorum pauperum laborem suffe-rendum: Igitur ad hoc cogendi non sunt, sed possunt edere ova, & lacticinia, quę vel fortè domi habent, aut facile vbique inveniuntur. Ita Sanchez *loc. cit. n.*4. Trullench *lib.* 3. *Decal.cap.* 2. *dub.*7. *num.*6. Pasqualigus *decis.*80. Machado *tom.* 2. *Summ. lib.*6. *part.*8. *tract.*9. *docum.*2. *num.*

3. ¶

3. ¶ Vnde addit (*primò*) Sanchez, quòd eadem causa, & necessitate existente, possunt præbere ova, & lacticinia suis domesticis, operarijs, messoribus, & putatoribus diebus vetitis: quia prædicta piscium penuria eorum esum licitum sine bulla reddit. Secundò addit, idem dicendum esse de iter agentibus, licèt divites sint, dum pisces non inveniunt, quos emant: quia alij cibi sufficientes non sunt, vel ad iter agendum, vel ad ieiunandum, quando itineratio à ieiunio non excusat. Ita Sanchez *num.6.* Pasqualigus *decis.* 84. Leander de Murcia *in capit.* 3. *Regul. D. Francisci, quæst.* 11. *num.*4. loquendo de sui Ordinis Religiosis, Trullench *dubit.* 7. *allegat. numer.6.*

In ieiunijs Quadragesimæ non licet in notabili quātitate panem biscotū comedere.

41 Rogabis *secundò*: An in ieiunijs quadragesimæ liceat comedere in quacumque quantitate panem biscotum, vulgò *Vizcochos*? ¶ Affirmant Pasqualig. *decis.* 85. *n.* 3. & alij *apud Rodriguez.* Et moventur: Quia quantitas ovi, quæ in dicto pane miscetur, licèt secundùm se esset sufficiens ad mortale, si seorsim acciperetur, tamen immixta pani, ita absorvitur ab eius substantia, vt non censeatur quis ovis vesci, sed pane; sicut apparet in iure, vbi non censetur comedere carnem, qui iure vescitur. ¶ Sed vt omninò certum tenendum est, nullo modo posse in diebus quadragesimæ vesci biscoto pane, si id in magna quantitate fiat. *Primò*: Quia substantia ovorum non deperditur; ex quo misceatur farinæ; aliàs maneret panis vsualis, qui posset consecrationi deservire. ¶ *Secundò*: Quia si ex quo ova farinæ miscerentur, propriam substantiam deperderent, etiam cibum album (vulgò *Manjar blanco*) confectum ex carne, & farina posset in diebus prohibitis quilibet comedere: sed hoc est absurdum: ergo & illud. ¶ *Tertiò*: Quia ova absolutè prohibentur: ergo, etsi sint mixta cum alia substantia, manent prohibita. Vnde communiter Doctores solùm admittunt posse sine ieiunij fractione comedi duos biscotos. Sic Ledesma 2. *part. tractat.* 27. *de Abstin. cap.* 1. *diffic.* 5. *pag. mihi*, 741. Rodriguez 1. *part. Sum. cap.*23. *ante* 1. *conclus.* Villalobos *tom.* 1. *tract.* 23. *diffic.* 7. *num.* 3. Trullench *lib.* 3. *Decal. cap.* 2. *dub.* 3. *num.*8. Diana 1. *part. tract.*9. *resol.*31. Ioannes à Cruce *in Direct. Consc. part.*1. *præcept.*3. *art.*4. *dub.*8. *conclus.*4.

PUNCTUM III.

De vnica refectione. Vbi de Collatione serotina.

SEcundum, quod, vt punct. 1. num. 8. vidimus, requiritur ad formam ieiunij ecclesiastici, est vnica comestio, & ideo secundo etiam loco de ea in hoc tertio puncto agendum est.

§. I.

Qualiter vnica refectio ad ieiunij formam requiratur?

Requiri essentialiter ad ieiunium vnicam comestionem, Populi consuetudine introductum est.

42 QUòd vnica refectio requiratur, vt quid essentiale, licèt minus principaliter, ad essentiam ieiunij, tenent communiter Doctores, quos suprà dedimus punct. 1. num. 9. Quo verò iure id præcipiatur, non est vna Doctorum sententia. Nam Caietanus 2. 2. *q.*147. *art.6.* & Panormitanus *in Rubric. de Observat. Ieiun.* docent, id esse cautum in cap. *Quadragesima*, *de Consecrat. dist.*5. Cæterùm probabilius Div. Thomas 2. 2. quæst. 147. art. 6. in argum. *Sed contra*, docet; ex communi consuetudine populi Christiani, quæ vim legis habet, id introductum esse. Cùm Angelico Doctore conveniunt Innocentius in cap. 1. *de Observat. Ieiunior.* Sylvest. verb. *Ieiunium*, *q.*3. Covar. *lib.*4. *Variar. cap.*20. *num.*11. Fagundez *de quarto Ecclesiæ præcept. n.*1. & alij, quia nullus allegari potest Iuris Canonici textus, qui id clarè præcipiat. Quare verò id communi Ecclesiæ consuetudine introductum sit, docet Angelicus Doctor in corpore art. 6. cit. his verbis: *Dicendum, quòd ieiunium ab Ecclesia instituitur ad concupiscentiam refrænandam, ita tamen quòd natura salvetur. Ad hoc autem sufficere videtur vnica comestio, per quam homo potest, & naturæ satisfacere, & tamen concupiscentiæ aliquid detrahit, diminuendo comestionum vices. Et ideo Ecclesia moderatione statutum est, vt semel in die à ieiunantibus comedatur.*

Vnica refectio, si fit vsque ad ingluviem, non satisfacit iuxta aliquos præcepto ieiunij.

43 Rogabis *primò*: An qui in die ieiunij semel comedit; sed tot cibarijs, & condimentis in illo vnico prandio vtitur, vt se ingurgitet, nullamque carnis afflictionem sentiat, quin potius gulam, & libidinem irritet, satisfaciat præcepto ecclesiastico *de ieiunio*? ¶ Prima sententia est negativa. *Primò*: Quia medijs ieiunijs intendit Ecclesia corpora castigare, illicitos motus reprimere, vt mens sit aptior ad divina contemplanda: sed hic finis minimè assequitur, si ieiunans cibos vsque ad ingluviem edit in vnico prandio: ergo non satisfacit ieiunij præcepto. ¶ *Secundò*: Unica refectio, si immoderata, & intemperata modo descripto est, eodem modo contrariatur fini humano legis ieiunij, sicut plures refectiones: sed qui pluries comedit, non adimplet ecclesiastici ieiunij præceptum, vt omnes tenent: ergo nec qui semel immoderate comedit. ¶ *Tertiò*: Quia si in casu posito semel comedens intemperatè satisfacere ieiunij præcepto, sequeretur, quòd virtutis præceptum adimpleretur per contrarium eius quod præcipitur, quod nullus affirmabit. Etenim qui vnica refectione se ingurgitat, exercet gulam, quæ contraria est abstinentiæ legę ieiunij præceptæ: ergo adimpleret legem ieiunij, exercendo contrarium eius, quod per illam pręcipitur. ¶ *Quartò*: Nam Divus Thomas 2. 2. quæst. 147. art. 3. ad 2. ait: *Cuius auctoritatem* (loquitur de Legislatore) *si aliquis, transgrediendo statutum, contemnat, vel hoc modo transgrediatur, vt impediatur finis*, quem

quem intendit, peccat mortaliter talis transgressor: sed in præsenti casu impeditur finis Legislatoris, scilicèt abstinentia ciborum, & corporis maceratio: ergo peccat mortaliter, transgrediendo dictum ieiunij præceptum. Sic Maior *in 4. dist. 15. quæst. 3.* Martinus Ayala Episcopus Guadixiens. *lib. 3. de Tradit. Eccles. cap. 1. de Ieiun.* Covarrubias *lib. 4. Variar. cap. 20. num. 12.* & alij apud Innocentium *in Rubric. de Observat. Ieiun. num. 3.*

Verum omnino est oppositum.

44 Vera tamen est contraria sententia, affirmans, quòd etsi tunc ita comedens peccet contra temperantiæ virtutem, non tamen contra legem ecclesiastici ieiunij. Et ratio prima est: Nam Ecclesia licèt præcipiat vnicam refectionem, & ciborum qualitatem, non tamen assignat ciborum quantitatem; nec, vt benè dicit Divus Thomas 2. 2. quæst. 147. art. 6. ad 1. eam potest taxare propter diversas corporum complexiones, ratione quarum vnus maiori, alter minori cibo indiget: ergo dummodò ieiunans observet vnicam refectionem, & ciborum qualitatem, etsi in quantitate excedat, peccabit quidem contra temperantiam, non verò contra legem ieiunij. ¶ Secunda est: Quia Divus Thomas ostendens 2. 2. quæst. 146. art. 6. ad 2. qualiter non frangat ieiunium, etsi pluries quis bibat, addit: *Si autem quis immoderatè potu vtatur, potest peccare, & meritum ieiunij perdere, sicut etiam si immoderatè cibum in vna comestione assumat*: sed qui immoderatè bibit, non peccat contra legem ieiunij, sed contra legem temperantiæ: ergo immoderatè edens non peccat contra præceptum ieiunij, sed contra temperantiæ virtutem. Videatur etiam in 4. dist. 15. q. 3. art. 4. quæstiunc. 3. ad 2. vbi docet, quòd qui nimis comedit quoad quantitatem, licèt fortè meritum ieiunij amittat, non tamen statutum Ecclesiæ transgreditur: quia ea, in quibus non potest accipi certa mensura, non cadunt sub determinatione Legislatoris. ¶ Tertia est: Quoniam finis extrinsecus præcepti non cadit sub præcepto: sed mortificatio corporis, & appetituum sensualium, cœlestiumque contemplatio est finis extrinsecus Legislatoris legem ieiunij ecclesiastici ferentis: ergo etsi, qui immoderatè, & lautè vsque ad ingluviem vescitur, huic fini extrinseco impedimentum apponat, non tamen peccat contra finem intrinsecum ieiunij, scilicèt abstinentiam à certis cibis, & carnibus, quod erat necesse, vt præceptum ieiunij violaretur, vt diximus tract. 11. cap. 4. punct. 1. ¶ Quarta est: Nam existens in peccato mortali, ponit impedimentum, vt possit liberè mentem in Deum erigere, & cælestia contemplari, qualiter intendit Ecclesia medio ieiunio; & tamen, si observet formam ieiunij ecclesiastici, verè adimplet præceptum ieiunij, vt omnes fatentur: ergo licèt intemperatè semel comedens ponat impedimentum fini extrinseco ab Ecclesia intento medio ieiunio, si tamen formam ieiunij observet, verè illius præceptum adimplet. Ita Medina *in 4. Sent. tract. de Ieiun. Cod. de numero refectionum*, Innocentius *in Rubric. de Observat. Ieiun. num. 4.* Caietanus *2. 2. quæst. 147. art. 3.* Ledesma *part. 2. tract. 27. cap. 2. difficult. 2.* Villalobos *tract. 23. diffic. 8. num. 13.* Palaus *tom. 7. tract. 1. disp. 3. §. 2. num. 1. in fine*, Abulensis *in cap. 6. Matth. quæst. 166.* Lesius *lib. 4. cap. 2. dubit. 2. n. 10.* Reginaldus *lib. 4. cap. 14. num. 163.* Bonacina *disput. vlt. de Præcept. Eccles. quæst. 1. punct. 2. num. 7.* Bassæus verb. *Ieiunium, numer. 6.* Pasqualigus *decis. 120.* & alij apud ipsum.

Argumenta solvuntur.

45 Ex quibus patet ad argumenta: Nam ad primum dicitur, quòd per immoderatam comestionem non impeditur finis intrinsecus præcepti, scilicèt abstinentia à certis cibis, sed finis extrinsecus, qui non requiritur ad adimpletionem præcepti. ¶ Ad secundum, Respondetur, plures refectiones esse contra finem intrinsecum præcepti ieiunij, cùm sit contra essentiam ipsius: quod non accidit in vnica comestione, etsi immoderata. ¶ Ad tertium, negatur sequela: Nam abstinentia, quæ in ieiunio præcipitur, non est absoluta, hoc est ab omni cibo, sed tantùm à carnibus, & alijs determinatis esculentis; huic autem non contrariatur gula in cibis quadragesimalibus, cùm, ea posita, adhuc abstinentia dicta salvetur. Vnde non adimpletur præceptum per actum contrarium ei, quod præcipitur. ¶ Ad quartum, negatur minor: Quia Divus Thomas loquitur de fine intrinseco legis, non verò extrinseco; & illi salvatur, dummodò ieiunans à carnibus, alijsquè cibis prohibitis abstineat, & semel in die, licèt immoderatè, comedat.

Sententia docens, toties quis peccare, quoties post primam comestionem in die ieiunij edit.

46 Rogabis *secundò*: An comedens pluries in die ieiunij, licèt non sit qualitas cibi prohibita, pluries etiàm graviter peccet? ¶ Affirmant aliqui. *Primò*: Quia præceptum ieiunij est negativum: ergo etsi per primam comestionem violetur, adhuc poterit per secundam violari, sicut suprà num. 29. diximus de præcepto abstinendi à cibis vetitis. ¶ *Secundò*: Quia esto, supposita prima comestione, ieiunare perfectè non possit, potest tamen imperfectè ieiunare, cùm pro tota die sit posita lex ieiunij: Sed qui non potest servare totam legem, tenetur ad partem: ergo, si iterum comedat, peccabit iterum contra ieiunij legem. ¶ *Tertiò*: Nam præcipere, vt semel tantùm quis in die comedat, idem est, ac prohibere, ne sæpius quàm semel comedat: sed præcepta hoc modo lata semper servari debent: ergo sicut peccat non solùm qui primum furtum facit, sed etiam qui secundum, ita peccat, & legem ieiunij perfringit, qui secundò, & tertiò comedit. ¶ *Quartò*: Qui vovet castitatem, toties peccat, quoties fornicatur, aut castitatem violat: ergo qui ieiunat, toties peccat, quoties post primam comestionem edit. Ita Maior *in 4. dist. 15. quæst. 6.* Medina *Cod. de Ieiun. quæst. 5. vers. Ego tamen*, Covarrubias *lib. 4. Var. cap. 20. numer. 13.* & apud ipsum Ioannes de Neapoli, Montesinos *1. 2. quæst. 73. articul. 2. disp. 5. quæst. 4. num. 47.* Sylvius *2. 2. quæst. 147. articul. 6. quæst. 3.*

Probabilior est sententia contraria.

47 Sed veriùs alij negant. *Primò*: Quia ieiunium in secunda comestione fuit omninò fractum: ergo nequit frangi in tertia &c. *Tunc sic*: sed si tunc peccatum committeretur, esset, quia frangitur ieiunium: ergo minimè in his comestionibus peccatur. ¶ *Secundò*: Ablata forma ieiunij, nequit eius obligatio deinceps manere: sed vnica comestio pertinet ad essentiam, & formam ieiunij ecclesiastici: ergo post secundam nequit obligatio ieiunij persistere. ¶ *Tertiò*: Si alicui præcipiatur, ne vas aliquod frangeret, si semel

semel vas fregit, de materiali est, quòd in paucas, aut in multas partes dividat; cùm iam integrum servare nequeat: ergo similiter qui semel ieiunium per secundam comestionem fregit, de materiali est, & non contra præceptum, quòd deinceps per alias minimas partes frangat; cùm similitèr post secundam comestionem iam illæsum servare non possit. ¶ *Quartò*: Quia hanc sententiam comprobat praxis fidelium, qui in confessione fatentur, se fregisse ieiunium, non verò se toties in die ieiunij comedisse: ergo aliæ comestiones præter secundam peccata contra præceptum ieiunij minimè existimantur. Sic Durandus *in 4. dist.* 15. *quæst.* 11. *num.* 9. Caietanus 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 8. Navarrus *cap.* 21. *num.* 15. Ledesma 2. *part. tract.* 27. *cap.* 2. *conclus.* 3. *difficult.* 4. Azor 1. *part. lib.* 7. *cap.* 9. Suarez *tom.* 2. *de Relig. lib.* 4. *cap.* 7. *num.* 12. Lesius *lib.* 4. *cap.* 2. *dubit.* 3. *num.* 15. Villalobos *part.* 1. *tract.* 23. *difficult.* 6. *num.* 5. Bonacina *disp. vlt. de Præcept. Eccles. quæst.* 1. *punct.* 3. *num.* 7. Trullench *lib.* 3. *Decalog. cap.* 2. *dub.* 3. *num.* 3. Leander *tract.* 5. *disp.* 9. *q.* 2. Fagund. *de quarto Eccles. præcept. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 5. Gordon. *tom.* 2. *lib.* 6. *quæst.* 18. *cap.* 5. *num.* 9. Dian. *part.* 1. *tract.* 9. *resol.* 44. & alij apud ipsum.

Sententiæ contrariæ argumentis respondetur.

48 Ad primum argumentum sententiæ contrariæ, Respondetur (*primò*) negando antecedens ex dictis punct. 1. num. 7. Quia ieiunij præceptum primò, & persè est affirmativum, & quasi secundariò negativum. Et ratio est: Nam primò, & persè præcipit parsimoniam victus, & moderationem in cibis: at quia hoc assequi intendit per abstinentiam carnis, & vnicam in die comestionem, ideo consequenter ea iubet; est ergo principaliter affirmativum, & secundariò negativum. Vnde nihil contra nos. ¶ Vel (*secundò*) respondetur, admittendo esse negativum: Sed hinc non sequitur, quòd omnes comestiones prohibeat; quia non est negativum absolutè, sicut præceptum abstinendi à carnibus, sed finite, & determinatè; cùm præcipiat, ne bis comedamus: & hæc præcepta negativa non omnes, sed determinatos actus prohibent. ¶ Ad secundum constat ex immediatè dictis: quia dictum præceptum non est divisibile, sed vnicam tantùm comestionem præcipit. ¶ Ad tertium, negatur antecedens: Quia præcepta, cùm sint odiosa, in rigorosa significatione intelligenda sunt: in præsenti autem casu solùm prohibetur duplex comestio: ergo ad alias extendendum non est. Nec obstat exemplum præcepti de non furando: quia hoc est absolutè negativum, & ideo omnia furta prohibet. ¶ Ad quartum, Concesso antecedenti, negatur consequentia: Nam votum castitatis est absolutum, & pro tota vita obligans, affertquè negationem absolutam cuiuscumque obscœni, turpis, & castitati contrarij; quam absolutam negationem non comedendi minime importat ieiunij præceptum: Unde non est inter hos casus vlla paritas.

Illationes notandæ circa interruptionem refectionis.

49 Ex quibus infertur *primò*, quòd in tertia, & quarta comestione nec venialiter (vt aliqui volunt) peccatum committitur; cùm ex præcepto ieiunij minimè dictæ comestiones prohibeantur. Sic Villalobos, Trullench *vbi suprà*, & Diana 1. *part. tract.* 9. *resol.* 33. ¶ Infertur *secundò*, quòd qui è mensa surgit, animo statim revertendi, & refectionem continuandi, non violat ieiunium: quia moraliter est vnica refectio cum prima continuata. Ita Navarrus *cap.* 21. *num.* 15. Caietanus *in Summ.* verb. *Ieiunium*, Azor 1. *p. lib.* 7. *cap.* 9. *quæst.* 2. Fagundez *cap.* 4. *citat. num.* 3. Villalobos *tract.* 23. *diffic.* 6. *num.* 2. Palaus *tom.* 7. *tract.* 1. *num.* 2. & alij communiter. Ioannes Sanchez *in Select. disp.* 52. *num.* 4. extendit hoc, quamvis duarum horarum spatium intercesserit. Sed hæc est nimia interruptio: quare moraliter arbitrio prudentium distantia metienda est, taliter quod tot temporis non intercedat, vt diversa refectio censeatur. Vnde spatium dimidiæ horæ, causa alicuius negotij expediendi, comestionem non interrumpere, cum Bonacina *num.* 10. Trullench *n.* 13. Villalobos *num.* 2. credimus. Imò Sanchez *lib.* 5. *Consil. cap.* 1. *dub.* 24. *numer.* 1. cum alijs addit, non esse habendum scrupulum, etiam si per dimidiam, aut vnam horam prandium interrumpatur: & ita officiales, qui descendit ad officinam ad tradendas merces, quas emptor tunc petebat, potest adhuc prosequi prandium.

50 Infertur *tertiò*, quòd si è mensa quis surgit animo iam amplius non comedendi, si iterum comedat, frangit ieiunium: quia est diversa comestio cum prima non continuata moraliter. Sic Navarrus *num.* 14. Villalobos *n.* 2. Sed limitant Lesius *lib.* 4. *capit.* 2. *dubit.* 2. Villalobos *num.* 2. Bonacina *num.* 10. Trullench *num.* 13. nisi fortè prandium duret adhuc: tunc enim, si mutata intentione rediret ad convivas, à quibus recesserat, non censetur bis prandere: quia adhuc perseverat inceptum prandium: quod vtique satis probabile est. Probabilius tamen cum Villalobos tenemus, non violare ieiunium, qui credens prandium finitum esse, involuit mappulas, sed posteà, alio apposito ferculo, eo vescitur: quia vnicum prandium est, & ex ignorantia non amplius comedere quasi statuerat. Sanchez *num.* 5. ¶ Inferunt (*quartò*) Navarrus *num.* 21. Paludanus *in 4. dist.* 15. *quæst.* 4. *art.* 5. Sylvester verb. *Ieiunium, num.* 21. quòd qui die ieiunij sive culpabiliter, sive inculpabiliter, v. g. profectionis causa, ientaculum sumpsit, etiam si contingat non proficisci, non teneri eò die ieiunare. ¶ Cæterùm hoc absolutè dictum falsum est; & solùm concedendum, quando illa sola comestione non posset reliquo die commodè ieiunare. Sic Lesius *lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 3. *num.* 18. Filliucius *tract.* 27. *part.* 2. *cap.* 2. *num.* 24. Trullench *num.* 5. & Bonacina *num.* 8.

Aliæ duæ illationes.

Lectores, & ministri mensæ possunt aliquid sumere, antequam legant, aut ministrent.

51 Infertur *quintò*, non frangere ieiunium lectores, & ministros mensæ in monasterijs aliquid cibi præsumentes. Tum quia id faciunt, ne vires notabiliter debilitentur. Tum quia est inchoatio quædam prandij, & temporis divisio iusta de causa fit. Divus Benedictus *in Regul. cap.* 38. Abulensis *in cap.* 6. *Matth. quæst.* 145. Caietanus verb. *Ieiunium, cap.* 1. Lesius *dub.* 2. *num.* 11. Sanchez *lib.* 5. *Consil. cap.* 1. *dub.* 24. *num.* 2. Bonacina *num.* 10. Azor *lib.* 7. *cap.* 9. *quæst.* 1. Palaus *tom.* 7. *tract.* 1. *disp.* 3. *§.* 2. *num.* 3. Et extendit Sanchez *num.* 3. ad famulos, qui mensæ dominorum inserviunt, etsi gulosè comedant ex his quæ de mensa tollunt, si statim post dominos sunt ipsi comesturi: quia totum hoc vnica comestio reputatur, & possunt illo modo incipere comestionem. Cui assentitur Trullench. ¶ Idem dicen-

cendum est de coquo & alijs qui cibum prægustant, ne dominus fortè toxico pereat; sive prægustatio fiat manè, sive prandij tempore; sive res gustata sint carnes, ova, aut pisces: Quia Ecclesia solùm vetat eam refectionem, quæ instituta est ad reficiendum corpus; hæc verò instituta est causa obsequij erga dominos. Sic Navarrus *cap.* 21. *num.* 13. Sylvester verb. *Ieiunium*, §. 9. Filliucius *tract.* 27. *cap.* 2. *quæst.* 9. *num.* 36. Abulensis *loc cit. quæst.* 165. & 171. Trullench *lib.* 3. *capit.* 2. *dub.* 3. *num.* 10. Bonacina *punct.* 3. *allegat. num.* 10. Villabos *diffic.* 6. *allegat. num.* 3. Reginaldus *lib.* 4. *num.* 166. Azor *dict. quæst.* 1. Palaus *num.* 3. *allegat.* addens cum Azor, Toleto. Sa, Navarro, & alijs, quòd si prandium tibi differendum est vltra communem horam, potes aliquid cibi sumere, vt vires non deficiant, nec stomachi dolore premaris: quia tunc per modum medicinæ sumitur.

Electuaria nō violant ieiunium, nisi in fraudem af sumantur.

52 Infertur *sextò*, non violare ieiunium, qui sumit electuaria ægritudini medendæ, aut probabiliter præcavendæ necessaria: quia tunc medicamenta sunt, non alimenta: *Nisi fortè aliquis* (verba sunt Divi Thomæ 2. 2. quæst. 147. art. 6. ad 3.) *in fraudem electuaria in magna quantitate assumat per modum cibi.* Et ratio est: Quia electuarium, inquantùm tale, & per modum medicinæ, in parva quantitate debet sumi; si verò in magna quantitate sumatur, iam non est electuarium, sed cibus ad nutriendum ordinatus, & non ad ciborum digestionem, vnde fraudulenter tunc dicitur electuarium. Divum Thomam sequuntur Caietanus *ibi*, Lessius *dub.* 2. *num.* 10. Navarrus *cap.* 21. *n.* 12. Abulensis *quæst.* 178. Layman. *lib.* 4. *tr.* 8. *cap.* 1. *num.* 7. Palaus *n.* 3. Trullench *lib.* 3. *Decalog. cap.* 2. *dub.* 3. *num.* 12. & alij communiter. Vnde ne potus tibi, ad extinguendam sitim necessariò sumendus, noceat, poteris frustulum panis, aut cibi sumere: quia hoc est per modum medicinæ. Sic Navarrus *num.* 13. Azor *lib.* 7. *cap.* 10. *q.* 7. Sanctius *in Select. disp.* 51. *num.* 3. Palaus *loc. cit.* Sylvester verb. *Ieiunium*, Fagundez *de quarto Eccles. præcept. lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 20.

Etsi ob delectationem sumantur electuaria, non solvunt ieiunium.

53 Gravior tamen difficultas est: An electuaria ob solam delectationem sumpta ieiunium frangant? ¶ Affirmant Leander *tract.* 5. *disp.* 5. *q.* 15. quia dicta electuaria, cùm ex sacharo condiantur, habent rationem cibi nutritivi: ergo illorum sumptio ieiunium frangit. Idem tenent Innocentius *in Rubric. de Observat. Ieiun. num.* 5. & alij, quos suppresso nomine allegat D. Thomas *in* 4. *dist.* 15. *q.* 3. (non 4. vt ait Leander) *art.* 4. *quæstiunc.* 1. *ad* 3. ¶ Sed probabilius cum Angelico Doctore, loco proximè citato, Sylvestro verb. *Ieiunium*, *quæst.* 3. *num.* 9. *in fine*, Abulensi *in cap.* 6. *Matth. quæst.* 169. *in fine*, & alijs dicendum est, quòd etsi ob delectationem electuaria sumantur, minimè ieiunium infringunt. Et ratio D. Thomæ est: Quia lex positiva non tàm attendit ad intentionem observantis, quàm ad ipsum actum secundùm se, eò quòd modus virtutis non cadit in præcepto, sed est finis præcepti: sed electuaria secundùm se non prohibentur lege ieiunij, quia licèt aliquomodò nutriant, non tamen principaliter sunt instituta, nec sumuntur ad nutriendum, sed ad digestionem ciborum, vt ait Angelicus Doctor tàm ibi, quàm 2. 2. q. 147. art. 6. ad 3. ergo licèt ob delectationem sumantur, non infringunt ieiunium. ¶ *Vlterius* Vinum verè nutrit, & magis quàm electuaria; & tamen quia institutum non est ad nutriendum, sed ad extinguendam sitim, etsi ob delectationem sumatur, ieiunium non solvit: ergo idem dicendum est de electuarijs. ¶ Ad motivum contrarium constat ex dictis, quòd electuaria rationem cibi principaliter non habent, sed ad digestionem ciborum ex se ordinari; vnde ieiunium frangerè non valent, *nisi in fraudem &c.*

Rogatus ab amico nequit licitè aliquid sumere.

54 Infertur *septimò*, eum, qui rogatus ab amico aliquid sumit, ne inurbanus videatur, peccare contra ieiunij legem: Quia petitio illa iniqua est, cùm vera vrbanitas contraria nequeat esse ecclesiasticis præceptis; & potius parendum est Deo, quàm amico: nam, vt ait commune proloquium, *Amicus vsque ad aras.* Sic Paludanus *in* 4. *dist.* 15. *quæst.* 4. *art.* 2. D. Antoninus 2. *part. tit.* 6. *cap.* 2. §. 6. Cayetanus 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 3. Sylvest. verb. *Ieiunium*, *quæst.* 3. Navar. *cap.* 21. *num.* 13. Azor *lib.* 7. *cap.* 9. *q.* 1. dictos referens, & asserens, peccare pro qualitate, & quantitate cibi hac sola de causa sumpti. Idem docet Palaus *tom.* 7. *tract.* 1. *disp.* 3. *punct.* 2. §. 2. *num.* 3. *in fine* contra Medinam *lib.* 1. *cap.* 14. §. 10. Fagundez *lib.* 1. *de quarto Eccles. præcept. cap.* 4. *n.* 3. *in fine.*

---

§. II.

An potus ieiunium solvat?

Plura se offerunt in præsenti sub nomine *potus* tractanda, de quibus apud Doctores est non modica lis, an, necne solvant ieiunium, sed in præsenti difficiliora resolvemus. Vnde:

Vinum, iuxta aliquos, in fraudem ieiunij sumptum ieiunium frāgit.

55 Rogabis *primò*: An vinum, adhuc in fraudem ieiunij sumptum ad sedandam famem, violet ieiunium, si pluries extra comestionem premissam sumatur? ¶ Affirmasse videtur Divus Thomas in 4. Sentent. dist. 5. quæst. 3. artic. 4. quæstiunc. 1. ad 1. adhærendo fortè opinioni Patrum, qui antiquitùs hoc docuerunt, vt Clemens Romanus *lib.* 5. *Constit. Apost. cap.* 17. Origenes *lib.* 3. *in Iob*, Cyrillus Hierosolimitanus *Catechesi* 4. Div. Basilius *Homil.* 1. *de Ieiun.* D. Augustinus *Serm.* 64. *de Tempore*, Hieronymus *lib.* 2. *Contra Iovinianum*, qui omnes referunt, consueta veterum Christianorum ieiunia carnium, & vini potu caruisse. Quos plures Theologi posteà sequuti sunt, maxime quando sumitur in fraudem ieiunij. Ita tenent Rosella verb. *Ieiunium*, *num.* 5. Ricardus *in* 4. *dist.* 15. *q.* 7. *artic.* 3. D. Antoninus 2. *part. tit.* 6. *cap.* 2. §. 9. Metina *Cod. de Ieiun. quæst. Per qua ieiunium Ecclesiæ solvitur?* Sylvestr *q.* 3. *dict.* 1. Abulensis *in cap.* 6. *Matth. quæst.* 164. Reginaldus *lib.* 4. *cap.* 13. *num.* 153. & alij. Et ratio est: Quia fraus nemini patrocinari debet: ergo legem ieiunij violat, qui in fraudem illius vinum pluries ebibit.

Oppositum tamen est probabilius.

56 Sed iam concors Canonistarum, & Theologorum sententia est, vinum, quocumque fine sumatur, ieiunium frangere non posse. Et ratio est: Quia, vt ait ipse Angelicus Doctor loc. cit. ad 3. *Statutum positivæ legis non attendit intentionem observantis, sed ipsum actum;*

eo

eò quòd *modus virtutis non cadit in præcepto, sed est finis præcepti*: sed actus bibendi vinum, cùm verè sit potus, ieiunium *ex se* non frangit: ergo nec frangere dicendum est, etsi ad nutritionem in fraudem ieiunij sumatur. ¶ *Secundò*: Intentio sumentis nequit mutare rerum naturam, & facere, quòd sit cibus, id quod ex se potus est: sed ex se vinum est potus, & primò & persè ordinatur ad extinguendam sitim, ad bonamquè dispositionem eorum, quæ nutriunt, vt scilicet per membra deducantur, & in stomacho non comburantur: ergo etsi ex intentione sumentis ordinetur ad famem extinguendam, & secundariò ad id conducat, non ideo desinit esse potus; vnde ieiunium frangere nequit. ¶ *Tertiò*: Quia Ecclesia solùm prohibet, quod ex sua institutione est cibus, seu alimentum: sed vinum ex sua institutione est potus, & non cibus: ergo &c. ¶ *Quartò*: Quia communis fidelium consuetudo, & praxis ita tenet: ergo, quidquid antiquitùs observatum fuerit, iam vini vsus ieiunium non frangit. Per quod patet ad rationem contrariam. Nostram verò assertionem videtur docere Angelicus Doctor 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 6. *ad* 2. & expresse eam tenent Navarrus *in Summ. latina, cap.* 21. *n.* 13. Durandus *in* 4. *dist.* 15. *q.* 9. Turrecremata cap. *Non oportet, de Consecrat. dist.* 3. Toletus *in Sum.* Sanchez *lib.* 5. *Consil. cap.* 1. *dub.* 23. *n.* 3. Sanctius *in Select. disp.* 51. *n.* 2. Filliucius *tr.* 27. *p.* 2. *cap.* 2. *n.* 42. Leand. *tr.* 5. *disp.* 5. *q.* 3. Fagundez *in* 4. *Eccles. præcept. lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 19. Azor *tom.* 1. *lib.* 7. *cap.* 10. *q.* 7. *vers. Certè negari non potest*, Villalobos *tr.* 23. *difficult.* 8. *num.* 14. Lessius *lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 2. *n.* 10. Layman *lib.* 4. *Sum. tr.* 8. *cap.* 1. *num.* 7. Palaus *tom.* 7. *lib.* 1. *disp.* 3. *punct.* 2. §. 2. *n.* 4. Diana 1. *p. tr.* 9. *resol.* 23. N. Lezana verb. *Ieiunium, n.* 2. Trullench *lib.* 3. *Decal. cap.* 2. *dub.* 1. *num.* 3. Bonacin. *disp. vlt. de* 1. *Eccles. præcept. q.* 1. *punct.* 1. *n.* 6. Thomas Hurtado *p.* 2. *tract.* 10. *cap.* 1. *num.* 5. & alij communiter.*

* *Vid. tom.* 1. *tr.* 1. *cap.* 4. *à n.* 62.

Quid dicendum de alijs artificialibus potubus.

57 Vnde infertur *primò*, quòd ieiunium minime solvit potus cervisiæ, aloxiæ, aquæ sacharo mixtę, & aliarum aquarum, quæ ex cinnamomo, ceralis acribus, hordeo, & alijs rebus quotidie adinveniuntur, & gustui aptantur: Quia sacharum, mel, cinnamomum, aut aliæ res, quæ cum prædictis aquis admiscentur, licèt secundùm se habeant rationem cibi, tamen infunduntur in parva quantitate, & adeò liquantur, vt propriam naturam amittant. Cæterùm si parum aquæ cum magna harum rerum quantitate misceretur, absque dubio ieiunium frangeret; quia iam esset cibus, & alimentum, minimè potus. Sic communiter Doctores. ¶ Infertur *secundò*, quòd aliqua liquida, quæ persè habent rationem cibi, vt lac, ius, & similia, solvunt ieiunium: quia ordinantur ex se ad nutriendum. Ita Abulensis *quæst.* 173. *in cap.* 6. *Matth.* Sanchez *lib.* 5. *Consil. cap.* 1. *dub.* 23. *n.* 1. & alij apud ipsum, Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 2. *dub.* 2. *num.* 15. N. Lezana verb. *Ieiunium, n.* 2. Fagundez *lib.* 1. *cit. cap.* 4. *n.* 14. Rosella verb. *Ieiunium, n.* 3. Tabiena *eodem verbo*, *n.* 24. Pasqualigus *de Ieiun. decis.* 116. & alij.

Sensus quæstionis de Chocolato.

58 Vnde, & satis difficulter, rogabis *secundò*: An potio chocolatica solvat ieiunium, & ideo illicitum sit, toties quoties in ieiunij diebus eam sumere? ¶ Non loquimur de chocolato antequàm liquefiat; quia hoc modo sumptum evidenter est cibus: vnde sicut manducans poma, ex quibus fit cirvisia, frangit ieiunium, sic similiter frangit, qui manducat chocolatum nondum liquatum. Similiter ieiunium frangit, si illud sumat quis lacte, ovis, aut farina liquatum, aut mixtum: quia, cùm prædicta rationem cibi per se habeant, illud tunc à ratione potus verè extrahunt. Quare de illo in præsenti solùm agimus, quo modo communiter in Hispania, Indijsque occidentalibus ab omnibus sumi solet.

Prima sententia asserens, potionem chocolaticam, etiam in magna quantitate sumptam, ieiunium non solvere.

59 Circa quam difficultatem, prima sententia est negativa, & consequenter toties quoties quis voluerit, poterit chocolatum in diebus ieiunij sumere. Et probant *primò*: Nam iuxta Divum Thomam in 4. dist. 15. quæst. 3. art. 4. quæstiunc. 1. *Si autem aliqua sumantur, quæ ad manducandum de se ordinata non sunt, sed ad alium vsum, qui vsus communiter* manducatio *non vocatur, talis cibi, vel potus sumptio præter mãducationem vnam ante, vel post, non facit esse binam manducationem; & ideo talis sumptio ieiunium nõ solvit*: sed sumptio chocolatica aqua diluta non ordinatur de se ad manducandum, se ad bibendũ, sitim extinguendam, cibosque digerendos: ergo etsi bis, aut pluries sumatur, ieiunium non frangit. ¶ *Secundò*: Vinum, etsi satis nutriat, ieiunium non solvit: ergo nec chocolatum, etsi nutritivum sit; cùm vtrumque per modum potus sumatur. ¶ *Tertiò*: Aqua cocta melle, & speciebus aromaticis (vulgò *Aloja*) & aqua mixta sacharo, & malo citreo (vulgò *Agua de limon*) ieiunium non frangunt: quia licèt ex rebus comestibilibus, & nutritivis componantur, tamen ex sua primaria institutione sunt potus: sed chocolatum ex primaria institutione per modum potus sumptum est, & ad sedandam sitim ordinatum: ergo licèt ex rebus commestibilibus, & nutritivis componatur, ieiunium non frangit. ¶ *Quartò*: Electuaria, etiam in magna quantitate, pluries in die ieiunij sumi possunt iuxta doctrinam Div. Thomę num. 52. & 53. traditam; quia etiam si aliquomodò nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum, vt ait Div. Thomas 2. 2. q. 147. art. 6 ad 3. sed potio chocolatica, etsi aliquomodò nutriat, non tamen principaliter assumitur ad nutriendum, sed ad digestionem ciborum: ergo &c. ¶ *Quintò*: Vsus specierum aromaticorum in potione ieiunium non solvit; quia licèt nutriat, ordinatur tamen principaliter ad corporis alterationem, & ciborum digestionem: sed ad idem ordinatur potio chocolatica: ergo &c. ¶ *Sextò*: Pius V. Gregorius XIII. & Paulus V. vt refert Thomas Hurtado *p.* 2. *tract.* 10. *cap.* 5. *à num.* 98. *& in Apendice ad dict. tract. cap.* 5. *à num.* 74. declararunt, potionem chocolaticam ieiunium non frangere: ergo ita dicendum est. ¶ *Septimò*: Quia omnes viri docti tàm Religiosi, quàm sæculares in Hispania vtuntur in diebus ieiunij dicta potione: ergo saltem ex consuetudine licita est. Sic Thomas Hurtado *part.* 2. *tract.* 10. *& in Apendice ad illum* referens *num.* 69. Antolinum posteà Archiepiscopum Compostelanum, Basilium, & alios Magistros huius Salmantinæ Academiæ Religionis Sancti Bernardi, D. Francisci, & Societatis Iesu, & Doctorem Ramirez in Vniversitate Hispalensi primarium Medicinæ, cathe-

cathedræ Moderatorem, Iosephum Pellizer Historicgraphum *in Libello de Phœnice*, *diatrice* 7. Augustinum de Padilla Archiepiscopum Hispaniolæ Insulæ, Escobar *in Exam. Confessorum, tr.* 1. *cap.* 5. nec videtur dissentire N. Antonius à Spiritu-sanct. *consult.* 95. *num.* 13.

Verius est, chocolatū in magna quantitate sumptum ieiunium frangere.

60 Secunda, & probabilior sententia est affirmativa, docens potionem chocolaticam ex se ieiunium frangere, si toties, quoties libuerit, sumatur, ac proinde solùm excusare posse à transgressione præcepti ieiunij materiæ parvitatem. *Primò*: Quia chocolatum, modo quo sumitur communiter, non ordinatur nec ex se, nec ex sumentium intentione ad sedandam sitim, sed ad famem pellendam, vt constat: ergo non est potus, sed verus cibus, & consequenter pluries acceptum ieiunium solvit. ¶ *Secundò*: Nam licèt fateamur, quòd ea, quæ ex se habent rationem cibi, possint ita aqua liquefieri, vt propriam substantiam amittant, fiatque ex eis aliquis artificialis potus ieiunium non frangens, vt accidit in melle, speciebus aromaticis, sacharo, & similibus, ex quibus aliqui potus communiter fiunt; tamen ingredientia, ex quibus chocolatum conficitur, non sic aqua diluuntur, vt propriam substantiam cibativam, & nutritivam amittant, cùm maneant ita spissa, & condensata, vt parùm ab ipsis, prout in massa chocolatica existentibus, distinguantur: ergo falsum omnino est, quòd ita confectum sit verus potus, & non potius cibus ieiunium frangens, si toties, quoties libuerit, sumatur. ¶ *Tertiò*: Nam si quis pisces comminueret, sacharoque commisceret, & posteà aqua liquefaceret dictam massam, & biberet eo modo, spissitudine, & quantitate, qua chocolatum sumitur, absque dubio ieiunium frangeret: sed non minus cibativa est massa chocolati, ac massa ex comminutis piscibus confecta: ergo similiter ieiunium frangit. ¶ *Quartò*: Ius, lac, & similia, etsi modo potabili sumantur, ieiunium solvunt: ergo & chocolatum; cùm eodem modo sicut illa possit extinguere sitim, & magis nutriat. ¶ *Quintò*: Nam potus, vt ex Divo Thoma locis cit. num. 53. & 59. vidimus, ordinatur ad alterationem corporis, & digestionem cibi; rarificat enim cibum, ne calore induretur, & rarefactum facilè concoquatur, partesquè corporis penetret: sed potio chocolatica ad id ex se non ordinatur, sed ad nutrimentum: ergo potus non est, sed verus cibus, eo modo quo in Hispania communiter sumitur.

Authores huius sententiæ.

61 Quare nobiscum sentiunt Diana *part.* 4. *tract.* 4. *resol.* 194. & *part.* 5. *tract.* 5. *resol.* 11. Sanchez *in Consil. tract.* 5. *cap.* 1. *dub.* 23. *num.* 1. Trullench *lib.* 3. *Decalog. cap.* 2. *dub.* 2. *num.* 15. Palaus *tom.* 7. *tract.* 1. *disp.* 3. *punct.* 2. §. 2. *num.* 4. Ioannes à S. Thom. *in Explicat. Doctrinæ Christ. part. de* 4. *Eccles. præcept.* Villalobos *in Sum.* 1. *part. tractat.* 28. *diffic.* 8. *num.* 15. Azor *tom.* 1. *lib.* 7. *cap.* 10. *quæst.* 7. Antonius de Leone *quæst. de Chocolate*, *part.* 3. *num.* 20. Solorzanus *in Politic. Indiar. lib.* 2. *cap.* 10. *pag.* 119. Pasqualigus *tract. de Ieiun. decis.* 141. *à num.* 2. Leander de Murcia *quæst.* 15. *in cap.* 3. *Reg. D. Franc.* Leand. à Sanctiss. Sacram. *part.* 3. *tract.* 5. *quæst.* 5. N. Lezana *in Summ. QQ. Regul. tom.* 2. verb. *Ieiunium, num.* 2. vbi chocolatum lacti, & iuri comparat, Turrianus *in Sum.* 1. *part. cap.* 156. *dub.* 24. *concl.* 4. & 7. Corella *in Pract. Confess. tract.* 3. *cap.* 3. *num.* 30. & alij.

Argumentis contrarijs fit satis.

62 Ad primum argumentum sententiæ contrarię patet ex dictis: Ex his enim constat, qualiter potio chocolatica, modo quo sumitur communiter, non ordinatur ad extinguendam sitim, sed ad famem sedandam. Si verò sumatur non ita spissa, sed rara, sicut aliæ potiones artificiales, quæ ex diversis speciebus aromaticis, & sacharo conficiuntur, quibus communiter vtuntur homines, tunc fatemur ieiunium non frangere; sed in hoc sensu non procedit sententia contraria. ¶ Ad secundum, negatur consequentia: Et disparitas stat in eo, quòd vinum ex sua primæva institutione est potus vsualis, & ad extinguendam sitim, alimentiquè decoctionem ordinatum, & sic est per accidens, quòd nutriat simul; contrarium verò accidit in chocolato; per se enim ordinatur ad nutriendum, & per accidens ad extinguendam sitim. Ex quibus etiam constat ad tertium. ¶ Ad quartum, Respondetur, quòd si chocolatum sumatur per modum medicinæ, & sicut sumuntur electuaria ex Medicorum dispositione, tunc non franget ieiunium; quia non est sumptio cibi, sed medicinæ: At hoc modo non procedit præsens quæstio: quia per modum medicinæ nec necesse, nec salubre est, toties quoties illud sumere, sicut vult opinio contraria. Quapropter dixit Angelicus Doctor 2. 2. q. 147. art. 6. ad 3. *Unde electuaria ieiunium non solvunt, sicut nec aliarum medicinarum assumptio, nisi fortè aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate assumat per modum cibi.* Ubi nota ex Divo Thoma, quòd electuaria, dum in magna quantitate sumuntur, desinunt esse electuaria, de quorum ratione est sumi moderatè, & iuxta medicinę regulas, & transeunt ad esse cibi. ¶ Ad quintum, negatur minor: Nam tales species aromaticę ita dissolvuntur, vt in aquæ substantiam convertantur, secùs verò chocolatum, vt communiter sumitur. ¶ Ad sextum, plurimi Doctores negant dictas declarationes summorum Pontificum: quia nulla earum authentica ostenditur. Sed clarius responderi potest, quòd summi Pontifices solùm declararunt, chocolatum modo satis raro conditum, seu valdè liquatum non frangere ieiunium ob parvitatem materiæ, & quia iam haberet persè primò rationem potus; secùs verò chocolatum quod tantam quantitatem cibi habet, sicut quo communiter homines vtuntur. ¶ Ad septimum, negatur adesse consuetudinem sumendi chocolatum cum magna ingredientium quantitate; & solùm conceditur, dum in parva quantitate sumitur: Sic enim semel tantùm in die ieiunij timorati dicto potu vtuntur, & non aliter, vt à Religiosis personis accepimus.

Quæ chocolati quantitas sit materia parva.

63 Sed difficultas non levis est: Quæ chocolati quantitas sit materia parva, quam, iusta existente causa, liceat absque peccato in die ieiunij sumere? ¶ Pinellus *in quæst. de Chocolate, punct.* 2. *fundam.* 1. *num.* 17. *part.* 3. *apud Thomam Hurtado num.* 159. tenet, materiam parvam esse vnciam cum dimidia pastæ chocolati. ¶ Antonius de Leon *in quæst. de Chocolate, part.* 3. *n.* 20. *apud Dianam, part.* 5. *tract.* 5. *resol.* 14. designat dimidiam vnciam chocolati cum sacharo sufficienti. ¶ Escobar *in Exam. Confess. tr.* 3. *cap.* 5. ad-

admittit vnicam vnciam. ¶ Leand. *quæst.cit.§.4. in fine* defendit, esse materiam parvam duas vncias chocolati. Sed hęc sententia laxa mihi videtur: Tum quia nullus Doctor pro materiæ parvitate in die ieiunij duas vncias piscium, ovorum, & similis cibi admittit; sed qui magis laxe loquitur, dictam quantitatem, tantum de rebus quas edere in collatione serotina licet, amplectitur: sed potio chocolatica magis nutritiva est in dicta quantitate sumpta, quàm duæ vnciæ piscium ovorum &c. vt experientia testatur: ergo nullus admittere debet duas vncias chocolati. Quare vnicam vnciam pastæ chocolati poterit ieiunans ex rationabili causa, v. g. debilitatis stomachi, aut continuati studij, sumere; dummodò ex alia materia alia notabilis cibi quantitas non superaddatur: itaut tam pasta chocolati, quàm sacharum quo dissolvitur, seu diluitur, ad duas vncias nunquam perveniat.

Mala citrea, poma &c. ieiunium frangunt.

64 Ex quibus sequitur *primò*, nullum posse in die ieiunij in magna quantitate sumere mala citrea, pyra, aut poma ad extinguendam sitim: Quia hęc omnia persè, & ratione sui sunt cibus, & ex se ad nutriendum sunt ordinata: ergo etsi à sumente ordinentur ad sitim extinguendam, semper erunt verè cibus. Vnde solùm ratione parvitatis materiæ permittitur vt licita alicuius pomi sumptio. Filliucius *tr.27.p.2.cap.2.n.43.* Trullench *lib.3.cap.2.dub.3.n.13. in fine*, Fagund. *in 4.præcept.Eccles.lib.1.cap.4.n.15.* Bonac. *de Præcept.Eccles.disp. vlt.q.1.punct.1.n.7.* ¶ Nec similiter id licitum est, etsi ex pomis, dentibus contritis, solum eorum succum deglutias: quia impossibile est, quòd tunc aliquam substantiam, quæ verè cibus est, non sumas, vt experientia liquet.

Vvę comestio est cōtra ieiunij præceptū, si in magna fiat quantitate.

65 Sequitur *secundò*, similiter ieiunium frangere, recentes uvas, toties quoties libuerit, ad extinguendam sitim, sumere. *Tum*: Quia uva non est potus, sed cibus, & ideo in ea non licet consecrare, vt diximus tom. 1. tract. 4. cap. 4. punct.2. num.29. ¶ *Tum etiam*: Quia cibus est, qui masticatione indiget, vt deglutiatur, & ad nutritionem ordinatur, vt docent Divus Isidorus *lib.20. cap.2.* & Lauretus *in Sylva Allegor.* verb. *Civus*: sed uva, vt deglutiatur, indiget, masticatione, vt patet; & aliàs, teste Galeno *lib. 2. de Aliment. Facult. cap.9.* est ad nutriendum ordinata, & inter cibos nutritivos inferiorem non obtinet locum, vt experientia hominum fructum vinearum custodientium constat, qui solis uvis aluntur: ergo est verè cibus, & nullo modo potus. ¶ *Tum denique*: Quia uva non solum habet succum, sed etiam quandam substantiam crassam venulis immixtam: ergo est verè cibus. Sic Abulensis *in cap.6. Matth. quæst. 165.* (docens granum uvę ob parvitatem materiæ non frangere ieiunium) & Doctores num. antec. relati, & alij communitèr. Contra Pasqualigum *decis.136.* qui timidè contrarium probabiliter sequitur, & meliori iudicio examinandum relinquit: Ductus tantum ex eo quòd credit, uvam nil aliud esse, quam mustum, & succum quendam, qui sola compressione dentium ex ea exprimitur. Sed hoc motivum experientia improbatur, dum ex uvis succum, & comestibilem aliam substantiam percipimus.

66 Rogabis *tertiò*; An liceat sine fractione ieiunij sumere aliquid cibi, toties quoties libuerit, ne potus noceat, etsi modicæ illæ comestiones notabilem quantitatem cibi efficiant. ¶ Affirmant consequenter Caramuel *in Theolog. Regul. num.916.* & Salas *1.2. tract.13. disp.16. sect.26.* quatenus docent, posse sine peccato mortali quempiam in die ieiunij pluries comedere modicam quantitatem, si non habeat actum voluntatis dictas comestiones coniungentem: Quia ex se non vniuntur; vnde solùm erunt diversa peccata venialia contra ieiunij præceptum. Magis directè, & in casu quæstionis id affirmant, dummodò in fraudem ieiunij non fiat, Viguerius *de Instit. Theolog. cap.7. de Temperant. §.3. v.1.* Fagundez *de 4. Eccles.præcept. lib.1. cap.4. num. 15.* Diana *1. part. tract.9. res.24.* Pasqualigus *decis.119.* & Leander *tract.5. disp.5. quæst. 10.* referens Divum Thomam *in 4. dist. 15. cit.* Sylvestrum, Abulensem, Sanchez, Layman, Villalobos, Bonacinam, & alios. Sed non rectè: Nam Div. Thomas nihil ibi agit de præsenti quæstione. Alij verò Doctores solùm docent, posse sumi aliquid cibi, dum quis bibit, ne potus noceat; nunquàm tamen asserunt, quòd hoc potest fieri, toties quoties bibitur; quin potius aliqui exprimunt, *dum manè bibitur*, quod vtique diversum est à terminis pręsentis quæstionis. Sed quidquid sit de hoc, motivum dictę sententiæ est: Ecclesia in ieiunijs permittit bibere quoties libuerit: ergo permittit quidquid necessarium est, ne potus noceat: sed sumere aliquid cibi est necessarium, ne potus noceat: ergo, dummodò id non fiat in fraudem ieiunij, poterit quis comedere aliquid cibi, quoties in die ieiunij bibere libuerit. ¶ *Deinde*: Per modum medicinæ possunt pluries electuaria sumi: sed in dicto casu prædictum parum cibi esset per modum medicinę: ergo posset pluries sumi.

Comedere aliquid cibi, quoties bibitur, iuxta aliquos ieiuniū non frangit.

Quę cibi quantitas potest sumi, ne potus noceat.

67 Quæ verò quantitas, aut qualitas cibi esse debeat, variant Doctores. Sanchez *lib. 5. cap. 1. dub. 22. num. 3.* assignant bellaria ex sacharo confecta, dummodò sit in parva quantitate. Abulensis *in cap. 6. Matth. quæst. 169. & 170.* aliquid electuarij. Azor *lib.7. cap.10. quæst. 7.* vers. *Certe negari non potest, in fine*, parum cibi, dummodo non sit panis, herba, arboris fructus, sed exigua medicamenti portio, sive frustum. Villalobos *tom. 1. tract. 23. difficult.8. n. 14.* sex uvas siccas, aut quid simile. Diana *1. part. tract.9. resolut. 24.* quinque, vel sex amygdalas saccharo incrustatas. Bonacina *de Præcept. Eccles. disp. vlt. quæst. 1. punct.3. num. 4.* duos ficus. Pasqualigus *decis. 119. num. 6.* cibum infra quantitatem vnicæ vnciæ. Leander *quæst.22.* quantitatem cibi infra dimidiam vnciam, sive sit panis, fructus, aut quid simile. Layman *lib.4. tract.8. cap.1. n.7.* pauxilium panis.

Sententia contraria est probabilior.

68 Sed tenendum est cum Caietano *2. 2. q. 147. art.6. fine*, Abulensi, Sanchez, Villalobos, Bonacina, Layman, & alijs *locis suprà citatis*, quòd licèt sit licitum, ne potus noceat, aut quando probabiliter creditur nociturus, dum ad sitim sedendam vespere sumitur, aliquid cibi, etiam panis, sumere; non tamen id licet sumere, toties quoties bibere in die ieiunij libuerit. *Primò*: Nam, vt suprà ex Divo Thoma *num.62.* vidimus, electuaria, etsi per modum medicinæ sumantur, si sit hoc in magna quantitate, ieiunium

num solvunt, quia iam habent rationem cibi in magna quantitate sumpti: sed qui aliquid cibi sumeret quoties bibere libuerit, si pluries bibat in die ieiunij, magnam cibi quantitatem sumeret: ergo ieiunium solveret. ¶ *Secundò*: Quia Alexander VII. damnavit sequentem propositionem ordine 29. *In die ieiunij, qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit ieiunium.* Sed qui, pluries bibendo, aliquid comedit, *sæpius modicum quid comedit, & notabilem quantitatem in diei fine comedit*: ergo frangit ieiunium. Vnde contrariam sententiam in hac propositione à summo Pontifice damnari, tenent Corella,& Lucerna Moralis *ibi* contra Tortecillam, & Theatrum morale. ¶ *Tertiò*: Qui in die festo pluribus vicibus, licèt singulis modico tempore, servilia exercet, peccat mortaliter contra observantiam diei festi; quia licèt omnia illa opera servilia seorsim sumpta leviter eam violent, tamen ratione diei vniuntur ad materiam gravem constituendam, & consequenter graviter festum violant: ergo similiter plures comestiones, licèt singulæ graviter ieiunium non frangant; tamen ratione diei vniuntur ad materiam gravem constituendam; & ideo, licet fiant ratione potus, ieiunium frangunt. Videantur dicta à nobis tract.11. cap.2. punct.2. num.30.¶ *Quartò*: Quia si quoties quis bibit, potest sumere quantitates cibi, quas numero antecedenti ex diversis Auctorum placitis transcripsimus, breviter ad magnam quantitatem deveniret; & sic ieiunij observantiam faciliter, & sine aliquo labore adimpleret, finiquè ieiunij illuderet: ergo falsa est dicta opinio. ¶ *Quintò*: Quia si Ecclesia concederet comedere, quidquid necessarium est, ne multiplicatus potus noceat, sequeretur, quòd quò quis magis biberet, maiorem quantitatem requireret, ne potus noceret: sed hoc est falsum: ergo falsum est etiam Ecclesiam concedere, quòd possit quis tot cibi, & toties sumere, quot, & quoties necessarium est, ne potus noceat. ¶ *Sextò*: Quia Auctores solùm concedunt, posse aliquid cibi sumi, quando necessum est bibere ad sitim extinguendam: sed ad hoc sufficit, semel vespere bibere: ergo semel vespere id concedunt, & non quoties appetitus effrænis aliquorum postulare videtur. ¶ *Ultimò*: Quia hoc est contra fidelium praxim, qui non quoties bibunt, sed semel ad summum,ne potus noceat, aliquid cibi assumunt: ergo falsum est, imò satis verosimilitèr damnatum in dicta propositione 29. quòd liceat in die ieiunij aliquid cibi, toties quoties libuerit, sumere.

Rationes contrariæ diluuntur.

69 Ad motivum Caramuelis constat ex tertia ratione probativa nostræ conclusionis, & ex his, quæ late diximus tract.11. cap.2.punct.2. toto §.3. à num. 29. vbi docuimus, qualiter materiæ ex se parvæ, si inter se vniantur moraliter ratione loci, temporis, præcepti, aut eiusdem finis intenti, gravem materiam efficiunt. Et num.30. exemplum possuimus in eo, qui in die ieiunij pluries parum cibi sumit, qui absque dubio materiam gravem contra ieiunij observantiam comedit. ¶ Ad primam aliorum Doctorum rationem, Dicendum est, Ecclesiam in die ieiunij non prohibere pluries bibere, bene verò comedere præterquàm semel in die: cùm ergo qui parum cibi pluries sumit, non semel, sed bis, aut ter comedat, prohibetur pluries, etiam ratione potus, comedere, aut tot parvas comestiones facere, vt magnam cibi quantitatem efficiant. ¶ Ad secundam, constat ex dictis, qualiter electuaria habeant rationem medicinæ, nimirum si in parva quantitate sumantur; si verò in magna accipiantur quantitate, iam habent rationem cibi, & non medicinę: vnde idem dicendum est de alijs cibis sumptis, ne potus noceat.

---

§. III.

De Collatiuncula serotina, seu cœnulla.

Collatiuncula serotina consuetudine introducta fuit.

70 CUm ex dictis constet, essentiam ieiunij in vnica comestione consistere, videndum restat, quo iure introducta sit cœnula, seu collatio serotina? Ad quod, Respondetur, introductam esse consuetudine fidelium ab Ecclesiæ Prælatis tolerata. Et motivum huius consuetudinis fuit, tum vt necessarium somnum capi posset, tum ne ieiunantium vires deficerent. Vnde iam licitum est dictam collationem sumere. Sic Navarrus *in Sum. cap.*21. *n.* 12. Caietanus 2. 2. *quæst.*147. *art.*8. Covarrubias *lib.* 4. *Var. capit.* 29.*n.*11. Divus Antoninus 2.*part. tit.* 6. *cap.* 2. §.9. Villalobos *tract.*23. *difficult.*7.*num.*1.Azor *lib.*7. *cap.*8. *quæst.*4. Filliucius *tract.* 27. *cap.* 2. *num.*25. Fagundez *de* 4.*Eccles. præcep. cap.* 4. *n.* 12. Palaus *tom.*7. *tract.*1. *disp.*3. *punct.*2. §. 2. *n.*5. Sylvester verb. *Ieiunium, quæst.* 3. *partic.*3. & alij.

Auctorũ placita circa collationis quantitatem.

71 Vnde rogabis *primò*: Quæ quantitas in hac collatione licitè absque ieiunij fractione sumi potest? ¶ Circa hanc quæstionem variè loquuntur Doctores. Nam Sanchez ex Sylvestro docet, sumi posse quadrantem panis cum paucis uvis passis,vel herbis.¶ Graffius 1.*part. Decis. lib.* 2. *cap.*37. *num.*29. & Antonius de Leone *quæst. de Chocolate, part.*3. *cap.*36. *num.*25. solùm permittunt tres vncias cibi. ¶ Alij apud Filliucium, Palaum, & Uvigandt *tract.* 5. *exam.* 4. *num.*99. prudentum iudicio relinquunt, concedentes plus Nobilibus, aut continuo studio litterarum deditis, vel provincias frigidas habitantibus, quàm plebeijs, aut otio deditis, vel in regionibus temperatis degentibus.¶ Layman *lib.*4.*Summ. tract.* 8. *cap.*1. *num.*9. Reginaldus *tom.*2. *Prax. lib.*4. *num.* 185. Filliucius *tract.*27. *part.*2. *cap.*2. *numer.*33. Villalobos *num.* 4. designant pro collatione quartam, vel quintam partem eorum, quæ pro refectione vnica permissa in die ieiunij sufficerent. Sed hæc regula obscura valde est, & scrupulis, & relaxationibus exposita; cùm pro vnica refectione diversa quantitas iuxta diversas hominum complexiones sit necessaria, plus enim indigent robustiores, quàm debiles; plus edaces, quàm abstemij. ¶ N. verò Lezana *Sum.QQ. Regul.* verb. *Ieiunium, num.*4. Azor 1.*part. lib.*7. *cap.*8. *quæst.*8. & alij solùm quatuor vncias admittunt. ¶ Alij solùm sex vncias concedunt, vt Molfesius *in Sum. tract.*10.*cap.*3.*num.*7. & tenere videtur Villalobos, & alij *apud Filliucium.* ¶ Bonacina denique *de Præcept. Eccles. disp. vlt. q.*1. *punct.*3.*n.*2.docet,quòd,cùm consuetudine fuerit colla-

collatio introducta, consuetudini legitimè receptæ etiam standum est.

Licitum est pro collatione serotina sumere octo vncias cibi.

72 Sed probabilior, magisquè iam communis sententia docet, posse pro collatione sumi octo vnciarum quantitatem. *Tum*: Quia tota hæc cibi quantitas necessaria est ad somnum debitum capiendum, ad sublevandasquè naturæ vires, ne ieiunijs nimis graventur. *Tum etiam*: quia sic tenet communis fidelium, & timoratorum praxis, necnon sacrarum Religionum, vt de Societatis Iesu familia ex doctrina Suarez testatur Fagundez. Sic expressè tenent etiam Villalobos *tractat*. 23. *difficult*. 7. *numer*. 4. Ledesma 2. *part. tractat*. 27. *conclus*. 4. *difficult*. 1. *num*. 4. Ioannes Sanchez *in Select. disput*. 52. *numer*. 7. Turrianus *in Summ*. 1. *part. capit*. 256. *dub*. 38. *conclus*. 1. Palaus *tom*. 7. *tract*. 1. *disput*. 3. *§*. 2. *numer*. 7. Diana 1. *part. tractat*. 9. *resolut*. 1. Trullench *lib*. 3. *in Decalog. capit*. 2. *dub*. 3. *numer*. 9. Pasqualigus *tractat. de Ieiun. decis*. 91. *numer*. 4. Leander *tract*. 5. *disput*. 4. *quæst*. 13. nec dissentit Thomas Sanchez *dub*. 25. *citat. numer*. 3. Qui num. 5. notat optimè, quòd licèt esset aliquantulò maior iusto collatio, non statim committitur mortale, nisi sit excessus notabilis. Vnde qui excederet per vnam, aut duas vncias quantitatem à nobis præfixam, maxime si eo die aliam materiam parvam non sumpsit, aut ob debilitatem, vel somnum capiendum indiget dicto excessu, non franget ieiunium: cùm hic excessus non sit notabilis quantitas. Sanchez sequuntur alter Sanchez *num*. 7. Pasqualigus *decis*. 105. *n*. 2. Leander *quæst*. 14. & alij.

Quæ collationis quantitàs in pervigilio Nativitatis sumi potest.

73 Rogabis *secundò*: An in pervigilio Nativitatis liceat sumere maiorem collationem, quàm in alijs diebus? ¶ Circa hanc quæstionem conveniunt Doctores, quòd sumi potest de fructibus, herbis &c. (non verò de pane) duplò, aut triplò maior collatio, quàm alijs diebus: quia sic tenet praxis, & vsus timoratorum, vt testantur Sanchez *lib*. 5. *Consil. capit*. 1. *dub*. 26. Fagundez *de quarto præcept. lib*. 1. *cap*. 4. *numer*. 19. Azor *lib*. 7. *Institut. Moral. cap*. 8. *quæst*. 8. Villalobos *tractat*. 23. *difficult*. 7. *numer*. 5. Turrianus *in Summ*. 1. *part. capit*. 256. *dub*. 38. *conclus*. 3. Trullench *lib*. 3. *Decalog. cap*. 2. *dub*. 3. *num*. 9. N. Lezana verb. *Ieiunium*, *num*. 4. Diana 1. *part. tractat*. 9. *resolut*. 35. Sanctius *in Select. disput*. 52. *num*. 10. Barbosa *tom*. 2. *in lib*. 3. *Decret. cap. Ex parte, de Observat. Ieiun. num*. 3. Quare solùm inter eos est difficultas: An ex fructibus sumi possit, quantum libuerit? ¶ Negant Navarrus *in Sum. capit*. 22. *num*. 14. Angles *Floribus*, 1. *part. Mat. de Ieiun*. Manuel *tom*. 1. *Sum. capit*. 23. *num*. 8. Et moventur: Quia vsus timoratorum id non habet, sed laxonum corruptela: ergo illicitum est. ¶ Sed probabiliùs affirmant Medina *in* 1. *part. Instruct. capit*. 14. *§*. 10. Llamas *part*. 3. *Methcd. capit*. 5. *§*. 25. Sanctius *in Select. disp*. 52. *numer*. 10. Ledesma 2. *part. tract*. 27. *capit*. 2. *conclus*. 4. *fine*, Lopez 2. *part. Instruct. capit*. 112. Thom. Sanchez *lib*. 5. *Consil. capit*. 1. *dub*. 26. *numer*. 6. Fagundez *de* 4. *Eccles. præcept. lib*. 1. *capit*. 4. *numer*. 19. Barbosa loco citat. plures referens, Antonius de Leon *quæst. de Chocolate*, *part*. 2. *fundam*. 5. §. 1. *numer*. 9. Et ratio est: Quia sic obtinuit consuetudo ab omnibus recepta, videntibus, & consentientibus Prælatis Ecclesiæ, imò & hoc ipsis facientibus, quia in eorum mensis dicto pervigilio opulentæ collationes fructuum, & rerum ex saccharo confectarum ministrantur. Nec mirum, quòd Ecclesia tunc id permittat: Tum quia antiquitùs omnes in Ecclesia ea nocte vigilabant, & divinis officijs intererant: tum ob excellentiam tanti festi, & ideo Missa hora duodecima canitur, &, si incidat in feria sexta, permittitur carnes comedere. Non tamen licet in dicta nocte pluries facere collationem, nec antequàm adveniat nox; quia hoc non est in vsu. Ita Sanchez, & alij.

Quid dicendum, dum Nativitas incidit feria secunda?

74 Sed quid dicendum, dum pervigilium Nativitatis incidit in sabbatum, & Nativitas Christi Domini in feria secunda? ¶ Affirmat Sanchez *dub*. 26. *citat. num*. 3. posse sumi collationem ex fructibus, quantum libuerit, vt constat ex sequentibus verbis: *Nota, idem dicendum esse, licèt Nativitas accidat feria secunda, & sic vigilia sit in sabbato: imò licèt in illo sabbato occurrat simul ieiunium quatuor temporum: quia adhuc est vigilia Nativitatis, & id, quod dignius est, trahit ad se minus dignum.* Sic multi viri docti, re latè disputata. Idem docet Leander, asserens *quæst*. 17. idem tenere omnes ferè Theologos vtriusque Universitatis Salmanticensis, & Complutensis à se consultos: refert etiam Sanctium in editione Lugdunensi *disp*. 52. *num*. 10. (sed hoc non habet in editione Matritensi anno 1624.) Turrianum *in Sum*. 1. *part. cap*. 256. *dub*. 38. *conclus*. 4. Pasqualigum *decis*. 92. *num*. 7. Dianam *part*. 5. *tract*. 14. *resol*. 12. Ausonium *in Summ. Dianæ* verb. *Ieiunium*, *num*. 61. & Machado *tom*. 1. *lib*. 2. *part*. 4. *tract*. 3. *document*. 7. *num*. 4. Et id approbat Quintana-Dueñas *tract*. 8. *singul*. 14. *num*. 3. Quæ sententia vlterius confirmatur ex praxi observata hoc anno 1713. in Salmantica Civitate ex consilio Doctorum huius Universitatis; qui de hoc consulti, responderunt, posse sumi eam collationis quantitatem, & qualitatem in sabbato, ac in alijs pervigilijs Nativitatis, licèt Nativitas Christi Domini in feria secunda præsenti anno incidat: non alia ratione nisi quia hoc est verum pervigilium Nativitatis, & pro vero pervigilio Nativitatis adest introducta consuetudo sumendi collationem ex fructibus, & alijs rebus ex sacharo confectis multò maiorem, quàm in alijs Ecclesiæ ieiunijs. ¶ Econtrà verò negant Bossius *sect*. 4. *de Iubileo*, *casu* 18. *num*. 156. Ioannes à S. Thom. *in Explicat. Doctrinæ Christ. part*. 2. *de* 4. *præcept. Eccles*. Quia licèt sit vigilia Nativitatis, tamen adhuc eius festivitas in sabbato non incipit: sed ob festivitatem Nativitatis Christi dictam maiorem quantitatem in collatione consuetudo introduxit; & permittit Ecclesia, vt omnes fatentur: ergo pro casu proposito permitti non debet talis consuetudo. ¶ Sed ad hoc constat ex dictis: Cùm talis dies sit propriè pervigilium Nativitatis, & in eo permittatur maior collatio: & aliàs finis, seu motivum legis, aut consuetudinis sub lege non cadat. ¶ Notat hìc Sanchez, quòd si quis ieiunare in dicta vigilia Nativitatis vovit, adimplet votum sumendo collationem iuxta fidelium praxim: Quia, nisi habeat aliam expressam intentionem, credendum est, vovisse ieiunium sicut ab alijs observatur. Et idem dicendum est, si ex pœnitentia ad ieiunium teneatur.

No-

De collatione in Vigilia Resurrectionis, & Pentecostes.

75 Nota verò, quòd Azor *lib.* 7. *cap.* 8. *q.* 8. Filliucius *tract.* 27. *part.* 2. *cap.* 2. *num.* 34. Fagundez *de* 4. *Eccles. præcept. cap.* 4. *num.* 20. & alij extendunt doctrinam traditam de duplò maiori collatione sumenda ad pervigilium Resurrectionis, vbi talis consuetudo fuerit recepta. Imò Leander *part.* 3. *tract.* 5. *disp.* 4. *quæst.* 18. Lublinus *in Sum.* verb. *Ieiunium, num.* 4. & Pasqualigus *decis.* 93. *num.* 2. absolutè docent, posse collationem sumi duplò maiorem in vigilia Resurrectionis, sicut in pervigilio Nativitatis: tum ob rationem tantæ solemnitatis, quæ absolutè ab Ecclesia *solemnitas solemnitatum* prædicatur: tum ad ostendendam lætitiam ob victoriam de inferno reportatam, mortisquè vincula Christi passione, & gloriosa resurrectione soluta. ¶ Sed licèt satis congruum sit, vt sicut in vigilia Nativitatis, ita & Resurrectionis id fiat: At quia (maximè in nostra hispania) ignoramus, talem vsum vigere, id approbare non audemus. Licèt negare non possimus auctoritatem dictæ sententiæ, quæ deservire ad minus potest, ne in Resurrectionis vigilia circa collationem serotinam scrupulosè procedamus. ¶ Idem dicendum est, iuxta Quintana-Dueñas *singul.* 15. in vigilia Pentecostes, ob eandem rationem: tùm quia hoc ieiunium non est ex Iure Canonico, sed potius contra illud; cùm toto tempore paschali ieiunia prohibeantur in cap. *Scire debet*, *distinct.* 76. vnde sola consuetudine est introductum, vt infrà docemus. Quare fortè motivum ex hoc oritur, vt tunc collatio decem, aut vndecim vnciarum sine scrupulo ab omnibus sumi possit, vt tenet satis probabiliter Leander *quæst.* 23.

De collatione in Vigilia Nativitatis Sancti Ioannis Baptistæ.

76 Circa vigiliam Nativitatis Sancti Ioannis Baptistę nullam reperio in Ecclesia consuetudinem sumendi collationem plùs solito maiorem. Basilius verò Pontius *lib.* 5. *Matrim. cap.* 8. *num.* 2. cui adhæret Quintana Dueñas *tract.* 8. *singul.* 14. *numer.* 5. docet, apud Granatenses adesse consuetudinem sumendi in vigilia Nativitatis Sancti Ioannis Baptistæ collationem sicut in vigilia Nativitatis Domini. Contrarium testatur Sanctius *in Select. disput.* 52. *numer.* 10. dicens, minimè dictam consuetudinem adesse. Sed quidquid sit de hoc, dicimus, quòd si adest, est licita maior collatio; secùs verò si non adest.

De qualitate ciborum, qui in collatione sumi possunt.

77 Rogabis *tertiò*: Qui cibi possunt in collatione sumi? Respondetur *primò*, sumi posse panem, poma, arborum fructus, amygdalas, uvas recentes, & siccas, oleas, nuces, pyra, herbas crudas, & coctas, etiam oleo aliquo immixtas, insalata, dulciaria, & alia bellaria. Sic communiter Doctores. *Tum*: Quia prædicti cibi non sunt ex his, qui ordinantur ad sustentandam naturam, & nutriendum. *Tum etiam*: Quia sic iam obtinuit consuetudo. Navarrus *cap.* 21. *à numer.* 13. Caietanus *in Summ.* verb. *Ieiunium*, §. 1. Bonacina *disput. vltim. cit. quæst.* 1. *punct.* 3. *numer.* 3. Fagundez *capit.* 4. *citat. numer.* 13. Villalobos *tractat.* 23. *difficult.* 7. *numer.* 3. Azor 1. *part. lib.* 7. *capit.* 8. *quæst.* 8. Layman *libr.* 4. *tract.* 8. *cap.* 1. *numer.* 8. Palaus *tom* 7. *tractat.* 1. *disput.* 3. *punct.* 2. §. 2. *numer.* 6. N. Lezana *in Sum. QQ. Regul.* verb. *Ieiunium*, *numer.* 4. & alij communiter; addentes etiam iusculum ex prædictis sumi posse: Quia res, quæ impermixtæ, & incoctæ sumi possunt, ex sola permixtione, & coctione collationi inutiles nequeunt reddi; cùm coctio nihil eis substantiæ addat, sed solùm eorum cruditatem mitigans, digestioni aptiores efficiat. Videantur etiam Pasqualigus *decis.* 109. Diana 1. *part. tract.* 9. *resol.* 34. & *part.* 10. *tract.* 24. *resol.* 58. Leander *tract.* 5. *disp.* 4. *quæst.* 38. Trullench *lib.* 3. *capit.* 2. *dub.* 3. *num.* 8. qui octo vncias panis cocti cum aqua, sale, & oleo (vulgò *Migas*) pro materia licita collationis admittunt. ¶ Sed alij, & rectiùs, condemnant dictam collationis quantitatem, quæ satis notabilis est. Vnde quinque vncias panis modo dicto cocti credimus, non excedere notabiliter quantitatem communi collationi debitam. Legantur Azor *quæst.* 7. Filliucius *tractat.* 27. *part.* 2. *capit.* 2. *numer.* 30. Trullench *dub.* 3. *citat. numer.* 8. Reginaldus *tom.* 1. *libr.* 4. *capit.* 14. *numer.* 185. & Villalobos *tractat.* 23. *difficult.* 7. *numer.* 3. Qui cum Leandro de Murcia *capit.* 2. *numer.* 35. *in capit.* 3. *Regul. Div. Francisci*. Rodriguez *tom.* 1. *capit.* 23. *ante* 1. *conclus.* Ledesma *tom.* 2. *Summ. tractat.* 27. *capit.* 2. *difficult.* 5. & alijs, vnum, aut duos biscotos in collatione admittit: Quia licèt ex saccharo, & ovis conficiantur, tamen ovorum quantitas parva est in illis. Quare reprobamus cum Palao *tom.* 7. *tractat.* 1. *disput.* 3. *punct.* 2. *num.* 6. & Rodriguez *in Summ. capit.* 23. opinionem Ioannis Sanchez *in Select. disput.* 52. *numer.* 7. affirmantis integram mediam libram ex placentis saccharo, & ovis conditis (vulgò *Vizcochos*) sumi in collatiuncula posse: Quia in tanta quantitate magna ovorum pars ingreditur, & ideo collationi est inepta.

Legumina maxime condita nequeunt pro collatione adhiberi.

78 Dicendum est *secundò*, non esse collationis materiam legumina, v.g. cicera, fabas, lentes, orizam &c. cocta, seu condita cum iusculo (vulgò *Potages*) Quia consuetudo est in contrarium; & Doctores herbas tantùm coctas admittunt, nomine autem *herbarum* non veniunt legumina, vt constat. ¶ *Deinde*: Quia legumina sic condita sunt cibi ad nutriendum ordinati: ergo nequeunt esse collationis materia. Sic Villalobos *difficult.* 7. *numer.* 3. Fagundez *numer.* 20. N. Lezana *num.* 4. Trullench *num.* 8. Layman *num.* 9. Diana 1. *part. tract.* 9. *resol.* 1. Leander *quæst.* 39. Azor *quæst.* 8. & alij communiter. Sed non damnamus, cicera assa igne, aut oleo tosta pro collatione afferri.

Affirmant aliqui, pisciculos parvos esse materiam collationis.

79 Maior difficultas est: An pisciculi parvi, v.g. Ostræ, Camarones, & Acediæ, sint collationis materia? ¶ Affirmant Bonacina *de Eccles. præcept. disp. vltim. quæst.* 1. *punct.* 3. *numer.* 3. his verbis: *Potest etiam comedi pisciculus, aut exigua pars piscis maioris*, Pasqualigus *decis.* 113. *num.* 2. Bizozerus *part.* 4. *Sum. de* 3. *præcept. capit. vltim. memb.* 2. *numer.* 9. nec dissentit N. Antonius *consult.* 95. *numer.* 16. alios referens. Azor *quæst.* 7. concedit pisciculum parvum, & *quæst.* 8. ait, quòd comedere in collatione pisces, est corruptela. Layman *tractat.* 8. *cap.* 1. *numer.* 9. cum Azor videtur approbare, quòd sit licita materia collationis pisciculus parvulus fumo siccatus, aut aceto maceratus. Et probabilem iudicat hanc opinionem Quintana-Dueñas *tract.* 8. *singul.* 13. *num.* 3. Et probant: Quia pisces sunt exigui nutrimenti, & minùs nutriunt, quàm alij cibi pro collatione concessi, v.g. panis, nuces, caseus &c.

Negativa sententia eligitur.

80 Sed communis Doctorum sententia docet, non esse materiam collationis pisciculos parvos, sive recentes sint, sive fummo siccati: Quia cùm collatio serotina consuetudine sit introducta, etiam consuetudini standum est circa cibos, qui eius materia esse possunt: sed nullibi est consuetudo introducta sumendi in ea pisciculos parvos, vt testantur Villalobos, Azor, Palaus, & alij infrà citandi: ergo eos sumere non licet. ¶ *Vlteriùs*: Nam pisces ex se ordinati sunt ad nutriendam, & sustentandam naturam: ergo eis non licet vti in collatione serotina. Sic Sanchez *lib.5.Consilior.cap.1.dub.25.num.4.* Ledesma *tract.27.cap.2.*vers. *A esta duda*, Trullench *in Decal.lib.3.cap.2.dub.3.num.8.* Villalob. *tract.23.diffic.7. num.3.* Palaus *tom.7. tract.1. disp.3. punct.2. §.2. num.6.* N. Lezana verb. *Ieiunium, num.4.* Fagundez *de 4. Eccles. præcept. lib.1.cap.4. num.18.* Diana *part.1.tract.9.resol.1. & part.4. resol.117.* & alij. ¶ Ad rationem dubitandi, Respondetur, quòd licèt panis sit nutritivus, tamen non sumitur in collatione quia nutritivus, sed quia est cibus ita communis, & necessarius, vt alij cibi, & potus non officiant stomacho, quòd sine illo nec pisces, nec carnes prodessent saluti, vt experientia liquet. Vel, vt ait Vega *lib.2. de Arte Medendi, cap.4. pag. mihi 242. fine*, quia est veluti materies omnium ciborum; & ideo sicut quia cera omnibus medicamentis miscetur, dicitur à Galeno *Materia medicamentosa*, ita quia panis omnibus alimentis miscetur, dicitur iure optimo *materia alimentosa*. Quæ vtique ratio cum in piscibus non militet, nil mirum, si Doctores panem in collatione admittentes, ne potus sumendus noceat, pisces pro ea reprobent.

Nec ova, nec lacticinia possunt in collatione edi.

81 Unde inferunt (*primò*) Doctores allegati, ova non esse materiam collationis; cùm in eis eadem militet ratio, ac in piscibus. Videantur Turrianus *in Sum.1.part.cap.256.dub.37.* & Diana *1.part.tract.9.resol.1.* oppositam sententiam appellantes *scandalosam, temerariam*, & *improbabilem*. ¶ *Secundò*: In collatione illicitum esse edere lacticinia, etiam in diebus quibus eis vesci permittitur: Tum quia consuetudo ita obtinuit. Tum etiam: quia sunt verè fercula ad nutriendum ex se ordinata. Ita Sanchez *in Consil. lib.5. cap.1. dub.25. num.4.* extendens doctrinam ad cremorem amygdalium, & triticeum (vulgò *Almendrada, y Almidon*) Licèt benè addat, quòd non sunt damnandi, qui his rebus faciunt collationem, quia vel nihil aliud habent, vel vt somnium capiant, &c. Diana *1.part. loc.cit. & part.5.tract.14.resol.12.num.1.* & alij: Contra Turrianum *in Sum.1.part.cap.256.dub.37.conclus.2.* Pasqualigum *decis.114.* & alios. ¶ Improbabile tamen non est, vt docet Layman *lib.4. tract.8. cap.1.num.9.* vers. *Id porrò*, quòd in septentrionalibus regionibus, vbi fructuum inopia est, possint ieiunantes modico caseo cum pane in collatione vesci: Tum quia necessitas excusat. Tum quia parvitas materiæ, & consuetudo id honestant. Sicut de placentis (vulgò *Vizcochos*) diximus suprà num.77. Et de his, quæ lacte, & butyro fiunt, docet Palaus *loc.alleg.num.6.fine*.

Cum causa potest collatiuncula mane, aut meridie sumi.

82 Rogabis *quartò*: An liceat collationem summo mane, aut meridie sumere, & differre prandium in noctem? ¶ Respondetur, quòd interveniente iusta causa, v. g. negotij vrgentis, sermonis, itineris, studij, & debilitatis, licet; si verò talis, aut similis causa deficiat, erit peccatum veniale. Ratio primæ partis est: Quia iusta causa potest excusare à ieiunio: ergo multò melius à circunstantia ieiunij, qualis est hora determinata vescendi: ergo cùm in præsenti serventur refectiones ab Ecclesia ordinatæ pro ieiunij substantia; & aliàs esus mutatio fiat ex iusta causa, nullum erit peccatum. ¶ Secunda verò pars facilè ostenditur: Nam collatio serotina ex consuetudine introducta est: sed non introducta est, quòd fiat mane, aut meridie: ergo si fiat mane, aut meridie, erit illicita: Non graviter, cùm non sit contra substantiam ieiunij: ergo leviter, si non adest aliqua iusta causa illam cohonestans. Ita Lesius *lib.4. cap.2. dubit.2. num.11.* Toletus *lib.6. Sum. cap.2. num.28.* Azor *tom.1. lib.7. capit.8. quæst.6.* Navarrus *cap.21. num.14.* Caietanus *2.2. quæst.147. art.6. & in Summ.* verb. *Ieiunium*, Llamas *part.2. cap.5. num.16. & 26.* Sanchez *lib.5. Consil. cap.1. dub.27.* Fagundez *de 4. Eccles. præcept. cap.4. num.16.* Filliucius *tom.2. tract.27.part.2. num.28.* Pasqualigus *decis.112. num.3.* Quintana-Dueñas *tract.8. singul.16. numer.1. & 2.* Leander *tract.5. disp.5. quæst.39.* referens cum Fagundez, inter alias causas id cohonestantes, venationem, & piscationem, etiam ob relaxationem animi.

Breviter aliquæ quæstiones circa collationem resolvuntur.

83 Nota verò *primò*, quòd nullo modo peccabit, qui, omissa omni refectiuncula, & transacto toto die sine cibo, nocte pranderet: Quia sic melius ieiunij mortificationem sentiret, & solveret ieiunij pensum vltra debitum, quod boni debitoris est, vt docet Glossa in *cap. Solent, de Consecrat. dist.1.* Sic Azor *lib.7.cap.12. quæst.15.* Caietanus *loc. citat. art.7.* Sylvester verb. *Ieiunium, quæst.4.* Fagundez *cap.4.num.17.* & alij. ¶ Nota *secundò* cum Sanchez *numer.4.* Quintana-Dueñas *tract.8. singul.17. numer.2.* & alijs, quòd qui ieiunare nequit, nisi mane collatiunculam sumendo, debet hoc modo ieiunare: Quia moralia præcepta morali modo sunt interpretanda, & modo congruentiori exequenda. ¶ Nota *tertiò* cum eodem, & Villalobos *numer.2. fine*, quòd Religiosi itinerantes, etiam equestres, habent privilegium, vt possint mane collationem sumere. ¶ Nota *quartò* cum Sanchez *lib.5. Consil. cap.1. dub.26. num.6.* quòd si quis in vigilia Nativitatis vellet ex iusta causa mane, aut meridie collationem sumere, & differre prandium vsque ad noctem, non posset sumere maiorem quantitatem collationis, quàm ea quæ alijs diebus ieiunij sumi solet. Ratio est: Quia collatio licita est iuxta consuetudinem introductam: sed solùm est introducta collatio solito maior in nocte vigiliæ Nativitatis: ergo illicita erit summo mane, aut meridie. Et contrarium est improbabile, quidquid dicat Quintana-Dueñas *tract.8. singul.16. numer.4.*

PUN-

PUNCTUM IV.

De hora refectioni in die ieiunij destinata.

Quę sit solutionis ieiunij hora declaratur.

84 SUpperatis difficultatibus, quæ versantur circa partes essentiales ecclesiastici ieiunij, abstinentiam scilicet à carnibus, vnicamque comestionem; restat agere de tertia eius parte, nimirum de tempore refectioni vnicæ determinato, & præfixo, quod, vt suprà *num.* 9. diximus, licèt ad formam ieiunij requiratur ex Ecclesiæ pręcepto, tamen accidentaliter ei convenit. Hoc ergo tempus (quidquid Iudæi, & primitivi Christiani observaverint; de quo videantur Azor *lib.*7. *Instit.cap.*11.*quæst.*1.& Abulensis.*in cap.*6. *Matth.quæst.*163.) fuit antiquitùs horę nonæ præfixum, hoc est horæ tertiæ post meridiem: vt colligitur ex cap. *Solent plures*, *de Consecrat. dist.* 1. vbi reprehendens Concilium Cabilonense eos, qui in quadragesima statim ac signum ad horam nonam audiunt, comedere, & ieiunium solvere incipiebant, ait: *Qui nullatenus ieiunare credendi sunt, si ante manducaverint, quàm vespertinum celebretur officium.* Quod vtique, vt notat D.Thomas 2.2.*q.*147.*art.* 7. in argumento *Sed contrà*, tempore quadragesimali post nonam dicitur. Et prædicti decreti motivum tradit Angelicus Doctor: Quia scilicèt convenit ista hora mysterio passionis Christi, quæ completa fuit hora nona, quando inclinato capite tradidit spiritum. At nunc ex communi ecclesiæ consuetudine ob hominum imbecilitatem, in meridie, aut circa meridiem, etiam in quadragesima, ieiunium solvitur, cui consuetudini standum est, vt communiter docent Doctores, qui post Divum Thomam scripserunt. Caietanus 2.2. *q.* 147. *art.* 7. Abulensis *in cap.* 6. *Matth. quæst.* 163. Sanchez *lib.* 5. *Consil.capit.* 1. *dub.* 28. *num.*1. Azor *lib.*7. *cap.* 11. *quæst.* 1. Covarrubias *lib.* 4. *Variar. cap.*20.*num.* 14. Filliucius *tract.*27. *part.* 2.*cap.*4.*num.* 67. Fagundez *de* 4. *Eccles. præcept. lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 3. Trullench *lib.*3. *in Decal.cap.* 2.*dub.*4. *num.* 2. Bonac.*disp.vlt.de Præcept.Eccles.quæst.*1. *punct.* 4. *n.*1.

Non est dicta hora computanda astronomicè, sed moraliter.

85 Notandum verò est, quòd dum dicimus, quòd meridies est hora ad solvendum ieiunium præfixa, non est computanda modo astronomico, & mathematico, sed morali; vel, vt verbis Divi Thomę loquar loc. citat. ad 2. *Non secundùm subtilem examinationem, sed secundùm grossam æstimationem.* Unde qui hora vndecima ante meridiem ieiunium solvit, rectè agit: Tum quia prope meridiem solvit. Tum quia apud fideles iam hæc invaluit consuetudo. Et hęc grossa horæ computatio maxime observanda est vbi non est solare horologium. Quapropter optimè dixit Azor, quòd sęculares ieiunium solvunt hyeme vna ante meridiem hora; ęstate verò duabus ferè horis ante meridiem. Monachi autem, & cæteri Religiosi hyeme semihora ante meridiem, aut in meridie, aut etiam hora ante meridiem; æstate verò vna hora integra, aut etiam vna, & semihora ante meridiem: Et refert pro hoc modo dicendi Ricardum, Durandum, Sylvestrum, Angelum, Caietanum, & alios. Similiter loquitur Pasqualigus *decis.* 143. *num.* 6. docens, Veronenses, maximè æstate, duabus horis ante meridiem ieiunium solvere. Villalobos *tract.*23. *diffic.* 9. *n.* 1. vndecimam horam ex communi consuetudine ab omnibus recepta designat pro ieiunij solutione. Idem tenent Fagundez *num.*3. Palaus *tom.*7.*disp.*3.*punct.*2.§. 3. *num.*2. Leander *tract.*5.*disp.*6. *quæst.*12. Ludovicus à Sancto Ioanne *q.de Ieiun.art.*13.*diffic.* 1.*conclus.*2.

Horam consuetam refectionis notabiliter anticipare, iuxta aliquos, est lethale.

86 Difficultas ergo in hac quæstione gravis est: An antevertens notabiliter sine causa huiusmodi horam, v.g. ante meridiem per tres, aut duas horas, graviter contra ieiunij præceptum peccaret? ¶ Prima sententia affirmativa probatur *primò*: Quia sicut datur præceptum de vnica comestione in die ieiunij, ita etiam datur de comestionis tempore, scilicet hora nona, quæ ex consuetudine Ecclesiæ translata est ad horam sextam, seu meridiem: ergo sicut qui notabiliter præceptum de vnica comestione frangit, graviter peccat, etiam peccabit graviter, qui horam ab Ecclesia pro solutione ieiunij præfixam notabiliter transgreditur, & anticipat. ¶ *Secundò*: Nam licèt hora refectionis non sit de essentia ieiunij, at est circunstantia ita annexa ieiunio, vt ex solo illius præcepto iniuncta sit; & ideo est quasi ieiunio intrinseca: ergo cùm sit materia ex se gravis, eius violatio erit materia gravis, & consequenter lethalis culpa. ¶ *Tertiò*: In communi hominum existimatione creditur ieiunium violare, qui summo mane absque causa comedit: ergo quia graviter peccat, horam refectionis notabiliter anticipando. ¶ *Quartò*: Quia hora refectioni præfixa multùm conducit ad mortificationem carnis, & ieiunij meritum: ergo eam notabiliter antevertere gravis culpa est. Ita tenent Abulensis *in cap.* 6. *Matth.q.*172. Navarrus *cap.* 21.*n.*27. Covarrubias *lib.*4. *Var.cap.*20. *n.*14. Ledesma *tom.* 2.*Sum.tract.*27.*cap.*2.*dub.*4. Sylvester verb. *Ieiunium*, *num.*13. Azor *tom.*1.*lib.*7.*cap.*11. (aliàs 21.) *q.*4. Sanchez *lib.*4.*Sum. cap.* 11.*num.*51. & *in Consil.lib.*5. *cap.* 1. *dub.*28. *num.* 4. Fagundez *de* 4. *Eccles.præcept.lib.*1.*cap.*3.*num.*4. Ioannes à Cruce *in Sum.*1.*part.præcept.*4.*art.*4.*dub.*8. *conclus.*2.

Probabilius est oppositũ.

87 Secunda, & probabilior sententia est negativa, concedens anticipantem sine causa refectionis horam solùm venialiter peccare. Et movetur *primò*: Nam hora præfixa refectionis non est de essentia ieiunij, vt suprà diximus, & non negant adversarij, sed tantùm est quædam illius conditio, & circunstantia: ergo licèt hæc mutetur, vel anticipetur notabiliter, non variatur essentia ieiunij, & consequenter nec graviter violatur. ¶ *Secundò*: Postponere per duas, aut tres horas tempus refectionis non est mutatio notabilis pręcepti ieiunij, & consequenter nec illius gravis transgressio, vt omnes fatentur: ergo nec anticipatio per simile tempus. ¶ *Tertiò*: Nam prædicta refectionis anticipatio non adversatur mortificationi carnalis concupiscentiæ, aliorumque apetituum, quod est finis in ieiunij præcepto intentus: Nam ad hoc de materiali est, quòd abstinentia sit diuturnior ante, vel post meridiem, cùm intra vigintiquatuor diei horas semel tantùm vescatur: ergo notabilis anti-

anticipatio non graviter adversatur fini præcepti ieiunij. ¶ *Quartò*: Iuxta communem sententiam, ad licitam refectionis anticipationem leves causæ sufficiunt, v. g. itinerari, concionari, docere, ad mensam legere, hospitibus inservire, amicis se vrbanum ostendere, vt ex Sylvestro, Paludano, & Navarro refert Azor: ergo quia levis etiam est obligatio solvendi ieiunium hora ex consuetudine præfixa. ¶ *Vltimò*: Quia ex præcepto ecclesiastico præfigitur tempus ad quamlibet horam canonicam recitandam, vt constat ex cap. 1. cap. *Dolentes*, *Clement*. 1. *de Celebrat. Missar.* & tamen non est gravis culpa, quòd notabiliter dictum tempus invertatur, anticipetur, aut postponatur in recitatione particulari, vt diximus tract. 16. cap. 3. punct. 3. num. 15. ergo idem dicendum est de anticipatione notabili temporis refectioni præfixi. Sic Innocentius *in Rubric. de Observat. Ieiun. cap.* 1. Archidiaconus in cap. *Vnum orarium*, verb. *Ieiunantibus*, *dist*. 25. Ricardus *in* 4. *dist*. 15. *art*. 3. *quæst*. 8. *in fine*, nec dissentit Villalobos *tract*. 23. *difficult*. 9. *num*. 3. Lessius *lib*. 4. *cap*. 2. *dub*. 2. *num*. 13. Toletus *lib*. 6. *Instruct. cap*. 2. Palacios *in Sum*. Caietanus verb. *Ieiunium*, §. 1. Rodriguez *tom*. 1. *cap*. 23. *num*. 3. Filliucius *tractat*. 27. *part*. 2. *cap*. 4. *num*. 72. Trullench *lib*. 3. *in Decal. cap*. 2. *dub*. 4. *numer*. 3. Bonacina *disp. vlt. de Præcept. Eccles. quæst*. 1. *punct*. 4. *numer*. 3. Diana 1. *part. tract*. 9. *resol*. 27. Leander *tractat*. 5. *disp*. 6. *quæst*. 8. Palaus *tom*. 7. *tractat*. 1. *disp*. 3. *punct*. 2. §. 3. *num*. 3. N. Lezana verb. *Ieiunium*, *num*. 5. Layman *lib*. 4. *tract*. 8. *cap*. 1. *num*. 11. Antonius de Leon *quæst. de Chocolate*, *part*. 2. *fundam*. 5. §. 1. *num*. 3. & alij apud relatos Auctores.

Sententia contraria diluitur.

88 Ad primum argumentum sententiæ contrariæ, concesso, vel admisso antecedenti, negatur consequentia: Nam præceptum de vnica comestione est de ieiunij substantia; at præceptum de hora prandij est de re accidentali advenienti prædictæ substantię: qui autem notabiliter destruit substantiam, frangit ieiunium, quod sine propria essentia consistere nequit; cuius contrarium accidit in destructione, seu mutatione rei accidentaliter substantiæ ieiunij, seu alterius rei advenientis: Vt constat in præcepto designante tempus pręfixum ad officij divini recitationem; quod quidem graviter violatur, si aliquid notabile officij divini omittatur, secùs verò si tempus recitandi illud invertatur, etsi vtrumque eodem pręcepto mandetur. Per quod patet ad secundum. ¶ Ad tertium, Respondetur, negando antecedens: Nam Auctores nostrę sententiæ, qui pauci non sunt, id minime existimant. ¶ Et ad quartum constat ex dictis in tertia probatione nostrę conclusionis: Ad afflictionem enim corporis, & ieiunij difficultatem, si semel tantùm ieiunans reficitur, de materiali est, quòd refectio fit ante, aut post meridiem.

Quædam replica, & illius solutio.

89 Sed dices: Iuxta dicta à nobis in hoc Cursu tom. 4. tract. 16. cap. 1. punct. 2. n. 11. mortaliter peccat Prælatus, qui absque vrgenti causa permittit, ordinem horarum canonicarum frequenter inverti, aut notabiliter anticipari, vel postponi, vel cum magno intervallo in communi recitatione interrumpi: ergo peccat etiam mortaliter, qui notabiliter ieiunij solutionis horam antevertit. ¶ Respondetur, quòd resolutio nostra in loco nobis obiecto magis procedit de notabili horarum canonicarum inversione, v. g. si quatuor minores horæ recitarentur ante matutinum, aut post vesperas, quàm de anticipatione earum, vt legenti constabit: Quia in illo est magna deformitas, & contra significationem mysticam mysteriorum passionis Christi, vt docet Glossa in cap. 1. *de Celebratione Missarum*, vt ibi num. 7. diximus; quod secus accidit in anticipatione temporis recitationis, cùm horarum canonicarum tempus magnam apud diversas Ecclesias, & Religiones variationem admittat: quæ vtique deformitas minimè adest in anticipatione temporis horæ reficiendi, vt constat. Præterquàm quòd ibi docuimus, quòd anticipatio vnius horæ erat materia levis: ergo potiori titulo erit levis anticipatio refectionis in die ieiunij per vnam horam: sed adversarij contendunt esse grave, & peccatum lethale contra præceptum ieiunij præfixum tempus per horam anticipare: ergo in consequenter loquuntur. ¶ *Vltrà*: Quia ibi loquimur de recitatione publica, cuius anticipatio notabilis, & frequens magnam parit confusionem, & deformitatem, & aliquando scandalum, vt experientia liquet; quod non accidit nec in recitatione privata, nec in anticipatione horæ solutionis ieiunij, etiam respectu alicuius communitatis: ergo licet notabile sit publicam recitationem frequenter, & notabiliter sine causa antevertere, non tamen erit horam refectionis notabiliter in die ieiunij anticipare.

Nonnullæ illationes circa anticipationem refectionis.

90 Ex quibus sequitur *primò*, quòd, iusta existente anticipationis causa, nullum peccatum etiam veniale committitur; at deficiente ea, committitur veniale; cùm quoad aliquam conditionem ieiunij præceptum violetur. Sic Doctores suprà relati. Causæ autem iustæ huius anticipationis sunt; si quis lecturus est ad mensam; si concionem ad populum habiturus est; si iter facit; si hospites recipit; si ad piscationem, aut venationem recreationis causa iturus est; si post meridiem statim acturus est negotia, magnam mentis atentionem exigentia, vt Advocati, Procuratores, & alij qui debent cum Principibus de negotijs gravibus tractare, & similes. Sic Azor *cap*. 11. *cit. quæst*. 10. Navarrus *cap*. 21. *numer*. 7. Fagundez *cap*. 4. *relato*, *num*. 10. Palaus *num*. 6. Leander *quæst*. 15. Pasqualigus *decis*. 149. *à num*. 6. & alij communiter. ¶ Infertur *secundò*, quòd, sive ex causa iusta, sive iniusta, aliquis refectionem anticipat, tenetur à secundo prandio abstinere. Quia lex ieiunij non solùm præcipit, ne antevertatur hora, sed etiam & principaliter, quòd vna tantùm refectio fiat: ergo, licèt prima pars observari nequeat, tenetur ad secundam, quam potest implere: sicut qui nequit vnicam tantùm refectionem sumere, tenetur ad carnis abstinentiam, quæ lege ieiunij etiam præcipitur. Ita Villalobos *difficult*. 6. *num*. 7. Azor 1. *part. lib*. 7. *cap*. 11. *quæst*. 7. Lessius *lib*. 4. *cap*. 2. *dub*. 3. *num*. 18. Fagundez *de* 4. *Eccles. præcepto*, *cap*. 3. *num*. 10. Palaus *tom*. 7. *tract*. 1. *disp*. 3. *punct*. 2. §. 3. *num*. 5. Leander *tract*. 5. *disp*. 6. *quæst*. 9. & alij suprà relati: Contra Ioannem Sancium *in Select. disput*. 53. *numer*. 5. ¶ Infertur *tertiò*, quòd doctrina de anticipatione refectionis tenet etiam in ieiunijs quadragesimæ; cùm

de

de his etiam consuetudo invaluerit, illam prope meridiem solvere. Sic Doctores citati, & alij, quos lato calamo suprà initio huius puncti allegavimus num. 84. ¶ Infertur *quartò*, posse sine causa ieiunij solutionem vsque ad noctem sine culpa deferri: Quia in hoc melius ieiunij finis, scilicet corporis maceratio, impletur. Excipe, nisi talis dilatio ex superstitione fiat. Azor *quæst.* 5. Fagundez *num.* 5. Bonacina *disp. vltima Eccles. præceptorum, quæst.* 1. *num.* 1. *punct.* 4. Sanchez *in Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 28. *num.* 6. & alij communiter.

PUNCTUM V.

Quibus diebus obliget præceptum ieiunij Ecclesiastici, & abstinentiæ à carnibus? Vbi de hora, qua incipit, & finitur dies ieiunij.

Triplicem partem titulus puncti promittit discutiendam; cæterùm, quia quælibet earum plures affert difficultates solutione dignas, ideo triplici etiam §. eas enodare curabimus.

§. I.

Assignantur dies, in quibus fideles ieiunare tenentur.

De ieiunio Quadragesimæ.

91 Non loquimur in præsenti de ieiunijs privatis, & particularibus, sed de communibus à tota Ecclesia observandis, & quæ nunc omnes obligant. Inter quę primatum obtinet ieiunium quadragesimale, quod ad Christi imitationem diversis Iuris Canonici decretis indixit Ecclesia: Nam imprimìs illud pręcipit in cap. *Non licet, de Consecratione, dist.* 3. & eodem titulo, & distinctione cap. *Non oportet*; & capit. *Placuit*, & alijs capitibus. Vnde, eorum verbis omisis, solum transcribam verba capitis *Quadragesima, de Consecratione, dist.* 1. vbi redditur ratio omnium, quę de hoc ieiunio quadragesimali scire oportet: *Quadragesima* (verba sunt dicti capitis ex Gregorio magno desumpta) *summa observatione est servanda, vt ieiunium in ea (præter dies Dominicos, qui de abstinentia substracti sunt) nisi quem infirmitas impedierit, nullatenus solvatur. A prima igitur Dominica Quadragesimæ, vsque in Pascha Domini sex hebdomadæ computantur: quarum videlicet dies quadraginta, & duo fiunt. Ex quibus, dum sex Dominici dies abstinentia subtrahuntur, non plus in abstinentia, quàm triginta, & sex dies remanent: V.g. si per 365. dies annus voluitur, & per 36. dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus. Sed vt sacer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Salvator noster sub sacro ieiunio consecravit, quatuor dies prioris hebdomadæ ad supplementum quadraginta dierum tollentur, idest quarta feria, quæ caput ieiunij subnotatur, & quinta feria sequens, & sexta, & sabbatum. Nisi enim istos dies quatuor superioribus triginta sex adiunxerimus, quadraginta dies in abstinentiam non habemus. Iubemur etiam ab omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare.* Hucùsque dictum caput, quibus nil addere necesse est.

92 Notandum tamen (*primò*) est, quòd licèt vniversalis Ecclesia hos 40. ieiunij dies, & eo modo, quo à D. Gregorio supputantur, observet; at Mediolani contraria consuetudine primi quatuor ieiunij dies respectu populi, & Cleri (licèt non respectu ferè omnium Religiosorum, vt testatur Bordonius *tom* 2. *part.* 1. *resol.* 18. *num.* 1.) scilicet à feria quarta Cinerum vsque ad Dominicam primam quadragesimæ, sunt abrogati, vt testatur Paschal. *quæst. de Ieiunio, decis.* 36. *à num.* 3. Layman *lib.* 4. *tract.* 8. *cap.* 3. *n.* 7. & Leander *tract.* 5. *disp.* 1. *q.* 11. Qui addit, in quibusdam Germaniæ locis consuetudine esse introductum, vt singulis hebdomadibus ter tantùm ieiunent. ¶ Notandum est *secundò*, quòd licet D. Augustinus Epist. 119. dicat: *Quadragesima ieiunium habet auctoritatem, & in veteribus libris, & ex Evangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunavit*, in quibus videtur innuere, hoc ieiunium esse ex divino præcepto; at verius est, obligare tantùm ex præcepto ecclesiastico, licet ab Apostolis emanato; vt tradit Divus Hieronym. Epist. ad Marcellum his verbis: *Nos vnam quadragesimam ex Apostolorum traditione congruo tempore ieiunamus.* Ita tenent Azor *part.* 1. *lib.* 7. *cap.* 23. *q.* 1. Covarrub. *lib.* 4. *Var. cap.* 20. *num.* 4. Sylvester verb. *Ieiunium, quæst.* 1. Navarr. *in Manuali, cap.* 21. *num.* 12. Fagundez *de* 4. *Eccles. præcept. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 5. Barbosa in cap. *Statuimus, dist.* 4. *n.* 2. Paschal. *decis.* 165. Trullench *in Decal. lib.* 3. *cap.* 2. *dub.* 5. *num.* 1. & alij apud relatos.

Quædam notanda circa dictum Quadragesimę ieiunium.

93 Secundo loco succedit ieiunium in vigilijs Apostolorum; quod his verbis præcipit Innocentius III. relatus in cap. *Consilium*, de Observatione ieiuniorum: *Consultationi tuæ taliter respondemus, quòd omnium Apostolorum vigiliæ sunt in observatione ieiunij celebrandæ, præter vigilias Apostolorum Philippi, & Iacobi, & Beati Ioannis Evangelistæ, quorum ipsorum solemnitas intra solemnitatem paschalem, istius autem intra natalem Domini celebratur.* Et addit doctrinam vtilem pro omnium Sanctorum vigilijs dicens: *Sanctorum quoque vigiliæ, quorum festivitates oportet secunda feria celebrari, in præcedenti sunt sabbato ieiunandæ.* Cæterùm, quia antiquitùs de vigilia S. Mathiæ fuit aliqua difficultas, an in ea esset ieiunandum, respondet idem summus Pontifex ibidem in cap. *Ex parte*, quòd Beati *Mathiæ Apostoli debet vigilia ieiunari.* ¶ Notandum verò hìc est decretum quoddam S. Rit. Congreg. cuius sequens est tenor: *Quæsitum à S. Rit. Congregatione declarari, an vigilia S. Matthiæ Apostoli, occurrens hoc anno in feria tertia post Dominicam Quinquagesimæ, possit ratione carnisprivij anticipari cum ieiunio? Et eadem S. Congregatio respondit negativè, & ieiunium prædicta feria tertia servandum. Die* 23. *Ianuarij* 1694. *A Cardin. Cibo. Loco ✠ sigilli. B. Inghiramus S. Rit. Congregat. Secret.* ¶ Ex quibus omnibus constat; tum quòd in omnibus Apostolorum vigilijs, exceptis S. Philippi, Iacobi, & Ioannes Evangelistæ ob solemnitatem paschalem, esse ieiunandum; tum quòd, si solemnitas cuiuscumque Sancti cum vigilia celebrandi venerit

De ieiunio in Apostolorum vigilijs.

rit feria secunda, debet in præcedenti sabbato ieiunari: tum denique quòd vigilia S. Matthæi, etsi in feria tertia carnisprivij venerit, ieiunanda est, etiam vbi quadragesimale ieiunium incipit à feria quarta Cinerum. Sic communiter Doctores suprà relati.

De ieiunio Nativitatis Christi Domini, & Assumptionis B. V. Mariæ.

94 Tertio loco præcipitur ieiunium vigilijs Nativitatis Christi Domini, & Assumptionis B. V. Mariæ: quod patet ex dicto cap. *Ex parte*, vbi tanquàm certum supponitur dictum ieiunium iure communi inductum. Sic tenent Azor *lib. 7. cap. 14.* (aliàs 13.) *quæst.* 1. Barbosa *in dict. cap. tom. 2. Collect. Decretal. pag.* 428. *num.* 2. Sylvester verb. *Ieiunium, num.* 5. Fagundez *de 4. Eccles. præcept. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 8. & Sanchez *lib.* 5. *Consil. cap.* 1. *num.* 18. Notans rectè num. 4. quòd, excepta vigilia Assumptionis B. Mariæ Virginis, nulla alia eiusdem Virginis vigilia obligat ad ieiunandum, cùm solùm de dicta vigilia fiat mentio in dicto capite *Ex parte*. Quare si communiter omnis populus alias B. V. Mariæ vigilias ieiunat, id fit ex devotione tantùm.

De ieiunio quatuor temporum.

95 Quartò præcipitur observari ieiunium quatuor temporum. Quod constat (*primò*) ex cap. *Ieiunium, dist.* 76. vbi Calixtus primus, temporibus Apostolorum vicinus, sic ait: *Ieiunium, quod ter in anno apud nos celebrare didicisti, convenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus, vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & nos quaternum solemne agamus ieiunium per anni quatuor tempora.* Constat *secundò* ex capite sequenti: vbi ex Concilio Moguntino I. cap. 34. dicitur: *Constituimus, vt quatuor tempora anni ab omnibus communi ieiunio observentur, idest in mense Martio hebdomada prima, in Iunio secunda: in Septembri tertia, in Decembri quarta.*

96 Denique Vrbanus II. relatus in cap. *Statuimus, eadem dist.* 76. sic ait: *Statuimus, vt ieiunia quatuor temporum hoc ordine celebrentur: primum in initio quadragesimæ, secundum in hebdomada Pentecostes: tertium verò in Septembri, quartum in Decembri more solito fiat.* Quæ vtique ieiuniorum tempora, & dies, ne memoria exciderint, his versibus comprehendit.

Vult Crux, & Lucia, cinis, & charismata dia,
Vt ieiunetur quarta sequens feria.

Idest: Ieiunium quatuor temporum celebretur prima quarta feria, quę sequitur post festum sanctę Crucis de mense Septembris, post festum sanctæ Luciæ, Cinerum, & Pentecostes. Quæ omnia Navarrus *in Manuali, cap.* 21. *num.* 11. brevius expressit dicens: *Post Pent. Cruc. Luc. Cine.* Idest post Pentecostem, sanctam Crucem, Luciam, & Cinerem. Huius ieiunij institutionis causas varias refert Bellarminus *tom.* 4. *controv. vltima, lib.* 2. *cap.* 19. *pag. mihi,* 1128. Sed pressius his verbis eas insinuat D. Thom. 2. 2. quæst. 147. art. 5. in corpor. fin. *Singula verò ieiunia quatuor temporum tribus diebus continentur propter numerum mensium, qui competit cuilibet tempori: vel propter numerum sacrorum Ordinum, qui in his temporibus conferuntur.* Videantur vltra suprà relatos in numer. 92. Læsius *lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 9. *num.* 67. Villalobos *tract.* 23. *dific.* 2. *num.* 4. Layman *lib.* 4. *tract.* 8. *cap.* 2. *num.* 5. Filliucius *tract.* 27. *part.* 2. *cap.* 6. *num.* 98. Bonacina *disp. vlt. de Præcept. Eccles. quæst.* 1. *punct.* 5. *num.* 3. & Leander à Sanctis. *disput.* 6. *tract.* 5. *quæst.* 7.

De ieiunio vigilię Pentecostes.

97 Quinto loco adest ieiunium in vigilia Pentecostes. Sed nota, quòd hoc ieiunium non obligat ex aliquo Iuris Canonici decreto, sed vnice ex fidelium recepta consuetudine. Primum patet ex cap. *Sciri debet, dist.* 76. vbi ex D. Ambrosio habetur, quòd quinquaginta dies, qui sunt à Resurrectionis pascha vsque ad Pentecostem, reputantur velut dies Dominici, aut Resurrectionis, & ideo in eis gaudendum, & minime ieiunandum. Quare concludit Gratianus dictum caput: *Et suscipimus advenientem in nos gratiam Spiritus-Sancti die Pentecostes, vacante ieiunio, laus dicitur Deo, Alleluia cantatur.* Nec dissentit Angelic. Doctor 2. 2. quæst. 147. art. 5. ad 3. dum ex eo, quòd ieiunia ex Ecclesię præcepto sint magis afflictionis, quàm exultationis, infert: *Propter quod non est ieiunium ab Ecclesia institutum in toto paschali tempore*: cùm ergo vigilia Pentecostes sit in paschali tempore, dicendum est, quòd eius ieiunium non est ex Ecclesię præcepto. Constat etiam secunda pars, scilicet obligare ex legitima fidelium consuetudine: Quia, vt fatetur Navarrus conclus. 1. *de Observat. ieiun.* in omnibus Ecclesiæ catholicæ provincijs ab omnibus observatur: cùm ergo consuetudo legitime introducta vim legis habeat, & obliget sub mortali, dum est circa materiam gravem, dicendum est, hoc ieiunium ex consuetudine graviter obligare. Ita docent Sylvester verb. *Ieiunium, quæst.* 1. Caiet. 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 5. Sanchez *tom.* 2. *Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 18. *num.* 1. Azor 1. *part. lib.* 7. *cap.* 13. *quæst.* 2. Fagundez *de 4. Eccles. præcept. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 9. Læsius *lib.* 4. *cap.* 2. *dubit.* 9. *num.* 66. Navarrus *loco citato*, Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 2. *dub.* 5. *num.* 16. Filliuc. *tract.* 27. *part.* 2. *cap.* 5. *num.* 101. *quæst.* 10. Layman *lib.* 4. *tract.* 8. *cap.* 2. *num.* 6. & Barbosa in cap. *Scire debet, dist.* 76.

De ieiunio in vigilia Sanct. Ioannis Baptistæ, S. Laurentij, & festivitatis omniũ Sanctorum.

98 Vltimo loco sub mortali obligat ieiunium in vigilijs sancti Ioannis Baptistæ, S. Laurentij, & festivitatis omnium Sanctorum. Cæterum hæc obligatio non oritur ex aliquo decreto Iuris Canonici, cùm nullum extet; sed vnice ex vniversali Ecclesiæ consuetudine ea ieiunia observante, vt communiter Doctores suprà allegati, & alij docent. ¶ Observandum tamen hic est, quòd si vigilia Sancti Ioannis Baptistę in festivitate Corporis Christi incidat, tunc anticipandum est ieiunium feria quarta, vt præcipit Leo X. in quodam Brevi misso ad Hispaniæ Legatum; prout testatur Navarrus *in Manuali, cap.* 21. *n.* 1. & novissimè constat ex quadam declaratione S. Rit. Congregat. approbata ab Vrbano VIII. in bulla, quę incipit *Cùm evenire*, edita 13. Octobris 1638. quam suprà transcripsimus.

Cætera ieiunia aliquando observata iam non obligant.

99 Hæc ergo sunt ieiunia, quæ aut ex Ecclesiæ præcepto, aut ex legitima fidelium consuetudine sub culpa mortali nunc ab omnibus observanda sunt. Quare, si quæ alia antiquitùs observabantur, vt in feria quarta, & sexta, ex cap. *Ieiunia, dist.* 3. *de Consecratione*, & sabbato, ex cap. *Sabbato, eadem distinctione*: Et in Adventu, vt patet ex cap. *Concilium, de Observat. Ieiun.* & siquę alia, in desuetudinem abierunt, & minime nunc

nunc vniversam Christi Ecclesiam obligant; vt docent communiter Doctores. Videantur Azor *lib.7. cap.26. & 27.* Covarrubias *lib.4. Var. cap. 20. num.* 8. Barbosa *in dicta capita*, alijque Auctores suprà relati.

§. II.

Quando sola abstinentia à carnibus obligat?

De abstinentia in triduo Rogationum.

100 HUcusque actum est de diebus, in quibus ex præcepto, aut legitima Ecclesiæ consuetudine ieiunium sub præcepto obligat: Nunc videndum restat, quando ex eiusdem Ecclesiæ præcepto, aut consuetudine sola abstinentia carnium obliget? ¶ Ad quod, Dicendum est *primò*, in triduo Rogationum ante Domini Ascensionem servandam tantùm esse abstinentiam à carnibus, & minime ieiunium obligare. Vtraque pars conclusionis constat ex Conc. Aurelianensi 1. Can. 29. relato in cap. *Rogationes*, *de Consecr. dist.* 3. his verbis: *Rogationes, idest Litanias, ante Ascensionem Domini placuit celebrari; ita vt præmissum triduarum ieiunium in Dominicæ Ascensionis solemnitate solvatur::: quo triduo omnes abstineant, & quadragesimalibus cibis vtantur.* Et licèt his verbis sub præcepto indici ieiuniũ videatur; tamen, vt ibi observat Glossa, *non præcipitur, sed suadetur.* Quod etiam constat ex eo, quòd in fine dicti capitis abstinentia præcipitur: si enim priùs ieiunium fuisset sub præcepto indictum, frustrà posteà abstinentiam præciperet; cùm hæc sit de ratione ieiunij ecclesiastici. Tum etiam: quia in cap. *Scire*, *dist.* 37. dicitur, quòd à Resurrectione ad Pentecostem non est ieiunandum: sed hoc verum non esset, si Rogationum ieiunium ex præcepto obligaret: ergo non obligat, sed tantùm ex consilio est indictum. Vnde oritur, quòd nec vsus cibi quadragesimalis tunc præcipiatur; cùm hic ieiunium obligationem sequatur. ¶ Harum Rogationum principium ortum duxit à Mamberlo Episcopo Vienensi in Gallia, qui cùm dicta Civitas immanitate luporum, vrsorum, & aliarum ferarum premeretur, & ipsius Oppidi ædificia assiduis terremotibus quaterentur, has publicas Rogationes, & ieiunia indixit, vt Dei ira placaretur. Quem morem posteà vniversalis suscepit Ecclesia, vt gemmantes flores, & erumpentes fructus Deus ab aëris intemperie, & gelu indemnes conservet. Videantur Concil. Tolet. 4. cap. *Quando Presbyt.* 38. Durandus *in Rational. Divin. lib.6. cap.105. num.7.* Sylvester *in Sum.* verb. *Ieiunium, num.5.* Azor *1. part. lib. 7. cap. 15.* (aliàs *26.*) *quæst. 4. pag. 750.* Fagundez *4. præcept. lib. 1. cap.6. num.8.* Villalobos *1. part. tract. 23. diffic. 2. num.8.* Filliucius *tract. 27. 2. part. cap. 5. num. 102.* Covarrubias *lib.4. Var. cap. 20. num. 26.* & Barbosa *Collect. Doct. part. 3. tom. 5. dist. 3. de Consecratione*, cap. *Rogationes*, *pag.* 422. alios referens.

Quid circa Rogationes ex consuetudine observetur.

101 Hæc sunt quæ de Iure Communi circa Rogationes scripta legimus: At, vt benè ait Villalobos *part. 1. tract. 23. diffic. 2. num. 8.* consuetudo provinciæ in hoc sequenda est, quæ pro diversitate provinciarum est diversa. Nam in aliquibus, in his tribus diebus à carnibus abstinetur. In alijs, feria secunda, & quarta ieiunatur: in alijs, tantùm ieiunatur in vigilia Ascensionis: in alijs deniqne omnibus his tribus diebus carnibus vescitur. Sic Villalobos, Ludovicus à Cruce *in Bull. Cruciat. disp. 1. cap. 5. dub. 15. num. 3.* At (vt testatur Barbosa in cap. *Rogationes*) *In Lusitania huiusmodi triduanum ieiunium non in desuetudinem abijt, sed prò quodam Religionis studio colitur, & observatur maxime in pervigilio Ascensionis Domini; & in alijs duobus diebus à carnibus abstinetur: quod de aliquibus provincijs Hispaniæ, Galliæ, & Germaniæ attestatur Azor Institut. Moral. part. 1. lib. 7. cap. 15. quæst. 4.* Hucusque Barbosa. ¶ Sed in alijs Hispaniæ regnis solùm mos est, in vigilia Ascensionis sine ieiunio à carnibus abstinere. Quapropter dicendum est, vnumquenque in hoc patriæ morem servare debere. Videatur Quintana-Dueñas tract. 9. singul. 30. vbi num. 2. affert decretum Synodi Hispalensis *tit. de Ferijs, cap. 2.* quod præcipit, vt feria secunda solùm edantur cibi in sabbato liciti; & feria quarta, qui permittuntur in diebus ieiunij: & num. 3. refert verba Concil. Granat. *tit. de Observatione Ieiunorum, num.* 3. vbi feria secunda, & quarta Rogationum carnes prohibentur.

102 Dicendum est *secundò*, quòd licèt antiquitùs feria quarta, sexta, & sabbato, necnon toto Adventu ieiunium observaretur, vt suprà vidimus, & consequenter ab esu carnium tunc erat abstinendum; tamen nunc id nullibi observatur, imò nec feria quarta, & Adventu à carnibus abstinetur. Quare solùm difficultas esse potest circa abstinentiam à carnibus in feria sexta, & Sabbato? ¶ Ad quam, dicimus *primò*, quòd omnibus ferijs sextis à carnibus abstinendum est, nisi in aliqua earum incidat dies Natalis Domini. Prima pars constat ex vniversali Ecclesiæ consuetudine, quæ ieiunium antiquitùs observatum in abstinentiam reduxit. ¶ Secunda verò patet ex cap. *Explicari*, *de Observatione Ieiunorum*, vbi sic ait Honorius III. *Explicari per Sedem Apostolicam postulasti &c. Respondemus, quòd illi, qui nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti, in feria sexta, si festum Nativitatis Dominicæ die ipso venire contigerit, carnibus propter festi excellentiam vesci possunt, secundùm consuetudinem Ecclesiæ generalis. Nec tamen hi reprehendendi sunt qui ob devotionem voluerint abstinere.* Ex quibus constat, quòd licèt, quando vigilia Nativitatis incidit in feria sexta, possimus carnibus, & cibis quadragesimalibus vesci, tamen ad hos comedendos non tenemur, nisi aliàs ex voto, aut regulari observantia ad id obligati simus. Sic Azor *lib. 7. cap. 26. quæst. 3.* Villalobos *part. 1. tract. 23. difficult. 2. num. 6.* Fagundez *lib. 1. de 4. Eccles. præcept. cap. 6. num. 5. & 6.* Covarrubias *lib. 4. cap. 20. num.* 8. Barbosa in cap. *Ieiunia*, *de Consecrat.* & cap. *Explicari*, tit. 46. *de Observatione Ieiunorum, n. 1.* & alij.

De abstinentia in feria sexta.

Sunt, qui asserant, voventem abstinere à carnibus ferijs sextis, ad id non teneri, si incidat dies Nativitatis in aliqua earum.

103 Sed licet hæc ita sint, adhuc movent Doctores quæstionem: An qui vovit à carnibus abstinere, seu ieiunare omnibus ferijs sextis, teneatur ad ieiunium, seu abstinentiam, quando in tali feria incidit Natalis Domini? ¶ Circa quam, supponendum est *primò*, quòd si dum emisit votum, expressè exclusit Natale Domini, aut expressè inclusit; tunc votum obligat, aut deobligat iuxta intentionem voventis: nec in hoc esse po-

potest aliqua difficultas. ¶ Secundò supponendum est, talè votum esse validum: Quia licèt Ecclesia in dicto textu permittat, tali feria sexta carnes comedere, non tamen ab eis prohibet abstinere: ergo non est de re illicita, sed de licita, & consequenter validum. Quare difficultas est, dum absolute quis vovit, ferijs sextis ieiunare, aut à carnibus abstinere? ¶ Ad quam, prima sententia tenet, non obligari in tali casu ad ieiunium. Primò: quia sub generali promissione non veniunt illa, quæ si essent specialiter proposita, verosimiliter non essent intenta: sed si dies Nativitatis specialiter voventi ieiunare absolute, aut abstinere à carnibus ferijs sextis proponeretur, verosimiliter illum non intenderet comprehendere sub tali promissione: ergo sub tali voto, dicendum est, non comprehendi. ¶ *Secundò*: Quia nemo credendus est, velle esse onerosus familiæ, dum ferijs sextis vovit à carnibus abstinere: sed esset onerosus, si tali die Nativitatis ipse solus ex familia abstineret à carnibus: ergo non est præsumendum, id vovere voluisse. ¶ *Tertiò*: Votum interpretandum est strictè, vt tollatur omnis occasio illud violandi, & præcidatur omne peccati periculum: ergo votum in pręsenti casu strictè, & non comprehendendo diem Nativitatis interpretandum est. Ita Molina *tom. 2. de Iust. disp. 272. col. 2.* vers. *Exempla sunt*, Azor *1. part. Instit. Moral. lib. 11. cap. 20. quæst. 3.* Ioannes Andræas cap. vltim. *de Observat. Ieiun.* Zoëchus *in tract. de Ieiunio, num. 76.* & Fagundez *de 4. Ecclesi. precept. lib. 1. cap. 6.* nec dissentit Diana *1. part. tract. 9. resol. 22.*

Verius est oppositum.

104 Dicendum tamen est, teneri sic voventem eo die à carnibus abstinere, seu ieiunare. Et ratio prima est: quia textus suprà allegatus absolute docet, teneri à carnibus abstinere etiam feria sexta, in qua Nativitas Christi incidit, qui voverit ferijs sextis abstinere: ergo cùm textus indistinctè loquatur, non est cur restringatur ad esum carnium, aliàs feria sexta interdictum. ¶ *Secundò*: Quia ad eximendum voventem ab obligatione, non est attendendum ad id, quod vovens promitteret, si meminisset, sed quid actu promisit: atqui actu promisit omnibus ferijs sextis à carnibus abstinere, seu ieiunare: ergo ad id tenetur. ¶ *Tertiò*: Quia in hoc voto non est error in substantia rei promissæ, sed in circunstantia occursus Natalis Domini, quæ est omnino accidentaria actioni vovendi: sed quando error non est in substantia rei promissæ, sed in aliqua extrinseca circunstantia, validum est, vt diximus tom. 4. tract. 17. cap. 1. punct. 6. à num. 155. ergo ita tenendum est. ¶ *Quartò*: Qui voveret ieiunare die Dominica, validum, & obligatorium emitteret votum, vt docuimus loco cit. num. 64. & nihilominus onerosus esset familiæ, quæ carnibus vesceretur; ergo etsi onerosus esset familiæ, votum abstinendi à carnibus omnibus ferijs sextis etiam tenebit pro ea in qua incidit Nativitas Christi. ¶ *Quintò*: Votum abstinendi à carnibus omnibus ferijs sextis est certum: sed aliàs ius commune relevans ab abstinentia à carnibus alios fideles in die Nativitatis expresse excipit eos, qui voto, aut regulari observantia sunt adstricti: ergo isti non gaudent dicto ieiunij privilegio. Hanc sententiam docent Sylvester verb. *Ieiunium 2. numer. 10.* Corduba *in suo Quæst. quæst. 169.* Paludanus *in 4. dist. 38. quæst. 3. art. 4. num. 26.* Navarrus *in Sum. Hispana, cap. 28. addit. ad num. 27. cap. 21.* Vazquez *1. 2. quæst. 7. art. 4. disp. 30. cap. 4. num. 26.* Suarez *de Religione, tom 2. lib. 4. cap. 20. num. 7.* Villalobos *in Sum. tom. 1 tract. 23. difficult. 2. num. 6.* Sayrus *in Clavi Regia, lib. 6. cap. 8. num. 11.* Sanchez *in Decal. tom. 1. lib. 4. cap. 11. num. 61.* Rodriguez *QQ. Regul. tom. 3. quæst. 45. art. 3.* & Barbosa *Collect. Decret. tom. 2.* in cap. *Explicari, num. 2. tit. 46. de Observatione Ieiunorum, pag. 430.*

Ad argumenta responde-tur.

105 Ad primum argumentum sententię contrarię constat ex secunda ratione conclusionis: Nam, vt diximus tract. 17. allegato, num. 156. si votum remaneret invalidum ob circunstantias posteà occurrentes, quæ si pręviderentur à principio, votum non emitteretur, nullum votum valeret, sed omnia breviter cassarentur: ergo ex quo vovens abstinere omnibus ferijs sextis, si præviderat, quòd Nativitas Christi in aliqua earum incideret, non illam sub tali voto comprehenderet, nequit argui, quòd votum tali die non obligat. ¶ Ad secundum constat ex quinta ratione probativa. Et insuper dicimus, tale onus non esse adeò grave, vt ob id obligationem voti negemus, cùm faciliter superari à quolibet possit. ¶ Ad tertium, Fatemur ex dictis tract. 17. cap. 1. numer. 148. vota interpretanda esse strictè, & prout verba sonant; at verò, cùm verba dicti voti in propria significatione, & iuxta grammaticalem sensum accepta, omnes ferias sextas comprehendant, nihil nos vrget, vt aliter ea accipiamus; ac proinde asserendum est, tale votum, etiam in die Nativitatis, quando in feria sexta venerit, valere.

Quid dicendum de Religiosis ad abstinendum à carnibus obligatis?

106 Sed licèt hucusque dicta probent, teneri Regulares à carnibus abstinere in die Nativitatis, quando in feria sexta venerit, si aliàs ex regulari observantia ad id sunt adstricti, cùm textus allegatus num. 102. eodem modo loquatur, de his, qui ex voto, aut ex regulari observantia tenentur: attamen advertendum est, quòd si Religiosus abstinentiam frangeret, solùm peccaret contra obligationem regulæ. Et ratio est: Quia Pontifex in dicto capite declarat, legem abstinentiæ à carnibus esse ex consuetudine contraria totius Ecclesiæ derogatam, & solùm relinquit obligationem regularis observantiæ. Igitur, si hæc tantùm ad veniale (sicut apud nos Carmelitas intra Conventum) obligat, solùm venialiter peccabit, qui carnes dicta feria sexta comederet. ¶ Ex quo sequitur *primò*, quòd poterit tunc Prælatus in hoc dispensare, sicut in alijs regularibus observantijs iuxta facultatem sibi à Religione concessam; & tunc omnino licitum erit carnibus dicta feria sexta vesci. Ita Rodriguez loco alleg. *art. 3. vers. 3.* Sanchez *num. 63.* verb. *Ieiunium, num. 64.* ¶ Sequitur *secundò*, quòd in Religionibus, in quibus ex regulari observantia illicitum est in sabbato vesci animalium extremitatibus, seu intestinis, non possunt Religiosi eas comedere, dum Nativitas Christi in sabbato venerit. Quia etsi textus loquatur de feria sexta, attamen eadem ratio militat, quando incidit Nativitas in feria sexta, ac in sabbato. Et colligitur ex cap. *Qui dies, de Consecrat. dist. 5.* vbi prohibetur in sabbato carnibus vesci, nisi magna intervenienti solemnitate. Ita Rodriguez *q. 45. art. 4.* & Sanch. *n. 59.*

Se-

107 Sequitur *tertiò*, quòd si Religiosus factus sit Episcopus, etsi ex regula, aut quarto voto substantialibus annexo ad abstinentiam omnibus ferijs sextis teneretur, ad eam non obligatur, dum Christi Nativitas in aliqua earum venerit. Et ratio est: Quia manet ex vi status, & dignitatis episcopalis absolutus ab omnibus regulæ observantijs, exceptis tantùm tribus votis substantialibus: ergo poterit, sicut alij fideles, vti privilegio Iuris Canonici ad vescendas carnes. Sic docuimus, pluribus relatis, tom.4. tract.15. cap. 5. punct.2. num.36. Et insuper tenent alij, quos refert, & sequitur Barbosa loco allegato in cap. *Explicari*, tit. 46. *de Observantia Ieiunorum*, num.4. pag.mihi, 430.

Religiosus Episcopus potest feria 6 in qua incidit Christi Nativitas, vesci carnibus, etsi voto Religionis causa prohibeatur.

108 His sic circa abstinentiam à carnibus in feria sexta stabilitis, restat alteram partem difficultatis circa sabbatum decidere. Pro qua supponendum est, quòd ex cap. *Vtinam, dist.76.* & cap. *Sabbatho, de Consecratione dist.* 3. ob reverentiam sepulturę Dominicæ sabbato fideles ieiunare debent; & ita observasse Romanam Ecclesiam, testatur D. August. *Epist.* 118. *ad Ianuarium*, Nicephorus id etiam tenet *lib.12 Eccles. Hist. cap.* 34. & de Hispania tradunt D. Hieronym. *Epist. ad Lucinium*, & Concilium Elibertinum *Canone* 26. & denique de Galliarum Ecclesijs docet Concilium Agatens. *Can.* 12. relatum in cap. *Placuit, de Consecratione, dist.*3. Sed licet antiquitus hæc observata fuerint; tamen dicendum est *secundò*, quòd nunc apud nullam Ecclesiam id observatur; & solum apud aliquas imperfectum ieiunium, hoc est abstinentia à carnibus, in praxi est. Ita communiter Doctores. Sed hoc vt certo stabilito:

De abstinentia sabbati.

109 Difficultas est: An hæc in sabbatho à carnibus abstinentia omnes, aut saltem eos apud quos in vsu est, sub mortali obliget? ¶ Negat Glossa in cap. *Quia dies, de Consecratione, dist.*5. Et movetur: Quia in dicto cap. Gregorius VII. non vtitur verbis præceptum explicantibus, sed tantùm admonitionem inuentibus; cùm vtatur verbo *Admonemus*, quod iuxta leg. *Idem*, §. *Si quis ea quæ*, *ff. Mandati*, & Barbosam *de Dictionibus vsu frequent. dict.*12. *pag.* 64. non inducit mandatum: ergo etiam vbi consuetudo est, solùm obligat sub consilio, & non sub præcepto. ¶ Sed hoc non obstante, tenendum est, abstinentiam in die sabbati obligare sub mortali eos, apud quos talis abstinentiæ consuetudo viget. Quæ conclusio ostenditur ex cap. allegato, vbi sic dicitur: *Quia dies sabbathi apud Sanctos Patres nostros in abstinentia celebris est habitus, nos eorundem auctoritatem sequentes, salubriter admonemus, vt quicumque se Christianæ Religionis participem esse desiderat, ab esu carnium eadem die (nisi maiori festivitate interveniente, vel infirmitate impediente) abstineat*: ergo cùm materia gravis sit, & aliàs esse participem christianæ religionis sit vtilissimum, dicendum est, talem abstinentiam sub lethali obligare eos, apud quos contraria consuetudo hanc legem non abrogavit. Sic Sylvester verb. *Ieiunium, quæst.*10. *n.* 28. Azor *lib. 7. cit. cap. 26. quæst.* 2. *pag. mihi*, 748. Covarrubias *lib.*4. *Var. cap.*10.*num.*8. Fagundez *de 4. præcept. Eccles. lib.*1. *cap.*6.*num.*4. & alij. Qui communiter docent, in hoc vniuscuiusque Provinciæ consuetudinem servandam esse. Quapropter Galli, & Belgij carnibus vescuntur sabbatis à Natali Domini vsque ad Purificationem, vt testantur Paludanus *in 4. dist.* 15. *quæst.*4. *col.* 5. Covarrubias *loco allegato*, & Beyerlinck *in Theatro Vitæ Humanæ*, verb. *Ieiunium, pag.*13. *col.*1. appellans hanc consuetudinem *piam*, quia introducta est, videntibus Prælatis, ob bonum puerperij Beatæ Virg. Mariæ, quod omnibus sordibus, & secundinis caruit; cuius aliquando contrarium quidam hæretici, B. V. Mariæ, partui, & puritati detrahentes, asserere non erubuerunt. Similiter Hispani, vna vel altera Provincia excepta, omnibus sabbathis, præterquàm in quadragesima, vigilijs, & quatuor temporibus, licet indistinctè carnibus non vescantur, tamen animantium extremitatibus, intestinis, ac visceribus vescuntur. Quare in his loci consuetudo tenenda est.

Vbi est consuetudo sabbatis abstinendi à carnibus, obligat sub mortali.

110 Ad argumentum respondetur *primò*, S. Pontificem in prædicto textu loqui de quibusdam locis, vbi prædicta abstinentia erat consuetudine contraria abrogata, & ideo vtitur verbis illis *salubriter admonemus*. ¶ Secundò, & clariùs respondetur, verba illa *salubriter admonemus* non appellare supra abstinentiam à carnibus, sed supra observantiam talis præcepti, commonentes fideles, vt curent illud observare, ne grave peccatum per eius transgressionem committant, & à participatione christianæ religionis fructuum se abdicent.

Sententię cõtrarię motiva fit satis.

---

§. III.

Qua hora incipiat, & finiatur obligatio ieiunij, & abstinentiæ?

111 Sine dubio aliquo docent Auctores, ieiunij ecclesiastici obligationem à puncto mediæ noctis incipere, & finiri eodem puncto mediæ noctis sequentis. Ratio huius est. Nam ieiunium ecclesiasticum observari præcipitur pro integro die: sed dies incipit ab vna media nocte, & terminatur ad alteram mediam noctem sequentem: ergo obligatio ieiunij incipit à media nocte, & in puncto alterius mediæ noctis sequentis terminatur. Ita Sylvest. verb. *Ieiunium, num.*28. Navarrus *cap.*21. *num.* 11. Azor *lib.* 7. *cap.*15. (aliàs 26.) *quæst.*6. Fagundez *de 4. Eccles. præcept. lib.*1. *cap.* 10. & alij apud ipsum, Paschaligus *decis.* 148. *num.*1. ¶ Notandum tamen, quòd media nox inceptionis, & terminationis diei ieiunij, vbi horologium non est, computanda erit grosè, & moraliter iuxta communem habitantium in loco æstimationem: Aliàs esset diversis scrupulis expositum; cùm mathematica computatio mediæ noctis à paucis, vel nullo, sine horologio artificiali (difficilima enim est perfecta cognitio stellarum, quæ polum in spatio viginti quatuor horarum gyrant) haberi posit. Cæterùm in loco vbi est horologium, illi mathematicè standum est, nisi clarè per diem innotuerit à Solis cursu discordare.

Obligatio ieiunij incipit à media nocte, & terminatur in media nocte sequenti.

112 Difficultas ergo prima in hac materia est: Vtrum dubitans an duodecima hora noctis audita sit, vel sit media nox, possit comedere, aut cœnare? ¶ Ad quod respondendum est *primò*,

Quid agendum, dum dubitas de auditione duodecimæ horæ noctis.

mò, quòd si dies futura sit ieiunij, & quis dubitat, an hora mediæ noctis audita sit, tunc cœnare, & carnes comedere potest. Ratio est: Quia in dubijs melior est conditio possidentis: sed in in casu posito possidet libertas ad eo die cœnandum, & non ieiunium, cùm illius obligationis inceptio dubia sit: ergo cœnare potest. ¶ Excipe tamen, si die sequenti Eucharistiam velit sumere, vt diximus tract. 4. cap. 7. num. 69. & tract. 11. cap. 2. num. 121. Quia non possidet tunc libertas, sed lex de sumenda Eucharistia in ieiunio naturali; cùm dicta lex non pro die determinata sit lata, sed pro omnibus generaliter, in quibus quis ad Eucharistiam accedere vult. ¶ Dicendum est *secundò*, quòd si in die, qua dubitas de horę duodecimę auditione, sub præcepto obligat ieiunium, tunc comedere, aut cœnare non vales: Quia cùm sit certa obligatio ieiunij, & dubia libertatis possessio, possidet ieiunij præceptum, & non libertas. Ita, pluribus allegatis, docuimus tractat. 11. citato, cap. 2. à num. 120. & insuper tenent Fagundez *de* 4. *Eccles. præcept. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 2. Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 2. *dub.* 4. *num.* 8. Sotus *lib.* 2. *de Iustitia, quæst.* 3. *art.* 2. *docum.* 2. *post* 4. *conclusionem.*

Si sint duo horologia, potest vtrumlibet loqui, eo modo quo opinio probabilis.

113 Nota tamen *primò*, quòd si sint duo horologia; & alicuius sonuerit hora duodecima, & aliquorum adhuc non sonuerit, ait Sanchez *lib.* 2. *de Matrim. disp.* 41. *num.* 40. & sequitur Fagundez *num.* 3. quòd potest, qui nunc solvit ieiunium naturale, communicare die sequenti, & cœnare, aut carnes edere eadem nocte: Quia cùm duo horologia sint duę opiniones probabiles, potest cui maluerit adhærere: quod vt probabile admisimus tract. 4. cap. 7. num. 69. si de errore alicuius horologij non constet. ¶ Nota (*secundò*) ex ibidem dictis, quòd siquis comedat vsque ad vltimam pulsationem horę duodecimæ, potest sequenti die communicare: Quia omnes ictus moraliter vnum dicuntur, & vnam horam complent. Licèt contrarium satis probabiliter teneant Sanchez loco immediatè allegato, *num.* 40. Lugo *de Eucharistia, disp.* 15. *num.* 37. Villalobos *tom.* 1. *tract.* 1. *diffic.* 21. *num.* 8. Fagundez *num.* 3. Sanctius *in Select. disp* 42. *num.* 19. Quia cùm primus pulsus horæ sonat, iam est hora completa, & horologium tantùm est testis id indicans; & quòd diversi pulsus sint, evenit, quia nequit vno pulsu hora duodecima indicari, sicut indicatur hora prima.

Qui die sequenti debet ieiunare, iuxta aliquos, potest continuare cœnam post mediam noctem.

114 Secunda difficultas est: An siquis, in loco vbi est vnicum horologium, dum cœnat, audiat pulsus designantes mediam noctem, debeat à cœna cessare, si die sequenti ieiunare teneatur? ¶ Negat Paschaligus *decis.* 160. referens multos graves recentiores, quos se consuluisse testatur. Et movetur *primò*: Quia quando causa tempore licito est cœpta, acquiritur ius ad eam finiendam etiam tempore aliàs illicito; ac proinde diximus cum pluribus tract. 6. cap. 11. punct. 4. à num. 69. quòd qui ex iurisdictione delegata, aut ex aliquo privilegio bullæ habet potestatem absolvendi, si confessio cępta est, potest eam prosequi, etsi tempus delegationis, aut bullæ finiatur: sed in casu præsenti cœna tempore licito cępta est: ergo poterit finiri, postquàm tempus licitum finitum est, & dies sequens advenerit. ¶ *Secundò*: Quia videtur deduci ex Ecclesię benignitate, quæ non vult gravare homines, plusquam ieiunij essentia secundùm se importat: sed non parùm gravaret, si substraheret in præsenti casu cœnam, quæ ad prædictum diem attinet: ergo dicendum est, ex benignitate Ecclesiæ posse, adhuc duodecima hora noctis audita, eam finire. ¶ *Tertiò*: Quia tempus, quod insumere posset quis in terminando cœnam post auditam horam duodecimam, esset materia parva respectu totius die ieiunij: ergo saltem graviter ieiunium non frangeret. Huic sententię adhæret Illustris. Caramuel *in Regula D. Benedicti disp.* 101. *num.* 1328. asserens, posse communicare manè, qui vno quadrante, & amplius post duodecimam horam aliquid sumpsit.

Certum est oppositum.

115 Nihilominus omnino certa est contraria sententia, docens, teneri cessare à cœna, saltem dum audierit vltimum pulsum horæ duodecimæ. *Primò*: Quia, vt docuimus tom. 4. tract. 16. cap. 3. punct. 3. num. 17. non satisfacit præcepto recitandi officium divinum, qui illud ante mediam noctem inchoat, & post illam terminat: ergo nec satisfacit præcepto ieiunij, qui incipit ante mediam noctem cœnare; & post illam terminat cœnam. Patet consequentia: Cùm vtrumque præceptum à puncto mediæ noctis incipiat, & ad aliam mediam noctem finiatur. ¶ *Secundò*: Nam ex opposita sententia sequeretur, quòd posset quis in die ieiunij carnes absque culpa comedere, incipiendo eas cœnare paulò ante mediam noctem, in qua dies ieiunij incipit: sed hoc est absolutè falsum: ergo &c. ¶ *Tertiò*: Quia à puncto mediæ noctis incipit ieiunij obligatio: ergo incipit prohibitio edendi bis in dicto die: sed si posset continuari cœna incepta, bis in die comederetur: ergo falsum est, quòd, data hora duodecima noctis, posset licite continuari cœna incepta. ¶ *Quartò*: Quoniam, vt probat Baldus in leg. *Siquis eum*, §. 1. *num.* 3. *ff. de Vulg. & pup.* actus non tribuitur tempori, in quo inchoatur, sed quo perficitur: sed cœna perficitur in die ieiunij: ergo tribui debet diei ieiunij: sed in die ieiunij est illicita: ergo tunc fieri non valet. Nostram sententiam docet Thomas Sanchez *de Matrim. disp.* 41. *num.* 40. alter Sanchez *in Select. disp.* 42. *num.* 19. *& maximè* 20. Trullench *lib.* 3. *Decal. cap.* 2. *dub.* 4. *n.* 8. Villalobos 1. *part. Sum. tract.* 1. *diffic.* 21. *num.* 7. *&* 8. Fagundez 4. *Eccles. præcept. lib.* 1. *cap.* 10. *n.* 3. Diana 3. *part. tract.* 4. *resol.* 36. quatenus omnes docent, quòd data hora duodecima incipit dies ieiunij obligare: Expresse eam tenet Leander à Sanctiss. *part.* 3. *tract.* 5. *disp.* 6. *quæst.* 29.

Argumentis cõtrarijs respondetur.

116 Ad primum argumentum, Respondetur, maiorem esse veram, dum vel iura, vel consuetudo causæ prosecutionem concedunt; aut non datur lex, aut præceptum in contrarium, qualiter accidit in casu confessionis ibi relato: At in præsenti datur lex, & præceptum in contrarium, scilicet ieiunij, quod incipit à media nocte prohibere, ne bis in dicto die comedatur, vnde nequit ius acquiri, ad prosequendam cœptam cœnam. ¶ Ad secundum, Dicimus, minimè Ecclesiam gravare ieiunantes, prohibendo illis cœnam antecedentis diei, sed cœna, quam prohibet, est diei ieiunij tantùm, quod incipit à media nocte diei antecedentis, vnde nil tollit de his,

his, quæ sumi die ieiunij licent. ¶ Ad tertium, Respondetur, quòd licèt omnes Auctores concedant parvitatem materiæ ex parte cibi, & aliqui ex parte temporis, v. gr. à prima pulsatione vsque ad vltimam horæ duodecimæ; nullus tamen dicere potest, esse parvam materiam temporis quam assignat Paschaligus, scilicet ferè per horam; & Caramuel per quadrantem, & amplius: Quia licèt secundùm se esset prædictum spatium fortè respectu totius diei materia parva, non tamen in ordine ad prosecutionem cœnæ; cùm in illo tempore posset perfectam, & opiparam cœnam quilibet epulari; vel ad minus cibum notabilem, & sufficientem ad ieiunium frangendum edere.

PUNCTUM VI.

Qui teneantur ad ieiunij præceptum?

Omnes vtriusque sexus fideles, expleto vigesimo primo anno, ad ieiunia tenentur.

117 Licèt constans Catholicorum sententia sit, omnes vtriusque sexus fideles, doli capaces, ad ieiunia ecclesiastica teneri, vt docet Angelicus Doctor 2. 2. quæst. 147. art. 4. in corpore; tamen non est vna omnium sententia, in qua ætate ad ea obligentur: Nam Durandus *in 4. dist.* 15. *quæst.* 10. *num.* 4. ait, iuvenes robustos ante tertium septenium ad ieiunium teneri. ¶ Innocent. *in Rubric. de Observat. Ieiun.* statim ac peccare possunt, alijsquè præceptis ligantur. ¶ Alij, teste Angelo verb. *Ieiunium*, expleto decimo sexto ætatis anno, aut decimo octavo. Sic Abulensis 4. *part. quæst.* 102. *memb.* 2. *art.* 3. ¶ Alij apud Fagundez *de 4. Eccles. præcept. lib.* 1. *cap.* 8. *n.* 2. anno vigesimo. ¶ Alij vigesimo quinto. ¶ Denique Rodriguez apud Ledesmam 2. *part. tract.* 27. *cap.* 2. *conclus.* 5. *diffic.* 1. & Manuel *tom.* 1. *cap.* 23. *num.* 4. docet, quòd iuvenes, qui vigesimum primum annum non attigerunt, licèt ad omnia ecclesiastica ieiunia non teneantur; tamen tenentur ad aliqua secundùm maiorem, aut minorem ætatem, seu secundùm quod magis, aut minus ad vigesimum primum annum appropinquant. ¶ His tamen non obstantibus, communis sententia est, præceptum ieiunij ecclesiastici non obligare omnes fideles, nisi vigesimo primo anno expleto. Quæ conclusio constat (*primò*) ex generali, & ab omnibus Doctoribus recepta Ecclesiæ consuetudine, quæ sic tenet. ¶ Secundò ratione, quam his verbis tradit D. Thom. loco citato ad secundum: *In pueris maximè est evidens causa non ieiunandi: tum propter debilitatem naturæ, ex qua provenit, quòd indigent frequenti cibo, & non multo simul assumpto: tum etiam, quia indigent multo nutrimento propter necessitatem augmenti, quod fit de residuo alimenti. Et ideo, quandiu sunt in statu augmenti, quod est (vt in pluribus) vsque ad finem tertij septenij, non tenentur ad ecclesiastica ieiunia observanda. Conveniens tamen est, vt etiam in hoc tempore se ad ieiunandum exerceant, plus, vel minus secundùm modum suæ ætatis.* Hucusque Angelic. Doctor, quibus aliquid addere inutile est. Sequuntur D. Thom. Caietanus *ibi*, Navarrus *in Sum. cap.* 21. *num.* 15. D. Antoninus 2. *part. tit.* 6. *cap.* 2. §. 4. Sylvester verb. *Ieiunium, quæst.* 6. Tabiena *ibi quæst.* 16. Ledesma, & Fagundez *locis citatis*, Palaus *tom.* 7. *disp.* 3. *punct.* 2. §. 5. *num.* 2. Sanchez *in Sum. lib.* 1. *cap.* 12. *numer.* 6. *de Matrim. lib.* 2. *disp.* 24. *num.* 23. *in Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 2. *num.* 4. Trullench *lib.* 3. *Decal. cap.* 2. *dub.* 6. *num.* 1. Azor 1. *part. lib.* 7. *cap.* 17. (aliàs 27.) Villalobos 1. *part. tract.* 23. *diffic.* 4. Bonacina *disp. vltima de Præcept. Eccles. quæst.* 1. *punct.* 6. *num.* 1. Leander 3. *part. tract.* 5. *disp.* 8. *quæst.* 2. N. Lezana *in Sum.* verb. *Ieiunium, n.* 6. Filliucius *tract.* 27. *part.* 2. *cap.* 6. *num.* 110.

Quædam notanda.

118 Notant verò hìc Doctores relati (*primò*) quòd licèt ante vigesimum annum expletum adolescentes ad ieiunij ecclesiastici præceptum non teneantur; possunt tamen, maximè decimo quarto ætatis anno, ad id obligari ex voto, pœnitentia, & quando ab Ecclesiæ Prælatis ob maximam necessitatem ieiunia inducuntur. Quod D. Thom. his verbis loco citato expressit: *Quandoquè tamen, magna tribulatione imminente, in signum pœnitentiæ arctioris etiam pueris ieiunia indicuntur, sicut etiam de iumentis legitur Ionæ* 3. ¶ Notant *secundò*, aliquando etiam ex iure naturali teneri homines ad aliquam abstinentiam, vt si per alia media non possunt tentationibus resistere. Angles, *Floribus* 1. *part. Mat. de Ieiun. quæst.* 6. dub. Sanchez *in Consilijs cit. dub.* 2. *num.* 5. & 6. & alij suprà relati. ¶ Notant tertiò, quòd licèt pueri ante vigesimum primum annum ad ieiunium non teneantur, tenentur tamen ad abstinentiam à carnibus, alijsque cibis vetitis, statim ac sunt doli capaces, quod communiter septennio expleto accidit: & ideo peccant mortaliter, qui illis eas subministrant in diebus ieiunij. Azor *quæst.* 2. Fagundez *num.* 8. Palaus *n.* 1. Sanchez *lib.* 1. *Sum. cap.* 12. *num.* 6. Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 2. *dub.* 6. *num.* 1. ¶ Notant *quartò*, quòd adolescentes ante vigesimum primum annum minimè obligantur ad ieiunia votiva Communitatis, seu Reipublicæ, vel Synodi. Et ratio est: Quia si ob defectum ætatis præcepto Ecclesiæ non ligantur, quod est maius, & vniversalius, potiori titulo eximendi sunt præcepto, seu particulari voto. Sanchez *in Consil. num.* 7. Trullench *num.* 1. & alij.

Expleto vigesimo primo anno, statim ad ieiunia ecclesiastica tenentur.

119 Ex nostra, & communi conclusione sequitur, quòd statim ac iuvenes vigesimum primum annum complent, tenentur ad ieiunia; ac proinde, eo expleto, immediatè die sequenti ieiunare debent. Vnde malè dixerunt aliqui, quos suppresso nomine refert Sanchez *in Consil. num.* 8. quòd siquis cœpta iam quadragesima vigesimum primum annum explevit, non tenetur ad reliqua quadragesimæ ieiunia: Eò quòd credant, ieiunij præceptum dari de tota quadragesima, & non de singulis eius partibus. ¶ Igitur hæc doctrina omnino falsa est: Nam quadragesimę præceptum non est indivisibile, sed integrale compositum ex pluribus partibus, scilicet quadraginta diebus ieiunij: ergo ieiunium qualibet die quadragesimæ obligat; & ideo, qui non potest totam ieiunare, tenetur ad partem, imò ad vnicum ieiunij diem, si hunc tantùm observare valet. Sic Caiet. verb. *Ieiunium, cap.* 4. N. Lezana *num.* 6. Sanchez *n.* 8. Trullench *num.* 1. *illat.* 3. Filliuc. *num.* 111. & alij.

An die, quo quis explet

120 Maior tamen difficultas est: An siquis complet manè hora (v. g.) nona, aut decima vigesi-

vigesimũ primum annum, ad ieiunium obligetur?

gesimum primum annum, teneatur eo die ieiunare, si nondum ieiunium fregit? ¶ Negant Sanctius *in Select. disp.* 54. *num.* 4. Leand. *tract.* 5. *disp.* 8. *q.* 12. Paschaligus *decis.* 252. *num.* 2. neque improbant Trullench *lib.* 3. *Decal. cap.* 2. *dub.* 6. *num.* 1. & Diana 1. *part. tract.* 9. *res.* 49. Et moventur: Quia præceptum ieiunij diem integrum vt vnicum obiectum respicit: non enim præcipit per dimidium diei, aut quartam partem ieiunare, sed per totum diem: ergo qui per aliquam diei partem exemptus fuit à dicto præcepto, totaliter illo die liberatur ab onere ieiunij. ¶ Probabiliùs tamen affirmant Sanchez *lib.* 2. *de Matrim. disp.* 24. *num.* 23. Bonacina *disp. vltima de Ecclef. præcept. punct. vltimo, n.* 7. Portel. *in Dub. Regular.* verb. *Ieiunium, in Addit. num.* 1. N. Lezana verb. *Ætas, num.* 8. & alij. Et ratio est: quia ieiunij præceptum obligat expleto vigesimo primo anno; sed in casu posito hora (v.g.) decima expletus est vigesimus primus annus: ergo tùnc obligat ieiunij præceptum, si servari potest: cùm ergo possit servari, vt supponitur, ad id tenetur. ¶ *Secundò*: Tempus requisitum ad Ordines, novitiatum, professionem religiosam, & matrimonium computatur de momento ad momentum à nativitatis puncto, vt suis locis diximus: ergo etiam tempus ad obligationem ieiunij requisitum: Igitur, tempore assignato, punctualiter expleto, statim ieiunij obligatio incipit. ¶ *Tertiò*: Qui die ieiunij discedit à loco, vbi non est præceptum ieiunij, si perveniat ad locum proprium, vbi ieiunium obligat, tenetur ieiunare, modò plures refectiones non sumpserit; & si has sumpsit, tenetur ad abstinentiam à carnibus (circa præceptum auditionis sacri diximus suprà, quòd exiens à proprio loco, vbi obligat dictum præceptum, tenetur adimplere illud, etsi in loco ad quem venturus est, non sit obligatio auditionis sacri) ergo similiter, qui ratione ætatis est exemptus à ieiunij obligatione, tenetur ieiunare statim, ac pervenit ad tempus, in quo præceptum ieiunij obligat. Et ex his constat ad motivum sententiæ contrariæ.

Religiosi professi ante vigesimum primum annum ad regulæ ieiunia tenentur, non verò ad ea, quæ sunt de Ecclesiæ præcepto.

121 Rogabis hìc: An Religiosi professi ante vigesimum primum annum teneantur ad ieiunia Ecclesiæ, & regulæ? ¶ Circa primam partem quæstionis, scilicèt Ecclesiæ ieiunia, concors Doctorum sententia est, minimè dictos Religiosos teneri: quia eadem est de sæcularibus, ac Religiosis in hoc ratio. Circa secundam verò partem, Medina *lib.* 1. *Sum, cap.* 14. §. 10. Graffius 1. *part. Decis. lib.* 2. *cap.* 37. Tamburinus *tom.* 2. *de Iure Abbat. disp.* 12. *quæst.* 4. quos refert, & videtur sequi Paschaligus *decis.* 254. negant, teneri Religiosos professos ante adimpletionem vigesimi primi anni servare ieiunia, quæ regula præcipit: Quia videtur, quòd regula non aliter ieiunia potest, vel intendit præcipere, ac Ecclesia vniversalis: ergo, si hæc ante vigesimum primum annum non obligat, nec illa. ¶ Cæterùm communis sententia docet, dictos Religiosos debere ieiunia regulæ servare sub peccato ad quod vniuscuiusque regula obligat. Et ratio est: Nam quilibet ante vigesimum primum annum potest se ex voto obligare ad servanda ieiunia, vt nemo negat: ergo potest se obligare ex voto, quo alicuius Religionis regulam promittit observare; sed qui profitetur in aliqua Religione, se obligat ex voto obedientiæ servare, quod regula præcipit, & sub eadem culpa: ergo tenetur observare leges, constitutiones, & ieiunia, quæ in dicta regula præcipiuntur, sub ea culpa qua talis regula ad ea servanda obligat. Ita Azor *lib.* 7. *cap.* 27. *quæst.* 3. Ledesma 2. *part. tract.* 27. *cap.* 2. *concl.* 5. *diffic.* 2. vocans contrariam opinionem *improbabilem*; Sanchez *in Sum. lib.* 7. *cap.* 11. *num.* 56. plurimos referens; Villalobos *tract.* 23. *diffic.* 4. *num.* 5. Fagundez *de* 4. *Ecclef. præcept. lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 6. N. Lezana verb. *Ieiunium, num.* 6. Trullench *lib.* 3. *Decal. cap.* 2. *dub.* 2. *num.* 1. & alij communiter *apud Dianam* 1. *part. tract.* 9. *resol.* 16. *vers. Nota, & Leandrum tract.* 5. *disp.* 6. *quæst.* 9. & N. Antonius *in Direct. Regul.* 2. *part. tract.* 3. *disput.* 6. §. 12. *numer.* 401.

Illatio notanda circa Religiosos Minores, & Carmelitas.

122 Vnde quia regula Divi Francisci obligat sub mortali ad ieiunandum à festo omnium Sanctorum vsquead Nativitatem Christi Domini, & insuper omnibus ferijs sextis totius anni, vt ait Villalobos; & primitiva Carmelitarum regula, quam Discalceati in toto rigore observamur, ieiunare præcipit à festo Exaltationis sanctæ Crucis vsquead Dominicam Resurrectionis (exceptis Dominicis) cuius obligatio solùm sub veniali est, vt Constitutiones nostræ explicant (nisi quando vlterius adest Ecclesiæ præceptum) ideò Religiosi professi Franciscani, etsi annum vigesimum primum non attigerint, tenentur sub mortali ad dicta ieiunia; & nostri Discalceati sub veniali ad præfata ieiunia ex regula similiter obligantur. Videatur N. Anton. loc. cit. num. 405. ¶ Ex dictis ad rationem contrariæ sententiæ patet: Cùm regulæ obligatio ex propria oriatur voluntate, quam sponte profitens amplectitur. Secùs verò accidit in obligatione præcepti Ecclesiæ; quod omnes, velint nolint, comprehendit; & ideò designat tempus, in quo omnes, & non tantùm animæ, & corporis virtute pollentes adimplere possint.

Quid dicendũ de Peregrinis, & Religiosis circa ieiunia particularia locorum.

123 Hìc differendum erat, qualiter peregrini, & vagi ad ieiunia particularia proprij, & alieni territorij obligentur. Cæterùm, quia de his egimus tam tract. 11. cap. 3. punct. 5. quàm in hoc tract. cap. 1. punct. 9. §. 2. & 3. ab eo supersedemus, & quæ ibi circa alias municipales leges resolvimus, ieiunio applicandum est. Consulatur Læsius *lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 7. Similiter differendum erat de Religiosis, an teneantur ad ieiunia particularia locorum, vbi habent Monasteria? Sed quia ad hæc teneri communis sententia negat; cùm sint omnino exempti ab Episcoporum iurisdictione, vlteriorem discussionem omittimus. Videantur dicta cap. 1. punct. 9. §. 4. circa observationem festorum: & insuper Sanchez *in Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 3. plurimos referens.

PUNCTUM VII.

Qui à præcepto ieiunij Ecclesiastici liberentur?

Latam provinciam titulus offert, in qua alij qui satis diffuse spatiantur; nos, vni propriæ obedientes methodo, solùm discusione digna edisseremus, reliqua extremis digitis tangentes.

tes. Quatuor communiter causas designant Doctores, ob quas fideles à ieiunij obligatione eximuntur, scilicet *impotentiam*, *laborem*, *pietatem*, & *dispensationem*. Et quia circa quamlibet ex his plura dicenda se offerunt, ideo totidem §§. eodem ordine explicanda sunt.

§. I.

Qualiter impotentia *fideles à ieiunij Ecclesiastici obligatione eximat?*

Infirmi, & convalescentes à ieiunio deobligantur.

124 CUm nulla lex impossibilia præcipiat, certum omnino est, omnem impotentiam, tam physicam, quàm moralem, hoc est quando fieri nequit absque notabili detrimento, à ieiunij obligatione eximere. Vnde excusantur (*primò*) infirmi, v.g. tertianarij, & qui aliam quancunque febrem patiuntur, convalescentes, valetudinarij, & similes; & non solùm à ieiunio, verùm etiam ab abstinentia carnium: Quia vtraque abstinentia petit sufficientes, & robustas vires, quibus infirmi carent. ¶ Nota *primò*, quòd si infirmitas nec ita certa, nec gravis sit, consulatur Medicus, & eius iudicio standum est. ¶ Nota *secundò*, quòd nostra conclusio non solùm procedit de infirmitate accidentaliter eveniente, sed etiam de ea quæ propria culpa contrahitur: Quia ad eximendum à ieiunio non attenditur ad causam impotentiæ, sed ad veram impotentiam, quæ servare ieiunium non valet. Dicta docent Covarrubias 2.2. *quæst.* 147. *art.* 4. *& in Sum.* verb. *Ieiunium*, Navarrus *in Sum. cap.* 21. *num.* 16. Ledesma *part.* 2. *tract.* 27. *cap.* 2. *concl.* 5. *diffin.* 3. Azor 1. *part. lib.* 7. *cap.* 27. *quæst.* 2. Læsius *lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 6. *num.* 40. Bonacina *disp. vltim. de Eccles. præcept. lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 13. Trullench *lib.* 3. *Decal. capit.* 2. *dub.* 7. *numer.* 4. Sanchez *in Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 14. Palaus *tom.* 7. *tract.* 1. *disp.* 3. *punct.* 2. §. 5. *num.* 4. & alij communiter.

Eximuntur à ieiunio, qui vertiginem capitis patiuntur; non verò, qui cauteria (vulgò *fuentes*) habent.

125 Vnde excusantur (*secundò*) à ieiunio, qui vacuo stomacho vertiginem capitis patiuntur: quia cum tanto incommodo Ecclesia obligare ad ieiunium non intendit. Sanchez *in Consil. dub.* 14. *citat. num.* 10. Fagundez *de Eccles. præcept.* 4. *lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 13. Villalobos *tract.* 23. *diffic.* 4. *num.* 2. & alij suprà relati. Qui idem docent de illis, qui ferè per totam noctem calefieri, aut dormire ob ieiunium non possunt. ¶ Advertere hîc libet, quòd Sanctius *in Select. disp.* 54. *num.* 17. excusat à ieiunio, qui duo cauteria (vulgò *Fuentes*) habet: quia his maximè debilis redditur: nec dissentit Quintana-Dueñas *tract.* 9. *singul.* 6. Qui addit, posse sine scrupulo eis concedi esum carnium ex privilegio bullæ Cruciatæ; quia saltem est dubium de sufficientia causæ. ¶ Sed probabilius cum Paschaligo *decis.* 266. & Leandro à Sanctis. *tract.* 5. *disp.* 8. *quæst.* 31. dicendum est, quòd, nisi aliàs concurrant alia motiva per se sola excusantia, minimè à ieiunij obligatione liberari. Quia dicta cauteria non debilitant, sed potius per ea humores maligni purgantur; & exoneratur natura absque violentia ab his, quæ sibi obesse possent: ergo aptior redditur ad ieiunandum ob prædictam evacuationem, qui tali remedio vtitur.

A ieiunio liberantur prægnantes, & lactentes, etsi robustæ sint.

126 Excusantur (*tertiò*) à ieiunio prægnantes, & lactentes, etsi robustæ sint: Quia plurimo, & frequenti indigent alimento, sibi, & infanti necessario. Et licèt vnica refectione aliquæ sufficientem sumere valeant cibum, adhuc non tenentur: Tum quia lex, quod communiter accidit, attendit: ergo cùm prægnantes communiter ieiunare non possint, omnes eo favore vti possunt. Tum quia, moraliter loquendo, ieiunando, imminet grave periculum fœtus, & lactentis saluti. Ita communiter Doctores relati, & alij apud Trullench *num.* 5. & Leandrum *quæst.* 54. & 55. ¶ Imò addunt Trullench ex Navarro *num.* 15. & Paschaligus *decis.* 286. prægnantes peccare mortaliter ieiunando, maximè si pluries fiat, etsi robustę sint: Quia nunquam securæ esse possunt, quòd id infantulis nocere non possit. Cæterùm tenentur à carnibus abstinere, vt benè dicunt Bonacina *num.* 3. Trullench *num.* 5. contra nonnullos id negantes: Quia diversum est præceptum ieiunandi ab abstinendi à carnibus: vnde ex quo à primo absolvantur, non liberantur à secundo. ¶ Si verò, dicunt Azor *quæst.* 6. Filliucius *num.* 114. & Bonacina *num.* 3. vehementer prægnantes appetant carnes, possunt eas comedere: Nam solet esse ita vehemens appetitus, vt, nisi illum expleant, periculum sit fœtum extra tempus ejiciendi. Et addit Leander quæst. 57. posse mulieres lactentes vesci carnibus, si ipsæ sint debiles, aut infantulus infirmus: quia ex abstinentia à carnibus posset infantulus periculum salutis subire: Quod vtique satis probabile est. Sed, ad tollendos scrupulos, consulantur Medici, & Confessores, qui facilè eis annuere possunt ad comedendas carnes: quia semper est periculum, quòd ex tali abstinentia infantuli detrimentum salutis patiantur; cùm eis bona nutritio subtrahatur. At in dubio non habens bullam adeat Parochum.

Causæ ob quas mulieres nuptæ, aut proxime nubendæ excusari à ieiunio valent.

127 Excusantur (*quartò*) mulieres à ieiunio, si ob hoc reddere debitum non possunt (idem dicimus de marito) Quia præceptum reddendi debitum obligat ex iustitia, quod fortius est quàm præceptum Ecclesiæ. Sanchez *lib.* 9. *de Matrim. disp.* 3. *num.* 10. Navarrus *in Sum. cap.* 21. *num.* 16. Læsius *lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 44. Fagundez *cap.* 8. *citat. n.* 18. & alij apud ipsum. Qui extendunt, & benè, ad casum, in quo ob ieiunia mulier redderetur debilis, & minus placens marito, & ob deformitatem ab eo despiceretur; vel esset illi occasio incontinentiæ. Videantur Doctores relati maximè Sanchez *num.* 11. & 12. & *in Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 15. *num.* 5. Idem docent Villalobos *tract.* 23. *diffic.* 4. *num.* 13. Bonacina *num.* 14. Sanchez *num.* 3. Navarrus *num.* 19. Pasqualigus *decis.* 282. & 283. de muliere, cui id maritus, etiam hæreticus, præciperet, si aliàs inter eos orirentur discordiæ. Quod intelligendum est, modò in contemptum fidei non prohiberet illi ieiunare. ¶ Præterea Sanchez *num.* 12. Fagundez *num.* 18. & alij apud Paschaligum *decis.* 285. excusant virgines, quæ ieiunando formam deperdunt, taliter quod commode nubere non valeant. Sed hoc licèt ab aliquibus ieiunijs continuatis excuset, non tamen ab omnibus: Quia semel, aut iterum in hebdomada ieiunare notabilem deformitatem causare nequit; & in hoc sensu admittimus prædictam sententiam.

Ex-

Excusantur senes à præcepto ieiunij.

128 Excusantur (*quintò*) senes à ieiunando: Quia *senectus ipsa est morbus*, vt ait Cicero *de Senectute*, & habetur in cap. *Magnæ*, *de Voto*: sed morbus excusat, vt suprà diximus: ergo & senectus. ¶ *Deinde*: Senes nequeunt multum cibum simul sumere, cùm illum ob caloris debilitatem digerere non valeant: ergo necesse est, quòd illum sumant pluribus refectionibus; & ideo ieiunare non possunt. In hoc conveniunt Doctores. Cæterùm, quia hucusque Ecclesia non determinavit, nec diffiniri facilè potest, in qua ætate, & anno senes ob debilitatem eximantur à ieiunij obligatione, ideo non conveniunt Doctores in designando tempus, in quo senes à ieiunio deobligantur.

Qua ætate liberantur senes à ieiunio.

129 Nam, vt ait Caietanus *in Summ.* verb. *Ieiunium*, ex Medicorum doctrina, in aliquibus prima senectus incipit circa annum quinquagesimum, in alijs circa quadragesimum quintum, imò circa quadragesimum, & trigesimum. ¶ Alij, vt Sylvester verb. *Ieiunium*, *q*. 6. *dicto* 2. Bonacina *loco cit. punct. vlt. num*. 4. Lessius *lib*. 4. *cap*. 2. *dubit*. 6. *n*. 41. Toletus *lib*. 6. *Sum. cap*. 4. *num*. 12. Lopez 2. *part. Instruct. tract. de Pœnit. cap*. 111. & Tabiena verb. *Ieiunium*, *quæst*. 17. *n*. 18. docent, septuagenarios à ieiunio excusari. Tum. quia hoc videtur innuere David *Psalm*. 89. illis verbis: *Dies annorum nostrorum septuaginta anni*, *& amplius eorum labor*, *& dolor*. Tum quia in ea ætate senes in Iure civili excusantur ab oneribus personalibus, leg. *Vnicum*, cap. *Qui ætate*, *lib*. 10. sed ieiunium est onus personale: ergo cùm leges ecclesiasticæ mitiores sint, quàm civiles, hac ætate fideles à ieiunio debent excusari. ¶ Alij docent, nullam certam posse præscribi ætatem, in qua senes à lege ieiunij liberentur, sed vnice attendendum est ad robur, & vires vniuscuiusque; cùm sæpius videamus, aliquos septuagenarios, & sexagenarios robustioris complexionis, quàm alij quinquagenarij, quos absque detrimento salutis posse ieiunare absque dubio est. Vnde hoc arbitrio prudentis relinquendum est; qui iuxta vniuscuiusque vires de præcepto ieiunij iudicare debet. Ita D. Antonius 2. *part. tit*. 6. §. 7. *vers*. 7. Ledesma 2. 4. *quæst*. 17. *art*. 3. *col*. 3. Medina *cap. de Ieiunio*, *quæst. de his*, *qui ad ieiunia tenentur*, *col*. 2. vers. *Deinde senibus*, Manuel Rodriguez *in Expositione Bullæ Cruc*. §. 6. *dub*. 2. Vega *tom*. 1. *Summ. cap*. 14. *dub*. 5. & Fagundez *de* 4. *Eccles. pracept. cap*. 8. *n*. 9. *in fine*.

Omnes sexagenarij, etsi robusti, à ieiunio eximuntur.

130 Tertia denique sententia, quam probabiliorem iudicamus, docet, quòd iam hac nostra ætate senes sexagenarij, etsi robusti sint, à ieiunio liberantur. *Primò*: Quia Pius V. anno 1570. de hoc interrogatus, viva voce respondit, esse excusatos, vt testatur Llamas 3. *part. Meth. cap*. 5. §. 20. ergo ita tenendum est. ¶ *Secundò*: Nam adolescentes, etsi robusti sint, non tenentur ante vigesimum primum annum: ergo similiter excusantur senes post annum sexagesimum; quia tunc iam vires communiter deficiunt. ¶ *Tertiò*: Nam licèt sexagenarij aliqui robusti videantur, tamen certum est, in eis iam vires deficere, languescere, ad interitumque properare: Cùm sicut ex Psalmista vidimus numer. antecedenti, dies annorum nostrorum septuaginta anni sint, & deinde non est vita, sed mors: ergo qui sexagenarius est, iam est prope naturalem mortem, & ideo viribus ad ieiunandum necessarijs caret. ¶ *Quartò*: Nam idem Pius V. & eorum successores prohibentes Clericis, & Religiosis in bulla Cruciatæ edere ova, & lacticinia in ieiunijs quadragesimæ, immediate excipiunt sexagenarios: ergo quia credunt ob defectum virium, nec ad abstinentiam à cibis quadragesimalibus, nec ad ieiunia teneri. ¶ *Quintò*: Infirmitas à ieiunio liberat: ergo & senectus; cùm hæc irreparabilis, & immedicabilis sit morbus. Vnde Galenus lib. 5. *de Senectute tuenda*, de senibus ait: *Simili ratione hi*, *qui ex morbo convalescunt*, *esse in victu curandos*. ¶ *Sextò*: Quia scrupulis multis expositum est, videre, an sexagenarius sit robustus, aut debilis; cùm quisque de hoc semper dubitare valeat: ergo cùm hæc per hanc sententiam vitentur, illi standum est. Ita docent Angles *in Floribus*, *q*. 9. *de Ieiunio*, *diffi*. 6. *concl. vnica*, Llamas 3. *part. Meth. cap*. 5. §. 20. Sanchez *lib*. 7. *de Matrim. disp*. 32. *num*. 17. *& in Consil. lib*. 5. *cap*. 1. *dub*. 4. *num*. 7. referens suppresso nomine aliquos Recentiores; Saà verb. *Ieiunium*, *num*. 1. Sanctius *in Select. disp*. 54. *num*. 8. Portel. *in Dub. Regul.* verb. *Ieiunium*, *num*. 5. Trullench *lib*. 3. *in Decal. cap*. 2. *dub*. 7. *n*. 3. Villalobos *tract*. 13. *diffic*. 4. *num*. 6. referens Caiet. Armill. Navarrum; Palaus *tom*. 7. *tract*. 1. *disp*. 3. *punct*. 2. §. 5. *n*. 6. Diana 1. *p. tract*. 9. *resol*. 20. Paschaligus *decis*. 256. & Leander à Sanctissimo *tr*. 5. *disp*. 8. *q*. 17. alios referens. ¶ Ex quibus patet ad sententias suprà relatas. Nam quę solos septuagenarios excusat, nimis stricta est; cùm clarè ante illam ætatem vires ad ieiunandum sufficientes deficiant. ¶ Ad primam, & secundam, Respondetur, concedendo esse aliquos, qui senes sunt ante sexagesimum annum, & ideo exemptos à ieiunij lege: At negamus, sexagenarios etsi robustos, non esse à ieiunio excusatos: Cùm lex ad id, quod communiter contingit, attendat, non verò ad casum extraordinarium. Leg. *Nam ad ea*, *ff. de Legibus*. ¶ Præterquamquòd salus sexagenarij hominis nequit esse adeò fortis, vt ieiunia possit absque magno dispendio tolerare: ergo ex pietate Ecclesiæ ad ieiunia non obligari, credendum est.

Sententijs contrarijs fit satis.

Fœminæ sexagenariæ à lege ieiunij liberantur.

131 Ex his infert Sanchez *in Consil. numer*. 6. *cit*. fœminas quinquagenarias deobligari à ieiunio; & refert Caietanum, & Pedrazam, aliosque Iuniores suppresso nomine. Sed lib. 7. de Matrim. disp. 32. postquàm hinc inde aliquas rationes pro parte affirmativa, & negativa proponit, tandem in fine sic concludit: *At dum aliud non apparuerit clarius convincens*, *tanquam probabiliorem eligo opinionem*, *quæ sustinet*, *indiscriminatim de ætate viri*, *& fœminæ*, *ad excusandum à ieiunijs*, *loquendum esse*. Idem tenet Fagundez *cap*. 8. *cit. num*. 11. Sanctius *in Select. disp*. 54. *num*. 11. Layman *lib*. 4. *tract*. 8. *cap*. 1. *num*. 2. Paschaligus *decis*. 257. Nobisque etiam hic dicendi modus probabilior apparet. Tum quia nemo eas obligat ante vigesimum primum annum: ergo, sicut viri, ante sexagesimum deobligandæ non sunt. ¶ *Tum etiam*: Nam, experientia teste, mulieres facilius quàm viri ieiunia ferunt, ob maiorem phlegmatum copiam in quibus nativus calor depascitur, & ob vitam quietam, quàm agunt, nullis duris labori-

boribus corporis se exercentes: ergo &c. ¶ *Tum denique*: Quia Pius V. & alij SS. Pontifices denegantes, etiam virtute Cruciatæ, lacticinia Religiosis non sexagenarijs, fœminas Religiosas non excludunt: ergo quia credunt, nullum esse discrimen inter vtriusque sexus religiosas personas quoad ieiunij, & abstinentiæ obligationem. ¶ Contrariam nihilominus sententiam defendit Leander quæst. 19. & pro ea refert Narbonam, & Machado: Moventurquè ex eo, quòd fœminæ ex natura sua sunt debiliores, & citiùs senescunt, quàm viri: ergo citiùs sunt à ieiunio deobligandæ. ¶ Sed ad hæc constat ex dictis: Nam fœminarum natura paucis contenta est, nec ita frequenti indigent cibo fœminæ quinquagenariæ, sicut sexagenarij viri: vnde debilitas, & senectus, ocyus adveniens in fœminis, compensatur cum minori ciborum indigentia, & corporalis laboris defectu.

Religiosi sexagenarij vtriusque sexus ad ieiunia regulę tenentur.

132 Rogabis hìc: An Religiosi, aut Religiosæ sexagenarij à ieiunijs regulæ excusentur? ¶ Affirmat Sanctius *in Select. disput.* 54. *num.* 8. Tamburinus *tom.* 2. *de Iure Abbat. disp.* 12. *quæst.* 5. *numer.* 7. Rodriguez *in Compendio QQ. Regular. resolut.* 75. *numer.* 10. & Paschaligus *decis.* 259. *numer.* 3. Et moventur ex eo, quòd præceptum regulæ obligat modo quo ecclesiasticum; sed ecclesiasticum non obligat senes sexagenarios: ergo nec regulę præceptum. ¶ Sed tenendum est, quòd, nisi alia causa adsit, tenentur ad regulæ ieiunia. *Primò*: Quia, vt suprà diximus, Religiosi professi tenentur ad regulę ieiunia ante vigesimum primum annum: ergo etiam tenentur post sexagesimum. ¶ *Secundò*: Promissio observationis regulæ fuit voluntaria, & perpetua, hoc est sine mitigatione vsque ad mortem, sicut expressè promittimus Carmelitæ Discalceati: ergo, quandiu vires suppetunt, ad regulæ ieiunia tenentur; aliàs peccabunt iuxta vniuscuiusque regulæ obligationem. ¶ Diximus *nisi alia causa adsit*: Nam si Religiosus sit ratione ætatis, aut alterius morbi nimis debilis, certum est non teneri; cùm sine manifesto vitæ periculo observare ea non valeat. Sic Ludovicus à Sanct. Ioann. 1. *part. Sum. tr. de Ieiunio, art.* 6. Bordonius *in Resolut. Regul. tom.* 2. *p.* 1. *resol.* 18. *num.* 6. N. Antonius *in Direct. Regul. part.* 2. *tract.* 3. *disp.* 6. §. 12. *num.* 404. N. Franciscus à S. Elia *in Regul. Carmel. de Ieiunio num.* 6. ¶ Ad fundamentum contrarium constat ex dictis: Quia cùm permissio regulæ sit voluntaria, & particularis, diverso modo obligat ac Ecclesiæ præcepta, quę omnes fideles ligant.

Excusantur à ieiunio pauperes, qui vnicam sufficientem refectionem sumere non valent.

133 Excusantur (*sextò*) qui taliter paupertate premuntur, quòd vnam sufficientem refectionem parare non valeant. D. Thom. 2. 2. *q.* 147. *art.* 4. *ad* 4. Navarrus *num.* 16. Azor *tom.* 1. *lib.* 7. *capit.* 27. *quæst.* 7. Palaus *num.* 9. Fagundez *num.* 12. & alij communiter. Quapropter ostiatim mendicantes ab omnibus à ieiunio eximuntur. Aliquoties autem vidi ostiatim mendicantes plures aureos servatos secum habere, quibus decentem refectionem poterant parare: qui propterea à ieiunio non deobligantur. Ita citati suprà, & insuper Lessius *lib.* 4. *capit.* 2. *numer.* 40. & alij, quos referunt, & sequuntur Paschaligus *decis.* 275. *numer.* 2. & Trullench *lib.* 3. *Decalog. capit.* 2. *dub.* 7. *numer.* 6. qui optimè addit, quòd veri pauperes mendicantes valent, si alium cibum invenire non possunt, vesci in quadragesima frustis ovium, casei, & aliorum lacticiniorum, imò & carnium, quia cum tanto incommodo Ecclesia ad ieiunium fideles obligare non vult. Idem tenent Azor *quæst.* 7. Bonacina *numer.* 5. & Fagundez *numer.* 12.

Excusantur à ieiunio, qui sufficientes, & ordinarios cibos ad vnicam refectionem non habent.

133 Excusantur (*septimò*) à ieiunio, qui solum habent ad vescendum panem, fructus, cepas, & alia huiusmodi, etsi hæc soleant tantùm comedere: Quia prædicti cibi ex se non sunt sufficientes ad vnicam refectionem, quæ laborem ieiunij ferre, maximè pluribus diebus, possit: ergo excusantur à ieiunio. ¶ Nec refert, quòd in aliquibus locis communiter his tantùm cibis vtantur homines pauperes, & agricolæ, & consequenter ex illis refectionem totalem faciant. ¶ Quia licèt hoc admittamus, tamen non vnicam refectionem, qualis ad ieiunij essentiam requiritur, ex dictis cibis faciunt, sed plures, & congruas decenti sustentationi: quæ longè diversa sunt. ¶ Præterquàm quòd leges ecclesiasticę benignæ satis sunt; sed non essent benignæ, sed potius durę, si pauperes cogerent ieiunare cum solo alimento panis, fructus, cepæ, & similium semel sumpto; cùm vix ad sustentandam vtcumque vitam sufficiat, etiam pluries repetitum: ergo dicendum est cum simili cibo ieiunare pauperes, & agricolas non teneri. Videantur suprà dicta numer. 19. Sic Angles *quæst.* 6. *de Ieiunio, difficult.* 9. *append.* 3. Sanchez *libr.* 5. *Consil. capit.* 1. *dubit.* 15. *numer.* 3. Leander de Murcia *in capit.* 3. *Regulæ Divi Francisci, capit.* 2. §. 2. *numer.* 38. Paschaligus *decis.* 275. & 279. Quidquid in contrarium dicat Leander à Sanctissimo 3. *part. tract.* 5. *disput.* 8. *quæst.* 42. & 43. cuius motiva levia satis sunt, & ex dictis facilè solvuntur, vnde ea transcribere necessum non est.

---

§. II.

Quos labor corporalis à ieiunio excuset?

Decreta Pontificum circa præsentem materiam.

134 Circa huius puncti materiam duo sunt Sum. Pontificum decreta, quæ lucem ad plures difficultates vincendas subministrant: Primum est quoddam Eugenij IV. vivæ vocis oraculum anno 1440. quod in Compendio Privilegior. Fratrum Minorum verb. *Ieiunium*, num. 2. his verbis refertur: *Idem Eugenius declaravit, quòd artifices laboriosas artes exercitantes, & rustici, sive divites sint, sive pauperes, non tenentur ieiunare sub præcepto peccati mortalis. Et quòd absolvi possunt, & induci ad eleemosynas, & alia bona facienda.* Cuius oraculi meminerunt Metina, Navarr. Sylvest. & alij apud Sanchez *in Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 7. *num.* 4.

Decretum Alexandri VII.

135 Secundum est Alexandri VII. qui die 18. Martij 1666. inter alias propositiones sequentem, quæ est trigesima, damnavit: *Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione ieiunij; nec* de-

debent se certificare, an labor sit compatibilis cum ieiunio. In quibus constat; tum quòd artifices, & rustici laboriosas artes exercentes, cuius labor est incompatibilis moraliter cum ieiunio, excusantur ab eius obligatione: tum quòd non omnes officiales Reipublicæ, ex eo quòd corporaliter laborent, sunt deobligati à ieiunij præcepto; sed necessum prius est videre, an dicta opera sint cum eo incompatibilia. Cæterùm, quia hæc, licèt vera, in communi dicta sunt, oportet in particulari decidere, quę opera sint cum ieiunio incompatibilia.

Opera laboriosa diu exercentes à ieiunio liberantur.

136 Vnde dicendum est *primò*, Agricolas, fabros ferrarios, lignarios, lapidicinas, tunsores, coriarios, cæmentarios, sculptores, argentarios, figulos, textores, fullones, lanarios, furnarios, pictores, typografos prælium versantes (non typos colligentes) sutores conficientes calceos (non verò tantùm materiam præparantes, seu scindentes) molitores, coquos pluribus personis fercula parantes, nautas remigantes, & tractantes vela, baiulos, & similes, qui opera exercent laboriosa pro magna diei parte non teneri ad ieiunium, sive ea exerceant pauperes, sive divites ex officio. Et ratio est: Quoniam Eugenius IV. de vtrisque declaravit, ob talia laboriosa opera esse à ieiunio deobligatos. ¶ *Tum*: Quia non minùs incompatibile est cum ieiunio aliquod ex dictis operibus laboriosis, ex quo fiat à divite, quàm si fiat à paupere: ergo si hunc labor excusat, etiam illum. Ita Navarrus *in Sum. cap.* 21. *num.* 16. Caietan. *in Sum.* verb. *Ieiunium*, Abul. *in cap.* 6. *Matth. quæst.* 143. Villalobos *tract.* 23. *diffic.* 4. *num.* 7. Sylvester verb. *Ieiunium*, *quæst.* 9. Medina *cap. de Ieiunio*, *quæst. de his, qui ad ieiunia tenentur*, Sanchez *in Consil. libr.* 5. *capit.* 1. *dub.* 7. *num.* 4. Lesius *lib.* 4. *capit.* 2. *dub.* 42. Filliucius *tract.* 27. *part.* 2. *cap.* 6. *numer.* 118. Azor *tom.* 1. *libr.* 7. *cap.* 27. *quæst.* 8. Trullench *lib.* 3. *Decal. cap.* 2. *dub.* 7. *num.* 8. Bonacina *disp. vlt. de Eccles. præcept. punct. vlt. num.* 8. Palaus *tom.* 7. *tract.* 1. *disp.* 3. *punct.* 2. *§.* 5. *n.* 10. Leander à Sanctissimo *tract.* 5. *disp.* 8. *à q.* 40 Paschaligus *decis.* 290. & alij. Qui benè notant, etiam excusari à ieiunio, quando operarij vno vel altero die propter festum occurrens cessant à labore; secùs verò si pluribus diebus cessent. Et ratio est: quia ratione laboris proximè antecedentis sunt fatigati, & debiles: Primo autem die transacto, iam cessat fatigatio. Videatur Sanchez n. 10. Qui etiam notat num. 5. quòd si Confessor ignoret alicuius artis laborem, de eo interroget pœnitentem, & si ipse dixerit, tantum habere laborem, sicut faber lignarius, aut similis, dijudicet, esse à ieiunio deobligatum.

Qui pedestres incedūt, à ieiunij obligatione eximuntur.

137 Dicendum est *secundò*, excusari à ieiunio iterfacientes pedestres per magnam diei partem: quia est labor non parùm debilitans, maximè si esset per quatuor, aut quinque leucas. Si enim iter est breve, vt per vnam, aut duas leucas (nisi aliàs ratione complexionis debilis contraheret tantam lassitudinem, sicut alius magnum percurrens iter, vt solet accidere Religiosis parùm itineri assuetis) non excusabitur pedester incedens à ieiunij lege. Poterit tamen aliquando deobligari ratione viæ arduæ, montuosæ, lutoquè obsitæ; aut temporis gelu, nive, aquavè asperi, & perfrigidi, estò iter sit breve. Sic Navarrus *num.* 16. Sanchez *in Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 10. *num.* 3. Filliucius *num.* 119. Fagundez *num.* 17. Trullench *num.* 12. Bonacina *num.* 11. Lesius *lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 43. Paschaligus *in Praxi Ieiunij, decis.* 313. & alij. Vnde (*primò*) deobligantur muliones, & agasones, qui pedestres bestias ducunt, & comitantur: cùm præter itineris laborem in ducendis bestijs fatigentur. ¶ Secundò cursores tam pedestres, quàm equestres, tàm ex officio. quàm pro aliquo negotio conducti, tàm si vno die, quàm pluribus continuatis currant, ad ieiunij legem non tenentur: quia talis labor valde fatigat, estque moraliter cum ieiunio incompossibilis. Sanchez *num.* 6. Toletus *lib.* 6. *cap.* 4. *numer.* 2. Layman *lib.* 4. *tract.* 8. *cap.* 3. *num.* 3. Trullenh *num.* 12. Paschaligus *decis.* 315. Fagundez *n.* 17. Leander *tr.* 5. *disp.* 8. *q.* 99. & Palaus *tom.* 7. *tr.* 1. *disp.* 3. *punct.* 2. *§.* 5. *n.* 10.

138 Difficultas est: An iterfacientis equis à ieiunio liberentur? ¶ Conveniunt Doctores, quòd si iter est longum, & per plures dietas, equitantes à ieiunio excusantur, etiam à primo die itineris: quia nimis tunc homines defatigantur, & debet attendi ad statum præsentem, & futurum. Vnde difficultas est (vel potius fuit) de itinere vnius diei, si in eo decem, aut octo leucas conficiant. Et affirmarunt Ortiz *in Sum. cap.* 19. *n.* 7. & 10. Diana *part.* 8. *tract.* 7. *resolut.* 40. Machado *tom.* 2. *lib.* 6. *part.* 6. *tract.* 6. *docum.* 3. *num.* 1. & Leander *quæst.* 161. & 102. Primò: Nam qui quatuor leucas pedester conficit, liberatur eo die à ieiunio: ergo qui equester decem, aut octo peragit. Antecedens admittitur communiter. Et consequentia patet: quia non minùs defatigatur, qui vnico die, equitando, decem leucas conficit, ac qui pedester quatuor iterfacit: ergo si primum admittitur, etiam secundum admitti debet. ¶ Sed hæc sententia communiter improbatur: Nam vnius diei iter, si non adsit alia causa incommoditatis, non multùm fatigat, aut debilitat, maxime si equus sit placidus, gressu facilis, & sine agitatione incedens, vt experientia constat: ergo non est labor secundùm se cum ieiunio incompossibilis. Diximus *secundùm se*: quia ratione debilis complexionis (v. g.) aut ratione congrui alimenti carentiæ, vel ardui itineris, seu nivis, frigoris &c. potest quis ita defatigari, vt à ieiunio excusetur. Vnde cotrariam sententiam in ea vniversalitate, qua loquitur, damnat Alexander VII. in propositione 31. ab ipso prohibita: *Excusantur absolute à præcepto ieiunij omnes illi, qui iter agunt equitando, vtcumque iter agant; etiam si iter necessarium non sit, & etiam si iter vnius diei conficiant.* Sic tenent nunc Expositores dictæ propositionis, maxime Lastra, Theatrum Moral. Corella, Torrecilla, & alij, & ante dictam condemnationem id docuerunt Sanchez *in Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 10. *n.* 4. Azor *lib.* 7. *cap.* 27. *quæst.* 9. Toletus *lib.* 6. *capit.* 4. *num.* 5. Fagundez *cap.* 8. *cit. n.* 17. Trullench *lib.* 3. *Decal. cap.* 2. *dub.* 7. *num.* 12. Filliucius *tractat.* 27. *part.* 2. *capit.* 6. *numer.* 122. & Bonacina *disp. vltim. de Eccles. præcept. quæst.* 1. *punct. vltim. num.* 11. Vnde infertur, idem dicendum esse, & potiori titulo, quando curru, aut lectica iter peragitur; cùm minori labore iter conficiatur.

Qui equester iter vnius diei conficit, non liberatur à ieiunio.

139 Dicendum est *tertiò*, sartores, & barbi-

Sartores, & barbitonsores communiter à ieiunio non deobligantur.

barbitonsores non excusari à ieiunio ex vi præcisè officij: Quia horum labor non est tantus, vt vires debilitet, ita quòd sit incompossibilis cum ieiunio. Ita Abulens. *in cap. 6. Matth. quæst.* 143. Azor *tom.* 1. *lib.* 7. *capit.* 27. *quæst.* 8. *in fine*, Villalobos *tract.* 23. *diffic.* 4. *num.* 7. Lesius *lib.* 4. *cap.* 2. *dubit.* 6. *num.* 43. Sanchez *in Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 7. *num.* 7. Layman *lib.* 4. *tract.* 8. *cap.* 3. *num.* 3. Bonacina *de Eccles. præcept. disput. vlt. quæst.* 1. *punct. vltimo, num.* 12. Trullench *lib.* 3. *Decal. cap.* 2. *dub.* 7. *num.* 9. Sanctius *disp.* 54. *num.* 16. Paschaligus *decis.* 305. Basseus verb. *Ieiunium*, 2. *num.* 8. & alij apud relatos. Contra Ledesmam 2. *tom. Sum. cap.* 4. *q.* 17. *art.* 3. Palaum *tom.* 7. *tr.* 1. *disp.* 3. *punct.* 2. §. 5. *num.* 10. Fagundez *lib.* 1. *de* 4. *Eccles. præcept. cap.* 8. *num.* 15. & Leandrum à Sanctissimo *quæst.* 69. & 70. qui docent prædictos officiales non teneri, si ferè per integrum diem suam exerceant artem. *Tum*: Quia de omnibus officialibus videtur, id affirmasse Eugenius IV. ¶ *Tum etiam*: Quia prædicti officiales communiter sunt pauperes; nec habent sufficientem cibum ad se, suamque familiam alendam. ¶ *Tum denique*: Quia licèt labor sit exiguus, ratione durationis reputandus est magnus: ergo &c. ¶ Sed hæc levia sunt: Nam ad primum constat ex verbis Eugenij IV. qui solùm loquitur de exercentibus laboriosas artes. ¶ Secundum solùm probat ratione necessitatis excusari. ¶ Tertium nil convincit: Cùm duratio parùm augeat laborem, vt incompossibilis sit cum ieiunio. Fatemur tamen, quòd si sartores plus solito, vestes sarciendo, tempus consumant, v. g. quandò ad aliquas festivitates publicas necesse est vestes consuere, quas prevenire non potuerunt ob subitam earum notitiam, tunc ratione extraordinarij laboris excusantur à ieiunio: solent enim tunc noctem, diemque suendo consumere.

Pictores, Scribæ, Notarij, Iurisperitis, & Procuratores communiter à ieiunijs nō eximuntur.

140 Dicendum est *quartò*, Pictores, Scribas, Principumque Secretarios à ieiunio non excusari. Quia licèt aliquam mentis attentionem eorum opera requirant; tamen labor satis debilis est, & cum ieiunio compatibilis. Ita Azor 1. *part. lib.* 7. *cap.* 27. *q.* 8. Trullench *num.* 9. Villalobos *num.* 7. Sanchez *num.* 7. & alij pro antecedenti conclusione relati. Contra Henriquez *in Sum. sect.* 16. *quæst.* 69. Machado *lib.* 2. *part.* 4. *tr.* 4. *docum.* 1. *num.* 2. Paschaligum *decis.* 335. Leandrum *quæst.* 123. & 124. qui eos deobligatos à ieiunio credunt, ex eo quòd, vt vulgariter dicitur: *Scribere qui nesciunt, nullum putant laborem; tres digiti scribunt, cætera membra dolent.* Sed hoc proloquium non verificatur communiter, sed raró, v. g. si totum diem consumant in scribendo: at si per quinque, aut sex horas tantùm scribatur, non est tantus labor, vt ieiunando ferri non possit. ¶ De Iurisperitis, ait Sanchez num. 1. quòd à ieiunio excusantur, quando nequeunt patrocinari, si observent illud: quippè studium necessarium ad debitè patrocinandum, libros evoluendo, scripturas legendo, Iudices informando &c. est cum ieiunio incompossibile, si per plures horas perduret. Et idem videtur dicendum de Procuratoribus, & Iudicibus, vt tenent alter Sanctius *in Select. disp.* 54. *num.* 17. Diana 1. *part. tr.* 9. *resol.* 12. Ortiz *in Sum. cap.* 19. *mandat.* 2. *numer.* 15. Leander *tract.* 5. *disp.* 8. *quæst.* 125. Contra Ledesmam *tract.* 27. *cap.* 2. *conclus.* 5. *diffic.* 3. Ioann. à Cruce *in Sum.* 1. *part. præcept.* 3. *art.* 4. *dub.* 9. *concl.* 2. & alios, credentes horum laborem valde exiguum esse, & minime cum ieiunio incompatibilem. ¶ Sed de his idem dicendum est, ac infra de Magistris, & Lectoribus. Vnde quando eorum studium est continuum, improbusque labor, dicendum est cum prima sententia excusari. Videatur Paschaligus *decision.* 334.

141 Dicendum est *quintò*, milites, sive sint in castris, sive in munitionibus, sive etiam in hospitijs esse à lege ieiunij excusatos. Et ratio est: quia quando sunt in castris, magnos patiuntur labores, cibum certum non habent, & proximi ad prælium sunt, ad quod necesse est, quòd non ieiuni, non debiles, sed fortes, & robusti inveniantur, vt sic acriùs cum hoste dimicent: ergo cùm hoc ad bonum Reipublicæ valde conducat, certò à ieiunio deobligati sunt. Vnde sequitur, nec etiam teneri ad ieiunium, quando sunt in munitionibus, & hospitijs: Tum quia ibi proximi sunt vt ad bella procedant. Tum etiam, quia si ibi quiescunt, est, vt collapsas vires ob prioris conflictus labores in pristinum statum restituant. Sic Paschaligus *decis.* 311. Leander 3. *p. tr.* 5. *disp.* 8. *quæst.* 91. & alij. ¶ An ex Sum. Pontificis privilegio Regis Hispaniarum milites possint etiam diebus ieiunij, & abstinentiæ carnes comedere, resolvere non audemus; quia in nullo Doctore transcriptum vidimus, licèt adesse ab aliquibus audiamus.

Milites ieiunare non tenentur.

§. III.

Qui ex motivo pietatis à ieiunio excusentur?

Opera pietatis, & misericordiæ excusant à ieiunio.

142 Tertia causa, ob quam fideles solent à ieiunij obligatione excusari, est pietas: vnde excusantur omnes exercentes opera pietatis, charitatis, vel misericordiæ, aut religionis, sive corporalia, sive spiritualia sint, quando commodè cum ieiunio componi nequeunt. Et ratio est: quia præceptum ieiunij, seu abstinentiæ nequit obligare, quando est impeditivum maioris boni: sed maius bonum est exercere opera charitatis, & misericordiæ, quàm abstinentia: ergo si hæc componi nequit cum illis, nequit esse materia præcepti, nec fideles ad id obligari. Vnde D. Hieronymus relatus in capit. *Mediocriter, de Consecratione, dist.* 5. & à D. Thoma 2. 2. quæst. 147. art. 1. ad 2. sic ait: *Rationabilis homo dignitatem amittit, qui ieiunium charitati, vel vigilias sensus integritati præfert.* In hoc conveniunt Doctores. Et solùm inter eos difficultas est: An excusentur, qui talia opera faciunt ex propria voluntate? ¶ Negant Navarrus *in Sum. cap.* 21. *num.* 16. Caietan. *in Sum.* verb. *Ieiunium*, Sylvester *ibi*, *quæst.* 9. & alij apud Sanchez, si non fiant ex officio, aut obedientia, vel ob communem vtilitatem. ¶ Sed probabiliùs affirmant Villalobos *tractat.* 23. *difficult.* 4. *num.* 15. 16. & Sanchez *in Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 17. *num.* 2. referens Gabriel *in* 4. *distinct.* 16. *quæst.* 3. *art.* 1. Armilla & Palacios. Et videtur esse Div. Thomæ, qui in 4. dist. 15. quæst. 3. art. 1. quæstiunc. 2. ad 3. sic ait: *Si enim sit tanta abstinentia, quod homo*

homo ab operibus vtilioribus impediatur, quamvis ad ea de necessitate non teneatur, indiscretum est ieiunium, & si non sit illicitum: Ergo voluntaria opera charitatis licitè quis exequi valet, etsi ob id ieiunare non possit. Perpende rationem pro communi assertio allatam.

Excusantur à ieiunio infirmis assistentes, & peregrinantes ad loca sancta.

143 Vnde excusantur (*primò*) à ieiunio, qui pluribus infirmis inserviunt in hospitalibus, & Monasterijs: quia hæc non parum laborem secum afferunt. Ita Palaus *tom. 7. tract. 1. disp. 3. punct. 2. §. 5. num. 11.* Bonacina *de Præcept. Eccles. disp. vlt. quæst. 1. punct. vltim. num. 13.* Ledesma *2. part. tract. 27. cap. 2. dub. 3. post 5. concl. vers. La tercera causa*: Et Paschaligus *decis. 339.* qui cum Ledesma de eo, qui per totam noctem infirmo assistit, idem dicit: quia talis assistentia ratione vigiliæ, & privationis somni magnam debilitatem causat, itaut summo cum labore die sequenti ieiunetur. ¶ Solvere etiam possunt ieiunium infirmarij consolandi infirmi causa, aut eum ad comedendum provocandi: quia magis vrget charitas quàm abstinentia. Trullench *n. 17.* Sed ad hoc raro erit necessarium tantum cibi sumere, vt opus sit ieiunium frangere.

Deobligantur à ieiunio peregrini.

144 Excusantur (*secundò*) à ieiunio voluntarij peregrini, quando commodè ieiunare non valent, nec peregrinatio differri potest, ne amittat socios itineris; & aliàs perigrinatio est animæ valde vtilis, v. gr. quia est ad Ecclesiam, vbi plures conceduntur indulgentiæ. Et rationem tradit Angelicus Doctor 2. 2. quæst. 147. art. 4. ad 3. his verbis: *Non videtur fuisse intentio Ecclesiæ statuentis ieiunia, vt per hoc impediret alias pias, & magis necessarias causas*: sed peregrinatio cum his circunstantijs est maius animæ bonum, quàm ieiunium: ergo quando commodè servari nequit, ab eo liberat. D. Thomam sequuntur Metina *Cod. de Ieiunio, quæst. de His, qui ad ieiunia non tenentur, §. Secunda causa*, Sylvest. verb. *Ieiunium, quæst. 9.* Abul. *q. 140. in cap. 6. Matth.* Navarrus *cap. 21. num. 17.* Caiet. verb. *Ieiun.* Sanchez *in Consil. lib. 5. cap. 1. dub. 11. n. 4. & 5.* Palaus *tom. 7. tr. 1. disp. 3. punct. 2. §. 5. n. 11. & tom. 1. tr. 3. disput. 1. num. 1. & 4.* Layman *lib. 4. tract. 8. cap. 3. n. 5.* Villalob. *tract. 23. diffic. 4. n. 16.* Sanctius *in Select. disp. 54. n. 21.* & Diana *p. 1. tract. 9. resolut. 46.*

Iuxta aliquos à ieiunio non excusantur se publice in feria, in Cœna Domini flagellantes.

145 Sed hìc rogabis: An sumentes disciplinam publicam in feria quinta maioris hebdomadæ licitè agant, etsi à ieiunio excusentur? ¶ Negant Palacios *in 4. dist. 15. disp. 8. pagin. 119. in medio*, & alius doctus recentior, vt testatur Sanchez; & apud Pasqualigum, & Quintana-Dueñas, Fernandez *part. 2. Exam. cap. 8. §. 2. num. 12.* & Trullench *num. 15. cit.* (sed hic Doctor solùm loquitur, quando flagellantur in fraudem ieiunij.) Probatur ergo (*primò*) opinio dicta: Quia publica flagellatio non est introducta, vt ieiunium solvat; nec requiritur, vt sit excessiva, multum effundens sanguinem, sed quòd sit temperata: nam hoc modo consuetudini, & Ecclesiæ fini fit satis: ergo excessiva flagellatio, quæ solutionem ieiunij exigat, est abusus. ¶ *Secundò*: Quia melior est obedientia quàm victima: ergo melius est ieiunare ex præcepto, quàm ex libito se flagellare.

Probabilius est oppositū.

146 Probabiliùs tamen affirmant alij, docendo, hanc flagellationem esse licitam, & quando cum ieiunio compati nequit, ab eo excusare. Et ratio est: quia flagellatio publica, modo quo fit in Hispania, est actus pietatis, pœnitentiæ, & religionis: cùm sit contritionis peccatorum manifestatio, afflictio corporis, sacræ passionis Christi cultus, & imitatio, proximorum ædificatio, & doctrina, hæreticorum confusio, fidei Christianæ protestatio, & culparum satisfactio: ergo perfectioris virtutis actus est quàm ieiunium: ergo indiscretum esset ieiunium, vt vidimus ex D. Thoma, si ab his vtilioribus operibus impediret fideles. ¶ *Deindè*: Ieiunium institutum ab Ecclesia est ad corpora castiganda, & passiones rebelles mortificandas, & compescendas, vt mens in Deum elevetur; sed vnica tantùm flagellatione publica plus maceratur corpus, & passiones mortificantur, & consequenter mens in Deum elevatur, quàm pluribus ieiunijs, vt constat: ergo hæc omitti valent, quando ob publicam macerationem servari non possunt. Et per hæc patet ad argumenta. ¶ Ad primum ergo dicitur, quòd flagellatio, modo quo introducta est, non est temperata, sicut Religiosi se flagellare solent, sed satis rigida copiosum profundens sanguinem: ergo si vnica venæ scisio à ieiunio solvit, quantò magis tanta sanguinis emissio. ¶ Ad secundum, negatur, adesse tunc præceptum ieiunij impediens flagellationem: Cùm ea sit opus perfectioris virtutis; sicut nec etiam obligat, quando adest opus charitatis incompossibile cum ieiunio. Nostram sententiam tenent Sanchez *in Consil. lib. 5. cap. 1. dub. 12.* Sanctius *in Select. disp. 54. num. 2.* Trullench *n. 15.* Palaus *tom. 1. tr. 3. disp. 1. punct. 21. n. 4.* Fillincius *tr. 28. part. 2. cap. 6. num. 123.* Quintana-Dueñas *tr. 4. ad 4. Eccles. præcept. singul. 9. & 10.* Pasqualigus *decis. 340.* & alij. ¶ Nota, quòd idem dicendum est, & propter idem motivum, de alijs flagellationibus in processionibus publicis fieri solitis, ad impetrandam pluviam, & pacem, pestemque sedandam. Ita Quintana-Dueñas num. 8. & similiter loquitur singul. 11. num. 1. de his, qui in his processionibus cruces nimis graves gestant, qui ferreis catenis, & funibus circundati, aut brachijs super ensem, aut lignis extensis procedunt. Sed hæc non ita in vsu sunt sicut publica flagellatio.

147 Excusantur (*tertiò*) ab obligatione ieiunij, qui enixè operibus spiritualibus pietatis, & misericordiæ vacant, alios instruendo, & edocendo. Et ratio est: quia si labor magnus corporalis à ieiunio excusat, quia debilitat vires; quantò magis excusabit labor ingenij, & studij, qui, dum continuus est, salutem penitùs destruit? Cùm enim studium nobiliores spiritus consummat, naturalis calor minuitur; vnde cibus concoqui nequit, humores concrescunt, fluxus capitis generantur, & somnus fugit; quare breviter actum est de salute. Contrarium tamen accidit in agricolis, & officialibus: quia labore fiunt viribus robusti, coloreque vivido rubescentes, & integra valetudine longam ducunt vitam: ergo evidens signum est, quòd est maior labor ingenij, & spiritualis, quàm labor corporalis omnium mechanicarum artium. ¶ Vnde excusantur à ieiunio Lectores, & Cathedratici Theologiæ, & aliarum scientiarum, quando ad lectiones discipulis dictandas magno indigent studio, &

Excusantur, qui magnum studij, & ingenij laborem patiuntur.

& improbo labore; secus verò quando dictant lectiones prius iam diù ordinatas, aut sępius repetitas; quia tunc levis certè est eorum labor. Ita Navarrus *cap.* 21. *num.* 16. Villalobos *tr.* 23. *diffic.* 4. *num.* 15. Caietan. 2.2. *quæst.* 147. *art.* 13. §. *Ad hoc dicitur*, Toletus *lib.* 6. *Sum. cap.* 4. *n.* 4. Azor 1. *p. lib.* 7. *cap.* 29. *q.* 1. Sanctius *in Select. disp.* 54. *n.* 17. Lesius *libr.* 4. *cap.* 2. *dub.* 6. *num.* 43. Fagundez *de* 4. *Eccles. præcept. cap.* 8. *n.* 19. Diana 1. *part. tr.* 9. *resolut.* 10 Pasqualigus *decis.* 327. & alij.

Excusantur Oppositores ad cathedras, non verò cõclusionibus publicis pręsidentes, nec grammaticæ Magistri.

148 Vnde potiori titulo (*quartò*) excusantur à ieiunio, qui lectionem oppositionis cum viginti quatuor horarum termino ad cathedram facit, & dictat: quia toto hoc tempore ingens est studij labor, & continuus in speculando conatus, magnaque spirituum consumptio, itaut satis vires debilitentur, vt continuò audivimus, oculisque perspicimus in Oppositoribus ad cathedras in hac Salmantinâ Universitate. Ita Pasqualigus *decis.* 330. & qui Concionatores excusant, idem sentire debent. ¶ Aliqui etiam ab obligatione ieiunij excusant Lectores, die quo publicis conclusionibus præsident, vbi alij Lectores arguunt. Sic Pasqualigus *decis.* 327. & Leander *quæst.* 117. ¶ Sed certè non video communiter, tunc adesse ita magnum laborem, vt cum ieiunio sit incompossibilis: Cùm priùs dictę conclusiones sæpius sint defensatæ, & probatæ. ¶ Nec similiter excusantur scholastici à ieiunio: quia eorum labor modicus est: &, vt ait Sanchez *in Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 13. *num.* 8. potius scholasticus indiget modico cibo. Videantur Trullench *dub.* 7. *num.* 9. Bonacina *num.* 12. Azor *cap.* 27. *quæst.* 8. idem docentes. ¶ Nec similiter excusantur Lectores grammaticæ, etsi quotidie quatuor lectiones legant: Quia eorum labor non est propriè ingenij, sed præcisè materialis, rationem de lectione ab scholasticis inquirendo, & aliqua circa eam ab eis sciscitando: quod certè non est ita ingens labor, sicut clamat Sanchez num. 7. dicendo, quòd etsi sint valde fortes & robusti, qui eam in Societate communiter docent, tamen ita intra paucos annos fatigantur, *vt vix possint vltra progredi ieiunando nec paucis diebus.* Et quod magis mirandum est, quòd excusando Lectores grammaticæ à ieiunio, Lectores Theologiæ, vtriusque Iuris, & Medicinæ non excuset: Nam certè studium vnius Theologiæ lectionis maior labor est, quàm plures grammaticæ. Et quidem, si verum fatendum est, ego à Patribus Societatis grammaticam Villagartiæ didici, vbi maiori diligentia pręcæteris orbis partibus edocetur; & nihilominus nunquam credidi, esse simile magisterium cum ieiunio incompossibile; nec à dictis Magistris tunc, nec posteà ab eisdem Pinciæ Philosophiam, & Theologiam audiendo, similem doctrinam didici; quinimò contrarium accepi. Vnde miror, tantum Doctorem prędicta sine vllo scrupulo, & limitatione tradere. Crediderim tamen temporibus Sanchez studio grammaticæ maiori cum labore, & intensione Patres Societatis, quàm nunc incumbere; & ideo talia protulisse, sicut & profert Palaus *tom.* 7. *tract.* 11. *disput.* 3. *punct.* 3. §. 5. *num.* 11.

Prædicatores qualiter à ieiunio liberentur.

149 Excusantur (*quintò*) à ieiunio Prædicatores, die quo concionantur, si ter, aut quater in hebdomada concionentur. Nam cuilibet patet, actionem toties concionandi esse valde laboriosam, tum ob vehementem animi attentionem, corporisque agitationem, tum & maximè ob studium ad id necessarium. Sic Toletus *lib.* 6. *cap.* 4. *num.* 4. Navarrus *cap.* 21. *num.* 16. Caietanus 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 3. Trullench *dub.* 8. *citat. num.* 15. N. Antonius à Spiritu Sancto *in Direct. Regul. part.* 2. *tract.* 2. *disp.* 2. *num.* 146. Villalobos *tract.* 23. *diffic.* 3. *num.* 15. & alij communiter apud Paschaligum *decis.* 326. qui excusant absolutè Prædicatores, quando commodè ieiunare non valent; & certè in casu quæstionis commodè non valent. Insuper Leand *quæst.* 112. Pasqualigus *decis. citata*, & alij, cum Sanch. *lib.* 5. *Consil. cap.* 1. *dub.* 13. *num.* 6. qui eos excusat à ieiunio per totam quadragesimam, si ter, aut quater per hebdomadam prędicent, maximè si cum fervore concionentur. Similiter eum, qui per annum frequenter concionatur, in vigilia concionis, & in ipso die à ieiunio excusat. Et rationem sic tradit: *Quia hoc videtur requisitum ad robur necessarium ad benè, & fructuosè concionandum: quia (vt viri docti dicunt) qui debet officium exercere, non tantùm debet attendere, an possit in hac quadragesima, vel in hoc die simul ieiunare, & prædicare, sed etiam, vt conserventur vires, & posit plures dies, & quadragesimas prædicare. Sic docti Iuniores.* Hucusque Sanchez, cui adhærent Henriquez *in Sum. sect.* 16. *quæst.* 30. Trullench *num.* 15. Paschalig. *decis.* 326. *n.* 6. ¶ Sed in hac materia prudentis iudicio standum est, an commodè possit ieiunare eo die, quo prædicat, & antecedenti: si enim ob continuum studium, fervoremque concionis stomachi (v.g.) debilitatem notabilem patiatur, ab eius obligatione eximitur. Et ad scrupulos tollendos, superiorem adeat, vt in ieiunio dispenset; sufficiens enim ad hoc adest causa, vt ait Sanchez *num.* 8. Crediderim eos, qui plures sermones prędicant, v. g. feria quinta, & sexta maioris hebdomadæ, esse excusatos à ieiunio; ingens enim tunc adest in eis labor, quem pauci, vel nullus sufferre valet, quin plures refectiones sumat. ¶ Scio, hucusque dicta ab aliquibus concedi tantùm Prædicatori concionanti ex officio, obedientia, seu voto, non verò ob lucrum principaliter. Sed hęc differentia, in ordine vt à ieiunio excusentur, de materiali est; cùm, ex quocunque motivo fiat, idem sit labor. Ita Filliucius *tr.* 27. *p.* 2. *cap.* 6. *num.* 124. Lesius *lib.* 4. *cap.* 1. *dub.* 6. *num.* 44. Bonacina *punct. vltim. cit. num.* 13. Diana 1. *p. tract.* 9. *resol.* 11. Paschaligus *decis.* 326. Sanch. *num.* 3. & alij suprà relati, qui Prædicatores, præscindendo à motivo concionandi, à ieiunio excusant.

Confessarij raro à ieiunio deobligantur.

150 Confessarij verò raro excusari debent à ieiunio: quia eorum labor communiter cum eo incompossibilis non est. Cæterùm qui ferè per totum diem frequenter confessiones excipiunt, etsi ieiunium observare non possint, non sunt à confessonario retrahendi. Tum quia magis obligat charitatis præceptum quàm ieiunij. Tùm ob dicta numer. 142. Ita Sanchez in Consil. lib. 5. cap. 1. dub. 13. numer. 11. vbi ait, quòd in dubio, ad tollendum omnem scrupulum, dispenset Superior. Bonacina *de Eccles. præcept. lib.* 1. *capit.* 8. *numer.* 19. Palaus

laus *tom.7.tr.1.disp.3.punct.2.§.5.n.11.* Paschalig. *decis.*331. & alij.

Aliquando excusantur à ieiunio Cantores.

151 Excusantur (*sextò*) ab obligatione ieiunij cantores, quando adest periculum amissionis vocis. Tùm quia, cùm hæc ad Deo laudes decantandas conducat, respicit religionis virtutem, quæ potior est abstinentia. ¶ *Tum etiam*: Quia non parum detrimentum ad vitam decendenter sustentandum aliàs paterentur. Ita Trullench *tr.* 27.*part.*2.*n.*124. Sanctius *in Select.disp.*54.*n.*18. Paschaligus *decis.*338. Qui tamen ait, rarò ob ieiunium vocem amitti: cùm cibo mediocri potius conservetur.

Ob receptionem hospitũ licitè ieiuniũ nequit solvi.

152 Non tamen excusatur à dicta ieiunij lege ob hospitem, etiam si Princeps sit, casu advenientem is, qui prius collationem sumpserat. Quia ad hoc cogi nequit nec pietas, nec charitas: Cùm necessitati hospitis satisfieri possit sine fractione ieiunij, & cum maiori exemplo. Et licèt Azor *lib.* 7.*cap.* 29. aliqua exempla ex antiquis Patribus in contrarium ex Niceforo, & Gersone afferat: Tamen, vt ipse ait, dicta ieiunia non erant necessaria ex præcepto, sed voluntaria aut ex consilio. Sic Fagundez *de* 4.*Eccles.præcept.lib.* 1.*cap.* 10.*num.*12. Silem 2.2. *quæst.*147.*art.*4. Leander *quæst.* 151. & Trullench *in Decal. lib.* 3.*cap.* 2.*dub.*7.*num.*16.

Quid dicendum de eo, qui ex intentione ponit media incompatibilia cum ieiunio.

153 Hic solent Doctores inquirere: An si quis animo non ieiunandi ponit media licita, vel illicita cum ieiunio incompatibilia, v.g. sumit potionem, qua infirmus fiat, ex fine vt à ieiunio excusetur, tunc peccet contra ieiunij legem in illo pravo animo, & ieiuniorum omissionibus? De hoc egimus in hoc Cursu tom. 3. tract. 11. cap. 3. à num.163. & negativam partem ibi tenuimus cum NN. Salmant. Scholasticis *tom.*4.*tr.* 13. *disp.* 5. *dub.*6.*à num.*103. & alijs Doctoribus, & insuper eam tenent Medina *in Summ.lib.*1.*cap.* 14. §. 10. Petrus Ledesma *in Sum.tr.*27. *cap.* 2. *in fine, diffic.*5. vers. *Digo lo segundo*, Llamas 3. *p. Method. cap.*5.§.21. Diana 1.*part. tr.*9.*resol.*40. Paschaligus *decis.* 320. Igitur, quia huius resolutionis motiva, locis ex vtroque Cursu Salmanticensi relatis, videri possunt cum solutione argumentorum pro contraria sententia militantium, ideo ab eis proponendis abstinemus; & ex Salmantic. num. 105. hic tantùm hanc regulam pro hac, & alijs materijs transcribimus: *Vbi causa impediens alicuius legis adimpletionem extrahit omittentem ab ipsa lege, sive talis causa aliàs peccaminosa sit, sive non, & sive hac, sive illa intentione apponatur, sequentes omissiones, etsi sint prævisæ, aut intentæ, non imputabuntur vt peccata, nec in causa, nec in seipsis: Vbi verò prædicta causa omittentem non extrahit à legis obligatione, & voluntariè apposita est, omissiones sequentes in ea prævisæ, vel prævideri debitæ omnes imputabuntur, & sunt formaliter peccata, tam in causa, quàm in seipsis.*

§. IV.

Quomodò dispensatio à ieiunio deobliget? Vbi de privilegijs Regularium circa hanc materiam.

S. Pontifex, & Episcopi possunt cum fidelibus in ieiunijs dispensare.

154 Vltima causa fideles à ieiunij lege eximens est dispensatio: & de hac latè disserendum erat, nisi in tom.3.tract.1.cap. 5. actum nobis esset: vnde solùm ibi desiderata hic declarabimus. Sed priùs ex doctrina tradita loco allegato num.1. supponendum est, quòd dispensatio communiter sic ab omnibus definitur: *Iuris alicuius relaxatio ab habente legitimam potestatem facta.* ¶ Secundò supponendum est, posse summum Pontificem pro tota ecclesia, & Episcopum pro suo episcopatu in ieiunijs cum fidelibus dispensare. Ratio primæ partis est: quia quilibet potest in lege à se lata dispensare; sed ieiunij lex lata est à summo Pontifice: ergo &c. Secunda pars etiam constat: Nam in casibus communiter occurrentibus recta regiminis ratio exigit, vt inferior in Superioris lege ex tacita ipsius licentia possit dispensare; sed ieiunij, & carnium abstinentia, sicut & festorum observatio, est de communiter occurrentibus: ergo &c. Ita docent Caietanus 2.2. *quæst.*147.*art.*4.*dub.*1. Navarrus *cap.* 21.*n.*21. Azor *tom.* 1.*lib.*7.*cap.* 29. *quæst.*2. Sanchez *lib.*5.*Consil. cap.* 1.*dub.* 5.*num.* 4.& 16. plurimos referens Trullench *lib.*3. *Decal.cap.*2.*dub.*7.*num.* 18. Bonacina *de Præcept. Eccles. disp. vltima, quæst.* 1.*punct. vltim. numer.* 18. Fagundez *de quarto Eccles.præcept.lib.*1.*cap.* 9.*num.* 1. Paschaligus *decis.*379. & 384. & nos docuimus tract. 11. capit. 5. punct. 4. num.30. & 38.

Qualiter Parochus possit in ieiunio dispensare cum suis oribus.

155 Difficultas verò est: An Parochus ex iusta causa possit cum suis subditis in ieiunio dispensare? ¶ Negant Angelus verb. *Ieiunium, num.* 20. Tabiena *num.* 15. Quia Parochus solùm habet iurisdictionem in subditos quoad forum internum; sed dispensatio ieiunij ad forum externum attinet: ergo nequit in eo dispensare. ¶ Sed communis sententia est affirmativa, docens, ex consuetudine id licitè posse facere. Et ratio est: quia, vt constat ex cap. *Contingat, de Foro competenti*, cap. *Duo simul, de offic. Ord.* & alijs textibus, quos ibi glossa congerit, consuetudo iurisdictionem dat; sed consuetudo obtinuit, scientibus, & consentientibus Episcopis, quòd Parochus cum suis subditis in ieiunio dispenset: ergo licèt ex vi sui muneris Parochus iurisdictionem in foro externo non habeat; tamen ex consuetudine id licitè facit; non solùm quando non est facilis aditus ad Episcopum, vt docent Navarrus *cap.* 21. *Summ, num.* 21. Lopez 2.*part. Instruct. cap.* 109. Azor *lib.*7. *tom.* 1. *capit.* 29. *quæst.* 3. Ledesma *tr.* 27.*cap.*2.*conclus.* 5. *dub.* 3. & alij; verùm etiam quando facilè inveniri potest, quia est in eadem Civitate, aut est in præsentia Parochi, vt tenent Innoc. *de Observat.* 5. *de Ieiun. capit.* 1.*numer.*2. Andræas *ibi numer.*3. & alij Canonistæ, & Theologi, Divus Thomas *in* 4.*distinct.* 15. *quæst.* 3. *art.* 2.

quæ-

questiunc. 4. *ad* 3. Caietanus 2. 2. *quaest.* 147. *art.* 4. *dub.* 1. Sylvester verb. *Ieiunium, quaest.* 7. *dict.* 4. Suarez *lib.* 6. *de Legibus, cap.* 14. Sanchez *de Matrim. lib.* 8. *disp.* 9. *num.* 27. & *in Consil. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 5. *num.* 18. Sanctius *in Select. disp.* 54. *num.* 36. Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 2. *dub.* 7. *num.* 18. & alij. ¶ Quam doctrinam optimè extendunt Sanchez *in Consil. loc. cit.* & Palacios *in* 4. *distinct.* 15. *disp.* 8. *num.* 119. Sanctius, & Paschaligus *decis.* 587. ad vicarium Parochi, cùm exerceat alios actus parochiales iurisdictionem exigentes. ¶ Negant tamen eam Azor, Sanchez, & Palaus, Trullench, & alij Confessario, & Medico: Quia prædicti valent quidem declarare, an sit causa, vel non, ad non ieiunandum; at nulla consuetudo legitima eis potestatem ad dispensandum in ieiunijs hucusque concessit.

Qui Prelati possint cum Religiosis in ieiunijs dispensare? Et an Abbatissæ cum Monialibus?

156 Deinde rogabis: An, iusta interveniente causa, possint Prælati Regulares dispensare cum suis subditis in ieiunijs? ¶ Respondetur affirmative: Tùm quia sunt veri eorum Prælati iurisdictionem ordinariam spiritualem in subditos habentes. Tum quia aliàs non possent in necessarijs proprijs subditis providere. Sic Caietanus, Navarrus, & Sanchez suprà citati, Villalobos *tract.* 23. *difficult.* 4. *num.* 21. Rodriguez *in Compend. QQ. Regul. resol.* 75. Tamburin. *de Iur. Abb. tom.* 2. *disp.* 12. *quaest.* 1. *num.* 1. Bordonus *in Consil. Regul. resol.* 18. *num.* 7. & alij communiter. Vnde tract. 11. suprà allegato, cap. 5. punct. 5. num. 55. & tom. 4. tract. 18. cap. 4. punct. 1. §. 5. à num. 30. ad 37. diximus, quòd quidquid potest Episcopus respectu suorum subditorum, possunt etiam Prælati Regulares respectu Religiosorum, quando in eis ordinariam iurisdictionem habent. Hi autem sunt Generales respectu totius Religionis, Provinciales in sua Provincia, Priores, Guardiani, Rectores &c. in suo Conventu, & eorum Vicarij in absentia Superioris, qui omnes possunt dispensare cum suis subditis in ieiunijs, & carnium abstinentia ab Ecclesia præceptis, & consequenter in regulæ ieiunijs, nisi aliàs per eam fuerit prohibitum. Et præter ibi allegatos id docent Sanchez *in Consil. dub.* 5. *cit. num.* 26. Azor *lib.* 7. *cap.* 29. *quaest.* 6. Fagundez *de quarto Eccles. praecept. lib.* 1. *capit.* 9. *num.* 5. & alij suprà relati. ¶ Nota tamen, *primò*, quòd licèt Abbatissæ, seu Priorissæ non possint cum Monialibus propriè dispensare in ieiunio; cùm incapaces sunt iurisdictionis spiritualis, vt diximus tom. 2. tractat. 10. cap. 1. num. 49. possunt tamen declarare, quando Moniales teneantur, vel non ad ieiunium; vel habeant saltem causam dispensationis; & tunc Superior, vel Religio est quæ, tali declaratione supposita, dispensat: Aliàs non provideretur in necessarijs Monialibus. Ita N. Lezana verb. *Abbatissa, n.* 14. Sanct. *in Select. disp.* 54. *n.* 37. Portel *in Dub. Regularib.* verb. *Abbatissa*, Pasqualig. *decis.* 391. & N. Antonius *in Direct. Regul. p.* 2. *tract.* 2. *disp.* 1. *num.* 257. citaturque ab eis pro hoc dicendi modo quædam concessio Pauli III. pro Abbatissa Monialium Sanctæ Claræ apud Rodriguez *in Collect. Bull.* ¶ Nota *secundò*, quòd eo modo, quo Prælati possunt cum subditis dispensare in ieiunio, possunt etiam in abstinentia à carnibus, & hora refectioni destinata; cùm de vtrisque eadem sit ratio. Quid possint circa familiares; diximus tom. 3. tract. 11. cap. 5. punct. 5. num. 57. ¶ Nota *tertiò*, quòd in his, quibus Prælati cum subditis dispensare possunt, possunt etiam dispensare secum: Quia hæc est iurisdictio voluntaria, quæ in seipsum exerceri potest. Videantur dicta loco citato, num. 60. & tract. 17. cap. 3. num 79.

Prælati, dum ab eis etiam cū causa dubia petitur dispensatio, debent cum subditis in ieiunijs dispensare.

157 Qualis autem causa requiratur ad licitam, & validam dispensationem, diximus tract. 11. cap. citato, punct. 6. Videantur ibi dicta. Hìc verò notandum est, cum Caietano 2. 2. *q.* 147. *art.* 4. Navarro *cap.* 21. *num.* 22. Sanchez *dub.* 5. *allegato, num* 26. & alijs, quòd imprudenter agunt Prælati, qui quando subditi in dubio causæ sufficientis petunt ab ipsis dispensationem, v. g. ad cœnandum in die ieiunij, aut horam prandij anteponendam, id suæ conscientiæ relinquunt: Quia subditi secum in dubijs dispensare nequeunt, sed hoc est proprium Prælatorum: qui tuta conscientia possunt, si causa est dubia, cum eis dispensare; si verò non est omnino sufficiens, partim dispensare, & partim in aliud pium opus commutare: quapropter compati debent subditis, & dispensando à suis scrupulis liberare. Hæc communiter tenent Doctores. Videantur dicta tract. 11. cap. 5. punct. 4. num. 46.

Quid dicendum ex privilegio Sixti IV. dum dubia est causa ad non ieiunandum?

158 Sed si sequamur doctrinam Cruz *lib.* 1. *cap.* 6. *dub.* 22. *concl.* 2. N. Antonij à Spiritu Sancto *in Direct. Regul. part.* 1. *tract.* 2. *disp.* 2. *sect.* 3. *num.* 143. Pasqualig. *de Ieiunio, decis.* 401. *num.* 3. & apud ipsum Rodriguez, dicendum est, quòd stante causa dubia, an Religiosus ob infirmitatem, aut debilitatem teneatur ad ieiunium, tunc non obligatur petere dispensationem à Superiore, sed ipse per seipsum licitè potest ieiunium frangere. Et ratio est: quia Sixtus IV. vt testatur Rodriguez in Bullario, fol. 237. concessit, quòd Regulares, quando bono modo ob infirmitatem, aut debilitatem ieiunare non possunt, non tenentur ieiunare; sed hoc privilegium concedit prædicta per modum dispensationis, quando opus est dispensatione, quod accidit, dum dubia est causa: ergo, cùm in præsenti dubia sit causa, S. Pontifex ex vi dictæ concessionis dispensat in ieiunio: ergo necesse non est recurrere ad Prælatum, vt cum subditis tunc dispenset. ¶ Nota verò hìc, quòd licèt dictum privilegium fuerit concessum vivæ vocis oraculo, tamen iam est per bullam confirmatum. Tum quia expeditum fuit ante Sixtum V. & huiusmodi vivæ vocis oracula non sunt revocata, vt diximus, pluribus relatis, tom. 4. tract. 18. cap. 2. punct. 6. num. 61. Tùm etiam: quia nemini præiudicat, & ideo sublatum non est per revocationem oraculorum factam à Gregorio XV. & Vrbano VIII. vt probat Bordonius *tom.* 2. *p.* 1. *resol.* 31. *q.* 3.

Privilegia circa ieiunia concessa Prædicatoribus, & Religiosis itinerantibus.

159 Aliud privilegium vivæ vocis oraculo, sed iam per bullam confirmatum, concessit Leo X. vt testatur Rodriguez *tom.* 2. *quaest.* 101. *articul.* 3. in quo tribuit facultatem Religiosis itinerantibus, vt ieiunium vnius diei, sive ex præcepto Ecclesiæ, aut regulæ, possint in alium diem transferre. Id docent etiam Bordonius *tom.* 3. *resolut.* 18. *numer.* 7. Paschaligus *decis.* 416. *numer.* 3. & Cruz *libr.* 1. *cap.* 6. *dub.* 22. *conclus.* 4. quos referunt, & sequuntur N. Antonius *loco citato*, *numer.* 144. Leander *tract.* 5. *disput.* 10. *quaest.* 44. & alij apud ip-

ipsum. Similiter idem Pontifex concessit Prædicatoribus, quando eo die, quo prædicant, possunt commodè ieiunare, vt valeant anticipare, vel retardare horam refectionis, aut collationis serotinæ. Sic testantur Cruz *lib. 2. cap. 6. dub. 22. concl. 4.* & Paschaligus *de Ieiunio, decis. 416. n. 2.* Qui addit, idem privilegium concessisse Sixtum IV. Religiosis itinerantibus.

Quando Episcopus potest ieiunia Ecclesiæ in alium diem transferre.

160 Advertendum hic est ex dictis punct. 5. num. 94. quòd ex decret. S. Rit. Congreg. ieiunium vigiliæ S. Mathiæ, etsi in carnisprivio venerit, obseruari debet: Vnde Episcopi illud iam transferre non possunt in alium diem, sicut docuit Paschaligus *decis. 180. num. 2.* Et licet decretum videatur tantùm pro anno 1694. expeditum; tamen cùm eadem ratio in alijs annis vrgeat, & aliàs doctrinale sit, ad reliquos annos extendi debet. Videatur Leander *tract. 5. disp. 10. quæst. 42.* ¶ Circa ieiunia in vigilijs Sanctorum, quando incidunt in aliquo magno festo, aut in die Patroni civitatis, Dicendum est, posse Episcopum in antecedentem diem ea transferri, & facere quòd in illo die carnes comedantur. Tùm quia hoc consonat Iuris Canonici dispositioni, in cap. *Consil. de Observatione ieiun.* vbi decernitur, quòd si vigilia venerit in Dominica, ieiunetur in sabbatho: Tùm etiam, quia sic pluribus in locis practicatur: Nam in Gallia, quia festum Sancti Quintini solemniter celebratur, & occurrit in vigilia omnium Sanctorum, hoc ieiunium transfertur in præcedentem diem, vt refert Sylvester verb. *Ieiunium, quæst. 7.* Similiter in Civitate Pampilonensi regni Navarræ vigilia S. Andreæ Apostoli non ieiunatur; sed in antecedentem diem transfertur; quia eo die occurrit festum S. Saturnini dictæ civitatis Patroni, quod solemnissime celebratur: ergo in similibus casibus possunt Episcopi ieiunia transferre. Ita Caietanus *in Sum.* verb. *Ieiunium, cap. 3.* Armill. *num. 6.* Tabiena *quæst. 12.* Palacios *in 4. dist. 15. disp. 8. in fine*, & Sylvest. *loco citato* referens Panormitanum; Sanchez *lib. 5. Consil. cap. 1. dub. 5. num. 27.* Trullench *lib. 3. Decal. cap. 2. dub. 5. num. 19.* Paschaligus *decis. 179.* & alij. Et addit Caietanus, approbatque Sanchez, quòd tunc debent Regulares se conformari in tali ieiunio cum populo. ¶ Nota tamen cum relatis Doctoribus, quòd licèt vigiliarum ieiunia possint in casu posito in alium diem transferri; non tamen ieiunia quatuor temporum, etsi in magno festo occurrant: Quia Ecclesia licet quoad vigilias id concesserit, non tamen quoad quatuor temporum ieiunia; cùm communiter dicta ieiunia incidant in die S. Matthæi, & nihilominus Ecclesia præcipit, vt omnis populus Christianus eo die ieiunet.

Possunt Prælati ob causã generalem cũ populo, aut Communitate dispensare.

161 Rogabis denique: An possit aliquando Episcopus, vel Prælatus dispensare in obligatione ieiunij cum toto populo, aut Communitate? ¶ Respondetur affirmativè, si sit aliqua iusta causa vrgens, & generalis, v.g. si adsit pestis, famis, bellum &c. aut simile quid. Et ratio est: quia, existente particulari, & iusta causa, possunt Prælati cum particulari dispensare; vel si non videtur causa totaliter sufficiens, partim dispensare, partim commutare valent: ergo, existenti causâ iusta generali & communi, possunt cum populo, & Communitate dispensare; consequenter si non adest causa totaliter sufficiens respectu totius Communitatis, aut populi, partim poterunt dispensare, & partim commutare. Ita Sanchez *lib. 5. Consil. cap. 1. dub. 6. n. 4.* Layman *lib. 4. tract. 8. cap. 3. n. 8.* Paschalig. *decis. 340.* & Palacios *in 4. dist. 15. disp. 8. post 4. conclus.* ¶ Observandum est. Vbi affirmat, quòd eo anno, quod hæc scribebat, fuit cum Lusitanis dispensatum, vt in quadragesima carnibus vescerentur. *Vid. tom. 3. tr. 11. cap. 3. n. 56*

CAPUT III.

De Decimis, Primitijs, & Oblationibus.

Latam provinciam ad disputandum hoc caput nobis offerebat; at quia de Decimis, in quibus sunt præcipuæ difficultates, iam in tom. 4. tr. 18. cap. 3. punct. 2. *per totum* sufficientem notitiam dedimus, ideò breviter illud absolvemus, & tantùm alibi dicta paucis complectimur. At, quia in hoc Cursu nil de Primitijs, & Oblationibus hucusque actum est, hic de illis vt in proprio loco quæstiones scitu dignas movere, & decidere curabimus.

Caput hoc continet tria puncta.

Punct. I. De *Decimis.* numer. 1.
Punct. II. *De Primitijs.* num. 3.
Punct. III. *De Oblationibus.* numer. 7.

PUNCTUM I.

De Decimis.

1 Quintum, & vltimum Ecclesiæ præceptum est de solvendis Dei Ecclesiæ decimis, primitijs, & oblationibus. Cæterùm, quia de decimis sufficientem notitiam tract. 18. cap. 3. punct. 2. dedimus, superfluum est ea nunc inculcare. Ibi enim diximus n. 52. quòd nomine *Decimæ* nil aliud intelligitur, quàm decima pars fructuum Ecclesiæ ministris in eorum sustentationem applicata. ¶ Secundò: quòd hæc decima dividitur in *prædialem*, *personalem*, & *mixtam*. Prima dicitur, quæ ex fructibus prædiorum nascitur. Secunda, quæ ex fructibus personæ ortis oritur. Tertia denique, quæ ex prædiali, & personali dimanat. ¶ Tertiò num. 53. resolvimus, hanc decimæ solutionem esse ex iure divino, & naturali quoad obligationem ministros sustentandi; esse verò ex iure ecclesiastico quoad assignationem, vt videlicet sit decima pars, & non octava, aut sexta. Vnde intulimus, posse S. Pontificem aliquos à deci-

ma-

marum solutione eximere; & consequenter aliis ab hac obligatione consuetudine, aut præscriptione liberari.

2 Deinde à num. 56. ad 59. diximus, ex quibus fructibus tam ex Iure Communi, quàm consuetudine decimę solvendæ sunt. ¶ Prętereà à num. 59. ad 63. explicatum fuit, quæ personæ decimas solvere teneantur, & quas pœnas transgressores incurrant. ¶ Denique toto §. 2. & 3. declaravimus, qualiter Religiosi tàm ex Iure Communi, quàm ex alijs privilegijs à solvendis decimis sint exempti: Vnde ferè omnia, quæ circa hanc materiam disputari possunt, levi calamo ibi tetigimus. Quare quia, quæ desiderantur, facilè in Doctoribus ibi citatis inspici possunt, ab eis enucleandis retrahimur. Consulantur prætereà Azor 1. *part. lib. 7. à cap. 34. ad 38.* Leander à Sanctissimo *tract. 6.* & Barbosa *tom. 2. in Ius Can. tit. 30. de Decimis, à pag. 367. ad 406.* & *tom. 7. in Decretum Gratiani, 16. quæst. 1.* Raphaël de la Torre 2.2. *quæst.* 83. *per totam,* Suarez *tom. 1. de Religione, tract. 2. lib. 1. à cap. 9. ad 38. de Officio, & Potestate Parochi, part. 3. cap. 28.* qui latissime de hac materia disputant. Quapropter de Primitijs, & Oblationibus tantùm duobus sequentibus punctis disseremus.

PUNCTUM II.

De Primitijs.

Quid sint primitiæ; & quale in lege veteri erāt præceptæ?

3 PRimitię, sicut in præsenti de eis est sermo, sunt primi fructus terræ, quos Deo tanquam omnium bonorum largitori, & creatori offerimus. Vnde à decimis distinguntur; tùm quia decimę sunt decima pars fructus; tùm etiam, quia decimæ immediatè in ministrorum Ecclesiæ sustentationem conceduntur; primitiæ verò in gratiarum actionem Deo pro acceptis beneficijs persè primò offeruntur, estò per accidens posteà in ministrorum sustentationem cedant. Quòd verò in lege veteri fuerit præceptum solvendi primitias, patet ex illis verbis Deuteron. cap. 12. vers. 6. *Et offeretis in loco illo holocausta, & victimas vestras, decimas, & primitias manuum vestrarum.* Et cap. 26. *Tolles de cunctis frugibus tuis primitias.* Idemquè constat ex cap. 20. Exod. & cap. 23. & 26. & alibi sæpè, vbi Deus iubet, vt primitiæ ei offerantur: & cap. 3. Malachiæ conqueritur de Iudæis, eò quòd tunc primitias non solverent: ergo, vt clarè ex his deducitur, in veteri lege fuit pręceptum de solvendis primitijs. Vnde aliqui docent, oblationes Cain, & Abel fuisse primitias, quia erant de primogenitis, & optimis terræ frugibus. Et similiter plures gentes hanc consuetudinem observasse constat: Nam in Plinio *lib. 18. cap. 2.* & Alexandro ab Alexand. *Dier. Genial. lib. 5. cap. 18.* legimus, Romanos nihil de humi nascentibus gustasse, priusquàm Sacerdotes novarum frugum, ac vini primitias libassent: & Athenienses, cùm ex Ephebis excessissent, ad exemplum Thesei primitias crinum Apollini dare. Et ita aliàs multas nationes idem observasse, notat Tiraquellus in Præfatione *de Primogenitis*, à num. 69. Dicta docent Divus Thomas 2.2. *quæst. 86. art. 4.* Suarez *tom. 1. de Religione, lib. 1. cap. 8. num. 10.* Toleto 2.2. *quæst. 86. art. 4.* Lessius *de Iustitia, lib. 2. cap. 39. dub. 6.* Azor 1. *part. Instit. lib. 7. cap. 27.* Trullench *in Decal. cap. 3. dub. 12. num. 2.* Barbosa *de Iure Ecclesiast. tom. 2. lib. 3. cap. 25. num. 1.* Leander *tract. 6. disp. 19. quæst. 3.* Fagundez *de 5. Eccles. præcept. cap. 1. num. 1.* & alij apud relatos, qui communiter in hoc conveniunt.

An in Iure Canonico detur præceptū de primitijs?

4 Difficultas tamen est: An in lege nova detur præceptum ecclesiasticum obligans ad eas solvendas? ¶ Negant aliqui, quos supresso nomine refert Panormitanus in cap. *Decimam, de Decimis.* ¶ At verior est opposita sententia. Tùm quia, vt ait Gregorius VII. relatus in cap. *Decimas*, 16. quæst. 7. *Oportet autem congruentiùs nos decimas, & primitias, quas iure Sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere, quas fideles, Domino præcipiente, offerunt*: Ergo eodem modo, ac de decimis, datur pręceptum ecclesiasticum de primitijs. ¶ *Tum etiam*: Quia Div. Hieronymus in cap. 3. Malachiæ, relatus in cap. *Revertimini*, 16. quæst. 1. explicans verba Prophetæ ait: *Quia mihi non reddidistis decimas, & primitias, idcirco in fame, & penuria maledicti estis*: sed hæc maledictio Iudæis à Deo inferri nequiret, si ex præcepto ad decimas, & primitias non tenerentur; nec ab Ecclesia prædicta D. Hieronymi verba in dicto capit. ponerentur, nisi vellet fideles ad eas obligare, eo modo quo Iudæi in lege veteri obligabantur: ergo datur Ecclesiæ præceptum ad decimas, & primitias indistinctè obligans. Ita docent omnes Canonistæ in dicto capit. apud Azor *lib. 7. cap. 38. quæst. 2.* tenentque Suarez *tom. 1. de Religione, lib. 1. cap. 8. num. 14.* Villalobos *tom. 2. tract. 33. diffic. 5. num. 2.* Palaus *tom. 2. tract. 10. disp. vnica, punct. 16. num. 2.* Lessius *lib. 2. cap. 39. dubit. 6. num. 31.* Fagundez *lib. 4. de Primitijs, cap. 1. num. 2.* Trullench *lib. 3. Decalog. cap. 3. dub. 12. num. 3.* nec dissentit Barbosa *loco alleg. num. 6. & cap. 26. num. 13.* & alij apud relatos. Sed licèt hæc ita sint, tamen dictum præceptum ferè nullibi observatur, vt notant allegati Doctores. Cæterùm, vbi fuerit in vsu, sub mortali obligat, non solùm quoad quantitatem, sed etiam quoad personas, quibus primitię solvendæ sunt, & locum, vbi tribui, seu reponi debent, vt tenent Barbosa *capit. 25. num. 6.* Trullench *num. 4.* Palaus *num. 2.* & alij *locis suprà relatis.*

Quantitas in primitijs non est de præcepto.

5 Notandum verò est, quòd licèt Ezech. 45. designetur quantitas, quæ in primitijs solvi debebatur à Iudæis, his verbis vers. 13. *Hæ sunt primitiæ, quas tolletis: sextam partem Ephi de coro frumenti, & sextam partem Ephi de coro hordei: Mensura quoque olei, batus olei decima pars cori est; & decem bati corum faciunt, quia decem bati implent corum: & arietem vnum de grege ducentorum... Omnis populus tenebitur primitijs his.* Et similiter, licèt D. Hieronymus, relatus in cap. *Decimam, de Decimis*, asserat, quòd Iudæi, qui plurimùm de primitijs frugum solvebant, quadragesimam partem Sacerdotibus dabant; qui minimum, sexagesimam, & sic inter quadragesimam, & sexagesimam licebat offerre, quæcumque voluissent (Quare ex Iure Canonico sic etiam fieri debere, tenet Hostiensis in dict. cap. *Decimam*) At, vt ipse D. Hieronymus fatetur, hoc non erat definitio legis, aut iuris, sed

tan-

tantùm Magistrorum traditio. Quapropter quota primitiarum non est aliquo iure nunc sancita; sed consuetudini loci standum est. Et si hæc non constat, ad vicinarum Ecclesiarum consuetudines recurrendum. Quę vltrà si variæ sunt (ait Torre *num.6.*) mitior potest eligi; vt colligitur ex lege 3. *ff. de Legat.* vel saltem illa, quæ magis ad mediocritatem tendit. Videantur Auctores suprà allegati, & Abulens. in cap. 23. Matth. quęst. 220. Fagundez *num.4.* Azor *quæst.4.* Lessius *lib.2.cap.39. dub.6.* Trullench *dub.12. n.4.* Palaus *punct.16.num.2.* & alij.

Qualiter, & ex quibus rebus primitiæ solvendæ sūt.

6 Notandum deinde est (contra Azor *quæst.* 3.) quòd licèt à Parocho primitiæ non petantur, tenentur eas solvere fideles, vbi adest consuetudo eas solvendi. Et ratio est: Quia iura relata eodem modo loquuntur de primitijs, ac de decimis; sed decimas tenentur fideles solvere, etsi non petantur: tum quia clarè colligitur ex cap. *Cùm homines, de Decimis*: tum quia, etsi non petantur, quilibet tenetur reddere, quod suum non est: tum denique, quia sic tenent communiter Doctores apud Palaum *punct.* 8. *num.* 4. Trullench *cap.3. citato, dub.4. num.4.* & Barbosa in cap. *Cùm homines, num.8.* Ergo idem dicendum est de primitijs. ¶ Præterea notandum est, quòd licèt ex Iure Canonico Parochis primitię debeantur, vt ex pluribus Doctoribus, & ex Rota *decis.* 192. *&* 261. probat Barbosa *lib. 3. de Iure ecclesiast. cap.25. num.8. & 9.* quia sunt onus prædiale, non personale; & ideo solvi debent parochię, in qua prædia sunt: tamen maiori ex parte applicatæ sunt sacristijs, aut Ecclesiarum fabricis, vt ait Torre *quæst. 86. art. 4. in fine.* ¶ Vltimò notant Trullench *num. 5.* Fagundez *num. 6.* & Leander *tract.6.disp.9. quæst.15.* primitias solvi debere ex Iure Canonico ex omnibus istis fructibus, ex quibus debentur decimæ, nisi consuetudo sit in contrarium, cui omnino standum est; sicut circa personas, quę eas solvere debent.

PUNCTUM III.

De Oblationibus.

Quid, & quotuplex sit oblatio?

7 Licèt oblatio generaliter sumpta sit actus, per quem alicui aliquid offertur; at si determinatè ad Deum referatur, aliquid in eius cultum offerendo, ad certas oblationes peculiari nomine insignitas cingitur: Nam, vt ait Divus Thomas 2.2. *quæst.* 86. *art.*1. si aliquid exhibeatur in divinum cultum, quasi in aliquod sacrum, quod inde fieri debet, consumendum, & oblatio est, & sacrificium: iuxta illud Exod. 29. *Offeres totum arietem in incensum super altare: oblatio est Domino odor suavissimus victima.* Si verò sic exhibeatur, vt integrum maneat, divino cultui deputandum, vel in vsum ministrorum expendendum, erit oblatio, & non sacrificium: Et sub hac oblatione comprehenduntur tam decimę, & primitiæ, iuxta illud Deuter. 12. vers. 6. *Et offeretis in loco illo::: decimas, & primitias manuum vestrarum,* quàm aliæ oblationes, quę Deo à fidelibus liberè offeruntur, iuxta illud Matth. 5. *Si offers munus tuum ad altare.* De hac igitur oblatione loquimur in præsenti, communiter diffiniri solita: *Donatio quædam rerum mobilium, aut immobilium facta Deo, Ecclesiæ, aut eius ministris.* ¶ Hæc ergo oblatio in tres dividitur species. Prima dicitur donatio Deo, vel Ecclesiæ inter vivos facta. Secunda est donatio causa mortis, quę fit pro animæ redemptione, & solet appellari *mortuarium.* Cap. *Indignè,* 12. *quæst.* 2. Tertia dicitur *vsualis*: & est illa, quam exhibent fideles, dum ad altare, vel ad Sacerdotis manus quotidie offerunt. Cap. *Causa,* & cap. *Cùm inter, de Verborum significat.* Ex quibus constat, quòd dictę oblationes differunt (*primò*) à sacrificio: quia sui mutationem non requirunt. Secundò differunt à decimis, & primitijs: quia istæ ex se obligatoriæ sunt, & annuales; illæ verò ex se sunt vltroneæ, & vsuales. Hæc communia sunt inter Doctores.

Sunt, qui asserant, dari præceptum de oblationibus?

8 Et solùm dubitant, an de his oblationibus sit in Iure ecclesiastico aliquod præceptum? Diximus *in Iure ecclesiastico*: nam in lege veteri stetisse præceptum de oblationibus faciendis, nulli sacras scripturas evolventi dubitare licet. Nam Exod. 23. v. 15. postquàm præcepit Deus singulis annis Pascha, Pentecostem, & festum Tabernaculorum celebrari, subdit: *Non apparebis in conspectu meo vacuus*: Ergo datur tale præceptum in lege veteri. Sic docent communiter Doctores, maximè Suarez *tom. 1. de Religion. 2. part. lib. 1. cap. 4. num. 1.* & Torre 2.2. *quæst. 86. art. 1. disp. 2. num.1.* Vnde difficultas tantùm est de præcepto ecclesiastico. Et pro parte affirmativa stare videtur primò D. Ambros. serm. 58. *de Ascensione,* vbi de viro probo ait: *Quando ad Ecclesiam venit, oblationem, quæ altari debetur, exhibet.* ¶ Secundò: Nam cap. *Præter hæc, distinct.* 32. dicitur: *Oblationes Ecclesiæ Dei fideliter reddantur à laicis; aliàs à sancta Ecclesiæ communione separentur.* Et cap. *Antiquos, quæst.* 10. ex Concilio Aureliano 16. & 17. & tribus capitulis eiusdem quæstionis indicitur anathema laicis, qui Ecclesię oblationes vsurpant. Et denique Gregorius VII. in cap. *Omnis Christianus, de Consecratione, dist.*1. inquit: *Omnis Christianus procuret ad Missarum solemnia aliquid Deo offerre, & ad memoriam reducere, quod Dominus per Moysem ait: Non apparebis in conspectu meo vacuus*: Ergo datur Ecclesiæ præceptum de oblationibus offerendis Deo, & Ecclesijs. Pro hoc dicendi modo referunt aliqui Glossam in cap. *Omnis Christianus,* & in cap. *Statuimus* 16. *quæst.* 1. & Host. *in Rubric. de Parochis,* & in Sum. *de Paroch. §. In quibus.* Et idem tenent alij, quos suppresso nomine allegat Azor *lib.7. capit. 27. quæst.*11.

Probabilius est oppositū.

6 Sed contrarium probabilius est: Nam sic docet Div. Thomas 2.2. quæst. 86. artic. 1. his verbis: *Huiusmodi ergo oblationes de sui ratione habent, quòd voluntariè offerantur: secundùm illud Exod. 25. Ab homine, qui offert vltroneus, accipietis eas*: ergo non cadunt sub præcepto. ¶ *Secundò*: Quia observatio præceptorum cæremonialium veteris legis in lege gratię iam mortifera est; sed præceptum de oblationibus erat cæremoniale in veteri lege: ergo nunc licitè sub hoc titulo nec præcipi, nec observari potest. ¶ *Tertiò*: Quia non solùm in sacris canonibus nul-

lum

lum extat præceptum de oblationibus vsualibus, prout distinguitur à decimis, & primitijs, verùm etiam adest textus omnino contrarius: nam Concilium Cabilonense, sub Carolo magno, has oblationes esse omnino spontaneas, his verbis decrevit cap. 6. *Animarum salutem inquirere Sacerdos, non lucra terrena debet, quoniam fideles ad res suas dandas non sunt cogendi, nec circunveniendi: Oblatio enim spontanea esse debet, iuxta id quod ait scriptura: Voluntarie sacrificabo tibi.* Div. Thomam sequuntur Torre *ibi*, Caietan. & alij Thomistæ: tenent etiam Sylvest. verb. *Oblatio*, & alij Summistæ: necnon Suarez *tom. 1. de Religion. tract. 2. lib. 1. cap. 1. num. 2.* Sotus *lib. 9. de Iustitia, quæst. 3. articul. 1. conclus. 1. & 2.* Azor *loco citato*, Covarrubias *lib. 1. Variar. capit. 17. num. 3.* Palaus *tom. 2. tract. 10. punct. 17. num. 2.* Barbosa *lib. 3. de Iure Eccles. cap. 23. num. 9.* Trullench *lib. 3. Decalogi, cap. 13. num. 2.* Fagundez *de quinto Præcepto, lib. 4. capit. 1. numer. 6. & 14.* Lessius *lib. 2. capit. 39. numer. 34.* & alij.

Ex doctrina D.Thom. rationes contrariæ diluuntur.

10 Notant tamen (*primò*) omnes Doctores citati cum Div. Thoma, quòd licèt dictæ oblationes ex se vltroneæ sint, sub nulloque de facto precepto ecclesiastico sint, seu cadant; at potest contingere, quòd quis ad eas quadruplici ratione teneatur: *Primò ex præcedenti conventione: sicut cum alicui conceditur aliquis fundus Ecclesiæ, vt certis temporibus certas oblationes faciat; quod tamen habet rationem census.* ¶ *Secundò propter præcedentem promissionem: sicut cùm aliquis offert donatione inter vivos, vel cùm relinquit in testamento Ecclesiæ aliquam rem mobilem, vel immobilem imposterùm solvendam.* ¶ *Tertio modo propter Ecclesiæ necessitatem: putà si ministri Ecclesiæ non haberent, vnde sustentarentur.* ¶ *Quartò propter consuetudinem: tenentur enim fideles in aliquibus solemnitatibus ad aliquas oblationes consuetas. Tamen in his duobus vltimis casibus remanet oblatio quodam modo voluntaria, scilicet quantùm ad quantitatem, vel speciem rei oblatæ.* Hucusque Angelic. Doctor *loco citato.* Ex quibus patet ad rationes dubitandi numero antecedenti positas.

11 Nam ad primam dicimus, quòd Div. Ambrosius loquitur de his oblationibus, quæ aliquo ex prędictis titulis debentur. ¶ Deinde ad omnes textus Iuris Canonici allegatos similiter respondetur: Quia prędicta iura tantùm docent, quòd oblationes, quę vel ratione conventionis, promissionis, consuetudinis, aut ministrorum indigentię debentur, solvantur Ecclesijs, vel Clericis, nec debent à laicis iniustè vsurpari.

Si parochiani decimas solvant, non sunt cogendi ad novas oblationes ob Parochi paupertatem.

12 Notant (*secundò*) circa tertiam rationem obligandi, scilicèt *ob necessitatem ministrorum*, quòd tunc fideles ad oblationes obligantur, si necessitas oriatur, quia parochiani non solvunt decimas, & primitias sufficientes, vt tam Episcopus, quàm Parochus decenter sustententur: Nam si eas cum debita proportione solvunt, & Parochus non habet decentem, & congruam sustentationem, quia decimæ, & primitię ad alios vsus applicatæ, vel in plura beneficia, aut præstimonia &c. divisæ sunt, ad eas cogi non possunt, nec solvere tenentur ex prædicto titulo; cùm ex Superiorum culpa hæc necessitas dimanet. Sic Suarez *num. 7. & 8.* Barbosa *num. 11.* Palaus *numer. 2.* & alij. Nec similiter ad oblationes tenentur, quando parochiani adeò pauperes sunt, vt non habeant, vnde eas vltra decimas, & primitias solvant: tunc enim Parochus, ne parochianis onerosus existat, debet se alere curare manibus, aut aliqua arte non indecenti, iuxta capit. *Clericus victum*, cum sequentibus *d. 91.* & Tridentin. *sess. 21. cap. 7. & 8. de Reformat. & sess. 24. capit. 13. de Reformat.* Vel adeat Episcopum, qui providere debet, vnde Ecclesiæ, & eius ministrorum necessitati subveniatur, aut ex proprijs reditibus, vt ait Hostiensis in capit. *Episcop. Eccles. &c. Præcipimus 12. quæst. 1.* Vel si his commode non potest, S. Pontificem consulat, qui de remedio tali Ecclesiæ provideat.

Sententia afferens, cõsuetudinem exhibendi oblationes non obligare in conscientia.

13 Circa quartam rationem, scilicet consuetudinem, ob quam ait Div. Thomas posse contingere, vt quis ad oblationes teneatur, est gravis controversia inter Doctores Theologos, & Canonistas: An consuetudo offerendi certis diebus in Ecclesijs aliquarum rerum oblationes obliget in conscientia, itaut sine aliquo peccato eas omittere fideles non possint? ¶ Prima sententia est negativa: probarique potest (*primò*) authoritate D. Thomę 2. 2. quæst. 186. art. 1. num. 6. allegata, vbi docet has oblationes ex sui ratione esse voluntarias: ergo non videtur posse consuetudine fieri obligatorias. ¶ Secundò ex Concilio Cavilonensi, cap. 6. dicente: *Fideles ad res suas dandas non sunt cogendi, nec circunveniendi: Oblatio namque spontanea esse debet, iuxta id quod ait scriptura: Voluntariè sacrificabo tibi:* Ergo nunquam per consuetudinem potest oblatio in conscientia obligare. ¶ Tertiò ex capite *Suam*, & cap. *Cùm in Ecclesiæ, de Simonia*, & alijs Iuris Canonici textibus, vbi dicitur, oblationes populi debere esse spontaneas, & ad eas persolvendas minimè esse fideles cogendos, non obstante quacunque consuetudine, quæ *corruptela* ibi potius quàm consuetudo appellatur. ¶ *Quartò*: Nam fideles absque vllo scrupulo conscientię has oblationes omittunt: ergo quia talis consuetudo vim legis non habet. ¶ *Quintò*: Consuetudo, quę introducta est ex sola devotione, aut pietate, non inducit obligationem in conscientia, nec vim legis habet, vt diximus tract. 11. cap. 6. punct. 3. §. 4. à num. 28. sed consuetudo offerendi vsuales oblationes in ecclesijs certis anni diebus introducta est ex devotione, & pietate, vt adversarij ipsi fatentur: ergo, etsi per multum tempus sit continuata, obligare non potest in conscientia. Ita Innoc. in cap. *Ad Apostolicam, de Simonia*, Angelus verb. *Oblatio, num. 1.* Rosella eodem verbo, Sotus *lib. 9. de Iustitia, quæst. 6. art. 1.* Palaus *tract. 10. disp. vnica, punct. 17. num. 4.* affirmans contrariam esse probabiliorem ab auctoritate Doctorum, non verò à principio intrinseco; Villalobos *2. part. tract. 33. difficult. 5. num. 3.* Torre *quæst. 86. art. 1. disp. 3. num. 6.*

Secunda sententia docens, dictã consuetudinem esse obligatoriam.

14 Secunda sententia est affirmativa, quam suadere (*primò*) videtur Angelic. Doct. 2. 2. quæst. 86. art. 1. vbi postquàm ait, quadruplici ratione posse homines ad oblationes teneri, sic inquit: *Quartò propter consuetudinem: tenentur enim fideles in aliquibus solemnitatibus ad aliquas oblationes consuetas. Tamen in his duobus vltimis casibus remanet oblatio quodammodò voluntaria, scilicet quantùm ad quantitatem, vel speciem rei obla-*

oblatæ: Ergo prædictę consuetæ oblationes in genere obligant in conscientia. ¶ *Secundò*: Nam in cap. *Ad Apostolicam audientiam, de Simonia,* postquàm refert, quòd quidam laici laudabilem consuetudinem erga sanctam Ecclesiam, pia devotione fidelium introductam, ex fermento hæreticæ pravitatis nituntur infringere sub prætextu canonicæ pietatis, addit: *Sed per Episcopum loci, veritate cognita compescantur, qui malitiosè nituntur laudabilem consuetudinem immutare*: sed non posset Episcopus fideles prædictos compescere, nisi consuetudo offerendi in conscientia obligaret: ergo &c. ¶ Deinde in dicto cap. postquàm ait, quosdam Clericos pro exequijs mortuorum, & benedictionibus nubentium, & similibus pecuniam exigere, & extorquere; sic decidit: *Quapropter super his pravas exactiones fieri prohibemus, & pias consuetudines præcipimus observari*: Ergo pia consuetudo oblationes offerendi sub culpa obligat. Sic Hostiensis, & Panormitanus ad cap. *Apostolicam*, Sylvest. verb. *Decimas, quæst.* 2. Covarrub. *lib.* 1. *Variar. cap.* 17. *num.* 3. Gutierrez Canon. *lib.* 1. *cap.* 21. *num.* 144. & Suarez *tom.* 1. *de Relig. tract.* 2. *lib.* 1. *cap.* 5. *n.* 12. appellans hanc sententiam *communem*.

Propria mens aperitur.

15 Nihilominus ad hanc gravissimam quæstionem dicendum est; quòd si fideles, licèt ab initio sponte offerrent eas oblationes, posteà, putantes eam consuetudinem esse obligatoriam, illam continuarunt, & tempus ad præscriptionem necessarium transivit; tenentur ad eas solvendas. Et ratio est: quia tunc videntur interpretativè velle, talem obligationem super se inducere, tenaciter talem consuetudinem observando: & consequenter possunt per Superiorem ad eam observandam cogi. Sic Barbosa *lib.* 3. *de Iure Ecclesi. cap.* 23. *num.* 11. referens Navarr. *cap.* 13. *num.* 19. Azor *lib.* 7. *cap.* 7. *quæst.* 11. tenentque expresse Lesius *lib.* 2. *cap.* 39. *dub.* 6. *num.* 34. & Torre 2. 2. *quæst.* 86. *art.* 1. *disp.* 3. *num.* 5. Et absque dubio in hoc sensu loquutus est D. Thomas loco allegato. ¶ Si verò certò, aut verosimiliter constat, oblationes certis diebus à fidelibus fieri solitas, esse introductas ex mera liberalitate, aut devotione, & ex eadem esse continuatas, ad eas minime in conscientia fideles tenentur, nec à Prælatis cogi possunt, etsi per multa annorum curricula ea consuetudo offerendi observata fuerit. Et suadetur hæc assertio.

Probatur conclusio.

16 Primò: quia actus agentium non operantur vltra intentionem eorum, qui eos exequuntur: ergo qui nunquam operatur intentione se obligandi, sed ex sola pietate, aut devotione, etiam si per multos annos id faciat, non obligabitur; sicut nec obligatur ad elargiendam eleemosynam, qui quotidie pauperibus eam certo tempore elargitur. ¶ *Secundò*: Quia, vt diximus tractat. 11. cap. 6. punct. 3. §. 4. vt consuetudo vim legis habeat, requiritur animus obligandi in Legislatore; sed Legislator conformatur introducenti consuetudinem: ergo si hic in oblationibus vsualibus non habet animum se obligandi, sed solùm eas ex devotione offerendi, non tenebitur in conscientia ad eas solvendas. ¶ Tertiò ostendi potest rationibus pro prima sententia allegatis. Ita Torre 2. 2. *quæst.* 86. *artic.* 1. *disp.* 3. *n.* 6. referens Anton. de Butrio in cap. *Ad Apostolicam*, & Innoc. *ibidem*; Sotus *lib.* 9. *de Iustitia*, *q.* 6. *articul.* 1. & Azor *lib.* 5. *Inst. Moral. cap.* 18. quæst. 5. vbi ex Sylvestro, & alijs probat varijs rationibus, & exemplis, consuetudinem spontè, liberalitèr, & ex devotione introductam non ligare in conscientia: nec dissentit lib. 7. cap. 38. quæst. 11. cùm tantùm dicat, eas deberi, quando parochiæ Rector non habet vnde sustentetur; & quęst. 12. expresse hanc assertionem tenet: Et idem docent Lesius *lib.* 2. *cap.* 39. *dub.* 6. *num.* 34. Leander *tract.* 6. *disp.* 10. *q.* 8. Trullench *lib.* 3. *Decal. cap.* 3. *dub.* 13. *num.* 4. & alij. Vnde restat motivis secundæ sententię satisfacere.

Argumentis secundæ sententiæ respondetur.

17 Ad auctoritatem D. Thomę, Respondetur, ibi loqui quando offerendi consuetudo explicitè, vel implicitè est introducta animo se obligandi. ¶ Ad textum in cap. *Ad Apostolicam*, Dicimus *primò*, quòd laudabilis consuetudo, quam ibi dicitur laicos infringere niti, non est consuetudo oblationes offerendi; sed, vt explicat Glossa, exigendi aliquid pro exequijs mortuorum, aut sacramentis ministrandis; vel permittendi eis ex Ecclesię benignitate, vt præsentent Clericum, & ipsi volebant illum instituere; vel cùm ipsi requiruntur, vt consentiant, ipsi volunt eligere: de hac ergo consuetudine ordinat, vt possit Episcopus cogere fideles ad illam observandam; non verò obligare ad spontaneam consuetudinem oblationes faciendi. ¶ Secundò, cum Innocentio, Palao, Torre, & alijs respondetur, in dicto capite solùm præcipi observari pias consuetudines eo modo quo introductæ sunt: hoc est sine culpa, quæ introductę sunt ex devotione; cum peccato, quę vsu in obligatorias transierunt, & sic acceptatæ sunt.

Oblationes ad altare factæ ad Parochum attinent.

18 Rogabis deinde: Ad quos spectent oblationes, quæ ad altare fiunt in Ecclesia? ¶ Respondetur, spectare ad Parochum Ecclesiæ. Et ratio est: quia solus Parochus tenetur fidelibus sacramenta ministrare: ergo ei ex iure oblationes debentur. Sic etiam deciditur in cap. *Quia Sacerdotes*, 13. cap. *Sanctorum*, 14. 10. *quæst.* 1. & leg. regia Castellæ, *tit.* 19. *part.* 1. Tenentquè Torre 2. 2. *quæst.* 86. *art.* 2. *disp.* 1. Trullench *lib.* 3. *Decal. cap.* 3. *dub.* 3. *à num.* 6. Fagundez *in quinto præcep. lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 1. & alij plurimi apud Barbosam *lib. de Iure ecclesiast. vniverso, cap.* 23. *num.* 5. & favet D. Thomas 2. 2. *quæst.* 86. *artic.* 2.

Quædam illationes.

19 Vnde sequitur *primò*, quòd oblationes factæ in ecclesijs Ordinum Militantium pertinent ad Rectores, & non ad Commendatarios. Barbosa *num.* 8. alios referens. ¶ Secundò sequitur, quòd oblationes factæ in ecclesia Cathedrali pertinent ad Archipresbyterum, seu Parochum, non verò ad Episcopum. Barbosa *num.* 27. Trullench *num.* 6. Leander *quæst.* 9. ¶ Tertiò sequitur, quòd oblationes, quæ fiunt sacris Imaginibus, quæ sitæ sunt in parochiam in aliquo sacello, Parrocho debentur: Quia Parochus habet fundatam intentionem super omnibus obventionibus contingentibus intra limites suæ parochię. Sic Azor 1. *part. Inst. lib.* 7. *cap.* 38. *quæst.* 13. Trullench *num.* 7. Barbosa *num.* 29. cum alijs plurimis: Contra aliquos, qui Episcopis deberi asserunt. Qui benè addunt, etiam Parocho deberi oblationes factas Imagini existenti, seu depictæ in pariete domus alicuius particularis intra limites parochiæ existentis, per quam

Do-

Dominus dignatus est facere miracula. Sed limitat Barbosa, nisi offerens eas obtulisset contemplatione domini domus, putà si talis esset pauper; vel offerens sciret, dominum domus ex consuetudine convertere oblationes in proprias necessitates, vel pios vsus. Addisque prætereà, non obstare contra hoc cap. *Hanc consuetudinem*, 11. *q*. 1. quia loquitur de oblatis in ecclesia, & non in loco profano. ¶ Sed hoc non admittit Trullench *n*. 8. Tum quia id nequit concedere Episcopus domino domus, vt tenent Inn. & Fuscus. Tum quia Riccius *in Praxi, decis.* 102. ait, id decisum esse in vna calagurritana. Et insuper addit, quòd si in Imagine depicta domi alicuius particularis fiant magna miracula, vt accidit Romæ anno 1580. & aliàs ibi fiant extraordinariæ oblationes à maximo concursu populi ibi concurrente, tunc tales oblationes non ad Rectorem, sed ad fabricam ecclesiæ construendæ, vel constructæ videntur pertinere. Nec potest Episcopus Imaginem ex vna capella, seu ecclesia ad aliam transferre, Rectore contradicente: quia sic decisum est in vna hispalensi *Translat. Imaginis*, anno 1598. Martij apud Riccium *loc. citat. n*. 4.

Oblationes Capellæ factæ debentur Parocho, non Capellano.

20 Sequitur *quartò*, quòd oblationes factæ alicui capellæ in ecclesia existenti deberi Parocho, non verò Capellano, etiam si in dicta capella erecta essent distincta beneficia: Quia ius vniversale habet Parochus intra limites suæ parochiæ; & sicut ad eum pertinet sacramenta conferre, ita & preces, atque oblationes populi Deo exhibere; & qui altari servit, de altari participare debet. Sic Barbosa cum alijs *à n*. 22. *ad* 26. Sed hæc assertio, & præcedentes sequentem exceptionem admittunt, scilicet nisi quando ex offerentium voluntate ad alios pios vsus, v. g. pro Missis, fabrica, Imaginis, & altaris ornatu dictæ oblationes præstantur; tunc enim in vsum à largientibus destinatum à Parocho erogari debent; vt docent Riccius *decis*. 170. Marescot. *Variar. Resol. lib.* 2. *cap.* 41. *n*. 5. Barbos. *n*. 30. & alij communiter. Dixi *à Parocho*, quia ad ipsum tantùm spectat, dictas oblationes distribuere. Vt docent Abbas in cap. *Postulasti, num*. 2. & Ferret. *consil.* 143. *n*. 4. (nisi aliter consuetudo obtinuerit) Riccius *decis*. 170. Sotus *de Iustit. lib*. 2. *q*. 3. *art*. 2. & alij.

Sententia docens, Monachos non valere recipere oblationes.

21 Rogabis vlterius: An oblationes vsuales, quæ fiunt in Religiosorum Monasterijs, ad Parochum pertineat? ¶ Affirmat Trullench. *lib*. 3. *Decal. cap*. 3. *dub*. 13. *n*. 9. dicens, eas de Iure communi ad Parochos pertinere. Et id confirmat ex Praxi Archiepisc. Valent. vbi domus Religiosorum ex conventione cum Parochis quotannis certam quantitatem ratione vsualium oblationum soluunt Parochis, intra quorum parochias Monasteria sita sunt. Sed hanc resolutionem limitat, nisi Pontificis privilegio Religiosis attributæ, & nisi contra Ecclesiarum Rectores Religiosi præscripserint. Eodem modo loquitur Azor 1. *p. Instit. lib*. 7. *cap*. 38. *q*. 13.

Monachi valent recipere oblationes vsuales.

22 Sed, his non obstantibus, omninò tenendum est, oblationes vsuales factas in Regularium ecclesijs ad ipsos, & non ad Parochum pertinere. Quod constat (*primò*) ex cap. 1. *de Statu Monach.* vbi loquendo de Monasterijs, ad Archiepiscopum Neapolis ait: *Siquid illic pro diversorum devotione accesserit, vobis vendicare æstimetis. Cùm Monachis ibi servientibus debeat proficere, quidquid à fidelibus taliter offerri contingit*. Idem habetur in cap. *Nimis iniqua, de Excessibus Prælatorum*. Et ibi Glossa, Riccius *in decis. Curiæ Neapolit. p*. 4. *decis*. 170. ¶ *Secundò*: Bonifacius IX. vt refert Torre 2. 2. *q*. 86. *art*. 2. *disp*. 1. *n*. 5. concessit fratribus Prædicatorum, vt possint recipere oblationes ad altaria facta in suis ecclesijs, & sub excommunicatione ipso facto incurrenda prohibuit Parochis, ne illis eas impedirent. Et idem concessit Cistercienſibus Bonifacius VIII. bulla 9. vt testatur Ioannes à Cruce *de Statu Religioso, lib*. 2. *cap*. 9. *num*. 4. ¶ *Tertiò*: Quia, vt refert Barbos. *in Summa Apostolicarum Decisionum, collect*. 530. *n*. 3. S. R. Congregatio 15. Septembris 1629. decrevit, posse Regulares recipere oblationes, quæ inter missarum solemnia fiunt à sæcularibus: posse etiam ad hoc se vertere ad populum, & generalem confessionem pro eo facere, sistendo in medio altaris; non autem ab illo discedendo, & ecclesiam circumeundo: ergo &c.

Probatur deinde assumptum.

23 Quartò ostenditur conclusio his expressis Angelici Doctoris verbis 2. 2. q. 86. art. 2. ad 2. *Dicendum, quòd Monachi, sive alij Religiosi possunt oblationes recipere tripliciter: Uno modo sicut pauperes per dispensationem Sacerdotis, vel ordinationem Ecclesiæ. Alio modo, si sint Ministri altaris; & tunc possunt accipere oblationes spontè oblatas. Tertio modo, si parochiæ sint eorum; & tunc ex debito possunt accipere oblationes tanquam Ecclesiæ Rectores*: Ergo ex mente D. Thomæ Religiosi, vel ex dispensatione Ecclesiæ, aut quando sunt altaris ministri, recipere valent oblationes vsuales spontè oblatas. ¶ Et ex his constat ad motivum contrarium. Vnde conventio illa, quæ est inter Religiosos, & Parochos Valentiæ, est nulla, & violenta contra Regularium privilegia. Ita docent Abb. in cap. 1. *de Statu Monach.* & alij Canonistæ apud Barbosam ibi, & loco suprà allegato: Tenent etiam Torre 2. 2. *q*. 86. *art*. 2. *disp*. 1. *n*. 5. Suarez *tom*. 1. *de Relig. tr*. 2. *lib*. 1. *cap*. 7. *n*. 4. N. Lezana *tom*. 2. *QQ. Regularium*, verb. *Oblatio*, *n*. 2. Etiam in Marimagno Carmelit. *tom*. 3. *n*. 464. *pag*. 268. Ioannes à Cruce *de Statu Monach. lib*. 2. *cap*. 9. *concl*. 4. & N. Antonius *in Direct. Regul. p*. 1. *tr*. 2. *disp*. 3. *sect*. 6. *n*. 181. Addens cum Lezanana, quòd debentur etiam Regularibus oblationes ipsis factæ inter missarum solemnia, vbicumque celebrent.

Oblationes factæ imaginibus existentibus in Monasterijs Religiosis cedunt.

24 Ex quibus benè infert N. Lezana verb. *Oblatio, n*. 3. & 4. quòd oblationes factæ tàm Imaginibus, quàm capellis, in quibus est fundata aliqua confraternitas, existentibus in Monasterijs Regularium, ad ipsos Regulares, & non ad Episcopum, seu Parochum pertinere: Cùm Religiosi sint verè in suis ecclesijs Rectores, seu Parochi. Quæ resolutio est conformior Iuri Canonico in cap. *Pastoralis, de his, quæ fiunt*, & cap. *Dilectus, de Officio Ordinarij*, & alijs locis. Docentque Bordonius *resol*. 7. *n*. 106. Riccius *p*. 4. *collect*. 99. *n*. 1113. Et idem dicendum est, quando in ecclesijs Regularium Episcopus celebrat: tunc enim, vt docent N. Antonius, Rodriguez *tom*. 3. *QQ. Regul. q*. 20. *art*. 1. oblationes non ad Episcopum, sed ad Religiosos pertinent. Quia licèt in Clement. *Archiepiscopo, de Privilegijs*, permittatur Episcopis in ecclesijs Regularium celebrare; tamen nihil de oblationibus disponitur: vnde Iuri communi standum est, iuxta illud axioma: *Omissum rema-*

remaneat in dispositione Iuris communis. Leg. *Commodissima, ff. de Libert. & potest.* Non autem est dubium, quòd ex dispositione Iuris oblationes communes ad Regulares pertinent, quando in eorum ecclesijs fiunt. Quapropter infert etiam Ioannes à Cruce suprà relatus, licitè posse Regulares accipere candelas, quæ à mulieribus puerperos Domino præsentantibus offeruntur.

Potest licite introduci cōsuetudo tribuendi candelas laicis.

25 Deinde hîc rogari solet: An introduci possit consuetudo, vt aliquo die, v.g. Purificationis festo, Clerici tribuant laicis cereos albos, aut quid simile? ¶ Negant Sylvester verb. *Decima, n.* 7. & Gutierrez, referens Menochium *lib.* 2. *QQ. Canonic. cap.* 21. *n.* 156. Quia per hanc consuetudinem ecclesia laicis subijci videtur: ergo nequit rationabiliter introduci. ¶ Sed probabilius affirmant Feder. Senens. *cons.* 155. Rosell. verb. *Decima*, Lop. *in lib.* 15. *tit.* 17. *p.* 1. Palaus *tom.* 2. *tr.* 10. *punct.* 17. *n.* 6. Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 3. *dub.* 13. *n.* 10. Barbosa *de Iure Eccles. vniverso, lib.* 3. *cap.* 23. *n.* 6. & 7. Riccius *in Praxi, p.* 4. *resol.* 265. *n.* 5. Et ratio est: quia dicta dona non dantur à Clericis per modum tributi laicis debiti, sed per modum donationis liberalis, ad excitandos fideles ad devotionem; vnde, vt optimè ait Suarez, non se ostendit ecclesia vt illis subdita; sed vt Mater, amorem in filios his munusculis ostendens: ergo rationabilis est talis consuetudo, minimeque immutati ecclesiæ contraria. Vnde Barbosa, & Riccius docent, hanc consuetudinem in tota vigere Italia. Addit insuper Barbosa, quòd cavere debet Parochus, ne candelas benedictas ad ædes sæcularium transmittat, sed in Ecclesia populus eas recipere tenetur; prout decisum fuit à S. Congregat. negotijs Episcop. & Regular. præposita anno 1581. in vna Foglinen. *Licèt* (vt ait N. Lezan. verb. *Oblatio, n.* 9.) *oppositum videam, hic Romæ esse in vsu, & dixi suprà verbo* benedictio.

Qui oblationes facere ad altare, prohibeantur?

26 Rogabis vlterius: Qui prohibeantur, oblationes voluntarias ad altare, seu missæ offertorium facere? ¶ Respondetur, quòd prohibentur (*primò*) fratres diffidentes, cap. *Oblationes, dist.* 90. Secundò homines raptores, cap. *Super. de Raptoribus.* Tertiò vsurarij, cap. *Quia in omnibus, de Vsuris.* Quartò pauperes opprimentes, cap. *Oblationes, dist.* 90. Quintò sacrilegi, cap. *De viro,* 12. *q.* 2. Sextò extrahentes servos ab ecclesia, ad quam confugerant, cap. *Miror,* 17. *q.* 3. Septimò meretrices, argumento ex Authent. *de Lenonibus, in princip.* Octavò pœnitentes, cap. *Hos, de Consecratione, dist.* 4. Nonò matricida, cap. *Latorem,* 33. *q.* 2. ¶ Notant tamen, & benè, Azor *q.* 17. Suarez *cap.* 6. *n.* 9. & alij, prædictas prohibitiones intelligendas esse, quando sunt prædicti publici peccatores, & emendari nolunt.

De pœnis cōtra obligationes non sol-ventes, aut vsurpātes, vel admittentes ad oblationes, quos ius canonicū prohibet.

27 Rogabis *vltimò*: Quæ pœnæ sint impositæ eis, qui debitas oblationes non solvunt? ¶ Respondetur ex Azor 1. *p. Instit. lib.* 7. *cap.* 38. *q.* 16. Suarez *de Religione, tom.* 1. *tr.* 2. *lib.* 1. *cap.* 5. *n.* 25. Palao *tom.* 2. *tr.* 10. *disp. vnic. punct.* 17. *n.* 7. quòd circa oblationes debitas ex consuetudine nulla est in Iure imposita pœna, sed Episcopi arbitrio relinquitur in cap. *Ad Apostolicam, de Simonia.* Circa alias verò oblationes, diversa sunt in Iure decreta. Nam in cap. *Qui oblationes,* 13. *q.* 11. sic habetur: *Qui verò oblationes defunctorum aut negant Ecclesijs, aut difficulter reddunt, tanquam egentium necatores excommunicentur.* Et in cap. *Clerici, eadem causa, & quæst.* statuitur, quòd Clerici, vel sæculares, qui oblationes parentum aut donatas, aut testamento relictas retinere persistiterint, aut ipsi, quod donaverint Ecclesijs, vel Monasterijs, crediderint auferendum, sicut S. Synodus constituit, velut necatores pauperum, quousque reddant, ab Ecclesijs excludantur. ¶ In Concilio verò Tridentino *sess.* 22. *de Reformat. cap.* 11. ipso facto excommunicantur, qui iurisdictiones, bona, census, ac iura, etiam feudalia, & emphiteutica, fructus, & emolumenta, seu quascunque obventiones, quæ in ministrorum Ecclesiæ, & pauperum necessitates converti debent, quacunque arte, seu quæsito colore in proprios vsus convertere, illosque vsurpare præsumpserit, seu impedire, ne ab eis, ad quos ex iure pertinent, percipiantur. Videantur etiam Trullench *lib.* 3. *Decal. cap.* 3. *dub.* 13. *n.* 12. Fagundez *in* 5. *Eccles. præcept. lib.* 4. *cap.* 2. *n.* 8. & 9. & alij. ¶ Notat verò hîc N. Lezana verb. *Oblatio, n.* 11. quòd qui admittunt ad oblationes vsuales, in altari faciendas, excommunicatos à Papa, si sint nominatim ab eo denuntiati, incurrere excommunicationem maiorem, ex cap. *Significavit,* 18. *de Sententia excommunicationis.* Et similiter incurrunt interdictum ab ecclesiæ ingressu, qui recipiunt ad dictas oblationes inter missarum solemnia excommunicatos excommunicatione maiori, aut interdictos non toleratos, ex cap. *Episcopo, de Privilegijs, in* 6. ¶ Notat etiam ibi *n.* 12. ex Gavanto, & Naldo *in Sum.* verb. *Oblatio, n.* 4. quòd, dum oblationes prædictæ ad altare fiunt, non patena, sed Imago sacra, aut Crux offerentibus ad osculum præbenda est. ¶ Et hæc de hac materia libasse sufficiat, & quinto Tomo huius nostri Cursus; cætera in sequenti volumine dabimus. Cedant vtinam omnia in laudem, & gloriam sanctissimæ Triados, B. V. Mariæ de Monte Carmelo, & Castissimi eius Sponsi D. Ioseph, necnon Prothoparentum NN. Eliæ, Theresiæ, & D. Ioannis à Cruce, & denique Magistri, ac Præceptoris nostri D. Thomæ Aquinatis. Si quid verò eius doctrinæ dissonum, aut sacrorum Canonum, Conciliorum, seu Pontificum decretis minùs conforme in hoc volumine docuimus, libentissimè retractamus, & iterum, atque iterum dictum nolumus.

§

FINIS.

INDEX

INDEX
RERUM, ET VERBORUM,
QUÆ IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

Prior numerus paginam; secundus marginales notas designat.

A

Advertentia.

Aëromantia.

Agasones.

Agricolæ.

Agnus Dei.

Aloxia.

Amentes.

Anima beatæ, & Purgatorij.

Appellatio.

Apostasia.

Aqua benedicta.

Ars notoria.

Articuli fidei.

Astrologia iudiciaria.

Contentio.

Coquus.

Correctio fraterna.

Crux.

Cul-

Dilectio.

Diligentia.

Discordia.

Dispensatio.

Disputare.

Divinatio.

E

ECCLESIA.

Gene-

G

H

I

Qua-

Ignorantia.

Par-

M

MAGIA.

An

An

Q

QUADRAGESIMA.

Va-

An

An

Somnia.

Sortilegium.

Spatulamantia.

Spes.

Sponsus.

Striges.

Suffragia.

Superstitio.

Suspicio de hæresi.

T

TABULÆ LEGIS.

V

VANA OBSERVANTIA.

Utrùm

Soli Deo Honor et Gloria